T.C.
ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

TERCEME-İ ŞERHU'L-'UYÛN FÎ ŞERH-İ RİSÂLE-İ İBN ZEYDÛN (İNCELEME-TENKİTLİ METİN-SÖZLÜK-TIPKIBASIM)

Jale ZÜMRÜT MENTEŞ

Danışman
Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

ADIYAMAN 2022

BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum ‘‘Terceme-i Şerhu’l-‘Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

07.07.2022

Jale ZÜMRÜT MENTEŞ

ÖZET

Doktora Tezi

Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)

Jale ZÜMRÜT MENTEŞ

Adıyaman Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Temmuz 2022, xxiii +926 sayfa

Hezliyyât kelimesi şaka, mizâh manasında Arapça hezl kökünden türemiştir. Hezliyyât ciddi mevzuların mizahî bir üslûpla ele alındığı bir türdür. Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında bu türde kaleme alınmış eserler vardır. Bu eserlerden biri de İbn Zeydûn er-Risâletü'l-Hezliyye risâledir. İbn Zeydûn er-Risâletü'l-Hezliyye risâlesini, vezir Âmir b. İbn Abdûs'a hitaben sevgilisi Vellâde'nin ağzından alaycı bir dille kaleme almıştır.

Memlükler döneminin önemli âlim ve ediplerinden olan İbn Nübâte el-Mısrî Endülüs edebiyatına küçük yaşlarda ilgi duymaya başlamış ve Endülüs edebiyatıyla ilgili ürünler ortaya koymuştur. Serhu'l-'uyûn isimli eserinde İbn Nübâte, Endülüslü şair İbn Zeydûn'un yazdığı hezliyyât türü risâleyi şerh etmiştir.

Karahalil-zâde diye anılan Mehmed Said Efendi İbn Zeydûn'un risâlesine İbn Nübâte el-Mısrî'nin yaptığı şerhin tercümesi olan aynı zamanda bizim de tez çalışmamız olan Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn eseriyle ünlüdür.

Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn adlı tez çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Eserimizin Giriş bölümde genel olarak Klâsik Türk Edebiyatı'nda şerh geleneğinden, Klâsik Türk edebiyatı'nda hezlden, İbn Zeydûn'un hayatı, edebî kişiliği, eserlerinden bahsedildikten sonra İbn Nübâte'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Mehmed Said Efendi'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise eser üslûp, muhtevâ ve şekil olarak incelenmiştir. İnceleme bölümünden sonra metnin transkripsiyon alfabesinden yararlanarak çevirisi yapılmıştır. Metnin çevirisinin ardından tıpkıbasımına da yer verilmiştir.

Metnin tıpkıbasımından sonra Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn eserinde geçen kelime düzeyinde yapılan veriler metnin lügâti olarak eklenmiştir. Çalışmanın sonunda, tezi hazırlarken istifade edilen çalışmalar ve eserler kaynakça bölümünde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İbn Zeydûn; İbn Nübâte; Karahalil-zâde; Hezl; Şerh; Tercüme.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım (Examination-Criticized Text –Dictionary-Facsimile)

Jale ZÜMRÜT MENTEŞ

Adıyaman University

Graduate Education School

Department of Turkish Language and Literature

Department of Old Turkish Literature

July 2022, xxiii +926 page

The Word "Hezliyyât" derived from the Arabic stem "hezl" in the meaning of joke, humor. Hezliyyât is a genre which handles serious matters in a humorous manner. Arabic, Persian and Turkish Literature have some works in the mentioned genre and one of these works is "İbn Zeydûn er-Risâletü'l-Hezliyye epistle. İbn Zeydûn er-Risâletü'l-Hezliyye was written addressed to vizier Âmir b. İbn Abdûs by his love "Vellâde" in a humorous manner.

İbn Nübâte el-Mısrî who was one of the notable scholar and literary man of Mamluk Period had an interest in the literature of al- Andalus since his childhood and produced Andalusi literary works. In his own work work "Serhu'l-'uyûn", İbn Nübâte paraphrased the epistle which is written in the genre "hezzliyat by the Andalusian poet İbn Zeydun". Mehmet Said Efendi mentioned as Karahalil-zâde is well-known for his translation "Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn" which is also the subject of our thesis study. The mentioned work is the translation of the paraphrase made by İbn Nübâte el-Mısrî for the epistle of İbn Zeydun. Our thesis study "Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn" consists of introduction and two chapters. The Introduction includes paraphrasing tradition and "hezl" in the Classical Turkish Literature, life of İbn Zeydûn, his literary characteristics and his works.

The first chapter of our thesis study handles the life of Mehmed Said Efendi, his works and literary characteristics, while the wording, content and form of the work are analyzed in the second chapter. After the analysis, the text was translated with the help of transcription alphabet. Our thesis also gives place to facsimile beside the translation.

Following facsimile, a glossary consisting of the words in the work “Terceme-i Şerhu’l-‘Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn” were added to the text. The works and studies used for the thesis are found in the “references” part .

Key words: İbn Zeydûn; İbn Nübâte; Karahalil-zâde; Hezl; Şerh; Translation.

ÖN SÖZ

Muhtelif ilim dallarında yazılmış bir eseri, bir yazı ya da risâleyi daha anlaşılır hâle getirmek maksadıyla kaleme alınmış olan şerhler okurda estetik hâz uyandırır. Şiirin anlamının çözülmesinin yanı sıra şâirin vermek istediği mesajın da daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Şerhlerde genel olarak önce şerh edilecek metin verilir. Daha sonra metnin şerhine geçilir. Bu konuda genel olarak iki usûl kullanılır. Birincisinde şârih önce şerh edilen metindeki kelimelerin lügât manasını, gramer yapısını v.b. sıralar daha sonra metindeki asıl kastedilen mânâyı söyler. İkinci usûlde ise birinci usûlun yanı sIra metnin zâhirî özellikleri üzerinde hiç durulmadan doğrudan şerh edilen metnin mânâsı üzerinde durulur. Bizim üzerinde çalışmış olduğumuz eserimizin şerhi birinci usûle uygun olarak yapılmıştır. Ayrıca eserimiz birini yermek ve ona hak etmediği bir şeyi yakıştırmak üzere genel ahlâk kurallarını zorlayıcı tarzda söylenmiş olan hezl türünün en başarılı örneklerindendir.

İncelediğimiz eserimizin müellifi olan İbn Zeydûn, Endülüs'te hem edebiyat hem siyaset alanında oldukça başarılıdır. Hayatının büyük bir bölümünü, Endülüs'te çeşitli devletlerin hâkimiyeti altında vezirlik yaparak geçirmiştir. Başarılı bir devlet adamı olmasının yanı sıra şiirleri ve risâleleri ile de oldukça başarılı bir ediptir. İbn Zeydûn tarafından ortaya konan nazım ve nesir örnekleri Endülüs edebiyatının en başarılı örnekleridir. Onun şiirlerine defalarca nazîreler yazılmış, eserleri muhtelif şerhlere konu olmuştur.

İbn Zeydûn Arap kültürüyle yetişmiştir. Şiirleri ve risaleleri, Arap şiirleriyle, atasözleriyle, hikmetli sözlerle, Arap kahramanlarıyla ile doludur.

İbn Zeydûn'un hayatı ve eserleri ile ilgili Türkçe, Arapça ve İngilizce başta olmak üzere birçok dilde çalışmalar yapılmıştır. Çalışmamızda İbn Zeydûn'la ilgili bilgiler ayrıntıya inilmeksizin genel bir çerçevede ele alınmıştır.

İncelediğimiz eserimizin şârihi olan İbn Nübâte el-Mısrî ise Bahrî Memlükleri döneminde Mısır'da ilmî bir çevrede yetişmiştir. Gençlik yıllarını Şam bölgesinde geçirmiş, orada uzun yıllar ilmî ve edebî faaliyetler sergilemiştir. İbn Nübâte Şam'da edebî ürünlerini ortaya koyma fırsatı elde etmiş, çeşitli resmî işlerle görevlendirilmiştir. Bunların yanı sıra iyi bir şâir olan müellif, müstâkil bir şiir dîvânına da sahiptir.

İbn Nübâte el-Mısrî'nin yaşadığı dönemde, Müslümanlar ilmî açıdan ileri bir seviyeye gelmişti. Bu dönemde yeni teliflerin yanı sıra önceki dönemlerde ortaya konan eserler üzerinde yoğun bir şerh faaliyeti de başlamıştı. Serhu'l-'uyûn isimli eser de İbn Zeydûn'un

risâlesi İbn Nübâte el-Mısrî tarafından şerh edilmiştir. İbn Zeydûn bu risâleyi, sevdiği kadına yazılan bir mektuba cevâben, sevgilisinin ağzından alaycı bir üslûpla yazmıştır. Şüphesiz bu risâle, içeriğinde telmih, kinâye sanatları, ağır edebî ifadelerin çokluğuyla dikkat çekmektedir. Bunlara ek olarak İbn Zeydûn'un risâlesi, Endülüs edebiyatının inceliklerine dair örnekler ihtiva etmesi sebebiyle dönemin edebiyatını anlamak adına önemli bir kaynak olma özelliğine sahiptir. Serhu'l-'uyûn ise bu risâlenin ele alındığı ve en ince ayrıntısına kadar şerh edildiği en önemli eserdir. Bu sebeple İbn Zeydûn'un risâlesini anlamak ve onun edebî üslûbundaki incelikleri görmek isteyenlerin başvuracağı öncelikli kaynaklardandır.

İbn Nübâte el-Mısrî, Serhu'l-'uyûn isimli eserinde, dönemin devlet adamlarından el-Melikü'l-Müeyyed Ebü'l-Fidâ'nın isteği üzerine İbn Zeydûn'un risâlesini şerh ettiği bilinmektedir.

İncelediğimiz eserimizin mütercimi olan Karahalil-zâde diye anılan Mehmed Said Efendi medrese tahsilinin yanında babasının ilim meclisinde de bulunarak kendini yetiştirmiştir. İyi bir tahsile sahip olmasının yanı sıra kazaskerliği, kadılık, şeyhülislamlık gibi görevlerde bulunduğu da bilinmektedir. Mehmed Said Efendi her ne kadar âlim ve âdil bir kişi olsa da, kabalığı ve haşin mizaçlı olması diğer ulemâlar ile geçinememesi sebebiyle pek sevilmemiştir. İbn Zeydûn'un risâlesine İbn Nübâte el-Mısrî'nin yaptığı şerhin tercümesi olan aynı zamanda bizim de tez çalışmamız olan Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn eseriyle ünlüdür.

Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn adlı tez çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Eserimizin Giriş bölümünde genel olarak Klâsik Türk Edebiyatındaki şerh geleneği, şerhin tanımı, şerhin önemi, şerhlerin yazılış sebepleri, genel özellikleri, şerh metodu, Arap ve Fars edebiyatında şerhler, edebiyatımızda şerh geleneği üzerinde durulmuştur. Daha sonra Klâsik Türk edebiyatında hezl, hezlin tanımı, Arap edebiyatında hezl, Türk edebiyatında hezl ile ilgili kısa bir açıklama yapıldıktan sonra sonra İbn Zeydûn'un hayatı, edebî kişiliği, eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca İbn Nübâte'nin hayatı, edebî kişiliği, eserlerinden de kısaca bahsedilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Mehmed Said Efendi'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserlerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise eser teferruata girilmeden incelenmiştir. Eser, üslûp, muhtevâ ve şekil olarak incelenmiştir. Eserin sebeb-i telîfi, nüshâ ve fiziksel özellikleri, dil husûsiyetleri, muhtevâ tahlili, eserin kaynakları, eserde kullanılan diğer ilimler bu

bölümün konularını oluşturmuştur. İçerik kısmı ise din, cemiyet, tabiat, şahıslar, ahiret, tasavvuf gibi alt başlıklara göre tasnif edilmiştir.

İnceleme bölümünden sonra metnin çevirisi yazısı ve metne de yer verilmiştir. Metnin transkripsiyonu gerçekleştirilirken; "Takip edilen esaslar" başlığı altında izlediğimiz yöntem ve açıklamaları belirtilmiştir. Eserde geçen âyetler için Türkiye Diyanet Vakfı adına bir komisyon tarafından hazırlanan Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli'nden yararlanılmıştır. Hâdisler için ana kaynak Kütûb-ı Sitte olmuştur. Eser 13.yyda yazılmış olduğu için Eski Anadolu Türkçesine bağlı kalınarak okunmuştur. Metinde çok fazla Arapça-Farsça sözcük ve tamlamalar bulunmaktadır. Metinde geçen Arapça-Farsça ibarelerin orjinali verilmiştir. Ayet ve hâdisler italik olup meâli dipnotta verilmiştir.

Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn adlı eserimizde geçen kelime düzeyinde yapılan veriler ise metnin lügâti olarak eklenmiştir.

Çalışmanın sonunda, tezi hazırlarken istifâde edilen çalışmalar ve eserler kaynakça bölümünde sunulmuştur.

Eser incelenirken lisansüstü eğitim enstitüsünün belirlediği kurallara göre hareket edilmiştir.

Bu tezin seçilmesini sağlayan, çalışmalarım sırasında beni teşvik eden, yönlendiren, her türlü problemin çözümünde yardımcı olan hiçbir zaman mesâîsini, yardımını ve desteğini eksik etmeyen, görüş ve önerileriyle eserin olgunlaşmasına katkı sağlayan çok kıymetli danışman hocam Sayın Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK'a kendisiyle çalışmanın bir ayrıcalık olduğunu vurgulayarak, teşekkürü minnet borcu sayarım. Tüm hayatım boyunca omzumdaki yükü hep hafifleten, sayesinde her şeyi başarabileceğime inandığım, bedenen yanımda olmayan ama ruhen kalbimden çıkmayan Sevgili Babam Abdullah ZÜMRÜT'e teşekkür ederim. Çalışmalarım süresince kendilerine yeterli zaman ayıramadığım sevgili eşim İrfan MENTEŞ'e, biricik yavrularım Hira Zümrüt MENTEŞ ve Egehan MENTEŞ'e sabırlarından ve desteklerinden dolayı minnet borçluyum. Ayrıca bu süreç içerisinde beni her zaman destekleyen aileme de teşekkürlerimi sunarım. Onlar olmasaydı bu çalışmayı yapmak kuşkusuz daha zor olurdu.

Metin içerisinde hatalarımızın ve tutarsızlıklarımızın olması kaçınılmazdır. Özellikle Arapça ve Farsça özel isimler okunurken birçok tarihi kaynak taranmasına rağmen hata söz konusu olabilmektedir. Hatalarımızın bertaraf edilmesine vesile olacak her türlü katkı ve eleştiriyi minnetle kabul edeceğimizi ifade etmek isteriz.

2022 Adıyaman **Jale ZÜMRÜT MENTEŞ**

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI ii

BEYAN iii

ÖZET iv

ABSTRACT v

ÖN SÖZ vii

İÇİNDEKİLER xi

KISALTMALAR LİSTESİ xxvi

GİRİŞ 1

1.Klâsik Türk Edebiyatında Şerh Geleneği 1

1.1. Şerhin Tanımı 1

1.2. Şerhin Önemi 1

1.3. Şerhlerin Yazılış Sebebi 1

1.4. Şerhlerin Genel Özellikleri 2

1.5. Şerh Metodu 2

1.6. Arap ve Fars Edebiyatı'nda Şerh 3

1.7. Edebiyatımızda Şerh Geleneği 3

1.7.1. Dînî Şerhler 4

1.7.2. Tasavvufî ve Edebî Şerhler 4

1.7.2.1. Türkçe Metinlerin Şerhleri 4

1.7.3. Dînî ve Tasavvufî Olmayan Şerhler 5

2. Klâsik Türk Edebiyatında Hezl 5

2.1. Hezlin Tanımı 5

2.2. Arap Edebiyatı'nda Hezl 5

2.3. Fars Edebiyatı'nda Hezl 7

2.4. Türk Edebyatı'nda Hezl 9

3. İbn Zeydûn Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri 12

3.1. Hayatı, Edebî Kişiliği 12

3.2. Eserleri 14

3.2.1. Dîvân 14

3.2.2. er-Risâletü'l-hezliyye 15

3.2.3. er-Risâletü'l-ciddiyye 15

3.2.4. er-Risâletu'l-Bekriyye 16

3.2.5. er-Risâletu'l-Muzafferiyye 17

3.2.6.er-Risâletu'l-'Âmiriyye 17

3.2.7.er-Risâletu'l-'Abbâdiyye 16

3.2.8. et-Tebyîn fî hulefâi Benî Umeyye bi'l-Endelus 18

4. İbn Nübâte Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri 18

4. 1. Hayatı, Edebî Kişiliği 18

4.2. Eserleri 20

4.2.1. Dîvânü İbn Nübâte el-Mışrî 20

4.2.2. Ḫaẓîretü'l-üns ila ḥażreti'l-Ḳuds 20

4.2.3. Ḫubzü'ş-şaʿîr 20

4.2.4. Dîvânü'l-ḫuṭabi'l-minberiyye 20

4.2.5. Serhu'l-'uyûn fî şerhi Risâleti İbn Zeydûn 21

4.2.6. Ferâʾidü's-sülûk fî mesâʾidi'l-mülûk 21

4.2.7.Maṭlaʿu'l-fevâʾid ve mecmaʿu'l-ferâʾid 21

4.2.8.el-Müfâḫare beyne's-seyf ve'l-kalem 21

4.2.9. Muntehabu'l-Hediyye mine'l-Medâʾihi'l Muʾeyyediyye (el-Muʾeyyediyyât) 21

4.2.10. Diğer Eserleri 22

BİRİNCİ BÖLÜM: MEHMED SAİD EFENDİ, HALİLEFENDİZÂDE, HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ 23

1.Hayatı, Edebî Kişiliği 23

2. Eserleri 24

2.1. Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn 24

2.2. Tercüme-i Sülvân-ı Mutâ' 24

2.3. Aynî Tarihi Tercümesi 24

İKİNCİ BÖLÜM: TERCEME-İ SERHU'L-'UYÛN FÎ ŞERHİ RİSÂLETİ İBN ZEYDÛN 25

1. Eserin Adı ve Yazılış Tarihi 25

2. Eserin Yazılış Sebebi 25

3. Eserin Şerh Metodu 26

4. Dil ve Üslûp 29

5. Muhtevâ 29

5.1. Din 29

5.1.1. Allah 30

5.1.2. Melekler 30

5.1.2.1. Cebrâ'il 31

5.1.3. Kitaplar 31

5.1.3.1. Kur'an-ı Kerim 31

5.1.3.2. Tevrat 32

5.1.4. Sûre ve Âyetler 32

5.1.4.1. En'âm 32

5.1.4.2. Nisâ 32

5.1.4.3. Mü'min 33

5.1.4.4. Kasas 33

5.1.4.5. Kâf **33**
5.1.5. Hadîsler **33**
5.1.6. Peygamberler **34**
5.1.6.1. Hz. Âdem **34**
5.1.6.2. Hz. İbrâhim **34**
5.1.6.3. Hz. İshâk **35**
5.1.6.4. Hz. Yakûb **35**
5.1.6.5. Hz. Yûsuf **36**
5.1.6.6. Hz. Şu'ayb **36**
5.1.6.7. Hz. Mûsâ **36**
5.1.6.8. Hz. Harûn **36**
5.1.6.9. Hz. Dâvûd **37**
5.1.6.10. Hz. Süleyman **37**
5.1.6.11. Hz. İdris **37**
5.1.6.12. Hz. Meryem **38**
5.1.6.13. Hz. İsâ **38**
5.1.6.14. Hz. Yûşa' **38**
5.1.6.15. Hz. Hızır **39**
5.1.6.16. Hz. Muhammed **39**
5.1.7. Hulefâ-yı Râşidîn (Dört Halife **40**
5.1.7.1. Hz. Ebûbekir **40**
5.1.7.2. Hz. Ömer **40**
5.1.7.3. Hz. Osman **41**
5.1.7.4. Hz. Ali **41**
5.1.8. Ehl-i Beyt/Âl-i Abâ **41**
5.1.8.1. Hz. Ali **41**

5.1.8.2. Hz. Hasan 42
5.1.8.3. Hz. Hüseyin 42
5.1.8.4. Zeynel Abidin 42
5.1.8.5. Hz. ‘Aişâ 43
5.1.8.6. Abdülmuttalib 43
5.1.8.7. Ebû Tâlib 44
5.1.9. Ashâb-ı Kirâm 44
5.1.9.1. Hâlid b. el-Velîd 44
5.1.9.2. Hansâ 44
5.1.9.3. Hind bint Amr 45
5.1.9.4. Abdullâh b. Ebî Ümeyye 45
5.1.9.5. Enes b. Mâlik 45
5.1.9.6. Ahnes b. Şerîk 46
5.1.9.7. Ebû Süfyân 46
5.1.9.8. Alkame b. Ulâse 46
5.1.9.9. Zübeyr b. Avvâm 47
5.1.9.10. Sa‘d b. Ebî Vakkâs 47
5.1.10. Ahiret İle İlgili Mefhûmlar 48
5.1.10.1. Cennet 48
5.1.10.2. Cehennem 48
5.1.10.3. Âhiret 48
5.1.10.4. Kıyâmet 49
5.1.11. Din İle İlgili Mefhûmlar 49
5.1.11.1. Din 49
5.1.11.2. Şeri’ât 49
5.1.11.3. Mezhep 50

5.1.11.4. Zâhid 50
5.1.11.5. Kâfir, İnkâr 50
5.1.11.6. Günâh, Zünüb, Cürm 50
5.1.11.7. İmân, Mü'mîn 51
5.1.11.8. Hazret 51
5.1.11.9. Ümmet 51
5.1.11.10. Sevâb 52
5.1.11.11. Şehâdet, Şehîd 52
5.1.11.12. Helâl, Haram, Şer 52
5.1.11.13. Afv 53
5.1.11.14. Tevbe 53
5.1.11.15. Lütûf, İhsân, Ni'met 53
5.1.11.16. Şefâ'at 54
5.1.11.17. Deyr 54
5.1.11.18. Şeytân 54
5.1.11.19. Felek, Arş 55
5.1.11.20. Hayr, şer 55
5.1.11.21. Hil'at 56
5.1.11.22. Hayâ 56
5.1.11.23. Ruhbân 56
5.1.12. İbâdet İle İlgili Mefhûmlar 56
5.1.12.1. İbâdet, Tâ'at, Amel 56
5.1.12.2. Duâ, Bedduâ 57
5.1.12.3. Secde 57
5.1.12.4. Mescit, Câmi, Minber, Kıble, Dergâh 58
5.1.12.5. Ka'be 59

5.1.12.6. Oruç 59

5.1.12.7. Kurban 59

5.1.12.8. Namaz 60

5.1.12.9. Hutbe 60

5.1.12.10. Müezzin 60

5.1.12.11. Va'z 61

5.1.12.12. Tilâvet 61

5.1.12.13. Kırâ'at 61

5.1.13. Tasavvuf İle İlgili Mefhûmlar 62

5.1.13.1. Zühd, Zâhid 62

5.1.13.2. Âyîn 62

5.1.13.3. Kabz 63

5.1.13.4. Melâmet 63

5.1.13.5. Mey, Bâde, Sâkîname 63

5.1.13.6. Nefis 63

5.1.13.7. Sâlik, Sülûk 64

5.1.13.8. Vird, Evrâd 64

5.1.13.9. Su'ûd 64

5.1.14. Mezhep İmamları 65

5.1.14.1. Ebu Hanife 65

5.1.14.2. İmam Şafi'î 65

5.1.14.3. İmam Mâlik 66

5.1.15. Cemiyyet 66

5.1.15.1. Mutasavvıf Şahsiyetler 66

5.1.15.1.1. Ebû Hayyân Tevhidi 66

5.1.15.1.2. İbn Sînâ 66

5.1.15.1.3. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî 66
5.1.15.1.4. İbnü'l-A'râbî 67
5.1.15.1.5. Râbia el-Adeviyye 67
5.1.15.1.6. Muhammed el-Bâkır 67
5.1.15.1.7. Ebû Mansûr 67
5.1.15.1.8. Ebû Ubeyde 68
5.1.15.1.9. Câbir bin Hayyân 68
5.1.15.2. Âlimler 68
5.1.15.2.1. Abdülkâdir Bedrân 68
5.1.15.2.2. Asmaî 69
5.1.15.2.3. Eflâtun 69
5.1.15.2.4. Aristo 69
5.1.15.2.5. Câhiz 69
5.1.15.2.6. Askerî, Hasan b. Abdullah 70
5.1.15.2.7. Sokrat 70
5.1.15.2.8. Batlamyus 70
5.1.15.2.9. Câlînûs 70
5.1.15.2.10. Vâsıl b. Atâ 71
5.1.15.2.11. Mâlik b. Nüveyre 71
5.1.15.2.12. Mütemmim b. Nüveyre 72
5.1.15.2.13. Hâris b. es-Sımme 72
5.1.15.2.14. Ca'd b. Dirhem 72
5.1.15.3. Şâirler 73
5.1.15.3.1. Alî Âmir b. Tufeyl 73
5.1.15.3.2. Lebîd b. Rebîa 74
5.1.15.3.3. Necâtî Bey 74

5.1.15.3.4. Sehl b. Hârûn 74

5.1.15.3.5. Sâlih b. Abdilkuddûs 74

5.1.15.1.3.6. İbnü'l-Mukaffa' 75

5.1.15.1.3.7. Hâtim et-Tâî 75

5.1.15.1.3.8.Ferezdak 76

5.1.15.1.3.9. Eksem b. Sayfî 76

5.1.15.1.3.10. Abîd b. Ebras 77

5.1.15.1.3.11. Ebü'l-Esved ed-Düelî 77

5.1.15.4. Tarihî-Efsânevî Şahsiyetler, Hükümdarlar, Vezirler 78

5.1.15.4.1. İbn Haccâc el-İşbîlî 78

5.1.15.4.2. Muâviye b. Ebî Süfyân 78

5.1.15.4.3. Ahnef b. Kays 78

5.1.15.4.4. Süleymân b. Abdilmelik 79

5.1.15.4.5. Abbas b. Velîd b. Abdülmelik 79

5.1.15.4.6. Muâviye bin Ebu Süfyân 80

5.1.15.4.7. Hârûn er-Reşîd 80

5.1.15.4.8. Fazl b. Yahyâ b. Bermekî 80

5.1.15.4.9. Cengiz Han 81

5.1.15.4.10. Nazzâm 81

5.1.15.4.11. Ya'kūb b. İshâk 81

5.1.15.4.12. Ebû Müslim-i Horâsânî 82

5.1.15.4.13. Haccâc b. Yûsuf b. Matar 82

5.1.15.4.14. Mansûr 82

5.1.15.4.15. Abdullâh b. Tâhir 82

5.1.15.4.16. İsfendiyâr 83

5.1.15.4.17. Züleyhâ 83

5.1.15.4.18. Ebû Cehl **84**
5.1.15.4.19. Sâm **84**
5.1.15.4.20. Hâm **84**
5.1.15.4.21. Yâfes **85**
5.1.15.4.22. Yezîd b. Mühelleb **85**
5.1.15.4.23. İskender **86**
5.1.15.4.24. Âmir b. Sa'sa **86**
5.1.15.4.25. Abdullah b. Muâviye **86**
5.1.15.4.26. Eşarî, Ebû Bürde **87**
5.1.15.4.27. Ömer b. Abdilazîz **87**
5.1.15.4.28. Herkül **87**
5.1.15.4.29. Yûsuf ve Züleyhâ **87**
5.1.15.4.30. Nemrud **88**
5.1.15.4.31. Efrâsiyâb **89**
5.1.15.4.32. Siyâvuş **89**
5.1.15.4.33. Erdeşîr **89**
5.1.15.4.34. Zülkarneyn **90**
5.1.15.4.35. Şâhnâme **90**
5.1.15.4.36. Dahhâk **90**
5.1.15.4.37. Cem **90**
5.1.15.4.38. Ferîdun **90**
5.1.15.4.39. Belkıs **91**
5.1.15.4.40. Mus'ab b. Zübeyr **91**
5.1.15.4.41. Hâlid b. Safvân **92**
5.1.15.4.42. İbn Cemmâz **92**
5.1.15.4.43. Enes b. Mâlik **92**

5.1.15.4.44. Hâlid b. Abdillâh b. Kasrî 93

5.1.15.4.45. Deccâl 93

5.1.15.5. Masal Kahramanları 93

5.1.15.5.1. Kelîle ve Dimne 93

5.1.15.5.2. Leylâ ve Mecnûn 93

5.1.15.2. Kavimler 94

5.1.15.2.1.Bermek 94

5.1.15.2.2. Harezm 94

5.1.15.3. Ülkeler-Şehirler 95

5.1.15.3.1. Belh 95

5.1.15.3.2.Merv 95

5.1.15.3.3.Mısır 96

5.1.15.3.4.Yemen 96

5.1.15.3.5.Horasan 97

5.1.15.3.6.Habeşistan 97

5.1.15.3.7.Bâbil 97

5.1.15.3.8.Mekke 98

5.1.15.3.9.Medine 98

5.1.15.3.10. Isfahan 98

5.1.15.3.11.Şam(Dımaşk) 99

5.1.15.3.12.Hicaz 99

5.1.15.3.13.Mısır 99

5.1.15.3.14.Basra 99

5.1.15.3.15.Küfe 99

5.1.15.3.16.Irak 99

5.1.15.3.17.Bağdad 100

5.1.15.3.18.Endülüs **100**
5.1.15.3.19.Halep **101**
5.1.15.3.20.Afrika **101**
5.1.15.3.21.Humus **101**
5.1.15.3.22.Harran **102**
5.1.15.3.23.Buhara **102**
5.1.15.3.24.Kaşğar **102**
5.1.15.3.25.Asya **102**
5.1.15.3.26. Konstantiniye **103**
5.1.15.3.27.Tebriz **103**
5.1.15.3.28.Cezayir **103**
5.1.15.3.29.Kudüs **103**
5.1.15.4. Dağlar, Nehirler **104**
5.1.15.4.1. Nil **104**
5.1.15.4.2. Mâverâünnehir **104**
5.1.15.4.3.Fırat **104**
5.1.15.4.4.Dicle **105**
5.1.15.4.5. Ceyhun (Amuderya) **105**
5.1.15.4.6. Şattü'l-Arap **106**
5.1.15.4.7. Diyala Nehri **106**
5.1.15.4.8.Hazar Denizi **106**
5.1.15.5. İctimâî Hayat **106**
5.1.15.5.1. Din **106**
5.1.15.5.1.1. İslâm **106**
5.1.15.5.1.2. Hristiyanlık (Nasrani) **107**
5.1.15.5.1.3. Şuûbiyye **107**

5.1.15.5.1.4. Zerdüştilik 107

5.1.15.5.1.5. Mecûsîlik 108

5.1.15.5.1.6. Ateşperest (Ateşgede) 108

5.1.15.5.2. Dil 108

5.1.15.5.2.1. Arapça 108

5.1.15.5.2.2. Acem (Farsça) 109

5.1.15.5.2.3. Süryanice 109

5.1.15.5.3. Mübarek Günler 109

5.1.15.5.3.1. Ramazan 109

5.1.15.5.3.2. Mi'râc 110

5.1.15.5.3.3.Muharrem 110

5.1.15.5.3.4. Recep 110

5.1.15.5.3.5.Şaban 111

5.1.15.5.3.6.Zilhicce 111

5.1.15.5.3.7.Safer 111

5.1.15.5.3.8.Rebîü'l-evvel (Rebîü'l-âhir) 112

5.1.15.5.3.9.Cemâziyelevvel(Cemâziyelâhir) 112

5.1.15.5.3.10.Şevval 112

5.1.15.5.3.11.Zilkâde 113

5.1.15.5.4. Savaşlar 113

5.1.15.5.4.1.Sıffın Savaşı 113

5.1.15.5.4.2. Bedir Gazvesi 114

5.1.15.5.4.3. Kâdisiye Savaşı 114

5.1.15.5.4.4.Yermük Savaşı 114

5.1.15.5.4.5.Kâdimiye Vak'ası 115

5.1.15.5.5. Tabîat 115

5.1.15.5.5.1.Kamer (Ay/Hilâl) 115

5.1.15.5.4.2. Şems..... 115

5.1.15.5.6. Hayvanlar..... 116

5.1.15.5.7. Bitkiler..... 116

METNİN TRANSKRİPSİYONU GERÇEKLEŞTİRİLİRKEN TAKİP EDİLEN ESASLAR..... 117

TRANKRİPSİYON ALFABESİ 119

METNİN ÇEVİRİ YAZISI 120

TIPKIBASIM..... 651

SÖZLÜK 890

SONUÇ 905

KAYNAKÇA..... 910

ÖZGEÇMİŞ 925

KISALTMALAR

Ar. : Arapça

bkz. : Bakınız

bs. : baskı

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

DİA : Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Haz. : Hazırlayan

Hz. : Hazreti

Öl : Ölüm Tarihi

s. : Sayfa

S. : Sayı

s.a.s. : Sallallahu Aleyhi ve Sellem

Trs. : Tarihsiz Yay. : Yayınları

Yay. :Yayınları

GİRİŞ

1.KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA ŞERH GELENEĞİ

1.1. Şerhin Tanımı

Arapça bir kelime olan şerh, "açma, yarma, genişletme, açıklama ve îzâh etme" anlamlarına gelmektedir (Erdoğan, 1997:286-293).

Şerh; muhtelif ilim dalların da yazılmış bir eseri, bir yazı ya da risâleyi daha anlaşılır hâle getirmek maksadıyla kaleme alınmış yazı ya da esere denir. Şerh yazan kişiye ise şârih adı verilir. Edebiyatımızda o kadar çok şerh yazılmıştır ki bunların tasnif ve incelemeleri bir tarafa ciddî olarak tesbitleri dahi yapılmamıştır. Neredeyse her konuda şerh yapılmıştır. Edebî şerhlerin yapılan tüm şerhlerden farkı muhtevâsının ve üslûbunun edebî olmasından kaynaklanır(Erdoğan, 1997: 286-293).

1.2. Şerhin Önemi

Duyguları, düşünceleri, hayalleri, hasretleri vb. şairlerin, sözcüklerin sözlük anlamlarına bazen değişik anlamlar yükleyerek, dil içinde özel bir dil yaratarak oluşturdukları, imgelerden, simgelerden, söz sanatlarından, ritimden, uyumdan vb. yararlanarak ortaya koydukları, okurda estetik duygular uyandıran yazın türü olan şiir sanatsal zevk ve okuyucuya haz verir. Şerhin amacı da bu hazzın okuyucu tarafından daha çok hissedilmesini sağlar. Şiirin anlamlarının çözülmesini, şairin vermek istediği mesajın daha iyi anlaşılmasını sağlar (Gültekin, 2020: 137-138).

1.3. Şerhlerin Yazılış Sebepleri

Şerhlerin yazılmasının birçok sebebi vardır. Şarihler eserlerinin giriş kısmında sebeb-i telifle ilgili olarak şerhleri niçin yazdıklarına açıklık getirirler.

Günümüz araştırmacıları, sebeb-i teliflerde yer alan şerh yazma nedenlerinin aşağıda sıralandığı gibi olduğunu belirtmektedirler:

1. Şârih, şerh etmek istediği eserin geçmişe ait olan bilgi ve kültür birikimini ortaya çıkarmak ister.

2. Şârih, tasavvufî bir esere şerh yazıyorsa metni açıklamak yerine kendi fikir ve görüşünü aktararak yeseri bir vasıta olarak kullanır.

3. Şârih, şerh edeceği eseri, dil öğretimi, edebiyat öğretimi veya eserdeki teorik bilginin öğretimi için kullanır.

4. Şârih, şerh edeceği eserin yazarını kendisi için veya alanında üstad gördüğü için veya hoca-talebe ilişkisi içerisinde ona saygısını göstermeyi ve eseri tekrar gündeme getirmeyi amaçlar.

5. Şârih, sahip olduğu bilgi ve kültür birikimini ortaya koyarak şerh geleneği içindeki rekabetten dolayı şerh edeceği eseri kendisine itibar kazandıracağı için şerh etmeyi amaçlamaktadır (Gültekin, 2020: 137-138).

1.4. Şerhlerin Genel Özellikleri

Tespit ettiğimiz kadarıyla şerhlerin bazı genel özellikleri şunlardır:

1.Şerhi edilen metinle şerh birarada yer alır.

2.Oluşturulan eser şerhi yapılan eser ve şerh metnini kapsayan bir isim taşır.

3.Konulan bu ismin başına ‘şerh’ kelimesi getirilir.

4.Manzum veya mensur bir esere yine manzum ya da mensur şekilde şerh yazılabilir.

5.Şerh edilen metinlerle yazılan metinlerin kısalığı-uzunluğu noktasında kesin bir sınır yoktur.

6.Bir beyti ya da beytin bir kelimesi sayfalarca şerh edilebilinir.

7.Türk şârihleri bir eseri Arapça, Farsça veya Türkçeden istedikleri dilde şerh yazmışlardır.

1.5. Şerh Metodu

Klâsik Türk Edebiyatı’nda bir eser şerh edilirken genel olarak şu metod kullanılır:

1.Öncelikle şerh edilecek metin verilir.

2. Daha sonra metin şerh edilir.

Şârihler şerh metodunda iki usûl kullanırlar. Birincisinde şârih önce şerh edeceği metindeki kelimelerin lugat manasını, gramer yapısını v.b. sıralar daha sonra metindeki asıl kastedilen manayı söyler. İkincisinde ise şârih doğrudan şerh edeceği metnin manası üzerinde durur. Birinci usûl daha kapsamlıdır. Şârih şerhlerde bazen hâtıralar, hikâyeler, kıssalar anlatır, daha önce yazılmış uygun eserlerden iktibaslar yapar. Şârih uygun yerlerde kendisinin veya başkalarının şiirlerine de yer verebilir. Metinde geçen şahıs ve yer isimleri hakkında bilgi verir, târihî hâdiseleri îzâh eder. Tabiî ki bunları yaparken amacı konunun daha iyi anlaşılmasıdır.

1.6. Arap ve Fars Edebiyatı'nda Şerh

Arap Şerh Edebiyatı Sükkerî, Sa'lebî gibi şârihler tarafından kurulmuştur. Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında ilgi görerek şerh edilmiş Arapça eserlerden bazıları şunlardır: Muallaka-i Seb'a, Kasîde-i Nûniyye, Kasîde-i Tâiyye, Kasîde-i Bürde ve Bür'e, Fusûsü'l-Hikem... Ayrıca Hz. Peygamber'in bazı hadisleri, Esmâ-i Hüsnâ ve duâlar ile aruzla ilgili eserler de Arap edebiyatında şerh edilen konular arasındadır. Fars edebiyatında şerh edilen metinler ise genellikle tasavvufî muhtevâlıdır. Devvânî, Molla Câmî, Hüseyin Vâiz Kâşifî, Şemseddîn-i Lahorî bazı Fars şârihleridir. (Erdoğan, 1997: 286-293)

1.7. Edebiyatımızda Şerh Geleneği

Türk Şerh Edebiyatı XV. yüzyıldan itibâren gelişmeye başlamıştır. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda ise en zengin dönemini yaşamıştır.

Eski toplumumumuzda dinin çok önemli bir yer tutmaktadır. Bunun eski eserlerimize yansıması da yadsınamaz bir gerçektir. Bu sebepla şerhlerde dinin ve tasavvufun çok büyük bir etkisi vardır. İlk şerhler daha çok hadîs-i şerîflere ve Bostan, Gülistan ve Gülşen-i Râz'a yazılmıştır. Ahmedî'nin Kasîde-i Sarsarî Şerhi şerh edebiyatımızın ilk ürünleri arasında sayılabilir. Edebiyatımızda yazılmış olan şerhler muhtevâ yönüyle şöyle sıralanabilir: (Erdoğan, 1997: 286-293)

1.7.1. Dînî Şerhler

Dînî şerhler aslı Arapça olan dînî eserlere Türk şârihleri tarafından Arapça veya Türkçe yazılan şerhlerdir. Bu şerhler muhtevasına göre şu şekildedir:
a. Âyet b. Siyer c. Vasiyetnâmeler d. Gurer e. Dürer f. Besmele g. Kelime-i Tevhid h. Esmâü'l-hüsnâ i. Hadîs j. Akâid/Kelâm k. Fıkıh l. Ferâiz (Kılıç, 2018: 138-139)

1.7.2.1. Tasavvufî ve Edebî Şerhler

Şerhin çok yazıldığı bir alan da tasavvuftur. Bu sahanın önemli eserlerinden olan Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Fuṣûṣü'l-ḥikem'i için 100'den fazla şerh yapılmıştır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Meşnevî'sinin de Türkçe şerhleri birçok şair tarafından yapılmıştır.

İslâm felsefesi alanındaki eserler için yazılan şerhler arasında en yaygın olanları İbn Sînâ'nın el-İşârât ve't-tenbîhât'ına Nasîrüddîn-i Tûsî ve Fahreddin er-Râzî'nin, yine İbn Sînâ'nın ʿUyûnü'l-ḥikme'sine Fahreddin er-Râzî'nin, Sühreverdî'nin Ḥikmetü'l-işrâḳ'ına Muhammed b. Mahmûd eş-Şehrezûrî, Kutbüddîn-i Şîrâzî ve Neyrîzî'nin, aynı filozofun Heyâkilü'n-nûr'una Devvânî ve Mîr Gıyâseddin Mansûr'un şerhleridir.

Mantık alanında Esîrüddin el-Ebherî'nin Îsâġūcî'si üzerine kaleme alınan şerhlerin en meşhurları Molla Fenârî'nin el-Fevâʾidü'l-Fenâriyye ve Zekeriyyâ el-Ensârî'nin el-Muṭṭalaʿıdır. Şiî literatüründe de çok sayıda şerhe rastlanır (Şensoy, 2010: 558-559).

1.7.2.1. Türkçe Metinlerin Şerhleri

Tasavvufî Arapça ve Farsça metinlerin olduğu gibi Türkçe bazı metinler de şerh edilmiştir. Bu metinler çoğunlukla manzumdur. Bu şerhler genelde meşhur kişilerin beğenilen ve çok okunan şiirlerine yapılmıştır. Türkçe tasavvufî şerhlerin başında Yunus Emre şerhleri gelir (Erdoğan, 1997: 286-293).

Niyâzî-i Mısrî edebiyatımızda şiirlerine en çok şerh yazılan şâirlerden biridir. Edebiyatımızda şiirine şerhler yazılmış bir başka mutasavvıf şâir de Hacı Bayrâm-ı Velî'dir. Türkçe şiirleri şerh edilmiş bir başka şâirimiz Eşrefoğlu Rûmî'dir. Ayrıca

birçok şairimizin birçok beytine, gazeline, kasidesine de şerh yazılmıştır (Erdoğan, 1997: 286-293).

1.7.3. Dînî ve Tasavvufî Olmayan Şerhler

Dil, gramer, felsefe, astronomi, mantık, fal, latife gibi birçok konuda da şerhler yazılmıştır.

2.KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA HEZL

2.1. Hezlin Tanımı

Sözlükte "şaka, latife yapmak, eğlenmek" anlamlarına gelen Arapça bir kelime olan hezl "şaka, mizah, latife, alay ve eğlence" anlamlarında isim olarak da kullanılır. Aynı kökten gelen hüzâle de bu mânada kullanılır. Ebû Abdullah İbnü'l-A'râbî'nin, kelimenin sözlük anlamını açıklarken "sert sözün yumuşak ve rahat bir biçimde ifade edilmesi, sözün değişik anlatım tarzlarıyla dile getirilmesi" şeklinde verdiği mâna (*Lisânü'l-ʿArab*, "hzl" md.) hezlin terim anlamına yakındır. Yeni bazı Arapça sözlüklerde bu kavram hezlî (çoğulu hezliyyât, hezeliyyât) terimiyle karşılanmıştır. (Durmuş İsmail, 1998: 304-305)

2.2.Arap Edebiyatında Hezl

'Belâgat âlimlerine göre mânaya güzellik veren bedîî sanatlardan sayılan hezlin temel amacı mizah üslûbuyla ciddi bir hususu pekiştirmek olduğundan şaka, latife ve mizahla karışık halde bulunur. Bundan dolayı eski kaynaklarda türün adı, aynı zamanda edebî tanımı olan "el-hezlü'llezî yürâdü bihi'l-cid" veya "el-hezl fî ma'riżi'l-cid" (ciddiyet amaçlı hezl) şeklinde geçer. Hezlin bu çeşidinin edebî bir sanat kabul edilerek belâgat kitaplarında ele alınmasına karşılık ciddiyet amacı taşımayan hezl ve şaka söz konusu edilmemiştir' (Durmuş, 1998: 304-305).

Edebiyatta hezl türüne ilk dikkat çeken âlim olan Câhiz olmuştur. Câhiz göre Hezl "boş ve saçma sözler, zarif sebepler, garip gerekçeler"dir.

İbn Ebü'l-İsba' el-Mısrî'ye göre ise hezl, bir övgü veya yergi ifadesinin hoş bir

mizah veya güldüren bir müstehcenlik içinde ifade edilmesidir.

‘Hezl, alay etmek için veya latife amacıyla bir şeyin anılıp zıddının kastedildiği istiâre-i tehekkümiyye ile benzer görünmekle birlikte aslında bunlar birbirinden farklıdır. Tehekküm ciddiyet görünümünde istihza, hezl ise mizah ve alay görünümünde ciddiyettir’ (Durmuş, 1998:304-305).

Kur’ân-ı Kerîm’den iktibas edilen bazı ifadelerde de hezl görülür. “Ben de şaka yaparım, ancak sadece doğru olanı söylerim” sözüyle nezih şaka ve nükteye cevaz veren Hz. Peygamber’in bir kadının sorusu üzerine, “Yaşlı kadınlar cennete girmeyecek” demesi; yine bir başka kadına, “Gözünde ak olan kocan ne yapıyor?” diye sorması ve muhataplarının üzüldüğünü görünce ilkine, “Yaşlı hanımlar cennete genç olarak girecek”; diğerine de, “Her gözde ak olmaz mı?” diyerek gönüllerini alması, hezlin Resûl-i Ekrem’in dilinden güzel ve nezih örnekleri arasında yer alır (Durmuş, 1998: 304-305).

Nuaymân b. Amr ile Süveybıt b. Harmele, Hz. Ali, kardeşi Akîl ve oğlu Hasan, Abdullah b. Ömer, Kâdî Şüreyh, Ebû Damdam gibi ashab da şaka, nükte ve hazırcevaplıkları ile meşhurdurlar. (Durmuş, 1998: 304-305).

İmru’l-kays, Ebû Nüvâs ile Ebû Dülâme, Beşşâr b. Bürd, Ferezdak, Hammâd Acred, Mutî‘ b. İyâs, Ebü’l-Atâhiye, İbnü’l-Haccâc gibi şairlerden müstehcen şiirler, mizah, fıkra, nükte ve latifeler nakledilmiştir (Durmuş, 1998: 304-305).

‘Abbâsîler’in ilk dönemlerinden itibaren çeşitli hezl örnekleri derlenip kaleme alınmış, İbnü’n Nedîm’in el-Fihrist’inde de belirtildiği üzerepek çok eser meydana getirilmiştir. Bunlar arasında bir kişiye dair haberleri müstakil olarak toplayanlar bulunduğu gibi ahmak, deli, yalancı peygamber, bedevî, tufeyli, cimri, dilenci, Hâricî, nedim, celîs gibi çeşitli gruplarla halife, vezir, vali, fukaha, kurrâ, muhaddis, müezzin-imam, vâiz, kassâs, edip ve şair gibi meslek erbabına ait olanları da vardır. Ancak bu eserlerin hemen hiçbiri günümüze ulaşmamıştır. Câhiz’in Kitâbü’l-Buḫalâʾ, Kitâbü’l-Ḥayevân, el-Beyân ve’t-tebyîn’i ile bazı risâleleri içinde (Resâʾilü’l-Câḥiẓ, el-Cid ve’l-hezl, el-Meḍâḥik, el-Mülaḥ ve’ṭ-ṭuraf, Farṭu cehli’l-Kindî, Mufâḫaretü’l-cevârî ve’l-ġılmân) bu tür nakillere sıkça rastlanır. Hezliyyâta yer veren diğer eserler kronolojik olarak şöyle sıralanabilir: Ebû Hiffân el-Mihzemî (ö. 257/871), Aḫbâru Ebî Nüvâs; İbn Kuteybe, ʿUyûnü’l-aḫbâr; Beyhakī, el-Meḥâsin ve’l-mesâvî; İbn Ebû Avn, el-Ecvibetü’l-müskite; İbn Abdürabbih, el-ʿİḳdü’l-ferîd; Ebü’l-Ferec el-İsfahânî, el-Eġānî; İbn Habîb

en-Nîsâbûrî, ʿUḳalâʾü'l-mecânîn; Ebû Hayyân et-Tevhîdî, el-İmtâʿ ve'l-müʾânese, el-Beṣâʾir ve'ẕ-ẕeḫâʾir; Ebû Sa'd Mansûr b. Hüseyin el-Âbî, Neşrü'd-dür; Ebû İshak el-Husrî, Cemʿu'l-cevâhir fi'l-mülaḥ ve'n-nevâdir, Zehrü'l-âdâb; Hatîb el-Bağdâdî, et-Taṭfîl ve ḥikâyâtü'ṭ-ṭufeyliyyîn, el-Buḫalâʾ; Râgıb el-İsfahânî, Muḥâḍarâtü'l-üdebâʾ; Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Aḫbârü'l-ḥamḳā ve'l-muġaffelîn, Kitâbü'l-Eẕkiyâʾ, Aḫbârü'ẕ-ẕirâf ve'l-mütemâcinîn; İbn Saîd el-Mağribî, el-Muḳteṭaf min ezâhiri'ṭ-ṭuraf; İbn Manzûr, Aḫbâru Ebî Nüvâs; Nüveyrî, Nihâyetü'l-ereb; Safedî, Nektü'l-himyân, eş-Şuʿûr bi'l-ʿûr; Ebû Bekir İbn Âsım el-Gırnâtî, Ḥadâʾiḳu'l-ezâhir; İbşîhî, el-Müstetraf; Bahâeddin Âmilî, el-Keşkûl, el-Miḫlât; Ahmed el-Havfî, el-Fükâhe fi'l-edebi'l-ʿArabî; Yûsuf Ahmed Mürüvve, Nevâdiru aʿlâmi'l-fükâhe. Bunlardan başka özellikle hamâse türündeki antolojilerde Ebû Temmâm'dan itibaren "el-Mülah", "ez-Zarf" vb. adlarla anılan bölümlerde hezliyyâta dair örnekler yer almaktadır. Ebü'l-İber el-Hâşimî'nin Halife Mu'tez-Billâh için yazıp 1000 dinar ödül aldığı, tamamı hezl olan bir kasîde-i müzdevicesinin bulunduğu kaydediliR. İbn Zeydûn'un er-Risâletü'l-hezliyye adlı eseri ise hicve dairdir. aynaklarda hezl ile ilgili olarak kaydedilen birçok örnekte, Kur'ân-ı Kerîm'den iktibas edilen bazı ifadelere mecaz veya kinaye yoluyla hezl üslûbu içinde yer verildiği görülür. Bu konuda Câhiz tarafından yapılan en güzel iktibaslardan biri "mağarada ikinin ikincisi" âyetidir (et-Tevbe 9/40). Abbâsî halifeleri Mu'tasım-Billâh ile Vâsiḳ-Billâh zamanında vezirlik yapan İbnü'z-Zeyyât Muhammed b. Abdülmelik, Câhiz'in yakın dostuydu. İbnü'z-Zeyyât, hasımlarına işkence etmek için yaptırdığı çivili demir tandırda Halife Mütevekkil-Alellah tarafından öldürüldüğü zaman Câhiz oradan kaçmış, sebebini soranlara da, "Tandırda ikinin ikincisi olmamak için" demiştir. Aynı şekilde, Kur'an'da yer alan "ekin bitmeyen vadi" (İbrâhîm 14/37) ifadesinin birçok şiirde "cimri kimse" hakkında iktibasen kullanılması da bu nevidendir' (Durmuş, İstanbul, 1998.304-305).

2.3. Fars Edebiyatı'nda Hezl

Klasik Fars edebiyatında hezl, hicve daha yakın bir türdür. Hatta hezl ve hicvin söylemleri birbirine oldukça benzemektedir; aralarındaki farklılaşma hezlin eğlenme arzusundan doğar: "Hazl shares with hajv the same addresses and the same audience, but its emphasis on amusement is more significant than the critical intent." (Zipoli,

2015:21). Hezlin hicivden ayrılan bir başka yönü müstehcenliği kullanışından ileri gelir: "Its most typical feature is obscenity, often leading it to be identified, in the view of Persian authors, with humorously bawdy anecdotes." (Zipoli, 2015: 21-22). Yine de bu farklar her zaman belirgin olmadığından klasik Fars edebiyatında bu iki türü kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmamıştır. Fars edebiyatında hezl, hicvin komşusudur denilebilir: "The borderline between hazl and hajv is a very grey area in this case, as has been evidenced by some critics who deal with them as two branches, one comic and the other serious, of the same 'tree'." (Zipoli, 2015:22).

Fars edebiyatında hezl ile ilgili farklı görüşler de vardır: Müncîk-i Tirmizî (ö. 10. yüzyılın son devri) Divan'ında yer alan şu beytinde hezli Müslümanlığa küfür olarak addetmiştir:

"muḥāl rā netevānem şenīd hezl ü düruġ"
"ki hezl goften küfr est der müselmānī" (Munjīk-i Tirmiẕī, 2012:25)

Şirvânî'nin Tezkiretü'ş-şu'arâ'sında yer verdiği şu beytinde Hâkânî (ö. 1199), hezlin ancak bela getireceğini söyler:

"bes kun īn hezl çist Hākānī"
"ki zīhezl āfet-i zamān bīnī" (Bayram, 2005:38)

10. yüzyılda Lügat-i Fürs hezl yüklü pek çok mısra içermektedir; 11. yüzyılda Menûçihrî (ö. 1040-1041 ?) ve Unsurî (ö. 1039-1040); 12. yüzyılda ise Senâî (ö. 1131 ?), Sûzenî (ö. 1173) ve Enverî (ö. 1189 ?); 13. yüzyılda Sa'dî-i Şirâzî (ö. 1292) hezl ile yoğrulan şiirler kaleme almışlardır (Zipoli, 2015, s. 30-31). Übeyd-i Zâkânî (ö. 1370), Büshak (ö. 1423-1427) ve Mahmûd Kârî (ö. 15. yüzyılın ikinci yarısı) ise klasik Fars edebiyatı devresinde hezl örnekleri veren diğer önemli Fars şairlerdendir (Arberry, 1994:16, 208, 288; Levy, 1923:74-75, 81).

Klasik Fars edebiyatında hezl, Arap edebiyatındaki gibi yalnızca söz sanatı ve şiir üslubu olarak kullanılmamıştır; hezl ile şekillenen, hezli amaç edinen nazireler mevcuttur:

"Among the most common structures used to convey burlesque poetry are the so-called javâb, kinds of 'replies' to poems written by other authors. In this case the replies are usually in the same metre and rhyme as the originals, but are used for differente purposes and in a playful way to provoke surprise and amusement." (Zipoli, 2015:154)

2.4. Türk Edebiyatı'nda Hezl

Hezl konuyla ilgili bilgi veren kaynaklarda: "Lağv ve horâta eylemek manasınadır. Gerek kavlde ve gerek filde olsun ve bu ciddin mukabilidir" (Mütercim Asım, 1305: 382), "Şaka yapmak, gayr-ı makul konuşup ciddi olmamak" (Sarı, 1982: 1598), "Eğlence, alay, şaka, latife, meşhur ve yaygın bir nazmın vezni ve kafiyesi taklit edilmek suretiyle latife tarzında nazım yazma; bu tarzda yazılan nazım"(Devellioğlu, 1986: 431), "Ağırbaşlı ve tanınmış bir eserin aynı biçimde yazılmış alaylı benzeri" (Akalın, 1984: 135), "Alay, latife, şaka yollu yazılmış şiirler" (Pala, 1989: 224), "Şaka, mizah, latife, alay ve eğlence", "Ciddî fikirlerin mizahî bir anlatımla dile getirildiği edebî bir tür" (Durmuş, 1998: 304), vb. karşılıklar verilmiştir. Kaynaklarda verilen çeşitli karşılıklardan anlaşıldığına göre hezl de tıpkı latife gibi "Şaka, alay ve eğlence" anlamlarının yanı sıra "Ünlü bir şiire aynı ölçü ve kafiyede, şaka ve alay yollu yazılmış nazire" anlamında da kullanılmaktadır (Dilçin 1983: 273). Tehzil de denilen bu tür nazire şiirlerde şair ya bir konuya mizahî bir özellik verir ya da ciddî şiirleri mizahî hale getirir. Daha çok ünlü gazel ve kasideleri konu alan tehzillerde, günün şartlarına uygun bir eleştiri de görülür. Tehzil bir kişi hakkında yazılabileceği gibi, bir kuruma ya da devlet düzenine yönelik bazı eleştirileri içerir tarzda da yazılabilir. Tehzilde şair biçim özellikleri bakımından değilse bile içerik ya da ele aldığı fikir bakımından özgürdür. Bir eleştirinin söz konusu olduğu tehzillerde, tehzil şairinin takma ad kullandığı ya da mahlasını kullanmadığı görülür. Tehzilde nazire yapılan şiirin aslına tamamıyla bağlı kalmak şart değildir. Şair, vezin ve kafiyeyi esas alarak kendi fikirleri doğrultusunda şiirin özünden ve söyleyiş biçiminden uzaklaşabilir (Levend 1984: 522; Pala 1989: 484).

Hezl türü klasik Türk edebiyatımıza İran'dan geçmiş bir türdür. Fars edebiyatında genel olarak hicivle aynı anlamda kullanılmakla beraber "bir kimsenin kötülendiği, hakkında uygun olmayan şeylerin söylendiği şiir" veya "ahlâk ve edebe aykırı söz" diye tarif edilmiştir. (Pala, İstanbul, 1998: 304-305). Türk edebiyatında hezl, birini yermek ve ona hak etmediği bir şeyi yakıştırmak üzere genel ahlâk kurallarını zorlayıcı tarzda söylenmiş sözlere denir. Bu bakımdan latife ile hiciv arasında bir konumda bulunur. Belli bir amaca yönelik olması ve kişileri hedef alarak onları gülünç duruma düşürmesi açısından latifeden daha ağır, sövme ve

müstehcenlikten arınmış olduğu için de hicivden daha hafif bir mizah türüdür. Ciddi bazı şiirlerin hezl üslûbunda yeniden nazmedilmesine tehzîl, hezl türündeki yazı ve şiirlerin toplandığı mecmualara da "hezliyyât mecmuası" adı verilir(Pala, İskender, İstanbul: 304-305). Hezl, en şiddetli yergiler olan hicivlerden başlayarak zem, kadh, şetm, ta'riz, latife (mülâtafa), mutâyebe gibi mizah içeren edebî türlerle karıştırılmıştır. Mizahî türlerin pek çoğunda yer alan şakacılık, alaya alma, ahlâka ve edebe aykırılık gibi birbirine benzeyen, hatta bazan iç içe bulunan özelliklerin kesin çizgilerle ayrılması zordur. Bu konuda yapılmış bazı tasniflere göre hezl "alay ederek küçük düşürme" biçiminde tanımlanmış, alt kademesine ta'riz (sataşma ve taşlama), üst kademesine de zem (kınama), hiciv (yergi), şetm ve kadh (sövgü) konulmuştur (Levend, *TDAY Belleten* [1970]: 40; Mengi: 126).

Divan şiirinde, ince bir nükteye ve alaycılığa dayanması gereken hezlin sınırları genellikle aşılmış, kaba şakaya, sövgüye gidildiği de olmuştur. Bu nedenle benzer özellikler gösteren ürünler çoğunlukla hiciv ve hezl başlığı altında verilmişlerdir. Aslında divan edebiyatının mizahî ürünleri arasında yer alan latife, hezl, mülatafa, mutayebe, hiciv, tehzil vb. birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamıştır. Hezl nitelikli bir şiir yazmak bir anlamda başkalarıyla alay etmek ve onları incitmek sayılacağından pek kabul görmemiştir. Bu tarz şiirler özellikle Tanzimat'tan sonra yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Özkırımlı 1987: 630; TDEA 1981: 213).

Nâbî oğluna öğüt verirken hezl ve mizah uğruna dostlukların yitirildiğini, hezlin kin ve düşmanlıklara yol açabileceğini anlatır (*Hayriye*, s. 87-88). Sünbülzâde Vehbî'nin öğüdü de Nâbî'yi destekler niteliktedir: "Kimseyi etme sakın istihzâ / Görme Hakk'ın kulunu hezle sezâ" (*Lutfiyye*, s. 71-72). Bu ifadelerden, hezlin Türk edebiyatında pek rağbet edilecek bir tür olarak görülmediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte birçok divan şairi hezliyyât türü manzumeler yazmaktan geri durmamıştır(Pala, 1998: 304-305).

Hezliyyât mecmualarında nezih beyitler olduğu gibi küfür içeren beyitler de vardır. Hezler yazıldıkları deönemin edebî ve tarihî şahsiyetleri hakkında da bilgiler vermektedirler.

Klasik Türk edebiyatında hezllerini mecmua haline getiren önemli müellifler şöyle sıralanabilir: İshak Çelebi (ö. 944/1537; Âşık Çelebi'nin *Meşâirü'ş-şuarâ*'sında örnekleri vardır), Nihâlî Câfer Çelebi (Âşık Çelebi'nin *Meşâirü'ş-şuarâ*'sında örnekleri

vardır), Nev‘îzâde Atâî (İÜ Ktp., TY, nr. 319), Bahâî-i Küfrî (İÜ Ktp., TY, nr. 3005), Hevâî (İÜ Ktp., TY, nr. 2816, 3298, 3444), Osmanzâde Tâib (hezlleri çeşitli mecmualarda kayıtlıdır), Tırsî İbrâhim (A. Sırrı Levend kitapları arasında, bk. Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 155), Kânî (İÜ Ktp., TY, nr. 3027, 5604), Seyyid Osman Sürûrî (İÜ Ktp., TY, nr. 1597), Süleyman Fâik (İÜ Ktp., TY, nr. 9577), Bayburtlu Zihni (İÜ Ktp., TY, nr. 9601). Bu mecmualarda yer yer hezliyyât tanımına uymayan, yaşanmış küçük hikâyeler de mevcuttur. Edirneli Güftî (ö. 1088/1677), *Teşrîfâtü'ş-şuarâ* adlı tezkiresinde 106 şairi hezl üslûbuyla anlatmıştır(Pala, 1998:304-305).

Kimi zaman divan şairleri başka şairlerin gazel veya kasidelerini tahmis veya tesdis ederek ya da müstezat haline getirerek hezlâmiz manzumeler de yazmışlardır (Levend 1984: 523-524). Nevizâde Atayî, Bahayî-i Küfrî, Hevayî, Kâni ve Sürûrî hezliyâtları bilinen şair ve yazarlardandır. Divan edebiyatında özellikle Hevâyî ve Sürûrî hezliyâtlarıyla tanınmıştır (Levend 1988: 154; Pala 1989: 225, 353).

Türk edebiyatında hezlin yaygın kullanım şekillerinden biri de tehzîldir. Genellikle içinde bulunulan zamanı ve şartları eleştirmek için söylenen tehzîlde nükte esastır.

Millî Edebiyat döneminde çıkarılan mizah dergilerinde divan şairlerinin gazel ve manzumeleri sık sık tehzîl edilmiştir. Fazıl Ahmet Aykaç, Faruk Nafiz Çamlıbel, Halil Nihat Boztepe, Yusuf Ziya Ortaç, Osman Kaygılı, Orhan Seyfi Orhon, Hüseyin Kâmî, Rıza Tevfik gibi şairlerin siyasî muhtevalı tehzîlleri meşhurdur. Nedîm'in, "Tahammül mülkünü yıktın Hülâgû Han mısın kâfir / Aman dünyâyı yaktın âteş-i sûzan mısın kâfir" matla‘lı gazelini Hüseyin Kâmî, Hüseyin Cahit Yalçın hakkında yazdığı, "Siyâset mülkünü yıktın Ohannes Han mısın kâfir / Bütün ahrârı kızdırdın kızıl sultan mısın kâfir" matla‘lı bir gazelle tehzîl etmiştir. Fazıl Ahmet Aykaç'ın Nâmık Kemal'in "Hürriyet Kasidesi"ne yazdığı tehzîlin bir beyti şöyledir: "Nasıl âlî-himem erbâb-ı cidd ü ictihâdız kim / Bıraktık bir aşîret biz cihangîrâne devletten" (Pala, 1998: 304-305).

3.İBN ZEYDÛN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

3.1. HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Asıl adı Ebü'l-Velîd Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. Gālib el-Mahzûmî el-Endelüsî (ö. 463/1071) olan şairimiz aynı zamanda vezirdir. (1004) yılında Kurtuba'da doğmuştur. Müslümanların İspanya'yı fethi sırasında oraya giden Benî Mahzûm Arapları'ndan olup baba ve anne tarafından Endülüs Emevî Devleti'nde yüksek düzeyde görevler almış seçkin bir aileye sahiptir. Anne tarafından dedesi Ebû Bekir Muhammed vezirlik ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. Babası ise Kurtuba'da kadılık ve Kurtuba yönetiminde danışmanlık yapmıştır. İbn Zeydûn ilk eğitimini babasından almıştır. On bir yaşında iken babasını kaybedince anne tarafından dedesiyle İbn Zekvân ve Ebû Bekir Müslim b. Ahmed el-Kurtubî gibi hocalardan öğrenim görmüştür. Arap dili ve edebiyatı, tefsir, hadis ve fıkıh okumuş ayrıca tarih ve coğrafya ile meşgul olmuştur (Er,1999:464-466).

İbn Zeydûn Arap kültürüyle yetişmiştir. Şiirleri ve risaleleri, Arap şiirleriyle, atasözleriyle, hikmetli sözlerle, Arap kahramanlarıyla ile doludur.

İbn Zeydûn'un yaşadığı dönemde emirler, edebiyatı ilme tercih etmişlerdir. Vezirler hem yazardır hem şairdir. Yazarlık, şairlik, edebî sanatlardaki yetkinlik, furû ilimlere olan vukufiyet kişiyi vezirliğe götüren yolda birer etken olmuştur. Belagat ve edebiyatın seyrinde vezirlerin büyük bir etkisi vardır. Edebiyatın konumu devlet görevi olan vezirliğin konumuyla eşdeğer hale gelmiştir. Hatta vezirlik makamı Arap ve Müslüman olmasa dahi tüm edebiyatçıların ulaşabildiği bir makam haline gelmiştir. İbn Zeydûn da bu vezirlerin içinde en önde gelen kişidir (Dıhya,1955:67).

İbn Zeydûn, öğrendiği dil ilimleriyle, edip ve şairlerin hikâyeleriyle, Arap atasözleri ve tarihi olaylarla, dil ilimleri ve diğer ilimlerdeki başarısıyla şair ve ediplerin önde gelenlerinden biri olmuştur.

İbn Zeydûn çok zeki biridir. Ayrıca adil, insaflı, güvenilir, muhafazakâr, dindar bir kişiliğe sahiptir. Bu özelliklerini şiirlerinde de göstermiştir.

İbn Zeydûn 422/1030 yılında İbn Cehver'in vezirliği görevini üstlenmiştir. O dönemdeki yirmi sekiz yaşındaydı (Anânî,98) İbn Cehver kendisini "iki vezirlik sahibi" şeklinde isimlendirmiştir. Bu isim görüş ve istişareleriyle devlet yönetiminde melike

yardımcı olan vezire takılan isimdir. Ayrıca bu vezir kendi hükümlerini uygulama, halkın sorunlarıyla doğrudan ilgilenme, valileri yönetme ve onları denetleme salahiyetine de sahiptir. İki vezirlik sahibi olan kişi, hem devlet başkanıyla müşaverelerde bulunur hem de yönetimde söz sahibidir. Sadece vezir olan kişinin yaptığı iş ise, melik ile yapılan görüş alışverişlerinden ibarettir. Yönetimde herhangi bir yetkisi yoktur(Hasan,1995:48).

İbn Zeydun Vellâde'ye karşı tutkusu ve karşıdakini aşağılar şekildeki tavırları İbn 'Abdûs gibi kişilerin kin duymasına sebep olmuştur. Ayrıca İbn Zeydûn'un yaşının küçük olmasına rağmen sahip olduğu yüksek makam ve geniş nüfuz, bunların yanısıra İbn Cehver'in katındaki önemli siyasi ve edebi konumu sebebiyle iftiralara maruz kalarak hapse girmiştir.

Kendisine yapılan iftiralar üzerine hapsedilen İbn Zeydûn, hapisten hükümdara hitaben şiirler ve risaleler yazdı. Ancak hükümdarın affına mazhar olamayacağını anlayınca bir gece devesine binip normalde üç gün süren mesafeyi bir günde katederek hapisten kaçtı ve İşbiliyye'ye gitti(Dıhya,1955:167).

Mu'taḍıd b. 'Abbâd tarafından iyi karşılandı. İşbiliyye'de bir süre kalan İbn Zeydun, sevgilisi Vellâde'nin, ayrıca Kurtuba'daki dostlarının hasretine dayanamayarak gizlice şehir yakınındaki Zehra'ya döndü. Buradan Òurţuba'daki dostlarına mektuplar yazarak Emir Ebu'l-Ḥazm b. Cehver katında şefaatçi olmalarını istedi. Dostlarının girişimleri sonucu affedilerek Qurţuba'ya döndü. Birkaç ay sonra da Ebu'l-Ḥazm öldü. Yerine geçen Ebu'l-Velîd Cehver ile olan dostluğu sayesinde eski itibarına kavuşan İbn Zeydûn, vezir olarak tayin edildi. Bir müddet Endülüs'ün diğer yönetimleriyle Kurtuba yönetimi arasında Ebu'l-Velîd'in elçiliğini yaptı. Ancak bir iftira üzerine tekrar Kurtuba'yı terk etmek zorunda kaldı(Er,1999:464-466).

İbn Zeydûn, Mu'tadıd'ı överek onun kazandığı zaferleri dile getirmiştir. İbn Zeydûn Mu'tadıd'ın katında çok değerlidir. Mu'tadıd 461/1069 yılında vefat etmiş, yerine oğlu Mu'temed geçmiştir. İbn Zeydûn da vezirlik görevine devam etmiştir(İbn Kesir,1966:127).

Zamanla Mu'temed Endülüs'ün pek çok şehir ve bölgesine hâkim olmuştur. Ama İbn Zeydûn'a haset eden kişiler onu kıskanmaya başlamıştır. Bundan dolayı İbn Zeydûn'un hasta ve yaşının ilerlemiş olmasına rağmen İşbiliyye'de Yahudilere karşı çıkan bir isyanı bastırma görevini ona vermesi için Mu'temed'e baskı yapmışlardır.

Mu'temed'e karşı gelemeyerek görevi kabul eden İbn Zeydûn, bu yolculuğa ve ağır göreve dayanamayıp vefat etmiştir(Hasan,1995:29).

Devlet adamlığının yanı sıra iyi bir şair olan İbn Zeydûn çağının şiir geleneğine bağlı kalmıştır. Ayrıca yeni şiirin eski şiirden kopmaması gerektiğine de inanmıştır. Şiirleri neo-klasik bir tarzda olduğu için kendisine "Batı'nın Buhtürî'si" lakabı verilmiştir. Şairin şiirlerinde tabiat tasvirleri ağır basmaktadır. Aşk şiirlerinde usta olduğu gibi mersiyelerinde de çok başarılıdır. Methiyeleri ve dinî şiirleri ise başarısız sayılır (Er,1999: 464-466).

İbn Zeydûn'un aşk şiirlerinin en tanınmış olanı, hapisten kaçıp İşbîliye'ye gittiğinde sevgilisi Vellâde için yazdığı elli beyitlik kasidesidir. Bu kasidede şair çevresinde gördüğü güzelliklerin, acısını unutturduğunu ifade eder. İbn Zeydûn'un büyük bir beğeni kazanan bu kasidesine nazîreler yazılmıştır. Safiyyüddin el-Hillî, Selâhaddin es-Safedî ve Ahmed Şevkī ona nazîre yazan şairler arasında zikredilebilir. İbn Zeydûn, nesir alanındaki ününü daha çok Endülüs'te kabul gören tarzdan farklı olarak kaleme aldığı risâlelerine borçludur. Bu risâlelerde genellikle tarihî şahsiyetlere ve olaylara, eski Arap mesellerine yer vermiştir(Er,1999:464-466)

3.2. ESERLERİ

3.2.1.Dîvân

İbni Zeydûn'un dîvânı 167 şiirden oluşmaktadır. 81 i kaside 85 i mukattaa bir tanesi rezecdir. Kasidelerinin iki tanesi muhammestir. Beyit sayısı 2678'dir.

İbn Zeydûn'un, hayatta iken şiirlerini bir divanda toplayıp toplamadığı bilinmemektedir. August Cour, İbn Zeydûn'un şiirlerini, çağdaşlarından birinin bir divanda topladığını söylemiştir. 'Alî 'Abdul'azîm ise bir kaynağa dayanmadığı için bu görüşü sağlam bulmamaktadır. Ona göre ilk defa İbn Zeydûn'a ait bir divandan bahseden kişi İbn Nubâte el-Mısrî (ö.768/)'dir(el-Fâhûrî, 112).

Divanı, Doğulu Batılı birçok araştırmacı tarafından çalışma konusu yapılmıştır. İlk tahkikli neşri Mısır'da Kâmil Kîlânî ve 'Abdurrahmân Halîfe tarafından 1932 yılında yapılmıştır. Daha sonra Kerem Bustânî (Beyrut 1951), Muhammed Seyyid Kîlânî (Kahire 1956), 'Alî 'Abdul'azîm (Kahire 1957), Kerem Bustânî ikinci defa

(Beyrut 1384/1964), Hannâ el-Fâhûrî (Beyrut 1410/1990), Yûsuf Ferhât (Beyrut 1411/1991), ‘Abdullâh Senede (Beyrut 2005) ve ‘Umer et-Tabbâ‘(Beyrut) tarafından olmak üzere toplam sekiz defa yayımlanmıştır. Mahmûd Subh da seçtiği bazı şiirleri İspanyolca’ya tercüme ederek Arapça metinleriyle birlikte *Ibn Zaydun Poesias* adıyla neşretmiştir (Madrid 1979)(el-Fâhûrî,20; Er,1999:465; Gazal, 2004:41-44)

3.2.2. er-Risâletü’l-hezliyye

İbn Zeydûn bu risâlesini, Vezir İbn Abdûs’a hitaben sevgilisi Vellâde’nin ağzından alaycı bir dille kaleme almıştır. Risale 160 satır ve 6,5 sayfa hacmindedir. Bazı sosyal olaylara yer vermesi veya telmihte bulunması sebebiyle tarihî bakımdan olduğu kadar Arap filolojisi açısından da oldukça önemlidir. Bundan dolayı eser bazı eski kaynaklarda nakledilmiştir (Nüveyrî, VII, 271-290). Risâlede Câhiz’in Risâletü’t-terbîʿ ve’t-tedvîr’inin etkisi açıkça görülmektedir. Eser, İbn Nübâte el-Mısrî tarafından Serḥu’l-ʿuyûn fî şerḥi Risâleti İbn Zeydûn adıyla şerhedilmiştir (İstanbul 1275; Kahire 1278, 1290, 1377/1957). Muhammed Ebü’l-Fazl İbrâhim’in tahkik ederek yayımladığı bu şerhi (Kahire 1383/1964) Karahalilzâde Mehmed Saîd Tercüme-i Serhu’l-uyûn fî şerhi Risâleti İbn Zeydûn adıyla Türkçe’ye çevirmiştir (İstanbul 1257). Eser ayrıca Muhammed Fevzî Mustafa tarafından Ş̲elâş̲ü resâʾil fi’l-hicâʾ içinde (Küveyt 1401/1981) ve Johann Jacob Reiske tarafından Latince tercümesiyle birlikte (Leipzig 1755) yayımlanmıştır. (Er, 1999:464-466)

İbn Zeydûn, bu risalesinde rakibini caydırmak için adeta nesirdeki tüm edebi gücünü gösterme gayretine girmiştir. Belki bu risaleyle hedefine ulaşamamış ve rakibini mağlup edememiştir hatta aksine mahbubesi ondan uzaklaşmıştır. Ancak bu risale, edebi üslubuyla edebiyat çevresinde zirveye çıkmayı başarmıştır. Nitekim alaycı üslubun en mükemmel örneklerinden biri kabul edilmiştir(İbn Nübate,51)

3.2.3. er-Risâletü’l-ciddiyye

İbn Zeydûn, son hapis günlerinde Kurtuba emîri Ebu’l-Hazm’e bir risale yazmıştır. Kaynaklarda bu risale *er-Risâletu’l-ciddiyye* olarak geçmektedir. 140 satır ve 5,5 sayfadan ibarettir. Risalede haksız bir şekilde hapsedildiğini anlatmış, bundan dolayı

emîre sitem etmiştir. Bunun yanında emîr için yaptığı hizmetleri dile getirmiş, hapisteki zor şartlardan şikâyet etmiştir. Farkında olmadan işlediği hatalardan dolayı özür dilemiştir. Nihayet emîrden af talep etmiştir(Er,1999:465).

Risale, Salâhuddîn Halîl b. Aybek es-Safedî (ö. 764/1363) tarafından şerhedilmiştir. *Tamâmu'l-mutûn fî şerhi risâleti İbn Zeydûn* adıyla neşredilen bu şerhi önce Muhammed Reşîd es-Saffâr (Bağdat 1909) sonra ise Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm (Kahire 1969) tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır. Mustafâ 'İnânî de *İzhâru'l-meknûn fî risâleti'l-ciddiyye li İbn Zeydûn* adıyla risalenin bir şerhini yapmıştır. Risale, ayrıca Besthorn tarafından yapılan Latince çevirisi ilebirlikte 1889'da Kopenhag'da basılmıştır.308 Risâlenin en geniş şerhini ise Ebû Bekr Muhammed 'Alîm *ed-Durru'l-mahzûn fî şerhi Risâleti İbn Zeydûn* adlı eseriyle yapmıştır (Kahire 1926)(Er,1999:465-466).

3.2.4. er-Risâletu'l-Bekriyye

İbn Zeydûn'un, hapisten firar ettikten sonra hocası Ebû Bekr b. Musellim'e yazdığı risaledir (İbn Bessam,355)İbn Zeydûn, risalesinde, Ebu'l-Hazm nezdinde bağışlanması için hocasından aracılık yapmasını istemiştir. İbn Zeydûn, hapisten firar ettikten sonra İşbîliye'ye gitmiş ve sonra tekrar Kurtuba'ya dönmüştür. Ancak yakalanma korkusuyla Medînetu'z-Zehrâ'da gizlenmiştir. Buradan dostlarına aracılık yapmaları için yazılar göndermiştir. *er-Risâletu'l-Bekriyye*'si de bu risalelerden biridir. Risalesinin girişinde, hapisten firarını eleştirdiği için hocasına sitem etmektedir. Fakat bu eleştirileri hocasının samimiyetine bağlayarak hoş görmektedir. Risalenin devamında hocasına mahkeme sürecindeki tutarsızlıkları, hapsedilme nedenini ve sürecini anlatmaktadır. Haklılığını ve dolayısıyla masumiyetini vurguladıktan sonra hapishanedeki zor şartlardan yakınmıştır. Aftan umudunu kestiğinden ve hapishanenin dayanılmaz kötü şartlarından dolayı firar ettiğini ifade etmiştir. Bundan dolayı, firarının mazur görülmesini istemiştir(Akçay,2016:65)

İbn Zeydûn'un, eksik olmasına rağmen günümüze ulaşan en uzun risalesidir. Hacim olarak 215 satır ve 8,5 sayfadan oluşmaktadır. Diğer risalelerine nazaran iktibaslardan daha az yararlandığı gibi seciye de hemen hemen hiç başvurmamıştır. Ayet, hadis, atasözleri ve şiirleri uygun yerlerde kullanımı ve edebi açıdan ise diğer tüm

risalelerinden daha güçlü bir risale ortaya koymuştur. ‘Alî ‘Abdul’azîm, buna rağmen yukarıda geçen iki risalesinin ulema nezdinde daha çok şöhret bulduğunu belirttikten sonra bunu, o risalelerin içerdiği bilgi ile kültürel ve sanatsal zenginliğine ve çeşitliliğine bağlamıştır (Akçay,2016:65).

3.2.5. er-Risâletu’l-Muzafferiyye

İbn Zeydûn, bu risalesini Batalyevs emîri Seyfuddevle Ebû Bekr İbnu’l-Eftas el-Muzaffer’e yazmıştır(İbn Bessam:254) Risalesinde el-Muzaffer’e hürmetlerini sunmuş, ona duyduğu sevgiyi ve muhabbeti dile getirmiştir. Önceki risalelere göre istişhada daha az başvurmuştur. Diğer risalelerinden ayrılan en önemli şekilsel özelliği baştan sona secili olmasıdır. Risale, 61 satır ve yaklaşık 2,5 sayfa hacmindedir(Akçay,2016:65).

3.2.6.er-Risâletu’l-‘Âmiriyye

İbn Zeydûn’un, İşbîliye’deki dostu ve aynı zamanda el-Mu‘tazıd’ın veziri Ebû ‘Âmir b. Mesleme’ye yazdığı risaledir. İbn Zeydûn bu risalesini, İşbîliye’ye iltica etmeden önce Kurtuba’da iken yazmıştır. (ibn Bessam, 763) Risalesinde, dostu Ebû ‘Âmir’e ve veziri olduğu el-Mu‘tazıd’a sevgilerini dile getirmiştir. Onları methettikten sonra yönetimdeki konumundan dolayı Ebû ‘Âmir’den kendisine yardımcı olmasını istemiştir(Akçay,2016:66)

İbn Zeydûn, diğer risalelerine nazaran bu risalesinde edebi sanatlara az başvurmuştur. Anlatımı sade ve akıcıdır. Hacim olarak 43 satır ve 2 sayfayı bulmayan kısa bir risaledir(Akçay,2016:66).

3.2.7.er-Risâletu’l-‘Abbâdiyye

İbn Zeydûn’un iki farklı risalesi *er-Risâletu’l-‘Abbâdiyye* olarak isimlendirilmiştir. Her ikisini de ‘Abbâdîlerin emîri el-Mu‘tazıd’a yazmıştır. İlk risaleyi hapisten firar ettikten sonra ve Ebû ‘Âmir İbn Mesleme’ye gönderdiği risaleden sonra yazmıştır. İşbîliye’ye iltica etme isteğini dile getirmektedir. Diğer risaleyi ise

Kurtuba'dan ayrılıp İşbîliye'ye gittikten sonra yazmıştır. Her iki risalede de el-Mu'tazıd'ı methetmektedir. Bu risalelerin metni kısadır, anlatımı sade ve akıcıdır(İbn Bessam,91-92).

3.2.8. et-Tebyîn fî hulefâi Benî Umeyye bi'l-Endelus

İbn Zeydûn, tarih alanında *et-Tebyîn fî hulefâi Benî Umeyye bi'l-Endelus* adlı bir eser yazmıştır. Ancak bu eser günümüze ulaşmamıştır. el-Makkarî'ye göre, İbn Zeydûn, eserini el-Mes'ûdî'nin *et-Ta'yîn fî hulefâi'l-Maşrik* yönteminde yazmıştır. Ancak bahsettiği el-Mes'ûdî'nin kim olduğuna dair bir malumat vermediği gibi eserini hangi yöntemle yazdığını da belirtmemiştir. Dönemine bakılırsa bu şahsın, *Murûcu'z-zeheb*'in müellifi meşhur tarihçi ve coğrafyacı Ebu'l-Hasan 'Alî el-Mes'ûdî (ö. 346/957) olması güçlü bir ihtimaldir. Fakat onun böyle bir eseri bilinmemektedir(Akçay,2016:67)

4.İBN NÜBÂTE EL-MISRÎ HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

4.1. HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Tam adı EbûBekr Cemâluddîn Muhammed b. Şemsiddîn Muhammed b. Nübâte el-Fârikî el-Mısrî (ö. 768/1366) olan İbn Nübâte, Rebîulevvel 686'da (Mayıs 1287) Mısır'ın Kahire şehrinde doğmuştur. Aslen Meyyâfârikînli olduğu bilinmektedir. Soyu Seyfüddevle'nin saray hatibi İbn Nübâte el-Hatîb'e (ö. 374/984) dayanmaktadır. Hayatının ilk yıllarını Kahire'de ilmi bir çevrede geçirmiştir. Babası Şemseddin Muhammed meşhur bir hadis âlimiydi. Başta hadis, fıkıh ve edebiyat olmak üzere çeşitli ilimleri hocaları Bahâeddin İbnu'n-Nehhâsen-Nahvî, Takıyyüddin İbn Dakîkul'îd, Alemuddin Kays b. Sultân ed-Darîr'den tahsil etmiş ve onlardan icâzet almıştır (es-Subkî 1964:IX: 273; Safedî 2000:I: 234-235; İbn Tağrîberdî 1963:XI: 95-97; İbnu'l-'İmâd 1987:VIII: 364; Şevkânî 2012:II: 252-254; Tural 1999:233-34).

İbn Nübâte Mısır'daki Eyyûbî devlet ricalinden ileri gelenler için birçok methiye yazmıştır ama bu methiyeleri ilgi görmemiştir. 716/1316 yılında Dımaşk'a yerleşmiştir. Dımaşktayken sık sık Hama'ya gidip Eyyûbî Emîri el-Meliku'l-Müeyyed Ebu'l-Fidâ'yı

ziyaret etmiş ve Emîr ile aralarında bir dostluk kurulmuştur. Onun için methiyeler yazmış, adına çeşitli eserler kaleme almıştır. Bunların karşılığındakendisinden büyük maddî yardım ve destek görmüştür. Hama'dan sonra Suriye'nin diğer şehirlerini de ziyaret etmiş, buralardaki devlet adamlarına da methiyeler yazmış ve birçok maddî yardım ve destek görmüştür. 735/1335'te Vezir Emînuddevle Abdullah el-Emînî tarafından Kudüs'ün temizlik işlerine ve Hristiyanlarca mukaddes sayılan Kıyamet Kilisesi'ne bakmak üzere bakan olarak tayin edilmiştir. 743/1342 yılına kadar her yıl ziyaret mevsiminde Kudüs'e giderek bu görevini yürütmüştür. Aynı yılın başlarında divan kâtipliğine getirilmiş, iki yıl sonra da bu görevinden azledilmiş ancak 748/1347'de görevine iade edilmiştir (Safedî 2000:I: 234-235; İbn Tağrîberdî 1963:XI: 95-97; Şevkânî 2012:II: 252-254; Tural 1999:233-34).

761/1360 yılında Memluk Sultanı el-Meliku'n-Nâsır Hasan b. Muhammed'in kendisini davet etmesi üzerine Kahire'ye elli yıllık bir aradan sonra dönmüştür. Memluk Sultanı İbn Nübâte'ye büyük bir ilgi göstermiş ve divanda sır kâtipliği görevini vermiştir. İbn Nübâte, yaşının hayli ilerlemiş olması sebebiyle bu göreve devamdan muaf tutulmuş, ancak kendisine maaşı ödenmeye devam edilmiştir. Sultana birçok methiye yazan İbn Nübâte, onun adına imamların cuma hutbelerinde okumaları için bir kitap yazmıştır. 762/1361'de Sultan el-Meliku'n-Nâsır'ın öldürülmesi üzerine İbn Nübâte'nin bu ihtişamlı hayatı sona ermiş ve 768/1366 sonbaharında Kahire'de vefat edinceye kadar sıkıntı içinde yaşamıştır (Tâceddin es-Subkî 1964:IX: 273; Safedî 2000:I: 234-235; İbn Tağrîberdî 1963:XI: 95-97; İbnu'l-'İmâd 1987:VIII:364; Şevkânî 2012:II: 252-254; Tural 1999:233-34) Cenazesi Babu'n-Nasr dışında Sufi türbesine defnedilmiştir.(Beştekî 1886:6)

Nazım, nesir ve kitâbette meşhur olan İbn Nübâte için İbn Hacer, onun bu sahalarda hem akranlarını hem de önceki edipleri geride bıraktığını kaydeder(İbn Hacer el-'Askalânî 1931:IV:340). Tâceddin es-Subkî de İbn Nübâte'nin edebî kişiliğinden bahsederken zamanında şairlerin 412 bayraktarlığını yaptığını, şiirde, nesirde, hat sanatında ve kitâbette ondan daha üstün olan bir kimseyi tanımadığını söylemektedir (Tâceddin es-Subkî 1964:IX: 273).

İbn Nübâte'nin talebeleri arasından Selâhaddin es-Safedî, Zeynüddin İbnu'l-Verdî, Burhâneddin el-Kîrâtî, İbnü's-Sâiğ ez-Zümürrüdî, İbn Habîb el-Halebî, Bedreddin İbnu's-Sâhib, Yahyâ el-Habbâz el-Hamevî, Şehâbeddin el-Hâcib ve

Fîrûzâbâdî gibi tanınmış edip ve şairler yetişmiştir. Şiirlerinde çoğunlukla medih ve mersiyeye yönelen şarap, aşk, gazel ve tabiat tasviri gibi temaları işleyen İbn Nübâte şairliğiyle meşhur olmakla birlikte nesirleri, özellikle mektup tarzındaki edebî yazılarıyla da dikkatleri üzerine çekmiştir. Eserlerinde edebî sanatlara ve bilhassa tevriye, cinas, teşbih ve istiareye çokça yer vermiş, Kur'an ayetlerinden ve hadislerden oldukça fazla iktibaslar yapmıştır (Safedî 2000:I: 234-235; İbn Tağrîberdî 1963:XI: 95-97; Tural 1999:233-34).

4.2.ESERLERİ

4.2.1. Dîvânü İbn Nübâte el-Mışrî

(Kahire 1288, 1289, 1323; Beyrut 1304). İbn Hacer'in hocası Muhammed b. İbrâhim el-Beştekî'nin İbn Nübâte'nin şiirlerinden derlediği bu esere İbn Hacer eẕ-Ẕeyl ʿalâ mâ cemeʿahû el-Beştekî min naẓmi İbn Nübâte (el-İʿtirâf ve'l-istidrâk ʿalâ men cemaʿa Dîvâne İbn Nübâte el-Mışrî) adıyla bir zeyil yazmıştır. (Tural, 1999: 233- 234)

4.2.2. Ḥaẓîretü'l-üns ilâ ḥażreti'l-Ḳuds

Müellifin Kudüs şehrine yaptığı seyahati anlatan bir risâledir. İbn Hicce'nin Semerâtu'l-Evrâk'ı içinde yayımlanmıştı(Ekinci,2020:412)

4.2.3. Ḫubzü'ş-şaʿîr

Arapça'da mevcut, "Arpa ekmeği hem yenir hem de yerilir" anlamındaki atasözünün açıklanmasına dair bir risâle olup İbn Hicce bunu eserinde iktibas etmiştir(Tural,1999: 233- 234).

4.2.4. Dîvânü'l-ḫuṭabi'l-minberiyye

Memlük Sultanı el-Meliku'n-Nâsır Hasan b. Muhammed adına yazılmış elli iki hutbeyi ihtiva eden bir eserdir(Ekinci,2020:412)

4.2.5. Serḥu'l-ʿuyûn fî şerḥi Risâleti İbn Zeydûn

İbn Zeydûn'un, sevgilisi ve Endülüs Emevî Halifesi Müstekfî-Billâh'ın kızı Vellâde'nin ağzından Vezir İbn Abdûs'e yazdığı alaylı risâlenin şerhidir. Defalarca basılan eseri (İstanbul 1275; Kahire 1278, 1290, 1305, 1321, 1348, 1377) Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim tahkik ederek yayımlamıştır (Kahire 1383/1964). Serḥu'l-ʿuyûn, Karahalilzâde Mehmed Saîd (ö. 1168/1754) tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1257).

4.2.6. Ferâʾidü's-sülûk fî meşâʾidi'l-mülûk

Şair, 167 beyitten oluşan bu manzumesinde el-Melikü'l-Efdal'le beraber çıktıkları bir avı tasvir etmektedir. Kaside divanın içinde yer aldığı gibi Muhammed Es'ad Tales tarafından müstakil olarak da neşredilmiştir (Ekinci,2020:412).

4.2.7.Maṭlaʿu'l-fevâʾid ve mecmaʿu'l-ferâʾid

Üç bölümden meydana gelen eserin birinci bölümünde bazı hadislerdeki garîb kelimeler açıklanmış, ikinci ve üçüncü bölümlerde şair ve ediplerin yenilik ve buluşlarından söz edilmiştir (nşr. Ömer Mûsâ Bâşâ, Dımaşk 1392/1972) (Ekinci,2020:412).

4.2.8.el-Müfâḫare beyne's-seyf ve'l-ḳalem

İbn Hicce, ihtiva ettiği edebî sanatlar dolayısıyla risâleyi Ḫizânetü'l-edeb'de (s. 104-109) iktibas etmiş, eser ayrıca Beyrut (1312) ve Kahire'de (1934) yayımlanmıştır. (Tural, 1999: 233- 234).

4.2.9. Muntehabu'l-Hediyye mine'l-Medâʾihi'l-Muʾeyyediyye (el-Muʾeyyediyyât)

Müellifin el-Melikü'l-Müeyyed Ebü'l-Fidâ hakkında yazdığı methiyeleri ihtiva etmektedir (Kahire 1289, 1323; Beyrut 1304). 10. Muḫtâru Dîvâni İbn Ḳalâḳıs (nşr. Halîl Mutrân, Kahire 1323) (Tural, 1999: 233- 234).

4.2.10. Diğer Eserleri

İbn Nübâte'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: **el-Ḳaṭrü'n-Nübâtî, Sûḳu'r-raḳīḳ, Muḥtâru Dîvâni İbni'r-Rûmî, es-Secʿu'l-muṭavvaḳ, el-Fâżıl min inşâʾi'l-Fâżıl, el-Ecvibetü'l-muʿtebere ʿani'l-fütye'l-mübtekere, Taʿlîḳu'd-dîvân, Talṭîfü'l-mizâc min şiʿri İbnü'l-Ḥaccâc, Ḫuṭbe fî taʿẕîmi şehri Receb, ez-Zehrü'l-menşûr, Sülûkü düveli'l-mülûk, Mürâselâtü İbn Nübâte, İbrâzü'l-aḫbâr, Celâsetü'l-ḳaṭr, es-Sebʿatü's-seyyâre, Şeʿâʾiru beyti't-taḳvâ, Ẕarâʾifü'z-ziyâde, Muḫtâru Dîvâni İbn Senâʾilmülk, Muḫtâru Dîvâni Şerefiddîn el-Enṣârî, el-Meṭâliʿu's-sitte, el-Müfaḫare beyne'l-verd ve'n-nercîs, el-Münteḫabü'l-Manşûrî, en-Niḥletü (et-Tuḥfetü)'l-ünsiyye fi'r-riḥleti'l-Ḳudsiyye**(Tural,1999:233-234;İbnTağrîberdî,1963:XI:987;Şevkânî,2012:II:252-254).

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMED SAİD EFENDİ, HALİLEFENDİZÂDE HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

1. HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

İki defa Anadolu kazaskerliği yapan Birgili Kara Halil Efendi'nin oğlu olan Mehmed Said Efendi İstanbul'da doğmuştur. Karahalilzâde diye de anılır. İyi bir medrese tahsili almıştır. Ayrıcababasının ilim meclisinde de bulunmuştur. Eğitimini tamamlamasının ardından 1118'den (1706) itibaren sırasıyla İbrâhim Paşa, Hoca Hayreddin, Dâvud Paşa, Sahn-ı Semân ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik yaptıktan sonra 1133'te (1721) Yenişehir bab nâibliğine, iki yıl sonra aynı yerin mevleviyetine tayin edilmiştir. 1141'de (1728-29) Bursa kadılığına getirilmesinin ardından aynı yıl Mekke kadılığı pâyesine ulaşmıştır. 1148'de (1735) tayin edildiği İstanbul kadılığındaki başarısı sebebiyle 1152'de (1739) yeniden getirildiği bu görevde dört yıl daha kalmıştır. 13 Zilkade 1152'de (11 Şubat 1740) Anadolu kazaskerliğiyle görevlendirilmiş olup Rebîülâhir 1154'te (Haziran 1741) azledilmiştir. Şevval 1159'da (Kasım 1746) Rumeli kazaskerliği pâyesi aldı ve 28 Rebîülevvel 1161'de (28 Mart 1748) fiilen bu göreve tayin edilmiştir. Her iki kazaskerlik müddeti on altışar ay sürmüştür(Özcan,2003:523-524).

Mehmed Said Efendi I. Mahmud tarafından 27 veya 28 Şâban 1162'de (12 veya 13 Ağustos 1749) şeyhülislâmlığa getirilmiştir. Aynı yıl Bahçekapı'da oturduğu evinde yangın çıkınca bütün eşyasını ve kitaplarını kaybetmiştir. 26 veya 27 Cemâziyelâhir 1163'te (2 veya 3 Haziran 1750) Selânik kadısı bulunan oğlu Abdürrahim Efendi ile birlikte şeyhülislâmlık makamından azledince oğluyla beraber Bursa'ya sürgün edilmiştir. Kaba ve haşin mizaçlı olduğundan diğer ulemâ ile geçinemediğinden Şeyhülislâmlıktan azledilmiştir. Nitekim yerine geçen Seyyid Murtaza Efendi'nin nasbı esnasında çıkarılan hatt-ı hümâyunda müstahak olmayanlara medrese ve mülâzemet verilmemesi ve işlerin ehil olan kişilere tevdi edilmesi istenmiştir(Özcan,2003:523-524).

Mehmed Said Efendi'nin Şeyhülislâmlık müddeti dokuz ay yirmi iki gün sürmüştür. Azlinden sonra Bursa'ya yerleşip kendini ilme vererek ve eser telifiyle meşgul olmuştur. 28 Cemâziyelevvel 1168'de (12 Mart 1755) Bursa'da vefat etmiştir.

Mezarının Emîr Sultan Türbesi civarında bulunduğu nakledilirse de bir başka kayıtta Üftâde Camii Kabristanı'na defnedildiği belirtilmiştir. Üzerine aldığı vazifeyi yerine getirme hususunda çok titiz davrandığı belirtilen Mehmed Said Efendi'nin âlim ve âdil bir kişi olduğu, ancak kabalığı ve haşinliği sebebiyle pek sevilmediği kaydedilmektedir. Yazıdaki mahareti sebebiyle ilim ve edebiyatta akranları arasında temayüz etmiştir. Mehmed Said Efendi'nin soyundan çok sayıda ilim adamı yetişmiştir(Özcan,2003:523-524).

2. ESERLERİ

2.1. Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn

İbn Zeydûn'un risâlesine İbn Nübâte el-Mısrî'nin yaptığı şerhin tercümesidir (İstanbul 1257(Özcan,2003:523-524).

2.2. Tercüme-i Sülvân-ı Mutâ'

İbn Zafer'in menkıbe ve hikâyelerden oluşan Sülvânü'l-muṭâʿ fî ʿudvâni'l-etbâʿ adlı eserinin Türkçe tercümesidir (İstanbul 1285**(**Özcan,2003:523-524**)**.

2.3. Aynî Tarihi Tercümesi

Lâle Devri'nde Sadrazam Damad İbrâhim Paşa'nın gayretleriyle gerçekleştirilen tercüme faaliyetleri içinde önemli bir yer tutan Bedreddin el-Aynî'nin ʿİḳdü'l-cümân fî târîḫi ehli'z-zamân adlı umumi tarihini Türkçe'ye çeviren heyetin içinde yer alan Mehmed Said Efendi eserin 387-430 (997-1039) yılları olaylarını ihtiva eden dördüncü bölümünü tercüme etmiştir (Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa, nr. 469). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde kayıtlı bulunan (Revan Köşkü, nr. 1465) ve Halîl kıssasından Yahyâ b. Zekeriyyâ kıssasına kadar olan hadiseleri ihtiva eden bir nüshanın başında Mehmed Said'e ait olduğu kaydı varsa da muhtevasından ona ait olmadığı anlaşılmaktadır. Mehmed Said Efendi'nin bir tefsirinin bulunduğu kaydedilmekle beraber (İA, V/1, s. 160) kaynaklarda böyle bir bilgi yer almamaktadır (Özcan,2003:523-524**)**.

İKİNCİ BÖLÜM

TERCEME-İ ŞERHU'L-'UYÛN FÎ ŞERHİ RİSÂLETİ İBN ZEYDÛN

1. ESERİN ADI VE YAZILIŞ TARİHİ

İncelediğimizin eserin tam adının *Tercüme-i Şerḥü'l-'Uyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn* olduğu mukaddime bölümünde belirtilmiştir

Kütüb-i edeb ü muḥāḍarāt u tārīḫ ile tefekküh-i leẕīẕ olmaġla ferā'id-i nefīsesini rişte-i naẓara keşīde vü ṣafḥa-i derūna serd ü tehzīẕ iderdi. Bir gün ḫāṭır-ı fātıra ḫuṭūr itdi ki Risāle-i ibni Zeydūn u ibni Nübāte'nüñ şerḥi ki Serḥu'l-ʿuyūndur(s.3).

Eserin sonunda yer alan tarihten eserin 1257 yılında bitirildiği anlaşılmaktadır.

min ġayri istiḥḳāḳ Taḳvīm-i Vaḳāyiʿ neẓāretiyle kesb nežāret eylemiş olan bendegān-ı devlet-i ʿālīnüñ bī-nāmı Seyyid-i Muṣṭafā Sāmī'nüñ maʿrifet-i kemterānesiyle peyveste-i ḥüsn-i ḫitām olmışdur. Evāḫir-i ṣaferü'l-ḫayr sene 1257 (s.470).

2. ESERİN YAZILIŞ SEBEBİ

İncelediğimiz eser, İbn-i Zeydûn'un, sevgilisi ve Endülüs Emevî Halifelerinden Müstekfî Billah Muhammed bin Mustansır-ı Billah ibn-i Müstazhar Billah Abdurrahman halifenin kızı olan Zelîhâ gibi güzel yüzlü Vellâde'nin ağzından Vezir İbn Abdûs'e yazdığı alaylı risâlenin şerhidir. Müellif eserin yazılış sebebini eserde belirtmiştir.

ibni Zeydūn'uñ bu risāle-i merġūbeyi inşāsına sebeb budur ki: Maġrib-zemīnde Benī Ümeyye'den Dāḫil dimekle maʿrūf olan ʿAbdu'rraḥmān ibni Ḥakem'e mensūb ḫulefā-ı Emeviyye'den Müstekfī Bi'llāh Muḥammed bin Mustanṣır Bi'llāh ibni Müstaẓhar Bi'llāh ʿAbdu'rraḥmān ḫalifenüñ Zelīḫā-mānend ḥüsn ü cemāl ṣāḥibesi Vellāde nāmında bir duḫter-i pākīzesi var idi ki sebine bī-meṣel ü bedel ʿārıż-ı dilberde güzel ʿabibi ancaḳ ḳatı nāzikdür O nāzende güzel (s.8)

3. ESERİN ŞERH METODU

İncelediğimiz eserde, klasik şerh metodu bağlamında şu özellikler sıralanabilir:

1. Mukaddime bölümünde sebeb-i te'lif açıklamıştır.
2. Eser, mukaddime, şerh metni ve hâtimeden oluşmuştur.
3. Şerhte örnek olarak ayet ve hadislerden istifade edilmiştir.

Baᶜde Ekşem ḫāl-pālerine ru-māl olmaḳ ḳaṣdıyla maṭiyye süvār u maḥmil-bend-i ᶜazīmet olup eşnāy-ı ṭarīḳde vefāt eyleyüp kendi ile İslām'ı ḳabūl u Peyġamber ᶜaleyhi'ṣ-ṣelātü ve's-sellām'a maᵓān rāhi olanlarla müsellem oldıġını teblīġ ideler diyü vaṣiyyet anlar daḫī İslām'ını Peyġamber ᶜaleyhi'ṣ-ṣalātü ve'sselām'a teblīġ ü iᶜlām idenler ibni ᶜ Abbās raᶜḍıya'llāhu ᶜanhumādan mervīdür ki ve men yaḫcur min beytihi muhāciren ila'llâhi ve rasūlihi şümme yudrikuhu'l-mevtu fa-ḳad vaḳaᶜa ecruhu ᶜala'llāhi' (Nisā/4/100)ᶜāyet-i kerīmesi Ekşem ü Ekşem'e tābiᶜ olanlar ḥaḳḳında nāzil olmışdur(s.20)

4.Şarîh, kelime şerhi yapmıştır.

Ẕikrü'r-risāle ve şerḥ-i tarīḫuha ke-mā resm (ammā baᶜde eyyühe'l muṣāb bi-ᶜ aḳli'l-..... bi-cehlihi) kelime-i ammā feth-i hemze vü teşdīd-i mīm ile olup nahvviyyī nden bir cemāᶜat ḥarf-i şart olmayup maᶜnā-yı şarṭı mütażammındur, didiler(s.11)

5.Kelimelerin ya da kelime gruplarının gramer özellikleri verilmiş, eklerin dilbilgisi tahlilleri yapılmıştır.

Ve resulu'llāh ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ naᶜt-ı şerīfi ḳaṣāᵓidinden birinde وشق له من اسمه ليجله * فذ والعرش محمود وهذا محمد *beytinde iṣbāt-ı hemze ile min ismahi ḳırāᵓat olınup naẓm ziḥāfdan sālim oldıġı gibi maᶜnā isme vaṣl hemze ile daḫī ḳırāᵓat olınmaḳ caᵓiz olup beyt-i mezbūr baḥr-i ṭavilden olmaġla cüz-i ṣānisine ki mefāᵓīlün'dür. (s.328).*

6. Arapça cümleler açıklanmıştır.

Ẕehebe'llezine yuᶜaşu fi eknafihim ve baḳitu fi ḥalfi keçildi'l-ecrabi ve lestu bi evvel ẕi himme beyti Mütenebbüñ olup meʾāl-i maᶜnāsı: Sen şol kimsenüñ evvel ü ibtidāsı degilsünki himmet ü hevesi nāʾil olması mümkin olmayan şeyʾi dāᶜīʾ vü taḥṣīlinde saᶜy-ı kūşiş itmiş oldığını senden muḳaddem daḫī benüm vaṣlıma hezār şaḫış saᶜy eyledi(S.28).

7.Şerh sırasında çeşitli edebî sanatlar zikredilmiştir.

Lebüñ güldür dehānuñ ġonca ḫaddüñ lāle-i ḥamrā
Cebinüñ üzre ol kākül yā ᶜanber yāḫūd sünbül (s.9).

8.Şârih, önemli ve gerekli gördüğü yerlerde okuyucuya ansiklopedik bilgiler vermiştir.

Cehl üç ḳısım olup evvelki ḳısmı nefsüñ ᶜilmden ḫulvdür. Aṣıl cehl bu ḳısımdur. Ve baᶜżı mütekellimīn cehli niẓāmdan ḫāric olan efᶜāli muḳteżī bir maᶜnādan ᶜibāret eyleyüp ᶜilmi niẓām üzere cāriye olan efᶜāli muḳteẓī maᶜnādan ᶜibāret eyledi. Ve ikinci ḳısmı şeyʾ nefsü'l-emirde oldığınuñ ḫilāfına iᶜtiḳād itmekten ᶜibāretdür. Üçüncü ḳısmı bir şeyʾī işlemesi ḥaḳḳ u lāyıḳ olan vech üzre işlemeyüp ḫilāfına işleye gerek (s.15).

9.Metin şerh edilirken beyitte geçen hayvan ve bitki isimleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Şârih, yaşadığı dönemle ilgili âdetler, gelenekler, inanışlar hakkında bilgiler vermiştir.

Ve ṣaḳar maᶜrūf bir ḳuşdur ki Türkī'de çāḳır taᶜbīr olınur. Ecdel ü ḳaṭāmi daḫī ṣaḳara ıṭlāḳ olınur. Ve ol ṣaḳar ki ḳanatları uzun ola, muṣrıḫī dirler. Ve her ḳuş ki murġānı ṣayd ide, bāz u şāhīn gibi añа ṣaḳar tesmiye olınur. Ve cemᶜi aṣḳar u ṣaḳūr u ṣaḳḳār u ṣaḳḳūre ve ṣaḳḳāra vü ṣiḳār gelür. Bu miṣilli cemᶜüñ āḫerine hā ilḥāḳı tevkīd içündür. Ve müʾenneṣi ṣaḳaradur (s.469).

10.Şârih, eserinde birçok kaynaktan istifade etmiştir. Eserinde bu kaynakların ismini zikretmiştir.

Ebu ᶜUbeyde bu ḥadīs-i şerīf lā yecmeᶜu beyne müteferriḳih ve lā yufreḳu beyne müctemiᶜin ḫaşyeti's-ṣadīḳati ḳavli gibidür, didi(s.15).

11. Şârih, eserinde tahkiye metodunu kullanarak birçok hikâyeden istifade etmiştir.

Ve ḳavl-i mezbūrı Saʿīd bin Cübeyr ibni ʿAbbās'dan rivāyet eylemişdür. Ve ibni Cüreyḥ vesāʾir ʿulemādan ekşeri ḳavl-i mezbūre ẕāhib olmışlardur. Ve kimi ḫālazādesidür, didi. Ve bu ḳavli ʿAṭā ibni ʿAbbās raḍıya'llāhu ʿanhumā'dan naḳl eylemişdür. Ve kimi ʿammidür. Zīrā Yaşher bin Ḳāhiş Şemsā binti Tebāveb ibni Kiyāben Yaḳşānım bin İbrahīm'i tezevvüc ve ʿUmrān bin Yaşher ile Ḳārun bin Yaşher tevellüd idüp ʿ Ümrān Taḥabbüb bint-i Biṣuʾal bin Kiyāben Yeḳşā bin İbrahim'i tezevvüc ü Mūsā vü Harūn ʿaleyhüme's-selām tevellüd eyleyüp Mūsā ʿaleyhi's-selām Ḳārūn'uñ birāderzādesi vü Ḳārūn Mūsā ʿaleyhi's-selām'ıñ lāb u ümmī ʿammīdür, didi. Ve ḳavl-i mezbūr Muḥammed bin İsḥāḳ ḳavlidür. Ve Ḳurʾān-ı Kerīm'de (inne Ḳārūne kāne min ḳavm-i Mūsā) (kasas/28/76) āyet-i kerīmesi ḳarābetine ve muḳaddemā īmānına delālet ider diyü taṣrīḥ olınmışdur (s.31)

12. Şârih eserinde tasvirlere sıkça yer vermiştir.

Maġrib-zemīnde Benī Ümeyye'den Dāḫil dimekle maʿrūf olan ʿAbdu'rraḥmān ibni Ḥakem'e mensūb ḫulefā-ı Emeviyye'den Müstekfī Bi'llāh Muḥammed bin Mustanṣır Bi'llāh ibni Müstaẓhar Bi'llāh ʿAbdu'rraḥmān ḫalifenüñ Zelīḫā-mānend ḥüsn ü cemāl ṣāḥibesi Vellāde nāmında bir duḫter-i pākīzesi var idi ki sebine bī-meşel ü bedel ʿārıż-ı dīlberde güzel ʿabibi ancaḳ ḳatı nāzikdür O nāzende güzel (s.8).

13. Şârih eserinde alıntı cümlelere yer vermiştir.

Ve Cāḥız ʿaḳl-ı ṣavāb u ḥaḳ olan şeyʾe maʿrifet ve ol ṣavāb ile ʿamel-i zamānı zamān-ı maʿrifete muḳārin olmadan ʿibāretdür, didi(s.8).

14. Şârih eserinde manzum bölümlere yer vermiştir.

Lebüñ güldür dehānuñ ġonca ḫaddüñ lāle-i ḥamrā
Cebinüñ üzre ol kākül yā ʿanber yāḫūd sünbül (s.9).

15. Şârih eserinde diyaloglara yer vermiştir.

İbni ʿUmrān didi ki Bilāder ḳalb-i ṭayra şebih levnī ḳalb gibi sevāda māʾil ḳırmızı vü cevfinde dem gibi bir şey olup ekl olındıḳda lisāna leheb ü ḥarāret virür, bir semeredür (s.14)

16. Şârih Farsça ve Arapça kelimelerin etimolojisi üzerinde durmuştur.

Yusuf'da üç lüġat cereyān ider ki ẓamm-ı sīn ü feṭḥ-i sīn ü kesr-i sīn ü Yusuf ᶜ aleyhi's-selām'ı Mışır'a getürdiklerinde pādişāh Reyyān bin Velīd el-ᶜAmalīḳa olup zamān-ı umūr-ı meliki Ḳaṭfīr yaḫūd Ḳaṭūfīr ki ᶜazīz dimekle maᶜrūf olan şaḫış bedende idi. Ve ᶜAmalīḳ ü ᶜAmāliḳa bir kavimdür ki ᶜAmāliḳ bin Lavde bin Aram bin Sām ibni Nūḥ evlādından olup bilādda müteferriḳ ü münteşir olmışlardur (s.29).

4. DİL VE ÜSLÛP

1. İncelediğimiz eserin dili Türkçe'dir. Ancak başta iktibas ve müellifin kaynak gösterdiği alıntılar olmak üzere Arapça sözcüklerin de kifâyeti bilinmektedir. Bunun yanısıra Farsça kelimeler de bu eserde sık kullanılmıştır. Tamlamaların çoğu Farsça ve Arapça ağırlıklıdır.

2. İncelediğimiz eser 13. Yüzyılda yazıldığı için Eski Andolu Türkçesi'nin dil özelliklerini göstermektedir. Bu sebeple eserimiz Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerine bağlı kalarak okunmuştur.

3. İncelediğimiz eserde çok fazla deyim ve atasözüne rastlanmıştır.

4. İncelediğimiz eserde Türkçe basit, türemiş fiil, birleşik fiilleri, sıfat ve zarf fiil eklerini, zamirleri kullanmıştır. Arapça ve Farsça kökenli kelimeleri birleşik fiil haline getirmek için, et-, eyle-, ol-, kıl- Türkçe yardımcı fiilleri, bu kelimelerle birlikte kullanılmıştır.

5. İncelediğimiz eserde üslup adına dikkatimizi çeken ilk özellik eserin dil hususiyetleridir. Eserde çoğu zaman ağır bir dil kullanılmıştır.

6. İncelediğimiz eserde Farsça ve Arapça tamlamaları ihtiva eden cümleler azımsanmayacak kadar mevcuttur. Eserde âyetlerin, hadîslerin sık kullanımı ve yazarın kendisinden önceki âlim ve fikir adamlarının düşüncelerine ve eserlerine yer vermesi üslupta anlam kapalılığına sebep olmuştur.

7. İncelediğimiz eserde birçok hikâye ve menkıbelere yer verilmiştir.

5. MUHTEVÂ

5.1. Din

Din ve dinî inançlar, insanlık tarihi boyunca ve sosyal yaşamda önemli bir yer

tutmuştur. Klasik Türk edebiyatı ürünlerinde dinî kavramlara sıkça yer verilmektedir. Klasik Türk edebiyatı ürünleri gözden geçirildiğinde gerek nesir gerekse manzum yapıtlarda çok yüksek seviyede dinî malzemenin âyet ve hadîslerin; teolojik birikimin ve sûfîstik rengin varlığı dikkat çekmektedir. İncelemiş olduğumuz Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da da dinî muhtevâ ile ilgili kavramlar yer almaktadır.

5.1.1. Allah

Allâh, ma'bud-ı Hakk'ın ism-i hassıdır. Daha doğrusu ism-i zattır ve ism-i âlemdir." Allah evrenin mutlak yaratıcısı, zâti ve subûtî sıfatlara sahib sonsuz rahmet kaynağıdır. O'nu anlamak ve anlatmak mutasavvıf şâirlerin en önemli gayesidir. Klasik Türk Edebiyatı'nda Yaratıcı'nın birliğini anlatan eserler divanların tamamına yakınında O'na hamd ile başlar. İncelemiş olduğumuz Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn adlı eser de Allah'a hamd ile başlamıştır.

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da ise Ḥaḳḳ Teala, Bârî Teala, Cenâb-ı Feyyaz, Bārı celle şāne Erhame'r-rahīmīn Hudâ, Rahim, Hâlık, *Bi'llāh Teʿālā,* Bārı celle şānehu ismi ile zikredilmiştir. En fazla Bārı Teʿāla ifadesi karşımıza çıkmaktadır.

Ve Yā Rab eger ben senüñ peyġamberüñ isem Ḳārūn'uñ cezāsını baña iḥsān ve beni Ḳārūn'a musallaṭ eyle diyü taẓẓarruᶜ idüp Bārī Teāᶜlā yā Mūsā reˀsiñi refᶜ ü murād eylediginñ cezā içün arża emr ile arż saña münḳāde olur diyü vaḥy eyledi(s.36).

5.1.2. Melekler

Melekler nurdan yaratılmış olup hâlleri başka yaratılmışlara benzemez. Bu dünyada meleklerden daha güzel bir şey yoktur. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hz. Yusuf melege benzetilmiştir. Cebrail için Cibril-i emin ifadesi kullanılmıştır.

Ve Kitāb-ı Kerīm'de nisveden ḥikāye felemmā raˀeynehu ekbernehu ve ḳaṭṭaᶜa eydiyehünne ve ḳulne ḥaşā li'llāḥi mā hāẕā beşerā in hāẕā illā melekun kerīm

(Yusuf/12/31) vārid olmışdur ki nisveʾ-i maʿhūde Yusuf ʿaleyhi's-selām'ı ḥüsn ü cemāl ile tavṣīf eylediklerinde meleke teşbīh eylediler (s.28)

5.1.2.1. Cebrâ'il

İslâm dininde Cebrâil Hz. Peygamber'e ilâhî emirleri bildiren vahiy meleğidir ve dört büyük melekten biridir. Arapça'da vahiy meleği değişik kelimelerle ifade edilmekle birlikte en meşhurları Cebrâîl, Cebreîl, Cebrîl, Cibrîn ve Cibrîl'dir. (Yavuz, 1995:169-170). İncelemiş olduğumuz Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn adlı eserde Cebrâîl'den Cibrîl-i Emîn olarak bahsetmektedir. Cebrâîl, peygamberlere vahiy getirmek, Allah'ın emir ve yasaklarını bildirmekle vazifeli melektir. Ayrıca Cebrâîl Peygamberimize miraç gecesinde eşlik etmiş ve Peygamberimzle konuşmuştur.

Resūl-i Ekrem ve Nebiyy-i muḥterem ṣalla'llāhu Teʿāla ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerinden mervīdür ki leyle-i Miʿrāc'da Cibrīl-i Emīn ʿaleyhi's-selām ile semā-i ṣāli ṣeye ʿurūc eylediğimde Cibrīl-i emīn'den bu şaḫṣ-ı mükerrem kimdür diyü suʾāl eyledüm (s. 28)

5.1.3. Kitaplar

5.1.3.1. Kur'an-ı Kerim

Kur'an-ı Kerim Muhammed (SAV)'e Allah (cc) tarafından gönderilmiş vahiylerin bütünüdür. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Kur'an-ı Kerim'e sıkça yer verilmiştir. Genelde Kur'an-ı Kerim ibaresi kullanılmış olup bazı yerlerde Kitâb-ı Kerîm, naẓm-ı Kerîm olarak da kullanılmıştır.

Ve Kitāb-ı Kerīm'de Ḳārūn ḥaḳḳında (kale innemā ūtītuhu ʿalā ʿilmin ʿindī) (Kasas/ 28/78) vārid ve żamīr māla rāciʿ olup ʿulemā birḳaç ḳavl üzre iḫtilāf eylemişlerdür (s.32)

5.1.3.2. Tevrat

Allah'tan gelen dört büyük kitaptan ilki olan Tevrat Hz. Musa'ya nazil olmuştur. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hz. Musa kıssası anlatılırken Tevrat'tan yararlanılmıştır.

Müddet-i meliki otuz sekiz sene olup zamānında Tevrāt zebānı ᶜAbrī'den zebān-ı Yūnān'a tercüme olınmışdur. Baᶜde Avrāḥī̇ṭuş melik olup müddet-i meliki yigirmi beş senedür (s.251).

5.1.4. Sûre ve Âyetler

Tasavvufî Türk edebiyatının en önemli kaynağı Kur'an ve hadistir. Şairler bu kaynaklardan telmihen, mealen veya iktibas yoluyla faydalanırlar. Ayet veya hadisten alıntı yapmak demek olan iktibas, fikri kuvvetlendirmek ve sözü güzelleştirmek amacıyla yapılır. Sözün tamamı alınmışsa tam iktibas, yarısı veya bir parçası alınmışsa yarım iktibas meydana çıkar (Pala, 1995).

5.1.4.1. En'âm

İncelediğimiz Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da en'am süresinin 59. âyeti yer almaktadır**.**

(ve ᶜindehu mefātiḥu'l-ġayb)(En'ām/6/59)(s.32)

5.1.4.2. Nisâ

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn adlı eserimizde Nisâ sûresinin 100.ayetine yer verilmiştir.

men yaḫcur min beytihi muhāciren ila'llâhi ve rasūlihi ṯümme yudrikuhu'l-mevtu fa-ḳad vaḳaʿa ecruhu ᶜala'llāhi' (Nisā/4/100) (*s.20)*

5.1.4.3. Mü'min

İncelemiş olduğumuz Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn adlı eserde mü'min süresinin 34. âyeti yer almaktadır.

ve leḳad cāʾekum Yusufu min ḳabli bi'l-beyyināti'(*müʾmin/40/34 (*s.29)

5.1.4.4. Kasas

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da kasas süresinin 81. âyetine yer verilmiştir**.**

Fe-ḫāsefnā bihi ve bi-dārihi'l-arḍi (kasas/28/81)(s.37)

5.1.4.5. Kâf

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da kaf süresinin 37. Âyetine rastlanmaktadır.

'Ve limen kāne lehu ḳalb'ūn (Kaf/15/37)(s.14)

5.1.5. Hadîsler

Hadis kelimesi aslında, umûmi olarak, dinî veya gayr-ı dinî mâhiyette, teblig veya rivayet manasında olup, sonradan husûsîleşerek, Hz. Peygamber'in ve sahabilerinin fiil ve kavillerine müteallik haber manasını almıştır. İşte Müslümanların dinî nakillerinin hepsine birden bu ikinci manada olarak, hadis ve bununla alakalı ilme de "ilm-al- hadis" denilir (İA, 1977: V, 47).

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Resûl-i Ekrem'in sözleriyle onun fiillerini ve tasviplerini bildiren haberler anlatılırken hadîslere çokca yer verilmiştir.

Lākin ḥadīṯ-i meẕkūr mevżūᶜ olup aṣlı olmadıġına ḥuffāẓ-ı eḥādiṯ ittifāḳ eylediklerin ᶜAliyyü'l-Ḳārī muḫtaṣarü'l-i ḥādīṯde ẕikr u beyān eylemişdür. Vāḳᶜıā

Nūşirevān ᶜādl u muḥabbet reᶜāyā tamü't-tedbīr olup şarḳ cānibinde emṣār-ı ᶜaẓime fetḥ idüp mülük-i keşīre kendüye iṭāᶜat ve inḳiyād eylemişlerdür (s.42).

5.1.6. Peygamberler

Peygamberler, Allah tarafından haber getiren, Allah'ın emirlerini insanlara haber veren elçilerdir. Onlar Allah'ın insanlar arasından seçerek görevlendirdiği yüce kimselerdir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da zikredilen peygamberler şunlardır:

5.1.16.1. Hz. Âdem

İlk olarak cennet ve dünyâ hayatını yaşayan, ilk örtünen, ilk unutan, ilk hatâ yapan, ilk tevbe eden, ilk peygamber olan, ilk tevhîd mücâdelesi veren, ilk evlâd acısını duyan, ilk selâmlaşan, ilk defa toprağı işleyen, ilk insan ve ilk peygamber olan bütün Hz. Âdem (as)'e İblis secde emri geldiği zaman kibirlenip Allah'ın bu emrine isyan etmiştir. Bu hadiseye incelemiş olduğumuz eserde yer verilmiştir.

Ve neseb-i Ḍaḥḥāk'da iḫtilāf olınup baᶜżıları Ḍaḥḥāk bin Aḥbūb bin ᶜAvīc bin Ṭahmüreş bin Adem ᶜaleyhi's-selām olup zamān-ı Ṭūfān'dan ṣoñra Çeşmīd bin Huşenk Şāh'ıñ ḫᵛāher-zādesi vü Aḳālime mālik olmışdur, didi. (s.70).

5.1.10.2. Hz. İbrâhim

İbrâhim -aleyhisselâm-, canı, evlâdı ve malı ile ağır imtihanlar geçirdi. Rabb'ine büyük bir teslîmiyetle râm oldu. Kulluğun mutlak noktasına erişti. Allahu Teâlâ Hz. İbrahim'e Halilim buyurmuştur. "Halilullah" veya "Halîrrahmân" olarak bilinir. Bu durum Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da da anlatılmıştır.

Ve Mehdī mezbūr İbrahim'üñ ferzendi Ḥasan'ı ṭaleb ü tecessüs üzere olup vicdāndan meᵓyūs iken Yaᶜḳūb ḥużur-ı Mehdī'ye Ḥasan'ı iḥżāra tekeffül ü ᶜaḳıbet iḫtifā eylediġi mekānda ḫaberdār ve Mehdī'den cürmini ᶜafv itmek recāsında olup ol daḫī ḳabūl eyledikde Mekke-i Mükerreme'de Ḥasan'ı meclis-i Mehdī'ye iḥżār Ḥasan daḫī min-baᶜd iṭāᶜat-ı Mehdī'de bulunmaġa ᶜahd ü güft eyleyüp emīn ü āsūde oldılar (s.351).

5.1.6.3. Hz. İshâk

Hz. İbrâhim'in oğlu, Kur'an'da adı geçen peygamberlerden biri olan İshak peygamberin otuz evladı vardır.

İbn Kelbī rivāyet ider ki İsḥaḳ ᶜaleyhi's-selām'ıñ otuz evlādı olup birinüñ ismi Rūm'dur (s.49).

5.1.6.4. Hz. Yakûb

Hz. İbrâhim'in torunu ve İsrâiloğulları'nın atası olan peygamber Hz. Ya'kūb müslüman milletlerin kültür ve edebiyatında, halk inanışlarında adı çokça geçen ve hayatına dair bilgi verilen peygamberlerden biridir. Kaynaklarda duasının bereketiyle bir koyunun tek batında dört kuzu doğurması, sesinin üç konak mesafeden duyulacak kadar gür olması, attığı okun çok uzaklara gitmesi, duasıyla dağları yerinden oynatması, oğlu Yûsuf hakkında kurtlarla konuşması, çok uzak mesafeden Yûsuf'un kokusunu alması gibi mûcizeleri nakledilir. Edebiyatta daha çok etkili duasıyla anılan Hz. Ya'kūb'la ilgili bilgiler Kur'an'da Yûsuf sûresinde yer alır. Kısas-ı enbiyâ kitaplarında, Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinde, hilyelerde, siyer ve mevlidlerle, mi'râciyyelerde, Envârü'l-âşıkīn ve Mârifetnâme gibi eserlerde Ya'kūb daha çok Yûsuf'la birlikte zikredilir. Tasavvuf edebiyatında Ya'kūb'la ilgili konular çeşitli yönlerden ele alınmış ve bu alanda zengin bir birikim oluşmuştur. Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinde Hz. Ya'kūb'un babasından dua alması, peygamber olması, evlenmesi ve on iki oğlu anlatılır. Bu eserlerde genellikle Yûsuf tanıtıldıktan sonra Ya'kūb'dan söz edilir (Uzun, 2013: 276-277). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hz. Yakub Hz. Yusuf ile birlikte zikredilmiştir.

Ve ḥüsn ü cemālde ibtidā Yusuf ᶜaleyhi's-selām ile ḍarb-ı meṯel olınup ḥadīṯ-i şerīfde ẕākü'l-kerīm ibni el-kerīm ibni el-kerīm Yusuf bin Yaᶜḳūb bin İsḥāḳ bin İbrahīm vārid olmışdur (s.28).

5.1.6.5. Hz. Yûsuf

Divan Edebiyatında en çok geçen peygamberlerdendir. Ayrıca o kadar güzeldir ki meleğe benzetilir.

Yusuf ᶜaleyhi's-selām'ı ḥüsn ü cemāl ile tavṣīf eylediklerinde meleke teşbīh eylediler (s.28).

5.1.6.6. Hz. Şu'ayb

İncelediğimiz eserde Zerdüştlük anlatılırken Hz. Şuayb peygamberinden bahsi geçmiştir.

Ve Zerdüşt mezbūr-ı mekkār u muḥayyel u seḥḥār bir melᶜūn-ᶜayar olup Şuᶜayb ᶜ aleyhi's-selām'a ittibāᶜ ve Ḥażret-i Şuᶜayb zerdüşt ẓuhūr idecek vaḳāyiᶜden ḫaber virdiklerini żabṭ u ḥıfẓ idüp baᶜde küfr ü dīn-i bāṭılını nāṭıḳ bir kitāb teʾlīf ve altun ile taḥrīr ü ḫāliyüʾẕ-ẕihn olan ḳavme bu bükā nāzil oldı diyüp ḫalḳ fehminden ᶜāciz oldıḳda bir şerḥ vażᶜ u taṣnīf ü Zend tesmiye eyledi (s.392).

5.1.6.7. Hz. Mûsâ

Zenginliğiyle nam salmış Karun hz. Musa'nın amcasının oğludur.

Zīrā Yaṣher bin Ḳāhiṯ Şemsā binti Tebāveb ibni Kiyāben Yaḳşānım bin İbrahīm 'i tezevvüc ve ᶜUmrān bin Yaṣher ile Ḳārun bin Yaṣher tevellüd idüp ᶜÜmrān Taḥabbüb bint-i Biṣuʾal bin Kiyāben Yeḳşā bin İbrahim'i tezevvüc ü Mūsā vü Harūn ᶜaleyhüme's-selām tevellüd eyleyüp Mūsā ᶜaleyhi's-selām Ḳārūn'uñ birāder-zādesi vü Ḳārūn Mūsā ᶜ aleyhi's-selām'ıñ lāb u ümmī ᶜammīdür, didi (s.31).

5.1.6.8. Hz. Harûn

Hz. Mûsâ'nın kardeşi, onun yardımcısı olarak İsrâiloğulları'na gönderilen peygamberdir.

Ve Mūsā vü Harūn ᶜaleyhi's-selām 'dan ṣoñra Ḳārūn Benī İsrāʾil'iñ aᶜlem ü efḍali ve ḥüsn ü cemāl ṣāḥibi olmaġla münevver tesmiye iderlerdi (s.31).

5.1.6.9. Hz. Dâvûd

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hz. Davut ile Hz.Süleyman arasında geçen kıssaya yer verilmiştir.

Ve bir nevᶜi ictihādında muṣīb olur, ol ḳāḍı ehl-i cennetdür didikde Ḥasan Baṣrī ḥażretleri yā İyās Bārī Teᶜālā'nuñ Dāvūd ᶜaleyhi's-selām ḳıṣṣasında beyān u ḥükm buyurdıġında bu naḳl eyledigüñ kelāmı redd ider şey vardur (s.146).

5.1.6.10. Hz. Süleyman

Hz. Dâvûd'un oğlu, İsrâiloğulları'na gönderilen hükümdar-peygamber olan Hz. Süleyman kıssa ve menkıbeleriyle başta Fars ve Türk edebiyatı olmak üzere Doğu edebiyatlarında sıkça ele alınmış, telmih, teşbih, tenâsüp gibi sanatlar dolayısıyla şiirlerde yer almış ve müstakil mesnevi konusu olarak işlenmiştir. Ayrıca Batı edebiyatı ve sanatında bilgeliği dolayısıyla pek çok esere malzeme teşkil etmiştir. İslâm edebiyatlarında Hz. Süleyman divan ve halk şiiri, halk hikâyeleri, efsane ve atasözleri gibi edebiyat ürünlerinde geniş biçimde işlenmiş, Kur'ân-ı Kerîm ve hadisler başta olmak üzere kıssalar, İsrâiliyat'tan geçen anlatımlar ve yüzyıllarca halk muhayyilesinde yoğrulmuş rivayetler zamanla edebiyatın vazgeçilmez unsurları arasına girmiştir. Ayrıca Belkıs, Âsaf, Dâvûd gibi kişiler; hüdhüd, çekirge ve karınca gibi hayvanlar; cin, dev, ifrit gibi yaratıklar; saltanat, zenginlik, haşmet gibi sıfatlar; kuş dilini bilme, rüzgâra ve cinlere hükmetme gibi meziyetler; mühür, hatem ve asâ gibi eşyalarla çok geniş bir kadroya sahip olmuştur. (Akkaya, 2010: 60-62).Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hz. Süleyman'ın yukarda bahsi geçen birçok özelliğine değinilmiştir.

Ve Süleymān ᶜaleyhi's-selām vezīrine Belḳıs'uñ taḫtını iḥżār itdirüp Belḳıs'a irāᵓet eylediklerüñde medhūş u ḥayrān olup İslām'ı ḳabūl eyledi (s.86).

5.1.6.11. Hz. İdris

Hayvanatın başlangıcı İdris aleyhisselam'dan talim etmiştir.

İbtidā ḥayvānātıñ mūyını aḫz ve ġazl ü nesc itdirüp ḫıyāṭatı İdrīs ᶜaleyhi's-selām' dan taᶜlim itmişdür. Ve müddet-i ᶜömri yidi yüz sene olup mezbūrdan ṣoñra Ṭahmuraṣ pādişāh olup ibtidā-i ḫayl u devābbı surüc u licām vesāʾir esbāb-ı zīnet ile tezyīn eyleyen mezbūr olup uslūb-ı İdrīs ᶜaleyhi's-selām'da idi (s.40).

5.1.6.12. Hz. Meryem

Hz. İsa babasız bir şekilde Hz. Meryem'den dünyaya gelmiştir. Bu yüzden Hz. İsa için Allah'ın oğlu derler.

Cenāb-ı Ḥaḳ baṭn-ı Meryem'e ḥulūl idüp ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selām ḥādiṯ olup ibnü'llāh'dur, dirler (s.333)

5.1.6.13. Hz. İsâ

Hz. İsa'nın ayetlerde bildirilen mucizeleri; babasız olarak doğması, beşikte iken konuşması, Allah'ın kutsal kitaplarını, Tevrat'ı, İncil'i ve Kur'an'ı bilmesi, çamurdan kuş biçiminde bir şey yapıp, nefesiyle canlandırıp uçurması, doğuştan kör olanı, alaca hastalığını iyileştirmesi, ölüyü diriltmesi, insanların yediklerini ve saklayıp biriktirdiklerini haber vermesi, kendisinden sonra gelecek kutlu insanı, Hz. Peygamberi "Ahmet" ismiyle haber vermesi sayılabilir. Hz.İsa'nın bu mucizeleri Allah'ın ona ruhundan üflemesinden kaynaklanmaktadır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hz. İsâ' (as)nın bazı mucizelerine yer verilmiştir.

Baᶜde ᶜAniyūs melik olup zamānında ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selām semāya refᶜ olındı (s.51)

5.1.6.14. Hz. Yûşa'

Önceleri Mûsâ'nın yardımcılığını yapmış, ondan sonra da İsrâiloğulları'nın başına geçmiştir.

Baᶜde Mūsā ᶜaleyhi's-selām Nīl'den cism-i şerīf-i Yusuf ᶜaleyhi's-selām'ı istiḫrāc ve yine kendi ile ḳırḳ sene ḥıfẓ idüp Yūşāᶜ ᶜaleyhi's-selām'a teslīm ü Yūşaᶜ ᶜaleyhi's-selām daḫī fetḥi rayiḥādan fāriġ ü nevāḥi-i Ḳudüs'den Yūsuf ᶜaleyhi's-selām'ıñ beyᶜ olındıġı Nablus'a vāṣıl olup cism-i şerīfi Nablus'a defn eyledi (s.29)

5.1.6.15. Hz. Hızır

Hz. Hızır peygamberlerin en kutlusu ile müşerref olmuştur.

Ve baᶜżı ḳavim Ekşem Ḫıḍūr-ı Peyġamber ᶜaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām ile müşerref olmaḳ ḳaṣdıyla maḥmil-bend olup ṭarīḳde vefāt eyledi. Lākin henüz İslām'ı ḳabūl eylememişdi, didi (s.20).

5.1.6.16. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed, Hz. İbrâhim'in oğlu İsmâil'e nisbetle İsmâilîler diye de anılan ve iki büyük Arap topluluğundan birini teşkil eden Adnânîler'e (Arab-ı müsta'ribe) mensuptur (diğeri Arab-ı âribe, Kahtânîler'dir). Soy kütüğünün yirmi birinci göbekten atası olan Adnân'a kadar uzanan kısmı güvenilir bulunarak zikredilmiş, ondan sonrası Hz. Peygamber'in de işaretiyle yaygınlık kazanmamıştır(Fayda, 2005: 408-423). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hz. Muhammed için *Nebi Ekrem Ṣallallāh Teʿāla ʿAleyh ve Sellem, Hz. Muhammed , Peyġamber ʿaleyhisselām, Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Resūl-i* Muḥammed, Resūl-i Ekrem *ve Nebi Muḥterem Sallallāh Teʿāla ʿAleyh ve Sellem Ḥażretleri* Muṣṭafa ʿaleyhisselām *gibi birçok farklı kullanımlar vardır.*

Ve mümāileyh Ekşem bin Ṣayfī bin Rebāḥ el-Temīmī vü zamān-ı cāhiliyetde ᶜ Arab'ıñ ḥükkām u ḥükemā vü ḫuṭabāsından olup Nebīyyu Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜ aleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ mebᶜaşını idrāk u mektūb irsāl eyleyüp İslām'ında iḫtilāf olınup ekşer ḳavm ṣoḥbet İslām'ına ẕāhib olmışdur. Hacīmī naḳl ider ki vaḳtāki Ekşem bin Ṣayfī'ye mebᶜaş-ı Nebi ᶜaleyhi's-selām vāṣıl u bāliġ oldı. Ḳavmine Nebī Peyġamber ᶜ aleyhi's-selām īṣāl idüñ diyü emr eyledi. Ḳavm daḫī imtināᶜ idüp yā Ekşem vā'llah sen kibār-ı ᶜArab'dansın ẕehābıña rıża-dāde olmayuz, didiler. Ekşem çünki ẕehābıma māniᶜ oldıñuz. Miyānıñızdan biri Peyġamber ᶜaleyhi's-selām'a varup Rabb'inden ve emr eyledigi eşyādan istiḫbār idüp baña ḫaber virsün, didi. Ḥubeyş bin Ekşem daḫī Peyġamber ᶜaleyhi's-selām'ıñ meclisine dāḫil ve yā Muḥammed Rabb'iñ seni ne şey ile baᶜş eyledi diyü suʾāl Ḥażret-i Resūl-i Ekrem daḫī evṣan u eṣnāmı kesr ü şikest itmek içün baᶜş eyledi buyurdıḳda Ḥabeyş ve ne şey ile emr eyledi (s.18).

5.1.7. Hulefâ-yı Râşidîn (Dört Halife)

5.1.7.1. Hz. Ebûbekir

İslâmî Türk edebiyatının daha çok dinî-tasavvufî ürünlerinde Hz. Ebû Bekir'in şahsiyetiyle ilgili bazı motif ve imajlara rastlanmaktadır. Ayrıca az sayıda müstakil mensur eserde onun hayatı ve fazîletleri konu edilmiştir. Hz. Ebû Bekir'in şahsiyeti etrafında meydana getirilen manzum eserlerin birinci grubunu, onun hakkında yazılmış methiyeler, naʿtlar, hilyeler, ilâhi ve kasîdeler teşkîl eder. İslâmî Türk Edebiyatında Hz. Peygamber'in hayatından bahseden manzum ve mensur eserlerde de Rasûl-i Ekrem'e olan yakınlığı sebebiyle ona genişçe yer verilmiştir. İncelediğimiz Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da ise Hz. Ebubekir döneminden bahsedilmektedir. Yermük savaşı Hz. Ebubekir zamanında yapılmış Halid b. Velîd ve Ebû Ubeyde komutasında Bizans bozğuna uğratılmıştır.

Vaḳaᶜ-ı Yermük on üç senesi Ebūbekir raḍıya'llāhu ᶜanhu ḫilāfetinde ve serᶜ-asker-i İslām Ḫālid ve Ebū ᶜUbeyde olup Rūm ile muḥārebe ve leşker-i Rūm münhezim ü perīşān oldıḳda Herḳül Ḥummuṣ'da inhizāmı istimāᶜ u rehāya firār eylemişdür (s.391).

5.1.7.2. Hz.Ömer

Hz. Ömer Mütemmem'den Mütemmem'in kardeşi Malik için yazdığı mersiye gibi kendi kardeşi Zeyd için de yazmasını ister. Mütemem ise benim kardeşim de sizin kardeşiniz gibi olsaydı hiç üzülmezdim cevabını verir.

ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri istimāᶜ buyurup ya Mütemmem birāderüñ Mālik'e inşād eylediġüñ merṣiye gibi benüm birāderüm Zeyd içün daḫī merṣiye inşād eyleseñ maḥẓūẓ olurdım buyurdıḳlarında Mütemmem vā'llah eger benüm birāderüm Mālik sizüñ birāderiñüz Zeyd'üñ vāṣıl oldıġı dereceye bāliġ oldıġı maᶜlūmum olsa ne maḥzūn olurdım ve ne merṣiye inşād iderdüm diyü cevāb-dāde olması daḫī Mālik'üñ irtidādına delālet ider, didiler (s.90).

5.1.7.3. Hz.Osman

İslamın üçüncü halifesi olup, döneminde pek çok siyasi karar alınmıştır. Sosyal ve kültürel çalışmalar, fetihler halifeliğinde hız kazanmış, Kuran-ı Kerim onun zamanında çoğaltılmaya başlamıştır. Hilafetinin ilk dönemleri huzurlu, sakin geçmiş; ancak daha sonraki yıllarda kaos, karışıklık ortaya çıkmıştır. Bu kaos zamanında Yezdicerd Merv'de katledilmiştir.

Anı daḫī ḳatl eyleyüp tecessüs-i bisyārdan ṣoñra Nūşirevān neslinden olmaḳ zuᶜmıyla Fīrūz nām bir şaḫṣa libas-ı tāc baᶜdehu ḳatl olınup Nūşirevān neslinden Ferruḫ zād melik olup ol daḫī ḳatl u şehriyār evlādından Yezdicerd melik olup ḫilāfet-i ᶜOşmān raḍıyāllahu ᶜanhu zamānında Merv'de ḳatl olınup Melik-i Fars idi. Müselmāna dāḫil oldı (s.42).

5.1.7.4. Hz. Ali

Dört halifenin sonuncusudur. Hz. Osman şehit edildikten sonra halifelik makamına Hz. Ali getirilmiştir. Eserde sıffin savaşı, özdeyişleri, hadis rivayetleri, cengâverliği vb. çeşitli konularda ismi geçmektedir.

Ve Kisrā'nuñ vasaṭ ṭāḳa zincīr ᶜadl āvize eyledigi Vaḫşī'nüñ Ḥaẓreti ᶜAli medḥinde olan bu ḳıṭᶜasından daḫī fehm olınur (s.44)

5.1.8. Ehl-i Beyt/Āl-i Abâ

Hz. Peygamber'in ev halkına verilen isimdir. Kendisi, damadı, Hz. Ali, kızı Hz. Fatma ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den ibarettir (Pala, 1998:124).

5.1.8.1. Hz. Ali

Peygamberin amcazadesi ve damadı; ehl-i sünnete göre dördüncü halifedir.

Mervīdür ki ᶜAlī bin Ebū Ṭālib kerema'llāh veche ḥażretleri nāsuñ ekşerine ᶜaceb ḫayrlu ᶜameli terk idüp aᶜmāl-i ṣāliḥaya raġbet itmezler (s.115).

5.1.8.2. Hz. Hasan

Al-Hasan B. AIi b. Abî Talib (625-669). Hz. Peygamber'in kızı Fatma ile Ali b. Abi Talib'in büyük oğludur. İbn. Hışam'a göre büyük babası Hz. Peygamber Hasan'ı çok severdi. Fatma'nın zamansız ölümünden sonra, Hasan babası ve kardeşleri ile pekiyi anlaşamamıştır (İA, 1977: V, 308-309). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da daha çok kardeşi Hüseyin ile birlikte anılır.

Biri daḫī budur ki Ḥasan bin ᶜAlī raḍıya'llāhu ᶜanhumā ḥażretleri Aḥnef'e mektūb irsāl ve kendüye imdād u iᶜānet ṭaleb eyledikde Ḥasan'ı imtiḥān u tecrübe eyleyüp tedbīr ü siyāset memleketi ve ṣıyānet-i mālı ve mekīde-i ḥarb u ḳıtal kendülerde bulmadum diyüp iᶜānet eylemedi (s.112)

5.1.8.3. Hz. Hüseyin

Hz. Peygamberin torunu olup, eserde ehl-i beyt arasında ismi en çok zikredilenlerdendir. Muaviye'nin ölümünden sonra oğlu Yezid halife olmuş, kendisine biat edilmesi istenmiştir. Hz. Hüseyin bu itaata uymamış, yanındakiler ile beraber Irak'a doğru yola çıkmış, yapılan telkinlere rağmen geri dönmek istememiştir. Muharrem ayının onuncu günü Kerbela'da şehit düşmüştür. Medine Münevvere'de şehit edilip Baki'de defn olunmuştur.

İmâm Hüseyin, yaşantısı şekliyle, davranışlarıyla, cesaretiyle sadece İslâm âleminin değil, bütün insanlığın örnek aldığı eşsiz bir abidedir.

Ḳanı bunlaruñ ḳabile vü ᶜaşīret ü mebāriz u cenk-āverleri ve ḳanı tecebbür ü ᶜutüvleriñi ᶜAli kerema'llāh veche ḥażretlerini ve Ḥüseyin raḍıya'llāhu ᶜanhu ṭaᶜn u cerḥ ve nice kibār u muḫtārları ḳatl idüp Ḥaccāc gibi ẕemīmü'l-ṣūre bir melᶜūnuñ ḳatlinden ᶜāciz oldılar (s.191).

5.1.8.4. Zeynel Abidin

Babası Hz. Hüseyin; Selâmeve Gazâleadlarıyla bilinen annesi Hz. Ömer devrindeki fetihler sırasında Medine'ye getirilen, son Sâsânî hükümdarı III. Yezdicerd'in kızı Şehrbânû'dur. Ebû Muhammed ve Ebü'l-Hüseyin künyeleriyle de anılmakla birlikte daha çok Zeynelâbidîn lakabıyla meşhur olmuştur. Bunun yanında

“Seyyidü’s-sâcidîn, Seccâd, Zü’s-sefenât” (fazla secdeden dolayı dizleri nasır tutmuş) lakaplarıyla da tanınır. Resûl-i Ekrem’in ve Hz. Hüseyin’in neslini devam ettirdiği için “Âdem-i âl-i abâ” ve “Ebü’l-eimme” diye zikredilmiştir. Hüseyin’in Kerbelâ’da şehid edilen büyük oğlu Ali’den (el-Ekber) ayırt edilmesi için Ali el-Asgar adıyla da bilinir. Zayıf bünyeli ve hastalıklı olması sebebiyle Kerbelâ Vak‘ası’na fiilen katılmadığı halde Şemir b. Zülcevşenkendisini öldürmek istediyse de Emevî ordusu kumandanı Ömer b. Sa‘dtarafından kurtarıldı. Böylece Kerbelâ faciasından sağ kurtulan tek Hüseyin evlâdıdır. (Kılavuz:365) Bu durum Tercüme-i Şerḥü’l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn eserimizde anlatılmıştır.

Ve keşret-i ᶜibādetinden Zeyne’l-ᶜĀbidīn dimekle maᶜrūf u eᵓimme-i işnā ᶜaşerañ cehārımı olup imām Ḥüseyn ḥażretlerinüñ mümāileyhden ġayrı ferzendi ḳalmamışdur (s.407).

5.1.8.5. Hz. ‘Aişâ

Hz. Ebubekir’in kızıdır. İslâmî kaynaklarda Ümmü’l-mü’minîn (müminlerin annesi) olarak anılır.

İslam dininin esaslarını anlatma faaliyetleriyle de öne çıkan Hz. Ayşe hakkında müstakil eserler yazıldığı gibi Hz. Peygamber’le ilgili eserlerde de birçok özelliiyle zikredilmektedir. Divanlarda ise na’t ve benzeri dinî manzumelerde hanımların ileri geleni ve faziletlisi, zühd ve takvâ sahibi oluşuyla zikredilir (Tunç,2010:233-267) Hansa ile arasında geçen diyaloğa Tercüme-i Şerḥü’l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn’da yer verilmiştir.

Ve ᶜAişā raḍıya’llāhu ᶜanhu ḥażretleri Ḫansā’yı ṣadār taᶜbīr olınan cesedi lāmis müydan mensūc küçük siyeh püş-ı lābise olur müşāhede buyurup yā Ḫansāᵓ ṣadār lābis olmadan Resūllu’llāh ṣalla’llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem nāsı teh eylemişdi (s.432)

5.1.8.6. Abdülmuttalib

Ebü'l-Hâris Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusayy (ö. 577). Hz. Peygamber’in dedesidir.

Ve ḥükkām-ı Ḳureyş ᶜAbdü'l-muṭṭalib ve Ebū Ṭālib ve ᶜAṣ bin Vaᵓil'dür. Ve zenān-ı ᶜArab'dan ḥākimeolan Maḥar bint-i Loḳmān ve Hende bintü'l-Laḫs ki ẕikri taḳdim eyledi. Ve Cumᶜa binti Ḥābes ve ᶜĀmir ibni Ẓarif'üñ duḫteridir (s.465)

5.1.8.7. Ebû Tâlib

Peygamberin amcası olan Ebu Talip Hz. Ali bahsi gecerken zikredilmiştir.

Merv̈idür ki ᶜAlī̈ bin Ebū Ṭālib kerema'llāh veche ḥażretleri nāsuñ ekṣerine ᶜaceb ḥayrlu ᶜameli terk idüp aᶜmāl-i ṣāliḥaya raġbet itmezler (s.115).

Ve ḥükkām-ı Ḳureyş ᶜAbdü'l-muṭṭalib ve Ebū Ṭālib ve ᶜAṣ bin Vaᵓil'dür (s.455).

5.1.9. Ashâb-ı Kirâm

5.1.19.1. Hâlid b. el-Velîd

Hz. Peygamber'in seyfullah unvanı verdiği meşhur kumandan sahâbîdir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da dinden dönenleri katl etmekle görevlendirilmiştir.

Ve ḫalife-i resūllu'llāh olan Ebubekr raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri Ḫālid bin Velī̈d raḍıya'llāhu teᶜāla ᶜanhu ḥażretlerini mürted olanları ḳatl u ihlāk itmege emr ve bevādiye irsāl buyurup her ḳavme ki vāṣıl olursañ muntaẓır ol (s.89).

5.1.19.2. Hansâ

Araplar'ın en meşhur kadın şairi olan Hansâ'nın şiirlerine incelediğimiz eserimizde de yer verilmiştir.

Merv̈idür ki ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭab raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri Ḫansā'nuñ ᶜ izarında raḫne vü ḫuṭūṭ müşāhede ve sebebden istiᶜlām buyurdıḳlarında Ḫansāᵓ birāderlerüm Muᶜāviye ve Ṣaḫr-ı ḳatl olınup müfāraḳatlarına ifrāṭ girye vü bükā rūyumda eṣer eyledi diyüp ḥażret-i ᶜÖmer yā Ḫansāᵓ birāderlerüñ küfr üzere mürd olup dūzaḫ mekān oldılar buyurdıḳda Ḫansāᵓ benüm girye vü ḥazānum daḫī̈ dü-bālā olup iftirāḳ ve dūzaḫ aşiyān oldıḳlarına girye vü zārī̈ iderüm, didi (s.433)

5.1.19.3. Hind bint Amr

ʿAmr bin Hend'in kardeşini Sa'd bin Hend Temim kabilesinden Sevid ibni Rabia katl edip kaçmıştır. Amr, kardeşinin intikamı için ben-i Temim'den yüz asker katletmek istemiştir.

ᶜAmr bin Hind'üñ birāderi Saᶜd bin Hindi Benī Temīm'den Süveyd ibni Rabīᶜa ḳatl u firār idüp melik ᶜAmr ve birāderinüñ şārını aḫẕ içün Benū Temīm'den yüz nefer şaḫṣ ḳatl itmesine ḥulf u sevkend idüp ṭoḳsān ṭoḳuzı Beni Dārim'den ḳatl u īḳād-ı nār itdirüp mürdeleri iḥrāḳ iderken bir şaḫṣa daḫī żafer-yāb ve tekmīl meʾh ile Ḫanṣ'dan rehā-yāb olsam diyü tecessüs iderken evlād-ı Ḫanẓala'dan Berācim dimekle maᶜrūf olan beş nefer birāderinden ᶜAmmar nāmında olan şaḫṣ bir ṭarafdan ḫargāhlarına rāhī olurken iḥrāḳ olınan eşḫāṣuñ deḫānını ve āteşini müşāhede idüp ġālibā melik ᶜAmr'uñ ᶜ ammeye żiyāfeti vardur (s.409).

5.1.9.4. Abdullâh b. Ebî Ümeyye

Hz. Peygamber'in halası Âtike'nin oğlu ve hanımı Ümmü Seleme'nin kardeşi olması vesilesiyle Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da zikredilmiştir.

Raḥmetu'llāh Teᶜāla ᶜaleyh Ḥaremī rivāyet ider ki mezbūr ᶜÖmer bin Ebi Rabīᶜa ᶜAbdu'llāh bin Ümeyye ele Ṣaġir'üñ duḫteri Ṣüreyyā'ye dildāde olup Ṣüreyyā germā vaḳtinde Ṭāʾif'de tenezzüh ü asāyiş itmekle ᶜÖmer her seḥer Mekke-i Mükerreme'den b īrūn ve seri -rāh Ḥicāz'da tevaḳḳuf ve Ṭāʾif'den mīyve getürenlerden ḥavādiṣ-i Ṭāʾif'i istiḫbār ve maᶜşūḳasından istifsār idüp müteselli olurdı (s. 378).

5.1.9.5. Enes b. Mâlik

Hz. Peygamber'e hizmetiyle tanınan ve en çok hadis rivayet eden sahâbîlerden biri olan Enes b. Mâlik incelediğimiz eserde de hadis rivayet etmiştir.

Enes bin Mālik ḥażretlerinden istimāᶜ ḥadīṣ-i şerīf idüp yüz on sekiz senesi Hişām zamānında vefāt eylemişdür (s.339).

5.1.9.6. Ahnes b. Şerîk

Mekke ileri gelenlerinden bir sahâbîlerinden olan Ahnes b. Şerîk Başlangıçta şiddetli bir İslâm düşmanı idi. Hz. Peygamber'in İslâm'a davetini engellemek için çok çalıştı ve müslümanlara çeşitli işkenceler yaptı. Bununla beraber bazı geceler Ebû Süfyân ve Ebû Cehil ile buluşarak müslümanların okuduğu Kur'an'ı gizlice dinler ve onu beğendiğini söylerdi. Mekkeliler'in baskısı üzerine Tâif'e giden ve orada da iyi karşılanmayıp tekrar Mekke'ye dönmeye mecbur kalan Hz. Peygamber şehre girebilmek için eşraftan Ahnes'in himayesini istemiş, fakat o bu isteği reddetmişti. Ahnes İslâm düşmanı olmasına rağmen müşriklerin safında Bedir Gazvesi'ne katılmadığı gibi müttefiki Zühreoğulları'nı da geri çevirmişti. Savaştan geri dönüp emrindeki askerleri de caydırdığı için kendisine "el-ahnes" (geri çeviren) denilmiş ve bu lakapla meşhur olmuştur. İslâm'a karşı takındığı menfi tavrı bu hadiseden sonra da devam ettiren Ahnes, Mekke'nin fethini takip eden günlerde müslüman oldu ve müslümanların safında Huneyn Gazvesi'ne katıldı

Aḫnes bin Şerīḳ muṣādefe ve Aḫnes Süheyl'e ferzendi suʾāl ol daḫī ferzend midür diyüp Aḫnes maʿṣūma naẓar ve Bārī Teʿālā seni muʿammer eylesün didikde Enes va'llāh māderüm ḫānede yoḳdur diyince pederi Sehil (نساء سمعا فنساء جابة) *diyüp meṣel oldı (s.390).*

5.1.9.7. Ebû Süfyân

Cahiliye zamanının en cömerd üç şahsından biridir.

Ve mümāileyh Ḥātem bin ʿAbdu'llāh bin Saʿd eṭ-Ṭāʾī ve künyesi Ebū-Süfyān ve Ebū-ʿAdī olup zamān-ı cāhiliyetde esḫiyādan ẓuhūr iden üç şaḫṣuñ biridür (s.115).

5.1.9.8. Alkame b. Ulâse

Hz. Ömer devrinde valilik yapan Alkame ile amcazadesi Âmir b. Tufeyl arasındaki üstünlük iddiası üzerine şair A'şâ Meymûn'un Alkame aleyhine söylediği kaside, Câhiliye devri edebî mahsulleri arasında yer alır. İslâmiyet'in ilk yıllarında Alkame'nin Bizans imparatorunun huzurunda Resûl-i Ekrem hakkında iyi sözler

söylemesi sebebiyle Hz. Peygamber onun aleyhindeki bu kasidenin rivayet edilmesini yasaklamıştı.

ᶜAlkāme daḫī iderüm diyüp Aᶜşā ins-i mevtden daḫī ḥimāye ider misin didikde ᶜ Alḳāme mevtden ḥimāye vüsᶜimden ḫāricdür diyü cevāb-dāde olup ᶜĀmir bin Ṭufeyl melᶜūn geldikde asᵓele-i mezkūreyi ᶜĀmir'e daḫī ᶜarż eyleyüp ᶜĀmir mevtden ḥimāye iderüm, didi (s.427)

5.1.9.9. Zübeyr b. Avvâm

Peygamber'e ilk iman edenlerden ve cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir.

Mümāileyhüñ künyesi Ebūbekir ve ismi ᶜAbdu'llāh bin Zübeyr bin ᶜAvām olup Medīne-i Münevvere'de muhācirinden tevellüd iden mezbūrdur (s.183).

5.1.9.10. Sa'd b. Ebî Vakkâs

Aşere-i mübeşşereden olan sahâbî kumandan olan Sa'd b. Ebî Vakkâs Kadisiye fethinde ganimetleri Hz. Ömer gibi adaletli dağıtmıştır.

Ebū ᶜUbeyde naḳl ider ki çünki Ḳādisiye fetḥi müyesser oldı. Müselmānāna emvāl-i keşīre işābet idüp ser-ᶜaskerimüz olan Saᶜd bin Ebi Vaḳḳaṣ ḫams-ı ġanāyimi ifrāz ve eḫmās-ı erbaᶜyı müselmānāna tevzīᶜ u taḳsīm ve her fārise altışar biñ dirhem iᶜṭā idüp bir miḳdār māl bāḳī ḳaldıḳda Saᶜd raḍıya'llāhu ᶜanhu ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerine ṣūret-i taḳsīmi ve bāḳiyyeyi iᶜlām eyleyüp ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu bāḳiyye olan ḫams-ı ġanāyim daḫī müslimīne taḳsīm ü muḥārebeden ṣoñra saña lāḥıḳ olan müselmānlara iḥsān eyle diyü taḥrīr ve emr buyurup Saᶜd ḥażretleri emrine imtiṣāl ve cümleye bir miḳdār māl iḥsān idüp tekrār ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu baḳiyyeden ḥamele-i Ḳurᵓān-ı Kerīm olanlara daḫī birer miḳdār māl iḥsān eyle diyü taḥrīr buyurup Saᶜd ḥażretleri ᶜAmr bin Maᶜādī Kerb Ḳurᵓān'dan ḥıfẓuñ var mıdur diyü suᵓāl ᶜAmr daḫī vaḳt-i İslāmumdan bu āna gelince ġazavāt u muḥārabāt ile iştiġālüm ḥıfẓ-ı Ḳurᵓān-ı Kerīm'e māniᶜ oldı, didi (s.443)

5.1.10. Ahiret İle İlgili Mefhûmlar

5.1.10.1. Cennet

Cennete gideceklere cennet ehli denmiştir. İncelediğimiz Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da cennet ehli olan kişilerden bahsedilmiştir. Ayrıca. Hz. Âdem'in cennetten ihrac edilmesi olayı anlatılmıştır. Cennet kelimesi ve eş anlamlısı olan behişt kelimesi kullanılmıştır.

Zīrā ḳātili ṭāᶜatü'llāhda bulunmaġla ehl-i cennetdür diyü rāżı oldılar(s.195).

Lākin eger ᶜuṣāta bir şey māniᶜ ve ḥāfiẓ olmaḳ mümkin olsa iḫtirām-ı behişt Ādem ᶜaleyhi's-selām'ı ḥıfẓ iderdi (s.202).

5.1.10.2. Cehennem

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da cehennemden ve cehennem ateşinden bahsedilmiştir.

Ve *İslām'ı ḳabūl iderlerse üzerlerine tevbe ve eger kefere maṣar olurlarsa nār-ı cehennem ile ᶜaẕāb ider (s.132)*

Eserde cehennem yerine eşanlamlısı düzâh kullanılmıştır.

Ve ehāli-i Şām'dan bir şaḫıṣ ḳabr-i Ḥaccāc'a varup Yārab bizi şefāᶜat-i Ḥaccāc'dan maḥrūm eyleme diyü duᶜā eyledikde şaḫṣ-ı diger ḥālā Ḥaccāc dūzaḫdadur (s.204).

5.1.10.3. Âhiret

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da ahiret hayatına yer verilmiştir.

Ve maᶜlūmuñ olsun ki dünyāda senüñcün bir ᶜamel-i ḫayr ile taḥṣīl-i ᶜuḳbā vü āḫiret itmege ḳudret vardı (s.113).

5.1.10.4. Kıyâmet

"Dirilip mezarından kalkma, Allah'ın huzurunda durma" anlamına gelen kıyamet kelimesi Hz. Karun ve ashabının kıyamete kadar arza ulaşamayacakları anlatılırke kullanılmıştır.

Ve ḳıyāmete degin ḳaʿr-ı zemīne vāṣıl ve bāliġ olmazlar, didi. (s.36)

5.1.11. Din İle İlgili Mefhûmlar

5.1.11.1. Din

Allah tarafından peygamberler aracılığı ile insanlara ulaştırılan ilahî bir kanundur. Dinin kurucusu Allah, muhatabı insanlardır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da İslâm dini ile ilgili kaidelere yer verilmiştir.

İmdi lāyıḳ-ı nāmūs-ı İslām budur ki ittifāḳ u ittihād u tecemmuʿ idüp riyāsete ehil bir kimseyi reʾis ittiḫaẕ ve ḫavāric Baṣra'ya gelmezden maḳdem ser-i rāhin alup muḳātele ve dīn u māl u ʿıyālıñuzı dest-i teṭāvül-i düşmenden muḥāfaẓaya saʿy u kūşiş idesiz didikde Aḥnef'üñ pendi nāsa teʾsīr ve bunuñ üzerine fatiḥa-ḫᵛān on biñ müslim müsellaḥ tecemmuʿ u şücʿan-ı ʿArab'dan Müslim bin ʿAbbās emīr ü ser-ʿasker naṣb olınup Baṣra'dan birūn u semt-i düşmene teveccüh ü ẕülāt dimekle maʿrūf mevżiʿ u ṣavlarında Nafiʿ bin Azraḳ altı yüz ḫārici ile rū-nümūn ve ʿasker-i Baṣra'ya hücūm u muḳātele-i şedīde olınup eṣnā-yı maʿrekede sipaḥsālār-ı Baṣra olan Müslim bin ʿAbbās ile reʾis-i ḫavāric olan Nāfiʿ ḳatl olınup iki ṭarafuñ reʾisleri maʿreke-i vāḥidede ḳatl olınmasına ḫalḳ taʿaccüb *eyledi (s.225).*

5.1.11.2. Şeri'ât

Sözlükte "bir yöne doğru açılarak uzayıp gitmek, açık olmak; açık hale getirmek" anlamlarındaki şer' kökünden türeyen şerîat (çoğulu şerâi') ve şir'at kelimeleri "insanların ya da hayvanların su içtiği, açıkta olan ve kesilmeyen akarsu; bu suya giden yollar" mânalarına gelmektedir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da şeri'ât kavramı bir yola baglı olmak manasında kullanılmıştır. (Talip, 2010:574-577)

Yaᶜnī müḳteżāyı şerīᶜat üzere Ḥaccāc ehl-i cehennemdür. (s.204).

5.1.11.3. Mezhep

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da din ile ilgili bahislerde mezhepler ile ilgili bilgiler de yer almaktadır.

Pes meẕheb-i evvele göre ammā fiᶜlden maᶜnā nāʾib olup ᶜamelen nāʾib olmaz. Ve meẕheb-i ṣāniye göre maᶜnā vü ᶜamelen nāʾib oldı (s.11).

5.1.11.4. Zâhid

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'd zâhid kavramı açıklanmıştır. Zahid rızkı için kadere razı olan kimsedir.

Ve zāhid olan kimse faḳīr u muḥtāc olmaz (113).

5.1.11.7. Kâfir, İnkâr

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da inkâr ve kâfir içice verilmiştir.

Ẓulmetle eşyāyı sātir olduġından ve niᶜmeti inkār iden kimseye sātir-i niᶜmet oldıġına bināʾen kāfir dirler. Ve bu ṣūretde küfr şükrüñ żıddı olup pes küfr inkār-ı niᶜmet maᶜnāsına olmaġla muṭlaḳa inkār u ḥacūd maᶜnāsına istiᶜmāl olınup vaḥdāniyet-i Bārī Teᶜālāʾyı vü enbiyāyı vesāʾir aḥkām-ı şerīᶜat-ı Muḥammedī bī-inkār iden kāfir olup żıddü'l-imān maᶜnāsına olur. Ve her fiᶜl-i memdūḥ u maḥmūd īmandan ᶜadd olındıġı gibi her fiᶜl-i ḳabīḥ ü mezmūm küfrden ᶜad olınur (s.367).

5.1.11.6. Günâh, Zünüb, Cürm

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da günâh ve günâhkâr ifadeleri yer almaktadır.

Şol kimseyi ki günāhı vażᶜ ide. Yaᶜnī günāhkār ola (s.203).

5.1.11.7. İmân, Mü'mîn

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da birçok yerde müslümanlar ve inançları açıklanmaktadır.

Yā Ebā elᶜAtāhi̱yye çünki bu ḥadi̱ş-i şeri̱fe müʾmi̱nseñ el-ān yigirmi bedreden ziyāde di̱nāra māliksin ki ne ekl idersen ve ne ittifāḳ iderseñ diyü idḫār idüp ziyāde itmege gūşeş iderseñ didikde yā Ebā Maᶜn va'llāh kelāmuñ rāst u ḥāḳdur. (s.456).

5.1.11.8. Hazret

Hazret sözlükte "yakında ve yanında olmak, önünde bulunmak" anlamına gelir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da pek çok peygamber ve önemli mutasavvıflar yer almakta ve bunların isimlerinin önüne saygı gereği Hazreti yazılmıştır.

Ḥubeyş bin Ekşem daḫi̱ Peyġamber ᶜaleyhi's-selām'ıñ meclisine dāḫil ve yā Muḥammed Rabb'iñ seni ne şey ile baᶜş eyledi diyü suʾāl Ḥażret-i Resūl-i Ekrem daḫi̱ evṣan u eṣnāmı kesr ü şikest itmek içün baᶜş eyledi buyurdıḳda Ḥabeyş ve ne şey ile emr eyledi (s.18).

5.1.7.11.Ümmet

Sözlükte "yönelmek, kastetmek; öne geçmek, imam olmak" mânalarındaki emm kökünden türeyen ümmet kelimesi "kendilerine peygamber gönderilmiş topluluk, kavim, her kabileden bir grup insan, her canlı cinsi, bütün iyilikleri şahsında toplamış kişi veya kendisine uyulan önder" gibi anlamlara gelir. (Bulut, 2012: 308- 309) Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Peygamber (SAV) Efendimizin ümmetinin fazilet ve meziyetleri anlatılmaktadır.

Ve ᶜilm ü faẕ̇l u belāġatde yegāne ve bi̱-hemtā ve fevāʾid-i nefi̱se ve aṣār-ı laṭi̱fe ṣāḥibi olup afāḳda nām-āver ve müsellem-i füḥūl u bişvā-yı ᶜulemā olmaġla sāʾir ümemden ümmet-i Muḥammed ᶜaleyhi's-selām'uñ faẕ̇l u meziyeti ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhuñ ḥüsn-i siyāseti ve Cāḥıẕ̇'uñ beyān u belāġati ile olmaḳ üzere erbāb-ı faẕ̇l u dāniş ittifāḳ eylemişlerdür (s.298)

5.1.11.10. Sevâb

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da yapılan iyiliklerin karşılığının sevap olacağı belirtilmektedir.

Egerçi ṣevāb recāsında olmaya. (s.115)

5.1.11.11. Şehâdet, Şehîd

Şehitlik İslam dininde önemli bir makamdır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da bazı önemli şahsiyetlerin şehit olmaları üzerinde durulmuştur.

Ḳavvāde şehādetde saña idḫāl mekrūh eylemedi. (s. 380)

Āḫirete daḫī̆ şehī̆d ü merḥūm oldıġuñ ḥālde irtiḥāl eyledüñ (s.114).

5.1.11.12. Helâl, Haram

Sözlükte masdar olarak "mubah, câiz ve serbest olmak, ruhsat vermek, Harem'den veya ihramdan çıkmak" anlamlarına gelen helâl kelimesi isim olarak haramın karşıtıdır. Şerîatçe, dince yasak edilmiş şey; tecâvüz edilmesi, dokunulması men' edilen, kutsal, mübarek (Develilioğlu, 1997: 327) anlamına gelen haram Arapça kökenli bir sözcüktür. Bugün Türkçede genel anlamda 'yasak' manasında ve diğer dinlerde yasak olan davranışları tanımlamak için de kullanılır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da helal, haram, şer konuları geçmektedir.

Ve bir sene rüʾyet-i hilāl-i Ramażān içün ḫalḳ taḳyī̆d u ihtimām idüp bir ferd muᶜāyene idemeyüp Enes bin Mālik raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri ben müşāhede eyledüm (s.147).

Şerîatçe, dince yasak edilmiş şey; tecâvüz edilmesi, dokunulması men' edilen, kutsal, mübarek (Develilioğlu,1997:327) anlamına gelen haram Arapça kökenli bir sözcüktür. Bugün Türkçede genel anlamda 'yasak' manasında ve diğer dinlerde yasak olan davranışları tanımlamak için de kullanılır.

Ve bir kimse ḥarāmı irtikābdan müstaġnī̆ oldıġı ḥālde istiᶜmāl u irtikāb ide, muḥtāc oldıġı vaḳitde istiᶜmāl ḥarāma ḥilecū olmaz (s.320).

5.1.11.13. Afv

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da afv etmek, afv dilemek birçok kıssada yer almaktadır.

Rivāyet-i āḫirde ḫazā Ḳārūn u aṣḥāba buyurdı ve ol vaḳitde Ḳārūn u aṣḥābı Mūsā ᶜaleyhi's-selām'dan ᶜafv ṭaleb ve tażarruᶜ ü zārī iderlerdi (s.36).

5.1.11.14.Tevbe

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da yapılan günahlardan tevbe edilmesinin imana uygun bir davranış olduğu belirtilmektedir.

Ve mezbūr-ı tenbi idüp müştehir oldıḳda İḫşīdīye'nüñ Ḥumuṣ'da nāʾibi olan lüʾ lüʾ üzerine hücūm ve aḫẕ u ḥabs idüp ol iᶜtiḳād-ı bāṭıldan tevbe vü rücūᶜ itmekle azād eyledi (s.25)

5.1.11.15. Lütûf, İhsân, Ni'met

Lütuf "Nazik ve merhametli davranmak, iyi muamele etmek, iyilik etme, merhamet ve yardımda bulunma" anlamına gelir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da edilen afvlar kabul edildikten sonra o kişilere lutf ve nimet ihsan edileği bildirilmiştir.

Belī Zeydü'l-Ḥayl'üm didikde yā Zeyd seni bahādır ve saḫī bir merd olmaḳ üzere istimāᶜ eyledüm cürmi ᶜafv eyle diyü istiᶜfā eyledigümde luṭf ile muᶜāmele idüp ḫavf-nāk olma (s.124).

emvāl-i müddaḫare kerem ü iḥsān eyledük(s.32).

Maddî ve mânevî imkânlar" anlamına gelen nimet eserimizde Allah'ın verdiği nimetlere şükür etmek için kullanılmıştır.

Allāh Teᶜālā'dan ricā ve niyāz iderüm ki bize daḫī reᶜāyāya iḥsānı ve niᶜmetine şükri ilhām eyleye diyüp şükr-i Yezdān eyledi. Ruvāt-ı keşīre rivāyeti üzere Kisrā'ya birḳaç şey maḫṣūṣdur ki ez-cümle bir fīl-i beyāẓa süvār olurdı ki ḳaddi on iki zirāᶜ idi (s.45)

5.1.11.16. Şefâ'at

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da afv istenirken karşıdaki kişinin sevdiği birinden şefaatçi olması beklenmektedir.

Bir kimse Cāḥıẓ'dan bir dostuna şefāᶜat-nāme ṭaleb Cāḥıẓ daḫī taḥrīr ü ḫatm idüp virdikde ol şaḫṣ meclis-i Cāḥıẓ'dan bīrūn olup mühr-nāmeyi fekk ü ḳırāʾat eyleyüp bu güne taḥrīr eylemiş ki baᶜde's-selām ṭarafıñuzdan şefāᶜat olınan şaḫṣ ki Mūṣul ve Raḳḳa'dur, aḥvāli maᶜlūmum olmayup sizden recāyı mūcib üzerümde bir ḫaḳḳı yoḳdur. Mücerred İbrāhim'den taḫlīṣ-i garibān içün bir kāġıd virdüm (s.303).

5.1.11.17. Deyr

Bazı dinlerde zâhid din adamlarının cemaat halinde yaşadığı bina veya binalar topluluğudur. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da deyr kavramı yer almaktadır.

Ve bir müddet mürūr ve nice zamān ᶜubūr idüp Hürmüz merd u Pervīz taḫt-nişīn olup Ḳayṣer-i Rūm tebrīk-i melik içün Pervīz'e ilçi irsāl idüp deyrimüz bu rimem olmaġla ilçi deyre nāzil oldıḳda Şīrin'de Pervīz'iñ bir ḫanımı yādikār idi (s.82)

5.1.11.18. Şeytân

Birçok din ve mitolojide, insanları kötülüğe teşvik ettiğine inanılan, adaletsizliğin ve tüm kötülüklerin kaynağı olarak kabul edilen varlıktır. İblis sözcüğü de çoğu zaman şeytan yerine kullanılır. Yeryüzündeki birçok din ve mitolojide şeytan, genellikle doğaüstü güçlere sahiptir, sürekli insanları dinden uzaklaştırmaya çalışır. Böylece insanlar Allah'ın emirlerini çiğnerler (Çelebi,2010: 99-101). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da melek, şeytan, cennet ve cehennem ehlinden bahsedilmiştir.

Bu daḫī ṭabāyiᶜde merkūzdur ki şeyṭāndan aḳbeḥ bir maḫlūḳ yoḳdur (s.28).

sen naḳl eyle diyüp İyās yā Ġeylān saña ehl-i cennet ü ehl-i cehennem ve melāʾike vü şeyṭān ve ᶜArab u ᶜAcem'üñ kelāmlarını naḳl ideyüm ki ehl-i cenb cennete

duḫūlleri vaḳtinde *(elḥamdülillāhi'lleẕi hedenā li-hazā vemā künne linehtediyye levlā en hedena'llāh)* dirler *(s.145)*

5.1.11.19. Felek, Arş

Gökyüzü, sema; talih, baht, kader; her gezegene mahsus gök tabakası anlamlarına gelir (Develilioğlu, 1997: 255).

Ve zuᶜm-ı Baṭlamyūs ᶜaded-i eflāk ṭoḳuz olup ol aṣġarı zemīne ḳarīb olan felek-i ḳamerdür. İkinci felek-i ḳameri cāvī vü muḥīṭ olan felek-i ᶜuṭārid ve baᶜde felek-i zühre baᶜde felek-i şems baᶜde felek-i mīreḫ baᶜde felek-i müşterī baᶜde felek-i zuḥal olup sekizinci felek ṣevābitdür ki ehl-i şerᶜ kürsī tesmiye iderler (s.253).

Ve cemāl-i Şīrin ve māl-ı Zübeyde ve ᶜarş-ı Belḳıs ve ferş-i Borān ve melik-i Zibāʾ ve ᶜibādete Rābiᶜatü'l-ᶜAdeviyye ve faḫr-i Ḫandeḳ ve şiᶜr-i Ḫansā ile ḍarb-ı meṣel olınur (s.84).

5.1.11.20. Hayr, şer

İyilik, iyi, faydalı iş ve fayda" anlamlarına gelen hayır, Allah'ın emrettiği, sevdiği hoşnut olduğu davranışları yerine getirmek demektir. . Sözlükte "kötülük, fenalık ve kötü iş" demek olan şer de Allah'ın hoşnut olmadığı, sevmediği, meşru olmayan, işlenmesi durumunda kişinin ceza ve yergiye müstehak olacağı davranışlar demektir. İncelediğimiz eserde de bu anlamıyla kullanılmıştır.

Ve ᶜaḳlı olmayan kimsede ḫayr olmaz (s.19).

Ve bir kimsenüñ şerr-i maḥż oldıġına delālet iden şeyʾ budur ki rıżāsıyla kendiden şerr u fesād ẓuhūr ide (s.320).

5.1.11.21. Hil'at

Hükümdarın taltif etmek istediği bir kimseye verdiği kıymetli libas manasında kullanılır (İA, 1977: V, 483- 484). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da dönemin hükümdarı Numan'a elbisesini hediye etmiştir.

Ammā ᶜArab ḥasīb ü nesīb olmaġla her biri riyāsete lāyıḳ ve āḫere etbāᶜından müstaġnī olup birbirine ser-fürū eylemezler didikde kesri cevāb-ı Nuᶜmān'a pesend ü taḥsīn ve Ḥīre memleketini ᶜuhdesinde ibḳā vü muḳarrer ve ilbās-ı ḫilᶜat eyledi (s.387).

5.1.11.22. Hayâ

Ar, utanma duygusudur. 'Edeb, mahcubiyet, utanmak; ar ve namus; nefsin çirkin şeylerden sıkılması ve bunun için kötü şeyleri terk etmesidir. Hoş ve güzel olmayan bir olayın ortaya çıkmasından kalpte meydana gelen bir incelik ve nezakettir. Hayâ, herkese nasip olamayacak kadar değerli bir özelliktir.

Rivāyet-i uḫrāda mektūbda ve edfine ḥayā taḥrīr olınup zinde iken defn eyledi (s.412).

5.1.11.23. Ruhbân

Başta Hristiyanlık olmak üzere belli bir din bünyesinde din adamlığını meslek olarak icra eden kişilere verilen isimdir. Aslen Hristiyanlık terminolojisine ait olan ruhban sınıfı kavramı zaman zaman diğer dinler için de kullanılır.

Şīrin daḫī ābdan be-rūz bir ṭarafa teveccüh ve rāhī ve nihāyet rāhī bir deyre mütenāhī olup deyre dāḫil ve terehhüb ve ruhbān Şīrin'e ikrām ve bir cāy münāsib taᶜyīn ve iskān eylediler (s.82).

5.1.12. İbâdet İle İlgili Mefhûmlar

5.1.12.1. İbâdet, Tâ'at, Amel

Sözlükte "boyun eğme, alçak gönüllülük, itaat, kulluk, tapma, tapınma" anlamlarına gelen ibâdet dinî bir terim olarak insanın Allah'a saygı, sevgi ve itaatini

göstermek, O'nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve gerçekleştirdiği davranışlar için kullanıldığı gibi daha genel olarak aynı mahiyetteki düşünüş, duyuş ve sözleri de ifade eder; ancak kelimenin dinî içerikli belli ve düzenli davranış biçimleri için kullanımı daha yaygındır. İslâmî literatürde genellikle bu tür davranış biçimleri için ibadet, insanın, hayatını daima Allah'a karşı saygı ve itaat bilinci içinde sürdürmesi şeklindeki kulluk duyarlılığı için de ubûdiyyet ve ubûdet terimlerine yer verilmiştir (Sinanoğlu, 2002:533-536). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da ibadet ile ilgili hususlar bulunmaktadır.

Mūmāileyh Erdeşīrān on beş sene serīr-ārāyı melik oldıḳdan ṣoñra ferzendi Şābur'e memleketi tefviż ü taḳlīd idüp kendi peyġule-güzīn-i ʿibādet ve üç sene mürūrında mebʿaş-ı ʿīsā ʿaleyhi's-selām'dan ṣonra fevt olmışdur (s.69).

Pes meẕheb-i evvele göre ammā fiʿlden maʿnā nāʾib olup ʿamelen nāʾib olmaz (s.11).

5.1.12.2. Duâ, Bedduâ

Allah'a yalvarma, niyaz; birini çağırma, bir yere gönderme (Develilioğlu, 1997: 189) anlamlara gelen dua; Kur'an-ı Kerim'in kimi ayetlerinde ibadet, kimi ayetlerinde yardım istemek, kimilerinde ise talep manalarında kullanılmaktadır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da dua etmek ifadesi dua eylemek tabiriyle karşılanmaktadır.

Zirā kimyānuñ aṣlı vü ḥaḳīḳatı olmayup ism-i aʿẓam ile kāfirÜñ duʿāsı maḳbūl degildür (s.33).

Beddua, Farsça'da "kötü" anlamına gelen bed ile Arapça'da "dileme, isteme" gibi anlamlara gelen dua kelimelerinden oluşmuştur. Ve incelediğimiz eserde Allah'a ve Resul'üne isyan eden kavme edilen bedduaya yer verilmiştir.

Zīrā ol ḳavim Allāh Teʿālā'ya ve Resūlü'ne ʿiṣyān eylediler. Baʿde on beş gīce bu gūne beddūʿā buyurdıḳlarında (leyse leke mine'l-emri şey'ün ev yetūbu aleyhim ev yuazzibehum Fe'innehum zālimūn) (Al-i İmrān/128) āyet-i kerīmesi nāzil oldı (s.135).

5.1.12.3. Secde

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hz. Âdem kıssasında secde olayına yer verilmiştir.

Zirā Bārī Teᶜālā Ādem'i bed ḳudretiyle ḫalḳ u īcād ve melaʾikesini secde ve cennetine ibāḥa eyleyüp şecere-i menhī ᶜanhāya taḳarrübi sebebiyle behişden iḫrāc eyledi (s.203).

5.1.12.4. Mescit, Câmi, Minber, Kıble, Dergâh

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da mescit, cami, minber, kıble ve dergâh kelimelerine yer verilmiştir.

Mâlik katledildikten sonra mescit Resullah sallallahu aleyhisselâm'a hazır edilmiştir.

Ve Mālik ḳatl olındıḳdan ṣoñra mescid-i Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām'a ḥāżır ve ṣalāt-ı ṣubḥı Ebūbekir raḍıya'llāhu ᶜanhu ḫulfında edā itdikden ṣoñra kemānuna ittikā ve bu beyti inşād eyledi (s.91).

Her şâir cuma günü cuma namazını eda ettikten sonra şiirlerini câmide birbirlerine arz ederlerdi.

ᶜAlī bin Cehm'den mervīdür ki Cāmiᶜ Baġdād'da şuᶜāraya maḫṣūṣ bir ḳubbe olup her şāᶜir cumᶜa günleri edā-yı ṣalāta cumᶜadan ṣoñra bir hefte inşā eyledikleri eşᶜārı inşād içün ol ḳubbede müctemiᶜ olup şiᶜrlerini birbirine ᶜarż u inşād idüp kimi istiḥsān ve kimi taḫtaʾi olınup mübāḥaṯat-i şiᶜriye olınurdı (s.361).

Hutbeye eserimizde birçok kez yer verilmiştir.

Ve ḫuṭbeyi itmāmdan ṣoñra yā Benī Temīm meclisime sefīh olanları iḫżār itmeyiñ(s.19).

5.1.12.5. Ka’be

Sözlükte “dört köşeli veya küp şeklinde olmak” anlamındaki ka‘b (كعب) kökünden gelen ka‘be “küp şeklinde nesne” demektir. İslâm inanışına göre yeryüzünde yapılan ilk mâbed, müslümanların kıblesidir(Ünal, 2001: 14-21) . Tercüme-i Şerḥü’l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn’da Ka’be anlatılırken Ka’be-i muazzam olarak belirtilmektedir.

Ve sebeb-i tevfīḳi bir gice ḫ ʿābında Kaʿbe-i Muʿazżama’yı bir ṭarafa sāḳıṭ olacaḳ rütbe maʾil müşāhede ve bir şaḫış żuhūr ve Mehdī’ye iʿānet ve beyt-i şerīfi ikisi ke’l-evvel tesvīye idüp müstaḳīm eyledi (s.393).

5.1.12.6. Oruç

Belirli bir süre yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durma, perhiz yapma ya da belirli yiyecekleri yememe, sükût etme, ağzı ve kulağı yalandan ve kötü sözden koruma vb. şekillerde yerine getirilen anlamına gelen oruç Tercüme-i Şerḥü’l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn’da oruc eylemek şeklinde yer verilmiştir**.**

Şeyḫ Niẓāmī’nüñ Sulṭan-ı enbiyā Miʿrāc-ı şerīfe ʿorūc eylemekde berrāḳ berḳ-rū vaṣfında *diyü inşā eyledigi beytinden ẓāhirdür (s.303).*

5.1.12.7.Kurban

Hz. Âdem’in iki oğlu Hâbil ve Kâbil, Allah’a, bağlılıklarını ifade etmek üzere, kurban takdim ederler. Hâbil, kurban için mallarının arasından en iyi ve gösterişli olanı seçer. Kâbil ise en kötü ve cılız olanı.. Üstelik onu da gönül rızasıyla seçmemiştir. Bunun üzerine Allah Teâla Hâbil’in kurbanını kabul eder; çünkü o, bu ibadeti gönül hoşnutluğu içinde, Allah’ın rızasına ermek üzere yapmıştır. Gönül rızasıyla ve en güzel şekilde Allah’a yönelmeyen Kâbilinki’ni ise kabul etmez. Bu hadiseye incelediğimiz Tercüme-i Şerḥü’l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn’da da yer verilmiştir.

Ādem ᶜaleyhi's-selām'uñ iki ferzendi meşeli gibidür ki birer ḳurbān ẕebḥ idüp birinüñ ḳurbānı maḳbūl ve āteş nāzil olup aḫẕ eyledi (s.194).

5.1.12.8. Namaz

İslam'ın beş şartından biri olan ibadettir. Kur'an'da günün belli vakitlerinde kılınması gerektiği ifade edilmiştir. Namaz kılmak için de abdest şartı belirtilmiştir. Kur'an ayetlerine göre namaz bir temizlenme aracıdır. Aynı zamanda Allah'ı anarak teslimiyetini yaratıcıya gösterme şeklidir. Gece namazı ise efdal bir namazdır.

Ve her gi̇̂ce biñ rekᶜat namāz edā itmek varid olup keşret-i sücūdından seccād tesmiye eylemişlerdi (s.407).

5.1.12.9. Hutbe

Hatip tarafından irâd edilen mev'iza veya hitabedir. Hutbe'nin cuma ve bayram namazları ile yağmur ve küsûf duâlarında sabit bir mevkii vardır. Cuma namazında hutbe namazdan evvel irâd edilmekle beraber diğer hallerde namazdan sonraya bırakılır.

Allāh Teᶜalā'dan emi̇̂rü'l-müᵓminī̇n ve cemi̇̂ᶜ-i müsellemī̇n ve benüm içün istiġfār iderüm diyü ḫutbeyi itmām idüp nāzil oldı (s.204).

5.1.12.10. Müezzin

Camilerde ezan okuyan, sala getiren, namazlarda selam ve tesbih dualarını okuyan kişidir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da bu anlamda kullanılmıştır.

Ve mümāileyh Mehdī̇ ṣāḥib-i firāset olmaġla bir vaḳitde zi̇̂-ṣalḥāda bir müᵓeẕẕin (Eşhedü enne Muḥammed'er-resūlu'llāh) diyüp Resul'i merfūᶜ ḳırāᵓat itmeyüp manṣūb ḳırāᵓat eylediğini istimāᶜ eyledikde ġālibā bu müᵓeẕẕin zındıḳdur (s.393).

5.1.12.11. Va'z

Sözlükte "öğüt vermek, uyarmak, sakındırmak"anlamındaki va'z "bir topluluğa dinî ve ahlâkî konularda nasihat etmek, dinleyenlerin kalplerini iyiliğe ısındıracak sözler söylemek, uhrevî mükâfat ve azaba dair bilgiler vererek teşvik ve ikazda bulunmak" şeklinde tanımlanan va'z incelediğimiz Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn eserimizde genellikle nasihat etmek anlamında kullnılmıştır.

Mūsā ᶜaleyhi's-selām benden daḫī ṣādır olursa yine ḥükm vaᶜẓ eylediğüm gibidür buyurdıḳlarında Ḳārūn eytdi (s.35).

5.1.12.12. Tilâvet

"Kitabı okumak, takip etmek, ardından gitmek, tâbi olmak ve uymak" anlamlarına gelen tilâvet, ıstılahta, Kur'an'ı usulüne uygun okumak demek anlamına gelen tilâvet Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn eserimizde genellikle ayetleri okumak manasında kullanılmıştır.

Peyġamber aleyhi'sselām 'İnnellāhe yeᵓmuru bi'l-ᶜadli ve'l-iḥsani' (Nahl/16/90) ᶜ āyet-i kerīmesini tilāvet buyurup Ḥubeyş pederi Ekşem'e ricᶜat u Resūlallāh ᶜaleyhi's-selām'ıñ kelām-ı şerīfini iḫbār u ᶜāyet-i kerīmeyi tilāvet idüp Ekşem taḫḳīḳ-i Muḥammed ᶜaleyhi's-selām'ıñ Rabbi kerīm ü meḥāsin-i aḫlāḳ ile emr ü mesāvī-i aḫlāḳdan nehy ider diyüp Benī Temīm'i cemᶜ ü miyānlarında īstāde vü bir ḫuṭbe ḳırāᵓat eyledi. Ve ulu ḳatda ᶜömri yüz ṭoḳsan seneye bāliġ olup bu beyti inşād eylemişdür (s.19).

5.1.12.13. Kırâ'at

Kıraat, namazın içindeki farzlardan olan kıraat namazda, Kur'an-ı Kerimden sure veya ayet okumaktır. Sözlükte "okumak" anlamına gelen kıraat, "Kur'an Kerim okumak" demektir. Namazda bir miktar Kur'an okumak gerekir. Namazda Kur'an, kıyam halinde iken yani ayakta dururken okunur. Namazda okunması gereken asgari miktar, kısa üç ayet veya buna denk bir uzun ayettir.

Baᶜde lisān-ı Ādem ᶜaleyhi's-selām olan zebān-ı Süryānī ile ḫuṭbe ḳırāᵓat eyledigi maᶜnāsı Bārī Teᶜāla'ya şükr ü duᶜā ve ṭaleb-i tevfīḳ ü hidāyet olup nice zamāndan tedbīr-

i memleket ve ᶜadl ü dād ile ḥareket ü vefāt eyledikde Hevşenk Şāh cālis serīr salṭanat oldı (s.40).

5.1.13. Tasavvuf İle İlgili Mefhûmlar

5.1.13.1. Zühd, Zâhid

Sözlükte zühd "bir şeye rağbet etmemek, ona karşı ilgisiz davranmak, ondan yüz çevirmek" gibi anlamlara gelir. Malı az olan kişiye müzhid, az yemek yiyene zâhid, az olan şeye zehîd, dünyaya karşı perhiz hayatı yaşamaya zehâdet denir (Ceyhan, 2013:530-533) Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da zühd,zahid,mezhep ifadeleri genellikle beraber kullanılmıştır.

ᶜAbdu'l-melik'e iclāl ve tevḳīrden ṣoñra yā emīrü'l-müᵓminīn saña ehl-i Ḥicāz'dan bir kimse ile geldüm ki kümmel-i mürüvvet ü diyānet ve ḥüsn-i meẕheb ü zühd ve veraᶜ ile muttaṣıf ve ḳarābet-i Resūl-i Ekrem ve Nebi muḥterem ṣallu'llāh Teᶜālā ᶜaleyh ve sellem ile müteşerrif olup her vechle vācib ele kirāmdur diyü taᶜrīf ᶜAbdu'l-melik daḫī ol ādemüñ nāmı nedür diyü suᵓāl eyleyüp Ḥaccāc İbrahīm bin Ṭalḥatü'l-Temimī'dür (s.183).

6.1.13.2. Âyîn

Dinler tarihi, tasavvuf ve Türk dinî mûsikisinde kullanılan bir terim. Farsça asıllı bir kelime olan âyin "görenek, âdet, tarz, merasim; huy, usul, yaşayış; ibadet tarzı" mânalarına gelir. Türkçe'de Mevlevî, Bektaşî ve Alevî zümreler hariç daha çok müslüman olmayanların, özellikle de yahudi ve hıristiyanların ibadet tarzları ile çeşitli tekke ve tarikatların hareket ve mûsiki unsurları taşıyan dinî merasimlerini ifade etmek için kullanılmaktadır (Tümer, 1991: 248-250). İncelediğimiz Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydû eserimizde İskender zamanında ayin yapıldığı anlatılmıştır.

İskender daḫī müsāᶜade ve elçi gelüp teḳbīl-i zemīn ve icrā-yı āyīn selāṭīn eyledikden ṣoñra İskender bī-vaḳt-i mecīᵓsinden istiḫbār ve murādından istifsār idüp elci ḥużūr-ı saᶜādete teblīġ idecegim ḫuṣūṣ ḫalvete muḥtacdur (s.61).

5.1.13.3. Kabz

Sözlükte "daralma, büzülme; tutukluk, durgunluk, sıkılma, tasalanma" gibi anlamlara gelen kabz, incelediğimiz eserimizde sâlikin bir anda kalbine gelen mânevî sıkıntı, huzursuzluk sebebiyle hissettiği tutukluk ve durgunluk halini anlatılırken kullanılmıştır.

Muḳteżā-yı ᶜariyyet üzere istirdād u ḳabż olınup muḳābelesinde Bārī Teᶜālā emīrü'l-müᵓminīne müvāṣaleti şükrini ıtyān u müfāraḳatında ṣabr eylemeñüz sebebiyle ḳarīben andan enfes ü aᶜlāsını iḥsān u şükr ü ṣabr ile ecr-i cezīl iᶜṭā ider (s.285).

5.1.13.4. Melâmet

Sözlükte "kınamak, kötülemek, ayıplamak" gibi anlamlara gelen melâmet kelimesinin tasavvuf literatüründe bir terim, bir makam ve bir tasavvuf anlayışının adı olarak yaygın bir kullanım alanı bulunmaktadır. (Azamat,2004:24-25) Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn bu anlamda kullanılmıştır.

Ve ᶜaskerüñ senüñ sū-i ḫalḳıña bināᵓen ru-gerdān ü melāmet-künāndur(s.55).

5.1.13.5. Mey, Bâde, Sâkîname

İlâhî aşk, muhabbet ve hakikat anlamlarında kullanılan bir tasavvuf terim olan mey, bâde ve sâkinâme Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn bu anlamda kullanılmıştır.

Yoḫsa şāb u bernā ve ḫūb rev ḳavi ve tuvānā olana mey ḫᵛāhişkarsın didikde Zibāᵓ şāb u bernā isterüm (s.425).

5.1.13.6. Nefis

Nefis, ruh, beden, öz, cevher, varlık anlamına gelir. Tasavvufta ise bu kelime genellikle insanı kötülüğe sevk eden ve günah işlemesine neden olan benlik anlamında kullanılır. Nefsin mertebeleri toplam 7 aşamadan oluşur. En günahkâr olanına Nefs-i Emmare denir.

Sehl ǐstāde ve ey ḳavm emire'l-müʾmǐnüñ kelāmını istimāᶜ u fehm idüp taᶜaccüb ü taḥsǐn eyleyiñüz ki vā'llah emǐrü'l-müʾmǐnüñ eḳṣer-i eyyāmdan bir günde başladıgı fiᶜle ve nefsü'l-emire muṭābıḳ tekellümüne Benū Mervān müddet-i devletlerinde ol maḳūle ḳavl ü fiᶜle muvaffaḳ olmamışlardur (s.296).

5.1.13.7. Sâlik, Sülûk

Tâlibin bir mürşidin gözetiminde yaptığı mânevî yolculuktur.

Āḫir-kār el-firāru lā yudāku min süneni'l-mürselǐn meslegine sālik ü bir şeb-i deycūrda firāre mütehālik u sū-yı selāmete zǐr-i zemǐnden seylveş revān u cān-ı şǐrǐnin ḫalāṣa saᶜy şitābān İşbiliye ṣāḥibi Muᶜtażid laḳabıyla müleḳḳab ᶜAbbād bin Muhammed' üñ kenef-i ḥimāyesine vuṣūl ile rehā-yāb ol daḫǐ telaḳḳǐ-i bi'l-ḳabūl ile ikrām ü kāmǐ-yāb idüp rütbe-i vezāreti iḥsān u umūr-ı memleketi tefvǐz ü ilbās u ḫilᶜāt-i fāḫr ile tekrǐm-i firāvān eyledi (s.6).

5.1.13.8.Vird, Evrâd

Evrâd sözlükte "gelmek, çeşmeye varmak, suya gelen topluluk, akan su ve dere" gibi mânalara gelen vird kelimesinin çoğuludur.

Ve Nūşirevān'uñ vird zebān eyledigi kelimāt-ı ḥikemiyedendür (s.48).

5.1.13.9. Su'ûd

Yükselmek anlamına gelen su'ûd kelimesi incelediğimiz Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn eserimizde genellikle minbere çıkmak anlamında kullanılmıştır.

Ve biri minbere ṣuᶜūd idüp baña isnād eylediginñ çirk-āb-ı zinā ile dāmenüm ālūde degül iken iftirā eylediginñ ḫalḳa iᶜlām ve pederiñ Pervǐz'üñ ḳabrini güşād ve ziyāretime iẕin-dāde ol ki Pervǐz'de ẕǐ-ḳıymet bir emānetim vardur (s.83)

5.1.14. Mezhep İmamları

Hz. Peygamber'in sağlığında dinî hayata ve hukukî ilişkilere dair meselelerin çözümü için ictihada başvurulsa da neticede bu çözümler vahyin kontrolü altında bulunuyordu. Onun vefatıyla birlikte bu imkân sona erdiği gibi İslâm coğrafyasının genişlemesi sebebiyle ictihadî meselelerin sayısında önemli bir artış ortaya çıktığından ictihad faaliyeti yeni bir ivme kazanmıştır. Akabinde fıkıh çalışmaları hızlanmış, zaman zaman farklılaşmalardan dolayı bir ekolleşme halini almıştır. Fıkhî disiplin haline gelme süreci 4 fakihin çalışmalarıyla belirginleşmiştir.

Dinî hükümlerin anlaşılması noktasında ileri sürülen fikirler hakkında bilgi veren mezheplerin dinin amacınaulaşmasında ve yorumlanmasında katkısı olmuştur. Sünnî inanışa göre temelde dört mezhebin ictihadı kabul edilmiştir (Aktan,2019: 95). Hanefî, Şâfiî, Hanbelî ve Mâlikî. Eserde Numan bin Sabit (Ebu Hanife), İmām Mālik ve İmam Şafi'î yer verilmiştir.

5.1.14.1. Ebu Hanife

Asıl adı Numan bin Sabit olan Ebu Hanife , fıkıh alimlerince İmam-ı Âzam olarak ismi zikredilir. İslam kültüründe fıkhî düşüncenin ve ictihad anlayışının gelişmesine zemin hazırlayan kişi olarak anılmıştır (Aktan,2019:96).

Lākin nefsü'l-emirede imāmımuz İmām-ı Aʿzam Ebū Ḥanīfe Nuʿmān bin Sābit el-Kūfī ḥażretlerinüñ cümleye rāciḥ ü fāʾiḳ oldıġı bī-ḳīl u ḳāldur (s. 308).

5.1.14.2. İmam Şafi'î

Asıl adı Muhammed b. İdrîs olan İmam Şafi'î sekizinci yüzyılda Filistin'in Gazze şehrinde doğmuştur. Tıpkı Ebu Hanife gibi İslam hukukunun gelişmesinde önemli katkıları olmuştur. Eserde de ismi onunla beraber zikredilmiştir (Aktan,2019: 96).

İmām-ı Şāfīʿ ḥażretlerinden mervīdür ki Muḥammed bin Ḥasan İmām-ı Mālik mi aʿlemdür yoḫsa Ebū Ḥanīfe raḥmetu'llāh ʿaleyh ḥażretleri mi aʿlemdür diyü bundan suʾāl eyledikde ḥaḳ inṣāfı edā vechi üzere cevāba rāżı mısın, didüm (s. 308)

5.1.14.3. İmam Mâlik

Mâlikî mezhebinin imamıdır. Eserde Ebu Hanife'nin mi yoksa imam malik'in mi daha âlim olduğu konusu tartışılmıştır.

İmām-ı Şāfīᶜ ḥażretlerinden mervīdür ki Muḥammed bin Ḥasan İmām-ı Mālik mi aᶜlemdür yoḫsa Ebū Ḥanīfe raḥmetu'llāh ᶜaleyh ḥażretleri mi aᶜlemdür diyü bundan suᵓāl eyledikde ḥaḳ inṣāfı edā vechi üzere cevāba rāżı mısın, didüm (s.308).

5.1.15. Cemiyyet

5.1.15.1. Mutasavvıf Şahsiyetler

5.1.15.1.1. Ebû Hayyân Tevhidi

Arap nesir sanatının en büyük temsilcilerinden, felsefeci ve mutasavvıf olan Ebû Hayyân Tevhidi Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da da bu yönleri sebebiyle zikredilmiştir.

Ebū Ḥayyān tevḥīdī ẕikr ider ki ibni Bekir Baṭlamyūs'a muḫālefet idüp madūn felek-i ḳamer iki felek daḫī olmasına ẕāhib ve cez-i Rūm'da bu iki felegün eşeridür. (s.253)

5.1.15.1.2. İbn Sînâ

Ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi olan İbn Sina felsefi düşünceleri sebebiyle eserimizde yer almıştır.

Ve İbni Sīnā Bilāder ḥulüvü'ṭ-ṭaᶜam olup ᶜasel rāyiḥalu bir ᶜaḳardur ki Dāᵓü's-saᶜ lebe nāfiᶜdür, didi (s.14)

5.1.15.1.3. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

Mevleviyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, âlim ve şair olan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin beyitlerine yer verilmiştir.

Nitekim Mevlānā Cāmī'nüñ bu beytinden fehm olınur.

(s.297).

5.1.15.1.4. İbnü'l-A'râbî

İbnü'l-A'râbî yapmış olduğu rivayetlerle Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'a konu olmuştur.

İbn Aᶜrabī ẕikr ider ki bir vaḳitde Ḥātem ḳabile-i ᶜAneze'ye esīr olup zenān-ı ḳabileden biri yā Ḥātem, şu nāḳayı ḳaṣd eyle diyü emr Ḥātem daḫī ẕebḥ u naḥr eyledikde zen ġażab-nāk ve Ḥātem'i ḍarb u laṭm idüp Ḥātem lev-ẓāt süvār laṭmetini diyüp meṣel oldı (s.117).

5.1.15.1.5. Râbia el-Adeviyye

Tasavvuf kaynaklarında "nâsikât, sâlihât, mütezehhidât" diye anılan bu kadın sûfîler arasında en meşhuru Râbia el-Adeviyye ibadeti yönüyle eserimize konu olmuştur.

Ve cemāl-i Şīrin ve māl-ı Zübeyde ve ᶜarş-ı Belḳıs ve ferş-i Borān ve melik-i Zibāʾ ve ᶜibādete Rābiᶜatü'l-ᶜAdeviyye ve faḫr-i Ḫandeḳ ve şiᶜr-i Ḫansā ile ḍarb-ı meṣel olınur. Ve Ḫandeḳ İlyās bin Mużar'uñ zevcesi olup ismi Leylā binti ᶜÜmrān bin İlḥāḳ bin Feżāġa'dur (s.84).

5.1.15.1.6. Muhammed el-Bâkır

İsnâaşeriyye'nin beşinci ve İsmâiliyye'nin dördüncü imamıdır.

Ve bu ruṣāfe Baġdad'da bir maḥalledür ki Muḥammed bin Bakār ve Caᶜfer ibni Muḥammed ᶜAli bu ruṣāfedendür (s.109).

5.1.15.1.7. Ebû Mansûr

Üstün zekâsı ve gayreti yanında takvâsı ile ön plandadır.

Seffaḥ'uñ birāderi Ebū Manṣūr Mervānyān'uñ bizlere ġalebe ve tefavvuḳı üç kimse iledür ki biri kātibi ᶜAbdü'l-ḥamīd ve biri Ḥaccac bin Yūsuf ve biri müᵓeẕẕin Baᶜlbeki'dür, dirdi (s.285).

5.1.15.1.8. Ebû Ubeyde

İbâzıyye'nin gelişmesinde etkili olan âlimlerden biri olan Ebu Ubeyde'den eserimizde rivayetler yer almaktadır.

Ebū ᶜUbeyde rivāyeti üzere budur ki bir gün ᶜAlḳāme ḳāᶜid oldıġı ḥālde tebevvül iderken ᶜĀmir bin Ṭufeyl müşāhede idüp hīç bir vaḳitde bugūn gördigüm gibi bir şaḫṣuñ ᶜavretini ḳabīḥ görmedüm diyü ᶜAlḳāme'yi tekdīr ᶜAlḳāme daḫī yā ᶜĀmir muᶜāyene eyledigüñ hem-sāyesine taḳarrüb u zinā eylemez (s.174)

5.1.15.1.9. Câbir bin Hayyân

Câbir bin Hayyân bilinen ilk Simya âlimidir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da da bu yönüyle zikredilmiştir.

Cābir bin Ḥayyān'ı ser kimyāya sen vāḳıf ḳalduñ ẓanneyledüm (s.265)

5.1.15.2. Âlimler

5.1.15.2.1. Abdülkâdir Bedrân

Gerçek ismi Abdülkādir b. Ahmed b. Mustafâ ed-Dûmî ed-Dımaşkī (1848-1927)odir. Şamlı din âlimi, edip ve tarihçi olan Abdülkâdir Bedrân İbn Bedrân lakabıyla da tanınır. Ve eserimizde bu lakabıyla zikredilmiştir.

Ve ibni Bedrūn ẕikr ider ki ᶜAdī mezbūr ᶜAdī Benī Zeyd bin Eyyūb bin Zeyd Münāte bin Temīm Naṣrān'ı Kesrā Pervīz'üñ tercümānı ve ᶜArabī kātibi bir şāᶜir olup muḳaddemā Nuᶜmān ᶜAdī'yi bir töḥmet ile ithām ve ḥabs u ḳatl eylemişdür (s.388).

5.1.15.2.2. Asmaî

İsḥaḳ bin İbrāhim bin Hāmān bin Behmen Basra dil mektebinin önde gelen simalarından şiir ve ahbâr râvisi, dil ve edebiyat âlimi olan Asmai'den ilim tahsil etmiştir.

Pederi ᶜAcem-i Mūṣul'da ṭavaṭṭun itmekle Mūṣūl'ı dimekle müştehir olup faḳīh ve şāᶜir ü aḫbār-ı şuᶜarāya vāḳıf ve ᶜilm-i kelām ve ḥadīṯ-i şerīfde māhir olup ᶜilm-i ḥadīṯi Süfyān bin ᶜAyine ve Mālik bin Enes'den aḫẕ u ᶜilm-i edebi Aṣmaīᶜden ve Ebū ᶜUbeyde'den teᶜallüm idüp ᶜilm-i mūsīḳīde ferīd ü ḫoş-ṣoḥbet bir ādem idi. Ḥattā eger İsḥaḳ'uñ elḥāna tevaġġul u iştihārı olmasa zamānında ᶜiffet ü ṣadāḳat u diyānet ü ḥamiyyet ü emānet ü fuḳāhetde bī-naẓīr olup ḳażāya evlā vü eḥaḳḳ idi diyü cemīᶜ-i dehāt ittifāḳ eylemişler (s.281)

5.1.15.2.3. Eflâtun

İslâm felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofu olan Eflatun ve pek çok filozof eserimize konu olmuştur.

Ve Eflāṭūn şerīfü'n-neseb ü beyt-i ᶜilmden olup vefātı İskender'üñ tevellüdi senesidür. Ve Eflāṭūn ṣādıḳü'l-ḳavl maᶜnāsına olup ġālibā süryānīdür (s.244).

5.1.15.2.4. Aristo

İslâm felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofu olan Aristo eserimizde diğer filozoflarla birlikte zikredilmiştir.

Ve bu eṣnāda şākirdinden Arisṭales taᶜallüm ü ẓuhūr ider ki tafṣīli ḳarīben ẕikr u beyān olınur. Ve Eflāṭūn içün ārā ve meẕāhib olup Arisṭo taᶜallüm ü aḫẕ eyleyüp baᶜ żısında Eflāṭūn'a ittibāᶜ eylememişdür. Ez-cümle ḥudūṣ-ı ᶜālem meseʾlesinde muḫālefet idüp ḳudmete ẕāhib olmışdur (s.245)

5.1.15.2.5. Câhiz

Arap edebiyatının en büyük nesir yazarlarından ve Mu'tezile kelâmcılarından olan Cahız'ın çok canlı bir ilim ve kültür hayatı vardı.

Ve Cāḥıẓ ẕikr ider ki bir gün Niẓām ile ṭayra ve nüḫūsete müteᶜallik mübāḥaṯe ve müẕākere olınup vāḳiᶜ ve ġayr-ı vāḳiᶜ midür diyü istiᶜlām eyledigümde Niẓām yā Cāḥıẓ bir vaḳitde şol rütbe faḳr u fāḳaya mübtelā oldıum ki defᶜ-i cūᶜ itmege bir dirheme mālik olmayup ayā bir kimse beni iṭᶜām u seyr ider mi diyü gūşiş eyledüm (s.270)

5.1.15.2.6. Askerî, Hasan b. Abdullah

Muhaddis, Arap dili ve edebiyatı âlimidir.

ᶜAskerī ẕikr ider ki bir kimse birinüñ ḥaḳḳında ḥükkāme saᶜy u ġammaz eylese ḥaraka falan ᶜalā falanü's-silsileh dirler (s.44)

5.1.15.2.7. Sokrat

Antik felsefede önemli bir dönüşüm gerçekleştiren Yunan filozofu olan sokrat eserimizde diğer filozoflarla birlikte zikredilmiştir.

Lākin ṭabaḳāt-ı ḥükemāda meẕkūrdur ki Eflāṭūn Soḳrāṭ ile şirket üzere Pythagore'dan ᶜulūm-ı ḥikemiyye aḫẕ u taᶜallüm eyleyüp ᶜulemā-ı Yūnān miyānında iştihārı vefāt-ı Soḳraṭ'dan ṣoñra olmaḳ üzeredür (s.244).

5.1.15.2.8. Batlamyus

İslâm astronomisi üzerinde önemli etkileri olan İskenderiyeli astronom, matematikçi, coğrafyacı ve müzik bilginidir.

Baṭlamyūs melük-i Yūnān'uñ İskender'den ṣoñra üçüncisi olmasına ẕāhib olmışdur (s.251)

5.1.15.2.9. Câlînûs

İslâm tıbbını etkileyen ünlü Grek tabip ve filozofu olan Calinus Mesih aleyhisselam'dan iki yüz sene sonra ve İskender'den beşyüz sene sonra doğmuştur.

Ebū'l-Ḥasan ᶜAli ibnü'l-Ḥasanü'l-Mesᶜūdī̆ rivāyeti üzere Cālī̆nūs zamān-ı Mesī̆ḥ ᶜaleyhi's-selām'dan iki yüz sene ṣoñra ve İskender'den beş yüz seneden mütecāviz ṣoñra tevlī̆d eylemişdür (s.260)

5.1.15.2.10. Vâsıl b. Atâ

Mu'tezile'nin kurucusu olarak bilinir.

Ez-cümle Muᶜtezile aṣḥāb-ı Vāṣıl bin ᶜAṭā'dur ki meclis-i Ḥasan Baṣrī̆'den iᶜtizāl eylemişdür (s.332).

5.1.15.2.11. Mâlik b. Nüveyre

Topladığı zekât mallarını Hz. Peygamber'in vefatı üzerine sahiplerine iade ettiği için mürted sayılıp öldürülmüştür.

Mālik bin Nüveyre i̇ṣāl ṣadaḳāti teᵓḫī̆r eyledi. Bir rivāyetde mürted oldı. Ve ḫalife-i resūllu'lāh olan Ebubekr raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri Ḫālid bin Velī̆d raḍıya'llāhu teᶜāla ᶜanhu ḥażretlerini mürted olanları ḳatl u ihlāk itmege emr ve bevādiye irsāl buyurup her ḳavme ki vāṣıl olursañ muntaẓır ol. Eger eẕān-ḫ ̌ān oldıḳlarını istimāᶜ iderseñ ol ḳavimden kef-i yed idüp taᶜarruż eyleme. Ve şol ḳavimden baᶜde'l-intiẓār bāng-ı eẕān istimāᶜ itmeyesüñ. Ol ḳavmi ḳatl u ihlāk ile buyurdılar (s.89)

5.1.15.2.12. Mütemmim b. Nüveyre

Mersiyeleriyle tanınan şair ve muhadram sahâbîdir Adı bazı kaynaklarda Mütemmem şeklinde geçiyorsa da doğrusu Mütemmim'dir. Künyesi Ebû Temîm, Ebû İbrâhim, Ebû Edhem ve Ebû Nüheyle şeklinde de kaydedilmiştir. Temîm kabilesine bağlı Benî Hanzale'nin Benî Yerbû' koluna mensuptur. Benî Yerbû'un reisi Mâlik b. Nüveyre'nin kardeşi olup kabilesiyle birlikte İslâm'a girmiş ve Mâlik'le birlikte beraber Resûlullah tarafından kabilesinin zekâtını toplamakla görevlendirilmiştir. Tek gözlü, kısa boylu ve çirkin bir kimse olan Mütemmim kardeşi Mâlik'in şahsiyeti yanında gölgede kalmış, bir ara Benî Tağlib'e esir düşmüş ve kardeşi Mâlik'in gayretiyle

kurtulmuştur (Sarmış, 2006: 193) Mersiyeleri yönüyle Hz. Ömer ile araında gecen diyalo münasebetiyle eserimizde yer almıştır.

ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri istimāᶜ buyurup ya Mütemmem birāderüñ Mālik'e inşād eylediġüñ merşiye gibi benüm birāderüm Zeyd içün daḫī merşiye inşād eyleseñ maḥẓūẓ olurdım buyurdıḳlarında Mütemmem vā'llah eger benüm birāderüm Mālik sizüñ birāderiñüz Zeyd'üñ vāṣıl oldıġı dereceye bāliġ oldıġı maᶜlūmum olsa ne maḥẓūn olurdım ve ne merşiye inşād iderdüm diyü cevāb-dāde olması daḫī Mālik'üñ irtidādına delālet ider, didiler (s.90).

5.1.15.2.13. Hâris b. es-Sımme

Uhud Gazvesi'nde Hz. Peygamber'in etrafından ayrılmayan sahâbîlerden olan Hâris b. es-Sımme eserimizde Ashab-ı Kiram'ın şehit olduğu meseli anlatılırken zikredilmiştir.

Ve ol vaḳitde Ḥāriṣ bin Ṣımme ile ᶜAmr bin Ümeyye şütürleri raᶜī̇d bulınup Aṣḥāb-ı Kirām raḍıya'llāhu ᶜanhum ḥażretlerinüñ şehī̇d oldıḳları Biᶜr-i Maᶜūne eṭrāfında murġānuñ pervāz u tecemmuᶜlarını müşāhede ve żarar-ı düşmāndan ḫavf idüp eyvāh va'llāh aṣḥābımuz ḳatl olındı diyü bir tel üzerine çıḳup aṣḥāb rıḍvana'llāhu ᶜaleyhim ḥażerātını maḳtūl ve esbleri ṣāḥibsiz ī̇stāde muᶜāyene eylediklerinde ḥālleri diger-gün olup müşrikūn daḫī bunları görüp hücūm Ḥāriṣ raḍıya'llāhu ᶜanhu daḫī tiġin niyāmdan keşī̇de ve iki müşrik ḳatl baᶜde şehī̇d oldıḳda ᶜAmr bin Ümeyye bilā-muḳātele esī̇r olup ᶜĀmir bin Ṭufeyl melᶜūn yā ᶜAmr māderüm üzerine birer ḳubbe iᶜtāḳı lāzım olmışdı. (s.134)

5.1.15.2.14. Ca'd b. Dirhem

Tâbiîn neslinden olup ilâhî sıfatlar, halku'l-Kur'ân ve insanların fiilleri gibi itikadî konuları ilk defa tartışmaya açan âlimlerden biridir. İbn Dirhem diye de tanınır. Hayatının ilk dönemleri hakkında bilgi yoktur. Aslen Horasanlı veya Harranlı olduğu ileri sürülmüştür. Akaid konularını akılcı bir yaklaşımla ele aldığına göre eski felsefî kültürlerin merkezlerinden biri sayılan Harran'da doğmuş ve yetişmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Süveyd b. Gafele el-Kûfî veya Benî Mervân'ın mevâlîsindendir. Ashap

devrinin son zamanlarında uzun süre Dımaşk'ta yaşadığı dikkate alınarak tâbiîn neslinden kabul edilmiştir (Öz,1992,542-543).Bu yönüyle eserimize konu olmuştur.

Mūmāileyh Mervān'a Caᶜdī dīdiklerine sebeb budur ki Caᶜd bin Dirhem mūmāileyhüñ muᶜallim ū üstādı olup her emirde Caᶜd ittibāᶜ eylediginden Mervān Caᶜdī tesmiye olınmışdur (282).

5.1.15.3. Şâirler

5.1.15.3.1. Alî Âmir b. Tufeyl

Âmir b. Sa'saa kabilesinin Ca'fer b. Kilâb boyuna mensuptur. Necid bölgesinde 553 yılında doğdu. Gençlik yıllarından itibaren katıldığı savaşlarda cesaret ve yiğitliğiyle tanındı. Benî Âmir b. Sa'saa kabilesinin reisi olan amcası Ebû Berâ Medine'ye giderek Hz. Peygamber'den, İslâmiyet'i öğretmek üzere ashaptan bazılarını kabilesine göndermesini istedi. Hz. Peygamber Necid halkının irşad heyetine bir zarar vermesinden endişe ettiğini söyleyince Ebû Berâ onları himaye edeceğine söz verdi. Bunun üzerine görevlendirilen tebliğ ve irşad heyeti, Bi'rimaûne'de Süleymoğulları tarafından desteklenen Âmir b. Tufeyl'in düzenlediği bir baskın sonunda haince öldürüldü (4/625). Âmir b. Tufeyl'in, yerde yatan şehidlerden Âmir b. Füheyre'yi göstererek onun öldükten sonra gökyüzüne doğru yükseldiğini, daha sonra yere indiğini söylediği rivayet edilir (bk. Buhârî, "Meġāzî", 28). Âmir buna rağmen İslâmiyet'i kabul etmedi. Ebû Berâ'nın oğlu Rebîa, babasının himaye edeceğine söz vermesine rağmen heyetteki müslümanları şehid eden Âmir b. Tufeyl'i öldürmek istediyse de buna muvaffak olamadı. (Önkol, 1991: 68) Bu olaya eserimizde yer verilmiştir.

Baᶜde Benū ᶜĀmir Benī Selīm ḳabāʾilinden istimdād u istiᶜānet anlar daḫī iᶜānet içün ibni Ṭufeyl melᶜūnuñ ḳabilesine tecemmuᶜ eylediklerinde ibni Ṭufeyl va'llāh yalñuz Ḥarām'ı ḳatle ḳanāᶜat itmeyüp mecmuᶜnı ḳatl iderüm diyüp eşer-i Ḥarām'dan tecessüs iderek Aṣḥāb-ı Kirām'uñ nāzil oldıḳları Biʾr-i Maᶜūne'ye gelüp aṣḥāba mülāḳī vü muḳātelelerine hücūm u iḳdām idüp Münzir bin ᶜAmr'dan mā-ᶜadā seni şehīd eylediklerinde ibni Ṭufeyl melᶜūn Münzir'e eger bizden emān ṭaleb iderseñ saña emān virelüm, didi (s.134)

5.1.15.3.2. Lebîd b. Rebîa

Câhiliye devrinde de yaşamış olan (muhadram) muallaka sahibi İslâm şairidir.

Ve ṣaḥāḥ cevherīde mezbūr Erbed'i ᶜĀmir bin Ṭufeyl'üñ ᶜammi Rabīᶜa'nuñ ferzendi olup Lebīd bin Rabīᶜa'nuñ birāderi olmaḳ üzere meẕkūrdur (s.176).

5.1.15.3.3. Necâtî Bey

Divan şiirinin temelini atan en büyük sanatkârlardan olan Necati Atbi şarihi olması münasebetiyle eserimizde yer almıştır.

ᶜAtbi şāriḥi Necātī İmruᵓu'l-Ḳays vaṣfı ḫaylde māhir idi ve taṣrīḥ ider (s.426)

5.1.15.3.4. Sehl b. Hârûn

İran asıllı şair, edip ve mütercim olan Sehl b. Hârûn belagat ve fesahat yönüyle eserimize konu olmuştur.

Ve Sehl bin Hārūn müdevven kelāmuñ ve Sehl bin Harun senüñ belāġat u feṣāḥati müştemil olan kelāmuñı cemᶜ ve teᵓlīf eyledi ẓann eyledüm (s.291).

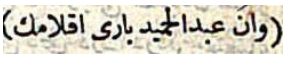
5.1.15.3.5. Sâlih b. Abdilkuddûs

Zındıklığı ile tanınan bir Arap şairi olan Sâlih b. Abdilkuddûs'un eserimizde oğlunun vefatı münasebetiyle yaşadığı sıkıntılar anlatılmıştır.

Mervīdür ki meẕheb-i sufesṭāᵓiyye ẓāhib olan Ṣāliḥ bin ᶜAbdu'l-ḳuddūs'uñ bir ferzendi vefāt idüp Ebū Hezīl taᶜziye ḳaṣdıyla Ṣāliḥ'e varup ol vaḳitde Niżām ḥadīṣü's-sinn ve Ebū Hezīl'üñ telemmüẕi olmaġla ḫādimi ṣūretinde maᶜan rāhī ve Ṣāliḥ'a mülāḳī oldıḳlarında Ebū Hezīl Ṣāliḥ'i müteᵓellim ü perīşān-ḥāl müşāhede idüp taᶜrīżāne yā Ṣāliḥ meẕhebiñüzde nās nebātāt gibidür (s.270).

5.1.15.3.6. İbnü'l-Mukaffa'

İran asıllı mütercim, edip ve kâtip olan İbnü'l-Mukaffa' Abdulhamid ile ilgili tercüme yapmış eserimizde ise bu tercümeden yer alan kesitler vardır.

Ve ibnü'l-Muḳaffaʿnuñ tercemesi fıḳrası şerḥinde ẕikr u beyān olınmışdı

5.1.15.3.7. Hâtim et-Tâî

Câhiliye döneminin cömertliğiyle ünlü şairi olan Hâtim et-Tâî, Tay kabilesinin reisidir. Babası Abdullah o henüz çocukken ölmüş, kendisini zengin ve cömert bir kadın olan annesi Guneyye (Inebe) bint Afîf yetiştirmiştir. Hâtim'in cömertliği, aşırı harcamalarını engellemek için kardeşleri tarafından hapsedilecek kadar iyilik sever olan annesinden gelir.

Hâtim, çocuk yaşlarından itibaren cömertliği ve misafirperverliğiyle tanınarak "Cevâd" (Ecved) lakabıyla anılmıştır. Bir şiirinde, bu hususta aşırılığı yüzünden yanında kaldığı dedesi Sa'd'ın kızarak kendisini terkettiğini bildirmektedir Hâtim menkıbelerde İslâmiyet'ten önceki mert ve cömert Arap tipinin ideal örneğini oluşturur. (Tülücü, 1997: 472-473). Bu olaya Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da da yer verilmiştir. Ayrıca eserimizde Hâtim et-Tâî'nin kızından da bahsedilmiştir.

Ve ol üç şaḥṣ-ı mezbūr Ḥātem ve Harem bin Sinān ve Ḳaʿb bin Māme olup seḫāvetde cümlesinüñ eşheri Ḥātem'dür (115).

5.1.15.3.8. Ferezdak

Emevîler devrinde eski üslûbu devam ettiren üç büyük hiciv şairinden biri olan Ebû Firâs Hemmâm b. Gālib b. Sa'saa et-Temîmî'nin Yüzü veya alt dudağı somuna benzediği için kendisine bu anlama gelen "Ferezdak" lakabı verilmiş ve bu lakapla tanınmıştır.

Mümāileyh Ferezdaḳ Hemām bin Ġālib bin Ṣaʿṣatü'l-Temīmi'l-Dār mı dur ki şāʿir-i meşhūr ve Cerīr ile hem-ʿaṣır ve hem-dem olup Ferezdaḳ laḳabıyla müleḳḳab olmasına bāʿiṯ cehāmet veche yaʿnī ter-şūrū vü saḫt-pīşānī olmasıdur. Zīrā Ferezdaḳ ḫamīrden ḍaḫm u saḫt olan ḳıṭʿaya dirler. Ve künyesi Ebuū Fevāris'dür. Ve mümāileyh Cerīr bin ʿAṭīye bin Ḫuzeyfe bin Bedir bin Selimetü el-Temimī'dür ki şāʿir-i meşhūr ve şuʿarā-yı İslām'uñ füḫūlından ve Ferezdaḳ ile hem-ʿaṣır ve daʾimā hem-ṣoḥbet olup ʿulemādan baʿżı Ferezdaḳı Cerīr'e tercīḥ iderdi (s.406).

5.1.15.3.9. Eksem b. Sayfî

Câhiliye devri şair ve hatiplerinden olan Eksem b. Sayfî Temîm kabilesinin Üseyyid kolundan olup hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Meşhur Kûfe kadısı Yahyâ b. Eksem'in (ö. 242/857) atalarındandır. Şiirleri, hitabeti, hikmetli sözleri, isabetli görüşleri ve nasihatleriyle şöhret bulmuş, dostluk, fazilet, adalet, doğruluk, nefis terbiyesi gibi konularda fikir beyan etmiştir. Onun gerek cimrilik, yalan, hased, tembellik, dilencilik, âcizlik ve döneklik hakkındaki görüşlerinden, gerekse savaş, zenginlik, fakirlik, gazap, hilim, zulüm, mizah, güzel, çirkin, dostluk ve sevgi konularındaki fikirlerinden hayat felsefesini ve dünya görüşünü tesbit etmek mümkündür. Eksem b. Sayfî ensâb ilmini çok iyi bildiği için kabileler arasındaki soy, asâlet ve fazilet tartışmalarında hakemliğine başvurulurdu. Kabilesi içinde övünme ve yerme amacıyla yapılan şiir müsabakalarını sevmez ve bu tür yarışmalarda hakemlik yapmayı kabul etmezdi (Çubukçu, 1994:550-551). Onun bu tavırları eserimize de konu olmuştur.

Ve fıḳrateyn-i meẕkūreteyn meṯel olup meṯel ol Ekṯem bin Ṣayfī'ye nisbet olınup meṯel-i şāni mezbūr-ı Ekṯem'iñ len yehlike imruʾ ve ʿarefe ḳadre nefsihi' ḳavlinden meʾẖūẕdur. Ve mümāileyh Ekṯem bin Ṣayfī bin Rebāḥ el-Temīmī vü zamān-ı cāhiliyetde ʿArab'ıñ ḥükkām u ḥükemā vü ḫuṭabāsından olup Nebīyyu Ekrem ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ mebʿaṯını idrāk u mektūb irsāl eyleyüp İslām'ında iḫtilāf olınup ekṯer ḳavm ṣoḥbet İslām'ına ẕāhib olmışdur(s.18).

5.1.15.3.10. Abîd b. Ebras

İncelediğimiz eserimizde câhiliye devri Arap şairlerinden olan Abid el-ebras'ın Numan bin Münzir'i ziyareti anlatılmıştır.

ᶜAbīd bin el-Ebrāṣ ve Beşer bin Ebī Ḥāzem ve Nabiġatü'z-Ẕībānī olup Nuᶜmān bin Münzir ziyāretine ᶜazīmetleri eṯnāsında Ḥātem'üñ merᶜāsından güzer ve Ḥātem'e bize ekl idecek şeyᶜüñ var mıdur diyü ṭaᶜām suʾāl eylediler (s.116).

5.1.15.3.11. Ebü'l-Esved ed-Düelî

Kur'ân-ı Kerîm'e hareke sistemini getiren ve Arap nahvinin ilk esaslarını tesbit eden âlim, şair. Kaynaklarda adı Osman, Amr b. Zâlim, Uveymir b. Zuveylim; Kinâneoğulları'nın Düil kabilesinden gelen nisbesi Dîlî veya Dûlî şeklinde de geçer. Anne tarafından Abdüddâr kabilesine mensuptur; atalarının ismi farklı tertiplerde zikredilir. Doğum tarihi bilinmemekte, seksen beş yaşlarında vefat ettiği yolundaki bir rivayete göre İslâmiyet'in ortaya çıkışından birkaç yıl önce doğduğu kabul edilmektedir. Yaşça birçok sahâbîden büyük olmasına rağmen Hz. Peygamber'i göremediği için tâbiînden sayılır. İbn Şâhin ve Abdürrezzâk es-San'ânî onu ashap arasında zikretmişlerse de İbnü'l-Esîr bunun rivayet karışıklığından kaynaklanan bir yanılgı olduğunu belirtmiştir. Ebü'l-Esved önceleri kendi kabilesini terkedip Hüzeylîler içinde, daha sonra da hanımının kabilesi olan Kuşeyroğulları arasında yaşadı ve Hz. Ömer zamanında Basra'ya göç etti. Bu dönemde Basra'da herhangi bir görev alıp almadığı bilinmemektedir. Hz. Ali'nin halifeliği sırasında Basra Valisi Abdullah b. Abbas tarafından Basra kadılığına ve ayrıca Hâricîler üzerine gönderilen ordunun kumandanlığına getirildi; İbn Abbas'ın istifasından sonra da kısa bir süre Basra'ya vali oldu. Medâinî'ye göre 69 (688) yılında burada çıkan bir salgın hastalık sırasında öldü (Topuzoğlu,1994:311-313). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyûn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Ebü'l-Esved ed-Düelî'nin hayatı bu şekilde anlatılmıştır.

Ve tām u nāḳıṣ ve maᶜlūm u mechūl u efᶜāl ḳalup ve efᶜāl-i müḳārabe ve efᶜāl-i taᶜaccüb ve efᶜāl-i medḥ ve ẕemm u ġayrīler ve ᶜilm-i naḥvuñ muḫteraᶜ ve vāżıᶜı Ebū Esved ed-Düeʾlī'dür ki ismi Ẓālim bin ᶜAmr bin Süfyān-ı Baṣrī'dür ki ufḳa beld ve aᶜlem-i vaḳti ve ḳāḍı ve tābiᶜīnüñ sādāt u aᶜyānından ve ᶜAlī kerama'llāhu veche

ḥazretlerinüñ etbāᶜından ve ᶜAmr bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerinden istimāᶜ-ı ḥadīṯ idüp ᶜAlī raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleriyle vaḳᶜa-ı Ṣıffın'da maᶜan olup seksen beş yaşında altmış yidi senesi Baṣra'da ṭāᶜūndan vefāt eylemişdür (s.324).

5.1.15.4. Tarihî-Efsânevî Şahsiyetler, Hükümdarlar, Vezirler

5.1.15.4.1. İbn Haccâc el-İşbîlî

İbn Haccâc kardeşi ve oğlu Muhammed vefat ettiğini öğrendiğinde çok üzülmüştür.

Ve bir gün Ḥaccāc'a birāderi Muḥammed ile oġlı Muḥammed'üñ vefātlarını iᶜlām eylediklerinde minbere ṣuᶜūd idüp ey ḳavim āgāh oluñ ki Muḥammedler bir günde vefāt eylemişler. Ve ben isterüm ki Muḥammedler benümle maᶜan dünyāda muᶜammer ola (s.201)

5.1.15.4.2. Muâviye b. Ebî Süfyân

Ebû Abdirrahmân Muâviye b. Ebî Süfyân Sahr b. Harb b. Ümeyye el-Ümevî el-Kureşî (ö. 60/680). Sahâbî, Emevî hilâfetinin kurucusudur.

Ve mūmāileyh Muᶜāviye bin Ebī Süfyān olup Ebū Süfyān'uñ ismi Ṣaḫr bin Ḥarb bin Ümeyye'dür (186).

5.1.15.4. 3. Ahnef b. Kays

Ebû Bahr Sahr b. Kays b. Muâviye el-Ahnef es-Sa'dî et-Temîmî (ö. 67/686-87). Fetihleri, cesareti ve zekâsı ile tanınan Ahnef asıl adı Sahr'dır. Fakat doğuştan çarpık bacaklı olduğundan Ahnef lakabıyla meşhur olmuştur. Hz. Peygamber'le görüşemedi. Hz. Peygamber'in İslâm'a daveti karşısında menfi tavır takınan kabilesi Temîm'i müslüman olmaya teşvik ve ikna etti. Hz. Ömer devrinde İran'ın fethine memur edilen orduya katıldı ve yeni kurulan Basra şehrine yerleşti. Basra'da kısa sürede kabile reisliğine yükseldi. Hz. Ömer ve bilhassa Hz. Osman devrindeki fetihler sırasında büyük başarılar gösterdi. 644-650 yıllarında Herat, Merv, Merverrûz, Belh ve bölgedeki diğer şehirleri fethetti. Sâsânî Hükümdarı III. Yezdicerd'in son direnişini de kırarak

Tohâristan'a kadar ilerledi ve bir müddet Horasan'ın bir şehrinde valilik yaptı. Onun hâtırasını yaşatmak için Merverrûz civarındaki bir kaleye Kasrü'l-Ahnef, o yöredeki bir yere de Rüstâku'l-Ahnef adı verilmiştir. Bu fetihlerden sonra Basra'ya dönen Ahnef b. Kays, Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra meydana gelen iç olaylarda Temîm kabilesi reisi olarak Hz. Ali'nin halifeliğinin başlangıcındaki hadiselere karışmadı ve Cemel Vak'ası'na iştirak etmedi. Bununla beraber onun Hz. Ali taraftarı olduğu, Temîm kabilesini bu olaydan uzak tutarak Hz. Ali lehine önemli bir rol oynadığı ve olayları perde arkasından Hz. Ali lehine yönlendirdiği söylenmektedir. Ahnef, Hz. Ali ile Muâviye arasındaki olaylarda Hz. Ali'yi açıkça destekledi ve Sıffîn'de Muâviye kuvvetlerine karşı savaştı. Mesele hakemlere havale edilince hakemlik görevinin kendisine verilmesini ısrarla istedi ve Ebû Mûsâ'nın hakemliğine şiddetle karşı çıktı. Fakat isteğini kabul ettiremedi (Önkal, 1989: 174). Bu durum eserimizde anlatılmıştır.

Ve Peyġamber ṣallu'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerine bir kimse Aḥnef'üñ meḥāsinini naḳl idüp aḫlāḳı resīde-i sāmiᶜa-ı şerifeleri oldıḳda duᶜā eylediklerini bu güne serd ü beyān eylerler ki ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri zemān-ı saᶜādetlerinde Aḥnef Mekke-i Mükerreme'ye gelüp beyt-i şerīfi ṭavāf eṣnāsında āşinā-yı ḳadīminden biri muṣādefe idüp yā Aḥnef beni bildüñ mi didikde belī bilürüm diyince ey Aḥnef seni emr-i celīlü'l-ḳadr ile tebşīr ideyim (s.105).

5.1.15.4.4. Süleymân b. Abdilmelik

Ebû Eyyûb Süleymân b. Abdilmelik b. Mervân b. el-Hakem el-Ümevî (ö. 99/717) Emevî halifesidir (715-717).

Baᶜde Süleyman bin ᶜAbdu'l-melik bin Mervān'dan pederi vefāt eylediği gün bī ᶜat olınup iki sene sekiz ay ḫalīfe olup ṭoḳsan ṭoḳuz senesi ṣaferinde vefāt eyledi. Ve müddet-i ᶜömri ḳırḳ beş senedür (s.187).

5.1.15.4.5. Velîd b. Abdülmelik

Halife I. Velîd'in oğlu, Emevî kumandanıdır.

Baᶜde Velīd bin ᶜAbdu'l-melik'den pederinüñ vefātı güni bīᶜat olınup ṭoḳuz sene sekiz ay olup ṭoḳsan altı senesi cemāẕiye'l-aḫiresi muntaṣıfında vefāt idüp Dimişḳ'a defn olındı. Müddet-i ᶜömri ḳırḳ sekiz senedür(s.187).

5.1.15.4.6. Muâviye bin Ebu Süfyân

Hz. Ali ile savaşları münasebetiyle incelediğimiz eserde yer almıştır.

Ve Ṣıffın secīn ve zeninde Şām'dan Fırat'uñ cānib-i ġarbısında bir mevżiᶜñ ismi olup ᶜAlī kerema'llāhu veche ile Muᶜaviye raḍıya'llāhu ᶜanhu miyānında vāḳiᶜ olan vaḳᶜa-ı meşhūre otuz yidi senesi ṣaferinüñ ġırresinde olmışdur (s.325).

5.1.15.4.7. Hârûn er-Reşîd

Ebû Ca'fer Hârûn er-Reşîd b. Muhammed el-Mehdî-Billâh b. Abdillâh el-Mansûr (ö. 193/809). Abbâsî halifesi (786-809). Küçük yaştan itibaren sarayda iyi bir eğitim görerek büyüdü. Mürebbisi, muhtemelen oğlu Fazl ile sütkardeşi olmasından dolayı baba diye hitap ettiği İran asıllı Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî idi. Hamza b. Habîb ez-Zeyyât'tan Kur'ân-ı Kerîm, Ali b. Hamza el-Kisâî'den nahiv ve fıkıh, Mufaddal ed-Dabbî'den edebiyat, İmam Mâlik'ten hadis ve fıkıh okudu. Ayrıca Basra'da Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî'nin derslerine devam etti. Hocalarından on dört yaşına kadar düzenli bir şekilde ders alan Hârûnürreşîd daha sonra da ilimden kopmadı.

Ve Hārūn er-Reşīd Mālik ḥażretlerini gelsün kendiden istimāᶜ eḥādīṣ-i şerīfe ve aḫẕ-ı ᶜulūm-ı nāfiᶜa ideyüm diyü daᶜvet eyleyüp İmām-ı Mālik icābet itmeyüp ᶜilmüñ oldıġı maḥalle varılur. ᶜİlim bir kimse meclisine gitmez buyurup Hārūn er-Reşīd Mālik ḥażretlerinüñ menziline varup visādeye üstād eyledikde Mālik yā emīrü'l-müᵓminīn ᶜilm-i şerīfe tevḳīr ü iclāl Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām'a taᶜẓīm ü iḥtirāmdur (s.310).

5.1.15.4.8. Fazl b. Yahyâ b. Bermek

Ebü'l-Abbâs el-Fazl b. Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî (ö. 193/808). Hârûnürreşîd devrinin önemli devlet adamlarındandır.23 Zilhicce 148 (19 Şubat 766) tarihinde Medine'de doğdu. Bermekî ailesinden Vezir Yahyâ b. Hâlid'in büyük oğludur. Hârûnürreşîd halife olunca (170/786) Yahyâ b. Hâlid'i vezir tayin etmiştir.

Mervīdür ki Hārūn er-Reşīd eyvān-ı Kisrā'yı hedm ü iᶜdām murād u Yaḥyā bin Ḫālid Bermekī ile istişāre eyleyüp Yaḥyā eyvān-ı meẕkūruñ bekāsında muᶜcize-i bāḳīye

olmaġla iᶜdām münāsib degildür diyü Hārūn'ı menᶜ lākin Hārūn işġā itmeyüp hedm olınmasına emr ü Yaḥyā'ya sū-iẓan ile mücerred Fūrs ecdādıñ olup eşerleri müżmaḥil olmamaḳ içün mümaneᶜet idersün (s.43)

5.1.15.4.9. Cengiz Han

Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarı olması eserimizde zikredilmiştir.

Māverāʾü'n-nehir'de Cengīz Ḫan neslinden Hülāgū nām bir padişahuñ ṭāliᶜni saᶜīd ve ḳāvi istiḫrāc aña intisāb ve Hülāgū'yı taḫrīk ve Baġdad'a hücūm itdirüp baᶜdü'ẓ-ẓafer ibni Ḥacib'i dest gerden beste iḥżār eylediklerinde Naṣīr ibni Ḥācib'e selām-ḫ ̌ān olup maᶜzūr ola (s.291).

5.1.15.4.10. Nazzâm

Ebû İshâk İbrâhîm b. Seyyâr b. Hâni' en-Nazzâm Basra Mu'tezile ekolünün ileri gelen kelâmcılarından olup Nazzâmiyye kolunun kurucusudur.

Ve ol yigirmi fırḳa Vaṣiliyye ve ᶜAmeriyye Hezliliyye vü Niẓāmiyye vü Esediyye vü İskāfiyye ve Caᶜferiyye vü Beşeriyye vü Mürdāriyye vü Haşamiyye vü Ṣāliḥiyye vü Ḥābbaṭiyye vü Ḥadebiyye vü Muᶜammeriye vü Ṣemāmiyye vü Ḫayāṭiyye vü Cāḥıẓiyye vü Kaᶜbiyye vü Cebābiyye vü Behişimiyyedür (s.332).

5.1.15.4.11. Ya'kūb b. İshâk

Asıl adı Ebû Yûsuf Ya'kūb b. İshâk b. es-Sabbâh el-Kindîdir. İlk İslâm filozofu ve Meşşâî okulunun kurucusu olan İshak eserimizde filozofluğu yönüyle anılmıştır.

Mūmāileyh Yaᶜḳūb bin Mūmāileyh Yaᶜḳūb bin İsḥaḳ bin eṣ-Ṣabbaḥü'l-kündī'dür ki Eşᶜaş bin Ḳays evlādından olup zamānında feylesof-ı İslām dimekle maᶜrūf idi *(s.273).*

5.1.15.4.12. Ebû Müslim-i Horâsânî

Ebû Müslim Abdurrahmân b. Müslim el-Horâsânî (ö. 137/755). Abbâsî ihtilâlinin önde gelen şahsiyetlerindendir.

Baʿde Mervān bin Muḥammed bin Mervān evvelden İbrāhīm kendüyi ḫalʿ eylediği gün bīʿat olınup beş sene bir ay mürūrında arż-ı Mışır'dan nāḥiye-i Ebū Ṣayr'da yüz otuz iki Ẕi'l-ḥiccesinde Ebū Müslim Ḫorāsān'ı iʿānetiyle ʿAbbāsi'ye yedinde ḳatl olındı. Āḫir-i ḫulefā-ı Emeviyye'dür. Müddet-i ʿömri elli ṭoḳuz senedür (s.188).

5.1.15.4.13. Haccâc b. Yûsuf es-Sekafi

Zalim lakabıyla meşhur Emevî valisi eserimizde Emevi dönemi anlatılırken zikredilmiştir.

Mūmāileyh Ḥaccāc bin Yūsuf bin Ebi ʿAḳīlü'ş-Ṣeḳfī'dür. Hevāzan'dan Ebū ḳabile olup ismi daḫī Saḳīfdür. Ve nisbet olındıḳda yine Ṣaḳfī dirler. Ve mūmāileyh Ḥaccāc seffāk u ḫun-rīz olup ḳırḳ senesi toldı (s.177).

5.1.15.4.14. Mansûr

Abbâsî halifesi olması sebebiyle eserimzde yer almıştır.

Baʿde birāderi Caʿfer Manṣūr'dan seffaḥuñ vefātı güni beyʿat olınup yigirmi iki sene ḫilāfetden ṣoñra altmış üç yaşında yüz elli sekiz senesi ẕi'l-ḥiccesinde Mekke-i Mükerreme'ye ḳarīb bir maḥalde muḥarremn vefāt eyledi (287).

5.1.15.4.15. Abdullâh b. Tâhir

Abbâsîler devrinin önemli devlet adamı ve kumandanlarındandır. Eserimizde Memun ile iligli bilgiler zikretmiştir.

ʿAbdu'llāh bin Ṭāhir ẕikr ider ki Meʾmūn ḫalīfe ḫʷābda bir kimseyi meclis-i ḥükemāya cālis müşāhede ne maḳūle şaḥış oldıġından istiʿlām ol kimse daḫī Arisṭo'yum diyü iʿlām eyledikde Meʾmūn ey hakīm-i ẕū-fünūn aḥsen-i kelām nedür diyü suʾāl Arisṭo daḫī ḥüsn-i kelām oldur ki cemīʿ aṣḥāb-ı ʿuḳūl ve rey ʿindinde pesendīde ve müsteḥsen

ola didikde Meʾmūn bundan ṣoñra aḥsenindür diyü suʾāl Arisṭo daḫī sāmiʿ istiḥsān eyleye, didi (s. 250).

5.1.15.4.16. İsfendiyâr

İran tarihinde hak, kudret ve lutuf sembolü olarak yer alan efsanevî kahramandır.

Ve ḥarem-i sarāy-ı ʿişmetimde bir duḫter-i pākīze vardur ki nāmına Rūşenk dirler, kendüñe tezvīc ve ferzendiñ tevellüd eyledikde nāmını İsfendiyār tesmiye eyleye diyüp teslīm-i rūh eyledi. İskender daḫī ol iki şaḥṣ-ı kāfirü'n-niʿamı iḥżār ve velī niʿ metine ḫıyānet idecek cezāsı ḳatldür diyü eşedd-i ʿaḳūbetle ḳatl idüp sāʾir ʿasker-i Fürs perīşān olup İskender taḫt-gāh-ı Dārā olan Babil'e rāhī ve sīrīr Dārā'ya cālis ve ḫazine ve cevāhir esliḥasını żabṭ ve Rūşenk Bānū'yı kendüye tezvīc ü nikāḥ eyledi (s.57).

5.1.15.4.17. Züleyhâ

Kur'an'da Yûsuf sûresinde Mısır azizinin eşi ve Yûsuf'a âşık olan kadın olarak yer alır. Yûsuf köle olarak Mısır'da satıldığında çocuğu olmayan hükümdarın veziri (aziz) onu alır ve karısına çocuğu evlât edinmek istediğini ve ona iyi bakmasını söyler. Yûsuf erginliğe ulaşınca Züleyha güzelliğinden dolayı ona göz koyar ve onu elde etmek için çareler arar. Bir gün kapıları kapatarak Yûsuf'u mahremine davet eder. Ancak Yûsuf efendisine ihanet edemeyeceğini söyleyerek ondan kaçar ve kapıya doğru koşar, Yûsuf'a yetişen kadın onu arkasından yakalarsa da gömleği yırtılan Yûsuf bu sayede Züleyha'nın elinden kurtulur. Tam o sırada kapıda azizle karşılaştıklarında Züleyha, Yûsuf'un kendisine saldırdığını ileri sürer. Ancak Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olması kadının haksızlığını ortaya çıkarır. Diğer taraftan şehrin ileri gelenlerinin hanımları azizin karısının kölesinden murat almak istediği yolunda dedikodu yaparlar. Züleyha da onları evine çağırıp önlerine meyve koyar, ellerine de birer bıçak verir; kadınlar bıçakla meyveleri soyarken Yûsuf'u karşılarına çıkarır. Yûsuf'u gören kadınlar güzelliği karşısında şaşırır ve bıçakla ellerini keserler. Azizin karısı da, "Benim murat almak isteyip karşılık bulamadığım işte bu hârikulâde gençtir diyerek kendini savunur. Buna rağmen Yûsuf dedikoduları önlemek amacıyla zindana atılır. Zindanda iken Mısır hükümdarının gördüğü bir rüyayı tabir etmesi için saraya çağrılınca ellerini kesen kadınlar suçsuzluğunu açıklığa kavuşturmadıkça zindandan

çıkmayacağını söyler. Hükümdarın huzuruna getirilen kadınlar Yûsuf'un suçsuz olduğunu bildirirler; azizin karısı da kendisinin ondan murat almak istediğini, ancak bunu kabul etmediğini söyler. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da bu kıssaya yer verilmiştir.

Ve Zeliḫā senüñ ḫüsn ü cemāliñi müşāhede idüp Yusuf ᶜaleyhi's-selām'ıñ Mecnūn'dan rehā-yāb u ḫalāṣ ve senüñle müteselliye oldı ẓanneyledüm dimek olur. Yūsuf ᶜaleyhi's-selām Mışır'a mālik oldıḳdan ṣoñra Zelīḫā ruḫṣat-yāb olup bir gün meclise daḫīl oldıḳda (sübḥane men ceᶜale al-abīdi emülūkan bi'ṭ-ṭāᶜati ve'l-mülūki ᶜabīdan bi'l-maᶜṣiyyeti didi(s.30)

5.1.15.4.18. Ebû Cehl

Ebü'l-Hakem (Ebû Cehl) Amr b. Hişâm b. Mugīre el-Kureşî el-Mahzûmî (ö. 2/624). Hz. Muhammed'in ve İslâm'ın azılı düşmanlarından biridir.

Baᶜżı ruvāt Aᶜşā'yı ziyāret Resūl-i Ekrem ᶜaleyhi's-selāmdan menᶜ ü ricᶜat itdiren Ebu Cehil olmaḳ üzere rivāyet eyledi. Lākin ġalaṭdur. Zirā ḫamr Resūlallah ᶜaleyhi's-selām Medine-i Münevvere'ye hicret buyurup ġazve-i Bedir ve ḳavᶜinden ṣoñra taḥrīm olınmışdur (s.42).

5.1.15.19. Sâm

Hz. Nûh'un oğlu olması sebebiyle Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da zikredilmiştir.

Ve ᶜAmalīḳ ü ᶜAmāliḳa bir kavimdür ki ᶜAmāliḳ bin Lavde bin Aram bin Sām ibni Nūḥ evlādından olup bilādda müteferriḳ ü münteşir olmışlardur. ᶜAzīz'iñ zenīniñ nāmı Zāᶜīl olup Zelīḫā dinmekle meşhūr idi. ᶜAyn'ül-meᶜānide Zelīḫā ẓamm-ı zā vü feṭḥ-i lām ile taṣḥīḥ olınmışdur (s.29).

5.1.15.4.20. Hâm

Hz. Nûh'un oğullarından biridir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Nuh Tufan'ı anlatılırken ismi zikredilmiştir.

Zîrā cemm-i gafîr ittifāḳ eylemişlerdür ki cemîʿ nesiller Ṭufān ile münḳaṭıʿ olup evlād-ı Nūḥ ʿaleyhi's-selām'uñ faḳat üç evlādı ḳalmışdur ki Sām ve Ḥām ve Yāfeṯ'dür. (s.242)

5.1.15.4.21. Yâfes

Tevrat'a göre Hz. Nûh'un üç oğlundan biri olan Yafes Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Nuh Tufan'ı anlatılırken ismi zikredilmiştir.

Zîrā cemm-i gafîr ittifāḳ eylemişlerdür ki cemîʿ nesiller Ṭufān ile münḳaṭıʿ olup evlād-ı Nūḥ ʿaleyhi's-selām'uñ faḳat üç evlādı ḳalmışdur ki Sām ve Ḥām ve Yāfeṯ'dür (s. 242).

5.1.15.4.22. Yezîd b. Mühelleb

Ebû Hâlid Yezîd b. Mühelleb b. Ebî Sufre el-Ezdî (ö. 102/720). Emevî Halifesi II. Yezîd'e karşı isyan eden vali ve kumandandır. Yezîd'in Horasan valiliğini onaylamıştı. Nihayet Haccâc'ın ısrarıyla Yezîd halife tarafından azledildi (85/704). Yezîd, Velîd b. Abdülmelik hilâfete geçince yine Haccâc'ın ısrarıyla tutuklandı (86/705). Haccâc ona hapiste ağır işkenceler yaptırdı. Dört yıl sonra kardeşleriyle birlikte hapisten kaçan Yezîd, Remle'ye gidip Haccâc'a karşı düşmanlık besleyen Veliaht Süleyman b. Abdülmelik'in himayesine girdi.

Ve dünyā vü aḫiretde delîl ü rehnümāmuzdur diyü cevāb-dāde oldıḳlarında yā ḳavim ʿAbdu'l-melik ḥaḳḳında ne dirsiz diyü suʾāl ve Mühelleb ṭarafından ʿAbdu'l-melik ibni Laʿyın'dur diyince Azāraḳa öyle ise sizler ʿAbdu'l-melik'den dünyā vü āḫiretde birisiz diyüp ḳavm-i Mühelleb belî biriyüz ve ʿAbdu'l-melik'e ʿadāvetimüz size olan ʿadāvetimüz gibidür didiklerinde ey ḳavim āgāh oluñ ki imāmıñuz Muṣʿab'ı ʿAbdu'l-melik bin Mervān ḳatl eyledi (s. 229).

5.1.15.4.23. İskender

Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Zülkarneyn ile (el-Kehf 18/83-99) maceraları ve yaşadıkları bölge bakımından aralarında benzerlik bulunan İskender'in hayatı İslâmî edebiyatlarda destanî-efsanevî tarzda yer almış, onu ve maceralarını konu edinen müstakil kitaplar yazılmıştır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Nuşirevan dönemi anlatılırken İskender de zikredilmiştir.

Ve Nūşirevān ġalebe-i İskender'den sekiz yüz seksen sekiz sene mürūrında merd olup ᶜaẓimet mülūk-i Fars bunda resīdeʾ-i encām olmışdur. Baᶜdehu Hürmüz bin Nūşirevān baᶜdehu Pervīz bin Hürmüz ki Şīrīn'i tezevvüc idendür (s.42).

5.1.15.4.24. Âmir b. Sa'sa

Büyük bir Arap kabilesidir.

Ve Ḳaşīr Ebū ḳabile olup Ḳaşīr bin Kaᶜb bin Rabīᶜatü bin ᶜĀmir bin Ṣaᶜṣaᶜ bin Muᶜāviye bin Bekr bin Hevāzan'dur (s. 326)

5.1.15.4.25. Abdullah b. Muâviye

Abdullāh b. Muâviye b. Abdillâh b. Ca'fer b. Ebî Tâlib (ö. 129/746-47). Ca'fer-i Tayyâr'ın oğlunun torunu ve Cenâhiyye hareketinin lideri kabul edilen Alevî reisidir. Eserimizde şairliği üzerinde durulmuştur.

Mūmāileyh Hāşimī ᶜAbdu'llāh bin Muᶜāviye bin ᶜAbdu'llāh bin Caᶜfer bin Ebū Ṭālib'dür ki Benū Hāşim'üñ fuṣaḥā vü esḫiyā ve ecvādından bir şāᶜir-i süḫanver ve āḫer-i eyyām-ı Benī Ümeyye'de ḫilāfete müteraḳḳıb ü ẕikri müştehir olup zındıḳa ile nām-āver olan ḳavim ile keşret-i ṣıḥḥatine bināʾen zındıḳ olmaḳ üzere müttehem idi (s.371).

5.1.15.4.26. Eşarî, Ebû Bürde

Asıl ismi Ebû Bürde Âmir b. Ebî Mûsâ Abdillâh b. Kays el-Eş'arî olan Eşarî Kûfe kadısı, fakih ve muhaddis tâbiîdir.

Ḥaccāc'uñ baġle-i şehbāyı münker olmasınuñ sebebi budur ki bir gün Ḥaccāc'a Ebū Bürde'nüñ mālik oldıġı baġle-i şehbā bir kere tevellüd eyledi (s.194).

5.1.15.4.27. Ömer b. Abdilazîz

Asıl ismi Ebû Hafs el-Melikü'l-Âdil el-Eşecc Ömer b. Abdilazîz b. Mervân b. Hakem el-Ümevî Emevî halifesi olması sebebiyle eserimzde yer almıştır.

Ve ᶜÖmer bin ᶜAbdü'l-ᶜazīz duᶜāya meşġūl olurdı. Ve bu ᶜādāt-ı mülūk-i buḫalādan māldār bir kimseye naḳl ve sizüñ ᶜalāmet-i istiṣḳāliñüz ne günādur diyü suᵓāl olındıḳda yā ġulām ṭaᶜām getür dimādür, didi (s.48).

5.1.15.4.28. Herkül

Rum dilinde ismi Evkalis olan Herkül Rum devletini perişan eden kahramandır.

Herḳül ki zebān-ı Rūmīde nāmı Evḳalis olup mezbūr-ı melikün on ikinci senesi hicret-i Nebīᶜaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām vāḳiᶜ olmışdur. Ve mezbūr ile devlet-i Rūmiye münteḫī ve perīşān olmışdur (s.52).

5.1.15.4.29. Yûsuf ve Züleyhâ

Yûsuf peygamberin Züleyhâ ile olan kıssası etrafında yazılan edebî eserlerin ortak adıdır. Türk ve Fars edebiyatları yanında Keşmir, Afgan ve Urdu edebiyatlarında da Yûsuf ve Züleyhâ, Kıssa-i Yûsuf, Yûsuf u Züleyhâ, Yûsuf ile Zelîhâ gibi adlar altında mesnevi şeklinde kaleme alınan hikâye Tevrat (Tekvîn, bab 37-50) ve İncil'de (Resullerin İşleri, 7/9-14) yer almış, Kur'ân-ı Kerîm'de de "ahsenü'l-kasas" (kıssaların en güzeli) diye nitelenen müstakil bir sûrede anlatılmıştır (Yûsuf 12/3-102). İçerdiği öğeler bakımından eski Türk edebiyatında önemli bir kıssa olan Yûsuf ve Züleyhâ hikâyesi XIII. yüzyıldan itibaren şairler arasında hayli rağbet görmüş, XIX. yüzyıla

kadar yazılmaya devam etmiştir. Kıssanın kahramanlarıyla başlarından geçenler divanlardaki manzumelerde de telmih yoluyla sıkça anılmış, kıssadan esinlenerek hayaller geliştirilmiş ve bunlar en güzel ifadelerle ortaya konmuştur. Eski Türk edebiyatındaki mesneviler içinde konuyu kendi çağının sosyal yaşamıyla örtüşecek biçimde anlatan şairler oldukça fazladır. Yûsuf'un kuyuya atılması, Ya'kūb peygamberin sabrı, Züleyhâ'nın tutkulu aşkı ve Yûsuf'un Allah'a tevekkülü hikâyedeki ana temalardır. (Koncu, 2013: 38-40) Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da bu kıssaya yer verilmiştir.

Yūsuf ᶜaleyhi's-selām Mışır'a mālik oldıḳdan ṣoñra Zelīḫā ruḫṣat-yāb olup bir gün meclise daḫīl oldıḳda (sübḥane men ceᶜale al-abīdi emülūkan bi'ṭ-ṭāᶜati ve'l-mülūki ᶜabīdan bi'l-maᶜṣiyyeti didi. Ve inne Ḳārūne aṣābe baᶜḍa mā-kenezetü Ḳārūn senüñ kenz ü defn eyledigüñ mālıñ bir miḳdārına ẓafer-yāb oldı ẓann eyledüm (s.30).

5.1.15.4.30. Nemrud

Hz. İbrâhim döneminde tevhid inancının karşısındaki siyasal otoriteyi simgeleyen efsanevî kraldır. Nemrud, inançsızlığı ve Hz. İbrâhim'le mücadelesi dolayısıyla divan şairleri tarafından telmihlere ve mecazlara konu edilen isimler arasında yer almıştır. Hz. İbrâhim'in Allah'a bağlılığı, Nemrud'a karşı gelmesi, başkasından yardım istememesi, ateşe atılmaya razı olması yanında inancı uğruna seve seve çektikleri âşıkla mâşuk arasındaki ilişkinin derecesini gösteren bir ölçü olarak kabul edilmiştir(Pala, 2006: 555-556). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da kâfirliği münasebetiyle anılmıştır.

Ve Nemrūd mezbūruñ bir nāḥiyede ᶜāmili idi. Baᶜde Efrīdūn ki bir rivāyetde Ḳurʾān-ı Kerīm'de meẕkūr olan Ẕü'l-Ḳarneyn'dür ki ekālīme mālik oldı. Baᶜdehu Menincidi melik olup Firᶜavn Mūsā mezbūrun ᶜāmili idi (s.41).

5.1.15.4.31. Efrâsiyâb

İran millî destanında İran düşmanı olarak gösterilen Turan hükümdarıdır. İran efsanevî tarihinde korkunç bir savaşçı ve büyük bir kumandan olarak geçen Efrâsiyâb, kötülük ilâhı Ehrimen'in yeryüzündeki temsilcisi sayılır ve şeceresi yedi göbekte yine efsanevî hükümdarlardan Ferîdun'a ulaşır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da hükümdar olarak bahsi geçmiştir.

Baᶜdehu Efrāsiyāb baᶜdehu Kūştāseb melik oldı.(s.41)

5.1.15.4.32. Siyâvuş

İran'ın millî destan kahramanlarından biridir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da bu destanın bir kısmına yer verilmiştir.

İbtidā Keyḳubād baᶜdehu Keykāvus olup mezbūruñ Siyāvuş nāmında bir ferzendi ẓuhūr eyledigi ḥüsn ü cemālde bī-naẓīr idi (s.41)

5.1.15.4.33. Erdeşîr

Sâsânî Devleti'nin kurucusu ve destan kahramanı hükümdar (226-240)dır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da hükümdar olarak bahsi geçmiştir.

Baᶜdehu binti Pervīz melik olup Rüstem ḳatl eyledikden ṣoñra Pervīz'üñ ᶜ ammuzādesi Aḫşende baᶜdehu Pervīz'üñ diger duḫteri Arzuḫat melike olup ḳatl olındıḳda melik olmaġa ṣāliḥ bir kimse bulınmayup Ardeşīr Bābek neslinden Kisra bin Mihriḫaş nāmında bir şaḫṣı taḫt-nişīn eylediler (s.42).

5.1.15.4.34. Zülkarneyn

Kur'an'da kendisine büyük güç ve imkân verildiği bildirilen kişidir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da İskender ile birlikte anılmıştır.

Ve mümāileyh İskender'e Ẕü'l-ḳarneyn tesmiye olınmasına bāʿiṣ Kitāb-ı Kerīm'de meẕkūr olan Ẕü'l-Ḳarneyn'e teşbīh eylediler ki mülki ḳarni şems olan şarḳ u ġarba mütemādi ve muttaṣıl olup ekṣer bilādı belki cümlesini ẓabṭ eylemişdür (s.54).

5.1.15.4.35. Şâhnâme

Firdevsî'nin (ö. 411/1020 [?]) ünlü manzum destanıır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Firdevsi'nin Şehnamede yer alan bazı sözleri aktarılmıştır.

Şimden ṣoñra Dārā tāc ū taḫtını nerde görür diyüp ḫancer ile ḳatl-i veliyyü'n-niʿemiyye tecāsür eylediler. Nitekim Firdevsī Şehnāme'de dimişdür (s.56).

5.1.15.4.36. Dahhâk

Eski İran mitolojisinde, Hint-İran ortak geleneğinden kalma insan vücutlu ejder veya ejder görünümlü insandır.

Ve baʿżı nifāḳ ü küfr ile bāġy oldı, didi ki ḳavl-i Ḍeḥḥāk'dur. Ve baʿżı Ḳārūn Firʿavn'a ḫidmet ve Benī İsrāʾīl'e ẓulm ü ʿadāvet iderdi (s.31)

5.1.15.4.37. Cem

Klasik Fars ve Türk edebiyatlarında çokça anılan efsanevî İran hükümdarlarından biridir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Çemşid olarak geçmektedir.

Çemşid'üñ ferzendi Efrīdün daḫī nev-civān u Ḍaḥḥāk ile ḳıtāla müstaʿid olmaġla cemīʿ-i nās Feridūn'uñ başına müctemiʿ ve İsfahān'da Kāve nāmında bir āhenger var idi (s.73)

5.1.15.4.38.Ferîdun

İran millî destan kahramanı olan Ferîdun'a Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda yer verilmiştir.

Çemşid'üñ ferzendi Efrīdün daḫī nev-civān u Ḍaḥḥāk ile ḳıtāla müstaʿid olmaġla cemīʿ-i nās Feridūn'uñ başına müctemiʿ ve İsfahān'da Kāve nāmında bir āhenger var idi (s.73)

5.1.15.4.39. Belkıs

Kur'an'da tevhid dinini kabul ettiği bildirilen Sebe melikesidir. Belkıs divan edebiyatında, Hz. Süleyman'la ilgili türlü rivayetlerdeki (yk.bk.) çeşitli motiflere dayanılarak işlenmiştir. Kıssada adları geçen Hz. Süleyman, veziri Âsaf ve su ararken Belkıs'ın ülkesini bulan hüdhüd gibi diğer kahramanlarla Belkıs'ın ülkesi Sebe, tahtı (arş), Hz. Süleyman'ın mührü (hâtem) ve Belkıs'a gönderilen mektup (nâme) kelimeleri arasında değişik ilişkiler kurulmuş ve bu ilişkiler çeşitli telmih, teşbih, tevriye, istiare ve tenâsüplere konu edilmiştir (Kurnaz,1992:421-422). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hz.Süleyman ile birlikte anılmıştır.

Ve Süleymān ʿaleyhi's-selām her ayda bir kere reyḥa emr ve Belḳıs'uñ ziyāretine giderdi. Ve Belḳıs'uñ memleketi vefāt idince bāḳī ḳalup baʿde ve fevāt-ḥā zāʾil ü perīşān olmışdur (s.86).

5.1.15.4.40. Mus'ab b. Zübeyr

Ebû Abdillâh (Ebû Îsâ) Mus'ab b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm el-Esedî el-Kureşî **(ö. 72/691)**Abdullah b. Zübeyr'in kardeşi, Irak valisidir.

Ve dehā vü zekāsına şāhid ḳatil Muṣʿab bin Zübeyr olan ʿAbdu'llāh bin Ṭayān naḳl ider ki bir gün bāb-ı Ḥaccāc'da vāḳıf idüm (s.193).

5.1.15.4.41. Hâlid b. Safvân

Ebû Safvân Hâlid b. Safvân b. Abdillâh b. Amr et-Temîmî el-Minkārî Belâgatıyla ünlü hatiptir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da hikâye tahkiye etmiştir.

Ḫālid bin Ṣafvān ḥikāyet ider ki bir vaḳitde Riṣāfe'de Hişām bin ᶜAbdü'l-melik meclisinde idüm. Baña ḫiṭāb idüp yā Ḫālid Aḥnef'i ne vechle kendiñüze tercīḥ ve reᵓs ü seyyid ḳavm eyleyüp itbāᶜ vü inḳiyād eylediñüz diyü suᵓāl eyledi. Ve ol gün ḫabs olmaġla Hişām ṣāᶜim idi (s.107).

5.1.15.4.42. İbn Cemmâz

Ebü'r-Rebî' Süleymân b. Müslim b. Cemmâz ez-Zührî Kırâat-i aşere imamlarından Ebû Ca'fer el-Kārî'nin meşhur iki râvisinden biridir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da da rivayetlerine yer verilmiştir.

Cāḥıẓ Baṣra'da Cemmāz ile hem-ṣoḥbet olup Cemmāz yā Cāḥıẓ nār lüġātda ḳaç maᶜnāya gelür diyü suᵓāl Cāḥıẓ daḫī nara'ş-şecer ki şükūfeden ᶜibāretdür ve narü'l-ḥarb ki işṭidād-ı muḳāteleden ibāretdür (s.302).

5.1.15.4.43. Enes b. Mâlik

Ebû Hamza Enes b. Mâlik b. Nadr el-Ensârî Hz. Peygamber'e hizmetiyle tanınan ve en çok hadis rivayet eden sahâbîlerden biridir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda da hadis rivayet etmiştir.

Mālik bin Enes ḥażretleri senden istiftā eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Mālik bin Enes Ebi ᶜĀmir Temīddür ki künyesi Ebū ᶜAbdu'llāh olup ṭoḳsan yidi senesi Medine-i Münevvere'de tevellüd idüp imām darü'l-hicrete ve pişvāyı emt olup şikem maderde üç sene mekṯ itmek üzere rivāyet olınup kendüleri veled-i baṭn-ı māderde üç sene iḳāmet itmek cāᵓizdür. Ve baᶜżılar ol miḳdār iḳāmet eylemişdür buyurup kendüyi murād iderdi (s.307).

5.1.15.44. Hâlid b. Abdillâh b. Kasrî

Ebû Yezîd (Ebü'l-Kāsım, Ebü'l-Heysem) Hâlid b. Abdillâh b. Yezîd b. Esed b. Kürz el-Becelî el-Kasrî Emevîler'in Mekke ve Irak valilerindendir.

Ca^{c}d ḍelālet-pīşe bu i^{c}tiḳād-ı bāṭıla ışrār idüp vāli-i Kūfe olan Ḫālid bin ^{c}Abdu'llāh el-Ḳasrī bir ^{c}Īd-ı aḍḥāda minbere ṣu^{c}ūd ve ey ḳavim cümleñüz ḫāneleriñüze münṣarif ü aḍḥālarıñuzı ẕebḥ ü taḳarrüb elellehe sā^{c}ī olan Bārī Te^{c}ālā cümlenizüñ ḳurbānı ḳābul eyleye (s.340).

5.1.15.45. Deccâl

İlâhî dinlerde kıyamet alâmetlerinden sayılan ve insanları doğru yoldan saptırmaya çalışacağı kabul edilen olağan üstü güçlere sahip kişidir.

Kelime-i baḫ taḥsīn içün olup Ebū Cemāl ve māldar ve Deccāl'üñ maḳṣūdlarıdur, didi (s.419).

5.1.15.5. Masal Kahramanları

5.1.15.5.1.Kelîle ve Dimne

Öğüt vermek amacını taşıyan Hint kökenli masal kitabı olan Kelile ve Dimne'yi İbnü'l- Mukaffa Farsça'dan Arapç'aya çevirmiştir.

Ez-cümle Dürretü'l-Yetimiyye ve Kelīle ve Dimne mümāileyhüñ mü$^{\supset}$ellifātından olup rivāyet-i uḫrāda Kelīle ve Dimne'yi zebān-ı Farsī'den lisān-ı ^{c}Arabī'ye naḳl eylemişdür (s.284)

5.1.15.5.2. Leylâ ve Mecnûn

Leylâ ve Mecnûn'un hikâyesi, gerek mecaz ve mazmunlar vasıtasıyla Türk edebiyatında çok ilgi görmüştür. İncelemiş olduğumuz eserimizde de bu hikâyeye yer verilmiştir.

Mecnūn Leylā dimekle maʿrūf olup fi'l-ḥaḳīḳa Mecnūn degül iken maʿşūḳası Leylā Mecnūn olmaḳ üzere teşhīr eylemişdür (s.373)

5.1.15.2. Kavimler

Fars, Ḳavm-i Aḥūş, ḳabile-i Ḥanẓala, Ḳuẓaʾa ḳabilesi, Eyād ḳabilesi, ḳabile Azeye Ḥavazım, Benhān ḳabilesi, ḳabile-i Ṭay, Fizāre ḳabilesi, ben-i Bedri, ben-ü Lām ḳabilesi, Ḳabile-i Mużar, ḳabile-i Rabiʿa, Ḳabile-i Bekr bin Vaʾil, ḳabile-i Bekr, Ḳabile-i ḫaṣʿimden, Ben-ü Ġani, ḳabile-i Nemer bin Ḳāsaṭa, Ḳabile-i Nemer bin Ḳāsaṭa, Temir Ebu ḳabile, Ben-ü Ḫazaʿ, Ḳabile-i Azad, Ben-ü Ṣaʿlebe, Ḳabile-i Menḳar, Eşrāf ḳabāil, Ezd ḳabilesi, Mālik bin Müsmeʿiñ ʿaşreti, ibn-i Mülcem, Ḳabile-i Necüb, Eşrāf ve Hezān ḳabilesi, Ḳabile-i ʿAneze, Kelab ḳabilesi gibi bir çok kabile ismi geçmektedir.

5.1.15.2.1.Bermek

Abbâsîler devrinde başta vezirlik olmak üzere çeşitli makamlarda bulunan bir aile. Bermekî ailesinin ataları hakkındaki bilgiler çok az ve ekseriya efsanevî rivayetlerden ibarettir. Daha çok İranlı tarihçilerin kaydettikleri rivayetler, Bermekîler'in atalarının Sâsânî Devleti'nin ilk zamanlarından itibaren vezirleri olduklarını ve bu görevin babadan oğula geçerek asırlarca devam ettiğini ileri sürerler. Bermekîler'in İslâm devletiyle temasları hakkındaki bilgiler de aynı şekilde yetersiz ve gerçekleri aksettirmekten uzaktır. Bazı kaynaklar Bermek'in Hz. Osman devrinde Müslümanlığı kabul ettiğini, diğer bazı kaynaklar ise aileden ilk defa Hâlid b. Bermek'in müslüman olduğunu ve onu kardeşleri Hasan ile Süleyman'ın takip ettiğini belirtir. Bir üçüncü rivayette ise Bermek'in Halife Abdülmelik b. Mervân ve Hişâm ile iyi münasebetler kurduğu ileri sürülmektedir. (Yıldız,1992: 517-520) Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda Sasani Devleti anlatılırken bu kavime yer verilmiştir.

Rivāyet-i uḫrāda seby olındıġı vaḳitde Bermek'den Ḫālid'e ḥāmil idi (s.211)

5.1.15.2.2. Harezm

Aral gölünün güneyinde uzanan topraklara ve XIII. yüzyıla kadar burada yaşayan halka verilen ad. Farsça hâr (huvâr) ve rizm/rezm kelimelerinden meydana gelen Hârizm isminin menşei üzerine farklı görüşler ileri sürülmüştür. Rivayete göre önceleri Balhan dağlarında yaşamakta olan Hârizm kavminin gelmesinden sonra bölge bu adla anılmıştır. Hârizmler, Şark padişahı veya Türk hükümdarının hizmetinde iken onun gazabına uğrayıp 100 fersah uzaklıktaki Kâs'ta iskân edilmişlerdi. Daha sonra hükümdarın haklarında bilgi edinmek üzere görevlendirdiği kişiler dönüşlerinde onların balık tuttuklarını ve ateşte pişirip yediklerini bildirdiler. Hârizm dilinde ete hâr, oduna da rizm/rezm denildiğinden buraya Hâr-rizm adı verildi (Özaydın, 1997: 217-220)

Baᶜde Secistān'a rāhī ve muḥāṣara idüp melik-i Ḳuteybe'den ammā nā-ḫᵛāh muṣālaḥaya raġbet Ḳuteybe daḫī müsāᶜade idüp Ḫārezm'e teveccüh eyledikde Hārezm melikinüñ birāderinden ḫavfı olmaġla ser afetabaya nāme irsāl ve birāderini Ḳuteybe aḫẕ itmek şartıyla bir miḳdār māl üzerine ᶜaḳd-i ṣulḥa iẓhār raġbet eyleyüp Ḳuteybe muṣālaḥaya rāżī ve birāderini aḫẕ u esīr eyledi (s. 213).

5.1.15.3. Ülkeler- Şehirler

5.1.15.3.1. Belh

Afganistan'ın kuzeyinde bir şehir ve eyalettir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da yer almıştır.

Belḫ Ḫorāsān'dan bir beldedür ki eṭrāf-ı terenc vesāʾir fevākiḥ-ü bostānları olup melik-i Fars'dan mihr esb duḫteri binā eyleyüp Belh tesmiye olındı. Baᶜde taᶜrīb olınup Belh dinildi (s.210)

5.1.15.3.2. Merv

Türkmenistan'da tarihî bir şehir. Verimli Murgāb deltasının aşağı kısmında kurulmuştur. Ortaçağ coğrafyacıları tarafından daha güneydeki bugün mevcut olmayan küçük Merverrûz'dan (Mervürrûz) ayrılması ve öneminin belirtilmesi için

Merveşşâhicân (Mervüşşâhicân) adıyla anılmıştır; Ortaçağ'ın siyasî, idarî, ticarî ve kültürel açılardan önde gelen şehirlerinden biridir. (Özgüdenli, Osman, 2004:223-225) Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda konumu münasebetiyle anılmıştır.

Belḫ ile Merv miyānında olan Ṭulaḳāna vāṣıl oldıḳda meliküñ hediyeleriyle ilcileri istiḳbāl ve iẓhār inḳiyād eyleyüp melik-i Türkī'den Ṭaḫāristan melükinüñ ilcileri gelüp taḫtgāhınuñ miftāḥını ve hediye-i vefīresini ᶜarż u fermān-ber ve muṭīᶜ oldıġın nāṭıḳ-nāmesini teslīm eyleyüp Ḳuteybe melik-i mezkūruñ iṭāᶜatini ḳabūl ve müṣāfāt üzre olmaġla vaᶜd u ḳarār virdi (s.210).

5.1.15.3.3. Mısır

Büyük bir kesimi Afrika'da, küçük bir kesimi (Sînâ yarımadası) Asya'da yer alan ülkedir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Harun Reşid'in Ebu Nevası Mısır'a vali yaptığı anlatılır.

Ve Reşīd'ün ᶜabdi vāli-i Mıṣır eylemesine bāᶜis-i āyet-i Kerīme'den münfehim olan Firᶜavun'uñ ḥükūmet-i Mıṣır ile iftiḫār ider ki Firāvun'uñ kibr ü bagyına sebeb olan ḥükūmet-i Mıṣır'ı ben bir ᶜabde tefvīż ü taḳlīd iderüm diyüp ḫaṣībe tevcīh eyledi (s.10)

5.1.15.3.4. Yemen

Arap yarımadasının güneybatısında ülkedir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da yer verilir.

Ve mervīdür ki Yemen'de ehl-i Ḥaḍramūt ve ehl-i Sevākin'den olan ᶜArablar ṣadḳa didikleri siḥre ᶜārif olup kendi ḳaryelerinden ve ester ü gū-fend u gāvlarından siḥr-i mezbūr ile nüzūl-ı bārānı menᶜ idüp bir ḳatre bārān bārīde olmaz. Ve Mütenebbī'nüñ nesebi Cuᶜfī Yemen'den Sevākin ḳabilesinden bir ṣınıf olup Ebu ḳabile Cuᶜfī bin Saᶜd el-Aşīre ibn Mezḥic'dür. Ve nisbet olındıḳda yine Cuᶜfī dirler (s.25).

5.1.15.3.5. Horasan

Kuzeydoğu İran'da bir eyalettir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da yer verilir.

bir dirhemi peydā olınmaġa imkān olmadıḳda Ḫorāsān'da bisyārdur, lākin herkesüñ maᶜlūmı degüldür. İẕin buyurılursa ben bende ḳatı vāfir iḫżār iderüm diyü dehān-bāz olmaġla pādişāh on biñ altun virüp nice zamān iṣāl ṭabrinüñe itiżārı sebebiyle Baġdādiyun aldancılıġa ve Ḫorāsān altatıcılıġa nisbet olınmaġa Şeyḫ Niẓāmī bu beyitden işᶜār eylemişdür (s.267).

5.1.15.3.6. Habeşistan

Doğu Afrika'da bir ülkedir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Cahız'ın yaşadığı diyardır.

Nebᶜin mülūk-ı Ḥabeş'e Necāşī tesmiye olınup ᶜalāmet ü nişān vażᶜ olınmışdur. Ve neseb-i Fars'da iḫtilāf olınup bir ḳavlde Fāris bin Sām bin Nūḥ'dur. Āḫirde Fāris bin Efrīdūn bin İsḥāḳ ᶜaleyhi's-selām olup memleket-ı Fūrs'da ibtidāʾ taḫt-nişīn ü vāẓıᶜ-ı ḳānūn u ayin olan fārs olup baᶜẓı şuᶜarā-yı ᶜArab Fārsi şiᶜrinde ẕikr ü iftiḫār iderdi. Ve ehl-i Fars iᶜtikādında Fāris bin Keyūmerş olup Keyūmerş daḫī Ādem ᶜaleyhi's-selām olmaḳ üzeredür (s.39).

5.1.15.3.7. Bâbil

Eski Mezopotamya'nın en büyük ve en ünlü şehridir.

İskender daḫī ol iki şaḥṣ-ı kāfirü'n-niᶜamı iḫżār ve velī niᶜmetine ḫıyānet idecek cezāsı ḳatldür diyü eşedd-i ᶜaḳūbetle ḳatl idüp sāʾir ᶜasker-i Fürs perīşān olup İskender taḫt-gāh-ı Dārā olan Babil'e rāhī ve sīrīr Dārā'ya cālis ve ḫazine ve cevāhir esliḥasını żabṭ ve Rūşenk Bānū'yı kendüye tezvīc ü nikāḥ eyledi. Rivāyet-i āḫirde Rūşenk Dārā'nuñ zeni olup ḥüsn ü cemālde ᶜadīmü'l-meşel idi (s.37).

5.1.15.3.8. Mekke

Kâbe'nin bulunduğu ve hac ile umre ibadetinin ifa edildiği kutsal şehirdir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da genelde Mekke-i Mükerreme olarak geçmektedir.

Ol ḥurūbuñ pek aṣl u menşeʾ budur ki ḳabile-i ʿAbbās eşrāfından olan mezbūr Ḳays bin Züheyr Mekke-i Mükerreme'de bī-meṯel ü bī-hemtā bir zerre iştirā ve ḳabilesine gelüp seyyid Benī ʿAbbās olan ʿammi Rabīʿa bin Ziyād müşāhedeḲays'dan ġaṣb eyleyüp Ḳays ġażabından kendiye müteʿalliḳ olan ḳavim ve etbāʿ u emvāli ile terk-i diyār u aḳrabāsı olan ḳabile-i Ẕübyān ṭarafına ʿatf-ı ʿinān ve Ẕübyāniye'nüñ seyyid ü şerīfi olan Ḥamal bin Bedir bin Ḥaşīn ve birāderi Ḥuzeyfe bin Bedir Ḳadum Ḳays'dan minnetdār ve ikrām u iʿzāz ile civārlarında bir cāy-ı feraḥ-fezā gösterüp Ḳays ḳarār eyledi.. (s.159)

5.1.15.3.9. Medine

Hz. Peygamber'in mescidiyle kabrinin bulunduğu hicret yurdu, İslâm'da iki Harem bölgesinden biri, Resûl-i Ekrem ve Hulefâ-yi Râşidîn döneminin başşehridir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da genelde Medine-i Münevvere olarak geçmektedir.

Ṭoḳsan dört senesi elli sekiz yaşında Medine-i Münevvere vefāt idüp Baḳiʿde defn olındı (s.408).

5.1.15.3.10. Isfahan

İran'ın dördüncü büyük şehri ve aynı adı taşıyan eyaletin merkezidir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da yer verilir.

Ve bunlara mülūk ṭavaʾif tesmiye idüp şarḳ cānibine teveccüh eyleyüp mülūk-ı ṭavāʾif sevḳiyle Medine-i İṣfahān'ı ve Herāt'ı ve Semerḳānd'ı bī̇nā ve iḥdāṯ eyledi (s.60)

5.1.15.3.11. Şam(Dımaşk)

İslâm dünyasının önemli tarihî şehirlerinden biri, günümüzde Suriye'nin başşehri. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Şam yanışıra Dımaşk şeklinde de yazılmıştır.

Ve ḥikemiye ve mutefelsife ve muᶜaẓẓame ve ḥükemādan olup ᶜilm-i ṭıbda vesāʾir ᶜulūm-u ḥikemīde muṣannefāt-ı keşīre ṣāḥibesi ve baḳıyye-i ḥükemā-i Yunan'dur. Ve mār-ı mezbūr bir nevᶜ ḥayyedür ki Ḥicāz ve Mıṣır ve Şām'da bulınur(s.51).

BaᶜdeYezīd bin Muᶜāviye'den pederi vefāt eyledigi gün biᶜat olınup üç sene ṭoḳuz ay ḫalīfe olup altmış dört senesi Rabiᶜü'l-evvelinüñ on dördinci güni vefāt eyleyüp Dimişḳ'a defn olındı (s. 186).

5.1.15.3.12. Hicaz

Arabistan yarımadasında Kızıldeniz'in doğu sahili boyunca uzanan ve Haremeyn ile mîkāt yerlerini içine alan coğrafî bölgedir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda Selahadin bin Eyyüb'ün Mısır,Hicaz ve Şam'ı kuşattığı anlatılır.

BaᶜdeᶜAbdu'l-melik'e mektūb irsāl idüp yā emīrü'l-müʾminīn Ḥicāz'ı şimālümle żabṭ idüp yemīnim ḫāliye ḳaldı. Yaᶜnī dest çeb ile Ḥicāz'a musallaṭ olup dest rastımı iᶜmāl eylemedüm diyü vilāyet-iᶜIrāḳ'a taᶜrīż eyledi (s.182).

5.1.15.3.14. Basra

Güney Irak'ta Hz. Ömer tarafından kurulan bir şehirdir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Abdullah Haşimī 'nin Basra'yı zapt etmesi sebebiyle yer alır. Ayrıca Karun'un şehri olduğundan da bahsedilir.

Ve baᶜżılar iḫtimāldür ki vaḳᶜa-i mezbūre Baṣra'da olmış ola, didi. Ve baᶜżılar Ḥumāt ile Ḥumuṣ miyānında vāḳiᶜ olan Medineʾ-i Rasten Ḳārūn'uñ şehri olmaḳ üzre rivāyet iderler (s.37).

5.1.15.3.15. Küfe

Güney Irak'ta Hz. Ömer'in emriyle Sa'd b. Ebû Vakkas tarafından kurulan şehirdir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Abdullah Haşimī 'nin Basra'yı zapt etmesi sebebiyle yer alır.

Bir rivāyetde mezbūruñ pederi ismi ᶜAbdān olup Kūfe'de üstür ile saḳḳālıḳ ile taᶜayyüş iderdi (s.25).

5.1.15.3.16. Irak

Ortadoğu'da bir İslâm ülkesidir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hicaz, Yemek ve Horasanla birlikte yer verilir.

. Ve māderi Esmāᵓ binti Ebibekiru'ṣ-ṣıddıḳ raḍıya'llāhu ᶜanhu olup altmış dört senesi ehāli-i Ḥicāz u Yemen ü ᶜIraḳ u Ḫorāsān mūmāileyhüñ iṭāᶜatına ictimāᶜ ve ḫilāfetini ḳabūl u itbāᶜ idüp yitmiş iki senesi cemāẕiyü'l-evveli senüñ on üçünci şülüşa güni Ḥaccāc şehīd eylemişdür *(s.183).*

5.1.15.3.17. Bağdad

İslâm dünyasının önemli tarih, ilim ve kültür merkezlerinden biri ve bugünkü Irak'ın başşehridir.

Baᶜde üç yüz otuz yidi senesi seyf'üd-devleye intisāb u ḳırḳ altı senesi Mışr-ı Ḳāhire'de kāfūr'ul İḫşīdī'ye varup Kermen'den memnūn olmayup hicv-i ḳabīḥ ile hicv-i Fārisī'de ᶜUẓadüd-devle İbn Buya'ya intisāb u üç yüz elli dört senesi Kūfe'ye maḥmil-bend-i ᶜaẕīmet olup sevād-ı Baġdad'dan Nuᶜmāniye'ye vuṣūlunda sene-i mezbūre Ramażan'ınuñ yigirmi dördinci erbāᶜan güni Benū Ḍabbe ḳatl eylemedi (s.25)

5.3.2.18. Endülüs

İslâm hâkimiyetindeki İspanyadır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da yer verilir.

Endülüs'e taġallüb iden mülūk-ı ṭevāyifden Ebu'l-Velīd bin Cehūr ki erbāb-ı dānişe ikrām u ḳadr ü menziletlerine göre her birine iḥtirām itmekle maᶜrūf u kendi daḫī bir edīb-i kāmil olmaġla dāmen-i keremine teşebbüṣ arzusıyla ol ṭarafa maḥmil-bend-i ᶜazīmet ü ẕāt u ḥayṣiyeti vesīlesiyle dāḫil-i kehfü'l- emānī vü nedīm-i ṣāḥib-i ser ü sāmān ī olup ḳadr ü menziletini ber-ter ü ᶜālī evṣāf-ı cemīlesi maᶜlūm-ı esāfil ü eᶜāli oldıḳda melik mümāileyh niẓām-ı umūr-ı memleketi içün sāʾir mülūk-ı Endülüs'e elçi irsāl iḳtiżā eyledikde erkān-ı devletinüñ aᶜḳal u erşedi vezīr-i müṣārünileyh olmaġla er-resūlu yedüllü ᶜālā miḳdāri mürselihi ḳavline riᶜāyet-i sefārete taᶜyīn ü iḳtiżāsına göre reʾy ü ḥareketi ᶜaḳl-ı nādire-dānına tafvīż ü taḳlīd fe-ersele ḥakīmen velā tüṣihi emri ile ᶜāmil ü reʾy ü tedbīrine rāżī vü ḳāʾil olurdı (s.5).

5.1.15.3.19. Halep

Suriye'nin ikinci büyük şehridir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda Haleb'in Dabak köyünün ismi geçmektedir.

Hülāgū Baġdād'ı żabṭ eyledikde melik Ḥaleb'e Nuṣayr Ṭūsī inşāsı ile bir mektūb irsāl eyledigi budur (s.460).

5.1.15.3.20. Afrika

Yeryüzünün Asya'dan sonra ikinci büyük kıtasıdır.

Ve biri ruṣāfe-i Baṣra'dur ki Muḥammed bin ᶜAbdu'llāh bin Aḥmed ve Ebu'l-Ḳāsım Ḥasan bin ᶜAlī'nüñ mevlididür. Ve biri Afriḳiyye'dedür (s.110).

5.1.15.3.21. Humus

Suriye Cumhuriyeti'nin üçüncü büyük şehridir. Hakem'in amcası Süleyman Humus'ın Deyri seman mahallesine defn edilmiştir.

Ve mezbūr-ı tenbi idüp müştehir oldıḳda İḫşīdīye'nüñ Ḥumuṣ'da nāʾibi olan lüʾ lüʾ üzerine hücūm ve aḫẕ u ḥabs idüp ol iᶜtiḳād-ı bāṭıldan tevbe vü rücūᶜ itmekle azād eyledi (s.25).

5.1.15.3.22. Harran

Günümüzde Şanlıurfa iline bağlı bir ilçe merkezidir. Yezid bin Abdülmelik'in amcası Amr Harran'a defnedilmiştir.

Baᶜde Yezīd bin ᶜAbdu'l-melik'den ᶜammu-zādesi ᶜAmr vefāt eyledigi gün bīᶜat olınup dört sene bir ay ḫalīfe olup yüz beş senesi Ḥarrān'da vefāt eylemişdür. Müddet-i ᶜömri yigirmi ṭoḳuz senedür(s.187).

5.1.15.3.23. Buhara

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Buhara ve Semerkand beraber anılmıştır.

Ve Suġd muᶜarreb olup Fārsisi Suġddur ki Buḫārā tevābiᶜnden olup müdbir u umūr-dīde pīrler ol beldeye nisbet olınup pīr-i Suġdī dirler (s. 211).

5.1.15.3.24. Kaşğar

Doğu Türkistan'da tarihî bir şehir. Tarım havzasının en önemli şehri olan Kâşgar (Çince Kaşi; İslâm kaynaklarında Kâşgar, Kâcgar, Kâşhar), Tarım ırmağının kollarından Kâşgar suyu kıyısında kurulmuştur.

Baᶜde Ḳuteybe Ṣayn ve Kaşġar'a teveccüh ü ġazā eyledikde mülūk-i Ṣayn Ḳuteybe'ye ilci irsāl ve ṭarafıñuzdan birḳaç ādem gönderüp dīn ü ᶜādetiñüzi mezbūrlardan istiᶜlām ideyüm (s.215).

5.1.15.3.25. Asya

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Asyanın bazı beldelerine yer verilmiştir.

İbni Celcel rivāyetinde Cālīnūs'uñ beledī Ḳosṭanṭiniye'nüñ cānib şarḳında bilād-ı Asya'dan Ferġamiş nāmında bir beldedendür ki nām-ı diġeri Ferġamın'dur (s.260)

5.1.15.3.26. Konstantiniye

İstanbul'un eski adıdır. Aynı zamanda "Konstantiniyye" adıyla da bilinir. Milattan önce 667 yılında kurulan şehir, Osmanlı İmparatorluğu dışında, Bizans'a, Latin İmparatorluğuna ve Roma'ya da başkentlik yapmıştır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda Konsantiniye hem şehri hem denizi yer almıştır.

Baᶜde Ḳosṭanṭīn muẓafferi ki Rumī'den Bizanṭiye naḳl ve sürnı taᶜmīr ve Ḳosṭanṭiniye tesmīye eyledi (s.52).

5.1.15.3.27.Tebriz

İran'da Doğu Azerbaycan eyaletinin merkezidir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da yer verilir.

Ve eger hirasan olup düşmene żaᶜf iẓhār iderse helāk u bed-nām olur, didi. Ve ālet-i ḥarbi suʾāl buyurup Tebrīz'e nīcedür buyurdıḳda nīze yār u dostdur (s. 444)

5.1.15.3.28. Cezayir

Akdeniz kıyılarından Büyük Sahrâ'nın güney kesimlerine kadar sokulan geniş toprakları ile, Afrika kıtasının alan bakımından Sudan'dan sonra ve çok küçük bir farkla ikinci büyük ülkesidir.

Ve ümem-i sāʾirenüñ ᶜizzet ü şerefi ḥicāre vü ṭīn ü Cezāyir-i biḥār ile yaᶜnī ḳılᶜa vü sarāy u ḳaṣr u eyvān iledür (s.385)

5.1.15.3.29. Kudüs

Lut gölünün bulunduğu çukur alanın batısında ve bu alandan fay diklikleriyle ayrılmış olan Yahudiye platosunun dalgalı yüzeyi üzerinde kurulmuştur. Müslümanlar da şehre çeşitli isimler vermiş olup bunların başında "bereket, mübarek olmak" anlamına gelen Kuds yer almaktadır. Peygamberler ile ilgili geçen rivayetlerde yer alır.

Baᶜde Mūsā ᶜaleyhi's-selām Nīl'den cism-i şerīf-i Yusuf ᶜaleyhi's-selām'ı istiḫrāc ve yine kendi ile ḳırḳ sene ḥıfẓ idüp Yūşāᶜ ᶜaleyhi's-selām'a teslīm ü Yūşāᶜ ᶜaleyhi's-

selām daḫī fetḥi rayiḥādan fārig ü nevāḥi-i Ḳudüs'den Yūsuf ᶜaleyhi's-selām'ıñ beyᶜ olındıġı Nablus'a vāṣıl olup cism-i şerīfi Nablus'a defn eyledi(s.29).

5.1.15.4. Dağlar, Nehirler

5.1.15.4.1.Nil

Afrika'nın kuzeydoğusunda yer alan, kaynağından itibaren döküldüğü Akdeniz'e kadar dünyanın en uzun nehri olarak 6648 km. kateden ve dokuz ülkeden (Burundi, Ruanda, Tanzanya, Uganda, Kenya, Zaire, Etiyopya, Sudan, Mısır) geçen Nil tarih boyunca özellikle Mısır'ın dinî, kültürel, siyasal, ekonomik ve sosyal hayatında büyük rol oynamıştır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hz. Musa bahsinde adı geçmiştir.

Baᶜde Mūsā ᶜaleyhi's-selām Nīl'den cism-i şerīf-i Yusuf ᶜaleyhi's-selām'ı istiḫrāc ve yine kendi ile ḳırḳ sene ḥıfẓ idüp Yūşāᶜ ᶜaleyhi's-selām'a teslīm ü Yūşāᶜ ᶜaleyhi's-selām daḫī fetḥi rayiḥādan fārig ü nevāḥi-i Ḳudüs'den Yūsuf ᶜaleyhi's-selām'ıñ beyᶜ olındıġı Nablus'a vāṣıl olup cism-i şerīfi Nablus'a defn eyledi (s.29).

5.1.15.4.2. Mâverâünnehir

Orta Asya'ya yönelik İslâm fütuhatından sonra Arapça kaynaklarda Ceyhun nehrine (Amuderya / Oxus) izâfeten "nehrin öte tarafında bulunan bölge" anlamında kullanılmıştır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Hülagu padişah dönemi anlatılırken yer verilmiştir.

Baᶜde Naṣīr boynuzum şehirde ḳaldı varup iḥżār ideyüm diyüp infiᶜāl-i tāmm ile ricᶜat ve üṣṭurlaba mürācaᶜat idüp ṭavāliᶜ-i mülūki tefāḳḳud ve Māverāʾü'n-nehir'de Cengīz Ḫan neslinden Hülāgū-nām bir padişahuñ ṭāliᶜni saᶜīd ve ḳāvi istiḫrāc añа intisāb ve Hülāgū'yı taḥrīk ve Baġdad'a hücūm itdirüp baᶜde'ẕ-ẓafer ibni Ḥacib'i dest gerden beste iḥżār eylediklerinde Naṣīr ibni Ḥācib'e selām-ḫᵛān olup maᶜzūr ola (s. 291)

5.1.15.4.3. Fırat

Güneybatı Asya'nın en büyük nehri olan bu akarsuyun adı Eski Farsça'da Ufrâtu, Orta Farsça'da ise Frât biçiminde geçer. Batılı müellifler de bu kelimeyi Euphrate veya Eufrate şeklinde kullanırlar. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûn'da Sıffin yeri tanımlanırken kullanılmıştır.

Ve Ṣıffın siccīn vezninde Şām'dan Fırat'uñ cānib-i ġarbisinde bir mevżiʿuñ ismi olup ʿAlī kerema'llāhu vechehu ile Muʿaviye raḍıya'llāhu ʿanhu miyānında vāḳiʿ olan vaḳʿa-ı meşhūre otuz yidi senesi ṣaferinüñ ġurresinde olmışdur *(s.324)*

5.1.15.4.4. Dicle

Elazığ'ın güneydoğusundaki Hazar gölünün (Gölcük) ayağı ile bu gölün güneyindeki Hazarbaba dağından (2290 m.) çıkan suların birleşmesiyle oluşur.

Ol şaḥış daḫī efendisinüñ emri üzre Şīrīn'i Dicle kenārına getirüp ilḳā itmek murād itdi. Şīrīn daḫī feryād u niyāz idüp beni ihlāk itmeden saña ne faʾide kerem idüp beni azād eyle, didi. Lākin şaḥṣ-ı mütemerrid ben seni Dicle'ye ilḳā itmege yemīn eyledüm (s.81)

5.1.15.4.5. Ceyhun (Amuderya)

Amuderya, Pamir ve Hindukuş dağlarının birleştiği yerde, 4950 m. yükseklikteki kaynağından Aksu (Penç ırmağı) adı altında doğup batıya doğru ilerler ve kuzeyden, başlıca Pamir Vahan suyu, Kızılsu (Vahş/Uranovodsk), Kâfirnihân ve Surhân, güneyden de Kökçesu kollarını alarak Kunduz-Belh hizasında kuzeybatıya döner.

Ve nehirden murād āb-ı Ceyḥūn olup Ḳızılbāş ile Özbek diyārını faṣl idüp Ceyḥūn'uñ verāsına Māveraü'n-nehir dirler. Kāh olur ki ol neḫre āb-ı Amū dirler. Zīrā Ceyḥūn Amū nāmında bir ṣaḥrādan mürūr ider. Ve nehr-i mezbūrda Ceyḥūn didikleri Rudkab'uñ bu beytinden feḫm olınur (s.205)

5.1.15.4.6. Şattü'l-Arap

Sözlükte şatt "büyük nehir" ve "nehir kıyılarındaki verimli arazi" anlamlarına gelir.

Ve ol muraṣṣaᶜāt-ı gi̱nān-bahā dest taᶜarrużdan maṣūn u rehā-yāb olsun içün eşer ḳabri izāle ve üzerine Şaṭṭ u Diyāle Nehirleri mecmūᶜndan bir cedvel irsāl eyledi (s.49)

5.1.15.4.7. Diyala Nehri

İran'da doğan ama daha çok Irak'ta akan, Dicle Nehrinin önemli kollarından biri. İran'ın batısındaki Zagros Dağlarında Hemedan'ın yakınlarında doğar. Orada adı Rudhane-yi Sirvan'dır

Ve ol muraṣṣaᶜāt-ı gi̱nān-bahā dest taᶜarrużdan maṣūn u rehā-yāb olsun içün eşer ḳabri izāle ve üzerine Şaṭṭ u Diyāle Nehirleri mecmūᶜndan bir cedvel irsāl eyledi (s. 49)

5.1.15.4.8. Hazar Denizi

Batıda Kafkas ve güneyde Elburz sıradağları gibi Alp sistemine bağlı genç kıvrımlı dağlarla, doğuda Batı Türkistan ve kuzeyde Doğu Avrupa'nın eski temelden meydana gelen alçak plato düzlükleri arasında yer alır.

Baḥr-i Ḫazar dirler ki cihet-i şimālden ceryān ve Ṭāberistān ṭaraflarına mürūr idüp baḥr-i mezbūruñ sāḥil-i şimālisi bilād-ı Ḫazar ve sāḥil-i ġarbisini lār u cibāl –i Ḳābᶜ dur ki bābü'l-ebvābe muttaṣıl ve bilād-ı Rūm'a varınca mümted ve Ḫazar ile Dāyrānı ḥācizdür (s.356).

5.1.15.5. İctimâî Hayat

5.1.15.5.1. Din

5.1.15.5.1.1. İslâm

Son ilâhî din olan İslam dinine eserimizde sıkça yer verilmiştir.

Ve mümāileyh Ekşem bin Ṣayfī bin Rebāḥ el-Temīmī vü zamān-ı cāhiliyetde ᶜ Arab'ıñ ḥükkām u ḥükemā vü ḫuṭabāsından olup Nebīyyu Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜ aleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ mebᶜaşını idrāk u mektūb irsāl eyleyüp İslām'ında iḫtilāf olınup ekşer ḳavm ṣoḥbet İslām'ına ẕāhib olmışdur. (s.18.)

5.1.15.5.1.2. Hristiyanlık (Nasrani)

Hz. Îsâ'nın peygamberi olduğu ilâhî din olduğu için Hz. İsa bahsinde geçmektedir.

Baᶜde Ḳosṭanṭīn muẓafferi ki Rumī'den Bizanṭiye naḳl ve sürnı taᶜmīr ve Ḳosṭanṭiniye tesmīye eyledi. Ve asāḳfeyi cemᶜ ve dīn-i Naṣrāniye'yi vażᶜ eyledi. Ve māderi Heyelān Beytü'l-Muḳaddes cānibine teveccüh ü rāhī olup ḫaşbehe-i ṣalībī iḫrāc u iḳāmet ᶜabd idüp ᶜabdi'ṣ-ṣalīb tesmiye olındı (s.52).

5.1.15.5.1.3. Şuûbiyye

Arap olmayan milletlerin Araplar'dan üstün olduğunu iddia eden siyasî, fikrî ve edebî harekettir.

Meẕheb-i Şuᶜūbiyyeden olup Şuᶜūbiyye bir fırḳadur ki ᶜArab'a buġż u ᶜadāvet u taᶜaṣṣub üzere ve Fürs'e ṭarafdar olup ᶜArab'ı Fürs'e tercīḥ ü taḳdīm eylemezler (s.291)

5.1.15.5.1.4. Zerdüştilik

Zerdüşt'ün tebliğ ettiği, monoteist bir teoloji içeren inanç ve düşünce sistemine sahip ilk dönem Mecûsîliğidir. Şuayb peygamber döneminde zuhur etmiştir.

Zerdüşt mezbūr-ı mekkār u muḫayyel u seḫḫār bir melᶜūn-ᶜayar olup Şuᶜayb ᶜ aleyhi's-selām'a ittibāᶜ ve Ḥażret-i Şuᶜayb zerdüşt ẓuhūr idecek vaḳāyiᶜden ḫaber virdiklerini żabṭ u ḥıfẓ idüp baᶜde küfr ü dīn-i bāṭılını nāṭıḳ bir kitāb teʾlīf ve altun ile taḥrīr ü ḫāliyü'ẕ-ẕihn olan ḳavme bu bükā nāzil oldı diyüp ḫalḳ fehminden ᶜāciz oldıḳda bir şerḥ vażᶜ u taṣnīf ü Zend tesmiye eyledi (s.392).

5.1.15.5.1.5. Mecûsîlik

Zerdüştîliğin eski İran inanç ve gelenekleriyle karışmasından oluşan dindir. İbnü'l-Mukafa İslamla müşerref olmadan önce Mecusidir.

Ve mezbūr ibnü'l-Muḳafaʿñ ismi ʿAbdu'llāh u künyesi Ebū Maḥmud ve faṣīḥ ü belīġ ü kātib-i meşhūr ve resāʾil-i bedīʿa ṣāḥibi olup ehl-i Fürs'den ve Mecūsi baʿde şeref-i İslām ile müşerref olup müsannefāt-ı keşīre vü teʾlīfāt-ı vefīre ṣāḥibidür (s.284)

5.1.15.5.1.6. Ateşperest (Ateşgede)

Zerdüştîliğin eski İran inanç ve gelenekleriyle karışmasından oluşan dindir. Eserimizde ateşperestlerin ve mecusilerin ulema ve danişmendlerinin katli söz konusudur.

Kendi ʿaskeriyle leşker-i Fārs'ı cemʿ eyleyüp biñ kere biñ rivāyet-i āḫerde daḫī ekşer ʿasākire mālik olup memleket-i Fārs'da olan ateş-gedeleri hedm u iʿdām ve mecūs u ateşperestlerüñ ʿulemāʾ vü dānişmendlerin ḳatl idüp ʿuẓamā vü eşrāf-ı Fārsī daḫī ḳatl itmek içün üstādı Aristoṭāles ile istişāreyi müteżammīn bir mektūb irsāl eyledigi meʾāl-i mektūb budur (s.58).

5.1.15.5.2. Dil

5.1.15.5.2.1. Arapça

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda Arapça söz, kelime grubu ve cümlelere sıkça yer verilmiştir.

Ez-cümle Dürretü'l-Yetimiyye ve Kelīle ve Dimne mümāileyhüñ müʾellifātından olup rivāyet-i uḫrāda Kelīle ve Dimne'yi zebān-ı Farsī'den lisān-ı ʿArabī'ye naḳl eylemişdür (s.284).

5.1.15.5.2.2. Acem (Farsça)

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda Farsça söz, kelime grubu ve cümlelere sıkça yer verilmiştir.

Ve baᶜżı ḳudemā ismi otuz kısma taḳsīm eylemişdür ki muᶜarrabu vü mebnī ẓāhir ü mekni maᶜrife vü nekre muᶜayyen ü mübhem ᶜArabī vü ᶜAcemī mezkūr ū müᵓenneṯ maḳṣūr u memdūd u ᶜāmil ü ġayr-i ᶜāmil müştaḳ ve ġāyr-i müştaḳ muẓārīᶜ ve ġayr-ı mużāriᶜ muᶜtel ṣaḥīḥ zāᵓid ü nāḳıṣ munṣarif ü ġayr-ı münṣarif müfred ü mużāf müdġam u maẓhardu (s.322).

5.1.15.5.2.3. Süryanice

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda Hz. Adem döneminde süryani diliyle hutbe verildiğinden bahsedilmiştir.

Baᶜde lisān-ı Ādem ᶜaleyhi's-selām olan zebān-ı Süryānī ile ḫuṭbe ḳırāᵓat eyledigi maᶜnāsı Bārī Teᶜāla'ya şükr ü duᶜā ve ṭaleb-i tevfīḳ ü hidāyet olup nice zamāndan tedbīr-i memleket ve ᶜadl ü dād ile ḥareket ü vefāt eyledikde Hevşenk Şāh cālis serīr salṭanat oldı (s.40).

5.1.15.5.3. Mübarek Günler

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda aylar genellikle ölüm yılını belirtirken kullanılmıştır.

5.1.15.5.3.1. Ramazan

Oruç tutmanın farz olduğu hicrî yılın dokuzuncu ayı olan Ramazan ayına eserimizde yer verilmiştir.

Baᶜde üç yüz otuz yidi senesi seyf'üd-devleye intisāb u ḳırḳ altı senesi Mışr-ı Ḳāhire'de kāfūr'ul İḫşīdī'ye varup Kermen'den memnūn olmayup hicv-i ḳabīḥ ile hicv-i Fārisī'de ᶜUẓadüd-devle İbn Buya'ya intisāb u üç yüz elli dört senesi Kūfe'ye maḥmil-

bend-i ᶜazīmet olup sevād-ı Baġdad'dan Nuᶜmāniye'ye vuṣūlunda sene-i mezbūre Ramażan'ınuñ yigirmi dördinci erbāᶜan güni Benū Ḍabbe ḳatl eylemedi (s.25).

5.1.15.5.3.2. Mi'râc

Hz. Peygamber'in Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya, oradan da göğe yaptığı yolculuğu ifade eder. Eserimizde Hz.Peygamber'in Mirac gecesi Cebrail ile diyaloğu anlatılır.

Resūl-i Ekrem ve Nebiyy-i muḥterem ṣalla'llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinden mervīdür ki leyle-i Miᶜrāc'da Cibrīl-i Emīn ᶜaleyhi's-selām ile semā-i ṣāli şeye ᶜurūc eyledigimde Cibrīl-i emīn'den bu şaḥṣ-ı mükerrem kimdür diyü suᵓāl eyledüm (s.28)

5.1.15.5.3.3.Muharrem

Hicrî yılın ilk ayıdır. Sözlükte "haram kılınan, yasaklanan; kutsal olan, saygı duyulan" anlamlarındaki muharrem savaşmanın haram kabul edildiği dört aydan birinin adıdır.

Baᶜde Mervān bin Ḥakem bin Ebī ᶜAṣ bin Ümeyye'den altmış dört senesi Şām'da bīᶜat olınup on ay ḫalīfe olup altmış beş Muḥarrem'üñ beşinci güni vefāt eyledi (s.187)

5.1.15.5.3.4. Recep

Hicrî yılın yedinci ayı. Sözlükte "korkmak; saygı duymak, tâzim göstermek" anlamlarına gelen **recb** kökünden türeyen **receb** kelimesi saygı duyulan ve savaşmanın haram kabul edildiği dört aydan birinin adı olup dinî gelenekte önemli yeri olan üç ayların ilkidir. Câhiliye devrinde, receb ayı boyunca savaştan ve baskınlardan uzak durulur, özellikle ilk on gününde oruç tutulur, umre ziyaretleri yapılır ve putlardan oluşan tanrılara "atîre" veya "recebiyye" denilen kurbanlar takdim edilirdi.

Ve bu eṣnāda ᶜAbdu'llāh bin Zübeyr raḍıya'llāhu ᶜanhu'dan Mekke-i Mükerreme'de altmış dört senesi Recebi'nüñ ṭoḳuzıncı güni biʾᶜat olınup ṭoḳuz seneden bir miḳdār nāḳıṣ ḫalīfe olmışdur (s.187).

5.1.15.5.3.5. Şaban

Hicrî yılın sekizinci ayı. Sözlükte "dağılmak, gruplara ayrılmak" anlamındaki şa'b kökünden türeyen şa'bân kamerî yılın recebden sonra, ramazandan önce gelen sekizinci ayının adıdır ve dinî gelenekte önemli bir yeri olan üç ayların ikincisidir.

Şabān-ı rūz-ı mevte muntaẓır u müteraḳibüm didikde Ḥaccāc ḳatl pīre emr idüp ḳatl eylediler (s.192).

5.1.15.5.3.6. Zilhicce

Hicrî yılın son ayı, dört haram aydan biridir. Sözlükte "hac ayı" anlamındaki zilhicce (zülhicce, zülhacce) kamerî yılın zilkadeden sonra gelen son ayıdır. Kureyş ve Kenan kabilesi ile Aylan kabilesi arasında yapılan 4 savaştan biri Zilhicce ayında yapılmıştır.

Ve füccār eyyām-ı ᶜArab'dan bir ḳavimdür ki zemān-ı cāhiliyetde ḳabile-i Ḳureyş ve Kenān'a bahādırları ile Ḳays ᶜAylān ḳabilesi miyānında dört defᶜa muḥārebe vāḳiᶜ ve Ḳays ᶜAylān maġlūb u münhezim olup bu ḥurūb u ḳıtāl eşhur-u ḥurum olan şehr-i Ẕü'l-ḳaᶜde vü Ẕi'l-ḥicce vü Muḥarrem ve Receb'de vāḳiᶜ olup fısḳı irtikāb itmeyenlerine bināʾ Ḳureyş ḥarbü'l-füccār tesmiye eyledi (s. 93).

5.1.15.5.3.7.Safer

Hicrî yılın ikinci ayıdır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda aylar genellikle ölüm yılını belirtirken kullanılmıştır.

Baᶜde İbrāhīm bin Velīd bin ᶜAbdu'l-melik'den birāderi Yezīd vefāt eylediği şehr-i ẓi'l-ḥiccede biʾᶜat olınup yitmiş gün yaḫūd dört ay ḫalīfe olup rivāyet-i evveliye göre yüz yiġirmi yidi senesi ṣaferinde nefsi ḫilāfetden ḫalᶜ eyledi (s.188).

5.1.15.5.3.8.Rebîü'l-evvel (Rebîü'l-âhir)

Hicrî yılın üçüncü ayı. Kamerî yılın saferden sonra gelen üçüncü ayına rebîü'l-evvel (birinci rebî'), dördüncü ayına da rebîü'l-âhir (sonuncu rebî') veya rebîü's-sânî (ikinci rebî') denir. Sözlükte "bahar, bahar yağmuru, bolluk ve bereket" gibi anlamlara gelen rebî' Arapça'da hem ay hem de mevsim adı olarak kullanılır. Bu kelimenin "bir yerde ikamet etmek, bahar mevsiminde bir yerde konaklamak; bahar evi, mahalle, yurt" mânalarındaki "rba" kökünden türediği ileri sürülmektedir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda aylar genellikle ölüm yılını belirtirken kullanılmıştır.

Baᶜde Muᶜāviye bin Yezīd'den pederi ḳażāʾ naḥb eylediği gün biʿᶜat olınup ḳırḳ gün yāḫūd ṭoḳsan gün ḫalīfe olup rivāyetine göre altmış dört senesi Rabiᶜü'l-Aḫīrüñ beşinci günü vefāt idüp Dimişḳ'a defn olındı (s.186).

5.1.15.5.3.9. Cemâziyelevvel(Cemâziyelâhir)

Hicrî yılın beşinci ayıdır. Rebîülâhirden sonra, cemâziyelâhirden önce gelir. Haccac cemaziyelevvel ayında şehid edilmiştir.

Ve māderi Esmāʾ binti Ebibekiru'ṣ-ṣıddıḳ raḍıya'llāhu ᶜanhu olup altmış dört senesi ehāli-i Ḥicāz u Yemen ü ᶜIraḳ u Ḫorāsān mümāileyhüñ iṭāᶜatına ictimāᶜ ve ḫilāfetini ḳabūl u itbāᶜ idüp yitmiş iki senesi cemāẕiyü'l-evveli senüñ on üçünci şülüşa günі Ḥaccāc şehīd eylemişdür (s.183).

5.1.15.5.3.10. Şevval

Hicrî yılın onuncu ayı. Sözlükte "yukarı kalkmak, yükselmek; kaldırmak" anlamlarındaki şevl kökünden türeyen şevvâl kelimesi kamerî yılın ramazandan sonra ve zilkadeden önce gelen onuncu ayının adıdır. Mutasım'ın oğlu Muntasır şevval ayında katl edilmiştir.

Baᶜde Vāṯıḳ bin Muᶜtaṣım beş sene ṭoḳuz ay ḫalīfe olup otuz altı yaşında iki yüz otuz iki senesi ẕi'l-ḥiccesinde vefāt eyleyüp Caᶜfer Mütevekkil bin Muᶜtaṣım on dört

sene ṭoḳuz ay ḫalīfe olup ferzendi Müntaṣır iki yüz ḳırḳ yidi senesi şevvālinde ḳırḳ bir yaşında iken ḳatl eyledi (s.288).

5.1.15.5.3.11. Zilkâde

Hicrî yılın on birinci ayı, dört haram aydan biri. Zilkade (zülka'de, zilki'de) kamerî yılın şevvalden sonra, zilhicceden önce gelen on birinci ayıdır. Kureyş ve Kenan kabilesi ile Aylan kabilesi arasında yapılan 4 savaştan biri Zilkade ayında yapılmıştır.

Ve füccār eyyām-ı ᶜArab'dan bir ḳavimdür ki zemān-ı cāhiliyetde ḳabile-i Ḳureyş ve Kenān'a bahādırları ile Ḳays ᶜAylān ḳabilesi miyānında dört defᶜa muḥārebe vāḳiᶜ ve Ḳays ᶜAylān maġlūb u münhezim olup bu ḥurūb u ḳıtāl eşhur-u ḥurum olan şehr-i Ẕü'l-ḳaᶜde vü Ẕi'l-ḥicce vü Muḥarrem ve Receb'de vāḳiᶜ olup fisḳı irtikāb itmeyenlerine bināʾ Ḳureyş ḥarbü'l-füccār tesmiye eyledi (s. 93).

5.1.15.5.4. Savaşlar

5.1.15.5.4.1.Sıffın Savaşı

Halife Hz. Ali ile Muâviye b. Ebû Süfyân arasında yapılan savaş (37/657) Hz. Ali'nin Suriye valiliğine tayin ettiği Sehl b. Huneyf'in Suriye'ye girişini engelleyen eski vali Muâviye b. Ebû Süfyân, Hz. Osman'ın Dımaşk'a gönderilen kanlı gömleğini caminin minberine astırıp halktan onun kanını dava etmek için biat aldı. Hz. Ali'nin kendisini itaate davet etmek için gönderdiği elçiyi cevapsız geri döndürdü ve Hz. Osman'ın katillerinin öldürülmesi dışında hiçbir teklifi kabul etmeyeceğini bildirdi. Muâviye'nin isyan etmek konusunda ısrarlı olduğunu gören Hz. Ali onunla mücadele hazırlıklarına başladı. Ancak bu sırada Osman'ın katillerini cezalandırmak isteyen Hz. Âişe, Zübeyr b. Avvâm ve Talha b. Ubeydullah'ın öncülük ettiği grup ortaya çıkınca önce onlarla uğraşmak zorunda kaldı (Yiğit, 2009: 107-108). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda Sıffın vakasına yer verilmiştir.

ᶜAlī kerama'llāhu veche ḥazretlerinüñ etbāᶜından ve ᶜAmr bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerinden istimāᶜ-ı ḥadīṣ idüp ᶜAlī raḍıya'llāhu ᶜanhu

ḥażretleriyle vaḳᶜa-ı Ṣıffın'da maᶜan olup seksen beş yaşında altmış yidi senesi Baṣra'da ṭāᶜūndan vefāt eylemişdür (s.324)

5.1.15.5.4.2. Bedir Gazvesi

Hz. Peygamber ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaştır. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda bu savaşa yer verilmiştir.

Ẕü'l-fiḳār peyġamber ᶜaleyhi's-selām'uñ olup ġazve-i Bedir'de Münebih bin Ḥaccāc'dan buyurdılar (s.446).

5.1.15.5.4.3. Kâdisiye Savaşı

Müslümanlara Kuzey Irak ve İran'ın kapılarını açan meydan savaşı (15/636). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda bu savaş anlatılmıştır.

Ez-cümle Kūfe ḳurbında vaḳᶜa-ı Ḳādisiye'de filüñ ḫortumını seyf ile ḍarb u dūnīme idüp fīl münhezim oldıḳda leşker-i ᶜAcem perīşān oldı. Kezālik on üç senesi ḫilāfet-i Ebūbekir raḍıya'llāhu ᶜanhuda vaḳᶜa-ı Yermük'de leşker-i Rūm'uñ inhizāmına bāᶜiṣ olup Herḳül Ḥumuṣ'dan Ruḥā'ya firār eylemişdür (s.442)

5.1.15.5.4.4.Yermük Savaşı

Suriye'de Bizans egemenliğini sona erdiren ve müslümanların bölgeye hâkim olmasını sağlayan savaştır (15/636). Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda bu savaşa yer verilmiştir.

Ez-cümle Kūfe ḳurbında vaḳᶜa-ı Ḳādisiye'de filiñ ḫortumını seyf ile ḍarb u dunīme idüp fīl münhezim oldıḳda leşker-i ᶜAcem perīşān oldı. Kezālik on üç senesi ḫilāfet-i Ebubekir raḍıya'llāhu ᶜanhuda vaḳᶜa-ı Yermük'de leşker-i Rum'uñ inhizāmına bāᶜiṣ olup Herḳül Ḥumuṣ'dan Ruḥā'ya firār eylemişdür(s.442).

5.1.15.5.4.5.Kadimiye vaḳʿası

Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda kadimiye vakası anlatılmıştır.

Dāʾimā ḫazāʾin-i mülūkde maḥfūẓ olup eyyām-ı Yezdicerd bin Şehriyār'e gelince şāhdan şāha irṣ ile intiḳāl ve Yezdicerd'den Kādimiye vaḳʿasında ʿasākir-i müselmān aḫẕ ve ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerine ĭṣāl eyledikde Ḥażret-i ʿÖmer üzerinde olan cevāhir-i nefĭse bĭ-müselmānāna tevzĭʿ ū taḳsĭm eyledi (73).

5.1.15.5.5. Tabîat

5.1.15.5.1. Kamer(Ay/Hilâl)

Kur'ân-ı Kerîm kâinatın kozmik sisteminde yer alan çeşitli varlıklara dikkat çekmekte, insanın bunlar üzerinde düşünerek ibret almasını, böylece şuurlu olarak Allah'a inanmasını ve ilâhî birer lutuf olan bu nimetlerden faydalanmasını istemektedir. Tercüme-i Şerḥü'l-ʿUyūn Fî-Şerḥi Risâle-i İbn-i Zeydûnda Peygamber efendimiz Yusuf aleyhisselam için leyle-i bedrde kamer gibi gördüm demiştir.

Yūsuf ʿaleyhi's-selām'dur diyü cevāb virdi buyurdıḳlarında aṣḥābıñ baʿżısı istiʿlām idüp yā Resūla'llāh nice müşāhede buyurdıñuz didiklerinde leyle-i bedrde ḳamer gibi gördüm buyurdılar (s.28)

5.1.15.5.5.2. Şems

Yeryüzündeki hayatı ve ilk dönemlerden beri insanları birçok bakımdan etkileyen güneş, Kur'ân-ı Kerîm'in üzerinde en çok durduğu iki gök cisminden biri olan şems eserimizde de geçmektedir.

Yūsuf ʿaleyhi's-selām'dur diyü cevāb virdi buyurdıḳlarında aṣḥābıñ baʿżısı istiʿlām idüp yā Resūla'llāh nice müşāhede buyurdıñuz didiklerinde leyle-i bedrde ḳamer gibi gördüm buyurdılar. Mervĭdür ki esvāḳ-ı Mıṣır'da meşy ü seyr buyurdıḳlarında şemsiñ āb-ı ṣāfĭye münʿakis olup dĭvārlarda teleʾelüʾ ū lemʿān eyledigi gibi pertev-i cemāli teleʾelüʾ iderdi. Ve naḳale bu güne naḳl iderler (s.28).

5.1.15.5.6. Hayvanlar

Sinek,kuş,fil,tuyur,akreb,ẕü'l-fiḳār,fare,mar gibi birçok hayvan eserde geçmektedir.

ẕübāb lüġatda maʿrūf olan sinege ıṭlāḳ olındıġı gibi naḥl u zenbūr u debeze vesāʾire ıṭlāḳ olınur (s.16)

6.6. Bitkiler

Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn adlı eserde ağaç, dal, kök, fidan, kavramları, ağaç çeşitleri, çiçek ve çeşitleri, meyve ve çeşitleri, hububat, bağ, çemen, gül bahçesi, ot ve çeşitleri ile kavramlar sıkça geçmektedir.

METNİN TRANSKRİPSİYONU GERÇEKLEŞTİRİLİRKEN TAKİP EDİLEN ESASLAR

Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn bilinen iki nüshası vardır. Bunlardan biri Süleymaniye Kütüphanesi'nde 5062 numarada kayıtlıdır. Diğeri ise yine Süleymaniye Kütüphanesi'nde 2219 numarada kayıtlıdır. Eserin nüshaları arasında farklılık olmadığını tespit ettiğimiz için biz eserin matbusu olan 5062 numaralı kayıtlı nüshayı inceledik.

Metin transkribe edilirken şu esaslara bağlı kalınmıştır:

1.Metin içindeki Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalar aslına sadık kalarak yazılmıştır.

2. Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn, mensur bir çalışma olduğu için sayfa numaraları köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

3. Âyetten yapılan iktibasların mealleri, Türkiye Diyanet Vakfı adına bir komisyon tarafından hazırlanan Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli'nden yararlanılmıştır. Hadisler için ana kaynak Kütûb-ı Sitte (Buharî, Tirmizî, Müslim, Ebu Davut, Nesaî, İbn Mâce) olmuştur.

5.Ayetler ve hadisler italik olarak yazılmıştır.

6.Farklı şekilde okunması mümkün olan zamân-zemân; 'ayş-'ıyş-' çarḥ-çerḥ; tamâm-temâm, gice, et-it-, eyle-iyle-, gibi kelimeler kalınmıştır. Âşkâr, kısm gibi kelimelerdeki ses türemeleri gösterilmiştir: âşikâr, kısım gibi

7.Farsça yer ve zaman bildiren -gâh, -sitân, -zâr, -gede, -sâr, -bân, -vend, -vâr, -veş, -yâr, -kâr gibi ekler bitişik yazılmıştır. Örneğin bârgâh, dergâh, nâgâh, günahkâr, bahtiyâr, mehveş, hudâvend, meygede, gülistân, çemenzâr, kuhsâr gibi. İyelik eklerinde düz ünlüler yerine yuvarlak ünlüler kullanılmıştır: benüm, anuñ, senüñ gibi.

8.Harf-i cerler bir kelimeye harf-i ta'rîf (elif-lâm) vasıtasıyla bağlanmışsa izâfet durumu ve çizgiler korunmuştur. fi'l-ḥaḳiḳā, bi'l-cümle...

9.Türkçe bildirme ekleri -dır –dir aslına bağlı kalınarak -dur –dür şeklinde okunmuştur.

10. bâ, kâr, mend, nişîn, nâ, mâ, yâb... gibi kelime başı veya kelime sonu ekleri çizgi(-) ile ayrılmıştır.

11. Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn çeviri yazı alfabesiyle yazılmıştır. Çeviri yazı alfabesi kullanılmıştır.

12. Sayfaların neredeyse tamamı yirmi yedi satırdan oluşmaktadır ancak 2. Sayfa on dört sayfası 470. Sayfa ise on yedi satırdan oluşmuştur.

13. Farsça ön ekler bî-,nâ-,hem-,der-,ez- şeklinde gösterilmiştir.

14. Farsça son ekler –âne,-gîn,-mend,-gîr,-vâr şeklinde gösterilmiştir.

15. tâ- eki be ile beraber kullanılmıştır. tâ-be-seher...

16. Farsça renk belirten fâm eki kullanılmıştır. gülfâm...

17. İncelediğimiz eserde noktalama işaretlerine bağlı kalınmıştır.

18. İncelediğimiz eserde özel isimler büyük harfle yazılmıştır.

19.İncelediğimiz eserde sayfa başları matbu nüsha olduğu için köşeli parantez ile belirtilmiştir.

20. İncelediğimiz eserde imla kurallarına bağlı kalınmıştır.

21. İncelediğimiz serde tarihlerin miladi şekli gösterilmiştir.

22. İncelediğimiz eserde uzun cümlelerin yanısıra kısa cümleler de mevcuttur.

23. İncelediğimiz eserde atıf vavları kullanılmıştır.

24. İncelediğimiz eserde vâv-ı ma'dûle h∨ ile gösterilmiştir.

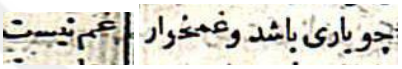
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a,ā	س	s
ا	a,e,r,i,u,ü	ش	ṣ
ء	ɔ	ص	ṣ
ب	b	ض	ḍ,ż
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s	ع	c
ج	c	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k,g
د	ƶ	ڭ	ñ
ذ	z̲	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
ژ	j	و	v(o,ö,u,ü,ū)
		ھ	h(a,e)
		ى	y(ı,i,ī)

Tercüme-i Şerḥü'l-ᶜUyūn Fī-Şerḥi Risāle-i İbni Zeydūn

[2] Sipās-ı bī-ḥadd ü şükr-i lā-yuᶜad ol Ḫālıḳ-ı ferd ü Ṣamed'e olsun ki nevᶜ-i insānı eşref-i envāᶜ-ı ḫālāyıḳ ü etemm-i eṣnāf-ı mümkināt u cümlesine fāʾiḳ ü kerem ü iḥsānata şāyān u lāʾiḳ-i ḫalḳ u īcād u ᶜulūm-ı ẓāhire vü bāṭına ile ārāste vü maᶜārif-i ṣuveriyye vü maᶜneviyye ile pīrāste vü irāʾet-i sebīl-i reşād eyledi. Ve efḍal-ı ṣalāvāt u ekmel-i taḥiyyāt ol eşref-i maḫlūḳāt olan Nebiyy-i kerīm ü vesīm-i risālet-penāh ḥażretleri üzerine olsun ki maẓhar-ı sırr-ı levlāk u sebeb-i ḫalḳ-ı ins ü cinn ü melāʾik ü eflāk olup her kimüñ ki āḫirü'r-rusül u ḫātemü'l-enbiyāʾ oldığına iḳrār u īmānı vü şerīᶜat-ı muṭahharasına inḳiyād ü iẕᶜānı ola. Niᶜām-ı dāreyn ile mütenaᶜim ü saᶜādāt-i ebediyye ile müstesᶜid ü muġtenem oldı. Ve durūd u selām, āl-i iẓām u aṣḥāb-ı kirām ḥażerātına olsun ki her biri reh-ber-i rāh-ı hidāyet, reh-nümā-yı ṣırāṭ-ı müstaḳīm-i saᶜādetdür. Baᶜd ez-īn bu bende-i kemter ü nācīz ü ᶜabd-i eḥḳar-i ḥayret-āmīz Meḥmed Saᶜīd bin Ḳara Ḫalīl āmilhuma'llāhu bi-luṭfihi'l-Celīl egerçi ḳalīlül'l-biḍāᶜa vü ᶜadīmü'l-isṭiṭāᶜadur. مالايدرك

[3 كله مهما امكن tedrīs ü taᶜlīm ile vaḳt-i güẕār u taḫsīl ü tefhīm ile peyġūle-i iştiġsālda temekkün ü ḳarār idüp her çend ki fünūn-ı ġāmıżu'l-müdriki ẕihn-i kelīl derkden ᶜāṭıl u ᶜulūm-ı ṣuᶜbu'l-meʾāli fehmden ḳāṣır ü ẕāhil ola. Kütüb-i edeb ü muḥāḍarāt u tārīḫ ile tefekküh-i leẕīẕ olmaġla ferāʾid-i nefīsesini rişte-i naẓara keşīde vü ṣafḥa-i derūna serd ü tehzīz iderdi. Bir gün ḫāṭır-ı fātıra ḫuṭūr itdi ki Risāle-i ibni Zeydūn u ibni Nübāte'nüñ şerḥi ki Serḥu'l-ᶜuyūndur. Naẓm u neşri müştemil ü tārīḫ ü edeb ü muḥāḍarātı muḥtevī vü mütekeffil olup fevāʾid-i keşīresi vü leṭāʾif-i vefīresi olmaġla lisān-ı feṣāḥat-beyān-ı ᶜArabī'den zebān-ı melāḥat-nişān-ı Türkīye naḳl olınsa ebkār-ı maᶜānī vü meżāmīnine

libās-ı fāḫireᵓü’l-elfāẓ-ı Türkīye ilbāsıyla bir yüzden daḫī ḫūb ṣūret ile cilve-nümā vü ṭabāyiᶜ-i maᶜārif-şināsān ᶜindinde muᶜteber ü muᶜtenā olurdı diyü reşīḳ elfeda esbil elḫād yerāᵓ nā-senc-i nüşūr u niẓām u aḫẕ-ı cevdet-i kelām ile beyāż-rūy şāhid-i ṣaḥāyif-i ferāyid-i kelimātı naẓm u tezyīn ü ḫāl-i siyeh-miṣāl nuḳaṭ u ḥurūfı ile terşīh ü taḥsīn eyleyem. Ammā mehīb-i miḥenden riyāḥ-ı ḫavāṭır-ı müştede vü vezān u teşnet-i ḳalb-i fātirden evrāḳ-ı emānı mütesāḳıt ü perīşān olmaġla ḳuvveden fiᶜle vü niyetden ᶜamele getürmek müyesser olmamışdı. Lākin bir rūz-ı fīrūz u bir dem-i neşāṭ-baḫş-ı behcet-efrūzda kūşe-nişīn-i inzivāᵓ vü devām-ı devlet-i ᶜaliyye duᶜāsına dest-ber-dāşte-i dergāh-ı Ḫudā iken ṭabiᶜāt-ı meydān-ı ġam-küsārīde kümeyt-i pend ü naṣīḥatına süvār u her cānibe cilve vü cevlān u āḫir kārār-ḫāy-ı ᶜinān ile beyti ile terennüm-sāz olaraḳ bu inzivā vü ferāġat niceye dek ve bu ḥicāb-ı tevārı ne zamāna dek ḥamdu’llāh ki senüñ kilk-i ᶜabīr-efşanuñ ṭarz-ı inşāda daḫī reşḥ-i leᵓālī eyler. Ḫuṣūṣā bu zamān-ı saᶜādet-nişānda erbāb-ı kemāl mükerrem ü merᶜī vü aṣḥāb-ı faẓl u efḍāl muḥterem ü maḥmī vü her bir süḫan-ver ü dānişvar rütbesince maḥsūd-ı nā-dān ve maġbūṭ-ı cühelāyı bī-izᶜāndur. Ne zamān kovsa gerek ḫayr-ı metāᶜ süḫanı bu revāyicde iden kiẕb ile daᶜvā-yı ziyān

[4] diyüp risāle-i maᶜhūdeyi şerḥle tercümeye ḫaṣṣ u terġīb ve imlā vü inşāsını teşvīḳ ü taṣvīb eyledikde müsteᶜīnan-bi’llāhi Teᶜālā tenmīḳ u taḥrīrine şürūᶜ olınup fevāᵓidini bisyār u menāfiᶜni ikṣār itmek mülāḥaẓasıyla kütüb-i edeb ü muḥāżarāt u lüġāt ve tevārī ḫden ẓafer-yāb oldıġım emṣāl-i ᶜArabiyye vü Fārisiyye vü efsāne-i acībe vü nevādir-i ġarībe vü ebyāt-ı laṭīfe vü lüġāt-ı müşkileyi hāmiş-i tercümeye minnehu taḥrīr ü itmām

itdikden ṣoñra baᶜżı kitāb-ı tekāsül-pīşenüñ ücret-i kitābeti bir gün muḳaddem aḫẕ iderüm endīşesi derūn-ı beṭālet ḳarīninde cāygīr olup ekṣer minnehularını terk eylediginden mā-ᶜadā müṭālaᶜasıyla tefekkuha raġbet buyuran erbāb-ı faż̧l u kemāle hāmişe naẓar-endāz olmaḳ ᶜasīr ü tekellüfden ḫulüv ü rehā vü bīrūn-ı ḥavṣala-ı imkān oldıġı müstaġnī-i ᶜani't-taḳrīr olmaġla tekrār hāmiş-i tercümede muḫarrer olan fevāʾid-i nefīse mişṭara żamm u ilḥāḳ olınmaġa bedʾ ü şürūᶜ olındı. Vā'llahu'l-müyesserü li'l-itmāmi ve'l-iḫtinām.

Beyān-ı Muḳaddime-i Kitāb

Muḳaddime Der-Ẕikr-i Münşi-i īn Risāle

Bu risāle-i maḳbūleyi rişte-i leʾāli-i inşāya keşīde vü yerāᶜa-i dürer-pāşa kelimāt-ı leṭāyifden ṣaḥife-i evrāḳa cevher u ḥurūfını sebīke-i suṭūr iden vezīr-i edībüñ künyesi Ebu'l-Velīd ve ism-i sāmisi Aḥmed bin ᶜAbdu'llāh bin Ġālib bin Zeydūn el-Maḫzūmī el-Endülisī'dür ki şiᶜr u inşā vü kitābetde yeġāne vü meydān-ı feṣāḥat u belāġatda yeke-tāz-ı bī-miṣl ü bī-bahāne olup üç yüz ṭoḳsan dört senesi belde-i Ḳurṭuba'da pā-nihāde-i serāy-ı vücūd olmışdur. Ve vezīr kātib maᶜnāsına olup

beytinde vüzerādan murād kātibdür. Ve vezīr-i müşārünileyh müşārün bi'l-benān olan ᶜulemāyı ẕevi'l-imᶜāndan birinüñ nesl-i necībinden olmaġla bir ṭıfl-ı necl-i necīb ẓuhūr idüp henüz nā-resīde iken taḥṣīl-i maᶜārif-i külliye vü cüzʾiyeye bedʾ ü iştiġāl u ᶜulūm-u ᶜArabiyye vü edebüñ nüket ü mezāyasına vuṣūlda beẕl-i maḳdūr ile ṣāhib-i kemāl ü emṣāl u etrābına naẓm u neşirde fāʾiḳ ü hem-rütbesine min külli'l-vücūh rāʾiḳ oldıḳda

mażmūnı üzre memālik-i Endülüs'e taġallüb

[5] iden mülūk-ı ṭevāyifden Ebu'l-Velīd bin Cehūr ki erbāb-ı dānişe ikrām u ḳadr ü menziletlerine göre her birine iḥtirām itmekle maᶜrūf ve kendi daḫī bir edīb-i kāmil olmaġla dāmen-i keremine teşebbüş arzusıyla ol ṭarafa maḥmil-bend-i ᶜazīmet ü ẕāt u ḥayṣiyeti vesīlesiyle dāḫil-i kehfü'l-emānī vü nedīm-i ṣāḥib-i ser ü sāmānī olup ḳadr ü menziletini berter ü ᶜālī evṣāf-ı cemīlesi maᶜlūm-ı esāfil ü eᶜāli oldıḳda melik mūmāileyh niẓām-ı umūr-ı memleketi içün sāᵓir mülūk-ı Endülüs'e ilci irsāl iḳtiżā eyledikde erkān-ı devletinüñ aᶜḳal u erşedi vezīr-i müşarü'n-ileyh olmaġla الرسول يدل على مقدار مرسله ḳavline riᶜāyet-i sefārete taᶜyīn ü iḳtiżāsına göre reᵓy ü ḥareketi ᶜaḳl-ı nādire-dānına tafvīż ü taḳlīd وارسل حكيما ولاتوصه emri ile ᶜāmil ü reᵓy ü tedbīrine rāżī vü ḳāᵓil olurdı. Ehāli-i memleket daḫī ibni Zeydūn'a mülküñ meyl ü teveccühüni vü ᶜuluvv-i rütbe vü şānını müşāhede eyledikçe tereddüd ü intisāb itmeġe güşīş iderlerdi. Ve fi'l-ḥaḳīḳa ḥüsn-i ḫulḳı vü ḫiṣāl-ı ḥamīdesi ḫalḳı kendüye bende-i efkende vü çāker-i zer-i ḫarīde itmek rütbesine vāṣıl olmışdı. Çünkü ibni Zeydūn'uñ niẓām-i ḥālī nice zamān mütemādi vü bāḳī vü vaḳᶜa vü iᶜtibārī rūz-be-rūz mütezāyid ü müterāḳḳī oldı. Ḥüssād-ı bed-nihāduñ āteş-i ḥasedleri şerār-efşān u her biri bir güne rāh-ı füsūn-sāzīye rāhī vü mekr u ḥīle ile ibni Zeydūn'uñ ṭard u ebᶜādına mecd ü sāᶜī olup lākin melᶜanet-i cibīllileri āşikār olmaġla kārger olmadı. Ammā zümre-i melᶜanet-şiᶜārdan biri ki الزم للمرء من ظله vefḳıñca ibni Zeydūn'uñ meclisine mülāzım u ṣūretā ṣādıḳ u ġam-küsārī vü ḥasedenüñ bu maḳūle eṭvār-ı nā-pesendīdelerine ابكى من يتيم ve tertīb-i cezālarına dāmen-der-mīyān ü ᶜāẕīm olurdı. Ammā اكبر الاعداء اخفاهم مكيده serā ḥüssāde iᶜānet ü mekr u ḫadīᶜalarına metānet virüp aḫirü'l-emr nifāḳları ibni Cehūr'e teᵓşīr ü muḳaddemāt-ı ḳarīb-i iştimālları netīce-peẕīr

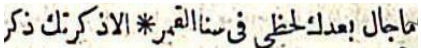
olup durūġ u erācīflerine iᶜtimād u ġażab u ᶜ itāb ile ve sunᶜ-ı zindān واظلم من ليل bir maḥalle ḥabṣ ü bend-i belāyā giriftār u esīr eyledikde ibni Zeydūn bu rütbe

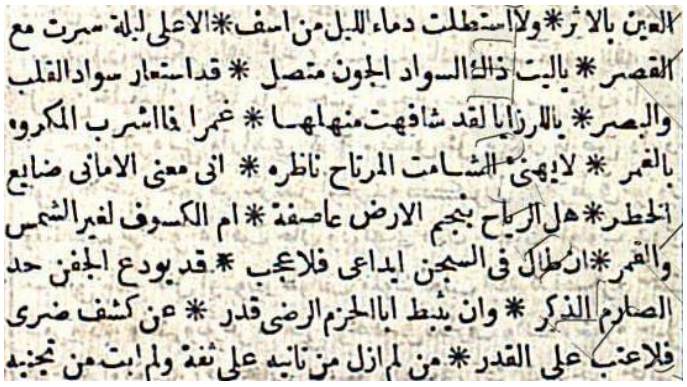
[6] idbārdan müttażaccar u maḥzūn ve her rūzī اطول من يوم الفراق olmaġla ṭāḳat-gü-zār u nāle vü feryāda āġāz idüp her çend ki istiᶜṭāf ü istiᶜfāyı mütażammın resāᵓil-i ᶜacībe vü ḳaṣāᵓid-i laṭīfe-i garībe irsāl iderdi. Āteş-i ġażabı müştaġil ü şerār-efşān olmaḳlıġa baᶜiş olurdı. Āḫir-kār الفرار مني لايليق من سنن المرسلين meslegine sālik u bir şeb-i deycūrda firāre mütehālik u sū-yı selāmete zīr-i zemīnden seyl-veş revān u cān-ı şīrīnüñ ḫalāṣa saᶜy şitābān İşbiliye ṣāḥibi Muᶜtażid laḳabıyla müleḳḳab ᶜAbbād bin Muhammed'üñ kenef-i ḥimāyesine vuṣūl ile rehā-yāb ol daḫī telaḳḳī-i bi'l-ḳabūl ile ikrām ü kāmī-yāb idüp rütbe-i vezāreti iḥsān u umūr-ı memleketi tefvīz ü ilbās u ḫilᶜāt-i fāḫr ile tekrīm-i firāvān eyledi. Mūmāileyh ibni Zeydūn reᵓy ü tedbīrde ᶜadīm'ül-miṣl ü fażl u hünerde bī-hemtā vü müsellemü'l-kül oldığından mā-ᶜadā eṭvār-ı pesendīdesine bināᵓen maḥbūb-ı ḳulūb-ı ᶜālemiyān u memdūḥ-ı ḳāffe-i reᶜāya vü aᶜyān u herkese luṭf u keremi mebzūl u rāgān idi. Kitabü'z-zaḫīre'de ibni Bessām baᶜżı vüzerā İşbiliye'den naḳl ile ẕikr ider ki bir gün ibni Zeydūn'uñ tesri eyledigi civārdan biri vefāt idüp kibār ü aᶜyān u etbāᶜ ü daᶜiyān cenāzesine ḥāżır ve her biri ᶜālā miḳdār-ı merātibihim ibni Zeydūn'a taᶜziyeye āġāz u tesliye-baḫş u ḫāṭr-ı nevāzīde naḳdīne-i dürer-i kelimātlaruñ ṣarf itmede ıṭnāb ü īcāz eylediklerinde ferden ferdā cevāba taṣaddī vü her birine elfāẓ ü meẓāmīni muḫtelife vü muteġāyire kelimāt-ı dürriyyetü'n-niẓāmı silk-i ādāba naẓm ve bir yüzden leṭāfet-āmiz cevāb virdi ki vüsᶜāt-ı meydān-ı feṣāḥat ü belāġat u istiḥżārı ne rütbe olduġı tekrār maᶜlūm-ı cihāniyān oldı. Ve mūmāileyh dört yüz altmış üç senesine varınca ᶜAbbād u

pederi Muᶜtemid ᶜale'llāh ḫizmetleründe mükerrem ü muḥterem ü eşref-i ḫidāmātda manṣūb ü müstaḫdem olup sene-i mezbūrede irtiḥāl-i dār-ı beḳā eylemişdür. Müverriḫ nden ibni Ḥibbān u ibni Bessām ve ġayrıları ibni Zeydūn'uñ feẓā'il ü aḫbārından birer nebze ẕikr u beyān eylemişlerdür. Ez-cümle müretteb dīvānı vü resāil-i keşīresi olup naẓm u neşirde fā'iḳu'l- aḳrān

[7] u ehl-i edeb ᶜindinde müşarü'n-ileyh bi'l-benāndur ve vādi-i şiᶜr ü inşāda māhir ü naḳḳād olanlar naẓm-ı neşrinden ecved ü aḥsendür diyüp ḥüsn-i dibāce-i elfāẓa iẓāḥ-ı maᶜānīye muvaffaḳ oldığına binā-ı biḥteriyy'ül-ġarb tesmiye eylemişlerdür. Ve neşirde miṣal-i ᶜArabī vü eşᶜār-ı muteḳaddimīn u müteᵓaḫḫirini ferṭ ile īrād itmekle manẓūmı menşūrına ġālib olup bādī-i naẓarda bi'l-cümle manẓūm ẓann olınmaḳ rütbelerine resī de olmışdur. Lākin bu vādi daḫī ıṭṭılāᶜ-ı muᶜcibine vü istiḥżār-ı muᶜcizine delālet ider. İᶜ cāz neşri feṣāḥat ü belāġatde ne rütbeye bāliġ oldığı bu risāle-yi serd ile maᶜlūm olur ki sā'ir neşrine numūnedür. Eşᶜārından daḫī baᶜẓı mertebe ẕikr olunsun ki لبس الخبر كالعيان Ḥattā rütbe-i belāġatı yaḳinen maᶜlūmum erbāb-ı fehm ü dāniş ola. Ez-cümle mescen iken ibni Cehūr'a ḫiṭāp idüp irsāl eyledigi ḳaṣīdedür ki ẕikr olındı.

(ḳaṣīde)

على حذر Cāl-i fiʿl-i māżi olup cevlden ü cevlāndan müştaḳdur. Ve laḥẓ-ı muʾaḫḫar ʿayn ile naẓara dirler. Ve senā żūʾ maʿnāsınadur. Ve esef eşudd ḥazen maʿnāsınadur. Ve cevn ezḍāddan olup beyaż u sevāda ıṭlaḳ olınur. Ve çıḳan niyām tıġ maʿnāsınadur. Ve te ṣbiṭ bir şeyiʾ şey-i āḫirden kişi iştiġāl itmeġe dirler. (Bu beyitler daḫī Benī Cehūr

بجفائكم * جنانى فابال المدامع تعبق * تعدونى كالغير الورد انما بنى جهور احرقتموا

ḥaḳḳındadur. Benī

تطيب لكم انفاسه حين يحرق * (وله فى حق الجهاورة) ان الجهاورة

الملوك تبووا * شرفا سرى معه السماك جنبا * فاذا دعوت وليدهم

[8] لمة * لباك رقراق السماح اريبا * هم نعاقبها النجوم وقد تلا * فى سودد ومنها العقيب عقيبا * ومحاسن تبدى دقايق ذكرها * فتكاد

توهمك المديح نسبا Her şey ki muteleʾlī ola aña raḳrāḳ dirler. (Bu ebyāt daḫī muʿteżidi medḥ eyledigi ḳaṣīdedendür. اما فى نسيم الريح عرف

يعرف * لناهل لذات الوقف بالجزع موقف * وليلة وافينا الكثيب لموعد * سرى الايم لم يعلم بمسراه مرجف * بوم طلح دخى برغز لندر * بينى وبينك ما لوشئت لم يضع * سر اذا ذاعت الاسرار لم يذع *

Beyān-ı sebeb-i inşā-i risāle

(Maṭla-ı dīger)

الروض قد راقا انى ذكرتك بالزهراء مشتاقا * والافق طلق ومرئى Ve mūmāileyhüñ bir ḳaṣīde-i nūnīyesi vardur ki şöhreti żikrine mānīʿdür. (Der-beyān-ı sebeb-i inşā-ı īn risāle) ibni Zeydūn'uñ bu risāle-i merġūbeyi inşāsına sebeb budur ki: Maġrib-zemīnde Benī Ümeyye'den Dāḫil dimekle maʿrūf olan ʿAbdu'rraḥmān ibni Ḥakem'e mensūb ḫulefā-ı Emeviyye'den Müstekfī Bi'llāh Muḥammed bin Mustanṣır Bi'llāh ibni Müstaẓhar Bi'llāh ʿAbdu'rraḥmān ḫalifenüñ Zelīḫā-mānend ḥüsn ü cemāl ṣāḥibesi Vellāde nāmında bir duḫter-i pākīzesi var idi ki sebine bī-meşel ü bedel ʿārīż-ı dīlberde güzel ʿabibi ancaḳ

ḳatı nāzikdür O nāzende güzel. Her ṭaraf mevzūn u münāsib bir maḥbūbe-i āfet-i cān u nev-nihāl-i fettān-ı cihān olup pederi Müstakfī Bi'llāh ḳatl olınup ṭevā'if-i mülūk taġallüb eyledikten ṣoñra semt-i şi'r ü edebe vü naẓm ü neşr-i ᶜArab'a meyli vü taḥṣīl-i maᶜārif ü inşā-ı şi're cibillī heveskār olmaġla ref-i ḥicāb u tesettür ü taṣavvunu terk ile dāḫil-i mecālisü'l-aḥbāb belki hem-bezm-i şuᶜarā vū küttāb olup farṭ-ı ḥüsn ü cemālinden mā-adā şi'r ü inşāda daḫī merdāne vü edībāne vażᶜ u reviş olmaġla kibār-ı vüzerā vü şuᶜarā dil-dādesi vü ᶜaşḳıyla dil-rübūde vü āvāresi olup her biri şeref-i ḳudūmına ḫᵛāhiş-ger ve müşāhede-i cemāl-i bā-kemāline fırṣat-ḫᵛāh u ṭalebkār olup

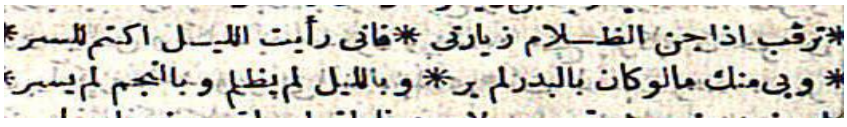
Teşrīfüñ ile ḫānemi reşk-i İrem eyle/ Aġlatma beni iki gözüm gel kerem eyle

diyü her biri niyāz u birinüñ ḫānesine vardıḳda maḳdūrı-mertebe ikrām u iᶜzāz ve birbirine muᶜāmele-i nāz u niyāz iderlerdi. Ve üftādegān-ı hüsn-i cihān

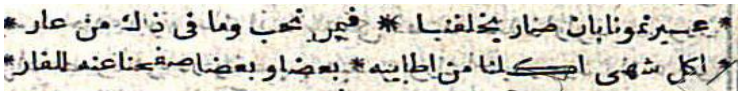
[9] sözini muᶜāyene eyledikce bī-iḫtiyār

Lebüñ güldür dehānuñ ġonca ḫaddüñ lāle-i ḥamrā/ Cebinüñ üzre ol kākül yā ᶜanber yāḫūd sünbül

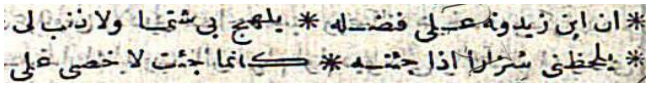
beytiyle terennüm-sāz olurlardı. Lākin Vellāde'nüñ meyli vü muḥabbeti ibni Zeydūn'a ziyāde ve ekşer-i ülfet ü muᶜāşereti mezbūre münḥaṣır u tenhāda idi. Ḫattā bu ḳıṭᶜayı inşād idüp ibni Zeydūn'a irsāl eylemişdür:

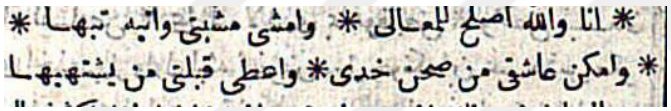
Ve ibni Zeydūn maᶜşūḳası Vellāde'yi Fār laḳabıyla müleḳḳab vezīr Ebū ᶜĀmir Bin ᶜAbdūs ile muvāṣelet töḫmetiyle ithām u ġaḍab idüp ikisi haḳḳında bu ḳıṭᶜayı inşād eyledi:

Şehiyyin müştehī maᶜnāsına olup ṣafḥ aᶜrāż u terk maᶜnāsınadur. Vellāde daḫī ḫāṭır-mānde olup ibni Zeydūn'u hicv ḳaṣdıyla ᶜillet-i maᶜhūdeye ibtilāsı müşᶜir bu ḳıṭᶜayı inşād ü irsāl eyledi:

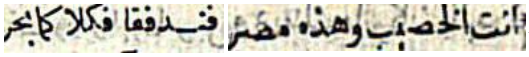

ᶜAli ile ibni Zeydūn'uñ ᶜAli isminde olan ġulāmını murād ider. Yaᶜnī ibni Zeydūn fāżl u hünerde mümtāz u müsellem iken benüm şetm ü azārıma harīṣ olur. Ḥālbūki bī-cürm ü günāhım. Ve kendinüñ ziyāretine vardıḳda ṭaraf-ı çeşm-i ġażab-ālūdı ile naẓar ider ki gūyā ben ḫādimi ᶜAli'yi ḫaṣṣı itmek içün varmışım ve bir ḳıṭᶜa ki inşād idüp āstīninde taḥrīr eylemişdi. Budur:

Mūmāileyh ibni Zeydūn'uñ Vellāde'ye meyl ü muḥabbeti ifrāṭ olmaġla ekṣer ġazelleri Vellāde'nüñ evṣāf-ı cemīlesinde olup baᶜżısında ismen daḫī taṣrīḥ eylemişdür. Kezālik vezīr Ebū ᶜAmr bin ᶜAbdūs Vilāde'ye dil-dāde vü muᶜāşeret

[10] ü ülfetine tekellüf ü saᶜy ve esbāb-ı bezm āmāde iderdi. Lākin Vellāde'ye sū-i ḳaṣd ile degil belki ancaḳ bir nigāh-ı ᶜāşıḳāneye ve mülāṭafa vü müşāᶜareye rāżı vü kāniᶜ idi. Vellāde ise ibni ᶜAbdūs'ı hezl ü mizāḥ ve baᶜżı kelimāt-ı laṭīfe-āmīz ile meẕāḳ iderdi. Ez-cümle bir gün ibni Abdūs'uñ ḫānesi cānibinden mürūr idüp gördü ki ibni ᶜAbdūs etbāᶜ vü nüdemāsıyla der-i ḫānede serīr üzre cālis ü mükālemeye meşġūl u pīşinde menba-ı çirk-ābdān havż-miṣāl bir āb-gīr müşāhede bu beyti inşād eyledi:

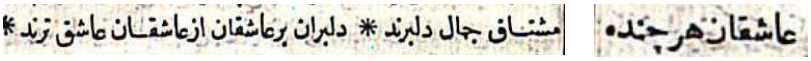

Ve ibni ᶜAbdūs ḳaṭᶜan cevāba ḳādir olamayup Vellāde semt-i āḫere ᶜazīmet ü teveccüh eyledi. Ve ahāli-i Kurṭuba bu beyti ezber idüp taġannī vü ḳırāᵓat iderlerdi. Beyt-i mezbūr Hārūn er-Reşīd'üñ Mışır'a vāli eylediği ᶜabd medḥinde Ebū Nūvās'uñ inşā eyledigi ḳaṣīdesinden olup Mışır'dan murād Mışr-ı Ḳāhire'dür. Ve ḫaṣīb ᶜabdımuz Burak ismidür. Ve Reşīd'ün ᶜabdi vāli-i Mışır eylemesine bāᶜis-i āyet-i Kerīme'den münfehim olan Firᶜavun'uñ ḥükūmet-i Mışır ile iftiḫār ider ki Firāvun'uñ kibr ü bagyına sebeb olan ḥükūmet-i Mışır'ı ben bir ᶜabde tefvīż ü taḳlīd iderüm diyüp ḫaṣībe tevcīh eyledi. Ve ibni ᶜAbdūs Vellāde'yi tenhāca ṣayd u viṣāline her ḫadīᶜa vü mekr ile dām u ḳayd-ı tedārik idüp nāᵓil-i merām olam diyü saᶜy u ihtimām iderdi. Ḥattā ibni Zeydūn maṭlaᶜ olup bu ḳıṭᶜayı inşād eyledi:

Ve mażż lemān-ı ḫafīf maᶜnāsına olup ke'l-ḳābiż ᶜale'l-mā-i taḥṣīli mümkin olmayan şeyᵓi taḥṣīle saᶜy iden kimse ḥaḳḳında ḍarb olınur. Meṣeldür ki şāᶜiriñ bu beytinde meẕkūrdur.

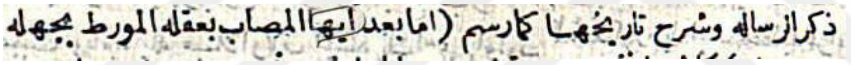

ve maḫż-ı lebinden Zeyd'i aḫza dirler. Ve ol lebine memḥūż dirler. Çünki ibni ᶜAbdūs mekr u ḥīleden sūd-mend olmadı. Bir zen-i mekkāre vü dālle-i muḥtāle vü ġaddāre tedārik idüp Vellāde'ye irsāl u hezār ḫadīᶜa ile kendüye temeyyül ü istiḥṣāl eyleye. Ol zen-i fācire daḫī Vellāde'nüñ bezmine duḫūle ruḫṣat-yāb olup ibni ᶜAbdūs'uñ

[11] meḥāsin ü menāḳıbın taᶜdād u meyl ü iştiyāḳını iᶜlām u beyān ve kendüye maḫṣūṣ olup āḫer ile ülfet ü istīnāsdan nefsini ebᶜād-ı niyāzında oldığını şerḫ ü tafṣīlde ṣarf-ı maḳdūr u saᶜy-ı nā-maḥṣūr ve ibni ᶜAbdūs'a münḫaṣır u sāᶜirīne iltifāt u meyl itmeyüp

muḥabbeti āḫirden zāʾil ü ḳāṣır olmaḳ ḫuṣūṣında ḳuṣūr itmedi. Ammā Vellāde'nüñ ibni Zeydūn'a:

mażmūnı üzre ᶜaşḳ u ibtilāsı ibni Zeydūn'a berter ve fi'l-ḥaḳīḳa birbirine vāfıḳ şen tabaḳa mışdāḳınca evfaḳ u enseb ve ẓerāfet ü maᶜrifetde berāber olmaġla ibni ᶜAbdūs'uñ ḳavāde irsāl eyledigini ibni Zeydūn'a iᶜlām idince Vellāde lisānında bu risāle-i meşhūreyi taṣnīf ü irsāl ibni ᶜAbdūs daḫī maᶜşūḳayı teʾlīf ü istiḥṣāl itmeden meʾyūs u ol murġı ṣayd u şikārdan ᶜāciz ü bī-mecāl olup muḳaddemā beyān olındıġı üslūb üzre ibni Zeydūn İşbiliye firār idince dest-i taᶜarrużın kūtah u şebān-rūz āteş-i taḥassürden āh u vāh iderdi. Müverriḫinden ibni Besām u ibni Ḥibbān bu efsāne-i ᶜacībeyi bu güne ẕikr u beyān eylemişlerdür.

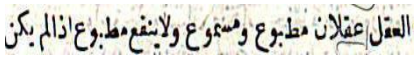
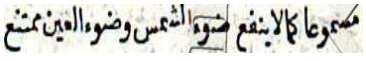
kelime-i ammā feth-i hemze vü teşdīd-i mīm ile olup nahviyyīnden bir cemāᶜat ḥarf-i şart olmayup maᶜnā-yı şartı mütażammındur, didiler. Ve bu maḥalde tafṣīlden mücerred oldıġı Muġnī'de taṣrīḥ olınmışdur. (Lākin ᶜAllāme ᶜAbdu'l-ḳādir ḥarf-i şarṭ u tafṣīli müfīd olmasına ẕāhib olınmışdur. Ekşeriyā ẓarf-ı zamān u nādiren ẓarf-ı meḳān olup zamān içün istiᶜmāl olındıḳda *cāʾe Zeydün baᶜde ᶜAmru.* Mekān içün istiᶜmāl olındıkda dar-ı Zeyd baᶜde dār-ı Amr dirler. Ve bu maḥalde lafẓ-ı iᶜtibāyla zamāne ṣāliḥa vü raḳam iᶜtibāriyle mekāna ṣālihadur. Ve kelime-i ammādan ṣoñra vaḳiᶜ oldıḳda nāṣibinde iḫtilāf olınup baᶜżılar fiᶜl-şarṭ muḳadderdür, didi. Ve Sibeveyh ammā kelimesi fiᶜl-i muḳaddere nāʾib olmaġla baᶜdını naṣb ider, didi. Pes meẕheb-i evvele göre ammā fiᶜlden maᶜnā nāʾib olup

ᶜamelen nāᵓib olmaz. Ve meẕheb-i ṡāniye göre maᶜnā vü ᶜamelen nāᵓib oldı. Vāṣıl-ı ᶜibāre

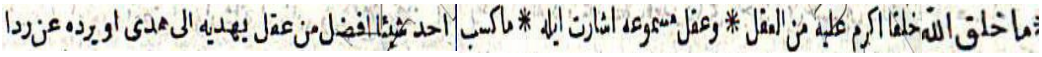
[12] mehmā yekūn min-şeyᵓin baᶜde kezā olup mehmā mübtedā vü yekūn şarṭ olup ammā maᶜnā-ı ibtidāᵓ ü şarṭı mutażammın oldığı vaḳitde ammāye fā lāzım olur. Ve baᶜde bu maḥalde tertīb-i ṣınāᶜīde istiᶜmāl olınup ḫuṭebā vü küṭṭabıñ ekṡeri kelām-ı maḥarrer ü risāᵓil-i muḥarrirlerinde ammā baᶜde ᶜibāretiyle bedᵓa iderler ki sāmiᶜīn kelāmlarını geregi gibi ışġā vü istimāᶜ ideler. Ḥattā Seḥbān ammā baᶜde ile iftiḫār idüp وقد علمت قيس بن عيلان اننى * اذا قلت اما بعد انى خطيبها beyti inşād eyledi. Ekṡeriyā ammā baᶜde ḥamdele vü ṣalvele ᶜaḳabinde ẕikr olınup ol maḥalde kelām-ı evvel ü kelām-ı ṡāni miyānını faṣl eyledigine bināᵓen faṣlü'l-ḫiṭāb tesmiye olınur. Ve gāhīce ᶜaḳīb-i besmelede ẕikr olınup gāhīce kāne ᶜaḳīb-i fikr ü rüyada ẕikr olınmış gibi ibtidāᵓ ẕikr olınur. Nitekim bu risālede ẕikr olındı. Ve ammā baᶜde ᶜibāretinüñ ibtidāᵓ ḳāili Dāvud ᶜaleyhi's-selām olmaḳ üzere rivāyet olınup baᶜẓılar Ḳurᶜān-ı Kerīm'de meẕkūr olan faṣlü'l-ḫiṭāb ammā baᶜdedür, didi. Ve bir rivāyetde ᶜibare-i meẕkūrenüñ ibtidā-ı kāili ḥükemā-ı ᶜArab'dan Ḳus bin Sāᶜidetü'l-Eyādī'dür. Lākin rivāyet-i evveli eṣaḥḥ olup Ḳus ᶜArab'da kelime-i meẕkūre ile ibtidā-i ḫuṭbe ḳırāᵓat eyleyüp ibtidā evāᵓil-i kütübe ketb ü taḥrīr eylemişdür. Ve muṣāb-ı müṣībet ü nāᵓibe ile mübtelā olan kimsenüñ ismi olup recül-i müṣāḥib vefī ᶜaḳale ṣāyete dirler. Yaᶜnī ᶜaḳlında cünündan bir ṭaraf vardur dimek olup maᶜnā-yı lügāvisi sehemek mir-māye vech-i ṣevāb üzre vü ṣavlinden ᶜibāret olmaġla aṣāb'ü's-sehm dirler. Pes müṣībet fi'l-aṣl-ı remyede istiᶜmāl olınup baᶜde nāᵓibeye muḫtaṣ ḳılındı.

Beyān-ı ḥaḳīḳat-ı ᶜaḳl

Ve ᶜaḳlı taḥarri-i nefᶜ ü tecennüb-i żararda müstaᶜmele maᶜrifetden ᶜibāretdür. Ve ᶜaḳlın iştiḳāk u maᶜnāsında ehl-i lüġat u mütekellimīnüñ aḳvāl-i keşīresi olup baᶜżıları ḳatında ᶜArab üşteri firārdan menᶜ içün sāḳını zirāᶜına rīsmān ile rabṭ u bend eyledigi vaḳitde ᶜaḳlu'n-nāḳa didikleri ḳulından müştaḳdur, didi. Kān-ı ᶜaḳl tesmiye olındı. Ve divete ᶜaḳl tesmiye olındı. Zirā diyet olmaḳ üzere iᶜṭāʾ olınacaḳ üşter fenā-ı velī maḳtūle ᶜaḳl u rabṭ olınur. Yāḫūd sefk-i dimāyı ḥabs ider. Ve baᶜżılar ᶜaḳl muᶜaḳḳilden müştaḳdur, didi. Ve muᶜaḳḳil melceʾ ü penāh maᶜnāsına olup

[13] bir beyābāni kendüyi düşmendan menᶜ u ḥıfẓ ider. Bir cebele ilticā eyledigi zamānda ᶜaḳlu'l-vāᶜil dirler. Gūyā insan aḥvālinde ᶜaḳla ilticā ider. Ve iştiḳāḳ-ı ᶜaḳılda bir miḳdār ḳavl daḫī vardur ki ẕikri taṭvīle bāᶜiş ü ekşeri maᶜānī müştereke olmaġla terk olındı. Ve Cāḥıẓ ᶜaḳl-ı ṣavāb u ḥaḳ olan şeyʾe maᶜrifet ve ol ṣavāb ile ᶜamel-i zamānı zamān-ı maᶜrifete muḳārin olmadan ᶜibāretdür, didi. Pes ᶜilm ᶜamele ᶜillet ü ḳayd olup bir kimseyi maḥāsine ᶜilmī meḥāsini ᶜameline dāᶜī vü müsāvīye ᶜilmi müsāvī ᶜameline māniᶜ oldıḳda ᶜilm ᶜamelüñ ḳaydı vü viṣāḳı olmış olur. Çünki ᶜaḳl u neḥy ṣāḥibini fiᶜl-i müstaḥsene ᶜaḳl u ḥabs ve fiᶜl-i müstaḥseni ᶜamel ü fiᶜl-i ḳabīḥi neḥy ü menᶜ itmede viṣāḳ u ᶜiḳāl gibi oldı. Ol kimseye ᶜāḳil dinildi. Ve Rāġıb didi ki ᶜaḳl ḳabūl-ı ᶜilme müteheyyeʾ olan ḳuvvete dirler. Ve ol ḳuvvet ile insanuñ istifāde eyledigi ᶜilme daḫī ᶜaḳl didikleriüñe bināʾen emīrü'l-müʾminīn ᶜAlī Keremā'llāhu vechehu.   buyurdı. Yaᶜnī ᶜilm iki ḳısım olup biri maṭbūᶜ u biri mesmūᶜdur. Ve maṭbūᶜ mesmūᶜ olmadıḳça nāfiᶜ olmaz. Żiyā-ı āfitāb nā-bīnā vü

mefḳūdu'l-baṣara fāʾide virmedigi gibi. Peyġamber ᶜaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām ᶜaḳlu maṭbūᶜa ᶜişāret ile

. Yaᶜnī Bārī Teᶜālā ᶜindinde ᶜaḳldan ekrem bir maḫlūḳ ḫalḳ eylemedi. Ve bir kimse hüdāya hidāyet ider yaḫūd fāsidden redd ü menᶜ ider. ᶜAḳldan efḍal bir şeyʾ kesb ü taḥṣīl eylemedi. Ve Bārī celle şānehu Ḳurᶜān-ı Kerīm'den her mevżūᶜda ki küffārı ᶜadem-i ᶜaḳl ile zemmeyledi. ᶜAḳl-ı mesmūᶜa işāret buyurdı. Ve her mevżuᶜda ki ᶜaḳla bināʾen ᶜabdden refᶜ teklīf eyledi. ᶜAḳl-ı maṭbūᶜa işāret buyurdı. Baᶜzı ḥükemā ᶜaḳlı taᶜrīf idüp cevher basīṭdür, didi. Ve baᶜżıları cism şeffāf olup maḥallī dimāġdur, didi. Ve baᶜżı ᶜulemā maḥallī ḳalbdür diyüp *fe-tekūne lehum ḳulūbun yaᶜḳılūne bihā*(Hac/22/46)[1] āyet-i kerīmesiyle

[14] istidlāl eyledi. *'Ve li-men kāne lehu ḳalb'ūn* [2] (Kaf/15/37)ey ᶜaḳl ile tefsīr olundı. Ve Cāḥız ᶜaḳıl aᶜżāya ḳuvvet vīrān ġıdalarından tevellüd iden mādedür. Bināberīn Bilāder ᶜaḳla nāfiᶜ ü piyāz mużırdur, didi. Ve dirler ki Bilāder'üñ bir seneden ıṣlāḥ eylediğini bāẕincān bir ayda ifsād ider. Ve baᶜżı ḳavm zuᶜmında ᶜaḳıl derbe vü ᶜadetden ḥāṣıla bir heyʾetden ᶜibāretdür. Bināʾen-ᶜaleyh muᶜallimlerüñ eẕhānı ṣıbyān ile iḫtilāṭ sebebiyle fāside olur. Ve Bilāder İbni Cezzār rivāyeti üzere ᶜAḳāḳir'den Anḳaravī'ye didikleri ᶜAḳār olup zebān-ı Rūmīye'de şebīh bi'l-ḳalb maᶜnāsınadur. İbni ᶜUmrān didi ki Bilāder ḳalb-i ṭayra şebih levnī ḳalb gibi sevāda māʾil ḳırmızı vü cevfinde dem gibi bir şey olup ekl olındıḳda lisāna leheb ü ḥarāret virür, bir semeredür. Ve ṣabından

[1] Onunla düşünecek kalpleri olsun.
[2] Kimse için olan onun kalbi.

getürürler ki ṣaḳlebede Cebel-i Nār'da nā-bit olur. Ve derece-i rābiᶜada ḥar-ı yābis olup fesād-ı ẕihne vü dimāġ u ᶜaṣabda bürūdet ü ruṭūbetden ḥādiṯe olan emrāża ceyyid ü nāfiᶜ ve istirḫāʾ ü nisyān u ẕehāb-ı ḥıfẓa māniᶜ ü rāfiᶜdür. Lākin demi iḥrāḳ ider. İstiᶜmāl u şürbünü ikṣār idenlere yebs ü ser-sām u mıhr ü ᶜūṭaş-i şedīd ᶜārıż olur. Pes şāb u bernā vü ḥārü'l-mizāc olanlara istiᶜmāl cāʾiz degildür. Ve fālic olanlar ve felc iṣābet itmesünden ḫavf olanlara nāfiᶜdür vü ceyyiddür. Ve İbni Sīnā Bilāder ḥulüvü'ṭ-ṭaᶜam olup ᶜasel rāyiḥalu bir ᶜaḳardur ki Dāʾü's-saᶜlebe nāfiᶜdür, didi. Ve Çeyş bin Ḥüseyn didi ki Bilāder ḥār-ı şedīd olup baᶜżı civār-ı şāta idḫāl u meşāyiḫ ü zemanāya mīzācına balġam ġalebe idenlere bendeḳa yaḫūd bendeḳadan aṣġar isḳā olınur. Ve ıṣlāḥı ḫāliṣ semen baḳır ile iğlā ile olur. Ve ᶜaselini aḫẕ-ı murād olındıḳda ḥazīd kelbeteyn iḥmā vü tesḫīn olınup Bilader'imi miyān-ı kelbeteynde ᶜaṣr idüp ᶜaseli seyelān eyledikde ol ᶜasel semen-i baḳr ile ḫalṭ u iğlā olınup istiᶜmāl olına. Ve varṭa helāk maᶜnāsına olup revbe فاصبحوا ورطة الاوراط dimişdür. Vāṣıl-ı varṭa iyāb u ẕehāb mümkin olmayup sālik ü vāḳiᶜ olan kimse helāk olur. Arż muṭmaʾinneye ıṭlāḳ olınur. Ve verāṭ ḫadīᶜa maᶜnāsına oldığı bundan meʾḫūzdur. Ve ḥadīṯ-i

[15] şerīfde *lā-ḫalāṭa ve lā verāṭa*[3] vārid olmışdur. Ebu ᶜUbeyde bu ḥadīs-i şerīf ولايجمع بين متفرق ولايفرق بين مجتمع خشية الصدقه ḳavli gibidür, didi.

Beyān-ı ḥaḳīḳat-i cehl

Yaᶜnī ṣadaḳa ḫavfından müteferriḳ ü perīşān olanların beyni cemᶜ olınmaz. Ve müctemiᶜ olanların beyni tefrīḳ ü perīşān olınmaz. Ve cehl ᶜilmüñ żıddı olup mefāzeye mechele dinildigi kān-ı mefāzede keyfiyyet-i ṭarīḳ mechūl oldığına bināʾendür. Rāġıb

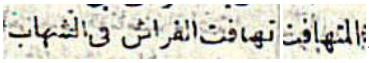
[3] Müslümanda kafa karışıklığı yoktur.

didi ki cehl üç ḳısım olup evvelki ḳısmı nefsüñ ᶜilmden ḫulvdür. Aṣıl cehl bu ḳısımdur. Ve baᶜżı mütekellimīn cehli niẓāmdan ḫāric olan efᶜāli muḳteżī bir maᶜnādan ᶜibāret eyleyüp ᶜilmi niẓām üzere cāriye olan efᶜāli muḳteẓī maᶜnādan ᶜibāret eyledi. Ve ikinci ḳısmı şeyʾ nefsü'l-emirde oldığınuñ ḫilāfına iᶜtiḳād itmekten ᶜibāretdür. Üçüncü ḳısmı bir şeyʾī işlemesi ḥaḳḳ u lāyıḳ olan vech üzre işlemeyüp ḫilāfına işleye gerek. Ol fiᶜl-i bāṭıla iᶜtikād-ı ṣaḥīḥ ile iᶜtiḳād eylesün gerek. İᶜtiḳād-ı fāsid ile iᶜtiḳād eylemesün. Ve miş āl-i fıḳrateyn: Ey Mecnūn u bī-ᶜaḳl u cehli sebebiyle helākda vaḳiᶜ olmış dimek olur. البين سقطة الفاحش غلطه saḳaṭ marażı olmayan şeyʾe ıṭlāḳ olınup metāᶜuñ reddi olanına saḳaṭ dirler. Ve ḳavlde saḳaṭ ḫaṭā olanıdur. Ve bir kimse fiᶜlinden nedāmet īrāş idecek şeyʾi ityān eylese ol fiᶜle saḳaṭ dirler. Ve bir şey ᶜālīden sāfile ṭarḥ olınsa suḳūṭ dirler. Ve fāḥiş aḳvāl u efᶜālden ḳubḥı ᶜaẓīm ü bozorg olan şeyʾe dirler. Ve fiᶜl-i ḳabīḥeye fāḥişe dinüp bī -gānegān ile ülfet iden zene fāḥişe ᶜalem vaẓᶜ olındı. Ve ġalaṭa nuṭḳan u fiᶜlen ṣavāb u rāstdan ḫurūca dirler. Ve ᶜArab ġalaṭ u ġalat istiᶜmāl idüp baᶜżıları ikisi daḫī luġat olmasını zuᶜm eyledi. Ve baᶜżı ḳavim tekellümde ḫaṭāya ġalaṭ u ḥesābda ḫaṭāya ġalat dinilmesini zuᶜm eyledi. Ve meʾāl-i fıḳrateyn: Ey ḫaṭāsı ẓāhir ü āşikār u efᶜāl u aḳvālinüñ ṣavābdan buᶜd u ḳubḥı bedīd ü nümāyān dimek olur. العاثر فی ذیل اغتراره الاعمی عن شمس نهاره ᶜaṣār süḳūṭ u laġzīden maᶜnāsına ve iġtirār ġaflet maᶜnāsına olup ġāfile ẕeyl ü ᶜaṣār istiᶜāresi mülāyim ü münāsib vāḳiᶜ olmışdur. Ve ᶜamā fıḳdānu'l-baṣar olup nā-bī-nāya ᶜamā dinüp iftiḳād

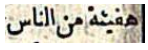
[16] baṣīretde daḫī istiᶜmāl olınur. İftiḳād-ı baṣīret iftiḳād-ı baṣrī ᶜamā ᶜadd buyurmayup Ḳurʾān-ı Kerīm'de *fe innehā lā taᶜma'l-ebṣāru ve lākin taᶜma'l-ḳulūbu'l-leti fi'ṣ-ṣudūri'*

(Hac/22/46)[4]buyurdı. Ve bu maḥalde şems u nehār İbni ᶜAbdus'uñ ṣavāb u aḍḥā terk ve taᶜarrużı meẕmūm olan şeyᵓe mübāderet ile āşikār ḫaṭāyı görmemekden kināyedür. Yāḫūd Vellāde vuṣūli mümkin olmamda şems gibi olup muḥāli ṭaleb eylemesinden kināyedür. Meᵓāl-i fıḳrateyn: Ġurūr u ġafleti ẕeylinde ṣavāb u istiḳāmetden suḳūt idici vü āşikār ve nümāyān olan şeyden ġāfil ü nā-bīnā dimek olur الساقط سقوط الذباب على الشراب ẕübāb lüġatda maᶜrūf olan sinege ıṭlāḳ olındığı gibi naḥl u zenbūr u debeze vesāᵓire ıṭlāḳ olınur. Ve Cāḥıẓ ecnās-ı naḥleye vesāᵓir sineklere şāmil olındığına delīl ḥadīṯ-i şerifde *küllü ẕübābun fi'n-nār ille'n-niḥle*[5] vārid olmasıdur, didi. Ve mutalemmes فهـذا اوان العرض حتى ذبابه * زنابيره و الازرق المتلمس beytinde ẕübāb zenābire şāmil ola. Yaᶜnī taṣrīḥ eylemişdür. Ve bu maḥalde ẕübābdan murād maᶜrūf olan sinekdür. Ve merdümüñ çeşmine ẕübābü'l-ᶜayn dirler. Ẕübāba müşābehetine bināᵓen yāḫūd şuᶜāᶜī ẕübāb gibi ṭayerān eyledigine bināᵓen ve şarāb tenāvül olınan her māyiᶜa ıṭlāḳ olınur. Pes mekes gerek ḥuluv u gerek ḥāmiż bir āb-dār ve māyiᶜ şeyᵓi müşāhede eylese elbette ṭamaᶜndan tenāvülüni ḳaṣd ve kendüyi ol şarāba ilḳā idüp ekşeriyā helākına bāᶜiṣ olmaġla ṭamaᶜkārān ḥaḳḳında اوقع من ذباب ile ḍarb-ı meṣel iderler. Ve bir şaḫıṣ kendüye kifāyet ider. Mertebe-i taᶜayyüşe rāżı olmaya. كان كالذباب الذي لا يرضى dirler. Zīrā mekes kemāl-i ḥırṣından güş-ı filden seyelān iden āba ṭamaᶜ u tenāvül ḳaṣdıyla kendüyi güş-ı file ilḳā idüp fīl güşıyla ḍarb u ḳatl idüp ṭamaᶜ-ı helākına müᵓeddī olur. Meᵓāl-i fıḳra: Ey ẕübābuñ şarāba suḳūṭı gibi sāḳıṭ u helākına ṭālib olan dimek olur.

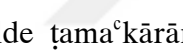
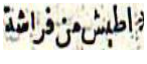
[4] Gerçek şu ki, kör olan gözler değildir, kör olan gögüslerde olan kalpleridir.
[5] Bütün sinekler ateştedir, arı hariç.

tehafet ḫıffet ile terāmi vü ṭayerān maᶜnāsına olup ḳaft u ḫalādan mużṭarib dirler. Ḫaft ile sāḳıṭ oldı maᶜnāsına olup ḳaḥṭ u ḫalādan muṭarib ü muḳteḥem olan nās içün

[17] daḫī dirler. Ve firāş-ı ẕübāb raḳīḳü'l-cesed ki pervānedür. Li-hāẕā her üstüḫān-ı raḳīḳa ferāş dirler. Ve baᶜżılar şeceriñ ḳafl yaᶜnī ḫuşk u yābis olanına raḳīḳ ü ḫafīf oldıġına bināᵓen firāşe dirler. Ve emāẕū'r-ramaneke ḥimārlar vaṣfında

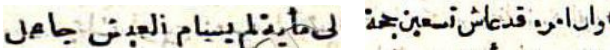
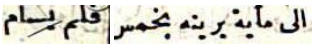

ḳavlinde baᶜżıları ferāşden murād naḳᶜ ki mā'nun müctemiᶜ oldıġı ḥufredur. Anda āb-ı raḳīḳ olur dimekdür, didi. Ve baᶜżıları ḳaṭarāt-ı āb ferāş-ı ṭāᵓir olur dimekdür, didiler. Kān-ı firāş ḳaṭarāt-ı ābdan tevellüd idermüş. Niṭāf ḳaṭre maᶜnāsınadur. Ve şahāb-ı şuᶜle nāra ıṭlāḳ olınup sevād ile muḫteliṭ olan beyāża duḫān ile muḫteliṭ olan şahāba teşbīh ile şahāb dirler. Ve ferāş nefsini āteşe ilḳā ile maᶜrūf olmaġla meşelde ṭamaᶜkārān ḥaḳḳında dirler. Ve zuᶜm-ı felāsifede nūriyyet ḥayvanı ceẕb ider. Meşelā leylde ṭayerān iden pervāne vesāᵓir cism laṭīf olan ḥayvānātı āteş ceẕb itmekle nefsini ilḳā idüp muḫteriḳ olur. Kıẕlık ṣaydı murād olınan ġizlān u ṭuyūr u vuḥūş u māhiye ber u baḥrde şuᶜle-i āteş taḳrīb olınup ceẕb-i şuᶜle ile şikār olınurlar. Ve zuᶜm-ı felāsifede bu ᶜālemüñ ṣalāḥı vü rāyledür. Ve fıḳra-ı meẕkūrenüñ meᵓāl-i maᶜnāsı: İbni ᶜAbdūs cehli vü müteᵓeẕẕi olacaġı şeyᵓe taᶜarrużı sebebiyle ferrāş gibidür ki kendüyi mehlikeye ilḳā ider dimek olur. daḫī meş el olup ṭayş ḫaft maᶜnāsına olmaġla bir şeyᵓüñ ziyāde ḫaftını beyān maḥalinde ḍarb olınur. ḳān-ı ḳavli amā buᶜddañı amānıñ ṣılası yaᶜnī cevābıdur. Vefā kelāmuñ baᶜżısını baᶜżısına redd ü rabṭ içün iḳtiżā ider. Ve ᶜaceb insan nefsini

istiḥsān u kemālāt u maᶜārif ile muttaṣıf olması zuᶜmından ᶜibāret olup kān kendinüñ bu rütbe faż̇l u kemāl ile kāmil oldığına taᶜaccüb ider. Ve kiẕb ṣıdḳuñ żıddı olup maḳāl u fiᶜālüñ vaṣfı olur. Ve nefs fiᶜl ü ḳavle nisbet olınup fiᶜl-i ṣādıḳa vü fiᶜl-i ḳāẕibe daḫī dirler. Ve meᵓāl-i maᶜnā-yı meṩel:

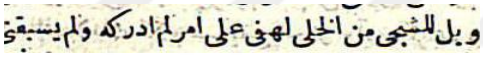
[18] nefsine muᶜcib olan kimse faż̇l u hünerde ġāyete vü ḥüsn-i sīret ü ᶜilm ü maᶜrifetde nihāyete resīde olup mümtāz oldım, taḫayyül ider. Ḥālbūki ḫilāf-ı nefsü'l-emre vü ḫayāl u bāṭıl olup taḫayyülü kiẕb maḥẓ̇ olmış olur. Ve maᶜrifet bir şeyᵓüñ aḥvālini tedebbür ü fikr ile derrāke dirler ki ᶜilmden eḫaṣṣdur. Li-hāzā falān yaᶜrifu'llāh diyüp yaᶜlemu'llāh dimezler. Zirā Bārī Teᶜālā ḥażretlerini yeşrak maᶜrifeti āyātını tedebbbür ü tefekkür ile olup ẕāt-ı şerīfini idrākdan ᶜacizdür. Vā'llāḥu yaᶜlemu kezā diyüp yaᶜruf keẕā dimezler. Zīrā maᶜrifet tefekkür ile ḥāṣıl olan ᶜilm-i ḳāṣıra dirler. Ve aṣıl maᶜnā-yı maᶜrifet: ᶜIrfet kezādan meᵓḫūẕ olup rāyiḥasında iṣābet eyledüm dimekdür ki ᶜerf rāyiḥa maᶜnāsınadur. Meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳra: Kişi kendi ḥadd ū miḳdārını bilüp fuẕūl ṭavrını mütecāviz olmamaḳ ṣavāb u evvelidür dimek olup العجب اكذب fıḳrasını müᵓeyyid olmış olur. Ve fıḳrateyn-i meẕkūreteyn meṩel olup meṩel ol Ekṩem bin Ṣayfī'ye nisbet olınup meṩel-i ṩ āni mezbūr-ı Ekṩem'üñ لن يهلك امرؤ عرف قدر نفسه ḳavlinden meᵓḫūẕdur. Ve mūmāileyh Ekṩ em bin Ṣayfī bin Rebāḥ el-Temīmī vü zamān-ı cāhiliyetde ᶜArab'uñ ḥükkām u ḥükemā vü ḫuṭabāsından olup Nebīyyu Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ mebᶜaṩını idrāk u mektūb irsāl eyleyüp İslām'ında iḫtilāf olınup ekṩer ḳavm ṣoḥbet İslām'ına ẕāhib olmışdur. Hacīmī naḳl ider ki vaḳtāki Ekṩem bin Ṣayfī'ye mebᶜaṩ-ı Nebi ᶜaleyhi's-selām vāṣıl u bāliġ oldı. Ḳavmine Nebī Peyġamber ᶜaleyhi's-selām īṣāl idüñ diyü emr eyledi. Ḳavm daḫī imtināᶜ idüp yā Ekṩem va'llāh sen kibār-ı ᶜArab'dansın ẕehābuña

rıża-dāde olmayuz, didiler. Ekşem çünki ẕehābuma māniᶜ oldıñuz. Miyānıñuzdan biri Peyġamber ᶜaleyhi's-selām'a varup Rabb'inden ve emr eyledigi eşyādan istiḫbār idüp baña ḫaber virsün, didi. Ḥubeyş bin Ekşem daḫī Peyġamber ᶜaleyhi's-selām'uñ meclisine dāḫil ve yā Muḥammed Rabb'üñ seni ne şey ile baᶜş eyledi diyü suᵓāl Ḥażret-i Resūl-i Ekrem daḫī evṣan u eṣnāmı kesr ü şikest itmek içün baᶜş eyledi buyurdıḳda Ḥubeyş ve ne şey ile emr eyledi,

[19] diyü suᵓāl Peyġamber aleyhi's-selām *'İnne'llāhe yeᵓmuru bi'l-ᶜadli ve'l-iḥsani'* (Nahl/16/90)[6] ᶜāyet-i kerīmesini tilāvet buyurup Ḥubeyş pederi Ekşem'e ricᶜat u Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām'uñ kelām-ı şerīfini iḫbār u ᶜāyet-i kerīmeyi tilāvet idüp Ekş em taḥḳīḳ-i Muḥammed ᶜaleyhi's-selām'uñ Rabbi kerīm ü meḥāsin-i aḫlāḳ ile emr ü mesāvī-i aḫlāḳdan nehy ider diyüp Benī Temīm'i cemᶜ ü miyānlarında īstāde vü bir ḫuṭbe ḳırāᵓat eyledi. Ve ulu ḳatda ᶜömri yüz ṭoḳsan seneye bāliġ olup bu beyti inşād eylemişdür: (beyit) Bir rivāyetde *ele* olup ᶜömri ṭoḳsan beş sene olmaġla ṣadaḳa aḳreb olur. Ve ḫuṭbeyi itmāmdan ṣoñra yā Benī Temīm meclisime sefīh olanları iḥẓār itmeyüñ. Zirā sef īh ḳavmine żaᶜf virüp ḳavmüñ helākına bāᶜiş olur. Ve ᶜaḳlı olmayan kimsede ḫayr olmaz. Ve ferzendim Ḥubeyş Mekke'de ẓuhūr iden Muḥammed ᶜaleyhi's-selām'ı müşāhede vü kelāmını istimāᶜ ü müşāfehe eyledigi Muḥammed ᶜaleyhi's-selām meḥāsin aḫlāḳı aḫẕ u nāsı tevḥīd-i Bārī Teᶜāla'ya dāᶜī vü evṣāḳ ḳaᶜidür. Sizlerden ṣāḥib-i reᵓy ü ᶜāḳil olanlara faẓl u saᶜādet anuñ daᶜvet eyledigi şeydedür. Taḥḳīḳ-i Muḥammed ᶜaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām'uñ ᶜavn u nuṣretine nāsuñ eḥaḳḳ u emṣeli sizlersiz. Pes eger daᶜvet eyledigi şey

[6] Allah size adaletle ve ihsanla emretti.

ḥaḳ ise size nāfiᶜ ü sizüñ içündür. Ve eger bāṭıl ise kefv ü setrine eḥaḳḳ olmış olursız. Ve istimāᶜ eyledüm ki üsḳuf Necrān Muḥammed ᶜaleyhi'ṣ-ṣelātü ve's-selām'ı ẕikr ü medḥ ve kendi veledi olmaġı terciḥ idüp ferzendini Muḥammed tesmiye eyledi. İmdi Muḥammed ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem emrine imtiṯāl itmede evvel olup āḫir olmayuñ vekāre oldıġıñuz ḥālde iṭāᶜat itmeñüzden muḳaddem ṭābīᶜ oldıġıñuz ḥālde ḫāk-i-pāyına varup rū-māl oluñ. Va'llāhi Muḥammed ᶜaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām'uñ daᶜvet eyledigi şey dīn degil ise aḫlāḳ-ı ᶜArab'da müsṭahsen olur bir şeydür. Pes emrime iṭāᶜat ü pendimi ḳabūl idüñ. Her kimse bu emr-i ḥasene sebḳat ve mübāderet ide fāʾiz olur. Ve baṭuʾ teʾḫīr eyleye nādim olur diyü itmām-ı kelām eyledikde

[20] Mālik bin Nüveyre miyān-ı ḳavimde īstāde olup ey ḳavim şeyḫiñüz maᶜtūh u fāsidü'l-ᶜaḳl olmış. Kelāmını işġā vü muāʾḫezesine taᶜarruż itmeyüñ didikde Ekṣem

didi. Şecca hemm ü ġamm ṣāḥibi vü maḥzūn maᶜnāsına olup ḫalī hem uġamdan ḫālī maᶜnāsına ḫilāf-ı secidur. Meṣel-i mezkūruñ meʾāl-i maᶜnāsı veyḥ ü ḥayf şol kimseye ki hemm ü ḥüzni olmayan içün ġamnāk olur dimekdür. Ve lehf ḥüzn ü taḥassür maᶜnāsına olup benüm ḥüzn ü taḥassürüm bir emredür ki Mālik ol emri derk ü beni sebḳat eylemedi dimek olur. Baᶜde Ekṣem ḫāl-pālerine ru-māl olmaḳ ḳaṣdıyla maṭiyye süvār u maḥmil-bend-i ᶜazīmet olup eṣnāy-ı ṭarīḳde vefāt eyleyüp kendi ile İslām'ı ḳabūl ve Peyġamber ᶜaleyhi'ṣ-ṣelātü ve's-sellām'a maʾān rāhi olanlarla müsellem oldıġını teblīġ ideler diyü vaṣiyyet anlar daḫī İslām'ını Peyġamber ᶜaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām'a teblīġ ü iᶜlām idenler ibni ᶜAbbās raᶜḍıya'llāhu ᶜanhumādan mervīdür ki *ve men yaḫcur min beytihi muhāciren ila'llâhi ve rasūlihi ṣ*

ümme yudrikuhu'l-mevtu fa-ḳad vaḳaᶜa ecruhu ᶜala'llāhi' (Nisā/4/100) [7] ᶜāyet-i kerīmesi Ekşem ü Ekşem'e tābiᶜ olanlar ḥaḳḳında nāzil olmışdur. Ve baᶜżı ḳavim Ekşem Ḥıḍūr-ı Peyġamber ᶜaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām ile müşerref olmaḳ ḳaṣdıyla maḥmil-bend olup ṭar īḳde vefāt eyledi. Lākin henüz İslām'ı ḳabūl eylememişdi, didi. Mūmāileyh Ekşem efṣaḥ-ı ḫuṭabā-i ᶜArab olmaġla kelām-ı feṣāḥat iştimālinden şey-i keşīr cemᶜ ü żabṭ olınmışdur. Ez-ān-ı cümle ibni Derīd'üñ Ebu Ḫātem'den rivāyet eyledigi emşāli biri Benū Temīme ḫiṭāb idüp eger dehr beni sizden cüdā iderse vaᶜżıma cüdā eylemez. ان مصارع الالباب تحت ظلال الطمع didi. Maṣāriᶜ maṣraᶜın cemᶜ olup maṣraᶜ düşüp yıḳılacaḳ mekān ismidür. Ve elbāb līḳ cemᶜ olup ᶜaḳıl maᶜnāsınadur. Ve ẓılāl ẓılluñ cemᶜ īdür. Bu emşāl daḫī mezbūruñdur. سلك الجدد من الغبار ceded arż ṣalbehu maᶜnāsına olup ᶜaṣār laġzīzen maᶜnāsınadur. ولن يعدم الحسود ان يتعب فكره ولا يجاوز ضرر نفسه yaᶜnī ḥasūd dāᵓima zaḥmet-keşīde olmadan ḫālī olmayup

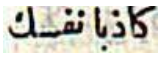
[21] żararı nefsine olup āḫire tecāvüz eylemez واشبع جارك واجع فارك والسكوت عن الاحمق جوابه yaᶜnī fareye ekl idecek bir şey iddiḫār eylemeyüp hem-sāye vü aḥbābuñ ile tenāvül ile seḫā-pīşe ol yaḫūd fareden murādı cesed ü semenden neşᵓet iden ᶜaḍalāt olup hem-sāyeñ gürsine iken ṭaᶜāmuñı yalñız kendüñ tenāvül eylemeyüp anları iṭᶜām eyle dimek ola. ولاتهرف بمالاتعرف وهرف seni iᶜcāb iden şeyᵓüñ medḥ ü şenāsında ıṭnāb u mübālaġa itmek maᶜnāsınadur. Ve Ekşem'den ḥuzme vü iḥtiyāṭ ile ᶜamelden suᵓāl olındıḳda sūᵓ-iẓānni bi'n-nās ile cevāb-dāde oldı. *Ve* وانك راسلتنى مستهد يامن صلتى ماصفرت منه ايدى امثالك şıla bir şeyᵓüñ ḳurb u bülūġına dirler ki aᶜyān u maᶜānide istiᶜmāl olınur. Ve ᶜaṭiyyeye şıla

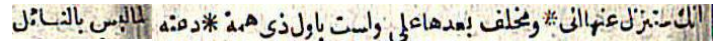
[7] Kim Allah ve Resulu uğrunda hicret ederek yurdundan çıkar da sonra ölüm onu yolda yakalarsa artık onun mukafatını vermek Allah'a aittir.

didikleri māᶜnā-yı mezbūrdan meᵓhūẕdur. Ve falān kimse falāna muttaṣıldur, dirler. Miyānlarında nisbet yāḫūd muṣāhare oldıḳda ve bu maḥalde ṣıladan murād ya meveddet ü muḥabbetdür ki ᶜaṭā maḳāmına ḳāᵓim olur. Yāḫūd ḳurbdur ki ittiṣāl maḳāmına ḳāᵓim olur. Ve ṣafer ḫilv māᶜnasına olup ṣaferü'l-enāᵓ dirler. Kāse ḫālī olup ṣafīr ü ṣadā virdiginden baᶜde her ḫālī olan şeyde istiᶜmāl olındı. Bir kimse bir şeyden ḫālī vü maḥrūm olsa ṣufretīde dirler. Ve ᶜurūḳuñ ġıdādan ḫālī olmasına daḫī ṣafer dirler. Ḥattā ᶜArab insanuñ şikeminde bir mār olur ki aña ṣafer dirler diyü zuᶜm idüp ḥadīṯ-i şerīfde lā-ṣafer vārid olmışdur. Meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳra: Señ baña irsāl-i ḫaber u vuṣlat u taḳarrübimi ṭaleb ü ricā eyledüñ ki andan emṯāl ü aḳranınuñ dest taḥṣīli ḫālī vü ḫāᵓib olmışdur dimek olur. متصديا من خانج لمارغمت دونه انوف اشكالك taṣaddi cebelden rucūᶜ iden ṣadā vü ṣavtıñ muḳābelesinden meᵓḫūẕ olan muḳābele maᶜnāsına olup ḫullete meveddet ü muḥabbet maᶜnāsınadur. Ve Bārī Teᶜālā İbrahīm ᶜaleyhi's-selām'a Ḫalīl tesmiye eyledi. İbrahim ᶜaleyhi's-selām'uñ Bārī Teᶜālā'ya iftiḳārı olduġıçündür. Ve ġam türāb maᶜnāsına olup رغم الله انفه yaᶜnī Bārī Teᶜālā anuñ burnını türāba mülāṣıḳ eylesün dirler. وفعلت ذلك على الرغم من انفه ورغم فلان dirler ki

[22] ġażab eyledigi kimse ḥaḳḳında ḫilāf-ı marażīsi ḥareket idüp ol kimseyi münẕacir eyledüm dimeden kināye iderler. Ve baᶜżı nüsḫada lemmā raġmet mekānına lemmā ḳarᶜa vaḳiᶜ olup ḳarᶜ bir şeyᵓi āḫire ḍarbdan ḥāṣıl olan ṣavta dirler. Maᶜnā-yı fıḳra: Señ benüm meveddet ü muḥabbetimi ṭaleb ü taᶜarruż eyledüñ ki eşkāl ü emṯālüñ nāᵓil olamayup ġāᵓib ü enflerini türāba ḍarb yāḫūd mülāṣıḳ eylediler. Kān ẕelīl ü ḥaḳīr olup enfini zemīne ḍarb ittikleri gibi bunlar daḫī ẕüll ü hevādan ḥāṣıl oldı. Ve iṯbāt-ı ẕüll

itmede türāba ḍarbı enfe taḫṣīṣ itmege sebeb enfüñ maḥal-i kibr ū ġurūr oldıġıdur ki Türkī'de daḫī mütekebbire burnı büyük dirler.

ḫaliyle ḫāʾ-i maᶜceme ile maᶜşūḳa vü mühmele ile zevce maᶜnāsına olup iki ṣūretde daḫī irsāl ideni ẕemm ü ḳadḥ ider ki ḫalīle vü ḥalīle içün zevc u ᶜāşıḳ ifrāṭ ile ġayret-keş olur ki vāsıṭalıḳ ḫiẕmetinde istiḫdām degül belki bir ferde nezdīk olmaġa rıżā-dāde olmaz iken ḳavāde eylemegi irtikāb eyledüñ dimiş olur. Ve merted fiᶜl-aṣl giyāh ṭālibine ıṭlāḳ olınup baᶜde muṭlaḳa ṭālib maᶜnāsına istiᶜmāl olındı. Vürūd u terevvüd bir şeyʾe refḳ-i mülāyemetle ṭalebe dirler. Ve ḳavād birbirine ḥarām olan iki şaḫıṣ miyānını cemᶜ u teʾlīf iden kimseye dirler. Ve inḳāde li şeyʾin fe'enḳadelehu dirler. Ḫużūᶜ eyledi maᶜnāsına vü ᶜArabı ḳavādeyi ümm-i Ḥakīm ile mükennā idüp ibni Ebi Rabīᶜa vaṣf-ı ḳavādede bu ḳıṭᶜayı inşād eylemişdür: vaḳūd min ẓulme meşel olup baᶜżılar ẓulme bir mirʾāt-ı ḳavādenüñ ismi idi ki ḳaçan vefāt idersem beni iḥrāḳ u ḫākisterümle midādı terbiye idüp ᶜuşşāḳ maᶜşūḳlarına ol mürekkeb ile nāme taḥrīr eylesünler ki ictimāᶜ-ı vuṣlatlarına bāᶜiṣ olur diyü ṣit eylemişlerdür. Ve baᶜẓı āḫir ẓulmetden murād ẓulmet-i leylīdür ki setr idüp ictimāᶜ muᶜīn oldı, didi. Nitekim feʾṣ-ṣems nāʾimetün ve'l-leyl-i ḳavād dimişlerdür. Meʾāl-i fıḳra: Maᶜşūḳañı yaḫūd zevceñi refaḳ u mülāyemetle meyl ü müctemi ṭaleb itmek içün istiᶜmāl eyledüñ dimek olur.

[23] yaᶜnī nefsüñe ḳavāde eyledigüñ mirʾātiyye ittiṣāl terk ve benüm taḫṣīlümi ᶜiważ itmek üzere vaᶜd eyledüñ. Baña muvāṣalāt ise mümkin degüldür. Pes nefsüñe olan vaᶜdde ḳāẕibsin yāḫūd ᶜindiñde

nefsüñ menzilesinde olan mirʾāta eger Vellāde'yi baña taḥṣīl iderseñ seni terk iderüm diyü vaʿd eyledüñ. Zirā maʿlūmdur ki o mirʾātuñ senden buʿd u iftirāḳa raġbeti vardur. Bināʾen-ʿaleyh taḥṣīlüme kemā yenbaġı ihtimām u saʿy ider. Ve bu emir ḥuṣūl-peẕīr olmaḳ mümkin degüldür. Pes vaʿdüñde kāẕib olduñ. Ve ḫalef bir şeyden ṣoñra gelene dirler. Ve sulṭanā münāsebet ile ḫalīfe tesmiye oldı. Ve ḥalef taḥrīḳ ile medḥ içün olup ḫalef-i ṣāliḥ dirler. Ve sükūn ile ẕemm içün istiʿmāl olınur. Nitekim bu beyitden müstefāddur ذهب الذين يعاش فى اكنافهم وبقيت فى حلف جلد الاجرب ve lestu bi evvel ẕi himme beyti Mütenebbüñ olup meʾāl-i maʿnāsı: Sen şol kimsenüñ evvel ü ibtidāsı degilsünki himmet ü hevesi nāʾil olması mümkin olmayan şeyʾi dāʿī vü taḥṣīlinde saʿy-ı kūşiş itmiş oldığını senden muḳaddem daḫī benüm vaṣlıma hezār şaḫış saʿy eyledi. Ammā nāʾil-i viṣālim olamadı dimek murād ider. Ve bu beyti Mütenebbī Seyfü'd-Devle'yi vü Lehyī bir ḳaṣīde ile ve abā vāʾil Taġlib bin Dāvūd bin Hamdanī bir ḫārici ḳabileʾ beni gelibde ḥabs itmekle Seyfü'd-Devle taḫlīṣ ü ḫāriciyi ḳatl eyledigini ḳaṣīde-i meẕbūrede ẕikr eylemişdür. Vāṣıl-ı beyt-i meẕkūr bu günādur. واست باول ذى همة * دعته لما لبس بانائل ve murād-ı ḫāricinüñ emāret ü vilāyete ṭamaʿkār u nāʾil-i merām olmayup ḫāʾib oldığını eşʿārdur. Pes bu maḥalde beyt-i meẕkūr ile temṣīl ḥüsn ü laṭifdür ki taḥṣīli mümteniʿ olan şeyʾi ṭaleb itmede min-ciheṭi'l-maʿnā muṭābıḳdur. Ḥuṣūṣā lām nāʾil ile taṣḥīf murād olına. Aʿceb ü enseb olmış olur.

Beyān-ı Tercüme-i Mütenebbī

Mütenebbī'nüñ künyesi Ebü'ṭ-Tayyib ü ismi Aḥmed bin Ḥüseyn bin Ḥasan bin ʿAbdu's-ṣamed el-Cuʿfī el-Kindī olup üç yüz üç senesi Kūfe maḥallātından Kinde-nām maḥallede tevellüd ve faḳīr ü muḥtāc iken ʿilm-i edebe iştiġāl idüp ziyāde ve sürʿat

[24] ḥaḳazı sebebiyle zamān-ı endek-kefnda taḥṣīl maᶜārif eyledi. Ḥattā eyyām-ı ṣabāvetinde derāḳīn dimekle maᶜrūf olan maḥalde cālis ü āyende vü revendeye nükrān iken dellāllardan birinde yigirmi varaḳadan ziyāde bir kitāb müşāhede vü ṭaleb ve idāre-i naẓar itmegi iṭāle eyledikde Dellāl ey ferzend eger şırāsını murād iderseñ bahāsını taᶜcīl ile eger ḥıfẓını murād iderseñ bir ayda ancaḳ ḥıfẓ olınur, didi. Mütenebbī daḫī ey Dellāl eger ḥıfẓ eyledüm ise bilā-ṣemen kitāb mülkim olsun mı, didi. Dellāl daḫī mizāc güne muᶜāmele ile ḥıfẓ eyledüñse saña hibe olsun diyüp Mütenebbī kitābı bidāyetinden nihāyetine varınca bilā-telaᶜṣüm ḳırāᵓat u der baġal idüp Dellāl ḫayret resīde-i dembeste oldı. Ve ᶜilm lüġatda imām olup Ebu ᶜAli el-Fārisī fiᶜli vezninde ḳac cemᶜ vāriddür diyü suᵓāl Mütenebbī daḫī bi'l-bedīha ḥacli ki cemᶜ-i ḥacīldür. Ve ḥacīl bir ṭāᵓirüñ ismidür. Ve ṭarbī ki cemᶜ-i ḍarbāndur. Ve ḍarbān yergüceni didikleri düveybedür. Ve bu vezinde ikisinden ġayri cemᶜ yoḳdur diyüp Ebu ᶜAli ziyādeye maṭlaᶜ olmaḳ ḳaṣdıyla meṭāli-i kütüb-i lüġata üç gice peyveste tevaġġul u ṣāliṣ vicdānından ᶜāciz olup Mütenebbī'ye sabā-ḫᵛān oldı. Ve şiᶜrde cemīᶜ şuᶜarāya fāᵓiḳ olup naẓm u şiᶜr ile istirzāḳ u cāᵓizeden eḳall ve yüsr şeyᵓe ḳanāᶜat u seyāḥat büldān iderek belde-i Lāẕiḳa'ya vāṣıl u ᶜ ibādīn İsmaᶜīl'e nāzil olup ᶜİbād-ı Ekrem ü beẕl ü inᶜām ve Mütenebbī bir müddet iḳāmet baᶜde bādiyede naḥiye-i ᶜAvāṣım'dan Semāve-nām mevżiᶜ varup Beni ᶜİbād'dan bir ḳavme nāzil ü iscāᶜı keşīre tekellüm ü daᶜvāyı nübüvvet idüp ḳabile-i mezbūreden vesāᵓir ḳabāᵓilden ḳavm-i keşīre tebaᶜiyyet eyledi. Ve mezbūre ḫalḳıuñ tebaᶜiyyetine sebebi vaḳāyiᶜ-i nādire olup ez-cümle bir gün ahāli-i ḳabile-i Mütenebbī'ye falān maḥalde bir nāḳaᵓ saᶜba vü ser-keş vardur ki bir ferd süvār olmaḳ degül nezdīk daḫī olmaḳ lāzım gelse ihlāḳ ider. Eger rākib olursañ Nebi oldıġıña iᶜtimād iderüz, didiler.

Mütenebbī daḫī nāḳa cānibine varup rukūbuna mekr ū ḫaddiᶜa nāḳa daḫī bir miḳdār daḫī teneffür baᶜde sākin ü mülāyim olup Mütenebbī süvār u ḳabile oldıgı miḥene ᶜaṭf-ı licām idüp ḳavm müşāhede vü taᶜaccüb ü iᶜtimād

[25] eylediler. Ve bir şeb nāsdan istiḫfā vü tevārī idüp bir şaḫış ile bir ṭarafa rāhī olurken bir kelb üzerine nebḥ ü feryād eyleyüp Mütenebbī refiḳine ricᶜatda bu kelbi helāk olmış müşāhede idersen diyüp ricᶜatlarında kelbi meyyit buldılar. Ammā Mütenebbī baᶜżı mertebe sihr bilürdi ki meşelā ṣadaḥatü'l-maṭar siḥrden bir nevᶜdür ki bir kimse ᶜaṣā ile eṭrāfını idāre vü bir miḳdār kelām tekellüm eylese ol mevżiᶜden bārān münḳaṭıᶜ olurdı. Ve mervīdür ki Yemen'de ehl-i Ḥaḍramūt ve ehl-i Sevākin'den olan ᶜArablar ṣadḥa didikleri siḥre ᶜārif olup kendi ḳaryelerinden ve ester ü gūsfend u gāvlarından siḥr-i mezbūr ile nüzūl-ı bārānı menᶜ idüp bir ḳatre bārān bārīde olmaz. Ve Mütenebbī'nüñ nesebi Cuᶜfī Yemen'den Sevākin ḳabilesinden bir ṣınıf olup Ebu ḳabile Cuᶜfī bin Saᶜd el-Aşīre ibn Mezḥic'dür. Ve nisbet olındıḳda yine Cuᶜfī dirler. Bir rivāyetde mezbūruñ pederi ismi ᶜAbdān olup Kūfe'de üstür ile saḳḳālıḳ ile taᶜayyüş iderdi. Ve baᶜżı ᶜulemā mezbūrı Ebū Temām'a tercīḥ eylemişdür. Ve ᶜulemā dīvānıyla iᶜtinā idüp ḳırḳdan ziyāde şerḥi olup bir şāᶜirüñ divānına bu rütbe ḫidmet olınmamışdur. Ve mezbūr-ı tenbi idüp müştehir oldıḳda İḫşīdīye'nüñ Ḥumuş'da nāᵓibi olan lüᵓlüᵓ üzerine hücūm u aḫẕ u ḥabs idüp ol iᶜtiḳād-ı bāṭıldan tevbe vü rücūᶜ itmekle azād eyledi. Baᶜde üç yüz otuz yidi senesi seyfü'd-devleye intisāb u ḳırḳ altı senesi Mıṣr-ı Ḳāhire'de kāfūr'ul İḫşīdī'ye varup Kermen'den memnūn olmayup hicv-i ḳabīḥ ile hicv-i Fārisī'de ᶜUẓadüd-devle İbn Buya'ya intisāb u üç yüz elli dört senesi Kūfe'ye maḥmil-bend-i ᶜazī met olup sevād-ı Baġdad'dan Nuᶜmāniye'ye vuṣūlunda sene-i mezbūre Ramażan'ınuñ

yigirmi dördinci erbāᶜan güni Benū Ḍabbe ḳatl eylemedi. Mervīdür ki Mütenebbī Benū Ḍabbe'ye mülāḳī vü keşret ü ġalebelerin muᶜāyane vü fehm ü firār eyledikde ġulām-ı nermīye firār idersen! الخيل والليل والبيداء تعرفنى * والسيف والرمح والقرطاس والقلم beytini inşād eylemiş idüñ didikde Mütenebbī'nüñ ġayret ü ḥamiyeti firārına māniᶜ olup rücūᶜ ve düşmene hücūm u muḳātele iderek ḳatl olındı. Mūmāileyhüñ rütbe-i belāġat-ı

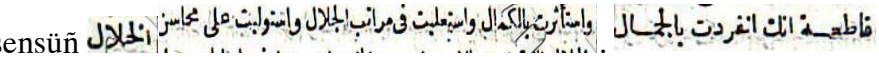
[26] eşᶜārı maᶜlūm-ı erbāb-ı kemāl olmaġla bu maḥalle şābit ü taḥrīr olınmayup bu risālenüñ baᶜżı maḥalinde istidlāl-ı ṭarīḳ ile żikr olınan ebyāt ile iktifā olındı. ولاشك قلتك اولم تضن بك ḳavli şiddet buġż maᶜnāsına olup falān yaḳalaya ve yıḳula dirler. Pes vāvi ḳılanlara göre ḳulūddan meᵓḫūẕ olup ḳalur mı maᶜnāsınadur ki ḳılletü'n-nāḳa bir ekbehā ḳılvā eşter rākibini remy itmemekle remy eyledi, dirler. Ve yāᵓī ḳılanlara göre ḳalyetü'l-buyıḳ ve'l-ḥilm ᶜale'l-maḳalāti ḳavlinden meᵓḫūẕ olup maḳalāti ṭaᶜām ṭabḫ olınacak ṭarafdur. Ve ẓann bir şey-i nefīse buḫl maᶜnāsına olup *ve mā hüve ᶜale'l-ġaybi bi-ḍanīn (Tekvir/81/24)* [8]āyet-i kerīmesi vü mā hüve bi-beḫīl ᶜale mā yuḫā ileyh ile tefsīr olındı. Ve bi-ẓanīn ḳırāᵓat olınup ve mā hüve bimetühme ile tefsīr olındı. Meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳra: Ve şek yoḳdur ki ḳavād ittiḫāẕ eyledigüñ maᶜşuḳañ saña buġż u ᶜadāvet eylemiş. Zirā beni taḥṣīlde buḫl u żanat itmeyüp kendi terk ü benümle ülfet itmege ihtimām eyledi. Eger saña muḥabbeti olup ᶜadāveti olmasa mısraᶜ *(bir ṭarīḳ ile ḳabūl itmez muḥabbet şirketi)* taḥṣīlümde buḫl u żanat iderdi dimek olur. وملتك اذلم تغر عليك ve senüñle ṭūl u dırāz temettüᶜ u taᶜayyüş itmekle ḥuḳūḳ-ı ḳadīmeye müraᶜāt idüp taḥṣīlümde ḳuṣūr ve saña ḫūdᶜa itmedi. فانها اعذرت فى السفارة لك ᶜözr bir emre ictihād ü saᶜīd mübālaġa maᶜnāsına olup ᶜözrü'l insan dirler. Ve saᶜni ṣarf idüp

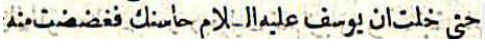
[8] O, gayba ait bilgileri sizden gizlemez.

maᶜẕūr olacaḳ rütbe ihtimām eyledigi vaḳitde واعذرمن انذر meṣel-i meşhūrdur. Ve sefāret muṣālaḥaya meşy ū saᶜy itmek maᶜnāsına olup kān sefīr mütabiyeneyn miyānında maġmūr u mestūr olan ḥāli keşf ider. Ve bir ṭarafa rāhī olmaġa sefer dinildi ki aḫlāḳ misāfīrini keşf ü āşikār ider. Ve fi'l-aṣl ṣubḥuñ żiyāsına ıṭlāḳ olınup seferü'ṣ-ṣubḥ dirler. Meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳra: Zīrā ḳavāde senüñle benüm beynümde müvāṣalet ḥuṣūlına saᶜy u ictihād ve mübālaġa ile muṣālaḥamuzda maḳdūrunı ṣarf itmekle maᶜẕūr oldı dimek olur. وماقصرت فى النيابة عنك ve ṭarafuñdan vekālet ve niyābetde ḳaṭᶜan ḳuṣūr eylemedi

وماقصرت فى النيابة عنك * وطرفكدن وكالتو نيابتده قطعاً قصور ايلمدى * زيرا عمدة ان المروة لفظ انت معناه

[27] والانسانية اسم انت جسمه وهيولاه ve zuᶜm delīlsiz ḳavle dirler. Ve mürüᵓet kemālü'l-merᵓe maᶜnāsınadur. Reciliyyet tamamü'r-ricāl ve insaniyet tamāmü'l-insān maᶜnāsına oldığı gibi ve lafẓ fi'l-aṣl remy ū ṭarḥ maᶜnāsına olup lafiẓatü'ş-şey-i mine'l-fem ü lafẓ elreḥa edaḳīḳ yaᶜnī şeyᵓi dehānında remi vü ardı āsāya ilḳā eyledi, dirler. Baᶜde kelāmda istiᶜāre olup (ما يتلفظ به الانسان او فى حكمه مهملا كان اومستعملا) kelāmı ile taᶜrīf olındı. Ve maᶜnā kelāmuñ nefesine dirler ki lafẓ dāll u maᶜnā medlūldur. Ve isim bir şey anuñla bilinen lafẓa dirler. Ve ol şeyᵓe müsemmā dirler. Ve cism bir cevherdür ki ebᶜād-ı ṣelaṣeye ḳābil ola. Yaᶜnī ṭūl u ᶜarż u ᶜumḳa ḳābil ola gerek. Bir levn ile mütelevvin olsun cesed gibi gerek mütelevvin olmasun māᵓ vū hevā gibi ve heyūla Yunanī bir lafẓ olup aṣl u ṣūreti müdbire māde maᶜnāsına ıṣṭılāḥda cismde bir cevher olup cisme ᶜārıż olan ittiṣāl ü infiṣāl ḳabūl u ṣūret-i cismiye ṣūrver nevᶜiyeye maḥal olur. Meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳrateyn: Öyle zuᶜm eylemiş ki murüᵓet ki kemālü'l-merᵓedur. Lafẓ-ı merᵓetuñ nefsi vü sırrı sensüñ. Ve insāniyet ki kemāl-i insāndur. Bir isimdür ki cismi vü ṣūretini müdbir olan

mādde vü heyūlāsı sensüñ ḳıṭ͑atü'l-emr dirler. Ya͑nī şekk ü şübheden faṣl eyledüm murād iderler. Ve delīl-i ḳaṭ͑ī bundan me͑ẖūẕdur. Ve ḳaṭ͑ u faṣl-ı baṣar ile idrāk olınan eşyā meŝelā ecsāmda oldığı gibi baṣīret ile idrāk olınan umūr-ı aḳliyyede isti͑māl olınur. Ve istiŝār istibdād ya͑nī müstaḳīl olmaḳ ma͑nāsına vü kemāl kişinüñ ẕātı vü ṣıfātı anuñla tām u kāmil ola. Ve ẖalāl ẖalenüñ cem͑ī olup ẖale ṭarīḳat-ı ẖasene ma͑nāsınadur. Ve isti͑aliyet ü istevliyet ü celāl ü ẖalāl lafıẓlarında lafẓiyyeden tarṣī͑ vü tecnīs oldığı ẖafī degildür. Me͑āl-i ma͑nā-yı fıḳarāt: Ve senüñ ẖüsn ü cemālde münferid ve kemāl ü ma͑rifetinde müstaḳil ve cāh u celālde rütbe-i ͑ulyāya vāṣıl ve ṭarīḳat-ı ẖasene vü eṭvār-ı müstaẖseneyi ḳaṭ͑ u istilā eylediğiñi ḳāṭı͑a

[28] vü cāzime oldığı ẖālde ṭarafuñdan vuṣlatıma sa͑y-ı belīġ eyledi dimek olur. Ġaḍḍ ṭarafa dirler. H̱afaḍ ṭarafa ma͑nāsına ya͑nī iġmāż-ı ͑ayn eyledi. Ve daẖī kef ma͑nāsına gelüp me͑āli: Ḥattā ben ẓanneyledüm ki Yusuf ͑aleyhi's-selām seni kendi ile ẖüsn ü cemālde tecrübe idüp sen iġmāż-ı ͑ayn ü kef eyledüñ. Bu risālede İbni Zeydūn serd ü ta͑dād eyledigi evṣāf-ı cemīleye ẖüsn ü cemāli ẕikrini taḳdīm eyledi ki ṭā͑ife-i zenānıñ ricāle raġbet ü muẖabbetine bā͑iŝ olan ibtidā ẖüsn ü cemāldür. Ba͑de māl u cāhdur. Binā͑en-͑aleyh himem ü ͑uluvv-ı rütbeyi ṣoñra ẕikr ü te͑ẖīr eyledi. Ve ẖüsn ü cemālde ibtidā Yusuf ͑aleyhi's-selām ile ḍarb-ı meŝel olınup ẖadīŝ-i şerīfde ẕākü'l-kerīm ibni el-kerīm ibni el-kerīm Yūsuf bin Ya͑ḳūb bin İsẖāḳ bin İbrahīm vārid olmışdur. Ve Kitāb-ı Kerīm'de nisveden ẖikāye *fe-lemmā ra͑ eynehu ekbernehu ve ḳaṭṭa͑na eydiyehünne ve ḳulne ẖāşā li'llāẖi mā-hāẕā beşeran in-hāẕā illā melekun kerīm*

(Yusuf/12/31)[9] vārid olmışdur ki nisve-i maᶜhūde Yūsuf ᶜaleyhi's-selām'ı ḥüsn ü cemāl ile tavṣīf eylediklerinde meleke teşbīh eylediler. Zirā ṭabāyiᶜ-i insānda ṣābit ü muḳarrerdür ki maḫlūḳātda melekden aḥsen bir şey yoḳdur. Ḥattā İbrāhīm ᶜaleyhi's-selām'uñ ḍayfında ḳavm-i Lūṭ muᶜāne vü müşāhede eylediler. Bu daḫī ṭabāyiᶜde merkūzdur ki şeyṭāndan aḳbeḥ bir maḫlūḳ yoḳdur. Ve naṣṣ-ı Kerīm'de ṣıfat-ı cehennem ḥaḳḳında *ṭalᶜuhā ke-ennehu ruʾusü'ş-şeyāṭīn(Saffat/37/65)*[10] vārid olmışdur. Resūl-i Ekrem ve Nebiyy-i muḥterem ṣalla'llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinden mervī dür ki leyle-i Miᶜrāc'da Cibrīl-i Emīn ᶜaleyhi's-selām ile semā-i ṣāliṣeye ᶜurūc eyledigümde Cibrīl-i emīn'den bu şaḫṣ-ı mükerrem kimdür diyü suʾāl eyledüm. Yūsuf ᶜaleyhi's-selām'dur diyü cevāb virdi buyurdıḳlarında aṣḥābuñ baᶜżısı istiᶜlām idüp yā Resūlu'llāh nice müşāhede buyurdıñuz didiklerinde leyle-i Bedrde ḳamer gibi gördüm buyurdılar. Mervīdür ki esvāḳ-ı Mıṣır'da meşy ü seyr buyurdıḳlarında şemsüñ āb-ı ṣāfīye münᶜakis olup dīvārlarda teleʾelüʾ ü lemᶜān eyledigi gibi pertev-i cemāli teleʾelüʾ iderdi. Ve naḳale bu güne naḳl iderler ki ḥüsn-i

[29] Yūsuf ᶜaleyhi's-selām ceddesi Sāre'den mervīdür ki Ḥażreti İbrahīm ᶜaleyhi's-selām'dan zamānınuñ meliki aḫẕ itmek ḳaṣd eylemişdür ki ḥikāyesi maᶜlūm u meşhūrdur. Mervīdür ki Yusuf ᶜaleyhis-selām yüz sene muᶜammer olup intiḳāl-ı dār-ı beḳā buyurdıḳlarında bahr-ı fuyūna defn olındı. Baᶜde Mūsā ᶜaleyhi's-selām Nīl'den cism-i şerīf-i Yusuf ᶜaleyhi's-selām'ı istiḫrāc ve yine kendi ile ḳırḳ sene ḥıfẓ idüp Yūşāᶜ ᶜaleyhi's-selām'a teslīm ü Yūşāᶜ ᶜaleyhi's-selām daḫī fetḥi rayiḥādan fāriġ ü nevāḥi-i

[9] Kadınlar, gördükleri karşısında adeta büyülendiler; şaşkınlıkla ellerini kestiler. 'Aman Allah'ım! Bu bir insan değil, bu ancak şerefli bir melektir' dediler.
[10] Onun meyveleri sanki şeytanların kafalarıdır.

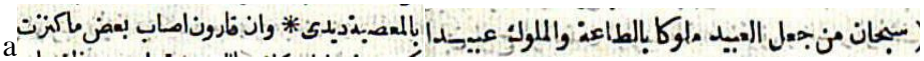
Ḳudüs'den Yūsuf ᶜaleyhi's-selām'uñ beyᶜ olındığı Nablus'a vāṣıl olup cism-i şerīfi Nablus'a defn eyledi. Menḳūldur ki birāderleriñüz size ne işlediler diye ṣunᶜ-ı birāderāndan suᵓāl eylediklerinde لاتسألونى عن صنع اخونى واسألونى عن صنع ile cevab-dāde olup taḳdīre ḥavāle buyurdılar. Ve ehāli-i sicne اللهم اعطف الاخيار ولا تقطع عنهم الاخبار diyu duᶜā eylemişlerdi. Maḳbūl-ı dergāh-ı ᶜizzet olup büldān u emṣārda müteceddid ü ḥādiṯ olan aḫbāra duᶜā eyledikleri eşḫāṣdan aᶜlem u aᶜref bir ferd bulunmaz idi. Ve Yūsuf ismi ᶜAbrī'dür. Ve ᶜAbrī vü ᶜİbrānī lüġatta Yehūd olup maᶜnā-yı lüġavīsi ḥasret-zede vü maḥzūn dimekdür. İmām-ı Ferrā'dan menḳūldur ki Yusuf'da üç lüġat cereyān ider ki ẓamm-ı sīn ü feṯḥ-i sīn ü kesr-i sīn ü Yusuf ᶜaleyhi's-selām'ı Mıṣır'a getürdiklerinde pādişāh Reyyān bin Velīd el-ᶜAmalīḳa olup zamān-ı umūr-ı meliki Ḳaṭfīr yaḫūd Ḳaṭīfīr ki ᶜazīz dimekle maᶜrūf olan şaḫıṣ bedende idi. Ve ᶜAmalīḳ ü ᶜAmāliḳa bir kavimdür ki ᶜ Amāliḳ bin Lavde bin Aram bin Sām ibni Nūḥ evlādından olup bilādda müteferriḳ ü münteşir olmışlardur. ᶜAzīz'üñ zeninüñ nāmı Zāᶜīl olup Zelīḫā dinmekle meşhūr idi. ᶜAyn'ül-meᶜānide Zelīḫā ẓamm-ı zā vü feṯḥ-i lām ile taṣḥīḥ olınmışdur. Egerçi elsine-i nāsda feṯḫ-i zā kesr-i lām ile mütedāvil ü meşhūr idi. Ve Reyyān Yūsuf ᶜaleyhi's-selām'a īmān getürüp zamān-ı saᶜādet-nişānlarında vefāt itmişdür. Ve baᶜżıları mezbūr dört yüz sene muᶜammer olup zamān-ı Mūsā ᶜaleyhi's-selām'da melik-i Mıṣır olan Reyyān'dur diyüp *ve leḳad cāᵓekum Yusufu min-ḳablū bi'l-beyyināti* (*Müᵓmin/40/34*)[11] āyet-i

[30] kerīmesiyle istidlāl iderler. Lākin meşhūr olan budur ki Firᶜavn-ı Mūsā Firᶜavn-ı Yūsuf'uñ evlādından olup āyet-i kerīmede olan ḫiṭāb-ı abānuñ aḥvāliyle evlāda ḫiṭāb-ı ḳabīlindendür diyü cevāb virildi. Mervīdür ki ᶜazīz-i Mıṣır Yusuf ᶜaleyhi's-selām'ı iştirā

[11] Daha önce Yusuf da apaçık delilerle gelmişti.

eyledikde sinn-i şerīfleri on yediye vāṣıl olmışdı. Ve on üç sene ḫāne-i ᶜazīzde mekṣ buyurup Reyyān kendüye vezīr naṣb eyledikde otuz yaşında idiler. Ve bir rivāyetde yüz yigirmi sene muᶜammer oldılar. Ṣalavāta'llāh ᶜAli nebīyyinā ve aleyhi

 merᵓat-i ᶜazīzden murād ḥub-ı Yūsuf ᶜaleyhi's-selām ile maşgūfa olan Zelīḫa'dur. Ve şaġāf ḳalbi iḥāṭa ider. Bir cild-i raḳīḳ olup bir kimse ᶜāşıḳ olsa şaġafü'l-ḥubb dirler. Yaᶜnī muḥabbet ḳalbini iḥāṭa iden cild-i raḳīḳa vāṣıl u bāliġ oldı dimek olur. Ve seli keşf ü ḫalāṣ u kef maᶜnāsına olup selāni falān men hime tesliyet ü eslānı dirler. Keşfecinā maᶜnāsına Evanslı ᶜanhü'l-hümme ve teselli dirler. Enkeşf maᶜnāsına ve sülvāne żamm-ı sīn ile ḫarze ve bile maᶜnāsına olup zuᶜm-ı ᶜArab'da üzerine āb-ı bārān ṣabb u ᶜāşıḳā isḳā olınsa ᶜaşḳdan ḫalās u rehā-yāb olur. Zuᶜm-ı mezbūre bināᵓen Rāciz bu beyti inşād eylemişdür: Meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳra: Ve Zelīḫā senüñ ḥüsn ü cemālüñi müşāhede idüp Yūsuf ᶜaleyhi's-selām'uñ Mecnūn'dan rehā-yāb u ḫalāṣ ve senüñle müteselliye oldı ẓanneyledüm dimek olur. Yūsuf ᶜaleyhi's-selām Mışır'a mālik oldıḳdan ṣoñra Zelīḫā ruḫṣat-yāb olup bir gün meclise dāḫil oldıḳd

 didi. Ḳārūn senüñ kenz ü defn eyledigüñ mālıñ bir miḳdārına ẓafer-yāb oldı ẓanneyledüm.

Beyān-ı ẕikr-i Ḳārūn

Ḳārūn'dan murādı Kitāb-ı ᶜAzīz'de meẕkūr olan Ḳārūn'dur. Ve baᶜżı müfessirinden mervīdür ki mezbūruñ nesebinde iḫtilāf olınup kimi Mūsā ᶜaleyhi's-selām'uñ ᶜammi-

zādesidür. Zirā Ḥażreti Mūsā bin ᶜUmrān bin Ḳāhiṯ bin Lāvī ibni Yaᶜḳub olup Ḳārūn daḫī Yaṣher bin Ḳāhiṯ bin Lāvī bin Yaᶜḳūb'dur,

[31] didi. Ve ḳavl-i mezbūrı Saᶜīd bin Cübeyr ibni ᶜAbbās'dan rivāyet eylemişdür. Ve ibni Cüreyḥ vesāʾir ᶜulemādan ekṯeri ḳavl-i mezbūre ẕāhib olmışlardur. Ve kimi ḫāla-zādesidür, didi. Ve bu ḳavli ᶜAṭā ibni ᶜAbbās raḍıya'llāhu ᶜanhumā'dan naḳl eylemişdür. Ve kimi ᶜammidür. Zīrā Yaṣher bin Ḳāhiṯ Şemsā binti Tebāveb ibni Kiyāben Yaḳşānım bin İbrahīm'i tezevvüc ve ᶜUmrān bin Yaṣher ile Ḳārun bin Yaṣher tevellüd idüp ᶜÜmrān Taḥabbüb bint-i Biṯuʾal bin Kiyāben Yeḳşā bin İbrahim'i tezevvüc ü Mūsā ve Harūn ᶜaleyhüme's-selām tevellüd eyleyüp Mūsā ᶜaleyhi's-selām Ḳārūn'uñ birāder-zādesi vü Ḳārūn Mūsā ᶜaleyhi's-selām'uñ lāb u ümmī ᶜammīdür, didi. Ve ḳavl-i mezbūr Muḥammed bin İsḥāḳ ḳavlidür. Ve Ḳurʾān-ı Kerīm'de *(inne Ḳārūne kāne min-ḳavm-i Mūsā) (kasas/28/76)*[12] āyet-i kerīmesi ḳarābetine ve muḳaddemā īmānına delālet ider diyü taṣrīḥ olınmışdur. Ve Mūsā vü Harūn ᶜaleyhi's-selām'dan ṣoñra Ḳārūn Benī İsrāʾil'iñ aᶜlem ü efḍali ve ḥüsn ü cemāl ṣāḥibi olmaġla münevver tesmiye iderlerdi. Ve münevver tesmiye olınması Ḳatāde raᶜdıya'llāhu ᶜanhu'dan mervīdür. Ve Benū İsrāʾīl'de Tevrātı Ḳārūn'dan aḳrāʾ bir kimse yoġidi. Ve bir rivāyetde Mūsā ᶜaleyhi's-selām'uñ iḫtiyār eyledigi yitmiş nefer zümresinden idi. Lākin ᶜaduyu'llāh Sāmiri gibi münāfıḳ ve ḳavmine bāġy olmaġla bu daḫī kendüyi ihlāk eyledi ki Bārī Teᶜālā Ḳārūn ḥaḳḳında febeġā ᶜaleyhim buyurdı. Ve ᶜulemā maᶜnā-yı baġy Ḳārūn'da iḫtilāf idüp baᶜżı Ḳārūn ḳavmine kibr ü tecebbür ile baġiy eyledi, didi. Ve ḳavl-i meẕkūr Ḳatāde ḳavlidür. Ve baᶜżı Ḳārūn ṣiyābını ḳāmetinden bir şebr ziyāde itmekle baġy eyledi didi ki ᶜAṭā-i

[12] Karun Musa'nın kavminden idi.

Ḫorāsānī ḳavlidür. Ve baʿżı nifāḳ ü küfr ile bāġy oldı, didi ki ḳavl-i Ḍeḥḥāk'dur. Ve baʿżı Ḳārūn Firʿavn'a ḫidmet ve Benī İsrāʾīl'e ẓulm ü ʿadāvet iderdi. Ve Firʿavn Ḳārūn'ı Mıṣır'da iken Benī ʿİsrāʾīl üzerine melik eylemişdi, didi. Ve ḳavl-i mezbūrı Māverdī rivāyet eyledi. Ve baʿżı Mūsā ʿaleyhi's-selām'a ḳaẕf u düşnām idenlere bir miḳdār māl virmege vaʿd itmekle bağiy oldı, didi. Ve bu ḳavl ibni ʿAbbās ḳavlidür. Ve baʿżıları keş ret-i māl sebebiyle Benī İsrāʾīl'e bağy eyledi, didi. Ve Ḳārūn ḥaḳḳında Bārī Teʿālā *(ve āteynāhu mine'l-kunūzi mā-in-mefātihahu le-tenūʾe bi'l-ʿuṣbeti*) *(Kasas/28/76)* [13]buyurdı. Yaʿnī biz Ḳārūn'a

[32] emvāl-i müddaḫare kerem ü iḥsān eyledük. Şol māl ki ṣanādīḳi yāḫūd ḫazāyini ṣaḳlı sebebiyle cemāʿat devābı meyl itdirüp taḥmilinde zaḥmet çekerler. Ve kez emvālden cemʿ olınana ıṭlāḳ olınur. Gerek ḳaʿr-ı arżda medfūn ve gerek ẓāhirde olsun. Ve mefātiḥde iḫtilāf olınup baʿżılar ḫazinelerinüñ ebvābı mefātiḥīdür ve altmış ester ḳaviyü'l-beniyeye taḥmīl olınurdı diyü rivāyet eyledi. Ve baʿżılar ʿaded-i mefātiḥ dört yüz biñ olup ḳırḳ ʿaded çuvala vażʿ iderlerdi, didi. Ve Ḫayşeme İncīl'den naḳl ider ki ḫazineleri miftāḥalarını tevānā vü ayaḳları sekleli altmış ester taḥmīl olınup her siftāḥı bir eṣbaʿ miḳdārı vü her biri bir ḫazinenüñ miftāḥı olup Ḳārūn her ne cānibe rāhī olursa miftāḥları maʿan taḥmīl olınup ḥadīdden olmağla taḥmīlinde ṣuʿūbet olup ḫaşebden pürdaḫte olındı. Ol daḫī gerān olmağla bir eṣbaʿ miḳdārı cild-i baḳardan pürdaḫte olınup ḳırḳ bağlaya taḥmīl olındı. Ve Maḳātil miftāḥların ikişer dirhem vezninde olmasını rivāyet eylemişdür. Ve baʿżıları miftaḥdan mülābese ṭarīḳi ile nefs-i ḫazāʾin murāddur, didi. Baʿżı āḫir ḳatında mefātih ʿilm ü iḥāṭa maʿnāsına olup *(ve ʿindehu*

[13] Biz ona değerli şeyler verdik. Her şey onun elinde olsun daha güçlü olsun diye.

mefātiḥu'l-ġayb)(En'ām/6/59) [14] āyet-i kerīmesiyle istidlāl ider. Ve Ḳārūn'a şol künūz iḥsān olındıgı ḥıfẓı ve iṭlāᶜı nāsdan ḳuvvet aṣḥābı olan cemāᶜati işġāl u ĭlām ider. Yaᶜnī eṣnāf u aᶜdādı besīyār olmaġla ḥesāb u ḥıfẓından ᶜāciz olurlar idi. Ve Kitāb-ı Kerīm'de Ḳārūn ḥaḳḳında *(kāle innemā ūtītuhu ᶜalā-ᶜilmin ᶜindī) (Kasas/28/78)*[15] vārid ve żamīr māla rāciᶜ olup ᶜulemā birḳaç ḳavl üzre iḫtilāf eylemişlerdür. Biri Ḳarūn'uñ ḳavmī mezbūre nuṣḥ u pend eylediklerüñde Ḳārūn Bārī Teᶜālā bende olan ḫayr u ṣalāḥa bināᵓen māl-ı keṯir iḥṣān eyledi. Ve eger bende ᶜilm olmasa mālı iḥsān eylemezdi dimek ola ve bu ḳavle mücāhid gider. Ve biri ve Bārī Teᶜālā baña mālı faẓl u ᶜilmim sebebiyle virdi dimek ola. Ve ᶜilmden murād ᶜilm-i Tevrat'dur. Zirā ḳavm-i Mūsā'nuñ ᶜilmi idi. Ve bu ḳavl Ferrat'uñdur. Biri daḫī ᶜilm kesb ü ticāret ve dehḳāniyyeti virdi dimek ola. Ve ḳavl-i mezbūrı Māverdī naḳl eyledi. Biri daḫī Bārī Teᶜālā benden rāżī oldıġına bināᵓen virdi dimek ola ki ḳavl-i ibni Zeyd'dur. Ve baᶜżılar

[33] ᶜilmden murād Yusuf ᶜaleyhi's-selam'uñ künūzi ᶜilmīdür, didiler. Aḳvāluñ biri daḫī budur ki ṣanᶜat-ı kimyā ile virildi, dimek ola. Ve bu ḳavli Ebu Ṣāliḥ ibni ᶜAbbās'dan rivāyet eyledi. İbnü'l-Mesīb'den mervīdür ki Mūsā ᶜaleyhi's-selām ᶜilm-i kimyāya ᶜālim olup bu Yūşaᶜ ibni Nūn'a ṣülṣüni vü Kālib bin Yuḥtā'ya ṣülṣüni vü Ḳārūn'a ṣülṣüni taᶜlīm buyurup Ḳārūn Yuşᶜa vü Kālib'den daḫī ᶜālim oldıḳlarını taᶜlīm ü ᶜilmine iżāfe eyledi. Rivāyet-i āḫirde Bārī Teᶜālā Mūsā ᶜaleyhi's-selām'a ᶜilm-i kimyāyı taᶜlīm Mūsā ᶜ aleyhi's-selām daḫī ḫᵛāherine taᶜlīm ü ḫᵛāheri Ḳārūn'a taᶜlīm idüp Ḳārūn'uñ keṯret mālına sebeb ve dünyā kendiye feṯḥ olınup ẕikr olındıġı rütbe māldār oldı. Lākin ibni

[14] (Ne var ki) Gaybın (bütün) anahtarları (şifreleri ve projeleri) Allah'ın katındadır.
[15] De ki bende olan ilmi ona verdim.

Cūzi tebṣırada Zeccāc'den naḳl ider ki ḳavl-i aḫīriñ aṣlı olmayup kimyā bāṭıldur. Ve İbni Keṣīr Ḳarūn sanᶜat-ı kimyāya ᶜālim idi. Yāḫūd ism-i aᶜẓamı ḥāfıẓ olup tekṣīr mālda istiᶜmāl eyledi. Ḳavl-i ṣaḥīḥ degildür. Zirā kimyānuñ aṣlı vü ḥaḳīḳatı olmayup ism-i aᶜẓam ile kāfiriñ duᶜāsı maḳbūl degildür. Ve Ḳārūn bāṭınā kāfir ü ẓāhirā münāfıḳ idi diyü tefsīl eylemişdür. Ve naẓm-ı Kerīm'de *(fe-ḫarace ᶜalā-ḳavmihī fī-zīnetihī (kasas/28/79)*[16] vārid olup baġle-i şehbāya ḳırmızı libās ile süvar ve baġleyi erġuvānı serc ve ṣarı zeyn-pūş ile tezyīn idüp rākibā ḳavmine iẓhār ḥaşmet iderdi. Ve rivāyet-i maḳātilde baġle-i şehbāya zer-i serḫaddan zeyn ü erġuvānı zeyn-pūş ile süvār ve kendi ile dört biñ müzeyyen esb-süvār ittibāᶜyla ḫurūc iderdi ki fārislerüñ dabbeleri erġuvānı zeyn-pūş ile müzeyyen idi. Ve üç yüz cemīle vü beyāż cāriye maᶜan ḫurūc idüp ḳırmızı libāslar lābise vü ḥali vü cevāhir ile müzeyyene vü eşheb esterlere süvār olurlardı. Ḥattā Benū İsrāʾīl meftūn u ḥayrān olurlar idi. Baᶜde baġy u tekbir ṭarīḳine sālik olup Bārī Teᶜālā ihlāk eyledi. Ve sebeb-i baġy u helākında iḫtilāf olınup bazı ruvāt rivāyeti üzere çünki Mūsā ᶜaleyhi's-selām baḥri ᶜubūr u Bārī Teᶜālā Firᶜavn'ı iġrāḳ u ihlāk eyledi. Mūsā ᶜaleyhi's-selām ḥubūrıyı Harūn ᶜaleyhi's-selām'a tefvīż ü Harūn ᶜaleyhi's-selām'a rütbe-i nübüvvet ḥāṣıl oldı. Ḥubūre dedikleri Benū İsrāᶜil hedī vü ḳurbānların her ne getürüp

[34] ḥażreti Harūn daḫī meẕbaḥe vażᶜ u semādan bir āteş nāzil olup ḳurbānı aḫz u ekl iderdi. Ve ḥubūreden ṣoñra Harūn ᶜaleyhi's-selām'a nübüvvet ḥāṣıla ve Mūsā ᶜaleyhi's-selām resūl olmaḳla Ḳārūn Harūn'a ḥased idüp yā Mūsā senüñ içün risālet ü Harūn içün hubūre iḥsān olınup ben bir şey ile behr-yāb olamadum. Ṣabr u taḥammül idemem didikde Mūsā ᶜaleyhi's-selām Harūn'a ḥubūreyi ben taᶜyīn eylemedüm. Bārī Teᶜālā

[16] Böylece ziyneti ile (büyük bir ihtişam ile) kavminin karşısına çıktı.

kerem ü iḥsān eyledi diyü cevāb virdikde Ḳārūn Mūsā ᶜaleyhi's-selām'a baña āyet irādet itmedikçe taṣdīḳ eylemem, didi. Mūsā ᶜaleyhi's-selām daḫī rüʾesā-yı Beni İsrāʾīl'e birer ᶜaṣā iḥżār idüñ diyü emr ve her biri birer ᶜaṣā getürüp Mūsā ᶜaleyhi's-selām bir ḳubbeye vaẓᶜ ve Bārī Teᶜālā'dan beyān-ı niyāz eyledi. ᶜAṣāların aṣḥābı muḥāfaẓa içün ol gice anda nübüvvet ve ṣabaḥ oldıḳda Harūn ᶜaleyhi's-selām'uñ ᶜaṣāsı sebze vü ṭarı vü evrāḳı ḫaẓrā ile müzeyyen olup herkes ṣunᶜ-ı Bār-ı Teālā'yı müşāhede eylediler. Ve Harūn'uñ ᶜaṣāsı secere-i levzden idi. Baᶜde Ḥaẓreti Mūsā Ḳārūn'a ḫiṭāb ile ṣunᶜ-ı Bārī Teᶜālā'ya müşāhede eylediñ mi didikde Ḳārūn va'llāh bu senüñ siḥrüñden aᶜceb ü aġreb degildür diyüp kendüye tābiᶜ Benī İsrāʾil ile iᶜtizāl idince Mūsā ᶜaleyhi's-selām ḫasfına duᶜā idüp münḫasif ü helāk oldı. Ve baᶜżı rüvāt bu güne rivāyet ider ki vaḳtākı Mūsā ᶜaleyhi's-selām'a āyet-i zekāt nāzil oldı. Ḳārūn'a ifāde ve her biñ dinārda bir dināra ve her biñ dirhemden bir dirheme vü her biñ şātdan bir şāta ve her nevᶜ şeyʾüñ binüñden birine zekāt olmaḳ üzere muṣālaḥa olup Ḳārūn mālınuñ zekātını ḥisāb ve emvāl-i keşīre oldıġına vāḳıf ve nefsi ol miḳdār māl virmeġe buḫl ve Benī İsrāʾil'i cemᶜ idüp yā Benī İsrāʾil Mūsā ᶜaleyhi's-selām şimdiye dek her şeyʾiñe emr eyledi. Siz imtiṣāl u iṭaᶜāt eylediñüz. Bināʾen-ᶜaleyh el-ān emvāliñüzi aḫẕ u sizi faḳīr itmek murād eyledi didikde Benū İsrāʾil yā Ḳārūn sen bizüm kebīr ü seyyidimizsüñ. Her ne güne reʾy ü emr iderseñ emr ile biz saña inḳiyād iderüz, didiler. Ḳārūn daḫī yā Benī İsrāʾīl falān zen fācireyi iḫẓār

[35] idersiz. Ve ol zene Mūsā ᶜaleyhi's-selām nefsüme ḳaẕef eyledi diyü iftirā eyle ki baᶜde edāʾü'l-ḫateme-i saña şu miḳdār dīnār iḥsān iderüz diyü vaᶜd idüp zen-i maᶜhūde Mūsā ᶜaleyhi's-selām'a bu iftirāyı iderse cemīᶜ Benī İsrāʾil üzerine ḫurūc iderler, didi. Benū

İsraʾīl daḫī zeni cest-ü-cūya müteferriḳ ve dest-res olup Ḳārūn'a getürdiler. Ol daḫī zene yarınki gün Benū İsrāʾil tecemmuᶜ ve sen cümle muvācehesinde Mūsā ᶜaleyhi's-selām benüm nefsüme ḳaẕef eyledi diyü iftirā idersüñ. Saña biñ dirhem rivāyet-i āḫirde biñ dīnār virür ve bir rivāyetde bir kāse dīnār iḥsān u kendi nisvīmine ilḥāḳ iderüm diyü zeni ṭamāᶜ ve irtesi gün Benī İsrāʾil bir maḥalle cemᶜ baᶜde Mūsā ᶜaleyhi's-selām'a varup yā Mūsā Benū İsrāʾil tecemmuᶜ ve senüñ ḫurūc ve kendilere emr ü neḥy ve dīn ü şerīᶜatı tebyīn itmege muntaẓırlardur, didi. Mūsā ᶜaleyhi's-selām daḫī miyān-ı Benī İsrāʾil'e buyurup yā Benī İsrāʾil her kim ki seriḳa ide. Biz ol kimsenüñ yedini ḳaṭᶜ iderüz. Ve her kim ki iftirā eyleye. Biz ol kimseye seksen savṭ ḍarb iderüz. Ve her kim ki mütezevvic olmayup zīnā eylese biz ol kimseye yüz savṭ ḍarb iderüz. Ve eger mütezevvic ise helāk olınca recm iderüz didikde Ḳārūn ya Mūsā efᶜāl-i meẕkūresinden ṣādır olursa ḥükm nicedür, didi. Mūsā ᶜaleyhi's-selām benden daḫī ṣādır olursa yine ḥükm vaᶜẓ eyledigüm gibidür buyurdıḳlarında Ḳārūn eytdi: Yā Mūsā Benū İsrāʾil seni falān zene şu muḳāvele fiᶜl eyledi zuᶜm ideyorlar didikde Mūsā ᶜaleyhi'ṣ-ṣelām beni mi, dedi. Ḳārūn daḫī naᶜam didikde Mūsā ᶜaleyhi'ṣ-ṣalatü ve's-selām mirʾāt-ı maᶜhūdeyi ihẕār idüñ, didi. Ve Ḳārūn zeni iḥżār idüp yā falāna Benū İsrāʾil'iñ tekellüm eyledikleri fiᶜli Mūsā ᶜaleyhi's-selām saña işledi mi Benī İsrāʾil'e baḥrı şaḳḳ u Tevrāt'ı inzāl iden Bārī Teᶜālā ḥaḳḳiçün rāst söyle diyü istinṭāḳ eyledikde Bārī Teᶜālā celle şānehu zeni rāst-gūlıga muvafaḳa buyurup zen teʾemmül ve kendi nefsine ḫiṭāb ile rāst-gūy olup ecr-i cezīle nāʾil olmaḳ Bārī Teᶜālā'nuñ peyġamberini tekẕīb ve eẕāsıyla māldār olmadan efḍal u evlādur

[36] diyüp yā Mūsā Benū İsrāʾil'üñ tekellüm eyledikleri maḥżan dürūg u kiẕbdur. Ve Ḳārūn Mūsā ᶜaleyhi's-selām nefsime ḳaẕf eyledi diyü tekellüm ile saña şu miḳdār māl

vireyim diyü beni iṭmāᶜ eylemişdi. Ẕātuñ ol fiᶜlden berīdür, didi. Ve zen tekellüm iderken Ḳārūn ser-fürū ve sāḳıṭ u nās sākit u Ḳārūn-ı mühlikeye fütāde oldığına ᶜālim oldıḳlarında Mūsā ᶜaleyhi's-selām girye vü zārı iderek secdeye nāzil ve Yā Rab senüñ düşmānuñ baña ezā vü beni ifżāḥ murād eyledi. Ve Yā Rab eger ben senüñ peyġamberüñ isem Ḳārūn'uñ cezāsını baña iḥsān ve beni Ḳārūn'a musallaṭ eyle diyü taẓẓarruᶜ idüp Bārī Teāᶜlā yā Mūsā reᵓsiñi refᶜ ü murād eyledigüñ cezā içün arża emr ile arż saña münḳāde olur diyü vaḥy eyledi. Mūsā ᶜaleyhi's-selām daḫī Benī İsrāᵓīl Bārī celle şānehu beni Firᶜāvun'a baᶜş eyledigi gibi Ḳārūn'a daḫī baᶜş eyledi. Her kim Ḳārūn'uñ ṭarafdārıdur mekānında şābit ve her kim ki baña tābiᶜ vü müᵓmindür. Ḳārūn'dan iᶜtizāl eylesün buyurdıḳda herkes Ḳārūn'ı terk idüp fakaṭ iki kimse Ḳārūn ile ḳaldı. Baᶜde Mūsā ᶜaleyhi's-selām yā arż ḫezīhim diyü arża Ḳārūn ile ol kimselerüñ aḫz u ḫasfına emr eyledikde arż-ı mezbūrları gerdenlerine varınca ḫasf eyledi. Rivāyet-i āḫirde ḫazā Ḳārūn u aṣḥāba buyurdı ve ol vaḳitde Ḳārūn ve aṣḥābı Mūsā ᶜaleyhi's-selām'dan ᶜafv ṭaleb ü tażarruᶜ vü zārī iderlerdi. Ḥattā tamāmen münḫasif olınca Ḳārūn Mūsā ᶜaleyhi's-selām'dan yitmiş kere merḥamet ṭaleb ü suᵓāl eyleyüp Mūsā ᶜaleyhi's-selām şiddet-i ġażabından ḳaṭᶜan iltifāt eylemeyüp arża ḫezīhim dir idi. Arż Ḳārūn u aṣḥābı üzerine munṭabıḳ olup tamāmen ḫasf eyledi. Baᶜde Bārī Teᶜāla yā Mūsā seni ḳaẓ iden ne şeydür ki yitmiş kere senden istiġāşe eylediler. Ve sen iġāse eylemedüñ. ᶜİzzet ü celālüm ḥaḳḳıçün eger baña duᶜā idelerdi. Beni duᶜālarına ḳarīb ü mucīb bulurlardı diyü vaḥy eyledi. Ve Ḳatāde Ḳārūn u aṣḥābı her gün bir ḳāmet miḳdārı arża münḫasif olup giderler. Ve ḳıyāmete degin ḳaᶜr-ı zemīne vāṣıl u bāliġ olmazlar, didi. Mervīdür ki Mūsā ᶜaleyhi's-selām yā arż ḫaziye didi. Ḳārūn serīr üzre cālis ü arż

[37] aḫz u serīri ġāʾib olup yine ḫaziye dimeden zāʾil olmadı. Ḥattā ekşeri münḥasif oldıkda Ḳārūn Mūsāᶜ aleyhi's-selām'dan teraḥḥum ṭaleb ü suʾāl iderdi. Ve Mūsā ᶜaleyhi's-selām iltifāt buyurmayup tamāmen ġāʾib oldı. Pes Ḳārūn u aṣḥābı münḥasif oldı. Benū İsrāʾīl güft ü gū idüp Mūsā ᶜaleyhi's-selātü ve's-selām Ḳārūn'ı ḫasf itdi ki dārını aḫz ide. Ve dār-ı Ḳārun'uñ bir lebinesi zer-i surḫdan ve bir lebinesi sīm-i ḫāmdan ve emvāli daḫī ol dārda mevcūda olup Mūsā ᶜaleyhi's-selām Benū İsrāʾil'üñ güft ū şenī deni istimāᶜ buyurdıḳda Bārī Teᶜālā'ya dār u emvāl-i Ḳārūn'ı daḫī arża ḫasf itdimesine duᶜā idüp Bārī Teᶜālā anları daḫī ḫasf itdirdi. Mūsā ᶜaleyhi's-selām'a senden ṣoñra ebeden iṭāᶜat arżı bir kimseye iᶜade eylemem diyü vaḥy eyledi. *Fe-ḫāsefnā bihi ve bi-dārihi'l-arḍa (kasas/28/81)*[17] āyet-i kerīmesi Ḳārūn ḥaḳḳında nāzil oldı. Ve ibni Keşīr ẕikr ider ki kıṣṣa-ı Ḳārūn Benū İsrāʾil'iñ Mıṣır'dan ḫurūclarından makdem olmaḳ *Fe-ḫāsefnā bihi ve bi-dārihi'l-arḍa (kasas/28/81)*[18] āyet-i kerīmesi ḳarīnesiyle ġālib iḥtimāldür. Zirā dārdan ẓāhir olan bünyānla olmaḳdur. Ve iḥtimāldür ki Mıṣır'dan ḫurūclarından ṣoñra tebehde vaḳiᶜ ola. Bu taḳdīrce dār-ı ḫeymeler ḍarb olınan maḫalden ᶜibāret olur. Nitekim ᶜAntara'nuñ bu beytinde dārdan murād maḥal-i ḫıyāmdur. mirʾātda meẕkūrdur ki bir rivāyetde dārdan murād menzil ü maḳām-ı Ḳārūn'dur. Zirā tebehde ḥaḳīḳatan dār mevcūda degildür. Ve ᶜArab menzile dār tesmiye iderler. Ve baᶜżılar iḥtimāldür ki vaḳᶜ a-i mezbūre Baṣra'da olmış ola, didi. Ve ẓāhir olan daḫi Baṣra'da vāḳiᶜ olmaḳdur. Ve ba ᶜżılar Ḥumāt ile Ḥumuṣ miyānında vāḳiᶜ olan Medineʾ-i Rasten Ḳārūn'uñ şehri olmaḳ

[17] Sonunda onu da, sarayını da yerin dibine batırdık.
[18] Sonunda onu da, sarayını da yerin dibine batırdık.

üzre rivāyet iderler. Vā'llah'ul-aᶜlem والنطف خير على فضله ما ركزت ve nuṭfe senün defn eyledigüñ mālik faẓıl vu baḳiyyesine ẓafer-yāb oldı ẓann eylerem. Faẓıldan murād şeyʾüñ baḳiyyesi olup rekz ü rikāz medfūn māl-ı cāhiliyete dirler ki ḥadīṯ-i şerīfde *fi'r-rikāzi'l-ḫümüs*[19] vārid olmışdur. Nuṭf ᶜArab'dan bir şaḫsuñ ismi

[38] olup bir miḳdār māla iṣābet itmekle nuṭf ile ḍarb-ı meṯel olındı. Ve dirler ki لوكان عنده كنز النطف mā-ᶜadā ve nuṭfe ne güne şaḫıṣ oldığında iḫtilāf olınup ḥaḳīḳatine vāḳıf olmayanlar saḳā olup arḳasıyla saḳī māʾ iderken āb teḳāṭur iderdi. Bināʾen-ᶜaleyh nuṭfe tesmiye olındı. Zīrā nuṭfe lüġatde teḳāṭura ıṭlāḳ olınur. Ve mezbūr faḳīrü'l-ḥāl olup saḳī mā ile taᶜayyüş iderken bir küb altun bulup faḳrdan ḫalāṣ eyle. Ḫāline niẓām geldi, didiler. Ve baᶜżılar rivāyetinde nuṭfe faḳīr derd-mend bir şaḫıṣ iken emvāl-i keṯī reye ẓafer-yāb olup iḫfā eylemek murād eyleyüp mümkin olmayup beyne'n-nās temevlī āṯikār u māl ile müttehem olmaġla nuṭfe tesmiye olındı. Zirā nuṭfe müttehem maᶜnāsına daḫī gelür. Lākin Bilāderi tariḫinde ẕikr ider ki rivāyetüñ eṣaḥḥı daḫī budur: Şaḫṣ-ı mezbūr Naṭıf bin Ḥayberi bin Ḥanẓalet aher bu ᶜabddur ki bādiyede Benū Temīm ile iḳāmet iderdi. Ve Kisrā ṭarafından ᶜāmil ü vāli olan Bāzān Kisrā'ya hediye olmaḳ üzere her sene tuḥfe Yemen ve zer ü sīm ü mesek ü cevāhir irsāl u kendi ṭarafından bir mikdār muᶜtemedun ᶜaleyh ᶜAdem taᶜyīn eylediginden mā-ᶜadā Yemen cānibinden mürūr u ᶜubūr iden Benī Caᶜd'dan ḳāfile ile arż-ı Benī Temīme varınca maᶜa rāhī olmalarına tenbīh ü arż-ı Temim'den ṣoñra müteᶜayyīn olınan müsellaḥ esb-süvāri-i Yemen bahādırları Kisrā'ya īṣāl itmek üzerine muᶜtādları olmışdı. İttifāḳen bir sene Benū Yerbūᶜ arż Benī Ḥanẓale'de ḳāfilenüñ ser-rāhin alup Benū Caᶜd ᶜArabını ve Yemen

[19] 5 ender mineral mevcuddur.

ᶜaskerini ḳatl u Bāzān'ın Kisrā'ya irsāl eyledigi emvāli ve Benī Caᶜd'uñ emvālini cemīᶜan nıhb ü ġāret eylediler ki rüᵓesā-yı ġāret-gerāndan biri Nāciye bin ᶜAḳāl ve biri Ḥariṣ bin ᶜAyyiliye ve mezbūr Naṭıf bin Ḥayberī olup bunlar Fersān Benī Temīm'den idi. Ve bu ġāretde Naṭıf bin Elmas vesāᵓir cevāhirle murassaᶜ altun kemer-bend veşāᵓir tuḥfeden iki ḫarc memlū nehb ü müteferriḳ beyᶜ eyledüm, didi. Defᶜaten işābet-i mālda nuṭfele ḍarb-ı meṣel oldı. Rivāyet-i āḫirde kendi ᶜaşiretinüñ fuḳarāsına ṭulūᶜ-ı şemsden ġurūba varınca beẕl ü iḥsān ve telef eyledi. Ḥattā ferzendānından biri bu beyti inşāᵓ eyledi.

[39] ابی النطف المباری الشمس انی * عریق فی السماحة والمعالی mubāra muᶜāraża maᶜnāsına olup falān beyyāri'r-ruḥ cüdan u seḫāᵓ diyüp saḫāda rāyiḥa iᶜtirāż ider murād iderler. Ve mezbūr Naṭıf sebebiyle Fars u ᶜArab miyānında ḥurūb-ı keşire ceryānından ṣoñra bir gün Naṭıf Ḥatfe Enfehi vefāt eyledi. وکسری حول غاشیتك ġāşiye muṭlaḳa setr idici maᶜnāsınadur. Ve eger ḫāşa sene ġaşiye ıṭlāḳ olınur. Zeynī sāᵓir oldığına bināᵓen ve rūz-ı rustā-ḫīze ġāşiye dirler. Ahvāl u ifzāᶜyla nāsı ġaşy ü setr eyledigine bināᵓen meᵓāl-i maᶜnā: Ḳavvāde-i ibni ᶜAbdūs'ı şol rütbe vaṣf eyledi ki Kisrā'yı ġāşy dār-ı ḫidmetkār ẓanneyledüm dimek olur. Mülūk-ı Fürs'a kisra ve mülūk-ı Rūm'a Ḳayṣer ve mülūk-ı Türk'e ḫāḳān ve mülūk-ı ḥam īr ki mülūk-ı Yemen'dür. Nebᶜin mülūk-ı Ḥabeş'e Necāşī tesmiye olınup ᶜalāmet ü nişān vaż olınmışdur. Ve neseb-i Fars'da iḫtilāf olınup bir ḳavlde Fāris bin Sām bin Nūḥ'dur. Āḫirde Fāris bin Efrīdūn bin İsḥāḳ ᶜaleyhi's-selām olup memleket-ı Fürs'da ibtidāᵓ taḫt-nişīn ü vāẕıᶜ-ı ḳānūn u ayin olan fārs olup baᶜẓı şuᶜarā-yı ᶜArab Fārsi şiᶜrinde ẕikr ü iftiḫār iderdi. Ve ehl-i Fars iᶜtikādında Fāris bin Keyūmerş olup Keyūmerş daḫī Ādem ᶜaleyhi's-selām olmaḳ üzeredür. Ve Fāris bin Keyūmerş riyāset-i dünyāyı adem meylinden nāşī ḫalḳdan münḳaṭıᶜ ve peyġüle-nişīn-i ᶜuzlet ü inzivā olup rūz u şeb kendi

ṣafāsında iken fısḳ u fesād ve baġy ū ᶜināد beyne'n-nās mütezāyid ve ẓalemenüñ ẓulmi ḥaddi mütecāviz olup ᶜadl ü dād bi'l-külliye müżmaḥil ve ber-bād olmaġla ḥükemā-yı zamānı ve müctemiᶜ ve ıṣlāḥ-ı ᶜālem bir melik-i ᶜādile muḥtācdur ki ḥattā merciᶜ-i umūr-ı nās u melceᵓ-i ᶜaceze vü żuraᶜfā vü maṣdar u evāmer ü menāhī ola. Zīrā cesed ki ᶜālim-i kebīrdür. Ṣalāḥında ḳalbe muḥtāc oldıġı gibi ᶜālem-i ṣaġīriñ niẓām u istiḳāmet umūrı daḫī birer reᵓīs-i müdbire muḥtācdur diyüp Fāris bin Keyūmerṣ ḥużūrına müctemiᶜ ve sen cümlemizüñ evveli ve efḍali ve pederimüz ᶜĀdem ᶜaleyhi's-selām'uñ taᶜbiye vü bād-kārı olmakla seni cümleye taḳdīm ü umūrımuzu tafvīż ve senden mübāyaᶜat itmeġe geldük didiklerinde Fāris kendinüñ

[40] emrine imtiṣāl u iṭāᶜat ve inḳiyād itmelerine iᶜtiḳād idecek mertebe şürūṭ beyān ider. Anlar daḫī ittibāᶜ ve iṭāᶜata ᶜahd ü mīṯāḳ ve Fāris'e vüsūḳ ḥāṣıl oldıḳda sāᵓir nāsdan mütemeyyiz olmaḳ içün serine tāc-ı şāhı vażᶜ eyledi. Ve ibtidā tāc lābis olmaḳ Fāris'iñ iḫtirāyıᶜdur. Baᶜde lisān-ı Ādem ᶜaleyhi's-selām olan zebān-ı Süryānī ile ḫuṭbe ḳırāᵓat eyledigi maᶜnāsı Bārī Teᶜāla'ya şükr ü duᶜā ve ṭaleb-i tevfīḳ ü hidāyet olup nice zamāndan tedbīr-i memleket ve ᶜadl ü dād ile ḥareket ü vefāt eyledikde Hevşenk Şāh cālis serīr salṭanat oldı. Ve mülūk-ı Fars mezbūr Fāris'e nisbet olınur. Mervīdür ki bir ṭıfl tevlīd idince semᶜine elsineden bir lisān resīde olmayup insāndan ḫālī bir maḥalde terk olınup tekellüme ḳudret gelecek rütbe-i muᶜammer olsa zebān-ı Süryānī tekellüm eylemek muḳteżāy-ı sirişt ü ṭabiᶜatdur diyü ittifāḳ olınmışdur. Ve Fāris'üñ Keyūmerṣ vaṣfında mübālaġatı olup baᶜżı Ḥaẓreti Ādem ᶜaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām olmasına ẕāhib olup biñ sene muᶜammer oldı, didi. Ve Hevşenk ḥüsnü'l vech bir şaḫıṣ olup pederi Keyūmerṣ'den soñra beş yüz sene pādişāh olmışdur. Ve rūy-ı zemīne müdbir ü ᶜimāret-i

îcād u maᶜādendür. Ḫadîd ve zer-i sîm istiḫrāc vesāḳ-ı mezrūᶜāt içün ḥafr-ı ābār u enhār mezbūruñ iḫtirāᶜdur. Va ibtidā vuḥūş ṣayd u lühumını ekl u cülūdını lābis olan mezbūr olup müddet-i salṭanatında dāʾimā ḫalḳı İslām'a daᶜvet idüp ḫalḳ ile iḫtilāṭı ve bir mekānda mekş olmayup seyyāḥ-ı ᶜālem idi. İbtidā ḥayvānātuñ mūyını aḫẕ ve ġazl ü nesc itdirüp ḫıyāṭatı İdrîs ᶜaleyhi's-selām'dan taᶜlim itmişdür. Ve müddet-i ᶜömri yidi yüz sene olup mezbūrdan ṣoñra Ṭahmuraṣ pādişāh olup ibtidā-i ḫayl u devābbı surüc u licām vesāʾir esbāb-ı zînet ile tezyîn eyleyen mezbūr olup uslūb-ı İdrîs ᶜaleyhi's-selām'da idi. Ve müddet-i salṭanatını ḳırḳ sene ve devlet-i cihetinden ḳavîsi ve sîret ḥasebiyle aᶜẓamı ve siyāsetde esbaḳ-ı mülūk-ı Fürs'dür. Ve anları dört ṭabaḳa dirler. Ṭabaḳa-ı evveli pîşdādıya ki ol mülūk-ı Hevşenk'dür. Ve ibtidā serine tāc vaẕᶜ u serîre cālis olan mezbūr olup ṭufān tevḥîdden iki yüz

[41] sene ṣoñradur. Baᶜde Ṭahmürş baᶜde birāder-i Çemşîd melik ve eḳālîm-i sebᶜaya mālik olup nîrūzı iḥdāş eyledi. Baᶜdehu bîver esb yaᶜnî Ḍaḥḥāk mārı mülk ve eḳālîme mālik olup vaẕᶜ ḫimār u teḫāẕ melāhi vü mugnîn eyledi. Ve Nemrūd mezbūruñ bir nāḥiyede ᶜāmili idi. Baᶜde Efrîdūn ki bir rivāyetde Ḳurʾān-ı Kerîm'de meẕkūr olan Ẕü'l-Ḳarneyn'dür ki ekālîme mālik oldı. Baᶜdehu Menincidi melik olup Firᶜavn Mūsā mezbūruñ ᶜāmili idi. Baᶜdehu Efrāsiyāb baᶜdehu Kūştāseb melik oldı. Ṭabaḳa-ı şābbe-i keyaniyedür. İbtidā Keyḳubād baᶜdehu Keykāvus olup mezbūruñ Siyāvuş nāmında bir ferzendi ẓuhūr eyledigi ḥüsn ü cemālde bî-naẕîr idi. Baᶜdehu Keyḫüsrev baᶜdehu Kehrāsiyab melik olup Baḫtu'n-Naṣr mezbūruñ ᶜāmili idi. Baᶜdehu Kiyāseb melik olup muṣannif-i kitāb-ı Mecūs olan Zerdüşt mezbūruñ mānendedür. Baᶜdehu Erdeşir Behmen ki taḫrîb-i Baḫtu'n-Naṣr'dan ṣoñra taᶜmîr-i Ḳuds eylemişdür. Ve eḳālime mālik

oldı. Baᶜdehu Dāra Baᶜdehu Dār ibni Dārā ki maġlūb-ı İskender'dür. Ṭabaḳa-ı şāliṣe Eşkāniye ki ibtidā Eşkān bin Eşkān melik olup zamānında ᶜAbbās ᶜaleyhi's-selām tevlīd buyurdı. Baᶜdehu Cevz bin Eşkān baᶜdehu Başrin baᶜdehu Köderz baᶜdehu Nerşey baᶜdehu Hürmüz baᶜdehu Erdevān baᶜdehu Ḥüsrev baᶜdehu Belāş baᶜdehu Erdevān-ı aṣgar-i Ṭabaḳa-ı Rabīᶜa ekāsiredür ki ibtidā Erdeşīr bin Bābekan ki Sāsān ibni Erdeşīr Behmen neslindendür. Baᶜdehu ferzendi Şāpūr ki zamānında zındıḳ māni ẓuhūr eyledi. Baᶜdehu oġlı Hürmüz baᶜdehu Behrām bin Behrām baᶜdehu Behrām bin Behrām bin Behrām baᶜdehu Nerşey baᶜdehu Hürmüz ibni Nerşey melik olup neslinden faḳat raḥm-ı māderde bir veled ḳalup tācı henüz tevlid itmeden aña vażᶜ eylediler. Ve baᶜdehu zamān-ı Şāpūr tevlid eyledigi mezbūr Şāpūr zü'l-Ektāf dirler. Baᶜdehu Erdeşīr baᶜdehu Şāpūr bin Şāpūr zü'l-Ektāf baᶜdehu Behrām bin Şāpur ki Kirmanşāh tesmiye olınmışdur. Baᶜdehu Yezdicerd bin Behrām bin Şāpur baᶜde Behrāmgūr. Baᶜdehu Yezdicerd bin Behrām. Baᶜdehu Hürmüz bin Yezdicerd. Baᶜdehu birāderi Fīrūz baᶜdehu Belāş bin Fīrūz baᶜdehu birāderi Ḳubād ki Mezdek Zındıḳ mezbūr zamānında ẓuhūr eylemişdür. Baᶜdehu Kisrā Ānuşirvān bin Kubād melik olup

[42] melikinden ḳırḳ iki sene mürūrında Resūl-i ekrem ṣallāllahi Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretleri mevcūdıyla şerif-baḫş-i ᶜālem olmışdur.Ve Nūşirevān ġalebe-i İskender'den sekiz yüz seksen sekiz sene mürūrında merd olup ᶜaẓimet mülūk-i Fars bunda resīde-i encām olmışdur. Baᶜdehu Hürmüz bin Nūşirevān baᶜdehu Pervīz bin Hürmüz ki Şīrīn'i tezevvüc idendür. Baᶜdehu binti Pervīz melik olup Rüstem ḳatl eyledikden ṣoñra Pervīz'üñ ᶜammu-zādesi Aḫşende baᶜdehu Pervīz'üñ diger duḫteri Arzuḫat melike olup ḳatl olındıḳda melik olmaġa ṣāliḥ bir kimse bulınmayup Erdeşīr Bābek neslinden Kisra

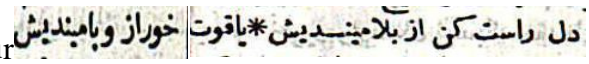
bin Mihriḫaş nāmında bir şaḫṣı taḫt-nişīn eylediler. Anı daḫī ḳatl eyleyüp tecessüs-i bisyārdan ṣoñra Nūşirevān neslinden olmaḳ zuᶜmıyla Fīrūz nām bir şaḫṣa libas-ı tāc baᶜdehu ḳatl olınup Nūşirevān neslinden Ferruḫ zād melik olup ol daḫī ḳatl u şehriyār evlādından Yezdicerd melik olup ḫilāfet-i ᶜOşmān raḍıyāllahu ᶜanhu zamānında Merv'de ḳatl olınup Melik-i Fürs idi. Müselmāna dāḫil oldı. Ve Kisrā kāfuñ fetḫi vü Kisrā ile cāʾize olup Ḫüsrev'üñ maᶜribīdür. Ve zebān-ı Farsī'de meksūr olup yā telaffuẓ olınur. Ve nisbetinde fetḥ-i kāf ile Kisrāvī dirler. Kāsra daḫī cāʾizdür. Cermi vezninde vü cemīᶜ ḫilāf ḳıyās üzre ekāsiredür. Zirā ḳıyās olan rānuñ fetḥiyle Kesrivan idi. ᶜĪsā'nuñ ᶜisūn ü Mūṣā'nuñ mūsūn oldığı gibi kisver daḫī gelür. Ve bu meclisde Kisrā'dan murād Nūşirevān bin Ḳubād bin Fīrūz bin Yezdicerd Sāsāni olup muḳaddemā ẕikr olındığı gibi Nebi Ekrem ve ḥabib-i muḥterem ṣallāllāh Teᶜāla ᶜaleyh ve sellem ḥażretleri mezbūruñ zamānında tevlid buyurup ولدت فى زمن الملك العادل buyurdıḳları mervīdür. Lākin ḥadīṯ-i meẕkūr mevżūᶜ olup aṣlı olmadığına ḥuffāẓ-ı eḥādiṯ ittifāḳ eylediklerin ᶜAliyyü'l-Ḳārī muḫtaṣarü'l-i ḥādīṯde ẕikr ve beyān eylemişdür. Vāḳᶜā Nūşirevān ᶜādil ve muḥabbet reᶜāyā tamü't-tedbīr olup şarḳ cānibinde emṣār-ı ᶜaẓime fetḥ idüp mülük-i keṯīre kendüye iṭāᶜat ve inḳiyād eylemişlerdür. Ve mülük-i Türk olan ḫāḳānuñ duḫterini tezevvüc eylemişdi. Pederi Ḳubād zamānında Mezdek Zındıḳ ẓuhūr

[43] u nāsdan ḫāliyü'ẕ-ẕihn olan ḥumeḳā daḫī mezbūrdan inābet ve emrine imtiṯāl ḥattā Ḳubād daḫī inḳiyād u ittibāᶜ eylemişdi ki cemīᶜ-i nās furūc u emvālde müsāvī ve müşterekdür diyüp ibāḥa iderdi. Ve ḥayvānātdan sefk-i dimāyı tecvīz itmeyüp laḥm ekl eylemez. Ve bir gün ittifāḳı meclis-i Ḳubād'a dāḫil ve Nūşirevān'ıñ maderi ki ḥüsn ü cemālde bī-hemtā idi. Meclisde bulınup Mezdek mezbūreyi müşāhede ve āşüfte vü bī-

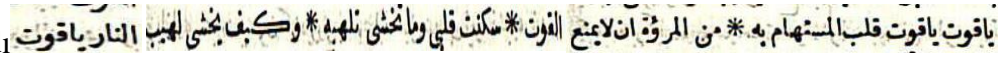
ṣabr olmaġla Ḳubād'a benüm ṣulbumda bir Nebī olup senüñ yüz vechiñe ḳurbān ile ḥāṣıl olacaḳdur. İẕnüñle mübāşeret iderem diyüp Ḳubād bed-nihād daḫī iẕin-dāde oldıḳda ferzendi Kisrā gerçi ṣaġīrü's-sinni idi. Lākin ᶜaḳl u dānişi tām ve kāmil olmaġla bu emriñ ḳubḥ u kerāhatini fehm ü iẕᶜān idüp Mezdek'üñ pāyını takbīl ve bu fiᶜl-i kerīhe iḳdām u mübāşeretden fāriġ olmasını niyāz-ı Mezdek daḫī ᶜazīmetinden rücūᶜ eyledi. Çünki pederi Ḳubād merd ü Kisrā taḫt-nişīn-i ḥükūmet oldı. İbtidā Mezdek'i ve aṣḥābını ḳatl ile icrā-yı aḥkāma şürūᶜ ve bu sebeble aᶜyün-i Fürs'de mehīb ü ṣāḥib-i ṣavlet olup cümlesi muḥabbet eylediler. Kisrā daḫī sīret-i Erdeşīr'i dastūru'l-ᶜamel ve memleketi maᶜmūr ve abād ve meẕālim ü fesādı ḫalḳdan bi'l-külliye refᶜ ū defᶜ u icrā-yı ᶜadl u dād u miyān-ı meşhūre ve keşīre iḥdāṯu bünyād eylemişdür. Ez-cümle ḥablü'l-feṭḥ ferāzende bābü'l-ebvāb nām maḥalle-i ḳarīb bir sūr-ı ᶜaẕīm ve bir ḳalᶜa-ı kebir ü cesīm vażᶜ ve binā ve rūmiye tesmiye eyleyüp bir belde-i ᶜaẕīme daḫī bünyād eylemişdür. Bir daḫī meşhūr āfāḳ olan eyvāndur ki bādī-i bānisi ve vażᶜ-ı esasınuñ şāriᶜ ve mübtedīsi Şāpūr olup Kisrā terfīᶜ ve itmām-ı metīn ü müstaḥkem binānuñ inşiḳāḳı-ı muᶜcize-i Nebiyy-i āḫirü'z-zamān olmışdur, ṣallā'llāh Teᶜālā ᶜaleyhi ve ᶜala ālihi ve ṣaḥbihi ecmaᶜīn. Mervīdür ki Hārūn er-Reşīd eyvān-ı Kisrā'yı hedm ü iᶜdām murād u Yaḥyā bin Ḫālid Bermekī ile istişāre eyleyüp Yaḥyā eyvān-ı meẕkūruñ bekāsında muᶜcize-i bāḳīye olmaġla iᶜdām münāsib degildür diyü Hārūn'ı menᶜ lākin Hārūn işġā itmeyüp hedm olınmasına emr ü Yaḥyā'ya sū-iẕan ile mücerred Fürs ecdādıñ olup eşerleri müżmaḥil olmamaḳ içün mümaneᶜet idersün

[44] diyüp hedmine mübāşeret ve bir şerefesini hezār taᶜb ve meşaḳḳat ile gerçi hedm eylediler. Lākin māl-ı bī-nihāye telef olmaġla nādim ü fāriġ oldıḳda Yaḥyā yā emīrü'l-

müʾminīn bu miḳdār hedmine şürūʿ oldıḳtan ṣoñra tamāmen hedm iḳtiżā eyledi, ḥattā dimesünler ki ġayruñ binā eylediġini Hārūn er-Reşīd hedm ve iʿdām eylemeden ʿāciz oldı, didi. Ve Hārūn teġāfül idüp terk eyledi. Mervīdür ki bir vaḳitde mülūkden bir melik ṭarafından ilci gelüp Kisrā eyvānda pister-nişīn-i ḥükūmet iken meclisine dāḫil ve eyvānda bir miḳdar iʿvicāc müşāhede vü sebebinden istiḳṣā eyledikde bu güne cevābdāde oldılar, eyvānuñ vażʿ u bünyādına mübāderet olındıḳda ḥālā muʿavvec olan maḥallī bir faḳīre pīre-zenüñ ḫānesi olup melik ṭarafından iştirā ve eyvāna żamm u ilḥāḳ murād eylediklerinde pīre-zen imtināʿ ü metānet-i ʿadem-i rıżā ile temerrüd gösterüp ʿiṭmāʿ ü terġīb ḳaṣdıyla ḳıymetinden iżʿāf ve mużāʿaf ziyāde māl virdiler. Bir vechle rıżā-dāde olmadıḳda böyle kec ve müʿavvec binā ve ṭarḥ olınup itmām olındı diyü ḫatm-i kelām eylediklerinde ilci bu güne iʿvicāc u müstevī vü bī-ʿayb olmadan aḥsen ü evlādur, didi. Mervīdür ki ṭāḳ-ı Kisrā'nuñ bināsı tamāmında pīre-zen melike gelüp imtināʿ ve temerrüdden ġarażım senden ṣoñra senüñ ʿadl ü dādıña bir eṣer celī ve āşikār bāḳī ḳalup herkesüñ ḫayr ile yādına bāʿiş ola diyü bu ḫuşūneti irtikāb eyledüm diyüp iʿtizār eyledi. Ve Kisrā eyvānı temām ū ikmāl eyleyüp ḳubbeye bir silsile-i dırāz āviḫte ve ceresler āvīze ve ser-i silsileyi ḫāric ḳubbeye irsāl itdirüp her kim ki maẓlūm ola baña iʿlām içün bu silsileyi taḥrīk eylesün ki üzerinden refʿ-i ẓulm ile iḥḳāḳ-ı ḥaḳ u icrā-yı ʿadl ü dād idem diyü münādīlerle ḫalḳa tefhīm ve iʿlām eyledi. ʿAskerī ẕikr ider ki bir kimse birinüñ ḥaḳḳında ḥükkāme saʿy u ġammaz eylese حرك فلان على فلان السلسلة dirler. Ve Kisrā'nuñ vasaṭ ṭāḳa zincīr ʿadl āvize eyledigi Vaḥşī'nüñ Ḥaẓreti ʿAli medḥinde olan bu ḳıṭʿasından daḫī fehm olınur اگرچه زنجیرعدل ازجور به بندد بایین نوشروانی * زمیل شهاب از برای سیاست به یعنی گ.

[45] mecerre feṯ-i mīm ile kehkesān maᶜnāsına olup diyār-ı ᶜAcem'de bir kimseye siyāset murād olına, burnını delüp bir tīr geçürirler. Ve suḳ ü bāzārı ᶜibret içün gezdirürler. Bināʾen-ᶜaleyh meyl-i şihābı tīre teşbīh ider. Ve siyāset olınan çerḫdür. Meḳūldur ki bir gün Kisrā eyvānda pister-nişīn-i dād iken bir mār-ı siyeh zehr-efşān olaraḳ bārūyı eyvānda lāne perdaḫt olan kebūteriñ āşiyānasına teveccüh ve peççe-i kebūter gūyā kendiye nezl ü mā-ḫāżer olmaḳ içün āmāde olınmış gibi ekl ü belᶜ itmek arzūsında oldıḳda Kisrā kemānın der-dest ve ṣanᶜat-ı tīr-andāzı bī-icrā ve mār-ı siyāhı ihlāk u ifnā idüp hem-sāyemüz düşmenlerine biz böyle tertīb-i cezā iderüz, didi. Ve birḳaç gün güzerānında kebūter minḳārına bir habb almış gelüp meclis-i Kisrā'ya ilḳā Kisrā daḫī alup zerᶜ itdirüp reyḥān ẓuhūr eyledi. Ve ol vaḳte degin aṣla reyḥān müşāhede olınmamışdı. Bināʾen-ᶜaleyh feraḥ-nāk olup kebūter bize Bārī Teᶜālā'nuñ ilhāmıyla ne ḫoş mükāfāt eyledi. Allāh Teᶜālā'dan recā ve niyāz iderüm ki bize daḫī reᶜāyāya iḥsānı ve niᶜmetine şükri ilhām eyleye diyüp şükr-i Yezdān eyledi. Ruvāt-ı keşī re rivāyeti üzere Kisrā'ya birḳaç şey maḫṣūṣdur ki ez-cümle bir fīl-i beyāẓa süvār olurdı ki ḳaddi on iki zirāᶜ idi. Ve lisān-ı sevr ismiyle müsemmā bir yāḳūta mālik oldı ki lemaᶜān u żiyāsı şemᶜ ü sirācdan ziyāde idi. Ve Felehīz nāmında bir muṭrib-i feraḥ-baḫṣa ẓafer-yāb oldıgı ᶜūd-ı Ḫorāsānī dimekle meşhūr olan ᶜūdı on iki vetere üzere peydā vü iḫtirāᶜ idüp her çend bir kimse taḥrīk-i evtārı ile naġme-i senc ü neva-sāz ola, illā hū ṣ adāsı istimāᶜ olınurdı. Mervīdür ki yāḳūtuñ ṭabīᶜatı bārid ü raṭb olup ṭāᶜūn zamānında bir kimse belᶜ eylese ol şaḫṣa ṭāᶜūn iṣābet eylemez. Ve Şeyḫ Nizāmī'nüñ beytinden ol ḫaṣṣa fehm olınur Vū yāḳūtuñ maḳbūlı

rümmānī ḳırmızı olanıdur ki bir danesini nūş itseler. Ve verāsa ve ḫafaḳāna ve żaʿf-ı ḳalbe nāfiʿdür. Ve nevā-i baġda iẕāḫatıñ yāḳūt hān ʿale'd-deru ve'l-yāḳūt şuʿarādan biri Yāḳūt ismi

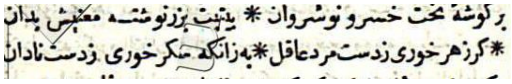
[46] ile müsemmā bir maḥbūb ḥaḳḳında bu ḳıṭʿayı inşād idüp ḳavl-i ḥasan olmaġla taḥrīr olındı

mıṣrāʿ-ı āḫīr yāḳūt ateşden mutażarrır olmadığına telmīḥdür. Ve Kisrā içün her gün bir kereʾ esb ü şīr güsfend ile iṭʿām u terbiye olınmış bir cedī zerḳāyī zer-i ḫālişden perdāḫte tıġ ile ẕebḥ u tenevvüri ʿūd-ı Hindī ile teshīn ü kere vü cedīyi mey nāb ile ʿasel ve nemek ve misk ile ṭulā olınup zer-i ḫālişden maṣnūʿ sīḫlere gecirilüp altun zincīrle tennūre āvīze ve baʿdu'ṭ-ṭabḫ altunḫ̌ana vażʿ ve Kisrā ḥużūrına iḥżār Kisrā daḫī ekşerini ekl eyledikden ṣoñra baḳiyyesini nüdemāsınuñ ziyāde muʿteber ve mültefit olanlarına ihdā vü irsāl iderdi. Baʿde tenevvür kesr ü şikest olınup her gün müceddeden birer tenevvür-i sāḫte iderlerdi. Ve Kisrā'nuñ kemāl-i şevket ü ʿaẓimetindendür, sarāyında yitmiş melik ḥāẓır u mevcūd olup ilticā ve istimdād itdikleri hezār kere vāḳiʿ olmışdur. Ve Kisrā'nuñ sīret-i memdūḥası kütüb-i tevārīḫde ẕikr ü tafṣīl olınmaġla her birini bu maḥalde serd ü irād-i taṭvīle bāʿiş olmaġla bu miḳdār ile iktifā münāsib görüldi. Ez-cümle zīr-i ḥükümetinde olan büldāndan birinden naṣ bī-gerdesi bir ʿāmil Kisrā'ya mektūb irsāl ve bu sene cevdet-i rebīʿ ü veferāt-ı mezrūʿat sebebiyle reʿāyāsının sābıḳadan ezyed-i ẕü-ḳudret olmaġla rüsūm muʿtāddan ziyāde resm aḫz olınmaġa ṭarafıñuzdan meʾẕūn olursam her bār irsāl olınan resmüñ ażāʿfı taḥṣīl olınur diyü ifāde eyledikde Kisrā cevab-dāde olmayup sükūt ile muʿāmele ve ʿāmil-i mücāb oldığın fehm itmeyüp ifāde-i merāmda iʿāde-i kelām eyledikde Kisrā cevāb-ı mektūbı bu güne taḥrīr ü irsāl eyledigi

muḳaddemā irsāl eyledigüñ mektūbuña ᶜadem-i iltifātımuzdan ᶜadem-i rıżāmuzı fehm itmeyüp meᵓmūr oldıġuñ emirden münzecir ü memnūᶜ olmayup terk-i edebe tekrār tecāsür eyledük. İmdi mektūbum vüṣūlında kūşkuñ birīni ḳaṭᶜ u bırī ale şānuñ olmayan ḥuṣūsdan

[47] kef-i yed idesin diyü ḫatm-i kelām eyledikde Aᵓmil kendi güşunuñ birini bir bürīde idüp müteᵓeddib ve sākit oldı. Sīret-i ḥasnesinüñ biri daḫī budur ki bir şaḫıṣ peydā olup kimdür ki benden üç kelime-i ḥikemīyeyi biñ dināra iştirā ide diyü her sūḳ u bāzārı devr ü nidā ve āḫirü'l-emr Kisrā'nuñ gūşına vāṣıl olup şaḫṣ-ı mezbūrı iḫżār u kelimāt-ı maᶜ hūdeyi istinṭāḳ ve istiḫbār eyleyüp ol şaḫṣ-ı ḥikmet-şiᶜārı kelimāt-ı pend-āmīzi bu gīne silk-i edāya naẓm u tertīb eyledigi maᶜlūmıñuz olsuñ ki nāsuñ mecmūᶜ-ı ḫayırlu ve kār-güzār olmayup ġiṣṣ ve semīn ü mütefāvitdür didikde Kisrā taṣdīḳ ve birinden daḫī suᵓāl eyledikde gerçi cemīᶜ-i nās ḫayrlu degildür, lākin cümlesine iḥtiyāc emr-i muḳarrerdur diyüp Kisrā teslīm ve kelime-i şāliṣeyi istiḫbār eyledikde netīce-i muḳaddemeteynn meṣ ābesinde olan āḫir-kelām budur ki çünki cemīᶜ nās yeksān u berāber olmayup cümleye iḥtiyācdan rehā imkānda olmadıġı maᶜlūm u müsellem oldı. Herkese istiḫḳāḳ u istiᶜdādı mertebe-i naẓar u liyāḳat ve iḳtidārına göre iltifāt olınup ḫidemāt-ı refīᶜa vü denīyye erbābına tevcīh ve taḳlīd olına diyü edā-yı murād eyledikde Kisrā maḥẓūẓ olup biñ dināra müstaḥaḳ olduñ, virsünler diyü emr eyledi. Ve şaḫṣ-ı mezbūr ḳabūl itmeyüp māl ile ḥikmeti iştirā itmege ṭālib kimdür diyü murādım maṭlaᶜ olmaḳ idi, ḥāṣıl oldı diyüp Kisrā'ya vedāᶜ eyledi. Mutat ṣāḥib-i meclis nüdamāsını istiṣḳāl ve meclisden inṣirāfını işᶜār murād ve işāret-i maḫṣūṣa ile tefhīm itmek dāᶜbını Kisrā vaẓᶜ ve ḳānūn eylemişdür ki her çend ki nüdemāsınuñ birdür, bīrūn olmalarını murād eyleye. Bālīne ittikā ve istinād

ü pālerini medd ü irsāl idüp muṣāḥibler mütefeṭṭın ve meclisinde çıḳup giderlerdi. Kisrā'dan ṣoñra gelen mülūk daḫī eṣer-i Kisrā'ya iḳtifā ū itbāᶜ ve bu meslege sālik ve her biri bir işāret vażᶜ eylediler. Ez-cümle fīrūz kücek gözlerin oġşadırdı. Ve Behrām serīr-āverde olup āsumāne nigāh iderdi. Ve mülūk-i İslāmiye'den Muᶜāviye ḥażretleri raḍıyā'llahu ᶜanhu el-ᶜizzetu billāh dirdi. Ve ᶜAbdu'l-melik bin Mervān destinde bulınan şeyᵓi remy ū ilḳā

[48] iderdi. Ve ᶜÖmer bin ᶜAbdü'l-ᶜazīz duᶜāya meşġūl olurdı. Ve bu ᶜādāt-ı mülūk-i buḫalādan māldār bir kimseye naḳl ve sizüñ ᶜalāmet-i istiṣḳāliñüz ne günādur diyü suᵓāl olındıḳda yā ġulām ṭaᶜām getür dimādür, didi. Ve Kisrā'nuñ naṣāyiḥindendür ki ebdān-ı insān gıdādan ḳuvvete nice muḥtāc ise ḳulūb daḫī öyle ḥikmetden ḳuvvete muḥtācdur, didi. Ve Merāḳīᶜ ḳıṣṣasında vāḳiᶜdür ki ḳaçan ki mülūk mülkini emvāl-i raᶜiyye ile maᶜmūr ve tedbīr eylese şol kimseye teşbīh olınur ki ḫānesinüñ esāsını hedm ü naḳżile saḳfını taᶜmīr ide. Ve Kisrā altundan birisini ber-dāḫt itdirüp der ile naḳş u taḥrīr itdirdi ki ᶜāfiyetler olsun bir kimseye ṭaᶜām ki māl-ı ḥelālden ola. Ve baḳiyyesini muḥtāc olanlara beẕl ü ibāḥa eyleye. Ve şol ṭaᶜām ki iştihā-ı tām ile ekl ü tenāvül iderseñ ḥaḳīḳatde ol ṭaᶜāmı ekl itmiş olursun. Ammā şol ṭaᶜāmı ki iştihāsız tenāvül idesin, ṭaᶜām seni ekl eylemiş olur. ve Kisrā'ya suᵓāl olındı ki künūz ü defāyinüñ enfaᶜ vü aᶜẓamı nedür cevāb eyledi ki künūz didikleri şol kimseye kerem ü iḥsāndur ki küfrān-ı niᶜām olmayup kendüye olan iḥsānı bilüp fürū-māyeler gibi ikrām idenlere isāᵓet üzre olmaya ve daḫī kendīden ṣoñra ᶜilm ü maᶜrifetinüñ eṣeri bāḳī olup ḫalḳ intifāᶜ ideler. Bu daḫī kelām-ı Kisrā'dandur ki kerīmüñ ger senelik

vaḳtinde ṣavlet ü ġaẓabından ve leʾīmüñ seyr oldıġı vaḳitde ṣavlet ü mażāretinden ḥazer ü ictināb lazımdur. Ve Nūşirevān'uñ vird zebān eyledigi kelimāt-ı ḥikemiyedendür ki لا ملك الا بالجند ولا جند الا بالمال ولا مال الا بالرعية ولا رعية الا بالعدل ve Hārūn er-Reşīd Selāṭṭīn māᶜdelet şiᶜār zümre-i ḥāsirīn-i küffārdan daḫī olursa mes türāb-i cesedine żarar itmez. Ḫaber-i ṣıḥḥat-i eşerini ḥuṣūl-ı itmiʾnān ile taṣdīḳ içün Medāyin'de ḳabr-i Nūşirevān'ı nebş eyledikde on künküreli tācı muraṣṣaᶜ bir ser ü birer güne cevher-i ḳıymetdār ḫātemler der-engüşt ü siyāh aṭlas kefene-i

[49] ābenūs tabūt içinde henüz vażᶜ olınmış gibi ṭarī tāze ve kelimāt-ı mezbūreyi tāc-ı künkürelerine nüvişte ve yanında zümrüd-i rümmānī ḳabżalı bir şimşīr-i muraṣṣaᶜ-ı zerīn-i ġılāf mevcūd müşāhede eyledikde Hārūn sibābe gezā-yı ḥayret ve bu ḥāl kāze kāve-i nāmūs u ġayret olup nice kār u nekühīden ferāġına sebeb oldı. Ve ol muraṣṣaᶜāt-ı gīnān-bahā dest taᶜarrużdan maṣūn u rehā-yāb olsun içün eşer ḳabri izāle ve üzerine Şaṭṭ u Diyāle Nehirleri mecmūᶜndan bir cedvel irsāl eyledi. İmdi ᶜadl ü dādı pīşe nihād iden Selāṭīn İslāmiye ki عدل ساعة خير من عبادة ستين سنة vaᶜd muḳarreru'l-āncāzī ile iᶜzāz olınmışlardır. Aᶜlālī ᶜaliyinde muḳarribān-ı Ḥażret olan evliyā-ı ṣāliḥīn ile hem-nişīn olmaḳ muḳarrerdür. وقيصر رعى ماشبتك yaᶜnī ḳayṣer senüñ mevāşiñi raᶜ-ı idüp çūbānıñ oldı ẓanneyledüm. Ḳayṣer muḳaddemā ẕikr oldıġı gibi mülūk-ı Rūm'a isim olup Rūm tesmiyesine sebeb mülūk-ı mezbūre Rūm bin ᶜAyyaṣ bin İsḥāḳ ᶜalem mi nabet olınmışdur. Rivāyet-i uḫrāda Rūmī'yeye mensūblardur, lākin rivāyet-i ālā ṣaḥīḥdür, zīrā Rūmī'yenüñ binā olınması mülūk-ı mezbūrenüñ ẓuhūrından ḳatı vāfir zamān müteʾeḫḫirdür. Ve muḳaddemā Rūmī'yeye Remmāṣ tesmiye olınup Rūmī'ler sākin oldıḳdan ṣoñra Rūmī'ye tesmiye olındı. İbn Kelbī rivāyet ider ki İsḥaḳ ᶜaleyhi's-

selām'uñ otuz evlādı olup birinüñ ismi Rūm'dur. Ve Rūm eṣferāllūn olmaġla evlādına benü'l-aṣfar dirler. Mervīdür ki beniyyü'l-aṣfara Ḥabeş'e istīlā vü nisvānlarını seby ve ġārāt ve Rūmī'ler beyāż Ḥabeş'e siyāh olmaġla ikisinden ḥāṣıl olan evlād aṣferü'lnīn olmaġla Benū asfar tesmiye olındı. Ve Rūmī'lerden ibtidā Ḳayṣer ismi ile müsemmā olan ibni Enẕer Ṭūs'dur ki nāmı Ḳabşer'dür, ve Ḳabşer tesmiyesine bā^{c}iṯ māderi mezbūre ḥāmil ve vaż^{c}-ı ḥaml idemeyüp şikemi şaḳ u derīde olınup mezbūr ẓuhūr itmekle Ḳabşer tesmiye olındı. Vesā^{ɔ}ir nāsıñ tevlidi gibi nisādan tevellüd itmedüm diyü iftiẖār iderdi. Ba^{c}de Ḳabşer Ḳayṣer'e tebdīl olınup mülūk-ı Rūm'a Ḳayṣer dinildi. Ve Ḳayṣer ġāyet ^{c}anīd ü cebbāz idi. Ve memleket-i Rūm ile Yunanı ibtidā cem^{c} iden Ḳayṣer olup sebebi budur ki Ḳayṣer'üñ pederi

[50] Anṭarṭus'a mülūk Yunān'ıñ nesli munḳarıż u Kleopaṭra nāmında bir zen-i naḳış eltedbīre münḥaṣır olup memleket-i Yunan'a mālike oldı diyü i^{c}lām eylediler. Anṭarṭus daẖī tezevvüc ü Yunan'ı kendi mülkine żamm u iżāfe itmek ṭam^{c}ıyla Kleopaṭra'ya elçi irsāl ve tezevvücüñi murād eyledigini ifāde Kleopaṭra daẖī redd ü muẖālefet eyledigi ṣūretde maġlūba belki helāk olmasını emr-i muḳarrer bildigi ecdādı munḳarıż oldığı eş nāda Anṭarṭus memleketinüñ bir ṭarafını żabṭ idüp Kleopaṭra'nuñ istirdāda iḳtidārı olmamışdı. Binā^{ɔ}en-^{c}aleyh tezevvüce hezār şevḳ ile rāżıyam, lākin henüz ba^{c}żı levāzımda ḳuṣūrımızı tekmīl idince beni imhāl ve da^{c}vet itdigüm zamān teşrīf itsünler diyü istimhāl u Anṭarṭus daẖī vaḳt-i mev^{c}ūde'ye müntaẓır olup Kleopaṭra mekr ü ẖadi^{c}a ṭarīḳine ẕāhibe ve taẖlīṣ-i giribāna bir ḥīle tefekkür ve mulāḥaẓa ve kendi nefsini düşmāndan aẖẕ-ı intiḳām içün fedā idüp ikimiz birden helāk olmaġa āyā çāre nedür dirken ol ṭaraflarıñ rīkistān olan maḥallerinde bulınur, bir mār-ı zehrnāk olurdı ki zehri bir

kimseye iṣābet itse ol anda helāk olurdı. Ḫāṭrına bu mār ḫuṭūr ve tedārik idüp bir şīşeye vaż^{c} u ḫacletgāh-ı bisāṭ-ı fāḫire ve cevāhir nefse vü ezhār ü şükūfelerle tezyīn ve kendi tac-ı şāhı lābise ve serīri cālise olup Anṭarṭus'ı da^{c}vet ol daḫī bāb-ı ḳaṣra vāṣıl u dāḫil oldıḳda Kleopaṭra şīşeden mār-ı zehrnākı iḫrāc eyledi. Ve ol sa^{c}at Kleopaṭra'yı ihlāk u taḫt üzre olan şükūfeler ḫelālinde me^{c}ā eyledi. Lākin Anṭarṭus bu ḥālden bī-ḫaber ve hezār şevḳ u ḫırām ile taḫta teveccüh ve Kleopaṭra'yı selāmetde ẓannıyla bir ṭarafına cālis ve şükūfelere dest-i dırāz u ẕevḳ-yāb olayım dirken desti ḥayyeye iṣābet idüp ol ānām daḫī ihlāk eyledi. Rivāyet-i uḫrāda leyle-i zifāfda sīm ile āmīḫte ṭa^{c}ām āmāde ve iḥżār ve zen ü şevher ma^{c}an tenāvül idüp helāk oldıḳlarında Anṭarṭus'ıñ ferzendi Ḳayṣer leşkeriyle bir maḥalde ḳarār u intiżār üzere iken vaḳ^{c}adan agāh u Yunānī gelüp żabṭ ve melik-i mevrūṯı olan Rum'a ilḥāḳ u elli sene żābṭ-ı

[51] memleket olup Kaysāriye-i Rūm'ı rivāyet-i uḫrāda olup Kaysāriyeri Şām'ı binā ve iḥdāṯ u Ḳayṣer ki a^{c}ẓamı mülūk-ı Rūm'dur, merd oldıḳda irvām miyanında iḫtilāf vāḳi^{c} vü her biri bir ṭarafı żabṭ ve mülūk-ı keṯīre peydā oldı. Ve ba^{c}ẓı kütüb-i tevārīḫde mezbūrenüñ nāmı Ḳleopatra ẓabṭ olınup aḫir-i mülūk-ı Yunān olup yiġirmi iki sene mālike olmışdur. Ve ḥikemiye ve mutefelsife ve mu^{c}aẓẓame ve ḥükemādan olup ^{c}ilm-i ṭıbda vesā^{ə}ir ^{c}ulūm-u ḥikemīde muṣannefāt-ı keṯīre ṣāḥibesi ve baḳıyye-i ḥükemā-i Yunan'dur. Ve mār-ı mezbūr bir nev^{c} ḥayyedür ki Ḥicāz ve Mışır ve Şām'da bulınur. Mes^{c}udī dir ki bilād-ı Ḫorāsān'da bir nev^{c} ḥayye müşāhede eyledüm ki bir şibr ḳadı vü iki re^{ə}si olup zīr-i rikde ḳarār u insan yaḫūd ġayrī ḥayvān müşāhede eylese yerinden bir ẕirā^{c} miḳdārı pertāv ü bir re^{ə}si ile ledġ u ḍarb idüp her ne ^{c}użvına iṣābet iderse min sā^{c}atihi ihlāk ider. MezbūrḲayṣer'iñ iḫbārındandur ki ^{c}uḳalā-ı devletden biriyle bir emr-

i mühim istişāre murād eylese birisine refāhiyet üzre taᶜayyüş idecek nafaḳa vü kisvesini iḥsān iderdi ki teşvīş-i ḫāṭırı olmayup ẕihni tesviye ve ᶜaḳl-ı selīm olup reᵓy ü tedbīri istiḳāmet üzre ola. Ve bir maṭlab u murādı teḫallüf ve bir niᶜmet zāᵓil olsa ḥīle andan keff-i naḳīsdur, ve Nil'den yeᵓsdür, dirdi. Ve ibtidā mülūk-ı Rūm'dan müştehir olan Ġāliyūs olup baᶜde Bulevs baᶜde Aġşaṭaş ki laḳabı Ḳayṣer'dür, melik olup mezbūr Ḳayṣer Mıṣır u Şām'a mālik ü Benī İsrāᵓīl taḥt-ı ḥükümetine dāḫil ve ᶜAbbās ᶜaleyhi's-selām mezbūruñ zamānında ḳadem-i nihāde-i sarāy vücūd olmışdur. Baᶜde Ṭayyariyūş melik olup Ṭıbırya'yı binā eyledi. Baᶜde ᶜAniyūs melik olup zamānında ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selām semāya refᶜ olındı. Baᶜde Ḳulūẕiyūs baᶜde Bārūn baᶜde Sāsiyānūs baᶜde Ṭīṭūs ki ṣānī muḫarrib kuds-i şerīfīdür. Baᶜde Vemṭīşūs baᶜde Bārvās baᶜde Oznayuske ṣāḥib-i mecesṭi Baṭlamyus mezbūr zamānındadur. Baᶜde Anṭişişos baᶜde Merfūş baᶜde Ḳūmūdūs ki zamānında Cālīnūs ẓuhūr eylemişdür. Baᶜde Nuṭnecus baᶜde Sebārus baᶜde Anẕoniṣos-ı ṣāni baᶜde İskenderūs baᶜde Meksembinūs

[52] baᶜde ᶜAzūz Yānūs baᶜde Rıḳyānūs ki Aṣḥāb-ı Kehf mezbūrdan Kehf-i firār eylemişlerdür. Baᶜde Ġālinūs baᶜde Eryānus baᶜde Felevẕus baᶜde Evraḳlīnūs melik olup ṣāᶜiḳadan mürd oldı. Baᶜde Firūḳūs baᶜde Ḳalīṭānūs ki mülūk-ı Rūm'dan aḫir ᶜabde-i eṣnāmdur. Baᶜde Ḳosṭanṭīn muẓafferi ki Rumī'den Bizanṭiye naḳl ve sūrnı taᶜmīr ve Ḳosṭanṭiniye tesmīye eyledi. Ve asāḳfeyi cemᶜ ve dīn-i Naṣrāniye'yi vażᶜ eyledi. Ve māderi Heyelān Beytü'l-Muḳaddes cānibine teveccüh ü rāhī olup ḫaşbehe-i ṣalībī iḫrāc u iḳāmet ᶜabd idüp ᶜabdi'ṣ-ṣalīb tesmiye olındı. Ve Ḳumāme vü Kenīse vü Ḥumuṣ u Rihān'ı binā eyledi. Baᶜde Ḳosṭanṭīniye'nüñ üç nefer evlādı melik olup baᶜde Kelbānūs ki Şābūr ile ᶜaḳd-i ṣulḥ eylemişdür. Baᶜde Elbaṭayānūs baᶜde Eyvanayānūs

baᶜde Cerṭayānūs bāᶜde Menāvaruniyūs-ı kebīr baᶜde Erḳabārnus baᶜde Ernūyirūs baᶜde Nāviduniyūs ki zamānında Aṣḥāb-ı Kehf mütenebbib olmışdur. Baᶜde Maᶜrḳıyānūs baᶜde Velnaṭbus baᶜde Lavin baᶜde Zeytūn baᶜde İsṭinūs ki Medine-i Ḥumāt sūrını taᶜmīr eylemişdür. Baᶜde İsṭabinūs-i ṯānī baᶜde Ḳaṭīnūs baᶜde Ṭayranūs ol baᶜde Ṭayranūs-ı ṯāni baᶜde Mārīḳūs baᶜde Merḳūs baᶜde Ḳūḳās baᶜde Herḳül ki zebān-ı Rūmīde nāmı Evḳalis olup mezbūr-ı melikün on ikinci senesi hicret-i Nebī ᶜaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām vāḳiᶜ olmışdur. Ve mezbūr ile devlet-i Rūmiye münteḥī ve perīşān olmışdur. Ve Nebiyy-i ekrem ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhī ve sellem ḥażretleri böyle ḫaber vermişler idi. والاسكندر قتل دارافى طاعتك yaᶜnī İskender Dārāfi saña iṭāᶜat ve inḳiyād itmek içün ḳatl eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh İskender bin Fīlḳūs Yunanī'dur. Ve baᶜżı kütüb-i tevāriḫde pederinüñ nāmı Feblibis ẓabṭ u taḥrīr olınmışdur. Ve nisbet Yunan'da iḫtilāf olınup ibn Kelbī ẕikri üzere Yunan bin Taᶜbe olup İsḥāḳ ᶜaleyhi's-selām'a müntehī olur. Ve Yaᶜḳūb el-Kindī rivāyetinde Yunan ᶜArab'dan Ḳaḥṭa'nuñ biraderi olup evlād-ı ᶜĀmirdendür ki Yemen'den diyār-ı Rūm'a nüzūl ve Rūm'da iḳāmet eyledikden ṣoñra lisān-ı ᶜAcem'i taḥṣīl ve ol ṭarafda mevcūd olan Rumīlerle tekellüm iderdi. Lākin eṣaḥ

[53] rivāyet ki rivāyet-i Raḳḳāşī'dür. Yunan bin Yāfeṯ bin Nūḥ ᶜaleyhi's-selām olup ᶜArab-ı Rūm ile ḳaṭᶜan ᶜalāḳası olmayup ancaḳ baḥr-ı Rumī sāḥilinde mekṯ ü iḳāmet itmekle baᶜżı Ervām ile mücāveret ü ülfet eylemişdür. Mūmāileyh Yunan Ḥasanü'l-vech ü Sedīdü'l-ᶜaḳıl u keşīrü'l hemme olup sāḥil-i baḥr-i Rūm'da biraz zamān mekṯ ile evlād u etbāᶜ keşīr ü vefīr olmaġla kendi ve evlādı tavaṭṭun ve ṣāḥib-i ser ü sāmān olacaḳ bir mekān-ı fesīḥü'l-eṭrāf tecessüs ü āḫir-kār maġrib zemīninde Efenīne-nām bir beldede

iḳāmet ve ārām ve serāyı ve büyūt u ḳuṣūr bünyādlarını vaż[c] u itmām idüp nesl ü etbā[c] mütezāyid ve memleket ü eyāleti vesī[c] ū ṣavlet ü ḳudreti kemāle resīde ve iḳlīm-i [c]ademe iḫtiżārı bedīd ü nümāyān oldıḳda ferzend-i bazargçün vaṣiyyet-i Ḥasan'a ve ḳa[ɔ]īm-maḳāmı olmasına tavṣiye-i müsteḥsane idüp mürd oldıḳda vaṣiyetini icrā ve maġrib zemī ninde ifrenc ṭarafından bilād-ı ġarbī ve ṣaḳālbe ve tevābi[c]nı żabt u taṣarruf ve pederi maḳāmını cemī[c]an iḫāṭa eyledi. Ve bir miḳdār vaḳt-i güzerānında Buḫtu'n-naṣr ki Ferā[c]ine'den Mıṣr'a istilā vū taġallüb ve maġrib zemīne vāṣıl u bilād-ı Yunan'a hücūm u ġāretger ve melik-i Fārs'a her sene edā itmek üzere Yunan'a ḫarāc vaż[c] u ta[c]yīn idüp İskender ẓuhūrına degin ḫarāc-ı mu[c]ayyen müsteḳar ve bāḳī olmışdur. Ve mezbūr Beytü'l-Muḳaddesi taḫrīb ba[c]de Mıṣr'ı ebedi Ḳıbṭ'dan aḫẕ u taḫrīb idüp ḳırḳ sene Mıṣır meskūn olmayup ba[c]de yine Ḳıbṭa red anlar daḫī ta[c]mīr eyledikde kendi ṭarafından bir vāl ī naṣb ü ta[c]yīn ü nice zamān Mıṣır maḫūre ḳaldı. Ve Buḫt żamm-ı bā ile ibn ma[c]nāsına ü naṣr feṭḥ-i ṣād müşeddede ve rā ile Buḫtu'n-naṣrī terbiye iden şaḫṣıñ ismi olup Buḫtu'n-naṣr Bābil ḳarasından bir karyeden ẓuhūr idüp mechūlu'n-neseb bir şaḫış olup saḫra-ı Fir[c]avūn gibi īmānında iḫtilāf olınmışdur. Ve İskender nesebinde iḫtilāf alınup ba[c]żılar veled-i Yunan'dan İskender bin Fīliḳūs olmasına ẕāhibdür. Ve eṣṣah-ı rivāyāt budur. Ve ba[c]ẓılar İskender bin Ṣa[c]ib olup pederi Ṣa[c]ib erbāb-ı ḥafdan ve nesc-i ṣiyāb itmekle vefātından ṣoñra māderi olan Heyelān'a Ḥamīr'de sākine

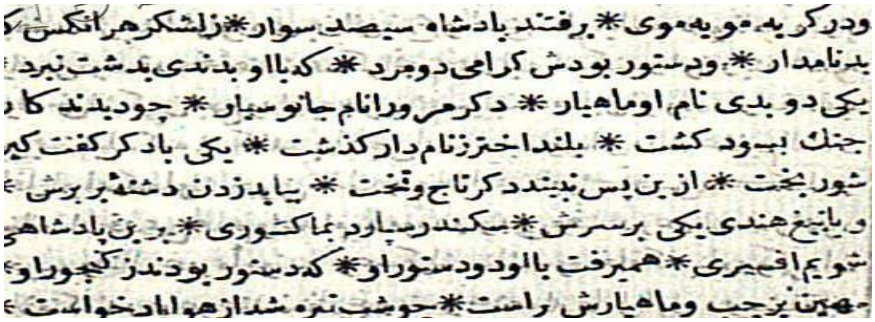
[54] olup Yunan'uñ Ḳosṭanṭiniye'de iḫdāṣ eyledikleri ṣanāyi[c]-i ḫāneñe her ṣan[c]at erbābını müştemil olup eṭfāl-ı sūḳıyān resīde-i sinni temyīz oldıḳda ol kār-ḫāneye getürüp pīşeleri irā[ɔ]et ve ḳanġı sene meyl ü muḥabbet iderse ol pīşe üstādına teslīm ü ta[c]līm idince anda iḳāmet itdirirlerdi diyü istimā[c] ve İskenderle Ḳosṭanṭiniyye cānibine

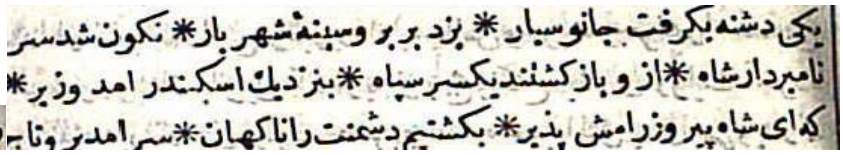
maḥmil-bend-i ᶜazīmet ve ol kār-ḫāne-i ᶜibret-nümāya varup İskender'e ṣūdur-ı ṣanāyiᶜ-i ᶜadīdeyi bī-irāʾet eyledikde İskender tāc-ı melike teveccüh ve desti üzerine vażᶜ ve her çend ki māderi zecr iderdi. İskender münzecir olmayup tācı destine alurdı. Ve bu ḫāle reʾis-i kār-ḫāne maṭlaᶜ vü māder-i İskender'e sen Heyelān'a ve bu ṭıfl-ı ferzend kimdür diyü istinṭāḳ eyledikde belī Heyelānayum ve bu ferzend midür diyüp reʾis İskender'e teveccüh ve ḫiṭāb idüp sen bir melik-i ᶜaẓīmü'ş-şānsın ki şarḳdan ġarba varınca bilādı ẓabṭ u hükümet iderseñ diyü tebşīr eyledi. Lākin bu ḳavl merdūddur. Zirā Ḥamīr ile Yunan miyānında ezmān-ı keşīre mürūr eylemişdür. Ve Ḳosṭanṭiniye ᶜAbbās ᶜaleyhi's-selām āsumāne refᶜ olındıḳdan ṣoñra binā olınmışdur. Devlet-i Yūnān ise ẓuhūr-ı ᶜAbbās ᶜaleyhi's-selām vaḳtinde munkarıż olmışdur. Pes rivāyet-i ṣaḥīḥa İskender bin Felḳūs olmaḳdur. Ve Ḥamīr ḥā-ı mühmelenüñ kesri vü mīmüñ sükūnı ve yānuñ feṭḥi ile tempiden Ebū ḳabiledür ki pederi Sebā bin Yeşḥab bin Yaᶜrib bin Ḳaḥṭān olup zamān-ı evvelde mülūk bunlardan ẓuhūr eylemişdür. Ve Ḥamīr'iñ ismi ᶜArıḫcedür. Ve mūmāileyh İskender'e Ẕü'l-ḳarneyn tesmiye olınmasına bāᶜiş Kitāb-ı Kerīm'de meẕkūr olan Ẕü'l-Ḳarneyn'e teşbīh eylediler ki mülki ḳarni şems olan şarḳ u ġarba mütemādi ve muttaṣıl olup ekşer bilādı belki cümlesini ẓabṭ eylemişdür. Ve Ḥakīm Aristoṭāles Felḳūs zamānında olup taᶜlīm-i ḥikmet içün İskender'i Arisṭo'ya teslīm ve penc sāl ḫidmet-i ḥakīm-i mezbūre istiġāl ve taᶜlīm-i ḥikmet ü edeb ile ṣāḥib-i kemāl olmışdur ki İskender gibi bir ferd mülāzım-ı meclis-i Aristoṭāles olmamışdur. Baᶜde pederi Felḳūs ᶜalīl ü imāret mevt āşikār oldıḳda meliki ecānib taṣarrufuna girer ḫavfıyla İskender'i daᶜvet ve veli ᶜahd u cümle ḫalḳ

[55] İskender'den inābet eylediler. Mervīdür ki tamāmen dünyāya dört kimseye mālik olmışdur. Biri Süleymān ᶜaleyhi's-selām ve biri mezbūr İskender ikisi daḫī kāfirdür ki biri Nemrūd ve biri Buḫtu'n-naṣr'dur. Ve fıḳra-ı mezbūrede ẕikr olınan Dārā'dan murād Dārā'yı Aṣġar bin Dārāy Ekber Ezdeşīr ki ᶜuẓamā-yı mülūk-ı Fars'ıñ meşhūr ve maᶜrūf olanlarınuñ biri olup İskender'üñ pederi Fīlḳūs'dan her sene zer-i ḫālişden perdāḫte beykir-i beyże ki her beyże biñ misḳāl olmaḳ üzere maḳṭūᶜ nāmıyla aḫẕ iderdi. Ve bu miḳdār māl aḫẕ olınmaḳ Dārā'yı Asġar'ıñ ecdādı ᶜādetleri olmaġla muḫālefet olınmaz idi. Çünki İskender serir-ārā-yı mülk oldı. Māl-ı maḳṭūᶜ-ı dār eṭrāfına irsāl itmeyüp zamānı bir miḳdār mürūr ve Dārā teᵓḫīr-i ġażabnāk olup teḥdīd ü tevbīḫ-i müteżammın bir nāme ve bir ṭop u çevgān bir destmāl ile sūsam irsāl ve aña telmīḥ ü işāret eyledi ki çünki sen henüz bir ṭıfl-ı endek-i sālsın bu ṭop u çevgān ile luᶜb u bāzīye meşġūl ol ve eger māl-ı maḳṭūᶜ-ı irsāldan tekāsülden murādıñ benümle muḳāvemet ise bu sūsam miḳdārı leşker-i bī-çümār cemᶜ ve senüñ memleketüñ żabṭ iderem diyü güşmāl murād eyledikde İskender cevāb-nāmesin bu güne taḥrīr ü irsāl eyledi ki gönderdiginin ṭop u çevgān ile teyemmen ü tebrik eyledüm. Zīrā dünyā ṭop gibidür. Ḳarīben anuñla mülāᶜabe ü senüñ mülküñü kendi mülküme iẓāfe iderem. Sūsamla daḫī fāl-ı ḫayr eyledüm ki ṭaᶜām-ı niᶜmet-i Bārī Teᶜāla fī ḥaddi ẕāt ki ḥarāret ve merāretden baᶜīd bir ḫoş ġıdādır. Ol mākiyandan beyżeler peydā olurdı. Benānı zebḥ ve laḥmını ekl eyledüm diyü nāme Dārā'ya vāṣıl oldıḳda ḫışım-nāk ᶜasker-i encüm şümār ile İskender üzerine hücūm ol daḫī leşkerīn cemᶜ ve Dārā'ya Cezīre-i Nuṣaybinde muḳābil olup Dārā muḳateleye ᶜazīmet eyledikde İskender bir elçi irsāl idüp Ey melik-i ᶜaẓīmü'ş-şan ġāfil olma ki mülūk ḫūnını sefk ve rīzān itmek emr-i müstaḥsen degildür. Ve ḫānedān-ı

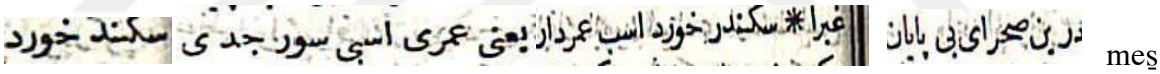
ḳadīmi hedm ü iᶜdām meẕmūmdur. Ve baġy vü fesād ve ᶜuḳbāda ġayr-ı mahmūd ve ḥarb u ḳıtāl ġayr-i meᶜmūndur. Ve ᶜaskeriñ senüñ sū-i ḫalḳıña bināᵓen ru-gerdān ü melāmet-künāndur. Bu ᶜazīmetden fāriġ ve pend ū nuṣḥımla ᶜāmil ol diyü müşfiḳāne

[56] naṣīḥat eyledi. Lākin Dārā'yı ᶜucb u ġurūr iḥāṭa idüp ḳaṭᶜan iltifāt itmeyüp ṣaf-ı keşīde-i ḳıtāl oldıḳda İskender daḫī āġāz ve vāfir zamān muḳātele-i ṭāḳat-güdāz idüp iki ṭaraf ᶜaskerine melāl ü kelāl geldikde İskender rāh-ı ḥīleye sālik olup nidā itdürdi ki ey leşker-i Dārā maᶜlūmuñuzdur ki sizler baña ne gūna kibr ü ᶜucb ile terhīb ve tehdīdi ḥāv ī nāmeler irsāl eylediñüz. Ve ben ne gūna mutevāżiᶜāne mevāᶜīdī-i muḥtevī mektūblar irsāl eyledüm. Ve temādī-i ḳıtāl ile nice bī-cürm bahādır ve dilāveran helāk ve telef olayor. İmdi her kim ki benüm ṭarafıma gelüp Dārā'yı terk ide, bī-nevālarıñuzı māla seyr ū tevāngerleriñüzi bir melik-i dilīr rütbesine vāṣıl ve ᶜālemden müstaġnī iderem diyüp ᶜasker-i Fürs'üñ bu nidā gūşlarına resīde olup Dārā'dan rū-gerdān oldıḳları daḫī muḥaḳḳaḳ olmaġla Dārā'nuñ muḳarreblerinden iki bahādır ḳatl-i Dārā'ya tecāsür ve ḳafasından birer zaḫm-ı şedīd ile esbinden zemīne ġalṭān eylediler. Rivāyet-i āḫerde ᶜasker-i Dārā'ya ıżṭırāb u perişānı ᶜārıż olup inhizām rū-nümūn oldıḳda Dārā muḳarreb ve erkān-ı devletinden üç yüz nefer ādem ile firār idüp keşende-i Dārā olan māhiyār ile Cānusıyār didikleri vezīr ve ḫazīnedārlardı maᶜan firār ve eṣnā-yı rāhda eger Dārā'yı ḳatl iderseñ İskender bizi birer getüre pādişāh ider. Şimden ṣoñra Dārā tāc ū taḫtını nerde görür diyüp ḫancer ile ḳatl-i veliyyü'n-niᶜemiyye tecāsür eylediler. Nitekim Firdevsī Şehnāme'de dimişdür. چوذارا چنان دید بر کاست روی * کم بزان

[57] ve ol eş nāda İskender Dārā'yı ḳatl itmeyüp ḥayātda iken bende giriftār idüp ḥużūrıma iḥżār idüñ diyü nidā itdirdi. Hemān-dem ol iki şaḫṣ-ı kāfir niʿmet-i müjde-künān İskender'e gelüp aḥvāli beyān İskender daḫī şitāb ile esbden nāzil ü nezdīk-i Dārā'ya vāṣıl olup ḳatl olınması murādı olmadığını taḳrīr ü iʿlām eyledi. Ve ol vaḳitde Dārā'nuñ cān-ı şīrī ninden bir ramaḳ ḳalup muḳadder böyle imiş, didi.

meş el olup bir kimsenüñ atı yakındı pāy-ı laġzīde olsa īrād olınur (این از فلکست واز حسن نیست) mıṣrāʿı daḫī meşel olup benüm ṣunʿım yoḳdur. Muḳadder böyle imiş diyecek maḥalde ḍarb olınur. Muḳarreri budur ki Muḥammed şāh Nihāvendī'nüñ bir çirkin ferzendi tevellüd itdikde zenine töhmet idüp bu veled benüm degildür. Ḥasan Kellāh Dūz-nām bir çirkīn kimse ile zinā idüp andan ḥāṣıl oldı, didi. Ḫātūn daḫī bu meşeli īrād eyleyüp şāʿir mācerāyı ḥikāyet idüp didi ki: چون بازن خویش

Baᶜde İskender Dārā'ya bir vaṣiyetüñ var ise tenfīẕ iderem diyü nevāziş Dārā daḫī vaṣiyetüm ḳātilüm olan iki şaḫṣı ḳatl eyle ki kerem ve iḥsānıma nāᵓil ve devletimde merātib-i ᶜulyāya vāṣıl olmışlardı. Ve ḥarem-i sarāy-ı ᶜişmetimde bir duḫter-i pākīze vardur ki nāmına Rūşenk dirler, kendüñe tezvīc ve ferzendüñ tevellüd eyledikde nāmını İsfendiyār tesmiye eyleye diyüp teslīm-i rūh eyledi. İskender daḫī ol iki şaḫṣ-ı kāfirü'n-niᶜamı iḥżār ve velī-niᶜmetine ḫıyānet idecek cezāsı ḳatldür diyü eşedd-i ᶜaḳūbetle ḳatl idüp sāᵓir ᶜasker-i Fürs perīşān olup İskender taḫt-gāh-ı

[58] Dārā olan Babil'e rāhī ve sīrīr Dārā'ya cālis ve ḫazīne vü cevāhir eslīḥasını żabṭ ve Rūşenk Bānū'yı kendüye tezvīc ü nikāḥ eyledi. Rivāyet-i āḫerde Rūşenk Dārā'nuñ zeni olup ḥüsn ü cemālde ᶜadīmü'l-meṣel idi. Mervīdür ki İskender Rūşenk'e taḳarrüb itmeyüp ḫavfam budur ki ben Dārā'ya ġālib oldum. Rūşenk daḫī baña gālibe ola, dirdi. Ve Dārā'nuñ müddet-i mülki otuz sene olmaḳ üzre rivāyet olınmışdur. Çünki İskender memleket-i Fārs'ı żabṭ eyledi. Kendi ᶜaskeriyle leşker-i Fārs'ı cemᶜ eyleyüp biñ kere biñ rivāyet-i āḫerde daḫī ekṣer ᶜasākire mālik olup memleket-i Fārs'da olan ateş-gedeleri hedm u iᶜdām ve mecūs u ateşperestlerüñ ᶜulemāᵓ vü dānişmendlerin ḳatl idüp ᶜuẓamā vü eşrāf-ı Fārsī daḫī ḳatl itmek içün üstādı Aristoṭāles ile istişāreyi müteżammīn bir mektūb irsāl eyledigi meᵓāl-i mektūb budur. Gerçi bu gerdiş-i gerdūn-ı ḥavādiṣ-i ruzgār vü vaḳāyıᶜ-i Nuh ḳıbāb vaz günesiyle müsāᶜadesiyle kām-dil ḥāṣıl oldı. Lākin Cenāb vāla-menziletleri ḥikmetine ẓarūri iḥtiyācımızı ve reᵓy-i sedīd-i işābet-i medārlarına bedīhī iftiḳārımuz iᶜtirāf u iḳrār olınup inkāra mecāl emr-i muḥāl olmaġla her ḫuṣūṣda iᶜānet ü imdād buyurmañuz elzem ü aḳdem oldıġı ḥużūr-ı ᶜālīlerine iᶜlāmdan ṣoñra Dārā'yı aṣġar ile muḥārebe eṣnāsında iki şaḫṣ-ı bed-sirişt ḳatl veliyyü'n-niᶜmeye tecāsür ü

muḳābelesinde bizden kerem ü iḥsān ve merātib-i ᶜulyāya nāᵓil ve ṣāḥib-i ser ü sāmān olmaḳ arzusıyla tebşīr eyledikleründe kār-bedlerine cezaᵓ ve mükāfāt olmaġçün ḳatl eyledüm. Ve arż-ı Cezīre-i Bābil'den güzer ve Fārs'a vuṣūl müyesser oldıḳda melik-zādeleri ve eşrāf u aᶜyān-ı Fārisī cemᶜ idüp gördüm ki her biri bir merd-i şecīᶜ ü temerrüd ve ᶜinādları ḳavī ve bize inḳiyād ü ittibāᶜları imkānda olmayup leşker-i Fārs'a taġallübümüz ḳażā vü irādet-i ezelīye ile olmış yoḫsa elᶜiyāẕu Bi'llāh Teᶜāla bir kere fırṣat-yāb olsalar kendülere ᶜasker-i encüm-i şümārla muḳāvemet mümkin olmadıġı maᶜlūmum olmaġla melik-zāde ve eşrāfı ḳatl ve ᶜadem-i mülkine rāhī olan eslāfına ilḥāḳ ve muḳteżā-yı ᶜaḳl u dāniş ve mübteġāyı ḥuzme ictināb oldıġı bī-murāddur ki

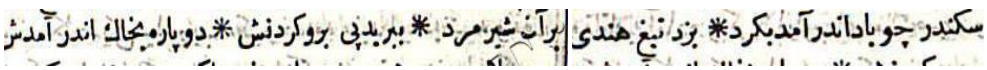
[59] ḫavf-ı düşmen ber-ṭaraf ve ḳulūb-ı emn ü rāḥat ve defᶜ-i raᶜb ve ḫavf iderdi. Lākin bādi-i reᵓy ile ᶜamel ve ᶜacele deᵓb-i devr-i bīnān u ᶜādet-i ᶜaḳıbet-endīşāne muḫālif ve ġayr-ı maḥmūd oldıġından mā-ᶜadā cenāb-ı daḳīḳa-dāne ve ḥikmet-şināş ve ṣāḥib-i iẕᶜāndan istifsār ü istimdād itmedikce bir emre mübāşeret ne iḥtimāldür. İmdi kerem buyurup reᵓy ṣāᵓib-i ḳarīnlerine ḥavāle olınan ᶜuḳde-i müşkilimüz ḥall ü beyān buyurup sizler ve bizler dāᵓimā selāmet ü ᶜāfiyetde olayız ve's-selām ve Aristoṭāles'uñ mektūb-ı İskender'e cevāb olmaḳ üzre taḥrīr eyledigi mektup budur. Ṭarafımıza mektubuñız gelüp idāre-i naẓar olınup bizümle istişāre buyurdıġı māᶜlūmumız olmamışdur. Bizüm reᵓyimüz Melik ḥażretlerinüñ reᵓyine göre vücūd ᶜindinde ᶜadem meşābesindedür. Lākin emriñize imtiṣālen vüsᶜ ü ḳudretimüz mertebesi mülāḫaẓa olınup ẕihnime lāyiḥ olan budur ki elbetta her bir buḳᶜa vü mekāna faż̈l u şerefden bir ḳısım iḥsān olınup arż-ı Fāris'a aḳsām-ı feẓāᵓilden şecāᶜat ü müknet ü ḳuvvet verilmişdür. Ve eger mülūk-zāde ve eşrāfı ḳatl iderseñ lā-cerem menāzil ü merātiblerini esāfil ü edānī ve fürū-māyegān

vāriş ü ḳāʾim olur. Mülūke ise bundan aʿẓam u ekber bir beliyye yoḳdur ki esāfil ġālib ve eʿālī ẕelīl ola reʾyiñüz bundan aḳbeḥ ū eşnaʿdur ki eʿālī ve aṣıl zādeyi ihlāk ū esāfil-i fürū-māyeyi żarūrī maḳāmlarına iḳāmet itdürmege muḥtāc olursız. İmdi ġāyet bundan ḥaẕer eyle ki fırṣat eyādiʾ fürū-māyegāne girdikde içlerinden biri ṭuġyān itmek lāzım gelse senüñ ʿaskerüñ ve reʿāyāyı memleketüñ üzerine hücūm ve ḫarāb ve berbād idüp memleketüñi perīşān itmesi emr-i muḳarrerdür. Pes münāsib olan aṣıl-zāde ve eşrāfı cemʿ ve memleket-i Fārs miyānlarında tevzīʿ ve her birine birer ḳıṭʿa taʿīn ve serlerine tāc vaẕʿ-ı ser bir şāhiye iclās idüp her biri mülkinde müstaḳil ü müsteʿīd olsun. Memleketleri birer nāḥiye-i ṣaġirü'd-dāʾir ise de anlar tāc-ı şahı lābis oldıḳda birbirine ser-fürū ve bir ferde ḫuẕūʿ ve ḫuşūʿ itmeyüp her biri āḫire gerden-keş olup miyānlarına ʿadāvet düşüp gehi muʿārıża ve gehi maḳātele kimi ġālib ve kimi maġlūb u harīb ve kimine idbār ve kimine iḳbāl rū-nümūd olup

[60] her biri saña emvāl ve ḫazāyin irsāl ve daʿvā-yı taḳarrüb ve intisāb ile mübāhāt ve emriñe imtiṣāl ve ḥuẕūruñda ḫidmet ū ġıyābıñda ṣenā vü midḥat idüp sen memleketüñde asāyiş üzre düşmāndan emīn ü sālim olup bir ṭarafa sefer ü ḥarb ẓuhūr itse anlar nuṣret ü iʿanetiñe iḳdām ü kūşiş idüp memleketiñüñ niẓāmı ber-ḳarār u mütemādī olur ve's-selām. Vaḳtāki İskender Arisṭo'nuñ mektūbını mülāḥaẓa eyledi. Nefsü'l-emri muṭābıḳ ve şān-ı mülūke bu güne ḥareket lāyıḳ oldıġı maʿlūmı oldı. Mülūk-zāde ve kibār u aʿyāna mülki tevzīʿ eyledi. Ve bunlara mülūk ṭavaʾif tesmiye idüp şarḳ cānibine teveccüh eyleyüp mülūk-ı ṭavāʾif sevḳiyle Medine-i İṣfahān'ı ve Herāt'ı ve Semerḳānd'ı bīnā ve iḥdāṣ eyledi. Baʿde İḳlīm-i Hind'e rāhī ve taḫtıgāh-ı kenīd-i Hindī 'ye ḳarīb oldıḳda kenīd Hindī biñ fīl demane biñ merd-i tīġ-i zen süvār ve fillerüñ

ḫorṭumlarına birer tīġ Hindī bend idüp leşker-i İskender'e hücūm ve İskender ᶜaskerinüñ esbleri fīllerden Horasan müdebbiren firār eylediklerinde İskender bir maḥale nāzil ve nüḥasından bir fīl-i mehībü'ş-şekl ṣūreti perdāḫte ve cevfini ġār miṣāli ḫālī itdirüp esblere irāʾet ü miyānlarına vażᶜ ve hezār meşaḳḳatle teʾlīf idüp esblere fīl ile müvāneset ḥāṣıl oldıḳda fīl-i sāḫtenüñ cevfini neft ve kibrit ile mālī ve fīl-i ālet-i ḥarb ile tezyīn ve kendü esb-süvārlarıyla düşmāna teveccüh ve ṭarafından āteş ḳıtāl müştaᶜil ve Hindī fīller leşker-i İskender'e hücūm eyledikde fīl maṣnaᶜ üzerlerine yüridüp fetīle-i nefti işᶜāl eylediklerinde ᶜasker-i Hind firār u fīlleri dehşetlerinden ḥarekete bī-mecāl olup bī-tevaḳḳuf firār eylediler. Ve ᶜasākir-i İskender ḫorṭūmlarınuñ tīg ateş-bār ile dü-nīmeye eyleyüp ᶜasker-i Hind Balıklı'ya firār idüp İskender manṣūr u muẓaffer oldı. Baᶜde ṣoyundan Mānkīz nāmında olan melik ṭarafına rāhī ve vāṣıl Mānkīz daḫī ᶜaskerile İskender'e muḳābil ve ṭarafından ādem irsāl idüp yā İskender ne sebeble bu ᶜalemi ifnā ve ihlāk idersin. Eger merd iseñ meydānuma ger senüñle merdāna cenk idelüm. Sen beni ḳatl ider iseñ melik sen olursun. Eger ben seni ḳatl idersem melik ben olup cihānı

[61] senüñ yedüñden ḫalāṣ iderem, didi. İskender daḫī Mānkīz'uñ eger sen beni ḳatl iderseñ lafẓıyla bed-kelām eylediğini fāl-i ḫayr bilüp mehābet ve ṣalābetle meydāna raḫş sürüp Mānkīz'ı rezme daᶜvet ol daḫī meydāna şitāb u maġrūrāne ḥareket ile İskender'e muḳābil olup birbirine ḥamle vü hücūm ve ᶜaḳıbet İskender Mānkīz'ı tīġ ile dü-nīme vü ḳatl ve memleketini żabṭ eyledi. Nitekim Firdevsī dimişdür:

Baᶜde bilād-ı Ṣayn hücūm ve her vārdaġı memleketi żabṭ iderek ekber-i mülūk ṣayna muḳābil bir cā-yı vesīᶜu'l-elā ṭarafda ḫamiye-endāz ve cenk ü rezme şürūᶜ ve aġāz

ṣadedinde iken nıṣfü'l-leylde derbān-ı ḥużūr-ı İskender'e duḫūle ruḫṣat-ḫᵛāh İskender daḫī muraḫḫaṣ idüp derbān teḳbīl-i zemīnden ṣoñra mülk-i Ṣayn ṭarafından elçi gelüp meclis-i ᶜāliye duḫūle iẕin ṭaleb iderdi, didi. İskender daḫī müsāᶜade ve ilçi gelüp teḳbīl-i zemīn ve icrā-yı āyīn-i selāṭīn eyledikden ṣoñra İskender bī-vaḳt-i mecīᵓsinden istiḫbār ve murādından istifsār idüp ilçi ḥużūr-ı saᶜādete teblīġ idecegim ḫuṣūṣ ḫalvete muḥtācdur, iġbārdan taḫliye-i meclis buyuruñ, didi. İskender daḫī ilcinüñ üzerinde ālet-i cāriḥa olmasun diyü teftīş itdirüp āhene müteᶜallik̇ bir şey bulınmadıḳda meclisi taḫliye ve teblīġ-i ḫabere emr eyleyüp şaḫṣ-ı mezbūr ben ilci degülüm. Ṣayn melikiyüm didikde İskender ey melik-i Ṣayn benden ḫavf itmeyüp żararumdan ne mülāḥaẓa ile emīn olduñ, didi. Melik-i Ṣayn daḫī: Ey fermān-fermā-yı baḥr u ber senüñle miyānımızda ᶜadāvet olmadıġından mā-ᶜadā mesmūᶜmdur ki sen ᶜāḳil u ᶜaḳıbet endīş ü ḥakīm ü ḥikmet şiᶜār bir melik-i ᶜādilsin. Farażā beni ḳatl eyleseñ ḳaṭᶜan faᵓide-mend olmazsın. Zīrā ben ḳatl olınsam vuklā-i Ṣayn yirime āḫir melik naṣb u serīr şāhıya iclās ve senünle muḳātele iderler. Ve seni ġadr u ḥīle ile ilā aḫiri'z-zamān ẕikr u yād iderler. Lākin benüm üzerime ᶜasker çeküp gelmeden murāduñ her ne ise ifāde ile biz daḫī aña göre ḥareket idelüm didikde

[62] İskender üç senelik īrāduñı müᵓcellā ve nıṣf-ı irāduñı muᶜaccellen ṭaleb iderüm, didi. Melik-i Ṣayn daḫī tenzīl-i recā vü īrādınuñ suddesine İskenderi irżā ve ol sāᶜat vedāᶜ idüp gitdi. Çünki ṣabāḥ oldı. İskender anı gördi ki melik-i Ṣayn leşker bī-pāyān ile ṣaf-ı keşīde ve ḥarbe āmāde olmış. İskender daḫī taᶜaccüb-künān ᶜaskerine niẓām u rezm-gāha teveccüh ve muḳāteleye āmāde vü nikrān olup ey melik-i Ṣayn ve ġaddār u bi-vefā āgāh ol ki bugün saña ḥaddiñi bildirüp mekr ū ḫadīᶜa müfīd olmadıġına vāḳıf idecegüm

diyü nidā eyledikde melik-i Ṣayn leşkerden çıḳup münferid İskender'e nezdīk olup ᶜahd-şiken degilüm. Lākin murādım budur ki maᶜlūm-ı şerīfüñ ola. Saña iṭāᶜat u inḳiyādum ḳıllet ü ẓaᶜif ᶜasker ve muḳāvemete ᶜadem-i ḳudretden olmayup iḫżār eylediġüm ᶜaskerüñ iżᶜāfı ḥālā taḫt-ı ḥükümetümde olup leşker bī-şümāre māliküm. Lākin mülāḥaẓa vü müşāhede eyledüm ki saña ᶜālem musaḫḫar ve devlet ü ẓafer muḳbil ve señünle muḳāvemet-i emr-i müşkil. Bināᵓen ᶜaleyh inḳiyād eyledüm diyü raḫşından nāzil ve ḥużūr-ı İskender'de teḳbīl-i zemīn eyledikde İskender esbden inüp sāyebān vażᶜ olınup iki pādişāh murabbaᶜ-nişīn-i emn ü emān olup İskender ey melik-i Ṣayn senüñ gibi bir ᶜāḳil ü mütevāżiᶜ şāhdan aḫẕ-ı ḫarāc revā olmamaġla ᶜafv eyledüm, didi. Ve melik-i Ṣayn sizüñ ᶜafvuñıza mükāfāt bize daḫī lāzım oldı diyüp İskender'üñ taᶜīn eyledigi mālik żaᶜfını irsāl ü ahdı eyledi. Baᶜde İskender her ne cānibe teveccüh eyledi ise mülūk istiḳbāl u inḳiyād idüp memleketlerine mālik olurdı. Çünki şarḳ ve ġarbı iḥāṭa vü rubᶜ-ı meskūne mutaṣarrıf ve mālik oldı. Şehr-i Züra teveccüh ve nice zamān asāyiş ve iḳāmetden ṣoñra inḥirāf-ı mīzāca mübtelā ve giderek marażı müştedd ü muḥtażır olup ḳażā-ı naḥb eyledi. Müddet-i mülki on altı sene ve müddet-i ᶜömri otuz altı sene rivāyet-i uḫrāda mütecāviz olup vefātı ile hicret-i Nebevī miyānı altı yüz senedür. Ve İskender'de ᶜālāyim-i mevt ẓuhūr idüp muḥtaẓıar oldıḳda māderi İskenderiye'de olmaġla mezbūreye bir mektūb irsāl eyledi ki birülmeye

[63] tertīb ü İskenderiye'de mevcūd olan zenānı daᶜvet ü iṭᶜām ide. Lākin şol şarṭ ile ki ehl ü ᶜıyāl u evlād fıḳdān u iftirāḳından birinüñ cigeri ḫūn olan nisveye izin virmeyüp āteş-i ḥasretle derūnı sūzān olmayanlara ibāḥa-i żiyāfet olına diyü niyāz u ifāde eyledi. Māder-i İskender ḫᵛān-ı niᶜamı keşīde vü āmāde ve her birinden suᵓāl u istifāde

eyledikde bu derd ile derd-mend olmadıḳ bir zen bulınmadı ki ferzendi İskender'üñ tavṣiyesi üzere iṭ[c]ām olına. Ol vaḳt māder-i ḥasret-zede ve firḳat-ı resīdenüñ ma[c]lūmı oldı ki İskender vefāt eyleyüp mektūb-ı ta[c]ziye-nāmedür. Ve İskender iḥtiżārı ḥālinde kendüyi [c]ūd u [c]anber ü misk ü [c]abir ile ālūde idüp altun tābuta vaż[c] ve İskenderiye'ye māderine īṣāl ideler diyü vaṣiyet ü kelāsı daḫī tenfīẕ eyledikde Aritoṭāles İskender öldigi vaḳit ol zamānuñ ḥükemāsı eyledikleri gibi ḥükemādan on [c]aded ḥakīm-i ẕū-fünūn cem[c] ü iḥżār idüp her biriñüz birer ḥikmet-āmīz kelāmı serd ü irād idüñ ki ḫavāṣṣa ta[c]ziye vü [c]avāma nuṣḥ u pendi müştemil ola diyü emr eyledikde ḥükemādan biri me'mūr oldığı pend-āmīz kelāma aġāz idüp "Ey İskender bugün [c]asker ü ḥaşmet ü şevketden [c]ārī oldığıñ ḥālde ṣabāḥladuñ." İkinci ḥakīm: "Bu İskender bir zamān rub[c]-ı meskūnı ḳabżā-ı taṣarrufına alup żabṭ eylemişdi. Şimdi iki ẕirā[c] arż İskender'i żabṭ u ḥabs eyledi." Üçünci ḥakīm: "[c]Acebdir ki böyle ḳuvvet-i ḳāhire ṣāḥibi olan maġlūb ola. Pes żu[c]afānuñ maġlūbiyeti eshel ü ehvendür. Dördünci ḥakīm: "Bu İskender bir sefere ālet-i ḥarb u silaḥsız rāhī olmamışdur. Ammā bu sefere āletden [c]ārī vü tenhā rāhī oldı." Beşinci ḥakīm: "Ey İskender senüñ mevtüñle mesrūr olanlar ḳarīben saña laḥīḳ olurlar. Nitekim sen mevtleriyle feraḥ-nāk oldıġuñ kimselere laḥıḳ olduñ. Altıncı ḥakīm: " Ey İskender bir zamān re[c]āyāya ḥükūmet iderdiñ." Şimdi re[c]āyā saña ḥükümet ider. Yedinci ḥakīm: "Ey İskender bir vaḳitde sen bize ḥareket ile emr iderdin. Şimdi sukūnet ile ḥāliñ nicedür. Sekizinci ḥakīm: "Ey İskender çoḳ kimse var idi ki

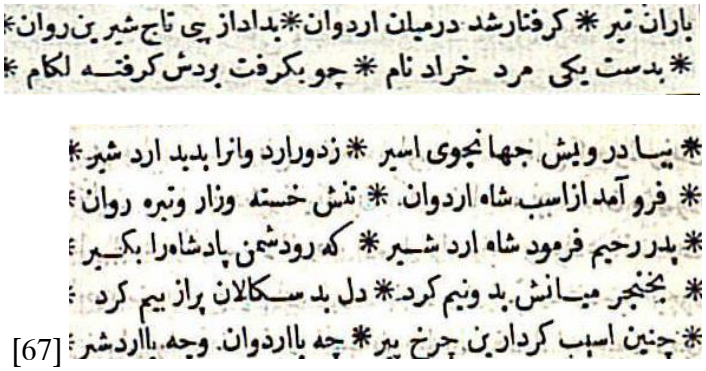
[64] senüñ sükūtuña ḥırṣ iderlerdi ki el-ān tekellümüne ḥarişlerdür. Ṭoḳuzıncı ḥakīm: " Bu ṣanduḳada olan İskender bī-nihāye merd ḳatl eylemişdi ki kendi mevtden ḫalāṣ ola." Lākin yine necāt mümkin olmayup helāk oldı. Onıncı ḥakīm: "Bir zamān İskender

bizlere nuṭḳıla vaᶜż u nuṣḥ iderdi. Şimdi sükūt ile pend eyledi diyü her biri ḫatm-i kelām eylediklerinde māder-i İskender daḫī eşer-i ḥükemāya ittibāᶜ idüp İskender'üñ vefātına tesliye-baḫş olan benüm daḫī bir gün İskender'e mülāḳī vü lāḥiḳa olmamdur didikde zen-i İskender olan duḫter-i Dārā Rūşenk Bānū daḫī ben ẓann itmezdüm ki Dārā'ya ġālib olan maġlūb ola diyüp İskender'i defn eylediler. Ve İskender'üñ kelimāt-ı ḥikmet-amīzindendür ki "saᶜādet-mend olan şol şaḫışdur ki bizi bilmeye. Bizüm daḫī ol şaḫış maᶜlūmumuz olmaya. Zirā maᶜlūmumuz olan kimsenüñ revzeni dırāz ve iṭāle ve nevmini izāle ve iṭāre iderüz" dirdi. İskender suᵓāl idüp sen üstaduña pederüñden ziyāde ikrām u iḥtirām idersen ne vechledür beyān eyle, didiler. İskender daḫī pederüm sebeb-i ḥayāt-ı fānīyem olup üstādum sebeb-i ḥayāt-ı bāḳiyem oldıġıdur diyü cevāb virdi. Bu daḫī kelām-ı İskenderdür ki ᶜiḳluñ ḳalb ü bāṭın ᶜāḳıla tevellā ve tasalluṭını seyfīñ ẓāhir-i aḥmaḳa tevellā ve tasalluṭundan eşya ve ezyeddür, dirdi. Ve mīrāta naẓar-ı resm vechi irāᵓet ider. Ammā eḳāvīl-i ḥükemā vü ᶜulemā resm-i nefsi gösterir, dirdi. Bir gün İskender'e bir kimse ḥaḳḳında nifāḳ idüp falān kimse senüñ meşālib ü maᶜāyibüñden baḫş ider, ᶜiḳāba muḥtāc u müsteḥaḳdur didikleründe İskender baᶜde'l-ᶜiḳāb maᶜẕūr olmış olur diyü cevāb-dāde oldı. Ve bir gün iki kimse İskender ḥużūrında terāfaᶜ gelüp faṣl u hükümet ṭaleb eyledikleründe İskender ben elbette bir ṭarafa ḥükm iderem. Ve ol ādem benden rażı vü āḫir müteżaccir ü şākī olmalıdur. İmdi ḥaḳ ḳanġı ṭarafda ise iẓhār u iḳrār idüñ ki ikiñüz meᶜā rāżı vü şākir olasız didi. Ve bir düzdī sirḳa iderken aḫẕ ve İskender ḥużūrına getürdikleründe ṣalb olınmasına emr eyledi.

[65] Ve düzdi feryād idüp ey melik gerçi bu ḳabāḥat benden ṣādır oldı. Lākin irādetümle olmayup mükrehen ṣādır oldı, didi. İskender ben daḫī bu ān seni mükrehen rıżā ve

irādetiñ oldıġı ḥālde ṣalb iderüm diyüp berdār eylediler. Ve bir gün İskender şuʿarāsından birine ġażab idüp kendüyi nefy ü iclā ve mālını vereşesine tevzīʿ ü taḳsīm idüp nüdemāsı sebebinden suʾāl eylediklerinde kendüyi nefyüm ḥürmetine bināʾen olup mālını tevzīʿ eyledüm ki aḳrabāsı benden ʿafv u recāsıyla ṣıḳlet itmeyeler, didüm. Ve bir gün serīr-ārā-yı ḥükümet olup ḳaṭʿan bir ferd şekva vü şikāyete müteʿallik ʿarżūḥāl itmedikde vaʾllāh bu konumı salṭanatdan ʿadd u ḥesāb itmem. Zirā lezẕet-i mülk ḫalḳuñ ṭaleb ü ḥācetlerini ḳażā vü ḥuṣūl-ı merāmları ile mesrūr u maẓlumānuñ ẓulmını defʿ ve ẓālimlere tertīb-i ʿaḳıbet ve müsteḥaḳına kerem ü iḥsān itmekle ḥāṣıl olur, didi. Bu daḫī kelām-ı İskender ki bir kimsenüñ senden kerem ü iḥsān ṭalebi ile ve merām-ı kāmına nāʾil olmaḳ arzusıyla gelüp ʿarż u ḥācet eylese senden ṣoñra gelecek kimseler seni ḫayr ve ṣenā ile yād eyleyüp ḥüsn-i sīret ile elsine-i nāsda meẕkūr olmaña saʿy itmiş olur, dirdi. ve mülūk-ı ṭevāʾif senüñ iṭāʿat u inḳiyādıñdan ḫurūc idüp ʿiṣyān eyledikleri içün Erdeşīr mülūk-ı mezbūrelere mücāhede vü muḥārebe ve ḳıtāl eyledi. Erdeşīr'den murād Erdeşīr bin Bābek'dür ki Dārā-yı Ekber'üñ pederi Behmen Ekber neslindendür ki Behmen duḫter-i Ḥimā'yı ʿadetleri üzere kendüye tezvīc ve ol duḫterden Dārā-yı Ekber tevlīd eylemişdür. Ve duḫter henüz Dārā'ya ḥāmil iken eger benden bir ferzend tevlid iderse veliʿahd idüp serine tāc şāhı vażʿ ile diyü Behmen'den niyāz pederi daḫī ʿahd ü vaʿad eylemişdi. Ve Behmen'üñ āḫir-i zenden Sāsān nāmında bir ferzendi daḫī olup Behmen merd oldıḳda Sāsān ʿibādete iştiġāl u seyāḥat-ı bilād ḳaṣdıyla bir ṭarafa rāhī ve kendü ve ferzendi ve ferzend-zādelerine her kanġıñuz serīr-ārāyı memleket olursa Dārā-yı Aṣġar neslinden ve İskender bin

[66] naṣb-gerdesi olan mülūk-ı ṭevā'if ḳatl ü ihlāk itmede ihtimām idiñüz diyü tavṣiye eylemişdür. Ve Erdeşīr bin Bābek ba'żı rivāyete göre Sāsān neslinden olup Fürs-i Ṣānī nüñ melik-i evvelīdür. Ve ṣāniye dimeden murād çünki İskender Dārā-yı Aṣġar ki āḫir-i mülūk-ı Fürs'dür ḳatl eyleyüp nesl-i Dārā'dan olan melik-zādeler memleketi tevzī' ü mülūk-ı ṭevā'if tesmiye eyledi. Ḥaḳīḳatde memleket-i Fürs-i Yunan'uñ taḫt-ı taṣarrufına girüp İskender vefāt idinceye dek ḳaṭ'an Yunan'a ser-keşlik itmediler. Lākin vefāt-ı İskender'den ṣoñra mülūk-ı Yunan'ıñ taḳṣīrāt ve sū-i tedbīrlerine binā'en mülūk-ı ṭevā'ifden iṣṭaḫrda melik olanlardan Bābek ferzendi Erdeşīr meẕkūr memleket-i Fürs'i tamāmen aḫz ve żabṭ ḳaṣdıyla ḫurūc ve ḫalḳı iġfāl içün ġarażum 'ammū-zādem Dārā'nuñ intiḳām ve ḳażāsını ṭaleb ve aḫẕdur diyüp 'asker-i firāvān ile ḥareket ve ṭevā'if-i mülūke ṭavīlü'ẕ-ẕeyl mektūb irsāl eyledi ki me'āli budur. Nitekim Erdeşīr bin Bābeküm sizleri Allāhu Te'ālā ḥażretlerine da'vet idüp ecdādumdan irṣ ile intiḳāl iden melik-i Fārsī ṭaleb itmede Bārī Te'ālā'dan nuṣret ü ẓafer ümidindeyüm ki Bārī Te'āla'nuñ maẓlūmāne ẓafer va'd-ı kerīmi olmışdur. Sizler ne güne bāṭılı inkār ve ḥaḳḳa ittibā' iderseñüz ol miḳdār 'āḳıbet u selāmetde olasız didikden ṣoñra kendüye iṭā'at ve inḳiyād itmelerine ḥiss ü terġībi müteżammın nice kelimāt taḥrīr idüp feḥvā-yı mektūb ma'lūmları oldıḳda ba'żıları Erdeşīr'e iṭā'at ve ba'ẓıları 'adem iṭā'at u inḳiyād ile gerden-keş oldıḳlarında 'asker-i encüm-şümār ile ibtidā 'iṣyān idenleri ḳatl ba'de ceddī Sāsān tavṣiyesine vefā-ı baḳiyyesini ḳatl idüp Bārī Te'ālā Erdeşīr'e ẓafer ü nuṣret iḥsān eyleyüp a'dāsına ġālib oldı. Ba'de melik-i Ardavān Erdeşīr'e muḳābil ve miyānlarında muḥarebe-i 'aẓime olup Ardavān daḫī ḳatl u ser-i maḳṭū'nı leked-kūb olup kendüye Şāh-en-Şāh tesmiye eyledi. Nitekim Firdevsī dimişdür: بیامد ز قلب سپاه اردشیر * چکاچاك برخواست

باران تیر * کرفتارشد درمیان اردوان * بداداز پی تاج شیرین روان *
* بدست یکی مرد خراد نام * چو بکرفت بودش کرفته لکام *
* بیا در ویش جها نجوی اسیر * زدورارد وانرا بدید ارد شیر *
* فرو آمد ازاسب شاه اردوان * تنش خسته وزار وتیره روان *
* بدرحیم فرمود شاه ارد شیر * که رودشمن پادشاهرا بکیر *
* بخنجر میانش بدونیم کرد * دل بد سکالان پراز بیم کرد *
* چنین اسپ کردار ین چرخ پیر * چه بااردوان وچه بااردشیر *

[67]

Baᶜde bir ḫuṭbe ḳırāᵓat eyledi ki meᵓāl-i maᶜnāsı: Ḥamd ü sipās Allāhu Teᶜālā ḥażretlerine olsun ki niᶜmetliye beni mümtāz ve menḥ ü ᶜaṭāyāsına lāyıḳ ve bilādı bāña musaḫḫar eyledi. Ey ḳavm āgāh oluñ ki biz iḳāmet-i ᶜadl u dāde ve reᵓfet ü merḥamete ve żuᶜafā vü fuḳarāya meded ü ᶜināyete ᶜāzim olup şürūᶜ itmek üzere biz ḳarīben ḳavlimüz fiᶜlimüze muvāfıḳ u muṭābıḳ oldığın muāᶜyene ve müşāhede idersiz diyüp aḥvāl-i reᶜāyaya niẓām ve memāliki taṣḥiḥ ü tertīb idüp şol rütbe ᶜadl u dād itmede taḳyīd ü ihtimām eyledigi muḳtedī ve pişvā olup ḫulefā ve mülūk eṣer-i Erdeşīr'e iḳtifā ve ol meslege sālik olup ittibāᶜ eylediler. Ve Erdeşīr nāsı üç ṭabaḳa üzere tertīb idüp ṭabaḳa-ı evveli ḥükemā vü fużalā olup meclisinde cānib-i yemīne cālis olurlardı. Ve bunlara biṭane tesmiye eylemişdi. Ṭabaḳa-ı ṣāniye mülūk ve ebnā-yı mülūk olup meclisinde cānib-i yesāra cālis olup bunlara ḫavāṣṣ tesmiye itmişdi. Ve ṭabaḳa-ı ṣāliṣe sipehbed ve merāzebe olup bunlar pīş-i Erdeşīr'de cālis ü miyānlarında vaẓīᶜ veẕniyyü'l-aṣl ve fürū-māye bir merd mevcūd degildi. Baᶜde ṭabaḳāt-ı meẕkūreye vüzerā ve ḳuḍāt ṭabaḳasını ziyāde eyledi. Ve dünyāyı dört ḳısm idüp her bir ḳısma bir rüḳum taᶜyīn eyledi ki tedbīr ü taḥrīrinde müstāḳil ve münferid olup āḫirden bir ferd taᶜarruż idemezdi. Ve Erdeşīr'e dünyā musaḫḫar olup her ne ṭarafa teveccüh eyledi ise manṣūr u muẓaffer olurdı. Ve fi'l-ḥaḳīḳa Erdeşīr memālik-i Fars'da şecāᶜat ü cesāret ile nām-āver bahādırlaruñ eşcaᶜ ve

aḳvāsı olup tek ü tenhā dil-āverān-ı vāfīre ile muḥārebe ve münhezim ü perīşān idüp hezār kere pīş-i Erdeşīr'den firār itdikleri vāḳiᶜ olmışdur. Ve şecāᶜat ü ḳıyāfetde ṭavīlü'l-bāᶜ dimekle şöhret-yāb olan Erdeşīr ola müşābih

[68] idi. Ve bāᶜa lüġatde ḳulāc maᶜnāsına olup ᶜörfde nefs-i kerem ü şerefden kināyat iderler. Ve Erdeşīr-i şānī ki ibni Babekdür, zamānında nice müdn-i meşhūre binā vü icād olınmışdur. Ez cümle Erdebīl ü Esterābād u sevād-ı ᶜIraḳ'da Ḥassā nāḥiyesinde Kerḫ eyyām-ı Erdeşīr'de mebnīdür. Ve bāzīçe-i nerd Erdeşīr içün vażᶜ olınup ḳażā vü ḳadere insan ḥīle ile muḳābele idemeyüp defᶜi imkānda olmadıġına tenbīh ü işāreti müteżammın olmaḳ üzeredür. Ve ibtidā nerd ile Erdeşīr mülaᶜabe itmekle ol bāzīçeye nerd-i şīr tesmiye eylediler. Rivāyet-i uḫrāda nerdüñ vāżıᶜı Erdeşīr kendi olup dünyānuñ nāsa teḳallüb ve tebeddülüne teşbīh ü işāret ḳaṣd itmekle düvāzdeh ḫāne vażᶜı ile şühūr-ı işnā ᶜaşere ve otuz pul ile eyyām-ı şihre ve iki zār ile ḳażā vü ḳadere meṣel ü işāret idüp bāzīçe-i maᶜhūd zārlara tābiᶜ olup nerādden birinüñ luᶜbı zār ḳuvvetiyle ḫaṣmına ġalebe üzere iken ᶜadem-i müsāᶜade-i zār sebebiyle tekrār maġlūb belki yine ġālib baᶜde maġlūb olup hezār güne teḳallübāt ẓuhūr ile insanuñ maṭlabı olan emre saᶜy ve tedbīri ḳażā vü ḳadere muvāfıḳ olursa ḥāṣıl baᶜde vaḳtiyle zevāl ü fenāsı muḳadder olmaġla ᶜadem-i şebāt ü āḫire tecāvüz ve intiḳālı lāzım gelmesine teşbīh ḳaṣdıyla nerdi īcād eyledi. Rivayet-i āḫirde nerd nerdşīrden muᶜareb olup mülūk-ı Sāsāniye'nün evveli olan Şāpur bin Erdeşīr vażᶜ u iḥdāṣ itmişdür. Şeyḫ Kemāleddīn didi ki Şāpur mezbūr nerdi şu vech üzere vażᶜ itdi ki ruḳᶜasını vech-i arż menzilesine tenzīl idüp taḳsīm-i rubāᶜīyi füṣūl-ı erbaᶜya miṣāl itdi. Ve otuz ᶜaded pul otuz gün ki ekṣer-i ᶜaded eyyām-ı şahūrdur. Sevād ü beyāż leyl ü nehār ve on iki ḫānesine on iki ay ve iki mihre ki kaᶜbeteyndür. Eḳżiye-i

semāvī̈yye ki insanuñ nefᶜ ve ẓararına mūᵓdī̈ olur. Ve ᶜaḳd itdigi kere insanuñ saᶜy eyledigi ġaraż u merām menzilesinedür. Mervīdür ki diyār-ı ᶜAcem'de bāzī̈çe-i nerd meşhūr olup yolları şaṭranc gibidür. Ve zārları ḳūrşūn dānesi gibi müdevver olup kaᶜbeteyn dirler. Ve tāsca dirler. Pirincden bir ḳadeḥ olup mülāᶜebe murād eylediklerinde zārları tāscaya vażᶜ u remy iderler. Ve ol ḳadeḥe

[69] tasca ıṭlāḳı Mevlānā Camī'nüñ zāhid-i riyā-bini best u tesbī̈ḥ ḥaḳḳında inşād eyledigi beyitden fehm olınur. مهرهٔ چندبود بی‌سروبن * کف‌ازان تاسجدهٔ نرد بکن ve ḥükemā-ı Hind'den Ṣaṣa bin Damir el-Hindi ḳaṣd-ı maᶜhūde muᶜārıża murād u şaṭrancı vażᶜ eyledi. Rivāyet-i uḫrāda Hind padişahlarından Ṭalḥında Şāh nāmında bir padişāh düşmanı ile muḥārebe-i ᶜaẓī̈me idüp maġlūb u münhezim ve ġayret ü ġamından bī-mār u helāk oldıḳda vālidesi firāḳına taḥammül idemeyüp mecnūn olmaḳ derecesine vāṣıl olmaġla bir şey ile işġāl itmek içün etbāᶜ-ı ḥükemāya mürācaᶜat Naṣr-ı dehr-nām ḥaḳī̈m daḫī̈ şatrancı taṣnī̈f ve mezbūre ḥużūrında mülāᶜebe itdirüp eglendirirdi. Ve Firdevsī̈ bu maᶜnāya işāret idüp didi. همی کرد مادر بپازی نگاه

*برازخون‌دل ازبهر طلحندشاه * نشسته شب‌وروز پردر دوخشم
بشطرنج بازان نهاده دوچشم * همه کام ورایش بشطرنج بود
زطلحند جانش برازرنج بود ve mümāileyh Erdeşī̈rān on beş sene serī̈r-ārāyı melik oldıḳdan ṣoñra ferzendi Şābur'e memleketi tefviż ü taḳlī̈d idüp kendi peyġule-güzī̈n-i ᶜibādet ve üç sene mürūrında mebᶜaṣ-ı ᶜī̈sā ᶜaleyhi's-selām'dan ṣonra fevt olmışdur. Naṣāyiḥ-i Erdeşī̈r'dendür ki dī̈n esās u bünyād ve mülūk-ı ḥāris u ḥāfıẓdur, her bār ki esās münᶜadim ola, ḫāne vī̈rān münᶜadim olur. Ve bir esās ve ḫānenüñ ki ḥāfıẓ u ḥārisi olmaya telef ü żāyiᶜ olması emr-i muḳarrürdür. Ve mülūk u rūᵓ esāye fürū-māyekan ve

esāfil u süfehā ile ülfet ü muᶜāşeretden ażarr u aḳbeḥ bir şeyᵊ olmaz. Zīrā ṭabīᶜat meyyāle olup nefs-i muᶜāşeret-i şürefā ve ᶜuḳālā ve eᶜāli ile taḥṣīl-i şeref ü kemāl itmekle tehẕīb-i aḫlāḳ eyledigi gibi muḫālaṭat-ı süfehā ve edānī ᶜarż u vaḳārına şeᵊn ü naḳīṣa virdigünden māᶜadā müteᵊessir ü hem-ṭabeᶜ ve hem-ḫulḳ olup fesād u şeḳāvet derūnında cāygīr olur. Meşelā bād-i hevā bir nefīs ü ṭayyib olan şey üzerinden vezān olsa rāyiḥa-ı ṭayyibe celb ü kesb idüp ol hevādan nufūs-ı insāniyeye ṣafā vü cevāriḥe taḳvā ḥāṣıl olur. Keẕālik bir cīfe-i müteᶜaffıneden mürūr ile vezān olsa nüfūsa elem ü keder ve mizāca fesād u ḫalel virür ḫuṣūṣan

[70] nefs ü ṭabᶜuñ ṣalāḥa meylinden fesād u şeḳāvete meyli ziyādedür. Ve Erdeşīr'üñ ricāl-i devletinden biṭañesi olanlardan bir cemāᶜat bī-nevālıḳdan teşekkī ile ᶜarż-ı ḫāl eylediklerinde aḥvāliñüzden şikāyete muḥtāc iden kimse size inṣāf u ᶜadl ile muᶜāmele itmemiş diyü taḥrīr ü tevḳīᶜ idüp ᶜadem-i inṣāf ile muttaṣıf eylemeden murādı kendi nefsini taᶜbīb ü iᶜtizār olup her birine iḥsān u inᶜām eyledi. Ve bir kimse ḫayır-ḫᵛāhlıḳ ḳaṣdıyla bir miḳdār ḳavm senüñ bed-ḫᵛāh-ı devletüñ olup haḳḳıñda şu maḳule faṣl u meẕemmet idüp meşālib ü maᶜāyibüñden baḥş iderler. Tertīb-i cezāya müsteḥaḳ oldılar diyü bir varaḳaya taḥrīr eyledikde Erdeşīr ol eşḫāṣuñ her biri birer kelime ile ġıyābumda faṣl u meẕemmet eylemişler. Lākin sen mecmūᶜ-ı meşālibi bir varaḳaya cemᶜ ü tertīb ve baña teblīġ eyledüñ. Senüñ ḳabāḥatüñ anlardan ezyed ü aḳbeḥ olmış oldı diyü varaḳaya taḥrīr eyledi. والضحاك استدعى مسالمتك ve Ḍaḥḥāk senüñle muṣālaḥa ṭalebinde oldı ẓanneyledüm. Laḳab-ı Ḍaḥḥāk'da añ olup baᶜżılar Ḍaḥḥāk'da añdan muᶜarrebdür de on dāk ᶜayb maᶜnāsına olup Ḍaḥḥāk on ḫaṣlet-i ẕemīmeyi müştemil olmaġla ᶜibāret-i meẕkūreyi aña laḳab eylediler. Ve ol ḫıṣāl-ı meẕmūme ziştlik ve ḳaṣī

rü'l-ḳāme olmaḳ ẓālim ü bī-ḥayā olmaḳ ve ekūl olmaḳ ve bed-zebānlıḳ ve kiẕb ü ᶜacūl olmaḳ ve ḥumḳdur. Ve neseb-i Ḍaḥḥāk'da iḫtilāf olınup baᶜżıları Ḍaḥḥāk bin Ahbūb bin ᶜAvīc bin Ṭahmüreş bin Adem ᶜaleyhi's-selām olup zamān-ı Ṭūfān'dan ṣoñra Çeşmīd bin Huşenk Şāh'ıñ ḫᵛāher-zādesi vü Aḳālime mālik olmışdur, didi. Baᶜżıları ḫāmis-i selāṭīn-i pişdādiyān olup Siyāmek bin Keyümerş neslindendür, didi. Ve bir rivāyetde Şedād bin ᶜAd birāder-zādesidür. Bu taḳdīrce ᶜArab'dan olur. Ve baᶜżılar Ḍaḥḥāḳ bin ᶜ Ulvān olup birāderi Sinān İbrāhīm ᶜaleyhi's-selām'uñ zamān-ı saᶜādetlerinde Ḍaḥḥāk'ı Mıṣır'a vāli naṣb idüp ol ferāᶜine olmasına ẕāhib oldı. Ve mülūk-ı Fārs'a añasıra vü Rūm'a Kayāṣire tesmiye olındığı gibi mülūk-ı Mıṣır'a Ferāᶜine tesmiye iderler. Ve baᶜżı āḫir Ḍaḥḥāk ᶜArab'dan Ebu'l-yemīn olan Ḳaḥṭān neslinden olmaḳ üzere ẕikr ider. Ḥattā bu Nevvās ᶜArab'dan olmasına

[71] zāhib olup bu beyti inşād eylemişdür. وكان منا الضحاك تحذره الهامل الوحش فى مسار بها ve mesārib cemᶜ-i mesrabehi olup merᶜālar maᶜnāsınadur. Lākin rivāyet-i ülaya ẕāhib olan ekṣerdür. Ve Çemşīd eḳālīm-i sebᶜaya mālik olup ālāt-ı ḥarbī iḫtirāᶜ u kerem pīle peydā idüp ibrişīm taḥṣīl eyledi. Ve ehl-i fesād u şeḳāvete tertīb-i cezā murād eyledikde aᶜmāl-ı şāḳa ile aᶜmāl ve seng-i ḫārā kesdirüp ve maᶜādin ḥafr itdirüp şikence iderdi. Çünki ᶜömri dirāz u devleti mütemādī oldı. Tecebbür ü taᶜannüd ile daᶜvā-yı rubūbiyyet ü ulūhiyyet idüp kemāl-i mertebe ḫalḳı taᶜcīz ü cevr u ẓulmi ḥaddi tecāvüz idüp cümle nās rū-gerdān uve zevāl u indifāᶜına nekrān olmaġla Ḍaḥḥāk ẓuhūr u ḫurūc ḫalḳı ittibāᶜ u imdād eylediklerinde Çemşīd firār eyledi. Ve Ḍaḥḥāk der-pey u resīde olup dest-i ere ile iki bīçdirüp ey Çemşīd çünki daᶜvā-yı ulūhiyyet iderdüñ, kendiñi benden taḫlīṣ eyle diyü hezl iderek ḳatl eyledi. Ve Firdevsī Şehnāme'de Ḍaḥḥāk'uñ Çemşīd'i aḫẕ u dest-i

ere ile ḳırḳ serinden miyānına vārınca dü-nīme eyledigine işāret idüp *ne men pīş dārem zecemşīd fer /Ki biberidbūr miyaniş bār* dimişdür ki Fürs-i ḳadīmde pīver on biñ maᶜnāsınadur. Var lafẓı ereden muḫaffef olup bebürden murād Ḍaḥḥāk'dur. Zirā Ḍaḥḥāk ṣaḥra-nişīn olmaġla on biñ esbi olup bebür esb dimekle maᶜrūf idi. Nitekim Firdevsī dimişdür:

بگاپیورا سپش همی خواندند * چنین نام بر پهلوی راندند: بگاپیور از پهلوانی شمار بود بر زبان دری ده هزار

pes be-bür zebān-ı pehlevīde on biñ maᶜnāsınadur. Ve Firdevsī pādişāhān-ı selefi üç ḳısım idüp Keyümerş'den Keyḳubād'a gelince Pīşdādyān ve Keyḳubād'dan Keyḫüsrev'e gelince Keyāniyān ve Keyḫüsrev'den Nuşirevān'a gelince Sāsāniyān dimişdür ki taḳsīm-i Firdevsī üzere Ḍaḥḥāk Pişdādyāndan olur. Baᶜde Ḍaḥḥāk taḫt-nişīn olup rūz-be-rūz ᶜişyān ve ṭuġyānı mütezāyid ve Cebābere'den bir melᶜūn-ı ᶜanīd ẓuhūr idüp dīn-i bāṭıl Brahma ile mütedeyyin oldı. Ve Brahma didikleri ḳavim irsāl-ı rüsūli münker olup baᶜżısı peyġamberāndan faḳaṭ Ādem ᶜaleyhi'-selāmı

[72] ve baᶜżısı İbrāhīm ᶜaleyhi's-selām'ı maḳar olmaġla ol ḳavm-i ḍelālet-pīşeye Brahma tesmiye olındı. Ve maṭrabān ibtidā-ı Ḍaḥḥāk'a ṭarab-baḫş olup dīnār u dirheme ibtidā Ḍaḥḥāk ḍarb u teskīk eyledi ve padişāhān sırlarına tāc vażᶜ itmeyi ve reᶜāyādan ᶜöşr ü ḫarāc aḫẕını Ḍaḥḥāk īcād eyledi. Ve iki gūsfende mār ṣūretinde birer laḥm-ı zāᵓid peydā olmışdı ki vaḳt vaḳt-i ḥareket ve Ḍaḥḥāk'ı izᶜāc iderlerdi. Kendi ḥayye olmaḳ zuᶜmıyla baᶜżı żuaᶜfāya sizi ḥayyelerime cerḥ ü ledġ itdirürüm diyü taḫvīf iderdi. Ve bu mārlarıñ izᶜāc u īlāmından mużṭarib ve bī-ḫᵛāb ve raḥat olup sukūnet u rāḥatı içün her gün bī-cürm iki derd-mendi ḳatl ü maġzları ile mārları ṭalā idüp izᶜācları mündefiᶜ olup sākin olurlar idi. Lākin Ḍaḥḥāk'uñ bir āᶜḳil ü ṣāliḥ ve zeberi olup maġzları olınmaḳ içün

aḫẕ olınan iki kimsenüñ birini ḳatl ve bir güsfend maġzı ile maḳtūluñ maġzını āmīḫte ve mārları anuñla ṭalā itdirüp şaḫṣ-ı āḫiri emṣār ve büldān ü ḳarada min-baᶜde tavaṭṭun itmeyüp kūhistanda ḳarār ve asāyiş itmek şarṭıyla azād ol şaḫṣ daḫī cān-ı şīrinüñ taḫlīṣ içün şevahiḳ-i cibālde tavaṭṭuñ iderdi. Ḥattā ṭāᶜife-i Ekra Ḍaḥḥāk ḳatlinden ḫalās u cibāle firār u tevaṭṭan iden eşḫāṣuñ neslinden diyü rivāyet olındı. Zirā kürdīñ maᶜnā-yı lüġavīsi ṭard olup ḳavm-i mezbūr ḳatilden taḫlīṣ ü cibāle ṭard olındığından kürd tesmiye olındı. وضحاك را بزخمت ماران كذاشتيم emṣālden olup bir kimse bir emr-i mekrūhı irtikāb itmekle zaḥmet-i resīde olup aḥbābdan biri taḫlīṣe ḳādir iken kesb-i yedi olmaġla taḫlīṣ itmedigini iᶜlām içün ḫalāṣ bulmasun diyü ḥāli üzre terk eyledüm diyecek yerde istiᶜmāl olınur. Ve istiᶜmāl-i mezbūr bu beytden fehm olınur ki maḥbūb-ı raḳīb ile hem-āġūş olması ḥaḳḳında inşā olınmışdur. زلفين او رقيب بكردن كرفته است * ضحاك را بزخمت ماران كذاشتيم ve fi'l-ḥaḳīḳa Ḍaḥḥāk cebābīreden baġy u fesād ṣāḥibi olup bu yüzden daḫī ḫalḳ kendīden rū-gerdān ve müddet-i mülki medīd ve dırāz ve Çemşid'üñ

[73] ferzendi Efrīdün daḫī nev-civān u Ḍaḥḥāk ile ḳıtāla müstaᶜid olmaġla cemīᶜ-i nās Feridūn'uñ başına müctemiᶜ ve İsfahān'da Kāve nāmında bir āhenger var idi. Ḍaḥḥāk anuñ daḫī iki ferzendini ḳatl itmekle daġ-ber-dil ü kefen-ber-dūş ve aḫẕ-ı intikāma cāre-cū-i ve dīde-dūz ve derūnī pür-rīş ve pür-ḫurūş olmaġla kavminüñ başına daḫī vāfir ḫalḳı tecemmuᶜ ve Ḍaḥḥāk üzerine ġulüvv u ḫurūca iᶜānet itmelerine ᶜahd eyledikleründe Gāve kendüyi şerāre-i āteşden muḥāfaẓa içün pīşine vażᶜ eyledigi saḫtiyānı bir nīze üzerine vażᶜ u ᶜalem idüp ḫalḳa pīşvā ḫalḳı daḫī Kave-i āhengere ittibāᶜ u inḳiyād ve Ḍaḥḥāḳ üzerine ḥücūm eylediler. Ḍaḥḥāḳ daḫī ṭarafdarlarıyla Kāve'ye muḳābil olup dest-i Gāve'de ᶜalem-i maᶜhūdī muᶜāyene eyledikde Bārī Teᶜālā

Ḍaḥḥāk'uñ ḳalbine ruʿb u ḫavf ilḳā idüp münhezim ü perīşān oldıḳda ḫalḳ Kāve-i ahengeri taḫta iclās murād eylediler. Lākin Gāve ben nesl-i mülūkden degilüm diyüp ḫalḳı iskāt ve Ferīdūn bin Çemşīd'i serīr-ārāyı melik idüp Ferīdūn'a muʿāvenet ü nuṣret ve Ḍaḥḥāk'ı ḳatl eyledi. Ve Ferīdūn'uñ taḫta cülūsı rūz-ı Mihricān'da vaḳiʿ olup ʿAcemler ol günde ʿayş u ʿişret ve iẓhār-ı ṭarab u meserret idüp münbasıṭ olurlar ve Fārsī si mihrigān olup güz faṣlıdur. Rivāyet-i uḫrāda Ḍaḥḥāk münhezim oldığı zamān Ḥatfe Enfile mürd oldı. Baʿde Gāve'nüñ ʿalemi mülūk ḳatında ʿaẓīmü'l-ḳadr olup dürr ü yaḳūt ile terṣīʿ vü tezyīn olınup her ṭarafa ki muḥārebe ḳaṣd ideler, ʿalem-i Gāve ile teberrük ü temennilerine binā'en bīş-i ʿaskerde taʿẓīm ü iḥtirām ile çekerlerdi. Ve iʿtiḳādlarında Benū İsrā'il ʿindinde tābut ne güne ʿaẓīmü'l-ḳadr ise ʿalem-i Gāve mülūk-ı Fārs ʿindinde ol rütbe ʿażīmü'l-ḳadr idi. Ve bu ʿilme direfş-i Gāvī tesmiye olınurdı. Ḥattā Firdevsī Şeh-nāme'de diyü vaṣf eyledigi direfş-i Gāvī'dür. Dā'imā ḫazā'in-i mülūkde maḥfūẓ olup eyyām-ı Yezdicerd bin Şehriyār'e gelince şāhdan şāha irş ile intiḳāl ve Yezdicerd'den Kādimiye vaḳʿasında ʿasākir-i müselmān aḫẕ ve ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerine

[74] īṣāl eyledikde Ḥażret-i ʿÖmer üzerinde olan cevāhir-i nefīse bī-müselmānāna tevzīʿ ū taḳsīm eyledi. Ve tābut-ı Benī İsrā'īl didikleri budur ki vaḳtāki Benī İsrā'īl Bārī Teʿālā'nuñ ıṣṭıfā vü iḫtiyār eylediklerine memleket taʿyīn eyledigine ḥuccet ü delīl ṭaleb eylediler. Mūsā ʿaleyhi's-selām yā Benī İsrā'īl āyet-i mülki sizlere tābut-ı ityānīdür buyurdı. Ve tābutdan murād ḫaşeb-i şimşāddan perdāḫte ṣandūḳ-ı tevāret olup ḳaddı üç zirāʿ miḳdārı ve ʿarżı yekī zirāʿ miḳdārı olup zer-ḫāliş ile tezyīn eylemişlerdi. Ve Mūsā ʿaleyhi's-selām aʿdā ile muḳātele eyledikde tābutı pīş-i ʿaskere taḳdīm idüp nüfūs-ı Benī

İsrāʾīl sukūnet ü şebāt taḥṣīl iderdi. Rivāyet-i uḫrāda ṣandūḳda zebercedden yaḫūd yāḳūtdan serd-i Benī Kūbe'nüñ reʾs ü ẕenebi gibi ve iki cenāḥili bir ṣūret olup muḳātele vaḳtinde ol ṣūret ṣayḥa idüp tābut sūy-ı düşmene sürʿat ile ḥareket iderdi. Ve Benū İsrāʾīl tābuta tābiʿ vü der-pey olup tābut müstaḳar oldıḳda Benū İsrāʾīl daḫī ṣābit ü nuṣret ḳarīn olurlardı. Rivāyet-i uḫrāda derūn-ı ṣandūḳda Ḥaẕreti Ādem'den aḫirü'r-rüsūl olan Muḥammed ʿaleyhi's-selām'a gelince ṣüver-i enbiyā ʿaleyhi's-selām mevcūd idi. Ve baʿżılar tābutdan murād ḳalb ve sekīneden murād ḳalbinde olan ʿilm ü iḫlāṣ u ityāndan murād mevcūd degül iken Ṭalūt'uñ ḳalbinüñ maḳarr-ı ʿilm-i vaḳār olmasıdur, didiler. Ve eyyam-ı Ḍaḥḥāk'da vaḳiʿ ḥikāyetdendür ki çünki Ḍaḥḥāk'uñ müddet-i taṣarrufı mütemādi ve ẓulm ü fesādı ḥaddi mütecāviz oldı. Ḫalḳ tecemmuʿ ve Ḍaḥḥāk'a hücūm ü Gāve-i āhenger pīş-i ḳavimde meclis-i Ḍaḥḥāk'a dāḫil ve ḫalḳ derpī ḥużūrına girüp Gāve ḳuvvet-i nāṭıḳa ṣāḥibi cesūr bir merd olmaġla yā Ḍaḥḥāk saña bu iḳlīm-i meliki olmaḳ üzere mi selām virelüm yoḫsa eḳālīm-i sebʿa mülkine virilecek selām ile selām viriñ ki mecmūʿ-ı eḳālīme mālikim didikde Kāve müvaʾḫıẕa güne çünki eḳālime māliksün. Bizüm iḳlimize niçün nevāʾib ve meṣāʾibiñi taḫṣīṣ ve dāʾimā bu iḳlīmden taʿayyüş idersin? İḳlīm-i digere naḳl u ḥareket ile bize bir miḳdār emān u asāyiş

[75] virüp anlar ile cevr ve taʿaddīnden ḥiṣṣe-mend ve bizi irāḥa eyleseñ olmaz mı diyü temhīd-i muḳaddemāt-ı leṭāʾif-āmīzden ṣoñra ḥaḳ kölene aġāz ve meşālib ü maʿāyibi taʿdād itdikce Ḍaḥḥāk bi'ż-żarūre Kāve'yi taṣdīḳ ve efʿāl-i ḳabiḥadan rücūʿ ü aḫlāḳ-ı ḥamīde ile müteḫalliḳ olmaġa ʿahd ü ʿazīmet eyleyüp herkes mesrūran maḥallerine münteşir ve ʿavdet eyledikleründe Ḍaḥḥāk'uñ bir mekāre vü cebbāre māderi olup nāsıñ tecemmuʿ ve ḥadlerini tecāvüz idüp mā-lā-kelām yaʿnī tekellümüne mübāderet itdikleri

resīde-i gūşı oldıḳda Ḍaḥḥāk'ı ᶜitāb ile müvāᵓḫıẕa idüp sende bu mertebe-i şevket ü iḳtidār mevcūd iken esāfil-i ḥaddi tecāvüz ve vaẓīfeleri olmayan kelimāt-ı nā-münāsibi ḥużūrıñda serd ü īrād ve sen mülāyemetle cevāb u muṭṭaliblerine müsāᶜade idesiñ. Baᶜde'l-yevm senüñ vaḳᶜ u iᶜtibāruñ ḳalmadı. Niçün cümlesini ḳatl eylemedüñ, didi. Ve Ḍaḥḥāk maᶜlūm olan tecebbür ü ᶜütuv ile muttaṣıf iken inṣāf idüp ey māder gerçi iᶜtirāż u muvaᵓḥıẕañ yerindedür. Lākin çünki beni muvaᵓḫıẕa iden kimselerüñ ḥaḳḳımda tekellüm eyledikleri kelām-ı ḥaḳ u nefsü'l-emirde muṭābıḳ idi. Her çendki saṭvet ü ġażabım muḳteżāsınca ḥareket ü mecmūᶜnı ḳatl itmek murād iderem. Kelām-ı ḥaḳ benümle anlaruñ miyānında ṭāġlar gibi ḥaylūlet var itme. Māniᶜ ü dāfiᶜ olurdı diyü cevāb virüp fi'l-ḥaḳīḳa bir miḳdār zamān refᶜ cevr ü ẓulm idüp baᶜde yine baġy ü fesāda aġāz eyledikde muḳaddemā ẕikr olındığı vech üzere ḳatl olındı. Ve māder-i Ḍaḥḥāk'uñ ismi Vedek olup Ḍaḥḥāk'dan hezār mertebe ẓālime idi. Ve bir şeyde ṭāᵓil ü fāᵓide yoḳdur diyecek yirde لم يبق فى الناس ودك شر من الضحاك ودك مافيه ودك dirler. وجدته الارض تمنى مناد منك *ve* cezīmetü'l-Ebrüş senüñ nedīm ü muṣāḥibüñ olmaġı temennī vü recā eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Cezīmete bin Mālik ibni ᶜĀmir olup nisbeti tenevvüḫe yaḫūd azde olmaġla tennuḫe veya azde dirler ki Erdeşīr Bābek ṭarafından ᶜArab'a ibtidā Cezime melik olup Yemen'den Ḳuẓaᵓa ḳabilesini żabṭ u taṣarruf eyleyüp mesken ü menzili ḥire vü enbār idi. Ve maraż-ı baraṣ ibtilāsı sebebiyle ebraṣ tesmiye olınup ḥüsn-i taᶜbīrdür.

[76] mülāḥaẓasıyla Cezimetü'l-ibrüş dimekle şöhret- şiᶜār olup reᵓy ü tedbīr ṣāḥibi ve ᶜaḳl u dehā ile maᶜrūf keşirü'l-himme bir melik-i nām-āver idi. Mervīdür ki mūmāileyh İbrüş

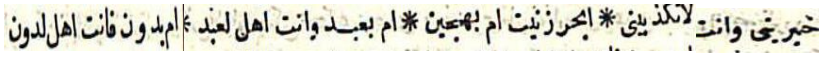
laḳabından müteʾellim olmamaġla yā Cezīmetü'l-ibrüş diyü kendüye nidā iderlerdi. Ve ᶜ Arab'dan baᶜżısı iftiḫār iderdi ḥattā Rāciz Cezime'yi medḥ ḳaṣdıyla bu beyti inşād eylemişdür. ابرص فياض اليدين اكلف والبرص ابدى بالهى واعرف feyyāż u vehhāb u cevvād maᶜnāsına ve külef ü cehde ẓuhūr iden ḥamra ki sevād u ḥamra miyānında olan levn maᶜnāsına ve lühve ᶜaṭiyye maᶜnāsına lehy cemᶜīdür. Ve mülūkden ibtidā zamānında şemᶜ īcād ve meclisinde efrūḫte olan Cezīmetü'l-Ebrūş'dür. Ve mūmāileyhe nedīmü'l-firḳadine dirler. Zirā her çend ki meynūş eyleye. Bir ḳadeḥ nūş iki ḳadeḥ firḳadān içün imlā vü ṣavb-ı hevāya mey-efşān olup bir ferdi nedīm ittiḫāẕ itmezdi. Ve ferḳadānı kendiye nedī m ittiḫāẕına baᶜżılar bu güne zuᶜm iderler ki Cezīme tekehhün idüp Ḍaribān nāmında iki ṣanem ittiḫāẕ eyleyüp ṣanemlerden istişfā ve bir düşmenle muḥārebe eylese ṣanemleri rezm-gāha iḥżār ve aᶜdāsına manṣūr olurdı. Yine bir gün Ḥicāz cānibinden Eyād ḳabilesinden bir gürih-i enbūh ḫurūc ve Baṣra ile Kūfe miyānına münteşir ve Ḥīre ḥavālisinde temekkün ve tavaṭṭun ve ᶜAyn-abāġ nām muḥalde ictimāᶜ eyledikleründe Cezīme Eyād'ı ḳatl ve perīşān ḳaṣdıyla ḥareket ve Eyād'a ḳarīb bir maḥalle ḫayme-endāz ve ṣanemleri bir maḥalil maḥfūẓa vaẓᶜ u nikehbānlar taᶜyīn ve ol gice endühe asāyiş eyleyüp Eyād kendülerden birḳaç şaḫṣ intiḫāb ve Cezime ṭarafına irsāl ve ṣanemleriñ nikehbānlarına naḳl ve şarāb virüp ᶜarż muḥabbet-āmīziş ᶜayş u nūş iderek nikehebānlar ser-mest ü bī-hoş olınca ṣoḥbet mütemādi ve ᶜālem-i aġyārdan ḫāli oldıḳda ṣanemleri aḫẕ u iyād oldıġı maḥalle şitāb ve ṣabaḥ olmazdan muḳaddem selāmete vāṣıl ve ṣanemleri ḥıfẓ u ḥiraset idüp murādları ḥāṣıl olup ḳabile-i Eyād Cezime'ye Ādem irsāl ve bu güne iᶜlām-ı ḥāl eylediler ki yā Cezīme ṣanemleriñ senden āzürde ve bī-zār ve

bizlere rāġib ü ḫˇāhişger olmaġla ḳabilemizde ṣabaḥladılar. Eger bizümle muḳātele ve muḥārebeden

[77] fāriġ olmaġa ᶜahd ü miṣāḳ iderseñ. Yine ṣanemleri saña irsāl iderüz. Ve illā ṣanemlerden meᵓyūs ol, didiler. Ve Cezīme perīşān-ḥāl olup muḳāteleden fāriġ olurum. Lākin ṣanemleri ve ᶜAdī bin Naḍrī ṭarafıma irsāl ve ᶜAdī enīs ü celīsüm olup yanumda iḳāmet itmege rāżı olursañuz fe-bihā ve illā muḳāteleden fāriġ olmam diyü cevāb virüp Eyād daḫī riżā-dāde ve ṣanemlerle ᶜAdī bin Naḍirī irsāl eylediler. Mūmāileyh ᶜAdī ẓurafā-yı ᶜArab'dan ḫoş-lehce vü ṣāḥib-cemāl bir maḥbūb olup āl-i Naḍr'den ẓuhūr iden mülūk-i mezbūr ᶜAdī'ye nisbet olınur. Çünki Cezīme ᶜAdī'yi aḫẕ eyledi. Eyād ile sīne-i ṣāf ve taḫtıgāhına ᶜavdet ve ᶜAdī kendüye nedīm ve hem-bezm ve sāḳi meclis-i ḫāṣ ve ᶜ ayş u nūşa aġāz u feraḥ u şādı ile nevā-sāz oldılar. Cezime'nüñ bir ḫˇāher-i dūşīzesi var idi ki nāmı Raḳḳāş ve ḥüsn ü cemāl ve lehce-i güftārda ᶜadīmü'l-miṣl ü bī-naẓīr olup ᶜAd ī daḫī ḥüsn ü behā vü ẓaraf ü edeb ṣāḥibi olmaġla Raḳḳāş ᶜAdī'ye ve ᶜAdī Raḳḳāş'a dil-dāde ve birbirine ẕer dīde nikāh ile ᶜarż-ı muḥabbet ü iştiyāḳ iderek bir gün Raḳḳāş ᶜAdī 'yi tenhā bulup birāderüm mest ü ser-gerdān oldıḳda tezevvücümi ṭaleb ve niyāz eyleseñ meᵓmūldur ki keyfiyet-i bāde ile rıżā-dāde ola diyüp ᶜAdī fırṣat-ḫˇāh ve ᶜayş u nūş mütemādi ve erbāb-ı bezm başḳa bir vādi ṭarḥ idüp buḫār-ı bāde dimāġa resīde oldıḳda ᶜ Adī Cezīme'ye ᶜarż-ı merāma iḳdām ve Raḳḳāş'ı bī-teḥāşī ṭaleb ü ibrām Cezīme daḫī sermest olmaġla rıżā-dāde oldı. ᶜAdī teᵓḫīr itmeyüp erbāb-ı meclisi işhād ve Raḳḳāş'ı ᶜ aḳd u nikāḥ ve ol gice ḥaclet-gāha dāḫil ü kām-diline nāᵓil ü seḥari meclis Cezīme'ye elbise-i fāḫire ile girüp Cezīme elbise-i cedīde müşāhede ve sebebinden suᵓāl ᶜAdi daḫī bu gice ḫacletgāh-ı Raḳḳāş'a dāḫil olup damadlıḳ libāsı oldığın ifāde eyledükde Cezīme

kimden meʾẕun oldıñ, didi. ʿAdī daḫī melik ḥażretleri iẕin virüp erbāb-ı bezm şāhid-i ʿ adlimdür didikde Cezīme vālih ü ḥayrān ve elem ü ġażabından bī-hoş u bī-tüvān olup ser-fürū bürde-i tefekker oldıḳda ʿAdī fiʿl-i nā-münāsibe nādim ü pişmān ve telef-i nefs ḫavfıyla

[78] firār idüp ne cānibe gittigi bedīd ve nümāyān oldıḳda Cezīme ġażabından bu ḳıṭʿayı inşād ve ḫᵛāheri Raḳḳāş'a irsāl eyledi

yaʿnī ey ḫᵛāher beni ḫaberdār eyle. Ve dürūġ u kiẕb irtikāb eyleme ki ḥer ḥasīb ü nesīb ile mi zinā eyledüñ yoḫsa fürū-māye ve bedāṣıl u leʾīm ile mi zinā irtikāb eyledüñ yoḫsa ʿabd ile mi ki sen aña sezā vü lāyıḳsın yāḫūd ʿabddan ednā ile mi zinā eyledüñ ki aña daḫī sezāsın didikde Raḳḳāş ey birāder ḫāşā ki zināyı irtikāb eylemiş olam. Belki benden izinsiz senüñ emrinle, ümerā-yı ʿurabadan bir emīre ʿaḳd-i nikāḥ eylediler diyü cevāb-dāde oldıḳda Cezīme Raḳḳāş'dan kef- yed ü nüdemāsını ṭard u ibʿād ve ferḳadını kendüye nedīm ittiḫāẕ eyledi. Ve Raḳḳāş ʿAdī'den ḫāmil ve bir püser tevellüd ve nāmını ʿAmr tesmiye ve gehvāre-i aġūşda perveriş ve terbiye idüp ʿAmr resīde- sinn-i temīz oldıḳda elbise-i nefīse ile tezyīn ve revāyiḥ-i ṭayyibe ile vücūdunı taʿṭīr ve ḥużūr-ı Cezīme'ye iḥżār eyledikde ḫᵛāher-zādesini müşāhede ve ʿaẕīm-i muḥabbet ü ʿalāḳa eyleyüp kendi evlādı ile maʿan terbiye olınması ve meclisinden münfekk olmamasını murād idince Raḳḳāş rıżā virüp bir miḳdār vaḳt güzerān itdikde leṭāfet-i hevā ve cevdet-i rebīʿ ü bahār sebebiyle Cezīme deşt ü ṣaḥrā teferrüci ḳaṣd u bir feraḥ-baḫş bāġa naḳl u ḥareket ve biraz zamān ehl ü etbāʿiyle anda mekş ü iḳāmet idüp evlād-ı Cezīme ʿAmr ile bir ṭarafa geşt ü güẕār ve seyr-i ṣaḥrā vü lāle-zār ve teferrüc-künān baʿżı maḥallelerde menter

ictinā iderlerdi. Ve her çend ki menterik aᶜlāsına ẓafer-yāb olalar. Cezīme'nüñ evlādı ekl ü tenāvül ve ᶜAmr hemyānına vażᶜ u ḥıfẓ iderdi. Ve temām-ı seyr oldıḳlarında Cezī me ṭarafına ᶜaṭf ᶜinān ve Cezīme'ye şenā-ḫᵛān olaraḳ ᶜAmr meclisine dāḫil ve ictinā eyledigi menterleri Cezīme'ye ihdā ve bu beyti inşād eyledi. هذا جنائی وخیارہ فیه * وکل جان یدہ الی فیه yaᶜnī benüm düşürdigim menterüñ aᶜlā vü muḫtārı bu hemyāndadur. Her menter

[79] düşiren fehm ü dehānına tefrīḳ ve ekl eyledi. Cezīme daḫī maḥẓūẓ u mesrūr olup ᶜ Amr'ı der-āġūş ve gerdānına bir muraṣṣaᶜ ṭavḳ vażᶜ eyledi. Ve ol vaḳte gelince ᶜArab ṭavḳ lābis olmayup ibtidā ᶜAmr'da müşāhede olındı. Ve Ḥüda وهذا جنائی وخیارہ فیه miş ālden olup bir kimse bir ḫidmette kendi nefsine fāʾide mülāḥaẓa itmeyüp mecmūᶜ taḥṣīl eyledigi mālı getürüp efendisine teslīm eylese bu meşel īrād olınur. Ve baᶜde'l-zamān ᶜ Amr ṣaḥrāda geşt ü güzār iderken cinler ḳāpub nā-bedīd ve nā-peydāh oldıḳda Cezīme elmenāk ve ġamnāk olup āfāḳī cüstücū itdirüp eşer ü nişānından ḫaberdār olamayup me ʾyūs oldı. Ve bunuñ üzerine nice zamān mürūr idüp Ḳużaᶜa'dan Fāric'iñ iki ferzendi ki birine Mālik ve birine ᶜAḳīl dirlerdi. Cezīme ziyāretini Arz u Şām ṭarafından bādiye-peymā ve Cezīme'ye bir miḳdār hediye-i nefise ile şadd-i raḥl idüp gelürlerken eṣnā-yı rāhda bir şaḫs-ı ᶜacībü'ş-şekl bedīd ü nümāyān oldı ki gerçi nev-civān ammā nāḫunları çenkāl ve caᶜd u ṭurreleri fetīle fetīle ve kendi ᶜüryān bir uᶜcūbe-i zamān ki rüʾiyetinden ġule dehşet ü dive vaḥşet gelürdi. Mālik ve ᶜAḳīl ḫavflarından sen kimsüñ diyü ḥālinden istiḫbār ve nām u nişānından istifsār eyledikleründe Cezīme'nüñ hemşīre-zādesi ᶜAmr' um diyüp cinler ṣayd u şikār ve hezār derd ü miḫnete giriftār oldıġını naḳl eyledi. Mālik

ve ᶜAḳīl daḫī ser-güzeştine ḥayrān ve Cezīme'ye bundan aᶜlā ve berter bir güzār u armaġan olmaz diyü nāḫunların beride ve vücūd ve kāküllerin şüst ü şūy ve libāsı fāḫirü' l-libās ve revāyiḥ-i ṭayyibe ile taᶜṭīr eyleyüp Cezīme'ye īṣāl Cezīme daḫī şād u ḫandān olup gerdenini ṭavḳdan bezrek ü ġalīẓ müşāhede eyledikde شب عمرو من الطوق diyüp Cezīme'nüñ bu kelāmı meṣel-i bāḳī ḳaldı. Rivāyet-i uḫrāda kibr-i ᶜAmr ve mine'l-ṭavḳ yāḫūd cell-i ᶜAmr mine'l-ṭavḳ diyüp meṣel oldı. Ve ṭavḳ-ı gerden bend maᶜnāsınadur. Ḳaçan bir kimse nice zamān dostānından birini görmese ḥīn-i mülāḳātda mürūr-ı ezmān-ı keşīreden kināye ile meṣeli īrād ider. Yaᶜnī ᶜAmr şāb u tevānā olup ṭavḳ-ı gerdenine

[80] ḍīḳ olmış dimek kemāl-i sururından Mālik ile ᶜAḳīl'e murādıñuz her ne ise söyleyiñ. Mücāzāt ideyüm diyüp anlar daḫī Cezīme'ye nedīm olmaḳ recā eylediler. Cezīme daḫī recālarına müsāᶜade ve ikisini ḳırḳ sene nedīm-i bezmi ve maḥrem rāzı eyleyüp Mālik ve ᶜAḳīl bir meclisde tekellüm eylediklerini meclis-i āḫerde tekellüm ve iᶜāde itmediler. Ve nedīmlerle ṭūl-ı ṣoḥbetden kināye ile ḍarb-ı meṣel olınup gend u māni Cezīme dirler. Ḥattā Mütemmim bin Nüveyre kendi birāderi Mālik mertebesine وكأكند مأنى جذيمة حقبة * من الدهر حتى قيل لن يتصدعا فلما تفرقنا كأنى ومالكا * لطول افتراق لم نبت ليلة معا diyü inşād idüp nedimāni ile Mālik ve ᶜAḳīl'i murād eyledi diyü rivāyet olınup baᶜżılar murādı feraḳdandur, didi. Ve taṣadduᶜ teferruḳ maᶜnāsınadur. Mervīdür ki bir gice Cezīme ziyāde sekrān olup Mālik ve ᶜAḳīl'i ḳatl ve seḥeriyi ṣaḥve geldikde nādim ü pişmān olup mezbūrlara türbe binā eyledi. Baᶜde Cezīme Rūm ile Fürs miyānını ḥāciz olan arż-ı Kūfe'de Müşkin azāsında Ḥażar tesmiye olınan beldede mülūk-ı ṭevāyifden maᶜdūda

olan melike-i Zibāʾi tezevvüc kaṣd u ṭaleb eyledikde Zibāʾ rıżā-dāde ve Cezīme'yi daʿvet ve kendi memleketinde zifāf itmesini niyāz Cezīme'ye daḫī erkān-ı devletiyle istişāre idüp herkes Zibāʾ memletine rāhī ve daʿvete icābet ve ḫaṭır-ı Zibāʾ riʿāyet olınmasını münāsip görüp itbāʿından Ḳaṣīr bin Saʿadü'l-liḫmayı dūr-bīn ve ʿāḳıbet-endīş bir ʿāḳil ve lebīb kimse olmaġla cümleye muḫālefet idüp ḫilāf-ı ʿadetdür ki ricāl zenān ṭarafına rāhī ola. Zīrā ʿarusān ḫāne-i şevhere gele gelmişdür, didi. Lākin Cezīme'ye işġā ve kelāmına iʿtibār itmeyüp maḥmil-bend-i ʿazīmet ve baġa- nām menzile resīde ve ol gün anda iḳāmet ve tekrār etbāʿyla istişāre ve herkes ʿuḳūl-ı ḳaṣıralarına göre birer kelimāt-ı bī-māʿna söyleyüp söz Ḳuṣayr'a geldikde ey Cezīme bu reʾyi nā-ṣavābdan rücūʿ ve taḫtıgāhıña ʿavdet eyle ki ḫūnıñ çehreñden seylān ideyor. Kendiñi mehlikeye ilḳā ideyorsuñ diyüp naṣīḥat-āmīz nice kelimāt serd eyledi. Ammā Cezīme'ye teʾṯīr itmeyüp yine Zibāʾ cānibine ʿaṭf-ı ʿinān ve taḫtıgāh Zebā'ya ḳarīb oldıḳda Zibāʾ ṭarafında ālāt-ı ḥarbe müstaġraḳ

[81] ʿasker-i bī-ḥesāb Cezīme'yi istiḳbāl eyleyüp aṭvār-ı ʿaskerden murādları nümāyān ve su'ḳaṣdları āşikār u ʿayān oldıḳda Cezīme Ḳaṣīr'a teveccüh ve taḫlīṣ-i nefsine çāre-cū ve tedbīr ü reʾy nedür diyü istimdād ve tekāpu eyledikde Ḳaṣīr ترکت الرأی بیقة didi. Ḳaṣīr'üñ bu kelāmı meṯel olmışdur. (بیقة جزم الامر) daḫī meṯel olup Beḳḳa'da emr ḳaṭʿ olınup tamām oldı dimekdür. Ve Beḳḳa Şām'da bir mevżuʿñ ismidür. Baʿde Ḳaṣīr Cezīme'nüñ ʿAṣā nāmında bir esb-i ṣabā-reftārına süvāra taḫlīṣ-i nefs idüp sūyu selāmete resīde ve ḳarār eyledi. Ve Cezīme'yi leşker-i Zibāʾ aḫẕ u ḥużūr-ı Zibāʾya iḥżār eyledikleründe Cezīme'nüñ iki destinde olan ʿırḳlarını ḳaṭʿ itdirüp ḫūn-ı Cezīme'ye tamāmen rīzān olup helāk oldı. Ve müddet-i mülki altmış senedür. وشیرین نافست بوران فیك ve Şīrin saña ʿāşıḳ olup

Borān ile muᶜārıża ve münafese eylediler. Yaᶜnī ikisi daḫī saña dil-dāde olup miyānlarında münafese ẓuhūr eyledi ẓanneyledüm. Mezbūre Şīrīn Nūşirevān ferzendi Hürmüz'üñ ferzendi Ḫüsrev Pervīz'üñ zenidür ki birdür-i nā-süfte yetīm olup aᶜyān-ı medāyinden birinüñ ḥicr ve terbiyesinde olmaġla Pervīz daḫī henüz ṭıfl nāresīde iken ol kimsenüñ dāḫil harem-i sarayi ve Şīrīn ile hem-sinn ve hem-ṭabᶜ oldığından dāʾimā mülāᶜabe ve mülāṭefe idüp nik ü bedi farḳ idecek rütbeye resīde birbirine ᶜāşıḳ ve dil-rubude olup miyānlarında nāz u niyāz cereyān ve ṭaraf-ı çeşm ile işāret ve ġamzeleri ṣāḥib-i ḫāne ḳatında nümāyān oldıḳda muḳarreb olan etbāᶜndan birine tenbīh ü sipāriş eyledi ki Şīrīn'i Dicle'ye igrāḳ ve ihlāk ide. Ol şaḫış daḫī efendisinüñ emri üzre Şirīn'i Dicle kenārına getirüp ilḳā itmek murād itdi. Şirīn daḫī feryād u niyāz idüp beni ihlāk itmeden saña ne fāʾide kerem idüp beni azād eyle, didi. Lākin şaḫṣ-ı mütemerrid ben seni Dicle'ye ilḳā itmege yemīn eyledüm. Ve efendime muḫālefete iḳtidārım yoḳdur diyü müsāᶜade itmedikde Şirīn Bāri beni Dicle'nüñ bir raḳīḳ maḥaline ilḳā eyle ki ḫalāṣ mümkin olursa ġaybūbet ve diyār-ı āḫire seyāḥat iderem diyü niyāz ḫidmetkār daḫī bu rütbe ruḫṣata rāżı olup

[82] Dicle'nüñ bir ṣıġ yirine remy ve ilḳā idüp Şīrin ḫavfından ḳaᶜr-ı ābda iḫtifā ve helāk oldı ẓann eylesün diyü ḥareket itmeyüp şaḫs-ı maᶜhūd ḫidmet-i meʾmūreyi edā vü itmām eyledüm ẓannıyla efendisine ricᶜat eyledi. Şīrin daḫī ābdan be-rūz bir ṭarafa teveccüh ve rāhī ve nihāyet rāhī bir deyre mütenāhī olup deyre dāḫil ve terehhüb ve ruhbān Şīrin'e ikrām ve bir cāy münāsib taᶜyīn ve iskān eylediler. Ve bir müddet mürūr ve nice zamān ᶜ ubūr idüp Hürmüz merd u Pervīz taḫt-nişīn olup Ḳayṣer-i Rūm tebrīk-i melik içün Pervī z'e ilçi irsāl idüp deyrimüz bu rimem olmaġla ilçi deyre nāzil oldıḳda Şīrin'de Pervīz'iñ

bir ḫanımı yādikār idi. İlçiye virüp eger ḫātemi Perviz'e īṣāl iderseñ memnūn olup saña ikrām ider diyü tavṣiye ilçi daḫī ḫanımı Pervīz'e virüp keyfiyetinden suʾāl ve Şīrin'üñ maḥalinden ḫaberdār eyledikde feraḥnāk ve bī-ṣabr u ḳarār olup Şīrin'i iḥżāra ādemler irsāl ve getürdüp zer ü zīvere ġarḳ u firāşına idḫāl idüp defʿ-i taḥassür eyledi. Ve Şīrin ẓerāfet ü taġannī ve ḥüsn ü cemālde ʿadīmü'l-miṯl ü bī-hemtā olmaġla sāʾir zenānına reʾ is ve serāy umūrunı aña tafvīż ve Şīrin'den ġayriye meyl ü muḥabbet itmemege ʿahd ü m īṯāḳ idüp ʿIrāḳ'da Ḥilvān ile Ḥāfiḳeyn miyānında vāḳiʿ meşhūr-ı āfāḳ olan ḳaṣrı binā itdirüp ḳaṣr-ı Şīrin dinmekle şöhret-yāb oldı. Lākin şeyḫ Niẓāmī Ḫüsrev ü Şīrin nām kitābında ṣūret-i ḥikāyeyi bu gune beyān ider ki Şīrin Ermen melikesi olan Mehīn Bānu 'nuñ birāder-zādesi ve Ḥacer terbiyesinde olup şādur nām Naḳḳāş Behzād dest ḫīn seyāḥatinde Şīrin'i müşāhede vü taṣvīr ve Ḫüsrev'e irāʾet ve ḥüsn ü cemālini naḳl ü tafṣīl Ḫüsrev daḫī taʿaşşuḳ u taḥṣiline çare-cū ve şādurdan iltimās idüp şādur Ḫüsrev'i taṣvīr ve tekrar Şīrin cānibine varup ṣūret-i Ḫüsrev'i Şīrin'e irāʾet ol daḫī Ḫüsrev Pervīz'e mübtelā olup bu taḳrīb ile Ḫüsrev Mehīn Bānū ile görüşüp Mahīn Bānū Ḫüsrev'i pür-bāġ-ı mevżūʿ-ı feraḥ-ı fezāya daʿvet eyledigini çendīn ebyāt ile edā ider ki bunlardur.

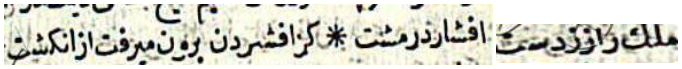
مهین بانو زمن پرسید و برجست

[83] کفت مارا حاجتی هست * هوای کرمسیر است آن طرفرا * فراخیها بود آب وعلف را germ seyr ṣıcaḳ yirlere ıṭlāḳ olınur. Nitekim serd seyr Yāylāḳa dirler. Ve nice zamān Ḫüsrev ü Perviz Şīrin ile ʿ ayş u nūş ile şād-kām ve ẕevḳ u ṣefā idüp Şīrīn-kām olup bir vaḳitde Pervīz'üñ ferzendi Ş īrva'ya isāʾet ve ʿasker cemʿ idüp ḳatl-i pedere iḳdām u mübāderet eyleyüp erīke-nişīn-imemleket oldıḳda Şīrin'e muḥabbet ve kendiye zen itmege ṣarf-ı ḳudret Şīrin daḫī her çend ki kişi pederi firāşan'a dāḫil olmaḳ ḫilāf-ı ʿaḳl u dindür diyü mümāneʾet eyledise

sūd-mend olmayup ᶜāḳıbet Şīrū'ya ṭarīḳ-i mekr u ḫudᶜaya sālik ve Şīrīn'i töhmet-i zinā ile mütteheme eyleyüp Şīrin ᶜācize ve ḫᵛāh-nā-ḫᵛāh üç şarṭ ile şīr u yehi şevherlige ḳabūl idicek oldı. Biri Pervīz'i ḳatl iden eşḫāṣı baña teslīm eyle ḳatl ideyim. Ve biri minbere ṣu ᶜūd idüp baña isnād eylediğiñ çirk-āb-ı zinā ile dāmenüm ālūde degül iken iftirā eylediğiñ ḫalḳa iᶜlām ve pederiñ Pervīz'üñ ḳabrini güşād ve ziyāretime iẕin-dāde ol ki Pervīz'de ẕī-ḳıymet bir emānetim vardur. Anı aḫẕ idem. Baᶜde saña kendimi teslīm iderüm didikde Şīrva'ya biñ cān ile rāżı vü ḳātil-i Pervīz olanları teslīm Şīrin daḫī cümlesini ḳatl baᶜde Şīrva'ya zinā isnādı kiẕb ü durūġ oldığını nāsa işāᶜat ü tefhīm idüp Şīrīn'i birḳāç Ādem ile ḳabr-i Pervīz'i küşāde irsāl Şīrin daḫī ḳabre girüp Pervīz'i der-aġūş ve bir zamān girye vü zārı ile bī-hūş baᶜde āmāde eyledigi zehr-nāk faṣı maṣ idince cān-ı Şīrīn'in siperde-i dergāh-ı Ḫüdā eyleyüp Şīrin'e mübāşir olan eşḫāṣ tevaḳḳuf ve intiẓārdan bī-tāb u meyt ile muṣāḥabat niceye dek diyü Şīrin'e nidā eylediler. Ammā ṭaraf-ı Şīrīn'den ḳaṭᶜan ṣeda gelmeyüp ᶜāciz oldıḳlarında ḳabre girüp Şīrin Pervīz'i der-aġūş ider, müşāhede eylediler ve tekrār ḫurūcına emr ü nidā idüp ismāᶜı mümkin olmadıḳda ḳabre dāḫil ve Şīrīn'i ḳaldırup Şīrva'ya getürmek murād eylediler, gördiler ki Şīrin vefāt eylemiş. Ḫattā Niẓāmī Pervīz içün Şīrin kendüyi ihlāk eylediğini müşᶜir bu beyti inşād eylemişdür.

[84] ve mıṣraᶜ-ı ṯāni emṯālden olup ẓurafā-yı ᶜAcem kimse kimse içün olmaz. Ve olmış ardınca olmış bu ḳadar diyecek maḥalde istiᶜmāl iderler. Ve cemāl-i Şīrin ve māl-ı Zübeyde ve ᶜarş-ı Belḳıs ve ferş-i Borān ve melik-i Zibāʾ ve ᶜibādete Rābiᶜatü'l-ᶜAdeviyye ve faḫr-i Ḫandeḳ ve şiᶜr-i Ḫansā ile ḍarb-ı meṯel olınur. Ve Ḫandeḳ İlyās bin

Mużar'ıñ zevcesi olup ismi Leylā binti ᶜÜmrān bin İlḥāḳ bin Feżāġa'dur. Ve evlād-ı İlyās mezbūre Ḫandeḳe nisbet olınup māderleridür. Mervīdür ki Ḫüsrev Pervīz'e zamān-ı devletinde beş nādire-i rüzgār naṣīb oldı ki biri dez-rest afşārdur ki ḥükemā ḥikmet ile bir altun ṭop per-dāḫte ve mum gibi mülāyīm idüp her çend ki Pervīz destine ala murād eyledigi ṣūreti ol altun ṭopla düzerdi. Nitekīm Şeyḫ Niẓāmī dimişdür.

ve biri ᶜācddan bir pençedür ki Ḫaremserāda ferzendi tevellüd ve ẓuhūr eyledikde engüşt dirhem olup haremden müjde resāne muḥtāc olmazdı. Ve biri bir kāsedür ki içinde olan ābı nūş eyledikde ol ān yine lebrīz olurdı. Ve biri Bārīde nāmında olan muṭribdür ki üç yüz altmış altı maḳām ve nevā iḫtirāᶜ eylemişdür. Ve biri genç-i bād-averddür ki Ḫüsrev Ḳayṣer'üñ mülkine hücūm ḳaṣd eyleyüp Ḳayṣer abā vü ecdāddından mevrūṯ olan ḫezāyını telef olur ḫavfından bir keşti-i ᶜaẓīme vażᶜ bir Cezīre'ye ḥıfẓ içün irsāl eyledikde bād-ı muḫālif keştiyi cānib-i Ḫüsrev'e sevḳ ve Ḫüsrev bi'l-cümle ḫazāyin-i Ḳayṣer'e mālik olmaġla ol ḫazāyine genç-i bād-āver didiler. Nitekim Niẓāmī dimişdür.

ve fıḳra-ı mezbūrede meẕkūre olan Borān meẕkūr Pervīz bin Hürmüz'üñ duḫteri ve türk ü fürs miyānında neşᵓet ve ẓuhūr iden zenānuñ aḥsen ü ecmeli olup Şehriyār bin Pervīz'den ṣoñra memleket-i Fürs'e melike olup nice ḳanāṭīr ve cesur binā ve taᶜmīr ü bilād-ı memāliki żabṭ u iḥāta idüp umūra muvaffaḳ u muẓaffer olmaḳ ricāliñ zuvrı ez ü mekr u ḥilesiyle degildür. Belki Bārī Teᶜ ālā'nuñ ᶜavn u ᶜināyet ü ḳudretiyle olup zenān daḫī ḳudretü'l-lāh ile her emre muvaffaḳa olabilür, dirdi.

[85] Ve müddet-i mülki yedi ay olup Peyġamber ᶜaleyhi'ṣ-ṣelātü ve's-selām ḥażretlerinüñ Borān'ıñ melike oldıġı resīde-i ṣāmiᶜa şerīfeleri oldıḳda bir ḳavmiñ ki umūr u meṣālaḥına mirᵓat-ı tevellā eyleye o ḳavim içün felāḥ yoḳdur, buyurdılar. Mervīdür ki Ḫorāsān ṣāḥibi Fīrūz bin Rüstem Borān'ı tezevvüc içün ādem irsāl ve Borān rıżā virüp lākin melike olan zene sāᵓir zenān gibi āşikāre nikāḥ ᶜayb īrāṣ ider. Bir şeb ṭarafıma gelsün nāᵓil-i be-kām idem diyüp Fīrūz hezār şevḳ ile sera-perde-i Borān'a dāḫil oldıḳda ḳatl idüp Fīrūz'un pederi Rüstem ḫaberdār ve ᶜaskeriyle gelüp Borān'ı ḳatl eyledi. Ve rivāyet-i uḫrāda bu vaḳaᶜ erdemi duḫt ile olmışdur. و بلقيس غارت الزباء عليك yaᶜnī Ḳavāde'nüñ medḥ ü şenāsından Belḳıs Zibāᵓdan seni ḳışḳandı ẓanneyledüm. Kān Zibāᵓnuñ daḫī ibni ᶜAbdūs'a muḥabbeti olmaġla Belḳıs ġayret-keş oldı. Belḳıs binti Ḥāriṣ bin Sabā'dur ki pederi Ḥāriṣ Hedāhid dimekle meşhūrdur ve baᶜżılar Belḳıs binti Siyaṣabān olup kitab-ı Kerīm'de meẕkūr olan bilād-ı Sabāᵓda melike idi, didi. Ve ibni ᶜAbbās'dan mervīdür ki Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinden Sabāᵓ racül midür yoḫsa mirᵓāt mıdur yoḫsa ismi arż mıdur diyü suᵓāl olındıḳda Sabāᵓ racüldür. Ve on evlādı olup altısı Yemen'de sākin dördi Şām'da sākin olup Yemenīleriñ ismi Medḥic ü Künde vü Enmār u Ezid ü Eşᶜariyyün ü Ḥamīr olup Şāmīlerīñ ismi Felḫem ü Cezām u ᶜĀmele vü Ġasān'dur, buyurdılar. Ve Sebā ᶜamme-i ḳabāᵓīl-i Yemeñ'ün ceddi olup Sabāᵓ bin Şaḫab bin Yaᶜrib bin Ḳaḥṭan'dur. Ve Belḳıs ḥüsn ü cemālde bī-naẓīr ü bī-ḥemtā olup Ebū Yenin'den biri cin olmaḳ üzere mervīdür. Ve ibni Kelbī rivāyet ider ki Belḳıs'uñ pederi ᶜUẓamā-yı mülūkden olup cemīᶜ evlādı Yemen'de melik olmışlardur. Çünki Belḳıs'uñ pederi şevket ü ᶜaẓamet ṣāḥibi bir melik idi. İᶜtiḳādına göre eṭrāf u eknāf zamānında kendüye küfv ü mümāṣil zen nā-yāb olmaġla

cinden Reyḥāne bintü’s-Sekin nāmında bir zen tezevvüc eyleyüp Belḳıs Reyḥāne’den tevellüd eylemişdür. Ve Belḳıs’a Belḳıme daḫī dirler. Mervīdür ki Belḳıs’ıñ ṭopuḳları semmi dābbe mişāl oldığından Süleymān ᶜaleyhi’s-selām Belḳıs

[86] içün sırçadan bir ḳaṣr-ı memlüs binā ittidirdi ki bir kimse ᶜurūc murād eylese pāy-laġzīde olurdı. Ve abkīneden bi beyt binā eylemişdi ki her gören seyelān ider āb-ı ṣāfī ẓann iderdi. Ḥattā Belḳıs müşāhede eyledikde dāmen-der-miyān ve sāḳları āşikār u nümāyān olup ḥafīfce mūlardan ġayri bir şey muᶜāyene olınmadı. Ve Süleymān ᶜaleyhi’s-selām vezīrine Belḳıs’uñ taḫtını iḫżār itdirüp Belḳıs’a irāᵓet eyledikleründe medhūş u ḥayrān olup İslām’ı ḳabūl eyledi. Baᶜde Süleyman ᶜaleyhi’s-selām tezevvüc itmek murād ve şeyāṭine emir idüp ḥamām u nevre īcād olındıgı o vaḳte gelince maᶜrūf degil idi. Ve sāḳlara nevra ṭalā olınup mūlar zāᵓil oldıḳda tezevvüc buyurdılar. Baᶜde Belḳıs Süleymān ᶜaleyhi’s-selām’dan yine mülkine ricᶜat niyāzında olup Süleymān ᶜaleyhi’s-selām şeyāṭine emr ū ān-ı vāḥidede īṣāl eylediler. Ve cinler Belḳıs içün dünyāda miṣlī kem-yā birkaç ḳalᶜa binā vü iḥdās eylediler ki biri Ġamdan ve biri Beynūn ḳalᶜalarıdur. Ve Süleymān ᶜaleyhi’s-selām her ayda bir kere reyḥa emr ve Belḳıs’uñ ziyāretine giderdi. Ve Belḳıs’uñ memleketi vefāt idince bāḳī ḳalup baᶜde ve fevāt-ḥā zāᵓil ü perīşān olmışdur. Ve fıḳra-ı mezbūrede meẕkūr olan Zibāᵓ binti Melīḥ bin el-Berāder ki pederi Melīḥ Ḥaḍramūt’da melik olup Cezīmetü’l-İbrüş memleketine hücūm ve melīḥi ḳatl ve Zebā’yı Şām’a ṭard u nefy Zibāᵓ daḫī himmet-i keşīre ṣāḥibesi bir zen-i merdāne-i eṭvār olmaġla Cezīme’den aḫz-ı intiḳām içün Rūm’a lāḥiḳa vü vāṣıla oldı. Ve Zibāᵓ ehāl-i Cürhümī’den ᶜAmāliḳi olup māderi Rūmī idi. Lākin Zibāᵓ ᶜArabī tekellüm iderdi. İbni Kelbī rivāyet ider ki Zibāᵓnuñ ismi Fāriᶜa olup ᶜaṣrī zenānı

miyānında ḥüsn ü cemāl ile mümtāz ve bī-hemtā olup reftār itdikçe keysü-i muᶜteberi zemīne resīde vü rūy-ı zemīn sünbül-zāre şebīh olup ḳaçan perīşān eylese mecmūᶜ vücudını setr ü dīdeden nihān iderdi. Ve zebeb lüġatde ṭūl-ı şiᶜr maᶜnāsına olmaġla Zibāʾ tesmiye eylediler. Çünki Rūm'a vāṣıl oldı. ᶜAlī-himmet olmaġla emvāl-i keşīre ṣarf ve cemᶜ-i leşker-i firāvan idüp melik-i Muriṣī olan ḥażır Mūt'a müteveccih ve zūr-bāzū ile dest-i Cezīme'den aḫẕ u żabṭ idüp

[87] taḫt-nişīn oldıḳda nehr-i Fırāt üzerine birbirine muḳābil iki ḳalᶜa-ı müstaḥkeme binā vü ḳalᶜalar miyānında laġm idüp düşmenden gerīz içün ser-dāblar peydā ve kendüyi dāʾimā muḥāfaẓa idüp ricālden ictināb üzere ezvācden münḳaṭaᶜ-ı ᶜözr u dūşīze olup tedbīr-i umūr-ı memleket ve niẓām-ı aḥvāl-i raᶜiyyet ile vaḳti güẕār idi. Cezīme daḫī nice zamān Zibāʾ ṭarafından iġmāż-ı ᶜayn u tesāmüḥ ü terāḫī gösterüp taᶜriżden kutāh-dest olup aḫẕ-ı intiḳām ḳaṣdıyla tezevvücünü ṭaleb ve ādemler irsāl ū taḳarrübüni niyāz u suʾāl eyledi. Zibāʾ daḫī ṣūretā rıżā-dāde ve ṣayd u şikārına şebāk ḫudᶜa amāde ve kendi memleketine daᶜvet ve Ḳudūm-ı teşrīfine iẓhār-ı raġbet Cezīme daḫī maḳteline Ḳadem-nihāde olmaġa vaᶜd u icābet idüp fıḳra-ı muteḳaddimede ẕikr olındığı vech üzere ḳatl eyledi. Ve ol vaḳitde ki Ḳuṣayr Cezīme'nüñ ᶜAṣā nāmında olan esbine süvār ve bilād-ı Cezīme'ye firār eylemişdi. Zibāʾyı ḳatl u ihlākında hezār mekr ū ḥile taṣavvur u ḫayāl ü ᶜaḳıbet enfini ḳaṭᶜ u būrīde vücūdını ḍarb u sebinesini derīde idüp Zibāʾ ṭarafına rāhī ve Zibāʾya ilticā ve Cezīme'nüñ ḫᵛāher-zādesi ᶜAmr bin ᶜAdi beni töhmet-i nifāḳ u tecessüs ile ithām ve ġażab u ḳatlümi murād idüp aḥbabum ᶜafv recāsında oldıḳlarında beynimi ḳatᶜ u ḍarb eyledi. Ben daḫī melcaʾe ū penāh ittiḫāẕ ve ḫāki-pāyıñda ḳül ve kehf emānıñda ḫavf-ı düşmenden āsūde olmaġa geldüm. Bāḳī emr señindür diyü tabaṣbuṣı

kelbi eyledikde Zibāʾ iʿtimād ve yaralarına tempār itdirüp Ḳuṣayr ile ülfet ü iḫtilāṭ-ı Ḳuṣayr daḫī Zibā'ya vadiʾ ticāret ü kesb-i emvāli taʿlīm ve taḥriż Zibāʾ daḫī māʾil ü heves-kār ve maḥẕūẕ olup Ḳuṣayr Zibāʾ ṭarafından nice zamān kesb ü ticaret eyleyüp geregi gibi Zibā'ya taḳarrüb ve ḳalʿaları miyānında binā eyledigi laġm u ġārlaruñ medḫal ū maḫrec ü maʿberini müşāhede ve kerīz ve firār idicek maḥallere maṭlaʿ olup yine bir gün ticāret niyetiyle bir ṭarafa rāhī ve ʿAmr'uñ baḥādırlarundan bir miḳdār mebāriz intiḫāb ve silāḥ u āletleriyle birer ṣanduḳa vażʿ u üştürlere taḥmīl ve māl-ı ticāret getürdüm diyü Zibā'nuñ ḳalʿasına idḫāl u ʿale'l-ġafle mübārizleri ṣanduḳalarından iḫrāc

[88] ve Ḳusayr Zibāʾ iyi iḥāṭa vü girīzgāhları żabṭ idüp Zibāʾ firāra bī-macāl olmaġla ḳatl ve aḫẕ-ı intiḳām eyledi. Ve ol vaḳitde ġārlaruñ ṭarīḳini düşmen żabṭ ve Zibāʾ firār idemeyince. عسى الغوير ابؤسا diyü Zibāʾnuñ kelāmı meṯel-i sāʾir olup her şeyden ki şer ẓuhūr itmeden tevaḳḳuʿ ū ḫavf olına bu meṯel ḍarb u īrād olınur. Ve Zibāʾ ḳıṣṣası mebʿaṯ-ı ʿĪsā ʿaleyhi's-selām'dan ṣoñradur. Ve ebuʾs buʾsu'n cemi olup buʾs aẕāb u şiddet maʿnāsınadur. Ve sebūya ve Ebu ʿale'l-Baṣri meẕhebleründe ebuʾsā ʿasānuñ ḫaberīdür. وعند الكوفين محذوف بكون لك ḫaberi olup taḳdīr-i kelām-ı İsa الغوير ان يكون ابؤسا در وعند الاصمعى maḥẕūf olan Yaṣīr'nüñ ḫaberīdür. وعند البعض مفعول به olup *taḳdiri* عسى الغوير يأتى بابؤس olup nusaʿaceʾ ḥaẕf olınmışdur. Ve ʿinde ibni Hişām bu ẕikr olınanlaruñ cümlesinden aḥseni mefʿūl-i muṭlaḳ olup taḳdīri بأس ابؤسا در كه فطاق مسحا ḳābilinden olup taḳdīri yemseḫ meshādur. Ve guveyr ġārak taṣġīridür. Ve maʿnā-yı meṯel لعل الشر يأتى من قبل الغوير yaʿnī urle ki Ġober ṭarafından şirkle

dimekdür. Fi'l-ḥaḳīḳa muḳaddemā ẕikr olındığı gibi ol ṭarafdan şer-i ᶜaẓīm ẓuhūr idüp Zibāʾnuñ kelāmı meṣel oldı. hezl-güne ibni ᶜAbdūs'ı mülūk-ı cāhiliyet maḳāmına iḳāmet eyleyüp ve Mālik bin Nüveyre saña redif oldı ẓanneyledüm, didi. Mezbūr Mālik bin Nüveyre bin Şedādü'l-yīr būᶜ el-Temimīdür ki ᶜArab'uñ fersān u şücᶜānından olup ẕü'l-ḫumār nāmında olan esb-i meşhūruñ ṣāhibidür. Ve esb-i meẕkūre keṣret-i şiᶜri sebebiyle Ceġul laḳabıyla telḳīb eylemişlerdi. Ve zamān-ı cāhiliyetde eyyām-ı devlet āl-i Münẕirde ridāfet benevīr būᶜ müteᶜayyin ü maḫṣūṣ idi. Zirā Benū Yerᶜbūᶜ dāʾimā mülūk-ı Ḥıre üzerine hücūm u ġāret idüp mülūk-ı Ḥıre muḳāvemetden ᶜāciz olmaġla ridāfet-i Benū Yerbūᶜ müteᶜayyin olmaḳ üzere muṣālaḥa vü müṣāfāt anlar daḫī ehl-i ᶜırāḳ ġāretden fāriġ olmışlar idi. Ve maᶜnā-yı ridāfet budur ki redif didikleri şaḫıṣ melik-i cālis-sīrīr olındıḳda cānib-i rāst-ı melike cālis olup melik şürb eylese baᶜde cümleden muḳadem redf-i

[89] şürb iderdi. Ve melik bir ṭarafa muḥārebe ḳaṣdıyla yaḫūd aḫer-i vechle rāhī olsa redf-i melik maḳāmına cālis olup māl-i ġanimetden rubᶜ aḫẕ ider. Ve Rāciz bu beyti Benū Yerbūᶜ ḥaḳḳında inşād eylemişdür. ve mūmāileyh Mālik Yerbūᶜ Resūlu'llāh ṣallāllah ᶜaleyh ve sellem zamān-ı saᶜadetleründe şeref-i İslām ile müşerref olup ḳavmi olan Benū Yerbūᶜdan ṣadaḳāt aḫẕına taᶜyīn ü irsāl buyurmışlardı. Çünki peyġamber ᶜaleyhi's-selām ḥażretleri dār-ı ᶜuḳbāya irtiḥāl buyurdılar Mālik bin Nüveyre īṣāl ṣadaḳāti teʾḫīr eyledi. Bir rivāyetde mürted oldı. Ve ḫalife-i resūllu'llāh olan Ebubekr raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri Ḫālid bin Velīd raḍıya'llāhu teᶜāla ᶜanhu ḥażretlerini mürted olanları ḳatl u ihlāk itmege emr ve

bevādiye irsāl buyurup her ḳavme ki vāṣıl olursañ muntaẓır ol. Eger eẕān-ḫᵛān oldıḳlarını istimāᶜ iderseñ ol ḳavimden kef-i yed idüp taᶜarruż eyleme. Ve şol ḳavimden baᶜde'l-intiẓār bāng-ı eẕān istimāᶜ itmeyesüñ. Ol ḳavmi ḳatl u ihlāk ile buyurdılar. Ḫālid ḥażretleri daḫī teftīş ü tefaḥḥus iderek vihād ü baṭāyiḥ ṭarafına varup Mālik bin Nüveyre bī-itbāᶜ ū işbāᶜyla bulup oldıġı vech üzere bir miḳdār zamān eẕāna muntaẓır ve eṣer mā-istimāᶜ itmeyüp muḳāteleye āġāz ve eṣnā-yı muḥārebede Mālik'i aḫẕ u ḥużūr-ı ḫālde iḥżār eyledikleründe Ḫālid Ẓarar bin al-Azvar'a emr ol daḫī Mālik'i ḳatl eyledi. Ve Mālik'üñ ḳatl olınması ḫuṣūṣında iḫtilāf olınup baᶜżılar Ḫālid ḥażretleri ḳatl-i Mālik'de muṣibdür, didi. Ve baᶜżılar ṭaᶜn u iᶜtirāż eyledi. Pes işābet itdi diyü ṭarafdār olan Mālik mürted olmışdı. Ve irtidādına delīl budur ki vaḳtāki Mālik aḫẕ u ḥużūr ḫālde iḥżār olındı. Ḫālid'e ḫiṭāp idüp Resūlu'llāh ṣallā'llah ᶜaleyhi ve sellemden kināye ile yā Ḫālid senüñ ṣāḥibüñ şöyle dimişdi. Ve senüñ ṣāḥibüñ vefāt eyledi didikde Ḫālid raḍıya'llāhu ᶜanhu yā ᶜAdullāh Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretleri senüñ daḫī ṣāḥibüñ degül midür diyüp ḳatl eyledi, didiler. Ve Mālik bin Nüveyre'nüñ birāderi Mütemmem Mālik içün merṣiye inṣād iderken

[90] ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri istimāᶜ buyurup ya Mütemmem birāderüñ Mālik'e inṣād eylediġüñ merṣiye gibi benüm birāderüm Zeyd içün daḫī merṣ iye inṣād eyleseñ maḥẓūẓ olurdım buyurdıḳlarında Mütemmem vā'llah eger benüm birāderüm Mālik sizüñ birāderiñüz Zeyd'üñ vāṣıl oldıġı dereceye bāliġ oldıġı maᶜlūmum olsa ne maḥzūn olurdım ve ne merṣiye inṣād iderdüm diyü cevāb-dāde olması daḫī Mālik'üñ irtidādına delālet ider, didiler. Ammā Ḫālid ḥażretlerine ṭaᶜn u iᶜtirāż idenler bu güne beyān eylediler ki vaḳtāki Mālik'i Ḫālid ḥużūrına iḥżār ve Ḫālid

ḥażretleri Mālik'üñ irtidādını ẕāhib u ḳatl olınmasına emr eyledi. Mālik feryād idüp yā Ḫālid ḥālā müslim ve mevaḥḥid olup dīnimi tebdīl ü taġyīr eylemedüm, didi. Ve Mālik'üñ bu kelāmını Ḳatāde ve ᶜAbdullāh bin ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhum ḥażretleri istimāᶜ eylemişler iken yine Ḫālid istimāᶜ eyleyüp ḳatline emr eyledikde Mālik'üñ zeni Leyla binti Sinān ki ḥüsn ü cemālde bī-meṯel ü bedel idi. Niḳāb-ı derīde ve giribān-ı çāk u giysüvān perīşān-ṣavt-ı aᶜlā ile girye vü zār-i künān Mālik'üñ üstüne düşüp bī-hūş u ḥayrān oldıḳda Mālik ey zen beni señ ḳatl eyledüñ, didi. Murād-ı Ḫālid senüñ ḥüsn ü cemāliñi müşāhede vü tezevvücüñe raġbet idüp ḳatlime mübāderet eyledi dimek idi. Baᶜde Ẓarār al-Azdı ḳatl eyleyüp ser-i maḳtuᶜnı se-pāye üzerine vaż ᶜ ve āteş ṭarafına rū-geşte eyledikde etbāᶜ Mālik'den bir zen-i ġayret-rehīn ey ḳavm-i rūyı Mālik'i āteşden ber geşte idüñ ki va'llāh Mālik kendüye ilticā idenlere ve mücāvir ü hem-sāye olanlar ikrām u ᶜayblarından ıġmāż-ı ᶜayn ile muᶜāmele idüp her vechle zīr-i ḥimāyesinde olurlardı. Ve rezm ü ḳıtālda şecīᶜ ü bahādır ve misāfiri oldığı gice iṭᶜāmına meşġūl olup kendi seyr olmazdı. Ve ḳıtāl u ġāret gicesi ḥufte olmayup bī-dār olurlardı diyü medḥ ü şenā eyledi. Ve bu vaḳaᶜ-ı ġarībe ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭaāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerinüñ sāmiᶜ-i şerīfelerine bāliġ oldıḳda Ḫālid bir müselmānı ḳatl ü zināya iḳdām eyledi. Ḫālid'i recm eyle diyü Ebūbekir raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerini ᶜaleyhine taḥrīż ü ḥaṩṩ buyurup ᶜAlī kerema'llāh vecheh daḫī

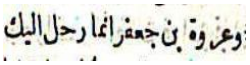
[91] ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerine muvāfaḳat buyurdıḳlarında Ebūbekir raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri Ḫālid ıṣlāḥ u icrā-yı siyāset ḳaṣd idüp ḫaṭā eyledi. Ve ben ol kimse degilüm ki Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ ġamd u ġılāfdan iḫrāc eyledigi seyfi iġmād ve ġılāfa vaż ᶜ idem. Yaᶜnī meşrūᶜ-ı icrāda tesāmüḥ itmem

buyurdılar. Ve bu vaḳᶜadan ṣoñra ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb ḥażretleri Ḫālid'e ᶜadāvet buyurup zemān-ı saᶜādetleründe riyāset-i ceyş-i İslām'dan ᶜazl idüp zemānumda Ḫālid'i bir ḫidmetde istiḫdām eylemem diyü ḥullef eylediler. Ve Mütemmem bin Nüveyre dāʾimā birāderi Mālik ḳatında ḳarār ve anuñ keremiyle taᶜayyüş eyledigünden ḳatl olındıḳdan ziyāde maḥzūn olmaġla ḳaṣāʾid-i keşire ile merṣiye eyledi. Ve Mālik ḳatl olındıḳdan ṣoñra mescid-i Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām'a ḥāżır ve ṣalāt-ı ṣubḥı Ebūbekir raḍıya'llāhu ᶜanhu ḫulfında edā itdikden ṣoñra kemānuna ittikā ve bu beyti inşād eyledi. نعم القتيل اذا الرياح تنا وحت | خلف البيوت قتلت يا ابن الازور baᶜde Ebūbekir raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerine işāret idüp ادعوت بالله ثم غدرته * اوهو دعاك بذمة لم يغدر didikde Ebūbekir raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri va'llāh anı ne daᶜvet eyledüm ve ne ġadr eyledüm, buyurdılar. Baᶜde Mütemmem ḳaṣī deyi itmām ve kemānı üstüne düşüp giryeye āġāz eyledi. Ve şol mertebe bükā eyledi ki yek-çeşm iken kör ᶜayninden daḫī eşk-i bārān-miṣāl seyelān eyledikde ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb ḥażretleri nezdine varup eger birāderüm Zeyd içün Mālik'e inşād eyledigüñ mer ṣiye gibi ḳaṣīde inşād eyleseñ maḥẓūẓ olurdum buyurdıḳlarında muḳaddemā ẕikr olındıġı vech üzere cevāb baᶜde Zeyd içün daḫī bir merṣiye inşād eyledi. Lākin Mālik'e olan merṣiyeler gibi ḥüsn ü ceyyide inşād eylemeyüp sebebünden suʾāl olındıḳda va'llāh birāderüm Mālik'e olan āteş-i ḥüznüm Zeyd'e olandan ziyādedür, didi. Baᶜde ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu birāderüne ifrāṭ-ı ḥüzni sebebünden suʾāl buyurup Mütemmem va'llāh yā ᶜÖmer ḫālā benüm içün gicelerde ḫᵛāb u rāḥat yoḳdur. Zirā bir ṭarafdan iştiᶜāl-ı nār müşāhede itsem birāderüm Mālik'üñ nārı ḫāṭrıma ḫuṭūr idüp ḥüznümden teslīm-i ruḥ idecek rütbe mużṭarib

[92] olurum ve sebebi budur ki birāderüm Mālik emri ile ṣabāḥa dek nār ī̇ḳād olınurdı. Bir ṭarafdan mihmān beni ārzū iderse tārī̇k-i şeb mānic ve cāygāhuma vāṣıl olma diyüp āḫer maḥali nāzil ve ġayrilerüñ mihmānı olmayup ben misāfirden maḥrūm olam ḫavfıyla āteşi cāygāhına calāmet ve ḳudūm misafire nikrān olurdı. Ve her çend ki bir mihmān birāderümde beytūtet ide o şeb ṣabāḥa dek bī-dār ve misafirüñ tevḳīr ü ikrāmına meşġūl ve ḫidmetine maḳdem ve mihmāna hevādār olurdı ki bir ḳavme mesāfe-i bacīdden aḳrabāsından bir kimse gelüp mülāḳī olsa ol ḳavme ne rütbe-i sürūr ḥāṣıl olursa birāderüm Mālik'e mihmān geldikde ol rütbe belki daḫī ziyāde ferāḥ u ḥubūr ḥāṣıl olurdı diyü tafṣīl eyledikde cÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu canhu yā Mütemmem her ne miḳdār merşiye iderseñ sezā imiş buyurdılar. Ve yine bir gün cÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu canhu Mütemmem'e birāderüñ Mālik'üñ ḥiḳāyātundan yād ve işitdigüñ var ise naḳl eyle diyü emr buyurup Mütemmem bir vaḳitde ḳabāʾil-i cArab'dan bir ḳabile-i caẓīmiye esīr olmışdum ve taḫlīṣ-i girībāna çare-cū olup āyā ne güne rehā-yāb oluram diyü tefekkürde iken birāderüm Mālik esb-süvār ü seyf-i ṣārimi ger-baġal ve sinānı ber-ketf cale'l-ġafle maḥbūs oldıġum ḳabileye hücūm ve ḳabilenüñ fürsān ve dilāverānı ī stāde ve Mālik'e müteveccih ü nikrānīda oldıġından mā-cadā şikāf-ı ḫargāhlardan zenān daḫī baş gösterüp nikāh-endāz olmışlar iken birāderüm Mālik birine iltifāt itmeyüp ol güruh-ı nubūhdan beni aḫẕ ve bendlerüm küşād ve esbine irdāf ve geldigi cānibe cāṭf-ı cinān idüp ḳabileden bir ferd Mālik'e muḳābil ve reh-güzārına mānic ü mübārezesüne iḳdām idemedi didikde cÖmer raḍıya'llāhu canhu yā Mütemmem ancaḳ şeref budur, buyurdı. Yine bir gün cÖmer raḍıya'llāhu canhu yā Mütemmem şecācat ü cürʾetten birāderüñ senüñle nice idi buyurdılar. Mütemmem daḫī vā'llah birāderüm Mālik şol

rütbe-i şecīᶜ ü ṣāḥib-i ḳuvvet idi ki şeb-i tārīkde bir zūr-mend şetre-süvār ve bir esb-i ṣabā-reftārı yanuna alup şiyāb-ı ḥarb u rezmi lābis ve nīze kerānı der-dest ve cibāl ü vihād miyānında ṣabāḥa dek tecessüs-i düşmen idüp kendüye

[93] kelāl gelmeyüp feraḥ-nāk ᶜavdet iderdi diyü evṣāf-ı cemīlesin naḳl u beyān eyledi.

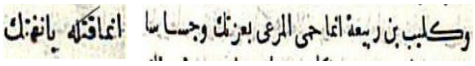

Ve ve ᶜArvet bin Caᶜfer ki ṭevāʾif-i mülūke rıḥlet ile muᶜarrifdür ki saña rıḥlet eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh ᶜArvet beni ᶜĀmir'den ibni ᶜAtbete bin Caᶜfer bin Ṣaᶜṣaᶜ olup ehl-i beyt ᶜArvet Caᶜfer'e nisbet olınup Caᶜferiyyün dimekle maᶜrūf oldıḳlarundan ibni Zeydūn ᶜArvete bin Caᶜfer olmaḳ üzere ẕikr eyledi. Ve mūmāileyhüñ mülūk-ı ṭevāʾif ṭarafına irtiḥāl ve ẕehābī bisyār olmaġla ᶜArvetü'r-ricāl dimekle şöhret-şiᶜār olmışdur. Ve mūmāileyh ᶜaḳl u dāniş ṣāḥibi olup zamān-ı cāhiliyetde mülūke redf olmışdur. Ve miyān-ı ᶜArab'da reʾy ü tedbīr ü şahāmet ile maᶜrūf olmaġla evṣāf-ı cemīlesünde mübalāġat olınup naḳl olındı ki bir vaḳitde ᶜArvet Muᶜāviye bin el-Cevān el-Kündī'ye rāḥıl u rāhī ve Muᶜāviye ᶜindinde ᶜaẓīm-i vaḳᶜ u iᶜtibārı olup Muᶜāviye Benü Ḫanẓala'yı cemᶜ ve Benī ᶜĀmir'den bir ḳavim üzerine hücūm ve muḥārebeler içün maḥmil-bend ve ᶜArvetü'r-riḥāli istiṣḥāb ve Benü ᶜĀmir'üñ meskenlerine bir merḥale ḳarīb oldıḳlarında ᶜArvet yā Muᶜāviye senüñle olan ḥaḳ ṣoḥbet ü murāfaḳatum muḳābelesünde recā iderüm ki bana iẕin-dāde ol ḳavmüm olan Benū ᶜĀmir'e bu maḥalden ṣayḥa vü nidā ile īḫāf u inzār ideyüm diyü istiẕān-ı Muᶜāviye daḫī teblīġ nice mümkin olur diyü taᶜaccüb-künān iẕin virdikde ᶜArvet'e üç kere ṣavt-ı aᶜlā ile ey ḳavim āgāh oluñ diyü ṣayḥa vü feryād ve vihād u vādi iᶜānetiyle ᶜArvet'üñ ṣavtı resīde-i gūş Beni ᶜĀmir olup ḳıtāl u muḥārebeye müstaᶜid ü amāde oldılar. Ve miyān-ı

ᶜArab'da ḥarbü'l-füccār dimekle maᶜrūf olan ḥarb u ḳıtāl ẓuhūrına bāᶜiş ᶜArvet'i Berāż bin Ḳays'uñ ḳatl eylemesidür. Ve füccār eyyām-ı ᶜArab'dan bir ḳavimdür ki zemān-ı cāhiliyetde ḳabile-i Ḳureyş ve Kenān'a bahādırları ile Ḳays ᶜAylān ḳabilesi miyānında dört defᶜa muḥārebe vāḳiᶜ ve Ḳays ᶜAylān maġlūb u münhezim olup bu ḥurūb u ḳıtāl eşhur-u ḥurum olan şehr-i Ẕü'l-ḳaᶜde vü Ẕi'l-ḥicce vü Muḥarrem ve Receb'de vāḳiᶜ olup fısḳı irtikāb itmeyenlerine bināʾ Ḳureyş ḥarbü'l-füccār tesmiye eyledi. Ve Berāż'uñ ᶜArvet'i ḳatl eylemesüne sebeb budur ki Mekke-i Mükerreme

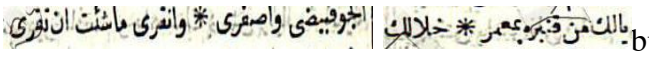
[94] nāḥiyesinde sūḳ-ı ᶜUkāẓ tesmiye olınan bāzāra Aᶜrāb şehr-i Ẕi'l-ḳaᶜde'den ḳudūm-ı Ḥaccāc'a degïn müctemiᶜ ve eṭrāf ü eknāfdan ḳavāfil-i tüccār emtiᶜa-ı mütenevviᶜa ile gelüp her gün dād ü sitede olınup şuᶜarā-yı ᶜArab ḳaṣāyid-i laṭïfe inşād ve birbirine ᶜaraż-ı maᶜārif ile tefāḫür idüp mevsim-i Ḥac'da edā-yı ḥac şerïf iderlerdi. Ve melik-i ᶜArab olan Nuᶜmān bin el-Münzir her sene eşrāf-ı ᶜArab'dan bir şeyḫ cānibine birer ḳafile metāᶜ-ı āmāde ve sūḳ-ı ᶜUkāẓ'a beyᶜ olınmaḳ üzere irsāl ve şemeniyle saḫtiyān Ṭāʾif ve sāʾir kendilere lāzım olan eşyāyı iştirā itdirmek ᶜādeti olmaġla yine mevsim-i sūḳ-ı ᶜUkāẓ geldikde metāᶜ-ı āmāde vü cemāle taḥmïl idüp nüdemā meclisine ey ḳavim bu metāᶜı ḳanġıñuz maḥaline ïṣāl idebilür, didi. Berāż daḫï ben Kenāne'ye dek ïṣāl idebilürem didikde Nuᶜmān beni Kenāne'ye ïṣāl kāfi deġildür. Murād ehl-i Necd ve Kenane'ye ïṣāl itdirmekdür diyüp ᶜUrvetü'r-riḥāl ol vaḳitde Ḳureyş'den Ebū-ḳabile olan Hevāzen bin Manṣūr bin ᶜAskerim'e bin Ḥafṣa bin Ḳays ᶜAylān'e rāḥil ve ḥimāyesinde olmaġla anlara maġrūr ve bï-pervā mütecāsir olup Barāż'a işāret ile bu kelimeyi ïṣāl idecekdür. Ben ehl-i Şecā vü ehl-i Necd'den Ḳayṣum'a vü Tiḥāme'ye ïṣāl iderem diyüp Barāż'a taḥḳïr ile muᶜāmele Barāż daḫï yā ᶜUrve Aᶜlā'yı beni Kenāne'ye ïṣāl idebilür

misüñ, didi. ᶜUrve daḫī Aᶜlā'yı ben-i Kenāne'ye degül cemīᶜ-i nāsa ceri ve īṣāl iderüm, didi. Baᶜde Nuᶜmān metāᶜ-ı āmādeyi ᶜUrve'ye teslīm ol daḫī bādeye peymā olup ᶜāzim-i rāh oldıḳda Barāż'ı kelb diyü taḥḳīr eyledi ki Kerān gelüp aḫẕ-ı intiḳām içün ᶜUrve'ye der-pey oldı. Ve fi'l-ḥaḳīḳa Barāż ġāyet ᶜayyār ve cesūr ve Fātek bī-raḥm u gayyūr ve ᶜUrve Ebū ḳabile olan Ġaṭfan bin Suᶜad bin Ḳays ᶜAylān'dan olan ḳavmi ol ḥavālīde olup anlara istinād u istiẓhār ile düşmenden bī-pāk u bī-teḥāşī vü maġrūr olup avāre-nām mevżıᶜa nāᵓil ve şürb-i ḫamr ile ser-gerdān u muganiye cāriyesi ṭarab-baḫş u ḫᵛāb-ı ġaflet hücūm idüp hücūm-ı düşmenden ġāfil oldıḳda Barāż fırṣat-yāb ve ᶜUrve'nüñ bezmine dāḫil ve müşt ü pā ile bī-dār ve ᶜUrve residen belāddan ḫaberdār Emān-ḫᵛah ve kendiden ṣudūr iden

[95] iden Ẓelle'ye iᶜtirāf ü ᶜözr-ḫᵛah oldı. Lākin Barāż iltifāt ü teraḥḥum itmeyüp ḳatl ve ḫūn-ı ᶜUrve'yi rīzān idüp merāmına vāṣıl u firār idüp cāy-ı selāmete dāḫil oldı. Ve ᶜArab-ı fitketü'l-Barāż ile ḍarb-ı meṣel eyledi. Afeteke min Barāż daḫī meṣeldür. Ve Fātek cerī vü cesūr maᶜnāsına olup Fetek bir şaḫṣ-ı maġrūr u ġāfil iken ḫaṣmı ol şaḫṣ-ı maġrūrı bende giriftār ve ḳatl itmek maᶜnāsınadur. Baᶜde muḳaddemā ẕikr olındığı vech üzere ᶜUrve'nüñ ḳatli sebebiyle ḥarbü'l-füccār tesmiye olınan ḫurūb-ı ᶜaẓime miyān-ı ᶜArab'da cereyān eyledi. ve Kelīb Rabīᶜa cerāgāh ve merᶜāyı senüñ ᶜizz ü şerefüñ iᶜānetiyle ḥıfẓ u ḥimāye eyledi. Ve Cesās Kelīb'i senüñ nāmus u ᶜar ġayretüñ sebebiyle ḳatl eyledi ẓanneyledüm. Mezbūr Kelīb bin Rabīᶜa bin Sinān Elvāᵓili'dür ki ᶜeazz min ḥami el-Kelīb diyü muḥāfaẓa vü ḥimāye senüñ bī-miṣl ü nā-yāb olmasıyla ḍarb-ı meṣel olınmışdur. Ve Vāᵓil bin Ḳāsaṭ bin Henib bin Ḳaṣı bin

Daᶜmi bin Hanseb bin Cez ile bin Esed bin Rabīᶜa bin Nezār Muᶜad bin ᶜAdnān'uñ iki ferzendi ki birine Bekir ve birine Taglib tesmiye olınup ikisi daḫī Ebū-ḳabile olup Kelīb ḳıbleteynüñ ᶜaynü'l-ᶜayānī vü reᵓs müşārü'n-ileyh-i bi'l-benānı olmaġla leşker-i Yemen'i perākende vü perīşān ve ḳabile-i Muᶜade daḫī hücūm ve Muᶜad Kelīb'e iṭāᶜat ü inḳiyād u mülklerinüñ bir miḳdārını teslīm ve serine tāc ilbās eyleyüp bir miḳdār zemān mürūrında Kelib'üñ tekebbür ü ġurūrı berter ü mütezāyid ve ḳabile-i Muᶜade iᶜtimād u istinād ile ḳavmine ẓulm u taᶜaddī vü baġy ü ᶜutüv idüp cevri şol rütbeye resīde oldı ki çırāgāh ve çeşme-sārları ḥimāye vü żabṭ ve ḫalḳı raᶜy ü mevāşi vü şürbden menᶜ idüp ol ḥavālide mevāşīlerini Kelb'üñ mevāşisiyle raᶜy ü irvā idemez oldılar. Ve çırāgāhları Kelī b'den ġayri bir ferd işᶜāl-ı nār u çerāġ idemeyüp ve dāᵓb-ı ᶜArab mehbayā cālis olmaḳ üzere iken meclis-i Kelīb'de bir ferd iḥtibā idemez idi. Ve meclisinde bilā-iẕin tekellüme taṣaddī vü āġāz itmelerinden daḫī menᶜ eylemişdi. İḥtibā ḳuᶜūddan bir nevᶜīdür ki ridāyı ẓahrına alup ḳaḫzinini şikemine ilṣāḳ idüp cālis olmaġa dirler. Baᶜżı dervīşān

[96] kemende girüp kāᶜid oldıḳları gibi mervīdür ki ḳaçan Kelīb bir merᶜādan mürūr eylese ol merᶜāya bir kelb anki ilḳā iderdi. Bir ādemi müşāhede eyledikçe nebāḥa başlayup Kelīb'üñ ḫavfından bir kimse ol merᶜāda rāᶜy-ı mevāşi idemezdi. Bināᵓen-ᶜaleyh Kelīb Vāᵓil diyüp ol kelbi Vāᵓil'e muẓāf iderlerdi. Vāᵓil ise bir meliküñ ismi olup kināye-i mezbūre ile istiᶜmālleri ġālib ve müştehir olmaġla Kelīb'üñ ismi ẓann olındı. Mervīdür ki bir gün Kelīb'üñ ser-rāh-i bir çırāgāha resīde oldı ki ḳanbere didikleri murġ ki Türkī'de ṭoyġar dirler. Ol çırāgāhda lāne berdāḫt olup yumurṭası üstünde ḳarār ve Kelīb'i müşāhede vü beyżalarını per ü bāliyle setr ve ḫavfından feryāda āġāz eyledikde Ḳanbere'ye ḫiṭāb idüp emīn ol sen benüm zimmetümdesün kimseden ḫavf itme diyüp

bu beyti inşād eyledi. bu beyitden ṣoñra bir ferd ol merᶜāya devābb u mevāşisini irsāl idüp rāᶜy itdirmege tecāsür idemedi. Mışraᶜlaruñ meᵓāli: Ey kimseler bu giyāh u āb-ı bisyār olan ṣaḥrāda ḳanbereden ne istersiz yaᶜnī ḳanbereyi taᶜcīz ü bī-ḥużūr itmeyiñüz. Ve ey ḳanbere bu feżā-yı vāsiᶜ senüñ içün ḫālī vü tenhādur. Hemān beyżalar tevellüd ile ve ḫoş-ṣadā ile feryād ile ve murāduñca bu çırāgāhda ḥubūb u dāneler düşirüp ekl ü tenāvül ile dimek olup ḫalālüñ elcūfīżi vü aṣferi mışrāᶜyı emrinde münazaᶜ olmayup müstaḳıl ü mütemekkin olan kimse ḥaḳḳında ḍarb olınur meşeldür. Ve fıḳra-ı mezbūrede meẕkūr olan Cessās bin Merrah bin Ẕehilü'ş-şebānidür ki ḫᵛāheri Kelīb'üñ zeni olup ḳabile-i Taġlib'den bir ḥayy olan Benū çeşm ile ḳabile-i Bekir'den bir ḥay olan Benü Çeşm ile ḳabile-i Bekir'den bir ḥay olan Benü Şeybān ki Kelīb ve Cesās'uñ ḳabileleridür. Bir maḥale ḫamiye vü ḫargāhların vażᶜ ve muḫteliṭ sākin olurlardı. Bir gün Cessās'uñ Benū Suᶜad'dan ḫālesi olan Bessūs kendi ferzendi ile Beni Merreh ḳabilesine gelüp Cessās'e mihmān ve ḫargāhında biraz zamān asāyiş ü ārām idüp Şarāb nāmında bir nāḳḳası küçügi ile saᶜā olup nāḳā-ı Bessūs olan Şarāb Rismān'ın küste ve Kelīb'üñ cemelleriyle

[97] ḥimāye vü ḥārāset eyledi ki merᶜāya varup āb u giyāhından ekl ü şürb eyledi. Ve Kelīb ol ḥāl üzere nāḳayı merᶜāda müşāhede ve ġażābından kemānın der-dest ve nāḳayı pistānlarından ḍarb u cerḥ idüp nāḳa-ı zaḫmdārṣāḥibesi Bessūs ḫargāhına ricᶜat idüp Bessūs nāḳasını mecrūḥ u zaḫmdārve pistānlarından ḫūn-ı şīr-ālūd rizān u revān olur müşāhede eyledikde gıryiv ü feryād ve ṣavt-ı aᶜlā ile fiġān u dād-yūp zār u giryān olur. Ḫᵛ āher-zādesi Cessās şütürüñ zaḫmdāroldığından āgāh ve ḫāle tesennüh teslīye-baḫş ve maᶜā-nāle vü āh idüp ey ḫāle elem üzere olma ki va'llāh yarın ben bir şütür-i bozorg ḳatl

idem ki zaḫmı senüñ nāḳañ zaḫmından eşidd ü ezyed ola diyüp şütür ile Kelīb'i murād eyledi. Ve ṣabāḥ oldıḳda Cessās'un ḳabilesi mevaşīlerini isḳā vü irvā içün Şebīb-nām nehre vardıḳlarında Kelīb ġażabından menᶜ ü defᶜ eyleyüp ehālī-i ḳabile Aḥeş nāmında olan nehre teveccüh ve irvā murād idüp Kelīb ol nehirden daḫī menᶜ u ṭard idüp size bir ḳaṭre āb virmem diyüp ehālī-i meᵓyūsā nehrüñ seyelān ile müntehi oldıġı esfel vādiye varup mevaşīlerini irvā ve kendileri defᶜ-i teşengi eylediler. Ve Cessās Kelīb'üñ bu melᶜanetine daḫī vāḳıf oldıḳda esbe süvār ve Kelīb cānibine şitāb ve leb-i cūyda Kelīb'i tek ü tenhā bulup yā Kelīb aḳrabā vü müteᶜalliḳātımı cereyān iden nehr-i ᶜaẓīmden menᶜ ü teşengīden helāk olacaḳ rütbe taᶜcīz ü takdīrden murāduñ nedür diyü muᵓāḫeze Kelīb daḫī ḳabileñi münᶜime bāᶜiṣ bezm-i ḥayvanātımuz ve kendimüz henüz saḳy olınup reyyān olmamışlardı. Bizden ṣoñra sir-āb olmalarına mānicᶜ degülüm didikde Cessās yā Kelīb ḳabilemüzi nehirden menᶜüñ dünki gün Ḥātem'üñ nāḳası şarābı bī-vech ḳatl eylemek gibidür diyüp raḫşını Kelīb'e sürüp bir nīze-i cān-sitān ḍarb u ṭaᶜn ve Kelīb zemīne esbinden sāḳıṭ u ġalṭān olup ḥarāret-i zaḫm ile emān yā Cessās baña bir ḳaṭre āb iḥsān eyle didikde Cessās هيهات تجاوزت الاحص شيبا diyüp Cessās'uñ bu kelāmı meṣel oldı. Yaᶜnī Nehrü'l-Eḥaṣ ile Nehr-i Şebeb'i tecāvüz ü güzer eyleyüp fiᶜlinüñ cezāsını bulduñ, didi. Baᶜde Kelīb helāk olup ḳavmi

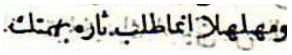
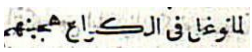
[98] tecemmuᶜ ve defn eylediler. Ve Cessās Kelīb'i ḳatl eyledigi sāᶜat ḳabilesine ᶜaṭf-ı ᶜinān u nezdīk oldıḳda Cessās'uñ ḫᵛāheri Fażıl'a birāderini müşāhede ve pederine birāderüm Cessās geliyor lākin ġālibā müṣībet resīde olmış. Zirā zānūların keşf ü küşāde idüp ḫalḫālları muᶜāyene olınur.Ve birāderüm bir emr-i ᶜaẓīm ve dahiye-i kebīre ẓuhūr itmedikce zānūların keşf ü irāᵓet eylemez dirken Cessās gelüp esbinden nāzil ve

pederi ey ciger-gūşum sende infiʿāl u inḳiyāż müşāhede eyledüm. Āyā sebebi ne ola diyü istiʿlām Cessās daḫī ey peder-i valā-ḳadr bugün benden bir kār ṣādır oldı. Ol kār nice zemān vaʾil şeyḫlerini işġāl u itiʿāb idecekdür didikde pederi ey Cessās Kelīb'i ḳatl mi eyledüñ, didi. Cessās daḫī belī Kelīb'i efʿāl-i ḳabīḥasına bināʾen ḳatl eyledüm, didi. Ve pederi melūl u maḥzūn olup ey Cessās ne olaydı bu fiʿl-i nā-münāsibe mübāderetden muḳaddem sen birāderlerüñ helāk olmış olaydıñuz. Zirā benüm feryād u fiġān ile giryān u evlād-ı vaʾil benümle teşeüm itmelerine muʾeddi olur bir fiʿl-i ḳabīḥdür, didi. Baʿde Cessās Kelīb'üñ zeni olan ḫˇāheri Faẓıl'a nikāh idüp bu ḳıṭʿayı inşād eyledi.

الشيخ بالماء القراح * فذكره مني ما يصح عنها * فتى لا خير غير صالح * انى قد جنبت عليك حربا * تغص

ḫˇāheri Faḍıla daḫī Cessās'ı taṭyīb içün bu beyit ile cevāb virdi. ان تك قد جنبت على حربا * فلا راه ولا رث السلاح baʿde Cessās esbine süvār ve bir ṭarafa firār eyledi. Ve ḳıbleteyn miyānında ḥarbü'l-Bessūs dimekle meşhūr olan muḥārebe vü muḳātele ẓuhūr idüp nice zamān münḳaṭıʿa olmadı. Ḥattā bir rivāyetde ḳırḳ sene miyānlarında ḳıtāl mütemādī oldı. Ve bu muḳātele-i ḫan-ü-mān ḫarābe bāʿiş ü bādī Bessūs olmaġla Aşām min Bessūs-meşel-i sāʾir olmışdur ki teşeüm olınan şey ḥaḳḳında ḍarb olınur. Ve bir kimse nām olması ʿasīr olan şeyʾi ṭalebde olsa ol şeyʾe neyl ü vuṣūl sühūletle olmaz. Meşaḳḳat-i ʿaẓīmeyi irtikābdan ṣoñra ḥāṣıl olur diyecek yirde dün merāmuñ ḥarbü'l-Bessūs dirler. Ve Cessās'uñ ṣūret-i ḳatlinde iḫtilāf olınup bir rivāyetde Cessās firār idüp bir miḳdār zamān mürūr eyledikden ṣoñra Ebu Nüveyre ṭarīḳ-i Şām'da

[99] Cessās'a müṣadefe ve ḳatl eyledi. Rivāyet-i uḫrāda Cessās'uñ ḫˇāher-zādesi Hacersin bin Kelīb pederi ḳatl olındıḳda ṭıfl-ı na-resīde olup māder ü ḫālleri terbiyesinde resīde-i

sinn-i temyīz ve bir merd-dīlīr ve ḫunrīz ẓuhūr idüp pederi Kelīb'i kendi ḫāli Cessās ḳatl eyledigine maṭlaᶜ ve esbine süvār ve nīze vü seyfini aḫẕ ve ḳavmi meclisine ᶜaṭf-ı licām ve ol meclisde Cessās'ı müşāhede idüp ey ḳavim agāh oluñ ki nīzem ü demrenleri ḥaḳḳıçün ve seyfim ü seyfimüñ düşmenı zaḫmdārve ihlāk eyledigi ḥaḳḳıçün ve esbüm ve kuşları ḥaḳḳıçün bir kimse pederinüñ ḳatlini ᶜafv ve terk eylemez diyüp Cessās'e hücūm ve bir nīze-i cān-güdāz ṭaᶜn u ḳatl eyleyüp ᶜamelleri ḳabilesine müteveccih ü rāhī oldı. ve Mühelhel Kelīb'üñ ḳatlinden aḫẕ-ı intiḳām itmeyi senüñ himmetüñle ṭaleb eyledi ẓanneyledüm. Sār aḫẕ-ı intiḳām maᶜnāsınadur. Meşelā bir kimsenüñ eḳāribinden birini ḳatl eyleseler ol kimse ḳāṭili ḳatl itmekle aḫẕ-ı intiḳām itmiş olur. Mūmaileyh Mühelhel bin Rabīᶜa bin el-Ḥāriş ve mezkūr Kelīb'üñ birāderi ᶜadı olup Mühelhel laḳabıyla telḳīb olınmaġa bāᶜiş beyti inşād eylemişdür. Yaᶜni çünki ol ḳavmüñ hecīn ü żaᶜfı cemāᶜat ü ceyşe tevaġġul ve hücūm u ġalebe eyledi. Ben dahī Mālik'i yāḫūd Ṣanbīl'i ḳatl ile aḫẕ-ı intiḳām itmege ḳaṣd-ı ihtimām iderem. Yaḫūd Mühelhel ile telḳībe sebeb-i ibtidā işᶜārı tedḳīḳ ü terḳīḳ ü talṭīf eyleyen ᶜadı olmaġla Mühelhel didiler ki lüġatde Helhel raḳīḳ ü ḫafīfe daḫī dirler. Ve mezbūr Mühelhel İmruᵓu'l-Ḳays'uñ ḫāli olup cevdet-i şiᶜr İmrü'l-Ḳays bin Ḥacer'e Mühelhel'den intiḳāl eyledi. Lākin Ṣıḥāḥ-ı Cevherī'de Kelīb'üñ birāderi olan emrᵓül-Ḳays bin Rabīᶜa bin Vāᵓil'e Mühelhel ile telḳīb olınup sebeb-i ibtidā-ı şiᶜri tedḳīḳ iden emrüᵓl-Ḳays oldığıdur. Yāḫūd beytini inşād eylemesidür diyüp Mühelhel İmrü'l-Ḳays olmaḳ üzere taṣrīḥ eylemişdür. Ve Mühelhel'üñ ekşer evḳātı

muᶜāşeret-i zenān ile güẕārān eylediginden birāderi Kelīb zāʾir intisā dirdi. Vaḳtāki Kelī b'i Cessās ḳatl u firār eyledi. Cessās'uñ birāderi Hümām Benmez

[100] Mühelhel'üñ nedīm ü ṣıddıḳī vü enīs ü celīsi olup birbirinüñ esrārına maḥrem ve dāʾimā hem-zem ü hem-dem olmaġla muᶜāhede eylemişlerdür ki miyānlarında bir ser-i maḫfī vü mektūm olmayup birbirine keşf ü ifşā ide. Ol gün daḫī Hamām ile Mühelhel hem-ṣoḥbet iken Hamām'uñ māderi gelüp gūşına birāderüñ Cessās Kelīb'i ḳatl ü firār eyledi diyü tebşīr güne teblīġ-i vaḳᶜa idüp ricᶜat eyledikde Mühelhel māderüñ ne iᶜlām eyledi diyü istiᶜlām ol daḫī ketm ü iḫfā eyleyüp Mühelhel yā Hamām miyānımuzda cereyān iden ᶜahd ü mīṯāḳdan rücūᶜ mı eyledüñ yoḫsa ẕühūl mi eyledüñ ki benden ketm idersüñ, didi. Hamām daḫī yā Mühelhel birāderüm Cessās birāderüñ Kelīb'i ḳatl ü firār eylemiş. Bināʾen-ᶜaleyh tekellümde tevaḳḳuf eyledüm didikde Mühelhel yā Hamām yaᶜnī senüñ birāderinüñ Kelīb'i ḳatle ḳudreti yoḳdur.Ve eger vāḳiᶜ ise ben senüñ birāderüñ Cessās'ı andan ziyāde ᶜāḳubetle ihlāk iderüm diyüp Hamām sükūt ile muᶜāmele eyledi. Ve esbāb-ı bezm ü ᶜişret āmāde vü iḥżār olınup şürb-i ḫamre āġāz eylediler. Lākin Hamām Mühelhel'den hirāsān u keyfiyet-i bāde ile beni ḳatl ider diyü vücūdı lerzān olup muᶜtādından noḳṣān-ı şürb idüp Mühelhel kemāl-i elem ü ġażabından ziyādece nūş u neşvedār ve bī-hūş oldıḳda Hamām fırṣatı ġanimet bilüp ḳabilesine firār eyleyüp ḳavmini ḫayl ü mevāşīlerīn cemᶜ ve ḫayme vü ḫargāhların refᶜ ü āḫer mekāna naḳl itmek üzere ᶜazīmetlerin müşāhede idüp Hamām daḫī maᶜan cāy-ı selāmete resīde olmaḳ ārzūsuyla maḥmil-bend olup gitdiler. Baᶜde Mühelhel'e ṣaḥv gelüp ve Kelīb'üñ ḳatl olındıġı cümle ḳavmüñ maᶜlūmı oldıḳda vücūh-ı ḳabile-i Taġlib müctemiᶜ ü ḥużūr Mühelhel'e ḥāżır olup yā Mühelhel birāderüñi Cessās ḳatl

eyledi. Lākin ḳıtāl u ḥarbe ᶜacele eyleme. İbtidā vücūh-ı ḳavm olanlarımuz peder-i Merre'ye varup miyānımızı aḥsen-i vech üzere tevfīḳ itmegi saᶜy eylesünler. Ne güne ṣūret-pezīr olursa aña göre ḥareket olınsun diyüp aᶜyān-ı ḳabile Merre'ye varup bir miḳdār mükāleme baᶜde emirlerini iᶜẓām idüp yā Merre birḳaç emr miyānında muḫayyerseñ yā bize Cesās'ı teslīm ile ḳatl u ḳavd olunsun ki lem yeẓlim men-ḳatale

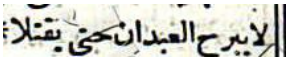
[101] ḳātilihu yaᶜnī kişi ḳātilini ḳatl itmekle ẓulm itmiş olmaz yāḥūd birāderi Hamām'ı teslīm ile ḳatl idelüm yāḫūd nefsüñi bunlardan bize fedā eyle ve illā muḥarebe-i ᶜaẓīme idüp seni vü ḳavm ü evladuñı fenā vü ihlāk iderüz, didiler. Ve Merre cevāba taṣaddī itmeyüp sükūt ile muᶜāmele eyledikde vücūh-ı ḳabile-i Taġlib yā Merre ḥaḳīr ü ẕelīl olan kimse gibi sükūt eyleme cevāb vīr didiklerinde Merre ey ḳavim, Cessās nev-civān bir bahādır-ı merddür ḫavf idüp esbine süvār bir ṭarafa firār eyledi. Ne cānibe rāhī oldı maᶜlūmum degüldür. Ammā Hamām Ebū-ᶜaşīret aḫū ᶜaşīret olup sizlere teslīm eylesem evlād u aḳrabāsı üzerime hücūm ve Hamām'ı cān-ı āḫir içün ḳavd u ḳaṣṣāṣ itdirdüñ diyü taᶜcīz ü tekdīr iderler. Ammā benümle fedā ṭaleb iderseñüz şimdiki ḥālde rıżām ile mevti istemem. Zirā ḫayāl ü cenk-āver bahādırlar esbe süvār ve rezmgāhda dulūh u cevelān itmege muḥtācdur ki ibtidā meydāna ben girüp nice mübārezeden ṣoñra ḳatl olınam, bu sevdālardan fāriġ olup Hamām'dan ġayrī evlādumdan birini vireyim ḳatl idüñ yāḫūd size biñ ᶜaded nāḳa iḥsān idüp Cessās'dan fedā ideyüm didikde vücūh-ı Bekir ġażab-nāk olup biz saña ve evlādıña ẕeyl olmaḳ içün ve nāḳa ṭaleb ü iḥsān olınmaḳ içün gelmedük diyü müteferriḳ ve Mühelhel'e ifāde ol daḫī ḥarb u rezme teşmīr-i sāḳ ve muḳāteleye āmāde şürᶜū vü āġāz idüp miyānlarında ḥarb u ḳıtāl nice zemān mütemādī ve ḳabile-i Bekir'den maḳtūl bisyār olup ḳabile-i Cessās'uñ ᶜaynül-

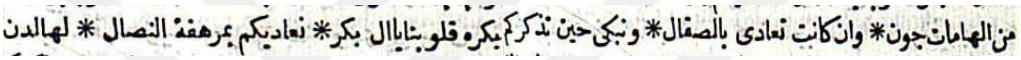
aʿyānı iken muḥārebeye ḳarışmayup ʿuzlet ü inzivā iḫtiyār iden Ḥāriṯ bin Mālik ḥużūrına ḳabile-i Bekir varup yā Ḥāriṯ ḳabilemizüñ merdān u bahādırları telef ü helāk oldı. Bize imdād u iʿanet eyle diyü niyāz eylediklerinde Ḥāriṯ (لاناقة لى فيها ولاجل) diyüp Ḥāriṯ 'üñ bu kelāmı meṯel oldı. Yaʿnī benüm bu muḥārebede ʿalāḳām bu ḳadar ne ḥālüñüz var ise görüñ dimek olur. Tekrār ḳavm-i Ḥāriṯ'e varup ibrām ve ḳabilemüz ḫarāb ve ḳavmimüz helāk oldı. Ġayret ü nāmūs vaḳtidür didiklerinde Ḥāriṯ ferzendi Bacīr'i bir rivāyetde ḫˇāher-zādesini Mühelhel'e

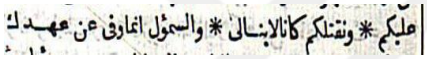
[102] irsāl idüp yā Mühelhel ḫālīm Ebū-Bacīr saña selām idüp didi ki maʿlūmuñdur ki ben ḥarbden ʿuzlet idüp ḳavmüme imdād u iʿanet eylemedüm. Zirā ḳavmüm size ẓulm eylemişlerdi ve miyānuñızı taḫliye idüp bir ṭarafa muʿāvenet eylememişdüm. Ve el-ān birāderüñ Kelīb'üñ intiḳāmını alup nice merd-dilīr ḳatl eyledüñ. Bu ḥarb u ḳıtāl nice dek ḳabileñi ḫarāb ve ḳavmüñi ihlāk eyledüñ diyü Bacīr teblīġ-i nuṣḥ eyledikde Mühelhel destinde olan nīzeyi ḫˇāher-zādesi Ḥariṯ'e ḥavāle vü Ḫālüñ kimdür diyü ḳatline hücūm eyledikde İmrü'l-Ḳays bin Abān el-Taġlib'i yā Mühelhel ṣabr u teʾennī eyle. Zirā bu ġulāmuñ ḳavmi muḥārebemüzden ʿuzlet eylemişlerdür. Va'llāh eger sen bu ġulāmı ḳatl idersen Ḫālüñ kimdür diyü suʾāl itmeyenler daḫī ḳatl olınur diyü bend eyledi. Lākin Mühelhel iṣġā itmeyüp nīze ile ġulāmı cerḥ ü ḳatl idüp (یوزیشیخ نعل کلب) didi. Yaʿnī bu ġulāmuñ ḫūn u demi Kelīb'üñ naʿlınuñ taṣmasına berāber ve muḳābildür, didi. Meṯel-i mezbūr bir şeyʾüñ bir şeyden ifrāṭ ile vażīʿ ü denī olup küllī baʿżına muʿādil ve berāber olmaz diyecek maḥalde ḍarb olınur. Ve ġulām ḥālet-i nezʿde iken eger ḳavmüm Benū Bekir benüm ḳatlüme rāżı olurlarsa ben daḫī rāżı olurum diyüp ḳażā-ı Naḥb eyledi. Ve bu ḳıṣṣa Ḥāriṯ'e naḳl olınup Ḥāriṯ bu ġulām vebā-i Kelīb'i evlād-ı

Vāʾil'den ne güzel defʿ eylemiş ḳatl olundığına rāżı oluruz didikde ḳavim yā Ḥāriṣ Mühelhel ol ġulām-ı sefīri ḳatl idüp Būyeşʿ naʿl Kelīb dimiş didiklerinde Ḥāriṣ ġażabnāk olup ḳavm ü ḳabilesiyle Mühelhel hücūm u muḳāteleye āġāz idüp ḳabile-i Bekir ve Taġlib miyānında müddet-i medīde ḫurūb u ḳıtāl mütemādī vü peyveste ve eşrāf u aʿyān-ı ḳabileteyn telef ü helāk olup Cessās'uñ birāderi Hamām vesāʾiri ḳatl olınup iki ḳabile mużmeḥıl olmaḳ rütbesine resīde oldıḳda Ḥāriṣ bin ʿAvf el-Merri ḳabileteyn miyānında müsālemeye vü muṣālaḥaya saʿy u iḳdām ve ʿāḳıbet ʿaḳd-i ṣulḥ u müṣafāt eyledi. İnşāʾllāhu Teʿālā tafṣīli وان الصلح بين بكر وتغلب ثم برصالتك fıḳrasında ẕikr u beyān olınur. Baʿde Mühelhel aʿvān u enṣārında cüdā ve tek ü tenhā Beni

[103] Yeşker'den ḫālleri cānibine rāhī ve ʿömri āḫir olınca mezbūrlar ḥimāyesinde vaḳtgüzār oldı. Lākin vefātında iḫtilāf olınup baʿżılar Ḥatfe Enfihi fevt olmasına ẕāhib oldı. Ve baʿżılar Mühelhel müsin ü pīr olup iki ġulāmı ile bir ṭarafa sefer idüp ġulāmlar Mühelhel'den müteżaḫir ü müteʿeẕẕi olmalarıyla ser-rāhları aġyārdan ḫālī bir mefāzeye resīde oldıḳda ġulāmlar Mühelhel'üñ rākib oldıġı şütüri ināḫa ve Mühelhel'i ḳatl itmek murād eylediklerinde Mühelhel rākib oldıġı şütürüñ semerine sikkīn ile ẕikri ātī beyti naḳş eyledi, didi. Rivāyet-i uḫrāda ʿabdlara vaṣiyyet idüp çünki beni ḳatl idersiz bari şu beyti evlād u ʿıyālıma ḳırāʾat idüñ, didi. من مبلغ الحيين ان مهلهلا الله دركا ودرايتكما baʿde ġulāmlar Mühelhel'i ḳatl ve ḳabileye ʿavd ve Mühelhel Ḥatfe Enfihi vefāt ve bu beyti inşād eyledi diyü mevt-i Mühelhel'den ḫaber virdiklerinde Mühelhel'üñ ferzendān u aḳrabāsı Mühelhel bu gūna beyt-i bī-maʿni inşād eylemez diyü tefekkür ü taʿaccüb iderken ferzendlerinden biri bu mıṣrāʿlaruñ her biri bir beyitden olup pederimizüñ murādı

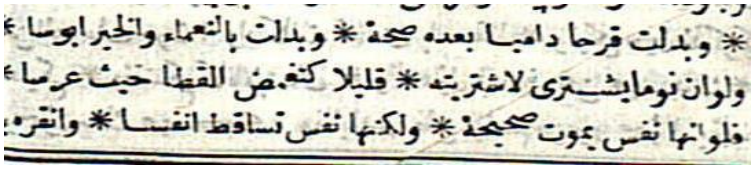
budur diyüp diyü ḳırāʾat ve abdları ḍarb idüp ᶜabdlar biz ḳatl eyledük diyü iᶜtiraf eylediklerinde ikisini daḫī ḳatl eylediler. Meʾāl-i maᶜnā-yı beyteyn Kimdür? o kimse ki ḳabilelerüme tebl̄iġ ü ī ṣāl eyleye ki taḥḳīḳ-i Mühelhel ṣaḥrāda maḳtūl u müsteliḳi oldığı ḥālde aḫşāmladı. Ey ferzendlerüm sizüñ pederüñizüñ ne ᶜaceb ḫayrlu ᶜamellidür ki ᶜabdlar ḫalāṣ u terk olınmayup ḳatl olına dimek olur. Ve mecdel ṭaᶜn u ḍarb olınup zemīne ilḳā olınana dirler ki ṭaᶜna fecedelehu ey ilḳā fi'l-arḍ fāncedele hevāyi saḳaṭ ile tefsīr olınmışdur. Ve Mühelhel'üñ şiᶜri aᶜlā-yı ṭabaḳāt-ı ḳudemādan olup bu ebyāt anuñdur.

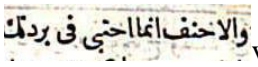

 ve Semʾūl senüñ ᶜahdüñe vefā eyledi ẓanneyledüm. Mezbūr Semʾūl Yeṯrib

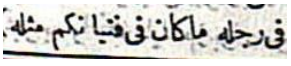
[104] Yehūdlardan Semʾūl bin ᶜAdıyār ki vefāda mezbūr ile ḍarb-ı meṯel olınup Evfa min-Semʾūl dirler. Ve sebebi budur ki çünki İmrü'l-Ḳays bin Ḥacer el-Kündī'nüñ pederi Künde meliki iken ḳatl olındı. İmr'ül-Ḳays firār ve mülk-i Rūm cānibine istimdād u istiᶜānet ḳaṣdıyla rāhī ve mahmil-bend ve ser-rāhī Temā-nām mevżiᶜda Semʾūl'uñ ḳullesine vaṣıl olup ricᶜatda aḫẕ itmek üzere Semʾūl'a yüz zırh ve bir miḳdār ālet-i ḥarb emānet ü ibdāᶜ ve Rūm ṭarafına rāhī oldıḳda Ḥāriṯ bin Ẓālim bir rivāyetde Ḥāriṯ bin Ebi Şimar el-Ġasanī İmrü'l-Ḳays'uñ ibdāᶜı istimāᶜ ve Semʾūl'dan aḫẕ ḳaṣdıyla hücūm ü ṭaleb Semʾūl daḫī virmekden abā vü imtināᶜ ve ḳalᶜasına teḥaṣṣun eyledikde Ḫāriṯ Semʾūl'un bir ferzendine ẓafer-yāb olup ey Semʾūl İmrü'l-Ḳays'uñ emānetlerini baña teslīm eyle. Ve illā ferzendenüñi ḳatl iderüm diyü nidā Semʾūl daḫī benüm içün naḳż-ı ᶜahd

iḥtimāli ber-ṭarafdar ḳatl eyleseñ daḫī virmem didikde Ḥāriṣ Semʾūl'uñ müşāhede idecegi maḥalde ferzendini miyānına varınca dū-pāre vü ḳatl eyleyüp rāhī oldı. Baᶜde İmrü'l-Ḳays Temā'ya vāṣıl olmazdan muḳaddem fevt olup Semʾūl vedīᶜa-ı İmrü'l-Ḳays bir ferde virmeyüp murād olınca ḥıfẓ eyledi. Ve sūret-i helāk İmrü'l-Ḳays bu gūna rivāyet olındı ki vaḳtāki pederinüñ ḳātillerinden aḫẕ-ı intiḳām içün Ḳayṣer'den istimdād ve Ḳayṣer iltimāsına müsāᶜade idüp bir miḳdār ᶜasker virüp İmrü'l-Ḳays ricᶜat ve aḫẕ-ı intiḳāma niyet eyledi. Baᶜżı aṣḥāb ġaraż-ı Ḳayṣer'i su-i ᶜāḳıbet ü fitne ile taḫvīf itmeleriyle Ḳayṣer bir ḥulle tesmīm ve İmrü'l-Ḳays'a ardından irsāl eyledi ki vāṣıl oldığı sāᶜat lābis ola ve ṣūret-i ikrāmda olmaġla İmrü'l-Ḳays lābis olup ᶜāḳıbet sebeb-i helākı oldı. Ve li-hāzā ẓāhiren müstaḥsen olup żımnında eṣer-i ḳabīḥ olan nesneye ḥulle-i İmrü'l-Ḳays diyü ḍarb-ı meṣel iderler. Ve çün vücūdunda ḳarḥālar peydā vü marażı müştedd oldı. Bu ebyātı inşād eyledi.

وبدلت قرحا داميا بعده صحة * وبدلت بالنعماء والخير ابوسا
ولوان نومايشترى لاشتريته * قليلا كتعريض القطا حيث عرسا
فلوانها نفس يموت صحيحة * ولكنها نفس تساقط انفسا * وانقر

ve Anḳara'ya [105] vāṣıl oldıḳda vefāt eyledi.
والاخنف انما اجتبى فى بردك

ve Aḥnef senüñ ᶜabāña bürinürdi ẓanneyledüm. Bir de çār-kūşe bir ᶜabādur ki ᶜArab istiᶜmāl ider. Ve Aḥnef'üñ nāmı Ḍaḥḥāk rivāyet-i uḫrāda Ṣaḫr bin Ḳays bin Muᶜāviye bin Ḥüṣeyn es-Saᶜdī ve künyesi Ebu Baḥr olup ḥilm ü siyādet ü şerāfetde Aḥnef ile ḍarb-ı meṣel olınup Ehilm min Aḥnef ve esved min Aḥnef dirler ki esved ecel maᶜnāsınadur. Ve Aḥnef Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ zemān-ı saᶜādet-nişānlarına yetişüp İslām'ı ḳabūl eylemişlerdür. Lākin rüʾyet-i dīdār-ı şerifleriyle müşerref olmayup tābiᶜndendür.

Ve Peyġamber ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerine bir kimse Aḥnef'üñ meḥāsinini naḳl idüp aḫlāḳı resīde-i sāmiᶜa-ı şerifeleri oldıḳda duᶜā eylediklerini bu güne serd ü beyān eylerler ki ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri zemān-ı saᶜādetlerinde Aḥnef Mekke-i Mükerreme'ye gelüp beyt-i şerīfi ṭavāf eṣnāsında āşinā-yı ḳadīminden biri muṣādefe idüp yā Aḥnef beni bildüñ mi didikde belī bilürüm diyince ey Aḥnef seni emr-i celīlü'l-ḳadr ile tebşīr ideyim. Maᶜlūmuñ mıdur ki bir vaḳitde Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretleri beni senüñ ḳavmüñ olan Benū Saᶜd'i İslām'a daᶜvet itmek içün irsāl buyurdıḳlarında her çend ki emr buyurdıḳları üzere İslām'a daᶜvet iderdüm. Aᶜrāż u ᶜinād iderlerdi. Ve sen ey ḳavm-i gümrāh bu kimse sizi ḫayr u ḥaḳḳa daᶜvet ideyor. Ve bu kimseden istimāᶜ itmedüm. İllā kelām-ı ḥüsn ü ḫaber istimāᶜ eyledüm dimiş idüñ. Ben daḫī Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerine gelüp senüñ ḳavmüñi İslām'a ḥaṣṣ u terġīb eyledigüñi iᶜlām eyledigümde Resūl-i Ekrem ḥażretleri Allāhümme aġferü'l-Aḥnef buyurdılar diyü ḫatm-i kelām eyledi. Ve mümāileyh Ṣaḫr bin Ḳays Aḥnef tesmiye olınmasına sebeb ḥanef lüġatda gec-pā vü engüştleri birbirine nāẓır u muᶜavvec olmaġa dinüp Ṣaḫr'uñ pāları gec ü muᶜavvec olmaġla Aḥnef didiler. Ḥattā Ṣaḫr ṭıfl iken gāhīce māderi raḳṣ itdirüp raḳṣından mesrūr oldığından va'llāh levla-ı ḥanef inşād eyledi.

[106] yaᶜni eger ṣaḫruñ pālerinde iᶜvicāc olmasa ey ḳavim sizüñ evladıñuzda bunuñ meş el ü naẓīri olmazdı. ᶜAbdü'l-melik bin ᶜÖmer'den menḳūldur ki bir vaḳitde Aḫnef Muṣᶜ ab bin Zübeyr ile Kūfe'ye geldi. Aḥnef'den ḳabīḥü'ş-şekl bir ferd müşāhede itmedüm

ġāyet naḥīf ü ṣaġīrü'r-reʾs ü müterākibü'l-esnān yaʿni dişleri birbiri üstüne ve çeşmānı münfetiḥ ü küşāde vü tekellüm murād eylese ibtidā-i emrde ṣuʿūbet ile tekellüm iderdi. Gerçi lekīn degüldi. Lākin lekīne müşābih idi. Şaʿbī ẕikr ider ki bir vaḳitde Baṣra ḳāfilesiyle Ebū Mūsā ele Şiʿrī ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerine gelüp ehāli-i Baṣra ile Aḥnef bin Ḳays daḫī mevcūd ve Ḥażret-i ʿÖmer'ün meclis-i şerīfine dāḫil ve herkes kendi umūr-ı mühimmesini ʿarż u iʿlām eyleyüp Aḥnef ṣaf-ı niʿālde olmaġla nevbet kendiye geldikde ibtidā edā-yı ḥamd u ṣalāvāt baʿde Ḥażret-i ʿÖmer'e ḫiṭāb idüp yā emīrü'l-müʾminīn ḥālā ehl-i Mıṣır Firʿāvun ve itbāʿ-ı Firʿāvun menzillerine nāzil ve ehl-i Şām menāzil-i Ḳayṣer'e nāzil ve ehl-i Şām menāzil-i Ḳayser'e nāzil ve ehl-i Kūfe menāzil-i Kisrā'ya nāzil olup enhār-ı laṭīfe vü ʿAẕbe sāḥilinde binā eyledigi ḳaṣırlarda merbaʿ-nişīn ve eşcār-ı miyvedārları bisyār ve mültefit bāġlarda ẕevḳ u ṣefā ile āsūde-āyīn olup ʿayn'ül baḳar ve'l-baʿīr gibi eşmār-ı gün-ā gün sılleler vażʿ ve müteġayyir olmadan ḫānelerine iḥżār ve tenāvül iderler. Ammā ehāli-i Baṣra şūr-istān-ı muvāṣaʿde sākin ve meʾmāliḥ ile defʿ-i teşengi idüp sākin oldıḳları mevżūʿıñ bir ṭarafı āb-ı telḫ ü māliḥ olan nehirler ve ṭaraf-ı āḫeri giyāh u sebzeden ḫāli mefāze vü beyābān ve ber ü seḥābları bārāndan teḥī olup gerden-şütür-i murġʿ gibi naḥīf ü raḳīḳ olur. İmdi ḫasis ü denī olanlarımuzı refīʿ vü ālī ve faḳīr ü bī-nevālarımızı tüvānger u ġanī ve keylerimizi taʿdīl ve dirhemlerimizi tekmīl idüp bir nehr-i şīrin ḥulv-ı ʿazb icrā eyle didikde ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhu: Ey Ehl-i Baṣrā sizler bunuñ gibi tekellümden ʿāciz misiz va'llāh bu Aḥnef cümleden seyyiddür. Bu maḳūle-i kelimātı Aḥnef'den istimāʿ itmeden zāʾil olmam buyurup Aḥnef'i yanında bir sene ibḳā vü ḥabs buyurup baʿde yā Aḥnef ʿilmüñ beni iʿcāb itmekle seni tecrübe vü imtiḥān eyledüm. Zirā Resūlu'llāh ʿaleyhi's-selām

[107] hażretleri (احذر المنافق العالم) yaᶜni ᶜālim olan münāfıḳdan ḥazer idiñüz buyurdılar. Ol ṣıfat-ı meẕmūmeden sāḥa-ı ẕimmetüñ biri ve ḫavf eyledigümden ᶜārī müşāhede eyledüm buyurup cāᵓizesini iḥsān u sebīlin taḫliye eyledi. Baᶜde Aḫnef ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerinüñ ziyāret-i şerīflerinden vefāt idince münḳaṭıᶜ olmayup mülāḳātlarıyla taḥṣīl-i şeref iderdi. Ve mūmāileyh Aḫnef ᶜaḳl u ḥilmi sebebiyle şol rütbe taḥṣīl-i ᶜizz ü siyādet eylemişdi ki emr eyledikde yüz biñ esb-süvār-ı tīġ-zen-i dilāver müctemiᶜ ü fermān-beri olurlardı. Ve ümerā-ı enṣār umūr-ı mühimmelerinde Aḫnef'den istiᶜānet ol daḫī iᶜānet iderdi. Ve Aḫnef'üñ Zebrāᵓ nāmında maḥbūba bir cāriyesi olup kemāl-i muḥabbetinden her emrde Zebrā'ya muṭīᶜ ü münḳād olmaġla Aḫnef bir düşmen ile muḥārebe ḳasd eylese ᶜArab (قد غضب زبراء) diyüp meṣel olmışdur. Ve eṣnā-yı mukātelede Aḫnef'üñ ġażabından kināye iderlerdi. Ve Aḫnef Ḳays bin ᶜĀṣım'uñ aḫlāḳ-ı ḥamīde ṣāḥibi oldığını vaṣf eṣnāsında şākirdān üstadlarından ᶜilm taᶜallüm eyledigi gibi biz Ḳays'dan ḥilm taᶜallüm eyledik, dirdi. Ve ḥilm ü ṣabrda Ḳays şol dereceye vāṣıl olmışdı ki bir gün Ḳays iḫtibā idüp nüdemāsıyla mükāleme iderken oġlını maḳtūla ve ᶜammū-zādesini ḳayd u bend ile meclisine idḫāl u naḳl-ı mācera idüp ᶜammū-zādeñ oġlıñı ḳatl eyledi, didiler. Ḳays kelāmını ḳaṭᶜ itmeyüp iḫtibāyı bozmadı. Ve kelāmı resīde-i encām oldıḳda oġullarından birine: Ey Ferzend, ᶜammū-zādemizi ıṭlāḳ ve birāderiñi defn eyleyüp maḳtūluñ vālidesine yüz nāḳā vir. Zirā ġaribedür belki anuñla müteselliye ola, didi. Ve ṣol ṭarafına ittikā idüp bu beyti inşād eyledi.

انی امرؤ لا یعتری خلقی دنس یفنده ولا افن من منفرق فی بیت مکرمه Ḫālid bin Ṣafvān ḥikāyet ider ki bir vaḳitde Riṣāfe'de Hişām bin ᶜAbdü'l-melik meclisinde idüm. Baña ḫiṭāb idüp yā

Ḫālid Aḥnef'i ne vechle kendiñüze tercīḥ ve reʾs ü seyyid ḳavm eyleyüp etbāᶜ u inḳiyād eylediñüz diyü suʾāl eyledi. Ve ol gün ḥabs olmaġla Hişām ṣāᶜim idi. Ben daḫī cevāba taṣaddī idüp emriñüz olursa bir ḥikāyesin naḳl ideyüm ki ancaḳ ol sīreti siyādetine kāfī vü bāᶜiş ola. Ve emr iderseñüz

[108] ikisini naḳl ideyim ve müsāᶜade buyurılursa üç sīret-i ḥamīdesin naḳl u beyān ideyim. Ve eger murādıñuz olursa aḫşāma dek ḫıṣāl-ı memdūhasını ẕikr idüp ṣāʾim oldıġıñuzdan ẕühūl u vaḳt-güzār olasız, didüm. Hişām daḫī birini beyān eyle didikde fi'l-ᶜömr Aḫnef gibi nefsine sulṭān u ġālib bir ferd muᶜāyene eylemedigimden mā-ᶜadā kuşiz dem daḫī degildür ki efᶜāl-i memdūḥaya nefsini iḳdām ve hevā-yı nefsine mütābaᶜatdan ictināb idüp efᶜāl-i meẕmūmeden menᶜ ü zecr iderdi. Ve hiç īhām-i ḳabīḥi oldıġına maṭlaᶜ olmayup ḥāṣılı ḫulefādan ġayrīde naẓīrin müşāhede eylemedüm, didüm. Hişām daḫī pesend idüp fi'l-ḥaḳīḳa bu ḫaṣlet siyādete kafīdür. Lākin birini daḫī naḳl eyle, didi. Mümkindür ki bir kişi nefsine ġālib olup efᶜāl-i ḳabīḥadan ᶜadd eyledigi eşyādan nefsini menᶜ ü kef eyleye. Lākin maḥāsin ü ḳabāyiḥi farḳ u temeyyüz idemeyüp nefsine salṭanat u ġalebesini nefsü'l-emire muṭābıḳ olur vech üzere icrā idemez. Aḫnef ise ṣāḥib-i baṣīret ü temyīz olup nefsi üzere salṭanatı maḥāsine iḳdām ve ḳabāyiḥden ictināb itmekle aᶜmāl iderdi, didüm. Hişām istiḥsān u ḫaṣlet taḫsebetine bu ḫaṣlet tekemmüledür ki nik ü bed temeyyüz olınmadıḳca mücerred nefsine salṭanat u ġalebe sūd-mend olmaz. Birini daḫī naḳl eyle didikde mümkindür. Bir kimse nefsine ġālib ü nik ü bedi mümeyyiz ü ṣāḥib-i baṣīret ola. Lākin icrāya ḳudret ü mikneti olmamaġla ḫıṣāl-ı ḥamīde ile mevṣūf olmasına mānicᶜ olup şöhret-yāb olamaz. Aḫnef ise māl u cāh u leşker ṣāḥibi olup kendide mevcūdda olan ḫıṣāl-ı memdūḥayı icrā idüp meşhūr-ı āfāḳ oldı, didüm. Hişām maḥẓūẓ

olup bu daḫī muḳaddem naḳl eylediklerinüñ tetimmesidür. Lākin ṣavmdan beni işġāl idecek ḥaṣletini daḫī beyān eyle, didi. Ben daḥi naḳle āġāz idüp eyyām-ı sālifede vāḳiᶜ olan efsānesindendür ki bir vaḳitde feṯḥ-i Ḫorāsān ḳaṣdıyla ᶜaskerine niẓām virüp maḥmil-bend ü rāhī olup tenk ü ḍīḳ bir maḥalle ḫamye-endāz ve mülk-i ᶜAcem leşker encüm-i şümār ile Aḥnef'i iḥāṭa vü maẓīḳ idüp Aḥnef kemāl-i ıżṭırābından ṣalavāta ᶜaşāyı edā vü dergāh-ı Ḫüdā'ya tażarruᶜ vü ibtihāl ile

[109] ẓafer ve nuṣrete tevfīḳ-i ṭaleb ü niyāz baᶜde tebdīl-i libās idüp āyā ᶜaskerüm ḥaḳḳumda ne güne ḳīl ü ḳāl ider diyü Cüst ü cū içün miyān-ı leşkerde melūl u maḥzūn geşt ü güzār iderken gördi ki bir ᶜabd āsiyā-bān al degirmeni ile kendüm ṭaḥn ider ve yānında refīḳi olan ᶜabde ᶜacebdür ki emrīmüz müselmānān ile böyle bir tengnāda ḫamye-endāz olup düşmān eṭrāfımızı iḥāṭa itmekle bir ṭarafdan tengi-i mekān u bir ṭarafdan taẓyīḳ-i düşmen ṭāḳ-güdāz oldı, didi. Refīḳ daḫī ey birāder, bu beliyyeden reḥāya bir çāre mülāḥaẓa ider misüñ diyü çare-cū oldıḳda çāresi bu menzilden mīşe-zār bir fersaḫ mesāfedür. Bu ān kuse reḥīle ṭurre-zen ü ᶜasker ile ḳalḳup mīşe-zāra ḫamye-endāz oldıḳda ẓahr-ı ᶜasker pīşe gelüp düşmen iḥāṭadan ᶜāciz olmaġla faḳaṭ muvācehemüzden oldıḳda ᶜaskerimize perīşānlıḳ ᶜārıż olmayup ḥarb u rezme mübāşeret eylese ümīd virmege ᶜavn-ı Bārī Teᶜālā ile muḥārebe sehl olup muẓaffer olayuz didikde Aḥnef istimāᶜ ü secde-i şükri edā vü reḥildür diyü ᶜaskeri āgāh u nidā ve maḥmil-bend ḥareket olup ol mīşe-zār pīşine seḥer vaḳti resīde ve meşeyi ẓahr-ı ᶜaskere alup nāzil oldı. Bu ṭarafdan leşker-i ᶜAcem daḫī Aḥnef üzerine hücūm ḳaṣd idüp her ṭarafı mīşe-zār olmaġla faḳaṭ bir ṭarafdan fürce bulup çeyş-i Aḥnef ḫavf u ruᶜb ilḳā itmek içün çār-ṭabla Yek-ser ṭurre urup hücūm Aḥnef daḫī ᶜaskerile esb-süvār ve kendi ᶜilmi aḫẕ ve

düşmene ḥamle ve ṭabluñ birini şaḳḳ u derīde ve ṭabla-zeni ḳatl ve baḳiyye-i ṭabla-zenler ḫavflarından perīşān olup leşker-i ᶜAcem ṣadā-yı ṣelā istimāᶜ eyledikde pīş-i leşker münhezim oldı ẓannıyla müdebberān firār ve Aḥnef ᶜaskerile ḳafāyı düşmene şitāb u hücūm ve bī-nihāye ᶜAcem ḳatl u sefk-i dimāʾ idüp manṣūr u muẓaffer oldı diyü şems ġurūb idince Ḫālid Hişām'a aḥvāl-i Aḥnef'i naḳl u beyān eyledi. Ve ruṣāfe-i mevāżiᶜ müteᶜaddidenüñ ismi olup biri ve ruṣāfe-i Şām'dur ki Ebū-Menīᶜ ᶜAbdu'llāh bin Ziyād ve Ḥaccāc bu ruṣāfedendür. Ve bu ruṣāfe Baġdad'da bir maḥalledür ki Muḥammed bin Bakār ve Caᶜfer ibni Muḥammed ᶜAli bu ruṣāfedendür. Ve biri Endülüs'dedür ki Yusūf bin Mesᶜūd

[110] ve Muḥammed bin ᶜAbdu'llāh bin Sayġūn bu ruṣāfedendür. Ve biri ruṣāfe-i vāsıṭadur ki Ḥasan bin ᶜAbdu'l-mecīd'üñ mevlididür. Ve biri ruṣāfe-i Baṣra'dur ki Muḥammed bin ᶜAbdu'llāh bin Aḥmed ve Ebu'l-Ḳāsım Ḥasan bin ᶜAlī'nüñ mevlididür. Ve biri Afriḳiyye'dedür. Ve kalᶜa-ı Asmā-ı ᶜAylileye ruṣāfe dirler. Ve Ḥicāz'da ᶜaynu'r-ruṣāfe dirler. Bir ᶜayn-ı māvāredür. Ve Aḥnef'üñ ḥikāyāt-ı ġarībe vü elfāẓ-ı maḥkeme ve ᶜacībesi bisyār u bī-nihāye olup ez-cümle baᶜżı ḫademesinden mervīdür ki Aḥnef şeb-tā-seḥer namāz-güzār olup eşnā-yı namāzda fürū-zende olan şemᶜüñ şuᶜlesine engüştini vażᶜ u nefsine ḫiṭāb idüp ey nefs, efᶜāl u eṭvāruñla ḥüsn ol. Ve falān gün senden falān ḫuṣūṣ ṣadır olmaġa ne şey baᶜiş olmışdı diyü nefsini tevbīḫ ü īḳāẓ iderdi. Ve bir gün bir şaḫış derd-dandāne-i ibtilāsından teşekkī eyledikde Aḥnef otuz senedür ki bundan rāḥatum zeʾil ü münᶜadim olup bir ferde şikāyet ve fıkdānından ḥikāyet eylemedüm, didi. Ve bir gün ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu yā Aḥnef aṭᶜimeden ziyāde müteleẕẕiẕ oldıġuñ ṭaᶜām nedür, buyurdılar. Aḫnef daḫī tev u kumāt yaᶜnī ḳapmaḳ ve

münteridden müteleẕẕiẕ olurum diyüp Ḥażret-i ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu Aḫnef'üñ zebd u kumāta taḫṣīṣ-i muḥabbet eyledi ki fi'l-ḥaḳīḳa muḥabbetden olmayup belki ḳapmaḳ ve münterüñ bisyār olması ḫıṣb u reḫā vü vefret mezrūᶜāt vaḳtinde olup ᶜibād ḳaḥṭ u ġalā zaḥmetini çekmeyeceklerine ᶜalāmet ü nişān oldığından iẓhār-ı muḥabbet eyledi, buyurdılar. Ve bir gün bir bed-zebān şaḫıṣ Aḫnef'i tek ü tenhā bulup şütūm-i ġalīẓe ile sitem vve düşnām u Aḫnef sukūt ile muᶜāmele ve ol maḥalden ḳalḳup ḳavmi oldığı mekāna teveccüh eyleyüp şaḫṣ-ı maᶜḥūd daḫī der-pey oldıḳda Aḫnef ey kişi, şütūmdan baḳiyye var ise bu maḥalde itmām eyle. Zīrā ḳavmüm miyānında itmām iderseñ saña żararları işābet ider, didi. Bir gün bir şaḫıṣ Aḫnef'e bu siyādet ü şerefi ve bu ḳadar menzileti ne sebeb ile kesb ü taḥṣīl eyledüñ? Ḥālbūki ḳavmüñüñ şerīf ü seyyīdi degül idüñ diyü suᵓāl eyledikde Aḫnef vaẓīfem olmayup üzerime lāzım olmayan emri terk eyle. Meşelā senüñ ḫuṣūṣuñ olanı tefaḥḥuṣ itmek bāña lāzım olmayup

[111] andan iᶜrāż ve terk eyledüm. Nitekīm bāña müteᶜalliḳ olup saña lāzım olmayan ḫuṣūṣı senüñ terk idüp iltifāt itmedigüñ gibi diyü cevāb virdi. Ve bir gün bir şaḫs-ı bed-gū Aḫnef ġażab-nāk olup saña bir gün şetm idermi ki ḳabriñe senüñle maᶜan dāḫil olur, didi. Aḫnef daḫī münfaᶜil olmayup va'llāh benüm ḳabrüme dāḫil olmaz. Belki senüñ ḳabriñe dāḫil olur, didi. Yine biri Aḫnef'e bu rütbe vü şerefi ne güne kesb eyledüñ, didi. Aḫnef daḫī ḫalḳuñ istiḥsān eylemedigi efᶜāli terk itmekle taḥṣīl eyledüm. Meşelā āb-ı ḫūş-güvār nūş itmeyi ḳabīḥ ᶜadd eyleseler ᶜömrüm oldıḳca āb-ı ṣāfī nūş itmezdüm, didi. Ve bir gün Aḫnef bir beldeye taᶜayyüş ü iktisāb mümkin olmaya. O beldeye nāzil olmadan maḥẓūẓ olmam. Egerçi ḳavmi beni elbān u iṭᶜām iderlerse daḫī didikde yā ebā-Baḥr ḥazem u iḥtiyāṭ daḫī bu degül midür, didiler. Aḫnef belī budur, didi. Ve Aḫnef'üñ

bu kelāmı *lā telbeşu bidāri maᶜcezetin*[20] ḥadīş-i şerīfini işᶜār ider. Yaᶜnī Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretleri iktisāb u taᶜayyüşden ᶜāciz oldığıñuz beldede iḳāmet eylemeyiñüz buyurdıḳlarına telmīḥdür. Ve Aḥnef ᶜādet-i ḳabīḥayı sevmem, dirdi. Ve burḳatda Aḥnef ehl-i ᶜIrāḳ ile Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu ziyāretüne varup perdedār-ı ehāl-i ᶜIraḳ'a emīrü'l-müᵓminīn herkes kendüye müteᶜallik olan umūrı ᶜarż u iᶜlām iṭsün. Āḫer ṭarafdan vekālet ile ġayrīlerüñ merāmlarına taᶜarruż eylemesün diyü tenbīh eyledigin ifāde eyleyüp ehāl-i ᶜIrāk meclis-i Muᶜāviye'ye dāḫil oldıḳlarında Aḥnef eger emīrü'l-müᵓminīn herkes āḫer ṭarafından vekālete ᶜarż-ı merām itmesün diyü tenbīh buyurmasa idi, ᶜIrāḳ'a bir dāhiye nüzūl ve bir nāᵓibe ve bir müṣībet ẓuhūr eyledi ki ol nāᵓibe sebebiyle cemīᶜ-i nās emīrü'l-müᵓminīñ ᶜIrāḳ'a gelmesine muḥtāc oldı diyü iᶜlām iderdüm didikde Muᶜāviye ḥażretleri benüm tenbīhüm ḥāżır olanlar birbirine ᶜarż-ı merāmde vekālet itmesün diyü idi. Yā Aḥnef, sen ḥāżıra vü ġāᵓibe vekālet eyledüñ, buyurdılar. Ve bir gün Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu yā Aḥnef ḫaṭıruñda mıdur? ᶜAlī kerema'llāhu veche ḥażretlerine ṭarafdār olup benümle Ṣıffīn-nām mevżiᶜde muḥārebe eylediñüz

[112] buyurduḳlarında Aḥnef yā emirü'l-müᵓmīnin şol ḳalup ki biz anuñla Cenābuñuza buġż eylemişdük. El-ān iki cenbümüz miyānında ve şol seyfler ki anuñla muḳātele eylemişdük ᶜatıḳlarımuz üzere āvīḫte olınmışdur. Eger murād-ı şerīfiñüz olursa ḥilmiñüzle takdīrimüzi ᶜafv buyurursız didikde Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu ᶜafv eyledüm, buyurdı. Ve baᶜżı ḫuṣūṣda ki Aḥnef muvaᵓaḥeze vü taᶜayyüb olınmışdur. Biri budur ki çünki Zübeyr bin el-ᶜAvām raḍıya'llāhu ᶜanhu yevmü'l-Cemel'de ḳıtāldan fāriġ

[20] Mucize evinde kalmayın.

ve diyārına rāhī oldı. Ḳabile-i Benī Temīm oldıġı maḥalleden mürūr idüp bir şaḫıṣ Aḥnef'e Zübeyr şimdi bu ṭarafdan mürūr eyledi didikde Aḥnef neşleyelüm iki ḳavmi birbirine düşürüp ᶜadāvet ve bu mertebe ḳıtāl u ḥurūba sebeb oldı. Şimdi taḫlīṣ-i nefs içün miyānlarından çıḳup diyārına rāhī olmaḳ ister, didi. Ve ibni Cürmüz Zübeyr'üñ ḳafasından resīde vü ḳatl eyledikde Zübeyr'i bu kelāmıyla Aḥnef ḳatl eyledi. Ve ibni Cürmüz reᵓy-i Aḥnef ile ḳatl eyledi, didiler. Biri daḫī budur ki Ḥasan bin ᶜAlī raḍıya'llāhu ᶜanhumā ḥażretleri Aḥnef'e mektūb irsāl ve kendüye imdād u iᶜānet ṭaleb eyledikde Ḥasan'ı imtiḥān u tecrübe eyleyüp tedbīr ü siyāset memleketi ve ṣıyānet-i mālı ve mekīde-i ḥarb u ḳıtal kendülerde bulmadum diyüp iᶜānet eylemedi. Ve biri daḫī cāriyesi Zebrā'ya iṭāᶜat u inḳiyādıdur. Ḥattā Aḫnef'den Zebrā'ya bu rütbe inḳiyād itmege bāᶜiṣ ne ola diyü suᵓāl olındıḳda nice inḳiyād itmeyem ki her rūz u şeb Zebrā'ya muḥtācum, didi. Ve biri daḫī budur ki bir gün bir ᶜArab Aḥnef'i ḍarb Aḥnef daḫī sebeb-i ḍarbdan suᵓāl eyledi. ᶜArab bir kimse baña eger ḳabile-i Temīm'üñ reᵓs ü seyyidini ḍarb iderseñ saña şu miḳdār dirhem iḥsān ideyüm, dimişdi. Bināᵓen-ᶜaleyh bu kabāḥate iḳdām eyledüm didikde Aḫnef emīr-i ḳavim ben degülüm. Ḥārişe bin Ḳudāme'dur, didi. ᶜArab daḫī kelām-ı Aḥnef'e firīfte olup Ḥārişe'yi ḍarb u laṭm eyleyüp Ḥariṣe ᶜArab'uñ destüni ḳaṭᶜ u bürīde eyledi. Ve ḫalḳ-ı ᶜArab'uñ destini ḥaḳīḳatde Aḥnef ḳatᶜ eyledi, didiler. Ve bir gün ᶜAmr bin Ellāhim Aḫnef'e hezl ü mizāḥ ḳaṣdıyla bir ādem irsāl ve ol şaḫıṣ yā Aḥnef pederüñ māldār mıydı diyü suᵓāl ve Aḥnef ġarażını fehm idüp

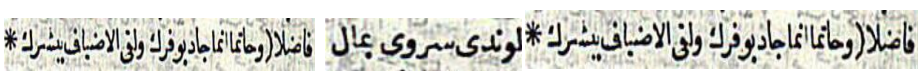
[113] bir miḳdār nāḳası olup ᶜıyālı taᶜayyüş ve mihmānı anuñla iṭᶜām iderdi. Lākin ālāt-ı ḥarbı mevcūd degül idi, didi. Saḳaṭāt-ı Aḫnef bu miḳdār żabṭ olınmışdur. Bundan ṣonra daḫī baᶜżı nevādir ü ḥikāyātı naḳl olınmaḳ münāsib olmaġla şürūᶜ olındı. Bir gün Aḥnef

bir ḫayyāṭa bir şevb virüp derzī ḫayyāṭunda müsāmaḥa ve nice zamān muᶜāṭele ile evḳāt-ı keşīre mürūr idüp şevbi derzīden alamadıḳda ferzendüni derzīye getürüp ey ḫayyāṭ, eger ben vefāt idersem şevbi bu maᶜṣūma teslīm eyle, didi. Ve Aḥnef'üñ kelāmı pend-amīzendendür ki bir żevḳ ü lezzetüñe encāmı nedāmeti muḳteżī ola. Ol żevḳde ḫayr u bereket yoḳdur. Ve zāhid olan kimse faḳīr u muḥtāc olmaz. Ve iᶜtiżār iden kimsenüñ ᶜözrüni ḳabūl itmek lāzumdur. Ve ḳaṭᶜ-ı raḥmdan aḳbeḥ bir şey yoḳdur. Ve inṣāf u ᶜadāleti ibtidā kendi nefsüñde icrā baᶜde āḫerde icrā eyle. Ve bir kimseye ıssāʾet ü żarar itmege nefᶜ ü iḥsān itmeyi taḳdīm eyle. Ve maᶜlūmuñ olsun ki dünyāda senüñcün bir ᶜ amel-i ḫayr ile taḥṣīl-i ᶜuḳbā vü āḫiret itmege ḳudret vardı. Ve māldār iseñ infāḳ u iḥsān idüp senden ġayrīye ḫāzen ü ḥāfıẓ olup mālik kendüñden ṣoñra ḳalmasına saᶜy itme ve ḥasūd içün rāḥat yoḳdur. Ve kezūb içün mürüvvet yokdur. Ve şol kimseye taᶜaccüb iderüm ki iki kere maḫrec yoldan ḫurūc itdikden ṣoñra yine tekebbür ü ġurūr ider, didi. Ve her şey ki merām u maṭlabum oldı, teḫallüf eylemedi diyüp sebebinden suʾāl eylediklerinde zīrā emr-i muḥāl taḥṣīline heves-ger olmadum, didi. Ve bir şaḫış yā Aḥnef mürüvvet ne güne olur, baña taᶜlīm eyle, didi. Aḥnef daḫī aḫlāḳ-ı fasīḥe vü vesī ᶜye mülāzemet ve aḫlāḳ-ı reddiye vü ḳabīḥadan kef-i nefs ü ictināb ᶜayn-ı mürüvvetdür. Ve āgāh ol ki bir ḥikmet daḫī taᶜlīm ideyüm. Aḳbeḥ-i ḳabāyiḥ oldur ki menfāᶜatsiz mezmūm olacaḳ emr-i ḳubḥı irtikāb idesin ki ḳaṭᶜan saña fāʾidesi olmaya, didi. Ve bir vaḳitde miyān-ı ḫalefde muḥabbet ü meveddet ḫāliş ü ḥaḳīḳī idi. Şimdi şūrı vü caᶜlī meveddet daḫī ḳalmadı, didi. Ve mūmāileyh Aḫnef'üñ meclisine bir şaḫṣ-ı mülāzım ve dāʾimā sākıt ü sāmeti olup ifrāṭ-ı sükūtı Aḥnef'i iᶜcāb iderdi. Bir gün

[114] nā-becā kūyında olup yā ebā Baḥr, şerefe-i mescidde meşy ü ḥarekete ḳādir olur mısuñ didikde Aḥnef ey birāder, pīr ü nā-tüvān oldum, ḳādir degülüm diyüp bu ḳıṭ'ayı inşād eyledi.

كأن ترى من صامت لك معجب * زيادته أو نقصه في التكلم * لسان الفتى نصف ونصف فؤاده * فلم يبق الا صورة اللحم والدم

ma'nāsı: Sākitlerden çoḳ sākit müşāhede idersüñ ki ziyāde sükūtı yāḫūd kelāmı bī-mā'nāsı seni 'ucbe götürür. İnsānuñ nıṣfī zebān u tekellümi vü nıṣf-ı āḫeri 'aḳlı olup şaḫṣ-ı mezbūr nice zamān sākit olmaġla insāniyetden nıṣfī mefḳūd u tekellüm eyledikde jāj-ḫ'āyı olması 'aḳlınuñ fıḳdānına delīl olmaġla insāniyete müte'allik laḥm u demden mā-'adā bir şey ḳalmadı dimek olur. Ve bu ḳıṭ'ayı ba'żılar Aḥnef'üñ olmaḳ üzere rivāyet idüp ba'żılar Aḥnef'üñ şi'rinden a'lādur. Aḥnef mücerred temeşşül ṭarīḳiyle inşād eyledi, didiler. Ve mūmāileyh Aḥnef altmış ṭoḳuz senesi Kūfe'de dār-ı beḳāya irtiḥāl idüp Muṣ'ab bin Zübeyr māşiyen birāz er ile cenāzesine ḥāżır oldı. Ve kibār cenāzesine ümeradan bu güne ibtidā ḥażır olan Muṣ'ab'dur. Ve Aḥnef'i ḳabre vaż' eyledüklerinde bir zen ser-laḥdda īstāde olup ey kefene leff ü vaż' olınan ne 'aceb ḫayrlu a'māl ṣāḥibi idüñ. Bizi senüñ iftirāḳuña mübtelā iden Bārī Te'ālā'dan niyāz iderüm ki ḳabriñi tevsī' ve yevm-i ḥaşrde 'ināyet ü kerem eyleye. Dünyāda a'māl-i ṣāliḥaya muvaffaḳ u memdūḥ-ı kāffe-i enām olduñ. Āḫirete daḫī şehīd ü merḥūm oldıġuñ ḥālde irtiḥāl eyledüñ. Ve ḥayātuñda nāsa nāfi' olmakla beyne'n-nās merġūb iden Allāh Te'ālā bize ve saña raḥmet eylesün diyüp ḥatm-i kelām eyledi. Ve bu ḳıṭ'a eş'ār-ı Aḥnef'dendür.

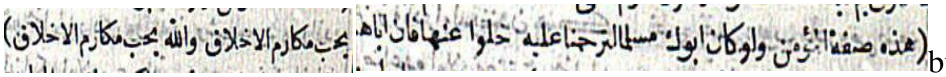

فاضلا (وحاتما انما جاد بوفرك ولو في الاضياف يشرك * لوندى سروى بمال

ve Ḥātem senüñ māluñ ile ḫalḳa kerem-i vücūd iderdi. Ve beşāşet-i vechüñle ḫande ve mihmānlara

mülāḳi olurdı ẓanneyledüm. Ve Ḥātem-i lisān-ı ᶜArabī'de hā-i mühmele vü kesr-i tā ile olup zebān-ı Fārsī vü Türkī'de ḫā-i muᶜceme ve feṯḥ-i tā ile ḳırᵓāt olınur. Ve mūmāileyh Ḥātem bin ᶜAbdu'llāh bin Saᶜd eṭ-Ṭāᵓī ve künyesi Ebū-Süfyān ve Ebū-ᶜAdī olup

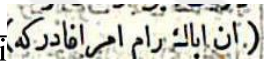
[115] zamān-ı cāhiliyetde esḫiyādan ẓuhūr iden üç şaḫṣuñ biridür. Ve ol üç şaḫṣ-ı mezbūr Ḥātem ve Harem bin Sinān ve Ḳaᶜb bin Māme olup seḫāvetde cümlesinüñ eşheri Ḥātem'dür. Ve Ḥātem mevlüd-i Nebī ᶜaleyhi's-selām'a yetişüp ḳable'l-mebᶜaṣ vefāt eylemişdür. Mervīdür ki ᶜAlī bin Ebū-Ṭālib kerema'llāh veche ḥażretleri nāsuñ ekṣerine ᶜaceb ḫayrlu ᶜameli terk idüp aᶜmāl-i ṣāliḥaya raġbet itmezler. Ve ᶜacebdür ki bir şaḫṣa bir müsellem birāderi ḥuṣūl-ı merāmı içün mürācaᶜat ü istiᶜānet eyledikde kendüyi ᶜamel-i ḫayra ehil görmeyüp ol müselmānuñ ḥuṣūl-ı merāmına saᶜy u iᶜānet eylemez egerçi ṣevāb recāsında olmaya. Ve ᶜiḳāb-ı Allāh'dan ḫavf itmeye. Yine lāyıḳ olan mekārim-i aḫlāḳa saᶜy u küşīşde ola. Zirā ḥüsn-i ḫulḳ ve bir müselmānuñ ḥuṣūl-ı merāmına saᶜy ṭarīḳ-i fevz u felāḥa resīde olmasına delīldür, buyurdılar. Ve meclis-i şerīflerinde ḥāżır olanlardan biri yā emīrü'l-müᵓminīn, taḳrīr buyurdıġıñuz kelāmı Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinden istimāᶜ buyurdıñuz mı diyü suᵓāl eyledikde ᶜAlī raḍıya'llāhu ᶜanhu belī istimāᶜ eyledüm. Vaḳtāki ḳabile-i Ṭay'dan esīr olanları getürdiler. Bir cāriye müşāhede eyledüm ki lebleri sevāda māᵓil ve gerdānı dırāz ve endām u aᶜżāsı münāsib ve ḥüsn ü cemālde bī-hemtā olup ḥüsni beni iᶜcāb ve Peyġamber ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemden ṭaleb itmege ᶜāzim olup peri çehrede güftāre geldikde feṣāḥat u belāġatı ḥüsn ü cemālini unutdırdı. Ve bu güne kelāma āġāz eyledi ki yā Muḥammed eger beni āzād itmeyi revā görüp ḳabāᵓil-i ᶜArab'ı baña şemātet itdürmezseñüz kerem buyurmış olursız. Zīrā ben bir ḳavmüñ seyyid ü şerīfinüñ

duḫteriyüm ki pederüm esirinizi āzād ve gürsine vü cāyiᶜ-i seyr ve işbāᶜ u ᶜuryān ve fuḳarāyı ilbās u ḫalḳa tevāżuᶜ idüp ṣāḥib-i ḥāceti redd itmeyüp merāmını isᶜāf iderdi. YaᶜnīḤātem-i Ṭaʾi'nüñ duḫteriyüm didikde Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ya cāriye

buyurdı. Yaᶜnīyā cāriye, bu evṣāf-ı aḫlāk-ı müʾmindür. Eger pederüñ müsellem olaydı biz aña teraḥḥum iderdük.

[116] bu cāriyenüñ sebīlini taḫliye idiñüz. Zīrā bu cariyenüñ olmalıydı. Mekārim-i aḫlāḳı severdi ve Bārī Teᶜālā mekārim-i aḫlāḳı sever, buyurdılar diyüp naḳl buyurdılar. Ve ᶜAd ī bin Ḥātem Resūl-i Ekrem ᶜaleyhi's-selām'a yā Resūlu'llāh, pederüm Ḥātem mesākīn ü fuḳarāyı iṭᶜām ve riḳḳābı iᶜtāḳ iderdi. Ayā bu efᶜāl-i ḥaseneden meʾcūr olur mı diyü suʾāl Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretleri daḫī

yaᶜnīsenüñ valīdeñ meẕkūr u meşhūr olmaḳ ḳaṣd u murād eyleyüp murādına nāʾil oldı buyurdılar. Ve Ḥātem'üñ ibtidā-ı seḫā vü kereminden ẓuhūr iden budur ki pederi Ḥātem'i şütür ü gūsfendler raᶜy itmege taᶜyīn ol daḫī raᶜy iderken şuᶜarā-yı ᶜArab'dan bir cemāᶜat ki ī çlerinde ᶜAbīd bin el-Ebrāṣ ve Beşer bin Ebī Ḥāzem ve Nabiġatü'z-Zībānī olup Nuᶜmān bin Münzir ziyāretine ᶜazīmetleri eṣnāsında Ḥātem'üñ merᶜāsından güzer ve Ḥātem'e bize ekl idecek şeyᶜüñ var mıdur diyü ṭaᶜām suʾāl eylediler ve Ḥātem bu eşḫāṣuñ kimler oldığına ᶜālim degül iken ey ḳavim, şütür ü gūsfendleri müşāhededen ṣoñra añla ṣāliḥ şeyden suʾāl olınur mı nāzil olañ size bir żiyāfet ideyüm, didi. Şuᶜarā daḫī nāzil ve Ḥātem her birine birer gūsfend ü şütür ẕebḥ u taḫr itdikden ṣoñra nāmlarını suʾāl anlar

daḫī iʿlām idüp Ḥātem lüḥum-ı şütür u gūsfendi miyānlarında taḳsīm u iʿṭā idüp pederine ricʿat ü güzeştini naḳl u ḥikāyet eyleyüp pederi Ḥātem bu nā-maʿḳūl kāre iḳdāma bāʿiş nedür diyü muʾāḫeze eyledikde ey peder, mecmūʿ-ı dünyanuñ seḫā vü mecdini ṭavḳ-ı kebūter gibi senüñ gerdanuña ḳılāde eyledüm ki iṭʿām eyledigüm mihmānlar şuʿarā-yı Nuʿmān imiş diyü ifāde pederi daḫī maḥẓūẓ olup öyle olsa lā-beʾ sdur, didi. (نقلدها طوق الحمامة) meşel olup niʿmeti lāzım u bākī olur vechle taḳallüd eyledi diyecek yirde ḍarb olınur. Ve Ḥātem'üñ zevcesinden mervīdür ki bir sene ifrāṭ-ı ḳaḥṭ u meʾkūlat nā-yāb u münʿadim ü mezruʿāt vesāʾir sebz u giyāh ʿazīz ü nādir oldıġından herkes nefsī nefsī diyüp māder ü murżiʿa ırḍāʿda evlādına żınnet u buḫl iderdi. Ve va'llāh ben bir şeb-i serd u dırāzda ger sengīden bī-tāb u tüvān iken evlādum ʿAbdu'llāh ve ʿAdī ve Sufyān'a ifrāṭ

[117] cūʿdan feryādum ve zārī idüp cūʿlarını defʿ u sedrmeḳ bir nān-pāre vicdānına ʿadem-i iḳtidārımuzdan şevherüm Ḥātem ʿAbdu'llāh ve ʿAdī ve ben Saḳḳāna'yı dürūġ u farīb ile ḫufte itmegi saʿy u nıṣfü'l-leyle varınca girye vü feryāddan fāriġ olmayup baʿde nāʾim oldılar. Ben ve Ḥātem bir miḳdār asāyiş içün birer ṭarafda ḫufte olup Ḥātem benümle muṣāḥabet ü tekellüm murād ve ben tenāvüm idüp cevāb virmedüm. Ve elem ü kederden bī-ḫʷāb mütefekkir bir miḳdār vaḳt-i mürūr ve gicenüñ şüliş-i āḫīri olmaġa ḳarīb oldıḳda bir şaḫṣ-ı ḫargāhuñ perdesini küşād ve dāḫil olup şevherüm kimsüñ diyü suʾāl ol şaḫış daḫī hem-sāyeñüz falānayum diyüp bī-vaḳt mecīʾnden istiʿlām hem-sāye daḫī evlādum gürsineñīden rütbe-i telef-i nefse ḳarīb ve girye vü feryādları beni bī-zār itmekle senden kerem ü ʿināyet ṭalebine geldüm, didi. Şevherüm Ḥātem daḫī bu ān ferzendānuñı getür diyü emr ve kendi bīrün ben daḫī ḳalḳup yā Ḥātem, bu ne güne

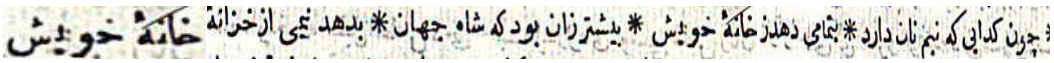
muᶜāmeledür ki ḥālā ferzendānımuz ve bizler birer nān-pāreye muḥtāc belki helāke müşerref iken hem-sāyemüz evlādını iḫżār idüp ne iṭᶜām ideceksin didikde sen bilmezsin sākine ol diyüp kendi rākib oldığı esbi ẕebḥ ve cildini selḫ ü guştını āmāde idüp hem-sāyemüz olan zen daḫī maᶜṣūmlarınuñ ikisini aġūşına alup dördi feryād iderek bīş-rū gelince bizüm evlādımuz daḫī bī-dār u fiġān-künān birbire müctemiᶜ ü laḥm ṭabḫ olınup ol ḥavālide olan ḫargāhlar aṣḥābına birer miḳdārını tevzīᶜ ü bāḳīsini bizüm içün iḫżār ve biz evlādımuzla tābuñlu seyr olınca ekl u tenāvül iderken Ḥātem ḥargāhuñ bir ṭarafına cālis ve tenāvülümüze nikrān olup bir loḳma ekl eylemedi. Ḥālbūki bizden ziyāde gürsine idi. Ve ṣabāḥ oldıḳda zemīn üzere esbüñ üstüḫ̌ānlarından ġayri bir şey müşāhede eylemedüm diyü naḳl eyledi. İbn Aᶜrabī ẕikr ider ki bir vaḳitde Ḥātem ḳabile-i ᶜAneze'ye esīr olup zenān-ı ḳabileden biri yā Ḥātem, şu nāḳayı ḳaṣd eyle diyü emr Ḥātem daḫī ẕebḥ u naḥr eyledikde zen ġażab-nāk ve Ḥātem'i ḍarb u laṭm idüp Ḥātem lev-ẕāt süvār laṭmetini diyüp meṣel oldı. Yaᶜnī ne olaydı beni ḍarb iden biriyle zek ṣāḥibesi

[118] mirᵓat olaydı. Yaᶜnī aṣıl-zāde vü maldār olup bu maḳūle fürū-māye ve faḳīre olmayaydı. Baᶜde zen Ḥātem'e bizüm ḳaṣddan murādımız ᶜurūḳından birini ḳaṭᶜdur ki seyelān iden demi cemᶜ ve ekl iderüz diyü ifāde-i merām eyledi. Ve ᶜAnzer'e Rabīᶜa'dan Ebū-Ḥay olup ᶜAnez bin Esed bin Rabīᶜa bin Nezār'dur. İbnü'l-Medenī rivāyet ider ki Benū Esed ile Benū Ḳays'dan bir cemāᶜat Nuᶜmān bin Münzir ziyāretine ᶜāzim ü rāhī ve eṣnā-yı ṭarīḳde Ḥātem'e mülāḳī olup yā Ḥātem bir ḳavim cānibinden gelürüz ki senüñ midḥat ü sitāyişüñde ekṣār u mekārim ve aḫlāḳuñı taᶜdād u teẕkār iderler. Ve saña hediye irsāl eylediler, didiler. Ḥātem ne güne hediye diyüp isdiyūn eşᶜār-ı nābiġadan bir

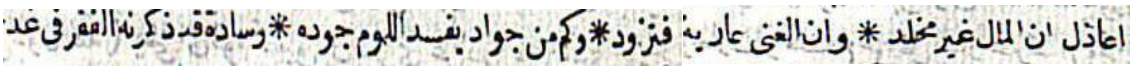
miḳdār şiʿr inşād baʿde yā Ḥātem, senden bir recāmuz vardur lākin ifādeye şerm iderüz, didiler. Ḥātem daḫī ifāde-i merām lā-beʾsdür ifāde idüñ didikde refiḳāmuzdan birinüñ dabbesi mefḳūd u żāyiʿ olmaġla bir dabbe iḥsān eyleseñ memnūn olurduḳ didiler. Ḥātem daḫī kendi süvār oldığı feresi virüp kürre-i feres māderiyle maʿan rāhī olur ḫavfıyla cāriye rabṭ u bend eylemişken kürre-i feres bendini küsiste ve pī mādiyāna şitāb eyleyüp cāriye daḫī ṭāyı aḫẕ-ı vird içün der-pey oldıḳda Ḥātem yā ḳavim sizlere der-pey olanlar sizüñ olanlar siziñdür, didi. İsdiyūn daḫī feres digeri ve cāriyeyi aḫẕ eylediler. Ve Ḥātem'e kendüñden kerīm ü cömerd kimse muʿāyene eyledüñ mi diyü suʾāl eylediklerinde belī müşāhede eyledüm. Bir vaḳitde bir yetīm ġulāmuñ menzilüne nāzil oldum ki on ʿaded gūsfende mālik idi. Fi'l-ḥāl birini ẕebḥ u ṭabḫ ve ḥużuruma iḥżār eyledi. Ben tenāvüle āġāz ve bir ṭarafından teleẕẕüẕ idüp va'llāh bu pāresi ṭabʿma ġāyet ḫoş geldi, didüm. Ġulām menzilden bīrūn ve birer gūsfendleri ẕebḥ ve benüm mütelezzüẕ oldığum ṭaraflarını ṭabḫ u iḥżār eyledi. Ve ben bu ḥālden āgāh degül idi. Çünki süvār-ı rāhī olmaḳ içün bīrūn oldum birūn-ı ḫānede ḫūn-ı bisyār riḫte olmış müşāhede eyleyüp bu miḳdār ḫūn-ı rīzān olınmasına sebeb nedür diyü istiʿlām eyledigümde ṣāḥib-i ḫāne olan ġulām mālik oldığı gūsfendānı ẕebḥ eyledi, didiler. Ben daḫī ġulāma niçün bu maḳūle fiʿl-i bī-maʿnīye iḳdām eyledüñ

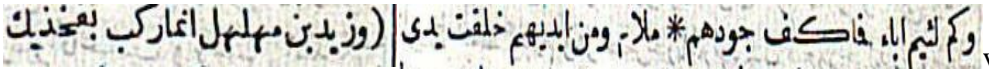
[119] diyü melāmet eyledigümde ġulām Subḥāna'llāh saña bir şey ḫoş gele ve ben ol şeyʾe mālik olam ve eger buḫl idem miyān-ı ʿArab'da sīreti ḳabīḥ ü meẕmūme ile muttaṣıf olmış olurum, didi. Baʿde yā Ḥātem, muḳābelesinde ol ġulāma sen ne kerem eyledüñ, didiler. Ḥātem üç yüz şütür surḫumu ve beş yüz gūsfend iḥsān eyledüm didikde imdi yā Ḥātem sen andan ziyāde kerīm imişsin didiklerinde Ḥātem benüm keremümle

anuñ gürsinüñ münāsebeti yoḳdur ki ġulām her neye mālik ise anı iḥsān eyledi. Ve ben mālik oldıġum māl-ı bisyārdan endek ü ḳalīlini virdüm, didi

Ḥātem'üñ efsāne vü ḥikāyesi bisyār ve cümlesini īrād-ı taṭvīle bāʿiṣ oldıġundan mā-ʿadā meşhūr olmaġla bu mertebe naḳl ile iktifā olınmışdur. Ve Ḥātem'üñ māderi ʿUtbe binti ʿAfīf māldār ve ḫalḳa keremde ifrāṭ itmekle birāderleri itlāf-ı māl itme diyü pend idüp ʿUtbe iṣġā itmedigine bināʾen bir sene mezbūreyi taṣarrufdan ḥacr u menʿ ve ḳadr-i kefāye ṭaʿām u kisve taʿyīn eylediler. Baʿde müteʾeddibe oldı mülāḥaẓasıyla bir kelle nāḳa teslīm ve bu sūrīden intifāʿ ile diyü müsāʿade eylediklerinde Havāzan'dan bir faḳīre zen gelüp cerr u suʾāl ʿUtbe daḫī kelle-i nāḳayı iḥsān idüp va'llāh ben birisine fuġar çeküp zaḥmet ü meşṣaḳatini bilürüm. Ve yemīn eyledüm ki sāʾilden bir şey dirīġ itmeyüm, didi. Ḥavāzım-ı Ḳureyş'den bir ḳabiledür ki Ebū-ḳabile Ḥavāzım bin Manṣūr bin ʿAskerime bin Ḥafṣa bin Ḳays Ġeylān'dur. Ve Ḥātem füḫūl-ı şuʿarādan olup bu beyitler Ḥātem'üñdür.

ve Zeyd bin Mühelhel senüñ serīṭlerüñ ile esb-süvār oldı ẓanneyledüm. Yaʿnī Zeyd fārisligi senüñ ḳuvvet ü iʿānetüñle icrā iderdi. Mūmāileyh Zeyd bin Mühelhel bin Zeydü'ṭ-Ṭāʾī'dür ki fārisü'l-ḫabl ü bahādır olmaḳ üzere nām-āver bir dil-āver olup Resūl-i Ekrem

[120] ve Nebīyy-i muḥterem ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretleri Zeydü'l-Ḫayr tesmiye buyurmışlardur. Ve sebebi budur ki kibār-ı ᶜArab'uñ baᶜżısınıñ feresi bir ve baᶜżısınuñ iki olup Zeyd'uñ beş on esbi var idi ki kendi şuᶜarā-yı ᶜArab'dan bedn olmaġla birḳaçını şiᶜrinde ẕikr ider. Ez-cümle meẕkūr olan feresler haṭāl u kāmil ve devl u lāḥıḳdur. Bināʾen-ᶜaleyh beyne'l-ᶜArabān Zeydü'l-ḫayle tesmiye olınmışdı. Baᶜde ḥużūr-ı Resūlu'llāh ṣalla'llāhui Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellemde İslām'ı ḳabūl eyleyüp Resūlu'llāh ṣalli ve ᶜaleyh ve sellem Zeydü'l-ḫayr tesmiye buyurdılar. Ve Zeyd esb-süvār olmada mümtāz oldığı gibi şiᶜr ü maᶜrifetde daḫī müsellem olup ġāyet cesīm ü ṭavīl ilḳāme olmaġla Maḳbilu'ẕ-ẕuᶜn daḫī tesmiye iderlerdi. Ve sebebini ẕuᶜn-ı zenān-ı ᶜArab'uñ maḥfe gibi rākibe oldıḳları Hevdec'üñ ismi olup şütüre taḫmīl olınup Hevdec-süvār olan zene zemīnden müḥāẕī vü muḳābil olup mükāleme itmekle Maḳbilu'ẕ-ẕuᶜn didiler. Ve esbe süvār oldıḳda ḥimāra süvār olmış gibi bārları zemīne resīde olmaġa ḳarīb olurdı. Ve ᶜArab'dan dār-ı ḳāmet olanlar üç şaḫıṣ olup biri Ebū-Zeydā eṭ-Ṭāʾi ve biri ibni Cezelü'ẕ-Ẓaᶜān ve biri mūmāileyh Zeydü'l-Ḫayr'dur. Ve Zeydü'l-Ḫayr'uñ İslām ile müşerref oldığın Ebū-ᶜAmru'ş-Şebānī bu güne ẕikr u beyān ider ki bir gün Zeydü'l-Ḫayl ve Ẓer bin Sedüs ve birḳaç ᶜArab bahādırı Medine-i Münevvere'ye gelüp Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretleri mescid-i şerīfde ḫuṭbe ḳıraʾāt buyurdıḳları vaḳitde müṣādefe itmekle bāb-ı mescid-i şerīfe maṭiyyelerin rabṭ u dāḫil oldıḳlarında Ḥażreti Resūlu'llāh bunları müşāhede buyurup

(انی اجیرکم من العزی وحارث ومناع من کل ضار غیر نفاع ومن الجبل الاسود الذی تعبدونه من دون الله) yaᶜnī ey ḳavim taḫḳīḳ ben sizi ᶜUzzā'dan ve ᶜUzzā meşeli olan ṣanemlerden ḥıfẓ iderüm. Ve her mużır ġayr-i nāfiᶜ olandan menᶜ ü zecr iderüm. Ve şol ḥabi āsūd ki Bārī Teᶜālā'ya ᶜibādeti terk

ve aña ᶜibādet ü perestiş eylediñüz andan menᶜ idiciyüm buyurdıklarında Zeydü'l-Ḫayl ī stāde olup *Eşhedü En-lā ilāhe illa'llāh ve enne Muḥammeden Resūlu'llāh*[21] diyüp müselmān oldıḳda Peyġamber ᶜaleyhi's-selām kim oldıġun ve nāmını suᵓāl ol daḫī Zeydü'l-Ḫayl oldıġın ḫāk-pā-yı saᶜādetlerine

[121] ifāde eylediklerinde Zeydü'l-Ḫayl degül belki Zeyd el-Ḫayr'sun ve ḥamd ol Ḫüdā'ya ki seni bu meclise sühūletle iḥżār ve ḳablüñi ḳabūl İslām'a tevfīḳ ve ḫaylisini rāġib eyledi buyurup yā Zeyd her şaḫıṣ ki ġıyābında baña taᶜrīf ü tavṣīf eylediler, muᶜāyene eyledigümde vaṣıflarından dūn müşāhede eyledüm. Lākin seni vaṣf eylediklerinden ziyāde vü berter müşāhede eyledüm, buyurdılar. Rivāyet-i uḫrāda sende iki ḫaṣlet mevcūd ki Allāh Teᶜālā ve Resūllu'llāh ol ḫaṣletleri sever. Biri vaḳār ve biri ḥilmdür buyurdılar. Ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ᶜUzi ᶜayn-ı mühmelenüñ żammı ile Ġaṭafānuñ ḫaşebden ber-dāḫte idüp perestiş eyledikleri ṣanemüñ nāmıdur. Baᶜde Zeydü'l-Ḫayr meclis-i şerīflerinden bīrūn oldıḳda Resūl-i Ekrem ᶜaleyhi's-selām ḥażretleri (ای رجل من سلم من اطام) yaᶜnī kimdür ol recül ki ḥuṣun-ı Medine'den selāmetle rāhī ola, buyurdılar. Ve Zeydü'l-Ḫayr'ı ḥummā aḫẕ u heft rūz mekṣ baᶜde ḥummāsi müştedde oldıḳda refiḳāsına beni belā vü ḳayddan tebᶜīd idüñ. Zīrā Ḳays ile miyānımızda zamān-ı cāhiliyetde muḥārebāt-ı keşīre vaḳiᶜ olmaġla ᶜadāvetümüz ḳadīmedür. Ve va'llāh ᶜömrüm oldıḳça müsellem ile muḳātele vü muḥārebe itmeyeyüm diyüp Medine'den ḫurūc u dāḫil-i ḥaremde Ferde-nām çeşme-sāre nüzūl idüp ḥummāsi mütezāyide olup bu ḳıṭᶜayı inşād eyledi.

[21] Ben şahâdet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur, yine ben şahâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlü'dür.

yaᶜnī āyā benüm müṣāḥib ü refīḳüm ṣabāḥ vaḳtinde şarḳ cānibine rāhī olup da ben Ferde-nām mevżiᶜde tenhā bir ḫānede miḥnet ü keder ile terk olınur mıyum ve ne olaydı şol esbāb ki benüm bu maḥallede iḳāmete bāᶜiş oldı olmayaydı. Ve şol aḳrabā vü ḳavmüm ki benden ġā᾽īb ü cüdā oldılar. ᶜAvdet idüp mülāḳi olaydıḳ dimek olur. Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām ḥażretleri Ṭayy'dan Fedek-nām mevżiᶜde sākin Benhān ḳabilesine bir mektūb taḥrīr ü īṣāl içün Zeydü'l-Ḫayr'a teslīm buyurmışlardı. Çünki Zeyd'uñ ḥummāsī müşteddе heft rūz Ferde'de mekş baᶜde dār-ı beḳāya irtiḥāl eyleyüp Ḳabīṣe bint-el-Esved didi. Yedi gün Zeyd içün nevḥa vü feryād itdirüp baᶜde yanında mevcūda olan emvāl

[122] u eşyāsını ḳabilesi ṭarafına irsāl ve Zeyd'üñ zevcesi metrūkı olmaġla süvār oldığı rāḥlesi Zeyd'den ḫāli müşāhede eyledikde elem ü ġamından iḥrāḳ eyleyüp mektūb-ı Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām daḫī muḥteriḳ ve bu ḫaber-i mūhiş resīde-i sāmiᶜa-i saᶜādet-penāh oldıḳda veyl lebenī Benhān buyurdılar. Ṣalla'llāḥ ᶜaleyhi ve sellem veyl vāy dimek olur ve Cehennem'de bir derenüñ ismīdür. Ve kelime-i veyl vaᶜīd u tehdīd maḳāmında istiᶜmāl olınur. Ve Benhān bin ᶜAmr Ebū-ḳabiledür. Şeybānī Benū ᶜĀmir şaḫıslarınuñ birinden naḳl ider ki birisine ḳabilemüzde ḳaḥṭ u ġalā ẓuhūr idüp mevāşīmüz helāk u emvālimüz telef ü taᶜayyüş aṣᶜab min ḫarṭu'l-ḳatād olup ḳabilemüzden bir şaḫıṣ evlādı vü ᶜıyālı ile ḥīreye maḥmil-bend ü rāhī vü ḥīrede ᶜıyālini bir maḥalle iskān ve civār-ı mülk olmaġla taᶜayyüş meyserdür diyü tesliye-baḫş ve medār-ı maᶜāş taḫṣīline bir ṭarafa teveccüh ve ᶜıyālına ḳadar kifāye zād u ẕaḫīreye tedārik itmedikce ᶜavdet itmemege ḥullef billāh u ᶜaẓīmetine sāᶜī olaraḳ heft rūz Ṭayy-ı beyābān idüp baᶜdü'l-ᶜaṣr ser rāhī

bir meberrüñ şütüre müntehī vü ḳurbında bir ḫargāh müşāhede eyledikde elbette bu ḫargāhuñ bir ṣāḥibi ve bu āramgāh şütürüñ şütürleri olmaḳ bī-iştibāhdur diyüp düzdāne ḥareket ile ḫargāhuñ dāmenindendür. Ve tene nikāh ve bir pīr sāl ḫarda ve miḥnet-zede tek u tenhā ser baḫīb taḥayyür sütūn ḫargāha ittikā eylemiş müşāhede idüp encām-ı kār niye müncer olur diyü ḫargāhuñ bir ṭarafında kūşe-nişīn inzivā ve taḥṣīl-i kāmih çeşm keşā olup şems ġurūb ve bir miḳdār zamān daḫī güzerānında mehīb şekl dırāz-ı ḳāmet bir esb-süvār nümāyān oldı ki dide-i beşer miṣlini müşāhede itmemişdi. Ve pīş esbinde yabāda rū iki çākeri ile ḫargāha müteveccih oldı. Ve ḳafasından yüz ᶜaded nāḳa-ı şīrdār ve bir faḥl kühetin gelüp arāmgāhlarına çökdiler. Ammā ol esb-süvār derūn ḫargāha nāzil olmayup bīrūnında bir maḥalle nāzil ve ġulāmlardan birine falān nāḳayı iḥlāb eyle diyü emr-i ᶜabd daḫī bir ḳadeh bezreki nāḳayı dūşīde ve ḥalb ü ḫargāhda olan pīr u nātüvānuñ destine virüp ricᶜat eyledikde pīr bir miḳdārını nūş u ḳadehi zemīne vażᶜ u bend kendüyi ferāmūş eyledikde

[123] ben uṣūl ile alup mecmūᶜnı nūş ve pīrüñ bir ṭarafına ḳadeḥi vażᶜ eyleyüp ġulām gelüp kāseyi tehī müşāhede ve efendisine müjde-künān pīr tamāmen şīrī nūş eylemiş, didi. Ol daḫī mesrūr olup yā ġulām falān nāḳayı daḫī dūşīde eyle diyüp ᶜıbdānı daḫī ṣāġūb kāseyi pīre ṣundı. Ve pīr bir iki ḳaṭresini şürb idüp ġulām ḳadeḥi aḫẕ eyledi. Baᶜde ol esb-süvār yā ġulām bir gūsfend ẕebḥ ve baḫta eyle diyü emr ol daḫī edā-yı ḫidmet ve efendisi ḥużūrına gūsfend baḫtayı iḥżār ve bir miḳdārını pīre irsāl baḳiyyeyi ġulāmlarla ekl ü tenāvül idüp bir miḳdār vaḳt güzerānında cümlesi ḫᵛāba varup ᶜālem-i aġyārdan ḫāli oldıḳda āyā geregi gibi ḫufte oldılar mı diyü bir miḳdār tevaḳḳuf u nekrān olup fi'l-ḥaḳīḳa ᶜalāyim-i ḫᵛāb her birinden müşāhede vü istimāᶜ olınup meberrüñ cemāle sūsmār

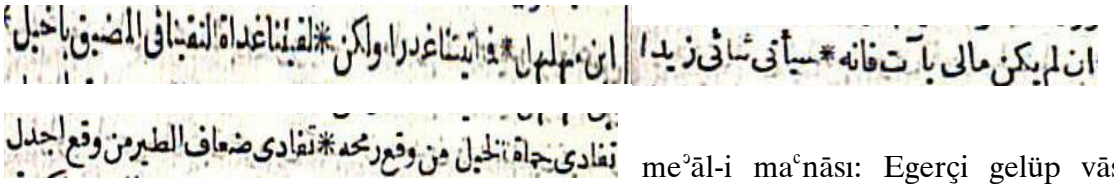
miṣāl teveccüh ve şütür-nerüñ resten çözüp süvār oldıġumda bir şīrmāde daḫī tābiᶜ ve der-pey olup şitābān cāyı selāmete resīde olmaḳ arzūsıyla sabāḥa dek ṭayy-ı beyābān eyledüm. Çünki nīr-ı aᶜẓam ile rūy-ı zemīn nūr oldı. Allāhu'l-ḥamd bu ana gelince aġyār-ı aḥvālümden bī-ḫaberdür dirken ser-rāhumda bir esb-süvār hüveydā ve bir reh-zen bī-emān tū-nümā olup aya kīm ola diyü imᶜān-ı naẓar ve tekrār neker eyleyüp gördüm ki aḥşāmki merd-dilīr ve ol dırāz-ı ḳāmet bī-naẓīrdür pes beher çend ki taḫallüṣ-i iktisābum içün ḥiyel ve tedbīr ve bir ṭarafa şitāb u firār itmege ḫudᶜaya teᵓemmül ü tefekkür eyledüm. Bir vechle imkānına ẓafer-yāb olamayup hemāndem şütür-i ner ile mādeyi çökerdüp miyānlārında tīr ü kemānum der-dest idüp rezm ü muḳāteleyi āmāde ve telef-i cān u tene rıżā-dāde oldıġumda ol merd-i şecīᶜ baña nezdīk olmayup īstāde oldığı maḥalden ey derd-mend şütürlerüñ mehārların gerdenlerine vażᶜ ve ṭarafıma irsāl eyle didikde ġayret-medār olup ey merd-i nāmdār bu şütürleri benden lāf ile aḫẕ bīrūn ḥavṣala imkāndur. Zīrā ᶜıyālum bī-zād u ẕaḫīre olup ḥullef u sevkend eyledüm ki medār taᶜayyüş tedārik itmedikce ḥīreye dāḫil ve ᶜıyālüme vāṣıl olmayum. Çünki bu şütürlere dest-i resīde oldum. Yemīnimde ḥāniṣ olmadan ḫalāṣ oldum. Beni ḥālüme terk eyle ki ᶜıyālüme mülāḳī olayum.

[124] Ve illā senüñle muḳātele idüp helāk olursam şütürleri sen aḫẕ idersin, didi. O şaḫıṣ daḫī ey merd-i bī-nevā maᶜlūmum oldı ki serḳadde maġdursun. Lākin bir hedef vażᶜ murād eyledigüñ ṭarafı taᶜyīn eyle ki saña endāzīde idecegüm teberrī irāᵓet ideyüm, didi. Ben daḫī bir hedef-nişānīde ve bir maḥallini işāret eyledüm. Ol ān bir tīr endāḫte eyledi ki tāᶜyīn eyledigim maḥallüñ çāḳ-ı vasaṭına ḍarb idüp bir āḫer maḥal daḫī taᶜyīn eyle, didi. Ben daḫī işāret aña daḫī bir tīr-endāzinde ve yine işābet eyledikde maᶜlūmum

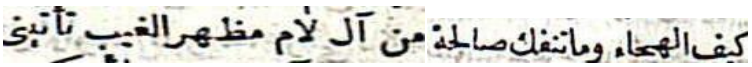
oldı ki muḥārebe eylesem ol ān beni ḳatl ider. Hemāndem tīr ü kemānī zemīne ilḳā vü istirḥām eyledüm. Ol merd daḫī tīr ü kemān u seyfimi alup bana şütür-i nere süvār ol diyü emr idüp ey derd-mend aḫşām seni elbān u iṭʿām iden kimseyüm ve sen beni ḫʿāba vardı ẓanneyledüñ. Lākin senden ḫaberdār olup iġmāẓ-ı ʿayn u tenāvüm eylemişdüm. Şimdi bana żannuñ nicedür, didi. Ben daḫī saña ḥüsn-i ẓānnum olup āṣār-ı şecāʿat ü seḫā müşāhede eyledüm didigümde ey derd-mend, bu şeb beni bī-ḫʿāb u rāḥat idüp itʿāb eylemişdüñ. Bārī Teʿālā beni saña ġālib ü muẓaffer eyledi. Ne güne tertīb-i cezā ideyüm, didi. Ben daḫī emān u maʿzeret-ḫʿāh āyā sen Zeydü'l-Ḫayl misün, didüm. Belī Zeydü'l-Ḥayl'üm didikde yā Zeyd seni bahādır ve saḫī bir merd olmaḳ üzere istimāʿ eyledüm cürmi ʿafv eyle diyü istiʿfā eyledigümde luṭf ile muʿāmele idüp ḫavf-nāk olma. Ve bu rākib oldıġuñ şütri saña hībe eyledüm. Nākāyı daḫī hībe iderdüm. Lākin hemşī remüñdür. Benümle birḳaç gün mekş ile bir ṭarafa ġāret-ger ve saña bir nāḳa tedārik eyleyeyüm, didi. Fi'l-ḥāḳīḳa birkaç gün mürūrında Melḥ-nām mevżiʿde Benī Temīr'e hücūm ü ġāret ve bir nāḳa aḫẕ ve bana teslīm ve yanıma bir rehber taʿyīn ve ḫīreye selāmet ile beni īṣāl eyledi diyü şecāʿat ü seḫāyı Zeyd'i tafṣīl eyledi. Aṣmaīʿden mervīdür ki Zeydü'l-Ḫayl Kaʿb bin Züheyr ile şāʿir Ḫaṭiye'yi eṣnā-yı muḥārebede esīr idüp Kaʿb'uñ ḳavmi Zeyd'e bir miḳdār māl fedā ve Kaʿb'ı taḫlīṣ eyleyüp ḫuṭbeʾi iẓhār-ı faḳr ve Zeyd'den bilā-māl nefsine āzād eylemesin niyāz-ı Zeyd daḫī bu beyti inşād eyledi.

اقول لعبدی جر وال اذا سرته * اینی ولا یغررك

[125] انك شاعر maʿnāsı: Çākerüm olan Cervālā esīr eyledigüm vaḳitde bana māl getür ve seni şāʿir oldıġun maġrūr eylemesün dirüm dimek olup cevābunda Ḫaṭiyyeʾ bu ebyātı inşād eyledi.

meʾāl-i maʿnāsı: Egerçi gelüp vāṣıl olacaḳ mālum laḳin ḳarīben Zeyd bin Mühelhel'e medḥ ü ṣenām vāṣıl olur. Ve sen bize ġadr iʿṭā eylemedüñ. Yaʿnī senden maġdūr olmaduḳ velākin Āḫil-nām ḍaīḳ ü teng mevżiʿde bir ṣabāḥ vaḳti senüñle mütelāḳī vü muḳābil oldıḳ. Ve sen bize mülāḳī yaʿnī ġalebe ve bizi merdāne esīr eyledüñ. Ve ʿaskeri ḥimāye idici bahādırlar senüñ ṭaʿn-ı nī zeñden żaʿīf ḳuşları bāzīden iḫtirāz u inzivā eyledikleri gibi iḫtirāz u inzivā iderler dimek olup Zeydü'l-Ḫayl ebyāt-ı meẕkūreden maḫẓūẓ ve Ḥaṭieʾyi āzād ve bir miḳdār māl ihsān idüp Ḥaṭiyyeʾ ḳabilesine gelüp ḳavmi miyānında Zeydü'l-Ḫayl'üñ kerem ü iḥsānına şākir ü şecāʿat ü inʿāmını ẕākir olmaġla vaḳt-güzār oldı. Ve Cervāl Ḥatieʾnüñ ismidür. Ve bir gün ḳabile-i Ṭayy Fizāre ḳabilesinden bir baṭın olan Benī Bedrī ġaret ü yaġma ve ḳabile-i Fizāre ḥamiyet ü ġayretlerinden Ṭayy'dan bir şuʿbe olan Benū Lām ḳabilesini ve Zeydü'l-Ḫayl'i hicv itdirmek içün şuʿarā-yı ʿArab'a mürācaʿat ve şuʿarā ḫavflarından ictināb eylediklerinde Fizāre Ḥaṭiyyeʾden hicvlerin istidʿā ol daḫī ābā vü imtināʿ idince yüz nāḳa iḥsān eyleyem diyü Ḥaṭieʾ ilḥāḥ-ı Ḥaṭieʾ daḫī biñ nāḳa-ı ẕevātü'l-lebeñ iḥsān eyleseñüz hicv eylemem diyüp bu beyti inşād eyledi

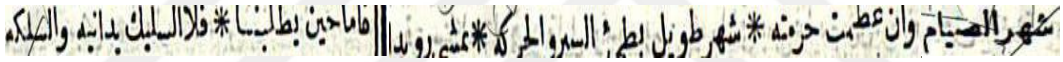

meʾāli hicv nice mümkindür. Ḫālbūki ġıyābumdan āla lāmdan cāʾize vü kerem münfekk olmayıp ṭarafuma vāṣıl olur. Yaʿnī dāʾimā baña kerem ü iḥsānları olup memnūn luṭfları iken nice mümkindür ki Ben Zeyd'i ve Benī Lām'ı hicv eyleyem ve Aṣmaʿī'nüñ ismi ʿAbdü'l-melik bin Ḳarīb ve

künyesi Ebu Saʿīd ve nesebe-i ceddi olan Aşmaʿ olup faẕl u kemāl ile āfāḳda meşhūr-ı lüġavī ve müfessir ü muḥaddiş vesāʾir ʿulūmde imām u muḳtedī idi.

[126] ʿAhd-ı Meʾmūn'da ikiyüz on beş senesi vefāt eylemişdür.

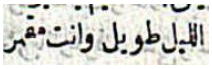

ve Selīk bin es-Selke senüñ pāleriüñle ʿadv ü şitāb iderdi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Selīk bin ʿAmr bin biziyü's-Saʿdī'dür ki ḳabile-i Temīme āl-i Muḳāʿsuñ biri olup Selīke māderinüñ ismidür. Ve Muḳāʿs lāḳab olup Ḥāriş bin ʿAmr bin Kaʿb bin Saʿd bin Zeyd Münāt bin Temīm'dür. Ve Selīk cāhili-i ḳadīm ve ʿArab'uñ luṣūṣ u ṣaʿālīkinden şitāb u ʿadvda müşārü'n-ileyh-i bi'l-benān olanlardan olup bir rivāyetde lāḳabı Muḳānib'dür ve sürʿat-ı seyr u ʿadv ile maʿrūf oldığı bu ebyātdan müstefāddur.

pes Selīk ʿadv ü şitābda mümtāz u meşhūr olmaġla bir şeyʾün sürʿat ḥareketini beyān murād olındıḳda eʿada min-Selīk dinilüp meşel olmışdur. Ve ṣaʿluk faḳīr maʿnāsına olup ṣaʿālīk ʿArab didikleri düzdāne ġāret-girāndur ki ḳaḥṭ u ġalā zamānında fuḳarāyı bir maḥalle cemʿ ve nāsdan neḥib ü ġāret eyledigi emvāl ile erzāḳ u iṭʿām iderler. Ve mezbūr Selīk ṣaʿaliküñ meşāhīrinden olup şitābda bir ferd kendüye yetişmediginden mā-ʿadā esb-süvār daḫī gerd-i pāyını müşāhede idemezdi. İbni Şehāb ẕikr ider ki mezbūr Selīk vaḳt-i sermā vü şitāda beyża-ı şütür-murġları āb-ı bārān ile melān ve ṣaḥrā vü beyābānda bir maḥalle defn idüp ṣayf u germā vaḳtini ḥarāretden bī-tāb u defʿ-i ʿaṭeş ü teşengiye muḥtāc oldıḳda bilā tereddüd ü teʾemmül ol beyżaları defn eyledigi maḥalleden iḫrāc eyleyüp ḳaṭʿan ḫaṭā itmediginden Selīk ḥaḳḳında

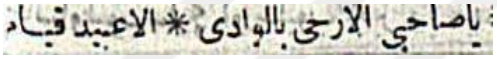
meşelini ḍarb iderlerdi. Ve lebs ḳaṭā meşel ḳaṭī daḫī meşel olup ekābir aṣāġir gibi degüldür dimekdür. Ve fersān-ı ᶜArab ṣayfda ġāretden fāriġ oldıḳlarında Selīk penāda ġāret-ger ü iḳtiżā eyledikce beyżalarla defn eyledigi ābdan defᶜ-i teşengi iderdi. Ve ḳabile-i Muḍarr'a iġāre itmeyüp yeminīleri iġāre idüp andan intifāᶜ itmezse ḳabile-i Rabīᶜa'ya iġāre iderdi. Ve her çend ki bir ṭarafa ġāret-ger olmaḳ ḳaṣd eyleye. Yā Rab murād eyledigüñ ḳuluña murād eyledigüñ mālı āmāde vü iḥsān idersin.

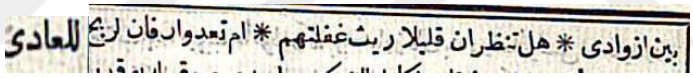
[127] Ve Yā Rab eger ben ẓaᶜīfü'l-ḫāḳ olınmış olsam ᶜabd-ı memlūk olurdum. Ve eger zen ḫalḳ olınsam idi ümme vü cāriye olurdum. Ve Yā Rab teveccüh eyledigüm ṭarafdan maḥrūm u bī-behre olmadan saña ṣıġındum ve ḫalḳdan ḫavf-ı vaḫşetüm yoḳdur, dirdi. Ḳaṭah Türkī'de baġratlıḳ tesmiye olınan murġdur. Ve Muḍarr Ebū-Ḳabile olup Muḍarr bin Nazār bin Muᶜad bin ᶜAdnān'dur ve Rabīᶜa birḳaç ḳabile olup biri birāder-i Muḍarr-ı mezbūrdur ki Rabīᶜatü'l-Feres dirler. Ve vech-i tesmiye pederleri vefāt eyledikde terekesini ḥīn-i taḳsīmde birine altun virilüp nāmı Muḍarr oldı. Ve birine ḫayl u devābb virilüp nāmı Rabīᶜa oldı. Ve Rabīᶜa'nuñ biri daḫī Rabīᶜatü bin Mālik bin Zeyd Münāt bin Temīm olup buña Rabīᶜatü'l-Kübrā dirler. Ve lāḳabı Rabīᶜatü'l-Cūᶜdur. Ve biri Rabīᶜa bin Ḥanẓala bin Mālik'dür buña Rabīᶜatü'l-Vasṭī dirler. Biri daḫī Havāz'ından Ebū-Ḥayy olup Rabīᶜatü bin ᶜAmr bin Ṣaᶜṣa'dur ki māderlerinüñ ismi Mecd olmaġla aña nisbet olınup Benū Mecd dirler. Mervīdür ki Selīk bir vaḳitde faḳr u fāḳaya mübtelā ve ḳaṭᶜan medār-ı maᶜāş olur. Bir şey ḳalmayup taḥṣīl-i kifāf-ı nefs ḳaṣdıyla bir cāniba māşiyen rāhī vü āyendegāndan birinüñ şütürin seriḳa ile defᶜ-i żarūret itmek olur diyü temennī iderek ġurūb-ı şems vaḳtini ser-rāhī bir ṣaḥrāya resīde olup şiddet-i şitā vü şeb-i dırāz ve ol gice muḳmire-i mehtāb olmaġla ol ṣaḥrā kenārında ārām ḳaṣdıyla bürdesine

ṣarılup ḫufte oldı. Ve bir miḳdār vaḳit mürūrında bir şaḫṣ bedīd ü nümāyān ve Selīk'üñ üzerine hücūm ve esīrimsin kendiñi baña teslīm eyle diyü nidā Selīk daḫī kelīm-i bürdesinden ser-ber-bürde olup diyüp Selīk'üñ bu ḳavli meṣel oldı. Yaᶜnī sen benden kef-i yed idüp beni terk ü teᵓennī iderseñ benden ziyāde ḳābil-i intifāᶜ bir kimseye dest-res olursun dimek olmaġla ṭaleb-i ḥācetde teᵓennī ile emr u istiᶜcālden nehy maḳāmında ḍarb olınan emṣāldendür. Ve ḳamerü'l-hilāl dirler. Üçünci gīcede hilāl ḳamer oldı maᶜnāsına ve üzerimüze ay ṭoġdı diyecek yirde aḳmernā dirler. Baᶜde ol şaḫṣ mücāb olmayup Selīk'i örseliyüp taᶜcīz veya ḫabṣ esīrümsin inḳiyād eyle diyü

[128] tekdīr eyledikde Selīk ḫufte iken bir elini kelīm-i bürdeden iḫrāc ve ol şaḫṣ baṭṣ-ı şedīd ile şol rütbe aḫz u mesk eyledi ki şaḫṣ-ı mezbūr ıżṭırab u taẓyīḳden taẓrīṭ eyledikde Selīk ḫande-künān aẓır ṭāvānet illā ᶜAlī diyüp meṣel oldı. Yaᶜnī sen ḳāᵓim ü īstāze ve ben rāḳid u ḫufte iken niçün benümle muḳāvemete ḳādir olmayup iẓhār-ı ᶜacz ile bu güne ḳabāḥat eyledüñ dimek olup ḳaçan bir kimsenüñ ḥalinden şikāyeti īcāb ider şey yoġ iken aḥvālinden şikāyet eylese bu meṣel ḍarb u īrād olınur. Ve Selīk baᶜde'l-ġalebe ol şaḫṣuñ aḥvālinden istiᶜlām eyleyüp bir merd-i bī-nevā vü faḳīr olup ehl ü ᶜıyālına medār-ı maᶜāş peydā vü defᶜ-i żarūret itmek arzusıyla iḫtiyār-ı ġurbet ve bir şey tedārik itmedikce diyārına ricᶜat itmek üzere ᶜahd ü ᶜazīmet eyledigini iᶜlām eyledikde Selīk'üñ ol şaḫṣı kendüye rifḳ u bādāş ve bir cāniba teveccüh ü rāhī ve eṣnā-yı rāhda bir merd-i evbāş daḫī teṣādüf idüp ol daḫī hem-derd ü hem-ḥāl olmaġla anı daḫī istirfāḳ ve ṭayyı beyābān iderek Murād ḳabilesi ḫamye-endāz iḳāmet oldıġı maḥalle ḳarīb bir merᶜāda mevāşī vü ḥayvānātlarına düçār oldıḳlarında ol iki şaḫṣ bī-nevā ġāret ü yaġmāya

mübāderet murād eylediler. Lākin Selīk düzd-i ᶜatīḳ hezār tecrübe olmaġla rıżā-dāde olmayup sizler bu maḥallede tevaḳḳuf u ārām idüñ. Ben Şobānlar'a varup ḳabile-i Murād bu maḥalle ḳurb mıdur baᶜīd midür istifsār ideyüm eger ḳarīb ise yine bu maḥalle ᶜavdet iderüm ve eger baᶜīd ise Şobānlar oldıġı mekānda size ne güne işāret ü İᶜlām idersem siz aña göre ḥareket idesiz diyü tenbīh ve Şobānlar ṭarafına rāhī vü istiᶜlām ve ḳabile-i Murād'uñ baᶜīd olup bunlar mevāşīyi seriḳa vü ġāret itseler Şobānlar feryād ve ḳabileyi āgāh u fersān ḳabile bunlara der-pey ü şitāb itmek lāzım gelse bir vechle ḳafalarından resīde olmaḳ iḥtimāli olmadıġına vāḳıf oldıḳda ey Şobānlar, size mevāl-ḫᵛān olsam maḥẓūẓ olur mısız, didi. Şobānlar daḫī memnun oluruz kıraᵓāt eyle diyüp Selīk ve refīḳleri cānibine teveccüh āvāz-ı bülend ile bu beyitleri inşād eyledi.

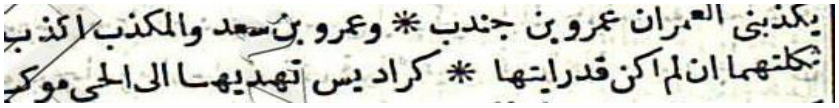
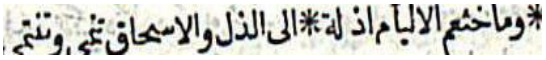

[129]

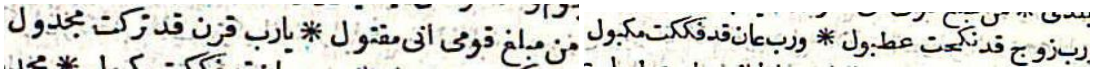
meᵓāl-i maᶜnā: Ey refīḳlerüm āgāh oluñ ki bu vādīde ḥay ve ḳabile yoḳdur. Faḳaṭ seriḳa ve kendimüze zād idecegimüz cemeller miyānında Şobānlar vardur. İmdi Şobānları iġfāl içün bir miḳdār biṭuᵓ üzere ḥareket mi idersiz yoḫsa şütürleri aḫẕ u şitāb mı idersiz? Zīrā ġalebe vü żafer ᶜicāleten şütürleri aḫẕ u firār iden kimse içündür didikde refīḳleri şütürlere hücūm ve ek şerini sürüp firār eylediler. Ve ḳabile āgāh u der-ḳafā olınca düzdān cāyı selāmete resīde oldılar. Murād Yemen'den Ebū-Ḳabile olup Murād bin Mālik bin Zeyd Kehlān bin Sebā'dur. Ve muḳaddemā nāmı Tecāber olup temerrüd itmekle Murād tesmiye olındı. Ve rīş ḳadr u miḳdār maᶜnāsına olup rebeḥ ḳuvvet ü ġalebe maᶜnāsınadur. Ebū-ᶜUbeyde ḳabile-i Bekir bin Vāᵓil Benī Temīm'e hücūm u ġāret ḳaṣdıyla cāsūslar taᶜyīn

anlar daḫī tecessüs iderken Selīk cevāsīse müṣādefe eyleyüp cāsūslar Selīk bizi ḳabile-i Temīm'e ġammaz u iʿlām ider, çaresi Selīk'i aḫẕ u ḥabs itmekdür diyüp iki esb-süvār bahādırı Selīk'e teveccüh ve aḫẕ-ı murād eyledikde Selīk ʿarżlarını fehm ü idrāk ve pīş esb-süvār andan ġaẓāl-veş bir tāb anlar daḫī esblere mihmāz u der-ḳafā şitāb eyleyüp Selīk Ṭarafetü'lʿaynde dīdeden nihān ve nice fersaḥ mütebāʿid olup resīde olmaḳ iḥtimāli ber-ṭaraf oldıġı fārisler nümāyan oldıḳda Selīk'üñ egerçi nehārda şitāb iderken tārīkī-i şeb başırasına ḫalel virüp gīce sürʿat ḥareketine māniʿ olur İnşāʾllāhu der-ḳafā olup terk itmesüñ. Bu gīce aḫẕ iderüz diyü aḫşāma dek ḳafāsından şitābān ve aḫşām oldıḳda yine ṣabāḥa dek bī-ārām revān oldılar. Ve ṣabāḥ oldıḳda Selīk'üñ eşerini müşāhede eylediler ki bir diraḫt bīḫine ṭolaşup laġrīze vü kemānı şikest ve bir bāresi ḳalmış bildiler ki Selīk'üñ murādı ey ḳavim, vazgeçeñ beni aḫẕ mümkin degüldür ki bu maḥallede pāy-ı laġzīde olup bir miḳdār mekş eylemişdüm, yine resīde olamadıñuz dimekdür diyüp ricʿat murād eylediler. Baʿde belki bu maḥallede pāy-ı laġzīde vü ārāmı aḫşāmdan olup şeb-i deycūrde firār itmede sürʿat

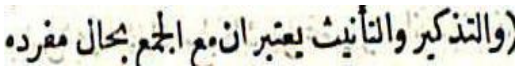
[130] u şitāb idemeyüp meʾmūldur ki bir miḳdār zamān yine der-ḳafā olsaḳ aḫẕ iderüz diyüp tekrār sürʿat u şitāb ile bir maḥalle resīde oldılar ki Selīk ol maḥallede ārām u tebevvül eyleyüp aşār-ı keşīre ilḳā eylemiş. Pes maʿlūmları oldı ki Selīk'e bir vechle resīde olmaḳ mümkin degüldür. Bir miḳdār şetm ü düşnām idüp bu maḳūle şaḫış görilmüşdür, Allāh belāsını virsün diyüp ricʿat eylediler. Baʿde Selīk ḳabilesine varup ḳabile-i Bekir'üñ hücūm u ġāret ḳaşdında oldıġını ve sergüzeştini naḳl u taḳrīr eyledikde reʾs-i ḳavim olan ʿAmr ibni Cendeb ve ʿAmr bin Saʿd ḳabile-i Bekir ile miyānımuz mesāfe-i baʿīddür diyü ʿadem iʿtimād ve Selīk'i tekzīb ve kendi ṣafālarında ġafilāne

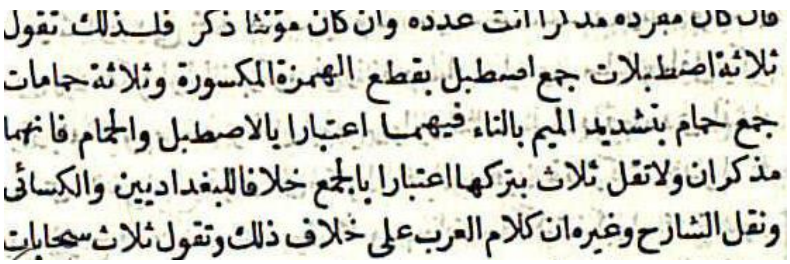
āsāyiş üzere iken ḳabile-i Bekir gelüp emvāl u mevāşīlerini nehb ü ġāret eyledi ve Selīk kendüyi tekzīblerine müteʾellim olup bu ḳıṭʿayı inşād eyledi. Gerdūs ḫaylden ḳıṭʿa-ı ʿaẕīme vü gerādīs cemʿī olup ḫaylden fırḳalar maʿnāsınadur ve mevkib fersān-ı ḳavim maʿnāsınadur. Aşmaʿī'den menḳūldur ki bir gün ḳabile-i Ḫaşʿim'den bir ʿArab zeni ile bir ṭarafa rāhī vü eşnā-yı rāhda Selīk'e müṣādefe ve Selīk ʿArab'ı esīr ʿArab daḫī ḫulāṣa saʿy u emān-ḫāʾh olup eger beni āzād iderseñ saña şu miḳdār māl vireyüm didikde Selīk rāżı olurum lākin zevceñi rehn ü vaẕʿ ve ḳabile-i Ḫaşʿim'den bir ferde benden şikāyet itmeyecegiñe Ḫullef Bi'llāh ile diyüp Ḫaşʿimī bir ferdi āgāh itmege yemīn ve zevcesini rehn ü vażʿ u māl iḫżār içün ḳabilesine rāhī oldıḳda Selīk zevce-i Ḫaşʿimī'ye ḫıyānet u ḳurbān ve ʿArab'uñ ʿavdetine muntaẓır oldı. Ve ʿArab'uñ zeni Selīk ile mālūfe olup pende āġāz vāy Selīk, Ḫaşʿimīlerden ḥazer üzere ol ve ḫavf eyle ki saña żararları işābet itmek muḥtemeldür didikde Selīk yaʿnī Ḫaş ʿem kimdür ki ben anlardan ḫavf idem Ḫaşʿim ẕelīl ü ḥaḳīr bir ḳavim olup aṣl u nesebleri ẕillet ü faḳra mütemennī vü müntesībdür diyüp maġrūrāne ḥareket

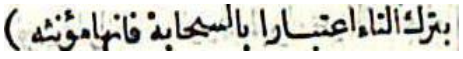
[131] ve bī-bāk zen ile ülfet ü ṣoḥbete meşġūl iken Ḫaşʿim'den Şebel bin Ḳalāde ve Enes bin Madrek Selīk'üñ bu ġadr u ḫıyānetinden ḫaberdār ve esblerine süvār ve Selīk oldığı maḥalle şitāb idüp Selīk'e Senkistān ve şeb u şitāb bir vechle mümkin olmayan bir kūh-ı firāzende muṣādefe idüp Selīk ġāfil iken üzerine hücūm u aḫẕ u ḳatl eylediler. Ve ol eşnāda Selīk bu ḳıṭaʿyı inşād eyledi.

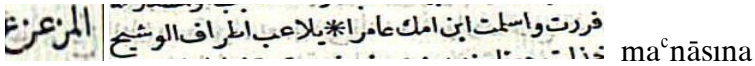

mecdūl ṭaᶜn u ḍarb olınup zemīne ilḳā vü remy olınana dirler. Ve ᶜaṭbūl ᶜaynuñ ẓammıyla mirᵓat-ı ḫasnāya dirler. Ve kebel bend-i saḥt maᶜnāsına esīre makbūl dirler ve Ḫaşᶜim Ebū-ḳabile olup Yemenī'dür. ve ᶜĀmir sinān nī zeyi senüñ destüñle ve iᶜānetüñle mülāᶜabe idüp şanᶜat-ı nīze-i bāzīde imtiyāz u mehāreti senüñ imdāduñla oldı ẓanneyledüm. Mūmāileyh ᶜĀmir bin Mālik bin Caᶜfer Benū Ṣaᶜṣa'dan olup melāᶜibü'l-elsine dinmekle miyān-ı fersān-ı ᶜArab'da meşhūr u maᶜrūf idi. Ve Ṣaṣa Ebū-ḳabiledür ki Ṣaᶜṣate bin Muāᶜviye bin Bekir bin Hevāzan'dur. Ve esb sinānuñ cemᶜī olup demeren maᶜnāsınadur. Yaᶜnī ᶜAmīr nīze-i bāzī vü nīze-i güzāride müşārü'n-ileyh bi'l-benān idi dimek olur. Ve künyesi Ebū-Berā ve māderinüñ künyesi Amā'l-Banīn olup zenān-ı ᶜArabān miyānında necībe ve biñ ḫaṣlet olmaḳ üzere maᶜrūfdur. Ve mūmaileyhānuñ künyesi Amāl-Banīn olmaġa bāᶜiṣ Mālik bin Caᶜfer'den beş ferzend tevellüd eyleyüp biri Ebū-Berā ᶜĀmir ve biri Ebū-ᶜĀmir Ṭufeyl ve biri Ebū-Lebīd Rabīᶜa ve biri Nezār ve biri Muᶜāviye olup Lebīd meclis-i Nuᶜmān'da māderi Amā'l-Banīn ile iftiḫār idüp naḫn Benū-Amā'l-Banīn illā Rabīᶜa diyü inşād u şiᶜr eylemişdür lākin erbaᶜa lafżı ḳāᶜide-i naḥv üzere erbaᶜ iḳtiżā iderken ẓarūret-i şiᶜr sebebiyle erbaᶜa vaḳiᶜ olmışdır diyü şārih-i risāle-i ibni Nübāte taṣrīḥ eylemişdür. Lākin ibni Nübāte'nüñ bu ḳavli ġālibā Baġdadīn ve Kisāᵓi meẕheblerini tercīḥe mebnīdür. Ve illā meẕheb-i Cehūr ki meẕheb-i muḫtārdur. Bilā-żarūre erbaᶜa iḳtiżā eylemesi kütüb-i naḥvīyede taṣrīḥ olınmışdur. Ḫattā Ḫālidü'l-ezzehri

[132] Bi-ʿibāretiha bu maḥalle taḥrīr olındı ki eşkāl ber-ṭaraf ve tercüme-i mezbūre mihmā emken taḥaṭṭīʾden rehā-yāb ola.

 ve mümāileyh Ebūber ibni Mālik ʿUrbān'uñ kibārından ve fāris-i meydān-ı şecāʿat ü nīze-güzārı ṣaḥrā-yı cesāret olup zamānında ʿadīmü'l-meşel ü bī-hemtā olmaḳ üzere meşhūrdur. Ve melāʿibü'l-elsine lāḳabıyla telaḳḳub olmasına bāʿiṣ Evs bin Ḥacer'üñ bu beytidür:

 meʾāl-i maʿnā: ʿĀmir eṭrāf-ı nīzeyi şöyle istiʿmāl ider ki cemīʿ ʿaskerüñ naṣībleri ʿĀmir'deñdür. Yaʿnī nīze-bāzīde ol rütbe māhirdür ki ʿasākirüñ mecmūʿnuñ nīzedārlıġına muḳābil olup ʿĀmir'üñ meydānında bir kimse mülāʿabe-i sinān u remḥe ḳādir olamaz dimek olur. Rivāyet-i uḫrāda lāḳab-ı meẕkūr ile telaḳḳubına sebeb Ḥasan bin Temīre ʿĀmir'i bir muḥārebede müşāhede eyledi ki fürsān-ı ʿArab eṭrāf-ı ʿĀmir'i iḥāṭa ve her cānibden hücūm u muḳātele iderlerdi. Ve ʿĀmir yalñuz cümleye muḳābele ve nīzesiyle mülāʿabe idüp cevāb virdi. Bināʾen-ʿaleyh Ḥasan mā-hezā elmelāʿib alasına diyüp lāḳab oldı. Ve bir rivāyetde ḥurūbdan birinde birāderi ʿĀmir'i terk ü firār eyledikde taʿyīb olınup birāderi ẕemminde inşād olınan beyit melāʿibü'l-elsine lāḳabıyla mülaḳḳab olmasına sebeb olmışdur ki ol beyit budur: maʿnāsına yaʿnī ʿavn u nuṣreti terk eyledüñ dimek olup ve şeyḫ sittūn nīze vü müzʿizʿ müteḥarrik

maᶜnāsına sittūnuñ ṣıfatıdur. Ve mumāileyh ᶜĀmir Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ ziyāret-i şerīfesine gelmişdür. Lākin İslām'ı ḳabūl itmek müyesser olmadı

[133] ve ḳavmi olan Benū Caᶜfer müsellem oldığı ḥālde vefāt eyledi ẓuᶜm iderler. Ve İslām'ı ḳabūlune delīl Ḫālid bin ᶜAbdu'llāh'uñ rivāyetidür ki bir vaḳitde ᶜĀmir bin Mālik Ebūber melāᶜibü'l-elsine Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām ḥażretlerine iki feres ü iki şütür hediyye getürüp Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām ḥażretlerine eger müşriküñ hediyyesini ḳabūl itmek lāzım gelse senüñ hediyyeñi ḳabūl iderdüm buyurup hediyyeyi redd ve ᶜĀmir'e ᶜarż-ı İslām buyurdıḳlarında ᶜĀmir İslām'ı ḳabūl itmeyüp yā Muḥammed ben senüñ emriñi şerīf ü ḥüsn-i müşāhede iderem lākin ḳavmüm bu ḥavālīdedür. Eger aṣḥābuñdan bir cemāᶜat irsāl ve anları daḫī İslām'a daᶜvet buyurursañuz ümīd varum ki icābet iderler. Baᶜde ben daḫī icābet iderüm didikde Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām ḥażretleri yā ᶜĀmir irsāl idecegüm aṣḥābum ehl-i Necid'dan mutażarrır olurlar diyü ḫavf iderüm buyurdılar. Ve ᶜĀmir ehl-i Necid'den ben anları muḥāfaẓa iderüm ḫavf buyurmañuz diyü ṣıyānet Aṣḥāb-ı Kirām'a taᶜahhüd eyledikde Resūl-i Ekrem ᶜaleyhi's-selām ve enṣārdan ḳırḳ nefer rivāyet-i uḫrāda yetmiş nefer ṣaḥābī irsāl ve cümleye reᵓs ü serdār Münzir bin ᶜAmr taᶜyīn buyurup Aṣḥāb-ı Kirām meᵓmūr oldıḳları ṭarafa rāhī vü miyāh-ı Benī Selim'den Biᵓr-i Maᶜūne nām biᵓr oldığı maḥalle nāzil ve cemāl u devābbı ᶜalef zāre irsāl ve Ḥāriṯ bin Ṣama ile ᶜAmr bin Ümeyye'yi muḥāfaẓa içün taᶜyīn ve mektūb-ı Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām'ı Ḥarām bin Melḥāne virüp ḳabile-i ᶜĀmir'e irsāl ve Ḥarām mektūb-ı Resūlu'llāhᶜaleyhi's-selām'ı Benū ᶜĀmir'e tebliġ ü īṣāl eyledikde ḳavm-i ḍalālet -pīşe mektūb-ı şerīfi ḳıraᵓāt itmeyüp

mezbūr ᶜĀmir melāᶜibü'l-elsine'nuñ birāder-zādesi ᶜĀmir bin Ṭufeyl melᶜūn Ḥarām'a hücūm u ḳatl eyleyüp Benū ᶜĀmir ehl-i Necid'e mededres olmaları içün ṣayḥa vü istinṣār ve ehl-i Necid meded ᶜĀmir melāᶜibü'l-elsine ile sebḳ iden muᶜāhedelerine vefāʾ icābet ü nuṣret itmediler. Zīrā ol vaḳitde ᶜĀmir Necid'e rāhī ve Resūllu'llāh ᶜaleyhi's-selām'uñ Aṣḥāb-ı Kirām'ı benüm ḥıfẓ u ḥimayetimdedür. Anlara sizden bir ferd taᶜarruż eylemesün diyü teblīġ ehl-i Necid daḫī ᶜĀmir Ebu Bera'nuñ himāyesi olanlara bizden taᶜarruż ider yoḳdur diyü ᶜahd eylemişlerdi.

[134] BaᶜdeBenū ᶜĀmir Benī Selīm ḳabāʾilinden istimdād u istiᶜānet anlar daḫī iᶜānet içün ibni Ṭufeyl melᶜūnuñ ḳabilesine tecemmuᶜ eylediklerinde ibni Ṭufeyl va'llāh yalñuz Ḥarām'ı ḳatle ḳanāᶜat itmeyüp mecmūᶜnı ḳatl iderüm diyüp eṣer-i Ḥarām'dan tecessüs iderek Aṣḥāb-ı Kirām'uñ nāzil oldıḳları Biʾr-i Maᶜūne'ye gelüp aṣḥāba mülāḳī vü muḳātelelerine hücūm u iḳdām idüp Münzir bin ᶜAmr'dan mā-ᶜadā seni şehīd eylediklerinde ibni Ṭufeyl melᶜūn Münzir'e eġer bizden emān ṭaleb iderseñ saña emān virelüm, didi. Münzir daḫī emān virmeñüzi ḳabūl itmem. Ḥattā Ḥarām'uñ maḳtūl u şehīd oldığı maḥalle varmayınca diyüp maḳtel-i Ḥarām'a vuṣullarında yine emān virmeden rücūᶜ ve Münzir'e hücūm Münzir daḫī kefere ile muḳātele iderek şehīd oldı. Ve ol vaḳitde Ḥāriṯ bin Ṣımme ile ᶜAmr bin Ümeyye şütürleri raᶜīd bulınup Aṣḥāb-ı Kirām raḍıya'llāhu ᶜanhum ḥażretlerinüñ şehīd oldıḳları Biᶜr-i Maᶜūne eṭrāfında murġānuñ pervāz u tecemmuᶜlarını müşāhede ve żarar-ı düşmāndan ḫavf idüp eyvāh va'llāh aṣḥābımuz ḳatl olındı diyü bir tel üzerine çıḳup aṣḥāb rıḍvana'llāhu ᶜaleyhim ḥażerātını maḳtūl ve esbleri ṣāḥibsiz īstāde muᶜāyene eylediklerinde ḥālleri diger-gün olup müşrikūn daḫī bunları görüp hücūm Ḥāriṯ raḍıya'llāhu ᶜanhu daḫī tiġin niyāmdan

keşīde ve iki müşrik ḳatl baʿde şehīd oldıḳda ʿAmr bin Ümeyye bilā-muḳātele esīr olup ʿĀmir bin Ṭufeyl melʿūn yā ʿAmr māderüm üzerine birer ḳubbe iʿtāḳı lāzım olmışdı. Seni vālidemden azād u iʿtāḳ eyledüm diyüp ʿādetleri üzere nāsiyesini yaʿnī ṭurresini ḳaṭʿ u sebīlen taḫliye eyleyüp bu ḫaber-i mūvaḥḥiş ki muḥārebe-i Biʿr-i Maʿūne dimekle maʿrūfdur. Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ sāʿmiʿa-ı şerīfelerine resīde olup bu fiʿl-i ḳabīḥ Ebū Berā ʿĀmir keder ve ben bu reʾyi kerīh ʿad eylemişdüm buyurup bu ḫaber-i dehşet-amīzüñ vuṣūlı aḫşāmınuñ ṣabāḥında edā-ı farż buyurmaġa şürūʿ ve reḳʿat-ı sāniyesinde

diyü ḳatele-i Aṣḥāb-ı Kirām'a beddu ʿā eylediler. Yaʿnī yā Allāh ḳatale-i aṣḥābı

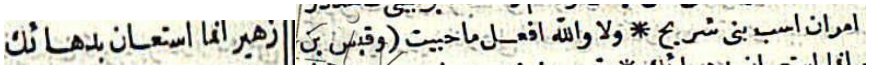
[135] aḫz şedīd ile aḫz u ḳatl u ihlāk eyle. Zīrā ol ḳavim Allāh Teʿālā'ya ve Resūlü'ne ʿiṣyān eylediler. Baʿde on beş gīce bu güne beddu ʿā buyurdıḳlarında *leyse leke mine'l-emri şey'ün ev yetūbu aleyhim ev yuʿazzibehum fe-innehum zālimūn*[22](Al-i İmrān/128) āyet-i kerīmesi nāzil oldı. Naẓm-ı Kerīm'üñ maʿnā-yı şerīfi: Yā Muḥammed bu emirden saña fāʾīde bir nesne yoḳdur. Zīrā Allāh Teʿālā anlaruñ emirlerine mālikdür, murād iderse ihlāk ider ve murād iderse cenk maḥallinden münhezim ider. Ve İslām'ı ḳabūl iderlerse üzerlerine tevbe ve eger kefere maṣar olurlarsa nār-ı cehennem ile ʿaẕāb ider. Zīrā anlar ʿale'l-taḥḳīḳ sitemkārlardur. Sitemleri sebebiyle muʿaẕẕeb olurlar dimek olur. Baʿde Ebū Berā ʿĀmir Necid ṭarafından gelüp birāder-zādesi ʿĀmir bin Ṭufeyl'üñ bu ḳabāḥat u şenāʿatini istimāʿ eyleyüp birāder-zādem beni taḥḳīr eyledi diyüp cānib-i

[22] Bu konuda senin yapabileceğin bir şey yokdur. O ya Onların tövelerini kabul edecek ya da Onlara azap edecek çünkü onlar zalim kimselerdir.

ḳabileye rāhī ve ᶜĀmir bin Ṭufeyl'e mülāḳī ve ḳatl itmek ḳaṣdıyla bir nebze ḍarb u ṭaᶜn eyledi. Lākin şeyḫ-i fānī vü pīr-i żaᶜīf olmaġla nīze teᵓşīr itmedi. Ve ᶜUrbān ibni Ṭufeyl'i ḳatl eyledi zuᶜmıyla ġarī vü feryād eylediklerinde ibni Ṭufeyl ey ḳavim, yeᶜs bu ḳadar teᵓş īr eylemedi. Ve bu muᶜāmeleyi ᶜammum ᶜĀmir'e hibe eyledüm, didi. Rivāyet-i uḫrāda ṭaᶜn-ı nīze iden Ebu Berā ᶜĀmir'üñ ferzendi Rabīᶜa idi. Baᶜde Ebū Berā kendi ḳavmüne ᶜaṭf-ı ᶜinān ve ey ḳavim, sizüñle bu maḥalden irtiḥāl ve Peyġamber ᶜaleyhi's-selām'uñ ḫāk-pāyına rū-māl olup maḳtūl olan Aṣḥāb-ı Kirām ḥażretlerinüñ ḫūnını bu ġaddār müşrikünden ḳıtāl ile aḫẕ u demālarını sefk idelüm didikde ḳavim iṭāᶜat itmediler. Ve Ebū Berā ᶜĀmir birāder-zādelerinden biri Yābālber ḳavmüñ senüñ maᶜtūh u bī-ᶜakl olmaga ẕāhib olup emriñe inḳiyād itmediler didikde Ebū Berā birāder-zādesi Lebīd'i daᶜvet ve kendinüñ muġanniye cāriyesini iḫżār ve cāriye taġannī ve kendi şürb-i ḫamr idüp yā Lebīd eger ḳavmüñ didikleri gibi ᶜammuñ Ebū Berā maᶜtūh oldı ise ẕāhib ᶜaḳlından münye ahūndur diyüp şürb-i ḫamrı ikṣār idüp helāk oldı. Ve Benū ᶜĀmir ile Benū Caᶜfer Ebū Berā ᶜĀmir'i müselmān vefāt itmesini zuᶜm eylediler. Lākin ḫilāf-ı vaḳiᶜdür ve Resūl-i Ekrem ᶜaleyhi's-selām'uñ vaḳaᶜ-ı meẕkūrede bed-duᶜā buyurdıḳları Ẕekvān Süleym'den

[136] bir ḳabiledür. Ve ᶜAsiye Süleym'den bir baṭındur. Ve ᶜĀmir bin Mālik'üñ ḳavmi kibāruñ zuᶜmı üzere birāder-zādesi ᶜĀmir bin Ṭufeyl ile Benū Caᶜfer'den ᶜAlḳāme bin ᶜUlāṣe miyānında münāfere vü muḫāṣame ẓuhūr eyledikde ᶜĀmir bin Ṭufeyl ᶜammi ᶜ Amr Ebū Berā ibni Mālik'den ḫīn-i muḫāṣamede tefāḫür muᶜtādları olmaġla bāᶜiṣ-i iftiḫār olacaḳ bir şey ṭaleb ü recā ᶜĀmir Ebū Berā daḫī kendi naᶜllarını virüp bunlarla

iftiḫār ide ki ben bu naᶜllarla ḳırḳ kere aḫẕ-ı ġanāyim eyledüm, didi. Lākin Ebū Berā bu muḫāṣameye rażı degül idi. Veᶜadem-i rıżāsına bu beyti şāhiddür.

امران اسب بنی شریح * ولا والله افعل ما حییت (وقیس بن) زهیر انما استعان بدهائك

ve Ḳays bin Züheyr her emirde senüñ zekā-i fiṭnatuñdan iᶜānet ṭaleb idüp isᶜāf-ı merāmına senün zekā vü dehāñ imdād eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Ḳays bin Züheyr bin Cezīme el-ᶜAbbās'dur ki kendi ḳabilesi olan ᶜAbbās ile Ẕübyān ḳabilesi miyānında feresler müsābaḳası içün ḳırḳ sene ḥurūb u ḳıtāl vaḳiᶜ olmışdur. Tefṣīlī inşāᵓllāhu Teᶜālā ve'l-Ḥamālāt bin ᶜAbbās ve Ẕübyān fıḳrasında ẕikr olınur. Veᶜ Abbās Ḳays'dan Ebū ḳabile olup ᶜAbbās bin Yaġīṯ bin Reyş bin Ġaṭfān bin Saᶜd bin Ḳays ᶜAylān'dur. Ve Ẕübyān żāmm u kesrile Ḳays'dan Ebū ḳabile olup Ẕübyān bin Yaġīd bin Reyş bin Ġaṭfān bin Saᶜd bin Ḳays ᶜAylān'dur. Ve meẕkūr Ḳays ᶜUrbān'uñ fürsān u şuᶜarāsından olup dehā vü ferāset ile şöhret-şiᶜār olmaġla bir kimse ziyāde ẕekā vü dehā ṣāḥibi olsa edhiye min Ḳays diyüp meẕbūr ile ḍarb-ı meṣel olınur. Ve daḫī ferāsetine delīl olmaḳ üzere Medāyinī ẕikr ider ki bir gün bir ᶜArab Aḫūṣ ḳabilesi ḳarargāhı cānibine teveccüh ve ḳavm-i Aḫūṣ müşāhede idecek bir mertebe ḳarīb oldıḳda nāḳasından nāzil ve bir diraḫte rabṭ u bend ve bir miḳdār şīr-i nāḳa irāᵓet baᶜde şāḫ-ı diraḫte bir miḳdār ḥanẓala āvīze ve bir ṣurre ḫāk ve bir ṣurre şevk yaᶜnī ḫār ġeylān cemᶜ ü irāᵓet idüp nāḳasına süvār ve ḳabilesi ṭarafına rāhī oldıḳda ḳavm-i Aḫūṣ bu evżāᶜ-ı nādire berābere taᶜaccüb ve bir maᶜnā viremediklerinden

[137] Ḳays bin Züheyr'i daᶜvet ve ey Ḳays, nādire-dān u nükte-şinās bir emr-i müşkil yoḳdur ki cenābuñuza ᶜarż olınada ḥall-i ᶜuḳde-i eşkāl itmeyesiz. Bugün şu maḳūle bir

emr-i ʿacīb ẓuhūr eyledi diyü tafṣīl ve mütevā ri-i ḥicāb olan maʿānī seni istiʿlām eyledikde Ḳays (وضح الصبح لذی عینین) didi. Yaʿnī iki çeşm ṣāḥibine beyāẓ-ı nehārı ne güne āşikār ise bu işāretlerden murād öyle hüveydādur. Ḳays'uñ bu kelāmı bir şeyʾüñ vużūḥında meşel oldı. Baʿde birbir beyyāne āġāz idüp ol şaḫış bir kabileye esīr imiş ki ol ḳabile ʿale'l-ġafle üzeriñüze hücūm u ġāret ṣadında olup şaḫṣ-ı maʿhūdī āzād murād eylediklerinde cāʾīz ki āzāde size vāḳıf ve ḳabile-i Aḥūṣ'ı āgāh ider diyü ḳaṣdımızı işāʿat ü iʿlān itme diyü taḥlīf ü āzād eylemişler. Bināʾen-ʿaleyh size lisān ile teblīġ mümkin olmayup ol ṣurre-i ḫāk ile üzeriñüze gelecek ḳabilenüñ keşret ü vefretine işāret ve Ḥanẓala ile ḳabile-i Ḥanẓala oldıklarına işāret ü şevke ile şevket ü heybetlerine işāret ü şīr eger ḥulüv u şīrin ise ḳarīben hücūmlarına ve ḫāmiż ü turş ise baʿde mesāfeye işāret eylemiş didikde Aḫūṣ muḳāteleye ḥāżır u āmāde olup Ḳays'uñ tafṣīl ü taḥḳīḳī üzere düşmen ẓuhūr eyledi. Mervīdür ki Nuʿmān bin el-Münzir Ḳays'uñ pederi Züheyr'e Ādem irsāl ve duḫterini tezevvüc ṭaleb ve ferzendlerinüñ biriyle ṭarafına irsāl recāsında olup Züheyr Şimās nāmında bir ferzendi ile duḫteri irsāl ve Nuʿmān'a vuṣūlında ikrām-ı Firāvān ve cāʾizesini iʿṭā vü iḥsān idüp Şimās pederi Züheyr ṭarafına ricʿata ʿazīmet eyledikde Nuʿmān muḥāfaẓa vü selāmetle ḳabilesine īṣāl içün birḳaç ʿArab bahādırı taʿyīn itmek murād eyledi. Şimās merdāne ḥareket ile tek ü tenhā rāhī olmaġa iḫtiyār ve Nuʿmān'uñ reʾyine muḫālefet Nuʿmān daḫī selāmetle diyüp Şimās yalñuz maṭiyye-süvār ve ʿazīmet-i dār u diyār u miyāh beni ġanīden bir āb-ı ḫoş-güvār kenārına vāṣıl ve bir miḳdār āsāyiş ü istirāḥat içün esbinden leb-i cūya nāzil ve ekl ü şürb ve āsāyişden ṣoñra tāb u ḥarāretini izāle ḳaṣdıyla şiyābdan tecerrüd ü iġtisal ile neberde

[138] şürūᶜ eyledi. Ve Şemmās'uñ iġtisāl eyledigi maḥalle nezdīk-i Benū Ġanī'den Ribāḥ bin Eleşel ḫamye-endāz ve zevcesiyle teferrüc-künān-ı āsāyiş üzere iken Şemmās ḫaylice ḫoş-endām siyeh çerde nevcivān mevzūn-ḫarām olmaġla zen-i Ribāḥ ḥiddet ü diḳḳatle Şimās'a nikrān u pesendīdesi olup bir zamān temāşāsıyla vālih u ḥayrān oldıḳda şevheri Ribāḥ aḥvāle maṭlaᶜ ve Şimās ṭarafından rāyiha-ı misk daḫī istişmām olınmaġla nāmūs u ġayreti heyecān u ġażabından Şimās'a bir ḫadeng-i cān-sitān remy ü ihlāk ve Nuᶜmān'uñ keremi olan bir ḫurc-ı misk ü ᶜanber ve şiyāb-ı fāḫiresini aḫż ve zenine teslīm ve lāşe-i Şemmās'ı bir ṭarafa defn ü setr idüp eşer-i nā-bedīd olup pederi Züheyr'üñ ḳudūm-ı Şemmās'a intiẓārı mütemādī ve Nuᶜmān ṭarafından rū-be-rāh u eş nā-yı rāhda nā-būd oldıġı maᶜlūmı ve bāᶜiş-i fiġān u feryādı olup elem ü ıżṭırābı ḥaddeden efzūn ve ṣabr u taḥammüli ṭāḳatdan bīrūn olmaġla Ḳays tesliye-bahş olup ey peder-i ᶜālī miḳdār şimden ṣoñra ḫaşımdan ṭaleb-i ṣār ve düşmeni bilüp aḫż-ı intiḳām ile defᶜ-i ᶜār itmekden ġayri çāre vü tedārik olmaz. İnşāʾllāh birāderüm Şemmās'uñ ḳātilini bulup aḫż-ı intiḳām iderüz diyüp ḳabilelerinden bir Zen delle-i muḥtale tedārik ve ol sene ḳaḥṭ u ġalā olmaġla bir miḳdār laḥm-ı ḳadīd virüp ne gūnā ḥareket münāsib ise zene taᶜlīm zen daḫī ᶜĀmir ve Ġanī ḳabilelerine rāhī ve duḫterümi şevhere virmek isterem. Her ḳanġıñuzda misk ü ᶜıṭr ve şiyāb-ı fāḫire var ise laḥm-ı ḳadīd ile mübādele iderüm diyü ḫargāhları devr iderek Benū Ġanī'de Ribāḥ'uñ ḫargāhına vāṣıla ve murādını zen-i Ribāḥ'a daḫī ifāde eyleyüp zen-i Ribāḥ ey māder, maṭlabuñ olan āşiyānında mevcūddadur. Eger ketm ü iḫfāsına taᶜahhüd iderseñ merāmuña nāʾil olursun didikde pīre-zen bir ferdi āgāh itmege ᶜahd u mīṣāḳ ol daḫī iᶜtimād ve Şimās'uñ metāᶜnı pīre-zene iᶜṭā vü laḥm-ı ḳadīdi aḫż ve Şimās'ı ne vechle ḳatl eyledilerse beyān ve

pīre-zen ḳabile-i Züheyr'e ᶜavdet ve Ḳays'a aḥvāli iᶜlām u şiyābı irāᵓet eyledikde Ḳays ḳabilesinden müntaḫab bahādırān ile ḳabile-i Ġanī üzerine hücūm uve ḳatl-i nüfūs u ġāret-i emvāl eyledi. Mervīdür ki Ḳays bin Züheyr Benū Ẕübyān ile muḥārebelerinüñ biri kūh ṭarīḳinde

[139] vāḳiᶜ olmaġla yevmü'l-Şuᶜab dimekle maᶜrūfdur ki Ḳays bir kūha ṣuᶜūd şütürleri ᶜiḳāl ile rabṭ u bend u kāmil-dih-i rūz bir ḳaṭre āb virmeyüp şütüreer teşengīden bī-ṣabr u sükūn oldıḳlarında dāmen-i kūhda māᵓ cāri olup on günden ṣoñra Benū Ẕübyān daḫī Ḳays'uñ oldığı kūha ṣuᶜūd ve Ḳays ḳatl itmek ārzūsuyla kūhuñ ḏīḳ olan ṭarīḳine vāṣıl oldıḳlarında Ḳays teşne olan şütürlerüñ mehārların çözüp ve her biri şütürüñ dimne bir müsellaḥ ᶜArab bahādırı yapışup firāz-ı kūhdan ābdan reyyān olmaḳ ārzūsuyla dāmen-i kūha şitāb ve her neye rāst gelürlerse pāy-māl idüp çignerler iken Ẕübyānbān'a müṣādefe ve üzerlerine hücūm u pāy-māl ve ḥāllerin perīşān eyleyüp şütürlere der-pey olan bahādırları daḫī tıġ-i ateş-bār ile dū-nīme vü ḳatl idüp Ẕübyānbān'ı sühūletle perākende vü perīşān eylediler. Mervīdür ki çünki Bedr'üñ ferzendleri Ḥamel ve Ḥuzeyfe ile Ḳays miyānında meşhūr olan ḫurūb mütemādī ve Ḥamel ve Ḥuzeyfe Ḳays'dan aḫẕ-ı intikāmdan ᶜāciz oldılar. Sāᵓir ḳabāᵓilden istimdād ve leşker-i bī-pāyān cemᶜ ü tedārik idüp Ḳays üzerine ḳatliᶜām itmege ᶜāzim oldıḳlarından Ḳays ḫaberdār olup vefret ü keşretlerine bināᵓen الحرب خدعة mażmūnı ile ᶜāmil ve ḳavmine ey ḳavim, sizlere her ne güne emr idersem imtisāl u ḫudᶜa mażmunı ile ᶜamel ü ḳavmine ey ḳavim sizlere her ne güne emr idersem imtisāl u ṭāᶜat idersiñüz febihā ve illā bu ān tıġ-i cān-sitāne düşüp kendümi ihlāk iderüm didikde cemīᶜan ḳavmi semᶜan u ṭāᶜa diyü kemāl-i inḳiyād u ittibāᶜ gösterdiler. Ḳays daḫī mevāşī vü eşḳāl vesāᵓir emvāllerini ve

ḥarb u rezmden ᶜāciz olan ẓuᶜafā vü zenānı miyānlarından ifrāz u iḫrāc ve ᶜaskeri geride idüp nıṣfü'l-leylde emvāl u mevāşī ve ᶜacezeyi ḳaldırup bir ṭarafa rū-be-rāh kendi daḫī müntaḫab-ı dilirinā-ı cenk-azmūde ile der-pey ve ṣabāḥa dek ṭayy-ı bādeye ve ṣabāḥ oldıḳda leşker ü düşmen ḫalāl-ı kūhlardan bürūz u ẓuhūr eyledikde Ḳays emvāl ü mevāş ī vü ᶜacezeyi terk ve cānib-i āḫere teveccüh ve düşmenden firār ṣūretini iẓhār eyledikde düşmen ḳafādan resīde ve emvāl ü mevāşī ḥamatdan ḫālī ve muḥārib ü mübārezeden ᶜār ī oldığın müşāhede idüp Ḥuzeyfe ve Ḥamel ᶜaskerlerine

[140] ey ḳavim, Ḳays üzerine hücūm olına ġalebe olındığı ṣūretde daḫī nicemizüñ ḫūnı sefk olınup murġ-ı cānı lāne-i tenden semt-i ᶜadem'e pervāz itmesi emr-i muḳarrerdür. Lākin cemāl u atuḳ vesāᵓir emvāli aḫẕ u ẓabṭ olınsa ḳabile-i Ḳays bī-berk u nevā olup bizümle muḳātele degül taᶜayyüşe iḳtidārları olmayup kimi esīr-bend ü belā ve kimi helāk olur diyüp mevāşī vü emvāl üzerine hücūm ve her biri ḳudreti mertebe şütür ve emvāl aḫẕ u ġanāyimi cāy-ı selāmete īṣāl ḳaṣdıyla müteferrik ü perīşān olup Ẕübyānbān'dan on şaḫıs bir yirde olmayup ṭamaᶜlarından her biri bir semte teveccüh eyledikde Ḳays bin Züheyr ey ḳavim, düşmenimizi ġanāyim-i müteferriḳ ü perīşān u işġāl eyledi. ᶜAṭf-ı licām u aḫẕ-ı intiḳām hengāmıdur. Ḳafalarından resīde vü ᶜāle'l-ġafle ḳıtāla mübāderet ve sefk-i dimā-ı Ẕübyānbān'a mübāşeret idüp Ẕübyānīler māl-ı ġanimeti muḥāfaẓa ḳaydıyla muḳāteleden ᶜāciz ve ekṣer maḳtūl u baḳiyyesi emān-ḫᵛāh olup ol eṣnāda Ḥuzeyfe ve Ḥamel ve Varaḳā bin Bilāl firār idüp Ḥuzeyfe'nüñ feresinüñ ḥazāmı müsterḫayı olup esbden nāzil ü ḥazāmı müstaḥkem ü esbüñ pālerında ḥanef ü iᶜvicāc yaᶜnī şāhin elli olup Ḥunefāᵓ dimekle meşhūre olmaġla işr-i ferese düşmen mütābaᶜat ile bize ẓafer-yāb olur ḫavfıyla zīr-pāyı esbe ṭaşlar rabṭ ve yine rākib ü sū-yı

selāmete resīde olmaḳ ümīdiyle şitāb ve Hebāʾ-nām mevżiʿde olan çāha ḳarīb bir maḥalle nāzil kendileri bī-tāb u tüvān olmaġla zeyn ü licāmların alup esbleri bir ṭarafda ve kendileri bir ṭarafda āsāyiş eylediler. Çünki Ḳays düşmeni hezm ü perīşān ve Ḥuzeyfe ve Ḥamel'i tecessüs ü firārlarına vāḳıf oldı. Āyā ne cānibe firār eylediler diyü teftiş ve Ḥuzeyfe'nüñ feresi Ḥunefāʾnuñ eşerine ẓafer-yāb olmaġa ihtimām u ʿāḳıbet nāʾil-i bekām olup beş nefer dilāver eşerine tābiʿ ü hebāʾde üçüni bī-fer ü ṭāḳat fütāde-i ḫāk olmış muʿāyene eyledikde Şedād bin Muʿāviye ile ḳardāşı esblerine teveccüh ü muḥāfıẓ ve Ḳays iki merd-i dilber ile Ḥuzeyfe ve Ḥamel ve Varaḳā'ya hücūm eylediklerinde Ḥuzeyfe yā beni ʿAbbās bizler bu ḥālde iken üzerimüze hücūm u ḳıtālımıza mübāşeret

[141] revā mıdur ḳanı ʿafv u ḥilm ü emān yā Ḳays didikde birāderi Ḥamel ketfeyni miyānına bir muşt-ı saḫt ḍarb idüp (اتق مأ ثورالقول). diyüp meṣel oldı. Yaʿnī sen düşmene bir kelām tekellüm ḫużūʿ u ḫuşūʿ ile niyāz idersin ve ḫaşm ʿafv u kelāmuñı ḳabūl itmeyüp seni ḳatl ider. Ve ol kelām meşhūr ve senden ṣonrā bāḳī ḳalup seni ẓaʿf u ʿacze nisbet idüp meẕemmetle yād iderler dimek olur. Meṣel-i mezbūr nāsuñ senden bir kelām-ı müẕellel istimāʿ ve anuñla tehaddüş itmelerini nehy maḳāmında ḍarb olınur. Fi'l-ḥaḳīḳa Ḳays teraḥḥum itmeyüp öcini daḫī ḳatl ve Benū Zībān'ı perākende vü perī şān ve ḳatllerinde ikṣār idüp Ḥuzeyfe ve Ḥamel'i ḳatline nādim ü pīşmān olup çend ebyāt ile merṣiyelerin inşād eyledi. Ve maḳtūlına merṣiye inşād eylemek ibtidā-ı Ḳays'dan ṣudūr eylemişdür. Ve hebā-ı bilād-ı Ġaṭafān'dan bir mevżiʿüñ ismi olup Ḳays'uñ Ẕübyānbān ile ḳıtāl-ı şedīdi ol mevżiʿde vaḳiʿ olmaġla yevmü'l-hebāh meşhūr u maʿrūfdur. Çünki Ḳays ve Ẕübyānbān miyānında ḥurūb mütemādī ve ṭarafeyne melāl ü

kelāl ᶜārıż oldı. Ḳays kendi ḳavmine Ẕübyāniye'ye mürācaᶜat ve miyānımızdan bu şer u fesāduñ indifāᶜna saᶜy u mübāderet ve muṣālaḥaya iẓhār-ı raġbet idiñüz diyü emr eyledikde ḳavmi yā Ḳays, sen daḫī maᶜā-rāhī olursañ biz ḥāżır ve illā sensiz mübāşeret itmeyüz didiler. Ḳays daḫī ey ḳavim, va'llāh benüm Ẕübyāniye'nüñ yüzlerine nigāh idecek ḥālüm ḳalmadı, ḥicāb iderüm. Zīrā her birinüñ peder ü birāder ü ferzendlerini ḳatl eyledüm diyüp tek ü tenhā bir ṭarafa teveccüh ve ḳabile-i Nemir bin Ḳāsıṭ'a vāṣıl ve kendinüñ Ḳays bin Züheyr oldığın iᶜlām ve germ u serd ruzgārı çeşīde idüp ġınā-ı teᵓdīb ü faḳr-ı tezlīl eyleyüp nik ü bed fehm ider. Bir zen ile çift olmasın iḳtiraḥ Benū Nemir daḫī murādı üzere bir zeni tezvīc ve Ḳays nice zamān anda āsāyiş ü iḳāmet baᶜde semt-i āḫere teveccüh-i ᶜazīmet eyledikde ey ḳavim, sizüñ muṣāheret ü ülfet ü ṣoḥbet cihetiyle üzerümde ḥaḳḳıñuz olmaġla muḳābelesinde size birḳaç kelime-i ḥikmet-āmīz telḳīn ü ifāde edeyüm ki ol kelimeleri destūrü'l-ᶜamel eyleyesiz. Evvelā umurıñuzda teᵓennī idüp ᶜacele

[142] itmeyesiz ki murādıñuz ḥāṣıl ola ve kendiñüze bir şaḫṣı seyyid ü reᵓis eyleye. Siz ki kāffe-i nās istiḥsān u istiṣvāb eyleye. Ve reᵓs ittiḫāẕ eylediñüz inḳiyād üzere olasız ki baᶜi ş-i āsūde-girdür. Ve bir şaḫṣa kerem ü iḥsān murādıñuz oldıḳda ṭaleb itmezden muḳaddem iᶜṭā vü iḥsān idiñüz ki cebr-i ḫāṭır ḳablü's-suᵓāl aḥsendür. Ve menᶜ ü zecri murādıñuz olan şaḫṣı ḳablü'l-lecc ü ille'l-ḥāḥ menᶜ ü defᶜ idiñüz. Ve mihmānuñuza raġbet ü iḥtirām idüp tekdīrinden iḥtirāz üzere olasız. Ve bir şey içün ṭarafından mübāḥaşe olınup benüm sözüm olursa falān miḳdār dinār ve senüñ sözüñ olursa şu miḳdār dīnār vir diyü bir şeyᵓün ḥuṣūl ve ᶜadem-i ḥuṣūlı miyānında muᶜānede itmeyesiz ki ben Benū Ẕübyān ile fereslerimiz müsābaḳasında bir miḳdār māl üzerine mübāḥaşe

itmek sebebiyle ḳırḳ sene muḥārebe vü muḳātelemüze baʿiṣ ve birāderüm Mālik'den ve nice bahādırlardan cüdā oldım. Ve pederüm Züheyr'üñ ḳabilesini ve enbāʿ u aʿvānımızı ḫarāb u perīşān itmeye sebeb olup ʿāḳıbet Hebaʾ-nām mevżiʿde Ḥuzeyfe ve Ḥamel ve Varaḳā ʿāciz ü fürū-mānde ve bizümle muḳāvemete iḳtidārları mefḳūd iken ġadr u ḳatl eyledüm. Ve ol ʿār nāmūs sebebiyle terk-i dār u diyār u ġurbet iḫtiyār eyledüm diyü ḫatm-i kelām ve ʿUmmān-nām beldeye rāhī ve ʿAmr āḫir olınca anda iḳāmet ü ārām eyledi. Nemir Ebū ḳabile olup Nemir bin Ḳāsıṭ bin Henib bin Aḳṣa ibni ʿAmr bin Cedīle bin Esed bin Rabīʿa'dur. Rivāyet-i uḫrāda Ḳays Benū Sed'den bir şaḫıṣ ile tebdīl-i ḳıyāfet ve iḫtiyār-ı ġurbet u seyāḥat idüp ṣaḥrā vü bevādiye giyāh-ı sebz u ḫuşk ile taʿayyüş ve evḳāt-güzār ve ṭayy-ı merāḥil ve bir gün ser-rāhları ʿurbāndan bir ḳavmüñ ḫamye-endāz oldıḳları maḥalle resīde vü cūʿa ve gürsineñīden bī-tāb u tüvān olup ittifāḳı ol ḳavmüñ żiyāfet ü simāṭ-keşīde olup āyendegāna ibāḥa-ı taʿām eyledikleri vaḳte müṣādefe itmekle aṭʿimenüñ rāyiḥası Ḳays'uñ meşāmına vāṣıl u iştihā müteḳāḍī olup refīḳiyle istişāre ve ol ḫamyegāha teveccüh ve defʿ-i gürsineñi ve taḥṣīl ḳuvvete ḫʸ āhişkar ve rāhī vü żiyāfetgāha ḳarīb

[143] oldıḳda Ḳays'a şehāmet nefs ü ʿulūvv-i cenāb ve nāmūs teḳāżā idüp ʿazīmetden rücūʿ vü gedāyān meşel-i bāḥa olınan ṭaʿāmdan seyr olup irtikāb-ı meẕellet eylemeden mevt-i Ahūn'dur mülāḥaẓasıyla refīḳine ey yār-ı muvāfıḳ sen ʿazīmetüñden rücūʿ itmeyüp defʿ-i gürsineñi vü murādıña nāʾil ol. Ve ben bir miḳdār bu maḥallde tevaḳḳuf iderüm diyüp refīḳi defʿ-i ārzūya teveccüh ve Ḳays ricʿat ve bir diraḫt sāyesinde iḳāmet ve berk-i dıraḫtdan tenāvül iderek farṭ-ı cūʿadan vefāt eyledi.

وایاس بن معاویه انما استضاء بمصباح ذکائك ve İyās'uñ feräset ü ẕekäsı senüñ rüşd ü fiṭnaṭınuñ sirācından żiyādär oldı. Yaᶜnī İyās rüşd ü ẕekāyı senüñ ᶜaḳl-ı nādiredanından istifāde eyledi ẓanneyledüm. Mümāileyh İyās bin Muᶜāviye bin Merātü'l-mizanī'dür ki Baṣra'da ḳāḍı olup künyesi Ebū Zāyile'dür. Ve ẕekā ve feräset ü ecvibe-i bedīᶜa vü müskite ile maᶜrūf olmaġla (ازکن من ایاس) dinüp ḍarb-ı meṯel olınuruzken teferrus u ẓann maᶜnāsınadur. Ve şāᶜir (زکنت من امرهم علی مثل الذی زکنوا) dimişdür. Ve baᶜżılar eẕka min İyās dirler. Ḥattā Ebū Temām ᶜAbdu'l-melik ibni Mervān ḥaḳḳında bir ḳaṣīdesinde (اقدام عمرو فی سماحة حاتم * فی حلم احنف فی ذکاء ایاس) beytinde ẕekā ve lafẓını iḫtiyār eylemişdür. Ḥārişe bin ᶜAīşe'den rivāyet ider ki İyās'uñ ibtidā-ı ẕekā vü fiṭnātına şāhid olup maᶜrūf-bi'z-zekāᵓ olmasına bāᶜiṯ budur ki İyās ḥadīṯü's-sinn iken Şām'a varup bir pīr sāl-ı ḫıred ü nā-tüvān pejmürde şaḫṣ ile muḥāṣame ve ᶜAbdu'l-melik bin Mervān ṭarafından Nuṣabkir'de olan ḳāḍı ḥuẓūrında terāfuᶜ içün iḥżār eyleyüp ḫasımı olan pīrün ḳāḍı ile muᶜārefesi olmaġla ḫimāye vü taḫlīṣ murād ve İyās'a istiḫyā itmez misin ki ḥadīṯü's-sinn iken bu maḳūle kebīrü's-sinn pīr-i nā-tüvān ademi taᶜcīz idersüñ, didi. İyās daḫī yā ḳāḍı, ben ḥaḳ ṭaleb iderüm ḥaḳ ise bu Ādem'den ekber u bezrekdür didikde ḳāḍı cevābdan ᶜāciz ü mukābere ile üsküt yā ṣabī diyü sükūt eyle emr eyledi. İyās daḫī ben sükūt eyledigümde daᶜvāmı kīm edā vü ifāde ider, didi. Ḳāḍı ġażab idüp yaṣṣı bu meclis

[144] āḫir olınca senden bir kelime-i ḥaḳḳa ṣādire olmayacaġı maᶜlūmum oldı. Her ne ki tekellüm iderseñ dürūgdur didikde İyās (eşhedü en-lā ilāhe illa'llāh) diyüp ḳāḍiyi eskāt u taḫcīl ḳāḍı ḳalḳup ᶜAbdü'l-melik'e varup ve güzeşteyi naḳl idüp ᶜAbdü'l-melik yā ḳāḍi

ol ṣabīnüñ merāmına müsāᶜade vü emrini itmām ve Şām'dan bir ṭarafa ẕeḥābına emr eyle ki ḫalḳı ifsād ve bir fitne īḳāẕ idüp müteżarrır oluruz, didi. Ḳāḍı daḫī meᵓmūr oldıġı veche üzere ḥareket ü ᶜamel eyledi. Rivāyet-i uḫrāda ẕekāsına delālet iden mevāduñ ibtidāsı budur ki İyās ṣabāveti āleminde muᶜallim-ḫānede taᶜlim-i ᶜulūm iderken bir gün kefere-i ḍalālet-pīşe mektebe ḳarīb bir maḥalle tecemmuᶜ ve ehl-i İslām'ı hezl güne ḫande-künān müselmānān behiştde aṭᶜime-i mütenevveᶜ ekl idüp beden-i insānda münheżim olanuñ fażlasını istifrāġ itmek yoḳdur zuᶜm iderler diyü ġāᵓiṭ murād idüp Herze-güluk eylediklerinde İyās üstādına yā muᶜallim ekl olınan ṭaᶜāmuñ ekṣeri beden-i insāndan cezᵓ olup münheżim olması müsellem-i aṣḥāb-ı ᶜuḳūl degül midür, didi. Muᶜallim daḫī belī müsellemdür, didi. İmdi ekṣerā ṭuᶜme-i bedene sereyān eyledigi müsellem oldıḳda bāḳī seni daḫī Bārī Teᶜālā beden-i insāndan cezᵓ idüp haẓm itdirmege ḳādirdür diyüp kefere-i bed-faᶜāl mülzem ü sākit ve muᶜallimi İyās'uñ bi'l-bedīhe cevāb-ı müskit tedārikine müteᶜaccib oldı. Mervīdür ki İyās edā-ı ḥācc-ı şerīf ḳaṣdıyla bir defᶜa daḫī Şām'a varup maḥmil-süvār olmaḳ murād u mekkāriye kendi gibi bir refīḳ ü ᶜadīl tedārikine emr idüp ve mekkāri tedārik ve mevsim-i Ḥac'da maḥmil-bend-i ᶜazīmet ve üç gün ṭayy-ı merāḥıl idüp refīḳi ile ḳaṭᶜan mükāleme eylemediler. Ve dördünci gün İyās ᶜadīline yā ᶜAbdu'llāh ismüñ nedür diyü feṭḥ-i kelām ol daḫī Ġeylān'dur didikde Ġeylān el-Ḳadrī misüñ belī Ġeylān el-Ḳadrī'yüm diyüp Ġeylān daḫī nām-ı İyās'ı suᵓāl ol daḫī ifāde ve Ġeylān İyās Ebū Vāᵓile misüñ diyüp İyās belī Ebū Vāᵓile'yüm didikde yā Ġeylān ben saña mı baᶜżı ḥikāyāt naḳl ideyüm yoḫsa sen baña mı naḳl idersüñ, didi. Ġeylānī daḫī yā İyās

[145] sen naḳl eyle diyüp İyās yā Ġeylān saña ehl-i cennet ü ehl-i cehennem ve melāʾike vü şeyṭān ve ᶜArab u ᶜAcem'üñ kelāmlarını naḳl ideyüm ki ehl-i cenb cennete duḫūlleri vaḳtinde (الحمد لله الذى هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا ان هدانا الله) dirler. Ve ehl-i cehennem ḥīn-i duḫūllerinde (ربنا غلبت علينا شقوتنا وكنا قوما ضالين) dirler. Ve melāʾike (لا علم لنا الا ما علمتنا) dirler. Ve şeyṭān (رب بما اغويتنى) dir ve ᶜArab (ولا يمنعك الطب شبئا اردته | فقد خطت الاقلام ما كنت لاقيا) dir yaᶜnī murād eyledigin şeyden seni ṭīr menᶜ eylemez taḥḳīḳ senüñ mülāḳī olacaġuñ ḫayr u şerden her ne ise ketb ü taḥrīr olınup ser-nüviştüñ ẓuhūr ider, teṭayyur u teşeʾüm cāʾiz degüldür. Ve ᶜAcem kuyında ki (سنك لعل شود در مقام صبر آرى شود ولبك بخون جكر شود) didikde İyās'uñ maᶜlūmātı Ġeylān'ı iᶜcāb eyledi. Ve İyās'a tevcīh-i ḳażā olınmaġa sebeb budur ki ᶜAmr bin ᶜAbdu'l-ᶜazīz ehāli-i Şām'dan Baṣra'ya bir şaḫṣ irsāl ve İyās ile Ḳāsım bin Rabīᶜatü'l-Ḥevaşī'yi bir meclise cemᶜ ve istiḥḳāḳ u istiᶜdādlarını imtiḥān u iḫtibār eyleyüp her ḳanġısı evlā ve ercaḥ ise aña tevcīh-i ḳażā vü taᶜyīn ü imżā olınsun diyü emr-i Şāmī daḫī İyās ve Ḳāsım'ı cemᶜ ü iḫtiyār eyleyüp tevcīh-i ḳażā olınacaġı maᶜlūmları oldıḳda ikisi daḫī āyā vü imtināᶜ ve her biri üzerinden defᶜ itmek ḳasdında olup İyās yā Şāmī beni ve Ḳāsım'ı bu beldenüñ efḳahı olan Ḥasan Baṣrī ve ibni Seyrīn'den suʾāl eyle didi. Ḳāsım daḫī kendüyi tercīḥ ideceklerini bilüp yā Şāmī bizleri suʾāla ḥācet yoḳdur. Va'llāh İyās benden efḍal ve ḳażāya aᶜlemdür. Ve eger ben ṣādıḳ olup irtikāb-ı kiẕb ü dürūġ itmezsem bu ḳavlümde daḫī ṣādıḳ olup İyās'a tevcīh-i ḳażā iḫtiẓā ider. Eger ben kāẕib isem kāẕibe taḳlīd-i ḳażā cāʾiz olmayup yine İyās'a taḳlīd olınmaḳ lāzım gelür didikde İyās yā Şāmī sen bu ādamı şefīr-i cehenneme getürüp iḳāmet itdirdüñ. Ol daḫī bir yemīn-i kāẕib ile kendüyi nār-ı

cehhennemden taḫlīṣ eyledi. Zirā yemīn-i ḳāẕibe iḳdāmından istiġfār ile maġfūr u nār-ı dūzaḫdan rehā-yāb olmış olur, didi. Ve Şāmī İyās'ı tercīḥ

[146] idüp yā İyās çünki bu nükteye maṭlaᶜ olduñ ḳaẕāya sen eḥaḳḳ u evlāsuñ diyüp İyās taḳlīd ḳaẕā eyledi. Ve nice zamān ḳāḍı olup baᶜde firār eyledi. Ve tevcīh-i ḳażā olındıḳda Ḥasan Baṣrī ḥażretleri İyās'a gelüp eṣnā-yı müṣāḥabetde İyās girye-künān yā ebā Saᶜīd baña ṣiḳātdan bāliġ u vāṣıl oldı ki ḳażā üç nevᶜ olup bir nevᶜi hevāsına meyl - itebaᶜiyyet ile ḥükm ider, ol ḳaḍı ehl-i nārdur. Ve bir nevᶜi hevāsına tebaᶜiyyet eylemez. Lākin içtihādında ḫaṭā ider, ol daḫī ehl-i nārdur. Ve bir nevᶜi ictihādında muṣīb olur, ol ḳāḍı ehl-i cennetdür didikde Ḥasan Baṣrī ḥażretleri yā İyās Bārī Teᶜālā'nuñ Dāvūd ᶜaleyhi's-selām ḳıṣṣasında beyān u ḥükm buyurdıġında bu naḳl eyledigüñ kelāmı redd ider şey vardur. Zīrā *fe-fehhemnāhā Süleymāna ve küllen āteynā ḥükmen ve ᶜilmen (Enbiya/21/79)*[23] āyet-i kerīmesinde Bārī Teᶜālā Ḥażreti Süleymān'a ḥamd eyledi. Dāvūd ᶜaleyhi's-selām'ı ẕemm eylemedi diyü teslīye-baḫş oldı. Ḳaḍı Beyżāvay ẕikr ider ki Dāvud ᶜaleyhi's-selām'uñ zamānında bir süri gūsfend bir kimse tesliyenüñ sebze vü ṭarı vü resīde olmamış mezraᶜasına bir gīce girüp ḫarāb u itlāf eyledikde Dāvūd ᶜaleyhi's-selām ḥużurında ṣāḥib-i gūsfend ile murāfaᶜa oldıḳda Dāvūd ᶜaleyhi's-selām ġanemi ḥarṣ ṣāḥibine ḥükm buyurdıḳlarında Süleymān ᶜaleyhi's-selām henüz on bir yaşında idi. İki ṭarafa evfaḳ u enseb olan budur ki ġanemler ḥarṣ ṣāḥibinde teslīm olına. Ḥattā leben ü evlād vuṣūfından intifāᶜ ide. Ve ḥarṣ yaᶜnī mezraᶜa erbāb-ı ġaneme teslīm olına ki anlar daḫī zerᶜi terbiye vü muḥāfaẓa idüp ḫālet-i evlāsına ᶜavd u maᶜmūr oldıḳda yine ġanemler ṣāḥibine teslīm ve ḥarṣ ṣāḥibine redd olına diyüp bu güne ḥükm eylediler.

[23] Bunu Süleyman'a açıkladık ve ona hem hikmet hem bilgi verdik.

Medāʾinden mervīdür ki bir şaḫıṣ bir kimseye bir kimse ile memhūr bir miḳdār dinār emānet ü īdāʿa ve müddet-i medīde ġaybūbet ü emīn olacaḳ şaḫıṣ ḫıyānat idüp mührini fekk itmeyüp kīsenüñ bir ṭarafından altunları iḫrāc ve bedelī bir miḳdār derāhim vażʿ ve māl ṣāḥibi baʿde zamān gelüp vedīʿasını ṭaleb ol daḫī kīseyi mührile teslīm ü ṣāḥib-i māl denānīrdür. Heme tebdīl olındıġın muʿāyene vü münāzaʿa ve Ebi Hebīre ḥużurına iḥżār Ebū Hebīre daḫī İyās'a terāfuʿ itdirüp ḳaṭʿ-ı nizāʿ ide.

[147] diyü emr u ḥavāle eyledikde İyās emānet vażʿ olınan kimseye teveccüh ve ne miḳdār zamāndur saña idāʿ ideli diyü istiʿlām mudīʿ daḫī on sene mürūr eyledi diyü zamān-ı ibdāʿı taʿyīn u ḫaṣm iḳrār ve İyās kimsenüñ mührini fekk ü izāle ve dirhemleri neşr ve sikkelerine naẓar u irāʾet eyleyüp baʿżı altı senelik ve baʿżı beş senelik ve baʿżı daḫī ıḳal muʿāyene olındıḳda İyās ey kişi ibdāʿ olınalı on senedir diyü iḳrār eylemiş idüñ. Ve tarīḫ derāhīm beş altı senelik oldıġın sen ve ḥuẓẓār-ı meclis muʿāyene eylediler. Cevābuñ nedür didikde mūdiʿ bi'ż-żarūre ḫıyāniyetini iḳrār eyleyüp mālı taḥṣīl eylediler. Ve bir gün İyās-ı mechūlı bir şaḫṣa nikāh ve bu şaḫıṣ ġarībü'd-diyār ve şehr-i Vasıṭ'dan ve muʿallim-i mekteb olup bir ġulāmı firār eylemiş diyü ḫaber virdi. Ve teftīş olınup iḫbār eyledigi gibi ẓuhūr eyleyüp İyās'un şaḫṣ-ı maʿhūd-ı maʿlūmı degül iken aḥvāline vuḳūfı emr-i ġarīb olmaġla teferrüsünden istiʿlām olındıḳda İyās gördüm ki sevḳ u bāzarda meşy ü ḥareket ider iken eṭrāf u emākine diḳḳatle nikrān olur bildüm ki ġarībü'd-diyārdur. Ve libāsında ḫāk sürḫ nişānesi delālet ider ki Vasıṭ'ı ola. Ve ṣıbyāna rast geldikde iltifāt u selām virüp ricāle selām-dāde olmazdı. Bildüm ki muʿallim-i ṣıbyāndur. Ve heybet ü şevket ṣāḥibi olanlara iltifāt itmeyüp elbise-i ḫulḳ u köhne-i lābis olup zey-i fuḳarāda olanlara imʿān-ı naẓar iderdi. Bināʾen-ʿaleyh ʿabd-ı ābiḳ teftīş

eyledigi maʿlūmum oldı diyüp herkes ferāsetine taḥsīn eylediler. Ve bir gün ḥākim-i beled Ḥakem ibni Eyüp İyās'a sen ḫārici vü münāfıḳsuñ. Elbette senden bir kefīl isterüm diyü taʿcīz eyledi. İyās yā emīr sen kefīl ol, zīrā senden ziyāde beni bilüp aḥvālüme ʿārif bir şaḫṣ maʿlūmum degüldür, didi. Ḥakem daḫī seni bilmem. Zīrā sen ehl-i ʿIrāḳ'dan ve ben ehl-i Şām'danum didikde İyās yā emir çünki beni bilmezsüñ şimdi ḥaḳḳumda eyledigüñ şehādet ne idi diyüp tenḫīl eyledi. Ve bir sene rüʾyet-i hilāl-i Ramażān içün ḫalḳ taḳyīd u ihtimām idüp bir ferd muʿāyene idemeyüp Enes bin Mālik raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretleri ben müşāhede eyledüm diyü ḥużūr-ı İyās'da ḫaber virdükde

[148] şerīfleri yüz seneye ḳarīb olup bir ferd müşāhede idemedigini mülāḥaẓa vü teʾemmül idüp Enes ḥaẓretlerine ne ṭarafda müşāhede eylediñüz diyü istiʿlām Enes raḍıya'llāhu ʿanhu daḫī taʿyīn-i cihet ve ḫalḳ yine ol ṭarafa imrār-ı naẓar eyleyüp rüʾyet-i hilālden ʿāciz oldıḳlarında İyās Enes ḥaẓretlerine nezdīk ü diḳḳat-i imʿān ile vech-i şeriflerine naẓar idüp ḥāciblerinden bir mūy-ı sefīd ürperüb çeşmi muḳābilinde īstāde olmış gördi. Ve mūyı sıġāyup ve Enes ḥaẓretlerine bir daḫī naẓar ile diyüp Enes ḥaẓretleri her çend ki cihet-i mezbūreye naẓar-endāz oldı. Bir şey muʿāyene idemedi. Ve bir gün İyās'a sende bir ḳaç ʿayb mevcūddur. Evvelā ẕemmīmü'ş-şekl şāniyen kelāmuñ seni iʿcāb ider. Şālişen ḳażā vü ḥükmde ʿacūlsın didiklerinde İyāş ẕemāmet-i şekilde medḫalüm olmayup من قبل الله der ve kelāmumı muʿcib oldıġum sizler benüm kelāmuma taʿccüb itmez misiz didikde cümlesi ʿaẓīm taʿccüb iderüz, didiler. İyās daḫī çünki benden ṣādır olan kelāma sizler taʿccüb idersiz. Ol kelāma benüm ʿacebüm evilā vü elyāḳdur. Ve ḥükmde ʿacele idersin diyü muāʾḫeẕe eylediñüz. Şu engüştlerüñ ʿadedi

ne miḳdār diyüp destini irāʾet ḳavim belā tevaḳḳuf beşdür didiler. İyās daḫī yā ḳavim cüyda niçün ʿacele idersiz. Bir bir engüştleri ʾadv u taʿdād ile sekiz münāsibdür, didi. Ḳavim muʿāyene olınan şeyde tevaḳḳuf ve mülāḥaẓaya ne iḥtiyāc didiklerinde İyās ey ḳavim ben daḫī maʿlūm u müşāhedem olan ḥükmde nice tevaḳḳuf ideyüm diyüp ḳavmi iskāt u ifhām eyledi. Ve şehr-i Vāsıṭ'a dāḫil oldığı gün ey ḳavim, Vāsıṭ bu gün sizlerden ḫıyār u şerār olanlar maʿlūmum olup teftīş ü iḫtibāra ḥācet ḳalmadı didikde ḳavm-i Vāsıṭ sebebinden istiʿlām İyās daḫī benümle bu beldeye dāḫil olan ḳavim iki ṣınıf olup bir ṣınıfı ḫıyār idi ki anlarla sizden ülfet ü ṣoḥbet idenler ḳavmiñüzüñ ḫıyārı ve bir ṣınıfı şerār idi ki anlarla iḫtilāṭ u muʿāşeret idenler ḳavmiñüzüñ şerār u bed-sirişt oldıḳları maʿlūmum oldı diyüp ehāli Vāsıṭ ferāset-i İyās'a bāş-ḫʷān oldılar. Ve İyās

[149] ferāset u ẓannı vālidemden taʿlim ü istifāde eyledüm diyü māderini her bār sitāyiş iderdi. Fi'l-ḥaḳīḳa mūmāileyhā Ḥorasānīye olup ḳavmi miyānında ferāset u ḥiddet ṭabʿ u zekā-ı müfriṭ ile meşhūre idi. Ve mūmāileyh İyās'uñ zekn ü ferāsete müteʿalliḳ iḫbār-ı keşīresini vü efsāne-i ʿacībesini müştemil bir kitāb teʾlīf olınup zeknü'l-İyās tesmiye olınmışdur. İzān-ı cümle İyās'uñ nevādir zekitzen biri budur ki bir ṭarafdan nebāḥ-ı kelb istimāʿ idüp bu kelb şefīr-i biʾrde merbūṭdur diyüp tecessüs oldıḳda didigi gibi bulınup sebeb-i teferrusından suʾāl olındıḳda nebāḥı dāʾimā bir ṭarafdan istimāʿ olındığından merbūṭ oldığın ve nebāḥ-ı ṣadā virdiginden fem cāha merbūṭ oldığın teferrus eyledüm, didi. Biri daḫī budur ki bir ʿalef zārda bir ḳāv iʿtilāf iderdi. İyās bükā vü yekçeşmdür diyü naẓar olındıḳda fi'l-ḥaḳīḳa aʿver buldılar. Ve teferrusı vechinden suʾāl eylediler. İʿtilāfı cihet vāḥideden oldığından fehm eyledüm, didi. Bir daḫī budur ki bir miḳdār ḳavim bir maḥale tecemmuʿ ve raṭb-ı ekl ü çekirdegin müteferrik ü perīşān remy ve ilḳā vü ẕebāb

bir ṭarafa remy olınan nevāte tecemmuᶜ ve ṭaraf-ı āḫere remy olınan nevāte iltifāt itmezlerdi. İyās müşāhede idüp mekslerüñ tecemmuᶜ itmedikleri ṭarafda ḥayye vardur diyü taᶜyīn eyledigi maḥall-i ḥafr olındıḳda ḥayye ẓuhūr eyleyüp teferrusından suᵓāl eylediklerinde ẕebābuñ ᶜadem-i tecemmuᶜ rāyiḥa-ı semmī istişmām eylediklerinden olmaġla teferrus eyledüm, didi. Biri daḫī budur ki bir ḫorose nikāh idüp bu ḫorose herem gelmiş diyüp sebeb-i teferrusından suᵓāl olındıḳda ḥubūbāna ẓafer-yāb oldıḳda tenaḳḳur idüp takirḳar eylemiyor. Eger şāb olsa hem tenaḳḳur u hem mākiyān müctemiᶜ olsun içün taḳirḳar iderdi, didi. Bir daḫī budur ki bir gün İyās bir mescidde bir cāriye müşāhede eyledi ki destinde pūşīdeli bir ṭabaḳ var. Bu ṭabaḳda cerād vardur, didi. Fi'l-vāḳiᶜ öyle müşāhede vü teferrusından suᵓāl eylediklerinde ṭabaḳı destinde ḫafīf müşāhede eyledüm, didi. Biri daḫī budur ki meclis-i İyās'a iki şaḫıṣ terāfaᶜ gelüp biri āḫerden bir miḳdar māl

[150] iddiᶜā ve ṭaleb u müddeᶜiᶜaleyh inkār eyledikde müddeᶜi teᵓkīd-i müddeᶜi idüp ḥattā mālı saña falān şecere altında virmişdüm, didi. Ve müddeᶜi ᶜaleyh inkārına muṣırr oldıḳda İyās müddeᶜiye mālı teslīm eyledigüñ diraḫt sāyesine var ve anda bir miḳdār tevaḳḳuf u mülāḥaẓa eyle. Belki ḥaḳīḳat-i ḥāl ḫāṭrıña gele diyüp müddeᶜi emṣāl ve diraḫt cānibine rāhī vü mürūr iderken müddeᶜi ᶜaleyhe aḳçeyi teslīm eyledigi dıraḫta vāṣıl oldı mı diyü suᵓāl eyledi. Müddeᶜi ᶜaleyh henūz vāṣıl olmadı didikde ḳam-ı bāᶜid va'llāh Eneş ḫāᵓin diyü bi'ż-żarūre mālı iḳrār itdirüp taḥṣīl eyledi. Ve İyās'uñ seni ṭoḳsan altı seneye bāliġ olup yüz yigirmi bir senesi dār-ı beḳāya irtiḥāl eylemişdür. Vefāt eyledigi sene menāmumda pederüm Muᶜāviye ile bir rāsibe süvār ve müsābaḳa ḳaṣd idüp birbirimizi sebaḳ u tecāvüz idemedük diyü naḳl eylemişdi. Fi'l-ḥaḳīḳa pederi daḫī

ṭoḳsan altı yaşında vefāt eylemişdür. سحبان انما تكلم بلسانك ve Saḥbān feṣāḥat u belāġatde şöhret-şiᶜār olması senüñ zebān-ı melāḥat-nişānuñla tekellüm eyledigi sebeb ile idi ẓanneyledüm. Mümāileyh Saḥbān Züfer bin İyās Züfer bin İyās el-Vāᵓilī'dür ki feṣāḥat u belāġatle mevṣūf u ḫiṭābetde yeke-taz-ı meydān-ı iᶜcāz u beyān olmaġla maᶜrūf olup mümāileyh ile (افصح من سحبان) diyüp ḍarb-ı meṣel olınurdı. Zamān-ı cāhiliyetde ẓuhūr ve vaḳt-i İslām'a resīde ve İslām'ı ḳabūl ve hicrete Muṣṭafā ᶜaleyhi's-selāmuñ elli dördinci senesi irtiḥāl-ı dār-ı beḳā eylemişdür. Aṣmaᶜī'den mervīdür ki ḳaçan Saḥbān ḫuṭbe ḳırāᵓat eyleye, ᶜaraḳriz u Ḫuy-gerde olup tekellüm eyledigi kelimātı tekrār u iᶜāde eylemeyüp bilā-tevaḳḳuf u teᶜlaṣüm ᶜibāret-i selīse vü taᶜbirāt-ı laṭīfe itmām-ı ḫuṭbe idince īstāde olup fāriġ olınca celse-i Yesīr'e daḫī eylemezdi. Ve bir vaḳitde Ḫorāsān kārbānı ile Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu cānibine maḥmil-bend-i ᶜazīmet olup Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu ḳudūm-ı Saḥbān'dan ḫaberdār ve meclisine iḥżār ve kelimāt-ı belāġat-āmīzini istimāᶜ ḳaṣd idüp tekellümüne emr-i Saḥbān daḫī tekellüme iḳtidārıma vesile olan ᶜaṣāmı getürüñ diyü ᶜaṣāsını ṭaleb-i itbāᶜ

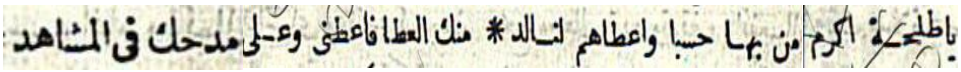
[151] Muᶜāviye daḫī bu meclis meclis-i emīrü'l-müᵓminīndür. ᶜAṣāyı N'ylersen ᶜaybdur didiklerinde Saḥbān Mūsā ᶜaleyhi's-selām Rabbü'l-ᶜālemīnüñ muḫāṭabı oldıġı ḫālde ᶜaṣāsı destinde idi. Ol vaḳitde Mūsā ᶜaleyhi's-selām ᶜaṣāyı neylerdi didikde Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu ḫande-künān bir ᶜaṣā getürüñ, buyurdılar. İttibāᶜ daḫī bir āḫer ᶜaṣā getürüp dest-i Saḥbān'a ṣundılar. Ve Saḥbān pāyı ile çurpūb gitdi. ᶜAṣāmı isterüm, didi. Ve ᶜāḳıbet kendi ᶜaṣāsını iḥżār eylediklerinde alup ḳıraᵓāt-ı ḫuṭbeye īstāde ve ṣalāt ẓuhurdan vaḳt-i ṣalāt-ı ᶜaṣra ḳarīb olınca tekellüm idüp vaᶜẓı mütemādī oldı. Ve eṣnā-yı

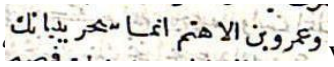
vaᶜẓda kendīden taḥiḥ ü suᶜāl ve tereddüd ü tevaḳḳuf u infiᶜāl ẓuhur itmeyüp her ne güne naṣḥa şürūᶜ eyledi ise itmām u ikmāl idüp bu ẕikr olınan ḥālet kendiden zāᵓil olmadı. ᶜAḳıbeti Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu kifāyet ider dimek içün desti ile işāret Saḥbān daḫī kelāmumı ḳaṭᶜ eyleme diyü işāret eyleyüp Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu ey Saḥbān, vaḳt-i ṣalāt fevt oluyor didikde Saḥbān ṣalāt işte emāmuñdadur. Biz ḥālā ṣalāt u taḥmīd u vaᶜᶜīddeyüz diyüp Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu yā Saḥbān sen aḫṭāb-ı ᶜArabsın naẓīrüñ yoḳdur diyü ṣenā Saḥbān daḫī ᶜAcem ve ins ü cinüñ daḫī aḫṭabiyüm diyü mübāhāt u iᶜtinā eyledi. Ve Saḥbān'uñ ḫuṭbe-i belīġasından biri budur. ان الدنيا دار بلاغ

والآخرة دار القرار ايها الناس فخذوا من داركم لدار مقركم ولا تهتكو
استاركم عند من لا تخفى عليه اسراركم واخرجوا من الدنيا قلوبكم
قبل ان تخرج منها ابدانكم ففيها حييتم ولغيرها خلقتم ان الرجل
اذا هلك قال الناس ماترك وقالت الملائكة ماقدم لله اباؤكم قد مو
بعضا يكون لكم ولا تخلفوا كلا فيكون عليكم

yaᶜnī ey ḳavim, çünki dünyā dār-ı belāġ u memer ve āḫirete dār-ı ḳarārdur. Dār-ı memerüñüzde dār-ı ḳarāruñuzda fāᵓideli ᶜamel taḥṣīl idüp esrārıñuz ḫafī vü pinhān olmayan Bārī Teᶜālā ḥużūrında ᶜırż u nāmūsuñuz perdesini hetk ü derīde itmeyüp dünyādan ebdān u ecsādıñuz ḫurūc itmezden muḳaddem ḳalbüñüzi iḫrāc

[152] yaᶜnī dünyāya muḥabbet ü meyli terk idüñ. Gerçi dünyāya gelüp müctemiᶜ oldıñuz. Lākin dünyādan ġayri şey içün ḫalḳ olındıñuz. Taḥḳīḳ bir ādem vefāt eyledikde nās ne miḳdār māl terk eyledi diyü suᵓāl ider. Ve melāᵓike-i kirām pederleriñüz ᶜinda'llāh maḳbūl olıcaḳ ne miḳdār ᶜamel ile geldi dirler. İmdi baᶜżı mālıñuzı cevaḫire ṣarf eyleyiñüz ki dār-ı ḳarārıñuzda size fāᵓide-mend ola. Ve cemᶜī māluñuzı vereşeye terk eylemeyiñüz ki size faḳaṭ vezri ᶜāᵓid olur ve Saḥbān ṭalḥatü'ṭ-ṭalḥāt dimekle maᶜrūf olan

Ṭaḥa bin ᶜAbdu'llāh el-Temimī medḥinde bu beyitleri inşā eylemişdür. behāᵓ ḥasen maᶜnāsına ve ḥaseb kişinüñ mefāḫir-i ābāsında ᶜad eyledigi şeref maᶜnāsınadur. Ve baᶜżılar insanuñ ḥasebī dīnidür didi. Ve baᶜżılar mālıdur, didi. Ve ibni Sekīt ḥaseb u kerem insanuñ kendi nefsinden ḥāṣıl ṣıfatlardur. Ve ābāsında şeref olmaḳ lāzım degüldür. Ve şeref ü mecd pederi ṭarafından sirāyet ider, didi. Ve talid māl-ı ḳadīm ve aṣlı olup ṣāḥibi yānında mevcūda gele ki ṭārinuñ nāḳīżidür. Meᵓāl-i maᶜnā-yı beyteyn: Ey ḥaseb ü kerem ü māl ṣāḥibi olanlaruñ ziyāde ḥasebi vü kerīmi olup kendi mülkinde tevellüd ü ẓuhūr iden mālı ziyāde iᶜṭā vü inᶜām idici ṭalḥ saña lāyıḳ olan iᶜṭā vü iḥsāndur. Sen iᶜṭā ile baña daḫī lāzım olan inda'n-nās senüñ medḥüñdür. Ben daḫī müşāhede seni medḥ ü şenā iderüm dimek olur. Ve Ṭalḥa'ya bu beytleri inşād eyledikde ya Saḥbān benden her ne ṭaleb idersen iḥsān iderüm, didi. Saḥbān daḫī feres ü redd ile falān ḳaṣrı iḥsān eyle didikde Ṭalḥa ḥayf saña yā Saḥbān ki benden keremi kendüñ ḳadr ü himmetüñe göre ṭaleb eyledüñ. Eger benüm himmet ü menziletime göre ṭaleb eylemiş olsañ saña fereslerimüñ ve ḳasrlarımuñ mecmūᶜnı iḥsān iderdüm diyüp maṭlabı olan feres ü ḳaṣrı iᶜṭā eyledi. Ve feres ü ridā şaḳr ile kemiyyet miyāmında bir levn ile mülevven feresdür. Ve Mūmāileyh Ṭalḥa eṭ'Ṭalḥātü Ṭalḥa el-Ḫayr ve Ṭalḥa el-Feyyāż daḫī tesmiye olınup ṣaḥābe-i kirām rıḍvāna'llāhu Teᶜālā

[153] ᶜaleyhim ḥażerātından ibtidā-ı hicret idenlerden ve ᶜaşere-i mübaşeredendür. Raḍıya'llāhu ᶜanhum ecmaᶜīn ve ᶜAmr bin Ehtem senüñ beyānuñla siḥr eyledi ẓanneyledüm. Yaᶜnī manṭıḳ faṣīḥüñ ve maᶜānīyi ᶜibārat-ı beliġa vü

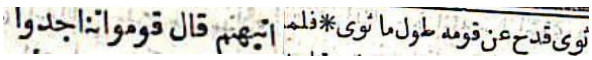
taᶜbirāt-ı faṣīḥa ile iẓhār u tedḳīḳ eyleyüp siḥr meşābesinde bir maᶜnāyı nice elfāẓ-ı laṭīfe ile edā eyledi dimek olur. Mūmāileyh ᶜAmr bin Sinān ele Hātem ibni Semi Temīmi Manḳırı olup Sinān'uñ miyān-ı ᶜUrban'da yevmü'l-kelāb dimekle maᶜrūf olan rezmde ş eniyesi yaᶜnī oñ dişi münkesir olup Hātem kesr-i şeniye maᶜnāsına olmaġla Ehtem ile telḳīb olınmışdur. Ve Manḳır Temīm'den Ebū Ḥayy olup Manḳır bin ᶜAbīd bin Ḥarb bin ᶜAmr bin Kaᶜb bin Saᶜd bin Zeyd Münāte bin Temīm'dür. Ve Mūmāileyh ᶜAmr Benū Temīm'üñ zamān-ı cāhiliyet ve İslām'da kibār u sādāt u ḫuṭebā vü şuaᶜrāsından belīġu'l-ḳavl ü faṣīḥü'l-kelām u süḫan-ı senc-i nādiredān oldığından mā-ᶜadā ḥüsn ü cemāl ṣāḥibi olmaġla mükeḫḫal tesmiye eylemişlerdi. Ve mezbūr ᶜAmr ile Zeberḳān bin Bedrü'l-Fezārı Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ meclis-i şerīflerine dāḫil ve şeref-i İslām ile müşerref olmışlardur. Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām ikisine daḫī ikrām buyururlar idi. Ve bir gün ᶜAmr Zeberḳān'uñ aḥvālinden suᵓāl buyurdıḳlarında ᶜAmr yā Resūlu'llāh Zeberḳān ḳavmi miyānında muṭāᶜ u nāfiẓü'l-kelimeteyn ü tekellüme ḳādir ve kendüye istinād u intisāb iden ḳavmi ḥıfẓ u ḥimāye ider diyü vaṣf eyledikde Zeberḳān bu rütbe-i şenāya ḳāniᶜ olmayup yā Resūlu'llāh ᶜAmr benüm ḫıṣāl-ı ḥamīdemden bu ẕikr eylediginden berter ḫıṣāluma vāḳıfdur. Lākin baña ḥased eyleyüp ketm eyledi didikde ᶜAmr va'llāh yā Resūlu'llāh Zeberḳān ḳalilü'l-meruᵓ vü ḍayḳu'l-mebrek yaᶜnī ḳalīlü'l-māl ve leᵓimü'l-ḥāl u aḥmaḳu'l-vālid olup muḳaddimā faḳīrü'l-ḥāl u ġınā vü şerveti ḳarībü'l-ᶜahd bir ādemdür ve va'llāh medḥ ü şenāsında kāẕib olmayup ẕemm ü ḳadeḥinde ṣādıḳum ve ben bir ādemüm ki Zeberḳān'dan rāżı iken maᶜlūmum olanuñ aḥseni ile medḥ eyledüm. Ve şimdi ġażabnāk olup maᶜlūmum

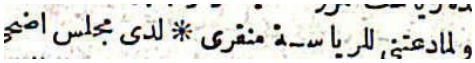
olanuñ aḳbeh ile meẕemmet eyledüm didikde Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretleri

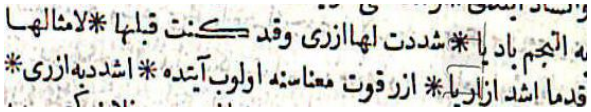
[154] ان من البيان لسحرا buyurdılar. Bu hadīṯ-i şerīfi ṣāḥib-i meşārıḳ ᶜAlī kerema'llāhu veche rivāyet itmek üzere Buḫārī'den naḳl u ẕikr ider. Lākin Buḫārī'nüñ taḫrīci ᶜAbdu'llāh bin ᶜAmr rivāyet itmek üzeredür. Ve maᶜnā-yı şerīfinde ḳavim iḫtilāf idüp baᶜżılar medḥ-i murāddur. Zīrā beyān-ı manṭıḳ-ı faṣīḥ ile żamīrinde olanı iẓhār u tefhīm olup fehme siḥr ıṭlāḳ olınur ki ḥiddet teᵓṣīri olup ḳalb-i sāmiᶜ-i seriᶜan ḳabūl ve meyl u siḥrden müteᶜaccib oldığı gibi beyāndan daḫī müteᶜaccib olmaġla siḥr-i müşābihesindedür yāḫūd meṯelini itbānda ᶜaciz nümāyān olmaġla siḥre müşābih olur. Ve ḳavim müttefiḳdür ki ḥattā ṣūrete bāṭılda taṣvīr ü irāᵓet baṭılı ṣūrete ḥaḳda taṣvīr ü irāᵓet aᶜlā-yı derece-i belāġat u feṣāḥatdür. Ve baᶜżıları murād-ı ẕemmdür, zīrā siḥr-i ḳalb altun gibi ẓāhiri bāṭınına muḫālif olur. Bāṭılı ḥaḳ ṣūretinde irāᵓet itmekden ᶜibaretdür. Ve beyān-ı keṯret kelām u nifāḳ maᶜnāsınadur. Zīrā peyġamberimüz ᶜaleyhi's-selām ḥażretleri *el-ḥāyāᵓu ve'l-ᶜayyu şuᶜbetāni min'el-īmān*[24] buyurdılar diyüp bu ḥadīṯ-i şerīf-i medlūli ile ẕemm olmasına ẕāhib oldılar. ᶜAy beyānuñ żıddıdur. Yaᶜnī tekellüme ᶜadem-i ḳudret maᶜnāsına olup bizāᵓ ḫayātuñ ẓıddı ve faḥş maᶜnāsına olup falān bizāᵓü'l-lisāndur dirler. Lākin ṣaḥīḥī ḳul oldur zīrā ḳavl-i şaniyenüñ mebnāmı beyān-ı nifāḳ maᶜnāsına olmaḳdur. Bu mahallede ise ḫilāf ẓāhirdür. Ve Zeberḳān'uñ ismi haṣīn olup ᶜimāmesi zerdarınuñ olmaġla Zeberḳān tesmiye eylediler. Ve Zeberḳān maḥżarumūndan olup maḥżarum cāhiliyetde ve İslām'da inşād şuᶜarā-ı yedine dirler. Ve Ḥasān bin Ṣābit ve Lebīd bin Rabīᶜa vü Nābaġaᵓ beni Caᶜde daḫī

[24] Utanma ve ayy imanın iki şubesidir.

maḥżarumundandur yāḫūd maḥżarum tesmiye olınmaġa baᶜiş küfrden münḳaṭıᶜ ve İslām'a muttaşıl olmalarıdur yāḫūd nüzul-ı Ḳurān-ı Kerīm ile şiᶜrleri revācdan ḳalup iᶜtibārları sāḳıṭ u ḳāṣır oldığıdur. ᶜİtabī ẕikr ider ki Aḥnef bin Ḳays ile mūmāileyh ᶜAmr bin el-Hatem ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri meclisine ḥāżır olup Ḥażret-i ᶜÖmer mezbūrlara riyāset-i velāyet tevcīhi içün iḫtiyār u imtiḥān buyurdıḳda Benū Temīm daḫī müctemiᶜ ü ḥāżır bi'l-meclis olup Aḥnef bu beyti inşād eyledi ki

[155] saḳaṭāt Aḥnef'den maᶜdūddur. ṣuvi mekānda iḳāmet maᶜnāsına olup tenācüd muḳātele maᶜnāsınadur. Meᵓāl-i maᶜnā-yı beyt: ᶜAmr ḳavmine reᵓs ü vāli oldığı müddetde ḫamr tevaḳḳuf u maḥallinde yaᶜnī Ḫam'da iḳāmet eylemiş idi. Ve bu güne taᶜcīz ü menᶜden ṣoñra yevm-i ḳıtālde ḳavmine gelüp düşmen ile muḳātele vü muḥārebe idiñüz diyü emr ü iḳdām ider dimek olup ᶜ Amr cevābında yā Aḥnef bizler ve sizler ol vaḳitde reᵓy-i cāhiliyetde olup faẓīlet ü siyādet cāhil ü nā-dān olanlar içün olup ḫūnlarıñuzı rīzān u zināñuzı seby u istirḳāḳ eylemiş idüñ. Şimdi Allāhü'l-ḥamd dār-ı İslām'da olup faẓl u şeref-i ḥalīm olanlar içündür. Hemān Bārī Teᶜālā sizi ve bizi maġfiret eyleye diyüp Aḫnef'e ġalebe eyledikde riyāset-i ᶜAmr ve müteᶜayyin olup bu beyitleri inşā vü inşād eyledi.

 ezr ḳuvvet maᶜnāsına olup āyetde *eşūdd debe ezr* vārid olup eşedd żahrī ile tefsīr olınmışdur. Ve falān kimseye muᶜāvenet eyledüm diyecek yirde āzeret falānā dirler. Ve ḳadem kesr-i ḳāf u sükūn-ı dāl ile ḳademden isim olup ism-i zamān ḳalınmışdur. Meᵓāl-i maᶜnā-yı beyteyn: Vaḳtāki

ḳabile-i Menḳar beni riyāset içün anuñla necm żiyādār u münevver olur. Meclise daᶜvet eyledi. Ben ol riyāset içün żahr mı şedd-i ḳuvvete vü ḳudretümi ol riyāsetle ziyāde eyledüm ki bu riyāsetüñ emṣāline ḫaylī zamāndan berü şedd-i āzār u dāmen-dermiyān idüp icrā-yı riyāsete taḳayyüd ü ihtimām iderdüm dimek olur. Ve mümāileyh ᶜAmr'uñ kelām-ı pend-āmīzindendür ki ḥilmi ile cehlini redd u defᶜ iden kimse ḫalḳuñ eşcaᶜīdür. Zīrā cehlden berter düşmen olmaz. Ve ḫamrı mübālaġa ile ẕemm ü ḳadeḥ iderdi. Ḥattā zamān-ı cāhiliyetde daḫī taḥrīm ve ḳavmini şürbden menᶜ iderdi. Nitekim muḳaddemā ẕikr olınan Aḥnef'üñ beytinden münfeḥim olur. Ve zamān-ı cāhiliyetde ḫamrı menᶜ idüp ey ḳavim, ne olaydı ᶜaḳl iştirā olınmaḳ olaydı. Zīrā heyç ᶜaḳıldan enfes ü ṭayyib bir şey yoḳdur. Ve ᶜacebdür ki

[156] nūş mey idenler ḥamiḳī aḳçesiyle eşteri ve kendi reʾslerine idḫāl ve şiyāb-ı fāḫirelerin ḳayʾ ile telvīṯ iderler, dirdi. Mümāileyh elli yedi senesinde irtiḥāl-ı dār-ı beḳā eylemişdür. Raḥmetu'llāhu وان الصلح بين بكر وتغلب انما تم برسالتك ve ḳabile-i Bekir ile ḳabile-i Taġlib miyānında ittifāḳ u ṣulḥ senüñ risālet ü mübāşeretüñle vāḳiᶜ u tamām oldı ẓanneyledüm. Bekir ve Taġlib Benū Vāʾil'den bir ḳabiledür ki ikisinüñ eşrefi olan Kelīb'i Cesās ḳatl u firār eyledikde Kelīb'ün birāderi Mühelḥel ḳabile-i Cesās ile muḥārebeleri iki ḳabile fenā bulınca mütemādī ve ᶜuẓamāyı ḳabileteyn ḳatl olınup Mühelhel ḥarbdan fāriġ u müteżaccir ü ḫālleri ḳabilesine rāhī olup ḥurūba bādī Bessūs olmaġla bu ḥurūba ḥarbü'l-Bessūs tesmiye eyledikleri muḳaddemā ẕikr olınmışdur. Çünki eşrāf u sādāt-ı ḳabileteyn ḳatl olınup iki ṭarafa daḫī kemāl-i mertebe żaᶜf ṭārī oldı. Taᶜb-ı ḳabileteyn muṣālaḥaya raġbet ve kendi meliki vü şāᶜiri İmruʾu'l-Ḳays'uñ ceddi olan Ḥāriṯ bin ᶜAmr bin Muᶜāviye el-Kündī'ye aḥvāllerinden şikāyet idüp

süfeḥā vü edānīmız ümerā vü şürefāmuza ġalebe vü ḳavī żaᶜīfi ifnā vü ihlāk eyledi. Bize ᶜināyet ü merḥamet idüp üzerimize bir melik taᶜyīn eyleyesiz ki ḳavīlerimüzden aḫz-ı intiḳām ve meẓālimi refᶜ ü defᶜ ve ḳabileteyn miyānında mütemādī olan muḥāṣame vü ḳıtālı muṣālaḥa vü müsālemeye tebdīl eyleye. Biz daḫī ol melike şütür u güsfendler virüp ikrām u emrine rām oluruz. Lākin ḳabilelerimüzden olmasun ki baᶜżı ḳabile rażı olup inḳiyād ve baᶜżı muḫālefet ü ᶜinād idüp ḥarb u ḳıtāluñ ᶜadem inḳıṭāᶜna bāᶜiṣ olur diyü recā eylediklerinde Ḥāriṯ bin ᶜAmr mürācaᶜatlarına müsāᶜade ve bi’ẕ-ẕāt kendi muṣālaḥaya mübāşir ve ṭaraflarından risālet ve miyānların ıṣlāḥ ve ḳabileteyne kendi melik olup Benī Ġassān’dan olan mülūk-ı Şām ile muḥārebe vü muḳāteleye ḳabileteyni işġāl eyleyüp miyānlarından muḫāṣame mürtefīᶜ u ber-ṭaraf oldı. Mūmāileyh Ḥāriṯ bin ᶜAmr bir melik-i celīl elḳadr refīᶜş-şān u ᶜaẓīm ileyhüme olup ekl elmerār dimekle şöhret-şiᶜār idi. Ve merār żem mīm ile bir ācı nebātdur ki şütür ekl eyledikde

[157] lebleri açılup mürtefīᶜ ü ġāyet ḳuvvet ü ḥiddet kesb idüp bākırane taḥammül ider. Ve lāḳab-ı mezbūr ile müleḳḳab olmasına sebeb budur ki mülūk-ı Şām’dan Ziyād bin Hebūle fırṣata müteraṣṣad olup Ḥāriṯ bin ᶜAmr ḥamye-endāz oldıġı maḥallede emvāl u eşyā vü nisā vu ẓuᶜafāyı terk ve cenk-āver ᶜasker ile Baḥrin nām beldeye rāhī ve eşyā vü nisvān oldıġı menzilde rezme ḳadar bir ferd mevcūd olmadıḳda ibni Hebūle aḫẕ-ı intiḳāma fırṣatı ġanimet ᶜadd idüp leşker ile hücūm ve emvāl u eşyāyı nehb ü ġāret ve zenānı sebī vü istirḳāḳ ve melik-i Ḥāriṯ’üñ zevcesi olan Hind binti Ẓālim’i daḫī esīr idüp bu muṣībet-i ᶜaẓīme ẓuhūrı Ḥāriṯ’e vāṣıl olup bulındıġı menzilden maṭiyye-süvār ve ibni Hebūle ile muḳāteleye ᶜazīmet ü şitāb eyledi. Lākin ḥālā ibni Hebūle ne ṭarafdadur aḥvāl ne güne oldı diyü istiᶜlām içün Sedūs bin Sinān ile Ḫalīᶜ bin Vehbī irsāl anlar daḫī

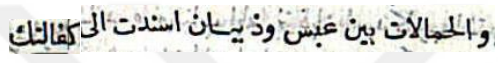
kendi menzilleri ṭarafına şitāb ve ibni Hebūle'yi ḫamyegāhlarında bulup aḫşām olınca bir maḥallede tevaḳḳuf u iḫtifā baᶜde miyān-ı ᶜasker ibni Hebūle'ye dāḫil ve ibni Hebūle oldığı maḥalle vāṣıl ve emvāl u eşyālarını nehb ü taḳsīm eylemişler. Ve bir vechle Ḥāriṣ ṭarafından hücūm ider ḫavfı olmayup herkes ᶜāleminde olup daᵓb-ı ᶜArab üzere mirbāᶜ yaᶜnī ḫamyegāh-ı Ḥāriṣ'e āteş īḳād itdirüp münādīlerinde itdirdi ki her kimse bir yük heyzüm getürüp bu merbaᶜda īḳād olınan āteşe ilḳā iderse bir ölçek ḫurmā iḥsān iderüm diyüp herkes birer yük heyzüm getürüp Ḥāriṣ'üñ cāsūsları Sedūs ve Ḫalīᶜ daḫī heyzümi ilḳā ve temiri aḫz itdiler. Ve āteş-kede-i Nemrūd miṣāl şuᶜle-i ateşküre-i nāre resīde vü peyveste olup iẓhār-ı sürūr eylediler. Zīrā her cend ki ṭāᵓife-i ᶜUrbān aḫz-ı ġanāyim vefī re vü ḫışmına ġalebe ide, iḳād-ı nār ile iẓhār-ı surūr iderler. Çünki cāsūs-ı Ḥāriṣ olan Ḫalīᶜ aḥvāl-i düşmene bir miḳdār vāḳıf oldı. Bu rütbe vuḳūf-ı kifāyet ider diyüp ḥārına ricᶜat u şitāb eyledi. Lākin Sedūs bu miḳdār ıṭṭılāᶜ mānicᶜ olmayup ibni Hebūle'nüñ aḥvāl u evżāᶜna kemāl-i mertebe ıṭṭılāᶜ kūşiş

[158] ve dāmen ḫamyeye dāḫil ibni Hebūle'nüñ tekellümüni istimāᶜ idecek mertebe nezdīk ü nigeh-bānlar ḫilālinde īstāde vü āşināyı muᶜāmele ile birinüñ devişine destini vażᶜ eyleyüp kendüyi nekhabānlardan iraᵓet eyledikde bilinmesine tāriki-i şeb mānicᶜ olup ol kimse Sedūs'e kimsin, didi. Sedūs daḫī falān nigeh-bānum diyüp ibni Hebūle ṭarafına çeşm u gūş oldıḳda gördigi ibni Hebūle Ḥāriṣ'üñ zeni Hindi meclise iḥżār ve der-aġūş u teḳbīl u mülāᶜabe idüp baᶜde yā Hind zevceñ Ḥāriṣ ayā şimdi ne ḥāldedür ve ḥaḳḳında ne mülāḥāẓa idersin didikde Hind yaḳīnen maᶜlūmumdur ki seni aḫz-ı intiḳām içün ṭalebden fāriġ olmayup Şām'a hücūm ve mülevven u münaḳḳaş ḳaşırlarıñı taḫrīb ü emvāliñi ġāret ider. Ve öyle müşāhede iderüm ki ḥālā şeybān fārisleriyle nīze bāzı

iderek senüñ üzeriñe gelmededür. Ve Ḥāriṣ şütür merār-ḫ̱ʷār gibi ḳuvvet ü ḥiddet ṣāḥibi olup düşmānlıgından iḥtirāz olınmalıdur diyü ibni Hebūle'ye cevāb-dāde oldı. Binā'en-ᶜaleyh Ḥāriṣ eklü'l-merār ile telḳīb olındı. Ve Sedūs istimāᶜ ü aḥvāle vāḳıf olup ricᶜat eyledi. Rivāyet-i uḫrāda ibni Hebūle Hind'e Ḥāriṣ'e muḥabbetüñ ne rütbedür diyü su'āl Hind daḫī Ḥāriṣ'e olan buġż u adāvetüm bir kimseye yoḳdur. Ve Ḥāriṣ gibi ḫufte vü bī-dār iken ṣāḥib-i feräset u ḥazem bir ferdi müşāhede eylemedüm. Ve ferāsete müteᶜalliḳe ḥikāyātı besyār olup ez-cümle her çend ki ḫufte olmaḳ murād ide. Baña bir kāse şīr-i ṣāfi āmāde vü pesterine ḳarīb bir maḥalle vażᶜ ile diyü emr ben daḫī me'mūr oldıġum veche üzere edā-ı ḫidmet iderdüm. Yine bir gün ḫ̱ʷābında olup ᶜadet-i maᶜhūde üzere bir kāse şīr seyr āmāde ve bir ṭarafına vażᶜ ve kendüm Ḥāriṣ'e ḳarīb bir kūşede ḳarār u bī-dār olmasına intiẓār üzere iken bir mār-ı siyeh ejder miṣāl kāseye teveccüh ve şīrden nūş u zehrini baḳīyye-i şīre ḳey' ve bir ṭarafa rāhī oldıḳda inşā'llāh Ḥāriṣ bī-dār u şīr-i zehir-nākı nūş ben daḫī çekdigim ġamı ferāmūş iderüm diyü feraḥ-nāk u müntaẓır iken Ḥāriṣ bī-dār olup yā Hind ḳanı şīr, didi. Ben daḫī fi'l-ḥāl kāseyi ṣundım ki nūş idüp helāk

[159] ola alup nūş idecek maḥallede istişmām ve kāseyi zemīne çarpup pāre pāre eyleyüp yā Hind mār-ı siyeh ne ṭarafa rāhī oldı, didi. Ben daḫī mār görmedüm, didüm. Kiẕb u durūġ idersen diyü beni muvāḫeze eyledi didikde Sedūs ḫıyānet zene daḫī vāḳıf u nigeh-bānları ḫ̱ʷāba varınca bir ṭarafda tevaḳḳuf baᶜde esb-süvār u şitābān-ı bārgāh Ḥāri ṣ'e varup me'āl-i maᶜnā-yı beyt: Dehşet ü ḫavflarından tevaḳḳuf idemeyüp ḥaḳīḳate ḥāle vāḳıf degül iken ᶜacele vü sürᶜat ile saña gelüp ẓann ile vāḳıf oldıḳları kelimāt-ı maẓnūne bī-ifāde eylediler. Ve ben geregi gibi

aḥvāle vāḳıf ve yaḳînen maṭlaᶜ olup geldüm dimek olup müşāhede vü istimāᶜ eylediğiñi tebliġ eyleyüp Sedūs naḳl iderken Ḥāriṣ kemāl-i ġażab ve ġażabından bî-ḫoş olup zemînden merāre didikleri nebātı ceyyide vü ekl iderdi. Ve çünkü Sedūs'uñ kelāmı resîde-encām oldı. Ḥāriṣ kendüye gelüp gördi ki ḳatı vāfir merāre ekl eylemiş. Bināᵓen-ᶜaleyh eklü'l-merār dimekle şöhret-yāb oldı. Baᶜde ibni Hebūle üzerine hücūm u muḳātele vü ġalebe ve hezm ü perîşān ve neḥib-i emvāl ve geregi gibi düşmenden aḫẕ-ı intiḳām idüp ᶜAmr'ı āḫir olınca ḳabile-i Bekir ve Taġlib'e melik oldı.

ve ḳabile-i ᶜAbbās ile ḳabile-i Ẕübyān miyānında vāḳiᶜ olan ḳıtāluñ diyet ü ġarāmetlerini Ḳavvādesinüñ kefāletüñe isnād u ḥaml eyleyüp miyānlarını muṣālaḥaya saᶜy u ihtimām idüp senüñ mübāşeretüñle müsāleme ḥuṣūl-pezîr oldı ẓanneyledüm. Ḥamālāt cemᶜ-i ḥamāle olup ḥamāle bir kimsenüñ bir ḳavim içün diyet ġarāmetden taḥammül itdigi māla dirler. Ve muḳaddemā ve Ḳays bin Züheyr inmā istiᶜān bedhātuñ fıḳrasında ḳabile-i ᶜAbbās ile ḳabile-i Ẕübyān miyānında ḥurūb-ı keşîre vāḳiᶜ u mütemādî oldığı ẕikr beyān olınmışdı. Ol ḥurūbuñ pek aṣl u menşeᵓ budur ki ḳabile-i ᶜAbbās eşrāfından olan mezbūr Ḳays bin Züheyr Mekke-i Mükerreme'de bî-meṣel ü bî-hemtā bir zerre iştirā ve ḳabilesine gelüp seyyid Benî ᶜAbbās olan ᶜammi Rabîᶜa bin Ziyād müşāhede

[160] Ḳays'dan ġaṣb eyleyüp Ḳays ġażabından kendiye müteᶜallik olan ḳavim ve etbāᶜ u emvāli ile terk-i diyār u aḳrabāsı olan ḳabile-i Ẕübyān ṭarafına ᶜatf-ı ᶜinān ve Ẕübyāniye'nüñ seyyid ü şerîfi olan Ḥamal bin Bedir bin Ḥaṣîn ve birāderi Ḥuzeyfe bin Bedir Ḳadum Ḳays'dan minnetdār ve ikrām u iᶜzāz ile civārlarında bir cāy-ı feraḥ-fezā gösterüp Ḳays ḳarār eyledi. Ve Ḳays'uñ ᶜUrbān miyānında muᶜteber u küḥayl tesmiye

eyledikleri esbānı bisyār olup ez-cümle Dāḥes nāmında bir esb tek-āveri var idi ki veşb ü tazīde bī-naẓīr ü cilve vü ḥareketde ᶜadīmü'l-miṣl olup Dāḥes ismiyle müsemmā olmaġla bāᶜiṣ benevīr-i būᶜddan Ḳarāveş nāmında bir şaḫṣuñ Celvā dirler. Bir mādiyānı olup yine ḳabile-i mezbūreden Ḥaṭv nāmında bir kimsenüñ Ẕü'l-aḳāl dimekle nām-āver bir esbi olup ḳaṭan mādiyāne çekmeyüp bir ferdüñ çekmesine daḫī rażı olmamaġla ve bir ṭarafa rāhī ve esb ḫamyegāhda ḳalsa ḳavim ü etbāᶜna muḥāfaẓasına tenbīh-i ekīd iderdi. İttifāḳan bir gün mezbūrlar dāᵓb-ı ᶜUrbān üzere giyāh tedārikine bir çerāgāh ṭarafına rāhī ve Ḥavṭ'uñ iki duḫteri olup pederi rāhī oldıḳda Ẕü'lᶜaḳāl'ı reseni ile gezdirirler iken Ḳarāveş'üñ Celvā nāmında olan mādiyānı esbi müşāhede vü şitāb ile nezdīk-i esbe gelüp iştiḥāsından tebevvül esb daḫī heyecān ile mādiyāna hücūm eyledikde ḫamyegāhda mevcūd olan bir nāyān ᶜArab ḫande vü ḳaḥḳaha ve duḫterler istiḥyā idüp farṭ-ı ḥayālarından żabṭ u rabṭa ᶜadem-i iḳtidārlarından esbe küşād ve esb daḫī ḳażā-ı vaṭar u defᶜ ārzū eyledi. Baᶜde Ḥavṭ çergāhdan menziline ricᶜat ve esbüñ çeşmānına naẓar u diḳḳat eyleyüp ḥaẓāḳat u ferāset ile ḳażiyye maᶜlūmı ve Ḥavṭ ġāyet tenezzüḫü vü teng-i ḥavṣala olup ġażabnāk u benevīr-i būᶜ cemᶜ ü muvāḫeze ve Ẕü'lᶜaḳāl'uñ ābı iżāᶜat olındıġına rıżām yoḳdur. Sizlerden ṭaleb iderüm didikde benevīr-i būᶜ defᶜ-i fitne içün bizüm bu ḳażiyyede medḫalümüz yoḳdur. İşte Celvā ne ḥālüñ var ise gör diyü tebere-i ẕimmet eylediklerinde Ḥavṭ Celvā'nüñ çār-pāyını rabṭ u bend ve destine bir miḳdār

[161] ḫāk alup Celvā'nuñ raḥmına destini idḫāl ve raḥmda olan āb Ẕü'lᶜaḳāl ile ḫāki alūde baᶜde iḫrāc idüp kān-ı raḥmı veledden taḫliye eyledi. Lākin sūd-mend olmayup Celvā'dan pederi Ẕü'lᶜaḳāl gibi bir küre-i bī-naẓīr tevellüd eyleyüp pederinden ḳaṭᶜan farḳ u temyīz olınmazdı. Çünki Celvā ṣāḥibi Ḳarāveş küreye mālik oldı. Nāmını Dāḥes

tesmiye eyledi. Zīrā Dāḥes idḫālü'l-yedīn u ifsād maᶜnāsına olup Ḥavṭ ellerini idḫāl u ifsād eyledigine bināᵓen Dāḥes didiler. Ve baᶜde zamān Ḳays bin Züheyr Benī Yerbūᶜa hücūm ve malların nehb ü ġāret ve baᶜżısını seby ü istirḳāḳ idüp ḥīn muḥārebede bir esbe beni derimden iki mernā süvār ve mecmūᶜ-ı esbānı sebāḳ u güzār ve bir cānibe firār iderlerken Ḳays müşāhede ve farṭ-ı şitābına taᶜaccüb ve ol iki şaḫṣa nidā idüp sizlerden esīr eyledigüm eşḫāṣı azād ideyüm, eger bu esbi baña virürseñüz, didi. Anlar daḫī rażī ve ol esb ki Dāḥes idi. Ḳays'a teslīm eyleyüp Ḳays bu sebeble Dāḥes'e mālik olmışdı. Ve Benī Yerbūᶜ merdden bire batın olup Yerbu bin Ḳayẓ bin Merre bin ᶜAvf bin Saᶜd bin Ẕübyān'dur. Ve Ḳays Ẕübyānyān ile bir miḳdār zamān sākin olup Dāḫes'üñ farṭ tāzısı Ẕübyānīleri iᶜcāb ve reᵓs-i Ẕibānyān olan Ḥuzeyfe'nüñ Ġaberā nāmında bir esbi olup Ẕübyānlardan iki kimse münāzaᶜa ve biri eger bu esbler müsābaḳa olınsa Ġaberā Dāḥes'i sebāḳ ider. Ve biri Dāḥes Ġaberā'yı sebāḳ ider diyü muᶜāraża ve her ḳanġı senüñ müddeᶜāsı ẓuhūr iderse āḫerden on nāḳa aḫẕ itmek üzere mebāḥeşe vü muḳāvele eylediler. Rivāyet-i uḫrāda Dāḥes ve Ġaber Ḳays'uñ ve Ḥaṭār ve Ḥanfāᵓ Ḥuzeyfe'nüñ olup dördi birden müsābaḳa vü ceri olındı. Bir rivāyetde Dāḥes ü Ġaberā Ḳays'ıñ olup faḳaṭ ikisini müsābaḳa olındı. Lākin rivāyet-i evlā ki Dāḥes Ḳays'uñ ve Ġaberā Ḥuzeyfe'nüñ olmaḳ üzeredür, ṣaḥīḥadur baᶜde ol iki şaḫıṣ mebāḥeşelerin Ḥuzeyfe'ye iᶜlām Ḥuzeyfe daḫī rıżā-dāde ve Ḳays'a gelüp ifāde eylediklerinde Ḳays rāżı olmayup ben bu maḳāmda ġarībü'd-diyār u misāfir māḳūlesiyüm ve esb ṣāḥib

[162] yalñuz ben degülüm. Benden ġayrīnüñ esbine mübāḥaşe idüñ. Zīrā Ẕübyānbān ẓālim ü ġaddār bir ḳavimdür diyü müdāfaᶜa ve ol kimseler ibrām ve biz Ḥuzeyfe'den meᵓẕūn olup bu ḳavl üzere ḳarār virildi didiklerinde va'llāh Benū Ẕībyān bizüm

üzerimüze āteş-i şer ü fitne işʿāl ider diyü ḫᵛāh nā-ḫᵛāh mübāḥaṣe iden şaḫışlar Ḥuzeyfe'ye varup yā Ḥuzeyfe esbleri tecrübe idelüm. Lākin bu ādamlara onar nāḳa-ı semīn çoḳdur, bir miḳdār tenzīl idelüm, didi. Ḥuzeyfe daḫī ʿināḍ u tenḳīṣe rıżā-dāde olmayup Ḳays iġżāb-ı Ḳays daḫī Ḥuzeyfe eger esbüñ ismi sebāḳ iderse on beş nāḳa vireyüm diyüp birbirine raġmen ziyāde ve āḫir-kār yüz nāḳa virmege ḳavl ü ḳarār ve bir emīn kimseye nāḳaları ibdāʿ ve müsābaḳa olınacaḳ maḥalli yüz ġalve yaʿnī yüz oḳ menziliñe her bir menzil dört yüz kez olmaḳ üzere mesāfe taʿyīn ve esbleri maḥall-i maʿhūde irsāl ve iki ʿArab baḥādırı süvār ve bir bir cānib-i ḳabileye şitāb u tāzīye iḳdām eylediler. Lākin seyyid-i ḳavim olan Ḥuzeyfe'nüñ birāderi Ḥamal bir şebe girye el-Münẓir perdaḫte itdirüp ḳavminden birḳaç şaḫṣa esblerüñ güzer idecekleri rāha ḳarīb bir keminde müteraṣṣıd ve Ḳays'uñ esbi Dāḥes Ḥuzeyfe'nüñ esbi Ġaberā'yı sebaḳ eylemiş müşāhede iderseñüz Dāḥes'üñ seyr-i rāhına şebhi vaż ve īḫāf u remīde idüp şitābına mānic ve Ġaberā Daḥes'i sebaḳ u tecāvüz ve Dāḥes bir vechle Ġaberā'ya resīde olmaḳ iḥtimāli ber-ṭaraf olınca mümānaʿatdan ṣoñra sebīlen taḫlīye idüñ diyü tenbīh ü irsāl eylemişdi. Çünki Dāḥes Ġaberā'yı sebaḳ-ı fāḥiş ile sebaḳ u kemīngāha vāṣıl oldı. Müteraṣṣıd olan ʿUrbān Dāḥes'i irāʾet-i şebe ile remīde ve giri teveccüh eyledikde ʿUrbān şitābdan menc ve Ġaberā gelüp Dāḥes sebaḳ u baʿīd oldıḳda Dāḥes'e müsāʿade olınup ḳabileye ibtidā Ġaberā baʿde Dāḥes geldi. Lākin öñdil emānet vaż olınan şaḫış ḥīleye vāḳıf olup Ḳays ve emānet olan nāḳaları ḥıfẓ iden kimse yā Ḥuzeyfe Dāḥes sebaḳ eyledi.

[163] Ve küzendiger maʿlūm oldı. Sebaḳı baña teslīm eyle diyüp Ḥuzeyfe ḫudʿamuz maʿlūm olmış diyü mümānaʿat idemeyüp yüz nāḳayı Ḳays'a teslīm eyledi. Baʿde

Ḥuzeyfe'nüñ ḳavminden bir cemāᶜat Ḥuzeyfe'yi taᶜbīr ü muᵓāḫeze ve senüñ esbüñ sābıḳ iken Ḳays'a cemāl-i mevᶜūdı teslīm ve kendiñe beyne'l-ḳavm naḳīṣe vü şeᵓn iṣbāt eyledüñ diyüp Ḥuzeyfe'ye fiᶜlinden nedāmet gelüp bir fırḳa daḫī tesliye-baḫş olup kişiye iᶜṭā eylediginden rücūᶜ eylemek ᶜayb oldıġından mā-ᶜadā bir fitne-i ᶜaẓīmeye bādī olur. Ve Ḳays saña bir emr-i şerīf ü mekremetde ġālib olmadı ki müteᵓellim ü ġam-nāk ola. Sen esb-i esbi sebāḳ u güzer itmekle senüñ ẕatuña ḳaṭᶜan naḳīse ve Ḳays'a şeref gelmez diyü defᶜ-i fitne içün ᶜāḳılāne ḫayli nuṣḥ u pend eylediler. Lākin teᵓṯīr itmeyüp oġlı Mālik'i Ḳays'dan nāḳaları istirdād içün irsāl Mālik daḫī Ḳays'a varup pederüm Ḥuzeyfe nāḳaları ṭaleb ider zīrā bizüm Ġaberā sābıḳa iken senüñ öñdil aḫẕ itmek vażᶜ-ı bī-maᶜnīdür diyü muᵓāḫeze Ḳays ᶜadem-i müsāᶜade iẓhār ve Mālik ġażab ile Ḳays'uñ ᶜırżını hetk ü nā-sezā güftāre āġāz u şetm ü düşnām eyledikde Ḳays mużṭarib ve elemnāk olup nīzesi dū-dest ve Mālik'e ḍarb u ṭaᶜn u ḳatl eyleyüp ḳabile-i Ḳays olan ᶜAbbās ile ḳabile-i Ḥuzeyfe olan ẕīyān tecemmuᶜ ve defᶜ-i şer u fesād içün Ḥuzeyfe'ye dīṯ Mālik'i edā Ḥuzeyfe daḫī aḫẕ u fitne mündefīᶜ oldıḳda Ḥuzeyfe'nüñ ḳavminden müfsid ü şerīrler Ḥuzeyfe'ye hezār māᶜlāyāni kelām ile jājḫāy olup Ḥuzeyfe muṣālaḥaya nādim ve Ḳays ile muḳātele şürūᶜ-ı ḳaṣd Ḳays daḫī ḳavim ve etbāᶜyla maṭiyye-süvār u tebdīl-i menzil ve fürsān-ı ᶜUrban'uñ bahādır u cenk-āverlerin cemᶜ ve muḥārebeye müntaẓır oldıḳda Ḥamal ve Ḥuzeyfe ḳabileleri olan Ẕübyān ile Ḳays üzerine hücūm ve ḫurūb u ḳıtāl nicesinin ve şühūr mütemādī ve ᶜaḳıbet Ḳays'uñ birāderi Mālik bin Züheyr ḳatl olınup Ḳays ve Mālik'üñ ᶜammi olan Rabīᶜa bin Ziyād ki Ḳays'uñ Mekke-i Mükerreme'de iştirā eyledigi zırhı ġaṣb ve Ḳays'uñ terk-i diyār itmesine bāᶜiṯ olmışdı. Mālik ḳatl olındıġı vaḳte

[164]gelince muḥārebeye müdāḫale itmeyüp ᶜuzlet eylemişdi. Lākin birāder-zādesi Mālik ḳatl olındığına kemāl-i mertebe müteᵓellim olmaġla ol daḫī Ḳays'a imdād ve Ẕī banyān ile muḳāteleye āġāz idüp bu beytleri inşād eyledi.

من كان مسرورا بمقتل مالك * فليات نسوتنا بوجه نهار * يجد النساء

حواسر يندبنه * بالصبح قبل بلج الاسحار * افبعد مقتل مالك بن زهير * ترجو النساء عواقب الاطهار

meᵓāl-i maᶜnā-yı ebyāt: Mālik ḳatl olınmasından mesrūr olanlar gelsünler. Bizüm zenlerimüzi beyāż-ı nehārda müşāhede eylesünler ki tebellüc-i esḥārdan muḳaddem niḳāb-ı derīde sine-çāk u kāsefetü'l-vech-i nedeb nevḥa vü feryād ider maᶜāniye iderler. Ayā Mālik bin Züheyr'üñ ḳatlinden ṣoñra bizüm zenānımuz ḥayżdan ṭāhire oldıḳlarında şevherleriyle muᶜāmele-i zevciyeti recā vü meᵓmūl iderler mi itmesünler. Zīrā biz Mālik bin Züheyr'üñ iftirāḳıyla mātem-zede oldıkdan ṣoñra ẕevḳ u rāḥat itmek iḥtimāl degüldür dimek olur. Tebellüc-i seḥer seḥerüñ żiyādār ve maşrıḳ olmasından ᶜibāderet olup zenlerimizi nedeb ü nevḥa ider müşāhede iderler dimekden murādı daᵓb-ı ᶜArab budur ki bir ḳabileden bir şaḫıṣ ḳabile-i āḫerden birini ḳatl eylese maḳtūluñ ḳabilesi ḳātili ḳatl ile aḫẕ-ı ṣār itmeyince zenleri nevḥaya mübāşeret itmez. Pes beyt-i mezbūre gelsünler, zenlerimüzi nevḥa ider, müşāhede eylesünler dimek biz daḫī Mālik'i ḳatl ideni ḳatl eyledük dimek olur. Ve beyt-i ṣāniyede bi'ṣ-ṣubḥ-ı ṭulūᶜ ḳabl tebellücü'l-esḥār mıṣrāᶜna iᶜtirāż olınmışdur. Ṣubḥ ṭulūᶜ-ı fecrden ṣoñra ẓuhūr ider mıṣrāᶜndan ise müstefād olan ṣubḥ ṭulūᶜ-ı fecrden maḳdem olmaḳdur. Ve bu iᶜtirāżuñ menᶜi daḫī mümkin olup bu güne cevāb virildi ki subḥdan murād maḳtūl olan Malik'üñ evṣāfından vāżıḥ olan ḥaḳ ola. Yaᶜnī zamān-ı ḳable ṭulūᶜ-ı elfecr Malik'üñ evṣāf-ı cemīlesini taᶜdād u nedebe eyledikleri ṣubḥ gibi vāżıḥ u nümāyāndur dimek olur. Beyt-i ṣāni ile ᶜarużiyyūn

ᶜaruż baḫr-ı tavīle ḍarbına dāḫil oldığı gibi ḥazf dāḫil olmasına istidlāl iderler. Ve ḥazfden murād maḳbūża olan mefāᶜilden sebebüñ zevālīdür.

[165] Ve bu ḥazf ḳalīl u ġayr-ı müstaᶜmeldür. Ve ḳabż-ı ḫāmis sākini ḥazfe dirler. Mefāᶜil'iden yādır sebeb iki ḥarfli kelime olup iki ḳısımdur. Ḫafīf-i ḳad gibi ve ṣaḳīllik gibi tafṣīli inşāʾllāhu ātīde gelür. Baᶜde ḳabileteyn miyānında eyyām-ı ḥurūb u ḳıtāl mütemādī olup aᶜẓam ḳıtallarınuñ biri muḳaddemā ẕikr olınan yevmü'l-hebāʾdur. Ve bu ḳıtāla bāᶜiṣ Dāḥes olmaġla (اشأم من داحس) diyü şeʾmetde ḍarb-ı meṣel olınur. Ve iki ḳavim miyānında ḫuṣūmet mütemādī olsa vāḳiᶜ beynehüm ḥarb-i Dāḥes ü Ġaberāʾ dirler. Vaḳtāki ḳıtāl mütemādī vü ricāl helāk oldı. Ḳays ḳıtāldan melūl u ḥayret-zede olup ḫālleri ṭarafına rāhī ve Rabīᶜa bin Ziyād vefāt idüp ḳabileteynden ᶜuẓāma vü eşrāf ḳalmayup iki ṭarafdan nice dil-āverān u bahādirān ḳatl olınup ᶜacz nümāyān oldı. Ḥāriṣ bin ᶜAvf Merri ile Harem bin Sinān Elmeri ḳabileteyn miyānına dāḫil muṣālaḥa vü müsālemelerine teşmīr-i sāḳ ihtimām u ḥamālāt tesmiye olınan diyetleri Ḥāriṣ taḥammül ü iᶜṭā eyledi. Mezbūr-ı Harem Züheyr bin ebi Selmān şāᶜirüñ muḥibb ü ṣıddıḳıdür. Ve Harem'üñ pederi Sinān bin Ebi Ḥārişe bin ᶜAvf bin Saᶜd bin Ẕübyān'dur ki Benī Merre'dendür. Ve Ḥariṣ bin ᶜAvf bin Ebi Ḥārişe bin Merre bin Şibe ᶜAyyaẓ bin Merre olup ṣāḥib-i ḥamālāt dimekle maᶜrūfdur. Ve bu muṣālaḥa ḥaḳḳında mezbūr Züheyr bin ebi Selimī bu beyti inşād eylemişdür.

تداركتما عبسا وذبيان بعدما * تفانوا ودقوا بينهم عطر منشم meāl-i maᶜnā-yı beyti: Ḥāriṣ ile Harem'e ḫiṭāb idüp ḳabile-i ᶜAbbās ile ḳabile-i Ẕübyān ḳana bulup mużmeḥıl u miyānlarında menşem-i nām Merrāʾnuñ ᶜıṭrī daḳ u seḥḳ olındıḳdan ṣoñra yaᶜnī ḳabileteyn miyānında

şol rütbe ḳatli bisyār oldı ki kān-ı ʿıṭr menşem ile kendilerin taʿṭīr eylemişlerdi. Bundan ṣoñra siz ḳabileteyni tedārik ve miyānlarını cemʿ ü ıṣlāḥ eylediñüz dimek olur. Aṣmaʾī ’den menḳūldur ki menşem Mekke-i Mükerreme’de sākin ʿaṭṭāre bir zen olup her çend ki Benū Ḫazāʿa ki ḳabile-i Azad’dan bir ḥaydur. Ve Benū Cerhem ki Yemen’den bir ḥay olup İsmaʿīl ʿaleyhi’s-selām’uñ aṣhārıdur. Bunlar muḳātele ḳaṣd idenler menşemüñ ʿıṭrı ile kendilerin

[166] taṭyib ü taʿṭīr iderlerdi. Ve miyānlarında ifrāṭ ile ḳıtāl vaḳiʿ ve maḳtūlleri bisyār olup menşemüñ ʿıṭrī ile teşāʾüm olınup(اشأم من عطر منشم) diyü şer-i ʿaẓimde ḍarb-ı meṣel olındı. (بينهم عطر منشم) daḫī meṣeldür. Bu beyit daḫī Züheyr bin Ebi Selmān’uñ olmaḳ üzere mervīdür

* تدار كتما عبسا وقد تل عرشها * وذبيان اذ زلت باقدامها النعل tel ʿarşa dimek zāl ḳavām emre maʿnāsına olup meṣeldür. Ve bu muṣālaḥada gerçi Harem’üñ medḫali vardur. Lākin evlā vü āḫiran Ḥāriṣ bin ʿAvf himmetiyle olup diyetleri iḥsān ve iki ḳavim miyānını ırżāʾ u ıṣlāḥ eylemişdür. Ve sebeb budur ki bir gün Ḥāriṣ bin ʿAvf Ḫārice bin Sinān’a yā Ḫārice teeḥḥül u tezevvüc murād iderüm. Baña münāsibe bir dūşīze maʿlūm kimdür diyü istiʿlām Ḫārice daḫī Benī Ṭayy’dan Evs bin Ḥāriṣ bin Lām’uñ duḫterānını taʿrīf ü sevḳ idüp Ḥāriṣ esb-süvār ve Ḫārice ile Evs cānibine teveccüh ve Evs’üñ menziline vāṣıl ve Evs’i muʿāyene vü selām-dāde olup Evs ʿaleyke’s-selām yā Ḥariṣ diyüp ḥāl u ḫāṭrın suʾālinden ṣoñra sebeb-i ḳudūmından istiʿlām ve Ḥāriṣ daḫī senüñ duḫterānuñdan birini tezevvüc ve dāmāduñ olmaḳ ārzūsıyla geldüm didikde Evs ġażab u ʿitāb ile benüm duḫterüm yoḳdur diyüp menziline dāḫil Ḥāriṣ melūl u maḥzūn menzilgāhına ricʿat eyledi. Lākin Evs’üñ ḳabile-i ʿAbbās’dan ʿaḳīle bir zeni olup Evs’i müteʿabbis müşāhede

ve sebebinden istiḳṣā Evs daḫī şürefā-yı ᶜArab'dan Ḥāriṣ bin ᶜAvf gelüp benden duḫter ṭabıyla vażᶜ-ı küstāḫı ve beni iġżāb eyledi didikde zen-i Evs'i taᶜbīr vāy şevher tünd-ḫū duḫterimi seyyid-i ᶜArab'a tezvīc itmeyüp kimüñle çift itsek gerekdür diyü pend-i āġāz Evs'i muᶜāmelesinden pīşmān eyledikde Evs ey zen-i nādiredan kelāmuñ ḥaḳdur. Lākin emr fevt oldı. Şimden ṣoñra çāre nedür, didi. Zen daḫī çaresi esbiñe süvār ve Ḥāriṣ'e der-pey ve resīde olup yā Ḥāriṣ bana mülaḳatuñ ḥāl-i ġażabuma müṣādefe eyleyüp saña vażᶜ nā-sezā eyledüm. ᶜAfv u menzilimüze ᶜavdet ile maṭlabuña müsāᶜade iderüm diyü iᶜtizār eyle. Çünki kerīm ḳavimdür ᶜAzer'üñ

[167] ḳabūl ve ricᶜat ider diyü taᶜlīm Evs daḫī der-pey Ḥāriṣ'e şitāb u resīde olmaġa iḳdām u ircāᶜına ihtimām idüp gitdi. Ḫārice naḳl ider ki Evs'üñ bu güne vażᶜ-ı küstāḫı itmesinden Ḥāriṣ münfeᶜil ve bana daḫī ġażab-nāk u sürᶜatla ṭayy-ı rāh iderdi. Eṣnā-yı rāhda ve rāma naẓar-endāz olup Evs'i şitāb ile gelür müşāhede eyleyüp tefeṭṭun eyledüm ki Evs'üñ gelişi ḫayrludur. Hemān-dem yā Ḥāriṣ Evs ṭarafumuza müteveccih-devān olup geleyor, didüm. Ḥāriṣ kemāl-i ġażabından ısġā eylemedi. Ḥāṣılı Evs bize resīde olup yā Ḥāriṣ bir miḳdār tevaḳḳuf ile saña ifāde idecegüm söz vardur, didi. Ḥāriṣ daḫī licām-keşīde ve kelām-ı Evs'e müntaẓır ve āmāde oldıḳda Evs zenüñ taᶜlīmi üzere iᶜtizār ve duḫterimi hezār şevḳle saña ᶜaḳd u nikāḥ iderüm diyü vaᶜd Ḥāriṣ daḫī menzil-i Evs cānibine ᶜatf-ı ᶜinān ve ḫargāhına nāzil Evs daḫī derūn-ı menzile dāḫil olup zinde duḫterlerin iḥżāra emr ve duḫter-i bozorg seni seyyīd-i ᶜArab olan Ḥāriṣ bin ᶜAvf'a nikāḥ itmek murād iderüm rāżı olur mısuñ didikde duḫterā-yı peder bana münāsib degüldür. Zīrā benüm ḥüsn ü cemālümde noḳṣān ve ḫūyı vü siriştümde bedlik vardur. Ḥāriṣ benüm ᶜammu-zādem degül raḥm u ḳarābetüme riᶜāyet idüp bed-rūyı vü sebiʾ

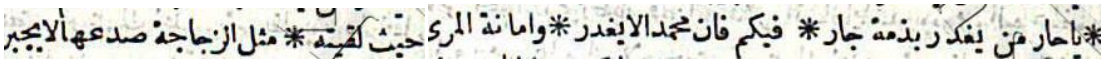
ilḫāḳ oldıġuma taḥammül ide. Ve beni diyār-ı āḫere getürecekdür. Senüñ hem-sāyeñ degül ki senden ḥicāb u istiḥyā ide. Hemān ednā bir şey baḥane ve beni taṭlīḳ idüp emş ālüm miyānında ḫacīl u şer-mend olurum diyü müsāᶜade eylemedikde Bāreka'llāh fek ey duḫter didi. Ve andan küçek duḫterine teveccüh aña daḫī ᶜarż ol daḫī duḫter-i bozorguñ cevābına ḳarīb cevāb virüp Evs duḫter-i küçügi daᶜvet ve ifāde-i merām eyledikde siz bilürsiñüz, didi. Evs daḫī ey duḫter senden bozorg olan hemşīreleriñe ᶜarż u ifāde eyledüm. Anlar müsāᶜade itmeyüp abā vü imtināᶜ eylediler, didi. Ve duḫter-i küçük ey peder benüm ḥüsn ü cemālüm kemālinde ve ṣanᶜat u maᶜrifetüm temām u ṭarafından nesībe vü ḥasībeyüm. Eger beni taṭlīḳ iderse lā eḫalefa'llāh ᶜaleyh yaᶜnī Bārī Teᶜālā Ḥāriṣe ᶜivaż iḥsān eylemesün diyü

[168] beddᵘᶜā eyledi. Ve bir kimsenüñ veledi yāḫūd mālı yāḫūd bir ᶜaziz şeyᵓi żāyīᶜ ü telef olsa Eḫlefa'llāh ᶜaleyh dirler ki Bārī Teᶜālā ol kimseye ᶜivaż iḥsān eylesün dimek olur. Baᶜde Evs duḫterine taḥsīn ü āferīn diyüp ḥużūrımıza bürūz ve Ḥāriṣ'e Helībe binti Evs'i saña tezvīc eyledüm, didi. Ḥāriṣ'e daḫī tezevvüc ü ḳabūl eyledüm diyüp bir ḫamye-i laṭīfe teheyyüᵓe vü taḫliye ve ol gice Ḥāriṣ'i ḥacletgāha idḫāl Ḥāriṣ daḫī hezār şevḳ u ġarām ile duḫterüñ bāġ-ı vaṣlından miyve-çīn olmaġa dāmen-der-meyān oldıḳda duḫter yā Ḥāriṣ peder ü biraderān civārında bu maḳūle ḥareket ḫilāf-ı ᶜaḳl u nāmūsdur diyü mümāneᶜet eyleyüp Ḥāriṣ ol an ḫamyeden bīrūn ve ḳıṣṣa-i bükā naḳl (والحركة مع البركه) diyor ḥalete emr u maḥmil-bend ve duḫter hudec-süvār olup vaṭana ᶜazīmet olındı. Lākin Ḥāriṣ ḳabilesine vuṣūle tevaḳḳuf itmeyüp eşnā-yı ṭarīḳde defᶜ-i ārzū ṭamaᶜyla baña yā Ḫārice sen rāhī ol biz bir miḳdār irḫāyı ᶜinān idelüm diyü teᵓḫīr ve rāhdan ber-ṭarafa çıḳup ben rū-be-rāh olmış idüm. Zamānında getirin de yine yola girüp

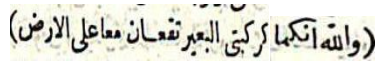
ḳafāmdan resīde oldıḳda yā Ḥāriṯ bu defʿa nāʾil-i merām olmışsuñdur, didüm. Vaʾllāh mümkin olmadı. Vaḳtāki taḳarrüb murād eyledüm. Duḫter ʿAdem-i müsāʿade ile bin cāriye-i celibe vü dāye-i müsibe degülüm ki eṣnā-yı ṭarīḳde ḳażā-ı vaṭar eyleyeseñ. Menzilliñe varup ḳavmüñe eşter ü güsfendler ẕebḥ ü żiyāfet tertīb ve emṣāl u aḳrānıma olan süri icrā ile baʿde gül-i zār vaslumdan gülçīn ü laʿl-ı ḥayāt-baḫşumdan reyyān u kāmbīn ol diyü menʿ eyledi didikde vaʾllāh yā Ḥāriṯ bu duḫterden ʿaḳl u kiyāset fehm olınup bir merd-i necīb ẓuhūr ider, didüm. Ve ṭayy-ı merāḥıl iderek belā dimeze vāṣıl ve ḳavim ü ḳabileye żiyāfet ʿaẓmi tertīb-i merāsim süri vü ḥacletgāha dāḫil ve ol ān yine birūn oldıḳda sebebinden suʾāl Ḥāriṯ daḫī müteḥayyirāne ey Ḫārice çünki duḫterüñ bezmine dāḫil ve ey duḫter murāduñ üzere tertīb sever ve ḳavmüme żiyāfet eyledüm. Şimden ṣoñra baḥāne ber-ṭarafdur didigümde duḫter yā Ḥāriṯ seni baña siyādet ü şeref ü ʿaḳl ile tavṣīf eylemişlerdi.

[169] Lākin ben sende bunları müşāhede eylemedüm, didi. Ben ne maʿnāya müşāhede eylemedüñ, didüm. Duḫter daḫī yā Ḥāriṯ ḳabile-i ʿAbbās ile ḳabile-i Ẕübyān birbirini ḳatl u ifnā iderken sende hīç ʿār u nāmūs yoḳ mıdur ki benümle muʿāmele-i zevcīyyet ve ẕevḳ u ṣafā itmek murād idesün, didi. Ben daḫī ey duḫter maʿlūmumdur, lākin çāre nedür, didüm. Duḫter daḫī çāresi varup iki ḳavim miyānına dāḫil ve her ne yüzden mümkin olursa ʿaḳd-i muṣālaḥa ile baʿde gülbenden kām-yāb ol didikde vaʾllāh bu duḫter ʿaḳl u himmet ṣāḥibesi oldıġında şübhem ḳalmadı, didüm. Baʿde Ḥāriṯ benümle ʿAbbās ve Ẕübyān ṭarafına rāhī ve miyānlarına girüp iki ṭarafdan maḳtūl olanları ḥesāb ve birbirine taḳāṣ ve faẓlası olan kavme Ḥāriṯ kendi mālından üç biñ şütür diyet ü ġarāmet virüp ıṣlāḥ-ı ẕātü'l-beyn ile şerr u fesādı refʿ ü izāle eyledi. Ve Ḥāriṯ Resūl-i

Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ zamān-ı saᶜādet-nişānlarına dek muᶜammer u şeref-i meclislerinde müşerref ve İslām'ı ḳabūl eyleyüp Peyġamber ᶜaleyhi's-selām Ḥāriṯ'üñ ḳavmini dīne daᶜvet içün Ḥāriṯ ile enṣārdan bir kimseyi irsāl buyurup Benū Saᶜlebe'den bir müşrik enṣāriyi ḳatl u şehīd idüp bu ḫaber-i mūḥiṯ Resūl-i Ekrem ᶜaleyhi's-selām'a resīde oldıḳda Ḥasān'a bu beytleri inşād eyle diyü buyurdılar.

ḥāri kesr-i rā ile muraḫḫam Ḥāriṯ olup Merre ecdād-ı Nebi ᶜaleyhi's-selām'dan Merre bin Kaᶜb bin Levi bin Ġālib bin Faḥr bin Mālik bin Ennażır bin Kenān bin Cezīme bin Mader ki bin İlyās bin Mażur binü'n-Naḍr bin Maᶜd bin ᶜAdnān'dur. Meᵓāl-i maᶜnā-yı beyteyn: Ey Ḥāriṯ sizde kimdür ki cār u ḥimāyesi iltizāmında olına ġadr eyleye taḥḳīḳ Muḥammed ᶜaleyhi'ṣ-ṣalatü ve's-selām ḥażretleri bir kimseye ġadr eylemez. Ve Merre'nüñ emānetine sen mülāki olup ihlāk eyledüñ ki emānet bir āb-gine gibidür ki inkisārı cebr ü iltiyām u ḳabūl eylemez dimek olur. Çünki Ḥāriṯ bu beytleri istimāᶜ eyledi. Müteᵓellim olup iᶜtiẕār-künān Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām ṭarafına maḳtūluñ diyetini yitmiş şütür irsāl ve Peyġamber ᶜaleyhi's-selām ḥażretleri ḳabūl

[170] olur. Baᶜde Harem ĭstāde olup yā Benī Caᶜfer çünki benüm ḥükümetüme rāżı olup ḥużurıma muḥākeme itmek içün ḥāżır oldıñuz yaᶜni sizüñ ikiñüz bir şütür zānūları gibidür ki defᶜaten zemīne vaḳiᶜ u nāzil olur. Ve her biriñüzde mevcūd olan şeref āḫirde daḫī mevcūddur. İkiñüz daḫī seyyid ü kerīm ḳavmisiz didikde Benū Harem āmāde eyledikleri şütür ü gūsfendleri naḥr ve ᶜaskere taḳsīm idüp iki ᶜammu-zādeler miyānında faẓl u meziyet iṯbāt ve birini āḫere tercīḥ

itmegi kerīh ᶜad eyledi ki miyānlarında ᶜadāvet mütāgede ve ḳıtāl u ḥurūb ẓuhūrıyla fitne vü fesāda bāᶜiṣ ola ve ᶜAlḳāme vü ᶜAmir rāżī vü memnūn olup menzillerine recfet eylediler. İnkimā ger ketbi elbaᶜīr meṣel olup iki şaḫıṣ miyānında müsāvat bulındıḳda ḍarb u īrād olınur. Rivāyet-i uḫrāda Herem (انتما كفرسى السيف) yaᶜni sizler bir seyfüñ ḥiddeti vü keskinligi gibisiz, didi. Zīrā rekbeti baᶜīr gibisiz dimiş olsa idi ḳanġımuz ṣāġ dizi ve ḳanġımuz ṣol dizidür diyü yine nizāᶜ iderlerdi. Rivāyet-i uḫrāda Herem miyānlarında muḥākeme itmeyüp serā taḫvīf ile iktifā ve ᶜAlḳāme vü ᶜAmir menzillerine bilā-mübāḥaṣe recfet eylediler. Ve aᶜṣa Herem beynlerinde muḥākeme ve ᶜAmir'i ᶜAlḳāme'ye tercīḥ eyledi zuᶜmıyla ḳaṣāᵓid-i keṣīre inṣād eylemişdür. Ve mūmāileyh ᶜAlḳāme bir kere Peyġamber ᶜaleyhi's-selām ḥażretlerinüñ meclis-i şeriflerine dāḫil ve İslām'ı ḳabūl ve bir kere ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥużūrına dāḫil olup müselmān vefāt eylemişdür, raḍıya'llāhu ᶜanhu ve ᶜAlḳāme'nüñ ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleriyle bir ḥikāye-i żarīfesi vardur ki ᶜAlḳāme Ḫālid raḍıya'llāhu ᶜanḥuñ ṣadiḳi olup Ḫālid ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb'a şebīh idi. Bir gice ᶜAlḳāme ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerine muṣādefe ve Ḫālid żann idüp muḳaddemā tafṣīl olındıġı vech üzere ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu Ḫālid'e Mālik bin Nüveyre'yi ḳatl ve zevcesini tezevvüc eylediginden ġażab u ceyşü'ş-şām riyāsetinden ᶜazl eylemişdi. ᶜAlḳāme Ḥażret-i ᶜÖmer'e Ḫālid olmaḳ zuᶜmıyla yā Ḫālid seni riyāsetden ᶜazl eylediler mi diyü suᵓāl Ḥażret-i ᶜÖmer daḫī neᶜam ᶜazl

[171] eylediler. Lākin bir iᶜānetüñ olmaz mı buyurdıḳlarında ᶜAlḳāme maᶜāẓa'llāh bizler Ḥażreti ᶜÖmer'e iṭāᶜat u inḳīyād üzere olup emrine imtiṣāl ve nehyinden ictināb idüp muḫālefet itmeyüz diyüp vedāᶜ eyledi. Çünki ṣabāḥ oldı. ᶜAlḳāme ᶜÖmer raḍıya'llāhu

ᶜanhu meclisine dāḫil ve Ḫālid meclisde ḥāżır olup Ḥażret-i ᶜÖmer yā ᶜAlḳāme bu gice Ḫālid ile mükāleme iden sen misün buyurdıḳlarında yā Ḫālid sen mi tebl̄iġ eyledüñ diyü muᵓāḫeze Ḫālid daḫ̄ı va'llāh yā ᶜAlḳāme bu şeb ben saña muṣādefe eylemedüm ve seni bu sāᶜat müşāhede eyledüm didikde ᶜAlḳāme müṣādefe eyledigi ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu olup Ḫālid ẓann u ġalaṭ eyledigine mutefettin olup yā emīre'l-müminīn ḫayrdan ġayri benden bir şey istimāᶜ buyurdıñuz mı diyü iᶜtizar-künān ᶜaf-ḫᵛāh oldıḳda ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu ḫayrdan ġayri şey istimāᶜ eylemedüm diyü taṣdīḳ ve nevāḥ̄ı-i Şām'dan Ḫavrān'a vāli naṣb u taᶜyīn buyurdılar. Ve şāᶜir-i meşhūr-ı Ḥaṭabeᵓ ᶜAlḳāme'yi bir ḳaṣīde ile medḥ ve ziyāreti ḳaṣd ile Ḫavrān'a maḥmil-bend u ḳable'l-vuṣūl ᶜAlḳāme raḍıya'llāhu ᶜanhu dār-ı beḳāya irtiḥāl eyleyüp Ḥaṭebeᵓ bu ḳıṭᶜayı inşād eyledi.

لعمری لنعم المرء من آل جعفر * بحوران امسی غیبته الجنادل وما کان بینی لو لقیتک سالما * و بین الغنی الا اللیال قلائل

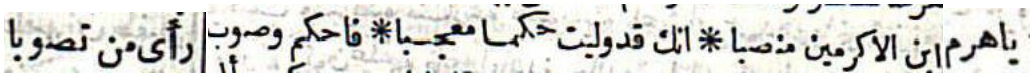
meᵓāl-i maᶜnā: Bārī Teᶜālā'nuñ beḳāsına iḳrārum ḥaḳḳıçün al-i Caᶜfer'den ne güzel ve eyü kimse idi. Ol kimse ki Ḫavrān'da büyük ṭaşlar kendüyi taġayyüb ü nā-bedīd eyledigi ḥālde giceledi. Ol kimseye mülāḳi olaydum benümle ġınā vü refāhiyet beyninde leyāli-i ḳalīleden ġayri bir şey ḳalmazdı. Ve Ḥaṭebeᵓ Ḫavrān'a ᶜAlḳāme'nüñ vefātından ṣoñra mevṣūlında ᶜAlḳāme mālınuñ bir sehmini kendüye vaṣiyyet eylemiş bulup aḫẕ u mesrūrā ᶜavdet eyledi. Ve mezbūr ᶜĀmir bin Ṭufeyl şāᶜir ü şücᶜān ᶜArab'dan miḳdām bir şaḫıs idi. Ḥattā Ebū ᶜUbeyde naḳl ider ki ᶜUkaẓ̄ılar ittifāḳı üzere fersān-ı ᶜArab'uñ mümtāz u fabḳı üç şaḫış olup biri Fāris Temīm ᶜAyīnete bin Ḫāriş bin Şeḥāb Seᶜlbi ki ṣayyādü'l-fevārisdir ve biri Fāris Rabī̄ᶜa Besṭām bin Ḳays'dur. Ve biri Fāris Ḳays mezbūr ᶜAmir bin Ṭufeylī'dür ki ᶜammu-zādesi Zeyd bin Ḳays ile Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teᶜala ᶜaleyh ve sellem

[172] ve iᶜtimād ḥāṣıl olacak şey viriñüz ki sizlerden emīn olup ḥükūmet idem. Ve falān gün geliñüz münāfere olınsun diyü defᶜ-i meclis idüp ᶜAlḳāme vü ᶜĀmir meclis-i Herem'den bīrūn ve birer maḥalle nāzil ve ᶜasker-i ᶜAlḳāme ḫamye vü ḫargāhlar vażᶜ-ı taᶜayyüş içün şütürler ẕebḥ u ṭabḫ ve ᶜaskeri iṭᶜām olınup yevm-i mevᶜūde müntaẓır oldılar. Ve ᶜĀmir bin Ṭufeyl Benū Mālik ᶜaskerini silāḥ u ālet ile esb-süvār bir maḥalle cemᶜ ve bī-ḫᵛab u rāḥat īstāde oldıḳlarında Benū Ġanī'den bir ᶜArab yā ᶜĀmir Benū Mālik'i esb-süvār ve müsellaḥ bu maḥalle cemᶜ itmeden murāduñ ᶜAlḳāme'nüñ ᶜaskeri Benū Alaḥuṣa eger tefāḫür içün ise anlar ḫamye vü ḫargāhlar vażᶜ ve şütür u gūsfendler ẕebḥ ve simāṭlar keşīde idüp iẓhār-ı ḥaşmet ideyorlar. Ve senüñ ᶜaskeriñi iṭᶜām idecek bir şeyᵓüñ bu ḳadar iḥtişām bu mıdur didikde ᶜĀmir beni ᶜamminden iki şaḫṣa ᶜAlḳāme ṭarafına varup ḳubbe vü ḫargāh ve dīñ u cemāl vesāᵓir esbāb-ı iḥtişāmı ne miḳdārdur. İḫṣā vü taᶜdād idiñüz diyü emr u irsāl anlar daḫī ḥaşmet ᶜAlḳāme'ye naẓar-endāz u maṭlaᶜ ve ᶜĀmir'e taᶜdād u beyān idenler ᶜĀmir daḫī yā Benī Mālik bugün ḥaseb cihetiyle mefāḫire vü iẓhār-ı ḥaşmet günidür. Benū Alaḥuṣ ne güne iẓhār-ı ḥaşmet eyledilerse siz daḫī muḳābele vü iẓhār-ı ḥaşmet idiñüz diyü tenbīh Benū Mālik daḫī emrine imtişāl ve ḳudretleri mertebe-i iẓhār-ı ḥaşmet eyleyüp yevm-i mevᶜūde muntaẓır oldılar. Birḳaç gün mürūr itdikde Herem ḫafīt ᶜĀmir'i daᶜvet ve nuṣḥa āġāz idüp yā ᶜĀmir senüñçün saña ve ḳavmüñe ḫayrlu bir reᵓy müşāhede vü mülāḥaẓa eylemişdüm. Ve seni bu günlerde menzilgāhuña ricᶜat ve münāfereden firār ider ẓanniderdüm. Zīrā sen bir kimse ile münāfere vü tefāḫür itmek istersin ki sen ve ḳavmüñ ol kimsenüñ abā vü ecdādı ile iftiḫār idersiz. Sende ne güne şeref u faẓl mevcūddur ki ᶜAlḳāme'de mevcūd olmayup sen ġālib ve ol maġlūb ola didikde ᶜĀmir Allāh içün senden merḥamet

ṭaleb ve suʾāl iderüm ki Benī ʿAlḳāme'ye tafḍīl idesin. Va'llāh eger ʿAlḳāme'yi baña tercīḥ u tafḍīl iderseñ andan ṣoñra benüm içün felāḥ u ḥayāt müteṣavver degüldür. İşte nāṣiyem ḳaṭʿ u bürīde ile mecmūʿ-ı mālımı aḫẕ u żabṭ ile hemān

[173] ʿAlḳāme'ye beni tercīḥ ile eger tercīḥ bir vechle mümkin degül dirseñ bāri ikimizi tesviye eyle diyü feryād u niyāz eyledikde Herem yā ʿĀmir ḫamyeñe varup istirāḥat eyle seni maġlūb olmadan taḫlīṣe göreyüm bir çāre mülāḥaẓa idebilür miyüm diyüp ʿĀmir ḫamyesine ricʿat ve Herem'üñ ʿAlḳāme'yi tafḍīl idecegine cezm idüp müteʾellim ve aḥvālinde mütefekkir oldı. Nāṣiye beyne'l-Urbān cebīn üzre olan müy ki ṭurredür. ʿAbd-i Memlūk'i azād murād eylediklerinde ḳaṭʿ iderler. Baʿde Herem Alḳame'yi serā daʿvet ve yā Alḳame va'llāh ben sende faẓl u şerefden bir şey bilmem ki ʿĀmir ile münāfere ve ol faẓl ile ʿĀmir'e tefāḫür idesün. ʿĀmir senüñ ʿammu-zādeñ ve pederi pederüñle biraderān ve ikisinüñ pederi Mālik olup ʿĀmir'üñ ġınā vü ṣerveti ve ḥüsn ü cemāli senden ziyāde vü berterdür. Sen ʿĀmir'e ne vechle rāciḥ u ġālib olurum ẓann idersen didikde ʿAlḳāme yā Herem Allāh için baña merḥamet eyleyüp ʿĀmir'i tercīḥ eyleme cemīʿ mālum fedā olsun. Bārī tesviye eyle didikde Herem yā ʿAlḳāme bir kere daḫī tefekkür u mülāḥaẓa ideyüm. Var rāḥatda ol diyü defʿ ve kendi ferzendlerini vü birāderlerini meclisine iḫżār eyleyüp ey ḳavim ben yarın ʿAlḳāme vü ʿĀmir miyānında muḥākeme vü muḳāvele iderüm. Sizler bir miḳdār şütür u gūsfend āmāde ve faṣl u ḥükm eyledigüm sāʿat bir fırḳañuz beş on şütür u gūsfend ẕebḥ ve ʿasker-i ʿAlḳāme'ye tevzīʿ ve bir fırḳañuz beş on gūsfend şütür ẕebḥ ve ʿasker-i ʿĀmir'e tevzīʿ idiñüz diyü emr u sipāriş idüp seḥeri meclis-i ḥükūmete cālis ve ʿAlḳāme vü ʿĀmir'i daʿvet anlar

daḫī ᶜaskerile ḥāżır u herkes ḥükümet-i Herem'e muntażır oldıḳda ᶜĀmir'üñ ᶜammu-zādesi Lebīd īstāde olup

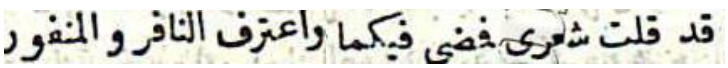
diyü

inşād eyledi. Ṣavb ḳal lehaṣebat dimekdür. Meᵓāli: Ey vālid ü vālidesi rütbe-i menzilet ciḥetinden ekrem olanlaruñ oġlı Herem taḥḳīḳ sen iᶜcāb ider. Ḥükme ḥükm ve vāli naṣb u taᶜīn olınduk. İmdi ḥükm eyle. Ve reᵓy-i ṣavāb olan kimseye iṣābet eyledüñ diyü ifāde ile dimek

[174] eyledi. Ve çoḳ zamān mürūr itmeyüp Ḥāriṣ vefāt eyledi raḍıya'llāhu ᶜanhu

ve Harem'üñ ḫīle ile ᶜAlḳāme vü ᶜĀmir'i ārżan eylemesi senüñ işāret u taᶜlīmüñle oldı ẓanneyledüm. Mūmāileyh Herem bin Ḥaṭiye bin Seyār el-Fezarī'dur ki ḥükkām-ı ᶜArab'dan bir ḥakīm olup sādāt u eşrāf-ı ᶜArab miyānında ḳażā vü ḥükümet idüp ḳażāᵓ ve ḥükümeti ḳabūl olınup baᶜżı münāferüñ āḫer üzerine faẓl u şerefle ḥükümeti redd olınmazdı. Ve münāfere iki kimse miyānında ḥaseb u faẓl ile muḥākeme maᶜnāsına olup münāfere muḥākeme ve nefer ġalebe maᶜnāsınadur ki nāfere ey ḥākime vü nefere ey ġalebe dirler. Ḥāṣılı iki şaḫṣ ḥaseb u neseb miyānında münāfere vü münāzaᶜa ẓuhūr ve her biri ḥaseb u şeref ve māl u riyāsetde rüchān iddiᶜā eylese Herem ḥükm naṣb olınup her ḳanḳısını āḫere tercīḥ iderse ḥaseb u şerefde ol ġālib ve āḫer maġlūb olurdı. Ve nefer ġalebe maᶜnāsına oldığı eᶜşānuñ ᶜĀmir bin Ṭufeyl'i medḥ ve ᶜAlḳāme'ye tercīḥ eyledigi beytden feḥm olınur.

pes nāfer ġālib u menfūr maġlūb maᶜnāsınadur. Ve Fezāre Ebū Ġaṭfān'dan Ebū Ḥayy olup Fezārete bin Ẕubyān

bin Baġiż bin Rayṣ bin Ġaṭfān'dur. Ve mūmāileyh ᶜAlḳāme bin ᶜAlaṣe bin ᶜAvf bin Alaḥūṣ bin Mālik bin Caᶜfer bin Kelāb'dur. Ve Aḥūs'uñ nāmı Rabīᶜa olup çeşmānı ṣaġīr olmaġla Aḥūṣ tesmiye olındı. Ve mūmāileyh ᶜAlḳāme Benū Ṣaᶜṣa'nuñ sādātından şāᶜir ü fāris bir merd-i dilīr idi. Ve mūmāileyh ᶜĀmir bin Ṭufeyl bin Mālik bin Caᶜfer bin Kelāb Benū Ṣaᶜṣaᶜdan olup ḳavminüñ sādātından şāᶜir ü fāris bir bahādır melᶜūn ve ᶜAlḳāme ile ᶜammu-zādeler ve miyānlarında münāfere ve ḥaseb u şerefde münāzaᶜa ẓuhūrına baᶜi ṣ Ebū ᶜUbeyde rivāyeti üzere budur ki bir gün ᶜAlḳāme ḳāᶜid oldığı ḥālde tebevvül iderken ᶜĀmir bin Ṭufeyl müşāhede idüp hīç bir vaḳitde bugün gördigüm gibi bir şaḫṣuñ ᶜavretini ḳabīḥ görmedüm diyü ᶜAlḳāme'yi tekdīr ᶜAlḳāme daḫī yā ᶜĀmir muᶜāyene eyledigüñ hem-sāyesine taḳarrüb u zinā eylemez diyü ᶜĀmir'e taᶜrīż ve kendinüñ şerīf ü seyyid

[175] olmasından kināye eyledikde ᶜĀmir ġażab-nāk olup yā ᶜAlḳāme senüñle şerāfet ü siyādetüñ ne münāsebeti vardur. Va'llāh pederimüñ Ḥabv nāmında olan esbi pederüñden eşherdür. Ve ᶜAnheb nāmında şütüri iᶜtibār u iştihārda senden ezyed ü aᶜlādur didikde ᶜAlḳāme yā ᶜĀmir esb ü şütür ile iftiḫār olınmaz. Ve esbi bir kimseden ᶜāriyyet aḫẕ idüp şütüri nāḳalarına çekmek içün ḳabile-i Kelb'den bir ᶜArab'dan istiᶜare baᶜde ġalebe vü ġaṣb ile ġadr eyledi. Lākin isterseñ münāfere idelüm, didi. ᶜĀmir daḫī isterüm didikde ᶜAlḳāme yā ᶜĀmir va'llāh ben muḥassin ü muttaḳiyüm ve sen fāsiḳ ü fācirsin. Ve ben ᶜahde vefā iderüm. Sen ġaddār u ᶜahd-şikensin benümle nice münāfere idebilürsin, didi. ᶜĀmir daḫī va'llāh ᶜAlḳāme ben senden ziyāde tek u tenhā bevādide geşt ü güẕār ve cemeller ẕebḥ ve nāsa ibāḥa vü iṭᶜam ve ᶜasker-i firavān'a hücūm u muḳātele iderüm diyüp ḥaseb u şeref u şecāᶜat u seḫā vü ṣadāḳatda münāfere ve her

ḳanḳısı rāciḥ ü ġālib olursa naṣb eyledikleri kimseye yüz şütür virmek üzere muᶜāhede vü ḳavl idüp ᶜAlḳāme Benū Ḫālid ᶜaskeriyle ve ᶜĀmir Benū Mālik ᶜaskerile maṭiyye-süvār olup ᶜĀmir bin Ṭufeyl ᶜammi ᶜĀmir bin Mālik'e varup ey ᶜamm münāferede baña iᶜānet eyle diyü niyāz ᶜĀmir mülāᶜib elesine daḫī yā ᶜĀmir beni terk eyle ve ne ḫālüñ var ise gördikde ᶜĀmir bin Ṭufeyl sen ᶜammimsin elbetde baᶜiṣ-i iftiḫār olacaḳ bir şeyi iḥsān eyle diyü ilḥāḥ u niyāz eyleyüp ᶜĀmir bin Mālik ibni Ṭufeyl'e naᶜllarını iᶜṭā ve yā ᶜĀmir bu naᶜllar ile mübāhāt u iftiḫār eyle ben bu naᶜllarla ḳırḳ kere rubᶜ-ı ġanāyim aḫẕ eyledüm, didi. Ve ᶜAlḳāme vü ᶜĀmir ᶜasker ile Ebi Sufyān ben ḥarb cānibine ᶜaṭf-ıᶜinān ve Ebi Sufyān'ı ḥükm naṣb idüp ḥaseb u şerefde her ḳanḳısını tercīḥ iderse ikisi daḫī rāżı vü ġālib olan Ebi Sufyān'a yüz nāfa virmek üzere ḥużūrında ᶜarż-ı merām eylediklerinde Ebi Sufyān miyānlarında ḫuṣūmet ve muḳātele ẓuhūr ider mülāḥaẓasıyla münāferelerini kerīh ᶜad idüp ḥükūmeti ḳabūl eylemedikde Herem bin Ḥaṭiyye bin Seyyār ṭarafına maḥmil-bend-i ᶜazīmet ü dāḫil-i meclis-i Herem oldıḳlarında Herem miyānıñuzda ḥükūmet iderüm. Lākin henüz ḥükm ü ḳażāma rāżı olmañuza iᶜtimād veṣī kam bu ḳadar vüṣūḳ

[176] ḥażretlerine gelüp yā Muḥammed eger İslām'ı ḳabūl idersem benüm içün ne vardur didikde Resūlu'llāḥ ᶜaleyhi's-selām ḥażretleri yā ᶜĀmir İslām'ı ḳabūl idersen sāᵓir müselmānāne ᶜaᵓid ü nāfiᶜ olan saña daḫī ᶜaᵓid ü nāfiᶜ ve anlara mużır olan saña daḫī mużır olur buyurdıḳlarında ᶜĀmir ḫabāṣet-i şiᵓār ben buña rāżı olmam. Senden ṣoñra emr baña tefvīż olınmaġa isterüm didikde Peyġamber ᶜaleyhi's-selām ḥażretleri yā ᶜĀmir ḫilāfet saña ve ḳavmüñe müyesser degüldür buyurdıḳlarında ᶜĀmir ṣaḥrā vü bādiye ḥükūmeti baña teslīm olınup derūn-ı Medine-i Münevvere yā Muḥammed senüñ

żabṭ u taṣarrufuñda olsun didikde Peyġamber ᶜaleyhi’s-selām ḥażretleri yā ᶜĀmir seni fursānuñ reᵓisi vü serdārı ideyüm buyurdıḳlarında ᶜĀmir-i melᶜūn ben ḥālā serdār-ı fursānum yā Muḥammed va’llāh ᶜArab’uñ fursān u peyādkānı ile Medine’yi māl-āmāl ve her naḫleye bir āasb rabṭ u bend itdireyüm diyüp meclis-i şerīflerinden birūn ve vaṭanına ricᶜat eyledi. Ve Peyġamber ᶜaleyhi’s-selām ḥażretleri ᶜĀmir’e varıbda bedduᶜā buyurup ᶜĀmir eṣnā-yı ṭarīḳde maṭᶜūn u bī-ṭāḳat olup Benū Selūl’den bir Merrāᵓnuñ menziline nāzil ve zebānı müntefiḫ ü pestān şāh gibi dehānında birūn olup hezār derd u ᶜadāb ile mürd oldıḳda etbāᶜı defn ve eṭrāf-ı ḳabrine meyiller vażᶜ ve birbirine peyveste vü muttaṣıl idüp ḥimāye vü ḥıfẓ ile birḳaç yüz ẕirāᶜ mekānı türbe eylediler. Mervīdür ki baᶜde zamān evlādından biri gelüp pederimüñ ḳabrini taẓyīḳ eylemişler, didi. Ve Selūl Hevāzan’dan bir ḳabile-i reẕile olup fi’l-ḥaḳīḳa Benū Merre bin Ṣaᶜṣaᶜ bin Muᶜāviye bin Bekir bin Hevāzan’dur. Māderlerinüñ ismi Selūl ve aña nisbet olınup reẕālet ü dināᵓet kesb eyleyüp Benū Selūl dinildi. Ḫattā ᶜĀmir melᶜūn Selūl’i bir Merreᵓnüñ menzilinde fütāde cāh ᶜaẕāb u ġudde-i cemel gibi gerdānında ṭāᶜūn ẓuhūr itmekle (غدة كغدة البعير وموت فى بيت سلولية) diyerek mürd oldı. Erbed melᶜūn daḫī vaṭanına vāṣıl olmazdan maḳdem ṣāᶜiḳa iṣābet idüp mürd oldı. Ve ṣaḥāḥ cevherīde mezbūr Erbed’i ᶜĀmir bin Ṭufeyl’üñ ᶜammi Rabīᶜa’nuñ ferzendi olup Lebīd bin Rabīᶜa’nuñ birāderi olmaḳ üzere meẕkūrdur.

[177] وجوابه لعمر وقد سأله عن ابيها كان بنفر وقع من اشارتك ve ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb radıya’llāhu ᶜanhu ḥażretleri Herem bin Ḫaṭibe’den ᶜAlḳāme ile ᶜĀmir bin Ṭufeyl’üñ ḥaseb u şerāfetde ḳanġısı ġālib idi diyü suᵓāl buyurdıḳlarında Herem’üñ cevābı senüñ işāret ü

taʿlīmüñle oldı ẓanneyledüm. Herem bin Ḫaṭibe ki tafṣīl üzere ʿAlḳāme ile ʿĀmir bin Ṭufeyl miyānında olan muḥākemesi ẕikr ü beyān olınmışdı. Bir gün ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerinüñ Herem'e muḥabbeti olmaġla yā ebā ʿÖmer u ʿAlḳāme vü ʿĀmir miyānında fī-nefsi'l-emr-i şeref ü faẕl nice idi. Ve ḳanġı ṭarafda faẕl u şeref ziyāde idi diyü suʾāl buyurdıḳlarında Herem yā emīrü'l-müʾminīn eger bu an daḫī birini āḫere tercīḥ ve faẕlı beyān eylesem iki ḳabile miyānında ḥarb u ḳıtāl ve fitne vü fesād ẓuhūr ider diyü cevāb virüp Herem'üñ cevābı ʿAmr raḍıya'llāhu ḥażretlerini iʿcab itmekle yā Herem ʿArab'uñ seni ḥükm-i naṣb u taʿyīn eyledikleri ḥaḳḳ u ṣevābdur buyurdılar. وان الحجاج تقلد ولايه العراق بجدك cedd feṭḥ-i cīm ile baḫt u saʿādet maʿnāsına olup meʾāl-i fıḳra: Ve Ḥaccāc vilāyet-i ʿIrāḳ senüñ baḫt u saʿādetüñle taḥṣīl eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Ḥaccāc bin Yūsuf bin Ebi ʿAḳīlü'ṣ-Ṣeḳfī'dür. Hevāzan'dan Ebū ḳabile olup ismi daḫī Saḳfī'dür. Ve nisbet olındıḳda yine Ṣaḳfī dirler. Ve mūmāileyh Ḥaccāc seffāk u ḫun-rīz olup ḳırḳ senesi toldı. Ve Ṭāʾif'de neşv ü nemā bulup baʿżı ruvāt ʿAnifvān ʿömründe muʿallim-i ṣıbyān ve nāmı Kelīb olmasını zuʿm ve bu ḳıṭʿa ile istişhād ider.

اينسى كليب زمان الهزال * وتعليمه سورة الكوثر * رغيف له فلكة مايرى * وآخر كالقمر الازهر

meʾāl-i maʿni: Āyā Kelīb zamān-ı faḳr u fāḳayı ve kūdekāne sūre-i kevṡeri taʿlīm eyledigi zamānı nāsı olur mı ki ol vaḳitde ṣıbyānuñ kendüye iʿṭā eyledigi nān-ı ṣaġīr ü kīrde muḫtelif olup baʿżısı nümāyān olmayacaḳ mertebe ṣaġīr ve baʿżı ḳamer-i müneyyer gibi tamām u mesʾidīr olup Kelīb'üñ taʿayyüşü ol muḫtelif nānlara münḥaṣır idi dimek olur.

Zīrā ṣıbyānuñ büyütı ṣaġīr ü kibr ü faḳr u ġınāda muḫtelif olup her ṣabī ḳudreti mertebe üstādlarına nān getürirler. Ve üstād anuñla taᶜayyüş

[178] ider. Ḥattā ruġfānu'l-muᶜallim emṣālden olup bir ḳavim miyānında iḫtilāf-ı ᶜulüvv ve ᶜaẓm u denāᵓetde tefāvüt fāḥiş olsa ruġfānu'l-muᶜallim ü iblü'ṣ-ṣadaḳa diyü ḍarb-ı mesel iderler. Baᶜde Ḥaccāc debbāġ olup debbāġ olmasına delīl kaᶜbe'l-asḳarı ile olan ḥikāyesidür ki Ḥaccāc vāli iken Mühelleb bin Ebi Ṣafere'nüñ Ḫavāric'den Azāraḳa dimekle maᶜrūf ṭāᵓife ile ḳıtāl u muḥārebesi müddet-i medīde münḳaṭıᶜ olmadıḳda Ḥaccāc Mühelleb ṭāᵓife-i mezbūre ile bu ḳadar zamān iṭāᵓle-i ḳıtāl itmek mücerred tekāsül ü tesāmüḥdür. Yāḫūd ᶜacz ü ᶜadem ḳudretüñdendür. Vālā bu mertebe taṭvīl-i muḥārebeye baᶜiṣ yoḳdur diyü muᵓāḫezeyi müştemil-i mektūb irsāl eyledikde Mühelleb sefīr Ḥaccāc'a ḫiṭāb idüp Ḥaccāc'a teblīġ ü ifāde eyledikde bir maḥallede şāhid ü ḥāżır olan ġāyb olanuñ maṭlaᶜ olmadıġına maṭlaᶜ u vāḳıf olur. Ḥaccāc aḥvālimüze ᶜadem ü ḳofından bu günā muᵓāḫeze ider, didi. Ve ᶜaskeri Mühelleb'den Kaᶜbe'l-asḳarı īstāde ve bu ḳıṭᶜayı inşād eyledi.

انا ابن یوسف غر من غرونکم * خفض المقام بجانب الامصار * لو شاهد الصفین حین تلا قیا * ضاقت علیه رحیبة

الاقطار * وراى معاودة الدباغ غنیمة * ایام کان مخالف الاقتار

meᵓāl-i maᶜna: Taḥḳīḳ sizüñ ġazā vü muḥārebeñüzden Ḥaccāc'ı büldān eṭrāfında ḫışb u reḫā ile asāyiş-i maġrūr eyleyüp muḳātelede tekāsül eylediñüz diyü muᵓāḫeze ider. Eger iki ṣaff birbirine mülāḳī oldığı vaḳitde müşāhede eylese aḳṭār-ı arżuñ üsᶜati Ḥaccāc'a tenük ve tār olup faḳr u fāḳaya mübtelā oldığı eyyāmda debbāġa varup debbāġat ṣanᶜatında olmaġı ġanīmet bilürdi dimek olup ebyāt-ı Ḥaccāc'a vāṣıl ve Kaᶜbe ġażab ve Mühelleb'e Kaᶜbi tarafına irsāl ideseñ diye mektūb irsāl eyleyüp Mühelleb aḥvāli Kaᶜbe ifāde ve gīce ḥafīt Kaᶜbi

ẓulm-ı Ḥaccāc'dan taḫlīṣ içün ᶜAbdu'l-melik bin Mervān ṭarafına irsāl ᶜAbdu'l-melik daḫī Kaᶜbi istinṭāḳ ve ebyātı inşād itdirdikde müteᶜaccib ü münbasıṭ olup Ḥaccāc'a recā-nāme taḥrīr ü żararı iṣābet itmek içün üzerine Ḳāsım ve Kaᶜbi mektūb ile Ḥaccāc'a irsāl ve ḥużūr-ı Ḥaccāc'a dāḫil oldıḳda yā Kaᶜb ve rāy muᶜavedetü'l-debbāġ ġanimet

[179] mıṣrāᶜnı ḳırāᵓat eyle, didi. Kaᶜb daḫī ey emīr va'llāh Azāraḳa ile olan muḥārebemizi ve bizi Mühelleb'üñ mehleke vü ḫaṭır-nāk maḥallere getürüp necātı temenni vü cān-ı şīrīni ḫālāṣa kūşiş idüp kemāl-i ıżṭırābımuzdan ḥicām veya ḥāᵓik olup böyle hevl-nāk mevżiᶜde bulınmaya idüñ diyü perīşān ḥāl oldığımuzı müşāhede eylemiş olsañ bize teraḥḥum iderdüñ diyü iᶜtizār güne ejej ḫāy oldıḳda Ḥāccāc yā Kaᶜb bu maḳūle kelimāt-ı ġayr-ı merbūṭa saña ḳaṭᶜan sūd-mend olmazdı. Lākin ᶜAbdu'l-melik bin Mervan'uñ recāsı redd olınmaz. Bu ān Mühelleb'üñ ṭarafına rāhī olup baᶜde'l-yevm ḥad-nā-şināslıġa taᵓib ol diyüp meclisden iḫrāc eyledi. Ve baᶜżı ruvāt bu ẕikr olınan aḳvāli inkār u erācīf şiᶜr olmasına ẕāhib olup Ḥaccāc'uñ pederi Yūsuf Celīlü'l-ḳadr ve ṣāḥib-i menzilet bir kimse olmaġla Ḥaccāc Tarūḥ bin Zenbāᶜ baᶜde ᶜAbdu'l-melik'e intisāb idince pederinüñ Ḥacer terbiyesinde olup rūḥ ve ᶜAbdu'l-melik'e intisābdan ṣonra manṣıbdan manṣıba intiḳāl ile rütbe vü menzileti berter ü ᶜalī vü ᶜaḳıbet ᶜIraḳ'a vāli oldıḳda ᶜaẓmü'ş-şānı mütezāyid ve devlet ü iḳbāli müterāḳi olmışdur, didi. Ve Ḥaccāc'uñ ibtidā-ı şehāmet ü cüretden müşāhede olınan budur ki vaḳtāki pederi Yūsuf ᶜAbdu'l-melik bin Mervān ziyāretini ḳaṣd ve ferzendi Ḥaccāc'ı maᶜan alup Mıṣır'dan ḫurūc ve birūn-ı Mıṣır'da ḥasbe'l-iḳtiżā bir maḥallede murabbaᶜ-nişīn olmış iken Selīm bin ᶜAmr ve ilḳāżı Yūsuf ṭarafına teveccüh eyledikde aᶜlem-i beled u avraᶜ-ı nās ve müttekī olmaġla Yusuf istāde vü ḳāᵓim ü selāmına müntaẓır ḳāḍı Selīm daḫī selām-dāde

ve aḥvālinden istiʿlām eyledikde Yūsuf yā Ḳāḍı ʿAbdu'l-melik ziyāretine ʿazīmet eyledüm. Eger murāduñ var ise tebliġ ideyüm didikde ḳāḍı yā Yūsuf recā iderüm ki ʿAbdu'l-melik'den benüm ḳażādan ʿazlimi niyāz u saʿy idesüñ, didi. Yūsuf daḫī yā Selīm va'llāh isterüm ki ḳuḍāt-ı müslimīnüñ cümlesi senüñ gibi ola. Ḳanda ḳaldı ki senüñ ʿazlüñi recā idem diyüp birbirini vedāʿ eylediklerinde Ḥaccāc ey peder bu ādem kimdür ki sen iḫtirāmen ḳıyām eyledüñ, didi. Pederi daḫī ey Ḥaccāc buña

[180] Selīm bin ʿAmr dirler ki ḥālā Mıṣır'da ḳāḍı vü vāʿiẓdür didikde Ḥaccāc Allāh Teʿālā seni maġfiret eylesün ey peder sen ibni Ebi ʿAḳīl olup kündeden yāḫūd taḥabbübden bu maḳūle bir şaḫṣa ḳıyām idersüñ, didi. Pederi daḫī ya Ḥaccāc meʾmūl u mulāḥaẓam böyledür ki bu selīm u emṣāli olan ʿulemā ve ʿamelin bereket ü ḥürmetine ḫalḳ maġfūr olur didikde va'llāh ey peder ḫalḳı ifsād ve emīrü'l-müʾminīn üzerine tecemmuʿ u hücūm ve fitne vü fesādı iḳāż itdirmez. Ele bu selīm ü emṣāl ü işbāhı itdirür. Zīrā bunlar minbere ṣuʿūd-ı vechle ve iḥdāṣ nās gerd ve eṭrāfına müctemiʿ ve kelāmına çeşm u güş olup ol vāʿiżler daḫī sīret-i Ebi Bekr ve ʿAmr raḍıya'llāhu ʿanhuma naḳl ve emīrü'l-müʾminīn aḥvālinden baḥṣ ü iʿtirāż idüp ḫalḳı emīrü'l-müʾminīn üzerine iḫrāc ve fitne īḳāẓ iderler. Va'llāh eger emīrü'l-müʾminīn baña müsāʿade ve bu maḳūle eşḫāṣuñ cezāsını tefvīż ü sipāriş eylese işid ʿakūbetle ḳatl iderdüm didikde pederi Yūsuf va'llāh yā Ḥaccāc ẓannum budur ki Bārī Teʿālā seni şaḳī ḫalḳ eylemiş, didi. Ve Ḥaccāc'uñ efʿālinden ibtidā ʿAbdu'l-melik'i iʿcāb iden budur ki Ḥaccāc mukaddemā ẕikr olındığı gibi nāʾib ü vezīr-i ʿAbdu'l-melik olan Revaḥ bin Zenbāʿa intisāb ve ruʾesā-yı ʿaskerinden biri olup bir vaḳitde Ḳırḳpasā'da vāli olan Zafer bin Ḥāriş ʿAbdu'l-melik'e ʿiṣyān ve ʿAbdu'l-melik zefer ile muḳātele ḳaṣd ve Cezīre ṭarafına teveccüh eyledikde

Revaḥ ve ᶜAbdu'l-melik biz maṭıyye-süvār ve rū-be-rāh oldıḳdan ṣoñra menzilde bir ferd ḳalmayup herkes bizümle maᶜan ḳalḳup biṭᵓ üzre ḥareket ve bizden müteᵓaḫḫir olmasunlar diyü rüᵓesā-yı ᶜaskerden bir miḳdār şarṭ dümdār taᶜyīn idüp biri daḫī Ḥaccāc olup her merḥalede ᶜaskerüñ girü ḳalmasına taḳayyüd ü ihtimām iderlerdi. Bir gün yine ᶜAbdu'l-melik ve Revaḥ maṭıyye-süvār olup taᶜyīn olınan şarṭ üzre bir ferd girü ḳalmasun içün ḫamyeler teftīş iderlerken Ḥaccāc Revaḥ'uñ ḫavāṣṣ-ı etbāᶜından bir cemā ᶜati ḥamyelerinde ṭaᶜām tenāvül iderler müşāhede idüp sulṭān u ᶜasker rāhī olup sizler henüz ṭaᶜām ekl idersüz

[181] bu ān ḫamyeñüzi refᶜ ü ḥareket idüñ diyü muᵓāḫeze güne maḥmil-bend olmalarına emr eyledikde mezbūr ittibāᶜ-ı Revaḥ'uñ muḳarriblerinden olmaġla Ḥaccāc'ı hezl u suḫriyye ile laf kuluñ eyleme. Ve esbüñden nāzil olup ṭaᶜām tenāvül u sekūt ile didiklerinde Ḥaccāc ġażab-nāk u sel-i seyf olup ḫamyenüñ aṭnābların dūnīm ve ḫamye üzerine sāḳaṭ olup bir ṭarafından işᶜāl-ı nār u ḫamye ve şiyāb u āletlerini iḥrāḳ eyleyüp ittibāᶜ-ı Revaḥ hezār taᶜab u meşaḳḳat ile cānların taḫlīṣ ve Revaḥ'a teşekkī eylediklerinde ᶜAbdu'l-melik aḥvāle vāḳıf ve Ḥaccāc'ı ḥużūrına iḥżār Revaḥ'uñ ittibāᶜna bu fiᶜl-i ḳabīḥi işleyen kimdür diyü muᵓāḫeze eyledikde Ḥaccāc yā emīre'l-müminīn sen bizi bu ḫidmete taᶜyīn ü ihtimām u taḳyīd ile emr eyledüñ biz daḫī meᵓmūr oldıġımuz vech üzre ḥareket ü içtiḥād eyledük. Ve muḳarreb ittibāᶜa bu muᶜāmelemüzden sāᵓir ᶜasker ᶜibret aḫẕ ve emriñüze muḫālefetden Hirāsān olup imtiṣāl iderler. Emīrü'l-müᵓminīn eger teraḥḥum iderse iḥrāḳ olınan eşyalaruñ ᶜivażını iḥsān ider. Ve ben üzerime lāzım olan ḫidmeti edā itmiş olurum didikde ᶜAbdu'l-melik taᶜaccüb-künān yā Revaḥ senüñ şarṭuñ ṣāḥib-i ḳuvvet u ᶜaḳl olup żabṭ u rabṭuñ ṭarīḳine ᶜalimlerdür. Yine

Ḥaccāc'ı meʾmūr oldığı ḫidmetde ibḳā vü ikrām ile diyü tenbīh eyledi. Çünki düşmen ṭarafına vaṣıl ve belde-i Ḳırḳpāsa'yı muḥāṣara eylediler. Muḥārebe vü muḥāṣaraları mütemādī olup ʿAbdu'l-melik'e ve ʿaskere kelāl gelmek ile ʿAbdu'l-melik Zafer bin Ḥāriṯ ṭarafına Recā bin Ḥabūti birḳaç ādem ile muṣālaḥa vü müsāleme içün irsāl eyleyüp Ḥaccāc daḫī recā ile maʿan rāhī ve zefre mülāḳī olmaları edā-ı ṣalvet vaḳtine müṣādefe itmekle zefer cemāʿat ile ṣalvete şürūʿ Recāʾ daḫī cemāʿata dāḫil ve maʿan edā-ı ṣalvet eyleyüp Ḥaccāc münferiden namaz-güzār olup sebebinden suʾāl olındıḳda emīrü'müʾminīn üzerine ḫurūc u biġi ve ʿinād iden münāfıḳ ile edā-ı ṣalvet itmem diyü cevap virdigi semʿ ʿAbdu'l-melik bin Mervāne resīde oldıḳda Ḥaccāc taʿaccübi berter ve muḥabbet u ʿalāḳası mütezāyid olup ḳudret-i ʿālī

[182] ve tebalüh nām beldeye vāli naṣb eyledi. Ve Ḥaccāc'uñ ibtidā vilāyeti tebalüh olup ittibāʿ u ḫuddāmına niẓām virüp maḥmil-bend-i ʿaẓīmet ü tebalüheye ḳarīb oldıḳda ittibāʿndan tebalüheye ne miḳdār merḥale bāḳī ḳaldı diyü istiʿlām ittibāʿ daḫī şu telüñ ve rasendedür diyü bir küçük depenüñ ve rasende oldığını iʿlām eylediklerinde Ḥaccāc bir beldeye bu maḳūle tel u rasende olup müşāhedesine tel māniʿ ola. Ol beldeden ne ḫayr meʾmūldur diyü ol maḥalleden ʿAbdu'l-melik ṭarafına ricʿat ve menṣūbı ḳabūl itmeyüp istiḫḳār eyledikde (اهون من تبالة على الحجاج) diyü meṯel oldı ki bir kimse ki kendüye iḥsān olınan emri istiḫḳār eylese bu meṯel ḍarb olınur. Ve ahūn aḫḳar maʿnāsına olup Tebālüh Yemen'de bir belde-i ṣaġīredür ve bir derede vaḳiʿ olmışdur. Baʿde Ḥaccāc ḫidmet-i ʿAbdu'l-melik'e mülāzım olup ʿAbdu'l-melik Muṣʿab bin Zübeyr muḳātelesinden fāriġ ve Şām'a ricʿat eyleyüp ümerā-ı devletine Ḥicāz'da daʿvā-yı ḫilāfet iden ʿAbdu'llāh bin Zübeyr ile muḳāteleye ḳanġıñuz mübāşeret idersüz diyü ḫiṭāb

eyledikde īstāde olup yā emīrü'l-müʾminīn ibni Zübeyr ile muḳāteleye beni taʿyīn eyle ki menāmumda ibni Zübeyr'i ḳatl eyledüm ʿaynı ẓuhūr ider diyü bu fiʿl-i ḳabīḥe mübāşeret ṭaleb eyledikde ʿAbdu'l-melik Ḥaccāc'ı taʿyīn ü ceyş-i keşīr ile muḳātele-i ibni Zübeyr ḳaṣd ile maḥmil-bend-i ʿazīmet ve Mekke-i Mükerreme'ye vāṣıl ve Beytu'llāh üzerine mancınıḳ vażʿ ve efʿāl-i ḳabīḥa irtiḳāb ve āḫir-kār ʿAbdu'llāh bin Zübeyr'i raḍıya'llāhu ʿanhu ḳatl ve ʿAbdu'l-melik'e iʿlām ol daḫī ḫilāfet münāziʿ ve muāʿrıżdan ḫalāṣ oldı diyü mesrūr u içtihād Ḥaccāc'a pesend ve muḳābelesinde Mekke-i Mükerreme ve Medīne-i Münevvere ve Ṭāʾif vilāyetlerini Ḥaccāc'a taḳlīd eyleyüp Ḥaccāc ehāli-i Ḥaremeynü'ş-şerīfeyni taḥḳīr ü teẕlīl ü taʿcīz u tekdīr eyledi. Baʿde ʿAbdu'l-melik'e mektūb irsāl idüp yā emīrü'l-müʾminīn Ḥicāz'ı şimālümle żabṭ idüp yemīnim ḫāliye ḳaldı. Yaʿnī dest çeb ile Ḥicāz'a musallaṭ olup dest-i raāstımı aʿmāl eylemedüm diyü vilāyet-i ʿIrāḳ'a taʿrīż eyledi. Mūmāileyhüñ künyesi Ebūbekir ve ismi ʿAbdu'llāh bin Zübeyr bin ʿAvvām olup Medīne-i

[183] Münevvere'de muhācirinden tevellüd iden mezbūrdur. Ve māderi Esmāʾ binti Ebibekiru'ṣ-ṣıddīḳ raḍıya'llāhu ʿanhu olup altmış dört senesi ehāli-i Ḥicāz u Yemen ü ʿIraḳ u Ḫorāsān mūmāileyhüñ iṭāʿatına ictimāʿ ve ḫilāfetini ḳabūl u ittibāʿ idüp yitmiş iki senesi cemāẕiyüe'l-evvelinüñ on üçünci şelāşen güni Ḥaccāc şehīd eylemişdür. Baʿde yine ʿAbdu'l-melik cānibine maṭiyye-süvār olup kibār-ı ʿulemā-ı ʿāmilinden İbrāhīm bin Ṭalḥā bin ʿAbdu'llāh el-Temīmi ḥażretlerini maʿan ʿAbdu'l-melik'e getürmişdür ki mūmāileyh Ḳureyş'den ḥasīb ü ʿālim ve zāhid u mehīb bir merd-i kāmil u fāżıl olmaġla teberrüken Ḥaccāc istişḥāb eyleyüp mūmāileyh İbrahim'e cemīʿ emrde muṭīʿ u minḳād u musaḫḫar olup ḳaṭʿan muḫālefet idemezdi. Ve Teym ḳabile-i Ḳureyş'den olup

Ebūbekiru’ṣ-ṣıddīḳ raḍıya’llāhu ᶜanhu ḥażretlerinüñ ḳabilesidür. Teym bin Mürre bin Kaᶜb bin Levᵓi bin Ġālib bin Fahir bin Mālik bin Naẓır’dur. Kezālik Teym Ġālib bin Fahir Ḳureyş’dendür ki bunlara Benū elederim dirler. Çünki Ḥaccāc İbrahīm ile ᶜAbdu’l-melik’üñ taḫtgāhına vāṣıl ve meclisine dāḫil olmaġla meᵓẕūn oldı. ᶜAbdu’l-melik’e iclāl ve tevḳīrden ṣoñra yā emīrü’l-müᵓminīn saña ehl-i Ḥicāz’dan bir kimse ile geldüm ki kümmel-i mürüvvet ü diyānet ve ḥüsn-i meẕheb ü zühd ve veraāᶜ ile muttaṣıf ve ḳarābet-i Resūl-i Ekrem ve Nebiyy-i muḥterem ṣalla’llāhu Teᶜālā ᶜaleyh ve sellem ile müteşerrif olup her vechle vācibü’l-ikrāmdur diyü taᶜrīf ᶜAbdu’l-melik daḫī ol ādemüñ nāmı nedür diyü suᵓāl eyleyüp Ḥaccāc İbrahīm bin Ṭalḥatü’l-Temimī’dür yā emīrü’l-müᵓminīn aḳrān u emṣāline olan ikrāmıñuzı İbrahīm ḥaḳḳında daḫī bidiriġ buyurmañuz niyāz iderüm didikde ᶜAbdu’l-melik yā Ḥaccāc üzerimüze edāsı vācib olan ḥaḳḳ teẕkīr ü ḳarībe raḥm u ṣılayı edā itmege delīl olduñ diyüp İbrahīm’i meclisine daᶜvet ü nezdīkine iclās u iḫtirām idüp yā İbrahīm Ebū Muḥammed Ḥaccāc bize senüñ evṣāf-ı cemileñi taᶜdād u meḥāsin-i ᶜadīdeñi ẕikr u yād eyleyüp saña meyl u muḥabbet eyledüm. İmdi her ne güne merāmuñ var ise ketm itmeyüp benden ṭaleb eyle ki mecmūᶜına müsāᶜade itmeyi minnet bilürüm didikde İbrahīm yā emīrü’l-müᵓminīn saña lāzım

[184] olan oldur ki cemīᶜ ḥavāyic ü umūr üzerine bir emrüñ ityānını taḳdīm u tercīḥ idesin ki ol emirde Bārī Teᶜālā’nuñ rıżāsını ve Resūl-i Ekrem ᶜaleyhi’s-selām’uñ ḥaḳḳını edā vü cemāᶜat-i müslimīne ḫayr u naṣīḥat ol emri icrāda ola, didi. ᶜAbdu’l-melik daḫī yā İbrahīm ol emri beyān eyle didikde yā emir meclis senüñle benden ġayrīden taḫliye eyle ki ifāde ideyüm diyüp ᶜAbdu’l-melik Ebū Muḥammed’den daḫī ketm ider misüñ, didi. Belī andan daḫī iḫfāsı lāzımdur diyüp ᶜAbdu’l-melik Ḥaccāc’a vesāᵓir erbāb-ı meclise

ḫurūc ile emr ü işāret ve İbrahīm'e tekellüme müsāᶜade ve kelāmına çeşm ü gūş oldıḳda İbrahīm naḳl ider ki çünki meclis-i aġyārdan ḫālī oldı. Ḥaḳ kulluġa mübāderet idüp yā emīrü'l-müʾminīn sen Ḥaccāc'a vilāyet tefvīż itdüñ. Ḥālbūki ẓālim ü cefākār u seffāk u gaddār u ḥaḳdan ᶜudūl idici ve bāṭıla meyyāl u müttehemmüñ ve ḫalḳı kerīh ᶜad eyledikleri efᶜāle iḳdām u ḥaml itdirici ve ṭavırlarından iḫrāc idici bir şaḫıṣ olup böyle ẓālimüñ dest-i cefā-pīşesine ḥaremeynü'ş-şerīfeyn vilāyetini teslīm ü taḳlīd eyleyüp ebnā-ı enṣār u muhācirīn taḥt-ı ḳahrında ḳalup dāʾimā ᶜunf ile muᶜāmele ve taḥḳīr ü teẕlīl ve ehl-i Şām'ı üzerlerine taslīṭ ü cevr żulmlerile taᶜcīz idüp iḳāmet-i ḥaḳdan ᶜāṭıl u izāle-i bāṭıldan mütekāsil ve cūd-ı ẓulmı ḥaddeden efzūn ve ḫayf u ġadri taḥammülden b īrūn olurken seni ᶜeazubi'llāhdan ne şey taḫlīṣ idersin ki bu fiᶜl-i ḳabīḥe mütecāsir ü maṣar olduñ. Yarın rūz-ı rustāḫīzda Muḥammedü'l-Muṣṭafā ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve selleme ḥużur-ı Rabbü'l-ᶜālemīnde ḳāʾim ü murāfaᶜa oldıḳda va'llāh ᶜiḳābu'l-lehden seni bir şey taḫlīṣ idemez. İmdi bunları mülāḥaẓa ve kendiñi taḫlīṣe çare-cū olup fevz u necāt taḥṣīl idecek bir kāre mübāşeret ile eger ḳādir olamazsañ ḫilāfeti terk eyle diyü kelimāt-ı ḥoḳḳayı serd u taᶜdād iderken ᶜAbdu'l-melik bir bālīne ittikā eylemişdi. Ḥayret ü ıżṭırābından ṭoġrılup cālis oldı. Ve bir hamye ġażab-nāk olup kiẕb ü durūġ irtikāb eyledüñ. Ve Ḥaccāc'uñ ḥüsn ü ẓann ile bize taᶜrīf ü tavṣīf eyledigi eşyādan birini sende müşāhede eylemedüm.

[185] Bī-şekk sen ḥāsid ü müfterī vü kāẕibsin diyü ᶜitāb eyledikde ol an meclisinden ḳalḳup kemāl-i ḥayret ü ḫavfumdan bāṣırama żaᶜf u ḫalel ṭārī olup bir şey görmez oldum. Ve hezār meşaḳḳat u tekellüf ile Ābirūn perdeye bir vāz iderken verāmdan bir ḫādim beni īḳāf ve ḥācibde bu ādemi żabṭ ve ḫurūcdan menᶜ eyle diyü tenbīh ve

Ḥaccāc'a ḥużūr-ı ᶜAbdu'l-melik'e duḫūle iẕin virilüp dāḫil ve nice zamān mekṯ eyledikde maᶜlūmum oldı ki benüm güft ü gūyumı müzākere vü tertīb-i cezāmı müşāvere iderler. Baᶜde ḫādim gelüp beni daḫī meclis-i ᶜAbdu'l-melik'e daᶜvet ve perdeyi küşād ben daḫī duḫūle ᶜazīmet eyledigümde Ḥaccāc'a bīrūn olur müṣādefe eyledüm. Hemān-dem benümle muᶜānaḳa u ḥabībimi taḳbīl ü mülāṭafe idüp Bārī Teᶜālā senüñ aᶜmāl-i ṣāliḥaña mükāfāt u cezā eylesün. Va'llāh eger benümle hem-ṣoḥbet olup benden müfāraḳat itmez iseñ ḳadr u menziletiñi berter u ᶜāli ve cemīᶜ ḫalḳı ḫāk-i pāyıña rū-mālīde itdirürüm didikde beni hezl ü suḫriyye ider mülāḥaẓa ve meclis-i ᶜAbdu'l-melik'e dāḫil oldıġumda ke'l-evvel ikrām ve kendüye ḳarīb maḥalle iclās idüp yā ibni Ṭalḥa baña eyledigüñ nuṣḥ u pendi Ḥaccāc'a yāḫūd āḫer kimseye iᶜlām eyledüñ mi, didi. Ben daḫī va'llāh yā emīrü'l-müᵓminīn bir ferde söylemedüm. Ḥaccāc'uñ baña olan ikrām u iḥtirāmını bir kimseden görmedüm. Eger ben ḥaḳdan ᶜudūl idüp kimseyi ḥimāye eylemek lāzım gelse Ḥaccāc'ı ḥimāye ve ḥaḳḳından durūġ u kiẕb irtikāb ve saña medḥ u ṣenā iderdüm. Lākin Rıżāᵓli'llāhi Teᶜālā ve riᶜāyeti li-ḥaḳḳı'n-nebiyy-i ᶜaleyhi's-selām ve ḥimāyetü'l-müslimīn kelimāt-ı ḥaḳḳı tekellüm eyledüm, didüm. ᶜAbdu'l-melik daḫī yā ibni Ṭalḥa ṣādıḳu'l-ḳavl oldıġuñda bī-rayb u gümān olup ᶜiffet ü diyanetüñi cezm eyledüm. Eger dünyāya meyl u ṭamᶜā ve Ḥaccāc'dan taḥṣīl ü kām olmaḳ olsa medḥ ü sitāyiş iderdüñ. İmdi senün pendüñle ᶜamel ve Ḥaccāc'ı vilāyet-i Ḥaremeyn-i şerīfeynden ᶜazl eyleyüp Ḥaccāc'a İbrahīm saña vilāyet-i Ḥaremeyn'i istiḳlāl u istiṣġār eyledi .Ve memleket-i ᶜIraḳ'uñ umūrı muᶜaẓẓama ve żabṭ u rabṭı senüñ gibi bir müdebbir ṣāḥib-i ḳuvvet-i ādeme muḥtāc olmaġla seni vāli-i ᶜIraḳ

[186] naṣb u taᶜyīn eyledüm didümki saña ikrām u umūrında ittibāᶜ u naṣīḥatüñle mütenaṣṣıḥ ola. İmdi Ḥaccāc'dan münfekk olmaña senüñ ṣoḥbetüñde teᵓşir-i belīġ ü muḳārenatüñde ḫayr-ı keşīr vardur, didi. Ben daḫī Ḥaccāc ile ᶜIraḳ'a rāhī olup mukaddemā eyledigi ikrāmuñ aż̌ᶜāfı ile tevḳīr ü ikrām eyledi. Ve ᶜAbdu'l-melik bin Mervan'uñ mekārim-i aḫlāḳ ṣāḥibi olup Ḥaḳḳ'a muᶜterif ü mūnḳād u umūrında ḫalḳa luṭf ile muᶜāmele eyledigini benüm bu vaḳᶜamdan istidāl eyledüm, didi. Aṣḥāb-ı tārīḫüñ Ḥaccāc'uñ vali-i ᶜIraḳ olması sebebinde aḳvāl-ı muḫtelifesi olup biri bu ḥikāyedür. Mūmāileyh ᶜAbdu'l-melik ḫulefā-i Emeviye'nüñ beşinci ḫalīfesi olup ẓuhūr-ı devlet-i Emeviye'nüñ ḳırḳ senesidür. Ve mecmūᶜ-ı ḫulefāsı on dört ve müddet-i ḫilāfetleri ṭoḳsān sene ve inḳirāżları yüz iki senesi ve dārü'l-ḫilāfetleri Şām olup Mıṣır vesāᵓir büldānda ᶜāmilleri żabṭ u taṣarruf idüp ol ḫalīfeleri Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhudur. Ve mūmāileyh Muᶜāviye bin Ebī Süfyān olup Ebū Süfyān'uñ ismi Ṣaḫr bin Ḥarb bin Ümeyye'dür. Ve Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhudan ḳırḳ senesi Ẕi'l-ḥiccesinde Beytü'l-Muḳaddes'de biᶜāt olınup on ṭokuz sene üç ay ḫalīfe olup altmış senesi Receb'de dār-ı beḳāya intiḳāl eyleyüp Dimişḳ'a defn olındı. Ve sinni seksen yidi seneye bāliġ olmışdı. Ve muḳaddemā Şām'da yigirmi sene emīr olup ve dört senesi ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu zamānında on iki senesi ᶜOşmān raḍıya'llāhu ᶜanhu zamānında olup dört senesi taġallüben idi. Baᶜde Yezīd bin Muᶜāviye'den pederi vefāt eyledigi gün biᶜat olınup üç sene ṭoḳuz ay ḫalīfe olup altmış dört senesi Rabiᶜü'l-evvelinüñ on dördinci güni vefāt eyleyüp Dimişḳ'a defn olındı. ᶜÖmri otuz ṭoḳuz sene ṭoḳuz ay olup eyyām-ı ḫilāfetinde İmām Ḥüseyn raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri Kūfe'ye rāhī oldı. Baᶜde Muᶜāviye bin Yezīd'den pederi ḳażā-ı naḥb eyledigi gün bīᶜat olınup ḳırḳ gün yāḫūd ṭoḳsan gün ḫalīfe

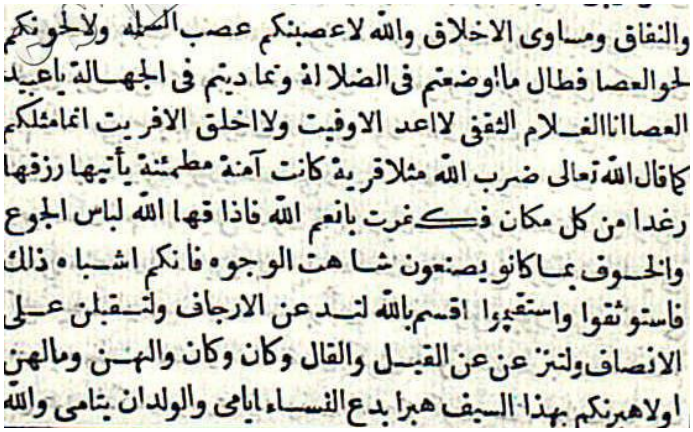
olup rivāyetine göre altmış dört senesi Rebiᶜü'l-āḫirüñ beşinci günü vefāt idüp Dimişḳ'a defn

[187] olındı. Ve müddet-i ᶜömri yigirmi üç senedür. Ve bu eṣnāda ᶜAbdu'llāh bin Zübeyr raḍıya'llāhu ᶜanhu'dan Mekke-i Mükerreme'de altmış dört senesi Recebi'nüñ ṭoḳuzıncı güni bīᶜat olınup ṭoḳuz seneden bir miḳdār nāḳıṣ ḫalīfe olmışdur. Ṣūret-i ḳatli muḳaddemā ẕikr olınmışdı. Baᶜde Mervān bin Ḥakem bin Ebī ᶜAṣ bin Ümeyye'den altmış dört senesi Şām'da bīᶜat olınup on ay ḫalīfe olup altmış beş Muḥarrem'üñ beşinci güni vefāt eyledi. Mūmāileyh Mervān hicret-i Nebeviye'nüñ ikinci senesi Mekke-i Mükerreme'de tevellüd eyleyüp pederi Ḥakem ile ṭıfl iken Ṭāʾif'e rāhī olmaġla Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerini müşāhede eylemişdür. Baᶜde mūmāileyh ᶜAbdu'l-melik bin Mervān bin Ḥakem'den pederi vefāt eyledigi gün biᶜāt olınup yigirmi bir sene on beş ay ḫalīfe olup yidi sene vü yidi ayı ḳatl-i ibni Zübeyr'den muḳaddem ve on üç sene beş ay on beş gün ḳatl-i ibni Zübeyr'den ṣoñra ḫalīfe olup seksen altı senesi vefāt idüp Dimişḳ'a defn olındı. ᶜÖmri altmış senedür. Baᶜde Velīd bin ᶜAbdu'l-melik'den pederinüñ vefātı güni bīᶜat olınup ṭoḳuz sene sekiz ay olup ṭoḳsan altı senesi cemāẕiye'l-aḫiresi muntaṣıfında vefāt idüp Dimişḳ'a defn olındı. Müddet-i ᶜömri ḳırḳ sekiz senedür. Baᶜde Süleyman bin ᶜAbdu'l-melik bin Mervān'dan pederi vefāt eyledigi gün biᶜāt olınup iki sene sekiz ay ḫalīfe olup ṭoḳsan ṭoḳuz senesi ṣaferinde vefāt eyledi. Ve müddet-i ᶜömri ḳırḳ beş senedür. Baᶜde ᶜÖmer bin ᶜAbdülᶜazīz bin Mervān bin Ḥakem'den ᶜammu-zādesi Süleymān vefāt eyledigi gün biᶜāt olınup iki sene beş ay ḫalīfe olup yüz bir senesi Recebinde vefāt eyleyüp arż-ı Ḥumuṣ'da Deyr-i semᶜān nām maḥale defn olınup ḳabri ziyāret olınur. Ve müddet-i ᶜömri otuz ṭoḳuz senedür.

Baᶜde Yezīd bin ᶜAbdu'l-melik'den ᶜammu-zādesi ᶜAmr vefāt eyledigi gün biᶜāt olınup dört sene bir ay ḫalīfe olup yüz beş senesi Ḥarrān'da vefāt eylemişdür. Müddet-i ᶜömri yigirmi ṭoḳuz senedür. Baᶜde Hīşām bin ᶜAbdu'l-melik'den birāderi Zeyd vefāt eyledigi gün bīᶜat olınup on

[188] ṭoḳuz sene ḫalīfe olup yüz yiġirmi beş senesi Rabiᶜü'l-āḫirinde riṣāfe-i Şām'da vefāt eylemişdür. Müddet-i ᶜömri elli üç senedür. Baᶜde Velīd bin Yezīd ᶜAbdu'l-melik'den ᶜammi Hişām vefāt eyledigi gün biᶜāt olınup bir sene üç ay ḫalīfe olup yüz yiġirmi altı senesi cemāde'l-āḫiresinde ḳatl olınup Dimişḳ'a defn olındı. Müddet-i ᶜömri ḳırḳ iki senedür. Baᶜde Yezīd bin Velīd bin ᶜAbdu'l-melik'den ᶜammu-zādesi Velīd ḳatl olındığı gün biᶜāt olınup beş ay iki gün ḫalīfe yüz yiġirmi altı senesi vefāt idüp müddet-i ᶜömri ḳırḳ senedür. Baᶜde İbrāhīm bin Velīd bin ᶜAbdu'l-melik'den birāderi Yezīd vefāt eyledigi şehr-i ẕi'l-ḥiccede bīᶜat olınup yitmiş gün yaḫūd dört ay ḫalīfe olup rivāyet-i evveliye göre yüz yiġirmi yidi senesi ṣaferinde nefsi ḫilāfetden ḫalᶜ eyledi. Ve yüz otuz iki senesi vefāt eylemişdür. Baᶜde Mervān bin Muḥammed bin Mervān evvelden İbrāhīm kendüyi ḫalᶜ eyledigi gün biᶜāt olınup beş sene bir ay mürūrında arż-ı Mışır'dan nāḥiye-i Ebū Ṣayr'da yüz otuz iki Ẕi'l-ḥiccesinde Ebū Müslim Ḫorāsānī iᶜānetiyle ᶜAbbāsī'ye yedinde ḳatl olındı. Āḫir-i ḫulefā-ı Emeviyye'dür. Müddet-i ᶜömri elli ṭoḳuz senedür. Çünki ᶜAbdu'l-melik Ḥaccāc'ı vāli-i ᶜIrāḳ eyledi. Erẕāl u evbāş cemᶜ ve ᶜIrāḳ'a maḥmil-bend-i ᶜazīmet ve Kūfe'ye dāḫil ve minbere ṣuᶜūd ve bu ḫuṭbeyi ḳırāᵓat eyledi.

والنفاق ومساوى الاخلاق والله لاعصبنكم عصب السلمة ولاحلونكم
حلوالعصا فطال ماوضعتم فى الضلالة ونعاديتم فى الجهالة ياعبيد
العصاانا الغلام الثقفى لاعد الاوفيت ولااخلق الافريت انمامثلكم
كما قال الله تعالى ضرب الله مثلا قرية كانت آمنة مطمئنة يأتيها رزقها
رغدا من كل مكان فكفرت بانعم الله فاذاقها الله لباس الجوع
والخوف بما كانوا يصنعون شاهت الوجوه فانكم اشباه ذلك
فاستوثقوا واستقيموا اقسم بالله لتدعن الارجاف ولتقبلن على
الانصاف ولتنزعن عن القيل والقال وكان وكان والهن ومالهن
اولاهبرنكم بهذا السيف هبرا بدع النساء ايامى والولدان يتامى والله

[189] لكانى انظر الى الدماء تترقرق بين اللحى والعمائم ehl-i şiḳāḳ ehl-i fesād u fitne vü iḫtilāf ve ehl-i nifāḳ maᶜnāsınadur. Mesāviyü'l-aḫlāḳ aḫlāḳ-ı reddiye vü ḳabiḥa maᶜnāsına olup selime-i şeceredür. Ve ᶜaṣab şāḫlarını aṣl-ı şecereye ilṣāḳ u ḥabl ile şedd u bend ve defᶜaten ḳaṭᶜ itmege dirler ki (عصب فلان عصب السلمة) meṣel olup baḫīl olan kimseyi mālını istiḫrāc içün tażyīḳ ü kere itmede ḍarb olınur. Ḥattā kemiyyet dimişdür. (ولاسمراتى يلبقهن عاضد ولاسلمات تخبلة تعصب) ve laḥv ᶜaṣānuñ ḳışrını ṣoymaġa dirler. Yaᶜnī mālıñuzdan sizi tecrīd iderüm dimek olur (واوضعتم فى الضلالة) ḍelālet sebebiyle ḫüsrān u żarara mübtelā oldıñuz dimek olur (ياعبيدالعصا) meṣel olup refᶜī żararlarında ve ᶜizzeti ihānetlerinde olan ẕelīller ḥaḳḳında ḍarb olınur, ey ḥaḳīr ẕelīller dimek olur. Ve meṣel-i meẕkūr ibtidā Benū Esed ḥaḳḳında tekellüm olınmışdur. Sebebi budur ki Muᶜāviye bin ᶜAmr'uñ bir ferzendi edā-ı ḥac içün Mekke-i Mükerreme'ye rāhī vü eṣnā-yı ṭarīḳde mefḳūd olup Benī Esed'den Ḥabbāl bin Naṣr bin Ġāżara nāmında bir şaḫṣ ḳatl eyledi diyü ithām ve Ḥāriṣ'e iᶜlām olındıḳda Benū Esed Tihāme'de olmaġla Ḥāriṣ aḫẕ-ı şār içün Tihāme'ye maḥmil-bend-i ᶜaẓīmet olup Benū Esed şirẕime-i ḳalīle vü żaᶜīfe olmaġla Tihāme'de iḫtifā eyleyüp Ḥāriṣ āgāh oldıḳda Benū Esed her kimüñ menzilinde bulınursa ṣāḥib-i menzili ḳatl iderüm demi hederdür diyü nidā itdirdikde

Benū Esed taḫlīṣ-i nefsden ᶜāciz olup Ḥabbāl'uñ ceddi Ġāżara'dur. Ḳabile-i Ḥāriṯ'den olmaġla Ḥāriṯ'e ṣāḥibiñüzi ḳatl iden Ḥabbāl bin Naṣr bin Ġāżara'dur. Eger aḫẕ-ı ṯār içün ḳatl iderseñüz kendi ḳavmiñüzden bir ādem katl itmiş olursız. Ve eger ᶜafv iderseñüz siz aᶜlemsiz diyü cevāb-dāde olmaġla ittifāḳ u iḫtifā eyledikleri menāzilden Ḥabbāl ile ḫurūc ve Ḥāriṯ'e aḫūnların ᶜarż idüp yā Ḥāriṯ Ḳātal ibni Muᶜāviye Ḥabbāl'dur diyü Ḥabbāl'ı teslīm eylediklerinde Ḥabbāl Benū Esed'üñ Ġāżara ḳabilesi Ḥāriṯ'dendür. Ḳatl iderse kendi ḳavminden birini katl ve ᶜafv iderse kendi ḳavminden birini ᶜafv itmiş olur didiklerini iḫbār eyledikde Ḥāriṯ Ḥabbāl'ı ᶜafv ve Benū

[190] Esed'üñ ḳatillerine emr eyledikde beni Veheb ibni Ḥāriṯ'den ᶜAṣiye nāmında bir mirᵓāt Ḥāriṯ'e ebyetü'l-liᶜan ile sitāyişden ṣoñra yā Ḥāriṯ Benū Esed benüm ḫāllerümdür. Baña hibe ve ᶜafv eyle diyü niyāz eyledikde Ḥāriṯ yā ᶜAṣiye Benū Esed senüñ ᶜabīdüñ olsun iᶜtāḳ eyle diyü ᶜAṣiye'nüñ mesūᵓline müsāᶜade eyledikde Benū Esed yā Ḥāriṯ bizler senden emān olmadıḳca emīn olmayuz diyü kendiden emān ṭaleb eylediklerinde Ḥāriṯ emāre-i emān olmaḳ üzere herbirinüñ yedine birer ᶜaṣā virdi. Benū Esed daḫī ᶜaṣālarıyla Tihāme'ye teveccüh ve anda Ḥāriṯ vefāt idince iḳāmet eyleyüp baᶜde Benū Eknān'a Benī Esed'i Mekke'den iḫrāc ve abidu'l-ᶜaṣā tesmiye eylediler.

(واناالغلام الثقفى) ᶜAlī kerema'llāhu vechenüñ ehl-i ᶜIrāḳ'a (اللهم سلط عليهم الغلام الثقفى) diyü beddᵘᶜā buyurdıḳlarına telmīḥ ü işaretdür. (لااعد الا وفيت) vaᶜdime vefā iderüm maᶜnāsına olup (لاآخلق الافريت) bir şeyᵓi işlemem evvelā ol şeyᵓi ıṣlāḥ iderüm. Yaᶜnī efᶜālüm ᶜacebdür dimek olur ve sizüñ miṣliñüz Bārī Teᶜālā'nuñ (ضرب الله مثلا) āyet-i kerīmesi gibidür. Maᶜnā-yı naẓm-ı kerīm: Allāh Teᶜālā her ḳavm ki inᶜām idüp ol niᶜmet

sebebiyle mütekebbir ve Bārī Teᶜālā'nuñ iḥsān eyledigi niᶜmete kāfir ola. Bārī Teᶜālā ol ḳavim ḥaḳḳında ḍarb-ı meṯel idüp ol ehl-i ḳaryeyi ḫavf ü izᶜāc itmeyüp rızḳ u ḳuvvetleri vüsᶜat üzere her ṭarafda gelürdi. Tekbīrleri sebebiyle Bārī Teᶜālā'nuñ niᶜmetlerine kāfir oldıḳlarında Bārī Teᶜālā ol ḳavme cuᶜa vü ḫavf libāsını iẕāḳa yaᶜnī cuᶜa vü ḫavfa mübtelā eyledi dimek olur. (شاهت الوجوه) yaᶜnī yüzleriñüz ḳabīḥ olsun zīrā siz ḳavm-i meẕkūr gibisiz. İmdi iḫtilāfı vü nifāḳı terk ve ictimāᶜ u ittiḥād ile ḳalb-i vāḥid üzre müstaḳīm olsuñ. Bārī Teᶜālā'ya ḳasem iderüm ki ercāf yaᶜnī kizb ü dürūġ olan ḫaberleri terk ve ḥaḳī ḳabūl ve inṣāfa iḳbāl idüp şöyle oldı. Ve bu maḳūle emr-i ḳabīḥ ẓuhūr eyledi diyü ḳīl ü ḳālden fārigˇ olsuñ taḥḳīḳ sizi öyle ḳatl iderüm ki zenānuñuzı şevher siz ṭūl u evlādıñuz yetīm ḳalur. Va'llāh sizüñ ḫunlarıñuz rīşiñüzle ẕevḳiñüz miyānında lemᶜen ider müşāhede ideyorum diyü itmām

[191] ḫuṭbe eyledikde ehāli-i Kūfe ḫavf u ḫaşyetlerinden lerzān ve baᶜżısı Ḥaccāc'ı taḥcīr içün ellerinde āmāde eyledigi sengleri sāḳıṭ ve kendi ḥayrān olup Ḥaccāc'uñ mehābet u ᶜaẓemeti derūnlerina teᵓşīr eyledi. Baᶜde Ḥaccāc ehl-i Kūfe'nüñ ḫūnların rīzān ve ḥükūmetin icrā ile aḥvālin perīşān idüp Ḳāsım bin Selām Bārī Teᶜālā ehl-i Kūfe'yi ḳatl eylesün, ḳanı bunlaruñ ḳabile vü ᶜaşīret ü mebāriz u cenk-āverleri ve ḳanı tecebbür ü ᶜutüvleriñi ᶜAlī kerema'llāhu vechehu ḥażretlerini ve Ḥüseyin raḍıya'llāhu ᶜanhu ṭaᶜn u cerḥ ve nice kibār u muḫtārları ḳatl idüp Ḥaccāc gibi ẕemīmü'ṣ-ṣūre bir melᶜūnuñ ḳatlinden ᶜāciz oldılar. Ḥālbūki ḳatlinden kināye on iki fāris ile gelüp ehl-i Kūfe'ye iki yüz biñ fersān u piyādegān olurlar. Lākin hemān bu ḳavmüñ cübn ü ḫavfları ᶜAlī kerema'llāhu vecḥehu ḥażretlerinüñ (اللهم سلط عليهم الغلام الثقفى) kelām-ı şeriflerinüñ ṣādıḳ oldıġıdur diyü ehl-i Kūfe'ye melāmet eyledi. Baᶜde Ḥaccāc ᶜIrāḳ'da ḳāᵓim ve ehālisini

terhīb ü taḫvīf ü ġadr u sefk-i dimā-ı żabṭ u tasalluṭ idüp ᶜIrāḳ'ı ḳabża-ı taṣarrufa alup teḥdīdini īḳāᶜ eyledikde ᶜAbdu'r-raḥmān bin Eşᶜat ehl-i ᶜIrāḳ ile Ḥaccāc üzerine ḫurūc u hücūm ᶜAbdu'l-melik daḫī ehāli-i Şām ile Ḥaccāc'a iᶜānet ü imdād ve ibnü'l-Eşᶜat ile Ḥaccāc miyānında ḥarb u ḳıtāl müstemirr ü mütemāẕī altı seksen kere muṣāff ve rezm vāḳiᶜ u āḫir-kār-ı zār Ḥaccāc deyrü'l-Cemācim nām mevżiᶜde ibnü'l-Eşaᶜaṣ'a ġālib ve leşker-i ᶜIrāḳ münhezim ü perīşān olup ᶜasker-i Ḥaccāc perīşān olan ᶜaskerüñ ḳafāsına düşüp ḳatliᶜām murād eylediklerinde Ḥaccāc leşkerine ḥāllerine ḳoyuñ ki perīşān u müteferriḳ olsunlar diyü nidā vü der-pey olmadan menᶜ idüp ikiyüz biñ ᶜIrāḳ ᶜaskerüñden baḳıyetü's-seyf olanlar perīşān oldılar. BaᶜdeḤaccāc münādīler nidā itdirüp ibnü'l-Eşaᶜaṣ ᶜaskerinden her kim gelüp baña iṭāᶜat iderse cürmini ᶜafv idüp żararumdan emīn olur diyüp Kūfe'ye dāḫil oldıḳda münhezim olan leşker gelüp Ḥaccāc'dan bīᶜata āġāz eyledikde her mübāᶜyasına gelene ey şaḫış eger küfr ki iḳrār

[192] ve cemāᶜatiñüzden ḫurūca iᶜtirāf baᶜde tevbe idüp tecdīd-i īmān iderseñ iṭāᶜatüñ maḳbūl mıdur? Ve illā ḳatl iderüm diyüp teklīfini ḳabūl itmeyenleri ḳatl iderdi. Ve bu e şnāda Benū Aḫşᶜam'dan bir pīr bīᶜata gelüp Ḥaccāc pīre daḫī küfri iḳrār baᶜde İslām'ı ḳabūl ile teklīf eyledikde pīr Ḫaşᶜamī yā emīr seksen sene Rabbim olan Bārī Teᶜālā'ya ᶜibādet idüp de bir ḳatl içün eger küfri iḳrār itsem benden denī vü nā-merd bir ᶜabd olmaz. Va'llāh ᶜömrümden ẓamāʾ-ı ḥimār miḳdārı vaḳtüm ḳaldı. Şabān-rūz mevte muntaẓır u müteraḳḳibüm didikde Ḥaccāc ḳatl-ı pīre emr idüp ḳatl eylediler. Ve ẓamā-ı teşengi vü ṣusuzlıḳ maᶜnāsına olup (مَا بَقِيَ مِنْهُ الا قدر ظمإ الحمار) meṣel-i meşhūrdur zīrā ḥimāruñ āba ṣabrı sāʾir ḥayvānātdan endek ü ḳalīl olup ṣusuzlık iḳṣīridür. Ve Ebū ᶜUbeyde rivāyeti üzre meṣel-i mezkūruñ ḳāʾīli Mervān ibnü'l-Ḥakem'dür ki Ebū Müslim

vaḳᶜasında naḳd-i ᶜömri felem babaḳu'l-ḳadr ẓamāᵓü'l-ḥimār diyüp ᶜaskerile leşker-i düşmene hücūm u helāk olınca muḳātele eyledi. Ve nefed dokunmak maᶜnāsınadur. Baᶜde meclis-i Ḥaccāc'a bir pīr daḫī iḫżār eylediklerinde Ḥaccāc bu pīr daḫī küfrini iḳrār eylemez, mülāḥaẓa vü teklīf iḳrār-ı küfr eyledikde pīr yā emīr sen ḥīle ile baña iḳrār-ı küfr itdürmek isterseñ ḥīle vü ḫudᶜaya iḥtiyāc yoḳdur. Ben nefsimi senden aᶜlā bilürüm ki benüm nefsüm Firᶜavn u Hāmān'dan ekferdür didikde Ḥaccāc ḫande-künān āzād eyledi. Ve Ḥaccāc'da ḫıṣāl-ı ḥamīdeden birḳaç ḫaṣlet mevcūd olup zamānında ol ḫıṣāl ile nāsdan mümtāz idi. Ve ḫıṣāl-ı meẕkūre kerem ü dehā vü cūd u feṣāḥat u aḥyānen ḥilmdür. Ez-cümle keremi ne rütbede oldıġı bu ḥikāyeden maᶜlūm olur ki Mekke-i Mükerreme'ye dāḫil oldıḳda ehālisine on biñ dīnār baḫş u iḥsān idüp ey ḳavm-i keşret nevāşib ü meṣāᵓib sebebiyle māluma noḳṣān terettüb eyledi. Yoḫsa size kerem ü iḥsānı ziyāde iderdüm. ᶜÖzrümü ḳabūl idüñ didikde ehālīden biri yā emīr bizden her kim senüñ ᶜözrüñi ḳabūl iderse Bārī Teᶜālā ol kimsenüñ ᶜözrüni ḳabūl eylemesün. Zīrā sen Mekke ve Medine emīrisüñ.

[193] Ve peder u māder cihetiyle seyyid ü şerīfsüñ didikde Ḥaccāc Neccār'dan māl-ı firāvān istiḳrāż u ehāli-i Ḥaremeyn'e beẕl u ihsān eyledi. Ve ᶜIrāḳ'a vāli oldıḳda her gün biñ ᶜaded ḫᵛān-keşīde ve her ḫᵛānda onar ādem cālis ve eṭiᶜme-i mütenevviᶜa iḫżār itdürüp ḫalḳ ṭaᶜām tenāvül ider iken kendi bir serīre cālis ve ḫademe devişlerine alup sofra sofra devr idüp ey ehl-i Şām nānları pāre pāre idiñüz ki simāṭuñuza tekrār getürmesünler, dirdi. Ve her rūz ḥalḳı defᶜa ṭaᶜāma daᶜvet içün ādemler irsāl idüp bir miḳdār zamān mürūrında on biñ ādemi günde iki kere daᶜvetde ṣuᶜūbet oldıġın mülāḥaẓa idüp ey ḳavim ṭarafumdan sizi ṭaᶜāma daᶜvete resūl şems olup ṭulūᶜ eyledikde

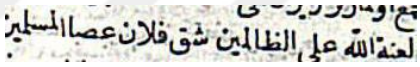
gelüp cāşteyi ekl u ġurūb itdikde şebāneyi ekl idüñ diyü tenbīh anlar daḫī belā daʿvete ḳuşluḳ u aḫşām ṭaʿāmına ḥażır olup tenāvül iderlerdi. Ve bir gün niʿmet-ḫᵛārları istiḳlāl idüp eyā ḳavim ekl-i ṭaʿāma ne sebeble endek ü ḳalīl ḫāżır oldılar diyü ḳılletinden istiʿlām eyledikde miyān-ı ḳavimden biri īstāde olup yā emīr senüñ kerem ü ihsānuñ ḫalḳı sīr idüp refāhiyet ile ḫānelerinde taʿayyüşleri māʾideye ḥużūrlarına mānic oldı didikde Ḥaccāc maḫẓūẓ olup Bāreka'llāh yā recül cālis ol ve rāḥat eyle, didi. Ve dehā vü zekāsına şāhid ḳātil-i Muṣʿab bin Zübeyr olan ʿAbdu'llāh bin Ṭayān naḳl ider ki bir gün bāb-ı Ḥaccāc'da vāḳıf idüm. Ḳuşluk vaḳti olmaġla cemīʿ etbāʿ ḥufte vü Ḥaccāc tek u tenhā oldığum maḥalle füceʾeten gelince fırṣatı ʿġanīmetdür diyü Ḥaccāc'ı ḳatl ve aḫẕ-ı intiḳām itmeyi mülāḥaẓa ve ḳatline āmāde oldığumda baña naẓar u ʿazīmetimi teferrus idüp yā ʿAbdu'llāh kātibüm Yezīd bin Ebi Müslīm'i gördüñ mi, didi. Ben daḫī görmedüm yā emīr diyince yā ʿAbdu'llāh saña Rey vilāyetini tevcīh ü menşūrunı Yezī d'e virdüm, var aḫẕ eyle, didi. Ben daḫī ṭamaʿımdan ʿazīmetümden fāriġ olup Yezīd'e rāhī vü menşūrunı ṭaleb eyledüm. Yezīd ḫabīr ü āgāḥ degülüm didikde maʿlūmum oldı ki Ḥaccāc ḳasdımı teferrus ve benden taḫlīṣ-i nefs içün bu desīseyi tedārik

[194] eylemiş. Ve bir vaḳitde mesācidden birine bir bāb ʿAbdu'l-melik binā vü bir bāb Ḥaccac binā idüp bir müddet mürūrında ʿAbdu'l-melik'üñ binā eyledigi bāba ṣāʿiḳa nāzile ve hedm ü ḫarāb eyleyüp ʿAbdu'l-melik müteʾellim olup Ḥaccāc'a ḥased eyledigi Ḥaccāc'a vāṣıl oldıḳda bir mektūb taḥrīr ve derūnında yā emīrü'l-müʾminīn senüñle benüm meṣelem Ādem ʿaleyhi's-selām'uñ iki ferzendi meṣeli gibidür ki birer ḳurbān ẕebḥ idüp birinüñ ḳurbānı maḳbūl ve āteş nāzil olup aḫẕ eyledi. Ve aḫerüñ maḳbūl olmayup meẕbaḥda ḥāli üzere ḳaldı diyü taḥrīr eyledikde ʿAbdu'l-melik ʿaḳl u zekāsını

taḥsīn eyledi. Ve bir gün meclis-i ᶜAbdu'l-melik'e duḫūl esbāb-ı işret āmāde oldığı vaḳitte muṣādefe idüp ᶜAbdu'l-melik Ḥaccāc'a şürb teklīf eyleyüp Ḥaccāc yā emīrü'l-mü ᵓminīn beni ᶜafv buyuruñ zīrā ben ḫalḳı şürbden nehy ü menᶜ iderüm. Ve ḫalḳı zecr eyledigüm fiᶜli irtikāb itmeyi geriye itmede Hūd ᶜaleyhi's-selām'a etbāᶜ idermege *ve mā uridu en uḫālifeküm ilā mā enhekum ᶜanhu (Hud/11/88)*[25] didi. Maᶜnā-yı naẓm-ı Kerīm: Ben murād itmem ki sizi nehy ü menᶜ eyledigüm fiᶜl-i mekrūhı işleyem. Eger sizi neḥy eyledigüm fiᶜl ṣevāb olsa işleyüp iᶜrāż eylemezdüm. Ḳanda ḳaldı ki sizi nehy ü menᶜ idem dimek olur. Baᶜde ᶜAbdu'l-melik yā Ḥaccāc bu ḫamr degüldür. Nebiẕ rümmanidür ṭaᶜāma iştihā vü bāhe ḳuvvet virüp ziyāde ider didikde Ḥaccāc yā emīrü'l-müᵓminīn ṭaᶜ āma iştihāyı ziyāde ider buyurdıñuz. Va'llāh ḥālā bende olan iştihāya ali āḫīrü'l-ᶜamr rāżı olup ziyādesi maṭlabum degüldür. Ve bāhī ziyāde ider buyurdıñuz va'llāh her ayda bir kere ḳurbāna iḳtidār ḳāfīdür diyü cevāb-dāde olup defᶜ eyledi. Ve bir gün ḫalḳuñ kendiye iṭāᶜat ü inḳiyādı ne rütbeye bāliġ oldığın tecrübe vü imtiḥān içün minbere ṣuᶜūd idüp ey ḳavim el'ān Ḥaccāc kāfirdür didikde herkes ser-fürū berde olup cevāb virmediklerinde ol kelāmına ẕeyl idüp lāt u ġazāya ve baġle-i şehbāya vü yevm-i erbāᶜya diyüp ikmāl eyledi. Ḥaccāc'uñ baġle-i şehbāyı münker olmasınuñ sebebi budur ki bir gün Ḥaccāc'a Ebū Bürde'nüñ mālik oldığı baġle-i şehbā bir kere tevellüd eyledi ki

[195] levni ṣufrete māᵓil ve pālerinde siyeh ḫuṭūṭ olup nām ele ᶜażādur. Ve baġlede sāᵓir ḥayvānāt gibi şīr ẓuhūr idüp tevellüd iden kürre nūş eyledigiñi ḫalḳ müşāhede eyledi diyü naḳl eylediklerinde baġle münḳaṭıᶜ elneslidür diyü inkār eyledigini demīri ẕikr u beyān ider. Bir gün meclis Ḥaccāc'a imām Ḥüseyn raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerini şehīd

[25] Size yasakladığımı kendim yapmak niyetinde değilim.

iden şaḥış dāḫil olup Ḥaccāc ḥażreti Ḥüseyn'i ḳatl iden sen misün diyü istiᶜlām ol şaḫış daḫī belī yā emīr diyü iᶜlām ve Ḥaccāc keyfiyet ḳatlden suᵓāl eyleyüp ol melᶜūn yā emīr ibtidānıza ṭaᶜn baᶜde seyf ile cerḥ u ḍarb ve reᵓs-i şerīflerin ḳaṭᶜa āḫer kimseyi tevkīl eyledüm didikde Ḥaccāc ammā va'llāh lā yectemiᶜān fi'l-cennet didi. Ve bu maḳūle-i kelām ġayr ẓāhir'ül-murādı tekellümden ġarażı Ḥüseyn raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerinüñ ṭaraf-dār u ġayret-keşleri olan ehl-i ᶜIrāḳ ve ᶜadvā bed-ḫᵛāhları olan ehl-i Şām'ı ḫudᶜa ile arżan idi. Fi'l-ḥaḳīḳa ehāli-i ᶜIrāḳ meclis-i Ḥaccāc'dan çıḳup Ḥaccāc kelāmında ṣādıḳdur ki ibni Resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem beḥişтde ḳātili ile cemᶜ olmaz. Zīrā ḳātil ibni Resūl olanuñ merciᶜ dūzaḫdur diyüp feraḥ-nāk oldılar. Ve ehl-i Şām Ḥaccāc kelāmında ṣādıḳdur ki ᶜaṣāyı müsellemīn şaḳḳ ve emīrü'l-müᵓminīne muḫālefet eyleyen ḳātili ile cennetde cemᶜ olmazlar. Zīrā ḳātili ṭāᶜatü'llāhda bulunmaġla ehl-i cennetdür diyü rāżı oldılar. emṣālden ḳaçan bir kimsenüñ cemaᶜat-i müselmānānı tefrīḳ ü perīşān eyleyüp niẓāmlarına ḫālel virse ḍarb olınur. Ve Haccāc'uñ cevr ü ẓulmi vü bī-günāh kimsenüñ ḥūnlarını sefk ü rīzān eylemesi şol dereceye vāṣıl oldı ki müsellemīnden bī-cürm yüz biñden ziyāde ādem ḳatl eyleyüp āḫer ḳatli Saᶜīd bin Cübeyr raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleridür. Ve Ḥaccāc vefāt eyledikde maḥbesinde bī-cürm yigirmi biñden ziyāde müsellem maḥbūs bulındı. Ve muhbisi saḳf u ẓılleden ḫāli olup ṣayf u şitādan maḥbūsān ḥarāret-i şemsden ve şiddet-i şitādan u berḳ u bārāndan müteᵓeẕẕi vü müteᵓellim oldıḳlarından mā-ᶜadā müsterāḥı daḫī yoġidi. Ve keşret-i ẕiḥāmdan ḫalḳ birbiri üstünde sākin olurlardı. Ve bir gün

[196] Ḥaccāc maḥbes ṭarafından güzar iderken maḥbūslar Ḥaccāc'dan istiġāşe vü ıṭlāḳların niyāz ile zārı vü feryād eylediklerinde Ḥaccāc *(ḳālahşeˀu fīha ve lā tükellimūn)*(Muᶜminūn/40/ 108)[26]ayet-i kerīmesi ḳırāˀat eyledi. Ayet-i meẕkūre ehl-i ceḥennem ḥaḳḳında nāzil olmışdur ki ehl-i cehennem *(Rabbenā aḫricnā minhā fe-in udnā fe-innā zalimūn)* (Muᶜminūn/40/ 107)[27]diyüp Bārī Teᶜāla'dan cehennemden ḫurūcların recā eylediklerinde Bārī Teᶜāla (اخسؤا فيها ولاتكلمون) buyurdı. Yaᶜnī sekūthᵛān u ẕüll ile sākit oluñ refᶜ-i ᶜazābı tekellüm eylemeyüñ dimekdür. Ebū ᶜAmr bin el-ᶜAlā naḳl ider ki bir gün Ḳurˀān-ı ᶜaẓīmü'ş-şān tilāvet idüp *(illā menigterefe gurfeten biyedihi) (*Bakara /2/249)[28] āyetinde ġurfeyi feṯḥ-i ġayn ile ḳırāˀat eyledüm. Ve Ḥaccāc ḳırāˀat ḥafṣı tercīḥ eyleyüp żamm-ı ġayn ile ḳırāˀatı iḫtiyār eylemişdi. Benüm ḳırāˀatüm semᶜana vāṣıl u iḫżārıma ādem taᶜyīn eyledi. Ben daḫī ḫaberdār olup ṣanᶜāda bir vādiye firār ve nice zamān bādiyede iḫtifā vü ḳarār eyleyüp bir gün bir Aᶜrābı birine Ḥaccāc vefāt eyledi diyü müjde eyledikde ol Aᶜrābı ربما تجزع النفوس من الامر لها فرجة كحل العقال beytini inşād eyledikde iki şeyden feraḥ-nāk oldım ki biri Ḥaccāc'uñ helākı ve bir fercenüñ fāsını meftūḥ ḳırāˀat idüp benüm ġurfeten ḳırāˀatuma Aᶜrābīˀ faṣiḥüñ ḳırāˀatı şāhid olmasıdur. Lākin ḳangısına ziyāde feraḥ-nāk oldum maᶜlūmum degüldür, didi. Maᶜnā-yı kaḥīce ki nüfūs-ı insāniyye bir şeyden müteżaccir ü bī-ṣabr olur. On şeyden nüfūs içün ferce vü ḫalāṣ vardur miṣāli şütürüñ pālerīn ḥareket itmesün içün bend ü rabṭ iderler. Ve elbette yine bendleri ḥall u küşād iderler dimek olur. Ve bir gün Ḥaccāc

[26] Allah, "Aşağılık içinde kalın orada, artık benimle konuşmayın!" der
[27] ("Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer (tekrar günaha) dönersek şüphesiz kendimize zulmetmiş oluruz.
[28] Derken pek azı hariç ondan içtiler.

sūre-i Hūd ḳırāʾat idüp *(innehu ᶜamelun ġayru ṣaliḥun)* (Hud/11/ 45)[29]āyet-i kerīmesine geldikde isim olup ᶜamel midür yoḫsa fiᶜl olup ᶜamel midür diyü iştibāh u meşāyiḫ ḳarādan birini iḫżār idüñ suʾāl ideyüm diyü ḫademesine emr anlar daḫī bir şeyḫ iḫżār eylediklerinde Ḥaccāc meclisinden ḳāʾim olmuş bulınup etbāᶜ şeyḫüñ ḳudūmunı ifāde idemediklerinden maḥbes-i maᶜhūde ḥabs eylediler. Ve Ḥaccāc şeyḫi daᶜvetinden ẕühūl idüp altı ay bī-cürm maḥbūs ḳalup bir gün Ḥaccāc maḥbūsānı teftīş içün zindāna

[197] varup şeyḫ mezbūrı müşāhede ve ne cürm ile maḥbūs olduñ diyü suʾāl eyledikde şeyḫ ḥażret-i Nuḥ'uñ ferzendi cürmi ile maḥbūs oldum. Yā emīr Allāh Teᶜāla seni ıṣlāḥ eylesün diyü cevāb-dāde olup Ḥaccāc ḫande-künān azād eyledi. Ve bir vaḳitde Ḥaccāc bir ṭarafa rāhī olmaḳ murād ve minbere ṣuᶜūd eyleyüp ey ḳavm āgāh oluñ ki ᶜazīmet-i sefer eyledüm. Ve ferzendüm Muḥammed ṭarafumdan üzeriñüze ḫalīfe taᶜyīn ve ᶜabd-i ṣāliḥüñ vaṣiyetüñ ḫilāfı ile vaṣiyyet eyledüm ki meḥasin ü muṭīᶜ olanlarıñuzdan iḥsānı ḳabūl itmeyüp mesiʾ ü muḥālif olanlarıñuza tertīb-i ᶜaḳūbet u cezā eyleye. Ve maᶜlūmumdur ki sizler oġlıma muḥabbet ü meveddet itmeyüp ᶜāḳıbeti ḫayr olsun diyü beddᵘᶜā idersiz, didi. Ben daḫī size oġlumdan eẕlem bir ḫalīfeye mübtelā olasız diyü beddᵘᶜā iderüm, didi. Ve ehāli-i Kūfe'den bir kimse Ḥaccāc'dan ḫavf u ẓulminden emīn olmaḳ içün bir ḳaryeye firār ve bir kelbi sāye-i çāhda ḫʷāb u rāḥat ile asāyiş ider. Müşāhede idüp taẕaccür u ıżṭırabından ne evlāydı. Şu kelb ben olup cevr-i Ḥaccāc'dan ḫaʾīf ü tārekdār u diyār olmayaydum diyüp rāhī oldı. Ve ḥasebü'l-iktiżā ricᶜat ü yette ol maḥalleden güzār eyleyüp kelb maḳtūlı muᶜāyene eyledikde sebeb-i ḳatlini ehālīden suʾāl anlar daḫī şimdi Ḥaccāc ṭarafından kelbleri ḳatle mübāşir gelüp ḳatl eylediler diyü

[29] Onun yaptığı iyi olmayan bir iştir.

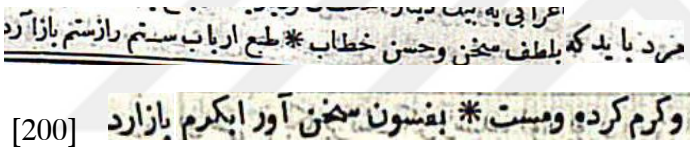
cevab-dāde oldıḳlarında ᶜumūm cevr Ḥaccāc'a taᶜaccüb eyleyüp rāhī oldı. Ve Ḥaccāc'uñ baᶜżı mertebe ḥilmi olup bir gün tek u tenhā bīrūn Kūfe'de keşt ü güzār iderken bir şaḫṣa dücār olup emriñüz Ḥaccāc ḥaḳḳında ne dirsüñ diyü istinṭāḳ ol şaḫış daḫī ehāli-i Küfe Ṣemūd neslinden olmasını zuᶜm iderler. Lākin şer maḥż oldığına sū-i sīreti efᶜāl-i ḳabīḥası delālet ider. Bārī Teᶜālā'nuñ laᶜneti üzerine olsun didikde Ḥaccāc beni bilür misüñ, didi. Ol şaḫış daḫī Ḥaccāc bilmem diyüp ben Ḥaccāc'um diyince ol kimse yā Ḥaccāc sen beni bilür misün, didi. Ḥaccāc bilmem didikde ben ᶜAnḳāyım Benī ᶜĀmir'den olup her ayda üç gün mecnūn olurum. Bu gün ziyāde mecnūn oldığım gündür diyü iᶜtizār eyleyüp Ḥaccāc ḫande-künān cürmüni ᶜafv

[198] eyledi. Ve bir gün Ḥaccāc şikārgāhda leşkerinden cüdā vü tek u tenhā bir püşteye resīde olup bir Aᶜrābī müşāhede eyledi ki püştenüñ bir ṭarafında nişeste vü ḫırḳasından cünbendegān düşirüp ḳatl iderdi. Ve şütürleri eṭrāfında cerāyanda Ḥaccāc'ı muᶜāyene eylediklerinde remīde vü perīşān oldılar. Ve Aᶜrābī şütürlerinüñ remīde olmasından ḫışm-nāk serīr averde olup kimdür ol kimse ki diraḫşān cāmelerle bu beyābānda gelüp benüm şütürlerimi ürkitdi. Allāh Teᶜālā'nuñ laᶜneti üzerine olsun didikde Ḥaccāc sükūt ile muᶜāmele ve pīş-i Aᶜrābī'ye gelüp es-selām ᶜaleyke yā Aᶜrābī didi. Aᶜrābī daḫī ġażābından lā-ᶜaleyke's-selām ve-lā raḥmetu'llāhi velā berakātühü ile redd-i selām eyledikde Ḥaccāc mülāṭafe ile yā Aᶜrābī teşneyüm baña bir miḳdār āb vir, didi. Aᶜrābī daḫī ḫışm-nāk esbüñden nāzil olup ẕillet ü ḫorluḳ ile gel ṣu iç zirā ben senüñ refīḳüñ ve ḫidmetkāruñ degülüm, didi. Ḥaccāc daḫī esbinden nāzil ve abı nūş eyleyüp ey Aᶜrābī ādemīlerüñ Beh-i Nebī kimdür diyü suᵓāl Aᶜrābī daḫī senüñ raġmuña Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem'dür, didi. Tekrār Ḥaccāc yā Aᶜrābī emīrü'l-müᵓminīn

ᶜAlī kerema'llāhu veche ḥaḳḳında ne dirsüñ didikde Aᶜrābī anuñ ᶜuluvv-i şān ve buzrugvārlıġından vaṣf u medḥi benüm dehānıma ṣıġmaz diyü cevab-dāde olup Ḥaccāc yā Aᶜrābī ᶜAbdu'l-melik bin Mervān ḥaḳḳında ne dirsüñ diyü suᵓāl eyleyüp Aᶜrābī ḳaṭᶜan tekellüm eylemeyüp sükūt eyledikde Ḥaccāc yā Aᶜrābī senden cevāb isterüm, elbetde söyle didikde Aᶜrābī Yezīd merd ū nā-maᶜḳūl kimsedür, didi. Ḥaccāc ne sebeble diyü teftīş eyleyüp Aᶜrābī ᶜAbdu'l-melik'den bir ḫaṭā ṣudūr eyledi ki maşrıḳdan maġribe varınca ol ḫaṭā ile ᶜālem pür oldı, didi. Ḥaccāc daḫī ol ḫaṭāsı nedür diyü suᵓāl eyleyüp Aᶜrābī ḫaṭāsı oldur ki Ḥaccāc didikleri fāsıḳ u fācir müselmānān üzerine musallaṭ u ḥavāle eyledi didikde Ḥaccāc sükūt eyledi. Ve ol eşnāda bir ḳuş uçup feryād eyledi. Ve Aᶜrābī Ḥaccāc'a naẓar-endāz olup sen kimsüñ, didi. Ḥaccāc daḫī ne ġarīb suᵓāl idersüñ yā Aᶜrābī didikde Aᶜrābī

[199] bu murġ baña bir leşker resīde olayor. Ve sen ol ᶜaskerüñ emīr ü serdārısuñ diyü ḫaber virdi dir iken ᶜasker gelüp pīş-i Ḥaccāc'da zemīne pūs oldıḳlarında Aᶜrābī Ḥaccāc oldıġın iẕᶜān idüp reng-i rūyı müteġayyir ü perīşān-ḥāl oldı. Ve Ḥaccāc etbāᶜına Aᶜrabī'y ī muᶜāseramā iḥżār idüñ diyü emr ü ricᶜat idüp irte ṣabāḥ oldıḳda pīş-i Ḥaccāc'a ḫᵛān-ı niᶜmet keşīde vü erkān-ı devlet ḥużūrına tecemmuᶜ ve cāşnayı tenāvüle şürūᶜ eylediklerinde Ḥaccāc Aᶜrābī'yi kendü ile ekl-i ṭaᶜāma daᶜvet idüp Aᶜrābī meclis-i Ḥaccāc dāḫil oldıḳda es-selāmu ᶜaleyke eyyühe'l-emīr, didi. Ḥaccāc daḫī yā Aᶜrābī ben senüñ redd-i selām eyledigüñ gibi redd eylemem ve ᶜaleyke's-selām diyüp yā Aᶜrābī ṭaᶜām tenāvül ider misüñ, didi. Aᶜrābī daḫī yā emīr ṭaᶜām senüñdür. Eger icāzet virirseñ ekl iderüm, didi. Ve Ḥaccāc iẕin-dāde ve Aᶜrābī sofraya cālis olup tenāvüle āġāz içün besmele-ḫᵛān oldıḳdan ṣoñra inşāᵓllāh ekl-i ṭaᶜāmdan ṣoñra żuhūr idecek şeyᵓ ḫayrdur

didikde Ḥaccāc ḫande ile erbāb-ı meclise hiç bilür misüz dünki gün bu Aʿrābī ile benüm miyānumda güzeşte nedür didikde Aʿrābī aṣleḥa'llāhu'l-emīr dünki gün senüñle benüm miyānumda geçen sırrı bugün ifşā itmek sezā mıdur diyü ketm-i recā eyledi. Baʿde Ḥaccāc yā Aʿrābī iki kārdan birini iḫtiyār eyle yā benüm yanumda iḳāmet eyle ki seni ḫavāṣṣ-ı nüdemāmdan ideyüm yāḫūd seni ʿAbdu'l-melik bin Mervān ḥużūrına irsāl ve ḥaḳḳında tekellüm eyledigüñ kelimātı iʿlām ile saña her ne murād iderse anı işlesün didikde Aʿrābī yā emīr ġayrı ṣūret daḫī olmaḳ mümkindür, didi. Ḥaccāc daḫī ṣūret-i digerden suʾāl idüp Aʿrābī yā emīr ṣūret-i diger oldur ki beni āzād u selāmetle kendi diyāruma ʿavdet idüp min baʿd ne sen beni göresüñ ve ne ben seni göreyüm didikde Ḥaccāc ḫande vü ḳaḥḳaha idüp Aʿrābī'ye biñ dinār iḥsān ve diyārına ircāʿ eyledi.

[200] ve bir gün Ḥaccāc'uñ ḥużūrına ʿAbdu'r-raḥmān bin Eşʿaṣ etbāʿından bir cemāʿat iḥżār u ḳatl olınmalarına emr eyledikde miyānlarından biri yā emīr benüm senüñ üzerüñde ḥaḳḳum vardur. Beni āzād eyle, didi. Ḥaccāc daḫī sebebinden istiʿlām ve ol şaḫıṣ yā emīr ibni el-Eşʿaṣ meclisinde bir ādem saña şetm ü düşnām ve ben redd u defʿ eylemişdüm didikde Ḥaccāc şāhid kimdür? didi. Ol şaḫıṣ daḫī maḥbūslardan birine işāret ve bu şāhiddür didikde ol kimse daḫī belī ben ḥāżır-ı bi'l-meclis idüm ḳavl-i ṣıdḳ u rāṣtdur diyü şehādet eyleyüp Ḥaccāc şāhide teveccüh ü bu ādem bizüm ṭarafdārımuz oldıġı gibi senüñ daḫī ṭarafdarlıġımuza māniʿ ne idi diyü muvāʾḫeẕe eyleyüp ol şaḫıṣ yā emīr saña ʿadāvet ü buġżum māniʿ oldı didikde Ḥaccāc etbāʿına bu şaḫṣı āzād idüñ ki üzerümde ḥaḳḳı ṣābit oldı. Ve ol şehādet iden kimseyi azād idüñ ki ṭarafdārum olan ādemi böyle muṣībet

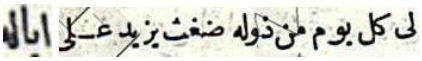
resīde oldığı vaḳitde taṣdīḳ ü iʿānet eyledi diyüp ikisinüñ daḫī cürmüni ʿafv u āzād eyledi. Ve bir gün Aḥmed bin Yūsufʾa yā Aḥmed senüñ emrüñde tefekkür ü mülāḥaża eyleyüp ḫūnuñı vü malıñı kendime ḥelāl buldım. Seni ḳatl ve māluñı aḫẕ iderüm didikde Aḥmed yā emīr bu ḫuṣūṣda aġreb ü aʿceb olan emr budur ki tefekkür ü teʾemmülden ṣoñra benüm dem ü mālumı ḥelāl iʿtiḳād idesüñ didikde Ḥaccāc ḫande-künān ʿafv eyledi. Ve bir gün nüdemāsından biriyle bister-nişīn-i istirāḥat iken nevm ġalebe ve bir miḳdār ḫʷāba varup nedīmine bī-iḫtiyār ʿaṭse ʿārıż oldı. Ve Ḥaccāc Horāsān bī-dār u ḫışm-nāk olup murāduñ beni bī-dār u tekdīr itmek idi, didi. Nedīm daḫī yā emīr vaʾllāh ifrāṭ-ı ʿaṭse ʿādetümdür. Ve defʿ maḳdūrum degüldür diyü ʿözr-künān-ı ʿafv recāsında olup Ḥaccāc ʿādetüñ oldığın iṣbāt iderseñ fe-bihā ve illā seni ḳatl iderüm, didi. Nedīm daḫī meclis-i Ḥaccācʾdan bīrūn u aḥibbāsından birine mācerāyı naḳl u istimdād eyleyüp ol şaḫış ben şehādet iderüm diyüp meclis-i Ḥaccācʾa dāḫil ve yā emīr bu rütbe-i ʿaṭse

[201] bu ādemüñ ʿādetidür. Ḥattā bir gün şiddet ile kendiden bir ʿaṭse ẓuhūr eyledi ki şiddetinden bir dişi çıḳdı diyü şehādet eyledikde Ḥaccācʾuñ ḫande ḫilāf meşrebi olup ḳaḥḳaḥa idecek eşyāya tebessüm itmez iken şol rütbe ḫande vü ḳaḥḳaḥa eyledigi ẓuhūrına müsteliḳ oldı. Ve Ḥaccācʾuñ rütbe-i feṣāḥat u belāġati kütüb-i tevārīḫde meẕkūr u beyneʾn-nas mütedāvil olan deyrü'l-Cemācimde ḳırāʾat eyledigi ḫuṭbe vü mekātīb maʿrūfa vü menābirde vaʿż u naṣāyiḥi müştemil olan ḫuṭbelerinden münfehim oldığı erbāb-ı fehm ü dānişe maʿlūm u āşikārdur. Ḥattā Mālik bin Dīnār vaʾllāh gāhīce Ḥaccāc minberde ehl-i ʿIrāḳʾa kendi efʿālinüñ ḥüsnini ve ehl-i ʿIraḳʾuñ efʿāl-i ḳabī halarını belāġat u fesāḥāt ve ḥüsn ü taʿbīr ile edā vü beyān eyledikde ẓann iderüm ki ehl-i ʿIrāḳ ẓālime ve Ḥaccāc maẓlūmdur diyü naḳl eyledi. Ve Ḥasan-ı Baṣrī ḥażretlerinden

menḳūldur ki bir gün Ḥaccāc minbere ṣuᶜūd idüp ey ḳavim eger bir kimse ᶜömrinden bir sāᶜati mā-ḫalaḳa'llāhuñ ġayriye yaᶜnī ᶜibādeti Allāh'dan ġayriye ṣarf eylese ol kimse içün āḫir ᶜömrüne dek müteḥassir ü ġam-nāk olmaḳ lāyıḳdur diyü vaᶜẓı derünımı muḥteriḳ eyleyüp müteᵓessir oldım buyurdılar. Ve bir gün minbere ṣuᶜūd idüp ey ḳavim nefsiñüzi menāhiden menᶜ ü zecr ile meşġūl olup müḳteẓāsınca ᶜamelden iḥtirāz idüñ zīrā nefsüñüze müsāᶜade vü ṭaleb eyledigini iᶜṭā iderseñüz nefsden esᵓile ve hevā vü hevese ḫᵛ āhişkar bir şeyᵓ olmaz. Ve her cend ki müsāᶜade itmeyüp hevādan menᶜ idesiz nefsden ziyāde memnūᶜ u münzecir olur, bir şeyᵓ daḫī olmaz. Ve Bārī Teᶜālā şol kimseye raḥmet eylesün ki nefsiçün bir resen ü zimām ittiḫāẕ idüp resen ile nefsini Bārī Teᶜālā'nuñ ṭāᶜatine çeküp zimām ile Allāh Teᶜālā'ya ᶜiṣyāndan çevirüp menᶜ ide. Ve müşāhede eyledüm ki āḫiretde ᶜazāb Allāh'a ṣabr itmeden dünyāda meḥārimi irtikāb itmeden ṣabr eshel ü ehvandūr, didi. Ve bir gün Ḥaccāc'a birāderi Muḥammed ile oġlı Muḥammed'üñ vefātlarını iᶜlām eylediklerinde minbere ṣuᶜūd idüp ey ḳavim āgāh oluñ ki Muḥammedler bir günde vefāt eylemişler. Ve ben isterüm ki Muḥammedler benümle maᶜan dünyāda muᶜammer ola. Nitekim anların ṣevāb-ı aḫirete nāᵓil olmaların recā vü meᵓmūl

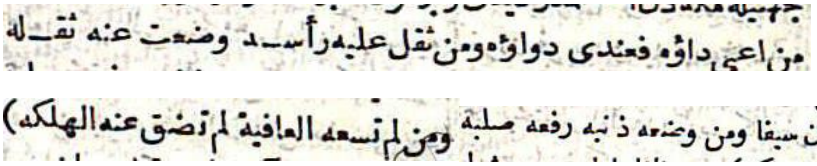
[202] iderüm. Ve va'llāh sizden ve bizden bāḳī olanlar içün daḫī mevt ḳarībdür. Ve bir ṣ evbiñe cedīd ola. Elbetta köhne olması emr-i muḳarrerdür. Ḳarīben arż bizi kendüye çeküp gūştlarımuzı ekl ve ḫūnlarımuzı nūş ider. Niteki biz arżdan mīyveler ekl ü āb-ı ḫoş-güvār nūş eyledüñ, didi. Rivāyet-i uḫrāda Ḥaccāc menāmda gözlerinüñ ikisini daḫī çıḳardılar görüp çün ṣabāh oldı. Oġlı vefāt idüp birāder-zādesi Muḥammed'üñ ḫaber-i vefātı daḫī geldikde (حجاج ضغث على ابالة) diyüp bu beyti inşād eyledi (beyit)

 ve Ḥaccāc'uñ bu kelāmı meṣel olup ḳaçan bir kimse muṣı̄bet resı̄de iken bir muṣı̄bet ile daḫı̄ mübtelā olsa ḍarb olınur. Ve maᶜnā-yı beyt: Meṣel-i muṣı̄bete ᶜālı̄ muṣibete vü beyte ᶜalı̄ beytedür. Ve żaġṣ āġūş rasteᵓ giyāh maᶜnāsına olup ebbāle bir ḳucaḳ heyzüm maᶜnāsınadur. Ve reziyye muṣı̄bet maᶜnāsınadur. Baᶜżıları ebāleyi muḫaffef istiᶜmāl idüp bu beyti inşād eylemişdür.

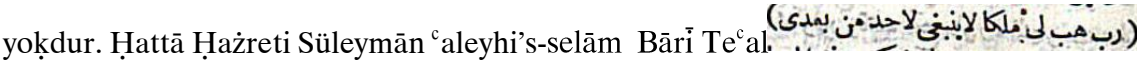
 ve ẕüvāᵓele ẕiᵓb maᶜnāsınadur. Ve bir gün yine minbere ṣuᶜūd idüp ey ḳavim Bārı̄ Teᶜālā bize aᶜmal-i ṣālı̄ḥa ile emr ü rızḳ u mālımuza tekeffül eyledi. Ne olaydı taḥṣı̄l-i rızḳa emr ü ᶜamel-i ṣālı̄ḥa tekeffül ide idi. Ve ey ḳavim va'llāh dünyāda bu güne gelince emāret-i vilāyet ile güzerān iden evḳātumdan maḫżūż degülüm. Zı̄rā iḳtiżā-ı vezāret cevr ü ẓulm olup irtikābum irātümle degüldür. Ve şimden ṣoñra bāḳı̄ olan ᶜömrüm bir āb-ı nāb-ı digere müşābeheti ne rütbe ise güzeşte olan evkātuma ol mertebe müşābih ü muᶜādildür, didi. Ve çünki Ḥaccāc ᶜAbdu'llāh bin Zübeyr raḍıya'llāhu Teᶜālā ḥażretlerini ḳatl eyledi. Mekke-i Mükereme ehālisinüñ girye vü feryād u fiġānından mużṭarib ve mütezelzil olup Ḥaccāc minbere ṣuᶜūd ve ey ḳavim āgāh oluñ ki ibni Zübeyr bu ümmetüñ kibār u aḫyārındandur. Ḥattā kibārdan olmaġla ḫilāfete raġbet ü münāẓaᶜa ile ṭāᶜat Allāh'ı terk ve ḥaremu'llāh'a istinād eyledi. Yaᶜnı̄ ḥaremu'llāh'da bulınan emı̄ndür. İᶜtiḳād eyledi. Lākin eger ᶜuṣāta bir şey māniᶜ ve ḥāfıẓ olmaḳ mümkin olsa iḫtirām-ı behişt Ādem ᶜaleyhi's-selām'ı ḥıfẓ iderdi. Zirā Bārı̄

[203] Teᶜālā Ādem'i bed ḳudretiyle ḫalḳ u ı̄cād ve melaᵓikesini secde ve cennetine ibāḥa eyleyüp şecere-i menhı̄ ᶜanhāya taḳarrübi sebebiyle behişden iḫrāc eyledi. Ḥālbūki

Ḥażret-i Ādem ᶜinda’llāh ibnü’l-Zübeyr’den ekrem idi. Ve cennet ḥürmet cihetiyle Mekke’den aᶜẓamdur, didi. Bir gün minbere ṣuᶜūd idüp

diyüp nāzil oldı. Yaᶜnī şol kimse ki marażı anı ᶜāciz ḳılsa yāḫūd marażından ᶜāciz olsa ᶜilācı bendedür. Ve şol kimsenüñ ki reᵓsi kendiye ṣaḳīl ü gerān olsa ol kimseden ṣaḳlını vażᶜ yaᶜnī ḳatl iderüm ve taḥḳīḳ şeyṭānuñ mükri ve sulṭānuñ seyfi vardur. Yaᶜnī meger şeyṭān ile ṭarīḳ-i mustaḳīmden ᶜudūl ideni ḳatl iderüm. Şol kimseyi ki günāhı vażᶜ ide. Yaᶜnī günāhkār ola. Ṣalb u ber-dār itmek kimseyi refᶜ ider. Ve şol kimseye ki ᶜāfiyete ṣıġmaya. Yaᶜnī ᶜāḳibetine şākir ü muġtenem olmaya. Helāk u mevt andan żīḳ u teneke olmaz. Yaᶜnī niᶜmet ü ᶜāfiyetden maḥrūm olup helāk olur dimek olur. Ve bir vaḳitde Ḥaccāc bī-mār olup miyān-ı nāsda vefātı müştehir ve kendüye bu kiẕb vāṣıl oldıḳda bir serīre cālis ü etbāᶜ serīri düşlerine taḥammül ve minbere ṣuᶜūd idüp ey ḳavim agāh oluñ ki ehl-i ᶜIrāḳ ehl-i nifāḳdur. Ve ehl-i ᶜIrāḳ’un enflerine şeyṭān nefḫ eylemiş. Bināᵓen-ᶜaleyh Ḥaccāc vefāt eyledi diyü durūġ u kiẕb eylediler. Farż idelüm ki Ḥaccāc vefāt eyledi. Ne żarar tertīb ider. Va’llāh ḫayr recā olınmaz. İllā baᶜde’l-mevt recā olınur. Ve kelām-ı ḳadīmde meẕkūrdur ki dünyāda maḫluḳātdan ḫabs u ẕelīl u ḥaḳīr olan İblīs ᶜaleyhü’l-laᶜneden ġayri bir ferdüñ muḫallid u bāḳī olmasına Rabbü’lᶜālemenüñ iẕni yoḳdur. Ḥattā Ḥażreti Süleymān ᶜaleyhi’s-selām Bārī Teᶜal

diyüp recā eyleyüp Bārī celle şānehu iḥsān baᶜde kāne lem yekün mużmeḥil ü iᶜdām

eyledi. Allāh Teᶜalā'dan emīrü'l-müᵓminīn ve cemīᶜ-i müsellemīn ve benüm içün istiġfār iderüm diyü ḫutbeyi

[204] itmām idüp nāzil oldı. Baᶜde fātiḥ Maveraü'n-neḥir olan Ḳuteybe bin Müslime'ye mektūb taḥrīr eyledi ki meᵓali: Yā emīr sitemini mülāḥaẓa eyleyüp resīde baḥcah olmış buldım. Sen daḫī benümle hem sen ve bir kimse bir ṭarafa elli sene rāhī olup ṭayyı menāzil eylese elbetde maṭlūbı olan maḥalle vāṣıl olur. Pes elli sene muᶜammer olan kimseye āḫiret ḳarībdür, didi. Ve Ḥaccāc bī-mār u muḥtażır oldıḳda yā Rab baña maġfiret eyle zīrā cemīᶜ-i nās zuᶜm iderler ki sen Ḥaccāc ḳuluña maġfiret eylemeyesin diyüp ṭoḳsan beş senesi binā eyledigi Vāsıṭ şehrinde vefāt idüp herkes vefātına mesrūr olmaġla ol güne ᶜarūsu'l-ᶜIrāḳ tesmiye eylediler. Vefātından bir ferd āgāh olmayup ḳaṣr-ı Ḥaccāc'a bir cāriye suᶜūd ve āvāz-ı bülend ile girye-künān ey ḳavim āgāh oluñ ki fuḳarāya iṭᶜām ve serleri ḳaṭᶜ ider. Ḥaccāc vefāt eyledi diyü feryād eyleyüp herkes ḫaberdār olup defn olındı. Ve baᶜżı kimse ḳabr-i Ḥaccāc'dan zencīr ṣedāsını istimāᶜ idüp Ḥaccāc'uñ ḳatı yā Ḥaccāc Bārī Teᶜālā saña raḥmet eylesün ki ḫayāt u memātuñda ḳırāᵓat-ı Ḳurᵓān'ı terk itmedüñ diyüp nās ḫande eylediler. Ve ehāli-i Şām'dan bir şaḫıṣ ḳabr-i Ḥaccāc'a varup yā Rab bizi şefāᶜat-i Ḥaccāc'dan maḥrūm eyleme diyü duᶜā eyledikde şaḫṣ-ı diger ḫālā Ḥaccāc dūzaḫdadur diyü ḫullef-i bi'l-ṭalāḳ eyleyüp ḳavᶜi ṭalāḳda ḳıl ü ḳāl olınmaġla ṭāvusdan istifsār olındıḳda ṭāvus Bārī Teᶜālā murād eyledigi ḳulına maġfiret eyler ẓannum budur ki ol şaḫṣuñ zevcesi muṭlaḳa öldü diyü iftā eyledi. Baᶜde Ḥasan-ı Baṣrī ḫażretlerinden istiftā olındıḳda ey ādem var zevceñle muᶜāmele-i zevciyet eyle ki ṭalāḳ vaḳiᶜ degildür zīrā eger Ḥaccāc bu miḳdār cevr ü ẓulm u melᶜaneti irtikāb itdikden ṣoñra yine dūzaḫ mekān olmadı ise senüñle zevceñe daḫī irtikāb zinā

żarar virmez. Yaᶜnī müḳteżā-yı şerīᶜat üzere Ḥaccāc ehl-i cehennemdür. Ve senüñ ṭalāḳuñ vaḳiᶜ degildür dimek olur. Ve Ḳuteybe feṭḥ-i Maveraü'n-nehir Besᶜad'uñ ve Ḳuteybe Maveraü'n-nehir senüñ yümn ü bereketüñ sebebiyle feṭḥ eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Ḳuteybe bin Müslim bin ᶜAmr ilyā halīdür ki künyesi Ebū Ṣāliḥ ve neşv

[205] ü nemāsı devlet-i Mervāniye'de olup kendüye nice emāret ü vilāyet tefvīż ü taḳlīd olınup fütūḥāt-ı ᶜaẓīmeye muvaffaḳ olmaġla ᶜavşānı mütezāyid ü berter olmışdı. Ve emārātı mütevāli olup birḳaç kere Māveraü'n-nehri ᶜubūr u küffār ile ḥurūb-ı keşīre vü ġanāyim-i vāfīre aḫẕ eylemişdi. Ve nehirden murād āb-ı Ceyḥūn olup Ḳızılbāş ile Özbek diyārını faṣl idüp Ceyḥūn'uñ verāsına Māveraü'n-nehir dirler. Kāh olur ki ol neḥre āb-ı Amū dirler. Zīrā Ceyḥūn Amū nāmında bir ṣaḥrādan mürūr ider. Ve nehr-i mezbūrda Ceyḥūn didikleri Rudkab'uñ bu beytinden feḫm olınur.

آب جیحون وشکر فیهای اوخنك ماراامیان آیدهمی ve ol ṣaḥrāya Amū tesmiye olındığı meşārü'l-ileyhüñ bu beytinden żāhirdür ریك اموودرشتهای او * زیرپا چون ترنیان ایدهمی.

ve ṣaḥrayı Amū ġāyet rekistān ü ābī ḳalīldür. Ve Ceyḥūn'a varınca ṣaḥrā-yı mezbūreye ṣaḥrā-yı şütür daḫī dirler. Ve Māveraü'n-nehr'e Turān tesmiye olınup sebebi Ferīdun'uñ Tūr namında bir ferzendi pādişāh olup Māveraü'n-nehr'e ḥükūmet itmişdi. Ve iḳlīm-i ᶜAcem'e İrān tesmiye olınup sebebi İrec evlādından İrān nāmında bir ferzendi ḥükūmet itmişdi. Ve saḥil-i Ceyḥūn'dan Baġdād'a gelince ᶜIrāḳ ᶜAcem ve andan birüsine Baġdād ve memleket-i ᶜArab'a ᶜIrāḳ-ı ᶜArāb tesmiye olınup ᶜIrāḳeyne Fużūlī'nüñ bu ḳıṭᶜasında işāret vardur. من زاقلیم عرب خیرتی ازملك عجم * هردو

کشتم در اظهار سخن کام طلب * یافتم از دو کرم بیشه مراد دل خویش üzere rāz-ı şah-ı ᶜAcem min-naẓar-ı ezşāh-ı ᶜArab şah-ı ᶜArab'dan murādı ᶜAlī kerema'llāhu vechedür. Ve ḳıṭᶜa-ı mezbūre mebna-ı ᶜale'l-ḥikāyedür. Ve mūmāileyh Ḳuteybe şecīᶜ ü saḫnı vü ḥüsnü'l-ḫulḳ dīnüñ sīret ü ḥalīm ü ᶜāḳil ü ẕeki olup bir ᶜayb ile maᶜyūb olmayup faḳaṭ ḳabile-i Bāhale'den olması ile maᶜyūb idi. Ve eḥibbāᵓ u eṣdiḳāsı mizāḥ u laṭīfe ile Bāhilī oldığın taᶜrīż Ḳuteybe daḫī farṭ-ı ḥilminden taḥammül idüp iẓhār gör eylemezdi. Ebū ᶜUbeyde'den mervīdür ki bir gün Ḳuteybe'nüñ belde-i Rey'de ᶜāmili olan Muᶜallu'l-Muḫāribi ḳabile-i Selūl'dan bir şaḫış ile Ḳuteybe'ye mektūb irsāl

[206] eyleyüp Ḳuteybe'nüñ aḥibbāsından ve daᵓimā Ḳuteybe'ye nāz ile muᶜāmele vü ifrāṭ ile mülāṭafe iden Ḳudāme bin Caᶜfer Selūlī bāb-ı Ḳuteybe'de müşāhede idüp meclis-i Ḳuteybe'ye dāḫil ve yā emīr der-i serāyuñda eleᵓm ü denī bir ᶜArab müşāhede eyledüm, didi. Ḳuteybe'ye daḫī ne maḳūle kimse diyü suᵓāl eyledikde Ḳudāme bin Selūl ī muḫāribinden risālet ile Bahilī'ye gelmiş diyü Ḳuteybe'yi taḥḳīr eyledikde Ḳuteybe tebessüm ġayż u ġażab ile tebessüm ü Merdās Asrī'ye teveccüh ü iltifāt idüp şiᶜr-i Aḳīşir ī inşād eyle didikde Merdās ḳaṣdını fehm ve Ḳudāme'ye taᶜrīż müştemil olan şiᶜr-i Aḳī şirī'den bu beyti inşād eyledi. قلت ثم صلی فصلی فاعدا * یتغشاه سماد یر السکر Semādir: şol żaᶜīf başara dirler ki sarḫoşluḳ ve uyḫu ġalebe eyledigi vaḳitde ᶜārıż olur. Ve teġaşşi taġaṭṭi vü örtünmek maᶜnāsına olup meᵓāl-i maᶜnā: Ḳalḳ edā-ı ṣalāt eyle, didüm. O şaḫış sekrden neşᵓet iden żaᶜf-ı başar iḫāṭa vü setr idüp ser-sām oldığı ḥālde ḳāᶜiden edā-ı ṣalāt eyledi dimek olup Ḳudāme'nüñ vecḫi müteġayyir ü münfeᶜil oldıḳda Ḳuteybe hāẕā betelik ü ilbādı eẓlem, didi. Ve bu meşelüñ ḳāᵓili Ferezdaḳ olup Cerīr'e tekellüm eylemişdür.

Sebebi budur ki bir gün Ferezdaḳ meclis-i ḳavimde şiʿr inşād iderken Cerīr bin el-Ḫaṭfı raḥlesine süvār olup ol ṭarafdan rāhī olurdı. Ve Ferezdaḳ ile maʿārifesi olmaġla Ferezdaḳ bu süvār kimdür diyü istiʿlām ḳavmi daḫī Cerīr bin Ḫaṭfī diyü şöhret-şiʿār olan şāʿir budur didiklerinde Ferezdaḳ miyān-ı ḳavminden bir şāb-ı sebük-pāye yā ġulām Cerīr'üñ ser-i rāhin alup bu beyti inşād ve bizden selām eyle didigi beyt budur.

ġulām daḫī varup Cerīr'e beyt-i Ferezdaḳ'ı inşād eyledikde Cerīr bizden daḫī teblīġ-i selām ve bu beyti inşād ile didi ki beyit budur. Lākin ḥarāmuñ ẕüşefāh cemme

ġulām daḫī ricʿat ve beyt-i Cerīr'i Ferezdaḳ'a ḳırāʾat eyledikde Ferezdaḳ heze betelik u ilbādı eẕlem diyüp kelāmı meṣel oldı. Yaʿnī benüm ḳālem-i Cerir'üñ ḳālesine müsteḥaḳdur yāḫūd meḳālime muḳāllesi bedel ü muḳābildür. Ve ibtidā tekdīr iden

[207] eẕlem yāḫūd ẓālimdür dimek olur. Zīrā eẕlem ẓālim maʿnāsına müstaʿmeldür. Ḫarem ḥarāmuñ taḳdīrinde olup eski kınār kes maʿnāsınadur. Ve ġabāġıb ġabġabuñ cemʿi olup ġabġab ṣıġıruñ anāki altında ṣarḳan deri maʿnāsına olup ṣeyran ṣevrüñ cemī ʿdür. Ve Ḳudāme'nüñ Ḳuteybe'ye Selūl'i muḥāribiden Bāhil'i risālet ile gelmiş dimesinden taḥḳīr lāzım gelmesine sebeb budur ki Selūl Hevāzan'dan bir ḳabiledür ki Benū Emr bin Ṣaʿṣaʿ bin Muʿāviye bin Bekir bin Hevāzan ve Selūlī māderlerinüñ ismi olup ḳabile-i meẕkūre māderleri olan mirʾāta nisbet olınmaġla miyān-ı ʿArab'da mezmūm u denāʾet ile maʿrūf olmışdur. Ke-zālik Bahil'e Ḳays-ı Ġeylān'dan bir ḳabile olup aṣlında Bahil'e Heme-künüban bir zenüñ ismi ve ol zen Maʿin bin Aʿṣar bin Saʿd bin Ḳays Ġubala'nuñ zevcesi olup Maʿin'üñ evlādı mezbūre-i Bahile'ye nisbet olınup ḳabile-i Bahile tesmiye olındıḳda zene mensūb olmaġla denāʾet ile maʿrūfa oldı. Ve

muḥārib Fahr'den bir ḳabiledür ki Ḳureyş'den bir ḳabile olup Fahr bin Mālik bin en-Naẕir bin Kenān'dur. Merv̇idür ki Ḳuteybe bir gün cefākār ve türd-ḫū bir Aʿrābī̇ ile mizāḥ ḳaṣd idüp yā Aʿrābī̇ benüm gibi emī̇r ve Bahili olmaḳ seni mesrūr ider mi, didi. Aʿrābī̇ bed-ḫū daḫī̇ lā-vaʾllāh bu maḳūle ḳabile-i deniyyeden olmaġı ḳabūl itmem, didi. Baʿde Ḳuteybe yā ḫalī̇felik ile ḳabūl ider misüñ, didi. Aʿrābī̇ ḫalī̇felik ile degül şarḳdan ġarba dek dünyā żabṭ u zeber ḳabża-ı taṣarrufa almaḳ şarṭıyla daḫī̇ Bahili olmaġı ḳabūl ve irtikāb eylemem didikde Ḳuteybe yā Aʿrābī̇ eger Bahile'den olursañ ehl-i cennet olursuñ diseler ḳabūl ider misüñ didikde Aʿrābī̇ serfer pür-endī̇şe olup bir miḳdār tefekkürden ṣoñra benüm Bahili oldıġumı ehl-i cennet bilmemek şarṭıyla ḳabūl iderüm diyüp Ḳuteybe ḫande vü ḳahḳaha eyledi. Ve mūmāileyh Ḳuteybe Ḥaccāc'a müntemī̇ vü müntesib olan ümerānuñ ekber ü eşrefidür. Ḥattā Ḥaccāc ʿAbdu'l-melik bin Mervān'a mektūb irsāl ve Ḳuteybe'yi taʿrī̇f ü tavṣī̇f ve vilāyet-i Ḫorāsān'ı tevcī̇h ü taḳlī̇d itdirmişdür. Ve Ḳuteybe'ye Ḫorāsān'ı tevcī̇h itdirmesine bāʿiş budur ki Yezī̇d bin Mühelleb pederi Mühelleb'den ṣoñra

[208] vāli-i Ḫorāsān olup rūz-be-rūz nam-āver ve ʿaẓamet ü mükneti miyān-ı nāsda münteşir ü ber-ter ve aşār u menāḳıbı ḫalḳuñ ve redd-i zebānı olup bir emī̇r-i ʿādil-pī̇şe vü dād-gerdur diyü herkes medḥ ü şenā vü sitāyiş ü duʿā eylediklerinde Ḥaccāc ḥaḳd u ḥased idüp ʿazl itdirmege bahāne-cūyı ū fırṣat-bin olup hezār güne vaż̇ʿ-ı ḥıbāl ḫudʿa ile güftārı ʿAbdu'l-melik'e teʾşī̇r ve ʿāḳıbet-i Ḳuteybe Ḫorāsān'a vālī̇ naṣb itdirdi. Ve Ḥaccāc'uñ mezbūrında ḥasedini taḳviye vü teʾyī̇d ü nār-ı melʿanetüñ işti ʿāline baʿiş budur ki bir vaḳitde Ḥaccāc ziyāret-i ʿAbdu'l-melik'e rāhī̇ vü ḥükūmetgāhı olan ʿIrāḳ'a ʿavdet eyleyüp eşnā-yı ṭarī̇kde berd yire nāzil ve ol deyrde ʿulūm-ı ġarī̇beye ez-cümle

cefr ü nücūme ᶜālim ü kāmil bir rāhib müşāhede ve rāhībden bizüm aḥvālimüzi istiḫrāc eyledik mi diyü suᵓāl rāhib belī maᶜlūmımdur diyü serd-i maḳāl eyledikde Ḥaccāc yā rāhib ᶜAbdu'l-melik ḥaḳḳında istiḫracuñ ne günādur diyü istinṭāḳ ve rāhib bu zamānda ḫilāfeti istiḫrāc olınmışdur diyüp Ḥaccāc ᶜAbdu'l-melik'den ṣoñra ḫalīfe kim olur, didi. Rāhib Velīd nāmında bir kimse olur diyüp Ḥaccāc kendi aḥvālīn istiᶜlām ve Rāhib emāretinden ḫaber virüp benden ṣoñra vali-i ᶜIrāḳ kimdür diyüp Rāhib Yezīd nāmında bir kimse olur, didi. Tekrār Ḥaccāc Yezīd'üñ vāli-i ᶜIraḳ olması ḥayātumda mıdur yoḫsa memātüm vaḳtinde midür diyü suᵓāl Rāhib daḫī maᶜlūmım degüldür diyü ḥayātında olmaġı īhām ṭarīḳiyle cevāb-dāde oldıḳda Ḥaccācumuñdur ve maḳāmına ḳāᵓim olacaḳ Yezīd bin Mühelleb olmaḳ iᶜtikādıyla ser-fürū-berde-i tefekkür ü daᵓb-ı ᶜArab üzre ḫāk ḳarışdırmaġa meşġūl ve aḫbār-ı Rāhib'den maḥzūn u melūl oldıḳda meclisinde ᶜUbeyd bin Yūnus mevcūd olup taḥayyür ü ıżṭırabın muᶜāyene ve ḫayāl u sebebinden suᵓāl Ḥaccāc daḫī yā ᶜUbeyd ehl-i kütüb benden ṣoñra ḥükūmetgāhuma Yezīd nāmında bir şaḫıṣ vāli olacaḳdur diyü ḫaber virdi. Ben daḫī tefekkür ve Yezīd nāmı ile nām-dār birḳaç şaḫṣı der-ḥāṭır eyledüm ki biri Yezīd bin Kebşe biri daḫī Yezīd bin Ḥaṣīn ve biri Yezīd bin Dinār'dur. Lākin bunlar emāret-i vilāyete ehil oldıḳları āşikāre olmaġla

[209] Yezīd bin Müḥelleb oldıġı bī-şekk ü bī-murād didikde ᶜUbeyd yā emīr Yezīd bin Müḥelleb'i ifnā vü iᶜdām eyle diyü ve hemine taḳviye virüp Ḥaccāc şimdiki ḥālde Ḥorāsān'dan ᶜazline saᶜy iderüm. ᶜAzle iḳdām ve bir vechle ẓafer-yāb olmadıḳda ᶜAbdu'l-melik bin Mervān'a meẕemmet Yezīd'i ḥāvī mektūb irsāl ve Yezīd'üñ āl-i Zübeyr'e meyl ü muḥabbeti olup devlet-i Mervāniye'ye ḥalelden ḫāli degüldür diyü iᶜlām eyleyüp ᶜAbdu'l-melik cevābında Yezīd'üñ āl-i Zübeyr'e meyli ḥuḳūḳ-ı ḳadīmeye

riʿāyet ü vefāsınuñ muḳteżāsı olup āl-i Mühelleb'üñ āl-i Zübeyr'e vefāsı āl-i Zübeyr'üñ bize vefāsını taḥṣīl ü daʿvet ider didikde Ḥaccāc tekrār Yezīd ü āl-i Mühelleb'üñ devlete sūʾ-i ḳaṣdı ve ġadr u ḫıyānetini ifāde ile ʿAbdu'l-melik'i taḫvīf ü hezār türraḥāt taḥrīr eyleyüp ʿAbdu'l-melik yā Ḥaccāc çünki Yezīd'üñ ḫilāfında bu rütbe ikṣār u ʿazline iḳdām ve ḥaḳḳında şāyān olmayan efʿāli iḫbār eyledüñ yirine vāli olmaġa sezā bir ādem sevḳ ü iʿlām eyle ki manṣıb idelüm diyü cevāb-dāde oldıḳda Ḥaccāc kendinüñ Ḳuteybe'ye meyl ü muḥabbeti oldığına ʿAbdu'l-melik maṭlaʿ olmamak içün rāh-ı desīse sālik ü vāli olmaġa ʿadem-i ṣalāḥiyeti nümāyān olan Mucāʿa bin Saʿd'ı sevḳ u iʿlām ʿAbdu'l-melik daḫī Mücāʿa'nuñ reʾy u ʿaḳlını tesniye vü vilāyete ʿadem-i ehliyetini beyān ve bir ʿāḳil ü müdbir emīr tedārikine emr ü merāmına müsāʿade eyledikde Ḥaccāc Ḳuteybe'yi sevḳ ve vāli-i Ḫorāsān naṣb eylemesini istīẕān ʿAbdu'l-melik daḫī iẕin-dāde olup Ḥaccāc Yezīd bin Mühelleb'üñ ʿazl-i ḫaberinden āgāh olmasını münāsib görmeyüp bir mektūb irsāl ve yā Yezīd bir emr-i mühim ẓuhūr idüp ʿaceleten ṭarafuma gelmeñ īḳtiżā itmekle mektūbum ve ṣavlinde biraderiñi ḳāʾim-i maḳām ve kendüñ bir ān-ı maḳdem bu ṭarafa gelesüñ diyü ifāde-i merām eyleyüp Yezīd Ḫorāsān'dan Ḥaccāc ṭarafına maḥmil-bend-i ḥareket oldıḳda Ḳuteybe Ḫorāsān cānibine rāhī vü vāṣıl olup minbere ṣuʿūd iderken destinden ʿaṣāsı sāḳıṭ ve ehāli-i Ḫorāsn suḳūṭ-ı aṣādan tetayyür ü teşāʾüm eyleyüp Ḳuteybe maṭlaʿ u ʿāṣāyı der-dest idüp ey ḳavim destümden ʿaṣānuñ suḳūṭı dostlarımı maḥzūn düşmānlarımı

[210] mesrūr iden ḳabīlden degüldür. Belki şāʿirüñ ḳavline işaret ider ḳabildendür diyü beyti inşād eyledi (فالقت عصاها واستقر بها النوى كما قر عينا بالاياب المسافر) mervīdür ki Ebu'l-Abbās süffāḥdan beyʿat olındıḳda īstāde vü ḫıṭbeye şürʿū eyledikde destinden

ᶜaṣāsı sāḳıṭ olup ḫalḳ tetayyür eyledi. Ve bir şaḫıṣ ᶜaṣāyı zemīnden aḫẕ u ġubārını mesḥ ve yed-i suffāḥa teslīm idüp beyt-i mezbūrı inşād eyledi. Ve nevy fetḥ-i nūn ve ḳaṣr-ı elif ile teveccüh olınan cānib maᶜnāsına olup meᵓāl-i maᶜna: Ḫalīfe ᶜaṣāsını remy ü ilḳā eyleyüp iḳāmet içün bu cānib müsteḳarr u müteᶜayyin oldı. Müsafirüñ vaṭanına rücūᶜ ile ḳarīr-ül-ᶜayn u feraḥ-nāk oldığı gibi dimek olup Ḳuteybe daḫī suḳūṭ-ı ᶜaṣā vilāyet-i Ḫorāsān'da müsteḳar olmama delālet ider dimiş oldı. Ḳad-elḳā ᶜaṣāhu meṯel olup ḳaçan bir kimse seferden yāḫūd āḫir bir kārdan fāriġ ü müsteḳar olsa ḍarb olınur. Ve bu maᶜnāyı zebān-ı Farisiyyede cāme nihād encā ile edā vü meṯel olmaḳ üzere istiᶜmāl iderler ki Camī'nüñ bu beytinden feḥm olınur. شد دلق مرقع فرد باده وشادیم * اخر بسر کوی مغان جامه نهادیم baᶜde Ḳuteybe Maverāü'n-neḥr ġazāsına ᶜāzim ve leşker-i firāvān cemᶜ ü ᶜaskere bir ḫuṭbe-i celīle ḳırāᵓat baᶜde nehri ᶜubūr ve Belḫ ile Merv miyānında olan Ṭulaḳāna vāṣıl oldıḳda meliküñ hediyeleriyle ilcileri istiḳbāl ve iẓhār inḳiyād eyleyüp melik-i Türkī'den Ṭaḫāristan melükinüñ ilcileri gelüp taḫtgāhınuñ miftāḥını ve hediye-i vefīresini ᶜarż u fermān-ber ve muṭīᶜ oldığın nāṭıḳ-nāmesini teslīm eyleyüp Ḳuteybe melik-i mezkūruñ iṭāᶜatini ḳabūl ve müṣāfāt üzre olmaġla vaᶜd u ḳarār virdi. Ve Belḫ Ḫorāsān'dan bir beldedür ki eṭrāf-ı terenc vesāᵓir fevākiḥ-ü bostānları olup melik-i Fars'dan mihr esb duḫteri binā eyleyüp Belh tesmiye olındı. Baᶜde taᶜrīb olınup Belh dinildi. Ve Ṭulaḳān Ḫorāsān'dan bir ḳaṣabadur. Ve Ḫorāsān'a seniyye-i zemīn taᶜbīr olınur ki Helālī bir ḳaṣīdesinde bu beyti inşād eylemişdür. خراسان سنبه روی زمین ار بهران آمد که جان آمد در ī ᶜAbdu'llāh Ḫān āmed ve Belḫ'üñ baᶜżı

[211] nevāḥisi ser-keşī Ḳuteybe'ye ᶜadem-i ṭāᶜatlerinde nice zamān Belḫ'de iḳāmet ve ol ḳavm-i gerden-keşān ile ḥarb ve ḳıtāl ve emvāl ü eşyāların nehb ü ġāret ve kendilerin seby ü istirḳāḳ idüp her ne ṭarafa teveccüh eyledi ise żafer ḳarīn oldı. Ve ol muḥārebelerüñ birinde Bramka'nuñ ceddi olan Bermek'üñ zevcesini esīr ve Ḳuteybe'nüñ birāderi ᶜAbdu'llāh bin Müslim temelük ü taḳarrüb eyleyüp zen-i mezbūre ᶜAbdu'llāh bin Müslim'den ḥāmil ve Ḫālid Bermek'i tevellüd eyledi. Rivāyet-i uḫrāda seby olındığı vaḳitde Bermek'den Ḫālid'e ḥāmil idi. Baᶜde Ḳuteybe Buḫāra'da nehr-i ḳarīb reᵓs-i bādiyede vāḳiᶜ olan Medāyin Buḫāra'dan Medinetü'n-Neccār dimekle maᶜrūf olan Peygende hücūm ve ġazā ḳaṣd eyledikde ahālī peygend-i Buḫārā ile Semerḳand miyānında vāḳiᶜ Suġd tām bekdenüñ rāhī ḍīḳ ü teng ve düşmeni menᶜ ü defᶜ esheldür diyü Suġd'a firār u tecemmuᶜ ve eṭrāf u eknāfdan ᶜasker-i bī-şümār tedārik ve ser-i rāhları żabṭ u ḥıfż ve Ḳuteybe'den taḥaṣṣun idüp Ḳuteybe ṭarafından bir ferd mürūr u ᶜubūr idemeyüp ᶜasker ile Ḳuteybe kāmil berā-yı bādiye-nişīn ü düşmene ẓaḳardan ᶜāciz ü taḥayyürinden ser-i bezmīn mütefekkir olup tevaḳḳufı ṭāḳat-güdāz ve bu ḫaber-i mūhiş Ḥaccāc'a resīde ol daḫī müselmānān ile elem-nāk u maḥzūn ve ḫalḳa Ḳuteybe'nüñ nuṣretine duᶜā sipāriş ü emṣār ve büldāna duᶜā içün ādemleri irsāl u tavṣiye eyledi. Ve Ḳuteybe gerçi bir ay pādiye-nişīn oldı. Lākin bir gün bister-nişīn-i istirāḥat olmayup her gün ümīd-i ẓafer ile düşmen üzerine hücūm u der-bendlere varup mehmā emken muḳātele vü muḥārebe iderdi. Ve Buḫāra Māvāü'n-nehr ḳavāᶜidinden kesīrü'l-besāṭīn ü ṭarāvet-i āb u hevāya ḳarīn bir laṭīf memleket olup Beykende Buḫārā Medāyinindendür. Ve Suġd muᶜarreb olup Fārsisi Suġddur ki Buḫārā tevābiᶜnden olup müdbir u umūr-dīde pīrler ol beldeye nisbet olınup pīr-i Suġdī dirler. Niteki ᶜArabda

Necd'e nisbet olınup şeyḫ Necdī dirler. Ve rūy-ı zemīnde dört teferrücgāh memdūḥ-ı cihanyāndur ki biri Suġd ve biri ġavṭa-ı Dımışḳ ve biri nehr ile Baṣra'ya ḳarīb şeḥirdür. Ve biri şiᶜb

[212] bevvān ki vilāyet-i Fars'dadur. Ve cümlesinden fereh-fezāsı Suġd'dur. Baᶜde Ḳuteybe kendi etbāᶜndan Bendār nāmında bir ᶜAcemī cāsūsı düşmen ṭarafına tecessüs içün irsāl eyleyüp ehl-i Neḥār'ı bir ṭarīḳ ile Bendār'uñ Ḳuteybe ṭarafından cāsūs oldığına vāḳıf olup yā Bendār eger Ḳuteybe'yi ḫudᶜa ile taḫvīf ve üzerimüzden defᶜ iderseñ saña şu miḳdār māl iḥsān ve Ḳuteybe vü ġayrīden seni müstaġnī iderüz diyüp vaᶜadleri kiẕb olmadığını teᵓkīd içün bir miḳdār māl muᶜaccel inᶜām u itmām-ı merāma recā eylediklerinde Bendār bu bir emr-i sehldür. Hemān iḥsān olınacaḳ mālı āmāde idüñ diyüp cānib-i Ḳuteybe'ye ricᶜat ve yā emīr meclisi taḫliye eyle ki vāḳıf oldığum saña teblīġ ideyüm, didi. Ḳuteybe daḫī meclisden żararü'l-żayiden mā-ᶜadā seni iḫrāc ve Bendār'dan ahvāli istiḳṣā eyledikde Bendār yā emīr Ḥaccāc vilāyet-i ᶜIrāḳ'dan ᶜazl ve āḫer kimse naṣb olınup senüñ Ḥaccāc'a iḫtiṣāṣ u iᶜtimāduñ olmaġla vāli-i cedīdī ᶜasker-i firāvān ile üzeriñe gelmek üzere imiş, muḳāvemet mümkin degildür. Hemān bir ān maḳdem bu maḥalden Merv cānibine ḳalḳup firār itmeden eslemi yoḳdur. Bāḳīsiz aᶜlemsiz didikde Ḳuteybe Ḍırār'a şu melᶜūn ḳatl eyle diyü emr Ḍırār daḫī ol ān ḳatl eyledikde Ḳuteybe yā Ḍırār eger Bendār'uñ tekellüm eyledigi efsāne-i füsūn-sāzını itmām-ı muḥarebeden muḳaddem bir ferde ifşā idersen va'llāhi seni eşedd-i ᶜuḳūbetle ḳatl iderüm. Zīrā bu muḳavvele ḫaber-i mūḥiş leşkerüñ żaᶜf ü fütūr u tefriḳasına baᶜiş olur diyüp ṣabāḥ oldıḳda leşker-i Ḳuteybe Kürd ᶜilmlere tecemmuᶜ ve muḥārebeye āmāde vü müteheyyiᵓ olup Bendār'uñ maḳtūl oldığından ḫaberdār oldıḳlarında Ḳuteybe

Bendār'a ḥayf u ẓulm eyledi. Zīrā müselmānāne nāṣiḥ ü nāfiᶜ bir ādem idi diyü ḳīl ü ḳāl eylediler. Ḳuteybe daḫī ey ḳavim ᶜindümde mekr ü ḥīlesi nümāyān olmaġla tertīb-i cezā eyledüm diyüp yine düşmenümle muḥārebeye iḳdām ve ᶜaḳıbet Bārī Teᶜālā Ḳuteybe'ye nuṣret ü ẓafer iḥsān düşmenümi hezm ü perīşān u taḥṣīn eyledikleri tenknāları żabṭ ve Suġd'ı aḫẕ baᶜde peygende teveccüh ü ᶜanveten fetḥ idüp şol rütbe emvāl ü ḫazāʾine ẓafer-yāb oldı ki bir beldede ol miḳdār

[213] ġanīmete dest-resīde olmamışdı. Ve peygende zer-i ḫālişden bir ṣanem aḫẕ u iẕābe itdirüp biñ kere biñ ve elli biñ miṣḳāl altun ḥāṣıl oldı. Baᶜde Secistān'a rāhī ve muḥāṣara idüp melik-i Ḳuteybe'den ammā nā-ḫᵛāh muṣālaḥaya raġbet Ḳuteybe daḫī müsāᶜade idüp Ḫārezm'e teveccüh eyledikde Hārezm melikinüñ birāderinden ḫavfı olmaġla ser afetabaya nāme irsāl ve birāderini Ḳuteybe aḫẕ itmek şarṭıyla bir miḳdār māl üzerine ᶜaḳd-i ṣulḥa iẓhār raġbet eyleyüp Ḳuteybe muṣālaḥaya rāżī ve birāderini aḫẕ u esīr eyledi. Baᶜde Semerḳand'a teveccüh ü rāhī olup nice zamān muḥāṣara vü muḳātele ve āḫirgār ḳavm-i Semerḳand muṣālaḥaya rāġıb oldıḳda Ḳuteybe her sene biñ kere biñ ve ikiyüz biñ dināra muᶜaccelen otuz biñ reʾs ġulām u cāriye ki içlerinde pīr ü ᶜalīl ü ᶜāciz olmayup cenk-āver ü ᶜaskeri muḳavvelesi Semerḳand'dan bīrūn olup ve mesācid binā vü minberleri vażᶜ olınup Semerḳand'a dāḫil ve ṭaᶜām-ı çāşteyi tenāvül baᶜde semt-i āḫere rāhī olmaḳ şarṭıyla muṣālaḥaya rāżı olurum, didi. Melik-i Semerḳand daḫī taᶜyīn olınan emvāl u esīrleri Ḳuteybe'ye irsāl Ḳuteybe daḫī aḫẕ u żabṭ idüp ey ḳavim şimdi ẕelīl ü ḫaḳīr oldıñuz. Zīrā evlād u birāderleriñüz ḥālā mülküme dāḫil ve esīrüm oldı diyüp Semerḳand'a bir cāmiᶜ binā vü minber vażᶜ itdirüp ᶜaskeri olanları birūn-ı Semerḳand'a iḫrāc ve kendi yalan kār-zārdan bir miḳdār ᶜasker müntaḫab ile Semerḳand'a dāḫil ü

binā eyledigi cāmiᶜde edā-ı ṣalātdan ṣoñra bir ḫutbe ḳırāᵓat baᶜde ṭaᶜām-ı çāsteyi ekl idüp ey ehl-i Semerḳand āgāh oluñ ki ben baᶜde'l-yevm Semerḳand'ı terk itmeyüp taṣarruf u iḳāmet iderüm. Baña bedel-i ṣulḥ teslīm eyledigiñüz mālı yine size redd u iᶜṭā iderüm diyüp ṣanemleri hedm ü iḫrāḳ ve ateşgedeleri taḫrīb ü iᶜdām eyledi. Ḥattā Ḳuteybe'yi ehāli-i Semerḳand'a ġadr eyledi diyü taᶜbīr ü teᶜayyüb iderler. Ve Semerkand'da Yezdicerd duḫterlerinden bir duḫter esīr ve ḥüsn ü cemāl ṣāḥibesi olmaġla istiḥsān ve ẓarīfe vü nādiredān oldıġın imtiḥān ḳaṣdıyla bu cāriyeden ḥāṣıl olan ferzend hecīn olur didikde cāriye belī Bedrī ṭarafdan hecīn

[214] olur diyü cevab-dāde oldı. Zīrā bir ferzendüñ peder ü māderinden biri bed-āṣl ü fürū-māye olsa ol ferzende Hecīn dirler. Baᶜde Ḳuteybe żerāfet-i cāriyeyi pesend idüp Ḥaccāc'a irsāl ol daḫī ferrāş-i melike lāyıḳdur. Velīd bin ᶜAbdü'l-melik'e ihdā idüp Yezīd bin Velīd bu cāriyeden tevellüd eylemişdi. Ve Semerḳand vilāyet-i Maverāü'n-neḥir'üñ pāyitaḫtı ve Semerḳand'uñ muᶜarrebi vü mürekkeb bir isim olup biri Semer biri Kand'dur. Ve aṣḥāb-ı tevāriḫ iḫtilāf idüp baᶜżılar mülūk-i Yemen'den Semer bin Aḳar Tebiş ᶜasker-i encüm-şümār ile arż-ı ᶜIrāḳ'a dāḫil ve Ṣayn u Fārs u Ḥorāsān u Secistān ḫıṭṭāsına müteveccih ve nice bilād u ḳılāᶜ fetḥ ve Ṣuġd'ı taḫrīb eyledikde Semerkand tesmiye baᶜde taᶜrīb olınup Semerḳand istiᶜmāl olındı, didi. Ve baᶜżılar rivāyet-i meẕkūre ḫilāf vāḳiᶜ olup ṣaḥihi budur ki İskender'üñ Şümar nāmında bir cāriyesi merīża oldıḳda eṭıbbā izāle-i merīża tebdīl-i hevā lāzımdur diyüp Suġd'uñ hevāsını medḥ u vaṣf itdikleri içün Şemer'i maḥal-i mezbūre irsāl eyleyüp Şemer ṣıḥḥat-yāb oldıḳda İskender anda bir şehir bünyād eyledi. Ve kendi lisān-ı Türkī'de ḳarye maᶜnāsına olup Şemer içün binā olındıġından Şemer kendi yaᶜnī Şemer ḳaryesi tesmiye

eylediler, didi. Mervīdür ki Semerḳand'uñ cāḳ u saṭında bir maḳām-ı cennet-āsā vardur ki iki kemer miyānında vāḳiᶜ olmaġla nāmına beyne'ṭ-ṭāḳyeyn dirler. Ve ol mevżiᶜde bir şāhcū-yı revān ve eṭrāfında nişimenler olup her vaḳt-i ᶜaṣırda şuᶜāra-yı Semerḳand'ı cemᶜiyet ü müşāᶜare iderlerdi. Yine bir gün bir veche muᶜtāde müctemiᶜ ü müşāᶜare iderken Semerḳand'ı şāᶜir ü ẓarīfe bir nigār-ı ḫoş-reftār var idi ki Nihālī dimekle şöhret-şiᶜār idi. Esb-i nāze-süvār ve ol cāy-ı feraḥ-fezādan güzār ve cemᶜiyet-i şuᶜarāya düçār oldıḳda ᶜinān-keşīde olup ey yārān-ı şefā bu şeb ḫāṭıra bir mażmūn gelüp bikr olmaḳ zuᶜmıyla bu beyitde başladum diyüp هلال نیست که بر او بجز خ چاکرده * فلك بکشتن من تیغ وهما کرده beytini inşād eyledikde şuᶜarādan Müşfiḳin'üñ ṭabᶜı hezle cesbān olmaġla bi'l-bedīhe منار نیست که پهلو بی طاق چاکرده * زمین بکادن تو کر بره کرده [215] beytini inşād eyledikde Nihālī şermende vü ser-efkende olup gitti. Baᶜde Ḳuteybe Ṣayn ve Kaşġar'a teveccüh ü ġazā eyledikde mülūk-i Ṣayn Ḳuteybe'ye ilci irsāl ve ṭarafıñuzdan birḳaç ādem gönderüp dīn ü ᶜādetiñüzi mezbūrlardan istiᶜlām ideyüm diyü iltimās Ḳuteybe daḫī eşrāf-ı ḳabāʾilden heyʾet ü cemāl ṣāḥibi de merdān-ı devān-ceng intiḫāb ve irsāl anlar daḫī meclis-i melik-i Ṣayn'a elbise-i fāḫire ve laṭīfe ile dāḫil oldıḳlarında melik-i Ṣayn ḳaṭᶜan mükāleme vü iltifāt ve aḥvāl-i Ḳuteybe'den istinṭāḳ itmeyüp meclis sukūt ile resīde-encām olup ikinci gün ol dil-āverān şecāᶜat-pīşe cebe ve çevşen ile ālet-i rezme müstaġraḳ olup her biri bir şīr-i ġurende gibi çūş u ḫurūş iderek meclis-i mülk-i Ṣayn'a girüp iẓhār-ı mehābet eylediklerinde melik-i Ṣayn dūnki libāslarını tebdīllerinden istiᶜlām ol merdān ṣalābet-rehīn daḫī ey melik dūnki gün lābis oldıġımuz cāmeler aḥibbā vü aṣdiḳāmuzla hemīzem ü ṣoḥbet oldıġımuz vaḳitde lābis oldıġımuz libās olup bu cāmeleri kār-zār gününde düşmene muḳābil ve cān u teni fedā

ve ḫūn-ı düşmeni rīzān eylediğimüz günde lābis oluruz diyü dil-berāne cevāb virdiklerinde melik lāf u güzāf ile taḫvīf ḳaṣd idüp ey ḳavim reşʾisiñüz olan şaḫṣa ifāde idüñ ki bu ān taḫtgāhumdan ḳalḳup semt-i āḫere rāhī olsun. Zīrā ᶜaskerinüñ ḳıllet ü żaᶜfı maᶜlūmum oldı. Eger emrime muḫālefet iderse bir miḳdār ᶜasker irsāl ve mecmūᶜını ṭuᶜme-i şimşīr idüp nām u nişānların rūy-ı zemīnden refᶜ iderüm didikde ol merdān-ı şecāᶜat-pīşeler ey melik bu güftār bī-maᶜnī vü suḫan-ı nā-becāyı nice tekellüm idersün ki emīrimüz Ḳuteybe'nüñ leşker-i encüm-i şümārınuñ bir ṭarafı senüñ taḫtgāhuña resīde ve ṭaraf-ı āḫeri Şām zeytūnluġında olup nice zamāndur ki żabṭuñ dāḫil ḳarā vü ḳaṣabātı taḫzīb ü perīşān iderek taḫtgāhuña vāṣıl olınca sen defᶜ ü muḳātelesine ḳādir olmayup ḫavfından ḳalᶜaña teḥassun eyledüñ. İmdi āgāh ol ki emīrīmüz Ḳuteybe bu maḥalle seni ṭaleb iderek gelmişdür. Ve bu niyetden anı bir şey rücūᶜ itdirmez didiklerinde melik-i Ṣayn

[216] melāmete şürūᶜ idüp emiriñüzüñ benden maṭlab u murādı nedür iᶜlām idüñ didikde merdān-ı ᶜArab ey melik emrimüz ḥalef bīllāh eyledi ki senüñ ḥükūmetgāhuñ ḫākini çigneyüp gerden-i melūke ḫātem u mihr ḍarb u cizye vażᶜ itmedikce ᶜavdet ü ricᶜat itmeye diyü ifāde-i merām eylediklerinde melik-i Ṣayn ey merdān sühūlet eyle Ḳuteybe yemīninde bār olup bizler mutażarrır olmamaḳ mümkindür diyüp altun ṣaḥīfelere ḫāk vażᶜ itdirüp şehzādegāndan birḳaç nev-civān ile ḫāk vażᶜ olınan ṣaḥāyifi Ḳuteybe'ye irsāl u yemīninde ḥāniṣ olmamaḳ içün ṣaḥīfelerde olan ḫāke pāy-kū ve şehzādegānuñ gerdenlerine ḫatm zen olup murād eyledigi miḳdār cizye vażᶜ eylesün diyü niyāz Ḳuteybe daḫī müsāᶜade ve māl-ı firavān vażᶜ u aḫẕ idüp semt-i āḫer ġazāsına ᶜaṭf-ı ᶜinān u her teveccüh eyledigi ṭarafda mülūk ammān ḫᵛah u teslīm ḫezāyin ü irsāl

tuḥf-ı girān-bahā ile ᶜarż-ı iṭāᶜat eylediler. Ve Ḳuteybe Maverā'ü'n-nehr memālikini bi'l-cümle feṭḥ itmekle ṣit ü ṣedāsı āfāḳa münteşir olup maᶜbed-i müfti Ḳuteybe'nüñ maşrıḳda feṭḥ eyledigi yidi ḳalᶜa ki her birinüñ feṭḥi mülūk-i Māżiye'ye müyesser olmayup metīn ü müstaḥkem oldığından mā-ᶜadā tengnā vü ṣaᶜbü'l-vüṣūl maḥallerde olmaġla ḳılāᶜ-ı maᶜhūdeye taḳarrüb işᶜab iken fetiḥleri Ḳuteybe'ye müyesser oldığına ḥased ü muᶜāraża ḳaṣdıyla yedi ṣavt iḫtirāᶜ eyledi ki her biri bir müşkil maḳāmda ve taᶜlim ü fehminde üstādlar ᶜāciz olup ḥayret dih-i mūsīḳī-şināsān olmaġla ol ṣavtlara meden maᶜbed tesmiye eyledi. Ve Ḳuteybe cānib-i maşrıḳda üç sene emīr ve heyet ü ᶜaẓimet ü dehşeti şarḳ u ġarba münteşir ve imtiṣāl ü aḳrānına her vechle fāᵓiḳ olup ḫilāfet Süleymān bin ᶜAbdu'l-melik'e intiḳāl eyledikde Süleymān Yezīd bin Mühelleb'i vāli-i Ḫorāsān ve Ḳuteybe'yi ᶜazl murād eyledigi Ḳuteybe'nüñ resīde-i gūşı olup Süleymān'uñ ḫālᶜina saᶜy u kūşiş eylemişdür. Ve Cāḥıẓ'dan mervīdür ki vaḳtāki Ḳuteybe'nüñ Süleymān bin ᶜAbdu'l-melik kendüyi Ḫorāsān'dan ᶜazl ve Yezīd'i naṣb itmek murād eyledigi maᶜlūmı oldı. Süleymān'a üç mektūb taḥrīr ve bir Muᶜtemedun ᶜaleyh ādem'e

[217] teslīm idüp şu mektūbı ibtidā Süleymān'a īṣāl eyle. Eger baᶜde'l-ḳirāᵓ Yezīd'e virürse bu ḳāġıdı teslīm eyle ve baᶜde'l-ḳirāᵓe baña şetm ü düşnām iderse bu kāġıdı iᶜṭā eyle diyü tavṣiye vü irsāl resūl daḫī meclis-i Süleymān'a dāḫil ü sipārişi üzere ḳāġıduñ birini teslīm Süleymān daḫī baᶜde'l-ḳirāᵓe Yezīd ibni Müḥelleb'e irāᵓet eyledi. Ve ol kāġıdda yā emīrü'l-müᵓminīn ben saña ve ābā vü ecdāduñuza ṣadāḳat ile bu ḳadar sene ḫidmet ü meᵓmūr oldığum umūrda istiḳāmet ve her vechle sizlere iṭāᶜat ve nice belāya vü miḥen ü derd ü meşaḳḳat iḫtiyār idüp devletiñüz emekdārlarından ve bir ḫidmetde

taḳṣīrāt itmeyüp her ne ḫidmete meʾmūr oldıysam murādıñıuz üzere tekmīl ve ʿarż u devleti ṣıyānet iderken beni ʿazl inṣāf mıdur diyü taḥrīr olınmışdı. Baʿde ilçi ikinci kāġıdı virüp Süleymān ḳırāʾat ve Ḳuteybe'ye şetm ü düşnām eyledi. Ve ol ḳāġıdda yā Süleymān ʿacīb ü ġarībdür ki sen ibni Raḥma'ya iʿtimād u esrāruñı ifşā vü ibdāʿ idüp mekr ü ḫadīʿasından emīn olursın ki pederi olan Mühelleb teserri eyledigi cevāriye fiʿl-i ḳabīḥ irtikāb itmesinden emīn olınmazdı. İmdi Yezīd gibi Velidü'z-zinānuñ pederi ol maḳūle emr-i kerīhe tecāsür ider iḫtimālini virüp zenānı muḥāfaẓa iderken saña ḫıyāneti evlā iken benüm gibi ṣadāḳatkārı ʿazl ve ol maḳūle bed-sirişti naṣb itmek murād idesin diyü taḥrīr olınmışdı. Baʿde ilci varaḳa-ı sivmi dest-i Süleymān'a ṣunup ānı daḫī ḳırāʾat eyledi ki ol ḳāġıdda baġy ü ʿiṣyan ṣūreti gösterüp

(من قتيبة الى سليمان اما بعد والله لاوثق لك آخية لايزعها المهر الارن) taḥrīr olınmışdı. Evṣaḳ eşedd ü erbaṭ maʿnāsına olup aḫit med ile ḥabl ḳıṭʿasınuñ iki ṭarafına bir ṭaş rabṭ u bend ve ṭaş ile ṭaraflarını zemīne defn ü muḥkem idüp ʿarūsī yaʿnī ilmegi rūy-ı zemīnde āşikār ḳılup dabbe rabṭ iderler. Ve nezʿ bir nesneyi yerinden ḳoparmaġa dirler. Ve mühr zamm-ı mīm ile ṭāyy maʿnāsına olup eren neşāṭlu vü ḳuvvetlüye dirler. Yaʿnī saña bir ilmek rabṭ u bend iderüm ki ol ilmegi neşāt u ḳuvvet ṣaḥibi olan ṭāyy ḳoparamaz. Ve maʿnā-yı lā-remiyisi

[218] bu kāġıd Ḳuteybe'den Süleymān'adur. Va'llāh saña bir mekr ü ḫadīʿa iderüm ki defʿ ü izālesinden ʿāciz ü fürū-mānde olursın dimek olup Süleymān Ḳuteybe'den bu vaż'-nā-meʾmūlı müşāhede eyleyüp ḳuvvet ü şevketi ve icrāsına ḳudreti maʿlūmı olmaġla Ḳuteybe'ye vilāyet-i Ḫorāsān'ı ibḳā vü tecdīd ü nefīs ḫilʿatlar irsāl olınmasına emr idüp üzerinde Horāsān'ı muḳarrer eyledi. Baʿde çoḳ zamān mürūr itmeyüp yine

ḫilāfet-i Süleymān'da etbāᶜından biṭāne vü muḳarreb olanlar ᶜiṣyān ve Ḳuteybe'yi ḳatl eylediklerinde ehāli-i şarḳ Ḳuteybe'nüñ vefāt u helākına mātem ü girye vü zārī eylediler. Ve ᶜAcemlerden bir şaḫṣ tebāᶜ-ı Ḳuteybe'ye melāmet-künān ey ḳavm-i ᶜArab Ḳuteybe'yi ḳatl ü ḥayf eylediñüz. Aza'llāh eger miyānımuzda Ḥatfe Enfihi vefāt itmiş olsa bir tābūta vaż ᶜ ve envāᶜ-ı ecvāhir ile terṣīᶜ ü iḫtirām ve düşmenlerimüzle muḥārebe eyledigimüzde biş-i leşkerde getürüp nuṣret ü ẓafere cesediyle tebrīk ü tefāʾül iderdüñ, didi. Ve Ḳuteybe'nüñ keşret-i ᶜaḳl u ᶜilm ü feṣāḥatine delālet ider. Aḫbār-ı keşiresi olup ve cümle bir vaḳitde Ḳuteybe'ye Ḥaccāc bir mektūb irsāl ve yā Ḳuteybe taḫt-ı nikāḥumda olan Ḳaṭan Helālī'nüñ duḫterini bī-cürm taṭlīḳ eyledüm. Sen tezeyyüce eyle diyü taḥrīr eyleyüp cevābında yā emīr sizüñ her süvār oldıġıñuz maṭıyyeye süvār olmaḳ aḳbeḥ umūrdandur diyü taḥrīr irsāl idüp Ḥaccāc pesend ü ḥayf māder-i Ḳuteybe'ye bu rütbe ᶜāḳil ü kāmil olan kimse içün ḫalḳ baña nice melāmet ider, didi. Ve māder-i Ḳuteybe'ye ḥayfından murādı Bāheli oldıġın işᶜārdur. Ve bir vaḳitde ᶜAbdu'l-melik Ḥaccāc'a irsāl eyledigi mektūbında (انت قدح ابن مقبل) (diyü taḥrīr eyleyüp Ḥaccāc bu kelāmdan ᶜAbdu'l-melik'üñ murādını fehm idemeyüp Ḳuteybe'ye ᶜarż u murādı ḥall u beyān eyle diyü mürācaᶜat ve Ḳuteybe daḫī rivāyet-i şiᶜre iᶜlam olmaġla yā Ḥaccāc ibni Muḳbil'üñ bir ḳadeḥi olup naᶜt u vaṣf itmek murād eyleyüp bu beyitleri inşād eylemişdür.

فطح * اذا امتحثته من معدفيلة * غدا ربه قبل المفيضين تقدح غدا وهو مجدول فراح كانه * من المس و التقليب بالكف

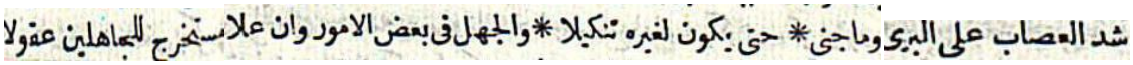
meʾāl-i maᶜnā: Muḳaddem ol ḳadeḥ muḥkem ü ḳavī idi. Şimdi keşret-i istiᶜmāl ile

[219] gevşek u żaᶜīf oldı. Ḳaçan Maᶜddan bir ḳabile ol ḳadeḥi tecrübe vü imtiḥān eylese yaᶜnī ol ḳadeḥ ile ḳumār mülāᶜabe eylese ol ḳadeḥüñ ṣāḥibi ḳumār mülāᶜabesini idüp ḥiṣṣe vü naṣīb aḫẕ itmek ṣadedinde olanlardan maḳdem aḫẕ idecegi laḥm içün āteş āmāde iderdi. Yaᶜnī kendi sehmini medḥ ider ki ᶜadet-i ᶜArab üzere müyesser dimekle maᶜrūf olan luᶜb ki ḳumārdan bir nevᶜidür. Her ne zamān ḳadeḥle mülāᶜabe eyleseler sāʾir mülāᶜibler ġālib ü fāʾiz olurlar. Ve keşret-i mülāᶜabeden ḳadeḥüm muḥkem iken żaᶜīf oldı. Ve bu mertebe dāʾimā bu ḳadeḥ ile beyne'l-mülāᶜibīn iḳtisām olınan laḥmı aḫẕ eyledigüme taᶜaccüb olınur. Ve yaḳinen laḥmı aḫẕ idecegüm maᶜlūmum olup mülāᶜabeye şürū ᶜdan maḳdem aḫẕ idecegüm laḥmı ṭunca āteş āmāde iderüm dimekdür diyüp tafṣīlden ṣonra Ḳuteybe naḳl ider ki İbni Muḳbil bu ḳadeḥi yitmiş kere ḳumārdan fāʾiz ü ġālib ve laḥmı aḫẕ itmekle ḳadeḥ İbni Muḳbil ile ḍarb-ı meşel olındı. Kān-ı ᶜAbdu'l-melik'üñ Ḥaccāc'a ḳadeḥ-i ibni Muḳbilsin dimekden murādı umūruñda cümleye fāʾīḳ ü fāʾiz olup her ne güne emre mübāşeret iderseñ itmām u ikmāl idüp beyne'l-emṣāl mümtāz u müsellem olduñ dimek olur. Maᶜlūm ola ki müyesser didikleri ḳumārdur veyā ser muḳāmir maᶜnāsına olup müyesser ḳumāruñ ḳaddāḥı olup ḳadeḥ-i sehme dirler. Ve ḳaddāḥ müyesser on ᶜaded sehm ve yedisi içün naṣīb ü ḥaẓẓ olup her bir ḳadeḥ üzerinde naṣībi miḳdārınca ḫuṭūṭ u ᶜalāmet resm olınmışdur. Ve üç ḳadeḥ içün naṣīb ü ḥaẓẓ olmayup ᶜalāmet-i ḫuṭūṭ resm olınmamışdur. Ve bu aḳdāḥa aḳlām u ezlām daḫī tesmiye olınur. Üzerine ḫuṭūṭ resm olınan ḥaẓẓ u naṣīb ṣāḥibi olan ḳaddāḥı alup isimleri feẓ tevʾem raḳīb ḥalis nāfes mesil muaᶜlladur. Ve ᶜaḳl u bī-behre olan üç ḳadeḥüñ isimleri sefīḥ menīḥ ü ġaddur. Ve ẕebḥ u nıḥr olınan Cezür Rivāyet-i cumhūrda ᶜaded-i ḳaddāḥa göre on cüzʾ taḳsīm olınup Aṣmaᶜī rivāyetinde ᶜaded-i ḫuṭūṭ

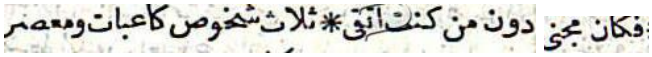
ḳaddāḥ üzere yigirmi sekiz cüzʾ taḳsīm olınur. Zīrā ḳaddāḥ-ı sebʿada resm olınan ḫuṭūṭ cemʿ olınsa yigirmi sekiz olur. Ve tevfīḳ-i rivāyeteyn mümkindür ki baʿżı ʿArab on cüzʾ ü baʿżı yigirmi

[220] sekiz cüzʾ taḳsīm itmeleri cāʾizdür. İmdi feẕ içün bir sehm tevʾm içün iki sehm raḳīb içün üç sehm ḥalis içün dört sehm nāfes içün beş sehm meyl içün altı sehm muʿalla içün yedi sehm olup şālişe-i baḳiyye ki ʿaḳl dirler. Anlar bī-behre olup ḳaçan muḳāmere murād itseler nesʾe bir Cezür iştirāʾ u ẕebḥ taḳsīm-i maʿhūd ile taḳsīm ü ḳaddāḥ-ı ʿaşere bī-rebābe tesmiye olınan ḫarīṭaya vaẕʿ ve bir muʿtemedun ʿaleyh kimseye teslīm olınup ol kimse ḳaddāhı ḫarīṭada taḳlīb ü taḥrīk baʿde yedini ḫarīṭaya idḫāl ve muḳāmirlerden biriçün bir ḳadeḥ iḫrāc idüp baʿde birine daḫī şemm ü şem iḫrāc ve her kimseye ki bir ḳadeḥ iḫrāc ide. Eger ẕevāt inṣibādan ise ḳadeḥede mersüm oldıġı üzere naṣībini aḫẕ ider. Ve eger iḫrāc eyledigi ḳadeḥ bī-behre olan ḳaddāḥdan ise Cezür'den ḥiṣṣe aḫẕ itmeyüp şemen-i Cezür'i tamamen ġārim olur. Ve ẕevāt-ı inṣibādan bir ḳadeḥ birinüñ niyetine iḫrāc olınup aḳsām-ı ʿaşereden daḫī laḥm bulınmasa meşelā ibtidā ḳadeḥ-i muʿallā çıḳup ṣāḥibi yedi naṣīb almış, baʿde raḳīb çıḳup üç naṣīb almuş bulınup Cezür'den bir şey bāḳī ḳalmadıġı ṣūretde naṣībli ḳadeḥ çıḳan kimse ne ġānim ve ne ġārim olur. Geẕālik ibtidā ḳadeḥ-i muʿallā çıḳsa yedi cüzʾ alup baʿde mesīl çıḳsa ki naṣī bi altıdur. Ancaḳ baḳiyye olan cüzʾi aḫẕ ider. Ḥāṣılı müyesser üç ḳısım olup bir ḳısmı fāʾiz olanlar ve bir ḳısmı maḥrūm bilā-ı ġaram olanlar ve bir ḳısmı maḥrūm u ġārim olanlardur. Bu ṣūretler rivāyet-i cumhūra göredür. Ammā rivāyet-i Asmaʿī'ye göre Cezür yigirmi sekiz ḳısma taḳsīm olınsa aṣḥāb-ı müyesser iki ḳısım olup biri ġāram ve biri ġānimdür ki (حتى قدح ليس منها) fıḳrası şerḫinde tefṣīl olınur. (Ve Ḳuteybe ibtidā

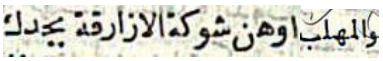
Ḫorāsān'a vālī ve dāḫil oldıḳda şuᶜarā-yı Ḫorāsān'dan biri muvācehe Ḳuteybe de bu beyitleri inşād eyledi.

شد العصاب على البرى وماجنى * حتى يكون لغيره تنكيلا * والجهل فى بعض الامور وان علا مستخرج للجاهلين عقولا

ve şedd-i inᶜiṣāb ᶜuṣṣāba bağladı maᶜnāsına

[221] olup beri yāreden ᶜārī olan kimse maᶜnāsınadur. Ve cinnī cināyetden meᵓḫūẕ olup cināyet ṣūc itmek maᶜnāsınadur. Ve tenkīl bir kimseye ᶜaḳūbet idüp ḫalḳa ᶜibret itmek maᶜnāsınadur. Ve ᶜulüvv ġalebe ḳalmaġa dirler. Yaᶜnī Yezīd muḳteżī yoġ iken Ḫorāsān'dan ᶜazl ve seni naṣb idenler cehillerine bināᵓ eylediler. Elbette mutażarrır olurlar. Murād itmekle Ḳuteybe ġażab u ᶜitāb idüp va'llāh ben senüñle bir beldede sākin olmam diyüp şaḫṣ-ı mezbūrı diyār-ı āḫere nefy ü iclā eyledi. Ve Ḳuteybe bir ġazāsında Ezid ḳabilesinden bir şaḫışda cild-i şütürden eṭrafı rīze rīze olup muḥārebede ṭaᶜn düşmene mümāneᶜete müfīd olmayacaḳ rütbe siper-i köhne müşāhede idüp yā Ezidī ibn-i Rabīᶜa'nuñ siperi senüñ siperüñden ḫayrludur didi ki ibni Rabīᶜa bir gün maḥbūbası ḫargāhından birḳaç zeni kendüye setre vü verālarından ḫafeytūn olup zenān-ı kān kendüye riḳbānuñ nikāh-endāz olmasından siper müşābehesinde olup kendüyi setr ü ḥıfẓ eylediklerine bināᵓen bu beyti inşād eylemişdi. Ḳuteybe'nüñ murādı bu beyte işāret idi.
فكان مجنى micen kesr-i mīm ile ḳalḳān u siper maᶜnāsına ve kaᶜib duḫter-i nev-resīde maᶜnāsına olup muᶜaṣṣar żamm-ı mīm ü kesr-i ṣād ile henüz bāliġa olan duḫter maᶜnāsınadur. Yaᶜnī benüm verālarında tesettür ü iḫtifā eyleyüp siper ittiḫāẕ eyledigüm zenān üç nefer nev-reside dūşīze idi diyüp duḫterleri siper meşābesine vażᶜ eyledi. Ve Ḳuteybe Ezidī'ye bu güne laṭīfe eyledikde Ezidī yā emīr bu siper senüñ naḳl eyledigüñ siperden ziyāde ḥıfẓ u ḥarāset iderdi. Yaᶜnī

anlarda nīze tevaḳḳuf itmeyüp benüm siperümden ziyāde sühūlet ile gezer ider diyüp maḥall-i maᶜhūduñ vaṣfından kināye eyledi. Ve Ezid Yemen'den bir ḥayy olup Ezid bin Ġūṣ bin binti bin Mālik bin Kühlān bin Sebā'dur. Ve Ḳuteybe'nüñ güftār-ı pend-āmīzindendür ki bir kimseden merām u muracaᶜāh olup yine ol kimseden merām u mürācaᶜati olup taḥṣīline kūşişi olan şaḫṣdan istimdād u istiᶜāne eyleme ki kendi merāmını taḥṣīle sāᶜy üzere iken terk ve senüñ ḫuṣūl-ı murādıña imdād

[222] u iᶜānet eylemez. Ve keẕūb olan kimseden istimdād eyleme ki keẕūbdur. Ve baᶜīd olan umūrı taḳrīb idüp ḫuṣūlı nezdīk ü ḳarīb olanı ibᶜād ider. Ve aḥmaḳdan istimdād eyleme ki senüñ fāʾide-mend olmañı murād idüp nā-maᶜḳūl emre mübāşeret ile müteżarrır u raḫnedār olmaña bāᶜiṣ olur. Ve Ḳuteybe bir gün mezbele ṭarafından mürūr ve üstüḫvān vesāʾir levṣ-i maᶜāniye idüp bir şeyʾüñ ki āḫir ü encāmı bu maḥalle remy ü ilḳā olınmaḳ iḳtiżā ide. Ol şeyʾi ḥalḳdan dirīġ ü imsāk iden kimse baḫīldür. Yaᶜnī bir şeyʾ yoḳdur ki muḥāfaẓa olınup ḫalḳdan dirīġ olına. Hemān vüsᶜ mertebesini kerem ü iḥsān itmelidür. Zīrā encāmı mezbeleye resīde olur, didi. ve Mühelleb Azāraḳa dimek ile maᶜrūf olan Ḫavāricüñ şevket ü ᶜaẓīmete senüñ saᶜy u ihtimāmuñla żaᶜf ü fütūr virdi. Mūmāileyh Mühelleb bin Ebi Ṣafere'dür ki ismi Ẓālim bin Sarāḳa bin Ṣabiḥ el-Ezdı el-ᶜAtekī el-Baṣrī'dür ki ümerānuñ bozorg u şecīᶜ ü saḫi vü ecvād meşhūrı olup devlet-i āl-i Ebū Süfyān'da neşv ü nemā bulup ᶜAbdu'llāh bin Zübeyr ḫilāfetinde Muṣᶜab bin Zübeyr Baṣra vālisi olup Müḥelleb'i ṭarafından tevkīl ve Baṣra'yı żabṭ idüp baᶜde ᶜAbdu'llāh bin Zübeyr Mühelleb'i Ḫorāsān'a vālī naṣb u taᶜyīn idüp Ḫorāsān'da vāli iken ḫavāric ile muḥārebe vü muḳātele ve Ḥaccāc zamānında vefāt idince ḫavāric ile muḳātelesi müstemirr ü mütemādi olmışdur. Ve ᶜAtañ ᶜArab'dan bir

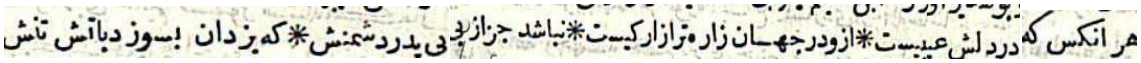
ḥīk ismi olup nisbet oldıḳda ᶜAtakī dirler. Ve Ezid bundan maḳdem beyān olınmışdı. Ve Mühelleb Semerḳand'da eşnā-yı muḳātelede mecrūḥu'l-ᶜayn olup yek-çeşm idi. Ve Mühelleb zamānına gelince rikāb-ı ḫaşebden perdaḫte olınup Mühelleb āhenden iḫtirāᶜ u īcād eyledi. Ve maᶜlūm ola ki Aḥnef'üñ siyādet ü şeref-i taḥṣīli ve merātib-i ᶜulyāya vuṣūlı ḥilm ile ve Mālik bin Müsmeᶜüñ ᶜaşīretine muḥabbet ile Ḳuteybe'nüñ ẕekā vü dehā ile olup Mühelleb şecāᶜat ü seḫāvet ü dehā ve ᶜaşīretine muḥabbet ile taḥṣīl-i siyādet eylemişdür. Ve Azāraḳa dimekle maᶜrūf olan ḳavim ḍelālet-pīşe ḫavāricden sālik meẕāhib-i baṭıla olan Nafiᶜ bin ᶜAbdu'llāh

[223] ibni El-Azraḳ el-Ḫārici ᶜaleyh-i māyesteḥiḳḳu mezbūr Nafiᶜ ile Baṣra vü Ahuzā vesāᵓir büldān-ı Fars'dan ẓuhūr u ḫurūc ve rūz-be-rūz ᶜaẓimet ü ḳuvvet ve cemᶜīyetleri müzdād u emṣāre taġallüb ve żabṭ u temallük idüp ẓulm u taᶜdīlleri ol ḥavalīde şāyiᶜ ü münteşir olup mezbūr Nafiᶜnüñ meẕāhibi bāṭıla ve iᶜtiḳādāt-ı ḳabīḥasını kendüye tābiᶜ olan ḳavm-i bed-sirişt ü bed-iᶜtiḳād her vechle mezbūre ittibāᶜ eylemişlerdi. Ez-cümle ḥāşā şümme ḥāşā ᶜAlī kerema'llāhu veche ḥażretlerini ḥakīm-i meşhūr sebebiyle ikfār idüp *(ve mine'n-nāsi men yüᶜcibüke ḳavlühü fi'l-ḥayāti'd-dünyā ve yüşhidü'llāhe ᶜalā mā-fi-ḳalbihi ve hüve eleddü'l-ḫiṣām)(Bakara/2/204)*[30] āyet-i kerīmesi ᶜAlī kerema'llāhu veche ḥaḳḳında nāzil oldı, iᶜtiḳād iderlerdi. Maᶜnā-yı naẓm-ı Kerīm: Yā Muḥammed nāsdan baᶜżdur ki umūr-ı dünyāda vü esbāb-ı maᶜāşda ve saña muḥabbet iddiᶜāsında ve iẓhār-ı īmānda ḳavli seni iᶜcāb ider. Ve ḳalbinde olan ḳavline muvāfıḳ u müṭābıḳdur diyü yemīn idüp Bārī Teᶜālā'yı işhād ider. Ḥālbūki ol kimse müslimine şedīdü'l-ᶜadāvetdür. Ve āyet-i mezkūre bir rivāyetde Aḫnes bin Serīḳ Saḳfī ḥaḳḳında nāzil

[30] Bazı kimseler var ki, dünya hayatına dair sözleri senin hoşuna gider. Üstelik o, pek azılı bir düşman olduğu halde kalbindekine, sözünün özüne uygunluğu Allah'ı da şahit tutar.

olmışdur ki mezbūr Aḫnes Resūllu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ meclis-i şerīflerine mülāzım ü müddeᶜi-i İslām olup ḥüsnü'l-manẓar u ḥuluvvü'l-manṭıḳ bir münāfıḳ idi. Rivāyet-i uḫrāda cemīᶜ münāfıḳīñ ḥaḳḳında nāzil olmışdur. Ve mezkūr ḫavāric *(ve mineʾn-nāsi men yeşrī nefsehuʾb-btiġāʾe marḍātiʾllahi vaʾllāhu raʾūfun biʾlᶜ-ibād* (Bakara/2/207)[31] āyet-i kerīmesi ᶜAlī kerema'llāhu vechehu ḥażretlerinüñ ḳatline tecāsür iden ᶜAbdu'r-raḥmān bin Müleccim Taḥibi'nüñ ḥaḳḳında nāzil oldı, iᶜtiḳād iderlerdi. Maᶜnā-yı naẓm-ı Kerīm: Nāsdan baᶜżdur ki cihādda nefsini beẕl ider yaḫūd emr-i bi'l-maᶜrūf ve neḥyi ᶜani'l-münker itmede nefsini fedā idüp ḳatl olınur. Ve āyetta mezkūre Sahīb bin Sinān Rumī ḥaḳḳında nāzil olmışdur ki mūmāileyh Ṣahīb bin Sinān'ı müşrikūn aḫẕ u mürted olmasıçün taᶜẕīb eylediklerinde Ṣaḥīb raḍıya'llāhu ᶜanhu ben Şeyḫ-i kebīr olup sizüñle maᶜan olsam size nefᶜ ü fāʾidem olmadığı gibi ᶜaleyḥiñüzde oldığumda daḫī żararum yoḳdur. İmdi sebīlimi taḫliye ve cemīᶜ-i mālımı aḫẕ

[224] idüñ diyüp müşrikūn mālını aḫẕ ve kendüyi azād eylediklerinde Medīne-i Münevvere'ye geldi. Ve Bārī Teᶜālā ḳullarına reʾfet idicidür ki bu maḳūle şirāye irşād ider. Ve cihād teklīf ü ṣavāb ġuzāt u şühedāyı taᶜrīż ü iḥsān ider. (ve Taḥibī Ḥamīr'den bir ḳabile olup murād ḳabilesine ḥulefādur. Ve ibni Mülcem ḳabile-i Necūb'dendür. Ve Taḥibī kendiden bir baṭındur ki Taḥib bin Kendetü bin Ṣever'dür. Ve bu taḳdīr üzere ibni Mülcem Taḥyubī bī-iḳtiżā ider. Ve Firdevsī

ḳıṭᶜasını mezbūr ibni Mülcem ḥaḳḳında inşād eylemişdür. Ve bī-peder emṣālden olup

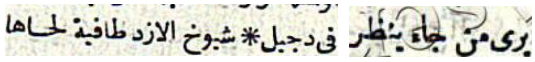
[31] İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için kendini feda eder. Allah, kullarına çok şefkatlidir.

bir kimse ḥaḳḳında veled-i zinādur diyü ḳīl u ḳāl olsa فلانڭ كس بى پدرست dirler. Ve bu ṭā'ife-i ḫıyāṣet-şi'āre her kim meẕāhib-i bāṭılalarında etbā' itmeye ikfār u demini istiḥlāl iderlerdi. Ve kendilerle ma'an müselmanānı ḳatl itmege i'ānet ü imdād itmeyenleri daḫī ekfār idüp bizden degildür, dirler. Ve her kimse ki mürtekib-i kebīre ola kāfir olup sā'ir kefere ile muḫalled fī'n-nār olur diyü ḥükm ve küfr İblīs ile istidlāl iderlerdi ki İblīs ü ḥidāyet Bārī'ye maḳarr-ı vesā'ir i'tiḳādātı mu'terif iken faḳaṭ Ḥażret-i Ādem'e secde ile emr olındıḳda 'adem-i imtiṣāli kebīre olmaġla muḫalled fi'n-nār olmasına bā'iṣ oldı diyüp bunuñ emṣāli nice meẕāhib şey'e ve bāṭılaya ẕāhib olmışlardur. Ḫālid bin Ḫadāşe'den merwīdür ki bu yevmen-fe-yevmen ḫavāric mütezāyid ve miyānlarında meẕāhib-i bāṭıla mütekeṣṣire olmaġla iḫtilāfāt-ı keṯīre ẕuhūr idüp re's-i Azāraḳa olan Nafi' bin Azraḳ ehvāzda mecmū'-ı nās olan çārsūde kendi meẕheb-i bāṭılını ḫalḳa 'arż u da'vet ü kendi meẕhebinde müteşekkik oldıġın maḥremlerine iẕhār idüp bir gün zevce-i mel'ūnesi teşkikinden āgāh olup yā Nāfi' eger īmānı tārik oldıñsa bu meẕhebden rücū' ve ḫalḳı da'vetden ferāġat eyle ve eger kāfir iken bu meẕhebe ẕāhib olmaġla īmāna geldüñse saña ittibā' itmeyüp İslām da'vāsında olan kāfirleri zenān u kudekāne varınca ḳatli'-ām eyle ki meẕāhib-i bāṭılayı ḳabūl ideler.

[225] ve muṣırr olanlardan rūy-ı zemīni ḫālī eyle ki Nūḥ 'aleyhi's-selām (رب لاتذر على الارض من الكافرين ديارا) buyurdı diyü şevherinüñ ḫubṯ u mel'anetini teyīd ü te'kīd eyledikde Nāfi' tevābi'ıyle sell-i seyf idüp ḳıtāl-ı müselmānāna mübāderet ve ricāl u nisvān ü ṣıbyāndan meẕhebini münkir ve İslām'da ṯābit-ḳadem olanları ḳatle meşġūl ve her bir beldeye ki vāṣıl ola ehālisi inkār iderlerse ḳatl u ittibā' iderlerse üzerlerine cibāyet u ḫarāc vaż' idüp ḳuvvet ü mikneti ve cevr ü ẓulm u mel'aneti rūz-be-rūz

müteraḳḳī olup ṭarafından büldāne żābiṭ ü ᶜāmiller taᶜyīn ü irsāl eyleyüp Baṣra'ya teveccüh ü ḳarīb oldıḳda ehāli-i Baṣra ḫavf-nāk u defᶜine çāre-cū ve Aḥnef bin Ḳays meclisine müctemiᶜ ü perīşān-ı aḥvālden teşekkī vü ḫavāricüñ teveccühi Baṣra'ya olup bir iki merḥale nezdīk oldıḳların iᶜlām u indifāᶜlarına reᵓy ü tedbīr istiᶜlam eylediklerinde Aḥnef nādiredān ṣāḥib-i iẕᶜān bu güne cevab-dāde oldı ki ey ḳavim Ṭāᵓife-i ḫavāric-i ekrem sizüñ beldeñüze teveccüh ü hücūm siz daḫī ġayret-i İslāmiye'ye mürāᶜı olmayup ser-fürū iderseñüz bundan aḳdām dāḫil oldıġı büldānde ne rütbe icrā-yı melᶜanet u cevr eyledi ise Baṣra'da daḫī müḳteżā-yı ḫubṣ ṭabi-īᶜne icrā idecegi emr-i muḳarrerdür. İmdi lāyıḳ-ı nāmūs-ı İslām budur ki ittifāḳ u ittihād u tecemmuᶜ idüp riyāsete ehil bir kimseyi reᵓis ittiḫaẕ ve ḫavāric Baṣra'ya gelmezden maḳdem ser-i rāhin alup muḳātele ve dīn u māl u ᶜıyālıñuzı dest-i teṭāvül-i düşmenden muḥāfaẓaya saᶜy u kūşiş idesiz didikde Aḥnef'üñ pendi nāsa teᵓsīr ve bunuñ üzerine fatiḥa-ḫᵛān on biñ müslim müsellaḥ tecemmuᶜ u şücᶜan-ı ᶜArab'dan Müslim bin ᶜAbbās emīr ü ser-ᶜasker naṣb olınup Baṣra'dan birūn u semt-i düşmene teveccüh ü ẕülāt dimekle maᶜrūf mevżiᶜ u ṣavlarında Nafiᶜ bin Azraḳ altı yüz ḫārici ile rū-nümūn ve ᶜasker-i Baṣra'ya hücūm u muḳātele-i şedīde olınup eṣnā-yı maᶜrekede sipaḥsālār-ı Baṣra olan Müslim bin ᶜAbbās ile reᵓis-i ḫavāric olan Nāfiᶜ ḳatl olınup iki ṭarafuñ reᵓisleri maᶜreke-i vāḥidede ḳatl olınmasına ḫalḳ taᶜaccüb eyledi. Baᶜde

[226] ehāli-i Baṣra Rabīᶜa bin ᶜAmr ve Azāraḳa'ya ᶜAbdu'llāh bin el-Maḫūr emīr ü serᶜasker olup Rabīᶜa daḫī ḳatl olındıḳda Ḥaccāc bin Rebāb ol daḫī ḳatl olınup Ḥārişe bin Bedr emīr oldıḳda miyān-ı ᶜaskerde nidā ile ey ḳavim ṣābit-ḳadem olup düşmenle muḳāteleye iḳdām idiñ. Eger Bārī Teᶜālā'nuñ ᶜavnıyla naṣr taḳrīn olursaḳ māl-ı

ġanāyimden ᶜArab olanlar iki ḥiṣṣe vü muᶜtaḳ olanlar bir ḥiṣṣe ziyāde taḳsīm iderüm diyü muḥārebeye ḥiṣṣ u terġīb ᶜasker daḫī ṣarf-ı maḳdūr ile ḥarb u ḳıtāla iḳdām idüp iki ṭarafdan şol rütbe ᶜasker ḳatl olındı ki süvār oldıḳları esbleri lāşeler üzerinde meşy ü ḥareket iderlerdi. Ve Azāraka'ya kemāl-i mertebe żaᶜf ṭareyān-ı inhizāmları bedīd ü nümāyān olup firāra müteveccihler iken cānib-i Yemāmī'den ᶜasker-i firāvān gelüp Azāraḳa'ya imdād u iᶜānet idüp ehāli-i Baṣra daḫī bī-tab u tüvān olmalarıyla ṭāḳat getüremeyüp inhizām-ı rū-nümā oldıḳda emīrleri olan Ḫāriṣe firār ve ḳavmine bu beyti inşād eyledi. yaᶜnī cenkden tecennüb idüp dönüñ ve ne ṭarafa istersenüz ẕāhib ü rāhī oluñ dimek olmaġla ᶜasker-i Baṣra münhezim ve ḫavāric derḳafa vü resīde oldıḳlarını ḳatl iderek ehāli-i Baṣrā'nuñ ser-i rāhları bir nehir encāmıda oldıḳda ḫˇāh-u-nā-ḫˇāh kendilerin nehre ilḳā vü ekṣeri ġarḳ u helāk olup ehāli-i Baṣra'dan ol nehirde helāk olanlarıñ ekṣeri ḳabile-i Azad'dan olmaġla Azāraka'dan bir melᶜūn bu beyti inşād eyledi. yaᶜnī gelüp naẓar iden Azad ḳabilesi pīrlerinüñ rīşlerini yüzer müşāhede ider. Ve bu hezīmetden ehāli-i Baṣra mużṭarib ü perīşān ḥāl u ḫavāricden derūnlarında ḫavf u raᶜb cāygīr olup müteḥayyir ü nā-çār iken ᶜAbdu'llāh bin Zübeyr ṭarafından Mühelleb Ḫorāsān'ı żabṭa maḥmil-bend u maṭiyye-süvār olup Baṣra maᶜberi olmaġla bir gün gelüp ṣarreye nāzil oldıḳda Aḥnef aᶜyān-ı ehl-i Baṣra'ya müjde-künān va'llāh muḳteżā-yı beveri-i baḫtdur ki bu ıżṭırāb u ᶜacz eṣnāsında Mühelleb gibi bir şecīᶜ ü müdbir emīrüñle ki sizler içün Azāraḳa'dan aḫẕ-ı intiḳām mümkin

[227] olmaz. İllā Mühelleb iʿānetiyle olur. Hemān Mühelleb'den istimdād u istiʿānet idüñ ki bu muṣībet üzeriñüzden mündefiʿ ola diyü pend ehāli-i Baṣra daḫī Mühelleb'den istimdād eylediklerinde Mühelleb ey ḳavim emīrü'l-müʾminīn ʿAbdu'llāh bin Zübeyr ṭarafından żabṭ-ı Ḫorāsān'a meʾmūr u teʾḫīr eyledigüm ḥālde emīre'l-müʾminīñ emrine muḫālefet itmiş olurum diyü merāmlarına müsāʿade eylemedikde ehāli-i Baṣra Aḥnef tedbīri ile ʿAbdu'llāh bin Zübeyr ḥażretleri ṭarafından olmaḳ üzere yā Mühelleb bundan aḳdem Ḥasan bin ʿAbdu'llāh Azāraḳa'nuñ ṭuġyān u ḫurūcların ve cüyūş-ı müselmānānı perīşān u ḳıtālı ekṣār ile asāyiş ü rāḥatların izāle eylediklerin ḫuṣūṣā ehāli-i Baṣra'yı kemāl-i mertebe taʿcīz ü tekdīr eylediklerin ṭarafuma iʿlām eylemişdi. İmdi mektūbum vaṣlında Ḫorāsān'ı żabṭdan bu eşrārı müselmānān üzerinden refʿ ü izāle eḥaḳḳ u aṣveb olmaġla Horāsān'a ẕehābı teʾḫīr ve ol melāʿinden intiḳām ve müselmānānı ḫalāṣ u şerāre-i şerlerin ehl-i İslām üzerinden defʿ u iṭfā baʿde meʾmūr oldıġuñ cānibe ʿaṭf-ı ʿinān eyleyesüñ mażmūnında bir mektūb-ı sāḫte vü perdāḫte idüp Mühelleb'e īṣāl Mühelleb daḫī mefhūm mektūba maṭlaʿ olup ey ḳavim gerçi ḫalīfeden muḳātele ve Azāraḳa'ya meʾẕūn oldum. Lākin Azāraḳa'dan aḫẕ eyledigüm ġanāyim benüm olup zād u ẕaḫīremi beytü'l-māldan virüp sizlerüñ fürsān u piyādegānızdan murād eyledigim ʿaskeri intiḫāb ve benümle maʿan muḥārebeye rāhī olmaḳ şarṭıyla muḳātele-i Azāraḳa'ya şürūʿ iderüm didikde ehāli-i Baṣra rıżā-dāde vü ṭaleb eyledigi ẕeḫāyiri beytü'l-māldan taʿyīn eylediler. Lākin ehāli-i mezbūreden Benū Asmāʿden bir ṭāʾife rıżā virmeyüp Mühelleb ol Ṭāʾife'ye buġż u ʿadāvet idüp ḫavāric ṭarafına rāhī vü muḳāteleye aġāz ve şol rütbe iḳdām u muḳātele eyledi ki ḫavāric kendülere muḳāvemet ider, ādem oldıġına henüz muṭlaliʿ oldılar. Ehāli-i Baṣra'nuñ sāḫte mektūbı ḳıṣṣası

ᶜAbdu'llāh ibni Zübeyr'e vāṣıl olup fi'l-ḥaḳīḳa bir ṣanᶜat-ı müstaḥsene olmaġla müsāᶜade vü müsāmaḥa eyledi. Baᶜde Mühelleb muḳātele-i ḫavāricde ḥazem ü iḥtiyāṭ ile ᶜamel ü reᵓy ü tedbīr ü müṭāvele

[228] ile terk-i müsāmaḥa vü kesel eyleyüp ᶜuyūn u cāhları żabṭ u muḥāfaża içün Ḥāris ve ḥāfıẓlar taᶜyīn dāimā leskeri ṣaf-keşīde-i ḳıtāl ve Kürd ᶜilmlere müctemiᶜ ve bī-ḫᵛāb u rāḥat ᶜāzim-i istīṣāl olmalarıyla her cend ki Azāraka Mühelleb üzerine hücūm-ı ḳaṣd ideler. Leşker Mühelleb'i āgāh ve muḥārebeye āmāde bulup ḥışn-ı haṣīn gibi her ṭarafını metīn ü müstaḥkem müşāhede idüp żaferden meᵓyūs olurlardı. Ve bir gün Mühelleb düşmene ᶜarż-ı kālā vü iżhār-ı ḳuvvet u şevket ḳaṣdı ile kendi vü ᶜaskeri ṣiyāb-ı fāḫir lābis ü küḥayl esbleri tezyīn ü ālet-i ḥarb u esliḥa-ı nefīseye müstaġraḳ olup ṣaf ṣaf ālayı gösterdikde ḫavāric daḫī ahsen elbise raḫt u silaḥ ile kendileri tezyīn ü mümtāz esblere süvār olup ālayı gösterdiler. Ve ḥaşmet ü zīnetleri Mühelleb'e ġālib idi. Zirā ḫavāric Kermān ile Ehvāz miyānında olan ḳara vü büldānı nehb u ġāret idüp emvāl-i keşīreye żafer-yāb u mālik olmışlardı. Ol gün ṣabāḥdan aḫşām olınca muḳātele-i şedīd Azāraḳa ḍelālet-pīşe-i iḳdām ve cān u başların fedā ḳaṣdıyla hücūm u cenk müştedd ü mütemādī vü āḫir-kār zār-ı leşker Mühelleb'e idbār u inhizām-ı rū-numūde oldıḳda Mühelleb raḫşına mihmāz u şitābān ᶜasker perīşānı sebaḳ u tecāvüz ve bir paşteye ṣuᶜūd u ṣavt-ı aᶜlā ile ey ḳāvim nereye firār idersiz oldıġum maḥalle gelüñ diyü nidā vü daᶜvet eyledikde ᶜasker ceste ceste Mühelleb'üñ oldığı peşteye tecemmuᶜ ve üç biñ miḳdārı ᶜasker müctemiᶜ ve Mühelleb ol miḳdāra rāżī vü sipās u ḥamd-ı Bārī idüp ey ḳavim leşker-i bisyār ekṣeriyetlerine maġrūr olmaġla Bārī Teᶜālā anlaruñ derūnlarına cübn ü ḫavf ilḳā idüp münhezim ü perīşān olurlar. Ve ᶜasker-i endek-i şümār Bārī Teᶜāla'ya tażarruᶜ ve

niyāz ile anlara nuṣret iḥsān idüp düşmene ġālib ü ẓafer-yāb olurlar. İmdi Bārī Teᶜālā'nuñ beḳāsına iḳrārum ḥaḳḳıçün sizüñ fihiᵓ ḳalīle vü şirẕime-i yesīre oldığıñızdan memnūn oldum. Sizler fersān-ı Maṣr u ehl-i naṣrsiz ve bu münhezim olan ḳavimden sizden mā-ᶜadāsı lāzım degüldür gelmesünler. Zīrā gelürlerse sūd-mend olmayup belki bize iḫtilāṭlarından

[229] müteżarrır oluruz diyüp her birine nevāziş baᶜde ey ḳavim her biriñüz onar seng alup ᶜasker-i düşmen iḳāmet eyledigi maḥalle varup üzerlerine ᶜale'l-ġafle hücūm u seng-endāz olup muḳāteleye āġāz idelüm ki el-ān düşmenüñ bir miḳdār esb-süvārı ᶜasker perīşān ḳafasında vü baḳiyyesi ġalebe eyledüñ diyü asāyiş ü ḫavf-ı düşmenden emīn ü ġāfildür. Bī-ᶜavn-ı illāh Teᶜālā nuṣret-ḳarīn oluruz diyüp sū-yı Azāraḳa'ya rāhī ve üç biñ fedāyi merd yek-ser hücūm ve Azāraḳa'nuñ çehrelerine seng-endāz u zaḫmedār baᶜde niyāmdan tıġ-i cān güdāz keşīde ve her birini ḳatl u dū-nīme idüp Azāraḳa neye dūş oldıḳların bilmeyüp zamān-ı Yesīr'de emīr-i Azāraḳa olan ibnü'l-Maḫūrı ḳatl ve leşkerin perākende vü perīşān eyleyüp emvāl ü besāṭ u esliḥasını nehb ü ġāret idüp Azāraḳa'dan ḫalāṣ olanlar Kermān ve İṣfahān'a firār eylediler. Baᶜde vilāyet-i ᶜIrāḳ Muṣᶜab bin Zübeyr'e tevcīh olınup Mühelleb Muṣᶜab ṭarafına rāhī ve Muḫtār bin Ebū ᶜUbeyd ile muḳātele vü ḳatl eyleyüp Musᶜab'ı ᶜIrāḳ'da terk ve muḥārebe-i Azāraḳa'ya ᶜavdet ve her bār ġalebe ile muḳātele iderken yine iḫtiyāṭ u şerlerinden iḫtirāz üzere olup müddet-i medīde ḥarb u ḳıtālları mütemādī olmış idi. Ve emīr-i ᶜIrāḳ Muṣᶜab ḳatl olınup ᶜAbdu'l-melik bin Mervān memlekete istilā vü żabṭ idüp bu vaḳaᶜdan Mühelleb ve etbāᶜı bī-ḫaber iken ḫavāric ḫaberdār ve leşker Mühelleb'e ey ḳavim Muṣᶜab bin Zübeyr ḥaḳḳında ne dirsiz diyü nidā Mühelleb ṭarafından daḫī imām-ı hedādur. Ve

dünyā vü aḫiretde delīl ü rehnümāmuzdur diyü cevāb-dāde oldıḳlarında yā ḳavim ᶜAbdu'l-melik ḥaḳḳında ne dirsiz diyü suʾāl ve Mühelleb ṭarafından ᶜAbdu'l-melik ibni Laᶜyın'dur diyince Azāraḳa öyle ise sizler ᶜAbdu'l-melik'den dünyā vü āḫiretde birisiz diyüp ḳavm-i Mühelleb belī biriyüz ve ᶜAbdu'l-melik'e ᶜadāvetimüz size olan ᶜadāvetimüz gibidür didiklerinde ey ḳavim āgāh oluñ ki imāmıñuz Muṣᶜab'ı ᶜAbdu'l-melik bin Mervān ḳatl eyledi. Ve sizler bu gün ᶜAbdu'l-melik'den tebriye ẕimmet ve pederine laᶜnet eylediñüz. Yarın ᶜAbdu'l-melik'i imām ittiḫāẕ u beyᶜat idersüz diyüp Mühelleb ṭarafından Azāraka'ya ey Bārī Teᶜālā'nuñ düşmenleri

[230] kiẕb ü dürūġ idersiz diyüp ṣabāḥ oldıḳda fi'l-ḥaḳīḳa Muṣᶜab ḳatl ve ᶜAbdu'l-melik ᶜIrāḳ'ı żabṭ eyledigi şāyiᶜ ve Mühellebīlerüñ maᶜlūmı oldıḳda Mühelleb ḫalḳı ᶜAbdu'l-melik'den beyᶜata daᶜvet ve nās inḳiyād ve ḳabūl eyleyüp Azāraḳa zebān ṭaᶜnı derāz idüp Mühelleb ṭarafına ey Ṭāʾife dünki gün ᶜAbdu'l-melik'den teberri ve düşnām iderdiñüz bu gün beyᶜat ve ḫilāfetini ḳabūl eylediñüz. Ḥālbūki ᶜAbdu'l-melik imāmıñuz olan Muṣᶜab'ı ḳatl eyledi. Bunlarıñ ḳanġısı Mehdī vü ḳanġısı żāldur diyü hezl-āmīz nidā eylediler. Mühelleb ṭarafından daḫī Muṣᶜab'dan rāżī vü şākir idüñ. ᶜAbdu'l-melik'den daḫī rāżī vü şākir oluruz. Zīrā ikisi daḫī ömür-i müselleminde ihtimām u teḳayyüd iderler diyü cevāb-dāde oldıḳlarında Azāraḳa va'llāh öyle degüldür. Lākin sizler dünyāya ṭālib ü rāġıb bir cemāᶜatsiz diyü melᶜanet cibilliyetlerin iẓhār u icrā eylediler. Baᶜde ᶜAbdu'l-melik Ḥaccāc'ı vāli-i ᶜIrāḳ naṣb u taᶜyīn ve Mühelleb'e imdād u iᶜānetle emr-i Ḥaccāc daḫī teşmīr-i sāḳ ihtimām ve Mühelleb'e pey-der-pey iᶜānet ile kemāl-i mertebe muᶜayyen olmaġla Mühelleb memnūn ve Ḥaccāc'ı medḥ ü şenā eyleyüp ḥaḳḳā ki ᶜIrāḳ'a merd ḳāmil vāli oldı, didi. Mühelleb'üñ Azāraḳa ile muḥārebesi mütemādī

olmaġla Ḥaccāc Mühelleb'e mektūb taḥrīr ve Azāraḳa ile müddet-i medīde muḥārebeyi basṭ u iṭāle eyledüñ. Mücerred tekāsül ü tesāmüḥ yaḫūd ᶜaciz ü ᶜadem ḳudretüñden nāşī dür diyü muᵓāḫeze eyledikde Mühelleb Ḥaccāc'uñ resūlini birḳaç gün yanında mekṣ ü iḳāmet itdirüp Azāraḳa'nuñ ḳuvvet ü miknet ü muḥārebede şebātlarını ve kendinüñ saᶜy u ihtimām u iḳdāmını irāᵓet baᶜde Ḥaccāc'a cevāb mektūbı bu güne taḥrīr eyledigi bir ḫūṣūṣa şāhid ü mübāşir olanuñ muᶜāyene idüp maṭlaᶜ oldığına ġayb maṭlaᶜ u vāḳıf olmaḳ nice mümkindür ki (şānīden ki būd-mānend dīden) ve eger sen beni bu ṭāᵓife-i gümrāhi kendi reᵓy ü tedbīrüm ile ḳatl u fesādlarını rūy-ı zemīnden refᶜ ü izāleye taᶜyīn eylediñse fırṣatlarına dīdedüz vaḳtinde ḳıtāllarına mübāşeret ü istiṣāl ile müżmeḥil ü perīşān itmeye kūşiş iderüm. Ve egerçi ben ḥāżır ve sen ġāᵓybsuñ. Lākin benüm reᵓy ü tedbirüm ile ᶜamel

[231] u ḥareket eyle diyü emr iderseñ reᵓyüñ ṣavāb olup ẓafer-yāb olur isem sen nīk nām u meşkūr olup elᶜ-ıyaẓü-bi'llāh emr bir ᶜaks ü leşker müselmānān dest ḫavāricde helāk u maġlūb olursa ben bed-nām u mazmūm olurum. İmdi her kimi murād iderseñ mekānıma naṣb u irsāl ve beni ᶜazl eyle ve's-selām diyü ḫatm-i kelām ve Ḥaccāc'uñ Ādemi ile irsāl eyledi. Çünki Mühelleb ile Azāraḳa miyānında muḥārebe mütemādī oldı. Ve Azāraḳa'nuñ ittifāḳ u ittiḥādların ve ḳıtāle iḳdām u şebātlarını Mühelleb müşāhede eyledi. Bu ḳavim ḫabāşet şiᶜaruñ ḥarb u ḳıtāl ile şer u fesādlarından rūy-ı zemīni taṭhīr mümkin olmayup ẓafer-yāb olmaġa rāh mekr u ḫudᶜaya rāhī olmaḳdan ġayri çaremüz yoḳdur. İttifāḳ u ittiḥādlarını iḫtilāf u tefriḳaya tebdīl içün bir ḥile mülāḥaẓa eyleyüp miyān-ı Azāraḳa'dan Abazān nāmında bir āhenger olup Azāraḳa'ya mesmūm peykānlar perdaḫte idüp ᶜasker-i Mühelleb'e remy iderlerdi. Abazan'a ḫiṭāben

bir mektūb taḥrīr u etbāᶜndan birine biñ dirhem ile mektūbı irsāl u teslīm ve leşker-i Azāraḳa miyānına ṣurreᵊdür. Dirhem ile mektūbı ilḳā ve kendiñi şerlerinden ḥıfẓ idüp ser-i rişte virmeden ᶜavdet eyle diyü tavṣiye ol şaḫıṣ meᵊmūr oldığı veche üzre edā-yı ḫidmet ve ricᶜat idüp Azāraḳa'dan biri mektūb u surreyi bulup emīrleri olan Ḳaṭarīye īṣāl eyledi. Ol daḫī mektūba naẓar eyledi ki mefhūmı budur badü's-selām yā ebzen irsāl eyledigüñ peykānlar ṭarafuma vāṣıl olup yine bir miḳdār peykān irsalçün saña biñ dirhem irsāl eyledüm. Bir gün maḳdem peykānları ṭarafuma īṣāl idesün. Ġāyet maḥẓūẓ olurum ve's-selām. Çünki Ḳaṭarī aḥvāle vāḳıf oldı. Ahengeri iḥżār ve mektūb u ṣurreyi irāᵊet ahenger daḫī bu ḳażiyyeden ḫaberdār degülüm diyü inkār eyledikde Ḳatari ġaẓab idüp ahengeri ḳatl eyledi. Ve kibār-ı Azāraḳa'dan ᶜAbdurrabbe nāmında bir melᶜūn Ḳaṭarī'ye gelüp āhengerüñ ḫıyānet u ṣadāḳati metīn olmazdan maḳdem ḳatline mübāderet bī-maᶜnā muᶜāmeledür diyü muᵊāḫeze Ḳaṭarī daḫī derāhīm ü mektūb mādunüñ vuḳūᶜna delālet ider didikde ᶜAbdurrabbe ne güne delālet ider cāᵊiz degül midür ki mekr-i düşmen ola diyü

[232] cevab-dāde ve Ḳaṭarī maṣlaḥat-ı ᶜamme içün bir ādemi ḳatl itmede beᵊs-i olmadığından mā-ᶜadā imām bir emirde nāsa nefᶜ-i mülāḥaẓa idüp reᵊyiyle ᶜamel eylese cāᵊiz olup raᶜiyye içün imāmı muᵊāḫeze yoḳdur diyüp redd-i cevāb eyledikde ᶜAbdurrabbe beni reᶜāyādan ġadd eyledi. Ḥālbūki ben ḥaşmet ü miknet-i rüeᵊsā-yı ḳavimden bir ādemüm diyü bir ṭarafa rāhī oldıḳda ᶜAbdurrabbe'ye Azāraḳa'dan leşker-i firāvān tebāᶜiyyet ü maᶜan maṭiyye-süvār oldıḳlarından Mühelleb āgāh u mesrūr ve bir desīse daḫī tefekkür idüp bir naṣrānīye emīr-i Azāraḳa olan Ḳaṭarī'ye varup secde ile eger seni nehy ü menᶜ iderse ben saña secde eyledüm diyü ifāde eyle diyü tenbīh naṣrāni

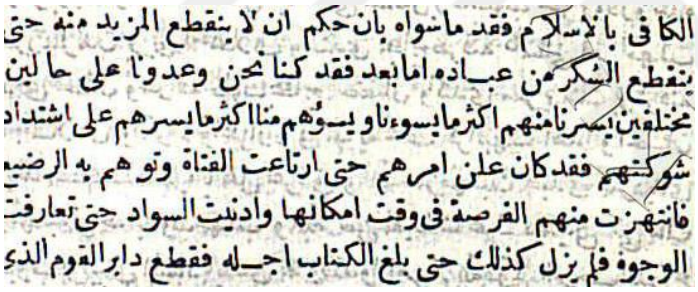
daḫī Ḳaṭarī'ye bu secde ve Ḳaṭarī secde ancaḳ Bārī Teᶜālā'ya olur diyü nehy idüp naṣrāni ben saña secde eyledüm didikde ḫavāricden Ḳaṭarī'yi bu şaḫıṣ min-dūni'llāh saña secde eyledi ve Kitābu'llāh'da *(inneküm vemā taᶜbüdūne min-dūni'llāhi ḥaṣabü cehenneme. Entüm lehā vāridūn)(Enbiya/21/98)*[32] āyet-i kerīmesi vārid olmışdur, didi. Maᶜnā-yı naẓm-ı Kerīm: Ey küffār-ı Ḳureyş ve ġayri taḥḳīḳ siz Allāh Teᶜālā'nuñ ġayri olan evṯān ve İblis'den ᶜibādet perestiş eyledigiñüz ḥaṣāb-ı cehennemdür. Yaᶜnī ceḥenneme remy ü ilḳā olınup anuñla leheb ü pālıñı mütezāyid olan şeysiñüz. Ve sizler elbetde cehenneme dāḫil olursız dimek olup Ḳaṭarī ḫāriciye cevāb virmek zuᶜmıyla āyet-i kerīmede muḫāṭab olan naṣāridür ki ᶜĪsā bin Meryem'e ᶜibādet itmeleriyle küffār muᶜāḳab oldı. Ve ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selām'a ḳaṭᶜan żarar tertīb eylemedi didikde ol ḫāricī secde iden naṣrāniye hücūm u ḳatl eyleyüp Ḳaṭarī ḫāriciye eᶜzāb eyle, bī-cürm ẕimmi ḳatl eyledüñ diyü tertīb-i cezā murād ve miyānlarında iḫtilāf mütezāyid ve her biri bir güne jājḫāy olup Mühelleb ḫaberdār ve aᶜvānından bir şaḫṣa keyd ü mekr taᶜlīm ve Azāraḳa'ya irsāl o şaḫıṣ daḫī varup ey ḳavim iki kimse sizüñ diniñüzle mütedeyyin olmaḳ ḳaṣdıyla ṭarafıñuza teveccüh ü ᶜazīmet ve eṯnā-yı rāhda biri vefāt ve biri gelüp vāṣıl oldıḳda siz āyāmız hepimizi ḳabūl u ṯābit-ḳadem olup ez-dil u cān bize

[233] ittibāᶜ ider mi diyü tecrübe içün tekālīf-i şāḳa ile cevr ü eẕa idüp ol kimse daḫī cefañuza taḥammül eylemeyüp etbāᶜ ᶜazīmetinden rücūᶜ eylese ol iki şaḫṣuñ imān u küfrinde ne dersiz diyü suʾāl eyledikde baᶜżı Azāraḳa eṯnā-yı rāhda vefāt iden ehl-i cennetdür. Ve ḥīn-i tecrübede cefāmuza taḥammül itmeyen kāfirdür mekrine cefāmuza

[32] Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız, cehennemin odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz.

.

rāżī ola diyü cevāb virüp baʿżı āḫer ikisi daḫī kāfirlerdür. Mādemki gelüp muḥabbet ü cevrimüze taḥammül eylemeyeler, müselmān olmazlar diyü cevab-dāde olup miyān-ı Azāraka'da muḫālefete ʿaẓīme ẓuhūr ve Ḳatari etbāʿyla İṣḍaḫar cānibine rāhī Mühelleb daḫī Ṣāliḥ bin Muḥrāḳ ile Ḳaṭarī'nüñ üzerine hücūm u muḳātele ile ekşerini ḳatl ve bir miḳdārı münhezim ü perīşān oldıḳda Mühelleb birḳaç eyyām-ı asāyiş ü ārām baʿde ʿAbdurrabbe üzerine hücūm ve nice eyyām muḥārebe vü vaḳāyiʿ-i keşīreden ṣoñra bir maṣākda ʿAbdurrabe ḳatl olınup leşker-i Azāraḳa perākende vü perīşān ve her biri bir beldeye firār ve ehl-i İslām ẓafer-yāb oldıḳca bir bir aḫẕ ve ḳatl u ifnā eyleyüp rūy-ı zemīn şerr ü fesādlarından taṭhīr olındıḳda Mühelleb Ḥaccāc'a feṭḥi nāṭıḳ bir mektūb taḥrīr eyledig ki budur. الحمدلله

الكافى بالاسلام فقد ماسواه بان حكم ان لا ينقطع المزيد منه حتى
ينقطع الشكر من عباده اما بعد فقد كنا نحن وعدونا على حالين
مختلفين يسرنا منهم اكثر ما يسوءنا ويسوؤهم منا اكثر ما يسرهم على اشتداد
شوكتهم فقد كان على امرهم حتى ارتاعت الفئاة وتوهم به الرضيع
فانتهزت منهم الفرصة فى وقت امكانها وادنيت السواد حتى تعارفت
الوجوه فلم يزل كذلك حتى بلغ الكتاب اجله فقطع دابر القوم الذين
ظلموا والحمدلله رب العالمين

ʿalen emrühüm emirleri āşikār oldı maʿnāsına ve ravʿ ḫavf u fezaʿ maʿnāsına olup raʿte fulānā vü rüʿla fār nāʿ dirler. Ve fütāt şābe maʿnāsınadur. Pes irtāʿ atü'l-fütāt genc ʿavretler ḫavf u fezaʿ eyledi maʿnāsına olur. Ve intihāz fırṣat bulmaḳ maʿnāsına iġtinām fırṣat gibidür. Ve ednā bir nesneyi ḳarīb ḳılmak maʿnāsına olup sevād şaḫış maʿnāsınadur. Ve teʿārüf-i vücūh birbirini müşahede ile muʿārefe

[234] taḥṣīl itmek maʿnāsına olup ecel bir nesnenüñ müddeti maʿnāsına ve kitāb ḥükm ü ḳader maʿnāsına ve dābir baḳīyye-i ḳavim maʿnāsınadur. Meʾāl-i maʿnā-yı mektūb: Ḥamd ü sipās ol Bārī Teʿālā'ya olsun ki fıḳdān u zevāl küfr ü ḍelāletde İslām'a

muᶜayyen ü kāfī olup ḳullarınuñ şükri münḳaṭiᶜ olmadıḳca mezīd niᶜmeti münḳaṭiᶜ olmadığı ḥükmi ẓāhir ü aşikār oldı. Baᶜd ezīn düşmenimüz ile bizler iki ḥāl-i muḫtelif üzere olup düşmenden bizi mesrūr iden maḥzūn idenden keşīr ve bizden düşmeni maḥzūn iden mesrūr idenden ekşer ü ezyed idi. Ḥālbūki keşret ü şevket ve temekkün ü iḳdāmlarınuñ iştidādı bir mertebe resīde vü āşikār olmışdı ki şābe vü nev-resīde olan zenānımuz ḫavfnāk u hirāsān u şīr-ḫˇare eṭfāl u kūrgānımuz ve hem-nāk u lerzān olup dāʾimā muḳātelelerine iḳdām ve fırṣata dīdedüz ü nikrān u imkānı vaḳtinde düşmenlerimüzden fırṣat-yāb olup birbirimüzi müşāhede vü muḳātele iderek ḥattā inᶜidām u iżmiḥlālleri zamānı gelüp ḥamd olsun Allāh Teᶜālā'ya ki ol ḳavim ẓālim ü ġaddāruñ baḳiyyesini daḫī ḳatl olınup mecmūᶜı ẓuᶜme-i şemşīr oldı dimek olup Ḥaccāc mektūbı ḳırāʾat ve cevābında Mühelleb'e ṣad taḥsīn ü āferīni ve her bir belā vü meşakkate taḥammül eylediğini müşmil bir mektūb taḥrīr u derūnında ferzendlerinden birini istiḫlāf ve kendi Ḥaccāc ṭarafına gelmesini emr Mühelleb daḫī imtiṣāl ve ᶜIrāḳ'a gelüp Ḥaccāc istiḳbāl ve kendi serīrinüñ bir ṭarafına iclās u ikrām ve iᶜzāz u bī-nihāye tuḥaf-ı girin bihā ihdā vü iḥsān eyledikden ṣoñra yā ehl-i ᶜIrāḳ va'llāh siz Mühelleb'üñ ᶜabdisiz, didi. Ve Mühelleb teveccüh idüp Mühelleb va'llāh sen laḳiṭ şāᶜirüñ didigi gibisüñ diyüp bu ebyātı inşād eyledi.

وقلدوا امركم لله درکم * رحب الذراع بامر الحق مطلعا * لايطعم النوم الا ريثما بعثه * هم يكاد حشاه

نفض الضلعا * حتى استمر على شزر مريرته * مستحكم الرأى لافخما ولاضرعا

ruḥb vüsᶜat maᶜnāsına ve ẓirāᶜ u bāzū ve maᶜnāsına olup aṣl-ı ẓirāᶜ basṭ-i yed maᶜnāsına olmaġla bunda murād yed vasiᶜ ü dırāz dimek olur. Ve maṭlaᶜ ḳavī maᶜnāsına olup ᶜArab huve maṭlaᶜun bi-haẓa'l-

emr ü maṭlaᶜdur, dirler. Ve reyş miḳdār maᶜnāsına ve baġş istīḳāẕ maᶜnāsına ve ḥaşā emᶜā maᶜnāsına ve faṣm

[235] bir şeyi bilā faṣl şikest itmek maᶜnāsına vü ḍalᶜ üstüḫᵛān peḥlū maᶜnāsına vü şezr ġażab ile naẓar maᶜnāsına ve merīre ᶜazm maᶜnāsına vü şezr merīre ey istiḥkam ᶜazme dirler. Feḫm fermüde vü ḳalın maᶜnāsına ve ḍarᶜ żaᶜīf maᶜnāsınadur. Ḥeżır-i bi'l-meclis olanlardan biri īstāde olup yā emīr Bārī Teᶜālā seni ıṣlāḥ eylesün. Kān ben istimāᶜ iderüm ki Ḳaṭarī Mühelleb'e laḳiṭañ inşād eyledigini söylerdi diyüp ebyāt-ı meẕkūreyi inşād eyledikde Ḥaccāc mesrūr olup ol şaḫṣa inᶜām eyledi. Ve murādı Mühelleb'üñ düşmeni daḫī ḳuvvet ü şecāᶜat ve iḳdāmını vü emārete sezā oldıġını iᶜtirāf iderdi dimek idi. Mervīdür ki Mühelleb Azāraḳa ile muhārebe iderken müşāhede eyledigi ᶜacāyibden suᵓāl olındıḳda Mühelleb'i iᶜcāb ider ẓuhūrāt bisyār idi. Lākin aᶜceb u aġrabi her-bār ki ᶜasker-i İslām Azāraḳa'dan bir gürüha hücūm ve içlerinden birini nīze ile taᶜn u ḍarb ideler. Ḥālet-i nezᶜde ḍarb iden müsellem üzerine ḳatliçün hücūm *(ve ᶜaciltü ileyke Rabbi li-terḍa)(Taha/20/84)*[33] āyet-i kerīmesini ḳırāᵓat iderek mürd olur diyü naḳl eyledi. Ve Mühelleb'üñ Azāraḳa ile mukātelesi on ṭoḳuz sene mütemādī olup ᶜāḳibet-mecmūᶜını ḳatl u rūy-ı zemīni fitne vü fesādlarından taṭhīr eyleyüp ol senede vefāt eyledi. Mühelleb'üñ aḫbār-i müstaḥsenesi bisyār olup ez-cümle ġazavātdan birinden manṣūr ᶜavdet ve ḳarargāhına vāṣıl oldıḳda bir zen-i faḳīre ser-ı rāhında īstāde olup yā Mühelleb eger bu ġazveden sālimen ü manṣūren ᶜavdet iderseñ bir gün ṣāᵓim olup senden bir cāriye biñ dirhem ṭaleb itmege neẕr eylemiş idüm. Billāhi'l-ḥamd manṣūran ᶜavdet eyledüñ didikde Mühelleb ḫande-künān bir cāriye vü biñ dirhem iḥsān idüp ey

[33] Ya Rabbi, benden daha fazla razı olasın diye acele ettim.

ḫātun neẕrüñe vefā eyledüñ. Lākin baᶜde'l-yevm böyle neẕr eyleme ki herkes neẕrüñe vefā eylemez, didi. Ve bir gün bir kimse yā Mühelleb senden bir küçük recām vardur müsāᶜade eyle, didi. Mühelleb daḫī çünki recāñ küçük ü ḥaḳīrdür, bir küçük ü pespāye kimseden ṭaleb eyle. Zīrā bizüm gibi emīrgīrden ḥācet-i ᶜaẓīme recā olınur diyü cevāb-dāde

[236] oldı. Ve bir gün Mühelleb Baṣra'da bir ṭarafa rāhī olurken bir şaḫṣ-ı nāsa ḫiṭāb idüp ey ḳavim denāᵓet-i dünyāyı bundan fehm idüñ ki Mühelleb gibi yek-çeşm ḥaḳīrü'l-manẓar kimse ᶜabd olsa ḳıymeti yüz dirhemden ziyāde olmazdı. Yāveri-i baḫt ile böyle ᶜaẓīmü'ş-şān oldı diyü taḥḳīr eyledigini Mühelleb istimāᶜ ve ol şaḫṣı iḥżār ve yüz dirhem iḥsān idüp ey kişi eger beni yüz dirhemden ziyāde ile taḳvīm itmiş olsañ ben daḫī saña ziyāde iḥsān iderdüm diyü luṭf ile muᶜāmele eyledi. Mühelleb'üñ keremlerinden biri daḫī budur ki vaḳtāki Ḳaṭarī'yi münhezim ü perīşān eyledi. Bir kimse bu beyitleri ḥużūr-ı Mühelleb'de inşād eyledi.

امسى العباد لعمرى لاغنياء لهم ... الا المهلب بعد الله والمطر * هذا يجود ويحمى عن ديارهم ... وذا يعيش به الانعام والشجر

meᵓāli: Beḳāᵓ ullāha iḳrārum ḥaḳḳıçün ᶜibāda'llāh muᶜayyen ü żahīrsiz aḫşamlamışdı, illā Bārī Teᶜālā'dan mā-ᶜadā ḫalḳuñ maᶜbını Mühelleb ve Bārān idi ki Mühelleb cūd u kerem ve diyārlarını ḥıfż u ḥimāye iderdi. Ve Bārān sebebiyle mevāşi çırāgāhlarda vü diraḫtān reyān u tāze olup taᶜayyüş ü neşv ü nemā taḥṣīl iderlerdi dimek olup Mühelleb'üñ pesendidesi olmaġla yigirmi biñ dirhem iḥsān şiᶜr ve böyle gerekdür diyü istiḥsān eyledi. Ve Mühelleb'üñ pesendide-i erbāb-ı dehā vü dāᵓniş olan güftārındandur ki taᶜaccüb iderüm. Şol kimseye ki bendkānı mālı ile iştirā idüp aḥrārı efḍāl u iḥsānile ḫāridār olmazlar, dirdi. Ve ferzendine pend idüp ey püser bir kere bir kimse senüñ

ziyāretüñe gelüp baᶜde daᶜvā-yı ḥuḳūḳ ile taḳāżā eylese daᶜvāsında rast güder. Ve senüñ çün ol şaḫṣuñ ḫāṭrına mürāᶜāt lāzımdur, dirdi. Ve bir gün meclis-i Mühelleb'de şiyābuñ fāḫir u reddīsi müẕākere ve her biri bir güne medḥ ü ẕemm eylediklerinde Mühelleb yā ḳavim şiyābuñ aḥsen ü fāḫri oldur ki bir kimse ġayrihi iḥsān ve ol şaḫṣuñ öñünde müşāhede eyleye, didi. Mervīdür ki ᶜAbdu'rraḥman bin Ele eşᶜaş Ḥaccāc üzerine ḫurūc ve ḳıtālına mübāşeret eyledikde Mühelleb Ḫorāsān'da olmaġla ibni Ele eşᶜaş Ḥaccāc'ı ḫalᶜ u izāleye imdādıma gelesin diyü Mühelleb'i daᶜvet eyledikde

[237] Mühelleb yitmiş seneden ṣoñra ġaddar u ḫıyānet benimçün mümkin degüldür diyüp icābet eylemedi. Lākin Ḥaccāc'a bir mektūb irsāl eyledi ki meᵓāli: Yā Ḥaccāc ehl-i ᶜIrāḳ ibni Eşᶜaş ile senüñ üzeriñe muḳātele ḳaṣdıyla hücūm eylediler. Ve ehl-i ᶜIrāḳ firāzdan şebīh cereyān iden seylāb gibi pīşine gelen şey ḥāᵓil ü mānicᶜ olamayup ḳarargāhına vāṣıl olınca cereyān ider. Ve ehl-i ᶜIrāḳ ibtidā-ı muḥārebelerinde şiddet ü ṣavlet ṣāḥibi olup benüm cān olmayup muḳātelelerine iḳdām ideni kūh āhenīn daḫī olursa kerd u ġubār gibi hevāya virirler. Zīrā mezbūrlaruñ zenān u püserānlarına kemāl-i mertebe meyl ü muḥabbetleri olup ḳablü'l-vuṣūl ġayret ü ḥamiyetlerinden cān u ten fedā idüp bir şey anları ᶜıyāllarına ve ṣavlinden cāciz ü mānicᶜ olamaz. İmdi ol ḳavme mukābil olmayup reh-güzārlarından bir ṭarafa ṣāvılup ᶜıyāllarına ᶜūd u vuṣūl u zenānlarına mülāḳī ve evlādlarını müşāhede idüp defᶜ-i taḥassür oldıḳda herkes ibni Eşᶜaş'ı terk ve ḫānelerine müteferriḳ ü perīşān oldıḳdan ṣoñra murād eyledigiyle muḥārebe vü muḳātele eyle ki Bārī Teᶜālā saña ẓafer u nuṣret iḥsān ide diyü itmām eyleyüp Ḥaccāc mefhūm-ı mektūba maṭlacᶜ oldıḳda ḥayf ibni Mervi'ye ki murādını ḥimāye olmayup ᶜammu-zādesini benüm ḳahr u ġalebemden ṣavn u ḥıfẓ itmekdür diyüp

pend Mühelleb'i ışġā eylemedi. Ve fi'l-ḥaḳīḳa Mühelleb'üñ murādı ehāli-i ʿIrāḳ'ı şerr-i Ḥaccāc'dan muḥāfaża olup bu güne mekīde ile Ḥaccāc'ı iġfāl idi. Ve Mühelleb şāʿir-i belīġ olup bu ḳıṭʿa anuñdur. انا اذا انشات قومالنا نعم *قالت لنا انفس ازدية عودوا

لايوجد الجودالاعنـد ذى كرم* والمال عندلئام الناس موجود (وان هرمس اعطى بلينوس ماأخذمنك) ve Hermes senden aḫẕ u taʿallüm eyledigi ʿulūm-ı ḥikemiyeyi bilünse taʿlīm ü ifāde eyledi żanneyledüm. Mümāileyh Hermes ekşer ṣābiʾte Nebiyy-mürsel ve İdrīs ʿaleyhi's-selām olmaḳ üzere zuʿm idüp kevākib-i sebʿa-ı seyyāre vü burūc-ı işnā-ʿaşere taʿżīmleri vü kevākib-i meẕkūre bir veche ẕebāyiḥ ile taḳarrüb ḳaṣdları vesāʾir iʿtiḳādāt-ı bāṭılaları zuʿm-ı fāsidelerinde şerīʿatlarıdur. Mümāileyh Hermes'e nisbet ve kendülere peyġamber ittiḫāẕ eylemişlerdür. Ve Ṣābʾibe tefsirinde imāmeyen ile imām-ı Aʿżam

[238] Ebū Ḥanīfe miyānında iḫtilāf olup imāmın meẕhebinde Ṣābʾibe ʿabede-i evşān u nücūm olup imām-ı Aʿżam meẕhebinde ṭaʾife-i mezbūrenüñ evşāna perestişleri olmayup müselmānānuñ Kaʿbe'ye taʿẓīmleri gibi nücūma taʿẓīm iderler. Böyle oldıḳda kitābı olmış olur. Ammā meẕheb-i imāmeyende kitābı olmayup müşrikūn dirler. Ebū Maʿşer'den mervīdür ki eflāk u kevākib ü ʿanāṣır u ḥarekāt-ı eflāk u nücūmda ibtidā tekellüm ü meẕkūrāta müteʿalliḳe mebāḥiş ü mesāʾil ẕikr u beyān iden mezbūr Hermes olup ceddi Keyümerş yaʿnī Ādem ʿaleyhi's-selām mezbūre taʿlīm-i sāʿāt-i leyl ü nehār eylemişdür. Ve ibtidā heyākili yaʿnī ʿibādetgāhları Hermes icād u binā ve ol ʿibadetgāhlarda Bārī Teʿālā'ya taḥmīd ü tehlīl ü temcīd eylemişlerdür. Ve ʿilm-i ṭıbbı Hermes iḫtirāʿ idüp daḳāyıḳ u ḥaḳāyıḳına muṭṭaliʿ olup ehl-i zamānına kendi lüġatları üzere eşyā-ı ʿulvīye vü suflīye müteʿalliḳa kütüb-i mevzūna teʾlīf idüp ʿulūm-ı felekiye

Hermes'den münteşir ü şāyiᶜ olmışdur. Ve Hermes'üñ mevlidinde iḫtilāf olınup baᶜżılar Mıṣır'da ve bażılar Münfed'e tevellüd eyledi, dirler. Ve Hermes zebān-ı Yunānīye'de Ermīs olup taᶜrīb olınmışdur. Ve Ermīs'üñ maᶜnāsı ᶜuṭārid dimekdür. Ve baᶜżı āḫer Hermes'üñ ismi zebān-ı Yunanī'de henūḫ ve baᶜde't-taᶜrīb Aḫnūḫ olup Kitāb-ı Kerīm'de Bārī Teᶜālā İdrīs tesmiye eylemişdür. Ve Hermes mūlᶜimenüñ ismi Ġavṣā Ẕīmūn yāḫūd Aġṣā Ẕimūn el-Mıṣrī'dur. Ve meẕbūr kim oldığını beyān eylememişlerdür. Lākin enbiyā-ı Yunānī'den biridür, didiler. Ve mezbūre lūrīn ṣāni ve Hermes'e lūrīn ṣāliṯ tesmiye iderler. Ve Ġavṣā Ẕīmūn ceddile saᶜīd dimekdür. Ve baᶜżılar İdrīs Bābil'de tevellüd ü ẓuhūr idüp ibtidā Şīt bin Ādem ᶜaleyhi's-selām'dan taᶜallüm eyledi ki Şīt İdrīs'üñ ceddinüñ ceddidür. Zīrā İdrīs bin Sārid bin Mühlāʾil Ḳıyanan ibni Enveş bin Şīt ᶜaleyhi's-selām'dur. Şehristanī rivāyetinde Aġṣā Ẕimūn Şīt ᶜaleyhi's-selām'dur. Ve zamān-ı İdrīs'de ḫalḳ itmiş iki zebān ile tekellüm idüp Bārī Teᶜālā İdrīs'e mecmūᶜnı taᶜlīm eyledi. Ve zamān-ı İdrīs ᶜaleyhi's-selāmda yüz sekiz belde binā olınup asġarı belde-i

[239] Rehādur. Ve İdrīs arżı dört ḳısma taḳsīm ve her bir ḳısmında birer melik vażᶜ u naṣb eyledi ki ḫalḳı şerīᶜat-ı İdrīs ile müteşerriᶜ ideler. Ve ḫalḳı üç ṣınıf eyledi ki biri köhne ve biri mülük ve biri raᶜiyyedür. Ve rūy-ı zemīnde müddet-i iḳameti seksen iki sene olup ḫıyāṭat ṣiyāb ibtidā İdrīs ᶜaleyhi's-selām'dan ṣādır olup lābis-i ṣiyāb olmışdur. Ve mūmāileyh Hermes'e Hermesü'l-Harāmasa dirler ki Hermes nāmı ile nām-āver olan ibtidā mezbūrdur. Ve Nūḫ ᶜaleyhi's-selamuñ duᶜāsıyla Ṭufān ẓuhūr idecegini aḫbār ve ḫalḳı taḫvīf eyleyüp istiḫrāc eyledi ki ābdan yāḫūd ateşden zemīne bir āfet-i semāviye nāzile olacaḳdur. Bināʾen-ᶜaleyh maḳarrı olan Mıṣır Ḳahire'de ehrāmları vü türābdan

bir ḳaç medīneler binā eyledi ki ehrāmlar ābdan olan āfet içün ve türābdan medīneler nārdan muḥāfaẓa içün ola. Ve Ṭufān Nūḥ ᶜaleyhi’s-selām ẓuhūrında ᶜulūm vesāᵓir ṣanāyiᶜ menderes ü mużmeḥil olmasun içün sengden enine-i ᶜaẓīme īcād eyledikse medāyin berābı dimekle meşhūrdur. Ve berbāt iḫmīm dimekle maᶜrūf olan cibilli binā vü iḥdāṯ idüp mecmūᶜ-ı ᶜulūm u ṣanaᶜyüñ ṣūretini ve pişekārlaruñ ṣūretlerini naḳş u resm ve her ᶜilm ü pīşe taḥṣīli ne vechledür, resm ü beyān eyledi ki ṭufān ketb ü kāristān ve erbābını ifnā vü helāk eyledikde baᶜde zamān ḫalḳ berābıda mersūm ü menḳūş olanlara naẓar u istifāde idüp ᶜulūm u ṣanāyiᶜ menderes olmayup bāḳī olmaḳ ḳaṣd eyledi. Ve īḫmīm saᶜīd vasaṭında bir şehr-i ᶜaẓīmdür ki Ẕü’n-Nūn-ı Mıṣrī ḥażretleri ol şehirde tevellüd eylemişdür. Ve zuᶜm ṣebaᵓde nübüvvet-i Hermes’den ṣonra Bilinūs’e intikāl eyleyüp mūmāileyh Bilinūs ᶜulūm u esrārı Hermes’den aḫẕ u taᶜlīm eylemişdür. Ve ᶜulūm u maᶜrifeti ziyāde oldıḳca taẓiman nāmı olan lafẓ Bilinūs’e ḥarfler ziyāde vü żamm idüp İsḳalinūs tesmiye eylediler. Arisṭoṭāles daḫī bu ḳabiledendür ki muḳaddemā nāmı Arisṭo olup ᶜilm ü kemāli mütezāyid oldıḳca ḥurūf-ı żamm olınmaġa Arisṭoṭāles olmışdur. Ve ᶜilm ü maᶜrifet ziyāde oldıḳca asıl isme ḥurūf-ı żamm

[240] ve ziyāde eylemek ᶜādetleri idi. Ve baᶜżılar mezbūr Asḳilīnūs’uñ üstādı olan Hermes Ṭufān-ı Nuḥ’dan ṣoñra ẓuhūr itmesine ẕāhib olmışlardur. Ve mezbūr Bilīnūs Hermes’üñ arżı cihār ḳısm ve her ḳısmına birer melik taᶜyīn eyledigi mülūkden biridür. Mülūk-i erbaᶜnuñ mecmūᶜ-ı Hermes’den taᶜallüm eylemişlerdür. Lākin Bilīnūs cümleden ziyāde taᶜallüm idüp aᶜlemleri idi. Ve kitāb-ı mütercemde mezbūruñ nāmı Bil īnūs ve ᶜilmi mütezāyid oldıḳca Asḳilīnūs olmaḳ üzeredür. Lākin ṭabaḳāt-ı ḥükemāda Asḳilīnūs rivāyet-i uḫrāda İsḳalābīyūs ve bir rivāyetde İsḳalābebades olup tevcīh

Hermes ile rubʿ-ı arż-ı maʿmūreye melik olup baʿde'ṭ-Ṭufān rebʿ mezbūre Yunānīyūn mutaṣarrıf olmışlardur. Ve Bārī Teʿālā Hermes'i arżdan semāya refʿ idüp Bilīnūs ḫaberdār ve maḥzūn olup bereket-i Hermes'den rūy-ı zemīn maḥrūm oldı diyü teʾessüf ü heykel ʿibādetine Hermes'üñ ṣūretini ve semāya refʿ olınması ṣūretini taṣvīr idüp her bār ki heykel-i mezbūre dāḫil ola, ṣūret-i Hermes'e taʿẓīm u iclāl u ḥużūrında ādāb u ḫużuʿ ile cālis olurdı. Ḥattā būt-perestlerüñ perestişine Bilīnūs'uñ bu fiʿli bāʿiṣ olmışdur diyü meẕkūrdur. Ve zehr-nāk olan ḥayvānātı mufaṣṣalan mübīn ü nāṭıḳ olan kitābuñ müʾellifi Yaʿḳūb el-Kündī'den mervīdür ki mūmāileyh Hermes ṭabīb ü feylesof ve ṭabāyiʿ-i adūyaya ʿālim ü ṣāḥib-i tecrübe olup cemīʿ bilād u emṣār u kūh u deşt ü beyābān-ı seyāḥat itmiş bir merd-i kāmil ü naṣb-i medāyin ü ṭabāyiʿne ve ehālisinüñ ṭabāyiʿne ve müdāvālarına ʿālim olup Endülüs'de mevcūd olan ṭılsımāt ki sevdāniyeʾ niḥās ü ġayrilerinüñ ṣaḥib ü muḫterīʿdür. Bilīnūs Hermes'üñ şākirdi olup Hermes ile maʿan seyāḥat idüp iḳlīm-i Hind'den ḫurūc ve Fars'a dāḫil oldıḳlarında Bilīnūs'ı kendi ḫalīfesi olmaḳ üzere şehir yā belde terk ol daḫī iḳāmet ü marżāya müdāvāt ve ʿulūm-ı felekiye vesāʾirini neşre müdāvemet eyledi. Ve Bābil Irāḳ'dan bir mevżiʿiñ ismi olup siḥr ü efsūn Bābil'e nisbet olınur. Ḥafeş'den mervīdür ki Bābil üç ḥarfden ziyādeden mürekkeb olup

[241] teʾnīş ü taʿrīfine bināʾen ġayr-ı munṣarīfdur. Ve esmā-i büldānuñ mecmūʿı ġayr-ı munṣarifdür. Alāmını vü Şām u Vāsiṭ ü ʿIrāḳ u Dābıḳ u Felḥ ü Hecr tezkīr olınmaġla munṣariflerdür. Ve Dābıḳ ḳurā-ı Ḥaleb'den bir ḳaryenüñ ismidür. Ve Felḥ Baṣra'ya ḳarīb bir mevżiʿiñ ismidür. Ve Hecr Yemen'de bir beldenüñ ismidür. Mervīdür ki çünki Bilīnūs Hermes'den cemīʿ ʿulūmı taḥṣīl ü tekmīl eyledi. Ḫuṣūṣan ʿilm-i ṭıbda kāmil olup

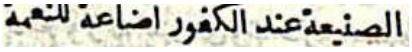
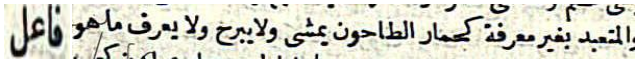
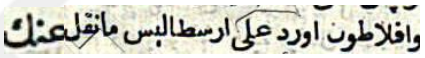
tedbīr eyledigi marżā şifā-yāb olurdı. Vesāʾir ʿulūmda daḫī bir rütbeye vāṣıl oldı ki ḫalḳ müteḥayyir ve her biri bir maʿnā virüp bu rütbe ʿilm-i siḥr firīb-i ṭavḳ-ı beşerden ḫāricdür. Āyā melik midür diyü melik olmasına ẕāhib ve kimi bu ʿilm-i muʿciz ṣādır olmaz. İllā Nebī'den ṣādır olur diyü peyġamber olmasına ẕāhib oldı. Ve baʿżılar yaḳīnen melik olmasını iʿtiḳād idüp peder ü mādersiz ruḥāni tevellüd eyleyüp Bārī Teʿālā Bilī nūs'ı nūrdan bir ʿamūd üzerine refʿ ve anda iẓhār eyledi, didi. Ve İḳlīdüs mezbūr Bilī nūs'a nisbet olınup mūmāileyh Bilīnūs bir heykel-i refīʿ iḥdāṯ u bünyād ve ʿilm-i ṭıbb ol heykele vażʿ eylemişdi. Ḥattā Cālīnūs bir vaḳitde baña bir maraż-ı ḳıtal ʿārıż olup heykel-i Asḳilīnūs tesmiye olınan beyte rāhī vü ziyāret eyledüm diyü bir teʾlīfinde ẕikr ü beyān ider. Mervidür ki heykel-i Asḳilīnūs Medine-i Rūmīye'de olup derūnunda ḫavaṣṣ-ı ḫarekāt-ı nücūmiye ile saḫte bir ṣūret mevcūddur ki ziyāret iden ḫalḳa lisānlarıyla tekellüm iderdi. Zīrā Bilīnūs kevākib-i seyyāreden bir kevkebüñ rūḥāniyetini ol ṣūrete tesḫīr ü rabṭ eylemedi. Cālīnūs'dan menḳūldur ki Bārī Teʿālā celle şānehu Asḳilīnūs'a vaḥy idüp Asḳīlīnūs benüm saña insān tesmiye eylemeden melik tesmiye eylemem, evlā vü akrebdür. Yaʿnī mülkiyetüñ ṭarafı ġālibdür buyurdı. Bināʾen-ʿaleyh Askilīnūs miyān-ı Yunān'da ʿaẓīmü'ş-şān olup ḳıllet-i nüzūl-ı bārīnda nās ḳabrine müctemiʿ olup istisḳā iderlerdi. Ve dāʾimā gicelerde ḳabrinde kāmil hezār ḳandīl fürūzān iderlerdi. Ve Asḳilī nūs'uñ kendinden ṣoñra iki ferzendi ḳalmışdı ki anlar daḫī pederi gibi ʿilm-i ṭıbda māhir ü kāmiller olup pederleri Bilīnūs ʿilm-i ṭıbbı evlād

[242] u aḳrabalarında ġayrīler taʿlīm itmelerine ʿahd ü vaṣiyyet eylemişdi ki ʿilm-i ṭıb bir ʿilm-i şerīf olup ecānibe vü ḳadr u mertebesini bilmez nā-dāna tecāvüz itmeye. Ve ol vaḳitde ʿilm-i ṭıbda kitāb teʾlīf olınmayup ṣadrāʿn-an ṣadrın taʿlīm ü taʿallüm olınurdı.

Ve nice zamān bu ḥāl üzere olup Asḳīlīnūs silsilesinden on altıncı baṭında ẓuhūr iden iboḳrāṭ ḳaleme alup ketb ü tażyīf eyledi. Ṭabaḳāt-ı ḥükemāda Ebu Ḳāsım Ḳurṭibī ẕikr ider ki müverriḫīn Buḳrāṭī Asḳīlīnūs evlādından olmaḳ üzere ẕikr iderler. Lākin murādları Asḳīlīnūs-i ṯānī ise cāʾizdür. Ve eger Asḳīlīnūs ol ise mümkin degüldür. Zīrā cemm-i ġafīr ittifāḳ eylemişlerdür ki cemīʿ nesiller Ṭufān ile münḳaṭıʿ olup evlād-ı Nūḥ ʿaleyhi's-selām'uñ faḳat üç evlādı ḳalmışdur ki Sām ve Ḥām ve Yāfeṯ'dür. Asḳīlīnūs zamānı ile Buḳrāṭ zamānı miyānı bir ḳaç biñ sene oldıġı eger ṣaḥīḥ ise Asḳīlīnūs zamānı ḳablü'ṭ-Ṭufān olup nesli münḳaṭıʿ olmış olur. Ve bir ferd Asḳīlīnūs'a nisbet olınmaḳ cāʾiz olmaz. Meger ʿumūm Ṭufān inkār olına ki baʿżı ṭāʾife ẕāhib olmışdur. Rivāyet-i uḫrāda Rūm ve Fürs'da ʿilm-i ṭıbb ibtidā tekellüm eyleyen Bīlīnūs olup kendi rıḥlet-i dār-ı beḳā eyledikde on iki biñ şākirdi mevcūd idi. Lākin bu rivāyet muḳaddemā ẕikr olınan rivāyete ve ṭabaḳāt-ı ḥükemāda meẕkūr olana muḫālifdür. Meger Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām'dan ṣoñra ẓuhūr iden Bīlīnūs-ı ṯānī ola. Heykel-i Asḳīlīnūs'da cemīʿ żāyiʿ üñ ṣūretleri naḳş u resm olındıġı gibi Asḳīlīnūs'uñ kendi ṣūreti naḳş u taṣvīr olınup Cālinūs ẕikr u beyān ider ki ol heykelde Asḳīlīnūs'uñ ṣūreti bir merd-i rişdār ü īstāde vü ḳāʾim mecmūʿ ṯiyābını teṯmīr idüp dāmen-der-miyān taṣvīr eylemiş ki eṭıbbā her vaḳitde ḥāżır u amāde ve marżānuñ müdāvāsına miḳdām ve asāyiş ü rāḥatı tārik olmaḳ lāzım oldıġına delālet eyleye ve destinde muʿavvece şiʿb ü eşāḫları bisyār bir ʿaṣā taṣvīr eylemiş ʿilm-i ṭıbb suhūlet ile ve zamān-ı ḳalīlde taḥṣīl olınmaḳ mümkin olmayup

[243] merd zeñi vü ʿāḳil ve ṣāḥib-i ferāset bīr olup ʿaṣāya ittikā itmege muḥtāc ola. Ḥaḳ zamāna degin taʿallüm ü tecrübe itmelidür ki ṭabīb-i ḥāẕıḳ olup tedbīrinde ḫaṭā ile bī-vech müselmānānuñ helākına sebeb olmaya. Mervīdür ki ol ʿaṣā ḫaṭmiden olup aña

delālet ider ki ḥaṭmisi ile nīce emrāżı defᶜ ü izāle iderdi. Ve şāḫları eṣnāf-ı ṭıbb bisyār olup teftīn ü mümāneseti fiṭnat ü dehādan ṣoñra müddet-i medīde işti̇ġāle muḥtāc oldığına delālet ider. Ve olᶜaṣā tinnīn dimekle maᶜrūf olan māruñ ṣūretini taṣvīr eylemişdi ki mār-ı meẕkūrede birḳaç ḫāṣṣa mevcūdadur ki ez-cümle ḥiddet başari olup keşīrü's-siḥr oldığı gibi eṭıbbā daḫī her şeyᵓe diḳḳat ü ihtimām ve ḫᵛāb u rāḥatı terk itmek lāzım oldığına işāret ḳaṣd eylemiş. Sāniyen mār-ı meẕkūr şeyḫūḥa tesmiye olınan cildinden çıḳup tebdīl-i cild eyledigi gibi ṭabīb-i ḥāẕıḳ içün müdāvat ile şol rütbe ḳuvvet ü ṣıḥḥat taḥṣīl eyleye ki güyā şeyḫūḫatdan kendüyi tecrīd idüp şāb u bernā gibi olmaḳ mümkin olmasına işāretdür. Sālişen mār-ı meẕkūr ṭavilü'l-ᶜömr olup tınnīn-i keşīre taᶜayyüş eyledigi gibi ṭabīb-i ḥāẕıḳ tedbīr ü ḥıfẓ-ı ṣıḥḥatle ṭūl u dırāz muᶜammer olmaḳ mümkin oldığına işāret eylemiş ve mümāileyh Asḳilīnūs ṭoḳsan sene muᶜammer olmışdur. Ve tınnīn bir ḥıyyedür ki diraḫt-ı müntehā gibi ṭavīl ü ᶜarıż u teḫīn olup Ebū Merdās ile mükenādur. Ḳazavīnī naḳl ider ki tınnīnüñ çeşmānī büzrak ü müdevver ü ḫūnı renk u dehānı ġār-ı miṣāl ve şikemi vāsiᶜ ü nābları demirden nīze-miṣāl olup insān vesāᵓir ḥayvānātı ekl ü belᶜitmekle ḥayvānāt-ı beriye vü baḥriyye ol māderden hirāsān-ı diraḫtı şerr ü fesādı rūy-ı zeminde ziyāde oldıḳda Bārī Teᶜālā emr idüp ve rāyı baḥra ilḳā olınup anda daḫī fesādından ḥayvānāt müteżaccire oldıḳda emr-i Bārī Teᶜālā ile bir mülk-i Yeᵓcüc ü Meᵓcüc oldığı maḥalle remy ü ilḳā ider. Ve mār-ı mezbūruñ ḳāmeti şol mertebe dırāz olur ki serinden betenha varınca bir fersaḫ mesāfe olur. Ve māhī-miṣāl yirleri olup seri insān serī gibi ve gūşları müstedber ü bozorg olur. Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinden

[244] rivāyet olınur ki bir kāfir mürd oldıḳda Bārī Teᶜālā celle şānehu ol kāfire ḳabrinde ṭoḳsan ṭoḳuz tınnīn taslīṭ idüp rūz-ı rustāḫize dek ol kāfiri lesᶜ iderler ki ol tenīnlerden biri eger rūy-ı zemīne bir kere nefḫ eylese bir daḫī nebāt u giyāh nā-bit olmazdı. Ve el-ḥamdülli'lllahi ᶜalā dini'l-İslām ve mezbūr Asḳīlīnūs kelāmındandur ki yaᶜnī ᶜilm ü ṣanᶜatı münker olan kimseye taᶜlīm itmek niᶜmeti iżāᶜatdür. yaᶜnī ᶜilm ü maᶜrifetden bī-behre vü cāhil olup ᶜibādet iden kimse ḫar āsiyāb gibidür ki dāᵓimā meşy ve devrī terk itmeyüp yine kendi fiᶜlinden ġāfil olup ne maḳūle fāᶜildür bilmez. Pes kişi kendüyi varṭa-i cehlinden taḫlīṣe saᶜy itmek lāzımdur. ve Eflāṭūn şākirdi Arisṭāles'e senden aḫẕ u naḳl olınan ᶜulūmı bürad eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Eflāṭūn bin Arisṭos ilāhīdür ki āḫer-i ḥükemā-i müteḳaddimīn ve vaḥdāniyet-i Bārī Teᶜālā'ya muᶜterif ᶜābid ü riyāżet-keş bir merd-i kāmil ve Erdeşīr ol zamānında pā-nihāde-i serāy vücūd olup Soḳrāṭ'dan telemmüẕ idüp Soḳrāṭ mesmūmen vefāt eyledikde maḳām-ı Soḳrāṭ'a ḳāᵓim ve kürsisine cālis oldı. Ve maḳām-ı taᶜlīme cālis olmazdan maḳdem ve Soḳrāṭ'dan aḫẕ-ı ᶜulūm eyledikden ṣoñra Ṭemāvus ḥakīmden aḫẕ baᶜde Mışr-ı Ḳāhire'ye rāhī ve aṣḥāb-ı Pythagore vü ġayrīden taᶜallüm-i ᶜulūm-ı ilāhiyeye ᶜulūm-ı ṭābīᶜīye ve riyāżiyeyi żamm u ilḥāḳ eylemişdür. Ve Eflāṭūn meşhūr olan meşāᵓiyyinden biri olup reᵓy-i Eflāṭūn üzere saᶜy-ı muᶜtedil ü ḥareket-i ḫaḳīḳa bedende olan füżelāti taḫlīl idüp riyāżet-i tāmme taḥṣīl olınur. Lākin ṭabaḳāt-ı ḥükemāda meẕkūrdur ki Eflāṭūn Soḳrāṭ ile şirket üzere Pythagore'dan ᶜulūm-ı ḥikemiyye aḫẕ u taᶜallüm eyleyüp ᶜulemā-ı Yūnān miyānında iştihārı vefāt-ı Soḳraṭ'dan

ṣoñra olmaḳ üzeredür. Ve Eflāṭūn şerīfü'n-neseb ü beyt-i ᶜilmden olup vefātı İskender'üñ tevellüdi senesidür. Ve Eflāṭūn ṣādıḳü'l-ḳavl maᶜnāsına olup ġālibā süryānī dür. Ve Soḳrāṭ müzeyyenü'l-ḥikme maᶜnāsınadur. Ve Eflāṭūn

[245] kürsī-i tedrīse murabbaᶜ-nişīn oldıḳda ḳuvvet-i riyāżet ile ḳalbden ḳalbe ifāde vü istifāde olınup bu meclis meclis-i işrāḳīyāndur. Güft ü gū ṣıġmaz mażmūnıyla ᶜamel ve gāhī eşnā-yı meşy ü ḥareketinde ṭalebesine güft ü gū ile tedrīs idenlere müşāʾiyyün dirlerdi. Mervīdür ki Eflāṭūn ᶜilm-i ḥikmet taᶜallüm iden ebnā-yı mülūk içün muᶜallim ḫāneler bünyādına mülūke emr anlar daḫī müẕehheb ü müzeyyen ve envāᶜ-ı ṣūr ile muṣavver mektebler binā eyleyüp şol rütbe maṭbūᶜ u müstaḥsen īcād olındı ki ṭabāyiᶜ kūdekān degül zühhād-ı veraᶜ muᶜtād daḫī temāşāsında fatiḥü'l-fāh olup bi'ż-żarūre nefsi meylān iderdi. Baᶜde Eflātūn ol mekteblerde eṭfāle taᶜlīm ᶜulūm eyleyüp her çend ki bir ṭıfl ḥikmeti ḥıfẓ u yād dāşt eyleye. Yevm-i ᶜıydde erkān-ı devlet u ᶜulemā vü ḥükemā cemᶜ ve bir meclis-i mehīb ü ᶜālī tertīb olınup ḫāfıẓ-ı ḥikmet olan ṭıfl serine tāc vażᶜ ve elbise-i fāḫire lābis ve bir maḥall-i refīᶜa ṣuᶜūd ve yād dāşti olan ḥikmeti ezber ᶜ alā rüʾūsu'l-işhā ḳırāʾat eyleyüp Eflāṭūn ol ṭıfle ḥakīm tesmiye iderdi. Ve bu günā ḥareket ü tertīb-i mücerred kūdekānı ᶜilm ü ḥikmet taᶜallümine ḥaṣṣ u terġīb u iştiġāl ile nefs-i nāṭıḳasını tekmīl ü teşrīf ḳaṣdıyla idi. Ve bu eşnāda şākirdinden Arisṭales taᶜallüm ü ẓuhūr ider ki tafṣīli ḳarīben ẕikr u beyān olınur. Ve Eflāṭūn içün ārā ve meẕāhib olup Arisṭo taᶜallüm ü aḫẕ eyleyüp baᶜżısında Eflāṭūn'a ittibāᶜ eylememişdür. Ez-cümle ḥudūṣ-ı ᶜālem meseʾlesinde muḫālefet idüp ḳudmete ẕāhib olmışdur. Ve Eflāṭūn'uñ feräset u ḥikmetini tecrübe ḳaṣdıyla insān ṣūretleri taṣvīr ü irāʾet iderlerdi. Ve Eflāṭūn her birine bu ṣūretde olan insānuñ ṭabiᶜ ve ḫalḳı şu maḳūle ve ẕekā vü ġabāveti vü fısḳ u ṣalāḥı ve ᶜ

ilm ü cehli vü efʿāli vü eṭvārı şu maḳūle olurdı diyü ḫaber virirdi. Ḥattā bir gün Eflāṭūn'uñ kendini taṣvīr ü irāʾet eylediklerinde bu ṣūret ṣāḥibinüñ ḫulḳ-ı sīreti ve ʿaḳl u ʿilmi şöyle ve böyledür diyü tafṣīlden ṣoñra zināya rāġib ü ḥarīṣ olur didikde yā Felāṭūn senüñ ṣūretüñdür, didiler.

[246] Eflāṭūn daḫī belī muḳteżā-yı ṭabīʿatum budur. Lākin nefsüme ġālib oldıġumdan żabṭ iderüm, didi. Ve güftār-ı Eflāṭūndandur ki Bārī Teʿālā bir ḳuluna iḥsān eyledigi ʿ ilm ü ḥikmet miḳdārı rızḳını tenḳīṣ ider diyüp sebebden suʾāl olındıḳda zīrā ḥikmet-i ġıdāʾ nefs-i nāṭıḳa vü māl ḥaẓẓ-ı nefs-i şehvāniye olup nefs-i nāṭıḳa ḥikmet ile taḥṣīl-i kemāl eyleyüp nefs-i şehvāniyeye ġālib olur. Ve māl ile ḥikmet müteġāyyirān-i vażdan olmaġla eẓḍan la-yectemiʿan ḳāʿidesi cereyān ider diyü cevāb-dāde bu daḫī kelām-ı Eflāṭūn'a ḥikmet-şiʿārındandur ki bir kimse taʿbīr ü teʿayyüb olınacaḳ fiʿli işledikden ṣoñra ḫalḳuñ teʿayyüb ü meẕemmetine rencīde vü ġażab-nāk olmaḳ lāyıḳ degüldür. Zīrā ol kimse fiʿl-i ḳabīḥa mübāşeret ile kendüye ḳazf u düşnām itmiş olup ḫalḳuñ taʿbīr ü teʿ ayyübi kesb-i yedi olmış olur. Ve ʿuḳūl-ı nās nevk ḳalmalarında müctemiʿ olup herkesüñ rütbe-i ʿaḳl u inşi taḥrīr ü terḳiminden münfeḥim olur, dirdi. Ve Eflāṭūn'dan insān düşmeninden ne günā aḫẕ-ı intiḳām ider diyü suʾāl olındıḳda taḥṣīl-i kemālāt ile nefs-i nāṭıḳa senüñ şeref ü rütbesini ziyāde itmek ile aḫẕ ider diyü cevāb-dāde oldı. Ve kelām-ı ḥikmet-amīzindendür ki pādişāh bahr gibi vesāʾir nās enhār gibi olup enhāruñ bahrdan istimdād u aḫẕ-ı āb eyleyüp baḥr-i ʿazb u şīrin olursa enhār daḫī şīrin ve baḥr daḫī telḫ u māliḥ olursa enhār daḫī telḫ u māliḥ oldıġı gibi pādişāh ne ṭabīʿatda olursa nās daḫī ol ṭabīʿatda ve ol pādişāhuñ ḫulḳıyla müteḫalliḳ olur, dirdi. Ve bir kimse ki eṭfāl u kūdekān terbiye vü taʿlīmine meşġūl ola, ifrāṭ ile tażyīḳ ü muʾāḫeze itmeyüp eṭfāle iʿtizār

idecekleri mertebe maḥal terk idüp müsāᶜade eyleye ki keşret-i tevbiḫ ü taẕyīḳden terk-i edebe mużṭar olmayalar. Ve bundan aḳbeḥ bir şeyᵒ yoḳdur ki ḥıfẓ-ı ṣıḥḥat-i beden içün lezīz ve nefs ṭaᶜāmlardan ḥimye olına. Nüfūs-ı nāṭıḳayı taṣfiye ile fevz ü felāḥ taḥṣīli içün ḳabāyiḥden ictināb u imtināᶜ olınmaya, dirdi. Ve Eflāṭūn'a bir kimseyi medḥ itmek zuᶜ mıyla falān kimse şerri bilmez didiklerinde

[247] Eflāṭūn öyle ise ḫayrı daḫī bilmez, didi. Yaᶜnī insān ḳatında umūr-ı mütemeyyize olmalıdur ki umūrı temyīz eyledikden ṣoñra fiᶜl-i ṣevābı iḫtiyār ide. Pes bir kimse ṣāḥib-i temyīz olmaya efᶜālinden iḫtiyārı bāṭıl olur. Ve ḳaçan bir kimsenüñ iḫtiyārı bāṭıla ola, ol kimsenüñ fiᶜlinde ḫaṭā idüp cāh-ı mühlikeye füṭāde olmasından ḫavf olınur, didi. Ve mümāileyh Aristoṭāles bin Nicomācḫus ki muᶜallim-i evvel dimekle maᶜrūfdur. Ve sebeb-i tesmiye budur ki naḥv u ᶜaruż vażᶜ olındığı gibi Arisṭo teᶜalīmi manṭıḳiyeyi vażᶜ ve ḳuvvetden fiᶜle iḫrāc eylemişdür. Ve Arisṭo kāmilü'l-faẕl maᶜnāsına olup ġālibā süryānīdür. Ve Eflāṭūn'uñ Arisṭo'ya meyl ü muḥabbet u cemīᶜ-i ᶜulūmı taᶜlīm ü tefhīm eylemesine baᶜiş budur ki pederi Nicomācḫus Arisṭo henüz ṭıfl iken Eflāṭūn'a terbiye vü taᶜlīm-i ᶜilm içün teslīm ve zamān yesīr mürūrında Nicomācḫus vefāt idüp Arisṭo ḫidmet-i Eflāṭūn'da yetīm ḳalmaġla Eflāṭūn teraḥḥum taᶜlīm-i ᶜulūmde ihtimām eylemişdi. Ve ol vaḳtüñ meliki olan Revḳaṭāles'üñ Baṭḳūrs nāmında bir ferzendine taᶜlim-i ᶜilm içün bir mekteb binā vü Baṭaḳurs'ı Eflāṭūn'a teslīm ü teᶜallüm-i ᶜilm itmesine emr Eflāṭūn daḫī taᶜlīme mübāşeret ü ihtimām eyledi. Lākin Baṭāḳūrs baṭiʾül-fehm u gabī olup Eflāṭūn melik-zāde Baṭāḳūrs'a cehd ü ihtimām ile taᶜlīm iderken Arisṭo feṭānet ü zekā vü ḫaẕāḳat ṣāḥibi bir ṭıfl olmaġla verā-i perdeden istimāᶜ ve aḫẕ u ḥıfẓ idüp ḥikmet ü ādābda kemāl-i mertebe mahāret ü mümārase taḥṣīl eyleyüp rūz-ı

ʿıydde muʿallim-ḫāne envāʿ-ı cevāhir ü zer u zīver ile tezyīn ve melik-zāde Baṭārḳūs elbise-i fāḫire lābis ü serine tāc-ı zerīn vażʿ ve melik ü erkān-ı devlet ve ehāli-i memleket ḥāżır olup Eflāṭūn ile melik-zāde meclis-i ḳırāʾat-ı ḥikmete cālis ü ḥużżār-ı meclis ḳırāʾat-ı melik-zādeye çeşm ü gūş oldıḳda melik-zāde teʿallüm eyledigi ḥikmetden şer kelime tekellüme ḳādir olmayup ʿacz-i tāmmı aşikār oldıḳda Eflāṭūn münfeʿil ü müteḥayyir olup iʿtizār-ı künān yā melik taʿlīm

[248] ü telḳinde ḳaṭʿan ḳuṣūrum yoḳdur. Lākin ḳuṣūr ḳābil ṭarafındadur diyüp şākirdānına teveccüh veya ya maʿşeretü't-telāmīẕe ḳanḳıñuzdur ki melik-zādeye taʿlīm eyledigim ḥikmeti vekālet gelüp ḳırāʾat eyleye didikde Arisṭo taḳaddüm ü meclis-i ḳırāʾat-ı ḥikmete cālis ve Eflāṭūn'uñ melik-zāde Baṭāḳūrs'a taʿlīm eyledigi ḥikmeti bilā-taʿlīm taḳrīr ü ḳırāʾat eyledikde Eflāṭūn yā melik bu bir yetīm ṭıfldur ki ḳırāʾat eyledigi ḥikmet senüñ ferzendiñe taʿlīm eyledigim ḥikmetdür. Fiṭnat ü cehd ile ḥıfẓ u teʿallüm eylemiş. Benüm neyl ü ḥırmān-ı ḥikmetde ḳaṭʿan medḫalüm yoḳdur diyüp erbāb-ı meclis müteferriḳ ü munṣarif oldılar. Ve bundan ṣoñra Eflāṭūn Arisṭo'nuñ ḥidde-it fehm ü zekāsına ġıbṭa idüp Arisṭo ile iftiḫār u iʿtina idüp bu ḳażiyyeden ṣoñra yigirmi seneden ziyāde ḫidmet-i Eflāṭūn'da olup teʿallüm-i ʿilm eyledi. Ve Eflāṭūn Arisṭo'ya kemāl-i mertebe taʿẓīrim ü tevḳ iderdi. Ḥattā meclis ifādeye cālis olup Arisṭo ḥażır olmazdan maḳdem şākirdānı taʿlīme şürūʿ itmek murād eylese Eflāṭūn ṣabr idiñüz nās müctemiʿ olsun yāḫūd ʿaḳl ḥāżır olsun diyüp Arisṭo'nuñ ḳudūm u ḥużūrını murād ve gelince tevaḳḳuf iderdi. Ve Arisṭo Eflāṭūn'uñ cemīʿ ʿulūmını aḫẕ u teʿallüm eyleyüp birḳaç mesʾelede Eflāṭūn'a muḫālefet idüp ḥayātında benüm Eflāṭūn'a muḥabbetüm kemāl üzeredür. Lākin ḥaḳḳı daḫī severüm diyüp Eflāṭūn'a vefāt eyledikden ṣoñra Eflāṭūn'a

muḥabbetden ḥaḳḳa muḥabbet ü ittibāᶜ evlā vü elyaḳdur dirdi. Baᶜde Arisṭo ᶜilm-i mantıḳı vażᶜ u uṣūlını tertīb eyleyüp çünki insanuñ sāᵓir ḥayvānātdan imtiyāz u şerefi mantıḳ iledür. Her ḳanḳısı ᶜilm-i mantıḳda ekmel ü eblaġ ise insāniyete eḥaḳḳ ve kendi nefsinüñ ḥaḳīḳat ü māhiyetine uṣūl u aᶜlemdür, dirdi. Ve Arisṭo'nuñ mantıḳ vesāᵓir ᶜulūm-ı ḥikmet ü felsefede müsannefāt-ı keşīresi olup beyne-l-ᶜulemā meşhūr u maᶜrūfdur. Ve Ḳalḳavus ferzendi İskender'i terbiye içün Arisṭo'ya virüp ᶜulūm-ı ḥikemiyye taᶜlīm ü aḫlāḳını tehẕīb eyleyüp İskender serīr-ārā-yı melik oldıḳda cemīᶜ umūr-ı memleketde

[249] İskender'den ṣoñra çoḳ vaḳit mürūr itmeyüp Arisṭo daḫī vefāt eyleyüp nuḥāsdan yāḫūd ḫaşebden tābut gibi bir ṣandūḳa vażᶜ u cezīre-i saḳliyede bir maḥalle efrīḫte olınup ehāli-i Ṣaḳliye bir emir-i ᶜaẓīm müşāveresiçün ve fünūn-ı ḥikemiyeyi taᶜlīm içün ṣandūḳ-ı maᶜhūd eṭrafına müctemiᶜ olup ᶜaḳılları zeki vü fikirleri ṣaḥīḥ ü reᵓyleri sedīd olurdı. Ve ḳıllet-i nüzūl-ı bārān vaḳtinde iṣtisḳā idüp bārān nāzil olurdı. Vefāt-ı Arisṭo Baṭlamyūs Laġūs'uñ ibtidā-ı melikindedür ve Ṣaḳliye baḥr-i maġrib cezāᵓirinden enhār u eşcār u ṣemār u mezāriᶜ ü cibāli müştemil bir cezīre-i kebīrdür. Ve bir vaḳitde Arisṭo İskender'e bir naṣiḥat-nāme taḥrīr ü irsāl eyledi ki meᵓāli budur: Ey melik heft kişver mekr ü ḫadīᶜa ehvādan dāᵓimā iḥtirāz üzere ol yaᶜnī hevāñu tābiᶜ olmaya. Egerçi tebaᶜiyyet-i hevāda fāᵓide mülāḥaẓa iderseñde zīrā gāhice insān umūrında baṣīret üzere olup iṣābet eyledüm ẓann ider. Ḥālbūki hevāsı ᶜaḳlına galebe idüp varṭa-i ᶜaẓīmeye vü teḫlike-i kebīreye vāḳiᶜ olur. Ve siyāset ü tedbir memleketinde ḥiddet ü şiddet ü ᶜacele itmeyüp ᶜaḳlına bāᶜiṣ baṭu ü teᵓenniyi terk eyle ki iᶜtidāl üzere ḥareket itmiş olasuñ. Ve şeyᵓi miṣli ile mezḥ ü ḫalṭ eyle. Yaᶜnī birbirine ṭābīᶜat ü ḫaṣletde müteḫālif olan eşḫāṣı

bir ḫuṣūṣa mübāşir eyleme. Ve herkesi münāsibiyle ve ḳudreti mertebesi ḫidmetde istiḫdām eyleyüp ḫidemāt-ı şerīfeyi esāfil ü edāniye ḫidemāt u vaẓīᶜa vü ḫasiseyi eᶜāli vü eşrāfa sipāriş eyleme ki devletüñ muntaẓam u ber-devām ola ve ḥaḳḳa bende vü ḳul ola ki ḥaḳḳa bende olan ḥardur. Ve dāᵓimā ḳaṣd u himmetüñ ḫalḳa iḥsān olsun. Yaᶜnī kerem ü luṭfa lāyıḳ u sezā olanlara ikrām ile tevbīḫ ü teᵓdībe müsteḥaḳ olanlara teᵓdīb eyle ki müsteḥaklara ᶜaḳūbet-i iḥsāndur. Ve nefsiñe pendger ü nāṣiḥ ol ki nefsüñe senden aᶜlem kimse yoḳdur. Ve bir emirde müteḥayyir ü muẓṭarib olursañ saña devlet ü rifᶜatı iḥsān iden Bārī Teᶜālā'ya taẓarruᶜ u ibtihāl eyle ki emrüñi teshīl ü teyessür ider. Ve her cend ki bir şeyᵓüñ ḫuṣūlı fevt ola, müteyaḳḳıẓ u mütenebbih ol ki Bārī Teᶜālā'nuñ [250] saña olan iḥsān u keremi muḳābelesinde şükr itmede ḳuṣūr u senhu eylemekdendür. Ve her cend ki bir şeyeᵓ mübāşeretüñ bir emr-i ḫaṭırda ḫaṭāya vaḳiᶜ olmaña sebeb ola, dünyādan irtiḥāl muḳarrer oldığını tefekkür eyle ki ḫaṭā itmekden seni ḥıfẓ ider. Bu daḫī kelām-ı Arisṭo'dandur ki her şeyᵓüñ şanᶜatı vardur. ᶜAḳluñ şanᶜatı nīk ü bedi farḳ u temeyyüzdür, didi. Ve bir kimseyi semīn ü ferbih müşāhede idüp mā eşedd ᶜināyetüñ birefᶜ sūr ḥabsuñ yaᶜnī ne biñ himmet ü zaḥmet çekersin bir sūruñ refᶜne ki seni ḥabs ider, didi. Kān semen-i Ḥaḳḳa vaṣla māniᶜ olup perhīz ü riyāżat ile hezāl taḥṣīl itmelidür ki taṣfiye-i derūn eyleye dimek olur. Ve eger bir kimsenüñ saña muḥabbet ü meveddeti oldığını bilmek murād iderseñ ḳalbüñden suᵓāl eyle. Zīrā ḳalb bir şāhiddür ki rişvet ḳabūl eylemez. Şāᶜir daḫī bu maᶜnāyı bir beyitde besleyüp dimişdür. (سلواعن موداتهم الرجال قلوبكم * فتلك شهود لم تقبل الرشا) ve şol kimsenüñ ki vücūduna fenā vü helāk müstevlī vü ᶜārıż olacağı maᶜlūmı ola, ol kimseye meṣāᵓib sehl olup ibtilādan mütekeddir olmaz, dirdi. Ve Arisṭo'nuñ bu maḳūle naṣāyiḥ-āmīz kelimāt u güftārı seb-

yar olup ekşerini Mütenebbī eşʿārında istiʿmāl eyleyüp Ḫātm-i mecmūʿını cemʿ u bir risālede serd eylemişdür. ʿAbdu'llāh bin Ṭāhir ẕikr ider ki Meʾmūn ḫalīfe ḫ̬ābda bir kimseyi meclis-i ḥükemāya cālis müşāhede ne maḳūle şaḫış oldığından istiʿlām ol kimse daḫī Arisṭo'yum diyü iʿlām eyledikde Meʾmūn ey hakīm-i ẕū-fünūn aḥsen-i kelām nedür diyü suʾāl Arisṭo daḫī ḥüsn-i kelām oldur ki cemīʿ aṣḥāb-ı ʿuḳūl ve rey ʿindinde pesendīde ve müsteḥsen ola didikde Meʾmūn bundan ṣoñra aḥsenindür diyü suʾāl Arisṭo daḫī sāmiʿ istiḥsān eyleye, didi. Yine Meʾmūn bundan ṣoñra aḥsen nedür diyü suʾāl Arisṭo daḫī mütekellim ʿāḳıbetinden ḫaşyet itmeye diyüp cevāb virüp Meʾmūn tekrār bundan ṣoñra nedür diyü suʾāl eyledikde Arisṭo bunlardan mā-ʿadā kelām-ı nehiḳ ḥimār ile yeksān u berāberdür diyü cevab-dāde oldı .Ve bu rüʾyādan

[251] Meʾmūn taʿaccüb idüp eger Arisṭo ḥayātda olsa bundan berter cevāb virmezdi, didi. Mervīdür ki baʿde zamān bu esuʾle vü ecvibeyi kütüb-i Arisṭo'da meẕkūr buldılar. و بطلميوس سوى الاصطرلاب بتدبيرك وصور الكرة على تقديرك ve Baṭlamyus ışṭıralābı senüñ reʾy ü tedbirüñle īcād u kerrāyı taʿayyünüñle farż u iḫtirāʿ eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Baṭlamyus ḳuludı dir ki kitāb-ı mecesṭi-i kebīri teʾlīf ü coġrafya vü ışṭıralābı iḫtirāʿ u sekiz laḥn u naġme beyānında bir kitāb tertīb idüp bunlardan mā-ʿadā nice müʾellefātı olup ʿulūm-ı felekiyede olan aḳvāl-ı ḥikemāyı şerḥ ü ʿilm-i hendeseyi ḳuvvetden fiʿle iḫrāc eyleyüp ẓuhūrı melik İbraḥim'den iki yüz seksen sene ṣoñra mülūk-i Rum'dan melik-i ender Māsiyūs ve melik Anṭimiyūs zamānındadur. Ve ruvātuñ ekşeri mūmāileyh Baṭlamyūs mülūk-i Yūnān'uñ İskender'den ṣoñra üçüncisi olmasına ẕāhib olmışdur. Ve kesri mülūk-i ʿAcem'üñ laḳabı oldığı gibi Baṭlamyūs melūk-i Yūnān'uñ laḳabı olup Biṭāles'e on üç nefer melik idi ki vefātı İskender'den ṣoñra Yūnān'a melik

olmışlardur. Ve müddet-i melikleri iki yüz yetmiş beş sene olup ibtidā-ı Baṭlamyūs Selsu bin Laġūş serīr-ārāyı mülūk olmışdur. Ve maʿnāyı Baṭlamyūs esedü'l-ḥarb dimekdür. Ve mezbūruñ müddet-i meliki yigirmi senedür. Baʿde Feylufūs ki maʿnāyı muḥibb-i birāder dimekdür. Müddet-i mülki otuz sekiz sene olup zamānında Tevrāt zebānı ʿAbrī 'den zebān-ı Yūnān'a tercüme olınmışdur. Baʿde Avrāḥīṭuş melik olup müddet-i mülki yigirmi beş senedür. Baʿde Feylubaṭūl on yidi sene melik olup maʿnāsı muḥib peder dimekdür. Baʿde Aḳtifayūs yigirmi dört sene melik olmışdur. Baʿde Feylūmaṭūn otuz beş sene melik olup maʿnāsı muḥib māder dimekdür. Baʿde Avrāḥiṭuş-i ṯānī yigirmi ṭoḳuz sene melik oldı. Baʿde Şu ṭayr üste on sene melik oldı. Baʿde Şidirnaṭis ṭoḳuz sene melik oldı. Baʿde İskenderūs üç sene melik oldı. Baʿde Feylūdefūş sekiz melik oldı. Baʿde Baṭlamyūs-ı

[252] ṯānī yigirmi ṭoḳuz sene melik olup melik-i Yūnān muḳaddemā ẕikr olınan Ḳlorapaṭra'ya intiḳāl eylemişdür. Baṭlamyūs ḥakīm olup sebeb-i mülki budur ki vaḳtāki melik-i Yūnān olan Baṭlamyūs żāyiʿ mürd oldı. Evlād u aḳrabāsından memlekete ṣāliḥ u lāyıḳ bir kimsesi ḳalmamaġla ehāli-i Yūnān ṣalāḥ ile maʿrūf bir şaḫṣı melik itmek murād eylediklerinde mezbūr Baṭlamyūs istiḥsān itmeyüp ol şaḫṣ-ı keṣīr el-ḫuṣūme bir ādem olup eger ḫuṣūmetinde ẓālim ise ẓulm mülūke münāsib degüldür. Ve eger maẓlūm ise maẓlūm olmaḳlıġı żaʿfından neşaʾet ider. Żaʿīf ādem melik olmaḳ ḫod bir vechle münāsib degüldür didikde ehāli-i Baṭlamyūs bu emre senden eḥaḳḳ u evveli kimse olmaz diyüp serīr-ārayı memleket eylediler. Lākin muḥaḳḳaḳīn müverriḫin Baṭlamyūs mezbūr-ı hükemādan olup melik olması ḫilāf-ı vāḳiʿ olmasına ẕāhib olmışlardur. Ve inḳirāż-ı mülük-i Yūnān'dan ṣonra melük-i Rūm'dan Arṭayūs nāmında bir melik

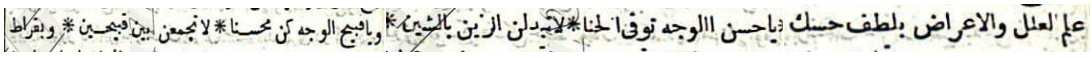
zamānında ẓuhūr ve ᶜulūm-ı ḥikemiyeye iştiġāl ile müştehir olup memleketinde ᶜalāḳāsı yoḳdur. Ḥattā mezbūr Baṭlamyūs kitāb-ı Mecesṭi'de Buḫtu'n-naṣr tariḫinden sekiz yüz seksen senesinde İskenderiye'de şemsi raṣad eyledüm diyü ẕikr ider ki Buḫtu'n-naṣr zamānından ḳatl-i Dārā'ya varınca dört yüz yigirmi ṭoḳuz sene mürūr ve ḳatl-i Dārā'dan mülūk-i Yūnāniye'den melik zāᵓil ve Avġasṭayus taṣarrufuna dāḫil olınca iki yüz seksen sene mürūr ve Avġasṭayus ġalebesinden Antasus'uñ memleketi ẓabṭ u ṭaṣarrufuna gelince yüz yitmiş sene mürūr idüp meẕkūr Baṭlamyūs kitāb-ı Mecesṭi'de ẕikr eyledigine muvāfıḳ u muṭābıḳ olur diyü melik olmamasını istidlāl eylediler. Ve Baṭlamyūs ıẓṭıralābı ibtidā heyᵓet-i felek üzere küreyü'ş-şekl vażᶜ idüp küre şemᶜden olmaġla keffeyn ile bāṣūp bir dāᵓire ḥāṣıla olur veche üzere perdāḫte eyledi. Ve ıṣṭıralābı lüġat-ı Yūnāniye'de mizānü'ş-şems maᶜnāsına olup maᶜrifet-i miḳdār-ı sāᶜāt-ı zamāniye ve müsteviye vü maᶜrifet-i aḫẕ-ı raṣad u maᶜrifet-i meṭāliᶜ-i kevākib vesāᵓir aḥkām-ı felekiyeye ıṭṭılāᶜ içün vażᶜ

[253] olınmışdur. Küre daḫī böyledür. Ve sāᶜāt-ı zamānıye oldur ki ᶜadedi dāᵓimā on iki olup miḳdārı muḫtelif ü mütefāvit olur. Meşelā on derece ve on üç derece ve on yidi derece olup fuṣūl-ı erbaᶜada leyl ü nehār sāᶜat-ı zamāniye ile müneccimler ü erbāb-ı ᶜilm ruḥānī istiᶜmāl iderler. Ve sāᶜat-i müsteviye oldur ki ᶜadedi muḫtelif ü miḳdārı ġayr-ı muḫtelif ve dāᵓimā on beş derece olup fuṣūl-ı erbaᶜda şeb u rūzuñ ziyāde vü noḳṣān ḳabūlı bu sāᶜat iᶜtibāriyle olup ḥālā maᶜrūf-ı nās olan bu sāᶜatdür. Ve zuᶜm-ı Baṭlamyūs ᶜaded-i eflāk ṭoḳuz olup ol aṣġarı zemīne ḳarīb olan felek-i ḳamerdür. İkinci felek-i ḳameri cāvī vü muḥīṭ olan felek-i ᶜuṭārid ve baᶜde felek-i zühre baᶜde felek-i şems baᶜde felek-i mīreḫ baᶜde felek-i müşterī baᶜde felek-i zuḥal olup sekizinci felek şevābitdür ki

ehl-i şerᶜ kürsī tesmiye iderler. Ve bu sekiz feleki muḥīṭ olan felek felek-i aᶜẓam u felek-i aṭlas u felekü'l eflāk dirler ki ehli şerᶜüñ ᶜarş tesmiye eyledikleridür ki cemīᶜ eflāka ḥākim ü cümlesinden aᶜẓam ve her bir felegüñ ḥareket-i ṭabiᶜsini ġarbdan şarḳa olup felek-i aṭlas mecmūᶜını yigirmi dört sāᶜat-ı müsteviyede ḥareket ḳusriye ile şarḳdan ġarba taḥrīk ü idāre ider. Bināʾen-ᶜaleyh felek-i aṭlasa ḳusri daḫī tesmiye iderler. Ve eflāk-ı ṣemāniyede teʾṣīri olup kendide eflakuñ teʾṣīri olmamaġla eṣīr daḫī dirler. Ve felek-i aṭlas eflāk-ı ṣemāniyeyi şarḳdan ġarba idāre idüp eflāk ġarbdan şarḳa ḥareket ü devr eylemelerini ceryān-ı baḥr ile sefīne cāri olurken rākib sefīne olan şaḫṣuñ başdan ḳaça meşy ü ḥareketine teşbīh eylediler. Ve burūc-i ṣenā ᶜaşruñ heyʾeti ḫuṭūṭ ile münaḳḳaş olan ḳarpuz gibi olup iki ṭarafında mecmūᶜı ḫuṭūṭ olan noḳṭalar ḳuṭbun olup biri ḳuṭb-ı şimāli vü biri ḳutb-ı cenūbıdur. Ve ḫuṭūṭdan her iki ḫaṭṭuñ miyānı bir burc olup her burc otuz dereceye münḳasımdur. Ebū Ḥayyān tevḥīdī ẕikr ider ki ibni Bekir Baṭlamyūs'a muḫālefet idüp madūn felek-i ḳamer iki felek daḫī olmasına ẕāhib ve cez-i Rūm'da bu iki felegün eṣeridür. Bu felekler serīᶜü'l-

[254] ḥar ki olup bir gün bir gīcede iki kere devr ider diyü daᶜvā ider. Lākin bu daᶜvāda ibni Bekir teferrüd idüp hükemādan bir ferd-i mezbūre ittibāᶜ eylemişdür. Ve ᶜilm-i heyʾetde mezkūr olan eflāk u ḥarekāt u ḳusri vesāʾir berahīn-i hendese ile müṣbit ü müstedel olup ibni Bekir'üñ daᶜvāsına bürhān oldığı daḫī maᶜlūm degüldür. Baṭlamyūs'uñ kelāmındandur ki insāna aḥsen olan iştihā eylediginden kef-i nefs ü ṣabr eylemekdür. Ve bundan aᶜlā vü aḥseni kendüye lāzım ve mā-lā-būd minh olan eşyādan mā-ᶜadāsına iştihā daḫī eylemeye. Ve ᶜāḳila lāyıḳ olan her gün mirʾāta naẓar-endāz olup eger kendüyi ḥüsnü'l-veche müşāhede iderse efᶜāl-i ḳabīḥadan ictināb eylesün ki ḥüsn

olana ḳabīḥ ile şeʾn ü ʿayb virmek münāsib degildür. Ve eger kendüyi ḳabīḥ müşāhede iderse yine efʿāl-i ḳabīḥa irtikābı münāsib degüldür ki iki ḳabīḥ miyānını cemʿ itmiş olur.

ve Buḳrāṭ insāna işābet iden ʿāletlere senüñ ḥüsn ü teşḫīṣinüñ leṭāfet ü diḳḳaṭile ʿālim ü muṭṭaliʿ oldı ẓanneyledüm. Mezbūr Buḳrāṭ bin İbrāḳalas'dur ki İskender'den yüz sene maḳdem melik Beḥmen bin İsfendiyār zamānında ẓuhūr eyleyüp meskeni ḳırhā yaʿnī Ḥumuṣ olup Asḳilīnūs ol ṭıbba ve Buḳrāṭ bir rivāyetde ṭabīb-i heftüm ve Soḳraṭ ve Eflatūñ'dan müteḳaddem olup ʿilm-i ṭıbba ihtimām u tevaġġul ve Asḳilīnūs vaṣiyetine bināʾen ġarba vü ecāniye telḳīn olınmayup faḳaṭ evlādına münḥaṣır anlar daḫī ḳıllet ü tekāsül u tehā vü tellerinden ve kütüb tedvīn itmediklerinden ʿilm-i ṭıbb mużmehil u münderis olmaġla ḳarīb olmış müşāhede itmekle ġarīb ü ḳarīb dimeyüp cemīʿ nāsa taʿlīm ü neşr eyleyüp eṭıbbāya meşhūr olan ʿahd ile ʿahd u vaṣiyet eyledi. Ve Buḳrāṭ mālikü'ṣ-ṣıḥḥa maʿnāsınadur. Cālinūs baʿżı teʾlifātında ẕikr ider ki Buḳrāṭ'uñ ʿilm-i ṭıbba münḥaṣır olmayup ʿilm-i nücūmda daḫī zamānında kendüye mümāṣil ü müdānī bir kimse mevcūd degildür. Ve Buḳrāṭ ebdān ḥayvanatuñ mürekkeb oldığı

[255] erkān emrine ve kun u fesād ve ṣıḥḥat u maraż ne güne olur keyfiyetini bürhān iḳāmetiyle işbāt ü beyān ve icnās-ı emrāżı berāhīninden istinbāṭ u istiḫrāc ve her birine müdāvāt ne güne mümkindür, tecrübe vü ʿayān eylemişdür. Ve bīmārisitānı Buḳrāṭ īcād u iḥdāṣ eyleyüp kendi ḫānesine ḳarīb marżā içün münferid ü maḫṣūṣ bīmārḫāne bünyād ve marżāya ḫademe taʿyīn idüp ol bīmārisitane iḫṣid u ken tesmiye eyledi ki maʿnāsı mecmūʿ'l-marażī dimekdür. Ve Buḳrāṭ mülūki taḳarrüb ü intisābdan ictināb iderdi.

Ḥattā melik-i Fürs Yūnān'uñ bir nāḥiyesinde ᶜāmili olan kimseye mektūb taḥrīr idüp bu ṭarafda ᶜaẓīm vebāᵓ ẓuhūr eyledi. Buḳrāṭ'ı ṭarafımuza irsāl idesin. Ve ücret-i ṭarīḳ yüz ḳanṭār sīm rivāyet-i uḫrāda yüz ḳanṭar altun virüp her sene ol miḳdār māl kendüye ṭarafumuzdan iḥsān olınmasına tekeffül idesün diyüp melik-i Yūnān olan kimseye daḫī Buḳrāṭ'ı ṭarafumuza irsāl idesün. Ve ᶜāmile iᶜānet idesün ki Buḳrāṭ bu ṭarafa gelürse senüñle yidi sene müṣāfāt u muṣālaḥa oluruz. Ve mektūb irsāl eyledi. Ve ᶜāmil her çend ki māl-ı muᶜacceli Buḳrāṭ'a ᶜarż u müᵓecceli īfāde tekeffül ü melik-i Yūnān saᶜy-i belīġ eyledi, kār-ger olmayup icābet eylemedi. Ehāli-i Yūnān eger Buḳrāṭ Fürs'a rāhī olursa tecemmuᶜ ve Fürs'a rāhī vü Buḳrāṭ yolına cān u seri fedā vü helāk olınca muḳātele iderüz, didiler. Ve Buḳrāṭ ṭarīḳ-i ḥīleye ᶜālim ü ṣāḥib ferāset ü müᵓellefāt-ı keşīre vü aḫbār-ı müsteḥsene ṣāḥibi olup ez-cümle mülūkden birinüñ ferzendi pederinüñ teserrī eyledigi civārīden birine taᶜaşşuḳ ve günden güne ᶜillet-i ᶜaşḳı müştede vü derūnına teᵓṯīr itmekle żaᶜīf ü nahīf ve reng ū rūy-ı zerd ve vücūdı nāle-miṣāl olup pederi mużṭarib ü müteᵓellim ve aḥvāline vāḳıf olmadan ᶜāciz olmaġla Buḳrāṭ'ı hezār niyāz ile daᶜvet ve şehzādeyi irāᵓet-i Buḳrāṭ daḫī nabżgīr olup teşḫīṣ-i maraż kūşiş u emrāżdan müşāhede idemeyüp ḥāl-i şehzādeye vāḳıf ancaḳ ferāset ile mümkin olur diyü ḥikāyāt-ı ᶜaşḳa āġāz ve şehzādenüñ nabż u levninde taġayyür ü infiᶜāl ve vücūdunda lerziş

[256] u derūnında melāl muᶜāyene eyledikde bildi ki şehzāde ᶜaşḳ u ibtilāya giriftār ve dām-ı hevāya fütāde vü nā-çārdur. Pes şehzāde muḳarreb ve dāᵓimā ḫidmetinde olan ḫademeden kimse dildādedür diyü istiᶜlām anlar daḫī maᶜlūmumuz degüldür diyü iᶜlām eylediklerinde Buḳrāṭ teferrus içün inḫirāf-ı mizācdan maḳdem serāydan birūn u bir ṭarafa rāhī oldı mı diyü suᵓal ḫademe daḫī ḳaṭᶜan serāydan bīrūn olmadı diyü cevāb-

dāde oldılar. Baᶜde Buḳrāṭ şehzādenüñ pederine ey melik reᵓs-i ṭavāşi benüm emrime imtiṣāl eylemek içün emr u tenbīh idüñ didikde melik daḫī reᵓs-i ṭavāşiye Buḳrāṭ'uñ emrine inḳiyād eyle diyüp Buḳrāṭ Ḥarem-serāyı şāhīde mevcūda civārınuñ mecmūᶜ-ı bī rūz ve şehzāde müveccihesinden gelüp geçmesünler diyü emr reᵓs-i ṭavāşi daḫī civārı ibrāz ve birer birer geçmege āġāz eylediklerinde Buḳrāṭ şehzādenüñ nabżına engüştini vażᶜ u ıṭṭılāᶜna müntaẓır olup maᶜşūḳa-ı şehzāde olan carīye ᶜubūr ve şehzāde müşāhede eyledikde endāmı lerzān ve nabżı müteġayyir muẓṭarib u ḥarāreti müştede olup Buḳrāṭ'uñ maᶜlūmı oldıgı şehzāde pederinüñ merġūba vü muḳavvelesi olan cāriyeye dil-rubūda vü maraża devā ancaḳ muvāṣalet ile olur. Muvāṣalet ise emr-i muḥāl olmaġla żarūrī bir ḥile mülāḥaża ve meclis-i şāha dāḫil ve ey melik ferzendüñ bir maḥbūbaya dil-dāde olmış ki muvāṣaleti ġāyet ṣuᶜbdur, didi. Melik daḫī istifsār eyleyüp Buḳrāṭ ey melik-i dādger şehzāde benüm zevceme ᶜāşıḳ olmış didikde melik yā Buḳrāṭ öyle ise emr seḥldür. Hemān zevceñi terk u taṭlīḳ ile şehzādeye tezvīc idelüm. Ve bedeline civārımdan ḫᵛāhişger oldıġuñ cāriyeye saña iḥsān idelüm, didi. Buḳrāṭ daḫī ey melik kimi müşāhede eyledüñ ki bir kimseye zevceñi taṭlīḳ eyle diyü teklīf ide. Ḫuṣūṣen bir melik-i ᶜādil olasın. Rūḥım meṣābesinde olan zevcemi taṭlīḳa teklīf idesin. ᶜAdl u dāduña lāyıḳımdur didikde melik yā Buḳrāṭ benüm ferzendüm ifnā-yı vücūd itmeden sen zevceñi terk itmek esḥeldür. Elbetde terk eyle diyü ibrām Buḳrāṭ daḫī muḫālefet u ᶜ āḳıbet münazaᶜ-i seyf ile

[257] tehdīde encāmīde olup yā Buḳrāṭ seni ḳatl baᶜde zevceñi şehzādeye teslīm iderüm didikde Buḳrāṭ ey melik mülūke ᶜādil u dādger dinilmez. Mademki ḫalḳda eyledigini kendi nefsinde icrā itmeye. Şehzadenüñ dildāde oldıġı zen eger teserrī eyledigüñ civārī

dan ziyāde ᶜalāḳa vü muḥabbet eyledigün cāriye olsa müsāᶜade ider miydüñ ki baña taṭlīḳ ile tehdīd idersin didikde melik mütefaṭṭin ve aḥvāle vāḳıf olup yā Buḳrāṭ ᶜaḳluñ ᶜilm ü maᶜrifetüñden etemm ü ekmeldür diyü taḥsīn ü āferīn ve ol cāriyeyi şehzādeye iḥsān eyleyüp muvāṣalet ḥāṣıla vü şifā-yāb oldı. Ve bu efsāne-i ᶜacībeden münfehim olur ki pederüñ mevṭūᵓesi dīnlerinde ferzende nikāḥ olınmaḳ cāᵓiz ola. Rivāyet-i uḫrāda şehzāde ᶜaşḳdan ḫalāṣ ve pederi mevṭūᵓesine taḳarrüb vāḳiᶜ olmamaḳ içün leyletü-i zifāfda Buḳrāṭ cāriyeye müshil-i ḥār nūş itdirüp eṣeri ẓuhūr eyledikde şehzādeye maᶜşūḳa ki sen ḫidmet eyle diyü emr-i şehzād daḫī ṣabāḥa dek cāriyeye ḫidmet ü istikrāh eyleyüp ṣabāḥ cāriye helāk olup şehzādenüñ ḥarāret ᶜaşḳı münṭefī vü zāᵓīl oldı. Buḳrāṭ'uñ kelāmındandur ki mużır olan ṭaᶜāmı ḳalīl istiᶜmāl itmek nafiᶜ olanı keṣir istiᶜmāl itmeden ḫayrludur. Ve Buḳrāṭ'a kişi ne miḳdār cimāᶜ u ḳurbān eylemek münāribdür diyü suᵓāl olındıḳda senede bir kere ve eger ṣabr idemezse ayda bir kere ve eger ṣabr idemezse haftada bir kere diyü cevāb virüp eger ṣabr idemezse diyü suᵓāl olındıḳda menī insānuñ rūḥıdur. Ne zaman murād iderse iḫrāc eylesün, didi. Ve ġıdānuñ ḫayr u nāfiᶜ ziyāde seḥerī ekl olınanıdur. Ve ᶜaşānuñ ḫayr-i levsi şems ġurūb itmeyüp ḍavᵓi mütemekkin ü bāḳī iken ekl olınanıdur. Ḥattā vaḳt-i nevm dāḫil olmamış ola. Ve mevti seḥl ü āsān iᶜtiḳād u mülāḥaẓa idüñ. Zīrā merāret-i mevt cevf-i mevtdedur, didi. Ve Buḳrāṭ maraż-ı mevtinde muḥtażır oldıḳda ey ḳavim benden istifāde idüñ ki bir kimse keṣīrü'n-nevm ve'l-ᶜaraḳ u ṭabīᶜatı mülāyim olup ḳabż üzre olmasa ṭūl-ı ᶜömrüne delālet ider, didi. وجالينوس عرف طابع الحشايش بدقة حدسك ve Cālīnūs ibni Māsahā

[258] ṭabāyiᶜ giyāh ve nebātātı senüñ reᵓy ü ẓannuñ diḳḳatiyle bilüp feḥm eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Cālīnūs meşāhīr-i ḥükemānuñ āḫeri maᶜlumınuñ ḫatemesi olup Cālīnūs'dan ṣoñra ẓuhūr iden ḥükemānuñ mecmūᶜı mezbūruñ rütbesinden dūn idi. Ve mezbūre ḫatemetü'l-muallimīn tesmiye olınmaġa sebeb budur ki kendi teᶜallüm-i ᶜulūm-ı ḥikemiye idüp bir ṭabīb-i ḥāẕıḳ ẓuhūr eyledikde ṣınāᶜat-ı ṭıbbı aḳvāl-i bāṭıla-ı sofisṭāᵓiyyenen ifsād ve meḥāsinini maḥv ü ifnā itmiş müşāhede idüp ᶜilm-i ṭıbbı ıṣlāḥ u tenḳīḥa mübāşeret ve aḳvāl-ı sufesṭaᵓiyyeyi ibṭāl u tezyīf ve meẕāhib-i Buḳrāṭ'a tābiᶜ olanlaruñ aḳvālini teᵓyīd ü taḳrīr ve ᶜilm-i ṭıbbi müleḫḫaṣ idüp ḫavāṣṣ-ı nebātāte iṭlāᶜ ḳaṣdıyla seyāḥat ve her birini tecrübe ve birbirine ḳıyās u imtizāc ve ḫavāṣṣ u ṭabīᶜatlarına vāḳıf u ᶜālim olup aᶜżā-i insāniyeyi şerḥ ü ᶜilm-i teşrīḥi iḫtirāᶜ ve kütüb-i nefise teᵓlīf eyledi ki ilā yevminā hezā eṭibbā istifāde idüp ferᶜlarına Cālīnūs'uñ kelāmını uṣūl u ḳavāᶜid-i müᶜtede eylemişlerdür. Sofisṭāᵓiyye didikleri ḳavim meẕāhib-i bāṭıla ṣāḥibi olanlardan birḳaç fırḳādur ki ez-cümle birine ᶜīndiye dirler ki ḥaḳāyıḳ-ı eşyanuñ aṣlı olmayup iᶜtiḳādāta tābiᶜdür. YaᶜnīĪ her ne gün olınursa öyle olur, dirler. Ve birine ᶜinādıya dirler ki mücerred ᶜinād ile ḫāricde bir şey mevcūd degildür diyü daᶜvā iderler. Ve bir fırḳasına lā-edriye dirler ki maḥsūsiyāt ü bedihayāt u naẓariyāt mecmūᶜında tevaḳḳuf idüp bir ṭarafa ḥükm itmezler ve bilüriz, dirler. Ve bir kimse meşelā bir mesᵓelede ḫaṭā vü ġalaṭ eylese ol kimseye daḫī Sofisṭaᵓiyye dirler. Zīrā zebān-ı Yūnān'da sof ᶜilm maᶜnāsına vasṭā ġalaṭ maᶜnāsına olup sufisṭā ġalaṭ ᶜilm dimek olur. Ve müᵓellefātından eşheri ketebesinedür ki İskenderiler şerḥ eylemişlerdür. Ve Cālīnūs arż-ı Yūnān'da Medīne-i Ẕerġāmūs'dan zamān-ı Buḳrāṭ'dan altı yüz altmış beş seneden

ṣoñra żuhūr eyleyüp Cālīnūs fāᶜilü'l-ᶜacāyib maᶜnāsınadur. Ve ġālibā zebān-ı Yūnān'dur. Ve Cālīnūs ᶜillet-i

[259] maᶜhūdeye mübtelā olup bir gün bir dīvār ḳurbında bir ġulām-ı rūzgāra dest-res ve kendüye der-kār olmaġa heves ve biñ niyāz ile rāᶜbet ü derdine meded-res olmasına rıżā idüp ġulāma ḳavām tām gelmiş iken sūrāḫ divindan bir derrāce pervāz u ṭayrān eyledikde ġulām-ı ne-heves ḥavf-nāk u süst-endām olup fütūr-ı külli gelmekle firār eyledikde Cālīnūs ḫavf ve efsūş ile āh u serd çeküp derrācenüñ ᶜadüve-i cānı vü inḳirāż-ı nesline dāmen-der-miyān u saᶜy olup mirżāya ḥamiye vü müdāvāt ile emr eyledikce derrāce ekl itmeyenlerine ḥaṣṣ u terġīb vesāᵓir ḥayvānāt lüḥūmından menᶜ ū terhīb idüp birāz müddetde rācih ol ḥavālide nā-yāb olur. Ve ᶜazīz-i kibārdan ibtidāᵓ ẓuhūrı ᶜazīz-i Mıṣır olan zevc-i Zelīḫā'dadur. Ve Ebū Cehil meᵓyūn olup ᶜilleti taḳaża eyledikde bir ḥacer-i mustaṭīl idḫāli ile mehmā-emken derdine devā vü kemāl ḥırṣından Lāt u ᶜUzzā'ya yemīn idüp elbetde ben seni ẕü ᶜurūḳ ṣulbe berābere iᶜlāḳ iderüm, dirdi. Ve mūmāileyh Cālīnūs'uñ vefātı mebᶜaṣ-ı ᶜĪsā ibni Meryem ᶜaleyhi's-selām'dan ṣoñradur. Lākin rüᵓyet ü dīdār-ı şerīfleri müyesser olmamışdur. Ve ᶜĪsā nāmı olup mesḥ lüġatde ᶜibride Mesiḥā olur. Mübārek maᶜnāsına laḳabıdur. Ve Meryem ümmetu'llāh u kizik-i Ḫudā maᶜnāsınadur. Mervīdür ki Cālīnūs'a ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selamuñ ḫalḳı vü dīne daᶜvet buyurdıḳları ve iḥyā-i mevtā vü ḫalḳ ṭayr u ibrāᵓkime vü ibraṣ eyledikleri ḫaberi resīde oldıḳda telāmiẕesine bugune taḳrīr eyledi ki şol kimse ki ṭabīᶜat-ı beşerinüñ ḥusūl-pezīr olmasında müstaḳil olmaḳ mümkin degül iken ol şeyᵓüñ ḥaṣūlını daᶜvā eylese, yaᶜnī kendiden ḫāriḳ-ādet olan eşyānuñ ẓuhūrını müddeᶜi olsa ikiden ḫāli degüldür. Bu daᶜvādan maḳdem sefehi maᶜlūm olmaḳ var olmamaḳ var. Eger ḳable'd-daᶜvi sefehi

maᶜlūm ise iᶜtibār u iltifāt olınmaz. Ve eger ol kimseden bir vechle sefeh ü ḳaviᶜ iḥtimāli yoġsa daᶜvāsına beyān ṭaleb olınur ki māverā-ı muḳteżā-yı ṭabīᶜatda olan eşyānuñ ḥusūlını

[260] daᶜvāda ṣādıḳ olan kimse iṯbāt u beyāna ḳādir olur. Zīrā her ḳarnuñ ibtidā-yı ẓuhūrı zamānında bir kimse kendüden ḫārikul-ᶜāde olan eşyānuñ ṣudūrına edᶜiye vü iṯ bāt u beyāna ḳādir olup iṯbāt ider. Ve bu müddeᶜīnüñ her ḳarin ibtidāsında ẓuhūrına baᶜiṯ rūy-ı zemīn fesād u şeḳāvetle mālī olup bir musliḥ ü rāh-ı seddāda reh-ber bir kimseden lā-büd olmaġla ẓuhūr ve daᶜvā olup daᶜvāsını beyān u iṯbāt eyledikde ḫalḳ iddiᶜāsı ṣaḥīḥ oldıġın müşāhede eyleyüp ittibāᶜ u inḳiyād ider. Ḥāṣılı ḳānūn-ı ḳadīm budur ki müddeᶜī daᶜvāsını iṯbāt eyleye. Ve ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selām daᶜvā eyleyüp iṯbāt müddeᶜi eyledi. İmdi ittibāᶜ lāzım oldı diyüp levāzım-ı sofraya āmāde vü ziyāret-i şerīfelerin ḳaṣd idüp maḥmil-bend-i ᶜazīmet olup ḳablü'ṣ-ṣavl eṯnā-ı ṭarīkde tanīs baḥī resi kenārında ᶜarmānām beldeye vüṣülinde vefāt eyledi. Ve ḥālā ḳabri ol beldededür. Ve marażı müşted oldıḳda telāmiẓesi müdāvāya Cālīnūs'ı terġīb eylediklerinde

yaᶜnī Bārī Teᶜālā'nuñ ḳażā vü ḳaderi nāzil oldıḳda ḳuluñ ḥazer ü iḥtirāzı fāʾide-mend olmaz. Ve ecel ü mevt ne eyü güzel ᶜilācdur diyüp ishālden vefāt eyledi. Ve Arisṭo maraż-ı selden ve Eflāṭūn barsāmdan ve Buḳrāṭ felcden helāk oldılar. Ammā Ebū'l-Ḥasan ᶜAli ibnü'l-Ḥasanü'l-Mesᶜūdī rivāyeti üzere Cālīnūs zamān-ı Mesīḥ ᶜaleyhi's-selām'dan iki yüz sene ṣoñra ve İskender'den beş yüz seneden mütecāviz ṣoñra tevlīd eylemişdür. İbni Celcel rivāyetinde Cālīnūs'uñ beledī Ḳosṭanṭiniye'nüñ cānib şarḳında bilād-ı Asya'dan Ferġamiş nāmında bir beldedendür ki nām-ı diġeri Ferġamın'dur. Ve Cālīnūs mülūk-i Rūmīye Ḳayāṣıra

tesmiye olınup altıncı ḳayṣer olan Tebere zamānında ẓuhūr eyleyüp on yidi yaşında ᶜulūm-ı ṭıbb u felsefeyi tekmīl ve yigirmi yaşında zamānınuñ vaḥīd ü ferīdi olmasıdur. Ve Cālīnūs'a āḫer devlet-i Ḳayṣerde beytü'l-Muḳaddesde Mesīḥ ẓuhūr idüp ibrā-i ekme vü abraṣ ider diyü ḫaber virdiklerinde kendüyi müşāhede idemedüm. Bārī aṣḥābından baḳiyye olanı müşāhede ideyüm diyü beytü'l-muḳaddese teveccüh

[261] ve Ṣaḳliye ki ḥālā Sulṭāniye tesmiye olınan beldeye vuṣūlında vefāt eyleyüp ḳabri Sulṭāniye'dedür. Ve ᶜilm-i ṭıbda on altı kitāb teᵓlīf idüp seksen yaşında vefāt eylemişlerdür. Ve Cālīnūs'dan mervīdür ki bir gün ser-i rāhım bir bostāna müntehī olup ṣāḥib-i bostān olan pīr bir diraḫt ġars u nişān iderdi. Ne günā şecerdür diyü suᵓāl eyledüm, pīr daḫī bu ġars eyledigim bir diraḫtdur ki ṯemer ü bārandan hem ben ve hem sen iktifāᶜ iderüz diyüp sebebinden suᵓāl eyledigümde mişmişdü,. bār-ver oldıḳda ḫalḳa bāranı beyᶜ ü bahāsıyla taᶜayyüş iderüm. Ḫalḳ daḫī ekl ü emrāża mübtelā ve senden müdavāt ṭaleb idüp sen daḫī emvāl-ı nāsı aḫẕ u intifāᶜ iderseñ diyü cevāb-dāde oldı. Yine Cālīnūs'dan mervīdür ki çünki ᶜilm-i teşrīḥde kemāl-i taḥṣīl ve cemīᶜ aᶜżā-yı insāniyeye muṭṭaliᶜ oldum. Bir kimse ṭaᶜāma iştihāsınuñ noḳṣān ve ᶜadem-i hażmından teşekkī eyleyüp gerdanına odūya vażᶜ eyledüm. Ve ol şaḫṣda iştihāyı tāmme peydā oldı. Zīrā ḳaṣaba-i gerdanına mücāvir ü mülāṣıḳ olan iki ᶜużvuñ şuᶜbeleri fem-i miᶜdeye müntehi olup miᶜde anlardan intifāᶜ ider. Ve bir vaḳitde şaḫṣuñ gerdanında ḫanāzir tesmiye olınan ḳarḥalar ẓuhūr ve ṭabīb ḳaṭᶜ ile tedbīr idüp gerçi ḳarḥalar mündefiᶜ olmış. Lākin ol ᶜużuvlara żaᶜf ṭārı olmaġla iştihāsına noḳṣān terettüb eylemiş. Çünki üzerine devā vażᶜ eyledüm. Ḳuvvet virüp iştihāsı tam oldı, didi. Ve kelām-ı Cālīnūs'dandur ki insān sırāc żaᶜīf gibi ve ṭabāyiᶜ-ı erbaᶜ riyāḥ muḫtelife gibidür.

Binā᾽en-ᶜaleyhe żuvi᾽ bir devām degüldür. Ve bir kimse bir dirheme mālik olsa nışfını nercese ṣarf eylesün. Zīrā rāyiḥa-i rezīni dimāġa ḳuvvet virür. Ve dimāġ ḳavī oldıḳda ᶜaḳl-ı selīm ü müstaḳīm olur. Cālīnūs zamānında bir keştīger var idi ki dā᾽imā maġlūb olurdı. ᶜĀḳıbet ol ṣanᶜatı terk ve ᶜilm-i ṭıbba hevesger oldıḳda Cālīnūs mizāḥ ḳaṣdıyla ṣanᶜat-ı ṭıbda daḫī fāriġ oldıġuñ ṣanᶜat gibi maġlūb olursuñ, didi. Ve insān kendüye mużır olan ṭaᶜāmdan ictinābdan ziyāde nāfiᶜ olan ġıdāyı ekl ü tenāvül itmege muḥtācdur, didi. Ve وكلاهما

[262] قلدك فى العلاج وسئلك عن المزاج ve Buḳrāṭ u Cālīnūs müdāvātda saña taḳlīd ü mütābaᶜat eyleyüp mizācuñ keyfiyeti senden istiᶜlām eylediler ẓanneyledüm. ᶜİlāc u muᶜālece lüġatda müġālebe maᶜnāsına olup ᶜilm-i ṭıbba ᶜilāc tesmiye eylediler ki ṭabīb ᶜilm-i ṭıbb ile maraża ġālib olur. Buḳrāṭ'dan menḳūldur ki cesedde muᶜālece penc ḳısım olup ve dörd seee ġarġara ile vü dörd miᶜdeye fey ile ve esfel miᶜdeye eshel ile ve laḥm u post miyānında olan emrāża ḫūyı vü isāle-i ḫūn ile müdāvāt olınur. Ve bu muᶜālecāt uṣulı yaᶜnī istiḳsāt-ı erbāᶜ ü ṭabāyiᶜ ve aḫlāṭ u ḳuva vü ervāḥı maᶜrifete mevḳūfdur. Ve mizāc lüġatde şarābı āḫer şey ile ālūde vü ḫalṭ itmege dinüp eṭibbā ṭabāyiᶜnüñ beden-i insānda tesāvī vü aḫlāṭına tesmiye eylediler. Ve mizāc ṭoḳuz ḳısımdur ki biri muᶜtedil ve sekizi ġayr-i muᶜtedil olup dördi müfrededür ki ḥār u bārid u raṭb u yābisdür. Kezālik aḫlāṭ dört olup dem ü merre-i ṣafrā vü merre-i sevdā vü balġamdur. Ve dem ḥār u raṭb u merre-i sevdā bāride vü yābise vü merre-i ṣafrā ḥār ve yābise ve balġam bārid ü raṭbdur. Ve mizāc ebdān esbāb ve ᶜalāmātuñ aḳsāmından fehm ü teşḫiṣ olınup ebdānuñ ġayrīnüñ mizācı tecrübe vü ḳıyās ile maᶜlūm olur (واستوصفك تركب الاعضاء وأستشارك فى الدواء) istīṣāf bir

nesneyi vaṣf itmegi ṭaleb itmek maᶜnāsına olup istavṣafa'ṭ-ṭabīb ledvāᵓ dirler. Bańa muᶜālece idecegi şeyden suᵓāl eyledigüñde yaᶜnī Cālīnūs senden aᶜżānuñ terkīb-i vaṣfını ṭaleb ve marażı muᶜālecede senüñle istişāre eyledi ẓanneyledüm. Aᶜżā ẕikri ile ᶜilm-i teşr īḥe işāret ider ki Cālīnūs ᶜilm-i mezbūre saᶜy-ı belīg ile itḳān u aḥkām idüp mübāhāt iderek kütübinde ḥikāyāt-i ġarībe ẕikr u beyān eylemişdür. Ve aᶜżā ᶜinde'l-eṭibbā iki ḳısım olup biri basīṭ ü biri mürekkebdür. Basīṭ üstüḫᵛān u pī yaᶜnī ᶜaṣab u regdür. Ve mürekkeb ser ü destler ü pālardur. Ve taḳsīm-i dīger ile aᶜżā üç ḳısım olup biri aᶜża-ı reᵓ se biri merᵓūsa vü biri ġayr-i reᵓse vü ġayr-i merūᵓsadur. Aᶜżā-ı reᵓse dörtdür ki dimāġ u ḳalb ü ciger ü beyżatindur. Zīrā dimāġayı yaᶜnī

[263] sekrler ḫidmet ider. Ve ḳalbe rek u şerayīn ḫidmet ider. Ve kebde sāᵓir ᶜurūḳ ḫidmet ider. Ve beyżalar ẓarf menidür. Pes maḫdūm olan aᶜżāya reᵓse ḫādim olanlara merūᵓsa didiler. Ve ḫādim ü maḫdūm olmayan aᶜżā ki ḳısm-ı şāliṣdür. Anlar üstüḫᵛān u ġażārīf yaᶜnī kimüñ evcinde olan yumuşaḳ üstüḫᵛān u kiriñ ü laḥm u şaḥm gibi ve aᶜżānuñ ḳavī ṣāḥibi olan miᶜde kalakab olur. Ve dā-i ebdāne dāḫil olan marażdur. Ol daḫī üç cinsdür. Biri fesād-ı mizāc ve biri muttaṣıl olanlaruñ müteferriḳ ü perīşān olması ve biri maraż-ı müşterekdür. Ve devā şol şeydür ki anuñla bedende olan ṣıḥḥat ḥıfẓ olınur. Yāḫūd zāᵓil olan şıḥḥati celb ider ki medār-ı ḥaẕāḳatdur. Ve ġāyet müşkildür. Ḥattā Buḳrāṭ ẕikr ider ki ṭabīb- ḥāẕıḳ semm ḳātili ḥaẕāḳatle devāᵓ nafīᶜ ider. Ve ṭabīb-i cāhil devāyı sem ḳātil ider. Meşelā bir kimsenüñ bedene ifrāṭ ile ḥarāret müstevlī olsa ṭabīb-i cāhil ṣandalı saḫḳ ü kuḥl gibi daḳīḳ idüp ol kimsenüñ bedenine ṭılā-i raḫin u galīẓ ile ṭılā idüp eczā-ı daḳīḳa münāfes vü mesāmāt-ı bedene dāḫil olup sedd ider. Ve ᶜalīlüñ ḥarāreti nāfiẓ olamayup müştede olur. Ammā ṭabīb-i ḥāẕiḳ ᶜūd-ı hindūyi bir miḳdār

saḥḳ u beden- merīża raḳīḳ ṭılā idüp ᶜūdda olan ruṭūbet u ḥarāret bedene vāṣıl olup mesāmāt mesdūd olmamaġla ḫāric-i bedene ḥarāreti redd ü iḫrāc ider. Pes ᶜūduñ ḥarāreti ṭabīb-i ḥaẕuḳuñ tedbīri ile bedende olan ḥarāreti defᶜ ü izāle ider. (وانك نهجت لابى معشر طريق القضا) nehc-i ṭarīḳi āşikār ḳılmaḳ maᶜnāsınadur. Yaᶜnī taḥḳīḳ Ebū Maᶜşer'e ṭarīḳ-i ḳażāyı sen āşikār eyledüñ ẓanneyledüm. Ḳażādan murādı ḥükm-i müneccimindür. Meşelā teᵓşīr-i kevākib vesāᵓir aḥkām-ı nücūmiyyedür. Ve ḳażānuñ ḥükm-i müneccimin maᶜnāsına istiᶜmāli bu mıṣraᶜdan fehm olınur. يقضون بالامر عنها وهى غافلة yaᶜnī bir emr ile kevākibden ḥükm iderler. Ḥālbūki kevākib ol emirden ġafillerdür. Mūmāileyh Ebū Maᶜşer'üñ ismi Caᶜfer bin Muḥammed bin ᶜÖmer el-Belḫī'dür ki muḳaddemā Baġdād'da aṣḥāb-ı ḥadīṯden olup zamānınuñ feylesofu olan Yaᶜḳūb bin İsḥaḳ bin Ṣebbaḥ el-Kindī

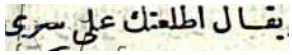
[264] ᶜulūm-ı felsefeye müşteġildür diyü ṭaᶜn u teşnīᶜ ü taᶜbīr ve ḫalḳı iġrā idüp Yaᶜḳūb'ı taᶜcīz ü tekdīr eyledi. Ve kendi ᶜāciz olmaġla Ebū Maᶜşer'üñ şerrini üzerinden defᶜa desī se vü ᶜilm-i ḥesāb ü hendeseden bir miḳdār mesāᵓil-i merġūbe vü nefīseyi Ebū Maᶜşer'e taᶜlīm idüp Ebū Maᶜşer müteleẕẕiẕ ü ẕevḳ-yāb ve kendi müsāmaḥa vü taᶜlīmden fāriġ oldıḳda Ebū Maᶜşer hezār şevḳ u raġbet iẓhār ile taḥṣīl-i ᶜulūm-ı riyāżiyeye ṭāleb ü ḥesāb u hendese vü heyᵓeti teᶜallüm ü tekmīlden ṣoñra ᶜilm-i nücūme iştiġāl u taḥṣīl ve māhir ü āhir zamānına ġālib ü fāᵓiḳ olup Yaᶜḳūb kendiye zebānned azlığı terk eyledi. Mervīdür ki Ebū Maᶜşer ᶜilm-i nücūme iştiġāl eyledikde sinnī ḳırḳ yediye vāṣıl olmışdı. Ve ᶜilm-i nücūmda taḥṣīl-i mahāretden ṣoñra ve Kütüb-i nefīse teᵓlīf eylemişdür. Ez-cümle kitabü'l-alālūf u kitabü'l-medḫal u kitabü'l-müẕakerāt Ebū Maᶜşer'üñ teᵓlīfātındandur.

Ve nücūmda istiḫrāc eyledigi aḥkāmda ᶜacīb iṣābetleri vü ġarīb ḥikāyetleri olup kitabü'l-müzakerāt'da bir gün Muᶜtemad'üñ birāderi Muvaffaḳ'uñ meclisine dāḫil oldum. Şelbme ve zamānınuñ nücūmda üstaẕi olan Ziyādı daḫī ḥażırlar idi. Muvaffaḳ Ziyādi'ye teveccüh idüp ey üstād-ı müşkil-i küşā-yı żamāᵓir-şināş derūnumda bir şey iżmār eyledüm. Senden keşf ü beyānını isterüm, didi. Ziyādī daḫī emīr ḥażretleri bir emr-i celīl ü refᶜüñ fuḳdānını iżmār eylemiş didikde Muvaffaḳ kiẕb idüp ve ḫaṭā eyledük diyüp Şelbme'den suᵓāl şelbme daḫī Ziyādī'nüñ cevābına ḳarīb cevāb virüp anı daḫī tekzīb ü taḫṭiᵓe ve beni istinṭāḳ ben daḫī yā emīr iżmār u niyet eyledigüñ Allāh celle şāne ḥażretleridür, didüm. Ve Muvaffaḳ iṣābetümi taḥsīn ü sebeb-i istiḫrācumdan suᵓāl eyledi. Ben daḫī yā emīr iżmār eyledigüñ vaḳitde reᵓs-i ḥamel zirve-i felekde bulınup reᵓs ḥamelüñ fiᶜli merᵓī vü müşāhede ve nefsi ġayr-i merᵓīdür. Bināᵓen-ᶜaleyh mülāḥaẓa idüp Bārī Teᶜālā'nuñ efᶜāli müşahede ve merᵓī vü ẕāt-ı şerīf ġayr-i müşāhid olup her ᶜizzet ü salṭanat ṣāḥibinüñ fevḳinde ġālib-i muṭlaḳ olmaġla iżmār eyledigüñ Bārī Teᶜālā oldıġına istidlāl eyledüm diyüp cevab-dāde

[265] oldum diyü ẕikr ider. Ve Ebū Maᶜşer'den menḳūldur ki bir vaḳitde eṭraf-ı bilādī seyāḥati eṣnāsında mulūk-i ᶜAcem'den birine taḳarrüb ü intisāb eyleyüp ol meliküñ etbāᶜ ve ekābir-i devletinden birinden bir cürm ṣudūr ve melik tertīb-i cezā ḳaṣd eyledikde şaḫs-ı mücrim firār u iḫtifā eyleyüp Ebū Maᶜşer'üñ nücūm u reml vesāᵓir ᶜ ulūm-ı ġarībede mahāreti olup şāha iḫtifā eyledigüm maḥalli ḫaber virür ḫavfıyla bir ṭaşt-ı kebīri ḫūn ile lebrīz ü vasaṭına zerden bir hāven vażᶜ u hāvenuñ üzerinde cālis oldı. Fi'l-ḥaḳīḳa melik şaḫṣ-ı fārük iḫtifā eyledigi maḥalli Ebū Maᶜşer'den suᵓāl ol daḫī maḳdūr-ı ᶜilmini icre vü aᶜmāl baᶜde müteḥayyirāne muᶜāmele ile tefekkür ü taᶜaccüb ve

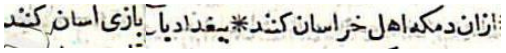
melik sebeb-i taᶜaccübden istiḫbār eyleyüp Ebū Maᶜşer yā melik ol şaḫṣuñ ḥālā sākin ü muştefi oldığı maḥal gibi bir mevżiᶜ fi'l-i ᶜömrne müşāhede ve ne istimāᶜ eyledüm ki ḫūndan yer deryānuñ vasaṭında altundan bir kūhuñ ve firāzında cālis olmış istiḫrāc eyledüm, didi. Ve melik dest-res olmadan meᵓyūs u cürmünü ᶜafv eyledüm. Her ne ṭarafda ise ḫidmetüme gelsün diyü işāᶜat ol şaḫış daḫī iᶜtimād u ḫidmet-i melike gelüp iḫtifā eyledigi maḥalden istiᶜlām ol daḫī beyān eyledikde melik ve erbāb-ı devlet şaḫṣ-ı Muḫtefī'nüñ tedārik eyledigi ḥīleye ve Ebū Maᶜşer'üñ işābet ü istiḫrācına hezār taḥsīn ü taᶜaccüb eylediler. Ve Ebū Maᶜşer'üñ bu güne ḥikāyātı bisyār ve kitāb-ı tevārīḫde meẕkūrdur. Ve her ᶜilmde yegāne vü māhir iken maraż-ı ṣarᶜa mübtelā olup her ayda ḳamer mümtelī oldıḳda ẓuhūr iderdi. Ve kendi mevlidine ᶜālim olmayup miḳdār-ı ᶜömr ü aḥvāline müteᶜallike bir mesᵓele aᶜmāl ü müneccim Ziyādī sāᵓil ü mesuᵓluñ ṭabīᶜatları ol mesᵓelede müctemīᶜ oldıḳda delālet-i ṣaḥīḥa olur diyü suᵓāl Ebū Maᶜşer daḫī ᶜamelini icr āidüp ol mesᵓelenüñ ṭāliᶜ senle çıḳup ve ḳamer muḳābele-i şemsde burc-ı ᶜaḳreb ü mireḫ burc-ı delvden ḳamer-nāẓır istiḫrāc olınup bu ṣūret-i ṣarᶜa icāb eyledigine vāḳıf oldıḳ ve bundan mütefehim olan budur ki bir mevlüd-i ṭāliᶜ sebeble ola. Ve ol vaḳitde ḳamer muḳābele-i şemsde burc-ı ᶜaḳrebde vü merih burc-ı delvde ḳamer nāẓır ola. Ol mevlüdüñ maraż-ı

[266] ṣarᶜa ibtilāsını iḳtiżā ider ve mūmāileyh Ebū Maᶜşer iki yüz yitmiş iki senesi vefāt idüp sebeb-i vefātı maraż-ı mezbūrdur. Rivāyet-i uḫrāda bir emr-i ᶜaẓīmi ḳable'ẕ-ẓuhūr istiḫrāc ve ḫalḳa işāᶜat eyledi ki şüyūᶜndan fitneden ḫavf olınmaġla Müsteᶜīn bi'llāh ḫalī fe ġaẓab u ḍarb-ı şedīd ile ḍarb idüp müteᵓessir olup vefāt eyledi. Ve ḥālet-i nezᶜde işbat faᶜūḳubet didi. Ve Ebū Maᶜşer müdmin ḫamr idi. (واطلعت جابر بن حيان على سر الكيمياء) ıṭlāᶜ

vāḳıf ḳalmaġa dirler. yaᶜnī Cābir bin Ḥayyān'ı ser kimyāya sen vāḳıf ḳalduñ ẓanneyledüm. Kimyā maᶜribetü'l-esem u bi'ṭ-ṭaletü'l-maᶜni olup Yaᶜḳūb kendi buṭlānına bir risāle-i bedīᶜa teᵓlīf ü ibṭāl daᶜve'l-müddeᶜīn li-ṣanᶜati'ẕ-ẕeheb ve'l-feża tesmiye ve iki maḳāleye taḳsīm idüp kimyānuñ müteᶜaẕẕir ü maḥāl oldıġı ẕikr u beyān eyledi. Ve Ebū Bekir Rāzi'nuñ ibṭāl risāle-i kendi içün bir risālesi mevcūdadur. Lākin müfīd degüldür. Ve Ebū ᶜOṣman Cāḥıẓ kitabü'l-ḥayvānda feᵓrenüñ ḫākdan ḫalḳ olındıġını beyān eṣnāsında kimyāya müteᶜalliḳ bir miḳdār kelām serd ü ẕikr eyleyüp ibṭāl u taḥḳīḳine taᶜarruż eylememişdür. Ve ṣaḥīḥ ü meşhūr olan kimyānuñ ṣıḥḥat u ḥaḳīḳati olmayup bāṭıldur. Ve mūmāileyh Cābir bin Ḥayyān ḥaḳḳında muᶜtemedun ᶜaleyh olan kitābda tercüme-i ṣaḥīḥasına ẓafer bulınmamışdur. Ve bu delīldür ki ekṣer-i nās Cabir'üñ teᵓlifinüñ aṣlı olmayup mevẓūᶜ u muṣannaᶜ bir isim bī-müsemmā olup fenn-i kimyāda muṣannif olanlar iḫtirāᶜ eylediklerine ẕāhib olmışlardur. Meẕheb-i ṣaḥīḥ daḫī budur ki kimyānuñ sıḥḥatine ẕāhib olanlar Cābir bin Ḥayyān CaᶜferṢādıḳ zamānında ẓuhūr ve teᶜallüm ü ᶜilm-i kimyāda kütüb-i keṣīre teᵓlīf idüp kitablarında seyyidüm şöyle buyurdı, seyyidümden şu maḳūle istimāᶜ eyledüm diyü naḳl u ẕikr eyledi ki seyyidden murādı CaᶜferṢādıḳ ḥażretleridür dīr ve şeyḫ Niẓāmī İskendernāmesinde kimyāya müteᶜalliḳ bir ḥiḳāye serd ider ki meᵓāli bir Ḫorāsānī biñ altunı bürrade vü gül-i sürḫ ile āmīḫte idüp bir ᶜaṭṭāra bir dināra beyᶜ ü kimyāger lekeni işāᶜat ve Baġdād pādişāhına taḳarrüb ü cüz-i aᶜżami ṭabrinüñ

[267] olup peydā olınmaġa muḥtācdur diyüp ṭaraf şāhdan cüst ü cū vü āḫir-kār ᶜaṭṭar-ı maᶜhūddan bir altūna iştirā olınup mezbūr Ḫorāsān'ı icrā-yı ṣanᶜat-ı şīşe-i bāzī idüp ᶜamel-i zer-i ḫāliṣü'l-ᶜayār ẓuhūrında pādişāh-ı Bagdād memnūn ve tekrār ᶜamele emr

eyledikde Ḫorāsān'ı ṭabrinüñ iḫżār olınursa bī-nihāye ḫazāʾin cemᶜ iderüm diyüp her çend ki tedārikinde tekābu olındı, bir dirhemi peydā olınmaġa imkān olmadıḳda Ḫorāsān'da bisyārdur, lākin herkesüñ maᶜlūmı degüldür. İẕin buyurılursa ben bende ḳatı vāfir iḫżār iderüm diyü dehān-bāz olmaġla pādişāh on biñ altun virüp nice zamān ī ṣāl ṭabrinüñe itiżārı sebebiyle Baġdādiyun aldancılıġa ve Ḫorāsān altatıcılıġa nisbet olınmaġa Şeyḫ Niẓāmī bu beyitden işᶜār eylemişdür.

vefātıḥı yenʾsa būrı kimyānuñ bāṭıl oldıġını bu beyitde telmīḥ eylemişdür.

ve sen niẓāma bir ḳaᶜide taᶜlīm ü istiḫrāc eyledüñ ki ol żābiṭ ile ḥaḳāyıḳ-ı eşyāya ᶜālim oldı ẓanneyledüm. Ve mūmāileyḥüñ ismi İbrāhīm bin Seyyār bin Haniʾ Baṣrī'dür ki künyesi Ebū İsḥaḳ ve iştihārı Niẓām olup eᶜimme-i Muᶜtezile'nüñ kibārından ve ᶜulūmda māhir ü yegāne vü tedḳīḳ u taḥḳīḳde fāʾiḳ u bi-hemtā idi. Lākin ifrāṭ-ı tedḳīḳ ile müṭāla-ı kütüb-i felāsifeyi ikṣār u ṭabīᶜayyin ve ilāhiyyīn meslegine sālik ve kelāmlarından bir miḳdār mesaʾil istinbāṭ u istiḫrāc ve kelām-ı Muᶜtezile'ye ḫalṭ u mecz ve meẕhebinde teferrüd ü meẕheb-i iᶜtizāle ẕāhib Muᶜtezile'den maᶜdūd olmaġla ṭaᶜn u teşnīᶜ olınmışdur. Ve ᶜulūm-ı felsefeyi kelām-ı Muᶜtezile'ye ḫalṭ itmekle sāʾir Muᶜtezile'ye birḳaç mesʾelede muḫālefet eylemişdür. Ez-cümle meẕheb-i Niẓām'da Bārī Teᶜālā şerr ū reh-i ḳudret ile mevṣūf olmayup sāʾir muᶜtezile Bārī Teᶜālā şerre ḳādirdür,

lākin kendiden şerr ṣādır olmaz, dirler. Ve Niẓām meẕhebinde cevher aᶜrāżndan mürekkebdür. Ve Bār Teᶜālā mevcūdānı defᶜa-i vāḥidde ḫalḳ u icād eyledi. El-ān oldıḳları

[268] gibi yaᶜnī maᶜādīn u nebātāt u insān vesāʾir ḥayvānātı birden ḫalḳ idüp Ādem ᶜaleyhi's-selām'ı ḳıyāmete dek neslinden ẓuhūr iden ve idecek evlādı ile maᶜan ḫalḳ eyledi. Lākin cemīᶜ mevcūdātuñ defᶜaten ᶜadem-i ẓuhūrına bāᶜiṣ birbirinde münderic u mekmūn olup her şeyʾ vaḳt-i maḳdūrında ẓuhūr eylemişdür. Meṣelā ḥālā tevellüd itmeyen Zeyd'üñ mevcūd olmasına ẕāhibdür. Pes meẕheb-i Niẓām'da maᶜādin u nebātāt u ḥayvānāt daḫī bunuñ gibidür. Ve felāsifeden bu meẕhebe ẕāhib olanlara ehl-i Kemūn dirler. Ve meẕheb-i Niẓām'da insān içün Ḳurān-ı Kerīm'üñ miṣlini ityān mümkin ve ḳuvvet-i beşer taḥtında olup Bārī Teᶜālā eẕhān-ı insānı Ḳurᶜān'uñ miṣlini ityāndan ṣarf itmek üzeredür. Ve bu meẕheb-i bāṭıla meẕheb-i ṣarfa dirler. Ve Niẓām'uñ meẕāhib-i bāṭılası kütüb-i kelāmiyyede mezkūr olmaġla bu muḫtaṣarda bu miḳdārı ile iktifā olındı. Ve fıḳra-ı mezkūrede İbni Zeydūn'uñ ḥaḳāyıḳ diyü ẕikr eyledigi bu mesāʾil-i bāṭıladan mā-ᶜadā mesāʾil ḥaḳḳa vü müsteḥsendür ki kütüb-i kelāmiyyede mezkūredür. Ve Niẓām'da ṭıfl-ı endek-sāl iken fiṭnat u ẕekā vü ḥiddet ᶜaḳl u dehā āşikār u hüveydā olup bir gün pederi Niẓām'ı Ḫalīl bin Aḥmed'e taᶜlīm-i ᶜulūm içün getürüp Ḫalīl ᶜaḳl-ı Niẓām'ı imtihān ḳaṣdıyla destine bir āb-gīne alup yā ġulām bu bu zücāceyi vaṣf eyle, didi. Niẓām daḫī medḥ ile mi yoḫsa ẕemm ile mi vaṣf ideyüm didikde Ḫalīl medḥile vaṣf eyle diyüp Niẓām yā Şeyḫ zücāce āb ile lebrīz iken derūnına sāḳıṭ olan ḫār u ḫāşāki ṭaşrasından gösterür. Ve cevr ü iẕāyı ḳabūl eylemez ve māverāsında olanı setr eylemez, didi. Baᶜde Ḫalīl yā ġulām meẕemmet ile diyüp Niẓām şīşe inkisārı asānlıḳ ile ḳabūl

idüp cebr ü iltimāmı bir cehle ḳabūl eylemez, didi. Ve Temīme'de zücāc ile ḍarb-ı meṯel olınur. Fulān etemmu mine'z-zücāc dirler ki iẓhār-ı şerde zücācdan eşeddür dimekdür. Zirā zücāc cevher-i laṭīf olmaġla derūnında olanı ketm itmeyüp iẓhār ider. Baᶜde Ḫalīl ḫānesinde maġrūs olan dıraḫt-ı ḫurmayı irāᵓet idüp ya ġulām bu naḫleyi medḥ eyle, didi. Niẓām daḫī hey ḥulüv cenāhā

[269] basiḳ müntehā nāẓır iᶜlāhā didi. Yaᶜnī naḫlenüñ miyvesi şīrīn ve ḳaddi bālā vü basıḳdur. Ve ẕirvesi sersiz ve ḫadrā vü ḫasendür didikde Ḫalīl yā ġulām ẕemm eyle diyüp نظام صعبة المرتق بعيدة المجتنى مخوفة بالاردء Yaᶜnī naḫlenüñ irtiḳā vü ṣuᶜūdı müşkil ve ṣuᶜb mīyvesi baᶜīd u ṣuᶜūd iden kimse sāḳıṭ olmadan ḫavf ider didikde Ḫalīl aferīn-ḥᵛān olup ey ferzend senüñ benden taᶜallüme iḥtiyācuñdan benüm senden taᶜallüme iḥtiyācum ezyed ü ekṣerdür diyü taᶜlīme müsāᶜade eylemedikde Niẓām Muᶜtezile-i Baṣrī'nüñ şaḫsı olan Ebū Hezīl el-ᶜAlaf'dan taḥṣīl-i kemālāta iştiġāl ve ᶜilm-i kelām vesāᵓir ᶜulūm-ı ḥikemiyede kāmil ve Muᶜteṣamün Bi'llāh zamānına beyne'n-nas ᶜilm ü faẓl ile müştehir ü ṣāḥib-i meẕheb olup Niẓām'a ḫalḳ keṯīr ittibāᶜ eyledi. Ve Muᶜṭezile'nüñ aṣl meẕhebleri budur ki bir kimse Bārī Teᶜālā'ya şeydür dise kāfir olur. Ve Niẓām üstādı Ebū Hezīl ile hezār bār münāẓıra vü mübāḥaṯe ve ekṣerinde üstādına ġalebe idüp ilzām ü iḳḥām iderdi. Ḫattā baᶜżı kimseye üstaduñla nice mübāḥaṯe idebilürsin didikde mübāḥaṯe iderüm ve şaṭranc-baz ḫaṣmına ġālib oldıḳda bir raḫ ṭarḥ eyledigi gibi ᶜaḳlumdan bir raḫ ṭarḥ idüp öyle mübaḥaṯe iderüm diyü tefāḫür-kūnān cevāb-dāde oldı. Ve Niẓām'uñ şakirdānınuñ aᶜlem ü efḍali olan Cāḥıẓ'dan merwīdür ki bir gün Ebū İsḥaḳ Niẓām üstādı Ebū Hezile yā Ebā Hezīl sizler Bārī Teᶜālā cism olmaḳ lāzım gelür diyü ḫavfıñuzdan cevher olmasını inkār idersiz, ḫālbūki cevher olmadığı taḳdīrde ᶜaraż olmaḳ lāzım gelür.

Cevher ise ᶜarażdan aż ᶜafdur diyü suᵓāl eyleyüp Ebū Hezīl ol vaḳitde pīr ve Niẓām'a cevābdan ᶜāciz olmaġla rūy-ı Niẓām'a tükirdi. Ve Niżām ḫande-künān Bārī Teᶜālā ol pīrüñ yüzini ḳabīḥ eylesün ki müddeᶜāsına delīl bezzāḳ ola, didi. Mervīdür ki meẕheb-i sufesṭāᵓiyye ẕāhib olan Ṣāliḥ bin ᶜAbdu'l-ḳuddūs'uñ bir ferzendi vefāt idüp Ebū Hezīl taᶜziye ḳaṣdıyla Ṣāliḥ'e varup ol vaḳitde Niżām ḥadīṯü's-sinn ve Ebū Hezīl'üñ telemmüẕi olmaġla ḫādimi ṣūretinde maᶜan rāhī ve Ṣāliḥ'a

[270] mülāḳī oldıḳlarında Ebū Hezīl Ṣāliḥ'i müteᵓellim ü perīşān-ḥāl müşāhede idüp taᶜrīżāne yā Ṣāliḥ meẕhebiñüzde nās nebātāt gibidür. Öyle oldıḳda ferzendinüñ mevtine bu rütbe cezᶜ ü fezaᶜ itmege vech yoḳdur didikde Ṣāliḥ yā Ebā Hezīl ferzendimüñ mevtine ġam-nāk degülüm. Belki Kitabü'ş-Şekk'üñi ḳırāᵓat itmeden vefāt eyledigine müteᵓellim olurum, didi. Ebū Hezīl daḫī Kitabü'ş-Şekk'üñ ne maḳūle kitābdur diyüp Ṣāliḥ Kitabü'ş-Şekk'üñ kendi taṣnīfüm olup her kimse ki ḳırāᵓat u müṭālaᶜa eyleye bulındıġı ḥālde şekk idüp ol ḥāliñ ᶜademini tevehhüm ider didikde Niẓām yā Ṣāliḥ teᵓlīf eyledigüñ kitāb ile ᶜāmil olup oġlınuñ mevtinde şekk idüp ḥayātda olmasını ve hem ile ve Kitabü'ş-Şekk'üñi taᶜlīm eylemedigüñde şekk idüp taᶜlīm eylemegi tevehhüm eyle diyüp Ṣāliḥ'i taḫcīl ü iskāt eyledi (ve sofesṭaᵓiyye didikleri aḳvām meẕāhib-i bāṭıla ṣāḥibi olanlardan birḳaç fırḳa olup birine ᶜindiyye dirler ki ḥaḳāyıḳ-ı eşyānuñ aṣlı olmayup iᶜtiḳādane tābiᶜdür. Yaᶜnī her ne günā iᶜtiḳād olınursa öyle olur. Ve birine ᶜinādiye dirler ki mücerred ᶜinād ile ḫāricde bir şey mevcūd degüldür diyü daᶜvā iderler. Ve bir fırḳasına lā-edniyye dirler ki mecsūsāt u bedihiyyāt u naẓariyāt mecmūᶜında tevaḳḳuf idüp bir ṭarafa ḥükm itmezler. Ve maᶜlūmımuz degüldür dirler. Ve bir kimse meṣelā bir mesᵓelede ḫaṭā vü ġalaṭ eylese. Ol kimseye daḫī sūfesṭaᵓiyye dirler. Zīrā zebān-ı

Yūnān'da saf ᶜilm maᶜnāsına vasṭā ġalaṭ maᶜnāsına olup sūfesṭā ᶜilm-i ġalaṭ maᶜnāsına olur. Ve sufisṭāᵓiyyenüñ baᶜżıları eşyāya ḥaḳīḳat ü māhiyet iṣbāt itmezler. Ve istibᶜād olınan eşyāyı taḳrīb iderler. Ve bī-dār olan kimsenüñ ḥāli ḫufte vü nāᵓim olanuñ ḥāli gibidür dirler. Ve Cāḥıẓ ẕikr ider ki bir gün Niẓām ile ṭayra ve nüḫūsete müteᶜallik mübāḥaṣe ve müẕākere olınup vāḳiᶜ ve ġayr-ı vāḳiᶜ midür diyü istiᶜlām eyledigümde Niżām yā Cāḥıẓ bir vaḳitde şol rütbe faḳr u fāḳaya mübtelā oldıum ki defᶜ-i cūᶜ itmege bir dirheme mālik olmayup ayā bir kimse beni iṭᶜām u seyr ider mi diyü gūşiş eyledüm. Ol daḫī müyesser

[271] olmayup defᶜ-i gürseng-i içün gül ü ḫākister gül eyledüm. Ve üzerümde bir cebe ve bir pīrahen olup pīraheni beyᶜ ü ehvāz ṭarafına rāhī olmaġa ᶜazīmet eyledüm. Ve ehvāz daḫī rāhī olmaḳ kemāl-i ḥayretümden idi. Zīrā ehvāzda āşināmdan bir kimse mevcūd degül idi. Pes rū-be-rāh olup sāḥilde bir sefīneye rākib ü baḥri ᶜubūr itmek murād eyledüm. Sefīneden nām u nişān olmamaġla teṭayyür u teşāᵓüm idüp bir miḳdār zamān intiẓārdan ṣoñra bir sefīneye dest-res oldum ki başı ḳıçı şikeste vü ḫarāb yine tetayyür eyleyüp nā-çār rākib olup nāḫudāya nāmını suᵓāl eyledüm diyüdur diyüp nām-ı şeyṭān olmaġla anuñla daḫī tetayyür eyleyüp ehvāz cānibine lenger-endāz olup levāzım-ı żarūriye olan liḥāf ü pester-i köhne mi ḫāne-dek taḥmīl içün bir ḥammāle nidā eyledigümde yek-çeşm bir ḥammāl teveccüh eyledikde yine tetayyür idüp ol nāḥiyede gāvelere daḫī tebāb taḥmīl olınmaḳ daᵓb olmaġla bir gāve ṭaleb eyledüm. Boynuzı şikest bir gāve iḥżār eylediler. Aña daḫī teşaᵓüm ü ḫᵛāh-nā-ḫᵛāh palāsları taḥmīl ve ḫāne vāṣıl ve bir ḥacere-i ḫarābeye dāḫil ve aḥvāl-i perīşānumda müteḥayyir ve bu nüḫūset ki bende vardur. Hemān vaṭana rücūᶜ itmekden evlā yoḳdur. Lākin vaṭana rücūᶜ eylesem

yine gül ü ḫākister ekl itmek iḳtiżā ider. Bu daḫī emr-i müşkil diyü tefekkür iderken bir kimse der-i Ḥücreyi ḳarᶜ vadḳ eyledikde nefsüme muḳaddemā ẓuhūr iden ṭayra vü şeᵓmetlerüñ netice vü āḫiri işte budur. Zīrā ġālibā düşmānumdur yāḫūd sulṭān ṭarafından beni iḥżāra gelmiş bir ādemdür mülāḥaẓasıyla mużṭarib olup cevāb virmedüm. Lākin der-i Ḥücreyi şikest idecek rütbe daḳa āġāz eyledikde el-ḥükmüli'llāh diyüp kimi ṭaleb idersen diyü derūn-ı ḥücreden nidā eyledüm. Ol şaḫış daḫī seni isterüm ṭaşra gel, didi. Ben kimim didüm. İbrāhīm bin Seyyār Niẓām'sın didikde bi'ż-żarūre der-i Ḥücreyi küşād u murādından suᵓāl eyledigümde İbrāhīm bin ᶜAbdulᶜazīz kātib saña selām idüp egerçi miyānımuzda münāzaᶜāt ü muḫālefāt sebḳ eylemişdür. Cümlesini ber-ṭaraf u muḳteżā-yı aḫlāḳ-ı ḥamīde vü sīret-i ḥasene

[272] ile ᶜāmil olmaġı iḫtiyār eyledüm. Zīrā serāyım ṭarafından güzār iderken kendüyi perīşān-ḥāl u faḳr u fāḳaya ibtilā ile bī-mecāl müşāhede eyledüm. Ve bu ṭarafa gelüp terk-i dār u diyār u ᶜıyāl eylemek kemāl-i mertebe iżṭırab u iftiḳārından oldıġını mülāḥaża eyledüm. İmdi eger ehvāzda iḳāmet murād iderse bir iki ay mekş ü iḳāmet eylesün meᵓmūldur ki bāḳī ḳalan ᶜömründe kendünüñ taᶜayyüşüne medār olacaḳ şey ẓuhūr ide ve eger ᶜali ceniḫū'l-istiᶜcāl vaṭanına ricᶜat murād iderse bu otuz altunı aḫẕ ve diyārına ᶜavdet eylesün. Ve bu miḳdār ᶜaṭiyye gerçi ḳalīldür. Lākin kendi ḳabūl-i ᶜözre ehl ü eḥaḳḳdur, didi diyü teblīġ-i kelām ve dīnārı aḫẕ ve vaṭana ricᶜatı iḫtiyār eyleyüp ẓuhūr iden umūr-ı ġārbiyyeye müteḥayyir oldum. Biri baki fi'l-ᶜömr otuz altuna defᶜaten mālik olmamışdum. İkinci ġurbetde ṭūl u dırāz mekş iḳtiżā eylemedi. Üçüncü ṭayre vü nüḫūset bāṭıl oldıġına muṭṭalaᶜ oldum, didi. Ve Niẓām iki yüz yiġirmi senesinde otuz altı yaşında vefāt eylemişdür. Ve mezbūruñ eşᶜar-ı laṭīfe vü kelām-ı merġūbı olup ez-cümle

ṭalebesini ᶜilme taḥrīṣ içün ᶜilm bir şeydür ki ṭālib olan kimseye kendinden bi miḳdārını iᶜṭā eylemez. Mademki ṭālib-i ᶜilm kendinüñ mecmūᶜnı ᶜilme virmeye ṭālib-i ᶜilm olan kişi kendinüñ mecmūᶜnı ᶜilme virdigi ṣūretde daḫī ᶜilm baᶜżını virmemek iḥtimāli bāḳīdür. Yaᶜnī ᶜilm-i şerīfe ṭālib olan kimse bi'l-cümle evḳātını taḥṣīl-i ᶜilme ṣarf itmege muḥtācdur ki ḥattā bir mikdār ᶜilm taḥṣīl eyleye. Bu ṣūretde daḫī bir miḳdār ᶜilm taḥṣīli müteyeḳḳin degüldür ki hezār kimse ᶜömrini taḥṣīl-i ᶜilme ṣarf ider. Ve yine ḫāᵓib ü maḥrūm olur. Belki cehl-i mürekkeb olmaḳlıġla netice-pezīr olur, dirdi. Bu daḫī kelām-ı Niẓām'ındur ki bir vaḳitde āmālı tefekkür ü kerem-pīşelerüñ kerem ü iḥsānlarıyla gönlümüzi eglendirür dek şimdi dünyāda esḫiyā vü cömerde inḳirāż gelmek sebebiyle tefekkür-i āmāl-i hümūm u ġumūma munḳalib ü mübtedil oldı. Bu daḫī kelām-ı Niẓām'dur ki hem-sāye-kede cenāze vāḳiᶜ olsa taᶜayyüşe kifāyet ider, şeyᵓhe mālik

[273] iseñ cenāze ṣāḥibine varup taᶜziye eyle. Ve eger medār-ı maᶜāş olacak bir şeyᵓüñ olmayup faḳrdan mużṭarib iseñ himāyeñe taᶜziye eyleme. Zīrā senüñ muṣībetüñ andan ekṣer ü eşedd olup ḫāneñde mātem ü meᵓaşim ziyāde olmış olur. Ebu'l-ᶜAyanā ẕikr ider ki bir gün Niẓām'a اذاهم النديم له بلحظ غمشت فى مفاصله الكلوم beytini inşād ittigümde Niẓām imdi ol maḥbūbuñ muṣāḥibi Nābīġā olmaḳ lāzımdur ki muteżarrır olmaya, didi. Kulum żamm-ı kāf ile yāreler maᶜnāsına ve müfredi kelm olup maᶜnā-yı beyt ḳaçan velī maḥbūba nedīm muṣāḥib olan kimse ṭarf-ı çeşm ile nigāh eylemek murād eylese, farṭ ḥaseninden ol kimsenüñ mafṣallarında cerāḥat ü yāreler peydā olur dimekdür.

(وجعلت للكندى رسما استخرج به الدقايق) ve kendiye bir resm ü eṣer vażᶜ u taḥrīr eyledüñ ki ol resm ile ḥaḳāᵓiḳ u daḳāyıḳ istiḫrāc eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Yaᶜḳūb bin İsḥaḳ bin eṣ-Ṣabbaḥü'l-kündī'dür ki Eşᶜaṣ bin Ḳays evlādından olup zamānında feylesof-ı

İslām dimekle maᶜrūf idi. Ve pederi İsḥaḳ eyyām-ı Meḥdi vü Reşīd'de Kūfe ve ol ḥavālide olan büldān vālilerinden biri veceddi Eşᶜaş resūlu'llah ṣalla'llah Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ aṣḥāb-ı kirāmından ve muḳaddemā cemīᶜ kendiye melik olmışdı. Ḳays daḫī Künde'den bir melik ᶜaẕīmü'ş-şān olup Eᶜşā bin Ḳays mezbūr ḳaṣāʾid-i nefīse ile medḥ ü ṣenā eylemişdi. Ve mūmāileyh kendi ᶜulemā-ı mütebaḥḥirinden olup felsefiyāt u manṭıḳiyāt u ḥasalayāt ü kerreyāt u mūsīḳiyāt u nücūmiyāt u hendesiyāt u felekiyāt u ṭıbbiyāt u aḥkāmiyāt u cedeliyāt u nefsiyāt u siyāsiyāt u aḥdāṣiyāt u ebᶜadiyāt u teḳaddüsiyāt u envāᶜiyātda iki yüz yigirmi bir teʾlīf vardur ki baᶜżı kütüb ve baᶜżı resāʾildür. Ve feylesof lüġat-ı Yūnān'da muḥib-i ᶜilm maᶜnāsınadur. Zīrā fīl muḥib maᶜnāsına ve sevfe ᶜilm manāᶜnasınadur ve taᶜrīb olınup felsefe feylesof lafẓinden müştaḳḳ olmışdur. Ve mūmāileyh kendinüñ nesebi mażbūṭ olup Yaᶜḳūb bin İsḥaḳ bin Ṣabbāḥ bin ᶜÜmrān bin İsmaᶜīl bin Muḥammed bin Eşᶜaş bin Ḳays bin Muᶜadi

[274] Kerb bin Muᶜāviye bin Celh bin ᶜAdī bin Rabīᶜa bin Muᶜāviyetü'l-Lakermīn bin el-Ḫariş Alaṣaġirīn bin Muᶜāviye bin Ḥariş ele Kibrīn bin Muᶜāviye bin Nūr bin Marḳīᶜ bin Kündi bin Ġufrin bin ᶜAdī bin el-Ḥariş bin Merre bin Aded bin Zeyd bin Yaşḥab bin ᶜArīb bin Mehd bin Kehlān bin Sinān bin Yeşḥab bin Yaᶜrāb bin Ḳaḥṭaṭān ebi Yūsuf el-Kündī'dür ki lüġat-i İslāmiye'de ve fünūn-ı ḥikmet-i Yūnānī'ye ve Farisī'ye ve Hindī'ye de mütebaḥḥir ü aḥkām-ı nücūm vesāʾir ᶜulūmde yegāne idi. Ve ᶜilm-i edebe iştiġāl u itḳān eyleyüp mecmūᶜ felsefeyi taḥṣīl ile ṣaḥib-i kemāl ve meşhūr-ı āfāḳ olması Baġdād'da olmışdur. Ve kütüb-i evāʾilüñ ġavāmiż ve müşkilātını ḥall u beyān idüp meẕheb-i Arisṭo'ya ẕāhib ve ol vādīye sālik ve her fende kütüb-i keşīre taṣnīf ve nice

erbāb-ı istiᶜdāda ᶜulūm-ı ḥikemiye taᶜlīm idüp her vechle aṣār u fevāᵓidi bisyār u münteşir olup devlet-i Muᶜteṣim kendinüñ ẕāt u āṣārı ile iftiḫār u mübāhāt iderdi. Ve Kitābü'l-ᶜaḳlu'l-insi ve Kitabü'l-cevāmīᶜ el-fikriye ve Kitabü'l-felsefeye el-evlā mümāileyh Yaᶜḳūb Kündī'nüñ müᵓellefāt-ı celīlesindendür. Ve mümāileyhüñ aḫbār-ı ḥasenesi vü nevādir-i ġarībesi vardur. Lākin kemāl-i mertebe buḫl u żīnete mübtelā idi. Ez-cümle aḫbār-ı ḥasenesinden biri budur ki bir gün Aḥmed bin Müᶜteṣim'üñ meclisinde cālis iken Ebū Temām Ṭāᵓī gelüp meşhūr olan ḳaṣīde-i seniyyesini inşāḍ idüp اقدام عمرو فی سماحة حاتم * فی حلم احنف فی ذکاء ایاس beytine vāṣıl oldıḳda Yaᶜḳūb Kündī yā Ebā Temām memdūḥuñ olan ferzend emīrü'l-müᵓminīni ḫalḳuñ mālını ġāret ü fuḳarāya beẕl ü inᶜām iden ṣaᶜālīk ᶜAraba teşbīh eyledigünden mā-ᶜadā ḥarbe iḳdām u ṣavletde ᶜAmr'e ve semāḥatde Ḥātem'e ve ḥilmde Aḥnef'e ve zekāda İyās'a teşbīh ü tesviye eyledüñ. Şuᶜarā-ı zamāne ise memdūḥlarını eslāfe tercīḥ idüp senüñ gibi tesviye eylemezler. Mesmūᶜuñ olmadı mı Ebū Delefī eṣnā-yı medḥde رجل ابر علی شجاعة عام * بأساو غیر فی محیاحاتم dimişdür. Yaᶜnī memdūḥum olan kimse şecāᶜat u ḥarbde şiddet ü iḳdām cihetiyle ᶜĀmir'e ġālib olup seḫā vü keremde

[275] rūy-ı Ḥātemi ġubār iḥsān ile setr eyledi diyü muᵓāḫeze eyledikde Ebū Temām bir miḳdār zamān tefekkür idüp bu beyitleri inşād eyledi.

لاتنکروا ضربی له من دونه (مثلا شرود فی الندی والباس * فالله قد ضرب الاقل لنورہ) مثلا من المشکاة والنبراس yaᶜnī ey ḳavim seḫā vü şecāᶜatde memdūḥumdan dūn olanlara teşbīh ü irād u meṣel eyledigimi inkār eylemeyiñüz. Zirā Bārī Teᶜālā aḳl u ednā olan mişkāt u mıṣbaḥ ile münevver oldıḳlarına bināᵓen ḍarb-ı meṣel eyleyüp *Allāhu nuru's-semavāti ve'l-arḍi meṣelü ūurihi*

ke-mişkātin fihā miṣbāḥun[34](Nur/24/35) buyurdı, didi. Ve bu beyitler aṣıl ḳaṣīdesinde olmayup fevrī inşād eyledigine herkes taᶜaccüb-künān taḥsīn eylediler. (كل صعلوك جواد) emṣālden olup maᶜnāsı her kimsenüñ ki sermāye-i bisyārı mevcūd olmaya. Mālik oldıġı māl-ı endek şümaruñ telef olması ol kimseye asānterdür dimekdür. Pes maluña naẓar ile ṣaᶜalikden maᶜdūd olmaḳ medḥ olur. Kān-ı iddiḫār-ı māla raġbet itmeyüp bir ṭarafdan müsteḥaḳlara beẕl ü iḥsān itmekle ḫazīnesinde mal-ı firāvān bulınmaz dimek olur. Ve Ebū Temām cāʾize-i ḳaṣīde olmaḳ üzere bir nāḥiye vāliligi ṭaleb eyleyüp ḥażır-ı bi'l-meclis olanlar Ebū Temām şāᶜir maᶜūlası hevāyı bir şaḫṣdur. Vālī olmaġa şāyān degüldür diyü mümāneᶜet eylediklerinde Yaᶜḳūb Kündī belī vālilige lāyıḳ degüldür lākin ᶜömri nihāyete resīde olmaġa çoḳ zamān ḳalmamışdur. Zīrā ḥiddet-i ṭabᶜ u farṭ-i zekā ṣāḥibi olanlaruñ ẕihni ḳalblerine dāʾimā żaᶜf virmededür. Ḫuṣuṣā Ebū Temām'da baᶜżı mertebe ᶜalāyim-i mevt müşāhede eyledüm. Tevcīh-i vilāyetde beʾs-i yoḳdur, didi. Fi'l-ḥaḳīḳa bir miḳdār zamān murūrında Ebū Temām vefāt eyledi. Ve bir gün bir kimse وفى اربع منى حلت منك اربع * فما انا ادرى ايها | هاج لى كربى * جمالك فى عينى ام الذكر فى فمى * ام النطق فى سمعى ام الحب فى قلبى *ve* beyitlerini inşād ider. Yaᶜnī maḥbūbına ḫiṭāb idüp senden dört şey benden dört şeyeʾ ḥulūl eyleyüp kerb ü ᶜaşḳ mı ḳanġısı taḥrīk ider maᶜlūmum degildür. Ayā çeşmümde olan cemālüñ midür yoḫsa dehānumda ẕikrüñ midür yāḫūd köşemdeki tekellümüñ midür yoḫsa ḳalbimdeki

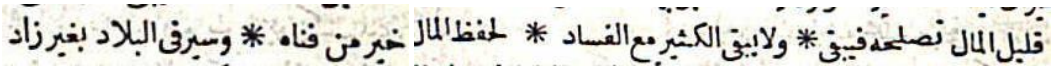
[276] ᶜaşḳ miḫrefu'n müdür dimek olup Yaᶜḳūb istimāᶜ u taḥsīn idüp tamām-ı taḳsīm-i felsefī ile taḳsīm eyledi, didi. Ve Yaᶜḳūb Kündī bir cāriyeye dil-dāde olup bir gün cāriyeye. انى ارى فرط الاعتياصات من المتوقعات على طالب المودات مؤديات بعدم المعقولات didi. Ve Yaᶜḳūb r

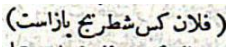
[34] Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun misali, içinde kandil bulunan bir kandillliktir.

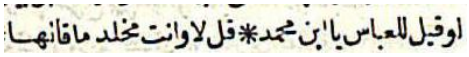
îş-i rāz ṣāḥibi olup cāriye kelimāt-ı Yaᶜḳūb'ı istimāᶜ ve rūyına naẓar-endāz olup taḫṭaʾ u taḥmîḳ içün ان اللحی المستر خیات علی صدور اهل الرکا کات محتاجات الی المواسی الحالقات didi. Yaᶜnî Yaḳūb kendi ben viṣāle muntaẓırlardan muḥabbet ṭālibi olanlarla ziyāde āmîzeş ü iḫtilāṭı nā-maᶜḳūl efᶜāl-i ḳabîḥe irtikābına müʾeddî olur, mülāḥaẓa vü ẓann iderüm didikde cāriye taḫḳîḳ ᶜaḳlında noḳṣān olanlaruñ sîneleri üzerine müsteribî ve irsāl olınan rîşleri ḥalḳ u tıraş idici usturaya muḫtācdur, didi. Ve mümāileyh Yaᶜḳūb'uñ buḫle dāʾir kelāmındandur ki şeref-i buḫledendür ki sāʾile redd ile cevāb virüp lā didikde buḫluñ seri bir hūyı vü merfūᶜ olur. Ammā cömerdlik niᶜam diyüp merām-ı sāʾile müsāᶜade eyledikde seri esfel ü zemîn ṭarafına māʾil olur. Ve istimāᶜ-ı musîḳî maraż-ı pür ḥārdur. Zîrā insān naġamāt-ı laṭîfe istimāᶜle ṭarab-nāk olup beẕl-i mālda isrāf idüp faḳîr olur. Ve fıḳrā ibtilāsından ġam-nāk u ᶜalîl olup helāk olur, dirdi. ᶜAmr bin maymūndan mervîdür ki bir gün Yaᶜḳūb kendi ile ḫānesinde ṭaᶜām u ekl iderken hem-sāyelerinden biri gelüp ben ol şaḫṣā ṭaᶜāma daᶜvet eyledüm. Ol daḫî va'llāh henüz defᶜ gürsengi eylemişdüm, didi. Yaᶜḳūb belki tenāvüle raġbet ide iḫtimāli ile ẕāt-ı Bārî Teᶜālā'ya yemînden ᶜālî bir şey yoḳdur. Eger bundan ṣoñra mütenāvil iderse kāfir olur, didi. Ve kendi ferzendine nuṣḥ idüp ey ferzend-i ercümend dest-res oldıġuñ mālı ḥıfżda ḥalḳ ile şaṭranc-bāz muᶜāmelesi ile muᶜāmele eyle ki kendi aletini ḥıfż ḫaṣmuñ aletini aḫẕe cedd u cehd ider. Zîrā bir māl ki senden āḫire tecāvüz ide. Bir daḫî saña vāṣıl olmaz. Ve derāhîm ü denānîr mülküñde iken maḥmūm olup ṣarf eyledikde vefāt ider. Ve dinār kesr ü perîşān

[277] olındıḳda ve evrāḳ neşr olındıḳda fenā vü helāk ḳabūl itmede sāʾir eşyādan esraᶜ vü ezyeddür. Ve dirhem murġ gibi olup yedüñde oldıḳca mülküñdür. Ve ṭayrān

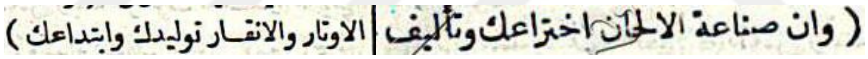
eyledikde ġayriñ olur. Ve Mütelemmis'üñ bu beyitleri maᶜlūmuñ olsun ki

Meᵓāli mālıñ ḳalīl olsa aᶜmāl u muḥāfaẓa ile mülküñde bāḳī olur. Ammā aᶜmāl itmeyüp ṣarf u isrāf eyleseñ ne miḳdār bisyār ise de telef ü ifnā idüp faḳīr olursuñ. İmdi ḥıfẓ-ı māl fenā vü helākından faḳīr olup taḥṣīl içün seyāḥat-ı büldān itmeden ḫayırludur dimek olur. Ve bir beyt maᶜlūmumdur ki ol beyti istimāᶜ u mażmūnıyla ᶜāmil olup taḥṣīl-i māl ḳaṣdıyla yüz biñ ādem tārik-i dār u diyār olup ġurbet ü kerbet iḫtiyār eyledi. Ve ol beyt budur: yaᶜnī Bārī Teᶜālā'nuñ beldelerini geşt ü güzār eyleyüp māldār olmaġa iltimās eyle ki māla dest-res olursañ ġınā vü refāhiyet ile taᶜayyüş idersüñ yāḫūd māldār olamayup vefāt iderseñ maᶜzūr olmış olursuñ ki saᶜy eyledüñ lākin pesyār muḳadder degül imiş dirler. İmdi ey ferzend māl içün devr-i bilād idenlerden olmadan ḥazer eyle, didi. Ve şaṭranc-zārek münāsib meŝel olup ḳaçan bir kimse ṭaᶜām ekl iderken bir lokması der-dehān ve birini derd-set ü birini öñünde āmāde idüp birini daḫī ṭabaḳda nişānlasa ol kimseye ẓurāfa-yı ᶜAcem dirler. Ḫoş ᶜalef daḫī bu maᶜnāyadur ve mūmāileyh Kindī felsefe üç ᶜilmden ᶜibāretdür. Evveli ᶜilm-i riyāżīdür ki taᶜlīmde ol ve ṭabᶜda evsaṭdur. İkinci ᶜilm ṭabīᶜiyyātdur ki ṭabᶜda esfeldür. Üçüncü ᶜilm rubūbiyetdür ki ṭabᶜda cümleden aᶜlādur. Ve ᶜilm-i felsefe ᶜulūm-ı ŝelāŝeye münḳasım olmasına bāᶜiŝ maᶜlūmātuñ üç kısım olmasıdur. Zīrā maᶜlūm-ı maḥsūs olmaḳ var olmamaḳ var. İmdi ẕevāt-ı heyūle ki mahsūsātdandur ki taᶜalluḳ iden ṭabiᶜīdür. Ve heyūlaya muttaṣıl olana taᶜalluḳ iden ᶜulūm-ı riyāẓiyāt ki ᶜilm-i ᶜaded ü hendese vü tencīm

[278] ü teʾlifidür. Ve heyūlaya muttaṣıl olmayana taʿallūḳ iden rubūbiyetdür diyü tafṣīl eylemişdür. Ve bir gün bir şaḫṣ Rabiʿtü'z-Zeḳiye'nüñ bu beytini inşād iderdi. Meʾālī yā ʿAbbās eger buḫl idüp saʾili lā kelimesiyle redd iderseñ dünyāda muḫallid ü bāḳī olursun dinilse ḫulūddan geçüp redd-i sāʾile eylemez dimek olup mezbūr kendi istimāʿ eyledikde insanuñ üzerine vācib degüldür ki her ṭaleb olınan şeyʾe müsāʿade idüp niʿam diyene belki gāhice redd ü lā ile istiṣnā eylemek münāsibdür diyüp bu beyti inşād eyledi.

 meʾāl-i kelāmumdan lā kelimesini terk eyledüm. Meger ū muḳteża ola, o vaḳitde kelime-i lāyı īrād eylemek niʿam kelimesinden evlādur. Yaʿnī her şeyʾe müsāʿade mümkin degüldür. Kāhīce redd ile cevāb iḳtiżā ider dimek olur.

ṣanāʿat-pīşe maʿnāsına ve elḥān laḥnuñ cemʿi vü laḥn ḥüsn-i ṣavtle āvāze itmek maʿnāsına vü iḫtirāʿ peydā itmek maʿnāsına vü evtār u terk cemʿī olup zih maʿnāsına ve inḳār neḳrüñ cemʿi olup naḳrālāt muṭribeyi üfürmege dirler. Ve tevlīd ṭoġrutmaḳ yaʿnī ī cād maʿnāsına ibtidāʿ şey bedīʿ iḫtirāʿ maʿnāsına olup meʾāl-i fıḳarāt naġamāt u maḳāmāt senüñ iḫtiraʿ u īcāduñ ve ālet-i ṭarab senüñ ḥuddāṣ bediʿñ ẓanneyledüm dimek olur. Ve elḥān ḳavāʿid-i hendese ile vażʿ u iḫtirāʿ olınup baʿżılar elḥānı ḳavāʿid-i ʿarūż ile vażʿ olınmasını zuʿm eyleyüp ḫātemetü'l-muḥaḳiḳīn İsḥaḳ Mūṣūlī ḳavl aḫīri redd idüp ʿilm-i mūsīḳīye ʿadem-i iṭṭilaʿlarına ḥaml eylemişdür. Ve vāżʿ-ı mūsīḳīde iḫtilāf olınup baʿżılar vāẓʿ-ı Baṭlamyūs'dur, didiler. Ve baʿżılar ġayri olmasına ẓāhib olmışlardur. Lākin ḳavl-i aṣaḥ budur ki ṣanʿat-ı mūsīḳī ḳadīme vü teʿālīm-i felsefe-i ūlāda

mevcūddur. Ve meşhūr olan muḫteriᶜ-ı mūsīḳī Baṭlamyūs olup ibtidā-ı evżāᶜ ve elḳāb-ı mūsīḳī müştemil Kitabu'l-luḥūnu'ş-şemāniye ismiyle müsemmā kitābı teᵓlīf eylemişdür. Ve Baṭlamyūs

[279] eşref manṭıḳ-ı elḥāndur. Zīrā nüfūs cemᶜī avāzeden ziyāde naġamātdan ṭarab-nāk u müteleẕẕiẕ olur. Nüfūsuñ daḫī eşrefi mūsīḳīden ziyāde müteᵓeşşir ü müteleẕẕiẕ olanıdur, dirdi. Ve mūṣīḳī lafẓ-ı Yūnānī olup iki kelimeᵓ Yūnānī'den mürekkebdür ki mūsiviḳīdür. Ve Mūsī naġamāt maᶜnāsına vaḳī mevzūn u mülteẕ maᶜnāsına olup mūsīḳī naġamāt mülteẕe vü meᵓẕūna dimek olur. Ve ṣınāᶜat-ı mūsīḳī eşref-i ṣınāᶜatdur. Zīrā maᶜrifet-i mecesṭiye ve ᶜilm-i ḥesāb u maᶜrifet Öḳlīdes ü ᶜilm-i nücūm u ᶜilm-i ṭıbb maᶜrifet-i mūsīḳīye mevḳūfdur. Ve mevẓūᶜāt mūsīḳī cevāhir-i ruhānī olmaġla müstemiᶜāne teᶜṣīr ider. Ammā sāᵓir ṣınāᶜātuñ mevẓūᶜātı ecsām ṭabīᶜi olup nüfūs ile ᶜalāḳası olmamaġla teᵓṣīr itmez. Pes mūsīḳī eşref-i ṣınāᶜāt olmış olur. Ve rivāyet-i ṣaḥīḥada vāżᶜ-ı mūsīḳī ḥükemā-i ilāhīdür. Ḥattā Fiṣāgorṣ ziyāde riyāżet-keş ü muḥaḳḳiḳ ü mücāhid bir ḥakīm olup riyāżat ile bir rütbeye resīde oldıgı telāmiẕesine benüm ḥarekāt-ı eflākdan çendīn naġamāt ḫayālümde mütemekkin oldı diyüp ḳavāᶜid-i mūsīḳī vażᶜ eyledi. Baᶜde Eflāṭūn ve Arisṭo ve Baṭlamyūs mūsīḳīden kendi muḫteraᶜatların ḳāvaᶜid-i Fiṣaġorṣ'a ẓamm u ziyāde eyleyüp ṣanᶜat-ı mūsīḳī müştehir oldı. Ve ḥükemā-i mezbūrenüñ istiḫrāc-ı mūsīḳīden ġarażları lehv ü luᶜb olmayup murādları ᶜālem-i ḳudse istinās ervāḥ u teᵓlīf-i nüfūs idi. Ḥattā ālet-i mūsīḳīyi ṣavāmiᶜ ü maᶜbedlerine vażᶜ idüp ol maḥallere taḫṣīṣ eylemişlerdi. Ve Eflāṭūn (من سمع الغنا بكمال ادا به نغمات طربا) dimişdür. Ve ṣanᶜat-ı mūsīḳī ḥükemā-i Yūnān'dan Fürs'e anlardan daḫī ḥükema-i ᶜArab'a intiḳāl eylemişdür. Menḳūldur ki naġamāt-ı zebānuñ tekellüme ᶜadem-i ḳudretinden baḳiyye

avāz olup ṭabiᶜat-ı elḥān ile bīlā-taḳṭīᶜ tercīᶜ ṭarīḳīyle edā eyledigi ṣedā olmaġla istimāᶜyla nüfūs-ı insāniye münbesıṭ olur. Ve tercīᶜ-i āvāzı ḥulḳumda elḥān ile devr itdirmekle naġamāt ḥuṣūlına dirler. Ve Eflāṭūn'dan mervīdür ki her kimse ki maḥzūn ola ṭarab-engīz olan eṣvāt-ı ḥüsne istimāᶜ eylesün. Zīrā nefs ḥüzn ālūde olsa nūrı münḫamid ü munṭafī olup naġamāt-ı ṭarab-baḫşı istimāᶜ eyledikde

[280] münevver u şuᶜledār olur. Ve Ebū Süleymān Manṭıḳı'den bir şaḫṣuñ manẓar u ḳurbından ṭabīᶜat müteneffir ü mübġaż iken elḥān-ı laṭīfe vü naġamāt-ı lezīze icrāsına aġāz yāḫūd taḥrīk-ı evtār u ḍarb-ı neḳarāt def ile ve lüle-endāz olsa ol ān ṭabīᶜat-ı şaḫṣ-ı karīhü'l-manẓaruñ taḳarrübine meyl ü münādemet ve müḳāranetine ṭālib olur. Ṭabīᶜatuñ mūsīḳīye iḥtiyācı ne vechledür ki ḥattā müteneffir oldıġı şaḫṣa bu rütbe meyelān ide diyü suᵓāl olındıḳda Ebū Süleymān mūsīḳīye meyl fi'l-ḥaḳīḳa nefsüñdür zīrā ṭabīᶜat nefesden bir merteye dūndur. Ḳaçan nefs naġamāt-ı laṭīfe vü neḳarāt-ı ẓarīfe istimāᶜ eylese müteleẕẕiẕ olup ṭabīᶜat daḫī ḳabūl-ı ṣāliḥa vü müstaᶜide vü nefse münḳāde oldıḳda nefs kendüde mevcūd olan mūsīḳīyi ṭabīᶜata iᶜṭā idüp ṭabīᶜatuñ kesb ü teleẕẕüẕi nefs vāsıṭasıyla olup mūsīḳī ṭabᶜ-ı müstaᶜide şeref virdigi eclden vāsıṭa ile meyl ü taḫṣīline raġbet ider diyü cevāb virdi. Ve fıḳra-ı mezbūrede evtār u inḳārdan murād ṭanbūr u şeştār u kemān vesāᵓir ālet-i muṭribedür. Mervīdür ki ibtidā ālet-i muṭrib Melik bin Müte Şelḫ içün pederi Serini gibi īcād olınup berbaṭ yaᶜnī ḳobūz yāḫūd ᶜūd tesmiye olındı. Lākin bu rivāyet żaᶜīfe olup rivāyet-i ṣaḥīḥada mevcūd ālet-i muṭrib Baṭlamyūs'dur. Baᶜżılar bu rivāyeti inkār idüp ḥükemā-i Fürs'den birinüñ iḫtirāᶜdur, didi. Ve bir berbeṭ bābu'n-necāt ile tefsīr olınup maᶜnāsı bāb-ı cennet ṣarīrinden aḫẕ olınmışdur dimek olur. Ve berbaṭ çār evtār üzerine vażᶜ olınup her biri ṭabāyīᶜ-i

insāniyeden birine muḳābil ü meḥaẕidür ki tār u zīr raḳīḳ olup sevdā muḳābili ve tār-ı dūm dem muḳābili ve tar-ı samam balġam muḳābili ve tar-ı cehāram ki evtār-ı erbaᶜnuñ ġalīẓī olup bem tesmiye olınmışdur, ṣafrā muḳābilidür. Ve her çend ki cehār etvāruñ ṣadāları muᶜtedil ü seyr āhenk ola. Nefs-i insānī ile mücāneset peydā idüp ṭabīᶜat māʾil ü ṭarab-nāk olup nefs-i ṭabīᶜat ile yeklaḫt olur ve daḫī Levbā ibni Lemek defi iḫtirāᶜ eyleyüp mizmārı ᶜArab īcād u ṣīḥ ki farisīsi zencdür

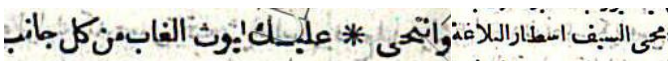
[281] zenc daḫī iki ḳısım olup biri beyne'n-nas zeyl dimekle maᶜrūfdur. ᶜArab iḫtirāᶜ eylemişdür. Bir ḳısmı daḫī üç telli bir sāzdur ki ᶜAcem peydā eyledi ve tārları olan sāzlara pīrde taᶜbīr olınan bendler vażᶜ olınup her yirde bir maḳām icrā eylediler. İbtidā ᶜArab'da ᶜūd ile elḥān-ı Farsī icrā iden Nażır bin Ḥariṯ bin Geled'dür ki Ḥire'ye rāhī ve Kisrā'ya taḳarrüb u ḍarb-ı ᶜūdı elḥān-ı ᶜAcem üzere teᶜallüm baᶜde Mekke-i Mükerreme'ye gelüp ehāli-i Mekke'ye taᶜlīm eyledi. Baᶜdeİslām'da ibtidā elḥān-ı ᶜAcem ile taġannī iden Saᶜd bin Mesiḥ olmaḳ üzere rivāyet olınmışdur. Rivāyet-i uḫrāda Şāmet ile maᶜrūf olan Ṭuveys'dür. İbn-i Müseḫḥac'uñ elḥān-ı Farsī taᶜlimine bāᶜiṯ budur ki ᶜAbdu'llāh bin Zübeyr ḥażretleri bināʾen Kaᶜbe'ye dehen ü żaᶜf gelmekle tecdīd ü terfīᶜ eyledigi vaḳitde ᶜamelenüñ baᶜżı ehl-i Fars'dan olup elḥān-ı ᶜAcemle naġme-i perdāz oldıḳlarında İbni Müseḫḥac ᶜArabī naġme ile icrā-yı mūsīḳī iderdi. BaᶜdeŞām'a rāhī vü elḥān-ı Rūmī teᶜallüm baᶜde Fars'a rāhī ve elḥān-ı ᶜAcemi ve ḍarb-ı ᶜūdı teᶜallüm idüp bu sebeb ile miyān-ı ᶜArab'da elḥān-ı ᶜAcem münteşir oldı. Menḳūldur ki ẓuhūr-ı mūsīḳī Baṭlamyūs'dan olup İsḥaḳ bin İbrāhīm Mūṣūlī'de ḫatm olmışdur. Mūmāileyh İsḥaḳ bin İbrāhīm bin Hāmān bin Behmen ki ibni Nedīm el-Mūṣulī dimekle maᶜrūfdur. Pederi ᶜAcem-i Mūṣul'da ṭavaṭṭun itmekle Mūṣūl'ı dimekle müştehir olup faḳīh ve şāᶜir

ü aḫbār-ı şuᶜarāya vāḳıf ve ᶜilm-i kelām ve ḥadīṯ-i şerīfde māhir olup ᶜilm-i ḥadīṯi Süfyān bin ᶜAyine ve Mālik bin Enes'den aḫẕ u ᶜilm-i edebi Aṣmaīᶜden ve Ebū ᶜUbeyde'den teᶜallüm idüp ᶜilm-i mūsīḳīde ferīd ü ḫoş-ṣoḥbet bir ādem idi. Ḥattā eger İsḥaḳ'uñ elḥāna tevaġġul u iştihārı olmasa zamānında ᶜiffet ü ṣadāḳat u diyānet ü ḥamiyyet ü emānet ü fuḳāhetde bī-naẓīr olup ḳażāya evlā vü eḥaḳḳ idi diyü cemīᶜ-i dehāt ittifāḳ eylemişler. Ve mevtinden iki sene maḳdem ᶜumiyy ṭārı olup seksen beş yaşında iki yüz otuz beş senesi vefāt eylemişdür. (وان عبدالحميد بن يحيى بارى اقلامك) biri yumaḳ u tırāş itmek maᶜnāsına olup meᵓal-i maᶜnā-yı fıḳra ve ᶜAbdulḥamīd

[282] bin Yaḥyā senüñ ḳalemleriñi tırāş iderdi ẓanneyledüm dimek olup mümāileyh ᶜAbdulḥamīd bin Yaḥyā bin Saᶜdü'l-ᶜĀmirī'dür ki fenn-i kitābetde yegāne vü efṣaḥ-ı kitāb u belīġ ü edīb idi. Ve kitābet ᶜAbdulḥamīd'den ẓuhūr ve ibnü'l-ᶜAmīd'de ḫatm olup ibtidā-yı zamāndan kendi vaḳtine gelince naẓīri müşāhede olınmamışdı. Ve evāᵓil ḥālinde Kūfe'de muᶜallim-i ṣıbyān olup maᶜrifeti vāsıṭasıyla Mervān Caᶜdi'ye ḫalīfe olmazdan maḳdem intisāb vesāᵓirinden münḳaṭiᶜ Mervān'a münḥaṣır ve nedīm ü muṣāḥib olup Mervān'a ḫilāfet teveccüh eyledikde Mervān ve etbāᶜ secde-i şükr eyleyüp ᶜAbdü'l-ḥamīd secde eylemedikde Mervān sebebinde suᵓāl ᶜAbdulḥamid daḫī nice secde ideyüm ki bir vaḳitde senüñle hem-ṣohbet olup mülāṭafe olınurdı. Şimdi sen üç aᶜlāya pervāz ve mertebe-i refīᶜ ile ser-ifrāz olduñ. Ben ise ke'l-evvel pes pāye vü dūn-ı rütbe ḳaldum didikde Mervān yā Abdu'l-ḥamīd daḫī benümle pervāz ve derece-i ᶜulyāya vāṣıl olursın, didi. ᶜAbdulḥamīd daḫī öyle ise secde-i şükr lāzım oldı diyüp secde eyledi. Mūmāileyh Mervān'a Caᶜdī didiklerine sebeb budur ki Caᶜd bin Dirhem mūmāileyhüñ muᶜallim ü üstādı olup her emirde Caᶜd ittibāᶜ eylediginden Mervān Caᶜdī tesmiye

olınmışdur. Ve mezbūre Mervān-ı ḥimār daḫī dirler. Zīrā muḥārebede şebāt u metāneti var idi. Ve mūmaileyh āḫir-i ḫulefā-i Benī Ümiyye'dür. Ve Mervān müddet-i ḫilāfetde ᶜAbdulḥamīd'i ḫidmet-i kitābetde istiḫdām u ikrām tam eyledi. Ve ibtidā-i mekātībe dī bāce vü taḫmīdi ᶜAbdu'l-ḥamīd iḫtirāᶜ eyleyüp iḳtiżā-yı ḥāl üzere mekātībi kāh īcāz ve kāh ıṭnāb-ı müfriṭ ile iṭnāb u taṭvīl iderdi. İcāz eyledigi ez-cümle ᶜummāldan biri Mervān'a bir ᶜabd-i zengī ihdā ve Mervān istiḳlāl u istiḥḳār ve ᶜAbdü'l-ḥamīd'e müfīd ü mūcez bir mektūb taḥrīrine emr eyledikde ᶜAbdulḥamīd lisān-ı Mervān'dan zengī ṭarafımuza vāṣıl oldı. Eger siyāhdan şerr u mekrūh bir levne ve vāḥidden aḳal bir ᶜadede żafer-yāb olmaḳ mümkin olaydı, anı ihdā iderdüñ dimek mażmūnında bir taḥrīr eyledi. Ve Ebū Müslim Ḫorāsānī ẓuhūr ve ḫalḳı

[283] beyᶜat-ı benī ᶜAbbās'a daᶜvet ve ᶜAbbāsīye'ye imdād ve Ümeyye'yi ifnā eylemek ḳaṣdıyla üzerlerine hücūm eyledikde ᶜAbdü'l-ḥamīd yā Mervān Ebū Müslim'e ṭarafuñdan bir mafṣal-nāme taḥrīr ideyim ki eger ḳırāᵓat iderse ṭarafdārımuz olup ᶜAbbāsīye'den rücūᶜ ider. Ve leşkeri miyānına iḫtilāf vaḳīᶜ ve tedbīri bāṭıl olup devletüñ pāyidār olmasına tekeffül iderüm. Ve'l-ᶜiyāẕu bi'llāh iltifāt u ḳırāᵓat eylemezse bizüm içün mevt ü helākdan ġayrīye iḥtimāl yoḳdur. Zīrā Ebu Müslim ṣāḥib-i ḫurūcdur. Her ne ṭarafa teveccüh iderse naṣr taḳrīn olur diyüp ṭavilü'ẕ-ẕeyl bir mektūb taḥrīr eyledi ki kibr ḥacminden bir şetre taḫmīl ü irsāl olındı. Vaḳtāki nāme Ebū Müslim'e vāṣıl oldı. Ḳaṭᶜan iltifāt u naẓar itmeyüp ateş āmāde vü iḥrāḳ itdirüp mütekebbirāne vü ġālibāne muᶜāmele ile bu beyti taḥrīr ü irsāl eyledi.

yaᶜnī seyf-i belaġāt saṭırlarını maḥv u ifnā eyleyüp her ṭarafdan senüñ üzeriñe mīşe vü ġāb şīrleri meyl ü hücūm eyledi

dimek olur. Fi'l-ḥaḳīḳa Ebū Müslim ᶜAbbās'a ile Mervān üzerine hücūm u defaᶜāt ile Mervān münhezim olup kemāl-i iẕṭırābından yā ᶜAbdü'l-ḥamīd senüñ edeb ü maᶜrifetüñ sebebiyle ḫalḳ saña muḥtācdur. Bināᵓen-ᶜaleyh nāfiẕü'l-kelimsin ü marifetüñ ḫalḳı iᶜcāb itmekle saña ḥüsn-i ẓann u iᶜtimād eylemişlerdür. İmdi düşmāndañ emān-ḫᵛāh olup ᶜözr ü ẓulmi bāña isnād ve benden şikāyet eyleyüp Ebū Müslim'i muṣālaḥaya irżā eylemege saᶜy ile meᵓmūldur ki ḥayātumda bāña nāfīᶜ ve vefātumdan ṣoñra evlād u ᶜıyālime müfīd ola didikde ᶜAbdü'l-ḥamīd bu beyti inşād eyledi. اسر وفاء ثم اظهر بعدده * عذر لی بعذر یوسع الناس ظاهره

Meᵓāli: Farż ideyümki saña ṣadāḳat u vefāmı ketm ü iḫfā vü ġadrı iẓhār itmiş, benimçün ḫalḳa kim işaᶜāt-ı ᶜözr ider ki ḫalḳ ẓāhirine firīfte olup iᶜtimād eyleye. Yā emīrü'l-müᵓminīn bāña emr eyledigüñ ḫuṣūṣ ẓuḥūr idecek iki emrüñ saña ḫayrlusı ve bāña aḳbeḥidür. Hemān çaresi Bārī Teᶜālā düşmānımuzı üzerimüzden defᶜ idince ṣabr iderüz yāḫūd senüñ

[284] yoluña cān baş fedā idüp maᶜan helāk olınca düşmenle muḳātele iderüz diyüp muḳāteleye āġāz u ᶜāḳıbet Ebū Müslim Mervān'ı ḳatl ve devleti ẓabṭ eyleyüp ᶜAbdü'l-ḥamīd yār-i ḳadīmi vü muḥibb-i ṣādıḳı olan ibnü'l-Muḳafᶜan Cezīre'de ḫānesine firār iḫtifā eyleyüp baᶜżı ġammāz ḫaberdār ve ġamz ve Ebū Müslim ṭarafından ādemleri taᶜyīn ü ᶜale'l-ġafle ḫāne-i ibni Muḳafaᶜ hücūm ve ikisini maᶜan aḫẕ ve ᶜAbdü'l-ḥamīd ḳanġıñuzdur diyü suᵓāl eylediklerinde ibnü'l-Muḳafaᶜ ᶜAbdü'l-ḥamīd'i taḫlīṣ içün nefsini fedā idüp ᶜAbdü'l-ḥamīd benüm, didi. ᶜAbdü'l-ḥamīd daḫī ibnü'l-Muḳafaᶜ benüm ḫalāṣum içün nefsini fedā eyledi, ᶜAbdü'l-ḥamīd benüm didikde ᶜasesler müteḥayyir ve ikisini daḫī iḥżār ᶜAbdü'l-ḥamīd'i bilür ādemlere irāᵓet idüp ᶜAbdü'l-ḥamīd müteᶜayyin oldıḳda ibnü'l-Muḳafaᶜ āzād ve ᶜAbdü'l-ḥamīd Ebū Müslim'üñ ᶜAbbāsiye'den

naṣigasdesi seni olan seffāḥ ḥużurına iḥżār ol daḫī ᶜAbbās'a teslīm ü ḳatl eyle diyü ar eyledikde serine ḳızmış. Ṭaslar vaż ᶜ iderek ḳatl eylediler. Ve tārīḫ-i vefātı yüz otuz iki senesidür. Mūmāileyh Ebu Müslim'üñ ismi ᶜAbdu'r-raḥmān yāḥūd İbrāhīm olup ᶜalā-rivāyet bizer Cemher neslinden ve ᶜalā-rivāyet İsfendiyār neslinden bir nev-civāndur ki *İnna'llāhe Teᶜālā yebᶜaṣü li-hāzihi-l ümmeti ᶜalā raʾsi külli miʾeti senetin men-yüceddidü lehā emran dīnehā* [35] ḥadīṣ-i şerifine maẓhar olup hicretüñ yüzinci senesi İṣfahān nāḥiyesinde bir ḳaryede tevellüd baᶜde Baṣra'da neşv ü nemā ve on ṭoḳuz yaşında iken bir ḫuṣūṣ içün aḫẕ ve Kūfe zindānına ḥabs ve yigirmi yaşında ıṭlāḳ olınup İbrāhīm ᶜAbbās'ı meclisine dāḫil ve aḫir-kār ḫalḳı beyᶜat-ı ᶜAbbāsiyāne daᶜvet itmişdür. Ve mezbūr ibnü'l-Muḳafaᶜñ ismi ᶜAbdu'llāh u künyesi Ebū Maḥmud ve faṣīḥ ü belīġ ü kātib-i meşhūr ve resāʾil-i bedīᶜa ṣāḥibi olup ehl-i Fürs'den ve Mecūsi baᶜde şeref-i İslām ile müşerref olup müsannefāt-ı keṣīre vü teʾlīfāt-ı vefīre ṣāḥibidür. Ez-cümle Dürretü'l-Yetimiyye ve Kelīle ve Dimne mūmāileyhüñ müʾellifātından olup rivāyet-i uḫrāda Kelī le ve Dimne'yi zebān-ı Farsī'den lisān-ı ᶜArabī'ye naḳl eylemişdür. Ve yüz ḳırḳ iki senesi Baṣra ve ellisi Süfyān ḳatl eylemişdür. Ve sebeb-i ḳatl bir gün Süfyān yā ibne'l-Muḳafaᶜ ḳaṭᶜan sükūtuma nām olmadum

[285] didikde ibnü'l-Muḳafaᶜ taᶜbīr-i muvaffaḳ olmayup sükūt seni ḫaṭāya vaḳīᶜ olmadan ḥıfẓ u ḥirāset ider. Ve saña ḥasin-i īrāṣ ider. Nice nādim olursuñ, didi. Murādı المكثار كحاطب الليل emmekṣīr elbetde ḫaṭā ider dimek idi. Lākin Süfyān ḥumḳ u cehline taᶜrīż fehm idüp ḳatl eyledi. Rivāyet-i uḫrāda sebeb-i ḳatli bir mektūb taḥrīridür. Ve

[35] Şüphesiz ki, Allah her yüzyılın başında bu ümmete dini umurunu yenileyecek bir müceddid gönderecektir.

Seffaḥ'uñ birāderi Ebū Manṣūr Mervānyān'uñ bizlere ġalebe ve tefavvuḳı üç kimse iledür ki biri kātibi ᶜAbdü'l-ḥamīd ve biri Ḥaccac bin Yūsuf ve biri müᵓeẕẕin Baᶜlbeki'dür, dirdi. Ve bir gün ᶜAbdü'l-ḥamīd'e senüñ belaġāt u feṣāḥatde kemālüñe bāᶜiṣ ne oldı diyü suᵓāl olındıḳda aṣlaᶜñ yaᶜnī ᶜAlī kerema'llāhu veche ḥażretlerinüñ kelām u belāġat-I iştimāllerine tevaġġul u ḥıfẓ eyledigümdür diyü cevāb-dāde oldı. Ve ᶜAbdü'l-ḥamīd birāderiñe mi ziyāde muḥabbet idersüñ ṣiddīḳiñe mi, didiler. ᶜAbdü'l-ḥamīd daḫī ṣadīḳ u dost olursa birāderime muḥabbet iderüm, didi. ᶜAbdü'l-ḥamīd ḥalḳa nuṣḥ eṣnāsında ey ḳavm kitāba iḥtirām idüñ. Zīrā Bārī Teᶜālā rızḳıñuzı ebediᵓ kitābda icrā eylemişdür. Ve ḳalem bir şeceredür ki elfāẓ şemere vü baridür, dirdi. Ve İbrāhīm Cebele'nüñ ḫaṭṭa-i reddi vü kerīh olup ᶜAbdü'l-ḥamīd yā İbrahīm ḳalemiñi der-i ezvāᵓili tırāş ve cānib-i yemini ziyāde olur vechle muḥarrif ḳaṭᶜ eyle diyü taᶜlīm ve fi'l-ḥaḳīḳa İbrāhīm'üñ ḫaṭṭı ḥüsn ü maḳbūl oldı. Ve fıḳra-ı muḳaddimede ibni Zeydūn'uñ veᶜAbdü'l-ḥamīd Bārī Aḳlam'uñ ile bu ḳıṣṣaya işāret ider. Ve bir vaḳitde Hişām'uñ serāyāsından maḳūle bir cāriyesi vefāt idüp ᶜAbdü'l-ḥamīd Mervān lisānından bir taᶜziyenāme taḥrīr eylemişdür ki mefḥūmı Bārī Teᶜālā emīrü'l-müᵓminīne bir ḳarīne vü enīsenüñ ecel-i mismāsı olan müddet-i tamāmına dek vuṣlatıyla mütemenniᶜ u ẕevḳ-yāb eylemişdi. Çünki min ṭarafi'llāh ol enīse-i mevhūbe-i ᶜāriyyetüñ müddeti tamām oldı. Muḳteżā-yı ᶜariyyet üzere istirdād u ḳabż olınup muḳābelesinde Bārī Teᶜālā emīrü'l-müᵓminīne müvāṣaleti şükrini ıtyān u müfāraḳatında ṣabr eylemeñüz sebebiyle ḳarīben andan enfes ü aᶜlāsını iḥsān u şükr ü ṣabr ile ecr-i cezīl iᶜṭā ider. Ve'l-ḥamdü'lillāhi

Rabbü'l-ᶜalemīn *innā li'llāhi ve innā ileyhi raciᶜun*[36](Bakara/2/156) diyüp ḫatm eyledi. Ve aḥbāsından birine mevṣıl-ı

[286] mektūbı tavsiye idüp mevṣıl-ı mektūbuñ merāmına müsāᶜade bizüm üzerimüze ne rütbe lāzım ise size daḫī lāzımlıdur. Biz isᶜāf-ı merāmına mürāᶜat eyledük ki bizden mürācaᶜatı cenābuñuza īṣāl eyledigi mektūb idi ki sizden recāya bizi ehl-i iᶜtiḳādıyla ṭaleb eylemişdür. İmdi siz daḫī iᶜtiḳādını taṣdīḳ ve merāmı ḥuṣūl-pezīr olmasına himmet buyurılursa kerem itmiş olursız diyü taḥrīr eyledi. Ve Āsūdī irsāl eyledi ki mektūbda Benū ᶜAbbās'uñ ẓuhūr u hücūmlarından kināye idüp yā Āsūd bir miḳdār ṣabr ile ḥattā seyl-i zemīne mülāṣıḳ u muẓmehıl olup ᶜalāmet-i ẓulmeti Bārī Teᶜālā maḥv u ifnā eyleye diyü taḥrīr eyledi. Ve ᶜAbbāsiyān ile Mervān muḥārebede ᶜāciz ü münhezim oldıḳda ᶜAbdü'l-ḥamīd ehl ü ᶜıyālına bir mektūb irsāl eyledi ki meᵓāli budur. Baᶜde edā'il-ḥamd maᶜlūmuñuz olsun ki Bārī Teᶜālā dünyāyı ġam u şādiye müştemil ḫalḳ idüp her kimse ki āsūde vü emīn ola, dünyādan şākir olup sitāyiş ider. Ve şol kimseye ġam u elem müstevlī ola. Dünyāyı meẕemmet ü aḥvālinden şikāyet belki kemāl-i ġażabından kendüye mużırr iken niẓām ve ᶜalemüñ perīşān olması temennī ider. Muḳaddemā dünyā bize bir miḳdār teveccüh ü iḳbāl idüp leẕāᵓīẕ ile müteleẕẕiẕ ü nefāyisinden ẕevḳ-yāb eylemişdi. Lākin şimdi esb-i ser-keş ü cemuḥ gibi örüñüp licām-ı zimāmı elden gidüp diledigi ṭarafa şitāb ve bizi zemīne endāḫte idüp ᶜazb-ı rev-şīrīni melḥ ü telḥ ü mülāyim ü laṭīf ḫaşīn ü serde mütebeddil ü munḳalib olup bizi dār u diyārdan devr ü aḳrabā vü aṣdiḳādan mehcūr idüp ḫānelerimüz ṣāḥiblerinden ḫālī vü derūnları vuḥūş-ı ṭuyūr ile mālī olup bu firḳat-nāmeyi taḥrīr iderüm. Ḥālbūki felek bizi sizden yine biᶜad u cüdā itmekde teraḳḳī üzere

[36] Şüphesiz biz Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na döneceğiz.

idi. Eger bu beliyye vü muṣībet mütemādī olursa sizüñ ve bizüm āḫer vaḳtimüz olup muvāṣalat-ı rūz-ı rustāḫīze ḳalur. Ve eger min-ṭarafi'llāh vüsʿumuzdan ḫāric ẓafer ile muẓaffer olursaḳ esir ü faḳr-ı ẕelli ile ẕelīl ü ḥaḳīr oldığımuz ḥālde vaṭanımıza ricʿat ve sizlerle muvāṣalat müyesser olur. Ve murād eyledigi ẕelīli ʿazīz ü ʿazīzi ẕelīl iden Bārī Teʿālā'dan recāmuz oldur ki sizlerle

[287] bizi yine dārāmende ʿarż u dīn ve bedenlerimüz sālim oldığı ḥālde cemʿ idüp ke'l-evvel ülfet ü ṣoḥbet ideyüz. وماذلك على الله بعزيز فانه رب العالمين وارحم الراحمين diyüp itmām eyledi. Ve ḫulefā-i ʿAbbāsī'ye hicretden yüz yiğirmi ṭoḳuz senesinde ẓuhūr ve altı yüz ḳırḳ senesinde Hülāgū ẓuhūrıyla munḳarıż olup müddet-i ḫilāfetleri beş yüz on üç senedür. Ve sebeb-i ẓuhūrları Ebū Müslim Ḫorāsānī olup henüz Mervānyān munḳarıż olmazdan maḳdem Muḥammed bin ʿAlī bin ʿAbdu'llāh bin ʿAbbās ḫalīfe vü baʿd vefātihi oğlı İbrāhīm ḫalīfe olup Mervān ḫammār İbrāhīm'i ḥabs eyledikde İbrāhīm kendüye tābiʿ olan ḳavme birāderi Seffāḥ'dan beyʿat u etbāʿlarına vaṣiyyet ve kendi Horāsān'da vefāt eyledikde ḫalḳ ʿAbdu'llāh bin Muḥammed Ebū'l-ʿAbbās seffāḥa ittibāʿ idüp Seffāḥ birāderi Manṣūr ile Ebū Müslim iʿānetiyle Mervānyānī müżmeḥıl ü ḫilāfetde müstaḳil olup ibtidā devlet-i ʿAbbāsī'ye Seffāḥ'dan maʿdūd u ʿaded-i ḫulefā otuz yidi olup Seffāḥ ḳatl-i Mervān'dan ṣoñra yüz otuz iki senesi rabiʿü'l-evvelīnüñ on dördinci güni ḫalīfe olup dört sene sekiz ay ḫilāfetden ṣoñra yüz otuz altı senesi muḥarreminde vefāt eyledi. Baʿde birāderi Caʿfer Manṣūr'dan seffaḥuñ vefātı güni beyʿat olınup yigirmi iki sene ḫilāfetden ṣoñra altmış üç yaşında yüz elli sekiz senesi ẕi'l-ḥiccesinde Mekke-i Mükerreme'ye ḳarīb bir maḥalde muḥarremn vefāt eyledi. Ve mümāileyh bāni-i Baġdād olup arż-ı Belḳa'da Ḫamīme-nām mevżiʿde ṭoḳsan beş senesi tevellüd

eylemişdür. Baᶜde Muḥammed Mehdī ibni Manṣūr'dan beyᶜat olınup on sene bir ay bir gün ḫilāfetden ṣoñra yüz altmış ṭoḳuz muḥarreminde ḳırḳ iki buçuḳ yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Mūsā İlhādi bin Mehdī bir sene bir buçuḳ ay ḫalīfe olup yigirmi dört yaşında yüz yetmiş senesi rabīᶜü'l-evvelde vefāt idüp yerine birāderi Harūn er-Reşīd yigirmi üç sene on ṭoḳuz gün ḫalīfe olup ḳırḳ beş yaşında yüz ṭoḳsan üç sene cemāẕiye'l-āḫiresinde vefāt eyledi. Ve mūmāileyh belde-i Rey'de tevellüd eylemişdür. Baᶜde Muḥammed Emīn bin

[288] Hārun er-Reşīd dört sene yidi ay ḫalīfe olup ḫalᶜ baᶜde yüz ṭoḳsan sekiz senesi muḥarreminde yigirmi ṭoḳuz yaşında ḳatl olındı. Ve tevellüdi Ṣāffe-i Baġdād'dadur. Baᶜde birāderi ᶜAbdu'llāh Meᵓmūn Emīn ḳatl olındığı gün ḫalīfe olup yigirmi sene beş ay ḫilāfetden ṣoñra ḳırḳ sekiz yaşında iki yüz on sekiz recebinde arż-ı Rūm'da vefāt eyledi. Baᶜde birāderi Muᶜtaṣım Muḥammed sekiz sene sekiz ay ḫalīfe olup ḳırḳ sekiz yaşında iki yüz yigirmi yidi senesi Rebiᶜü'l-evvelinde vefāt eyledi. Baᶜde Vāṯıḳ bin Muᶜtaṣım beş sene ṭoḳuz ay ḫalīfe olup otuz altı yaşında iki yüz otuz iki senesi ẕi'l-ḥiccesinde vefāt eyleyüp Caᶜfer Mütevekkil bin Muᶜtaṣım on dört sene ṭoḳuz ay ḫalīfe olup ferzendi Müntaṣır iki yüz ḳırḳ yidi senesi şevvālinde ḳırḳ bir yaşında iken ḳatl eyledi. Baᶜde mūmāileyh Muḥammed Muntaṣır pederini ḳatl eyledigi günden altı ay tamāmına dek ḫalīfe olup iki yüz ḳırḳ sekiz senesi rebīᶜü'l-āḫirinde yigirmi dört yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Müstaᶜīn Aḥmed bin Muḥammed Muᶜtaṣım üç sene ṭoḳuz ay ḫilāfetden ṣoñra iki yüz elli senesi muḥarreminde kendi ḫilāfetini terk idüp yine ol senede otuz bir yaşında ḳatl olındı. Baᶜde Muḥammed Muᶜteber bin Mütevekkil Müstaᶜ īn'üñ ḫalᶜi güni ḫalīfe olup üç sene yidi ay ḥulūlında iki yüz elli beş şaᶜbānında nefsini ḫalᶜ ve ol senede yigirmi üç yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Muḥammed Mühtedī bin Vāṯıḳ

on bir ay ḫalīfe olup iki yüz elli altı senesi recebinüñ on dördinci ṣelāṣen güni ḳatl olındı. Ve sene otuz ṭoḳuz sene olup ᶜādil ü dādger idi. Baᶜde Muᶜtemid ᶜAla'llāh Aḥmed bin Mütevekkil ᶜammū-zādesi Mühtedī vefāt eyledigi gün ḫalīfe olup yigirmi üç sene ḫilāfetden ṣoñra elli yaşında iki yüz yitmiş senesi vefāt eyledi. Ve mūmāileyh taṣarrufāttan ḥicr u menᶜ olınan ḫulefānuñ ibtidāsıdur. Baᶜde Aḥmed el-Muᶜteżīd bin el-Muvaffıḳ ᶜammi Muᶜtemid vefāt eyledigi gün ḫalīfe olup ṭoḳuz sene ṭoḳuz ay ḫilāfetden ṣoñra iki yüz seksen ṭoḳuz cemāżiye'l-āḫiresinde ḳırḳ altı yaşında vefāt

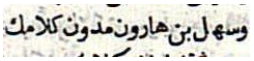
[289] eyledi. Ve ḫulefāʾ ᶜAbbāsī miyānında mütteḳī vü müstaḳīm idi. Baᶜde ᶜAlī Müktefī bin Muᶜteżid pederi vefāt eyledigi gün ḫalīfe olup iki sene altı ay ḫilāfetden ṣoñra iki yüz ṭoḳsan senesi żi'l-ḳaᶜdesinde otuz bir yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Muḳtedir Caᶜfer bin Müᶜteżid birāderinüñ vefātı güni ḫalīfe olup yigirmi dört sene on bir buçuḳ ay ḫilāfetden ṣoñra üç yüz yigirmi senesi şevvālinde otuz sekiz yaşında ḳatl olındı. Ve mūmāileyh ḫulefādan beyᶜat olınan ṣıbyānuñ ibtidāsıdur. Baᶜde Ḳāhir Muḥammed bin Muᶜteżid birāderi ḳatl olındığı gün ḫalīfe olup bir sene altı ay ḫilāfetden ṣonra üç yüz yigirmi iki senesi cemāżiye'l-evvelisinde ḫalᶜ u çeşmānı mīl ile nā-binā olınup üç yüz otuz ṭoḳuz senesi elli iki yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Rāżī Muḥammed bin Muḳtedir'den ᶜammi Ḳāhir ḫalᶜ olındığı gün beyᶜat olınup altı sene on ay ḫilāfetden ṣoñra üç yüz yigirmi ṭoḳuz senesi Rebīᶜü'l-evvelinde otuz iki yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Muttaḳī İbrāhīm bin Muḳtedir'den ᶜammi Rāżī vefāt eyledigi gün beyᶜat olınup üç sene on ay ḫilāfetden ṣoñra üç yüz otuz üç senesi ṣaferinde ḫalᶜ u çeşmānı iᶜdām ve üç yüz elli yidi senesinde altmış yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Müstekfī ᶜAbdu'llāh bin Müktefī'den Müttaḳī ḫalᶜ olındığı gün beyᶜat olınup bir sene dört ay ḫilāfetden ṣoñra üç yüz otuz dört

cemaẕiye'l-āḫiresinde ḫalᶜ olınup üç yüz sekiz senesi ḳırḳ altı yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Fāḍıl Muṭīᶜ bin Muḳtedir Müstekfī'nüñ ḫalᶜ güni ḫalīfe olup yigirmi ṭoḳuz sene dört ay ḫilāfetden ṣoñra üç yüz altmış üç senesi ẕi'l-ḳaᶜdesinde altmış beş yaşında vefāt eyledi. Baᶜde ᶜAbdü'l-kerīm Ṭāīᶜ bin Muṭīᶜ pederinüñ ḫalᶜ güni ḫalīfe olup on yidi sene ṭoḳuz ay ḫilāfetden ṣoñra üç yüz seksen bir senesi nefsini ḫalᶜ üç yüz ṭoḳsan üç senesinde vefāt eyledi. Baᶜde Ḳādir billāh Aḥmed bin Emīr İsḥaḳ bin Muḳtedir'den üç yüz seksen bir senesi Ramażanında beyᶜat olınup ḳırḳ bir sene üç

[290] ay ḫilāfetden ṣoñra dört yüz yigirmi iki senesi ẕi'l-ḥiccesinde seksen altı yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Ḳāᵓim Bi-emri'llāh Abdu'llāh bin Ḳādir Bi'llāh'dan beyᶜat olınup ḳırḳ dört sene sekiz ay ḫilāfetden ṣoñra dört yüz altmış yidi şaᶜbanında yitmiş altı yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Muḳtedī Bi'llāh ᶜAbdu'llāh bin Muḥammed bin Ḳaᵓim ceddi vefāt eyledigi gün ḫalīfe olup on ṭoḳuz sene beş ay ḫilāfetden ṣoñra dört yüz seksen yidi muḥarreminde seksen üç yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Müstaẕhir Bi'llāh Aḥmed bin Müḳtedī pederi vefātı güni ḫalīfe olup yigirmi altı sene ḫilāfetden ṣoñra beş yüz on bir senesi ḳırḳ dört yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Müsterşid Fāḍıl bin Müstaẕhir'dan beyᶜat olınup on yidi sene ḫilāfetden ṣoñra beş yüz yigirmi ṭoḳuz senesi ḳırḳ üç yaşında ḳatl olındı. Baᶜde Rāşid Bi'llāh Manṣūr bin Müsterşid pederi ḳatl olındığı gün ḫalīfe olup bir sene ḫilāfetden ṣoñra ḫalᶜ olınup beş yüz otuz iki senesinde vefāt eyledi. Baᶜde Muḳtafī li-Emri'llāh Muḥammed bin Müstaẕhīr'den birāder-zādesi ḫalᶜ olındığı gün beyᶜat olınup yigirmi beş sene ḫilāfet idüp beş yüz elli beş senesi altmış altı yaşında vefāt eyledi. Baᶜde Müstencid Bi'llāh Yūsuf bin Muḳtafī pederi vefāt eyledigi gün ḫalife olup on bir sene ḫilāfetden ṣoñra beş yüz altmış altı senesi ḳırḳ sekiz yaşında vefāt eyledi. Baᶜde

Müstaẕī bi-Emri'llāh bin Müstencid pederi vefāt eyledigi gün ḫalīfe olup ṭoḳuz sene ḫilāfetden ṣoñra beş yüz yitmiş beş senesi ḳırḳ iki yaşında vefāt eyledi. Ve mümāileyh ṭarafından Ṣelāḥaddīn bin Eyyüb Mıṣır'ı ve Ḥicāz ve Şām'ı żabṭ idüp mümāileyh ismine ḫuṭbe ḳırā'at itdirmişdür. Ba'de Nāṣır Aḥmed bin Müstaẕī pederinüñ vefātı güni ḫalīfe olup ḳırḳ yidi sene ḫilāfetden ṣoñra altı yüz yigirmi iki senesi altmış ṭoḳuz yaşında vefāt eyledi. Ba'de Ẓāhir bin Nāṣır ḫalīfe olup on yidi sene ḫilāfetden ṣoñra altı yüz ḳırḳ iki senesi vefāt eyledi. Ba'de Müstanṣır

[291] ibni Ẓāhir on altı sene bir ay ḫalīfe oldıḳdan ṣoñra Muta'ṣım bin Müstanṣır ḫalīfe olup yidi sene ḫilāfetden ṣoñra altı yüz elli senesi Hülāgū ẓuhūr ve Muta'ṣım'ı ḳatl idüp devlet-i 'Abbāsi'ye münḳariż olmışdur. Ve Hülāgū'nuñ ẓuhūr u ḫurūcına sebeb budur ki Muta'ṣım Bi'llāh ḫilāfetde Ḫᵛāce Naṣīr Ṭūsī 'ilm-i hey'ette bir kitāb-ı celīlü'l-ḳadr te'līf ve Muta'ṣım'ıuñ üstādı olan ibni Ḥācib'e 'arż ve ibni Ḥācib cevāhir-i kelimātını rişte-i naẓara keşīde idüp bir te'līf-i kām-yāb oldıġına muṭṭali' oldıḳda eger bu kitāb şöhret-yāb olursa bizler derece-i i'tibārdan sāḳıt oluruz diyü ḫavf u ḥased itmekle kitāb-ı Dicle-i Baġdād'da remy ü ilḳā idüp ea'cebini ṭarnabe didi. Ve bu kitāb-ı ġayr müfīd olup ancaḳ ṭarnabile ẕevḳ-yāb oluruz dimek murād eyledi. Ve Naṣīr beldesini su'āl Naṣīr daḫī Ṭūsī oldıġın i'lām eyledikde ḳanı boynuzuñ diyü tekdīr eyledi. Zīrā Ṭūsīler meclisinde gāv-ı meẕkūr olsa münfe'il olurlar. Ba'de Naṣīr boynuzum şehirde ḳaldı varup iḫżār ideyüm diyüp infi'āl-i tāmm ile ric'at ve üsṭurlaba mürāca'at idüp ṭavāli'-i mülūki tefāḳḳud ve Māverā'ü'n-nehir'de Cengīz Ḫan neslinden Hülāgū-nām bir padişahuñ ṭāli'ni sa'īd ve ḳāvi istiḫrāc aña intisāb ve Hülāgū'yı taḥrīk ve Baġdad'a hücūm itdirüp ba'de'ẕ-ẓafer ibni Ḥacib'i dest gerden beste iḫżār eylediklerinde Naṣīr ibni Ḥācib'e selām-ḫᵛān olup

maᶜzūr ola. Boynuzı henüz getürebildüm diyüp ibni Ḥacib'i ḳatl itdirüp kitābını endāḫte eyledigi maḥalle ibni Ḥācib'üñ serini remy idüp eaᶜcebini ṭaranbe didi. ve Sehl bin Hārūn senüñ belāġat u feṣāḥati müştemil olan kelāmuñı cemᶜ ve teʾlīf eyledi ẓanneyledüm. Mümāileyh Sehl bin Hārūn bin Ebi ᶜAmr Rāhbūn ehl-i Nīşābūr'dan olup neşv ü nemāsı Baṣra'da olmaġla Baṣrī olmaḳ üzere şāḥr-i teşᶜār'dur. Ve meẕheb-i Şuᶜūbiyyeden olup Şuᶜūbiyye bir fırḳadur ki ᶜArab'a buġż u ᶜadāvet u taᶜaṣṣub üzere ve Fürs'e ṭarafdar olup ᶜArab'ı Fürs'e tercīḥ ü taḳdīm eylemezler. Ve mümāileyh belāġat u feṣāḥat u ḥikmetde zamānınuñ ferīdi vü ᶜaṣrınuñ yegāne

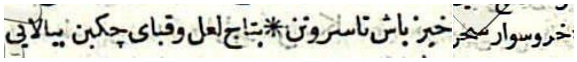
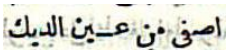
[292] vü vaḫidi olup kütüb-i müteḳaddimīne muᶜārıż nice kütüb-i nefīse teʾlīf ü tedvīn eyleyüp kemāl-i faẓlına bināʾen ehl-i İslām'uñ berzure mihr tesmiye olınmışdı. Ve berzure mihr bā ve zānuñ żamıyla berzure mihrden mürekkeb olup buzurc bozorguñ muᶜribi ūlū maᶜnāsına ve mihr muḥabbet maᶜnāsına olup aṣlında berzure mihr vaṣf-ı terkībi olmaġla ulūu muḥabbetli maᶜnāsınadur. Baᶜde ve şīrvān vüzerāsından birine ᶜilm-i ḫāṣṣ oldı ki mezbūr vezīr Bühtekān nāmında bir cü furūşuñ ferzendi olup ḥikmet ü zekāsına bināʾen pānzedeh sāle iken Nūşīrevān üstūzār eylemişdi. Ve mezbūruñ kelimāt-ı ḥikmet-amīzi bisyār u meşhūr olup ez-cümle ṣemeratü'l-ḳanaᶜatü'r-raḥtü'l-vāẓᶜ elmuḥabbete mümaileyhüñ kelāmındandur. Ve müddet-i vüzarātı Pervīz'üñ zamānına dek mütemādī olup Pervīz taḫt-nişīn oldıḳda Mecūsiyyeti terk ü tenaṣṣur ittigi içün Pervīz ḳatl eyledi. Ve mümaileyh Sehl'üñ müṣannefātından biri kitāb-ı Kelīle vü Dimne naẓīre Ṣaᶜle vü ᶜAfra nāmında bir teʾlīf celīldür ki ḥayretde fużalā vü el-an mütedāvil idi, ᶜulemādur. Ḥattā ḳāḍıʾ Fāḍıl kitāb-ı mezbūr medḥinde bir risāle teʾlīf ve e

şnā-yı vaṣfında her kimse Sehl bin Hārūn'uñ rütbe-i faẕlını bilmek murād ide, bu kitābı muṭālaᶜa eylesün ki saḥrā firībdür diyü şenā eylemişdür. Ve mūmāileyh Sehl naẓm u neş irde mümtāz u müsellem olup muḳaddemā Faḍıl bin Sehl'e müntesib ü mütemenni vü müteḫaṣṣiṣ idi. Baᶜde Meᵓmūn ḫalīfe meclisine dāḫil ve Meᵓmūn faẓīlet bāhiresine muṭṭalaᶜ ü belāġat u ᶜaḳl u fehmi Meᵓmūn'ı iᶜcāb itmekle ḥikmete yaᶜnī felsefe kütüb-ḫānesine katāb taᶜyīn eyledi. Ve Meᵓmūn'uñ kütüb-ıi mezbūreye mālik olmasına sebeb-i cezīre-i Ṣafliyye yāḫūd Ḳıbrıs keferesi ile muḥārebeyi mütārekeye tebdīl ve miyānlarında ṣulḥ müteᶜaḳḳid oldıḳda Meᵓmūn mālik oldığıñuz kütüb-i felsefeyi ṭarafumuza irsāl idüñ diyü teklīf ve kefere-i Ṣafliyye kitābı olmaġla ḳaṭᶜan kütüb-i felsefeye iltifāt itmeyüp Meᵓmūn kütüb-i mezbūreyi ṭaleb eyledikde mülūk-i Neṣār'i biṭane-i devlet ü ṣāḥib-i reᵓy olan kefereyi cemᶜ ü istişāre eyledikde cümlesi yek-reᵓy ü yek-zebān olup irsāli münāsib degildür ki

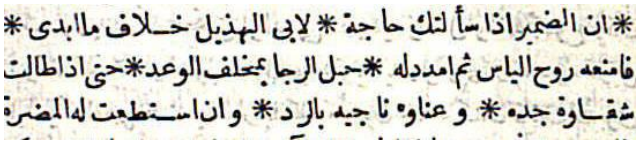
[293] rubᶜ-ı meskūnda naẓīri nā-yāb olan nüsḫaları mālik olmış iken iżāᶜat itmiş olursın, didiler. Faḳaṭ miyān-ı kefereden Maṭrān cümleye muḫālefet ü irsālinde istiᶜcāl ü müsāreᶜatı istiḥsān eyleyüp ᶜulūm-ı ᶜaḳliyye bir devlet ṣāḥib-i şerīᶜata dāḫil olmadı. İll şerīᶜatlarını ifsād ve ᶜulemāsı miyānına iḫtilāf u ḫuṣūmet ilḳā idüp tefriḳa vü ᶜadāvetlerine bāᶜiş olmışdur didikde melik-i Cezīre'ye Maṭran'uñ reᵓyi ḫoş gelüp mecmūᶜnı irsāl ve Meᵓmūn bir ıḳlīme mālik olmış ḳadar mesrūr u maḥẓūẓ olmışdı. Çünki Meᵓmūn ol ḫazīne-i kütübi Sehl'e teslīm eyledi. Sehl müṭālaᶜlarına nice zamān tevaġġul ve kütüb-i nefise teᵓlīf eyleyüp faẓl u kemālinüñ müzdād olmasına ve iştihārına bāᶜiş oldı. Ve Sehl ifrāṭ ile baḫīl olmaġla baḫli medḥ cūd u seḫāyı ẕemmi müştemil bir kitāb teᵓlīf ve Ḥasan bin Sehle ᶜaṭīyye ümidiyle ihdā eyleyüp ḥasen baᶜde'l-müṭālaᶜ yā

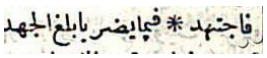
Sehl Bārī Teᶜālā'nuñ meẕemmet eyledigini midḥat ü taḳbīḥ eyledigini taḥsīn eylemişsin. Ve elfāẓınuñ feṣāḥat u salāḥı maᶜnānuñ ḳabāḥat u fesādını defᶜ ü izāle eylemez. Ve bizden ᶜaṭiyye ümidinde olursan saña ᶜaṭiyyemüz irsāl eyledigüñ kitāb ile ᶜamili olup buḫl eylememüz olsun diyü mektūb taḥrīr eyledi. Ve mūmāileyh Sehl ebḫal-i nās olmaġla buḫle dāᵓir ḥikāyāt-ı ᶜacībesi olup ez-cümle Cāḥıẓ naḳl ider ki bir gün bir faḳīr Sehl'e gelüp senden bir niyāzum vardur ᶜindiñde ḳaṭᶜan vaḳiᶜ u iᶜṭibārī olmayup bir emr-i ḫasīsdür. Müsāᶜadeñüz recā iderüm, didi. Baᶜde Sehl faḳīri istinṭāḳ faḳīr daḫī bir dirhem iḥsān buyuruñ diyü ᶜarż-ı merām eyledikde Sehl ey şaḫış ḳabāḥat nā-fehm bir dirhemi taḥḳīr idersen maᶜa hāzā dirhemüñ Bārī Teᶜālā'ya ᶜişyānı olmayup dāᵓimā anu'llāh'da iṭāᶜat üzere ḥareket ider. Ve bir dirhem on dirhemüñ ᶜöşridür. Ve on dirhem yüz dirhemüñ ve yüz dirhem biñ dirhemüñ ve biñ dirhem bir müslimüñ diyeti ᶜöşirdür. Maᶜlūmuñ oldımı ki taḥḳīr eyledigüñ bir dirhem yine müntehī vü mecmūᶜ ḫazāyin bir dirhem bir dirheme żamm olınmaġla müctemiᶜ olur didikde faḳīr meᵓyusen çıḳup gitdi.

[294] Ve eger bir miḳdār daḫī tevaḳḳuf itse idi dirhemüñ nice evṣāf-ı celīlesini taᶜdād itmege teşmīr sāḳ eylemişdi. Ve ᶜāl ᶜiyelü'l-Ḥuzāᶜ naḳl ider ki bir gün Sehl ile hem-soḥbet olup miyānımuzda maᶜārif ü ᶜulūma müteᶜalliḳ ebḥāṯ ṭūl u dırāz ve Sehl'e gürsengi ᶜārıż olup yā ġulām hattü'ṭaᶜām diyüp ġulām bir kāse şorba iḥẓār eyledigi içinde herem gelmiş bir ḫoros var idi. Baᶜde Sehl milᶜaḳayı der-dest ve ḫorosuñ aᶜżāsını tecessüs idüp serinden mā-ᶜadā aᶜżāsını bulup ḫorosuñ seri nice oldı diyü suᵓāl ġulām daḫī remy eyledüm, didi. Niçün remy eyledüñ? didi, gulām daḫī tenāvül eylemezsin ẓanneyledüm didikde Sehl ġażab ile niçün tenāvül eylemez ẓann idersin ki va'llāh ben ḫorosuñ pālerini daḫī remy idene ᶜadāvet iderüm ḳanda ḳaldı ki reᵓsi remy olına. Zīrā

reʾsi aʿżā-ı reʾsdendür ve reʾs ile tefāʾül olınur. Ve ḫavāss-ı ḫamse-i żāhire reʾsdedür. Ve ḫoros reʾsile āvāze ider. Ve serinde tāc-ı laʿlīn lābis olur ki ol tāc ile teberrük olınur. Ḥattā şāʿir dimişdür. Ve ṣafvet çeşmāniyle diyü ḍarb-ı meṡel iderler. Ve dimāġı vecʿ-i kelāya nafiʿdür. Ve reʾsüñ üstüḫvānı sāʾir aʿżāsında olan üstüḫvānından nerm ü laṭīfdür. Ve eger sen taʿẓīm ü tekbīr idüp ekl eylemezseñ bunda ekl ider bulınurdu diyü taʿrīż eyledi. Ve yā ġulām reʾs-i ḫoros nevk-i perinden ū sāḳlarından aʿlā vü ḫayrlu oldığı maʿlūmuñ degül midür? Elbetde ser ne ṭarafa ilḳā eylediñse peydā vü taḥṣīl eyle didikde ġulām remy eyledigüm maḥal maʿlūmum degüldür diyince Sehl yā ġulām u benüm maʿlūmumdur ki sen ḫorosuñ serini şikemüñe remy eyledüñ, didi. Cāḥıẓ'dan merwīdür ki bir vaḳitde Sehl'den Muʿtezile-i Baṣra'nuñ şeyḫi olan Ebū Hezīl Ahmed ʿAllāf faḳr u fāḳaya ibtilā kemāle resīde oldı kerem buyurup Ḥasan bin Sehl'e bir şefāʿat-nāme iḥsān eyle ki bu muẓāyeḳadan ḫalāṣuma iʿānet ide diyü niyāz Sehl daḫī bir mektūb taḥrīr ü ḫatm idüp Ebū Hezil'e virdi. Ol daḫī Ḥasan bin Sehl'e īṣāl

[295] ve Ḥasan mührini fekk u ḳırāʾat u derʿ-aḳab ḫande eyleyüp Ebu Hezīl sebeb-i ḫandeden suʾāl Ḥasan daḫī mektūbı irāʾet eyledigi mektūb bu ebyātdur.

 meʾāl-i maʿnayı ebyāt: Maʿlūmuñ olsun ki Ebu Hezīl ḥaḳḳında ẓāhiren senden recāda oldığum ḫuṣūṣda derūnum ḫilāfındadur. İmdi yeʾs-i rāḥatla mezbūrı menʿ u ḫilāf-ı vaʿd ile niyāz-ı rismānını iṭāle ile ve eger bundan ṣoñra ibrām u

ilḥāḥ şeḳāveti zaḥmeti ṭūl u dırāz olursa ḳatʿī redd ile cevāb vir. Ve eger Ebū Hezil'e ẓarara ḳādir olursañ icrā itmede saʿy u cehd eyle ki ṭarafuñdan mutażarrır ola dimek olup Ebū Hezīl mektūba vāḳıf u ḥayrān u nālan oldıḳda Ḥasan bin Sehl yā Ebā Hezīl ġam-nāk olma ki Sehl muḳteżā-yı ṭabiʿī olan ḫabāṣeti icrā eylemiş. Benüm muḳteẓā-yı sī retüm saña kerem itmekdür diyüp iḥsān-ı firāvān eyledi. Baʿde Ebū Hezīl Sehl bin Harūn'ı muʾāḫeze vü ʿitāb eyledikde Sehl ḫande-künān yā Ebā Hezīl ḳatı senüñ fehm ü dānişüñ gördüñ mi ki mektūbumda derūnum iẓhār eyledigimüñ ḫilāfıdur diyü taḥrīr eyledüm. Eger derūnum saña ḫayr olmasa inne'ż-żamīre ḫilāfün mā ebedī beytini taḥrīr eylemezdüm diyü muġālaṭa eyledigi Sehl'üñ belāġatından maʿdūddur. Ve Sehl'üñ taʿrīżat laṭīfeye müteʿalliḳa baʿżı ḥikāyātı olup ez-cümle bir gün ümerādan birile mükāleme eṣnāsında ol emīr Sehl'e kiẕb idersüñ didikde Sehl yā emīr rū-yı keẕẕāb saña muḳābil olmaz diyüp keẕẕāb sensüñ dimegi taʿrīẓ eyledi. Zīrā insanuñ vechi kendüye muḳābil degüldür. Mervīdür ki bir vaḳitde Sehl'den rū-gerdan u muʿarraż olup aḫer kātibe teveccüh ve Seḥl'üñ maḳāmına iḳāmet itdirüp bir miḳdār zamān mürūrında Sehl meclis-i Meʾmūne duḫūle ferce olup yā emīre'l-müʾminīñ sen hem baña ve hem ol kātibe ġadr u ẓulm eyledüñ, didi. Meʾmūn vechi nedür didikde Sehl daḫī zirā ol kātibüñ istiḥḳāḳ

[296] ve istīʿdādından ziyāde rütbesini terfīʿ ū aʿlā ve beni lāyıḳ u sezā oldıġum menziletden teeyyül ü teẕlīl eyledüñ. Ve ol kātibe olan ẓulmet baña olan ḥayfuñdan eşedd ü ezyedidür ki müstaḥaḳ oldıġı dereceye vāṣıl olmaġla mecmūʿ-ı erkān-ı devlet istikṣār idüp hezl ü suḫriyye iderler. Ve beni rütbe-i dūne tenẕīl eyledigiñe merḥamet eylediler didikde Meʾmūn ḫande-künan ḳateleke'llāh bizi ẓımnen hicv ü meẕemmet

eyledüñ diyüp yine maẕhar-ı ikrāmı eyledi. Rivāyet-i uḫrāda Meʾmūn'uñ Sehl'i ʿafvuna bāʿiṣ bir gün erkān-ı devlet meclis-i Meʾmūn'a ḥāżır ve bir ḫuṣūṣa müteʿallik Meʾmūn'dan bir kelām-ı müsteḥsen ṣādır olup Sehl īstāde ve ey ḳavm emire'l-müʾmīnüñ kelāmını istimāʿ u fehm idüp taʿaccüb ü taḥsīn eyleyiñüz ki vā'llah emīrü'l-müʾmīnüñ eḳṣer-i eyyāmdan bir günde başladıgı fiʿle ve nefsü'l-emire muṭābıḳ tekellümüne Benū Mervān müddet-i devletlerinde ol maḳūle ḳavl ü fiʿle muvaffaḳ olmamışlardur didikde Sehl'üñ bu taʿbīri Meʾmūn'ı iʿcāb itmekle cürmüni ʿafv u ke'l-evvel iltifāt u istiḫdām eyledi. Ve Sehl'üñ kelāmundandır ki henüz huṣūl-pezīr olmamış niʿmete tehniye ẓuhūr iden muṣibete taʿziyeden evlādur. Ve ʿiyāẕu bi'llāh bir kimse muṣibet-zede olup aḳraba vü ṭaʿalluḳātı ṣabr ile meṣab ü meʾcūr olmadan akrabā vü taʿalluḳāt muṣībet resīde olup ol kimse ṣabr ile meʾcūr olmaḳ evlādur. Ve kişi her kelāma taṣaddī itmezden maḳdem taḫmīd eylemek lāyıḳdur. Nitekim bir niʿmete müsteḥaḳ olmazdan maḳdem min-ṭarafi'llāh mütteneʿim oldı. Zīrā Bārī Teʿālā'nuñ ḳullarına kerem ü iḥsānı müstehaḳ oldıklarından ziyādedür. İmdi her şeʾye şürūʿdden maḳdem lāyıḳ olan Bārī Teʿālā'ya şükr ü sipāsdur, dirdi. Ve bir vaḳitde Sehl'üñ aṣdiḳāsından biri bir miḳdār zamān bī-mār ü baʿde şifa-yāb olup Sehl iẓḥār-ı surūri müteẓammın bir teẕkere taḥrīr eyledigi mālı inkisār u żaʿf mizacıñuz ve bir marażuñ ẓuḥūrı baʿde inkişāf u zevāli resīde-i sāmiaʾ maḫlaṣı olup ibtidā iştidādında beni izʿāc u ıżṭırābı zevāliyle ḥāṣıl olacaḳ surūrden meşgūl ve ol ṣūretinden ḥayret ü elem nihāyetinde ḥāṣıl olacaḳ ḫubūr u şādmānīyi mensi itdirecek mertebeye resīde olmış idi. Ve'l-ḥamdu'lillāh

[297] Teʿālā ibtidāsında ne rütbe ıżṭırab u taḥrīr īrāṣ eyledise şimdi ol rütbe neşāṭ-baḫş olmışdur diyüp kelāmın itmām eyledi. Ve Şeddādü'l-ḥārişi altūnı evṣāf-ı cemīle ile vaṣf

idüp Niẓām daḫī şişeyi ẕemm ü ḳadḥ eylemişdi. Sehl ikisine muḫālefet ve ebkineyi medḥ ve altūnı ẕemm idüp zücāc mücellā vü nuranīdür ve altūn elden ele intiḳāl ider bir metāᶜ-ı bī-vefādur. Ve şarāb billūrde sāᵓir maᶜādinden aḥsen ü müferreḥ müşāhede olınur. Ve şīşe şarab ile memlü vü serşār iken nedimiñi müşāhede eylemege mānīᶜ olmaz. Ve der-dest olmada şaḳil ü sengīn degüldür. Ve girān-bakī olmayup temlīki āsāndur. Ve altūnuñ ᶜArabī'de ismi ẕeheb olmaġla ẕehāb gitmek maᶜnāsına olup isminde şeᵓāmet vardur. Ve altūn ekşeriyā leᵓmm ü ḫasīs olanlara gidüp esḫiyāyı terk ider. Ve kendüyi ḥıfż u ḥarāset idenlere mekr ü āşūb peydā itmeden ḫālī degüldür. Ve İblīs ᶜaleyhi'l-ᶜlanemüñ insānı ṣayd eyledigi dāmlardan bir dāmdur. Ve lisān-ı ᶜArab'da altūnuñ bir ismi daḫī aḥmer olup (اهلك الرجال الاحمران) meşel olmışdur. Gerçi aḥmerandan murād laḥm u ḫamrdur. Lākin lafẓ-ı aḥmer altuna daḫī ıṭlāḳ olınur. Ve şīşe ḫas u levş ḳabūl eylemez ve rāyiḥa-ı kerīh müstaḳar olmaz. Ve her cend ki ab-ı ṣāfī ile şūyīde olına, cedīd ü ceyyīd olur. Ve maᶜdeniyātda ab-ı ṣāfiye şīşeden ziyāde müşābih bir şey yoḳdur. Ḥattā şīşenüñ bir ismi daḫī zebān-ı Farsī'de aḫşekdur. Ve bu ẕikr olınan evṣāf-ı ᶜacībe oldıġı gibi şīşeᵓ yapmaḳ daḫī emr-i ᶜacebidür. Ve zebān-ı Farsī'de altūna zer dirler ki lisān-ı ᶜArab'da zer atreke maᶜnāsına emrdür. Nitekim Mevlānā Cāmī'nüñ bu beytinden fehm olınur. زمعنی زر ترک آمد ... بعقلی کو پرد بو * زامثال امر زر ودهر ترک بوزرست yaᶜnī ḳanı bir maḳbul ki duba imtişāl emr-i zer ü dünyāyı terk itmede vaḳtüñ Ebū Zerī'dür. Ve meẕemmet-i altūnda Mevlānā mezbūr bu beyti inşā eylemişdür.

lafẓ-ı İbrahim'üñ tācı yaᶜnī ibtidāsı ibrā lafẓı ve Āzer'üñ mālını yaᶜnī āḫeri zer lafẓıdur diyüp ḫatm-i kelām eyledi. Ve Sehl'üñ güftār-ı pend-āmīzendendür ki taḥṣīl

[298] ᶜulūm u maᶜārife kuşīş idüñ. Zīrā zamānı sizlerle meẕemmet itmeleri sizlerle zamānı meẕemmet itmelerinden ḫayrludur. Yaᶜnī bu zamānda erbāb-ı maᶜārif ü ᶜulemāya raġbet ḳalmadı dimeleri zamānımuzda ehl-i maᶜārif u ᶜulemā ḳalmadı dimeden ḫayrludur. Ve üç nevᶜ kimse mecānīnden maᶜdūddur ki biri ġażabnāk olan ve biri ġayret-keş ḳısġāç olan ve biri ser-mest olan dirdi. Ve Sehl'üñ Şaᶜleვü ᶜUfre nāmında olan teᵓlīfinde ey ḳavim ḥuḳūḳdan üzeriñüze edāsı vācib olan ḥaḳḳı ḫalḳa beẕl ü iḥsān idecegiñüz ᶜaṭiyyeye taḳdīm idüñ. Meẕela medyūn olan kimse ḫalḳa cūd u kerem itmeyüp dīnini edā itmek vācibdür. Zirā bir kimse henüz üzerine farż olanı edāda tekāsül ü biṭṭaᵓ üzere olup nāfileyi taḳdīm eylese iᶜtiḳādınuñ ḳuṣur ū ẕihnine ve noḳṣān reᵓyine ve sū-i tedbīrine şāhiddür. Ve beyne'n-nas vaḳiᶜ u iᶜtibārīna maḫal olup keremi sebebiyle ḥāṣıl olan ᶜadem-i mürüvvet ü ḥamiyetinden neşᵓet iden fesādını defᶜ ü izāle eylemez diyü tafṣīl-i maḳāl eylemişdür. (Ve ᶜAmr bin Baḥr Müstemlīk) ve ᶜAmr bin Baḫr senden imlā ṭaleb eyleyüp teᵓlīf eyledigi kütüb-ı muᶜtebereyi senden taᶜlim eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh ᶜAmr bin Baḥr bin Maḥbūb Ebū ᶜOsman olup Cāḥıẓ dimekle maᶜrūfdur. Ḥadḳī ile daḫī müleḳḳab olup Cāḥıẓ ile iştihārı ġalibdür. Ve ᶜilm ü faż̈l u belāġatde yegāne ve bī-hemtā ve fevāᵓid-i nefīse ve aşār-ı laṭīfe ṣāḥibi olup afāḳda nām-āver ve müsellem-i füḥūl u bişvā-yı ᶜulemā olmaġla sāᵓir ümemden ümmet-i Muḥammed ᶜaleyhi's-selām'uñ faż̈l u meziyeti ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhuñ ḥüsn-i siyāseti ve Cāḥıż̇'uñ beyān u belāġati ile olmaḳ üzere erbāb-ı faż̈l u dāniş ittifāḳ

eylemişlerdür. Ve beyne'l-ᶜulemāᵓ maᶜrūfdur ki Ebū Ḥanīfe fıḳhda vü Ḫalīl naḥvda vü Cāḥıẓ teᵓlīf-i kitābda vü Ebū Temām şiᶜrde mesbūḳ degildür. Ve mümāileyh Cāḥıẓ Baṣra'da tevellüd ve Baġdad'da neşv ü nemā bulup şeyḫü'l-Muᶜtezīle olan Niẓām'dan taḥṣīl-i ᶜulūm u kütüb-i felāsifeye tevaġġul u ekṣer mesāᵓilini tervīc ü meẕheb-i ṭabīᶜiyyeye meyl ve feṣāḥat u faẕl ile mütekellimine fāiḳ meşāyiḫ-i Muᶜtezīle'den olup mesāᵓil-i ᶜadīdde teferrüd eylemişdür. Vāṣıl-ı Muᶜtezīle Ḥasan Baṣrī ḥażretlerinüñ

[299] meclisinden ḳalḳup iᶜtizāl iden Vāṣıl bin ᶜAṭā'nuñ aṣḥābı olanlardur. Ve Cāḥıẓ'uñ teferrüd eyledigi mesāᵓilden biri budur ki maᶜārif muḳteżāyı ṭabāyīᶜ ü ẓarūrī olup irāde-i ᶜibāduñ ḳaṭᶜan medḫali yoḳdur. Faḳaṭ irādeti kendi fiᶜline ᶜālim ü ġayr-i sāhi olmasında ceryān ider. Ve yine maᶜrifete fi'l-ḥaḳīḳa fiᶜl ᶜabd ıtlāḳ olınur. Ve ᶜibāduñ cemīᶜ efᶜāli kendüye nisbet olınması ecsām içün ṭabāyīᶜ muḫtelife ve her ṭabīᶜatuñ kendüye maḫṣūṣ eṣeri olup ṭabāyiᶜ muḫtelifeden aṣār-ı muḫtelife ṣādır olmaġla ṭabāyīᶜ ṣāḥiblerine ol fiᶜl nisbet olınur ve cāᵓiz degüldür ki bir kimse ᶜāḳil ü mümeyyiz ola da Bārī Teᶜālā'ya maᶜrifeti olmaya. Ve küffār muᶜānede ile ᶜārif miyānındadur ki kendi meẕheb-i bāṭılına muḥabbet ü meyli vü taᶜaṣṣubına müstaġriḳ olup kendi iᶜtiḳadınuñ buṭlānına şāhid olan mükteżā-yı ṭabīᶜat olan maᶜrifeti derk ü şuᶜūrdan ᶜāciz olur, dirdi. Ve bunuñ emṣāli nice meẕāhib-i bāṭılaya ẕāhib olup bir miḳdār ḳavm-i mezbūre mesāil-i mezbūrede ittibāᶜ ıtārıyla ol ḳavme Cāḥıẓiyye tesmiye olınmışdur. Ve mümāileyh Cāḥıẓ'uñ edebiyāt ü kelām u felsefede teᵓlīfāt-ı keşīresi olup ez-cümle Kitabü'l-ḥayvān Kitabü'l-emṣār u Kitabü'l-beyān ve't-tebyīn mümaileyhüñdür. Ve fevaᵓīd-i keşireyi müştemil nice resāᵓili olup mütedāvil idi, ᶜulemādur ve mümaileyh Cāḥıẓ ᶜAhmed bin Ebi Dāvūd'a münkesir ü meclisinden münḳaṭıᶜ ve vezir Muḥammed bin ᶜAbdu'l-melik bin Ziyāt ile müvāneset ve

meclisine mülāzemet idüp Muḥammed bin ᶜAbdu'l-melik vezāretden ᶜazl u nüḫāsdan bir tennūre vaẓᶜ olınup eşedd-i ᶜuḳūbet ile ḳatl olındıḳda Cāḥıẓ firār eyleyüp bāᶜiş her benden istiᶜlām eylediklerinde tennūre vażᶜ olınanuñ şānīsi olurum ḫavfıyla firār eyledüm, didi. Lākin firār eyledigi maḥalden ḫaberdār ve aḫẕ u şiyāb bezle iledür. Zencī r ibni Ebi Dāvūd ḥużurına iḥżār olındıḳda ibni Ebi Dāvud yā Cāḥıẓ ben seni bildüm ki kāfirü'n-niᶜam u maᶜden müsāvī vü müfsid ü mużır bir kimsesin didikde yā emīr Bārī Teᶜālā seni her emirde muvaffaḳ u müʾeyyed eylesün ġażab ile kendiñe zaḥmet virme. Va'llāh senüñ baña ġālib olup murādıñı bende icrā eylemek benüm saña ẓafer-yāb ve murādımı

[300] icrā eylememeden ḫayrlıdur. Ve eger benden saña ısāʾet vaḳiᶜa oldı ise muḳābelesinde iḥsān eylemek benden saña iḥsān żuhūrında senüñ baña ısāʾetüñ ẓuhūr idüp meẕemmetle meẕkūr olınmakdan evlā vü aḥsendür. Yaᶜnī ibni ebi Dāvud Cāḥıẓ'uñ ısāʾeti muḳābelesinde kerem ü ᶜafv eyledi diyü meẕkūr olmaḳ iḥsān muḳābelesinde Cāḥıẓ'a ġadr u ẓulm eyledi diyü güft-ū-gū olınmaḳdan aṣvebdür ve ḳudretüñ ḥālinde aḫẕ-ı intiḳāmdan ᶜafv ecmel ü aḥsendür didikde ibni Ebi Dāvud'uñ şiddet ġażabı zāʾil olup Ḳubḥula'llāh yā Cāḥıẓ ḥüsn ü taᶜbīr ü ḫoş-edāya muvaffaḳsun ḳabaḥatiñi ᶜafv eyledüm diyüp ger-māyeye idḫāl ü şiyābı fāḫire iksā vü ilbās idüñ diyü ḫademeye emr baᶜde meclisinde bir gösterüp ikrām u iḳbāl-tām ile yā ebā ᶜOşmān kelimāt-ı ḥikmet-āmī z ki āġāz eyle diyüp kelāmına çeşm ü gūş oldı. Ve Cāḥıẓ'uñ sinni ṭoḳsanı tecāvüz ve iki yüz elli beş senesinde vefāt idince nīk-baḫt u muᶜazzez ü mükerrem taᶜayyüş eyleyüp ibtidāʾ ẓuhūrından āḫir ᶜömrine varınca dörd faḳra mübtelā olmayup mütemevvil ü maldār idi. Cāḥıẓ'uñ ḥikāyāt-ı ᶜġarībe vü aḫbār-ı laṭīfesi vü neşr-i ṭavīl ü naẕm-ı żaᶜīfi

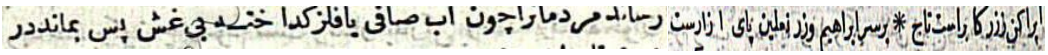
olup ez-cümle aḫbārından biri budur ki bir gün aḫbāsından birinüñ ḫānesine varup daḳḳ-ı bāb eyleyüp bir cāriye-i Sindiyye ẓuhūr u maṭlabından suʾāl Cāḥıẓ daḫī efendiñe Cāḥıẓ senüñle görüşmege gelmiş diyü ifāde eyle didikde cāriye-i Sindi leṣaġ-ı zebān ile Cāḥız bābda saña muntaẓırdur dirüm, didi. Cāḥıẓ daḫī tekellüme ᶜadem-i iḳtidārını bilüp ḥadaḳi gelmüş senüñle mülāḳāt ṭaleb ider diyü ifāde eyle didikde cāriye ḫalḳı dirüm, didi. Ve Cāḥıẓ ᶜāciz olup bir şey söyleme diyüp ricᶜat eyledi. Ve Cāḥıẓ'dan menḳūldur ki fi'l-ᶜömrini iki zenüñ taḫcīl eylediġi gibi bir kimse taḫcīl eylememişdür ki bir gün bir meclisde ṭaᶜām tenāvül iderdüm. Bir süri zenān cālis oldıġum nişimenüñ mürtefiᶜ olan ṭarafından mürūr iderlerdi. Ve miyānlarında serv-ḳāmet ü lāle-ḫadd u ḫoş-endām bir zen-i şūḫ-ı çeşm müşāhede ve mizāḥ u laṭīfe ḳaṣdıla nazenīn tenezzül idüp bu maḥalle nāzil ve benümle ekl eyleseñ olmaz mı,

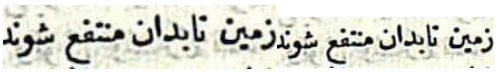
[301] didüm. Zen-i mestūre daḫī ey bī-ḫabersen benüm nüzūlume teklīf idecegiñe çıḳdıġum mürtefīᶜ yere bir kere çıḳsañ dünyā nicedür müşāhede iderdiñ, didi. Daḫī bir gün der-ḫānede īstāde vü eṭrāfa nikrān iken bir zen bedīd ü nezdīküme gelüp luṭf ile bir maṣlaḥatum vardur ki sen benümle maᶜan rāhī olmadıḳca ḥuṣūl-pezīr olmaz, didi. Ben daḫī müsāᶜade vü maᶜan rāhī olup zen mekkāre beni bir zerger Yahūdinüñ dükkānına getürüp Yaḥūdīye beni irāʾet ve işte bu ādem gibi olsun diyüp semt-i āḫere rāhī oldıḳda ben müteḥayyir olup ḳaẓiyyeyi yehūdīden suʾāl yehūdī daḫī bu ḫātūn muḳaddem gelüp baña bir ṣaḥīfeye şeyṭan ᶜaleyhi'l-ᶜlaneyi taṣvīr eyle, didi. Ben daḫī ey ḫātūn şeyṭānı müşāhede eylemedüm. Ṣūreti maᶜlūmum degüldür. Sen baña ṣūret taᶜyīn ü irāʾet eyle ki aña göre resm ideyüm dimişdüm. Şimdi seni iḥẓār idüp işte böyle olsun didi ki murād eyledigi ṣūret şeyṭānı taṣvīr ideyüm, didi. Fi'l-ḥaḳīḳa Cāḥıẓ zişt-rūyī ve ḳabīḥü'l-manẓar

bir ādem idi. Lākin feṣāḥat u belāġatı ḳabāḥat-ı rūyınuñ ᶜaybını setr eylemişdi. Ve Cāḥıẓ bir gün çārsūda geşt ü güzār iderken bir maḥalde bir ḳıṣṣa-ḫᵛān cālis ve ḫalḳ-ı keŝīr eṭrafına müctemīᶜ ve çeşm ü güş olmışlar ki ḳıṣṣa perdāziye āġāz ide. Cāḥıẓ ḳıṣṣa-ḫᵛāna renk içün ey ḳavm niçün tecemmuᶜ eylemiş, siz bu ādem-i ṣaliḥādan müteverriᶜ ü iştihārı sevmez bir ᶜābid ü zāhiddür didikde herkesüñ kelām-ı Cāḥıẓ iᶜtimādı olmaġla perākende vü perīşān oldıḳlarında ḳıṣṣa-ḫᵛān vālih ü ḥayrān olup Cāḥıẓ Bārī Teᶜālā senüñ daḫī ᶜācilen belañı virsün didikde Cāḥıẓ ḫande-künān sūm maḳṣūda revān oldı. Ve bir gün Cāḥıẓ ṣaḳīl ü giran-cān bir şaḫıṣ yā Cāḥıẓ sen hezār cevāb-ı müskit bilürmişsin baña bir miḳdārını taᶜlīm eyle ki baᶜżı vaḳitde iḳtiẓā ideyor didikde Cāḥıẓ ey kişi ol cevābları āḫere taᶜlīm mümkin degüldür, didi. Lākin şaḫṣ-ı ṣaḳīl mücāb olmayup ibrām eyledikde Cāḥıẓ ey kişi ne güne cevāb-ı müskit istersin nice ol şaḫıṣ yā Cāḥıẓ baña bir kimse yazevcü'l-ḳaḥbe ya ṣaḳīlü'r-rūḥ dirse ben ne cevāb

[302] vireyüm didikde aña kelāmuñda ṣādıḳ u rāstgūsun diyü cevāb virdi. Cāḥıẓ rivāyet ider ki bir gün Baġdād'da küttāb-ı dīvānuñ müctemīᶜ oldıġı dīvān-ḫāneye dāḫil ve küttābı elbise-i fāḫire lābis ü ṣūreta her birini meᵓmūr oldıḳları ḫidmetden aᶜlāsına şāyān ẓann olınup herbiri mükellef ü muḥteşem vaḳār u taᶜẓīm ve tekbirleri ḥaddeden efzūn müşāhede eyledigümde āyā ẕāt u ḥayṣiyetleri daḫī ẓāhirleri gibi mükemmel ü maᶜmūr mıdur diyü her birini imtiḥān eyledigümde Bārī Teᶜālā'nuñ bāṭıl ḥaḳḳında ve emmeẕ-ẕebedü feyezhebu cufāᵓen buyurdıġı gibi ẓāhirlerin naẓīf ü pāk u bāṭınlarını müşevveş ü ᶜaḳl u maᶜrifetden ḫālī buldum ḥayf u dirīġ ol kitāblara ki ẓevāhiri naẓīfe vü bevāṭini saḫīfe olup ellerinüñ taḥrīr eylediklerinden cāhil ü nā-dān olalar ve taḥṣīl ü kesb eylediklerini ᶜamelimüz muḳābelesinde ücretdür, iᶜṭiḳād ideler diyü düşnām eyledi.

Ve tamām-ı āyet-i kerīme *(fe emmeẕ-ẕebedü fe-yezhebu cufāʾen ve emmā mā yenfuᶜ ü'n-nāse fe-yemkusu fi'l-arḍ)*(Ra'd/13/17)[37]yaᶜnī

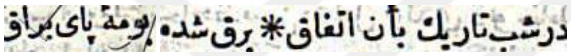

ve bir vaḳitde Cāḥıẓ bir siyeh ṭavaşı eşter eyledi. Sebebinden suʾāl eylediklerinde zeneki iḫtibārum livāṭa töhmetinden iḥtirāz içün olup ḫaşı iḫtiyār eyledigüm ᶜillet-i maᶜhūde ile müttehem olmamaḳ içündür diyü laṭīfe-amīz cevāb virdi. Ve Cāḥıẓ Baṣra'da Cemmāz ile hem-ṣoḥbet olup Cemmāz yā Cāḥıẓ nār lüġātda ḳaç maᶜnāya gelür diyü suʾāl Cāḥıẓ daḫī nara'ş-şecer ki şükūfeden ᶜibāretdür ve narü'l-ḥarb ki iştidād-ı muḳāteleden ibāretdür. Ve nārü'l-ḥabāḥib ki semm-i dabe senge ḍarb idüp ẓuhūr iden āteşden ᶜibāretdür. Ve narü'l-miᶜde ki ḥarāret-i miᶜdeden ᶜibāretdür ve maᶜrūf olan āteşdür didikde Cemmāz yā Cāḥıẓ nārlaruñ ziyāde ḥār u şedīdini ẕikr eylemedüñ, didi. Cāḥıẓ daḫī nedür diyü suʾāl eyledikde maderiñüñ kesbinüñ āteşidür ki her ne miḳdār şey remy ü ilḳā olınsa ḫāzin ü ḥāfıṭları ziyāde ṭaleb iderler, didi. Cāḥıẓ daḫī yā Cemmāz māderimüñ

[303] ḥamine ḫāzineler iṡbāt eyledüñ lākin senüñ maderinüñ ḥaminüñ nārına bī-nihāye eşyā ilḳā olınup kifāyet ider mi diyü suʾāl olındıḳda helmin-meziddür diyü cevāb virdi. Ve mūmāileyhüñ laḳabı Cemmāz ve nāmı ᶜAmr bin Cemmād bin ᶜAṭā ve künyesi Ebū ᶜAbdu'llāh olup nevādir ü leṭāʾifde Ebū Nūvāsa ġālibdür. Ve Ḥabāḥib bir baḫīl kimsenüñ ismidür ki müsāfir āteş müşāhede ider de benüm ḫāneme gelür ḫavfıyla sem-i esebden ḫurūc iden āteş gibi ẓaᶜīf ü ḳalīl āteş īḳād iderdi. Baᶜde bir şeyʾüñ ḳatlinden kināye idüp nārü'l-ḥabāḥib dirler, meṡel meşhūrdur. Ve ehl-i ᶜArabiyyet nārı eṣnāf-ı

[37] Köpük yok olup gider. İnsana fayda veren şey ise kalıcı olur. İşte Allah böyle örnek verir.

erbaᶜya taḳsīm idüp bir ṣınıfıña ekl ider, şürb eylemez, nār-ı dünyādur. Ve bir ṣınıfıñı şürb ider, ekl eylemez. Nār-ı şecer aḫżardur, bir ṣınıfıñı ekl ve şürb ider, nār-ı cehennemdür ve bir ṣınıfıñı ekl şürb eylemez. Nār Mūsā ᶜaleyhi's-selām'dur, didiler. Kezālik taḳsīm-i diger ile dört nevᶜa taḳsīm idüp bir nevᶜiñe nūr u iḥrāḳ olur, nār-ı dünyādur. Ve bir nevᶜiñe nur u iḥrāḳı olmaz, narü'ş-şecārdür. Ve bir nevᶜiñe nūrı olup iḥrāḳı olmaya, nār Mūsā ᶜaleyhi's-selām'dur. Ve bir nevᶜñe nūrı olmayup iḥrāḳı ola, nār-ı cehennemdür, didiler. Ve ḫāfir dabe sanki ḍarb u ḳadḥ eyledikde ḫurūc iden şerāreye lisan-ı ᶜArab'da ḥabāḥib ve zebān-ı Farsī'de būme didikleridür. Şeyḫ Niẓāmī 'nüñ Sulṭan-ı enbiyā Miᶜrāc-ı şerīfe ᶜorūc eylemekde berrāḳ berḳ-rū vaṣfında

diyü inşā eyledigi beytinden ẓāhirdür. Bir kimse Cāḥıẓ'dan bir dostuna şefāᶜat-nāme ṭaleb Cāḥıẓ daḫī taḥrīr ü ḫatm idüp virdikde ol şaḫıṣ meclis-i Cāḥıẓ'dan bīrūn olup mühr-nāmeyi fekk ü ḳırāᵓat eyleyüp bu güne taḥrīr eylemiş ki baᶜde's-selām ṭarafıñuzdan şefāᶜat olınan şaḫıṣ ki Mūṣul ve Raḳḳa'dur, aḥvāli maᶜlūmum olmayup sizden recāyı mūcib üzerümde bir ḥaḳḳı yoḳdur. Mücerred İbrāhim'den taḫlīṣ-i garibān içün bir kāġıd virdüm. Eger merāmını isᶜāf iderseñ memnūn ve ᶜadem-i müsāᶜade eyledigiñüzden müteᵓellim olmam diyü taḥrīrine muṭṭaliᶜ ve Cāḥıẓ'a ᶜavdet ve Cāḥıẓ şaḫṣ-ı maᶜhūdı müşāhede eyledikde ġālibā

[304] Varaḳa'yı ḳırāᵓat eylemişsüñ, didi. Ol şaḫıṣ daḫī belī ḳırāᵓat eyledüm lākin bu güne taḥrīr eylemekden beni redd itmek evlā idi diyü muᵓāḫeze eyledikde Cāḥıẓ ey kişi taḥrīr eyledigim kelimātuñ saña ḳaṭᶜan ẓarureti yoḳdur ki ben bir kimseyi şefāᶜat ü nāᵓil-i merām olmasını murād eylesem bu güne taḥrīr iderüm. Ve aṣdiḳāmuñ maᶜlūmlarıdur ki bu güne taḥrīr ᶜādetümdür didikde ol şaḫıṣ yā Cāḥıẓ Allāh Teᶜālā'nuñ laᶜneti senüñ

üzeriñe olsun. Ve Bārī Teᶜālā senüñ elleriñi ayaḳlarıñı ḳaṭᶜ eylesün. Ve hezār belāya giriftār olasuñ diyüp Cāḥız ey kişi bu rütbe düşnāma neden müstaḥaḳ oldum didikde ol şaḫış yā Cāḥız ḳaçan beni bir kimseye şükr ü şenā itmek murād eylesem ᶜādetümdür. Yine bu güne edā iderüm ẓāhir naẓar idüp müteᵓellim olma diyüp rāhī oldı. Cāḥız bir ṭarafa ᶜazīmetinde aṣdiḳāsından birinüñ ḫānesine nāzil olup ṣāḥībḫāne ikrām u iṭᶜām eyleyüp laḥma müteᶜalliḳ ṭaᶜām iḥżār eylemedikde Cāḥız sebebinden suᵓāl ṣāḥib-i ḫāne daḫī ey birāder (ان الله يكره البيت اللحم) [38]ḥadīṣ-i şerīfini istimāᶜ edelden biri çendān laḥm ekl itmez oldım, didi. Cāḥız daḫī ey birāder beytü'l-laḥmdan murād ġıybet ü mesāvī ile laḥm-ı nās ekl olınan beytdür didikde ṣāḥib-i ḫāne kelām-ı Cāḥız'ı ḳabūl ve ekl-i laḥme şürūᶜ eyledi. İbni ebi Ṭāhir'den mervīdür ki bir gün Cāḥız misen ü ᶜalīl oldı diyü ḫāṭrına suᵓāl ü taṭyīb içün cemāᶜat ile ziyāretine varup daḳḳ-bāb eyledüm. Cāḥız ḳaṭᶜan cevāb virmedi. Ve müşāhede eylemişdüm ki pencereye ḳarīb bir maḥalde hem-sāyesi ibni Ḥāmān ile cālis idi. Yine daḳḳ eyledigümde pencereden yā ibni Ṭāhir maᶜlūmuñ olsun ki ben el-ān ḥavḳaleye meşġūlum ve Remīḥ ebi Saᶜdī maḥmil eyledüm. Ve ᶜanzi sāᵓiḳem şimden ṣoñra benümle ṣoḥbet nice ḳābildür. Hemān ol maḥalden baña selām ü vedāᵓ ile selām virüp cümleñüz ṣafāda olasız, didi. Ḥavḳaleye meşġūlum dimeden murādı pīr ü marażum mümtedd ü müşted olmaġla dāᵓimā *(lā-ḥavle velā ḳuvvete illā bi'llāh)*[39]dirüm dimekdür. Ve Ebū Saᶜd'uñ remiḫini tahammül eyledüm dimek Ebū Saᶜd ᶜArab'dan bir pīr ādem olup ibtidā ᶜaṣāya itkāᵓyı Ebū Saᶜd iḫtirāᶜ

[38] Allah beytinde et yenilmediğinden hoşlanmaz.
[39] Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsustur.

[305] itmekle bir kimse pīr ü ʿalīl oldı diyecek maḥalde ʿArab fülān aḫẕ-ı remeḥ Ebī Saʿd ile birliğinden kināye idüp meṣel olmışdur. Ve sāʾiḳ ʿanez oldum dimek daḫī pīr oldım dimekden kināyedür. Ḥattā ʿArab fülān kimse pīr oldı diyecek maḥalde sāḳü'l-ʿanez diyüp meṣel olmışdur. Zīrā şūbān raʿy iderken serini ʿaṣāsınuñ ucına vaż ʿ u itkā ider ve ʿanez dişi keçiye dirler. Ve Cāḥıẓ'uñ ʿalīl olmasına bāʿiṣ budur ki bir gün ibni Dāvud'uñ ṭaʿāmına ḥażır u ṭaʿāmda şīr ü māhī olup ṭabīb ibni Taḫşeşuʿ daḫī meclisde ḥāżır olmaġla erbāb-ı meclise şīr ü māhī cemʿ olınması muẓırdur. Her ḳanġısına ḫʷāhiş ziyāde ise anı tenāvül ü āḫeri ekl itmeseñüz iṣābetdür didikde Cāḥıẓ ṭabībe muʿāraża idüp cemʿinde ne beʾs-i vardur. Eger her birinüñ birer cihetle mażarratı āḫerüñ mażarratına muḳābil ü muʿārıż olup mütesāḳıṭ olurlar ve eger mażarratları cihet vāḥid ile olup mütesāvi ise kān-ı muẓır vāḥid ekl olınmış olur didikde ṭabīb yā Cāḥıẓ bin Ḥasan taʿbīr bilmem ve ʿilm-i ṭıbda tevfīḳ-i felsefī ceryān eylemez. Eger güftārımuñ ṣıdḳına muṭṭaliʿ u şīr ü māhī cemʿinde olan mażarratı tecrübe itmek murād ider iseñ ekl eyle, didi. Cāḥıẓ daḫī bī-pervā ikisinden ekl eyledikde cānib-i rāstına ni-iḳrīs ü cānib çebinde felc-i ʿaẓīm ẓuhūr idüp ṣāḥib-i ferrāş oldı. Ve aḥbāsından biri ziyāretine varup ḥālini suʾāl eyledikde cānib-i yesārla mı şerḥa şerḥa itseler ḫaberdār u müteʾşşir olmayup yemīnüme bir mekes ḳonsa elem ü vecʿine ṭaḳat getüremem. Ve cümleden ziyāde şikāyetüm ṭoḳsandandur diyü cevāb virdi. Ebnāyı Bramka'dan biri naḳl ider ki ṭaraf-ı ḫalifeden emāret-i sind baña tevcīh ü taḳlīd ve vaḳt-i muḳaddere dek żabṭ baʿde ʿazl olındığumda otuz biñ dināra mālik olup on biñ dinārına ehl-i lec iştirā ve bir sefī neye rākib ve Baṣra'ya vāṣıl ve Cāḥıẓ'uñ ʿalīl oldığından ḫaberdār u mizācını suʾāl idüp vefātından maḳdem bir kere bārī görmek ḳasd ile ḫānesine varup daḳḳ-ı bāb eyledüm.

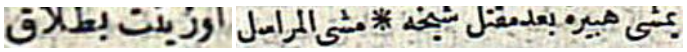
Bir cāriyeʾ Ḥabeş'e gelüp murādumdan istiʿlām ben daḫī ġarībü'd-diyārum Cāḥıẓ'ı görmek isterüm didikde cāriye kelāmum Cāḥıẓ'a teblīġ

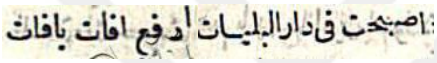
[306] eyleyüp mesmūʿum oldı ki benüm gibi bir ṭarafı meflūc ü māʾil ü bezzaḳı sāʾil ü reng-i rūy-ı zerd ü hāʾil-i ādemi görmekden ne ḥāṣıl diyü mülāḳatuma müsāʿade eylemedi. Ve cāriye beni defʿ itmek içün kelimāt-ı meẕkūreyi serd eyledikde ben ilḥāḥ u ibrām idüp elbetde görmeliyüm mülāḳī olmadıḳca mündefiʿ olmam didikde cāriye ricʿat ve ʿadem-i mürācaʿtumı ḥikāyet eyleyüp Cāḥıẓ bu ādem misafiriyle Baṣra'ya varmışdum. Ve Cāḥıẓ henüz vefāt eylememişdi. Ziyāretine varup görişdüm diyü aḥbāsına naḳl itmek ister diyüp iẕin-dāde oldı. Ve meclisine dāḫil oldıġumda luṭf ile muʿāmele idüp sen kimsin diyü suʾāl ben daḫī evlād-ı Bramka'dan oldıġum ifāde eyledigümde ʿaẓīm maḥẓūẓ u ecdādıma ṣenā-ḫᵛān olup seḫā vü keremleriñ ẕikr idüp anlaruñ zamānında fuḳarā vü muḥtācın refāhetle taʿayyüş iderlerdi. Cūd u seḫā anlarda ḫatm olmışdur, didi. Ben daḫī Cāḥıẓ'a ṣoḥbet ü ʿāfiyetle duʿā ve bir iki beyt inşād eylemesini recā eyledigümde bu beyitleri inşād eyledi.

لئن قدمت قبلي رجالا فطالما * مشيت على رسلي وكنت المقدما * ولكن هذا الدهر بالي صروفه * فنيرم منقوصا وننقص مبرما

meʾāl-i maʿnā bir vaḳtinde ḫalḳ ʿilm ü faẕīletde baña taḳaddüm eyleseler benüm ḥareket vüsʿüm ke'l-evvel sühūlet u vaḳār ile olup tebdīl-i ḥāl itmeden ol ʿulemāya taḳdīm ü faẕīletde ġālib olurdım. Lākin dünyānuñ aḥvāli bir ḳarar olmayup ṣarf-ı zamān aḥvāl-i nāsı taġayyür idüp żaʿīfi ḳavī vü ḳavī olanı żaʿīf idüp el-ān beni ʿalīl ü pīr itmekle faẕl u kemālde nāsa tefavvukumı izāle eyledi dimek olup risl kesr-i rā ile sühūlet ü vaḳār maʿnāsına olup efʿālu kezā ʿalā resūlike ʿalā haşetike ve vaḳāruk ve ʿAli sühūlete tefsīr olınur. Ve heyet sühūlet maʿnāsınadur. Ve zevci vefāt iden yāḫūd muṭlaḳa olan merʾa ki

zevc-i āḫer içün kendüyi tezyīn ve ol kimseye mürasele irsāl ider ki didikleri bu maᶜnādan aḫẕ olınup Rāciz'üñ bu beytinden ol maᶜnā fehm olınur.

 baᶜde Cāḫıẓ'ı vedāᶜ ve meclisinden bīrūn olurken

[307] ey oġul meflūce ehlilec nafiᶜdür. Senüñ getürdigüñ ehlilecden bir miḳdār irsāl eyle didikde merāmına müsāᶜade idüp irsāl eyledüm. Lākin ben ketm itmişken ne vechle ḫaberdār oldığına müteᶜaccib ü müteḥayyir oldım, didi. Veᶜ baᶜżı aḥbābı Cāḥıẓ marīż iken destinde devā ile memlū bir ḳadḥ müşāhede idüp nedür diyü suᵓāl eyledikde beyti ile cevab-dāde oldı. Mūmāileyh Cāḥıẓ'uñ kelāmındandur ki buḫl ile cübn iki ṭabīᶜatdur ki Bārī Teᶜālā'ya sū-i ẓandan ḥāṣıl olur. Ve ısāᵓet iden kimseye iḥsān ile muḳābele tedbīrinde Bārī Teᶜālā'ya muḫālefet idüp kendinüñ raḥmeti Bārī Teᶜālā'nuñ raḥmetinden ziyāde ẓann eylemekdür. Ve nāsuñ ḥadlerini tecāvüz itmemeleri iḥsān ümidiyle ve ᶜiḳāb ḫavfıyladur. Pes ısāᵓetlerine ᶜiḳāb ü iḥsānlarına iḥsān ümidi yāḫūd biri ber-ṭaraf olsa ṣaġīr kebīr ü vażᶜ refīᶜ inḳiyād itmeyüp niẓām-ı ᶜāleme ḫalel ṭārı olur. Ve saña ḥased iden kimseye ᶜiḳāb itmege ḳādir olursañ müsteḥaḳ oldığı ᶜuḳūbetüñ nıṣfını ᶜafv eyle. Zīrā ḥasūd olan kimse dāᵓimā muᶜaẕẕebdür. Ve Cenāb-ı Bārī insānı meymūne mesḫ eyledikde yine bir miḳdār insāna müşābehetini ibḳā eyledi. Lākin ḥālā oldıġımuz zamānı mesḫ idüp ezmān-ı sābıḳaya müşābih birini ibḳā eylemedi. Ve herkes mālik oldıġı şeyᵓ infāḳ u iḥsān itmek żarūri olmaġla nīk-sīret evlā kimseden ḫayr u nefᶜ ṣādır oldığı gibi bed-sīretden şerr ü fesād ṣādır olur. Yaᶜnī kül anāᵓ yiter şeḫ bimā fīh (ve Mālik bin Enes Müsteftīk) ve Mālik bin Enes ḥażretleri

senden istiftā eyledi ẓanneyledüm. Mūmāileyh Mālik bin Enes Ebi ᶜĀmir Temīddür ki künyesi Ebū ᶜAbdu'llāh olup ṭoḳsan yidi senesi Medine-i Münevvere'de tevellüd idüp imām darü'l-hicrete ve pişvāyı emt olup şikem maderde üç sene mekş itmek üzere rivāyet olınup kendüleri veled-i baṭn-ı māderde üç sene iḳāmet itmek cāᵓizdür. Ve baᶜżılar ol miḳdār iḳāmet eylemişdür buyurup kendüyi murād iderdi. Mūmāileyh ṭavī lü'l- ḳāme vü şedīdü'l-beyāż u ṣarıya māᵓil mehībü'ş-şekl ü şiyāb u meclis-i naẓīf ü pāk [308] olup ᶜilm-i fıḳıhda ibtidā-ı kitāb teᵓlifine mūmāileyh muvaffaḳ olmışdur. Ve her bār ki peyġamber ᶜaleyhi's-selām'dan ḥadīs-i şerīf naḳl u rivāyet itmek murād eyleye iġtisal u şiyāb ve meclisini taᶜṭīr u tebḫīr iderdi. Ve meclis ḳırāᵓat ḥadīş-i şerīfde biri refᶜ ṣavt eylese menᶜ *(ve bismi'l-lāhi'r-raḥmani'r-raḥīm yā eyyühe'l-leẕīne āmenū la-terfeᶜū asvāteküm fevḳa ṣavti'n-nebiyyi)Hucurat/49/2)*[40] āyet-i kerīmesini tilāvet idüp her kimse ki peyġamber ᶜaleyhi's-selamuñ ḥadīş-i şerīfi ḳırāᵓat olınurken refᶜ-i ṣavt eylese kān-ı meclis-i şerīflerinde refᶜ ṣavt itmiş olur, dirdi. İmām-ı Şāfīᶜ ḥażretlerinden mervīdür ki Muḥammed bin Ḥasan İmām-ı Mālik mi aᶜlemdür yoḫsa Ebū Ḥanīfe raḥmetu'llāh ᶜaleyh ḥażretleri mi aᶜlemdür diyü bundan suᵓāl eyledikde ḥaḳ inṣāfı edā vechi üzere cevāba rāżı mısın, didüm. Belī rāżıyum didikde yā Muḥammed sen Allāh içün söyle Ḳurᵓān-ı Ḳerīm'e ḳanġısı aᶜlemdür, didüm. Ġālibā ṣaḥibiñüz İmām-ı Mālik aᶜlemdür, didi. Yā sünnet-i şerīfeye ḳanġınsı aᶜlemdür, didüm. Ġālibā Mālik aᶜlemdür, didi. Yā icmāᶜ-ı ümmete ḳanġısı aᶜlemdür, didüm. Ġālibā Mālik aᶜlemdür didikde imdi ḳıyasdan ġayri bir şey ḳalmadı. Ve ḳıyās ile ḥükm olınmaz. İllā muḳaddemā ẕikr olunan üç dāile ḳıyās olınur. Bundan ṣoñra miyānları nicedür maᶜlūmuñ olsun didüm, buyurdı. Lākin nefsü'l-

[40] Ey iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinden daha fazla yükseltmeyiniz, birbirinize bağırdığınız gibi ona bağırmayın; sonra farkında olmadan amelleriniz boşa gider.

emirede imāmımuz İmām-ı Aᶜzam Ebū Ḥanīfe Nuᶜmān bin Sābit el-Kūfī ḥażretlerinüñ cümleye rāciḥ ü fāᵓiḳ oldıġı bī-ḳīl u ḳāldur. Ve evṣāf-ı cemīlesi taḥrīr ü beyāndan müsteġnīdür. ᶜİbādet ü taḳvāsı ḫod bīrūn-ı ḥavṣala-ı taᶜbīrdür. Ez-cümle elli beş kere ḥacc-ı şerīf ü ziyāret beyt-i münīf eylemişdür. Raḥmetu'llāh ᶜaleyh ve mümāileyh Ebu ᶜAbdu'llāh Muḥammed bin Ḥasan bin Ferḳad eş-Şabānidür ki Ebū Ḥanife'nüñ ṣāḥibi olup pederi ᶜIrāḳ'a gelüp İmām-ı Muḥammed Vāsıṭ'da tevellüd ve Kūfe'de neşv ü nemā olup Ebū Ḥanīfe'den ve Ṣevrī'den aḫẕ-ı ᶜilm ve İmām-ı Mālik ve Ebū Yūsuf ve Ebū ᶜ Amr el-Evzāᶜī'den ketb ve Baġdād'da iḳāmet ve neşr-i ᶜulūm eylemişdür. Ve İmām-ı Şāf īᶜ mümāileyhden rivāyet eylemişdür. Ve Hārun er-Reşīd mümāileyh ḳaḍı naṣb eyleyüp Ḫorāsān'a maᶜan rāhī

[309] ve yüz seksen ṭoḳuz senesi elli sekiz yaşında belde-i Rey'de vefāt eylemişdür. Raḥmetu'llāh ᶜaleyh ve Zeyd bin Dāvud ẕikr ider ki menāmumda ḳabr-i Resūllu'llāh salla'llāh ᶜaleyh ve sellem münṣaḳ olup Resūl-i Ekrem ḥażretleri ḳāᶜid ve eṭrāfını ṣaf ṣaf cemāᶜat-i keṯīre iḥāṭa eylemiş müşāhede idüp ḳanı Mālik bin Enes diyü bir nidā istimāᶜ eyledüm. Ve Mālik bin Enes ḥāżır olup Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām'a nezdīk oldıḳda Mālik'e bir ḳabża şey iḥsān veyā Mālik bu şeyᵓi nāsa tefrīḳ ile buyurdılar. Ve iḥsān buyurdıḳları şeyᵓi mesek oldıġın ben müşāhede eyledüm, didi. Ve hep ẕikr ider ki bir münādi nidā ider, müşāhede eyledüm ki ey ḳavim āgāh oluñ ki İmām-ı Mālik bin Enes ile ibni Ebi Derī'den mā-ᶜadā bir ferd iftā eylemesün, dirdi. Ve Muḥammed bin Caᶜfer'den mervīdür ki vaḳtā ki İmām-ı Mālik ḫalḳı meẕhebine daᶜvet ü işāret eyleyüp bir miḳdār kimse icābet u ḳabūl eyledi. Baᶜżı müfsidler Mālik'e ḥased ve Caᶜfer bin Süleymān vāli-i Medīne oldıḳda yā Caᶜfer Mālik bin Enes senden beyᶜatı tecvīz

eylemedi. Ve ṭalāḳ-ı mükrehüñ ᶜadem ü ḳavᶜinden Ahnef'üñ rivāyet eyledigi ḥadīṯi aḫẕ ü ᶜamel eyledi diyü ġammaz eylediler. Ve Caᶜfer ol ḥadīṯ-i şerīfi mücevvez degüldi. Binā'en-ᶜaleyh Mālik'i iḥżār ve senden şu maḳūle ḳavl ü fiᶜl ṣudūr eylemiş diyü mu'āḫeze vü ṣiyābdan vücūdını tecrīd ve yitmiş savṭ ḍarb eyledi. Ve ḍarb iderken ellerini zor ile med itdirüp düşlerinden pāzūları çıḳdı. Caᶜfer Mālik ḥażretlerini bu rütbe tezlīl ü ta'līm eyledikde beyne'n-nās vaḳᶜ vu iᶜtibārī ve ᶜulüvv-i şānı berter ü müteraḳḳī olup ḍarb olınan savṭlar kān-ı Mālik'e libās-ı fāḫir ilbās ile tevḳīr ü ikrām olınmış meṣābesinde oldı. Ve baᶜżı rivāyet sebeb-i ḍarbı āḫer güne beyān idüp İmām-ı Mālik maġrib-zemīn Ḥaccāc'dan Endülüs Cezīre'sine mālik u mutaṣarrıf olan ᶜAbdu'r-raḥmān bin Muᶜāviye El-Emevi'nüñ sīret ü ḫulḳını su'āl anlar daḫī medḥ ü ṣenā idüp zühd ü verāᶜını beyān żamında ġıdāsı nān-ı cevv u libāsı ṣūf u kārı cihād fī-sebīli'llāhdur didiklerinde Mālik ḥāżretleri Bārī Teᶜālā'dan recā iderüm ki bizüm cürmümüzi daḫī ᶜAbdu'r-raḥmān miṣ illi bir ḫalīfe

[310] ile müşerref ü müzeyyen ide diyüp Benū ᶜAbbās Mālik'e ᶜadāvet idüp mūmāileyh Caᶜfer aḫẕ-ı intiḳām eyledi diyü naḳl iderler ve Mālik ḥażretlerinüñ bu temennīsi ᶜAbdu'r-raḥmān Emeviyye vāṣıl u feraḥ-nāk u mesrūr olup ehāli-i Endülüs'e meẕheb-i İmām-ı Mālik'i aḫẕ ile ümerānlar daḫī imtiṣāl itmeleriyle mefariyye bi'l-cümle meẕheb-i Mālik'de olmalarına sebeb olmışdur. Mūmāileyh Caᶜfer bin Süleymān bin ᶜAli bin ᶜAbdu'llāh bin ᶜAbbās'dur ki vāli-i Medīne-i Münevver'e olup yüz ḳırḳ yidi senesinde vefāt eylemişdür. Ve Mālik ḥażretlerinüñ tevellüdi Süleymān bin ᶜAbdu'l-melik ḫilāfetinde ve vefātları Reşīd ḫilāfetinde yüz yitmiş yidi senesi olup Baḳīᶜa defn olınmışdur. İmām-ı Şāfiᶜ ḥażretlerinden mervīdür ki bir gün İmām-ı Mālik'üñ ḫānesi

ḳapusında Ḫorāsān esbāni ve Mışır estarānı şol rütbe bisyār idi ki ol miḳdār cemʿiyeti nādir müşāhede itmişdüm. Bināʾen-ʿaleyh Mālik'e keṯretinden taʿaccübümi ifāde eyledigümde mecmūʿ benden saña hediye olsun didikde yā Ebā ʿAbdu'llāh birini kendiñ içün iḫtiyār eyle ki iḳtiżā ittikce rākib olursın, didüm. Cevābında bir türbede ki Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teʿāla ʿaleyhi ve sellem ḥażretleri ola, o türbeyi ḥāfir dābe ile çignemeden istiḥyā iderüm buyurdılar. Ve Hārūn er-Reşīd Mālik ḥażretlerini gelsün kendiden istimāʿ eḥādīṯ-i şerīfe ve aḫẕ-ı ʿulūm-ı nāfiʿa ideyüm diyü daʿvet eyleyüp İmām-ı Mālik icābet itmeyüp ʿilmüñ oldıġı maḥalle varılur. ʿİlim bir kimse meclisine gitmez buyurup Hārūn er-Reşīd Mālik ḥażretlerinüñ menziline varup visādeye üstād eyledikde Mālik yā emīrü'l-müʾminīn ʿilm-i şerīfe tevḳīr ü iclāl Resūlu'llāh ʿaleyhi's-selām'a taʿẓīm ü iḫtirāmdur. Visādeye istinād eyleme didikde Reşīd taʿẓīm ü istinādı terk vesāʾir şākirdān gibi pīş Mālik'de ḳāʿid olup istimāʿ-ı ḥadīṯ-i şerīfe şürūʿ eyledi. Ve Reşīd muḳaddemā Muḥāmmed bin Süfyān bin ʿAbīne bin ʿÜmrān el-Helālī el-Kūfī'yi aḫẕ ḥadīṯ-i şerīf içün daʿvet ve Süfyān icābet ü ḥużūr-ı Reşīd'de şākird gibi edeb ile ḳāʿid ü taʿlīm eylemişdi. Bināʾen-ʿaleyh Reşīd Mālik'e biz senüñ ʿilmüñe tevāżuʿ eyledigimüzden

[311] müstefīd ü müntefiʿ oldıḳ. Ve Süfyān'uñ ʿilmi ol bize tevāżuʿ itmekle ḳaṭʿan müstefīd olamaduḳ, didi. Mervīdür ki İmām Yūsuf Mālik ḥażretlerinüñ ziyāretine varup yā Mālik insān tāreten yuḫṭi ve tāraten lā-yuḫti ḳabilendendür diyüp İmām-ı Mālik'e taʿrīż ol daḫī Lā-yaṣbi yaṣīb fehm idüp belī öyledür. Ve meşāyiḫimüzi daḫī öyle müşāhede eyledük, didi. Ve baʿżı aṣḥāb meclisi mütefeṭṭiīn olup ḫande eylediler. Ve İmām Ebū Yūsuf meclisden ḳalḳup rāhī oldıḳda Mālik'üñ aṣḥābı yā şeyḫ Ebū Yūsuf

saña şu maḳūle söyledi diyü bu tefhīm eylediklerinde Mālik ḥacīl ü şermsār olup yā Rab Ebū Yuūuf'uñ ᶜilmiyle kimse müntefiᶜ olmasun diyü bed-duᶜā eyleyüp maḳbūl-ı dergāh-ı Ḫudā olup teᵓlīfātı fī-nefsi'l-emire iltifāt u iᶜtibār şāyān iken muᶜteber olmamışdur. Mūmāileyh Ebū Yūsuf Yaᶜḳūb bin İbrāhīm bin Ḥabīb El-Ammam el-Kūfīdür ki zamān-ı Hādī'de ḳāḍı olup Baġdād'da sākin idi. İbtidā meẕheb-i Ebī Ḥanīfe'de teᵓlīf-i kitāb eyleyüp yüz yigirmi üç senesi toldı. Ve yüz seksen iki senesi vefāt eylemişdür. Ve ibni Ḥamdūn tezkeresinde ẕikr u beyān ider ki Ḥassān bin Nuᶜmān bir gün Medīne-i Münevvere'nüñ maḥallātı miyānında nıṣf-ı nehārda bir ṭarafa rāhī olurdı. İttifāḳ ṣoḳaḳlarda bir ferd bulınmayup tenhā-rev oldığından ṭabᶜī āġāzaya meyelān ve Ẕü-Yezenüñ beyti ile naġme-perdāz olurken bir revzen küşad u liḥye-i ḥamre ile ḥasenü'l-vech bir şaḫıṣ nümāyān olup ḥasene yā fāsiḳ edā-ı neġamātda ḳuṣūr u ḫᵛābda olanları bī-dār u fuḥşī iẓhār eyledüñ diyüp revzeni sed ü ṣavt-ı ḥazīn ve laḥn-ı lezīz ile naġamāt-ı muḥarreḳeye āġāz eyledi ki fi'l-ᶜömr öyle müᵓeşşir bir avāz guş-zedi olmayup bir ḫaṭve ḥarekete bī-mecāl ü müteḥayyir oldıḳda ol muġanniye beni helāk eyledüñ diyü ḫūb u ḫoş-naġamātı ḳanda taḥṣīl eyledüñ emān beni āgāh eyle didikde yine revzene gelüp maᶜlūmuñ olsunki sinnüm ṣabāveti mütecāviz ü ḥadd-i racūliyyete resīde oldıḳda ḫoş-avāz oldığumdan taḥṣīl-i mūsiḳīye

[312] heveskār u ebābīl ile görüşüp bir miḳdār taḥṣīl-i mūsiḳī eyledüm. Ve bir gün māder-i müşfiḳam nuṣḥa āġāz ve ey ferzend-i ercümendüm mūsiḳī heveskār olacaḳ ṣanᶜat degüldür ki bir ḫᵛānende ḳabīḥü'l-vech yaᶜnī rişdār ola, anuñ naġamātı istimāᶜ olınmayup naẓardan sāḳıṭ u metāᶜı kāsid olup revnaḳ u iᶜtibārī penc rūz olur. İmdi bu sevdādan fāriġ ü taḥṣīl-i ᶜulūm-ı nāfiᶜaya sāᶜī ol ki fevz ü felāḥ andadur, didi. Ben daḫī

pend-i māderi ferṭa-i benāgūş ḳabūl idüp taḥṣīl-i ᶜulūma meşġūl Bārī Teᶜālā'nuñ ᶜavn u ᶜināyetiyle ᶜilmde ḫalḳuñ maᶜlūmı olan dereceye vāṣıl oldum didikde Ḥasan bin ᶜNuᶜmān ey kişi canum saña fedā olsun luṭf eyle bir kere daḫī naġme-senc ol diyü niyāz eyledikde Mālik ol bir vechle mümkin degüldür. Zīrā murāduñ tekrar istimāᶜ u teᶜallüm ve miyān-ı nāsda iftiḫār-künān aḫzına ᶜan-Mālik bin Enes dimekdür diyince Ḥasan bildigi Mālik bin Enes'dür. Mūmāileyh Mālik'üñ kelām-ı nuṣḫ-āmīzi bisyār olup ez-cümle bir ᶜālim ḫalḳuñ esᵓūlesinde lā ile cevāb-dāde olmasa beyne'n-nās kelimātı maḳūle olur. Ve ᶜilm-i keṯret rivāyet ü aḫz ile degüldür. Belki bir nūrdur ki Bārī Teᶜālā murād eyledigi ḳulınuñ ḳalbine ilḳā ider, dirdi. Ve bir gün bir şaḫıṣ Mālik ḥażretlerinden *(Er-raḥmānu ᶜale'lᶜarşi's-teva)*(Taha/20/5)[41] āyet-i kerīmesinüñ maᶜnāsını suᵓāl eyleyüp Mālik Bārī Teᶜālā'nuñ ᶜarşa istivāsı maᶜḳūl u müteṣavverdür lākin keyfiyeti mechūldur. Ve bu suᵓāli ṣaḥīḥü'l-iᶜtiḳād olan ādem suᵓāl eylemez. Belki ᶜaḳīdesi fāside olan suᵓāl ider diyü cevāb-dāde oldı. Rahmetu'llāhu ᶜaleyh

(وانك الذى اقام البراهين ووضع القوانين) taḥḳīḳ cemīᶜ delāᵓili sen iḳāmet eyledüñ. Ve ḳavānīni sen vażᶜ eyledüñ ẓanneyledüm. Bürhān lüġatde ḥuccet ü delīlüñ beyān u ẓuhūrına dirler. Rāġıb ẕikr ider ki bürhān delīlden kiẕbi ġayr-ı muḥtemel olup dāᵓimā ṣādıḳ olana dirler. Vesāᵓir edillenüñ baᶜżısı ṣādıḳ ve baᶜẓısı kāẕib olur. Zīrā edille penc ḳısım olup biri dāᵓ imā ṣıdḳı iḳtiżā ider. Delālet ile delālet ider ki bürhāndur. Ve biri dāᵓimā kiẕbi iḳtiżā ider. Delālet ile delālet ider ki

[313] muġālaṭadur. Ve biri ṣıdḳa aḳreb delālet ile delālet ider ki ḫiṭābetdür. Ve biri kiẕbe aḳreb delālet ile delālet ider ki şiᶜrdür. Ve biri ṣıdḳa vü kiẕbe müsāvī olur, vechle

[41] Rahman, arş üzerine istiva etmiştir.

delālet ider ki cedeldür. Ve baʿżı ḥükemā mebādī-i bürhān beş ḳısm olup biri evveliyyāt u biri müşāhadāt ü biri mütevātirāt u biri mücerrebāt u biri ḥadsiyyātdur, didi. Ve baʿżılar bürhān bir ḥuccetdur ki yaḳını netice vü berezdür diyü taʿrīf eyledi. Ve bürhān iki ḳısım olup bir ḳısmı innī ve ḳısm-ı digeri limmīdür ki eger eṣerden müʾeṣṣire istidlāl olınursa bürhān-ı innīdür. Meṣelā deḫāndan nāra istidlāl olındığı gibi ve eger müʾeṣṣ irden eṣere istidlāl olınursa bürhān-ı limmīdür. Meṣelā nārdan deḫāna istidlāl olındığı gibi ve ibtidā manṭıḳda teʾlīf-i kitāb iden Arisṭo'dur. Ḳavānīn ḳānūnuñ cemʿī vü ḳānūn lafżı rūmī olup aṣıl ḳānūn u ḳāʿide vü żābıṭa bir maʿnāyadur. Ve ıṣṭılāḥ-ı manṭıḳīde ḳānūn bir ṣūret-i külliyedür ki cüzʾiyyātınuñ aḥvāli ol külliyeden maʿlūm olur.

(وجد الماهية وبين الكيفية والكمية) ve māhiyet-i eşyāyı sen taḥdīd ü taʿrīf idüp keyfiyet ü kemiyyetini tebyīn eyledüñ ẓanneyledüm. Her şeyʾüñ māhiyeti ḥaḳīḳati vü ẕātı olup māhiyeti ẕihinde taṣavvur ü mülāḥaẓa ve ne güne şeydür, maʿlūm idinüp mefhūmını ẕātiyyātı ile beyān eylese taḥdīd ü taʿrīf itmiş olur. Ve ḥaḳīḳat didiğimüz ẕihinde bir ṣūret-i külliye ḥāṣıl olur ki ol şeyʾüñ teşeḫḫuṣından ḳaṭʿ-ı naẓar olınsa ḥāṣıl olan ṣūret-i külliye ol şeyʾe muṭābıḳ olur. Ve taʿrīf-i mezkūr ʿinde'l-hükemā ʿilmüñ taʿrifidür. Zīrā ʿinde'l-ḥükemā taʿrīf ʿilm ḥuṣūl-ı ṣuretü'ş-şey fī'l-ʿaḳl olup ʿindü'l-ʿaḳl ile tefsīr olınmışdur. Ve indü'l-ḥükemā ʿalem üç ḳısımdur ki ʿilm-i mā yaʿnī şeyʾüñ ẕātına ʿilm ü ʿilm-i keyf şeyʾüñ keyfiyetine ʿallem ve ʿilm kim şeyʾüñ miḳdārına ʿalemdür. Ve ḳısım ol ki māhiyet ü ẕāta ʿalemdür, ʿilmü'l-heyye tesmiye olındı. Ve ḳısm-ı ṯānī ki keyfiyyāt-ı eşyāya ʿalemdür ve ʿilm-i ṭabīʿi tesmiye olındı. Ve ḳısm-ı ṯāliṯ ki muḳadder-i eşyāya ʿalemdür. ʿİlm-i riyāriżi tesmiye olındı. Ve kemiyyet ü keyfiyet kim ü keyfe nisbet olınup

kim naḥāt ᶜindinde ᶜadedden ᶜibāret olup baᶜżılar ismi naḳḳāṣ u sükūn üzere mebni ḳılup nisbet olındıḳda

[314] taḫfīf ile kemmiyete dirler. Ve baᶜżılar ism-i tām ve āḫerini müşedded ü munṣarif ḳılup nisbetde teşdīd ile kemiyete dirler. Ve manṭıḳiyyūn ᶜindinde aḳsām-ı aᶜrāżdan bir ᶜarż olup iki ḳısımdur. Biri kim muttaṣıl ve biri kim munfaṣıl zīrā eczāsı miyānında bir ḥadd-i müşterek olursa kim muttaṣıldur. Eger ḥad müşterek olmazsa kim munfaṣıldur. Ve kim munfaṣıl ᶜadeddür, kim muttaṣıl daḫī ḳārā'ẕ-ẕāt olursa miḳdārdur. Eger ḳārā'ẕ-ẕāt olmazsa zamāndur. Ve keyf ism-i mübham ġayr-i mümkin olup iltiḳā-i sākineyn içün āḫeri taḥrīk olınup feth üzerine mebnīdür. Rāġıb ẕikr ider ki keyf ile suᵓāl şol zamān ṣaḥīḥ olur ki bu keyfiyetüñ sebebi nedür ve ne degüldür dimek mümkin ola. Meṣelā esved u ebyaż u ṣaḥīḥ u saḳīm gibi. Pes Bārī Teᶜālā'da keyf ile suᵓāl olınmaz. Ve keyf baᶜżı ḥükemā ᶜindinde cismde ḥāsıla bir heyᵓet-i ḳārā vü ṣābitedür ki ḳısmet ü nisbet ḳabūl eylemez. Miṣāli sevād u emṣālidür. Ve ḳārā ḳaydıyla taᶜrīfden zamān ve ᶜadem-i ḳabūl ḳısmet ile kim ve ᶜadem-i ḳabūl nisbet ile sāᵓir aᶜrāż ḫāric olur.

(وناظر في الجوهر والعرض ومبرز بين الصحة والمرض) Ve taḥḳīḳ sen şol ḥakīmsin ki cevher ü ᶜarażda münāẕire vü mübāḥaṣe vü ḥaḳīḳatlerini iẕhār u beyān ve ṣıḥḥat u maraż miyānını farḳ u temeyyüz ve ṣınāᶜat-ı ṭabīᶜi taḥrīr eyledüñ ẓanneyledüm. Kütüb-i ḥikemiyyede ebḫāṣ-ı cevher ü ᶜaraż ṭavīlü'ż-żeyl ve sāᶜibü'l-müdrik olup ᶜale't-tafṣīl ẕikr ū beyāna bu risāle ġayr-ı müteḥammile olmaġla bir nebẕe ẕikr olınup iktifā olınmaḳ münāsib görülmişdür. Pes ḥükemānuñ cevher didikleri cisimdür. Meṣelā insan u feres ü ḥacer gibi ᶜarażdan murād cevherde ḥāl u vaṣf olan şeydür. Meṣelā sevād u ḥumret u beyaż u ḥarekāt-ı muḫtelife ki ḳıyām u ḳuᶜūd u iżṭıcāᶜ gibi ḥāṣıl-ı cevherden mā-ᶜadāsına ᶜaraż ıṭlāḳ olınur.

Ve cevher cismdür diyü ḥükm olınmaġa sebeb budur ki ḳavim iḫtilāf idüp baᶜżı cisme vü ġayrihi cevher ıṭlāḳ eyledi. Meṣelā ᶜaḳl u nefs ü cüz-i lāyetecezzā cevherdür, didi. Ve baᶜżı ḥükemā cevher cismdür, cism olmayana cevher ıṭlāḳ olınmaz, didi. Pes cismüñ cevher olması ittifāḳı olmaġla müttefuḳun ᶜaleyh olan iḫtiyār olındı. Ve baᶜżı ḥükemā ᶜindinde cevher penc nevᶜ olup mādde

[315] ve ṣūret u cism ü nefs ü ᶜakla münḥaṣırdur. Zīrā bir maḥalde ḥāl olursa ṣūretdür. Ve eger ḥāle maḥall olursa māddedür. Ve eger ḥāl u maḥalden mürekkeb olursa cismdür. Ve bu meẕkūrden biri olmazsa cevher-i mefāriḳdür. Ve cevher-i mefāriḳ cisme taᶜalluḳ tedbir ile taᶜalluḳ iderse nefsdür itmezse ᶜaḳıldur. Ve ᶜarż ekṣer ḳavim ᶜindinde yigirmi bir ḳısm olup baᶜżılar ᶜindinde yigirmi üç ḳısımdur. Ve aḳsām-ı mezbūrenüñ on ḳısmı aḥyāya münḥaṣır u maḫṣūṣdur ki ḥayāt u ḳudret ü şehvet ü ḳuvvet ü irādet ü kerāhet ü iᶜtiḳād u ẓann u naẓar u elemdür. Ve on bir ḳısma aḥyā ve ġayr aḥyāya şāmildür. Ez-cümle kevn ki ḥareket ü sükūn u ictimāᶜ ü iftirāḳdan ᶜibāretdür. Ḥayāt ṣāḥibi olanlarda bulındığı gibi ḥayāt ṣāḥibi olmayanlarda daḫī bulınur. Ve teᵓlīf ü iᶜtimād u ṣaḳl u ḫiffet ü bürūdet ü bāhiyüst u ruṭūbet ü levn ü rāyiḥ vü ṭāᶜamdur. Ve aᶜrāżuñ yigirmi üç olmasına ẕāhib olanlar meẕkūr yigirmi bir aḳsāma beḳā vü mevti ziyāde idüp yigirmi üç ḳısımdur, didiler. Ve ṣıḥḥatden murād insāna maḫṣūṣ olan iᶜtidālüñ vücūdı olup sāᵓir ḥayvānātda ki iᶜtidāl mizāca ṣıḥḥat ıṭlāḳı insāna tebaᶜiyyet ile istiᶜāre olınmışdur. Ve marażdan murād mizacuñ iᶜtidālından ḫurūcına ıṭlāḳ olınur. Ve temeyyüz iki şeyᵓüñ beynini faṣla dirler. Ve ibni Zeydūn'uñ cevher ü ᶜaraẓ ᶜaḳabinde ᶜilm-i ṭıbba müteᶜalliḳ olan ṣıḥḥat u maraż ẕikri mecsūᶜ ᶜulūm-ı ᶜaḳliyyeden oldığına işāretdür. Yāḫūd murādı eşyānuñ ṣıḥḥat u marażı miyānını temeyyüz itmekdür. Meṣelā

ḥaḳāyıḳ u şükūk ve feżāʾil ü reẕāʾil gibi ve şekūñ reẕāʾil maraża teşbih eylemesine bāʿiş budur ki maraż bedeni taṣarruf-ı kāmili idrākdan menʿ eylediği gibi şükūk u reẕāʾil daḫī fażileti idrāka māniʿ olur. (وفك المعمى) Ve sen ol kimsesin ki muʿammāyı ḥāl u beyān eyledüñ ẓanneyledüm. Muʿammā ʿamāden müştāḳdur. Ḳaçan bir şeyde iltibās olsa ʿamiyyü'l-emr dirler. Ve şāʿir bir beytüñ maʿnāsını āşikār itmeyüp iḫfā eylese ʿammiyet maʿna'l-beyt dirler. Laġz daḫī bu ḳabilendendür. Ve ıṣṭılāḥda muʿammā bir kelāmdur ki vech-i ṣaḥīḥ üzere īmā vü işāret ṭarīḳi ile esmādan bir isme dāll ola. Muʿammānuñ ıṣṭılaḥāt-ı keşīresi vü ṭarīḳ-ı vefiresi olup

[316] istiḫrāc murāda muʿayyeñ ü vesiledür. Meşelā aʿmāl-i muʿammā taḳsīm-i ülā ile dört ḳısma münḳasımdur ki taḥṣīli vü tekmīli vü teshīli vü tezbīli olup her biri ḳassām-ı müteʿaddideye münḳasıma olmaġla mecmūʿ otuz yidi ḳısım olmışdur. Ve vāżıʿ-ı muʿammā arūżı vażʿ iden Ḫalīl bin Aḥmed ʿAmr el-Ferāhindi Ezdi'dür ki künyesi Ebū ʿAbdu'r-raḥmān olup yüz senesi Baṣra'da tevellüd ve neşv ü nemā bulup evḳātını taḥṣīl-i ʿulūma ṣarf u kütüb-i keşīre teʾlīf eylemişdür. Ez-cümle Kitabü'l-ʿayn Ḫalīl'üñ teʾlīfi olup ʿilm-i lüġatda teʾlīf olınan ve kütübüñ aḳdem ü ibtidāsıdur. Bundan maḳdem ʿilm-i lüġatda kitāb-ı teʾlīf olınmamışdur. Lākin kitāb-ı mezbūrı Ḫalīl itmām itmek müyesser olmamışdur. Zīrā ehl-i lüġatdan cumhūr kitāb-ı meẕkūruñ ekşer mevāżıʿnı cerḥ ü ḳadḥ itdiler. Bināberin iḳtiżā ider ki kitāb-ı mezbūrı Ḫalīl itmām itmeye. Lākin Ḫalīl'üñ kaʿbı ol dereceden ʿālīdür ki andan ṣudūr iden ḥarfe bir ferd engişt-i iʿtirāżı dırāz eyleye. Meger cemʿ ü teʾlīfini āḫere sipāriş idüp ḫabṭ u ḫalel ol şaḫṣdan ṣāḍır olmış ola. Ve ekş er-i nās Ḳitabü'l-ʿayn Ḫalīl'üñ olmasına ẕāhibdür. Ve baʿżı ʿulemā Leyş bin Nuṣr bin Seyār Ḫorāsānī teʾlīf olmaḳ üzere ḳaṭʿ u cezm itdi. Ve Leyş bir ricāl-i ṣāliḥ olup kitābını

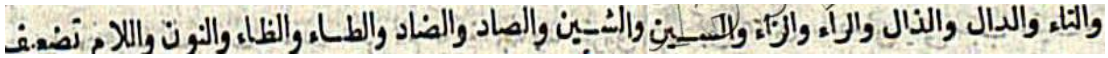
tervīc ve ḫalḳı müṭalaᶜsına terġīb içün Ḫalīl'e nisbet itdi, dirler. Ve biraz rivāyet daḫī vardur ki taḥrīr bāᶜiṣ ṭavīl olmaġla terk olındı. Ve Ḫalīl'üñ müᵓellefātından biri daḫī Kitabü'n-naḳṭ ve'ş-şekl ve biri Kitabü'n-naġm ve biri Kitabü'ş-şevāhid olup enfes kütübi ᶜarūżdur ki vażᶜ-ı ᶜarūżda Ḫalīl'i bir kimse sebḳ idemeyüp şaṭranc vesāᵓir muḫteraᶜāt gibi ᶜulemāyı iᶜcāb eylemişdür. Ve ᶜilm-i ᶜarūża ḫalḳ tevaġġul ve eṯer-i Ḫalīl'e iḳtifā vü mütābaᶜat idüp baᶜżılar baḥr-ı müteḳāribden baḥr-i maḫbūn ul-icrāᵓ istiḫrāc eyleyüp ḫubn tesmiye eylediler. Ve ḫubn ḥazif ṯāni-i sākine dinüp baḥr-i recez Aḫfeş'üñ iḫtirā ᶜidur ve baḥr-i mezbūre mütedārik ü muḥaddeṯ ü muḫteraᶜ daḫī tesmiye iderler. Ve fenn-i ᶜarūż giderek Ebū Naṣr Cevherī'ye vāṣıl olup Cevherī ᶜilm-i ᶜarūżı iḫtiṣār iżāḥ u aḫz u teᶜallüme

[317] sehl olur vech üzere tenḳīḥ eyleyüp Ḫalīl'e baᶜżı mertebe iᶜtirāż eylemişdi. Ez-cümle Ḫalīl eczā-i şiᶜriyye ki anuñla eşᶜār-ı vezin ve taḳṭīᶜ olırsañuz cüzᵓ idüp ikisi ḫumāsiye ki feᶜūlūn ile fāᶜilūn'dür. Ve Leysi sebaᶜiye ki mütefāᶜilün fāᶜilātün müstefᶜilün mütefāᶜilün müfāᶜeletün mefᶜūlatün'dür. Lākin Cevherī eczā-ı şiᶜriyyenüñ sekiz olmasını inkār ve Ḫalīl'üñ mefᶜūlāt cüzᵓini müsteḳillen cüzᵓ olmaḳ üzere taᶜdād eyledigine iᶜtirāż eyleyüp mefᶜūlāt mefrūḳu'l-veted olan müstefᶜilün'den menḳūldur ki zīrā müstefᶜilün iki sebeb-i ḫafīf ile bir veted-i mefrūḳdan mürekkeb olup keẕālik mefᶜūlāt iki sebeb ḫafīf ile bir veted mefrūḳdan mürekkebdür. Ve mefᶜūlāt eger sāᵓir eczā gibi cüz-i ṣaḥīḥ ü müsṭaḳil olsa faḳaṭ mefᶜūlāt'dan mürekkeb bir baḥr olurdı. Nitekim sāᵓir eczādan mürekkeb baḥrlar mevcūddur. Bir baḥr yoḳdur ki mecmūᶜ eczāsı mefᶜūlāt ola diyüp iş bāt-ı müddeᶜi eyledi. Ve sebeb iki ḥarfli olup ḥarf-i ṯāni sākin olursa ḳad gibi sebeb-i ḫafīf tesmiye olınur. Ve eger ikisi daḫī müteḥarrik olursa leke gibi sebeb-i ṯaḳīl tesmiye

olınur. Ve sebebe bir ḥarf daḫī żamm olınursa veted tesmiye olınup veted daḫī iki ḳısım olup ve ḥarf-i evvel ve ḥarf-i ṣānī müteḥarrik ve ḥarf-i ṣāliṣ sākin olursa veted-i mecmūᶜ tesmiye olınur, ᶜalā vü belā gibi ve eger ḥarf-i evvel müteḥarrik ve ḥarf-i ṣānī sākin ve ḥarf-i ṣāliṣ müteḥarrik olursa veted-i mefrūḳ tesmiye olınur, faᶜale gibi. İmdi müstefᶜilūn iki sebeb-i ḫafīf ve bir veted-i mefrūḳdan mürekkebdür ki mes sebeb-i ḫafīf tef-i sebeb ḥafīf ᶜulūn lām-ı sākine ile veted-i mefrūḳ mefᶜūlet daḫī böyledür ki mefᶜūlātdur. Lākin ᶜindel-Ḫalīl mes sebeb-i ḫafīf tefᶜ veted-i mefrūḳ lun sebeb-i ḫafīf olup mefᶜūlāt fāᶜilātünden ferᶜ olup sebeb-i veted mefrūḳa müteḳaddim olmaġla lātūn fāᶜ olur. Lātūn fāᶜ ise mefᶜūlāt veznindedür. Ve Ḫalīl'üñ ṣanᶜat-ı muᶜammāyı iḫtirāᶜna sebeb budur ki Yūnān'dan biri lüġāt-ı Yūnāniye ile Ḫalīl'e bir mektūb irsāl idüp Ḫalīl fehminden ᶜāciz olmaġla kāmil bir ay müṭālaᶜsına ṣarf-ı evḳāt u ferāsetle elbetde evāᵓil-i mükātebe besmele taḥrīr olınur diyü ibtidā besmeleyi istiḫrāc baᶜde

[318] ḳarāᵓīn ile baḳiyye mektūbı istiḫrāc idüp ol mektūbı aṣl u esās vażᶜ u ᶜilm-i muᶜammāyı iḫtirāᶜ ve bir kitāb teᵓlīf idüp ṣanᶜat-ı mezbūreye muᶜammā tesmiye eyledi. Ve Ebū ᶜUbeyde'nüñ şākirdi olan Kebsān istiḫrāc-ı muᶜammāda zamānınuñ vāḥidi olup ḫalḳuñ tekellümünüñ ḫilāfını istimāᶜ ve istimāᶜnuñ ḫilāfını ketb ü ketb eylediginüñ ḫilāfını ḳırāᵓat iderdi. Ve niẓām-ı eṣnāf ᶜulūmde yed-i ṭūla ṣāḥibi ferīd ü mümtāz iken muᶜammānuñ eshel ü aḫfeni istiḫrāca ḳādir olmayup Cāḥıẓ ᶜilm-i muᶜammā muᶜtenā olmaġa ṣāliḥ bir fen degüldür, dirdi. Baᶜde Ḫalīl ḥurūf-ı ᶜArabiye'nüñ necm ile ittifāḳını istiḫrāc idüp ᶜaded-i ḥurūf yigirmi sekiz oldıġı gibi ᶜaded-i menāzil-i ḳamer daḫī yigirmi sekizdür, didi. Ve menāzil-i mezkūrenüñ on dördi kamer fevḳe'l-arż müyesser olup on dördi taḥta'l-arż müyesser olur. Ve bir kelime ismi oldıġı ṣūretde ġāyet ᶜaded ü ḥurūfi

zevāʾid ü aṣlīyesiyle kevākib sebʿa-ı seyyāre ʿadedince olup ziyāde olmaz. Meşelā istiḫrāc lafẓı yidi ḥarfden mürekkebdür. Ve'l-yevm tensāh ḥarflerine ḥārfü'l-ḥāḳ ile ḥarf-i tażʿīfi ziyāde idüp ʿaded-i ḥurūf żevāʾid-i burūc-ı işnā-ʿaşer muvāffaḳ oldıġın istiḫrāc eylemişdür. Ve menāzil-i ḳamerüñ on dördi taḥta'l-arż müyesser ve on dördi fevḳa'l-arż müyesser oldıġı gibi ḥurūfuñ on dördi lām-ı taʿrīf ile tażʿif olınup on dördi tażʿīf olınmadıġını istiḫrāc eyledi. Yaʿnī

ile ḳırāʾat olınup bāḳī on dörd ḥārf-i lām taʿrīf ile tażʿīf olınmaz. Ve Ḫalīl şaṭranca ālet daḫī ẓamm u ḥamel ü ruḳʿa-i şaṭranca on ḫāneye ṭarḥ idüp nice zamān istiʿmāl olınup yine terk olındı. Baʿde ḥesābda bir nevʿ ṣanʿat iḫtirāʿ ideyüm ki merre-i ḥumḳāʾ bir şey iştirā itmek murād eyledikde ehl-i sūḳ ol merreʾye ḫudʿa ve mekr ile ẓulm ü ġadr itmek mümkin olmaya diyüp mülāḥaẓa vü tefekkür iderek mescidde dāḫil ü iştiġāl u teʾemmülinden kendüyi sütūn mescide çarpub aʿżāları zīr zeber olup sebeb-i mevti

[319] oldı. Ve tarīḫ-i vefātı yüz altmış senesidür. Ve mümāileyh ʿilm ü faẓlda yegāne oldıġı gibi ʿaḳl u zühdde daḫī bī-hemtā olup bir gün ibnü'l-Muḳaffaʿ ile hem-ṣoḥbet olup ṭūl u dırāz mübāḥaşe vü münāẓara idüp Ḫalīl'e ibnü'l-Muḳaffaʿ nice bulduñ diyü suʾāl eylediklerinde ʿilmini ʿaḳlından ekşer müşāhede eyledüm diyüp ibnü'l-Muḳaffaʿdan Ḫalīl'i istiʿlām ittiklerinde ʿaḳl u zekāsını ʿilminden ziyāde buldım, didi. Fi'l-ḥaḳīḳa Ḫalīl'üñ ḥiddet-i ẕihn ü vefret-i zekāsı görülmemişdi. Keẕālik zühd ü veraʿde bī-meşel olup vefāt idince fehm-i dānişine ḫalel ṭārı olmamışdı. Ve ibnü'l-Muḳaffaʿnuñ tercemesi (وان عبدالحميد بارى اقلامك) fıḳrası şerḥinde ẕikr u beyān olınmışdı. Ve bir vaḳitde Süleymān bin Mühelleb Ḫalīl'e biñ dinār irsāl ve ṭarafına daʿvet idüp berīd Süleymān

dinārı Ḫalīl'e ʿarż u daʿveti teblīġ eyledikde Ḫalīl nān-ı yābis ile nemek ekl iderdi. Dinārı ḳabūl itmeyüp mademki şu miḳdār ṭaʿāma dest-res olurum. Süleymān ile kārum yoḳdur diyüp ṣavb-ı Süleymān'a rāhī olmadı. Ve bir ġānīī kime Ḫalīl'den nice zamān ʿilm-i ʿarūż teʿallümine cehd ü saʿy idüp taḥṣīl ü teʿallüm idemeyüp Ḫalīl'i itʿab eyledikde yā Racül şu beyti taḳṭīʿ eyle, didi.

اذالم تستطع شيئا فدعه * وجاوزه الى ماتستطيع yaʿnī ḳaçan bir şeyᵊ taḥṣīle ʿadem-i ḳudretüñ nümāyān oldı. O şeyiᵊ terk eyle. Ve ḳudretüñ oldıġı şeyᵊe meşġūl ol dimek olup şaḥṣ-ı maʿhūd mütefaṭṭın u teʿallüm ʿarūżından fāriġ oldı. Ve Ḫalīl'üñ aṣdiḳāsından biri bī-mār olup ʿıyādesine vardıḳda ḫastanuñ ḳabāḥati nā-fehm bir birāderi olup ḫastaya ey birāder-i çeşm-i güşā ol ki Ḫalīl ziyāretüñe geldi didikde Ḫalīl birāderiñi bī-mār iden senüñ nā-becā güftāruñ oldıġında şübhem ḳalmadı, didi. Ve bir gün ṣüḳalādan biri Ḫalīl'e ḫurūf muḳaṭṭaʿ ile bir muʿammā taḥrīr ve bu muʿammāyı ḥāll eylesün diyü irsāl eyledikde Ḫalīl ḥāll idüp bu beyt ḥāṣıl oldı. (انا ان لم يكن اهواك فرأسي حراق) hevā muḥabbet maʿnāsına ve ḫar ferec maʿnāsına olup Ḫalīl'e ẕeyl beyitde (وان هويت ايضا) yaʿnī muḥabbet idersek de yine didiġüñ gibi olsun diyü

[320] taḥrīr ü irsāl eyledi. Ve Ḫalīl'üñ kelāmındandur ki zāhid şol kimsedür ki mevcūd olan nafaḳasını żāyiʿ itmedikce żāyiʿ-i ṭālibi olmaya. Yaʿnī ḳader-i kifāye rızḳı mevcūd iken ziyādesini taḥṣīle sāʿī olmaya. Ve bir kimse ḥarāmı irtikābdan müstaġnī oldıġı ḥālde istiʿmāl u irtikāb ide, muḥtāc oldıġı vaḳitde istiʿmāl ḥarāma ḥilecū olmaz. Ve bir kimsenüñ şerr-i maḥż oldıġına delālet iden şeyᵊ budur ki rıżāsıyla kendiden şerr u fesād ẓuhūr ide. Ve baʿde'ẕ-ẓuhūr ol fesāduñ defʿ u ıṣlāḥına ḳādir olmaya. Ve herkes ki

nefsinüñ fesādını farḳ u temeyyüz eyleye. Ṣalāḥına daḫī ᶜālimdür. Yaᶜnī kendiden ṣādır olan efᶜālüñ ḳubḥını derek iden ḥüsnini daḫī derk ider. Lākin muḳteżā-yı cibilliyet ḫabiṯ e ḳabiḥeyi iḫtiyār ider. Ve bir ḳabāḥatden taḫlīṣ içün ḳabāḥat-i āḫeri irtikābından eşnaᶜ u efḥaş şey bu ḳadar dirdi. Ve biz murād itsek kütübi bir mertebe şerḥ u īżāḥ iderdük ki ḳavī vü żaᶜīf fehmlü vü ġabī-fehm ü teᶜallümde yeksān u masāvī olup herkes müntefiᶜ olurdı. Lākin ezkiyā vü aġbiyāyı farḳ u temeyyüz içün vādi-i müteᶜārif iḫtiyār olındı, didi. (وفصل بين الاسم والمسمى) ve sen şol kimsesinki isim ve müsemmā miyānı farḳ u temeyyüz idüp her biri bir emr-i āḫer oldıġın beyān eyledüñ ẓanneyledüm. İsim şol şeydür ki ẕāt-ı şeyᵓe ᶜalāmet olup ẕāt anuñla maᶜlūm ola. Ve iştiḳāḳı sümūddan irtifāᶜ maᶜnāsınadur. Ve ẕāt şey ismi ile müteᶜārif olmaġla ism-i ẕātuñ şiᶜār u ᶜalāmetidür. Ve isim lafẓında dört laġut cereyān ider. İsmi asim sem sem ü ismüñ aṣlında Baṣīriyyūn ile Küfiyyūn iḫtilāf idüp meẕheb-i Baṣriyyūnde sümüv ve meẕheb-i Küfiyyūn'da semtedür. Ve müsemmā şol maᶜnādur ki azāsına isim vażᶜ olınup ismi ol maᶜnāya delālet idüp isim mevżūᶜ ve dall u maᶜna mevżūᶜuñ leh ü medlūldur. Ve Ḳudemaᵓ ḳavmüñ manā-yı ism ve mūsammāda mebāḥiṯ-i ṭavīlesi olup baᶜżılar ᶜindinde ism müsemmānuñ ġayridür. Ve bu cumhūr meẕhebidür. Ve baᶜżılar ḳatında ism müsemmānuñ ᶜaynıdur. Ve baᶜżılar meẕhebinde ᶜaynıda degül ġayrıda degildür, didiler. Pes ism müsemmānuñ ġayrıdür diyenler

[321] isimden tesmiye murād iderler. Meṯelā bir şaḫṣ mechūle ismüñ nedür diyü suᵓāl olmasa murād ẕāt u mehābeṯinden suᵓāl olmayup belki ẕāt onuñla taᶜbīr olınan ᶜibāret ü elfāẓdan suᵓāl murād olınur. Ve murād bu oldıġına delīl *(ve Allāhü'l-esmāᵓü'l-ḥüsnā)* āyet-i kerīmesi *ve inna'llāha Teᶜāla tisᶜaten ve tisᶜīne ismān mi'eten illā ve iḥdān min*

eḥṣāha daḫale'l-cennete)[42] ḥadīṯ-i şerifdür ki ḥāşā esmā'ullāh ile ẕāt-ı Bārī Teᶜālā murād olınmasa taᶜaddüd-i Bārī lāzım gelür. Ve baᶜżı āḫer ki ism ᶜayn-ı müsemmā olmasına ẕāhib olmışdur. Murādı meṣelā lafẓ-ı Zeyd ᶜayn-ı ẕāt-ı Zeyd'dur dimek degüldür. Belki üç maᶜnānuñ biri ile ism müsemmānuñ ᶜaynıdur, dimişdür. Biri budur ki ismiñ vażᶜ olınmasına sebebi müsemmānuñ ᶜaynıdur, dimişdür. Biri budur ki ismüñ vażᶜ olınmasına sebebi samiᶜüñ esmāyı isim sebebiyle taṣavvūr u mülāḥaẓa idüp müsemmā ġāᵓib oldıḳda ismi müsemmā maḳāmına iḳāmet itmekdür. Ve çünki müsemma ġāᵓib oldıḳda ismi taṣavvur u mülāḥaẓa ide. Müsemmā maḳāmına iḳāmet olındı. Bu ṭarīḳ ile ism müsemmānuñ ᶜaynıdur dimek cāᵓiz oldı. Maᶜnā-yı ṣāni ekṣeriyyā isimde ḥāṣıl ve isim ile ḳāᵓim olan maᶜnā müsemmāya sirāyet ü tecāvüz ider. Meṣelā bir şeyde ḥayāt olsa ol şeyᵓe ḥayy tesmiye olınur. Ve bu cihetle ism müsemmāya lāzım u ġayr-ı münfekk olup isim mürtefiᶜ ü zāᵓil olsa müsemmāda mürtefiᶜ olur. Ve isim mevcūd olsa müsemmāda mevcūd olur. Zīrā ḥayātuñ cisimden vücūdı bāṭıl oldıḳda ol cisme ḥayy ıṭlāḳ olınmaz. Ve ḥayy ıtlāḳ olınmadıḳda cisimde ḥayāt bulınmayup müsemmā mürtefiᶜ olur. Pes bu cihetle isim müsemmānuñ ᶜaynıdur dimek cāᵓiz olur ki ismüñ vücūdıyla mevcūd ve ᶜademiyle maᶜdūm olur. Maᶜnā-yı ṣāliṣ budur ki daᵓb-ı ᶜArab ismi ẕikr idüp müsemmā murād itmek üzere cereyān eylemişdür. Meṣelā bir racüle işāret idüp hezā müsemmā Yezīd yaᶜnī bu şaḫıṣ zā veya dāldan mürekkeb olan lafẓ-ı Zeyd ile tesmiye olınmışdur diyüp bu isim Zeyd'uñ ismidür dirler ki Zeyd müsemmā maḳāmına vażᶜ itmiş olurlar. Pes bu cihetle ism-i müsemmānuñ ᶜaynıdur, dirler. Lākin taḥḳīḳ budur ki nizāᶜ nezᶜ lafẓıdur. Zīrā isimden murād eger lafẓ olursa müsemmānuñ ġayrıdur. Zīrā elfāẓ eṣvāt-ı

[42] Doğrusu, Allah'ın doksan dokuz ismi vardır, onları sayan kimse cennete girecektir.

muḳaṭṭaᶜ-ı ġayr-ı ḳarreden mürekkeb olup iḫtilāf-ı ümem ü aᶜṣār ile muḫtelif olmaġla kāh müteᶜaddid kāh mütteḥid olur. Ve bu iḫtilāf-ı

[322] esmāya ᶜārıż olmaz. Ve eger isimden ẕāt şey murād olınursa ism müsemmānuñ ᶜaynı olur. Lākin bu murād ḫilāf-ı meşhūrdur. Ve imām Rāzī ism müsemmānuñ ᶜaynıdur yoḫsa ġayri midür nizaᶜında bir müteᶜaddiye emre ẓafer-yāb olmadum diyü ẕikr ider. Ve eger isimden ṣıfat murād olınursa şeyḫ Ebu'l-Ḥasan el-Eşᶜari meẕhebidür. Ṣıfat üç ḳısma münḳasım oldığı gibi isim üç ḳısım olup bā-nefs müsemmādur yāḫūd ġayr-ı müsemmādur yāḫūd nefsde degül ġayride degildür, dinilür. (وصرف وقسم وعدل وقوم) ibni Nübāte secᶜin beyninde maᶜnāyı murādı taḥḳīḳ idemeyüp baᶜżı ᶜulemāyı İslām'dan suᵓāl eyledüm. Bu güne ḥall u beyān eyledi diyü böyle ẕikr ider ki ṣarf-ı muᶜāvażadan bir ḳısım olup ṣarfda ᶜivażlaruñ ikisi daḫī naḳd olur. Meşelā dinārı dirheme ṣarf u ᶜıvaż eyledikleri gibi taḳsīmden murād emvāl-i müşteregi taḳsīm itmekdür. Ve ḳısmetüñ ṣarfa münāsebeti kān māl-ı müşterek dinārı ḳalīl olup şer kāmiyānında taḳsīmi müteᶜaẕẕir olmaġla derāḥīme ṣarf olınup taḳsīm olınmaḳ mümkin olmasıdur. Ve taᶜdīl ü taḳvī mden murād kān māl müşterek cevāhir ü nuḳūd besāṭ u besāṭīn ü eṣvāb olmaġla ḳam olanları taḳvīm ü bahālarını taᶜyin eylemesi ᶜadālet üzere olup mecmūᶜı naḳd meṣ ābesine vażᶜ u müsteḥaḳlar miyānında ḳurᶜa ile ḥükme ḥākim ile tevzīᶜ u taḳsīm olınmaḳdur. Bu meẕkūrātuñ mecmūᶜı ᶜilm-i fıḳh mesaᵓilündendür. Meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳrateyn: Sen şol kimsesin ki ṣarf u ᶜadālet ile taḳvīm ü taḳsīm eyledüñ ẓanneyledüm dimek olur. (وصنف الاسماء والافعال) ve ism ü fiᶜli taṣnīf ü iḫtirāᶜ idensin sen ẓanneyledüm. İsim fiᶜlden murād ıṣṭılāḥ-ı naḥviyyūn üzere olan ism ü fiᶜl olup isim şol kelimedür ki ezmine-

i s̱elās̱eden birine müḳārin olmayup kendi nefsinde ölici maᶜnāya delālet eyleye. Ve ᶜalāmet-i ismiyet-i ḥarf ḥarr u ḥārf-i nidā vü tenvīn ü lām-ı taᶜrifüñ duḫūlı vü mesnedü'l-ileyh olmaḳda ism aṣl u fiᶜl ferᶜdür. Ve baᶜżı ḳudemā ismi otuz kısma taḳsīm eylemişdür ki muᶜarrabu vü mebnī ẓāhir ü mekni maᶜrife vü nekre muᶜayyen ü mübhem ᶜArabī vü ᶜAcemī mezkūr ū müʾenneṯ maḳṣūr u memdūd u ᶜāmil ü ġayr-i ᶜāmil müştaḳ ve ġāyr-i müştaḳ

[323] muẓārīᶜ ve ġayr-ı mużāriᶜ muᶜtel ṣaḥīḥ zāʾid ü nāḳıṣ munṣarif ü ġayr-ı münṣarif müfred ü mużāf müdġam u maẓhardur. Ve fiᶜl şol kelimedür ki kendi nefsinde ḥāṣıl bir maᶜnāya delālet idüp ezmine-i s̱elās̱eden birine muḳterin ola. Ve ezmine-i s̱elās̱e zamān-ı māżī ve zamān-ı ḥāl ve zamān-ı müstaḳbeldür. Ve müstaḳbel zevāʾid-i erbaᶜdan birini ḳabūl ider ki hemze vü bā vü tā vü nūndur tevḥīdi Ebū Ḥafṣ Eşᶜarī'den rivāyet ider ki zamān-ı ḥāl iṯbātı biᶜanīdür belki zamān-ı māżī ve müstaḳbelden ᶜibāretdür. Zīrā zamān-ı māżīnüñ encāmı müstaḳbeldür. Pes māżi ile müstaḳbel miyānında vāsıṭa bir zamān farż u tevehhüm muḥāl ü ḥāl taḥṣīli bāṭıldur, didi. Ve Ebū Ḥafṣ'uñ bu ḳavlini redd idüp ḥāli saña īżāḥ iden şey oldur ki meṯelā bir şaḫıṣ el-ān edā-ı ṣalāt ideyor dimek murād eyleseñ yuṣalli dirsin ve gelecekde edāʾ idecekdür dimek murād eyleseñ kelimeyi müstaḳbele taḫṣīṣ içün sīn idḫāliyle seyuṣalli dirsin imdi yuṣalli kelimesinüñ ḥāle delāletini ve maᶜnā-yı istiḳbāli tażammunı olup tanṣīṣ murād içün sīn idḫāl ve gelecekde edā-ı ṣalāt iderdi. Ḳaṣd idersen eger mużāriᶜñ ḥāle delāleti olmasa idḫāl-i sīne muḥtāc olmazduñ didiklerinde ṭarīḳ-i mukābereye sālik olup eger bu kelām-ı ṣaḥīḥ olursa felāsifenüñ iki şey miyānını faṣl iden şey şey-i āḫir olup kān şeyʾ olañ nihāyetle şeyʾ s̱aniyenüñ bidāyetinden mürekkeb bir şeydür didikleri ṣaḥīḥ olmaḳ lāzım gelür didikde

Ebū Ḥafṣ'a ḥükemānuñ bu ḳavli senüñ muḳaddemā muḫālefet idüp mücāb oldıġuñ ḳavl gibi olup ḳavl ol felāsife ḳavline muvāfıḳ u muṭābıḳ oldıġında daḫī cāhilsin ve ḳavl-i muḫtāra muḫālefetüñ sebebiyle (اجهل من هره) miṣline mā-ṣadaḳ olduñ. Zīrā hirre dīvār kenārında güzarān iderken ṣābit olamayup muḳābilinde olan dīvāra intiḳāl murād eyledikde pertāv ider. Zīrā bilür ki iki dīvār miyānında fāṣıla olup yürise bir nefs ṣābit ü pāyidār olamaz. Ve kendüyi imsāk idemeyüp zemīne sāḳıṭ olur. İmdi yā ebā Ḥafṣ hirrenüñ ẕihnine layiḥ ü āşikār oldı ki iki diyü erek miyānı şey-i āḫerdür. Ve sen bu daḳiḳadan ẕühūl-ı māżī vü müstaḳbel miyānında oḥāli inkār eyledüñ, didiler. Ve efʿāl daḫī

[324] aḳsām-ı keṣīreye münḳasım olur. Meselā māżī vü mużāriʿ ve emr ü müteʿaddī vü lāzım müteʿaddī daḫī bir mefʿūle ve iki mefʿūle ve üç mefʿūle taʿdīyye ider. Ve tām u nāḳıṣ ve maʿlūm u mechūl u efʿāl ḳalup ve efʿāl-i müḳārabe ve efʿāl-i taʿaccüb ve efʿāl-i medḥ ve ẕemm u ġayrīler ve ʿilm-i naḥvuñ muḫteraʿ ve vāżıʿı Ebū Esved ed-Düeʾlī'dür ki ismi Ẓālim bin ʿAmr bin Süfyān-ı Baṣrī'dür ki ufḳa beld ve aʿlem-i vaḳti ve ḳāḍı ve tābiʿīnüñ sādāt u aʿyānından ve ʿAlī kerama'llāhu veche ḥazretlerinüñ etbāʿından ve ʿAmr bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerinden istimāʿ-ı ḥadīṣ idüp ʿAlī raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretleriyle vaḳʿa-ı Ṣıffın'da maʿan olup seksen beş yaşında altmış yidi senesi Baṣra'da ṭāʿūndan vefāt eylemişdür. Ve Düvelī żamm-ı dal u feṯḥ-i hemze yāḫūd vāv ile devle mensūb dimek olup devle-i Ebū Ḳabiledür. Ve Ṣıffın siccīn vezninde Şām'dan Fırat'uñ cānib-i ġarbisinde bir mevżiʿñ ismi olup ʿAlī kerema'llāhu vechehu ile Muʿaviye raḍıya'llāhu ʿanhu miyānında vāḳiʿ olan vaḳʿa-ı meşhūre otuz yidi senesi ṣaferinüñ ġurresinde olmışdur. Ve ṣafer ile teşeʾüm olınmaġa bāʿiṣ bu vaḳʿa olmışdur,

dirler. Ve mūmāileyh Ebu'l- Esved'üñ ᶜilm-i naḥvi vażᶜına sebeb budur ki bir gün duḫteri yā Ebī mā eşuddü'l-ḥarr diyüp eşedü merfūᶜ ḳırāᵓat eyledi. Pederi Ebe'l-Esved daḫī mā eşeddaki māyı istifhāmiyeye ḥaml idüp ey duḫter bizüm şehrimüzi sāᵓir şehrlerden ziyāde ḥārdur didikde duḫteruñ murādı mā-ı taᶜaccübiye ile ne pek ziyāde ḥarāret vardur dimek olmaġla eşudd menṣūb olmalı idi. Bināᵓen-ᶜaleyh ey peder ben senden istifhām u istiᶜlām eylemedüm. Belki istidād-ı ḥarārete taᶜaccübimi beyān u iᶜlām eyledüm didikde Ebe'l-Esved meclis-i ᶜAlī kerama'llāhu vecheye dāḫil ve duḫter ile güẕeşteyi naḳl ve yā emīrü'l-müᵓminīn lüġat-i ᶜArabiyye żāyiᶜ müżmeḥil olmaġa ḳarīb oldı didikde ḥażret-i ᶜAlī raḍıya'llāhu ᶜanhu ḳavāᶜidi müştemil bir ḳitab teᵓlīfine emir Ebe'l-Esved daḫī ism ü fiᶜl ü ḥarfüñ aḥvālini mütekefil ü mübin ü münḥaṣır bir kitab teᵓlīf idüp ᶜAlī raḍıya'llāhu ᶜanhu istiḥsān ve yā Ebe'l-Esved bu naḫve yaᶜnī bu cānibe ḳasd u meyl ve ḳaṣdıñı bu ṭarafa

[325] ḥaṣr eyle buyurmalarına bināᵓen ol ᶜilme naḥv tesmiye olındı. Ve rivāyet-i uḫrāda Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu ziyāde ferzendi ki ḥużūrıma irsāl eyle diyüp Ziyād ferzendini irsāl eyleyüp Muᶜāviye ibni Ziyād'ı ġalaṭ-gū müşāhede itmekle yine pederi Ziyād ṭarafına ircāᶜ ve laḥn u ġalaṭına levm eyledikde Ziyād ferzendini Ebe'l-Esved irsāl u naḫvda bir kitab teᵓlīf ve oġlına taᶜlīm itmesini recā eyledi. Ebe'l-Esved müsāᶜade itmeyüp redd eyledikde Ziyād ferzendine Ebe'l-Esved'ün güzargāhında bir maḥalle cālis ü ᶜamden Ḳurᵓān-ı Kerīm'den bir āyeti laḥn ile ḳırāᵓat eyle diyü taᶜlīm ferzend daḥi *(ina'llahe beriᵓün mine'l-müşrikīne ve rūsūlihi)* āyet-i şerīfesini tilāvet ve rusūleyi mecrūr ḳırāᵓat ve Ebe'l-Esved istimāᶜ eyledikde efṣaḥ-ı nās olmaġla muẓṭarib ü müteᵓellim ve ziyāde merāmuña müsāᶜade idecek oldım diyü irsāl-i ḫaber eyleyüp

naḫvde ḳavāᶜid-i ᶜArabiyeyi müştemeil bir muḫtaṣar teᵓlīf ve ibtidā-ı bāb-ı taᶜaccübi sebk baᶜde sāᵓir uṣūl-ı naḫveyeyi tertīb eyledi. Baᶜde ᶜatebe naḫvde kütüb-i ᶜadīde teᵓlīf baᶜde ᶜAmr bin Elᶜala vesāᵓirleri Sibeveyh zamānına gelince nice kütüb teᵓlīf olınup Sibeveyh eslāfına ḳaᵓiḳ ü ġālib ü naḥvuñ ḥaḳāyıḳ u daḳāᵓiḳine muṭṭaliᶜ u vāḳıf olup fi'l-ḥaḳīḳa ᶜilm-i naḥvi Sibeveyh ḫārice iḫrāc eyledi. Mūmāileyh Ebe'l-Esved gerçi ᶜālim ü ᶜāḳil ü şāᶜir idi. Lākin ġābit naḫīl ü Şiᶜī idi. Ebū ᶜAmr naḳl ider ki Ebe'l-Esved Benū Aḳşīr ile ḫamye-nişīn ve bevādīde muḳīm olup Benū Aḳşīr Ebe'l-Esved muḫālefet ve ṭaᶜn u teşniᶜ ve gīcelerde taᶜcīz ü tekdīr içün seng-endāz olurlardı. Ve Ebe'l-Esved sergüzeştinden şikāyet ü iẓhār-ı melālet iderdi. Yine bir gīce Benū Aḳşīr Ebe'l-Esved'i ifrāṭ ile taḥcīr idüp ṣabaḥ oldıḳda sizlerden dād u feryād diyü şikāyete āġāz eyledikde Benū Aḳşīr yā Ebe'l-Esved remy-i Ḥicāra'da bizüm ṣunᶜımuz bu ḳadar Bārī Teᶜālā ṭarafındandur diyü sū-i meẕhebine taᶜrīż eylediklerinde Ebe'l-Esved ey ḳavm kiẕb ü durūġ irtikāb idersiz. Eger remy olınan aḥcār min-ṭarafi'llāh olsa birisi ḫaṭā itmeyüp iṣābet ider diyü laṭīfe-amīz cevab-dāde oldı. Ve Benū Aḳşīr tekdīr içün yā Benī Aḳşīr sizlerle hem-ṣoḥbet ü hem-sāye olmaġı

[326] sāᵓire tercīḥ eyledigime bāᶜiṣ budur ki her emriñe sizler mübāderet ü mübāşeret idesiz maᶜlūmum olur ki ol ḫuṣūṣ ḫaṭā-yı maḥżdur pes ol emre ᶜāzim ise medde rücūᶜ u terk iderüm. Ve bir emirden ki sizler ictināb idesiz. Ol emrüñ ṣavāb u ḫayr-ı maḥż oldıġın bilüp iḳdām u mübāşeret iderüm, dirdi. Ve Ḳaşīr Ebū ḳabile olup Ḳaşīr bin Kaᶜb bin Rabīᶜatü bin ᶜĀmir bin Ṣaᶜṣaᶜ bin Muᶜāviye bin Bekr bin Hevāzan'dur. Ve bir şaḫıṣ Ebe'l-Esved eger baḫīl olmasañ bu ẕerāfet ve ᶜilm ü ḥilm ile bī-hemtā olurduñ didikde Ebe'l-Esved eger baḫīl olmasam ẕerāfetüñ ḳaṭᶜan ḫayr u luṭfı olmazdı, didi. Ve

bir gün Ebe'l-Esved pişgān-ı menzilinde raṭab-ḫˇār iken Aᶜrābdan biri gelüp es-selāmu ᶜaleyke didikde Ebe'l-Esved selām ve biriyle gelmişdür, beᵓsi yoḳdur, didi. Baᶜde Aᶜrābı derūn-ı menzile duḫūle iẕin ṭaleb eyledikde Ebe'l-Esved bī̇rūn menzil dehā vesī̇ᶜ ü fesiḥdür, didi. Baᶜde Aᶜrābı ibni Ḥammāmeyüm didikde Ebe'l-Esved ṭuyūrdan murād eyledigüñ Ṭayr'uñ oġlı ol bizi terk u āḫer cānibe ṭayerān eyle, didi. Baᶜde Aᶜrābı Ebe'l-Esved'de tenāvül eyledigüñ raṭbdan baña iḥsān eyle, didi. Ebe'l-Esved daḫī̇ ᶜāciz olup üç raṭb virdi. Ve virirken biri zemī̇ne sāḳıṭ olup Ebe'l-Esved zemī̇nden aḫẕ u ġubāreti dāmeni ile izāle eyledikde Aᶜrābī̇ yā Ebā Ebe'l-Esved raṭbe ālūde olan ġubār senüñ libāsuñdan pākdur ne ḥācet izāleye, didi. Ebe'l-Esved daḫī̇ ī̇hām ṭarī̇ḳ ile sāḳıṭ olan raṭbı aḫẕ eyledüm ki şeyṭāna naṣī̇b olmaya didikde Aᶜrābī̇ yā Ebe'l-Esved mademki sende bu rütbe buḫl mevcūddur mülke daḫī̇ naṣī̇b olmadan żanat iderseñ, didi. Ve bir gün Ebe'l-Esved Muᶜāviye ḥażretleriyle tek ü tenhā müṣāḥabet iderken Ebe'l-Esved bī̇-iḫtiyār tażaraṭ eyleyüp yā Muᶜaviye bu sırrı ketm ü iḫfā eyle diyü recā Muᶜāviye daḫī̇ recāsına müsāᶜade gösterüp ᶜAmr bin Elᶜaṣ radıya'llāhu ᶜanhu ile Mervān bin el-Ḥakeme ḳıṣṣayı naḳl eyleyüp irtesi ᶜAmr bin Elᶜaṣ yā Ebe'l-Esved tażaraṭa bāᶜiṣ ne idi diyü latī̇fe-amī̇z istiᶜlām eyledikde Ebe'l-Esved yā ᶜAmr rubḥ nevᶜinden olup żābṭı mümkin olmamaġla çekilüp

[327] gitdi. Ve bir pī̇r ki dehr aᶜżā vü ḳuvvāsına żaᶜf u istirḫā virüp bu maḳūle sırrı ketm ü ḥıfẓa ḳādir olamaya. Umūr-ı müslimī̇ne tevelliye nice ḳādir olur, didi. Ve bir gün Ebe'l-Esved Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerine bir sırrı teblī̇ġ içün taḳarrüb ü leb-ā-leb ifādeye āġāz eyledikde Ebe'l-Esved baḫra mübtelā ve kendide dehān olmaġla Muᶜāviye ḥażretleri rāyiḥasından müteᵓeẕẕī̇ olup yedleriyle enfini ḳapayup kelāmını

istimāᶜ iderdi. Hemān-dem Ebe'l-Esved Muᶜaviye'nüñ elini beynisinden çeküp vā'llah sen emīrü'l-müᵓminīn olmazsın. Mademki eẕāya müteḥammil olmayasın. Zīrā seyyīd-i ḳavim olan kimse ḫalḳuñ cevr ü eẕāsına taḥammül itmelidür didi. (وبوب الظرف والحال)

Ve sen şol kimsesin ki ẓarf u ḥāli müstaḳillen birer bāb eyledüñ ẓānneyledüm. Ẓarf iki ḳısım olup biri ẓarf-ı zamān ve biri ẓarf-ı mekāndur. Ve ḳısmından her biri ḳaçan bir şey ᵓe maḥal ḳılınsa ẓarf tesmiye olınur. Meşelā aᶜacemini'l-ḫuruzu'l-yevm dinilse yevm ḫurūca maḥal olup ẓarf tesmiye olınur. Ammā aᶜcemini'l-yevm dinilse yevm ẓarf olmaz. Zīrā iᶜcāb iden yevmde vaḳīᶜ olan şey olmayup yevmüñ kendi müteᶜaccib olmaġla bir şey ᵓe maḥal olmadı. İmdi ẓarfuñ ḫāṣṣasındandur ki kendinüñ aḥvāli beyān olınmayup kendide vaḳīᶜ olan şeyᵓüñ aḥvāli beyān olına. Ve fī kelimesini taḳdīr mümkin ola. Meş elā miṣāl ol aᶜcemini'l-ḫurūc fi'l-yevm taḳdīrindedür. Ve ibtidā vü ᶜalere yaᶜnī kāse vü göze ve sebū miṣilli ḳablara ẓarf tesmiye iden Ḫalīl'dür. Ve sebebi her biri bir şeyᵓe maḥal olmasıdur. Ve ḥāl-ı ıṣṭılāḥ Naḥviyyir'de heyᵓet-i fāᶜili yāḫūd heyᵓet mefᶜūlu yāḫūd ikisini maᶜan mübeyn olan vaṣfa dirler. Evvel miṣāl caᵓe Zeydūn rākiben olup rākiben fāᶜil olan Zeyd'uñ vaḳt-i mecīᵓnde heyᵓetini mübindür. Sāniye miṣāl ḍarubetü'l-laṣ ḳāᵓimen olup dövüp ḍarb olındığı vaḳitde heyᵓetini mübīndür. Sāliṣe miṣāl Zeydūn laḳiḳtü rākibine olup zākibin fāᶜil olan tāᵓ mütekellimüñ heyᵓetiyle mefᶜūl olan hā-i āiyyenüñ heyᵓetini mübindür. Ve ḥāl içün dört vaṣıfdan lā-büddür ki ġāliben mantıḳla ola. Ve gāhīce ṣābite olur, maṣdardan müştaḳ ola. Cāmid olursa müştaḳ ile teᵓvīl olınmaḳ lāzımdur.

[328] Ve nekre ola, maᶜrife olursa nekere ile teᵓvīl olınmaḳ lāzımdur. Ve maᶜnā cihetiyle ṣaḥibinüñ nefsi ola. Meşelā cāᵓe Zeydūn Ḍaḥikan dinilse Zeyd ve Ḍaḥḥāk'uñ ikisi bir

şaḫışdur. Bu daḫī aḥvāl-i ḥaldendür ki ismi maᶜrifeden yāḫūd maᶜrife ḥükminde olan isimden ṣoñra gele yāḫūd kelām-ı tāmdan ṣoñra gele ve ḥāl birḳaç ḳısım olup ḥāl-i müsteṣḥabba ve ḥāl-i sāde ve ḥal-i maḥkiye ve ḥāl-i muṭīʾye ve ḥāl-i müʾekkede ḥāl-i müʾessesedür. (وبنى واعرب ونفى بما واعجب) ve sen şol kimsesin ki kelimeyi mebnī vü muᶜreb ḳılduñ. Ve edāt-ı nefy ü taᶜaccübi vażᶜ ve miyānlarını farḳ idecek ḳāᶜide vażᶜ eyledüñ ẓanneyledüm. Mebnī şol kelimedür ki iḫtilāf-ı ᶜavāmil ile āḫeri müteġayyir ü muḫtelif olmaya. Ve muᶜreb ᶜavāmil iḫtilāfıyla āḫeri muḫtelif ola. Ve kelimeden muᶜarreb olan ismiyetde mütemekin olan isim ile fiᶜl-i mużāriᶜdür. Ve mā kelimesini īrāddan ġarażı kāh nefy içün ve kāḥ taᶜaccüb içün istiᶜmāl olınur. Naḥvda māhir olmayan kimse īrād olındığı mevżiᶜde ḳanḳı maᶜnāsı murād olındığından ġaflet idüp iᶜrābda ḫaṭā vü cehli nümāyān u müfteżiḥ oldığına işāretdür. Meṣelā mā aḥsene Zeyd'uñ dinüp Zeyd merfūᶜ olsa mā nefy içün olup mā aḥsene Zeyden dinüp Zeyd menṣūb olsa, mā taᶜaccüb içün olup aḥsenüñ fāᶜili māye rācīᶜ olan żamīr müstekin olup fi'l-aṣl taṣvīr maᶜnā şey-i aḥsen Zeyd olur. Ve muḳaddemā ẕikr olınmışdı ki Ebe'l-Esved'üñ ᶜilm-i naḥvi vażᶜ u iḫtirāᶜna sebeb mā laġżı olmışdur. (ووصل وقطع وتحو وجع) ve sen şol kimsesinki hemzeyi vaṣl idecek maḥalde vaṣl u ḳaṭᶜ idecek maḥalde ḳaṭᶜ ve kelimeyi teṯniye vü cemᶜ eyledüñ ẓanneyledüm. Murādı mevāḳiᶜ-ı hemzeʾ vaṣlı mevāḳiᶜ-ı hemzeʾ ḳaṭᶜdan farḳ eyledüñ dimekdür. Ve resulu'llāh ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ naᶜt-ı şerīfi ḳaṣāʾidinden birinde وشق له من اسمه ليجله * فذ والعرش محمود وهذا محمد beytinde iṯbāt-ı hemze ile min ismahi ḳırāʾat olınup naẓm ziḥāfdan sālim oldığı gibi maᶜnā isme vaṣl hemze ile daḫī

ḳırāʾat olınmaḳ caʾiz olup beyt-i mezbūr baḥr-i ṭavilden olmaġla cüz-i ṣānisine ki mefāʿīlün'dür.

[329] Ḥaẕf-i yā ile ḳabż dāḫil olup mefāʿilün olur. Ve ziḥāf sebeblerüñ ikinci ḥarfini ḥaẕf ile yāḫūd iskān ile taġyīre dirler. Ve ḳabż-ı ḫāmis sākini ḥaẕfe dirler ki mefāʿīlün'üñ yāsīdur ve ḳabż baḥr-i ṭavīlde istiʿmāl olınan ziḥāfından olup ḳāfiye ḳabż ile kef miyānında vāḳiʿ olur. Ve kef-i cüzʾden sābiʿ-i sākini ḥaẕfe dirler. Ve kef-i ḳabżadan eḫaff u istiʿmālde ekṣerdür. Meselā mefāʿīlü'ne ḳabż dāḫil olsa mefāʿilün olur. Ve kef dāḫil olsa mefāʿīl olup lām ḳābż ile kef miyānında vāḳiʿ olur. Ve ḥaẕf vāḳiʿ oldıḳda mefā īʿ olup feʿūlin'de naḳl olınup kān nūn fī'l-aṣl lām olmaġla ḳabż ile kef miyānında vāḳiʿ olmış olur. Ve teṣniye āḫer kelimeye bir elif ile nūn-ı meksūre yāḫūd mā ḳābili meftūḥ bā ile nūn-ı meksūre ziyāde eylemekden ḥāṣıl olur ki ḥālet-i refʿinde Zeydūn ve naṣb u cerinde Zeyd'in dinilür. Ve cemʿ iki ḳısm olup biri ṣaḥīḥdür ki müferredinüñ ṣıġası sālim ola. Bu daḫī iki ḳısım olup biri cemʿ-i mezkūrdur ki ḥālet-i refʿinde āḫerine vāv ile nūn meftūḥa ziyāde olınup meṣelā Zeydūn dirler. Ve ḥālet-i naṣb u cerde bā ile nūn meftūḥa ziyāde olınup Zeydīn dirler. Ve biri cemʿ-i müʾenneṣ olup āḫerine elif ü tā ziyāde olınup refʿ-i żamme ile ve naṣb u cerī kesre iledür. Meṣelā müsellemat ki müselmanuñ cemīʿdür. Cemʿüñ bir ḳısmını daḫī cemʿ-i mükesserdur ki müfredīnüñ bināsı sālim olmayup müteġayyir ola. Meṣelā racul ricāl cemʿidür. Ve aṣḥāb ṣāḥibüñ cemīʿdür.

(واظهر واضمر واستفهم واخبر) yaʿnī iẓhār u iżmār u istifhām u aḫbār eyledüñ ẓanneyledüm. İżmār kelimede żamīr ıtbānına dirler. Meṣelā mütekellime vażʿ olınan żamīr anā ve muḫāṭaba vażʿ olınan ente vü ġāʾibe vażʿ olınan huve lafẓıdur. Ve bu lafẓlara żamīr tesmiyesine bāʿiṣ kelime taḥtında müstetir ü maḫfī oldığıdur. Ve bāriz ü āşikār olan

elfāẓa żamīr tesmiye olınması tevessüᶜ-i tabiᶜat ṭarīḳi iledür. Ve iẓhār-ı lafż ẓāhir ü āşikār itbānına dirler ki żamāʾirden mā-ᶜadā elfāżuñ mecmūᶜı maẓhardur. Ve maẓhar tesmiye olınmasına sebeb āşikār u vāżıḥ olmasıdur. Ve istifhām u muḫaṭabdan

[330] bir şey iḫbār eylemesini suʾāl u ṭalebden ᶜibāretdür. Ve bi'l-vażᶜ istifhāma delālet iden lafż isimde olur, ḥarfde olur. Meşelā isim olanlar mā kelimesidür ki mā el-feres diyü mahīyet feresden suʾāl olınur. Ve keyf ente ile ḥālüñden suʾāl olınur. Ve metā taḳūm ile zamān ḳıyamuñdan suʾāl olınur. Ve ḥarf-i istifhām hemzedür ki ezyed ḳāʾim ḳıyām Zeyd'den suʾāl olınup hel ḳāme Zeyd daḫī dinilür. Ve iḫbār ṣıdḳ u kiẕb müteḥammil olan cümleleri itbāndan ᶜibāretdür ki cümle-i ismiyye olur. Zeydūn ḳāʾ imen gibi ve cümle-i fiᶜliye olur. Ḳāme Zeydūn gibi ve bu cümle-i cüzʾiyeye naḥviyyün mübtedā ve ḫaber u manṭıḳiyyūn ḳażiyye tesmiye iderler. (واهمل وقيد وارسل واسند) yaᶜnī ihmāl u taḳyīd ü irsāl u isnād iden sensin ẓanneyledüm. Ehmel ile iḫtimāl ki noḳṭa vü şekl ile muḳayyed olmayan ḥurūf murād itmiş ola. Ḫattā Ḫalīl ḥurūf-ı mühmilet ve ḥurūf-ı muḳayyed bi'n-noḳṭa ve'ş-şekl beyānında Kitabü'n-naḳṭ ve'ş-şekl nāmında bir kitāb teʾlīf eylemişdür. Ve iḫtimāl ki mühmilden murādı muṭlaḳ ola. Bu taḳdīrce lafż-ı muṭlaḳ ẕikr itmeyüp ehmel lafẓī iḫtiyārına veche-i fıḳra-ı şāniyede ersil secᶜne riᶜāyet içündür. Ve muṭlaḳ şol kelimedür ki bir şey ile muḳayyed olmaya. Ve muṭlaḳ muḳābili muḳayyed olup muḳayyed bir şey ile ḳayd u vaṣf olına. Nitekim kelām-ı ḳadīmde vāḳiᶜdür ki *(ḥürrimet ᶜaleyküm ümmehātüküm)(Nisa/4/23)*[43] āyet-i kerīmesinden ve ümmehātüküm nisaʾüküm āyetine varınca em muṭlaḳ olup *(ve rabaʾibukümü'lleti fi-ḥücūriküm min-*

[43] Anneleriniz size yasaklandı.

nisāʾikümül'llāti daḫaltüm bihinne)(Nisa/4/23)[44]āyet-i kerīmesinde rabāʾib medḫūl-ı bahā olan nisāʾeküm rabāʾibi olmaḳlıġla muḳayyeddür. Ve erselü vāsında ile ıṣṭılāḥ-ı uṣūl ḥadīṯ-i şerīfe işāret idüp ᶜinde'l-muḥaddiṯīn mürsel tesmiye eyledikleri kibār-ı tābiᶜī nüñ Resūllu'llāh ᶜaleyhi's-selam şöyle buyurdı ve şöyle işledi diyü Resūllu'llāh ᶜaleyhi's-selām'uñ ḳavl u fiᶜlini nāṭıḳ olan ḳavlleridür.Ve kibār tābiᶜīnüñ ẕikr olındıġı vech üzre olan ḳavlleri mürsel oldıġı müttefiḳun ᶜaleyh olup ṣıġār-ı tābiᶜīnüñ ḳāle Resūllu'llāh ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem kezā vü fiᶜl-i kezā ḳavlleri baᶜżılar ᶜindinde mürsel ve baᶜżılar ᶜindinde münḳaṭıᶜdur. Zīrā aṣġār-ı tābiᶜīnüñ ekṣer rivāyeti tābiᶜīndendür. Ve ṣıġār

[331] tābiᶜīnden murād tābiᶜ tābiᶜīndür. Meṣelā züheri ve emṣāli vü mūsned tesmiye olınan ḥadīṯ-i şerīf ᶜādil ü żābiṭ olan rāvi kendi gibi ᶜādil ü żābiṭden rivāyet idüp senedi merfuᶜan peyġamber ᶜaleyhi's-selām'a muttaṣıl olup şüẕüẕ u ᶜilletden sālim ola. Ve şüẕāẕına şiḳātüñ rivāyetidür. Lākin nāsuñ rivāyet eylediklerine muḫālif olan ḥadīṣe dirler. Ve muᶜtel tesmiye olınan ḥadīs-i şerīf şol ḥadīṣdür ki ᶜanda ṣıḥḥtine māniᶜ u ḳādiḥ ᶜilel u esbāba muṭṭaliᶜ olına. Ḥālbūki ẓāhiri ᶜilelden sālim ola.Ve ḥadīṯ-i ḥasen maḫreci maᶜlūm u maᶜrūf u ricāli müştehir olandur. Ve baᶜżılar ᶜindinde ḥasen şol ḥadīṣdür ki żāᶜfe muḥtemel olup anuñla ᶜamel-i ṣaḥīḥ ola. Ve ẓaᶜīf şol ḥadīṣdür ki ḥadīṯ-i ṣaḥīḥ ile ḥüsnüñ şürūṭı anda müctemiᶜ olmaya ve ḥadīṯ-i żaᶜīfiñ dercātı mütefāvitdür. (وبحث ونظر) yaᶜnī her mesʾelede mübāḥaṯe vü münāżara eyledüñ ẓanneyledüm. Baḥṯ lüġatde teftīş ü tefaḥḥuṣ ve bir şeyʾi keşf ü naẓar-ı çeşm ile müşāhedeye dirler. Ve ıṣṭılāḥda mechūle teʾaddī vü vuṣūl içün umūr-ı maᶜlūmayı tertībe dirler. Ve mübāḥaṯe vü

[44] Kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı.

münāżara bir maᶜnāya olup iki kimse bir şeyᵓüñ nefsü'l-emirde vāḳiᶜ midür, ġayr-i vāḳiᶜ midür? Maᶜlūmları olmaḳ içün yaᶜnī ṣevāb-ı ẓāhir olmaḳ içün maḥkūm-ı ᶜaleyh ile maḥkūm-ı beh miyānında vāḳiᶜ olan nisbet-i ḥikemiyye baṣīret ile naẓar u mübāḥaṯe itmelerine tesmiye olınur. Ve münāẓaranuñ ḳavāᶜid ü ādābına mütekeffil olan ᶜilme ādābu'l-baḥṯ tesmiye olınmış. (وتصفح الاديان) Ve sen şol kimsesin ki dīnlerüñ şerīᶜatlarına vü meẕheblerine ve her birinde olan fırḳalar meṯelā ehl-i İslām'uñ farḳ-ı muḫtelefesine imᶜān naẓar idüp muṭṭaliᶜ olduñ ẓanneyledüm. Ve bir şeyᵓüñ ṣaḥīḥi ᶜārıżī olup teṣaffüḥatü'l-kitāb kitābuñ ṣaḥīfelerini ᶜarż idüp naẓar eyledüm, dimekdür. Ve İslām iki ḳısım olup bir ḳısmı dūnu'l-īmān ve bir ḳısmı fevḳa'l-īmāndur. Ve dūnu'l-īmān olan İslām ki faḳaṭ lisān ile iᶜtirāfdan ᶜibāretdür. Yaᶜnī bir kimse ṣūretā müsellem olur. Ve bu maḳūle kimse maᶜṣūm aldum olup ḳatl olınmaz. *(Ve lākin ḳūlū eslemnā) (Hucurat/49/14)*[45] āyet-i kerīmesiyle murād bunlardur. Ve fevḳa'l-īmān olan İslām-ı

[332] lisān ile iᶜtirāf u ḳalb ile taṣdīḳ ü iᶜtiḳāddan ᶜibāret olup ḳavl u fiᶜli muḳteẓā-yı İslām üzere Bārī Teᶜālā'nuñ ḳażā vü ḳaderine ẓāhiren ve bāṭınan rıżā vü teslīm üzere olmaḳdur ki kelām-ı ḳadīmde İbrahīm ᶜaleyhi's-selam ḳıṣṣasında *(ve eslemtü li-rabbi'l-ᶜalemīn)(Bakara/12/31)*[46] vārid olmışdur. Ve fıraḳ-ı İslāmiye yitmiş üç fırḳa olup bir fırḳa nācīye ve yitmiş iki fırḳası ġayr-i nācīye vü ḍālledür ki Resūllu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretleri ḳāble'ẕ-ẕahūr

ستفترق امتی ثلثا وسبعین فرقة کلها فی النار الا واحدة وهی ما انا علیه واصحابی buyurup ḫaber virdigi gibi olmaġla muᶜcize-i bāhire olmışdur. Ve yitmiş iki fırḳa-ı ḍāllenüñ kibārı yidi fırḳadur

[45] İman ettik diyin.
[46] Çünkü Rabbi ona 'Bana teslim ol' buyurmuş; o da, 'Alemlerin Rabbine teslim oldum' demişti.

ki Muᶜtezile vü Şiᶜa Ḫavāric ü Murciʾe vü Neceriye vü Cebriye vü Müşebbehe olup altmış beş fırḳası bunlardan müteşaᶜbedür. Ve bir fırḳa ki nāciyedür. Eşāᶜire vü selef-i muḥaddiṯin ve ehlü'ṣ-sünne ve'l-cemāᶜ olup meẕhebleri fırḳā-ı ḍālle bidᶜatlarından ḫālidür. Ez-cümle Muᶜtezile aṣḥāb-ı Vāṣıl bin ᶜAṭā'dur ki meclis-i Ḥasan Baṣrī'den iᶜtizāl eylemişdür. Ve Muᶜtezile Ḳaderiyye ile daḫī müleḳḳabdur. Baᶜde aṣḥāb-ı Vāṣıl yigirmi fırḳaya müfterriḳ olup her biri āḫeri ikfār ider. Ve ol yigirmi fırḳa Vaṣiliyye ve ᶜAmeriyye Hezliliyye vü Niẓāmiyye vü Esediyye vü İskāfiyye ve Caᶜferiyye vü Beşeriyye vü Mürdāriyye vü Haşamiyye vü Ṣāliḥiyye vü Ḥābbaṭiyye vü Ḥadebiyye vü Muᶜammeriye vü Ṣemāmiyye vü Ḫayāṭiyye vü Cāḥıẓiyye vü Kaᶜbiyye vü Cebābiyye vü Behişimiyyedür. Şiʾa ᶜAlī kerema'llāhu veche ḥażretlerine tābiᶜ olup baᶜde Resūllu'llāh ᶜaleyhi's-selām imāmet ḥażret-i ᶜAlī'ye manṣūṣdur, dirler. Ve bunlar yigirmi iki fırḳa olup baᶜżısı baᶜżı āḫeri ikfār ider. Ve bir fırḳā şiʾanuñ uṣūlı üç fırḳa olup Ġulāt u Zeydiye vü İmāmiyyedür. Ve Ġulāt on sekiz fırḳa olup Sebābiyye vü Kelāmiyye vü Benāniyye vü Cebāḥiyye vü Manṣūriyye vü Ḫaṭābiyye vü Ġarābiyye vü Ẕemiyye vü haşāmiyye vü Dızāriyye vü Yūnusiyye vü Şeyṭāniyye vü Zerāmiyye vü Müfevviża vü Bedāʾiyye vü Naṣriyye vü İsḥāḳiyye vü İsmāᶜiliyyedür. Ve İsmāᶜiliyyeye Bāṭına vü Karamıṭa vü Şiʾaiyye vü Babikiyye vü Muḫmere vü Ḫaremiyye daḫī dirler. Zeydiyye daḫī üç fırḳa olup Ḫarūdiyye vü Süleymāniyye vü Tebriyye vü İmāmiyye

[333] ᶜAlī kerema'llāhu vechenüñ naṣṣ-ı celī ile imām olmasına muᶜteḳiddür. Ḫavāric yidi fırḳa olup biri maḥkemedür ki ᶜindü'd-taḥkīmü'l-meşhūr ᶜAlī raḍıya'llāhu ᶜanhu üzerine ḫurūc eylediler. Ve ol vaḳitde on iki biñ nefer eylediler. Ve Behşiyye vü Azraḳa vü Baḫdat vü Aşġariye vü İbāżiye bu daḫī dört fırḳa olup Ḫafṣiyye vü Zeydiyye vü Ḫariş

iyyedür. Dördinci fırḳası bir kısma ᶜibādet ü ṭāᶜat idüp Bārī Teᶜālā'ya murād itmese cāʾizdür dirler. Ḫavāricüñ yidinci fırḳası ᶜAceriyye olup on fırḳaya müfterīḳ olmışdur ki Meymūniyye vü Ḫamriyye vü Şaᶜibiyye vü Ḥādimiyye vü Ḥatfiyye vü Eṭrafiyye vü Maᶜlūmiyye vü Mechūliyye vü Ṣalbiyye vü Şaᶜālibiyyedür. Şaᶜālibiyye ve dört fırḳa olup Ḥınsiyye vü Maᶜbediyye vü Şeybāniyye vü Mükerremiyyedür. Mürciʾa beş fırḳa olup Yūnisiyye vü ᶜİndiyye vü Ġasāniyye vü Şevbāniyyedür. Necāriyye üç fırḳa olup bir Ġavş iyye vü Zaᶜferaniyye vü Müstedber ki der ceberiyye fiᶜle-i ᶜabdi Bārī Teᶜālā'ya isnād iderler. Lākin baᶜżısı Eşᶜariye gibi kesb iṡbāt idüp ceber-i mutavassıṭa ḳāʾil olur. Ve baᶜżısı ceber-i ḫāliṡe ẓāhibdür. Cehmiyye gibi yidinci fırḳa ki müşebbehdür. Bārī Teᶜālā'yı maḫlūḳāta teşbih iderler. Ve Ṭaʾife-i yehūd daḫī bir ḳaç fırḳa olup ᶜİnāniyye vü Musikāniyye vü Sāmiriyye vü Rebāniyye vü Ḳarāʾiyye vü emṡāli ve ism-i Yehūd rucūᶜ u tevbe maᶜnāsına olan hūddan meʾḫūẕdur. Ve tehevvüd tevbe vü ᶜamel-i ṣāliḥ maᶜnāsına olup ḥażret-i Mūsā ᶜaleyhi's-selām *(innā hūdnā ileyke)(Araf/7/156)*[47] yaᶜnī biz saña rucūᶜ eyledük dimesi Benū İsraʾīl'e yehūd tesmiye olınmasına bāᶜiṡ olup şerīᶜatları nesḫ olmazdan muḳaddem medḥi müteżammın idi. Ve baᶜde'n-nesḫ ol ṭaʾifeye isim oldı. Ḳatlehümu'llāhu vād ḫalehüm cehennem ü biʾesl-maṡīr keẕalik neṣṣārī yitmiş iki fırḳa olup bir fırḳası nāsūt valāhūt şaḫṣ-ı ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selām'da müctemiᶜ olmışdur, dirler. Ve bu fırḳası Yaᶜḳūbiyye tesmiye olınur. Ve bir fırḳası Cenāb-ı Ḥaḳ baṭn-ı Meryem'e ḥulūl idüp ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selām ḥādiṡ olup ibnü'llāh'dur, dirler. Ve bu fırḳa melikāniyye tesmiye olınur. Ve bir fırḳası ᶜĪsā ᶜaleyhi's-selamuñ şaḫṣı muḥdeṡ u rūḥı ḳadīmdür,

[47] Gerçekten biz tövbe edip, sana döndük.

dirler. Ve bu fırḳa Neṣṭūriyye tesmiye olınur. Ve baḳiyye-i fırḳalar daḫī ẕikr olınan küfriyyāt emṣāline

[334] ẕāhiblerdür. Ve bu ṭāʾifeye Neṣarā ıṭlāḳ olınmasına bāʿiṣ ʿĪsā ʿaleyhi's-selām'uñ (كونوا انصار الله) kelāmı olup şerīʿatları mensūḫ oldıḳdan ṣoñra ol ṭaʾife-i ḍelālet pīşeye isim oldı. Ve baʿżılar ṭāʾife-i mezbūre Naṣrān nāmında bir ḳaryeye rāhī olmışlardur. Bināʾen-ʿaleyh Neṣārī tesmiye olınmasına ẕāhib olmışdur. Ḫazelehümu'llāhu Teʿālā ve demmereküm ü evṣalahum li nār-ı cehennem kezālik mecūs bir ḳaç fırḳa olup Keyümer ṣ'e ve Zerdüşte ve emṣāli ve ibni Ḥazem raḥmetu'llāh ʿaleyh milük uṣūl u fürūʿnı ve farḳanı ale't-tefṣīl Kitābü'l-milel ve'n-naḥl-nām teʾlīfinde serd u beyān eylemişdür. Bu risāle-i ṣaġīrede bu mertebe beyān ile iktifā olındı. (ورجح بين مذهبه مانى وغيلان) ve sen şol kimsesin ki taṣaffüḥ milel ve şerāyiʿ ve meẕāhib idüp Māni meẕhebiyle Ġeylān meẕhebi miyānını tercīḥ ü temeyyüz eyledüñ ẕanneyledüm. Mezbūr Māni bin Maşe'ṣ-ṣānevī'dür ki fırḳa-ı Maneviyye'nüñ nisbeti mezbūre olup baḥreynde sākin ve nübüvvet-i Mesiḥ ʿĪsā ʿaleyhi's-selām'ı maḳarr u muʿterif ü asaḳfe-i Neṣārī miyānında muvaḳḳar cümlesinüñ bezerg ü kebiri ve nik ḥaṣlet ü ruhbānuñ maḥsūdı olmaġla kefereyi Manī'den tebrīd içün dāʾimā bir ʿayb u naḳīṣa ṣadūrına çeşm-güş olmışlardı. ʿĀḳibet bir gün zināyı irtikāba muṭṭaliʿ u teşhīre işāʿat eylediklerinde Māni rüsvā-yı ʿāmm olup miyān-ı Neṣāra'da derece-i iʿtibārdan sāḳıṭ u çirkāb zinā ile dāmen-ālūde oldıḳda şenşene-i ẕeyl-i ʿırż u nāmus dāmen-i der-miyān u Baṭareḳa'nuñ ser rāh sedadına ḥufer cah ifk ü töhmet zīnā ile seng-endāz-ı ṭaʿn olmaları mücerred ḥıḳd u ḥasedlerinden ve meẕhebleri olan Mesiḥ-i līhūtī bī-inkārlarına ve resūl şeyṭan ʿaleyhü'l-ʿlaneden aḫẕ-ı şerīʿat itmeleriyle muḫālefet idüp kendileri bu ḍelāletden taḫlīṣ ve rāh-ı sedādı irāʾet

eyledigindendür diyü vāfir herze-gūlak eyledi. Ve asaḳfe üsḳufuñ cemiᶜ olup rüeʾsā maᶜnāsına yaᶜnī ruhbān maᶜnāsına ki müfredi rāhibdir. Ve mezbūr Mānī muḳaddemā Mecūsī ve meẕheb-i Mecūs'e ᶜārif olup vaḳa-i mezbūre ẓuhūrında dīn-i Mesīḥi daḫī terk ve kendi bir dīn-i baṭıl-ı aḫer iḫtirāᶜ ve ḫalḳı daᶜvet ve Şapur bin Erdeşir zamānında meẕhebüñ

[335] āşikār ve Mecūs'dan ḫalḳ-ı keṯīr ittibāᶜ ve Mānī'nüñ nübüvvetine ẕāhib olmalarıyla ol ḳavim dūzaḫ mekāna mānevī vü ṣeneviyye tesmiye eylediler. Ve Mānī bu meẕheb-i bāṭılı Behrām bin Hürmüz bin Şāpūr zamānında ḳatl olınca işāᶜat ü neşr üzere idi. Mūmāileyh Behrām bin Hürmüz bin Şāpūr āl-i Sāsāniyan'dan ḥāzim ü müdbir ü raᶜiyye-perver bir melik olup Mānīʾ zındıḳı vü etbāᶜnı ḥayrda ḳatl u meẕhebini ibṭāl eylemişdür. Ve Nuᶜmān bin Münzir Behrām'uñ zamānında melik olması üç sene üç ay olup baᶜde Hürmüz bin Behrām taḫt-nişīn olmışdur. Neviḥī ẕikr ider ki mezbūr Mānī'nüñ kendiye ittibaᶜ iden kefere-i ḍelālet-pīşenüñ iᶜtiḳād bāṭıl u zuᶜm-ı fāsidlerinde ḥāşā ṣānī-iᶜ ᶜālīm iki olup biri nūr ki fāᶜil-i ḫayr ve biri ẓulmet ki fāᶜil-i şerr u ḳadīmlerdür. Ve ḥās u semīᶜ u başīrlerdür. Ve nefs ü ṣūretde muteḫāliflerdür. Ve fiᶜl ü tedbirde müteżāddān olup cevher-i nūr fāżıl ve ḥüsn ü neyyir ü ḫayr u nefᶜ ü server ü ṣalāḥ ile ḥākim ve ḳaṭᶜan kendīde şerūrdan bir şey olmayup cevher-i ẓulmet evṣāf-ı meẕkūrede cevher-i nūra mużādd u mübāyin olup nūr cānib-i şimālde mürtefiᶜ ẓulmet cānib-i cenūbda münḥaṭdur. Ve zuᶜm-ı bāṭıllarında nūr ẓulmetden her biri ecnās-ı ḫamseden mürekkeb olup dördi ebdān ve biri rūḥdur ve nūruñ ebdānı nār ve nūr u rīḥ u āb u rūḥı ebdān-ı meẕkūrede müteḥarrik olan şeyḥ olup żulmetüñ ebdānı ḥarīḳ ü ẓalām u semūm u dumān u rūḥı duḫāndur. Ve ebdān-ı nūra melāʾike vü ebdān ẓulmete şeyaṭīn tesmiye iderler. Ve bu

melʿūnlaruñ baʿżısı melaʾike ebdān-ı nūrdan ve şeyaṭīn ebdān-ı ẓulmetden tevellüd ider, dirler. Ve nūr şerre ḳādir olmayup ẓulmet ḫayra ḳādir degüldür, dirler. Laʿnetu'llāhi ʿaleyhim ecmeʿīn ve baʿżı mütekelliminden mervīdür ki mezbūr kāfirlerüñ bu iʿtiḳād-ı bāṭıllarına sebeb ʿālemde şürūr ve iḫtilāfāt müşāhede idüp aṣl-ı vaḥidden şeyʾan müteḫālifān ṣādır olmaz. Meṣelā nārdan ḥarāret ü bürūdet ṣādır olmadıġı gibi diyüp el-ʿiyaẕü bi'llāh el-vāḥid bu varṭaya düşerler. Ve baʿżı ʿulemā-ı māneviyenüñ meẕheb-i bāṭılını redd idüp ḥāṣā ṣāniʿ-i ʿālem iki olsa iḫtimālāt ṣelaṣeden ḫālī olmaz zīrā ikisi ḳādir olmaḳ var ikisi de ʿāciz olmaḳ var yāḫūd

[336] biri ḳādir ü biri ʿāciz olmaḳ var. Lākin iḫtimāl-i ṣāni ile iḫtimāl-i ṣāliṣ beyne'l-bāṭılāndur. Zīrā ʿacz-i Ṣānīʿa münāfīdür. İmdi iḫtimāli olaña ikisi maʿan ḳādir olmaḳdur. Bu daḫī bāṭıldur. Zīrā cism-i vāḥidi biri taḥrīk murād ve biri teskīn murād eylese ān-ı vāḥidde defʿaten ḥareket ü sükūn muḥāl olup ḥareket iderse teskīn murād iden murādını icrādan ʿāciz oldıġı gibi sākin olursa taḥrībüñ murād iden murādını icrādan ʿāciz olur. Ve ʿacz ile ulūhiyet cemʿ olmayup mütanāfiyān oldıġı yāḫūd maʿlūm u āşikārdur. İmdi iki olmaḳ bāṭıldur diyü taḥḳīḳ-i maḳām eyledi. Ve maʿneviyenüñ fāʿil-i ḫayr nūr u fāʿil-i şerr ẓulmetdür, ḳavlerine mucārāt maʿa'l-ḫaṣım ṭarīḳile ʿulemādan baʿżı redd idüp ey ḳavm-i bī-idrāk bir maẓlūm bir ẓālimüñ ẓulminden firār ve bir muẓlim maḥalde iḫtifā eylese ẓulmet sebebiyle ḫalāṣ olması maḥż-ı ḫayrdur ki iʿtiḳādıñuzda ẓulmetden ṣādır olur. Ve Mütenebbī'nüñ bu ḳavlinden bu iʿtirāż münfehim olur ki

dimişdür. Meʾāli benüm ḳatumda gicenüñ ẓalāmınuñ niʿmet ü ḫayrından çoḳ şey vardur ki Maʿnüye kiẕb ü durūġ eylediklerin ḫaber virir. Yaʿnī ẓulmetden faḳaṭ şerr ẓuhūr ider didikleri kiẕbdür. Nice

ḫayrlar daḫī ẓuhūr ider. Niteki erbābına ḫafī degüldür. Ve Cāḥız ẕikr ider Maʿnü'ye zuʿmında ʿālem ecnās-ı ʿaşereden mürekkeb oldığından meşelā bir şeʾye naẓar-ı merḥamet ile naẓar-ı nūr ve ḫayruñ eşeri vü naẓar ḳasvet ü ẓulm naẓarı şerr ü ẓulmetüñ eşeridür. Ve naẓar böyle oldığı gibi ḥavāss-ı ẓāhire vü bāṭınanuñ baḳıyyesi daḫī böyledür, dirler. Ve Meʾmūn ḫalīfe Maʿnüye'den bir ḳavmi mecliste iḫżār ve ilzām u iskāt içün ey ḳavim size bir iki kelime suʾāl ideyüm. Evvelā müsiʾ ve günāhkār olan kimse isāʾetine nādim olur mı, didi. Maʾnüye daḫī belī ekşer nādim olur, didi. İmdi isāʾete nedāmet isāʾet midür yoḫsa iḥsān mıdur diyüp Maʿnüye iḥsāndur, didi. Baʿde Meʾmūn nādim olan isāʾeti irtikāb idin midür yoḫsa āḫer kimse midür, didi. Maʿnüye daḫī işaʾet idendür didikde Meʾmūn imdi maʿlūm oldı. Şerr ṣādır

[337] olandan ḫayr daḫī ṣādır olurmış. Pes sizüñ naẓar-ı vaʿḫid ile naẓar iden naẓar –ı merḥamet ile naẓar idenüñ gayridür, ḳavliñüz bāṭıl u ġayr-ı vaḳiʿdür didikde Manü'ye hezeyāne-āġāz idüp biz ẓann iderüz ki isāʾet iden nādim olanuñ ḫayrıdur didikde Meʾmūn ṭarīḳ-i mücārāne sālik olup bu ṣūretde nādim olan kimse kendi fiʿline mi nādim olur yoḫsa āḫeriñ fiʿline mi nādim olur diyü suʾālini taḳviye itmekle ḳaṭʿan cevāb virmeyüp sükūt eylediler. Ve Mānī vü Mānī'ye tābiʿ olan melāʿīnüñ nuruñ ẓulmle imtizācında ve şems ü ḳāmer vesāʾir nücūmuñ ḥudūşında aḳvāl-i keşīresi olup ez-cümle nūr ẓulmet ile imtizācdan ḫalāṣ olsa yaʿnī ʿālem-İ fesāda münḳalib ü semāvāt u arżın müżmeḥil ü nevʿ-i insānuñ nesli münḳaṭıʿ olup her şey şekl-i aṣlısına rücūʿ idüp nūr ẓulmetden ḫāliṣ ü ṣāfī olsa diyü temennī vü recā iderlerdi. Ḥattā münākaḥe vü zevciyeti menʿ ü defʿ saʿy iderlerdi ki nesli münḳaṭıʿ ve ʿālem serīʿan ḫarāb u perīşān olup her şekl şekl-i aṣlısına rücūʿ ide. Ve ṭaʾife-i melʿūna yevmen-fe-yevmen bisyār u şevket ü

ḳuvvetleri müzdād olup ᶜāḳibet Behrām bin Şāpūr Mānī'yi Mūbed Mūbedān'uñ reᵓyiyle ḳatl itmek murād ve iḫżār ve Mūbed Mūbedān olan Evriyā'ya Mānī ile mübāḥaṣe vü ilzām eyle diyü emr-āver yā daḫī ḳaṭᶜ-ı nesl ü taᶜcīl ferāġ mesᵓelesinde mübāḥaṣeye ve iskāt-ı ḳaṣd idüp yā Mānī sen nikāḥı taḥrīm ü fenāyı ᶜalemde istiᶜcāl ve her şey aṣlına rücūᶜ eylemesine saᶜy idersin. Bunlar meẕhebüñde vācib midür didikde Mānī belī vācibdür. Zīrā nūruñ ẓulmetden ḫalāṣ u ṣafveti nesillerüñ inḳıṭāᶜ ve dünyānuñ fenā vü zevāli ile ḥāṣıl olur. Ve nūruñ imtizāc-ı ẓulmetden ḫalāṣına iᶜānet vācibdür, didi. Evriyā daḫī çünki taḫlīṣ-ı nūr fenā-yı ᶜālem iledür. Ve fenā-yı ᶜālem inḳıṭāᶜ-ı nesil iledür. İnḳıṭāᶜ-ı neslesinden bedᵓ u ibtidā eylemek enseb ü evlādur ki meẕmūm olan imtizāc zāᵓil ola, didi. Mānī sūkut ü ṣāmit olup Behrām ṣalb olınsun diyü emr ü ᶜasasān siyāsetegāha getürüp birāder idecekleri vaḳitde meẕheb-i bāṭılında maᶜbūdı olan nūra ḫiṭāb idüp senüñ emrüñi teblīġ eylemede ḳuṣūr eylemedüm. Lākin bunlaruñ

[338] ᶜişyān ᶜādetidür. Ve sen ḥalīmsin. İşte saña mülāḳī olurum dirken ṣalb olınup dūz aḫ-mekān oldı. Laᶜnetu'llāh ᶜaleyh baᶜde būselini selḫ u ṣamān ile māl-ā-māl idüp nice zamān ᶜibret Mecūsiyān oldı. Ve mübez żamm-ı mīm ü feṯḥ-i bā vü ẕāl-ı muᶜceme ile faḳih-i fürs ü ḥākim-i Mecūs maᶜnāsına olup cemīᶜ mevābiẕe gelür. Ve zebān-ı fürsīde dāl-ı mühmel ile ḥakīm ü dānā maᶜnāsına olup cemīᶜ-i mevābiẕedān gelür. Ve mevābiẕe ḥākim ü āfitāb-perest ü cehūdlar ḳāḍısına dirler. Ve şol ᶜalime ıṭlaḳ olınur ki andan rivāyetler ideler. Ve Behrām ibtidā-yı emāretinde Mānī'ye tebāᶜiyyet gösterüp ᶜalā mā-hūve ᶜaleyh meẕheb-i bāṭılına muṭṭaliᶜ olup baᶜde ḳatl eyledi. Ve Mānī'ye tābiᶜ olanlaruñ mecmūᶜ ḳatl olınsun diyü emr ve ekṣeri ḳatl olınup bir miḳdārı ẓāhir İslām'ı ḳabūl itmekle rehā-yāb ve baᶜde zamānına şerr ü fesādları ẓāhir olup ḫalḳı ifsād-ı āġāz ve

niceler ḍalāletlerine ittibāᶜ idüp ᶜAbbāsiye'den Mehdī mecmūᶜnı ḳatl ve rūy-ı zemīni melᶜanetlerinden taṯhīr eyledi. Ve fıḳra-ı mezbūreden ẕikr olınan Ġeylan bin Yūnus el-Ḳadrī'dür ki Dimişḳa'da ẓuhūr idüp pederi Yūnus ᶜOşman bin ᶜAffān raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretlerinüñ müᶜteḳīddür ve ibtidā-i İslām'da meẕheb-i Ḳādiriye'ye ve ḫalḳ-ı Ḳurᵓān-ı Kerīm'e ẕāhib olan Ġeylān ḍelālet-şiᶜārdur. Rivāyet-i uḫrāda ibtidā-i Ḳādiriyye olan ehl-i ᶜIrāḳ'dan bir kimsedür ki muḳaddemā Naṣrānī baᶜde müsellem baᶜde mürted olmışdur. Ve bu meẕheb-i bāṭıla Ḳāderiyye tesmiye olınmasına bāᶜiş-i efᶜāl-i ᶜibādı kendi ḳudretlerine isnād u ḳudret Bārī Teᶜālā'yı inkār itmeleridür. Ve Muᶜtezile Ḳāderī'dür. Ve muᶜbed Ceheni ve Ġeylān-ı Dimişḳ'ı meẕheb-i Ḳaderiyye'yi mezbūr mürtedden aḫẕ eylemişdür. Bir gün mekḥūl Ġeylān'ı melāmet ü muᵓāḫeẕe idüp ḥayf saña yā Ġeylān bir vaḳitde Ramażān-ı şerīfte zenān ile melūᶜebe iderdük. Baᶜde Ḥāriṯ keẕẕāb'u merᵓesine ḫidmet idüp nāsa bu ümerā-ı ümmü'l-müᵓminīndür diyüp ḥāri şi olmışduk. Şimdi ol ḳabaḥatlerden rücūᶜ ve afḥaşına şürūᶜ idüp ḳadri vü zındıḳ olduñ. Sen ne maḳūle şaḫışsın didüm diyü naḳl eyledi. Mūmāileyh Ebu ᶜAbdu'llāh Makḥul bin ᶜAbdu'llāhü'ş-Şāmī bir mereᵓnüñ

[339] müᶜteḳī vü mesnedi evzāᶜnuñ isnādı olup Enes bin Mālik ḥażretlerinden istimāᶜ-I ḥadīṯ-i şerīf idüp yüz on sekiz senesi Hişām zamānında vefāt eylemişdür. Ve sene-i mezbūrede ibnü'l-Mesīb Medine-i Münevvere'de ve Şuᶜbi Kūfe'de ve Ḥasan Baṣrī Basra'da ve mūmāileyh Mekhūl Şām'da dar-ı ᶜuḳabāya intiḳāl eylemişdür. Ve zındıḳ-ı şeneviyyeden yāḫūd nūr u ẓulmete ḳāᵓil yāḫūd āḫiret ve rubūbiyeti münkir yāḫūd iẕhār-ı İslām idüp derūnı kāfir olına dirler. Lafẕ-ı zındıḳ Fūrsī'den muᶜarreb olup ve dīnüñ zındıḳa fıḳrasında tafṣīl olınur. Ve Ġeylān ziyāde ḫavf u ḫaşyetüñ kimdendür diyü suᵓāl

olındıḳda ᶜÖmer bin ᶜAbdü'l-ᶜazīz'den ḫavfnākum zīrā kān men-ṭarafi's-semā tekellüm ider, didi. İbni Mehācir naḳl ider ki ᶜÖmer bin ᶜAbdü'l-ᶜazīz'e Ġeylān ve falān şaḫıṣ Ḳaderī olup ḳadere müteᶜallik kelimāt-ı bāṭıla tekellüm iderler diyü ifāde olındıḳda ikisi daḫī iḥżār ve sizüñ tekellüm eyledigiñüz ne maḳūle kelāmdur diyü istinṭāḳ Ġeylān daḫī kelāmu'llāhdur diyüp ᶜÖmer ḳırāᵓat eyle diyü emr eyledikde Ġeylān *(bismi'llahi'r-raḥmani'r-raḥīm hel-etā ᶜalā'l-insāni ḥīnun mine'd-dehri lem-yekün şeyᵓen meẕkūran innā ḫalaḳnā'l-insāne min-nuṭfetin emşācin tebtelīhi fe-ceᶜalnāhu semīᶜan baṣīrān innā hedeynāhu's-sebīle immā şakiran ve immā kefūrān(İnsan/76/1-2-3)* [48]diyüp sākit oldıḳda ᶜÖmer bin ᶜAbdulᶜazīz sūreᵓ tamām ḳırāᵓat eyle diyüp Ġeylān *inne hāzihi tezkiratün femen şāᵓet-teḫaze ilā rabbihi sebīlān vemā teşāᵓūne illā en yeşāᵓ allāh (İnsan/76/29-30)* [49]āyetini ḳırāᵓat eyledikde yā Ġeylān ḳudretinden ferᶜ u tābiᶜ olanı aḫẕ vāṣıl u metbūᶜ olanı terk idersiz diyü ilzām eyledi. Zirā *innā hedeynāhu's-sebīle immā şakiran ve immā kefūrān* āyet-i kerīmesinüñ maᶜnā-yı şerīfi insan şākir oldıġı ḥālde ve kefere oldıġı ḥalde biz insāna naṣb-ı delāᵓil ü inzāl āyeti ile ṭarīḳ-i müstaḳīm hidāyet eyledük dimek olup insānuñ şükr ü küfür olması ḳudret ü irāde ile olup Ġeylān ḳudret-i insānuñ oldıġı işbāt eyledikde ᶜÖmer bin ᶜAbdulᶜazīz ilzām u iskāt içün *fe-men şaᵓet-teḫaze ilā rabbihi sebīlan vemā teşāᵓūne illā en yeşāᵓ allāh* āyetine varınca ḳırāᵓat itdirdi. Zīrā maᶜnā-yı şerīfi her kimse ki murād eyleye, ṭaᶜāt ile Bārī Teᶜālā'ya taḳarrüb ider. Ve taḳarrüb

[48] Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla İnsanın üzerinden, henüz kensdisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?Gerçek şu ki, biz insanı katışık bir nutfeden(erkek ve kadının dölünden) yarattık; onu imtihan edelim diye, kendisini işitir ve görür kıldık. Şüphesiz biz ona(doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.

[49] Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine bir yol tutar. Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz.

[340] ile'llāhi murād itmez, illā Bārī Teᶜālā anlaruñ meşiyyet ü irādetlerin murād eyledigi vaḳitde ider. Yaᶜnī meşiyyet-i ᶜabd müfīd olmaz. Mademki meşiyyet Allāh'a taᶜalluḳ itmeye dimek olup Ġeylān ḳudreti ᶜabda ḥaṣr eyledi. (وا شار بذم الجعد) ve Ḫālid'e caᶜdi ẕebḥ ile işāret iden sensin ẓanneyledüm. Mūmāileyh Caᶜd bin Dirhem'dür ki Benū Ḥükm'üñ muᶜteḳi ve Dimişḳ'da sākin ü āḫir-i ḫulefā-ı Benī Ümeyye olan Mervān bin Muḥammed'üñ üstādı olmaġla mezbūr Mervān el-Caᶜdī tesmiye olınmışdı. Rivāyet-i uḫrāda Caᶜdī Mervān'uñ lām birāderi olup ibtidā Dimişḳa'da ḫalḳ Ḳurᵓān-ı Kerīm'e Caᶜd ẕāhib olup ḳatl itmek murād eylediklerinde firār ve Kūfe'ye nāzil ve fırḳa-ı cehmiyyeye mensūb oldığı Cehm ibni Ṣafvān'dan ḫalḳ-ı Ḳurān'a müteᶜalliḳ aḳvāl-ı bāṭılayı teᶜallüm eylemişdür. Rivāyet-i uḫrāda Abān bin Semᶜān'dan aḫẕ eylemişdür. Ve Abān Ṭālūt bin Aᶜṣam Yahūdī'den aḫẕ eyledi. Ve mezbūr Ṭālūt Yahūdī resullu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerine siḥir iden melᶜūn olup ḫalḳ-ı Ḳurᵓān-ı Kerīm'e ẕāhib ü zındıḳ olup meẕheb-i Zenādıḳa ibtidā-ı teᵓlīf-i kitāb eyleyen mezbūr ve meẕheb-i bāṭılı āşikār iden Caᶜd bin Dirhem'dür ki bir gün Behlül meclis-i Caᶜd dāḫil olup başuñ ṣāġ olsun diyüp Caᶜd kim vefāt eyledi, didi. Sūre-i iḫlāṣ diyüp Caᶜd bu ne kelāmdur, yā Behlül didikde yā Caᶜd iᶜtiḳād baṭıluñda kelām-ı ḳadīm maḫlūḳdur ve her maḫlūḳ içün helāk muḳarrerdür didikde Caᶜd dem-beste vü sākit oldı. Ve Caᶜd ḍelālet-pīşe bu iᶜtiḳād-ı bāṭıla ışrār idüp vāli-i Kūfe olan Ḫālid bin ᶜAbdu'llāh el-Ḳasrī bir ᶜīd-ı aḍḥāda minbere ṣuᶜūd ve ey ḳavim cümleñüz ḫāneleriñüze münṣarif ü aḍḥālarıñuzı ẕebḥ ü taḳarrüb elellehe sāᶜī olan Bārī Teᶜālā cümlenizüñ ḳurbānı ḳābul eyleye. Ben daḫī bugün Caᶜd bin Dirhem'i aḍḥiye naḥr murād eyledüm. Zīrā ol kāfir mā-kelamu'llāhu Mūsā tekliman velā ittiḫaz ellāhu İbrāhīm Ḫalīl'e diyü tekellüm ideyor. Teᶜāla'llāhū

عما يقول الجعد علوا كبيرا diyüp minberden nüzūl ve Caᶜd kendi eliyle ẕebḥ u ḳatl eyleyüp meẕheb-i Caᶜd Aḥmed bin Ebi Dāvūd ẓuhūrına degin ẕāᵓil ü müżmeḥil olmışdur. Ve mūmāileyh Ḫālid

[341] ibni ᶜAbdu'llāh bin Yezīd Esed el-Ḳasrī el-Becelī'dür ki vülāt-ı Benī Ümeyye'den olup Velīd bin ᶜAbdu'l-melik ṭarafından vāli-i ᶜIrāḳeyn olup māl-ı firāvān'a mālik ü şevket ü keşret aᶜvan u enṣārı resīde gūş-ı Hişām olmaġla ᶜIraḳeyn'den ᶜazl eylemişdür. Ve Ḫālid'üñ ibni Habīre ile mükāyedāt-ı ġaribe vü ḥikāyat-ı ᶜacibesi bisyār olup ez-cümle vaḳtāki ibni Habīr'e Ḫalid'üñ meclisinden firār ve Hişām'uñ kehf emānına dāḫil oldı. Ḫālid bin Habīre'nüñ ḫızlan u idbārına ḥīle-fikr ve kendi eseblerinüñ aᶜlā vü güẕidesinden yüz esb-i tāzī intiḫāb ve ibni Habīre'ye irsāl eyleyüp esbānı īṣāle meᵓmūr olan etbāᵓna bu esbleri Hişām'uñ oldığı maḥalle īṣāl ve Hişām esb-süvār ve bir ṭarafa geşt ü güzār idecegi vaḳt müteraṣṣıd olup ḥīn-i bürūzında esbānı irāᵓet ve kimiñdür diyü istiᶜlām eyledikde ibni Habīre'nüñdür diyü iᶜlām idüñ diyü tenbīh ü tavṣiye eyledi. Ve Hişām ifrāṭ ile esbe māᵓil ü muḥibb oldığından mā-ᶜadā kendinden ġayrīde aᶜlā vü mümtāz esb bulındığına münfeᶜil ü mükedder olurdı. Ve Hişām'uñ bu meşrebi Ḫālid'üñ maᶜlūmı olmaġla bu desīseye mübāderet eylemişdi. Çünki etbāᶜ-ı Ḫālid meᵓmūr oldıḳları emri edā eylediler. Hişām ġāyet ġażab-nāk ve baña bundan berter ḫıyānet olmaz ki ḥālā bende mevcūd olmayan esbāne ibni Habir'e mālik olup baña tefavvuḳ eylediginden nefret eyledüm. Bu ān ḥużurıma iḥżār idüñ diyü emr eyledikde ol vaḳitde ibni Habīre niẓām ü tertīb-i ᶜaskere meşġūl bulınup ḳıṣṣadan ḫaberdār oldıḳda şitābān ḥużur-ı Hişām'a gelüp maḳām-ı meᵓmūriyetde īstāde oldı. Hişām daḫī ᶜitāb-amīz yā ibni Habīre bu esblerindür diyü suᵓāl ibni Habīre daḫī Ḫālid ṭarafından mekr ü ḫādīᶜa

oldıġın teferrus idüp yā emīrü'l-müʾminīn bu esblerüñ her birini bir ṭarafdan tedārik ü cemʿ eyledüm ki emīrü'l-müʾminīnden ġayri bir kimse süvār olmaḳ münāsib olmamaġla ḫāk-i pāyıñuza irsāl itmek üzere iken ittifāḳı müṣādefe buyurmış. Siz emr buyuruñ iṣtabl-ı emīrü'l-müʾminīne rabṭ u bend eylesünler diyü bu ʿāḳılāne cevab-dāde oldıḳda Hişām münbasıṭ olup esbānı żabṭ eyledi. Ve ṣūret-i ḥikāye Ḫālid'e münʿakis olup süküt ile

[342] muʿāmele eyledi. Ve Ḫālid ʿIraḳ'dan ʿazl olınca ibni Habīre Ḫālid'den bu maḳūle nice zaḥmet ü meşaḳḳat çeküp hezār taʿab ile mekrini defʿ iderdi. Ve Ḫālid ʿIrāḳ'dan ʿazl olındıḳdan ṣoñra Şām'da sākin olup ḫilāfet-i Velīd bin Yezīd'de yüz yigirmi altı senesi vefāt eylemişdür. Mūmāileyh Ḫālid gerçi süḫānı vü faṣīḥ ü kebīrü'l-hümme idi lākin dīnde mārıḳ yaʿnī Ḫārici idi. Ve marḳ ḫurūc maʿnāsına oldıġından hedefe tīr iṣābet idüp cānib-i āḫere tecāvüz ve ḫurūc eylese مرق السهم من الرمية مروقا dirler. Yaʿnī cānib-i āḫere ḫurūc eyledi dimek olur. Bināʾen-ʿaleyh ḫavārice mārıḳa tesmiye olındı. Ḥattā ḥadīṯ-i şerīfde (يمرقون من الدين كما يمرق السهم من الرمية) vārid olmışdur. Ve Ḫālid'üñ cūd u kereme müteʿallik ḥikāyātından biri budur ki bir gün ibni Ḥayṣ beyaṣ dimekle maʿrūf bir şāʿir meclis-i Ḫālid'e dāḫil olup yā emīr seni iki beyit ile medḥ eyledüm ki on biñ dirhem caʾizeye müteḥammildür didikde Ḫālid inşādına emir-i şāʿir daḫī

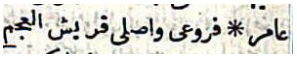
قد كان آدم قبل حين وفاته * اوصاك وهو بجود بالحو باء * بنيه ان ترعاهم فرعيتهم * وكفيت آدم عيلة الابناء

beyitlerini inşād eyledikde Ḫālid şāʿire on biñ dirhemi iḥsān u ḍarb ideler diyü emr eyleyüp eṣnā-yı ḍarb-ı sebāṭda bir şāʿir ki şiʿirinüñ ḳıymeti yüz biñ dirhem iken bilmeyüp

on biñ dirhem ṭaleb eyleye cezāsı budur diyü nidā itdirdigi ġayre ʿibret ola. Meʾāl-i beyteyn: Ādem ʿaleyhi's-selām vefātı vaḳtinden maḳdem ziyāde sürʿat ile teneffüs eyledigi ḥālde evlādını ḥıfẓ u ḥīrāset idesün diyü saña vaṣiyyet eyledi. Sen daḫī ḥıfẓ u ḥarāset idüp Ādem oġullarınuñ fakr u iḥtiyāclarını defʿ itmede kāfī olup zamānuñda aḥvālleri refāhiyet üzere oldı dimek olur. (Ve ḳatl-i Beşār bin Berd) ve Beşār bin Barad'uñ ḳatl olınmasına işāret iden sensin ẓanneyledüm. Mūmāileyh Beşār bin Barad bin Yercuḥ'dur ki devlet-i Benī Ümeyye'de ẓuhūr ve devlet-i ʿAbbāsiye'de Mehdī zamānına dek muʿammer olmışdur. Ve ceddi Bercūḥī Mühelleb Ṭāḥiristan'dan seni ve istirḳāḳ eylemişdi. Lākin Beşar ceddüm ʿUtaḳā'yı Benī

[343] ʿAḳīl'dendür diyü iddiʿā iderdi. Ve bir gün Mehdī ḥuzurına ḥāżır olup Mehdī yā Beşār ḳanġı ṣınıfdansın diyü suʾāl eyledikde yā emīrü'l-müʾminīn lisānum ʿArabī ve aṣlum ʿAcemīdür. Ḥattā şiʿrümde meẕkūrdur diyüp ebyāt-ı ātiyeyi inşād eyledi.

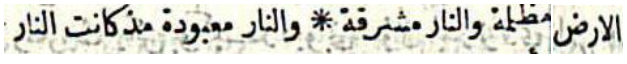

meʾāl-i ebyāt: Şol ḳavim ki mecnūn olup ben meşhūr u maʿrūf iken bu kimdür diyü beni suʾāl iderlerdi. Ben ol ḳavme ḫaber virüp ey cāhil oldıġı ḥālde beni bilmek murād iden ḳāvim ben kerem ṣāḥiblerinüñ reʾs ü ibtidāsıyum ve fürūʿum kirām olan Benī ʿĀmir'de neşv ü nemā bulup aṣlum Ḳureyş ʿAcem'dür, dimekdür. Ve ceddinüñ muʿteḳinda mütelevvin ve kelimātı müteḫālife olup kāh Ḳays ile ve kāh ġayri ile iftiḫār iderdi. Ve Beşār Merʿaṣ ile müleḳḳab olup sebebi ʿālem-i ṣabāvetinde gūşıña ḳırṭa āvīḫte olınup raʿṣ ḳırṭa ıṭlāḳ olınmaġla mezbūre Merʿaṣ dinildi. Ve Beşār māder-i zād nā-bīna olup Bāhilī kendüyi bir beyt ile hicv ü ekme olma senüñ sebebini ẕikr

eylemişdi. Her bār Beşār hicv bahili beni ġāyet iʿcāb eylemişdür. Zīrā hiç bundan aḳbeḥ u efḥaş hicv olmaz, dirdi. Ve ol beyt budur

 Meʾāli: ʿAbdum sen raḥm-i māderde iken ebre ile ceşmāniñi kör eylemişdür. Lākin sen dünyāya gelüp ceşmāniñi kim faḳīʾ u iḫrāc eyledi. Maʿlūmuñ olmadı dimek olur. Ve Beşār eşyāyı bīnā vü ṣāḥib-i baṣar olanlardan ziyāde teşbīh idüp görmüş gibi daḳāyıḳ u ḥaḳāyıḳına muṭṭaliʿ idi. Ve sebebi kendiden suʾāl olındıḳda ʿadem-i naẓar zekā-i ḳalbi ḳavī ider. Ve eşyāyı görmekle ḥāṣıl olan şuġl ẕihin nā-bīnyāda mevcūd olmamaġla ḥiss ü teferrüsi ziyāde olur diyü cevab-dāde oldı. Ebu ʿUbeyde'den şiʿrde Beşār ile Mervān ibni Ebī Ḥafsa'dan ḳanġısını tercīḥ idersin diyü suʾāl olındıḳda Beşār'dan bir ḥikāye menḳūldur ki kendiden ġayri bir şāʿirde mesmūʿ u müşāhede degüldür ki on

[344] iki biñ beyit inşād eyledüm ki müsellem-i erbāb-ı şiʿr ü dānişdür diyüp keyfiyetinden suʾāl olındıḳda on iki biñ ḳaṣīde olup her bir ḳaṣīdede eger bir beyit ceyyid ü maḳbūl mevcūd degül ise Bārī Teʿālā'nuñ emniyeti ol ḳaṣīdelere vü ḳāʾiline olsun dimiş diyü cevāb virdi. Beşār'uñ meẕheb-i zındıḳa ile müttehem olup Beşār'uñ eşʿarından olmaḳ üzere Cāḥıẓ'uñ rivāyet eyledigi beyit daḫī zındıḳ olmasına şāhiddür. Ve ol beyit budur ve beyt-i meẕkūr reʾsü'l-Muʿtezile olan Vāṣıl bin ʿAṭa'nuñ Beşār'ı ikfār itmesine vesile vü ser-rişte olmışdur. Saʿīd bin Müsellem'den mervīdür ki Baṣra'da ʿilm-i kelāma ʿālim ü ʿārif altı kimse mevcūd idi ki biri ʿAmr bin ʿUbeyd ve biri Vāṣıl bin ʿAṭā ve biri mezbūr Beşār Aʿmā ve biri ʿAbdü'lkerīm bin Ebī el-ʿEvce ve biri Ṣāliḥ bin ʿAbdu'l-ḳuddūs ve biri Cerīr

bin Ḥām El-ezdī olup her bār Ezdī'nüñ menziline tecemmuᶜ u mübāḥase vü münāẓara iderlerdi. Baᶜde Vāṣıl ile ᶜAmr meẕheb-i iᶜtizāle ẕāhib ve ᶜAbdü'l-kerīm ile Ṣāliḥ olup Ezdī meẕāhib-i Hunūd'dan meẕheb-i Semūniyyeye ẕāhib olup Beşār müteḥayyir ü müteredded ḳaldı. Rivāyet-i uḫrāda Beşār daḫī şeneviyye vü münekker āḫiret oldı. Ve Semūniyye żamm sīn ü feṯḥ-i mīm ile Hind'de ᶜabd-i eṣnāmdan bi fırḳa olup tenāsüḫe ḳāᵓil ü iḫbār ile vaḳūᶜ-ı ᶜilmi münekerdür. Aḥmed bin Ḫalād'dan mervīdür ki bir vaḳitde Beşār ile mükāleme vü mübāḥiṣe idüp ẕāhib oldıġı meẕhebüñ buṭlānını ve ilḥāde meyelānını īrād eyledüm. Beşār baña cevāb olmaḳ zuᶜmıyla maᶜāniye vü müşāhede eyledigümden mā-ᶜadāsı maᶜlūmum degüldür diyüp miyānımuzda münāzaᶜāt-ı keşī reden ṣoñra inṣāfa meyl idüp yā Ebā Muḫallid ẓannum budur ki bu ẕāhib oldıġum meẕheb bāṭıldur. Lākin çāre nedür diyüp bu ebyātı inşād eyledi.

طبعت علی مافی غیر مخبر * هوای واو خیرت کنت المهذبا ار بدفلااعطی واعطی فلم ارد * وغیب عنی ان انال المغیبا * واصرف
عن علمی وعلمی مبصر * فامسی وماامسیت الا النجیبا

Meᵓāl-i maᶜnāyı ebyāt: Bende olan meẕhebde mecbūl olup böyle ḫalḳ olındum. Ve hū-yı

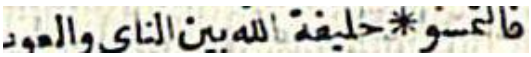
[345] buṭlānına meylde muayyer olmayup iḫtiyārum ile olsa mehẕeb ü pāk-iᶜtiḳād olurdum. Ve murād eyledigüm iᶜṭā olınmayup ḫilāf-ı murādum virildi. Ve muġāyabāta ıṭṭılaᶜım yoḳdur ki sebebi maᶜlūmum ola. Ve ṭarīḳ-i hidāyet ᶜilminden ṣarf olındı. Ḥālbūki ᶜilmüm rāh-ı sedādı mubṣir u müşāhededür. Ve gīce oldıkca baña ḥāṣıl olmaz. İllā taᶜaccüb ḥāṣıl olur ki buṭlānına ᶜālim iken ne ḥāldür ki yine varṭadan hemçün ḫalāṣ mümkin olmaz dimek olur. Māzanī rivāyet ider ki bir şaḫṣ Beşār'a ekl-i laḥm meẕhebüñe muḫālif iken niçün ekl idersenüz diyü suᵓāl eyleyüp Beşār nūrı ẓulmetden taḫlīṣ ḳaṭᶜ-ı nesl ḥāṣıl olur. Bināᵓenᶜaleyh ekline saᶜyda olurum diyü cevab-dāde oldı. Ve

bu maḳūle aḳvāl-ı bāṭılası sebebiyle Mehdī'nüñ vezīri Yaʿḳūb Beşār'uñ ḳatl olınmasına ẓafer-yāb olmışdur. İbni Nasr'dan mervīdür ki Beşār Baṣra'dan Baġdād'a gelüp bir ḳaṣī de-i rāʾīye ile Mehdī'yi medḥ ve ḳaṣideyi ḥużūr-ı Mehdī'de inşād eyleyüp ḳaṣīde Mehdī 'nüñ pesen-dīdesi olmayup Beşār'a ḳaṣideñ maḳbūl ḫalīfe olmadı, didiler. Beşār daḫī elmenāk olup vā'llah Mehdī'yi bir ḳaṣīde ile medḥ eylemişdüm ki ḥālā dehrde mevcūd olan ādemīlerden bir ferd degüldür ki bu ḳaṣīdeye mā-ṣadaḳ ola. Çünki şiʿrüm kāẕib idi. Emel ü kāmum daḫī kāẕib oldı. Ḳabāḥat benümdür. Baʿde vezīr-i Mehdī olan Yaʿḳūb bin Dāvūd'ı bir ḳaṣīde ile medḥ idüp Yaʿḳūb daḫī ʿadem-i iltifāt ile cāʾize iḥsān eylemeyüp Beşār nice zamān cāʾizeye müteraḳḳıb olup bir gün Yaʿḳūb Beşār'uñ tevaḳḳuf eyledigi maḥalden bir cānibe rāhī olurken Beşār ṣavt-ı aʿlā ile ṭāle'n-nevaʾ ʿalā resūli'l-menzil yaʿni ḫālimde tevaḳḳuf u iḳāmetüm ṭūl-ı dırāz oldı didikde Yaʿḳūb

yaʿni yā ābā muʿaẕ murād iderseñ iḳāmet itmeyüp bu ān mekān-ı āḫere rıḥlet eyle diyü tecāhül-i ʿārif ṭarzıyla cevāb virüp Beşār ʿaṭiyyeden meʾyūs u ġażabnāk olup Mehdī vü Yaʿḳūb'ı bu beyitler ile hicv eyledi.

[346] heb feṭḥ-i hā ile uyḫūdan uyanmaḳ maʿnāsına olup meʾāl-i maʿnā: Ey Benī Ümeyye ḫʷāb u nevmiñüz ṭūl u dırāz oldı. Bī-dār u müsteyḳıż oluñ ki taḥḳīḳ ḫalīfe Yaʿḳūb bin Dāvud olup ḫilāfet nā-ehle tecāvüz eyledi. Ve ḫilāfetiñüz żāyīʿ oldı. Ḫalīfeyi nāy u ʿūd miyānında ṭaleb ü iltimās idiñüz. Yaʿni hevā vü hevese māʾil ü meşgūl olup tedbīr memleketini terk eyledi dimek olur. Baʿde Beşār Yunūs-ı naḥvī meclisine varup yā Yunūs meclisde ḫalīfe vü Yaʿḳūb'a müteʿaliḳ iḫtirāz olınacaḳ kimse var mıdur diyü suʾāl Yunūs daḫī bir ferd mevcūd degildür didikde hicv

Mehdī vü Yaʿḳūb'ı inşād ve bu ser Yaʿḳūb'a tecāvüz eyledi. Ve ol vaḳitde Mehdī Baṣra'da bulınup Yaʿḳūb ḳatl-i Beşār'a niyet ve Mehdī'ye Beşār'uñ zındıḳ oldığı müteʿ ayyin oldığından mā-ʿadā emīrü'l-müʾminīn hicv ü meẕemmet ü iẓhār-ı ḫubs u melʿanet eyledi. Bundan ṣoñra yine cezāsı tertīb ü ʿaḳūbeti taʿḳīb olınmazsa melāmet-i nāsdan rehā nice mümkin olur diyü Mehdī'yi iġżāb ol daḫī ser-ʿasasān olan ibni Nehy'ñe tertīb-i cezā itmesine emr eyledi. Bu ḳıṣṣa Mehdī'nüñ Baġdād'da rāhī olması vaḳtine müṣādefe itmekle ibni Nehy'üñ rākib oldığı sefīneye Beşār'ı iḥżār u ḥabs idüp Baṭıḥa'ya ṣavlerinde Yaʿḳūb tekrar Beşār'ı Mehdī'ye ġamz u ḫabāṣetini teẕkīr Mehdī daḫī ibni Nehyi'ñe Beşār'uñ ḍarb u īcaʿnı emr eyleyüp ibni Nehy'üñ Beşār'ı ṣadr-ı zevraḳa ilḳā vü ḍarb-ı şedīd u mulem ile ḍarb iderken Beşār elem ü vecʿinden ḫas dirdi. Ve kelime-i mezbūreyi ʿArab elem ü vecʿ vaḳtinde tekellüm ider. Meṣelā Rūmī müteʾellim olsa vāy vāf u hāy meded didiği ḳabiledendür. Ve ol vaḳitde Beşār'a bir kimse ḫas diyecek ki ḥamd u sipās eylesüñ olmaz mı? Lākin zındıḳsuñ didikde Beşār ol rütbe elem ü vecʿinden muẓṭarib iken ẓerāfet şāʿiriyeti icrā idüp ekl eylediğim şerīde degüldür ki şükr idem diyü cevāb-dāde oldı. Ve ḍarb itmiş savṭa bāliġ oldıḳda Beşār mevte müşerref ve sefinenüñ bir ṭarafına ilḳā eylediler. Ve nice zamān bī-hūş baʿde kendüye

[347] gelüp ne olaydı. Ebū Şimḳamaḳ beni ṣadr-ı sefīnede bu ḥāl ile mülāḳi müşāhede ideydi. Zīrā nice zamān muḳaddem beni hicv eyledigi beyitde ne tekellüm eyledi ise ol güne ẓuhūr eyledi diyüp teslīm-i ruḥ eyledi. Ve ol beyti budur. ان بشّار بن برد تيس اعمى فى سفينه yaʿni taḥḳīḳ Beşār bin Barad sefīneye mülḳi bir Tuveys aʿmādur dimek olur. Şimḳamaḳ ṭavīl maʿnāsına Maḥruvān bin Muḥammed nāmında bir şāʿirüñ laḳabıdur. Baʿde lāşe-i Beşār'ı nehre ilḳā ve āb-ı cārī Baṣra'ya getürüp ehl ü ʿıyālı aḫẕ u defn eylediler. Beşār'uñ

ḳatl olınması yüz altmış senesinde olup sinni ṭoḳsana bāliġ olmışdı. İbni Ḥelāl'den mervī dür ki Beşār ḳatl olındıḳdan ṣoñra Mehdī buṭlān-ı meẕhebine muṭṭaliᶜ olmaḳ içün Baṣra'ya adem-i irsāl ve kütüb ü eşyāsını teftīş ü tecessüs itdirüp bir ṭumāra ẓafer-yāb oldılar ki (bismillahi'r-raḥmani'r-raḥīm taḥḳīḳ āla Süleymān bin ᶜAli'nüñ hicvini ḳaṣd eylemişdüm. Lākin peyġamber ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerine ḳarābet ü intisābını tefekkür ü teẕekkür idüp resūlu'llāh ṣalla'llāh Teᶜālā ᶜaleyh ve sellem ḥażretlerine iclāl u tevḳīr terk eyledüm) diyü taḥrīr eylemiş vaḳtāki Mehdī ṭumārı ḳırāᵓat eyledi ḳatline nādim ü pişmān olup girye-künān Bārī Teᶜālā Yaᶜḳūb'uñ belāsını virsün ki kendüyi hicv eyledigine binaᵓen Beşār'ı zındıḳa meẕhebiyle müttehem idüp bī-cürm bize ḳatl itdirdi. Gerçi nādimüm lākin bī-hengām-ı nedāmetden ne fāᵓide diyüp teᵓessüf eyledi. Mūmāileyh Beşār laṭīfe-gū vü müṣenmun perver bir şāᶜir-i süẖan-ver u leṭāᵓif ü müstaẕrefātı bisyār olup ez-cümle Helāl bin ᶜAṭiye'nüñ ṣıddıḳı olmaġla bir gün birbirile mülāṭafe vü mümaẕāḥa iderlerken Helal yā Beşār Bārī Teᶜālā bir ḳulınuñ çeşmānını izāle vü iᶜdām eylemez. İllā ᶜivaż u iḥsān ider. Saña başara bedel ne şey iḥsān eyledi didikde Beşār ᶜarīż u ṭavīl bir şey iḥsān eyledi. Sen ve emṣālüñ olan ṣaḳalāyı müşāhede idemezler diyüp ve yā Helāl eger ḳabūl iderseñ saña nuṣḥ u pend ideyüm, didi. Helāl daẖī ḳabūl iderüm didikde yā Helāl sen muḳaddemā sāriḳ-i ḥimār idüñ. Baᶜde nāᵓib olup rāfiżi olduñ. Rāfiżī sāriḳ-i ḥimārdan elᶜan u aḫaşdur. İmdi tevbeñi

[348] şikest idüp Rāfıżī'den fāriġ ve yine sāriḳ ḥimār ol. Zīrā saña seriḳa-ı ḥimār Rāfıżī'dan enfiᶜdür diyüp taẖcīl eyledi. Ve bir gün Beşār'uñ murabbaᶜ-nişīn oldığı mevżiᶜden birḳaç zen şūḫ ṭabᶜ mürūr iderken laṭīfe ḳaṣdıyla yā Beşār bizler senüñ duḫterānuñ olmış olsaḳ maḥẓūẓ u mesrūr olur mıyduñ didiklerinde Beşār ey va'llāh Vālidiynu'l-

Kesrevī diyüp bu kelāmı ile Beşār'ı ikfār eylemişlerdür. Zīrā murādı sizler duḫterüm oldığıñuzdan mesrūr oldığum gibi dīn-i Kesirādan daḫī mesrūr olurum dimekdür, didiler. Ve bir gün Beşār germ-ābeye girüp Ḳuteybe evlādından biri ḥamamda bulınup Beşār'uñ al-Ḳuteybe'yi hicv eyledigi maʿlūmı olmaġla yā Beşār eger seniñçün beni ḥamamda şiyābdan mücerred müşāhede itmek mümkin olaydı.

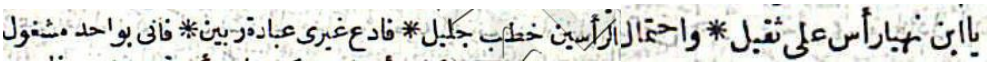
beytinde kiẕbüñe muṭṭaliʿ olurduñ didikde Beşār ey keç-fehm kişi sādāt u kirāmınuñ üstü didüm. Sen ise āl-i Ḳuteybe'nüñ ednā vü vaẓīʿlerindensin diyü taḫcīl eyledi. Meʾāl-i maʿnā-yı beyt: Āl-i Ḳuteybe'nüñ büzergvārları üstlerinde āteş ile tamġā olınup ʿĀmīr'üñ āzād -erdeleridür diyü ketb olınmışdur dimek olur. Ve bir gün Beşār meclis-i Mehdī'de inşād-ı şiʿr iderken Mehdī'nüñ aḳrabasından bir aḥmaḳ ve jāj-ḫʷāyı meclis-i Mehdī'ye dāḫil olup yā Beşār ṣanʿatuñ nedür diyü suʾāl-ı nā-becā eyledikde Beşār aʿmā olanda ʿilm ü dānişden mā-ʿadā ṣanʿat u bişe suʾālinden ḥamaḳına muṭṭaliʿ olup dür-süfte itmekdür diyüp ihām-ı ḳabīḥ murād eyleyüp Mehdī ve erbāb-ı meclis ḫande eylediler. Ve Mehdī yā Beşār ḫālimi taḫcīl eyledüñ diyüp Beşār yā emīre'l-müʾminīn meclis-i şerifiñüzde aʿmā olup şiʿr inşād iden kimseye ṣanʿatından suʾāl iden nā-dānuñ cevābı böyle olur. Ve bir gün bir şaḫṣ-ı şaḳīlü'r-rūḥ Beşār'uñ ziyāretine gelüp fevḳa'l-ḳadr cālis olup Beşār istiskālinden żarṭa eyleyüp şaḫṣ-ı şaḳīl ḫaṭā ile oldı mülāḥaẓasıyla ḳulaḳ virmedi. Baʿde bir daḫī eyledikde şaḫṣ-ı şaḳil nedür bu ḳabāḥat yā Beşār diyüp Beşār daḫī ey kişi istimāʿ mı yoḫsa muʿāyene mi eyledüñ, didi. Şaḫṣ-ı mezbūr daḫī görmedüm. Lākin ṣavt-ı ḳabīḥ istimāʿ eyledüm didikde Beşār

[349] muʿāyene itmedikce tasdīḳ ü iʿtimād eyleme didikde şaḫṣ-ı şaḳīl bīrūn olup Beşār ş ıḳletden taḫlīṣ-i nefs eyledi. Ebū ʿUbeyde'den mervīdür ki Ḥammād ʿAcred meẕheb-i

zındıḳa ile müttehemmim iken Beşār'ı ḳabīḥu'l-ḫulḳa olmaḳ üzere bu beyitlerle hicv eylemişler idi.

وَاللهِ مَا الخنزيرُ فى تَنَنه * بربعه فى النتن وخمسه * بل وجهه احسن من وجهه * ونفسه افضل من نفسه

Meʾāl-i maʿna: Va'llāh ḫınzıruñ rāyiḥa-ı kerīhesini Beşār'uñ rāyiḥa-ı kerīhesinüñ rubʿ belki ḫamse degüldür. Ve rūy-ı ḫınzır rūy-ı Beşār'dan ḫūbdur. Ve nefs-i Beşār'uñ ẕātından aḥsendür dimek olup Beşār'a bāliġ oldıḳda ḫayf ol zındıḳa ki ṣadr u ḳalbinde olan ḳabāḥati iẓhār u tekellüm eyleyüp Ḳurʾān-ı Kerīm'i münkir oldığın āşikār eylemiş, didi. Ne vechle diyü istiʿlām olındıḳda Bārī Teʿālā celle şāne *(Le-ḳad ḫalaḳna'l-insāne fī -aḥseni taḳvīm) (Tīn/95/4)* [50]buyurdı. Ol ḫubş beni hicv ṣūretiyle Ḳurʾān-ı Kerīm'i münkir oldığın iʿlān eyledi diyü cevāb-dāde oldı. Ve bu kelāmı Beşār'uñ ḫubş u ḫıyānetine ḥaml eylediler. Seri bin Ṣaḳafī naḳl ider, bir gün Baṣra'da Beşār'a vardum baña ben sizüñ dostuñuz olan ʿAcred'i hicv ü tekdīr eyledüm, didi. Ben daḫī ne diyü istinṭāḳ eyledigümde bu beyitleri inşād eyledi.

يَا ابْنَ نَهَارٍ أَسٍ عَلَى ثَقِيل * وَاحْتِمَالُ الرَّأْسَيْنِ خَطْبٌ جَلِيل * فَادْعُ غَيْرِى عِبَادَةَ رَبَّيْنِ * فَأَنَا وَاحِدٌ مَشْغُول

yaʿni ey ibni Nihyā baña bir reʾs ṣaḳīl iken iki reʾs taḥammül emr-i ʿaẓīmdür. Pes iki rebbe ʿibādet itmege benden ġayrīleri daʿvet eyle. Zīrā ben bir Rabbe ʿibādet ile meşġūlum diyüp zındıḳ olmasına işāret eylemiş. Ben daḫī yā Beşār bu beyitler Ḥammād'a vāṣıl olmış. Lākin beyt-i şāniyi böyle rivāyet eylemeyüp

فَادْعُ غَيْرِى عِبَادَةَ رَبَّيْنِ * فَأَنَا وَاحِدٌ مَشْغُول

rivāyet eyledi didikde Beşār bir miḳdār serḳar u berde-i endīşe olup Ḥammād'a cerḥ ü şetm eyledi. Baʿde nās hicv-i Ḥammād nicedür diyü suʾāl eylediklerinde ol hicv benüm degüldür diyü defʿ iderdi. Zīrā ʿan-vāḥid meşġūl

[50] Gerçekten de biz, insanı, en güzel bir surete sahip olarak yarattık.

Rabbüñ birine daḫī ʿibādet itmem dimekdür. Ve bir gün Beşār inşād-ı şiʿr iderken mübālatsız bī-edeb ü bī-pervā bir kimse īstāde olup yā Beşār setr-i ʿavret eyledigüñ

[350] gibi şiʿriñi setr eyleseñ münāsib idi diyüp taḫcīl eyleyüp Beşār ġażabından ʿādeti üzere dest-berhem-zede olup ceb ü rāstına tükürüp şaḫṣ-ı maʿhūdı hicv itmek murād eyleyüp ey kişi sen ne günā şaḫṣsın diyü istiʿlām eyledikde şaḫs-ı mezbūr ḳabile-i Bahiledenüm ve ḫāllerüm Selūli vü tezevvücüm ḳabile-i ʿAkdan olup menzilüm nehr-i Belāl kenarındadur didikde Beşār ḫande-künāni ey kişi sen kendiñi bir rütbe melāmet u rüsvāy eyledüñ ki seni hicv eylesem bu mertebe ʿaybuñı taʿdād idemezdüm. Var taʿdād eylediġüñ ḳabāḥatüñ azād-gerdesi ol, didi. Zīrā ḳabāʾil-i mezbūrenüñ ehālisi ʿinde'l-ʿArab meẕmūm u denīdür. Ve pesendīde-i Cāḥıẓ olan Beşār'uñ kelām-ı ḥikmet-āmīzi bunlardur.

لقد عشت فی زمان فادرکت اقواما لو اختلف الدنیا ما تجملت الا بهم و انی فی زمان ما اری فیه عاقلا

ولا جواد اشیر به فاولاجل یساظریفا ومن یساوی عقل الخبزة رغیفا

yaʿni taḥḳīḳ ben bir zamānda taʿayyüş eyleyüp biraz ḳavme yetişdüm ki libās-ı dünyā köhne olup tezeyyün ü tecemmül murād eylese ol ḳavm ile tecemmül iderdi. Ve taḥḳīḳ şimdi bir zamāndayum ki muḥkem ʿāḳil ü şerīf saḫa vü ẓarīf-i nedīm ü raġīfi ḫubze mesāvī vü muʿādil ider kimseyi görmem dimek olur. Aṣmaʿī naḳl ider ki bir gün Beşār ile müẕākere-i şiʿrye idüp yā Beşār ḫalḳ senüñ meşveretden abā vü imtināʿıña vü menʿ ḥaḳḳında inşād eyledigüñ فلا تجعل الشوری علیک غضاضة * فان الخوافی قوة للقوادم beytiñe taʿaccüb iderler, didüm. Beşār daḫī yā Ebā Saʿīd meşveretde müsteşār olana ḫaṭır vardur ki eger işābet iderse şemeresiyle ṣāḥibi fāʾiz ü sūd-mend olur. Lākin ḫaṭā iderse meşveret olınan emr mekr u hede fāʿili ile müşārik olmış olur, didi. Meʾāl-i maʿnā-yı

beyt: Ey kimse meşvereti kendüñe ẕüll ü reẕālet ḳalma zīrā reʾy ü tedbirüñ eger endek u ṣaġīr ise de murġuñ perinde olan küçük tüylerde yeleklere ḳuvvet oldığı gibi senüñ tedbirüñde daḫī ḳuvvet u iʿānet olup mübteşīr mütażarrir oldıḳda saña ġaḍāḍat u ẓüll ī rāṣ ider dimek olur. Ve bir vaḳitde Beşār'uñ bir ferzendi vefāt idüp dostanī yā Beşār bu bir

[351] ecirdür ki seni taḳdim eyledi. Ve niʿmet-i müddeḫardur ki iḫrāz u ḥıfẓ eyledüñ diyü teselli eylediklerinde Beşār belki bir veleddür ki defn eyledüm ve yāvī ḳalınmış veleddür ki aḫẕ olınmasında ʿacele eyledüm. Ve ġaybūbetini vaʿd idüp muntaẓır olmışdum. Eger noḳṣan vaʿadimine cüzʿ itmesem ziyāde vücūdına feraḫnāk olmazdum diyü cevāb-dāde oldı. Ve Beşār'uñ ḳatline işāret iden Yaʿḳūb bin Dāvud bin Ṭahman Selimī'dür ki kendi ve birāderleri zamān-ı Manṣūr'da taġallüb ü baġy iden İbrāhīm bin ʿAbdu'llāh bin Ḥasan'uñ kātibleri olup İbrāhīm ḳatl olındıḳda iḫtifā eyleyüp Mehdī min ü kerem ü cürmlerini ʿafv idüp ʿaḳūbet iḫtifādan rehā-yāb oldılar. Ve Yaʿḳūb ve birāderānı edīb ü zeki ve lebīb ü ṣāḥib-i maʿrifet olmaġla Mehdī'ye taḳarrubı eylemişlerdi. Ve Mehdī mezbūr İbrahim'üñ ferzendi Ḥasan'ı ṭaleb ü tecessüs üzere olup vicdāndan meʾyūs iken Yaʿḳūb ḥużur-ı Mehdī'ye Ḥasan'ı iḥżāra tekeffül ü ʿaḳıbet iḫtifā eylediği mekānda ḫaberdār ve Mehdī'den cürmini ʿafv itmek recāsında olup ol daḫī ḳabūl eyledikde Mekke-i Mükerreme'de Ḥasan'ı meclis-i Mehdī'ye iḥżār Ḥasan daḫī min-baʿd iṭāʿat-ı Mehdī'de bulunmaġa ʿahd ü güft eyleyüp emīn ü āsūde oldılar. Ve mū māileyh Yaʿḳūb'uñ Mehdī ḳatında vaḳʿa u iʿtibārı berter ve bir vezir-i ṣāḥib-fer olup kendüye vezīr-i aʿẓam naṣb u zimām-ı umūr-ı devleti dest-i Yaʿḳūb'a teslīm ü tefvīż idüp ṣūretā ḫalīfe Mehdī ve ḥaḳīḳatde Yaʿḳūb olup Mehdī ẕevḳ ü ṣafāya iştiġāl ve umūr-ı

ḫilāfeti bi'l-külliye terk ü ihmāl eyledi. Ve bundan ṣoñra dünyā Yaʿḳūb'a kemāl-i mertebe teveccüh ü iḳbāl ve şevket ü ʿaẓimeti āfāḳa münteşir ü beyne'n-nās ṣāḥib-i devlet oldığı bī-ḳīl u ḳāl oldı. Bir gün Mehdī Ḥarem-serā kendüye maḫṣūṣ olan bir ḳaṣrda cālis iken Yaʿḳūb'ı meclisine daʿvet idüp Yaʿḳūb bir devha-ı bī-meŝel vasaṭında ḳaṣr-ı müzeyyende Mehdī'yi taḫt-nişīn ve maḳām-ı ḫiẕmetde nevresīde seru-ḳad bir maḥbūba kenīzüñ īstāde müşāhede eyledigi bostān-ı ḳaṣr u kenīzüñ mümāŝilini fi'l-ʿömr dīde vü şenīde olmamışdur. Kemāl-i ḥayretinden şāḫṣu'l-baṣar u müteḥayyir oldıḳda Mehdī Yaʿḳūb'ı nezdīk-i

[352] serīre taḳrīb ü niẓām-ı meclisinden istiʿlām eyleyüp Yaʿḳūb Bārī Teʿālā emirü'l-müʾminīñ ẕevḳ u ṣefāsını ziyāde ve müknet ü şevketini bālāter u derūnını ġubāruñda verātdan sālim ve merāmını āmāde eylesün ki fi'l-ʿömr böyle bir bostān-ı cennet āsā vü ḳaṣri feraḥ-fezā ve dilāram bī-bahā müşāhede eylemedüm didikde Mehdī yā Yaʿḳūb bu ḳaṣr besāṭıyla ve bu cāriyeye şiyābıyla ve cevāhir ile senüñ olsun ki devletümde neşāṭ u serverüñ hem-vāre mütezāyid ola diyüp bostān u ḳaṣr u cāriyeyi iḥsān ve Yaʿḳūb taḳbīl-i arż u ʿiāde-i deʾbi kendüye farż bilüp edā eyledikde Mehdī yā Yaʿḳūb benüm daḥi senden bir recām vardur diyüp Yaʿḳūb zemīn busu maḳām-ı meʾmūriyetde pā-bercā oldıḳda Mehdī yā Yaʿḳūb serime destiñi vażʿ u ḥullef eyle ki teklīf idecegüm emrüme muḫālefet itmeyecegiñe vüŝūḳ ḥāṣıl ola, didi. Ve Yaʿḳūb dest ber-sar sevkend idüp Mehdī yā Yaʿḳūb evlād-ı Faṭma'dan falān kimse mademki ḥayātdadur. Benüm içün ḫilāfetden ḥalāvet u ṣafāyı derūn ve istirāḥat müteṣavver degüldür. İmdi bu ġāʾileyi benden ber-ṭaraf ve raḳīb devleti mülḥaḳ-ı bi's-selef eyle didikde Yaʿḳūb ḥʿāh-nā-ḫʿāh itmām-ı maṣlaḥata teşmīr-i sāḳ-ı ihtimām eyleyüp āl-i Ḥasan ve Yaʿḳūb'uñ bu fiʿl-i ḳābī

ḥa tecāsür ve mübāderetinden mütekeddir ü müstevḥiş olup Yaʿḳūb ve āl-i Ḥasan zimām-ı devleti ḳabża-i naṣr fihe olurlarsa zamānlarında kendüye emn ü teḥarrüs olmayacaġın fehm ü idrāk eyleyüp baʿde'l-yevm elbetde bunlar ḫilāfumda olup buġż u ḥasedlerin icrā ve Mehdī'ye beni ġamz u nekbet ü ḫızlānıma saʿy belki ihlāk u ifnā itdirirler diyü kendüyi mekr-i aʿdadan muḥāfaẓa ider mülāḥaẓasıyla İsḥaḳ bin Faẓl Hāşī mi'ye meyl ü ilticā vü ittiḥād u ittifāḳa saʿy u teʿażūddan ibtiġā eyledi. Ve mūmāileyh İsḥaḳ Mehdī'yi meclis-i Manṣūr'dan taḫlīṣ itmekle devlet-i Mehdī'ye celīlü'l-ḳadr u refʿü'l-menzele ve ʿaẓīmü'l-muḳaddere olup Yaʿḳūb bir vezir ṣāḥib-i müiknet olmaġla İsḥaḳ daḫī meyl ü muḥabbet ʿarż ve birbirine sırran umūrlarını inhā vü ifāde vü teʿāvün u tenāṣur idüp müttefiḳü'l-kelim ü mütteḥidü'ż-żamīr oldıḳları maʿlūm-ı

[353] kebīr ü ṣaġīr oldıḳda āl-i Ḥasan rāh-ı mekr u ḫudʿa sālik ve Yaʿḳūb'dan aḫẕ-ı intiḳāma mütehālik ve fırṣat-bīn olup bir gün Mehdī'ye Yaʿḳūb cemīʿ bilādı ḳabża-ı taṣarrufa alup ḥikām u velāti kendi ṭarafından naṣb ve cümlesiyle ittifāḳ idüp saña ʿiṣyān ve ḫalʿıña dāmen-der-miyān olup fırṣat-yāb olursa üzeriñe hücūm u iḳdām ve İsḥaḳ bin Fażl'ı serīr-i ḫilāfete iclās ile itmām u merām u taḥṣīl-i kām itmek ḳaṣdındadur. Ve İsḥaḳ ile ittifāḳı ve bu rütbe devlete tasalluṭ u inhimākı delīl-i ʿayān u ḳaṭʿī bürhāndur diyü ġamz ve Mehdī'yi iḫāfe eylediklerinde Mehdī Yaʿḳūb'ı bir miḳdār zamān ihmāl ve baʿżı umūrda ṭaḫṭaʾı ve ithām ile vażʿ-ı zindān idüp ḳatlini imhā eyleyüp nice zamān maḥbūs u ʿāḳıbet nā-bīnā vü neyl-devletden meʾyūs olup Hārun er-Reşid ser-berā-yı ḫilāfet oldıḳda Yaʿḳūb'ı zindandan azād u meclisine iḥżār eyledikde Yaʿḳūb ḫālʿ u cülūsdan bī-ḫaber olmaġla es-selāmu ʿaleyke yā emīrü'l-müʾminīn el-Mehdī diyü selām-dāde oldı. Hārūn daḫī ben Mehdī degülüm diyüp Yaʿḳūb yā Hādī, didi. Hādī degülüm

diyince yā Reşīd diyüp Hārūn Yaʿḳūb'uñ ḥāl u ḫāṭırın suʾāl u taṭyīb ü nevāziş ile ḫoş-ḥāl eyleyüp Yaʿḳūb Hārūn'dan istiẕān ve Mekke'de ʿammīleri ṭarafına rāhī ve bir miḳdār vaḳt güzerān idüp zamān-ı Hārūn Reşīd'de cān-ı şīrinin sirde-i Ḫudā'yı bī-niyāz eyledi. (وانك لو شئت خرقت العادات وخالفت المعهودات) ḫariḳ bir şeyʿi tedbīrsiz ḳaṭʿ u ifsād ṭarīḳi ile taġyīr maʿnāsına olup ḫalḳuñ ẓıdıdur. Zīrā ḫalḳ bir fiʿldür ki taḳdīr ile ola. Ve ḫarḳ taḳd īrsiz olup Bārī Teʿālā'nuñ ve ḫār ḳavāle benīn ü benāt ḳavl-i şerīfi ḥalıkimü bir zakbe ʿ alā ḫarḳ ile tefsīr olınup ẕikr olınan ḳabilden oldığını Yehud Üzeyir ibnu'llāh ve Nuṣārī Mesīḥ ibnu'llāh ve ʿArab melāʾike benātu'llāh'dur diyüp kelāmlarınuñ ḥaḳīḳatına ʿālim degüller iken bīlā-delīl ü tedbīr ḫarḳ u tezvīr eylediler. Ve bir fiʿli aḥkām u tedbīrsiz işleyen racale ḫarḳ u merreʾye ḫarḳā dirler. Ve ʿādet tekrīr fīʿile dinilüp iʿadü'l-ḥadīʾ adan

[354] meʾḫūẕdur. Yaʿnī kelāmı tekrār eyledi dimek olur. Pes ḫarḳ ʿādet-i mütekerrir ü muʿtad olan fīʿili taġyīr maʿnāsına olur. Ve maʿhūdāne muḫālefet daḫī bu ḳabilden olup maʿhūd maʿrūf maʿnasınadur. Ve maʿnā-yı fıḳralar beyāna muḥtāc olmadığından mā-ʿadā ifrāṭ u mübālaġayı müştemil olmaġla terk olındı. Zīrā ḫāriḳʿāde olan efʿāl aḳalli evliyauʾllāhdan ṣādır olur. (فاحملت البحار عذبة واعدت السلامة رطبة) iḫāle vü ḥavle taġyīr ü tebdīl maʿnāsına ve biḥār baḥruñ cemʿ ü ʿazb şīrin maʿnāsına ve ʿūd bir şeyden bir ḥālet münṣarif ü ẕāhib baʿde yine rücūʿ itmek maʿnāsına ve silām kesr-i sīn ile muṭlāḳa ḥacer maʿnāsına olup (اكيم للسنر من السلام) emşāldendür. Ve baʿżı ḳavm zuʿmında sılm ṣalābetli bir ḥacerdür ki ṭūfān Nūḥ ʿaleyhi's-selām'dan maḳdem leyn ü mülāyim olup baʿde'ṭ-ṭūfān ṣalābet ḫuşūnet peydā itmet üzeredür. Pes raṭbdan murādı melāmet ü

mülāniyetdür. Ve bu fıḳralarla fıḳarāt-ı ātiye ḫarḳ ᶜādāt u muḫālefet maᶜhūdātı beyāndur. Ve ism-i baḥr her vāsiᶜ ū āb-ı bisyār u māliḥ ü nemekīn olana ıṭlāḳ olınup keş ret ü vüsᶜatına binaᵓen nehr-i şīrine baḥr ıṭlāḳı tevessüᶜ u taġlīb ṭarīḳ iledür. Nitekim şems ü ḳamere ḳameren ve Ebūbekr ve ᶜÖmer ᶜİmrān dirler. Ve ᶜaded-i biḥārda iḫtilāf olınup baᶜżıları yidi ve baᶜżılar beş ve baᶜżılar dört olmasına ẕāhib olup aṣṣaḥ aḳvāl yidi olmasıdur ki *ve'l-baḥru yemüddühu min-beᶜdihi sebᶜatu ebḥurin mā-nefidet kelimātu'llāh inne'llāhe ᶜazīzun ḥakīm(Lokman/31/27)*[51] āyet-i kerimesiyle istidlāl olınmışdur. Ve baᶜżı ᶜulemā biḥāruñ yidi olması semavāt yidi vü arżın yidi vü insan yidi şeyden ḫalḳ olınmasıña *ve le-ḳad ḫalaḳnā'l-insāne min sulāletin min-ṭīnin/ ṯumme ceᶜalnāhu nuṭfeten fī-ḳarārin mekīnin / ṯümme ḫalaḳnā'n-nutfete ᶜalaḳaten fe-ḫaleḳna'l-ᶜaleḳate muḍġaten fe-ḫaleḳnā'l-ᶜaleḳate muḍġate ᶜiẓāmen fe-kesevnā'l-ᶜiẓāme laḥmen ṯümme enşeᵓnāhu ḫalḳan āḫara fe-tebārakaᵓllāhu aḥsenü'l-ḫāliḳīn*

(Mü'minun /23/12-14)[52]āyet-i kerīmesiyle mübindür ve rızḳ yidi olması ki *fe'l-yenẓuri'l-insanü ilā-ṭaᶜāmihi/ İnnā ṣebebne'l-maᵓ e ṣabben/ Ṯümme şaḳakna'l-arḍa şaḳḳan/ Fe-enbetnā fīhā ḥabben/ Ve ᶜineben ve ḳaḍben/ Ve zeytūnen ve naḫlen/ Ve ḥadaᵓiḳa ġulben/ Ve fākiheten ve ebben*

(Abese/80/ 24-31)[53]āyet-i kerīmesiyle mübīn olmaġla münāsib ū mülāyimdür

[51] Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa, Allah'ın sözleri (yazmakla) yine de tükenmez. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.

[52] Andolsun biz insanı, çamurdan(süzülüp çıkarılmış)bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargahta nutfe haline yerleştirdik.Sonra nutfeyi alaka(aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere/iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratılışla insan haline getirdik. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.

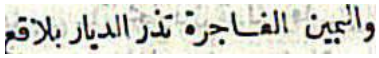
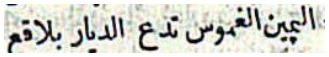
[53] İnsan yediğine bir bakıp düşünsün. Biz bolca su indirdik. Sonra toprağı uygun şekilde yardık. Oradan ekinler bitirdik. Üzüm bağları, sebzeler; zeytin ve hurma ağaçları; gür ağaçlı bahçeler;meyveler ve çayırlar; sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için.

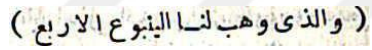
[355] diyü ẕikr ider. Ve coġrafyada biḥār muḫtelifetül-i eşkāl ve'l-mefādīr olmaḳ üzere beyān olınup baʿżısı berdūş olınup ṭaylasān tesmiye olınan muʿallim şeklinde baʿżısınuñ sāḥili mütesāviī olmayup muʿavvec rāst u çerde meyelān üzere olup istiḳāmetden devirdür. Ve ekṣeri müdevverü'ş-şekldür. Ve mecmūʿ-ı biḥār baḥr-ı Muḥīṭ'den münşeʿib ü müstemed olmaġla baḥr-i muḥīṭ sāʾir biḥāruñ māddesidür. Ve baḥr-i muḥīṭüñ sāḥil ü ʿumḳını Bārī Teʿālā'dan ġayri kimse bilmez. Ḥattā baḥr-i muḥīṭ üzerine semā ḫamye-mi şāl olup māverāsı āferīdenüñ maʿlūmı degüldür. Ve baḥr-i muḥīṭden münşeʿib olan biḥāruñ biri baḥr-i şarḳīdur ki aḳṣā-yı maġribden aḳṣā-yı ṣīn u Hind'e müntehī olup baḥr-i mezbūrdan arż-ı Ḥabeş'e muttaṣıl olur. İki ḫalīc mansaʿibdür. Biri daḫī baḥr-i Ġarbīdur ki baḥr-i ẓülūmat daḫī dirler. Kebīr ü ġalīẓu'l-mā vü küdūret üzere olup temevvüci ifrāṭ ile ẓulümāt daḫī dirler. Kebīr ü ġalīẓ almā vü küdūret üzere olup temevvüci ifrāṭ ile olmaġla sefāyin ceryān eylemez. Biri daḫī baḥr-i ṣīn u baḥr-i Ṣayfdur ki baḥr-i muḥīṭden ṣoñra baḥr-ı mezbūrdan evsaʿ u ekber baḥr olmayup keṣīrü'l-mevc ü ʿaẓīmü'l-ıżṭırab u ʿamīḳ olup baḥr-ı Fāris gibi cezr u medde olur. Biri daḫī baḥr-i Hind'dür ki kebīr ü vāsiʿ keṣirü'l-ḫayru'l-menāfiʿ olup baḥr-i muḥīṭe keyfiyyet-ittiṣāli kimsenüñ maʿlūmı olmayup baḥr-i mezbūrdan iki baḥr münşeʿib olur ki biri baḥr-i Fāris ve biri Ḳulzumdur. Ve baḥr-i Fārsa baḥr-i iḫżar daḫī tesmiye olınup mübārek ü keṣīrü'l-ḫayr ve heyecān u temevvüci sāʾir biḥārdan endek ü ḳalīl olup bu baḥrda lüʾlüʾ sāʾir biḥārdan iḫrāc olınan lüʾlüʾden ecved vü aʿlādur. Ve baḥr-i Ḳulzum baḥr-i Hind'üñ cānib-İ cenūbında bilād-ı Bevber ve Ḥabeş'den mürūr idüp cānib-i şarḳisinde bilād-ı ʿArab ve şimālisinde bilād-ı Yemen'den büldān-ı keṣire mevcūdadur. Ḳulzum-ı meẕkūr baḥruñ sāḥilinde bir beldenüñ ismi olup Fırʿavun baḥr-i Ḳulzum'da iġrāḳ olınmışdur.

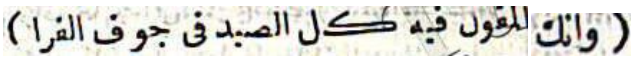
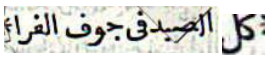
Biri daḫī baḥr-i Maġribdür ki baḥr-i Şām ve baḥr-i Ḳosṭanṭiniye tesmiye olınur. Ve baḥri meẕkūruñ maḫreci baḫr-i muḥīṭüñ cānib-i şarḳisinden olup şimāl-i Endülüs'e ve bilād-ı Efranci mürūr idüp Ḳosṭanṭiniye'ye vāṣıl olur. Ve cenūb ṭarafında Selāmiye sebteye varınca ve Ṭrāblus uve İskenderiye'ye baᶜde sevāḥil-i Şām ve Anṭakiyye ṭarafına mürūr ider. Ve biribaḥr

[356]daḫī olup baḥr-i Ḥazar dirler ki cihet-i şimālden ceryān ve Ṭāberistān ṭaraflarına mürūr idüp baḥr-i mezbūruñ sāḥil-i şimālisi bilād-ı Ḥazar ve sāḥil-i ġarbisini lār u cibāl – i Ḳābᶜdur ki bābü'l-ebvābe muttaṣıl ve bilād-ı Rūm'a varınca mümted ve Ḥazar ile Dāyrānı ḥācizdür. Ve cenūbisi cebel-i Daylem olup vāsiᶜ vesāᵓir biḥārdan munfaṣıl u ṣaᶜ bu'l-ᶜabūr bir bahrdur. Vāṣıl u mebde-i biḥārda iḫtilāf olınup baᶜżıları Bārī Teᶜālā semavāt u arżını ḫalḳ eyledigi gün biḥārı isṭiḳsāt-ı erbaᶜdan ḫalḳ u īcād eyledi, didi. Ve baᶜżılar baḳıyye-i ṭūfān-ı Nuḥ ᶜaleyhi's-selām'dur, didi. Ve baᶜżılar arż ḥarāret-i şemsden ḫīygirde olmaġla biḥār ḥāṣıl oldı, didi. Ve baᶜżılar arżuñ miyāhı olup mālih ü şūre olan biḥār emākin-i münḫafiżeye münḥader ve nāzil olan āb olup fi'l-aṣl mecmūᶜ-ı miyāh telḥ ü mālihdür. Baᶜde rūy-ı zemīne ḳarīb maḥallere ṣuᶜūd eyledikce ḥulüvv u şīrin olup enhār-ı ᶜazbe vü şīrin ḥāṣıl olur, didi. (ونقلت غدافصارامساوزدت فى العناصر فكانت خمسا) ġadā aṣlında ġudüv olup vāvi bilā-ᶜiważ ḥazf olınmışdur. Ve ḥazf olınmayup aṣıl üzere istiᶜmāli caᵓ izdür. Niteki Lebīd'üñ bu beytine mezkūrdur

وما الناس الا كالديار واهلها * بها يوم حلوها و غدوا بلاقع ṣol ḫālī vü ḫarāb mekāndur ki anda bir nesne olmaya ḥātta menzil-i belḳaᶜ u dār-ı belḳaᶜ dirler.

 yaᶜnī yemīn kāẕibe ḫāneleri ḫarāb ider diyü ḍarb-ı meṡel iderler. daḫī meseldür. Ve ᶜadyūm āyetinüñ ismi olup ems yevm-i sābıḳuñ ismidür. Ve iltaḳā-i sakinīn sebebiyle meksūr ḳalınup mebnīdür. Ve ems maᶜrife oldığı ḥalde iḫtilāf olınup ekṡer ḳavm kesr üzere mebnī olmasına ẕāhib ve baᶜżı muᶜarreb olmasına ẕāhib olmışdur. Lākin elif ü lām dāḫil olsa yāḫūd nekre ḳılınsa yāḫūd mużāf olsa bi'l-ittifāḳ muᶜarreb olur. gibi ve ġad taṡġīr olınmadığı gibi ems daḫī taṡġīr alınmaz ve ᶜanāṣır uṣūl-ı ḫalḳ olup āb u āteş ü hevā vü ḫākdur. Āteş ü hevānuñ ḥareketi ᶜuluv olup ṭabīᶜat āteş ḥārra vü yābise vü ṭabīᶜat-ı

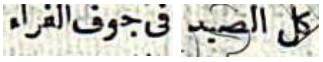
[357] hevā ḥārra vü raṭbedür. Ve āb u ḫākuñ ḥareketi sefele olup ābuñ ṭabīᶜatı bāride vü raṭbe vü ḫākuñ ṭabīᶜatı bāride vü yābisedür. Ve Pythagore'nuñ ḳavlinde yenbūᶜdan murād ᶜanāṣırdur, didiler. Maᶜnā-yı fıḳarāt: Sen eger murād ideydüñ ḳudret cihetiyle yāḫūd tesmiye cihetiyle eşyāyı taḳlīb ü naḳl idüp ḫalḳ saña etibbāᶜ iderdi ẓanneyledüm dimek olur.

 yaᶜnī meṡel-i mezbūr senüñ ḥaḳḳuñda ḍarb olınmışdur ẓanneyledüm. Fıḳra-ı mezbūre meṡel olup murādı budur ki üç nefer kimse ṣayd u şikār içün ṣaḥrāya berūz idüp biri ᶜġazāl ve biri ḫargūş u biri ferā yaᶜnī ḥimār-i vaḥşi iṣṭīyād eyledikde ġazāl u erneb iṣṭiyād idenler ṣayyād-i ferāye nāᵓil oldıḳları ṣayd ile tebşīr ü iftiḫār eylediklerinde ṣayyād-i ferā mezbūrelere faẓlını beyān ḳaṣdıyla diyüp kelāmı meṡel oldı. Yaᶜnī benüm żafer-yāb u merzūḳ oldığum sizüñ merzūḳ oldığıñuzı müştemildür. Zīrā nāsuñ iṣṭiyād eyledikleri çerendede ḥimār-ı

vaḥşīden büzrengter ü aᶜẓam olmaz. Ve İbni Zeydūn'uñ meşel-i mezbūrı īrāddan ġarażı sende şol rütbe kemāl ü maḥāsin mevcūdadur ki sāᵓirlerinde olan meḥāsin buña naẓar ile bir şey degüldür, dimekdür. Ve baᶜżıları feraber vādīnüñ ismi olup vādī-i mezbūrede çerendegān bisyār u bī-şümār olup meşel-i meẕkūrede ferādan murād ol vādīdür zuᶜm eylemişler. Lākin ḳavlleri merdūddur. Ve şāirüñ (جوف الحمار وجوف العير) ḳavli bu ḳabīlden olmayup cevfden murādı arż-ı ᶜadedden bir vādīdür ki ṭūlı bir günlük ve ᶜarżı dört fersaḫ ve şemār u āb u giyāhı bisyār olmaġla Ḥimār bin Mevliᶜ nāmında bir şaḫıṣ müsellem vād ī-i meẕkūrı ḥimāye vü ḥıfż ve ḳabilesiyle kendüye mesken ittiḫāẕ cevf-i ḥimār dimekle maᶜrūf olup ḥimāruñ on beş nefer evlādı bir gün işṭiyād ḳaṣdıyla vādīyi kgeşt ü güzār iderken Bāmeri'llāhi Teᶜalā ṣāᶜiḳa nāzil olup mecmūᶜnı ihlāk

[358] eyledikde ḥimār evlādımı ṣāᶜiḳa ile ihlāk idene ᶜibādet etmem diyüp küfr-i şedīd ile kāfir oldı. Ve ḳavmini ve bendegānını küfre daᶜvet idüp küfri ḳabūl itmeyenleri ḳatl itmekle emr-i Ḫudā ile esfel-i vādīden bir āteş żuhūr ve vādīde olan şimār u mezrūᶜāt u giyāh u ḫıyābāni ihrāḳ u ab-ı ḫū-güvārı ifnā vü iᶜdām ve ḥimār u ḳavmini ihlāk ve vādīyi insden aḫillā vü taḫrīb ü maḳarcin idüp ᶜArab ḥimār-ı meẕbūr ile küfrde ḍarb-ı meşel eylediler. Ve şāᶜir Ḥārişe hicvinde bu beyti inşā eylemişdür.

الم تران حارثة بن بدر * يصلى وهو اكفر من حمار ve ḳaçan bir kimse ziyāde kāfir ü melᶜūn olsa ekfer min ḥimār dinilür. Ve bir mekān ziyāde ḫarāb olsa (اخرب من جوف حمار) dirler. Ve bir vaḳitde Ebū Süfyān ibni Ḥarb Resulu'llāh ṣalla'llāhu ᶜaleyh ve sellem ḥażretlerinüñ ziyāret-i şerīfelerine gelüp meclis-i saᶜādetlerine duḫūle meᵓẕūn olmayup ruḫṣat-yāb olmaḳlıġla vāfir zamān muntaẓır oldı. Ve Süfyān'dan mā-ᶜadā birḳaç kimse daḫī rüᵓyet-i

dīdār-ı şerīfleriyle müşerref olmaġla intiẓārda olup baᶜde zamān cümlesi maᶜan meᵓẕūn ve şeref-i dīdār iḥrāz eylediklerinde Ebū Süfyān henüz müsellem olmamaġla yā Resūllāh eṭrāf-ı vādīnün ḥacerlerine iẕin oldıḳda baña daḫī duḫūle iẕin virildi diyüp murādı ben kibār ḳavimden iken ṣıġār ḳavim ile tevaḳḳuf ve mecālis-i şerīfüñe dāḫil oldım dimek olup peyġamber ᶜaleyhi's-selām Ebū Süfyān'ı İslām'a teᵓlīf ḳaṣdıla yā ebā Süfyān gel eṣṣayd fī cevfü'l-ferāᵓ buyurdılar. İbni ᶜAbbās raḍıya 'llāhu ᶜanhumā rivāyeti üzere maᶜnāsı yā ebā Süfyān seni ḥacb u tevḳīf eyledigümde sāᵓir tevḳīf olınanlar muẓṭarib olmayup mütesellī vü ḳāniᶜ olurlar dimek olur. Ve meṣel-i meẕkūr aḳrān u emṣāline şeref ü rütbede faᵓīḳ ü fażılter olan kimse ḥaḳḳında ḍarb olınur. Yaᶜnī Bārī Teᶜālā'nuñ ᶜālemi şey-i vāḥidde cemᶜ itmege ḳudreti müstenkir degüldür. Ve ibni Zeydūn'uñ murādı ibni ᶜAbdūs'ı Ḳavvāde bu miḳdār evṣāf-ı celile ile vaṣf eyledigi mübālaġa degüldür ki Bārī Taᶜāla cemī ᶜ feżāᵓil ü meḥāsini bir şaḫṣda cemᶜ eylemege ḳādir oldıġı inkār olınmaz dimekdür. Beyt-i meẕkūr Ebū Nūvās'uñ Hārūn er-Reşīd Ḫaṭṭāb ile Fażl ibni Yaḥyā'yı

[359] medḥ eyledigi ebyāt-ı cümlesinden olup Ebū Nūvās'uñ ismi Ḥasan bin ᶜAbid Alavul bin Ṣabāḥ bin Cerāḥ el-Ḥāmī'dür ki yüz ḳırḳ beş senesi Baṣra'da tevellüd ve Kūfe'ye rāhī baᶜde Baġdād-ı dārü's-selām'a vāṣıl ve Ebū Nūvās ile tekennī eyledi. Zīrā mezbūr Ḳaḥṭān'a müntesib olup mūlük-ı ḳaḥṭan ẕūrᶜayn ü ẕü-Nūvās ile mükennā olmalarıyla mezbūr daḫī künye-i mezbūreyi iḫtiyār eyledi. Rivāyet-i uḫrāda yüz otuz beş senesi ehvāzda tevellüd ve Baṣra'da neşv ü nemā bulup Ebū Zeyd ve Eḫlef-i Aḥmer'den taḥṣīl-i ᶜulūm u kemālāt ve kitāb-ı Sibeveyl'e iştiġāl ve eşᶜār inşād eyleyüp ḫalḳā vü

emrābı ḳaṣāʾid ile medḥ eylemişdür. Ve mūmāileyh Ebū Zeyd Saʿd bin Evs bin Ṣabit bin Zeyd inṣāridür ki Baṣra'da ẓuhūr ve ʿilm-i edeb ü lüġatda imām ve ṣāḥib-i nevādir ve rivāyet-i ḥadīṯ-i şerīfde ṣaḳātdan olup bir gün Asmaīʿ ḥalḳa-ı dersine dāḫil ve Ebū Zeyd'uñ reʾsini taḳbīl ve meclisine ḥāżır olup yā Ebū Zeyd sen bizüm reʾs-i seyyidimüzsin diyü ṣenā eyledi. Ṣevrīden menḳūldur ki aḥfaẓ-ı nās Asmaīʿ ve ecmeʿ-ı nās Ebū ʿUbeyde ve evṣak-ı nās mezbūr Ebū Zeyd olup edebde müṣannefāt-ı keṯīre ṣāḥibidür. Ez-cümle Kitabü'l-lüġāt ve Kitabü'n-nevādir mūmāileyhüñdür. Ve ʿömri yüz seneye ḳarīb oldıḳda Baṣra'da iki yüz beş senesi vefāt eylemişdür. Ve mezbūr Ebū Nūvās ḳudemāda emiru'l-Ḳays ne rütbe şaʿir ü süḫan-ver ise müteʾaḫḫirīnde ol mertebe ḫoş-lehce ve dānişver ü belīġ olup ʿitābı eger zamān-ı cāhiliyetde ẓuhūr idenlerden olmış olsaydı şiʿrde Ebū Nūvās şuʿarāya tefavvuḳ u galebe iderdi diyü ṣenā eylemişdür. Ve mūmāileyh Ebū Naṣr yāḫūd Ebu'l-Ḳāsım Aḥmed bin Muḥammed bin ʿAmrü'l-ʿİtābdur ki ʿallāme vü zāhid olup Kitabü'l-ziyādāt müʾellefātındandur. Ve ḫalḳ-ı keṯir mūmāileyhden aḫẕ-ı ʿulūm eylemişdür. Ez-cümle Şemsü'l-Emiyetü'l-Gerderī mezbūruñ telāmiẕesinden olup iki yüz altı senesi darü'l-beḳāya irtiḥāl eylemişdür. Ve Merzibanī'den Ebū Nūvās ile Raḳḳaş'uñ ḳanġısı eşʿardur diyü suʾāl olındıḳda Ebū Nūvās'uñ nāʾim iken heẕeyān eyledigi eşʿār Raḳḳaşı'nuñ hezār ked ü saʿy ile inşād eyledigi şiʿrden ecved ü ḥasendür diyü cevāb-dāde oldı. Ve Ebū Nūvās Emīn bin Reşīd'i ḳaṣāʾid naġbese ile medḥ ü intisāb idüp

[360] Nedīm-i bezmi vü enīs ü hem-demi olmaġla birāderi Meʾmūn bir ḫalifenüñ celīs ü muṣāḥibi Ebū Nūvās gibi ḫalīʿü'l-ġaddār bir küstāḫ olup meclisinde fısḳ ü küfri müştemil eşʿār inşād eyleye. Ol şaḫṣuñ ḫilāfet ile münāsebeti olur mı? Ḫalīʿ lāzım degül

midür diyü birāderini taᶜyīr ü teşnīᶜ iderdi. Fi'l-ḥaḳīḳa Ebū Nūvās bī-mübālāt u bī-teḥāşī olan şuᶜarānuñ eşnaᶜ u efḍaşi olup iki yüz senesi Baġdād'da vefāt idince evḳātı türrahāt u fuḫşiyat ile güzeran eylemişdi. Ve Ebū Nūvās Maᶜrūf Kerḫi intiḳal-ı dār-ı ḳarār eyledigi günde vefāt idüp Maᶜrūf ḥażretlerinüñ cenāzesiyle üç yüz biñ ādem müctemiᶜ olup Ebū Nūvās'uñ cenāzesine bir ferd ḥażır olmayup Maᶜrūf'uñ ṣalātını edā eylediklerinden ṣoñra bir ādem ya maᶜşerü'l-müslimīñ Ebū Nūvās ehl-i İslām'dur ṣalātını edā vü defnine bir ferd ḥażır olmadı didikde Maᶜrūf'a müctemiᶜ olan üç yüz biñ müslim Ebū Nūvās'uñ daḫī ṣalātını edā vü defn eylediler. Bir kimse Ebū Nūvās'ı ḫᵛubda müşāhede vü ḥālinden istiᶜlām eyledikde Bārī Teᶜālā Maᶜrūf'uñ ṣalātını edā idenlerüñ ṣalātı ḥürmetine beni maġfiret eyledi diyü cevāb virmiş. Ve anuñ mezārına bu ḳıṭᶜa naḳş olınmaḳ üzere vasiyyet idüp naḳş u resm olınmışdur.

وعظتك اجداث صمت * و نعتك ازمنه خفت * باذا المنى باذا المنى * عش مابدا لك ثم مت

ve Ebū Nūvās'uñ mizāḥ u leṭāᵓifi olmaḳ üzere küfre ḳarīb nevādiri bisyārdur. Lākin ẕikr u beyānı müstehcen olmaġla numūne olmaḳ içün biri ẕikr olınup mā-ᶜadāsı terk olındı. Mervīdür ki bir Rāfiżī bir seni ile peyġamber ᶜaleyhi's-selamdan ṣoñra efḍāl nās olanda menāziᶜ u muḫaşeme idüp Ebū Nūvās'ı ḥükm naṣb u terāfuᶜ ḥāżır oldıḳlarında Ebū Nūvās mizāḥ ḳaṣdıyla baᶜde Resu'llāh efḍal nās Yezīd bin Fażıl'dur didikde seni ve Rafıż'ı Yezīd kimdür diyü istiᶜlām idüp Ebū Nūvās Yezīd bir şaḫṣdur ki her sene baña biñ dirhem İḥsā iderdi diyü cevāb-dāde oldı.

(والمعنى بقول ابى تمام ولوصورت نفسك لم تزدها على مافيك من كرم الطبـاع)

ve Ebū Temām'uñ eger nefsüñi taṣvīr eyleseñ sende olan kerem ṭabᶜan ve ḫıṣāl-ı hamīdeye kerem

[361] ü şerefden bir şey ziyāde idemezsin dimekden murādı sensin ẓanneyledüm. Ve mümāileyh Ebū Temām Ḥabīb bin Evs bin Ḥāriṯ Ṭāʾi'dür ki şāʿir süḫan-ver u belīġ hüner-āver oldığı eşʿārından nümāyān ve teʾlīf-i ḥamāseden āşikār u ʿayāndur. Ve Ḥavrān ḳurrasından Cāsım-nām ḳaryede yüz ṭoḳsan senesi tevellüd ve Mışır'da neşv ü nemā bulup iki yüz yigirmi altı senesi Muṣul'da vefāt eylemişdür. Ve pederi Nūṣranī olup Ebū Temām ḥadāṯet sinninde Mışır'da cāmiʿ-i Ezher'de saḳḳā baʿde mecālis-i üdebāya ḥażır u cālis ve aḫẕ u teʿallüme müşteġīl u ṣāḥib-i ẕekā vü fīṭnat olmaġla zamān-ı endek-krinde ʿilm-i edebi teʿallüm ü şiʿri taḫṣīl idüp aḳrān u emṯāline tefavvuḳ ile ṣīt u ṣadāsı āfāḳa münteşir ü Muʿtaṣım ḫalīfeye farṭ-ı ẕekāsı vü cevdet-i şiʿri ḫaberi resīde olup Muʿtaṣım Ebū Temām'ı müşāhedeye ḫʷāhişger Ebū Temām daḫī Serra-men-Reʾy-nām beldede meclis-i Muʿtaṣım'a dāḫil olup ḳaṣāʾid-i nefīsesini ʿarż ve Muṭaʿṣım besend īde ve zamānī şuʿārasına taḳdīm ü tercīḥ eyledi. ʿAlī bin Cehm'den mervīdür ki Cāmiʿ Baġdād'da şuʿāraya maḫṣūṣ bir ḳubbe olup her şāʿir cumʿa günleri edā-yı ṣalāta cumʿ adan ṣoñra bir hefte inşā eyledikleri eşʿārı inşād içün ol ḳubbede müctemiʿ olup şiʿ rlerini birbirine ʿarż u inşād idüp kimi istiḥsān ve kimi taḫtaʾi olınup mübāḥaṯat-i şiʿriye olınurdı. Yine bir cumʿa mevżiʿ-i maʿhūda şuaʿrā müctemiʿ ve herkes şiʿrini inşād idüp baʿżısı maḳbūl-ı dānişverān ve baʿżısı medḫūl olurdı. Ve ol meclisde ʿAbl bin ebi Eş-şeyṣ ve ibni Ebī Fiten ḥażır olup saff-ı niʿālde zī-i Aʿrabda eşʿār-ı şuʿarāya īḳāʿ semʿ ile sākit ü ṣāmet bir şāb-ı nev-resīde cālis müşāhede eylemişdüm. Vaḳtāki herkes inşād-ı şiʿr idüp süḫanı resīde-i encām ve meclis-i ḳarīn iḫtitām oldı. Ol bernā-yı Aʿrab ey ḳavm-i süḫan-şinās her biriñüz inşād-ı şiʿr ve iẓhār-ı maʿanrif idüp ben istimāʿ eyledüm. Siz de benüm şiʿrimi gūş idersiñüz. Ben daḫī enbān istiʿdādumda olan dürer ü ferāyid eşʿārumı

sālik-i edāya naẓm u tebyīn ü benā-güş müstemiāᶜne cevāhir-i kelimātımı güşvāre vü tezyīn eyleyem didikde şuaᶜrā inşādına müntaẓır u kelāmına

[362] çeşm u güş oldıḳda bernāyı Aᶜrab

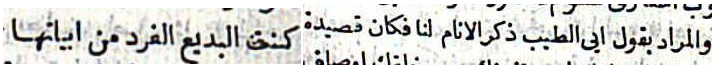

ḳaṣīdesini inşād-ı āġāz *ve*

beytine vaṣıl oldıḳda Daᶜbel bin Ebi'ş-şeyṣ-i ᶜ adet ᶜArab üzere engişt-i küçekini ᶜaḳd eyledi. Lākin beyt-i mezbūr pesendīdesi oldığından mı ᶜaḳd-ı engişt eyledi yoḫsa ḳavāfiye lafẓında yāyı iskān eylemişdi, aña iᶜ tirāż ḳaṣdıyla mı ᶜaḳd eyledi, maᶜlūmum degüldür. Lākin bu maḳūle iskān żarūreten cāᵓ izdür. Baᶜde bir ḳaṣide-i ġāra daḫī inşād idüp münşi-i ḳaṣīde istiᶜlām olındıḳda Ebū Temām ḥużżār-ı meclise inşād idendür diyü tefāḫür-künān iᶜlām eyleyüp şuᶜarā enām u şānını suᵓāl ol daḫī Ebū Temām Ṭāᵓī oldığın ifāde vü taᶜrīf eyledikde şuᶜarā eᶜzaz u ṣadr-ı meclise terfīᶜ u tevḳīr ü ikrāmında mübālaġa eylediler. Ve ol meclisde Ebū Temām'uñ ḥüsn-i ḫulḳ u sīret-i ḥamīde vü ḥiddet-i zekā vü cevdet-i şiᶜri cümle maᶜārif-şināsānı iᶜ cāb eyleyüp şābāş eylediler. Ve Ebū Temām iltifāt-ı ḫalīfe ve iᶜtibārī kibār-ı devlet ile maldār u müntaẓamu'l-ḥal olup masḳaṭ reᵓs olan Cāsim'e ricᵓat u leb-i cuyda müzeyyen ḫamye vü ḫargāh vażᶜ u bisāṭ-ı fāḫire ile ferş ü iẓhār-ı ḥaşmet ile bir miḳdār ārām eyledikde zenān-ı cāsimden birḳaç zen sebū-berdūş nehre gelüp Ebū Temām'ı ḥaşmet ü ᶜaẓimet ile ḫamye-vaḳār müşāhede ve içlerinden biri refīḳasına gördigimi ḳaryemüzde tevellüd iden dünki gül oġlancığı māl ḳuvvetiyle ādem oldım ẓann idüp emīrāne ḫamye-nişīn olup iẓhār-ı debdebe vü ḥaşmet ideyor diyü taḥḳīrini Ebū Temām istimāᶜ ve kederinden ol ān maḥmil-bend ve maṭiyye-süvār ve Muṣul'a vāṣıl olup vefāt idince

iḳāmet ü ḳarār eyledi. Beḥteri bir vaḳitde Saʿīd bin Müsellem Ṭāʾi meclisine dāḫil oldım ve Saʿīd'üñ medḥinde bir ḳaṣīde inşādına āġāz u itmām eyledigümde meclisde mecḥūlum bir kimse baña teveccüh ü ʿitābāmīz kelimāt ile şerm ü ḥayā eylemez misüñ ki şiʿrimi sirḳāt u intiḥāl u ḥużūrumda kendi şiʿrüñ olmaḳ üzere inşād idersin diyüp iş bāt-ı müddeʿā içün bidāyet-i ḳaṣīdeden nihāyetine varınca bilā-telʿaṯum inşād eyledikde Saʿīd'üñ levni müteġayyir

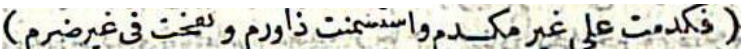
[363] olup baña ey birāder öyle olur. Beʾs-i yoḳdur keremimüz ümidiyle irtikāb-ı seriḳa-ı şiʿr eylemişsin, didi. Ve ben melūl u maḥzūn u ḫacīl meclisden bīrūn olup bu şaḫṣ-ı müfteri kimdür diyü suʾāl eyledüm. Ebū Temām didikleri şāʿir bī-hemtādur diyü ḫaber virdiler. Ve ben hezār şerm ü ḥüzn ile menzilüme teveccüh eyledigümde ḳafamdan bevvābandan biri resīde ve beni meclis-i Saʿīd'e ircāʿ eyleyüp Ebū Temām ḫande-künan beni istiḳbāl idüp ey birāder va'llāh ḳaṣīḍe senüñdür. Lākin bir ḳaṣīde ki bir kere ḳırāʾat olına. Ben ḥıfẓ iderüm ve benüm içün mevt ḳarīb olmaḳ gerekdür. Zīrā ḳabāʾil-i ʿ Arabda ẓuhūr iden dihāt ü ezkiyādan bir kimse maʿlūmum ve mesmūʿm olmadı ki ṭūl-ı ʿ ömr ile muʿammer ola. Çünki bende bu rütbe fiṭnat ü zekā vardur. Ben daḫī muʿammer olmam didikde baña ḥayret gelüp yā Ebā Temām ben saña fedā olup Bārī Teʿāla seni ṭūl ʿömr ile muʿammer eylesün, didüm. Vefāt idince ṣoḥbet ü münademetden münfek olmadum diyü naḳl eyledi. Mūmāileyh Baḥterī'nüñ ismi Velīd bin ʿAbīd ve künyesi Ebū ʿAbbad'a ve nisbeti Ṭayy'dan Ebu Ḥayy olan Baḥter bin ʿAbūd bin Selāmān olmaġla Baḥterī dimekle maʿrūf u şiʿre mecd ü meşġūl bir şāʿir meşhūr olup ḫulefā vü ümerāyı ḳaṣāʾid-i ġārra ile medḥ ü rüeʾsā vü kibāre ḫidmet idüp ẓuhūr u iştihārı iki yüz elli iki senesi ki Müsteʿīn zamānı olup Kūfe'de tevellüd ve Baġdād'da altmış üç yaşında vefāt

idüp iki yüz pīrāhen ve iki yüz ṭaylasan ve elli ᶜammām ve yüz serāvīl terk eyledi. Ve mümāileyh aḫbār ve eşᶜār-ı ᶜArab'a ᶜālim idi. Ve Ebū Temām'uñ yārānından bir kimse bir iki sāġar bāde nūş eylese mest ü sergerdān olup ḫūb ġalebe iderdi. Bir gün ol kimseyi bezmine daᶜvet içün bir tezkire taḥrīr eyledi ki mişāli eger bizde ḫefte olmaġa ḫᵛāhişger iseñüz teşrīf idesiz, didi. Ve mümāileyhüñ müretteb Divānı olup eşᶜārı maᶜlūm u dānişverān olmaġla bu muḫtaṣarda serd olınmadı.

ṭayyib-i Mütenebbī'nüñ cemīᶜ ḫalḳuñ evṣāf-ı cemīlesi bize ẕikr olınup bir ḳaṣīde oldıḳda sen ebyāt-ı ḳaṣīdeden

[364] ferd-i bedīᶜ u ekmel olduñ. Yaᶜnī beytü'l-ḳaṣīdesinüñ evṣāf-ı cemīlüñden ᶜibāret oldı dimekden murādı sensin ẓanneyledüm. Beyt-i mezkūr Ebū Eyyüb Aḥmed bin ᶜ Ümrān'ı medḥ eyledigi ḳaṣīdesinden olup mümāileyh Mütenebbī'nüñ tercemesi muḳaddemā ẕikr u beyān olınmışdı.

kedm ᶜaż u güzīden maᶜnāsına ve makdem mevżiᶜ aż maᶜnāsına olup bir kimse nāᵓil olması mümkin olmayan emrüñ ḥuṣūlına cedd u saᶜy ile merāmını mevżiᶜiñ ġayrisinde ṭaleb eylese ol kimse ḥaḳḳında bu meṡel ḍarb olınur. Pes Ḳavvāde taḥṣīli mümkin olmayan emre saᶜy eyledi dimek olur. Ve semen şaḥm maᶜnāsına ve semīn mehzūluñ żıddı ve istismān semīn ü tenūmend ᶜadd eylemek maᶜnāsına ve verem intifāḫ u ᶜillet sebebiyle aᶜżānuñ kiri maᶜnāsına olup maᶜnā-yı fıḳra: Ḳavvādenüñ su-i fehmini beyān idüp müntefiḫ ü maᶜlūl u marīżı semīn ẓann u hezīlden ṭaleb-i semānet eyledi dimek olur. Ve fıḳra-ı mezkūre Mütenebbī'nüñ

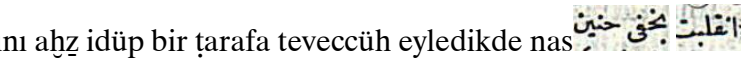
اعيذها نظرات منك صادقة * ان تحسب الشحم فيمن لجه ورم beytinden meʾḫūẕdur. Meʾāl-i maʿnā-yı beytü'l-laḥmi: Müntefiḫ olan şaḫṣuñ veremini şaḥm ẓann eylemekden ṣādıḳ olan naẓarlarıñı iʿāẕe yaʿnī ḫaṭā idüp ḫilāf-ı nefsü'l-emire nażardan iʿāẕe iderüm dimek olur. Ve ẓarem ẓırāmuñ cemīʿ olup muḥteriḳ ü müşteʿil olmaġla müsteʿid olan heyzüm pāreleridür. Maʿnā-yı fıḳra-ı Ḳavvāde iştiʿāli mümkin olmayan şeyʾe nefḫ eyleyüp saʿy-i ʿ abeş olacaḳ maḥalle müṣadefe eyledi dimek olup fıḳra-ı mezbūre ʿAmr bin Muʿādi Kerb اعيذها نظرات منك صادقة * ان تحسب الشحم فيمن لجه ورم beytinden meʾḫūẕ olup maʿnāsı eger sen āteşe nefḫ ideydüñ müşteʿil ü żiyādār olurdı. Lākin ḫākistere nefḫ idüp işʿāl murād eyledüñ. Bināʾen-ʿaleyh eşer ü şemere telhib eylemedi dimekdür.

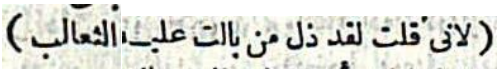
(ولم تجد الريح هبرا ولا الشفرة محزا) hez taḥrīk-i şedīd maʿnāsınadur. Meşelā rīḥ şedīd vezīde olup diraḫtānı şiddet ile taḥrīk eylese اهتزت الشجرة dirler. Ve şefrekār dū-sükūn maʿnāsına ve ḫaz ḳaṭʿ maʿnāsına vāṣıl meşel لم اجد لشفرتي محزا / olup murādınuñ ḫuṣūlı müteʿaẕẕir oldıġın beyān vaḳtinde

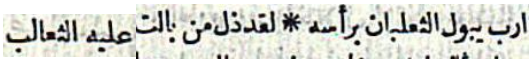
[365] istiʿmāl iderler. Maʿnā-yı fıkrateyn: İbni ʿAbdūs'a ḫiṭāb idüp irsāl eylediġüñ Ḳavvāde'nüñ rīḥ-İ kelāmı taḥrīk ü meyl itdirecek bir şey bulamadı. Ve kār u saḫnı ile ḳaṭʿ u teʾşīr idecek bir şey bulamadı dimek olur. (بل رضيت من الغنيمة بالاياب) Belki Ḳavvāde meʾmūr oldıġı ḫidmeti edā ile iġtināmdan vazgeçüp taḫlīṣ-i nefs ü selāmet ile rücūʿ-ı ġanīmet ʿadd idüp aña rāżıye oldı. Fıḳra-ı mezbūre İmruʾu'l-Ḳays'uñ وقد طوفت في الافاق حتى * رضيت من الغنيمة بالاياب beytinden meʾḫūẕ olup bir kimse bir emrüñ taḥṣīl ine heveskār olmaġla nefsi tehlikeye ilḳā baʿde taḫlīṣ-i nefsi ticāret-i ribḥ ʿadd eylese meşel-i mezbūr ḍarb olınur. Mūmāileyh İmruʾu'l-Ḳays bin Ḥacer bin Ḥariş olup Beni

El- merrārdandur. Ve Ekl El-merrār'uñ tercemesi muḳaddemā ẕikr olınmışdı. Ve İmruʾu'l-Ḳays'uñ māderi Faṭma binti Rabīʿa Benū Evāʾil'den Kelīb ve Mühelhel'üñ ḫᵛāherī dür ve mezbūr-ı ḥacreṯḥāme vü ḥayrda taḫt-nişīn olan mülūk-i ʿArab'dan bir melik olup Benī Esed ve Ġaṭafan'dan daḫī ʿaşer vesāʾir tekālīf aḫẕ iderdi. Ve Ḥacer emrü'l-Ḳāys şiʿr inşād iderdi diyü nezdinden ṭard u ebʿād idüp baʿżı düşmānları Ḥacer üzerine hücūm u ḳatl eylediklerinde muḳaddemā Semʾūl fıḳrasında tafṣīl olındığı veche üzere İmruʾu'l-Ḳays pederi şārını ṭaleb ü istimdād içün ḳayṣer-i Rūm'a laḥıḳ ve ṭarīḳde mesmūmen vefāt idüp pederinüñ mülkini iẓlāl eyledigine bināʾen melik-i Dallīl ve zehrden vücūdında ḳurūḥ peydā olmaġla ẕü'l-ḳurūḥ tesmiye eylediler. Ve şiʿrde imām-ı müteḳaddimīn oldığı müttefiḳun ʿaleyhdür. (وغنت الرجوع بخفي حنين) Ve belki Ḳavvāde olan zen-i ḫafī Ḥuneyn ile ʿavdetini temennī eyledi. Ḥuneyn mezbūrede iḫtilāf olınup baʿżılar Ḥuneyn Benū Esed'den bin Haşem bin ʿAbid menāf olmaḳ üzere iddāʿ idüp iki ḫaf-ı Aḥmer ile ʿAbdü'l-muṭṭalib ḥużūrında yā Ebā ʿAmr bin Esed bin Haşem'üm didikde ʿAbdü'lmuṭṭalib ben sende ʿalāyim ü şiyāb Benī Esed'den bir şey müşāhede eylemedüm diyüp Ḥuneyn intisābdan maḥrūm u Ḥuneyn Aḥmer'in ile ḫāʾiben ricʿat eyledikde ḳavl-i meẕkūr meṯel olup bir kimse maṭlabından ḫāʾiben rücūʿ eylese (بخفي حنين) diyü ḍarb

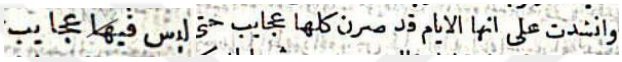
[366] u īrād olınur. Ve baʿżılar Ḥuneyn ehāli-i Ḥīre'den bir kefşger olup bir Aʿrābī Ḥuneyn'den bir çift ḫaf iştirā itmek murād idüp bāzār idemedikde Ḥuneyn ġayẓ u Aʿrāb īden aḫẕ-ı intiḳām ḳaṣdıyla ḥafyinden birini bir diraḫta taʿlīḳ ü āvīḫte eyleyüp kemingāhda Aʿrābīnüñ temāşāsına dīde-dūz olup Aʿrābī diraḫtadenüñ ḫafī müşāhede

vü ḫaf-i Ḥuneyn'e ġāyet müşābih bir ḫafdur. Eger çift olaydı aḫẕ ne tekellüf iderdüm diyüp bir miḳdār ḳaṭᶜ-ı ṭarīḳ eyledikde ser-i rāhında ḫaf-i digeri daḫī müşāhede ve eşterden nāzil ve bir diraḫta rabṭ u ḫafy aḫẕ u şecerede āvīze olan ḫaf digeri aḫẕe ᶜavdet eyledikde Ḥuneyni kemīnden birūz ve Aᶜrābīnüñ şetrini aḫẕ u firār ve Aᶜrābī ḫaf-ı Ḥuneyn ile ḳabilesine ricᶜat eyleyüp ḳavl-i meẕkūr meṡel oldı. Ve baᶜżılar Ḥuneyn Yehudī olup bir müslime zen-i ḫar süvār ve bir cāniba rāhī olurken Ḥuneyn Merraʾnuñ ḥimārını çūb ile ḍarb ve ḥimār per-tāb idüp zeni zemīne endaḫte vü ġalṭān u çāri küşād ve rūyı āşikār olup Yehūdiniñ bu şenāᶜat u feżāḥatı ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭab raḍıya'llāhu ᶜ anhu ḥażretlerine taḥrīr ü iᶜlām olındıḳda ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu biz ṭāʾife-i Yehūd ile bu muᶜāmelenüñ üzerine muṣālaḥa oldıḳ. Pes ol Yahūdī ḳılāde-i ẕimmeti gerdānından ḫalᶜ u izāle eylemiş zinde iken ṣalb olınsun diyü ketb ü taḥrīr buyurup ber-dār eylediklerinde Ḥuneyn'uñ zeni şevherini dārda müşāhede ve sen şimden ṣoñra bu dārdan mürd olmadıḳca nāzil olmazsın ḫaḳḳuñ iḳtiżāsı bu ḳadar diyüp Ḥuneyn'üñ ḫaflarını aḫẕ idüp bir ṭarafa teveccüh eyledikde nas diyüp meṡel oldı.

 fıḳra-ı mezbūre

 beytinden mıṣraᶜ-ı ṡāni olup Ġavi bin ᶜAbdü'l-ᶜazi Benū Selīmañ perestiş eyledikleri ṣanemüñ ḫādimi vü putgedenüñ ḥāfıżı iken bir gün iki rube putgedeye teveccüh ve ᶜibādet eyledikleri ṣaneme taḳarrüb ve serine şaşīde vü tebevvül eyledikde Ġavī beyt-i meẕkūru inşād ve Benū İslimiye ey ḳavm-i gümrāh bu Rab ittiḫāẕ eylediñüz ṣanem va'llāh nāfiᶜ u ḍār ve māniᶜ u muᶜṭi

[367] degüldür diyüp būti kesr ü şikest ü firār ve Resūlu'llah ṣalla'llāhu ᶜaleyh ve sellem ḥażretlerinüñ būs-ı ḫaki-pāyı ile taḥṣīl-i şeref idüp Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ᶜaleyh ve sellem ḥāżretleri ismini suᵓāl buyurdıḳlarında Ġavī bin ᶜAbdu'l-ᶜazīzdür didikde senüñ ismüñ Rāşid bin ᶜAkal Rabbe olsun diyü irşād buyurup şeref-i İslām ile müşerref oldı. Maᶜnā-yı beyt-i mezkūr-ı Hīç Rab olanuñ serine rübehler tebevvül ider mi itmez, taḥḳīḳ şol kimse ẕelīl ü ḥaḳīrdür ki anuñ üzerine rubeḥān tebevvül ide dimek olup fıḳra-ı mezbūrenüñ maᶜnāsı bu taḳrīrden münfehim olur.

beyt-i mezbūr Ebu Temām'uñ Ġālib Saᶜdī'yi merşiye eyledigi ebyātdan olup ibni Zeydūn'uñ murādı vaḳtāki ben Ḳavvade'yi bir kimsenüñ ki şaᶜālib serine tebevvül eyleye, yaᶜnī ol rütbe ḥaḳīr ü ẕelīl ola, benüm vuṣlatuma nice ṭālib ü rāġib olur, didüm. Ve kemāl-i taᶜaccübümden beyt-i meẕkūru inşād eyledüm dimek olup meᵓāl-i maᶜnā-yı beyti Eyyām'uñ mecmūᶜı iᶜcāb ider olup kendülerde umūr-ı muᶜaccibe ḳalmadı.Yaᶜnī eyyām-ı muᶜaccibeye żarf olurken bu rütbe ḥad-nā-şināslıḳ eylemek eyyāmuñ nefsini ᶜacīb ü ġarīb eyledi dimek olur.

naḫr anifden şiddet ile ḫurūc iden nefs olup mā-fī'l-dār taḫīr ḫānenüñ ḫalvinden kināye olınup teneffüs ider, ferd yoḳdur maᶜnāsına meşeldür. Ve naḫr ekşeriya ġażab vaḳtinde olur. Ve kefr lüġatde setr maᶜnāsına olup leyle kāfir dirler. Ẓulmetle eşyāyı sātir olduġından ve niᶜmeti inkār iden kimseye sātir-i niᶜmet oldığına bināᵓen kāfir dirler. Ve bu ṣūretde küfr şükrüñ żıddı olup pes küfr inkār-ı niᶜmet maᶜnāsına olmaġla muṭlaḳa inkār u ḥacūd maᶜnāsına istiᶜmāl olınup vaḥdāniyet-i Bārī Teᶜālā'yı vü enbiyāyı vesāᵓir aḥkām-ı şerīᶜat-ı Muḥammedī bī-inkār iden kāfir olup

żıddü'l-imān maᶜnāsına olur. Ve her fiᶜl-i memdūḥ u maḥmūd īmandan ᶜadd olındığı gibi her fiᶜl-i ḳabīḥ ü mezmūm küfrden ᶜad olınur. Ve kgahīce ġażab-ı insān müştedd olup fiᶜl-i meẕmūmı etban idüp ol fiᶜle küfr ıṭlāḳ olınur. Ve bir şeyden teberrī daḫī küfr ile taᶜbīr olındığı *(ve yevme'l-ḳıyāmeti yekfuru baᶜḍüküm bi-baᶜdın) (Ankebut/29/25)* [54]āyet-i kerīmesinden müstefaddur. Pes ibni Zeydūn'uñ murādı

[368] senüñ bu küstāḫlığuñdan ġażab-nāk olup şiddet ü ᶜunf ile teneffüs ve saña cevāb ẓımnında hezl ü düşnām eyleyüp nefsümi senden teberrī eyledüm dimek olur. Ve taᶜ abbüs iẓhār-ı ᶜabūs yaᶜnī çīn ile cebīn muᶜāmeledür ki ḫaṣmına ṭaᶜn idecek bir söz tedārik idemeyüp ıżṭırābından ne tekellüm idecegini bilmemekden neşᵓet ider. Ve yevm-i ᶜabūs yevm-i şedīd maᶜnāsınadur. Ve besr bir şeyᵓün avānından maḳdem ḥuṣūlına istiᶜcāl ü merāmını vaḳtinden muḳaddem ṭaleb maᶜnāsına olup ḫurmanuñ ḫāmına besr dirler. Ve naẓm-ı kerīmde (عبس و بسر) aẓheru'l-abūs ḳabl āvāna ile tefsī r olınmışdur. Yaᶜnī Ḳavvāde'ye taᶜabbüs ü tertīb-i cezāsını istiᶜcāl eyledüm dimek olur. (وابدأت واعدت وابرقت وارعدت) fi'l-aṣl berḳ-i seḥābuñ lemᶜānı vü raᶜd ṣavtı olup bu maḥalde tehdīd ü vaᶜīdden kināyedür. Ḥattā falān irᶜad u ebreḳ ve raᶜd u berḳ diseler ḥiddet ü şiddet ile iẓhār-ı ġażab eyledi dimek murād iderler. Pes ibni Zeydūn tertīb-i cezā vü takdīre şürūᶜ ve tekrār iẓhār ġażab eyledüm dimek murād ider. (وهممت ولم افعل وكدت وليتني) taḳdīr-i kelām (هممت بقتل هذه المرأة) olup ḥaẕf-ı mezkūr cāᵓizdür. Zīrā baᶜżı kelām-baḳiyyeᵓ maḥẕūfe delālet ider. Nitekim kelām-ı ḳadīmde *velev enne Ḳurᵓānen suyyirat bihi'l-cibālu ev ḳuṭṭiᶜat bihi'l-ᶜarḍu ev kullime bihi'l-mevtā bel-li'llāhi'*

[54] Ve kıyamet günü bir kısmınız bir kısmınızı yalanlayacak.

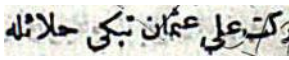
l-emri cemīʿan (Raʾd/13/31)[55]āyet-i kerīmesinde leviñ cevābı maḥẕūf olup taḳdīri lekāne hāzeʾl-Ḳurʾān oldı. Ve bu ḥaẕf kelam-ı ʿArab'da şāyiʿ olup ḥurūfda daḫī müstaʿmeldür ki dersü'l-menā diyüp menāzilden iki ḥarf ḥaẕf iderler. Ve varaḳü'l-ḥammā diyüp ḥamāmdan mīmi ḫaẕf iderler. Ve fıḳra-ı ātiye ẕikr olınan taḳdīre delālet idüp maʿnāsı bu merrāʾi Ḳavvādeyi ḳatl itmek ḳaṣd eyledüm. Yine ḳatl eylemedüm ve ḳatl itmege ḳarīb olmışdum, ne olaydı ḳatlime māniʿ olmayaydı ki māniʿ fıḳra-ı ātiyede mübeyyedür ve fıḳra-ı müteḳaddime Ḍābī bin Ḥariṯ ibni Arṭāt Berremi'nüñ eşʿārından bir mıṣrāʿdur. Ve meẕkūr Ḍābī keşīrü'l-etibbāʿ ve vefīrü'ş-şiʿr ve ṣayd u şikāra muʿtād bir bedevī olup bir bī-cürm ṣabīyyi esbite cignedup ḳatl eyledikde velīleri ʿOṯmān bin ʿ Affān raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerine

[369] teşekkī ḥażret-i ʿOṯmān daḫī muāḫeze eyleyüp Ḍābī żaʿf Baṣra ibtilāsıyla iʿtizār eyledikde Ḥażret-i ʿOṯmān teʾdīb içün Ḍābī'yi ḥabs ve bir miḳdār zamān mürūrında ḥabsden ıṭlāḳ olınup baʿde Ḍābī Beni Nehşel'den işṭiyād içün bir kelb istiʿāre idüp kelbüñ ṣāḥibi istirdād murād eyledikde rev itmeyüp tekrar elḥāḥ u ṭaleb itmelerine bināʾ en nehşeli māderleri kelb olmaḳ üzere ittihām idüp bu ebyāt ile hicv eyledi.

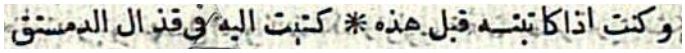
ʿaḳūḳ vālideyi rencide itmek maʿnāsına ve iktināf iḥāṭa maʿnāsına ve hedīr ṣavt maʿnāsına ve Benū İnheşel hicvinden mütekeddir olup ʿOṯmān ḥażretlerine teşekkī eylediklerinde ḥażret-i ʿOṯmān bir kelb içün bir ḳavmi hicve taṣaddī vü mübāderet ḳabāḥat-i ʿaẕīmedür diyü Ḍābī'yi tekrār ḥabs buyurdılar. Ve nice vaḳitden ṣoñra ḥażret-i ʿOṯmān maḥbūsları teftīş içün maḥbūsa varup Ḍābī tıġ-ı āteş-bār āmāde ve ḥażret-i ʿO

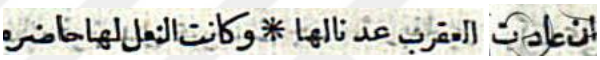
[55] Eğer gelmesi sebebiyle dağların yürütüldüğü veya yerin parçalandığı yahut ölülerin konuşturulduğu Kur'an olsaydı (yine inanmazlardı). Fakat bütün işler Allah'a aittir.

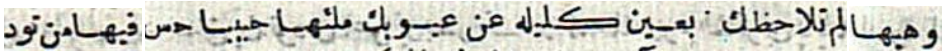
şmān'ı ᶜale'l-ġafle ḳatl itmege müteraṣṣıd oldığın müşāhede eylediklerinde tıġı aḫz ve Ḍābī'yī ḍarb ve zindānda mürd olınca terk ü ibḳā idüp maḥbūs oldığı eşnāda ḥażret-i ᶜO şmān'ı ḳatl idemeyüp mānic ẓuḥūr eyledigine teᵓessüfini meşᶜar çend bin ebyāt inşād idüp biri beytidür ve ᶜOşmān raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri şehīd oldıḳda Ḍābī'nüñ ferzendi ᶜĀmīr-i Ḫabīṣ cesed-i şerīflerin leked-kūb olup mübārek aḍlāᶜndan bir ḍılᶜnı kesr ü şikest eyledi. Ve Ḥaccāc ᶜĀmīr'i Kūfe'de ḳatl eylemişdür.

 yaᶜnī eger Ḳavvāde'nüñ menzilüme duḫūl ve benümle muᵓākele sebebiyle hāṣıl olan ẕimmet ü ḥürmet olmayaydı, Seyfü'd-Devle'nüñ Demestiḳ'e eyledigini Ḳavvāde'ye eylerdüm dimek olur. Mezbūr-ı Demestiḳ bin Nevdes Aᶜver bir baṭrīḳdür ki melik-i Rūm leşker-i bī-pāyāna sipahsālar tāᶜīn ve Seyfü'd-Devle ibni Ḫumān üzerine irsāl ve Semen'de

[370] ḳarīb bir maḥallede Seyfü'd-devle ile muḥārebe ve ᶜāḳıbet Seyfü'd-Devle nuṣret-i ḳarīn Demestiḳ münhezim ve leşkeri perīşān olup ḳayṣer-i Rūm Seyfü'd-Devle istimān u müsālemeye biñ can ile rāġıb oldığını nāṭıḳ-nāme irsāl Seyfü'd-Devle daḫī müsāᶜade idüp Mütenebbī Seyfü'd-Devle ḳaṣīde-i ġarrā ile medḥ ve ṣūret-i muḥārebe ve ṭaleb-i muṣālaḥayı ḳaṣīdede ẕikr eyledi. Ve bu fıḳralar ḳaṣīde-i maᶜhūdeden bir beytüñ maᶜnāsı olup meᵓāl-i maᶜnā-yı beyt: Sen Demesteḳ'i hezm ü perīşān eyleyüp melik-i Rūm Demestiḳ'üñ ḳafasında senüñ aṣār-ı seyfüñi ve Demest'üñ ẕüll ü hezīmetini müşāhede ve senüñ şecāᶜat u ṣavletüñi ḳırāᵓat eyleyüp muṣālaḥaya raġbet eyledi dimek olur. Ve ol

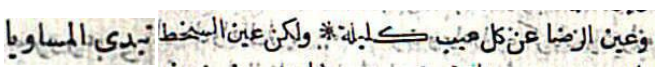
beyt budur. bir rivāyetde Demestiḳ her ser-i ᶜasker olan Baṭrīḳa laḳab olup mezbūre maḫṣūṣ isim degüldür.

 yaᶜnī Ḳāvvade yine gelürse naᶜleyn ḥāżırdur ḍarb iderüm ve günāhkār ẕenbe ışrār iderse icrā eylemedigüm ᶜaḳūbeti icrā itmek mümkindür. Fıḳra-ı evveli meṡel olup ᶜaḳūbet olınacaḳ şaḫıṣ baᶜīd olsa ḍarb olınur. Fıḳra-ı ṡāniye daḫī meṡel olup bir ḳabāḥate muṣır olmaḳ iḥtimāli olan şaḫıṣ ḥaḳḳında ḍarb olınur. Ve fıḳra-ı evveli şuᶜarā-yı Haşimiyye'den faṣīḥ ü belīġ Fażıl bin ᶜ Abbās'uñ ᶜAḳreb nāmında bir tācir ḥaḳḳında inşād eyledigi ebyātdan bir beytüñ ḥālini müştemil olup beyt budur. mūmāileyh Fażıl Velīd bin ᶜAbdü'l-melik ḫilāfetde vefāt eylemişdür. Cāḥıẓ naḳl ider ki bir gün Fażıl ile evlād-ı Caᶜfer'den biri bālā-yı saṭḥ ḫānede şürb-i ḫamr idüp Caᶜfer ser-mest oldıḳda ben cennetde ibni Ṭayyār'um diyüp saṭḥdan kendüyi zemīne ilḳā vü mecrūḥ olup Fażıl diyü ire ṣarılup ben dūzaḫda ibni Mafḍūḍum diyüp laṭīfe eyledi.

meᵓāli maᶜnāsın: Farż eyle ki merāᵓ vaṣifesini

[371] feżāᵓil ü maḥāsin ile tavṣīf eyledikde ᶜuyūbı sātire olan ᶜayn ile naẓar eylemedi. Lākin sen kendiñi müşāhede idersen manẓaruñ ḳabīḥ ü kerīh degül midür? Bundan ṣoñra viṣālüme nice rağıb u ṭālib olursın dimek olur. Fıḳra-ı mezbūre ebyāt-ı ṣāliṡeden meᵓḫūẕ olup beyt-i Haşimiyye'nüñ *ve*

 beytidür. Yaᶜnī rıżā ve muḥabbet her ᶜaybı müşāhededen żaᶜīfe ve yorulmış olup çeşm-i ᶜadāvet ü buġż ᶜuyūb u ẕimāmı iẓhār u

āşikār idüp ve muḥabbet ü ᶜadāvete maḥal çeşm olmaġla لحظ اصدق من لفظ meşel olmışdur. Yaᶜnī eşer-i ḥub u buġż çeşmde ẓāhir olup lisānda maᶜmūl olmaz. Mūmāileyh Hāşimī ᶜAbdu'llāh bin Muᶜāviye bin ᶜAbdu'llāh bin Caᶜfer bin Ebū Ṭālib'dür ki Benū Hāşim'üñ fuṣaḥā vü esḫiyā ve ecvādından bir şāᶜir-i süḫanver ve āḫer-i eyyām-ı Benī Ümeyye'de ḫilāfete müteraḳḳıb ü ẕikri müştehir olup zındıḳa ile nām-āver olan ḳavim ile keşret-i ṣıḥḥatine bināᵓen zındıḳ olmaḳ üzere müttehem idi. Medāyinī naḳl ider ki mūmāileyh ᶜAbdu'llāh bin Muᶜāviye ᶜAbdu'llāh bin ᶜAmr bin ᶜAbdü'l-azīz'üñ kerem ü ᶜ ināyeti ümidiyle ziyāretine gelüp Kūfe'de Şarḳī bin Şebeb bin Rabiᶜa'nuñ duḫterini tezevvüc ve bir miḳdār zamān iḳāmetden ṣoñra vaḳᶜa-i meşhūre ẓuhūrında ᶜAbdu'llāh bin Muᶜāviye'yi ehl-i Kūfe Benī Ümeyye üzerine iḫrāc eylediler. Ve rivāyet-i uḫrāda mezbūruñ ḫurūcı Yezīd bin Velīd zamānında olup āl-i Muḥammed ᶜaleyhi's-selām'dan şerīf-i Rıżā'dan beyᶜata ḫalḳı daᶜvet eyledi. Rivāyet-i uḫrāda kendi nefsinden beyᶜata daᶜ vet ü ṣūf lābis ve seḫā vü ᶜadl iẓhār idüp Kūfe'den bir miḳdār ḳavim icābet ü beyᶜat eylediler. Lākin ekşer ehl-i belde iṭāᶜat itmeyüp bizlerden saña inḳiyād ider yoḳdur. Zīrā muḳaddemā sizlerden beyᶜat idenlerüñ mecmūᶜ ṭaᶜme şimşīr oldı. İmdi saña münḳad olanlarla beldemüzde iḳāmet itmeyüp Fārs cānibine teveccüh ve memleket-i Fārsi żabṭ eyle diyü cevāb-dāde oldıḳlarında ᶜAbdu'llāh Hāşimī Nevāḥi Kūfe'den leşker-i firāvān cemᶜ ve Başra ve Kūfe'yi żabṭ ve Hemidān u Rey ü Ḳum ve İṣfehān'a hücūm ü teġallüb

[372] idüp İṣfahān'da serīr-ārayı ḥükūmet oldı. Ve Kūfe'de beyᶜat idenlerüñ bozorgüvāri Muḥārib bin Mūsā essekeri olup İṣfahān'da taḫt-nişīn oldıḳdan ṣoñra ᶜadl u dād u semāḥat ile ḫalḳı kendüye meyl itdirüp mecmūᶜ-ı ḳavm-i İsfehān beyᶜat idüp fermān-beri olup emṣār u büldāna mekātīb irsāl ve ehālilerini beyᶜata daᶜvet ve

birāderlerini Kermān u Şīrāze vālī naṣb u taʿyīn ve ehāli-i emṣār imtiṣāl idüp Benū Hāşim'den Sifaḥ u Manṣūr u ʿAbbās bin ʿAlī ve bir miḳdār Benī Ümmeyye ve vücūh-ı Ḳureyş gelüp ʿAbdu'llāh bin Muʿāviye'den beyʿat idüp emāret ü vilāyet ṭaleb idenler birer nāḥiye tevcīh ve kerem-i vaṣla ümīdinde olanlara māl ile ikrām eyledi. Fi'l-ḥaḳīḳa ʿ Abdu'llāh ḥüsnü'l-ḫulḳ ve kerem ü seḫāde ʿadīmü'n-naẓīr idi. Ḥattā ibni Harem naḳl ider ki bir gün ʿAbdu'llāh bin Muʿāviye'nüñ ziyāretine varup keşret-i nāsdan serāyına duḫūl emr-i ʿasīr olmaġla hezār meşaḳḳat ile dāḫil ve ḫademeden sebeb izdiḥāmı istiḳsār eyledüm. Bu gün erbāb-ı dīvāna kerem ü beẕl-i māl eyledigi eyyāmdur diyü ifāde eyledi. Baʿde meclisine girüp ziyāretiñüze bī-vaḳt gelmişüm didikde saña göre degüldür. Bir beyit münāsib inşād eyle dedikde hezār şerm ile

ترى الخير يجرى فى اسرة وجهه * كما لألأت فى السيف بهجة رونق

beytini inşād eyledigümde baña şol mertebe māl iḥsān eyledi ki fi'l-ʿamr ol miḳdār māla mālik olmamışdum. Meʾāl-i maʿnā-yı beyt: Ḫayr ḫuṭūṭ vechinde ceryān ider müşāhede idersen şimşīrüñ ṣayḳal u ṣafvetinden teleʾlüʾ ve lemeāʿnı gibi dimek olur. Ve mūmāileyh ʿAbdu'llāh bin Muʿāviye taġallüben żabṭ eyledigi büldānda bir miḳdār vaḳt icrā-yı ʿadl u dād idüp ḫilāfet-i Mervān bin Maḥmūdu el-Ceaʿdi'ye intiḳāl eyledikde ʿ Āmir bin Ḍabāʿyı ʿasker-i bī-pāyan ile muḳātele-i ʿAbdu'llāh Haşimī'ye taʿyīn ü irsāl idüp ʿAbdu'llāh teveccüh-i düşmenden ḫaberdār ve ʿaskerine ḫurūc u muḳātele ile emr eyledikde ʿasker ʿadem-i iṭāʿat iẓhār ve muḥārebeden imtināʿlarıyla ʿAbdu'llāh İsfaḥān'da iḳāmet idemeyüp birāderleriyle Ḫorasan'a ḫavf ile rāhī ve ol vaḳitde Ebu Müslim ẓuhūr u ḫurūc itmekle Ebū Müslim'den istiʿānet istimdād eyledikde Ebu Müslim ʿAbdu'llāh bin Muʿāviye'yi

[373] zindana vaż^{c} ve muḥāfıẓlar ta^{c}yīn eyleyüp ^{c}Abdu'llāh taḫlīṣ-i nefs iderüm zu^{c}mıyla muḥāfıẓlara ey ḳavim dünyāda ehāli-i Ḫorasan'dan aḥmaḳ u bī-şu^{c}ūr ḳavim müşāhede eylemedüm ki Ebū Müslim gibi bir ednā şaḫṣa bir şeyde mürāca^{c}atdan ve su^{ɔ}ālden maḳdem iṭā^{c}at u inḳiyād eylediler. Vā'llah mülāṣeke-i kirām emr Ādem'de Bārī Te^{c} ālā'ya (اتجعل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء) diyü mürāca^{c}at eyleyüp Bārī celle şāne (انى اعلم مالا تعلمون) ile ḫiṭāb buyurdı diyüp īḳāẓ-ı fitne murād eyledi. Ve Ebū Müslim ḫaberdār olup ^{c}Abdu'llāh'ı tażyīḳ ü teşdīd eyleyüp ^{c}Abdu'llāh ıżṭırāb muẓāyeḳadan ḫalāṣ olmaḳ ümīdi ile bir mektūb irsāl eyledi ki من الاسير فى يده بغير خلاف عليه ile ma^{c}nūn olup maḳṣūd şür^{c}ū eyledikde اما بعد فانك مستودع ودائع ومولى ضايع وان الودايع مرعية والضايع عارية فاذكر الخلاص واطلب القصاص فانك لاق ما اسلفت وغير لاق ما خلفت وفقك الله لما يحبك والهمك شكر ما خولك ^{c}ibaretiyle ifāde-i merām ve tevbīḫ ile Ebū Müslim'i ilzām itmek ḳaṣd eyledikde Ebū Müslim ġażab-nāk u mütekeddir ve ḳatl u ihlākına mütefekkir iken bu maḳūle taḥrīrine müte^{ɔ}ellim olup mektūbı ḫaraḳ u ilḳā idüp maḥbūs oldıġı ḥalde ḥaḳ-nā-şinās olup fitne vü fesāda sā^{c}ī olan şaḫış ḫalāṣ u āzād olsa bī-rayb īḳāẓ-ı fitne ider diyüp ṭa^{c}ām-ı mesmūm irsāl ^{c}Abdu'llāh daḫī ikrām ẓannı ile tenāvül idüp helāk oldıḳda ser maḳṭū^{c}nı Mervān'a irsāl eyledi. Ve beyt-i şāni-i Mecnūn'uñ اهابك اجلالا ومابك قدرة ^{c}alī ve lākin meli^{ɔ} ^{c}ayni ḥabihā beytidür. Me^{ɔ}āl-i ma^{c}nā: Maḥbūbasına ḫiṭāb idüp saña iclāl u tevḳīrüm sebebiyle senden ḫavf iderüm. Ḥālbūki baña bir şey itmege ḳādir degülsin. Lākin çeşm-i maḥbūbasıyla mütemetti^{c} u müntefi^{c} olmaġla mehābet ü ḫaşyet ^{c}ārıż olur. Mūmāileyh Mecnūn Benī ^{c}Āmir bin Ṣaṣa^{c}dan Ḳays bin Mülevvaḥ bin Müzāḥim'dür ki şā^{c}ir ü fāżıl u süḫanver bir merd-i ^{c}āḳil ve Mecnūn Leylā dimekle ma^{c}rūf olup fi'l-ḥaḳīḳa Mecnūn

degül iken maᶜşūḳası Leylā Mecnūn olmaḳ üzere teşhīr eylemişdür. Ve müddet-i ᶜömri bādiyede güzerān ve āḫir-i devlet Benī Ümeyye'de

[374] vefāt eylemişdür. İbni Dāb naḳl ider ki Benī ᶜĀmir'den bir kimseye eşᶜār Mecnūn'dan bir miḳdār şiᶜr rivāyet ider misün, didüm. Ol şaḫıs eşᶜār-ı ᶜukālā var iken şiᶜr Mecnūn rivāyet olınur mı? Ve Mecnūn dünyāda bī-şümārdur didikde Mecnūn'dan murādum Benī ᶜĀmir'den Leylā'ya dil-dāde vü ᶜaşḳından helāk olan Mecnūn'dur didüm şaḫṣ-ı maᶜhūd daḫī Benī ᶜĀmir ḳaviyyü'l-ḳalb ü ġalīẓü'l-ekbād olmaġla derd-i ᶜaşḳa mübtelā olmazlar. Ekşeriyā ᶜāşıḳ u mübtelā olanlardur ki ḳalbleri żaᶜīf ve ᶜaḳılları ḫafīfdür. Ve ḳabile-i Nazār bu ḳabileden degüldür diyü cevāb-dāde oldı. Güyā ᶜaşḳ-ı mezmūm olmaḳ ᶜitiḳādıyla kendilerden defᶜ eyledi. Asmaᶜī ẕikr ider ki ḥaḳ kelām budur ki Benū ᶜĀmir'den eşᶜār u vecd ve ᶜaşḳ-ı Mecnūn'a maḫṣūṣ u mezbūrede ḫatm olup Ḳays Mecnūn olmayup ᶜaşḳ kendüde bir levşe iḥdāṯ eylemişdi. Ve dildāde oldıġı duḫter kendi ḳabilesinden Leylā bint Saᶜd olup ikisi daḫī nev-resīde ṭıfl iken kendi mevaşīlerini raᶜy iderken ülfet ve birbirine ᶜalāḳa vü muḥabbet idüp gīceler fikr ü ḫayāl ile ve gündüzler dīdār u ṣoḥbet ile nāᵓil-i viṣāl ve nice zamān bu ṣūret ile evḳāt-güzār olup vaḳtāki Ḳays nev-civān u bernā ve Leylā çeşm-i cihān-sūz ile ṣāḥib-i ḳadd-ı bālā oldı. Çeşm-i Mecnūn didār-ı Leylā'dan maḥbūb u müvāṣaletleri müfāraḳata mübeddel olup bu beytileri inşād eylemişdür.

تعشقت ليلى وهى ذات ذوابة * ولم يبد للاتراب من ثديها حجم * صغيرين نرعى

البهم ياليت اننا * الى الآن لم نكبر ولم تكبر البهم zevāᵓiye zāf maᶜnāsına etrāb hem-sinn ve aḳrān maᶜnāsına vü şeddi bīstān maᶜnāsına vü ḥacm bu merri cüşşe maᶜnāsına vü behem behmenüñ cemᶜī olup güsfend berre maᶜnāsınadur. İbni ᶜAmmāre Merī bir vaḳitde arż-ı

Benī ʿĀmir'de Mecnūn'a mülāḳī olmaḳ ḳaṣdıyla ḫar gāhlarına varup bir pire mülāḳī ve Mecnūn'dan suʾāl eyledigümde pīr ben Mecnūn'uñ pederi bunlar birāderleridür. Ve Ḳays cümlesinden aʿḳal u ṣāḥib-i kemāl bir şaʿir-i bī-bedel idi. Ḳabilemüzden ṭamaʿ u heves olınmayacaḳ bir zene ʿāşıḳ ve sırrı āşikār u fāş u duḫterüñ pederi mütekeddir ve Ḳays'a tezvīcden maʿraż olup bir zişter ü ʿaraba tezvīc eyledikde Ḳays ferṭ-i ʿaşḳından ve cūşa mülḥaḳ

[375] ve meskeni bevādi oldı. Ve Ḳays'uñ Leylā'ya dil-rūbāda oldıġı aşikār olmasına ibtidā sebeb bir gün ḫargāhımuza ʿale'l-ġafle birḳaç mihmān gelüp mecīleri bī-henkām olmaġla ṭaʿām idecek bir şey tedārik idemeyüp Ḳays Leylā'nuñ pederi Saʿd benden selām u mecīʾ misāfiri iʿlām u mā-ḥażar her ne ise bu kāse ile ṭarafa irsāl eylemesini iltimās eyle diyüp Ḳays Saʿd bīrūn-ı ḫargāhdan tebliġ-i selām u ifāde-i merām eyleyüp Saʿd Leylā'ya şu ṭulumdaki semenden kāse-i Ḳays'ı leb-rīz eyle diyüp Leylā zaḳ-i semeni aḫz ve bīrūn-ı ḫaymede birbirine mülāḳī ve her biri bī-şuʿūr ve Leylā kāseyi imlā iderken ʿarż-ı muḥabbet u iştiyāḳa āġāz u gūft-ū-gū vü müḥādeşeleri ṭūl u dırāz olup kāse leb-rīz ü ser-şār u zemīne rīzān ḥattā pāları semende müstenḳiʿ oldı. Ve bu iki miḥnet-zede firḳāt-i ibtilādan medhūş u ḥayrān olmaġla seylān semenden bī-ḫaber ü tevaḳḳufları ḥaddeden güzār idüp peder-i Leylā ḥāle vāḳıf olmaġçün şikāf-ı ḫamyeden nekran u ruġani seylveş revān ve birbirine nikāh-ı ʿāşıḳāne naẓar-endāz ve ʿarż-ı taḥassür ṭāḳat-güzār eylediklerin maʿāniye ve Leylā'ya düşnām u muḫāşane ve min-baʿde Leylā'yı Ḳays'dan setr u iḫfā idüp niḳāb-ı keşīde-i rūyı şāhid-i maḳṣūd-ı Ḳays olup bir ḫar-ı ṭabʿ u saḫn-ı nā-feḥm ʿaraba tezvīc eyledikde Ḳays āşūfte ve Leylā bī-baḫt fırṣat-yāb oldıḳca uzaḳdan ṭarf-ı çeşm ile nikāh ve ʿaşıḳāne muʿāmele ile nāle vü āh ider olmışlarken

rüzgār-ı bed-kār buña daḫī müsāʿade olmayup bir gün şevher Leylā vāḳıf ve Leylā'yı bī rūzdan menʿ idüp Ḳays dīdār-ı Leylā'dan külliyet ile maḥrūm oldıḳda hicr ü firḳate ṭāḳat getüremeyüp divāne vü tārik-i diyār u aġyār ve sākin bādeye ve elīf-i vuḥūş-ı u giyāh-ı sebz-i ekl ü taʿayyüş ve insāndan münḳaṭıʿ ve aḳrābasından müteneffir ü mütevaḥḥiş oldı diyü naḳl eyledi. Benū ʿĀmir'den Ḳays'uñ āşinālarından biri Ḳays ārzū ve bādiye peymā olup Ḳays pişte-i rīk üzerinde cālis ü engüştile rike resm-i ḫuṭūṭ ider, müşāhede eyleyüp istiʿlām ḥāl içün teveccüh ve nezdīk ü mükāleme ḳaṣdında oldığumda benden teneffür ü firār eyledi. Ben daḫī kendime teʾlīf itmek içün bir miḳdār aʿrāż ve bir ṭarafda cālis oldığumda Ḳays daḫī

ḳarar u aṣābiʿ-ı ile resm-ı ḫuṭūṭa

[376] āġāz ve Bin Teʾnīs içün şāʿir şu beyti ne güzel inşād eylemişdür diyüp *ve*

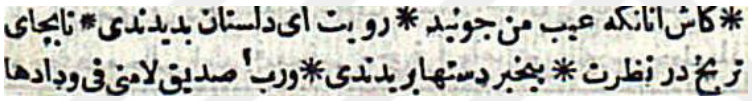
وانی لمفن دمع عینی بالبکا * حذرا للذی قد کان اوهو کائن beytini inşād eyledigümde Ḳays ol rütbe girye vü zārī eyledi ki rīk beyābānda ceryān eyledi. Baʿde ben ol şaʿirüm diyüp

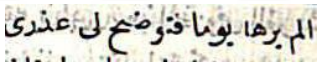
وادنینی حتی اذا ما ملکتنی بقول یحل العصم سهل الاباطح * تجافیت عنی حیث لا لی حیلة * وخلفت ما خلفت بین الجوانح

beyitlerini inşād iderken bir ġazāl pertāv eyledikde Ḳays ġazāla mütābaʿat u şitāb ile bir ṭarafa rāhī oldıḳda ben daḫī der-pey ve se rūz cüst-u-cū vü senksār bir maḥalde Ḳays müşāhede idüp nezdīk oldıḳda vefāt itmiş buldum. Baʿde ḳabilesini āgāh idüp aḳrabası cesedini getürüp Benū Caʿde ve Benū el-Ḥarīş'üñ ṣaġīr ü kebīr ü bernā vü pīr ü ricāl ü nisāsı ġari vü feryād u nevḥa vü maḥāsinini yād iderek ġasl u defn eylediler diyü naḳl eyledi. Ebṭaḥ evfaḳ ṭaşlu meyl-i vasiʿ maʿnāsına olup cemʿī ebāṭıḥdur. Ve tecāfīt tebaʿ üdet maʿnāsına ve cevāniḥ ṣadrı velī iden terāʾib taḥtında olan ḍalʿalardur. Ve pūşte-i rī

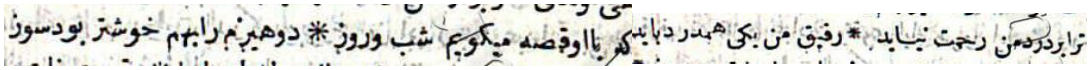
k ḳum tepe maᶜnāsına olup ḫāme-i rīḳ daḫī didikleri Āṣġi'nüñ bu beytinden fehm olınur.

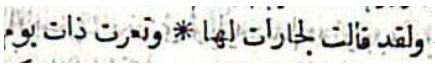
deryā temevvüc itdikde mevclerine ıṭlāḳ olındığı daḫī beyt-i mezbūrdan münfehimdür. Ve Ḥarīş Benī ᶜĀmir'den bir ḳabiledür. Mervīdür ki mülūk-i ᶜArab'dan birine Benū ᶜĀmir'den Ḳays nāmında bir bernā-yı danişmend ve şāᶜir-i süḫan-senc ᶜāḳil ü kāmil kimse Leylā nāmında bir duḫterüñ ᶜāşıḳ u aşiftesi olup ᶜāḳıbet terk-i ᶜefl u ᶜār u bevādide vuḥūş ile itilāf u ḳarār eylemiş diyü naḳl eylediklerinde pādişāh Mecnūn'ı meclise iḥżār u melāmet-künān sende bu rütbe faż̈l u dāniş mevcūd iken bir zene ibtilā bu mertebe perīşān-ı ḥāl u ḫayrān bī-mecāl olup benī nevᶜüñi terk ve vaḥşīlerle ülfet ü ṣoḥbet eylemek neden iḳtiżā eyledi diyü istinṭāḳ eyledikde Ḳays

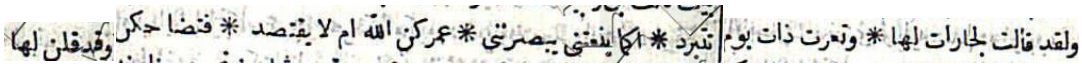

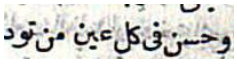
[377] yaᶜnī ol kimseler ki benüm ᶜaybımı ṭaleb iderler, ne olaydı ey dilistān senüñ rūyuñı müşāhede idelerdi ki senüñ müvāceheñde tariḫ yerine bī -ḫaber olup destlerini bürīde vü ḳaṭᶜ idelerdi. Ve nice dost beni Leylā'nuñ muḥabbetiyle levm ü āzār ider. ᶜAcebā Leylā'yı bir gün görmedi mi ta kim ᶜözrümi ī̇žāḥ u iżhār eyleye didikde pādişāh cemāl-i Leylā'yı müşāhede ve Ḳays'uñ bu rütbe dil-rūbada ve perīşān olmasına taḥammüli var mıdur diyü muṭṭaliᶜ olmaḳ arzusında olup iḥżārına emr ve eṭraf u eknāfa ādemler irsāl ve cüst-cū ve Leylā'yı meclis-i şāha iḥżār eylediklerinde pādişāh Leylā'nuñ şekl ü şemāʾline naẓar idüp siyāh-fām ve ẓaᶜīf-endām bir duḫter bī-iḥtişām ve ḥarem-serā-yı pādişāhda zer u zīvere müstaġraḳ ḥüsn ü cemāl ile mümtāz hezār genīz kān olmaġla Leylā naẓar-ı şāha ḥaḳīr ve ḥüsn ü cemālden bī-behre gelüp Mecnūn

pādişāhuñ Leylā'yı taḫḳīrine muṭṭaliᶜ olup ey melik Leylā'ya çeşmān-Mecnūn ile naẓar-endāz olınmalıdur ki cemālinüñ ḥaḳīḳat ü sırrına vāḳıf ola diyüp bu ḳıṭᶜayı inşād u semt-i beyābāna rāhī oldı.

beyt-i ṣaliṣ ibni Rabīᶜa'nuñ

taᶜarrī şiyābdan tecerrüd maᶜnāsına ve ibtirād māᵓ bārid ile iġtisāl maᶜnāsına ve iḳtiżā vü iᶜtidāl maᶜnāsınadur. Ve baᶜżı nesaḫda fe-teẓāḥakan bedel-i fetehāmesen vaḳiᶜ olup fe-tedi maᶜnāsınadur. Maᶜnā-yı beyt-i ṣaliṣ: Zenān ḫande idüp yā fesledür şub maḥbūbımı muḥabbet u ᶜalāḳa olınan şaḫıṣ fi'l-ḥaḳīḳa kerīhü'l-manẓar u ḳabiḥü'l-vech ise de her dil-dādenüñ çeşminde ḫūb-ru vü ḥasnedār olur, dirler. Zirā ikisinüñ muḥabbet eyledigi ne rütbe zişt-rū olursa da yine çeşm-i ᶜāşıkda ḫūb-rū olur. mıṣrāᶜ meṣel olup tevdüñ fāᶜili taḥtında ᶜayine rāciᶜ olan żamīrdür. Meṣel-i mezkūr ḥubku'ş-şeyᵓ yaᶜmī vü büṣm

[378] meṣeline ḳarībdür. Ve mūmāileyh ᶜAmr bin ᶜAbdu'llāh bin Ebī Rabīᶜatü'l-Maḫzūmü'l-Ḳureyş ve Ebū el-Ḫaṭṭāb ile mükennā bir şāᶜir ẓarīf zen-perest olmaġla mecmūᶜ eşᶜārı zenān vaṣfında ġazeliyāt olup ricāl ḥaḳḳında inşād-ı şiᶜr eylemişdür. Ḥattā Süleymān bin ᶜAbdu'l-melik bizleri niçün ḳaṣāᵓid ile medḥ eylemezsin diyü istinṭāḳ eyledikde medḥ ricāle ṭabᶜum münsūḳ degüldür, didi. Ve ibni Ebī Rabīᶜa'ya gelince cemīᶜ ḳabāᵓil-i ᶜArab ḳabile-i Ḳureyş her vechle bizlerden şerīf ü ᶜālī rütbedür. İllā şiᶜrde cümlemüz Ḳureyş'e ġālib ü fāᵓiḳuz dirlerdi. Vaḳtāki ibni Ebī Rabīᶜa ẓuhūr

eyledi. Herkes şiᶜrini pesend ü taḫsīn eyledi. Ve mūmāileyh ibni Ebī Rabīᶜa ḥażret-i ᶜ Ömer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhu şehīd oldığı gīce tevellüd ve zen-perestlikden tāᵓ ib oldıḳdan ṣoñra sinni sekseni mütecāviz iken vefāt eyledi. Ve zenān ile keşret-i muᶜ aşeretinden ve anlar ḥaḳḳında teġazzülinden kināye idüp aḥibbāsı ey ḥaḳ refᶜ ve ey bāṭıl vażᶜ dirlerdi. Yaᶜnī ne güne ḥaḳ refᶜ itdi. Ve ne günā bāṭıl vażᶜ itdi dimek olur. Rivāyet-i uḫrāda ḳırḳ yaşına varınca ᶜömri irtikāb-ı menāhī ile güẕer ve seksene varınca ḳırḳ sene ᶜömri ᶜibādet ve taḳva ile mürūr eylemişdür. Raḥmetu'llāh Teᶜāla ᶜaleyh Ḥaremī rivāyet ider ki mezbūr ᶜÖmer bin Ebi Rabīᶜa ᶜAbdu'llāh bin Ümeyye ele Ṣaġir'üñ duḫteri Ṣ üreyyā'ye dildāde olup Ṣüreyyā germā vaḳtinde Ṭāᵓif'de tenezzüh ü asāyiş itmekle ᶜ Ömer her seḥer Mekke-i Mükerreme'den bīrūn ve seri -rāh Ḥicāz'da tevaḳḳuf ve Ṭāᵓ if'den mīyve getürenlerden ḥavādiṣ-i Ṭāᵓif'i istiḫbār ve maᶜşūḳasından istifsār idüp müteselli olurdı. Yine bir gün ber-ḥaseb Ṭaᵓifīlerüñ birinden istiᶜlām ve Ṭaᵓifī Ṣ üreyyā'ya dil-rubūde olup istiᶜlāmı mücerred maᶜşūḳasından ḫaberdār olmaḳ içün oldığın bilüp yā ᶜÖmer Ṭāᵓif'de żuhūrandan bir şey yoḳdur. Herkes ẕevḳ u ṣafāya meşġūldur. Lākin eşterlerimüze fevākih günā gün taḥmīl ve bu ṭarafa ᶜazm reḥīl eyledigimüzde maᶜbere nezdīk bir menzilde ġary ū feryād u nāle vü dād ṣadası āsumāne peyveste olurdı. Baᶜiş-i giryeden suᵓāl olındıḳda nücūm semādan bir necm nāmıyla nāmdār bir duḫter içündür diyü ḫaber virdiler. Lākin ismi kevkeb ḫaṭırumdan gitdi didikde ᶜÖmer diger-gün-

[379] ḥāl olup Ṣüreyyā mı didiler diyince mive feruş beli Ṣüreyyā imiş ḫaṭrıma geldi, didi. Ve ᶜÖmer muḳaddemā Ṣüreyyā'nuñ inḫiraf-ı mizācını istimāᶜ eylemesine Bināᵓen-ᶜaleyh firīb mīve-ferūşa firīfte olup ol ān esb-süvār ve Ṭāᵓif'üñ aḳreb ṭarḳı senk-bār u ṣāᶜbü'l-

mürūr olan küdād yeminüñle maʿrūf rāh kūh cānibine ʿaṭf-ı ʿinan ve hezār taʿb u meşaḳḳatle şitābān vāṣıl-ı kūy-ı cānān olup Ṣüreyyā'yı ḳaṣr-nişīn ü ʿāfiyet-ḳarīn buldıḳda hezār-bār şākir ve mācerayı naḳl eyledikde Ṣüreyyā ḫande-künān ben ol mīyve fürūşa senüñ selāmet ü ṣoḥbetüñden ḫaberdār olması sipāriş eylemişdüm. El-ḥaḳ merd-i ṣāḥib-i iẕʿān itmiş ki ḫaber ʿāfiyetüñe nikrān iken bizde seni armaġan eylemiş diyüp ḫaber maḳdem ile nevāz-ı şikār ve ʿÖmer'e meşaḳḳat-i rāhī unutdurmaḳ içün bizüm neşāṭ-baḫş tertīb ü ẕevḳ u ṣafāya iştiġāl ile vaḳt-güẕār oldılar. Mervīdür ki Ṣüreyyā ʿÖmer'e bu şeb senüñ ziyaretüñi ārzū eyledüm. Muntaẓır-ı muḳaddimem ol diyü vaʿad ʿÖmer daḫī ḳudūm-ı Ṣüreyyā'ya dīde-dūz-i intiẓār iken ḥasbe'l-iḳtiżā ḥücresinden bīrūn olup ʿÖmer'üñ birāderi Ḥāriṣ ḫufte iken Ṣüreyyā gelüp narıñı şebde ʿÖmer żannıyla fırış Ḥāriṣ'e girdāb u raġveş eyledikde Ḥāriṣ Ṣüreyyā'yı bilüp ey fāsıḳa ben fāsıḳ degülüm dedikde Ṣüreyyā ġalaṭından āgāh u şermsār ricʿat eyleyüp baʿde ʿÖmer gelüp Ḥāriṣ ʿÖmer'e ʿitāb u ṣeryānuñ kendüyi derāġūş eyledigini naḳl eyledikde ʿÖmer Ḥāriṣ'e muʾāḫeze-künān niçün īḳād-ı ḳandīl eylemedüñ. Maʿşuḳanuñ ten-i nāzeñterini senüñ gibi tātereş ḥarīfüñ cism-i ḫaşyetiyle ḫirāşīde olmışdur didikde Ḥāriṣ ikiñizüñ daḫī Allāh cezāsını virsün. الصيد لمن اخذ ile muʿāmele eylemedigüme ṣenā itmeyüp eẕā vü tekdīr daʿvā ider, didi. Ve bir vaḳitde ʿAbdu'l-melik bin Mervān meclisine keṣīr ʿazze vü cemīl ve ʿÖmer bin Ebī Rabīʿa ḥāżır olup ʿAbdu'l-melik sūrc ü raḫt ile müzeyyene bir nāḳa-ı bī-ʿadīl iḫżār idüp şuʿarā-yı mezbūr ve ne her ḳanḳıñuz bir beyt-i ceyyid inşād iderseñüz bu nāḳayı aña iḥsān iderüm didikde Cemīl ولو ان رائى الموت يرقى

[380] جنارتى * بمنطقها فى الناطقين حبيت beytini inşād idüp keṣīr

وسعى الى بعيب عزة نسوة * جعل الاله خدودهن نعالها beytini inşād idüp ᶜAmr bin Ebi Rabīᶜ a فليت الثريا فى المنام ضجيعتى * لدى الجنة الخضراء وفى جهنم beytini inşād eyledikde ᶜAbdu'l-melik yā ṣāḥib-i cehennem nāḳāya müsteḥaḳ olduñ diyüp iḥsān eyledi.

وكانت انما حلتك بحلاك وسمتك بسماك ولم تعرك شهادة ولا تكلفت لك زيادة *Ve* ve kanet ḳavli ve heyhā ḳavline maᶜṭūfdur ve ḥalli kān zīnet maᶜnāsına olan ḥalliden meᵓ ḫūẕ olup şol evṣāf maᶜnāsınadur ki anuñla bir kimse tavṣīf olına. Ve semā ᶜalāmet maᶜnāsına olup naẓm-ı Kerīm'de *mine'l-melaᵓiketi müsevvimīn* (Ali İmran/3/125)[56]ᶜalāmet olmaḳ üzere tefsīr olınmışdur. Ve ᶜar bir kimse üzerine şeyᵓ-i mekrūh idḫāl itmek maᶜnāsına olup فلان يعرقومه yaᶜnī falan ḳavmine mekrūh idḫāl u şerer mi ider dirler. Ve şehādetü bir şeyᵓe ᶜilm ve ol şeyᵓi iḳrār maᶜnāsınadur. Meᵓāl-i fıḳārat: Ve sen farż eyle ki irsāl eyledigüñ Ḳavvāde seni nefsü'l-emirde muttaṣıf oldıġuñ evṣāf ile tavṣīf ve ᶜalāmet ü nişānuñla ᶜalametleyüp şehādetinde saña emr-i mekrūh ve idḫāl u ziyāde ve mübālaġa itmede teklif eylemedi dimek olur. بل صدقت سن بكرها فهاذكرته عنك bekre banuñ fetḥi ve ḳāfuñ sükūnıyla devenüñ cūvān olanına dirler. Yaᶜnī Ḳavvāde şehādetde saña idḫāl mekrūh eylemedi, belki evṣāf-ı cemīle ile tavṣīf eyleyüp ben seni müşāhede eyledigümde sende olan maḥāsin Ḳavvāde'yi taṣdīḳ eyledi, farż eyle dimekdür. Fıḳra-ı mezbūre meṣel olup bir kelamuñ ṣıdḳını bir delīl teᵓyīd eylese صدق سن بكره diyü ḍarb-ı meṣel olınur. Aṣlı budur ki bir ᶜArab taḥmīl bāres sezā bir genc şütri beyᶜa ᶜarż ve bir şaḥış iştirāsına raġbet idüp ᶜArab'a şütürüñ ḳaç yaşındadur diyü suᵓāl ᶜArab daḫī cuvāndur. Ve henüz sin-i falān miḳdārdur diyüp müşterī esnānına naẓar itmek murād ve

[56] Nişanlı bin melek.

şütür gerdenkeşlik eyledikde ṣāḥibi hidaᶜ hidaᶜ diyince minḳād olup bu lafż ile miskete şütüre emr itmek şütüranuñ ḫavananına maḫṣūṣ oldıġı müşterinüñ maᶜlūmı ve şütür-i maᶜhūd müteᵓşşir oldıġı

[381] müşāhidi oldıḳda صدقنی سن بکره ای عرفنی سن بکره diyüp meṯel oldı. Yaᶜnī nefsinde olanı ṣāḥibi baña ḫaber virdi dimek olur. Ve lafẓ-ı sinn mefᶜūliyyet üzere menṣūb olup ḥazif-i muẓāf ile ṣıdḳını ḫaber-i sin bekre taḳdīr itmek yaḫūd refᶜisin ile ṣıdḳ-ı sin içün olup sinni tevsiᶜā fāᶜil itmek daḫī cāᵓiz olur. Sinüñ fāᶜil olması maḥale mülāyimdür. Ve meṯel-i meẕkūruñ ᶜAlī kerama'llāh vecheden mervī olması meydānda mezkūrdur.

وضعت الهنا مواضع النقب بما نسبته الیك ولم تکن کاذبة فیما اثنت به علیك henā ḳaṭrān u niḳab niḳbenüñ cemiᶜ ve niḳbe ḳarḥa vü cerb maᶜnāsına olup herkes ki umūrı maḥal manāsına vażᶜ eyleye. Vażᶜ ilehunā mevāżiᶜü'n-niḳab diyüp ḍarb-ı meṯel iderler. Yaᶜnī Ḳavvāde saña nisbet eylediġi evṣāf-ı cemīleyi maḥalline nisbet ü vażᶜ eyleyüp medḥ ü şenāsında senüñ üzeriñe kiẕb irtikāb eylemedi, farż eyle dimekdür. Ve āṣlı meṯel-i mezkūr budur ki şütür henüz ivez olmayup muḳaddime-i cerb olan naḳb ẓuhūr eyledikde hāni yaᶜnī vāżıᶜ-ı ḳaṭrān olan kimse naḳbeleri tecessüs idüp ẓafer-yāb oldıḳca üzerine ḳaṭran vażᶜ u ṭılā ider. Ve bu münāsebet ile bir emri maḥalline vażᶜ iden şaḫṣ ḥaḳḳında ḍarb olınup meṯel olmışdur. Meṯel-i meẕkūrdur. Yed bin Ṣama'nuñ Ṣaḫr bin ᶜÖmer'üñ ḫᵛāheri olan Ḫansā ḥaḳḳında inşād eyledigi ebyātuñ bir beytüñ nıṣfıdur, mezbūrdur. Yed bin Ṣama bin Ḥari ṯ el-Ḥaşimīdür ki Benū Hevāzandan ve zamān-ı cāhiliyetüñ fersān-ı şuaᶜrāsından olup reᵓy ü tedbīr ü muḥārebede żafer u nuṣret ile şehr teşᶜār idi. Ve māderi Reyḥan'a Maᶜdi Kerb'üñ duḫteri ve ᶜÖmer'üñ ḫᵛāheri olup Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜala ᶜaleyhi ve

sellem ḥażretleri hevazen üzerine ġazā buyurdıḳlarında Derīd pīr-i nātuvān ve muḥārebeden ᶜāciz iken ṣāḥib-i reʾy ü tedbīrdür diyü hevāzanı muḥarebeye maᶜan görmişlerdi. Ve Bārī celle şānehu Resūl-i Ekrem ᶜaleyhi's-selām ḥażretlerine nuṣret iḥsān buyurup hevāzan münhezim ü perīşān ve keşri ṭāᶜama-i şimşīr olupdur. Yedi müşrik oldıġı ḥālde aṣḥābdan Rabīᶜa bin Refīᶜ esselemü's-selemi seyf-i ṣārim ile ḍarb u ḳatl eyleyüp esbinden zemīne ġalṭān

[382] ve ser-i neyleri münkaşif olup müddet-i medīde esb-süvār u cenk-azm olmaġla ḫaş īn-i saḫtiyān gibi saḫt müşāhede olındı. Aṣmaᶜī'den mervīdür ki Derid'üñ birāderi ᶜ Abdu'llāh bin Ṣama Benū Ġaṭfān ile muḥārebe eṣnāsında ḳatl olındıḳda vālidesi Reyḥān'a Derid ġayret ü cemiyyet ilḳā içün yā Derīd Benū Ġaṭfan'dan birāderüñ ᶜAbdu 'llāh'uñ intiḳāmını aḫẕdan ᶜāciz iseñ ḫāllerüñden ve ᶜaşiretüñden istimdād eyle ki senüñ sāruñı aḫẕ iderler didikde Derīd müteʾellim ü müteʾeṣṣir olup ṣār-ı birāderi Benū Ġaṭfan'dan aḫẕ itmedikce ekl-i laḥm u şürb-i ḫamr itmeyeyüm diyü ḥalu ū sevkend idüp fırṣatlarına müteraḳḳib ve bir gün Ġaṭfan'dan bir şerẕimeye muṣādif ü ġayret ü ḥamī yyet kendüye medār olup muḳāteleye iḳdām u ekṣerini ḳatl ve Devāb ibni Esmā'yı esīr ve ḳabilesini daᶜvet ü fenāʾ māderinde beyn ruʾusu'l-eşhād ḳatl idüp māderi Reyḫān'a feraḥ u serverinden Derid'üñ ḫūn-ālude tiġinüi aḫẕ u tefāḫür-künān miyān-ı ḳabilede seyfi idāre vü irāʾet eyledi. Baᶜde Derīd aḫẕ-ı intiḳāmını nāṭıḳ bu ḳıṭᶜayı inşād eyledi.

جزينا بني عبس جزاء موفرا * بمقتل عبدالله يوم الذنايب * قتلنا لعبدالله خير لدانه * دواب بن احمايَن زيد بن قارب

Bekr ve Taġlib miyānında vāḳiᶜ olan ḥurūbdan bir ḥarbuñ güni olup eyyām-ı ᶜArab'dan maᶜdūddur. Ebū ᶜUbeyde rivāyet ider ki Derīd bin Ṣama ᶜAbdu'llāh bin Cüdᶜānī hicv eyleyüp bir vaḳitde ᶜAbdu'llāh sūḳ-ı ᶜUkāẕ'da Derīd teṣadüf ü ḥāl u ḫāṭıran istiᶜlāmdan

ṣoñra muʾāḫeze ḳaṣdıyla yā Derīd beni bilür misin? didi. Derid daḫī maʿlūmum olan eşḫāṣdan degülsün didikde Derīd'üñ ʿAbdu'llāh ile maʿārefesi olmamaġla sen kimsin? diyü suʾāl ve ʿAbdu'llāh baña ibni Cüdʿān dirler didikde yā ʿAbdu'llāh sen kerīmü'ṭ-ṭabʿ u ḥasīb bir emirsin. Şiʿrimi mevżiʿne vażʿ itmek içün seni hicv eyledüm diyü laṭīfe-āmīz cevāb-dāde oldıḳda ʿAbdu'llāh yā Derid hicv bedeli beni medḥ itmiş olsañ murāduñ yine ḥāṣıl olurdı diyüp bir ʿabā iksā ve bir nāḳa iḥsān eyleyüp Derīd kemāl memnūniyetinden ibni Cüdʿānı bu ḳıṭʿa ile medḥ eyledi.

البك ابن جذعان اعملتها * مسومة للسرى والنصب * فلاخفض حتـ

[383] تلاقى امرأ * جواد الرضى وحليم الغضب * سيرت الايام فاانارى * نسبة ابن جذعان وسـط العرب

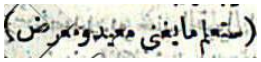
ve fıḳra-ı mezbūrenüñ meʾḫūzı olan beyti inşā itmesine baʿiṣ ʿAmr bin Serid'üñ duḫteri Ḥansa kendi nāḳasını ḳaṭrān ile ṭılā iderken ṣiyāb u vücūdı ḳatran ile mülevveṣ ü ālūde olmaġla baʿde'l-itmām ṣiyābdan tecerrüd ve ten-i nāziderini bürhene vü iġtisāl eyleyüp Ḥansaʾ ġāfile iken Derīd verā-ı ḫār-ı Ġeylān'dan seyr ü temāşā ve ḥüsn ü cemāline ʿāşıḳ-ı şeydā olup çendīn ebyāt ile Ḥansa'yı medḥ eyledi. Fi'l-ḥaḳīḳa siyeh-çerde vü gendüm-gün ve cilve vü ḥarekātı mevzūn serv-ḳad ḫoş-ḫımm lāle ḫad ü mütenāsib endām bir duḫterüñ aḫteriydi. Ve ol beyitler bunlardur. ماان رأيت ولاسمعت

به * كاليوم هانى انبق جرب * متبذلا تبدو محاسنه * يضع الهنا مواضع النقب

İtiḳ cemʿ-i nāḳa ve āṣlı evnaḳ olup vāv üzerine żamme ṣaḳīl olınmaġla vāv taḳdīm olınup evnaḳ oldı. Baʿde vāvı yāya tebdīl idüp evnaḳ didiler. Meʾāl-i maʿnā-yı beyteyn: Bugünki gibi maḥāsinini iẓhār ider. Saḳınmayıcı uyuz şütürler ḳatrānı ṭılā idici. Ve kaṭrānı mevāżi ʿ-i ḳurūḥa vażʿ idici burhānı müşāhede vü istimāʿ eylemedüm dimek olur. Ve nām-ı

Ḥansāʾ Temāżir olup Ḥansāʾ laḳabıdur. Baʿde Derīd Ḥansā'yı tezevvüc murād idüp Der īd kebirü's-sinn bir şaḫışdur diyü Ḥansāʾ ḳabūl eylemedi. فالمعيدى تسمع به خير من ان تراه yaʿnī farż eyle ki Ḳavvāde'nüñ medḥ ü şenāsı ve evṣāf-ı cemīle ile tavṣīfi nefsü'l-emre muṭābıḳ imiş. Ammā maʿbediyi görmekden istimāʿ eylemek ḫayrludur. Fıḳra-ı mezkūre bir meşeldür ki nām-ı ẕātına ġālib olup manẓarandan ḫaberi ḫayrlu olan kimse ḥaḳḳında ḍarb olınur. Ve meşel-i mezbūr آوازد هل شنيدن ازدور خوشست meşeli muvāfıḳ u mülāyimdür. Mervīdür ki şāhān-ı ʿAcem'den biri Şerefü'd-dīn Yezdī'si birḳāç kere daʿvet idüp şeref-i icābet itmediginden ṣoñra bir şāhuñ daʿvetine bu rütbe muḫālefet münāsib olmadı mülāḥāżasıyla āḫir-kār īcābına ḳaṣd Yezid'i ḥarekete ʿāzim oldıġın şāh-ı ʿAcem istimāʿ itdikde ibtidā ʿadem-i icabetinden ḫāṭır-mande olmaġla bu beyti irsāl eyledi. زنهار شرف ريزد بيرون نشو * كاوازد هل شنيدن ازدور خوشست

[384] fi'l-ḥaḳīḳa şeref ʿaẓīmü'l-baṭın olmaġla cihet-i uḫrādan leṭāfeti müştemildür ve Muʿīdi meşelüñ ibtidā Ḳāʾili Kesrī ṭarafından Ḥire'de āḫer-i mülūk Nuʿmān Münzir bin ʿAmr olup teḳavvüline bāʿiş Şaḳaʾ bin Ẓamiretü'l-Muʿīdi memleket-i Nuʿmān'dan Nuʿmān'da ḳaṭʿ-i ṭarīḳ ü nehb-i emvāl ebnā-yı sebīl ile ḫalḳı taẕyīḳ ve Nuʿmān'uñ mālını daḫī ġāret ider, pür-düzd çelāk-ı reviş ẓuhūr idüp Nuʿmān defʿ ü izālesinden ʿāciz ü nām u şānı müştehir ve ayendegāna reh-zen ü ʿāciz olup bi'l-āḫāre Nuʿmān Şuḳa'ya emān-dāde vü żarar u güzend itmemesini ʿahd u ifāde eyleyüp Şuḳḳa ḥużūr-ı Nuʿmān'a ḥāżır oldıḳda ḥaḳīrü'l-münẓir ü ẕemīmü'ş-şekl ü żaʿīfü'l-cism bir şaḫış olmaġla Nuʿmān bizim bir miḳdār-ı zamān muḥārebe ve aḫẕ u ġalebe itmeden fürū-mānde oldıġımuz bu şaḫış mıdur, nāmı ẕātına ġālib imiş diyü istiḫḳār ile تسمع بالمعيدى خير من ان تراه didikde Şuḳḳa ey

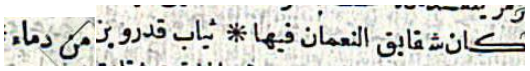
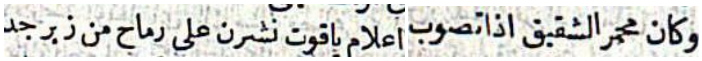
melik-i insan gūsfend ü şütür maḳūlesi degüldür ki tenū-mend u bezregi maḳbūl ve kār-ı güzār ola. yaʿnī insanda mevcūd olanuñ emlāki ḳalb u lisānı olup bunlarla zındegānī vü iftiḫār ider diyüp Nuʿmān cevāb-ı Şuḳa'ya pesend u cürmüni ʿafv u zümre-i ḥavṣṣına idḫāl u defāt idince istiḫdām idüp ikisinüñ daḫī kelāmları birer meṯel oldı. Ve Muʿīd ism-i ḳabile olup şāʿir mıṣrāʿnı ḳabile-i mezbūre ḥaḳḳında inşād eylemişdür. Ve emṯāl meydānında ḳıṣṣa-ı Şāḳḳa Münzir bin Māʾs-semā ile olmaḳ üzere meẕkūrdur. Mūmāileyh Nuʿmān bin Münzir bin Nuʿmān bin ʿAmr'uñ ḥikāyāt-ı ʿacībesi ve aḫbār-ı ġarībesi olup ez-cümle bir vaḳitde Kisrā'nuñ ziyāretine varup meclisine duḫūlı Rūm ve Hind vesāʾir eḳālīmden ilcīler gelüp ḥażır oldıḳları vaḳte müṣādefe ve herbiri kendi şāh u ṭāʾifesi medḥ u mübāhāt eylediklerinde Nuʿmān nādiredān ʿArab'ı cemīʿ ṭavāʾifde terc īḥ ü tafḍīl eyleyüp ḳaṭʿan bir ṭāʾifeʾi istiṯnā eylemedikde ʿArab Fars'a daḫī müracceḥ olmaḳ lāzım gelmekle kesri münḳabiż u müteʿabbis ü ṭarīḳ-i mukābereye sālik olup Ṭāʾ ife-i ʿArab'a daḫl u taʿbīr ve birḳaç vechle cemʿ ümemi ʿArab'a tafḍīl idüp jāj-ḫʷāyı oldıḳda Nuʿmān aṣlaha'llahu'l-melik

[385] bu rütbe teʿessüf bādī olacaḳ benden kelām ṣādır olmadı. Ben ehl-i Fürs ile munāzaʿa eylemem. Zīrā anlaruñ ʿaḳl u ḥilm ü bilāde besṭa eyādilerine ve vüsʿat-ı memleketine ḳīl u ḳāl u çün ü çerā olmaz. Lākin ehl-i Fürs'den mā-ʿadā bir ḳavim yoḳdur ki ʿArab ol ḳavme tercīḥ ü tafḍīl olınmaya didikde Kesrī ne vechle tercīḥ olınur didikde Nuʿmān ʿizzet ü şeref ü keṯret-i ʿasākir ü beʾs ü metānet ü şecāʿat u seḫā vü kerem ü ḥüsn ü cemāl ü feṣāḥat u belāġat u vefā vü ṣadāḳat u ḥaseb ü neseb cihetiyle

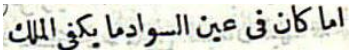
cemīᶜ ümem-i rāciḥ ü faż̇ilterdür. Ve serd olınan evṣāf-ı cemīleye şāhid budur ki ez-cümle ᶜizzet ü şerefi bilād ü emṣāra ḳahr u ġalebe ile mālik olan mülūki dāᵓimā müḳārin ü muṣāḥib olup ᶜasker düşmeni hezm ü perīşān eylediklerinde ḳıtāl u muḥārebeyi terk ve aḫẕ-ı māl ṭamᶜına düşmez. ᶜArabuñ ḳılāᶜ u ḥuṣunı püşt-i isbān u pister ü bālini rūy-ı zemīn ü seyfdür. Ve düşmene ẓaferleri keşret ile olmayup ṣabr u şiyāb u metānet iledür. Ve ümem-i sāᵓirenüñ ᶜizzet ü şerefi ḥicāre vü ṭīn ü Cezāyir-i biḥār ile yaᶜnī ḳılᶜa vü sarāy u ḳaṣr u eyvān iledür. Ammā seḫā-yı ᶜArab şol rütbeye vāṣıldur ki edna vü faḳīr bir ᶜ Arab iki şütüre mālik ve şīr ü ruġanından taᶜayyüşi ve bir menzilden menzil-i āḫere intiḳāl murād eyledikde ḫargāh u bisāṭ u şiyābını taḥmīl ol iştirāna münḫaṣır ve biriyle ta ᶜayyüş emr-i ᶜasīr iken bir kimse ḥarāret-i bādiye ile bī-tāb u gürsengī ve teşnegīden bī-ṭāḳat olup bir kebed-pāreye biñ cān ile rāżī ve bir ḳaṭre āb naẓarında ḥayāt-baḫş-ı ᶜaynü’ l-ḥayāt iken ifnān u ḫīzan ol faḳīr ᶜArab’a misāfir olsa şütürüñ birini ẕebḥ ü iṭᶜām ider. Belki menḳabe-i ḥasene ve efᶜāl-i müsteḥsene ile elsine-i nāsda meẕkūr olmasına müddet-i ᶜömründe iktisāb eyledigi mālını beẕl ü fedā ider. Ammā ᶜArab’uñ ḥüsnü’l-vech ve ṣāḥib-i cemāl oldıġı beyāndan müstaġnīdür ki Hindū gibi muḥteriḳ ü sūḫte ve Rumī gibi miḳşer ü meslūḫ ü Türk gibi ḳabīḥü’l-vech ü zişt rūyı degüldür. Ammā ᶜ Arab’uñ feṣāḥat-i lisānı libās-ı eşᶜār u revnaḳ-ı kelimāt u ḥasen naẓm u vezn ü ḍurūb-ı emṯāli u ṣıfat-ı ẕemīme ve memdūḥaya ḥüsn-i işaret ü īhāmı vü selāset-i ᶜibāret ü taᶜ birātı saᵓirü elsineye rücḥan-ı celī ile rāciḥ oldıġı āşikār

[386] u nümāyandur. Ammā ᶜArab’uñ vefāsı bir kimse ḫaşmından firār ve bir ḳabileye dāḫil olup ol kimsenüñ ṭalebiyle ᶜasker-i firāvān ḳabileye hücūm eylese mecmūᶜ ḳabile nefslerini fedā vü telef idüp ifnā olınca muḳātele iderler. Ve bir kimse düşmeninden

taḫlīṣ-i nefs içün birinüñ ḫargāhına dāḫil olmaḳ ḳaṣdıyla şitāb u aḥvālini beyāna ᶜadem-i ḳudretinden ḫargāh ṣaḥibinüñ bir çūbını aḫẕ u irāʾet eylese ṣāḥib-i ḫargāh muḥāfaẓa vü taḫlīṣine cān u baş fedā idüp taḫlīṣ ider. Ve şerīᶜatlarına ziyāde mürāᶜat iderler. Ḥattā eşher-i Ḥarem'de ceng u cidāli terk u nesk-i ḥaclarını icrā idüp ol eşnāda ferzed ü birāder ü pederinden birini ḳatl iden şaḫṣa ẓafer-yāb olsalar aḫẕ-ı intiḳāma ḳādir iken dī n ü mekremeti māniᶜ olup ḳatl eylemezler. Aᶜrab'uñ ḥaseb u nesebi ᶜArab'dan mā-ᶜadā bir ümmet yoḳdur ki ecdādına cāhil olmaya. Ḥattā baᶜżısı pederinüñ pederini bilmeyüp bilenlerden suʾāl ider. Lākin ᶜArab'dan bir ferd yoḳdur ki ecdādına ᶜālim ü ᶜārif olmaya. Bināʾen-ᶜaleyh ḳabilelerine ecānib dāḫil olmayup herkes mütemeyyiz ü maᶜlūm u nesīb ü ḥasīb olurlar. Ve ey melik ᶜArab oġullarını ḥayy iken defn ider. Ḳulluk ḫilāf-ı vāḳiᶜdür. Zīrā defn eyledikleri ebnā-yı ᶜArab olmayup baᶜżı ᶜArab duḫterānı zinā ḫavfından ve şevhere virme ᶜārından defn ider. Ve ᶜArab'uñ aᶜlā vü enfes olan ṭaᶜāmı laḥm-ı nāḳa vü cemeldür diyü daḫl eyledüñ. ᶜArab'uñ gūsfend ve muᶜizz baḳarı daḫī mevcūddur. Lākin eştere naẓar ile mecmūᶜ ḥaḳīr olmaġla ekl ü revkübe lāyıḳ olanı iḫtiyār eylemişlerdür. Ve şütürüñ laḥm u şaḥmı sāʾirinden ekŝer ü evferdür. Ve ᶜArab muḥārebeden ḫāli olmaz. Ve bir pādişāha inḳiyād eylemez diyü taᶜbīr eyledüñ. Muḥārebeden ḫāli olmayanlar żuaᶜfādur ki düşmeninden emīn olup ḥareket ü ḳıtāl itmeseler düşmenleri żaᶜfını müşāhede ve hücūm u perīşān ider. Bināʾen-ᶜaleyh kendileri maġlūb göstermeyüp nefslerini taḫlīṣ ü muḥāfaẓa içün muḥārebe iderler. Ve bir ḥākim ve pādişāha ᶜadem-i inḳiyādları ᶜArab'dan mā-ᶜadā ümem ḥaseb ü neseb ṣāḥibi olmayup içlerinden biri ġalebe vü ẓuḥūr eylese sāʾiri etbāᶜ ve ol kimseyi

[387] kendülere ḥākim idüp ᶜöşr ü ḫarāc virirler. Ammā ᶜArab ḥasīb ü nesīb olmaġla her biri riyāsete lāyıḳ ve āḫere etbāᶜından müstaġnī olup birbirine ser-fürū eylemezler didikde kesri cevāb-ı Nuᶜmān'a pesend ü taḥsīn ve Ḥīre memleketini ᶜuhdesinde ibḳā vü muḳarrer ve ilbās-ı ḫilᶜat eyledi ve mūmāileyh Nuᶜmān ẓahr-ı Kūfe şaḳāyıḳını ḥıfẓ u ḥirāset idüp bir ferd ol ḥavaliye tecāvüz idemezdi. Ḥattā şaḳāyıḳu'n-Nuᶜmān diyü nāsuñ şaḳāyıḳ-ı Nuᶜmān'a nisbetlerine ḥıfẓ u ḥarāseti sebeb olmışdur. Ṣāhib-i divān didi ki Nuᶜmān bin Münzir şükūfe-i mezbūreye birāderlerine muḥabbet ider gibi muḥabbet itdiginden şaḳāyıḳ-ı Nuᶜmān'a mużāf ḳılındı ve şaḳāyıḳ cemᶜ-i şaḳīḳ olup şaḳīḳ birāder maᶜnāsınadur. Saᶜlebī ẕikr ider ki Nuᶜmān bin Münzir eyyām-ı bahārda tenezzüh içün eṭrāf-ı Ḥīre'yi geşt ü güzār iderken bir lālezāra dūcār ve ḥüsn ü leṭāfetine müteᶜaccib olup ḥāmī vü ḥıfẓ eyleyeler diyü emr itmişdi. Li-haẕā şaḳāyıḳ-ı Nuᶜmān'a nisbet ü mużāf eylediler. Ve baᶜżı ehl-i lügat Nuᶜmān esmā-ı demden olup şaḳāyıḳu'n-Nuᶜmān şaḳāyıḳ ku'n-Nuᶜmān taḳdīrindedür. Yaᶜnī ḳırmızılıḳda ḳana müşābih olan şaḳāyıḳ dimekdür, didi. Ve şaᶜirüñ beytini maᶜnā-yı meẕkūre mülāyimdür. Ve muḥammeru'ş-şaḳāyıḳ şaḳāyıḳ'un-Nuᶜmān'a ıṭlāḳ olındıġı şaᶜirüñ beytinden münfehimdür. Ve bir gün Nuᶜmān bin Münzir ᶜaskerinden dūr ü tek ü tenhā ḥavāli-i Kūfe'de geşt ü güzār iderken bir derede bir pīre muṣādif eyledigi pīr naᶜllarını taᶜmīr iderdi. Pes Nuᶜmān bu maḥal ḥimāye eyledigüm emkineden iken bu pīrüñ ḳarārgāhı olmasına baᶜiş ne ola diyüp ḫaberdār olmaḳ içün ey pīr bu maḥalde ārām u asāyişüñ ne sebebledür diyü istiᶜlām pīr daḫī melikimüz olan Nuᶜmān'uñ cevr ü ẓulminden reᶜāyā perākende vü perīşān

ve her biri bir ṭarafda mütevaṭṭın u şer ẓulminden sālim olup ben daḫī bu vādiyi cāy-ı selāmet ittiḫāẕ u ḫayli demdür ki āsāyiş ü raḥat eyleyüp gūsfend

[388] u nāḳalarum tevellüd idüp ᶜıyālım ile kifāf u taᶜayyüş iderüm diyü iᶜlām eyledi. Baᶜde Nuᶜmān pīri iḫāfa ḳaṣdıyla yā Nuᶜmān ḫaberdār olup saña ᶜaḳūbet ider diyü ḫavf eylemez misün didikde dār u diyārındandur ve cüdā olmaġla cigeri sūzān olan pīr Nuᶜmān'a şetm ü düşnāma āġāz idüp ben Nuᶜmān'dan niçün ḫaşyet iderüm, belki bu destlerüm ile Nuᶜmān'uñ māderinüñ ᶜınā vü serisi miyānını lems ü mesḥ eylemişimdür diyüp Nuᶜmān istimāᶜ eyledikde ġażab-nāk ve ġażabını icrāya müteṣāddī ve renk-i rūyı müteġayyir olmaġla pīr-i Nuᶜmān oldığın teferrus ü ᶜaḳūbetden teharrüs içün ey melik benüm ḫalṭ-ı kelāmuma iᶜtibāra vü iᶜtimād ve aḫẕ-ı intiḳāma mübāderet itme. Zīrā ben maᶜtūh u kiẕb ü dürūğını mürtekib bir kimseyüm ve bu ḥavālīde iştihārum ᶜateh ü kiẕb iledür. Faḳaṭ sen vāḳıf olmamış idüñ. Şimdi sen daḫī vāḳıf olduñ diyü iᶜtiẕar eyledikde Nuᶜmān kibr ü ᶜaẓamet ṣāḥibi bir melik iken pirüñ kelimāt-ı leṭāʾif-āmīzane ḫande ve cürmünü ᶜafv eyledi. Ve Nuᶜmān'uñ melek peyker bir duḫteri olup Kesrā'ya ḥüsn ü cemāli medḥ ü vaṣf olınup Kesrā Nuᶜmān'a duḫterini baña ᶜaḳd u inkāḥ eylesün diyü ādemler irsāl eyleyüp Nuᶜmān tezevvücden imtināᶜ u cevābında diyü cevāb-dāde olup Kesrā maᶜnā-yı ᶜibāret-i mezkūreyi ᶜ adem fehminden vezīri ᶜAdī bin Zeyd'den murād Nuᶜmān'ı suʾāl ve ᶜAdi'nüñ Nuᶜmān'a ᶜadāveti vü icrāsına ḳudreti vaḳtine müteraṣṣıd olmaġla ey melik senüñ muṣaheretüñi istikrāh idüp ᶜIraḳ ḳaryelerinüñ duḫterileri kendüye kifāyet itmez mi benüm duḫterümden ne ister dimiş didikde Kesrā ġażab idüp Nuᶜmān'ı iḥżār u Medāyin'de fillere çekdürüp ḳatl eyledi. Ve bir rivāyetde Medāyin'de belās abāddan muᶜarreb olan

sāyāṭ nām mevżiᶜde müddet-i medīde ḥabs idüp āḫirü'l-emr zir-i pāyı filāna ṭarḥ u ihlāk eyledi. Ve ibni Bedrūn ẕikr ider ki ᶜAdī mezbūr ᶜAdī Benī Zeyd bin Eyyūb bin Zeyd Münāte bin Temīm Naṣrān'ı Kesrā Pervīz'üñ tercümānı ve ᶜArabī kātibi bir şāᶜir olup muḳaddemā Nuᶜmān ᶜAdī'yi bir töḥmet ile ithām ve ḥabs u ḳatl eylemişdür. Baᶜde ᶜAdī 'nüñ ferzendi Zeyd Pervīz'e intisāb ve pederi gibi taḳarrüb idüp Nuᶜmān'dan pederinüñ intikāmını aḫẕe dide-düz teraḳḳub iken

[389] tafṣīl olındıġı vech üzere ḳatl itdirdi

. هجين القذال ارعن السبال طويل العنق والعلاوة مفرط الحمق والغباوة hecīn şol kimsedür ki nesebinde hicret ü ḳubḥ ola. Maḳref Ebū bininden biri ᶜubūdiyetine dāḫil olmış ola. Rivāyet-i uḫrāda ḳubḥ-ı pederi ṭarafından olana maḳref ü māderi ṭarafından olana hecī n dirler. Ve ḳazāl feṯḥ-i ḳāf ile muᵓaḫḫer-i reᵓs ki gūşlar miyānı olan ekse maᶜnāsına olup ᶜArab kimsenüñ bed āṣl u fürū-māye oldıġından kināye idüp falān hecīnü'l-ḳaẕāldur. Yaᶜnī fürū-māye vü leᵓimü'l-neseb oldıġından istiḥyā vü tezellül idüp ser-fürūbürde olup levmi ḳafasından mütebeyyin ü āşikār olur dimek murād ider. Rivāyet-i uḫrāda ḥurūbda keşret-i inhizāmdan kināyedür ki istiḥyā idüp ser-fürūbürde olur. Ve erᶜan u rāᶜin aḥmaḳ maᶜnāsınadur. Ruᶜūnet ḥamāḳat maᶜnāsına fetḥeteyn ile istirḫā maᶜnāsına olan raᶜyādın meᵓḫūẕ olmaḳ var. Yaḫūd sükūn-ı ᶜayn ile kūhuñ ilerüsinden enf-i cebel maᶜnāsına olan raᶜinden meᵓḫūẕ olmaḳ var. Zīrā cebelüñ burnı bir ṭarafa māᵓil olup aḥmaḳ olan kimse ḥaḳdan māᵓil oldıġına bināᵓen erᶜan didiler. Maᶜnāyı ola göre istirḫā ṣalḳılıḳ maᶜnāsına olup aḥmaḳ ṣālıḳı oldıġından erᶜan didiler. Ve racül erᶜan u emrāᵓ raᶜ inā diyüp aḥmaḳ u ḥumāḳaᵓ murād iderler. Ve sibāl sebilenüñ cemīᶜ olup sebele şārib

yaᶜnī bürüt maᶜnāsınadur. Ve bir kimsenüñ bürütü bisyār u müsterḫī olsa ḥumḳuna delālet ider. Bināʾen-ᶜaleyh aḥmaḳü's-şevārib dimiş oldı ki mecāzen ḥumḳı şevāribe isnād eyledi. Ve ṭavilü'l-ᶜanaḳ dırāz-ı gerdan dimek olup ᶜilāve kesr-ᶜayn ile insanuñ seri gerdeni üzre oldıḳca ᶜilāve tesmīye olınup (ضربت علاوته) dirler. Yaᶜnī reʾsi ḳaṭᶜ olındı dimek olur. Bir kimsenüñ bıyıḳları ṣālḳı vü gerdeni dırāz u reʾsi ṭavīl olsa aḥmaḳ u ġabī olur. Meʾāl-i maᶜnā-yı fıḳarāt: Egerçi mirʾāt-ı Ḳavvāde bize senüñ evṣāf-ı cemīleñi ismaᶜ eyledi. Lākin ḳaçan saña naẓar u aḥvālüñi iḫtibār eylesem seni bu ẕikr olınan evṣaf-ı ẕem īme vü ḳabīḥa ile muttaṣıf bulurum dimek olur.

جافی الطبع سیء الجابة والسمع بغیض الهیئة سخیف الذهاب والجیئة

[390] ظاهر الوسواس متنن الانفاس کثیر المعایب مشهور المثالب cefā fiᶜl-i ḫayrdan tebāᶜüd ve yaramazlıḳ maᶜnāsına olup aṣlı feresüñ ẓahrından ekrek gitmesinde istiᶜmāl olınup جفا السرج عن الفرس dirler. Ve ṭabᶜ seciye vü sīret maᶜnāsınadur ki insanuñ sīreti yā ḫilḳat cihetiyle olur. Yāḫūd ᶜādet-i ḥayşiyeti ile olur. Ve ṭabᶜ-ı dirhemi bir ṣūret ile ṭabᶜ u naḳş itmekden meʾḫūẕdur. وسیء الجابة د ن murādı ḥumḳundan yāḫūd ṣaġırlıġından nāşī kelāmı ḥaḳīḳatınuñ ḫilāfı istimāᶜ idüp cevābını virir dimekdür. Ve bir şaḫṣ-ı keç-fehm ū eble vü aḥmaḳ olsa اساء سمعا فساء جابة yāḫūd ساء سمعا فساء icābet diyüp ḍarb-ı meşel iderler. Ve bu mevżiᶜde sāʾ ᶜamel beʾs ile ᶜamel idüp Bārī Teᶜāla'nuñ (ساء مثلا) ḳavl-i şerīfi gibidür ki semᶜan temyīz olmaḳ üzere menṣūb olur. Ve sāʾ semᶜan ᶜibāretinde semᶜan mefᶜūl-ı bih olmaḳ üzere menṣūb olup ısāʾetü'l-ḳavl ve ıssāʾetü'l-ᶜamel ḳāvlinde ᶜamel ü ḳavl-i lafẓları mefᶜūl-ı bih oldığı gibi ve cābet icābet maᶜnāsınadur. Ve meşel-i meẕkūruñ ḳāʾili Süheyl Bin ᶜAmr olup sebebi budur ki Süḥeyl Ṣafiye bint Ebī Cehli tezevvüc ve bir veled

tevellüd ve Enes tesmiye eylemişdi. Çünki Enes beş altı yaşına vāṣıl oldı. Bir gün pederi Süheyl ile bir ṭarafa rāhī olurlardı. Aḫnes bin Şerīḳ muṣādefe ve Aḫnes Süheyl'e ferzendi suʾāl ol daḫī ferzend midür diyüp Aḫnes maʿṣūma naẓar ve Bārī Teʿālā seni muʿammer eylesün didikde Enes va'llāh māderüm ḫānede yoḳdur diyince pederi Sehil (ساء سمعا فساء جابة) diyüp meṡel oldı. Ve mūmāileyh Süheyl saḫnı vü kerīmü'ṭ-ṭabʿ bir merd-i dilīr ve feṯḥ-i Mekke-i Mükerreme'den ṣoñra şeref-i İslām ile müşerref ve vefātına dek bādiye-nişīn olup vefātı Şām ḳurbında Yermük nām mevżiʿde olan vaḳʿa-ı meşhūrede olmışdur. Ve eṣnā-yı muḳātelede zaḫm-ı şedīd ile zaḫmdār u ḥıyānetden bir ramaḳ ḳaldıḳda refiḳāsından birine emān baña bir içim ṣu diyüp refīḳi bir kāse āb getürüp virirken Süheyl Ḥariṡ bin Hişam'ı mecrūḥ ve āba nigeran müşāhede ve kendi gibi leb-teşne oldığın iẕʿān idüp ābı nūş itmeyüp Hişām'a irsāl eyledi. Hişām daḫī nūş idecek vaḳitde ʿİkrime bī-ḥālet-i nezʿde vü ʿaṭşan

[391] görüp kendi nūş itmeyüp ʿİkrime'ye irsāl eyledi. Ol şaḫıṣ daḫī ābı ʿİkrime'ye īṣāl eyledikde vefāt itmiş bulup yine Ḥāriṡ'e getürdi. Ol daḫī vefāt eylemiş. Baʿde yine Süheyl'e getürüp anı daḫī vefāt eylemiş buldı. Raḥmetu'llāh ʿaleyhim ecmaʿīn. Vaḳaʿ-ı Yermük on üç senesi Ebūbekir raḍıya'llāhu ʿanhu ḫilāfetinde ve serʿ-asker-i İslām Ḫālid ve Ebū ʿUbeyde olup Rūm ile muḥārebe ve leşker-i Rūm münhezim ü perīşān oldıḳda Herḳül Ḥummuṣ'da inhizāmı istimāʿ u rehāya firār eylemişdür. Ve heyʾet-i şekl ü ṣūret maʿnāsına ve buġż-ı adāvet ü beġīż mebġūż maʿnāsına ve saḫf riḳḳat-ı ʿaḳl maʿnāsına ve saḫīf raḳīḳü'l-ʿaḳl yaʿnī ḳalīl maʿnāsına ve ẕehāb veciʾe gidüp gelmek maʿnāsına ve vesvās-ı efkār-ı fāside vü ḫaṭırāt-ı reddiye maʿnāsına olup fi'l-aṣl zenānuñ ḫāli vü zī netleri ṣadāṣına dirler. Ve minten ḳoḳmuş ve enfās-ı nesüñ cemʿi ve maʿāyib ʿuyūb maʿ

nāsına ve meşālib meşlebenüñ cemiᶜ olup naḳāyışı maᶜnāsınadur. Meʾāl-i maᶜnā-yı fıḳarāt: Sen fiᶜl-i ḫayrdan mütebāᶜid ü yaramaz ṭabīᶜatlı ve istimāᶜ u icābeti ḫaṭā vü ḳabīḥü'ş-şekl ü ḫafīfü'l-ᶜaḳl u ḫayālat-ı bāṭılası āşikār u nefsini ḳoḳmuş ve ᶜaybları bisyār u naḳāyış müteᶜārif bir şaḫṣsın dimek olur. كلامك تمتمة وحديثك غمغمه وبيانك فهفهه وضحكك قهقهه temteme tekellüm tad zaḥmet çeküp tereddüd itmekdür. Ve ġamġame muṭlaḳa tekellümde zaḥmet çeküp edāyı merām idemeye. Ḥāṣılı ikisi daḫī maᶜāyib-i tekellümdendür. Cāḥıẓ'dan mervīdür ki temteme nā-telaffuẓ iderken tereddüd fāʾfā tekellüm iderken tereddüd ü ᶜaḳla lisānuñ tekellüme ᶜadem-i ḳudreti olup ol şaḫṣa معتقل اللسان dirler. Ve ḥabse vaḳt irade-i tekellümde taᶜazzur kelāmdur. Ve lefef bir ḥarfi ḥarf-i āḫere idḫāl idüp edāsı bir ḫoş münfehim olmaya. Ve lüġġa bir ḥarfden ḥarf-i āḫere ᶜudūl eylemek meşelā rāyı yā tekellüm itmek vereşe ṣavtı ḫafī vü tutġun söylemek söyledigi fehm olınmaz. Ve ġunna ḥarf bir miḳdar ḫayşüm ile edā olına. Ve ḫayşüm geñiz ü burunuñ nihāyet buldıġı maḥal ki dimāġuñ baṭn-ı muḳaddimine muttaṣıldur. Ve ḫāne ġunnanuñ şedīdidür ki mücerred ṣavt-ı ḫayşüm ile

[392] aᶜdā olına. Ve gene kelāmda ḥarf-i ᶜAcemī ola. Ve ṭamṭame kelām-ı Aᶜcemiye müşābih ola. Ve fışfışa ṣavt-ı mesmūᶜ olup ḥar ḥurūf fehm olınmaya. Ve fehfehe tekellüme ᶜadem-i ḳudret maᶜnāsına olup ḳahḳaha ifrāṭ ile ḫandeye dirler. Zīrā ḍāḥıkdan ḥīn-i ḍaḥakda ḳahḳaha ṣadāsı żuhūr ider. Ve ḳahḳaha mezmūmdur. Meʾāl-i maᶜnā-yı fıḳārat ve sen tekellüm ü beyāna ḳādir degülsin. Ve ḫandeñ meẕmūm olan ḳahḳahadur dimek olur. ومشيك هرولة وغناك مسئلة ودينك زندقة وحلمك مخرقة hervele

segirtmek ile meşy miyānında bir cins segirtmekdür. Ve bu maḥalde meẕmūm olmaḳ üzere ī̇rādı mesʾeleye müḳārenetledür. Güyā cerārlıḳ içün şitāb idersin dimek olur. Ve zındıḳa fi'l-aṣl şeneviyyedür ki zerdüşt-i mecūsī̇ cānib-i maşrıḳda ẓuhūr ve ḫalḳuñ ol emāñunda şiddet sermā vü keşret-i berf sebebiyle āteşe raġbetleri ziyāde oldıġın müşāhede itmekle āteş-perest ü Āzer keyslige daʿvet ve ekşer ḫalḳ tebaʿiyyet ve āteşe perestiş eylediler. Ve Zerdüşt mezbūr-ı mekkār u muḥayyel u seḥḥār bir melʿūn-ʿayar olup Şuʿayb ʿaleyhi's-selām'a ittibāʿ ve Ḥażret-i Şuʿayb zerdüşt ẓuhūr idecek vaḳāyiʿden ḫaber virdiklerini żabṭ u ḥıfż idüp baʿde küfr ü dī̇n-i bāṭılını nāṭıḳ bir kitāb teʾlī̇f ve altun ile taḥrī̇r ü ḫāliyü'ẕ-ẕihn olan ḳavme bu bükā nāzil oldı diyüp ḫalḳ fehminden ʿāciz oldıḳda bir şerḥ vażʿ u taṣnī̇f ü Zend tesmiye eyledi. Baʿde Mezdek-i Mecūsī̇ żuhūr ve Zerdüşt'üñ şerḥini ḥall u beyān żımnında bir miḳdār kelimāt-ı bātıla daḫī̇ żamm u ilḥāḳ ve ismi müsemmāya muṭābıḳ olsun içün Zinde'ye yā-i nisbet ile nūn-ı teʾkī̇d ziyāde idüp Zendī̇n tesmiye eyledi. Baʿde taʿrī̇b olınup zındıḳ dinildi. Herkes ki bu meẕheb-i bāṭıla yaḫūḍ şerī̇ʿatdan ḫurūcda bu meẕhebe ḳarī̇b ü müşābih bir meẕheb bāṭıla māʾil ü ẕāhib ola. Ol kimseye zındıḳ dirler. Ve ehl-i İslām'dan iken zındıḳ olanlaruñ ekşeri Ceḥmiyye'den bir ṣınıfdur. Ve aṣl-ı meẕheb-i zenādıḳa bir kimse kendi nefsine Rab işbāt itmek lāyıḳ degüldür. Zī̇rā Rab işbātı mümkin olmaz. İllā çeşm ile yāḫūd saʾir ḥāvasdan [393] biriyle idrāk itmekle mümkin olur. Ve derk olınan ise Rab olmaġa ṣāliḥ degüldür. Derek olınmayan daḫī̇ Rab olmaḳ üzere iʿtiḳād olınmaḳ lāyıḳ degüldür, dirler. Laʿnetu'llāhu ʿaleyhim ecmaʿī̇n. Ve tāʾife-i melʿūna Rab ve ḫālıḳı inkār itmekle muḥarremāt u menhiyāt ityān u ʿibādātı ihmāl ü terk ü biʿşet-i enbiyā ʿaleyhimü's-selāmı vü şerāyiʿ-i inkār eylemişlerdür. Ve zenādıḳadan merdüñ ve ol kāfire ittibāʿ idenler

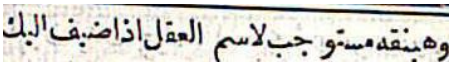
zenān-ı nasā zināyı ibāḥa idüp ḫalḳ zenānda müşterekdür, dirler. Ve bir fāsiḳ ü luᶜb u beṭlete münhemüñ olsa ᶜArab ol kimseye diyüp ᶜibādete ᶜadem-i iştiġālinden kināye ider. Ve ḫulefā-i ᶜAbbāsi'den Mehdī ḳavm-i mezbūrdan ḫalḳ-ı keşīr ḳatline muvaffaḳ olmışdur. Ve sebeb-i tevfīḳi bir gice ḫᵛābında Kaᶜbe-i Muᶜazżama'yı bir ṭarafa sāḳıṭ olacaḳ rütbe maᵓil müşāhede ve bir şaḫıṣ żuhūr ve Mehdī'ye iᶜānet ve beyt-i şerīfi ikisi ke'l-evvel tesvīye idüp müstaḳīm eyledi. Ve irtesi Mehdī şu ḳıyāfetde bir şaḫıṣ maᶜlumuñuz mıdur diyü erkān-ı devlete şekl ü şemāᵓlini vaṣf u suᵓāl anlar daḫī tecessüs iderek taᶜrīf Mehdī'ye muṭābıḳ bir zındıḳ iḫżār eylediler ki nāmına Ḥamdūn dirlerdi. Mehdī müşāhede idince ḫᵛābda gördigi şaḫıṣ oldıġın bilüp zındıḳadan istitābe Ḥamdūn daḫī ez-dil ü cān tevbe ve İslām'ı ḳabūl idüp Mehdī Ḥamdūn'a ittibaᶜ-ı zenādıḳa ile emr Ḥamdūn daḫī mecmūᶜ-ı zenādıḳa maᶜlūmı olmaġla sühūlet aḫż u iḫżār ve Mehdī bilā-tevaḳḳuf ḳatl ve rūy-ı zemīni levş-i zındıḳadan taṭhīr ü tanżīf eyledi. Ve mūmāileyh Mehdī ṣāḥib-i firāset olmaġla bir vaḳitde zī-ṣalḥāda bir müᵓeżżin (Eşhedü enne Muḥammed'er-resūlu'llāh) diyüp Resul'i merfūᶜ ḳırāᵓat itmeyüp manṣūb ḳırāᵓat eyledigini istimāᶜ eyledikde ġālibā bu müᵓeżżin zındıḳdur. Zirā menṣūb ḳırāᵓatıyla Aᶜrāb fāsid olup Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerine işbāt-ı risālet itmemiş olur. Ve Bū cehl ü ḫaṭāsından olmayup ḳaṣdīdur diyü müᵓeżżini aḫż u teftīş eyledikde fi'l-ḥaḳīḳa zındıḳ oldıġı ṣābit oldı. Ve Meḥdī zenādıḳayı mecālise iḫżār eyledikde ḳable'l-ḳatl baᶜżı mesāᵓil-i dīniye ile imtiḥān iderdi.

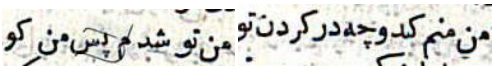
[394] ve ekşerinüñ üzerinde bir ruḳᶜ-dihe ḳabiḥü'l-manżar u ġalīżü'ş-şefeteyn zındıḳ Mānī'nüñ ṣūreti bulınup Meḥdī ol zındıḳa ṣūret Mānī'ye tebrīḳ ü tabṣīḳ eyle diyü emr iderdi. Ol melᶜūn daḫī ḳatlini iḫtiyār idüp tükürmekde ḳatl iderdi. Ve ekşer zındıḳa

meẕheb-i şeneviyyededür. Ve muḫrıḳadan murādı bir şaḫışdan mekr u ḥīle ile ḫāriḳulᶜ-āde olan eşyā ẓuhūr itmekdür. Meşelā şuᶜbeẕe bāz ṣanᶜatına maḫraḳa dirler. Zīrā nefsü'l-emirede vāḳiᶜ olmayanı vāḳiᶜ gösterür. Ve muḫrıḳa kelime-i mevlidedür. Maḫrūḳu'r-racül dirler ki ḥaḳ u ṣavāb olmaḳ üzere īhām eyledi. Ḥālbūki ḫilāf-ı savābdur dimek murād iderler. Meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳarāt: Senüñ meşyüñ der-yüze içün şitābdur ve tuvankerligik-i cerārlıkdur ve dinüñ zındıḳadur. Ve fiᶜlüñ fiᶜl şaᶜbeḍe bāzalar dimek olur. مساو لو قسمن على الغوانى لما مهرن الا بالطلاق masāvī ᶜuyūb u ḳabāyiḥ maᶜnāsına vü ġavānī ġāniyenüñ cemᶜi olup ġāniye şol ᶜavretdür ki ᶜafīfe olup zevcīle ḳanāᶜat eyleye. Beyt-i mezbūr Ebū Temām'uñ Ḥālīd bin Aᶜmeş'i hicv eyledigi ebyātdan olup maᶜnāsında mevcūda vü müctemiᶜ olan evṣāf-ı ẕemīme ve ḳabīḥa ᶜafīfe şevherlerine ḳanāᶜat iden zenāna tevzīᶜ ü taḳsīm olınsa şevherleri zenāna buġż idüp ḫalāṣı içün ṭalāḳdan ġayri mihr virmezlerdi dimek olur.

حتى ان باقلا موصوف بالبلاغة اذا قرن بك belāġat-ı nuṭḳ u tekellümde derece-i ᶜālīyeye bāliġ u vāṣıl olmaḳ maᶜnāsına olup meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳra: Ḥattā Baḳıl saña nisbet ile belīġ ü manṭıḳīdur dimek olur. Mezbūr Bāḳıl bin ᶜAmr bin Ṣaᶜlebetü'l-iyādıdur ki nuṭḳ u tekellüme ᶜadem-i ḳudretde mezbūr ile ḍarb-ı meşel olınup فلان اعيا من باقل dirler ki aᶜ yā tekellümden yāḫūd bir şey işlemeden ziyāde ᶜāciz olan kimseye dirler. ᶜAy kesr ile maṣdar u feṭḥ ile fāᶜildür ve Ebū ᶜUbeyde ẕikr ider ki bir gün Bāḳil on bir dirheme bir ġazāl işdirā vü mahāreti der-dest idüp ḫānesine giderken aḥibbāsı yā Bāḳıl ḳaç dirheme işdirā eyledüñ diyü suᵓāl eylediklerinde Bāḳıl lisānıyla cevāba ᶜadem-i ḳudretinden

ellerini güşād u engüştleriyle ᶜaşereye ve zebānını iḫrāc u bire işāret iderken āhū bendden ḫalāṣ u cānib-i ṣaḥrāya teveccüh firār eyledi.

[395] Bāḳıl cāhili-i ḳadīmdür. ve Habenneḳā saña iżāfe vü nisbet olınsa ᶜāḳil dinilmege şāyān u sezādur. Mezbūr ḳabile-i Ḳays bin Ṣaᶜlebe'den Yezīd bin Şirvān ve laḳabı Habenneḳā ve künyesi Ebū Aludaᶜat olup dirāz-ı rış ü ḥumḳ ü belāhetle maᶜrūf bir şaḫıṣ olmaġla bir kimsenüñ ḥumḳ ü belāhetinden mübālaġa ḳaṣd olınsa dinüp meṡel-i sāʾir olmışdur. Ve mezbūr Ebū Aludaᶜat ile meknī olmasına bāᶜiṡ kendüyi bilüp żāyiᶜ itmemek içün bir rüşteye pīle vü üstüḫᵛān ve cevz-i naẓm u Ḳılāde ittiḫāẕ u gerdanına āvīze eyleyüp kendüyi āḫerden ol Ḳılāde ile farḳ u temyīz eylerdi. Ḥattā bir gice ḫᵛābda iken birāderi Ḳılāde'yi Habenneḳā'nuñ gerdānından iḫrāc ve kendi gerdānına āvīḫte eyleyüp Habenneḳā bī-dār ve Ḳılāde'yi biraderi gerdānında müşāhede eyledikde birāderine

 yaᶜnī sen bensin ammā ben kimüm, didi. Ve rütbe-i ḥamāḳatı şol rütbe idi ki bir vaḳitde şūtüri kim küşte olup her kim şūtürümi buldı ise getürsün müjde-gāne iki nāḳa iḥsān ideyüm diyü nidā ittirdürdiginde āşināları taḫṭāʾ u ḫasāret dū-bālā olmasını tefhīm-i ḳaydında oldıḳlarında siz vicdān-ı mefḳūdda olan zevḳden bī-behresiz ü tefhīm mümkin degüldür diyü ḍalāl-ı ḳādīminde pābercā oldı. Ve Habenneḳā şūtr u gūsfende rayᶜ idüp semīn ü ferbih olanları āb u giyāhı bīsyār-ı murġzarda rıyᶜ u çerānide vü lāġar u mehzūl olanları şūre-ẕārda rayᶜ itdürüp sebebden suʾāl olındıḳda Bārī Teālā'nuñ ıṣlāḥ eyledigi ifsād u ifsād eyledigi ıṣlāḥ itmem diyü cevāb virdi. Ve bir vaḳitde ḳabile-i Rāsib ile ḳabile-i Ṭuḳave bir şaḫṣda nizāᶜ ve her biri

bizdendür diyü muḫāseme eylediklerinde eger ḥükmüme rāżı olursañuz ol şaḫṣı baḫre ilḳā idüñ. Rāsib yaʿnī ḳaʿr-ı deryāya batarsa Benū Rāsib'dendür. Ve eger Ṭāfi yaʿnī rū-ābda şināvar olursa Benū Ṭuḳāve'dendür, didi. Ve Rāsib ʿArab'dan bir ḳabile ve Ṭuḳāve ḳabile-i Ḳays-Ġeylān'dan bir baṭındur. Ve birisine ifrāṭ ile cirād ẓuhūr idüp ḫalḳü'l-menāk u mezruʿāt ḫarāb oldı diyü ġamnāk oldıḳda Habenneḳā ey ḳavm ḫavf itmeyüñ.

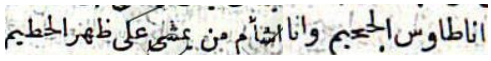
[396] Bu ṭayerān iden cerāduñ ekşeri mürdedür, didi. Ve bir vaḳitde birāderi bir ḳavimden dört ʿaneze Habenneḳā içün bir gāv iştirā idüp beyʿ münʿaḳid oldıḳdan ṣoñra Habenneḳā gāvī demenden ilcām u teres-süvār u gāvüñ surʿat-ı meşy ü şitābı Hābenneḳa'yı iʿcāb u mesrūr itmekle birāderine زدهم عنزا yaʿnī gāv ṣāḥiblerine bir keçi daḫī iʿṭā eyle zīrā bu gāv muḳābelesine virilen ʿanezler bedel olmaz, didi. Ve Habenneḳā'nuñ bu ḳavli meşel olup aḥmaḳlardan biri ṣemen müteʿayyin ü beyʿ münʿ aḳid oldıḳdan ṣoñra mebʿīden maḫżūż olup şemene ziyāde eyle diyü emr eylese زدهم عنزا ḳavli ḍarb olınup iʿṭā eyledikde زادعنزا dirler. Ve ʿanez eşnāyı muʿizdur. Baʿde Habenneḳā gāv-süvār ʿāzim-i dār olup eşnā-yı rāhda bir diraḫt sāyesinde bir ḫar-ı guş müşāhede vü emebden ḫavf u baḳarayı īḳāf idüp bu beyti inşād eyledi. من جاحظ العين تحت الشجره yaʿnī Yā Rab beni ve baḳarayı sāye-i diraḫtda olan buzerg çeşmānuñ şerr u mażamateandan ḫalāṣ eyle, didi. Ve caḥẓ gözüñ muḳlesinüñ ʿaẓmi vü meydānı maʿnāsınadur. Mervīdür ki bir gün Mālik bin Mesmaʿ Aḥnef bin Ḳays ile mizāḥ ḳaṣd idüp ve Aḥnef'üñ Benū Rabīʿa'yı Beni Mużır üzerine tercīḥ idüp iftiḫār eyledigi maʿlūmı olmaġla yā Aḥnef Bekir bin Vaʾlik aḥmaḳı yaʿnī Habenneḳā Benū Temīm'üñ seyyid ü şerīfinden eşherdür, didi. Aḥnef daḫī yā ibni Mesmaʿ Rabīʿa'nuñ

teysi Bekir bin Vaʾlik seyyid ü şerīfinden eşherdür. Yaʿnī ḳabile-i Rabīʿa'dan münşeʿib olan Benū Ḥamā'nuñ Ṭuveys ki اغلم من تيس بني جهان diyü ḍarb-ı meṡel olınmaġla eşherdür, didi. Zīrā teys ki teke didikleri erkek keçidür ẕebḥ olınup şāh ṭamarları ḳaṭʿ olındıḳdan ṣoñra yitmiş dişi keçiye sifād idermiş diyü Benū Ḥāman zuʿm u iftiḫār idermiş. Bināʾen-ʿaleyh اغلم من تيس بني جهان dirler. Ve Ebū ḳabilenüñ ismi Ġabdü'l-ʿazi bin Saʿd ibni Zeyd Menāt olup lebleri esved olmaġla Ḥamūn ile telḳīb olındı.

وطويس ما نورعنه يمن الطائر اذا قيس عليك Māṡūrun-ʿanh muḫberun-ʿanh maʿnāsına yaʿnī ḫalḳuñ selefinden naḳl eyledigi kelām maʿnāsınadur. Ve yümn bereket

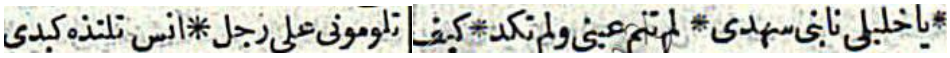
[397] maʿnāsına olup ḳaçan misafirüñ cānib-i yemīnden ṭayr-ı ṭayerān eylese ʿArab teyemmün ü teberrük idüp cānib-i şimālinden ṭayerān iderse tetayyür ider. Ve ḥadīṡ-i şerīfde *(Allāhümme lā-ṭayre illā ṭayrük)*[57] vārid olmışdır. Meʿāl-i maʿnā ve Ṭuveys saña nisbet olındıḳda baña meymenet ü bereket ile ẕikr olındı dimek olup اشاء م من طو يس meṡ eline telmīḥ ider. Mezbūr Ṭuveys Benū Maḫzūm'uñ muʿtaḳī olan ʿAbs bin ʿAbdu'llāh Ebū ʿAbdü'n-Nuʿaym'dur ki bir şeyden mübālāt u teḫāşī itmeyüp taḫannüṡ ü tażarruf idüp şeʾāmet ile maʿrūf ve Medine-i Münevvere'de sākin olup ibtidā def ile taġannī eyleyen mezbūrdur. Ve bir kimsenüñ ziyāde meşʾūm olmasını beyān itmek murād itseler meṡel-i mezkūrı ḍarb iderler. Hattā Ṭuveys kendi şeʾāmetini iʿtirāf idüp yā ehl-i Medine mademki ḥayātdayum ḫurūc-ı Deccāle munṭazır oluñ ve eger vefāt idersem emī n olursız. Zīrā Peyġamber ʿaleyhi's-selām ḥażretleri dār-ı beḳāya rıḥlet buyurdıḳları gün tevellüd eyledüm. Ve Ebūbekir raḍıya'llāhu Teʿāla ʿanhu intiḳāl eyledigi gün fatīm oldım. Ve ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhu şehīd oldıġı gün ḥilme bāliġ oldım. Ve ʿOṡman

[57] Allahım senin kuşundan başka kuş yoktur.

raḍıya’llāhu ᶜanhu şehīd oldığı gün tezevvüc eyledüm. Ve ᶜAlī kerema’llāhu vechehu şehīd oldığı gün bir ferzendüm tevellüd eyledi, didi. Ve ismi ḳāble’T-taḫannüṣ ṭāvus olmağla dirdi. Ve taḫannüṣ tekessür ü inḥinā maᶜ nāsına olup Maḫzūm bin Yaᶜṭa bin Kaᶜb Levī bin Ġālib Ḳureyş’den Ebū Ḥayy’dur. Ve Ṭuveys’üñ māderi Nisve-i Enṣār miyānında nemmāma vü ġammāza vü sāᶜīye-bi’l-fesād idi. Ebu’l-Ferec Iṣfahānī naḳl ider ki vaḳt-i rābīᶜada bir gün ᶜAbdu’llāh bin Caᶜfer eḥibbāsıyla bīrūn-ı Medine’de nüzhetgāhları olan ᶜAḳīḳ-nām mevżiᶜa teferrüc ḳaṣdıyla rāhī ve bir miḳdār āsāyiş eylediklerinde bārān ẓuhūr ve rāḥatlarına māniᶜ olmağla ᶜAbdu ’llāh bin Caᶜfer ey bārān taḳaṭṭur-ı bārān şiyābumuzı āb-zed itmeden Ṭuveys’üñ ḫānesi ḳarībdür varılup hevā güşāde olınca anda tevaḳḳuf ve hem Ṭuveys meclis-arā bir şaḫṣdur. Nevādir ü leṭāyifini istimāᶜ eyleseñ münāsib olurdı diyü eḥibbāsını istimzāc eyledikde ᶜAbdu’rraḥmān bin Ḥasān yā ᶜAbda’llāh benüm cānum saña fedā olsun. Ṭuveys gibi muḫanneṯ ü meşʾūm bir ḥarīfüñ

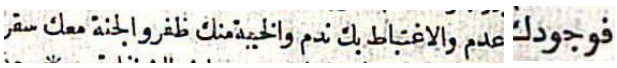
[398] ḫānesine varmaḳ raḥmetden firār ve ġażabu’llāh nāzil oldığı menzile ilticā itmek gibidür. Bahār bārānı mużır degüldür diyü mümāneᶜet eyledikde Ṭuveys bir maḥalde iḫtifā ve ᶜAbdu’llāh bin Caᶜfer’üñ ḫānesine teşrīfe raġbetini ve ᶜAbdu’rraḥmān bin Ḥasan’uñ tenfīr ü menᶜini istimāᶜ eyleyüp şitāb ile menziline ricᶜat v zevcesine āgāh ol ki seyyid-i nās olan ᶜAbdu’llāh ḫānemüzi teşrīf idecekdür tedārik eyle, didi. Zen-i Ṭuveys daḫī ḫānede perverde olınmış bir ferbih büzġāle ẕebḥ ve bir miḳdār eṭᶜime-i nefīs ṭabḫına güşiş üzere olup Ṭuveys ᶜAbdu’llāh bin Caᶜfer meclisine varup merāsim-i taᶜẓīmi edādan ṣoñra bu mevżiᶜde şiyābıñuz āb-zede olmadan Dāᶜī’nüñ ḫāneyi ḳudūmuñuzla teşrīf ve bir miḳdār ārām buyurup bārān ber-ṭaraf oldıḳda yine mesīreye buyursañuz

evlā olurdı diyü cümlesini daᶜvet anlar daḫī icābet ve menzil-i Ṭuveys'e vardıḳlarında Ṭuveys laġ u laṭīfeye āġāz ve vaḳtüñ güzerānını ehl-i meclise unutdurup mā-ḥażar olmaḳ üzere vāfir ṭaᶜām u simāṭ-ı keşīde vü iṭᶜām eyledikde keşret-i ṭaᶜāma herkes müteᶜaccib ü münbasıṭ olup kemāl-i şevḳlerinden Ṭuveys'den taġannī recāsında oldılar. Ṭuveys daḫī defini der-dest idüp bu beytlerle naġme-senc ve velvele-endāz oldı.

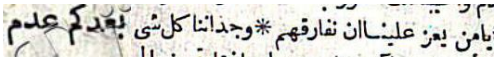

*يا خليلى نابنى سهدى * لم تنم عينى ولم تكد * كيف تلومونى على رجل * انس تلتذه كبدى

Meᵓāl-i maᶜnā: Ey yār baña seher ve bī-dārlıḳ iṣābet idüp çeşmānum bī-ḫᵛāb u uyḫu ḳaṣd eylemez oldı.Ve siz beni maᶜşūḳum içün nice melāmet idersiz ki benüm enīsim olup anuñ muḥabbeti ile cigerüm yaᶜnī ḳalbüm ẕevḳ-yāb u münşeriḥ olur dimek olup Ṭuveys faṣlı itmām eyleyüp erbāb-ı bezme neşāṭ-baḫş olup taḥsīn eylediklerinde Ṭuveys ya ᶜAbdu' llāh bu beyitlerüñ ḳāᵓili maᶜlumıñuz mıdur? diyü istiᶜlām, ᶜAbdu'llāh daḫī maᶜlūmumdur. Fāriġa binti Ḥāriṯ'üñdür, didi. Fāriġa ise ᶜAbdu'rraḥman bin Ḥasan'uñ maᶜşūkası olup o beyitleri ᶜAbdu'rraḥmān ḥaḳḳında inşād eylemişlerdi. Ve Ṭuveys'üñ ġarażı ᶜAbdu'rraḥmān'ı taḫcīl idi. Fi'l-ḥaḳīḳa ᶜAbdu'rraḥmān şermende vü rūyı müteġayyir u ser-fürū-bürde ḫacālet erbāb-ı meclis sākıt u ṣāmit olup ᶜAbdu'rraḥman'ı ve ibni Caᶜfer Tuveys'üñ ḳaṣdını teferrüs ve aḫẕ-ı intiḳāmına

[399] taᶜaccüb eyledi. Mūmāileyh Ebū Caᶜfer ᶜAbdu'llāh bin Caᶜfer bin Ebi Ṭālib bin ᶜAbdu'l-Muṭṭalib el-Hāşimī'dür ki arż-ı Ḥabeşe'de tevellüd ve seksen senesi Medine-i Münevvere'de ṭoḳsan yaşında vefāt idüp cevād u żarīf ve ᶜafīf u ḥalīm bir vücūd-ı muḥterem olup kemāl-i cūdinden baḥrü'l-cūd dirler idi.

فوجودك عدم والاغتباط بك ندم والخيبة منك ظفر والجنة معك سقر

vücūduñ ᶜadem-i ḳavli Mütenebī'nüñ

 beytinden meʾḫūzdur. Meʾāl-i maʿnā-yı beyt: Ey iftirāḳı bize elem ü zaḥmet virenler sizden ṣoñra cümle şeyʾ vicdānımuz ʿademdür dimek olur. Ve ġıbṭa isim olup ḥüsn ü ḥāl maʿnāsınadur. Ḥadīṯ-i şerīfde *(Allāhümme ġabṭan lā-hebṭan)*[58]vārid olmışdur. Yaʿnī Yā Rab senden ḥüsn-i ḥāl ṭāleb iderüz ve oldığımuzdan tenezzül ü hubūṭdan saña ṣığınuruz. Ve müġtebiṭ maġbūṭ maʿnāsına yaʿnī ḫāline ġıbṭa olınmış maʿnāsına olup iġṭibāṭ maġbūṭ olan kimseden nāʾil oldığı niʿmet zāʾil olmaḳsızın kendi daḫī ol niʿmeti temennī vü recā eylemekdür. Ve ḫībe maṭlūb olan şeʾyüñ fevt olmasıdur. Ẓafer-i maṭlūba nīl ü fevzdür. Ve cennet her bostān ki eşcārı keş retle rüy-ı zemīni setr ide, cenü'ş-şeyʾden meʾḫūẕ olup şeyʾ setr eyledi dimek olur. Rāġıb didi ki firdevse cennet tesmiye olınmasını rüy-ı arżda merʾī vü mabṣar olan besātīne teşbīh-i ṭarīḳ iledür yāḫūt *(fe-lā taʿlemu nefsun mā-üḫfīye lehüm min-ḳurrati aʿyunin)(Secde/32/17)*[59] āyet-i kerīmesiyle müşārü'n-ileyhā olan niʿam-ı mestūre oldığına bināʾendür. Ve seḳar ismi dūzaḫ olup seḳaratü'ş-şems ḳavlinden meʾḫūẕdur ki bir şeyʾüñ reng u levnini şems taġyīr ü tebdīl eyledi dimekdür. Caḥīm maḫlūḳātı iḥrāḳ ile taġyīr ü telviḥ itmekle seḳar aña ʿalem vażʿ olındı. Ve naẓm-ı Kerīm'de *(ve mā-edrāke mā-seḳaru)(Müddessir/74/27)* [60]vārid olması seḳar cehennem şemsden maʿlūm olan seḳrat muḫālif oldığını beyāndur. Meʾāl-i maʿnā-yı fıḳarāt: Senüñ vücūduñ ʿadem menzilesindedür. Ve senüñle iġtibāṭ pişmanlıḳdur. Ve senden maḥrūm olmaḳ ʿayn-ı ẓaferdür. Ve senüñle cennet dūzaḫdur dimek olur.

 leʾüm neseb ü iḫtilāḳda denāʾet maʿnāsına

[58] Allahım bu bir lütuf, düşüş değil.
[59] Yaptıklarına karşılık onlar için ne mutluluklar saklandığını kimse bilemez.
[60] Sekar'ın(Cehennem) ne olduğunu sen ne bileceksin?

[400] sındadur. Yaᶜnī fürū-māye olmaḳ ve kerem levmüñ ẓıddı olup nesebinde şeref maᶜnāsınadur. Ve küflū naẓīr ü miṣeil maᶜnāsına olup münākaḥa vü muḥārebede muᶜteberdür. Vaż̇ᶜa rifᶜat muḳābili olup (وضعت الشيء) şeyᵓi vaż̇ᶜ u ḥaṭṭ u tenzīl eyledüm ḳavlinden meᵓḫūẕ olup şeref ᶜulūvv-i miḳdār maᶜnāsına olup şerefü'l-mekān mekānuñ aᶜlāsı ḳavlinden meᶜḫūẕdur. Meᵓāl-i maᶜnası: Senüñ bedāṣıl u fürū-māye olmañı benüm kerem ü ḥasibimi nice mümāṣil ü naẓīr ᶜadd eyledüñ. Yaᶜnī senüñ gibi vaż̇īᶜ ü denī benüm gibi şerīfā vü ᶜālī miḳdāra küfüvv ü muᶜādil olur mı dimek olur.

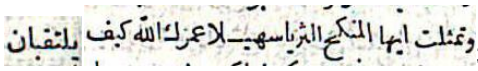
واني جهلت ان الاشياء انما تنجذب الى اشكالها والطير انما تقع على آلافها Meᵓāli: Sen nice fehm eylemedüñ ki ben meyl ü muḥabbet eylemem illā kendi müşākil ü mümāṣil ü akrānıma meyl iderüm. Ve sen benüm elīf ü müşākilüm degülsin dimek olur. Fıḳra-ı evveli Mütenebbī'nüñ شبيه الشيء منجذب اليه mıṣraᶜında ve fıḳra-ı şāniye baᶜż̇ı ᶜArabuñ ve وعلى آلافها الطير تقع ḳavlinden meᵓḫūẕdur. Ve Asmaᶜī meṣel-i meẕkūrı istimāᶜ eyleyüp ẕevḳ u luṭfına vāṣıl olamayup mütefekkir iken bir gün ṣaḥrāda vāfir zāġ müşāhede eyledüm ki baᶜż̇ı pervāz u ṭayerān ve baᶜż̇ı murġ-zārda seyerān iderdi. Ve pervāz idenler zemīne nāzil oldıḳça zāġ zāġuñ nezdīkine vü külāçe külāçe yanına nāzil olup ḫilāf-ı nevᶜi tarafına meyl eylemezdi. Ḥattā çemen-zārda per ü bāli şikeste bir zāġ var idi. Hevādan leng bir zāġ anuñ yanına nāzil olup ülfet eylediklerinde ḥaḳīḳat-i meṣel-i mezbūre muṭṭaliᶜ oldım diyü naḳl eyledi. Ve maᶜnā-yı meṣel: Bir şeyᵓe müşābih olan şeyᵓ elbette ol şeyᵓe münceẕib ü māᵓildür ki الجنس الى الجنس يميل يقال (كند هم جنس باهم جنس پرواز) كبوتر با كبوتر باز با باز * وهل لاعلمت ان الشرق والغرب لايستويان

şuᶜūr ᶜilm-i daḳīḳ ile ᶜālim olmaġa dirler ki diḳḳat şuᶜūrdan meʾḫūẕdur ve fıḳra-ı evveli ᶜ Alī kerema'llāhu vechehu ḥażretlerinüñ

baᶜde kelāmından meʾḫūẕdur yaᶜnī dünyā vü āḫiretüñ miyānı maşrıḳla maġrib arası ḳadar ve baᶜīd olup

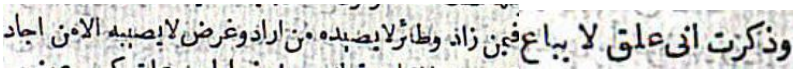
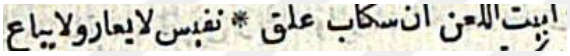
[401] bir kimsenüñ her ḳanḳısına taḳarrübi ziyāde olursa āḫerden baᶜde ol mertebe ziyāde olur. Ve fıḳra-ı şāniye Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ *el-müʾminū eṭyebu min-ᶜilmihi ve'l-kāfirū aḫbeṣū min ᶜamelihi*[61] ḥadīṣ-i şerīfinden meʾḫūẕdur. Yaᶜnī müʾminüñ ṭayyib ü ḥasen olması ᶜamelindendür. Kāfirüñ ḫabiṣ ü reddi olması ᶜamelindendür. Meᶜāl-i maᶜna: Sen bilmedüñ mi ki şarḳ u ġarb bir mekānda müctemiᶜ olmaz. Ve iẕᶜān eylemedüñ mi ki müʾmin kāfir birbirine müteḳārib ü nezdīk olmaz. Ve kendiñe nuṣḥ eylediñ mi ki ḫubṣ u ṭayyīb berāber olmaz. ᶜAḳluñ olup mülāḥażaya ḳādir olsuñ. Bu küstāḫlıġa mübāderet eylemez dimek olur.

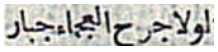
Şüreyya'ydı kevkebeden ᶜibāret bir necmdür ki ülker dirler. Ve Süheyl-i Yemānī beraḳ bir kevkebedür. Ve ᶜAmr'uñ feṭḥ-i ᶜayn ile ḳısımda müsteᶜmeldür. Ve aṣl-ı ᶜAmr ᶜimāretden meʾḫūẕ olup murād ḫayāt ile ᶜimāret-ı bedendür. Ve beyt-i mezbūr ẕikri sebḳ iden ᶜAmr bin Ebi Rabīᶜa'nuñ maᶜşūḳası Şüreyyā'yı Şām'dan ṭāʾife musāferat ṭarīḳī ile gelen Süheyl bin ᶜAbdu'l-ᶜazīz Ṭalḥa'ya tezevvüc eyleyüp Şüreyyā'yı Şām'a getürdikde inşād eyledigi ebyātdan biridür. Ve maᶜnā-yı beyt: Ey Şüreyyā'yı Süheyl'e inkāḥ eyleyen kimse Bārī Teᶜālā'nuñ beḳāsına iḳrāruñ ḥaḳḳıçün biri Şāmī ve biri Yemānī iken bunlar birbirine nice mülāḳī olurlar dimekdür.

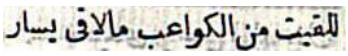
[61] Mü'min ve kâfir birbirine yakın olamaz. Mü'min bilgiden iyidir ve kâfir işinden kötülüktür.

Ve ibni Rabīʿa'nuñ inşād eyledigi beyt-i şāni
beytidür. Ve ibni Zeydūn'uñ murādı ey aḥmaḳ beyt-i mezkūr ile temeşşül eyledüñ mi ki Şüreyyā ile Süheyl'üñ miyānı ne miḳdār baʿīd ise benümle senüñ münāsebetimüz ol miḳdār baʿīddür dimekdür.

 ẕikret ḳavli hel lā ʿalemet ḳavline maʿṭūf olup ʿılaḳ kesr-i ʿayn u sükūn-ı lām ile her şeyʾüñ nefs ü aʿlāsına dirler ki ṣāḥibi ʿalāḳa vü muḥabbet idüp beyʿa ʿarż eyleme ki zebān-ı Fārsīʾde māl girān-māyeye dirler. Ve fıḳra-ı mezbūre Ḥariş bin Ḳaḥḳān Temīmi'nüñ Sekāb nāmında olan esbini mülūk-i Yemen'den bir melik ṭaleb eyleyüp Ḥariş virmeyüp firār eyledikde inşād eyledigi beytden meʾḫūẕdur ki beyt-i [402] mezbūrdur. zamān-ı cahiliyetde mülūki taḥiyyet ü taʿẓīm murād eylediklerinde dirlerdi. Maʿnāsı sen laʿn u şetm olıncaḳ umūrı itbāndan ebā vü imtināʿ eyledüñ. Yaʿnī senden fiʿl-i ḳabīḥ żuhūr eylemez dimekdür. İbnü'l-Enbārī şerḥü'l-müfaṣṣalātında dimek laʿn olınmaġa sezā aḫlāḳ-ı zemīmeyi itbāndan ebā idersin maʿnāsına olup ḫıre vü eṭrāf-ı ḫirede laʿn u cevrden cüdāmlık olanlara ʿArab taḥiyyet murād eyledikde ibtidā-ı kelāmda diyüp edā-yı merāma şürūʿ ider. Ve melik-i Ġassān'a olan taḥiyyat yā ḫayra'l-fetyāndur. Ve mezbūrlaruñ menāzili Şām'dur diyü ẕikr u beyān eylemişdür. Meʾāl-i maʿnā-yı beyt Mezbūreyi kendīden fiʿl-i ḳabīḥ ṣādır olmayan melik sekāb bir şey-i nefsidür ki ne iʿre olınur ve ne beyʿ olınur dimekdür. Ve ġaraż fi'l-aṣl remy ile maḳṣūd olan hedef olup baʿde her idrāk u nīline taḥarrī vü murād olınan maṭlab u ġāyetde istiʿmāl olındı. Meʾāl-i

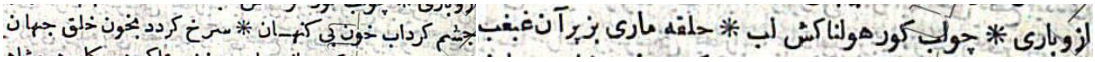
maʿnā-yı fıḳarāt: Sen tefekkür ü teẕekkür eylemedüñ mi ki ben bir şey-i nefīsüm ki mezādda beyʿ olınmam. Ve murġum ki her murād iden ṣayd u şikār idemez. Ve bir nişāneyüm ki māhir ü üstād olmayanlar iṣābet idemez dimek olur.

 bir şeyʾüñ ḥuṣūlına ṭamaʿ ve intiżār u āmāde olmaḳ maʿnāsına ve tehniye nāʾil merām olan kimseye mübārek olsun dimek maʿnāsına ve teraşşüḥ bir şeyʾe istiʿdād maʿnāsına olup nāḳanuñ küçügi südden kesilüp nāḳadan ayrılup meşy ve ḥarekete ḳādir ü müsteʿid oldıḳda ʿArab'uñ terşiḥü'l-faṣīl ḳavlinden meʾẖūẕdur. Ve terfīh ü refāhiyet ʿayşde tevessüʿ u tenaʿūm maʿnāsınadur. Ve terfīh mütezevvic olan kimseye dimekdür. Ve bu maʿnā maḥalle münāsibdür. Ve ibnü'l-Sekīt ḳavlinde bi's-sukūn ve'ṭ-ṭamānīne maʿnāsına olup Ebū ʿ Ubeyde refeʾu'n-niḥām u ittifāḳ maʿnāsınadur, didi. Taḳdīri Maḥṣūl-ı terkīb-i Ben seni żanneylemedüm, illā viṣālüme nāʾil olmaġı ṭamaʿ idüp nīl-i merāma āmāde vü mütehī ü ẕevḳ u ṣafāya müsteʿid ü tebrīke ḥāżır u terfīhe müteraḳḳib olmamışsuñ żanneyledüm dimek olur.

[403] ḥadīṯ-i şerīf olup ʿAcem'e Behīme maʿnāsınadur. Zīrā behīme tekellüme ḳādir degüldür. Ve her kimse ki tekellüme ḳādir olmaya müẕekkerine aʿcem ü müʾenneṯine ʿecemā dirler. Ve cebbār demi heder maʿnāsına olup ḥadīṯ-i şerīf cerḥ-i behīmede ḳaṣṣāṣ olmadıġını ifāde idüp bir kimseyi taḥḳīr murād itse ḥadīṯ-i meẕkūr ile ḍarb-ı meṯel olınur. Ve kevāʿib kāʿiyenüñ cemʿi olup kāʿib henüz bostānları turnec-miṯel mürtefiʿ olan nev-resīde duḫtere dirler. Ve Yesārā şütürbān bir ʿabdi zeneginüñ nāmı olup Yesārü'l-kevāʿib dinmekle nām-āver idi. Ve sebebi budur ki

mezbūr Yesār ḳabīḥü'l-vech vü ẕemīmü'ṣ-ṣavre ᶜacebü'ş-şekl ve'l-ḳıyāfe bir şaḫış olup şāᶜīrüñ

ebyātınuñ mā-ṣadaḳı iken ḥālini bilmeyüp zen-perestlige heveskār ve her müşāhede eyledigi peri bikre nikāh u dil-fikār u sūz-ı dilini aşikār iderdi. Zenān daḫī suḫriyye ve ḳabāḥat-i ḳıyafetine müteᶜacibāne ḫande eylediklerinde Yesār ṭamaᶜkār kendüye meyl ü ḥüsn-i bī-behāsına firifte oldıḳlarından işᶜār-ı ᶜalāḳa içün ḫande iderler żann iderdi. Ve her kimse ki ḥumḳine bināᵓen kendüye żann eyleye, ḥaḳḳında Yesārü'l-kevāᶜib diyü ḍarb-ı meşel olınur. Ve bir gün kendi aġāsınuñ zeni Yesār'uñ aᶜcūbe şekline nażar u biᵓ-żarūre ḫande eyledikde Yesār seyyidesi kendüye dildāde olup ᶜalāḳasını iżhār içün ḫande eyledi zuᶜmıyla refīḳī zengiye bugün seyyidem baña nikāh-dāde oldı. Sāᵓir zenān gibi ānı āteş-i iftirāḳum ile suzān eylemek mürüvetden devr-i dar elbette bu şeb bezmine dāḫil vaṣluma nāᵓil idüp gül-zār-ı ḥüsnümden gülçīn ü bostān cemālümden bār-çīde vü kām-bīn iderüm didikde refīḳī zengi

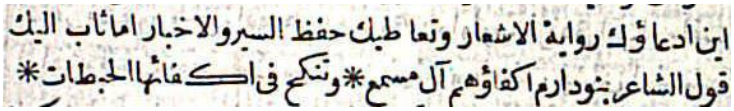
diyü nuṣḥ eyledi. Yaᶜnī ey Yesār on ayda vażᶜ-ı cemel iden nāḳanuñ şirini nūş u şīr-ḫᵛāre olan köpeġüñ

[404] laḥmını ekl idüp benāt-ı aḥrāre taᶜarruż eyleme, didi. Vāṣıl oldıġuñ niᶜmetüñ ḳadrini bilüp ḥaddiñi tecāvüz ve ziyāde ṭamaᶜ eyleme diyecek yirde ḍarb olınur, meş eldür. Lākin Yesār muntaṣıḥ olmayup ey refīḳ şefīḳ nuṣḥ u pendüñ maḳbūlumdur lākin baña Yesāre'l-ḳevāᶜib dirler. Her gören zen dil-dāde vü muḥabbetümle āvāre olur. Anlara ᶜadem-i müsāᶜadem yerindedür. Ammā seyyidemüñ āşifte olması bir vechle

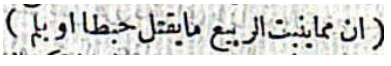
münāsib degüldür. Eşterlerüm saña emānet ben ricʿat idince muḥāfaża eyle diyüp ẓalām-ı leylīde rū-berāh u seyyidesi fīrāşına dāḫil olup der-aġūş eyledikde zen taḫlīṣ-i dāmen içün nüvāzişkār olup yā Yesār sen üştürbān olmaġla rāyiḥa-ı kerīheden ḫāli degül. Sen baña bir miḳdār müsāʿade eyle ki seni ʿıṭr gün-ā-gün ile taʿṭīr ü viṣālüme lāyıḳ ideyüm diyüp Yesār müsāʿade zen daḫī ʿıṭrsā olup ṭib-i sabīde olurken ustura ile enfini ḳaṭʿ eyledi. Rivayet-i uḫrāde vücuduñı tebḫīr ideyüm diyüp bir mecmer mevżiʿ ve tebḫīr iderken mezākīrini berīde yaʿnī ḫuṣyeteyn ü āletini ḳaṭʿ idüp Yesār feryād u fiġāna āġāz eyledikde zen (صبرا على مجامر الكرام) diyüp kelāmı meşel oldı. Kaçan bir kimseye istikrāh eyledigi ḫuṣūṣa tehekküman yaʿnī şiddet ü ġaẓab ile ṣabr eyle diyü emr olınmaḳ murād olınsa bu meşel ḍarb olınur. Ve bir kimse ḥaddini tecavüz ü ḫıyānete iḳdām eyleyüp tert īb-i cezā olınsa falan Yesārü'l-kevāʿib diyü ḍarb-ı meşel olınur. Ve bir rivāyetde mezbūre zenüñ ismi Münşem olup اشأم من عطر منشم diyü merre-i mezbūrenüñ ʿıṭrı ile şi ʾāmetde ḍarb-ı meşel olınmışdur. Maḥṣūl-ı terkīb eger beḫmenüñ cerḥi heder olmasaydı duḫterāndan Yesār'uñ mülāḳī oldıġına mülāḳī olurduñ. Yaʿnī senüñ baña taʿarruż idüp viṣālüme ṭālib olmak ḳabāḥat-i ʿażīme ve cināyet-i keşīre olup behāyimden olmasañ tert īb-i cezāya müsteḥaḳ olurduñ dimek olur.

ولاتعرض الا لايسر ماتعرضت | عاهم الا ببعض ماهممت yaʿnī Yesār seyyidesine ḳaṣd u taʿ arruż eylemesi senüñ baña ṭālib ü taʿarrużuñdan dūn u sehl-terdür. Zīrā sen Yesār'dan füru-māye ve ben seyyidesinden şerīfe vü ʿālī-nijadūm himmetü'ş-şey dirler. Ol şeyʾüñ ṭalibi nefsinüñ hemm u ḳaṣdı oldıġı zamānda ve bir şeyʾüñ ṭarīḳine

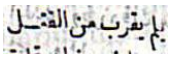
[405] müteʿarriż oldıġuñ ḥālde vāḳıf u īstāde olañ taʿarrużatü'ş-şey dirsin

ṣevb rücūᶜ maᶜnāsına olup ḳaçan bir şey ẕihnüñden ẕāhib oldıḳdan ṣonra yine ẕihnüñe rücūᶜ eylese ثاب اليك dirler. Maḥṣūl terkīb nice oldı, senüñ rivāyet-i eşᶜar iddiᶜāñ u ḥıfż-ı seyr u aḫbāre ḫavāż u tenāvülüñ ve şaᶜirüñ Benū Dārīm'uñ şerefde küfuʾleri āl-ı musammaᶜdur. Ḥabaṭāt Benū Dārīm'e küfvʾ ü mümāṯil olmayup yine kendi gibi vażᶜ ve dün-rütbe olanlara küfvʾdür. Ḳavli ḫāṭırıñuza ᶜud u rücūᶜ eylemedi mi? Yaᶜnīẗ eşᶜār-ı müteḳaddimīn ve seyr ü aḫbāre ıṭṭılāᶜ ve şāᶜirüñ bu ḳavlini istimāᶜ imiş olayduñ, küfvʾ ü mümāṯilüñ olmayan zene ṭālib olmazduñ. İmdi cümlesi iddiᶜāʾī ve kiẕb itmiş dimek olur. Ve beyt-i meẕkūr Ferezdaḳ'uñ Benī-Ḥariṯ bin ᶜAmr'dan bir şaḫṣ Benū Dārīm'den bir duḫteri ḫuṭbe vü tezevvüc murād eyledikde inşād eyledigi beyitdür. Ve Dārīm ibni Mālik bin Zeyd Menāt bin Temīm ve künyesi Ebū Mucāşiᶜ olup beyti ekber büyūt-i Beni Temīm'dür ve āl-i mūsmiᶜ Bekir bin Vāʾil beytinden ve Benī Ḳays bin Ṭaġlib'dendür. Ḥabiṭāt daḫī Benū Ḥāriṯ bin ᶜAmr ibni Temīm olup Benū Dārīm ile Ḥabiṭātı Temīm cemᶜ ider. Lākin Benū Dārīm şerīf ü ᶜālī rütbe ve ḥabaṭāt vażīᶜ ve devn ḳadar olup noḳṣān ḳadarlarına şāᶜirüñ

ḳavli şāhiddür. Ve Ḥabaṭ fi'l-aṣl Ebū ḳabile olan meẕkūr Ḥariṯ'üñ laḳabı olup sebebi budur ki bir vaḳitde Ḥāriṯ bir ṭarafa sefer idüp eṯnā-yı rāhda derḳdan ki zebān-ı Farsī'de div-i sist ve Türkīde ḳara yonca dirler, bir giyāhdur ki ḥayvanāt ekl eyledikde şikemi müntefiḫ olur. Ol nebātdan ekl idüp baṭnı müntefiḫ olup vefāt eyledikde ᶜArab Ḥāriṯ'i taᶜbīr ü tab īb ü ḥabaṭ tesmiye eyledi. Ve Ḥabaṭ lügatda mevāşinüñ Derḳadan ifrāṭ ile ekl ve baṭınları müntefiḫ olmasına dirler. Ḥadīṯ-i şerīfde

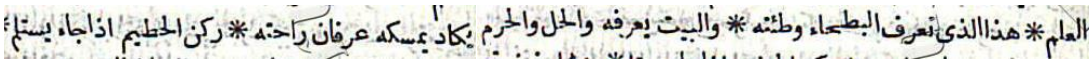
vārid

olmışdur. Yaᶜnī Rabīᶜa'nuñ inbāt eyledigi nebātatdandur, şol nebāt ki intifāḫ cihetiyle ḳatl ider yāḫūd ḳatle ḳarīb ider. ile tefsīr olınmışdur. Ve ḥadīṯ-i meẕkūr ṣıfat-ı dünyāyı beyān ve dünyāya ḳıllet-i raġbetüñ nāfiᶜ oldığına

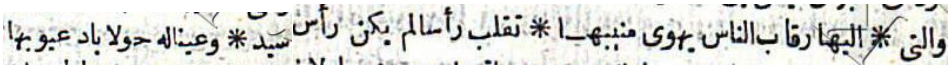
[406] işāretdür ve mūmāileyh Ferezdaḳ Hemām bin Ġālib bin Ṣaᶜṣatü'l-Temīmi'l-Dārmı dur ki şāᶜir-i meşhūr ve Cerīr ile hem-ᶜaṣır ve hem-dem olup Ferezdaḳ laḳabıyla müleḳḳab olmasına bāᶜiṣ cehāmet veche yaᶜnī ter-şūrū vü saḫt-pīşānī olmasıdur. Zīrā Ferezdaḳ ḫamīrden ḍaḫm u saḫt olan ḳıṭᶜaya dirler. Ve künyesi Ebuū Fevāris'dür. Ve mūmāileyh Cerīr bin ᶜAṭīye bin Ḥuzeyfe bin Bedir bin Selimetü el-Temimī'dür ki şāᶜir-i meşhūr ve şuᶜarā-yı İslām'uñ füḫūlından ve Ferezdaḳ ile hem-ᶜaṣır ve daʾimā hem-ṣoḥbet olup ᶜulemādan baᶜżı Ferezdaḳı Cerīr'e tercīḥ iderdi. Lākin ekṣer maᶜārif-şināsān Cerīr'i Ferezdaḳ tercīḥ ider ve yüz on senesi Ferezdaḳ bādiye vefāt eyledikde Cerīr müteʾellim ü maġmūm olup ᶜādetu'llāh böyle cārī olmışdur ki bir kimsenüñ düşmeni yāḫūd ṣadīḳī vefāt eyleye çoḳ zamān mürūr itmeyüp ol kimse daḫī vefāt ider. İmdi benüm mevtüm ḳarībdür, didi. Fi'l-ḥaḳīḳa sene-i mezbūrede Cerīr daḫī vefāt eyledi. Ve sinni sekseni mütecāviz idi. Şerīf Murtażā'dan mervīdür ki Ferezdaḳ şiᶜrde derece-i ᶜulyāya vāṣıl u emṣāline faʾiḳ oldığı gibi ābā vü ecdādı şerīf ü nesīb ü beyti ekrem-i büyūt idi. Lākin Şīᶜī vü Benū Hāşime māʾil idi. Ve aḫir-i ᶜömründe müḳteżā-yı şāᶜīriyyet olan fısḳ u icrāyı hevādan rücūᶜ eylemişdür. Ve ibni ᶜÜmrān naḳl ider ki bir gün Ferezdaḳ meclisimüze gelüp Bārī Teᶜālā'nuñ vüsᶜat-ı raḥmeti müẕākere olınup Ferezdaḳ Bārī Teᶜālā kendüye maġfiret itmesine iẓhār iᶜtimād eyledikde erbāb-ı meclisden biri yā Ferezdaḳ bu rütbe fısḳ u menāhi bī-irtikāb u meẕheb-i Şīᶜaya meyelān iderken ne vechle Vaṣiḳ bi'llāh olursın diyü muʾāḫeze eyledikde Ferezdaḳ ey kişi ve

vālideme bir ḫuṣūṣda ᶜiṣyān-ı ᶜaẓīme vü isāᵓet-i kebīre eylesem beni redd ü iḫrāḳ bi'n-nār iderler mi, didi. Biz daḫī peder ü māderüñ şefḳat ü merḥameti ᶜaḳūbetine mānic olup ᶜ afv iderler, didüñ. Pes Ferezdaḳ ey yārān Bārī celle şāne erraḥmāni'rrāḥimīndür. Ve Ḫüdā'yı müteᵓāla iᶜtimādum peder ü māderime iᶜtimādumdan ezyed ü evferdür diyüp iskāt eyledi. Ve Ferezdaḳ Şīᶜī oldığına delālet iden ḥikāyātdan biri budur ki Hişām pederi ᶜAbdü'l-melik ḫilāfetinde ziyāret-i

[407] beytu'llāh idüp ṭavāf iderken ziḥām nāsdan ḥacerü'l-esvedi istilām belki taḳarrüb mümkin olmayup işāret ile iktifā vü keşret-i nās ber-ṭaraf olur ümīdi ile bir ṭarafda mekş iderken ᶜAlī bin Ḥüseyin radıya'llāhu ᶜanhümā bir āzār u bir ridā ile gelüp ṭavāf-ı beyte şürūᶜ ve muḳābele-i ḥacerü'l-esvede nezdīk ü istilāma ᶜāzim oldıḳda ḫalḳ mehābet-i ᶜAlī 'ye ṭāḳat getüremeyüp taᶜẓīm ü iclāl ile girü çekilüp istilāma ruḫṣat u müsāᶜade eyleyüp Hişām müşāhe ve kendüye tafḍīl olındığına müteᵓellim iken ehāli-i Şām'dan biri yā Hişām sen ḫalīfe-zāde iken ḫalḳ saña istilāma müsāᶜade itmeyüp bu şaḫṣa ikrām ile müsāᶜade eylediler. Ayā kīm ola ki beyne'n-nās bu rütbe muvaḳḳar u muḥterem ola diyü istiᶜlām Hişām daḫī taᶜrīf ü iᶜlām eylesem cāᵓiz ki ehāli-i Şām ᶜAlī'ye raġbet ü meyl iderler diyü maᶜlūmum degüldür didikde Ferezdaḳ ḥāżır olup yā Hişām senüñ maᶜ lūmuñ degül ise benüm maᶜlūmumdur diyüp bu ḳıṭᶜayı inşād eyledi. هذا التقى النقى الطاهر

العلم * هذا الذى تعرف البطحاء وطئته * والبيت يعرفه والحل والحرم يكاد يمسكه عرفان راحته * ركن الحطيم اذا جاء يستلم

ve Hişām Ferezdak'a ġazabnāk olup beyne'l-ḥaremīn ᶜasfān-nām mevżiᶜde ḥabs eyleyüp Ferzdak maḥbūs iken bu ḳıṭᶜayı inşād eyledi. تحبسنى بين المدينة

والی * البها رقاب الناس یهوی منیبها * تقلب رأسالم یکن رأس سید * وعیناله حولا باد عیوبها

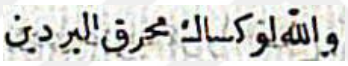
ve baᶜżı rüvāt-ı ᶜAlī medḥinde olan ḳıṭᶜa-ı meẕkūreyi Ebū'ṭ-ṭamḥānu'l-ᶜEtabi'nuñ olmaḳ üzere rivāyet idüp Ferezdaḳ'a nisbet idenler maḥbūs olup tahabbüsini ḳıṭᶜasını inşād eylemesiyle istidlāl ider. Mūmāileyh ᶜAlī bin Ḥüseyn bin ᶜAlī raḍıya'llāhu ᶜanhum ibn Ebī Ṭālib'dür. Ve keşret-i ᶜibādetinden Zeyne'l-ᶜĀbidīn dimekle maᶜrūf u eᵓimme-i işnā ᶜaşerañ cehārımı olup imām Ḥüseyn ḥażretlerinüñ mūmāileyhden ġayrı ferzendi ḳalmamışdur. Ve her gīce biñ rekᶜat namāz edā itmek varid olup keşret-i sücūdından seccād tesmiye eylemişlerdi. Ve ehl-i beytüñ sādātınuñ kibārından ve tābiᶜinüñ ecel ü aᶜlāsından idi. Ve Züherī Ḳureyş'den ᶜAlī bin

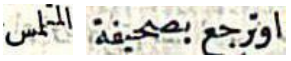
[408] Ḥüseyin'den efḍal görmedüm dirdi. Ṭoḳsan dört senesi elli sekiz yaşında Medine-i Münevvere vefāt idüp Baḳiᶜde defn olındı. Ve Ferezdaḳ bir gün vāli-i Baṣra olan Bilāl bin Ebi Bürde'nüñ meclisine dāḫil ve erbāb-ı meclis eşnā-yı ṣoḥbetde Benū Temīm'üñ neḳāyıżşını ve Yemen'üñ feżāᵓilini ẕikr ü taᶜdād iderlerken Ferezdaḳ Yemen'de Ebū Musā'dan ġayri bir ferd ve Ebū Mūsā'nuñ peyġamber ṣalla'llāhu ᶜaleyh ve sellem ḥażretlerine olan ḫidmetinden mā-ᶜadā bir faẓīlet mevcūd olsa kifāyet ider diyüp Bilāl yā Ferezdaḳ Ebū Mūsā'nuñ ol cihetiyle feẓāᵓili bisyārdur. Ḳanḳı şeref ü faẓiletini murād idersin didikde Ferezdaḳ peyġamber ᶜaleyhi's-selām'ı ḥacāmat eyledigini murād iderüm diyince Bilāl taᶜrīż gūnā belī kelāmuñ ḥaḳḳıdur ki Ebū Mūsā maḳdem ü muvāᵓẖir bir kimseyi ḥacāmat eylememişdi didikde Ferezdaḳ yā emīr ḥāşāki Ebū Mūsā Resūl-i Ekrem ṣa'llallāhu ᶜaleyhi ve sellem ḥāżretlerine maṣdaḳ ve müᵓmin ü çāker-i muḫālaṣat

pīşeleri iken ibtidā tecrübeyi kendi ve efendisinde itmede İlahi işḳā ider diyü cevāb ile Bilāl sākit ü ehl-i meclis cevāb misketine taḥsīn eyledi.

وهلاعشبت ولم تغتر وما اشك انك وافد البراجم ᶜaşiyy şütürüñ gīce otlamasına ve taᶜayyüşi teşdīd ile gīce otlamaġa dirler. Ve iġtirār aldanmaḳ maᶜnāsına olup fıḳra-ı evveli عش ولا تغتر meşelinden meᵓḫūẕdur. Ve aṣl-ı meşel budur ki bir kimse şeb-i deycūrda şütüri ile mefāzeye dāḫil ü giyāh-ı vicdānına iᶜtimād ile maġrūr olup gümgeşte-rāh u hezār meşaḳḳat ile giyāhdan ḫāᵓib-i ricᶜat eyledikde عش ولا تغتر didiler. Yaᶜnī vicdān-ı giyāha yaḳīn ü cezmüñ yoġiken mücerred ṭamaᶜ ile tecessüs ve ṭaleb-i bī-fāᵓidedür dimek olur. Rivāyet-i uḫrāda ibni ᶜAmr ibni ᶜAbbās ve ibni Zübeyr raḍıya'llāhu ᶜanhum ḥażretleri meclisine bir şaḫṣ gelüp şark ile ᶜamel-i ḫayr müfīd olmadığı gibi Mān ile Ẕenb mużır degüldür didikde cümlesi defᶜaten عش ولا تغتر yaᶜnī müsellem olan kimseye iḥtiyāṭ ve aᶜmāl-i ṣāliḥāya müdāvemet ü menāhīden ictināb lāzım olup ruḫṣat u vüsᶜat üzere ᶜamelde tefrīṭ itmeyüp aᶜmāl-i ṣāliḥāda evşaḳ umūrı aḫẕ itmelidür dimek olur ve şaḫıs-ı mezbūruñ bu iᶜtiḳādı

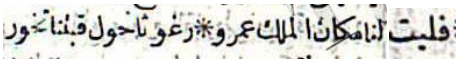
[409] fıraḳ-ı ḍālleden meẕheb-i müraᶜcdur. Ḳaçan bir kimse māyaᶜnī olan emri terk ü ḥuṣūlı müteḳayyin olmayan mālāyaᶜnīye meşġūl olsa meşel-i mezkūr īrād olınur. Ve fıḳra-ı şāniye ان الشوق وافد البراجم meşelinden meᵓḫūẕ olup aṣl-ı meşel budur ki melik ᶜ Amr bin Hind'üñ birāderi Saᶜd bin Hindi Benī Temīm'den Süveyd ibni Rabīᶜa ḳatl u firār idüp melik ᶜAmr ve birāderinüñ şārını aḫẕ içün Benū Temīm'den yüz nefer şaḫıṣ ḳatl itmesine ḥulf u sevkend idüp ṭoḳsān ṭoḳuzı Beni Dārim'den ḳatl u īḳād-ı nār itdirüp mürdeleri iḥrāḳ iderken bir şaḫṣa daḫī żafer-yāb ve tekmīl meᵓh ile Ḥanş'dan rehā-yāb

olsam diyü tecessüs iderken evlād-ı Ḫanẓala'dan Berācim dimekle maᶜrūf olan beş nefer birāderinden ᶜAmmar nāmında olan şaḫıṣ bir ṭarafdan ḫargāhlarına rāhī olurken iḥrāḳ olınan eşḫāṣuñ deḫānını ve āteşini müşāhede idüp ġālibā melik ᶜAmr'uñ ᶜammeye żiyāfeti vardur, ben daḫī defᶜ-i gürsengi iderüm ṭamᶜıyla ᶜaṭf-ı ᶜinān u āteşke-deye şitābān u vuṣūlında ḳażīyye kendüye nümāyān oldı. Lākin firār mümkin olmamaġla etbā ᶜ-ı ḥużūr-ı melik ᶜAmr'e iḥżār ve ᶜAmr kimsüñ diyü istinṭāḳ ol daḫī Ḫanẓala evlādı Berācimden ᶜAmmār olup ṭaᶜām ümidi ile vüfūdını taḳrīr eyledikde ᶜAmr ve tekmīl meᵓh içün ᶜAmmār'ı ateşe remy ü iḥrāḳ idüp diyüp kelāmı meşel oldı. Ve her kimse ki ṭamaᶜından nefsini mühlikeye ilḳā ide, o kimse ḥaḳḳında meşel-i mezbūru ḍarb olup ve vaḳᶜa-ı mezbūreden ṣoñra Benū Temīm ḥubb-ı ṭaᶜām ile taᶜbīr olındı. Ve tamām-ı ḥikāye fıḳrasında tafṣīl olınur. Ve melik ᶜ Amr bu defᶜadan ṣoñra Muḥriḳ dinmekle şöhret-yāb oldı. Ve al-i Cefne'den melik-i Şām olan Ceriş bin ᶜAmr Muḥriḳ laḳabıyla müleḳḳab idi. Zīrā ibtidā ᶜArabī diyārlarında taḥrīḳ iden Ḥāriş'dür. Ve İmruᵓu'l-Ḳays bin ᶜAmr ibni ᶜAdi Elleḫamī daḫī Muḥriḳ dinmekle şöhret-şiᶜār idi. Vefd lügatda vürūd maᶜnāsına vāfid vārid yaᶜnī gelici vü ilçi vü resūl maᶜnāsınadur. Ve şaḳiy bed-baḫtlu kimse maᶜnāsınadur. Ve ibni Zeydūn'uñ meᵓāli kelāmı kendi ḥālüñe ḳāniᶜ olup ġurur ile ḥaddiñi tecāvüz eyleme. Ve illā bilā-şübhe vāfidü'l-berācim gibi

[410] muṣībet resīde olup helākı nice virür dimek olur. yaᶜnī vāfidü'l-berācim gibi mutażarrır olursın yāḫūd ṣaḥīfe-i Mütelemmis ile rücūᶜ idersin ki intifāᶜ cehd iderken muteżarrır olursun dimekdür. Ve fıḳra-ı mezbūre meşel olup bir

kimse ḫayr u nefʿine cehd ū saʿy iderken kendünüñ helākına yā bir nevʿ żararına sebeb olan şeyʾi ḥāmil oldığına yā irtikāb eyledigi nesneye ṣaḥīfetü'l-Mütelemmis diyü ḍarb-ı meşel iderler. Ve aṣl-ı meşel budur ki mezbūr-ı Mütelemmis şuʿarā-yı cāhiliyetden şāʿir-i bī-naẓīr ve Benī Ẓamīʿden ismi Cerīr bin ʿAbdu'l-mesīḥ olup ḫᵛāher-zādesi Ṭarafatü'l bin el-ʿAbīd ile Ḥīre meliki olan ʿAmr bin Münzir bin İmruʾu'l-Ḳays ki māderi Hende binti Ḥāriṯ bin ʿAmr El-Kündī eklü'l-merrār olmaġla mezbūr ʿAmr bin el-Hende dimekle maʿrūf olan ʿAmr'uñ muṣāḥibine ḫᵛāhişkār ve maṭīye-süvār dāḫil-i bezm-i ʿAmr u zümre-i ḫāvaṣṣ nüdemāsından olup bir gün ʿömründe māsiyle şürb-i ḫamr u ʿişret iderken melik ʿAmr'uñ meh-pāre perī-peyker bir ḫᵛāheri olup infāḳı bezme gelüp bir miḳdār ḥarīfān bādeye naẓar-endāz olup tevaḳḳuf eyledikde Ṭarafa'nuñ destinde lebrīz bir cām-ı zerrīn gitti nümā bulınup ve Ṭarafa ziyādece neşve-dār olmaġla duḫtere nikāh rivāyet-i uḫrāda duḫterüñ pertev-i ruḫsārını cām zerīnde müşāhede ve bu beyti inşād eyledi. الا ياابى الظبى الذى يبرق ثغره ولولا الملك القاعد قدالثمن فاء yaʿnī ey yār-ı pederüm saña fedā olsun şol ahū ki gūşvāreleri lemeʿān ider. Eger ḳāʿide olan melik olmasa idi, dehānını baña taḳbīl itdirdi diyüp ʿAmr istimāʿ ve kīn u ġażab ve baʿżı maḥẓūr mülāḥaẓasıyla ketm ü heżm idüp ṣoḥbete meşġūl oldı. Ve bir gün melik ʿAmr ṣayd u şikār içün ʿabd-ı ʿAmr bin Beşer ile ṣaḥraya berūẓ ve bir ferāye tīr-endāz olup işābet ve fer üftāde oldıḳda ʿAmr yā ʿabd ʿAmr esbden nāzil ve ṣaydımuz olan ḥimār-ı vaḥşiyi bī-ẕebḥ eyle diyü emr ʿabd daḫī ẕibḥe mübāşeret ü ẕebḥden ʿāciz oldıḳda melik ʿAmr bī-ḥużūr olup yā ʿAbd Ṭarafa senüñ kār-güẓār olmayup her emirde ʿāciz oldığıña ʿālim olmaġla

ولاخيرفيه غيران له غنى *وان له كشحا اذاقام اهضما

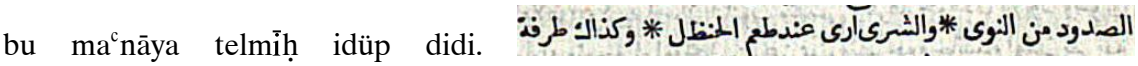
[411] beyti ile hicvinde işābet eylemişdür. Ve keşḥ bū gūng ile ḳuṣeyrī kemüklerinüñ mābeyni ki miyān taᶜbīr olınur. Ve heżm ḳırılmaḳ ve kesr maᶜnāsına olup meᵓāl-i maᶜnā-yı beyt ᶜabd-ı ᶜAmr'da ḫayr u menfaᶜate müteᶜalliḳ ġınādan ġayri bir şey yoḳdur. Ve bir mūmiyānı vardur ki ḳıyām eyledigi vaḳitde kān münkesir olur dimek olmaġla ᶜabd münfeᶜal ü müteᵓellim olup Ṭarafa muḳaddemā melik ᶜAmr'ı daḫī birḳaç beyt ile hicv eyledigi maᶜlūmı olmaġla yā ᶜAmr u Ṭarafa'nuñ seni hicv eyledigi ebyāt bundan aḳbeḥ u efḥaşdur diyüp ebyāt-ı maᶜhūdeden beytini inşād ile iktifā eyledi. Raġveş feṯḥ-i rā ile her şīrdār u emzgelü olan ḥayvan-ı murżiᶜa maᶜnāsına ve ḫuvār ḫānuñ żemmi ve vāvuñ feṯḥi ile ṣıġır çaġırmaḳ maᶜnāsına olup meᵓāl-i maᶜnā-yı beyit. Ne olaydı Melik ᶜAmr yirine bize ẕātü'l-lebīn bir gāv olaydı ki beytimüz eṭrafında ṣayḥa idüp bizler şīrinden intifāᶜ ideydüñ dimek olmaġla ᶜAmr'dur. Ve ney ġāyet ġażab-nāk u mütekeddir oldı. Lākin ġażābum şāyiᶜ olup aḫẕ-ı intiḳām itmekle şüyūᶜ māniᶜ olur ḫavfıyla ġażabını ketm ü iḫfā ve ᶜabdı tekẕīb eyledi. Ve Ṭarafa ve Mütelemmis'i ḳatl itmeklige vesile cūy oldı ki āşikāre ḳatl eylese ḳabileleriyle ḥarb u ḳıtāl lāzım gelmesinden ḫavf eyledi. Ve bir gün Mütelemmis'i ve Ṭarafa'yı meclisine daᶜvet ü nevāziş ü iltifat ile ḫayli dimekdür ki sizler ḳabileñüzdendür ve aḳrabāñuzdan mehcūr sezā-ger-i rüᵓyet ü didārları ārzū olınursa baḥreyn ve ᶜummānda ᶜāmilüm olan makᶜi ve size ikrām u iḥsān içün birer mektūb iᶜṭā ideyüm ki māmüᵓlüñüzden ziyāde cāᵓizeñüzi virüp ḳabileñüze ricᶜat ve aḳrabāñuza mülāḳāt ile defᶜ taḥassür ü iştiyāḳ idiñüz diyüp birer mektūb iḥsān eyledi. Rivāyet-i uḫrāda ᶜāmil-i hicr olan Ebū Kerīh'e irsāl eyleyüp Mütelemmis ve Ṭaraf'a Ḥīre'den birūn u sevi ᶜāmile mütevveccih olmaġa maḥmil-bend-i ᶜazīmet ve nehr-i Ḥīre cānibinde olan ṭarīḳa sālik olup bir pīr ser-rāha cülūs ü keşf-i

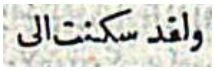
ᶜavret ü ḳażā-yı ḥacet idüp bu eṉnāda gāh nevālesini ekl ve gāh vücūdından kebk ü sipesin aḫẕ u ḳatl iderdi. Mütelemmis müşāhede vü taᶜaccüb-künān Ṭarafa'ya irāᵓet iderken

[412] pīr evżāᶜına taᶜaccüblerini teferrus idüp ey müstemendān benüm evżāᶜma taᶜaccüb olınmaz ki derūnumdan ḫubṣı iḫrāc ve kelībi idḫāl ve düşmeni ḳatl ideyorum. Lākin şol kimseye taᶜaccüb olınur ki ḥatf u ḳatlini nātıḳ mektūbı aḫẕ ve maḳteline ayagı ile rāhī ola didikde Mütelemmis münbatih olup ayā ᶜAmr mektūba bu güne şey taḥrīr eyledi mi diyü ehāli-i Ḥīre'den bir nevcivāne mektūbı ḳırāᵓat itdirüñde ammā baᶜd

فاذا اتاك المنخس فاقطع يديه ورجليه واصلبه حيا

yaᶜnī Mütelemmis saña vuṣūlında dest ü pālerin ḳaṭᶜ ve beride idüp zinde iken ṣalb ile diyü taḥrīrine muṭṭaliᶜ ve nehre ilḳā ve Ṭarafe'ye ḳażiyeyi ifāde vü senüñ varaḳañı daḫī ḳırāᵓat itdirelüm diyü ibrām eyledikde Ṭarafe maġrūrāne muᶜāmele ile bir vechle ᶜAmr ısāeᵓtüm yoġiken bu muḳavele emr-i kerīhe iḳdām ider mi ḫuṣūṣā beni ḳatl itdirse ḳabile-i Bekr ve Vāᵓile cevāb virmeyecegi maᶜlumıdur ki mecmūᶜ ḳābile fenā bulınca aḫẕ-ı intiḳām içün ᶜAmr ile muḳātele iderler diyü pend Mütelemmisi iṣġā eylemeyüp baḥreyn ṭarafına rāhī oldı. Ve Mütelemmis cāy-ı selāmet Şām'dur diyüp Dimişḳa'da mülūk Benī Cefne ḥimāyesine dāḫil ve melik ᶜ Amr'ı bir ḳaṣīde ile hicv ve hicvi ᶜAmr'a vāṣıl oldıḳda aḫẕ-ı intiḳāmdan kūtāh-dest olmaġla ᶜIraḳ'da tenāvül eyledigi niᶜam kendüye ḥarām olsun fırṣat-yāb olursam ḳatl iderüm, didi. Ve Ṭarafa mukaᶜbire mektūb ᶜAmr īṣāl mukaᶜbire daḫī Ṭarafa'nuñ dest ü pālerin būrīde ve zinde iken ṣalb eyledi. Rivāyet-i uḫrāda mektūbda ve edfine ḥayā taḥrī r olınup zinde iken defn eyledi. Ve bir rivāyetde ᶜāmil Ṭarafa'yı ḳatle taḥbīr ol daḫī ekḥel ṭamarlarını ḳaṭᶜ u ḫūnī seyelān iderek helāk olmasını iḫtiyār itmekle ᶜĀmil ḳatilde

Ṭarafa'nuñ murādını icrā eyledi. Ve şāʿir tecerrī ehven şerrini iḫtiyār itmek ḫuṣūṣında bu maʿnāya telmīḥ idüp didi.
الصدود من النوى * والشرى آرى عند طعم الحنظل * وكذاك طرفة

ولقد سكنت الى

حين اوجس ضربة * فى الراس هان عليه قطع الكل * وهان عليه قطع
الاكل قوليله ضرب مثل اولنور * او افعل بك فعل ما فعله عقيل بن علفه
بالجهنى حين اتاه خاطبا فدهن استه بزيت وادناه من قرية النمل * ياخود

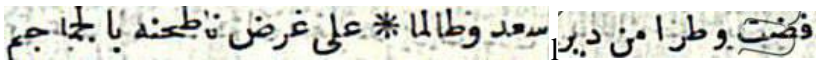
yāḫūd ʿAḳīl bin ʿAlefe ḳomşusı Cehin'i ḫuṭbe-i nikāḥ içün geldikde üstüni

[413] ile tedhīn ve ḳarınca yuvasına taḳrīb eyledigi ben daḫī seni ḫāne-i mūrāne taḳrīb ile taʿẕīb iderüm. Mezbūr ʿAḳīl bin ʿAlefe bin Ḥārişü'l-Yerbuʿ ve Ebu'l-ʿAmeles ile mükennā olup māderi ʿAmr bintü'l-Ḥāriş bin ʿAvfü'l-meri ve māderinüñ māderi Bedir bin Ḥaṣan bin Ḥaẕīfetü'l-Fezārı'nuñ duḫteri olup devlet-i Benī Ümeyye şuʿarāsından bir şāʿir-i suḫan senc idi. Egerçi ṭavīlü'l-ḳāme ve sırʿat u ʿacel ṣāḥibi aḥmaḳ u şedīd ü ġaẓūb u ġayur u nesebiyle müfteḫir idi. Ve lākin fi'l-ḥaḳīḳa peder ü māderi ṭarafından ʿ ālī nisbet ü beytü'ş-şerefden olmaġla ḳavmi miyānında ʿAḳīle küfv ü mümāṣil olmamaḳ iʿtiḳād eylemişler idi. Ve ḳabile-i Ḳureyş ʿAḳīl ile muṣāherete Rāġib ve Ümeyye'nüñ ḫulefā vü eşrāfı duḫterān-ı ʿAḳīl'i tezevvüce ṭālib olurlardı. Ve ʿAbdü'l-melik bin Mervān baʿżı Benāt-ı ʿAḳīl'i baʿde evlādına ḫaṭbe vü ṭaleb eyledikde ʿAḳīl birāz zamān ser-fürū bürde-i endişe oldıḳdan ṣoñra yā emīrü'l-müʾminīn bu ḫuṣūṣdan beni ʿafv itmeyüp elbetde murādum ḥuṣūl-pezīr olmalıdur diyü ibrām idersin hecīnleriñi yaʿnī bed-āṣıl olan ferzendāñı banā irāʾet eyle. Bārī birini iḫtiyār ideyüm didikde ʿAbdü'l-melik ḫande idüp ʿAḳīl'üñ kibr ü ʿucbına ve bādiye-nişīn olmadan ḫuşūnet-ṭabʿına taʿ

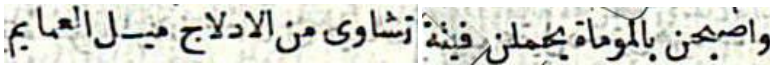
accüb eyledi. Ve Yezīd bin ᶜAbdü'l-melik duḫterān ᶜAḳīl'den birini tezevvüc idüp ᶜAḳīl duḫterini hūdce-süvār ve mehār-ı naḳāyı alup Yezīd'e yed-ā-yed teslīm eyledi. Ve Aḳīl bir vaḳitde emīr-i Medine-i Münevvere olan ᶜOṯmān bin Ḥayyān meclisine dāḫil olup ᶜOṯmān yā ᶜAḳīl duḫterānuñdan birini tezvīc eyle didikde ᶜAḳīl yā emīr nāḳalarumdan bir nāḳaᵓ Bekir'e mi murād idersin ᶜOṯmān daḫī mecnūn mısın ben senden tezevvüc-i duḫter ṭaleb eyledüm, didi. ᶜAḳīl daḫī eger nāḳa ṭaleb idersin teslīm ideyüm didikde ᶜOṯmān ġażab-nāk etbāᶜna leked-kūb olaraḳ meclisümden iḫrāc idüñ diyü emr ü etbāᶜ ḍarb iderek iḫrāc iderlerken ᶜAḳīl beytini inşād eyledi. Laḥv laᶜn itmek maᶜnāsına liḥa'llāh laᶜna'llāh maᶜnāsınadur. Ẕeᶜzeᶜ tefrīḳ itmek maᶜnāsına ve ᶜaruk mirᵓatuñ ḥayż görmesi ve ᶜārak mirᵓat ḥayż maᶜnāsına ve cemᶜi

[414] ᶜavarik gelür. Meᵓāl-i maᶜnā-yı beyt: Bārī Teᶜālā dehre laᶜnet eylesün ki ḥāᵓiż kenī züñlerüñ evlādına cemīᶜ mālı tefrīḳ eyleyüp şerīf eyledi dimek olur. Ve fıḳra-ı mezbūre meẕkūr olan Cehenī ᶜAḳīl'üñ hem-sāyesi olmaġla duḫterlerinden birini tezevvüce ḫᵛ āhişkar olup ᶜAḳīl'den ṭaleb eyledikde ᶜAḳīl ġażabından Cehen'üñ destlerin ḳafasına rabṭ u bend u şalvarını güşāde ve estine zebt ṭılā vü mūrān müctemiᶜ oldıġı sūrāḫa taḳrīb idüp mūrlar zeli-i Ceheni'ye tecemmuᶜ ve meẕākīr ü zelisini ekl ü zehr-i mūrāndan vucūdı müntefiḫ oldıḳda bendini güşād u beliyyeden āzād idüp ᶜAbdü'l-melik duḫterānumdan birini ṭaleb ve ben istiḥḳār u tezevvücinden imtināᶜ u kelāmını red itmiş iken senüñ gibi fürū-māye ḥarīf benden duḫter ṭaleb ve beytü'ş-şerīfe müṣāheret ümī dinde olmaḳ gibi nā-ḥad-şināslıḳ olur mı diyüp şetm ü düşnām eyledi. Ve Cehen'e Ebū ḳabile olup nisbeti Cehen'dür. Mervīdür ki ᶜAḳīl bir vaḳitde Şām'da Benū Mervān'dan

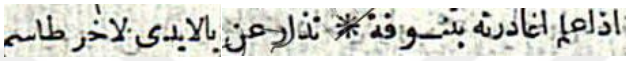
birinüñ taḫt-ı nikāḥında olan duḫterini müşāhedeye ᶜazīmet ü ferzandānından Cüşāme vü ᶜAmeles ve duḫteri Ḥavrā'ya maᶜan maṭiyye-süvār ve rāhī ve eşnā-yı ṭarīkde ᶜAḳīl

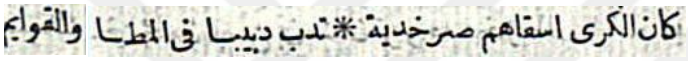
beytini inşād ve Ceşş āme'ye sen daḫī bir beyt tekellüm ile diyüp Ceşşāme

beytini inşād baᶜde ᶜ Ameles'e sen daḫī bir beyt tekellüm eyle diyüp ᶜAmeles

beytini inşād eyledikde duḫteri Ḫavrā'ya teklīf Ḥavrā daḫī

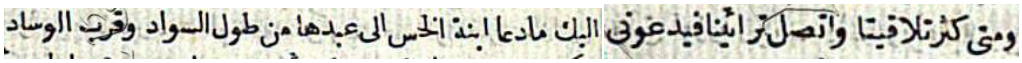
beytini inşād eyleyüp maᶜnāsı güyā uyḫūya varup emr ġanmaḳ bernālara Şām 'da Ṣuraḫd-nām beldeye maḫṣūṣ olan bādeyi isḳā eyleyüp bāde paşt ü pālerine sereyān idüp sekerān u ser-mest eyledi dimek olmaġla ᶜAḳīl Ḥavra'ya ᶜitāb ile Yarābbül'l-kaᶜbe sen şürb-i ḫamr eylemişsin ki bu rütbe keyfine ve teᵓşīrinden gāhsın diyüp sel-i seyf ve ḳatl-i Ḥavāa'ya mübāderet eyledikde duḫterüñ birāderleri ey peder hemşīremizüñ cürmi nedür ki

[415] ḳatl murād idersin. Eşᶜārda ḥāẓıra sünüḥ iden maᶜnā inşād olınur diyü defᶜ-i murād eylediklerinde anlara daḫī hücūm idince biri tīr-i cān-güdāz-endāzide vü zaḫmdār ve ᶜAḳīl-i ḫūn-ālūde maṭiyyeden zemīne ḳatāde oldıḳda iki birāder ve bir ḫᵛāher pederlerini anda mecrūḥ terk u sū-yı maḳṣūda teveccüh eyleyüp bir miḳdār Ṭayy-ı beyābān ve Benū Ḳayn nāzil oldığı maḥalle resīde ve ey ḳavm bir şütürimüz taᶜb sefere ṭāḳat getüremeyüp bu maḥalle ḳarīb bir mevżīᶜde ḳatāde olup ḳaldı. Eger laḥm-şütüre ḫᵛāhişger isenüz ẕebḥ u ekl idüñ, didiler. Ve ḳavm şitāb ile varup şütüririne ᶜAḳīl'i bir

dabbeye taḥmīl ve ḫargāhlarında zaḫmına tīmār eyleyüp bir tam taḥṣīl eyledikde maṭī yye-süvār ve ferzendāne ḳafādār u resīde oldı. Ve baᶜżı ruvāt ferzendinüñ biri mecrūḥ olmaḳ üzere rivāyet eylemişdür. Ve ᶜAḳīl'üñ beytinüñ meʾāl-i maᶜnāsı: Nāḳalar muḳaddemā taḥṣīl-i merām içün deyr-i Saᶜd-nām maḥalle ser-kūb taᶜb oldıḳlarında ḫāʾib olmışlar iken şimdi ol maḥalli ᶜubūr ile ḥācetlerin ḳażā eylediler dimek olup meʾāl-i maᶜnā-yı beyt: Ceşşām'a nāḳalar şāb u bernāları müteḥammil oldıḳları ḥālde mefāzede ṣabāha dāḫil oldılar. Ol bernālar şebr ü bī-ḫᵛab olmaları sebebiyle kān-ı sekrān gibi taçları bir ṭarafa meyl eyledi dimek olup meʾāl-i maᶜnā-yı beyt: ᶜAmeles bādiyede bir Cebeli ki nāḳa tecāvüz eyleye, yedleriyle cebel āḫir ṣaᶜbü'l-mürūre ṣuᶜūd itmege gūşiş iderlerdi dimek olur. Mervīdür ki emr-i Medine-i Münevvere olan Yaḥyā bin el-Ḥakem ᶜAḳīl'üñ duḫterini tezevvüc murād ve rütbe-i ḥüsn ü cemāline ıṭṭılāᶜ içün bir cāriye irsāl ve cāriye cemāl-i duḫteri müşāhede itmek murād ve duḫter daḫī desti ile rūyını setr idüp kenīzüñ cemāl-i rūyına naẓar itmek içün yazuyı duḫteri ġamz u aḫẕ ve rūyından refᶜ itmek murād eyledikde duḫter ᶜAḳīl kenīz ki şiddet ile bir sille-i ᶜArab'ı ḍarb eyledi ki Kenz'üñ zīr ü zeber ü enfi zaḫmdār olup ḫūnı rīzān olaraḳ Yaḥyā bin Ḥakīme fiġān-künān beni bir ᶜArab peçeye irsāl eyledüñ ki silli-zen olup beni mecrūḥ eyledi diyü şekve-ger oldı. Baᶜde Yahyā duḫteri tezevvüc ve mülākāt ile taḥṣīl-i kām eyleyüp kenī ziñe olan sebeb-i muᶜāmele-i

[416] dürüştiden istiᶜlām duḫter daḫī fiᶜl-i nā-hemvāre mübāderetüme bāᶜiş rūyımı senden maḳdem bir kimse müşāhede itmeyüp eger ḥüsnedar isem ibtidā sen müşāhede vü pesend idesin. Ve eger zişt-i rū ve ḳabīḥü'l-manẓar isem yine ibtidā sen müteneffir ü rū-gerdān olasın ḳaṣd eyledüm, didi. Fi'l-ḥaḳīḳa siyeh-çerde vü ḫūb-rū ve bir duḫter bī ᶜ

adīl idi. Ve bir vaḳitde ᶜAḳīl Medine-i Münevvere'ye gelüp Mescid-i şerīfe dāḫil ve iki ḫaf u ḫaşīn ü ġalīẓ ile bedeviyāne pāykūb olaraḳ meşy ū seyr eyleyüp ehāli-i Medine ḍarb racāline müteᶜaccib ü ḫande eylediklerinde ᶜAḳīl dāmādı Yaḥyā'ya sebeb-i ḫandeden suᵓāl Yaḥyā daḫī senüñ ḫaf-ı ḫaşīn ile pāy-kūb oldıġuña ḫande iderler didikde ᶜAḳīl Yaḥyā anlar benüm meşyime ḫande eylemezler. Belki senüñ emāret ü vilāyetüñe ḫande iderler ki ḫaflarumdan eᶜacebdür, didi.

her bārıña senüñle mülāḳātumuz keşīr ve görüşmemüz muttaṣıl u peyveste olup şaḫṣuñ şaḫṣa ḳurbı ve daᵓimā müḳārenetinden neşᵓet iden binti Ḥasan bendesiyle zināya dāᶜī olan ḥālet beni senüñle muvāṣalata dāᶜī vü irtikāb-ı zināya baᶜiş olur. Yaᶜnī sen rütbede ednā vü fürū-māye ve ben şerīḳa vü ᶜālī tebār isem de mülāḳat u ülfet irtikāb-feseḳa bād ī olur. Niteki bintü'l-Ḥasan ile ᶜabdi miyānında vāḳiᶜ oldı. Mezbūre ᶜande bintü'l-Ḥasan el-Eyādī'dür ki zamān-ı cāhiliyetde ibtidā vaṣl-ı vaṣik vü tesbiyete sāᵓibe iden ḥikām-ı ᶜ Arab'dan Ḳalamis zamānına resīde olmışdur. Baᶜżı ruvāt-ı mezbūre Nuᶜmān bin Münẕir zamānına resīde ve Nuᶜmān'uñ duḫteri Hende yanında vefāt itmek üzere rivāyet eyledi. Lākin bu rivāyet ġayr-i ṣaḥīḥdür. Ve zamān-ı cāhiliyetde vaṣile didikleri şol Muᶜazzdur ki yidi kere ikişer ᶜunnāḳ yaᶜnī dişi oġlaḳ tevellüd eyleyüp sekiz necīde bir ceddi tevellüd eyledikde ol ḳavm ḍelālet-pīşe perestiş vālih ittiḫāẕ eyledikleri ṣaneme ceddi ẕebḥ iderlerdi. Ammā ceddi ile ᶜunāḳ tevellüd eylese ḳarındaşı ᶜunāḳa veṣile oldı diyüp ceddini ẕebḥ eylemezlerdi. Ve ol muᶜazzuñ şirini zenān nūş itmeyüp faḳat ricāl nūş iderdi. Ve māiye şol nāḳadur ki bir nezr içün mehār ve bendini güşād u tesbīt idüp

[417] nāḳa murād eyledigi ᶜalef-zārda çerāyende olup min baᶜd ol nāḳayı istiᶜmāl eylemezlerdi. Rivāyet-i uḫrāda sāᵓibe tesmiye olınan nāḳa ümmü'l-baḥīre didikleri naḳādur ki on kere dişi köpek tevellüd eyledikde tesbīb ü azād idüp taḥmīl-i eṣḳāl eylemezler. Ve bir kimse rākib olmayup şirini küçeginden ve misāfirden ġayri zenān u ricālden bir ferd nūş eylemez. Ve ol ḥāl üzere helāk olınca sebzezārda gezüp helāk oldıḳda laḥsını ricāl ü zenān ekl idüp onuncı köpegi olan nāḳānuñ gevişlerini ḳaṭᶜ u bürī de ve baḥīre tesmiye ve māderi maḳamına iḳāmet idüp anı daḫī tesyīb iderlerdi. Ve mezbūre Hende bintü'l-Ḥasan kendi ᶜabdi ile zināyı irtikāb ve ḳavmi vü ḳabilesi taᶜbīr ü levm idüp sen ḳavmiñüñ şerāyif ü seyyidesi iken nācīz ü fürū-māye bir ᶜabd-ı denī ile zināyı irtikabıña dāᶜī vü bāᶜiṣ nedür diyü suᵓāl eylediklerinde (قرب الوساد وطول السواد) diyüp bu kelāmı meṣel oldı. Ḳaçan bir kimseyi bir emr-i ḳabīḥ ü kerīh ityānına bir şey dāᶜī vü bāᵓiṣ olsa meṣel-i meẕkūr ḍarb olınur. Visād vāvuñ kesrile yaṣdāḳ maᶜnāsına ve sevād senüñ kesrile şaḫıṣ şaḫṣa ḳarīb olup gizlü söylemek maᶜnāsına olup ḳurb visād u ṭūl-i sivād iki kimsenüñ keşret-i ṣoḥbetden ᶜibāretdür. Ḥattā ḥādīṣ-i şerīfde (السواد من السحر) vārid olmışdur. Ve rivāyetin baᶜżı meṣel-i mezbūre bir kelime daḫī żamm idüp Hende (قرب الوساد وطول السواد وجب السعاد) diyüp cevāb-dāde oldı diyü rivāyet eyledi. Ḥubbu's-sekād muḥabbet-i cimāᶜ māᶜnāsınadur. Ve Hendi pederi Ḫasan bir kimseye tezvīc itmeyüp ṭūl u dırāz mekṣ itmekle ifrāṭ eylese sifāde menşūḳa idi. Ve mezbūrenüñ eşᶜārı ḳalīl ü müseccaᶜ kelāmı keşīr olup ser-i rāhda īstāde vü āyendegān ile kelimāt-ı misket ile laṭīfeyi muteżammın kelām söylemiş ki māᵓil idi. Ve bu maḳūle mükālemeye müḥācat dirler. Meṣelā biri bir kelime tekellüm ve āḫer ol kelime ile ibtidā idüp bir

kelām-ı tāmm īrād ider. Tekrār bir kelime tekellüm iden şaḫış yine ol kelimeyi imāde ve şaḫṣ-ı āḫerine kelime-i maᶜhūde-i ibtidā ve bir kelām-ı tāmm-ı diger tekellüm ider. Ṣem ü ṣem ezzām idince mükāleme iderler.

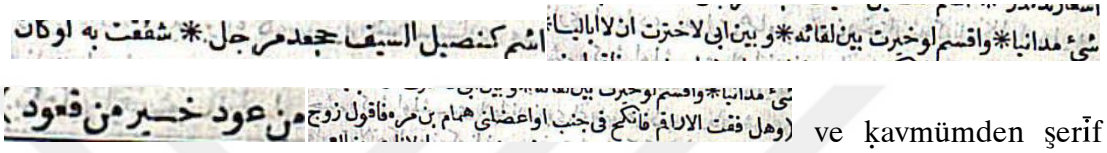
[418] Ḥattā bir gün bir şaḫış mürūr iderdi. Gel senüñle müḥācāt idelüm, didi. Ol şaḫış daḫī (كاد) didikde Hende (كاد العروس يكون امبرا) didi. Arves duḫtere ve şevhere ıṭlāḳ olınup bunda murād şevherdür ki üli ḳatda aḳraba mı iᶜzāz u ikrām idüp kendi ve ḳavmi ᶜindinde melek gibi olup ᶜArab ḳavl-i mezbūrı şevher ḥaḳḳında meṣel eylemişdür. Baᶜde ol şaḫış (كاد) diyüp Hende هند كاد المتنعل يكون راكبا yaᶜnī lābis niᶜāl süvār olmaġla ḳarīb oldı, didi. Yine ol şaḫış (كاد) diyüp هند كاد البخيل يكون كلبا didikde şaḫṣ-ı maᶜḫūd buḫl ile maᶜrūf olmaġla ḫacīl olup yā Hende sen daḫī bir kelime tekellüm ile diyüp Hende (عجبت) didi. Ol şaḫış daḫī (عجبت للسبخه لا يجف ثراها ولا ينبت مرعاها) yaᶜnī şūrezāre taᶜaccüb eyledüm ki dāᵓ imā nem-nāk olup merᶜāsında sebz ū giyāh nā-bit olmaz, didi. Baᶜde Hende ᶜacebet diyüp ol şaḫış (عجبت للحجاره لا يكبر صغيرها ولا يهرم كبيرها) yaᶜnī taᶜaccüb iderüm ki ḥacerüñ ṣaġīri bir zek ü buzerg pīr olmaz. Baᶜde Hende (عجبت) diyüp ol şaḫış (عجبت الحفيرة بين فخذيك لا يملأ حفرها ولا يدرك قعرها) yaᶜnī taᶜaccüb iderüm ki serinlerüñ miyānında olan cıḳurcıġa ki ne çıḳurını imlā mümkindür. Ve ne ḳaᶜrīne ıṭṭılāᶜ u vuṣūl ḳābildür didikde Hende mülzem ü şermsār oldı. Ve Hende esblerden ḳanḳısını pesend idersin diyü istiᶜlām olındıḳda (ذو المبعة الصنيع السليط التليع الايدى الضليع الملهب السريع) didi. Meyᶜa neşāṭ ile esbüñ ibtidā şitābana dirler. Ve ḍenīᶜ tīmār olınmış ise dirler. Ve salīṭ ḳutlu vü ḳaḫr idiciye dirler. Ve telīᶜ gerdānı dırāz maᶜnāsına ve ḍalīᶜ şol esbe dirler ki tāmu'l-ḫulḳ u ġalīẓü'l-ᶜ ażām u keşirü'l-ᶜaṣb ola. Ve'l-helb esb-i segirderken ziyāde şevḳe gelüp sırᶜat itmişdür.

Ve Hende bārānuñ ne güne seni pesend idersin diyü suʾāl eylediklerinde (ذوالهيدب المتبعق الاضخم المونق الضخب المتشق) didi. Ve mehīdeb şol seḥābdur ki yaġmūr yaġmaġa başladıḳda uzun ip gibi müşāhede olına. Ve tebaʿuḳ yaġmur seḥābdan şiddet ile nāzil olmaġa dirler. Aẕḥem ziyāde fermūde maʿnāsınadur. Itlāḳ şemsüñ yıldırmaḳ ve lemeʿān itmek maʿnāsına olup żaḥab ṣadalu yaġmūr

[419] maʿnāsına ve ṣabḳ-ı keşret-i bārāndan ḥāṣıl olan sīl zemīni şaḳḳ u derīde itmek maʿnāsınadur. Ve Hende erlerüñ ḳanġısından ẕevḳ-yāb olursın diyü suʾāl olındıḳda (اذاجفر حفر واذا اخطاء قشر واذا اخرج عقر) yaʿnī ṭaʿn u ḍarb eyledikde ḥafrāyide iṣābet idemedikde ḳışrını ṣuya ve ḫāric olurken cerḥ ü īlām ide, didi. Ve Hende yüz ʿaded muʿazz ḥaḳḳında ne dirsin diyü suʾāl olındıḳda (مولى يشف الفقر من ورائه مال الضعيف وحرفة العاجز) yaʿnī bir mālcaġızdur ki fiḳri setr-i yesīr ile setr idüp żaʿīfüñ mālı ve ʿacizüñ żaʿīyetidür diyü cevāb-dāde oldı. Ve gūsfendden yüz ʿaded ḥaḳḳında ne dirsin, didiler. (قرية لاحى بها) yaʿnī ḳuru siz bir ḳaryedür, didi. Ve şütürden yüz ʿaded içün ne dirsin, didi. (بخ جمال ومال ومنى الرجال) Kelime-i baḫ taḥsīn içün olup Ebū Cemāl ve māldar ve Deccāl'üñ maḳṣūdlarıdur, didi. Ve esbden yüz ʿaded ḥaḳḳında ne dirsin didiklerinde (يوجد طغى من كانت له ولا) yaʿnī her kim yüz ʿaded esbe mālik olursa ḥaddini tecāvüz idüp ṭuġyān ider. Lākin yüz esbe mālik bulınmaz, didi. Ve ḥimārdan yüz ʿaded ḥaḳḳında ne dirsin didiler

. (عارية الليل وخرى المجلس لابن فيحلب ولاصوف فيجزان ربط عليها عيرها ولى وان ترك) yaʿnī ḥimār kişinüñ kendi mālı olmayup yirinden bir gīce intifāʿ içün aḫẕ olınan ʿāriyet gibi ḳalīlü'n-nefʿ olup

ḫar u ẕelīl olur. Ve lebeni yoḳdur ki ḥalb u düşīde olına. Ve mūyı yoḳdur ki ḳaṭ[c] u intifā[c] olına. Ve ḳaçan ḫariz ḫazmādelere ḳarīb rabṭ olınsa neşr-i ālet ile mādelere hücūm iderler. Ve eger güşāde olup sebīli taḫliye olınsa māddelerine taḳarrüb ü der-kār olmadan ġayrī bir kāre yaramaz, didi. Ve Hende naẓaruñda a[c]ẓam nās gibidür diyü istinṭāḳ olındıḳda a[c]ẓam-ı nās şol kimsedür ki andan mürāca[c]atum olup ḥuṣūl-pezīr olması me[ɔ]mūlum ola, didi. Ve bu beyitler mezbūre Hend'üñ eş[c]ārındandur.

ve ḳavmümden şerīf ü seyyid olanları żāyi [c]mi

[420] eyledüm ki senüñ gibi vaẓi[c] u fürū-māyeye [c]aḳd u inkāḥ olınam yāḫūd Hemām bin Merre ṭūl u dırāz beni tezvīcden münc[c]amī eyledim ki bī-şevher ḳu[c]ūddan aġacdan şevher ḫayrlıdur diyüp nefsümi saña tezvīc eyleyem. Erāḳim Beni Taġlib'deñ bir ḥayy ve cenb-i Yemen'den bir ḳabile olup fıḳra-ı alā ẕikri muteḳaddem Mühelhel Taġallübi'nüñ ḥārabü'l-Bessūs'dan firār eyledigi vaḳitde inşād eyledigi beytinden me[ɔ]ḫūẕ olup sebeb-i inşād budur ki: Vaḳtā Bessūs sebebi ile ḫurūb ẓuhūr idüp mütemādī oldı. Mühelhel [c] aciz ü fürū-mānde ve bir ṭarafa teveccüh ü firār ve ser-i rāhī ḳabile-i Cenb menzilgāhına müntehī olup ehāli-i cenb-i Mühelhel'üñ nesebi şerīf ve ḳavminüñ seyyidi oldığından duḫterini tezevvüce raġbet ü ṭaleb eylediklerinde Mühelhel Cenb ḳavm-i denī olmaġla tezevvücden abā vü imtinā[c] eyledikde ehāli-i Cenb tecemmu[c] ve mihr olmaḳ üzere bir miḳdār çerm ü saḫtiyān iḥżār ve Mühelhel'e kere ve ibrām u müsā[c]ade itmezseñ seni ḳatl iderüz diyü iḫāf eylediklerinde Mühelhel

انكحها فقدها الارام من *جنب وكان الحباء من ادم beytini inşād eyledi. Yaʿnī duḫteri Cenb ḳabilesine Erāḳım ḳabilesinüñ fıḳdānı inkāḥ eyledi. Ḥālbūki mehr ü ṣadāḳı adem ü saḫtiyān oldı. Ḥāṣılı eger ḳavmiüm mevcūd olaydı, böyle mihr-i ḫasis ile Cenb gibi ḳabile-i denīyeye tezvīc itmeyüp mukātele iderdüm dimekdür. Ve ʿażl menʿ-i şedīd ile menʿ itmek maʿnāsına عضل الولی المرأة veli duḫteri nikāḥdan şiddet ile menʿ eyledi dimek olur. (وزوج من عود) Hemām bin Merre'nüñ duḫterānından birinüñ ḳavlidür ve sebebi budur ki mezbūr Hemām'uñ dört duḫteri olup her biri resīde ve bāliġa vü eṭrafdan ḫalḳ tezevvüce rāġib ve her bār ṭālib iken Hemām ġayret-i cāhiliyye ile ġayyūr u ʿaḳd u nikāḥlarına ġayret ü ʿārı mānīʿ olup māderleri daʾimā nuṣḥ u ilḥāḥ idüp Hemām müsāʿade itmezdi. Bir gün dört hemşīre bir yire gelüp birbirine ġamküsārī ve dörd dilinden şekvā vü zāri iderlerdi. Pederleri Hemām bī-rūndan duḫterān ne günā mükāleme iderler diyü çeşm ü güş olmışdı. İçlerinden biri ey ḫᵛāherān-ı bī-dermān şevhere varmaḳ lāzım gelse ne günā zevce raġbet iderdiñüz ketm itmeyüp iẓhār-ı

[421] mā-fī'l-bāl idiñüz diyüp istiʿlām eyledikde duḫter-i bozorg

الا ليت زوجي من اناس ذوي غنى * حديث الشباب طيب البشر والعطر * طيب بادواء النساء كانه * خليفة جان لا يبيت على وتر

didi. Meʾāl-i maʿnāsı: Āgāh oluñ ki ne olaydı, zevcim ġınā vü ṣervet ṣāḥibi olan nāsdan ḥüsnü'l-vech ḫoş-rāyiḥa bir şāb u bernā vü zenānuñ derdlerinüñ müdāvasına ʿālim ü ḥāẕıḳ olup güyā enn gibi bī-ḫᵛūb u ārām devāya meşġūl olup yalñuz ḫufte olmayaydı dimek olmaġla ḫᵛāherleri senüñ muḥabbetüñ kendi ḳabileñden olmayan zevcedür, didiler. Baʿde duḫter dūm

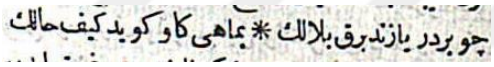
الا ليته عملي الحان بدهمة له جفنة يصق بها النسيب والجزر * له حكمات الدهر من غير كبرة لشين فلادان ولا ضرع غمر

didi. Meʾāl-i maʿnāsı: Āgāh oluñ ki ne olaydı zevcim ibtidā-ı kāseleri lebrīz idüp anıñcün

nāḳaları ve ekl içün perverde olan gūsfendānı isḳā vü irvā idecek bir kāsesi olaydı ve aḥvāl u vaḳāyiᶜ rūzgārı mücerreb ü şān virecek mertebe olup pīr-żaᶜīf ü ᶜāciz ü żelīl ü bī-tecrübe olmayaydı dimek olmaġla ḫᵛāherleri sen zevci eşrāf-ı ḳavmden ṭaleb idersin, didiler. Baᶜde duḫter sevvem

didi. Meᵓāl-i maᶜnā: Āgāh oluñ ki hemşīreñüzi ve maᶜan ḫufte olanı görmez misiz ki keskīn tīġ-i Hindi gibi bālā ḳad u mürtefiᶜdür. Ve zenānuñ kebdilerine mülāṣıḳ u ḳarīb olup ḳavmi müntemī vü müntesib olsa ehl-i beytümden ve aṣlumdan ola. Yaᶜnī kendi ḳabilemüzden ola dimek olmaġla ḫᵛāherlerisin zevci kendi ḳabileñden ṭaleb idersin, didiler. Seyf-i mihandi Hend'i ve cevherdār u keskin tiġa ıṭlāḳ olınup zebān-ı Fārsī'de ol ḳılıca belālek dirler ki Şeyḫ Niẓāmī'nüñ tıġ-ı beraḳ vaṣfında olan

beytinden fehm olınur. Ve duḫter çehārıma sen ne günā zevce raġbet idersin diyü istiᶜlām eylediklerinde duḫter-i küçek benüm şevhere raġbetüm yoḳdur diyü ketm-i sır eyledikde

[422] hemşīreleri sen bizüm sırrımıza vāḳıf olduñ. Biz daḫī senüñ setriñe muṭṭaliᶜ olmalıyuz diyü ibrām ilḥāḥ eylediklerinde duḫter-i küçük

diyüp ḳavli meṣel oldı. Ḳaçan bir kimse mużṭar u ᶜāciz olup defᶜ-i żarūret içün ednā şeyᵓe razı olsa ḍarb olınur. Ve duḫterānuñ pederi anlaruñ izdivāca raġbet ve mükālemelerini istimāᶜ eyledikde her birini ḫᵛāhişleri üzere bir kimseye tezvīc bir miḳdār zamān mürūrından ṣoñra dördi daḫī ziyāret-i peder ḳaṣdıyla ḫargāhına müctemiᶜ olup pederleri duḫter-i bozorguna zevcüñi nice müşāhede eyledüñ diyü keyfiyet-i müvāneselerinden istiᶜlām

eyledikde duḫter ḫayrlu zevcdür ki ehline ikrām idüp keremini imtinān eylemez diyüp pederi mālıñuz nedür diyü suʾāl duḫter daḫī şütürdür diyüp pederi şütüri fāʾidesi nedür didikde duḫter (ناكل لحمانها مزعا ونشرب البانها جرعا وتحملنا وضيفنا معا) diyüp pederi (زوج كريم ومال عميم) didi. Luhmān żamm-ı lām ile laḥmuñ cemʿi olup küştahā maʿnāsına ve müzʿa küşt pāresi maʿnāsına elbān lebenüñ cemʿi olup ve cerʿ yutmaḳ ṭarīḳ ile südi nūş itmek maʿnāsına ve ḍayf mihmān maʿnāsınadur. Baʿde duḫter-i devvandan suʾāl ol daḫī ḥalīlesine ikrām ve vesileyi taḳrīb ider diyüp mālıñuz nedür ve neye fāʾide-menddür diyü istiʿlām duḫter daḫī baḳardur diyü baḳaruñ fāʾidesini beyān idüp (تالف الفناء وتملاء الاناء وتودك السقاء ونساء مع نساء) didi. Teʿellüf ülfet ider maʿnāsına ve fenā-i cevānib-i ḫānede olan meydān maʿnāsına ve ana vü kāse vü emṣāline dirler ki kāseyi lebrīz ider dimek olur. Ve ved muḥabbet maʿnāsına ve saḳḳā āb u leben içün ola ṭulūm maʿnāsına ve nisā-i ālā leben-i maḫlūṭ maʿnāsına olup saḳḳāya maʿṭūfdur. Ve nisā-i ṣāniye ḥaml maʿnāsına olup pederi bu rütbe taʿayyüşe rıżā-dāde olup naṣibüñi aḫẕ eyledüñ, didi. Baʿde duḫter sevvamdan zevcinüñ aḥvālini suʾāl duḫter daḫī (حكر لا يسمح بذر ولا بخيل) yaʿnī cömerd ü masrif olmayup baḫīl ü muḥtekir daḫī degüldür didikde pederi mālından istiʿlām duḫter daḫī muʿazzdur diyüp pederi keçilerüñ menfaʿatinden suʾāl eyledikde duḫter (اوكنا نولد ها فطما ونسلخها ادما)

[423] (لم نبغ بها نعما) tevlīd ṭoġrutmaḳ maʿnāsına ve faṭam faṭimüñ cemʿi olup faṭīm süddden kesilen veled maʿnāsına ve selḫ cildini ṣoymaḳ maʿnāsına ve adem ademüñ cemʿi olup saḫtiyān maʿnāsına ve nebġ ṭaleb maʿnāsına ve niʿam niʿmetüñ cemʿīdür. Baʿde pederi (جزؤ مغنيه) yaʿnī iġnā idici bir ḳaṭʿa māldur, didi. Ve duḫter cehārūma zevcinden suʾāl

eyledikde duḫter (شر زوج يكرم نفسه ويهين عرسه يعني زوجك) şerī olup nefsine ikrām ve zevcesine ihānet ider didikde pederi mālından suʾāl duḫter daḫī gūsfenddur diyüp pederi menfaᶜatinden istiᶜlām eyledikde (جوف لا يشبعن وهم لا ينقعن وصم لا يسمعن وامر مغوبهن يتبعن) didi. Cevf ecvefüñ cemᶜi olup seyr şikem maᶜnā sīr-i şiᶜ siyeh şūden maᶜnāsına heym teşne maᶜnāsına ve natᶜ ṣūya ḳanmaḳ maᶜnāsına ve ṣamem ḥāsse-i semᶜüñ fıḳdānından ᶜ ibāretdür. Ve maġvī iġvā vü iẓlāl idici maᶜnāsına olmaġla pederi (اشبه امرؤ بعضه بعضا) yaᶜ nī baᶜżı metāᶜ ṣāḥibine müşābih olmış, didi. ᶜAlī bin ᶜAbdu'llāh bin ᶜAīşe'den gūsfend'üñ iġvā idenüñ emrine mütābaᶜatī ne maᶜnāyadur diyü istiᶜlām eyledikde ibni ᶜAīşe müşāhede itmez mi sen gūsfendān bir ṭarafa rāhī olurlarken içlerinden biri āba yāḫūd duḥale yā bir ġayri mühlikeye sāḳıṭ olsa mecmūᶜı gūsfendān tābiᶜ olup sāḳıṭ olurlar, didi. Ve baᶜżı revāt-ı ḥikāye-i mezbūreyi ẕü'l-Aṣbuᶜu'l-ᶜAdāvanī ᶜazv ider.

ولعمري لو بلغت هذا البلغ لارتفعت عن هذه الخطة ولارضيت بهذه الخطة ḥaṭṭā bir şey ᶜulūddan inzāl itmek maᶜnāsına ve ḥıṭṭa-ı mekān müteḫafiż yaᶜnī çukur mevżiᶜ maᶜnāsına ve ḥaẕẕa naṣib ü maḳṣad maᶜnāsına olup meʾāl-i maᶜnā Bārī Teᶜālā'nuñ beḳāsına iḳrārum ḥaḳḳıçün Hende bintü'l-Ḥas gibi ṭūl-ı Sevādum ve Eraḳım gibi ᶜavnum mefḳūd ve Hemām gibi tezevvücden menᶜ iderüm olsa yine senüñle ictimāᶜ ẕelinden refīᶜ ve berī ve ol emr ü maḳṣaddan rū-gerdin ve ġayr-i rāżīye olup tenezzül itmem dimek olur.

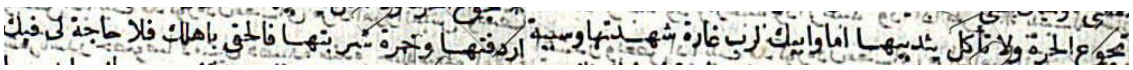
والنار ولا العار والمنية ولا الدنية والجرة نجوع ولا تاكل بثديها fıḳarāt-ı meẕkūre emṣāl-i ṣāliṣe olup ḥaḳḳında ḳabīḥ ḥikāyāt ve kerīh ḥavādiṣ naḳl-ı müẕemmet olınmaġla telef nefsini iḫtiyār

[424] iden kimse ḍarb u īrād ider. Ve ᶜar ᶜayb maᶜnāsına ve menih mevt maᶜnāsına ve deniyye ḫabīṣe ve reẕīle maᶜnāsına ve cūᶜ gürsinegi maᶜnāsına ve ṣedd-i bostān maᶜ

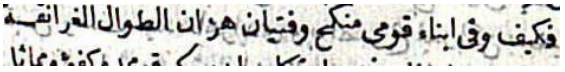
nāsına (والنار ولا العار والمنية ولا الدنية) iḫtiyār taḳdīri ile manṣūb olmaḳ cāʾiz olup iḫtiyārü'n-nār ve'l-meniyyetü dimek olur. Ve uḥbāli taḳdīr olınup merfūᶜ olmaḳ daḫī caʾizdür. (المنية ولا الدنايا) daḫī müsteᶜmeldür ki savtı iḫtiyār iderüm. ᶜArı irtikāb itmem diyecek yirde ḍarb olınup (والمنية ولا الدنية) meṯeli Evs bin Ḥārişe'nüñ olmaḳ üzere mervīdür ki meʾāl-i maᶜnā: Hemām bin Merre gibi tezevvücüme māniᶜ ve duḫter Mühelhel gibi ḳabilemden cüdā olup ibni ᶜAbdüs'a tezvīc itmezseñ seni ḳatl iderüz diyü ikrāh itseler ve Hende bintü'l-Ḥas gibi şehvetüm ġalebe eylese senüñle izdivācdan neşʾet iden ᶜārı ḳabūl itmeyüp nārı vü ḫasāseti ḳabūl itmeyüp mevti iḫtiyār iderüm dimek olur. ᶜAskerī ẕikr ider ki (الحرة تجوع ولا تأكل بثديها) dimekden murād ḥarre-i ḥasībe olan zen ne miḳdār faḳr u cūᶜ zaḥmeti çekerse de bir kimseye dāye olup bistānlarıyla ḫalḳuñ kūdekānına şīr virüp ücretiyle taᶜayyüş eylemez dimekdür. Ve meṯel-i mezbūruñ ḳāʾili Ḥādiṯ bin Selbel El-izdī olup teḳavvüline bāᶜiṯ budur ki bir vaḳitde Ḥāriṯ ᶜAlḳāme bin Ḥaṣaᶜtü'l-Leṭāʾi ziyāretine varup ᶜAlḳāme'nüñ duḫteri Zibāʾ müşāhede ve Zibāʾ zamānı zenānınuñ icmāli olmaġla dildāde olup peder ᶜAlḳāme (اتيتك خاطبا وقد ينكح الخاطب ويدرك الطالب ويمنح الراغب) yaᶜnī saña ḫuṭbe-i nikāḥ idici oldığum ḥālde geldüm. Ve ḫuṭbe idiciye inkāh olınup ṭālib olan merāmına vāṣıl olur. Ve raġbet idene iᶜṭā vü iḥsān olınur didikde ᶜAlḳāme sen duḫterüme mümāṯil ü küfv-i kerī msin ve bir miḳdār tevaḳḳuf u ārām ile emrüñde mülāḥaẓa vü müşāvere ideyüm diyüp duḫterüñ māderine Ḥāriṯ bin Selsel seyyid-i ḳavim ü ḥasīb ü müteṣab u beyt cihetiyle ᶜāl ī ü şerīf olup duḫterimüz Zibāʾı tezevvüce rāgib oldı. Ve biz Ḥāriṯ'i ḫāʾib ü maḥrūm ircā

ᶜ idemeyüz didikde zen duḫterini isticvāb idüp ricālden kehl Ḥaccāc meyyāl olanı yaᶜnī elli yaşına ḳarīb dū-mūyı ve meyl iderek meşi ider seyyid ü şerīfe mi raġbet idersin

[425] yoḫsa şāb u bernā ve ḫūb rū ḳavī ve tūvānā olana mey-i ḫᵛāhişgersin didikde Zibāʾ şāb u bernā isterüm. Zīrā şeyḫūḥete ḳarīben olan zevc gençligümi ifnā vü şiyābımı telvīş idüp aḳrān u etrābum baña şemātet ider, didi. Lākin māderi şābları meẕemmet şeyḫleri midḥat u hezār tekellüf ü ibrām ile Zibāʾyı ırżā ve yüz elli şütür ve bir ḫādim ve biñ dirhem mihr ile Ḥāriṣ'e tezvīc olınup Ḥāriṣ Zibāʾyi ḳabilesine götürüp bir miḳdār zamān mürūrında bir gün Zibāʾ bīrūn ḫargāhda īstāde vü eṭrāfa naẓar-endāz olurken Beni Esed'den bir ḫūb rūşāb nev-civān żuhūr ve Zibāʾ cavānı müşāhede eyledikde nāle vü āh idüp girye eyledi. Ve zevci Ḥāriṣ vāḳıf olup āh ve bübiye sebeb ne ola didikde Zibāʾ مالی وللشیوخ النواهض کالفروخ yaᶜnī ḳuş yavruları gibi tüyleri yitmiş birlerle benüm işüm nedür didikde Ḥāriṣ ṣıkletüñ emek didi. Ve ṣekl lüġatde merʾatüñ veledini żāyiᶜ itmesine dinüp maᶜnāsı vālideñ seni żāyiᶜ eylesün dimek olup bed-duᶜā olur. Ḥāriṣ'üñ bu ḳāvli meṣel olup tamāmı ثکلتک امک ای جردترقع der u cerd eski ṣevb u raḳᶜ köhne ile ṣevbi yamamaḳ maᶜnāsına olup ḳaçan bir kimse kendüye fāʾide vü menfaᶜati olmayan şeyʾi ṭaleb eylese meṣel-i mezkūr ḍarb olınur. Baᶜde Ḥāriṣ

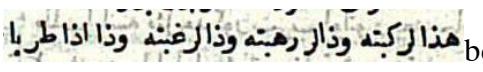

yaᶜnī ḫasīs olan mekāsib-i emvālinden nefsümi ṣiyānib idüp elem cūᶜa taḥammül ü ṣabr iderüm pederüñ ḥaḳḳıçün ben çoḳ ġāret müşāhede idüp düşmeni seby ü esīr ü żahrıma irdāf u şürb-i ḫamr itmedüm mey yaᶜnī benüm gibi şecīᶜ ü seyyid-i ḳavmüñ ḳadrini bilmeyüp eciniye taḥassür idersin. Pes ḳavmüñe lāḥiḳa ol ki benüm saña iḥtiyacum

yokdur diyü taṭlīḳ eyledi. yaʿnī ben senüñle izdivāc ẕilletini nice irtikāb iderüm ki ḳavmümde küfvᵊ ü mümāṣil nikāḥuma ṭālib Eşrāf ve Hezān ḳabilesinüñ ḥüsn ü cemāl ṣāḥibi bālā-ḳādd ve dırāz-gerdān şābb u bernāları baña rāġıbdur. Ve fıḳra-ı mezbūre Aʿşā'nuñ ḳabile-i Hezan'ı

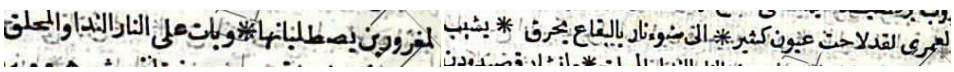
[426] vaṣf eyledigi ebyātuñ birinden meᵓẖūẕdur ki ol beyt budur.

 ve beyt-i mezbūrı inşāsına bāᵓiş ḳabile-i ʿAnze'den bir zen tezevvüc idüp miyānlarında ḥüsn-i zindegānı ve muʿāşeret mümkin olmayup taṭlīḳ ve birḳaç beyit inşād eyledi ki biri beyt-i meẕkūrdur. Ve mezbūr-ı Aʿşā Memūn bin Ḳays ibni Cerdel olup zamān-ı cāhiliyet şuʿarāsınuñ füẖūl u kibārından ve Aʿşā-yı ekber dimekle maʿrūf bir şāʿir-i süẖan seceredür. Mervīdür, İmruᵓu'l-Ḳays rākib oldıḳda eşʿar-ı nās ve Züheyr ẖᵛāhiş ve raġbeti oldıḳda eşʿar-ı nās Nābiġa ẖavf u ẖaşyeti oldıḳda eşʿar-ı nās u Aʿşā ṭaranbāk u sekrān oldıḳda eşʿar-ı nās idi. Ve baʿżı üdebā-ı şuʿarā mezkūrenüñ daẖī eşʿar-ı Aʿşā olmasına ẕāhib ü cāzim olup Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretleri buyurdı. Aʿşā İmruᵓu'l-Ḳays'a ne vecihle tercīḥ olınur diyü iʿtirāż olındıḳda edīb-i mezbūr Aʿşā'nuñ İmruᵓu'l-Ḳays'a rücḥānına delīlüm ẕikr eylediñüz ḥadīṯ-i şerīfdür. Zī rā aʿlemdāra emīr ü sipahsālar lāzımdur. İmruᵓu'l-Ḳays ʿalimdār oldıḳda emīri Aʿşā olur diyü cevāb-dāde olındı. Bedīʿ Hemdānı Ebū ʿAlī bin Semcūrı bir ḳaṣide-i ġarrā ile medḥ eşnāsında şuʿara-yı mezkūrenüñ her biri bir vaḳitde eşʿar-ı nās oldıḳlarına

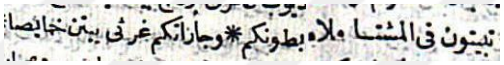
 beytiyle işāret itmişdür. Ve baʿżı üdebā beyt-i meẕkūreden maʿnāyı murād İmruᵓu'l-Ḳays vaṣf ẖaylde eşʿar-ı nāsdur. Ḫuṣūṣan lemeteyñ

ḳaṣīdesinde ḫayle müteʿallik olan vaṣf-ı cemīleye rāciḥdür. Ve nābiġanuñ Nuʿmān bin Münẕir'den ḫavf u iʿtizārı meşhūr olup vaḳt-i ḫavfda inşā-i şiʿri müsellemdür. Ve Züheyr bin Ebī Selīm'i ʿAṭāya'yı mulūki rāġib ü istimāḥa idüp semāḥat u iḥsān eylediklerinde ḳaṣāʾid-i ġarrā inşā eyledigi maʿrūfdur. Ve Aʿşā'nuñ sermest oldıḳda eşʿār-ı ceyyide inşā idüp ḫamrı vaṣfı meşhūrdur. ʿAtbi şāriḥi Necātī İmruʾu'l-Ḳays vaṣfı ḫaylde māhir idi ve taṣrīḥ ider. Lākin baʿżılar İmruʾu'l-Ḳays rākib oldıġı vaḳitde eşʿar-ı nās idi diyü ẕikr ider. Asmaʿī'den mervīdür ki Aʿşā her kimseyi ki çendīn ebyāt ile medḥ ide, o kimse merātib-ı ʿulyāya vāṣıl u refīʿü'l-ḳadr olurdı. Ve her kimseyi ki hicv ide

[427] derecesinden sāḳıṭ ve vażīʿ u kem-pāye olurdı. Ḥattā bir vaḳitde Yemām'a cānibine rāhī ve Muḥallaḳ ben Çeşmü'l-Kelbiye nāzil ve Muḥallaḳ nāsuñ naẓar u iʿtibārından sāḳıṭ bir şaḫṣ olup duḫterānına kimse raġbet itmeyüp Sevākin-i büyūt gibi ḳalmışlar idi. Ve Muḥallaḳ Aʿşā'nuñ nuṭḳında teʾşīr oldıġına vāḳıf olmaġla faḳīr ve faḳaṭ bir nāḳaya mālik iken melik fedā idüp nāḳayı ẕebḥ ve bir miḳdār bāde tedārik ve Aʿşā'yı isḳā vü iṭʿām u ḳudreti mertebe ṣabaḥa dek iʿzāz u ikrām idüp Aʿşā'yı Muḥallaḳ'uñ minnetdārı olmaġla yā Muḥallaḳ bir murāduñ var mıdur diyü suʾāl Muḥallaḳ daḫī yā Aʿşā beni bir ḳaç beyt eyle medḥ ile senüñle ḫalḳ baña raġbet ve duḫterlerümi ṭaleb itmek meʾmūl idi, didi. Aʿşā sūḳ-ı ʿUkāẓ'a varup bir ḳaṣīde ile Muḥallaḳ'ı medḥ eyledi ki bu beyitler ol ḳaṣīdedendür.

ve inşād-ı ḳaṣīdeden bir sene güzerān itmeyüp duḫterānını şevhere virüp miyān-ı nāsda Muḥallaḳ muʿteber bir şaḫṣ oldı. Ve Esved ʿAbbās'ı medḥ idüp Esved serverinden Aʿşā'ya inʿāmāt-ı cüzīle ile muḳābele eyledi. Ve Aʿşā bilād-ı Beni ʿĀmir'e varup ʿ

Alḳāme bin ᶜAlaşe hicv-i Aᶜşā'dan ḫavfına bināᵓen ziyāretine varup Aᶜşā yā ᶜAlḳāme beni ḥıfẓ u ḥimāye ider misün diyüp ᶜAlḳāme vüsᶜim mertebesi ḥimāye iderüm didikde Aᶜşā ins ü cinden ḥimāye ider misün, didi. ᶜAlkāme daḫī iderüm diyüp Aᶜşā ins-i mevtden daḫī ḥimāye ider misin didikde ᶜAlḳāme mevtden ḥimāye vüsᶜimden ḫāricdür diyü cevāb-dāde olup ᶜĀmir bin Ṭufeyl melᶜūn geldikde asᵓele-i mezkūreyi ᶜĀmir'e daḫī ᶜarż eyleyüp ᶜĀmir mevtden ḥimāye iderüm, didi. Ve Aᶜşā keyfiyet ḥimāyesinden istiᶜ lām eyledikde ᶜĀmir civārumda iken vefāt idersen diyetüñi ehl ü ᶜıyāluña irsāl iderüm didikde Aᶜşā yā ᶜĀmir beni ḥimāye idecegüñ maᶜlūmum oldı diyüp ᶜĀmir'i birḳaç beyt ile medḥ ve ᶜAlḳāme'yi meᵓāl-i maᶜnāsı: Sendar kāşāneñüzde sir olup beytūtet ü ẕevḳ idüp mihmān u ḥimāyeñüzde olanlar bir ṣamān [428] ile gürsine ve şikemleri cūᶜden ṣaġīr olmış ᶜāciz ḳalurlar dimek olmaġla bizler ḥimāyemüzde olanlar bu güne muᶜāmele mi iderüz diyüp münkesir ü ġamgīn oldı. Ve Aᶜşā bisyār seyyāḥ olup bir vaḳitde Kisra meclisine dāḫil ve bir ḳaç beyt ile Kisrā'yı medḥ idüp beytine vāṣıl oldıḳda Kisra maᶜnā-yı beyti fehm idemedüm murāduñındur diyü suᵓāl Aᶜşā daḫī ᶜaşḳa vesāᵓir maraża ibtilām yoġiken sehr mübtelā oldum dimek olur didikde Kisra öyle ise bu ādem sārıḳdur meclisümden bīrūn olınsun diyüp iḫrāc eylediler. Ve Aᶜşā āḫer ᶜömründe İslām'ı ḳabūl itmek ḳaṣīde ile Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ ziyaret-i şerīfelerine teveccüh ve maṭiyye-süvār olup bir ḳaṣīde ile medḥ eyledigi bu ebyāt ol ḳaṣīdedendür.

 ve Aᶜşā'nuñ

ziyāret-i peyġamber ᶜaleyhi’s-selām’a ᶜazīmeti ve ḳaṣīde-i ceyyide ile medḥ-i ṭaᵓife-i Ḳureyş’e vāṣıl olup Ḳureyş istişāre ve Aᶜşā ṣenace-i ᶜArab’dur. Yaᶜnī ḳadir-şinās ü merātib-i nāsa ᶜālim olup bir kimseyi medḥ eylemez. İllā refiᶜü’l-ḳadr olur. İmdi Aᶜşā’yı ziyāret-i peyġamber ᶜaleyhi’s-selām’dan menᶜ lāzımdur diyü reh-güzārında ḳudūmına muntaẓır ve Aᶜşā geldikde teveccüh ü ᶜazīmetinden suᵓāl Aᶜşā daḫī Resūl ᶜaleyhi’s-selām’uñ meclis-i şerīfine ḳabūl İslām’a müteveccihüm didikde Ḳureyş yā Ebā Naṣīr iᶜtiḳādgede ḥelāl u ṭabᶜıña muvāfıḳ olan eşyānuñ mecmūᶜında seni menᶜ ider didiler. Aᶜşā daḫī ne maḳūle eşyādan menᶜ ider diyüp Ḳureyş olan zinādan menᶜ ider didiler. Aᶜşā daḫī ben zināyı terk eylemedüm. Lākin zinā beni terk eyledi, didi. Baᶜde Ḳureyş ḳarādan menᶜ ider, didiler. Aᶜşā meᵓmūldur ki ḳamār mübdel bir şeyᵓe iẕin vire ki fi’l-ḥaḳīḳa emr-i Ḥasan ola, didi. Baᶜde Ḳureyş ḫamrdan menᶜ ider didiklerinde eve bu bir emr-i müşkildür. Bārī mehr-i Esed’e āmāde bāde vardur. Anı nūş idüp baᶜde ḫużūr-ı ᶜālī lerine rūymāl olayum diyüp rāḥlesine ricᶜat ve birḳaç gün mekş ü iḳāmet

[429] eyleyüp bir gün mister-i Aᶜşā’yı zemīne remy ü ilḳā vü ihlāk eyledi. Baᶜżı ruvāt Aᶜşā’yı ziyāret-i Resūl-i Ekrem ᶜaleyhi’s-selām’dan menᶜ ü ricᶜat itdiren Ebū Cehil olmaḳ üzere rivāyet eyledi. Lākin ġalaṭdur. Zīrā ḫamr Resūlu’llāh ᶜaleyhi’s-selām Medine-i Münevvere’ye hicret buyurup ġazve-i Bedir vuḳūᶜunden ṣoñra taḥrīm olınmışdur. Ebū Cehil melᶜūn ise ġazve-i Bedir kübrāda ḳatl olınmışdur. Laᶜnetu’llāhi ᶜaleyhi Rivayet-i ṣaḥīḥa budur ki Aᶜşā’yı ircāᶜ iden ᶜĀmir bin Ṭufeyl melᶜūndur. Ve baᶜżı ruvāt Aᶜşā’nuñ baᶜş u ḥesābe müᵓmin oldıġın rivāyet idüp bu ḳıṭᶜa ile istidlāl ider.

لا يخطى المنسك الى الرماد ولا امتطى الثور بعد الجواد ya^{c}nī ḳavmümden şāb u bernā maḥbūbları terk idüp saña raġbet ider olmadum ki sen anlara nisbet ḫākister ve anlar müşk-nābdur. Pes māşki terk ü rimād tecāvüz itmem. İmtiṯā ittiḫāẕ-ı menīyye ma^{c}nāsına ve şevr gāv ma^{c}nāsına cevād esb-i şīr-i merddür. Ya^{c}nī bahādur. Ve bu rükn at ma^{c}nāsına olup esb tekāver süvār oldıḳdan ṣoñra gāve süvār olur olmadum dimek olur. Fıḳra-ı evveli meşk ve Ramadī ẕikr eyledigine işaret olup fıḳra-ı ṣāniye metninüñ *ve* ومن ركب الثور بعد الجواد * انكر اطلاقه والعثب beytinden me^{ɔ}ḫūẕdur. Ya^{c}nī herkes ki esb-i şīr-i merde süvār oldıḳdan ṣoñra gāv süvār ola. Çatal ṭırnaḳlarını vezīr ẕeḳanında ṣarḳan deriyi inkār u istikrāh ider.

فاتما يقيمكم من لم يجد ماء و يرعى الهشيم من علم الجميم و يركب الصعب من لا ذلول له heşīm nebāt ḫuşk u münkesir u ḥamīm şol nebāt-ı ṭarī ve sebzeñe ḳaddi olup henüz nihāyetine resīde olmaya ki giyāh-ı nev-demīde ma^{c}nāsına ve ṣa^{c}b esb-i ser-keş ü ġayr-i mu^{c}allim ve ẕelūl mülāyim ü muṭi^{c} olan esb ma^{c}nāsına olup me^{ɔ}āl-i ma^{c}nā teyemmüm iden āba ẓafer-yāb olmayan kimsedür. Ve şikeste vü ḫuşk giyāhı ekl itmek sebz ü ṭārī nebātı fıḳdanından iḳtiẓā ider. Ve ser-keş dābeye süvār olan muṭi^{c} u minḳād esbi olmadıġından süvar olur dimekdür. Ḥāṣılı senden müstaġnī olup bir vechle saña iḥtiyacum yoḳdur dimiş oldı.

ولعلك انما عرك من علمك

[430] الذين هم الكواكب علوهم والرياض طيب شيم

صبوتي اليه وشهدت مما عفتي له من اقفار العصر ورمحان المصر

^{c}aṣr dehr ma^{c}nāsına ve Mıṣır şol beldeye dirler ki memṣūr u maḥdūd u maḥṣūr ola. Iḳmār ḳamerüñ cem^{c}i ve reyḥān feslegen ma^{c}nāsına olup murādı ḳavmini ḥüsn ü cevh ü

aḫlāḳ ile vaṣf u medḥ ve ṣıfat-ı meẕkūre ile İbni ᶜAbdūs'a taᶜrīż murād idüp meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳarat-ı ġāliba seni maġrūr idüp küstāḫlıġa mübāderet itdiren benüm ibni Zeydūn'a ᶜaşk u meylüme ᶜilmüñ ve muvāfaḳat u inḳiyād u müsāᶜade mi müşāhede itmeñdür. Lākin sen kendiñi aña nice ḳıyās idersin ki ibni Zeydūn dehrüñ kevākib gibi hemteleri ᶜālī vü ravżaları gibi ḫoş-bū māh-peykerlerinden ve şehrüñ reyhān-ı miṣāl ṭib-ı rāyiha lev ḥüsn ü cemāl ü ḫaṣlet-i ḥamīde ṣāḥibi maḥbūblarındandur. Pes ibni Zeydūn ve emṣāli inḳiyād u müsāᶜadeye sezādur. Sen kendiñi anlara ḳıyās eyleme dimek olur.

من تلق منهم تقل لاقيت سيدهم مثل النجوم التي يسرى بها الساري Yaᶜnī sen ol ḳavimden her ḳanḳısına mülāḳī olursañ seyyid-i ḳavme mülāḳī eyledüm dirsin ki mecmūᶜ-ı sādātdur. Ve muḫtarum olan ḳavim şīr ve olanlara reh-nümā olan nūcūm gibidür ki sarı necūma etbāᶜ ile maḳṣadına vāṣıl oldığı gibi ḳavm-i meẕkūr sādāt u muḳtedī olup etbāᶜna şāyāndur. Ve beyt-i mezbūr Bekr bin Kelāb ḳabilesinden ᶜArandas nāmında bir şāᶜirüñ Benū ᶜAmr'ı medḥ eyledigi ḳaṣīdedendür. Ve bu mażmūnı Ebu'l-fetḥü'l-beseti Benū Farīġūn medḥinde inşād eyledigi ḳaṣīdesinde bir beyitde edā eylemişdür ki ol beyt budur.

من تلق منهم تقل هذا اجلهم * قدرا | او اسخاهم بالنفس والمال

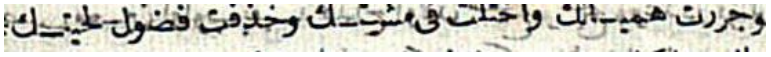
فحن قدح ليس منها ما انت وهم واين تقع منهم ḳadeḥ ḳaddāḥ müyesserden olup ḳıdāḥ sihām maᶜnāsınadur. Ve ḳaddāḥı bir ḫarīṭaya vażᶜ u ḳurᶜa olınup ḳaçan ḳaddāḥdan bir ḳadḥuñ ẕāt u cevheri ḳaddāḥ-ı müyessere muġāyir ve ġayr-i şecerden olsa müfīż olan kimse icāle vü taḥrīk eyledikde ḥanīn ü ṣadāsı sāᵓir ḳıdāḥa muḫālif ü muġāyir olmaġla maᶜlūm olur ki ol ḳadḥ ḳıdāḥ müyesserden degüldür.

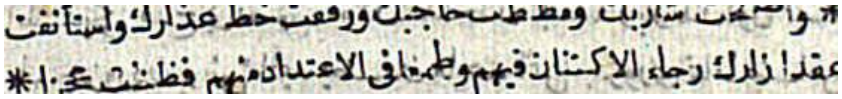
[431] Ve fıḳra-ı mezbūre meṯel olup bir şaḫıṣ ḳabāʾil-i ʿArab'dan biriyle iftiḫār ve ol ḳabileden olmasını iddiʿā idüp ġayr-i ḳabileden olsa yāḫūd kendide olmayan evṣāf-ı cem'ile ile muttaṣıfum diyü daʿvā eylese ḥakḳında meṯel-i meẕkūr ḍarb olınur. Ḥattā ġazve-i Bedir'de Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyh ve sellem ḥażretleri Velīd bin Ebī Muʿīṭī ḳatl eylesünler diyü emr buyurdıḳlarında Velīd اقتـل من بين قريش yaʿnī miyānından ben ḳatl olınur mıyum diyü ḳabile-i Ḳureyş'den olmasını iddiʿā eyledikde ʿAmr radıya'llāhu ʿanhu ḥażretleri (حن قدح ليس منها) buyurup meṯel-i mezkūrı īrād buyurdıḳda ʿunuḳ-ı Velīd ḍarb olındı. Ve ḳadeḥ ḥannuñ fāʿili olup temyīz olmaḳ üzere ḥan ḳıdaḫā daḫī mervīdür. Meʾāl-i maʿnā-yı fıḳra-ı mezbūre: Sen benüm meyl eyledigüm sādāt u kibārdan olmayup iddiʿā eyledigüñ faẓl u kemāl ü evṣāf-ı memdūḥasında mevcūda degüldür. Sen kimsin, anlar kimdür? Pes sen anlardanum diyü nice daʿva idersin ki bir vechle anlarla münāsebetüñ yoḳdur dimek olur. Maʿlūm ola ki ḳaddāḥ-ı müyesser şecer-i nekbden olup biri żāyiʿ olsa şecer ġarbdan yaʿnī ḳavaḳdan yā ġayri şecerden perdaḫte iderler. Ve maḫşi-i Beyżāvī olan Şeyḫ-zāde ṣūret-i meyseri bir günā beyān ider ki zamān-ı cāhiliyetde on nefer kimse bir maḥalle tecemmuʿ ve bir şütür eşter o laḥmını yigirmi sekiz cüzʾ taḳsīm idüp on ʿaded ḳadḥ ki sihām-ı müyesser olup yedi senüñ esāmisi فذ توءم رقيب حلس نافس مسبـل معلى dur. Bunlar içün cüzürden naṣīb muʿayyen olup baḳiyye-i ḳıdāḥ olan sefīḥ ü menīḥ ü vaġdud'dur. Bunlar inṣibāddan bī-behre vü maḥrūm olup yigirmi sekiz cüzʾden feze bir sehm tevʾüme iki sehm raḳibe üç sehm ḥalise dört sehm nāfese beş sehm mesbele altı sehm muʿallaya yedi sehm virilmek üzere vaż' u taʿyīn olınmaġın ezlāmı bir ḫariṭaya vaż' ve bir kimseye virüp taḥrīk ü icāle ḳamār-ı bāz olan

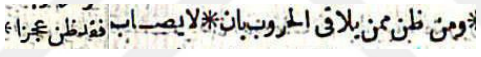
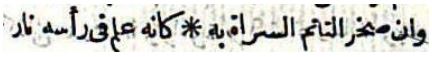
on nefer kimseden birinüñ ismine bir ḳadeḥ iḫrāc idüp eger iḫrāc eyledigi ḳadḥ bī-nasīb olan ḳıdāḥdan ise ḳamār bazından ol kimse laḥm-ı cezūrden bir şey almadığından mā-ᶜadā şemen cezūri tamāmen ḍāman

[432] olur. Ve inṣība cezūrden ḳamār-ı bāzlar ḳaṭᶜan ekl itmeyüp fuḳaraya tevzīᶜ ve luᶜb-ı meẕkūr ile iftiḫār idüp mülāᶜib olmayanları meẕemmet eyleyüp berm yaᶜnī leᵓīm tesmiye iderler. وهل انت الا اوعمرو فيهم Fıḳra-i mezbūre Ebū Nūvās'uñ secᶜ-i sülamu hicvinde inşād eylediği انما انت من سليم كواو * الحقت في الهجاء ظلما بعمرو beytinden meᵓḫūzdur. Yaᶜnī senüñ ḳabile-i Selīmdenüm iddiᶜā eylemek resm-i ḫıṭdad żulmen ᶜAmr'e vāv ilḥāḳ olınması gibidür. Ve bir kimse rüᵓyasında nāḫūnı üzere vāv resm olınmış müṣāᶜade vü maᶜbere ifāde eyledikde nesebüñde şerāfet mevcūde degül iken daᶜvayı şerāfet eylemişsin diyü taᶜbīr eyledi. Meᵓāl-i maᶜnā: Sen kibār-ı ᶜālī-tebārdan olmayup kibārdan olmaġı iddiᶜā idersin. Niteki vāv-ı ᶜAmr kelimeden olmayup resm-i ḫaṭa mülḥaḳ oldığı gibi dimek olur. وكالواو شبطة في العظم بينهم ve şeyẕame üstüḫᵛān-pāredür ki aṣl u ḫāliṣ olan üstüḫᵛānlara zāᵓid olur. Ḳaçan bir kimse ḳavmi miyānında reẕīl ü ḫaşve vü ġayra muvāfıḳ u zāyid olup muᶜteber olmasa falān ve شبطة في قومه diyüp meṣel olmışdur. Ve falān من حشوة قومه daḫī dirler. Ve meṣel-i meẕkūrı Ḥasan bin ᶜAlī raḍıya' llāhu ᶜanhumā Muᶜāviye raḍıya'llāhu ᶜanhu ḫilāfeti ḫuṣūṣunda ᶜAmr bin El-ᶜAṣ raḍıya' llāhu ᶜanhume īrād eylemişdür. Meᵓāl-i maᶜnā-yı fiḳra-ı meẕbure: Sen ḳavmüm miyānında vü şeyẕame gibi zāᵓid ü iᶜtibārdan sāḳıṭ u reẕīl bir şaḥışsın dimek olur.

فان كنت انما بلغت قعر بيوتك وبجافيت عن قومك وعطرت اردانك

 Meʾāl-i maᶜnā: Kibārdan maᶜdūd olmaḳ ümīdi ile menzilüñe mülāzım u ḳuvvet u maᶜşiñi ḫalḳa żiyāfet ü iẓhār-ı ġınā vü mekremet ve āsetīn libāsuñı taᶜṭīr idüp pāk u naẓīf olup hemyān u kiseñi naḳddan tehī idecek rütbe beẕl-i māl idersin ve meşy ü ḫareketüñde ḫuft itmeyüp kibr ü vaḳār iẓhār idersin. Ve naẓīf olurum zuᶜmıyla fażıla-ı rīşki ḳaṭᶜ u ḳaṣṣ idersin dimek olur.

[433] Meʾāl-i maᶜnā: Kibār-I ḳavmüm miyānına girüp tesettür-ḥāl ümīdiyle ve kibārdan maᶜdūd olmaḳ ṭāmᶜıyla bürütüñi perdaḫt u ışlāḥ u mütekebbirāne ebrularıñı maṭṭ u medd ü ḫaṭṭ-ı ᶜazārıñı ince vü raḳīḳ ü kemer-bend çārıñı müceddeden aᶜḳd u bend ider iseñ ẓann-ı ᶜāciz ile ẓann itmiş olursın. Zīrā mümkin degüldür ve ẓann-ı ᶜāciz lafẓı şevāᶜir-i ᶜArab'dan Ḫansa'nuñ beytinden meʾḫūẕdur. Ve meẕbūrenüñ ismi Nemāḍır bint-i ᶜAmr bine'ş-Şeried es-süllami ve Ṣaḫr'uñ ḫᵛāheri olup zamān-ı İslām'a resīde ve müselleme olmışdur. Aṣmaᶜī'den mervīdür ki Nābiġatü'l-ceᶜdī mevsiminde sūḳ-i ᶜUkāẓ'da cālis ve miyān-ı şuᶜarāda ḥükm olup teḥāküm iderdi. Ve bir vaḳitde sevḳ mezbūrede Nābiġa yine teḥāküm iderken Ḫansā meclisine dāḫile ve birāderi ḥaḳḳında inşād eyledigi beytini inşād eyledikde nābiġa pesend ü taḥsīn idüp yā Ḫansāʾ sen bistān ṣāḥiblerinüñ eş ᶜarısın didikte Ḫansāʾ iftiḫār-künān belki her ḫuṣyeteyn ṣāḥibinden eşᶜarum, didi. Ve Beşār bin Bard şevāᶜir-i nisāyı meẕemmet idüp zenāndan bir zen ki şiᶜr inşād eyleye elbetde şiᶜrinde ḫalel ü żaᶜf mevcūddur didikde şiᶜr-i Ḫansāʾ daḫī böyle midür diyü suʾāl eylediler. Beşār Ḫansāʾ dört ḫışyeli racüldür diyü cevāb-dāde oldı. Mervīdür ki ᶜÖmer

bin el-Ḫaṭṭab raḍıya’llāhu ᶜanhu ḥażretleri Ḫansā’nuñ ᶜizarında raḫne vü ḫuṭūṭ müşāhede ve sebebden istiᶜlām buyurdıḳlarında Ḫansāᵓ birāderlerüm Muᶜāviye ve Ṣaḫr-ı ḳatl olınup müfāraḳatlarına ifrāṭ girye vü bükā rūyumda eṣer eyledi diyüp ḥażret-i ᶜ Ömer yā Ḫansāᵓ birāderlerüñ küfr üzere mürd olup dūzaḫ mekān oldılar buyurdıḳda Ḫansāᵓ benüm girye vü ḥazānum daḫī dü-bālā olup iftirāḳ ve dūzaḫ aşiyān oldıḳlarına girye vü zārī iderüm, didi. Ve ᶜAişā raḍıya’llāhu ᶜanhu ḥażretleri Ḫansā’yı ṣadār taᶜbīr olınan cesedi lāmis müydan mensūc küçük siyeh pūş-ı lābise olur müşāhede buyurup yā Ḫansāᵓ ṣadār lābis olmadan Resūllu’llāh ṣalla’llāhu Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem nāsı teh eylemişdi. Sen nice lābise olursın buyurdıḳlarında Ḫansāᵓ ṣadārı

[434] peyġamber ᶜaleyhi’s-selām nehy buyurdığından ḫaberdar degüldüm. Lākin ṣadār lābise oldığımuñ sebebi budur ki pederüm beni mitlāf u itlāf-ı mālda isrāᶜ u ᶜacele ider, bir racūle tezvīc idüp zamān-ı endekterinde bī-māl u tehī-dest ve benüm māluma dest-i dırāz olup anı daḫī zamān-ı Yesīr’de itlāf u medār-ı taᶜayyüşe benden istiᶜṭāf eyleyüp bi’ẓ-ẓarūre zen ü şevher birāderüm Ṣaḫra varup mācerāyı ifāde vecene vü suᵓāle ᶜarż ḥācc eyledigimüzde birāderüm Ṣaḫra mālını dutmaya vü taḳsīm idüp ḳanḳı ḳısmını tercī ḥ iderseñüz aḫẕ u defᶜ-i żarūret idiñüz diyü bizi taḫbīr eyledikde zevcesi yā Ṣaḫrā mālıñı taḳsīm eyledigüñ kifāyet itmez mi ki bundan ṣoñra taḫbīr idersen diyü muᵓāḫeze eyledikde birāderüm

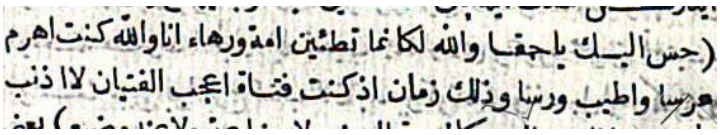
ḳıṭᶜasını inşād eylemişdi. Ben daḫī birāderüm Ḍaḥḥar’uñ ẓanını taṣdīḳ içün ṣadār lābise oldım. Ve vefāt itmeyince cesedümden nezᶜ ü iḫrāc eylemem, didi. Meᵓāl-i maᶜnā-yı ḳıṭᶜa: Va’llāhi Ḫansā perhīzkār iken emvālimüñ ḫabṣini iḥsān eylesem anuñ ᶜaybı baña

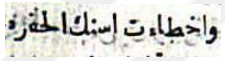
kifāyet ider. Ve ben eger mūrd olursam Ḫansāʾ çārını mezḳ ü derīde vü sīne-pūşi-i mūydan ider dimek olur. ʿAlḳāme bin Cerīr naḳl ider ki bir vaḳitde bir cemāʿat ile meclis-i Muʿāviye raḍıya'llāhu ʿanha duḫūle istīẕān u iẕin virilüp cümlemizi iclās u iṭʿām eyledikden ṣoñra yā ʿAlḳāme yād-ı daniştüñde bir ḥikāye-i ẓarīfe ve nādire-i ʿacībe var mıdur ki istimāʿından ẕevḳ-yāb olayuz buyurdı. Ben daḫī yā emīrü'l-müʾminīn saña teveccühümden maḳdem mesne bir naḳāmı bir ḳabile civārında zebḥ u laḥmını beyʿ itmek ārzūsıyla nāḳayı sevḳ iderek Benū Şerīd ḫargāhları miyānında lebl beni idrāk idüp anda beytūtet iḳtiżā itmekle ḫelāl ḫargāhlarda nāḳayı rabṭ ve Ḫansā'nuñ duḫteri olan ʿ Amr binti Merdası ʿArves müşāhede eyledüm. Ve ehāli-i ḳabileye bu nāḳayı ẕebḥ u lüḥūmını beyʿ murād iderüm. Baña iʿanet idüñ, didüm. Anlar daḫī müsāʿade idüp ḳavm ile cālis oldım. Ve bir miḳdār vaḳt-i güzarānında bizleri ḫargāh ʿArves'e

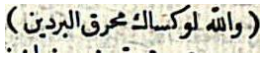
[435] daʿvet bizler daḫī icābet idüp duḫter-i Ḫansāʾ olan ʿAmr

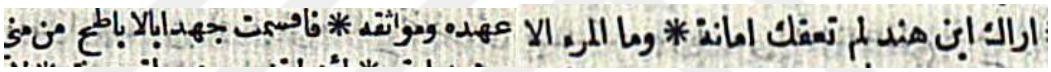
ʿ elbise-i fāḫire ile müzeyyen olup bir ṭarafda cālise ve māder-i Ḫansā fertūt u pīr iken surḫ kisve ile mültefit ve duḫterüñ muḳābilinde murabbaʿ-nişīn olup ʿAmr'a naẓar-ı ḥaḳd u ḥased ile nikrān u çeşm-i ġayẓ u ġaẓabla nikāh-künān iẓhār u buġż eyledigini müşāhede eyledigimüzde ḳavm Bi'llāh yā ʿAmr māderüñ saña ḥased idüp buġż u ʿadāvetini izhār eyledigine mużṭarib ü müşālime degilmisin didiklerinde ʿAmr bir iş içün ḳıyām u nezdīk Ḫansā'dan güzarān iderken şiddet ile pāy Ḫansā'yı bāṣūb īcāʿ eyledikde Ḫansāʾ

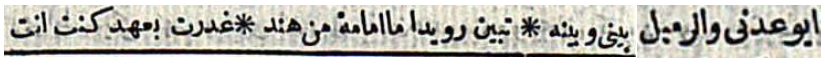

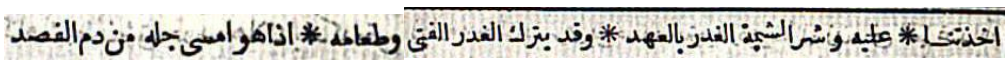

ya‘nī elem ü vec‘ seniñçün olsun yā Ḥamaḳā va’llāh sen Benī Ümeyye Ḥamaḳā pāyesinde ‘add idüp taḥḳīrāne pāyamāl idersin. Va’llāh ben nev-civān olup şāb u bernāları ḥüsn ü cemālüm i‘cāb eyledigi zamānda civānlıḳ ḥüsnüni nebāt aṣfer ṭılā idüp izāle ve kendimi pīre-zen ṣūretinde irā’e didüp deveye tābi‘ ve bere-i güsfendānı rā‘i olmayup tımār olınup perverde olan kere-i esb gibi ne żāyi‘ oldım. Ve ne iżā‘at iden kimsenüñ yanındayum didikde Ḫansā’nuñ duḫterine olan buġż u ḥasedine erbāb-ı meclis ta‘accüb eylediler diyüp naḳl eyledikde Mu‘āviye raḍıya’llāhu ‘anhu ‘azīm ḫande eyledi. ve fıḳra-ı mezbūre me şel olup ḳaçan bir kimse bir şey’ maṭlab ittiḫāẕ ve bir şey’ mevżi‘nüñ ġayriye vaż‘ idüp nā ’il-i merām olmasa ol kimse ḥaḳḳında ḍarb olınur. Me’āl-i ma‘nā-yı fıḳra: Kibārdan ma‘ dūd olup beni ṭaleb ü viṣālime neyl-i ümīdinde oldıġuñda ḫaṭā idüp istek ḥufreye işābet eylemedi dimek olur. Mervīdür ki Muḫtār bin Ebī ‘Ubeyde Kūfe’de iken va’llāh Baṣra’ya duḫūl u żabṭ idüp Māverā’yı Baṣra’ya kitāb ta‘bīr olınan ṣıbyānuñ remy eyledigi sehm ṣaġīri endāzıyla itmeden hindūsında ve ḳıycaḳ kebīre

[436] mālik olurum ve va’llāh ḫażrāya ve Baṣra’da Beyżā nāmında olan ḫāneye ve menba‘-ı āb olan mescidde mālik olurum diyü ḥulf u sakinde eyledigi sem‘-i Ḥaccāc’a vāṣıl oldıḳda iḫāṭā’at Est ibni ebi ‘Abīdetü’l-ḥafre ya‘nī anınçün bilād-ı meẕkūreyi aḫẕ u żabṭ iderüm, didi. va’llāh muḥriḳ saña iki berd ilbās eylese ya‘nī ‘ Amr’e muḥriḳden berdini aḫẕ iden ‘Āmir rütbesinde ‘izz u şerefüñ olsa mezbūr muḥriḳ ‘Amr bin el-Münzir bin Mā’ü’s-sema’dur ki māderiyle ma‘rūf olup ‘Amr bin Hind dirler. Ve mezbūr Hind Ākilü’l-merār dimekle ma‘rūf olan Ḥāriṯ bin Ḥacer’üñ

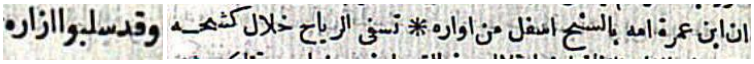
duḫteridir. Ve ᶜAmr Muḥriḳ şedīd ü ġażūb u bahādır olmaġla muẓṭarihu'l-ḥaccāre ile telḳīb eylemişlerdi. Ve ᶜAmr Muḥriḳ tesmiye olınmasınuñ sebebi Ebū'l-Ferec Kitabü'l-Eġānide bu gūnā ẕikr ü tafṣīl ider ki ᶜAmr ḳabile-i Ṭayy'dan bir ḥayye hicv ü ġāret itmemek üzere ᶜaḥd u miṣāḳ itmiş iken bir vaḳitde Yemāme'ye hūcūm u emvāl u aşiyāsını nehb ü ġāretden ṣoñra ricᶜat eṣnāsında ser rāhī ḳabile-i Ṭayy menzilgāhına resī de oldıḳda kendüye iḫtiṣāsı olan kibār-ı Ṭayy'dan Zerāretü bin ᶜAdes Temīmi ᶜAmr teʾk īd-i intisāb içün ve ḳabile-i Ṭay'dan daḫī bir miḳdār şey ġāret eyle diyü terġīb ᶜAmr ve daḫī yā Zerāre ḥayf saña ben anlara ᶜahd ü güft ü ᶜaḳd-i müsāleme vü ġāret itmemeye sevkend u ḥullef eyledüm, didi. Lākin Zerāre ibrām-ı ᶜāḳıbet ᶜAmr'ı ġārete meyl itdirüp bir miḳdār zenān u zādların ġāret eyledikde Ḳays bin ve Ceretü'l-Ṭā

ʾi

 ebyātı ile hucūm eyleyüp ᶜAmr ḫaberdār oldıḳda Ḳays'uñ ᶜammū-zādesi olan Remīl bin Saᶜra ᶜammu-zādeñ beni hicv mi eylemiş. Va'llāh ben anı ḳatl iderüm, didi. Remīl daḫī mehmā emken hicvini inkār eyledi. Lākin Ḳays ᶜAmr'uñ ḳatlI iderüm kelāmını istimāᶜ ve tekrār bu ebyat ile hicv eyledi.

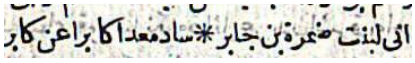
[437]

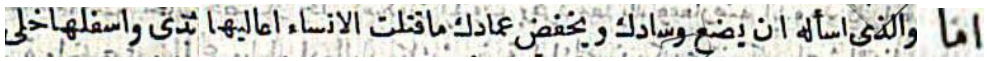
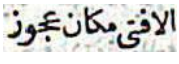
ve ᶜAmr ve ebyāt-ı mezbūreyi istimāᶜ eyledikde ġażab-nāk olup Ṭayy ḳabilesine hücūm u raḥṭ-ı ḥātem olan beni ᶜAdi bin Aḥzan'dan ḫalḳ-ı keṯīri esīr ve emvālini nehb ü ġāret idüp ḥātem-i ᶜAmr'a gelüp ıṭlāḳların niyāz ol daḫī azād eyledi. Ve muḳaddemā ᶜAmr'uñ pederi Münzir bin Māʾi's-semā Mālik nāmında bir ferzendini Zerāretü bin ᶜAbdūs'uñ

ḥacer-i terbiyesine vaż‘ u ibdā‘ eylemişdi. Bir gün Mālik ṣayd u şikār ḳaṣdıyla esb-süvār deşt ü beyāyānı geşt ü güzār idüp çerendegāndan bir şey’e ẓafer-yāb olamayup menzilgāhına ric‘at eṯnāsında Benū ‘Abdu’llāh bin Dārmeden Zerāre’nüñ dāmadı Sevid’üñ menziline nāzil ve Sevīd ḫufte iken şütürlerden birini naḥr idüp ṭabḥ olınurken Sevīd bī-dār ve Mālik’üñ nāḳasını ẕebḥinden ġażab-nāk olup ‘Amr birāderi Mālik üzerine çūp ile hücūm u ḍarb iderek ḳatl u firār ve Mekke-i Mükerreme’ye dāḫil ve kendüye mekr-i a‘dadan emīn ḥāṣıl olup āsāyiş eyledi. Ve bu ṭarafda Zerāre’nüñ duḫteri Sevīd’den tevellüd eyledigi birbirinden ṣaġīr idi. Yetīm ġulāmı ile mużṭaru’l-ḥāl bī-şevher ü bī-māl ḳalup Sevīd’üñ ḳāvmi vü ḳabilesi Zerāre’ye ve pederinüñ ḳavmine bu fitne vü fesāda siz sebeb oldıñuz. Elbetde Sevīd’i sizden ṭaleb iderüz diyü ta‘cīz iderken Sevīd’üñ mālıñı ḳatl ve Mekke’ye firār eyledigi ma‘lūmları olup Ṣa‘lebetü bin ‘Amr ve’ṭ-Ṭā’i Sevidi’ taḫlīṣ ve Zerāre mālik ‘Amr’dan raḫnedār u āzerde olmaḳ ḳaṣdıyla māluña merṣiye bu ebyātı inşād eyledi.   vaḳtāki bu şi‘r ‘Amr bin Hende vāṣıl oldı. Birāderinüñ helākına ġam-nāk u nā-bīnā olacaḳ rütbe girye vü zārī idüp ‘asker-i firāvān ile Zerāre’yi ḳatle rāhī Zerāre daḫī āgāh ve bir ṭarafa firār eyleyüp ‘Amr bin Hende Zerāre’ye ẓafer-yāb olamadıḳda zevcesini aḫẕ eyledi. Ve zen Zerāre’den ḥāmil bulınup ‘Amr zen

[438] Zerāre’ye ḥamlüñ püser mi yoḫsa duḫter midür diyü su’āl zen daḫī el‘ilmü ‘inda’llāh ile cevāb-dāde oldıḳda zen-i bī-günāhuñ baṭının şaḳḳ u derīde ihlāk eyledikde ḳavm-i Zerāre ‘Amr’uñ bu ġadrinden hırāsān olup yā Zerāre ‘Amr’uñ birāderi Mālik’i

sen ḳatl eyledüñ, niçün firār ve ḳavm ü ḳabilesiñi ihlāk u ifnā itdirirsin. Elbetde ᶜAmr'a varup vaḳᶜayı tefhīm eyleyüp ve ḳātil Mālik Seyyid oldıġın taᶜlīm eyleyüp nefsüñi ve bizleri taḫlīṣ eyle diyü ibrām Zerāre daḫī ḥużūr-ı ᶜAmr bin Hende varup ḳażiyyeyi tebyīn ü tafṣīl eyledikde ᶜAmr yā Zerāre seyyidüñ zevce vü ferzendānını iḫżār eyle diyüp Zerāre zevce-i seyyīd olan kendi duḫterini yidi evlādıyla ḥużūr-ı ᶜAmr'a iḫżār ve ᶜAmr henüz nā-baliġ u maᶜṣūm oldem olan ġulāmlaruñ ḳatline emr ü ᶜisyān birini ḳatl eyledikde baḳiyye altı ġulām cedleri olan Zerāre'nüñ emanete ṣarılup feryād u zārī eylediklerińde Zerāre girye-künān (یا بعضی دع بعضا) diyüp Zerāre'nüñ ḳavli meṣel olup bir kimse ᶜaczi ḥālinde ẕevi'l-alarḥā minne teᶜāṭuf u teraḥḥumını iẓhār eylemek murād eylese ḍarb u īrād ider. Ve Ebū ᶜUbeyde meṣel-i meẕkūruñ maᶜnāsını ḥāll u beyānda yā baᶜżı ferzendan duḫterimüñ cüzᵓü ve baᶜżı ve duḫter benüm cüzᵓü ve baᶜżımdur dimek olup daᶜ baᶜżādan murādı kendi nefsidür. YaᶜnĪ ey cüzlerüm gerçi size merḥamet ü şefḳatüm vardur. Lākin ben daḫī sizler gibi ḳatle müşerref ü taḫlīṣüñüzden ᶜācizüm. Pes dāmenime taᶜalluḳuñuz müfīd degüldür dimekdür, didi. Fi'l-ḥaḳīḳa ᶜAmr ve mecmūᶜını ḳatl ve Benī Ḥanżala'dan yüz nefer şaḫıṣ ḳatl u iḫrāḳ itmege ḥullef u sevkend idüp Benī Ḥanẓala'yı cüst-ū-cūya ᶜaṭf-ı ᶜinān ve ᶜAmr bin Ṣaᶜlebetü'l-Ṭāᵓī'yi maḳdem-i ceyş idüp irsāl ve ibni Ṣaᶜlebe Baḥreyn nāḥiyesinde ḳabile-i mezbūreden ṭoḳsan sekiz nefer şaḫıṣ aḫẕ u ḥabs ve ᶜAmr bin Hende geldikde teslīm idüp ᶜAmr mecmūᶜını ḳatl ve nār-ı Nemrūd miṣāl āteş īḳād u lāşeleri iḫrāḳ eyleyüp rāyiḥa vü şerāre vü zebānesi eṭrāfa münteşir olup Benū Ḥanẓala'dan bir baṭın olan berācimden biri esb-süvār ve vaḳaᶜdan ġāfil bir ṭarafdan gelürken rāyiḥa-ı laḥm istişmām ve āteşini müşāhede vü şitāb ile ᶜAmr ārāmgāhına

[439] geldikde muḳaddemā ẕikr olındıġı vech üzere anı daḫī iḥrāḳ u ṭoḳsan ṭoḳuzı iḥrāḳ eyledüm. Māye-i kāmile olmaḳlıġla bir şaḫṣa muḥtacum diyüp her çend ki tefaḳḳud olındı. Vicdānı mümkin olmayup etbāᶜı yā ᶜAmr u zen ile murāduñ ḥāṣıl olursa Ḥanẓala'dan bir zene dest-res olmaḳ mümkindür didiklerinde ᶜAmr u rıżā-dāde ve iḫżārına emr ü ittibāᶜ ᶜAmr bir zen aḫẕ u iḫẓār eyleyüp ᶜAmr zenden nāmını suᵓāl zen daḫī Ḥamraᵓ bint-i Ḍamretü bin Cābirüm diyüp ᶜAmr ẓannum budur ki Eᶜacemīyyesin didikde degülüm ve beni Eᶜacemi tevellüd eylemedi. Yaᶜnī taḥḳīḳ ben Ḍamretü bin Cābir'üñ duḫteri olup Ḍamre vü ecdādı kibār ḳavimden oldığı ḥālde Maᶜd ḳabilesinden olmaḳ cihetiyle seyyid ü şerīf oldı diyüp ᶜAmr şevherini suᵓāl zen daḫī Havza bin Cezūl'dur didikde ᶜAmr va'llāh eger senden peder ü birāder ü şevherüñ gibi cerī vü ġayyur ferzendan tevellüd itmeden ḫavfum olmasına seni āteşe remy itmeyüp azād iderdüm didikde Ḥamraᵓ

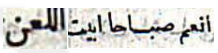
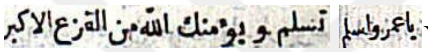
 Yaᶜnī şol Allāh ḥaḳḳıçün ki andan senüñ devletüñi maḥv u izāle vü reẕil eylesün diyü duᶜā iderüm. Eᶜālisi bistān u esāfili ḫālī ve racūliyyetden beri olan zenān nā-tüvān ḳatl itmekle biraderüñ Mālik'üñ intikāmını aḫẕ u ᶜārī üzerüñden defᶜ idemedüñ. ᶜAmr Ḥamrā'yı iḥrāḳ eylüñ diyü emr ᶜasasān Ḥamrā'yı āteşe taḳrīb eyledikde Ḥamrāᵓ. diyüp ḳavli meṣel oldı. Yaᶜnī benüm gibi zen-i ᶜacūz birine bir şāb u bernā yoḳ mıdur ki iḥrāḳ idesiz. Kān ḳavmimüzden aḫẕ-ı intiḳāma ᶜadem-i ḳudretiñüzden benüm gibi ᶜācizeyi iḥrāḳ iderseñ murād eyledi. Ḳaçan bir kimse aḳviyādan aḫẕ-ı intiḳāma ḳādar olmayup żaᶜfā vü derd-mendānı takdīr eylese, meṣel-i meẕkūr ḍarb

olınur. Baᶜde-i Ḥamrā’yı āteşgedeye ḳaẕef ü ilḳā iderlerken هيهـات صارت الفتيان جما diyüp bu kelāmı daḫī meşel oldı. Yaᶜnī bizüm gibi derd-mendān zenān u eṭfāl ihlāḳ u iḥrāḳ iderseñ ve şāb u bahādırlarımuza dest-res

[440] olmayup anlar ḫākister olmadan baᶜīd oldılar didikde Ḥamrāʾ bī-iḥrāḳ eyleyüp ᶜ Amr muḥriḳ laḳabıyla telḳīb eylediler. Ve āl-i Cefne mülūkinden ᶜAmr’dan mā-ᶜadā muḥriḳ ile mülaḳḳab melik vardur. Lākin ṣāḥibü’l-berdīn degüldür. Ve mezbūr ṣāḥibü’l-berdīn tesmiye olınmasına bāᶜiṣ budur ki bir vaḳitde eṭrāf u eknāfdan ᶜAmr bin Hende meclisinde ḳabāʾil-i ᶜAdīde’den eşḫāṣ-ı keşīre müctemiᶜ olup ᶜAmr ol ḳavmüñ neseb ü ḥaseb ü şeref ü denāʾet ü şecāᶜat ü cibinlerin imtiḥān u iḫtibār içün düşinden iki berde iḫrāc idüp ey ḳavm miyānıñuz ḳabāʾil-i ᶜArab’dan eşrāf u eᶜāzī mevcūd ise berdini aḫẕ eylesün didikde ᶜĀmir bin Aḫīm Maᶜdi īstāde ve berdenüñ birini ridā vü birini izār eyleyüp ᶜAmr’a yā ᶜĀmir sen eᶜazz-ı ḳabāʾil-i ᶜArab’dan mısın didikde ᶜĀmir belī eᶜ azendenim. Zīrā ᶜizzet ü keşret ibtidā Maᶜdī içün baᶜde Nezār baᶜde Mużır baᶜde Ḫanzaḳ baᶜde Temīm baᶜde Saᶜd baᶜde Kaᶜb baᶜde Behdele içündür. Eger bu daᶜvāmı inkār ider var ise benümle münāferat ü mübāḥaşe idelüm didikde ḥużżār-ı meclis sükūt idüp bir ferd muḳābele vü muᶜāreże idemediklerinde ᶜAmr veyā ᶜĀmir iddiᶜā eyledigüñ şeref-i ḳabileñ içündür. Kendi nefsüñde baᶜiş iftiḫār olacaḳ şey nedür didikde ᶜĀmir yā ᶜ Amr bin Ebū ᶜAşīretü ve Aḫū ᶜaşīret-i ᶜamm-ı ricāl u ḫāl ricāl olup şekl ü şemāʾil ü ḳabā fetimden ᶜizz ü şeref müşāhede idenlere ḫafī degüldür diyüp pāyını zemīne vażᶜ idüp her kim pāyımı taḥrīk idebilürse yüz şütür iḥsān ideyüm, didi. Bir kimse īstāde vü refᶜ-i pāyına mübāderet idemedi. Baᶜde bir dīni aḫẕ ve ḳabilesine rāhī olup ᶜizzet berdīn ile

ḍarb-ı meṯel olındı. ve eger Māriye'dür. Yektā olan gūşvāreleriyle seni tezyīn eylese. Mūmāileyhā Māriye binti Ẓālim bin Veheb el-Kündī'dür ki Şām'da mülūk-i ᶜArab'dan Ḥāriṯ ekber Ġassaniyet'üñ zevcesi ve Ḥāriṯ Aṣġar'üñ māderi olup mezbūrenüñ māderi eklü'l-Merār'uñ zevcesi olan Hende el-Henūd'dur. Rivayet-i uḫrāda Māriye ᶜAmr Maḥrūḳ bin İmruᵓu'l-Ḳays'uñ māderidür. Ve ḳıraṭaları beyża-ı kebūter cirminde ikidür. Nā-yāb olup bī-meṯel ü nā-yāb olmada ḳıraṭā Māriye diyü

[441] darb-ı meṯel olınur ve pederi ẓālim mülūk Yemen'den biriyle muḳātele vü ġalebe vü aḫẕ-ı ġanāyim eyledikde ol ḳırṭına mālik olmışdı. Baᶜde ḳırtalar miyānında tevārüṯ ṭar īḳi ile mülkden mülke intiḳāl ve āḫir-kār-ı ᶜAbdü'l-melik bin Mervān'a vāṣıl olup duḫteri Faṭma'yı ᶜAmr bin ᶜAbdü'l-ᶜazīz'e ᶜaḳd u tezvīc eyledikde Fāṭma'ya hībe vü iḥṣān idüp ᶜ Amr bin ᶜAbdü'l-ᶜazīz serīr--ārayı ḫilāfet oldıḳda yā Faṭma eger benümle āsāyiş ü zındıḳānı itmek murād iderseñ ḳıraṭalar vesāᵓīr cevāhirüñi beytü'l-māla vażᶜ eylemişdi. Vaḳtāki ᶜAmr bin ᶜAbdü'l-ᶜazīz vefāt ve Fāṭma'nuñ birāderi Yezīd bin ᶜAbdü'l-melik taḫt-nişīn oldı. Mecmūᶜ ḥāli vü gūşvāreleri hemşīresi Fāṭma'ya irsāl eyleyüp Fāṭma va'llāh şevherüm ᶜAmr'a ḥayatında iṭāᶜat eyledigüm gibi mümātenede daḫī inḳīyād idüp muḫālefet itmem diyüp ḳabūl eylemedi. ve eger şimşīr-i Ṣamṣāma'yı gerdenüñe taḳlīd ü āviḫte eylese mumāileyh ᶜAmr bin Maᶜīdi Kerb bin ᶜAbdu'llāhü'z-Zübeydi ve künyesi Ebū Sūr el-Fārisī olup zamān-ı cāhiliyet ü İslām'da ġārāt-i keşīre vü vaḳāyīᶜ-i vefīre ṣāḥibi olup niçe muḥārebe vü remīde bulınup şecāᶜat u ḳuvvet ü metānet ile meşhūr bir merd-dilīrdür. Ve Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teᶜāla ᶜaleyh ü sellem ḥażretlerinüñ ḫāk-pā-yı saᶜādet eṯerlerine rūy-māl u taḥṣīl-i felāḥ ile ṣāḥib-i kemāl oldıġı

hicretüñ onuncu senesi olup ᶜAmr mümāileyh naḳl ider ki vaḳtāki peyġamber ᶜaleyhi's-selām ḥażretlerinüñ ziyāret-i şerīfelerine ḳaṣd ve Medine-i Münevvere'ye ᶜazīmet ü ṭayyı merāḥıl iderek vāṣıl oldım. Vaṣlum Ġazve-i Tebük'den ᶜavdet buyurdıḳları vaḳte teṣādüf idüp eşnā-yı rāhda rüy-māl ḫāk-pāyı ᶜizz-i taḳrīnleri olmaḳ murād eyledigümde gerd ü eṭrāfını iḥāṭa iden aṣḥāb-ı kirām raḍıya'llāhu ᶜanhum ḥażarātı beni menᶜ-i murād eylediklerinde Resūlu'llāh ᶜaleyhi's-selām ziyāretümden māniᶜ olmayuñ buyurup aṣḥāb-ı kirām müdāfaᶜamı terk eyleyüp ben daḫī rikāb-i şerīflerine ḳarīb ü rüy-māl olup iktisāb şeref idüp ile edā-yı taḥiyyet eyledim de Resūl ᶜaleyhi's-selām Yaᶜnī İslām'ı ḳabūl ile selāmetde

[442] olursın. Ve Bārī Teᶜālā seni ḫavf-ı ekberden emīn ider buyurdıḳlarında ben daḫī İslām'ı ḳabūl eyledüm diyü naḳl eyledi. Ve mümāileyh ᶜÖmer raḍıya'llāhu ᶜanhu Ḥażreti ᶜOşmān raḍıya'llāhu ᶜanhu zamānına dek muᶜammer ve ġazavāt-ı keşīrede bulınup ehl-i İslām'uñ nuṣretine bāᶜiş olmışdur. Ez-cümle Kūfe ḳurbında vaḳᶜa-ı Ḳādisiye'de filüñ ḫorṭumını seyf ile ḍarb u dū-nīme idüp fīl münhezim oldıḳda leşker-i ᶜ Acem perīşān oldı. Kezālik on üç senesi ḫilāfet-i Ebūbekir raḍıya'llāhu ᶜanhuda vaḳᶜa-ı Yermük'de leşker-i Rūm'uñ inhizāmına bāᶜiş olup Herḳül Ḥumuṣ'dan Ruḥā'ya firār eylemişdür. Ḥattā Ḥaşaᶜmi vaḳaᶜ-i Yermük'de bir kimse müşāhede eyledüm ki fi'l-ᶜ umrāndan şecīᶜ bir kimse müşāhede eylemedüm ki eşnā-yı muḥārebede Rumīlerden bir melᶜūn ol kimseye muḳābil olup ḳatline iḳdām eyledikde bilā-tekellüf Rumī'yi ḳatl eyleyüp iki Rūmi daḫī mübāreze ve anları daḫī ḳatl idüp leşker-i Rum'a hücūm ve Rūmī ler münhezim ü müdebbiran firār eylediklerinde ḳafalarına düşüp nicesini ḳatl u ihlāk u manṣūren ᶜavdet ve ḫamyesine nüzūl u simāṭ-ı keşīde vü ḫᵛān-ı niᶜmeti mebẕūl u ḥavāli-i

ḫamyede mevcūd olan müselmānānı daʿvet ü iṭʿām eyleyüp bu merd-i dilīr-i seḫāvet-pī şe kimdür diyü suʾāl eyledüm. ʿAmr bin Maʿādī Kerb'dur didiler diyü naḳl eyledi. Ve ibni Ebī Ḥātem vaḳʿa-i Ḳādisiye'de ʿAmr bin Maʿādī Kerb ṣaff-ı müselmānān ile ṣaff-ı düşmen miyānına bürūz idüp ey ḳavm-i metīn ü muḥārebeye muḳaddem olun ki Eʿācim cebān u ḍāʾif bir ḳavimdür diyü ehl-i İslām'ı ḳıtāla taḥrīż ü terġīb iderken Eʿācimden bir melʿūn meydana at sürüp ʿAmr'a muḳābil olup bir tīr-i cān-güdāz remy eyleyüp tīr ʿ Amr'a işābet eylemeyüp ḫaṭā eyledikde ʿAmr ʿAcem'e hücūm u gerdenini ṣıḳup żabṭ u esbinden ayırup kendi esbine alup ṣaff-ı müselmānāna geldikde zūr-bāz ile gerdenini şikest ve Ṣamṣām'a ile serini ḳaṭʿ u alet ü eşyāsını aḫẕ idüp ey müselmānān sizler daḫī benüm gibi düşmenden aḫẕ-ı intiḳām idüñ didikde yā ʿAmr bizler senüñ gibi ḳuvvet ü ṣavlet ṣāḥibi degülüz ki senüñ fiʿlüñi icrā ideyüz diyüp āferīn-ḫᵛān oldılar diyü naḳl

[443] eyledi. Ebū ʿUbeyde naḳl ider ki çünki Ḳādisiye fetḥi müyesser oldı. Müselmānāna emvāl-i keşīre işābet idüp ser-ʿaskerimüz olan Saʿd bin Ebi Vaḳḳaṣ ḫams-ı ġanāyimi ifrāz ve eḫmās-ı erbaʿyı müselmānāna tevzīʿ u taḳsīm ve her fārise altışar biñ dirhem iʿṭā idüp bir miḳdār māl bāḳī ḳaldıḳda Saʿd raḍıya'llāhu ʿanhu ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretlerine ṣūret-i taḳsīmi ve bāḳiyyeyi iʿlām eyleyüp ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhu bāḳiyye olan ḫams-ı ġanāyim daḫī müslimīne taḳsīm ü muḥārebeden ṣoñra saña lāḥıḳ olan müselmānlara iḥsān eyle diyü taḥrīr ve emr buyurup Saʿd ḥażretleri emrine imtişāl ve cümleye bir miḳdār māl iḥsān idüp tekrār ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhu baḳiyyeden ḫamele-i Ḳurʾān-ı Kerīm olanlara daḫī birer miḳdār māl iḥsān eyle diyü taḥrīr buyurup Saʿd ḥażretleri ʿAmr bin Maʿādī Kerb Ḳurʾān'dan ḥıfẓuñ var mıdur diyü suʾāl ʿAmr daḫī vaḳt-i İslāmumdan bu āna gelince ġazavāt u muḥārabāt

ile iştiġālüm ḥıfż-ı Ḳurʾān-ı Kerīm'e mānic oldı, didi. Bacde Beşir bin Rabīca'dan istīclām eyledikde Beşīr dacvā-yı ḥıfẓ eyleyüp Besmele-ḫᵛān oldıḳda ḳavm ḫande eylediler. Ve Sa cd yā Beşīr bu māldan saña naṣīb olmaz didikde cAmr واذاقتلنا ولايبكى لنا احد * قالت

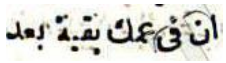
قريش الاتلك المقادير * تعطى السوية من طعن له نعمد * ولاسوية اذتعطى الدنانير ḳıṭcasını inşād Bişr daḫī birḳaç beyt inşād idüp Sacd radıya'llāhu canhu cAmr ve Bişr ḥiṣṣe ṭalebinde olup tacrīż āne inşād eyledikleri ebyātı Ḥażreti cAmr'a iclām idüp cAmr radıya'llāhu canhu anlara daḫī iḥsān u ṭaṭyīb eyle diyü ketb ü taḥrīr buyurup Sacd radıya'llāhu canhu ikisine ḳırḳ biñ dirhem iḥsān eyledi. Medāyinī ẕikr ider ki cAmr bin Macādī Kerb bir seriyye ile ġazavātdan birine rāhī ve ol seriyenüñ reʾis ü sipehsāları Selmān bin Rabīca olup bir gün cAmr'uñ esbini müşāhede veya cAmr bu esb hecīndür, yacnī māder ü pederinden biri esb-tāzı olmayup cevād degüldür, didi. cAmr daḫī nesebi maclūm esb-i catīḳ ü tāzidür didikde Selmān bin Rabīca hecīnini iṣbāt içün bir siper iḫżār u cevfini āb ile imlā vü serşār itdirüp birḳaç catīḳ esbe siper ile ābı carż eylediklerinde

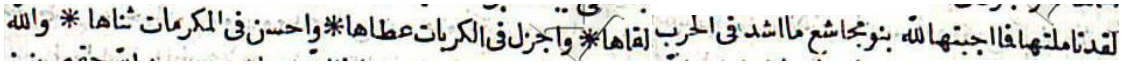
[444] esbān bilā-tevaḳḳuf nūş eylediler. Bacde cAmr'uñ esbine siper irāʾet eylediklerinde āver-kūb pālerin zemīne ḍarb bacde nūş eyledikde Selmān yā cAmr hecīn olan esb bu gūnā ḥareket ider diyüp iṣbāt-ı müddecā eyledikde cAmr münfecīl olmaġla belī hecīndür. Ve hecīn hecīni bilür diyü Selmān bin Rabīca'yı tekdīr idüp bu ḳıṣṣa cÖmer bin el-Ḫaṭṭāb radıya'llāhu canhu ḥażretlerinüñ semcane vāṣıl oldıḳda cÖmer'e bir mektūb taḥrīr buyurdılar ki meʾāli budur. Emīr-i ceyş İslām'a iṭāle eyledigüñ ve Ṣamṣāme nāmında olan seyfiñe maġrūr oldıġuñ mesmūc u maclūmum oldı. Lākin benüm seyfüm Müʾeyyed min ṭarafa'llāhdur. Eger ḳırḳ serīñe vaż idersem kemer-bendiñe varınca dū-nimeye

iderüm. Ve bu ḳavlüm ṣādıḳ oldıġına muṭṭalic olmaḳ isterseñ tekellüm eyledigüñ kelāmı icāde ile buyurdı. Ve catīḳ şol esbdür ki ṭarafeyni cArab'ı ve cuyūbdan berī ve azād u noḳṣāndan carı ola. Ve bu sebeble catīḳ tesmiye olındı. Zemāḫşerī sūre-i enfāl tefsīrinde rivāyet itdigi peygamber caleyhi's-selām *(inne'ş-şeytāne lā-yuḳribū feresü'l-catīḳi ve lā-dare fīhā'l-karsu'l-caṭīḳ)*[62] buyurdı. Ve cAbdü'l-ber temhīdde feres-i catīḳ bizüm c indimüzde feres fāre yacnī yeke-taz didi. Ve ṣāḥibü'l-cayn feres-i catīḳ feres-i sābıḳdur, didi. Mervīdür ki cÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu yā cÖmer ḥarb u ḳıtālı tacrīf eyle buyurdıḳda cÖmer vaḳt-i iştidādında merū'l-mezāḳ u telḫ-i ṭacamdur. Her kimse ki ṣabr u metānet ide, ġālib ü miyān-ı nāsda nām-āver olur. Ve eger hirasan olup düşmene żacf iẓhār iderse helāk u bed-nām olur, didi. Ve ālet-i ḥarbi suʾāl buyurup Tebrīz'e nīcedür buyurdıḳda nīze yār u dostdur. Gahīce ḫıyānet ider diyüp tīr nīcedür, buyurdı. Ve c Ömer daḫī tīr remy olınan düşmen ḥaḳḳında bir minyedür ki gāh iṣābet ve gāh ḫaṭā ider diyüp seyf nīcedür, buyurdı. cÖmer daḫī seyf ile ḍarb olınan kimseyi māder ü pederi żāyi c ider diyüp cemīc ālete tercīḥ eyledi. Bacde siper nīcedür, buyurdılar. cÖmer devāʾir ḥarb siper üzerine dūrd ider diyü lüzūmını beyān eyledi. Mervīdür ki bir gün cAmr bin Macādī Kerb esb-süvār olup merbed tacbīr olınan ıṣṭabl peşinde vāḳıf iken bir şaḫıṣ gelüp cAmr pīr oldı, evvelki gibi ḳuvvet ü metāneti yoḳdur, cacebā zūrbāz ve

[445] esbinden zemīne ġalṭān idebilür miyüm diyüp cAmr'uñ zīr-i serīne destini idḫāl u pāyını ḳaldırup cānib-i āḫere endāḫta itmek murād eyleyüp cAmr murādına muṭṭalic ve serīneni zīne muḥkem ṣıḳup esbe mihmāz u şitāb eyledikde şaḫṣ-ı mezbūruñ desti zīr zānūyı cAmr'da ḳalup iḫrāc u taḫlīṣ bir vechle vüscinde olmayup esb ile macan bir

[62] Şeytan içinde yaşlı bir at bulunan evde kimseyi aldatmaz.

miḳdār tekā-pūy ve şitāb u bī-tāb olup bi’ż-żarūre emān-ḫᵛāh oldıḳda ᶜAmr tecāhül ve ṭarf-ı çeşm ile naẓar u feryādından suᵓāl u bu günā ḥareketine tebessüm-künān esbine küşād virüp Yaᶜnī ᶜammuñde ḳuvvetden henüz baḳiyye mevcūdadur, didi. Ve ıṣṭabl āḫūr maᶜnāsına olup ᶜArabīdür. Farsīde āḫte-ḫāne dirler ki āḫte ekdic-i āt maᶜnāsına olup taḳdīr-i kelām ḫāne-i āḫtedür. Ve āḫūre sebes-ḫāne daḫī dirler. Bār gīre sebes-ḫāne didikleri ġalṭān-ı ᶜavāmdandur. Ve aḫūre Şeyḫ ᶜAṭṭār’uñ bu beytinde ẓāhirdür. mervīdür ki bir vaḳitde ᶜ Amr Mecāşiᶜ bin Mesᶜūd ziyāretine varup yā Mecāşiᶜ vücūduma münāsib senden bir feres ü silāh ṭaleb iderüm, didi. Mecāşiᶜ daḫī bir feres cevād u bir seyf-i ṣārim ve yigirmi biñ dirhem iḥsān idüp ᶜAmr ricᶜat ve eşnā-yı ṭarīḳde Benū Ḥanẓala menzil-gāhına mürūr eyleyüp Benū Ḥanẓala yā Ebā Sevr ṣāḥibüñ Mecāşiᶜ nīce bulduñ didiklerinde ᶜ Amr

didi. Yaᶜnī Allāh ḥaḳḳıçün Benū Mecāşiᶜüñ rezm ü perḫāşda mülāḳī olması pek şedīd ü müşkilterdür. Ve şiddet ü mużāyeḳada ᶜaṭāsı ziyādesiyle ᶜaẕīmdür. Ve aḫlāḳ-ı ḥamīde ile muttaṣıf olmada şenāsı ziyāde ḥasendür. Ve va’llāh Benū Mecāşiᶜ tefekkür ü mülāḥaẓa eyleyüp müceyyeb eylemedüm. Ve suᵓālde Benū Mecāşiᶜ buḫl eylemeyüp ikş ār ve anları hicv eyledüm. Ve reddiye fikr ile hicv idüp ġadr eylemedüm, didi. Ve mümāileyh ᶜAmr’uñ Şamşāma nāmında olan seyfī ᶜAbdü’l-melik bin ᶜAmīr rivāyeti üzere Belḳıs’uñ Süleymān ᶜaleyhi’s-selām’a ihdā eyledigi beş seyfüñ biri olup ol seyfler Ẕü’l-fiḳār

[446] u Ẕü'n-nūn u Maḫẕūm u Resūb u Ṣamṣāma'dur. Ve Ẕü'l-fiḳār peyġamber ᶜaleyhi' s-selām'uñ olup ġazve-i Bedir'de Münebih bin Ḥaccāc'dan buyurdılar. Ve Maḫẕūm u Resūb Ḥāriṣ bin Cebeletü'l-Ġasāni'ye intikāl ve Ẕü'n-nūn u Ṣamṣāma ᶜAmr bin Maᶜādī Kerb'a intiḳāl eyledi. Mervīdür ki ᶜAmr raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri ᶜAmr'dan Ṣamṣāma'yı görmege ṭaleb ᶜAmr daḫī irsāl ve ḥażret-i ᶜAmr Ṣamṣāma'yı vaṣf eyledikleri gibi müşāhede buyurmayup yā ᶜAmr Ṣamṣāma'yı ḫalḳuñ medḥ eyledigi gibi bulmadum buyurdıḳlarında ᶜAmr yā emīrü'l-müᵓminīn ḥużūr-ı şerīfleriñüze Samṣāma'yı irsāl eyledüm. Ṣamṣāma'yı istiᶜmāl iden desti irsāl itmedüm, didi. Ebū ᶜUbeyde ẕikr ider ki Ṣamṣāma ᶜAmr'dan Ḫālid bin Saᶜīd bin El-ᶜāṣa intiḳāl eyleyüp sebebi budur ki Ḫālid bin Velīd beni Zübeyde hücūm eyledikde Ḫālid bin Saᶜīd cümle-i ümerāsından olmaġla eş nā-yı ġāretde ᶜAmr bin Maᶜādī Kerb'uñ ḫᵛāheri Rāyiḥānayı esīr ᶜAmr daḫī hemşīresini taḫlīṣ içün mürācaᶜat ve Ṣamṣāma'yı virüp ḫᵛāherini aḫẕ eyledi. Baᶜde yevm-i dār dimekle maᶜrūf olan ᶜOṣmān raḍıya'llāhu ᶜanhu ḥażretleri kendi dārında maḥṣūr u şehīd oldıḳları gün Ṣamṣāma żāyiᶜ olup baᶜde bulınup Benū Aṣ yedinde ḳalup Hārun er-Reşī d'üñ pederi Mehdī ser-i berārāyı ḫilāfet ve Baṣra'ya ᶜazīmet ü vāsıṭa vāṣıl oldıḳda Benū ᶜ Āṣa Ṣamṣāma'yı ṭarafuma irsāl eylesünler diyü mektūb irsāl Benū ᶜAṣ fī sebīla'llāh ġazā içün yanımuzda maḥfūẓdur diyü cevāb virüp Mehdī elli ᶜaded seyf- giran-bahā irsāl ve bir seyf ile ġazā itmeden şimşīr-i bencāh ile ġazā evlādur diyü tekrār ṭaleb eyledikde Benū ᶜAṣ seyflerle Ṣamṣāma'yı istibdāl eylediler. Baᶜde Hārun'uñ birāderi Mūsā el-Hādi taḫt-nişīn olup Ṣamṣāma'yı ḫazīneden iḫrāc ve şuᶜāraya medḥ-i Ṣamṣāma'da inşā-i şiᶜr emr idüp şuᶜarādan her biri çendīn ebyāt ile medḥ eylediler ki şuᶜarādan biri bu beyitleri inşād eylemişdür.

حاز صمصامه الزبیدی عمرو * من جمیع الانام موسی الامین * مایبالی من انتضاه لضرب * اسمال سطت به ام عین

Meʾāli: ᶜAmr Zebīd'üñ seyf-i Ṣamṣāma seni cemīᶜ-i nāsdan Mūsā nefsine żamm idüp mālik oldı. Ve Ṣamṣāma şol

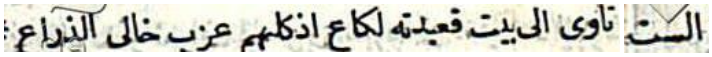
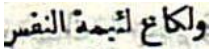
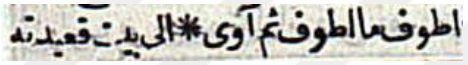
[447] seyfdür ki her kimse ki niyāmdan ḳatl-ı düşmen içün iḫrāc eyleye, çeb ü rāst mıdur diyü ḳayırmayup her cānibden ḍarb iderse ḳaṭᶜ u berīde ider dimek olur. Baᶜde Ṣamṣāma Mütevekkil'e vāṣıl olup Yāġız nāmında Türkī bir gulāma iḥsān ġulām daḫī Ṣamṣāma ile Mütevekkil'i ḳatl idüp bundan ṣoñra Ṣamṣāma kimde idi ki maᶜlūm degüldür. وحملك الحارث على النعامه ve eger Ḥāriṯ seni Niᶜāma nāmında olan esbe süvār eylese mümāileyh Ḥāriṯ bin ᶜAbbādu't-taġlibī'dür ki Benū Vāʾil'üñ ekber-i sādātı olup ẕikri müteḳaddem ḥarbü'l-Bessūs'dan iᶜtizāl idüp لاناقة لی فیها ولاجل diyüp kelāmı meṯel olmışdur. Ḳaçan bir kimse ẓulm u fesāddan tebriye-i ẓimmet itmek ve medḫalüm yoḳdur dimek murād eylese meṯel-i mezbūrı ḍarb ider. Mervīdür ki muḳaddemā Niᶜāma Cerīr bin Levdā'nuñ feresi olup baᶜżılar Ḥarez'üñ feresīdür, didi. Lākin bu rivāyeti żaᶜīfe olup baᶜżılar Ḥarez feres Niᶜāma'ya Ḥāriṯ'den ṣoñra mālik oldı, didi. Ve ᶜ Arab'dan yidi kimsenüñ fereslerinüñ ismi Niᶜāma'dur.

ماشككت فیك وماسترت ابالك ولاكنت الاذالك Yaᶜnī ᶜAmr-ı muḥriḳ saña bir dini ilbās u Māriye ḳarṭīn ile tezyīn ve ᶜAmr bin Maᶜādī Kerb Ṣamṣāma'yı taḳlīd ve Ḥāriṯ feres Niᶜāma'ya süvār idüp zi-sādāt u eşrāf ile tezeyyī eyleyüp ben-i taġlīṭ içün tebdīl-i şekl eyleseñ müfīd olmayup sende şek eylemem. Ve bed-aṣıl u fürū-māye oldığını benden setr ü iḫfā idemeyüp her ne ḳıyāfete girseñ yine sen benüm bildigüm ẓen-i kem-pāyesün.

وهبك سامیتهم فی ذروة المجد والحسب وجاریتهم فی غایة الظرف والادب mesāmmāt-ı ᶜalā vü rifᶜatde mümāṣile maᶜnāsına ve ẕirve her şeyᵓüñ aᶜlāsına iṭlāḳ olınup ẕirve-i bām ve ẕirve-i senām dirler. Ve mecd kerem ü celāletde tevessüᶜ ve mecīd kerīm maᶜnāsına olup kişinüñ mecd ü şerefi pederi ṭarafından olur. Ḥattā bir kimsenüñ pederi vü ceddi eşrāf-ı ḳavimden olsa ᶜArab رجل شریف ماجد deyr ü ḥaseb kendi ẕatında olan kerem ü şeref maᶜnāsına olup racül-i ḥasīb dirler. Ābā vü ecdādı şerīf olmaḳ lāzım degüldür. Ve cāriye duḫter-i nevre-sīide maᶜnāsına olup bu maḥalde mucārāt yaᶜnī müṣāḥabet maᶜnāsınadur. Ve ẓarf ḥaḳḳuñ

[448] żıddı keys ü ẕekā maᶜnāsına olup رجل ظریف وکیس dirler. Ve edeb fī'l-aṣl ṭaᶜāma daᶜvet maᶜnāsına ve meᵓdebe ṭaᶜām maᶜnāsına olup baᶜde cemīᶜ envāᶜ-ı meḥāmidde ḥaḳīḳat-ı ᶜörfiye olaraḳ istiᶜmāl olındı. Ve fünūn-ı ᶜadīde ve meḥāmid cāmiᶜ olan kimseye edīb dirler. Ve Aṣmaᶜī ẕikr ider ki ẓarīf belīġ ceyyidü'l-kelām olan kimsedür. Ẕerāfet āsānda oldığına ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ᶜanhuñ

اذا کان اللص ظریفا لم یقطع yaᶜnī eger düzd-i belīġ ü ceyyidü'l-kelām olursa kendī den ḥādī isḳāṭ idecek kelām-ı faṣīḥ tekellüm itmekle ḳaṭᶜ-ı yedden ḫalāṣ bulur, ḳavli ile istidlāl eyledi. Ve baᶜż ehl-i lüġat ᶜindinde ẓarīf şol kimsedür ki vech ü heybeti ḥasen ola. Kesrāᵓi didi ki ẕerāfet veche ve lisānda olup vech-i ẓarīf ve lisān-ı ẓarīf dirler. İstifhām ṭarīḳi ile ما ظرف زید Zeyd'uñ vechi mi ḥasendür yoḫsa lisānı mı ḥasendür maᶜnāsına istiᶜmāl cāᵓizdür. Meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳrateyn: Sen farż eyle ki ḥasīb ü kerīm olan ḳavmüme hezār tekellüfāt ile mümāṣil oldım zuᶜmıyla anlaruñ sāmiyeleri ẕirve-i mecd ü ḥasebda olup muṣāḥabetleri ġāyet ẓarfī u edebe vāṣıl olmışdur dimek olur.

 Evi hemzenüñ ẓammı ve vāvuñ kesrile menzile rücūᶜ maᶜnāsına vaḳᶜīde zevce maᶜnāsına hem-dem maᶜnāsından meᵓ ḫūẕdur. Ve zevceni ḫānede ıḳᶜād eyledigi içün ḳaᶜīde dirler. Ḳuᶜād daḫī dirler. ve deniyye maᶜnāsına olup ᶜazb zevceden baᶜīd yaᶜnī zeni olmayan kimseye dirler. Fi'l-aṣl ṭaleb-i giyāhdan mütebāᶜid maᶜnāsınadur. Ve ḫāli tehī maᶜnāsına ve ẕirāᶜ sāᶜid u bāzu maᶜnāsına olup ḫāli elīd gibi ferāġ u tecrūdden kināyedür. Meᵓāl-i fıḳrateyn: Sen farż eyle ki baña raġbet iden ḳavmümde mevcūdda olan meḥāsini cemᶜ eyleyüp şeref ü keremde anlara mümāṣil olmışsuñ. Sen ol şaḫıṣ deüil misin ki ḳaᶜīdesi leᵓ īme olan beyte rücūᶜ idersin. Yaᶜnī sen mütezevvic olup baña ṭālib olanlaruñ mecmūᶜını mücerred ve bī-zendūr seni anlar nīce tercīḥ iderüm dimekdür. Ve fıḳra-ı evveli Ḥaṭabeᵓ nüñ

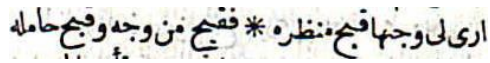
[449] beytinden meᵓḫūẕdur. Yaᶜnī seyr ü güzeşt eyledigüm maḥalleri seyr iderüm. Baᶜdū ḳaᶜīdesi leᵓīme olan ḫāneye ricᶜat u ilticā iderüm dimekdür. Ve mezbūr-ı Ḥaṭabeᵓ ismi Cezūl bin Evs bin Mālik elᶜĀsi'dür ki şuᶜarā-yı maḥżar-ı īnüz bozorgvāri vve cāhiliyet ve İslām'a resīde vü deniyyü'n-nefs ve'l-heme kedā çeşm ve bī-merve vü ekṣer eşᶜārı hicv olup bir merd-i ḫabāṣet-i şiᶜārdur. Ve bir vaḳitde Medine-i Münevvere'ye geldikde aᶜyān u eşrāf birbirini ḳudūm Ḥaṭabeᵓden āgāh idüp bu şaḫıṣ şāᶜirdür. Ve şāᶜir inşād eyledigi ḳaṣaᵓid ü ebyāt ṣılasında hezār fikr-i fāsid ü ṭamaᶜ ile ziyāde şey meᵓmūl ider. Ve fikrini taḥḳīḳ iderüm zuᶜmıyla birimüze gelüp inşād-ı şiᶜr eyledikde meᵓmūlı mertebe-i ᶜaṭiyye eylemek müşkil itmese hicv ider. Ve şuᶜarāyı arżā bir vechle mümkin degüldür. Hemān aṣveb u evlā olan budur ki herbirimüz bir miḳdār şeyᵓ iḫrāc u cemᶜ u

ziyāretine varup ya Ḥaṭabeʾ cümlemüzden saña ʿaṭiyedür diyüp iʿṭā vü defʿ iderüz diyü ittifāḳ u der tebüz dinār cemʿ idüp yā Ḥāṭıʾ bu ṣıla saña āl-i falān u falān ṭaraflarındandur, didiler. Ḥaṭabeʾ daḫī aḫẕ eyleyüp üzerlerinden ṣıḳletini defʿ eyledüñ ẓann eylediler. Lākin Ḥaṭabeʾ cumaʿ güni maʿber nās olan mevżiʿde her kim baña bir çift naʿl iḥsān iderse Bārī Teʿālā anı ʿaẕāb-ı dūzaḫdan emīn eyleye diyü cerr ü suʾāl ider, müşāhede eylediklerinde ṭamʿına taʿaccüb eylediler. Ebū ʿUbeyde ẕikr ider ki bir vaḳitde Ḥaṭabeʾ ʿUbeyd bin Nehās'uñ ziyāretine varup libās ṭaleb eyledi. ʿUbeyd daḫī ben el-ān bir ḫidmetde müstaḫdem degülüm ve ıʿyāl u etbāʿma infāḳ idecegümden fażla māla mālik degülüm diyü redd idüp meʾyüsen bīrūn oldıḳda etbāʿndan biri münāsib eylemediñüz. Zīrā bu şaḫṣa Ḥaṭabeʾ dirler. Seni ve etbāʿñı hicv ile rüsvā ider didikde ircāʿ u ʿavdetine ādem irsāl idüp geldikde yā Ḥaṭabeʾ maʿẕūr ola, seni bilmedüm sen daḫī kendiñi bize taʿrīf eylemedüñ. Seni mesrūr idecek şeyʾe dest-res oluruz diyüp nevāziş ü iclās eyleyüp yā Ḥaṭabeʾ ḥālā şiʿrnās kimdür diyüp Ḥaṭabeʾ bu şiʿri inşād idendür diyüp maḥale münāsib kendi eşʿārından   beytini inşād eyledi.

[450] Meʾāl-i maʿna: Şol kimse ki ʿırżını ṣıyānet içün kerem ü iḥsān ide. Şetmden maṣūn olur. Ve şol kimse ki şetm ü düşnāmdan ḫavf itmeye. Ol kimseye şetm olınur dimek olmaġla ʿUbeyd yā Ḥaṭabeʾ bu beyt senüñ efʿāllerinüñ muḳaddimesidür diyüp etbāʿ ından birine Ḥaṭabeʾyi pazara getürüp raġbet eyledigi elbiseden birini iştirā eyle diyü emr idüp ḫādim-i Ḥaṭabeʾ ile bāzara varup ḫarīrden mensūc elbise-i nefise vü raḳīḳa ʿ arż eyledikde ḳabūl itmeyüp ḫaşīn cāmelere iẓhār raġbet ü aḫẕ idüp rāhī oldı. Mervīdür

ki bir vaḳitde Zeberḳan bin Bedir kendi ḳavminden aḫẕ-ı ṣadaḳāta ᶜāmil ü mübāşir olup birisine ifrāṭ-ı ḳaḥṭ olmaġla mümkin oldıġı mertebe māl ṣadḳātı cemᶜ ve ᶜAmr radıya' llāhu ᶜanhu ḥażretlerine ĩṣāl içün maṭiyye-süvār ve eşnā-yı rāhda zevce vü benānı ile Ḥaṭabeᵓ'ye düçār ve Ḥaṭabeᵓ oldıġına ᶜālem olup Ḥaṭabeᵓ Zeberḳanı bilmedigine bināᵓen Zeberḳan yā racül ᶜazĩmetüñ ne ṭarafadur diyü suᵓāl Ḥaṭabeᵓ daḫĩ yā emĩr ḳaḥṭ u ġılā sebebiyle taᶜayyüşden ᶜāciz olup ıᶜyālıma kifāf-ı taḥṣĩline ᶜIrāḳ'a teveccüh eyledüm. Meᵓ mūldur ki esḫiyādan biri bir miḳdār şey iḥsān ide. Ben daḫĩ ol cömerdi ḳaṣāᵓid ile medḥ ideyüm didikde Zeberḳan ister misün ki seni bir kimse menziline alup ḳaḥṭ mündefiᶜ olınca evlād u ıᶜyāluñla temer ü leben ile iṭᶜām u ikrām ide, didi. Ḥaṭabeᵓ daḫĩ yā emĩr ancaḳ maṭlabum budur. Lākin ḳanı öyle bir merd-i seḫā-pĩşe didikde Zeberḳan ben seni kendime hem-cüvār u iṭᶜām iderüm, didi. Ḥaṭabeᵓ daḫĩ maḥẕūẕ olup nāmını suᵓāl ol daḫĩ Zeberḳan ben Bedir'dür yā Ḥaṭabeᵓ bu şütüre rākib ol. Ve falān cāniye teveccüh eyleyüp zevcem olan Emhend binti Ṣaᶜṣā'yı ehāli-i ḳabilemden istifsār ve ḫargāhumda iḳāmet u ḳarār ile diyüp rāhĩ oldı. Ḥaṭabeᵓ daḫĩ Zeberḳan'ıñ zevcesini bulup Emhend Ḥaṭabeᵓ'yi ḫargāhlarına iclās u iṭᶜām u ikrāmında ḳuṣūr itmeyüp Ḥaṭabeᵓ vāṣıl oldıġı Nuᶜmān'a ḥamd u sipās eyledi. Ve Ḥaṭabeᵓ'nüñ Zeberkan'a müsāferati ḳavminüñ reᵓsi olan Beġiż bin ᶜĀmir bin Şemmās'uñ maᶜlūmı olmaġla Emhend'e desĩse idüp yā Emhend ikrām eyledigüñ misāfirüñ duḫterüñ

[451] Melike'yi zevceñ Zeberḳan tezevvüc idecekdür. Bināᵓen-ᶜaleyh ḫargāhuña mihmān eyledi didikde Melik'i ḥüsn ü cemāl ṣāḥibesi bir duḫter-i bĩ-meṯel olmaġla Emhend iᶜtimād itmeyüp ve iẕhār infiᶜāl idüp Ḥaṭabeᵓ'nüñ ikrāmında ḳuṣūr ve baᶜżı mertebe istiṯḳāl ṣūretin gösterdikde Ḥaṭabeᵓ bed-ḫuluḳ adem olmaġla ḫargāh-ı

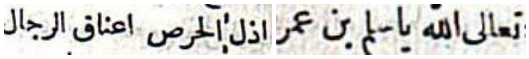
Zeberḳan'ı terk ve beni Şemmās ṭarafına teveccüh ü intiḳāl eyledikde Beġiż Zeberḳan'a raġmen Ḥaṭabeʾ'ye maḫṣūṣ ḍarb ḫargāh u ṭınāblarına ḥileler āviḫte ve şütürlerin mebreklerine çökerüp kendiye ve evlād u zevcesine kisveler iksā vü ilbās eylediler. Ve bir miḳdār vaḳt mürūrında Zeberḳan menzilgāhına ricʿat ve Benī Şemmās'a mühimmātımı ṭarafuma ircāʿ idiñüz diyüp Benū Şemmās mümāneʿet ü miyānlarında münāzaʿ ve ḥarb u ḳıtāla bāʿiş olacaḳ mertebeye resīde oldıḳda defʿ-i şerr içün baʿżı ḳavm Ḥaṭabeʾ taḫbīr olınsun ḳanḳı ṭarafı tercīḥ ü iḫtiyār iderse anda iḳāmet eylesün diyüp ṭarafeyn bu reʾye rıżā-dāde oldıḳda Ḥaṭabeʾ Beġīż iḫtiyār u ḳaṣāʾid ile medḥ eyleyüp Benū Şemmās Zeberḳan'uñ hicvini ṭaleb itmeleriyle Ḥaṭabeʾ Zeberḳan'ı birḳaç beyt ile hicv eyleyüp ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭab raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretleri istimāʿ u kibār-ı nāsı bu mertebe hicv iden şaḫṣ teʿdīb lāzımdur diyü iḫżār u taḫvīf içün zebānuñı ḳaṭʿ iderüm diyü muʾāḫeze buyurdıḳlarında Ḥaṭabeʾ yā emīrü'l-müʾminīn ʿafv buyuruñ ben Bedir ü māder ü zevcemi vü kendi nefsimi hicv eyledüm didikde ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhu ḥażretleri tebessüm buyurup ne günā hicv eyledüñ buyurdıḳda Ḥatiʾye peder ü māderi beytiyle hicv idüp zevcemi beytiyle hicv idüp kendimi beytiyle hicv eyledüm didikde ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhu teʾdībā aḥbes eyleyüp bir miḳdār zamandan ṣoñra maḥbesden iḫrāc buyurup baʿde'l-yevm bir ferdi hicv eyleme diyü emr ü tenbih buyurdıḳlarında Ḥaṭabeʾ yā emīrü'l-müʾminīn hicvden fāriġ olursam evlād u ʿıyāl gürsiñenden helāk olur. Zīrā

medḥ ile kimse iḥsān itmeyüp hicvümdan ḫavflarından ʿırżlarını benden ḫarīdār olurlar didikde ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhu Ḥatiʾyye'den müselmānlaruñ ʿırżını üç biñ [452] dirheme iştirā buyurup Ḥatiʾyye bādiyeye rāhī ve ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭab raḍıya'llāhu ʿanhu zamān-ı saʿadetlerinde vefāt eyledi. وابن من انفرد به ممن لا اغلب الاعلى الاقل الاخس منه infirād tenhā vü bālkız olmaḳ ve ġalib istilā maʿnāsına ve aḫas ednā maʿnāsına ve bu fıḳarāt-ı sābıḳayı tefsīr olup meʾāl-i maʿna: Benüm anuñla münferid ve bañā maḫṣūṣ olan kimse nerede andan aḳall u ednā fāʾideye istilā vü ḥiṣṣe-yāb oldıġum kimse nerede yaʿnī sen zevci leʾime ṣāḥibi olup benümle muʿāmeleñ zevceñden faẕl ve baḳiyye ḳuvvet ile olup ḳavmüm ise mücerredler ve bañā münḥaṣırlar iken ẕevḳ-yāb olmada senüñle anlaruñ ne münāsebeti vardur dimek olur. وكم بين من يعتدى بالقوة الظاهرة والشهوة الوافرة والنفس المصروفة الى واللذة الموقوفة على و بين آخر قد نضب غديره ونزحت بيره وذهب نشاطه ولم يبق الا ضراطه elfāẕ-ı meẕkūre ve beyn-i āḫer fıḳrasına gelince zenānı muʿacceb olan keṣret-i cimāʿdan kināye ve beyn-i āḫerden āḫer-i fıḳarāta varınca insān ṣeyḫūḫet ü żaʿf sebebiyle cimāʿ dan ʿāciz oldıġından kināye olup meʾāl-i maʿna: Ḳuvvet-i ẓāhire ve şehvet-i vāfire ile beni ḳaṣd iden kimse ki nefsini faḳaṭ bañā ṣarf idüp lezzeti bañā mevḳūfe vü münḥaṣıra iden ile senüñ gibi nehrinüñ ābı ḳaʿr-ı zemīne çekilmiş ve çāhınuñ ābı nezʿ olınup neşāṭ u cünbüş zāʾil olup żamāṭdan ġayri bir şeyʾi ḳalmayan şaḫıṣ ile münāsebeti nedür hiç mücerred ü bernā ile mütezevvic ü pīrüñ mücāmaʿatda nisbeti olur mı? Pes benüm böyle ṭāliblerüm var iken senüñ gibi bī-ṭāḳat ʿamel mānda ḫarīfe raġbet ider miyüm dimek olur. Mervīdür ki Ḳuṭeybe büldān-ı Rum'dan birini feṭḥ ve bir ʿArab bahādırı Rūmī bir zen-i seby ü esīr idüp ol şeb yidi kere cimāʿ eyleyüp zen neşāṭından ṭāʿife-i ʿ

Arab'uñ mecmūᶜ senüñ gibi ḳuvvetbāh ṣāḥibi midür diyü suʾāl ᶜArab daḫī cümlemüz böyle ḳuvvetlidür didikde zen rāst söylersen eger sizde bu rütbe ḳuvvet olmasa beldemüzi feth idemezdiñüz, didi. Ve nażb ġadīre fıḳrası baᶜż ᶜArab'uñ ḳavlinden meʾ ḫūẕ olup aṣlı budur ki bir pīre aḥvālinden suʾāl olınup pīr ẕeheb ala ṭabyān ve baḳī ele ḫabşān yaᶜnī pīrlik sebebiyle nevm ü cimāᶜ ḳudret zāʾil

[453] olup süᶜāl u żurāṭ ḳaldı, didi. وهل يجتمع لى فيك الاالخشف وسؤالكبله ḫaşef ḫarmāyı bed u nā-māʾkūl maᶜnāsına ve kīle kīldendür ki heyʾet ü ḥāle delālet idüp celse vü rakibe gibidür. Ölecek maᶜnāsına ve fıḳra-ı mezbūre اخشفاوسؤالكبله meşelinden meʾḫūẕ olup taḳdīri inceme ᶜ iltimer alırdı. Ve elḳīl el-muṭaffif olmaġla intişāb ḫaşfā izmār fiᶜl iledür. Ve maᶜnā-yı meşel: Reddi vefā meʾkūl ḫurmā ile ikseñ-i kīleyi cemᶜ ider misün dimek olup bir kimsede iki sū-i ḫulḳ cemᶜ olsa meşel-i mezkūr ol kimseye ḍarb olınur. Ve ibtidā-ı ḳāʾili ᶜAmr bin Maᶜādī Kerb olmaḳ üzere rivāyet olınmışdur. Ve ibni Zeydūn'uñ murādı ben senüñle izdivāc eylesem sende müctemiᶜ olan ḳubḥ-ı manżar u baḫr ile müte ʾeẕẕi olmadan ġayri fāʾide-mend olmam dimekdür. ويقترن على بك الاالغدة والموت فى بيت سلولية ġudde laḥm u şaḥm u miyānında olan biz didikleri şeydür. Ve şütr ṭāᶜūnesidür. Lākin bunda murād ṭāᶜūndur. Ve Selül ism-i ḳabile olup ḳavmi ḳalīl ü ẕelīl olmaġla miyānı ᶜ Arabānda meẕmūmdur. Ve fıḳra-ı mezbūre غدة كغدة البعير وموت فى بيت سلوليه meşelinden meʾḫūẕ olup Eḫşefā meşeli gibi bir kimsede birbirinden ziyāde sūʾ iki ḫāṣlet-i ẕemīme cemᶜ eylese ol kimse ḥaḳḳında ḍarb olınur. Ve Ḳāʾili ᶜAmr bin Ṭufeyl melᶜūn olup Lebīd Rabīᶜatü'l-ᶜĀmir'inüñ birāderi Erbed ile resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teᶜala ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ meclis-i şerīflerine dāḫil ve jājḫᵛāy oldıḳlarında peyġamber ᶜaleyhi's-selām

ḥażretleri ikisine daḫī bed-duᶜā buyurup Erbed'e ṣāᶜiḳa nāzile olup mūrd ve ᶜĀmir-i mel ᶜūn ḳabile-i Selūl'den bir zenüñ menzilinde maṭᶜūñ oldıḳda meşel-i meẕkūrı tekellüm eyleyüp mūrd oldı. Laᶜnetu'llāh ᶜaleyh ve ᶜAlī Erbed ve ᶜĀmir'üñ aḥvāli muḳaddemā tafṣīl olınmışdı. Pes meᵓāl-i maᶜnā-yı fiḳra-ı mezbūre senüñ muvāṣalatuñdan baña bir şeyᵓ muḳārin olmaz, illā ṭāᶜūn u beyt-i Selülī'yede mevt müḳārin olur. Yaᶜnī senüñle ictimāᶜ şerr u żarardan ġayri taḥṣīl eylemez dimek

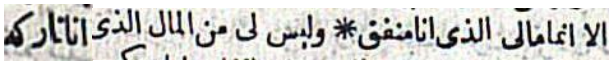
Bārī Teᶜālā ᶜalā kebīr ile ᶜālī oldı. Yā Selim bin ᶜAmr ve ricālüñ gerdānlarını ḥırṣ u ṭamaᶜ ẕelīl ü ḥaḳīr eyledi. Yaᶜnī senüñ

[454] baña muvāṣalat ṭamaᶜında olmañ seni ḥaḳīr ü ẕelīl eyledi. Beyt-i mezbūr Ebū el-ᶜAtāhīyye İsmaᶜil bin Ḳāsım bin Sevid'üñ olup mezbūruñ neşv ü nemāsı Kūfe'dedür. Ve Ebu'l-ᶜAtāhīyye eşᶜar-ı keşīre inşād idüp keşretinden tedvīn ü cemᶜ mümkin olmayan üç şāᶜirüñ biridür ki ikisi Beşār bin Berd ve seyyid Ḥümeyr'dur. Ve Ebu'l-ᶜAtāhīyye ibtidā-yı ḥālinde göze fürūş olup baᶜde şiᶜre tevaġġul u iştiġāl u bi'l-bedīhe inşād-ı şiᶜr idüp bir gün bir şāᶜir süḫanver ẓuhūr itmekle andan inşā-i şiᶜr tefekkürsüz zaḥmet çekilmez mi diyü istiᶜlām eylediklerinde ben tekellüm itmek murād eylemem. Hemān bir miḳdār mażāmīn ü ebyātı ẕihnime sünüḥ ü temşīl idüp murād eyledigümi aḫẕ u mā-ᶜadāyı terk iderüm, didi. Ebu Nūvās Ebu'l-ᶜAtāhīyye'yi müşāhede eylemedüm. Lākin öyle mülāḥaẓa eyledüm ki Ebu'l-ᶜAtāhīyye semāvī ve ben arẓāyīm, didi. Ve Ebu'l-ᶜAtāhī yye'nüñ ekşer-i eşᶜārı zühd ü taḳvāya müteᶜalliḳ olup āḫir ᶜömrüne dek tezahhüd eylemişdür. Aḥmed bin Ḥāriş'den mervīdür ki Ebu'l-ᶜAtāhīyye tevḥīde ḳāᵓil ü ẕāhib olup Bārī celle şāne iki cevher müteẕādin ḥalḳ ve ol cevherlerden bu ṣūretde ᶜālemi īcād eyleyüp ᶜālim ḥādiş ü muḥaddeşi faḳaṭ Bārī Teᶜālā'dur. Ve aᶜyān fenā bulınmazdan

maḳdem ḳarīben ᶜālemi yine ol iki cevher müteżādına iᶜāde vü ircāᶜ ider dirdi. Ve vaᶜīd ü ᶜazābı maḳar u mekā selḳi maḥrem olup meẕheb-i Zeyd'e teşnīᶜ u sulṭān üzerine ḫurūcı menᶜ ü nehy iderdi. Cāḥıẓ'dan mervīdür ki bir gün meclis-i Meᵓmūn'da Ebu'lᶜ Atāhi Ṣemāme bin Eşrase yā Ṣemāme saña bir meṣele ᶜarż ideyüm didikde Meᵓmūn rıżā-dāde olmayup yā ebā'l-ᶜAtāhīyye'ye sen şiᶜre meşġūl ol ve mebāḥeṣe vü muᶜārażayı terk eyle, didi. Zīrā ekṣer yā Semāme Ebu'l-ᶜAtāhīyye'nüñ naḳl eylediġi aḫbār u ḥikāyātı naḳż u red ile taḫcīl itmekle ecvibe-i misketeye ḳadar oldığı Meᵓmūn maᶜlūmı idi. Tekrār Ebu'l-ᶜAtāhīyye īrād mesᵓeleye iẓhār-ı ḫᵛāhiş idüp eger emīrü'l-müᵓminīn īrād-ı mesᵓeleye iẕin-dāde ve Ṣemame'ye cevāb vir diyü emr-i beyüse īrād suᵓāl iderdüm didikde Meᵓmūn yā Ṣemām'a eger suᵓāl iderse cevāb-dāde ol diyüp müsāᵓade vü münāẓaralarına çeşm u gūş oldıḳda Ebu'l-ᶜAtāhīyye taḳrīr-i mesᵓeleye şürūᶜ idüp

[455] yā Semāme benüm iᶜtikādumda her fiᶜl-i ḫayr ü şerr ki ᶜAbādu'llāh'dan ṣādır olur. Fi'l-ḥaḳīḳa ol fiᶜl Allāh Teᶜālā'dan ṣādır olur. Ve sen bu iᶜtikāddan ebā idüp ḳāᵓil olmazsuñ, didi. Ve taḥrīk-i yed eyleyüp bu destümi taḥrik iden kimdür diyü iᶜtiḳādını temṯil ile taḥḳīḳ murād eyledikde Ṣemāme حركها من امه زانيه yaᶜnī dest-i māderi zāniye olan kimse taḥrīk eyledi, didi. Ebu'l-ᶜAtāhīyye yā emīrü'l-müᵓminīn va'llāh Ṣemāme baña ḳaẕf eyledi diyü dād-ḫᵛāh oldıḳda Ṣemāme Ebu'l-ᶜAtāhīyye'yi kendi ḳavliyle ilzām ü ḳaẕf içün ناقض الماص بظرامه yaᶜnī māderinüñ ḫorose bażıᶜnı maṣ iden tenāḳuż eyledi. Zī rā ḫayr u şerr Bārī Teᶜālā'dan ṣādır dirken baña şetm eyledi diyü şimdi baña şikāyet eyleyüp ḫilāf-ı müddeᶜāsını iᶜtirāf eylemiş oldı didikde Meᵓmūn ḫande-künān ben saña kendi şiᶜrüñle meşġūl olup bu maḳūle mesāᵓile ḳarışma, didüm. İṣġā itmeyüp şermsār

olduñ, didi. Ve Ş̱emāme bir müddetten ṣoñra Ebu'l-ᶜAtāhī̱yye baña müṣādefe idüp yā Ebā Maᶜn sefāhet ile virdigüñ cevāb seni iġnā eyledi mi diyü muᵓāḫeẕe ḳaṣd eyledikde yā Ebā elᶜAtāhī̱yye'ye etemm-i kelām ḫaṣmuñ ḥuccet ü delī̱lini ḳaṭᶜ u ısāᵓete muᶜāḳabe ve derūnde olan ġayẓı defᶜ ü izāle idüp cāhile ġālib olmada nuṣret idenidür diyü cevāb virdüm, didi. Ebū Şuᶜayb Ebu'l-ᶜAtahi'ye Ḳurᵓān-ı Kerī̱m iᶜtiḳāddında maḫlūḳ mı ġayri maḫlūḳ mıdur diyü suᵓāl eyledüm. Ebu'l-ᶜAtāhī̱yye baña yā Ebā Şuᶜayb Allāh Teᶜālā dī̱ nimi suᵓāl idersen yoḫsa Bārī̱ Teᶜālā celle şānenüñ ġayri senden mi suᵓāl idersüñ, didi. Ben daḫī̱ suᵓālümi birḳaç kere tekrār eyledüm. Ol daḫī̱ istifhāmı iᶜāde eyleyüp yā Ebā elᶜ Aṭāhī̱ niçün suᵓālüme cevāb virmeyüp tecāhül iderseñ didikde yā Ebā Şuᶜayb ben saña ibtidā-yı emrde cevāb virdüm. Lākin sen ḥimārsuñ, didi diyü naḳl eyledi. Ve Ebu'l-ᶜAtāh ī̱yye ecḫāl-i nās iken Ş̱emāme'ye ẕemm-i buḫlde birḳaç beyit inşād eylediginden biri bu beytdür.

yaᶜnī̱ āgāh olaña mālik oldıġum māl ṣarf u infāḳ eyledigümde vefāt eyleyüp terk eyledigüm māl kān-ı melī̱küm degüldür didikde Ş̱emāme yā Ebā elᶜAtāhiye sen ebḫal-i nās iken bu ḳavli neden aḫẕ eyledüñ, didüm. Ebu 'l-ᶜAtāhī̱yye

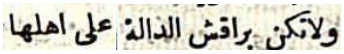
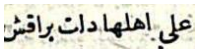
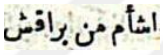
[456] daḫī̱ Resūlu'llah ṣalli Teᶜāla ᶜaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ *(ve hel leke min-māliken illā mā ekalte feᵓefneyte ev-lebiste fe-ebleyte ev taṣaddaḳte fe-emżayte*[63] ḥadī̱ṣ-i şerī̱finden aḫẕ eyledüm, didi. Yaᶜnī̱ mālik oldıġuñ māl faḳaṭ ekl ü efnā eyledigüñ yāḫūd lābis olup köhne eyledigüñ yāḫūd beẕl ü iḥsān ile geçürdigüñ māl olup bunlardan māᶜ adā terk eyledigüñ māl güyā senüñ degüldür didikde Ş̱emāme yā Ebā elᶜAtāhiye ḳavl-i

[63] Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Oysa ahiret daha hayırlı ve süreklidir.

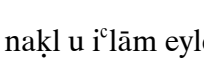
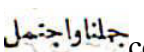
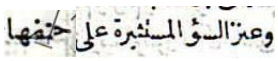
mezkūr taḥḳīḳ ḥaḳḳ u ṣav ider. Lākin sen bu ḳavle müʾmīn misün didikde belī imānum bunuñ üzerinedür, didi. Yā Ebā elᶜAtāhīyye çünki bu ḥadīṯ-i şerīfe müʾmīnseñ el-ān yigirmi bedreden ziyāde dīnāra māliksin ki ne ekl idersen ve ne ittifāḳ iderseñ diyü idḫār idüp ziyāde itmege gūşeş iderseñ didikde yā Ebā Maᶜn va'llāh kelāmuñ rāst u ḥāḳdur. Lākin faḳra ibtilā ile edāni-i nāsa muḥtac olurum diyü ḫavf iderüm didikde yā Ebā'l-ᶜAtāhīyye çünki bu iᶜtikāddasın. Senüñ ḥālüñ ile faḳīr-i muḥtacuñ ḥālinüñ farḳı nedür ki ḥırṣ dāʾimā mübtelā ve cemᶜ-i māla miḳdām u nefsiñe daḫī buḫl ile zaḥmet ü meşaḳḳat virmege müdāvim olup ᶜīdden ᶜīda laḥm iştirā idersüñ didigümde cevābumdan ᶜāciz olup va'llāh yā Ebā Semāme yevm-i ᶜaşürede dört dehümlüñ laḥm u mumbār u şikenbe iştirā eyledüm didikde beni iḏḥāk eyleyüp maᶜlūmum oldı ki bunuñ seḫāya ṣadrı münşeriḥ olmaḳ muḥtesil degüldür diyü naḳl eyledi. Mezbūr Ebu'l-ᶜAtāhīyye ve İbrāhī m el-Muṣulı ve Ebū ᶜAmru'ş-Şeybānī ikiyüz on üç sene Baġdād'da yevm-i vaḥīdde vefāt eylediler. ما كان اخلقك ان تقدر بذرعك وتربع على ظلعك mā iḫlaḳuñ maᶜnāsı yaᶜnī falān şey saña ne pek evlādur dimek olup فلان خلق بكذا diyüp falān kimse falān şeyʾe maḫlūḳ u mecbūldur dimek murād iderler. Ve taḳdīr-i ḳıyās itmek maᶜnāsına olup taḳdī r-i bozorg dimek bir kāre mübāşeret itmezden maḳdem ṭāḳatüñe ḳıyās eyle dimek maᶜ nāsınadur. Ve rubᶜ mekş ü iḳāmet maᶜnāsına ve ẓaliᶜ lenk yaᶜnī şütrüñ żaᶜfından bār –ı girāne taḥammül idemeyüp meşende ġamzı ve iki ṭarafına meyelān ile leng gibi ḥareketine ıṭlāḳ olınup ġayrīler istiᶜāre ṭarīḳi

[457] ile ġayrīlerde istiᶜmāl olındıḳda اربع ظلعك diyü ḍarb-ı meşel ider ki maᶜnāsı żaᶜ fuñla iḳāmet ve nefsüñe refaḳ eyle dimek olup vüsᶜ u ṭāḳatinden ḫāric ve ᶜuhdesinden

birūn olup ᶜāciz oldığı emre mübāşeret ve taḥṣīline iḳdām iden kimse ḥaḳḳında darb olınur. ارق على ظلعك ile daḫī ḍarb-ı meşel iderler. Ve maᶜnāsı vüsᶜiñde olmayan ḫuṣūṣuñ taḥṣīline tekellüf eyleme. Ve ṭopallığuña göre rıfḳ eyle rāḳi ol dimekdür. Zīrā kūha yāḫūd selime yā bir ġayri mürtefiᶜ mevżiᶜ ṣuᶜūd u urūc iden kimse kendi nefsine rıfḳ idüp ḳudreti mertebe teᵓenni ile ḥareket ider. Pes reḳy bir ḳayddan meᵓḫūẕ olup teraḳḳī maᶜ nāsına olur. ق على ظلعك ᶜibāretiyle daḫī rivāyet olınur. Maᶜnāsı ṭopallıguñı muḥāfaẓa eyle dimek olup veḳi baḳiden meᵓḫūẕdur. Ḳaçan bir kimse vaᶜīd eylemekde ḥaddini tecāvüz eylese ḍarb olınur. Yaᶜnī kendi ḥaddüñe göre vaᶜīd ile ve ᶜaczüñi fehm idüp ḫalḳı bu mertebe aver gitme dimekdür. وارفأ على ظلعك ᶜibāretiyle daḫī rivāyet olındı ki irfāᵓtü'l-meşyden meᵓḫūẕdur. Işlaḥat maᶜnāsına yaᶜnī ol ṭāv pālliğüñe ᶜilāc ile baᶜde vaᶜīd ile Kisāᵓi didi ki cümle rivāyetüñ maᶜnāsı kendi ᶜaybuñı fikir idüp sükūt eyle dimekdür. Ve baᶜżılar اربع على ظلعك ᶜibāretinüñ maᶜnāsı ḳudretüñ mertebesi Ḥicāra taḥammül idüp vüsᶜiñden ziyāde taḥammül eyleme dimekdür, didi. Zīrā Ḥacer'üñ bir ismi daḫī Rabīᶜ adur. واقصد بذرعك daḫī meşel olup vüsᶜinde olmayan şeyᵓüñ ḫuṣūlına saᶜy iden kimse ḥaḳḳında ḍarb olınur. Maᶜnāsı kelef nefsüñ mā taṭabbuḳ yaᶜnī nefsüñe taḫt-ı ḳudretüñde olan şeyᵓ teklīf ile dimek olup ẕerᶜ istiṭāᶜat u ḳudret maᶜnāsınadur. كان اقصد الامر بما تملكه قدرتك ولا تطلب فوق ذلك dimekdür. Yaᶜnī vüsᶜiñde olan emre ṭālib olup vüsᶜ ü ḳudretüñden ḫāric olanı ṭaleb eyleme. واربع على ظلعك ابق على غرزك maᶜnāsına olup ṭopallığuña ibḳā idüp ḥaddiñi tecāvüz eyleme diyü tefsīr olındı ki meᶜali hep birdür. Pes bu taḳdīrlerden ibni Zeydün'uñ murādı maᶜlūm oldı ki saña evlā vü elhaḳ olan benüm viṣālüm

[458] ḫuṣūṣunı ḳudret ü ṭāḳātüñe ḳıyās idüp ḥaddüñi tecāvüz ü vüsʿiñda olmayan emre mübāşeret itmemek idi dimekdür. fıḳra-ı mezbūre meşelinden meʾḫūẕ olup bir kimse bir kāre mübāşeret ü encāmında kendi müteżarrir olsa meşel-i meẕkūr ḍarb olınur. Ve aṣıl meşelde iḫtilāf olınup baʿżılar Bırākış bir ḳavmüñ gülbinüñ ismi olup ḳavm-i mezbūre düşmenleri bir şeb deycürde hücūm ü ġāret ḳaṣdıyla oldıḳları maḥalle teveccüh ve eṣnā-yı rāhda güm-rāh olup ne ṭarafa rāhī olacaḳlarında müteḥayyirler iken ġāret idecekleri ḳavm-i ġāfilüñ Bırāḳış nāmında olan kelb-i Nebāḥa başlayup düşmen ṣadā-yı kelb ṭarafına teveccüh ve ḳavmüñ ḫargāhına ẓafer-yāb ve nehb ü ġāret idüp kendi kelbleri ṣavtı ile düşmene delālet ve ḳavmine cināyet itmekle meşel-i meẕkūr īrād olındı. Ve kelb-i mezbūr ile teşāʾüm olınur. daḫī dirler. Ve Yūnus bin Ḥabīb Ebū ʿAmr ve bin El-ʿalā'dan rivāyet ider ki āḳış mülūkden birinüñ zeni olup şevheri bir ṭarafa rāhī ve zeni Bırāḳış istiḫlāf eyledi. Ve ḳaçan bir düşmen ṭarafından ḫavf yāḫūd bir ṭarafa sefer murād eylese ʿaskerini cemʿ itmek içün bir mevżiʿ-i muʿayyeni īḳād-ı nār idüp deḫānı ile ʿaskere ḫaber itmek melik-i mezbūruñ ʿādet-i ḳadīmesi olmaġla her bār ki āteş işʿāl olına. ʿAsker taḫtegāh-ı melike müctemiʿ olurdı. Çünki Bırāḳış ḫalife-i melik oldı. İcrā-yı ḥükümet ile vaḳt-güzār iken cevārisi ḥıyānet ḳaṣdıyla bir gīce mevżiʿ-i maʿhūda īḳād-ı nār idüp leşker-i dūd u āteşi müşāhede ve taḫtegāha müctemiʿ ve Bırāḳış büyüce ictimāʿlarından perīşān-ı ḫāl u müteḥayyir oldıḳda nüdemāsı ey melik leşker bilā-ymuḳteża cemʿ oldı. İştiʿāl-ı nārdan ḫaberdār degüldüm diyü cevāb-dāde olsañ vaḳt-i iḥtiyacda daḫī leşker dūd-ı āteşe iʿtimād itmeyüp müctemiʿ olmazlar. Pes niẓām-ı devlete ḫalel-ṭārı olup

düşmen-i ẓuhūrında bī-leşker müteẓarrır olmaḳ muḥtemeldür. Bunlar ḫıyānet-i Cevariye vāḳıf itmeyüp bir ḫidmete istiḫdām eyle ki emrüñle īḳād-ı nār olınmış ẓann eylesünler diyü pend eylediklerinde Bırāḳış bir ḫāne binā itmelerine emr itmām u tekmīl den

[459] ṣoñra zevci Melik gelüp sebebinden istiʿlām erkān-ı devleti daḫī ṣūret-i ḥikāyeyi naḳl u iʿlām eylediklerinde melik diyüp meṣel oldı. Ve Şarḳı bin el-Ḳatāmı didi ki Bırāḳış Loḳmān bin ʿAd'uñ zevcesi olup ehāli-i ḳabile-i Loḳmān lüḥūm ekl itmezlerdi. Bir gün Bırāḳış'dan tevlīdd iden Loḳmān'uñ bir ferzendi māderi Bırāḳış'uñ pederi ḳabilesine rāhī olup ferzend-i Loḳmān'a ḫālleri ikrām içün bir şütür ẕebḥ u iṭʿām eyleyüp ġulām ḳabilesine ricʿat ve pederi Loḳmān'a laḥm şütürden bir pāre geveşt getürüp Loḳmān tenāvül ü leẕẕet-yāb olup bu ne günā şeydür diyü suʾāl-i ġulām daḫī laḥm-ı şütürdür. Ḥālllerüm benüm içün ẕebḥ u iṭʿām eyleyüp ẕevḳ-yāb oldığımdan bir miḳdārını saña getürdüm didikde Loḳmān lüḥūm-ı şütrʿayet leẕẕetdār imiş. Biz niçün naḥr u ekl itmeyüz didikde Bırāḳış daḫī ekl lüḥūma ḫʷāhişger olup yā Loḳmān cemaline vü ictimāl diyüp kelāmı hem sen cemili nefsüñe iṭʿām hem bizi cemīl ile iṭʿām eyle diyecek yirde ḍarb-ı meṣel olınur oldı. Ve Bırāḳış'uñ şütüri bisyār olup Loḳmān ẕebḥ u ekl idüp şütürleri ifnā buldıḳda ḳavminüñ şütürānını ekl idüp Bırāḳış ve ehālīnüñ şütüreleri bir ṭarafdan ẕebḥ olınup efnā olmaġla Bırāḳış kendiye ehāli-i ḳabileye ḫıyānet idüp meṣel-i mezbūr īrād olındı. Meʾāl-i maʿnā-yı fıḳra: Bırāḳış gibi ehliñe ve nefsüñe muẓır olma. Yaʿnī beni ṭaleb eylemekden kendüñ ve itbāʿıñ muteẓarrır olursıñuz dimekdür. yaʿnī ve ʿanez gibi mevt ü

helākuña saᶜy eyleme. Fıḳra-ı mezbūre meṡel olup aṣlı budur ki bir kimse bir büzġāle ẓafer-yāb olup ẕebḥ itmege sekbeni olmayup eyā bir kārda ne günā dest-i resīde olurum diyü tefaḳḳud vicdānından meᵓyūs iken ceddi cabalāyup nāḫūnı ile zīr-i ḫākdan bir kārd u iḫrāc idüp ol kimse ᶜanezi kendi pāyı ile iḫrāc eyledigi bıçaḳ ile ẕebḥ eyleyüp büzġālenüñ ḥareket ü ıẓṭırābı helākına baᶜiṡ olup bir kimsenüñ kendi fiᶜli telef ü mażeretine bāᶜiṡ olsa ol kimse ḥaḳḳında meṡel-i meẕkūr īrād olınur. (كالباحث عن المديه) yāḫūd ᶜane'ṡ-ṡifra daḫī meṡel olup medye vü ṡefra büyük bıçāḳ maᶜnāsınadur. Mıżrab ve maᶜnā-yı

[460] meṡel-i muḳaddemā tafṣīl olındıġı vech üzeredür. كالشاة بحث عن سكين جزار daḫī meṡel olup mevrid ü mużır bī-ẕikr olındı. Ve Hülāgū Baġdād'ı żabṭ eyledikde melik Ḥaleb'e Nuṣayr Ṭūsī inşāsı ile bir mektūb irsāl eyledigi budur. امابعد فقد نزلنا بغداد سنة خمس وخمسين وستمائة

فساء صباح المنذرين فدعونا مالكها الى طاعتنا فابى فحق عليه القول
فاخذناه اخذا وبيلا فدعوناك الى طاعتنا فان اتيت فروح وريحان
وجنة نعيم وايت فلاسلطن منك عليك فلاتكن كالباحث عن حتفه
بظلفه والقاطع مارن انفه بكفه

baḥt teftīş maᶜnāsına ḥatf mevt maᶜnāsına ve ẓalef şāt u ᶜanez u baḳar maḳūlesinüñ ṭırnaġı maᶜnāsına ve māran enfüñ mülāyīm biri ki ḳaṣaba-i enf maᶜnāsınadur. Ve iki meṡelüñ mużır bī-emṡāl müteḳaddime gibi fiᶜli kendi nefsine mużır olan kimse ḥaḳḳında olup ḳaṭᶜ-ı māran enf cezīmetü'l-ebraşuñ etbāᶜndan Ḳuṣayr'dur ki zebādan Cezīme'nüñ intiḳāmını aḫẕ içün kendi eliyle māran enfini ḳaṭᶜ eylemişdür. Tafṣīli يا بلقيس غارت زباء عليك fıḳrasında ẕikr olınmışdur.

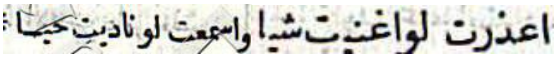
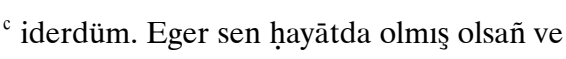
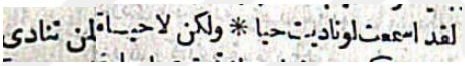
فما اراك الا ستقط بك العشاء على سرحان meṡelinden meᵓḫūẕ olup ḳaçan bir ḳimse kendinüñ helāk u telefine bāᶜiṡ olacaḳ emri ittiḫaẕ kām u merām u ḥuṣūlına saᶜy u ihtimām eylese ol kimse

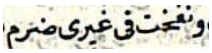
ḥaḳḳında meṡel-i mezbūr ḍarb olınur. Meʾāl-i maʿnā-yı fıḳra pes fehm ü danişüm budur ki benüm viṣālüme ṭālib olmaḳ senüñ helāk u telefüñe bāʾiṣ olur dimekdür. Ve Ebū ʿ Ubeyde rivāyetinde meṡel-i meẕkūruñ aṣlı budur ki bir kimse defʿ-i gürsineñi içün taḥṣīl-i ʿaşāya bīrūn olup eṣnā-yı iltimāsda bir gürs gürsineye muṣādefe idüp gerek o kimseyi helāk u ekl eyleyüp ʿArab ḳavli mezbūrı īrād u meṡel eyledi. Ve AsmaʿīÎ rivāyetinde bir dābbe giyāh ṭaleb iderek ṣaḥrāya bürūz idüp bir ẕiʾb ekl eyledi. Ve ibni AʿrābīÎ rivāyetinde ḳabile-i Ġani'den Serḥān bin Hazele nāmında ḳıtāl u ḫūn-rīÎz bir kimse bir merʿāyı ḥıfż u ḥiraset idüp āb u giyāhından bir ferdüñ dābbesine berg sebze virmezdi. Bir gün ʿavfu'l-lāsedi daʿvāyı merdāneñi idüp şütürümi Serḥan'uñ çerāgāhında

[461] raʿy iderüm ve menʿini taṣaddīÎ iderse ḳatl iderüm diyüp şütürini merʿāyı Serḥān'a irsāl eyledikde Serḥān ʿavfı ḳatl ve şütüri aḫẕ eyledi. وبك لابظبي اعفر Ẕubi eʿafer levni türāb gibi olan ahūdur ve fıḳra-ı mezbūre لابظبي اعفر meṡelinden meʾḫūẕ olup şaḫṣ-ı muṣībet resīÎdeye şemātet içün ḍarb olınur. YaʿnīÎ emr mekr ve saña nāzil olsun żabiyye nāzil olmasın ki ʿināyet ü merḥametüm āhūyadur, saña degüldür. Ve ḥayvānatdan āhū iḫtiyār olınmasa sebeb āhū ednā şeyden müteżarrır u raḫnedār olur. Meṡelā vü şübḥ ü pertāv iderken pāleri sühūlet ile şikest oldıġına bināʾen yāḫūd bir maraż işābet eylese serīʿan helāk oldıġına bināʾenduür. Ve meṡel-i meẕkūrı Ferezdaḳ Ziyād bin Abyih'üñ mevt ḫaberi geldikde inşā eyledigi beytinde tekellüm eylemişdür ki ol beyt budur.

اقول له لما اتاني نعيه * به لابظبي الصرعه اعفرا yaʿnīÎ bir kimsenüñ mevt ḫaberi gelmesi maʿnāsınadur. (به لابكلب ناجح) daḫīÎ meṡel-i meẕkūr maʿnāsınadur. Meʾāl-i maʿnā-yı fıḳra: ʿ

İndümde bir āhū miḳdārı ḫazuñ olmayup ḳaṭ̣ʿan ḥimāyetümde degülsin. Pes emr-i mekrūh saña işābet eylesün ẓabiye eylemesün dimek olur.

 yaʿnī senüñ naṣiḥatüñde maʿzūr olmaḳ rütbesine bāliġ oldım. Eger ḳabūl idüp baña taʿarrużı terk iderseñ ve saña nuṣḥumı ismāʿ iderdüm. Eger sen ḥayātda olmış olsañ ve fıḳra-ı evveli meşelinden meʾḫūẕ olup maʿnā-yı meşel: Saña nāzil olacaḳ muṣībetden seni taḥẕīr iden kimse senüñ ʿindinde maʿzūr oldı. Yaʿnī bir rütbe taḥẕīr eyledi ki bundan ṣoñra ḳabūl eylemezseñ muḥaẕẕir maʿẕūr olup muṣībet resīde olursın dimek olur. Ve fıḳra-ı şāniye daḫī meşel olup kendüye nuṣḥ u vaʿẓ olınup ḳabūl u fehm itmeyen kimse ḥaḳḳında ḍarb olınur. Ve meşel-i mezkūrı ʿAmr bin Maʿdi Karb yāḫūd Derīd bin Ṣāma bir beyitde ẕikr eylemişdür ki ol beyti budur. Yaʿnī eger ḥayātda olan kimseye nidā ideydüñ taḥḳīḳ-i esmāʿ iderdüñ. Lākin senüñ nidā eyledigüñ kimsede ḥayāt yoḳdur. ʿAmr beyt-i

[462] mezbūrdan ṣoñra bir beyit daḫī inşād eylemişdür ki beyt-i mezkūruñ maẕmūnını nā-peydā ider. yaʿnī eger nüfuḫ eyledigüñ āteş olaydı müştaʿil olurlardı. Lākin sen āteşe nüfūḫ itmeyüp ḫākistere nüfuḫ iderseñ ve beyt-i şāniyeden fıḳrası aḫẕ olındıġı muḳaddemā ẕikr olınmışdı. fıḳrateyn meşel olup inneʾl-ʿaṣā meşeli bir kimse nuṣḥ ile mütenaṣṣıḥ u tenbīh ile mütenebbih olmaz. İllā ʿāḳil olan kimse mütennebih olur diyecek mevżiʿda ḍarb olınur. Ve ḥilm ʿaḳl maʿnāsınadur. Veʾş-şey taḥḳīre meşeli bir şey fī ḥad-i ẕāta ʿaẕīm iken bir şaḫıṣ ol şeyʾi taḥḳīr ü teẕlīl eylese ol

şaḫıṣ ḥaḳḳında ḍarb olınur. Ve yentāᵓu yertefᶜu maᶜnāsına olup ve vāv-ı ḥāliyedür. Ve meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳrateyn: ᶜAṣā ile nuṣḥ u tenbih ᶜāḳil içündür. Sen ise ᶜuḳalādan degilsüñ ve benüm müvāṣaletüm bir emr ḫaṭır u ᶜaẓīm iken sen ṭaleb ile taḥḳīr iderseñ dimek olup murādı taḥzīrdür. Ve ibtidā ḳarᶜ-ı ᶜaṣā ve ḍarb-ı meṣel olınanda iḫtilāf olınup rivāyet-i Aᶜrāb'da ibtidā tenbīh içün ᶜaṣā ḍarb olınan ḥükkām-ı ᶜArab'dan ᶜĀmir bin Ẓarb bin ᶜAbbād ebşekri olup ẕi'l-ḥilmden murād ᶜĀmir'dür. Ve ẕü'l-eṣbiᶜ ᶜAmr ḥaḳḳında ومنا حكم يقضى فلا تدفع مايقضى dimişdür. Ve ḥadāṣet senün de zeki vü fehīm ü ḥükūmetde bī-naẓīr olup pīr oldıḳda fehm ü idrākı ḫaberdār olmaġla ferzendlerine benüm fehm ü idrākuma ḫalel ṭārī olup ḥükūmetde ḫaṭā ider oldım. Ben bīrūn-ı Ḥimye'de eṣnā-yı ḥükūmetde ḫaṭā idersem siz enderūnda ᶜaṣā ile bir kāseye ḍarb u ḳarᶜ idiñüz ki mütenebbih olup ḫaṭādan rücūᶜ ve reh-rāste sālik olayum diyü tenbīh eyleyüp ferzendānı vaḳt-i ḫaṭāda ḳarᶜ-ı ᶜaṣā iderlerdi. Rivāyet-i uḫrāda ᶜĀmir Ḥaṣyele nāmında bir cāriyesine ḳarᶜ-ı ᶜaṣā içün tenbīh idüp Ḥaṣyele ḳārᶜ ᶜaṣā iderdi. Ve ḫünṣada ibtidā mezbūr ᶜĀmir ḥükūmet eylemişdür. Ve ḥikāyesi budur ki bir gün bir ḳavm bir şaḫṣı ᶜ Āmir ḥużurına iḥżār idüp yā ᶜĀmir bu şaḫṣda ālet-i racül ü ālet-i mirᵓāt müctemiᶜ olmış. Mirᵓāt mıdur yoḫsa

[463] racül midür? Ḳażā ḥall-i eşkāl ile didiklerinde ᶜĀmir müteḥayyir ve ḥükūmetden ᶜ āciz olup ey ḳavim baña mihil virüp teᵓḫīr idüñ. Bu gīce tefekkür ideyüm diyü defᶜ-i meclis idüp ol gün aḫşāma dek ve şeb-ta-be-seḥer bī-ḫūb u rāḥat tefekkür ü teᵓemmül idüp ᶜaḳd u eşkāli çıkmadan ᶜāciz ü ġamgīn oldı. Ve cāriyesi Seḥīl ᶜĀmir'üñ gūsfendanını rıᶜy itmekle her bār Süḥeyl'e ᶜitāb idüp gūsfendānı raᶜyda teᵓḫīr eyledün. Ṣabāḥ oldı. Ve gīce getürdüñ. Aḫşām oldı diyü muᵓāḫeze iderdi. Ol gün ġamından ḳaṭᶜ

an ᶜitāb itmeyüp Süḥeyl raᶜy teᵓḫīr ü ᶜitāba muntaẓır olup ᶜĀmir'i elmenāk u pür-fikre müşāhede eyledikde yā ᶜĀmir ġam-nāk olmanuñ sebebi nedür diyü suᵓāl ᶜĀmir daḫī cevab-dāde olmayup Süḥeyl ibrām u ᶜāḳıbet ᶜĀmir Ḫanṣa ḳıṣṣasını iẓhār eyledikde Süḥeyl لاابالك ياعامر Ḫanṣā'yı ıḳᶜād idüp tubull eylesün. Ālet-i racülden tebevvül iderse racüldür. Ālet-i mirᵓatdan tebevvül iderse mirᵓatdur didikde ᶜĀmir mesrūr olup

مسى سحيل بعدها اوصبحى yaᶜnī bu mesᵓelenüñ cevābından ṣoñra gerek ṣabaḥla gerek aḫşāmla kimse seni muāᵓḫede idemez. Zīrā beni bu varṭadan iḫrāc eyledüñ diyüp bir kimse bir emre mübāşeret eyledikde emrüñde müstaḳilsüñ. Ve saña kimse iᶜtirāż u müdāḫale idemez diyecek yirde ḍarb olınur. Meşeldür baᶜde ᶜĀmir Süḥeyl'üñ taᶜlimi üzere tecrübe vü ḳażā eyledi. Ve Süḥeyl'i ᶜalāmete meẕkūre şerᶜde daḫī bāb-ı istidlāl u ᶜalāmetden maᶜdūd olup muᶜteberdür, didi. Mūmāileyh ᶜĀmir bin Ẓarb üç yüz sene muᶜammer olmaḳ üzere mervi olup kendi ebyātında daḫī muṣaraḥdur.

تقول ابنتى لما راتنى كانتى * سليم اقاع ليلة غير مودع وما الموت افنانى ولكن تتابعت

على سنون من مصيف و مربع فاصحبت مثل النسر طارت فراخه * اذا رام تطيارا يقال له قع * اخبر

اخبار القرون التى مضت * ولابد يوما ان يطار بمصرع rivāyet-i uḫrāda ibtidā ḳārᶜ ᶜaṣā ile ḫaṭāsına tenbīh olınan Saᶜd bin Kenānī'nüñ birāderi ᶜAmr bin Mālik bin Ṣabīᶜ olup sebebi budur ki bir vaḳitde Saᶜd Nuᶜmān bin Münzir ziyāretine gelüp Nuᶜmān Saᶜd'e diyār-ı aḥvālinde suᵓāl idüp

[464] Saᶜd bārānı ᶜazīz ü nebātı henüz resīde olup murġzārlarımuz şimdi sebze vü ṭarabdur didikde Nuᶜmān yā Saᶜd sen munṭabıḳ u ḥāżır-cevabsuñ. Lākin murād eylesem saña bir şaḫış teslīṭ iderüm ki cevābdan ᶜay u ᶜāciz olursuñ, didi. Saᶜd daḫī öyle didikde

Nuᶜmān ḫademinden birine Saᶜd seli-zen ol diyü işāret ḫādim daḫī bir sille-i saḫt ḍarb eyleyüp Nuᶜmān yā Saᶜd buña cevāb nedür, didi. Saᶜd daḫī ġulām sefīyye vü meᵓmūrdur, didi. Nuᶜmān ġulāma tekrār işāret ve ġulāmı bir sille daḫī ḍarb idüp Nuᶜmān Saᶜd'dan cevāb ṭaleb eyledikde Saᶜd ibtidāñı ḳabāḥatinde muᵓāḫeze vü iᶜtāb olınmış olsa tekrār bu fiᶜl-i ḳabīḥe mübāderet itmezdi, didi. Ve Nuᶜmān yine işāret ve ġulām bir sille daḫī ḍarb eyleyüp Saᶜd'dan cevāb-ḫᵛāh oldıḳda Saᶜd Bārī Teᶜālā ḳavlini teᵓdīb ideyor, didi. Ve Nuᶜmān'uñ murādı Saᶜd ġażab ile cevābda ḥaddini tecāvüz idüp ḳatl itmek idi. Çünki ṭavrını taġyīr eylemeyüp ᶜāḳılāne ecvibe-i miskete serd eyledi. Nuᶜmān taᶜaccüb ve ᶜaḳlına pesend ve Saᶜdi kendüye nedīm idüp bir müddet mürūrında Nuᶜmān eṭrāf-ı murġzārlarında sebze vü giyāhuñ vefret ü ḳatline iṭlāᶜ içün Saᶜd'üñ birāderi ᶜAmr'ı irsāl ve ᶜAmr baṭuᵓ üzere ḥareket ve Nuᶜmān'uñ ḳavmine intiẓārı ḥaddi tecāvüz idüp Nuᶜmān ġażab-nāk olmaġla yā Saᶜd birāderüñ ᶜAmr gelüp keşret-i giyāh ile ḫaber virürse de ḳatl iderüm. Ḳıllet ü ᶜizzetiyle ḫaber virirse de ḳatl iderüm diyü ḥullef u sevkend eyleyüp ᶜ Amr geldikde Saᶜd Nuᶜmān birāderime bir kelime tekellümüne senden istīẕān iderüm didikde Nuᶜmān lisānıñı ḳaṭᶜ iderüm, didi. Bārī işāret ideyüm, didi. Destiñi berīde iderüm diyüp Saᶜd yā emīr ḳarᶜ-ı ᶜaṣā ideyüm diyü niyāz ve Nuᶜmān müsāᶜade eyledikde Saᶜd cedīsinüñ ᶜaṣāsını aḫẕ ve bir kere ḳarᶜ-ı ᶜaṣā eyledikde birāderi ᶜAmr'uñ maᶜlūmı oldı ki maḥallüñde tevaḳḳuf ile saña ifadesi mühim şey ẓuhūr eyledi dimekdür. Baᶜde Saᶜd mūmāileyh elbetde üç kere ḳārᶜ-ı ᶜaṣā idüp ᶜaṣāyı cānib-i semāya refᶜ ü dest-i çebi ile mesḥ eyledikde ᶜAmr u merᶜāları giyāhdan ḫālīdür diyü ḳılletsiz ve andan teşekkī eyleme dimek oldığın fehm eyledi. Saᶜd bir ḳaç kere ḳarᶜ-ı ᶜaṣā idüp ᶜaṣayı bir miḳdār ref ᶜ baᶜde zemīne ilḳā

[465] eyleyüp ᶜAmr fehm eyledigi keşret-i giyāh ile daḫī medḥ eyleme dimekdür. Baᶜde bir kere ḳarᶜ-ı ᶜaṣā idüp Nuᶜmān'a teveccüh eyledikde ᶜAmr'uñ maᶜlūmı oldıgı tekellüme iẕin-dāde oldı gelüp ḥużūr-ı Nuᶜmān'da ĭstāde Nuᶜmān daḫī istiᶜlām eyleyüp ᶜ Amr yā melik medḥ olınacaḳ rütbe bisyār u ẕemm olınacaḳ mertebe endek ü ḳalīl olmayup arż-ı aḥvāline ıṭṭılāᶜ müşkiline vefret nebātātına maġrūr u mesrūr olmalı. Ve ne ḳılletine maġmūm u meʾyūs olmalıdur diyü cevab-dāde oldıḳda Nuᶜmān ᶜAmr'uñ fehm ü dānişine pesend idüp ikrām eyledi. Rivāyet-i uḫrāda ḳarᶜ-ı ᶜaṣādan murād vaḳtā ki Cez ĭme Zibāʾ ṭarafına maṭiyye-süvār oldı. İtbāᶜından Ḳuṣayr yā Ceẕīme nuṣḥumla ᶜāmil olmayup nefsüñi mehlikeye ilḳā ideyorsuñ. Lākin Zibāʾnuñ ᶜaskeri nümāyān olup ḫıyānetlerini teferrus idersem seni āgāh itmek içün ᶜaṣā nāmında olan feresüñi tāziyāne ile ḳarᶜ u ḍarb iderüm. Sen ol ān süvār olup firār eyle, didi. Ve fi'l-ḥaḳīḳa leşker-i Zibāʾnuñ Ḳuṣeyr suʾiḳaṣdlarına vāḳıf oldıḳda ḳarᶜ-ı ᶜaṣā eyledi. Lākin Ceẕīme Ḳuṣeyr'üñ ḫavf u vehmine ḥaml idüp iltifāt eylemedikde Ḳuṣeyr ᶜaṣāya süvār ve cāy-ı selāmete resīde oldıḳda ان العصا قرعت لذی الحلم diyüp kelāmı meṣel oldı. Ve Rabīᶜa rivāyetinde ibtidā ḳarᶜ-ı ᶜaṣā olınan Ḳays bin Ḥālid bin ẕi'l-ceddeyyun olup Temīm rivāyetinde Rabīᶜatü bin Meḥasin ü Yemen rivāyetinde ᶜAmr bin Ḥammatü'd-Devsi olmaḳ üzeredür. Ve zamān-ı cāhiliyetde Benū Temīm'üñ ḥükkāmı Ektem bin Safī ve Ḥācib bin Zerāre vü İḳraᶜ bin Ḥābis ve Rabīᶜatü bin Meḥāsin ve Żamīre bin Żamī re'dür. Lākin Żamīre rişvet aḫẕ u nāsa ġadr itmekle meẕmūmdur. Ve Benū Ḳays'uñ ḥükkāmı ᶜĀmir bin Ẓarb ve Ġeylān bin Seleme eş-Şaḳafi olup mezbūr Ġeylān bir gününi miyān-ı nāsda ḥükūmete ve bir gününi şiᶜrini inşād ve bir gününi şütürlerine neẕārete taḫṣīṣ ü taᶜyīn eylemişdi. Ve Ġeylān İslām'ı ḳabūl eyledikde on zeni bulınup

Resūl-i ekrem ṣalla'llāhu Teᶜālā ᶜaleyh ve sellem ḥażretleri yā Ġeylān dördini tercīḥ ü iḫtiyār ile buyurup Ġeylān dördüni iḫtiyār idüp ᶜaded-i mezbūr sūlt oldı. Ve ḥükkām-ı Ḳureyş ᶜAbdü'l-muṭṭalib ve Ebū Ṭālib ve ᶜAṣ bin Vaᵓil'dür. Ve zenān-ı ᶜArab'dan ḥākime

[466] olan Maḥar bint-i Loḳmān ve Hende bintü'l-Laḫs ki ẕikri taḳdim eyledi. Ve Cumᶜa binti Ḥābes ve ᶜĀmir ibni Ẓarif'üñ duḫteridir.

وان بادرت بالندامة ورجعت على نفسك بالملامة كنت قداشتريت العافية لك بالعافية منك

yaᶜnī iḳdām eyledigüñ ḳabāḥate nādim olup terk ve nefsüñe levm idersüñ. Benden inḳıṭāᶜ ile nefsüñe rāḥat-baḫş olup biri daḫī İraḥa itmiş olursuñ.

وان قلت جعجعة ولاطحن ورب صلف تحت الراعده fıḳrateyn iki meṣel olup ceᶜaceᶜatü ṣavt-ı āsiyāb ve ṭaḥn maṭḥūn maᶜnāsına daḳīḳdur. Ḳaçan bir kimse vaᶜadine vefā itmese

جعجعة ولارى طحنا diyü ḍarb-ı meṣel iderler. Ve caᶜceᶜe mefᶜūliyyet üzere manṣūb olup taḳdīri esmūᶜ caᶜceᶜedür. Yaᶜnī ṣadāyı āsiyābı istimāᶜ iderüm lākin daḳīḳ müşāhede itmem dimekdür. Ve ṣalf ḳıllet-i nüzūl u ḫayre ıṭlāḳ olınup rāᶜide seḥāb keṣirü'r-raᶜd u ḳalīlü'l-maṭar maᶜnāsınadur. Māldār u baḫīl olan kimse ḥaḳḳında رب صلف تحت الراعده meṣeli ḍarb olınur. Yaᶜnī raᶜidli olan seḥābdan bārān nüzūl eylemez dimek olup meᵓāl-i maᶜnā-yı fıḳrateyn-i tekellüm eyledigi tehdīdātı īḳāᶜ u icrā eylemeyüp mücerredini taḫvīf iderseñ dimekdür. وانشدت لايؤيسنك من مخدرة قول تغلظه وان جرحا ve eger muḫadderenüñ ġalīẓ ü meksdür olan ḳavli göñlüñi cerḥ iderse de viṣāl ü ictimāᶜdan seni meᵓyūs eylemesün ki zenānuñ ḫuşūnetine iᶜtibār olmayup ibrām ile taḥṣīl-i merām iderüm diyü ṭaᶜamakār olup beyt-i meẕkūrı inşād idersüñ. Beyt-i mezbūr-ı Beşār bin Berd'üñ olup şāᶜ

ir Ebū Şimḳamaḳ Mihrān bin Muḥammed bir gün Beşār'uñ ziyāretine vardum. Peşinde yüz dī̈nār olup ḳudūmumdan āgāh ve baña yā abā Şimḳamaḳ bu dinaruñ bir miḳdārını aḫẕ eyle ki ḳıṣṣasını saña naḳl ideyüm, didi. Ben daḫī̈ bir miḳdārını aḫẕ ve ḥikāyesine çeşm ū güş oldıḳda Beşār yā Ebā Şimḳamaḳ bu gün tek ü tenhā cālis iken māldār bir nev-civān selām-dāde olup yā Ebā Muᶜāẕ saña neẕr eylemişdüm. Şu dī̈nārları ḳabūl eyle diyü peşime vaż eyledikde sebeb-i neẕri suᵓāl eyledüm. Nev-civān daḫī̈ yā Beşār bir zen-i cevr-pī̈şeye dil-dāde oldım ki daᶜvā-yı mestūriyetde Rābiᶜa-ı zaman u ᶜişmet ü ᶜiffetde yegāne devrān

[467] geçinüp bir vecihle nāᵓil-i viṣālı olmaḳ mümkin olmadıḳda meᵓyūs u ṭalebinden fāriġ olmışiken senüñ لايؤسنك من مخدرة * قول تغلظه وان جرحا beytiñi teẕekkür ü tekrār taḥṣī̈l line dāmen-der-miyān ve cevr u cefāsına ṣabr-ı firāvān idüp ᶜāḳıbet nāᵓil-i bekām olup saña yüz dī̈nār iᶜṭā itmege neẕr eylemişdür diyü naḳl eyledi, didi.

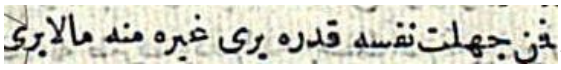
فعدت لما نهيت عنه وراجعت ما استعفيت

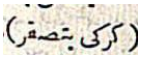
منه بعثت من يزعجك الى الخضراء دفعا ويستحثك نحوها وكزا وصفعا iẕᶜāc bir şeyᵓ mevżiᶜndan ḳalᶜ u iḫrāc u ᶜadem-i istiḳrār maᶜnāsına olup bir merre-i ḫānesinde ḳarār itmeyüp her bār geşt ü güẕār eylese mizᶜāc dirler. Ve Ḫıżr-bī̈rūn büldānda olan mezraᶜ ṭarafına ıṭlāḳ olınup ve kez bir kimseyi defᶜ ü iḫrāc iderken pūştine mūşt ile ḍarbe dirler. Ve ṣafᶜ ḳafāya sebli zen olmaġa dirler. Meᵓāl-i maᶜnā: Eger benüm vaᶜī̈d ü ī̈hāfumdan ḫavf u kelāmumı taṣdī̈ ḳ itmeyüp nehy ü menᶜ eyledigüm ḫuṣūṣa yine mübāderet ü ᶜafv eyledigüm emre tekrār mübāşeret iderseñ seni ḳara vü müzāraᶜa izᶜāc u nefy ü sille vü mūşt ile ḍarb u defᶜ idecek ādem taᶜī̈n ü irsāl iderüm dimek olur.

فاذا وصلت عبث اكارون نهابك وتسلط نواطيرها عليك akārūn zāriᶜūn maᶜnāsına akārūn ekruñ cemᶜi olup ekiri buẕurgdur. Ve eger karratdan meᵓḫūẕ olup ekert ḫaẓra maᶜ nāsına ve ᶜabeş luᶜb ile taḫlīṭkār maᶜnāsına olup ṭaᶜām-ı maḫlūṭa ᶜabeş dirler. Ve salāṭat ḳahr u ġalebeye temekkün ü ḳudret maᶜnāsına oldığından pādişāha sulṭān tesmiye olınmışdur. Ve nevāṭīr nāṭuruñ cemᶜi olup nāṭur ḫāfıẓ-ı kürūm u deşt-bān maᶜ nāsınadur. Meᵓāl-i maᶜnā: Ḳaçanki ḫażraya vāṣıl olasuñ dihḳān u bazrakarlar seni saḫraya vü deşt-bānlar üzeriñe musallaṭ olup taᶜẕīb ü taᶜcīz iderler dimek olur.

فمن قرعته موجة تقوم في قفاك ومن جملة منتة يرمي بها تحت حصاك yaᶜnī çūb-ı kec ū ᶜaṣāyı muᶜavvec müstaḳīm olınca ḳafaña ḍarb iderler. Çūbekec ise müstaḳīm olmaḳ mümkin olmayup dāᵓimā seni ḍarb iderler dimeden kināye itmiş olur. Ve mekrūh u minnetin ṭorpī zīr-i mezākīriñe remy iderler dimek üstüñe idḫāl iderler dimekden

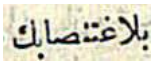
[468] kināyedür. ذلك بما قدمت يداك اتذوق وبال امرك وترى ميزان قدرك yaᶜnī bu ḫaza vü taᶜẕībe sebeb ḥaddüñi tecāvüz ü benüm gibi şerīfenüñ viṣāline taᶜarruż ile kesb ü iḳtirāf eyledigüñ şeydür. Ve ḳaçan bir kimse bir emr-i mekrūha mübāderet ile muᶜaḳab olmadan müteżaccir olsa هذا ما كسبت يداك hezā mā kesebet yedāk diyü ḍarb-ı meṣel ider. Egerçi fi'l-ḥaḳīḳa fiᶜl ṣāḥib yedden ṣādırdur. Lākin mecāzen anda isnād olınur. Ve letteẕ ü ḳıdde lām-ı taᶜlīl içün ve ẕevḳ fil aṣl dehānda ḥāṣıl taᶜama ıṭlaḳ ve baᶜde bir şeyᵓ imtiḥān u tecrübeye naḳl olınup ḳalīl ü keşīrde istiᶜmāl olınur. Meşelā bir şeyᵓüñ nümūnesine naẓar gibi ve vebāl şol emr-i şaḳīl ü kerīhdür ki żararından ḫavf olına. Ve m īzan bir şeyᵓüñ miḳdār u ḥaddini maᶜrifete dirler. Pes meᵓāl-i maᶜnā: Saña idecegim taᶜzī b-i nā-becā olmayup كسب يداك olup mübāderet eyledigüñ emr-i ḳabīḥüñ cezāsını

tecrübe itmekle ḥaddüñi bilüp baᶜde'l-yevm ḥad-nā-şinās olma dimek olur. pes bir kimsenüñ ki nefsi kendi ḥadd u miḳdārına cāhil ola. Sāᵓir nās ol kimsenüñ ḥaddini bilüp kendüye nümāyān olmayan ᶜ ayb ġayrīlere āşikār u nümāyān olur. Beyt-i meẕkūr Mütenebbī'nüñ olup ṣadedde münāsib olmaġla īrād eyledi. Ve ekşer üdebā vü büleġā risālelerini bir āyet-i kerīme yāḫūd bir meşel-i sāᵓir yāḫūd bir beyt-i muᶜteber ile ḫatm idüp revnaḳ risāleye meziyet virmeleri deyden ḳadīmdür. Ve Mütenebbī beyt-i meẕkūruñ mażmūnını külüng yaᶜnī ṭurna ḥikāyesinden aḫẕ u serīḳa eylemişdür. Vaṣılı budur ki bir ḳaṣṣār kenār-ı Dicle'de ḳaṣṣāret iderdi. Ve her gün bir gürgi pervāz iderek zemīne nāzil ve leb-i cūyda kāh ḳonup böcekler düşirüp taᶜayyüş ve anuñla ḳanāᶜat iderdi. Yine bir gün külüng ᶜadet-i meᵓlūfesi üzere böceklerle taᶜayyüş iderken bir ṣaḳarcıḳ semāda remey-i kebūterāne hücūm ve birini şikār u taġaẕẕī eylediğiñi müşāhede ve kendüye melāmet idüp sen ṣaḳardan bozorg-ı endām u ᶜālī-pervāz u pür-ziver iken böyle meżāᵓiḳa ile taᶜayyüş idesüñ. Zihī dūn himmet diyüp bir kebütere dide-dūz ü baᶜde'l-müşāhede ṣaḳara taḳlīd ile pervāz u kebütere hücūm eyleyüp kebūter rāst

[469] getüremeyüp farṭ hücūmından kendüyi żabṭ idemeyüp böcekler ṣayd eyledigi kelle sāḳıṭ ve seri bālçıġa batup ḳaldıḳda mezbūr Ḳaṣṣār gürgi şikār ve ḫānesine īṣāl iderken bir āşināya düçār olup bu nedür diyü suᵓāl eyledikde Ḳaṣṣār didi. Yaᶜnī bir külüngdür ki ḥad-nā-şinās olup nāᵓil oldığı niᶜmete ḳāniᶜ olmayup vüsᶜ ü iḳtidārından ḫāric emre mübāşeret ile muṣāb olsa ḍarb olınur. Ve ṣaḳar maᶜrūf bir ḳuşdur ki Türkī 'de çāḳır taᶜbīr olınur. Ecdel ü ḳaṭāmi daḫī ṣaḳara ıṭlāḳ olınur. Ve ol ṣaḳar ki ḳanatları

uzun ola, muṣrıḫ dirler. Ve her ḳuş ki murġānı ṣayd ide, bāz u şāhīn gibi aña ṣaḳar tesmiye olınur. Ve cemᶜi aṣḳar u ṣaḳūr u ṣaḳḳār u ṣaḳḳūre ve ṣaḳḳāra vü ṣiḳār gelür. Bu miṣilli cemᶜüñ āḫerine hā ilḥāḳı tevkīd içündür. Ve müᵓenneṣi ṣaḳaradur. Ve ṣaḳara lafẓ-ı şiddet ḍarb maᶜnāsına olan ṣaḳardan meᵓḫūẕdur ki maᶜūl ile ḫacere ḍarb olınsa (صقر الصخرة بالصاقور) dirler. Ve ṣaḳaruñ künyesi Ebu Şecāᶜ ve Ebu'l-Aṣabiᶜ ve Ebu'l-Ḥamraᵓ ve Ebū ᶜAver ve Ebū ᶜÜmrān'dur. Ve ṣaḳaruñ ṣādına gāhi zā ve gāhi sīn bedel olınup zaḳar u saḳar dirler. Zīrā bir kelime ki anda ṣād ile ḳāf cemᶜ ola. Lüġāt-i ṣelaṣe meẕkūr cāᵓizdür. Baṣāḳ u büzāḳ u busāḳ gibi tükrek maᶜnāsına ve ᶜArab nesr ü ᶜ uḳābdan ġayri her ṣayd iden ḳuṣa ṣaḳar ıṭlāḳ idüp cāḳıra ekder ü ecdel lafẓlarını taḫṣīṣ ider. Ve cevāriḥ-i erbaᶜ ki ṣaḳar u şāhīn ü ᶜuḳāb u bāzıdur. Anlara sibāᶜ u żavārı vü kevāsir ıṭlāḳ olınur. Ve cevāriḥ-i meẕkūre miyānında ṣaḳar devābb miyānında ester meṣ ābesindedür. Zīrā ṣaḳar şiddete ṣabr u aẕābuñ ġalīẓini hażm ü her ḳuṣa ḥamele ider ve ġazāl u ḫar-gūş ṣaydına mümārase vü iᶜtiyādı ṭuyūr-ı ṣaydına mümārasesinden ziyādedür. Zīrā mizācı bārid ü raṭb olmaġla çoḳ müddet ṣavāyiḥimüz Bināᵓen-ᶜaleyh bücrde-meṣel olup ابخر من الصقر dirler. Ve meydānı ابخر من اسد ومن صقر meṣelinde didigi وله لحية تيس وله minḳār nesr ü leh nükhetü لبث خالطت نكهة ṣaḳar u ṣaḳar u ṣāḳır dirler.

[470] ḥadīdü'l-baṣar maᶜnāsına va'llāhü aᶜlemu bi'ṣ-ṣavāb ve ileyhi'l-mercuᶜ ve'l-māᵓb-ı Temmetü'r-risāletü vü tercemetühā ve'l-ḥamdü'lillāhi Rabbi'l-ᶜālemīn ve'ṣ-ṣālatü ve's-selāmu ᶜalā Seyyīdinā Muḥammedin ve ālihi ve ṣaḥbihi ecmaᶜīn. Amīn.

Bi lüṭfihi Teᶜālā işbū kitāb ṭabᶜ u temşīli Sulṭān-ı Selāṭīn-i zamān ve Ḫāḳān-ı ḫavāḳīn-i cihāne's-Ṣulṭān ᶜAbdü'l-mecīd Ḫān ṣīnet salṭanatına ilā nihāyeti'd-devrān Efendimüz Ḥażretleri'nüñ sāye-i şevket-vāye-i mülükāneleründe, min ġayri istiḥḳāḳ Taḳvīm-i Vaḳāyiᶜ neẓāretiyle kesb nežāret eylemiş olan bendegān-ı devlet-i ᶜālīnüñ bī-nāmı Seyyid-i Muṣṭafā Sāmī'nüñ maᶜrifet-i kemterānesiyle peyveste-i ḫüsn-i ḫitām olmışdur. Evāḫir-i ṣaferü'l-ḫayr sene 1257

)فهرست ترجمهٔ كتاب ابن زيدون من الادب(

٢ سبب ترجمهٔ ابن كتاب
٤ مقدمهٔ كتاب
٨ سبب انشاء ابن كتاب
١١ ذكر رساله وشرح تاريخها
١٧ العجب الكذب
٢١ معشوقه نك ابن زيدونه مراسله و معاتبه سى
٢٨ بيان حسن يوسف عليه السلام
٣٠ حكايت قارون عليه ما يستحق
٣٧ بيان كنز اللطف
٣٩ بيان نسب ملوك فرس
٤٩ مناقب قيصر روم
٥٢ حكايت اسكندر ابن فيلقوس وغلبته على الممالك والبلدان
٦٥ حكايت ارد شير بابكى
٧٠ حكايت ضحاك عنود
٧٦ حكايت جذيمة الابرش
٨١ نوشروان قرى شيرينك حكايه سى
٨٥ حكايت بلقيس ملكه سباء و زباء بنت مليح
٨٨ حكايت مالك بن نويره وواقعهٔ خالد بن الوليد
٩٣ مناقب عروة بن جعفر
٩٥ حكايت كليب وجساس
ووقعهٔ حرب البسوس
٩٩ وقعهٔ مهلهل بن ربيعه
ومحاربته لقاتل اخيه كليب
١٠٤ حكايت سموأل فى وفاء العهد
١٠٥ مناقب احنف بن قيس
وحسن امارته وحلمه وسيادته
١١٤ حكايت حاتم طى وسخائه وكرمه
١١٩ مناقب يزيد بن مهلهل
وجودت ركوبه وشجاعته
١٢٦ مناقب سليك ابن السلكة
وقوة مشيه
١٣١ حكايت عامر بن مالك
وجودة ملاعبة رمحه
١٣٦ مناقب قيس بن زهير
ومحاربته
١٤٣ مناقب اياس بن معاويه
وشدة زكائه
١٥٠ فصاحت سحبان بن اياس الوائلى
١٥٣ بلاغهٔ عمرو بن الاهتم
١٥٦ وقوع الصلح بين قبيلة بكر وقبيلة تغلب
١٥٩ قبيلهٔ عبس ايله قبيلهٔ ذبيانى ميانده واقع اولان قتالك ديبت غرامتارى

١٦١ داحس نام كجيلان اسبك وصفى
١٧٠ حيلهٔ هرم بن قطبه بين علقمة وعامر
١٧٧ مناقب حجاج وتقليد ولاية العراق
١٨٨ خطبهٔ حجاج لاهل العراق
١٩٧ حكايت اعرابى مع الحجاج
٢٠٤ مناقب قتيبه وفتحه ماوراء النهر
٢١٧ ممانعهٔ قتيبه لسليمان ابن عبد الملك من عزله
٢٢٢ مناقب مهلب ابن ابى صفره ومحاربته مع الخوارج الازارقه
٢٣٧ مناقب هرمس الهرامس
٢٤٤ مناقب افلاطون وارسطاليس
٢٥١ مناقب بطلميوس وتدبير اسطرلاب وتصوير الكره
٢٥٤ مناقب بقراط حكيم
٢٥٨ مناقب جالينوس حكيم
٢٦٣ مناقب قاضى ابى معشر
٢٦٦ مناقب جابر بن حيان المشتهر فى فن علم الكيميا
٢٦٧ مناقب الشيخ نظام المعتزلى
٢٧٥ مناقب الشيخ كندى المشتهر بفيلسوف الاسلام
٢٧٨ بيان اختراعات الالحان وتأليف الاوتار
٢٨٢ مناقب عبد الحميد الكاتب الماهر المشهور وخروج ابامسلم خراسانى وانقراض دولت اموىه
٢٩١ مناقب سهل بن هارون وظهور علوم عقليه وفلسفيه
٢٩٨ مناقب عمرو بن البحر المشتهر بلقب جاحظ
٣٠٧ مناقب مالك بن انس صاحب المذهب
٣١٢ تعريف الادلة واقسامها
٣١٣ تعريف الماهية والكيفية
٣١٤ تعريف الجوهر والعرض
٣١٥ بيان المعمى واول من اوجدها ومناقب امام خليل
٣٢٠ تعريف الاسم والمسمى
٣٢٢ تعريف الاسماء والافعال
٣٢٧ تعريف الظرف والحال
٣٣١ مطلب اديان مختلفه ومذاهب متفرقه
٣٣٤ بيان مذهب مانى زنديق وغيلان
٣٣٨ قتل وصلب مانى زنديق
٣٤٠ ذبح جعد بن درهم زنديق

Süleymaniy-İ Kütüphanesi
Kısım Ahmed Ubadiye
No. 5062
Eski Kayıt No
HACI MAHMUD EFENDİ
BEŞİKTAŞ
Vakıf Kütüphanesi

٣٤٢ قتل بشار شاعر ماهر
٣٥٣ بيان خارق العادة
٣٥٧ بيان ضرب المثل كل الصيد في جوف الفرا
٣٥٨ مناقب ابو نواس
٣٦١ مناقب ابي تمام
٣٦٣ مناقب البحتري
٣٦٨ حكاية ضابي بن ارطاة
٣٦٩ حكاية دمستق قيصر
٣٧١ مناقب عبدالله بن معاويه
٣٧٣ مناقب ليلى ومجنون عامري
٣٧٨ مناقب عمر بن عبد الله المخزومي
٣٨١ مناقب دريد بن ضمرة الشاعر
٣٨٣ مناقب تسمع بالمعيدي خير من ان تراه
٣٨٤ مناقب ملك نعمان بن منذر
٣٩٠ مناقب سهيل بن عمرو
٣٩١ تعريف التمتمة والغمغمة والفهفهة
٣٩٣ بيان قتل زنادقه لعنهم الله تع
٣٩٥ مناقب هبنقة الاحمق
٣٩٧ مناقب طويس لطيفه كو
٤٠٠ الاشياء انما تجذب الى اشكالها
٤٠٣ مناقب يسار المشتهر بمثل يسار الكواعب
٤٠٦ مناقب فرزدق الشاعر الماهر
٤٠٩ حكاية وافد البراجم
٤١١ مناقب متلمس وطرفه
٤١٢ مناقب عقيل بن علقمه ابن الجهني
٤١٧ مناقب هند بنت الخس
٤٢٠ مناقب دختران همام ابن مره
٤٢٤ فقره والنار ولا العار
٤٢٦ مناقب اعشا الشاعر
٤٣١ تعريف المبسر والقداح
٤٣٣ مناقب خنساء الشاعرة
٤٣٦ حكاية محرق البردين
٤٤٠ فقره قرطين ازدريكنا
٤٤١ مناقب عمرو بن معدي كرب ووصف الصمصامه
٤٤٩ مناقب حطيئة الشاعر
٤٥٢ وكم من يعتمد نى بالقوة
٤٥٤ مناقب ابو العتاهيه
٤٥٨ فقره اشأم من براقش
٤٦٢ فقره وان العصا قرعت لذى الحلم
٤٦٦ حكاية نذر جوان يسار الشاعر بمأية دينار

ترجمهٔ سرح العیون فی شرح رسالهٔ ابن زیدونه

بسم الله الرحمن الرحیم

سپاس بیحد وشکر لایعد اول خالق فرد وصمده اولسونکه نوع انسانی اشرف انواع خلایق واتم اصناف ممکنات وجمله سنه فائق وکرم واحسانته شایان ولائق خلق وایجاد وعلوم ظاهره و باطنه ایله اراسته ومعنویه ایله پیراسته واراءت سبیل رشاد ایلدی * وافضل صلوة واکمل تحیات اول اشرف مخلوقات اولان نبی کریم ووسیم رسالت پناه حضرتلری اوزرینه اولسونکه مظهر سر لولاك وسبب خلق انس وجن وملائك وافلاك اولوب هر کیمك که آخر الرسل وخاتم الانبیاء اولدیغنه اقرار وایمانی وشریعت مطهره سنه انقیاد واذعانی اوله نعم دارین ایله متنعم وسعادات ابدیه ایله مسعد ومغتنم اولدی * ودرود وسلام آل عظام واصحاب کرام حضراتنه اولسونکه هر بری رهبر راه هدایت ورهنمای صراط مستقیم سعادتدر * بعدازین * بو بندهٔ کتر وناچیز وعبد احقر حیرت آمیز محمد سعید ابن قره خلیل عاملهما الله بلطفه الجلیل اگرچه قلیل البضاعه وعدیم الاستطاعه در مالایدرك

کله

کله مهما امکن تدریس وتعلیم ایله وقت کذار وتحصیل وتفهیم ایله یغوله اشتغال ایده تمکن وقرار ایدوب هرچند که فنون غامض المدرکی ذهن کلیل درکدن عاطل وعلوم صعب المنالی فهمدن قاصر وذاهل اوله کتب ادب ومحاضرات وتاریخ ایله تفکه لذیذ اولمغله فرائد نفیسه سنی رشتهٔ نظره کشیده وصفحهٔ درونه سرد وتهذیذ ایدردی برکون خاطر فاتره خطور ایتدیکه رسالهٔ ابن زیدون وابن نباته نك شرحی که سرح العیوندر نظم ونثری مشتمل وتاریخ وادب ومحاضراتی محتوی ومتکفل اولوب فوائد کثیره سی ولطائف وفیره سی اولمغله لسان فصاحت بیان عریدن زیاده ملاحت نشان ترکی یه نقل اولنسه ابکار معانی ومضامینته لباس فاخرهٔ الفاظ ترکیه الباسیله بر یوزدن دخی خوب صورت ایله جلوه نما وطبایع معارف شناسان عندنده معتبر ومعتنا اولور دی دیو رشیق القد اسیل الخد براعهٔ ناسج نثور ونظام والحذ جودهٔ کلام ایله بیاض روی شاهد صحایفه فراید کلماتی نظم وتزیین وخال سیه مثال نقط وحروفی ایله ترشیح وتحسین ایلیم اما مهب مخدن ریاح خواطر مشتده ووزان ونشئت قلب فاتردن اوراق اماتی منسافط وپریشان اولمغله قوه دن فعله وینتدن عمله کتورمك میسر اولامشدی لکن بر روز فیروز وبردم نشاط بخش بهجت افروزده کوشه نشین انزوا ودوام دولت علیه دعاسنه دست برداشتهٔ درکاه خدا ایکن طبیعت میدان عمکسار یده رکبت بند ونصیحته سوار وهرجانبه جلوه وجولان وآخر کار ارخای عنان ایله * دلا کر آیدت روزی غمی پیش * جو یاری باشد وغمخوار غم نیست * ینی ایله ترنم سازاوله رق بوازوا وفراغت نیجه دك وبو حجاب وتواری نه زمانه دك حمد الله که سنك کلك عبیر افشانك طرز انشاده دخی رشحهٔ لآلی ایلر خصوصا بو زمان سعادت نشانده ارباب کمال مکرم ومرعی واصحاب فضل وافضال محترم ومحمی وهر بر سخنور ودانشور رتبه سنجه محسود نادان ومغبوط جهلای بی اذعاندر * نه زمان کوسه کرك خیر متاع سخنی * بوروایجده ایدن کذبله دعوای زبان *

ديوب رساله معهوده بى شرحله ترجمه يه حث وترغيب واملاء
وانشاسنى تشويق وتصويب ايلدكده مستعينا بالله تعالى تبيق
وتحريرينه شروع ولنوب فوائدنى بسيار ومنافعنى اكثار ايتمك
ملاحظه سيله كتب ادب ومحاضرات ولغات ونوادر يخدن ظفر ياب
اولديغم امثال عربيه وفارسيه وافسانه عجيبه ونوادر غريبه وابيات
لطيفه ولغات مشكله بى هامش ترجمه يه منه تحرير واتمام ايتدكدن
صكره بعض كتاب تكاسل پيشه تك اجرت كاتبى بركون مقدم اخذ ايدرم
انديشه سى درون بطالت قرينده جايكير اولوب اكثر منه لريخ ترك
ايلديكندن ماعدا مطالعه سيله تفكهه رغبت پيوران ارباب فضل
وكماله هامشه نظر انداز اولمق عسير وتكلفدن خلو ورها و بيرون حوصله
امكان اولديغى مستغن عن التقرير اولمغله تكرار هامش ترجمه ده
محرر اولان فوائد نفيسه مسطره ضم والحاق اولنمغه بدأ وشروع
اولندى والله المبسر للاتمام والاختتام * مقدمه در ذكر منشئ اين
رساله * بو رساله مقبوله بى رشته لئالى انشايه كشيده و براعه درر پاش
كلمات لطايفدن صحيفه اوراقه جوهر حروفنى سبيكه سطور ايدن
وزير اديب كتيه سى ابو الوليد واسم سامى سى احمد بن عبد الله بن غالب
بن زيدون المخزومى الاندلسيدر كه شعر وانشا وكتابته يكانه وميدان
فصاحت و بلاغته يكه تاز بى مثل و بى بهانه اولوب اوچيوز
طقسان درت سنه سى بلده قرطبه ده پانهاده سراى وجود اولمشدر
ووزير كاتب معناسنه اولوب * خورشيد طلعتا وزراء تووجه من * اكثرون
سه ماه رفعت كه تأخير ميكنند * بيتنده وزيرادن مراد كاتبدر ووزير
مشار اليه مشار بالبنان اولان علماى ذوى الامعاندن پرينك نسل نجيبندن
اولمغله برطفل نجل نجيب ظهور ايدوب هنوز نارسيده ايكن تحصيل
معارف كليه وجزئيه يه بدأ واشتغال وعلوم عربيه وادبيك نكت
ومزايا سنه وصولده بذل مقدور ايله صاحب كمال وامثال واترابنه
نظم ونثرده فائق وهم رتبه سنه من كل الوجوه رائق اولد قده
* انما يعرف ذا الفضل ذووه * مضمونى اوزره ممالك اندلسه تغلب

بيان مقدمه كتاب

ايدن ملوك طوايفدن ابو الوليدين جهور كه ارباب دانشه اكرام وقدر
ومنزلتلرينه كوره هر برينه احترام ايتمكله معروف وكندى دخى برا ديب
كامل اولمغله دامن كرمنه تشبث آرزوسيله اولطرفه محمل بند عزيمت
وذات وحيثيتى وسيله سيله داخل كهف الامانى وند يم صاحب سر
وسامانى اولوب قدر ومنزلتنى برتر وعالى اوصاف جمله سى معلوم اسافل
واعالى اولدقده ملك مومى اليه نظام امور مملكتى ايجون سائر ملوك
اندلسه ايلچى ارسالى اقتضا ايلدكده اركان دولتك اعقل وارشدى
وزير مشار اليه اولمغله * الرسول يدل على مقدار مرسله * قولنه رعاية
سفارته تعيين واقتضاسنه كوره رأى وحركتى عقل نادره دانه تفويض
وتقليد * وارسل حكيما ولا توصه * امرى ايله عامل ورأى وتدبيرنه
راضى وقائل اولوردى اهالئ مملكت دخى ابن زيدونه ملكك ميل
وتوجهنى وعلو رتبه وشانى مشاهده ايلدكچه تردد وانتساب ايتمكه
كوشش ايدرلردى وفى الحقيقه حسن خلق وخصال حميده سى
خلق كندو يه بنده افكنده وچاكر زر خريده ايتمك رتبه سنه
واصل اولمشدى چونكه ابن زيدونك نظام حالى نيجه زمان معتمادى
وباقى ووقع واعتبارى روز بروز متزايد ومتزائى اولدى حساد
بدنهادك آتش حسد لرى شرار افشان وهر برى بر كونه راه
فسونسازى يه راهى ومكر وحيله ايله ابن زيدونك طرد وابعادنه
مجد وساعى اولوب لكن ملعنت جبليه لرى آشكارا ولمغله كار كر اولمدى
اما زمره ملعنت شعاردن برى كه * الزم للمرء من ظله * وفقجه ابن
زيدونك مجلسنه ملازم ومصور تا صديق وغمكسارى وحسده تك بو مقوله
اطوار ناپسنديده لرينه * ابكى من يتيم * وترتيب جزالرينه دامن درميان
وعازم اولوردى اما * اكبر الاعداء اخفاهم مكيده * سرا حساده
اعانت ومكر وخديعه لرينه متانت و بروب آخر الامر تفاقلرى ابن
جهوره تأثير ومقدمات فريب اشتمالرى نتيجه پذير اولوب دروغ
واراجيفلرينه اعتماد وغضب وعتاب ايله وضع زندان * واظلم من ليل *
برمحله حبس و بند بلايه كرفتار واسير ايلدكده ابن زيدون بورتبه

ادباردن متضجر ومحزون وهر روزی * اطول من يوم الفراق * اولمغله
طاقتكزار وناله وفريادە آغازايدوب هرچندكه استعطاف واستعفايى
متضمن رسائل عجيبه وقصائد لطيفه غريبه ارسال ايدردى آنش غضبى
مشتعل وشرار افشان اولمقلغه باعث اولوردى آخركار * الفرار مما
لايطاق من سنن المرسلين * مسلكنه سالك وبرشب ديجورده فراره
متهالك وسوى سلامته زبرزمينلدن سيل وش روان وجان شيرينى
خلاصه سعى وشتابان اشبيليه صاحبى معتضد لقبيله ملقب عباد
بن محمد لك كنف حمايه سنه وصول ايله رهاياب اولدخى تلقى بالقبول ايله
اكرام وكامياب ايدوب رتبهٔ وزارتى احسان وامور مملكتى تفويض
والباس خلعت فاخره ايله تكريم فراوان ايلدى مومى اليه ابن زيدون
رأى وتدبيرده عديم المثل وفضل وهنرده بى همتا ومسلم الكل
اولديغندن ماعدا اطوار پسنديده سنه بناء محبوب قلوب عالميان
وممدوح كافهٔ رعاياواعيان وهركسه لطف وكرمى مبذول ورايكان
ايدى كتاب الذخيره ده ابن بسام بعض وزراء اشبيليه دن نقل ايله ذكر ايدركه
بركون ابن زيدونك تسرى ايلديكى جوار يدن برى وفات ايدوب كبار
واعيان واتباع وداعيان جنازه سنه حاضر وهر برى على مقدار مراتبهم
ابن زيدونه تعزيه به آغاز وتسليه بخش وخاطر نوازيده نقد بنهٔ
دررکلماتلرك صرف ايتمده اطناب وايجاز ايلدكلرنده فردا فردا
جوابه تصدى وهر برينه الفاظ ومضامينى مختلفه ومتغايره كلمات
دريهٔ النظامى سلك آدابه نظم وبريوزدن لطافت آميز جوابلر
وبرديكده وسعت ميدان فصاحت وبلاغت واستحضارى نه رتبه
اولديغى تكرار معلوم جهانيان اولدى ومومى اليه دور تبوز الشمش اوج
سنه سنه وارنجه عباد وبدرى معتمد على الله خدمتلرنده مكرم ومحترم
واشرف خدماتنده منصوب ومستخدم اولوب سنهٔ مزبوره ده ارتحال
دار بقا ايلمشدر مورخيندن ابن حيان وابن بسام وغيرلرى ابن
زيدونك فضائل واخبارندن بررتبه ذكر وبيان ايلمشلردر ازجله
مرتب ديوانى ورسائل كثيره سى اولوب نظم ونثرده فائق الاقران

واهل

واهل ادب عندنده مشار اليه بالبنان در وادئ شعر وانشاده ماهر
ونقاد اولمله نظمى نثرندن اجود واحسندر ديوب حسن ديباجهٔ الفاظه
يضاح معانى به موفق اولديغنه بناء بحترى الغرب تسميه ايلمشلردر
ونثرده امثال عربى واشعار متقدمين ومتأخرينى فرط ايراد ايمكله
منظومى منثورنه غالب اولوب بادئ نظرده بالجمله منظوم ظن اولنمق
رتبه لرينه رسيده اولمشدر لكن بوادى دخى اطلاع مجبنه واستحضار
معجزنه دلالت ايدر اعجاز نثرى فصاحت وبلاغتده نه رتبه يه بالغ
اولديغى بورساله يى سرد ايله معلوم اولور كه سائر نثرينه نمونه در
اشعارندن دخى بعض مرتبه ذكر اولنسونكه * لبس الخبر كالعيان *
حتى رتبهٔ بلاغتى يقينا معلوم ارباب فهم ودانش اوله ازجمله مسجون
ايكن ابن جهور خطاب ايدوب ارسال ايلديكى قصيده در كه ذكر
اولندى (قصيده) ماجال بعدك لحظى فى سنا القمر * الاذكرتك ذكر
العين بالاثر * ولااستطلت دماء الليل من اسف * الاعلى ليلة سرت مع
القصر * ياليت ذاك السواد الجون متصل * قداستعار سواد القلب
والبصر * ياللرزايا لقد شافهت منهلها * غمرا فااشرب المكروه
بالغمر * لايهنئ الشامت المرتاح ناظره * انى معنى الامانى ضايع
الخطر * هل الرياح بنجم الارض عاصفة * ام الكسوف لغير الشمس
والقمر * ان طال فى السجن ايداعى فلاعجب * قد يودع الجفن حد
الصارم الذكر * وان يثبط ابا الحزم الرضى قدر * عن كشف ضرى
فلاعتب على القدر * من لم ازل من نابه على ثغة ولم ابت من تجنبه
على حذر * جال فعل ماضى اولوب جولدن وجولاندن مشتقدر ولحظ
مؤخر عين ايله نظره دير لر وسنا ضوء معناسنه در واسف اشد حزن
معناسنه در وجون اضداد دن اولوب بياض وسواده اطلاق اولنور
وجفن نيام تيغ معناسنه در وتثبيط پرشبئى شئ آخردن كشى اشتغال
ايمكه دير لر (بو بيتلر دخى بنى جهور حقنده در بنى جهور احرقنوا
بجفائكم * جنانى فابال المدايح تعبق * تعدوتنى كالضبر الورد انما *
تطيب لكم انفاسه حين يحرق * (وله فى حق الجهاورة) ان الجهاورة

الملوك تبووا * شرفا سرى معه السماك جنبا * فاذا دعوت وليدهم
لمة * لباك رقراق السماح اريبا * هم تعاقبها النجوم وقد تلا * فى
سودد ومنها العقيب عقيبا * ومحاسن تبدى دقايق ذكرها * فتكاد
توهمك المديح نسيبا * هرشى كه متلألى اولدا كه رقراق دير (بوايات
دخى معتضدى مدح ايلديكى قصيده دندر * امانى نسيم الريح عرف
يعرف * لناهل لذات الوقف بالجزع موقف * وابلة وافينا الكثيب
لموعد * سرى الايم لم يعلم بمسراه مرجف * بومطلع دخى برغزلندندر
* بينى وبينك ما لوشئت لم يضع * ستر اذا ذاعت الاسرار لم يذع *
(مطلع ديكر) انى ذكرتك بالزهراء مشتاقا * والافق طلق ومرئى
الروض قد راقا * ومومى اليهك بر قصيده نونيه سى واردر كه
شهرتى ذكرنه مانعدر (در بيان سبب انشاواين رساله) ابن زيدونك
بورساله مرغوبه بى انشاسنه سبب بودر كه مغرب زمينده بنى اميه دن
داخل ديمكله معروف اولان عبد الرحمن ابن حكمه منسوب خلفاء
امويينددن مستكفى بالله محمد بن مستنصر بالله ابن مستظهر بالله عبد
الرحمن خليفه نك زليخا مانند حسن وجمال صاحبه سى ولاده نامنده
بر دختر پاكيزه سى وارايدى كه * سبنوبى مثل وبدل عارض دلبرده
كوزل * عيبى انجق قنى نازكدر اونازنده كوزل * هر طرفى موزون
ومتناسب برمحبوبهٔ آفت جان ونونهال فتان جهان اولوب پدرى
مستكفى بالله قتل اولنوب طوائف ملوك تغلب ايلدكدن صكره سمت
شعر وادبه ونظم ونثر عربه ميلى وتحصيل معارف وانشاء شعره جبلى
هوسكار اولمغله رفع حجاب وتستر وتصونى ترك ايله داخل مجالس
احباب بلكه هم بزم شعر اوكتاب اولوب فرط حسن وجمالندن ماعدا
شعر وانشاده دخى مردانه وادیبانه وضع وروشى اولمغله كبار وزرا وشعرا
دلداده سى وعشقيله دلربوده واواره سى اولوب هر برى شرف قدومنه
خواهشكر ومشاهدهٔ جمال باكمالنه فرصت خواه وطلبكر اولوب
* تشريفك ايله خانه مى رشك ارم ايله * اغلتمه بنى ايكى كورزم كل كرم ايله *
ديو هر برى نياز وبرينك خانه سنه وارد قده مقدورى مرتبه اكرام
واعزاز وبر برينه معاملهٔ ناز ونيازايدرلردى وافتاد كان حسن جهان

بيان سبب انشاء رساله

سوزنى معاينه ايلدكجه بى اختيار * لبك كلدر دهانك غنجه خندك لاله
حمرا * جبينك اوزره اول كاكل ياعنبر بو ياخود سنبل * بيتيله ترنماز
اولورلردى لكن ولاده نك ميلى ومحبتى ابن زيدونه زياده واكثر الفت
ومعاشرتى مزبوره منحصر وتنهاده ايدى حتى بوقطعه بى انشاد
ايدوب ابن زيدونه ارسال ايلمشدر

* ترقب اذا جن الظلام زيارتى * فانى رأيت الليل اكتم للسر *
* وبى منك مالوكان بالبدر لم ير * وبالليل لم يظلم وبالنجم لم يسر *

وابن زيدون معشوقه سى ولاده بى فارلقيله ملقب وزير ابوعامر بن
عبدوس ايله مواصلت تمتيله اتهام وغضب ايدوب ايكيسى حقنده
بوقطعه بى انشاد ايلدى

* عيرتمونا بان صار بخلقنا * فيكم نحب وما فى ذاك من عار *
* اكل شهى اكلنا من اطايبه * بعضا وبعضا صفحنا عنه للفار *

شهى مشتهى معناسنه اولوب صفح اعراض وترك معناسنه در
ولاده دخى خاطر مانده اولوب ابن زيدونى هجو قصديله علت معهوده يه
ابتلاسيى مشعر بوقطعه بى انشاد وارسال ايلدى

* ان ابن زيدون على فضله * يلهج بى شتما ولا ذنب لى *
* يلحظنى شزرا اذا جئته * كانما جئت لاحصى على *

على ايله ابن زيدونك على اسمنده اولان غلامى مراد ايدر يعنى ابن
زيدون فضل وهنرده ممتاز ومسلم ايكن بنم شتم وازارمه حريص اولور
حال بوكه بى جرم وكناهم وكندينك زيارتنه وان دقده طرف چشم
غضب آلودى ايله نظر ايدركه كويا بن خادمى على بى خصى ايتمك
ايچون وارمشم وبرقطعه كه انشاد ايدوب آشبنده تحريرايلمشدى بودر

* انا والله اصلح للمعالى * وامشى مشيتى وابيه تيها *
* واعكن عاشقى من صحن خدى * واعطى قبلتى من يشتهيها *

مومى اليه ابن زيدونك ولاده يه ميل ومحبتى افراط ايله اولمغله اكثر غزللرى
ولاده نك اوصاف جميله سنده اولوب بعضسنده اسمنى دخى تصريح
ايلمشدر كذلك وزير ابوعامر بن عبدوس ولاده يه دلداده ومعاشرت

والفته تكلف وسعى واسباب برم اماده ايدردى لكن ولاده يه سؤقصد
ايله دكل بلكه انجق برانكله عاشقانه يه وملاطفه ومشاعره يه راضى
وقانع ايدى ولاده ايسه ابن عبدوسى هزل ومزاح وبعض كلمات لطيفه
آميز ايله مذاق ايدردى ازجمله بركون ابن عبدوسك خانه سى جانب دن
مرور ايدوب كوردىكه ابن عبدوس اتباع وندماسيله درخانه ده سرير
اوزره جالس ومكالمه يه مشغول وپشنده منبع چركاپدن حوض
مثال برآبكير مشاهده وبو بيتى انشاد ايلدى * انت الخصب وهذه مصر
* فندفقا فكلا كابحر * وابن عبدوس قطعا جوابه قادر اولهء مبوب
ولاده سمت آخره عزيمت وتوجه ايلدى واهالئ قرطبه بو بيتى از برايدوب
تغنى وقرأت ايدرلردى بيت من بورهارون الرشيدك مصره والى ايلديكى
عبد مدحنده ابونواسك انشا ايلديكى قصيده سندن اولوب مصردن
مراد مصر قاهره در وخصيب عبدمن بورك اسميدر ورشيدك عبدى
والئ مصر ايلمسنه باعث آيت كريمه دن منفهم اولان فرعونك حكومت
مصر ايله افتخار ايدركه فرعونك كبرو بغيه سبب اولان حكومت مصرى
بن برعبده تفويض وتقليد ايدرم ديوب خصيبه توجيه ايلدى
وابن عبدوس ولاده يى تنهاجه صيد ووصالنه هرخدعه ومكر ايله دام
وقيد تدارك ايدوب نائل مرام اولم ديو سعى واهتمام ايدردى
حتى ابن زيدون مطلع اولوب بوقطعه يى انشاد ايلدى * وغرك
من عهد ولاده * سراب ترى وبرق ومض * هى الماء تأتى على قابض *
* ويمنع زيدنه من مخض * ومض لمعان خفيف معناسنه اولوب كالقابض
على الماء تحصيلى ممكن اولميان شئ تحصيله سعى ايدن كيمسه حقنده
ضرب اولنور مثلدر كه شاعرك بو بيتنده مذكوردر * فاصبحت من ليلى
الغداة كقابض * على الماء لايدرى بماهوقابض * ومخض لبندن
زيدى اخذه ديرلر واول لبنه ممخوض ديرلر چونكه ابن عبدوس مكر
وحيلدن سودمند اولدى برزن مكاره ودالهء محتاله وغداره تدارك ايدوب
ولاده يه ارسال وهزار خديعه ايله كندويه تميل واستحصال ايليه اول
زن فاجره دخى ولاده نك بزمنه دخوله رخصتياب اولوب ابن عبدوسك

بيان منقبهء خصيب مصرى

محاسن ومناقبن تعداد وميل واشتياقنى اعلام وبيان وكنده ويه
مخصوص اولوب آخر ايله الفت واستيناسدن نفسى ابعاد نيازنده
اولديغنى شرح وتفصيلده صرف مقدور وسعى نامحصور وابن عبدوسه
منحصر وسائر ينه التفات وميل ايتميوب محبتى آخردن زائل وقاصر اواق
خصوصنده قصور ايتمدى اما ولاده نك ابن زيدونه * عاشقان هرچنده
مشتاق جمال دلبرند * دلبران برعاشقان ازعاشقان عاشق ترند *
مضمونى اوزره عشق وابتلاسى ابن زيدونه برتر وفى الحقيقه بربرينه
وافق شن طبقه مصداقيجه اوفق وانسب وظرافت ومعرفتده برابر
اولمغله ابن عبدوسك قواده ارسال ايلديكنى ابن زيدونه اعلام ايدنجه
ولاده لسانندن بورساله مشهوره يى تصنيف وارسال ابن عبدوس دخى
معشوقه يى تأليف واستحصال ايتمدن مأيوس واول مرغى صيد
بوشكاردن عاجز وبى مجال اولوب مقدما بيان اولنديغى اسلوب اوزره
ابن زيدون اشبيليه يه فرار ايدنجه دست تعرضن كوتاه وشبان روز آتش
تحسردن آه وواه ايدردى مورخيندن ابن بسام وابن حيان بوافسانهء
عجيبه يى بوكونه ذكر وبيان ايلمشلردر * ذكر ازساله وشرح تاريخها
كارسم (امابعد ايها المصاب بعقله المورط بجهله) كلمهء اما فتح همزه
وتشديد ميم ايله اولوب نحو بيندن برجماعت حرف شرط اولميوب
معناى شرطى متضمندر ديدلر وبو محلده تفصيلدن مجرد اولديغى
مفتيده تصريح اولنمشدر (لكن علامهء عبدالقادر حرف شرط
وتفصيلى مفيداولمسنه ذاهب اولمشدر اكثريا ظرف زمان ونادرا
ظرف مكان اولوب زمان ايچون استعمال اولندقده جاء زيد بعد عمرو
ومكان ايچون استعمال اولندقده دار زيد بعد دار عمرو ديرلر وبو محلده
لفظ اعتبايله زمانه صالحه ورقم اعتبار يله مكانه صالحه در وكلمهء امادن
نصكره واقع اولدقده ناصبنده اختلاف اولنوب بعضيلر فعل شرط
مقدردر ديدى وسيبويه اماكلمه سى فعل مقدره نائب اولمغله بعدنى
نصب ايدر ديدى پس مذهب اوله كوره امافعلدن معنا نائب اولوب
عملا نائب اولمز ومذهب ثانيه كوره معنا وعملا نائب اولدى واصل عباره

مهمایکن من شئ بعد کذا اولوب مهما مبتدا و یکن شرط اولوب
اما معناء ابتداء وشرطی متضمن اولدیغی وقتده اما یه فا لازم اولور
و بعد بو محلده ترتیب صناعیده استعمال اولنوب خطبا وکتابك اکثری
کلام محرر ورسائل محرره لرنده اما بعد عبارتیله بدأ ایدرلر که سامعین
کلامله رینی کرکی کبی اصغا واستماع ایده لر حتی سحبان اما بعد ایله افتخار
ایدوب * وقد علمت قیس بن غیلان انتی * اذا قلت اما بعد انی خطیبها
* یعنی انشاد ایلدی واکثریا اما بعد حمدله وصلوله عقیبنده ذکر اولنوب
اول محلده کلام اول وکلام ثانی میانتی فصل ایلدیکنه بناء فصل الخطاب
تسمیه اولنور وکاهیجه عقیب بسمله ده ذکر اولنوب کاهیجه کان
عقیب فکر ورویه ده ذکر اولنمش کبی ابتداء ذکر اولنور تکیم بورساله ده
ذکر اولندی واما بعد عبارتنك ابتداء قائلی داود علیه السلام اولمق اوزره
روایت اولنوب بعضیلر قرآن کریمده مذکور اولان فصل الخطاب اما
بعد در دیدی و بر روایتده عبارهٔ مذکوردنك ابتداء قائلی حکمای عربدن
قس بن ساعدة الایادی در لکن روایت اولی اصح اولوب قس عربده
کلمهٔ مذکوره ایله ابتدا خطبه قراءت ایلیوب و ابتدا اوائل کتبه کتب وتحریر
ایلمشدر ومصاب مصیبت ونائبه ایله مبتلا اولان کیمسه نك اسمی اولوب
رجل مصاحب و فی عقله صابة دیرلر یعنی عقلنده جنوندن بر طرف
واردر دیمك اولوب معنای لغویسی سهمك مرمایه وجه صواب اوزره
وصولندن عبارت اولمغله اصاب السهم دیرلر پس مصیبت فی الاصل
رمیه ده استعمال اولنوب بعده نائبه یه مختص قیلندی وعقل تحرزی نفع
وتجنب ضرر ده مستعمل معرفتدن عبارتدر وعقلك اشتقاق ومعناسنده
اهل لغة ومتکلمینك اقوال کثیره سی اولوب بعضیلری قتده عرب اشتری
فراردن منع ایچون ساقنی ذراعنه ریسمان ایله ربط وبند ایلدیکی
وقتده عقل الناقة دیدکلری قولندن مشتقدر دیدی کان عقل تسمیه
اولندی ودیته عقل تسمیه اولندی زیرا دیت اولمق اوزره اعطاء اولنه جق
اشترفناء ولی مقتوله عقل ور بط اولنور یاخود سفك دمایی حبس ایدر
و بعضیلر عقل معقلدن مشتقدر دیدی ومعقل ملجاء وپناء معناسنه اولوب

بیان حقیقة عقل

بر بیابانی کندو بی دشمندن منع وحفظ ایدر بر جبله النجا ایلدیکی
زمانده عقل الوعل دیرلر کو یا انسان احوالنده عقله النجا ایدر واشتقاق
عقله برمقدار قول دخی وار درکه ذکری تطویله باعث واکثری
معانی مشترکه اولمغله ترك اولندی وجا حظ عقل صواب وحق اولان
شیئه معرفت واول صواب ایله عمل زمانی زمان معرفته مقارن اولمدن
عبارتدر دیدی پس علم عمله علت وقید اولوب بر کیمسه یی محاسنه
علمی محاسنی عمله داعی ومساوی یه علمی مساوی عمله مانع اولدقده
علم عملك قیدی ووثاقی اولمش اولور چونکه عقل ونهی صاحبنی
فعل مستحسنه عقل وحبس وفعل مستحسنی عمل وفعل قبیحی نهی ومنع
ایتمده وثاق وعقال کبی اولدی اول کیمسه یه عاقل دینلدی وراغب
دیدی که عقل قبول علمه متهیئه اولان قوته دیرلر واول قوت ایله انسانك
استفاده ایلدیکی علمه دخی عقل دیدکلرینه بناء امیر المؤمنین علی کرم الله
وجهه * العقل عقلان مطبوع ومسموع ولاینفع مطبوع اذا لم یکن
مسموعا کما لاینفع ضوء الشمس وضوء العین ممتنع * یوردی یعنی علم ایکی
قسم اولوب بری مطبوع و بری مسموع در ومطبوع مسموع اولمدقچه
نافع اولمز ضیاء آفتاب نابینا ومفقود البصره فائده ویرمدیکی کبی
و پیغمبر علیه الصلوة والسلام عقل مطبوعه اشارت ایله * ما خلق الله
خلقا اکرم علیه من العقل * وعقل مسموعه اشارت ایله * ما کسب
احد شیئا افضل من عقل یهدیه الی هدی او یرده عن ردا * یوردی
یعنی باری تعالی عندنده عقلدن اکرم بر مخلوق خلق ایلمدی و بر کیمسه
هدایه هدایت ایدر یاخود فاسددن رد ومنع ایدر عقلدن افضل برشئ
کسب وتحصیل ایلمدی و باری جل شانه قرآن کریمدن هر موضعده که
کفاری عدم عقل ایله ذم ایلدی عقل مسموعه اشارت یوردی
وهر موضعده که عقله بناء عبدن رفع تکلیف ایلدی عقل مطبوعه
اشارت یوردی و بعض حکما عقلی تعریف ایدوب جوهر بسیط در
دیدی و بعضیلری جسم شفاف اولوب محلی دماغ در دیدی و بعض
علما محلی قلب در دیوب * فیکون لهم قلوب یعقلون بها * آیت کریمه سیله

استدلال ایلدی * ولمن کان له قلب * ای عقل ایله تفسیر اولندی وجاحظ عقل اعضایه قوت ویران غدالرندن تولدایدن ماده در بنابرین بلادر عقله نافع و پیاز مضر در دیدی ودیرلر که بلادرك برسنه دن اصلاح ایلدیکنی باذنجان برآیده افسادایدر و بعض قوم زعمنده عقل دربه وعادتدن حاصله برهیئتدن عبارتدر بناء علیه معلم ریك اذهانی صبیان ایله اختلاط سبیله فاسده اولور و بلا در ابن جزار روایتی اوزره عقاقیردن انقرویه دید کلری عقاراولوب زبان رومیه ده شبیه بالقلب معناسنه در ابن عمران دیدی که بلادر قلب طیره شبیه اونی قلب کبی سواده مائل قرمزی وجوفنده دم کبی برشی اولوب اکل اولندقده لسانه لهب وحرارت و یرر برثمره در وصبندن کتوررلر که صقلبه ده جبل ناردہ نابت اولور ودرجه رابعه ده حار یابس اولوب فساد ذهنه ودماغ وعصبده برودت ورطوبتدن حادثه اولان امراضه جیدونافع واسترخاء ونسیان وذهاب حفظه مانع ورافع در لکن دمی احراق ایدر استعمال وشربنی اکثار ایدنلره یپس وسرسام ومهر وعطش شدید عارض اولور پس شراب و برنا وحار المزاج اولنلره استعمالی جائزدکلدر وفالج اولنلر وفلج اصابت ایتمسندن خوف اولنلره نافعدر وجیدر وابن سینا بلادر حلوالطعم اولوب عسل رائحه لو برعقاردرکه داما تعلبه نافعدر دیدی وجبش بن حسین دیدی که بلادر حار شدید اولوب بعض جوارشاته ادخال ومشایخ وزمنایه مزاجنه بلغم غلبه ایدنلره بندقه یاخود بندقه دن اصفراء قا اولنور واصلاحی خالص سمن بقر ایله اغلا ایله اولور وعسلی اخذ مراد اولندقده حذید کلبتین احما ونسخین اولنوب بلادری میان کابنیده عصر ایدوب عسلی سیلان ایلدکده اول عسل سمن بقر ایله اخلط واغلا اولنوب استعمال اولنه وورطه هلاك معناسنه اولوب روبة * فاصبحوا ورطة الاوراط * دیمشدرواصل ورطه اباب وذهاب ممکن اولیوب سالك وواقع اولان کیمسه هلاك اولورارض مطمئنه به اطلاق اولنور ووراط خدیعه معناسنه اولدیغی بوندن مأخوذ در وحدیث

شریفده * لاخلاط ولا وراط * وارد اولمشدر ابو عبیده بو حدیث شریفنی * لایجمع بین متفرق ولایفرق بین مجتمع خشیة المصدقه * قولی کبیدر دیدی یعنی صدقه خوفندن متفرق و پریشان اولانلرین یعنی جمع اولنماز ومجتمع اولانلرین یعنی تفریق و پریشان اولنماز وجهل علمك ضدی اولوب مفازه یه مجهله دینلدیکی کان مفازه ده کیفیت طریق مجهول اولدیغنه بناءدر راغب دیدی که جهل اوچ قسم اولوب اولکی قسمی نفسك علمدن خلو بدر اصل جهل بو قسمدر وبعض متکلمین جهلی نظامدن خارج اولان افعالی مقتضی برمعنادن عبارت ایلیوب علی نظام اوزره جاریه اولان افعالی مقتضی معنادن عبارت ایلدی وایکنجی قسمی شیء نفس الامرده اولدیغنك خلافنه اعتقاد ایتمکدن عبارتدر اوچنجی قسمی برشی ایشلمه سی حق ولایق اولان وجه اوزره ایشلمیوب خلافنه ایشلمه کرك اول فعل باطله اعتقاد صحیح ایله اعتقاد ایلمسون کرك اعتقاد فاسد ایله اعتقاد ایلمسون ومثال فقرتین ای مجنون و بی عقل وجهلی سبیله هلاکده واقع اولمش دیمك اولور * البین سقطه الفاحش غلطه * سقط مرضی اولمیان شیئه اطلاق اولنوب متاعك ردی اولانه سقط دیرلر وقوادہ سقط خطا اولانبدر و بر کیمسه فعلندن ندامت ایراث ایده جك شبئی اتیان ایلمسه اول فعله سقط دیرلر و برشی عالبدن سافله طرح اولنمسه سقوط دیرلر وفاحش اقوال و افعالدن قبحی عظیم و بزرك اولان شیئه دیرلر وفعلهٔ قبیحه یه فاحشه دینوب بیکانکار ایله الفت ایدن زنه فاحشه علم وضع اولندی وغلطه نطقا وفعلا صواب وراستدن خروجه دیرلر وعرب غلط وغلت استعمال ایدوب بعضلرایکیسی دخی لغت اولمسی زعم ایلدی و بعض قوم تکلمده خطایه غلط وحسابده خطایه غلت دینلمسی زعم ایلدی ومآل فقرتین ای خطا سی ظاهر وآشکار وافعال وافوالنك صوابدن بعد وقبحی بدید ونمایان دیمك اولور * العاثر فی ذیل اعتراره الاعمی عن شمس نهاره * عثار سقوط ولغزیدن معناسنه واعتراره غفلت معناسنه اولوب غافله ذیل وعثار استعاره سی ملایم ومناسب واقع اولمشدر وعمی فقدان البصر اولوب نابینایه عمی دینوب افتقاد

بیان حقیقة جهل

متن

متن

بصیرنده دخی استعمال اولنور افتقاد بصیرت افتقاد بصری عمی عد
یورمیوب قرأن کریمده * فانها لاتعمی الابصار ولکن تعمی القلوب
التی فی الصدور * یوردی و بو محلده شمس نهاران عبدوسك صواب
واضحی ترك وتعرضی مذموم اولان شیئه مبادرت ایله آشکار خطایی
کورمکدن کنایه در یاخود ولاده وصولی ممکن اولمامده شمس کبی اولوب
محالی طلب ایلمسندن کنایه درمآل فقرتین غرور وغفلتی ذیلنده صواب
واستقامتدن سقوط ایدیجی وآشکار ونمایان اولان شیدن غافل ونایینا دیمك
اولور * الساقط سقوط الذباب علی الشراب * ذباب لغتده معروف
اولان سینکه اطلاق اولندیغی کبی نحل وزنبور ودیزه وسائرهم اطلاق اولنور متن
وجاحظ اجناس نحله یه وسائر سینکلره شامل اولدیغنه دلیل حدیث
شریفده * کل ذباب فی النار الا النحله * وارد اولمسیدر دیدی ومتمس
* فهذا اوان العرض حتی ذبابه * زنابیره والازرق المتلمس *
بیتنده ذباب زنابیره شامل اوله یعنی تصریح ایلمشدر و بو محلده ذبابدن
مراد معروف اولان سینکدر ومردمك چشمه ذباب العین دیرلر ذبابه
مشابهتنه بناء یاخود شعاعی ذباب کبی طیران ایلدیکنه بناء وشراب
تناول اولنان هر مایعه اطلاق اولنور پس مکس کرك حلو وکرك
حامض برآبدار ومایع شیٔ مشاهده ایلسه البته طمعندن تناولی قصد
وکندویی اول شرابه القا ایدوب اکثریا هلاکنه باعث اولمغله
طمعکاران حقنده * اوقع من ذباب * ایله ضرب مثل ایدرلر و برشخص
کندویه کفایت ایدر مرتبه تعیشه راضی اولمیه * کان کا لذباب الذری
لایرضی * دیرلر زیرا مکس کمال حرصندن کوش فیلدن سیلان ایدن
آبه طمع وتناول قصدیله کندویی کوش فیله القا ایدوب فیل کوشیاه
ضرب وقتل ایدوب طمعی هلاکنه مؤدی اولور مآل فقره ای ذبابك
شرابه سقوطی کبی ساقط وهلاکی طالب اولان دیمك اولور * المتهافت
تهافت الفراش فی الشهاب * تهافت خفت ایله ترامی وطیران معناسنه متن
اولوب خفت وتهافت الشیٔ دیرلر خفت ایله ساقط اولدی معناسنه
اولوب سقط خلادن مضطرب ومقسم اولان ناس ایچون * وردت

هفینه

هفینة من الناس * دخی دیرلر وفراش ذباب رقیق الجسد که پروانه در
لهذا هر استخوان رقیقه فراشه دیرلر و بعضیلر شجرك قفل یعنی
خشك ویابس اولنته رقیق وخفیف اولدیغنه بناء فراشه دیرلر
واماذوالرمه‌نك حمارلر وصفنده * وابصرن ان النقع صارت نطافه *
فراشاوان البقل ذاوویابس * قولنده بعضیلر فراشدن مراد نقع که
مانك مجتمع اولدیغی حفره در انده آب رقیق اولور دیمکدر دیدی
وبعضیلر قطرات آب فراش طائر اولوردیمکدر دیدیلر کان فراشه
قطرات آبدن تولد ایدرمش نطاف قطره معناسنه در وشهاب شعله
ناره اطلاق اولنوب سواد ایله مختلط اولان بیاضه دخان ایله مختلط
اولان شهابه تشبیه ایله شهاب دیرلر وفراش نفسنی آتشه القا ایله
معروف اولمغله مثلده طمعکاران حقنده * ماهم الافراش طمع *
دیرلر وزعم فلاسفه ده نوریت حیوانی جذب ایدر مثلا لیلده طیران
ایدن پروانه وسائر جسم لطیف اولان حیوانانی آتش جذب ایتمکله
نفسنی القا ایدوب محترق اولور کذلك صیدی مراد اولنان غزلان
وطیور ووحوش ومائی یه بر و بحرده شعلهٔ آتش تقریب اولنوب
جذب شعله ایله شکار اولنورلر وزعم فلاسفه ده بو عالمك صلاحی
ورایله در وفقره مذکوره نك مآل معناسی ابن عبدوس جهلی
ومتأذی اوله جغی شبهه تعرضی سببیله فراش کبیدر که کندویی
مهلکه یه القا ایدر دیمك اولور * اطیش من فراشة * دخی مثل اولوب
طیش خفت معناسنه اولمغله برشیئك زیاده خفتنی بیان محلنده ضرب
اولنور * فان العجب اکذب ومعرفة المرء بنفسه اصوب * فان قولی اما متن
بعده کی امانك صله سی یعنی جوابیدر وفاکلامك بعضیسنی بعضیسنه
ردور بط ایچون اقتضا ایدر وعجب انسان نفسنی استحسان وکمالات
ومعارف ایله متصف اولمسی زعمندن عبارت اولوب کان کندینك
بورتبه فضل وکمال ایله کامل اولدیغنه تعجب ایدر وکذب صدقك
ضدی اولوب مقال وفعالك وصفی اولور ونفس فعل وقوله نسبت
اولنوب فعلة صادقة وفعلة کاذبة دخی دیرلر ومآل معنای مثل

نفسنه معجب اولان كيمسه فضل وهنرده غايته وحسن سيرت وعلم
ومعرفنده نهايته رسيده اولوب ممتازاولدم تخيل ايدرحال بوكه خلاف
نفس الامر وخيال باطل اولوب تخيلي كذب محض اولمش اولور
ومعرفت برشئ احوالني تدبر وفكرايله ادراكه دير لر كه علمدن اخصدر
لهذا فلان يعرف الله ديوب يعلم الله ديمزلر زيرا باري تعالى حضرتلرينى
يشرك معرفتي اياتني تدبر وتفكر ايله اولوب ذات شريفني ادراك كدن
عاجزدر والله يعلم كذا ديوب يعرف كذا ديتلمز زيرا معرفت تفكر ايله
حاصل اولان علم قاصره ديرلر واصل معناى معرفت عرفت كذادن
مأخوذ اولوب رائحه سنده اصابت ايلدم ديمكدر كه عرف رائحه
معنا سنه در مأل معناى فقره كشى كندى حد ومقدارني بيلوب
فضول وطورني متجاوز اولمامق صواب واولى در ديمك اولوب
العجب اكذب فقره سنى مؤيد اولمش اولور وفقرتين مذكورتين
مثل اولوب مثل اول اكثم بن صيفى يه نسبت اولنوب مثل ثانى من بور
اكثمك * لن يهلك امرؤ عرف قدر نفسه * قولندن مأخوذ در
ومومى اليه اكثم بن صيفى بن رياح التميمى وزمان جاهليتده عربك
حكام وحكما وخطباسندن اولوب نبى اكرم صلى الله تعالى عليه وسلم
حضرتلرينك مبعثنى ادراك ومكتوب ارسال ايليوب اسلامنده اختلاف
اولنوب اكثر قوم صحبت اسلامنه ذاهب اولمشدر هجيمى نقل ايدركه
وفاتكه اكثم بن صيفى يه مبعث نبى عليه السلام واصل وبالغ اولدى
قومنه نبى پيغمبر عليه السلام ايصال ايدك ديو امر ايلدى قوم دخى
امتناع ايدوب يا اكثم والله سن كبار عربدن سن ذهابكه رضا داده
اولميوز ديديلر اكثم چونكه ذهابنه مانع اولديكز ميانكزدن پرى
پيغمبر عليه السلامه واروب ربندن وامر ايلديكى اشيادن استخبار
ايدوب بكا خبر ويرسون ديدى حيس بن اكثم دخى پيغمبر عليه
السلامك مجلسنه داخل ويا محمد ربك سنى نه شى ايله بعث ايلدى
ديو سؤال حضرت رسول اكرم دخى اوثان واصنامى كسر وشكست
ايتمك ايچون بعث ايلدى پيورد قده حيس ونه شى ايله امر ايلدى

ديو سؤال پيغمبر عليه السلام دخى * ان الله يأمر بالعدل والاحسان *
آيت كريمه سنى تلاوت پيوروب حيس پدرى اكثمه رجعت ورسول الله
عليه السلامك كلام شريفنى اخبار وآيت كريمه يى تلاوت ايدوب
اكثم تحقيق محمد عليه السلامك ربى كريم ومحاسن اخلاق ايله
امر ومساوئ اخلاقدن نهى ايدر ديوب بنى تميمى جمع ومياناريده
ايستاده وبرخطبه قراءت ايلدى واولوقده عمرى يوزطقسان سنه يه
بالغ اولوب بو يدنى انشاد ايلمشدر (بيت) * واذا مره قد عاش تسعين حجة *
* الى مأية لم يبك اليوم جاهل * برروايتده الى مأية برينه بخمس
قلم يرسام اولوب عمرى طقسان بش سنه اولمغله صدقه اقرب اولور
وخطبه يى اتمامدن صكره يانى تميم مجلسيمه سفيه اولانلرى احضار
يتمك زيرا سفيه قومنك ضعف وبروب قومنك هلاكنه باعث اولور
وعقلى اولميان كيمسه ده خير اولماز وفررندم حيس مكه ده ظهور ايدن
محمد عليه السلامى مشاهده وكلامنى استماع ومشافهه ايلديكه محمد
عليه السلام محاسن اخلاقى اخذ وناسى توحيد يارى تعالى يه داعى
واوثانى قامعدر سيزلردن صاحب رأى وعاقل اولانلره فضل وسعادت
لك دعوت ايلديكى شبده در تحقيق محمد عليه الصلاة والسلامك
عون ونصرتنه ناسك احق وامثلى سيزلرسز پس اكر دعوت ايلديكى شى
حق ايسه سزه نافع وسزك ايچوندر واكر باطل ايسه كف وستر يتنه
احق اولمش اولورسز واستماع ايلدمكه اسقف نجران محمد عليه
الصلاة والسلامى ذكر ومدح وكندى ولدى اولمغى ترجى ايدوب
فرزندنى محمد تسميه ايلدى ايمدى محمد صلى الله تعالى عليه وسلمك
امر يتنه امتثال ايتمده اول اولوب آخر اولمايك وكاره اولديكز حالده
اطاعت ايتمكزدن مقدم طايع اولديكز حالده خاكپاينه واروب رومال
اولك والله محمد عليه الصلاة والسلامك دعوت ايلديكى شى دين
دكل ايسه اخلاق عربده مستحسن اولور برشيدر پس امر يمه
اطاعت وپندمى قبول ايدك هر كيمسه بوامر حسنه سبقت ومبادرت
ايده فائز اولور وبطؤ تأخير ايليه نادم اولور ديو اتمام كلام ايلدكده

مالك بن نويره ميان قومده ايستاده اولوب اى قوم شيخكز معتوه
وفاسد العقل اولمش كلامنى اصغا ومؤاخذه سنه تعرض ايتمايك
ديدكده اكتم * ويل للشجى من الخلى لهنى على امر لم ادركه ولم يسبقنى *
ديدى شجى هم وغم صاحبى ومحزون معناسنه اولوب خلى هم وغمدن
خالى معناسنه خلاف شجى درمثل مذكورك مأل معناسى ويح وحيف
شول كيمسه يه كه هم وحزنى اولميان ايچون غمناك اولور ديمكدر ولهف
حزن وتحسر معناسنه اولوب بنم حزن وتحسرم يرامره دركه مالك
اول امرى درك وبنى سبقت ايلدى ديمك اولور بعده اكتم خالد
بارينه رومال اولمق قصد يله مطيه سوار ومجمل بند عزيمت اولوب
اثناى طريقده وفات ايليوب كندى ايله اسلامى قبول وپيغمبر عليه
الصلاة والسلامه معاراهى اولانلرله مسلم اولديغنى تبليغ ايده لر ديو
وصيت انلر دخى اسلامنى پيغمبر عليه الصلاة والسلامه تبليغ واعلام
ايلديلر ابن عباس رضى الله عنهمادن مرويدركه * ومن يخرج من بيته
مهاجرا الى الله ورسوله ثم يدركه الموت فقد وقع اجره على الله * آيت
كريمه سى اكتم واكتمه تابع اولنلر حقنده نازل اولمشدر وبعض قوم
اكتم حضور پيغمبر عليه الصلاة والسلام ايله مشرف اولمق قصد يله
مجمل بند اولوب طريقده وفات ايلدى لكن هنوز اسلامى قبول ايلمامشدى
ديدى مومى اليه اكتم افصح خطباء عرب اولمغله كلام فصاحت
اشتمالندن شئ كثير جمع وضبط اولنمشدر لزان جمله ابن دريدك
ابوحاتمدن روايت ايلديكى امثالك برى بنو تميمه خطاب ايدوب
اكر دهرينى سنزدن جدا ايدرسه وعظمى جدا ايلر * ان مصارع
الالباب تحت ظلال الطمع * ديدى مصارع مصرعك جمعى اولوب
مضرع دوشوب يقليجق مكان اسميدر والباب لبك جمعى اولوب
حقل معناسنه در وظلال ظلك جمعيدر بو امثال دخى مزبور كدر * من
سلك الجددا من الغثار * جدد ارض صلبه معناسنه اولوب غثار
لغزيدن معناسنه در * ولن يعدم الحسودان يتعب فكره ولا يجاوز ضر
نفسه * يعنى حسود دائما زحمت كشيده اولمدن خالى اولميوب

ضررى نفسنه اولوب آخره تجاوز ايلمز * والسكوت عن
الاحمق جوابه * واشبع جارك واجع فارك * يعنى فاره يه اكل
ايده جك برشى ادخار ايليوب همسايه واحبابك ايله تناول
ايله سخاپيشه اول يا خود فاره دن مرادى جسد وسمندن نشأت ايدن
عضلات اولوب همسايه ك كرسنه ايكن طعامكى يالكز كندك تناول
ايليوب انلرى اطعام ايله ديمك اوله ولا تهرف بما لا تعرف وهرف سنى
اعجاب ايدن شبنك مدح وثناسنده اطناب ومبالغه ايتمك معناسنه در
واكتمدن حزم واحتياط ايله عملدن سؤال اولندقده سوء الظن بالناس
ايله جواب داده اولدى * وانك راسلتنى مستهد يامن صلتى ماصفرت
منه ايدى امثالك * صله برشبنك قرب وبلوغنه دير لر كه اعيان ومعانيده
استعمال اولنور وعطيه يه صله ديدكلرى معناى مزبوردن مأخوذدر
وفلان كيمسه فلانه متصلدر ديرلر ميانلرنده نسبت ياخود مصاهره
اولدقده وبو محلده صله دن مراد يامودت ومحبتدر كه عطامقامنه
قائم اولور ياخود قريبدركه اتصال مقامنه قائم اولور وصفر خلو معناسنه
اولوب صفر الاناء ديرلر كاسه خالى اولوب صفير وصداو بر ديديكندن
بعده هر خالى اولان شيده استعمال اولندى بر كيمسه برشيدن خالى ومحروم
اولسه صفرت يده ديرلر وعروقك غدادن خالى اولمسنه دخى صفر ديرلر
حتى عرب انسانك شكمنده برمار اولور كه اكا صفر ديرلر ديو زعم ايدوب
حديث شم يفده لا صفر وارد اولمشدر مأل معناى فقره سك بكا ارسال
خير و وصلت وتقربمى طلب ورجا ايلدك كه اندن امثال واقرانكك
دست تحصيلى خالى وخائب اولمشدر ديمك اولور * متصديا من خلتى
لما رغمت دونه انوف اشكالك * تصدى جبلدن رجوع ايدن صدا
وصوتك مقابله سندن مأخوذ اولان مقابله معناسنه اولوب خلة مودت
ومحبت معناسنه در وبارى تعالى ابراهيم عليه السلامه خليل تسميه
ايلدى ابراهيم عليه السلام بارى تعالى يه افتقارى اولديغيچون در
وغم تراب معناسنه اولوب ارغم الله انفه يعنى بارى تعالى انك بورنى ترابه
ملاصق ايلسون ديرلر وفعلت ذلك على الرغم من انفه ورغم فلان ديرلر كه

غضب ایلدیکی کیسه حقنده خلاف مرضیسی حرکت ایدوب اول
کیسه یی متضجر ایلدم دیمدن کنایه ایدر لر و بعض نسخه ده لمارغمت
مکانه لماقرعت واقع اولوب قرع برشیئی شیء آخره ضربدن حاصل اولان
صوته دیرلر معنای فقره سك بنم مودت ومحبتمی طلب وتعرض ایلدك که
اشکال وامثالك نائل اولهٔ میوب غائب وانقلرینی ترابه ضرب ایتدکلری کبی
ملاصق ایلدیلرکان ذلیل وحقیر اولوب انفی زمینه ضرب ایتدکلری کبی
بونلره دخی ذل وهوادن حاصل اولدی واثبات ذل ایتمکه ترابه ضرب بی
انفه تخصیص ایتمکه سبب انفك محل کبر وغرور اولدیغیدر که تو کیده
دخی متکبره بورنی یوك دیرلر * مرسلا خلیلتك مرنادة مستعملا
عشیقتك قواده * خلیله خاء معجمه ایله معشوقه ومهمله ایله زوجه معناسنه
اراوب ایکی صورتده دخی ارسال ایدمنی ذم وقدح ایدرکه خلیله وحلیله
ایچون زوج وعاشق افراط ایله غیرتکش اولورکه واسطه لق خذمتنده
استخدام دکل بلکه برفرده نزدیك اولمغه رضا دادهٔ اولمزایکن قواده ایلکی
ارتکاب ایلدیك دیمش اولور ومرنادفی الاصل کیاه طالبنه اطلاق اولنوب
بعده مطلقا طالب معناسنه استعمال اولندی ورود وزود برشیٔ رفیق
ملایمنله طلبه دیرلر وقواد بربرینه حرام اولان ایکی شخص مابینی جمع
وتألیف ایدن کیسه یه دیرلر وانقاد الشیٔ فانقاد له دیرلر خضوع ایلدی
معناسنه وعرب قواده بی ام حکیم ایله مکنی ایدوب ابن ابی ربیعه وصف
قواده ده بوقطعه یی انشاد ایلمشدر * فأتهاطبه عارفة * تخاط بجد مرارا
باللعب * یغلظ القول اذا لانت لها * وتراخی عند سورة الغضب *
واقود من ظلمه مثل اولوب بعضیلر ظلمه برمرأه قواده نك اسمی ایدی که
فجن وفات ایدرسم بنی احراق وخاکسترله مدادترینه ایدوب عشاق
معشوقلرینه اول مرکب ایله نامه تحریر ایلسونلرکه اجتماع ووصلتلرینه
باعث اولور دیووصیت ایلمشدر وبعض آخر ظلمتدن مراد ظلمت لیلدرکه
ستر ایدوب اجتماعه معین اولدی دیدی نکیم فالشمس نمامهٔ واللیل قواد
دیمشلردر مأل فقره معشوقه که یاخود زوجه که رفیق وملایمنله میل
ومحبتی طلب ایتمك ایچون استعمال ایلدك دیمك اولور * کاذبا نفسك

متن

انك ستنزل عنها الی * ومخلف بعدها علی واست باول ذی همة * دعته
لمالبس بالنائل * یعنی نفسکه فواده ایلدیکك مرأه یه اتصالی ترك
وبنم تحصیلمی عوض یمك اوزره وعدایلدك بکا واصلت ایسه ممکن
دکلدر پس نفسکه اولان وعده کاذب سن یاخود عندکده نفسك
منزله سنده اولان مرأه یه اکر ولاده یی بکا تحصیل ایدرسك سنی ترك ایدرم
دیو وعدایلدك زیرا معلومدرکه اومرأه نك سندن بعد وافتراقه رغبتی
واردر بناء علیه تحصیلمه کما ینبغی اهتمام وسعی ایدر و بوامر حصول
ندیراولمق ممکن دکلدر پس وعده کاذب اولدك وخلف برشیدنصکره
کلنه دیرلر وسلطنه مناسبت ایله خلیفه تسمیه اولدی وخلف تحریك
ایله مدح ایچون اولوب خلف صالح دیرلر وسکون ایله ذم ایچون استعمال
اولنور نتکیم بو بیتدن مستفاد در * ذهب الذین یعاش فی اکنافهم *
وبقیت فی خلف کجلد الاجرب * واست باول ذی همة یعنی متنبیك
اولوب مأل معناسی سن شول کیسه نك اول وابتدای دکل سنکه همت
وهوسی نائل اولمسی ممکن اولمیان شیئی داعی وتحصیلنده سعی کوشش
ایمش اولدیغنی سندن مقدم دخی بنم وصلمه هزارشخص سعی ایلدی
اما نائل وصالم اوله بدی دیمك مراد ایدر و بو بیتی متنبی سیف
الدوله یی برقصیده سوایله واباوائل تغلب بن داود بن حمدانی برخارجی
قبیلهٔ بنی کلبده حبس ایتمکله سیف الدوله تخلیص وخارجیی قتل
ایلدیکنی قصیده منزبوره ده ذکر ایلمشدر واصل بیت مذکور بو
کونادر * واست باول ذی همة * دعته لمالبس بانائل * ومراد خارجینك
امارة وولایته طمعکار ونائل مرام اولمیوب خائب اولدیغنی اشعاردر
پس بو محله ده بیت مذکورایله تمثیل حسن واطیفدرکه تحصیلی ممتنع
اولان شیئی طلب ایتمده من جهة المعنی مطابقدر خصوصا لام نائل
ایله تصحیف مراد اولنه اعجب وانسب اولمش اولور متنبینك کنیه سی
ابوالطیب واسمی احمد بن حسین بن حسن بن عبد الصمد الجعفی
الکندی اولوب اوجیوز اوچ سنه سی کوفه محلاتندن کنده نام
محله ده تولد وفقیر ومحتاج ایکن علم ادبه اشتغال ایدوب زیاده وسرعت

بیان ترجمهٔ متنبی

حفظی سبیله زمان اندکتر پنده تحصیل معارف ایلدی حتی ایام
صباوتنده دراقین دیمکله معروف اولان محلده جالس وآینده ورونده یه
نکران ایکن دلالدن برنده یکرمی ورقه دن زیاده برکتاب مشاهده
وطلب واداره نظر ایتمکی اطاله ایلدکده دلال ای فرزند اکرشراسنی
مراد ایدرسك بهاسنی تعجیل ایله اکر حفظنی مرادایدرسك برآیده
انجق حفظ اولنوردیدی متنبی دخی ای دلال اکر حفظ ایلسدم ایسه
بلاثمن کتاب ملکم اولسونمی دیدی دلال دخی مزاح کونه معامله ایله
حفظ ایلدکسه سکاهبه اولسون دیوب متنبی کتابی بدایتندن نهایتنه
وارنجه بلاتلعثم قرأت ودر بغل ایدوب دلال خیرت رسیده دمبسته
اولدی وعلم لغته امام اولوب ابوعلی الفارسی فعلی وزننده قج جمع
واردر دیوسؤال متنبی دخی بالبدیهه جلی که جمع جلسدر وجحل
برطائرك اسمیدر وظربی که جمع ظرباندر وظربان برکوجنی دیدکاری
دویبه درو یووزننده ایکیسندن غیری جمع یوقدردیوب ابوعلی زیاده یه
مطلع اولمق قصدیله مطالعهٔ کتب لغته اوچ کیجه یوسته توغل وثالث
وجدانندن عاجز اولوب متنبی یه ساباخوان اولدی وشعرده جمیع
شعرایه فایق اولوب نظم شعرایله استرزاق وجائزه دن اقل ویسر
شیئه قناعت وسیاحت بلدان ایده رك بلدهٔ لاذقه یه واصل
وعبادین اسمعیله نازل اولوب عبادا کرام و بذل وانعام ومتنبی برمدت
اقامت بعده باد یه ده ناحیهٔ عواصمدن سماوه نام موضعه واروب بنی
عبادن برقومه نازل واسجاع کثیره تکلم ودعوای نبوت ایدوب قبیلهٔ
مزبوره دن وسائر قبائلدن قوم کثیره تبعیت ایلدی ومزبوره خلقك
تبعیتنه سبب وقایع نادره اولوب ازجمله برکون اهالیٔ قبیله متنبی یه فلان
محلده برناقهٔ صعبه وسرکش وار درکه برفرد سوار اولمق دکل نزدیك
دخی اولمق لازم کلسه اهلاك ایدرا کرراکب اولورسك بنی اولدیغکه
اعتماد ایدرز دیدیلر متنبی دخی ناقه جانبنه واروب رکوبنه مکر
وخدیعه ناقه دخی برمقدار تنفر بعده ساکن وملایم اولوب متنبی سوار
وقبیله اولدینی محله عطف لجام ایدوب قوم مشاهده وتعجب واعتماد

ایلدیلر وبرشب نائدن استخفا وتواری ایدوب برشخص ایله برطرفه
راهی اولورکن برکلب اوزرینه نبح وفریادایلیوب متنبی رفیقنه
رجعتنده بوکلبی هلاك اولمش مشاهده ایدرسن دیوب رجعتلرنده
کلبی میت بولدیلر امامتنبی بعض مرتبه سحر بیلوردی که مثلا صندحة
المطر سحردن برتوعدر که برکیسه عصا ایله اطرافنی اداره و برمقدار
کلام تکلم ایلسه اول موضعدن باران منقطع اولوردی ومرویدر که
بمنده اهل حضرموت واهل سواکندن اولان عربلرصدحه دیدکاری
سحره عارف اولوب کندی قریه لرندن واشتر وکوسفند وکاولرندن
سحر مزبور ایله نزول بارانی منع ودفع ایدوب بر قطره باران باریده
اولمز ومتنبینك نسبی جعفی وجعفی یمندن سواکن قبیله سندن برصنف
اولوب ابوقبیله جعفی بن سعد العشیره ابن مذحجدر ونسبت اولندقده
بنه جعفی دیرل بر روایتده مزبورك پدری اسمی عبدان اولوب کوفه ده
اشتر ایله سفالق ایله تعیش ایدردی وبعض علما مزبوری ابوتمامه
رجحان ایلمشدر وعلما دیوانله اعتنا ایدوب قرقدن زیاده شرحی
اولوب برشاعرك دیوانهٔ بورتبه خدمت اولنمامشدر ومزبورتنبی
ایدوب مشتهر اولدقده اخشیدیه یك حصدهٔ نائبی اولان لؤلؤ اوزرینه
هجوم واخذ وحبس ایدوب اول اعتقاد باطلدن توبه ورجوع ایتکله
آزاد ایلدی بعده اوچیوزاوتوزیدی سنه سی سیف الدوله یه انتساب
وقرق التی سنه سی مصرقاهره ده کافورالاخشیدی یه واروب کرمندن
مأیوس اولیوب هجو قبیح ایله هجو وفارسده عضد الدوله ابن بویه یه
انتساب واوچیوز للی درت سنه سی کوفه یه محمل بندعزیمت اولوب سواد
بغدادن نعمانیه یه وصولنده سنهٔ مزبوره رمضانك یکرمی دردنجی
اربعاکونی بنوضبه قتل ایلدی مرویدرکه متنبی بنوضبه یه ملاقی وکثرت
وغلبه لرین معاینه وفهم وفرار ایلدکده غلامی نزمه فرار ایدرسن * الخیل
واللیل والبیداء تعرفنی * والسیف والرمح والقرطاس والقلم * بیتنی انشاد
ایلمش ایدك دیدکده متنبینك غیرت وحمیتی فرارنه مانع اولوب رجوع
ودشمنه هجوم ومقاتله ایده رك قتل اولندی مومی الیهك رتبهٔ بلاغت

متن

اشعاری معلوم ارباب کمال اولمغله بوخطه ثبت وتحریر اولنمیوب
بورساله‌ك بعض محلنده استدلال طریقی ایله ذکر اولنان ابیات ایله
اکتفا اولندی * ولاشك قلتك اولم تضن یك * قلی شدت بغض
معناسنه اولوب فلان یقلیه ویقاوه دیرلر پس واوی قیلانلره کوره
قلودن مأخوذ اولوب قلورمی معناسنه درکه قلت الناقة برا کبها قلوا
اشتر راکبنی رمی ایتمکله رمی ایلدی دیرلر ونائی قیلانلره کوره قلیت
البویق واللحم علی المقلاة قولندن مأخوذ اولوب مقلاة طعام طبخ
اولنه جق ظرفدر وضن برشیٔ نفسه بخل معناسنه اولوب * وماهو علی
الغیب بضنین * آیه‌کریمه‌سی وماهو ببخیل علی مایوحی الیه ایله تفسیر
اولندی وبظنین قرأت اولنوب وماهو بمتهم ایله تفسیر اولندی مآل
معنای فقره وشك یوقدرکه قواد اتخاذ ایلدیکك معشوقه‌ك سکا بغض
وعداوت ایلمش زیرا بنی تحصیلده بخل وضنت ایتمیوب کندی ترك
وبخله الفت ایتمکه اهتمام ایلدی اکرسکا محبتی اولوب عداوتی اولسه
ع (برطریق ایله قبول ایتمز محبت شرکتی) تحصیلمده بخل وضنت
ایدردی دیمك اولور * وملتك اذلم تغر علیك * وسنکله طول ودراز
تمتع وتعیش ایتمکله حقوق قدیمه یه مراعات ایدوب تحصیلمده قصور
وسکا خدعه ایتمدی * فانها اعذرت فی السفارة لك * عذر برامره
اجتهاد وسعیده مبالغه معناسنه اولوب عذر الانسان دیرلر وسعی صرف
ایدوب معذور اوله جق رتبه اهتمام ایلدیکی وقتده * واعذر من انذر *
مثل مشهوردر وسفارت مصالحه یه مشی وسعی ایتمك معناسنه اولوب
کان سفیر متباینین میانلرنده مغمور ومستور اولان حالی کشف ایدر وبرطرفه
راهی اولمغه سفر دینلدی .که اخلاق مسافرینی کشف وآشکار ایدر
وفی الاصل صبحك ضیاسنه اطلاق اولنوب سفر الصبح دیرلر مآل
معنای فقره زیرا قواده سنکله بنم بینمده مواصلت حصولنه
سعی واجتهاد ومبالغه ایله مصالحه مزده مقدورنی صرف ایتمکله
معذور اولدی دیمك اولور * وماقصرت فی النیابة عنك * وطرفکدن
وکالت ونیابتده قطعا قصورایلدی * زاعمة ان المروٴة لفظ انت معناه

والانسانیه

والانسانیة اسم انت جسمه وهیولاه * زعم دلیلسز قوله دیرلر ومروٴة
کمال المرء معناسنه در رجولیت تمام الرجل وانسانیة تمام الانسان
معناسنه اولدیغی کبی ولفظ فی الاصل رمی وطرح معناسنه اولوب
لفظت الشیٔ من الفم ولفظت الرحی الدقیق یعنی شیئی دهاننـدن
رمی وآردی آسیا به القا ایلدی دیرلر بعده کلامده استعاره اولوب
(ما یتلفظ به الانسان او فی حکمه مهملا کان اومستعملا) کلامی ایله
تعریف اولندی ومعنی کلامك نفسنه دیرلرکه لفظ دال ومعنی مدلولدر
واسم برشی انکله بیلنان لفظه دیرلر واول شیئه مسمی دیرلر وجسم
برجوهردرکه ابعاد ثلثه یه قابل اوله یعنی طول وعرض وعمقه قابل اوله
کرك برلون ایله متلون اولسون جسد کبی کرك متلون اولسون ماء وهوا
کبی وهیولی یونانی برلفظ اولوب اصل وصورتی مدبره ماده معناسنه
اصطلاحدهٔ جسمده برجوهر اولوب جسمه عارض اولان اتصال
وانفصالی قبول وصورت جسمیه وصورنوعیه یه محل اولور مآل معنای
تقریرین اویله زعم ایلمش که مروٴة که کمال المرء در لفظ مروٴتك نفسی
وسری سن سك وانسانیتکه کمال انساندر براسمدرکه جسمی وصورتی
مدبر اولان ماده وهیولاسی سن سك * فاطعة انك انفردت بالجمال
واستأثرت بالکمال واستعلیت فی مراتب الجلال واستولیت علی محاسن
الخلال * قطعت الامر دیرلر یعنی شك وشبهه دن فصل ایلدم مراد
ایدرلر ودلیل قطعی بوندن مأخوذ در وقطع وفصل بصرایله ادراك
اولنان اشیا مثلا اجسامده اولدیغی کبی بصیرت ایله ادراك اولنان
امور عقلیه ده استعمال اولنور واستبشار استبداد یعنی مستقل اولمق
معناسنه وکمال کشبنك ذاتی وصفاتی انکله تام وکامل اوله وخلال خله نك
جمعی اولوب خله طریقت حسنه معناسنه در واستعلیت واستولیت
وجلال وخلال لفظلرنده لفظیه دن نرصیع وتجنیس اولدیغی
خفی دکلدر مآل معنای فقرات وسنك حسن وجمالده منفرد
وکمال ومعرفتده مستقل وجاه وجلالده رتبهٔ علیا به واصل
وطریقت حسنه واطوار مستحسنه یی قطع واستیلا ایلدیکی فاطعة

متن

متن

وجازمه اولدیغی حالده طرفکدن وصلتمه سعی بلیغ ایلدی دیمك
اولور * حتی خلت ان یوسف علیه السلام حاسنك فغضضت منه *
غض طرفدیرلر خفض طرفه معناسنه یعنی اغماض عین ایلدی ودخی
کف معناسنه کلوب مألی حتی بن ظن ایلدمکه یوسف علیه السلام سنی
کندی ایله حسن وجمالده تجربه ایدوب سن اغماض عین وکف
ایلدك بورساله ده ابن زیدون سرد وتعداد ایلدیکی اوصاف جمیله به
حسن وجمالی ذکرنی تقدیم ایلدی که طائفهٔ زنانك رجاله رغبت ومحبتنه
باعث اولان ابتدا حسن وجمالدر بعده مال وجاهدر بناء علیهذا هم وعلو
رتبه یی صکره ذکر وتأخیر ایلدی وحسن وجمالده ابتدا یوسف علیه
السلام ایله ضرب مثل اولنوب حدیث شریفده * ذاك الکریم ابن
الکریم ابن الکریم یوسف بن یعقوب بن اسحق بن ابراهیم * وارد
اولمشدر وکتاب کریمده نسوه دن حکایه * فلما رأینه اکبرنه وقطعن
ایدیهن وقلن حاش لله ماهذا بشرا ان هذا الا ملك کریم * وارد
اولمشدر که نسوهٔ معهوده یوسف علیه السلامی حسن وجمال ایله
توصیف ایلدکلرنده ملکه تشبیه ایلدیلرز یرا طبایع انسانده ثابت
ومقرر درکه مخلوقاتده ملکدن احسن برشی یوقدر حتی ابراهیم علیه
السلامك ضیفنده قوم لوط معاینه ومشاهده ایلدیلر و بومرتبه طبایعده
مرکوزدر که شیطاندن اقبح برمخلوق یوقدر ونص کریمده صفت
جهنم حقنده * طلعها کانه رؤس الشیاطین * وارد اولمشدر رسول اکرم
ونبی محترم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن مرویدرکه لیلهٔ
معراجده جبریل امین علیه السلام ایله سماء ثالثه یه عروج ایلدیکمده
جبریل امیندن بوشخص مکرم کیمدر دیو سؤال ایلدم یوسف علیه
السلام در دیو جواب ویردی بیوردقلرنده اصحابك بعضیسی استعلام
ایدوب یارسول الله نیجه مشاهده بیوردیکز دیدکلرنده لیلهٔ بدرده قمر
کبی کوردم بیوردیلرمرویدرکه اسواق مصرده مشی وسیر بیوردقلرنده
شمسك آب صافی یه منعکس اولوب دیوارلرده تلألؤ ولمعان ایلدیکی
کبی پرتو جمالی تلألؤ ایدردی ونقله بوکونه نقل ایدرلرکه حسن

یوسف

یوسف علیه السلام جده سی ساره دن مرویدرکه حضرت ابراهیم
علیه السلامدن زمانك ملکی اخذ ایتمك قصد ایلمشدرکه حکایه سی
معلوم ومشهوردرمرویدرکه یوسف علیه السلام یوزسنه معمر اولوب
انتقال دار بقا بیوردقلرنده بحرفیومه دفن اولندی بعده موسی علیه
السلام نیلدن جسم شریف یوسف علیه السلامی استخراج وینه
کندی ایله قرق سنه حفظ ایدوب یوشع علیه السلامه تسلیم ویوشع
علیه السلام دخی فتح اریحادن فارغ ونواحی قدسدن یوسف علیه
السلامك بیع اولندیغی نابلسه واصل اولوب جسم شریفی نابلسه دفن
ایلدی منقولدرکه برادرلریکز سزه نه اشلدیلر دیو صنع برادراندن
سؤال ایلدکلرنده * لاتسألونی عن صنع اخوتی واسألونی عن صنع
ربی * ایله جواب داده اولوب تقدیره حواله بوردیلر واهالی سجنه
* اللهم اعطف الاخیار ولا تقطع عنهم الاخبار * دیو دعا ایلشلردی
مقبول درکاه عزتك اولوب بلدان وامصارده متجدد وحادث اولان
اخباره دعا ایلدکلری اشخاصدن اعلم واعرف برفرد بولنماز ایدی
ویوسف اسم عبریدر وعبری وعبرانی لغهٔ یهود اولوب معنای لغویسی
حسرت زده ومحزون دیمکدر امام فراندن منقولدرکه یوسفده اوچ لغت
جریان ایدرکه ضم سین وفتح سین وکسر سین و یوسف علیه السلامی
مصره کتورد کلرنده پادشاه ریان بن ولید العمالیق اولوب زمام
امور ملکی قطفیر یاخود قطیفیر که عزیز دیمکله معروف اولان شخص
بدنده ایدی وعمالیق وعمالقه برقومدرکه عملیق بن لاوذ بن ارم بن سام
ابن نوح اولادندن اولوب بلاده متفرق ومنتشر اولمشلردر عزیزك
زنانك نامی زاعیل اولوب زلیخا دیمکله مشهوره ایدی عین المعانیده
زلیخا ضم زا وفتح لام ایله تصحیح اولنمشدر اکرچه السنهٔ ناسده فتح
زا کسر لام ایله متداول ومشهوردر وریان یوسف علیه السلامه
ایمان کتوروب زمان سعادت نشانلرنده وفات ایتمشدر و بعضیلر
مزبور درتیوزسنه معمر اولوب زمان موسی علیه السلامده ملك مصر
اولان ریاندردیوب * ولقد جاءکم یوسف من قبل بالبینات * آیة

كريمه سيله استدلال ايدرلر لكن مشهور اولان بودركه فرعون موسى
فرعون يوسفك اولادندن اولوب آيت كريمه ده اولان خطاب ابائك
احوالیله اولاده خطاب قبيلندندر ديو جواب ويرلدى مرويدركه عزيز
مصر يوسف عليه السلامى اشترا ايلدكده سن شريفلرى اون يدى يه
واصل اولمشدى واون اوچ سنه خلفاء عزيزده ممكث يبوروب ريان
كندويه وزير نصب ايلدكده اوتوز ياشنده ايدىلر و برروايتده يوز يكرمى
سنه معمر اولديلر صلوات الله على نبينا وعليه * وان امرأة العزيز
راودته عن نفسه * امرأة عزيزدن مراد حب يوسف عليه السلام ايله
مشغوفه اولان زليخادر وشغاف قلبى احاطه ايدر برجلد رقيق اولوب
بركيسه عاشق اولسه شغفه الحب ديرلر يعنى محبت قلبنى احاطه ايدن
جلد رقيقه واصل وبالغ اولدى ديمك اولور وسلى كشف وخلاص
وكف معناسنه اولوب سلانى فلان من همى تسلية واسلانى ديرلر
كشفه عنى معناسنه اوانسلى عنه الهم وتسلى ديرلر انكشف معناسنه
وسلوانه ضم سين ايله خرزه وبيله معناسنه اولوب زعم عربده اوزرينه
آب باران صب وعاشقه اسقا اولنسه عشقدن خلاص ورهايابه اولور
زعم مزبوره بناءراجز بويتى انشاد ايلمشدر * اواشرب الساوان ماسايت
مابى عنك وان عنيت * مال معناى فقره وزليخانك حسن وجمالنى
مشاهده ايدوب يوسف عليه السلامك محبتندن رهايابه وخلاص
وسنكله متسلية اولدى ظن ايلدم ديمك اولور يوسف عليه السلام مصرك
مالك اولدقده نصكره زليخا رخصتياب اولوب بركون مجلسنه داخل
اولدقده (سبحان من جعل العبيد ملوكا بالطاعة والملوك عبيدا
بالمعصية ديدى * وان قارون اصاب بعض ماكنزت * وقارون سنك
كنزودفن ايلديكك مالك برمقدارينه ظفر يابه اولدى ظن ايلدم
قاروندن مرادى كتاب عزيزده مذكور اولان قاروندر وبعض مفسرينك
مرويدركه مزبورك نسبنده اختلاف اولنوب كيمى موسى عليه السلامك
عم زاده سيدر زيرا حضرت موسى بن عمران بن قاهث بن لاوى
ابن يعقوب اولوب قارون دخى يصهر بن قاهث بن لاوى بن يعقوب در

متن

بيان ذكر قارون

ديدى وقول مزبورى سعيد بن جبيرابن عباسدن روايت ايلمشدر
وابن جريج وسائر علمادن اكثرى قول مزبوره ذاهب اولمشلردر وكيمى
خاله زاده سيدر ديدى وبوقولى عطاء ابن عباس رضى الله عنهمادن
نقل ايلمشدر وكيمى عميدر زيرا يصهر بن قاهث شميسا بنت نباوب ابن
كابن يقشانم بن ابرهيمى تزوج وعمران بن يصهر ايله قارون بن يصهر
تولد ايدوب عمران تحبب بنت بثوئل بن كابن يقشابن ابرهيمى تزوج
وموسى وهرون عليهما السلام تولد ايلديلر موسى عليه السلام قارونك
برادرزاده سى وقارون موسى عليه السلامك لاب وام عميدر ديدى وقول
مزبور محمد بن اسحق قولىدر وقرأن كريمده (ان قارون كان من قوم موسى
آيه كريمه سى قرابتنه ومقدما ايمانته دلالت ايدر ديو تصريح اولنمشدر
وموسى وهرون عليهما السلام دن صكره قارون بنى اسرائيلك اعلم
وافضلى وحسن وجمال صاحبى اولمغله منور تسميه ايدرلردى ومنور تسميه
اولنمسى قتاده رضى الله عنه دن مرويدر وبنواسرائيلده توراتى قاروندن
اقرأ بركيسه يوغيدى ويرروايتده موسى عليه السلامك اختيار ايلديكى
يتمش نفر زمره سندن ايدى لكن عدو الله سامرى كبى منافق وقومنه باغى
اولمغله بودخى كندويى اهلاك ايلدى كه بارى تعالى قارون حقنده
فبغى عليهم بيوردى وعنما معناى بغى قارونده اختلاف ايدوب بعضى
قارون قومنه كبر ونجابرايله بغى ايلدى ديدى وقول مذكور قتاده قولىدر
وبعضى قارون ثيابنى قامتندن برشبرزياده ايتمكله بغى ايلدى ديدى كه
عطاء خراسانى قولىدر وبعضى نفاق وكفرايله باغى اولدى ديدى كه
قول ضحاكدر وبعضى قارون فرعونه خدمت وبنى اسرائيله ظلم
وعداوت ايدردى وفرعون قارونى مصرده ايكن بنى اسرائيل اوزرينه
ملك ايلمشدى ديدى وقول مزبورى ماوردى روايت ايلدى وبعضى
موسى عليه السلامه قذف ودشنام ايدنلره برمقدار مال وبرمكه وعد
ايتمكله باغى اولدى ديدى وبوقول ابن عباس قولىدر وبعضيلر كثرت
مال سببيله بنى اسرائيله بغى ايلدى ديدى وقارون حقنده بارى تعالى
(وآتيناه من الكنوز ما ان مفاتحه لتنوء بالعصبة) بيوردى يعنى برقارونه

اموال مدخره کرم واحسان ایلدك شول مال که صنادیق یاخود خزاینی
نقلی سبیله جماعت دوابی میل ایدیروب تحمیلنده زحمت چکرلر وکنز
اموالدن جمع اولنانه اطلاق اولنور کرك قعر ارضده مدفون وکرك
ظاهرده اولسون ومفاتحده اختلاف اولنوب بعضیلر خزینه لرینك ابوابی
مفاتحیدر والتمش استر قوی البنیه یه تحمیل اولنوردی دیورروایت ایلدی
و بعضیلر عدد مفاتح درتیوز بیك اولوب قرق عدد چواله وضع ایدرلردی
دیدی وخیثمه انجیلدن نقل ایدر که خزینه لری مفتاحلرینی تواناواياقلری
سکللی التمش استره تحمیل اولنوب هرمفتاحی پراصبع مقداری وهربری
برخزینه نك مفتاحی اولوب قارون هرنه جانبه راهی اولورسه مفتاحلری
معا تحمیل اولنوب حدیددن اولمغله تحمیلنده صعوبت اولوب خشبه دن
پرداخته اولندی اولدخی کران اولمغله پراصبع مقداری جلد بقردن
پرداخته اولنوب قرق بغله یه تحمیل اولندی ومقاتل مفتاحلرینی ایکیشر
درهم وزننده اولمسنی روایت ایلمشدر وبعضیلر مفاتحدن ملا بسه
طریق ایله نفس خزائن مراددرديدی بعض آخر قتنده مفاتح علم واحاطه
معناسنه اولوب (وعنده مفاتح الغیب) آیه کریمه سیله استدلال ایدر
وقارونه شول کنوز احسان اولندیکه حفظی واطلاعی ناسدن قوت
اصحابی اولان جماعتی اشغال وایلام ایدر یعنی اصناف واعدادی بسیار
اولمغله حساب وحفظندن عاجزاولورلر ایدی وکتاب کریمه قارون
حقنده (قال انما اوتیته علی علم عندی) وارد وضمیر مالله راجع اولوب علم
برقاج قول اوزره اختلاف ایلمشلردر بری قارونك قومی مزبوره نصح
وپند ایلدکلرنده قارون باری تعالی بنده اولان خیر وصلاحه بناء مال کثیر
احسان ایلدی واکرچنده علم اولمسه مالی احسان ایلرندی دیمك اولمله
وبوقول مجاهد کدر وبری وباری تعالی بکا مالی فضلی وعلم سببیله
وبردی دیمك اولمله وعلمدن مراد علم تورات در زیرا قوم موسی بتك علمی ایدی
وبوقول فراتکدر بری دخی علم کسب وتجارت ودهقانیتی وبردی
دیمك اولمله وقول مزبوری ماوردی نقل ایلدی بری دخی باری تعالی
بعضی راضی اولدیغنه بناء وبردی دیمك اولمله که قول اولی زیددر وبعضیلر

علمدن مراد یوسف علیه السلام کنوزی علمیدر دیدیلر اقوالك
بری دخی بودر که صنعت کیمیا ایله وبرلدی دیمك اولمله وبوقولی ابوصالح
ابن عباسدن روایت ایلدی ابن المسیبدن مرویدر که موسی علیه السلام
علم کیمیایه عالم اولوب یوشع ابن نونه ثلثی وکالب بن یوحنایه ثلثی وقارونه
ثلثی تعلیم بیوروب قارون یوشع وکالبدن دخی عالم اولدقلرینی تعلم وعلمنه
اضافه ایلدی روایت آخرده باری تعالی موسی علیه السلامه علم کیمیایی
تعلیم موسی علیه السلام دخی خواهرینه تعلیم وخواهری قارونه
تعلیم ایدوب قارونك کثرت مالنه سبب ودنیا کندی یه فتح اولنوب
ذکر اولنان دینی رتبه مالدار اولادی لکن ابن جوزی تبصره ده رجا جدن
نقل ایدر که قول اخیرك اصلی اولمیوب کیمیا باطلدر وابن کثیر قارون
صنعت کیمیایه عالم ایدی یاخود اسم اعظمی حافظ اولوب نکثیر مالده
استعمال ایلدی قولی صحیح دکلدر زیرا کیمیانك اصل وحقیقتی اولمیوب
اسم اعظم ایله کافرك دعاسی مقبول دکلدر وقارون باطنا کافر وظاهرا
منافق ایدی دیو تفصیل ایلمشدر ونظم کریمه (فخرج علی قومه فی زینته
وارد اولوب بغلهٔ شهبایه قرمزی لباس ایله سوار وبغله یی ارغوانی
سرج وصاری زین پوش ایله تزیین ایدوب راکافومنه اظهار حشمت
ایدردی وروایت مقاتلده بغلهٔ شهبایه زرسرخدن زین وارغوانی زین
پوش ایله سوار وکندی ایله درت یك مزین اسب سوار اتباعیله خروج
ایدردی که فارسلرك دابه لری ارغوانی زین پوش ایله مزین ایدی
واوچیوز جمله وبیاض جاریه معاخروج ایدب قرمزی لباسلر لابسه
وحلی وجواهر ایله مزینه واشهب استرلره سوار اولورلردی حتی
بنواسرائیل مفتون وحیران اولورز ایدی بعده بغی وتکبر طریقنه سالك
اولوب باری تعالی اهلاك ایلدی وسبب بغی وهلاکنده اختلاف اولنوب
بعض روایتی اوزره چونکه موسی علیه السلام بحری عبور
وباری تعالی فرعونی اغراق واهلاك ایلدی موسی علیه السلام حبورینی
هرون علیه السلامه تفویض وهرون علیه السلامه رتبهٔ نبوت حاصل
اولدی حبوره دیدکاری بنواسرائیل هدی وقربانلرینی هرنه کتوررب

حضرت هرون دخی مذبحه وضع وسمادن برآنش نازل اولوب قربانی
اخذ واکل ایدر ذی وجوره دنصکره هرون علیه السلامه نبوت
حاصله وموسی علیه السلام رسول اولمغله قارون هرونه حسد ایدوب
یاموسی سنك ایچون رسالت وهرون ایچون جوره احسان اولنوب
بن پرشی ایله بهر یاب اوله مدم صبر و تحمل ایده مم دیدکده موسی
علیه السلام هرونه جبوره بی بن تعیین ایلدم باری تعالی کرم واحسان
ایلدی دیو جواب ویردکده قارون موسی علیه السلامه بکا آیت
ارادت ایتدکجه تصدیق ایلم دیدی موسی علیه السلام دخی رؤسای
بنی اسرائیله برر عصا احضار ایدك دیوامر وهر بری برر عصا کتوروب
موسی علیه السلام برقبه یه وضع و باری تعالیسندن بیان نیاز ایلدی
عصالرین اصحابی محافظه ایچون اول کیجه انده بیتوتت وصباح اولدقده
هرون علیه السلامك عصاسی سبز وطری واوراق خضرالله مزین
اولوب هرکس صنع باری تعالی بی مشاهده ایلدیلر وهرونك عصاسی
شجر لوزدن ایدی بعده حضرت موسی قارونه خطاب ایله صنع باری
تعالی یه مشاهده ایلدکی دیدکده قارون والله بوسنك سحر کدن اعجب
واغرب دکلدر دیوب حکندویه تابع بنی اسرائیل ایله اعتزال ایدنجه
موسی علیه السلام خسفنه دعا ایدوب منخسف وهلاك اولدی و بعض
روات بوکونه روایت ایدرکه وقتاکه موسی علیه السلامه آیت زکوه
نازل اولدی قارونه افاده وهر بیك دیناردن بردیناره وهر بیك درهمدن
بردرهمه وهر بیك شاتدن برشاته وهرنوع شیئك بیکندن برینه زکوه
اولمق اوزره مصالحه اولوب قارون مالینك زکوتی حساب واموال کثیره
اولدیغنه واقف ونفسی اول مقدار مال ویرمکه بخل و بنی اسرائیلی
جمع ایدوب یابنی اسرائیل موسی علیه السلام شمدی یه دك هرشیئی که
امر ایلدی بسرامتثال واطاعت ایلدیکز بناء علیه الآن اموالکزی
اخذ وسزی فقیر ایتمك مراد ایلدی دیدکده بنواسرائیل یاقارون سن بزم
کبیر وسیدیمزسك هرنه کونه رأی وامر ایدرسك امر ایله برسکا انقیاد
ایده رز دیدیلر قارون دخی یابنی اسرائیل فلان زنی فاجره یی احضار

ایدرسز واول زنه موسی علیه السلام نفسمه قذف ایلدی دیو
افترا ایله که بعداداء الخدمة سکاشومقدار دینار احسان ایده رز دیو
وعد ایدوب زن معهوده موسی علیه السلامه بوافترابی ایدرسه جمع
بنی اسرائیل اوزرینه خروج ایدر لردیدی بنواسرائیل دخی زنی جست
وجویه متفرق ودسترس اولوب قارونه کتودیلر اولدخی زنه یارنکی کون
بنواسرائیل تجمع وسن جمله مواجهه سنده موسی علیه السلام بنم نفسمه
قذف ایلدی دیوافترا ایدرسك سکابیك درهم روایت آخرده بیك دینار
وبرروایتده برکاسه دینار احسان وکندی نسوه‌مه الحاق ایدرم دیو زنی
اطماع وایرتهسی کون بنی اسرائیلی برمحله جمع بعده موسی علیه السلامه
وارروب یاموسی بنواسرائیل تجمع وسنك خروج وکندیلره امر ونهی
ودین وشریعتی تبیین ایتمکه منتظرلردیدی موسی علیه السلام
دخی میان بنی اسرائیله برور یبورب یابنی اسرائیل هرکیم که سرقه ایده
یاول کیمسه‌نك یدینی قطع ایدهرز وهرکیم که افترا ایلیه یاول کیمسه‌یه
سکسن سوط ضرب ایده رز وهرکیم که متزوج اولیوب زنا ایلیه
یاول کیمسه‌یه یوز سوط ضرب ایده رز واکر متزوج ایسه هلاك اولنجه
رجم ایدهرز دیدکده قارون یاموسی افعال مذکوره سندن صادر اولورسه
حکم نیچه در دیدی موسی علیه السلام بندن دخی صادر اولورسه
بنه حکم وعظ ایلدیکم کبیدر یبوردقلرنده قارون ایتدی یاموسی
بنواسرائیل سنی فلان زنه شو مقوله فعل ایلدی زعم ایده یورلر
دیدکده موسی علیه السلام بیمی دیدی قارون دخی نعم دیدکده
موسی علیه الصلاة والسلام مرأه معهوده یی احضار ایدك دیدی
وقارون زنی احضار ایدوب یافلانه بنواسرائیلك تکلم ایلدکلری فعلی
موسی علیه السلام سکا ایشلدیمی بنی اسرائیله بحری شق وتوراتی
انزال ایدن باری تعالی جل شانه زنی راست سویله دیو استنطاق ایلدکده
باری تعالی جل شانه زنی راست کوکلکه موفقه یبوروب زن تأمل
وکندی نفسنه خطاب ایله راست کوی اولوب اجر جزیله نائل اولمق
باری تعالیدن پیغمبریمی تکذیب واذاسیله مالدار اولمدن افضل واولی در

دیوب یاموسی بنواسرائیلك تکلم ایلدکلری محض صادروغ وکذبدر
وقارون موسی علیه السلام نفسیمه قذف ایلدی دیو تکلم ایله سکا
شومقدار مال ویرمیم دیو بنی اطماع ایلمشدی ذلك اول فعلدن بریدر
دیدی وزن تکلم ایدرکن قارون سرفرو وساقط وناس ساکت وقارون
مهلکه یه فتاده اولدیغنه عالم اولدقلرنده موسی علیه السلام کریه وزاری
ایدرك مسجده یه نازل و یارب سنك دشمنك بکا اذا و بنی افضاح
مراد ایلدی ویارب اکر بن سنك پیغمبرك ایسم قارونك جزاسنی بکا
احسان و بنی قارونه مسلط ایله دیو تضرع ایدوب باری تعالی یاموسی
راسکی رفع ومراد ایلدیکك جزا ایچون ارضه امر ایله ارض سکا
منقاده اولوردیو وحی ایلدی موسی علیه السلام دخی یابنی اسرائیل باری
جل شانه بنی فرعونه بعث ایلدیکی کبی قارونه دخی بعث ایلدی هرکیم
قارونك طرفداریدز مکانندهٔ ثابت وهرکیم که بکاتابع ومؤمندر قاروندن
اعتزال ایلسون بیوردقده هرکس قارونی ترك ایدوب فقط ایکی کیسه
قارون ایله قالدی بعده موسی علیه السلام یارض خذیهم دیو ارضه
قارون ایله اول کیسه لرك اخذ وخسفنه امر ایلدکده ارض مزبورلری
کردنلرینه وارنجه خسف ایلدی روایت آخرده خذی قارون واصحابه
بیوردی ذاول وقتده قارون واصحابی موسی علیه السلامدن عفو طلب
وتضرع وزاری ایدرلردی حتی تماما منخسف اولنجه قارون موسی
علیه السلامدن یمش کره مرحمت طلب وسؤال ایلیوب موسی علیه السلام
شدت غضبندن قطعا التفات ایلیوب ارضه خذیهم دیرایدی ارض
قارون واصحابی اوزرینه منطبق اولوب تماما خسف ایلدی بعده
باری تعالی یاموسی ستی قطایدن نه شیدر که یمش کره سندن استغاثه
ایلدیلر ومتن اغاثه ایلدك عزت وجلالم حقیچون اکر بکا دعا ایدرلردی
بنی دعالرینه قریب ومجیب بولورلردی دیووحی ایلدی وقتاده قارون
واصحابی هرکون برقامت مقداری ارضه منخسف اولوب کیدرلر
وقیامته دکین قعر زمینه واصل وبالغ اولمزلردیدی مروبدر که موسی
علیه السلام یارض خذیه دیدی قارون سریر اوزره جالس واوض

اخذ

اخذوسریری غائب اولوب ینه خذیه دیمدن زائل اولمدی حتی اکثری
منخسف اولدقده قارون موسی علیه السلامدن ترحم طلب وسؤال
ایدردی وموسی علیه السلام التفات بیوردیوب تماما غائب اولدی
پس قارون واصحابی منخسف اولدی بنواسرائیل کفت وکو ایدوب
موسی علیه الصلاة والسلام قارونی خسف ایتدیکه دار بنی اخذ ایده
ودار قارونك برلینه سی زرسر خدن و برلینه سی سیم خامدن واموالی
دخی لول دارده موجوده اولوب موسی علیه السلام بنواسرائیلك
کفت وشنیدنی استماع بیوردقده باری تعالی یه دار واموال قارونی
دخی ارضه خسف ایتدرمسند دعا ایدوب باری تعالی انلری
دخی خسف ایتدردی وموسی علیه السلامه سند نصکره ابدا اطاعت
ارضی برکیسه یه اعاده ایلم دیووحی ایلدی * فخسفنابه وبداره الارض *
آیت کریمه سی قارون خقنده نازل اولدی واین کثیر ذکر ایدرکه
قصهٔ قارون بنواسرائیلك مصردن خروجلرندن مقدم اولمق
فخسفنا به وبداره الارض آیت کریمه سی قرینه سیله غالب احتمالدرزیرا
داردن ظاهر اولان بذیاله اولمقدر واحتمالدرکه مصردن خروجلرندن
صکره تبیه ده واقع اوله بوتقدیرجه دارخیمه لرضرب اولنان محلدن
عبارت اولور تکیم عنتره نك بویتنده داردن مراد محلهٔ خیامدر * یادار
عبلة بالجواء تکلمی * وعمی صباحادار عبلة واسلمی * مرأنده مذکوردرکه
بروایتده داردن مراد منزل ومقام قاروندر زیرا تبیه ده حقیقتا دار
موجوده دکلدر وعرب منزله دار تسمیه ایدرلر و بعضیلر احتمالدرکه وقعهٔ
مزبوره بصره ده اولمش اوله دیدی وظاهر اولان دخی بصره ده واقع
اولمقدر و بعضیلر حماة ایله حمص میانده واقع اولان مدینهٔ رستن
قارونك شهری اولمق اوزره روایت ایدرلر والله اعلم * والنطف عثر
علی فضلة ما ترکت * ونطف سنك دفن ایلدیکك مالك فضلی
وبقیه سنه ظفر یاب اولدی ظن ایلرم فضلدن مراد شیئك بقیه سی
اولوب رکاز ورکاز مدفون مال جاهلیه دیرلر که حدیث شریفده
* فی الرکاز الخمس * وارد اولمشدر ونطف عربدن برشخصك اسمی

اولوب برمقدار ماله اصابت ايتمكله نطف ايله ضرب مثل اولندى
وديرلركه * لوكان عنده كنز النطف * ماعدا ونطفه نه كونه شخص
اولديغنده اختلاف اولنوب حقيقتنه واقف اولمايانلر سقا اولوب
ارقه سيله سقى ماء ايدركن آب تقاطر ايدردى بناء عليه نطف تسميه
اولندى زيرا نطف لغتده تقاطره اطلاق اولنور ومزبور فقير الحال
اولوب سقى ماء ايله تعيش ايدركن بركوب النون بولوب فقردن خلاص
ايله حالنه نظام كلدى ديديلر و بعضيلر روايتنده نطف فقير دردمند
برشخص ايكن اموال كثيره يه ظفر ياب اولوب اخفا الملك مراد ايليوب
ممكن اولميوب بين الناس تمولى آشكار ومال ايله متهم اولمغله نطف
تسميه اولندى زيرا نطف منهم معناسنه درخى كلور لكن بلادرى
تاريخنده ذكر ايدركه روايتك اصحى دخى بودر شخص مزبور نطف
بن خيرى بن حنظلة اليربوعيدر كه باديه ده بنوتميم ايله اقامت ايدردى
وكسرى طرفندن عامل ووالى اولان بازان كسرايه هديه اولق
اوزره هرسنه تحف يمن وند وسيم ومسك وجواهر ارسال وكسدى
طرفندن برمقدار معتمد عليه آدم تعيين ايلديكندن ماعدا يمن
جانبندن مرور وعبور ايدن بنى جعد دن قافله ايله ارض بنى تميمه وارنجه
معا راهى اولمالرينه تنبيه وارض تميمدن نصكره متعين اولنان مسلح اسب
سوار يمن بهادرلرى كسرايه ايصال ايتمك اوزره معتادلرى اولمشدى
اتفاقا برسنه بنوربوع ارض بنى حنظله ده قافله لك سر راهن آلوب
بنوجعد عربنى و يمن عسكرينى قتل و بازانك كسرايه ارسال ايلديكى
اموالى و بنى جعدك اموالنى جبعا نهب وغارت ايلديلركه رؤساى غارت
كراندن برى ناجيه بن عقال و برى حرث بن عبايه ومزبور نطف بن
خيرى اولوب بونلر فرسان بنى تميمدن ايدى و بوغارتده نطف بن الماس
وسائر جواهرله مرصع التون كربند وسائر تحفدن ايكى خرج مملو نهب
ومتفرق بيع ايلدم ديدى دفعة اصابت ماله نطفله ضرب مثل اولدى
روايت آخرده كندى عشيرتنك فقر استه طلوع شمس دن غروبه وارنجه
بذل واحسان وتلف ايلدى حتى فرزندانندن برى بويتى انشاء ايلدى

* ابى النطف المبارى الشمس انى * عريق فى السماحة والمعالى *
مباره معارضه مضاسنه اولوب فلان يبارى الريح جودا وسخاء ديوب
سخاده ريحه اعتراض ايدر مرادايدرلر ومزبور نطف سيبله فرس
وعرب ميانده حروب كثيره جريانند نصكره بركون نطف حتف انفه
وفات ايلدى * وكسرى حمل غاشيتك * غاشيه مطلقا سزايه يجى
معناسنه دركه حاشه سنه غاشيه اطلاق اولنور زينى سازاولديغنه
بنا له وروز رستاخيزه غاشيه ديرلر احوال وافزا عياله ناسى غشى
وسزايلديكنه بناء مآل معنا قواده ابن عبدوسى شول رتبه وصف ايلديكه
كسرايى غاشيه دار وخدمتكار ظن ايلدم ديمك اولور ملوك فرسه كسرى
وملوك روميه قيصر وملوك تركه خاقان وملوك حبشه نجاشى تسميه اولنوب علامت ونشان وضع اولنمشدر.
ونسب فرسده اختلاف اولنوب برقوله فارس بن سام بن نوح در
آخرده فارس بن افريدون بن اسحق عليه السلام اولوب مملكت فرسده
ابتدا تخت نشين وواضع قانون وايين اولان فارس اولوب بعض شعراى
عرب فارسى شعرنده ذكر واقتخار ايدردى واهل فرس اعتقاد نده
فارس بن كيومرث اولوب كيومرث دخى آدم عليه السلام اولق اوزره در
وفارس بن كيومرث رياست دنيايه عدم ميلندن ناشى خلقدن منقطع
وبيغوله نشين عزلت وانزوا اولوب روز وشب كندى صفا سنده
ايكن فسق وفساد وبغى وعناد بين الناس متزايد وظلمه تك ظلمى حدى
متجاوز اولوب عدل وداد بالكليه مضمحل وبرباد اولمغله حكماى زمانى
مجتمع واصلاح عالم برملك عادله محتاجدركه حتى مرجع امور ناس
وملجاء عجزه وضعفا ومصدر اوامر ومناهى اوله زيرا جسدكه عالم كبيردر
صلاحنده قلبه محتاج اولديغى كبى عالم صغيرك نظام واستقامت
اموري دخى برريئس مدبره محتاجدر ديوب فارس بن كيومرث
حضورنه مجتمع وسن جمله مزك اولى وافضلى وپدر بزآدم عليه
السلامك تعبيه وباد كارى اولمكله سنى جمله يه تقديم وامور بزى
تفويض وسندن مبايعت ايتمكه كلدك ديدكلرنده فارس كندينك

امر بنه امتثال واطاعت وانقياد ايتملر بنه اعتقاد ايده جك مرتبه شروط
بيان ايدر انلردخى اتباع واطاعته عهد وميثاق وفارسه وثوق حاصل
اولدقده سائر ناسدن متميز اولمق ايچون سرنه تاج شاهى وضع ايلدى
وايتدا تاج لابس اولمق فارسك اختراعيدر بعده لسان آدم عليه
السلام اولان زبان سريانى ايله خطبه قرأت ايلديكه معناسى بارى
تعالى يه شكرودعا وطلب توفيق وهدايت اولوب نيجه زمان تدبير مملكت
وعدل وداد ايله حركت ووفات ايلدكده هوشنك شاه جالس سرير
سلطنت اولدى وملوك فرس مزبور فارسه نسبت اولنور مرويدر كه
بر طفل تولد ايدنجه سمعنه السنه دن براسان رسيده اولميوب انساندن
خالى برمحلده ترك اولنوب تكلمه قدرت كلمه حك رتبه معمر اولسه زبان
سريانى تكلم ايلمك مقتضاى سرشت وطبيعتدر ديو اتفاق اولنمشدر
وفرسك كيومرث وصفنده مبالغه لرى اولوب بعضى حضرت آدم عليه
الصلاة والسلام اولمسنه ذاهب اولوب يك سنه معمر اولدى ديدى
وهوشنك حسن الوجه برشخص اولوب پدرى كيومرثك نصكره
بشيوزسنه پادشاه اولمشدر وروى زمينه مدبر وعمارات ايجاد ومعادندن
حديد وزروسيم استخراج وسقى مزروعات ايچون حفر انهار وانهار
مزبورك اختراعيدر وابتدا وحوش صيد ولحومنى اكل وجلودنى لابس
اولان مزبور اولوب مدت سلطنتنده دائما خلقى اسلامه دعوت ايدوب
خلق ايله اختلاطى وبر مكانده مكثى اولميوب سياح عالم آيدى ابتدا
حيوانات موينى اخذ وغزل ونسج ابتدبروب خياطتى ادريس عليه
السلامدن تعلم ايتمشدر ومدت عمرى يدى يوز سنه اولوب مزبوردن
صكره طهمورث پادشاه اولوب ابتدا خيل ودوابى سروج ولجام
وسائر اسباب زينت ايله تزيين ايلين مزبور اولوب اسلوب ادريس عليه
السلامده ايدى ومدت سلطنتى قرق سنه ودولت جهندن قويسى
وسيرت حسنه ايله اعظمى وسياسته اسبق ملوك فرس در وانلرى درت
طبقه ديرلر طبقهٔ اولى پيشداديه كه اول ملوك هوشنك در كه ابتدا سرنه
تاج وضع وسرير جالس اولان مزبور اولوب طوفان نوحدن ايكيوز

منه

سنه صكره در بعده طهمورث بعده برادر جمشيد ملك واقاليم سبعه يه
مالك اولوب نيروزى احداث ايلدى بعده بيوراسب يعنى ضحاك مارى
ملك واقاليمه مالك اولوب وضع خمار و تخاذ ملاهى ومغنين ايلدى
ونمرود مزبورك براحيه ده عاملى ايدى بعد افريدون كه بر روايتده قرآن
كريمده مذكور اولان ذوالقرنيندر كه اقاليمه مالك اولدى بعده منوچهر
ملك اولوب فرعون موسى مزبورك عاملى ايدى بعده افراسياب بعده
كوشناسب ملك اولدى طبقهٔ ثانيهٔ كيانيه در ابتدا كيقباد بعده كيكاوس
اولوب مزبورك سياوش نامنده برفرزندى ظهور ايلديكه حسن وجماله
بى نظير ايدى بعده كيخسرو بعده كهراسب ملك اولوب بخت نصر
مزبورك عاملى ايدى بعده كياسب ملك اولوب مصنف كتاب مجوس
اولان زردشت مزبورك زمانده در بعده اردشير بهمن كه تخريب
بخت نصردن صكره تعمير قدس ايلشدر واقاليمه مالك اولدى بعده
دارا بعده دراب دارا كه مغلوب اسكندر در طبقهٔ ثالثه اشكانيه كه
ابتدا اشكان بن اشكان ملك اولوب زمانده عيسى عليه السلام تولد
بيوردى بعده جوز بن اشكان بعده بثرن بعده كودرز بعده نرسى بعده
هرمز بعده اردوان بعده خسرو بعده بلاش بعده اردوان اصغر
طبقهٔ رابعه اكاسره در كه ابتدا اردشير بن بابك كه ساسان ابن اردشير
بهمن نسلندندر بعده فرزندى شاپور كه زمانده زنديق مانى ظهور
ايلدى بعده اوغلى هرمز بعده بهرام بن بهرام بعده بهرام بن بهرام
بن بهرام بعده نرسى بعده هرمز ابن نرسى ملك اولوب نسلندن فقط رحم
مادرده پرولد قالوب تاجى هنوز تولد ايتمدن اكه وضع ايلديلر و بعد
زمان شاپور تولد ايلديكه مزبور شاپوره ذوالاكتاف ديرلر بعده اردشير
بعده شاپور بن شاپور ذوالاكتاف بعده بهرام بن شاپور كه كرمان شاه
تسميه اولنمشدر بعده يزدجرد بن بهرام بن شاپور بعده بهرام كور بعده
يزدجرد بن بهرام بعده هرمز بن يزدجرد بعده برادرى فيروز بعده
بلاش بن فيروز بعده برادرى قباد كه مزدك زنديق مزبور زمانده
ظهور ايلشدر بعده كسرى انوشروان بن قباد ملك اولوب

ملکشدن قرق ایکی سنه مرورنده رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم
حضرتلری وجودیله شرفبخش عالم اولمشدر ونوشروان غلبه
احکندر دن سکز یوزسکسن سکزسنه مرورنده مرد اولوب عظمت
ملوك فرس بونده رسیده انجام اولمشدر بعده هرمزبن نوشروان
بعده پرویزبن هرمز که شیرینی تزوج ایدندر بعده بنت پرویزملکه
اولوب رستم قتل ایلدکدنصکره پرویزك عمزاده سی اخشنده بعده
پرویزك دیکر دختری ازروخت ملکه اولوب قتل اولندقده ملك اولغه
صالح برکیسه بولنیوب اردشیربابك نسلندن کسری بن مهرخش
نامنده برشخصی تخت نشین ایلدیلرانی دخی قتل ایلیوب تجسس
بسیاردن صکره نوشروان نسلندن اولق زعمیله فیروز نام برشخصه
الباس تاج بعده قتل اولنوب نوشروان نسلندن فرخ زاد ملك اولوب
اول دخی قتل وشهریارا ولادندن یزدجرد ملك اولوب خلافت عثمان
رضی الله عنه زماننده مروده قتل اولنوب ملك فرس ایدی مسلمانه داخل
اولدی وکسری کافك فتحی وکسری ایله جائزاولوب خسروك معربیدر
وزبان فارسیده مکسور اولوب یاتلفظ اولنور ونسبتنده فتح کاف ایله
کسرویله کسری دخی جائزدرجرمی وزننده وجمعی خلاف قیاس
اوزره اکاسره درزیراقیاس اولان رانك فتحیله کسرون ایدی عباسنك
عبسون وموسانك موسون اولدیغی کبی کسوردخی کلور وبومحلده
کسرادن مراد نوشروان بن قباد بن فیروزبن یزدجرد ساسانی اولوب
مقدماذکر اولندیغی کبی نبی اکرم وحبیب محترم صلی الله تعالی علیه
وسلم حضرتلری من بورك زمانده تولد بیوروب * ولدت فی زمن الملك
العادل * بیور دقلری مرویدر لکن حدیث مذکور موضوع اولوب
اصلی اولمادیغنه حفاظ احادیث اتفاق ایلدکلرین علی القاری
مختصرالاحادیثده ذکر وبیان ایلمشدر واقعا نوشروان عادل ومحبت
رعایا تام التدبیراولوب شرق جانبنده امصار عظیمه فتح ایدوب ملوك
کثیره کندویه اطاعت وانقیاد ایلمشلر در وملك ترك اولان خاقانك
دخترنی تزوج ایلمشدی وپدری قباد زمانده مردك زندیق ظهور

وناسدن خالی الذهن اولان جماعتی مزبوردن انابت وامرنه امتثال
حتی قباد دخی انقیاد واتباع ایلمشدیکه جمیع ناس فروج واموالده
مساوی ومشترك دیوب اباحه ایدردی وحیواناتدن سفك دمایی
تجویز ایتمیوب لحم اکل ایلرزی ویرکون اتفاقی مجلس قباده داخل
ونوشروانك مادریکه حسن وجمالده بیهمتا ایدی مجلسده بوانوب
مزدك مزبوره بی مشاهده وآشفته وبی صبر اولمغله قباده بنم صلیمده
برنجی اولوب سنك بوزوجه که قربان ایله حاصل اوله جقدر اذنکله
مباشرت ایدرم دیوب قباده نهاددخی اذن داده اولد قده فرزندی
کسری کرچه صغیر السن ایدی لکن عقل ودانشی نام وکامل اولغله
بوامرك قبح وکراهتنی فهم واذعان ایدوب مزدکك پانی تقبیل و بوفعل
کریهه اقدام ومباشرتدن فارغ اولمسنی نیازمزدك دخی عزیمتدن
رجوع ایلدی چونکه پدری قبادمردوکسری تخت نشین حکومت
اولدی ابتدامزدکی واصحابنی قتل ایله اجرای احکامه شروع و بوسیله
اعین فرسده مهیب وصاحب صولت اولوب جمله سی محبت ایلدیلر
کسری دخی سیرت اردشیری دستورالعمل ومملکتی معمورواباد ومظالم
وفسادی خلقدن بالکلیه رفع ودفع واجرای عدل وداد ومبانی
مشهوره وکثیره احداث وبنیاد ایلمشدر ازجمله جبل الفتح فرازنده باب
الابواب نام محله قریب برسور عظیم و برقلعهٔ کبیر وجسیم وضع و بنا
وروميه تسمیه ایلیوب بر بلدهٔ عظیمه دخی بنیاد ایلمشدر بردخی
مشهور افاق اولان ایواندرکه بادی بانی سی ووضع اساسنك شارع
ومشیدیسی شاپور اولوب کسری ترفیع واتمام متین ومستحکم بنانك
انشقاقی معجزهٔ نبی آخرالزمان اولمشدر صلی الله تعالی علیه وعلی آله
وصحبه اجمعین مرویدرکه هارون رشید ایوان کسرایی هدم واعدام
مراد ویحیی بن خالد برمکی ایله استشاره ایلیوب یحیی ایوان مذکورك
بقاسنده معجزهٔ باقیه اولمغله اعدام مناسب دکلدر دیوهارونی منع لکن
هارون اصغا ایتمیوب هدم اولنمسنه امر ویحیایه سوء ظن ایله مجرد فرس
اجدادك اولوب اثرلری مضمحل اولمامق ایچون ممانعت ایدرسن

دیوب هدمنه مباشرت و برشرفه سنی هزار تعب ومشقت ایله کرچه
هدم ایلدیلر لکن مال بی نهایه تلف اولمغله نادم وفارغ اولدقده یحیی
یاامیرالمؤمنین بومقدارهدمنه شروع اولدقده نصکره تماماهدم اقتضا
ایلدی حتی دیمه سونلرکه غیرك بنا ایلدیکنی هارون رشیدهدم واعدام
ایلمدن عاجزاولدی دیدی وهارون تغافل ایدوب ترك ایلدی مرویدرکه
بروقتده ملوکدن برملك طرفندن ایلچی کلوب کسری ایوانده پستر
نشین حکومت ایکن مجلسنه داخل وایوانده برمقدار اعوجاج
مشاهده وسببندن استفصا ایلدکده بوکونه جواب داده اولدیلر
ایوانك وضع و بنیادنه مبادرت اولنمدقده حالا معوج اولان محلی
برفقیرپیره زنك خانه سی اولوب ملك طرفندن اشترا وایوانه ضم والحاق
مراد ایلدکلرنده پیره زن امتناع ومتانت عدم رضا ایله تمرد کوسترروب
اطماع وترغیب قصدیله قیمتندن اضعاف مضاعف زیاده مال ویردیلر
بروجهله رضا داده اولمدقده بو یله کج ومعوج بنا وطرح اولنوب
اتمام اولندی دیوختم کلام ایلدکلرنده ایلچی بوکونه اعوجاج مستوی
وبی عیب اولمدن احسن واولی در دیدی مرویدرکه طاق کسرانك
بناسی تمامنده پیره زن ملکه کلوب امتناع وتمرد دن غرضم سندن
صکره سنك عدل وداد که براثرجلی وآشکار باقی قالوب هرکسك
خیرایله یادنه باعث اوله دیو بوخشوتی ارتکاب ایلدم دیوب اعتذارایلدی
وکسری ایوانی اتمام واکمال ایلیوب قبه یه برسلسلهٔ دراز آویخته وجرسلر
آویزه وسرسلسله بی خارج قبه یه ارسال ایتدیروب هرکیمکه مظلوم
اوله بکا اعلام ایچون بوسلسله یی تحریك ایلسونکه اوزرندن رفع
ظلم ایله احقاق حق واجرای عدل وداد ایدم دیومنادیلرله خلقه تفهیم
واعلام ایلدی عسکری ذکرایدرکه برکیمسه برینك حقنده حکامه سعی
وغمزایلسه * حرك فلان علی فلان السلسلة * دیرلروکسرانك وسط
طاقه زنجیرعدل آویزه ایلدیکی وحشبنك حضرت علی مدخنده
اولان بوقطعه سندن دخی فهم اولنور * اکرچه زنجیرعدل ازبجره *
به بندد بایین نوشروانی * زمیل شهاب از برای سیاست * به یمنی کنی

تیردهرسودوانی * بجره فتح میم ایله کهکشان معناسنه اولوب دیار
عجمده برکیمسه یه سیاست مراد اولنه بورتی دلوب برتیرکجورزل وسوق
وبازاری عبرت ایچون کزدیرزل بنا علیه میل شهابی تیره تشبیه ایدر
وسیاست اولنان چرخدر منقولدرکه برکون کسری ایواننده پستر
نشین داد ایکن برمارسیه زهرافشان اوله رق باروی ایواننده لانه
پرداخت اولان کبوترك آشیانه سنه توجه وبچهٔ کبوترکو یاکندی یه
نزل وماحضرا ولمق ایچون آماده اولنمش کبی کل وبلع ایتمك ارزوسنده
اولدقده کسری کانن دردست وصنعت تیراندازی بی اجرا ومار
سیاهی اهلاك وافنا ایدوب همسایه مرد شمنلرینه پزبو یله ترتیب جزا
ایده رزدیدی و برفاج کون کذرانده کبوترمقارنه برحب المش کلوب مجلس
کسرایه القا کسری دخی الوب زرع ایتدیروب ریحان ظهوز ایلدی
وارل وقته دکین اصلا ریحان مشاهده اولنمامشدی بناء علیه فرحناك
اولوب کبوتر بزه یاری تعالینك الهامیله نه خوش مکافات ایلدی الله
تعالی دن رجا ونیاز ایدرمکه بزه دخی رعایایه احسانی ونعمتنه شکری
الهام ایلیه دیوب شکریزدان ایلدی رواة کثیره روایتی اوزره کسرا به
برفاج شی مخصوصدرکه ازجله برفیل بیاضه سوار اولوردیکه قدی
اون ایکی ذراع ایدی ولسان سورامیله مسما بریاقوته مالك اولدیکه
لمعان وضیاسی شمع وسراجدن زیاده ایدی وفلهیذ نامنده بره طرب
فرحبخشه ظفریاب اولدیکه عود خراسانی دیمکله مشهور اولان
عودی اون ایکی وتراوزره پیدا واختراع ایدوب هرچند برکیمسه
تحریك اوتاری ایله نغمه سنج ونواساز اوله الاهوصداسی استماع اولنوردی
مرویدرکه یاقوتك طبیعتی بارد ورطب اولوب طاعون زمانده برکیمسه
بلع ایلسه اول شخصه طاعون اصابت ایلمز وشیخ نظامینك بویتندن
اول خاصه فهم اولنور * دل راست کن از بلامیندیش * یاقوت
خوراز وبامیندیش * ویاقوتك مقبولی رمانی قرمزی اولانیدرکه
براده سنی نوش ایتسه لرسواسه وخفقانه وضعف قلبه نافعدر ونوابغده
اذاخصنك یاقوت * هان علی الدروالیاقوت * شعرادن بری یاقوت اسمی

ایله مسمی برمحبوب حقنده بوقطعه بی انشاد ایدوب قول حسن اولمغله
تحریر اولندی * یاقوت یاقوت قلب المستهام به * من المروّة ان لایمنع
القوت * سکنت قلبی وما تخشی تلهبه * وکیف یخشی لهیب
النار یاقوت * مصراع اخیر یاقوت آتشدن متضرر اولمدیغنه
تلمیحدر وکسری ایچون هرکون برکره اسب وشیر کوسفند ایله
اطعام وتربیه اولنمش برجدی زرقابی زرخالصدن پرداخته تیغ ایله
ذبح وتنوری عود هندی ایله تسخین وکره وجدیی می ناب ایله عسل
ونمك ومسك ایله طلا اولنوب زرخالصدن مصنوع سیخاره بکر یاوب
التون زنجبرایله تنوره آویزه وبعد الطبخ التون خوانه وضع وکسری
حضورینه احضار کسری دخی اکثری اکل ایلدکدن نصکره
بقیه سنی ندماسنك زیاده معتبر وملتفت اولانلرینه اهدا وارسال
ایدردی بعده تنور کسر وشکست اولنوب هرکون مجددا برتنور ساخته
ایدرلردی وکسرانك کمال شوکت وعظمتندن درسرایده عمش ملك
حاضر وموجود اولوب التجا واستمداد ایتد کلری هزار کره
واقع اولمشدر وکسرانك سیرت ممدوحه سی کتب تواریخده ذکر وتفصیل
اولنمغله هربری بومجلده سرد وایراد تطویله باعث اولمغله بومقدار ایله
اکتفا مناسب کورلدی از جمله زیر حکومتنده اولان بلدانك برنده
نصبکرده سی برعامل کسرایه مکتوب ارسال وبوسنه جودت رعیت
ووفرت مزروعات سببیله رعایاسنین سابقه دن ازید ذوقدرت اولمغله
رسوم معتاده دن زیاده رسم اخذ اولنمغه طرفکردن مأذون اوارسم
هربار ارسال اولنان رسمك اضعافی تحصیل اولنور دیو افاده ایلدکده
کسری جوابداده اولیوب سکوت ایله معامله وعامل مجاب اولدیغن
فهم ایتیوب افادهٔ مرامده اعادهٔ کلام ایلدکده کسری جواب مکتوبی
بوکونه تحریر وارسال ایلدیکه مقدما ارسال ایلدیکك مکتوبکده
عدم التفاتمزدن عدم رضامزی فهم ایتیوب مأموراولدیغك امردن
متجاوز وممنوع اولیوب ترك ادبه تکرار تجاسر ایلدك امدی مکتوبم
وصولنده کوشکك برینی قطع وبریده وبشنك اولیسان خصوصیله

کف بدایده سن دیوختم کلام ایلدکده عامل کندی کوشنك برینی
بریده ایدوب متأدب وساکت اولدی سیرت حسنه سنك بری دخی بودرکه
برشخص پیدا اولوب کیمدرکه بندن اوچ کلمهٔ حکمیه بی بیك دیناره اشترا
ایده دیو هرسوق وبازاری دور وندا وآخر الامر کسرانك کوشنه
واصل اولوب شخص مزبوری احضار وکلمات معهوده بی استنطاق
واستخبار ایلیوب اول شخص حکمت شعار کلمات پندآمیزی بوکونه
سلك انظام وترتیب ایلدیکه معلومکز اولسونکه ناسك مجموعی خیراو
وکلرکذار اولیوب غث وسمین ومتفاوتدر دیدکده کسری تصدیق
وپرسیدن دخی سؤال ایلدکده کرچه جمیع ناس خیراودکلدرلکن جمله سنه
احتیاج امر مقرردر دیوب کسری تسلیم وکلمهٔ ثالثه بی استخبار ایلدکده
نتیجهٔ مقدمتین مشابه منده اولان آخر کلام بودرکه چونکه جمیع ناس
یکسان وبرابر اولیوب جمله یه احتیاجدن رها امکانده اولدیغی معلوم
ومسلم اولدی هرکسه استحقاق واستعدادی مرتبه نظر ولیاقت
واقتدارینه کوره التفات اولنوب خدمات رفیعه ودنیه ارباینه توجیه
وتقلید اولنه دیو ادای مراد ایلدکده کسری محظوظ اولوب
یك دیناره مستحق اولدك وپرسونلر دیو امر ایلدی وشخص مزبور
قبول ایتیوب مال ایله حکمتی اشترا ایتمکه طالب کیمدر دیو مرادم مطلع
اولمق ایدی حاصل اولدی دیوب کسرایه وداع ایلدی مرویدرکه
صاحب مجلس ندماسنی انتقال ومجلسندن انصرافنی اشعار مراد
واشارت مخصوصه ایله تفهیم ایتمك دأبنی کسری وضع وقانون ایلمشدرکه
هرچند که ندماسنك بردر بیرون اولمرینی مراد ایلیه بالینه اتکا
واستناد وپارینی مد وارسال ایدوب مصاحبلر متفطن ومجلسنده
چیقوب کیدرلردی کسرادن صکره کلن ملوك دخی اثر کسرایه اقتفا
واتباع وبومسلکه سالك وهربری براشارت وضع ایلدیلر ازجمله
فیروز کوجك کوزلرینی اوغشدیررردی وبهرام سر برآورده اولوب
آسمانه نکاه ایدردی وملوك اسلامیه دن معاویه حضرتلری رضی الله
عنه العزة لله دیردی وعبدالملك بن مروان دسنده بولنان شیئی رمی والقا

ایدردی وعمر بن عبد العزیز دعایه مشغول اولور دی وبو عادات
ملوك بخلا دن مالدار بر کیمسه یه نقل وسزك علامت استفالکز
نه کونادر دیوسؤال اولندقده یاغلام طعام کتوردیمه دردیدی وکسرانك
نصا یحندندر که ابدان انسان غدادن قوته نیجه محتاج ایسه قلوب
دخی اویله حکمتدن قوته محتاجدر دیدی ومراقع قصه سنده واقعدر که
فتحکه ملوك ملکنی اموال رعیه ایله معمور وتدبیر ایلسه شول کیمسه یه
تشبیه اولنور که خانه سنك اساسنی هدم ونقضله سعیی تعمیر ایده
وکسری التوندن برصنی برداخت ایتدیروب در ایله نقش وتحریر
ایتدیردیکه عافیتلر اولسون برکیمسه یه طعام که مال حلالدن اوله
وبقیه سنی محتاج اولانلره بذل واباحه ایلیه وشول طعامکه اشتهاء نام ایله
اکل وتناول ایدرسك حقیقتده اول طعامی اکل ایتمش اولورسون اما
شول طعامی که اشتهاسز تناول ایده سن طعام سنی اکل یلمش اولور
برکوشهٔ تخت خسرو نوشروان * یدیت بزرنوشته معنیش بدان *
* کرزهرخوری زدست مردعاقل * به زانکه شکرخوری زدست نادان *
وکسرایه سؤال اولندیکه کنوز ودفاینك انفع واعظمی ندر جواب
* ایلدیکه کنوز دیدکلری شول کیمسه یه کرم واحساندر که کفران
نعم اولیوب کندویه اولان احسانی بیلوب فرومایه لرکی اکرام ایدنلره
اساءت اوزره اولمیه ودخی کندیدنصکره علم ومعرفتنك اثری باقی اولوب
خلق انتفاع ایدملر بودخی کلام کسرادندر که کریمك کرستهلك
وقتنده صولت وغضبندن ولئیمك سیر اولدیغی وقتنده صولت
ومضرتندن حذر واجتناب لازمدر ونوشروانك ورد زبان ایلدیکی
کلمات حکمیه دندر که * لاملك الاباالجند ولاجند الابالمال ولامال الابالبلاد
ولابلاد الا بالرعیة ولارعیة الابالعدل * وهارون رشید سلاطین
معدلت شعار زمرهٔ خاسرین کفار دن دخی اولورسه مس تراب
جسدنه ضرر ایتمز خبر صحت اثرینی حصول اطمینان ایله تصدیق ایچون
مدایندده قبر نوشروانی نبش ایلدکده اون کنکره لی تاج مرصع برسر
وبرکونه جوهر قیمتدار خاتملر درانکشت وسیاه اطلس کفنه پیچیده

آینوس

آینوس تابوت پیچنده هنوزوضع اولنمش کبی طری وتازه وکلمات مزبوره بی
تاج کنکره لرینه نوشته ویانده زمرد رمانی قبضه لی برشمشیر مرصع
زرین غلاف موجود مشاهده ایلدکده هارون سبابه کزای حیرت
وبوحال تازیانهٔ ناموس وعبرت اولوب نیجه کار نکوهیده دن فراغنه
سبب اولدی واول مرصعات کرابنهادست تعرضدن مصون ورهاباب
اولسون ایچون اثرقبری ازاله واوزرینه شط ودیاله نهرلری مجمعندن
برجدول ارسال ایلدی ایمدی عدل ودادی پیش نهاد ایدن سلاطین
اسلامیه که * عدل ساعة خیر من عبادة ستین سنه * وعد مقرر
الانجازی ایله اعزازاولنمشلر در اعلای علیینده مقربان حضرت اولان
اولیاء صالحین ایله همنشین اولمق مقرردر * وقیصر رعی ماشبنك * یعنی
قیصرسنك مواشیکی رعی ایدوب چوبانك اولدی ظن ایلدم قیصر مقدما
ذکراولدیغی کبی ملوك رومه اسم اولوب روم تسمیه سنه سبب ملوك مزبوره
روم بن عیص بن اسحق عم نسیب اولمسیدر روایت اخراده رومیه به
منسوب اولدر لکن روایت اولی صحیحدر زیرا رومیه نك بنا اولنمسی ملوك
مزبوره نك ظهورلرندن قتی وافرزمان متأخردر ومقدما رومیه به رماس
تسمیه اولنوب رومیلرساکن اولدقدنصکره رومیه تسمیه اولندی ابن کابی
روایت ایدرکه اسحق علیه السلام اوتوز اولادی اولوب برینك اسمی
رومدر وروم اصفر اللون اولمغله اولادنه بنوالاصفر دیرلر مرویدرکه بنی
الاصفره حبشه استیلاونسوانلرینی سبی وغارات ورومیلر بیاض
وحبشه سیاه اولمغله ایکیسندن حاصل اولان اولاد اصفر اللون اولمغله
بنوالاصفر تسمیه اولندی ورومیلردن ابتدا قیصر اسمی ایله مسمی اولان
ابن انطرطوسدر که نامی قیشردر وقیشر تسمیه سنه باعث مادری مزبوره
حامل ووضع حمل ایده میوب شکمی شق ودریده اولنوب مزبور ظهور
ایتکله قیشر تسمیه اولندی وسائر ناسك تولدی کبی نسادن تولد ایتدم
دیو افتخار ایدردی بعده قیشر قیصره تبدیل اولنوب ملوك رومه
قیصر دینلدی وقیصر غایت عنید وجبار ایدی ومملکت روم ایله
بونانی ابتدا الجمع ایدن قیصر اولوب سببی بودر که قیصر کپدری

انطرطسه ملوك يونانك نسلى منقرض وقلار بطره نابيده پرزن ناقص
التدبيره منحصر اولوب مملكت يونانه مالكه اولدى ديو اعلام ايلديلر
انطرطس دخى تزوج ويونانى كندى ملكنه ضم واضافه ايتمك طمعيله
قلاربطره يه ايلچى ارسال وتزوجنى مراد ايلديكنى افاده قلار بطره
دخى رد ومخالفت ايلديكى صورتده مغلوبه بلكه هلاك اولمسنى امر مقرر
بلديكه اجدادى منقرض اولديغى اثناده انطرطس مملكتنك برطرفنى
ضبط ايدوب قلاربطره نك استرداد اقتدارى اولمامشدى بناء عليه
تزوجه هزار شوق ايله راضيه م لكن هنوز بعض لوازمده قصور يمزى
تكميل ايدنجه بنى امهال ودعوت ايتديكم زمان تشريف ايتسونلر ديو
استمهال وانطرطس دخى وقت موعوده يه منتظر اولوب قلار بطره
مكر وخديعه طريقنه ذاهبه وتخليص كريانه برحيله تفكر وملاحظه
وكندى نفسنى دشمندن اخذ انتقام ايچون فدا ايدوب ايكيمز بردن
هلاك اولمغه آيا چاره ندر ديركن اول طرفلرك ريكستان اولان محلرنده
بولنور برمار زهرناك اولوردیكه زهرى بركيسه يه اصابت ايتسه اول
آنده هلاك اولوردى خاطرينه بومار خطور وتدارك ايدوب برشيشه يه
وضع وبجلتكاهى بساط فاخره وجواهر نفيسه وازهار وشكوفه لره
تزيين وكندى تاج شاهى لابسه وسرير جالسه اولوب انطرطسى
دعوت اولدخى باب قصره واصل وداخل اولدقده قلار بطره
شيشه دن مارزهرناكى اخراج ايلدى واول ساعت قلار بطره بى
اهلاك وتخت اوزره اولان شكوفه لرى خلالنده مأوى ايلدى لكن انطرطس
بوحالدن بى خبر وهزار شوق وخرام ايله تخته توجه وقلار بطره بى
سلامتده ظنيله برطرفنه جالس وشكوفه لره دست درازو ذوقياب
اولديم ديركن دستى جيبه يه اصابت ايدوب اول آن انى دخى اهلاك
ايلدى روايت اخراده ليلهٔ زفافده سم ايله آميخته طعام آماده واحضار
وزن وشوهرمعاتناول ايدوب هلاك اولدقلرنده انطرطسك فرزندى
قيصر لشكريله برمحلده قراروانتظار اوزره ايكن وقعه دن آگاه
ويونانى كلوب ضبط وملك موروثى اولان زومه الحاق واللى سنه ضابط

مملكت

مملكت اولوب قيصار يهٔ رومى روايت اخراده قيصار يهٔ شامى بناواحداث
وقيصر كه اعظم ملوك رومدر مرد اولدقده اروام ميانده اختلاف
واقع وهر برى برطرفى ضبط وملوك كثيره پيدا اولدى وبعض
كتب تواريخده مزبوره نك نامى قلوبطره ضبط اولنوب آخر ملوك
يونان اولوب يكرمى ايكى سنه ملكه اولمشدر وحكيمه ومتفلسفه ومعظمه
وحكما دن اولوب علم طبده وسائر علوم حكميه ده مصنفات كثيره
صاحبه سى وبقيهٔ حكماء يونانلر ومار مزبور برنوع حيه دركه حجاز
ومصر وشامده بولنور مسعودى ديركه بلادخراسانده برنوع حيه
مشاهده ايلدمكه برشبر قدى وايكى رأسى اولوب زيرى يكده قرار
وانسان ياخود غيرى حيوان مشاهده ايلسه يرندن برذراع مقدارى
پرتاو وبررأسى ايله لدغ وضرب ايدوب هرنه عضوه اصابت ايدرسه
من ساعته اهلاك ايدر مزبور قيصرك اخبارندركه عقلاء دولتدن
بريله برامر مهمى استشاره مراد ايلسه برسنه رفاهيت اوزره تعيش
ايده جك نفقه وكسوه سنى احسان ايدرديكه تشويش خاطرى اولميوب
ذهنى تسويه وعقلى سليم اولوب رأى وتدبيرى استقامت اوزره اوله
وبر مطلب ومرادى مخلف وبرنعمت زائل اولسه حيله اندن كف
نفسدر ونيلدن يأسدر ديردى وابتدا ملوك رومدن مشتهر اولان
غالبوس اولوب بعده بولوس بعده اغسطس كه لقبى قيصردر ملك
اولوب مزبور قيصر مصر وشامه مالك وبنى اسرائيل تحت حكومته
داخل وعيسى عليه السلام مزبورك زمانده قدم نهاده سراى
وجوداولمشدر بعده طيباريوس ملك اولوب طبريه بى بنا ايلدى بعده
غائيوس ملك اولوب زمانده عيسى عليه السلام سمايه رفع اولندى بعده
قلوذيوس بعده نارون بعده ساسيانوس بعده طيطوس كه ثانى مخرب
قدس شريفدر بعده ومطيثوس بعده باروس بعده اورنايوسكه صاحب
مجسطى بطليوس مزبور زمانده در بعده انطونيثوس بعده مرقوش
بعده قومودوس كه زمانده جالينوس ظهور ايلمشدر بعده نوطنجوس
بعده سبياروس بعده انطونيثوس ثانى بعده اسكندروس بعده مكسمينوس

بعده عزوز یانوس بعده رقیانوس که اصحاب کهف من بوردن کهفه فرار
ایلمشلردر بعده غالینوس بعده اریانوس بعده فلوذس بعده اورقلینوس
ملك اولوب صاعقه دن مرد اولدی بعده فروقوس بعده وقلیطانوس که
ملوك رومدن اخر عبدهٔ اصنامدر بعده قسطنطین مظفر که رومیه دن
زنطیه یه نقل وسورنی تعمیر وقسطنطینیه تسمیه ایلدی واساقفه یی
جمع ودین نصرانیه یی وضع ایلدی ومادری هیلان بیت المقدس جانبنه
توجه وراهی اولوب خشبهٔ صلیبی اخراج واقامت عید ایدوب عید
الصلیب تسمیه اولندی وقامه وکنیسه وحمص ورهانی بنا ایلدی بعده
قسطنطینك اوچ نفر اولادی ملك اولوب بعده کلبانوس که شابور ایله
عقد صلح ایلمشدر بعده البطیانوس بعده ابونیانوس بعده جرطیانوس
بعده ناورونیوس کبیر بعده ارقیارنوس بعده ارنوبروس بعده ناودونیوس
که زمانده اصحاب کهف منبه اولمشدر بعده مرقیانوس بعده والنطبس
بعده لاون بعده زیتون بعده اسطینوس که مدینهٔ حماة سورنی تعمیر
ایلمشدر بعده اسطینوس ثانی بعده قطینوس بعده طیرنوس اول بعده
طیرنوس ثانی بعده ماریقوس بعده مرقوس بعده قوقاس بعده هرقل
که زبان رومیده نامی اوقلیس اولوب من بور ملسکك اون ایکنجی
سنه سی هجرة نبی علیه الصلوة والسلام واقع اولمشدر ومزبور ایله
دولت رومیه منتهی وپریشان اولمشدر ونبی اکرم صلی الله تعالی
علیه وسلم حضرتلری بویله خبر ویرمشلر ایدی * والاسکندر قتل
دارافی طاعتك * یعنی اسکندر دارایی سکا اطاعت وانقیاد ایتمك
ایچون قتل ایلدی ظن ایلدم مومی الیه اسکندر بن فیلقوس یونانیدر
وبعض کتب تواریخده پدرینك نامی فیلبس ضبط وتحریر اولنمشدر
ونسبت یونانده اختلاف اولنوب ابن کلبی ذکری اوزره یونان بن تعبه
اولوب اسحق علیه السلامه منتهی اولور ویعقوب الکندی
روایتنده یونان عربدن خطانك برادری اولوب اولاد عامردندر که
یمندن دیار رومه نزول ورومده اقامت ایلدکدن صکره لسان عجمی
تحصیل واول طرفده موجود اولان رومیلرله تکلم ایدردی لکن اصح

متن

روایات

روایات که روایت رقاشیدر یونان بن یافث بن نوح علیه السلام اولوب
عرب وروم ایله قطعا علاقه سی اولمیوب انجق بحر رومی ساحلنده
مکث واقامت ایتمکله بعض اروام ایله مجاورت والفت ایلمشدر
مومی الیه یونان حسن الوجه وسدید العقل وکثیر الهمه اولوب
ساحل بحر رومده براز زمان مکث ایله اولاد واتباعی کثیر و وفیر اولغله
کندی واولادی توطن وصاحب سر وسامان اوله جق برمکان فسیح
الاطراف تجسس وآخرکار مغرب زمینده افنینه نام بر بلده ده اقامت
وارام وسرای وبیوت وقصور بنیاد لرینی وضع واتمام ایدوب نسل
واتباعی متزاید ومملکت وایالتی وسیع وصولت وقدرتی کماله رسیده
واقلیم عدیمه احتضاری بدید ونمایان اولدقده فرزند بزرکیچون
وصیت حسنه وقائم مقامی اولمسنه توصیهٔ مستحسنه ایدوب مرد اولدقده
وصیتنی اجرا ومغرب زمینده افرنج طرفلرینه بلاد غربی وصقالبه
ونوابعنی ضبط وتصرف وپدری مقامنی جمیعا احاطه ایلدی
وبرمقدار وقت کذرانیده بخت نصر که فراعنه دن مصره استیلا
وتغلب ومغرب زمینه واصل وبلاد یونانه هجوم وغارتکر وملك فارسه
هرسنه اداء ایتمك اوزره یونانه خراج وضع وتعیین ایدوب اسکندر
ظهورنه دکین خراج معین مستقر وباقی اولمشدر ومزبور بیت
المقدسی تخریب بعده مصری ابدی قبطدن اخذ وتخریب ایدوب
قرق سنه مصر مسکون اولیوب بعده ینه قبطه ردانلردن تعمیر ایلدکده
کندی طرفلرینه والی نصب وتعیین ونیجه زمان مصر مقهوره قالدی
وبخت ضم باایله ابن معناسنه ونصر فتح صاد مشدده ورا ایله بخت
نصری تربیه ایدن شخصك اسمی اولوب بخت نصر بابل قراسندن
برقریه دن ظهور ایدوب مجهول النسب برشخص اولوب سحرهٔ فرعون
کبی ایمانسده اختلاف اولنمشدر واسکندرك نسبنده اختلاف الوب
بعضلر ولد یوناندن اسکندر بن فیلقوس اولمسنه ذاهب دروایات
بودر وبعضلر اسکندر بن صعب اولوب پدری صعب ارباب حرفدن
ونسج ثیاب ایمکله وفاندنصکره مادری اولان هیلانه جمیده ساکنه

اولوب یونانك قسطنطینیه ده احداث ایلدكلری صنایع خانه كه
هر صنعت اریانی مشتمل اولوب اطفال سوقیان رسیدهٔ سن تمیز اولدقده
اول كارخانه یه كتوروب پیشه لری اراءت وقتی سنه میل ومحبت ایدرسه
اول پیشه استادنه تسلیم وتعلیم ایدنجه اندهٔ اقامت ایتدررلردی دیو استماع
واسكندرله قسطنطینیه جانبنه محمل بندعزیمت واول كارخانهٔ عبرتنمایه
واروب اسكندره صور صنایع عدیده یی اراءت ایلدكده اسكندر تاج
ملكه توجه ودستی اوزرینه وضع وهرچند كه مادری زجرایدردی
اسكندر منزجر اولیوب تاجی دستنه الوردی وبوحاله رئیس كارخانه
مطلع ومادر اسكندره سن هیلانه وبوطفل فرزند كیمدر دیو استنطاق
ایلدكده بلی هیلا نهیم وبوفرزند مدر دیوب رئیس اسكندره توجه
وخطاب ایدوب سن برملك عظیم الشان سنكم شرقدن غربه وارنجه
بلادی ضبط وحكومت ایدرسك دیو تبشیر ایلدی لكن بوقول مردوددر
زیرا جمیع ایله یونان میانده ازمان كثیره مرورایلمشدر وقسطنطینیه
عیسی علیه السلام اسمانه رفع اولندقدن نصكره بدا اولنمشدر دولت یونان
ایسه ظهور عیسی علیه السلام وقتنده منقرض اولمشدر پس روایت
صحیحه اسكندر بن فیلقوس اولمقدر وحمیر حاء مهمله نك كسری
ومیمك سكونی ویانك فتحی ایله تمیدن ابو قبیله در كه پدری سبا بن
یشجب بن یعرب بن قحطان اولوب زمان اولده ملوك یونانه ن ظهور
ایلمشدر وحمیرك اسمی عرنجدر ومومی الیه اسكندره ذوالقرنین تسمیه
اولنمسنه باعث كتاب كریمده مذكور اولان ذوالقرنینه تشبیه ایلدیلر كه
ملكی قرنی شمس اولان شرق وغربه ممتدی ومتصل اولوب اكثر بلادی
بلكه جمله سنی ضبط ایلمشدر وحكیم ارسطالیس فیلقوس زمانشده
اولوب تعلیم حكمت ایچون اسكندری ارسطویه تسلیم وتلمیذ
سال خدمت حكیم مزبوره اشتغال وتعلم حكمت وادب ایله صاحب
كمال اولمشدر كه اسكندر كبی برفرد ملازم مجلس ارسطالیس اولمامشدر
بعده پدری فیلقوس علیل وامارت موت آثكار اولدقده ملكی اجانب
تصرفنه كیرر خوفیله اسكندری دعوت وولی عهد وجمله خلق

اسكندردن انابت ایلدیلر مرویدر كه تماما دنیایه درت كیسه مالك
اولمشدر بری سلیمان علیه السلام وبری مزبور اسكندر ایكیسی دخی
كافردركه بری نمرود وبری بخت نصردر وفقرهٔ مزبوره ده ذكر اولنان
دارادن مراد دارای اصغر بن دارای اكبر ازدشیردركه عظمای
ملوك فرسك مشهور ومعروف اولانلرینك بری اولوب اسكندرك پدری
فیلقوس دن هرسنه زرخالصدن پرداخته یكرییضه كه هربیضه بیك
مثقال اولمق اوزره مقطوع نامیله اخذ ایدردی وبومقدار مال اخذ اولنمق
دارای اصغرك اجدادی عادتلری اولمغله مخالفت اولنمازایدی چونكه
اسكندر سریر آرای ملك اولدی مال مقطوعی دارا طرفنه ارسال ایتیوب
زمانی برمقدار مرور ودارا تأخیره غضبناك اولوب تهدید وتوبیخی متضمن
برنامه وبرطوپ وجوكان بردستمال ایله سوسم ارسال واكا تلمیح واشارت
ایلدیكه چونكه سن هنوز برطفل اندك سالسن بوطوپ وچوكان ایله
لعب وبازی یه مشغول اول واكر مال مقطوعی ارسالدن تكاسلدن
مرادك بنم له مقاومت ایسه بوسوسم مقداری لشكر بیشمار جمع وسنك
مملكتك ضبط ایدرم دیو كوشمال مرادایلدكده اسكندر جواب نامه سن
بوكونه تحریر وارسال ایلدیكه كوندردیكك طوپ وچوكان ایله تمین وتبرك
ایلدم زیرادنیا طوپ كیدرقریبا انكله ملاعبه وسنك ملككی كندی ملكمه
اضافه ایدرم سوسمله دخی فال خیر ایلدمكه طعام نعمت باری تعالی
فی حد ذاته حرارت ومرارتدن بعید برخوش غدادر اول ما كاندن
بیضه لر پیدا اولوردی بن انی ذبح ولحمنی اكل ایلدم دیو نامه دارایه
واصل اولدقده خشمناك عسكرانجم شمار ایله اسكندر اوزرینه هجوم
اولدخی لشكرین جمع ودارایه جزیره تصییبنده مقابل اولوب دارا مقاتله یه
عزیمت ایلدكده اسكندر برایلچی ارسال ایدوب ای ملك عظیم الشان
غافل اولمه كه ملوك خونی سفك وریزان ایتمك امر مستحسن دكلدر
وخانه دان قدیمی هدم واعدام مذمومدر وبغی وفساد وعقباده غیر محمود
وحرب وقتال غیر مأموندر وعسركك سنك سوء خلقكه بناء روكردان
وملامتكاندر بوعزیمتدن فارغ وبندونصیحمله عامل اول دیو مشفقانه

نصیحت ایلدی لکن دارایی عجب وغرور احاطه ایدوب قطعا التفات
ایتمیوب صف کشیده قتال اولدقده اسکندر دخی حربه اغاز ووافر زمان
مقاتلهٔ طاقتکداز ایدوب ایکی طرف عسکرینه ملال وکلال کلدکده
اسکندر راه حیله یه سالك اولوب ندا ایتدردی که ای لشکردارا
معلوم کزدر که سزلر بکانه کونه کبر وعجب ایله ترهیب وتهدیدی حاوی
نامه لرارسال ایلدیکز وبن نه کونامتواضعانه مواعیدی محتوی مکتوبلر
ارسال ایلدم وتمادئ قتال ایله نیجه بی جرم بهادرودلاوران هلاك وتلف
اوله یور امدی هرکیم که بنم طرفه کلوب دارایی ترك ایده بی نوال یکزی
ماله سیر وتوانکرلر یکزی برملك دلیر رتبه سنه واصل وعالمدن مستغنی
ایدرم دیوب عسکر فرسك بوندا کوشلرینه رسیده اولوب دارادن
روکردان اولدقلری دخی محقق اولمغله دارانك مقربلرندن ایکی بهادر
قتل دارایه تجاسر وقفاسندن برر زخم شدید ایله اسبندن زمینه غلطان
ایلدیلر روایت آخرده عسکر دارایه اضطراب وپریشانی عارض اولوب
انهزام رونمون اولدقده دارا مقرب وارکان دولتندن اوجیوز نفر آدم ایله
فرار ایدوب کشنده دارا اولان ماهیار ایله جانوسپار دیدکلری وزیر
وخزینه دارلری معافر اروانشای راهده اکردارایی قتل ایدرسك
اسکندر بزی برر کشوره پادشاه ایدرشمدنصکره دارا تاج وتختی نرده
کورردیوب خنجر ایله قتل ولی النعمی یه تجاسر ایلدیلر نکیم فردوسی
شهنامه ده دیمشدر * چودارا چنان دید برکاشت روی * که برزان
ودرکریه مویه موی * برفتند پادشاه سیصد سوار * زلشکرهرانکس که
بدنامدار * ودستور بودش کرامی دومرد * که باا و بدندی بدشت نبرد *
یکی دو بدی نام اوماهیار * دکرمرورانام جانوسپار * چودیدند کان
جنك بسود کشت * بلنداختر زنام دار کذشت * یکی باد کرکفت کین
شور بخت * ازین پس نبندد کر تاج وتخت * بیابد زدن دشنه بر برش *
ویابنیغ هندی یکی برسرش * سکندر سپاود بماکشوری * برین پادشاهی
شویم افسیری * همیرفت بالودودستوراو * که دستور بودندر کنجوراو *
مهین پرچب وماهیارش براست * چوشب تیره شدازهوابادخواست *

یکی دشنه بکرفت جانوسپار * بزد بر بر وسینهٔ شهریار * نکون شدسر
نامبردارشاه * از و باز کشتند یکسر سپاه * بنزدیك اسکندر امد وزیر *
که ای شاه پیروزرامش پذیر * بکشتیم دشمنت رانا کهان * سرامد بر وتاج
وتخت مهان * واول اثناده اسکندر دارایی قتل ایتمیوب حیانده ایکن بنده
کرفتار ایدوب حضوریمه احضار ایدك دیو ندا ایتدردی هماندم اول
ایکی شخص کافر نعمت مرده کان اسکندره کلوب احوالی بیان اسکندر
دخی شتاب ایله اسبدن نازل ونزدیك دارایه واصل اولوب قتل اولنمسی
مرادی اولمدیغنی تقریر واعلام ایلدی واول وقتده دارانك جان
شیرینندن برمق قالوب مقدر بویله ایمش دیدی * درین صحرای بی پایان
غبرا * سکندر خورد اسب عمردار * یعنی عمری اسبی سور جدی
سکندخورد * مثل اولوب برکیسه نك آنی یا کندی پای لغزیده اولسه
ایراد اولنور (این از فلکست واز حسن نیست) مصراعی دخی مثل اولوب
بنم صنعم یوقدر مقدر بویله ایمش دیه جنك محلده ضرب اولنور مقرری
بودر که محمد شاه نهاوند ینك برچرکین فرزندی تولد ایتدکده زنده
تهمت ایدوب بو ولد بنم دکلدر حسن کلاه دوزنام برچرکین کیسه
ایله زنا ایدوب اندن حاصل اولدی دیدی خاتون دخی بو مثلی ایراد
ایلیوب شاعر ماجرایی حکایت ایدوب دیدیکه * چون بازن خویش
کفت شد محمد * کین بچهٔ زشت کار من نیست * این از حسن کلاه
دوزست * حقا که درین سخن سخن نیست * زن نیز جواب پخته کفت *
این از فلکست واز حسن نیست * بعده اسکندر دارایه بر وصیتنك
وارایسه تنفیذ ایدرم دیو نوازش دارادخی وصیتم قائم اولان ایکی
شخصی قتل ایله که کرم واحسانمه نائل ودولتمده مراتب علیایه واصل
اولمشلردی وحرم سرای عصمتمده پردختر پاکیزه م واردر که نامنه
روشنك دیرلر کندوکه تزویج وفرزندك تولد ایلدکده نامنی اسفندیار
تسمیه ایلیه دیوب تسلیم روح ایلدی اسکندر دخی اول ایکی شخص
کافر النعمی احضار وولی نعمتنه خیانت ایده نك جزاسی قتلدر دیو
اشد عقوبته قتل ایدوب سائر عسکر فرس پریشان اولوب اسکندر تختکاه

دارا اولان بابله راهی وسیر یردا ایله جالس وخزینه وجواهر اسلحه سنی
ضبط و روشنك بانو بی کندویه تزویج ونکاح ایلدی روایت آخرده
روشنك دارانك زنی اولوب حسن وجمالده عدیم المثل ایدی مرویدر که
اسکندر روشنکه تقرب ایتمیوب خوفم بودر که بن دارایه غالب اولدم
روشنك دخی بکا غالبه اوله دیردی ودارانك مدت ملکی اوتوز سنه
اولمق اوزره روایت اولنمشدر چونکه اسکندر مملکت فرسی ضبط
ایلدی کندی عسکریله لشکر فرسی جمع ایلیوب بیك کره بیك روایت
آخرده دخی اکثر عساکره مالك اولوب مملکت فرسده اولان لشکرلری
هدم واعدام ومجوس وآتش پرستلرك علماء ودانشمندلرینی قتل ایدوب
عظما واشراف فرسی دخی قتل ایمك ایچون استادی ارسطالیس
بابله استشاره بی متضمن برمکتوب ارسال ایلدکه مآل مکتوب بودر کرچه
بوکردش کردون حوادث روزکار ووقایعنه قیاس واز کونه مساعده سیله
کام دل حاصل اولدی لکن جناب والامز لشکری حکمتله ضروری
احتیاجزی ورأی سدید اصابت مدارلرینه بدیهی افتقار بمز اعتراف
واقرار اولنوب انکاره مجال امر محال اولمغله هر خصوصنده اعانت
وامداد بیور مکز لازم واقدم اولدیغی حضور عالیلرینه اعلامدن نصکره
دارای اصغر ایله محاربه آتناسنده ایکی شخص بدسرشت قتل
ولی النعمی به تجاسر ومقابله سنده بزدن کرم واحسان ومراتب
علیایه نائل وصاحب سر وسامان اولمق ارزومیسله تبشیر ایلدکلرنده
کار بدلرینه جزاء ومکافات اولمغیچون قتل ایلدم وارض جزیره بابلدن
کذر وفارسه وصول میسر اولدقده ملوك زاده لری واشراف واعیان
فارسی جمع ایدوب کوردمکه هر بری برمرد شجیع وتمرد وعنادلری
قوی وبزه انقیاد واتیاعلری امکانده اولمیوب لشکر فرسه تغلبمز قضا
وارادت ازلیه ایله اولمش یوخسه العیاذبالله تعالی برکره فرصتیاب اولسه لر
کندولره عسکر انجم شمارله مقاومت ممکن اولمدیغی معلومم اولمغله
ملوك زاده واشرافی قتل وعدم ملکنه راهی اولان اسلافنه الحاق
ومقتضای عقل ودانش ومبتغای حزم اجتناب اولدیغی بی مراد در که

خوف

خوف دشمن برطرف وقلوبه امن وراحت ودفع رعب وخوف ایدردی
لکن بادیٔ رأی ایله عمل وعجله دأب دور بینان وعادت عاقبت اندیشانه
مخالف وغیر محمود اولدیغندن ماعدا جناب دقیقه دانه وحکمت شناس
وصاحب اذعاندن استفسار واستمداد ایتمدیکجه برامره مباشرت نه احتمالدر
امدی کرم بیوروب رأی صائب قرینلرینه حواله اولنان عقدهٔ مشکلمز
حل وبیان بیوروب سزلر وبزلر دائما سلامت وعافیتده اولایز والسلام
وارسطالیسك مکتوب اسکندره جواب اولمق اوزره تحریر ایلدیکی
مکتوب بودر طرفزه مکتوب بکز کلوب اداره نظر اولنوب بزمله استشاره
بیورلدیغی معلومز اولمشدر بزم رأیمز ملك حضرتلرینك رأینه کوره
وجود عندنده عدم مثابه سنده در لکن امر بکزه امتثالا وسع وقدرتمز
مرتبه سی ملاحظه اولنوب ذهنمه لایح اولان بودر که البته هر بر بقعه
ومکانه فضل وشرفدن برقسم احسان اولنوب ارض فارسه اقسام
فضائلدن شجاعت ومکنت وقوت وبرلشدروا کرملوك زاده واشرافی
قتل ایدرسك لاجرم منازل ومراتبلرینی اسافل وادانی وفرومایکان
وارث وقائم اولورملوکه ایسه بوندن اعظم واکبر بر بلیه یوقدر که اسافل
غالب واعالی ذلیل اوله رأیکز بوندن اقبح واشنعدر که اعالی واصل زاده بی
اهلاك واسافل فرومایه بی ضروری مقاملرینه اقامت ایتدرمکه محتاج
اولورسز امدی غایت بوندن حذرایله که فرصت ایادیٔ فرومایه کانه
کیردکده ایچلرندن بری طغیان ایتمك لازم کلسه سنك عسکرك ورعایای
مملکتك اوزرینه هجوم وخراب وبرباد ایدوب مملکتکی پریشان
ایتمسی امر مقرردر پس مناسب اولان اصل زاده واشرافی جمع ومملکت
فرسی میانلرنده توزیع وهر برینه برر قطعه تعیین وسرلرینه تاج وضع
وسر بر شاهی یه اجلاس ایدوب هر بری ملکنده مستقل ومستبد
اولسون مملکتلری برر ناحیهٔ صغیر الدائره ایسه ده انلر تاج شاهی لابس
اولدقده بر برینه سرفرو وبرفرده خضوع وخشوع ایتمیوب هر بری آخره
کردنکش اولوب میانلرینه عداوت دوشوب کهی معارضه وکهی مقابله
کیمی غالب وکیمی مغلوب وهارب وکیمنه ادبار وکیمنه اقبال ظهور اولوب

هر نرسی سکا اموال وخزاین ارسال ودعوای تقرب وانتساب ایله مباهات
وامر یکه امتثال وحضور کده خدمت وغیابکده ثنا ومدحت ایدوب
سن مملکتکده اسایش اوزره دشمندن امین وسالم اولوب برطرفه سفر
وحرب ظهور ایتسه انلر نصرت واعانتکه اقدام وکوشش ایدوب
مملکتکك نظامی برقرار ومعتادی اولوز والسلام وقتاکه اسکندر
ارسطونك مکتوبنی ملاحظه ایلدی نفس الامره مطابق وشان ملوکه
بوکونه حرکت لایق اولدیغی معلومی اولدی ملوك زاده وکبار
واعیانه ملکی توزیع ایلدی وبونلره ملوك طوائف تسمیه ایدوب شرق
جانبنه توجه ایلیوب ملوك طوائف سوقیله مدینهٔ اصفهانی وهراتی
وثمرقندی بنا واحداث ایلدی بعده اقلیم هنده راهی وتختگاه
کنید هندی یه قریب اولدقده کنید هندی یك فیل دمانه یك
مرد تیغ زن سوار وفیللرك خرطوملرینه برر تیغ هندی بندایدوب لشکر
اسکندره هجوم واسکندر عسکرینك اسلری فیللردن هراسان
ومدبرا فرار ایلدکلرنده اسکندر برمحله نازل ونحاسدن برفیل مهیب
الشکل صورتی برداخته وجوفنی غاره ثالی خالی ایتدیروب اسلره ارامت
ومیانلرینه وضع وهزار مشقتله تألیف ایدوب اسلره فیل ایله موانست
حاصل اولدقده فیل ساختهنك جوفنی نفت وکبریت ایله مالی وفیلی آلت
حربله تزیین وکندو اسب سوارلریله دشمنه توجه وطرفیندن آتش
قتال مشتعل وهندی فیللر لشکر اسکندره هجوم ایلدکده فیل مصنعی
اوزرلرینه یوریدوب فتیلهٔ نفتی اشعال ایلدکلرنده عسکر هند فرار
وفیللر دهشتلرندن حرکتنه بی مجال اولوب بی توقف فرار ایلدیلر
وعساکر اسکندر خرطوملرینك تیغ آتش بارایله دوچار ایلیوب
عسکر هند بالکلیه فرار ایدوب اسکندر منصور ومظفر اولدی بعده
صبندن مانکیز نامنده اولان ملك طرفنه راهی وواصل مانکیز دخی
عسکریله اسکندره مقابل وطرفندن آدم ارسال ایدوب یا اسکندر
نه سبیله بو عالمی افنا واهلاك ایدرسن اکر مرد ایسك
میدانمه کر سنکله مردانه جنك ایدهلم سن بنی قتل ایدرایسك ملك
سن اولورسون اکر بن سنی قتل ایدرسم بن ملك اولوب جهانی

سنك یدکدن خلاص ایدرم دیدی اسکندر دخی مانکیزك اکر سن بنی قتل
ایدرسك لفظیله بده کلام ایلدیکنی فال خیر بیلوب مهابت
وصلابتله میدانه رخش سوروب مانکیزی رزمه دعوت اولدخی میدانه
شتاب ومغرورانه حرکت ایله اسکندره مقابل اولوب بربرینه حمله وهجوم
وعاقبت اسکندر مانکیزی تیغ ایله دوچار قتل ومملکتنی ضبط ایلدی
تتکیم فردوسی دیمشدر * سکندر چو باداندر آمد بکرد * بزد تیغ هندی
برآن شیر مرد * ببرید پی برو کردنش * دو پاره بخاك اندر آمدش *
بعده بلاد صینه هجوم وهرواردوغی مملکتی ضبط ایدرك اکبر ملوك
صینه مقابل برجای وسیع الاطرافده خیمه اندازوجنك ورزمه شروع
واغاز صدددنده ایکن نصف اللیلده دربان حضور اسکندره دخوله رخصت
خواه اسکندر دخی مرخص ایدوب دربان تقبیل زمینه دن صکره ملك
صین طرفندن ایلچی کلوب مجلس عالیه دخوله اذن طلب ایدردیدی
اسکندر دخی مساعده وایلچی کلوب تقبیل زمین واجرای آیین
سلاطین ایلدکدن صکره اسکندر بی وقت مجیئندن استخبار ومرادندن
استفسار ایدوب ایلچی حضور سعادته تبلیغ ایده جکم خصوص
خلوته محتاج در اغیار دن تخلیهٔ مجلس بیورك دیدی اسکندر دخی
ایلچینك اوزرنده آلت جارحه اولماسون دیو تفتیش ایتدیروب آهنه
متعلق برشی بولنمادقده مجلسی تخلیه وتبلیغ خبره امر ایلیوب شخص
مزبور ایلچی دکلم صین ملکی یم دیدکده اسکندرای ملك صین
بتسدن خوف ایتیوب ضرر مدن نه ملاحظه ایله امین اولدك دیدی
ملك صین دخی ای فرمان فرمای بحر وبر سنکله میانمزده عداوت
اولمدیغندن ماعدا مسموعمدر که سن عاقل وعاقبت اندیش وحکیم
حکمت شعار بر ملك عادلسن فرضا بنی قتل ایلسك قطعا فائده مند
اولمازسن زیرا بن قتل اولنسم وکلاء صین یرمه آخر ملك نصب
وسریر شاهی یه اجلاس وسنکله مقاتله ایدرلر وسنی غدر وحیله ایله
الی آخر الزمان ذکر ویاد ایدرلر لکن بنم اوزریمه عسکر چکوب کلمدن
مرادك هرنه ایسه افاده ایله بزدخی اکا کوره حرکت ایدهلم دیدکده

اسکندر اوج سنه لك ایرادکی مؤجلا ونصف ایرادکی معجلا طلب
ایدرم دیدی ملك صین دخی تنزیل رجا وایرادینك سدسنه اسکندری
ارضا واول ساعت وداع ایدوب کتدی چونکه صباح اولدی اسکندر
انی کوردیکه ملك صین لشکر بی پایان ایله صف کشیده وحربه آماده
اولمش اسکندر دخی تعجب کنان عسکرینه نظام ورزمکاهه توجه
ومقاتله یه آماده ونکران اولوب ای ملك صین وغدار وبیوفا آکاه اولکه
بوکون سکا حدیکی بیلدیروب مکر وخدیعه مفید اولمدیغنه واقف
ایده حکم دیوندا ایلدکده ملك صین لشکردن چیقوب منفردا اسکندره
نزدیك اولوب عهد شکن دکلم لکن مرادم بودر که معلوم شریفك
اوله سکا اطاعت وانقیادم قلت وضعف عسکر ومقاومته عدم
قدرتدن اولمیوب احضار ایلدیکم عسکرك اضعافی حالا تحت
حکومتمده اولوب لشکر بیشماره مالکم لکن ملاحظه ومشاهده ایلدمکه
سکا عالم مسخر ودولت وظفر مقبل وسنکله مقاومت امر مشکل
بناء علیه انقیاد ایلدم دیورخشندن نازل وحضور اسکندره تقبیل
زمین ایلدکده اسکندر اسبدن اینوب سایه بان وضع اولنوب اینکی
پادشاه مربع نشین امن وامان اولوب اسکندر ای ملك صین سنك کبی
بر عاقل ومتواضع شاهدن اخذ خراج روا اولمغله عفو ایلدم دیدی
وملك صین سزك عفو کزه مکافات یزه دخی لازم اولدی دیوب اسکندرك
تعیین ایلدیکی مالك ضعفنی ارسال واهدی ایلدی بعده اسکندر هر یه
جانبه توجه ایلدی ایسه ملوك استقبال وانقیاد ایدوب مملکتلرینه
مالك اولوردی چونکه شرق وغربی احاطه وربع مسکونه متصرف
ومالك اولدی شهر زوره توجه ونیجه زمان اسایش واقامتدن نصکره
انحراف مزاجه مبتلا وکیده رك مرضی مشتد ومحتضر اولوب قضاء
نحب ایلدی مدة ملکی اون التی سنه ومدت عمری اوتوز التی سنه روایت
اخراده متجاوز اولوب وفاتی ایله هجرت نبوی میانی التی یوزسنه در
واسکندره علایم موت ظهور ایدوب محتضر اولدقده مادری
اسکندریه ده اولمغله مزبوره یه برمکتوب ارسال ایلدیکه بر ولیمه

ترتیب واسکندریه ده موجود اولان زنانی دعوت واطعام ایده لکن
شول شرط ایله که اهل وعیال واولاد فقدان وافتراقندن برینك جکری
خون اولان نسوه یه اذن ویرمیوب آتش حسرتله درونی سوزان
اولمیانلره اباحهٔ ضیافت اولنه دیونیاز وافاده ایلدی مادر اسکندر
خوان نعمی کشیده وآماده وهر برندن سؤال واستفاده ایلدکده
بودرد ایله دردمند اولدیق برزن بولنمادیکه فرزندی اسکندرك
توصیه سی اوزره اطعام اولنه اول وقت مادر حسرت زده وفرقت
رسیده نك معلومی اولدیکه اسکندر وفات ایلدیوب مکتوب تعزیه نامه در
واسکندر احتضاری حالنده کندوینی عود وعنبر ومسك عبیر ایله
آلوده ایدوب التون تابوته وضع واسکندریه یه مادر ینه ایصال ایده لر
دیو وصیت وکلامی دخی تنفیذ ایلدکده ارسطالیس اسکندر اولدیکی
وقت اول زمانك حکماسی ایلدکاری کبی حکمادن اون عدد حکیم ذو
فنون جمع واحضار ایدوب هر بریکز بر رحکمت آمیز کلام سرد وایراد
ایدك که خواصه تعزیه وعوامه نصح وپندی مشتمل اوله دیوامر
ایلدکده حکمادن بری مأمور اولدیغی پندآمیز کلامه اغاز ایدوب
ای اسکندر بوکون عسکر وحشمت وشوکتدن عاری اولدیغك حالده
صباحلدك ابرنجی حکیم بو اسکندر برزمان ربع مسکونی قبضهٔ تصرفنه
آلوب ضبط ایلشدی شمدی ایکی ذراع ارض اسکندری ضبط وحبس
ایلدی اوچنجی حکیم عجبدر که بویله قوة قاهره صاحبی اولان مغلوب
اوله پس ضعفانك مغلوبیتی اسهل واهوندر دردنجی حکیم بو اسکندر
برسفره آلت حرب وسلاحسز راهی اولمامشدر اما بو سفره آلتدن
عاری وتنها راهی اولدی بشنجی حکیم ای اسکندر سنك مونکله
مسرور اولانلر قریبا سکا لاحق اولورلر نتکیم سن مونلریله فرحناك
اولدیغك کبسه زه لاحق اولدك التنجی حکیم ای اسکندر برزمان
رعایایه حکومت ایدردك شمدی رعایاسکا حکومت ایدر دیدنجی حکیم
ای اسکندر پروقنده سن یزه حرکت ایله امر ایدردك شمدی سکونت ایله
حالك نیجه در سکزنجی حکیم ای اسکندر جوق کبسه وارایدی که

سنك سكونكه حرص ايدر لردى كه الآن تكلمكه حريصلر در
طقوزنجى حكيم بوصنده وقه ده اولان اسكندر بى نهايه مرد قتل
ايلشديكه كندى موتدن خلاص اوله لكن بنه نجات ممكن
اولميوب هلاك اولدى اونجى حكيم برزمان اسكندر بزله نطقيله
وعظ ونصح ايدر دى شمدى سكوتيله پند ايلدى ديوهر برى ختم
كلام ايلدكلرنده مادر اسكندر دخى اثر حكمايه اتباع ايدوب
اسكندرك وفاتنه تسليه بخش اولان بزم دخى بركون اسكندره ملاقى
ولاحقه اولمدر ديدكده زن اسكندر اولان دخترداراى روشنك بانو
دخى بن ظن ايتمزدم كه دارايه غالب اولان مغلوب اوله ديوب اسكندرى
دفن ايلديلر واسكندرك كلمات حكمت اميز ندندركم سعادتمند اولان
شول شخصدر كه برى بيليه بزم دخى اول شخص معلومزمز اوليسه
زيرا معلومزمز اولان كيمسه نك روزنى دراز واطاله ونومنى ازاله واطاره
ايده رز ديردى اسكندر سؤال ايدوب سن استاد كه پدركدن زياده
اكرام واحترام ايدرسن نه وجهله در بيان ايله ديديلر اسكندر دخى
پدرم سبب حياة فانيدم اولوب استادم سبب حياة باقيدم اولديغيدر
ديو جواب ويردى بودخى كلام اسكندر در كه عقلك قلب وباطن
عاقله تولى وتسلطنى سيفك ظاهر احمقه تولى وتسلطنندن اشد
وازيد در ديردى ومرآته نظر رسم وجهى اراءت ايدر اما اقاويل
حكما وعلمارسم نفسى كوسترر ديردى بركون اسكندره بركيمسه حفنده
نفاق ايدوب فلان كيمسه سنك مثالب ومعايبكدن بحث ايدر عقابه
محتاج ومستحقدر ديدكلرنده اسكندر بعد العقاب معذور اولمش
اولور ديو جوابداده اولدى وبركون ايكى كيمسه اسكندر
حضورنده ترافعه كلوب فصل وحكومت طلب ايلدكلرنده اسكندر
بن البته برطرفه حكم ايدرم واول آدم بندن راضى وآخر متضجر
وشاكى اولميدر ايمدى حق قنغى طرفده ايسه اظهار واقرار ايدكه
ايكيكز معا راضى وشاكراوله سز ديدى ويردزدى سيرقه ايدركن
اخذ واسكندر حضورينه كتوردكلرنده صاحب اولنمسندام ايلدى

و. زد

ودزد فرياد ايدوب اى ملك كرچه بو قباحت بندن صادر اولدى
لكن اراده ملهاولميوب مكرها صادر اولدى ديدى اسكندر بن دخى
بوآن سنى مكرها رضا وارادتك اولمديغى حالده صلب ايدرم ديوب
بردار ايلديلر وبركون اسكندر شعراسندن برينه غضب ايدوب كندوبى
نفى واجلا ومالنى ورثه سنه توزيع وتقسيم ايدوب ندماسى سببندن
سؤال ايلدكلرنده كندوبى نفيم حرمتنه بناء اولوب مالنى توزيع
ايلدمكه اقرباسى بندن عفو رجاسيله ثقلت ايتميه لرديدم وبركون
سرير آراى حكومت اولوب قطعا برفرد شكوى وشكايته متعلق
عرضحال ايتمدكده والله بوكونمى سلطنتدن عد وحساب ايتم زيرا
لذت ملك خلقك طلب وحاجتلرينى قضا وحصول مرامارى ايله
مسرور ومظلومانك ظلمنى دفع وظالملره ترتيب عقوبت ومستحقينه
كرم واحسان ايتمكله حاصل اولوردىدى بودخى كلام اسكندركه
بركيمسه نك سنمدن كرم واحسان طلبى ايله ومرام كامنه نائل اولمق
ارزوسيله كلوب عرض وحاجت ايلسه سندن صكره كله جك
كيمسه لرسنى خير وثنا ايله ياد ايليوب حسن سيرت ايله السنه ناسده
مذكور اولمكه سعى ايتمش اولور ديردى * وازدشير جاهد ملوك
الطوائف لخروجهم عن طاعتك * وملوك طوائف سنك اطاعت
وانقيام كدن خروج ايدوب عصيان ايلدكلرى ايچون ارد شير ملوك
مزبوره لره مجاهده ومحاربه وقتال ايلدى ازدشيردن مراد ارد شير بن
بابك در كه دارای اكبرك پدرى بهمن اكبر نسلندندر كه بهمن دختر
حمايى عادتلرى اوزره كندويه تزويج واول دختردن دارای اكبر تولد
ايلشدر ودخترهنوز دارايه حامل ايكن اكبر بندن برفرزند تولد ايدرسه
ولى عهد ايدوب سرينه تاج شاهى وضع ايله ديو بهمندن نياز پدرى دخى
عهد ووعد ايلشدى وبهمنك اخرزندن ساسان نامنده برفرزندى
دخى اولوب بهمن مرد اولدقده ساسان عبادته اشتغال وسياحت
بلاد قصديله برطرفه راهى وكندوفرزند وفرزند زاده لرينه
هرقنغكز سرير ارای مملكت اولورسه دارای اصغر نسلندن واسكندر بن

متن

نصب کرده سی اولان ملوك طوائف قتل واهلاك اعتمده اهتمام ایدیکن
دیو توصیه ایلشدر وارد شیر بن بابك بعض روایانه کوره ساسان نسلندن
اولوب فرس ثانینك ملك اولیدر وثانیه دیعه دن مراد چونکه اسکندر
دارای اصغر که آخر ملوك فرسدر قتل ایلیوب نسل دارادن اولان ملك
زاده لره مملکتی توزیع وملوك طوائف تسمیه ایلدی حقیقتده مملکت
فرس یونانك تحت تصرفنه کیروب اسکندر وفات ایدنجیه دك قطعا
یونانه سر کشلك ایتمدیلر لکن وفات اسکندر دن صکره ملوك یونانك
تقصیرات وسوء تدبیر لرینه بناء ملوك طوائفدن اصطخر ده ملك
اولانلردن بابك فرزندی اردشیر مذکور مملکت فرسی تماما اخذ وضبط
قصدیله خروج وخلق اغفال ایچون غرضم عم زادمم دارانك انتقام
وقضاسنی طلب واخذ در دیوب عسکر فراوان ایله حرکت وطوائف
ملوکه طویل الذیل مکتوب ارسال ایلدیکه مألی بودر تکیم اردشیر بن
بابکم سز لری الله تعالی حضرتلرینه دعوت ایدوب اجدادمدن
ارث ایله انتقال ایدن ملك فارسی طلب ایتمده باری تعالیدن نصرت
وظفر امیدنده یمکه باری تعالینك مظلومانه ظفروعد کریمی اولمشدر
سز لرنه کونه باطلی انکار وحقه اتباع ایدرسکز اولمقدار عافیت
وسلامتده اوله سز دیدکده نصکره کندویه اطاعت وانقیاد ایتلرینه
حث وترغیبی متضمن نیجه کلمات تحریر ایدوب فحوای مکتوب معلوملری
اولدقده بعضیلری اردشیره اطاعت وبعضیلر عدم اطاعت وانقیاد
ایله کردنکش اولدقلرنده عسکر انجم شمار ایله ابتدا عصیان ایدنلری
قتل بعده جدی ساسان توصیه سنه وفاء بقیه سنی قتل ایدوب باری
تعالی اردشیره ظفرونصرت احسان ایلیوب اعداسنه غالب اولدی بعده
ملك اردوان اردشیره مقابل ومیانلرنده محاربهٔ عظیمه اولوب اردوانی دخی
قتل وسرمقطوعنی لکدکوب اولوب کندویه شاهنشاه تسمیه ایلدی
نتکیم فردوسی دیمشدر * یامد زقلب سپاه اردشیر * چکاچاك برخواست
باران تیر * کرفتارشد درمیان اردوان * بداداز پی تاج شیرین روان *
* بدست یکی مرد خراد نام * چو بکرفت بردش کرفته لکام *

* پیادرویش جها نجوی اسیر * زدورارد وانرا بدید ارد شیر *
* فرو آمد ازاسب شاه اردوان * تنش خسته وزار وتیره روان *
* پدر رحیم فرمود شاه ارد شیر * که رودشمن پادشاهرا بکیر *
* بخنجر میانش بدونیم کرد * دل بد سکالان پراز بیم کرد *
* چنین اسپ کردار ین چرخ پیر * چه بااردوان وچه بااردشیر *
بعده بر خطبه قراءت ایلدیکه مألی معناسی حمد وسپاس الله تعالی
حضرتلرینه اولسونکه نعمتیله بنی ممتاز ومنح وعطایاسنه لایق وبلادی
بکا مسخر ایلدی ای قوم آکاه اولك که بزاقامت عدل وداده ورأفت
ومرحمته وضعفا وفقرایه مدد وعنایته عازم اولوب شروع ایتمك
اوزره بز قریبا قولمز فعلمزه موافق ومطابق اولدیغن معاینه ومشاهده
ایدرسز دیوب احوال رعایایه نظام وممالکی تصحیح وترتیب ایدوب شول
رتبه عدل وداد اعتمده تقید واهتمام ایلدیکه مقتدی وپیشوی اولوب
خلفاوملوك اثر اردشیره اقتفا اول مسلکه سالك اولوب اتباع ایلدیلر
واردشیر ناسی اوچ طبقه اوزره ترتیب ایدوب طبقهٔ اولی حکما وفضلا
اولوب مجلسنده جانب یمینه جالس اولورلردی وبونلره بطسانه تسمیه
ایلشیدی طبقهٔ ثانیه ملوك وابنای ملوك اولوب مجلسنده جانب یساره
جالس اولوب بونلره خواص تسمیه ایتمشیدی وطبقهٔ ثالثه سپهبد
ومرازبه اولوب بونلر پیش اردشیرده جالس ومیانلرنده وضیع ودنی
الاصل وفرومایه برمرد موجود دکلدی بعده طبقات مذکوره یه وزرا
وقضاة طبقه سنی زیاده ایلدی ودنیایی درت قسم ایدوب هر برقسمه
برقوم تعین ایلدیکه تدبیر وتحریرنده مستقل ومنفرد اولوب آخردن
برفرد تعرض ایده مزدی واردشیره دنیا مسخر اولوب هرنه طرفه
توجه ایلدی ایسه منصور ومظفر اولوردی وفی الحقیقه اردشیر
ممالك فرسده شجاعت وجسارت ایله نام آور بهادرلرك اشجع واقواسی
اولوب تك وتنها دلاوران وفیره ایله محاربه ومنهزم وپریشان ایدوب
هزار کره پیش اردشیردن فرار ایتدکلری واقع اولمشدر وشجاعت
وقبافتده طویل الباع دیمکله شهرت یاب اولان ارد شیر اوله مشابه

ایدی وباع لغتده قولاج معناسنه اولوب عرفده نفس کرم وشرفدن
کنایت ایدرلر واردشیر ثانیکه ابن بابکدر زمانده نیجه مدن مشهوره
بنا وایجاد اولنمشدر از جمله اردبیل واسترآباد وسوادعراقده حسنا
ناحیه سنده کرخ ایام ارد شیرده مبنیدر وبازیجهٔ نرد ازد شیر ایچون
وضع اولنوب قضا وقدره انسان حیله ایله مقابله ایده میوب دفعی
امکانده اولدیغنه تنبیه واشارتی متضمن اولمق اوزره در وابتدا نرد ایله
اردشیر ملاعبه ایتمکله اول بازیجه یه نرد شیر تسمیه ایلدیلر روایت
اخراده نردك واضعی اردشیر کندی اولوب دنیانك ناسه تقلب وتبدلنه
تشبیه واشارت قصد ایتمکله دوازده خانه وضعی ایله شهور اثنی عشره
واوتوز پول ایله ایام شهوره وایکی زار ایله قضا وقدره مثل واشارت
ایدوب بازیجهٔ معهود زارلره تابع اولوب زاددن برینك یعنی زار قوتیله
خصمنه غلبه اوزره ایکن عدم مساعدهٔ زار سببیله تکرار مغلوب
بلکه بنه غالب بعده مغلوب اولوب هزار کونه تقلبات ظهوریله انسانك
مطلبی اولان امره سعی وتدبیری قضا وقدره موافق اولورسه حاصل
بعده وقتیله زوال وفناسی مقدر اولمغله عدم ثبات وآخره تجاوز وانتقالی
لازم کلمسنه تشبیه قصدیله نردی ایجاد ایلدی روایت آخرده نرد نردشیر
دن معرب اولوب ملوك ساسانیه دنك اولی اولان شاپور بن اردشیر وضع
واحداث ایتمشدر شیخ کمال الدین دیدی که شاپورمزبور نردی شو وجه
اوزره وضع ایتمشدیکه رقعه سنی وجه ارض منزله سنه تنزیل ایدوب
تقسیم رباعی بی فصول اربعه یه مثال ابتدی واوتوز عدد پول اوتوز
کون کهاکثر عدد ایام شهور در وسواد وبیاض لیل ونهار واون ایکی
خانه سنه اون ایکی آی وایکی مهره که کعبتین در اقضیهٔ سما ویه که
انسانك نفع وضررنه مؤدی اولور وعقد ایتدیکی کره انسانك سعی
ایلدیکی غرض ومرام منزله سنه در مرویدر که دیار عجمده بازیجهٔ نرد
مشهور اولوب یوللری شطرنج کبی در وزارلری قورشون دانه سی کبی
مدور اولوب کعبتین دیرلر وتاسجه دیرلر پرنجدن برقدحی اولوب ملاعبه
مراد ایلدکلرنده زارلری تاسجه یه وضع ورمی ایدرلر واول قدحه

تاسجه

تاسجه اطلاقی مولانا جامینك زاهد ریابین پوست وتسبیح حقنده انشاد
ایلدیکی بیتدن فهم اولنور * مهرهٔ چندبود بی سروبن * کف ازان
تاسجهٔ نرد بکن * وحکماء هنددن صصه بن دامر الهندی قصد
معهوده معارضه مرادوشطرنجی وضع ایلدی روایت اخراده هند
پادشاهلرندن طلحندشاه نامنده بر پادشاه دشمنی ایله محاربهٔ عظیمه ایدوب
مغلوب ومنهزم وغیرت وغمندن بیمار وهلاك اولدقده والده سی
فراقنه تحمل ایده میوب مجنونه اولمق درجه سنه واصل اولمغله برشئ ایله
اشتغال ایتمك ایچون اتباعی حکمایه مراجعت نصردهرنام حکیم دخی
شطرنجی تصنیف ومزبوره حضورنده ملاعبه ایتدیروب اکلندرردی
وفردوسی بومعنایه اشارت ایدوب دیدی * همی کرد مادر بپازی نگاه
* براز خون دل از بهر طلحندشاه * نشسته شب وروز پردر دوخشم *
بشطرنج بازان نهاده دوچشم * همه کام ورایش بشطرنج بود *
زطلحند جانش پرازرنج بود * ومومی الیه اردشیر اون بش سنه سریر
آرای ملك اولدقده نصکره فرزندی شاپوره مملکتی تفویض وتقلید ایدوب
کندی یغوله کزین عبادت واوج سنه مرورنده مبعث عیسی علیه السلام
ضصکره فوت اولمشدر نصایح اردشیر دندر که دین اساس وبنیاد
وملوك حارس وحافظ در هر بارکه اساس منعدم اوله خانه ویران ومنعدم
اولور وبر اساس وخانه نك که حافظ وحارسی اولمیه تلف وضایع اولمسی
امر مقرر در وملوك ورؤسایه فرومایکان واسافل وسفها ایله الفت
ومعاشرتدن اضر واقبح برشئ اولماز زیرا طبیعت میاله اولوب نفس
معاشرت شرفا وعقلا واعالی ایله تحصیل شرف وکمال ایتمکله تهذیب
اخلاق ایلدیکی کبی مخالطت سفها وادانی عرض ووقارنه شأن ونقیصه
ویردیکندن ماعدا متأثر وهمطبع وهمخلق اولوب فساد وشقاوت
درونده جایکیر اولور مثلا باد هوا برنفیس وطیب اولان شی اوزرندن
وزان اولسه رایحهٔ طیبه جلب وکسب ایدوب اول هوادن نفوس انسانیه یه
صفا وجوارحه تقوی حاصل اولور کذلك بر جیفهٔ متعفنهٔ منتنه دن مرور
ایله وزان اولسه نفوسه الم وکدر ومزاجه فساد وخلل ویرر خصوصا

نفس وطبعك صلاحه میلندن فساد وشقاوته میلی زیاده در وارد شیرك
رجال دولتندن بطانه سی اولانلردن بر جماعت بی نوالقدن تشکی ایله
عرضحال ایلدکلرنده احوالکردن شکایته محتاج ایدن کیمسه سزه انصاف
وعدل ایله معامله ایتمامش دیو تحریر ونوقیع ایدوب عدم انصاف ایله
متصف ایلدن مرادی کندی نفسنی تعییب واعتذار اولوب هر بر ینه
احسان وانعام ایلدی وبر کیمسه خیرخواهلق قصدیله برمقدار قویم
سنك بدخواه دولتك اولوب حقکده شو مقوله فصل ومذمت ایدوب
مثالب ومعایبکدن بحث ایدرلر ترتیب جزایه مستحق اولدیلر دیو برورقه یه
تحریر ایلدکده ارد شیر اول اشخاصك هر بری برر کلمه ایله غیا بمده
فصل ومذمت ایلمشلر لکن سن مجموع مثالبی برورقه یه جمع وترتیب وبکا
تبلیغ ایلدك سنك قباحتك انلردن ازید واقبح اولمش اولدی دیو ورقه یه
متن تحریر ایلدی * والضحاك استدعی مسالمتك * وضحاك سنکله مصالحه
طلبنده اولدی ظن ایلدم لقب ضحاکده آك اولوب بعضیلر ضحاك ده آکدن
معرب درده اون دالك عیب معناسنه اولوب ضحاك اون خصلت ذمیمه بی
مشتمل اولمغله عبارت مذکوره بی اکا لقب ایلدیلر واول خصال
مذمومه نشتلك وقصیرالقامه اولمق وظالم وبی حیا اولمق واکول اولمق
وبدزبانلق وکذب وبخیل اولمق وحمق درونسب ضحاکده اختلاف
اولوب بعضیلر ضحاك بن اهبوب بن عویج بن طهمورث بن آدم علیه
السلام اولوب زمانن طوفاندن نصکره جمشید بن هوشنك شاهك
خواهرزاده سی واقالیمه مالك اولمشدر دیدی وبعضیلر خامس سلاطین
پیشدادیان اولوب سیامك بن کیومرث نسلندندر دیدی وبرروایتده
شداد بن عاد برادرزاده سیدر بونقدیرجه عربدن اولور وبعضیلر
ضحاك بن علوان اولوب برادری سنان ابراهیم علیه السلامك زمان
سعادتلرنده ضحاکی مصره والی نصب ایدوب اول فراعنه اولمسنه
ذاهب اولدی وملوك فارسه اکاسره ورومه قیاصره تسمیه اولندیغی کبی
ملوك مصره فراعنه تسمیه ایدرلر وبعض آخر ضحاك عربدن ابوالیمن
اولانرقطان نسلندن اولمق اوزره ذکرایدرحتی بونواس عربدن اولمسنه

ذاهب

ذاهب اولوب بویتی انشاد ایلمشدر * وکان منا الضحاك تحذره *
الهاملل الوحش فی مسار بها * ومسارب جمع مسرب اولوب مرعالر
معناسنه درلکن روایت اولی یه ذاهب اولان اکثردر وچشید اقالیم
سبعه یه مالك اولوب آلات حربی اختراع وکرم پیله پیدا ایدوب ابریشم
تحصیل ایلدی واهل فساد وشقاوته ترتیب جزا مراد ایلدکده اعمال
شاقه ایله اعمال وسنك خارا کسدیروب ومعادن حفر ایتدیروب شکنجه
ایدردی چونکه عمری دراز ودولتی ممتادی اولدی تجبر وتعند ایله دعوای
ربوبیت والوهیت ایدوب کمال مرتبه خلقی تجبر وجوروظلمی حدی
تجاوز ایدوب جمله ناس روکردان وزوال واندفاعنه نکران اولمغله ضحاك
ظهور وخروج وخلق اتباع وامداد ایلدکلرنده چشید فرار ایلدی
وضحاك درپی ورسیده اولوب دست اره ایله ایکی بچدیروب ای چشید
چونکه دعوای الوهیت ایدردك کندیکی بندن تخلیص ایله دیو
هزل ایدرك قتل ایلدی وفردوسی شهنامه ده ضحاکك چشیدی
اخذ ودست اره ایله فرق سرندن میانه وارنجه دونمه ایلدیکنه اشارت
ایدوب * نه من پیش دارم زچشید فر * که ببرید پور میانش بار *
دیمشدر که فرس قدیمده پور اون بیك معناسنه در وار لفظی اره دن
مخفف اولوب بیوردن مراد ضحاکدر زیرا ضحاك صحرا نشین اولمغله
اون بیك اسبی اولوب بیور اسب دیمکله معروف ایدی نتکیم فردوسی
دیمشدر * کجا بیوراسبش همی خواندند * چنین نام بر پهلوی راندند *
کجا بیور از پهلوانی شمار * بود بر زبان دری ده هزار * پس بیورزبان
پهلویده اون بیك معنا سنه در وفردوسی پادشاهان سلفی اوج قسم
ایدوب کیومرثدن کیقباده کلنجه پیشدادیان وکیقباددن کیخسروه
کلنجه کیانیان وکیخسرودن نوشروانه کلنجه ساسانیان دیمشدر که
تقسیم فردوسی اوزره ضحاك پیشدادیاندن اولور بعده ضحاك تخت نشین
اولوب روز بروز عصیان وطغیانی متزاید وجبابره دن برملعون عنید
ظهور ایدوب دین باطل براهمه ایله متدین اولدی وبراهمه دیدکلری
دوم ارسال رسلی منکر اولوب بعضیسی پیغمبراندن فقط آدم علیه

السلامی و بعضبسی ابراهیم علیه السلامی مقراولمغله اول قوم ضلالت
پیشه یه براهمه تسمیه اولندی ومطربان ابتداضحاکه طربخش اولوب
دینار و درهمی ابتدا ضحاك ضرب وتسکیك ایلدی و پادشاهان
سرلرینه تاج وضع ایتمکی ورعایادن عشر وخراج اخذنی ضحاك ایجاد
ایلدی وایکی کشفنده مارصورتنده برر لحم زائد پیداه اولمشد یکه
وقت وقت حرکت وضحاکی ازعاج ایدررردی وکندی حیه اولمق زعمیله
بعض ضعفایه سرزی حیه لریمه جرح ولدغ ایتدریرم دیوتخویف
ایدردی و بومارلرك ازعاج وایلامندن مضطرب و بی خواب وراحت
اولوب سکونت وراحتی ایچون هرکون بی جرم ایکی در دمندی قتل
ومغزلری ایله مارلری طلایدوب ازعاجلری مندفع اولوب ساکن
اولورلرایدی لکن ضحاکك برعاقل وصالح وزیری اولوب مغزلری
النمق ایچون اخذاولنان ایکی کیسه‌نك برینی قتل و برکوسفندمغزی ایله
مقتوللك مغزنی امیخته ومارلری انکله طلایتدیروب شخص آخری
امصار و بلدان وقراده من بعد توطن ایتبوب کوهستانده قرار
واسایش ایتمك شرطیله ازاد اول شخص دخی جان شیرینك تخلیص
ایچون شواهق جباله توطن ایدردی حتی طائفه اکراد ضحاك قتلندن
خلاص وجباله فرار وتوطن ایدن اشخاصك نسلندن دیورروایت اولنمری
زیراکردك معنای لغویسی طرد اولوب قوم مزبور قتلدن تخلیص وجباله
طرد اولندیغندن کرد تسمیه اولندی * وضحاكرا برحمت ماران کذاشتیم *
امثالدن اولوب برکیسه برامر مکروهی ارتکاب ایتمکله زحمت رسیده
اولوب احبابدن بری تخلیصه قادر ایکن کسب یدی اولمغله تخلیص
ایتمدیکنی اعلام ایچون خلاص بولمسوزدبوحالی اوزره ترك ایلدم دیه جك
یرده استعمال اولنور واستعمال مزبور بویتدن فهم اولنور که
محبوب رقیب ایله هم اغوش اولمسی حقنده انشا اولنمشدر * زلفین
اورقیب بکردن کرفته است * ضحاك را برحمت ماران کذاشتیم *
و فی الحقیقه ضحاك جبابره دن بغی وفساد صاحبی اولوب بویوزدن
دخی خلق کندیدن روکردان ومدت ملکی مدید ودراز وچشیدك

فرزندی افریدون دخی نوجوان وضحاك ایله قتاله مستعد اولمغله
جمیع ناس فریدونك باشنه مجتمع واصفهانده کاوه نامنده براهنکروارایدی
ضحاك انك دخی ایکی فرزندنی قتل ایتمکله داغ بردل وکفن بردوش
واخذانتقامه جاره جوی ودیده دوز ودرونی پر ریش و پرخروش اولمغله
کاومنك باشنه دخی وافرخلق تجمع وضحاك اوزرینه غلو وخروجه
اعانت ایتملرینه عهدایلدکلرنده کاوه کندو بی شراره آتشدن محافظه
ایچون پیشنه وضع ایلدیکی سختیانی برنیزه اوزرینه وضع وعلم ایدوب
خلقه پیشوا خلق دخی کاوه آهنکره اتباع وانقیاد وضحاك اوزرینه
هجوم ایلدیلر ضحاك دخی طرفدارلریله کاوه یه مقابل اولوب دست
کاوه‌ده علم معهودی معاینه ایلدکده باری تعالی ضحاکك قلبنه رعب
وخوف القا ایدوب منهزم وپریشان اولدقده خلق کاوه آهنکری
تخته اجلاس مراد ایلدیلر لکن کاوه بن نسل ملوکدن دکلم دیوب
خلقی اسکات وفریدون بن چشیدی سریرآرای ملك ایدوب فریدونه
معاونت ونصرت وضحاکی قتل ایلدی وفریدونك تخته جلوسی روز
مهرجانده واقع اولوب عجملر اول کونده عیش وعشرت واظهارطرب
وحبرت ایدب مبسط اولورلر وفارسیسی مهرکان اولوب کوزفصلیدر
روایت آخراده ضحاك منهزم اولدیغی زمان حتف انفله مرد اولدی
بعده کاومنك علی ملوك قتنده عظیم القدر اولوب در و یاقوت ایله
رصیع وتزیین اولنوب هرطرفه که محاربه قصد ایده رعلم کاوه ایله
تبرك وتیمن بنا پیش عسکرده تعظیم واحترام ایله چکررلردی
واعتقادلرنده بنواسرائیل عندنده تابوت نه کونه عظیم القدر ایسه
علم کاوه ملوك فرس عندنده اول رتبه عظیم القدر ایدی و بوعلمه
درفش کاوی تسمیه اولنوردی حتی فردوسی شهنامه ده * درفش
تهمتن امروز ابید * بدوجندا عدا مهابت رسید * دیووصف ایله بکی
درفش کاو یدرد ائما خزائن ملوکده محفوظ اولوب ایام یزدجردبن شهریاره
کنجه شاهدن شاهه ارث ایله انتقال و یزدجردن قادسیه وقعه سنده
عساکر مسلمین اخذ وعمر بن الخطاب رضی الله عنه حضرتلرینه

ایصال ایلدکده حضرت عمر اوزرنده اولان جواهر نفیسه بی مسلمانانه
توزیع وتقسیم ایلدی و تابوت بنی اسرائیل دیدکلری بودر که وقتاکه
بنی اسرائیل بادی تعالینك اصطفا واختیار ایلدکلرینه مملکت تعیین
ایلدیکنه حجت ودلیل طلب ایلدیلر موسی علیه السلام یابنی اسرائیل
آیت ملکی سزلره تابوت اتیه اینیدر پیوردی وتابوتدن مراد خشب شمشاددن
پرداخته صندوق توارت اولوب قدی اوچ ذراع مقداری وعرضی
یکی ذراع مقداری اولوب زرخالص ایله تزیین ایلمشلردی وموسی علیه
السلام اعدا ایله مقاتله ایلدکده تابوتی پیش عسکره تقدیم ایدوب
نفوس بنی اسرائیل سکونت وثبات تحصیل ایدردی روایت اخراده
صندوقدهزبرجددن یاخود یاقوتدن سردنی کوبمك رأس وذنبی کبی
وایکی جناحلی برصورت اولوب مقاتله وقتنده اول صورت صیحه ایدوب
تابوت سوی دشمنه سرعت ایله حرکت ایدردی وبنو اسرائیل تابوته
تابع ودرپی اولوب تابوت مستقر اولدقده بنو اسرائیل دخی ثابت
ونصرت قرین اولورلردی روایت اخراده درون صندوقده حضرت
آدمدن آخر الرسل اولان محمد علیه السلامه کلنجه صور انبیا علیهم
السلام موجوده ایدی و بعضیلر تابوتدن مراد قلب وسکینه دن مراد
قلبنده اولان علم واخلاص وانباتدن مراد موجود دکل ایکن طالوتك
قلبینك مقر علم وقار اولمسیدر دیدیلر وایام ضحاکده واقع حکایاتدندر که
چونکه ضحاکك مدت تصرفی متمادی وظلم وفسادی حدی متجاوز
اولدی خلق تجمع وضحاکه هجوم وکاوهٔ آهنگر پیش قومده مجلس
ضحاکه داخل وخلق درپی حضورینه کیروب کاوه قوت ناطقه صاحبی
جسور برمرد اولمغله یاضحاك سکابواقلیم ملکی اولمق اوزره می سلام
ویره لم یوخسه اقالیم سبعه ملکنه ویرله جك سلام ایله می سلام ویره لم
دیدکده ضحاك اقالیم سبعه ملکنه ویرله جك سلام ایله سلام ویرك که
مجموع اقالیمه مالکم دیدکده کاوه موأخذه کونه چونکه اقالیمه مالك
سك بزم اقلیمزه نیچون نوائب ومصائبکی تخصیص ودائما بواقلیمدن
تعیش ایدرسن اقلیم دیکره نقل وحرکت ایله بزه برمقدار امان واسایش

ویروب انلرایله جور وتعدیکدن حصه مند وبزی اراحه ایلسك اولمازمی
دیو تفهیم مقدمات لطائف آمیز دنصکره حق کولکه اغاز و مثالب
ومعایبنی تعداد ایتدکجه ضحاك بالضروره کاوه یی تصدیق وافعال
قبیحه دن رجوعه واخلاق حمیده ایله متخلق اولمغه عهد وعزیمت
ایلیوب هرکس مسرورا محللرینه منتشر وعودت ایلدکلرنده
ضحاك برمکاره وجباره مادری اولوب ناسك تجمع وحدلرینی تجاوز
ایدوب کلام مالایعنی تکلمنه مبادرت ایتدکلری رسیده کوشی اولدقده
ضحاکه عتاب ایله مواخذه ایدوب سنده بو مرتبه شوکت واقتدار
موجود ایکن اسافل حدی تجاوز ووظیفه زی اولمیان کلمات نامناسبی
حضورکده سردوایرادوسن ملایمتله جواب ومطلبلرینه مساعده ایدهسك
بعد الیوم سنك وقع واعتبارك قالمدی نیچون جمله سنی قتل ایلدك دیدی
وضحاك معلوم اولان تجبر وعتوایله منصف ایکن انصاف ایدوب
ای مادر کرچه اعتراض ومواخذهك یرنده در لکن چونکه بنی مواخذه
ایدن کیسه لرك حقیده تکلم ایلدکلری کلام حق ونفس الامرده مطابق
ایدی هرچند که سطوة وغضبم مقتضاسنجه حرکت ومجموعنی قتل
ایتمك مراد ایدرم کلام حق بنله انلرك میانلرنده طاغلرکبی حیلولت وارائمه
مانع ودافع اولورلردی دیوجواب ویروب فی الحقیقه برمقدار زمان رفع
جور وظلم ایدوب بعده ینه بغی وفساده اغاز ایلدکده مقدما ذکر
اولندیغی وجهاوزره قتل اولندی ومادر ضحاکك اسمی ودك اولوب
ضحاکدن هزار مرتبه ظالمه ایدی وبرشیده طائل وفائده یوقدر دیه جك
یرده *لم یبق فی الناس ودك شر من الضحاك ودك مافیه ودك *دیرلر
* وجذیمة الابرش تمنی مناد متك * وجذیمة الابرش سنك ندیم
ومصاحبك اولمغی تمنی ورجاایلدی ظن ایلدم مومی الیه جذیمة بن مالك
ابن عامر اولوب نسبتی تنوخه یاخود ازده اولمغله تنوخی ویازدی دیرلر که
اردشیر بابك طرفندن عربه ابتدا جذیمه ملك اولوب یمندن قضاعه
قبیله سنی ضبط وتصرف ایلیوب مسکن ومنزلی حیره وانبار ایدی
ومرض برصه ابتلاسی سببیله ابرص تسمیه اولنوب حسن تعبیر در

ملاحظه سیله جذیمة الابرش دیمکله شهرت شعار اولوب رأی وتدبیر
صاحبی وعقل ودها ایله معروف کثیر الهمه برملك نام اوراندی مرو یدر که
مومی الیه ابرش لقبندن متألم اولمغله یاجذیمة الابرش دیو کندی یه
ندا ایدرلردی وعربدن بعضیسی افتخار ایدردی حتی راجز جذیمه بی
مدح قصدیله یو بیتی انشاد ایلشدر * ابرص فیاض الیدین اکلف *
والبرص ادری یالهی واعرف * فیاض وهاب وجواد معناسنه
وکلف وجهده ظهور ایدن حمره که سواد وحمره مایلنده اولان لون
معناسنه ولهوه عطیه معناسنه لهی جعیدر وملوکدن ابتدا زمانینده
شمع ایجاد ومجلسنده افروخته اولان جذیمة الابرشدر ومومی الیهه
ندیم الفرقدین دیرلر زیرا هرچند که می نوش ایلیه برقدح نوش وایکی قدح
فرقدان ایچون املا وصوب هوایه می افشان اولوب بر فردی ندیم
اتخاذ ایتمزدی وفرقدانی کندیه ندیم اتخاذنه بعضیلر بوکونه زعم
ایدرلر که جذیمه تکهن ایدوب ضربیان نامنده ایکی صنم اتخاذ ایلیوب
صنملردن استشفا و بردشمنله محاربه ایلسه صنملری رزمگاهه احضار
واعداسنه منصور اولوردی بنه برکون منجاز جانبندن اید قبیله سندن
برکروه انبوه خروج و بصره ایله کوفه مابینده منتشر وجیره حوالیسنده
تمکن وتوطن وعین اباغ نام محلده اجتماع ایلدکلرنده جذیمه ایادی قتل
و پریشان قصدیله حرکت وایاده قریب برمحله خیمه انداز و صنملری
برمحل محفوظه وضع ونکهبانلر تعیین واول کیجه اندہ اسایش ایلیوب
ایاد کندولردن برقاچ شخص انتخاب وجذیمه طرفنه ارسال وصنملرك
نکهبانلرینه نقل وشراب و یروب عرض محبت آمیزش عیش ونوش
ایده رك نکهبانلر سرمست و بیهوش اولنجه صحبت متمادی
وعالم اغیاردن خالی اولدقده صنملری اخذ وایاد اولدیغی محله شتاب
وصباح اولمزدن مقدم سلامته واصل وصنملری حفظ وحراست ایدوب
مرادلری حاصل اولوب قبیلهٔ ایاد جذیمه یه آدم ارسال وبوکونه اعلام
حال ایلدیلرکه یاجذیمه صنملرك سندن آزرده و بی زار و بزله راغب
وخواهشکر اولمغله قبیله مزده صباحلدیلر اکر بزمله مقاتله ومحاربه دن

فارغ

فارغ اولمغه عهد ومیثاق ایدرسك بنه صنملری سکا ارسال ایده رز
والاصنملردن مأیوس اول دیدیلر وجذیمه پریشان حال اولوب مقاتله دن
فارغ اولورم لکن صنملری وعدی بن نضری طرفنه ارسال وعدی انیس
وجلیسم اولوب یانمده اقامت ایتکه راضی اولورسکز فبها والامقاتله دن
فارغ اولمام دیو جواب و یروب ایاد دخی رضا داده وصنملرله عدی
بن نضری ارسال ایلدیلر ومومی الیه عدی ظرفای عربدن خوش لهجه
وصاحب جمال برمحبوب اولوب آل نضردن ظهور ایدن ملوکدن بور
عدیه نسبت اولنور چونکه جذیمه عدیی اخذ ایلدی ایادایله سبنه صاف
وتخنکاهنه عودت وعدی کندویه ندیم وهمبزم وساقی مجلس خاص
وعیش ونوشه اغاز وفرح وشادی ایله نواساز اولدیلر جذیمه نك
برخواهر دوشیزه سی وارایدیکه نامی رقاش وحسن وجمال ولهجهٔ
کفتارده عدیم المثل و بی نظیر اولوب عدی دخی حسن و بهاء وظرف
وادب صاحبی اولمغله رقاش عدی یه وعدی رقاشه دلداده و بربرینه
دردیده نکاه ایله عرض محبت واشتیاق ایدرك برکون رقاش عدی بی
تنها بولوب برادرم مست وسرکردان اولدقده تزوجی طلب ونیاز
ایلسك مأمولدرکه کیفیت باده ایله رضاداده اوله دیوب عدی فرصت
خواه وعیش ونوش متمادی وارباب بزم بشقه بروادی طرح ایدوب
بخار باده دماغه رسیده اولدقده عدی جذیمه یه عرض مرامه اقدام
ورقاشی بی تحاشی طلب وابرام جذیمه دخی سرمست اولمغله رضاداده
اولدی عدی تأخیر ایتیوب ارباب مجلسی اشهاد ورقاشی عقد ونکاح
واول کیجه نجلتکاهه داخل وکام دلنه نائل وسحری مجلس جذیمه یه
البسهٔ فاخره ایله کیروب جذیمه البسهٔ جدیده مشاهده وسیندن
سؤال عدی دخی بو کیجه نجلتکاه رقاشه داخل اولوب دامادلق لباسی
اولدیغن افاده ایلدکده جذیمه کیمدن مأذون اولدك دیدی عدی دخی
ملك حضرتلری اذن و یروب ارباب بزم شاهد عدلدردیدکده جذیمه
واله وحیران والم وغضبندن بیهوش و بی توان اولوب سرفرو برده
تفکر اولدقده عدی فعل نامناسبه نادم و پشیمان وتلف نفس خوفیله

فرارایدوب نه جانبه کتدیکی بدید وغایان اولدقده جذیمه غضبندن
بوقطعه بی انشاد وخواهری رقاشه ارسال ایلدی * خبرینی وانت
لاتکذبینی * ایحرزنیت ام بهجین * ام بعبد وانت اهل لعبد *
ام بدون فانت اهل لدون * یعنی ای خواهرینی خبردار ایله ودروغ
وکذب ارتکاب ایله که حرحسبب ونسیب ایله می زنا ایلدك
یوخسه فرومایه وبداصل ولئیم ایله می زنا ارتکاب ایلدك یوخسه عبد
ایله می که سن اکا سزا ولایق سن یاخود عبد دن ادنا ایله می زنا
ایلدك که اکا دخی سزاسن دیدکده رقاش ای برادر حاشا که زنایی
ارتکاب ایلمش اولهم بلکه بندن اذنسز سنك امرکاه امرای عرباندن
برامیره عقد نکاح ایلدیلر دیو جواب داده اولدقده جذیمه رقاشدن
کف ید وندماسنی طرد وابعاد وفرقدینی کندویه ندیم اتخاذ ایلدی
ورقاش عدی دن حامل وبرپسر تولد ونامنی عمرو تسمیه وکهواره
اغوشده پرورش وتربیه ایدوب عمرو رسیده سن تمیز اولدقده البسه
نفیسه ایله تزیین وروایح طیبه ایله وجودنی تعطیر وحضور جذیمه یه
احضار ایلدکده خواهرزاده سنی مشاهده وتعظیم محبت وعلاقه
ایلیوب کندی اولادی ایله معاتربیه اولنمسی ومجلسندن منفك
اولمامسنی مراد ایدنجه رقاش رضا ویروب برمقدار وقت کذران
ایندکده لطافت هوا وجودت ربیع وبهار سببیله جذیمه دشت
وصحرا تفرجی قصد وبرفرحبخش باغه نقل وحرکت وبرازرمان
اهل واتباعیله اندہ مکث واقامت ایدوب اولادجذیمه عمرو ایله برطرفه
کشت وکذار وسیرصحرا ولاله زار وتفرجکنان بعض محلاردہ منتزاجتنا
ایدرلردی وهرچندکه منتزك اعلاسنه ظفریاب اولهلر جذیمه نك
اولادی اکل وتناول وعمروهمیانه وضع وحفظ ایدردی وتمام سیر
اولدقلرنده جذیمه طرفنه عطف عنان وجذیمه یه ثناخوان اولهرق
عمرو مجلسنه داخل واجتنا ایلدیکی منتزای جذیمه یه اهدا وبو بیتی
انشاد ایلدی * هذا جنائی وخیاره فیه * وکل جان یده الی فیه *
یعنی بنم دوشردیکم منتزك اعلا ومختاری بوهمیانده در وهر منتز

دوشیرن نم ودهانته تفریق واکل ایلدی جذیمه دخی محظوظ
ومسرور اولوب عمروی دراغوش وکردانته برمرصع طوق
وضع ایلدی واول وقته کلنجه عرب طوق لابس اولیوب ابتدا
عمروده مشاهده اولندی * وهذا جنائی وخیاره فیه * مثالدن اولوب
برکیسه برخدمتده کندی نفسنه فائده ملاحظه ایتیوب مجموع تحصیل
ایلدیکی مالی کتورب افندی سنه تسلیم ایلسه بومثل ایراد اولنور وبعد
زمان عمرو صحراده کشت وکذار ایدرکن جنلر قاپوب نابدید ونا پیداه
اولدقده جذیمه المناك وغمناك اولوب افاقی جست وجو ایتدیروب
اثر ونشانندن خبردار اوله میوب مأیوس اولدی وبونك اوزرینه
نیجه زمان مرور ایدوب قضا عه دن فارجك ایکی فرزندی که برینه
مالك وبرینه عقیل دیرلردی جذیمه زیارتنی ارزو وشام طرفندن بادیه
پیماوجذیمه یه برمقدار هدیهٔ نفیسه ایله شد رحال ایدوب کلورلرکن
اثلای راهده برشخص عجیب الشکل بدید وغایان اولدی که کرچه
نوجوان اماناخنلری چنکال وجعد وطره لری فتیله فتیله وکندی
عریان براعجوبهٔ زمان که رؤیتندن غوله دهشت ودیوه وحشت
کاوردی مالك وعقیل خوفلرندن سن کیمسك دیو حالندن استخبار ونام
ونشانندن استفسار ایلد کلرنده جذیمه نك همشیره زادهسی عمروم
دیوب جنلر صید وشکار وهزاردرد ومحنته کرفتار اولدیغنی نقل ایلدی
مالك وعقیل دخی سرکذشتنه حیران وجذیمه یه بوندن اعلا وبرتر
برکذار وارمغان اولماز دیو ناخنلرین بریده ووجود وکاکلرین شست
وشوی ولباس فاخر الباس وروایح طیبه ایله تعطیر ایلیوب جذیمه یه
ایصال جذیمه دخی شاد وخندان اولوب کردنی طوقدن بزرك وغلیظ
مشاهده ایلدکده * شب عمرو من الطوق * دیوب جذیمه نك بوکلامی
مثل باقی قالدی روایت اخراده کبرعمرو من الطوق یا خود جل عمرو
من الطوق دیوب مثل اولدی وطوق کردن بند معنامنه در بحر برکیسه
نیجه زمان دوستاندن برینی کورمسه حین ملاقاتده مرورا زمان کثیره دن
کایه ایله بومثلی ایراد ایدر یعنی عمرو شاب وتوانا اولوب طوق کردننه

ضیق اولمش دیمك كال سرورندن مالك ایله عقیله مرادیكز هرنه ایسه
سویلیك مجازات ایده یم دیوب انلردخی جذیمه یه ندیم اولمق رجا ایلدیلر
جذیمه دخی رجالرینه مساعده وایكیسنی قرق سنه ندیم بزمی ومحرم رازی
ایلیوب مالك وعقیل بر مجلسده تكلم ایلدكلرینی مجلس آخرده تكلم
واعاده ایتمدیلر وندیملرله طول صحبتدن كایه ایله ضرب مثل اولنوب
كندمانی جذیمه دیرلر حتی متمم بن نویره كندی برادری مالك مرثیه سنه
* وكاكندمانی جذیمة حقبة * من الدهر حتی قیل لن یتصدعا *
فلما تفرقنا كانی ومالكا * لطول افتراق لم نبت لیلة معا * دیو انشاد ایدوب
ندمانی ایله مالك وعقیلی مراد ایلدی دیو روایت اولنوب بعضیلر مرادی
فرقداندر دیدی وتصدع تفرق معناسنه در مرویدر كه بر كیجه جذیمه
زیاده سكران اولوب مالك وعقیلی قتل وسحری صحوه كاركده نادم
وپشیمان اولوب مزبورلره تربه بنا ایلدی بعده جذیمه روم ایله فرس
میانلرنده حاجز اولان ارض كوفه ده مسكن ازاشنده حضر تسمیم اولنان
بلده ده ملوك طوایفدن معدوده اولان ملكة زباءیی تزوج قصدوطلب
ایلدكده زباء رضاداده وجذیمه یی دعوت وكندی مملكتنده زفاف
ایتمسنی نیاز جذیمه دخی اركان دولتیله استشاره ایدوب هركس زباء
مملكتنه راهی ودعوتنه اجابت وخاطرزباء رعایت اولنمسنی مناسب كوروب
اتباعندن قصیربن سعد اللخمی دور بین وعاقبت اندیش بر عاقل
ولبیب كیمسه اولمغله جمله یه مخالفت ایدوب خلاف عادتدر كه رجال
زنان طرفنه راهی اوله زیرا عروسان خانهٔ شوهره كله كلمشدر دیدی لكن
جذیمه اصغا وكلامنه اعتبار ایتیوب محمل بنصد عن یمت وبعده نام منزله
رسیده واول كون انده اقامت وتكرار اتباعیله استشاره وهركس عقول
قاصره لرینه كوره بر كلمات بی معنا سویلیوب سوزقصیره كلدكده ای جذیمه
بورأی ناصوابدن رجوع وتختكاهكه عودت ایله كه خونك چهره كدن
سیلان ایده بورمكندیكی مهلكه یه القا ایده یورمك دیوب نصیحت آمیز
نیجه كلمات سردایلدی اما جذیمه یه تأثیر ایتیوب بنه زباء جانبنه عطف
عنان وتختكاه زبایه قریب اولدقده زباء طرفنده آلات حربه مستغرق

عسكر بی حساب جذیمه یی استقبال ایلیوب اطوار عسكردن مرادلری
نمایان وسوء قصدلری آشكار وعیان اولدقده جذیمه قصیره توجه
وتخلیص نفسنه چاره جو وتدبیر ورأی ندردیو استمداد وتكاپو ایلدكده
قصیر * ترك الرأی بقة * دیدی قصیرك بوكلامی مثل اولمشدر
(بقة جزم الامر) دخی مثل اولوب بقه ده امر قطع اولنوب تمام اولدی
دیمكدر وبقه شامده برموضعك اسمیدر بعده قصیر جذیمه نك عصا
نامنده براسب صبارفنارنه سوارا تخلیص نفس ایدوب سوی سلامته
رسیده وقرار ایلدی وجذیمه یی لشكرزباءاخذوحضور زباءیه احضار
ایلدكلرنده جذیمه نك ایكی دستنده اولان عرقلرینی قطع ایتدیروب
خون جذیمه تمامار یزان اولوب هلاك اولدی ومدت ملكی التمش سنه در
* وشیرین نافست بوران فیك * وشیرین سكاعاشق اولوب بوران
ایله معارضه ومنافسه ایلدیلر یعنی ایكیسی دخی سكا دلداده اولوب
میانلرنده منافسه ظهورایلدی ظن ایلدم مزبوره شیرین نوشیروان
فرزندی هرمزك فرزندی خسرو پرویزك زنیدركه بودر نافسفته یتیم
اولوب اعیان مداینیدن پرینك حجر وتربیه سنده اولمغله پرویزدخی
صغیرطفل نازنینده ایكن اول كیمسه نك داخل حرم سرایی وشیرین
ایله هم سن وهمطبع اولدیغندن دائما ملاعبه ومداعبه ایدوب نیك
وبدی فرق ایده جك رتبه یه رسیده بر بر ینه عاشق ودلربوده اولوب
میانلرنده نازونیاز جریان وطرف چشم ایله اشارت وغمزه لری صاحب
خانه قشنده نمایان اولدقده مقرب اولان اتباعندن بر ینه تنبیه وسپارش
ایلدیكه شیرینی دجله یه اغراق واهلاك ایده اول شخص دخی افندیسنك
امری اوزره شیرینی دجله كنارنه كتوروب القا یتمك مرادایتدی شیرین دخی
فریاد ونیاز ایدوب بنی اهلاك ایتمدن سكا نه فائده كرم ایدوب بنی ازادایله
دیدی لكن شخص متمرد بن سنی دجله یه القا یتمكه یمین ایلدم وافندیمه
مخالفته اقتدارم یوقدر دیومساعده ایتمدكده شیرین یاری بنی دجله نك
پررقیق محلنه القا ایله كه خلاص ممكن اولورسه غیبوبت ودیار آخره
سیاحت ایدرم دیونیاز خدمتكار دخی بورتبه رخصته راضی اولوب

متن

دجله نك برصیغ بریشه رمی والقا ایدوب شیرین خوفندن قعر آبده
اختفا وملاك اولدی ظن ایلسون دیوحرکت ایتمیوب شخص معهود
خدمت مأموره بی اداواتمام ایلدم ظنیله افندی سنه رجعت ایلدی
شیرین دخی آبدن بروز برطرفه توجه وراهی ونهایه راهی بردیره
متناهی اولوب دیره داخل وترهب ورهبان شیرینه اکرام وبرجای
مناسب تعیین واسکان ایلدیلر وبرمدت عرور ونیجه زمان عبور ایدب
هرمزمرد وپرویز تخت نشین اولوب قیصر روم تبریك ملك ایچون
پرویزه ایلچی ارسال ایدوب دیرمزبورعمر اولمغله ایلچی دیره نازل اولمقده
شیرینده پرویزك برخاتمی بادکار ایدی ایلچی به ویروب اکرخاتمی
پرویزه ایصال ایدرسك ممنون اولوب سکا اکرام ایدر دیوتوصیه ایلچی
دخی خاتمی پرویزه ویروب کیفیتندن سؤال وشیرینك محلندن خبردار
ایلدکده فرحناك وبی صبر وقرار اولوب شیرینی احضاره آدملرارسال
وکتوردوب زر وزیوره غرق وفراشنه ادخال ایدوب دفع تحسر ایلدی
وشیرین ظرافت وتغنی وحسن وجمالده عدیم المثل وبی همتا اولمغله
سائر زنانه رئیس وسرای امورنی اکا تفویض وشیرینندن غیری به میل
ومحبت ایتمامکه عهد ومیثاق ایدوب عراقده حلوان ایله خافقین
میانده واقع مشهور افاق اولان قصری بنا ایتدیروب قصر شیرین
دیمکله شهرتیاب اولدی لکن شیخ نظامی خسرو شیرین نام کتابنده
صورت حکایه بی بوکونه بیان ایدرکه شیرین ارمن ملکه سی اولان
مهین بانونك برادرزاده سی وتحت تربیه سنده اولوب شادورنام نقاش
بهزاد دست حین سیاحتنده شیرینی مشاهده وتصویر وخسروه
ارأت وحسن وجمالنی نقل وتفصیل خسرو دخی تعشق وتحصیلنه
چاره جو وشادوردن التماس ایدوب شادورخسروی تصویر وتکرار
شیرین جانبنه واروب صورت خسروی شیرینه اراءت اولدخی خسرو
پرویزه مبتلا اولوب بوتقریب ایله خسرو مهین بانوایله کورشوب
مهین بانو خسروی پرباغ موضع فرح فزایه دعوت ایلدیکنی چندبن
ابیات ایله ادا ایدرکه بونلردر * مهین بانوزمن پرسیدو برجست * بخسرو

کفت

کفت ماراحاجتی هست * هوامی کرم سیراست آن طرفرا * فراخیها
بودآب وعلف را * کرم سیر صیحق یرله اطلاق اولنور تکیم سرد
سیر یایلاقه دیرلر ونیجه زمان خسرو پرویز شیرین ایله عیش ونوش ایله
شادکام وذوق وصفا ایدوب شیرینکام اولوب بروقتده پرویزك فرزندی
شیرویه اساءت وعسکر جمع ایدوب قتل پدره اقدام ومبادرت ایلیوب
اریکه نشین مملکت اولدقده شیرینه محبت وکندی به زن ایتمکه صرف
قدرت شیرین دخی هرچندکه کشی پدری فراشنه داخل اولمق خلاف
عقل ودیندردیومانعت ایلدیسه سودمند اولمیوب عاقبت شیرویه طریق
مکر وخدعه یه سالك وشیرینی تهمت زنا ایله متهمه ایلیوب شیرین عاجزه
وخواه ناخواه اوج شرط ایله شیرویه شوهر لکه قبول ایدیجك اولدی
بری پرویزی قتل ایدن اشخاصی بکا تسلیم ایله قتل ایدیم وبری منبره
صعود ایدوب بکا اسناد ایلدیکك جرکاب زنا ایله دامنم آلوده دکل ایکن
افترا ایلدیکك خلقه اعلام وپدرك پرویزك قبرینی کشاد وزیارتمه اذن داده
اول که پرویزده ذی قیمت یرامانتم واردرانی اخذ ایدم بعده سکا کندیمی
تسلیم ایدرم دیدکده شیرویه بیك جان ایله راضی وقاتل پرویز اولانلری
تسلیم شیرین دخی جمله سنی قتل بعده شیرویه زنا اسنادی کذب ودروغ
اولدیغنی ناسه اشاعت وتفهیم ایدوب شیرینی برفاج آدم ایله قبر پرویزی
کشاده ارسال شیرین دخی قبره کیروب پرویزی دراغوش وبرزمان کریه
وزاری ایله بیهوش بعده آماده ایلدیکی زهرناك فصی مص ایدیجه
جان شیرینن سپرده درکاه خدا ایلیوب شیرینه مباشر اولان اشخاص
توقف وانتظاردن بی تاب ومیت ایله مصاحبت نیچه به دك دیوشیرینه
ندا ایلدیلر اما طرف شیرینندن قطعا صدا کلیوب عاجز اولدقلرنده قبره
کیروب شیرین پرویزی دراغوش ایدر مشاهده ایلدیلر وتکرار خروجنه
امر وندا ایدوب اسماعی ممکن اولمدقده قبره داخل وشیرینی قالدیروب
شیرویه به کتوردیلر مراد ایلدیلر کوردیلرکه شیرین وفات ایلمش حتی نظامی
پرویزایچون شیرین کندو بی اهلاك ایلدیکنی مشعر بو بیتی انشاد ایلمشدر
* بخیر شیرین که درخاکی درشتست * کشی از بهر کس خودرانه کشتست

وضرع ثانی امثالدن اولوب ظرفای عجم کیمسنه کیمسنه ایچون اولمز
واولمش ازدنجه اولمش بوقدر دیه جك محلده استعمالی ایدر لر وجمال
شیرین وملك زبیده وعرش بلقیس وفرش بوراند وملك زیاد وعبادة
رابعة العدویه وفخر خندق وشعر خنسا ایله ضرب مثل اولنور وخندق
الیاس بن مضرك زوجه سی اولوب اسمی لیلی بنت عمران بن الحاف
بن قضاعه در واولاد الیاس مزبوره خندفه نسبت اولنوب مادر لیدر
مرویدر که خسرو پرویزه زمان دولتنده بش نادره روزکار نصیب
اولدیکه بری دزدست افشاردر که حکما حکمت ایله برالتون طوپ پرداخته
وموم کبی ملایم ایدوب هرچند که پرویز دسلنه الله مراد ایلدیکی صورتی
اول التون طوپده دوزردی تکیم شیخ نظامی دیمشدر * ملك راز دست
افشاردرمشت * کزافشردن برون میرفت ازانگشت * وبری عاجدن
پرنجه در که حرمسراده فرزندی تولد وظهور ایلدکده انگشت درهم
اولوب حرمدن مژده رسانه محتاج اولمازدی وبری پرکاسه در که ایچنده
اولان آبی نوش ایلدکده اول آن ینه لبریز اولوردی وبری پاریده نامنده
اولان مطربدر که اوچیوز التمش التی مقام ونوا اختراع ایلمشدر وبری
کنج بادآوردر که خسرو قیصرك ملکنه هجوم قصد ایلیوب قیصر
اباو اجدادندن موروث اولان خزاینی تلف اولور خوفندن برکشتی
عظیمه وضع وبرجزیره یه حفظا ایچون ارسال ایلدکده باد مخالف کشتی یی
جانب خسروه سوق وخسرو بالجمله خزاین قیصره مالك اولمغله
اول خزاینه کنج بادآور دیدیلر تکیم نظامی دیمشدر * زخاکش راه
را کنج روان بود * مکر خود کنج بادآوردان بود * وفقره مزبوره ده
مذکوره اولان پوران مذکور پرویزبن هرمزك دختری وترك وفرس
میانده نشأت وظهور ایدن زنانك احسن واجملی اولوب شهریار
بن پرویز نصکره مملکت فرسه ملکه اولوب نیچه قناطیر وجسور بنا
وتعمیر وبلاد ممالکی ضبط واحاطه ایدوب اموره موفق ومظفر اولمق
رجالك زوری یازومکر وحیله سیله دکلدر بلکه باری تعالینك عون وعنایت
وقدرتیله اولوب زنان دخی قدرة الله ایله هرامره موفقدر اوله بیلور دیردی

ومدت

رمدت ملکی یدی آی اولوب پیغمبر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینك
بورانك ملکه اولدیغی رسیده سامعهٔ شریفه لری اولدقده برقومك که
امورلرینی مصاحبنه مرأة تولی ایلیه اول قوم ایچون فلاح یوقدر دیلر
مرویدر که خراسان صاحبی فیروز بن رستم پورانی تزوج ایچون آدم
ارسال ایلدکده پوران رضا ویروب لکن ملکه اولان زنه سائر زنان کبی آشکاره
نکاح عیب ایراث ایدر برشب طرفه کلسون نائل بکام ایدم دیوب فیروز
هزار شوق ایله سراپردهٔ پورانه داخل اولدقده قتل ایدوب فیروزك
پدری رستم خبردار وعسکر یله کلوب پورانی قتل ایلدی روایت اخراده
بووقعه اردمی دخت ایله اولمشدر * وبلقیس غایت الزباء علیك *
یعنی قواده نك مدح وثناسندن بلقیس زیاده دن سنی قصقندی ظن ایلدم
کان زباء نك دخی ابن عبدوسه محبتی اولمغله بلقیس غیر تکش اولدی
بلقیس بنت حارث بن سبادر که پدری حارث هدهاد یمکله مشهوردر
وبعضیلر بلقیس بنت سیصبیان اولوب کتاب کریمده مذکوراولان بلاد
سباده ملکه ایدی دیدی وابن عباسدن مرویدر که رسول الله صلی الله
تعالی علیه وسلم حضرتلرندن سباء رجل میدر یوخسه مرأة میدر
یوخسه اسم ارض میدر دیو سؤال اولندقده سباء رجلدر واون اولادی
اولوب التبسی یمنده ساکن دردی شامده ساکن اولوب یمنی لرك اسمی
مدحج وکنده وانمار وازد واشعریون وحمیر اولوب شامیلرك اسمی فلخم
وجذام وعامله وغسساندر بیورد یلر وسباء عامهٔ قبائل یمنك جدی اولوب
سباء بن یشجب بن یعرب بن قحطاندر وبلقیس حسن وجمالده بی نظیر
وبیهمنا اولوب ابو یندن بری جن اولمق اوزره مرویدر وابن کلبی روایت
ایدر که بلقیسك پدری عظمای ملوکدن اولوب جمیع اولادی یمنده
ملك اولمشلردر چونکه بلقیسك پدری شوکت وعظمت صاحبی
برملك ایدی اعتقادنه کوره اطراف واکناف زمانده کندیه کفو ومماثل
زن نایاب اولمغله جندن ریحانه بنت السکن نامنده برزن تزوج ایلیوب
بلقیس ریحانه دن تولد ایلمشدر وبلقیسه بلقمه دخی دیرلر مرویدر که
بلقیسك طپوقلری سم دابه مثال اولدیغندن سلیمان علیه السلام بلقیس

منن

ایچون سر چکدن برقصر مملوس بنا ایتدردی که برکیمسه عروج
مراد ایلسه پای لغزیده اولور دی وایکیه دن بریت بنا ایلمشدی که
هرکورن سیلان ایدر آب صافی ظن ایدردی حتی بلقیس مشاهده ایلدکده
دامن درمیان وساقلری آشکار ونمایان اولوب خفیفجه مولدن غیری
برشی معاینه اولنمدی وسلیمان علیه السلام وزیرینه بلقیسك تختنی احضار
ایتدیروب بلقیسه اراءت ایلدکلرنده مدهوش وحیران اولوب اسلامی
قبول ایلدی بعده سلیمان علیه السلام تزوج ایتمك مراد وشیاطینه
امر ایدوب حمام ونوره ایجاد اولندیکه اووقته کلنجه معروف دکل ایدی
وساقلره نوره طلا اولنوب مولزائل اولدقده تزوج بیوردیلر بعده
بلقیس سلیمان علیه السلامدن ینه ملکنه رجعت ایازنده اولوب سلیمان
علیه السلام شیاطینه امر وآن واحده ده ایصال ایلدیلر وجنلر
بلقیس ایچون دنیاده مثلی کمیاب برقاچ قلعه بنا واحداث ایلدیلر که
بری عمدان وبری بینون قلعه لریدر وسلیمان علیه السلام هر آیده برکره
ریحه امر و بلقیسك زیارتنه کیدردی و بلقیسك مملکتی وفات ایدنجه
باقی قالوب بعد وفاتها زائل و پریشان اولمشدر وقعره مزبوره ده مذکور
اولان زباء بنت ملیح بن البراد رکه پدری ملیح حضرموته ملك اولوب
جذیمه لابرش مملکته هجوم وملیحی قتل وزبانی شامه طردونفی زباءه بنی
همت کثیره صاحبه سی برزن مردانه اطوارا اولمغله جذیمه دن اخذ
انتقام ایچون رومه لاحقه وواصله اولدی وزباء اهالی جرهمیدن
عمالیقی اولوب مادری رومی ایدی لکن زباء عربی تکلم ایدردی ابن کلبی
روایت ایدر که زباءنك اسمی فارعه اولوب عصری زنانی میانده حسن
وجمال ایله ممتاز و بی همتا اولوب رفتار ایتدیکه کبسوی معنبری زمینه
رسیده وروی زمین سنبل زاره شبیه اولوب لکن پریشان ایلسه مجموع
وجودنی ستر ودیده دن نهان ایدردی وزبب لغتده طول شعر معناسنه
اولمغله زباء تسمیه ایلدیلر چونکه رومه واصل اولدی عالی همت اولمغله
اموال کثیره صرف وجمع لشکر فراوان ایدوب ملك مورو ثی اولان
حضرموته متوجه وزور بازوایله دست جذیمه دن اخذ وضبط ایدوب

تخت

تخت نشین اولدقده نهر فرات اوزرینه بر بنه مقابل ایکی قلعهٔ
مستحکمه بنا وقلعه لر میانده لغم ایدوب دشمندن کریز ایچون
سرداب لر پیدا وکندو بی دائما محافظه ایدوب رجالدن اجتناب اوزره
ازواجدن منقطعه عذر ودوشیزه اولوب تدبیر امور مملکت ونظام
احوال رعیت ایله وقت گذارایدی جذیمه دخی نیچه زمان زباء طرفندن
اغماض عین وتسامح وتراخی کوسترلوب تعرضدن کوتاه دست اولوب
اخذ انتقام قصدیله تزوجنی طلب وآدملر ارسال وتقربنی نیاز وسؤال
ایلدی زباء دخی صورتا رضادادہ وصید وشکارنه شباك خدعه اماده
وکندی مملکتنه دعوت وقدوم تشریفنه اظهار رغبت جذیمه دخی
مقتلنه قدم نهاده اولمغه وعد واجابت ایدوب فقرهٔ متقدمه ده ذکر
اولندیغی وجه اوزره قتل ایلدی واول وقته که قصیر جذیمه نك
عصا یامنده اولان اسبنه سوار و بلاد جذیمه یه فرار ایلمشدی زباءی قتل
واهلاکنده هزار مکر وحیله تصور وخیال وعاقبت اندیشی قطع وبریده
ووجودنی ضرب وسبنه سنی دریده ایدوب زباء طرفنه راهی و زباءیه
التجا وجذیمه نك خواهرزاده سی عمرو بن عدی بنی تهمت نفاق وتجسس
ایله اتهام وغضب وقتلی مراد ایدوب احبابم عفو رجا سنده اولدقلرنده
بینمی قطع وضرب ایلدی بن دخی ملجاء و پناه اتخاذ وخاکپایکده قول
وکهف امانکده خوف دشمندن آسوده اولمغه کلدم یافی امر سنکدر دیو
تعصب کلبی ایلدکده زباء اعتماد ویارلرینه تمار ایتدیروب قصیر ایله
الفت واختلاط قصیر دخی زبایه وادئ تجارت وکسب اموالی تعلیم
وتحریض زباء دخی مائل وهوسکار ومحظوظ اولوب قصیر زباء طرفندن
نیچه زمان کسب وتجارت ایلیوب کرکی کبی زبایه تقرب وقلعه لری
میانده بنا ایلدیکی لغم وغارلرك مدخل ومخرج ومعبرنی مشاهده وکریز
وفرار ایدجك محلاره مطلع اولوب ینه برکون تجارت نیتیله برطرفه
راهی وعمروك بهادرلرندن برمقدار مبارز انتخاب وسلاح والات حربله
برر صندوقه وضع واشتراه تحمیل ومال تجارت کنور دم دیو زباءنك
قلعه سنه ادخال وعلی الغفله مبارزلری صندوقه لرندن اخراج

وقصير زباء بى احاطه وبكر بزكاهلرى ضبط ايدوب زباء فراره
بى مجال اولمغله قتل واخذ انتقام ايلدى واول وقتده غارلرك طريقنى
دشمن ضبط وزباء فرار ايده مينجه * عسى الغوير ابؤسا * ديوزبانك
كلامى مثل سائر اولوب هرشيدن كه شر ظهور ايتمدن توقع وخوف اولنه
بومثل ضرب وايراد اولنور وزباء قصه سى مبعث عيسى عليه السلام دن
صكره در وابؤس بؤسك جمعى اولوب بؤس عذاب وشدت معناسنه در
وسيبويه وابو على البصرى مذهبلرنده ابؤسا عسى نك خبريدر
وعند الكوفيين محذوف يكون نك خبرى اولوب تقدير كلام عسى الغوير
ان يكون ابؤسا در وعند الاصمعى محذوف اولان يصيرنك خبريدر
وعند البعض مفعول به اولوب تقديرى عسى الغوير رأتى بابؤس اولوب
توسعا جاء حذف اولنمشدر وعند ابن هشام بوذكر اولنانلرك جمله سندن
احسنى مفعول مطلق اولوب تقديرى * بأس ابؤسا در كه فطفق مسحا
قبيلندن اولوب تقديرى يمسح مسحا در وغوير غارك تصغيريدر
ومعناى مثل * لعل الشر يأتى من قبل الغوير * يعنى اراله كه غوير طرفندن
شر كلمه دبمكدر وفى الحقيقه مقدما ذكر اولنديغى كبى اول طرفدن شر
عظيم ظهور ايدوب زباء نك كلامى مثل اولدى * وان مالك بن نويرة
انما ردف لك * هزل كونه ابن عبدوسى ملوك جاهليت مقامنده اقامت
ايليوب ومالك بن نويره ستكار ديف اولدى ظن ايلدم صيدى مربوز مالك
بن نويره بن شداد اليربوعى التميمى دركه عرب فرسان وشجعانندن
اولوب ذوالخمار نامنده اولان اسب مشهورك صاحبيدر واسب مذكوره
كثرت شعرى سبيله جعول لقبيله تلقيب ايلشلردى وزمان جاهليتده
ايام دولت آل منذرده ردافت بنو يربوعه متعين ومخصوص ايدى
زيرا بنو يربوع دائما ملوك حيره اوزرينه هجوم وغارت ايدوب ملوك حيره
مقاومتدن عاجز اولمغله ردافت بنو يربوعه متعين اولمق اوزره مصالحه
ومصافات انلردخى اهل عراق غارتدن فارغ اولمشلر ايدى ومعناى ردافت
بودركه ردف ديدكلرى شخص ملك جالس سريرا واه قعده جانب
راستى ملكه جالس اولوب ملك شرب ايلسه بعده جمله دن مقدم ردف

متن

شرب ايدردى وملك برطرفه محاربه قصديله ياخود آخر وجهله راهى
اولسه ردف ملك مقامنه جالس اولوب مال غنيمتدن ربع اخذ ايدر وراجز
بو بيتى بنو يربوع حقنده انشاد ايلمشدر * ومن ينافر آل يربوع يخب
* المجلس الايمن والردف النجب * ومومى اليه مالك يربوعى رسول الله
صلى الله عليه وسلم زمان سعادتلرنده شرف اسلام ايله مشرف اولوب
قومى اولان بنو يربوعدن صدقات اخذنه تعيين وارسال بيورمشلردى
چونكه پيغمبر عليه السلام حضرتلرى دار عقبايه ارتحال بيورديلر
مالك بن نويره ايصال صدقاتى تأخير ايلدى برروايتده مرتد اولدى
وخليفه رسول الله اولان ابو بكر رضى الله عنه حضرتلرى خالد بن وليد
رضى الله تعالى عنه حضرتلرينى مرتد اولنلرى قتل واهلاك ايتمكه
امر وبوادى يه ارسال بيوروب هر قومه كه واصل اولورسك منتظر اول
اكر اذان خوان اولدقلرينى استماع ايدرسك اول قومدن كف يد ايدوب
تعرض ايلمه وشول قومدن بعد الانتظار بانك اذان استماع ايتميه سك
اول قومى قتل واهلاك ايله بيورديلر خالد حضرتلرى دخى تفتيش
وتفحص ايده رك وهاد وبطايح طرفنه واروب مالك بن نويره يى اتباع
واشياعيله بولوب اولديغى وجهه اوزره برمقدار زمان اذانه منتظر واثرما
استماع ايتيوب مقاتله يه اغاز واثناى محاربه ده مالكى اخذ وحضور خالده
احضار ايلدكلرنده خالد ضرار بن الازوره امر اولدخى مالكى قتل ايلدى
ومالكك قتل اولنمسى خصوصنده اختلاف اولنوب بعضيلر خالد
حضرتلرى قتل مالكده مصيب در ديدى وبعضيلر طعن واعتراض
ايلدى پس اصابت ايتدى ديو طرفدار اولان مالك مرتد اولمشيدى
وارتداده دليل بودركه وقتاكه مالك اخذ وحضور خالده احضار
اولندى خالده خطاب ايدوب رسول الله صلى الله عليه وسلمدن كايه ايله
ياخالد سنك صاحبك شويله ديمشدى وسنك صاحبك وفات ايلدى
ديدكده خالد رضى الله عنه ياعدو الله رسول اكرم صلى الله عليه وسلم
حضرتلرى سنك دخى صاحبك دكلميدى ديوب قتل ايلدى ديديلر
ومالك بن نويره نك برادرى متمم مالك ايچون مرثيه انشاد ايدركن

عمر بن الخطاب رضی الله عنه حضرتلری استماع بیوروب یاتمم برادرك
مالکه انشاد ایلدیکك مرثیه کبی بنم برادرم زیدایچون دخی مرثیه
انشاد ایلسك محظوظ اولوردم بیوردقلرنده متمم والله اکر بنم برادرم
مالك سزك برادریکرز یدك واصل اولدیغی درجه یه بالغ اولدیغی معلوم
اولسه نه محزون اولوردم ونه مرثیه انشاد ایدردم دیو جواب داده اولمسی
دخی مالکك ارتدادنه دلالت ایدردیدیلر اما خالد حضرتلرینه طعن
واعتراض ایدنلر بوکونه بیان ایلدیلرکه وقتاکه مالکی خالد حضوریته
احضار وخالد حضرتلری مالکك ارتدادنه ذاهب و قتل اولنمسنه
امر ایلدی مالك فریاد ایدوب یا خالد حالا مسلم وموحد اولوب دینمی
تبدیل وتغییر ایلدم دیدی ومالکك بوکلامنی قتاده وعبدالله بن عمر رضی
الله عنهم حضرتلری استماع ایلمشلر ایکن بنه خالد اصغا ایلیوب قتلنه
امر ایلدکده مالکك زنی لیلی بنت سنان که حسن وجمالده بی مثل
وبدل ایدی نقاب دریده وکریبان چاك وکیسوان پریشان صوت
اعلا ایله کریه وزاری کنان مالکك اوستونه دوشوب بیهوش وحیران
اولدقده مالك ای زن بنی سك قتل ایلدك دیدی مرادی خالد سنك
حسن وجمالکی مشاهده وتزوجکه رغبت ایدوب فتلمه مبادرت ایلدی
دیمك ایدی بعده ضرار الازدی قتل ایلیوب سر مقطوعنی سه پایه
اوزرینه وضع وآتش طرفنه روکشته ایلدکده اتباع مالکدن برزن عبرت
رهین ای قوم روی مالکی آتشدن برکشته ایدك که والله مالك کندویه
التجا ایدنلره ومجاور وهمسایه اولانلره اکرام وعیلرندن اغماض عین
ایله معامله ایدوب هروجهله زیرحمایه سنده اولورلردی ورزم وقتالده
شجیع وبهادر ومسافری اولدیغی کیجه اطعامنه مشغول اولوب کندی
سیر اولمازدی وقتال وغارت کیجه سی خفته اولیوب بیدار اولورلردی
دیو مدح وثنا ایلدی وبووقعهٔ غریبه عمر بن الخطاب رضی الله عنه
حضرتلرینك سامعهٔ شریفه لرینه بالغ اولدقده خالد برمسلمانی قتل
وزنایه اقدام ایلدی خالدی رجم ایله دیو ابو بکر رضی الله عنه
حضرتلرنی علیهنه تحریض وحث بیوروب علی کرم الله وجهه دخی

عمر رضی الله عنه حضرتلرینه موافقت بیوردقلرنده ابو بکر رضی الله
عنه حضرتلری خالدا صلاح واجرای سیاست قصد ایدوب خطا
ایلدی وبن اول کیمسه دکلم که رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك
غمدوغلافدن اخراج ایلدیکی سیفی اغماد وغلافه وضع ایدم یعنی
مشروعی اجراده تسامح ایتم بیوردیلر وبووقعه دنصکره عمر بن الخطاب
حضرتلری خالده عداوت بیوروب زمان سعادتلرنده ریاست جیش
اسلامدن عزل ایدوب زمانمده خالدی برخدمتده استخدام ایلم دیو
حلف ایلدیلر ومتمم بن نویره دائما برادری مالك قتنده قرار وانك کرمیله
تعیش ایلدیکندن قتل اولندقده زیاده محزون اولمغله قصائد کثیره ایله
مرثیه ایلدی ومالك قتل اولندقده نصکره مسجد رسول الله علیه السلامه
حاضر وصلاة صبحی ابو بکر رضی الله عنه خلفنده ادا ایتدکدنصکره
کلنه اتکا وبو بیتی انشاد ایلدی * نعم القتیل اذا الریاح تناوحت *
خلف البیوت قتلت یاابن الازور * بعده ابو بکر رضی الله عنه
حضرتلرینه اشارت ایدوب * ادعوت بالله ثم غدرته * اوهودعاك بذمة
لم یغدر * دیدکده ابو بکر رضی الله عنه حضرتلری والله انی نه دعوت
ایلدم ونه غدر ایلدم بیوردیلر بعده متمم قصیده یی اتمام وکانی اوستنه
دوشوب کریه به اغاز ایلدی وشول مرتبه بکا ایلدی که یك چشم ایکن
کور عیلندن دخی اشك باران مثال سیلان ایلدکده عمر بن الخطاب
حضرتلری نزدینه واروب اکر برادرم زید ایچون مالکه انشاد ایلدیکك
مرثیه کبی قصیده انشاد ایلسك محظوظ اولوردم بیورد قلرنده مقدما
ذکر اولندیغی وجه اوزره جواب بعده زید ایچون دخی برمرثیه انشاد
ایلدی لکن مالکه اولان مرثیه لر کبی حسن وجیدانشاد ایلیوب سیلندن
سؤال اولندقده والله برادرم مالکه اولان آتش حزنم زیده اولاندن زیاده در
دیدی بعده عمر بن الخطاب رضی الله عنه برادرنه افراط حزنی سیلندن
سؤال بیوروب متمم والله یاعمر خالا بنم ایچون کیجه لرده خواب وراحت
بوقدر زیرا برطرفدن اشتعال نار مشاهده ایتسم برادرم مالکك نار ی
خاطرمه خطور ایدوب حزنمدن تسلیم روح ایده جك رتبه مضطرب

اولورم وسببی بو در که برادرم مالك امری ایله صباحه دك نار ایقاد
اولنوردی برطرفدن بهمان بنی ارزوایدر سه تاریك شب مانع وجایکاهمه
واصل اولمه دیوب آخر محله نازل وغیر یلرك مهمانی اولمیوب بن مسافر دن
محروم اولم خوفیله آتشی جایکاهنه علامت وقدوم مسافره نگران
اولوردی وهرچند که برمهمان برادرمده بیتوتت ایده اول شب صباحه دك
بیدار ومسافرك توقیر واکرامنه مشغول وخدمتنه مقدم ومهمانه
هوادار اولوردی که برقومه مسافة بعیده دن اقرباسندن برکمسنه
کلوب ملاقی اولسه اول قومه نه رتبه سرور حاصل اولورسه برادرم مالکه
مهمان کلدکده اول رتبه بلکه دخی زیاده فرح وحبور حاصل اولوردی
دیو تفصیل ایلدکده عمر بن الخطاب رضی الله عنه یا متمم هرنه مقدار
مرتبه ایدرسك سزا ایمش بیوردیلر وبنه برکون عمر بن الخطاب
رضی الله عنه متممه برادرك مالکك حکایاتندن یاد واشتدیکك وارایسه
نقل ایله دیو امر بیوروب متمم بروقنده قبائل عربدن برقبیلهٔ عظیمه به
اسیر اولمشدم وتخلیص کریبانه چاره جو اولوب آیانه کونه رهایاب اولورم
دیو تفکرده ایکن برادرم مالك اسب سوار وسیف صارمی در بغل
وسنانی برکتف علی الغفله محبوس اولدیغم قبیله یه هجوم وقبیله نك
فرسان ودلاورانی ایستاده وما لکه متوجه ونیکرانبده اولدیغندن
ماعدا شکاف خرکاهلردن زنان دخی باش کوسترووب نکاه انداز
اولمشلرایکن برادرم مالك برینه التفات ایتیوب اول کروه نبوهدن
بنی اخذ و بندلرم کشاد واسبنه ارداف وکلدیکی جانبه عطف عنان
ایدوب قبیله دن برفرد مالکه مقابل ورهکزارنه مانع ومبارزه سنده
اقدام ایده مدی دیدکده عمر رضی الله عنه یا متمم انجق شرف بودر
بیوردی بنه بوکون عمر رضی الله عنه یا متمم شجاعت وجراءتدن برادرك
سنکله نیجه ایدی بیوردیلر متمم دخی والله برادرم مالك شول رتبه شجیع
وصاحب قوت ایدی که شب تاریکده برزورمند شتره سوار وبراسب
صبارفتاری یانه الوب ثیاب حرب ورزمی لابس ونیزهٔ کرانی دردست
وجبال ووهاد میانده صباحه دك تجسس دشمن ایدوب کندویه

کلال

کلال کلیوب فرحناك عودت ایدردی دیو اوصاف جمیله سن نقل
وبیان ایلدی * وعروة بن جعفر انما رحل الیك * وعروة بن جعفر که
طوائف ملوکه رحلت ایله معروفدر سکا رحلت ایلدی ظن ایلدم ومی الیه
عروة بنی عامر دن ابن عتبة بن جعفر بن صعصعه اولوب اهل بیت
عروة جعفره نسبت اولنوب جعفر یون دیمکله معروف اولدقلرندن
ابن زیدون عروة بن جعفر اولمق اوزره ذکر ایلدی ومومی الیهك ملوك
طوائف طرفنه ارتحال وذهابی بسیار اولمغله عروة الرحال دیمکله
شهرت شعار اولمشدر ومومی الیه عقل ودانش صاحبی اولوب زمان
جاهلیتده ملوکه ردف اولمشدر ومیان عربده رأی وتدبیر وشهامت ایله
معروف اولمغله اوصاف جمیله سنده مبالغات اولنوب نقل اولندی که
بروقنده عروه معاویة بن الجون الکندی یه راحل وراهی ومعاویه عندنده
عظیم وقع واعتباری اولوب معاویه بنوحنظله بی جمع وبنی عامر دن
برقوم اوزرینه هجوم ومحاربه لر ایچون محمل بندوعروة الرحالی استصحاب
وبنوعامرك مسکنلرینه برمرحله قریب اولدقلرنده عروه یامعاویه
سنکله اولان حق صحبت ومرافقتم مقابله سنده رجا ایدرمکه بکا اذن
داده اول قوم اولان بنوعامره یو محلدن صیحه وندا ایله ایخاف وانذار
ایدیم دیو استیذان معاویه دخی تبلیغ نیجه ممکن اولور دیو تعجبکنان
اذن ویردکده عروه اوج کره صوة اعلا ایله ای قوم اکاه اولك دیو
صیحه وفریاد ووهاد ووادی اعانتیله عروه نك صوتی رسیدهٔ کوش
بنی عامر اولوب قتال ومحاربه یه مستعد وامادە اولدیلر ومیان عربده
حرب الفجار دیمکله معروف اولان حرب وقتال ظهور ینه باعث عروه بی
براض بن قیسك قتل ایلمسیدر وبحار ایام عربدن برقومدر که
زمان جاهلیتده قبیلهٔ قریش وکنانه بهادرلری ایله قیس عیلان قبیله سی
میانده دورت دفعه محاربه واقع وقیس عیلان مغلوب ومنهزم اولوب
بو حروب وقتال اشهر حرم اولان شهر ذی القعده وذی الحجه ومحرم
ورجبده واقع اولوب فسق ارتکاب ایتملرینه بناء قریش حرب الفجار
تسمیه ایلدی وبراضك عروه بی قتل ایلمسنه سبب بودر که مکهٔ مکرمه

منن

ناحیه سنده سوق عکاظ تسمیه اولنان بازره اعراب شهر ذی القعده دن
قدوم حجاجه دکین مجتمع واطراف واکنافدن قوافل تجار امتعهٔ متنوعه ایله
کلوب هر کون دادستده اولنوب شعرای عرب قصاید لطیفه انشاد
وبربرینه عرض معارف ایله تفاخر ایدوب موسم حجده ادای حج شریف
ایدرلردی وملك عرب اولان نعمان بن المنذر هر سنه اشراف عربدن
برشیخ جانبنه برر قافله متاع آماده وسوق عکاظه بیع اولنمق اوزره ارسال
وتمثیله سبختیان طائف وسائر کندیلره لازم اولان اشیایی اشترا ایتدرمك
عادتی اولمغله بنه موسم سوق عکاظ کلدکده متاعی آماده وجمله تحمیل
ایدوب ندماء مجلسنه ای قوم بو متاعی قتفکر محلنه ایصال ایده یلور دیدی
براض دخی بن کنانه یه دلك ایصال ایده بیاورم دیدکده نعمان بنی کنانه یه
ایصال کافی دکلدر مراد اهل نجد ونهانه یه ایصال ایتدرمکدر دیوب
عروة الرحال اول وقتده قریشدن ابوقبیله اولان هوازن بن منصور
بن عکرمه بن حفصه بن قیس عیلانه راحل وحمایه سنده اولمغله انلره
مغرور وبی پروا متجاسر اولوب براضه اشارت ایله بوکلبی ایصال
ایده جکدر بن اهل شیحه واهل نجددن قیصومه وتهامه یه ایصال ایده رم
دیوب براضه تحقیر ایله معامله براض دخی یاعروه اعلای بنی کنانه یه
ایصال ایده یلور مسك دیدی عروة دخی اعلای بنی کنانه یه دکل
جمیع ناسه جری وایصال ایده رم دیدی بعده نعمان متاع آماده بی
عروه یه تسلیم اولدخی بادیه پیما اولوب عازم راه اولدقده براضی کلب
دیو تحقیر ایلدیکی کران کلوب اخذ انتقام ایچون عروه یه در پی اولدی
وفی الحقیقه براض غایت عیار وجسور وفاتك بی رحم وغبور وعروه
ابوقبیله اولان غطفان بن سعد بن قیس عیلاندن اولان قومی اول
حوالیده اولوب انلره استناد واستظهار ایله دشمندن بی پاك وبی تحاشی
ومغرور اولوب اواره نام موضعه نائل وشرب خمر ایله سرکردان
ومغتبه جاریه سی طربخش وخواب غفلت هجوم ایدوب هجوم دشمندن
غافل اولدقده براض فرصت یاب وعروه نك بزمنه داخل ومشت وپا ایله
بیدار وعروه رسیدن بلادن خبردار وامان خواه وکندیدن صدور ایدن

ایدن ذله یه اعتراف وعذرخواه اولدی لکن براض التفات وترحم ایتیوب
قتل وخون عروه یی ریزان ایدوب مرامنه واصل وفرار ایدوب
جای سلامته داخل اولدی وعرب فتکة البراض ایله ضرب مثل ایلدی
افتك من براض دخی مثلدر وفاتك جری وجسور معناسنه اولوب فتك
بر شخص مغرور وغافل ایکن خصمی اول شخص مغروری بنده کرفتار
وقتل ایتمك معناسنه در بعده مقدما ذکر اولندیغی وجه اوزره عروه نك
قتلی سببیله حرب الفجار تسمیه اولنان حروب عظیمه میان عربده جریان
ایلدی * وکلیب بن ربیعة انما حمی المرعی بعزتك وجساسا
انما قتله بانهتك * وکلیب ربیعه جراکاه ومرعایی سنك عز وشرفك
اعانتیله حفظ وحمایه ایلدی وجساس کلیبی سنك ناموس وعار غیرتك
سببیله قتل ایلدی ظن ایلدم مزبور کلیب بن ربیعه بن سنان الوائلیدر که
اعز من حمی الکلیب دیو محافظه وحمایه سنك بی مثل ونایاب اولمسیله
ضرب مثل اولنمشدر ووائل بن قاسط بن هنب بن قصی بن دعمی بن هنسب
بن جذیله بن اسد بن ربیعة بن نذار معد بن عدنانك ایکی فرزندی که
بربنه بکرو بربنه تغلب تسمیه اولنوب ایکیسی دخی ابو قبیله اولوب
کلیب قبیلتینك عین الاعیانی ورئیس مشار الیه بالبنانی اولمغله لشکر یمنی
پراکنده و پریشان وقبیلهٔ معده دخی هجوم ومعدکلیه اطاعت وانقیاد
وملکلریتك برمقدارنی تسلیم وسرنه تاج الباس ایلیوب برمقدار زمان
مرورنده کلیبك تکبر وغروری برتر ومتزاید وقبیلهٔ معده اعتماد واستناد
ایله قومنه ظلم وتعدی وبغی وعتو ایدوب جوری شول رتبه یه رسیده
اولدی که چراکاه وچشمه سارلری حمایه وضبط وخلقی رعی مواشی
وشرب بدن منع ایدوب اول حوالیده مواشیلر بنی کلیبك مواشی سیله رعی
واروا ایده مزاولدیلر وچرکا هلرده کلیدن غیری برفرد اشعال نار
وچراغ ایده میوب ودأب عرب مجیبا جالس اولمق اوزره ایکن مجلس
کلیده برفرد احتبا ایده مزایدی ومجلسنده بلااذن تکلمه تصدی واغاز
ایتملرندن دخی منع ایلمشدی احتبا قعوددن برنوعدر که ردایی ظهرنه الوب
فخذینی شکمنه الصاق ایدوب جالس اولمغه دیرلر بعض درویشان

كمنده كيروب قاعدا ولدقلرى كبى مرويدركه جفن كليب برمرعادن
مرور ايلسه اول مرعايه بركلب انكى القا ايدردى كه برآدمى مشاهده
ايلدكجه نباحه باشلبوب كليبك خوفندن بركپسه اول مرعاده رعى
مواشى ايده مزدى بناء عليه كليب وائل ديوب اول كلبى وائله مضاف
ايدرلردى وائل ايسه برملكك اسمى اولوب كنايه‌ئ مزبوره ايله استعمالرى
غالب ومشتهرا ولمغله كليبك اسمى ظن اولندى مرويدركه بركون كليبك
سررا هى برچراكاهه رسيده اولديكه قنبره ديدكلرى مرغ كه تركيده
طويغاردير لر اول چراكاهده لانه برداخت اولوب يمرطه‌سى اوستنده قرار
وكليبى مشاهده وبيضه لرينى پروباليله ستر وخوفندن فريادە آغاز
ايلدكده قنبره يه خطاب ايدوب امين اول سن بنم ذمتمده سن كپسه‌دن
خوف ايتمه ديوب بويتى انشاد ايلدى * يالك من قنبره بمعمر * خلالك
الجوفبيضى واصفرى * وانقرى ماشئت ان تقرى * بويتد نصكره
برفرد اول مرعايه دواب ومواشى سنى ارسال ايدوب رعى ايتدرمكه نجاسر
ايده مدى مصرعلرك مألى اى كپسه لر بوكاه وآبى بسيار اولان صحرادە
قنبره‌دن نه استرسز يعنى قنبره يى تعجيز وبى حضور ايتمكز واى قنبره
بو فضاى واسع سنك ايچون خالى وتنها در همان بيضه لر تولد ايله
وخوش صدا ايله فريادايله ومراد كجه بوچراكاهده حبوب ودانه لر
دوشيروب اكل وتناول ايله ديمك اولوب خلالك الجوفبيضى واصفرى
مصراعى امرنده منازع اوليوب مستقل وممكن اولان كپسه حفنده
ضرب اولنور مثلدر وفقرۀ مزبوره‌ده مذكور اولان جساس بن مره
بن ذهل الشيبانيدركه خواهرى كليبك زنى اولوب قبيلۀ تغلبدن
برحى اولان بنوجشم ايله قبيلۀ بكردن برحى اولان بنوشيبان كه كليب
وجساسك قبيله لريدر برمحله خيمه وخركاهلرين وضع ومختلط ساكن
اولورلردى بركون جساسك بنوسعددن خاله‌سى اولان بسوس كندى
فرزندى ايله بنى مره قبيله سنه كلوب جساسه مهمان وخركاهنده
براز زمان اسايش وارام ايدوب شراب نامنده برناقه‌سى كوچكى ايله معا
اولوب ناقۀ بسوس اولان شراب ريسمانى كسسته وكليبك جملرينه

حمايه وحراست ايلديكى مرعايه واروب آب وكياهندن اكل وشرب
ايلدى وكليب اول حال اوزره ناقه‌يى مرعاده مشاهده وغضبنـدن
كمانن دردست وناقه‌يى پستانلرندن ضرب وجرح ايدوب ناقۀ زخمدار
صاحبه‌سى بسوس خركاهنه رجعت ايدوب بسوس ناقه سنى مجروح
وزخمدار وپستانلرندن خون شيرآلود ريزان وروان اولور مشاهده
ايلدكده غريو وفرياد وصوت اعلايله فغان وداد يوب زار وكريان
اولورخواهرزاده‌سى جساس شتركزخمدار اولديغندن آگاه وخاله‌تسنه
تسليه بخش ومعاناله وآه ايدوب اى خانۀ المراوزره اوله كه والله يارين
بن برشتربزرك قتل ايده يمكه زخمى سنك ناقه‌ك زخمندن اشد وازيد
اوله ديوب شترايله كليبى مرادايلدى وصباح اولدقده جساسك قبيله‌سى
مواشيلرينى اسقاواروا ايچون شيب نام نهره وارد قلرنده كليب غضبندن
منع ودفع ايدوب اهالئ قبيله احص نامنده اولان نهره توجه وارد وامراد
ايدوب كليب اول نهردن دخى منع وطرد ايدوب سرزه برقطره آب ويرمم
ديوب اهالى مأيوسانهرك سيلان ايله منتهى اولديغى اسفل وادى يه
واروب مواشيلرينى اروا وكنديلرى دفع تشنگى ايلديلر وجساس كليبك
بوملعننه دخى واقف اولدقده اسبه سوار وكليب جانبنه شتاب ولب
جويده كليبى تك وتنها بولوب يا كليب اقربا ومتعلقاتمى جريان ايدن
نهر عظيمدن منع وتشنگيدن هلاك اوله حق رتبه تعجيز ونكديردن مرادك
ندر ديو مؤاخذه كليب دخى قبيله‌كى منعه باعث برم حيوانات من وكنديمز
هنوز سقى اولنوب ريان اولمامشلردى بزدنصكره سيراب اولملرينه مانع
دكلم ديدكده جساس يا كليب قبيله‌مزى نهردن منعك دونكى كون
خانه‌مك ناقه‌سى شرابى بيوجه قتل ايلمك كبيدر ديوب رخشنى كليبه
سوروب برنيزۀ جانستان ضرب وطعن وكليب زمينه اسبنـدن ساقط
وغلطان اولوب حرارت زخم ايله امان باجساس بكابرقطره آب احسان
ايله ديدكده جساس * هيهات تجاوزت الاحص شيبا * ديوب
جساسك بوكلامى مثل اولدى يعنى نهرالاحص ايله نهرشيبى تجاوز
وكذرايلديوب فعلنك جراسنى بولدك ديدى بعده كليب هلاك اولوب قومى

تجمع ودفن ایلدیلر وجساس کلیبی قتل ایلدیکی ساعت قبیله سنه عطف
عنان وزدیك اولدقده جساسك خواهری فضله برادرنی مشاهده
وبدرینه برادرم جساس کلیور لکن غالبا مصیبت رسیده اولمش زیرا
زانولرین کشف وکشاده ایدوب خلخالری معاینه اولنور وبرادرم برامر
عظیم وداهیهٔ کبیر مظهور ایتمدیکچه زانولرین کشف واراءت ایلمز دیرکن
جساس کلوب اسبندن نازل وپدری ای جکر کوشم سنده انفعال
وانقباض مشاهده ایلدم ایاسبی نه اوله دیو استعلام جساس دخی ای پدر
والا قدر بوکون بتدن برکار صادر اولدی اول کار نیجه زمان وائل
شیخلرینی اشغال واتعاب ایده جکدر دیدکده پدری ای جساس کلیبی
قتل می ایلدك دیدی جساس دخی بلی کلیبی افعال قبیحه سنه بناء قتل ایلدم
دیدی وپدری ملول ومحزون اولوب ای جساس نه اولدی بو فعل نا
مناسبه مبادرتدن مقدم سن برادرلرك هلاك اولمش اولدیکرز برابنم فریاد
وفغان ایله کریان واولاد وائل بغله تشأم ایتلرینه مؤدی اولور بو فعل
قبیحدر دیدی بعده جساس کلیبك زنی اولان خواهری فضاله نکاه
ایدوب بوقطعه یی انشاد ایلدی * انی قد جنبت علیك حربا * تغص
الشیخ بالماء القراح * فذکره منی مایصح عنها * فتی لاخر غیر صاح *
خواهری فضله دخی جساسی تطییب ایچون بوییت ایله جواب ویردی
ان تك قد جنبت علی حربا * فلاراه ولارث السلاح * بعده جساس اسبنه
سوار وبر طرفه فرار ایلدی وقبیلتین میانده حرب البسوس دیمکله
مشهور اولان محاربه ومقاتله ظهور ایدوب تیجه زمان منقطعه اولدی
حتی برروایتده قرق سنه میانلرنده قتال متمادی اولدی وبو مقاتله خوانمان
خرابه باعث وبادی بسوس اولمغله اشام من بسوس مثل سائر اولمشدر که
تشأم اولنان شی حقنده ضرب اولنور وبر کیسه نام اولمسی عسیر اولان
شی طلبده اولسه اول شبئه نیل ووصول سهولتله اولماز مشقة عظیمه یی
ارتکابدن نصکره حاصل اولوردیه جك برده دون مرامك حرب البسوس
دیرلر وجساسك صورت قتلنده اختلاف اولنوب برروایتده جساس
فرار ایدب برمقدار زمان مرور ایلدکدن نصکره ابونویره طریق شامده

جساسه مصادفه وقتل ایلدی روایت اخراده جساسك خواهرزاده سی
هجرس بن کلیب پدری قتل اولندقده طفل نارسیده اولوب مادر وخالری
تربیه سنده رسیدهٔ سن تمیز وبرمرد دلیر وخونریز ظهور ایدوب پدری
کلیبی کندی خالی جساس قتل ایلدیکنه مطلع واسبنه سوار ونیزه
وسیفنی اخذ وقومی مجلسنه عطف لجام واول مجلسده جساسی مشاهده
ایدوب ای قوم آکاه اولك که نیزه م ودمرنلری حمیجون وسیفم وسیفمك
دشمنی زخمدار واهلاك ایلدیکی حمیجون واسیم وکوشلری حمیجون
برکیسه پدرینك قاتلنی عفو وترك ایلمز دیوب جساسه هجوم وبرنیزه
جانکداز طعن وقتل ایلیوب عملری قبیله سنه متوجه وراهی اولدی
* ومهلهلا انما طلب ثاره بهمتك * ومهلهل کلیبك قاتلندن اخذ
انتقام ایمکی سبك همتکله طلب ایلدی ظن ایلدم ثارا خذ انتقام معناسنه در
مثلا برکیسه نك افاربندن بریسی قتل ایلسه لر اول کیسه قاتلی قتل ایمکله
اخذ انتقام ایتمش اولور مومی الیه مهلهل بن ربیعه بن الحارث ومذکور
کلیبك برادری عدی اولوب مهلهل لقبیله تلقیب اولنمغه باعث * لما توغل
فی الکراع هجینهم * هلهلت اثارما لکا وصنبلا * بیتی انشاد ایلمشدر یعنی
چونکه اول قومك هجین وضعیفی جماعت وجبشه توغل وهجوم وغلبه
ایلدی بن مذحج مالکی یاخود صنبلی قتل ایله اخذ انتقام ایمکه قصد اهتمام
ایدرم یاخود مهلهل ایله تلقیبه سبب ابتدا اشعاری تدقیق وترقیق
وتلطیف ایلین عدی اولمغله مهلهل دیدیلرکه لغتده هلهل رقیق
وخفیفه دخی دیرلر ومزبور مهلهل امرء القیسلك خالی اولوب جودهٔ
شعر امرؤالقیس بن حجره مهلهلدن انتقال ایلدی لکن صحاح جوهریده
کلیبك برادری اولان امرؤالقیس بن ربیعه بن وائله مهلهل ایله تلقیب
اولنوب سببی ابتدا شعری تدقیق ایدن امرئ القیس اولدیغیدر یاخود
لما توغل فی الکراع هجینهم یعنی انشاد ایلمیدر دیوب مهلهل
امرئ القیس اولمق اوزره تصریح ایلمشدر ومهلهلك اکثر اوقاتی
معاشرت زنان ایله کذاران ایلدیکندن برادری کلیب زانرانسا دیردی
وقتله کلیبی جساس قتل وفرار ایلدی جساسك برادری همام بن مر

مهلهلك نديم وصديق وانيس وجانبسى اولوب بر بر يتك اسرارنه محرم
ودائما همزم وهمدم اولمغله معاهده ايلمش لردر كه ميانلرنده برسر مخفى
ومكتوم اولميوب بر بر ينه كشف وافشا ايده اول كون دخى همام ايله مهلهل
همصحبت ايكن همامك مادرى كلوب كوشنه برادرك جساس كليبى قتل
وفرار ايلدى ديو تبشير كونه تبليغ وقعه ايدوب رجعت ايلدكده مهلهل
مادرك نه اعلام ايلدى ديو استعلام اولدخى كتم واخفا ايليوب مهلهل
ياهمام ميانمزده جريان ايدن عهد ومياقدن رجوعمى ايلدك يوخسه
ذهولمى ايلدك كه بندن كتم ايدرسك ديدى همام دخى يامهلهل
برادرم جساس برادرك كليبى قتل وفرار ايلمش بناء عليه تكلمده توقف
ايلدم ديدكده مهلهل ياهمام * است اخبرك اضيق من ذلك *
يعنى سنك برادر يكك كليبى قتله قدرتى يوقدر ولكن واقع ايسه بن سنك
برادرك جساسى اندن زياده عقوبتله اهلاك ايدرم ديوب همام سكوت ايله
معامله ايلدى واسباب بزم وعشرت اماده واحضار اولنوب شرب خمره
اغاز ايلديلر لكن همام مهلهلدن هراسان وكيفيت باده ايله بنى قتل
ايدردبو وجودى لرزان اولوب معتادندن نقصان شرب ايدوب مهلهل
كمال الم وغصبندن زياده جه نوش ونشوه دار وبيهوش اولدقده همام
فرصتى غنيمت بيلوب قبيله سنه فرار ايليوب قومنى خيل ومواشيلرين
جمع وخيمه وخركاهلرين رفع وآخر مكانه نقل ايتمك اوزره عزيمتلرين
مشاهده ايدوب همام دخى معاجاى سلامته رسيده اولمق آرزوسيله
محمل بنداولوب كتديلر بعده مهلهله صحو كلوب وكليبك قتل
اولندبغى جمله قومك معلومى اولدقده وجوه قبيله تغلب مجتمع وحضور
مهلهله حاضر اولوب يامهلهل برادركى جساس قتل ايلدى لكن قتال
وحربه عجله ايلمه ابتدا وجوه قوم اولانلريمز پدرى مره يه واروب
ميانمزى احسن وجه اوزره توفيق ايتمكه سعى ايلسونلرنه كونه صورت
پذيراولورسه اكه كوره حركت اولنسون ديوب اعيان قبيله مره يه واروب
برمقدار مكالمه بعده امرلرينى اعظام ايدوب يامره برقاج امر ميانده
مخبرسك يابزه جساسى تسليم ايله قتل وقودا ولنسون كه لم يظلم من قتل

قاتله يعنى كشى قاتلنى قتل ايتمكله ظلم ايتمش اولماز ياخود برادرى
همامى تسليم ايله قتل ايدهلم ياخود نفسكى بونلردن بزه فدا ايله والا
محاربهٔ عظيمه ايدوب سنى وقوم واولادكى فنا واهلاك ايده رز ديديلر
ومرة جوابه تصدى ايتيوب سكوت ايله معامله ايلدكده وجوه قبيلهٔ
تغلب يامره حقير وذليل اولان كيسه كبى سكوت ايله جواب ويرمز
ديدكلرنده مره اى قوم جساس نوجوان بر بهادر مرد درخوف ايدوب
اسبنه سوار وبرطرفه فرار ايلدى نه جانبه راهى اولدى معلوم دكلدر
اما همام ابوعشيرت اخو عشيرت اولوب سزلره تسليم ايلمسم اولاد
واقرباسى اوزريمه هجوم وهمامى جانى آخر ايچون قود وقصاص
ايتدردك ديو تجهيز وتكدير ايدرلر اما بغله فدا طلب ايدرسكز شمديكى
حالده رضام ايله موتى استرم زيرا خيال وجنك آور بهادرلر اسبه
سوار ورزمگاهده دلوه وجولان ايتمكه محتاجدركه ابتدا ميدانه
بن كيروب نيجه محاربه ومبارزه دنصكره قتل اولنم بوسودالردن فارغ اولوب
همامدن غيرى اولادمدن برينى ويرهيم قتل ايدك ياخود سزه بيك
عدد ناقه احسان ايدوب جساسدن فدا ايده يم ديدكده وجوه بكر
غضبناك اولوب بزسكا واولاديكه ذيل اولمق ايچون وناقه طلب واحسان
اولنمق ايچون كلدك ديو متفرق ومهلهله افاده اولدخى حرب ورزمه
تشمير ساق ومقاتله يه آماده وشروع وآغاز ايدوب ميانلرنده
حرب وقتال نيجه زمان متمادى وقبيلهٔ بكردن مقتول بسيار اولوب
قبيلهٔ جساسك عين الاعيانى ايكن محاربه يه قارشمايوب عزلت
واتزوا اختيار ايدن حارث بن مالك حضورينه قبيلهٔ بكر واروب
ياحارث قبيله مزك مردان وبهادرلرى تلف وهلاك اولدى بزه امداد
واعانت ايله ديو نياز ايلدكلرنده حارث (لاناقة لى فيها ولاجمل)
ديوب حارثك بوكلامى مثل اولدى يعنى بنم بومحاربه ده علاقه م
بوقدر نه حالكز وار ايسه كورك ديمك اولور تكرار قوم حارثه واروب
ابرام وقبيله مز خراب وقومنمز هلاك اولدى غيرت وناموس وقتيدر
ديدكلرنده حارث فرزندى بجرى بر روايتده خواهرزاده سنى مهلهله

ارسال ایدوب یا مهلهل خالم ابو بجیر سکا سلام ایدوب دیدیکه
معلومکدر که بن حربدن عزلت ایدوب قومه امداد واعانت ایلدم
زیرا قوم سزه ظلم ایلمشلردی ومیانکزی تخلیه ایدوب برطرفه
معاونت ایلامشدم والان برادرك کلیبك انتقامنی الوب بنجه مرد دلیر
قتل ایلدك بوحرب وقتال بنجیه دك قبیله کی خراب وقومکی اهلاك
ایلدك دیو بجیر تبلیغ نصح ایلدکده مهلهل دسنده اولان نیزه یی
خواهرزاده‌سی حارثه حواله وخالك کیمدر دیو قتلنه هجوم ایلدکده
امرء القیس بن ابان التغلبی یامهلهل صبر وتأنی ایله زیرا بوغلامك
قومی محاربه مزدن عزلت ایلمشلردر والله اکرسن بوغلامی قتل ایدرسن
خالك کیمدر دیو سؤال ایتمیلردنی قتل اولنور دیو بند ایلدی لکن
مهلهل اصغا ایتمیوب نیزه ایله غلامی جرح وقتل ایدوب (بؤ یشسع
نعل کلب) دیدی یعنی بوغلامك خون ودمی کلیبك نعلنك نصمه سنه
برابر ومقابلدر دیدی مثل مزبور برشیئك برشیدن افراط ایله وضیع
ودنی اولوب کلی بعضنه معادل وبرابر اولمازدیه جك محلده ضرب
اولنور وغلام حالت نزعده ایکن اکر قوم بنو بکر بنم قتلمه راضی
اولورلرسه بندخی راضی اولورم دیوب قضاء نحب ایلدی وبوقصه
حارثه نقل اولنوب حارث بوغلام وباء کلیبی اولاد واثلدن نه کورل دفع
ایلمش قتل اولندیغنه راضی اولورز دیدکده قوم یاحارث مهلهل
اول غلام سفیری قتل ایدوب بؤ یشسع نعل کلیب دیمش دیدکلرنده
حارث غضبناك اولوب قوم وقبیله سیله مهلهله هجوم ومقاتله یه آغاز
ایدوب قبیلهٔ بکر وتغلب میانده مدت مدیده حروب وقتال متمادی
وپیوسته واشراف واعیان قبیلتین تلف وهلاك اولوب جساسك برادری
همام وسائری قتل اولنوب ایکی قبیله مضمحل اولق رتبه سنه رسیده
اولدقده حارث بن عوف المری قبیلتین میانده مسالمه ومصالحه یه
سعی واقدام وعاقبت عقد صلح ومصافات ایلدی ان شاءالله تعالی
تفصیلی * وان الصلح بین بکر وتغلب ثم برسالتك * فقره سنده ذکر
وبیان اولنور بعده مهلهل اعوان وانصارندن جدا ونك وتنهایی

یشکردن

یشکردن خاللری جانبنه راهی وعمری آخر اولنجه مزبور حمایه سنده
وقنکذا اولدی لکن وفاتنده اختلاف اولنوب بعضیلر حتف انفه فوت
اولمسنه ذاهب اولدی وبعضیلر مهلهل مسن وپیر اولوب ایکی غلامی
ایله برطرفه سفر ایدوب خلا ملر مهلهلدن متضجر ومتاذی اوللریله
سر راهلری اغیاردن خالی برمفازه یه رسیده اولدقده غلامله مهلهلك
راکب اولدیغی شتری اناخه ومهلهلی قتل ایتمك مراد ایلدکلرنده مهلهل
راکب اولدیغی شترك سمرینه سکین ایله ذکری آتی یینی نقش ایلدی
دیدی روایت اخراده عبدلره وصیت ایدوب چونکه بنی قتل ایدرسز
یاری شو بیتی اولاد وعیالمه قرأت ایدك دیدی * من مبلغ الحیین ان مهلهلا
* لله درکما ودرابیکما * بعده غلامله مهلهلی قتل وقبیله یه عود ومهلهل
حتف انفه وفات وبو بیتی انشاد ایلدی دیو موت مهلهلدن خبر
وبردکلرنده مهلهلهالك فرزندان واقرباسی مهلهل بوکونه بیت بی معنی
انشاد ایلمز دیو تفکر وتعجب ایدرکن فرزندلرندن بری بومصراعلرك
هربری بر بیتدن اولوب پدر یمزك مرادی بودردیوب * من مبلغ الحیین
ان مهلهلا * اعنی قتیلا فی الفلاة مجدلا * لله درکما ودرابیکما *
لایبرح العبدان حتی یقتلا * دیو قرأت وعبدلری ضرب ایدوب عبدلر
قتل ایلدك دیو اعتراف ایلدکلرنده ایکبسنی دخی قتل ایلدیلر مآل معنای
بینین کیمدر اول کیمسه که قبیله لریمه تبلیغ وایصال ایلیه که تحقیق
مهلهل صحراده مقتول ومستلق اولدیغی حالده اخشاملدی ای فرزندلرم
سزك وپدر یکزك نه عجب خیرلو عملدر که عبدلر خلاص وترك اولنیوب
قتل اولنه دیمك اولور ومجدل طعن وضرب اولنوب زمینه القا اولنانه
دیرلر که طعنه فجدله ای القاه فی الارض فانجدل هوای سقط ایله تفسیر
اولنمشدر ومهلهلك شعری اعلای طبقات قدمادن اولوب بوابیات
انکدر * بکره قلوبنا یاال بکر * نعادیکم بمرهفة النصال * لهالدن
من الهامات جون * وان کانت تعادی بالصقال * ونبکی حین نذکرکم
علیکم * ونقتلکم کانا لابنالی * والسموءل انماوفی عن عهدك *
وسموءل سنك عهدکه وفا ایلدی ظن ایلدم مزبور سموءل یثرب

متن

بهودلردن سمؤل بن عادیادر که وفاده مزبورایله ضرب مثل اولنوب
اوفی من سمؤل دیرلر وسببی بودر که چونکه امرؤالقیس بن حجر الکندی نك
پدری کنده ملکی ایکن قتل اولندی امرؤالقیس فرار وملك روم جانبنه
استمداد واستعانت قصدیله راهی ومحمل بند وسر راهی تیمانام موضعده
سمؤلك قله سنه واصل اولوب رجعتده اخذ ایتمك اوزره سمؤله یوز زره
و برمقدار آلت حرب امانت وایداع وروم طرفنه راهی اولدقده حارث
بن ظالم بر روایتده حارث بن ابی شمر الغسانی امرؤالقیسك ایداعی
استماع وسمؤلدن اخذ قصدیله هجوم وطلب سمؤل دخی و برمکدن
ابا وامتناع وقلعه سنه تحصن ایلدکده حارث سمؤلك برفرزندنه
ظفریاب اولوب ای سمؤل امرء القیسك امانتلرینی بکا تسلیم ایله والا
فرزندکی قتل ایدرم دیوندا سمؤل دخی بنم ایچون نقض عهد احتمالی
برطرفدر قتل ایلسك دخی و برمم دیدکده حارث سمؤلك مشاهده ایده رکی
محلده فرزندنی میانه وارنجه دوپاره وقتل ایلیوب راهی اولدی بعده
امرء القیس تیمایه واصل اولدن مقدم فوت اولوب سمؤل ودیعه
امرء القیس برفرده و برمیوب مرادا ولنجه حفظ ایلدی وصورت هلاك
امرء القیس بوکونه روایت اولندی که وقتا که پدرینك قاتللرندن
اخذ انتقام ایچون قیصردن استمداد وقیصر التماسنه مساعده وایدوب
بر مقدار عسکر و بروب امرء القیس رجعت واخذ انتقامه نیت ایلدی
بعض اصحاب غرض قیصری سوء عاقبت وفتنه ایله تخویف ایلکله
قیصر برحله تسمیم وامرء القیسه اردندن ارسال ایلدیکه واصل اولدیغی
ساعت لابس اوله وصورت اکرامده اولمغله امرء القیس لابس اولوب
عاقبت سبب هلاکی اولدی ولهذا ظاهرا مستحسن اولوب ضمنده
اثر قبیح اولان نسنه یه حلهٔ امرالقیس دیو ضرب مثل ایدرلر وچون
وجودنده قرحه لر پیدا ومرضی مشتد اولدی بوایاتی انشاد ایلدی

* وبدلت قرحا دامیا بعده صحة * وبدلت بالنعماء والخیر ابوسا *
ولوان نومایشتری لاشتریته * قلیلا کنغمض القطا حیث عرسا *
فلو انها نفس یموت صحیحة * ولکنها نفس تساقط انفسا * وانقره یه

واصل

منن

واصل اولدقده وفات ایلدی * والاحنف انما احتبی فی بردنك * واحنف
سنك عباکه بور ینوردی ظن ایلدم برده چارکوشه برعبادرکه عرب
استعمال ایدر واحنفك نامی ضحاك روایت اخراده صخر بن قیس
بن معاویه بن حصین السعدی وکنیه سی ابو بحر اولوب حلم وسیادت
وشرافتده احنف ایله ضرب مثل اولنوب احلم من احنف واسود
من احنف دیرلر که اسود اجل معناسنه در واحنف رسول الله صلی الله
علیه وسلم حضرتلرینك زمان سعادت نشانلرینه بنشوب اسلامی قبول
ایلمشدر لکن رؤیت دیدار شریفلریله مشرف اولمیوب تابعینددر
و پیغمبر صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه برکیسه احنفك محاسنی نقل
ایدوب اخلاقی رسیده سامعهٔ شریفلری اولدقده دعا ایلدکلرینی
بوکونه سرد و بیان ایلرلر که عمر بن الخطاب رضی الله عنه حضرتلری
زمان سعادتلرنده احنف مکهٔ مکرمه یه کلوب بیت شریفی طواف اثناسنده
آشنای قدیمندن بری مصادفه ایدوب یا احنف بنی یلدکمی دیدکده
بلی بیلورم دیمکله ای احنف سنی امر جلیل القدر ایله تبشیر ایده یم
معلوم کمیدرکه پروقتده رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری
بنی سنك قومك اولان بنوسعدی اسلامه دعوت ایتمك ایچون ارسال
بیوردقلرنده هر چند که امر بیوردقلری اوزره اسلامه دعوت ایدردم
اعراض وعناد ایدرلردی وسن ای قوم کراه بوکیسه سزی خیر
وحقه دعوت ایده یور وبو کیسه دن استماع ایمدم الا کلام حسن
وخیر استماع ایلدم دیمش ایدك بن دخی رسول الله صلی الله تعالی علیه
وسلم حضرتلرینه کلوب سنك قومکی اسلامه حث و ترغیب ایلدیککی
اعلام ایلدیکمده رسول اکرم حضرتلری اللهم اغفر للاحنف بیوردیلر
دیو ختم کلام ایلدی ومومی الیه صخر بن قیس احنف تسمیه اولنمسنه
سبب حنف لغتده کج پا وانکشتلری بر برینه ناظر ومعوج اولمغله
دینوب صخرك باری کج ومعوج اولمغله احنف دیدیلر حتی صخر طفل ایکن
کاهیجه مادری رقص ایتدیروب رقصندن مسرور اولدیغندن
والله لولا احنف * فی رجله ما کان فی فتیانکم مثله) یعنی انشاد ایلدی

یعنی اکر صحرك پالرنده اعوجاج اولمسه ای قوم سرك اولادیکزده بونك مثلی
ونظیری اولمازدی عبدالملك بن عمیردن منقولدرکه بروقتده احنف
مصعب بن زبیرایله کوفه یه کلدی احنفدن قبیح الشکل برفرد مشاهده
ایتمدم غایت نحیف وصغیرالرأس ومتراکب الاسنان یعنی دشلری بربری
اوسننه وچشمانی متفتح وکشاده وتکلم مرادایلسه ابتدا امرده صعوبت
ایله تکلم ایدردی کرچه لکین دکلدی لکن لکنه مشابه ایدی شعبی ذکر
ایدرکه بروقتده بصره قافله سیله ابوموسی الاشعری عمر بن الخطاب
رضی الله عنه حضرتلرینه کاوب اهالئ بصره ایله احنف بن قیس
دخی موجود وحضرت عمرك مجلس شریفنه داخل وهرکس کندی
امور مهمه سنی عرض واعلام ایلیوب احنف صف نعالدن اولمغله
نوبت کندی یه کلدکده ابتدا ادای حمد وصلوة بعده حضرت عمره
خطاب ایدوب یاامیرالمؤمنین حالااهل مصر فرعون واتباع فرعون
منزللرینه نازل واهل شام منازل قیصره نازل واهل کوفه منازل کسرایه
نازل اولوب انهارلطیفه وعذبه ساحلنده بنا ایلدیکی قصرلرده مربع
نشین واشجار میوه دارلری بسیار وملتفه باغلرده ذوق وصفا ایله آسوده
آیین اولوب عین البقر والبعیر کبی اثمار کوناکون سلهلره وضع ومتغیر اولمدن
خانه لرینه احضار وتناول ایدرلر اما اهالئ بصره شورستان مواضعده
ساکن ومالح ایله دفع تشنکی ایدوب ساکن اولدقلری موضعك برطرفی
آبی تلخ ومالح اولان نهرلر وطرف آخری کاه وسبزه دن خالی مفازه وبیابان
وبرومحابلری باراندن تهی اولوب کردن شترمرغ کبی نحیف ورقیق
اولوز ایمدی خسیس ودنی اولانلرینزی رفیع وعالی وفقیر وبی
نوالرینزی توانکر وغنی وکیللرینزی تعدیل ودرهملرینزی تکمیل
ایدوب برنهرشیرین حلوعذب اجرا ایله دیدکده عمررضی الله عنه
ای اهل بصره سزلر بونك کبی تکلمدن عاجز مبسز والله بواحنف
جله دن سیددر بو مقوله کلماتی احنفدن استماع ایتمدن زائل اولمام
بیوروب احنفی یانده برسنه ابقا وحبس بیوروب بعده یااحنف علمك
بنی اعجاب ایتمکله سنی تجربه وامتحان ایلدم زیرا رسول الله علیه السلام

حضرتلری (احذرالمنافق العالم) یعنی عالم اولان منافقدن حذرایدیکز
بیوردیلر اول صفت مذمومه دن ساحهٔ ذمتك بری وخوف ایلدیکمدن
عاری مشاهده ایلدم بیوروب جائزه سنی احسان وسبیلن تخلیه ایلدی
بعده احنف عمررضی الله عنه حضرتلرینك زیارت شریفلرندن وفات
ایدنجه منقطع اولیوب ملاقاتلریله تحصیل شرف ایدردی ومومی الیه
احنف عقل وحلمی سببله شول رتبه تحصیل عز وسیادت ایلمشدیکه
امر ایلدکده یوز بیك اسب سوارتیغ زن دلاور مجتمع وفرمانبری اولورلردی
وامراء انصارامور مهمه لرنده احنفدن استعانت اولدقی اعانت ایدردی
واحنفك زراء نامنده محبوبه برجاریه سی اولوب کمال محبتندن هرامرده
زراء یه مطیع ومنقاد اولمغله احنف بردشمن ایله محاربه قصد ایلسه
عرب (قد غضب زراء) دیوب مثل اولمشدر واثنای مقاتله ده احنفك
غضبندن کابه ایدرلردی واحنف قیس بن عاصمك اخلاق حمیده صاحبی
اولدیغنی وصف اثنا سنده شاکردان استاد لرندن علم تعلم ایلدیکی کبی
بر قبسدن حلم تعلم ایلدك دیردی وحلم وصبرده قیس شول درجه یه واصل
اولمشدیکه برکون قیس احتبا ایدوب ندماسیله مکالمه ایدرکن اوغلنی
مقتولا وعم زاده سنی قیدوبند ایله مجلسنه ادخال ونقل ماجری ایدوب
عم زاده ك اوغلکی قتل ایلدی دیدیلر قیس کلامنی قطع ایتیوب احتیاطی
بوزمادی وکلامی رسیدهٔ انجام اولدقده اوغللرندن برینه ای فرزند
عم زاده مزی اطلاق وبرادریکی دفن ایلیوب مقتولك والده سنه
یوز ناقه ویرز براغریبه در بلکه انکله منسلیه اوله دیدی وصول طرفنه
انکا ایدوب بو بیتی انشاد ایلدی * انی امرؤ لایعتری خلق دنس بفنده *
* ولا افن من منفرفی بیت مکرمه * خالدبن صفوان حکایت ایدرکه
بروقتده رصافه ده هشام بن عبدالملك مجلسنده ایدم یکا خطاب ایدوب
یا خالد احنفی نوجهله کندیکزه ترجیح ورئیس وسید قوم ایلیوب
اتباع وانقیاد ایلدیکز دیو سؤال ایلدی واول کون خمیس اولمغله هشام
صائم ایدی بن دخی جوابه تصدی ایدوب امر یکز اولورسه برحکایه سین
نقل ایده یمکه انجق اول سیرتی سیادتنه کافی وباعث اوله وامر ایدرسکز

ایکبسنی نقل ایدیم ومساعده بیوریلورسه اوج سیرت حمیده سنی نقل
وبیان ایدیم واکرمرادیکز اولورسه اخشامه دك خصال ممدوحه سنی
ذکرایدوب صباحه اولدیکزدن ذهول ووقت کذار اولمسز دیدم
هشام دخی برینی بیان ایله دیدکده فی العمر احنف کبی نفسنه سلطان
وغالب برفرد معاینه ایلدیکمدن ماعدا کوشزدم دخی دکلدرکه افعال
ممدوحه یه نفسنی اقدام وهوای نفسنه متابعتدن اجتناب ایدوب افعال
مذمومه دن منع وزجرایدردی وهیچ ابهام قبیحی اولدیغنه مطلع
اولمیوب حاصلی خلفادن غیریده نظیرین مشاهده ایلدم دیدم هشام
دخی پسندایدوب فی الحقیقه بوخصلت سیادته کافیدر لکن برینی دخی
نقل ایله دیدی ممکندرکه برکشی نفسنه غالب اولوب افعال قبیحه دن
عدایلدیکی اشیادن نفسنی منع وکف ایلیه لکن محاسن وقبایحی فرق وتمیز
ایده میوب نفسنه سلطنت وغلبه سنی نفس الامر مطابق اولور وجه
اوزره اجرا ایدمز احنف ایسه صاحب بصیرت وتمیز اولوب نفسی
اوزره سلطنتی محاسنه اقدام وقبایحدن اجتناب ایتکله اعمال ایدردی
دیدم هشام استحسان وخصلت نخستینه بوخصلت تکمله درکه نیك وبد
تمیز اولنمدیکجه مجرد نفسنه سلطنت وغلبه سودمند اولمز برینی دخی نقل ایله
دیدکده ممکندر برکیسه نفسنه غالب ونیك وبدی ممیز وصاحب بصیرت
اوله لکن اجرایه قدرت ومکنتی اولمامغله خصال حمیده ایله موصوف
اولمسنه مانع اولوب شهرتیاب اوله مز احنف ایسه مال وجاه ولشکر
صاحبی اولوب کندیده موجوده اولان خصال ممدوحه یی اجرا ایدوب
مشهور آفاق اولدی دیدم هشام محظوظ اولوب بودخی مقدم نقل
ایلدکلریکمه تتمه سیدر لکن صومدن بنی اشغال ایده جك خصلتی
دخی بیان ایله دیدی بن دخی نقله اغاز ایدوب ایام سالفه ده واقع اولان
افسانه سندندرکه بروقتده فتح خراسان قصدیله عسکر ینه نظام
وبروب محمل بند وراهی اولوب تنك وضیق برمحله خیمه انداز وملك
عجم لشکرانجم شمارایله احنفی احاطه ومضیق ایدوب احنف کمال
اضطرابندن صلوة عشایی ادا ودرکاه خدایه تضرع وابتهال ایله

ظفرونصرته توفیق طلب وبیاز بعده تبدیل لباس ایدوب آیاعسکرم
خفتمده نه کونه قیل وقال ایدر دیو جست وجو ایچون میان لشکرده
ملول ومحزون کشت وکذا ایدرکن کوردیکه برعبد آسیابان ال دکرمنی ایله
کندم طحن ایدر ویانده رفیقی اولان عبده عجبدرکه امیر بمز مسلمانان
ایله بویله برتنکناده خیمه انداز اولوب دشمن اطرافنی احاطه ایمکله
برطرفدن تنکی مکان وبرطرفدن تضییق دشمن طاقکداز اولدی دیدی
رفیق دخی ای برادر بویله دن رهایه برچاره ملاحظه ایدر میسك
دیوچاره جواولدقده چاره سی بومنزلدن میشه زار برفرسخ مسافه در
بوآن کوس رحیله طره زن وعسکر یله قالقوب میشه زاره خیمه انداز
اولدقده ظهر عسکر پیشه کلوب دشمن احاطه دن عاجز اولمغله فقط
مواجهه مزدن اولدقده عسکر یمزه پریشانلق عارض اولمیوب حرب
وزمه مباشرت ایلیه امید وارمکه عون باری تعالی ایله محاربه سهل
اولوب مظفر اوله بوزدیدکده احنف استماع وسجده شکری ادا ورحیلدر
دیو عسکری اکاه وندا ومحمل بند حرکت اولوب اول میشه زار پیشنه
سحر وقتی رسیده ومیشه یی ظهر عسکره آلوب نازل اولدی بوطرفدن
لشکر عجم دخی احنف اوزرینه هجوم قصد ایدوب هرطرفی میشه زار
اولغله فقط برطرفدن فرجه بولوب جیش احنف خوف ورعب
القا ایتمك ایچون چارطبله یکسر طره اوروب هجوم احنف دخی عسکر یله
اسب سوار وکندی علمی اخذ ودشمنه حمله وطبلك برینی شق ودریده
وطبل زنی قتل وبقیه طبلزنلرخوفلرندن پریشان اولوب لشکر عجم صدای
صلا استماع ایلدکده پیش لشکر منهزم اولدی طنبله مدبرا فرار
واحنف عسکر یله قفای دشمنه شتاب وهجوم وبی نهایه عجم قتل
وسفك دماء ایدوب منصور ومظفر اولدی دیو شمس غروب ایدنجه
خالد هشامه احوال احنفی نقل وبیان ایلدی ورصافه مواضع متعدده نك
اسمی اولوب بری رصافهٔ شامدرکه ابو منیع عبدالله بن زیاد وحجاج
بورصافه دندر ورصافه بغدادده برمحله درکه محمد بن بکار وجعفر
ابن محمد علی بورصافه دندر وبری اندلسده درکه یوسف بن مسعود

ومحمد بن عبدالله بن صيغون بورصافه دندر و بری رصافهٔ واسطدر که
حسن بن عبدالمجيدك مولديدر و بری رصافهٔ بصره درکه محمد بن
عبدالله بن احمد وابوالقاسم حسن بن علينك مولديدر و بری افريقيه
ده در وقلعهٔ اسما عيلبلديه رصافه ديرلر وجازده عين الرصافه ديرلر
برعين ماواردر واحنفك حكايات غريبه والفاظ محكمه وعجيبه سی
بسيار و بی نهايه اولوب از جمله بعض خدمه سندن مرويدر که
احنف شب تابسحر نماز كذاراولوب اثنای نمازده فروزنده اولان شمعك
شعله سنه انكشتنی وضع ونفسنه خطاب ايدوب ای نفس افعال
واطوار كله حسن اول وفلان كون سندن فلان خصوص صادراولمغه
نه شی باعث اولمشدی ديونفسنی توبيخ وايقاظ ايدرکی و برکون برشخص
درد دندانه ابتلاسندن تشكی ايلدكده احنف اوتوزسنه در که بوندن
راحتم زائل ومنعدم اولوب برفرده شكايت وفقداندن حكايت ايلدم
ديدی و برکون عمر بن الخطاب رضی الله عنه يا احنف اطعمه دن
زياده متلذذ اولديغك طعام ندر پيوردیلر احنف دخی تو وكاه يعنی قيمق
ومنتردن متلذذ اولورم ديوب حضرت عمر رضی الله عنه احنفك زبد
وكاته تخصيص محبت ايلديكی فی الحقيقه محبتدن اولميوب بلكه فوق
ومنزك بسيار اولسی خصب ورخاو وفرت مزروعات وقتندر اولوب
عباد قحط وغلا زحمتی چكميه چكلرينه علامت ونشان اولديغندن
اظهار محبت ايلدی پيوردیلر و برکون برديد زبان شخص احمق تك
وتنها بولوب شتوم غليظ ايله شتم ودشنام واحنف سكوت ايله معامله
واول محلدن قالقوب قومی اولديغی مكانه توجه ايلديوب شخص معهود
دخی درپی اولدقده احنف ای كشی شتومدن يقيه وارايسه بو محلده
اتمام ايله زيرا قوم ميانندهاتمام ايدرسك سكا ضرر لری اصابت ايدر ديدی
برکون برشخص احنفه بوسيادت وشرفی و بوقدر منزلتی نه سبب
ايله كسب وتحصيل ايلدك حال بوكه قومك شريف وسيدی دكل ايدك
ديو سؤال ايلدكده احنف وظيفه م اولميوب اوزريمه لازم اولميان
امری ترك ايله مثلا سنك خصوصك اولانی تفحص ايتمك بكا لازم اولميوب

اتدن

اتدن اعراض وترك ايلدم تكيم بكا متعلق اولوب سكا لازم اولميان
خصوصی سنك ترك ايدوب التفات ايتديكك كبی ديو جواب ويردی
و برکون برشخص بدكو احنف غضبناك اولوب سكا بركون شتم ايدرمكه
قبريكه سنكله معا داخل اولور ديدی احنف دخی منفعل اولميوب
والله بنم قبرمه داخل اولماز بلكه سنك قبريكه داخل اولور ديدی
بنه بری احنفه بورتبه وشرفی نه كونه كسب ايلدك ديدی احنف دخی
خلقك استحسان ايلديكی افعالی ترك ايمكله تحصيل ايلدم مثلا آب
خوشكوار نوش ايتمكی قبيح عد ايلسه لر عمرم اولدقجه آب صافی نوش
ايتمزدم ديدی و برکون احنف بر بلده كه تعيش واكتساب ممكن اولميه
اول بلده يه نازل اولمدن محظوظ اولمام اكرچه قومی بنی البان واطعام
ايدرلرسه دخی ديدكده يا ايبحر حزم واحتياط دخی بودكلميدر ديدلر
احنف بلی بودرديدی واحنفك بوكلامی * لاتلبثوا بدار معجزة *
حديث شريفنی اشعار ايدر يعنی رسول اكرم صلی الله عليه وسلم
حضرتلری اكتساب وتعيشدن عاجز اولديغكز بلده ده اقامت ايلمه يكز
پيوردقلرينه تلميحدر واحنف عادت قبيحه يی سوميم ديردی و برقنده
احنف اهل عراق ايله معاويه رضی الله عنه زيارتنه واروب پرده دار
اهالی عراقه اميرالمؤمنين هركس كندويه متعلق اولان اموری عرض
واعلام ايلسون آخر طرفدن وكالت ايله غير يلرك مراملرينه تعرض
ايلسون ديو تنبيه ايلديكن افاده ايلديوب اهالی عراق مجلس معاويه يه
داخل اولدقلرنده احنف اكرامير المؤمنين هركس آخر طرفدن وكالة
عرض مرام ايتمسون ديو تنبيه بيورمسه ايدی عراقه برداهيه نزول
و برنائبه وبرمصيبت ظهور ايلدی كه اول نائبه سبيله جميع ناس
اميرالمؤمنينك عراقه كلمسنه محتاج اولدی ديو اعلام ايدردم ديدكده معاويه
حضرتلری بنم تنبيهم حاضر اولنلر بر بر بيند عرض مرامده وكالت
ايتمسون ديوايدی يا احنف سن حاضره وغائبه وكالت ايلدك پيوردیلر
و برکون معاويه رضی الله عنه يا احنف خاطر كده ميدر علی كرم الله وجهه
حضرتلرينه طرفدار اولوب بغله صفين نام موضعده محاربه ايلديكز

یوردقلرنده احنف یاامیرالمؤمنین شول قلوب که برانکله جنابکزه بغض
ایلمشدك الآن ایکی جنبز میانده وشول سیفلرکه انکله مقاتله ایلمشدك
عانقلرمزاوزره آویخته اولنمشدر اکرمرادشر یفکز اولورسه حلمکزله
تکدیرمزی عفو بیوررسز دیدکده معاویه رضی الله عنه عفو ایلدم
بیوردی و بعض خصوصده که احنف مواخذه وتعیب اولنمشدر بری
بودرکه چونکه زبیر بن العوام رضی الله عنه یوم الجلده قتالدن فارغ
ودیارنه راهی اولدی قبیلهٔ بنی تمیم اولدیغی محلدن مرورایدوب برشخص
احنفه زبیرشمدی بوطرفدن مرورایلدی دیدکده احنف تسلیه لم
ایکی قومی بربرینه دوشروب عداوت و یومرتبه قتال وحرو به سبب
اولدی شمدی تخلیص نفس ایچون میانلرندن چیقوب دیارنه راهی اولق
ایسترديدی وابن جرموز زبیرك قفاسندن رسیده وقتل ایلدکده زبیری
بوکلمیله احنف قتل ایلدی وابن جرموز رأی احنف ایله قتل ایلدی
دیدیلر بری دخی بودرکه حسن بن علی رضی الله عنهما حضرتلری
احنفه مکتوب ارسال وکندویه امداد واعانت طلب ایلدکده حسنی
امتحان وتجربه ایلیوب تدبیر وسیاست مملکتی وصیانت مالی ومکیدهٔ
حرب وقتالی کندولرده بولدم دیوب اعانت ایلدی و بری دخی جاریه سی
زبایه اطاعت وانقیاد یدرحتی احنفدن زبایه بورتبه انقیاد ایتمکه
باعث نه اوله دیوسؤال اولندقده نیچه انقیاد ایتیم که هرروز وشب زبایه
محتاجم دیدی و بری دخی بودرکه برکون برعرب احنفی ضرب احنف
دخی سبب ضربدن سؤال ایلدی عرب برکیسه بکا اکرقبیلهٔ تمیمدن
رئیس وسیدنی ضرب ایدرسك سکا شومقدار درهم احسان ایده یم
دیمشدی بناءعلیه بوقباحته اقدام ایلدم دیدکده احنف امیرقوم بن دکلم
حارثه بن قدامه در دیدی عرب دخی کلام احنفه فریفته اولوب
حارثه یی ضرب ولطم ایلیوب حارثه عربك دستنی قطع وبریده ایلدی
وخلق عربك دستنی حقیقتده احنف قطع ایلدی دیدیلر و برکون
عمرو بن الاهم احنفه هزل ومزاح قصدیله برادم ارسال واول شخص
یااحنف بدرك مالدارمیدی دیوسؤال واحنف غرضنی فهم ایدوب

برمقدار

برمقدار ناقه سی اولوب عیالی تعیش ومهمانی انکله اطعام ایدر دی
لکن آلات حربی موجود دکل ایدی دیدی سقطات احنف بو مقدار
ضبط اولنمشدر بوندنصکره دخی بعض نوادر وحکایاتی نقل اولنمق
مناسب اولمغله شروع اولندی برکون احنف برخیاطه برثوب ویروب
درزی خیاطندمسامحه ونیچه زمان معاطله ایله اوقات کثیره مرورایدوب
ثوبی درزیدن اله مدقده فرزندنی درزی یه کتورب ای خیاط اکربن
وفات ایدرسم ثوبی بو معصومه تسلیم ایله دیدی واحنفدن کلامی
پندامیزندندرکه برذوق ولذت که انجامی ندامتی مقتضی اوله اول ذوقده
خیرو برکت بوقدر وزاهد اولان کیمسه فقیرومحتاج اولماز واعتذارایدن
کیمسه نك عذرینی قبول ایتمك لازمدر وقطع رحمدن اقبح برشی بوقدر
وانصاف وعدالتی ابتدا کندی نفسکدن اجرابعده آخرده اجرا ایله
وبرکیمسه یه اساءت وضرر ایتمکه نفع واحسان ایتمکی تقدیم ایله ومعلومك
اولسونکه دنیاده سنکیچون برعمل خیرایله تحصیل عقبا وآخرت ایتمکه
قدرت واردی ومالدار ایسك انفاق واحسان ایدوب سندن غیری یه
خازن وحافظ اولوب مالك کندینکدنصکره قالمسنه سعی ایتمه وحسود
یچون راحت بوقدر وکذوب ایچون مرءوت یوقدر وشول کیمسه یه
تعجب ایدرمکه ایکی کره مخرج بولدن خروج ایتدکدنصکره یینه تکبر
وغرورایدردیدی وهرشی که مرام ومطلبم اولدی تخلف ایلدی دیوب
سیندن سؤال ایلدکلرنده زیرا امر محال تحصیلنه هوسکراولمدم دیدی
وبرشخص یااحنف مرءوت نه کونه اولور بکاتعلیم ایله دیدی احنف
دخی اخلاق قبیحه ووسیعه یه ملازمت واخلاق رذیله وقبیحه دن
کف نفس واجتناب عین مرءوتدر واکاه اول که برحکمت دخی تعلیم
ایده یم افیح قبایح ولدرکه منفعتسز مذموم اوله حق امر قبیحی ارتکاب
ایده سن که قطعا سکا فائده سی اولمیه دیدی و برزوقنده میان خلفده
محبت ومودت خالص وحقیقی ایدی شمدی صوری وجعلی مودت دخی
قالمدی دیدی ومومی الیه احنفك مجلسنه برشخص ملازم ودائما ساکت
وصامت اولوب افراط سکوتی احنفی انجاب ایدردی برکون

ناچاکو بنده اولوب یا ایاکم شرفهٔ مسجده مشی وحرکته قادر
اولورمیسك دیدکده احنف ای برادر پیرونا توان اولدم قادر دکلم دیوب
بوقطعه یی انشاد ایلدی * کاین تری من صامت لك معجب * زیادته
اونقصه فی التکلم * لسان الفتی نصف ونصف فؤاده * فلم یبق الاصورة
اللحم والدم * معناسی ساکنلردن چوق ساکت مشاهده ایدرسك که زیاده
سکوتی یاخود کلام بی معنی سی سنی عجبه کتورر انسانك نصفی زبان
وتکلمی ونصف آخری عقلی اولوب شخص مزبور بیچه زمان ساکت
اولمغله انسانیتدن نصفی مفقود وتکلم ایلدکده ژاژ خوای اولمسی
عقلینك فقدانته دلیل اولمغله انسانیته متعلق لحم ودمدن ماعدا برشی
قالمدی دیمك اولور وبوقطعه یی بعضلر احنفك اولمق اوزره روایت
ایدوب بعضلر احنفك شعرندن اعلادر احنف مجرد تمثل طریقیله انشاد
ایلدی دیدیلر ومومی الیه احنف التمش طقوزسنه سی کوفه ده دار بقایه
ارتحال ایدوب مصعب بن زبیر ماشیاراز ایراله جنازه سنه حاضر اولدی
وکبار جنازه سنه امر ادن بوکونه ابتدا حاضر اولان مصعب در واحنف
قبره وضع ایلدکلرنده برزن سر لحده ایستاده اولوب ای کفنه لف
ووضع اولنان نه عجب خیرلو اعمال صاحبی ایدك بزی سنك افترا قکه
مبتلا ایدن باری تعالی دن نیاز ایدرمکه قبریکی توسیع ویوم حشرده
عنایت وکرم ایلیه دنیاده اعمال صالحه یه موفق وممدوح کافهٔ انام اولدك
آخرنه دخی شهید ومرحوم اولدیغك حالده ارتحال ایلدك وحیاتکده
ناسه نافع اولمکله بین الناس مرغوب ایدن الله تعالی بزه وسکا رحمت ایلسون
دیوب ختم کلام ایلدی وبوقطعه اشعارا حنف ندر * لوندی سروی یمال
کثیر * لجدت اوکنت له باذلا * فان المروءة لاتستطاع * اذالم یکن لها
فاضلا (وحاتما نما جادبوفرك ولق الاضیاف یشرك * وحاتم سنك مالك
ایله خلقه کرم وجودایدردی وبشاشت وجهکله خنده ومهمانلره ملاقی
اولوردی ظن ایلدم وحاتم لسان عربیده حاء مهمله وکسرتا ایله اولوب
زبان فارسی ترکیده خاء معجمه وفتح تا ایله قرأت اولنور ومومی الیه حاتم
بن عبدالله بن سعد الطائی وکنیه سی ابوسفان وابوعدی اولوب

متن

زمان

زمان جاهلیتده اسخیادن ظهور ایدن اوچ شخصك بریدر واول
اوچ شخص مزبور حاتم وهرم بن سنان وکعب بن مامه اولوب سخاوتده
جمله سنك اشهری حاتمدر وحاتم مولود نبی علیه السلامه یتشوب
قبل المبعث وفات ایلمشدر مرویدر که علی بن ابی طالب کرم الله وجهه
حضرتلری ناحك اکثری نه عجب خیرلو اعمالی ترك ایدوب اعمال صالحه یه
رغبت ایتمزلر وعجبدر که بر شخصه برمسلم برادری حصول مرامی ایچون
مراجعت واستعانت ایلدکده کندو یی عمل خیره اهل کورمیوب
اول مسلمانك حصول مرامنه سعی واعانت ایلمزاکرچه ثواب رجاسنده
اولمیه وعقاب الله دن خوف ایتمیه ینه لایق اولان مکارم اخلاقه سعی
وکوششده اوله زیرا حسن خلق وبرمسلمانك حصول مرامنه سعی
طریق فوزو فلاحه رسیده اولسنه دلیلدر بیوردیلر ومجلس شریفلرنده
حاضر اولنلردن بری یاامیرالمؤمنین تقریر بیوردیکز کلامی رسول الله
صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن استماع بیوردیکز می دیو
سؤال ایلدکده علی رضی الله عنه بلی استماع ایلدم وفتاکه قبیلهٔ طی دن
اسیر اولنلری کتوردیلر برجاریه مشاهده ایلدمکه ایلرکی سواده مائل
وکردانی دراز واندام واعضاسی متناسب وحسن وجمالده بی همتا اولوب
حسنی بنی الحجاب وپیغمبر صلی الله علیه وسلمدن طلب ایتمکه عازم اولوب
برچهره کفتاره کلدکده فصاحت وبلاغتی حسن وجمالنی اوندردی
وبوکونه کلامه آغاز ایلدی که یامحمد اکر بنی آزاد ایتمکی روا کورسوب
قبائل عربی بکاشمانت ایدرمزسکز کرم بیورمش اولورسز زیرا
بن برقومك سید وشریفنك دختری یمکه پدرم اسیرلری آزاد وکرسنه
وجایعی سیر واشباع وعریان وفقرایی الباس وخلقه تواضع ایدوب
صاحب حاجتی ردایتمیوب مرامنی اسعاف ایدردی یعنی حاتم طائی نك
دختری بم دیدکده حضرت رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم یاجاریه
(هذه صفة المؤمن ولوکان ابوك مسلما لترحمنا علیه خلوا عنها فان اباها
یحب مکارم الاخلاق والله یحب مکارم الاخلاق) بیوردی یعنی یاجاریه
بواوصاف اخلاق مؤمندر اکر پدرك مسلم اولیدی بزاکا ترحم ایدردك

بوجاریه‌نك سبیلی نخلیه ایدیکز زیرا بوجاریه‌نك والدی مکارم اخلاقی
سوردی و باری تعالی مکارم اخلاقی سوریوردیلر دیوب نقل بیوردیلر
وعدی بن حاتم رسول اکرم علیه السلامه یارسول الله پدرم حاتم مساکین
وفقرای اطعام ورقابی اعتاق ایدردی ایابو افعالك حسنه دن مأجور
اولورمی دیوسؤال رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری دخی
(ان ابالك رام امرا فادرکه) یعنی سنك والدك مذکورومشهور اولمق
قصد ومراد ایلیوب مرادنه نائل اولدی بیوردیلر وحاتمك ابتدا سخا
وکرمندن ظهور ایدن بودر که پدری حاتمی شتر وکوسفندلر رعی ایتمکه
تعیین اولدخی رعی ایدرکن شعرای عربدن برجماعت که ایچلرنده
عبید بن الابرص وبشر بن ابی حازم ونابغة الذبیانی اولوب نعمان
بن منذر زیارتنه عزیمتلری اثناسنده حاتمك مرعاسندن کذر وحاتمه
برزه اکل ایده جك شبئك وارمیدر دیو طعام سؤال ایلدیلر وحاتم
بواشخاصك کیملر اولدیغنه عالم دکل ایکن ای قوم شتر وکوسفندلری
مشاهده دنصکره اکله صالح شیدن سؤال اولنور می نازل اولدك سزه
برضیافت ایده‌یم دیدی شعرا دخی نازل وحاتم هر برینه برر کوسفند
وشتر ذبح ونحر ایتدکدنصکره تاملرینی سؤال انلردخی اعلام ایدوب
حاتم لحوم شتر وکوسفندی میانلرنده تقسیم واعطا ایدوب پدرینه رجعت
وکذشتنی نقل وحکایت ایلیوب پدری حاتم بونامعقول کاره اقدامه باعث
ندردیوموأخذه ایلدکده ای پدر مجموع دنیانك سخاوجدنی طوق کبوتر کبی
سنك کردنکه قلاده ایلدم که اطعام ایلدیکم مهمانلرشعرای نعمان
ایمش دیوافاده پدری دخی محظوظ اولوب اویله اولسه لایأسد دیدی
(نقلدها طوق الحمامة) مثل اولوب نعمتی لازم وباقی اولور وجهله
نقلد ایلدی دیه‌جك برده ضرب اولنور وحاتمك زوجه‌سندن مرویدرکه
برسنه افراط قحط ومأکولات نایاب ومنعدم ومزروعات وسائرسبز وکیاه
عزیز ونادر اولدیغندن هرکس نفسی نفسی دیوب مادرومرضعه
ارضاعده اولادنه ضنت وبخل ایدردی ووالله بن برشب سرد ودرازده
کرسنکیدن بی تاب وتوان ایکن اولادم عبدالله وعدی وسفیانه افراط

جوعدن فریادم وزاری ایدوب جوعلرینی دفع وسدرمق برنان پاره
وجدانه عدم اقتدار بیردن شوهرم حاتم عبدالله وعدیی وبن سقانه بی
دروغ وفریب ایله خفته ایتمکی سعی ونصف اللیله وارنجه کریه وفریاددن
فارغ ولیوب بعده نائم اولدیلر بن وحاتم برمقدار اسایش ایچون
برطرفده خفته اولوب حاتم بنله مصاحبت وتکلم مرادوبن تناوم ایدوب
جواب ویرمدم والم وکدردن بی خواب متفکر برمقدار وقت مرور
وکیمه نك ثلث اخیری اولمغه قریب اولدقده برشخص خرکاهك
پرده‌سنی کشاد وداخل اولوب شوهرم کیمسك دیوسؤال اول شخص
دخی همسایه کز فلانه‌یم دیوب بی وقت مجیئندن استعلام همسایه دخی
اولادم کرسنکیدن رقیة تلف نفسه قریب وکریه وفریادلری بنی بیزار
ایتکله سندن کرم وعنایت طلبنه کلدم دیدی شوهرم حاتم دخی بوآن
فرزندانکی کتور دیوامر وکندی بیرون بن دخی قالقوب یاحاتم بونه کونه
معامله درکه حالا فرزندانمز و بزلر برنان پاره‌یه محتاج بلکه هلاکه مشرف
ایکن همسایه مز اولادنی احضار ایدوب نه اطعام ایده جك سن دیدکده
سن بلرسن سا کنه اول دیوب کندی راکب اولدیغی اسپی ذبح وجلدنی
سلخ وکوشتنی اماده ایدوب همسایه مز اولان زن دخی معصوم لرینك
ایکیسنی اغوشنه الوب دوردی فریاد ایده‌رك بیش روکلنجه بزم اولادیمز
دخی بیدار وفغان کان بریره مجتمع ولحم طبخ اولنوب اول حوالیده اولان
خرکاهلر اصحابنه برمقدارنی توزیع وباقیسنی بزم ایچون احضار
وبزاولادمزله تابکلو سیر اولنجه اکل وتناول ایدرکن حاتم خرکاهك
برطرفنه جالس وتناول مزه نکران اولوب برلقمه اکل ایلدی حال بوکه
بزدن زیاده کرسنه ایدی وصباح اولدقده زمین اوزره اسیك استخوانلرندن
غیری برشی مشاهده ایلمدم دیونقل ایلدی ابن اعرابی ذکر
ایدرکه بروقتده حاتم قبیلهٔ عنزه‌یه اسیر اولوب زنان قبیله دن
بری یاحاتم شوناقه‌یی فصد ایله دیو امر حاتم دخی ذبح ونحر ایلدکده
زن غضبناك وحاتمی ضرب ولطم ایدوب حاتم اوذات سوار لطمتنی
دیوب مثل اولدی یعنی نه اولدی بنی ضرب ایدن بریله زك صاحبدسی

مرأه اولبدی یعنی اصل زاده ومالدار اولوب بومقوله فرومایه وفقیره
اولمایدی بعده زن حاتمه بزم قصددن مرادیمز عروقندن برینی قطعدرکه
سیلان ایدن دمی جمع واکل ایده رز دیو افاده مرام ایلدی وعنزه
ربیعه دن ابوحی اولوب عنز بن اسدبن ربیعه بن نزاردر ابن المدینی
روایت ایدرکه بنواسد ایله بنوقیسدن برجماعت نعمان بن منذرزیارتنه
عازم وراهی واثنای طریقده حاتمه ملاقی اولوب یاحاتم برقوم جانبندن
کلورزکه سنك مدحت وستایشکده اکثار ومکارم اخلاقکی تعداد
وتذکار ایدرلر وسکاهدیه ارسال ایلدیلر دیدیلر حاتم نه کونه هدیه دیوب
اسدیون اشعار نابغه دن برمقدار شعرانشاد بعده یاحاتم سندن برجامز
واردرلکن افاده یه شرم ایده رز دیدیلر حاتم دخی افاده مرام لابأسدر
افاده ایدك دیدکده رفقاسزدن برینك دابه سی مفقود وضایع اولمغله
بردابه احسان ایلسك ممنون اولورد ق دیدیلر حاتم دخی کندی
سوار اولدیغی فرسی ویروب کره فرس مادر یله معا راهی اولورخوقیله
جاریه ربط وبند ایلمشکن کره فرس بندنی کسسته وپی مادیانه شتاب
ایلیوب جاریه دخی طابی اخذ وردایچون دوپی اولدقده حاتم یاقوم
سنزاده درپی اولنلرسزکدر دیدی اسدیون دخی قوس دکری وجاریه پی
اخذ ایلدیلر وحاتمه کندکدن کریم وجومرد کیمسه معاینه ایلدکمی
دیو سؤال ایلدکلرنده بلی مشاهده ایلدم بروقتسزده بریمیم غلامك
منزلنه نازل اولدم که اون عدد کوسفنده مالك ایدی فی الحال برینی ذبح
وطبخ وحضورمه احضار ایلدی بن تناوله اغاز وبرطرفندن تلذذ
ایدوب والله بوپاره سی طبعمه غایت خوش کلدی دیدم غلام منزلدن
بیرون وبرر برر کوسفندلری ذبح وبنم متلذذ اولدیغم طرفلرنی طبخ
واحضار ایلدی وبن بوحالدن اکاه دکل ایدم چونکه سواروراهی اولمق
ایچون بیرون اولدم بیرون خانه ده خون بسیار ریخته اولمش مشاهده
ایلیوب بومقدارخون ریزان اولمسنه سبب ندر دیو استعلام ایلدیکمده
صاحب خانه اولان غلام مالك اولدیغی کوسفندانی ذبح ایلدی
دیدیلر بندخی غلامه نیچون بومقوله فعل بی معنی به اقدام ایلدك

دیو

دیو ملامت ایلدیکمده غلام سبحان الله سکا برشی خوش کلمه وبن اول
شیئه مالك اولدم واکر بخل ایدم میان عربده سیرت قبیحه ومذمومه ایله
متصف اولمش اولورم دیدی بعده یاحاتم مقابله سنده اول غلامه
سن نه کرم ایلدك دیدیلر حاتم اوج یوزشتر سرخ مو وبشیوز کوسفند
احسان ایلدم دیدکده امدی یاحاتم سن اندن زیاده کریم ایمش سن
دیدکلرنده حاتم بنم کرمله انك کرمنك مناسبتی یوقدرکه غلام هرنه یه
مالك ایسه انی احسان ایلدی وبن مالك اولدیغم مال بسیار دن اندك
وقلیلنی ویردم دیدی * چون کدایی که نیم نان دارد * بتمامی دهدز
خانهٔ خویش * بیشترزان بود که شاه جهان * بدهد نیمی ازخزانهٔ
خویش * حاتمك افسانه وحکایه سی بسیار وجمله سنی ایراد تطویله
باعث اولدیغندن ماعدا مشهوره اولمغله بومرتبه نقل ایله اکتفا
اولندی وحاتمك مادری عتبه بنت عفیف مالدار وخلقه کرمده
افراط ایتمکله برادرلری اتلاف مال ایتمه دیو پند ایدوب عتبه اصغا
ایتمدیکنه بناء برسنه مزبوره بی تصرفدن حجر ومنع وقدر کفایه طعام
وکسوه تعیین ایلدیلر بعده متأدبه اولدی ملاحظه سیله برکله ناقه تسلیم
وبوسوریدن انتفاع ایله دیومساعده ایلدکلرنده هوازندن برفقیره
زن کلوب جر وسؤال عتبه دخی کلهٔ ناقه بی احسان ایدوب والله
بن برعنه فقرچکوب زحمت ومشقتنی بیلورم وبمین ایلدم که سائلدن
برشی دریغ ایتیم دیدی حوازم فریشدن برقبیله درکه ابوقبیله حوازم
بن منصور بن عکرمه بن حفصه بن قیس غیلاندر وحاتم فحول شعرادن
اولوب بو بیتلر حاتمکدر * اعاذل ان المال غیر مخلد * وان الغنی عارضة
فتزود * وکم من جواد یفسد اللوم جوده * وساده قد ذکرنه الفقر فی غد *
وکم لئیم اباء فاکف جودهم * ملاء ومن ایدیهم خلقت یدی *
(وزید بن مهلهل انمارکب بفخذیك * وزید بن مهلهل سنك سر بنلرك
ایله اسب سوار اولدی ظن ایلدم یعنی زید فارسلکی سنك قوت
واعانتکله اجرا ایدردی حومی الیه زید بن مهلهل بن زید الطائی درکه
فارس الخیل وبهادر اولمق اوزره نام آور بردلاور اولوب رسول اکرم

منن

ونبی محترم صلی الله علیه وسلم حضرتلری زید الخیر تسمیه بیورمشلردر
وسببی بودرکه کبار عربك بعضی سنك فرسی برو بعضی سنك ایکی اولوب
زیدك بش اون اسپی وارایدی که کندی شعرای عربدن اولمغله برقاچنی
شعرنده ذکرایدر ازجمله مذکور اولان فرسلرهطال وکامل ودول
ولاحقدر بناءعلیه بین العربان زید الخیله تسمیه اولنمشدی بعده
حضور رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلمده اسلامی قبول ایلیوب
رسول الله صلی الله علیه وسلم زید الخیر تسمیه بیوردیلر وزید اسب سوار اولمده
ممتاز اولدیغی کبی شعر ومعرفتده دخی مسلم اولوب غایت جسیم وطویل
القامه اولمغله مقبل الظعن دخی تسمیه ایدرلردی وسببی ظعن زنان
عربك محفه کبی راکبه اولدقلری هودجك اسمی اولوب شتره تحمیل
اولنوب هودج سوار اولان زنه زمینه دن محاذی ومقابل اولوب مکالمه
ایتکله مقبل الظعن دیدیلر واسبه سوار اولدقده حماره سوار اولمش کبی
بارلری زمینه رسیده اولمغه قریب اولوردی وعربدن دراز قامت اولانلر
اوج شخص اولوب برینی ابورید الطائی وبرینی ابن جذل الطعان وبرینی
مومی الیه زید الخیر در وزید الخیرك اسلام ایله مشرف اولدیغن ابوعمر
الشیبانی بوکونه ذکر وبیان ایدرکه برکون زید الخیل وذربن سدوس
وبرقاج عرب بهادری مدینهٔ منورهیه کلوب رسول اکرم صلی الله علیه
وسلم حضرتلری مسجد شریفده خطبه قرأت بیوردقلری وقتده
مصادف ایتکله باب مسجد شریفه مطیه لرینی ربط وداخل اولدقلرنده
حضرت رسول الله بونلری مشاهده بیوروب (انی اجیرکم من العزی
وحارث ومتاع من کل ضار غیر نفاع ومن الخیل الاسود الذی تعبدونه
من دون الله) یعنی ای قوم تحقیق بن سزی عزادن وعزا مثلی اولان
صنملردن حفظ ایدرم وهر مضر غیر نافع اولاندن منع وزجر ایدرم وشول
خیل اسود که باری تعالی یه عبادتی ترك واکا عبادت وپرستش ایلدیکز
اندن منع ایدیجی یم بیوردقلرنده زید الخیل ایستاده اولوب * اشهد ان لااله
الا الله وانك رسول الله * دیوب مسلمان اولدقده پیغمبر علیه السلام
کیم اولدیغن ونامی سؤال اولدخی زید الخیل اولدیغن خاکپای سعادتلرینه

افاده

افاده ایلدکلرنده زید الخیل دکل بلکه زید الخیر سن وجد اول خدایه که
سنی بو مجلسه سهولتله احضار وقبلکی قبول اسلامه توفیق وخیلیسنی
راغب ایلدی بیوروب یازیدهر شخص که غیابنده بکا تعریف وتوصیف
ایلدیلر معاینه ایلدیکمده وصفلرندن دون مشاهده ایلدم لکن سنی وصف
ایلدکلرندن زیاده وبرتر مشاهده ایلدم بیوردیلر روایت اخراده
سنده ایکی خصلت موجوده که الله تعالی ورسول الله اول خصلتلری
سوربری وقاروبری حلمدر بیوردیلر صلی الله تعالی علیه وسلم عزی
عین مهملتك ضمی ایله غطفانك خشبندن برداخته ایدوب پرستش
ایلدکلری صنمك نامیدر بعده زید الخیر مجلس شریفلرندن بیرون
اولدقده رسول اکرم علیه السلام حضرتلری (ای رجل من سلم من اطام
المدینة) یعنی کیمدر اول رجل که حصون مدینه دن سلامتله راهی اوله
بیوردیلر وزید الخیری حمی اخذ وهفت روز مکث بعده حماسی مشتده
اولدقده رفقاسنه بنی بلا وقیددن تبعید ایدك زیرا قبس ایله میانمزده
زمان جاهلیتده محاربات کثیره واقع اولمغله عداوتمز قدیمه در ووالله عزم
اولدقجه مسلم ایله مقاتله ومحاربه ایتمیه یم دیوب مدینه دن خروج وداخل
حرمده فرده نام چشمه سارده نزول ایدوب حماسی مترایده اولوب بوقطعه یی
انشاد ایلدی * امر تحال صحبی لمشارق غدوة * وترك فی بیت بفرده
منجد * فلیت اللواتی عدتنی لم یعدننی * ولیت اللواتی غبن عنی عودی *
یعنی آیا بنم مصاحب ورفیقم صباح وقتنده شرق جانبنه راهی اولوبده
بن فرده نام موضعده تنها برخانه ده محنت وکدر ایله ترك اولنورمی یم
ونه اولیدی شول اسباب که بنم بو محلده اقامتمه باعث اولدی اولمایدی
وشول اقربا وقومم که بندن غائب وجدا اولدیلر عودت ایدوب ملاقی
اولیدق دیمك اولور ورسول الله علیه السلام حضرتلری طی دن
فدك نام موضعده ساکن بنهان قبیله سنه برمکتوب تحریر وایصال ایچون
زید الخیره تسلیم بیوردیلر چونکه زیدك حماسی مشتده هفت روز
فرده ده مکث بعده دار بقایه ارتحال ایلیوب قبیصة بن الاسود یدی کون
زیدایچون نوحه وفریاد ایتدیروب بعده یانندن موجوده اولان اموال

واشیاسنی قبیله سی طرفنه ارسال وزیدك زوجه سی متروکه اولمغله بدوار
اولدیغی زاحله سنی زیددن خالی مشاهده ایلدکده الم وغمدن احراق
ایلیوب مکتوب رسول الله علیه السلام دخی محترق و بوخبر موحش
رسیده سامعهٔ سعادت پناه اولدقده ویل لبنی بنهان بیوردیلر صلی الله
علیه وسلم ویل وای دیمك اولور وجهنمده بردرهٔ سی اسمیدر وکلمهٔ ویل
وعید وتهدید مقامنده استعمال اولنور و بنهان بن عمرو ابو قبیله در
شیبانی بنوعامر شیخلرینك برندن نقل ایدرکه برسنه قبیله مزده قحط
وغلاظهور ایدوب مواشیلری هلاك واموالمز تلف وتعیش اصعب
من خرط القتاد اولوب قبیله مزدن برشخص اولاد وعیالی ایله حیره یه
محمل بند وراهی وحیره ده عیالنی برمحله اسکان وجوار ملك اولمغله
تعیش میسر دیونسلیه بخش ومدار معاش تحصیلنه برطرفه توجه
وعیالنه قدرکفایه زاد وذخیره یه تدارك ایتدکده عودت ایتمامکه حلف
بالله وعز بمتنه ساعی اوله رق هفت روزطی بیابان ایدوب بعدالعصر
سرراهی برمبرك شتره منتهی وقربنده برخرکاه مشاهده ایلدکده البته
بوخرکاهك برصاحبی وبوآرامکاه شترلری اولمق بی اشتباهدر
دیوب دزدانه حرکت ایله خرکاهك دامنندن درونه نگاه وبرپیرسال
خرده ومحنت زده تك وتنهاسر بجیب تحیر ستون خرکاهه اتکا ایلمش
مشاهده ایدوب انجام کار نیه منجر اولور دیوخرکاهك برطرفنده کوشه
نشین انزوا وتحصیل کامه چشم کشا اولوب شمس غروب وبرمقدار
زمان دخی کذرانندهٔ مهیب شکل درازقامت براسب سوار غایان اولدی که
دیدهٔ بشرمثلنی مشاهده ایتمامشدی و پیش اسبنده پیاده روایکی
چاکری ایله خرکاهه متوجه اولدی وقفاسندن بوزعدد ناقهٔ شیردار
وبرفیل کوهتن کلوب ارامکاهلرینه چوکدیلر اما اول اسب سوار درون
خرکاهه نازل اولیوب بیرونده برمحله نازل وغلامللردن برینه فلان ناقه بی
احلاب ایله دیوامر عبد دخی برقدح بزرکه ناقه بی دوشیده وحلب
وخرکاهده اولان پیرونا توانك دستنه وبروب رجعت ایلدکده پیر
برمقدارنی نوش وقدحی زمینه وضع وبند کندو بی فراموش ایلدکده

بن اصول ایله الوب مجموعنی نوش و پیرك برطرفنه قدحی وضع ایلیوب
غلام کلوب کاسه بی تهی مشاهده وافندیسنه مژده کان پیر تماما شیری
نوش ایلمش دیدی اولدخی مسرور اولوب یاغلام فلان ناقه بی دخی
دوشیده ایله دیوب عبد انی دخی صاغوب کاسه بی پیره صوندی و پیر
برایکی قطره سنی شرب ایدوب غلام قدحی اخذ ایلدی بعده اول اسب
سوار یاغلام برکوسفند ذبح وپخته ایله دیوامر اولدخی ادای خدمت
وافندیسی حضورینه کوسفند پخته بی احضار وبرمقدارنی پیره ارسال
بقیه بی غلاملرله اکل وتناول ایدوب برمقدار وقت کذرانده جمله سی
خوابه واروب عالم اغیاردن خالی اولدقده ایاکرکی کبی خفته اولدیلرمی دیو
برمقدار توقف ونکران اولوب فی الحقیقه علایم خواب هر برندن مشاهده
واستماع اولنوب مبرك جماله سوسمار مثال توجه وشترنرك رسنن جوزوب
سوار اولدیغمده برشیر ماده دخی تابع ودر پی اولوب شتابان جای سلامته
رسیده اولمق ارزوسیله صباحه دك طی بیابان ایلدم چونکه نیراعظم
ایله روی زمین نور اولدی لله الحمد بوآنه کلنجه اغیاراحوالمدن بی خبردر
دیرکن سرراهده براسب سوار هویدا و برهزن بی امان رونما اولوب
ایاکیم اوله دیوامعان نظر ونکرار نکرایلیوب کور دمکه احشامکی
مردد لیر وطول دراز قامت بی نظیر در پس بهرچند که تخلص اکتسابم
ایچون حیل وتدبر وبرطرفه شتاب وفرارایتمکه خدعه یه تأمل وتفکر ایلدم
بروجهله امکانندهٔ ظفر یاب اوله میوب همان دم شترزایله ماده بی چوکردوب
میانلرنده تیروکانم در دست ایدوب رزم ومقاتله یه آماده وتلف جان
وتنه رضادادهٔ اولدیغمده اول مرد شجیع بکا نزدیك اولیوب ایستاده
اولدیغی محلدن ای دردمند شترلرك مهارلرینی کردنلرینه وضع وطرفه
ارسال ایله دیدکده غیرت مدار اولوب ای مرد نامدار بو شترلری بندن
لاف ایله اخذ بیرون حوصلهٔ امکاندر زیرا عیالم بی زاد وذخیره اولوب
حلف وسوکند ایلدم که مدار تعیش تدارك ایتدکجه حیره یه داخل
وعیالمله واصل اولمیم چونکه بوشترلره دست رسیده اولدم یغمده
حائث اولمدن خلاص اولدم بنی حالمه ترك ایله که عیالمله ملاقی اوله یم

والاسنكله مقابله ايدوب هلاك اولورسم شترلرى سن اخذ ايدرسن ديدى
اوشخص دخى اى مرد بى نوا معلوم اولديكه سر قداده مقدورسن لكن
رهدف وضع مرام ايلديكك طرفى تعيين ايله كه سكا انداز يده ايده جكم
تبرى اراءت ايدم ديدى بندخى برهدف نشانيده و برمحانى اشارت ايلدم
اول آن برتبر انداخته ايلدى كه تعيين ايلديكم محلك چاق وسطنه ضرب
ايدوب برآخر محل دخى تعيين ايله ديدى بندخى اشارت اكا دخى
برتبر اندازنده وينه اصابت ايلدكده معلوم اولدى كه محاربه ايلسم
اول آن بنى قتل ايدر همان دم تير وكانى زمينه القا واسترحام ايلدم
اول مرد دخى تير وكان وسيفمى الوب بكا شتر نره سوار اول ديو امر ايدوب
اى دردمند اخشام سنى الان واطعام ايدن كيمسه يم وسن بنى خوابه
واردى ظن ايلدك لكن سندن خبردار اولوب اغماض عين وتحاوم
ايلمشيدم شمدى بكا ظنك نيجه در ديدى بندخى سكا حسن ظنم اولوب
آثار شجاعت وسخا مشاهده ايلدم ديديكمده اى دردمند بوشب بنى
بى خواب وراحت ايدوب اتعاب ايلمشدك بارى تعالى بنى سكا غالب ومظفر
ايلدى نه كونه ترتيب جزا ايده يم ديدى بندخى امان ومعذر تخواه
اياسن زيد الخيل مبسن ديدم بلى زيد الخيلم ديدكده يا زيد سنى بهادر
وسخى برمرد اولمق اوزره استماع ايلدم جرمى عفو ايله ديو استعفا
ايلديكمده لطف ايله معامله ايدوب خوفناك اولمه وبو راكب اولديغك
شترى سكا هبه ايلدم ناقه بى دخى هبه ايدردم لكن همشيره مكدر
بغله برقاج كون مكث ايله برطرفه غارتكر وسكا برناقه تدارك ايلديم ديدى
فى الحقيقه برقاج كون مرورنده ملح نام موضعده بنى نميره هجوم وغارت
وبرناقه اخذ وبكا تسليم وبانمه برزهير تعيين وجرميه سلامت ايله
بنى ايصال ايلدى ديو شجاعت وسخاى زيدى تفصيل ايلدى اصمعيدن
مرويدر كه زيد الخيل كعب بن زهير ايله شاعر حطيه بى اثناى محاربه ده
اسير ايدوب كعبك قومى زيده برمقدار مال فدا وكعبى تخليص ايليوب
خطيهٔ اظهار فقر وزيددن بلامال نفسنى ازاد ايلسين نياز زيد دخى
بو بيتى انشاد ايلدى * اقول لعبدى جر وال اذا سرته * ابنى ولا يغررك

انك شاعر * معناسى چاكرم اولان جرواله اسير ايلديكم وفنده بكا مال
كنور وسنى شاعر اولديغك مغرور ايلسون ديرم ديمك اولوب جوابنده
خطيهٔ بو ابياتى انشاد ايلدى * ان لم يكن مالى باتك فانه * سيأتى ثنائى زيدا
ابن مهلهل * فاتيتنا غدرا ولكن * لقيتنا غداة النقيا فى المضيق باخيل *
تفادى حماة الخيل من وقع رمحه * تفادى ضعاف الطير من وقع اجدل *
مأل معناسى اكرچه كلوب واصل اوله حق مالم يوق لكن قريبا
زيد بن مهلهله مدح وثنام واصل اولور وسن بزه غدر اعطا ايلمدك
يعنى سندن مقدور اولمدق ولكن اخيل نام ضيق وتنك موضعده برصباح
وقتى سنكله متلاقى ومقابل اولدق وسن بزه ملاقى يعنى غلبه و بزى مردانه
اسير ايلدك وعسكرى حمايه ايدمجى بهادرلرسنك طعن نيزه كدن ضعيف
قوشلر باز يدن احترازوانزوا ايلدكلرى كبى احترازوانزوا ايدرلرديمك اولوب
زيد الخيل ابيات مذكوره دن محظوظ وخطيهٔ بى ازاد وبرمقدار مال
احسان ايدوب خطيهٔ قبيله سنه كلوب قومى ميانده زيد الخيلك كرم
واحسانه شاكر وشجاعت وانعامنى ذاكر اولمغله وقتكذار اولدى
وجروال خطيهٔ تك اسميدر وبركون قبيلهٔ طى فزاره قبيله سندن بربطن
اولان بنى بدرى غارت ويغما وقبيلهٔ فزاره حميت وغيرتلرندن طيدن
برشعبه اولان بنولام قبيله سنى وزيد الخيلى هجو ايتدرمك ايچون شعراى
عربه مراجعت وشعراخوفلرندن اجتناب ايلدكلرنده فزاره خطيهٔ دن
هجولرين استدعا اولدخى ابا وامتناع ايدنجه يوزناقه احسان ايله يم ديو
خطيهٔ يه الحاح خطيهٔ دخى بيك ناقهٔ ذوات اللبن احسان ايله سكز
هجو ايلم ديوب بو بيتى انشاد ايلدى * كيف الهجاء وماتنفك صالحة *
من آل لام مظهر الغيب تأتينى * مأل هجو نيجه ممكندر حال بو كه
غايمدن آل لامدن جائزه وكرم منفك اولميوب طرفه واصل اولور يعنى
دائما بكا كرم واحسانلرى اولوب ممنون لطفلرى ايكن نيجه ممكندر كه
بن زيدى وبنى لامى هجو ايليم واصمعينك اسمى عبد الملك بن قريب
وكنيه سى ابو سعيد ونسبهٔ جدى اولان اصمعه اولوب فضل وكمال ايله
آفاقده مشهور لغوى ومفسر ومحدث وسائر علومده امام ومقتدى ايدى

متن

دهدمأموندهایکیوزاون بش سنه سی وفات ایلمشدر * والسلیك بن السلکه
انماعدا علی رجلیك * وسلیك بن السلکه سنك پارکله عدو وشتاب
ایدردی ظن ایلدم مومی الیه سلیك بن عمرو بن بزی السعدی درکه
قبیلهٔ تمیمدن آل مقاعسك بری اولوب سلکه مادر بنك اسمیدر ومقاعس
لقب اولوب اسمی حارث بن عمرو بن کعب بن سعد بن زیدمناة بن تمیمدر
وسلیك جاهلیٔ قدیم وعربك لصوص وصعالیکندن شتاب وعدوده
مشارالیه بالبنان اولمقدن اولوب برروایتده لقبی مقانب درو سرعت
سیر وعدوایله معروف اولدیغی بوایاتدن مستفاددر * شهر الصیام
وان عظمت حرمته * شهر طویل بطیٔ السیر والحرکه * یمشی رویدا
فاماحین یطلبنا * فلا السلیك یدانیه والسلکه * پس سلیك عدو
وشتابده ممتاز ومشهور اولمغله برشبك سرعت حرکتنی بیان مراد
اولندقده اعدی من سلیك دنیلوب مثل اولمشدروصعلوك فقیر معناسنه
اولوب صعالیك عرب دیدکلری دزدان غارتکران درکه خط وغلا
زماننده فقرایی برمحله جمع وناسدن نهب وغارت ایلدیکی اموال ایله ارزاق
واطعام ایدرلر ومزبورسلیك صعالیکك مشاهیرندن اولوب شتابده
برفرد کندویه یتشمدیکندن ماعدا اسب سوار دخی کرد پانی مشاهده
ایده مزدی ابن شهاب ذکرایدرکه مزبورسلیك وقت سرما وشتاده
بیضهٔ شترمرغلری آب باران ایله ملان وصحراو بیاباندهرمحله دفن ایدوب
صیف وکرماوقتی حرارتدن بی تاب ودفع عطش وتشنکی یه محتاج
اولدقده بلاتردد وتأمل اول بیضه لری دفن ایلدیکی محلدن اخراج
ایلیوب قطعاخطاایتمدیکندن سلیك حقنده (ادل من قطاة) مثلی ضرب
ایدرلردی ولبس قطامثل قطی دخی مثل اولوب اکابراصاغرکبی دکلدر
دیمکدر وفرسان عرب صیفده غارتدن فارغ اولدقلرنده سلیك پیاده
غارتکر واقتضا ایلدیکجه بیضه لرله دفن ایلدیکی ایلدن دفع تشنکی ایدردی
وقبیلهٔ مضره اغاره ایتمیوب یمنلری اغاره ایدوب اندن انتفاع ایتمزسه قبیلهٔ
ربیعه یه اغاره ایدردی وهرچندکه برطرفه غارتکر اولمق قصدایلیه یارب
مراد ایلدیکك قولکه مراد ایلدیکك مالی آماده واحسان ایدرسن

ویارب اکرزن ضعیف الخلق اولنمش اولسم عبدمملوك اولوردم
واکرزن خلق اولنسم ایدی امه وجاریه اولوردم ویارب توجه ایلدیکم
طرفدن محروم وبی بهره اولمدن سکا صغندم وخلقدن خوف وخشیتم
یوقدر دیردی قطاة ترکیده بغرتلق تسمیه اولنان مرغدرومضر
ابو قبیله اولوب مضر بن نزار بن معد بن عدنانددر وربیعه پرقاج قبیله
اولوب بری برادر مضرمزبوردرکه ربیعة الفرس دیرلر ووجه تسمیه
پدرلری وفات ایلدکده ترکه سنی حین تقسیمده برینه التون وبریلوب
نامی مضر اولدی وبرینه خیل ودواب وبریلوب نامی ربیعه اولدی
وربیعه نك بری دخی ربیعة بن مالك بن زیدمناة بن تمیم اولوب بوکه
ربیعة الکبری دیرلر ولقبی ربیعة الجوع درو بری ربیعه بن حنظله
بن مالك در بوکا ربیعة الوسطی دیرلر بری دخی هوازندن ابوحی اولوب
ربیعة بن عامر بن صعصعه درکه مادرلرینك اسمی مجدا ولمغله اکانسبت
اولنوب بنومجددیرلر مرویدرکه سلیك بروقتده فقر وفاقه یه مبتلا
وقطعامدار معاش اولور برشبی قالیوب تحصیل کفاف نفس قصدیله
برجانبه ماشیا راهی وآیندکاندن برینك شترین سرقه ایله دفع
ضرورت ایتمك اولور دیو تمنی ایده رك غروب شمس وقتی سرراهی
برصحرایه رسیده اولوب شدت شتا وشب دراز واول کیجه مقمرهٔ مهتاب
اولمغله اول صحرا کارنده ارام قصدیله برده سنه صاریلوب خفته اولدی
وبرمقدار وقت مرورنده برشخص بدید ونمایان وسلیك اوزرینه
هجوم واسیرم سن کندیکی بکا تسلیم ایله دیوندا سلیك دخی کلیم برده سندن
سر بربرده اولوب * اللیل طویل وانت مقمر * دیوب سلیك بوقولی
مثل اولدی یعنی سن بندن کف ید ایدوب بن ترك وتأنی ایدرسك
بندن زیاده قابل انتفاع برکیسه یه دست رس اولورسن دیمك اولمغله
طلب حاجنده تأنی ایله امر واستعجالدن نهی مقامنده ضرب اولنان
امثالدندر واقر الهلال دیرلر او چنجی کیجه ده هلال قرا اولدی معناسنه
واوزیمزه آی طوغدی دیه جك برده اقرنا دیرلر بعده اول شخص
مجاب اولیوب سلیکی اورسلیوب تعجبز ویاخبیث اسیرم سن انقیاد ایله دیو

تکدیر ایلدکده سلیك خفته ایکن برالینی کایم برده دن اخراج
واول شخص بطش شدیدایله شول رتبه اخذومسك ایلدی که شخص
مزبور اضطراب وتضیقدن تضرط ایلدکده سلیك خنده کان
اضرطاوانت الاعلی دیوب مثل اولدی یعنی سن قائم وایستاده ویرن راقد
وخفته ایکن نیچون بنله مقاومته قادراولیوب اظهار عجزایله بوکونه
قباحت ایلدك دیمك اولوب جفن برکیسه نك حالتدن شکایتی ایجاب
ایدرشی یوغیکن احوالتدن شکایت ایلسه بومثل ضرب وایراد اولنور
وسلیك بعدالغلبه اول شخصك احوالتدن استعلام ایلیوب برمردبی نوا
وفقیراولوب اهل وعیالنه مدارمعاش پیداودفع ضرورت ایتمك ارزوسیله
اختیارغربت وبرشی تدارك ایتمدیکه دیارنه رجعت ایتمك اوزره عهد
وعزیمت ایلدیکنی اعلام ایلدکده سلیك اول شخصی کندویه رفیق
وباداش وبرجانبه توجه وراهی واثنای راهده برمرد اوباش دخی
تصادف ایدوب اولدخی همدرد وهمحال اولمغله انی دخی استرفاق
وطی بیابان ایدرك مراد قبیله سی خیمه انداز اقامت اولدیغی محله
قریب برمرعاده مواشی وحیواناتلرینه دوچار اولدقلرنده اول ایکی شخص
بی نواغارت ونغمایه مبادرت مراد ایلدیلر لکن سلیك دزد عتیق هزار
تجربه اولمغله رضانداده اولیوب سرزلو بومحلده توقف وآرام ایدك
بن شوبانلره واروب قبیله مراد بومحله قریبدر بعیده یدراستمرار ایده یم
اکرقریب ایسه بنه بومحله عودت ایدرم واکر بعید ایسه شوبانلر
اولدیغی مکاندن سزه نه کونه اشارت واعلام ایدرسم سز اکا کوره
حرکت ایده سز دیو تنبیه وشوبانلرطرفنه راهی واستعلام وقبیله مرادك
بعیداولوب بونلر مواشی یی سرقه وغارت ایتسه لر شوبانلر فریاد
وقبیله یی اکاه وفرسان قبیله بونلره درپی وشتاب ایتمك لازم کلسه بروجهله
قفالرندن رسیده اولمق احتمالی اولدیغنه واقف اولدقده ای شوبانلر
سزه موال خوان اولسم محظوظ اولور می سز دیدی شوبانلر دخی
ممنون اولوب زقرأت ایله دیوب سلیك رفیقلری جانبنه توجه وآواز بلندایله
بویتلری انشادایلدی * یاصاحبی الارحی بالوادی * الاعبید قیام

بین

بین ازوادی * هل تنظران قلیلا ریث غفلتهم * ام تعدوان فان الربح
للعادی * مآل معنا ای رفیقلرم اکاه اولك که بووادیده حی وقبیله یوقدر
فقط سرقه وکندیمزه زادایده جکمز جلار میانده شوبانلر واردرامدی
شوبانلری اغفال ایچون برمقدار بطؤاوزره حرکتمی ایدرسز یوخسه
شترلری اخذوشتابمی ایدرسز زیراغلبه وظفرعجالة شترلری اخذ وفرار
ایدن کیمسه ایچوندر دیدکده رفیقلری شترلره هجوم واکثرینی سورووب
فرارایلدیلر وقبیله اکاه ودرقفا اولنجه دزدان جای سلامته رسیده
اولدیلرمرادیمندن ابوقبیله اولوب مراد بن مالك بن زید کهلان
بن سبادر ومقدما نامی نجابر اولوب تمرد ایتمکله مراد تسمیه اولندی
وریث قدر ومقدار معنا سنه اولوب ربح قوت وغلبه معنا سنه در
ابوعبیده قبیلهٔ بکر بن وائل بنی تمیمه هجوم وغارت قصدیله
جاسوسلرتعیین ائلردخی تجسس ایدرکن سلیك جواسیسه مصادفه
ایلیوب جاسوسلرسلیك بزی قبیلهٔ تمیمه غمزواعلام ایدرچاره سی
سلیکی اخذوحبس ایتمکدر دیوب ایکی اسب سوار بهادری سلیکه
توجه واخذمرادایلدکده سلیك عرضلرینی فهم وادراك وپیش اسب
سوارلاندن غزال وش برتاب انلردخی اسبلره مهمازودر قفاشتاب ایلیوب
سلیك طرفة العینده دیده دن نهان ونیجه فرسخ متباعداولوب رسیده
اولمق احتمالی برطرف اولدیغی فارسلرنمایان اولدقده سلیك اکرچه
نهارده شتاب ایدرکن تاریکی شب باصره سنه خلل ویروب کیجه سرعت
حرکتنه مانع اولور ان شاءالله درقفا اولوب ترك ایتمك بوکیجه
اخذایده رزدیو اخشامه دك قفاسندن شتابان واخشام اولدقده
ینه صباحه دك بی ارام روان اولدیلر وصباح اولدقده سلیکك اثرنی
مشاهده ایلدیلر که بردرخت بیخنه طولاشوب لغزیده وکاهی شکست
وبرباره سی قالمش بلدیلر که سلیکك مرادی ای قوم وازکچك
بنی اخذ ممکن دکلدر که بومحلده پای لغزیده اولوب برمقدارمکث ایلمشدم
ینه رسیده اوله مدیکز دیمکدر دیوب رجعت مرادایلدیلر بعده بلکه بومحلده
پای لغزیده وارامی اخشامدن اولوب شب دیجوره فرارایتمده سرعت

وشتاب ايده ميوب مأمولدر كه برمقدار زمان يته درقفا اواسق اخذ ايدرز
ديوب تكرار سرعت وشتاب ايله برمحله رسيده اولديلر كه سليك اول محلده
آرام وتبول ايليوب آثار كثيره القا ايلمش پس معلوملرى اولد يكه
سليكه برو جهله رسيده اولمق ممكن دكلدر برمقدار شتم ودشنام ايدوب
بومقوله شخص كورلمشدر الله بلاسنى ويرسون ديوب رجعت ايلديلر
بعده سليك قبيله سنه واروب قبيلهٔ بكرك هجوم وغارت قصدنده
اولديغنى وسركذشتنى نقل وتقرير ايلدكده رئيس قوم اولان عمرو
ابن جندب وعمرو بن سعد قبيلهٔ بكر ايله ميانمز مسافهٔ بعيده در ديو
عدم اعتماد وسليكى تكذيب وكندى صفا رنده غافلانه اسايش اوزره ايكن
قبيلهٔ بكر كلوب اموال ومواشيلرينى نهب وغارت ايلدى وسليك
كندويى تكذيب ايلرينه متألم اولوب بوقطعه يى انشاد ايلدى *
يكذبنى العمران عمرو بن جندب * وعمرو بن سعد والمكذب اكذب *
ثكلتهما ان لم اكن قدرايتها * كراديس تهديها الى الحى موكب *
كردوس خيلدن قطعهٔ عظيمه وكراديس جمعى اولوب خيلدن فرقه لر
معناسنه در وموكب فرسان قوم معناسنه در اصمعيدن منقولدر كه بركون
قبيلهٔ خثعمدن برعرب زنى ايله برطرفه راهى واثناى راهده سليكه
مصادفه وسليك عربى اسير عرب دخى خلاصه سعى وامانخواه اولوب
اكر بنى آزاد ايدرسك سكا شومقدار مال ويريم ديدكده سليك راضى
اولورم لكن زوجه كى رهن وضع وقبيلهٔ خثعمدن برفرده بندن شكايت
ايتميه جكيكه حلف بالله ايله ديوب خثعمى برفردى اكاه ايتمكه يمين
وزوجه سنى رهن وضع ومال احضار ايچون قبيله سنه راهى اولدقده
سليك زوجهٔ خثعمى يه خيانت وقربان وعربك عودتنه منتظر اولدى
وعربك زنى سليك ايله مالوفه اولوب پنده اغاز واى سليك خثعميلردن
حذر اوزره اول وخوف ايله كه سكا ضرر لرى اصابت ايتمك محتملدر
ديدكده سليك * وماخثعم الالياًم اذ لة * الى الذل والاسحاق تمى وتنتمى *
يعنى خثعم كيمدر كه بن انلردن خوف ايدم خثعم ذليل وحقير برقوم اولوب
اصل ونسبلرى ذلت وفقره منتمى ومنتسبدر ديوب مغرورانه حركت

وبى باك زن ايله الفت وصحبتـه مشغول ايكن خثعمدن شبل بن قلاده
وانس بن مدرك سليكك بوغدر وخيانتندن خبردار واسبلرينه سوار
وسليك اولديغى محله شتاب ايدوب سليكه سنكستان وثب وشتاب
بروجهله ممكن اولميان بركوه فرازنده مصادفه ايدوب سليك غافل ايكن
اوزرينه هجوم واخذ وقتل ايلديلر واول اثناده سليك بو قطعه يى انشاد
ايلدى * من مبلغ قومى انى مقتول * يارب قرن قد تركت مجدول *
ورب زوج قد نكحت عطبول * ورب عان قد فككت مكبول * مجدول
طعن وضرب اولنوب زمينه القاورمى اولنانه ديرلر وعطبول عينك ضميله
مرأة حسنايه ديرلر وكبل بند سخت معناسنه اسيره مكبول ديرلر وخثعم
ابوقبيله اولوب يمنيدر * وعامر بن مالك انما لاعب الاسنة بيديك *
وعامر سنان نيزه يى سنك دستكله واعانتكله ملاعبه ايدوب صنعت نيزه
بازيده امتيازومهارتى سنك امدادكله اولدى ظن ايلدم مومى اليه
عامر بن مالك بن جعفر بنوصعصعه دن اولوب ملاعب الاسنه ديمكله
ميان فرسان عربده مشهور ومعروف ايدى وصعصعه ابو قبيله در كه
صعصعة بن معاوية بن بكر بن هوازندر واسنه سنانك جمعى اولوب
دمرن معناسنه در يعنى عامر نيزه بازى ونيزه كذار يده مشار اليه بالبنان
ايدى ديمك اولور وكنيه سى ابو براومادرينك كنيه سى ام البنين اولوب
زنان عربان ميانده نجيبه ونيك خصلت اولمق اوزره معروفه در
ومومى اليهانك كنيه سى ام البنين اولمغه باعث مالك بن جعفر دن
بش فرزند تولد ايليوب بري ابوبرا عامر وبري ابو عامر طفيل وبري
ابوليدربيعه وبري زار وبري معاويه اولوب ليبد مجلس نعمانده مادرى
ام البنين ايله افتخار ايدوب نحن بنوام البنين الاربعه ديو انشاد وشعر
ايلمشدر لكن اربعه لفظى قاعدهٔ نحواوزره اربع اقتضا ايدركن ضرورت
شعر سبيله اربعه واقع اولمشدر ديو شارح رسالهٔ ابن نباته تصريح
ايلمشدر لكن ابن نباته نك بوقولى غالبا بغداديين وكسائى مذهبلرينى
ترجيحه مبنيدر والامذهب جمهور كه مذهب مختاردر بلاضروره
اربعه اقتضا ايلمسى كتب نحويه ده تصريح اولنمشدر حتى خالد الازهرى

من

بعبارته بو محله تحريرا ولندى كه اشكال برطرف وترجمه مزبوره منهما امكن
نخطه دن رهايا ب اوله (والتذكير والتأنيث يعتبران مع الجمع بحال مفرده
فان كان مفرده مذكرا انث عدده وان كان مؤنثا ذكر فلذلك تقول
ثلاثة اصطبلات جمع اصطبل بقطع الهمزة المكسورة وثلاثة حمامات
جمع حمام بتشديد الميم بالتاء فيهما اعتبارا بالاصطبل والحمام فانهما
مذكران ولا تقل ثلاث بتركها اعتبارا بالجمع خلافا للبغداديين والكسائى
ونقل الشارح وغيره ان كلام العرب على خلاف ذلك وتقول ثلاث سحابات
بترك التاء اعتبارا بالسحابة فانها مؤنثه) ومومى اليه ابو برا بن مالك
عربانك كارندن وفارس ميدان شجاعت ونيزه كذارى صحراى جسارت
اولوب زمانده عديم المثل و بى همتا اولمق اوزره مشهوردر وملاعب
الاسنه لقبيله تلقب اولمسنه باعث اوس بن حجر ابو بتدر * يلاعب
اطراف الاسنة عامر * فراح له حظ الكتايب اجمع * مأل معنا عامر اطراف
نيزه بى شويله استعمال ايدركه جميع عسكرك نصيبلرى عامر د كبى در
يعنى نيزه بازيده اول رتبه ماهر در كه عساكرك محموعنك نيزه دار لغنه مقابل
اولوب عامرك ميدانده بركيسه ملاعبة سنان و رمحه قادر اوله مزديمك
او اور روايت اخراده لقب مذكور ايله تلقيبنه سبب حسان بن نمير ه
عامرى برمحاربه ده مشاهده ايلدى كه فرسان عرب اطراف عامرى
احاطه وهر جانبدن هجوم ومقاتله ايدرلردى وعامر يالكز جمله يه
مقابله ونيزه سيله ملاعبه ايدوب جواب ويررردى بناء عليه حسان
ماهذا الاملاعب الاسنة ديوب لقب اولدى وبو روايتده حروبدن
برنده برادرى عامرى ترك وفرار ايلدكده تعييب اولنوب برادرى ذمنده
انشاد اولنان بيت ملاعب الاسنه لقبيله ملقب اولمسنه سبب اولمشدر كه
اول بيت بودر * فررت واسلمت ابن امك عامرا * يلاعب اطراف الوشيج
المزعزع * اسلمت خذلت معناسنه يعنى عون ونصرتى ترك ايلدك ديمك
اولوب وشيج ستون نيزه ومزعزع متحرك معناسنه ستونك صفتدر
ومومى اليه عامر رسول اكرم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك
زيارت شريفه سنه كلمشدر لكن اسلامى قبول ايتمك ميسر اولمدى

وقومى

وقومى اولان بنو جعفر مسلم اولديغى حالده وفات ايلدى زعم ايدرلر
واسلامى قبولنه دليل خالد بن عبد الله هك روايتيدر كه بر وقتده
عامر بن مالك ابو برا ملاعب الاسنه رسول الله عليه السلام حضرتلرينه
ايكى فرس وايكى شتر هديه كتوروب رسول الله عليه السلام حضرتلرى
اكر مشركك هديه سنى قبول ايتمك لازم كلسه سنك هديه كى قبول ايدرم
بيوروب هديه يى رد وعامره عرض اسلام بيوردقلرنده عامر اسلامى
قبول ايتيوب يا محمد بن سنك امريكى شريف وحسن مشاهده ايدرم
لكن قومم بوحواليده در اكر اصحابكدن برجماعت ارسال وانلرى دخى
اسلامه دعوت بيورسكز اميد وارمكه اجابت ايده لر بعده بن دخى اجابت
ايدرم ديدكده رسول الله عليه السلام حضرتلرى يا عامر ارسال ايده جكم
اصحابم اهل نجد دن متضرر اولورلر ديو خوف ايدرم بيورديلر
وعامر اهل نجددن بن انلرى محافظه ايدرم خوف بيورمكز ديو صيانت
اصحاب كرامه تعهد ايلدكده رسول اكرم عليه السلام انصاردن
قرق نفر روايت اخراده يتمش نفر صحابى ارسال وجمله يه رئيس وسردار
منذر بن عمرو ى تعيين بيوروب اصحاب كرام مأمور اولدقلرى طرفه
راهى ومياه بنى سليمدن بئر معونه نام بئراولديغى محله نازل وجمال ودوابى
علف زارده ارسال وحارث بن صمه ايله عمرو بن اميه يى محافظه ايچون
تعيين ومكتوب رسول الله عليه السلامى حرام بن ملحانه ويروب
قبيلهٔ عامره ارسال وحرام مكتوب رسول الله عليه السلامى بنو عامره
تبليغ وايصال ايلدكده قوم ضلالت پيشه مكتوب شريفى قراءت
ايتيوب من بور عامر ملاعب الاسنه نك برادر زاده سى عامر بن طفيل
ملعون حرامه هجوم وقتل ايليوب بنو عامر اهل نجده مدد رس اولمرى
ايچون صيحه واستنصار واهل نجد عامر ملاعب الاسنه ايله سبق ايدن
معاهده لرينه وفاء اجابت ونصرت ايتمديلر زيرا اول وقتده عامر نجده
راهى ورسول الله عليه السلام اصحاب كرامى بنم حفظ وحمايتمده در
انلرد سزدن برفرد تعرض ايلسون ديو تبليغ اهل نجد دخى عامر ابو برانك
حمايه سنده اولنلره بزدن تعرض ايدر بو قدر ديو عهد ايلمشلردى

بعده بنوعامر بنی سلیم قبائلدن استمداد واستعانت انلردخی اعانت ایچون
ابن طفیل ملعونك قبیله سنه تجمع ایلدکلرنده ابن طفیل والله بالکز
حرامی قتله قناعت ایتیوب مجموعنی قتل ایدرم دیوب اثر حرامدن
تجسس ایده رك اصحاب کرامك نازل اولدقلری بئرمعونه یه کلوب
اصحابه ملاقی ومقاتله نرینه هجوم واقدام ایدوب منذر بن عمرودن
ماعداسنی شهید ایلدکلرنده ابن طفیل ملعون منذره اکربزدن امان طلب
ایدرسك سکاامان ویره لوم دیدی منذردخی امان ویرمکزی قبول ایتم
حتی حرامك مقتول وشهید اولدیغی محله وارمینجه دیوب مقتل حرامه
وصوللرنده ینه امان ویرمدن رجوع ومنذره هجوم منذردخی کفره ایله
مقاتله ایده رك شهید اولدی واول وقتده حارث بن صمه ایله عمرو بن
امیه شترلری رعیده بولنوب اصحاب کرام رضی الله عنهم حضرتلرینك
شهید اولدقلری بئرمعونه اطرافنده مرغانك پرواز وتجمعلرینی مشاهده
وضرر دشمندن خوف ایدوب ای واه والله اصحابمز قتل اولندی دیو
برتل اوزرینه چیقوب اصحاب رضوان الله علیهم حضراتنی مقتول
واسیلری صاحبسز ایستاده معاینه ایلدکلرنده حالاری دیکرکون اولوب
مشرکون دخی بونلری کوروب هجوم حارث رضی الله عنه دخی تبغن
یامدن کشیده وایکی مشرك قتل بعده شهید اولدقده عمرو بن امیه
بلامقاتله اسیراولوب عامر بن طفیل ملعون یاعمرو مادرم اوزرینه
برقبه اعتاقی لازم اولمشدی سنی والده مدن ازاد واعتاق ایلدم دیوب
عادتلری اوزره ناصیه سنی یعنی طره سنی قطع وسبیلن تخلیه ایلیوب
بوخبر موحش که محاربه بئرمعونه دیمکله معروفدر رسول اکرم صلی الله
علیه وسلم حضرتلرینك سامعهٔ شریفلرینه رسیده اولوب بوفعل قبیح
ابو براعامر کدر وبن بورأی کریه عد ایلمشدم پیوروب بوخبر دهشت
امیزك وصولی اخشامنك صباحنده اداء فرض پیور مغه شروع
ورکعت ثانیه سنده سمع الله لمن حمده دیوب (اللهم اشدد وطأتك
علی مضر اللهم علیك ببنی ذکوان وعصیته فانهم عصوا الله ورسوله *
دیو قتلهٔ اصحاب کرامه بددعا ایلدیلر یعنی یاالله قتلهٔ اصحابی

اخذ

اخذ شدیدایله اخذ وقتل واهلاك ایله زیرا اول قوم الله تعالی یه ورسولنه
عصیان ایلدیلر بعده اون بش کیجه بوکونه بددعا یوردقلرنده (لیس لك
من الامر شیء اویتوب علیهم او یعذبهم فانهم ظالمون) آیت کریمه سی
نازل اولدی نظم کریمك معنای شریفی یامحمد بوامردن سکا فائده
برنسنه یوقدر زیرا الله تعالی انلرك امرلرینه مالکدر مراد ایدر سه
اهلاك ایدر ومراد ایدرسه جنك محلندن منهزم ایدر واسلامی قبول
ایدرلرسه اوزرلرینه توبه واکر کفره مصراولورلرسه نارجهنم ایله
عذاب ایدر زیرا انلر علی التحقیق ستمکارلردرستملری سببله معذب
اولورلر دیمك اولور بعده ابو براعامر نجدطرفندن کلوب برادرزاده سی
عامر بن طفیلك بوقباحت وشناعتنی استماع ایلیوب برادرزادهم
بنی تحقیرایلدی دیوب جانب قبیله یه راهی وعامر بن طفیله ملاقی
وقتل ایتمك قصدیله برنیزه ضرب وطعن ایلدی لکن شیخ فانی وپیر
ضعیف اولمغله نیزه تأثیرایتمدی وعربان ابن طفیلی قتل ایلدی زعمیله
غری وفریاد ایلدکلرنده ابن طفیل ای قوم باس یوقدر تأثیر ایلدی
وبو معامله یی عم عامره هبه ایلدم دیدی روایت اخراده طعن نیزه
ایدن ابو براعامرك فرزندی ربیعه ایدی بعده ابو براکندی قومنه عطف
عنان واي قوم سزکله بوملدن ارتحال وپیغمبر علیه السلامك خاکپاینه
دوماك اولوب مقتول اولان اصحاب کرام حضرتلرینك خونني بوغدار
مشرکوندن قتال ایله اخذ ودمالرینی سفك ایده لم دیدکده قوم اطاعت
ایتمدیلروابو براعامره برادرزاده لرندن بری یاابالبرا قومك سنك معتوه
وبی عقل اولمکه ذاهب اولوب امریکه انقیاد ایتمدیلر دیدکده
ابو برابرادرزاده سی لبیدی دعوت وکندینك مغنیه جاریه سنی احضار
وجاریه تغنی وکندی شرب خمر ایدوب یالبیدا کر قومك دیدکلری کبی
عمك ابو برا معتوه اولدی ایسه ذهاب عقلندن منبه اهوندر دیوب
شرب خمری اکثار ایدوب هلاك اولدی وبنو عامر ایله بنو جعفر ابو برا
عامری مسلما وفات ایتمسنی زعم ایلدیلرلکن خلاف واقعدر ورسول
اکرم علیه السلامك وقعهٔ مذکوره ده بددعا بیوردقلری ذکوان سلیمدن

بر قبیله در وعصیه سلیمدن بر بطندروعامر بن مالک قومی کبارك
زعمی اوزره برادر زاده سی عامر بن طفیل ایله بنوجعفر دن علقمه بن
علاثه میانندہ منافره ومخاصمه ظهور ایلدکده عامر بن طفیل عمی عامر
ابو برا بن مالکدن حین مخاصمه ده تفاخر معتادلری اولمغله باعث افتخار
اوله جق برشی طلب وزجاعامر ابو برا دخی کندی نعلرینی ویروب بونلرله
افتخار ایده که بن بونعلرله قرق کره اخذ غنایم ایلدم دیدی لکن
ابو برا بومخاصمه یه راضی دکل ایدی وعدم رضاسنه بو بیتی شاهددر
* امران اسب بنی شریح * ولا والله افعل ماحییت (وقبس بن
زهیر انما استعان بدهائك * وقبس بن زهیر هر اوردہ سنك زکاء
فطننکدن اعانت طلب ایدوب اسعاف مرامنه سنك زکاو دهاك
امداد ایلدی ظن ایلدم مومی الیه قبس بن زهیر بن جذیمه العبسی
درکه کندی قبیله سی اولان عبس ایله ذبیان قبیله سی میانندہ فرسلر
مسابقه سی ایچون قرق سنه حروب وقتال واقع اولمشدر تفصیلی
ان شاءالله تعالی والحالات بین عبس وذبیان فقره سنده ذکر اولنور
وعبس قبسدن ابو قبیله اولوب عبس بن بغیض بن ریث بن
غطفان بن سعد بن قیس عیلاندر وذبیان ذلك ضم وکسر یله
قبسدن ابو قبیله اولوب ذبیان بن بغیض بن ریث بن غطفان بن
سعد بن قیس عیلاندر ومذکور قبس عربانك فرسان وشعراسندن
اولوب دهاوفراست ایله شهر تشعار اولمغله برکیسه زیاده ذکاودها
صاحبی اولسه ادهی من قبس دیوب مزبور ایله ضرب مثل
اولنور ودخی فراسنده دلیل اولمق اوزره مدایننی ذکر ایدرکه برکون
برعرب اخوص قبیله سی قرارکاهی جانبه توجه وقوم احوص
مشاهده ایده جك مرتبه قریب اولدقده ناقه سندن نازل وبر
درخته ربط وبند وبرمقدار شیر ناقه اراءت بعده شاخ درخته
برمقدار حنظله آویزه وبرصره خاك وبرصره شوك یعنی خارغیلان
جمع وارائت ایدوب ناقه سنه سواروقبیله سی طرفنه راهی اولدقده
قوم احوص بواوضاع نادره برابره تعجب وبرمعنا ویره مدکلرندن

متن

قبس

قبس بن زهیری دعوت وای قبس نادره دان ونکته شناس برامرمشکل
یوقدرکه جنابکزه عرض اولنه ده حل عقدهٔ اشکال ایتمیه سز بوکون
شومقوله بر امر عجیب ظهور ایلدی دیو تفصیل ومتوارئی حجاب
اولان معانی سنی استعلام ایلدکده قبس (وضح الصبح لذی عینین)
دیدی یعنی ایکی چشم صاحبنه بیاض نهارنه کونه اشکار ایسه بو
اشارتلردن مراد اویله هویدادرقبسك بوکلامی برشیئك وضوحنده مثل
اولدی بعده بربیانه اغازایدوب اول شخص برقبیله یه اسیر ایمش که
اول قبیله علی الغفله اوزریکزه هجوم وغارت صدنده اولوب شخص
معهودی ازادمراد ایلدکلرنده جائزکه ازاده سزه واقف وقبیله احوصی
اکاه ایدر دیو قصدیمزی اشاعت واعلان ایتمه دیو تحلیف وازادایلمشلر
بناء علیه سزه لسان ایله تبلیغ ممکن اولمیوب اول صرهٔ خاك ایله
اوزریکزه کله جك قبیله نك کثرت ووفرتنه اشارت وحنظله ایله
قبیلهٔ حنظله اولدقلرینه اشارت وشوکه ایله شوکت وهیبتلرینه
اشارت وشیرلکرحلو وشیرین ایسه قریبا هجوملرینه وحامض
وترش ایسه بعدمسافه یه اشارت ایلمش دیدکده احوص مقاتله یه حاضر
وآماده اولوب قبسك تفصیل وتحقیق اوزره دشمن ظهور ایلدی
مرویدرکه نعمان بن المنذر قبسك پدری زهیره آدم ارسال ودخترنی
تزوج طلب وفرزندلرینك بریله طرفنه ارسال رجاسنده اولوب زهیر
شماس نامنده بر فرزندی ایله دخترنی ارسال ونعمانه وصولنده اکرام
فراوان وجائزه سنی اعطا واحسان ایدوب شماس پدری زهیرطرفنه
رجعتله عزیمت ایلدکده نعمان محافظه وسلامتله قبیله سنه ایصال
ایچون بر قاچ عرب بهادری تعیین ایتمك مراد ایلدی شماس مردانه
حرکت ایله تك وتنها راهی اولمغی اختیار ونعمانك رأینه مخالفت
نعمان دخی سلامتله دیوب شماس یالکز مطیه سوار وعزیمت دارودیار
ومیاه بنی غنی دن برآب خوشکوار کنارنه واصل وبرمقدار اسایش
واستراحت ایچون اسبندن لب جویه نازل واکل وشرب واسایشدن
صکره ناب وحرارتنی ازاله قصدیله ثیابدن تجرد واغتسال ایله تبرده

شروع ایلدی وشماسك اغتسال ایلدیکی محله نزدیك بنوغنی دن رباح
بن الاشل خیمه انداز وزوجه سیله تفرج کنان اسایش اوزره ایکن
شماس خلیجه خوش اندام سیه جرده نوجوان موزون خرام اولغله
زن رباح حدت ودقتله شماسه نگران و پسندیده سی اولوب برزمان
تماشاسیله داله وحیران اولدوقده شوهری رباح احواله مطلع وشماس
طرفندن رایحهٔ مسك دخی استشمام اولنغله ناموس وغیرتی هیجان
وغضبندن شماسه برخدنك جانستان رمی واهلاك ونعمانك کرمی اولان
برخرج مسك وعنبر وثیاب فاخره سنی اخذ وزننه تسلیم ولاشهٔ شماسی
برطرفه دفن وسترایدوب اثری نابدید اولوب پدری زهیرك قدوم شماسه
انتظاری متمادی ونعمان طرفندن رو براه واثنای راهده نابود اولدیغی
معلومی وباعث فغان وفریادی اولوب الم واضطرابی حددن افزون وصبر
وتحملی طاقتدن بیرون اولغله قبس تسلیه بخش اولوب ای پدر عالی
مقدار شمد نصکره خصمدن طلب ثار ود شمنی بیلوب اخذ انتقام ایله
دفع عار ایتمکدن غیری چاره وتدارك اولماز ان شاء الله برادرم شماسك قاتلنی
بولوب اخذ انتقام ایدرز دیوب قبیله لرندن برزن دلهٔ محتاله تدارك واول سنه
خط وغلا اولمغله برمقدار لحم قدید ویروب نه کونه حرکت مناسب ایسه زنه
تعلیم زن دخی عامر وغنی قبیله لرینه راهی ودخترمی شوهره ویرمك
استرم هرقنغیکزده مسك وعطر وثیاب فاخره وارایسه لحم قدید ایله مبادله
ایدرم دیو خرکاهلری دورایده رك بنوغنی ده رباحك خرکاهنه واصله
ومرادنی زن رباحه دخی افاده ایلیوب زن رباح ای مادر مطلبك اولان
اشیابنده موجوده در اکرکتم واخفاسنه تعهد ایدرسك مرامکه نائل
اولورسن دیدکده پیره زن برفردی اکاه اتمکه عهد ومیثاق اولدخی
اعتماد وشماسك متاعنی پیره زنه اعطا ولحم قدیدی اخذ وشماسی
نه وجهله قتل ایلدیلرسه بیان و پیره زن قبیلهٔ زهیره عودت وقبسه
احوالی اعلام وثیابی اراءت ایلدکده قبس قبیله سندن منتخب بهادران
ایله قبیلهٔ غنی اوزرینه هجوم وقتل نفوس وغارت اموال ایلدی
مرو بدر که قبس بن زهیر بنوذبیان ایله محاربه لرینك بری کوه طریقنده

واقع

واقع اولغله یوم الشعب دیمکله معروفدر که قبس برکوهه صعود
شترلری عقال ایله ربط و بند وکامل ده روز برقطره آب ویرمیوب
شترلر تشنکیدن بی صبر وسکون اولد قلرنده دامن کوهده ماء جاری
اولوب اون کوند نصکره بنوذبیان دخی قبسك اولدیغی کوهه صعود
وقبس قتل ایتمك ارز وسیله کوهك ضیق اولان طریقنه واصل
اولدقلرنده قبس تشنه اولان شترلرك مهارلرین چوزوب وهر برشترك
دمنه بر مسلح عرب بهادری یاپشوب فراز کوهدن آبدن ریان اولق
آرزو سیله دامن کوهه شتاب وهرنیه راست کلورلرسه پایمال ایدوب
چیکنرلرایکن ذبیانه مصادفه واوزرلرینه هجوم و پایمال وحاللرین
پریشان ایلیوب شترلره درپی اولان بهادرلر دخی تیغ انتشارایله دونیمه
وقتل ایدوب ذبیانی سهو لتله پراکنده و پریشان ایلدیلرمرو بدر که
چونکه بدرك فرزندلری حمل وحذیفه ایله قبس میانندہ مشهور اولان
حروب متمادی وحمل وحذیفه قبسدن اخذ انتقامدن عاجز اولدیلر
سائر قبائلدن استمداد ولشکر بی پایان جمع وتدارك ایدوب قبس
اوزرینه قتل عام ایتمکه عازم اولدقلرندن قبس خبردار اولوب وفرت
وکثرتلرینه بناء الحرب خدعة مضمونی ایله عامل وقومنه ای قوم
سزلره هرنه کونه امر ایدرسم امتثال وطاعت ایدرسکز فبها والا بوآن
تیغ جانستانه دوشوب کندیمی اهلاك ایدرم دیدکده جمیعا قومی سمعا
وطاعة دیو کمال انقیاد واتباع کوسترديلر قبس دخی مواشی وانقال
وسائر امواللرینی وحرب وزرمدن عاجز اولان ضعفا وزنانی میانلرندن
افراز واخراج وعسکری کریده ایدوب نصف اللیده اموال ومواشی
وعجزه بی قالدیروب برطرفه روبراه کندی دخی منتخب دلیران جنك
ازموده ایله درپی وصباحه دك طی بادیه وصباح اولد قده لشکر
دشمن خلال کوهلردن بروز وظهور ایلدکده قبس اموال ومواشی
وعجزه بی ترك وجانب اخره توجه ودشمندن فرار صورتی اظهار
ایلدکده دشمن قفادن رسیده واموال ومواشی حماتدن خالی ومحارب
ومبارزدن عاری اولدیغن مشاهده ایدوب حذیفه وحمل عسکرلرینه

ای قوم قیس اوزرینه هجوم اولنه غلبه اولندیغی صورتده دخی
نیچه مزك خونی سفك اولنوب مرغ جانی لانهٔ تندن سمت عدمه
پرواز ایتمسی امر مقرردرلکن جمال واتوق وسائراموالی اخذوضبط اولنسه
قبیلهٔ قیس بی برك ونوا اولوب بزمله مقاتله دکل تعیشه اقتدارلری
اولمیوب کیمی اسیربند وبلا وکیمی هلاك اولور دیوب مواشی وا موال
اوزرینه هجوم وهر بری قدرتی مرتبه شترا موال اخذ وغنایمی
جای سلامته ایصال قصدیله متفرق وپریشان اولوب ذبیانیان دن
اونشخص بربرده اولمیوب طمعلرندن هر بری برسمته توجه ایلدکده
قیس بن زهیرای قوم دشمنزی غنایم متفرق وپریشان واشغال
ایلدی عطف لجام واخذ انتقام هنکامیدر قفالرندن رسیده وعلی
الغفله قتاله مبادرت وسفك دماء ذبیانیانه مباشرت ایدوب ذبیانیلر
مال غنیمتی محافظ قیدیله مقاتله دن عاجزواکثر مقتول وبقیه سی
امانخواه اولوب اول اثناده حذیفه وحمل وورقا بن بلال فرار ایدوب
حذیفه نك فرسنك حرامی مسترخی اولوب اسبدن نازل وحرامی
مستحکم واسنبك پالرنده حنف واعوجاج یعنی شاهین اللی اولوب
حنفاء دیمکله مشهوره اولمغله اثر فرسه دشمن متابعت ایله بزه ظفر
یاب اولورخوفیله زیرپای اسبه طاشلرربط وبنه راکب وسوی
سلامته رسیده اولمق امیدیله شتاب وهباء نام موضعده اولان چاهه
قریب برمحله نازل کندیلری بی تاب وتوان اولمغله زین وبلجام لرین
الوب اسبلربرطرفده وکندیلربرطرفده اسایش ایلدیلرچونکه قیس
دشمنی هزم وپریشان وحذیفه وحملی تجسس وفرارلرینه واقف
اولدی آیانه جانبه فرار ایلدیلردیو تفتش وحذیفه نك فرسی حنفاء نك
اثرینه ظفریاب اولمغه اهتمام وعاقبت نائل بکام اولوب بش نفردلاور
اثرینه تابع وهباءده اوجنی بی فروطاقت فتادهٔ خاك اولمش معاینه
ایلدکده شداد بن معاویه ایله قرداشی اسبلرینه توجه ومحافظ وقیس
ایکی مرد دلیرایله حذیفه وحمل وورقایه هجوم ایلدکلرنده حذیفه
یابنی عبس بزلربوحالده ایکن اوزرلرینه هجوم وقتالمزه مباشرت

روا

روامیدر قنی عفووحلم وامان یاقیس دکده برادری حمل کتفبنی میانینه
برمشت سخت ضرب ایدوب (اتق مأثورالقول) دیوب مثل اولدی
یعنی سن دشمنه برکلام تکلم خضوع وخشوع ایله نیاز ایدرسن
وخصم عفو وکلامکی قبول ایتیوب سنی قتل ایدر واول کلام مشهور
وسندن صکره باقی قالوب سنی ضعف وعجزه نسبت ایدوب مذمته
یاد ایدرلردیمك اولورمثل مزبور ناسك سندن برکلام مذال استماع وانکله
تحدث ایتلرینی نهی مقامنده ضرب اولنور فی الحقیقه قیس ترحم
ایتیوب اوجنی دخی قتل وبنو زبیانی پراکنده وپریشان وقتللرنده
اکثارایدوب حذیفه وحملی قتلنه نادم وپشیمان اولوب چندا بیات
ایله مرثیه لرینی انشادایلدی ومقتولنه مرثیه انشاد ایلك ابتدا قیس دن
صدور ایلمشدر وهباء بلا دغطفاندن برموضعك اسمی اولوب قیسك
ذبیانیان ایله قتال شدیدی اول موضعده واقع اولمغله یوم الهباء
مشهور ومعروفدر چونکه قیس وذبیانیان میانده حروب متمادی
وطرفینه ملال وکلال عارض اولدی قیس کندی قومنه ذبیانیه
مراجعت ومیانمزدن بوشر وفسادك اندفاعنه سعی ومبادرت
ومصالحه یه اظهار رغبت ایدیکز دیوامرایلدکده قومی یاقیس سندخی
معاراهی اولورسك بزحاضرز والاسن سزمباشرت ایتیوزدیدیلرقیس
دخی ای قوم والله بنم ذبیانیه نك بوزلرینه نکاه ایده جك حالم
قالمدی حجاب ایدرم زیرا هربرینك پدر وبرادر وفرزندلرینی قتل ایلدم
دیوب تك وتنها برطرفه توجه وقبیلهٔ عمربن قاسطه واصل وکندینك
قیس بن زهیراولدیغن اعلام وکرم وسرد روزکاری چشیده ایدوب
غنا تأدیب وفقر تذلیل ایلیوب نیك وبدفهم ایدربرزن ایله چفت
اولمسین اقتراح نبو نمردخی مرادی اوزره برزنی تزویج وقیس نیچه
زمان انده اسایش واقامت بعده سمت آخره توجه عزیمت ایلدکده
ای قوم سزك مصاهرت والفت وصحبت جهتیله اوزرمده حقیکز
اولمغله مقابله سنده سزه برقبح کلمهٔ حکمت آمیز تلقین وافاده ایده یمکه
اول کلمه لری دستورالعمل ایلیه سز اولا امور یکزده تأنی ایدوب عجله

ایتمیه سزکه مرا دیکز حاصل اوله وکندیکزه برشخصی سید ور ئیس
ایلیه سزکه کافهٔ ناس استحسان واستصواب ایلیه ورئیس اتخاذ
ایلدیکزه انقیاد اوزره اوله سزکه باعث آسود کیدر و برشخصه کرم
واحسان مرادیکز اولدقده طلب اتمزدن مقدم اعطاواحسان
ایدیکزکه جبر خاطر قبل السؤال احسندر ومنع وزجری مرادیکز اولان
شخصی قبل اللج والالحاح منع ودفع ایدیکز ومهما نکزه رغبت
واحترام ایدوب تکدیرندن احتراز اوزره اوله سزو پرشی ایچون
طرفیندن مباحثه اولنوب بنم سوزم اولورسه فلان مقدار دینار وسنك
سوزك اولورسه شومقدار دینار و یردیو پرشیمك حصول وعدم
حصولی میانده معاهده ایتمیه سزکه بن بنو ذیان ایله فرسلر یمز
مسابقه سنده برمقدار مال اوزرینه مباحثه ایتمك سبیله فرق سنه
محاربه ومقاتله مزه باعث و برادرم مالکدن ونیچه بها در لردن جدا
اولدم و پدرم زهیرك قبیله سنی واتباع واعوانمزی خراب و پریشان
ایتمکه سبب اولوب عاقبت هباءً نام موضعده حذیفه و حمل و ورقا
عاجز وفرومانده و بزمله مقاومته اقتدارلری مفقود ایکن غدروقتل
ایلدم واول عار ناموس سبیله ترك دار و دیاروغربت اختیار ایلدم
دیو ختم کلام وعمان نام بلده یه راهی وعمری آخر اولنجه انده
اقامت وارام ایلدی نمر ابوقبیله اولوب نمر بن قاسط بن هنب بن اقصی
ابن عمرو بن جدیله بن اسد بن ربیعه در روایت اخراده قیس
بنو اسد دن برشخص ایله تبدیل قیافت واختیار غربت وسیاحت
ایدوب صحراو بواد یده کیاه سبزوخشك ایله تعیش واوقاتکذار وطی
مراحل و برکون سرراهلری عرباندن برقومك خیمه انداز اولدقلری
محله رسیده وجوع وکرسنکیدن بی تاب وتوان اولوب اتفاقی اول
قومك ضیافت وسماط کشیده اولوب آیندکانه اباحهٔ طعام ایلدکلری
وقته مصادفه ایتمکله اطعمه نك رایحه سی قیسك مشامنه واصل
واشتها متقاضی اولوب رفیقیله استشاره واول خیمه کاهه توجه ودفع
کرسنکی وتحصیل قوته خواهشکر وراهی وضیافت کاهه قریب

اولدقده

اوادقده قیسه شهامت نفس وعلو جناب وناموس تقاضا ایدوب
عزیمتندن رجوع وکدایان مثال اباحه اولنان طعامدن سیر اولوب
ارتکاب مذلت ایلدن موت اهوندر ملاحظ سبله رفیقنه ای یار موافق
سن عزیمتکدن رجوع ایتیوب دفع کرسنکی ومرادیکه نائل اول و بن
برمقدار بومحلده توقف ایدرم دیوب رفیقی دفع آرزویه توجه وقیس
رجعت و بردرخت سایه سنده اقامت و برك درختدن تناول ایده رك
فرط جوعدن وفات ایلدی * واياس بن معاویه انما استضاء
بمصباح ذکائك * واياسك فراست وذکاسی سنك
رشد وفطنتك سراجندن ضیادار اولدی یعنی اياس رشد
وذکایی سنك عقل نادره دانکدن استفاده ایلدی ظن ایلدم مومی الیه
اياس بن معاویه بن مرة المزنی در که بصره ده قاضی اولوب کنیه سی
ابوزایله در وذکاوفراست واجوبهٔ بدیعه ومسکته ایله معروف اولمغله
(ازکن من اياس) دینوب ضرب مثل اولنورز کن تفرس وظن معناسنه در
وشاعر (زکنت من امرهم علی مثل الذی زکنوا) دیمشدر و بعضلر
اذکی من اياس دیرلر حتی ابوتمام عبدالملك ابن مروان حقنده برقصیده سنده
(اقدام عمرو فی سماحة حاتم * فی حلم احنف فی ذکاء اياس * یتنده ذکا
الفظنی اختیار ایلمشدر حارثه بن عایشه دن روایت ایدر که ایاسك
ابتدا ذکاوفطنتنه شاهد اوادوب معروف بالذکاء اولمسنه باعث بودر که
اياس حدیث السن ایکن شامه و اروبه بر پیرسال خرد وناتوان
برمرده شخص ایله مخاصمه وعبدالملك بن مروان طرفندن نصبکرده
اولان قاضی حضورنده ترافع ایچون احضار ایلیوب خصمی اولان پیرك
قاضی ایله معارفه سی اولمغله حجابه وتخلیص مراد واياسه استحیا
ایتمزمی سنکه حدیث السن ایکن بومقوله کبیر السن پیرو ناتوان ادمی
تعجیز ایدرسك دیدی اياس دخی یاقاضی بن حق طلب ایده رم حق ایسه
بوآدمدن اکبر و بزرکدر دیدکده قاضی جوابدن عاجز ومکابره ایله
اسکت یاصبی دیوسکوت ایله امر ایلدی اياس دخی بن سکوت ایلدیکمده
دعوامی کیم اداوافاده ایدردیدی قاضی غضب ایدوب یاصبی بومجلس

آخر او لنجه سندن بر كلمهٔ حقه صادره اولميه جغى معلوم اولدى
هرنه كه تكلم ايدرسك دروغدر ديدكده اياس (اشهد ان لااله الا الله)
ديوب قاضى يى اسكات وتخجيل قاضى دخى قالقوب عبد الملكه واروب
وكذشته يى نقل ايدوب عبد الملك ياقاضى اول صبى نك مرامنه مساعده
وامرنى اتمام وشامدن برطرفه ذهابنه امر ايله كه خلق افساد
وبرفتنه ايقاظ ايدوب متضرر اولورزديدى قاضى دخى مأمورا ولديغى
وجه اوزره حركت وعمل ايلدى روايت اخراده ذكاسنه دلالت ايدن
موادك ابتدا سى بودر كه اياس صباوتى عالمنده معلم خانه ده تعلم علوم
ايدركن بركون كفرهٔ ضلالت پيشه مكتبه قريب برمحله تجمع واهل
اسلامى هزل كونه خنده كنان مسلمانان بهشتده اطعمهٔ متنوعه اكل
ايدوب بدن انسانده منهضم اولانك فضله سنى استفراغ ايتمك
يوقدر زعم ايدرلر ديو غائط مراد ايدوب هرزه كولك ايلدكلرنده
اياس استادنه يامعلم اكل اولنان طعامك اكثرى بدن انساندن جزء
اولوب منهضم اولمسى مسلم اصحاب عقول دكلميدر ديدى معلم
دخى بلى مسلمدر ديدى ايمدى اكثرا طعمه بدنه سريان ايلديكى مسلم
اولدقده باقى سنى دخى بارى تعالى بدن انساندن جزء ايدوب هضم
ايتدرمكه قادر دردديوب كفرهٔ بدفعال ملزم وساكت ومعلمى اياسك
بالبديهه جواب مسكت تدارك كنه متعجب اولدى مرويدر كه اياس
اداء حج شريف قصديله بردفعه دخى شامه واروب محمل سوار اولمق
مراد ومكارى يه كندى كبى برر فيق وعديل تدارك كنه امر ايدوب
مكارى تدارك وموسم حجده محمل بند عزيمت واوج كون طى مراحل
ايدوب رفيق ايله قطعا مكالمه ايلميوردى بر كون اياس عديلنه
ياعبد الله اسمك ندر ديو فتح كلام اول دخى غيلان ندر ديدكده
غيلان القدرى مبسك بلى غيلان القدرى ايم ديوب غيلان دخى نام
ايله سؤال اول دخى افاده وغيلان اياس ابووائله مبسك ديوب اياس
بلى ابووائله يم ديدكده اياس ياغيلان بن سكامى بعض حكايات نقل
ايده يم بو خسه سن بكا مى نقل ايدرسك ديدى غيلانى دخى ياااياس

سن

سن نقل ايله ديوب اياس باغيلان سكا اهل جنت واهل جهنم وملائكه
وشيطان وعرب وعجمك كلاملرينى نقل ايده يمكه اهل جنب جنته
دخولدرى وقتنده (الحمد لله الذى هدانا لهذا وما كنا لنهتدى
لولاان هدانا الله) ديرلر واهل جهنم حين دخولدرنده (ربنا غلبت
علينا شقوتنا وكنا قوما ضالين) ديرلر وملائكه (لاعلم لنا الاما علمتنا)
ديرلر وشيطان (رب بما اغويتنى) ديروعرب * لايمنعك الطير شيئا اردته *
فقد خطت الاقلام ما كنت لاقيا * ديرلر يعنى مرادايله ديمك شيدن سنى
طيرمنع ايلمز تحقيق سنك ملاقى اولهجغك خيروشردن هرنه ايسه
كتب وتحرير اولنوب سرنوشتك ظهور ايدر تطير وتشأم جائز دكلدر
وعجم كويند كه (سنك لعل شود درمقام صبر آرى شود وليك بخون جكر
شود) ديدكده اياسك معلوماتى غيلانى اعجاب ايلدى وايا سه توجيه
قضا اولنمغه سبب بودر كه عمر بن عبد العزيز اهالئ شامدن بصره يه
برشخص ارسال واياس ايله قاسم بن ربيعة الحوشى يى برمجلسه جمع
واستحقاق واستعداد لرينى امتحان واختبار ايليوب هر قنغى سى
اولى وارجح ايسه اكا توجيه قضا وتعيين وامضا اولنسون ديو امر
شامى دخى اياس وقاسمى جمع واختبار ايليوب توجيه قضا اولنه جغى
معلوملرى اولدقده ايكيسى دخى ابا وامتناع وهربرى اوزرندن
دفع اتمك قصدنده اولوب اياس پاشامى بنى وقاسمى بو بلده نك
افقهى اولان حسن بصرى وابن سيرينden سؤال ايله ديدى قاسم
دخى كندويى ترجيح ايده جكلرينى يلوب پاشامى بزلرى سؤاله حاجت
يوقدر والله اياس بندن افضل وقضايه اعلمدر واكر بن صادق اولوب
ارتكاب كذب ودروغ ايتمز سم بوقولده دخى صادق اولوب ايا سه
توجيه قضا اقتضا ايدر اكر بن كاذب ايسم كاذبه تقليد قضا جائز اوليوب
بنه ايا سه تقليد اولنمق لازم كلور ديدكده اياس پاشامى سن بو آدمى
شفير جهنمه كتوروب اقامت ايتدردك اول دخى يمين كاذب ايله كندويى
نار جهنمدن تخليص ايلدى زيرا يمين كاذبه اقدامندن استغفار ايله
مغفور ونار دوزخدن رهايابه اولمش اولور ديدى وشامى اياسى ترجيح

ایدوب یااباس چونکه بونکته یه مطلع اولدك قضایه سن احق واولاسك
دیوب اباسه تقلید قضا ایلدی ونیجه زمان قاضی اولوب بعده فرار ایلدی
وتوجیه قضا اولندقده حسن بصری حضرتلری اباسه کلوب اثنای
مصاحبتده اباس کریه کنان یااباسعید بکا تفاندن بالغ وواصل اولدیکه
قضاة اوج نوع اولوب برنوعی هواسنه میل تبعیت ایله حکم ایدر اول
قاضی اهل نار در وبر نوعی هواسنه تبعیت ایلمز لکن اجتهادنده
خطا ایدر اول دخی اهل ناردر وبرنوعی اجتهادنده مصیب اولور
اول قاضی اهل جنتدر دیدکده حسن بصری حضرتلری یا اباس
باری تعالینك داود علیه السلام قصه سنده بیان وحکم بیوردیغنده
بونقل ایلدیکك کلامی رد ایدر شی واردرز یرا * ففهمناها سلیمان
وکلا آتیناه حکما وعلما * آیه کریمه سنده باری تعالی حضرت سلیمانه
حمد ایلدی داود علیه السلامی ذم ایلمدی دیو تسلیه بخش اولدی
قاضی بیضاوی ذکر ایدر که داود علیه السلام زماننده برسوری
کوسفندبر کیمسه تسلیه تك سرمه وطری ورسیده اولمامش مزرعه سنه بر کیجه
کیروب خراب واتلاف ایلدکده داود علیه السلام حضورنده صاحب
کوسفند ایله مرافعه اولدقده داود علیه السلام غنمی حرث صاحبنه
حکم بیوردقلرنده سلیمان علیه السلام هنوز اون بر یاشنده ایدی
ایکی طرفه اوفق وانسب اولان بودر که غنملر حرث صاحبنه تسلیم
اولنه حتی لبن واولاد وصوفندن انتفاع ایده وحرث یعنی مزرعه
ارباب غنمه تسلیم اولنه که انلردخی زرعی تربیه ومحافظه ایدوب حالت
اولاسنه عود ومعمور اولدقده ینه غنملر صاحبنه تسلیم وحرث صاحبنه رد
اولنه دیوب بوکونه حکم ایلدیلر مدائنیدن مرویدر که برشخص برکیمسه یه
برکیسه ایله مهور برمقدار دینار امانت وایداع ومدت مدیده غیبوبت
وامین اوله حق شخص خیانت ایدوب مهرنی فك ایتیوب کیسه تك
برطرفندن التونلری اخراج وبدلی برمقدار دراهم وضع ومال صاحبی
بعد زمان کلوب ودیعه سنی طلب اولدخی کیسه یی مهریله تسلیم
وصاحب مال دنانیردرهمه تبدیل اولندیغنی معاینه ومنازعه وابی هبیره
حضورینه احضار ابوهبیره دخی اباسه ترافع ایتدیروب قطع نزاع ایده

دیو امر وحواله ایلدکده اباس امانت وضع اولنان کیسه یه توجه ونه مقدار
زماندر سکا ایداع ایده لی دیو استعلام مودع دخی اون سنه مرور ایلدی
دیو زمان ایداعی تعیین وخصم اقرار واباس کیسه تك مهرنی فك وازاله
ودرهملری نشر وسکه لرینه نظر واراءت ایلیوب بعضی التی سنه لك
وبعضی بش سنه لك وبعضی دخی اقل معاینه اولندقده اباس ای کشی
ایداع اولنه لی اون سنه در دیو اقرار ایلش ایدك وتاریخ دراهم بش التی
سنه لك اولدیغن سن وحضار مجلس معاینه ایلدیلر جوابك ندر
دیدکده مودع بالضروره خیانتی اقرار ایلیوب مالی تحصیل ایلدیلر
وبرکون اباس مجهولی برشخصه نکاه وبوشخص غریب الدیار وشهر
واسطدن ومعلم مکتب اولوب برغلامی فرار ایلش دیو خبره بردی
وتفتیش اولنوب اخبار ایلدیکی کبی ظهور ایلیوب اباسك شخص معهود
معلومی دکل ایکن احوالنه وقوفی امر غریب اولمغله تفرسندن استعلام
اولندقده اباس کوردمکه سوق وبازارده مشی وحرکت ایدر ایکن
اطراف واماکنه دقتله نکران اولور بلدمکه غریب الدیاردر ولباسنده
خاك سرخ نشانه سی دلالت ایدر که واسطی اوله وصبیانه راست
کلدکده التفات وسلام وبروب رجاله سلام داده اولمزدی بلدمکه
معلم صبیانلر وهیبت وشوکت صاحبی اولنلره التفات ایتیوب البسهٔ
خلقه وکهنه لابس اولوب زی فقراده اولنلره امعان نظر ایدردی بناءعلیه
عبد آبق تفتیش ایلدیکی معلومم اولدی دیوب هرکس فراسنه
تحسین ایلدیلر وبرکون حاکم بلد حکم ابن ایوب اباسه سن خارجی
ومنافق سك البتد سندن برکفیل استرم دیو تعجیز ایلدی اباس یاامیر سن
کفیل اول زیرا سندن زیاده بنی یلوب احوالمه عارف برشخص معلومم
دکلدر دیدی حکم دخی سنی بلم زیرا سن اهل عراقدن وبن اهل شامدنم
دیدکده اباس یاامیر چونکه بنی بلمزسك شمدی حقمده ایلدیکك شهادت
نه ایدی دیوب تخجیل ایلدی وبرسنه رؤیت هلال رمضان ایچون خلق
تقیید واهتمام ایدوب برفرد معاینه ایده میوب انس بن مالك رضی الله
عنه حضرتلری بن مشاهده ایلدم دیو حضور اباسده خبر وبردکده

شریفلری یوزسنه یه قریب اولوب برفرد مشاهده ایده مدیکنی ملاحظه
وتأمل ایدوب انس حضرتلرینه نه طرفده مشاهده ایلدیکز دیو
استعلام انس رضی الله عنه دخی تعیین جهت وخلق ینه اولطرفه
امرار نظر ایلیوب رؤیت هلالدن عاجز اولد قلرنده ایاس انس
حضرتلرینه نزدیك ودقت امعان ایله وجه شرفلرینه نظر ایدوب
حاجبلرندن پرموی سفید اورپروب چشمی مقابلنده ایستاده اولمش
کوردی ومویی صغایوب وانس حضرتلرینه بردخی نظر ایله
دیوب انس حضرتلری هرچندکه جهت مزبوره یه نظر انداز اولدی
برشی معاینه ایده مدی وبرکون ایاسه سنده برقیچ عیب موجود در
اولا ذمیم الشکل سن ثانیا کلامك سنی اعجاب ایدر ثالثا قضاوحکمده
عجولسن دیدکلرنده ایاس ذمامت شکلده مدخلم اولیوب من قبل الله
در وکلامی معجب اولدیغم سزلر بنم کلامه تعجب اتمز مبسز کیدکده
جمله سی عظیم تعجب ایده رز دیدیلر ایاس دخی چونکه بندن صادر
اولان کلامه سزلر تعجب ایدرسز اول کلامه بنم عجیم اولی والیقدر
وحکمده عجله ایدرسن دیو مواخذه ایلدیکز شوانکشتلرك عددی
نه مقدار دیوب دستی اراءت قوم بلا توقف بشدن دیدیلر ایاس دخی
باقوم جوبده نیچون عجله ایدرسز برانکشتلری عددونعداد
ایله سکز مناسبدر دیدی قوم معاینه اولنان شیده توقف وملاحظه یه
نه احتیاج دیدکلرنده ایاس ای قوم بن دخی معلوم ومشاهدوم اولان
حکمده نیچه توقف ایده یم دیوب قومی اسکات وافهام ایلدی وشهر
واسطه داخل اولدیغی کون ای قوم واسط بوکون سزلردن خیار
وشرار اولنلر معلوم اولوب تفتیش واختباره حاجت قالمدی دیدکده
قوم واسط سیندن استعلام ایاس دخی یخله بو بلده یه داخل اولان
قوم ایکی صنف اولوب برصنفی خیار ایدی که انلرله سزدن الفت
وصحبت ایدنلر قومکزك خیاری وبرصنفی شرار ایدی که انلرله اختلاط
ومعاشرت ایدنلر قومکزك شرار و بد سرشت اولدقلری معلوم اولدی
دیوب اهالی واسط فراست ایا سه سا باش خوان اولدیلر و ایاس

فراست

فراست وظنی والده مدن تعلم واستفاده ایلدم دیو مادرنی هر بار
ستایش ایدردی فی الحقیقه مومی الیها خراسانیه اولوب قومی میانده
فراست وحدت طبع وزکاء مفرط ایله مشهوره ایدی ومومی الیه ایاسك
زکن وفراسته متعلقه اخبار کثیره سنی وافسانهٔ عجیبه سنی مشتمل
بر کتاب تألیف اولنوب زکن الایاس تسمیه اولنمشدر ازان جمله ایاسك
نوادرز کیتدن بری بودرکه بر طرفدن نباح کلب استماع ایدوب
بوکلب شفیر بئرده مر بوطدر دیوب تجسس اولدقده دیدیکی کبی
بولنوب سبب تفرسندن سئوال اولندقده نباحی دائما برطرفدن استماع
اولندیغندن مر بوط اولدیغن ونباحی صداویر دیکندن فم جاهه
مر بوط اولدیغن تفرس ایلدم دیدی بری دخی بودرکه برعلف
زارده برکاو اعتلاف ایدردی ایاس بوکاویك چشمدر دیو نظر
اولندقده فی الحقیقه اعور بولدیلر وتفرسی وجهندن سئوال ایلدیلر
اعتلافی جهة واحده دن اولدیغندن فهم ایلدم دیدی بردخی بودر
که برمقدار قوم برمحله تجمع ورطب اکل وچکردکن متفرق و پریشان
رمی والقا وذباب برطرفه رمی اولنان نوانه تجمع وطرف آخره رمی
اولنان نوانه التفات ایتمزلردی ایاس مشاهده ایدوب مکسلرك تجمع
ایتمدکلری طرفده حیه واردر دیو تعیین ایلدیکی محل حفر اولندقده
حیه ظهور ایلیوب تفرسندن سئوال ایلدکلرنده ذبابك عدم تجمعی
رائحهٔ سمی استشمام ایلدکلرندن اولمغله تفرس ایلدم دیدی بری
دخی بودرکه برخروسه نگاه ایدوب بوخروسه هرم کلمش دیوب
سبب تفرسندن سئوال اولندقده حیوانه ظفر یاب اولدقده تنفر ایدوب
تقرقر ایلمیور اکرشاب اولسه هم تنقر وهم ماکیان مجتمع اولسون
ایچون تقرقر ایدردی دیدی بردخی بودرکه برکون ایاس برمسجد ده
برجاریه مشاهده ایلدی که دستنده پوشیده لی برطبق وار بوطبقده
جرادوار دردیدی فی الواقع اویله مشاهده وتفرسندن سئوال ایلدکلرنده
طبق دستنده خفیف مشاهده ایلدم دیدی بری دخی بودر
که مجلس ایاسه ایکی شخص ترافعه کلوب بری آخردن برمقدار مال

ادعاوطلب ومدعی علیه انکارایلدکده مدعی تأکید مدعی ایدوب حتی مالی
سکافلان شجره التدده وبرمشدم دیدی ومدعی علیه انکارنه مصر اولدقده
ایاس مدعی یه مالی تسلیم ایلدیکك درخت سایه سنه وار وانده برمقدار
توقف وملاحظه ایله بلکه حقیقت حال خاطر یکه کله دیوب مدعی
امتثال ودرخت جانبنه راهی ومرورایدرکن مدعی علیهه اچه یی تسلیم
ایلدیکی درختده واصل اولدیمی دیوسئوال ایلدی مدعی علیه هنوز
واصل اولمدی دیدکده قم باعد والله انك خائن دیو بالضروره مالی
اقرارایتدیروب تحصیل ایلدی وایاسك سنی طقسان التی سنه یه بالغ
اولوب یوزیکرمی برسنه سی دار بقایه ارتحال ایلمشدر وفات ایلدیکی سنه
منامده پدرم معاویه ایله برراسبه سوار ومسابقه قصدایدوب بر بریمزی
سبق وتجاوز ایده مدك دیونقل ایلمشدی فی الحقیقه پدری دخی طقسان
التی یاشنده وفات ایلمشدر * سحبان انما تکلم بلسانك * وسحبان
فصاحت وبلاغتده شهر تشعار اولمسی سنك زبان ملاحت نشانکله
تکلم ایلدیکی سبب ایله ایدی ظن ایلدم مومی الیه سحبان زفربن
زفربن ایاس الوائلیدر که فصاحت وبلاغتله موصوف وخطابتده
یکه تازمیدان اعجاز وبیان اولمغله معروف اولوب مومی الیه ایله
(افصح من سحبان) دیوب ضرب مثل اولنوردی زمان جاهلیتده
ظهوروقت اسلامه رسیده واسلامی قبول وهجرة مصطفوی علیه
السلامك اللی دور دنجی سنه سی ارتحال دار بقاایلمشدر اصمعیدن
مرویدرکه قهمان سحبان خطبه قراءت ایلیه عرقریزوخو یکرده
اولوب تکلم ایلدیکی کلماتی تکرار واعاده ایلیوب بلاتوقف وتلعثم
عبارات سلبسه وتعبیرات لطیفه ایله اتمام خطبه ایدنجه ایستاده
اولوب فارغ اولنجه جلسهٔ یسیره دخی ایلزدی وبروقتنده
خراسان کاربانی ایله معاویه رضی الله عنه جانبنه محمل بند عزیمت
اولوب معاویه رضی الله عنه قدوم سحبانه دن خبردار ومجلسنه احضار
وکلمات بلاغت آمیزنی استماع قصدایدوب تکلمنه امرسحبان دخی
تکلمه اقتدار یمه وسیله اولان عصامی کتورك دیوعصاسنی طلب اتباع

متن

معاویه دخی بومجلس مجلس امیرالمؤمنیندر عصایی نیلرسن عبیدر
دیدکلرنده سحبان موسی علیه السلام رب العالمینك مخاطبی اولدیغی خالده
عصاسی دستنده ایدی اول وقتده موسی علیه السلام عصایی نیلردی
دیدکده معاویه رضی الله عنه خنده کنان برعصاکتورك یورد یلر اتباع
دخی برآخرعصاکتوروب دست سحبانه صوندیلر وسحبان پایی ایله
چارپوب کندی عصامی استرم دیدی وعاقبت کندی عصاسنی
احضار ایلدکلرنده الوب قراءت خطبه یه ایستاده وصلاة ظهردن
وقت صلاة عصره قریب اولنجه تکلم ایدوب وعظی منادی اولدی
واثنای وعظده کندیدن تنحنح وسعال وتردد وتوقف وانفعال
ظهور ایتیوب هرنه کونا نصحه شروع ایلدی ایسه اتمام واکمال
ایدوب بوذکراولنان حالت کندیدن زائل اولمادی ماقبت معاویه
رضی الله عنه کفایت ایدر دیمك ایچون دستی ایله اشارت سحبان دخی
کلامی قطع ایلمه دیواشارت ایلیوب معاویه رضی الله عنه ای سحبان
وقت صلاة فوت اولیور دیدکده سحبان صلاة ایشته امامکده در
بزحالا صلاة وتحمید ووعد ووعیددهبز دیوب معاویه رضی الله عنه
یاسحبان سن اخطب عرب سن نظیرك یوقدر دیو ثنا سحبان دخی
عجم وانس وجنك دخی اخطبی یم دیومباهات واعتنا ایلدی
وسحبانك خطبهٔ بلیغه سندن بری بودر * ان الدنیا دار بلاغ
والآخرة دار القرار ایها الناس فخذوا من دارممرکم لدار مقرکم ولاتهتکوا
استارکم عند من لاتخفی علیه اسرارکم واخرجوا من الدنیا قلوبکم
قبل ان تخرج منها ابدانکم ففیها حییتم ولغیرها خلقتم ان الرجل
اذا هلك قال الناس ماترك وقالت الملائکة ماقدم لله اباؤکم قدموا
بعضا یکون لکم ولاتخلفوا کلا فیکون علیکم * یعنی ای قوم چونکه
دنیا دار بلاغ وممر وآخرة دار قرار در دار ممر کزده دار قرار کزده
فائده لی عمل تحصیل ایدوب اسرار یکز خفی وپنهان اولمیان باری
تعالی حضورنده عرض وناموسکز پرده سنی هتك ودریده ایتیوب
دنیادن ابدان واجسادیکز خروج اتمزدن مقدم قلبکزی اخراج

يعنى دنيايه محبت ومیلی ترك ايدك كرچه دنيايه كلوب مجتمع اولديكز
لكن دنيادن غيرى شى ايچون خلق اولنديكز تحقيق بر آدم وفات
ايلدكده ناس نه مقدار مال ترك ايلدى ديو سئوال ايدر وملائكهٔ كرام
پدر لريكز عندالله مقبول اوله جق نه مقدار عمل ايله كلدى ديرلر امدى
بعض مالكزى وجوه خيره صرف ايله يكز كه دار قرار يكزده سزه فائده
منه اوله وجميع مالكزى ورثه يه ترك ايلمه يكز كه سزه فقط وزرى
عائد اولور وسحبان طلحة الطلحات ديمكله معروف اولان طلحة بن
عبدالله التيمى مدحنده بو بيتلرى انشا ايلمشدر * ياطلحة اكرم
من بها حسبا واعطاهم لتالد * منك العطا فاعطنى وعلى
مدحك فى المشاهد * بهاء حسن معناسنه وحسب كشبنك مفاخر
آباسنده عد ايلديكى شرف معناسنه در وبعضيلر انسانك حسبى مرفى
در ديدى و بعضيلر مالى در ديدى وابن سكيت حسب وكرم انسانك
كندى نفسندن حاصل صفتلر در وآباسنده شرف اولمق لازم دكلدر
وشرف ومجد پدرى طرفندن سرايت ايدر ديدى وتالد مال قديم
واصلى اولوب صاحبى يانندهٔ وجوده كله كه طارينك نقيضيدر مأل معناى
بيتين اى حسب وكرم ومال صاحبى اولنلرك زياده حسنى وكريمى
اولوب كندى ملكنده تولد وظهور ايدن مالى زياده اعطا و انعام
ايدبجى طلح سكا لايق اولان اعطا واحساندر سن اعطا ايله بكا دخى
لازم اولان عندالناس سنك مدحكدر بن دخى مشاهدهٔ سنى مدح
وثنا ايدرم ديمك اولور وطلحه يه بو بيتلرى انشاد ايلدكده ياسحبان
بندن هرنه طلب ايدرسن احسان ايدرم ديدى سحبان دخى فرس وردايله
فلان قصرى احسان ايله ديدكده طلحه حيف سكا ياسحبان كه
بندن كرمى كندك قدر وهمتكه كوره طلب ايلدك اكرينم همت ومنزلتمه
كوره طلب ايلمش اولسك سكا فرسلر يمك وقصرلر يمك مجموعنى احسان
ايدردم ديوب مطلبى اولان فرس وقصرى اعطا ايلدى وفرس وردا شقر
ايله كميت مياندهٔ برلون ايله ملون فرسدر ومومى اليه طلحه الطلحاته طلحه
الخير وطلحه الفياض دخى تسميه اولنوب صحابهٔ كرام رضوان الله تعالى

عليهم

عليهم حضرا تندن ابتدا هجرت ايدنلردن وعشرهٔ مبشره دندر
رضى الله عنهم اجمعين * وعمرو بن الاهتم انما سحر بيانك *
وعمرون اهتم سنك بيانكله سحرايلدى ظن ايلدم يعنى منطق فصيحك
ومعانى بى عبارات بليغه وتعبيرات فصيحه ايله اظهار وتدقيق
ايليوب سحر مشابه سنده برمعنايى نيجه الفاظ لطيفه ايله ادا ايلدى
ديمك اولور مومى اليه عمرو بن سنان الاهتم ابن سمى تميمى منقرى اولوب
سنانك ميان عربانده يوم الكلاب ديمكله معروف اولان رزمده ثنيه سى
يعنى اوك ديشى منكسر اولوب هتم كسر ثنية معناسنه اولمغله اهتم ايله
تلقيب اولنمشدر ومنقر تميمدن ابو حى اولوب منقر بن عبيد بن حرب
بن عمرو بن كعب بن سعد بن زيد مناة بن تميم دروموى اليه عمرو بنو تميمك
زمان جاهليت و اسلامده كبار و سادات وخطبا وشعرا سندن
بليغ القول وفصيح الكلام وسخن سنج ونادره دان اولديغندن
ماعدا حسن وجمال صاحبى اولمغله مكحل تسميه ايلمشلردى ومزبور
عمرو ايله زبرقان بن بدر الفزارى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم
حضرتلرينك مجلس شريفلرينه داخل وشرف اسلام ايله مشرف
اولمشلر در رسول الله عليه السلام ايكيسنه دخى اكرام بيوررلر ايدى
وبركون عمرو زبرقانك احوالندن سؤال بيور دقلرنده عمرو يارسول الله
زبرقان قومى ميانده مطاع ونافذ الكلم وتكلمه قادر وكندو به استناد
وانتساب ايدن قومى حفظ وحمايه ايدر ديو وصف ايلدكده زبرقان بورتبه
ثنا به قانع اولبوب يارسول الله عمرو بنم خصال حميده مدن بوذكر
ايلديكندن برتر خصالمه واقفدر لكن بكا حسد ايليوب كتم ايلدى
ديدكده عمرو والله يارسول الله زبرقان قليل المروه وضيق المبرك يعنى
قليل المال ولئيم الحال واحمق الوالد اولوب مقدما فقير الحال وغنا
وثروتى قريب العهد برآدمدر ووالله مدح وثناسنده كاذب اولبوب ذم
وقدحنده صادقم وبن برآدمم كه زبرقاندن راضى ايكن معلومم اولانك
احسنى ايله مدح ايلدم وشمدى غضبناك اولوب معلومم اولانك اقبحيله
مذمت ايلدم ديدكده رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرى

* ان من البيان لسحرا *بيوردیلرو بوحدیث شریفی صاحب مشارق
علی کرم الله وجهه روایت ایتمك اوزره بخاریدن نقل وذکرایدر
لکن بخارینك تخریجی عبدالله بن عمرو روایت ایتمك اوزره در ومعنای
شریفنده قوم اختلاف ایدوب بعضیلر مدح مراد در زیرا بیان
منطق فصیح ایله ضمیرنده اولانی اظهار وتفهیم اولوب فهمه سحر
اطلاق اولنور که حدة تأثیری اواوب قلب سامع سریعا قبول ومیل
وسحردن متعجب اولدیغی کبی بیاندن دخی متعجب اولمغله سحر
مشابه سنده دیاخود مثلنی اتیانده عجز نمایان اولمغله سحره مشابه اولور
وقوم متفقدر که حتی صورة باطلده تصویر واراءت وباطلی صورة حقده
تصویر واراءت اعلای درجهٔ بلاغت وفصاحتدر وبعضیلر مرادذمدر
زیرا سحر قلب التون کبی ظاهری باطنه مخالف اولور باطلی حق صورتنده
اراءت ایتمکدن عبارتدر وبیان کثرت کلام ونفاق معناسنه درزیرا
پیغمبر یمز علیه السلام حضرتلری * الحیاء والعی شعبتان من الایمان
والبذاء والبیان شعبتان من النفاق * بیوردیلردیوب بوحدیث شریف
مدلولی ایله ذم اولمسنه ذاهب اولدیلر عی بیانك ضدیدر یعنی تکلمه
عدم قدرت معناسنه اولوب بذاء حیانك ضدی وفحش معناسنه اولوب
فلان بذاء اللسانه دیرلر لکن صحیحی قول اولدر زیرا قول ثانیه نك
مبنامی بیان نفاق معناسنه اولمقدر بومحلده ایسه خلاف ظاهردر
وزبرقانك اسمی حصین اولوب عمامه سی زرد رنك اولمغله زبرقان
تسمیه ایلدیلر وزبرقان محضرموندن اولوب محضرم جاهلیتده
واسلامده انشادشعرایدنه دیرلر وحسان بن ثابت ولبید بن ربیعه ونابغهٔ
بنی جعده دخی محضرموندندر یاخود محضرم تسمیه اولنمغه باعث
کفردن منقطع واسلامه متصل اولمقدر یاخود نزول قرآن کریم
ایله شعرلری رواجدن قالوب اعتبارلری ساقط وقاصر اولدیغیدر
عتبی ذکرایدر که احنف بن قیس ایله مومی الیه عمرو بن الاهتم عمر بن
الخطاب رضی الله عنه حضرتلری مجلسنه حاضر اولوب حضرت
عمرمزبورلره ریاست ولایت توجیهی ایچون اختیار وامتحان بیوردقده
بنو تمیم دخی مجتمع وحاضر بالمجلس اولوب احنف بو بیتی انشادایلدیکه

سقطات احنفدن معدوددر *ثوی قدح عن قومه طول ما ثوی *فلما
انبهم قال قوموا تناجدوا * ثوی مکانده اقامت معناسنه اولوب تناجد
مقاتله معناسنه درمأل معنای بیت عمرو قومنه رئیس ووالی اولدیغی
مدتده خمر توقف ومحللنده یعنی خمده اقامت ایلمش ایدی وبوکونه
تعجیز ومنعدنصکره یوم قتالده قومنه کلوب دشمن ایله مقاتله ومحاربه
ایدیکز دیو امر واقدام ایدردیمك اولوب عمرو جوابنده یا احنف بزلر
وسزلر اول وقتده رأی جاهلیتده اولوب فضیلت وسیادت جاهل
ونادان اولنلر ایچون اولوب خونریکزی ریزان وزننکزی سبی واسترقاق
ایلمش ایدك شمدی لله الحمد دار اسلامده اولوب فضل وشرف حلیم
اولنلر ایچوندر همان باری تعالی سزی وبزی مغفرت ایلیه دیوب
احنفه غلبه ایلدکده ریاست عمروه متعین اولوب بو بیتلری انشا
وانشاد ایلدی *ولمادعتنی للریاسة منقری * لدی مجلس اضحی
به النجم بادیا * شددت لها ازری وقد کنت قبلها *لامثالها
قدما اشد ازاریا * ازر قوت معناسنه اولوب آینده * اشددبه ازری *
وارد اولوب اشد دظهری ایله تفسیر اولنمشدر وفلان کمسه یه
معاونت ایلدم دیه جك یرده آزرت فلانا دیرلر وقدم کسرقاف وسکون
دال ایله قدمدن اسم اولوب اسم زمان قلنمشدر مأل معنای بینین وقتا که
قبیلهٔ منقر بنی ریاست ایچون انکلد نجم ضیادار ومنور اولور مجلسه
دعوت ایلدی بن اول ریاست ایچون ظهرمی شد قوة وقدرتمی اول
ریاسته زیاده ایلدم که بوریاستك امثالنه خیلی زماندن بروشدازارودامن
درمیان ایدوب اجرای ریاسته تقید واهتمام ایدردم دیمك اولور
ومومی الیه عمروك کلام پند آمیز ندندر که حلمی ایله جهلنی ردودفع
ایدن کمسه خلقك اشجعیدر زیرا جهلدن برتردشمن اولماز وخیری
مبالغه ایله ذم وقدح ایدردی حتی زمان جاهلیتده دخی تحریم وقومنی
شربدن منع ایدردی تکیم مقدما ذکراولنان احنفك بیتندن منفهم
اولور وزمان جاهلیتده خمری منع ایدوب ای قوم نه اولیدی عقل اشتری
اولنمق اولیدی زیرا هیچ عقلدن انفس وطیب برشی بوقدرو عجبدر که

متن

نوش می ایدنلر حتی انجه سیله اشتری وکندی رأسلرینه ادخال وثیاب
فاخره لرین قیایله تلویث ایدرلردیردی مومی الیه اللی یدی سنه سنده
ارتحال دار بقا ایلمشدر رحمة الله علیه * وان الصلح بین بکر وتغلب
انما تم برسالتك * وقبیلهٔ بکر ایله قبیلهٔ تغلب میانده اتفاق وصلح
سنك رسالت ومباشرتکله واقع وتمام اولدی ظن ایلدم بکر وتغلب
بنو وائللدن برقبیله در که ایکی سنك اشرفی اولان کلیب جساس قتل
وفرار ایلدکده کلیبك برادری مهلهل قبیلهٔ جساس ایله محاربه یه
ایکی قبیله فنا بولنجه متمادی وعظمای قبیلتین قتل اولنوب مهلهل
حربدن فارغ ومتضجر وخاللری قبیله سنه راهی اولوب حروبه بادی
بسوس اولمغله بوحروبه حرب البسوس تسمیه ایلدکلری مقدما ذکر
اولنمشدر چونکه اشراف وسادات قبیلتین قتل اولنوب ایکی طرفه
دخی کمال مرتبه ضعف طاری اولدی تعب قبیلتین مصالحه یه رغبت
وکنده ملکی وشاعری امرء القیسك جدی اولان حارث بن عمرو بن معاویه
الکندی یه احوالرندن شکایت ایدوب سفها وادانیمز امر اوشر فامزه
غلبه وقوی ضعیفی افنا واهلاك ایلدی بزه عنایت ومرحمت ایدوب
اوزریمزه بر ملك تعیین ایلیه سز که قویلریمزدن اخذ انتقام وظالمی
رفع ودفع وقبیلتین میانده متمادی اولان مخاصمه وقتالی مصالحه
ومسالمه یه تبدیل ایلیه بزدخی اول ملکه شتروکوسفند لروبروب اکرام
وامرینه رام اولورز لکن قبیله لریمزدن اولمسونکه بعض قبیله راضی
اولوب انقیاد وبعض مخالفت وعناد ایدوب حرب وقتالك عدم
انقطاعنه باعث اولور دیو رجا ایلدکلرنده حارث بن عمرو مراجعتلرینه
مساعده وبالذات کندی مصالحه یه مباشر وطرفلرندن رسالت
ومیانلرین اصلاح وقبیلتینه کندی ملك اولوب بنی غسانك اولان
ملوك شام ایله محاربه ومقاتله یه قبیلتینی اشغال ایلیوب میانلرندن
مخاصمه مرتفع وبرطرف اولدی مومی الیه حارث بن عمرو برملك جلیل
القدر رفیع الشان وعظیم الهمه اولوب اکل المرار دیمکله شهرت
شعار ایدی ومرار ضم میم ایله بر آجی نباتدر که شتر اکل ایلدکده

لبلری

لبلری آچیلوب مرتفع وغایت قوت وحدت کسب ایدوب باکرانه
تحمل ایدر ولقب مزبور ایله ملقب اولمسنه سبب بودر که ملوك شامدن
زیاد بن هبوله فرصته مترصد اولوب حارث بن عمرو خیمه اندازاولدیغی محله
اموال واشیا ونسا وضعفایی ترك وجنك آور عسکر ایله بحرین نام بلده یه
راهی واشیا ونسوان اولدیغی محله نزوله رزمه قادر بر فرد موجود
اولمدقده ابن هبوله اخذ انتقامه فرصتی غنیمت عد ایدوب
لشکر یله هجوم واموال واشیایی نهب وغارت وزنانی سبی
واسترقاق وملك حارثك زوجه سی اولان هند بنت ظالمی دخی اسیر
ایدوب بومصیبت عظیمه ظهوری حارثه واصل اولوب بولندیغی
نزولدن مطیه سوار وابن هبوله ایله مقاتله یه عزیمت وشتاب ایلدی
لکن حالا ابن هبوله نه طرفده در احوال نه کونه اولدی دیو استعلام
ایچون سدوس بن سنان ایله خلیع بن وهبی ارسال انلردخی کندی
نزللری طرفنه شتاب وابن هبوله یی خیمه کاهلرنده بولوب اخشام
اولنجه برمحله توقف واختفا بعده میان عسکر ابن هبوله یه داخل
وابن هبوله اولدیغی محله واصل واموال واشیالرینی نهب وتقسیم
ایلمشلر وبر وجهله حارث طرفندن هجوم ایدر خوفی اولمیوب هرکس
غافلنده اولوب دأب عرب اوزره مرباعه یعنی خیمه کاه حارثه آتش ایقاد
ایدیروب منادیلرندا ایتدردی که هرکیمسه که بر یوك هیزم کتوروب
یومر بعده ایقاد اولنان آتشه القا ایدرسه براولجك خرما احسان
ایدرم دیوب هرکس بر یوك هیزم کتوروب حارثك جاسوسلری
سدوس وخلیع دخی هیزم القاوتمری اخذ ایتدیلر وآتشکدهٔ نمرود
مثال شعلهٔ آتش کرهٔ ناره رسیده وپیوسته اولوب اظهار سرور
ایلدیلرز یرا هرجند که طائفهٔ عربان اخذ غنایم وفیره وخصمنه غلبه
ایده ایقاد نار ایله اظهار سرور ایدر لرچونکه جاسوس حارث اولان
خلیع احوال دشمنه برمقدار واقف اولدی بورتبه وقوف کفایت
ایدر دیوب حارثه رجعت وشتاب ایلدی لکن سدوس بومقدار اطلاعه
مانع اولمیوب ابن هبوله نك احوالنا وضاعنه کمال مرتبه اطلاعه کوشش

وداخل خیمه یه داخل وابن هبوله نك تكلمنی استماع ایده جك مرتبه
نزدیك ونكهبانلر خلالنده ایستاده وآشنایی معامله ایله برینك دوشنه
دستنی وضع ایلیوب كندو بی نكهبانلردن اراءت ایلدكده بلنمسنه
تاریكیٔ شب مانع اولوب اول كیمسه سدوسه كیم سن دیدی سدوس دخی
فلان نكهبانم دیوب ابن هبوله طرفنه چشم وكوش اولدقده كوردیكه
ابن هبوله حارثك زنی هندی مجلسنه احضار ودراغوش وتقبیل
وملاعبه ایدوب بعده یاهندز وجك حارث ایاشمدی نه حالده در وحقنده
نه ملاحظه ایدرسن دیدكده هند یقینا معلومدركه سنی اخذ انتقام
ایچون طلبدن فارغ اولیوب شامه هجوم وملون ومنقش قصرلریكی
تخریب واموالكی غارت ایدر واویله مشاهده ایدرمكه حالاشیان
فارسلریله نیزه بازی ایده رك سنك اوزریكه كلمده درو حارث شتر مرار
خوارك بی قوت وحدت صاحبی اولوب دشمنلكدن احتراز اولنمیدر
دیو ابن هبوله یه جوابداده اولدی بناء علیه حارث اكل المرارایله تلقیب
اولندی وسدوس استماع واحواله واقف اولوب رجعت ایلدی روایت
اخراده ابن هبوله هنده حارثه محبتك نه رتبه در دیوسؤال هند دخی
حارثه اولان بغض وعداوتم بر كیمسه یه یوقدر وحارث كی خفته و بیدار
وایكن صاحب فراست وحزم برفردی مشاهده ایلدم وفراسته
متعلقه حكایاتی بسیار اولوب ازجمله هرچند كه خفته اولدقده مراد
ایده بكا بر كاسه شیر صافی آماده و پستریه قریب برمحله وضع ایله
دیو امر بن دخی مأمور اولدیغم وجه اوزره اداء خدمت ایدردم بنه
بر كون خوا بانیده اولوب عادت معهوده اوزره بر كاسه شیر سیر
اماده و برطرفنه وضع وكندم حارثه قریب بر كوشه ده قرار و بیدار
اولمسنه انتظار اوزره ایكن برمار سیه اژدرمثال كاسه یه توجه
وشیردن نوش وزهرنی بقیهٔ شیره قئ وبرطرفه راهی اولدقده
ان شاء الله حارث بیدار وشیر زهرناكی نوش بندخی چكدیكم غمی
فراموش ایدرم دیو فرحناك ومنتظر ایكن حارث بیدار اولوب یاهند
قنی شیر دیدی بندخی فی الحال كاسه یی صوندم كه نوش ایدوب هلاك

اوله

اوله الوب نوش ایده جك محلده استشمام وكاسه یی زمینه چارپوب
پاره پاره ایلیوب یاهند مار سیه نه طرفه راهی اولدی دیدی بندخی
مار كورمدم دیدم كذب ودروغ ایدرسن دیو بنی مواخذه ایلدی
دیدكده سدوس خیانت زنه دخی واقف ونكهبانلری خوابه وارنجه
برطرفده توقف بعده اسب سوار وشتابان بارگاه حارثه وارووب * اناك
المرجفون برجم ظن * علی دهش وجئتك بالقین * مأل معنای بیت
دهشت وخوفلرندن توقف ایده میوب حقیقة حاله واقف دكل ایكن
عجله وسرعت ایله سكاكلوب ظن ایله واقف اولدقلری كلمات مظنونه
بی افاده ایلدیلر وبن كركی كی احوالله واقف ویقینا مطلع اولوب كلدم
دیمك اولوب مشاهده واستماع ایلدیكنی تبلیغ ایلیوب سدوس نقل
ایدركن حارث كمال غضب وغضبندن بیهوش اولوب زمینده مرار.
دیدكلری بساتی جیده واكل ایدردی وچونكه سدوسك كلامی رسید
انجام اولدی حارث كندویه كلوب كور دیكه قنی وافر مراره
اكل ایلمش بناء علیه اكل المرار دیمكله شهر تیاب اولدی بعده ابن
هبوله اوزرینه هجوم ومقاتله وغلبه وهزم وپریشان ونهب اموال
وكركی كبی دشمندن اخذ انتقام ایدوب عمری آخر اولنجه قبیلهٔ بكر
وتغلبه ملك اولدی * والحمالات بین عبس وذبیان اسندت الی
كفالتك * وقبیله عبس ایله قبیلهٔ ذبیان میانده واقع اولان قتالك
دیت وغرامتلرینی قواده سنك كفالتكله استادوحل ایلیوب میانلرینی
مصالحه یه سعی واهتمام ایدوب سنك مباشرتكله مسالمه حصول
بذیر اولدی ظن ایلدم حمالات جمع حماله اولوب حماله بر كیمسه نك
برقوم ایچون دیت غرامتدن تحمل ایتدیكی ماله دیرلر ومقدما وقیس
بن زهیر انما استعان بدهاتك فقره سنده قبیلهٔ عبس ایله قبیلهٔ ذبیان
میانده حروب كثیره واقع ومعادی اولدیغی ذكر وبیان اولنمشدی
اول حروبك اصل ومنشئی بودركه قبیلهٔ عبس اشراف ندن اولان
مزبور قیس بن زهیر مكهٔ مكرمه ده بی مثل وبی همتا برزه اشراف
وقبیله سنه كلوب سید بنی عبس اولان عمی ربیع بن زیاد مشاهده

متن

قبسدن غضب ایلیوب قبس غضبندن کندی یه متعلق اولان قوم
وو اتباع واموالی ایله ترك دیار واقرباسی اولان قبیلهٔ ذبیان طرفنه
عطف عنان وذبیانیه تك سید وشریفی اولان جعل بن بدر بن
حصین و برادری حذیفه بن بدر قدوم قبسدن منتدرواکرام واعزاز
ایله جوار لرنده برجای فرحفزا کوستروب قبس قرار ایلدی وقیسك
عربان میانسده معتبر وکحیل تسمیه ایلدکلری اسبانی بسیار اولوب
ازجمله داحس نامنده براسب تك آوری وار ایدی که وثب وتارپده
بی نظیر وجلوه وحرکتده عدیم المثل اولوب داحس اسمیله مسمی
اولمغه باعث بنو بربوعدن قراوش نامنده برشخصك جلوی دیرلر
برمادیانی اولوب بنه قبیلهٔ مزبوزه دن حوط نامنده برکیمسه تك
ذوالعقال دیمکله نام آور براسبی اولوب قطه مادیانه چکمیوب بر
فردك چکمسنه دخی راضی اولمامغله وبر طرفه راهی واسب خیمه
کاهده قالسه قوم واتباعنه محافظه سنه تنبیه ایدر دی اتفاقا
برکون مزبور لرك دأب عربان اوزره کیاه تدارکنه برچراکاه طرفنه
راهی وحوطك ایکی دخترى اولوب پدری راهی اولدقده ذوالعقالی
رسنی ایله کزدرلر ایکن قراوشك جلوی نامنده اولان مادیانی اسبی
مشاهده وشتاب ایله نزدیك اسبه کلوب اشتهاسندن تبول اسب
دخی هیجان ایله مادیانه هجوم ایلدکده خیمه کاهده موجود اولان
برنایان عرب خنده وقهقهه ودخترلر استحیا ایدوب فرط حیرانندن
ضبط وربطه عدم اقتدار لرندن اسبه کشادواسب دخی قضاوقدر
ودفع آرزو ایلدی بعده حوط چرکاهدن مزبور لنه رجعت واسبك
چشمانسه نظر ودقت ایلیوب حذاقت وفراست ایله قضیه معلومی
وحوط غایت تندخو وتنك حوصله اولوب غضبناك وبنو ربوعی
جمع ومواخذه وذوالعقالك آبی اضاعت اولندیغنه رضا بوقدر
سنین لردن طلب ایدرم دیدکده بنو ربوع دفع فتنه ایچون بزم بوقضیه
ده مدخلمز بوقدر ایشته جلوی نه مالك وار ایسه کوز دیو تبرعه
ذمت ایلدکلرنده حوط جلوانك چارپانی ربط وبند ودستنه برمقدار

خاك آلوب جلوانك رحمنه دستنی ادخال ورحمده اولان آب ذوالعقال
ایله خاکی آلوده بعده اخراج ایدوب کان رحمی ولددن تخلیه ایلدی
لکن سود مند اولیوب جلوادن پدری ذوالعقال کبی برکرهٔ بی نظیر
تولد ایلیوب پدرندن قطعا فرق وتمیز اولنمازدی چونکه جلوی
صاحبی قراوش کره یه مالك اولدی نامنی داحس تسمیه ایلدی زیرا
داحس ادخال الیدین وافساد معناسنه اولوب حوط اللرینی ادخال
وافساد ایلدیکنه بناء داحس دیدیلر وبعد زمان قبس بن زهیر
بنی ربوعه هجوم ومالارین نهب وغارت وبعضبسنی سبی واسترقاق
ایدوب حین محاربه ده براسبه بنی دربمدن ایکی مرتاسوار ومجموع
اسبانی سبق وکذارو برجانبه فرارایدرلرکن قبس مشاهده وفرط
شتابنه تعجب واول ایکی شخصه ندا ایدوب سزلردن اسیر ایلدیکم
اشخاصی نزاد ایده یم اکربو اسبی بکا ویررسکز دیدی انلر دخی
راضی واول اسب که داحس ایدی قبسه تسلیم ایلیوب قبس بو سبیله
داحسه مالك اولمشدی وبنی ربوع مردن بره بطن اولوب ربوع بن
قیظ بن مره بن عوف بن سعد بن ذبیاندر وقبس ذبیانیان ایله برمقدار
زمان ساکن اولوب داحسك فرط تازیسی ذبیانیلری اعجاب ورئیس
ذبیانیان اولان حذیفه تك غبرا نامنده براسبی اولوب ذبیانیلردن
ایکی کیمسه منازعه وبری اکربو اسبلر مسابقه اولنسه غبرا داحسی
سبق ایدر وبری داحس غبرایی سبق ایدر دیو معارضه وهر قنغی
سنك مدعاسی ظهورایدرسه آخردن اون ناقه اخذایتمك اوزره مباحثه
ومقاوله ایلدیلر روایت اخراده داحس وغبرا قبسك و حطار وحنفاء
حذیفه تك اولوب دوردی بردن مسابقه وجری اولندی بر روایتده
داحس وغبرا قبسك اولوب فقط ایکیسی مسابقه اولندی لکن
روایت اولی که داحس قبسك وغبرا حذیفه تك اولمق اوزره در
صحیحه در بعده اول ایکی شخص مباحثه لرین حذیفه یه اعلام
حذیفه دخی رضا داده وقبسه کلوب افاده ایلدکلرنده قبس راضی
ولیوب بن بومقامده غریب الدیار ومسافر مقوله سیم واسب صاحبی

وكوزندیكر معلوم اولدی سبق بكا تسلیم ایله دیوب حذیفه خدعه مز
معلوم اولمش دیو ممانعت ایده میوب یوز ناقه یی قبسه تسلیم ایلدی
بعده حذیفه نك قومندن برجماعت حذیفه یی تعییر و مواخذه
وسنك اسبك سابق ایكن قبسه جمال موعودی تسلیم وكندیكه
بین القوم نقیصه وشأن اثبات ایلدك دیوب حذیفه یه فعلندن
ندامت كلوب بر فرقه دخی تسلیه بخش اولوب كشی به اعطا ایلدیكندن
رجوع ایلمك عیب اولدیغندن ما عدا برفتنهٔ عظیمه یه بادی اولور
وقبس سكا برامر شریف ومكرمتده غالب اولدی كه متألم وغمناك اوله سن
اسب اسبی سبق وكذر ایتمكله سنك ذاتكه قطعا نقیصه وقبسه
شرف كلمز دیو دفع فتنه ایچون عاقلانه خیلی نصح وپند ایلدیلر
لكن تأثیر ایتمیوب اوغلی مالكی قبسدن ناقه لری استرداد ایچون ارسال
مالك دخی قبسه واروب پدرم حذیفه ناقه لری طلب ایدر زیرا بزم
غبرا سابقه ایكن سنك اوكدیل اخذ ایتمك وضع بی معنی در دیو
مواخذه قبس عدم مساعده اظهار ومالك غضب ایله قبسك عرضنی
هتك وناسزا كفتاره اغاز وشتم ودشنام ایلدكده قبس مضطرب
والمناك اولوب نیزه سی دودست ومالكه ضرب وطعن وقتل ایلیوب
قبیلهٔ قبس اولان عبس ایله قبیلهٔ حذیفه اولان ذبیان تجمع ودفع
شر وفساد ایچون حذیفه یه دیت مالكی ادا حذیفه دخی اخذ وفتنه
مندفع اولدقده حذیفه نك قومندن مفسد وشریر لر حذیفه یه هزار
مالایعنی كلام ایله زاژ خای اولوب حذیفه مصالحه یه نادم وقبس ایله
مقاتله یه شروع قصد قبس دخی قوم واتباعیله مطیه سوار وتبدیل
منزل وفرسان عربانك بهادر وجنك آور لرین جمع ومحاربه یه
منتظر اولدقده جمل وحذیفه قبیله لری اولان ذبیان ایله قبس
اوزرینه هجوم وحروب وقتال نیجه سنین وشهور متمادی وعاقبت
قبسك برادری مالك بن زهیر قتل اولنوب قبس ومالكك عمی اولان
ربیع بن زیاد كه قبسك مكهٔ مكرمه ده اشترا ایلدیكی زدهی غصب
وقبسك ترك دیار ایتمسنه باعث اولمشدی مالك قتل اولندیغی وقتنه

بالكز بن دكلم بندن غیرینك اسبنه مباحثه ایدك زیرا ذبیانیان ظالم
وغدار بر قومدر دیو مدافعه واول كیمسه لر ابرام و بز حذیفه دن
مأذون اولوب بوقول اوزره قرار ویرلدی دیدكلرنده والله بنو ذبیان
بزم اوزریمزه آتش شروفتنه اشعال ایدر دیو خواه ناخواه مباحثه
ایدن شخصلر حذیفه یه واروب یاحذیفه اسبلری تجربه ایده لم لكن
بوآدملره اونرناقهٔ سمین چوقدر بر مقدار تنزیل ایده لم دیدی
حذیفه دخی عنادوتنقیصه رضاداده اولیوب قبس اغضاب قیس دخی
یاحذیفه اكر اسبك اسمی سبق ایدرسه اون بش ناقه و بره یم دیوب
حذیفه اكر سنك اسبك اسمی سبق ایدرسه یكرمی ناقه و بره یم
دیوب بر بر ینه رغبا زیاده وآخر كار یوز ناقه و یرمكه قول وقرار
و برامین كیمسه یه ناقه لری ایداع ومسابقه اولنه جق محلی یوزغلوه
یعنی یوز اوق منزلی كه هر بر منزل دورت یوز كز اولمق اوزره مسافه
تعیین واسبلری محل معهوده ارسال وایكی عرب بهادری سوار و بر بر
جانب قبیله یه شتاب وتازی یه اقدام ایلدیلر لكن سید قوم اولان
حذیفه نك برادری جمل برشبه كریه المنظر پرداخته ایتمدیروب
قومندن برقاچ شخصنه اسبلریك كذر ایده جكلری راهه قریب
بر كینده مترصد وقبسك اسبی داحس حذیفه نك اسبی غبرا یی سبق
ایلمش مشاهده ایدرسكز داحسك سیر راهنه شبهی وضع وایخاف
ورمیده ایدوب شتابنه مانع وغبرا داحسی سبق ویجاوز وداحس
بروجهله غبرایه رسیده اولمق احتمالی برطرف اولنجه ممانعتدن صكره
سبیلن تخلیه ایدك دیوتنبیه وارسال ایلمشدی چونكه داحس غبرایی
سبق فاحش ایله سبق وكین كاهه واصل اولدی مترصد اولان عربان
داحسی اراءت شبه ایله رمیده وكیری توجه ایلدكده عربان
شتابدن منع وغبرا كلوب داحسی سبق و بعید اولدقده داحسه
مساعده اولنوب قبیله یه ابتدا غبرا بعده داحس كلدی لكن اوكدل
امانت وضع اولنان شخص حبله یه واقف اولوب قبس وامانت
اولان ناقه لری حفظ ایدن كیمسه یاحذیفه داحس سبق ایلدی

وكوز

كلنجه محاربه يه مداخله ايتيوب عزلت ايلمشدى لكن برادرزاده سى
مالك قتل اولنه يغنه كمال مرتبه متألم اولمغله اوندخى قبسه امداد
وذيبانيان ايله مقاتله يه اغازايدوب بو بيتلرى انشاد ايلدى * من كان
مسرورا بمقتل مالك * فليأت نسوتنا بوجه نهار * يجد النساء
حواسرا يندبنه * بالصبح قبل تبلج الاسحار * افبعد مقتل مالك
بن زهير * ترجوالنساء عواقب الاطهار * مأل معنای ابيات مالك
قتل اولنمسندن مسرور اولنلر كلسونلر برم زنلر يمزى بياض نهارده
مشاهده ايلسونلر كه تبلج اسحاردن مقدم نقاب دريده سينه چاك
وكاسفة الوجوه ندب نوحه وفرياد ايدرمعاينه ايدرلر آيامالك بن زهيرك
قتلندن صكره بزم زنانمز حيضدن طاهره اولدقلرنده شوهرلريله
معاملهٔ زوجيتى رجا ومأمول ايدرلرمى ايتسونلر زيرا بزمالك بن زهيرك
افتراقيله ماتمزده اولدقدن صكره ذوق وراحت ايتمك احتمال دكلدر
ديمك اولور تبلج سحر سحرك ضيادار ومشرق اولمسندن عبادرت
اولوب زنلر يمزى ندب ونوحه ايدر مشاهده ايدرلر ديمكدن مرادى
دأب عرب بودركه برقبيله دن برشخص قبيلهٔ آخر دن برينى قتل
ايلسه مقتولك قبيله سى قاتلى قتل ايله اخذ ثار ايتمجه زنلرى
نوحه يه مباشرت ايتمز پس بيت مزبوره كلسونلر زنلر يمزى نوحه
يدر مشاهد ايلسونلر ديمك بزدخى مالكى قتل ايده نى قتل ايلدك
ديمك اولور وبيت ثانيده بالصبح طلوع قبل تبلج الاسحاره مصراعنه
اعتراض اولنمشدر صبح طلوع فجردن صكره ظهور ايدر مصراعدن
ايسه مستفاد اولان صبح طلوع فجردن مقدم اولمقدر وبو اعتراضك منعى
دخى ممكن اولوب بوكونه جواب ويرلديكه صبحدن مراد مقتول
اولان مالكك اوصافندن واضح اولان حق اوله يعنى زمان قبل طلوع
الفجر مالكك اوصاف جميله سنى تعداد وندبه ايلدكلرى صبح كبى واضح
وعيان در ديمك اولور وبيت ثانى ايله عروضيون عروض بحر
طويله ضربنه داخل اولديغى كبى حذف داخل اولسنه استدلال
ايدرلر وحذفدن مراد مقبوضه اولان مفاعلى دن سببك زوالبدر

وبو

وبوحذف قليل وغير مستعملدر وقبض خامس ساكنى حذفه ديرلر
مفاعلى دن يادر وسبب ايكى حرفلى كلمه اولوب ايكى قسمدر خفيف
قدكبى وثقيل لك كبى تفصيلى انشاء الله آتيده كلور بعده قبيلتين
ميانده ايام حروب وقتال معتادى اولوب اعظم قتالرينك برى مقدما
ذكر اولنان يوم الهبأه در وبو قتاله باعث داحس اولمغله (اشأم من
داحس) ديوشأمتده ضرب مثل اولنور وايكى قوم ميانده خصومت
معتادى اولسه وقع بينهم حرب داحس وغبراء ديرلر وقتاكه قتال معتادى
ورجال هلاك اولدى قيس قتالدن ملول وحيرتزده اولوب خاللرى
طرفنه راهى وربيع بن زياد وفات ايدوب قبيلتين دن عظما واشراف
قالميوب ايكى طرفدن نيچه دلاوران وبهادران قتل اولنوب عجزنما يان
اولدى حارث بن عوف مرى ايله هرم بن سنان المرى قبيلتين ميانده
داخل مصالحه ومسالمه لرينه تشمير ساق اهتمام وحمالات تسميه
اولنان ديللرى حارث تحمل واعطا ايلدى من بور هرم زهير بن ابى
سلمان شاعرك محب وصد يقيدروهرمك پدرى سنان بن ابى حارثه
بن عوف بن سعد بن ذبيانذر كه بنى مره دندر وحارث بن عوف بن ابى
حارثه بن مره بن شيبه بن عيظ بن مره اولوب صاحب حمالات
ديمكله معروفدر وبو مصالحه حقنده من بور زهير بن ابى سلمى بو بيتى
انشاد ايلمشدر * تدارکتما عبسا وذبيان بعدما * تفانوا ودقوا بينهم
عطر منشم * ماكل معنای بيت حارث ايله هرمه خطاب ايدوب قبيلهٔ
عبس ايله قبيلهٔ ذبيان فنابولوب مضمحل وميانلرنده منشم نام مرأه
نك عطرى دق وسحق اولندقدن صكره يعنى قبيلتين ميانده شول
رتبه قتلى بسيار اولدى كه كان عطر منشم ايله كنديلرين تعطير
ايلمشلردى بوندن صكره سن قبيلتينى تدارك وميانلرينى جمع واصلاح
ايلديكز ديمك اولور اصمعيدن منقولدر كه منشم مكهٔ مكرمه ده
ساكن عطاره برزن اولوب هرچند كه بنو خزاعه كه قبيله از ددن
برحى در وبنو جرهم كه يمندن برحى اولوب اسمعيل عليه السلام
اصهار يدر بولر مقاتله قصد ايده لر منشمك عطرى ايله كنديلرين

قبول ورجعت ايدردیو تعلیم اوس دخی در پی حارثه شتاب ورسیده اولغه
اقدام وارجاعنه اهتمام ایدوب کتدی خارجه نقل ایدرکه اوسك
بوکونه وضع کستاخی ایتمسندن حارث منفعل و بکادخی غضبناك
وسرعتله طی راه ایدر دی اثنای راهده ورامه نظر انداز اولوب
اوسی شتاب ایله کلور مشاهده ایلیوب تفطن ایلدمکه اوسك کابشی
خیرلو در همساندم یاحارث اوس طرفمزه متوجه دوان اولوب کله یور
دیدم حارث کمال غضبندن اصغا ایلدی حاصلی اوس بزه رسیده
اولوب یاحارث برمقدار توقف ایله سکا افاده ایده جکم سوزواردر
دیدی حارث دخی لجام کشیده وکلام اوسه منتظر وامادهاولدقده
اوس زنك تعلیمی اوزره اعتذار و دخترمی هزار شوقله سکا عقد
ونکاح ایده رم دیو وعد حارث دخی منزل اوس جانبنه عطف عنان
وخرکاهنه نازل اوس دخی درون منزله داخل اولوب زنده
دخترلرین احضاره امرود خترزرکه سنی سید عرب اولان حارث بن
عوفه نکاح ایتمك مرادایده رم راضیه اولورمی سك دیدکده دخترای
پدر بکا مناسب دکلدر زیرا بنم حسن وجمالمده نقصان وخوی
وسرشتمده بدلك وار درحارث بنم عم زادم دکل که رحم وقرابتمه
رعایت ایدوب بدروی وسبئی الخلق اولدیغمه تحمل ایده و بنی دیار
آخره کتوره جکدر سنك همسایك دکل که سندن حجاب واستحیا
ایده همان ادنی برشی بهانه و بنی تطلیق ایدوب امثالم مبانیده نجیل
وشرمند اولورم دیومساعده ایلدکده بارك الله فیك ای دختر دیدی
واندن کوچك دخترنه توجه اکادخی عرض اول دخی دخترزرك
جوابنه قریب جواب و یروب اوس دخترکوچکی دعوت وافاده مرام
ایلدکده سرزبلور سکز دیدی اوس دخی ای دختر سندن بزرك اولان
همشیره لریکه عرض وافاده ایلدم انلر مساعده ایتیوب ابا وامتناع
ایلدیلر دیدی ودختر کوچك ای پدر بنم حسن وجمالم کاملده وصنعت
ومعرفتم تمام وطرفیندن نسبه وحسیبه یم اکر بنی تطلیق ایدرسه
لااخلف الله علیه یعنی باری تعالی حارثه عوض احسان ایلسون دیو

تطیب وتعطیر ایدرلردی ومیانلرنده افراط ایله قتال واقع ومقتوللری
بسیار اولوب منشمك عطری ایله تشاؤم اولنوب (اشأم من عطر
منشم) دیو شرعظیمده ضرب مثل اولندی (بینهم عطر منشم)
دخی مثلدر بو بیت دخی زهیر بن ابی سلمانك اولمق اوزره مرویدر
* تدارکتما عبسا وقدتل عرشها * وذبیان اذزلت باقدمها النعل *
تل عرشه دیمك زال قوام امره معناسنه اولوب مثلدر و بومصالحه ده
کرچه هرمك مدخلی واردر لکن اولا وآخرا حارث بن عوف همتیله
اولوب دیتلری احسان وایکی قوم میانتی ارضاء واصلاح ایلمشدر
وسبب بودرکه برکون حارث بن عوف خارجة بن سنانه یاخارجه تاهل
وتزوج مراد ایدرم بکا مناسبه بردوشیزه معلو مکمیدر دیو استعلام
خارجه دخی بنی طی دن اوس بن حارث بن لامك دخترانی تعریف
وسوق ایدوب حارث اسب سوار وخارجه ایله اوس جانبنه توجه
واوسك منزلنه واصل واوسی معاینه وسلام داده اولوب اوس
علیك السلام یاحارث دیوب حال وخاطرین سؤال ندن صکره سبب
قدومندن استعلام حارث دخی سنك دخترانکدن برینی تزوج ومادامك
اولمق ارزوسیله کلدم دیدکده اوس غضب وعتاب ایله بنم دخترم
یوقدردیوب منزلنه داخل حارث ملول ومحزون منزلکاهنه رجعت ایلدی
لکن اوسك قبیلهٔ عبسدن عاقله برزنی اولوب اوسی متعبس مشاهده
وسیندن استقصا اوس دخی شرفای عربدن حارث بن عوف کلوب
بندن دختر طلبیله وضع کوستاخی و بنی اغضاب ایلدی دیدکده
زن اوسی تعبیر وای شوهرتندخو دخترمی سیدعربه تزویج ایتیوب
کیمکله جفت ایتسك کرکدردیو پنده اغاز اوسی معامله سندن پشیمان
ایلدکده اوس ای زن نادره دان کلامك حقدر لکن امر فوت
اولدی شمدنصکره چاره ندر دیدی زن دخی چاره سی اسبکه سوار
وحارثه درپی ورسیده اولوب یاحارث بکا ملاقانك حال غضبمه
مصادفه ایلیوب سکا وضع ناسزا ایلدم عفو ومنزلمزه عودت ایله
مطلبکه مساعده ایده رم دیو اعتذار ایله چونکه کریم قومدرعذرك

بدعا ایلدی وبر کیمسه نك ولدی یاخود مالی یاخود برعزیز شیئی ضایع
وتلف اولسه اخلف الله علیه دیرلر که باری تعالی اول کیمسه یه
عوض احسان ایلسون دیمك اولور بعده اوس دخترینه تحسین
وآفرین دیوب حضور یمزه بروز وحارثه هلیمه بنت اوسی سکاتزویج
ایلدم دیدی حارثه دخی تزوج وقبول ایلدم دیوب برخیمهٔ لطیفه
تهیئه وتخلیه واول کیجه حارثی خجلتکاهسه ادخال حارث دخی
هزارشوق وغرام ایله دخترك باع وصلندن میوه چین اولمغه دامن درمیان
اولدقده دختر یاحارث پدر وبرادران جوارنده بومقوله حرکت
خلاف عقل وناموسدر دیومانعت ایلیوب حارث اول آن خیمه دن
بیرون وقصهٔ بکانقل (والحرکة مع البرکه) دیورحلته امر ومحمل بندودختر
هودج سوار اولوب وطنه عزیمت اولندی لکن حارث قبیله سنه وصوله
توقف ایتیوب اثنای طریقده دفعارزو طمعیله بکایاخارجه سن راهی
اول برمقدار ارخای عنان ایده لم دیوتأخیر وراهدن برطرفه چیقوب
بن رو براه اولمش ایدم زمان اند کتریده یه یوله کیروب قفامدن رسیده
اولدقده یاحارث بودفعه نائل مرام اولمش سکدر ذیدم والله ممکن
اولمدی وقتاکه تقرب مراد ایلدم دخترعدم مساعده ایله بن جاریهٔ
جلیبه ودایهٔ مسیبه دکلم که اثنای طریقده قضاء وطرایلیه سك منزلکه
واروب قومکه اشتر وکوسفندلر ذبح وضیافت ترتیب وامثال واقرانمه
اولان سوری اجرا ایله بعده کلزار وصلمدن کل چین ولعل حیات
بخشمدن ریان وکامبین اول دیو منع ایلدی دیدکده والله
یاحارث بودخترك عقل وکیاست فهم اولنوب برمرد نجیب
ظهور ایدر دیدم وطی مراحل ایده رك بلا دیمزه واصل وقوم
وقبیله یه ضیافت عظمی ترتیب مراسم سوری وخجلتکاهه داخل
واول آن یته بیرون اولدقده سیبندن سؤال حارث دخی متحیرانه
ای خارجه چونکه دخترك بزمنه داخل وای دخترمرادك اوزره
ترتیب سور وقومه ضیافت ایلدم شمدنصکره بهانه برطرفدر دیدیکمده
دخترباحارث سنی بکاسیادت وشرف وعقل ایله توصیف ایلمشلردی

لکن

لکن بن سنده بو نلری مشاهده ایلدم دیدی بن نه معنایه مشاهده
ایلدك دیدم دخترد خی یاحارث قبیلهٔ عبس ایله قبیلهٔ ذبیان بربرینی
قتل وافنا ایدرکن سنده هیچ عارو ناموس بوقیدر که بمثله معاملهٔ زوجیت
وذوق وصفا ایتمك مراد ایده سن دیدی بن دخی ای دختر معلوم مدر
لکن چاره ندر دیدم دختر دخی چاره سی واروب ایکی قوم میانه داخل
وهرنه یوزدن ممکن اولورسه عقد مصالحه ایله بعده کل بندن
کامیاب اول دیدکده والله بودختر عقل وهمت صاحبه سی اولدیغنده
شبهه م قالمدی دیدم بعده حارث بمثله عبس وذبیان طرفنه راهی
ومیانلرینه کیروب ایکی طرفدن مقتول اولنلری حساب وبربرینه
تفاضل وفضله سی اولان قومه حارث کندی مالندن اوچ یوك شتر
دیت وغرامت ویروب اصلاح ذات البین ایله شر وفسادی رفع وازاله
ایلدی وحارث رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینك
زمان سعادت نشانلرینه دك معمر وشرف مجلسلرنده مشرف
واسلامی قبول ایلیوب پیغمبرعلیه السلام حارثك قومنی دینه دعوت
ایچون حارث ایله انصاردن برکیمسه یی ارسال بیوروب بنوثعلبه دن
برمشرك انصاری یی قتل وشهید ایدوب بوخبرموحش رسول اکرم
علیه السلامه رسیده اولدقده حسانه بویتلری انشادایله دیو بیوردیلر
یاحار من یغدر بذمة جار فبکم فان محمدالایغدر *واما نة المری
حیث لقیته * مثل الزجاجة صدعها لایجبر * حارکسررا ایله مرخم
حارث اولوب مره اجداد نبی علیه السلامدن مره بن کعب بن لوی
بن غالب بن فهر بن مالك بن النضر بن کنانه بن جزیمه بن مدرکه بن
الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان در مآل معنای بیتین ای حارث
سزده کیدرکه جار وحمایه سی التزامنده اولنه غدر ایلیه تحقیق
محمد علیه الصلوة والسلام حضرتلری برکیمسه یه غدر ایلز ومری نك
امانتنه سن ملاقی اولوب اهلاك ایلدك که امانت برآ بکینه کیدرکه
انکساری جبروالتیام قبول ایلمزدیمك اولور چونکه حارث بویتلری استماع
ایلدی متألم اولوب اعتذارکنان رسول الله علیه السلام طرفنه
مقتولك دیتنی یمش شتر ارسال وپیغمبرعلیه السلام حضرتلری قبول

اولور بعده هرم ایستاده اولوب یانی جعفر چونکه بنم حکومتمه
راضی اولوب حضورمه محاکمه ایتمك ایچون حاضر اولدیکز (والله انکما
کرکبتی البعیر تقعان معا علی الارض) یعنی سزلك ایکیکز برشتر زانولری
کبیدرکه دفعة زمینه واقع ونازل اولور وهر بریکزده موجود اولان
شرف آخرده دخی موجوددر ایکیکز دخی سید وکریم قوم سزدیدکده
بنوهرم آماده ایلدکلری شتر وکوسفندلری نحر وعسکره تقسیم ایدوب
ایکی عم زاده لر میانلرنده فضل ومزیت اثبات و برینی آخره ترجیح
ایتمکی کریه عدا ایلدیکده میانلرنده عداوت متاکده وقتال وحروب
ظهوریله فتنه وفساده باعث اوله وعلقمه وعامر راضی ومنون اولوب
منزللرینه رجعت ایلدیلر انکما کرکبتی البعیر مثل اولوب ایکی شخص
میانلرنده مساوات بولندقده ضرب وایراد اولنور روایت اخراده هرم
(انما کفر بی السیف) یعنی سزلر برسیفك حدتی وکسکنلکی کبی سزدیدی
زیرا رکبتی بعیر کبی سز دیمش اولسه ایدی قنغمز صاغ دزی وقنغمز
صول دزیدر دیوینه نزاع ایدرلردی روایت اخراده هرم میانلرنده
محاکمه ایتیوب سرا تخویف ایله اکتفا وعلقمه وعامر منزللرینه بلا
مباحثه رجعت ایلدیلر واعشی هرم بینلرنده محاکمه وعامری علقمه
به ترجیح ایلدی زعمیله قصائد کثیره انشاد ایلمشدر ومومی الیه علقمه
برکره پیغمبر علیه السلام حضرتلرینك مجلس شریفلرینه داخل
واسلامی قبول وبرکره عمر بن الخطاب رضی الله عنه حضورینه داخل
اولوب مسلما وفات ایلمشدر رضی الله عنه وعلقمه نك عمر رضی الله عنه
حضرتلریله برحکایهٔ ظریفه سی وار درکه علقمه خالد رضی الله
عنهك صدیقی اولوب خالد عمر بن الخطابه شبیه ایدی برکیجه علقمه
عمر بن الخطاب رضی الله عنه حضرتلرینه مصادفه وخالد ظن
ایدوب مقدما تفصیل اولندیغی وجه اوزره عمر رضی الله عنه خالده
مالك بن نویره بی قتل وزوجه سنی تزوج ایلدیکندن غضب وجبش
الشام ریاستندن عزل ایلمشدی علقمه حضرت عمره خالدا ولمق زعمیله
یا خالد سنی ریاستدن عزل ایلدیلر می دیو سؤال حضرت عمر دخی نعم عزل

ایلدیلر لکن براغانتك اولمز می یورد قلرنده علقمه معاذ الله بزلر
حضرت عمره اطاعت وانقیاد اوزره اولوب امرینه امتثال ونهیندن
اجتناب ایدوب مخالفت ایتیوز دیوب وداع ایلدی چونکه صباح اولدی
علقمه عمر رضی الله عنه مجلسنه داخل وخالد مجلسده حاضر اولوب
حضرت عمر یا علقمه بو کیجه خالدایله مکالمه ایدن سنمی سن یورد قلرنده
یا خالد سنمی تبلیغ ایلدك دیو مؤاخذه خالد دخی والله یا علقمه بوشب
بن سکا مصادفه ایلدم وسنی بوساعت مشاهده ایلدم دیدکده علقمه
مصادفه ایلدیکی عمر رضی الله عنه اولوب خالد ظن وغلط ایلدیکنه
متفطن اولوب یا امیر المؤمنین خیردن غیری بندن برشی استماع بیوردیکزمی
می دیو اعتذار کنان عفوخواه اولدقده عمر رضی الله عنه خیردن
غیری شی استماع ایلدم دیو تصدیق ونواحیٔ شامدن حورانه والی
نصب وتعیین بیوردیلر وشاعر مشهور حطیئه علقمه یی برقصیده
ایله مدح وزیارتی قصدیله حورانه محمل بند وقبل الوصول علقمه
رضی الله عنه دار بقایه ارتحال ایلیوب حطیئه بوقطعه یی انشاد ایلدی
* لعمری لنعم المرء من آل جعفر * بحوران امسی غیبته الجنادل *
* وما کان بینی لو لقیتك سالما * وبین الغنی الا لیال قلائل * مأل معنا
باری تعالیدن بقاسنه اقرارم حقیچون ال جعفردن نه کوزل وایو
کیمسه ایدی اول کیمسه که حوراندهیوك طاشلر کندو یی تغییب ونابدید
ایلدیکی حالده کیجه لدی اول کیمسه یه ملاقی اولیدم بناه غنا ورفاهیت
بینده لبا لئ قلیله دن غیری برشی قالمزدی وحطیئه حورانه
علقمه نك وفاتندن نصکره وصولنده علقمه مالینك برسهمنی کندویه وصیت
ایلمش بولوب اخذ ومسرورا عودت ایلدی ومزبور عامر بن طفیل
شاعر وشجعان عربدن مقدام برشخص ایدی حتی ابو عبید نقل ایدرکه
عکاظ یرلرنده اتفاقی اوزره فرسان عرب ممتاز وفایق اوج شخص اولوب
بری فارس تمیم عیینة بن حارث بن شهاب ثعلبی که صیاد الفوارس دیو بری
فارس ربیعه بسطام بن قیس دیو بری فارس قیس مزبور عامر بن طفیل در
که عم زاده سی زید بن قیس ایله رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم

واعتماد حاصل اوله جق شی ویریکز که سزلردن امین اولوب حکومت
ایدم وفلان کون کلکز منافره اولنسون دیو دفع مجلس ایدوب علقمه
وعامر مجلس هرمدن بیرون و برر محله نازل وعسکر علقمه خیمه
وخرکاهلر وضع تعبیش ایچون شترلر ذبح وطبخ وعسکری اطعام اولنوب
یوم موعوده منتظر اولدیلر وعامر بن طفیل بنومالك عسکرنی سلاح
وآلات ایله اسب سوار برمحله جمع و بی خواب وراحت ایستاده اولدقلرنده
بنوغنی دن برعرب یاعامر بنومالکی اسب سوار ومسلح بومحله جمع
ایتمدن مرادك علقمه نك عسکری بنوالاحوصه اکر تفاخر ایچون
ایسه انلر خیمه وخرکاهلر وضع وشترو کوسفندلر ذبح وسماطلر کشیده
ایدوب اظهار حشمت ایده یورلر وسنك عسکر یکی اطعام ایده جك
برشیئك یوقدر احتشام بومیدر دیدکده عامر بنی عمدن ایکی شخصه
علقمه طرفنه واروب قبه وخرکاه ودیك وجمال وسائر اسباب احتشامی
نه مقدار در احصا وتعداد ایدیکزدیو امر وارسال انلردخی حشمت علقمه یه
نظر اندازو مطلع وعامره تعداد وبیان ایلدیلر عامر دخی یابنی مالك بوکون
حسب جهتیله مفاخره واظهار حشمت کونیدر بنوالاحوص نه کونا اظهار
حشمت ایلدیلرسه سزدخی مقابله واظهار حشمت ایدیکز دیو تنبیه بنوا
مالك دخی امرنه امتثال وقدرتلری مرتبه اظهار حشمت ایلیوب یوم موعوده
منتظر اولدیلر برقاچ کون مرور ایتدکده هرم خفیه عامری دعوت ونصحه
اغاز ایدوب یا عامر سنکیچون سکا وقومکه خیرلو بر رأی مشاهده
وملاحظه ایلمشدم وسنی بوکونلرده منزلکاهکه رجعت ومنافره دن
فرار ایدرظن ایدردم زیراسن برکیمسه ایله منافره وتفاخر ایتمك استرسنکه
سن وقومك اول کیمسه نك اباواجدادی ایله افتخار ایدرسزسنده نه کونه
شرف وفضل موجود در که علقمه ده موجود اولیوب سن غالب واول
مغلوب اوله دیدکده عامر الله ایچون سندن مرحمت طلب وسؤال
ایدر مکه بنی علقمه یه تفضیل ایده سن والله اکر علقمه بی بکا ترجیح
وتفضیل ایدرسك اندنصکره بنم ایچون فلاح وحیات متصور دکلدر
ایشته ناصیه م قطع وبریده ایله ومجموع مالمی اخذوضبط ایله همان

علقمه یه بنی ترجیح ایله اکر ترجیح بروجهله ممکن دکلدر دیرسك باری
ایکیمزی تسویه ایله دیو فریاد ونیاز ایلدکده هرم یاعامر خیمه که
واروب استراحت ایله سنی مغلوب اولمدن تخلیصه کوریم برچاره
ملاحظه ایده یلورمیم دیوب عامر خیمه سنه رجعت وهرمك
علقمه بی تفضیل ایده جکنه جزم ایدوب متألم واحوالنده متفکر
اولدی ناصیه بین العربان جبین اوزره اولان موی که طره درعبد مملوکی
ازاد مراد ایلدکلرنده قطع ایدرلر بعده هرم علقمه بی سرا دعوت
ویاعلقمه والله بن سنده فضل وشرفدن برشی بلمم که عامر ایله منافره
واول فضل ایله عامره تفاخر ایده سن عامر سنك عم زاده‌ك و پدری
پدرکله برادران وایکیسنك پدری مالك اوب عامرك غنا وثروتی
وحسن وجمال سندن زیاده و برتردر سن عامره نه وجهله راجح
وغالب اولورم ظن ایدرسن دیدکده عقلمه یاهرم الله ایچون بکا
مرحمت ایلیوب عامری ترجیح ایلمه جمیع مالم فدا اولسون باری
تسویه ایله دیدکده هرم یاعلقمه برکره دخی تفکر وملاحظه
ایده یم وار راحتکده اول دیو دفع وکندی فرزندلرینی وبرادرلرینی
مجلسنه احضار ایلیوب ای قوم بن یار بن علقمه وعامر میانده
محاکمه ومقاوله ایده رم سزلر بر مقدار شتر وکوسفند آماده وفصل
وحکم ایلدیکم ساعت برفرقه کزبش اون شتر وکوسفند ذبح وعسکر
علقمه یه توزیع وبرفرقه کزبش اون کوسفند شتر ذبح وعسکر عامره
توزیع ایدیکز دیو امر وسپارش ایدوب سحری مجلس حکومته جالس
وعلقمه وعامری دعوت انلردخی عسکریله حاضر وهرکس حکومت
هرمه منتظر اولدقده عامرك عم زاده سی لبید ایستاده اولوب * یاهرم
ابن الاکرمین منصبا * انك قدولیت حکما معجبا * فاحکم وصوب
رأی من تصوبا * دیو انشاد ایلدی صوب قل له اصبت دیمکدر مالی
ای والد و والده سی رتبه ومنزلت جهتندن اکرم اولنلرك اوغلی هرم
تحقیق سن اعجاب ایدر حکمه حکم ووالی نصب وتعیین اولندك امدی
حکم ایله ورأی صواب اولان کیمسه یه اصابت ایلدك دیو افاده ایله دیمك

متن

ایلدی وچوق زمان مرور ایتیوب حارث وفات ایلدی رضی الله عنه
* وان احتیال هرم لعلقمه وعامر حتی رضیا کان عن اشارتك * وهرمك
حیله ایله علقمه وعامری ارضا ایلمسی سنك اشارت وتعلیمکله اولدی
ظن ایلدم مومی الیه هرم بن حطیه بن سیار الفزاریدر که حکام
عربدن بر حکیم اولوب سادات واشراف عرب میانده قضاوحکومت
ایدوب قضاء وحکومتی قبول اولنوب بعض منافرك آخر اوزرینه
فضل وشرفله حکومتی رد اولنمزدی ومنافره ایکی کیمسه میانسنده
حسب وفضل ایله محاکمه معناسنه اولوب منافره محاکمه ونفر غلبه
معناسنه درکه نافره ای حاکم ونفره ای غلبه دیرلر حاصلی ایکی شخص
حسب ونسب میانده منافره ومنازعه ظهوروهر بری حسب وشرف
ومال وریاست ده رجحان ادعا ایلسه هرم حکم نصب اولنوب هرقنتی
سنی آخره ترجیح ایدرسه حسب وشرفده اول غالب وآخر مغلوب اولوردی
ونفر غلبه معناسنه اوادیغی اعشانك عامر بن طفیلی مدح وعلقمه یه
رجحان ایلدیکی یتدن فهم اولنور * قد قلت شعری فضی فیکما *
واعترف النافر والمنفور * پس نافر غالب ومنفور مغلوب معناسنه
در وفزاره ابوغطفاندن ابوحی اولوب فزارة بن ذبیان بن بغیض بن
ریث بن غطفاندر ومومی الیه علقمه بن علاثه بن عوف بن الاحوص
بن مالك بن جعفر بن کلابدر واحوصك نامی ربیعه اولوب چشمانی
صغیر اولمغله احوص تسمیه اولندی ومومی الیه علقمه بنو صعصعه نك
سادا تندن شاعر وفارس برمرد دلیر ایدی ومومی الیه عامر بن طفیل
بن مالك بن جعفر بن کلاب بنوصعصعه دن اولوب قومنك ساداتندن
شاعر وفارس بر بها در ملعون وعلقمه ایله عم زاده لرومیانلرنده منافره
وحسب وشرفده منازعه ظهور بنه باعث ابوعبیده روایتی اوزره
بودر که برکون علقمه قاعد اولدیغی حالده تبول ایدرکن عامر بن طفیل
مشاهده ایدوب هیچ بروقتده بوکون کور دیکم کبی برشخصك عورتی
قبیح کورمدم دیو علقمه یی تکدیر علقمه دخی یاعامر معاینه ایلدیکك
همسایه سنه تقرب وزنا ایلمزدیو عامره تعریض وکندینك شریف وسید

اولمسندن

اولمسندن کنایه ایلدکده عامر غضبناك اولوب یاعلقمه سنکله شرافت
وسیادتك نه مناسبتی واردر والله پدر یمك حبوه نامنده اولان اسبی پدرکدن
اشهردر وعنهب نامنده شتری اعتبار واشتهارده سندن ازید واعلادر
دیدکده علقمه یاعامر اسب وشترایله افتخار اولنماز واسبی برکیمسه دن
عاریت اخذ ایدوب شتری ناقه لرینه حکمك ایچون قبیلهٔ کلبدن
برعربدن استعاره بعده غلبه وغصب ایله غدر ایلدی لکن استرسك
منافره ایده لم دیدی عامر دخی استرم دیدکده علقمه یاعامر والله بن
محسن ومتقی یم وسن فاسق وفاجرسن وبن عهده وفا ایدرم سن غدار
وعهد شکن سن بنمله نجه منافره ایده یبلورسن دیدی عامر دخی والله
علقمه بن سندن زیاده تك وتنها بوادیده کشت وکذار وجملر ذبح
وناسه اباحه والطعام وعسکر فراوانه هجوم ومقاتله ایدرم دیوب
حسب وشرف وشجاعت وسخاوصداقتده منافره وهرقنتی سی راجح
وغالب اولورسه نصب ایلدکلری کیمسه یه یوزشتر ویرمك اوزره معاهده
وقبول ایدوب علقمه بنواخالد عسکریله وعامر بنوا مالك عسکریله
مطیه سوار اولوب عامر بن طفیل عمی عامر بن مالکه واروب ای عم
منافره ده بکا اعانت ایله دیو نیاز عامر ملاعب الاسنه دخی یاعامر بنی
ترك ایله ونه حالك وارایسه کوردیدکده عامر بن طفیل سن عمم سن البتده
باعث افتخار اوله جق برشی احسان ایله دیو الحاح ونیاز ایلیوب عامر بن
مالك ابن طفیله نعللرنی اعطا و یاعامر بو نعللرایله مباهات وافتخار ایله بن بو
نعللرله فرق کره ربع غنایم اخذ ایلدم دیدی وعلقمه وعامر عسکریله ابی سفیا
بن حرب جانبنه عطف عنان وابی سفیانی حکم نصب ایدوب حسب وشر
فده هرقنتی سنی ترجیح ایدرسه ایکیسی دخی راضی وغالب اولان ابی سفیانه
یوز ناقه ویرمك اوزره حضورنده عرض مرام ایلدکلرنده ابی سفیان
میانلرنده خصومت ومقاتله ظهور ایدرملاحظه سیله منافره لرنی کریه
عد ایدوب حکومتی قبول ایلدکده هرم بن حطیه بن سیار طرفنه محمل بند
عزیمت وداخل مجلس هرم اولدقلرنده هرم میانکزده حکومت ایدرم
لکن هنوز حکم وقضامه راضی اولمکزه اعتماد وثیقه م یوقدر وثوق

حضرتلرینه کلوب یامحمد اکر اسلامی قبول ایدرسم بنم ایچون نه واردر
دیدکده رسول الله علیه السلام حضرتلری یاعامر اسلامی قبول
ایدرسن سائر مسلمانه عائد ونافع اولان سکا دخی عائد ونافع
وانلره مضر اولان سکا دخی مضر اولور بیور دقلرنده عامر خبائث
شعار بن بوکه راضی اولمام سندن صکره امر بکا تفویض اولنمغی استرم
دیدکده پیغمبر علیه السلام حضرتلری یاعامر خلافت سکا وقومکه
میسر دکلدر بیور دقلرنده عامر صحرا وبادیه حکومتی بکا تسلیم
اولنوب درون مدینهٔ منوره یامحمد سنك ضبط و تصرفکده اولسون
دیدکده پیغمبر علیه السلام حضرتلری یاعامر سنی فرسانك رئیسی
وسردار ایده یم بیور دقلرنده عامر ملعون بن حالا سردار فرسانم
یامحمد والله عربك فرسان وپیادکانی ایله مدینه یی مالامال وهرنخله یه
بر آسب ربط وبند ایتدیره یم دیوب مجلس شریفلرندن بیرون ووطننه
رجعت ایلدی و پیغمبر علیه السلام حضرتلری عامره وار بده بد دعا
بیوروب عامر اثنای طریقده مطعون وبی طاقت اولوب بنوسلولدن برمرأه نك
منزلنه نازل وزبانی منتفخ و پستان شاه کبی دهانندن بیرون اولوب هزار
درد وعذاب ایله مرد اولدقده اتباعی دفن واطراف قبرینه میللر
وضع وبر برینه پیوسته ومتصل ایدوب حمایه وحفظ ایله برقاچ یوز ذراع
مکانی تربه ایلدیلر مرویدر که بعد زمان اولادندن بری کلوب پدرینك
قبرنی تضییق ایلمشلر دیدی وسلول هوازندن برقبیلهٔ رئیسه اولوب
فی الحقیقه بنو مره بن صعصعه بن معاویه بن بکر بن هوازندر
مادرلرینك اسمی سلول واکه نسبت اونوب رذالت ودنائت کسب
ایلیوب بنوسلول دینلدی حتی عامر ملعون سلولی برمرأه نك منزلنده
فتادهٔ جاه عذاب وغدهٔ جمل کبی کردن نده طاعون ظهور ایتمکله
(غدهٔ کغدة البعیر وموت فی بیت سلولیه) دیه رك مرد اولدی ار بد ملعون
دخی وطننه واصل اولمزدن مقدم صاعقه اصابت ایدوب مرد اولدی
وصحاح جوهریده مزبور اربدی عامر بن طفیلك عمی ربیعه نك
قرزندی اولوب لبید بن ربیعه نك برادری اولمق اوزره مذکوردر

وجوابه

منن

*وجوابه لعمر وقد سأله عن ایما کان ینفر وقع حن اشارتك *وعمر بن
الخطاب رضی الله عنه حضرتلری هرم بن خطبه دن علقمه ایله
عامر بن طفیلك حسب وشرافتده قنغسی غالب ایدی دیو سؤال
بیوردقلرنده هرمك جوابی سنك اشارت وتعلیمکله اولدی ظن ایلدم مومی
الیه هرم بن خطبه کدتفضیل اوزره علقمه ایله عامر بن طفیل میانده
اولان محاکمه سی ذکر وبیان اولنمشدی برکون عمر بن الخطاب رضی الله
عنه حضرتلرینك هرمه محبتی اولمغله یااباعمرو علقمه وعامر میانده
فی نفس الامر شرف وفضل نیجه ایدی وقنغی طرفده فضل وشرف
زیاده ایدی دیو سؤال بیور دقلرنده هرم یاامیرالمؤمنین اکر بوآن دخی
برنی آخره ترجیح وفضلی بیان ایلسم ایکی قبیله میانده حرب وقتال
وفتنه وفساد ظهور ایدر دیو جواب وبروب هرمك جوابی عمر رضی الله
حضرتلرینی اعجاب ایتمکله یاهرم عربك سنی حکم نصب وتعیین ایلدکلری
حق وصواب در بیوردیلر * وان الحجاج تقلد ولایة العراق بجدك *
جد فتح جبم ایله بخت وسعادت معنا سنه اولوب مأل فقره وحجاج
ولایت عراقی سنك بخت وسعاد تکله تحصیل ایلدی ظن ایلدم مومی
الیه حجاج بن یوسف بن ابی عقیل الثقفیدر وثقیف هوازندن ابو قبیله
اولوب اسمی دخی ثقفی درونسبت اولندقده بنه ثقفی دیرلر ومومی الیه
حجاج سفاك وخونریز اولوب قرق سنه سی تولد وطائفده نشو ونما
بولوب بعض رواة عنفوان عمرنده معلم صبیان ونامی کلیب اولمسنی زعم
وبوقطعه ایله استشهاد ایدر * اینسی کلیب زمان الهزال * وتعلیمه
سورة الکوثر * رغیف له فلکهٔ مایری * وآخر کالقمر الازهر * مأل معنی
آیا کلیب زمان فقر وفاقه یی وکودکانه سورهٔ کوثری تعلیم ایلدیکی
زمانی ناسی اولورمی که اول وقتده صبیانك کندویه اعطا ایلدیکی نان صغیر
وکبیرده مختلف اولوب بعضیسی نمایان اولمیه جق مرتبه صغیر و بعضی قدر
منیر کبی تمام ومستدیر اولوب کلیبك تعیشی اول مختلف نانلره منحصر ایدی
دیمك اولور زیرا صبیانك بیوتی صغر وکبر وفقر وغناده مختلف اولوب
هر صبی قدرتی مرتبه استادلرینه نان کتورر لر واستاد انکله تعیش

منن

ايدر حتى رغفان المعلم امثالدن اولوب برقوم ميانده اختلاف علو
وعظم ودنائتده تفاوت فاحش اولسه رغفان المعلم وابل الصدقه
دیوضرب مثل ايدرلر بعده حجاج دباغ اولوب دباغ اولمسنه دليل
كعب الاسقرى ايله اولان حكايه سيدر كه حجاج والى ايكن مهلب
بن ابى صفره نك خوا رجدن ازارقه ديمكله معروف طائفه ايله قتال
ومحاربه سى مدت مديده منقطع اولمدقده حجاج مهلبه طائفهٔ مزبوره
ايله بوقدر زمان اطالهٔ قتال ايتمك مجرد تكاسل وتسامحدر ياخود عجز وعدم
قدرتكدندر والابومرتبه تطويل محاربه به باعث بوقدر ديو مؤاخذه بى
مشتمل مكتوب ارسال ايلدكده مهلب سفير حجاجه خطاب ايدوب حجاجه
تبليغ وافاده ايلدكده برمجلده شاهد وحاضر اولان غايب اولانك
مطلع اولمديغنه مطلع ووا قف اولور حجاج احوالنزه عدم وقوفندن
بوكونا مؤاخذه ايدر ديدى وعسكر مهلبدن كعب الاسقرى ايستاده
وبوقطعه يى انشاد ايلدى *ان ابن يوسف غره من غزوتكم *خفض المقام
بجانب الامصار* لوشاهد الصفين حين تلا قيا *ضاقت عليه رحيبة
الاقطار *ورای معاودة الدباغ غنيمة *ايام كان مخالف الاقتار *مآل
معنى تحقيق سزك غزا ومحاربه كزدن حجاجى بلدان اطرافنده خصب
ورخا ايله اسايشى مغرور ايليوب مقاتله ده تكاسل ايلديكزدن بومؤاخذه
ايدر اكر ايكى صف بربرينه ملاقى اولديغى وقتده مشاهده ايلسه
اقطار ارضك وسعتى حجاجه تنك وتار اولوب فرروفاقه به مبتلا
اولديغى ايامده دباغه واروب دباغت صنعتنده اولمغى غنيمت بيلوردى
ديمك اولوب ابيات حجاجه واصل وكعبه غضب ومهلبه كعبى طرفمه
ارسال ايده سك ديومكتوب ارسال ايليوب مهلب احوالى كعبه
افاده وكيجه خفيه كعبى ظلم حجاجدن تخليص ايچون عبدالملك بن
مروان طرفنه ارسال عبدالملك دخى كعبى استنطاق وايائى انشاد
ايتدردكده متعجب ومنبسط اولوب حجاجه رجانامه تحرير وضرردى
اصابت ايتمك ايچون اوزرينه قسم وكعبى مكتوب ايله حجاجه ارسال
وحضور حجاجه داخل اولدقده ياكعب ورای معاودة الدباغ غنيمة

مصرا عنى

مصرا عنى قرأت ايله ديدى كعب دخى اى امير والله اذا رقه ايله
اولان محاربه مزى وبزى مهلك مهلكه وخطرناك مخلره كتوروب
نجاتى تمنى وجان شيرينى خلاصه كوشش ايدوب كمال اضطرابه مزدن
حجام وياحائك اولوب بويله هولناك موضعده بولنمه ايدك ديو پريشان
حال اولديغمزى مشاهده ايلش اولسك بزه ترحم ايدردك ديو اعتذار
كونه ارژخاى اولدقده حجاج باكعب بو مقوله كلمات غير مربوطه
سكا قطعا سود مند اولمزدى لكن عبد الملك بن مروانك رجاسى
رد اولنمايوب آن مهلبك طرفنه راهى اولوب بعد اليوم حد ناشناسلغه
تائب اول ديوب مجلسندن اخراج ايلدى وبعض رواة بوذكر اولنان
اقوالى انكار واراجيف شعر اولمسنه ذاهب اولوب حجاجك پدرى
يوسف جليل القدر وصاحب منزلت بركيمسه اولمغله حجاج تاروح
بن زنباعه بعده عبدالملكه انتساب ايدنجه پدرينك حجر تربيه سنده
اولوب روح وعبدالملكه انتسابدن صكره منصبدن منصبه انتقال
ايله رتبه ومنزلتى برتر وعالى وعاقبت عراقه والى اولدقده عظيم شانى
متزايد ودولت واقبالى متزافى اولمشدر ديدى وحجاجك ابتدا
شهامت وجورندن مشاهده اولنان بودركه وقتاكه پدرى يوسف
عبد الملك بن مروان زيارتنى قصد وفرزندى حجاجى معاالوب
مصردن خروج وبيرون مصرده حسب الاقتضا برمحلده مربع نشين
اولمش ايكن سليم بن عمر والقاضى يوسف طرفنه توجه ايلدكده
اعلم بلدواورع ناس ومتقى اولمغله يوسف ايستاده وقائم وسلامنه
منتظر قاضى سليم دخى سلام داده واحوالندن استعلام ايلدكده
يوسف ياقاضى عبد الملك زيارتنه عزيمت ايلدم اكرمرادك وارايسه
تبليغ ايده يم ديدكده قاضى يا يوسف رجا ايدرمكه عبدالملكدن بنم
قضادن عزلمى نياز وسعى ايده سك ديدى يوسف دخى ياسليم والله
استرمكه قضاة مسلمينك جمله سى سنك كبى اوله قنده قالدى كه سنك
عزلكى رجا ايدم ديوب بربرينى وداع ايلدكلرنده حجاج اى پدر بوآدم
كيمدر كه سن احترام اقيام ايلدك ديدى پدرى دخى اى حجاج بوكا

سليم بن عمرو ديرلر كه حالا مصرده قاضى وواعظ در ديدكده حجاج
الله تعالى سنى مغفرت ايلسون اى پدر سن ابن ابى عقيل اولوب
كنده دن ياخود تحيبدن بو مقوله بر شخصه قيام ايدر سك ديدى
پدرى دخى ياحجاج مأمون وملاحظه م بويله در كه بوسليم وامثالى اولان
علما وعاملين بركت وحرمتنه خلق مغفور اولور ديدكده والله
اى پدر خلق افساد وامير المؤمنين اوزرينه تجمع وهجوم وفتنه وفسادى
ايقاظ ايتدرمز الا بوسليم وامثال واشباهى ايتديرر زيرا بونلر منبره
صعود وجمعه واحداث ناس كردواطرافنه مجتمع وكلامنه چشم
وكوش اولوب اول واعظلر دخى سيرت ابى بكر وعمر رضى الله
عنهما بى نقل وامير المؤمنين احوالندن بحث واعتراض ايدوب
خلق امير المؤمنين اوزرينه اخراج وفتنه ايقاظ ايدرلر والله اكر
امير المؤمنين بكا مساعده وبومقوله اشخاصلك جزاسنى تفويض
وسپارش ايلسه اشد عقوبتله قتل ايدردم ديدكده پدرى يوسف
والله ياحجاج ظنم بودر كه بازى تعالى سنى شقى خلق ايلمش ديدى
وحجاجك افعالندن ابتدا عبد الملكى اعجاب ايدن بودر كه حجاج
مقدما ذكر اولنديغى كبى نائب ووزير عبد الملك اولان روح بن زنباعه
انتسابه ورؤساى عسكرندن برى اولوب بر وقتده قرقيسياده والى
اولان زفر بن حارث عبد الملكه عصيان وعبد الملك زفر ايله مقاتله
قصد وجزيره طرفنه توجه ايلدكده روح وعبد الملك برمطيه سوار
وروبراه اولدقدنصكره منزلده برفرد قالميوب هر كس برمله معا
قالقوب بطؤ اوزره حركت وبزدن متأخر اولمسونلر ديو رؤساى
عسكردن برمقدار شرط دمدار تعيين ايدوب برى دخى حجاج اولوب
هرمرحله ده عسكرك كيروقالماسنه تقيد واهتمام ايدرلردى بركون
بنه عبد الملك وروح مطيه سوار اولوب تعيين اولنان شرط اوزره
برفرد كيرو قالمسون ايچون خيمه لر تفتيش ايدرلر كن حجاج روحك
خواص اتباعندن برجماعتى خيمه لرنده طعام تناول ايدرلر مشاهده
ايدوب سلطان وعسكر راهى اولوب سرلر هنوز طعام اكل ايدرمز

بوآن

بوآن خيمه كزى رفع وحركت ايدك ديومؤاخذه كونه محمل بندا ولمايرنه
امر ايلدكده مزبور اتباع روحك مقر بلرندن اولمغله حجاجى هرزل
وسخريه ايله لاف كولك ايله واسبكدن نازل اولوب طعام تناول
وسكوت ايله ديدكلرنده حجاج غضبناك وسل سيف اولوب خيمه نك
اطنابلرين دونيم وخيمه اوزرينه ساقط اولوب پرطرفندن اشعال نار
وخيمه وثياب وآلاتلرينى احراق ايليوب اتباع روح هرزا تعب ومشقت
ايله جانلرين تخليص وروحه تشكى ايلدكلرنده عبد الملك احواله
واقف وحجاجى حضورينه احضار وروحك اتباعنه بوفعل قبيحى
اشلين كيمدر ديومؤاخذه ايلدكده حجاج يا امير المؤمنين سن بزى
بوخدمته تعيين واهتمام وتقييد ايله امر ايلدك بزدخى مأمور
اولديغمز وجهه اوزره حركت واجتهاد ايلدك ومقرب اتباعه
بومعامله مزدن سائر عسكر عبرت اخذ وامر يكزه مخالفتدن
هراسان اولوب امثال ايدرلر امير المؤمنين اكر ترحم ايدرسه احراق
اولنان اشيالرك عوضنى احسان ايدروبن اوزرينه لازم اولان خدمتى
ادا ايتمش اولورم ديدكده عبد الملك تعجب كتمان ياروح سنك شرطك
صاحب قوت وعقل اولوب ضبط وربطك طريقنه عالمردرينه
حجاجى مأمور اولديغى خدمتده ابقا واكرام ايله ديو تنبيه ايلدى
چونكه دشمن طرفنه واصل وبلده قرقيسايى محاصره ايلديلر
محاربه ومحاصره لرى متمادى اولوب عبد الملكه وعسكره كلال كلمك
ايله عبد الملك زفر بن حارث طرفنه رجابن حبوتى برقاج آدم ايله
مصالحه ومسالمه ايچون ارسال ايليوب حجاج دخى رجا ايله معا
راهى وزفره ملاقى اولمرى اداء صلوة وقتنه مصادفه ايتمكله زفر
جماعت ايله صلوته شروع رجاء دخى جماعته داخل ومعا اداء صلوة
ايليوب حجاج منفردا نماز كذار اولوب سببندن سؤال اولندقده
امير المؤمنين اوزرينه خروج وبغى وعناد ايدن منافق ايله اداء صلوة
ايتمم ديو جواب ويرديكى سمع عبد الملك بن مروانه رسيده اولدقده
حجاجه تحيى برتر ومحبت وعلاقه سى مزايد اولوب قدرنى عالى

وتباله نام بلده یه والی نصب ایلدی وحجاجك ابتدا ولایتی تباله اولوب
اتباع وخدامنه نظام ویروب محمل بند عزیمت وتباله یه قریب
اولدقده اتباعندن تباله یه نه مقدار مرحله باقی قالدی دیو استعلام
اتباع دخی شوتلك وراسنده دردیو برکوچك دپه نك وراسنده اولدیغنی
اعلام ایلد کلرنده حجاج بر بلده که بومقوله تل ورا سنده اولوب
مشاهده منه تل مانع اوله اول بلده دن نه خبر مأمولدر دیو اول
محلدن عبدالملك طرفنه رجعت ومنصبی قبول ایتیوب استحقار
ایلد کده (اهون من تبالة علی الحجاج) دیومثل اولدی که برکیمسنه که
کندویه احسان اولنان امری استحقار ایلسه بومثل ضرب اولنور
واهون احقر معناسنه اولوب تباله یمنده بر بلدهٔ صغیره در وبردره ده
واقع اولمشدر بعده حجاج خدمت عبدالملکه ملازم اولوب عبدالملك
مصعب بن زبیر مقاتله سندن فارغ وشامه رجعت ایلیوب امراء
دولتنه حجازده دعوای خلافت ایدن عبدالله بن زبیر ایله مقاتله یه
قتفیکز مباشرت ایدرسز دیو خطاب ایلد کده ایستاده اولوب
یاامیرالمؤمنین ابن زبیر ایله مقاتله یه بنی تعیین ایله که منامده ابن زبیری
قتل ایلدم عینی ظهور ایدر دیو بوفعل قبیحه مباشرت طلب ایلد کده
عبدالملك حجاجی تعیین وجیش کثیر ایله مقاتلهٔ ابن زبیر
قصد یله محمل بند عزیمت ومکهٔ مکرمه یه واصل وبیت الله
اوزرینه منجنیق وضع وافعال قبیحه ارتکاب وآخر کار عبدالله بن زبیری
رضی الله عنه قتل وعبدالملکه اعلام اولدخی خلافت منازع ومعارضدن
خلاص اولدی دیو مسرور واجتهاد حجاجه پسند ومقابله سنده مکهٔ
مکرمه ومدینهٔ منوره وطائف ولایتلرینی حجاجه تقلید ایلیوب حجاج
اهالیٔ حرمین الشریفینی تحقیر وتذلیل وتعجیز وتکدیر ایلدی بعده
عبدالملکه مکتوب ارسال ایدوب یاامیرالمؤمنین حجازی شمالمله ضبط
ایدوب یمینم خالیه قالدی یعنی دست چپ ایله حجازه مسلط اولوب
دست راستمی اعمال ایلدم دیو ولایت عراقه تعریض ایلدی مومی
الیهك کنیه سی ابو بکر واسمی عبدالله بن زبیر بن عوام اولوب مدینهٔ

منوره ده مهاجریندن تولد ایدن مزبوردر ومادری اسماء بنت ابی بکر
الصدیق رضی الله عنه اولوب الثمش درت سنه سی اهالی حجاز ومن
وعراق وخراسان مومی الیهك اطاعتنه اجتماع وخلافتنی قبول
واتباع ایدوب یدمش ایکی سنه سی جمادی الاولی سنك اون اوچنجی
ثلثاکونی حجاج شهید ایلمشدر بعده ینه عبدالملك جانبنه مطیه
سوار اولوب کبار علماء عاملیندن ابراهیم بن طلحه بن عبدالله التیمی
حضرتلرینی معاعبدالملکه کتورمشدر که مومی الیه قریشدن حسیب
وعالم وزاهد ومهیب برمرد کامل وفاضل اولمغله تبرکا حجاج
استصحاب ایلیوب مومی الیه ابرهیمه جمیع امرده مطیع ومنقاد ومسخر
اولوب قطعا مخالفت ایده مزدی وتیم قبیلهٔ قریشدن اولوب ابوبکر
الصدیق رضی الله عنه حضرتلرینك قبیله سیدر تیم بن مره بن
کعب بن لوئی بن غالب بن فهر بن مالك بن نضردرکذلك تیم غالب بن
فهر قریشدندر که بونلره بنوا الادرم دیرلر چونکه حجاج ابرهیم ایله
عبدالملك تختکاهنه واصل ومجلسنه داخل اولمغه مأذون اولدی
عبدالملکه اجلال وتوقیردن عسکره یاامیرالمؤمنین سکا اهل حجاز دن
برکیمسه ایله کلدمکه کمال مروت ودیانت وحسن مذهب وزهد وورع
ایله متصف وقرابت رسول اکرم ونبی محترم صلی الله تعالی علیه
وسلم ایله مشرف اولوب هر وجهله واجب الاکرامدر دیوتعریف عبد
الملك دخی اول آدمك نامی ندر دیوسؤال ایلیوب حجاج ابرهیم بن طلحهٔ
التیمی در یاامیرالمؤمنین اقران وامثالنه اولان اکرامکزی ابرهیم حقنده
دخی بیدریغ بیورمکز نیاز ایدرم دیدکده عبدالملك یاحجاج اوزریمزه
اداسی واجب اولان حقی تذکیر وقریبه رحم وصله یی ادا ایتمکه دلیل
اولدك دیوب ابرهیمی مجلسنه دعوت وتزدیکنه اجلاس واحترام
ایدوب یاابرهیم ابومحمد حجاج بزه سنك اوصاف جمیله کی تعداد
ومحاسن عدیده کی ذکر ویاد ایلیوب سکامیل ومحبت ایلدم امدی
هرنه کونه مرامك وارایسه کتم ایتیوب بندن طلب ایله که مجموعنه
مساعده ایتمکی منت بیلورم دیدکده ابرهیم یاامیرالمؤمنین سکالازم

اولان اولدر كه جميع حوايج وامور اوزرينه پر امرك اتباعنى تقديم
وترجيح ايده سن كه اول امرده باری تعالينك رضاسنى ورسول اكرم
عليه السلامك حقنى ادا وجماعت مسلمينه خيرونصيحت اول امرى
اجراده اوله ديدى عبد الملك دخى يا ابرهيم اول امرى بيان ايله ديدكده
يا امير مجلسى سنكله بندن غير بدن تخليه ايله كه افاده ايده يم ديوب
عبد الملك ابو محمددن دخى كتم ايدر مبسك ديدى بلى اندن دخى
اخفاسى لازمدر ديوب عبد الملك حجاجه وسائر ارباب مجلسه خروج
ايله امر واشارت وابرهيمه تكلمه مساعده وكلامنه چشم وكوش اولدقده
ابرهيم نقل ايدركه چونكه مجلس اغيار دن خالى اولدى حق كوكله
مبادرت ايدوب يا امير المؤمنين سن حجاجه ولايت تفويض ايتدك حال
بوكه ظالم وجفاكار وسفاك وغدار وحقدن عدول ايديجى وباطله
ميال ومتهمك وخلقى كريه عدا ايلدكلرى افعاله اقدام وحمل ايتديريجى
وطورلرندن اخراج ايديجى برشخص اولوب بويله ظالمك دست
جفاپيشه سنه حرمين الشريفين ولايتنى تسليم وتقليد ايليوب ابناء
انصار ومهاجرين تحت قهرنده قالوب دائما عنف ايله معامله وتحقير
وتذليل واهل شامى اوزرلرينه تسلط وجور ظلمريله تعجيز ايدوب
اقامت حقدن عاطل وازالهٔ باطلدن متكاسل وجود ظلمى حددن افزون
وحيف وغدرى تحملدن بيرون اولوركن سنى عذاب اللهدن نه شى تخليص
ايدرسن كه بو فعل قبيحه متجاسر ومصر اولدك بارين روز
رستاخيزده محمد المصطفى صلى الله عليه وسلمه حضور رب العالمينده
قائم ومرافعه اولدقده والله عقاب اللهدن سنى برشى تخليص ايده مز
امدى بونلرى ملاحظه وكنديكى تخليصه چاره جو اولوب فوز ونجاة
تحصيل ايده جك بركاره مباشرت ايله اكر قادر اوله مز سك خلافتى
ترك ايله ديو كلمات حقه يى سرد وتعداد ايدركن عبد الملك بر باليشه انكا
ايلشدى حيرت واضطرابندن طوغريلوب جالس اولدى وابرهيمه
غضبناك اولوب كذب ودروغ ارتكاب ايلدك وحجاجك حسن ظن
ايله بزه تعريف وتوصيف ايلديكى اشيادن برينى سنده مشاهده ايلدم

بى شك

بى شك سن حاسد ومفترى وكاذب سن ديو عتاب ايلدكده اول آن
مجلسندن قالقوب كمال حيرت وخوفدن باصره مه ضعف وخلل طارى
ولوب برشى كورمز اولدم وهزار مشقت وتكلف ايله
ابيرون پرده يه بر واز ايدركن ورامدن برخادم بنى ايقاف
وحاجبه بو آدمى ضبط وخروجدن منع ايله ديو تنبيه وحجاجه حضور
عبد الملكه دخوله اذن وبر بلوب داخل ونجه زمان مكث ايلدكده
معلومم اولدى كه بنم كفت وكويمى مذاكره وترتيب جزامى مشاوره
ايدرلر بعده خادم كلوب بنى دخى مجلس عبد الملكه دعوت وپرده يى
كشاد بن دخى دخوله عزيمت ايلديكمده حجاجه بيرون اولورمصادفه
ايلدم همان دم بنمله معانقه وحبيمتى تقبيل وملاطفه ايدوب باری تعالى
سنك اعمال صالحه كه مكافات وجزا ايلسون والله اكر بنمله همصحبت
اولوب بندن مفارقت ايتمزايسك قدرومنزلتكى برتر وعالى وجميع خلقى
خاك پايكه رومالايده ايتدبررم ديدكده بنى هزل وسخريه ايدر ملاحظه
ومجلس عبد الملكه داخل اولديغمده كالاول اكرام وكندويه قريب
محله اجلاس ايدوب يا ابن طلحه بكا ايلديكك نصح وپندى حجاجه
ياخود آخر كيمسه يه اعلام ايلدكى ديدى بندخى والله يا امير المؤمنين برفرده
سويلدم حجاجك بكا اولان اكرام واحترامنى بر كيمسه دن كورمدم
اكر بن حقدن عدول ايدوب بر كيمسه يى حمايه ايلك لازم كلسه حجاجى
حمايه وحقدن دروغ وكذب ارتكاب وسكا مدح وثنا ايدردم لكن
رضاء الله تعالى ورعاية لحق النبى عليه السلام وحماية للمسلمين
كلمات حقى تكلم ايلدم ديدم عبد الملك دخى يا ابن طلحه صادق
القول اولد يغكده بى ريب وكمان اوايوب عفت ودياتتكى جزم ايلدم
اكر دنيايه ميل وطمعك وحجاجدن تحصيل كام اولمق اولسه مدح
وستايش ايدردك امدى سنك پندكله عمل وحجاجى ولايت حرمين
شريفيندن عزل ايليوب حجاجه ابراهيم سكا ولايت حرمينى استقلال
واستصغار ايلدى ومملكت عراقك اموری معظمه وضبط وربطى
سنك كبى برمدبر صاحب قوت آدمه محتاج اولمغله سنى والى عراق

نصب وتعيين ايلدم ديدمكه سكا اكرام واومورنده اتباع ونصيحتكله
متنصح اوله امدى حجاجدن منفك اولمه كه سنك صحبتكده تأثير بليغ
ومقار نتكده خير كثير واردر ديدى پندخى حجاج ايله عراقه راهى
اولوب مقدما ايلديكى اكرامك اضعافى ايله توقير واكرام ايلدى
وعبد الملك بن مروانك مكارم اخلاق صاحبى اولوب حقه معترف
ومنقاد وامورنده خلقه لطف ايله معامله ايلديكنى بنم بووقعه مدن
استدلال ايلدم ديدى اصحاب تاريخك حجاجك والئ عراق اولمسى
سببنده اقوال مختلفه سى اولوب برى بوحكايه در مومى اليه عبد الملك
خلفاء امويه نك بشنجى خليفه سى اولوب ظهور دولت امويه نك فرق
سنه سيدر ومجموع خلفاسى اون درت ومدت خلافتلرى طقسان
سنه وانقراضلرى يوز اوتوز ايكى سنه سى وداراخلافتلرى شام اولوب
مصر وسائر بلداندهعاملرى ضبط وتصرف ايدوب اول خليفه لرى
معاويه رضى الله عنه در ومومى اليه معاويه بن ابى سفيان اولوب ابو سفيانك
اسمى صخر بن حرب بن اميه در ومعاويه رضى الله عنه دن فرق
سنه سى ذى الحجه سنده بيت المقدسده بيعت اولنوب اون طقوز
سنه اوج آى خليفه اولوب التمش سنه سى رجبنده دار بقايه انتقال
ايليوب دمشقه دفن اولندى وسنى سكسان يدى سنه يه بالغ اولمشدى
ومقدما شامده يكرمى سنه امير اولوب ودرت سنه سى عمر رضى الله
عنه زمانده اون ايكى سنه سى عثمان رضى الله عنه زمانده اولوب
دورت سنه سى تغلبا ايدى بعده يزيد بن معاويه دن پدرى وفات
ايلديكى كون بيعت اولنوب اوج سنه طقوز آى خليفه اولوب التمش
دورت سنه سى ربيع الاولى نك اون دردنجى كونى وفات ايليوب دمشقه
دفن اولندى عمرى اوتوز طقوز سنه طقوز آى اولوب ايام خلافتنده
امام حسين رضى الله عنه حضرتلرى كوفه يه راهى اولدى بعده معاويه
بن يزيد دن پدرى قضاء نحب ايلديكى كون بيعت اولنوب قرق كون
ياخود طقسان كون خليفه اولوب قرق روايتنه كوره التمش دورت
سنه سى ربيع الاخرينك بشنجى كونى وفات ايدوب دمشقه دفن

اولندى

اولندى ومدت عمرى يكرمى اوچ سنه در وبو اثناده عبد الله بن الزبير
رضى الله عنه دن مكهٔ مكرمه ده آلتمش دورت سنه سى رجبى نك
طقوزنجى كونى بيعت اولنوب طقوز سنه دن برمقدار ناقص خليفه
اولمشدر صورت قتلى مقدما ذكر اولنمشدى بعده مروان بن حكم بن
ابى عاص بن اميه دن التمش دت سنه سى شامده بيعت اولنوب اون
اون آى خليفه اولوب التمش بش محرمنك بشنجى كونى وفات ايلدى
مومى اليه مروان هجرت نبويه نك ايكنجى سنه سى مكهٔ مكرمه ده
تولد ايلبوب پدرى حكم ايله طفل ايكن طائفه راهى اولمغله رسول اكرم
صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينى مشاهده ايلمشدر بعده مومى
اليه عبد الملك بن مروان بن حكمدن پدرى وفات ايلديكى كون بيعت
اولنوب يكرمى برسنه اون بش آى خليفه اولوب يدى سنه و يدى
آيى قتل ابن زبيردن مقدم واون اوچ سنه بش آى اون بش كون قتل
ابن زبيردن صكره خليفه اولوب سكسان التى سنه سى وفات ايدوب
دمشقه دفن اولندى عمرى التمش سنه در بعده وليد بن عبد الملكدن
پدرينك وفاتى كونى بيعت اولنوب طقوز سنه سكز اى اولوب طقسان
التى سنه سى جمادى الاخره سى منتصفنده وفات ايدوب دمشقه دفن
اولندى مدت عمرى قرق سكز سنه در بعده سليمان بن عبد الملك
بن مروانك پدى وفات ايلديكى كون بيعت اولنوب ايكى سنه سكز آى
خليفه اولوب طقسان طقوز سنه سى صفرنده وفات ايلدى ومدت
عمرى قرق بش سنه در بعده عمر بن عبد العزيز بن مروان بن حكمدن
عم زاده سى سليمان وفات ايلديكى كون بيعت اولنوب ايكى سنه بش
آى خليفه اولوب يوز بر سنه سى رجبنده وفات ايليوب ارض حمصده
دير سمعان نام محله دفن اولنون قبرى زيارت اولنور ومدت عمرى اوتوز
طقوز سنه در بعده يزيد بن عبد الملكدن عم زاده سى عمر وفات ايلديكى
كون بيعت اولنوب دورت سنه بر آى خليفه اولوب يوز بش سنه سى
حرانده وفات ايلمشدر مدت عمرى يكرمى طقوز سنه در بعده هشام
بن عبد الملكدن برادرى زيد وفات ايلديكى كون بيعت اولنوب اون

طقوز سنه خلیفه اولوب یوز یکرمی بش سنه سی ربیع الآخرنده
رصافهٔ شامده وفات ایلمشدر مدت عمری اللی اوچ سنه در بعده
ولید بن یزید بن عبدالملکدن عمی هشام وفات ایلدیکی کون بیعت اولنوب
برسنه اوچ آی خلیفه اولوب یوز یکرمی التی سنه سی جمادی الاخره سنده
قتل اولنوب دمشقه دفن اولندی مدت عمری قرق ایکی سنه در بعده
یزید بن ولید بن عبدالملکدن عم زاده سی ولید قتل اولندیغی کون بیعت
اولنوب بش ای ایکی کون خلیفه و یوز یکرمی التی سنه سی وفات
ایدوب مدت عمری قرق سنه در بعده ابراهیم بن ولید بن عبدالملکدن
برادری یزید وفات ایلدیکی شهر ذی الحجه ده بیعت اولنوب یمش کون
یاخود دورت آی خلیفه اولوب روایت اولی یه کوره یوز یکرمی بدی
سنه سی صفرنده نفسنی خلافتدن خلع ایلدی و یوز اوتوز ایکی سنه سی
وفات ایلمشدر بعده مروان بن محمد بن مروان اولدن ابراهیم کندو یی
خلع ایلدیکی کون بیعت اولنوب بش سنه برآی مرو رنده ارض
مصردن ناحیهٔ ابو صیرده یوز اوتوز ایکی ذی الحجه سنده ابو مسلم
خراسانی اعانتیله عباسیه یدنده قتل اولندی آخر خلفاء امویه در
مدت عمری اللی طقوز سنه درچونکه عبدالملک حجاجی والیٔ عراق
ایلدی ارذال واوباشی جمع وعراقه محمل بندعزیمت وکوفه یه داخل ومنبره
صعود وبو خطبه یی قراءت ایلدی * یااهل العراق ویااهل الشقاق
والنفاق ومساوی الاخلاق والله لاعصبنکم عصب السلمه ولالحوننکم
لحوالعصا فطال ماوضعتم فی الضلالة ونمادیتم فی الجهالة یاعبید
العصاانا الغلام الثقفی لااعد الاوفیت ولااخلق الافریت انما مثلکم
کماقال الله تعالی ضرب الله مثلا قریة کانت آمنة مطمئنة یأتیها رزقها
رغدا من کل مکان فکفرت بانعم الله فاذاقها الله لباس الجوع
والخوف بماکانو یصنعون شاهت الوجوه فانکم اشباه ذلك
فاستوثقوا واستقیموا اقسم بالله لتدعن الارجاف ولتقبلن علی
الانصاف ولتنزعن عن القیل والقال وکان وکان والهن ومالهن
اولاهبرنکم بهذا السیف هبرا بدع النساء ایامی والولدان یتامی والله

لکانی

لکانی انظر الی الدماء تترقرق بین اللحی والغلاصم * اهل شقاق
اهل فساد وفتنه واختلاف واهل نفاق معناسنه در مساوی الاخلاق
اخلاق رذیه وقبیحه معناسنه اولوب سلمه شجردر وعصب شاخلرینی
اصل شجره یه الصاق وحبل ایله شد وبند ودفعهٔ قطع ایتمکه دیرلر که
(عصب فلان عصب السلمه) مثل اولوب بخیل اولان کیمسه یی مالنی
استخراج ایچون تضییق وکره ایتمده ضرب اولنور حتی کبت دیمشدر
(ولاسمراتی یلیقهن عاضد ولاسلماتی یخیلة تعصب) ولحوعصانك
فشرنی صوبمغه دیرلر یعنی مالکزدن سزی تجرید ایدرم دیمك اولور
(واوضعتم فی الضلالة) ضلالات سبیله خسران وضرره مبتلا اولدیکز
دیمك اولور (یاعبیدالعصا) مثل اولوب نفعی ضرر لرنده وعزتی
اهانتلرنده اولان ذلیللر حقنده ضرب اولنور ای حقیر ذلیللر دیمك اولور
ومثل مذکور ابتدا بنوامیه حقنده تکلم اولنمشدر سببی بودرکه
معاویه بن عمروك برفرزندی اداء حج ایچون مکهٔ مکرمه یه راهی واثناء
طریقده مفقود اولوب بنی اسددن حبال بن نصر بن غاضره نامنده
برشخص قتل ایلدی دیو اتهام وحارثه اعلام اولندقده بنوامیه محمل بندعزیمت
تهامه ده اولمغله حارث اخذثار ایچون تهامه یه محمل بندعزیمت
اولوب بنوامیه شرذمهٔ قلیله وضعیفه اولمغله تهامه ده اختفا ایلیوب
حارث اکاه اولدقده بنوامیه هرکیمك منزلنده بولنورسه صاحب
منزلی قتل ایدرم دمی هدر در دیو ندا ایتدردکده بنوامیه تخلیص
نفسدن عاجزاولوب حبالك جدی غاضره قبیلهٔ حارثدن اولمغله حارثه
صاحبکزی قتل ایدن حبال بن نصر بن غاضره دراکر اخذثار ایچون قتل
ایدرسکز کندی قومکزدن برآدم قتل ایتمش اولورسزواکر عفوایدرسکز
سزاعلم سزدیو جواب داده اولمغله اتفاق واختفا ایلدکلری منازلدن حبال
ایله خروج وحارثه اخوانلرینی عرض ایدوب یاحارث قاتل ابن معاویه حبالدر
دیوحبالی تسلیم ایلدکلرنده حبال بنوامیك غاضره قبیله سی حارثدندر
قتل ایدرسه کندی قومندن برینی قتل وعفوایدرسه کندی قومندن
برینی عفو ایتمش اولور دیدکلرینی اخبار ایلدکده حارث حبالی عفوو بنو

اسدك قتللرينه امر ايلدكده بنى وهب ابن حارثدن عصيه نامنده
برمرأه حارثه ابيت اللعن ايله ستايشدن صكره ياحارث بنوا اسد بنم
خاللرمدر بكاهبه وعفو ايله ديو نياز ايلدكده حارث ياعصيه بنواسد
سنك عبيدك اولسون اعتاق ايله ديو عصيه نك مسئولنه مساعده
ايلدكده بنوا اسد ياحارث بزلرسندن امان اولمدجه امين اولمه يوز ديو
كنديدن امان طلب ايلدكلرنده حارث امارهٔ امان اولمق اوزره هر
برينك يدنه بردعصا و بردى بنوا اسد دخى عصالر يله تهامه يه توجه
وانده حارث وفات ايدنجه اقامت ايليوب بعده بنواكنانه بنى اسدى
مكه دن اخراج وعبيد العصا تسميه ايلديلر (وانا الغلام الثقفى) على كرم
الله وجهه نك اهل عراقه (اللهم سلط عليهم الغلام الثقفى) ديو بددعا
بيور دقلرينه تلميح واشارتدر (لااعد الا وفيت) وعديمه وفا ايدرم
معناسنه اولوب (لااخلق الافريت) برشئ ايتلم اولااول شئ اصلاح
ايدرم يعنى افعالم بجبدر ديمك اولور وسزك مثلكز بارى تعالينك
(ضرب الله مثلا) آيهٔ كريمه سى كبيدر معناى نظم كريم الله
تعالى هر قوم كه انعام ايدوب اول نعمت سبيله منكر و بارى تعالينك
احسان ايلدكى نعمته كافر اوله بارى تعالى اول قوم حقنده ضرب
مثل ايدوب اول اهل قريه يى خوف وازعاج ايتيوب رزق وقوتلرى وسعت
اوزره هر طرفده كلوردى تكبرلرى سبيله بارى تعالى نك نعمتلرينه
كافر اولدقلرنده بارى تعالى اول قومه جوع وخوف لباسنى اذاقه
يعنى جوع وخوفه مبتلا ايلدى ديمك اولور (شاهت الوجوه) يعنى
يوزلرى كز قبيح اولسون زيرا سز قوم مذكور كبى سز ايمدى اختلافى
ونفاقى ترك واجتماع واتحاد ايله قلب واحد اوزره مستقيم اوليسك
بارى تعالى يه قسم ايدرمكه ارجاف يعنى كذب ودروغ اولان خبرلرى
ترك وحق قبول وانصافه اقبال ايدوب شويله اولدى و بومقوله امر
قبيح ظهور ايلدى ديو قيل وقالدن فارغ اولسك تحقيق سزى اويله
قتل ايدرمكه زنا نكزى شوهر سزطول واولاد يكزيتيم قالور والله سزك
خونلرينكزى ديشكزله دفنكزميانيده لمعان ايدرمشاهده ايده يورم ديو اتمام

خطب

خطبه ايلدكده اهالئ كوفه خوف وخشيتلرندن لرزان و بعضيسى
حجاجى تحجيرايچون اللرنده اماده ايلديكى سنكلرى ساقط وكندى حيران
اولوب حجاجك مهابت وعظمتى درونلرينه تأثير ايلدى بعده حجاج
اهل كوفه نك خونلرين ريزان وحكومتن اجرا ايله احوالن بريشان
ايدوب قاسم بن سلام بارى تعالى اهل كوفه يى قتل ايلسون قنى بو نلرك
قبيله وعشيرت ومبارز وجنك آورلرى وقنى تجبر وعتولرى كه على كرم الله
وجهه حضرتلرينى وحسين رضى الله عنهى طعن وجرح ونيچه
كبار ومختارلرى قتل ايدوب حجاج كبى ذميم الصوره برملعونك قتلندن
عاجز اولديلر حال بوكه قتلندن كنايه اون ايكى فارس ايله كلوب
اهل كوفه يه ايكى يوز بيك فرسان و پياده كان اولورلر لكن همان بوقومك
جبن وخوفلرى على كرم الله وجهه حضرتلرينك (اللهم سلط
عليهم الغلام الثقفى) كلام شريفلرينك صادق اولدى يعنى ديو اهل
كوفه يه ملامت ايلدى بعده حجاج عراقده قائم واهالبسنى ترهيب
وتخويف وغدر وسفك دماء رضبط وتسلط ايدوب عراق قبضهٔ
تصرفه آلوب تهديدنى ايقاع ايلدكده عبدالرحمن بن اشعث اهل
عراق ايله حجاج اوزرينه خروج وهجوم عبدالملك دخى اهالئ شام
ايله حجاجه اعانت وامداد وابن الاشعث ايله حجاج ميانده حرب
وقتال مسكر ومتماذى التى سكسن كره مصاف ورزم واقع واخر كارزار
حجاج ديرالجماجم نام موضعده ابن الاشعثه غالب واشكر عراق منهزم
وپريشان اولوب عسكر حجاج پريشان اولان عسكرك قفاسنه
دوشوب قتل عام مراد ايلدكلرنده حجاج لشكرينه حاللرينه قبوك
كه پريشان ومتفرق اولسونلر ديو ندا ودرپى اولمدن منع ايدوب
ايكيوز بيك عراق عسكرندن بقية السيف اولانلرپريشان اولديلر
بعده حجاج متاديلرندا ايتديروب ابن الاشعث عسكرندن هر كيم
كلوب بكا اطاعت ايدرسه جرمنى عفو ايدوب ضررمدن امين اولور
ديوب كوفه يه داخل اولدقده منهزم اولان لشكر كلوب حجاجدن
بيعته اغاز ايلدكده هر مبايعه سنه كلانه اى شخص اكر كفر كه اقرار

وجماعتكز دن خروجه اعتراف بعده توبه ايدوب تجديد ايمان
ايدرسك اطاعتك مقبولمدر والاقتل ايدرم ديوب تكليفني قبول ايتمينلري
قتل ايدردي وبو اثناده بنوا خثعمدن برپير يعنه كلوب حجاج پيره
دخي كفري اقرار بعده اسلامي قبول ايله تكليف ايلدكده پير خثعمي
يا امير سكسان سنه ريم اولان باري تعالى يه عبادت ايد وبنده بر قتل
ايچون اكر كفري اقرار ايتسم بندن دني ونامرد برعبد اولماز والله
عمرمدن ظماء حمار مقداري وقتم قالدي شبان روز موته منتظر
ومترقبم دبدكده حجاج قتل پيره امر ايدوب قتل ايلديلر وظماء تشكي
وصوسزلق معناسنه اولوب (مابقي منه الا قدر ظماء الحمار) مثل
مشهور درزيرا حمارك آبه صبري سائر حيوانا تدن اندك وقليل
اولوب صوسزلرك اقصريدر وابوعبيدر وابني اوزره مثل مذكورك
قائلي مروان ابن الحكمدر كه ابومسلم وقعه سنده نفد عمري فلم يبق
الا قدر ظماء الحمار ديوب عسكريله لشكر دشمنه هجوم وهلاك
اولنجه مقاتله ايلدي ونفد دوكمك معناسنه دربعده مجلس حجاجه
برپير دخي احضار ايلدكلرنده حجاج بو پيردخي كفرني اقرار ايمار
مملا حظه وتكليف اقرار كفر ايلدكده پير يا امير سن حيله ايله بكا
اقرار كفر ايتدرمك استرسك حيله وخدعه يه احتياج بوقدر بن
نفسمي سندن اعلا بيلورم كه بنم نفسم فرعون وهامان دن اكفر ديه كده
حجاج خنده كنان آزاد ايلدي وحجاجده خصال حميده دن برقاج
خصلت موجود اوايوب زمانده اول خصال ايله ناسدن ممتاز ايدي
وخصال مذكوره كرم ودها وجود وفصاحت واحيانا حلمدراز جمله
كرمي نه رتبه ده اولديغي بوحكايه دن معلوم اولور كه مكه مكرمه يه
داخل اولدقده اهالبسنه اون بيك دينار بخش واحسان ايدوب
آي قوم كثرت نوائب ومصائب سيبيله مالمه نقصان ترتب ايلدي
يوخيسه سيزه كرم واحساني زياده ايدردم عذرمي قبول ايدك
ديدكده اهاليدن بري يا امير بزدن هركيم سنك عذركي قبول ايدرسه باري
تعالى اول كيمسه نك عذرني قبول ايلسون زيرا سن مكه ومدينه اميري سنك

وپدر ومادر جهتيله سيد وشريف سنك ديدكده حجاج نجاردن
مال فراوان استقراض واهالئ حرمينه بذل واحسان ايلدي وعراقه
والي اولدقده هركون بيك عدد خوان كشيده وهر خوانده اون آدم
جالس واطعمهٔ متنوعه احضار ايتدروب خلق طعام تناول ايدرايكن
كندي برسريره جالس وخدمه دوشلرينه الوب سفره سفره دورايدوب
اي اهل شام نانلري پاره پاره ايديكز كه سماط كزه تكرار كتورمسونلر
ديردي وهرروز خلق ايكي دفعه طعامه دعوت ايچون آدملر ارسال
ايدوب برمقدار زمان مرورنده اون بيك آدمي كونده ايكي كره دعوتده
صعوبت اولديغن ملاحظه ايدوب اي قوم طرفمدن سزي طعامه
دعوته رسول شمس اولوب طلوع ايلدكده كلوب چاشته يي اكل
وغروب ايتدكده شبانه يي اكل ايدك ديو تنبيه انلردخي بلا دعوة
قوشلق واحشام طعامنه حاضر اولوب تناول ايدرلردي وبركون
نعمت خوارلري استقلال ايدوب ايا قوم اكل طعامه نه سبيله اندك
وقليل حاضر اولديلر ديو قلتندن استعلام ايلدكده ميان قومدن
بري ايستاده اولوب يا امير سنك كرم واحسانك خلقي سير ايدوب
رفاهيت ايله خانه لرنده تعبشاري مائده يه حضورلرينه مانع اولدي
ديدكده حجاج مخظوظ اولوب بارك الله يا رجل جالس اول وراحت
ايله ديدي ودها وز كاسنه شاهد قاتل مصعب بن زبيراولان عبدالله
بن طيان نقل ايدر كه بركون باب حجاجده واقف ايدم قوشلق وقتي
اولمغله جميع اتباعي خفته وحجاج تك وتنها اولديغم محله فجاءة كلنجه
فرصت غنيمت در ديو حجاجي قتل واخذ انتقام ايتمكي ملاحظه
وقتلنه اماده اولديغمده بكا نظر وعزيمتمي تفرس ايدوب يا عبدالله
كاتبم يزيدبن ابي مسلمي كوردكمي ديدي بندخي كورمدم يا اميرديمجه
ياعبدالله سكاري ولا يتني توجيه ومنشورني يزيده ويردم وار اخذايله
ديدي بندخي طمعمدن عزيمتمدن فارغ اولوب يزيده راهي ومنشورني
طلب ايلدم يزيد خبر وآگاه دكلم ديدكده معلومم اولديكه حجاج
قصدمي تفرس وبندن تخليص نفسي ايچون بو دسيسه بي تدارك

ایلمش و بروقنده مساجد دن بریند بر باب عبد الملك بنا و بر باب حجاج
بنا ایدوب برمدت مرور نده عبد الملك بنا ایلدیکی بابه صاعقه
نازله وهدم وخراب ایلیوب عبدالملك متألم اولوب حجاجه حسد
ایلدیکی حجاجه واصل اولدقده بر مکتوب تحریر ودرونده یا امیر
المؤمنین سنکله بنم مثلم آدم علیه السلام ایکی فرزندی مثلی کبیدر که
بر قربان ذبح ایدوب بریندك قربانی مقبول وآتش نازل اولوب اخذ
ایلدی وآخرك مقبول اولمیوب مذبحده حالی اوزره قالدی دیو
تحریر ایلدکده عبد الملك عقل وزکاسنی تحسین ایلدی وبر کون
مجلس عبد الملکه دخولی اسباب عشرت آماده اولدیغی وقته
مصادفه ایدوب عبد الملك حجاجه شرب تکلیف ایلیوب حجاج
یا امیر المؤمنین بنی عفو بیورك زیرا بن خلق شرب دن نهی ومنع ایدرم
وخلقی زجر ایلدیکیم فعلی ارتکاب ایمکی کریه ایتمده هود
علیه السلامه اتباع ایدرمکه* ومااریدان اخالفکم الی ما انهیکم
عنه *دیدی معنای نظم کریم بن مرادایتم که سزی نهی ومنع ایلدیکم فعل
مکروهی ایشلیم اکر سزی نهی ایلدیکم فعل صواب اولسه ایشلیوب
اعراض ایلمزدم قنده قالدی که سزی نهی ومنع ایدم دیمك اولور بعده
عبد الملك یاحجاج بوخمردکلدر نبیذ رمانیدر طعامه اشتهای وباهه
قوت ویروب زیاده ایدر دیدکده حجاج یا امیر المؤمنین طعامه اشتهایی
زیاده ایدر بیوردیکز والله حالا بنده اولان اشتهایه الی آخر العمر راضی
اولوب زیاده سی مطلبم دکلدر وباهی زیاده ایدر بیور دیکز والله
هرایده برکره قربانه اقتدار کافیدر دیوجواب داده اولوب دفع
ایلدی وبرکون خلقك کندی یه اطاعت وانقیادی نه رتبه یه بالغ
اولدیغن تجربه وامتحان ایچون منبره صعود ایدوب ای قوم الآن
حجاج کافردر دیدکده هرکس سرفرو برده اولوب جواب ویرمد کلرنده
اول کلامنه ذیل وتتمه ایدوب لات وعزایه وبغلهٔ شهبایه ویوم ارتعایه
دیوب اکال ایلدی حجاجك بغلهٔ شهبایی منکر اولمسنك سببی بودرکه
برکون حجاجه ابو برده نك مالك اولدیغی بغلهٔ شهبا برکره تولد ایلدی که

لونی

لونی صفرته مائل و پالرنده سیه خطوط اولوب نام الاعضادر و بغله ده
سائر حیوانات کبی شیرظهور ایدوب تولد ایدن کره نوش ایلدیکنی خلق
مشاهده ایلدی دیو نقل ایلد کلرنده بغله منقطع النسلدر دیو انکار
ایلدیکنی دمیری ذکر و بیان ایدر برکون مجلس حجاجه امام حسین رضی
الله عنه حضرتلرینی شهید ایدن شخص داخل اولوب حجاج حضرت
حسینی قتل ایدن سنمی سن دیو استفهام اول شخص دخی بلی یا امیر دیو
اعلام وحجاج کیفیت قتلدن سؤال ایلیوب اول ملعون یا امیر ابتدا نیزه
طعن بعده سیف ایله جرح وضرب ورأس شریفلرین قطعه آخر
کیمسه بی توکیل ایلدم دیدکده حجاج اما والله لا یجتمعان فی الجنة دیدی
وبو مقوله کلام غیر ظاهر المرادی تکلمدن غرضی حسین رضی الله عنه
حضرتلرینك طرفدار وغیرتکشلری اولان اهل عراق وعدوی
بدخواهلری اولان اهل شامی خدعه ایله ارضا ایدی فی الحقیقه اهالئ
عراق مجلس حجاجدن چیقوب حجاج کلامنده صادق در که ابن رسول
صلی الله علیه وسلم بهشتده قاتلی ایله جمع اولمازز یرا قاتل ابن رسول
اولانك مرجعی دوزخدر دیوب فرحناك اولدیلر واهل شام حجاج
کلامنده صادق در که عصای مسلمین شق وامیر المؤمنینه مخالفت ایلین
قاتلی ایله جنتده جمع اولمازلر زیرا قاتلی طاعة الله ده بولنمغله اهل جنتدر
دیو راضی اولدیلر لعنة الله علی الظالمین شق فلان عصا المسلمین امثالدن
جن برکیمسه نك جماعت مسلمانانی تفریق و پریشان ایلیوب نظام لرینه
خلل ویرمه ضرب اولنور وحجاجك جور وظلمی وبی کناه کیمسه نك
خونلرینی سفك و ریزان ایلمسی شول درجه یه واصل اولدی که مسلمدن
بی جرم یوز بیکدن زیاده آدم قتل ایلیوب آخر قتلی سعید بن جبیر رضی
الله عنه حضرتلریدر وحجاج وفات ایلدکده محبسنده بی جرم یکرمی
بیکدن زیاده مسلم محبوس بولندی ومحبسی سقف وظله دن خالی
اولوب صبغ وشتادن متأذی ومتألم اولدقلرندن ماعدا مسزاحی دخی یوغیدی
وباراندن متأذی وکثرت زحامدن خلق بر بری اوستنده ساکن اولور لردی و برکون

ARCHIVE
http://Archivebeta.Sakhrit.com

حجاج محبس طرفندن كذار ايدركن محبوسلر حجاجدن استغاثه
واطلاقلرين نياز ايله زارى وفرياد ايلدكلرنده حجاج (قال اخسؤا فيها
ولاتكلمون) آيه كريمه سنى قراءت ايلدى آيه مذكوره اهل جهنم حقنده
نازل اولمشدر كه اهل جهنم (ربنا اخرجنا منها فان عدنا فانا ظالمون)
ديوب باري تعاليدن جهنمدن خروجلرين رجا ايلدكلرنده باري تعالى
(اخسؤا فيها ولاتكلمون) بيوردى يعنى سكوت هوان وذل ايله
ساكت اولك رفع عذابى تكلم ايليك ديمكدر ابو عمرو بن العلا نقل ايدركه
بركون قرأن عظيم الشان تلاوت ايدوب (الامن اعترف غرفة) آيتنده
غرفه يى فتح غين ايله قراءت ايلدم وحجاج قرأة حفصى ترجيح ايليوب
ضم غين ايله قرأتى اختيار ايلمشدى بنم قرأتم سمعنه واصل واحضاريمه
آدم تعيين ايلدى بندخى خبردار اولوب صنعاده بر وادى يه فرار
ونيجه زمان باديه ده اختفا وقرار ايليوب بركون براعرابى بى ريمه حجاج
وفات ايلدى ديو مژده ايلدكده اول اعرابى * ربما نجزع النفوس
من الامر لها فرجة كحل العقال * بيتنى انشاد ايلدكده ايكى شبدن
فرحناك اولدم كه برى حجاجك هلاكى وبرى فرجه نك فاسنى مفتوح
قرأت ايدوب بنم غرفة قرأتمه اعرابى فصيحك قرأتى شاهد اولمسيدر
لكن قنغيسنه زياده فرحناك اولدم معلوم دكلدر ديدى معناى كاه يجه
كه نفوس انسانيه برشبدن منضجر وبى صبر اونور اون شبدن نفوس
ايچون فرجه وخلاص واردر مثالى شترك پارين حركت ايتمسون ايچون
بند وربط ايدرلر والبته يه بندلرى حل وكشاد ايدرلر ديمك اولور
وبركون حجاج سورهٔ هود قراءت ايدوب (انه عمل غير صالح) آيه
كريمه سنه كلدكده اسم اولوب عمل ميدر بوخسه فعل اولوب عمل
ميدر ديو اشتباه ومشايخ قرادن برينى احضار ايدك سؤال ايده بم ديو
خدمه سنه امر انلردخى برشيخ احضار ايلدكلرنده حجاج مجلسندن
قائم اولمش بولنوب اتباع شيخك قدومنى افاده ايده مد كلرتدن محبس
معهوده حبس ايلديلر وحجاج شيخى دعوتندن ذهول ايدوب انى
آى بى جرم محبوس قالوب بركون حجاج محبوسانى تفتيش ايچون زندانه

واروب

واروب شيخ مزبورى مشاهده ونه جرم ايله محبوس اولدك ديو سؤال
ايلدكده شيخ حضرت نوحك فرزندى جرمى ايله محبوس اولدم يا امير
الله تعالى سنى اصلاح ايلسون ديو جواب داده اولوب حجاج خنده
كنان ازاد ايلدى وبر وقته حجاج برطرفه راهى اولمق مراد ومنبره
صعود ايليوب اى قوم اكاه اولك كه عزيمت سفر ايلدم وفرزندم محمد
طرفندن اوزبكزه خليفه تعيين وعبد صالحك وصيتنك خلافى ايله
وصيت ايلدمكه محسن ومطيع اولانلريكردن احسانى قبول ايتيوب
مسئ ومخالف اولانلريكزه ترتيب عقوبت وجزا ايليه ومعلو ممدركه
سزلر اوغلمه محبت ومودت ايتيوب عاقبتى خير اولمسون ديو بددعا
ايدرسز بن دخى سزه اوغلمدن اظلم برخليفه يه مبتلا اوله سز ديو بددعا
ايدرم ديدى واهالئ كوفه دن بر كيمسه حجاجدن خوف وظلمدن
امين اولمق ايچون برقريه يه فرار وبركلبى سايهٔ چاهده خواب وراحت
ايله اسايش ايدر مشاهده ايدوب تضجر واضطرابشدن نه اولديغى
شوكلبين اولوب جور حجاجدن خائف وتارك دار وديار اولميايدم
ديوب راهى اولدى وحسب الاقتضا رجعت ويتمه اول محلدن كذار
ايليوب كلب مقتولى معاينه ايلدكده سبب قتلنى اهاليدن سؤال انلردخى
شمدى حجاج طرفندن كلبلرى قتله مباشر كلوب قتل ايلديلر ديو جواب
داده اولد قلرنده عموم جور حجاجه تعجب ايليوب راهى اولدى
وحجاجك بعض مرتبه حلمى اولوب بركون تك وتنها بيرون كوفه ده
كشت وكذار ايدركن برشخصه دوچار اولوب امير بكر حجاج حقنده
نه درسك ديو استنطاق اول شخص دخى اهالئ كوفه نمود نسلندن
اولمسنى زعم ايدرلر لكن شر محض اولديغنه سؤسيرتى وافعال قبيحه سى
دلالت ايدر باري تعالينك لعنتى اوزرينه اولسون ديدكده حجاج بنى
يبلور ميسك ديدى اول شخص دخى بلم ديوب بن حجاجم دينجه اول
كيمسه يا حجاج سن بنى يبلور ميسن ديدى حجاج بلم ديدكده بن عنقاى
بنى عامر دن اولوب هر آيده اوچ كون مجنون اولورم وبوكون زياده مجنون
اولديغم كوندر ديو اعتذار ايليوب حجاج خنده كنان جرمنى عفو

ایلدی و برکون حجاج شکار کاهده لشکرندن جدا ونك وتنها برپشته یه
رسیده اولوب بر اعرابی مشاهده ایلدی که پشته نك برطرفنده نشسته
وخرقه سندن جنبندکان دوشیروب قتل ایدردی وشترلری اطرافنده
چرایندیه حجاجی معاینه ایلدکلرنده رمیده و پریشان اولدیلر واعرابی
شترلرینك رمیده اولمسندن خشمناك سر براورده اولوب کیمدر اول
کیمسه که درخشان جامه لرله بو بیابانده کلوب بنم شترلریمی اورکندی
الله تعالینك لعنتی اوزرینه اولسون دیدکده حجاج سکوت ایله معامله وپیش
اعرابی یه کلوب السلام علیك یااعرابی دیدی اعرابی دخی عصبندن
لاعلیك السلام ولا رحمة الله ولا برکاته ایله ردسلام ایلدکده حجاج
ملاطفه ایله یااعرابی تشنه یم بکا برمقدار آب ویردیدی اعرابی دخی خشمناك
اسبکدن نازل اولوب ذلت وخورلق ایله کل صوایج زیرا بن سنك رفیقك
وخدمتکارك دکلم دیدی حجاج دخی اسبندن نازل وابی نوش ایلیوب
ای اعرابی آدمیلرك بهترینی کیمدردیوسؤال اعرابی دخی سنك رغمکه
رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم در دیدی تکرار حجاج یااعرابی
امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه حقنده نه دیرسك دیدکده اعرابی انك
علوشان وبزرکوار لغندن وصف ومدحی بنم دهانمه صغمز دیوجواب
داده اولوب حجاج یااعرابی عبدالملك بن مروان حقنده نه دیرسك
دیوسؤال ایلیوب اعرابی قطعا تکلم ایلیوب سکوت ایلدکده حجاج
یااعرابی سندن جواب استرم البته سویله دیدکده اعرابی برید مرد
ونامعقول کیمسه در دیدی حجاج نه سبیله دیو تفتیش ایلیوب
اعرابی عبد الملکدن برخطا صدور ایلدی که مشرقدن
مغربه وارنجه اول خطا ایله عالم پر اولسدی دیدی حجاج
دخی اول خطاسی ندر دیوسؤال ایلیوب اعرابی خطاسی اولدرکه
حجاج دیدکلری فاسق وفاجری مسلمانان اوزرینه مسلط وحواله
ایلدی دیدکده حجاج سکوت ایلدی واول اثناده برقوش اوچوب
فریادایلدی واعرابی حجاجه نظر انداز اولوب سن کیمسك دیدی
حجاج دخی نه غریب سؤال ایدرسك یااعرابی دیدکده اعرابی

بو مرغ بکا برلشکر رسیده اوله یوروسن اول عسکرك امیر
وسرداری سنك دیوخبر ویردی دیرایکن عسکر کلوب پیش حاجده
زمین پوس اولدقلرنده اعرابی حجاج اولدیغن اذعان ایدوب رنك
روبی متغیر وپریشان حال اولدی وحجاج اتباعنه اعرابی یی معاسرایه
احضار ایدك دیو امر ورجعت ایدوب ایرته صباح اولدقده پیش
حاجه خوان نعمت کشیده وارکان دولت حضوریته تجمع وجاشنه یی
تناوله شروع ایلدکلرنده حجاج اعرابی یی کندوایله اکل طعامه
دعوت ایدوب اعرابی مجلس حاجه داخل اولدقده السلام
علیك ایها الامیر دیدی حجاج دخی یا اعرابی بن سنك رد سلام
ایلدیکك کبی رد ایله م وعلیك السلام دیوب یااعرابی طعام
تناول ایدر میسك دیدی اعرابی دخی یا امیر طعام سینکدراکر
اجازت وبررسك اکل ایده رم دیدی وحجاج اذن داده واعرابی سفره یه
جالس اولوب تناوله اغاز ایچون بسمله خوان اولدقده نصکره
ان شاء الله اکل طعامدنصکره ظهور ایده جك شئ خیر در دیدکده
حجاج خنده ایله ارباب مجلسه هیچ یلورمیسز دونکی کون بواعرابی
ایله بنم میانمده کذشته ندر دیدکده اعرابی اصلح الله الامیر دونکی
کون سنکله بنم میانمده یکن سری بوکون افشا ایتمك سزا میدر
دیوکنم رجا ایلدی بعده حجاج یااعرابی ایکی کاردن بریني اختیار
ایله یانبم یانمده اقامت ایله که سنی خواص ندمامدن ایده یم یاخود
سنی عبدالملك بن مروان حضوریته ارسال وحقنده تکلم ایلدیکك
کلماتی اعلام ایله سکا هرنه مراد ایدرسه انی ایشله سون دیدکده
اعرابی یاامیر غیری صورت دخی اولمق ممکندر دیدی حجاج دخی
صورت دیکردن سؤال ایدوب اعرابی یاامیر صورت دیکر اولدرکه
بنی آزاد وسلامتله کندی دیارمه عودت ایدوب من بعد نه سن بنی
کوره سك ونه بن سنی کوره یم دیدکده حجاج خنده وقهقهها ایدوب
اعرابی به بیك دینار احسان ودیارینه ارجاع ایلدی*مرد باید که
بلطف سخن وحسن خطاب * طمع ارباب ستم رازستم بازآرد*

هر لئمی که احسان وکرم کرده ومست * بفسون سخن آور ابکرم
بازارد * وبرکون بحاجك حضورینه عبدالرحمن بن اشعث اتباعندن
برجماعت احضاروقتل اولنمرینه امر ایلدکده میانلرندن بری یاامیر
بنم سنك اوزرکده حقم واردر بنی آزاد ایله دیدی حجاج دخی سیندن
استعلام واول شخص یاامیر ابن الاشعث مجلسنده برآدم سکاشتم
ودشنام وبن رد ودفع ایلشدم دیدکده حجاج شاهد کیمدر دیدی
اول شخص دخی محبوسلردن برینه اشارت وبوشاهد در دیدکده
اول کیمسه دخی بلی بن حاضر بالمجلس ایدم قولی صدق وراستدر
دیوشهادت اپلیوب حجاج شاهده توجه وبو آدم بزم طرفدار یمز
اولدیغی کبی سنك دخی طرفدار لغمزه مانع نه ایدی دیوموّاخذه
ایلیوب اول شخص یاامیر سکاعداوت وبغضم مانع اولدی دیدکده
حجاج اتباعنه بوشخصی آزاد ایدك که اوزرمده حقی ثابت اولکه
واول شهادت ایدن کیمسه بی ازاد ایدك که طرفدارم اولان آدمی
بویله مصیبت رسیده اولدیغی وقتده تصدیق واعانت ایلدی دیوب
ایکیسنك دخی جرمنی عفووآزاد ایلدی وبرکون احمد بن یوسفه
یااحمد سنك امرکده تفکر وملاحظه ایلیوب خونکی ومالکی کندیمه
حلال بولدم سنی قتل ومالکی اخذ ایدرم دیدکده احمد یاامیر
بو خصوصده اغرب واعجب اولان امر بودرکه تفکر وتأمل نصکره
بنم دم ومالمی حلال اعتقاد ایده سك دیدکده حجاج خنده کنان
عفو ایلدی وبرکون ندماسندن بریله یستر نشین استراحت ایکن نوم
غلبه وبرمقدار خوابه واروب ندیمنه بی اختیار عطسه عارض اولدی
وحجاج هراسان بیدار وخشمناك اولوب مرادك بنی بیدار وتکدیر
ایتمك ایدی دیدی ندیم دخی یاامیرواللهه افراط عطسه عادتمدر ودفعی
مقدورم دکلدر دیوعذر کنان عفو رجاسنده اولوب حجاج عادتك
اولدیغنی اثبات ایدرسك فبها والاسنی قتل ایدرم دیدی ندیم دخی مجلس
حجاجدن بیرون واحباسندن برینه ماجرایی نقل واستمداد ایلیوب اول شخص
بن شهادت ایدرم دیوب مجلس حجاجه داخل ویاامیر بورتبه عطسه

بو

بوآدمك عادتیدرحتی برکون شدت ایله کندیدن برعطسه ظهورایلدیکه
شدتندن بردیشی چقدی دیوشهادت ایلدکده حجاجك خنده خلاف
مشربی اولوب قهقهها ایده جك اشبایه تبسم ایتمز ایکن شول رتبه
خنده وقهقهها ایلدیکه ظهرینه مستلق اولدی وحجاجك رتبهٔ فصاحت
وبلاغتی کتب تواریخده مذکور وبین الناس متداول اولان دبر الجاجمده
قرأت ایلدیکی خطبه ومکاتیب معروفه ومناربده وعظ ونصایحی
مشتمل اولان خطبه لرندن منفهم اولدیغی ارباب فهم ودانشه معلوم
واشکاردرحتی مالك بن دینار والله کاهیچه حجاج منبرده اهل عراقه
کندی افعالینك حسننی واهل عرقك افعال قبیحه لرینی بلاغت
وفصاحت وحسن تعبیر ایله ادا وبیان ایلدکده ظن ایدرمکه اهل
عراق ظلمه وحجاج مظلوم در دیو نقل ایلدی وحسن بصری
حضرتلرندن منقولدرکه برکون حجاج منبره صعود ایدوب ای قوم اکر برکیمسه
عمرندن برساعتی ما خلق لهك غیری یه یعنی عبادتی الله دن غیری یه صرف
ایلسه اول کیمسه ایچون آخرعمرنه دك متحسر وغمناك اولمق لایقدر
دیووعظی درونمی محترق ایلوب متأثر اولدم پیور دیلروبرکون منبره
صعود ایدوب ای قوم نفسکزی مناهیدن منع وزجر ایله مشغول اولوب
مقتضاسنجه عملدن احتراز ایدك زیرانفسکزه مساعده وطلب ایلدیکنی
اعطا ایدرسکز نفسدن اسئل وهوا وهوسه خواهشکر برشیٔ اولماز
وهرجندکه مساعده ایتیوب هوادن منع ایده سز نفسدن زیاده
ممنوع ومنزجر اولورشیٔ دخی اولماز وباری تعالی شول کیمسه یه رحمت
ایلسونکه نفسیچون برزمان وزمام اتخاذ ایدوب زمان ایله نفسنی باری
تعالینك طاعتنه چکوب زمام ایله الله تعالی یه عصیاندن چویروب منع
ایده ومشاهده ایلدمکه آخرنده عذاب اللهه صبر ایتمدن دنیاده محارمی
ارتکاب ایتمدن صبر اسهل واهوندر دیدی وبرکون حجاجد برادری
محمد ایله اوغلی محمدك وفاتلرینی اعلام ایلدکلرنده منبره صعود ایدوب
ای قوم آکاه اولك که محمدلر برکونده وفات ایلمشلروبن استرم که محمدلر بمثله معا
دنیاده معمر اوله نتکه انلرین ثواب آخرته نائل اوللرین رجاومأمول

ایدرم و واللہ سزدن و بزدن باقی اولنلر ایچون دخی موت قریبدر
وبرثو بکه جدیداوله البته کهنه اولسی امر مقرر در قریبا ارض بزی
کندویه چکوب کوشنلر بمزی اکل وخونلر بمزی نوش ایدر نتکه بز
ارضدن میوه لر اکل وآب خوشکوار نوش ایلدك دیدی روایت خراده
حجاج منامده کوز لرینك ایکیسنی دخی چقاردیلر کوروب چون صباح
اولدی اوغلی وفات ایدوب برادر زاده سی محمد لك خبر وفاتی دخی کلدکده
(حجاج ضغث علی اباله) دیوب بو بیتی انشاد ایلدی (بیت) *ان الرزیة
لارزیة مثلها * فقدان مثل محمد ومحمد * وحجاجك بو کلامی مثل
اولوب قچن برکیسه مصیبت رسیده ایکن بر مصیبت ایله دخی مبتلا
اولسه ضرب اولنور ومعنای بیت مثل مصیبة علی مصیبة وبیته علی
بیته دروضغث آغوش رستهٔ کیاه معناسنه اولوب اباله برقوجاق هیزم
معناسنه در ورزیه مصیبت معناسه در بعضیلر اباله بی مخفف استعمال
ایدوب بو بیتی انشاد ایلشدر * لی کل یوم من ذوله ضغث یزید علی
اباله * وذوأله ذئب معناسنه در وبرکون بنه منبره صعود ایدب
ای قوم باری تعالی بزه اعمال صالحه ایله امر ورزق وماالمزه تکفل ایلدی
نه اولیدی تحصیل رزقه امر وعمل صالحه تکفل ایده ایدی و ای قوم
واللہ دنیاده بوکونه کلمجه امارت ولایت ایله کذران ایدن اوقاتمدن
محظوظ دکلم زیرا اقتضاء وزارت جور وظلم اولوب ارتکابم اولمله
دکلدر وشمدن صکره باقی اولان عمرم برآبك آب دیکره مشابهی نه رتبه
ایسه کذشته اولان اوقاتمه اول مرتبه مشابه ومعادلدر دیدی وچونکه
حجاج عبداللہ بن زبیر رضی اللہ تعالی حضرتلرینی قتل ایلدی مکهٔ
مکرمه اهالیسنك کریه وفریاد وفغانندن مضطرب ومتزلزل اولوب
حجاج منبره صعود وای قوم اکاه اولك که ابن زبیر بوامتك کبار
واخیارند ندر حتی کبار دن اولمغله خلافته رغبت ومنازعه ایله
طاعت اللهی ترك وحرم اللهه استناد ایلدی یعنی حرم اللهده
بولنان امین دراعتقاد ایلدی لکن اکر عصاته برشی مانع وحافظ اولمق
ممکن اولسه احترام بهشت آدم علیه السلامی حفظ ایدردی زیرا باری

تعالی

تعالی آدمی بدقدرتیله خلق وایجاد وملائکه سنی سجده وجننی اباحه
ایلیوب شجرهٔ منهی عنهایه تقربی سبیله بهشتدن اخراج ایلدی حال
بوکه حضرت آدم عنداللہ ابن الزبیردن اکرم ایدی وجنت حرمت
جهتیله مکه دن اعظم در دیدی و برکون منبره صعود ایدوب (ایها الناس
من اعیی داؤه فعندی دواؤه ومن ثقل علیه رأسه وضعت عنه ثقله
ان للشیطان طیفا وللسلطان سیفا ومن وضعه ذنبه رفعه صلبه
ومن لم تسعه العافیة لم تضق عنه الهلکه) دیوب نازل اولدی یعنی شول
کیمسه که مرضی آنی عاجز قیلسه یاخود مرضندن عاجز اولسه علاجی
بنده در وشول کیمسه نك که رأسی کندی یه ثقیل وکران اولسه اول
کیمسه دن ثقلنی وضع یعنی قتل ایده رم وتحقیق شیطانك مکری
وسلطانك سیفی وار در یعنی مکر شیطان ایله طریق مستقیمدن عدول
ایده نی قتل ایدرم وشول کیمسه یی که کناهی وضع ایده یعنی کناه کار اوله
صلب وبردار ایمك کیمسه یی رفع ایدر وشول کیمسه یه که عافیته
صیغمیه یعنی عافیتنه شاکر ومغتنم اولمیه هلاك وموت اندن ضیق وتنك
اولمز یعنی نعمت وعافیتدن محروم اولوب هلاك اولور دیمك اولور
وبروقتده حجاج بیمار اولوب میان ناشده وفاتی مشتهر وکندویه
یوکذب واصل اولدقده برسریره جالس واتباعی سریری دوشلرینه
تحمل ومنبره صعود ایدوب ای قوم اکاه اولك که اهل عراق اهل نفاقدر
واهل عراقك انفلرینه شیطان نفخ ایلمش بناء علیه حجاج وفات
ایلدی دیو دروغ وکذب ایلدیلر فرض ایده لم که حجاج وفات ایلدی
نه ضرر ترتب ایدر واللہ خیر رجا اولنماز الا بعد الموت رجا اولنور وکلام
قدیمده مذکور در که دنیا ده مخلوقاتدن خسیس وذلیل وحقیر اولان
ابلیس علیه اللعنه دن غیری برفردك مخلد و باقی اولمسنه رب العالمینك
اذنی یوقدر حتی حضرت سلیمان علیه السلام باری تعالیدن
(رب هب لی ملکا لاینبغی لاحد من بعدی) دیوب رجا ایلیوب باری
جل شانه احسان بعده کان لم یکن مضمحل واعدام ایلدی اللہ تعالی دن
امیر المؤمنین وجمیع مسلمین وبنم ایچون استغفار ایده رم دیو خطبه یی

اتمام ایدوب نازل اولدی بعده فاتح ماوراء النهر اولان قتیبه بن مسلمه یه
مکتوب تحریر ایلدیکده ماکی یاامیروستمی ملاحظه ایلیوب رسیده
بنجاه اولمش بولدم سن دخی بنمله هم سن و برکیسه برطرفه اللی
سنه راهی اولوب طی منازل ایلسه ابتده مظلومی اولان محله واصل
اولور پس اللی سنه معمر اولان کیسه یه آخرت قریبدر دیدی وحجاج
بیمار ومحتضر اولدقده یارب بکامغفرت ایله زیرا جمیع ناس زعم ایدرلر که
سن حجاج قولکه مغفرت ایلمیه سن دیوب طقسان بش سنه سی بنا
ایلدیکی واسط شهرنده وفات ایدوب هرکس وفاتنه مسرور اولمغله
اول کونه عروس العراق تسمیه ایلدیلر وفاتندن برفرداکاه اولمیوب قصر
حجاجه برجاریه صعود واواز بلندایله کریه کنان ای قوم اکاه اولك که
فقرایه اطعام وسرلری قطع ایدن حجاج وفات ایلدی دیو فریاد ایلیوب
هرکس خبردار اولوب دفن اولندی و بعض کیسه قبرحجاجدن زنجیر
صداسنی استماع ایدوب حجاجك کاتبی یاحجاج باری تعالی سکا رحمت
ایلسونکه حیات ومماتکده قرأت قرأنی ترك ایتمدك دیوب ناس خنده
ایلدیلر واهالئ شامدن برشخص قبرحجاجه واروب یارب بزی شفاعت
حجاجدن محروم ایلمه دیودعا ایلدکده شخص دیکر حالا حجاج
دوزخده دردیوحلف بالطلاق ایلیوب وقوع طلاقده قیل وقال اولمغله
طاوسدن استفسار اولندقده طاوس باری تعالی مراد ایلدیکی قولنه
مغفرت ایلرظنم بودرکه اول شخصك زوجه سی مطلقه اولدی دیو
افتا ایلدی بعده حسن بصری حضرتلرندن استفتا اولندقده
ای آدم وار زوجکله معاملهٔ زوجیت ایله که طلاق واقع دکلدر زیرا
اکر حجاج بو مقدار جور وظلم وملعنتی ارتکاب ایتدکده نصکره بنه
دوزخ مکان اولمدی ایسه سنکله زوجه که دخی ارتکاب زنا ضرر
ویرمز یعنی مقتضای شریعت اوزره حجاج اهل جهنمدر وسنك
طلاقك واقع دکلدر دیمکله اولور وقتیبه فتح ماوراء النهر بسعدك
وقتیبه ماوراء النهر سنك یمن وبرکتك سببیله فتح ایلدی ظن ایلدم
مومی الیه قتیبهٔ بن مسلم بن عمر والباهلیدرکه کنیه سی ابوصالح ونشو

ونماسی دولت مروانیه ده اولوب کندویه نیچه امارات وولایات
تفویض وتقلید اولنوب فتوحات عظیمه یه موفق اولمغله عوشانی
متزاید و برتر اولمشدی وامارتی متوالی اولوب برقچ کره ماوراء النهری
عبوروکفار ایله حروب کثیره وغنایم وفیره اخذ ایلمشدی ونهردن مراد
آب جیحون اولوب قزلباش ایله اوزبك دیارنی فصل ایدوب جیحونك
وراسنه ماوراء النهر دیرلر کاه اولورکه اول نهره آب آمودیرلر زیرا جیحون
آمو نامنده برصحرادن مرور ایدر ونهرمزبوره جیحون دیدکلری
رودکبنك بو بیتندن فهم اولنور * آب جیحون وشکر فیهای او *
خنك مارامیان آیدهمی * واول صحرایه آموتسمیه اولندیغی مشار
الیهك بو بیتندن ظاهردر * ریك اموودر شتهای او * زیرپا چون
ترنیان آیدهمی * وصحرای اموغایت ریکستان وابی قلیلدر وجیحونه
وارنجه صحرای مزبوره یه صحرای شتر دخی دیرلر وماوراء النهره
توران تسمیه اولنوب سبی فریدونك تورنامنده برفرزندی پادشاه
اولوب ماوراء النهره حکومت ایتمشیدی واقلیم عجمه ایران تسمیه
اولنوب سبی ایرج اولادندن ایران نامنده برفرزندی حکومت ایتمشیدی
وساحل جیحون دن بغداده کلنجه عراق عجم واندن برو سنه بغداد
ومملکت عربه عراق عرب تسمیه اولنوب عراقینه فضولینك بوقطعه
سنده اشارت واردر * من زاقلیم عرب خیرتی ازملك عجم * هردو
کشتم در اظهار سخن کام طلب * یافتم از دوکرم پیشه مرادول
خویش * اوزراز شاه عجم من نظر ازشاه عرب شاه عربدن مرادی
علی کرم الله وجهه در وقطعهٔ مزبوره مبنی علی الحکایه در و مومی
الیه قتیبه شجیع وسخی وحسن الخلق دنیك سیرت وحلیم وعاقل
وذکی اولوب برعیب ایله معیوب اولمیوب فقط قبیلهٔ باهله دن اولمسی
ایله معیوب ایدی واحباء واصدقاسی مزاح ولطیفه ایله باهلی اولدیغن
تعریض قتیبه دخی فرط حلمدن تحمل ایدوب اظهارکورایلزدی
ابوعبیده دن مرویدرکه برکون قتیبه نك بلده ری ده عاملی اولان
معلی المحاربی قبیلهٔ سلولدن برشخص ایله قتیبه یه مکتوب ارسال

ایلیوب قتیبه نك احباسندن ودائما قتیبه یه ناز ایله معامله وافراط ایله
ملاطفه ایدن قدامه بن جعفر سلولی باب قتیبه ده مشاهده ایدوب
مجلس قتیبه یه داخل ویاامیر درسرایکده الأم وادنی برعرب مشاهده
ایلدم دیدی قتیبه دخی نه مقوله کیمسه دیو سؤال ایلدکده قدامه بن
سلولی محاربیدن رسالت ایله باهلی یه کلمش دیو قتیبه یی تحقیر ایلدکده
قتیبه تبسم غیظ وغضب ایله تبسم ومرداس اسری یه توجه والتفات
ایدوب شعرا قیشری انشادایله دیدکده مرداس قصدنی فهم وقدامه
یه تعریضی مشتمل اولان شعرا قیشردن بو بیتی انشادایلدی * قلت
ثم صلی فصلی قاعدا * یتغشاه سمادیر السکر * سمادیر شول ضعیف
بصره دیرلر که سرخوشلق واویخو غلبه ایلدیکی وقتده عارض اولور
وتغشی تغطی واور تمك معناسنه اولوب مأل معنا قالق اداء صلاة ایله
دیدم اوشخص سکردن نشأت ایدن ضعف بصر احاطه وستر
ایدوب سرسام اولدیغی حالده قاعدا اداء صلاة ایلدی دیمك اولوب
قدامه نك وجهی متغیر ومنفعل اولدقده قتیبه هذه بتلك والبادی اظلم
دیدی وبومثلك قائلی فرزدق اولوب جریره تکلم ایلمشدر سببی بودر که
برکون فرزدق مجلس قومده شعرانشادایدرکن جریر بن الخطفی راحله سنه
سوار اولوب اولطرفدن راهی اولوردی وفرزدق ایله معارفه سی
اولمغله فرزدق بوسوار کیمدردیو استعلام قومی دخی جریر بن خطفی
دیو شهرتشعاراولان شاعر بودر دیدکلرنده فرزدق میان قومندن
برشاب سبك پایه یاغلام جریرك سرراهن آلوب بو بیتی انشاد وبزدن
سلام ایله دیدی که بیت بودر * مافی حرمك اسکة معروفة * للناظرین
وماله شفتان * غلام دخی واروب جریره بیت فرزدقی انشاد ایلدکده
جریر بزدن دخی تبلیغ سلام وبو بیتی انشاد ایله دیدی که بیت بودر
لکن حرامك ذوشفاه جمه * مخضرة کغباغب الثیران * غلام دخی
رجعت وبیت جریری فرزدقه قرأت ایلدکده فرزدق هذه بتلك
والبادی اظلم دیوب کلامی مثل اولدی یعنی بنم قالم جریرك قاله سنه
مستحقدر یاخود مقاله مقاله سی بدل ومقابلدر وابتدا تکدیر ایدن

اظلم

اظلم یاخود ظالمدر دیمك اولور زیرا اظلم ظالم معناسنه مستعملدر حرم
حرامك تقدیرنده اولوب اسکه کنارکس معناسنه در وغباغب غبغبك
جمعی اولوب غبغب صغرك اکاکی التنده صارقن دری معناسنه
اولوب ثیران ثورك جمعیدر وقدامه نك قتیبه یه سلولی محاربیدن
باهلی رسالت ایله کلمش دیمسندن تحقیر لازم کلمسنه سبب بودرکه
سلول هوازندن برقبیله درکه بنوامر بن صعصعه بن معاویه بن بکر بن
هوازن وسلولی مادرلرینك اسمی اولوب قبیلهٔ مذکوره مادرلری اولان مرأه یه
نسبت اولمغله میان عربده مذموم ودناءت ایله معروف اولمشدر کذلك
باهله قیس غیلاندن برقبیله اولوب اصلنده باهله همدانلدن برزنك
اسمی واول زن معن بن اعصر بن سعد بن قیس غیلانك زوجه سی اولوب
معنك اولادی مزبوره باهله یه نسبت اولنوب قبیلهٔ باهله تسمیه
اولندقده زنه منسوب اولمغله دنائت ایله معروف اولدی ومحارب
فهردن برقبیله در که قریشدن برقبیله اولوب فهر بن مالك بن النضر
بن کنانه درمرویدر که قتیبه برکون برجفاکار وتندخو بر اعرابی
ایله مزاح قصد ایدوب یااعرابی بنم کبی امیر وباهلی اولمق سنی مسرور
ایدرمی دیدی اعرابی بدخودخی لاوالله بومقوله قبیلهٔ دنیه دن اولمغی
قبول ایتم دیدی بعده قتیبه یاخلیفه لك ایله قبول ایدرمیسك دیدی
اعرابی خلیفه لك ایله دکل شرقدن غربه دك دنیاضبطوز برقبضهٔ
تصرفه المق شرطیله دخی باهلی اولمغی قبول وارتکاب ایلم دیدکده
قتیبه یااعرابی اکر باهله دن اولورسك اهل جنت اولورسك دیسه لر
قبول ایدرمیسك دیدکده اعرابی سرفرپراندیشه اولوب برمقدار
تفکر دنصکره بنم باهلی اولدیغمی اهل جنت بلمك شرطیله قبول
ایدرم دیوب قتیبه خنده وقهقهه ایلدی ومومی الیه قتیبه حجاجه
منتمی ومنتسب اولان امرانك اکبر واشرفیدر حتی حجاج عبدالملك
بن مروانه مکتوب ارسال وقتیبه یی تعریف وتوصیف وولایت
خراسانی توجیه وتقلید ایتدرمشدر وقتیبه یه خراسانی توجیه
ایتدرمسنه باعث بودر که یزید بن مهلب بدری مهلبدنصکره

والئ خراسان اولوب روز بروز نام آور وعظمت ومکنتی میان ناسده
منتشر وبر تر واثار ومناقبی خلقك وردز بانی اولوب برامیر عادل پیشه
وداد کر در دیو هرکس مدح وثنا وستایش ودعا ایلدکلرنده حجاج
حقدوحسد ایدوب عزل ایتدرمکه بهانه جوی وفرصت بین اولوب
هزار کونه وضع حبال خدعه ایله کفتاری عبد الملکه تأثیر وعاقبت
قتیبه خراسانه والی نصب ایتدردی وحجاجك مزبور یزیده حسدنی
تقویه وتأیید ونار ملعنتك اشتعالنه باعث بودر که بروقته حجاج
زیارت عبد الملکه راهی وحکومتکاهی اولان عراقه عودت ایلیوب
اثنای طریقده بردیره نازل واول دیرده علوم غریبه یه ازجمله جفر
ونجومه عالم وکامل بر راهب مشاهده وراهبدن بزم احوالمزی
استخراج ایلدکی دیوسؤال راهب بلی معلومدر دیو سرد مقال
ایلدکده حجاج یاراهب عبد الملك حقنده استخرا جك نه کونا در
دیو استنطاق وراهب بوزمانده خلافتی استخراج اولنمشدر دیوب
حجاج عبد الملکدن نصکره خلیفه کیم اولور دیدی راهب ولیدنامنده
برکیسه اولور دیوب حجاج کندی احوالین استعلام وراهب امارتندن
خبر ویروب بندنصکره والئ عراق کیمدر دیوب راهب یزید نامنده
برکیسه اولوردیدی تکرارحجاج یزیدك والئ عراق اولمسی حیاتمدمیدر
یوخسه مماتم وقتنده میدر دیوسؤال راهب دخی معلومم دکلدر
دیو حیاتنده اولمغی ایهام طریقیله جواب داده اولدقده حجاج منکدر
ومقامنه قائم اوله حق یزید بن مهلب اولمق اعتقادیله سفر وبردهٔ
تنکرودأب عرب اوزره خاك قارشدر مغه مشغول واخبار راهبدن
محزون وملول اولدقده مجلسنده عبید بن یونس موجود اولوب تحیر
واضطرابن معاینه وخیال وسیندن سؤال حجاج دخی یاعبید اهل
کتب بندنصکره حکومتکاهمه یزیدنامنده برشخص والی اوله جقدر
دیو خبر ویردی بندخی تفکر ویزید نامی ایله نامدار برقاج شخصی
درخاطر ایلدمکه بری یزید بن کبشه بری دخی یزید بن حصین وبری
یزید بن دینار در لکن بونلر امارة ولایته اهل اولمدقلری اشکاره اولمغله

یزید

یزید بن مهلب اولدیغی بی شك وبی مرادر دیدکده عبید یا امیر
یزید بن مهلبی افنا واعدام ایله دیو وهمنه تقویه ویروب حجاج
شمدیکی حالده خراساندن عزلنه سعی ایده رم عزله اقدام وبروجهله
ظفریاب اولمدقده عبد الملك بن مروانه مذمت یزیدی حاوی مکتوب
ارسال ویزیدك آل زبیره میل ومحبتی اولوب دولت مروانیه یه خللدن
خالی دکلدر دیو اعلام ایلیوب عبد الملك جوابنده یزیدك آل زبیره
میلی حقوق قدیمه یه رعایت ووفاسنك مقتضاسی اولوب آل مهلبك
آل زبیره وفاسی آل زبیرك بزه وفاسنی تحصیل ودعوت ایدر دیدکده
حجاج تکرار یزید وآل مهلبك دولته سوء قصدی وغدر وخیانتنی
افاده ایله عبد الملکی تخویف وهزار ترهات تحریر ایلیوب
عبد الملك حجاج چونکه یزیدك خلافنده بورتبه اکثار وعزلنه
اقدام وحقنده شایان اولمیان افعالی اخبار ایلدك یرینه والی اولمغه
سزا برآدم سوق واعلام ایله که منصب ایده لم دیو جوابداده اولدقده
حجاج کندینك قتیبه یه میل ومحبتی اولدیغنه عبد الملك مطلع اولمامق
ایچون راه دسیسه یه سالك ووالی اولمغه عدم صلاحیتی نمایان اولان
مجاعه بن سعدی سوق واعلام عبد الملك دخی مجاعه نك رأی وعقلنی
تسفیه وولایته عدم اهلیتنی بیان وبرعاقل ومدبر امیر تدارکنه امر
ومرامنه مساعده ایلدکده حجاج قتیبه یی سوق ووالئ خراسان
نصب ایله سنی استیذان عبد الملك دخی اذن داده اولوب حجاج
یزید بن مهلبك عزل خبرندن اکاه اولمسی مناسب کورمیوب برمکتوب
ارسال ویایزید برامر مهم ظهور ایدوب عجاله طرفمه کلمك اقتضا
ایتمکله مکتوبم وصولنده برادریکی قائم مقام وکندك برآن مقدم
بوطرفه کله سك دیو افادهٔ مرام ایلیوب یزید خراساندن حجاج
طرفنه محمل بند حرکت اولدقده قتیبه خراسان جانبنه راهی وواصل
اولوب منبره صعود ایدرکن دستندن عصاسی ساقط واهالئ خراسان
سقوط عصادن تطیر وتشاؤم ایلیوب قتیبه مطلع وعصایی دردست
ایدوب ای قوم دستمدن عصانك سقوطی دوستلریمی محزون ودشمنلریمی

مسرور ایدن قیلدن دکلدر بلکه شاعرك بوقولنه اشارت ایدر
قیلدندر دیو بیتی انشادایلدی (فالقت عصاها واستقر بها النوی)
کما قرعینا بالایاب المسافر) مرویدر که ابو العباس سفاحدن
بیعت اولندقده ایستاده وخطبه یه شروع ایلدکده دستندن عصاسی
ساقط اولوب خلق تطیر ایلدی وبرشخص عصایی زمیندن اخذ
وغبارنی مسح وید سفاحه تسلیم ایدوب بیت مزبوری انشادایلدی
ونوی فتح نون وقصرالف ایله توجه اولنان جانب معنا سنه اولوب
مأل معنی خلیفه عصاسنی رمی والقا ایلیوب اقامت ایچون بوجانب
مستقر ومتعین اولدی مسافرك وطننه رجوع ایله قریرالعین وفرحناك
اولدیغی کبی دیمك اولوب قتیبه دخی سقوط عصا ولایت خراسانده
مستقر اولمه دلالت ایدر دیمش اولدی قدالقی عصاه مثل اولوب
جفن برکیمسه سفردن یاخود آخر برکاردن فارغ ومستقر اولسه ضرب
اولنور و بومعنای زبان فارسیده جامه نهاد انجا ایله اداومثل اولمق
اوزره استعمال ایدرلر که جامینك بویتندن فهم اولنور * شد دلق
مرقع کرد باده وشادیم * آخر بسرکوی مغان جامه نهادیم * بعده قتیبه
ماوراء النهر غزا سنه عازم ولشکر فراوان جمع وعسکره برخطبهٔ
جلیله قرأت بعده نهری عبور وبلخ ایله مروه میانندده اولان طلقانه
واصل اولدقده ملوکك هدیه لریله ایلچیلری استقبال واظهار انقیاد
ایلیوب ملوك ترکدن طخارستان ملکنك ایلچیلری کلوب تختکاهنك
مفتاحنی وهدیهٔ وفیره سنی عرض وفرمانبر ومطیع اولدیغنی ناطق
نامه سنی تسلیم ایلیوب قتیبه ملك مذکورك اطاعتنی قبول ومضافات
اوزره اولمغه وعد وقرار ویردی وبلخ خراساندن بربلده درکه اطرافی
ترنج و سائر فواکه بستانلری اولوب ملوك فرسدن مهراسب دخترنی
بنا ایلیوب بله تسمیه اولندی بعده تعریب اولنوب بلخ دینلدی وطالقان
خراساندن برقصبه در وخراسانه سینهٔ زمین تعبیر اولنور که هلالی
برقصیده سنده بویتی انشاد ایلمشدر * خراسان سینهٔ روی زمین * *
از بهران آمد که جان آمد در * یعنی عبیدالله خان آمد وبلخك بعض

نواحیسی سرکشی قتیبه یه عدم طاعتلرنده نیجه زمان بلخده
اقامت واول قوم کردنکشان ایله حرب وقتال واموال واشیالرین نهب
وغارت وکندیلرین سبی واسترقاق ایدوب هرنه طرفه توجه ایلدی
ایسه ظفرقرین اولدی واول محاربه لرك برنده برامکه نك جدی اولان
برمکك زوجه سنی اسیر وقتیبه نك برادری عبدالله بن مسلم نمالك وتقرب
ایلیوب زن مزبوره عبدالله بن مسلمدن حامل وخالد برمکی تولد ایلدی
روایت اخراده سبی اولندیغی وقتده برمکدن خالده حامل ایدی
بعده قتیبه بخارا ده نهر قریب رأس بادیه ده واقع اولان مداین
بخارادن مدینة النجار دیمکله معروف اولان پیکنده هجوم وغزا
قصد ایلدکده اهالئ پیکند بخارا ایله سمرقند میانندده واقع
صغد تام بکدنك راهی ضیق وتنك ودشمنی منع ودفع اسهلدر دیو
صغده فرار وتجمع واطراف واکنافدن عسکر بیشمار تدارك
وسر راهلری ضبط وحفظ وقتیبه دن تحصن ایدوب قتیبه طرفندن
برفرد مرور وعبور ایده میوب عسکر بله قتیبه کامل برای بادیه نشین
ودشمنه ظفردن عاجز وتحیرندن سر بزمین متفکر اولوب توفیق طاقنکداز
وبو خبر موحش حجاجه رسیده اولدخی مسلمانان ایله المناك ومحزون
وخلقه قتیبه نك نصرتنه دعا سپارش وامصاروبلدانه دعا ایچون
آدملری ارسال وتوصیه ایلدی وقتیبه کرچه برآی بادیه نشین اولدی
لکن برکون بسترنشین استراحت اولمیوب هرکون امید ظفر ایله
دشمن اوزرینه هجوم ودربندلر ومواروب مهما امکن مقاتله ومحاربه
ایدردی وبخارا اماواء النهر قواعدندن کثیر البساتین وطراوت آب
وهوایه قرین براطیف مملکت اولوب بیکنده بخارا مداینندن در
وصغد معرب اولوب فارسیسی سغد درکه بخارا توابعندن
اولوب مدبر وامور دیده پیرلر اول بلدیه نسبت اولنوب پیر سغدی
دیرلر تنکسه عریده نجده نسبت اولنوب شیخ نجدی دیرلر وروی
زمینده دورت تفرجکاه ممدوح جهانیاندرکه بری سغد وبری غوطهٔ
دمشق وبری نهر ابله ابله بصریه قریب برشهر در وبری شعب

بوان كه ولايت فارسده در وجـله سندن فرحفزاسى سغددر بعده
قتيبه كندى اتبـاعندن بندار نامنده برعجمى جاسوسى دشمن طرفنـه
مجسس ايچون ارسال ايليوب اهل بخـارى برطريق ايله بندارك قتيبه
طرفندن جاسوس اولديغنه واقف اولوب يابندار اكر قتيبه بى خدعه
ايله تخويف واوزر بمزدن دفع ايدرسك سكاشومقدارمال احسـان
وقتيبه وغيريدن سنى مستغنى ايدرز ديوب وعدلرى كذب اولديغنى
تأكيد ايچون برمقدارمال معجل انعام واتمام مرامه رجا ايلد كلرنده
بندار بو برامرسهلدرهمان احسان اولنجق مالى اماده ايدك ديو جانب
قتيبه يه رجعت و ياامير مجلسى تخليه ايله كه واقف اولد يغم سكا تبليغ
ايده يم ديدى قتيبه دخى مجلسندن ضرار الضبى دن ماعداسنى اخراج
وبندار دن احوالى استقصا ايلدكده بندار يا امير حجـاج ولايت
عراقدن عزل وآخر كيمسه نصب اولنوب سنك حجاجه اختصاص
وانتمك اولغله والىء جديد عسكر فراوان ايله اوزريكه كلمك اوزره
ايمش مقاومت ممكن دكلدر همان برآن مقدم بوملكدن مرو جانبـنه
قالقوب فرار ايتمدن اسلمى يوقدر باقى سز اعلم سز ديدكده قتيبه ضراره
شوملعون قتل ايله ديو امر ضرار دخى اول آن قتل ايلدكده قتيبه يا ضرار
اكر بندارك تكلم ايلديكى افسانهء فسو نسازينى اتمام محاربه دن مقدم
برفرده افشا ايدرسن والله سنى اشد عقوبتله قتل ايدرم زيرا بو معوله
خبر موحش لشكرك ضعف وفتور وتفرقه سنه باعث اولور ديوب صباح
اولدقده لشكر قتيبه كرد علمره تجمع ومحاربه يه اماده ومنتهىء اولوب
بندارك مقتول اولديغندن خبردار اولدقلرنده قتيبه بنداره حيف وظلم
ايلدى زيرا مسلمانانه ناصح ونافع برآدم ايدى ديو قيل وقال ايلديلر
قتيبه دخى اى قوم عندمده مكروحيله سى نمايان اولغـله ترتيب جزا
ايلدم ديوب بنه دشمنله محاربه يه اقدام وعاقبت بارى تعالى قتيبه يه
نصرت وظفر احسـان دوشمنى هزم وپريشان وتحصين ايلد كلرى
تنكنا لرى ضبط وسغدى اخذ بعده پكنده توجه وعنوه فتح ايدوب
شول رتبـه اموال وخزائنه ظفر ياب اولد يكـه بر بلده ده اولمقدار

غنيمه دست رسيده اولما مشدى وپكنده زرخالصدن برصنم اخذ
واذا به ايتدبروب يك كره يك واللى يك مثقال التون حاصل اولدى
بعده سمجستانه راهى ومحـاصره ايدوب ملك قتيبه دن اماننخواه
مصالحه يه رغبت قتيبه دخى مساعده ايدوب خوارزمه توجه ايلدكده
خوارزم ملكينك براد رندن خوفى اولمغله سبرا قتيبه يه نامه ارسال
وبراد رنى قتيبه اخذ اتمك شرطيله برمقدارمال اوزرينـه عقد
صلحه اظهار رغبت ايليوب قتيبه مصالحـه يه راضى وبراد رنى اخذ
واسير ايلدى بعده سمرقنده توجه وراهى اولوب نيجه زمان محاصره
ومقاتله واخركار قوم سمرقند مصالحه يه راغب اولدقده قتيبه هر
سنه يك كره يك وايكيوز يك دينـاره معجلا وتوز يك رأس غلام
وجاريه كه ايجلرنده پيروعليل وعاجز اولميوب جنك آور وعسكرى مقوله
سى سمرقنددن پيرون اولوب ومساجدبنـا ومنبرلر وضع اولنوب سمرقنده
داخل وطعام چاشته يى تناول بعده سمت آخره راهى اولمق شرطيله
مصالحه يه راضى اولورم ديدى ملك سمرقنددخى تعيين اولنان اموال
واسيرلرى قتيبه يه ارسال قتيبه دخى اخذوضبط ايدوب اى قوم شمدى ذليل
وحقير اولديكز زيرا اولاد وبرادرلريكز حالا ملكمه داخل واسيرم اولدى
ديوب سمرقنده برجامع بنا ومنبر وضع ايتـديروب عسكرى اولانلرى
بيرون سمرقنده اخراج وكندى يلان كارزاردن برمقدار عسكر منتخب
ايله سمرقنـده داخل وبنا ايلديكى جامعده اداء صلاة نصكره برخطبه
قرأت بعده طعام چاشته يى اكل ايدوب اى اهل سمرقند اكاه اولك كه
بن بعداليوم سمرقندى ترك ايتميوب تصرف واقامت ايدرم بكابدل صلح
تسليم ايلديكلكز مالى بنه سيره رد واعطا ايدرم ديوب صمتلرى هدم
واحراق وانشكده لرى تخريب واعدام ايلدى حتى قتيبه يى اهالىء
سمرقنـده غدر ايلدى ديو تعيير وتعييب ايدرلر وسمرقنده يزد جرد
دخترلرندن برد ختراسير وحسن وجمال صاحبه سى اولمغله استحسـان
وظريفه ونادره دان اولديغن امتحـان قصديله بو جاريه دن حاصل
اولان فرزندهيجين اولور ديدكده جاريه بلى بدرى طرفندن هيجين

اولور دیوجواب داده اولدی زیرا برفرزندك پدرومادرندن بری بداصل
وفرومایه اولسه اول فرزنده همچین دیرلر بعده قتیبه ظرافت جاریه یی
پسند ایدوب حجاجه ارسال اولدخی فراش ملکه لایقدر ولید بن عبد
الملکه اهدا ایدوب یزید بن ولید بوجاریه دن تولد ایلمشدی وسمرقند
ولایت ماوراء النهرك پای تختی و شمرکندك معربی ومرکب براسم
اولوب بری سمر و بری کندیدر واصحاب تواریخ اختلاف ایدوب بعضیلر
ملوك یمندن شمر بن اقرنبش عسکرانجم شمار ایله ارض عراقه داخل
وصین وفارس وخراسان وسجستان خطه سنه متوجه ونیجه بلاد
وقلاعی فتح و صغدی تخریب ایلدکده شمرکندتسمیه بعده تعریب
اولنوب سمرقنداستعمال اولندی دیدی وبعضیلرروایت مذکوره خلاف
واقع اولوب صحیحی بودرکه اسکندرك شمرنامنده برجاریه سی مریضه
اولدقده اطبانزا له مرضه تبدیل هوا لازمدرديوب سغدك هواسنی
مدح ووصف ایتدکلری ایچون شمری محل مزبوره ارسال ایلیوب شمر
صحتیاب اولدقده اسکندرانده برشهر بنیاد ایلدی وکندلسان ترکیده
قریه معناسنه اولوب شمرایچون بنا اولندیغندن شمرکندیعنی شمر
قریه سی تسمیه ایلدیلر دیدی مروی بدرکه سمرقندك جاق وسطنده
برمقام جنت آسا وار درکه ایکی کرمیانسده واقع اولمغله نامنه
بین الطاقین دیرلرواول موضعده برشاهجوی روان واطرافنده نشیمنلر
اولوب هروقت عصرده شعرای سمرقند جمعیت ومشاعره
ایدرلردی بنه برکون بروجه معتاده مجتمع ومشاعره ایدرکن سمرقندی
شاعره وظریفه برنگارخوشرفتاروار ایدی که نهالی دیمکله شهرتشعار
ایدی اسب تازه سوار واول جای فرحفزادن گذار وجمعیت
شعرایه دوچار اولدقده عنان کشیده اولوب ای یاران صفا بوشب
خاطره پر مضمون کلوب بکر اولق زعمیله بو بیتده بشلدم دیوب *
هلال نیست که براوج چرخ جاکرده * فلك بکشتن من تیغ برهواکرده
* بیتنی انشادایلدکده شعرادن مشفقینك طبعی هرنله جسبان اولمغله
بالبدیهه * منار نیست که پهلویی طاق جاکرده * زمین بکادن توکیر برهو

کرده

کرده * بیتنی انشادایلدکده نهالی شرمنده وسرافکنده اولوب کندی بعده
قتیبه صین وکاشغره توجه وغزا ایلدکده ملك صین قتیبه یه ایلچی
ارسال وطرفکزدن برفرج آدم کوندروب دین وعادتکزی مزبورلردن
استعلام ایده یم دیو التماس قتیبه دخی اشراف قبائلدن هیئت وجمال
صاحبی ده مردان دوان جنك انتخاب وارسال ایلردخی مجلس ملك
صینه البسهٔ فاخره ولطیفه ایله داخل اولدقلرنده ملك صین قطعا
مکالمه والتفات واحوال قتیبه دن استنطاق ایتیوب مجلس سکوت
ایله رسیده انجام اولوب ایکنجی کون اول دلاوران شجاعت پیشه
جبه وجوشن ایله الات رزمه مستغرق اولوب هربری برشیرغرنده کبی
جوش وخروش ایده رك مجلس ملك صینه کیروب اظهار مهابت
ایلدکلرنده ملك صین دونکی لباسلرینی تبدیللرندن استعلام اول مردان
صلابت رهین دخی ای ملك دونکی کون لابس اولدیغمز جامه لراحبا
واصدقامزله همبزم و صحبت اولدیغمز وقتده لابس اولدیغمز لباس
اولوب بوجامه لری کارزار کونینده دشمنه مقابل وجان وتنی فداوخون
دشمنی ریزان ایلدیکمز کونده لابس اولورز دیودلیرانه جواب ویردکلرنده
ملك لاف وکذاف ایله تخویف قصد ایدوب ای قوم رئیسکز اولان
شخصه افاده ایدك که بوآن تختکا همدن فالقوب سمت آخره راهی
اولسون زیرا عسکرینك قلت وضعفی معلومم اولدی اکرامریمه
مخالفت ایدرسه برمقدارعسکرارسال ومجموعنی طعمهٔ شمشیر ایدوب
نام ونشانلرینی روی زمیندن رفع ایدرم دیدکده اول مردان شجاعت
پیشه لرای ملك بوکفتار بی معنی وسخن نایجایی نیجه تکلم ایدرسن
که امیرمز قتیبه نك لشکرانجم شمارینك برطرفی سنك تختکا هکه
رسیده وطرف آخری شام زیتونلغنده اولوب نیجه زماندرکه ضبطکه
داخل قرا وقصباتی تخریب وپریشان ایده رك تختکا هکه واصل
اولنجه سن دفع ومقاتله سنه قادر اولیوب خوفندن قلعه که تحصن
ایلدك ایمدی اکاه اولکه امیرمز قتیبه بو محله سنی طلب ایده رك
کلمشدر وبو نیتندن انی برشی رجوع ایتدر مزید کلرنده ملك صین

ملا یمتـه شروع ایدوب امیر یکزك یندن مطلب ومرادی نه در
اعلام ایدك دیدکده مردان عرب ای ملك امیر یمز حلف بالله ایلدی که
سنك حکوم تکاهك خاکی چکنیوب کردن ملوکه خاتم ومهر ضرب وجزیه
وضع ایتمدکجه عودت ورجعت ایتمیه دیو افادهٔ مرام ایلدکلرنده ملك
صین ای مردان سهولت ایله قتیبه یمبنده باراولوب بزلر متضرر المحق
یمکندز دیوب التون صحیفه لره خاك وضع ایتدیروب
شهرزادکاندن برفج نوجوان ایله خاك وضع اولنان صحایفی قتیبه یه
ارسال ویمبنده حانث اولنماق ایچون صحیفه لرده اولان خاکه پای
کوب وشهرزادکانك کردنلرینه ختم زن اولوب مراد ایلدیکی مقدار
جزیه وضع ایلسون دیو نیاز قتیبه دخی مساعده ومال فروان وضع
واخذ ایدوب سمت آخر غزاسنه عطف عنان وهر توجه ایلدیکی
طرفده ملوك امانخواه وتسلیم خزاین وارسال تحف کرانبها ایله عرض
اطاعت ایلدیلر وقتیبه ماوراء النهر ممالکنی بالجمله فتح ایتمکله صیت
وصداسی آفاقه منتشر اولوب معبد مفتی قتیبه نك مشرقده فتح ایلدیکی
بدی قلعه که هر برینك فتحی ملوك ماضیه یه میسر اولمیوب متین
ومستحکم اولدیغندن ماعدا تنکنا وصعب الوصول محلرده اولمغله
قلاع معهوده یه تقرب اصعب ایکن فتحلاری قتیبه یه میسر اولدیغنه
حسد ومعارضه قصدیله یدی صوت اختراع ایلدیکه هر بری برمشکل
مقامده وتعلم وفهمنده استادلر عاجز اولوب حیرت ده موسیقی شناسان
اولمغله اول صوتلره مدن معبد تسمیه ایلدی وقتیبه جانب مشرقده
اوج سنه امیر وهیبت وعظمت ودهشتی شرق وغربه منتشر وامتثال
واقرانه هروجهله فائق اولوب خلافت سلیمان بن عبدالملکه
انتقال ایلدکده سلیمان یزید بن مهلبی والیٔ خراسان وقتیبه یی عزل
مراد ایلدیکی قتیبه نك رسیدهٔ کوشی اولوب سلیمانك خلعنه سعی
وکوشش ایلمشدر وجاحظدن مرویدرکه وقتاکه قتیبه نك سلیمان
بن عبدالملك کندویی خراساندن عزل ویزیدی نصب ایتمك مراد
ایلدیکی معلومی اولدی سلیمانه اوج مکتوب تحریر وبرمعتمد علیه آدمه

تسلیم ایدوب شو مکتوبی ابتدا سلیمانه ایصال ایله اکر بعد القراءه
یزیده ویررسه بوکاغدی تسلیم ایله و بعد القراءه بکاشتم ودشنام ایدرسه
بوکاغدی اعطا ایله دیو توصیه وارسال رسول دخی مجلس سلیمانه داخل
وسپارشی اوزره کاغدك برینی تسلیم سلیمان دخی بعد القراءه یزید
ابن مهلبه اراءت ایلدی واول کاغدده یا امیر المؤمنین بن سکا وآبا
واجداد کزه صداقت ایله بوقدرسنه خدمت ومأمور اولدیغم اومورده
استقامت وهروجهله سزلره اطاعت ونیجه بلایا ومحن ودرد ومشقت
اختیار ایدوب دولتکزه مکدار لرندن وبرخدمتده تقصیرات ایتیوب
هرنه خدمته مأمور اولدیسم مرادیکز اوزره تکمیل وعرض ودولتی
صیانت ایدرکن بنی عزل انصافیدر دیو تحریر اولنمشدی بعده ایلچی
ایکنجی کاغدی ویروب سلیمان قراءت وقتیبه یه شتم ودشنام ایلدی
واول کاغددهیاسلیمان عجیب وغریبدرکه سن ابن رجمه یه اعتماد
واسرارکی افشا وایداع ایدوب مکر وخدیعه سندن امین اولورسن
که پدری اولان مهلب تسری ایلدیکی جواری یه فعل قبیح ارتکاب
ایتمسندن امین اولنمزدی ایمدی یزید کبی ولدالزنانك پدری اول مقوله امر
کریهه تجاسر ایدر احتمالنی ویروب زنانی محافظه ایدرکن سکا خیاتی
اولی ایکن بنم کبی صدا قتکاری عزل واول مقوله بد سرشتی نصب
ایتمك مراد ایده سن دیو تحریر اولنمشدی بعده ایلچی ورقهٔ سیومی
دست سلیمانه صونوب آنی دخی قراءت ایلدیکه اول کاغده بغی
وعصیان صورتی کوسترتوب (من قتیبة الی سلیمان اما بعد والله لاوثق
لك آخیة لایزعها المهر الارن) تحریر اولنمشدی اوثق اشدوار بط
معناسنه اولوب آخیة مد ایله حبل قطعه سنك ایکی طرفنه برطاش
ربط وبندوطاش ایله طرفلرینی زمینه دفن ومحکم ایدوب عروسی
یعنی ایلکی روی زمینده آشکار قالوب دابه ربط ایدرلر ونزع برنسنه یی
برندن قوپارمغه دیرلر ومهر ضم میم ایله طای معناسنه اولوب ارن
نشاط لو وقوتلویه دیرلر یعنی سکا برایلك ربط وبند ایدرمکه اول
ایلکی نشاط وقوت صاحبی اولان طای قوپاره مز ومعنای لازمیسی

بوكاغد قتيبه دن سليمانه در والله سكا بر مكر وخديعه ايدرمكه
دفع وازاله سندن عاجز وفرو مانده اولورسن ديمك اولوب سليمان
قتيبه دن بووضع نامأمولى مشاهده ايليوب قوت وشوكتى واجراسنه
قدرتى معلومى اولمغله قتيبه يه ولايت خراسانى ابقا وتجديد ونفيس
خلعتلر ارسال اولنمسنه امر ايدوب اوزرنده خراسانى مقرر ايلدى
بعده چوق زمان مرور ايتيوب يزيد خلافت سليمانده اتباعندن
بطانه ومقرب اولانلر عصيان وقتيبه يى قتل ايلد كلرنده اهالئ شرق
قتيبه نك وفات وهلاكنه ماتم وكريه وزارى ايلديلر وعجملردن برشخص
تباع قتيبه يه ملامتكنان اى قوم عرب قتيبه يى قتل وحيف ايلديكز
ازالله اكر ميانمزده حتف انفه وفات ايتمش اولسه برتابوته وضع وانواع
اجواهر ايله ترصيع واحترام ودشمنلريمزله محاربه ايلد يكمزده پيش
لشكرده كتوروب نصرت وظفره جسديله تبرك وتفأول ايدردك ديدى
وقتيبه نك كثرت عقل وعلم وفصاحتنه دلالت ايدر اخبار كثيره سى اولوب
وجمله بر وقتده قتيبه يه حجاج برمكتوب ارسال وياقتيبه تحت
نكاحده اولان قطن هلالينك دخترنى بى جرم تطليق ايلدم سن
يزوج ايله ديو تحرير ايليوب جوابنده يااميرسزك هرسوار اولديغكز
مطيه يه سوار اولق اقبح امور دندر ديو تحرير وارسال ايدوب حجاج
پسند وحيف مادر قتيبه يه بورتبه عاقل وكامل اولان كيمسه ايچون
خلق بكانيجه ملامت ايدر ديدى ومادر قتيبه يه حيفدن مرادى
باهلى اولديغن اشعاردر وبروقتده عبدالملك حجاجه ارسال ايلديكى
مكتوبنده (انت قدح ابن مقبل) ديو تحرير ايليوب حجاج بو كلامدن
عبدالملك مرادنى فهم ايده ميوب قتيبه يه عرض ومرادى حل وبيان
ايله ديو مراجعت وقتيبه دخى روايت شعره اعلم اولغله ياحجاج ابن
مقبلك برقدحى اولوب نعت ووصف ايتمك مراد ايلديوب بو بيتلرى انشاد
ايلمشدر * غدا وهو مجدول فراح كانه * من المس والتقليب بالكف
فطح * اذا امتحنته من معد قبيلة * غدا ربه قبل المفيضين تقدح *
مأل معنا مقدما اول قدح محكم وقوى ايدى شمدى كثرت استعمال ايله

كوشك وضعيف اولدى چون معددن برقبيله اول قدحى تجربه وامتحان
ايلسه يعنى اول قدح ايله قمار ملاعبه ايلسه اول قدحك صاحبى قمار ملاعبه
سنى ايدوب حصه ونصيب اخذ ايتمك صددنده اولانلردن مقدم اخذ
ايده جكى لحم ايچون آتش اماده ايدردى يعنى كندى سهمنى مدح ايدركه
عادت عرب اوزره ميسر ديمكله معروف اولان لعب كه قماردن برنوعدر
هرنه زمان قدحله ملاعبه ايلسه لر سائر ملاعبلره غالب وفائز اولورلر
وكثرت ملاعبه دن قدحم محكم ايكن ضعيف اولدى وبومرتبه دائما
بوقدح ايله بين الملاعبين اقتسام اولنان لحمى اخذ ايلديكمه تعجب اولنور
ويقينا لحمى اخذ ايده جكم معلومم اولوب ملاعبه يه شروع عدن مقدم
اخذ ايده جكم لحمى طنجه آتش اماده ايده رم ديمكدر ديوب تفصيلدن
صكره قتيبه نقل ايدركه ابن مقبل بوقدحى يتمش كره قماردە فائز وغالب
ولحمى اخذ ايتمكله قدح ابن مقبل ايله ضرب مثل اولندى كان عبدالملك
حجاجه قدح ابن مقبل سن ديمكدن مرادى اوموركده جمله يه فائق
وفائز اولوب هرنه كونه امره مباشرت ايدرسك اتمام واكمال ايدوب
بين الامثال ممتاز ومسلم اولدك ديمك اولور * معلوم اوله كه ميسر ديدكلرى
قمار در وياسر مقامر معناسنه اولوب ميسر قمارك قداحى اولوب قدح سهمه
ديرلر وقداح ميسر اون عدد سهم ويد يسى ايچون نصيب وحظ
اولوب هر برقدح اوزرنده نصيبى مقدار نجه خطوط وعلامات رسم
اولنمشدر واوج قدح ايچون نصيب وحظ اوليوب علامات خطوط
رسم اولنمامشدر وبو اقداحه اقلام وازلام دخى تسميه اولنور اوزرينه
خطوط رسم اولنان حظ ونصيب صاحبى اولان قداحى الوب اسملرى
فذتوأم رقيب حلس نافس مسبل معلى در وعفل وبى بهره اولان
اوچ قدحك اسملرى سفيح منيح وغد در وذبح ونحر اولنان جزور
روايت جمهور ده عدد قداحه كوره اون جزءه تقسيم اولنوب اصمعى
روايتنده عدد خطوط قداح اوزره يكرمى سكز جزءه تقسيم اولنور
زيرا قداح سبعه ده رسم اولنان خطوط جمع اولنسه يكرمى سكز اولور
وتوفيق روايتين ممكندر كه بعض عرب اون جزءه وبعضى يكرمى

سکز جزوه تقسیم ایتلری جائز در ایمدی فذ ایچون برسهم توءم ایچون
ایکی سهم رقیب ایچون اوچ سهم حلس ایچون دورت سهم نافس
ایچون بش سهم مسیل ایچون التی سهم معلی ایچون یدی سهم اولوب
ثلثهٔ باقیه که عفل دیرلر انلر بی بهره اولوب جن مقامده مراد ایتسه لر
نسیئهٔ برجزور اشتراء وذبح وتقسیم معهود ایله تقسیم وقداح عشره بی
ربابه تسمیه اولنان خریطه یه وضع و بر معتمد علیه کیمسه یه تسلیم
اولنوب اول کیمسه قداحی خریطه ده تقلیب وتحریك بعده یدنی
خریطه یه ادخال ومقامر لردن بریچون برقدح اخراج ایدوب بعده
برینه دخی ثم وثم اخراج وهر کیمسه یه که بر قدح اخراج ایده اکر
ذوات انصبادن ایسه قدحه ده مرسوم اولدیغی اوزره نصیبنی اخذ
ایدر واکر اخراج ایلدیکی قدح بی بهره اولان قداحدن ایسه جزورك
حصه اخذ ایتیوب ثمن جزوری تماما غارم اولور وذوات انصبادن
برقدح برینك نیته اخراج اولنوب اقسام عشره دن دخی لحم
بولنماسه مثلا ابتدا قدح معلی چیقوب صاحبی یدی نصیب المش
بعده رقیب چیقوب اوچ نصیب المش بولنوب جزور دن برشی
باقی قالمدیغی صورتده نصیبلی قدح چیقن کیمسه نه غانم ونه
غارم اولور کذلك ابتدا قدح معلی چیقسه یدی جزء آلوب بعده
مسیل چیقسه که نصیبی التی در انجق بقیه اولان جزئی اخذ ایدر
حاصلی میسر اوچ قسم اولوب برقسمی فائز اولانلر و برقسمی محروم
بلاغرم اولانلر و برقسمی محروم وغارم اولانلردر بوصورتلر روایت
چهوره کوره دراما روایت اصمعی یه کوره جزور یکرمی سکز قسمه
تقسیم اولنسه اصحاب میسر ایکی قسم اولوب بری غارم و بری
غانمدر که (حن قدح لبس منها) فقره سی شرحنده تفصیل
اولنور (وقتیبه ابتدا خراسانه والی وداخل اولدقده شعرای خراساندن
بری مواجد قتیبه ده بو بیتلری انشاد ایلدی* شد العصاب علی البری
وماجنی* حتی یکون لغیره تنکیلا *والجهل فی بعض الامور وان علا
مستخرج للجاهلین عقولا وشد العصاب عصابه باغلدی معناسنه

اولوب

اولوب بری یاره دن عاری اولان کیمسه معناسنه در وجنی جنایتدن
مأخوذ اولوب جنایت صوج ایتمك معناسنه در وتنکیل برکیمسه یه
عقوبت ایدوب خلقه عبرت ایتمك معناسنه در وعلو غلبه قلمغه دیرلر یعنی
یزیدی مقتضی یوغیکن خراساندن عزل وسنی نصب ایدنلر جهلرینه
بناء ایلدیلر البته متضرر اولورلر مراد ایتکله قتیبه غضب وعتاب
ایدوب والله بن سنکله بر بلده ده ساکن اولمام دیوب شخص مزبوری
دیار آخره نفی واجلا ایلدی وقتیبه برغزاسنده ازد قبیله سندن
برشخصده جلد شتردن اطرافی ریزه ریزه اولوب محاربه ده طعن
دشمنه ممانعته مفیداولمیه جق رتبه سپر کهنه مشاهده ایدوب
یاازدی ابن ربیعه نك سپری سنك سپرکدن خیر اولدر دیدی که ابن
ربیعه برکون محبوبه سی خرکاهندن برقچ زنی کندویه ستره وورالزندن
خفیة بیرون اولوب زنان کان کندویه رقبانك نکاه انداز اولمسندن
سپر مثابه سنده اولوب کندوبی ستر وحفظ ایلدکلرینه بناء بو بیتی
انشاد ایلمشدی قتیبه نك مرادی بو بیته اشارت ایدی* فکان مجنی
دون من کنت اتقی* ثلاث شخوص کاعبات ومعصر* مجن کسرمیم ایله
قلقان وسپر معناسنه وکاعب دختر نورسیده معناسنه اولوب معصر
ضم میم وکسر صاد ایله هنوز بالغه اولان دختر معناسنه در یعنی بنم
ورا لرنده ستر واختفا ایلیوب سپر اتخاذ ایلدیکم زنان اوچ نفر نورسیده
دوشیزه ایدی دیوب دخترلری سپر مثابه سنه وضع ایلدی وقتیبه
ازدی یه بو کونه لطیفه ایلدکده ازدی یاامیر بوسپر سنك نقل
ایلدیکك سپردن زیاده حفظ وحراست ایدردی یعنی انلرده نیزه توقف
ایتیوب بنم سپرمدن زیاده سهولت ایله کذر ایدر دیوب محل معهودك
وصفندن کنایه ایلدی وازدیمندن برحی اولوب ازد بن غوث بن نبت
بن مالك بن کهلان بن سبا در وقتیبه نك کفتار پندآمیز ندندر که
برکیمسه دن مرامك اولوب بنه اول کیمسه دن مرام ومراجعتی اولوب
تحصیلنه کوششی اولان شخصدن استمداد واستعانه ایلمه که کندی
مرامنی تحصیله سعی اوزره ایکن ترك وسنك حصول مراد که امداد

واعانت ایلمز وکذوب اولان کیمسه دن استمداد ایلمه که کذوب دورو بعید
اولان اومورى تقریب ایدوب حصولی نزدیك وقریب اولانی ابعاد
ایدر واحمقدن استمداد ایلمه که سنك فائده مند اولمه کی مراد ایدب
نامعقول امره مباشرت ایله متضرر ورخندار اولمکه باعث اولور وقتیبه
رکون مزبله طرفندن مرور واستخوان وسائر لوث معاینه ایدوب
برشیئك که آخر وانجامی بوبحله رمی والقا اولنمق اقتضا ایده اول شیئی
خلقدن دریغ وامساك ایدن کیمسه بخیلدر یعنی برشئ یوقدر که
محافظه اولنوب خلقدن دریغ اولنه همان وسع مرتبه سنی کرم
واحسان ایتملیدر زیرا انجامی مزبله یه رسیده اولور دیدی * والمهلب
اوهن شوکة الازارقة یجدك * ومهلب ازارقه دیمك ایله معروف اولان
خوارجك شوکت وعظمتنه سنك سعی واهتمامکله ضعف وفتور
ویردی مومی الیه مهلب بن ابی صفره درکه اسمی ظالم بن سراق بن
صبیح الازدی العتکی البصری درکه امرانك بزرك وسخی وجواد
مشهوری اولوب دولت آل ابوسفیانده نشو ونما بولوب عبدالله بن
زبیر خلافتنده مصعب بن زبیر بصره والیسی اولوب مهلبی طرفندن
توکیل وبصره یی ضبط ایدوب بعده عبدالله بن زبیر مهلبی خراسانه
والی نصب وتعیین ایدوب خراسانده والی ایکن خوارج ایله محاربه
ومقاتله وحجاج زماننده وفات ایدنجه خوارج ایله مقاتله سی مستمر
ومتمادی اولمشدر وعنك عربدن برحیك اسمی اولوب نسبت اولدقده
عتکی دیرلر وازد بوندن مقدم بیان اولنمشدی ومهلب سمرقنده ده
اثنای مقاتله ده مجروح العین اولوب یکچشم ایدی ومهلب زمانده
کلنجه رکاب خشبدن پرداخته اولنوب مهلب آهندن اختراع وایجاد
ایلدی ومعلوم اوله که احنفك سیادت وشرف تحصیلی ومراتب علیایه
وصولی حلم ایله ومالك بن مسمعك عشیرتنه محبت ایله وقتیبه نك
ذکاودها ایله اولوب مهلب شجاعت وسخاوت ودها وعشیرتنه
محبت ایله تحصیل سیادت ایلمشدر وازارقه دیمکله معروف اولان قوم
ضلالت پیشه خوارجدن سالك مذاهب باطله اولان نافع بن عبدالله

متن

ابن الازرق الخارجی علیه مایستحق مزبور نافع ایله بصره واهوزا
وسائر بلدان قارسدن ظهور وخروج وروز بروز عظمت وقوت
وجمعیتلری مزداد ومدن وامصاره تغلب وضبط وتملك ایدوب
ظلم وتعدیلری اول حوالیده شایع ومنتشر اولوب مزبور نافع مذاهب
باطله واعتقادات قبیحه سنی کندویه تابع اولان قوم بدسرشت
وبداعتقاد هروجهله مزبوره اتباع ایلمشلردی ازجمله حاشا ثم حاشا
علی کرم الله وجهه حضرتلرینی تحکیم مشهور سببیله اکفار
ایدوب (ومن الناس من یعجبك قوله فی الحیوة الدنیا ویشهد الله
علی مافی قلبه وهو الد الخصام) آیه کریمه سی علی کرم الله وجهه
حقنده نازل اولدی اعتقاد ایدرلردی معنای نظم کریم یامحمد ناسدن
بعضدر که امور دنیاده واسباب معاشده وسکا محبت ادعاسنده واظهار
ایمانده قولی سنی اعجاب ایدر وقلبنده اولان قولنه موافق ومطابقدر
دیو یمین ایدوب باری تعالی یی اشهاد ایدر حال بوکه اول کیمسه مسلمینه
شدید العداوتدر وآیة مذکوره بر روایتده اخنس بن سریق ثقفی حقنده
نازل اولمشدر که مزبور اخنس رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم
حضرتلرینك مجلس شریفلرینه ملازم ومدعی اسلام اولوب حسن المنظر
وحلو المنطق برمنافق ایدی روایت اخراده جمیع منافقین حقنده نازل
اولمشدر ومذکور خوارج (ومن الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضاة الله
والله رؤف بالعباد) آیه کریمه سی علی کرم الله وجهه
حضرتلرینك قتلنه تجاسر ایدن عبدالرحمن بن ملجم تجیبنك
حقنده نازل اولدی اعتقاد ایدرلردی معنای نظم کریم ناسدن بعضدر که
جهاد ده نفسنی بذل ایدر یاخود امر بالمعروف ونهی عن المنکر ایتمه ده
نفسنی فدا ایدوب قتل اولنور وآیه مذکوره صهیب بن سنان رومی
حقنده نازل اولمشدر که مومی الیه صهیب بن سنانی مشرکون اخذ
ومرتد اولمسیچون تعذیب ایلد کلرنده صهیب رضی الله عنه بن شیخ
کبیر اولوب سن کله معا اولسم سنزه نفع وفائده م اولمادیغی کبی علیهکزده
اولدیغمده دخی ضررم یوقدر ایمدی سبیلمی تخلیه وجمیع مالمی اخذ

ایدك دیوب مشركون مالنی اخذ وكندو بی ازاد ایلد كلرنده مدینهٔ
منوره یه كادی وباری تعالی قوللرینه رأفت ایدیجیدر كه بومقوله شرایه
ارشاد ایدر وجهاد تكلیف وثواب غزاة وشهدایی تعریض واحسان
ایدر (وتجیی جیردن برقبیله اولوب مراد قبیله سنه حلفادر وابن ملجم
قبیلهٔ تجو بدندر وتجیب كنده دن بر بطندر كه تجیب بن كندهٔ بن ثوردر
وبوتقدیر اوزره ابن ملجم تجو بی اقتضا ایدر وفردوسی *هر انكس كه
دردلش عیبیست *ازودرجهان زاره ترازار كیست *نباشد جزازبی
بی پدردشمنش *كه یزدان بسوز دباتش تنش *قطعه سنی مزبور ابن
ملجم حقنده انشاد ایلمشدر وبی پدر امثالدن اولوب بر كیمسه
حقنده ولد الزنا دردیو قیل وقال اولسه *فلان كس بی پدرست *
دیرلر وبوطائفهٔ خبائث شعاره هر كیم مذاهب باطله كرنده اتباع ایتمه
اكفار ودمنی استحلال ایدرلردی وكندیلرله معلم مسلما نانی قتل ایتمكه
اعانت وامداد ایتمیلری دخی اكفار ایدوب بر دن دكلدر دیرلر وهر كیمسه
كه مرتكب كبیره اوله كافراولوب سائر كفره ایله مخلد فی النار اولوردیو
حكم وكفر ابلیس ایله استدلال ایدرلردی وكه ابلیس وحدانیت باری یه
مقر وسائر اعتقاداتی معترف ایكن فقط حضرت آدمه سجده ایله امر
اولندقده عدم امتثالی كبیره اولمغله مخلد فی النار اولمسنه باعث اولدی
دیوب بونك امثالی نیجه مذاهب سیئه وباطله یه ذاهب اولمشلردر
خالد بن خداشدن مرویدركه یوما فیوما خوارج متزاید ومنارنده
مذاهب باطله متكثره اولمغله اختلافات كثیره ظهور ایدوب رئیس
ازارقه اولان نافع بن ازرق اهوازده مجمع ناس اولان چارسوده كندی
مذهب باطلی خلقه عرض ودعوت وكندی مذهبنده منشكك
اولدیغنی محرملرینه اظهار ایدوب بركون زوجهٔ ملعونه سی
تشككندن اكاه اولوب یا نافع اكر ایمانی تارك اولدكسه بومذهبدن
رجوع وخلقی دعوتدن فراغت ایله واكر كافر ایكن بومذهبه ذاهب
اولمغله ایمانه كلدكسه سكا اتباع ایتمیوب اسلام دعواسنده اولان كافرلری
زنان وكودكانه وارنجه قتل عام ایله كه مذاهب باطله یی قبول ایده لر

ومصر اولانلردن روی زمینی خالی ایله كه نوح علیه السلام (رب لاتذر
علی الارض من الكافرین دیارا) بیوردی دیوشوهرینك خبث وملعنتنی
تایید رتأكید ایلدكده نافع تو ابعیله سل سیف ایدوب قتال مسلمانانه
مبادرت ورجال ونسوان وصبیاندن مذهبنی منكر واسلامده ثابت قدم
اولنلری قتله مشغول وهر بر بلده یه كه واصل اوله اهالیسی انكار ایدرلرسه
قتل واتباع ایدرلرسه اوزرلرینه جبایت وخراج وضع ایدوب قوت
ومكنتی وجور وظلم وملعنتی روز بروز مترقی اولوب طرفندن بلدانه
ضابط وعاملر تعیین وارسال ایلیوب بصره یه توجه وقریب اولدقده
اهالیٔ بصره خوفناك ودفعنه چاره جو واحنف بن قیس مجلسنه مجتمع
وپریشانی احوالدن تشكی وخوارجك توجهی بصره یه اولوب برایكی
مرحله نزدیك اولدقلرین اعلام واندفاعلرینه رأی وتدبیر استعلام
ایلد كلرنده احنف نادره دان صاحب اذعان بولدیغنه جوابداده
اولدی كه ای قوم طائفهٔ خوارج اكرم سرك بلده كزه توجه وهجوم
سزدخی غیرت اسلامیه یه مراعی اولیوب سز فرو ایدرسه كز بوندن
اقدم داخل اولدیغی بلدانده نه رتبه اجرای فظاعت وجور ایلدی
ایسه بصره ده دخی مقتضای خبث طبعنی اجرا ایده جكی امر
مقرردر ایمدی لایق ناموس اسلام بودر كه اتفاق واتحاد وتجمع ایدوب
ریاسته اهل بر كیمسه یی رئیس اتخاذ وخوارج بصره یه كلمزدن مقدم
سر راهن آلوب مقاتله ودین ومال وعیالكزی دست تطاول دشمندن
محافظه یه سعی وكوشش ایده سز دیدكده احنفك پندی ناسه تأثیر
وپونك اوزرینه فاتحه خوان اون بیك مسلم مسلح تجمع وشجعان
عربدن مسلم بن عنبس امیر وسر عسكر نصب اولنوب بصره دن
بیرون وسمت دشمنه توجه وذولات دیمكله معروف موضعه وصولرنده
نافع بن ازرق التیموز خارجی ایله رومون وعسكر بصره یه هجوم
ومقاتلهٔ شدیده اولنوب اثنای معركه ده سپهسالار بصره اولان
مسلم بن عنبس ایله رئیس خوارج اولان نافع قتل اولنوب ایكی طرفك
رئیسلری معركه واحده ده قتل اولنمسنه خلق تعجب ایلدی بعده

اهالئ بصره ربیع بن عمرو واز ارقه یه عبدالله بن الماخود امیر
وسر عسکر اولوب ربیع دخی قتل اولندقده حجاج بن رباب اولدخی قتل
اولنوب حارثه بن بدر امیر اولدقده میان عسکرده ندا ایله ای قوم ثابت
قدم اولوب دشمنله مقاتله یه اقدام ایدیك اکر باری تعالینك عونیله
نصر تقرین اولورسق مال غنائمدن عرب اولانلره ایکی حصه ومعتق
اولانلره بر حصه زیاده تقسیم ایده رم دیو محاربه یه حث وترغیب
عسکردخی صرف مقدور ایله حرب وقتاله اقدام ایدوب ایکی طرفدن
شول رتبه عسکر قتل اولندی که سوار اولدقلری اسبلر لاشه لر اوزرنده
مشی و حرکت ایدرلردی وازارقه یه کمال مرتبه ضعف طریان
وانهزاملری بدید ونمایان اولوب فراره متوجه لر ایکن جانب یمامه دن
عسکر فراوان کلوب ازارقه یه امداد واعانت ایدوب اهالئ بصره دخی
بی تاب وتوان اولمغله طاقت کتوره میوب انهزام رونما اولدقده امیرلری
اولان حارثه فرار وقومنه بو بیتی انشاد ایلدی * کر نبوا ودولبوا * وحیث
ششم فاذهبوا * یعنی جنکدن تجنب ایدوب دونك ونه طرفه استرسکز
ذاهب وراهی اولك دیمك اولمغله عسکر بصره منهزم وخوارج درقفه
ورسیده اولدقلرینی قتل ایدرك اهالئ بصره نك سر راهلری برنهر
انجامیده اولدقده خواه ونخواه کندیلرین نهره القا واکثری غرق وهلاك
اولوب اهالئ بصره دن اول نهرده هلاك اولنلرك اکثری قبیلهٔ ازددن
اولمغله ازارقه دن بر ملعون بو بیتی انشاد ایلدی * یری من جاء ینظر
فی دجیل * شیوخ الازد طافیة لحاها * یعنی کلوب نظر ایدن
ازد قبیله سی پیرلرینك ریشلرینی یوزر مشاهده ایدر وبوهزیمتدن
اهالئ بصره مضطرب وپریشان حال وخوارجدن درونلرنده خوف
ورعب جایکیر اولوب متحیر وناچار ایکن عبدالله بن زبیر طرفندن مهلب
خراسانی ضبطه محمل بند ومعطیه سوار اولوب بصره معبری اولمغله
برکون کلوب صره یه نازل اولدقده احنف اعیان اهل بصره یه مژده کنان
والله مقتضای باوریٔ بختدر که بو اضطراب وعجز اثنا سنده مهلب
کبی برشجیع ومدبر امیر کله که سزلرایچون ازارقه دن اخذ انتقام ممکن

اولمز

اولمز الا مهلب اعانتیله اولور همان مهلبدن استمداد واستعانت
ایدکله بو مصیبت اوزریکزدن مندفع اوله دیو پند اهالئ بصره
دخی مهلبدن استمداد ایلدکلرنده مهلب ای قوم امیرالمؤمنین عبدالله بن
زبیر طرفندن ضبط خراسانه مأمور وتأخیر ایلدیکم حالده امیرالمؤمنینك
امرینه مخالفت ایتمش اولورم دیو مراملرینه مساعده ایلمدکده
اهالئ بصره احنف تدبیری ایله عبدالله بن زبیر حضرتلری طرفندن
اولمق اوزره یامهلب بوندن اقدم حسن بن عبدالله ازارقه نك طغیان
وخروجلرین وجیوش مسلمانانی پریشان وقتالی اکثار ایله اسایش
وراحتلرین ازاله ایلدکلرین خصوصا اهالئ بصره بی کمال مرتبه
تعجیز وتکدیر ایلدکلرین طرفه اعلام ایلمشدی ایمدی مکتوبم وصولنده
خراسانی ضبطدن بواشراری مسلمانان اوزرندن رفع وارا له احق
واصوب اولمغله خراسانه ذهابی تأخیر واول ملاعینه دن انتقام
ومسلمانانی خلاص وشرارهٔ شرلرین اهل اسلام اوزرندن دفع واطفا
بعده مأمور اولدیغك جانبه عطف عنان ایلیه سك مضمونده برمکتوب
ساخته وپرداخته ایدوب مهلبه ایصال مهلب دخی مفهوم مکتوبه
مطلع اولوب ای قوم کرچه خلیفه دن مقاتله وازارقدیه مأذون اولدم
لکن ازارقه دن اخذ ایلدیکم غنایم بنم اولوب زاد وذخیره می بیت المالدن
ویروب سزلرك فرسان وپیاده کانکزدن مراد ایلدیکم عسکری
انتخاب وبنمله معاً محاربه یه راهی اولمق شرطیله مقاتلهٔ ازارقه یه
شروع ایدرم دیدکده اهالئ بصره رضاداده وطلب ایلدیکی ذخایری
بیت المالدن تعیین ایلدیلر لکن اهالی مزبوره دن بنوامیم دن برطائفه
رضا ویرمیوب مهلب اول طائفه یه بغض وعداوت ایدوب خوارج
طرفنه راهی ومقاتله یه اغاز وشول رتبه اقدام ومقاتله ایلدیکه خوارج
کندوله مقاومت ایدر آدم اولدیغنه هنوز مطلع اولدیلر اهالئ
بصره نك ساخته مکتوبی قصه سی عبدالله بن زبیره واصل اولوب
فی الحقیقه برصنعت مستحسنه اولمغله مساعده ومسامحه ایلدی بعده
مهلب مقاتلهٔ خوارجده حزم واحتیاط ایله عمل ورأی وتدبیرومطاوله

ایله ترك مسامحه وكسل ایلیوب عیون وجاهلری ضبط ومحافظه ایچون
حارس وحافظلر تعیین دائما لسكری صف كشیده قتال وكرد علماره مجتمع وبی
خواب وراحت عازم استیصال اولملریله هرجند كه ازارقه مهلب اوزرینه
هجوم قصد ایده لر لشكر مهلبی آگاه ومحاربه یه اماده بولوب
حصن حصین كبی هرطرفی متین ومستحكم مشاهده ایدوب ظفردن
مأیوس اولورلردی و بركون مهلب دشمنه عرض كالا واظهار قوت
وشوكت قصد یله كندی وعسكری ثیاب فاخره لابس وكحیل اسلری تزیین
وآلات حرب واسلحهٔ نفیسه یه مستغرق اولوب صف صف آلای
كوسترد كده خوارج دخی احسن البسه رخت وسلاح ایله كندیلری
تزیین وممتاز اسلره سوار اولوب آلای كوسترمیلر وحشمت وزینتلری
مهلبه غالب ایدی زیرا خوارج كرمان ایله اهواز میانند اولان قرا
وبلدانی نهب وغارت ایدوب اموال كثیره یه ظفریاب ومالك
اولمشلردی اول كون صباحدن اخشام اولنجه مقاتلهٔ شدید
ازارقهٔ ضلالت پیشه اقدام وجان وباشلرین فدا قصد یله هجوم وجنك
مشتد ومتمادی وآخر كارزار لشكر مهلبه ادبار وانهزام روغموده
اولدقده مهلب رخشنه مهماز وشتابان عسكر پریشانی سبق وتجاوز
وبرپشته یه صعود وصوت اعلا ایله ای قوم نره یه فرار ایدرسز اولدیغم
محله كلوك دیو ندا ودعوت ایلدكده عسكر جسته جسته مهلبك
اولدیغی پشته یه تجمع واوج یك مقداری عسكر مجتمع ومهلب
ولمقداره راضی وسپاس وحمد باری ایدوب ای قوم لشكر بسیار
اكبرتلریند مغرور اولمغله باری تعالی انلرك درونلرینه جبن وخوف
القا ایدوب منهزم وپریشان اولورلر وعسكراندك شمار باری تعالی یه
تضرع ونیاز ایله انلره نصرت احسان ایدوب دشمنه غالب وظفریاب
اولورلر ایمدی باری تعالینك بقا سنه اقرارم حقیچون سزك فیهٔ
قلیله وشرذمهٔ یسیره اولدیغكزدن ممنون اولدم سزلر فرسان مصر
واهل نصر سز وبو منهزم اولان قومدن سزدن ماعداسی لازم
دكلدر كلمه ونلرز یراكلورلرسه سودمند اولمیوب بلكه بزه اختلاط ایدرلر

متضرر

متضرر اولورز دیوب هر برینه نوازش بعده ای قوم هر بریكز اوزرینه
آلوب عسكر دشمن اقامت ایلدیكی محله واروب اوزرلرینه علی الغفله
هجوم وسنك انداز اولوب مقاتله یه اغاز ایده لم كه الان دشمنك
برمقدار اسب سواری عسكر پریشان قفاسنده وبقیه سی غلبه ایلدك
دیو اسایش وخوف دشمندن امین وغافلدر بعون الله تعالی نصرت
قرین اولورز دیوب سوی ازارقه یه راهی واوج یك فدایی مردیكسر
هجوم واز ارقه نك چهرلرینه سنك انداز وزخمدار بعده نیامدن تیغ
جانكداز كشیده وهر برینی قتل ودونیمه ایدوب ازارقه نیه دوش
اولدقلرین بیلیوب زمان یسیرده امیر ازارقه اولان ابن الماخوری
قتل ولشكرین پراكنده وپریشان ایلیوب اموال وبساط واسلحه سنی
نهب وغارت ایدوب ازارقه دن خلاص اولانلر كرمان واصفهانه
فرار ایلدیلر بعده ولایت عراق مصعب بن زبیره توجیه اولنوب مهلب
مصعب طرفنه راهی ومختار بن ابوعبیده ایله مقاتله وقتل ایلیوب
مصعبی عراقده ترك ومحاربهٔ ازارقه یه عودت وهربار غلبه ایله مقاتله
ایدركن بینه احتیاط وشرلرندن احتراز اوزره اولوب مدة
مدیده حرب وقتالاری متمادی اولمش ایدی وامیر عراق مصعب قتل
اولنوب عبد الملك بن مروان مملكته استیلا وضبط ایدوب بووقعه دن
مهلب واتباعی بی خبر ایكن خوارج خبردار ولشكر مهلبه ای قوم
مصعب بن زبیر حقنده نه دیرسز دیو ندا مهلب طرفندن دخی امام
هدادر ودنیا وآخرتده دلیل ورهنمادر دیو جواب داده اولدقلرنده
یاقوم عبد الملك حقنده نه دیرسز دیو سؤال ومهلب طرفندن عبد الملك
این لعیندر دینجه ازارقه اویله ایسه سزلر عبد الملكدن دنیا وآخرتده
بری سزدیوب قوم مهلب بلی بری یوز وعبد الملكه عداوتمز سزه اولان
عداوتمز كبیدر دیدكلرنده ای قوم آگاه اولك كه امامكز مصعبی
عبد الملك بن مروان قتل ایلدی وسزلر بو كون عبد الملكدن تبریه
ذمت وبدرینه لعنت ایلدیكز یارین عبد الملكی امام اتخاذ وبیعت
ایدرسز دیوب مهلب طرفندن ازارقه یه ای باری تعالی نك دشمنلری

کذب ود روغ ایدر سز دیوب صباح اولدقده فی الحقیقه مصعب
قتل وعبدالملك عراقی ضبط ایلدیکی شایع ومهلبیلرك معلومی اولدقده
مهلب خلقی عبد الملکدن بیعته دعوت وناس انقیاد وقبول ایلیوب
ازارقه زبان طعنی دراز ایدوب مهلب طرفنه ای طائفه دونکی کون
عبدالملکدن تبری ودشنام ایدر دیکز بو کون بیعت وخلافتنی قبول
ایلدیکز حال بو که عبدالملك امامکز اولان مصعبی قتل ایلدی بونلریك
قنغبسی مهدی وقنغبسی ضالدر دیو هزل آمیز ندا ایلدیلر مهلب
طرفندن دخی مصعبدن راضی وشاکر ایدك عبد الملکدن دخی راضی
وشاکر اولورز زیرا ایکیسی دخی امور مسلمیزده اهتمام وتقید ایدرلر
دیو جواب داده اولدقلرنده ازارقهٔ والله او یله دکلدر لکن سزلر دنیایه
طالب وراغب بر جماعت سز دیوملعنت جبلیه لرین اظهار
واجرا ایلدیلر بعده عبد الملك حجاجی والی عراق نصب وتعیین
ومهلبه امدادواعانته امر حجاج دخی تشمیر ساق اهتمام و مهلبه
پی در پی اعانت ایله کمال مرتبه معین اولغله مهلب ممنون وحجاجی
مدح وثنا ایلیوب حقا که عراقه مرد کامل والی اولدی دیدی مهلبك
ازارقه ایله محاربه سی متمادی اولغله حجاج مهلبه مکتوب تحریر وازارقه
ایله مدت مدیده محاربه یی بسط واطاله ایلدك مجرد تکاسل وتسامح
یاخود عجز وعدم قدرتکدن ناشی در دیو مؤاخذه ایلدکده مهلب
حجاجك رسولنی برقاج کون یانده مکث واقامت ایتدیروب ازارقه نك
قوت ومکنت ومحاربه ده ثباتلرینی وکندینك سعی واهتمام واقدامی
ارائت بعده حجاجه جواب مکتوبی یوکونه تحریر ایلدیکه برخصوصه
شاهد ومباشر اولانك معاینه ایدوب مطلع اولدیغنه غایب مطلع
وواقف اولمق نیجه ممکندر که (شنیدن کی بود مانند دیدن) واکرسن بنی
بوطائفهٔ کراهی کندی رأی وتدبیرم ایله قتل وفسادلرینی روی
زمیندن رفع وازاله یه تعیین ایلدکسه فرصتلرینه دیده دوز وقتنده
قتاللرینه مباشرت واستیصال ایله مضمحل وپریشان ایتمکه کوشش ایدرم
واکرچه بن حاضروسن غائب سك لکن بنم رأی وتدبیرم ایله عمل

وحرکت

وحرکت ایله دیوامر ایدرسك رأیك صواب اولوب ظفریاب اولورایسه م
سن ثبك نام ومشکور اولوب العیاذ بالله امر برعکس ولشکر مسلمانان دست
خوار جده هلاك ومغلوب اولورسه بن بدنام ومذموم اولورم ایمدی هرکیمی
مراد ایدرسك مکالمه نصب وارسال وبنی عزل ایله والسلام دیو
ختم کلام وحجاجك آدمی ایله ارسال ایلدی چونکه مهلب ایله ازارقه
میانده محاربه متمادی اولدی وازارقه نك اتفاق واتحادلرینی وقتاله اقدام
وثباتلرینی مهلب مشاهده ایلدی بو قوم خباثت شعارك حرب وقتال
ایله شر وفساد لرندن روی زمینی تطهیر ممکن اولمیوب ظفریاب اولمغه
راه مکر وخدعه یه راهی اولمقدن غیری چاره مز یوقدر اتفاق واتحادلرینی
اختلاف و تفرقه یه تبدیل ایچون بر حیله ملاحظه ایلیوب میان
ازارقه دن ایزان نامنده برآهنکر اولوب ازارقه یه مسموم پیکانلر پرداخته
ایدوب عسکر مهلبه رمی ایدرلر دی آبزنه خطابا برمکتوب تحریر
واتباعندن برینه بیك درهم ایله مکتوبی ارسال وتسلیم ولشکر ازارقه
میانده صره درهم ایله مکتوبی القا وکندیکی شرلرندن حفظ ایدوب
سر رشته ویرمدن عودت ایله دیو توصیه اول شخص مأمور اولدیغی
وجهه اوزره ادای خدمت ورجعت ایدوب ازارقه دن برى مکتوب
وصره یی بولوب امیرلری اولان قطری یه ایصال ایلدی اولدخی
مکتوبه نظر ایلدی که مفهومی بودر بعد السلام یابزن ارسال
ایله یکك پیکانلرطرفه واصل اولوب یه برمقدار پیکان ارسالیچون
سکا بیك درهم ارسال ایلدم برکون مقدم پیکانلری طرفه ایصال
ایده سن غایت محظوظ اولورم والسلام چونکه قطری احواله واقف
اولدی اهنکری احضار ومکتوب وصره یی ارائت اهنکر دخی بوقضیه
دن خبردار دکلم دیو انکار ایلدکده قطری غضب ایدوب اهنکری قتل
ایلدی وکبارازارقه دن عبد ربه نامنده برملعون قطری یه کلوب اهنکرك
خیانت وصداقتی متبین اولمزدن مقدم قتلنه مبادرت بیمعنی معامله دردیو
مؤاخذه قطری دخی دراهم ومکتوب ماده نك وقوعنه دلالت ایدر
دیدکده عبدربه نه کونه دلالت ایدر جائز دکلمیدر که مکر دشمن اوله دیو

جوابدا ده و قطری مصلحت عامه ایچون برآدمی قتل ایتمده یأس
اولمد یغندن ماعدا امام برا مرده ناسه نفع ملاحظه ایدوب رأیله
عمل ایلسه جائز اولوب رعیه ایچون امامی مؤاخذه یوقدر دیوب رد
جواب ایلدکده عبد ربه بنی رعایادن غدایلدی حال بوکه بن حشمت
ومکنت روأسای قومدن برآدم دیو برطرفه راهی اولدقده عبد
ربه یه ازارقه دن لشکر فراوان تبعیت ومعاطیه سوار اولدقلرندن
مهلب آگاه ومسرور و بردسبسه دخی تفکر ایدوب برنصرانی یه امیر
ازارقه اولان قطری یه واروب سجده ایله اکرسنی نهی ومنع ایدرسه
بن سکاسجده ایلدم دیو افاده ایله دیو تنبیه نصرانی دخی قطری یه
سجده وقطری سجده انجق باری تعالی یه اولور دیو نهی ایدوب
نصرانی بن سکاسجده ایلدم دیدکده خوارجدن بری قطری یه بو
شخص من دون الله سکاسجده ایلدی وکتاب الله ده (انکم وما تعبدون
من دون الله حصب جهنم انتم لها واردون) آیه کریمه سی وارد
اولمشدر دیدی معناسی نظم کریم ای کفار قریش وغیری تحقیق
سز الله تعالینك غیری اولان اوثان وابلیسدن عبادت وپرستش
ایلدیککز حصب جهنمدر یعنی جهنمه رمی والقا اولنوب انکله لهب
ویالکز متزایدا اولان شی سکز وسزلر البته جهنمه داخل اولور سز
دیمك اولوب قطری خارجی یه جواب ویرمك زعمیله آیه کریمه ده
مخاطب اولان نصاری درکه عیسی بن مریمه عبادت ایتمکله کفار
معاقب اولدی وعیسی علیه السلامه قطعاضرر ترتیب ایلمدی دیدکده
اول خارجی سجده ایدن نصرانی یه هجوم وقتل ایلیوب قطری خارجی
یه عتاب ایله بی جرم ذمی قتل ایلدك دیو ترتیب جزا مراد ومیانلرنده
اختلاف متزایدوهربری برکونه ژاژ خایی اولوب مهلب خبردار
واعوانندن برشخصه کید ومکر تعلیم وازارقه یه ارسال اوشخص
دخی واروب ای قوم ایکی کیسه سزك دینکزله متدین اولمق قصدیله
طرفکزه توجه وعزیمت وانشای راهده بری وفات وبری کلوب واصل
اولدقده سز آیامذهبزی قبول وثابت قدم اولوب ازدل وجان بزه

اتباع

اتباع ایدرمی دیو تجربه ایچون تکالیف شاقه ایله جور واذی ایدوب
اول کیسه دخی جفاکزه تحمل ایلیوب اتباع عزیمتندن رجوع ایلسه
اول ایکی شخصك ایمان وکفرنده نه درسز دیو سؤال ایلدکده بعض
ازارقه اثنای راهده وفات ایدن اهل جنتدر وحین تجربه ده جفامزه
تحمل ایتمین کافر درمکر بنیه جفامزه راضی اوله دیو جواب ویروب
بعض آخر ایکیسی دخی کافرلردرمادامکه کلوب محبت وجوریمزه تحمل
ایلمیه لرمسلمان اولمزلر دیو جواب داده اولوب میان ازارقه ده
مخالفت عظیمه ظهور وقطری اتباعیله اصطخر جانبنه راهی مهلب
دخی صالح بن مخراق ایله قطربنك اوزرینه هجوم ومقاتله ایله اکثرینی
قتل وبرمقداری منهزم وپریشان اولدقده مهلب برفیح ایام اسایش
وآرام بعده عبد ربه اوزرینه هجوم وبنیچه ایام محاربه و وقایع
کثیره دنصکره برمصافده عبد ربه قتل اولنوب لشکرازارقه پراکنده
وپریشان وهربری بربلده یه فرار واهل اسلام ظفریاب اولدیچه
بربراخذوقتل وافنا ایلیوب روی زمین شروفسادلردن تطهیر اولندقده
مهلب حاجه فتحی ناطق برمکتوب تحریر ایلدیکه بودر * الحمدلله
الکافی بالاسلام فقد ماسواه بان حکم ان لا ینقطع المزید منه حتی
ینقطع الشکر من عباده امابعد فقد کنا نحن وعدونا علی حالین
مختلفین یسرنا منهم اکثر مایسوءنا ویسوؤهم منا اکثر مایسرهم علی اشتداد
شوکتهم فقد کان علن امرهم حتی ارتاعت الفتاة وتوهم به الرضیع
فانتهزت منهم الفرصة فی وقت امکانها وادنیت السواد حتی تعارفت
الوجوه فلم یزل کذلك حتی بلغ الکتاب اجله فقطع دابر القوم الذی
ظلموا والحمدلله رب العالمین * علن امرهم امر لری اشکار اولدی
معناسنه وروع خوف وفزع معناسنه اولوب رعت فلانا وروعته
فارتاع دیر لروفتاة شابه معناسنه در پس ارتاعت الفتاة کنج عورتلر
خوف وفزع ایلدی معناسنه اولور وانتهاز فرصت بولمق معناسنه
اغتنام فرصت کیدر وادنا برنسنه یی قریب قلمق معناسنه اولوب
سواد شخص معناسنه در وتعارف وجوه بربرینی مشاهده ایله معارفه

تحصیل ایتمك معناسنه اولوب اجل برنسنه تك مدتی معناسنه وکتاب
حکم وقدر معناسنه ودابر بقیهٔ قوم معناسنه در مأل معنای مکتوب
حمد وسپاس اول باری تعالی یه اولسونکه فقدان وزوال کفر
وضلالتده اسلامه معین وکافی اولوب قوللرینك شکری منقطع
اولمدیغی مزید نعمتی منقطع اولمدیغی حکمی ظاهر واشکار اولدی بعد
ازین دشمنمزایله برلرایکی حال مختلف اوزره اولوب دشمندن برزی مسرور
ایدن محزون ایدندن کثیر وبزدن دشمنی محزون ایدن مسرور ایدندن
اکثر وازید ایدی حال بوکه کثرت وشوکت وتمکن واقدامله رینك اشتدادی
برمرتبه رسیده واشکار اولمشدی که شابهٔ ونور سیده اولان زنانمز خردکك
وهراسان وشیرخواره اطفال وکورکانمز وهمناك ولرزان اولوب دائما
مقاتله لرینه اقدام وفرصته دیده دوزونکران وامکانی وقتنده دشمنلرمزدن
فرصتیاب اولوب بربرمزی مشاهده ومقاتله ایدهرك حتی انعدام
واضمحلالله ری زمانی کلوب جداولسون الله تعالی یه که اول قوم ظالم
وغدارك بقیه سی دخی قتل اولنوب مجموعی طعمهٔ شمشیر اولدی دیمك
اولوب حجاج مکتوبی قرأت وجوابنده مهلبه صد تحسین وآفرینی
وهر بربلا ومشقته تحمل ایلدیکنی مشتمل برمکتوب تحریر ودرونده
فرزندلرندن برینی استخلاف وکندی حجاج طرفنه کلمسنی امر مهلب
دخی امتثال وعراقه کلوب حجاج استقبال وکندی سریرینك برطرفنه
اجلاس واکرام واعزاز وبی نهایه تحف کرانبها اهدا واحسان
ایلدکده نصکره یااهل عراق والله سزمهلبك عبدی سزدیدی
ومهلبه توجه ایدوب مهلب والله سن لغیطشاعرك دیدیکی کبی سك
دیوب بوابیاتی انشاد ایلدی * وقلدوا امرکم لله درکم * رحب الذراع
بامر الحق مطلعا * لایطعم النوم الا رثیما بعثه * هم بکاد حشاه
یقصم الضلعا * حتی استمر علی شزر مریرته * مستحکم الرأی لافخما
ولاضرعا * رحب وسعت معناسنه وذراع وبازو معناسنه اولوب اصل ذراع
بسط ید معناسنه اولمغله بونده مراد ید واسع ودراز دیمك اولور
ومطلع قوی معناسنه اولوب عرب هو مطلع بهذا الامر ومطلعدر دیرلر
وزیث مقدار معناسنه ویغث استیقاظ معناسنه وخشاالمعا معناسنه وفصم

برشیئی بلا فصل شکست ایتمك معناسنه وضلع استخوان پهلو معناسنه
وشزر غضب ایله نظر معناسنه ومریره عزم معنا سنه وشزر مریرته
ای استحکم عزمه دیرلر فخم فرموده وقالن معنا سنه وضرع ضعیف
معناسنه درحاضر بالمجلس اولا نلردن بری ایستاده اولوب یاامیر باری
تعالی سنی اصلاح ایلسون کان بن استماع ایدردم که قطری
مهلبه لقیطشك انشاد ایلدیکنی سویلردی دیوب ابیات مذکوره یی
انشاد ایلدکده حجاج مسرور اولوب اول شخصه انعام ایلدی
ومرادی مهلبك دشمنی دخی قوت وشجاعت واقدامنی وامارته
سزا اولدیغنی اعتراف ایدردی دیمك ایدی مرویدر که مهلب
ازارقه ایله محاربه ایدرکن مشاهده ایلدیکی عجایبدن سؤال اولندقده
مهلبی اعجاب ایدر ظهورات بسیارایدی لکن اعجب واغربی هربارکه
عسکر اسلام ازارقه دن برکروهه هجوم وایچلرندن برینی نیزه ایله طعن
وضرب ایدرلرحالت نزعده ضرب ایدن مسلم اوزرینه قتلیچون
هجوم (وعجلت الیك رب لترضی) آیهٔ کریمه سنی قرأت ایدهرك مرد
اولوردی دیو نقل ایلدی ومهلبك ازارقه ایله مقاتله سی اون طقوز
سنه متمادی اولوب عاقبت مجموعنی قتل وروی زمینی فتنه وفسادلرندن
تطهیر ایلیوب اول سنه ده وفات ایلدی مهلبك اخبار مستحسنه سی
بسیار اولوب ازجمله غزو اتدن برندن منصورا عودت وقرار کاهنه
واصل اولدقده برزن فقیره سر راهنده ایستاده اولوب یا مهلب اکر
بوغزوه دن سالما ومنصورا عودت ایدرسك برکون صائم
اولوب سندن برجاریه وبیك درهم طلب ایتمکه نذر ایلش ایدم لله الحمد
منصورا عودت ایلدك دیدکده مهلب خنده کنان برجاریه وبیك
درهم احسان ایدوب ای خاتون نذرکه وفا ایلدك لکن بعدالیوم بویله
نذر ایلمه که هرکس نذرکه وفا ایلمزدیدی وبرکون برکیمسه یامهلب
سندن برکوجك رجام وار درمساعده ایله دیدی مهلب دخی
چونکه رجاك کوچك وحقیر درکوچك وپس پایه کیمسه دن طلب
ایله زیرا بزم کبی امیرکبیردن حاجت عظیمه رجا اولنور دیو جواب داده

اولدی و برکون مهلب بصره ده برطرفه راهی اولور کن برشخص
ناسه خطاب ایدوب ای قوم دناءت دنیایی بوندن فهم ایدك که مهلب کبی
یکچشم حقیر المنظر کیمسه عبد اولسه قیمتی یوز درهمدن زیاده
اولمازدی یاوری بخت ایله بویله عظیم الشان اولدی دیو تحقیر ایلدیکنی
مهلب استماع و اول شخصی احضار و یوزدرهم احسان ایدوب
ای کشی اکر بنی یوز درهمدن زیاده ایله تقویم ایتمش اولسك بندخی سکا
زیاده احسان ایدردم دیو لطف ایله معامله ایلدی مهلبك کرملرندن
بری دخی بودر که وقتا که قطری بی منهزم و پریشان ایلدی برکیمسه بو
یتلری حضور امهلبده انشاد ایلدی * امسی العباد لعمری لاغیاثه لهم *
الا المهلب بعد الله والمطر * هذا یجود ویحمی عن دیارهم *
وذا یعبش به الانعام والشجر * مألی بقاء اللهه اقرارم حقیچون عباد الله
معین وظهیر سز اخشام مشدی الا باری تعالیدن ماعدا خلقك معینی
مهلب و یاران ایدی که مهلب جود وکرم ودیار لرینی حفظ وحمایه
بدردی و یاران سیه یله مواشی چرا کاهلرده ودرختان ریان وتازه اولوب
انعبش و نشوونما تحصیل ایدرلردی دیمك اولوب مهلبك پسندیده سی
اولغله یکرمی یك درهم احسان شعرو بویله کرکدر دیو استحسان ایلدی
ومهلبك پسندیده ارباب دها ودأنش اولان کفتارندندر که تعجب ایدرم
شول کیمسه یه که بندکانی مالی ایله اشترا ایدوب احرار ی افضال واحسانیله
خریدار اولمازلر دیردی وفرزندینه پند ایدوب ای پسر برکزاه
برکیمسه سنك زیارتکه کلوب بعده دعوای حقوق ایله تقاضا ایلسه
دعوا سنده راست کودر وسنك چون اول شخصك خاطرنه مراعات
لازمدر دیردی و برکون مجلس مهلبده ثیابك فاخر ور دیسی مذاکره
وهر بری برکونه مدح وذم ایلدکلرنده مهلب یاقوم ثیابك احسن
وفاخری اولدر که برکیمسه غیره احسان واول شخصك اکنده مشاهده
ایلیه دیدی مرویدر که عبد الرحمن بن الاشعث حجاج اوزرینه خروج
وقتا لنه مباشرت ایلدکده مهلب خراسانده اولغله ابن الاشعث
حجاجی خلع وازاله یه امداد یمه کله سن دیو مهلبی دعوت ایلدکده

مهلب

مهلب یتمش سنه دن صکره غدر وخیانت بیچون ممکن دکلدر دیوب
اجابت ایلمدی لکن حجاجه برمکتوب ارسال ایلدیکه مألی یاحجاج
اهل عراق ابن اشعث ایله سنك اوزریکه مقاتله قصدیله هجوم ایلمدیلر
واهل عراق فرازدن شبیه جریان ایدن سیلاب کبی پیشنه کلن شی حائل
ومانع اوله میوب قرارکاهنه واصل اولنجه جریان ایدر واهل عراق
ابتدا محاربه لرنده شدت وصولت صاحبی اولوب بیم جان اولمیوب
مقاتله لرینه اقدام ایده نی کوه آهنین دخی اولورسه کرد وغبارکبی
هوایه ویررلر زیرا مزبورلرك زنان وپسرانلرینه کمال مرتبه
میل ومحبتلری اولوب قبل الوصول غیرت وحمیتلرندن جان وتن فدا
ایدوب برشی انلری عیاللرینه وصولندن جاجز ومانع اوله مز ایمدی
اول قومه مقابل اولمیوب ره کذارلر ندن برطرفه صاویلوب عیاللرینه
عود ووصول وزنان لرینه ملاقی واولاد لرینی مشاهده ایدوب دفع
تحسر اولدقده هرکس ابن اشعثی ترك وخانه لرینه متفرق و پریشان
اولدقده نصکره مراد ایلدکی کبیله محاربه ومقاتله ایله که باری تعالی
سکا ظفر ونصرت احسان ایده دیو اتمام ایلیوب حجاج مفهوم مکتوبه
مطلع اولدقده کیف ابن مرویه که مرادینی حمایه اولمیوب عم زاده سنی
بنم قهر وغلبه مدن صون وحفظ ایتمکدر دیوب پند مهلبی اصغا ایلمدی
وفی الحقیقه مهلبك مرادی اهالئ عراقی شر حجاجدن محافظه اولوب
بوکونه مکیده ایله حجاجی اغفال ایدی ومهلب شاعر بلیغ اولوب بوقطعه
انکدر * انا اذا انشات قومالنا نعم * قالت لنا انفس ازدیة عودوا
* لایوجد الجود الاعند ذی کرم * والمال عند ایام الناس موجود *
(وان هرمس اعطی بلینوس ما اخذ منك) وهرمس سندن اخذ وتعلم
ایلدیکی علوم حکمیه یی بلینوسه تعلیم وافاده ایلدی ظن ایلدم مومی
الیه هرمس اکثر صابئة نبی مرسل وادریس علیه السلام اولمق اوزره
زعم ایدوب کواکب سبعهٔ سیاره وبروج اثنی عشره تعظیملری وکواکب
مذکوره وبروجه ذبایح ایله تقرب قصدلری وسائر اعتقادات باطله لری
زعم فاسده لرنده شریعتلریدر مومی الیه هرمسه نسبت وکندولره
پیغمبر اتخاذ ایلمشلردر وصابئه تفسیر نده امامین ایله امام اعظم

متن

ابو حنیفه میانشده اختلاف اولوب امامین مذهبنده صابئه عبده
اوثان ونجوم اولوب امام اعظم مذهبنده طائفهٔ مزبوره نك اوثانه
پرستشلری اولیوب مسلمانلرك کعبه یه تعظیملری کبی نجومه تعظیم
ایدرلر بویله اولدقده کتابی اولمش اولور امامذهب امامینده کتابی
اولیوب مشرکون دیرلر ابومعشردن مرویدر که افلاك وکواکب
وعناصر وحرکات افلاك ونجومده ابتدا تکلم ومذکور اته متعلقه
مباحث ومسائل ذکر و بیان ایدن امزبور هرمس اولوب جدی
کیومرث یعنی آدم علیه السلام مزبوره تعلیم ساعات لیل ونهار ایلمشدر
وابتدا هیاکلی یعنی عبادتکاهلری هرمس ایجاد و بنا واول عبادتکاهلرده
باری تعالی یه تحمید وتهلیل وتمجید ایلمشلردر وعلم طبی هرمس اختراع
ایدوب دقایق وحقایقنه مطلع اولوب اهل زمانه کندی لغتلری
اوزره اشیاء علویه وسفلیه متعلقه کتب موزونه تألیف ایدوب علوم
ولکیه هرمسدن منتشر وشایع اولمشدر وهرمسك مولدنده اختلاف
اولنوب بعضیلر مصرده و بعضیلر منفده تولد ایلدی دیرلر وهرمس
زبان یونانیه ده ارمیس اولوب تعریب اولنمشدر وارمیسك معناسی
عطارد دیمکدر و بعض آخر هرمسك اسمی زبان یونانیده هنوخ
و بعد التعریب اخنوخ اولوب کتاب کریمده باری تعالی ادریس تسمیه
ایلمشدر وهرمس ملعمنك اسمی غوثاذیمون یاخود اغثاذیمون المصریدر
ومذبورکیم اولدیغنی بیان ایلامشلردر لکن انبیاء یونانیدن بریدر
دیدیلر ومزبوره لورین ثانی وهرمسه لورین ثالث تسمیه ایدرلر
وغوثاذیمون جدیله سعیددیمکدر وبعضیلر ادریس بابلده تولد وظهور
ایدوب ابتدا شیث بن آدم علیهما السلامدن تعلم ایلدی که شیث
ادریسك جدینك جدیدر زیرا ادریس بن سارد بن مهلائیل قینان
ابن انوش بن شیث علیه السلامدر شهرستانی روایتنده اغثاذیمون
شیث علیه السلامدر وزمان ادریسده خلق ایچمش ایکی زبان ایله
تکلم ایدوب باری تعالی ادریسه مجموعنی تعلیم ایلدی وزمان ادریس
علیه السلامده یوزسکسن سکز بلده بنا اولنوب اصغری بلدهٔ

رها

رهادر وادریس ارضی درت قسمه تقسیم وهر برقسمنده برر ملك
وضع ونصب ایلدی که خلق شریعت ادریس ایله منشرح ایده لر
وخلق اوج صنف ایلدی که بری کهنه و بری ملوك و بری رعیه در
ور وی زمینده مدت اقامتی سکسن ایکی سنه اولوب خیاطت
ثیاب ابتدا ادریس علیه السلامدن صادر اولوب لابس ثیاب اولمشدر
ومومی الیه هرمسه هرمس الهرامسه دیرلر که هرمس نامی ایله نام آور
اولان ابتدا مزبوردر ونوح علیه السلامك دعاسیله طوفان ظهور
ایده جکنی اخبار وخلق تخویف ایلیوب استخراج ایلدی که آبدن
یاخود اتشدن زمینه برآفت سماویه نازله اوله جقدر بناء علیه مقری
اولان مصر قاهره ده اهراملری وترابدن برقاج مدینه لر بنا ایلدی که
اهراملر آبدن اولان آفت ایچون وترابدن مدینه لر نارن محافظه ایچون
اوله وطوفان نوح علیه السلام ظهورنده علوم وسائر صنایع مندرس
ومضمحل اولمسون ایچون سنکدن ابنیهٔ عظیمه ایجاد ایلدیکه مداین
برابی دیمکله مشهوردر وبرباة اخمیم دیمکله معروف اولان جبلی بنا
واحداث ایدوب مجموع علوم وصنایعك صورتنی وپیشه کارلرك
صورتلرینی نقش ورسم وهر علم وپیشه تحصیلی نه وجهله در
رسم وبیان ایلدیکه طوفان کتب وکارستان وارباینی افنا واهلاك
ایلدکده بعد زمان خلق برابیده مرسوم ومنقوش اولا نلره نظر
واستفاده ایدوب علوم وصنایع مندرس اولیوب باقی اولمق قصد
ایلدی واخمیم سعید وسطنده برشهر عظیمدر که ذوالنون مصری
حضرتلری اول شهرده تولد ایلمشدر وزعم صابئه ده نبوت هرمسدن
صکره بلینوسه انتقال ایلیوب ومومی الیه بلینوس علوم واسراری
هرمسدن اخذ وتعلیم ایلمشدر وعلوم ومعرفتی زیاده اولدیجه تعظیما
نامی اولان لفظ بلینوسه حرفلر زیاده وضم ایدوب اسقلیتوس تسمیه
ایلدیلر ارسطوطالیس دخی بوقبیلدندر که مقدما نامی ارسطو اولوب
علم وکمالی مزاید اولدقجه حروف ضم اولنمغله ارسطوطالیس
اولمشدر وعلم ومعرفت زیاده اولدیجه اصل اسمه حروف ضم

وزیاده ایلك عادتلری ایدی و بعضیلر مزبور اسقلینوسك استادی
اولان هرمس طوفان نوحدنصکره ظهور ایتمسنه ذاهب اولمشلردر
ومزبور بلینوس هرمسك ارضی جهار قسم وهرقسمنه برر ملك
تعیین ایلدیکی ملوکدن بریدرملوك اربعه نك مجموعی هرمسدن تعلم
ایلمشلر درلکن بلینوس جله دن زیاده تعلم ایدوب اعلملری ایدی
وکتاب مترجمده مزبورك نامی بلینوس وعلمی متزاید اولدیغه اسقلینوس
اولمق اوزره درلکن طبقات حکمادە اسقلینوس روایت اخرادە
اسقلا پیوس وبرروایتدە اسقلا یادس اولوب توجیه هرمس ایله
ربع ارض معموره یه ملك اولوب بعدالطوفان ربع مزبوره یونانیون
متصرف اولمشلردر وباری تعالی هرمسی ارضدن سمایه رفع ایدوب
بلینوس خبردار ومحزون اولوب برکت هرمسدن روی زمین محروم
اولدی دیو تأسف وهیکل عبادتنه هرمسك صورتی وسمایه رفع
اولنمسی صورتی تصویر ایدوب هر بارکه هیکل مزبوره داخل اولە
صورت هرمسه تعظیم واجلال وحضورندە آداب وخضوع ایله
جالس اولوردی حتی بت پرستلرك برسنسنو بلینوسك بو فعلی باعث
اولمشدر دیومذکور دروزهرناك اولان حیواناتی مفصلا مبین وناطق
اولان کتابك مؤلفی یعقوب الکندی دن مرویدر که مومی الیه
هرمس طبیب وفیلسوف وطبایع ادویه یه عالم وصاحب تجربه اولوب
جمیع بلاد وامصار وکوه ودشت وبیابانی سیاحت ایتمش رمز کامل
ونصب مداین وطبایعنه واهالسنك طبایعنه ومداوالرینه عالم اولوب
اندلسده موجود اولان طلسمات کەسودانیهٔ نحاس وغیری لرینك
صاحب ومخترعیدر بلینوس هرمسك شاگردی اولوب هرمس ایله معا
سیاحت ایدوب اقلیم هنددن خروج وفارسه داخل اولدقلرنده
بلینوسی کندی خلیفه سی اولق اوزره شهر بابلده ترك اولدخی اقامت
ومرضایه مداوات وعلوم فلکیه وسائرینی نشره مداومت ایلدی
بابل عراقدن برموضعك اسمی اولوب سحروافسون بابله نسبت اولنور
خفشدن مرویدر که بابل اوج حرفدن زیاده دن مرکب اولوب

تأنیث

تأنیث وتعریفنه بناء غیر منصرفدر واسماء بلدانك مجموعی غیر
منصرفدر الامنی وشام وواسط وعراق ودابق وفلج وهجر تذکیر
اولنمغله منصرفلردر ودابق قراءحلبدن برقریه نك اسمیدر وفلج
بصره یه قریب برموضعك اسمیدر وهجر یمنده بربلده نك اسمیدر
مرویدر که چونکه بلینوس هرمسدن جمیع علومی تحصیل وتکمیل
ایلدی خصوصا علم طبده کامل اولوب تدبیر ایلدیکی مرضا شفا
یاب اولوردی وسائرعلومده دخی برتبه یه واصل اولدیکه خلق
متحیر وهر بری برمعنا وبروب بو رتبه علم سحر فریب طوق بشردن
خارجدر یاملکمیدردیو ملك اولسنه ذاهب وکیمی بوعلم معجزصادر
اولماز الانبیدن صادراولور دیو پیغمبر اولسنه ذاهب اولدی وبعضیلر
یقینا ملك اولمسنی اعتقاد ایدوب پدر ومادر سز روحانی تولد ایلیوب
باری تعالی بلینوسی نوردن برعمود اوزرینه رفع واندە اظهار ایلدی
دیدی واقلیدس مزبور بلینوسه نسبت اولنوب مومی الیه بلینوس
برهیکل رفع احداث وبنیاد وعلم طبی اول هیکله وضع ایلمشدی
حتی جالینوس بوقنده بکا برمرض قتال عارض اولوب هیکل
اسقلینوس تسمیه اولنان بیته راهی وزیارت ایلدم دیو برتألیفنده
ذکر وبیان ایدر مرویدر که هیکل اسقلینوس مدینهٔ رومیه ده اولوب
درونده خواص حرکات نجومیه ایله ساخته برصورت موجوده درکه
زیارت ایدن خلقه لسانلریله تکلم ایدردی زیرا بلینوس کواکب سیاره دن
برکوکبك روحانیتی اول صورته تسخیر وربط ایلمشدی جالینوسدن
منقولدرکه باری تعالی جل شانهٔ اسقلینوسه وحی ایدوب اسقلینوس
بنم سکا انسان تسمیه ایلمدن ملك تسمیه ایلدم اولی واقرب یعنی
ملکینك طرفی غالبدر بوردی بناء علیه اسقلینوس میان یوناندە عظیم
الشان اولوب قلت نزول بارندە ناس قبرینه مجتمع اولوب استسقا ایدرلردی
ودائما کیجه لرده قبرنده کامل هزار قندیل فروزان ایدرلردی
واسقلینوسك کندندن نصکره ایکی فرزندی قالمشدیکه انلردخی پدری
کبی علم طبده ماهر وکاملر اولوب پدرلری بلینوس علم طبی اولاد

مردزکی وعاقل وصاحب فراست پیر واوب عصابه انکا ایتمکه محتاج
اوله حق زمانه دکین تعلم وتجربه ایتمه لبدرکه طبیب حاذق اولوب
تدبیرنده خطاایله یوجه مسلمانانك هلاکنه سبب اولمیه مرویدرکه
اول عصاخطمیدن اولوب اکه دلالت ایدرکه حطمی ایله نیجه امراضی
دفع وازاله ایدردی وشاخلری اصناف طب پسیار اولوب تفنن وممارستی
فطنت ودهادنصکره مدت مدیده اشتغاله محتاج اولدیغنه دلالت
ایدر واول عصا تنین دیمکله معروف اولان مارك صورتی تصویر
ایلمشدی که مار مذکورده برقچ خاصه موجوده درکه از جمله حدت
بصری اولوب کثیرالسحر اولدیغی کبی اطبا دخی هرشیئه دقت واهتمام
وخواب وراحتی ترك ایتمك لازم اولدیغنه اشارت قصد ایلش ثانیامار
مذکور شیخوخه تسمیه اولنان جلدندن چیقوب تبدیل جلد ایلدیکی
کبی طبیب حاذق ایچون مداوات ایله شول رتبه قوت وصحت تحصیل
ایلیه که کویا شیخوختدن کندوینی تجرید ایدوب شاب وبرنا کبی اولمق
ممکن اولمسنه اشارتدر ثالثا مارمذکور طویل العمر اولوب سنین کثیره
تعیش ایلدیکی کبی طبیب حاذق تدبیر وحفظ صحتله طول ودراز
معمر اولمق ممکن اولدیغنه اشارت ایلمش ومومی الیه اسقلیبنوس طقسان
سنه معمر اولمشدر وتنین برحیه درکه درخت منتها کبی طویل وعریض
ونخین اوله اوب ابومرداس ایله مکنادر قزوینی نقل ایدرکه تنینك چشمانی
بزرك ومدور وخونی رنك ودهانی غارمثال وشکمی واسع وناباری دمردن
نیزه مثال اولوب انسان وسائرحیواناتی اکل وبلع ایتمکله حیوانات بریه
وبحریه اول ماردن هراسان درحتی شروفسادی روی زمینده زیاده
اولدقده باری تعالی امرایدوب ورای بحره القااولنوب انده دخی
فسادندن حیوانات منضجره اولدقده امر باری تعالی ایله بر ملك
یأجوج ومأجوج اولدیغی محله رمی والقا ایدر ومار مزبورك قامتی
شول مرتبه دراز اولورکه سرندن بلنه ورنجه برفرسخ مسافه اولور
وماهی مثال برلری اولوب سری انسان سری کبی وکوشلری مستدیر
وبزرك اولور رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن

واقربالرنده غیریلره تعلیم ایتمه لرینه عهد ووصیت ایلمشدی
که علم طب برعلم شریف اولوب اجانبه وقدرومرتبه سنی
بلرنادانه تجاوز ایتمید واول وقتده علم طبده کتاب تألیف اولنمیوب
صدراعن صدر تعلیم وتعلم اولنوردی ونیجه زمانن بوحال اوزره
اولوب اسقلیبنوس سلسله سندن اون التنجی بطنده ظهور ایدن
ابقراط قلم آلوب کتب وتصنیف ایلدی طبقات حکماده ابوقاسم
قرطبی ذکرایدرکه مورخین بقراطی اسقلیبنوس اولادندن اولمق اوزره
ذکرایدرلر لکن مرادلری اسقلیبنوس ثانی ایسه جائزدرواکثر
اسقلیبنوس اول ایسه ممکن دکلدرزیرا جم غفیراتفاق ایلمشلردرکه جمیع
نسللر طوفان ایله منقطع اولوب اولاد نوح علیه السلام فقط اوج
اولاد قالمشدرکه سام وحام ویافث در اسقلیبنوس زمانی ایله بقراط
زمانی مبانی برقاج بیك سنه اولدیغی اکرصحیح ایسه اسقلیبنوس
زمانی قبل الطوفان اولوب نسلی منقطع اولمش اولورو برفرد
اسقلیبنوسه نسبت اولنمق جائز اولماز مکر عموم طوفان انکار اولنه که
بعض طائفه ذاهب اولمشدر روایت اخراده روم وفرسده علم طبی
ابتدا تکلم ایلیان یلینوس اولوب کندی رحلت دار بقا ایلدکده اون
ایکی بیك شاکردی موجودایدی لکن بوروایت مقدما ذکراولنان روایته
وطبقات حکماده مذکوراولانه مخالفدرمکر حضرت موسی علیه السلام
نصکره ظهور ایدن بلینوس ثانی اوله هیکل اسقلیبنوسده جمیع صنایعك
صورتلری نقش ورسم اولندیغی کبی اسقلیبنوسك کندی صورتی نقش
وتصویراولنوب جالینوس ذکرویان ایدرکه اول هیکلده اسقلیبنوسك
صورتی برمرد ربشدار وایستاده وقائم محموع ثیابی تشبیرایدوب
دامندرمیان تصویرایلش که اطبا هروقتده حاضرواماده ومرضانك
مداواسنه مقدام واسایش وراحتی ترك اولمق لازم اولدیغنه دلالت
ایلیه ودستنده معوجه شعب واشاخلری بسیار برعصا تصویرایلش
علم طب سهولت ایله وزمان قلیلده تحصیل اولنمق ممکن اولمیوب

روایت اولنورکه برکافرمرداولدقده باری تعالی جل شانه اول کافره
قبرنده طقسان طقوزتنین تسلیط ایدوب روز رسنا خیزه دك اول
کافری لسع ایدرلرکه اول تنینلردن بری اکر روی زمینه برکره نفخ
ایلسه بردخی نبات وکیاه نابت اولمزدی والحمدلله علی دین الاسلام
ومزبور اسقیلینوس کلامندندرکه الصنیعة عند الکفور اضاعة للنعمة
یعنی علم وصنعتی منکر اولان کیمسه یه تعلیم ایتمك نعمتی اضاعتدر
والمتعبد بغیر معرفة کحمار الطاحون یمشی ولایبرح ولا یعرف ماهو
فاعل یعنی علم ومعرفتدن بی بهره وجاهل اولوب عبادت ایدن کیمسه
خرآسیاب کبیدرکه دائما مشی ودوری ترك ایتیوب یینه کندی فعلندن
غافل اولوب نه مقوله فاعلدر بلمز پس کشی کندوینی ورطهٔ جهلندن
تخلیصه سعی ایتمك لازمدر * وافلاطون اورد علی ارسطالیس مانقل
عنك * وافلاطون شاکردی ارسطالیسه سندن اخذ ونقل اولنان علومی
یراد ایلدی ظن ایلدم مومی الیه افلاطون بن ارسطس الهی درکه
آخر حکماء متقدمین ووحدانیت باری تعالی یه معترف عابد وریاضتکش
برمرد کامل واردشیر اول زمانتده پانهاده سرای وجود اولوب سقراطدن
تلمذ ایدوب سقراط مسموما وفات ایلدکده مقام سقراطه قائم وکرسی سنه
جالس اولدی ومقام تعلیمه جالس اولمازدن مقدم وسقراطدن اخذ علوم
ایلدکده نصکره طیماوس حکیمدن اخذ بعده مصر قاهره یه راهی واصحاب
فیثاغورس وغیریدن تعلم علوم الهیه یه علوم طبیعیه وریاضیه بی
ضم والحاق ایلمشدر وافلاطون مشهور اولان مشائیندن بری اولوب
رأی افلاطون اوزره سعی معتدل وحرکت خفیفه بدنده اولان فضلائی
تحلیل ایدوب ریاضت نامه تحصیل اولنورلکن طبقات حکماده مذکور
درکه افلاطون سقراط ایله شرکت اوزره فیثاغورسدن علوم حکمیه
اخذ وتعلم ایلیوب علماء یونان میانده اشتهاری وفات سقراطدن نصکره
اولمق اوزره در وافلاطون شریف النسب وبیت علمدن اولوب
وفاتی اسکندرك تولدی سنه سنیدر وافلاطون صادق القول معناسنه
اولوب غالبا سر باتیدر وسقراط من بن الحکمه معناسنه در وافلاطون

کرسیٔ

کرسیٔ تدریسه مربع نشین اولدقده قوت ریاضت ایله قلبدن
قلبه افاده واستفاده اولنوب بو مجلس مجلس اشراقیاندرکفت وکوصغمز
مضمونیله عمل وکاهی اثنای مشی وحرکتنده طلبه سنه کفت وکوایله
تدریس ایدنلره مشائیون دیرلردی مرویدرکه افلاطون علم حکمت
تعلم ایدن ابنای ملوك ایچون معلم خانه لر بنیاد ینه ملوکه امر انلر
دخی مذهب ومزین وانواع صور ایله مصور مکتبلر بنا ایلیوب شول
رتبه مطبوع ومستحسن ایجاد اولندی که طبایع کودکان دکل زهاد
ورع معتاد دخی تماشاسنده فاتح الفاه اولوب بالضروره نفسی میلان
ایدردی بعده افلاطون اول مکتبلرده اطفاله تعلیم علوم ایلیوب
هرچند که برطفل حکمتی حفظ ویاد داشت ایلیه یوم عید ده ارکان
دولت وعلما وحکما جمع و برمجلس مهیب وعالی ترتیب اولنوب حافظ
حکمت اولان طفل سرنه تاج وضع والبسهٔ فاخره لابس و برمحل
رفیعه صعود ویاد داشتی اولان حکمتی از برعلی رؤس الاشهاد قرأت
ایلیوب افلاطون اول طفله حکیم تسمیه ایدردی وبو کونا حرکت وترتیب
مجرد کودکانی علم وحکمت تعلمنه حث وترغیب واشتغال ایله نفس ناطقه سنی
تکمیل وتشریف قصدیله ایدی وبو اثناده شاکردندن ارسطالیس
تعلم وظهور ایدرکه تفصیلی قریباذکر ویان اولنور وافلاطون ایچون
آراو مذاهب اولوب ارسطو تعلم واخذ ایلیوب بعضبسنده افلاطونه
اتباع ایلامشدر ازجمله حدوث عالم مسئله سنده مخالفت ایدوب قدمنه
ذاهب اولمشدر و افلاطونك فراست وحکمتی تجربه قصدیله انسان
صورتلری تصویر واراءت ایدرلردی وافلاطون هر برینه بوصورتده
اولان انسانك طبع وخلق شومقوله وذکاوغباوتی وفسق وصلاحی وعلم
وجهلی و افعال واطواری شومقوله اولوردیو خبر ویرردی حتی
برکون افلاطونك کندینی تصویر وارأت ایلدکلرنده بوصورت صاحبنك
خلق وسیرتی وعقل وعلمی شویله و بویله در دیو تفصیلدن نصکره زنایه
راغب وحریص اولور دیدکده یافلاطون سنك صورتکدر دیدیلر

افلاطون دخی بلی مقتضای طبیعتم بودرلکن نفسمه غالب اولدیغمدن
ضبط ایدرم دیدی و کفتار افلاطون دندر که باری تعالی برقولنه
احسان ایلدیکی علم و حکمت مقداری رزقنی تنقیص ایدر دیوب
سیندن سؤال اولندقده زیرا حکمت غذاء نفس ناطقه ومال حظ
نفس شهوانیه‌اولوب نفس ناطقه حکمت ایله تحصیل کمال
ابلیوب نفس شهوانیه‌یه غالب اولور ومال ایله حکمت متغایران وضدان
اولمغله الضدان لا یجتمعان قاعده سی جریان ایدر دیو جوابداده
بو دخی کلام افلاطونه حکمت شعارندندر که برکیمسه تعییر وتعیب
اولنه جق فعلی اشلد کدنصکره خلقك تعیب ومذمته رجیده
وغضبناك اولمق لایق دکلدر زیرااول کیمسه فعل قبیحه مباشرت ایله
کندویه قذف ودشنام ایتمش اولوب خلقك تعییر وتعیبی کسب یدی
اولمش اولور وعقول ناس نوك فطرتده مجتمع اولوب هرکسك رتبهٔ عقل
وانشی تحریر وترقیمندن منفهم اولور دیردی و افلاطوندن انسان
دشمندن نه کونا اخذ انتقام ایدر دیو سؤال اولندقده تحصیل کمالات
ایله نفس ناطقه سنك شرف ورتبه سنی زیاده ایتمك ایله اخذ ایدردیو
جوابداده اولدی وکلام حکمت امیز تندندر که پادشاه بحر کبی وسائر
ناس انهارکبی اولوب انهارك بحردن استمداد واخذ آب ایلیوب
بحر عذب وشیرین اولورسه انهار دخی شیرین وبحر دخی تلخ ومالح
اولورسه انهار دخی تلخ ومالح اولدیغی کبی پادشاهنه طبیعتده
اولورسه ناس دخی اول طبیعتده واول پادشاهك خلقیله متخلق
اولور دیردی وبرکیمسه که اطفال وکودکان تربیه وتعلیمنه مشغول
اوله افراط ایله تضییق ومؤاخذه ایتیوب اطفاله اعتذار ایده جکلری
مرتبه محل ترك ایدوب مساعده ایلیه که کثرت توبیخ وتضییقدن ترك
ادبه مضطر اولمیه لر وبوندن اقبح برشئ یوقدر که حفظ صحت بدن
ایچون لذیذ ونفیس طعامی ملردن حبیه اولنه نفوس ناطقه بی تصفیه ایله فوز
وفلاح تحصیلی ایچون قبایحدن اجتناب وامتناع اولنمیه دیردی
وافلاطونه برکیمسه بی مدح ایتمك زعمیله فلان کیمسه شری یاز دیدکلرنده

افلاطون اویله ایسه خیری دخی یلمز دیدی یعنی انسان فتنده امور
متمیزه اولمایدر که اموری تمییز ایلدکدنصکره فعل صوابی اختیار ایده
پس برکیمسه صاحب تمییز اولمیه افعالندن اختیاری باطل اولور
وچون برکیمسه‌نك اختیاری باطله اوله‌اول کیمسه‌نك فعلنده خطایدوب
جاه مهلکه یه فتاده اولمسندن خوف اولنور دیدی ومومی الیه ارسطو
طالیس بن نیقوماخس که معلم اول دیمکله معروفدر وسبب تسمیه
بودرکه محووعروض وضع اولندیغی کبی ارسطو تعالیم منطقیه بی
وضع وقوتدن فعله اخراج ایلمشدر وارسطو کامل الفضل معناسنه
اولوب غالباسر یانیدر وافلاطونك ارسطویه میل ومحبت وجمیع علومی
تعلیم وتفهیم ایلمسنه باعث بودر که پدری نیقوماخس ارسطو هنوز
طفل ایکن افلاطونه تربیه وتعلیم علم ایچون تسلیم وزمان بسیر مرورنده
نیقوماخس وفات ایدوب ارسطو خدمت افلاطونده یتیم فالمغله
افلاطون ترحم وتعلیم علومده اهتمام ایلمشدی واول وقتك ملکی
اولان روقسطالبسك بطقورس نامنده برفرزندینه تعلم علم ایچون
برمکتب بنا وبطاقورسی افلاطونه تسلیم وتعلیم علم ایتمسنه امر
افلاطون دخی تعلیمه مباشرت واهتمام ایلدی لکن بطاقورس
بطیء الفهم وغبی اولوب افلاطون ملك زاده بطاقورسه جهد واهتمام
ایله تعلیم ایدرکن ارسطو فطانت وزکا وحذاقت صاحبی برطفل
اولمغله وراء پرده دن استماع واخذ وحفظ ایلیوب حکمت وادابده
کمال مرتبه مهارت وممارسه تحصیل ایلیوب روز عید ده معلم
خانه انواع جواهر وزر زیور ایله تزیین وملك زاده بطار قوس البسهٔ
فاخره لابس وسریره تاج ذرین وضع وملك وارکان دولت واهالی
مملکت حاضر اولوب افلاطون ایله ملك زاده مجلس قرأت حکمته
جالس وحضار مجلس قرأت ملك زاده یه چشم وکوش اولدقده ملك
زاده تعلم ایلدیکی حکمتدن برکلمه تکلمه قادر اولیوب عجز تامی اشکار
اولدقده افلاطون منفعل ومتحیر اولوب اعتذارکنان یاملك تعلیم

وتلقینده قطعا قصورم یو قدر لکن قصور قابل طرفنده دردیوب
شاکردانه توجه و یامعشر التلامذه قتفکردر که ملك زاده یه تعلیم
ایلدیکیم حکمتی وکالة کلوب قرأت ایلیه دیدکده ارسطو تقدم ومجلس
قرأت حکمته جالس وافلاطونك ملك زاده بطاقورسه تعلیم ایلدیکی
حکمتی بلا تعلیم تقریر وقرات ایلدکده افلاطون یاملك یو بر یتیم
طفلدر که قرأت ایلدیکی حکمت سنك فرزندیکه تعلیم ایلدیکیم
حکمتدر فطنت وجهدیله حفظ وتعلم ایلمش بنم نیل وحرمان حکمتده
قطعا مدخلم یوقدر دیوب ارباب مجلس متفرق ومنصرف اولدیلر
وبوندنصکره افلاطون ارسطرنك حدت فهم وزکاسنه غبطه ایدوب
ارسطو ایله افتخار واعتنا ایدوب بوقضیه دنصکره یکرمی سنه دن
زیاده خدمت افلاطونده اولوب تعلم علم ایلدی وافلاطون ارسطویه
کمال مرتبه تعظیریم وتوقایدردی حتی مجلس افادیه جالس اولوب ارسطو
حاضر اولمازدن مقدم شاکردانی تعلیمه شروع ایتمك مراد ایلسه
افلاطون صبر ایدیکز ناس مجتمع اولسون یانخود عقل حاضر اولسون
دیوب ارسطوبك قدوم وحضورنی مرادوکلنجه توقف ایدردی
وارسطو افلاطونك جمیع علومنی اخذ وتعلم ایلیوب برقاچ مسئله ده
افلاطونه مخالفت ایدوب حیاتنده بنم افلاطونه محتشم کمال اوزره در
لکن حق دخی سودم دیوب افلاطون وفات ایلدکدنصکره افلاطونه
محبتدن حقه محبت واتباع اولی والیقدر دیردی بعده ارسطو علم منطقی
وضع واصولنی ترتیب ایلیوب چونکه انسانك سائر حیواناتدن امتیاز
وشرفی منطق ایله درهرقتقیسی علم منطقده اکمل وابلغ ایسه
انسانیته احق وکندی نفسنك حقیقت وماهیتنه اوصل واعلمدر
دیردی وارسطونك منطق وسائر علوم حکمت وفلسفه ده مصنفات
کثیره سی اولوب بین العلما مشهور ومعروفدر وفیلقوس فرزندی
اسکندری تربیه ایچون ارسطویه ویروب علوم حکمیه تعلیم واخلاقنی
تهذیب ایلیوب اسکندر سربرآرای ملك اولدقده جمیع امور مملکتده

رای

اسکندر دنصکره چوق وقت مرور ایتیوب ارسطو دخی وفات
ایلیوب نحاسدن یاخود خشبدن تابوت کبی برصندوقه وضع وجزیره
صقلیه ده برمحله افریخته اولنوب اهالئ صقلیه برامر عظیم
مشاوره سیچون وفنون حکمیه یی تعلیم یچون صندوق معهود
اطرافنه مجتمع اولوب عقلاری زکی وفکرلری صحیح ورأیلری سدید
اولوردی وقلت نزول باران وفتنده استسقا ایدوب باران نازل اولوردی
وفات ارسطو بطلمیوس لاغوسك ابتداء ملکنده در وصقلیه بحر
مغرب جزائرندن انهار واشجار وثمار ومزارع وجبالی مشتمل برجزیره
کبیردر وبروقتده ارسطو اسکندره برنصیحت نامه تحریر وارسال
ایلدی که مألی بودر ای ملك هفت کشور مکر وخدیعه اهوادن دائما
احتراز اوزره اول یعنی هوا که تابع اولمه اکرچه تبعیت هواده فائده
ملاحظه ایدرسکده زیرا کاهیجه انسان امورنده بصیرت اوزره
اولوب اصابت ایلدم ظن ایدر حال بوکه هواسی عقلنه غلبه ایدوب
ورطهٔ عظیمه یه وتهلکهٔ کبیره یه واقع اولور وسیاست وتدبیر مملکتده
حدت وشدت وعجله ایتیوب غفلته باعث بطو وتأنی یی ترك ایله که اعتدال
اوزره حرکت ایتمش اوله سك وشیئ مثلی ایله مزج وخلط ایله یعنی بر برینه
طبیعت وخصلتده متخالف اولان اشخاصی برخصوصه مباشر ایله
وهرکسی مناسبیله وقدرتی مرتبه سی خدمتده استخدام ایلیوب
خدمات شریفه یی اسافل وادانی یه خدمات وضیعه وخسیسه یی
اعالی واشرافه سپارش ایله که دولتك منتظم وبردوام اوله وحقه
بنده وقول اول که حقه بنده اولان حردر ودائما قصد وهمتك خلقه
احسان اولسون یعنی کرم ولطفه لایق وسزا اولنلره اکرام ایله. توبیخ
وتأدیبه مستحق اولانلره تأدیب ایله که مستحقلره عقوبت احساندر
ونفسکه پندکر وناصح اول که نفسکه سندن اعلم کیسه یوقدر وبرامرده
متحیر ومضطرب اولورسك سکا دولت ورفعتی احسان ایدن باری
تعالی یه تضرع وابتهال ایله که امرکی تسهیل وتیسیر ایدر وهرچند که
برشیئك حصولی فوت اوله متیقظ ومتنبه اول که باری تعالیدن

سکا اولان احسان وکرمی مقابله سنده شکر ایتمه ده قصور
وسنهو ایلمکدندر وهر جند که برشیئه مباشر تك برامر خطیرده
خطایه واقع اولمه که سبب اوله دنیا دن ارتحال مقرر اولدیغنی
تفکر ایله که خطا ایتمکدن سنی حفظ ایدر بودخی کلام ارسطودندر که
هرشیئك صنعتی وار درعقلك صنعتی نیك وبدی فرق وتمیز در دیدی
وبرکیمسه یی سمین وفربه مشاهده ایدوب ما اشده عنایتك برفع
سورحبسك یعنی نه بك همت وزحمت چکرسن برسورك رفعنه که
سنی حبس ایدر دیدی کان سمن حقه وصوله مانع اولوب پرهیز
وریاضت ایله هزال تحصیل ایتلیدر که تصفیهٔ درون ایلیه دیمك
اولود واکر برکیمسه نك سکا محبت ومودتی اولدیغنی بلمك مراد
ایدرسك قلبکدن سؤال ایله زیراقلب برشاهد درکه رشوت قبول ایلز
شاعر دخی بومعنایی بریتده بسلیوب دیمشدر (سلواعن مودات
الرجال قلوبکم * فتلك شهود لم تقبل الرشا) وشول کیمسه نك که وجودنه
فنا وهلاك مستولی وعارض اوله جنی معلومی اوله اول کیمسه یه مصائب
سهل اولوب ابتلادن متکدر اولماز دیردی وارسطونك بو مقوله
نصایح آمیز کلمات وکفتاری سیار اولوب اکثرنی متنبی اشعا رنده
استعمال ایلیوب حاتمی مجموعنی جمع وبررساله ده سرد ایلمشدر
عبدالله بن طاهر ذکر ایدرکه مأمون خلیفه خوابده برکیمسه یی
مجلس حکمایه جالس مشاهده ونه مقوله شخص اولدیغندن استعلام
اول کیمسه دخی ارسطویم دیو اعلام ایلدکده مأمون ای حکیم
ذوفنون احسن کلام ندر دیو سؤال ارسطو دخی حسن کلام اولدرکه
جمع اصحاب عقول ورای عندنده پسندیده ومستحسن اوله دیدکده
مأمون بوندنصکره احسنی ندردیو سؤال ارسطودخی سامعی استحسان
ایلیه دیدی بنه مأمون بوندنصکره احسنی ندر دیو سؤال ارسطو
دخی متکلم عاقبتندن خشیت ایتمیه دیوب جواب وبروب مأمون
تکرار بوندنصکره ندر دیو سؤال ایلدکده ارسطو یونلردن ماعدا
کلام نهیق حمار ایله یکسان وبرابردر دیو جوابداده اولدی وبورؤیادن

مأمون تعجب ایدوب اکر ارسطو حیاتده اولسه یوندن برنجواب
ویرمزدی دیدی مرویدرکه بعد زمان بو اسؤله واجوبه یی کتب
ارسطوده مذکور بولدیلر * وبطلیوس سوی الاصطرلاب بتدبیرك
وصور الکرة علی تقدیرك * وبطلیوس اصطرلابی سنك رأی وتدبیرکاه
ایجاد وکره یی تعینکله فرض واختراع ایلدی ظن ایلدم
مومی الیه بطلیوس فلودی دیرکه کتاب مجسطئ کبری تألیف
وجغرافیا واصطرلابی اختراع وسکز لحن ونغمه یی یاننده برکتاب
ترتیب ایدوب بونلردن ماعدا نیجه مؤلفاتی اولوب علوم فلکیه ده
اولان اقوال حکما یی شرح وعلم هندسه یی قوتدن فعله اخراج
ایلیوب ظهوری ملك ابرخدن ایکیوز سکسن سنه صکره ملوك
رومدن ملك اندر ماسیوس وملك انطمیوس زماننده درورواتك
اکثری مومی الیه بطلیوس ملوك یونانك اسکندر دنصکره اوچنجیسی
اولمسنه ذاهب اولمشدر وکسری ملوك عجمك لقبی اولدیغی کبی
بطلمیوس ملوك یونانك لقبی اولوب بطالسه اون اوچ نفر ملك
ایدی که وفات اسکندردنصکره یونانه ملك اولمشلردر ومدت ملکلری
ایکیوز یتمش بش سنه اولوب ابتدا بطلیوس سلسوبن لاغوش سریر
آری ملك اولمشدر ومعنای بطلمیوس اسدالحرب دیمکدر ومز بورك
مدت ملکی یکرمی سنه در بعده فیلوفوس که معناسی محب برادر
دیمکدر مدت ملکی اوتوز سکز سنه اولوب زمانندهتورات زبان
عبریدن زبان یونانه ترجمه اولنمشدر بعده اوراحیطش ملك اولوب
مدت ملکی یکرمی بش سنه در بعده فیلو بطول اون یدی سنه
ملك اولوب معناسی محب پدر دیمکدر بعده اقتفیوس یکرمی دورت
سنه ملك اولمشدر بعده فیلو مطون اوتوز بش سنه ملك اولوب
معناسی محب مادر دیمکدر بعده اوراحیطش ثانی یکرمی طقوز
سنه ملك اولدی بعده شوطیر اوستهٔ اون سنه ملك اولدی بعده
شیدیر نطیس طقوز سنه ملك اولدی بعده اسکندروس اوچ سنه
ملك اولدی بعده فیلودفوش سکز سنه ملك اولدی بعده بطلمیوس

ثانی یکرمی طفوز سنه ملك اولوب ملك یونان مقدما ذکر اولنان
قلاربطره یه انتقال ایلمشدر بطلمیوس حکیم اولوب سبب ملکی
بو درکه وقتا که ملك یونان اولان بطلمیوس ضایع مرد اولدی
اولاد واقربا سندن مملکته صالح ولایق برکیمسه سی قالما مغله
اهالئ یونان صلاح ایله معروف برشخصی ملك ایتمك مراد
ایلدکلرنده مزبور بطلمیوس استحسان ایتیوب اول شخصی کثیر
الخصومه برآدم اولوب اکر خصومتنده ظالم ایسه ظلم ملوکد مناسب
دکلدر واکر مظلوم ایسه مظلوم اولمغله ضعفندن نشأت
ایدر ضعیف آدم ملك اولمق خود بروجهله مناسب دکلدر
دیدکده اهالئ بطلمیوس بوامر مسندن احتراز واولی کیمسه اولمزدیوب
سریر آرای مملکت ایلدیلر لکن محققین مورخین بطلمیوس مزبور
حکمادن اولوب ملك اولمسی خلاف واقع اولمسنه ذاهب اولمشلردر
وانقراض ملوك یونانیاندنصکره ملوك رومدن ارطیوس نامنده برملك
زمانده ظهور وعلوم حکمیه یه اشتغال ایله مشتهر اولوب مملکتده
علاقه سی یوقدر حتی مزبور بطلمیوس کتاب مجسطیده بخت نصر
تاریخندن سکز یوز سکسن سنه سنده اسکندریه ده شمسی رصد ایلدم
دیو درکار ایدر که بخت نصر زماندن قتل دارایه وارنجه درت یوز یکرمی
طفوز سنه مرور وقتل دارادن ملوك یونان یدندن ملك زائل واوغسطبس
نصر فنه داخل اولنجه ایکیوز سکسن سنه مرور واوغسطبس
غلبه سندن انطبسوسك مملکتی ضبط ونصر فنه کلنجه یوز یتمش سنه
مرور ایدوب مذکور بطلمیوس کتاب مجسطیده ذکر ایلدیکنه موافق
ومطابق اولور دیو ملك اولمامغنی استدلال ایلدیلر وبطلمیوس
اضطرلابی ابتدا هیئت فلك اوزره کری الشکل وضع ایدوب کره
شمعدن اولمغله کفین ایله باصوب بر دائره حاصله اولور وجه اوزره
پرداخته ایلدی واصطرلاب لغة یونانیه ده میزان الشمس معنا سنه
اولوب معرفت مقدار ساعات زمانیه ومستویه ومعرفت اخذ رصد
ومعرفت مطالع کواکب وسائر احکام فلکیه یه اطلاع ایچون وضع

اولنمشدر

اولنمشدر کره دخی بویله در وساعات زمانیه اولدر که عددی دائما
اون ایکی اولوب مقداری مختلف ومتفاوت اولور مثلا اون درجه
واون اوج درجه واون یدی درجه اولوب فصول اربعه ده لیل ونهار
ساعت زمانیه ایله منجملر وارباب علم روحانی استعمال ایدرلر وساعت
مستویه اولدر که عددی مختلف ومقداری غیر مختلف ودائما اون
بش درجه اولوب فصول اربعه ده شب وروزك زیاده ونقصان قبولی
بوساعت اعتبار یله اولوب حالا معروف ناس اولان بوساعتدر وزعم
بطلمیوس عدد افلاك طفوز اولوب اول واصغری زمینه قریب اولان
فلك قمردر ایکنجی فلك قری حاوی ومحیط اولان فلك عطاردو بعده
فلك زهره بعده فلك شمس بعده فلك مریخ بعده فلك مشتری بعده
فلك زحل اولوب سکزنجی فلك ثوابتدر که اهل شرع کرسی تسمیه
ایدرلر وبوسکز فلکی محیط اولان فلکه فلك اعظم وفلك اطلس وفلك
الافلاك دیرلر که اهل شرعك عرش تسمیه ایلدکلری درکه جمیع
افلاکه حاکم وجمله سندن اعظم وهر برفلکك حرکت طبیعیه سی غربدن
شرقه اولوب فلك اطلس مجموعنی یکرمی درت ساعت مستویه ده
حرکت قسریه ایله شرقدن غربه تحریك واداره ایدر بناء علیه فلك
اطلسه قسری دخی تسمیه ایدرلر وافلاك ثمانیه ده تأثیری اولوب
کندیده افلاکك تأثیری اولمامغله اثیر دخی دیرلر وفلك اطلسك
افلاك ثمانیه یی شرقدن غربه اداره ایدوب افلاك غربدن شرقه
حرکت ودوراییلرینی جریان بحرایله سفینه جاری اولورکن راکب سفینه
اولان شخصك باشدن بقه مشی وحرکتنه تشبیه ایلدیلر وبروج اثنی
عشرك هیئتی خطوط ایله منقش اولان قارپوزکی اولوب ایکی
طرفنده مجمع خطوط اولان نقطه لر قطبین اولوب بری قطب
شمالی وبری قطب جنوبی در وخطوطدن هر ایکی خطك مبانی
بربرج اولوب هر برج اوتوز درجه یه منقسمدر ابوجیان توحیدی ذکر
ایدرکه ابن بکیر بطلمیوسه مخالفت ایدوب مادون فلك قمرایکی فلك
دخی اولمسنه ذاهب وجزر ومدبوایکی فلکك اثریدر وبوفلکلرسریع

الحركه اولوب بركون بر كيجه ده ايكى كره دورايدر ديودعوى ايدر لكن
بودعواده ابن بكير تفرد ايدوب حكمادن برفرد مزبوره اتباع ايلمشدر
وعلم هيئنده مذكور اولان افلاك وحركات وقسرى وسائرى براهين
هندسه ايله مثبت ومستدل اولوب ابن بكيرك دعواسنه برهار اولديغى
دخى معلوم دكلدر بطلميوسك كلامندندر كه انسانه احسن اولان
اشتها ايلديكندن كف نفس وصبر ايلمكدر وبوندن اعلا واحسنى
كندويه لازم ومالابدمنه اولان اشيادن ماعداسنه لشتهادخى ايليه وعاقله
لايق اولان هركون مرآته نظراندازاولوب اكر كندويى حسن الوجه
مشاهده ايدر سه افعال قبيحه دن اجتناب ايلسونكه حسن اولانه
قبيح ايله شأن وعيب ويرمك مناسب دكلدر واكر كندويى قبيح مشاهده
ايدرسه بنه افعال قبيحه ارتكابى مناسب دكلدر كه ايكى قبيح ميانينى
جمع ايتمش اولور * ياحسن الوجه توفى الحنا * لاتبدلن الزين بالشين *
ويافبيح الوجه كن محسنا * لا تجمعن بين قبيحين * وبقراط
علم العلل والاعراض بلطف حسك * وبقراط انسانه اصابت ايدن
علتاره سنك حسن وتشخيصنك لطافت ودقتيله عالم ومطلع اولدى
ظن ايلدم مزبور بقراط بن ابراقليس دركه اسكندر دن يوز
سنه مقدم ملك بهمن بن اسفنديار زماننده ظهور ايليوب مسكنى
قبرهايعنى حمص اولوب اسقليبنوس اول عبا وبقراط بردوايتده
طبيب هفتم وسقراط وافلاطوندن متقدم اولوب علم طبه اهتمام
وتوغل واسقليبنوس وصيتنه بناء غربا واجانبه تلقين اولنيوب فقط
اولادنه منحصرانلردخى قلت وتكاسل وتهاونلرندن وكتب تدوين
ايتمدكلرندن علم طب مضمحل ومندرس اولمغله قريب اولمش مشاهده
ايتمكله غريب وقريب ديميوب جميع ناسه تعليم ونشر ايليوب اطبايه
مشهور اولان عهد ايله عهد ووصيت ايلدى وبقراط مالك الصحه
معنا سنه درجالينوس بعض تأليفاتنده ذكر ايدركه بقراطك علمى
طبه منحصر اولميوب علم نجومده دخى زماننده كندويه مماثل ومدانى
بركيسه موجود دكل ايدى وبقراط ابدان حيوانات مركب اولديغى

منن

اركان

اركان امرنه وكون وفساد وصحت ومرض نه كونه اولور كيفيتنى برهان
اقامتيله اثبات وبيان واجناس امراضى براهيندن استنباط واستخراج
وهر برينه مداوات نه كونه ممكندر تجربه وعيان ايلمشدر وبيمارستانى
بقراط ايجاد واحداث ايليوب كندى خانه سنه قريب مرضا
ايچون منفرد ومخصوص بيمار خانه بنياد ومرضايه خدمه تعيين ايدوب
اول بيمارستانه اخشبدوكن تسميه ايلديكه معناسى مجمع المرضى
ديمكدر وبقراط ملوكه تقرب وانتسابدن اجتناب ايدردى حتى ملك
فرس يونانك برناحيه سنده عاملى اولان كيمسه يه مكتوب تحرير ايدوب
بوطرفده عظيم وباء ظهور ايلدى بقراطى طرفزه ارسال ايده سن
واجرت طريق يوزقنطار سيم روايت اخراده يوزقنطار التون وبروب
هرسنه اول مقدار مال كندويه طرفزدن احسان اولنمسنه تكفل
ايده سن ديوب ملك يونان اولار. كيمسه يه دخى بقراطى طرفزه ارسال
ايده سن وعامله اعانت ايده سن كه بقراط بوطرفه كلورسه سنكله
يدى سنه مصافات ومصالحه اولورز وبومكتوب ارسال ايلدى وعامل
هرچند كه مال معجلى بقراطه عرض ومؤجلى ايفاده تكفل وملك يونان
سعى بليغ ايلدى كارگر اولميوب اجابت ايلمدى اهالئ يونان اكر بقراط
فرسه راهى اولورسه تجمع وفرسه راهى وبقراط يولينه جان وسرى
فدا وهلاك اولنجه مقابله ايدرز ديديلر وبقراط طريق حيله يه عالم
وصاحب فراست ومؤلفات كثيره واخبار مستحسنه صاحبى اولوب
ازجمله ملوكدن برينك فرزندى پدرينك تسرى ايلديكى جواريدن
برينه تعشق وكوندن كونه علت عشق مشتده ودرونده تأثير ايتمكله
ضعيف ونحيف ورنك ورويى زردو وجودى نالى مثال اولوب پدرى
مضطرب ومتألم واحوالنه واقف اولمدن عاجزاولمغله بقراطى هزار
نياز ايله دعوت وشهزاده يى ارأت بقراط دخى نبضكير اولوب
تشخيص مرضه كوشش وامراضدن برمرض مشاهده ايده ميوب حال
شهزاده يه واقف انجق فراست ايله ممكن اولور ديو حكايات عشقه
اغاز وشهزاده نك نبض ولونده تغير وانفعال ووجودنده لرزش

ودرونده ملال معاینه ایلدکده بلدی که شهزاده عشق وابتلا یه
کرفتار ودام هوایه فتاده وناچار درپس شهزاده مقرب ودائما خدمتنده
اولان خدمه دن کیمسه دلداده در دیو استعلام انلردخی معلومی
دکلدر دیو اعلام ایلد کلرنده بقراط تفرس ایچون انحراف مزاجدن
مقدم سرایدن بیرون وبرطرفه راهی اولدیمی دیو سؤال خدمه دخی
قطعا سرایدن بیرون اولدی دیو جوابداده اولدیلر بعده بقراط
شهزاده نك پدرینه ای ملك رئیس طواشی بنم امریمه امتثال ایلك ایچون
امر وتنبیه ایدك دیدکده ملك دخی رئیس طواشی یه بقراطك
امر ینه انقیاد ایله دیوب بقراط حرمسرای شاهیده موجوده
جواریندن مجموعی بروز وشهزاده مواجهه سندن کلوب کسونلر
دیو امر رئیس طواشی دخی جواریی ابرازو بربرکمکه اغاز ایله کلرنده
بقراط شهزاده نك نبضنه انکشتنی وضع واطلاعه منتظر اولوب
معشوقهٔ شهزاده اولان جاریه عبوروشهزاده مشاهده ایلدکده اندامی
لرزان ونبضی متغیرومضطرب وحرارتی مشتده اولوب بقراطك
معلومی اولدیکه شهزاده پدرینك مرغوبه ومقبوله سی اولان جاریه یه
دل بوده ومرضه دوا انجق مواصلت ایله اولور مواصلت ایسه امر
محال اولمغله ضروری برحیله ملاحظه ومجلس شاهه داخل وای ملك
فرزندك برمحبوبه یه دلداده اولمش که مواصلتی غایت صعبدر دیدی
ملك دخی استفسار ایلیوب بقراط ای ملك دادکر شهزاده بنم زوجه مه
عاشق اولمش دیدکده ملك یابقراط اویله ایسه امر سهلدر همان
زوجه کی ترك وتطلیق ایله شهزاده یه تزویج ایده لم وبدلنه جواریمدن
خواهشکر اولدیغك جاریه یی سکا احسان ایده لم دیدی بقراط دخی ای
ملك کیمی مشاهده ایلدك که برکیمسه یه زوجه کی تطلیق ایله دیو تکلیف ایده
خصوصاسن برملك عادل اوله سن روحم مثابه سنده اولان زوجه می
تطلیقه تکلیف ایده سن عدل وداد که لایقمیدر دیدکده ملك یا بقراط بنم
فرزندم افنای وجود ایتمدن سن زوجکی ترك ایتمك اسهلدر البته
ترك ایله دیو ابرام بقراط دخی مخالفت وعاقبت منازعه سبب ایله

تهدیده انجامیده اولوب یابقراط سنی قتل بعده زوجه کی شهزاده یه
تسلیم ایده رم دیدکده بقراط ای ملك ملوکه عادل وداد کر دیملن
مادامکه خلقده ایلدیکی کندی نفسنده اجرا ایتمیه شهزاده نك
دلداده اولدیغی زن اکرتسری ایلدیکك جواریدن زیاده علاقه
ومحبت ایلدیکك جاریه اولسه مساعده ایدرمیدك که بکا تطلیق ایله
تهدید ایدرسن دیدکده ملك متغطن واحوالدن واقف اولوب یابقراط
عقلك علم ومعرفتکدن اتم واکملدر دیو تحسین وافرین واول
جاریه یی شهزاده یه احسان ایلیوب مواصلت حاصله وشفایاب اولدی
ویو افسانهٔ عجیبه دن منفهم اولورکه پدرك موطوءسی دینلرنده
فرزندنکاح اولنمق جائزاوله روایت اخرادده شهزاده عشقدن خلاص
وپدری موطوءسنه تقرب واقع اولامق ایچون لیلهٔ زفافده بقراط
جاریه یه مسهل حارنوش ایتدیروب اثری ظهور ایلدکده شهزاده یه
معشوقه که سن خدمت ایله دیو امرشهزاد دخی صباحه دك جاریه یه
خدمت واستکراه ایلیوب صباح جاریه هلاك اولوب شهزاده نك
حرارت عشقی منطفی وزائل اولدی بقراطك کلامند ندرکه مضر
اولان طعامی قلیل استعمال ایتمك نافع اولانی کثیر استعمال ایتمدن
خیرلودر وبقراطه کشی نه مقدار جماع وقربان ایلك منا سبدردیو
سؤال اولندقده سنه ده برکره واکرصبر ایده مزسه آیده برکره واکر صبر
ایده مزسه هفته ده برکره دیوجواب وبروب اکرصبرایده مزسه دیو سؤال
اولندقده منی انسانك روحیدرنه زمان مراد ایدرسه اخراج ایلسون
دیدی وغدانك خیر ونافعی زیاده سحری اکل اولنایدر وعشانك خیر
لوسی شمس غروب ایتمیوب ضوئی متمکن وباقی ایکن اکل اولنایدرکه حتی
وقت نوم داخل اولمامش اوله وموتی سهل واسان اعتقاد وملاحظه
ایدك زیرا مرارت موت جوف موتده در دیدی وبقراط مرض موتنده
محتضر اولدقده ای قوم بندن استفاده ایدك که برکیمسه کثیر النوم والعرق
وطبیعتی ملایم اولوب قبض اوزره اولسه طول عمرنه دلالت ایدردیدی
وجالینوس عرف طابع الحشایش بدقة حدسك وجالینوس ان ماسحا

طبابیع کیاه ونباناتی سنك رأی وظنك دقتیله یلوب فهم ایلدی ظن
ایلدم مومی الیه جالینوس مشاهیر حکمسانك آخری ومعلمینك خاتمه سی
اولوب جالینوسدنصکره ظهور ایدن حکمانك مجموعی مزبورك رتبه
سندن دون ایدی ومزبوره خاتمة المعلمین تسمیه اولنمغه سبب بودرکه
کندی تعلم علوم حکمیه ایدوب برطبیب حاذق ظهور ایلدکده
صناعت طبی اقوال باطلهٔ سوفسطائیین افساد ومحاسنی محو وافنا
ایتمش مشاهده ایدوب علم طبی اصلاح وتنقیحه مباشرت واقوال
سوفسطائیه یی ابطال وتزییف ومذاهب بقراطه تابع اولانلرك اقوالنی
تأیید وتقریر وعلم طبی ملخص ایدوب خواص نباناته اطلاع قصدیله
سیاحت وهر برینی تجربه وبربرینه قیاس وامتزاج وخواص
وطبیعتلرینه واقف وعالم اولوب اعضاء انسانیه یی شرح وعلم
تشریحی اختراع وکتب نفیسه تألیف ایلدیکه الی یومنا هذا اطبا
استفاده ایدوب فرعلرینه جالینوسك کلامنی اصول وقواعد معتمده
ایلمشلردر سوفسطائیه دیدکاری قوم مذاهب باطله صاحبی اولانلردن
برقچ فرقه درکه ازجمله برینه عندیه دیرلرکه حقایق اشیانك اصلی
اولمیوب اعتقاداته تابعدر یعنی هرنه کونه اولنورسه اویله اولور دیرلر
وبرینه عنادیه دیرلرکه مجرد عناد ایله خارجده برشی موجود دکلدر دیو
دعوا ایدرلر وبرفرقه سنه لاادریه دیرلرکه محسوسات وبدیهیات
ونظریات مجموعنده توقف ایدوب برطرفه حکم ایتمزلر وبیلورز دیرلر
وبرکیسه مثلا برمسئله ده خطا وغلط ایلسه اول کیسه یه دخی
سوفسطائی دیرلر زیرا زبان یوناندہ سوفی علم معناسنه وسوفا غلط
معناسنه اولوب سوفسطا غلط علم دیمك اولور ومؤلفاتندن اشهری
کتب سته درکه اسکندرانیلر شرح ایلمشلردر وجالینوس ارض یوناندہ
مدینهٔ ذرغاموسدن زمان بقراطدن التیوز التمش بش
سنه دنصکره ظهور ایلیوب جالینوس فاعل العجایب
معناسنه درو غالبا زبان یونانبدر وجالینوس علمت

معهوده به مبتلا اولوب برکون بردیوار قریبنده برغلام روزکار
دست رس وکندویه درکار اولمغه هوس وبیك نیاز ایله رغبت ودردنه
مدد درس اوله سنه ارضا ایدوب غلامه قوام تام کلمش ایکن شوراخ
دیوراندن بردراجه پرواز وطیران ایلدکده غلام نوهوس خوفناك
وسست اندام اولوب فتور کلی کلمکله فرارایلدکده جالینوس حیف
وافسوس ایله آه سردچکوب دراجه نك عدوجانی وانقراض
نسلنه دامن درمیان وساعی اولوب مرضایه حمیه ومداوات ایله
امر ایلدیکده دراجه کل ایتمزینه حث وترغیب وسائر حیوانات
لحومندن منع وترهیب ایدوب برآزمدتده راجه اول حوالیدہ ناپاب اولوب
وعزیزکاردن ابتداظهوری عزیزمصر اولان زوج زلیخاده در
وابوجهل مأبون اولوب علنی تقاضا ایلدکده برحجر مستطیل
ادخالی ایله مهما امکن دردنه دوا وکمال حرصندن لات وعزایه یمین
ایدوب البته بن سنی ذوعروق صلبه براره اعلاق ایدرم دیردی ومومی الیه
جالینوسك وفاتی مبعث عیسی ابن مریم علیه السلامدنصکره در
لکن رؤیت ودیدار شریفلری میسر اولمامشدر وعیسی نامی اولوب
مسیح لغه عبریده مسیحا اولور مبارك معناسنه لقبیدر ومریم امة الله
وکبیرك خدامعناسنه در مرویدر که جالینوسه عیسی علیه السلام
خلقی ودینه دعوت بیوردقلری واحیاء موتا وخلق طیروابراءاکمه وابرص
ایلدکلری خبری رسیده اولدقده تلامذه سنه بوکونه تقریر ایلدیکه
شول کیسه که طبیعت بشر بنك حصول بذیر اولمنده مستقل
اولق ممکن دکل ایکن اول شیئك حصولنی دعوی ایلسه یعنی کندیدن
خارق عادت اولان اشیانك ظهورنی مدعی اولسه ایکیدن خالی
دکلدر بودعوادن مقدم سفهی معلوم اولق وار اولمامق وار
اکر قبل الدعوی سفهی معلوم ایسه اعتبار والتفات اولنماز واکر
اول کیسه دن بروجهله سفه وقوعی احتمالی یوغیسه دعواسنه بیان
طلب اولنور که ماوراء مقتضای طبیعتده اولان اشیانك حصولنی

دعوی ده صادق اولان کیمسه اثبات و بیانه قادر اولورز یاهر قرنك
ابتدای ظهوری زمانده بر کیمسه کندودن خارق عاده اولان اشیانك
صدورنه ادعی واثبات و بیانه قادر اولوب اثبات ایدرو بومدعینك هرقرن
ابتداسنده ظهور ینه باعث روی زمین فساد وشقاوتله مالی اولوب
برمصلح وراه سداده رهبر بر کیمسه دن لابد اولمغله ظهورودعواده اولوب
دعواسنی بیان واثبات ایلدکده خلق ادعاسی صحیح اولدیغن مشاهده
ایلیوب اتباع وانقیاد ایدرحاصلی قانون قدیم بودر که مدعی دعواسنی
اثبات ایلیه وعیسی علیه السلام دعوا ایلیوب اثبات مدعی ایلدی
ایمدی اتباع لازم اولدی دیوب لوازم سفریه آماده وزیارت
شریفه لرین قصد ایدوب محمل بند عزیمت اولوب قبل الوصول اثناء
طریقده تنیس بحیره سی کنارنده عرمانام بلده یه وصولنده وفات ایلدی
وحالا قبری اول بلده ده در ومرضی مشتد اولدقده تلامذه سی مداوایه
جالینوسی ترغیب ایلدکلرنده (اذا نزل قدر الرب بطل حذر المربوب
ونعم الدواء الاجل) یعنی باری تعالینك قضا وقدری نازل اولدقده
قولك حذر واحترازی فائده مند اولماز واجل وموت نه ایو کوزل
علاجدر دیوب اسهالدن وفات ایلدی وارسطو مرض سلدن
وافلاطون برسامدن و بقراط فلجدن هلاك اولدیلر اما ابوالحسن علی
ابن الحسنوالمسعودی ره ابتی اوزره جالینوس زمان مسیح علیه السلامدن
ایکیوز سنه صکره واسکندر دن بشیوز سنه دن متجاوز صکره تولد
ایلمشدر ابن جلجل روایتنده جالینوسك بادی قسطنطینیه نك جانب
شرقیسنده بلاد اسیادن فرغمیش نامنده بر بلده دندر که نام دیکری
فرغین درو جالینوس ملوك رومیه قیاصره تسمیه اولنوب التنجی قیصر
اولان تیره زمانده ظهور ایلیوب اون یدی یاشنده علوم طب وفلسفه یی
تکمیل ویکرمی یاشنده زمانینك وحید وفریدی اولمشدر وجالینوسه
آخر دولت قیصر ده بیت المقدسده مسیح ظهور ایدوب ابراء اکمه
وابرص ایدردیو خبرو یردکلرنده کندوبی مشاهده ایده یم دیو بیت المقدسه توجه

وصقلیه

وصقلیه که حالا سلطانیه تسمیه اولنان بلده یه وصولنده وفات ایلیوب
قبری سلطانیه ده در وعلم طبده اون الی کتاب تالیف ایدوب سکسن
یاشنده وفات ایلمشدر وجالینوسدن مرویدر که برکون مبرراهم
بربستانه منتهی اولوب صاحب بستان اولان پیر بردرخت غرس ونشان
ایدردی نه کونا شجر در دیو سؤال ایلدم پیر دخی بوغرس ایلدیکیم
بردرختدر که ثمروبارندن هم بن وهم سن انتفاع ایدرز دیوب سیندن
سؤال ایلدیکمده مشمشدر بارور اولدقده خلقه بارنی بیع و بهاسیله
تعیش ایدرم خلق دخی اکل وامراضه مبتلا وسندن مدوات طلب
ایدوب ستدخی اموال ناسی اخذ وانتفاع ایدرسك دیو جوابداده
اولدی بنه جالینوسدن مرویدر که چونکه علم تشریحده کمال تحصیل
وجمیع اعضای انسانیه یه مطلع اولدم بر کیمسه طعامه اشتهاسنك
نقصان وعدم هضمندن تشکی ایلیوب کردشه ادویه وضع ایلدم
واول شخصده اشتهای تامه پیدا اوندی زیرا قصبهٔ کردنه مجاور
وملاصق اولان ایکی عضوك شعبه لری فم معده یه منتهی اولوب
معده انلردن انتفاع ایدرو بروقتده اول شخصك کردنده خنازیر تسمیه
اولنان قرحه لر ظهور وطبیب قطع ایله تدبیر ایدوب کرجه قرحه لر
مندفع اولمش لکن اول عضولره ضعف طاری او لمغله اشتهاسنه
نقصان ترتب ایلمش چونکه اوزرینه دوا وضع ایلدم قوت ویروب
اشتهاسی تام اولدی دیدی وکلام جالینوسدندر که انسان سراج
ضعیف کبی وطبایع اربعه رباح مختلفه کبیدر بناء علیه ضوئی بردوام دکلدر
وبر کیمسه بردر همه مالك اولسه نصفنی ترجمه صرف ایلسون زیرا
رایحهٔ رزینی دماغه قوت ویرر ودماغ قوی اولدقده عقل سلیم ومستقیم
اولور جالینوس زمانده برکشتی کیروارایدی که دائما مغلوب اولوردی
عاقبت اول صنعتی ترك وعلم طبه هوس کر اولدقده جالینوس مزاح
قصدیله صنعت طبیده دخی فارغ اولدیغك صنعت کبی مغلوب
اولورسك دیدی وانسان کندو یه مضر اولان طعامدن اجتنابدن
زیاده نافع اولان غدا بی اکل وتناول ایتمکه محتاجدر دیدی * وکلاهما

قلدك فى العلاج وسئلك عن المزاج) وبقراط وجالينوس مداوانده
سكا تقليد ومتابعت ايلديلر مزاجك كيفيتى سندن استعلام ايلديلر
ظن ايلدم علاج ومعالجه لعتده مغالبه معناسنه اولوب علم طبه علاج
تسميه ايلديلر كه طبيب علم طب ايله مرضه غالب اولور بقراطدن
منقولدر كه جسده معالجه بنج قسم اولوب ودردسره غرغره ايله
ودردمعده يه قى ايله واسفل معده يه اسهال ايله ولحم وپوست ميانده
اولان امراضه خوى واسالهٔ حون ايله مداوات اولنور وبو معالجات
اصولى يعنى اسطقسات اربعه وطبايع واخلاط وقوى وارواحى
معرفته موقوفدر ومزاج لعتده شرابى آخرشى ايله آلوده وخلط ايمكه
دينوب اطبا طبايعك بدن انسانده تساوى واخلاطنه تسميه ايلديلر
ومزاج طقوز قسمدر كه برى معتدل وسكزى غير معتدل اولوب
دردى مفرده در كه حار وبارد ورطب ويابسدر كذلك اخلاط دردى
اولوب دم ومرهٔ صفرا ومرهٔ سودا وبلغمدر ودم حار ورطب ومرهٔ سودا
باردە ويابسه ومرهٔ صفرا حاره ويابسه وبلغم باردورطبدر ومزاج ايدان
اسباب وعلاماتك افسامندن فهم وتشخيص اولنوب ابدا نك غير ينك
مزاجى تجربه وقياس ايله معلوم اولور (واستوصفك تركب الاعضاء
واستشارك فى الدواء) استيصاف برنسنه يى وصف ايمكى طلب ايمك
معناسنه اولوب استوصف الطبيب لدوائى دير لر يكا معالجه ايده جكى
شيدن سؤال ايلديككده يعنى جالينوس سندن اعضا نك تركيبى وصفنى
طلب ومرضى معالجه ده سنكله استشاره ايلدى ظن ايلدم اعضا
ذكرى ايله علم تشريحه اشارت ايدر كه جالينوس علم زبوره سعى بليغ
ايله اتقان واحكام ايدوب مباهات ايده رك كتبنده حكايات غريبه ذكر
وبيان ايلمشدر واعضا عند الاطبا ايكى قسم اولوب برى بسيط وبرى
مركبدر بسيط استخوان وپى يعنى عصب وركدر ومركب سرود سنلر
وبالر در وتقسيم ديكر ايله اعضا اوچ قسم اولوب برى اعضاء رئيسه
وبرى مرؤسه وبرى غير رئيسه وغير مرؤسه در اعضاء
رئيسه درتدر كه دماغ وقلب وجكر وبيضتين در زرا دماغه پى يعنى

سكرلر

سكرلر خدمت ايدر وقلبه رك وشرايين خدمت ايدروكبده سائر
عروق خدمت ايدر وبيضه لر ظرف منى درپس مخدوم اولان
اعضايه رئيسه خادم اولا نلره مرؤسه ديديلر وخادم ومخدوم اولميان
اعضا كه قسم ثالثدر انلر استخوان وغضاريف يعنى كوك اوجنده
اولان يومشق استخوان وكيرك ولحم وشحم كبى واعضانك قوى صاحبى
اولان معده كلا كبددرو داء ايدانه داخل اولان مرض در اولدخى اوچ
جنسدر برى فساد مزاج وبرى متصل اولانلرك متفرق وبريشان اولمسى
وبرى مرض مشتركدر ودواشول شيدر كه انكله بدنده اولان صحت حفظ
اولنور يا خود زائل اولان صحتى جلب ايدر كه مدارى حذاقتدر وغايت
مشكلدر حتى بقراط ذكر ايدر كه طبيب حاذق سم قاتلى حذاقتله
دواء نافع ايدر وطبيب جاهل دوايى سم قاتل ايدر مثلا بر كيمسه نك
بدننه افراط ايله حرارت مستولى اولسه طبيب جاهل صندلى سحق
وكل كبى دقيق ايدوب اول كيمسه نك بدننه طلاء تخين وغليظ
ايله طلا ايدوب اجزاء دقيقه منافس ومسامات بدنه داخل اولوب سد
ايدر وعليك حرارتى نافذ اوله مبوب مشتده اولور اما طبيب حاذق عود
هندويى برمقدار سحق وبدن مريضه رقيق طلا ايدوب عودده اولان
رطوبت وحرارت بدنه واصل اولوب مسامات مسدود اولما مغله
خارج بدنه حرارتى رد واخراج ايدر پس عودك حرارتى طبيب حاذقك
تدبيرى ايله بدنده اولان حرارتى دفع وازاله ايدر (وانك نهجت لابى
معشر طريق القضا) نهج طريق اشكار قلمق معناسنه درپس يعنى تحقيق
ابو معشره طريق قضايى سن آشكار ايلدك ظن ايلدم قضادن
مرادى حكم منجمدر مثلا تأثير كواكب وسائر احكام نجوميه در
وقضانك حكم منجمين معناسنه استعمالى بو مصراعدن فهم اولنور
يقضون بالامر عنها وهى غافلة يعنى برامر ايله كواكبدن حكم
ايدرلر حال بوكه كواكب اول امردن غافلدر دير مولى اليه ابو معشرك
اسمى جعفر بن محمد بن عمر البلخيدر كه مقدما بغداده اصحاب حديثدن
اولوب زمانك فيلسوفى اولان يعقوب بن اسحق بن صباح الكندى

منن

علوم فلسفه يه مشتغلدر ديو طعن و تشنيع وتعيير وخلق اغرا ايدوب
يعقوبى تعجيز وتكدير ايلدى و كندى عاجز اولمغله ابو معشرك
شرنى اوزرندن دفعه دسيسه وعلم حساب وهندسه دن برمقدار
مسائل مرغوبه و نفيسه يى ابو معشره تعليم ايدوب ابو معشر
متلذذ وذوقياب وكندى مسامحه وتعليمدن فارغ اولدقده ابو معشر
هزار شوق ورغبت اظهاريله تحصيل علوم رياضيه يه طالب وحساب
وهندسه وهيئتى تعلم و تكميلدنصكره علم نجومه اشتغال وتحصيل
وماهر واهل زمانينه غالب وفائق اولوب يعقوب كندى يه زيادرازلغى
ترك ايلدى مرويدر كه ابو معشر علم نجومه اشتغال ايلدكده سنى
قرق يدى يه واصل اولمشدى وعلم نجومده تحصيل مهارتدنصكره
وكتب نفيسه تأليف ايلمشدر ازجمله كتاب الالوف وكتاب المدخل وكتاب
المذاكرات ابو معشرك تأليفاتندندر ونجومده استخراج ايلديكى احكامده
عجيب اصابتلرى وغريب حكايتلرى اولوب كتاب المذاكراتده بركون
معتمدك برادرى موفقك مجلسنه داخل اولدم شيله وزمانينك نجومده
استاذى اولان زيادى دخى حاضرايدى موفق زيادى يه توجه
ايدوب اى استاد مشكل كشاى ضمائر شناس دروغمده برشى اضمار ايلدم
سندن كشف و بيانى استرم ديدى زيادى دخى اميرحضرتلرى برامر
جليل ورفيعك فقدانى اضمار ايلمش ديدكده موفق كذب ايدوب
وخطا ايلدك ديوب شيله دن سؤال شيله دخى زياده نك جوابنه قريب
جواب ويروب انى دخى تكذيب و تخطئه و بنى استنطاق بن دخى يا اميرِ
اضمار ونيت ايلديكك الله جل شانه حضرتلريدر ديدم وموفق
اصابتى تحسين وسبب استخراجدن سؤال ايلدى بنده دخى يا اميرِ
اضمار ايلديكك وقتده رأس حمل ذروهٔ فلكده بولينوب رأس حملك
فعلى مرئى ومشاهد ونفسى غير مرئيدر بناء عليه ملاحظه ايدوب
بارى تعالينك افعالى مشاهده ومرئى وذات شريفى غير مشاهد
اولوب هر عزت وسلطنت صاحبنك فوقنده غالب مطلق اولمغله
اضمار ايلديكك بارى تعالى اولديغنه استدلال ايلدم ديوب جوابداده

اولدم

اولدم ديو ذكر ايدر وابو معشردن منقولدر كه بروقتده اطراف بلادى
سياحتى اثنا سنده ملوك عجمدن برينه تقرب وانتساب ايليوب اول
ملكك اتباع واكابر دولتندن برندن برجرم صدور ومملك ترتيب جزا
قصد ايلدكده شخص مجرم فرار واختفا ايليوب ابو معشرك نجوم
ورمل وسائر علوم غريبه ده مهارتى اولوب شاهه اختفا ايلديكيم
محلى خبر ويرر خوفيله برطشت كبيرى خون ايله لبريز ووسطنه زردن برهاون
وضع وهاونك اوزرنده جالس اولدى فى الحقيقه مملك شخص فارك
اختفا ايلديكى محلى ابو معشردن سؤال اول دخى مقدور علمنى
اجرى واعمال بعده متحيرانه معامله ايله تفكر وتعجب وملك سبب
تعجبدن استخبار ايليوب ابو معشر يا ملك اول شخصك حالا ساكن
ومختفى اولديغى محل كبى برموضع فى العمرنه مشاهده ونه استماع ايلدم
كه خوندن يردر يانك وسطنده التوندن بر كوهك و فرازنده
جالس اولمش استخراج ايلدم ديدى وملك دست رس اولمدن مأيوس
وجرمنى عفو ايلدم هرنه طرفده ايسه خدمتمه كاسون ديو اشاعت
اول شخص دخى اعتماد وخدمت ملكه كاوب اختفا ايلديكى محلدن
استعلام اولدقده بيان ايلدكده ملك وارباب دولت شخص مختفينك
تدارك ايلديكى حيله يه وابو معشرك اصابت واستخراجنه هزار تحسين
وتعجب ايلديلر وابو معشرك بوكونه حكايانى بسيار وكتب تواريخده
مذكوردر وهر علمده يكانه وماهر ايكن مرض صرعه مبتلا اولوب هر آيده
قرمتلى اولدقده ظهور ايدر دى وكندى مولدنه عالم اولميوب مقدار
عمر واحوالنه متعلقه برمسئله اعمال ومنجم زيادى سائل ومسئولك
طبيعتلرى اول مسئله ده مجتمع اولدقده دلالت صحيحه اولور ديو سؤال
ابو معشردن عملنى اجرى ايدوب اول مسئله نك طالعى سنبله چيفوب
وقرمقابلهٔ شمسده برج عقرب ومريخ برج دلودن قره ناظر استخراج
اولنوب بوصورت صرعه ايجاب ايلديكنه واقف اولدق و بوندن
متفهم اولان بودر كه برمولود طالعى سنبله اوله واول وقتده قرمقابلهٔ
شمسده برج عقربده ومريخ برج دلوده قره ناظر اوله اول مولودك مرض

صرعه ابتلاسنی اقتضا ایدر ومومی الیه ابو معشر ایکبوز یمش ایکی
سنه سی وفات ایدوب سبب وفاتی مرض مزبوردر روایت اخرا ده
برامر عظیمی قبل الظهور استخراج وخلقه اشاعت ایلدیکه شیوعندن
فتنه دن خوف اولنمغله مستعین بالله خلیفه غضب وضرب شدید
ایله ضرب ایدوب متأثراولوب وفات ایلدی وحالت نزعده اصبت فعوقبت
دیدی وابو معشر مدمن خمر ایدی (واطلعت جابر بن حیان علی
سر الکیمیا) اطلاع واقف قلمغه دیرلر یقال اطلعتك علی سری
یعنی جابر بن حیانی سر کیمیایه سن واقف قلدك ظن ایلدم کیمیا
معربة الاسم وباطلة المعنی اولوب یعقوب کندی بطلانه بررساله
بدیعه تألیف وابطال دعوی المدعین لصنعة الذهب والفضه تسمیه
وایکی مقاله یه تقسیم ایدوب کیمیانك متعذر ومحال اولدیغنی ذکر وبیان
ایلدی وابو بکر رازینك ابطال رساله کندی ایچون بررساله سی
موجوده درلکن مفید دکلدر وابو عثمان جاحظ کتاب الحیوانده
فأره نك خاکدن خلق اولندیغنی بیان اثناسنده کیمیایه متعلق برمقدار
کلام سرد وذکر ایلدیوب ابطال وتحقیقنه تعرض ایلمامشدر وصحیح
ومشهور اولان کیمیانك صحت وحقیقتی اولدیوب باطلدر ومومی الیه
جابر بن حیان حقنده معتمد علیه اولان کتابده ترجمهٔ صحیحه سنه ظفر
بولنمامشدر وبود لیلدر که اکثر ناس جابرك تألیفنك اصلی اولمیوب موضوع
ومصنع براسم بی مسمی اولوب فن کیمیاده مصنف اولانلر اختراع
ایلدکلرینه ذاهب اولمشلر در مذهب صحیح دخی بودر که کیمیانك
صحتنه ذاهب اولانلر جابر بن حیان جعفر صادق زماننده ظهور وتعلم
وعلم کیمیاده کتب کثیره تألیف ایدوب کائنات سیدم شویله بیوردی
سیدمدن شو مقوله استماع ایلدم دیو نقل وذکر ایلدیکی سیدن
مرادی جعفر صادق حضرتلریدر دیر وشیخ نظامی اسکندر
نامه سنده کیمیایه متعلق برحکایه سرد ایدر که مأمون برخراسانی یك
التونی براده وکل سرخ ایله آمیخته ایدوب برعطاره بر دینار ه بیع
وکیماکر لکنی اشاعت وبغداد پادشاهنه تقرب وجزء اعظمی طبرنك

اولوب

اولوب پیدا اولنمغه محتاج در دیوب طرف شاهدن جست وجو وآخر کار
عطار معهود دن بر التونه اشترا اولنوب مزبور خراسانی اجرای
صنعت شبشه بازی ایدوب عمل زر خالص العیار ظهور نده پادشاه بغداد
ممنون وتکرار عمله امر ایلدکده خراسانی طبرنك احضار اولنور سه
بی نهایه خزائن جمع ایدرم دیوب هرچند که تدارکنده تکابو اولندی
بردرهمی پیدا اولنمغه امکان اولمدقده خراسانده بسیار در لکن هرکسك
معلومی دکلدر اذن پیروز یلورسه بن بنده قتی وافر احضار ایدرم دیو دهان باز
اولمغله پادشاه اون بیك التون ویروب نیجه زمان ایصال طبرنکه انتظاری
سیبله بغدادیان الدانیجیلغه وخراسانیان الدادیجیلغه نسبت اولنمغله شیخ
نظامی بویندهٔ اشعار ایلمشدر * ازان دمکه اهل خراسان کنند * بغدادیان
بازی اسان کنند * وفتاحی نیسابوری کیمیانك باطل اولدیغنی بویندهٔ
تلمیح ایلمشدر * کیمیای خواهی زراعت کن که خوش گفت انکه
گفت * زرع ثلثا نش زراست ثلث دیگرهم زراست (وانك
استخرجت النظام اصلا ادرك به الحقایق) وسن نظامه برقاعده تعلیم
واستخراج ایلدیك که اول ضابط ایله حقایق اشیایه عالم اولدی ظن
ایلدم ومومی الیهك اسمی ابراهیم بن سیار بن هانئ بصریدر که
کنیه سی ابو اسحق واشتهاری نظام اولوب ائمهٔ معتزله نك کبارندن
وعلومده ماهر ویکانه وتدقیق وتحقیقده فائق وبی همتا ایدی لکن
افراط تدقیق ایله مطالعهٔ کتب فلاسفه بی اکثار وطبیعیین والهیین
مسلکنه سالك وکلامارندن برمقدار مسائل استنباط واستخراج وکلام
معتزله یه خلط ومزج ومذهبنده تفرد ومذاهب اعتزاله ذاهب
ومعتزله دن معدود اولمغله طعن وتشنیع اولنمشدر وعلوم فلسفه بی
کلام معتزله یه خلط ایتمکله سائر معتزله یه برقاچ مسئله ده
مخالفت ایلمشدر ازجمله مذهب نظامده باری تعالی شروره قدرت ایله
موصوف اولمیوب سائر معتزله باری تعالی شره قادردر لکن کندیدن شر
صادر اولماز دیرلر ونظام مذهبنده جوهر اعراضدن مرکبدر وباری
تعالی مه جودانی دفعهٔ واحده خلق وایجاد ایلدی الآن اولدقلری

ریاض

كبى يعنى معادن ونبا تات وانسان وسائر حيوانا تى بردن خلق ايدوب
آدم عليه السلامى قيامته دك نسلندن ظهور ايدن وايده جك اولادى
ايله معا خلق ايلدى لكن جميع موجوداتك دفعة عدم ظهورينه
باعث بر برنده مندرج ومكمون اولوب هر شئ وقت مقدورنده ظهور
ايلمسيدر مثلا حالا تولد ايتمين زيدك موجود اولمسنه ذاهبدر پس مذهب
نظامده معادن ونبا تات وحيواناتدخى بونك كبيدر وفلاسفه دن
بومذهبه ذاهب اولانلره اهل كرن ديرلر ومذهب نظامده انسان
ايچون قران كريمك مثلنى اتيان ممكن وقوت بشر تحتندهدر اولوب
بارى تعالى اذهان انسانى قرآنك مثلنى اتياندن صرف ايتمك اوزره در
وبومذهب باطله مذهب صرفه ديرلر ونظامك مذاهب باطله سى
كتب كلاميه ده مذكور اولمغله بومختصرده بو مقدارى ايله اكتفا
اولندى وفقرهٔ مذكوره ده ابن زيدونك حقايق دبوذكر ايلديكى
بومسائل باطله دن ماعدا مسائل حقه ومستحسنه در كه كتب كلاميه ده
مذكوره در ونظامده طفل اندك سال ايكن فطنت وذكا وحدت
عقل ودها آشكار وهويدا اولوب بركون پدرى نظامى خليل بن احمده
تعليم علوم ايچون كتوروب خليل عقل نظامى امتحان قصديله
دسته بر ابكينه الوب ياغلام بو زجاجه يى وصف ايله ديدى نظام
دخى مدح ايله مى بوخسه ذم ايله مى وصف ايده يم ديدكده خليل مدحله
وصف ايله ديوب نظام ياشيخ زجاجه آب ايله لبريز ايكن درونته ساقط
اولان خار وخاشاكى طشره سندن كوسترروجور واذايى قبول ايلمز
وماوراسنده اولانى سترايلمز ديدى بعده خليل ياغلام مذمت ايله ديوب
نظام شبشه انكسارى اسانلق ايله قبول ايدوب جبر والتنامى بروجهله
قبول ايلمز ديدى ونميمه ده زجاج ايله ضرب مثل اولنور فلان اتم
من ان جاج ديرلركه اظهار شرده زجاجدن اشددر ديمكدر
زيرا زجاج جوهر لطيف اولمغله درونندهكى اولانى كم ايتيوب اظهار
ايدر بعده خليل خانه سنده مغروس اولان درخت خرما يى ارأت
ايدوب ياغلام بونخله يى مدح ايله ديدى نظام دخى هى حلو جناها

باسق منتهاها ناضر اعلاهاديدى يعنى نخله نك ميوه سى شيرين وقدى
بالاو باسقدر وذروه سى سرسبز وخضراوحسندر ديدكده خليل
ياغلام ذم ايله ديوب نظام صعبة المرتقى بعيدة المجتنى مخوفة بالاردى
يعنى نخله نك ارتقا وصعودى مشكل وصعب ميوه سى بعيد وصعود
ايدن كيمسه ساقط اولمدن خوف ايدر ديدكده خليل آفرين خوان
اولوب اى فرزند سنك بندن تعلم احتيا جكدن بنم سندن تعلمه
احتياجم ازيدواكثر در ديو تعليمه مساعده ايلمدكده نظام معتزلهٔ
بصريينك شيخى اولان ابوهذيل العلافدن تحصيل كما لاته اشتغال
وعلم كلام وسائر علوم حكميه ده كامل ومعتصم بالله زمانده بين الناس
علم وفضل ايله مشتهر وصاحب مذهب اولوب نظامه خلق كثير
اتباع ايلدى ومعتزله نك اصل مذهبلرى بودركه بركيمسه بارى تعالى
يه شى در ديمسه كافر اولورونظام استادى ابوهذيل ايله هزار بارمناظره
ومباحثه واكثرنده استادنه غلبه ايدوب الزام وافحام ايدردى حتى
بعض كيمسه استادكله نيچه مباحثه ايده بيلورسن ديدكده مباحثه
ايدرم وشطرنج بازخصمنه غالب اولدقده برخ طرح ايلديكى كبى عقلمدن
برخ طرح ايدوب اويله مباحثه ايدرم ديو تفاخر كنان جوابداده
اولدى ونظامك شاگردا تنك اعلم و افضلى اولان جاحظدن
مرويدركه بركون ابواسحق نظام استادى ابوهذيله يا اباهذيل
سن لا بارى تعالى جسم اولمق لازم كلور ديوخوفكردن جوهر اولمسنى
انكار ايدرسن حال بوكه جوهر اولمديغى تقدير ده عرض اولمق
لازم كلور جوهر ايسه عرضدن اضعفدر ديوسؤال ايلبوب ابوهذيل
اول وقتده پيرونظامه جوابدن عاجز اولمغله روى نظامه توكردى
وتنظام خنده كنان بارى تعالى اول پيرك بوزنى قبيح ايلسون كه
مدعاسنه دليلى بزاق اوله ديدى مرويدركه مذهب سوفسطائيه
يه ذاهب اولان صالح بن عبد القدوسك برفرزندى وفات ايدوب
ابوهذيل تعزيه قصديله صالحه واروب اول وقتده نظام حديث
السن واوهزيلك تلذى اولمغله خادمى صورتنده معاراهى وصالحه

ملافی اولدقلرنده ابوهذیل صالحی متألم و پریشان حال مشاهده
ایدوب تعریضانه یاصالح مذهبکزده ناس نباتات کبیدر اویله اولدقده
فرزندیکك موتنه بورتبه جزع وفزع ایتمکه وجه بوقدر دیدکده
صالح یاابا هذیل فرزندیمك موتنه غمناك دکلم بلکه کتاب الشکوکی
قرأت ایتمدن وفات ایلدیکنه متألم اولورم دیدی
ابوهذیل دخی کتاب الشکوك نه مقوله کتابدر دیوب صالح
کتاب الشکوك کندی تصنیغم اولوب هر کیمسه که قرأت ومطالعه ایلیه
بولندیغی حالده شك ایدوب اول حالك عدمنی توهم ایدر دیدکده
نظام یاصالح تألیف ایلدیکك کتاب ایله عامل اولوب اوغلنك
موتنده شك ایدوب حیاتده اولمسنی وهم ایله وکتاب الشکوکی
تعلیم ایلدیککده شك ایدوب تعلیم ایلکی توهم ایله دیوب صالحی
تخجیل واسکات ایلدی (وسوفسطائیه دیدکاری اقوام مذاهب باطله
صاحبی اولانلردن برقچ فرقه اولوب برینه عنادیه دیرلر که حقایق
اشیانك اصلی اولمیوب اعتقاداته تابعدر یعنی هرنه کونا اعتقاد
اولنور سه اویله اولورو برینه عنادیه دیرلر که مجرد عناد ایله خارجده
برشی موجود دکلدر دیودعوی ایدرلر وبرفرقه سفسطه لاادریه دیرلر که
محسوسات وبدیهیات ونظریات مجموعنده توقف ایدوب برطرفه
حکم ایتمزلر ومعلومزمز دکلدر دیرلر وبرکیمسه مثلا برمسئله ده خطا
وغلط ایلسه اول کیمسه یه دخی سوفسطائی دیرلر زیرا زبان یونانده
سوف علم معناسنه وسطا غلط معناسنه اولوب سوفسطا علم غلط
معناسنه اولورو سوفسطائیه نك بعضیلری اشیایه حقیقت وماهیت اثبات
ایتمزلر واستبعاد اولنان اشیایی تقریب ایدرلر وبیدار اولان کیمسنك
حالی خفته ونائم اولانك حالی کیدر دیرلر وجاحظ ذکر ایدر که
برکون نظام ایله طیره ونحوسته متعلق مباحثه ومذاکره اولنوب واقع
وغیر واقعمیدر دیو استفسار ایلدیکمده نظام یاجاحظ بروقتده شول
رتبه فقروفاقه یه مبتلا اولدمکه دفع جوع ایتمکه پردرهمه مالك ولمیوب
ایابرکیمسه بنی اطعام وسیر ایدرمی دیو کوشش ایلدم اولدخی میسر

اولمیوب

اولمیوب دفع کرسنکی ایچون کل وخاکسترا کل ایلدم واوزرمده برجبه
وبرپیراهن اولوب پیراهنی بیع واهواز طرفنه راهی اولمغه عزیمت
ایلدم واهوازه دخی راهی اولمق کمال حیرتمدن ایدی زیرا اهوازده آشنامدن
برکیمسه موجود دکل ایدی پس روبراه اولوب ساحلده برسفینه یه
راکب وبحری عبور ایتمك مراد ایلدم سفینه دن نام ونشان
اولمغله تطیر وتشاؤم ایدوب برمقدار زمان انتظار دنصکره
برسفینه یه دسترس اولدمکه باشی قیجی شکسته وخراب ینه تطیر
ایلیوب ناچار راکب اولوب ناخدایه نامنی سؤال ایلدم دیودردیوب
نام شیطان اولمغله انکله دخی تطیر ایلیوب اهواز جانبنه لنگر انداز
اولوب لوازم ضروریه مم اولان لحاف وپستر کهنه می خانه دك تحمیل
ایچون برحماله ندا ایلد یکمده یکچشم برحمال توجه ایلدکده ینه
تطیر ایدوب اول ناحیه ده کاوله دخی تیاب تحمیل اولنمق دأب
اولمغله برکاوطلب ایلدم بوینوزی شکست برکاو احضار ایلدیلرا کا
دخی تشاؤم وخواه ناخواه پلاسلری تحمیل وخانه واصل وبرحجره
خرابه یه داخل واحوال پریشانمده متحیر وبونحوست که بنده واردر
همان وطنه رجوع ایتمکدن اولی یوقدر لکن وطنه رجوع ایلسم
ینه کل وخاکستر اکل ایتمك اقتضا ایدر بودخی امر مشکل دیو تفکر
ایدرکن برکیمسه درحجره یی قرع ودق ایلدکده نفسمه مقدما ظهور
ایدن طیره وشئامتلرك نتیجه وآخری ایشته بودر زیرا غالبا دشمندر
یاخود سلطان طرفندن بنی احضاره کلمش برآدمدر ملاحظه سیله
مضطرب اولوب جواب ویرمدم لکن درحجره یی شکست ایده جك
رتبه دقه اغاز ایلدکده الحکم لله دیوب کیمی طلب ایدرسن دیو
درون حجره دن ندا ایلدم اول شخص دخی سنی استرم طشره کل
دیدی بن کیم دیدم سن ابراهیم بن سیار نظام سن دیدکده بالضروره
درحجره یی کشاد ومرادندن سؤال ایلدیکمده ابراهیم بن عبد العزیز
کاتب سکا سلام ایدوب اکرچه میانمزده منازعات ومخالفات سبق
ایلمشدر جله سنی برطرف ومقتضای اخلاق حمیده وسیرت حسنه

ایله عامل اولمغی اختیار ایلدم زیرا سرایم طرفندن کذار ایدرکن
کندو یی پریشان حال وفقر وفاقه یه ابتلا ایله بی مجال مشاهده ایلدم
وبو طرفه کلوب ترك دار ودیار وعیال ایلمك کمال مرتبه اضطراب
وافتقارندن اولدیغنی ملاحظه ایلدم ایمدی اکرا هوازده اقامت
مراد ایدرسه برایکی آی مکث واقامت ایلسون مأمولدرکه باقی قلان
عمرنده کندونك تعیشنه مدار اوله حق شی ظهور ایده واکر علی جناح
الاستعجال وطننه رجعت مراد ایدرسه بواوتوز التونی اخذ ودیارنه
عودت ایلسون وبومقدار عطیه کرچه قلیلدر لکن کندی قبول
عذره اهل واحقدر دیدی دیو تبلیغ کلام ودیناری اخذ ووطنه
رجعتی اختیار ایلیوب ظهور ایدن امور غریبه یه متحیر اولدم بری
بوکه فی العمر اوتوز التونه دفعة مالك اولمامشدم ایکنجی غربتده طول
ودراز مکث اقتضا ایلدی اوچنجی طبره ونحوست باطل اولدیغنه
مطلع اولدم دیدی ونظام ایکبوز یکرمی سنه سنده اوتوز التی یاشنده
وفات ایلشدر ومزبورك اشعار لطیفه وکلام مرغوبی اولوب
ازجمله طلبه سنی علمه تحریص ایچون علم رشیدرکه طالب اولان
کیمسه یه کندندن برمقدار نی اعطا ایلرمادامکه طالب علم
کندینك مجموعنی علمه ویرمیه طالب علم اولان کشی کندینك
مجموعنی علمه ویردیکی صورتده دخی علم بعضنی ویرمك احتمالی باقیدر
یعنی علم شریفه طالب اولان کیمسه بالجمله اوقاتی تحصیل علمه صرف
ایتمکه محتاجدرکه حتی برمقدار علم تحصیل ایلیه بوصورتده دخی
برمقدار علم تحصیلی متیقن دکلدرکه هزار کیمسه عمرنی تحصیل علمه
صرف ایدر وینه خائب ومحروم اولور بلکه جهل مرکب او لمقلغله
نتیجه پذیر اولور دیردی بودخی کلام نظامدندرکه بروقتده آمالی
تفکر وکرم پیشه لرك کرم واحسانلریله کوکلمزی اکلندیررك
شمدی دنیاده اسخیا وجومردك انقراض کلمك سببیله تفکر
آمال هموم وغمومه منقلب ومبتدل اولدی بودخی کلام نظامدرکه
همسایه کده جنازه واقع اولسه اکر تعزیه کفایت ایدر شیمه مالك

ایسك جنازه صاحبنه وارروب تعزیه ایله واکر مدار معاش اوله حق
برشیئك اولیوب فقردن مضطرب ایسك همسایه که تعزیه ایله زیرا
سنك مصیبتك اندن اکثر واشد اولوب خانه کده ماتم ومأتم زیاده
اولمش اولور ابوالعیناذکرایدرکه برکون نظامه *اذاهم الندیم له بلحظ
نمشت فی مفاصله الکلوم *بیتنی انشادایتدیکمده نظام ایمدی اول
محبوبك مصاحبی نابینا اولمق لازمدرکه متضرر اولمیه دیدی کلوم
ضم کاف ایله یاره لر معناسنه ومفردی کلم اولوب معنای بیت
بحسن ول محبوبه ندیم مصاحب اولان کیمسه طرف چشم ایله نکاه
ایلمك مرادایلسه فرط حسنندن اول کیمسه نك مفصللرنده جراحت
ویاره لر پیدااولور دیمکدر (وجعلت للکندی زسما استخرج به
الدقایق) وکندی یه برسم واثر وضع وتحریر ایلدك که اول رسم
ایله حقائق ودقایق استخراج ایلدی ظن ایلدم مومی ایله یعقوب بن
اسحق بن الصباح الکندی درکه اشعث بن قیس اولادندن اولوب
زماننده فیلسوف اسلام دیمکله معروف ایدی وپدری اسحق ایام
مهدی ورشیددہ کوفه واول حوالیده اولان بلدان والیلرندن بری
وجدی اشعث رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینك
اصحاب کرامندن ومقدما جمع کنده یه ملك اولمشدی قیس دخی
کنده دن برملك عظیم الشان اولوب اعشی بن قیس مزبور قصائد
نفیسه ایله مدح وثنا ایلشدی ومومی الیه کندی علماء متبحرندن اولوب
فلسفیات ومنطقیات وحسابیات وکریات وموسیقیات ونجومیات
وهندسیات وفلکیات وطبیات واحکامیات وجدلیات ونفسیات
وسیاسیات واحداثیات وابعادیات وتقدسیات وانواعیات ده ایکبوز
یکرمی برتألیفی وارد رکه بعضی کتب وبعضی رسائلدر وفیلسوف
لغت یوناندہ محب علم معناسنه درزایر فیل محب معنا سنه وسوف علم
معناسنه در وترکیب اولنوب فلسفه فیلسوف لفظندن مشتق
اولمشدر ومومی الیه کندینك نسبی مضبوط اولوب یعقوب بن اسحق
بن صباح بن عمران بن اسمعیل بن محمد بن اشعث بن قیس بن معدی

متن

كرب بن معاويه بن جله بن عدى بن ربيعه بن معاوية الاكرمين
بن الحرث الاصغرين بن معاويه بن حرث الاكبرين بن معويه بن نور
بن مرقع بن كنده بن غفر بن عدى بن الحرث بن مره بن ادد بن
زيد بن يشجب بن عريب بن مهد بن كهلان بن سنان بن يشجب بن
يعرب بن قحطان ابى يوسف الكندى درك لغة اسلاميه ده وفنون
حكمت يونانيه وفارسيه وهنديه ده متبحر واحكام نجوم وسائر علومده
يكانه ايدى وعلم ادبه اشتغال واتقان ايليوب مجموع فلسفه يى تحصيل
ايله صاحب كمال ومشهور افاق اولمسى بغداد ده اولمشدر وكتب
اوائلك غوامض ومشكلاتنى حل وبيان ايدوب مذهب ارسطويه
ذاهب واول وادى يه سالك وهرفنده كتب كثيره تصنيف ونيجه ارباب
استعداده علوم حكميه تعليم ايدوب هر وجهله آثار وفوائدى بسيار
ومنتشر اولوب دولت معتصم كندينك ذات واثارى ايله افتخار
ومباهات ايدردى وكتاب العقل الانسى وكتاب الجوامع الفكريه
وكتاب الفلسفية الاولى مومى اليه يعقوب كندينك مؤلفات جليله
سندندر ومومى اليهك اخبار حسنه سى ونوادر غريبه سى وارد لكن
كمال مرتبه بخل وضنته مبتلا ايدى ازجمله اخبار حسنه سندن برى
بودركه بركون احمد بن معتصمك مجلسنده جالس ايكن ابو تمام طائى
كلوب مشهور اولان قصيدهٔ سنيه سنى انشاد ايدوب * اقدام عمرو
فى سماحة حاتم * فى حلم احنف فى ذكاء اياس * يبتنه
واصل اولدقده يعقوب كندى يا ابا تمام ممدوحك اولان فرزند
امير المؤمنينى خلقك مالنى غارت وفقرايه بذل وانعام ايدن
صعاليك عربه تشبيه ايلديككدن ماعدا حربه اقدام وصولتده عمرو
وسماحتده حاتمه وحلمده احنفه وزكاده اياسه تشبيه وتسويه ايلدك
شعراء زمانه ايسه ممدوحلرينى اصلا فه ترجيح ايدوب سنك كبى تسويه
ايلزلر مسموعك اولمديمى ابو دلفى اثناى مدحده * رجل ابر على شجاعة
عامر * بأساو غبر فى محيا حاتم * ديمكدر يعنى ممدوحم اولان كيمسه شجاعت
وحربده شدت واقدام جهتيله عامره غالب اولوب سخا وكرمده

روى

روى حاتمى غبارا حسان ايله سزايلدى ديوم اخذه ايلدكده ابو تمام
برمقدار زمان تفكر ايدوب بو بيتلرى انشاد ايلدى * لاتنكرواضربى
له من دونه) مثلا شرود فى الندى والباس * فالله قد ضرب الاقل لنوره *
مثلا من المشكاة والنبراس * يعنى اى قوم سخا وشجاعتده ممدوحمدن
دون اولا نلره تشبيه واراد ومثل ايلديكمى انكار ايلمكزز يرا بارى تعالى
اقل وادنا اولان مشكاة ومصباح ايله منور اولدقلرينه بناء ضرب مثل
ايلمشدر * الله نور السموات والارض مثل نوره كمشكاة فيها
مصباح * بيوردى ديدى وبو بيتلر اصل قصيده سنده اولوب فورى
انشاد ايلديكنده هركس تعجبكنان تحسين ايلديلر (كل صعلوك جواد)
امثالدن اولوب معناسى هركيمسه نك كه سرمايهٔ بسيارى موجود اوليه
مالك اولديغى مال اندك شمارك تلف اولمسى اول كيمسه يه اسانتر در
ديمكدر پس ملوكه نظر ايله صعاليكدن معدود اولمق مدح اولور كان
اد خار ماله رغبت ايتمكله برطرفدن مستحقلره بذل واحسان ايتمكله
خزينه سنده مال فراوان بولنمز ديمكدر اولور وابو تمام جائزهٔ قصيده
اولمق اوزره برناحيه واليلكى طلب ايلدوب حاضر بالمجلس اولانلر
بو تمام شاعر مفوهه سى هوايى برشخصدر والى اولمغه شايان دكلدر
ديو مما نعت ايلدكلرنده يعقوب كندى بلى والبلكه لايق دكلدر
لكن عمرى نهايته رسيده اولمغه چوق زمان قالمامشدر زيرا حدت طبع وفرط
زكاصاحبى اولانلرك ذهنى قلبلرينه دائما ضعف ويرمده در خصوصا
ابو تمامده بعض مرتبه علايم موت مشاهده ايلدم توجيه ولابتده
بأس بوقدر ديدى فى الحقيقه برمقدار زمان مرورنده ابو تمام وفات ايلدى
وبركون بركيمسه * وفى اربع منى حلت منك اربع * فما انا ادرى ايها
هاج لى كربى * جمالك فى عينى ام الذكر فى فمى * ام النطق فى سمعى
ام الحب فى قلبى * بيتلرينى انشاد ايدر يعنى محبوبنه خطاب ايدوب
سندن درت شى بندن درت شيئه حلول ايليوب كرب وعشقمى قنغيسى
تحريك ايدر معلوم دكلدر اياچشمده اولان جاكميدر يوخسه
دهانمده ذكر كيدر باخود كوشمده كى تكلمك ميدر يوخسه قلبمده كى

عشق محتكميدر ديمك اولوب يعقوب استماع و تحسين ايدوب تمام
تقسيم فلسفى ايله تقسيم ايلدى ديدى و يعقوب كندى برجاريه‌يه
دلداده اولوب بركون جاريه به * انى ارى فرط الاعتياصات
من المتوقعات على طالب المودات مؤديات بعدم المعقولات * ديدى
ويعقوب ريش رازصاحبى اولوب جاريه كلمات يعقوبى استماع ودرينه
نظر اندازاولوب تخطئه و تحميق ايچون * ان اللحى المسترخيات على
صدور اهل الزكاكات محتاجات الى المواسى الحالقات * ديدى يعنى
يعقوب كندى بن وصاله منتظره لردن محبت طالبى اولا نلرله زياده
اميزش واختلاطى نامعقول افعال قبيحه ارتكابنه مؤدى اولور
ملاحظه وظن ايده رم ديدكده جاريه تحقيق عقلنده نقصان
اولانلرك سبنه لرى اوزرينه مسترخى وارسال اولنان ريشلرى حلق
وتراش ايديجى اوسترميه محتاجدر ديدى ومومى اليه يعقوبك بخله دائر
كلامندن در كه شرف بخلدندر كه سائله ردايله جواب ويروب لاديدكده
بخيلك سرى برهوى ومرفوع اولور اماجود مرداك نعم ديوب مرام
سائله مساعده ايلدكده سرى اسفل وزمين طرفنه مائل اولور واستماع
موسيقى مرض برسام حاد در زيرا انسان نغمات لطيفه استماعيله
طربناك اولوب بذل مال ده اسراف ايدوب فقيراولور وفقره ابتلاسندن
غمناك وعليل اولوب هلاك اولور ديردى عمرون ميموندن مرويدر كه
بركون يعقوب كندى ايله خانه سنده طعام اكل ايدركن همسايه لرندن
برى كلوب بن اول شخصى طعامه دعوت ايلدم اولدخى والله هنوزدفع
كرسنكى ايلشدم ديدى يعقوب بلكى تناوله رغبت ايده احتمالى ايله ذات
باري تعالى يه يمينمدن عالى برشى يوقدر اكر بوندن صكره تناول ايدرسه كافر
اولوردديدى وكندى فرزندينه نصح ايدوب اى فرزندارجمند دسترس
اولديغك مالى حفظنده خلق ايله شطرنج باز معامله سى ايله معامله ايله كه
كندى آلاتى حفظ خصمك آلاتى اخذه جدوجهد ايدرزيرا برمال كه سندن
آخره تجاوز ايده بردخى سكا واصل اولماز ودراهم ودنانير ملككده ايكن
محموم اولوب صرف ايلدكده وفات ايدر ودينار كسر و پريشان

او

اولندقده واوراق نشر اولندقده فناوهلاك قبول ايتمده سائر اشيادن
اسرع وازيددر ودرهم مرغ كبى اولوب يدكده اولدقده ملككدر
وطيران ايلدكده غيرك اولور ومتلمسك بو بيتلرى معلومك اولسونكه
* قليل المال تصلحه فيبقى * ولايبقى الكثير مع الفساد * لحفظ المال
خيرمن فناه * وسيرفى البلاد بغيرزاد * مألى مالك قليل اولسه اعمال
ومحافظه ايله ملككده باقى اولور اما اعمال ايتيوب صرف واسراف
ايلسكنه مقدار بسيار ايسه ده تلف وافنا ايدوب فقير اولورسك
ايمدى حفظ مال فناوهلاكندن فقير اولوب تحصيل ايچون سياحت
بلدان ايتمدن خيراودر ديمك اولور و بر بيت معلومدركه اول بيتى استماع
ومضمونيله عامل اولوب تحصيل مال قصديله يوزيك آدم تارك دار
وديار اولوب غربت وكربت اختياراييلدى واول بيت بودر * فسر
فى بلاد الله والتمس الغنى * تعش رئيسا اوتموت فتعذرا * يعنى
بارى تعالينك بلده لرينى كشت وكذار ايليوب مالدار اولمغى التماس
ايله كه ماله دسترس اولورسك غنا ورفاهيت ايله تعيش ايدرسن ياخود
مالدار اوله ميوب وفات ايدرسك معذور اولمش اولورسك كه سعى
ايلدك لكن بسيار مقدر دكل ايمش ديرلر ايمدى اى فرزند مال ايچون
دور بلاد ايتمكدن اولمدن حذرايله ديدى وشطرنج بازنجله مناسب
مثل اولوب بحث بركيسه طعام اكل ايدركن برلقمه يى دردهان
وبرينى دردست وبرينى اوكنده اماده ايدوب برينى دخى طبقده نشانلاسه
اول كيسه يه ظرفاى عجم (فلان كس شطرنج بازاست) ديرلرخوش
علف دخى بومعنايه در ومومى اليه كندى فلسفه اوج علمدن عبارتدر
اولى علم رياضيدركه تعلمده اول وطبعده اوسطدر ايكنجى علم
طبيعياتدركه طبعده اسفلدر اوچنجى علم ربوبيتدركه طبعده جمله دن
اعلادر وعلم فلسفه علوم ثلاثه يه منقسم اولمسنه باعث معلومانك
اوج قسم اولمسيدر زيرا معلوم محسوس اولمق وار اولمامق وار ايمدى
ذوات هيولى كه محسوساتدندركه تعلق ايدن طبيعيدر وهيولى يه
متصل اولانه تعلق ايدن علوم رياضيات كه علم عدد وهندسه وتنجيم

وتألفدر وهيولى يه متصل اولميانه تعلق ايدن ربوبيتدر ديو تفصيل
ايلمشدر وبركون برشخص ربيعة الزقينك بويتنى انشاد ايدردى *
اوقيل للعباس يا ابن محمد * قل لاوانت مخلد ماقانها * مألى ياعباس اكر
بخل ايدوب سائلى لاكلمه سيله رد ايدرسك دنياده مخلد وباقى اولورسن
دينلسه خلود دن بجوب ردسائله ايلمز ديمك اولوب مزبور كندى
استماع ايلدكده انسانك اوزرينه واجب دكلدركه هرطلب اولنان
شيئه مساعده ايدوب نعم ديمه بلكه كاهيجه رد ولا ايله استثنا
ايلمك مناسبدر ديوب بويتى انشاد ايلدى * هجرت فى القول لا الا
لعارضة * تكون اولى بلافى اللفظ من نعم * مألى كلامدن لاكلمه سنى
ترك ايلدم مكر مقتضى اوله اول وقتده كلمة لابى ايراد ايلمك نعم كلمه
سندن اولى در يعنى هرشيئه مساعده ممكن دكلدركاهيجه ردايله جواب
اقتضا ايدر ديمك اولور (وان صناعة الالحان اختراعك وتأليف
الاوتار والانقار توليدك وابتداعك) صناعت پيشه معناسنه والحان
لحنك جمعى ولحن حسن صوتله آوازه ايتمك معناسنه واختراع پيدا
ايتمك معناسنه واوتار وترك جمعى اولوب زه معناسنه وانقار نقرك
جمعى اولوب نقرالات مطربه يى اوفورمكه ديرلر وتوليد طوغرتمق
يعنى ايجاد معناسنه ابتداع شى بديع اختراع معناسنه اولوب ماكل
فقرات نغمات ومقامات سنك اختراع وايجادك وآلات طرب سنك
حداث بديعك ظن ايلدم ديمك اولور والحان قواعد هندسه ايله
وضع واختراع اولنوب بعضيلرالحانى قواعد عروض ايله وضع
اولنمسنى زعم ايليوب خاتمة المحققين اسحق موصلى قول اخيرى ردايدوب
علم موسيقى يه عدم اطلاعلرينه حمل ايلمشدر وواضع موسيقيده
اختلاف اولنوب بعضيلرواضعى بطلميوس در ديديلرو بعضيلرغيرى
اولمسنه ذاهب اولمشلردر لكن قول اصح بودركه صنعت موسيقى
قديمه وتعاليم فلسفهٔ اولى ده موجود در ومشهور اولان مخترع
موسيقى بطلميوس اولوب ابتدا اوضاع والقاب موسيقيى مشتمل
كتاب اللحون الثمانيه اسميله مسمى كتابى تأليف ايلمشدر و بطلميوس

اشرف

اشرف منطق الحاندر زيرا نفوس جميع اوازه دن زياده نغماتدن
طربناك ومتلذذ اولورنفوسك دخى اشرفى موسيقيدن زياده متأثر
ومتلذذ اولانيدردردى وموسيقى لفظ يونانى اولوب ايكى كلمهٔ يونانيه دن
مركبدركه موسى وقى در وموسى نغمات معناسنه وقى موزون
وملتذ معناسنه اولوب موسيقى نغمات ملتذه وموذونه ديمك اولور
وصناعت موسيقى اشرف صناعاتدر زيرا معرفت مجسطى وعلم حساب
ومعرفت اوقليدس وعلم نجوم وعلم طب معرفت موسيقى يه موقوفدر
وموضوعات موسيقى جواهر روحانى او لمغله مستمعانه تأثير ايدر اما
سائرصناعاتك موضوعاتى اجسام طبيعى اولوب نفوس ايله علاقه سى
اولما مغله تأثير ايتمز پس موسيقى اشرف صناعات اولمش اولور وروايت
صحيحه ده واضع موسيقى حكماء الهيدرحتى فيثاغورث زياده رياضتكش
ومحقق ومجاهد برحكيم اولوب رياضت ايله برتبه يه رسيده اولديكه
تلامذه سنه بنم حركات افلاكدن چندين نغمات خيالمده ممكن اولدى
ديوب قواعد موسيقى وضع ايلدى بعده افلاطون وارسطو وبطلميوس
موسيقيدن كندى مخترعاتلرين قواعد فيثاغورثه ضم وزياده ايليوب
صنعت موسيقى مشتهر اولدى وحكماء مزبوره نك استخراج موسيقيدن
غرضلرى لهو ولعب اولميوب مراد لرى عالم قدسه استيناس ارواح
وتأليف نفوس ايدى حتى آلات موسيقى يى صوامع ومعابدلرينه وضع ايدوب
اول مختاره تخصيص ايلمشلردى وافلاطون (من سمع الغنا بكمال ادا به
نغمات طربا) ديمشدر وصنعت موسيقى حكماء يونانلدن فرسه انلردن دخى
حكماء عربه انتقال ايلمشدر منقولدركه نغمات زبانك تكلمه عدم
قدرتندن بقيه اواز اولوب طبيعت الحان ايله بلا تقطيع ترجيع
طريقله ادا ايلديكى صدا اولمغله استماعيله نفوس انسانيه منبسط
اولورو ترجيع اوازى حلقومده الحان ايله دورايتدرمكله نغمات حصولنه
ديرلر وافلاطوندن مرويدركه هركيمسه كه محزون اوله طرب انكيز
اولان اصوات حسنه استماع ايلسون زيرا نفس حزن آلوده اولسه
نورى منخمد ومنطفى اولوب نغمات طربيخشى استماع ايلدكده

منور وشعله دار اولور وابوسلیمان منطقیدن برشخصك منظر وقربندن طبیعت متنفر ومبغض ایکن الحان لطیفه ونغمات لذیذه اجراسنه اغاز یا خود تحریك اوتار وضرب نقرات دف ایله ولوله انداز اولسه اول آن طبیعت شخص کریه المنظرك تقربنه میل ومنادمت ومقارنتنه طالب اولور طبیعتك موسیقی یه احتیاجی نه وجهله درکه حتی متنفر اولدیغی شخصه بورتبه میلان ایده دیوسؤال اولندقده ابوسلیمان موسیقی یه میل فی الحقیقه نفسکدر زیرا طبیعت نفسدن برمرتبه دوندرمجن نفس نغمات لطیفه ونقرات ظریفه استماع ایلسه متلذذ اولوب طبیعت دخی قبول صالحه ومستعده ونفسه منقاده اولدقده نفس کندوده موجود اولان موسیقی یی طبیعته اعطا ایدوب طبیعتك کسب وتلذذی نفس واسطه سیله اولوب موسیقی طبع مستعده شرف ویردیکی اجلدن واسطه ایله میل وتحصیلنه رغبت ایدردیو جواب ویردی وفقره مزبوره اوتار وانقاردن مراد طنبور وششتار وکمان وسائر آلات مطربه در مرویدرکه ابتدا آلت مطربه ملك بن متوشلخ ایچون پدری سرینی کبی ایجاد اولنوب بربط یعنی قبوز یاخود عود تسمیه اولندی لکن بوروایت ضعیفه اولوب روایت صحیحه ده موجد آلات مطربه بطلمیوس در بعضیلر بوروایتی دخی انکار ایدوب حکماء فرسدن برینك اختراعیدر دیدی وبربط باب النجات ایله تفسیر اولنوب معناسی باب جنت صریرندن اخذ اولنمشدر دیمك اولور وبربط چار اوتار اوزرینه وضع اولنوب هربری طبایع انسانیه دن برینه مقابل ومحاذیدرکه تار زیر رقیق اولوب سودا مقابلی وتار دوم دم مقابلی وتار سوم بلغم مقابلی وتار چهارم که اوتار اربعه نك غلیظی اولوب بم تسمیه اولنمشدر صفرا مقابلی در وهرچندکه چهار اوتارك صدالری معتدل وسیراهنك اوله نفس انسانی ایله مجانست پیدا ایدوب طبیعت مائل وطربناك اولوب نفس طبیعت ایله یك لخت اولور ودخی لوبا ابن لمك دفی اختراع ایلیوب مزماری عرب ایجاد وصبخ که فارسیسی زنجدر

زنج

زنج دخی ایکی قسم اولوب برنی بین الناس زیل دیمکله معروفدر عرب اختراع ایلمشدر برقسمی دخی اوج تللی برساز در که عجم پیدا ایلدی وتارلری اولان سازلره پرده تعبیر اولنان بندلر وضع اولنوب هر پرده رمقام اجرا ایلدیلر ابتدا عربده عود ایله الحان فرسی اجرا ایدن نضر بن حارث بن کلده درکه حیره یه راهی وکسرایه تقرب وضرب عودی الحان عجمی اوزره تعلم بعده مکهٔ مکرمه یه کلوب اهالیٔ مکه یه تعلیم ایلدی بعده اسلامده ابتدا الحان عجم ایله تغنی ایدن سعید بن مسجح اولمغله اوزر روایت اولنمشدر روایت اخراده شامت ایله معروف اولان طویسده ابن مسجح الحان فرسی تعلمنه باعث بودرکه عبدالله بن زبیر حضرتلری بناء کعبه یه دهن وضعف کلمکله تجدید وترفیع ایلدیکی وقتده عمله نك بعضی اهل فرسدن اولوب الحان عجمله نغمه پرداز اولدقلرنده ابن مسجح عربی نغمه ایله اجرای موسیقی ایدردی بعده شامه راهی والحان رومی تعلم بعده فارسه راهی والحان عجمی وضرب عودی تعلم ایدوب بوسبب ایله میان عربده الحان عجم منتشر اولدی منقولدرکه ظهور موسیقی بطلمیوسدن اولوب اسحق بن ابراهیم موصلی ده ختم اولمشدر مومی الیه اسحق بن ابراهیم بن ماهان بن بهمن که ابن ندیم الموصلی دیمکله معروفدر پدری عجم وموصلده توطن ایتمکله موصلی دیمکله مشتهر اولوب فقیه وشاعر واخبار شعرایه واقف وعلم کلام وحدیث شریفده ماهر اولوب علم حدیثی سفیان بن عیینه ومالك بن انسدن اخذ وعلم ادبی اصمعیدن وابو عبیده دن تعلم ایدوب علم موسیقیده فرید وخوش صحبت برآدم ایدی حتی اکراسحقك الحانه توغل واشتهاری اولمسه زمانده عفت وصداقت ودیانت وحمیت وامانت وفقاهتده بی نظیر اولوب قضایه اولی واحق ایدی دیوجمیع دهات اتفاق ایلمشلر ومونتدن ایکی سنه مقدم عمی طاری اولوب سکسان بش یاشنده ایکی یوز اوتوز بش سنه سی وفات ایلمشدر (وان عبدالحمید بن یحیی باری اقلامك) برری یومق وتراش ایتمك معناسنه اولوب ماکل معنای فقره وعبدالحمید

متن

بن یحیی سنك قلملریکی تراش ایدر دی ظن ایلدم دیمك اولوب مومی الیه
عبدالحمید بن یحیی بن سعید العامر یدرکه فن کتابتده یکانه وافصح
کتاب و بلیغ وادیب ایدی وکتابت عبدالحمیددن ظهور وابن العمیدده
ختم اولوب ابتدای زماندن کندی وقتنه کلنجه نظیری مشاهده
اولنمامشدی واوائل حالنده کوفه ده معلم صبیان اولوب معرفتی
واسطه سیله مروان جعدی یه خلیفه اولمازدن مقدم انتساب وسائر ندن
منقطع ومروانه منحصر وندیم ومصاحب اولوب مروانه خلافت
توجه ایلدکده مروان واتباعی سجده شکر ایلیوب عبدالحمید سجده
ایلمدکده مروان سببنده سؤال عبدالحمید دخی نیچه سجده ایده یمکه
بروقتده سنکله هم صحبت اولوب ملاطفه اولنوردی شمدی
سن اوج اعلایه پرواز ومرتبهٔ رفیعه ایله سرافراز اولدك بن ایسم
کالاول پس پایه ودون رتبه قالدم دیدکده مروان یا عبدالحمید
سندخی بنمله پرواز ودرجهٔ علیایه واصل اولورسن دیدی عبدالحمید
دخی اویله ایسه سجدهٔ شکر لازم اولدی دیوب سجده ایلدی مومی
الیه مروانه مروان جعدی دیدکارینه سبب بودرکه جعد بن
درهم مومی الیهك معلم واستادی اولوب هرامرده جعده اتباع
ایلدیکندن مروان جعدی تسمیه اولنمشدر ومزبوره مروان حمار
دخی درلر زیرا محاربه ده ثبات ومتانتی وارایدی ومومی الیه آخر خلفاء
بنی امیه در ومروان مدت خلافتنده عبدالحمیدی خدمت کتابتده
استخدام واکرام تام ایلدی وابتداء مکاتیبه دیباجه وتحمیدی
عبدالحمید اختراع ایلیوب اقتضای حال اوزره مکاتبی کاه ایجاز وکاه
اطناب مفرط ایله اطناب وتطویل ایدردی ایجاز ایلدیکی ازجمله
عمالدن بری مروانه یعبد زنکی اهدا ومروان استقلال واستحقار
وعبدالحمیده مفید وموجز یمکتوب تحریرینه امر ایلدکده عبدالحمید
لسان مرواندن زنکی طرفزه واصل اولدی اکرسیاهدن شر ومکروه
براونه وواحددن اقل یعدده ظفریاب اولمق ممکن اولیدی انی اهدا
ایدردك دیمك مضمونندهٔ تحریر ایلدی وابومسلم خراسانی ظهور وخلقی

بیعت بنی عباسه دعوت وعباسیه یه امداد وامیه یی افنا ایلمك
قصد یله اوزر لرینه هجوم ایلدکده عبدالحمید بامروان ابو مسلمه
طرفکدن یرمفصل نامه تحریر ایده یمکه اکرقرأت ایدرسه طرفدار یمز
اولوب عباسیه دن رجوع ایدر واشکری میانه اختلاف واقع وتدبیری
باطل اولوب دولتك پایدار اولمسنه تکفل ایدرم والعیاذ بالله التفات
وقرأت ایلمزسه بزم ایچون موت وهلاکدن غیری یه احتمال یوقدر
زیرا ابومسلم صاحب خروجدرهرنه طرفه توجه ایدرسه نصر تقرین
اولور دیوب طویل الذیل یرمکتوب تحریر ایلدیکده کبر جمندن
برشتره تحمیل وارسال اولندی وقتاکه نامه ابومسلمه واصل اولدی قطعا
التفات ونظر ایتمیوب انش اماده واحراق ایتدیروب متکبرانه وغالبانه
معامله ایله بویله تحریر وارسال ایلدی * محی السیف اسطار اللاغة
وانتحی * علیك ایوث الغاب من کل جانب * یعنی سیف بلاغت
سطرلرینی محووافنا ایلیوب هرطرفدن سنك اوزریکه مبشه وغاب
شیرلری میل وهجوم ایلدی دیمك اولور فی الحقیقه ابومسلم عباسیه
ایله مروان اوزرینه هجوم ودفعات ایله مروان منهزم
اولوب کمال اضطرابندن یا عبدالحمید سنك ادب
ومعرفتك سببیله خلق سکا محتاجدر بناء علیه نافذالکلمسن ومعرفتك
خلق اعجاب ایتمکله سکا حسن ظن واعتماد ایلشلردر ایمدی دشمندك
امانخواه اولوب عذر وظلمی بکا اسناد وبندن شکایت ایلیوب ابومسلمی
مصالحه یه ارضا ایلمکه سعی ایله مأمولدر که حیاتمده بکا نافع
ووفاتمدن صکره اولاد وعیالمه مفید اوله دیدکده عبدالحمید بویلی
انشاد ایلدی * اسر وفاء ثم اظهر بغدره * فمن لی بعذر یوسع الناس ظاهره
مالی فرض ایده یمکه سکا صداقت ووفامی کتم واخفا وغدری اظهار
ایتمشم بزم چون خلقه کیم اشاعت عذر ایدرکه خلق ظاهرینه فریفته
اولوب اعتماد ایلیه یاامیر المؤمنین بکا امر ایلدیکك خصوص ظهور
ایده جك ایکی امرك سکا خیر لوسی و بکا اقبحدر همان چاره سی
باری تعالی دشمنمزی اوزرمزدن دفع ایدنجه صبر ایدرز یاخود سنك

یولکه جان باش فدا ایدوب معاهـلاك اولنجه دشمنله مقاتله ایده رز
دیوب مقاتله یه انماز وعاقبت ابو مسلم مروانی قتل ودولتی ضبط
ایلیوب عبدالحمید یار قدیمی ومحب صادقی اولان ابن المقفعك جزیره ده
خانه سنه فرار واختفا ایلیوب بعض غماز خبردار وغمزوابو مسلم طرفندن
آدملر تعیین وعلی الغفله خانهٔ ابن مقفعه هجوم وایکیسنی معا اخذ
وعبد الحمید قنغیکز در دیو سؤال ایلدکلرنده ابن المقفع عبدالحمیدی
تخلیص ایچون نفسنی فدا ایدوب عبدالحمید بنم دیدی عبدالحمید دخی
ابن المقفع بنم خلاصم ایچون نفسنی فدا ایلدی عبدالحمید بنم دیدکده
عسلر نحریر وایکیسنی دخی احضار عبدالحمیدی بیلور آده لره اراءت ایدوب
عبدالحمید متعین اولدقده ابن المقفعی آزاد وعبد الحمیدی ابو مسلمك
عباسیه دن نصب کرده سی اولان سفاح حضورینه احضار اولدخی
عسسانه تسلیم وقتل ایله دیوار ایلدکده سرنه قرمش طاسلر وضع ایده رك
قتل ایلدیلر وتاریخ وفاتی یوزاوتوزایکی سنه سیدره ومی الیه ابو مسلمك اسمی
عبدالرحمن یاخود ابراهیم اولوب علی روایهٔ برزجمهر نسلندن وعلی روایهٔ
اسفندیار نسلندن برنوجوان در که * ان الله تعالی یبعث لهذه الامة
علی رأس کل مأیة من یجدد لها دینها) حدیث شریفنه مظهر اولوب
هجرتك یوزنجی سنه سی اصفهان ناحیه سنده برقریه ده تولد بعده
بصره ده نشوونما واون طقوز یاشنده ایکن برخصوص ایچون اخذ
وکوفه زندانه حبس ویکرمی یاشنده اطلاق اولنوب ابراهیم عباسی
مجلسنه داخل وآخرکار خلق بیعت عباسیانه دعوت ایتمشدر
ومزبور ابن المقفعك اسمی عبد الله وکنیه سی ابو محمد وفصیح وبلیغ
وکاتب مشهور ورسائل بدیعه صاحبی اولوب اهل فارسدن ومجوسی
بعده شرف اسلام ایله مشرف اولوب مصنفات کثیره وتألیفات
وفیره صاحبی در ازجمله درة الیتیمه وکلیله ودمنه مومی الیهك مؤلفاتندن
اولوب روایت اخراده کلیله ودمنه یی زبان فارسیدن لسان عربی یه
نقل ایلشدر ویوزفرق ایکی سنه سی بصره والبسی سفیان قتل ایلشدر
وسبب قتلی برکون سفیان یا ابن المقفع قطعا سکوتمه نام داولمدم

دید کده ابن المقفع تعبیره موفق اولمیوب سکوت سنی خطایه واقع اولمدن
حفظ وحراست ایدر وسکا حسن ایراث ایدر نیجه نادم اولور سك
دیدی مرادی * المکثار کحاطب اللیل * مکثیر البنه خطا ایدر ذیمك
ایدی لکن سفیان حق وجهلنه تعریض فهم ابدوب قتل ایلدی
روایت اخراده سبب قتلی برمکتوب تحریر یدر وسفاحك برادری
ابومنصور مروانیانك بزاره غلبه وتفوق اوج کیسه ایله درکه بری کاتبی
عبد الحمید وبری حجاج بن یوسف وبری مؤذن بعلبکی در دیردی
وبرکون عبد الحمیده سنك بلاغت وفصاحتده کمالکه باعث نه اولدی
دیوسؤال اولندقده اصلعك یعنی علی کرم الله وجهه حضرتلرینك
کلام بلاغت اشتمالرینه توغل وحفظ ایلدیکمدر دیوجوابداده
اولدی وعبدالحمیده برادریکه می زیاده محبت ایدرسك صدیقکه می
دیدیلر عبدالحمید دخی صدیق ودوست اولورسه برادریمه محبت ایده رم
دیدی عبدالحمید خلقه نصح اثناسنده ای قوم کتابه احترام ایدك زیرا
باری تعالی رزق فکری ایدیئ کتابده اجرا ایلشدر وقلم برشجره در که الفاظ
ثمره وبارید ردیردی وابراهیم جبلهٔ نك خطی ردی وکریه اولوب عبدالحمید
یا ابراهیم قلمکی درازوائلی تراش وجانب یمینی زیاده اولور وجهله محرف
قطع ایله دیو تعلیم وفی الحقیقه ابراهیمك خطی حسن ومقبول اولدی
وفقرهٔ مقدمه ده ابن زیدونك * وعبدالحمید باری اقلامك * ایله بوقصه یه
اشارت ایدرو بروقتده هشامك سرایاسندن مقوله برجاریه شی وفات
ایدوب عبد الحمید مروان لسانندن برتعزیه نامه نحریر ایلشدر که
مفهومی باری تعالی امیر المؤمنینی برقرینه وانیسه نك اجل مسمای
اولان مدت تمامنه دك وصلتیله متمتع وذوقیاب ایلشدی چونکه من طرف الله
اول انیسهٔ موهوبهٔ عاریتیك مدتی تمام اولدی مقتضای عاریت اوزره
استرداد وقبض اولنوب مقابله سنده باری تعالی امیر المؤمنینه مواصلتی
شکرنی اتیان ومفارقتنده صبرایلمکن سبیله قریبا اندن انفس واعلاسنی
احسان وشکر وصبرایله اجر جزیل اعطا ایدر والحمدلله رب العالمین
انا لله وانا الیه راجعون * دیوب ختم ایلدی واحباسندن برینه موصل

مکتوبی توصیه ایدوب موصل مکتوبك مرامنه مساعده یزم اوزیمزه
نه رتبه لازم ایسه سنزه دخی لازملیدر بزاسعاف مرامنه مراعات
ایلدك که بزدن مراجعتی جنابکزه ایصال ایلدیکی مکتوب ایدیکه
سزدن رجایه بزی اهل اعتقادیله طلب ایلشدر ایمدی سزدخی
اعتقادنی تصدیق ومرامی حصول پذیر اولمسنه همت بیور یلورسه
کرم ایتمش اولورسز دیو تحریر ایلدی واسوده ارسال ایلدیکی
مکتوبده بنوعباسك ظهوروهجوملرندن کایه ایدوب یااسود برمقدار
صبر ایله حتی سبل زمینه ملاصق ومضمحل اولوب علامت ظلمتی
باری تعالی محو وافنا ایلیه دیو تحریر ایلدی وعباسیان ایله مروان
محاربه ده عاجز ومنهزم اولدقده عمدا لحمید اهل وعیالنه برمکتوب
ارسال ایلدیکه ما کی بودربعداداء الحمد معلومکز اولسونکه باری تعالی
دنیایی غم وشادیی مشتمل خلق ایدوب هر کیمسه که آسوده وامین
اوله دنیادن شاکر اولوب ستایش ایدروشول کیمسه یه که غم والم مستولی
اوله دنیایی مذمت واحوالندن شکایت بلکه کمال غضبندن
کندویه مضر ایکن نظام عالمك پریشان اولمسنی تمنی ایدرمقدما دنیا بزه
برمقدار توجه واقبال ایدوب لذائذیله متلذذ ونفایسندن ذو قیاب ایلشدی
لکن شمدی اسب سرکش وجموح کبی اورکوب لجام زمامی الدن
کیدوب دیلدیکی طرفه شتاب وبزی زمینه انداخته ایدوب عذب روشیرینی
ملح وتلخه وملایم واطیفی خشین وسرده متبدل ومنقلب اولوب بزی
دارودیار دن دوروا قربا واصدقادن مهجور ایدوب خانه لریمز صاحبلرندن
خالی ودرونلری وحوش وطیور ایله مالی اولوب بوفرقت نامه یی تحریر
ایدرم حال بو که فلك بزی سزدن بته بعاد وجدا ایتمکده ترقی اوزره
ایدی اکر بو بلیه ومصیبت متمادی اولور سه سزك وبزم آخروقتمز
اولوب مواصلت رو زرستاخیزه قالور واکر من طرف الله وسعمزدن
خارج ظفر ایله مظفر اولورسق اسیر وفقر ذلی ایله ذلیل وحقیر اولدیغمز
حالده وطنمزه رجعت وسزلرله مواصلت میسر اولور ومرادایلدیکی
ذلیلی عزیزوعزیزی ذلیل ایدن باری تعالی دن رجامز اولدر که سزلرله

بزی

بزی یه دارامنده عرض ودین ویدنلریمز سالم اولدیغی حالده جمع
ایدوب کالاول الفت وصحبت ایده یوز وماذلك علی الله بعزیز فانه
رب العالمین وارحم الراحمین * دیوب اتمام ایلدی وخلفاء عباسیه
هجرتدن یوزیکرمی طقوزسنه سنده ظهور والتیوز قرق سنه سنده هلاکو
ظهوریله منقرض اولوب مدت خلافتلری بشیوز اون اوج سنه در
وسبب ظهورلری ابومسلم خراسانی اولوب هنوز مروانیان منقرض
اولمزدن مقدم محمد بن علی بن عبد الله بن عباس خلیفه وبعد
وفاته اوغلی ابراهیم خلیفه اولوب مروان حمار ابراهیمی حبس
ایلدکده ابراهیم کندویه تابع اولان قومه برادری سفاحدن بیعت
وانباعلرینه وصیت وکندی خراسانده وفات ایلدکده خلق عبد الله بن
محمد ابو العباس سفاحه اتباع ایدوب سفاح برادری منصور ایله
ابومسلم اعانتیله مروانیانی مضمحل وخلافتده مستقل اولوب ابتدا
دولت عباسیه سفاحدن معدود وعدد خلفاء اوتوزبدی اولوب سفاح
قتل مروانده سکره یوزاوتوز ایکی سنه سی ربیع الاولینك اون دردنجی
کونی خلیفه اولوب درت سنه سکزای خلافتده نصکره یوزاوتوزالتی
سنه سی محرمنده وفات ایلدی بعده برادری جعفر منصور دن سفاحك
وفاتی کونی بیعت اولنوب بکرمی ایکی سنه خلافتده نصکره التمش
اوج باشنده یوزاللی سکزسنه سی ذی الحجه سنده مکه مکرمه یه قریب
برمحلده محرما وفات ایلدی ومومی الیه بانی بغداد اولوب ارض بلقاده
حمیمه نام موضعده طقسان بش سنه سی تولد ایلشدر بعده محمد مهدی
ابن منصور دن بیعت اولنوب اون سنه برآی وبرکون خلافتده نصکره
یوز التمش طقوز محرمنده قرق ایکی یحق باشنده وفات ایلدی بعده
موسی الهادی بن مهدی برسنه بریحق آی خلیفه اولوب بکرمی
درت باشنده یوزیتمش سنه سی ربیع الاولنده وفات ایدوب برینه برادری
هرون الرشید بکرمی اوج سنه اون طقوز کونده خلیفه
اولوب قرق بش باشنده یوز طقسان اوچ سنه سی جمادی الاخره سنده
وفات ایلدی ومومی الیه بلده ریده تولد ایلمشدر بعده محمد امین بن

هارون الرشید درت سنه یدی ای خلیفه اولوب خلع بعده یوز طقسان
سکز سنه سی محرمنده یکرمی طقوز یاشنده قتل اولندی وتولدی رصافه
بغداد ده در بعده برادری عبدالله مأمون امین قتل اولندیغی کون
خلیفه اولوب یکرمی سنه بش ای خلافتدنصکره قرق سکز یاشنده
ایکی یوزاون سکز رجبنده ارض ومده وفات ایلدی بعده برادری معتصم
محمد سکز سنه سکز آی خلیفه اولوب قرق سکز یاشنده ایکیوز یکرمی
یدی سنه سی ربیع الاولنده وفات ایلدی بعده واثق بن معتصم
بش سنه طقوز آی خلیفه اولوب اوتوز التی یاشنده ایکیوز اوتوز ایکی
سنه سی ذی الحجه سنده وفات ایلیوب جعفر متوکل بن معتصم اون
درت سنه طقوز آی خلیفه اولوب فرزندی منتصر ایکی یوز قرق
یدی سنه سی شوالنده قرق یاشنده ایکن قتل ایلدی بعده مومی الیه
محمد منتصر پدرنی قتل ایلدیکی کوندن التی آی کما منه دک خلیفه اولوب
ایکیوز قرق سکز سنه سی ربیع الاخرنده یکرمی درت یاشنده وفات
ایلدی بعده مستعین احمد بن محمد معتصم اوج سنه طقوز آی
خلافتدنصکره ایکیوز اللی سنه سی محرمنده کندی خلافتنی ترک
ایدوب بنه اول سنه ده اوتوز بر یاشنده قتل اولندی بعده محمد معتز
بن متوکل مستعینک خلعی کونی خلیفه اولوب اوج سنه بدی آی
حلولنده ایکی یوز اللی بش شعبانده نفسنی خلع واول سنه ده یکرمی
اوج یاشنده وفات ایلدی بعده محمد مهتدی بن واثق اون برآی خلیفه
اولوب ایکیوز اللی التی سنه سی رجبنک اون درد نجی ثلثا کونی قتل
اولندی وسنی اوتوز طقوز سنه اولوب عادل وداد کر ایدی بعده
معتمد علی الله احمد بن متوکل عم زاده سی مهتدی وفات ایلدیکی کون
خلیفه اولوب یکرمی اوج سنه خلافتدنصکره اللی یاشنده ایکیوز
یتمش سنه سی وفات ایلدی ومومی الیه تصرفاتدن جرومنع اولنان
خلفانک ابتدا سیدر بعده احمد المعتضد بن الموفق عمی معتمد وفات
ایلدیکی کون خلیفه اولوب طقوز سنه طقوز آی خلافتدنصکره
ایکی یوز سکسان طقوز جمادی الاخره سنده قرق التی یاشنده وفات

ایلدی وخلفاء عباسیه میانده متقی ومستقیم ایدی بعده علی مکتفی
بن معتضد پدری وفات ایلدیکی کون خلیفه اولوب ایکی سنه التی آی
خلافتدنصکره ایکیوز طقسان سنه سی ذی القعده سنده اوتوز
بر یاشنده وفات ایلدی بعده مقتدر جعفر بن معتضد برادرینک وفاتی
کونی خلیفه اولوب یکرمی درت سنه اون بر یحق آی خلافتدنصکره
اوچیوز یکرمی سنه سی شوالنده اوتوز سکز یاشنده قتل اولندی ومومی الیه
خلفادن بیعت اولنان صبیانک ابتدا سیدر بعده قاهر محمد بن
معتضد برادری قتل اولندیغی کون خلیفه اولوب برسنه التی آی
خلافتدنصکره اوچیوز یکرمی ایکی سنه سی جمادی الاولیسنده خلع
وچشمانی میل ایله نابینا اولنوب اوچیوز اوتوز طقوز سنه سی اللی
ایکی یاشنده وفات ایلدی بعده راضی محمد بن مقتدر دن عمی قاهر
خلع اولندیغی کون بیعت اولنوب التی سنه اون ای خلافتدن صکره
اوچیوز یکرمی طقوز سنه سی ربیع الاولنده اوتوز ایکی یاشنده وفات
ایلدی بعده متقی ابراهیم بن مقتدر دن عمی راضی وفات ایلدیکی کون
بیعت اولنوب اوج سنه اون آی خلافتدن صکره اوچیوز اوتوز اوج
سنه سی صفرنده خلع وچشمانی اعدام واوچیوز اللی یدی سنه سنده
التمش یاشنده وفات ایلدی بعده مستکفی عبدالله بن مکتفی دن متقی
خلع اولندیغی کون بیعت اولنوب برسنه درت آی خلافتدن صکره
اوچیوز اوتوز درت جمادی الاخره سنده خلع اولنوب اوج یوز سکز
سنه سی قرق التی یاشنده وفات ایلدی بعده فضل مطیع بن مقتدر
مستکفینک خلعی کونی خلیفه اولوب یکرمی طقوز سنه درت آی
خلافتدنصکره اوچیوز التمش اوج سنه سی ذی القعده سنده التمش
بش یاشنده وفات ایلدی بعده عبدالکریم طایع بن مطیع پدرینک
خلعی کونی خلیفه اولوب اون یدی سنه طقوز آی خلافتدنصکره
اوچیوز سکسان برسنه سی نفسنی خلع اوچیوز طقسان اوج سنه سنده
وفات ایلدی بعده قادر بالله احمد بن امیر اسحق بن مقتدر دن اوج
یوز سکسان برسنه سی رمضانده بیعت اولنوب قرق برسنه اوج

آی خلافتدن صکره دورتیوز یکرمی ایکی سنه سی ذی الحجه سنده
سکسان التی یاشنده وفات ایلدی بعده قائم بامر الله عبدالله بن قادر
بالله دن بیعت اولنوب قرق درت سنه سکز آی خلافتدن صکره
درتیوز التمش یدی شعبانده یتمش التی یاشنده وفات ایلدی بعده
مقتدی بالله عبدالله بن محمد بن قائم جدی وفات ایلدیکی کون خلیفه
اولوب اون طقوز سنه بش آی خلافتدن صکره درتیوز سکسان
یدی محرمنده سکسان اوچ یاشنده وفات ایلدی بعده مستظهر
بالله احمد بن مقتدی پدری وفاتی کونی خلیفه اولوب یکرمی التی
سنه خلافتدن صکره بشیوز اون برسنه سی قرق درت یاشنده وفات
ایلدی بعده مسترشد فضل بن مستظهر دن بیعت اولنوب اون یدی
سنه خلافتدن صکره بشیوز یکرمی طقوز سنه سی قرق اوچ یاشنده
قتل اولندی بعده راشد بالله منصور بن مسترشد پدری قتل اولندیغی
کون خلیفه اولوب برسنه خلافتدن صکره خلع اولنوب بشیوز
اوتوز ایکی سنه سنده وفات ایلدی بعده مقتفی لامر الله محمد بن
مستظهر دن برادرزاده سی خلع اولندیغی کون بیعت اولنوب یکرمی
بش سنه خلافت ایدوب بشیوز اللی بش سنه سی التمش التی یاشنده
وفات ایلدی بعده مستنجد بالله یوسف بن مقتفی پدری وفات ایلدیکی
کون خلیفه اولوب اون برسنه خلافتدن صکره بشیوز التمش التی
سنه سی قرق سکز یاشنده وفات ایلدی بعده مستضی بنور الله بن
مستنجد پدری وفات ایلدیکی کون خلیفه اولوب طقوز سنه خلافتدن
صکره بشیوز یتمش بش سنه سی قرق ایکی یاشنده وفات ایلدی
ومومی الیه طرفندن صلاح الدین بن ایوب مصری وحجازوشامی
ضبط ایدوب مومی الیه اسمنه خطبه قرأت ایتدرمشدر بعده ناصر
احمد بن مستضی پدرینك وفاتی کونی خلیفه اولوب قرق یدی سنه
خلافتدن صکره التیوز یکرمی ایکی سنه سی التمش طقوز یاشنده
وفات ایلدی بعده ظاهر بن ناصر خلیفه اولوب اون یدی سنه
خلافتدن صکره التیوز قرق ایکی سنه سی وفات ایلدی بعده مستنصر

ابن

ابن ظاهر اون التی سنه برآی خلیفه اولدقدن صکره مستعصم بن مستنصر
خلیفه اولوب یدی سنه خلافتدن صکره التیوز اللی التی سنه سی
هلاکو ظهور ومستعصمی قتل ایدوب دولت عباسیه منقرض اولمشدر
وهلاکونك ظهور وخروجنه سبب بودر که مستعصم بالله خلافتده
خواجه نصیرطوسی علم هیئتده برکتاب جلیل القدر تألیف ومستعصمك
استادی اولان ابن حاجبه عرض وابن حاجب جواهر کلماتی
رشحهٔ نظره کشیده ایدوب برتألیف کامیاب اولدیغنه مطلع اولدقده
اکر بوکتاب شهریات اولورسه بزل درجهٔ اعتبار دن ساقط اولورز
دیو خوف وحسد ایتمکله کتابی دجلهٔ بغداده رمی والقا ایدوب اعجمی
طرنبه ذیدی وبوکتاب غیرمفید اولوب انجق طرنبیله ذوقیاب اولورز
دیمك مراد ایلدکده قتی بوینوزك دیو تکدیر ایلدی زیرا طوسیلر مجلسنده
کاومذکور اولسه منفعل اولورلر بعده نصیر بوینوزم شهرده قالدی
واروب احضار ایده یم دیوب انفعال تام ایله رجعت واسطرلابه
مراجعت ایدوب طوالع ملوکی تفقد وما وراء النهرده جنکیزخان
نسلندن هلاکو تام بر پادشاهك طالعنی سعید وقوی استخراج اکا انتساب
وهلاکونی تحریك وبغداده هجوم ایتدیروب بعد الظفر ابن حاجبی دست
کردن بسته احضار ایلدکده نصیر ابن حاجبه سلام خوان اولوب
معذور اوله بوینوزی هنوز کتوره بلدم دیوب ابن حاجبی قتل ایتدیروب
کتابی انداخته ایلدیکی محله ابن حاجبك سر نی رمی ایدوب اعجمی
طرنبه دیدی * وسهل بن هارون مدون کلامك * وسهل بن هارون سنك
بلاغت وفصاحتی مشتمل اولان کلامکی جمع وتألیف ایلدی ظن ایلدم
مومی الیه سهل بن هارون بن ابی عمرو راهبون اهل نیسابوردن اولوب انشو
ونماسی بصره ده اولمغله بصری اولمق اوزره شهر تشعاردر ومذهب
شعوبیه دن اولوب شعوبیه برفرقه در که عربه بغض وعداوت ونعصب
اوزره وفرسه طرفدار اولوب عربی فرسه ترجیح وتقدیم ایلمزلر ومومی
الیه بلاغت وفصاحت وحکمتده زمانتك فریدی وعصرینك یکانه

متن

ربع مسکونده نظیری نایاب اولان نسخه لری مالك اولمش ایکن
اضاعت ایتمش اولور سن دیدیلر فقط میان کثره دن مطران جمله یه
مخالفت وارسا لنده استعجال و مسارعتی استحسان ایلیوب علوم
عقلیه بر دولت صاحب شریعته داخل اولدی الاثر یعنلر بنی
افساد و علماسی میانند اختلاف وخصومت القا ایدوب تفرقه
وعدا وتلرینه باعث اولمشدر دیدکده ملك جزیره به مطرانك رأیی
خوش کلوب مجموعنی ارسال ومأمون بر اقلیمه مالك اولمش قدر مسرور
ومحظوظ اولمشدی چونکه مأمون اول خزینهٔ کتبی سهله تسلیم ایلدی
سهل مطالعه لرینه نیجه زمان توغل وکتب نفیسه تألیف ایلیوب
فضل وکمالنك مزداد اولمسنه واشتهارینه باعث اولدی وسهل افراط
ایله بخیل اولمغله بخلی مدح جود وسخایی ذمی مشتمل بر کتاب تألیف
وحسن بن سهله عطیه اومید یله اهدا ایلیوب حسن بعد المطالعه
یاسهل باری تعالینك مذمت ایلدیکنی مدحت وتقبیح ایلدیکنی تحسین
ایلمش سن والفاظنك فصاحت وصلاحی معنانك قباحت وفسادنی
دفع وازاله ایلر و بزدن عطیه اومیدنده اولور سن سکا عطیه من
ارسال ایلدیکك کتاب ایله عامل اولوب بخل ایله من اولسون دیومکتوب
تحریر ایلدی وموما الیه سهل ابخل ناس اولمغله بخصله دائر حکایات
عجیبه سی اولوب ازجمله جاحظ نقل ایدرکه برکون برفقیر سهله کلوب
سندن بر نیازم وار درکه عندکده قطعا وقع واعتباری اولمیوب برامر
خسیسدر مساعده کز رجا ایدرم دیدی بعده سهل فقیری استنطاق
فقیر دخی بردرهم احسان بیورك دیو عرض مرام ایلدکده سهل
ای شخص قباحت نافهم بردرهمی تحقیر ایدرسن مع هذا درهمك
باری تعالی یه عصیانی اولیوب دائما ارض الله ده اطاعت اوزره
حرکت ایدر و بردرهم اون درهمك عشریدر واون درهم یوز درهم
و یوز درهم بیك درهمك و بیك درهم برمسلمك دینی عشریدر معلومك
اولدیمی که تحقیر ایلدیکك بردرهم بنده منتهی ومجموع خزاین بردرهم
بردرهمه ضم اولنمغله مجتمع اولور دیدکده فقیر مأیوسا چیقوب کیندی

وحیدی اولوب کتب متقدمینه معارض نیجه کتب نفیسه تألیف
وتدوین ایلیوب کمال فضلنه بناء اهل اسلامك بزرجمهری تسمیه
اولنمشدی و بزرجمهری باوزانك ضمیله بزرج ومهردن مرکب
اولوب بزرج بزرگ معربی اولوب معنا سنه ومهر محبت معناسنه
اولوب اصلنده بزرجمهر وصف ترکیبی اولمغله اولوبحثلی معناسنه در
بعده کوشیروان وزراسندن برینه علم خاص اولدی که مزبور
وزیر بختکان نامنده بر دیك فروشك فرزندی اولوب حکمت وزکاسنه
بناء پانزده ساله ایکن نوشیروان استوزار ایلمشدی ومزبورك کلمات
حکمت آمیزی بسیار ومشهور اولوب ازجمله ثمرة القناعة الراحة التواضع
المحبة مومی الیهك کلامندندر ومدت وزارتی پرویزك زمانینه دك
مقادی اولوب پرویز تخت نشین اولدقده مجوسیتی ترك وتنصر اختیار یکی
ایچون پرویز قتل ایلدی ومومی الیه سهلك مصنفاتندن بری کتاب
کلیله ودمنه تظیره ثعله وعفره نامنده بر تألیف جلیل درکه حیرت ده
فضلا والان متداول ایدی علمادر حتی قاضی فاضل کتاب مزبور
مدحنده بر رساله تألیف واثنای وصفنده هرکیسه که سهل بن
هارونك رتبهٔ فضلنی یلمك مراد ایده بوکتابی مطالعه ایلسونکه سحرا
فریبدر دیو ثنا ایلمشدر ومومی الیه سهل نظم ونثرده ممتاز ومسلم
اولوب مقدما فضل بن سهله منتسب و مشتمی ومتخصص ایدی بعده
مأمون خلیفه مجلسنه داخل ومأمون فضیلت باهره سنه مطلع وبلاغت
وعقل وفهمی مأمونی اعجاب ایتمکله حکمته یعنی فلسفه کتابخانه سنه
کاتب تعیین ایلدی ومأمونك کتب مزبوره یه مالك اولمسنه سبب
جزیرهٔ صقلیه یاخود قبرس کفره سی ایله محاربه یی متارکه یه تبدیل
ومیانلرنده صلح منعقد اولدقده مأمون مالك اولدیغکز کتب فلسفه یی
طرفنزه ارسال ایدك دیو تکلیف وکفرهٔ صقلیه کتابی اولمغله قطعا
کتب فلسفه یه التفات ایتیوب مأمون کتب مزبوره یی طلب ایلدکده
ملك نصاری بطانهٔ دولت وصاحب رأی اولان کفره یی جمع واستشاره
ایلدکده جمله سی یك رأی ویك زبان اولوب ارسالی مناسب دکلدرکه

واكر بمقداردخى توقف ايتسه ايدى درهمك نيجه اوصاف جليله سنى
تعداد ايتمكه تشمير ساق ايلمشدى و وعيل الخزاعى نقل ايدركه
بركون سهل ايله هم صحبت اولوب ميانمزده معارف وعلومه متعلق
ابحاث طول ودراز وسهله كرسنكى عارض اولوب ياغلام هات الطعام
ديوب غلام بركاسه شوربه احضار ايلديكه ايچنده هرم كلمش برخروس
وار ايدى بعده سهل ملعقه يى دردست وخروسك اعضاسنى
تجسس ايدوب سرندن ماعدا اعضاسنى بواوب خروسك سرى نيجه
اولدى ديو سؤال غلام دخى رمى ايلدم ديدى نيچون رمى ايلدك ديدى
غلام دخى تناول ايلرسن ظن ايلدم ديدكده سهل غضب ايله نيچون
تناول ايلرظن ايدرسن كه والله بن خروسك پالرنى دخى رمى ايدەنه
عداوت ايدرم قنده قالدى كه رأسى رمى اولنه زيرا
رأس اعضاء رئيسه دندر ورأس ايله تفاؤل اولنور وروحواس
خمسهٔ ظاهره رأسده دروخروس رأسيله اوازه ايدر وسرنده تاج لعلين
لابس اولور كه اول تاج ايله تبرك اولنور حتى شاعر * خروسوار سحر
خيز باش تاسرونن * بتاج لعل وقباى چكين پيالايى * ديمشدر وصفوت
چشمانيله * اصفى من عين الديك * ديوضرب مثل ايدرلر ودماغى
وجع كلايه نافعدرورأسك استخوانى سائر اعضاسنده اولان استخواندن
نرم ولطيفدر واكرسن تعظم وتكبر ايدوب اكل ايلرسك بونده
اكل ايدر بولنوردى ديو تعريض ايلدى وياغلام رأس خروس
توك پرندن وساقلرندن اعلا وخيرلو اولديغى معلومك دكلميدر البته
هرنه طرفه القا ايلدكسه پيدا وتحصيل ايله ديدكده غلام رمى ايلديكيم
محل معلوم دكلدر دينجه سهل ياغلام بنم معلومدر كه سن خروسك سرينى
شكمكه رمى ايلدك ديدى جاحظ دن مرويدر كه بروقتده سهلدن معتزله
بصره نك شيخى اولان ابوهذيل احمد علاف فقروفاقه يه ابتلا كماله
رسيده اولدى كرم يبوروب حسن بن سهله برشفاعت نامه احسان
ايله كه بومضايقه دن خلاصمه اعانت ايده ديو نياز سهل دخى برمكتوب
تحرير وختم ايدوب ابوهذيله ويردى اول دخى حسن بن سهله ايصال

وحسن

وحسن مهرنى فك وقرأت ودرعقب خنده ايلبوب ابوهذيل سبب
خنده دن سؤال حسن دخى مكتوبى اراءت ايلديكه مكتوب بوابياتدر
* ان الضمير اذا سألتك حاجة * لابى الهذيل خلاف ما ابدى *
فامنعه روح الياس ثم امدله * حبل الرجا بمخلف الوعد * حتى اذا طالت
شقاوة جده * وعناوه ناجيه بالرد * وان استطعت له المضرة
فاجتهد * فيما يضر بابلغ الجهد * ماك معناى ابيات معلومك اولسونكه
ابوهذيل حقنده ظاهرا سندن رجاده اولديغم خصوصده درونم
خلافنده درايمدى يأس راحتله مزبورى منع وخلاف وعدايله نياز
ريسمانى اطاله ايله واكر بوندنصكره ينه ابرام والحاح شقاوتى زحمتى
طول ودراز اولورسه قطعى ردايله جواب ويرواكرابوهذيله ضرره
قادراولورسك اجرا ايتمده سعى وجهدايله كه طرفكدن متضرر اوله
ديمك اولوب ابوهذيل مكتوبه واقف وحيران ونالان اولدقده
حسن بن سهل ياابا هذيل غمناك اولمه كه سهل مقتضاى طبعى اولان
خباثتى اجرا ايلمش بنم مقتضاى سيرتم سكا كرم ايتمكدر ديوب احسان
فراوان ايلدى بعده ابوهذيل سهل بن هرونى مؤاخذه وعتاب
ايلدكده سهل خنده كنان يا ابا هذيل فتى سنك فهم ودانشك
كوردكى كه مكتوبمده درونم اظهار ايلديكمك خلافيدر ديوتحرير
ايلدم اكر درونم سكا خير اولسه ان الضمير خلاف ما ابدى يتنى تحرير
ايلدم ديو مغالطه ايلديكه سهلك بلا غتندن معدود در وسهلك
تعريضات لطيفه يه متعلقه بعض حكاياتى اولوب ازجمله بركون امرادن
بريله مكالمه اثنا سنده اول امير سهله كذب ايدرسك ديدكده سهل يا امير
روى كذاب سكا مقابل اولمز ديوب كذاب سن سك ديمكى تعريض
ايلدى زيرا انسانك وجهى كندويه مقابل دكلدر مرويدر كه بروقتده
سهلدن روكردان ومعرض اولوب آخر كاتبه توجه وسهلك مقامنه
اقامت ايتديروب برمقدارزمان مرورنده سهل مجلس مأمونه دخوله
فرجه بولوب يا امير المؤمنين سن هم بكاوهم اول كاتبه غدر وظلم ايلدك
ديدى مأمون وجهى ندر ديدكده سهل دخى زيرا اول كاتبك استحقاق

واستعدادندن زیاده رتبه سنی ترفیع واعلا وبنی لایق وسزا اولدیغم
منزلتدن تنزیل وتذلیل ایلدك واول کاتبه اولان ظلمك بکا اولان حیفکدن
اشد وازیددر که مستحق اولدیغی درجه یه واصل اولمغله مجموع ارکان
دولت استکثار ایدوب هزل وسخریه ایدرلر وبنی رتبهٔ دونه تنزیل
ایلدیکمه مرحمت ایلدیلر دیدکده مأمون خنده کنان قاتلك الله بزی
ضمنا هجو ومذمت ایلدك دیوب بنده مظهر اکرامی ایلدی روایت اخراده
مأمونك سهلی عفو نه باعث برکون ارکان دولت مجلس مأمونه حاضر
وبرخصوصه متعلق مأموندن برکلام مستحسن صادر اولوب سهل
ایسناده وای قوم امیر المؤمنینك کلامنی اسماع وفهم ایدوب تعجب
وتحسین ایلیکز که والله امیر المؤمنینك اقصر ایامدن برکونده ایشلدیکی
فعله ونفس الامره مطابق تکلمنه بنو مروان مدت دولتلرنده
اول مقوله قول وفعله موفق اولمامشلر دردیدکده سهلك بو تعبیری مأمونی
اعجاب ایتکله جرمنی عفو وکالاول التفات واستخدام ایلدی
وسهلك کلامندندر که هنوز حصول پذیر اولمامش نعمتدن تهنیه ظهور
ایدن مصیبته تعزیه دن اولی در والعیاذ بالله برکیمسه مصیبت زده اولوب
اقربا وتعلقاتی صبر ایله مثاب ومأجور اولمدن اقربا وتعلقات مصیبت
رسیده اولوب اول کیمسه صبر ایله مأجور اولمق اولی دروکشی هر کلامه
تصدی ایتمزدن مقدم تحمید ایلك لایقدر نتکیم برنعمته مستحق اولمازدن
مقدم من طرف الله متنعم اولدی زیرا باری تعالینك قولارینه کرم
واحسانی مستحق اولدقلرندن زیاده درایمدی هر شبئه شروعدن
مقدم لایق اولان باری تعالی یه شکر وسپاسدر دیردی وبروقتده سهلك
اصدقا سندن برینی برمقدار زمان بیمار بعده شفایاب اولوب سهل اظهار
سروری متضمن برتذکره تحریر ایلدیکده ماکی انکسار وضعف مزاجکز
وبرمرضك ظهوری بعده انکشاف وزوالی رسیدهٔ سامعهٔ مخلصی
اولوب ابتدا اشتدادنده بنی ازعاج واضطرابی زوالیله حاصل اوله جق
سروردن مشغول واول صورتنده حیرت والم نهایتنده اوله جق حبور
وشادمانی بی منتهی ایتدیره جك مرتبه یه رسیده اولمش ایدنی والحمدلله

تعالی

تعالی ابتدا سنده نه رتبه اضطراب ونحیر ایراث ایلدیسه شمدی اول رتبه
نشاط بخش اولمشدر دیوب کلامن اتمام ایلدی وشداد الحارثی التونی
اوصاف جمیله ایله وصف ایدوب نظام دخی شبشه یی ذم
وقدح ایلمشدی سهل ایکیسنه مخالفت وآبکینه یی مدح والتونی
ذم ایدوب زجاج مجلا ونورانیدر والتون الدن اله انتقال ایدر رمتباع
بی وفادر وشراب بللوردہ سائر معادندن احسن ومفرح مشاهده
اولنور وشبشه شراب ایله مملو وسرشار ایکن ندیمکی مشاهده ایلمکه
مانع اولمز ودردست اوله ده ثقیل وسنکین دکلدر وکرانبها اولیوب
تملکی آساندر والتونك عربیده اسمی ذهب اولمغله ذهاب کمك معناسنه
اولوب اسمنده شأمت واردر والتون اکثریا لئیم وخسیس اولدیغنه کیدوب
اسمنجابی ترك ایدروکندوبی حفظ وحراست ایدنلره مکر وآشوب
پیدا ایتمدن خالی دکلدر وابلیس علیه اللعنه نك انسانی صید ایلدیکی
داملردن بردامدر ولسان عربیده التونك براسمی دخی احمر اولوب
(اهلك الرجال الاحمران) مثل اولمشدر کرچه احمر اندن مراد لحم
وخمردر لکن لفظ احمر التونه دخی اطلاق اولنور وشبشه خس واوث
قبول ایلز ورایحه کریهه مستقر اولمزوهرچند که آب صافی ایله شوییده
اولنه جدید وجید اولور ومعدنیاندہ آب صافی یه شبشه دن زیاده مشابه
برشی یوقدر حتی شبشه نك براسمی دخی زبان فارسیده آبخشکدرو بوذکر
اولنان اوصاف عجیبه اولدیغی کبی شبشه یابمق دخی امر عجیبدر
وزبان فارسیده التونه زر دیرلر که لسان عربیده زر اترك معناسنه
امر درنتکیم مولانا جامینك بو بیتندن فهم اولنور * زمعنی زر اترك آمد
مقبلی کو پرد بو * زامثال امر زر ودهر ترك بوزرست * یعنی قنی
برمقبل که دوپه وامثال امر زر دنیایی ترك ایتمده وقتنك ابوزریدرومدمت
التونده مولانای مزبور بو بیتی انشا ایلمشدر * کرچه باشد زرخوش
اما کن زرکا راست تاج * پرسر ابراهیم وزر نعلین پای ازارست *
لفظ ابراهیمك تاجی یعنی ابتدایی ابرالغطی وازرك نعلینی یعنی آخری زر
لغطیدر دیوب ختم کلام ایلدی وسهلك کفتارینه آمرندندر که تحصیل

علوم ومعارفه کوشش ایدك زیرا زمانی سزاله مذمت ایتمامری
سزاله زمانی مذمت ایتمامدن خیرلودر یعنی بوزمانده ارباب معارف
وعلمایه رغبت قالمدی دیمامری زمانمزده اهل معارف وعلما قالمدی دیمدن
خیرلودر واوج نوع کیمسه مجانیندن معدوددرکه بری غضبناك اولان
وبری غیرتکش قسقانج اولان وبری سرمست اولان دیردی وسهلك
ثعله وعفره نامنده اولان تألیفنده ای قوم حقوقدن اوزریکزه اداسی
واجب اولان حتی خلقه بذل واحسان ایده جکیکز عطیه یه تقدیم
ایدك مثلا مدیون اولان کیمسه خلقه جود و کرم ایتمیوب دینی ادا
ایتمك واجبدر زیرا برکیمسه هنوز اوزرینه فرض اولانی اداده تکاسل
وبطؤ اوزره اولوب نافله یی تقدیم ایلسه اعتقادینك قصور وذهننه
ونقصان رأینه وسوء تدبیرینه شاهد درو بین الناس وقع واعتبارینه
مخل اولوب کرمی سبیله حاصل اولان محمدتی عدم مروت وحمیتدن
نشأت ایدن فساد نی دفع وازاله ایلمز دیو تفصیل مقال ایلمشدر
متن (وعمرو بن بحر مستملیك) وعمرو بن بحر سندن املا طلب ایلیوب تألیف
ایلدیکی کتب معتبره یی سندن تعلم ایلدی ظن ایلدم مومی الیه عمرو بن
بحر بن محبوب ابو عثمان اولوب جاحظ دیمکله معروفدر حدقی ایله
دخی ملقب اولوب جاحظ ایله اشتهاری غالب در وعلم وفضل وبلاغتده
یکانه و بی همتا وفوائد نفیسه وآثار لطیفه صاحبی اولوب آفاقده نام آور
ومسلم فحول وپیشوای علما اولمغله سائرا ممدن امت محمد علیه السلام
فضل ومزیتی عمر بن الخطاب رضی الله عنهك حسن سیاستی وجاحظك
بیان و بلاغتی ایله اولمق اوزره ارباب فضل ودانش اتفاق ایلمشلردر
و بین العلماء معروفدرکه ابو حنیفه فقهده وخلیل نحوده وجاحظ
تألیف کتبده وابو تمام شعرده مسبوق دکلدر ومومی الیه جاحظ بصره ده
تولد وبغداد ده نشو ونما بولوب شیخ المعتزله اولان نظامدن تحصیل
علوم وکتب فلاسفه یه توغل واکثر مسائلنی ترویج ومذهب طبیعیه یه
میل وفصاحت وفضل ایله متکلمینه فایق مشایخ معتزله دن اولوب
مسائل عدیده ده تفرد ایلمشدر واصل معتزله حسن بصری حضرتلرینك

مجلسنده

مجلسندن فالقوب اعتزال ایدن واصل بن عطانك اصحابی اولانلردر
وجاحظك تفرد ایلدیکی مسائلدن بری بودرکه معارف مقتضای طبایع
وضروری اولوب اراده عبادك قطعا مدخلی یوقدر فقط ارادتی کندی
فعلنه عالم وغیر ساهی اولمسنده جریان ایدر وبنه معرفته فی الحقیقه
فعل عبد اطلاق اولنور وعبادك جمیع افعالی کندویه نسبت اولنمسی
اجسام ایچون طبایع مختلفه وهر طبیعتك کندویه مخصوص اثری
اولوب طبایع مختلفه دن آثار مختلفه صادر اولمغله طبایع صاحبلرینه
اول فعل نسبت اولنور وجائز دکلدرکه برکیمسه عاقل ومیز اوله ده
باری تعالی یه معرفتی اولمیه وکفار مغاند ایله عارف میانده درکه
کندی مذهب باطلینه محبت ومیلی وتعصبنه مستغرق اولوب کندی
اعتقادینك بطلانه شاهد اولان مقتضای طبیعت اولان معرفتی
درك وشعوردن عاجز اولور دیردی وبونك امثالی نیجه مذاهب
باطله یه ذاهب اولوب برمقدار قوم مزبوره مسائل مزبوره ده اتباع
ایتمکله ربله اول قومه جاحظیه تسمیه اولنمشدر ومومی الیه جاحظك
ادبیات وکلام وفلسفه ده تألیفات کثیره سی اولوب از جمله
کتاب الحیوان وکتاب الامصار وکتاب البیان والتبیین مومی الیهکدر
وفوائد کثیره یی مشتمل نیجه رسائلی اولوب متداول ایدی علمادر
ومومی الیه جاحظ احمد بن ابی داوده منکسر و مجلسندن منقطع
ووزیر محمد بن عبد الملك بن زیات ایله موانست ومجلسنه ملازمت
ایدوب محمد بن عبد الملك وزارتدن عزل ونحاسدن برتنوره وضع
اولنوب اشد عقوبت ایله قتل اولندقده جاحظ فرار ایلیوب باعث
هر بندن استعلام ایلدکلرنده تنوره وضع اولنانك ثانی سی اولورم
خوفیله فرار ایلدم دیدی لکن فرار ایلدیکی محلدن خبردار واخذ
وثیاب یدله ایله درزنجیر ابن ابی داود حضورینه احضار اولندقده
ابن ابی داود یاجاحظ بن سنی یلدمکه کافر النعم ومعدن مساوی
ومفسد ومضر برکیمسه سن دیدکده یاامیر باری تعالی سنی هرامزده
موفق ومؤید ایلسون غضب ایله کندیکه زجت ویرمه والله سنك
بکا غالب اولوب مرادکی بنده اجرا ایلك بنم سکا ظفریاب ومرادمی

اجرا ایلامدن خبرلیدر واکر بندن سکا اساءت واقعه اولدی ایسه
مقابله سنده احسان ایلك بندن سکا احسان ظهور نده سنك بکا
اساءتك ظهور ایدوب مذمتله مذکور اولمناکدن اولی واحسندر یعنی
ابن ابی داود جاحظك اساءتی مقابله سنده کرم وعفو ایلدی
دیو مذکور اولمق احسان مقابله سنده جاحظه غدر وظلم ایلدی دیو کفت
وکو اولمقدن اصوبدر وقدرتك حالنده اخذانتقامدن عفو اجل واحسندر
دیدکده ابن ابی داودك شدت غضبی زائل اولوب قبحك الله یاجاحظ
حسن تعبیر وخوش ادایه موفق سن قباحتکی عفو ایلدم دیوب
کرمایه یه ادخال وثیاب فاخره اکسا والباس ایدك دیو خدمه یه امر
بعده مجلسنده برکو ستروب اکرام واقبال تام ایله یا اباعثمان کلمات
حکمت آمیز که اغاز ایله دیوب کلامنه چشم وکوش اولدی وجاحظك
سنی طقسانی تجاوز وایکیبوز الی بش سنه سنده وفات ایدنجه نیك
بخت ومعزز ومکرم تعیش ایلیوب ابتداء ظهور ندن آخر عمرینه
وارنجه دردفقره مبتلا اولیوب متمول ومالدار ایدی جاحظك حکایات
غریبه واخبار لطیفه سی ونثر طویلی ونظم صنعتی اولوب ازجمله
اخبارندن بری بودر که برکون احباسندن برینك خانه سنه واروب
دق باب ایلیوب برجاریهٔ سندیه ظهور ومطلبندن سؤال جاحظ
دخی افندیکه جاحظ سنکله کورشمکه کلمش دیو افاده ایله دیدکده
جاریهٔ سندی لثغ زبان ایله جاحد بابده سکا منتظر در دیرم دیدی جاحظ
دخی تکلمه عدم اقتدارنی یلوب حرفی کلمش سنکله ملاقات طلب
ایدر دیو افاده ایله دیدکده جاریه خلقی دیرم دیدی وجاحظ عاجز
اولوب برشی سویله دیوب رجعت ایلدی وجاحظدن منقولدر که
فی العمر بنی ایکی زنك تخجیل ایلدیکی کبی برکیسه تخجیل ایلماشدر که
برکون برمجلسده طعام تناول ایدردم برسوری زنان جالس اولدیغم
نشیمنك مرتفع اولان طرفندن مرور ایدر لردی ومیانلرنده سرو قامت
ولاله خد وخوش اندام برزن شوخ چشم مشاهده ومزاح ولطیفه
قصدیله نازنین تنزل ایدوب بومحله نازل وبنمله اکل ایلسك اولمازمی

دیدم زن مستوره دخی ای بی خبرسن بنم تزوله تکلیف ایده جکیکه
چیقدیغم مرتفع یره برکره چیقسك دنیا نیجه درمشاهده ایدردیك
دیدی دخی برکون درخانه ده ایستاده واطرافه نکران ایکن برزن
بدید ونزدیکمه کلوب لطف ایله برمصلحتم واردرکه سن بنمله معاراهی
اولمدجه حصول پذیر اولماز دیدی بندخی مساعده ومعاراهی اولوب
زن مکاره بنی برزرکر یهودینك دکانه کتوروب یهودی یه بنی ارأت
وایشته بو آدم کبی اولسون دیوب سمت آخره راهی اولدقده بن متحیر
اولوب قضیه یی یهودیدن سؤال یهودی دخی بوخاتون مقدم کلوب
بکا برصحیفه یه شیطان علیه اللعنه یی تصویر ایله دیدی بندخی ای خاتون
شیطانی مشاهده ایلدم صورتی معلومم دکلدر سن بکا برصورت
تعیین وارأت ایله که اکا کوره رسم ایده یم دیمشدم شمدی سنی احضار
ایدوب ایشته بو یله اولسون دیدی که مراد ایلدیکی صورت شیطانی
تصویر ایده یم دیدی فی الحقیقه جاحظ زشت روی وقبیح المنظر
برآدم ایدی لکن فصاحت وبلاغتی قباحت روینك عینی ستر ایلمشدی
وجاحظ برکون چارسوده کشت وکذار ایدرکن برمحلده برقصه خوان
جالس وخلق کثیر اطرافنه مجتمع وچشم وکوش اولمشلرکه قصه
پردازی یه اغاز ایده جاحظ قصه خوانه رنك ایچون ای قوم نیچون
تجمع بالش سز بوآدم صلحادن متورع واشتهاری سومز برعابد وزاهددر
دیدکده هرکسك کلام جاحظ اعتمادی اولمغله پراکنده وپریشان
اولدقلرنده قصه خوان واله وحیران اولوب جاحظ باری تعالی
سنك دخی عاجلا بلاکی ویرسون دیدکده جاحظ خنده کنان سوی
مقصوده روان اولدی وبرکون جاحظه ثقیل وکرانجان برشخص
یاجاحظ سن هزار جواب مسکت یلورمش سن بکا بر مقدارنی تعلیم
ایله که بعض وقتده اقتضا ایده یوردیدکده جاحظ ای کشی اول جوابلری
آخره تعلیم ممکن دکلدر دیدی لکن شخص ثقیل مجاب اولیوب ابرام ایلدکده
جاحظ ای کشی نه کونه جواب مسکت استرسن دیجه اول شخص
یاجاحظ بکا برکیسه یازوج القحبه یاثقیل الروح دیرسه بن نه جواب

ویرویم دیدکده اکا کلامکده صادق وراست کوسن دیوجواب ویردیدی
جاحظ روایت ایدرکه برکون بغداد ده کتاب دیوانك مجتمع اولدیغی
دیوانخانه یه داخل وکتابی البسهٔ فاخره لابس وصورتاهر برینی مأمور
اولدقلری خدمتدن اعلاسنه شایان ظن اولنوب هر بری مکلف
ومحتشم وقار وتعظیم وتکبرلری حددن افزون مشاهده ایلدیکمده
آیا ذات وحیثیتلری دخی ظاهرلری کبی مکمل ومعمور میدر دیو
هر برینی امتحان ایلدیکمده بازی تعالیتك باطل حقنده واما الزبد
فیذهب جفاء یورد یغی کبی ظاهرلرین نظیف وپاك وباطنلرینی
مشوش وعقل ومعرفتدن خالی بولدم حیف ودریغ اول کاتبلره که
ظواهری نظیفه و بواطنی سخیفه اولوب الریك تحریر ایلدکلرندن
جاهل ونادان اولهلر وتحصیل وکسب ایلدکلرینی عالمز مقابله سنده
اجرتدر اعتقاد ایده ردیو دشنام ایلدی وتمام آیت کریمه (فاما الزبد
فیذهب جفاء واما ماینفع الناس فیمکث فی الارض) یعنی اما کف روی
آب وخبث بالای فلز برودبرحالتی که مطروح وساقط باشداما آنچه سود
رساند مردمانراچون آب صافی یافلزکدا خته بی غش پس بماندر
زمین نابدان منتفع شوند* وبروقتده جاحظ برمسیه طواشی اشتر
ایلدی سیبندن سؤال ایلدکلرنده زنکی اختبارم لواطه تهمتندن احتراز
ایچون اولوب خصی اختیار ایلدیکم علت معهوده ایله متهم اولمامق
ایچوندر دیو لطیفه آمیز جواب ویردی وجاحظ بصره ده حمار ایله
هم صحبت اولوب حماز یاجاحظ نار لغتده قاج معنایه کلور دیوسؤال
جاحظ دخی نارالشجر که شکوفه دن عبارتدر ونار الحرب که اشتداد
مقاتله دن عبارتدر ونارالحباحب که سم دابه سنکه ضرب ایدوب
ظهور ایدن آتشدن عبارتدر ونارالمعده که حرارت معده دن عبارتدر
ومعروف اولان آتش دیدکده حماز یاجاحظ نار لرك زیاده حار
وشدیدنی ذکر ایلدك دیدی جاحظ دخی ندر دیو سؤال ایلدکده
مادر یکك کسینك آتشیدر که هرنه مقدار شی رمی والقااولنسه خازن
وحافظلری زیاده طلب ایدرلر دیدی جاحظ دخی یاحماز مادر یمك

حرینه خازنلر اثبات ایلدك لکن سنك مادر یکك حرینك نارنه بی نهایه
اشیاالقا اولنوب کفایت ایدرمی دیو سؤال اولندقده هل من مزید دیر
دیو جواب ویردی ومومی الیهك لقبی حماز ونامی عمرو بن جماد بن عطا
وکنیه سی ابوعبدالله اولوب نوادر ولطائفده ابونواسه غالبدر
وحباحب بر بخیل کیسه نك اسمی در که مسافر آتش مشاهده ایدرده بنم
خانه مه کلورخوفیله سم اسبدن خروج ایدن آتش کی ضعیف وقلیل آتش
ایقاد ایدردی بعده بر شبك قلتدن کنایه ایدوب نار الحباحب
دیرلر مثل مشهور در واهل عربیت ناری اصناف اربعه یه تقسیم
ایدوب برصنفی که اکل ایدر شرب ایلمز نار دنیادر وبرصنفی که شرب ایدر
اکل ایلمز نار شجر اخضردر وبرصنفی که اکل وشرب ایدر نار جهنمدر
وبرصنفی که اکل شرب ایلز نار موسی علیه السلام در دیدیلر کذلك
تقسیم دیکرایله درت نوعه تقسیم ایدوب برنوع که نور واحراقی اولور
نار دنیا در وبرنوع که نور واحراقی اولماز نار الاشجار در وبرنوع که
نوری اولوب احراقی اولمیه نارموسی علیه السلامدر وبرنوع که نوری
اولیوب احراقی اوله نار جهنمدر دیدیلر وحافردابه سنکه ضرب وقدح
ایلدکده خروج ایدن شراره یه لسان عربده حباحب وزبان فارسیده
بوقه دیدکلرایدرشیخ نظامینك سلطان انبیا معراج شریفه عروج
ایلدکده براق برق رووصفنده* درشب تاریك بأن اتفاق* برق شده
بومهٔ پای براق* دیوانشا ایلدیکی بیتندن ظاهر در برکیسه جاحظدن
بردوستنه شفاعت نامه طلب جاحظ دخی تحریر وختم ایدوب ویردکده
اول شخص مجلس جاحظدن بیرون اولوب مهرنامه یی فك وقرأت
ایلیوب بوکونه تحریر ایلمش که بعد السلام طرفکزدن شفاعت
اولنان شخص که موصل ورقه دراحوالی معلوم اولمیوب
سزدن رجایی موجب اوزرمده برحق یوقدر مجرد ابرا منه دن
تخلیص کریبان ایچون برکاغد ویردم اکرمرامنی اسعاف ایدرسك
ممنون وعدم مساعده ایلدیکمکزدن متألم اولمام دیوتحریرنه مطلع
وجاحظه عودت وجاحظ شخص معهودی مشاهده ایلدکده غالبا

ورقه یی قرأت ایلمش سك دیدی اول شخص دخی بلی قرأت ایلدم
لکن بو کونه تحریر ایلمکدن بنی رد ایتمك اولی ایدی دیو مؤاخذه ایلدکده
جاحظ ای کشی تحریر ایلدیکیم کلماتك سکا قطعا ضرری یوقدر که بن
برکیمسه یی شفاعت ونائل مرام اولمسنی مراد ایلسم بو کونه تحریر
ایدرم واصدقاءك معلوملریدر که بو کونه تحریر عادتمدر دیدکده اول
شخص یاجاحظ الله تعالی لعنتی سنك اوزریکه اولسون و باری تعالی
سنك الریکی ایاقلریکی قطع ایلسون وهزار بلایه کرفتار اوله سنك
دیوب جاحظ ای کشی بورتبه دشنامه نه دن مستحق اولدم دیدکده
اول شخص یاجاحظ بن بی برکیمسه یه شکر وثنا ایتمك مراد ایلسم عادتمدر
ینه بو کونه ادا ایدرم ظاهر نظر ایدوب متأملم اوله دیوب راهی اولدی
جاحظ برطرفه عزیمتنده اصدقاسندن برینك خانه سنه نازل اولوب
صاحب خانه اکرام واطعام ایلیوب لحمه متعلق طعام احضار ایلدکده
جاحظ سببندن سؤال صاحب خانه دخی ای برادر (ان الله یکره البیت
اللحم) حدیث شریفنی استماع ایدلدن بری چندان لحم اکل ایتمز اولدم
دیدی جاحظ دخی ای برادر بیت اللحمدن مراد غیبت ومساوی ایله
لحوم ناس اکل اولنان بیتدر دیدکده صاحب خانه کلام جاحظی قبول
واکل لحمه شروع ایلدی ابن ابی طاهردن مرویدر که برکون
جاحظه سن وعلیل اولدی دیو خاطرنی سؤال وتطیب ایچون جماعت
ایله زیارتنه واروب دق باب ایلدم جاحظ قطعا جواب ویرمدی
ومشاهده ایلمشدمکه بنجره یه قریب برمحلده همسایه سی ابن حامان ایله
جالس ایدی ینه دق ایلدیکمده بنجره دن یاابن طاهر معلومك اولسونکه
بن الان حوقله یه مشغولم ورمیح ابی سعدی تحمل ایلدم وعنزی
سائقم شمدن صکره بنمله صحبت نیمه قابلدر همان اول محلدن بکا
سلام ووداع ایله سلام ویروب جمله کرصفاده اوله سز دیدی حوقله یه
مشغولم دیمکدن مرادی پیر ومرضم ممتد ومشنداولمغله دائما (لاحوله
ولا قوة الا بالله) دیرم دیمکدر وابوسعدك رمیحنی تحمل ایلدم دیمك
ابوسعد عربدن برپیر آدم اولوب ابتدا عصایه اتکائی ابوسعد اختراع

ایتمکله برکیمسه پیروعلیل اولدی دیه جك محلده عرب فلان اخذ رمیح
ابی سعد ایله پیر اکسکندن کنایه ایدوب مثل اولمشدر وسائق عنز اولدم دیمك
دخی پیر اولدم دیمکدن کنایه در حتی عرب فلان کیمسه پیر اولدی دیه
جك محلده ساق العنز دیوب مثل اولمشدر زیرا شوبان رعی ایدرکن سرنی
عصاسنك اوجنه وضع واتکا ایدر وعنز دیشی یکی یه دیرلر وجاحظك
علیل اولمسنه باعث بودرکه برکون ابن داودك طعامنه حاضر وطعامده
شیر وماهی اولوب طبیب ابن بختیشوع دخی مجلسده حاضر اولمغله
ارباب مجلسه شیر وماهی جمع اولنمسی مضر درهر قنغیسنه خواهش زیاده
ایسه انی تناول وآخری اکل ایتمسه کز اصابتدر دیدکده جاحظ طبیبه
معارضه ایدوب جمعنده نه باأس واردر اکرهر برینك برجهتله مضرتی
آخرك مضرتنه مقابل ومعارض اولوب متساقط اولورلر واکر
مضرتلری جهت واحده ایله اولوب متساوی ایسه کان مضر واحدا کل
اولنمش اولور دیدکده طبیب یاجاحظ بن حسن تعبیریلم وعلم طبده
توفیق فلسفی جریان ایلمز اکر کفتارمك صدقنه مطلع وشیر وماهی
جمعنده اولان مضرتی بجر به ایتمك مراد ایدرایسك اکل ایله دیدی جاحظ
دخی بی پروا ایکیسندن اکل ایلدکده جانب راستنده نقریس وجانب
چپنده فلج عظیم ظهور ایدوب صاحب فراش اولدی واحباستدن
بری زیارتنه واروب حالنی سؤال ایلدکده جانب یسارمی شرحه شرحه
ایتسه لر خبردار ومتأثر اولیوب یمینه برمکس قونسه الم ووجعنه طاقت
کتوره مم وجمله دن زیاده شکایتم طقساندندر دیو جواب ویردی
ابنای زمانه دن بری نقل ایدرکه طرف خلیفه دن امارت سند بکا توجیه
وتقلید ووقت مقدره دك ضبط بعده عزل اولندیغمده او توز بیك
دیناره مالك اولوب اون بیك دینارینه اهلیلج اشترا وبر سفینه یه راکب
وبصره یه واصل وجاحظك علیل اولدیغندن خبردار ومزاجنی
سؤال ایدوب وفاتندن مقدم برکره باری کورمك قصدیله خانه سنه
واروب دق باب ایلدم برجاریه حبشیه کلوب مرادمدن استعلام بندخی
غریب الدیارم جاحظی کورمك استرم دیدکده جاریه کلام جاحظه تبلیغ

ایلیوب مسموعم اولدیکـه بنم کبی برطرفی مفلوج ومائل وبرافی سائل
ورنك روبی زرد وهائل آدمی کورمکدن نه حاصل دیو ملاقاتمه مساعده
ایلدی وجاریه بی دفع ایتمـك ایچون کلمات مذکوره بی سرد ایلدکده
بن الحـاح وابرام ایدوب البته کورملی بم ملاقی اولدقده مندفع اولمام
دیدکده جاریه رجعت وعدم مراجعتمی حکایت ایلیوب جاحظ بو آدم
مسافر تله بصره یه وارمشدم وجاحظ هنوز وفات ایلامشدی زیارتنه
واروب کورشدم دیو احیاسنه نقل ایتمك استر دیوب اذن دامه اولدی
ومجلسنه داخـل اولدیغمده لطف ایله معامله ایدوب سن کیمسین دیو
سؤال بن دخی اولاد برامکه دن اولدیغم افاده ایلدیکمده عظیم محظوظ
واجدادیمه ثناخوان اولوب سخاوکرملرین ذکر ایدوب انلرك زمانینده
فقرا ومحتـاجین رفاهتله تعیش ایدرلردی جود وسخـا انلرده ختم
اولمشدر دیدی بن دخی جاحظه صحت وعافیتله دعا وبر ابکی بیت
انشاد ایلمسنی رجا ایلدیکمده بو بیتلری انشاد ایلدی * لئن قدمت
قبلی رجالا فطالما * مشیت علی رسلی وکنت المقدما * ولکن هذا الدهر
رأبی صروفه * فثنیرم منقوصا وتنقص میرما * مآل معنا بروقنده خلق
علم وفضیلتده بکا تقدم ایلسه لر بنم حرکت وسعیم کا لاول سهولت
ووقار ایله اولوب تبدیل حال ایتمدن اول علمـایه تقدم وفضیلتده غالب
اولوردم لکن دنیـانك احوالی برقرار اولمیوب صروف زمان احوالی
ناسی تغییر ایدوب ضعیفی قوی وقوی اولانی ضعیف ایدوب الآن بنی
علیل وپیر ایتمکله فضل وکمالده ناسه تفوقمی ازاله ایلدی دیمك اولوب
رسل کبررا ایله سهولت ووقار معناسنه اولوب افعل کذا علی رسلك
علی هینتك ووقارك وعلی سهولة ایله تفسیر اولنـور وهیت سهولت
معناسنه در وزوجی وفات ایدن یاخود مطلقه اولان مراءه که زوج آخر
ایچون کندوبی تزیین واول کیمسه یه مراسله ارسـال ایدرا کـه
*مرأة المراسل *دیدکلری بو معنـادن اخذ اولنوب راجزك بو بیتدن
اول معنـا فهم اولنور * یمشی هبیرة بعد مقتل شیخه * مشی المراسل
اوزینت بطلاق * بعـده جاحظی وداع ومجلسندن بیرون اولورکن

ای اوغل مفلوجه اهلیلج نافعدرسنك کنور دیکك اهلیلجدن برمقدار
ارسال ایله دیدکده مرامنه مساعده ایدوب ارسال ایلدم لکن بن کتم
ایتمکن نه وجهـله خبردار اولدیغنه متعجب ومتحـیر اولدم دیدی
وبعض احبـامی جاحظ مریض ایکن دیدنده دوا ایله مملو برقدح
مشاهده ایدوب ندر دیوسؤال ایلدکده * اصبحت فی دار البلیات *
ادفع افات بافات * بینی ایله جوابداده اولدی مومی الیه جاحظك
کلامندندر که بخل ایله جبن ایکی طبیعتدر که باری تعـالی یه سوءظندن
حاصل اولور واسائت ایدن کیمسه یه احسـان ایله مقابله ندبیرنده باری
تعـالی یه مخالفت ایدوب کندینـك رحمتی باری تعـالینك رحمتندن
زیاده ظن ایلمکدر وناسك حقلرینی تجـاوز ایتماملری احسان اومیـدیله
وعقاب خوفیله درپس اساءتلرینه عقاب واحسانلرینه احسان امیدی
یاخود بری برطرف اولسه صغیر کبیر ووضیع رفیعه انقیاد ایتیوب نظام
عالمه خلل طاری اولور وتکاحسد ایدن کیمسه یه عقـاب ایتمکه قادر
اولورسك مستحق اولدیغی عقوبتك نصفنی عفوایله زیراحسود اولان
کیمسه دائما معذبدر وجناب باری انسانی مایموننه مسخ ایلدکده بنه برمقدار
انسانه مشابهتنی ابقا ایلـدی لکن حالا اولـدیغمز زمانی مسخ ایدوب
ازمان سابقـه یه مشابه برزنی ابقا ایلـدی وهرکس مالك اولدیغی شیئ
انفاق واحسان ایتمـك ضروری اولمغله تمك صیرت اولا کیمسه دن خیر
ونفع صادر اولدیغی کبی بدسیرتدن شروفساد صادر اولوز یعنی کل
اناء یترشح بمافیه (ومالك بن انس مستفتیك) ومالك بن انس حضرتلری
سندن استفتا ایلـدی ظن ایلدم مومی الیه مالك بن انس بن ابی عامر
تیمیدر که کنیه سی ابوعبدالله اولوب طقسان یدی سنه سی مدینه
منوره ده تولـد ایدوب امام دارالهجرة وپیشوای امت اولوب شکم
مادرده اوچ سنه مکث ایتمك اوزره روایت اولنوب کندولری ولد بطن
مادرده اوچ سنه اقامت ایتمـك جائزدر وبعضیلرا ولمقدار اقامت
ایلمشدر بیوروب کندوبی مراد ایدردی مومی الیه طویل القامه وشدید
البیاض وصاری به مائل مهیب الشکل وثیاب ومجلسی نظیف وپاك

متن

اولوب علم فقهده ابتدا كتاب تأليفنه مومى اليه موفق اولمشدر وهر
باركه پيغمبر عليه السلامدن حديث شريف نقل وروايت ايتمك
مراد ايليه اغتسال وثياب ومجلسنى تعطير تبخير ايدردى ومجلس
قرأت حديث شريفده برى رفع صوت ايلسه منع (وبسم الله الرحمن
الرحيم ياايها الذين امنوا لا ترفعوا اصواتكم فوق صوت النبى) آيت
كريمه سنى تلاوت ايدوب هر كيمسه كه پيغمبر عليه السلامك حديث
شريفى قرأت اولنور كن رفع صوت ايلسه كان مجلس شريفلرنده
رفع صوت ايتمش اولور ديردى امام شافعى حضرتلرندن مرويدر كه
محمد بن حسن امام مالك مى اعلمدر يوخسه ابو حنيفه رحمة الله عليه
حضرتلرمى اعلمدر ديو بندن سؤال ايلدكده حق انصافى ادا وجهى
اوزره جوابه راضى مبسن ديدم بلى راضيم ديدكده يامحمد سن الله ايچون
سويله قرأن كريمه قنغبسى اعلمدر ديدم غالبا صاحبكز امام مالك
اعلمدر ديدى ياسنت شريفه يه قنغبسى اعلمدر ديدم غالبا مالك
اعلمدر ديدى ياجماع امته قنغبسى اعلمدر ديدم غالبا مالك اعلمدر
ديدكده ايمدى قياسدن غيرى برشى قالمدى وقياس ايله حكم اولنماز
الامقدما ذكر اولنان اوچ دليله قياس اولنور بوندنصكره مينا نلرى
نيجه در معلومك اولسون ديدم يوردى لكن نفس الامرده امام معظم
امام اعظم ابو حنيفه نعمان بن ثابت الكوفى حضرتلرينك جمله يه
راجح وفائق اولديغى بى قيل وقالدر واوصاف جميله سى تحرير
وبياندن مستغنيدر عبادات وتقواسى خود بيرون حوصلهٔ تعبير در
از جمله اللى بش كره حج شريف وزيارت بيت منيف ايلمشدر
رحمة الله عليه ومومى اليه ابو عبد الله محمد بن حسن بن فرقد
الشيبانيدركه ابو حنيفه نك صاحبى اولوب پدرى عراقه كلوب امام محمد
واسطه تولدوكوفه ده نشوونما بولوب ابو حنيفه دن وثوريدن اخذ علم
وامام مالك وابو يوسف وبو عمرو الاوزاعيدن كتب وبغداد ده اقامت
ونشر علوم ايلمشدر وامام شافعى مومى اليهدن روايت ايلمشدر
وهارون الرشيد مومى اليهى قاضى نصب ايلبوب خراسانه معاراهى

ويوز سكسان طقوزنده سى اللى سكز ياشنده بلدهٔ ريده وفات ايلمشدر
رحمة الله عليه وزيد بن دآود ذكر ايدركه مناعمده قبر رسول الله
صلى الله عليه وسلم منشق اولوب رسول اكرم حضرتلرى قاعد
واطرافنى صف صف جماعت كثيره احاطه ايلمش مشاهده ايدوب
قنى مالك بن انس ديو برندا استماع ايلدم ومالك بن انس حاضر
اولوب رسول الله عليه السلامه نزديك اولدقده مالكه بر قبضه شى
احسان ويامالك بوشيئ ناسه تفريق ايله بيوردقلرى
شئ مسك اولديغن بن مشاهده ايلدم ديدى وهب ذكر ايدركه برمنادى
ندا ايدر مشاهده ايلدمكه اى قوم اكاه اولكه امام مالك بن انس
ايله ابن ابى ذريدن ماعدا برفرد افتا ايلمسون ديردى ومحمد بن جعفر دن
مرويدركه وقتاكه امام مالك خلق مذهبنه دعوت واشارت ايلبوب
برمقدار كيمسه اجابت وقبول ايلدى بعض مفسدلر مالكه حسد
وجعفر بن سليمان والئ مدينه اولدقده ياجعفر مالك بن انس سندن
يعنى تجويز ايلدى وطلاق مكرهك عدم وقوعنده احنفك روايت
ايلديكى حديثى اخذ وعمل ايلدى ديو عزل ايلديلر وجعفر اول حديث
شريفى مجوزه كلدى بناء عليه مالكى احضاروسندن شومقوله قول
وفعل صدور ايلمش ديو مواخذه وثيابدن وجودنى تجريد ويمش
سوط ضرب ايلدى وضرب ايدركن اللرينى زور ايله مد ايتديروب
دوشلرندن بازولرى چيقدى جعفر مالك حضرتلرينى بو رتبه تذليل
وتأليم ايلدكده بين الناس وقع واعتبارى وعلوشانى برتر ومزقى اولوب
ضرب اولنان سوط لركان مالكه لباس فاخر الباس ايله توقير واكرام اولنمش
مثابه سنده اولدى وبعض روايت سبب ضربى آخر كونه بيان ايدوب امام
مالك مغرب زمين حجاجندن اندلس جزيره سنه مالك ومتصرف اولان
عبد الرحمن بن معاوية الاموينك سيرت وخلقنى سؤال انلردخى مدح
وثنا ايدوب زهد وورعنى بيان ضمننده غداسى نان جوولباسى صوف
وكارى جهاد فى سبيل الله در ديدكلرنده مالك حضرتلرى بارى
تعاليدن رجا ايدر مكه بزم حرعزى دخى عبد الرحمن مثللى برخليفه

ايله مشرف ومزين ايده ديوب نبو عباس مالكه عداوت ايدوب
مومى اليه جعفر اخذ انتقام ايلدى ديو نقل ايدرلر و مالك حضرتلرينك
بومنى سى عبد الرحمن اموى يه واصل و فرحناك ومسرور اولوب
اهالئ اندلسه مذهب امام مالكى اخذ ايله امرانلردخى امتثال
ايتملريله مغاربه باجمله مذهب مالكده اولملرينه سبب اولمشدر مومى
اليه جعفر بن سليمان بن على بن عبد الله بن عباسدر كه والئ مدينهٔ
منوره اولوب يوزفرق يدى سنه سنده وفات ايلمشدر ومالك حضرتلرينك
تولدى سليمان بن عبد الملك خلافتنده ووفاتلرى رشيد خلافتنده
يوزيدمش يدى سنه سى اولوب بقيعه دفن اولنمشدر امام شافعى
حضرتلرندن مر ويدر كه بركون امام مالكك خانه سى قپوسنده
خراسان اسبانى ومصر استرانى شول رتبه نسيا رايديكه اولمقدار
جمعيتى نادر مشاهده ايتمشدم بناء عليه مالكه كرتندن تعجبمى افاده
ايلدكمده مجموعى بندن سكا هديه اولسون ديدكده ياابا عبد الله بر يخى
كتديك ايچون اختيار ايله كه اقتضا ايتدكجه راكب اولورسن ديدم
جوابنده بر تربه ده كه رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى
اوله اول تربه يى حافر دابه ايله جكنه مدن استحيا ايدرم بيوردبلر وهارون
الرشيد مالك حضرتلرينى كلسون كتديدن استماع احاديث شريفه
واخذ علوم نافعه ايده يم ديو دعوت ايلديوب امام مالك اجابت
ايتيوب علمك اولدينى محله واريلور علم بركيسه مجلسنه كتمز ديوروب
هارون الرشيد مالك حضرتلرينك منزلنه واروب وساده يه استناد
ايلدكده مالك ياامير المؤمنين علم شريفه توقير واجلال رسول الله
عليه السلامه تعظيم واحترامدر وساده يه استناد ايلمه ديدكده
رشيد تعظيم واستادى ترك وسائر شاكردان كبى پيش مالكده قاعدا اولوب
استماع حديث شريفه شروع ايلدى ورشيد مقدما محمد بن سفيان
بن عيينه بن عمران الهلالى الكوفى يى اخذ حديث شريف ايچون
دعوت وسفيان اجابت وحضور رشيده شاكردكبى ادب ايله قاعد
وتعليم ايلمشدى بناء عليه رشيد مالكه بزسنك علمكه تواضع ايلديكمزدن

مستفيد

مستفيد ومنتفع اولدق وسفيانك علمى اول برزه تواضع ايتمكله قطعا
مستفيد اوله مدق ديدى مر ويدر كه امام يوسف مالك
حضرتلرينك زيارتنه واروب يامالك انسان تارة يخطى وتارة لايصيب
قبيلندندر ديوب امام مالكه تعريض اولدخى لايصيبى يصيب فهم
ايدوب بلى اويله درومشايخمزى دخى اويله مشاهده ايلدك ديدى
وبعض اصحاب مجلس متفطن اولوب خنده ايلديلر وامام ابو يوسف
مجلسدن قالقوب راهى اولدقده مالكك اصحابى ياشيخ ابو يوسف
سكا شومقوله سو يلدى ديو تفهيم ايلدكلرنده مالك خجل وشرمسار
اولوب يارب ابو يوسفك علميله كپسه منتفع اولمسون ديو بددعا ايليوب
مقبول دركاه خدا اولوب تأليفاتى فى نفس الامر التفات واعتباره
شايان ايكن معتبر اولمشدر مومى اليه ابو يوسف يعقوب بن ابراهيم بن
حبيب الامام الكوفيدركه زمان هادى ده قاضى اولوب بغداددده
ساكن ايدى وابتدا مذهب ابى حنيفه ده تأليف كتاب ايليوب يوز يكرمى
اوج سنه سى تولدو يوز سكسان ايكى سنه سى وفات ايلمشدر وابن حمدون
تذكره سنده ذكر و بيان ايدركه حسن بن نعمان بركون مدينهٔ منوره تك
محلاتى مياننده نصف نهارده برطرفه راهى اولوردى اتفاق صوقاقلرده
برفرد بو نمايوب نهار و اولديغندن طبعى اغازه يه ميلان وذوق يزنك
نمايان قومك يارباب حوزا كانتهم غضاب* يتى ايله نغمه پرداز
اولوركن بروزن كشاد و لحيهٔ حمرا ايله حسن الوجه برشخص نمايان
اولوب حسنه يا فاسق اداء نغمانده قصور وخوابده اولا نلرى بيدار
وفحشى اظهار ايلدك ديوب روزنى سدو صوت حزين ولحن لذيذ ايله
نغمات محرقه يه اغاز ايلديكه فى العمر اويله مؤثر براواز كوشزدى
اولميوب برخطوه حركته بى مجال ومتحير اولدقده اول مغنى يه بنى
هلاك ايلدك ديو بوخوب وخوش نغماتى قنده تحصيل ايلدك امان بنى اكاه
ايله ديدكده بنه روزنه كلوب معلومك اولسونكه سنم صباوتى منجاوز
وحد رجوليته رسيده اولدقده خوش اوازاولديغمدن تحصيل موسيقى يه

هوسکار و ابا بیل ایله کور یشوب برمقدار تحصیل موسیقی ایلدم و برکون
مادر مشفقه م نصیحه اغاز وای فرزند ارجمندم موسیقی هوسکار
اوله حق صنعت دکلدر که برخواننده قبیح الوجه یعنی ریشدار
اوله انك نغماتی استماع اولنمیوب نظردن ساقط ومتاعی کاسد اولوب
رونق واعتباری پنج روز اولور ایمدی بوسودادن فارغ وتحصیل علوم
نافعه یه ساعی اول که فوز وفلاح انده در دیدی بندخی پند مادری
قرطهٔ بنا کوش قبول ایدوب تحصیل علومه مشغول وباری تعالینك
عون وعنایتیله علمده خلقك معلومی اولان درجه یه واصل اولدم
دیدکده حسین بن نعمان ای کشی جانم سکا فدا اولسون لطف ایله
برکره دخی نغمه سنج اول دیو نیاز ایلدکده مالك اول بر وجهله
ممکن دکلدر زیرا مرادك تکرار استماع و تعلم ومیان ناسده افتخار
کنان اخذته عن مالك بن انس دیمکدر دیمجه حسن یلدیکه مالك
بن انسدر مومی الیه مالك کلام نصیحی آمیزی بسیار اولوب
ازجمله برعالم خلقك اسؤله سنده لااله جوابداده اولمسه بین الناس
کلماتی مقبوله اولورو علم کثرت روایت واخذ ایله دکلدر بلکه پرتوردر که
باری تعالی مراد ایلدیکی قولینك قلبنه القا ایدر دیردی و برکون
برشخص مالك حضرتلرندن (الرحمن علی العرش استوی) آیت
کریمه سنك معناسنی سؤال ایلیوب مالك باری تعالینك عرشه استواسی
معقول ومتصور در لکن کیفیتی مجهولدر دیو سؤالی صحیح الاعتقاد
اولان آدم سؤال ایلمز بلکه عقیده سی فاسده اولان سؤال ایدر
دیو جوابداده اولدی رحمة الله علیه (وانك الذی اقام البراهین ووضع
القوانین) تحقیق جمیع دلائلی سن اقامت ایلدك وقوانینی سن وضع ایلدك
ظن ایلدم برهان لغته حجت ودلیلك بیان وظهوریمه دیرلر راغب
ذکر ایدر که برهان دلیلدن کذبی غیر محتمل اولوب دائما صادق اولانه
دیرلر وسائر ادله نك بعضیسی صادق و بعضیسی کاذب اولور زیرا ادله
پنج قسم اولوب بری دائما صدقی اقتضا ایدر دلالت ایله دلالت ایدر که
برهاندر و بری دائما کذبی اقتضا ایدر دلالت ایله دلالت ایدر که

مغالطه

مغالطه در و بری صدقه اقرب دلالت ایله دلالت ایدر که
خطابدر و بری کذبه اقرب دلالت ایله دلالت ایدر که شعردر
و بری صدقه وکذبه مساوی اولوز وجهله دلالت ایدر که جدلدر
وبعض حکما مبادئ برهان بش قسم اولوب بری اولیات و بری
مشاهدات وبری متواترات وبری مجربات و بری حدسیات در دیدی
و بعضلر برهان برجندر که یقینی نتیجه و بردیو تعریف ایلدی و برهان
ایکی قسم اولوب برقسمی انی وقسم دیکری لمی در که اکر اثردن مؤثره
استدلال اولنورسه برهان انی درمثلا دخاندن ناره استدلال اولندیغی
کبی واکر مؤثردن اثره استدلال اولنورسه برهان لمی در مثلا نار دن
دخانه استدلال اولندیغی کبی وابتدا منطقدهٔ تألیف کتاب ایدن
ارسطو در قوانین قانونك جمعی وقانون لفظ رومی اولوب اصل قانون
وقاعده وضابطه برمعنایه در واصطلاح منطقیده قانون برصورت
کلیه در که جزئیاتك احوالی اولکلیدن معلوم اولور (وجد الماهیة
وبین الکیفیة والکمیة) وماهیت اشیایی سن تحدید وتعریف ایدوب
کیفیت وکیتی تبیین ایلدك ظن ایلدم هرشیئك ماهیتی حقیقتی
وذاتی اولوب ماهیتی دهنده تصور وملاحظه ونه کونه شیدر معلوم
ایدر سوب مفهومی ذاتیاتی ایله بیان ایلمسه تحدید وتعریف اتمش اولور
وحقیقت دیدیکمز ذهنده برصورت کلیه حاصل اولورکه اول شیئك
تشخصندن قطع نظر اولنسه حاصل اولان صورت کلیه اول شیئه
مطابق اولور وتعریف مذکور عند الحکما علمك تعریفیدر زیرا
عند الحکما تعریف علم حصول صورة الشیء فی العقل اولوب
عند العقل ایله تفسیر اولنمشدر وعند الحکما علم اوچ قسمدر که علم ما
یعنی شیئك ذاتنه علم وعلم کیف شیئك کیفیتنه علم وعلم کم شیئك
مقدار بنه علمدر وقسم اول که ماهیت وذاته علمدر علم الهی تسمیه
اولندی وقسم ثانی که کیفیات اشیایه علمدر وعلم طبیعی تسمیه اولندی
وقسم ثالث که مقادیر اشیایه علمدر علم ریاضی تسمیه اولندی وکیت
وکیفیت کم وکیفه نسبت اولنوب کم نحاة عندنده عدد دن عبارت
اولوب بعضیلر اسم ناقص وسکون اوزره مبنی قلوب نسبت اولندقده

متن

تخفیف ایله کیفیة دیرلر و بعضیلر اسم تام واخریني مشدد ومنصرف
قیلوب نسبتده تشدید ایله کیفیة دیرلر ومنطقیین عندنده اقسام اعراضدن
برعرض اولوب ایکی قسمدر بری کم متصل و بری کم منفصل زیرا اجزاسی
میانده برحد مشترك اولورسه کم متصلدر اکر حد مشترك اولمازسه
کم منفصلدر وکم منفصل عدد درکم متصل دخی قارالذات اولورسه مقدار
در اکر قارالذات اولمزسه زماندر وکیف اسم مبهم غیر متمکن اولوب
التقاء ساکنین ایچون اخری تحریك اولنوب فتح اوزرینه مبنیدر راغب
ذکر ایدرکه کیف ایله سؤال شول زمان صحیح اولورکه بوکیفیتك سبی
نه درونه دکلدر دیمك ممکن اوله مثلا اسود وابیض وصحیح وسقیم کبی
پس باری تعالی ده کیف ایله سؤال اولنمز وکیف بعض حکمادن عندنده
جسمده حاصله برهیئت قاره وثابته درکه قسمت ونسبت قبول ایلمز
مثالی سواد وامثالیدر وقاره قیدیله تعریفدن زمان وعدم قبول قسمت
ایله کم وعدم قبول نسبت ایله سائر اعراض خارج اولور (وناظر فی الجوهر
والعرض ومیز بین الصحة والمرض) وتحقیق سن شول حکیم سنکه متن
جوهر وعرضده مناظره ومباحثه وحقیقتلر بنی اظهار وبیان وصحت
ومرض مبانی فرق وتمییز وصناعت طبی تحریر ایلدك ظن ایلدم کتب
حکمیه ده ابحاث جوهر وعرض طویل الذیل وصعب المدرك اولوب
علی التفصیل ذکر و بیانه بورساله غیر محتمله اولمغله برنبذه ذکر اولنوب
اکتفا اولنمق مناسب کورلمشدر پس حکمانك جوهر دیدکلری جسمدر
مثلا انسان وفرس وحجر کبی وعرضدن مراد جوهرده حال ووصف اولان
شیدر مثلا سواد وحمرت وبیاض وحرکات مختلفه که قیام وقعود
واضطجاع کبی حاصل جوهر دن ماعدا سنه عرض اطلاق اولنور
وجوهر جسمدردیو حکم اولنمغه سبب بودرکه قوم اختلاف ایدوب بعضی
جسمه وغیره جوهر اطلاق ایلدی مثلا عقل ونفس وجزء لایتجزی
جوهردردیدی وبعض حکما جوهر جسمدر جسم اولیسانه جوهر اطلاق
اولنمازدیدی پس جسمك جوهر اولمسی اتفاقی اولمغله متفق علیه اولان
اختیار اولندی وبعض حکما عندنده جوهر پنج نوع اولوب ماده

وصورت

وصورت وجسم ونفس وعقله منحصر در زیرا برمحلده حال اولورسه
صورتدر واکر حاله محل اولورسه ماده در واکر حال ومحلدن مرکب
اولورسه جسمدر وبو مذکوردن بری اولمازسه جوهر مفارقدر وجوهر
مفارق جسمه تعلق تدبیر ایله تعلق ایدرسه نفسدر ایتمزسه عقلدر
وعرض اکثر قوم عندنده یکرمی برقسم اولوب بعضیلرعندنده یکرمی اوچ
قسم در واقسام مزبوره نك اون قسمی احیا یه منحصر ومخصوصدر که
حیاة وقدرت وشهوت وقوت وارادت وکراهت واعتقادوظن ونظر
والمدر واون برقسمی احیا وغیراحیا یه شاملدر ازجمله کون که حرکت
وسکون واجتماع وافتراقدن عبارتدر حیات صاحبی اولانلرده بولندیغی
کبی حیات صاحبی اولمیانلرده دخی بو لنور وتألیف واعتماد وثقل
وخفت وبرودت ویبوست ورطوبت ولون ورایحه وطعمدر واعراضك
یکرمی اوچ اولمسنه ذاهب اولانلرمذکور یکرمی برقسامه بقا وموتی
زیاده ایدوب یکرمی اوچ قسمدر دیدیلر وصحتدن مراد انسانه
مخصوص اولان اعتدالك وجودی اولوب سائر حیواناتده کی اعتدال مزاجه
صحت اطلاقی انسانه بطریق ایله استعاره اولنمشدر ومرضدن مراد مزاجك
اعتدالدن خروجنه اطلاق اولنور وتمیر ایکی شیئك بینی فصله دیرلر وان
زیدونك جوهر وعرض عقیبنده علم طبه متعلق اولان صحت ومرض ذکری
مجموع علوم عقلیه دن اولدیغنه اشارتدر یاخود مرادی اشیانك
صحت ومرضی مبانی تمییز ایتمکدر مثلا حقایق وشکوك وفضائل
ورذائل کبی وشکوك رذائلی مرضنه تشبیه ایلمسنه باعث بودرکه مرض
بدنی تصرف کاملی ادراکدن منع ایلدیکی کبی شکوك ورذائل دخی
فضلیتی ادراکه مانع اولور (وفك المعمی) وسن اول کیمسه سنکه معما یی متن
حل وبیان ایلدك ظن ایلدم معمی عمی دن مشتقدر جفن برشیده
التباس اولسه عمی الامر دیرلر وشاعر بریتك معناسنی آشکار ایتمیوب
اخفا ایلسه عمیت معنی البیت دیرلر لغز دخی بو قبیلدندر واصطلاحده
معما برکلامدرکه وجه صحیح اوزره ایما واشارت طریقی ایله اسما دن
براسمه دال اوله ومعمانك اصطلاحات کثیره سی وطرق وغیره سی اولوب

استخراج مراده معین ووسیله در مثلا اعمال معما تقسیم اولی ایله درت
قسمه منقسمه در که تحصیلی وتکمیلی وتسهیلی وتذییلی اولوب هر بری
اقسام متعدده یه منقسمه اولمغله مجموعی اوتوز یدی قسم اولمشدر
وواضع معما عروضی وضع ایدن خلیل بن احمد عمر الفراهندی ازدی
در که کنیه سی ابوعبدالرحمن اولوب یوز سنه سی بصره ده تولد
ونشو ونما بولوب اوقاتی تحصیل علومه صرف وکتب کثیره تألیف
ایلمشدر ازجمله کتاب العین خلیلك تألیفی اولوب علم لغتده
تألیف اولنما وکتبك اقدم وابتدا سیدر بوندن مقدم علم لغتده کتاب
تألیف اولنما مشدر لکن کتاب مزبوری خلیل اتمام ایتمك میسر
اولما مشدر زیرا اهل لغتدن جمهور کتاب مذکورك اکثر مواضعینی
جرح وقدح ایتدیلر بنابرین اقتضا ایدر که کتاب مزبوری خلیل اتمام
ایتمیه لکن خلیلك کبی اول درجه دن عالیدر که اندن صدور ایدن
حرفه برفرد انکشت اعتراضی دراز ایلیه مکر جمع وتألیفنی آخره
سپارش ایدوب خبط وخلل اول شخصدن صادر اولمش اوله
واکثر ناس کتاب العین خلیلك اولمسنه ذاهبدر وبعض علما
لیث بن نصر بن سیار خراسانی تألیفی اولمق اوزره قطع وجزم ابتدی
ولیث برجل صالح اولوب کتابی ترویج وخلقی مطالعه سنه ترغیب ایچون
خلیله نسبت ابتدی دیرلر وبراز روایت دخی واردر که تحریری باعث
تطویل اولمغله ترك اولندی وخلیلك مؤلفاتندن بری دخی کتاب النقط
والشکل وبری کتاب النغم وبری کتاب الشواهد اولوب انفس کتبی
عروضدر که وضع عروضده خلیلی برکیمسه سبق ایده میوب شطرنج
وسائر مخترعات کبی علمایی اعجاب ایلمشدر وعلم عروضه خلق توغل
واثر خلیله اقتفا ومتابعت ایدوب بعضیلر بحر متقاربدن بحر مخبون
الاجزا استخراج ایلیوب خبن تسمیه ایلدیلر وخبن حذف ثانی ساکنه
دینوب بحر رجزا خفشك اخترا عیدر وبحر مزبوره متدارك ومحدث
ومخترع دخی تسمیه ایدرلر وفن عروض کیده رك ابونصر جوهری یه
واصل اولوب جوهری علم عروضی اختصار وایضاح واخذ وتعلم

سهل اولور وجه اوزره تنقیح ایلیوب خلیله بعض مرتبه اعتراض ایلمشدی
ازجمله خلیل اجزاء شعریه که انکله اشعار وزن وتقطیع اولنور سکز
جزء ایدوب ایکیسی خماسیه که فعولن ایله فاعلن در والتسی سباعیه که
متفاعلن فاعلاتن مستفعلن متفاعلن مفاعلتن مفعولاندر لکن
جوهری اجزاء شعریه نك سکز اولمسنی انکار وخلیلك مفعولات جزئنی
مستقلا جزء اولمق اوزره تعداد ایلدیکنه اعتراض ایلیوب مفعولات
مفروق الوتد اولان مستفعلن دن منقولدر که زیرا مستفعلن ایکی سبب
خفیف ایله بروتد مفروقدن مرکب اولوب کذلك مفعولات ایکی سبب
خفیف ایله بروتد مفروقدن مرکبدر ومفعولات اکر سائر اجزا کبی
جزء صحیح ومستقل اولسه فقط مفعولات دن مرکب بربحر اوردی
تکثیر سائر اجزادن مرکب بحرلر موجوددر بربحر یوقدر که مجموع
اجزاسی مفعولات اوله دیوب اثبات مدعی ایلدی وسبب ایکی حرفلی
اولوب حرف ثانی ساکن اولور سه قد کبی سبب خفیف تسمیه اولنور
واکر ایکیسی دخی متحرك اولور سه لك کبی سبب ثقیل تسمیه اولنور
وسببه برحرف دخی ضم اولنور سه وتد تسمیه اولنوب وتد دخی ایکی
قسم اولوب وحرف اول وحرف ثانی متحرك وحرف ثالث ساکن اولور سه
وتد مجموع تسمیه اولنور علی و بلی کبی واکر حرف اول متحرك
وحرف ثانی ساکن وحرف ثالث متحرك اولور سه وتد مفروق تسمیه اولنور
فعل کبی ایمدی مستفعلن ایکی سبب خفیف و بروتد مفروقدن مرکبدر که
مس سبب خفیف تف سبب خفیف علن لام ساکنه ایله وتد مفروق
مفعولات دخی بویله در که مفعولاتدر لکن عند الخلیل مس سبب خفیف
تفع وتد مفروق لن سبب خفیف اولوب مفعولات فاع لاتن دن فرع
اولوب سبب وتد مفروقه متقدم اولمغله لاتن فاع اولور لاتن فاع ایسه
مفعولات وزننده در وخلیلك صنعت معمایی اختراعنه سبب بودر که یونانیدن
بری لغت یونانیه ایله خلیله برمکتوب ارسال ایدوب خلیل فهمندن
عاجز اولمغله کامل بر آی مطالعه سنه صرف اوقات وفراستله البته
اوائل مکاتیبه بسمله تحریر اولنور دیو ابتدا بسمله بی استخراج بعده

قرائن ايله بقيهٔ مكتوبى استخراج ايدوب اول مكتوبى اصل واساس
وضع وعلم معمايى اختراع وبركتاب تأليف ايدوب صنعت مزبوره به
معما تسميه ايلدى وابوعبيده نك شاكردى اولان كيسان استخراج
معماده زمانك وحيدى اولوب خلقك تكلمنك خلافنى استماع
واستماعنك خلافنى كتب وكتب ايلديكنك خلافنى قرأت ايدردى
ونظام اصناف علومده يدطولا صاحبى فريد وممتاز ايكن معمانك
اسهل واخفى استخراجه قادر اولميوب جاحظ علم معمامعتنا اولمغه
صالح برفن دكلدر ديردى بعده خليل حروف عربيه نك نجم ايله
اتفاقنى استخراج ايدوب عدد حروف يكرمى سكز اولديغى كبى عدد
منازل قمر دخى يكرمى سكز در دى ومنازل مذكوره نك اون دردى
قمره فوق الارض مسير اولوب اون دردى تحت الارض مسير اولور
وبركلمه اسم اولديغى صورتده غايت عدد وحروفى زوائد واصليه سبله
كواكب سبعهٔ سياره عددنجه اولوب زياده اولمازمثلا استخراج لفظى
يدى حرفدن مركبدر واليوم تنساه حرفلرينه حرف الحاق ايله حرف
تضعيفى زياده ايدوب عدد حروف زوائد بروج اثنى عشره موافق
اولديغن استخراج ايلمشدر ومنازل قمرك اون دردى تحت الارض
مسير واون دردى فوق الارض مسير اولديغى كبى حروفك اون دردى
لام تعريف ايله تضعف اولنوب اون دردى تضعيف اولنمايغنى
استخراج ايلدى يعنى الثاء والتاء والدال والذال والراء والزاء والسين
والشين والصاد والضاد والطاء والظاء والنون واللام تضعيف
ايله قرأت اولنوب باقى اون درت حرف لام تعريف ايله تضعيف اولنماز
وخليل شطرنجه آلت دخى ضم وحمل ورقعهٔ شطرنجى اون خانه يه
طرح ايدوب نيجه زمان استعمال اولنوب ينه ترك اولندى بعده
حسابده برنوع صنعت اختراع ايدوبمكه مرأة حمقاء برشى اشترايتمك مراد
ايلدكده اهل سوق اول مرأه يه خدعه ومكر ايله ظلم وغدر ايتمك ممكن
اولميه ديوب ملاحظه وتفكر ايده رك مسجده داخل واشتغال وتأملندن
كندو يى ستون مسجده چاربوب اعضارى زير زبر اولوب سبب موتى

اولدى

اولدى وتاريخ وفاتى يوز التمش سنه سيدر وموى اليه علم وفضلده
يكانه اولديغى كبى عقل وزهدده دخى بيهمتا اولوب بركون ابن المقفع
ايله هم صحبت اولوب طول ودراز مباحثه ومناظره ايدوب خليله
ابن المقفعى نيجه بولدك ديو سؤال ايلدكلرنده علمنى عقلندن اكثر
مشاهده ايلدم ديوب ابن المقفعدن خليلى استعلام ايتدكلرنده عقل
وزكاسنى علمندن زياده بولدم ديدى فى الحقيقه خليلك حدت ذهن
ووفرت زكاسى كورلمه مشدى كذلك زهد وورعده بى مثل اولوب وفات
ايدنجه فهم ودانشنه خلل طارى اولامشدى وابن المقفعك ترجمه سى
(وان عبدالحميد بارى اقلامك) فقره سى شرحنده ذكر وبيان اولنمشدى
وبروقتده سليمان بن مهلب خليله بيك دينار ارسال وطرفنه دعوت
ايدوب بريد سليمان دينارى خليله عرض ودعوتى تبليغ ايلدكده خليل
نان يابس ايله نمك اكل ايدردى دينارى قبول ايتميوب مادامكه شومقدار
طعامهٔ دست رس اولورم سليمان ايله كارم يوقدر ديوب صوب سليمانه
راهى اولمادى وبرغنى كيمسه خليلدن نيجه زمان علم عروض تعلمنه جهد
وسعى ايدوب تحصيل وتعلم ايده ميوب خليلى اتعاب ايلدكده يارجل
شويتى تقطيع ايله ديدى * اذالم تستطع شيئا فدعه * وجاوزه الى
ماتستطيع * يعنى چن برشيئ تحصيله عدم قدرتك نمايان اولدى
اول شيئ ترك ايله وقدرتك اولديغى شيئه مشغول اول ديمك اولوب
شخص معهود متفطن وتعلم عروضدن فارغ اولدى وخليلك
اصدقاسندن برى بيمار اولوب عياده سنه واردقده خسته نك قباحتى
نافهم برادرى اولوب خسته يه اى برادر چشم كشا اولكه خليل
زيارتكه كلدى ديدكده خليل برادريكى بيمار ايدن سنك نابجا كفتارك
اولديغنده شبهه م قالمدى ديدى وبركون ثقلا دن برى خليله حروف
مقطعه ايله برمعما تحرير وبو معمايى حل ايلسون ديو ارسال ايلدكده
خليل حل ايدوب بو بيت حاصل اولدى (انا ان لم يكن اهواك فرأسى
حراقى) هوا محبت معناسنه وحرفرج معناسنه اولوب خليله ذيل يتده
(وان هويت ايضا) يعنى محبت ايدرسكده ينه ديديكك كبى اولسون ديو

تحریر وارسال ایلدی وخلیلك کلامندندر که زاهد شول کیمسه در که
موجوداولان نفقه سنی ضایع ایتمدیکسه ضایعی طالب اولمدیعنی قدر
کفایه رزقی موجودایکن زیاده سنی تحصیله ساعی اولمیه وبرکیمسه حرامی
ارتکابدن مستغنی اولدیغی حالده استعمال وارتکاب ایده محتاج اولدیغی
وقتده استعمال حرامه حیله جواولماز وبرکیمسه‌نك شرمحض اولدیغنه
دلالت ایدن شی بودر که رضاسیله کندیدن شروفساد ظهور ایده
وبعدالظهوراول فسادك دفع واصلاحنه قادر اولمیه وهرکسکه نفسنك
فسادنی فرق وتمییزایلیه صلاحنه دخی عالمدر یعنی کندیدن صادر
اولان افعالك قبحنی درك ایدن حسنی دخی درك ایدرلکن مقتضای
جبلیت خبیثه قبیحه بی اختیار ایدروبرقباحتدن تخلیص ایچون قباحت
اخری ارتکابندن اشنع وافحش شی بوقدر دیردی وبرمرادایتسك کتبی
برمرتبه شرح وایضاح ایدرلك که قوی وضعیف فهملو وغبی فهم
وتعلمده یکسان ومساوی اولوب هرکس منتفع اولوردی لکن ازکیا
واغبیا بی فرق وتمییز ایچون وادیء متعارفه اختیار اولندی دیدی
(وفصل بین الاسم والمسمی) وسن شول کیمسه سنکه اسم ومسمی میانی
فرق وتمییز ایدوب هربری برامر آخر اولدیغنی بیان ایلدك ظن ایلدم اسم
شول شیدرکه ذات شیئه علامت اولوب ذاتدن انکله معلوم اوله
واشتقاق سمودن ارتفاع معناسنه در وذات شی اسم ایله متعارف اولمغله
اسم ذاتك شعار وعلامتیدر واسم لفظنده درت لغت جریان ایدر اسم
اسم سم سم واسمك اصلنده بصریون ایله کوفیون اختلاف ایدوب مذهب
بصریونده سمو ومذهب کوفیونده سمة در ومسمی شول معنادرکه
ازاسنه اسم وضع اولنوب اسم اول معنایه دلالت ایدوب اسم موضوع
ودال ومعنی موضوع له ومدلول در وقدماء قومك معنای اسم ومسماده
مباحث طویله سی اولوب بعضیلر عندنده اسم مسمانك غیریدر
وبوجهور مذهبیدر وبعضیلر قتنده اسم مسمانك عینیدر وبعضیلر
مذهبنده عینیده دکل غیریده دکل دردیدیلر پس اسم مسمانك غیریدردیلر

متن

اسمدن

اسمدن تسمیه مراد ایدرلر مثلا برشخص مجهوله اسمك ندردیو سؤال
اولنسه مراد ذات وماهیتندن سؤال اولنوب بلکه ذات اونکله تعبیر
اولنان عبارات والفاظدن سؤال مراد اولنور ومراد بو اولدیغنه دلیل
(ولله الاسماء الحسنی) آیه کریمه سی * وان لله تعالی تسعة وتسعین
اسما من احصاها دخل الجنه * حدیث شریفدرکه حاشا اسماء الله
ایله ذات باری تعالی مراد اولنمسه تعدد باری لازم کلور وبعض
آخرکه اسم عین مسمی اولسنه ذاهب اولمشدر مرادی مثلا لفظ زید
عین ذات زیددرديمك دکلدر بلکه اوج معنانك بری ایله اسم مسمانك
عینیدر دیمشدر بری بودرکه اسمك وضع اولنماسنه سبب سا معك
اسمایی اسم سببیله تصور وملاحظه ایدوب مسمی غائب اولدقده
اسمی مسمی مقامنه اقامت ایتمکدر وچونکه مسمی غایب اولدقده اسم
تصور وملاحظه‌ده مسمی مقامنه قامت اولندی بوطریق ایله اسم مسمانك
عینیدر دیمك جائز اولدی معنای ثانی اکثر یا اسمده حاصل واسم ایله قائم
اولان معنی مسمایه سرایت وتجاوز ایدر مثلا برشیده حیات اولسه
اول شیئه حی تسمیه اولنور وبوجهتله اسم مسمایه لازم وغیر منفك
اولوب اسم مرتفع وزائل اولسه مسماده مرتفع اولورواسم موجوداولسه
مسماده موجود اولور زیراحیاتك جسمدن وجودی باطل اولدقده
اول جسمه حی اطلاق اولنماز وحی اطلاق اولندقده جسمده حیات
بولنمایوب مسمی مرتفع اولور پس بوجهتله اسم مسمانك عینیدر
دیمك جائز اولورکه اسمك وجودیله موجود وعدمیله معدوم اولور
معنای ثالث بودرکه دأب عرب اسم ذکر ایدوب مسمی مرادایتمك
اوزره جریان ایلمشدر مثلا برجله اشارت ایدوب هذا مسمی بزید
یعنی بوشخص زاویاودالدن مرکب اولان لفظ زید ایله تسمیه اولنمشدر
دیوب بواسم زیدك اسمیدر دیرلرکه زیدی مسمی مقامنه وضع ایتمش
اولورلر پس بوجهتله اسم مسمانك عینیدر دیرلر لکن تحقیق بودرکه
نزاع نزاع لفظیدر زیرا اسمدن مراد اکر لفظ اولورسه مسمانك
غیریدر زیرا لفظ اصوات مقطعهٔ غیرقاره‌دن مرکب اولوب اختلاف
امم واعصار ایله مختلف اولمغله کاه متعدد وکاه متحد اولور وبو اختلاف

مضارع وغير مضارع معتل صحيح زائد وناقص منصرف وغير منصرف
مفرد ومضاف مدغم ومظهر در وفعل شول كلمه در كه كندى نفسنده
حاصل برمعنايه دلالت ايدوب ازمنهٔ ثلاثه دن برينه مقترن اوله وازمنهٔ
ثلاثه زمان ماضى وزمان حال وزمان مستقبل در ومستقبل زوائد اربعه
دن برنى قبول ايدركه همزه ويا وتا ونوندر تو حيدى ابوحفص
اشعرى دن روايت ايدركه زمان حال اثباتى يمعنيدر بلكه زمان ماضى
ومستقبلدن عبارتدر زيرا زمان ماضينك انجامى مستقبلدر پس ماضى
ايله مستقبل ميانده واسطه برزمان فرض وتوهم محال وحال تحصيلى
باطلدر ديدى وابوحفصك بوقولنى رد ايدوب حالى سكا ايضاح ايدن
شى اولدركه مثلا برشخص الان اداء صلاة ايده يورديمك مراد ايلسك
يصلى ديرسن وكلجكده اداء ايده جكدر ديمك مراد ايلسك كلمه بى
مستقبله تخصيص ايچون سين ادخاليله سيصلى ديرسن ايمدى يصلى كلمه
سنك حاله دلالتى ومعناى استقبالى تضمنى اولوب تنصيص مراد ايچون سين
ادخال وكلمه جكده اداء صلاة ايدردى قصد ايدرسن اكر مضارعك
حاله دلالتى اولمسه ادخال سينه محتاج اولماز دك ديد كلرنده طريق
مكابره يه سالك اولوب اكر بو كلام صحيح اولورسه فلاسفه نك ايكى شى
ميانى فصل ايدن شى شئ آخر اولوب كان شئ اولك نها يتبله شئ
ثانيدك بدايتندن مركب برشى درديد كلرى صحيح اولمق لازم كلوردى كده
ابوحفصه حكمانك بوقولى سنك مقدما مخالفت ايدوب مجاب اولديغك
قول كبى اولوب قول اول فلاسفه قولنه موافق ومطابق اولديغنده دخى
جاهل سن وقول مختاره مخالفتك سبيله (اجهل من هره) مثلنه ماصدق
اولدك زيراهره ديوار كنارنده كذران ايدركن ثابت اوله ميوب مقابلنده اولان
ديواره انتقال مراد ايلدكده پرتاوايدرز يرا يلور كه ايكى ديوار ميانده
فاصله اولوب يورييسه برنفس ثابت وپايدار اوله مزوكندو بى امساك
ايده ميوب زمينه ساقط اولور ايمدى يا اباحفص هره نك ذهننه لايح
وآشكار اولديكه ايكى ديوارك ميانى شئ آخر دروسن بودقيقه دن ذهول
ماضى ومستقبل ميانده اوحالى انكار ايلدك ديد يلر وافعال دخى

اسمايه عارض اولماز واكر اسمدن ذات شى مراد اولنورسه اسم مسمانك
عينى اولور لكن بومرادخلاف مشهوردر وامام رازى اسم مسمانك
عينيدر يوخسه غيريميدر نزاعنده برمعتدبه امر ظفر ياب اولمدم ديو
ذكر ايدر واكر اسمدن صفات مراد اولنورسه شيخ ابوالحسن
الاشعرى مذهبيدر صفت اوچ قسمه منقسم اولديغى كبى اسم اوچ
قسم اولوب بانفس مسمادر يا خود غير مسما دريا خود تفسيده دكل
غيريده دكلدر دينلور (وصرف وقسم وعدل وقوم) ابن نباته سجعين
بينده معناى مرادى تحقيق ايده ميوب بعض علماى اسلامدن سؤال
ايلدم بوكونه حل وبيان ايلدى ديو بويله ذكر ايدركه صرف معاوضه دن
برقسم اولوب صرفده عوضلرك ايكيسى دخى نقد اولور مثلا دينارى
درهمه صرف وعوض ايلدكلرى كبى وتقسيمدن مراد اموال مشتركه بى
تقسيم ايتمكدر وقسمتك صرفه مناسبتى كان مال مشترك دينار قليل
اولوب شركا ميانده تقسيمى متعذر اولمغله دراهمه صرف اولنوب تقسيم
اولنمق ممكن اولمسيدر وتعديل وتقويمدن مراد كان مال مشترك جواهر
ونقود وبساط وبساتين واثواب اولمغله قيمى اولانلرى تقويم وبهالرينى
تعين ايلمسى عدالت اوزره اولوب مجموعى نقده مثابه سنه وضع ومستحقلر
ميانده قرعه ايله حكمه حاكم ايله توزيع وتقسيم اولنمقدر بومذكورانك
مجموعى علم فقه مسائللندر ماآل معناى فقرئين سن شول كيمسه سنكه
صرف وعدالت ايله تقويم وتقسيم ايلدك ظن ايلدم ديمك اولور
(وصنف الاسماء والافعال) واسم وفعلى تصنيف واختراع ايدن سن سن
ظن ايلدم اسم وفعلدن مراد اصطلاح نحويين اوزره اولان اسم
وفعل اولوب اسم شول كلمه در كه ازمنهٔ ثلاثه دن برينه مقارن اولميوب
كندى نفسنده اوليجى معنايه دلالت ايليه وعلامت اسمبت حرف
جر وحرف ندا وتنوين ولام تعريفك دخولى ومسند اليه اولمقدر
واسم اصل وفعل فرعدرو بعض قدما اسمى اوتوزقسمه تقسيم ايلمشدركه
معرب ومبنى ظاهر ومكنى معرفه ونكره معين ومبهم عربى وعجمى
مذكر ومؤنث مقصور وممدود وعامل وغير عامل مشتق وغير مشتق

متن

متن

مضارع

افسام كثيره يه منقسم اولور مثلا ماضى ومضارع وامر ومتعدى ولازم
متعدى دخى برمفعوله وايكى مفعوله واوج مفعوله تعديه ايدر وتام
وناقص ومعلوم ومجهول وافعال قلوب وافعال مقاربه وافعال تعجب
وافعال مدح وذم وغير بلر وعلم نحوك مخترع وواضعى ابو اسود دؤلى
دركه اسمى ظالم بن عمرو بن سفيان بصريدر كم افقه بلد واعلم وقتى
وقاضى وتابعينك سادات واعياندن وعلى كرم الله وجهه حضرتلرينك
تياعندن وعمر بن الخطاب رضى الله عنه حضرتلرندن استماع حديث
ايدوب على رضى الله عنه حضرتلريله وقعهٔ صفينده معاويه اولوب سكسان
بش ياشنده التمش يدى سنه سى بصره ده طاعوندن وفات ايلمشدر
ودؤلى ضم دال وفتح همزه ياخود واو ايله دوله منسوب ديمك اولوب
دول ابو قبيله در وصفين سجين و زننده شامدن فراتك جانب غربى
سنده برموضعك اسمى اولوب على كرم الله وجهه ايله معاويه رضى الله
عنه ميانده واقع اولان وقعهٔ مشهوره اوتوز يدى سنه سى صفر ينك
عشره سنده اولمشدر وصفر ايله تشأم اولمغه باعث بو وقعه اولمشدر
ديرلر ومومى اليه ابو الاسودك علم نحوى وضعنه سبب بودركه بركون
دخترى يا ابتى ما اشد الحر ديوب اشدى مرفوع قرأت ايلدى پدرى
ابو الاسود دخى ما اشد ده كى مايى استفهاميه يه حمل ايدوب اى دختر
بزم شهريمز سائر شهرلردن زياده حار در ديدكده دخترك مرادى ماء
تعجبيه ايله نه پك زياده حرارت وار در ديمك اولمغله اشد منصوب
اولمق ايدى بناء عليه اى پدر بن سندن استفهام واستعلام ايلمدم
بلكه اشتداد حرارته تعجبمى بيان واعلام ايلدم ديدكده ابو الاسود
مجلس على كرم الله وجهه يه داخل ودختريله كذشته بى نقل
و يا امير المؤمنين لغة عربيه ضايع ومضمحل اولمغه قريب اولدى
ديدكده حضرت على رضى الله عنه قواعدى مشتمل بركتاب تأليفنه
امر ابو الاسود دخى اسم وفعل وحرفك احوالنى متكفل ومبين
ومنحصر بركتاب تأليف ايدوب على رضى الله عنه استحسان
و يا ابى الاسود بونحوه يعنى وجانبه قصد وميل وقصديكى بو طرفه

حصر ايله

حصر ايله بيور ملرينه بناء اول علمه نحو تسميه اولندى روايت اخراده
معاويه رضى الله عنه زياده فرزندبكى حضورينه ارسال ايله ديوب
زياد فرزندنى ارسال ايلبوب معاويه ابن زيادى غلط كومشاهده ايتمكله
بنه پدرى زيادطرفنه ارجاع ولحن وغلطنه لوم ايلدكده زياد فرزندينى
ابو الاسوده ارسال ونحوده بركتاب تأليف واوغلنه تعليم ايتمسنى رجا
ايلدى ابو الاسود مساعده ايتيوب ردايلدكده زياد فرزندينه ابو الاسودك
كذر كاهنده برمحله جالس وعمدا قرأن كريمدن برآيتى لحن ايله قرأت ايله
ديو تعليم فرزنددخى (ان الله برئ من المشركين ورسوله) آيه شريفه سنى
تلاوت ورسوله يى مجرور قرأت وابو الاسود استماع ايلدكده افصح ناس
اولمغله مضطرب ومتألم وزياده مرامكه مساعده ايده جك اولدم
ديو ارسال خبرا يلبوب نحوده قواعد عربيه يى مشتمل برمختصر تأليف
وابتداءباب تعجبى سبك بعده سائر اصول نحويه يى ترتيب ايلدى بعده عتبه
نحوده كتب عديده تأليف بعده عمرو بن العلا وسائرلرى سيبويه زمانينه
كلمجه نيجه كتب تأليف اولنوب سيبويه اسلافنه فائق وغالب ونحوك
حقايق ودقائقنه مطلع وواقف اولوب فى الحقيقه علم نحوى سيبويه
خارجه اخراج ايلدى مومى اليه ابو الاسود كرچه عالم وعاقل وشاعر
ايدى لكن غايت بخيل وشيعى ايدى ابو عمرو نقل ايدركه ابو الاسود
بنواقشيرايله خيمه نشين وبواديده مقيم اولوب بنواقشير ابو الاسوده
مخالفت وطعن وتشنيع وكيجه لرده تعيير وتكدير ايچون سنك انداز
اولورلردى وابو الاسود سر كذشتدن شكايت واظهار ملالت
ايدردى بنه بركيجه بنواقشيرابو الاسودى افراط ايله تحجير ايدوب
صباح اولدقده سرزلردن دادوفريادديوشكايته اغاز ايلدكده بنواقشير
يا ابا الاسود رمى حجاره ده بزم صنعمز بو قدر بارى تعالى طرفندندر
ديو سوء مذهبنه تعريض ايلدكلرنده ابو الاسودای قوم كذب ودروغ
ارتكاب ايدرسز اكر رمى اولنان احجار من طرف الله اولسه بريسى
خطا ايتيوب اصابت ايدر ديو لطيفه آميز جوابداده اولدى وبنوا
قشيرى تكدير ايچون بابنى قشيرسرزلرلهم صحبت وهمسايه اولمغى سائر

سائره ترجیح ایلدیکمه باعث بودر که هرامر که سنزل مبادرت ومباشرت
ایده سنز معلومم اولور که اول خصوص خطای محضدر پس اول امره
عازم ایسه مده رجوع وترك ایده رم وبرامر دنکه سنزل اجتناب ایده سنز
اول امرك صواب وخیر محض اولدیغنی یلوب اقدام ومباشرت ایده رم
دیردی وقشیر ابو قبیله اولوب قشیر بن کعب بن ربیعة بن عامر بن صعصعه
بن معاویه بن بکر بن هوازندر وبرشخص ابوالاسوده اکر بخیل اولمسك
بوظرافت وعلم وحلم ایله یبهتا اولوردك دیدکده ابوالاسود اکر بخیل
اولمسم ظرافتك قطعا خیر ولطفی اولمازدی دیدی وبرکون
ابوالاسود پیشکاه منزلنده رطبخوار ایکن اعرابدن بری کلوب السلام
علیك دیدکده ابوالاسود سلام وبریله کلشدر بأس یوقدر دیدی بعده
اعرابی درون منزله دخوله اذن طلب ایلدکده ابوالاسود بیرون منزل
دها وسیع وفسیحدر دیدی بعده اعرابی بن ابن حمامه یم دیدکده
ابوالاسود طیوردن مراد ایلدیکك طیرك اوغلی اول وبری ترك وآخر
جانبه طیران ایله دیدی بعده اعرابی ابوالاسوده تناول ایلدیکك رطبدن
بکا احسان ایله دیدی ابوالاسود دخی ماجزا اولوب اوج رطب وبردی
ووبرکن بری زمینه ساقط اولوب ابوالاسود زمیندن اخذ وغبارنی
دامنی ایله ازاله ایلدکده اعرابی یاابالاسود رطبه آلوده اولان غبار
سنك لباسکدن پاکدر نه حاجت ازاله یه دیدی ابوالاسود دخی ابهام
طریقیله ساقط اولان رطبی اخذ ایلدمکه شیطانه نصیب اولمیه
دیدکده اعرابی یا ابالاسود مادامکه سنده بورتبه بخل موجوددر ملکه
دخی نصیب اولمدن ضنت ایدرسك دیدی وبرکون ابوالاسود معاویه
حضرتلریله تك وتنها مصاحبت ایدرکن ابوالاسود بی اختیار
تضرط ایلیوب یامعاویه بوسری کنم واخفا ایله دیو رجا معاویه
دخی رجاسنه مساعده کوستروب عمرو بن العاص رضی الله عنه
ایله مروان بن الحکمه قصه یی نقل ایلیوب ایرته سی عمرو بن العاص
یاابا الاسود تضرطه باعث نه ایدی دیو لطیفه آمیز استعلام ایلدکده
ابوالاسود یاعمرو ریح نوعندن اولوب ضبطی ممکن اولمامغله چکیلوب

کیتدی

کتدی وبرپیر که دهرا عضا وقواسنه ضعف واسترخا وبروب بومقوله
سری کتم وحفظه قادر اوله میه امور مسلمینه تولیه نیجه قادر
اولور دیدی وبرکون ابوالاسود معاویه رضی الله عنه حضرتلرینه
برسری تبلیغ ایچون تقرب واب یلب افاده یه اغاز ایلدکده ابوالاسود
بخره مبتلا وکسندیده دهان اولمغله معاویه حضرتلری رایحه سندن
متأذی اولوب یدلریله انفنی قپایوب کلامنی استماع ایدردی همانکدم
ابوالاسود معاویه تك ایلنی یینی سندن چکوب والله سن امیرالمؤمنین
اولمازسن مادامکه اذایه متحمل اولیه سن زیرا سید قوم اولان کیمسه
خلقك جور واذاسنه تحمل ایتلیدر دیدی (وبوب الظرف والحال)
وسن شول کیمسه سنکه ظرف وحالی مستقلا برباب ایلدك ظن ایلدم
ظرف ایکی قسم اولوب بری ظرف زمان وبری ظرف مکاندر وقسمیندن
هربری جن برشیئه محل قلنسه ظرف تسمیه اولنور مثلا اعجبنی الخروج الیوم
دینلسه یوم ظرف اولمازیرا اعجاب ایدن یومده واقع اولان شی
اولیوب یومك کندی متعجب اولمغله برشیئه محل اولمادی ایمدی ظرفك
خاصه سندندر که کندینك احوالی بیان اولنیوب کندیده واقع اولان
شیئك احوالی بیان اولنه وفی کلمه سنی تقدیر ممکن اوله مثلا مثال اول
اعجبنی الخروج فی الیوم تقدیرنده در وابتدا وعاره یعنی کاسه وکوزه
وسبو مثللی قابله ظرف تسمیه ایدن خلیلدر وسبی هربری برشیئه محل
اولمسیدر وحال اصطلاح نحویینده هیئت فاعلی یاخود هیئت مفعولی
یاخود ایکیسنی معا مبین اولان وصفه دیرلر اوله مثال جاء زید راکبا
اولوب راکبا فاعل اولان زیدك وقت مجیئنده هیئتنی مبین در
ثانی یه مثال ضربت اللص قائما اولوب دوکوب ضرب اولندیغی وقتده
هیئتنی مبیندر ثالثه مثال زید لقیته راکبین اولوب زاکبین فاعل اولان
تاء متکلمك هیئتیله مفعول اولان هاء غائبه نك هیئتنی مبیندر وحال
ایچون ذرت وصفدن لابد درکه غالبا منتقله اوله وکاهیجه ثابته اولور
مصدردن مشتق اوله جامد اولورسه مشتق ایله تأویل اولنمق لازمدر

ونكره اوله معرفه اولورسه نكره ايله تأويل اولنمق لازمدر ومعناجهتيله
صاحبنك نفسى اوله مثلا جاء زيد ضاحكا دينلسه زيد وضاحك ايكيسى
برشخصدر بو دخى احوال حالدندر كه اسم معرفه دن ياخود معرفه
حكمنده اولان اسمدن نصكره كلمه ياخود كلام تامدن نصكره كلمه وحال
رفاج قسم اولوب حال مستصحبه وحال ساده وحال محكيه وحال موطئه
وحال مؤكده وحال مؤسسه در (وبنى واعرب ونفى بما واعجب) وسن
شول كيمسه سنكه كلمه يى مبنى ومعرب قبلدك وادات نفى ونعجبى وضع
ومبانلرينى فرق ايده جك قاعده وضع ايلدك ظن ايلدم مبنى شول
كلمه در كه اختلاف عوامل ايله آخرى متغير ومختلف اولميه ومعرب
عوامل اختلافيله آخرى مختلف اوله وكلمه دن معرب اولان اسميتده متمكن
اولان اسم ايله فعل مضارعدر وما كلمه سنى ايراد دن غرضى كاه نفى
ايچون وكاه تعجب ايچون استعمال اولنور نحوده ماهر اولميان كيمسه
ايراد اولندينى موضعده قنتى معناسى مراد اولديغندن غفلت ايدوب
اعرابده خطا وجهلى نمايان ومفتضح اولديغنه اشارتدر مثلا ما احسن
زيد دينوب زيد مرفوع اولسه مانفى ايچون اولوب ما احسن زيدا
دينوب زيد منصوب اولسه ما تعجب ايچون اولوب احسن بك فاعلى
مايه راجع اولان ضمير مستكن اولوب فى الاصل تصوير معناسى
احسن زيدا اولور ومقدما ذكر اولنمشدر كه ابوالاسودك علم
نحوى وضع واختراعنه سبب مالفظى اولمشدر (ووصل وقطع وثنى
وجمع) وسن شول كيمسه سنكه همزه يى وصل ايده جك محلده وصل
وقطع ايده جك محلده قطع وكلمه يى تثنيه وجمع ايلدك ظن ايلدم
مرادى مواقع همزه وصلى مواقع همزه قطعدن فرق ايلدك ديمكدر
ورسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك نعت شريفى قصائدندن
برنده * وشق له من اسمه ليجله * فذو العرش محمود وهذا محمد *
بيتنده اثبات همزه ايله من اسمه قرأت اولنوب نظم زحافدن سالم
اولديغى كبى معنى اسمه وصل همزه ايله دخى قرأت اولنمق جائز
اولوب بيت مزبور بحر طويلدن اولمغله جزء ثانى سنه كه مفاعيلن در

متن

متن

حذف يا ايله قبض داخل اولوب مفاعلن اولور وزحاف سبلرك ايكنجى
حرفنى حذف ايله ياخود اسكان ايله تغييره دير لر وقبض خامس ساكنى
حذفه دير لر كه مفاعيلنك ياسيدر وقبض بحر طويلده استعمال
اولنان زحافتدن اولوب قافيه قبض ايله كف ميانده واقع اولور
وكف جزء دن سابع ساكنى حذفه دير لر وكف قبضدن اخف
واستعمالده اكثردر مثلا مفاعيلنه قبض داخل اولسه مفاعلن اولور
وكف داخل اولسه مفاعيل اولوب لام قبض ايله كف ميانده
واقع اولور وحذف واقع اولدقده مفاعى اولوب فعولند نقل اولنوب
كان نون فى الاصل لام اولمغله قبض ايله كف ميانده واقع اولمش
اولور وتثنيه آخر كلمه يه بر الف ايله نون مكسوره ياخود ماقبلى مفتوح يا
ايله نون مكسوره زياده ايلمكدن حاصل اولوركه حالت رفعنده
زيدان ونصب وجرنده زيدين دينلور وجمع ايكى قسم اولوب
صحيحدر كه مفرديندك صيغه سى سالم اوله بو دخى ايكى قسم اولوب
برى جمع مذكر در كه حالت رفعنده آخرينه واو ايله نون مفتوحه
زياده اولنوب مثلا زيدون دير لر وحالت نصب وجرنده يا ايله نون
مفتوحه زياده اولنوب زيدين دير لر وبرى جمع مؤنث اولوب آخرينه
الف وتا زياده اولنوب رفعى ضمه ايله ونصب وجرى كسره ايله در مثلا
مسلمات كه مسلمه نك جمعيدر جمعك برقسمنى دخى جمع مكسردر كه مفرديندك
بناسى سالم اولميوب متغير اوله مثلا رجال رجل جمعى در واصحاب
صاحبك جمعيدر (واظهر واضمر واستفهم واخبر) يعنى اظهار واضمار
واستفهام واخبار ايلدك ظن ايلدم اضمار كلمه ده ضمير اتيانه دير لر
مثلا متكلمه وضع اولنان ضمير انا ومخاطبه وضع اولنان انت وغائبه
وضع اولنان هو لفظيدر و بو لفظلره ضمير تسميه سنه باعث كلمه
تحتنده مستتر ومخفى اولديغيدر و بارز واشكار اولان الفاظه ضمير تسميه
اولنمسى توسع و تبعيت طريقى ايله در واظهار لفظ ظاهر واشكار
اتيانه دير لر كه ضمائر دن ماعدا الفاظك مجموعى مظهردر ومظهر
تسميه اولنمسنه سبب اشكار و واضح اولمسيدر واستفهام مخاطبدن

پرسی اخبار ایلمسنی سؤال وطلبدن عبارتدر وباوضع استفهامه
دلالت ایدن لفظ اسمیده اولور حرفده اولور مثلا اسم اولانلر ماکلمه
سیدرکه ماالفرس دیو ماهیت فرسدن سؤال اولنور وکیف انت
ایله حالکدن سؤال اولنور ومتی تقوم ایله زمان قیامکدن سؤال اولنور
وحرف استفهام همزه درکه ازیدقائم قیام زیددن سؤال اولنوب هل قام
زید دخی دینلور واخبارصدق وکذب متحمل اولان جمله لری اتیاندن
عبارتدرکه جملهٔ اسمیه اولور زیدقائم کبی وجملهٔ فعلیه اولور قام زید
کبی وبو جملهٔ جزئیه یه نحویون مبتدا وخبر ومنطقیون قضیه اسمیه
ایدرلر (واهمل وقیدوارسل واسند) یعنی اهمال وتقییدوارسال واسناد
ایدن سن سن ظن ایلدم اهمل ایله احتمال که نقطه وشکل ایله مقید
اولمیان حروفی مراد ایتمش اوله حتی خلیل حروف مهمله وحروف
مقیده بالنقطة والشکل بیانندہ کتاب النقط والشکل نامنده بر
کتاب تألیف ایلمشدر واحتمال که مهملدن مرادی مطلق اوله
بوتقدیرجه لفظ مطلق ذکر ایتیوب اهمل لفظی اختیار ینه وجه
فقرهٔ ثانیه ده ارسل سبحنه رعایت ایچوندر ومطلق شول کلمه درکه
برشی ایله مقید اولمیه ومطلق مقابلی مقید اولوب مقید برشی ایله قید
ووصف اولنه نتکم کلام قدیمده واقعدر که (حرمت علیکم
امهاتکم) ایت کریمه سندن وامهاتکم نساتکم آیتنه وارنجه
ام مطلق اولوب (وربائبکم اللاتی فی حورکم من نسائکم اللاتی دخلتم
بهن) آیت کریمه سنده ربائب مدخول بها اولان نسائکم ربائبی اولمقلغله
مقید درارسل واسند ایله اصطلاح اصول حدیث شریفه اشارت
ایدوب عند المحدثین مرسل تسمیه ایلدکلری کبارتابعینك رسول الله علیه
السلام شویله بیوردی وشویله ایشلدی دیورسول الله علیه السلام قول
وفعلنی ناطق اولان قوللریدرو کبارتابعینك ذکر اولندیغی وجه اوزره اولان
قوللری مرسل اولدیغی متفق علیه اولوب صغار تابعینك قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم کذا وفعل کذا قوللری بعضیلر عندنده مرسل و
بعضیلر عندنده منقطع درزیرا صغار تابعینك اکثر روایتی تابعیندن دروصغار

تابعیندن

تابعیندن مرادتابع تابعیندر مثلا زهری وامثالی ومسند تسمیه اولنان
حدیث شریف عادل وضابط اولان راوی کندی کبی عادل وضابط دن
روایت ایدوب سندی مرفوعا پیغمبر علیه السلامه متصل اولوب شذوذ
وعلتدن سالم اوله وشذوذینه ثقاتك روایتیدر لکن ناسك روایت ایلدکلرینه
مخالف اولان حدیثه دیرلر ومعتل تسمیه اولنان حدیث شریف
شول حدیثدرکه انده صحتنه مانع وقادح علل واسبابه مطلع اولنمه
حال بوکه ظاهری علتدن سالم اوله وحدیث حسن مخرجی معلوم ومعروف
ورجالی مشتهر اولاندر وبعضیلرعندنده حسن شول حدیث درکه
ضعفه محتمل اولوب انکله عمل صحیح اوله وضعیف شول حدیث
درکه حدیث صحیح ایله حسنك شروطی انده مجتمع اولمیه وحدیث
ضعیفك درجاتی متفاوتدر (وبحث ونظر) یعنی هرمسئله ده مباحثه
ومناظره ایلدك ظن ایلدم بحث لغتده تفتیش وتفحص وبرشیئی کشف ونظر
چشم ایله مشاهده یه دیرلر واصطلاحده مجهوله تأدی ووصول ایچون
امور معلومه یی ترتیبه دیرلر ومباحثه ومناظره برمعنایه اولوب ایکی
کیسه برشیئك نفس الامرده واقع میدر غیر واقع میدر معلوملری اولمق
ایچون یعنی صواب ظاهر اولمق ایچون محکوم علیه ایله محکوم به
مبانسنده واقع اولان نسبت حکمیه به بصیرت ایله نظر ومباحثه
ایتلریدر تسمیه اولنور ومناظره نك قواعد وآدابنه متکفل اولان
علمه آداب البحث تسمیه اولنمش (وتصفح الادیان) وسن شول کیسه سنکه
دینلرك شریعتلرینه ومذهبلرینه وهربرنده اولان فرقه لره مثلا
اهل اسلامك فرق مختلفه سنه امعان نظر ایدوب مطلع اولدك ظن
ایلدم وبرشیئك صحتی عرضی اولوب تصفحت الکتاب کتابك صحیفه
لرینی عرض ایدوب نظر ایلدم دیمکدر واسلام ایکی قسم اولوب
برقسمی دون الایمان وبرقسمی فوق الایمانندر ودون الایمان اولان
اسلامکه فقط لسان ایله اعترافدن عبارتدر یعنی برکیسه صورتا مسلم
اولور وبومقوله کیسه معصوم الدم اولوب قتل اولنماز (ولکن قولوا
اسلمنا) آیة کریمه سبیله مراد بونلردر وفوق الایمان اولان اسلام

متن

متن

علی کرم الله وجهه نك نص جلی ایله امام اولمسنه معتقد در خوارج یدی فرقه اولوب بری محکمه در که عندالتحکیم المشهور علی رضی الله عنه اوزرینه خروج ایلدیلر واول وقتده اون ایکی بیك نفر ایدیلر وبهشیه و ازارقه و بخدات واصفریه واباضیه بودخی درت فرقه اولوب حفصیه وزیدیه وحارثیه درودردنجی فرقه‌سی برکیسه عبادت وطاعت ایدوب باری تعالی یه مرادایتمسه جائز در دیرلر وخوارجك یدنجی فرقه‌سی بجاریه اولوب اون فرقه یه مفترق اولمشدر که میمونیه وخمریه وشعیبیه وخادمیه وحنفیه واطرافیه ومعلومیه ومجهولیه وصلیبیه وثعالبیه درثعالبیه و درت فرقه اولوب خنسیه ومعبدیه وشیبانیه ومکرمیه درمرجئه بش فرقه اولوب یونسیه وعبدیه وغسانیه وثوبانیه وثومنیه درنجاریه اوج فرقه اولوب برغوشه وزعفرانیه ومستدرکه درجبریه فعل عبدی باری تعالییه اسناد ایدرلر لکن بعضیسی اشعریه کبی عبده کسب اثبات ایدوب جبرمتوسطه قائل اولورو بعضیسی جبر خالصه ذاهبدر جهمیه کبی یدنجی فرقه که مشبه در باری تعالی یی مخلوقانه تشبیه ایدرلر وطائفهٔ یهود دخی برقاچ فرقه اولوب عنانیه ومو سکانیه و سامریه وربانیه وقرائیه واسمالی واسم یهود رجوع وتوبه معناسنه اولان هوددن مأخوذدر وتهود توبه وعمل صالح معناسنه اولوب حضرت موسی علیه السلام (اناهدنا الیك) یعنی بزسکا رجوع ایلدك دیمه‌سی بنو اسرائیله یهود تسمیه اولنمسنه باعث اولوب شریعتلری نسخ اولمزدن مقدم مدحی متضمن ایدی و بعدالنسخ اول طائفه یه اسم اولدی قاتلهم الله واد خلهم جهنم وبئس المصیر کذلك نصاری یمش ایکی فرقه اولوب برفرقه سی ناسوت ولاهوت شخص عیسی علیه السلامده مجتمع اولمشدر دیرلرو بوفرقه‌سی یعقوبیه تسمیه اولنور وبرفرقه‌سی جناب حق بطن مریمه حلول ایدوب عیسی علیه السلام حادث اولوب ابن الله دردیرلر و بوفرقه ملکانیه تسمیه اولنور وبرفرقه سی عیسی علیه السلام شخصی محدث وروحی قدیمدر دیرلر و بوفرقه نسطوریه تسمیه اولنور وبقیهٔ فرقه‌لر دخی ذکراولنسان کفریات امثالنه

لسان ایله اعتراف وقلب ایله تصدیق واعتقاد دن عبارت اولوب قول وفعلی مقتضای اسلام اوزره باری تعالینك قضاوقدرنه ظاهرا و باطنا رضا وتسلیم اوزره اولمقدرکه کلام قدیمده ابرهیم علیه السلام قصه سنده (واسلمت لرب العالمین) وارد اولمشدر وفرق اسلامیه یمش اوج فرقه اولوب برفرقه ناجیه و یمش ایکی فرقه سی غیرناجیه وضاله درکه رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری قبل الظهور * ستفترق امتی ثلثا وسبعین فرقة کلها فی النار الا واحدة وهی ماانا علیه واصحابی * بیوروب خبر ویردیکی کبی اولمغله معجزه باهره اولمشدر و یمش ایکی فرقهٔ ضاله نك کباری یدی فرقه درکه معتزله وشیعهٔ وخوارج ومرجئه ونجاریه وجبریه ومشبهه اولوب التمش بش فرقه سی یونلردن منشعبه در و برفرقه که ناجیه در اشاعره وسلف محدثین واهل السنه والجماعه اولوب مذهبلری فرق ضاله بدعتلرندن خالیدر ازجمله معتزله اصحاب واصل بن عطا درکه مجلس حسن بصریدن اعتزال ایلمشدر ومعتزله قدریه ایله دخی ملقبدر بعده اصحاب واصل یکرمی فرقه یه مفترق اولوب هربری آخری اکفارایدر واول یکرمی فرقه واصلیه وعمرویه وهزیلیه ونظامیه واسودیهٔ واسکافیه وجعفریه و بشریه ومرداریه وهشامیه وصالحیه وحابطیه وحدیه ومعمریه وثمامیه وخیاطیه وجاحظیه وکعبیه وجبائیه وبهشمیه در شیعهٔ علی کرم الله وجهه حضرتلرینه تابع اولوب بعدرسول الله علیه السلام امامت حضرت علی یه منصوص صدر دیرلر و بونلریکرمی ایکی فرقه اولوب بعضیسی بعض آخری اکفار ایدر و برفرقه شیعه نك اصولی اوج فرقه اولوب غلاة وزیدیه وامامیه در وغلاة اون سکز فرقه اولوب سبائیه وکلامیه وبنانیه وجناحیه ومنصوریه وخطابیه وغرابیه وذمیه وهشامیه ودزاریه و یونسیه وشیطانیه وزرامیه ومفوضه وبدائیه ونصریه واسحاقیه واسماعیلیه در واسماعیلیه یه باطنیه وقرامطه وشیعیه وبابکیه ومحمره وحرمیه دخی دیرلر زیدیه دخی اوج فرقه اولوب حارودیه وسلیمانیه وتبریه وامامیه

ذاهبلر درو بو طائفه یه نصاری اطلاق اولنمسنه باعث عیسی علیه
السلام ك (كونوا انصار الله) كلامی اولوب شریعتلری منسوخ
اولدقدن صكره اول طائفهٔ ضلالت پیشه یه اسم اولدی و بعضیلر
طائفهٔ مزبوره نصران نامنده برقریه یه راهبی اولمشلردن بناء علیه نصاری
تسمیه اولنمسنه ذاهب اولمشدر خذلهم الله تعالی وبدمرهم واوصلهم
الی نار جهنم كذلك مجوس برقاج فرقه اولوب كیومرثیه وزردشتیه
و امثالی وابن حزم رحمة الله علیه مللك اصول و فروعنی وفرقنی
علی التفصیل كتاب الملل والنحل نام تألیفنده سرد و بیان ایلمشدر
بورساله صغیره ده بو مرتبه بیان ایله اكتفا اولندی (ورجح بین مذهبی
مانی وغیلان) وسن شول كیمسه سنكه تصفح ملل وشرایع ومذاهب
ایدوب مانی مذهبیله غیلان مذهبی میانی ترجیح وتمییز ایلدیك ظن
ایلدم مزبور مانی بن ماش الثانوی در كه فرقهٔ مانویه نك نسبتی مزبور اولوب
بحرینده ساكن و نبوت مسیح عیسی علیه السلامی مقر ومعترف
واساقفهٔ نصاری میانده موقر جمله سنك بزرك وكبیری و بنیك خصلت
ورهبانك محسودی اولمغله كفره بی مانیدن تبرید ایچون دائما برعیب
ونقیصه صدورینه چشم كوش اولمشلردی عاقبت بركون زنایی ارتكاب به
مطلع وتشهیره اشاعت ایلدكلرنده مانی رسوای عام اولوب میان
نصارا ده درجهٔ اعتباردن ساقط وچركاب زنا ایله دامن الوده اولمقده
شنشنهٔ ذیل عرض وناموسه دامن در میان و بطارقه نك سر راه سد اولمه
حفر چاه افك وتهمت زنا ایله سنك انداز طعن اولمری مجرد حقد
وحسد لرندن ومذهبلری اولان مسیح لاهوتی بی انكارلرینه ورسول
شیطان علیه اللعنه دن اخذ شریعت ایتملریله مخالفت ایدوب كندیلری
بوضلالتدن تخلیص وراه سدادی ارأت ایلدیكندندر دیووافر هرزه
كولك ایلدی واساقفه اسقفك جمعی اولوب رؤسا معناسنه یعنی رهبان
معناسنه كه مفردی راهبدر ومزبور مانی مقدما مجوسی ومذهب مجوسه
عارف اولوب وقعهٔ مزبوره ظهورنده دین مسیحی دخی ترك وكندی
بردین باطل آخر اختراع وخلقی دعوت وشابور بن اردشیر زمانده مذهبك

متن

اشكار ومجوسدن خلق كثیر اتباع ومانینك نبوتنه ذاهب اولملریله
اول قوم دوزخ مكانه مانویه وثنویه تسمیه ایلدیلر ومانی بو مذهب
باطلی بهرام بن هرمز بن شاپور زمانده قتل اولنجه اشاعت ونشر اوزره
ایدی مومی الیه بهرام بن هرمز بن شاپور آل ساسانیان دن حازم ومدبر
ورعیه پرور پرملك اولوب مانیٔ زندیق واتباعنی حیره ده قتل ومذهبنی ابطال
ایلمشدر ونعمان بن منذر بهرامك زمانده ملك اولمسی اوج سنه اوج آی
اولوب بعده هرمز بن بهرام تخت نشین اولمشدر نویحی ذكر ایدركه
مزبور مانینك وكندی یه اتباع ایدن كفرهٔ ضلالت پیشه نك اعتقاد
باطل وزعم فاسد لرنده حاشا صانع عالم ایكی اولوب بری نور كه فاعل خیر
و بری ظلمت كه فاعل شر وقدیملردر وحاس وسمیع و بصیرلردر
ونفس وصورتده متخالفلردر وفعل وتدبیرده متضادان اولوب جوهر نور
فاضل وحسن ونیر وخیر ونفع وسرور وصلاح ایله حاكم وقطعا كندیده
شرور دن برشی اولمیوب جوهر ظلمت اوصاف مذكوره ده جوهر
نوره مضاد ومباین اولوب نور جانب شمالده مرتفع وظلمت جانب جنوبده
منحط در وزعم باطللرنده نور ظلمتدن هر بری اجناس خمسه دن مركب
اولوب در دی ابدان و بری روحدر ونورك ابدانی نار ونور وریح وآب
وروحی ابدان مذكوره ده متحركك اولان شیخ اولوب ظلمتك ابدانی حریق
وظلام وسموم ود ومان وروحی دوخاندر وابدان نوره ملائكهٔ
وابدان ظلمته شیاطین تسمیه ایدرلر وبو ملعونلرك بعضیسی ملائكهٔ ابدان
نوردن وشیاطین ابدان ظلمتدن تولد ایدر دیرلر ونور شره قادر
اولمیوب ظلمت خیره قادر دكلدیرلر لعنة الله علیهم اجمعین و بعض
متكلمیندن مرویدر كه مزبور كافرلرك بو اعتقاد باطللرینه سبب عالمده
شرور واختلافات مشاهده ایدوب اصل واحددن شیئان متخالفان
صادر اولماز مثلا ناردن حرارت و برودت صادر اولمدیغی كبی دیوب
العیاذ بالله الواحد بو ورطه یه دوشرلر و بعض علما مانویه نك
مذهب باطلنی رد ایدوب حاشا صانع عالم ایكی اولسه احتمالات ثلاثه دن
خالی اولماز زیرا ایكیسی قادر اولمق وار ایكیسی دعاجز اولمق وار یاخود

برى قادر و برى عاجز اولمق وار لكن احتمال ثانى ايله احتمال ثالث بين
البطلاندر زيرا عجز صانعه منافيدر ايمدى احتمالى اولكه ايكيسى
معاقادر اولمقدر بودخى باطلدرز يرا جسم واحدى برى تحريك مراد
وبرى تسكين مراد ايلسه آن واحده دفعهٔ حركت وسكون محال
اولوب حركت ايدرسه تسكين مراد ايدن مرادنى اجرادن عاجز
اولديغى كبى ساكن اولورسه تحريك مراد ايدن مرادنى اجرا دن
عاجز اولور وعجز ايله الوهيت جمع اولميوب متنافيان اولديغى ياخود
معلوم واشكار درايمدى ايكى اولمق باطلدر ديو تحقيق مقام ايلدى
ومانويه نك فاعل خير نور وفاعل شر ظلمتدر قوللرينه بحارات مع الخصم
طريقيله علمادن بعضى ردايدوب اى قوم بى ادراك برمظلوم برظالمك
ظلمندن فرار وبرمظلم محلده اختفا ايلسه ظلمت سبيله خلاص
اولمسى محض خير در كه اعتقا ديكزده ظلمتدن صادر اولور ومتنبينك
بوقولندن بواعتراض منفهم اولوركه * وكم لظلام الليل عندى من يد
* تخبران المانويه تكذيب * ديمشدر مألى بنم قتمده كيجه نك ظلا منك
نعمت وخيرندن چوق شى وار دركه مانويه كتب ودروغ ايلدكارين
خبر ويرر يعنى ظلمتدن فقط شر ظهور ايدر ديدكلرى كذبدر نيجه خيرلر
دخى ظهور ايدر نتكه اربابنه خوش دكلدر وجاحظ ذكر ايدر مانويه
زعمنده عالم اجناس عشره دن مركب اولد يغندن مثلا برشيئه نظر
مرحمت ايله نظرى نور وخيرك اثرى ونظر قسوت وظلم ايله نظرى
شر وظلمتك اثريدر ونظر بويله اولديغى كبى حواس ظاهره و باطنه نك
بقيسه سى دخى بويله در درلو مأمون خليفه مانويه دن برقومى
مجلسنه احضار والزام واسكات ايچون اى قوم سزه برايكى كلمه سؤال
ايدهيم اولامسئ وكناه كار اولان كيمسه اسائتنه ندادم اولورمى ديدى مأنويه
دخى بلى اكثر نادم اولور ديدى ايمدى اسائته ندامت اساءت ميدر
يوخسه احسانميدر ديوب مانويه احساندر ديدى بعده مأمون نادم
اولان اسأتى ارتكاب ايدنميدر يوخسه آخر كيمسه ميدر ديدى مانويه
دخى اسأت ايدندر ديدكده مأمون ايمدى معلوم اولدى شر صادر

اولاندن

اولاندن خير دخى صادر اولور مش پس سزك نظر وعيد ايله نظر ايدن
نظر مرحمت ايله نظر ايده نك غير يدر قولكز باطل وغير واقعه ردديدكده
مانويه هذيانه اغاز ايدوب بزظن ايدرز كه اساءت ايدن نادم اولانك
غير يدر ديدكده مأمون طريق مجارانه سالك اولوب بوصورتده
نادم اولان كيمسه كندى فعلنه مى نادم اولور يوخسه آخر ك فعلنه مى
نادم اولور ديو سؤالنى تقويه ايتمكله قطعا جواب ويرهميوب سكوت
ايلديلر ومانى وما نى يه تابع اولان ملاعينك نورك ظلمله امتزاجنده
وشمس وقمر وسائر نجومك حدوثنده اقوال كثيره سى اولوب ازجمله
نور ظلمت ايله امتزاجدن خلاص اولسه يعنى عالم فساده منقلب
وسموات وارضين مضمحل ونوع انسانك نسلى منقطع اولوب هرشى
شكل اصليسنه رجوع ايدوب نور ظلمتدن خالص وصافى اولسه ديو تمنى
ورجا ايدرلر دى حتى مناكحه وزوجيتى منع ودفعه سعى ايدرلر ديكه نسل
منقطع وعالم سريعا خراب و پريشان اولوب هرشكل شكل اصلى سنه رجوع
ايده وطائفهٔ ملعونه يومافيوما بسيار وشوكت وقوتلرى مزداد اولوب عاقبت
بهرام بن شابور مانى بى موبدموبدانك رائيله قتل ايتمك مراد واحضار
وموبدموبدان اولان اوريايه مانى ايله مباحثه والزام ايله ديوامر اورياده خى
قطع نسل وتعجيل فراغ مسئله سنده مباحثه يه واسكات قصد ايدوب يامانى
سن نكاحى تحريم وفناى عالمده استعجال وهرشى اصلنه رجوع ايلمسنه سعى
ايدرسن بونلر مذهبكده واجب ميدر ديدكده مانى بلى واجبدر
زيرا نورك ظلمتدن خلاص وصفوتى نسلرك انقطاعى ودنيانك فنا
وزوالى ايله حاصل اولور ونورك امتزاج ظلمتدن خلاصنه اعانت
واجبدر ديدى اوريا دخى چونكه تخليص نور فناى عالم ايله در وفناى
عالم انقطاع نسل ايله در انقطاع نسله سندن بدأ وابتدا ايلمك انسب
واولى دركه مذموم اولان امتزاج زائل اوله ديدى مانى ساكت
وصامت اولوب بهرام صلب اولنسون ديوامر وعسسان سياستكاهه
كتوروب پردارايده جكلرى وقتده مذهب باطلنده معبودى اولان نوره
خطاب ايدوب سنك امركى تبليغ ايلمه ده قصور ايلدم لكن بونلرك

عصیان عادتیدر وسن حلیم سن ایشته سکا ملاقی اولیورم دیرکن
صلب اولنوب دوزخکان اولدی لعنة الله علیه بعده بوسنی سلخ
وصمان ایله مالا مال ایدوب نیجه زمان عبرت مجوسیان اولدی وموبذ
ضم میم وفتح با وذال معجمه ایله فقیه فرس وحاکم مجوس معناسنه
اولوب جمعی موابذه کلور وزبان فارسیده دال مهمله ایله حکیم ودانا
معناسنه اولوب جمعی موبدان کلور وموبدحاکم وافتاب پرست
وجهودلر قاضیسنه دیرلر وشول عالمه اطلاق اولنور کهاندن روایتلر ایدهلر
وبهرام ابتدای امارتنده مانی یه تبعیت کوستروب علی ماهو علیه
مذهب باطلنه مطلع اولوب بعده قتل ایلدی ومانی یه تابع اولانلرك
مجموعی قتل اولنسون دیوامر واکثری قتل اولنوب بر مقداری ظاهر
اسلامی قبول ایتکله رها یاب و بعدزمان ینه شروفسادلری ظاهر
اولوب خلق افساده اغاز ونیجه لر ضلالتلرینه اتباع ایدوب عباسیه دن
مهدی مجموعنی قتل وروی زمینی ملعنتلرندن تطهیر ایلدی وفقره
مزبوره ده ذکر اولنان غیلان بن یونس القدر یدرکه دمشقده ظهور
ایدوب پدری یونس عثمان بن عفان رضی الله عنه حضرتلرینك
معتقیدر وابتداء اسلامده مذهب قدریه یه وخلق قرأن کریمه ذاهب
اولان غیلان ضلالت شعار در روایت اخراده ابتدا قدریه اولان اهل
عراقدن برکیسه درکه مقدما نصرانی بعده مسلم بعده مرتد اولمشدر
وبومذهب باطله قدریه تسمیه اولنمسنه باعث افعال عبادی کندی
قدرتلرینه اسناد وقدرت باری تعالی بی انکار ایتلریدر ومعتزله قدریدر
ومعبد جهنی وغیلان دمشقی مذهب قدریه یی مزبور مرتددن اخذ
ایلمشلردر برکون مکحول غیلانی ملامت ومؤاخذه ایدوب حیف سکا
یاغیلان بروقتده رمضان شریفده زنان ایله ملاعبه ایدردك بعده حارث
کذابك مرأه سنه خدمت ایدوب ناسه بوامر أه ام المؤمنین در
دیوب حارثی اولمشدك شمدی اول قباحتلردن رجوع واخشنه شروع
ایدوب قدری وزندیق اولدك سن نه مقوله شخص سن دیدم دیونقل
ایلدی مومی الیه ابوعبدالله مکحول بن عبدالله الشامی برمرأه نك

معتق

معتق ومسندی اوزاعینك اسنادی اولوب انس بن مالك حضرتلرندن
استماع حدیث شریف ایدوب یوزاون سکز سنه سی هشام زمانندده
وفات ایلمشدر وسنهٔ مزبوره ده ابن المسیب مدینهٔ منوره ده وشعبی
کوفه ده وحسن بصری بصره ده ومومی الیه مکحول شامده دارعقبایه
انتقال ایلمشدر وزندیق ثنویه دن یاخود نور وظلمته قائل یاخود آخرت
ور بوبیتی منکر یاخود اظهار اسلام ایدوب درونی کافر اولنه دیرلر لفظ
زندیق فارسیدن معرب اولوب ودینك زندقه فقره سنده تفصیل اولنور
وغیلان زیاده خوف وخشینك کیمسندر دیو سؤال اولندقده عمر بن
عبدالعزیزدن خوفناکم زیرا کان من طرف السما تکلم ایدردیدی ابن
مهاجر نقل ایدرکه عمر بن عبدالعزیزه غیلان وفلان شخص قدری
اولوب قدره متعلق کلمات باطله تکلم ایدرلر دیو افاده اولندقده ایکیسنی
دخی احضار وسزلرك تکلم ایلدیکز نه مقوله کلامدر دیو استنطاق غیلان
دخی کلام الله در دیوب عمر قرأت ایله دیوامر ایلدکده غیلان (بسم
الله الرحمن الرحیم هل اتی علی الانسان حین من الدهر لم یکن شیئا مذکورا
انا خلقنا الانسان من نطفة امشاج نبتلیه فجعلناه سمیعا بصیرا انا هدیناه
السبیل اماشاکرا واماکفورا * دیوب ساکت اولدقده عمر بن عبدالعزیز
سورهٔ تمام قرأت ایله دیوب غیلان * ان هذه تذکرة فمن شاء اتخذ
الی ربه سبیلا وماتشاؤن الاان یشاء الله * آیتنی قرأت ایلدکده یاغیلان
قدرتدن فرع وتابع اولانی اخذواصل ومتبوع اولانی ترك ایدرسزدیو
الزام ایلدی زیرا اناهدیناه السبیل اماشاکرا واماکفورا * آیة کریمه سنك
معنای شریفی انسان شاکراولدیغی حالده وکفور اولدیغی حالده
برانسانه نصب دلائل وانزال آیات ایله طریق مستقیم هدایت ایلدك
دیمك اولوب انسانك شکور وکفوراولمسی قدرت وارادهایله اولوب
غیلان قدرت انسانك اولدیغنی اثبات ایلدکده عمر بن عبدالعزیز
الزام واسکات ایچون * فمن شاء اتخذ الی ربه سبیلا وما تشاؤن
الا ان یشاء الله * آیتنه وارنجه قرأت ایتدردی زیرا معنای شریفی
هرکیسه که مراد ایلیه طاعت ایله باری تعالی یه تقرب ایدر وتقرب

متن

الی اللهی مرادایتمز الاباری تعالی انلرك مشبت وارادتلرین مرادایلدیکی
وقتده ایدر یعنی مشبت عبد مفیداولماز مادامکه مشیت الله تعلق ایتمیه
دیمك اولوب غیلان قدرتی عبده حصر ایلدی (واشار بذبح
الجعد) وخالده جعدی ذبح ایله اشارت ایدن سن سین ظن ایلدم مومی
الیه جعدبن درهمدر که بنوحکمك معتق ودمشقده ساکن وآخر خلفاء
بنی امیه اولان مروان بن محمدك استادی اولمغله مزبور مروان الجعدی
تسمیه اولنمشیدی روایت اخراده جعدی مروانك لام برادری اولوب
ابتدا دمشقده خلق قرآن کریمه جعد ذاهب اولوب قتل ایتمك مراد
ایلدکلرنده فرار وکوفه یه نازل وفرقهٔ جهمیه یه منسوب اولدیغی جهم
ابن صفواندن خلق قرآنه متعلقه اقوال باطله یی تعلم ایلمشدر روایت
اخراده ابان بن سمعاندن اخذایلمشدر وابان طالوت بن اعصم یهودیدن
اخذ ایلدی ومزبور طالوت یهودی رسول الله صلی الله تعالی علیه
وسلم حضرتلرینه سحر ایدن ملعون اولوب خلق قران کریمه ذاهب
وزندیق اولوب مذهب زنادقه ده ابتدا تألیف کتاب ایلین مزبور ومذهب
باطلی آشکار ایدن جعد بن درهمدر که برکون بهلول مجلس جعده
دخل اولوب باشك صاغ اولسون دیوب جعد کیم وفات ایلدی
دیدی سورهٔ اخلاص دیوب جعد بونه یعنی کلامدر یابهلول دیدکده
یاجعد اعتقاد باطلکده کلام قدیم مخلوقدر وهرمخلوق ایچون هلاك
مقرردیدکده جعد دمبسته وساکت اولدی وجعد ضلالت پیشه بو اعتقاد
باطله اصرار ایدوب والیٔ کوفه اولان خالدبن عبدالله القسری برعید
اضحی ده منبره صعود وای قوم جمله کزخانه لریکزه منصرف
واضحیه لریکزی ذبح وتقرب الی اللهه سای اولك باری تعالی جمله کزك
قربانی قبول ایلیه بن دخی بوکون جعد بن درهمی اضحیه ونحر مراد
ایلدم زیرا اول کافر ما کلم الله موسی تکلیما ولااتخذالله ابراهیم خلیلا
دیو تکلم ایده بور تعالی الله عما یقول الجعد علوا کبیرا دیوب منبردن
نزول وجعدی کندی الیله ذبح وقتل ایلیوب مذهب جعدا حمدبن
ابی داود ظهورینه دکین زائل ومضمحل اولمشدر ومومی الیه خالد

ابن

ابن عبدالله بن زیداسید القسری البجلی در کدولات بنی امیه دن اولوب
ولیدبن عبدالملك طرفندن والیٔ عراقین اولوب مال فراوانه مالك
وشوکت وقوت وکثرت اعوان وانصاری رسیدهٔ کوش هشام اولمغله
عراقیندن دن عزل ایلمشدر وخالدك ابن هبیره ایله مکایدات غریبه
وحکایات عجیبه سی بسیار اولوب ازجمله وقتاکه ابن هبیره خالدك مجلسندن
فرار وهشامك کهف امانه داخل اولدی خالدا بن هبیره نك خذلان
واديارنه حیله فکروکندی اسلرینك اعلاوکزیده سندن یوزاسب تازی
انتخاب وابن هبیره یه ارسال ایلیوب اسبانی ایصاله مأمورا ولان اتباعنه
بواسبلری هشامك اولدیغی محله ایصال وهشام اسب سوارو برطرفه
کشت وکذار ایده جکی وقته مترصد اولوب حین بروزنده اسبانی ارءت
وکمکدر دیواستعلام ایلدکده ابن هبیره نکدر دیواعلام ایدك دیوتنبیه
وتوصیه ایلدی وهشام افراط ایله اسبه مائل ومحب اولدیغندن ماعدا
کندیندن غریده اعلاوممتاز اسب بولندیغنه منفعل ومکدر اولوردی
وهشامك یومشربی خالدك معلومی اولمغله بودسیسه یه بادرت ایلمشدی
چونکه اتباع خالدمأمور اولدقلری امری ادا ایلدیلر هشام غایت
غضبناك وبکا بوندن برتر خیانت اولمز که حالا بنده موجوداولمیان
اسبانه ابن هبیره مالك اولوب بکا تفوق ایلدیکندن نفرت ایلدم
بو آن حضوریمه احضار ایدك دیو امر ایلدکده اول وقتده
ابن هبیره نظام وترتیب عسکره مشغول بولنوب قصه دن خبردار
اولدقده شتابان حضورهشامه کلوب مقام مأمور یتده ایستاده اولدی
هشام دخی عتاب آمیز یاابن هبیره بواسبلرندر دیو سؤال ابن هبیره دخی
خالد طرفندن مکروخدیعه اولدیغن تفرس ایدوب یاامیر المؤمنین
بواسبلرك هربرینی برطرفدن تدارك وجمع ایلدمکه امیر المؤمنیندن
غیری برکیمسه سوار اولمق مناسب اولمامغله خاکپا یکزه ارسال ایتمك
اوزره ایکن اتفاقی مصادفه یه یورمش سزامر بیورك اصطبل امیر المؤمنینه
ربط وبندایلسونلر دیوعافلانه جوابداده اولدقده هشام منبسط اولوب
اسبانی ضبط ایلدی وصورت حکایه خالده منعکس اولوب سکوت ایله

معامله ایلدی وخالد عراقدن عزل او لنجه ابن هبیره خالددن بومقوله
نیجه زحمت ومشقت چکوب هزار تعب ایله مکرنی دفع ایدر دی
وخالد عراقدن عزل اولندقدن صکره شامده ساکن اولوب خلافت
ولید بن یزیدده یوزیکرمی التی سنه سی وفات ایلمشدر مومی الیه خالد کرچه
سخی وفصیح وکثیر الهمه ایدی لکن دینسزده مارق یعنی خارجی ایدی
ومرق خروج معناسنه اولدیغندن هدفه تیر اصابت ایدوب جانب
آخره نجاوز وخروج ایلسه مرق السهم من الرمیة مرو قادر لر یعنی
جانب آخره خروج ایلدی دیمك اولور بناء علیه خوارجه مارقه
تسمیه اولندی حتی حدیث شریفده (یمرقون من الدین کما یمرق السهم
من الرمیة) وارد اولمشدر وخالدك جود وکرمه متعلق حکایاتندن
بری بودر که برکون ابن حیص بیص دیمکله معروف برشاعر مجلس
خالده داخل اولوب یاامیر سنی ایکی بیت ایله مدح ایلدمکه اون بیك
درهم جائزه یه مستحق اولدیکده خالد انشادنه امر شاعر دخی *
قدکان آدم قبل حین وفاته * اوصاك وهو بجود بالحوباء * ینبیه
ان ترعاهم فرعیتهم * وکفیت آدم عیلة الابناء * بیتلرینی
انشاد ایلدکده خالد شاعره اون بیك درهمی احسان وضرب ایده لر
دیو امر ایلیوب اثنای ضرب سیاطده برشاعر که شعرینك قیمتی
یوز بیك درهم ایکن بیلمیوب اون بیك درهم طلب ایلیمه جزاسی
بودر دیوندا ایتدر دیکه غیره عبرت اوله ماکل بیتین آدم علیه السلام
وفاتی وقتندن مقدم زیاده سرعت ایله تنفس ایلدیکی حالده اولادنی
حفظ وحراست ایده سن دیوسکا وصیت ایلدی سندنی حفظ وحراست
ایدوب آدم اوغللرینك فقرواحتیاجلرینی دفع ایتمده کافی اولوب
زمانکده احوالری رفاهیت اوزره اولدی دیمك اولور (وقتل بشار بن
برد) وبشار بن بردك قتل اولنمسنه اشارت ایدن سنسن ظن ایلدم مومی
الیه بشار بن برد بن برجوح درکه دولت بنی امیه ده ظهورودولت
عباسیه ده مهدی زمانینه دك معمر اولمشدر وجدی برجوحی مهلب
طهارستاندن سی واسترقاق ایلمشدی لکن بشار جدم عقبای بنی

عقبلدندر

عقبلدندر دیو ادعا ایدردی وبرکون مهدی حضورینه حاضر اولوب
مهدی یابشار قنغی صنفدن سن دیو سؤال ایلدکده یا امیر المؤمنین
لسانم عربی واصلم عجمیدر حتی شعرمده مذکوردر دیوب ابیات آتیه یی
انشاد ایلدی * نبئت قوما بهم جنة * یقولون من ذا وکنت العلم *
الا ایها السائلی جاهلا * لیعرفنی انا انف الکرم * نمت فی الکرام بنو
عامر * فروعی واصلی قریش العجم * ما آل ابیات شول قوم که مجنون
اولوب بن مشهور ومعروف ایکن بوکیمسه دیو بنی سؤال ایدرلردی
بن اول قومه خبر ویروب ای جاهل اولدیغی حالده بنی ییلمك مراد
ایدن قوم بن کرم صاحبلرینك رئیس وابتدا سبم وفروعم کرام اولان
بنی عامر ده نشو ونما بولوب اصلم قریش عجمدر دیمکدر وجدینك
معتقده متلون وکلماتی متخالفه اولوب کاه قیس ایله وکاه غیری ایله
افتخار ایدردی وبشار مرعث ایله ملقب اولوب سبی عالم صباوتنده
کوشنه قرطه آویخته اولنوب رعاث قرطه اطلاق اولنمغله مزبوره
مرعث دینلدی وبشار ما درزاد نابینا اولوب باهلی کندوبی بریت
ایله هجو واکه اولماسنك سببی ذکر ایلمشدی هر بار بشار هجو
باهلی بنی غایت اعجاب ایلمشدر زیرا هیچ بوندن اقبح واخش هجو
اولمز دیردی واول بیت بودر * وعبدی فقاعینیك فی الرحم ابره *
خبثت ولم تعلم لعینیك فاقئا * مألی عبدم سن رحم مادرده ایکن
ابره ایله چشمانکی کور ایلمشدر لکن سن دنیایه کلوب چشمانکی
کیم فقئ واخراج ایلدی معلومك اولمدی دیمك اولور وبشار اشیایی
بینا وصاحب بصر اولانلردن زیاده تشبیه ایدوب کورمش کبی
دقایق وحقایقنه مطلع ایدی وسبی کندیدن سؤال اولندقده عدم نظر
زکاء قلبی قوی ایدر واشیایی کور مکله حاصل اولان شغل ذهن
نابینا ده موجود اولمامغله حس وتفرسی زیاده اولوردیو جوابداده
اولدی ابوعبیده دن شعرده بشار ایله مروان بن ابی حفصه دن
قنقبسنی ترجیح ایدرسن دیو سؤال اولندقده بشار دن برحکایه
منقولدرکه کندیدن غیری برشاعرده مسموع ومشاهد دکلدرکه اون

ایکی بیك بیت انشاد ایلدمکه مسلم ارباب شعر ودانشدر دیوب کیفیتندن
سؤال اولندقده اون ایکی بیك قصیده م اولوب هر برقصیده ده اکر
بر بیت جید ومقبول موجود دکل ایسه یاری تعالینك اعنتی اول قصیده ره
وقائلنه اولسون دیمش دیو جواب ویردی بشارك مذهب زندقه
ایله متهم اولوب بشارك اشعارندن اولمق اوزره جاحظك روایت
ایلدیکی بیت دخی زندیق اولمسنه شاهد در واول بیت بودر * الارض
مظلمة والنار مشرقة * والنار معبودة مذکانت النار * وبیت مذکور
رئیس المعتزله اولان واصل بن عطانك بشاری اکفار ایتمسنه وملحد له
وسر رشته اولمشدر سعید بن مسلمدن مرویدر که بصره ده علم کلامه
عالم وعارف التی کیسه موجود ایدی که بری عمرو بن عبید و بری واصل
بن عطا و بری مزبور بشار اعمی و بری عبدالکریم بن ابی العوجا
و بری صالح بن عبدالقدوس و بری جریر بن حازم الازدی اولوب هربار
ازدینك منزلنه تجمع ومباحثه ومناظره ایدرلردی بعده واصل ایله عمرو
مذهب اعتزاله ذاهب وعبدالکریم ایله صالح ثنوی اولوب ارکی
مذاهب هنود دن مذهب سمنیه یه ذاهب اولوب بشار متحیر ومتردد
قالدی روایت اخراده بشار دخی ثنوی ومنکر آخرت اولدی وسمنیه
ضم سین وفتح میم ایله هندده عبدهٔ اصنامدن برفرقه اولوب تناسخه
قائل واخبار ایله وقوع علمی منکر در احمد بن خلاد دن مرویدر که
بروقتده بشار ایله مکالمه ومباحثه ایدوب ذاهب اولدیغی مذهبك
بطلانی والحاده میلانی ایراد ایلدم بشار بکا جواب اولمق زعمیله
معاینه ومشاهده ایلدیکمدن ماعداسی معلومم دکلدر دیوب میانمزده
منازعات کثیره دنصکره انصافه میل ایدوب یاابامخلد ظنم بو در که
بوذاهب اولدیغم مذهب باطلدر لکن چاره ندر دیوب بوابیاتی انشاد
ایلدی * طبعت علی مافی غیر مخیر * هوای واو خیرت کنت المهذبا
* اربدفلااعطی واعطی فلم ارد * وغیب عنی ان انال المغیبا * واصرف
عن علمی وعلمی مبصر * فامسی وماادعقبت الاالتعجبا * مأل معنای
ابیات بنده اولان مذهبده مجبول اولوب بو یله خلق اولندم وهوی

وبطلانه

بطلانه مبلنده مخیر اولیوب اختیارم ایله اولسه مهذب و پاك اعتقاد
اولوردم ومراد ایلدیکم اعطا اولنمیوب خلاف مرادم ویرلدی
ومغیباته اطلاعم یوقدر که سببی معلوم اوله وطریق هدایت علمدن
صرف اولندی حال بوکه علم راه سدادی مبصر ومشاهد در وکیجه
ادیکه بکا حاصل اولماز الاتعجب حاصل اولور که مذهبك بطلانه
عالم ایکن نه حالدر که یله ورطه دن همچون خلاص ممکن اولماز
دیمك اولور مازنی روایت ایدر که بر شخص بشاره اکل لحم مذهبکه
مخالف ایکن نیچون اکل ایدرسن دیو سؤال ایلیوب بشار نوری
ظلمتدن تخلیص قطع نسل ایله حاصل اولور بناء علیها کلنه سعی ده اولورم
دیو جواب اداده اولدی و بو مقوله اقوال باطله سی سبیله مهدینك
وزیری یعقوب بشارك قتل اولنمسنه ظفریاب اولمشدر ابن نصردن
مرویدر که بشار بصره دن بغداده کلوب برقصیدهٔ رائیه ایله
مهدی یی مدح وقصیده یی حضور مهدیده انشاد ایلیوب قصیده
مهدینك پسندیده سی اولمیوب بشاره قصیده لك مقبول خلیفه اولدی
دیدیلر بشار دخی المناك اولوب والله مهدی یی برقصیده ایله مدح
ایلمشدمکه حالادهرده موجود اولان آدملردن برفرد دکلدر که
بو قصیده یه ملاصدق اوله چونکه شعرم کاذب ایدی امل وکام دخی
کاذب اوندی قیاحت بندر دیدی بعده وزیر مهدی اولان یعقوب بن
داودی برقصیده ایله مدح ایدوب یعقوب دخی عدم التفات ایله جائزه
احسان ایلیوب بشار نیچه زمان جائزه یه مترقب اولوب برکون
یعقوب بشارك توقف ایلدیکی محلدن برجانبه راهی اولورکن بشار
صوت اعلا ایله طال الثواء علی رسول المنزل یعنی خانده توقف وافامتم
طول مدراز اولدی دیدکده یعقوب فاذا تشاء ابا معاذ فارحل یعنی
یاابامعاذ مرادایدرسك اقامت ایتمیوب بوآن مکان آخره رحلت ایله
دیو تجاهل عارف طرزیله جواب ویروب بشار عطبه دن مأیوس
وغضبناك اولوب مهدی و یعقوبی بو بیتلر ایله هجو ایلدی * بنی امیه
هبوا طالما نومکم * ان الخلیفة یعقوب بن داود * ضاعت خلافتکم یاقوم

فالتمسو *خليفة الله بين الناى والعود *هب فتح هاايله او يخودن او يانمق
معنا سنه اولوب مأل معنى اى بنى اميه خواب ونومكر طول ودرازاولدى
بيدار ومستيقظ اولك كه تحقيق خليفه يعقوب بن داود اولوب خلافت
نااهله تجاوز ايلدى وخلافتكز ضايع اولدى خليفه بى ناى و عود
مبانند طلب والتماس ايدركز يعنى هواوهوسه مائل ومشغول اولوب
تدبير مملكتى ترك ايلدى ديمك اولور بعده بشار يونس نحوى مجلسنه
واروب يابونس مجلسده خليفه و يعقوبه متعلق احتراز اولنه جق
كيمسه وارميدر ديو سؤال يونس دخى برفرد موجود دكلدر ديدكده
هجو مهدى ويعقوبى انشاد و بوسر يعقوبه تجاوز ايلدى واول
وقتده مهدى بصره ده بولنوب يعقوب قتل بشاره نيت ومهدى يه
بشارك زنديق اولديغى متعين اولديغندن ماعدا امير المؤمنينى هجو
ومذمت و اظهار خبث وملعنت ايلدى بوندن صكره ينه جراسى
ترتيب وعقوبتى تعقيب اولنمزسه ملامت ناسدن رهانيجه ممكن اولور
ديو مهدى يى اغضاب اولدخى سرعسكر اولان ابن نهيكه ترتيب
جزا ايتمسنه امر ايلدى و بوقصه مهدينك بغداده راهى اولمسى وقتنه
مصادفه ايتكله ابن نهيك راكب اولديغى سفينه يه بشارى احضار
وحبس ايدوب بطيحه يه وسو للرنده يعقوب تكرار بشارى مهدى يه
غمز وخباثتنى تذكير مهدى دخى ابن نهيكه بشارك ضرب و ايجاعنى
امر ايلبوب ابن نهيك بشارى صدرزورقه القاوضرب شديد ومولم
ايله ضرب ايدركن بشار الم ووجعندن حس ديردى وكلمه مزبوره بى
عرب الم ووجع وقتنده تكلم ايدر مثلا رومى متألم اولسه واى واف
وهاى مدد ديديكى قبيلدندر واول وقتده بشاره بركيمسه حس ديمه جكله
حمد وسپاس ايله سك اولمازمى اكن زنديق سك ديدكده بشار
اول رتبه الم و وجعدن مضطرب ايكن ظرافت شاعرينى اجرا
ايدوب اكل ايلديكيم ثريد دكلدر كه شكر ايدم ديو جواب داده
اولدى وضرب يمش سوطه بالغ اولدقده بشار موته مشرف
وسفينه نك برطرفنه القا ايلديلر ونيجه زمان بى هوش بعده كندويه

كاوب

كلوب نه اولديدى ابو شمقمق بنى صدر سفينه ده بوحال ايله ملقى مشاهده
ايديدى زيرانيجه زمان مقدم بنى هجو ايلديكى بيتده نه تكلم ايلدى
ايسه اول كونه ظهور ايلدى ديوب تسليم روح ايلدى واول بيت بودر
*ان بشار بن برد تيس اعمى فى سفينه *يعنى تحقيق بشار بن برد سفينه يه
ملقى برتيس اعمى در ديمك اولور شمقمق طويل معناسنه محروان بن
محمد نامنده برشاعرك لقبيدر بعده لاشهٔ بشارى نهره القاوآب جارى
بصره يه كتوروب اهل وعيالى اخذ ودفن ايلديلر و بشارك قتل اولنمسى
يوز التمش سنه سنده اولوب سنى طقسانه بالغ اولمشدى ابن خلكان
مرويدركه بشار قتل اولندقدنصكره مهدى بطلان مذهبنه مطلع
اولمق ايچون بصره يه آدم ارسال وكتب واشياسنى تفتيش وتجسس
ايتديروب برطوماره ظفر ياب اولديلركه (بسم الله الرحمن الرحيم تحقيق
آل سليمان بن علينك هجونى قصد ايلشدم لكن پيغمبر صلى الله تعالى
عليه وسلم حضرتلرينه قرابت وانتسابى تفكر وتذكر ايدوب رسول
الله صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينه اجلالا وتوقيراترك ايلدم)
ديو تحرير ايلمش وقتاكه مهدى طوماري قرأت ايلدى قتلنه نادم و پشيمان
اولوب كريه كان يارى تعالى يعقوبك بلاسنى ويرسونكه كندو بى هجو
ايلمديكنه بناء بشارى زنديقه مذهبيله متهم ايدوب بى جرم يره قتل
ايتدردى كرچه نادم لكن بى هنكام ندامتدن نه فائده ديوب تأسف
ايلدى مومى اليه بشار لطيفه كو ومضمون پرور بشاعر سخنور ولطائف
ومستظرفاتى بسيار اولوب ازجمله هلال بن عطيه نك صديقى اولمغله
بركون بربيله ملاطغه و ممازحه ايدركن هلال يابشار يارى تعالى
برقولنك چشمانى ازاله واعدام ايلمز آلا عوض واحسان ايدرسكا
بصره بدل نه شى احسان ايلدى ديدكده بشار عريض وطويل برشى
احسان ايلدى سن وامثالك اولان ثقلايى مشاهده ايده مزل ديوب
وياهلال اكر قبول ايدرسك سكا نصيح و پندايده يم ديدى هلال دخى
قبول ايدرم ديدكده ياهلال سن مقدما سارق حمار ايدك بعده تائب اولوب
رافضى اولدك وافضى سارق حمار دن العن واخشدر ايمدى توبه كى

شکست ایدوب رفضدن فارغ و ینه سارق حمار اول زیرا سکا سرقهٔ حمار
رفضدن انفعدر دیوب تخجیل ایلدی و برکون بشارك مربع نشین اولدیغی
موضعدن برقاج زن شوخ طبع مرور ایدرکن لطیفه قصدیله یابشار بزلر
سنك دخترانك اولمش اولسق محظوظ ومسرور اولور میدك دیدکلرنده
بشارای والله والدین الکسروی دیوب بوکلامی ایله بشاری اکفار ایلشلردر
زیرا مرادی سزلر دخترم اولد یفکزدن مسرور اولد یغم کبی دین
کسرادن دخی مسرور اولورم دیمکدر دیدیلر و برکون بشار کرمابه یه
کیروب قتیبه اولادندن بری حامده بولنوب بشارك آل قتیبه یی هجو
ایلدیکی معلومی اولمغله یابشار اکر سنکیمون بنی حامده ثیابدن مجرد
مشاهده یتمك ممکن اولیدی *علی استاه سادانهم کتاب *موالی عامر وسم بنار
* بیتنده کذبکه مطلع اولوردك دیدکده بشارای کج فهم کشی سادات
وکرامنك استی دیدم سن ایسه آل قتیبه نك ادنی ووضیعلرندن سن
دیو تخجیل ایلدی ما آل معنای بیت آل قتیبه نك بزرکوارلری استلرنده
آتش ایله تمغا اولنوب عامرك ازاد کرده لرید ردیو کتب اولنمشدر
دیمك اولور و برکون بشار مجلس مهدیده انشاد شعر ایدرکن مهدینك
اقرباسندن براحمق وژاژ خوای مجلس مهدی یه داخل اولوب یابشار
صنعتك ندر دیو سؤال نابجا ایلدکده بشار اعمی اولانده علم ومانشدن
ماعدا صنعت وبیشه سؤالندن حمقنه مطلع اولوب درسفته اینکدر
دیوب ایهام قبیح مراد ایلیوب مهدی وارباب مجلس خنده ایلدیلر
ومهدی یابشار خالی تخجیل ایلدك دیوب بشار یاامیرالمؤمنین مجلس
شعر یفکزده اعمی اولوب شعر انشاد ایدن کیسه یه صنعتندن سؤال
ایدن نادانك جوابی بویله اولور دیدی و برکون برشخص ثقیل الروح
بشارك زیارتنه کلوب فوق القدر جالس اولوب بشاراستثقالندن ضرطه
ایلیوب شخص ثقیل خطاایله اولدی ملاحظه سیله قولاق و برمدی
بعده بردخی ایلدکده شخص ثقیل ندر بوقباحت یا بشار دیوب بشار
دخی ای کشی استماعمی یوخسه معاینه می ایلدك دیدی شخص
مزبور دخی کورمدم لکن صوت قبیح استماع ایلدم دیدکده بشار

معاینه

معاینه ایتدکجه تصدیق واعتماد ایلمه دیدکد شخص ثقیل بیرون اولوب
بشار ثقلتدن تخلیص نفس ایلدی ابو عبیده دن مروید رکه حماد
عجرد مذهب زندقه ایله متهم ایکن بشاری قبیح الخلقه اولمق اوزره
بویتلرله هجو ایلمشلردی *والله ما الخنزیر فی تنته * بربعده فی النتن
اوخمسه * بل وجهه احسن من وجهه * ونفسه افضل من نفسه *
مأل معنی والله خنزیرك رایحهٔ کریهه سی بشارك رایحهٔ کریهه سنك
ربعی بلکه خمسی دکلدر وروی خنزیر روی بشاردن خوبدر
ونفسی بشارك ذاتندن احسندر دیمك اولوب بشاره بالغ اولدقده حیف
اول زندیقه که صدر وقلبنده اولان قباحتی اظهار وتکلم ایلیوب قرأن
کریمی منکر اولدیغن آشکار یاش دیدی نه وجهله دیو استعلام اولندقده
باری تعالی جل شانه (لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم) یوردی
اول خبیث بنی هجو صورتیله قرأن کریمی منکر اولدیغن اعلان ایلدی
دیو جوابداده اولدی و بوکلامی بشارك خبث وخیانتنه حمل ایلدیلر
سری بن صباح نقل ایدر برکون بصره ده بشاره واردم بکا بن سزك
دوستکز اولان عجردی هجو ونکدیر ایلدم دیدی بندخی نه کونه دیو استنطاق
ایلدیکمده بویتلری انشاد ایلدی * یاابن نهار أس علی ثقیل * واحتمال
الرأسین خطب جلیل * فادع غیری عبادة ربین * فانی بواحد مشغول
* یعنی ای ابن نهار بکا برراس ثقیل ایکن ایکی رأسی تحمل امر عظیم در
پس ایکی ربه عبادت ایتمکه بندن غیریلری دعوت ایله زیرا بن بر ربه
عبادت ایله مشغولم دیوب زندیق اولمسنه اشارت ایلمش بندخی یابشار
بویتلر حماده واصل اولمش لکن بیت ثانی بی بویله روایت ایلیوب *
فادع غیری عبادة ربین * فانی عن واحد مشغول * روایت ایلدی
دیدکده بشار برمقدار سرقر و بردهٔ اندیشه اولوب حماده جرح وشتم
ایلدی بعده ناس هجو حماد نیجه در دیو سؤال ایلدکلرنده اول
هجو بنم دکلدر دیو دفع ایدردی زیرا عن واحد مشغول ربك برینه
دخی عبادت ایتم دیمکدر و برکون بشار انشاد شعر ایدرکن مبالا تسز
بی ادب و بی پروا برکیسه ایستاده اولوب یا بشار ستر عورت ایلدیکك

كبى شعر يكى ستر ايلسك مناسب ايدى ديوب تعجيل ايليوب بشار
غضبندن عادتى اوزره دست برهم زد اولوب چب و راستنه تو كوروب
شخص معهودى هجوايتمك مراد ايليوب اى كشى سن نه كونه شخص سن
ديو استعلام ايلدكده شخص مزبور قبيلهٔ باهله دنم وخالرم
سلولى وتزوجم قبيلهٔ عكدن اولوب منزلم نهر بلال كنارنده در ديدكده
بشار خنده كنان اى كشى سن كنديكى برتبه ملامت ورسوا ى ايلدككه
سنى هجوايلسم يومرتبه عيو بكى تعداد ايده مزدم وار تعداد ايلديكك
قبايحك ازادكرده سى اول ديدى زيرا قبائل مزبوره نك اهالى بينى
عندالعرب مذموم ودنيده و پسنديدهٔ جاحظ اولان بشارك كلام
حكمت آميزى بونلردر * لقدعشت فى زمان فادرك اقواما لواختلف
الدنيا ما تجملت الا بهم و انى فى زمان مالارى فيه عا فلا حصبنا
ولاجواد اشريفا ولاجليسا ظريفا * ومن يساوى على الخبزة رغيفا *
يعنى تحقيق بن برزمانده تعيش ايليوب براز قومه يتشدم كه لباس تربنا
كهنه اولوب تزين وتجمل مراد ايلسه اول قوم ايله تجمل ايدردى
وتحقيق شمدى برزمانده يمكه محكم عاقل وشريف سخى وظريف نديم
ورغيف خبزه مساوى ومعادل ايدر كيمسه يى كورمم ديمك اولور
اصمعى نقل ايدركه بركون بشار ايله مذاكرهٔ شعر يه ايدوب يابشار خلق
سنك مشورتدن اباوامتناعكه ومنعى حقنده انشاد ايلديكك * فلا
تجعل الشورى عليك غضاضة * فان الخوافى قوة للقوادم * يتكه تعجب
ايدر لرديدم بشار دخى ياابا سعيد مشورتده مستشار اولانه خطر وار در كه
اكر اصابت ايدرسه ثمره سيله صاحبى فائز و سود مند اولور لكن خطا
ايدرسه مشورت اولنان امر مكروهده فاعلى ايله مشارك اولمش اولور
ديدى مأل معناى بيت اى كيمسه مشورتى كندوكه ذل ورذالت قيلمه
زيرا رأى وتدبيرك اكراندك وصغير ايسه ده مرغك پرنده اولان كوجك
تويلرده يلكاره قوت اولديغى كبى سنك تدبيركده دخى قوت واعانت
اولوب مستشير متضرر اولدقده سكا غضاضت وذل ايراث ايدر ديمك
اولور وبر وقتده بشارك پرفرزندى وفات ايدوب دوستانى يابشار بو بر

اجردركه سنى تقدم ايلدى ونعمت مدخره دركه احراز وحفظ ايلدك
ديو تسليه ايلدكلرنده بشار بلكه برولد دركه دفن ايلدم وياوى
قلمش ولدد ركه اخذ اولنمه سنده عجله ايلدم وغيبو بتنى وعد ايدوب
منتظر اولمشدم اكر نقصان وعدمنه جزع ايتمسم زياده وجودنه فرحناك
اولمازدم ديو جوابداده اولادى و بشارك قتلنه اشارت ايدن يعقوب
بن داود بن طهمان سلمى دركه كنديدى وبرادرلرى زمان منصوردده
تغلب و بغى ايدن ابراهيم بن عبدالله بن حسنك كاتبلرى اولوب ابراهيم
قتل اولندقده اختفا ايليوب مهدى من وكرم وجرملرينى عفو ايدوب
عقوبت اختفادن رهايابب اولديلرو يعقوب وبرادرانى اديب وزكى
وليب وصاحب معرفت اولمغله مهدى يه تقرب ايلشلردى ومهدى
مزبورابراهيمك فرزندى حسنى طلب وتجسس اوزره اولوب وجداندن
مأيوس ايكن يعقوب حضور مهدى يه حسنى احضاره تكفل وعاقبت
اختفا ايلديكى مكانده خبردار ومهديدن جرمنى عفو ايتمك
رجاسنده اولوب اولدخى قبول ايلدكده مكهٔ مكرمه ده حسنى مجلس
مهدى يه احضار حسن دخى من بعد اطاعت مهديده بولنمغى عهد
وكفت ايليوب امين وآسوده اولديلر وموى اليه يعقوبك مهدى قتنده
وقوع واعتبارى برتر و بروزير صاحب فراولوب كندويه وزير اعظم
نصب وزمام امور دولتى دست يعقوبه تسليم وتفويض ايدوب صورتا
خليفه مهدى وحقيقتده يعقوب اولوب مهدى ذوق وصفايه اشتغال
وامور خلافتى بالكليه ترك واهمال ايلدى و بوندنصكره دنيا يعقوبه
كمال مرتبه توجه واقبال وشوكت وعظمتى آفاقه منتشر و بين الناس
صاحب دولت اولديغى بى قيل وقال اولدى بركون مهدى حرمسراده
كندويه مخصوص اولان برقصرده جالس ايكن يعقوبى مجلسنه دعوت
ايدوب يعقوب بردوحهٔ بى مثل وسطنده قصر مزينده مهدى بى تخت
نشين ومقام خدمتده نورسيده سروقدبرمحبوبه كبيرك ايستاده مشاهده
ايلديكه بستان قصر وكنيزكلك مماثلنى فى العمر ديده وشنيده اولمامشدر
كمال حيرتدن شاخص البصر ومتحير اولدقده مهدى يعقوبى نزديك

سریره تقریب ونظام مجلسندن استعلام ایلیوب یعقوب باری تعالی
امیرالمؤمنینك ذوق وصفاسنی زیاده ومکنت وشوکتنی بالاتر و درونی
غبارکدوراندن سالم ومرانی آماده ایلسونکه فی العمر بویله بربستان
جنت آسا وقصر فرحفزا ودلارام بی بها مشاهده ایلمدم دیدکده
مهدی یا یعقوب بو قصر بساط بله وبوجاریه ثیابیله وجواهر ایله
سنك اولسون که دولتمده نشاط وسرور ك همواره
متزایداوله دیوب بستان وقصروجاریه بی احسان و یعقوب تقبیل
ارض واعادهٔ دعابی کندویه فرض یلوب ادا ایلدکده مهدی یایعقوب
بنم دحی سندن برجام وار در دیوب یعقوب زمین بوس ومقام
مأمور یتده پاب رجااولدقده مهدی یایعقوب سرمدمستی وضع وحلف
ایله که تکلیف ایده جکم امرمه مخالفت ایتمیه جکیکه وثوق حاصل اوله
دیدی و یعقوب دست برسرسوکندایدوب مهدی یایعقوب اولاد
فاطمه دن فلان کیمسه مادامکی حیاتده دربنم ایچون خلافتدن
حلاوت وصفای درون واستراحت متصور دکلدر ایمدی بوغائله بی
بتندن برطرف ورقیب دولتی ملحق بالسلف ایلدیکده یعقوب خواه
ناخواه اتمام مصلحته تشمیر ساق اهتمام ایلیوب آل حسن و یعقوبك
بوفعل قبیحه تجاسر ومبادرتندن متکدر ومستوحش اولوب یعقوب
وآل حسن زمام دولتی قبضهٔ تصرفه الورلرسه زمانلرنده کندویه امن
وتحرس اولمیه جغنی فهم وادراك ایلیوب بعد الیوم البته بونلرخلافنده
اولوب بغض وحسدلرینی اجرا ومهدی یه بنی غمز ونکبت وخذلانمه
سعی بلکه اهلاك وافنا ایتدررلر دیو کندویی مکراعدادن محافظه
ایدر ملاحظ سیله اسحق بن فضل هاشمی یه میل وانجا و اتحاد
واتفاقه سعی وتعاضددنی ابتغا ایلدی ومومی الیه اسحق مهدی بی
مجلس منصوردن تخلیص ایتکله دولت مهدیده جلیل القدر ورفیع
المنزله وعظیم المقدره اولوب یعقوب بروزیر صاحب مکنت اولمغله
اسحق دخی میل ومحبت عرض وبرینه سرامورلرینی انها وافاده
وتعاون وتناصر ایدوب متفق الکلام ومتحد الضمیر اولدقلری معلوم

کبیر

کبیر وصغیر اولدقده آل حسن راه مکر وخدیعته سالك ویعقوبدن
اخذانتقامه متهالك وفرصت بین اولوب برکون مهدی یه یعقوب
جمع بلادی قبضهٔ تصرفه آلوب حکام وولاتی کندی طرفندن
نصب وجمله سیله اتفاق ایدوب سکا عصیان وخلعکه دامن درمیان
اولوب فرصتیاب اولورسه اوزریکه هجوم واقدام واسحق
بن فضلی سریرخلافته اجلاس ایله اتمام مرام وتحصیل کام ایتمك
قصدنده درواسحق ایله اتفاقی وبورتبه دولته تسلط وانهماکی
دلیل عیان وقطعی برهان درد یوغمز ومهدی بی اخافه
ایلدکلرنده مهدی یعقوبی برمقدار زمان اهمال و بعض
اموردہ تخطئه واتهام ایله وضع زندان ایدوب قتلنی امهال ایلیوب
نیهه زمان محبوس وعاقبت نابینا ونیل دولتدن مأیوس اولوب هارون
الرشید سریر آرای خلافت اولدقده یعقوبی زنداندن ازاد و مجلسنه
احضار ایلدکده یعقوب خلع وجلوسدن بی خبراولمغله السلام علیك
یاامیرالمؤمنین المهدی دیوسلام داده اولدی هارون دخی بن مهدی
دکلم دیوب یعقوب یاهادی دیدی هادی دکلم دینجه یارشید دیوب
هارون یعقوبك حال وخاطرنی سؤال وتطییب ونوازش ایله خوش
حال ایلیوب یعقوبه هاروندن استیذان ومکه ده عیالری طرفنه راهی
و برمقدار وقت کذران ایدوب زمان هارون رشیددہ جان شیرینی
سپردهٔ خدای بی انیازا یلدی (وانك لوشئت خرقت العادات وخالفت
المعهودات) خرق برشیئی تدبیرسز قطع وافساد طریقی ایله تغییر
معناسنه اولوب خلقك ضدیدر زیرا خلق برفعلدرکه تقدیرایله اوله
وخرق تقدیرسز اولوب باری تعالینك وخرقواله بینی وبینات قول
شریفی حکموا بذلك علی سبیل الخرق ایله تفسیر اولنوب ذکر اولنان
قیلدن اولدیغنی یهود عزیرابن الله ونصاری مسیح ابن الله وعرب
ملائکه بنات الله در دیوب کلا ملربنك حقیقتنه عالم دکللر ایکن
بلادلیل وتدبیرخرق وترویرایلدیلرو برفعلی احکام وتدبیرسز ایشلین
رجله خرق ومرأه یه خرق دیرلر وعادت تکریر فعله دینلوب اعادالحدیثدن

متن

متن

مأخوذ در یعنی کلامی تکرار ایلدی دیمك اولور پس خرق عادت
متکرر و معتاد اولان فعلی تغییر معناسنه اولور ومعهود انه مخالفت
دخی بوقبیلدن اولوب معهود معروف معناسنه در ومعنای فقره لر
بیانه محتاج اولمدیغندن ماعدا افراط ومبالغه یی مشتمل اولمغله ترك
اولندی زیرا خارق عاده اولان افعال اقلی اولیاء الله دن صادر اولور
(فاحملت البحار عذبة واعدت السلامة رطبة) احاله. وحوله تغییر وتبدیل
معناسنه و بحار بحرك جمعی وعذب شیرین معناسنه وعود برشیدن
برحالت منصرف وذاهب بعده ینه رجوع ایتمك معناسنه وسلام
کسر سین ایله مطلقا حجر معناسنه اولوب (اکیم للسر من السلام)
امثالدندر و بعض قوم زعمنده سلم صلا بتلی برحجر در که طوفان نوح
علیه السلامدن مقدم لین وملایم اولوب بعد الطوفان صلابت وخشونت
پیدا ایتمش اوزره در پس رطبدن مرادی ملایمت وملایندر و بوفقره لر
فقرات آتیه خرق عادات و مخالفت معهوداتی بیاندر واسم بحر هر واسع
وآبی بسیار وماء ملح ونمکین اولانه اطلاق اولنوب کثرت ووسعتنه بناء
نهر شیرینه بحر اطلاقی توسع وتغلیب طریقیله در تکیم شمس وقره
قران وابو بکر وعمره عمران دیرلر وعدد بحارده اختلاف اولنوب بعضیلری
یدی و بعضیلر بش و بعضیلر درت اولمه سنه ذاهب اولوب اصح
اقوال یدی اولمه سیدر که * والبحر یمده من بعده سبعة ابحر ما نفدت
کلمات الله ان الله عزیز حکیم * آیت کریمه سیله استدلال اولنمشدر و بعض
علما بحارك یدی اولمسی سموات یدی وارضین یدی وانسان یدی
شیدن خلق اولنمسی که * ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طین
ثم جعلناه نطفة فی قرار مکین ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقة
مضغة فخلقنا المضغة عظاما فکسونا العظام لحما ثم انشأناه خلقا
آخر فتبارك الله احسن الخالقین * آیت کریمه سیله مبیندر ورزق
یدی اولمسی که * فلینظر الانسان الی طعامه انا صببنا الماء صبا
ثم شققنا الارض شقا فانبتنا فیها حبا وعنبا وقضبا وزیتونا ونخلا
وحدائق غلبا وفاکهة وابا ء آیت کریمه سیله مبین اولمغله مناسب وملایمدر

دیو ذکر ایدر وجغرافیاده بحار مختلفة الاشکال والمقادیر اولمق اوزره
بیان اولنوب بعضیسی پردوش اولنوب طیلسان تسمیه اولنان معلم
شکلنده بعضیسنك ساحلی متساوی اولیوب معوج راست وچیده
میلان اوزره اولوب استقامتدن دور دروا کثری مدور الشکل درو مجموع
بحار بحر محیطدن منشعب و مستمد اولمغله بحر محیط سائر بحارك
ماده سیدر و بحر محیطك ساحل وعمقی باری تعالی دن غیری کیمسه
بیلز حتی بحر محیط اوزرینه سمباخیمه مثال اولوب ماوراسی افریده نك
معلومی یکدر و بحر محیطدن منشعب اولان بحارك بری بحر شرقیدر که
اقصای مغربدن اقصای صین وهنده منتهی اولوب بحر مزبوردن
ارض حبشه یه متصل اولور ایکی خلیج منشعبدر بری دخی بحر
غربیدر که بحر ظلمات دخی دیرلر کبیر وغلیظ الماء وکدورت اوزره اولوب
نموجی افراط ایله اولمغله سفاین جریان ایلمز بری دخی بحر صین و بحر
صیفدر که بحر محیطدن صکره بحر مزبوردن اوسع واکبر بحر اولیوب
کثیر الموج وعظیم الاضطراب وعمیق اولوب بحر فارس کبی جزر و مدی
اولور بری دخی بحر هند در که کبیر وواسع کثیر الخیر والمنافع اولوب بحر محیطه
کیفیت اتصالی کیمسه نك معلومی اولیوب بحر مزبوردن ایکی بحر منشعب
اولور که بری بحر فارس و بری قلزم در و بحر فارسه بحر اخضر دخی تسمیه
اولنوب مبارك وکثیر الخیر وهیجان ونموجی سائر بحاردن اندك وقلیل
اولوب بو بحرده لؤلؤ سائر بحاردن اخراج اولنان لؤلؤدن اجود واعلادر
وبحر قلزم بحر هندك جانب جنوبنده بلاد بربر وحبشه دن مرور ایدوب
جانب شرقی سنده بلاد عرب وشمالی سنده بلاد یمندن بلدان کثیره
موجوده در قلزم مذکور بحرك ساحلنده بر بلده نك اسمی اولوب فرعون
بحر قلزمده اغراق اولنمشدر بری دخی بحر مغربدر که بحر شام و بحر
قسطنطینیه تسمیه اولنور وبحر مذکورك مخرجی بحر محیطك جانب
شرقی سندن اولوب شمال اندلسه وبلاد افرنجه مرور ایدوب قسطنطینیه به
واصل اولور وجنوب طرفنده سلایمه سبته یه وارنجه وطرابلس
واسکندریه یه بعده سواحل شام وانطاکیه طرفنه مرور ایدر و بر بحر

دخی اولوب بحر خزر دیرلر که جهة شمالدن جرجان وطبرستان طرفلرینه
مرور ایدوب بحر مزبورك ساحل شمالیسی بلاد خزر وساحل غربی سی
لار وجبال قبعدر که باب الابوابه متصل و بلاد رومه وارنجه ممتد وخزر
ایله دایرانی حاجز دروجنوبیسی جبل دیلم اولوب واسع وسائر بحاردن
منفصل وصعب العبور بر بحر در واصل ومبدأ بحار ده اختلاف
اولنوب بعضیلر باری تعالی سموات وارضی خلق ایلدیکی کون
بحاری اسطقسات اربعه دن خلق وایجاد ایلدی دیدی و بعضیلر
بقیهٔ طوفان نوح علیه السلام دردیدی و بعضیلر ارض حرارت شمسدن
خو یکرده اولمغله بحار حاصل اولدی دیدی وبعضیلر ارضك مياهی اولوب
مالح وشوره اولان بحار اماکن منخفضه یه منحدر ونازل اولان آب اولوب
فی الاصل مجموع مياه تلخ ومالحدر بعده روی زمینه قریب محللره صعود
ایلدیکجه حلو وشیرین اولوب انهار عذبه وشیرین حاصل اولور دیدی
(ونقلت غدافصارامساوزدت فی العناصر فکانت خمسا) غدا اصلنده غدو
اولوب واوی بلاعوض حذف اولنمشدر وحذف اولنمیوب اصل اوزره
استعمالی جائز در نتکه لبیدك بو بیتنده مذکور در * وما الناس
الاکالدیار واهلها * بها یوم حلوها و غدوا بلاقع * و بلقع شول خالی
وخراب مکاندر که انده برنسنه اولمیه حتی * منزل بلقع ودار بلقع دیرلر
والبین الفاجرة تذر الدیار بلاقع * یعنی یمین کاذبه خانه لری خراب
ایدر دیو ضرب مثل ایدرلر * البین الغموس تدع الدیار بلاقع * دخی
مثلدر وغدیوم آیتنك اسمی اولوب امس یوم سابقك اسمیدر والتقاء
ساکنین سببیله مکسور قبلنوب مبنیدر وامس معرفه اولدیغی حالده
اختلاف اولنوب اکثر قوم کسراوزره مبنی اولمسنه ذاهب و بعض معرب
اولمسنه ذهب اولمشدر لکن الف والام داخل اولسه یاخود نکره
قیلنسه یاخود مضاف اولسه بالاتفاق معرب اولور (مضی الامسی
لمالك ومضی امساوکل غداصائر امسا * کبی وغد تصغیر اولنمدیغی کبی امس
دخی تصغیر النماز وعناصر اصول خلق اولوب آب وآتش وهواوخاکدر
آتش وهوانك حرکتی علوه اولوب طبیعت آتش حاره ویابسه وطبیعت

اهو

متن

هوا حاره ورطبه در وآب وخاكك حركتی سفله اولوب آبك طبیعتی
بارده ورطبه وخاكك طبیعتی بارده ویابسه در وفیثاغورثك
(والذی وهب لنا الینبوع الاربع) قولنده ینبوعدن
مرادعناصر دردیدیلر معنای فقرات سنا ادکرمراد ایدیدك
قدرت جهتیله یاخود تسمیه جهتیله اشیایی تقلیب و تقلیل
ایدوب خلق سکا اتباع ایدردی ظن ایلدم دیمك اولور (وانك
لتقول فیه کل الصید فی جوف الفرا) یعنی مثل مزبور سنك
حقکده ضرب اولنمشدر ظن ایلدم فقره مزبوره مثل اولوب موردی
بودر که اوج نفر کیسه صیدوشکار ایچون صحرایه بروز ایدوب
بری غزال و بری خرکوش و بری فرا یعنی حمار وحشی اصطیاد ایلدکده
غزالی وارنب اصطیاد ایدنلر صیاد فرایه نائل اولدقلری صیدایله تبشیر
وافتخار ایلدکلرنده صیاد فرامزبورلره فضلنی بیان قصدیله * کل
الصید فی جوف الفرا * دیوب کلامی مثل اولدی یعنی بنم ظفریاب
ومرزوق اولدیغم سزك مرزوق اولدیغکزی مشتملدر زیرا ناسك اصطیاد
ایلدکلری چرنده ده حمار وحشیدن بزرکتر واعظم اولماز وابن زبدونك
مثل مزبوری ایراد دن غرضی سنده شول رتبه کمال ومحاسن
موجوده دركه سائر لرنده اولان محاسن بوکه نظرایله برشی دکلدر
دیمکدر وبعضیلر فرا بر وادینك اسمی اولوب وادی مزبوره ده چرنك کان
پسیار و بیشمار اولوب مثل مذکوره فرادن مراد اول وادیدر
زعم ایلشلر لکن قوللری مردود در وشاعرك (بجوف الحمار وبجوف العیر
قولی بو قبیلدن اولیوب جوفدن مرادی ارض عاد دن بروادیدر که
طولی برکونلك وعرضی درت فرسخ وثمار وآب وکیاهی بسیار اولمغله
حمار بن مویلع نامنده برشخص مسلم وادیٔ مذکوری حمایه وحفظ
وقبیله سیله کندویه مسکن اتخاذ ایتکله جوف حمار دیمکله معروف
اولوب حمارك اون بش نفر اولادی برکون اصطیاد قصدیله وادی یی
کشت وکذار ایدرکن بامر الله تعالی صاعقه نازل اولوب مجموعنی اهلاك

متن

ایلدکده حمار اولادمی صاعقه ایله اهلاك ایدنه عبادت ایتمم دیوب کفر
شدید ایله کافر اولدی وقومنی و بندکاتی کفره دعوت ایدوب کفری قبول
ایتمایانلری قتل ایتمکله امر خدا ایله اسفل وادیدن برآتش ظهور ووادیده
اولان ثمار ومزروعات وکیاه وخیابانی احراق وآنخوشکواری افنا واعدام
وحمار وقومنی اهلاك ووادیی انسدن اخلا وتخریب ومقرجن ایدوب
عرب حمار مذبور ایله کفرده ضرب مثل ایلدیلر وشاعر حارثه هجونده
بو بیتی انشا ایلمشدر * الم تران حارثة بن بدر * یصلی وهو کافر
من حمار * وجن برکیسه زیاده کافر وملعون اولسه اکفر من حمار دیلور
وبرمکان زیاده خراب اولسه اخرب من جوف حمار دیرلر وبروقتده
ابوسفیان ابن حرب رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك زیارة
شریفلرینه کلوب مجلس سعادتلرینه دخوله مأذون اولیوب رخصتیاب
ولمامغله وافرزمان منتظر اولدی وسفیاندن ماعدا برقاچ کیسه دخی رؤیت
دیدار شریفلریله مشرف اولمغه انتظارده اولوب بعد زمان جمله سی
معاماًذون وشرف دیداری احراز ایلدکلرنده ابوسفیان هنوز مسلم
اولمامغله یارسول الله اطراف وادیلرینك جرلرینه اذن اولدقده بکادخی
دخوله اذن و برلدی دیوب مرادی بن کبار قومدن ایکن صغار قوم
ایله توقف ومجالس شریفکده داخل اولدم دیمك اولوب پیغمبر
علیه السلام ابوسفیانی اسلامه تألیف قصدیله یاابوسفیان کل الصید
فی جوف الفراء بیورمیلر ابن عباس رضی الله عنهما روایتی اوزره معناسی
یاابوسفیان سنی جذب وتوقیف ایلدیکمده سائر توقیف اولنانلرمضطرب
اولیوب متسلی وقانع اولورلر دیمك اولور ومثل مذکور اقران وامثالنه
شرف ورتبه ده فائق وفاضلتر اولان کیسه حقنده ضرب اولنور (ولیس لله
بمستنکر ان یجمع العالم فی واحد) یعنی باری تعالینك عالمی شئ واحده
جمع ایتمکه قدرتی مستنکر دکلدر وابن زیدونك مرادی ابن عبدوسی قواده
بومقدار اوصاف جلیله ایله وصف ایلدیکی مبالغه دکلدر که باری تع جمیع
فضائل ومحاسنی برشخصده جمع ایلمکه قادر اولدیغی انکار اولنماز دیمکدر
بیت مذکور ابونواسك هارون الرشیده خطاب ایله فضل ابن یحیایی

مدح ایلدیکی ابیات جمله سندن اولوب ابونواسك اسمی حسن بن
عبدالاول بن صباح بن جراح الحامی درکه یوز قرق بش سنه سی
بصره ده تولد وکوفه یه راهی بعده بغداد دارالسلامه واصل وابو
نواس ایله تکنی ایلدی زیرا مزبور قحطانه منتسب اولوب ملوك قحطان
ذورعین وذونواس ایله مکنی اولمریله مزبور دخی کنیهٔ مزبوره یی اختیار
ایلدی روایت اخراده یوز اوتوز بش سنه سی اهوازده تولد وبصره ده
نشوونما بولوب ابوزید واخلف احردن تحصیل علوم وکمالات وکتاب
سیبویهه اشتغال واشعار انشادایلیوب خلفا وامرایی قصائد ایله مدح
ایلمشدر ومومی الیه ابوزید سعدبن اوس بن ثابت بن زید انصاریدرکه
بصره ده ظهور وعلم ادب واغتده امام وصاحب نوادر وروایت حدیث
شریفده ثقاتدن اولوب برکون اصمعی حلقهٔ درسنه داخل وابوزیدك
راسخ تقبیل ومجلسنه حاضر اولوب یاابازیدسن بزم رئیس وسیدمرسن
دیوثنا ایلدی ثوریدن منقولدرکه احفظ ناس اصمعی واجمع ناس ابوعبیده
واوثق ناس مزبور ابوزید اولوب ادبده مصنفات کثیره صاحبیدر
ازجمله کتاب اللغات وکتاب النوادر مومی الیهکدر وعمری یوز سنه یه
قریب اولدقده بصره ده ایکیوز بش سنه سی وفات ایلمشدر ومزبور
ابونواس قدماده امرئ القیس به رتبه شاعر وسخنور ایسه متأخرینده
اول مرتبه حوشلهجه ودانشور و بلیغ اولوب عنابی اکر زمان جاهلیتده
ظهور ایدنلردن اولمش اولسیدی شعرده ابونواس شعرایه تفوق وغلبه
ایدردی دیوثنا ایلمشدر ومومی الیه ابونصر یاخود ابوالقاسم احمد بن محمد
بن عمرالعتابیدرکه علامه وزاهداولوب کتاب الزیادات مؤلفاتندر وخلق
کثیر مومی الیهدن اخذ علوم ایلمشدر ازجمله شمس الائمهٔ الکردری
مزبورك تلامذه سندن اولوب ایکیوز التی سنه سی دار بقایه ارتحال
ایلمشدر ومرزبانیدن ابونواس ایله رقاشبنك قنقسی اشعر در دیو سؤال
واندقده ابونواسك نائم ایکن هذیان ایلدیکی اشعار رقاشبنك هزار
کدوسنی ایله انشادایلدیکی شعردن اجودوخسندر دیوجوابداده اولدی
وابونواس امین بن رشیدی قصائد تغنسه ایله مدح وانتساب ایدوب

ندیم بزمی وانیس وهمدمی اولمغله برادری مامون برخلیفه تك كه جلیس
ومصاحبی ابونواس كبی خلیع العذار بركستاخ اولوب مجانده فسق وكفری
مشتمل اشعار انشاد ایلیه اول شخصك خلافت ایله منا سبتی اولور می
خلعی لازم دكلمیدر دیو برادرنی تعییر وتشنیع ایدردی فی الحقیقه
ابونواس بی مبالات وبی تحاشی اولان شعرانك اشنع واخشی اولوب ایكیوز
سنه سی بغداد ده وفات ایدنجه اوقاتی ترهات وفحشیات ایله كذران
ایلشدی وابونواس معروف كرخی انتقال دار قرار ایلدیكی كونده
وفات ایدوب معروف حضرتلرینك جنازه سیله اوجیوز یك آدم مجتمع
اولوب ابو نواسك جنازه سنه برفرد حاضر اولمیوب معروفك صلاتی
ادا ایلدكلرندنصكره برآدم یامعشر المسلمین ابونواس اهل اسلامدن
صلاتی ادا ودفنته برفرد حاضر اولدی دیدكده معروفه مجتمع اولان
اوجیوز یك مسلم ابونواسك دخی صلاتی اداودفن ایلدیلر بركیسه
ابونواسی خوابده مشاهده وحالندن استعلام ایلدكده باری تعالی
معروفك صلاتی ادا ایدنلرك صلاتی حرمتنه بی مغفرت ایلدی دیو
جواب ویرمش وانك مزارینه بوقطعه نقش اولنمق اوزره وصیت ایدوب
نقش ورسم اولنمشدر * وعظمتك اجداث صمت * ونعتك ازمنه
خفت * یاذا المنی یاذا المنی * عش مابدالك ثم مت * وابو نواسك
مزاح ولطائفی اولمق اوزره كفره قریب نوادری بسیار در لكن ذكر
وبیانی مستهجن اولمغله نمونه اولمق ایچون بری ذكر اولنوب ما عدا سی
ترك اولندی مرویدر كه برر افضی برسنی ایله پیغمبر علیه السلامدن
صكره افضل ناس اولانده منازعه ومخاصمه ایدوب ابونواسی حكم
نصب وترافعه حاضر اولدقلرنده ابونواس مزاح قصدیله بعدرسول الله
افضل ناس یزیدبن فضلدر دیدكده سنی ورافضی یزید كیدر دیو
استعلام ایدوب ابونواس یزید برشخصدركه هرسنه بكا بیك درهم
احسانایدردی دیو جوابداده اولدی (والمعنی بقول ابی تمام ولوصورت
نفسك لم تزدها علی مافیك من كرم الطباع) وابوتمامك اكرنفسكی
تصویر ایلسك سنده اولان كرم طباع وخصال حمیده یه كرم

وشرفدن برشی زیاده ایده مزسن دیمكدن مرادی سن سن ظن ایلدم
ومومی الیه ابوتمام حبیب بن اوس بن حارث طائی درکه شاعر سخنور
وبلیغ هنرآور اولدیغی اشعارندن نمایان وتألیف حماسه دن آشكاروعیاندر
وحوران قراسندن جاسم نام قریه ده یوز طقسان سنه سی تولد
ومصرده نشو ونما بولوب ایكیوز یكرمی التی سنه سی موصلده وفات
ایلمشدر وپدری نصرانی اولوب ابوتمام حداثت سننده مصرده جامع
ازهرده سقایه ده مجالس ادبایه حاضر وجالس واخذ وتعلمه مشتغل
وصاحب ذكا وفطنت اولمغله زمان اندكزبنده علم ادبی تعلم وشعری
تحصیل ایدوب اقران وامثالنه تفوق ایله صیت وصداسی آفاقه منتشر
ومعتصم خلیفه به فرط ذكاسی وجودت شعری خبری رسیده اولوب
معتصم ابوتمامی مشاهده به خواهشكر ابوتمام دخی سرمن رأی نام
بلده ده مجلس معتصمه داخل اولوب قصائد نفیسه سنی عرض ومعتصم
بستدیده وزمانی شعرا سنه تقدیم وترجیح ایلدی علی بن جهمدن
مرویدركه جامع بغداده شعرایه مخصوص برقبه اولوب هر شاعر
جمعه كونلری ادای صلاه جمعه دنصكره برهفته انشا ایلدكلری اشعاری
انشاد ایچون اول قبه ده مجتمع اولوب شعرلرینی بربرینه عرض
وانشاد ایدوب كیمی استحسان وكیمی تخطئه اولنوب مباحثات شعریه
اولنوردی بنه برجمعه موضع معهوده شعرا مجتمع وهركس شعرنی انشاد
ایدوب بعضیسی مقبول دانشوران وبعضیسی مدخول اولوردی واول
مجلسده عبل بن ابی الشیص وابن ابی فتن حاضر اولوب صف نعالده
زی اعرابیده اشعارشعرایه ایقاع سمع ایله ساكت وصامت برشاب نورسیده
جالس مشاهده ایلشدم وقتا كه هركس انشاد شعرایدوب سخنی
رسیده انجام ومجلس قرین اختتام اولدی اول برنای اعراب ای قوم
سخن شناس هر بریكز انشاد شعر واظهار معارف ایدوب بن استماع
ایلدم سزده بنم شعرمی كوش ایدرسكز بن دخی انبان استعدادمده اولان
درر وفرایدشعارمی سلك ادایه نظم وتبیین وبناكوش مستمعانه جواهر
كلماتمی كوشواره وتزیین ایلیم دیدكده شعرا انشادنه منتظر وكلامنه

چشم وکوش اولدقده برنای اعراب * فواك عین نجواك یاندل * وحتام
لاینقضی قولك الخطل * قصیده سنی انشاده اغازو * اتغابرالشعر فیه
اذشهرت له * حتی ظننت قوافیه ستقتتل * یتنه واصل اولدقده دعبل
بن ابی الشیص عادت عرب اوزره انکشت کوچکنی عقد ایلدی لکن بیت
مزبور پسندیده سی اولدیغندنمی عقد انکشت ایلدی یوخسه قوافید
لفظنده یابی اسکان ایلمشدی اکه اعتراض قصد یله می عقد ایلدی
معلومم دکلدر لکن بومقوله اسکان ضرورة جائز در بعده برقصیدهٔ
غرادخی انشادایدوب منشئ قصیده استعلام اولندقده ابوتمام حضار
مجلسه انشاد ایدندر دیو تفاخر کنان اعلام ایلیوب شعرانام وشانی
سؤال اولدخی ابوتمام طائی اولدیغن افاده وتعریف ایلدکده شعرا اعزاز
وصدر مجلسه ترفیع وتوقیرواکرامنده مبالغه ایلدیلر واول مجلسده
ابوتمامك حسن خلق وسیرت حمیده وحدت زکا وجودت شعری جمله
معارف شناسانی اعجاب ایلیوب شاباش ایلدیلر وابوتمام التفات خلیفه
واعتبارکبار دولت ایله مالدار ومنتظم الحال اولوب مسقط رأسی اولان
جاسمه رجعت ولب جویده مزین خیمه وخرکاه وضع وبساط فاخره
ایله فرش واظهار حشمت ایله برمقدار آرام ایلدکده زنان جاسمدن
برفاج زن سبو بردوش نهره کلوب ابوتمامی حشمت وعظمت ایله خیمه
وقارمشاهده وایجلرندن بری رفیقه سند کوردکی قریه مزده تولد ایدن
دونکی کل اوغلانجغی مال قوتیله آدم اولدم ظن ایدوب امیرانه خیمه
نشین اولوب اظهار دبدبه وحشمت ایده یور دیو تحقیرینی ابوتمام
استماع وکدرندن اول آن محمل بند ومطیه سوار وموصله واصل
اولوب وفات ایدنجه اقامت وقرار ایلدی بحتری برقصیده سعیدبن مسلم
طائی مجلسنه داخل اولدم وسعیدك مدحنده برقصیده انشادنه اغاز
واتمام ایلدیکمده مجلسده مجهولم برکیسه بکانوجه وعتاب آمیز کلمات
ایله شرم وحیاایلز مبسنکی شعرمی سرقت وانتحال وحضورمده کندی
شعرك اولمق اوزره انشاد ایدرسن دیوب اثبات مدعی ایچون بدایت
قصیده دن نهایتنه وارنجه بلاتلعثم انشاد ایلدکده سعیدك لونی متغیر

اولوب

اولوب بکا ای برادر او بله اولور باس یوقدر کرمز امید یله ارتکاب
سرقهٔ شعر ایلمش سن دیدی وبن ملول ومحزون ونجیل مجلسدن بیرون
اولوب بوشخص مفتری کیمدر دیوسؤال ایلدم ابوتمام دیدکلری شاعر
بی همتادر دیو خبر ویردیلر وبن هزار شرم وحزن ایله منزله توجه
ایلدیکمده قفا مدن بوا باندن بری رسیده وبنی مجلس سعیده ارجاع
ایلیوب ابوتمام خنده کنان بنی استقبال ایدوب ای برادر والله قصیده
سنکدر لکن برقصیده که برکره قرأت اولنه بن حفظ ایدرم وبنم ایچون موت
قریب اولمق کرکدر زیرا قبائل عربده ظهور ایدن دهات وازکیادن
برکیسه معلومم ومسموعم اولدی که طول عمر ایله معمر اوله چونکه
بنده بورتبه فطنت وزکا واردر بن دخی معمر اولمام دیدکده بکا حیرت
کلوب یا ابتمام بن سکا فدا اولوب باری تعالی سنی طول عمر ایله معمر
ایلسون دیدم وفات ایدنجه صحبت ومنادمتدن منفك اولدم دیو نقل
ایلدی مومی الیه بحتر بتك اسمی ولیدبن عبید وکنیه سی ابو عباده
ونسبتی طیدن ابوحی اولان بحتر بن عبود عنبر بن سلامان اولمغله بحتری
دیمکله معروف وشعره مجد ومشغول برشاعر مشهور اولوب خلفا
وامرا بی قصائد غرا ایله مدح ورؤسا وکبارهٔ خدمت ایدوب ظهور
واشتهاری ایکیوز اللی ایکی سنه سی که مستعین زمانی اولوب کوفه ده
تولد وبغدادده التمش اوج یاشنده وفات ایدوب ایکیوز پیراهن وایکی
یوز طیلسان واللی عمامه وبوز سراویل ترك ایلدی ومومی الیه اخبار
واشعار عربه عالم ایدی وابوتمامك یارانندن برکیسه برایکی ساغر باده
نوش ایلسه مست وسرکردان اولوب خواب غلبه ایدردی برکون اول
کیسه بی بزمنه دعوت ایچون برتذکره تحریر ایلدیکه مثالی اکر بزده خفته
اولمغه خواهشکر ایسه کز تشریف ایده سز دیدی ومومی الیهك
مرتب دیوانی اولوب اشعاری معلوم دانشوران اولمغله بومختصرده
سرد اولنمدی * والمراد بقول ابی الطیب ذکر الانام لنا فکان قصیدة
کنحت البدیع الفرد من ابیاتها * طیب متنبینك جمع خلقك اوصاف
جمیله سی بزه ذکر اولنوب برقصیده اولدقده سن ابیات قصیده دن

متن

فرد بديع واكمل اولدك يعنى بيت القصيده سنك اوصاف جميلكدن
عبارت اولدى ديمكدن مرادى سن سن ظن ايلدم بيت مذكور ابو ايوب
احمد بن عمرانى مدح ايلديكى قصيده سندن اولوب مومى اليه متنبينك
ترجمه سى مقدما ذكر و بيان اولنمشدى (فكدمت على غير مكدم
واستسمنت ذاورم و نفخت فى غير ضرم) كدم عض وكريدن معناسنه
ومكدم موضع عض معناسنه اولوب بركيسه نائل اولمسى ممكن اولميان امرك
حصولنه جد وسعى ايله مرامنى موضعك غيرى سنده طلب ايلسه اول
كيسه حقنده بومثل ضرب اولنور پس قواده تحصيلى ممكن اولميان
امره سعى ايلدى ديمك اولور وسمن شحم معناسنه وسمين مهزول ضدى
واستسمان سمين وتنومند عدايلك معناسنه وورم انتفاخ وعلت سببيله
اعضا نك كبرى معناسنه اولوب معناى فقره قواده نك سؤ فهمنى بيان
ايدوب منتفخ ومعلول ومريضى سمين ظن و هزيلدن طلب سمانت
ايلدى ديمك اولور وفقره مذكوره متنبينك * اعيدها نظرات منك
صادقة * ان تحسب الشحم فيمن لحمه ورم * يبتندن مأخوذ در مأل
معناى بيت لحمى منتفخ اولان شخصك ورمنى شحم ظن ايلمكدن صادق
اولان نظرلر يكى اعاذه يعنى خطا ايدوب خلاف نفس الامر نظردن
اعاذه ايده رم ديمك اولور وضرم ضرامك جمعى اولوب محترق ومشتعل
اولغله مستعد اولان هيزم پارەلر يدر معناى فقره قواده اشتعالى ممكن اولميان
شيئه نفخ ايلبوب سعى عبث اوله جق محله مصادفه ايلدى ديمك اولوب
فقرهٔ مزبوره عمرو بن معدى كرب * ولو نارا نفخت بها اضائت *
ولكن انت تنفخ فى رماد * يبتندن مأخوذ اولوب معناسى اكر سن آتشه
نفخ ايد يدك مشتعل وضيادار اولوردى لكن خاكستره نفخ ايدوب اشعال
مراد ايلدك بناء عليه اثر وثمره ترتب ايلمدى ديمكدر (ولم تجد الريح مهزا
ولا الشفره محزا) هر تحريك شديد معناسنه در مثلا ريح شديد وزيده
اولوب درختانى شدت ايله تحريك ايلسه * اهتزت الشجرة * ديرلر
وشفره كار دوسكين معناسنه وحز قطع معناسنه واصل مثل * لم اجد
لشفرتى محزا * اولوب مراد ينك حصولى متعذر اولديغن بيان وقتنده

استعمال

متن

استعمال ايدر لر معناى فقرتين ابن عبدوسه خطاب ايدوب ارسال
ايلديكك قواده نك ريح كلامى تحريك وميل ايتديره جك برشى بولامدى
وكار وسخنى ايله قطع وتأثير ايده جك برشى بولامدى ديمك اولور
(بل رضيت من الغنيمة بالاياب) بلكه قواده مأمور اولديغى خدمتى
ادا ايله اغتنامدن وازكچوب تخليص نفس وسلامت ايله رجوعى غنيمت
عد ايدوب اكار اضيه اولدى فقره من بوره امرئ القيسك * وقد طوفت
فى الافاق حتى * رضيت من الغنيمة بالاياب * بيتندن مأخوذ اولوب
بركيسه برامرك تحصيلنه هوسكار اولمغله نفسى تهلكه يه القا بعده
تخليص نفسى تجارت رابحه عد ايلمسه مثل مزبور ضرب اولنور مومى اليه
امرئ القيس بن حجر بن حرث اولوب بنى اكل المرار ندر واكل المرار ك
ترجمه سى مقدما ذكر اولنمشدى وامرئ القيسك مادرى فاطمه بنت
ربيعه بنوائل دن كليب ومهلهك خواهريدر ومزبور حجر تهامه
وجيره ده تخت نشين اولان ملوك عربدن بر ملك اولوب بنى اسد
وغطفاندن دخى عشير وسائر تكاليف اخذ ايدردى و بحر امرئ القيس
شعر انشاد ايدر ديو تزدندن طردوابعاد ايدوب بعض دشمنلرى بحر اوزرينه
هجوم وقتل ايلد كلرنده مقدما سمؤل فقره سنده تفصيل اولندىغى
وجه اوزره امرئ القيس پدرى ثارنى طلب واستمداد ايچون قيصر روميه
لاحق وطريقده مسموما وفات ايدوب پدرينك ملكنى اضلال ايلديكنه
بناء ملك ضليل وزهردن وجودنده قروح پيدا اولمغله ذوالقروح تسميه
ايلديلر وشعرده امام متقدمين اولديغى متفق عليه در (وغنت الرجوع
بخفى حنين) و بلكه قواده اولان زن خفى حنين ايله عودتنى تمنى ايلدى
حنين مزبوره اختلاف اولنوب بعضيلر حنين بنو اسد دن هاشم
بن عبد مناف اولمق اوزره ادعا ايدوب ايكى خف احمر ايله عبد المطلب
حضورنده يا اباعمرو بن اسد بن هاشم ديدكده عبد المطلب بن سنده
علايم وثياب بنى اسد دن برشى مشاهده ايلدم ديوب حنين انتسابدن
محروم وخفين احمرين ايله خائبا رجعت ايلدكده قول مذكور مثل اولوب
بركيسه مطلبندن خائبا رجوع ايلمسه * رجع بخفى حنين * ديو ضرب

و ایراد اولنور و بعضیلر حنین اهالئ حیره دن برکفشکر اولوب براعرابی
حنینه دن برچفت خف اشترا ایتمك مراد ایدوب بازار ایده مدکده حنین
غیظ واعرابیدن اخذ انتقام قصد یله خفینه دن برینی بردرخته تعلیق
واویخته ایلیوب کینکا هده اعرابینك تماشاسنه دیده دوزاولوب اعرابی
درخته تك خفی مشاهده وخف حنینه غایت مشابه برخفدراکر چفت
اولایدی اخذنه تکلف ایدرمدیوب برمقدار قطع طریق ایلدکده
سررا هنده خف دیکری دخی مشاهده واشترتدن نازل و بردرخته ربط
وخفی اخذوشجره ده آویزه اولان خف دیکری اخذه عودت ایلدکده
حنین کیندن بروز واعرابینك شترنی اخذ وفرار واعرابی خفی حنین
ایله قبیله سنه رجعت ایلیوب قول مذکورمثل اولدی و بعضیلر حنین
یهودی اولوب برمسلمه زن خرسوار و برجانبه راهی اولورکن حنین
مراءة نك حمارنی چوب ایله ضرب وحمار پرتاب ایدوب زنی زمینه الدختم
وغلطان وچاری کشادورو بی آشکار اولوب یهودینك بوشناعت
وفضاحتی عمربن الخطاب رضی الله عنه حضرتلرینه تحریر واعلام
اولندقده عمررضی الله عنه برطائفهٔ یهودایله بومعامله نك اوزرینه
مصالحه اولمدق پس اول یهودی قلادهٔ ذمتی کردنندن خلع وازاله
ایلمش زنده ایکن صلب اولنسون دیوکتب وتحریر بیورولوب بردار
ایلدکلرنده خبنك زنی شوهرنی دارده مشاهده وسن
شمدن صکره بودار دن مرداولمدیکه نازل اولمازسن خفك اقتضاسی بوقدر
دیوب حنینك خفلرینی اخذایدوب برطرفه توجه ایلدکده ناس * انقلبت
بخفی حنین * دیوب مثل اولدی (لانی قلت لقد ذل من بالت علیه
الثعالب) فقرهٔ مزبوره * ارب یبول الثعلبان برأسه * لقدذل من بالت
علیه الثعالب * بیتندن مصراع ثانی اولوب غاوی بن عبد العزی بنوا
سلیمك پرستش ایلدکلری صنمك خادمی و بتکده نك حافظی ایکن برکون
ایکی رویه بتکده یه توجه وعبادت ایلدکلری صنمه تقرب وسرینه
شاشیده وتبول ایلدکده غاوی بیت مذکوری انشاد و بنواسلیمه ای
قوم کراه بوروب اتخاذ ایلدیکز صنم والله نافع وضار ومانع ومعطی

دکلدر

دکلدر دیوب بنی کسر وشکست وفرار ورسول الله صلی الله علیه وسلم
حضرتلرینك بوس خاکپایی ایله تحصیل شرف ایدوب رسول اکرم صلی الله
علیه وسلم حضرتلری اسمنی سؤال بیوردقلرنده غاوی بن عبد العزی در
دیدکده سنك اسمك راشدبن عبدربه اولسون دیوارشاد بیوروب شرف
اسلام ایله مشرف اولدی معنای بیت مذکور هیچ رب اولانك سرینه روبه لر
تبول ایدرمی ایتمز تحقیق شول کیمسه ذلیل وحقیردرکه انك اوزرینه
روبهلر تبول ایده دیمك اولوب فقرهٔ مزبوره نك معناسی بوتقریردن
مفهم اولور * وانشدت علی انها الایام قد صرن کلها عجایب حتی
لبس فیها عجایب * بیت مذبور ابوتمامك غالب سعدی مرثیه ایلدیکی
ابیاتدن اولوب ابن زیدونك مرادی وقتاکه بن قواده یه برکیمسه نك که
ثعالب سرینه تبول ایلیه یعنی اول رتبه حقیروذلیل اوله بنم وصلتمه
نیجه طالب وراغب اولور دیدم وکال تعجبمدن بیت مذکوری انشاد
ایلدم دیمك اولوب مآل معنای بیت ایامك مجموعی اعجاب ایدر اولوب
کندولرده امور معجبه قالمدی یعنی ایام معجبه یه ظرف اولورکن بورتبه
حقناشناسلق ایلك ایامك نفسنی عجیب وغریب ایلدی دیمك اولور
* ونخرت وکفرت وعبست وبسرت * نخر انفدن شدت ایله خروج
ایدن نفس اولوب فی مافی الدار نخیر خانه نك خلوندن کنایه اولنوب
تنفس ایدر فرد بوقدر معناسنه مثلدر ونخر اکثریاغضب وقتنده اولور
وکفر لغتده ستر معناسنه اولوب ایله کافر دیرلر ظلمتله اشیایی ساتر
اولدوغندن ونعمتی انکار ایدن کیمسه یه ساتر نعمت اولدیغنه بناء کافر
دیرلر وبوصورتده کفر شکرك ضدی اولوب پس کفر انکار نعمت
معناسنه اولمغله مطلقا انکار وجحود معناسنه استعمال اولنوب وحدانیت
باری تعالی یی وانبیایی وسائر احکام شریعت محمدیه یی انکار ایدن
کافر اولوب ضد الایمان معناسنه اولور وهرفعل ممدوح ومحمود ایماندن
عداولندیغی کبی هرفعل قبیح ومذموم کفردن عداولنور وکاهیجه غضب
انسان مشتد اولوب فعل مذمومی اتیان ایدوب اول فعله کفر اطلاق
اولنور و برشیدن تبری دخی کفر ایله تعبیر اولندیغی (ویوم القیمة یکفر
بعضکم بعضا) آیهٔ کریمه سندن مستفاد در پس ابن زیدونك مرادی

سنك يوكسنا خلغكدن غضبناك اولوب شدت وعنف ايله تنفس وسكا
جواب ضمننده هزل و دشنام ايليوب تقسمى سندن تبرى ايلدم ديمك
اولور وتعبس اظهار عبوس يعنى چين جبين ايله معامله در كه خصمنه
طعن ايده جك برسوز تدارك ايده مبوب اضطرابندن نه تكلم ايده جكنى
بلهمكدن نشأت ايدر ويوم عبوس يوم شديد معناسنه در و بسر
برشيئك اوانتدن مقدم حصولنه استعجال ومرامنى وقتندن مقدم
طلب معناسنه اولوب خرمانك خامنه بسر ديرلر ونظم كريمده (عبس
و بسر) اظهر العبوس قبل اوانه ايله تفسير او لنمشدر يعنى قواده يه
تعبس وترتيب جزاسنى استعجال ايلدم ديمك اولور (وابدأت واعدت
وابرقت وارعدت) فى الاصل برق سحابك لمعانى ورعد صوتى اولوب
بو محلده تهديد ووعيددن كنايه در حتى فلان ارعد وابرق ورعد و برق
ديمه لر حدت وشدت ايله اظهار غضب ايلدى ديمك مراد ايدرلر
پس ابن زيدون ترتيب جزا وتكديره شروع وتكرار واظهار غضب
ايلدم ديمك مراد ايدر *و(هممت ولم افعل وكدت وليتنى * تقدير كلام
هممت بقتل هذه المرأة اولوب حذف مذكور جائز در زيرا بعض كلام
بقيهٔ محذوفه دلالت ايدر نتكم كلام قديمده *ولو ان قرآنا سيرت
به الجبال اوقطعت به الارض اوكلم به الموتى بل لله الامر جميعا *
آيهٔ كريمه سنده لوك جوابى محذوف اولوب تقديرى لكان هذا القرآن
اولدى وبو حذف كلام عربده شايع اولوب حروفدن بعضى
مستعملدر كه درس المنادى يوب منازلدن ايكى حرف حذف ايدرلر
وورق الحماديوب حمامدن ميمى حذف ايدرلر وفقرهٔ آتيه ذكر اولنان
تقديره دلالت ايدوب معناسى بو مرأة قواده بى قتل ايتمك قصد ايلدم
بنه قتل ايلدم وقتل ايتمكه قريب اولمشدم نه اولايدى قتله مانع اولميدى كه
مانع فقرهٔ آتيه ده مبتدر وفقرهٔ متقدمه ضابى بن حرث ابن ارطاة
برحمينك اشعار ندن برمصراعدر ومذكور ضابى كثير الاتباع ووفير الشعر
وصيد وشكاره معتاد بر بدوى اولوب بر بى جرم صبى بى اصبنه جيكندوب
قتل ايلدكده وليلرى عثمان بن عفان رضى الله عنه حضرتلرينه

متن

متن

تشكى

تشكى حضرت عثمان دخى مواخذه ايليوب ضابى ضعف بصره ابتلاسيله
اعتذار ايلدكده حضرت عثمان تأديب ايچون ضابى بى حبس
وبرمقدار زمان مرورنده حبسدن اطلاق اولنوب بعده ضابى بنى نهشلدن
اصطياد ايچون بر كلب استعاره ايدوب كلبك صاحبى استرداد مراد
ايلدكده روايتيوب تكرار الحاح وطلب ايتلرينه بناء نهشلى مادر لرى
كلب اولمق اوزره اتهام ايدوب بوابيات ايله هجو ايلدى * وامكم
لا تركوها وكلبكم * فان عقوق الامهات كبير * اذا اكتنفت
من آخر الليل شخصه * يظل له فوق الفراش هدير * عقوق والده بى
رنجيده ايتمك معناسنه و اكتنافى احاطه معناسنه وهدير صوت
معناسنه و بنوانهشل هجو ندن متكدر اولوب عثمان حضرتلرينه تشكى
ايلدكلرنده حضرت عثمان بر كلب ايچون بر قومى هجوه تصدى
وبادرت قباحت عظيمه در ديو ضابى بى تكرار حبس بيورديلر و نيجه
وقتدن صكره حضرت عثمان محبوسلرى تفتيش ايچون محبسه واروب
ضابى تيغ آتشبار آماده و حضرت عثمانى على الغفله قتل ايتمكه
مترصد اولدقلرينى مشاهده ايلدكلرنده تيغى اخذ وضابى بى ضرب
وزند انده مرد اولنجه ترك وابقا ايدوب محبوس اولدقلرينى اثنا ده
حضرت عثمانى قتل ايده مبوب مانع ظهور ايلدكنه تأسفنى مشعر
چند بيت ابيات انشاد ايدوب برى * هممت ولم افعل وكدت وليتنى *
بركت على عثمان تبكى حلائله * يتيد وعثمان رضى الله عنه حضرتلرى
شهيد اولدقده ضابينك فرزندى عمير خيث جسد شريفلرين
لكد كوب اولوب مبارك اضلاعندن پرضلعنى كسر وشكست ايلدى
وحجاج عميرى كوفده قتل ايلمشدر (ولولا ان للجوار ذمة وللضيافة
حرمة لكان الجواب فى قذال الدمستق) يعنى اكر قواده نك منزله دخول
وبنله مؤاكله سببيله حاصل اولان ذمت وحرمت اولميدى سيف
الدوله نك دمستقه ايلدكنى قواده يه ايلردم ديمك اولور مزبور
دمستق بن نودس اعور بر بطريقدر كه ملك روم لشكر بى پايانه
سپهسالار تعيين وسيف الدوله ابن حمدان اوزرينه ارسال وسمنده

قریب برمحلده سیف الدوله ایله محاربه وقاقیت سیف الدوله نصرت
قرین دمستق منهزم ولشکری پریشان اولوب قیصر روم سیف
الدوله دن استیمان ومسالمه یه یك جان ایله راغب اولدیغنی ناطق نامه
ارسال سیف الدوله دخی مساعده ایدوب متنبی سیف الدوله یی برقصیده
غرا ایله مدح وصورت محاربه وطلب مصالحه یی قصیده ده ذکر ایلدی
و بوفقره لر قصیده معهوده دن بر بیتك معنایی اولوب ما آل معنای بیت
سن دمستق هزم وپریشان ایلیوب ملك روم دمستقك قفا سنده سنك
اثار سیفکی ودمستقك ذل وهزیمتی مشاهده وسنك شجاعت وصولتکی
قرأت ایلیوب مصالحه یه رغبت ایلدی دیمك اولور واول بیت بودر
* وکنت اذا کاتبته قبل هذه * کتبت الیه فی قذال الدمستق *
بروایتده دمستق هر سرعسکر اولان بطریقه لقب اولوب من بوره
مخصوص اسم دکل در * والنعل حاضرة ان عادت العقرب والعقوبة ممکنة
ان اصر المذنب * یعنی قواده ینه کلورسه نعلین حاضردر ضرب ایده رم
وکناهکار ذنبه اصرار ایدرسه اجرا ایلدیکم عقوبتی اجرا ایتمك ممکندر
فقره اولی مثل اولوب عقوبت اولنه جق شخص بعید اولسه ضرب
اولنور فقره ثانیه دخی مثل اولوب برقباحتله مصر اولمق احتمالی
اولان شخص حقنده ضرب اولنور وفقره اولی شعرای هاشمیندن
فصیح و بلیغ فضل بن عباسك عقرب نامنده بر تاجر حقنده
انشا ایلدیکی ایاتدن بربیتك حلنی مشتمل اولوب بیت بودر * ان عادت
العقرب عدنا لها * وکانت النعل لها حاضره * مومی الیه فضل ولد
بن عبد الملك خلافتنده وفات ایلمشدر جاحظ نقل ایدرکه برکون فضل
ایله اولاد جعفردن بری بالای سطح خانه ده شرب خمر ایدوب جعفر
سرمست اولدقده بن جنده ابن طیارم دیوب سطحدن
کند و یی زمینه القا ومجروح اولوب فضل دیواره صاریلوب
بن دوزخده ابن مفضو ضم دیوب لطیفه ایلدی * وهیها
لم تلاحظك بعین کلیلة عن عیوبك ملئها حبیبا حس
فیها من تود * ما آل معنا سن فرض ایله که مراءة واصفه سنی

متن

متن

فضائل

فضائل ومحاسن ایله توصیف ایلدکده عیوبی ساتره اولان عین ایله
نظر ایلدی لکن سن کندیکی مشاهده ایدرسن منظرك قبیح وکریه
دکلمیدر بوندن صکره وصالمه نیجه راغب وطالب اولورسن دیمك
اولور فقره من بوره ایاتك ثلثه دن مأخوذ اولوب بیت اول
هاشمیمك * وعین الرضا عن کل عیب کلیلة * ولکن عین السخط
تبدی المساویا * یعنی رضا ومحبت هرعیبی مشاهده دن ضعیفه
ویوردیکی اولوب چشم عداوت و بغض عیوب وذمایمی اظهار
وآشکار ایدوب ومحبت وعداوته محل چشم اولمغله * لحظ اصدق
من لفظ * مثل اولمشدر یعنی اثر حب و بغض چشمده ظاهر اولوب
لسانده معمول اولمزمومی الیه هاشمی عبدالله بن معاویه بن عبدالله
بن جعفر بن ابی طالبدرکه بنوهاشمك فصیحا واسخیا واجوادندن برشاعر
سرخوروآخر ایام بنی امیه ده خلافته منتقب وذکری مشتهر اولوب زندقه
ایله نام آور اولان قوم ایله کثرت صحبتنه بناء زندیق اولمق اوزره متهم
ایدی مدایحی نقل ایدرکه مومی الیه عبدالله بن معاویه عبدالله بن عمر
بن عبدالعزیزك کرم وعنایتی امیدیله زیارتنه کلوب کوفه ده شرفی
بن شبب بن ربیعك دخترنی زوج و برمقدار زمان اقامتدن نصکره
وقعه مشهوره ظهوریله عبدالله بن معاویه یی اهل کوفه بنی امیه
اولدینه اخراج ایلدیلر روایت اخراده مزبورك خروجی یزید بن ولید
زمانیده اولوب آل محمد علیه السلامدن شریف رضادن بیعته خلق
دعوت ایلدیکی روایت اخراده کندی نفسلرندن بیعته دعوت وصوف
لابس وسخا وعدل اظهار ایدوب کوفه دن برمقدار قوم اجابت
و بیعت ایلدیلر لکن اکثر اهل بلده اطاعت ایتمیوب بزلدان سکا
انقیاد ایدر یوقدر زیرا مقدما سزلردن بیعت ایدنلرك مجموعی
طعمهٔ شمشیر اولدی ایمدی سکا منقاد اولانلرله بلده مزده اقامت
ایتمیوب فارس جانبنه توجه ومملکت فارسی ضبط ایله دیو جواب
داده اولدقلرنده عبدالله هاشمی نواحیٔ کوفه دن لشکر فراوان جمع
و بصره وکوفه یی ضبط وهمدان وری وقم واصفهانه هجوم وتغلب

زندانه وضع ومحافظلر تعیین ایلیوب عبدالله تخلیص نفس ایدرم زعمیله
محافظلره ای قوم دنباده اهالئ خراساندن احمق وبی شعور قوم
مشاهده ایلدمکه ابو مسلم کبی برادنا شخصه برشیده مراجعتدن
وسؤالدن مقدم اطاعت وانقیاد ایلدیلر والله ملائکهٔ کرام امرآدمده
باری تعالی یه (اتجعل فیها من یفسد فیها ویسفك الدماء) دیو
مراجعت ایلیوب باری جل شانه (انی اعلم مالا تعلمون) ایله خطاب
بیوردی دیوب ایقاظ فتنه مراد ایلدی و ابو مسلم خبردار اولوب
عبداللهی تضییق وتشدید ایلیوب عبد الله اضطراب مضایقه دن
خلاص اولمق امیدی ایله برمکتوب ارسال ایلدیکه * من الاسیر فی یدیه
بغیر خلاف علیه * ایله معنون اولوب مقصوده شروع ایلدکده * اما
بعد فانك مستودع ودائع ومولی ضایع وان الودایع مرعیة والضایع
عاریة فاذکر الخلاص واطلب القصاص فانك لاق ما اسلفت وغیر لاق
ما خلفت وفقك الله لما یجیك والهمك شکر ما خولك * عبارتیله افادهٔ مرام
ونوبیخ ایله ابو مسلمی الزام ایتمك قصد ایلدکده ابو مسلم غضبناك
ومتکدر وقتل واهلاکنه متفکر ایکن بو مقوله تحریرینه متألم اولوب
مکتوبی خرق والقا ایدوب محبوس اولدیغی حالده حق ناشناس اولوب
فتنه وفساده ساعی اولان شخص خلاص وآزاد اولسه بی ریب ایقاظ
فتنه ایدر دیوب طعام مسموم ارسال عبدالله دخی اکرام ظنی ایله تناول
ایدوب هلاك اولدقده سر مقطوعنی مروانه ارسال ایلدی و بیت
ثانی مجنونك * اهابك اجلالا ومابك قدرة * علی ولکن ملئ عینی حبیبها
بیتیدر ما آل معنا محبوبه سنه خطاب ایدوب سکا اجلال وتوقیرم سببیله
سندن خوف ایدرم حال بوکه بکا برشی ایتمکه قادر دکل سن لکن
چشم محبوبه سیله متمتع ومنتفع اولمغله مهابت وخشیت غارض اولور
مومی الیه مجنون بنی عامر بن صعصعه دن قیس بن ملوح بن مزاحم
درکه شاعر وفاضل وسخنور برمرد عاقل ومجنون لیلی دیمکله معروف
اولوب فی الحقیقه مجنون دکل ایکن معشوقه سی لیلی مجنون اولمق
اوزره تشهیر ایلمشدر ومدت عمری بادیه ده کذران وآخر دولت بنی امیه ده

ایدوب اصفهانده سریر آرای حکومت اولدی وکوفه ده بیعت ایدنلرك
بزرکواری محارب بن موسی السکری اولوب اصفهانده تخت نشین اولدقدن
صکره عدل وداد وسماحت ایله خلق کندویه میل ایندیروب مجموع
قوم اصفهان بیعت ایدوب فرمان بری اولوب امصار و بلدانه مکاتیب
ارسال واهالی لربنی بیعته دعوت وبرادرلربنی کرمان وشیرازه والی نصب
وتعیین واهالئ امصار امتثال ایدوب بنو هاشمدن سفاح ومنصور وعیسی
بن علی و برمقدار بنی امیه ووجوه قریش کلوب عبدالله بن معاویه دن
بیعت ایدوب امارت وولایت طلب ایدنلره برناحیه توجیه وتکرم
وصله امیدنده اولانلره مال ایله اکرام ایلدی فی الحقیقه عبدالله حسن
الخلق وکرم وسخاده عدیم النظیر ایدی حتی ابن هرمه نقل ایدرکه برکون
عبد الله بن معاویه نك زیارتنه واروب کثرت ناسدن سرایینه دخول
امر عسیر اولمغله هزار مشقت ایله داخل وخدمه دن سبب ازدحامی
استفسار ایلدم بوکون ارباب دیوانه کرم و بذل مال ایلدیکی ایامدر
دیو افاده ایلدی بعده مجلسنه کیروب زیارتکزه بیوقت کلمشم دیدکده
سکا کوره دکلدر بربیت مناسب انشاد ایله دیدکده هزار شرم ایله
* تری الخیر یجری فی اسرة وجهه * کالألئ فی السیف بهجة رونق *
بیتنی انشاد ایلدیکمده بکا شول مرتبه مال احسان ایلدیکه فی العمر
اول مقدار ماله مالك اولمامشدم مآل معنای بیت خیر خطوط وجهنده
جریان ایدر مشاهده ایدرسن شمشیرك صیقل وصفوتندن تلألؤ
ولمعانی کبی دیمك اولوز ومومی الیه عبدالله بن معاویه تغلبا ضبط ایلدیکی
بلدانده برمقدار وقت اجرای عدل وداد ایدوب خلافت مروان بن
محمد الجعدی یه انتقال ایلدکده عامر بن ضباعه بی عسکر بی پایان ایله
مقاتلهٔ عبدالله هاشمی یه تعیین وارسال ایدوب عبدالله توجه دشمندن
خبر داروعسکرینه خروج ومقاتله ایله امر ایلدکده عسکر عدم
اطاعت اظهار ومحاربه دن امتناعلریله عبدالله اصفهانده اقامت ایدهمیوب
برادرلریله خراسانه خوف ایله راهی واول وقتده ابو مسلم ظهور وخروج
ایمکله ابو مسلمدن استعانت واستمداد ایلدکده ابو مسلم عبدالله بن معاویه بی

وفات ایلشدر ابن داب نقل ایدر که بنی عامر دن بر کیسه یه اشعار
مجنوندن برمقدار شعر روایت ایدرمیسن دیدم اول شخص اشعار عقلا
وار ایکن شعر مجنون روایت اولنورمی ومجنون دنیاده بیشمار دردیدکده
مجنوندن مرادم بنی عامر دن لیلی یه دلداده وعشقندن هلاك اولان
مجنوندر دیدم شخص معهود دخی بنی عامر قوی القلب وغلیظ الاکباد
اولمغله درد عشقه مبتلا اولماز لراکثر یاعاشق ومبتلا اولانلر یعلردر که
قلبلری ضعیف وعقلاری خفیفدر وقبیلهٔ نزار بوقبیلدن دکلدر دیو
جوابداده اولدی کویا عشق مذموم اولمق اعتقاد یله کندیلردن دفع
ایلمدی اصمعی ذکرایدر که حق کلام بودر که بنو عامردن اشعار ووجد
وعشق مجنونه مخصوص ومزبورده ختم اولوب قیس مجنون اولیوب
عشق کندوده برلوثه احداث ایلمشدی ودلداده اولدیغی دخترکندی
قبیله سندن لیلی بنت سعد اولوب ایکیسی دخی نارسیده طفل ایکن
کندی مواشیلرینی رعی ایدرکن الفت وبرابرینه علاقه ومحبت ایدوب
کیجه لر فکر وخیال ایله وکوندزلر دیدار وصحبت ایله نائل وصال ویکجه
زمان بوصورت ایله اوقاتکذار اولوب وقتا که قیس نوجوان وبرنا ولیلی چشم
جهانسوز ایله صاحب قدبالا اولدی چشم مجنون دیدار لیلیدن محجوب
ومواصلتلری مفارقته مبدل اولوب بو بیتلری انشاد ایلمشدر * تعشقت
لیلی وهی ذات ذوابة * ولم یبد للاتراب من ثدیها حجم * صغیرین نرعی
البهم یالیت اننا * الی الآن لم نکبرولم تکبرالبهم * ذوابه زلف معناسنه
اتراب هم سن واقران معناسنه وثدی بستان معناسنه وحجم یومری
جثه معناسنه وبهم بهمه نك جمعی اولوب کوسفند یره معناسنه در
ابن عمارهٔ مری بر وقتده ارض بنی عامرده مجنونه ملاقی اولمق قصدیله
خرکاهلرینه واروب بر پیره ملاقی ومجنوندن سؤال ایلدیکمده پیر بن مجنونك
پدری وبونلر برادرلر پدر وقیس جمله سندن اعقل وصاحب کمال بر شاعر
ی بدل ایدی قبیله مزدن طمع وهوس اولمیه جق برزنه عاشق وسری
اشکار وفاش ودخترك پدری متکدر وقیسه تزویجدن معرض اولوب
برزشتر وعربه تزویج ایلدکده قیس فرط عشقندن وحوشه ملحق

وسکنی

وسکنی بوادی اولدی وقیسك لیلی یه دلربوده اولدیغی اشکارا ولمسنه
ابتدا سبب برکون خرکاهمزه علی الغفله برقاچ مهمان کلوب مجبلری بی
هنکام اولمغله طعام ایده جك برشی تدارك ایده میوب قیسه لیلینك پدری
سعده بندن سلام ومجئ مسافری اعلام وماحضرهرنه ایسه بوکاسه
ایله طرفه ارسال ایلمسنی التماس ایله دیوب قیس سعده بیرون خرکاهدن
تبلیغ سلام وافادهٔ مرام ایلیوب سعد لیلی یه شوطلوعده کی سمندن کاسهٔ
قیسی ایرزایله دیوب لیلی زق سمنی اخذو بیرون خیمه ده بر برینه ملاقی
وهر بری بی شعور ولیلی کاسه یی املا ایدرکن عرض محبت واشتیاقه اغاز
وکفت وکوی ومحادثه لری طول ودراز اولوب کاسه لبریزوسرشار وزمینه
دیزان حتی پالری سمنده مستنقع اولدی وبوایکی محنت زده فرقت ابتلادن
مدهوش وحیران اولمغله سیلان سمندن بی خبر وتوقفلری حددن کذار
ایدوب پدر لیلی حاله واقف اولمغیچون شکاف خیمه دن نکران وروغنی
سیلوش روان وبرابرینه نکاه عاشقانه نظرانداز وعرض تحسیر طاقتکداز
ایلدکلرین معاینه ولیلی یه دشنام ومخاشنه ومن بعد لیلایی قیسدن ستر واخفا
ایدوب نقاب کشیده روی شاهد مقصود قیس اولوب برخرطبع وسخن نافهم
عربه تزویج ایلدکده قیس آشفته ولیلی بی بخت فرصتیاب اولدیغه اوزاقدن
طرف چشم ایله نکاه وعاشقانه معامله ایله ناله وآه ایدر اولمشلرکن روزکار
به کار بورکادخی مساعد اولیوب برکون شوهرلیلی واقف ولیلایی
بروزدن منع ایدوب قیس دیدار لیلیدن کلیتا ایله محروم اولدقده هجر
وفرقته طاقت کتوره میوب دیوانه وتارك دیار واغیار وساکن بادیه
والیف وحوش بی هوش وکیاه سبز اکل وتعیش وانساندن منقطع
واقربا سندن متنفر ومتوحش اولدی دیو نقل ایلدی وبنو عامردن قیسك
آشنالرندن بری قیسی آرزوو بادیه پیما اولوب قیسی پشتهٔ ریك اوزرنده
جالس وانکشتیله ریکه رسم خطوط ایدر مشاهده ایلیوب استعلام
حال ایچون توجه وزدیك ومکالمه قصد نده اولدیغمده بندن تنفر
وفرار ایلدی بن دخی کندیمه تألیف ایتمك ایچون بر مقدار اعراض
وبرطرفده جالس اولدیغمده قیس دخی قرار واصابعی ایله رسم خطوطه

آغازو بن تأنیس ایچون شاعر شویتی نه کوزل انشاد ایلمشدر دیوب * وانی
لمفن دمع عینی بالبکا * حذرا للذی قد کان اوهو کائن * یتنی انشاد
ایلد یکمده قیس اول رتبه کریه وزاری ایلدیکه ریك بیابانده جریان
ایلدی بعده بن اول شاعرم دیوب * وادنیتنی حتی اذا ما ملکتنی
* بقول یحل العصم سهل الاباطح * تجافیت عنی حیث لا لی حیلة * وخلفت
ما خلفت بین الجوانح * بیتلرینی انشاد ایدرکن برغزال پرتنا و ایلد کده
قیس غزاله متابعت وشتاب ایله برطرفه راهی اولدقده بن دخی درپی
وسه روز جست وجو وسنکسار برمحلده قیسی مشاهده ایدوب نزدیك
اولدقده وفات ایتمش بولدم بعده قبیله سنی اکاه ایدوب اقرباسی
جسدنی کتوروب بنو جعده وبنو الحریشك صغیر وکبیرو برنا و پیر
ورجال ونساسی غری وفریاد ونوحه ومحاسنی بادایده رك غسل ودفن
ایلدیلر دیو نقل ایلدی ابطح اوفق طاشلو مسیل واسع معناسنه اولوب جمعی
اباطح در وتجافیت تباعدت معناسنه وجوانح صدری ولی ایدن ترائب
تحتنده اولان ضلعلردر وبیتنه ریك قوم تپه معناسنه اولوب خامه
ریك دخی دیدکلری آصفینك پویندن فهم اولنور * خامه های
ریك رامرکان مجنون خارشد * اشتران موج راخار وخس دریابس
ست * اشتردریاتموج ایتدکده موجلرینه اطلاق اولندیغی دخی بیت
مزبوردن منفهمدر وحریش بنی عامردن بر قبیله درعمر ویدر که
ملوك عربدن برینه بنوعامردن قیس نامنده بربرنای دانشمند وشاعر
سخن سنج عاقل وکامل کیسه لیلی نامنده پردخترك عاشق واشفته سی
اولوب عاقبت ترك عقل وعار وبوا دیده وحوش ایله ایتلاف وقرار
ایلمش دیو نقل ایلدکلرنده پادشاه مجنونی مجلسنه احضار وملاقات کنان
سنده بورتبه فضل ودانش موجود ایکن برزنه ابتلا ایله بومرتبه
پریشان حال وحیران بی مجال اولوب بنی نوعکی ترك ووحشیلر له الفت
ومحبت ایلمك ندن اقتضا ایلدی دیو استطراق ایلدکده قیس
* کاش انانکه عیب من جونید * رویت ای دلستان بدیدندی * تابجای
تریخ در نظرت * بیخبر دستها بریدندی * ورب صدیق لامنی فی وداده

* الم برها یوما فتوضح لی عذری * یعنی اول کپکسه لرکه بنم عیبمی
طاب ایدرلر نه اولدیغی ای دلستان سنك رویکی مشاهده ایده لردی که
سنك مواجهه کده تریخ ریتنه بی خبراولوب دستلرینی بریده وقطع
ایده لردی وبیجه دوست بنی لیلینك محبتیله اوم وآزار ایدر عجبا لیلیی
رکون کورمدیمی تاکیم عذرمی ایضاح واظهار ایلیه دیدکده پادشاه
جمال لیلییی مشاهده وقبسك بورتبه دلربوده وپریشان اولمسنه تحملی
وارمیدر دیو مطلع اولنی ارزو سنده اولوب احضار ینه امر واطراف
واکنافه آدملر ارسال وجست وجوولیلیی مجلس شاهه احضار ایلد کلرنده
پادشاه لیلینك شکل وشمائلنه نظر ایدوب سپاه فام وضعیف اندام
بردختر بی احتشام وحرمسرای پادشاهده زرروز یوره مستغرق حسن
وجمال ایله ممتاز عذارکنیزکان اولمله لیلی نظر شاهه حقیر وحسن
وجمالدن بی بهره کلوب مجنون پادشاهك لیلایی تحقیرنه مطلع اولوب
ای ملك لیلی یه چشمان مجنون ایله نظرانداز اولنمیدرکه جمالینك
حقیقت وسرینه واقف اولنه دیوب پوقطعه بی انشاد وسمت یابانه
راهی اولدی * ترابردردمن رحمت نیاید * رفیق من یکی همدرد باید
* کریاا وقصه میکویم شب وروز * دوهیزم رابهم خوشتر بودسوز *
بیت ثالث ابن ربیعه نك * ولقد قالت لجارات لها * وتعرت ذات یوم
تتبرد * اکما یغنتنی یبصرتنی * عمرکن الله ام لا یقتصد * فتضاحکن
وقد قلن لها * حسن فی کل عین من تود * تعری ثیابدن تجرد معناسنه
وابتراد ماء بارد ایله اغتسال معناسنه واقتضا واعتدال معناسنه در
وبعض نسخده فتضاحکن بدلی فتهامسن واقع اولوب فسلدی
معناسنه در معنای بیت ثالث زنان خنده ایدوب یافسلده شوب محبوبه مه
محبت وعلاقه اولنان شخص فی الحقیقه کریه المنظر وقبیح الوجه
ایسه ده هردلداده نك چشمنده خوبرو وحسندار اولور دیرلر زیراکه نك
محبت ایلدیکی نه رتبه زشت رو اولورسه ده بنه چشم عاشقده خوبرو
اولور * وحسن فی کل عین من تود * مصراعی مثل اولوب تودك فاعلی
تحتنده عینه راجع اولان ضمیر درمثل مذکور حبك الشیء یعمی ویصم

مثلنه قریبدر ومومی الیه عمر بن عبدالله بن ابی ربیعة المخزومی القریشی
وابوالخطاب ایله مکنی برشاعر ظریف زنپرست اولمغله مجموع اشعاری
زنان وصغنده غزلیات اولوب رجال حقنده انشاد شعر ایلمشدر حتی
سلیمان بن عبدالملك برزی بیچون قصائدایله مدح ایلرسن دیو استنطاق
ایلدکده مدح رجاله طبعم منساق دکلدر دیدی وابن ابی ربیعه یه کلنجه
جمیع قبائل عرب قبیلهٔ قریش هروجهله برلردن شریف وعالی رتبه در
الاشعرده جمله مز قریشه غالب وفائقدیرلر دی وقتاکه ابن ابی ربیعه
ظهور ایلدی هرکس شعرینی پسند وتحسین ایلدی ومومی الیه ابن ابی
ربیعه حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه شهید اولدیغی کیجه
تولد وزنپرستلکدن تائب اولدقدنصکره سنی سکسنی متجاوز ایکن وفات
ایلدی وزنان ایله کثرت معاشرتندن وانلرحقنده تغزلندن کنایه
ایدوب احباسی ای حق رفع وای باطل وضع دیرلر دی یعنی نه کونا
حق رفع ایتدی ونه کونا باطل وضع ایتدی دیمك اولور روایت اخرده
فرق یاشنه وارنجه عمری ارتکاب مناهی ایله کذر وسکسانه وارنجه
فرق سنه عمری عبادت وتقوی ایله مرور ایلمشدر رحمة الله تعالی
علیه حرمی روایت ایدرکه مزبورعمر بن ابی ربیعه عبدالله بن امیه
الاصغرك دختری ثریایه دلداده اولوب ثریا کرما وقتنده طائفده تنزه
واسایش ایتمکله عمرهرسحر مکهٔ مکرمه دن بیرون وسرراه جازده توقف
وطائفدن میوه کتورنلردن حوادث طائفی استخبار ومعشوقه سندن
استفسار ایدوب متسلی اولوردی بنه برکون برحسب طائفیلرك برندن
استعلام وطائفی ثریایه دلربوده اولوب استعلامی مجرد معشوقه سندن
خبردار اولمق ایچون اولدیغنی بیلوب یاعمر طائفده ظهوراندن برشی
یوقدر هرکس ذوق وصفایه مشغولدر لکن اشترلریمزه فواکه کونا کون
تحمیل وبوطرفه عزم رحیل ایلدیکمزده معبره نزدیك برمیز لده غری
وفریاد وناله وداد صداسی آسمانه پیوسته اولوردی باعث کریه دن
سؤال اولندقده نجوم سمادن برنجم نامیله نامدار بردختر ایچوندر دیو
خبرویردیلر لکن اسم کوکب خاطرمدن کیتدی دیدکده عمر دیکرکون

حال

حال اولوب ثریامی دیدیلر دنیجه میوه فروش بلی ثریا ایمش خاطریمه
کلدی دیدی وعمر مقدما ثریانك انحراف مزاجنی استماع ایلمسنه
بناء علیه فریب میوه فروشه فریفته اولوب اول آن اسب سوار
وطائفك اقرب طرقی سنکبار وصعب المرور اولان کداد یکله معروف
راه کوه جانبنه عطف عنان وهزار تعب ومشقتله شتابان واصل کوی
جانان اولوب ثریایی قصر نشین وعافیت قرین بولدقده هزاربارشاکر
ومهاجر ابی نقل ایلدکده ثریاخنده کنان بن اول میوه فروشه سنك
سلامت وصحتکدن خبردار اولمنی سپارش ایلمشدم الحق مردصاحب
اذعان ایمش که خبرعافیتکه نکران ایکن بزده سنی ارمغان ایلمش دیوب
خبرمقدم ایله نواز شکار وعمره مشقت راهی اونتدرمق ایچون بزم نشاط
بخش ترتیب وذوق وصفایه اشتغال ایله وقتکذار اولدیلر
مرویدرکه ثریاعمره بوشب سنك زیارتکی آرزوایلدم منتظر
مقدم اول دیو وعدعمردخی قدوم ثریایه دیده دوز انتظار ایکن
حسب الاقتضا جره سندن بیرون اولوب عمرك برادری حارث
خفته ایکن ثریاکلوب نا ریکی شبده عمر ظنیله فراش حارثه
کیردب وراغوش ایلدکده حارث ثریایی بیلوب ای فاسقه
بن فاسق دکلم دیدکده ثریا فلطندن اکاه وشرمسار رجعت
ایلیوب بعده عمر کلوب حارث عمره عتاب وثریانك کندویی
دراغوش ایلدیکنی نقل ایلدکده عمر حارثی مؤاخذه کنان نیچون
ایقاد قندیل ایلدك مشعوقه نك تن نازکترینی سنك کبی
ناتراش حریفك جسم خشینه خراشیده اولمشدر دیدکده حارث
ایکیکزك دخی الله جزاسنی ویرسون * الصید لمن اخذ * ایله معامله
ایلدیکمه شنا ایتیوب اذا ونکدیر دعوی ایدردیدی وبروقتده
عبدالملك بن مروان مجلسنه کثیرعزه وجمیل وعمر بن ابی ربیعه
حاضر اولوب عبدالملك بسرج ورخت ایله مزینه برنافه بی عدیل
احضار ایدوب شعرای مزبورونه هرقنفیکز بربیت جید انشاد ایدرسکز
بوناقه بی اکا احسان ایدرم دیدکده جمیل * ولوان رانی الموت یرقی

جنارتی * بمنطقها فی الناطقین حیث * یبتنی انشاء ایدوب کثیر * وسعی
الی یعبب عزة نسوة * جعل الاله خدود هن نعالها * یبتنی انشاد ایدوب
عمر بن ابی ربیعه * فلیت الثریا فی المنام ضجیعتی * لدی الجنة الخضراء اوفی
جهنم * یبتنی انشاد ایلدکده عبد الملك یاصاحب جهنم ناقه یه مستحق
اولدك ایدوب احسان ایلدی * وکانت انما حلتك بحلاك ووسمتك
بسماك ولم تعرك شهادة ولا تکلفت لك زیادة * وکانت قولی وهبها
قولنه معطوف در وحلی کان زینت معناسنه اولان حلی دن مأخوذ
اولوب شول اوصاف معناسنه در که انکله برکیمسه تو صیف اولنه
وسمتا علامت معناسنه اولوب نظم کریمده * من الملائکة مسومین
علامت اولمق اوزره تفسیر اولنمشدر وعر بر کیمسه اوزرینه شئ مکروه
ادخال ایتك معناسنه اولوب * فلان یعر قومه * یعنی فلان قومنه مکروه
ادخال وشر رمی ایدر دیرلر وشهادة برشیئه علم واول شیئی اقرار معناسنه در
ماآل فقرات وسن فرض ایله که ارسال ایلدیکك قواده سنی نفس الامرده
متصف اولدیغك اوصاف ایله توصیف وعلامت ونشانکله
علامتلیوب شهادتنده سکا امر مکروه ادخال وزیاده ومبالغه ایتمده
تکلف ایلدی دیمك اولور * بل صدقت سن بکرها فیما ذکرته عنك *
بکر بانك فتحی وکافك سکونیله دوه نك جوان اولنته دیرلر یعنی
قواده شهادتنده سکا ادخال مکروه ایلمدی بلکه اوصاف جمیله ایله توصیف
ایلیوب بن سنی مشاهده ایلدیکمده سنده اولان محاسن قواده یی
تصدیق ایلدی فرض ایله دیمکدر فقره مزبوره مثل اولوب برکلامك
صدقنی بردلیل تأیید ایلسه * صدق سن بکره * دیو ضرب مثل اولنور
اصلی بودر که برعرب هنوز تحمیل باره میز ابرکنج شتری یعنه عرض
وبرشخص اشتراسنه رغبت ایدوب عربه شترك فج یاشنده در
دیو سؤال عرب دخی جواندر وهنوز سنی فلان مقدار در دیوب مشتری
اسنانه نظر ایتمك مراد وشتر کردنکشلك ایلدکده صاحبی هدع
هدع دینیجه منقاد اولوب بو لفظ ایله مسکنه شتره امر ایتمك شترانك
حوتانه مخصوص اولدیغی مشتریك معلومی وشترمعهود منازل اولدیغی

منن

مشاهدی

مشاهدی اولدقده * صدقنی سن بکره ای عرفنی سن بکره * دیوب
مثل اولدی یعنی نفسنده اولانی صاحبی بکا خبر ویردی دیمك اولور
ولفظ سن مفعولیت اوزره منصوب اولوب حذف مضاف ایله صدقنی
خبر سن بکره تقدیر ایتمك یاخود رفع سن ایله صدق سن ایجون اولوب
سنی توسعا فاعل ایتمك دخی جائز اولور سنك فاعل اولسی محله ملایمدر
ومثل مذکورك علی کرم الله وجهه دن مروی اولسی میدانیده مذکوردر
* ووضعت الهنا مواضع النقب بما نسبته الیك ولم تکن کاذبة فیما اثنت به
علیك * هنا قطران ونقب نقبه نك جمعی ونقبه قرحه وجرب معناسنه
اولوب هرکس که اموری محل مناسبنه وضع ایلیه وضع الهنا مواضع
النقب دیوب ضرب مثل ایدرلر یعنی قواده سکا نسبت ایلدیکی اوصاف
جمیله یی محلنه نسبت ووضع ایلیوب مدح وثناسنده سنك اوزره یکه کذب
ارتکاب ایلدی فرض ایله دیمك در واصل مثل مذکور بودر که شترهنوز
ایوز اولیوب مقدمة جرب اولان نقب ظهور ایلدکده هانی یعنی واضع
قطران اولان کیمسه نقبه لری تجسس ایدوب ظفریاب اولدیغنه اوزرینه
قطران وضع وطلا ایدر و بو مناسبت ایله برامری محلنه وضع ایدن شخص
حقنده ضرب اولنوب مثل اولمشدر مثل مذکور در یدبن صمه نك صخر
بن عمروك خواهری اولان خنساحقنده انشاد ایلدیکی ابیاتك بریتك
نصفی در مزبور در یدبن صمه بن حارث الخشمی درکه بنو هوازندن
وزمان جاهلیتك فرسان شعرا سندن اولوب رأی وتدبیر ومحاربه ده
ظفر ونصرت ایله شهر تشعار ایدی ومادری ریحانه معدی کربك
دختری وعمروك خواهری اولوب رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم
حضرتلری هوازن اوزرینه غزا بیورد قلرنده در ید پیرنا توان ومحاربه
دن عاجز ایکن صاحب رأی وتدبیر در دیو هوازنی محاربه یه معا
کئوره مشاردی و باری جل شانه رسول اکرم علیه السلام حضرتلرینه
نصرت احسان بیوروب هوازن منهزم وپریشان وکثری طعمة
شمشیر اولوب در ید ی مشرك اولدیغی حالده اصحابدن ربیعة بن رفیع
السلمی سیف صارم ایله ضرب وقتل ایلیوب اهبندن زمینه غلطان

منن

وسرنیلری منکشف اولوب مدت مدیده اسب سوار وجنك ازما اولمغله
خشین سختیان کبی سخت مشاهده اولندی اصمعیدن مرویدرکه دریدك
برادری عبدالله بن صمه بنوغطفان ایله محاربه اثناسنده قتل اولندقده
والده سی ریحانه دریده غیرت وحمیت القا ایتمك ایچون یادرید
بنوغطفان دن برادرك عبدالله‌ك انتقامنی اخذدن عاجز ایسك
خالل کدن وعشیرتکدن استمداد ایله که سنك ثارکی اخذایدرلر دیدکده
دریدمتأثر اولوب ثار برادری بنو غطفاندن اخذ ایتمکچه
اکل لحم وشرب خمر ایتمیه یم دیوحلف وسوکند ایدوب فرصتلرینه
مترقب وبرکون غطفاندن برشرذمه یه مصادف وغیرت وحمیت کندویه
مداراولوب مقاتله یه اقدام واکثرینی قتل ودواب ابن اسمایی اسیر وقبیله سنی
دعوت وفناء مادرنده بین رؤس الاشهاد قتل ایدوب مادری ریحانه
فرح وسرورندن دریدك خون آلوده تیغنی اخذ وتفاخر کنان میان
قبیله ده سیفی اداره وارأت ایلدی بعده دریداخذ انتقامنی ناطق
بوقطعه یی انشادایلدی * جزینا بنی عبس جزاء موفرا * بمقتل عبدالله
یوم الذنایب * قتلنا لعبدالله خیرلدانه * دواب بن اسمابن زید بن قارب *
و یوم الذنایب بکر وتغلب میانتده واقع اولان حروبدن برحربك کونی
اولوب ایام عربدن معدود در ابوعبیده روایت ایدرکه دریدبن صمه
عبدالله بن جذعانی هجوایلیوب بروقتده عبدالله سوق عکاظده دریده
تصادف وحال وخاطرن استعلامدنصکره مؤاخذه قصدیله یادریدبنی
پیلورمسین دیدی دریددخی معلوم اولان اشخاصدن دکل سن دیدکده
دریدك عبدالله ایله معارفه سی اولمامغله سن کیم سن دیوسؤال وعبدالله
بکا ابن جذعان دیرلر دیدکده دریداعبدالله سن کریم الطبع وحسب
برامیرسن شعرمی موضعنه وضع ایتمك ایچون سنی هجوایلدم دیو لطیفه
آمیز جوابداده اولدقده عبدالله یادریدهجوابدلی بنی مدح ایتمش اولسك
مرادك ینه حاصل اولوردی دیوب برعبااکسا و برناقه احسان ایلیوب
دریدکمال ممنونیتندن ابن جذعانی بوقطعه ایله مدح ایلدی * البك
ابن جذعان اعملتها * مسومة للسری والنصب * فلاخفض حتی

تلاقی

تلاقی امرأ * جوادالرضی وحلیم الغضب * سیرت الایام فاناری * نسبة
ابن جذعان وسط العرب * وفقرهٔ مزبوره نك مأخذی اولان بیتی
انشا ایتمسنه باعث عمر بن ثریدك دخترنی خنساکندی ناقه سنی قطران
ایله طلا ایدرکن ثیاب ووجودی قطران ایله ملوث وآلوده اولمغله
بعدالاتمام ثیابدن تجرد وتن نازکترینی برهنه واغتسال ایلیوب خنساء
غافله ایکن دریدوراء خارغیلاندن سیر وتماشا وحسن وجمالنه عاشق
شیدا اولوب چندین ابیات ایله خنسائی مدح ایلدی فی الحقیقه سبه چرده
وکندمکون وجلوه وحرکاتی موزون سروقدخوشخرام لاله خدومتناسب
اندام پردخترتبك اختراعدی واول بیتلرپونلردر * ماان رأیت ولاسمعت
به * کالیوم هانی انبق جرب * متبذلاتبد ومحاسنه * یضع الهنا مواضع
النقب * ایتق جمع ناقه واصلی انوق اولوب واواوزرینه ضمه ثقیل
اولمغله واوتقدیم اولنوب اونق اولدی بعده واوی یا یه تبدیل ایدوب
اینق دیدیلر ما آل معنای بیتین بوکونکی کبی محاسنی اظهارایدر ساقمایجی
اوبوز شترلره قطران طلا ایدیجی وقطرانی مواضع قروحه وضع ایدیجی
برهانی مشاهده واستماع ایلدم دیمك اولور ونام خنساء تماضر اولوب
خنساء لقبیدر بعده دریدخنسایی تزوج مرادایدوب دریدکبیرالسن
برشخصدردیو خنساء قبول ایلدی * فالمعیدی تسمع به خیر من ان تراه *
یعنی فرض ایلکه قواده نك مدح وثناسی واوصاف جمیله ایله توصیفی
نفس الامره مطابق ایمش امامعیدی یی کورمکدن استماع ایلك خیراولدر
فقرهٔ مذکوره برمثلدرکه نامی ذاتنه غالب اولوب منظرندن خبری
خیرلو اولان کیمسه حقنده ضرب اولنور ومثل مزبور * آوازدهل شنیدن
ازدور خوشست * مثلی موافق وملایمدر مرویدرکه شاهان عجمدن بری
شرف الدین یزدیی برقاچ کره دعوت ایدوب شرف اجابت ایتمدیکندن
صکره برشاهك دعوتنه بورتبه مخالفت مناسب اولمدی ملاحظه سیله
آخر کار اجابته قصد وبزدی حرکتنه عازم اولدیغن شاه عجم استماع
ایتدکده ایتداعدم اجابتندن خاطر مانده اولمغله بویتی ارسال
ایلدی * زنهار شرف زیزد بیرون نشو * کاوازدهل شنیدن ازدورخوشست

من

فی الحقیقه شرف عظیم البطن اولمغله جهة اخرادن اطافنی مشتملدر
ومعیدی مثلنك ابتدا قائلی کسری طرفندن حیره ده آخر ملوك نعمان
منذر بن عمرو اولوب تقولنه باعث شقة بن ضمرة المعیدی مملکت نعمالدن
نعمانده قطع طریق ونهب اموال ابتای سبیل ایله خلقی تضییق ونعمانك
مالنی دخی غارت ایدر پردزد چالاك روش ظهور ایدوب نعمان دفع وازاله
سندن عاجز ونام وشانی مشتهر وآیندکانه رهزن وعاجز اولوب بالآخره
نعمان شقه یه امان داده وضرر وکزند ایتمامسنی عهد وافاده ایلیوب
شقه حضور نعمانه حاضر اولدقده حقیر المنظر ودمیم الشکل وضعیف
الجسم برشخص اولمغله نعمان بزم برمقدار زمان محاربه واخذ وغلبه
ایتمدن فروماده اولدیغمز بوشخص میدر نامی دلنه غالب ایمش دیو
استحقار ایله تسمع یا لمعیدی خیرمن ان تراه * دیدکده شقه ای ملك
انسان کوسفند وشتر مقوله سی دکلدر که تومنسلو بزرکی مقبول وکار
کذار اوله * انما یعیش المرء باصغریه قلبه ولسانه یا خود یستمتع باصغریه
یعنی انساندہ موجود اولانك اعلاسی قلب ولسانی اولوب بونلرله زندکانی
وافتخار ایدر دیوب نعمان جواب شقه یه پسند وجرمنی عفو ووزمره
خواصنه ادخال ودفات ایدنجه استخدام ایلیوب ایکیسنك دخی کلامارینی
بر رمثل اولدی ومعید اسم قبیله اولوب شاعر (ستعلم مایغنی معید ومعرض)
مصراعنی قبیلهٔ مزبوره حقنده انشاد ایلمشدر وامثال مذکوره قصهٔ
شقه منذر بن ماء السما ایله اولمق اوزره مذکوردر ومومی الیه نعمان
بن منذر بن نعمان بن عمرو ك حکایات عجیبه سی واخبار غریبه سی اولوب
ازجمله بروقتده کسرانك زیارتنه واروب مجلسنه دخولی روم وهند
وسائر اقالیمدن ایلچیلر کلوب حاضر اولدقلرنی وقتنه مصادفه وهر بری
کندی شاه وطائفه سنی مدح ومباهات ایلدکلرنده نعمان نادره دان عربی
جمیع طوائفدن ترجیح وتفضیل ایلیوب قطعا برطائفهٔ اسلفنا ایلدکده
عرب فرسه دخی مرجح اولمق لازم کلمکله کسری منقبض ومتعجب
وطریق مکابره یه سالك اولوب طائفهٔ عربه دخل وتعییر وبرقاج وجهله
جمع امیی عربه تفضیل ایلیوب زاز خوای اولدقده نعمان * اصلح الله الملك

بورتبه

بورتبه تعسف بادی اوله جق بندن کلام صادر اولدی بن اهل فرس ایله
منازعه ایلمم زیرا نلرك عقل وحلم وبلاده بسطه ایادی لریندووسعت مملکتنه
قیل وقال وچون وچرا اولماز لکن اهل فرسدن ماعدا برقوم یوقدر که
عرب اول قومه ترجیح وتفضیل اولنمیه دیدکده کسری نه وجهله ترجیح
اولنوردیدکده نعمان عزت وشرف وکثرت عساکر وبأس ومتانت وشجاعت
وسخا وکرم وحسن وجمال وفصاحت وبلاغت ووفا وصداقت وحسب
ونسب جهتیله جمیع امه راجح وفاضل نزد روسرد اولنان اوصاف جمله یه
شاهد بودر که ازجمله عزت وشرفی بلاد وامصاره قهر وغلبه ایله مالك
اولان ملوکه دائما مقارن ومصاحب اولوب عسکر دشمنی هزم وپریشان
ایلدکلرنده قتال ومحاربه یی ترك واخذ مال طمعنه دوشمز عربك قلاع
وحصونی پشت اسبان وپستر وبالینی روی زمین وسیفدر ودشمنه
ظفرلری کثرت ایله اولیوب صبر وثبات ایله درواما سائره نك عزت
وشرفی حجاره وطین وجزایر بحار ایله یعنی قلعه وسرای وقصر وایوان
ایله دراما سخای عرب شول رتبه یه واصلدر که ادنی وفقیر برعرب ایکی
شتره مالك وشیر وروعندن تعیشی وبرمنزلدن منزل آخره انتقال مراد
ایلدکده خرکاه وبساط وثیابنی تحمیل اول اشترانه منحصر وبریله
تعبیش امر عسیر ایکن برکیسه حرارت باد یه ایله بی تاب وکرسنکی
وتشنکیدن بی طاقت اولوب برکبد پاره یه بیك جان ایله راضی وبرقطره
آب نظرنده حیات بخش عین الحیات ایکن افتان وخیزان اول فقیر عربه
مسافر اولسه شترك برینی ذبح واطعام ایدر بلکه منقبهٔ حسنه وافعال
مستحسنه ایله السنهٔ ناسده مذکور اولمسنه مدت عمرنده اکتساب
ایلدیکی مالنی بذل وفدا ایدر اما عربك حسن الوجه وصاحب
جمال اولدیغی بیاندن مستغنیدر که هند وکبی محترق وسوخته وررومی
کبی مقشر ومسلوخ وترك کبی قبیح الوجه وزشت روی دکلدر اما عربك
فصاحت لسانی لباس اشعار ورونق کلمات وحسن نظم ووزن وضروب
امثالی وصفات ذمیمه ومدح وحمده یه حسن اشارت وایهامی وسلاست
عبارات وتعبیراتی سائر السنه یه رجحان جلی ایله راجح اولدیغی آشکار

ونما یاندر اما عربك وفاسی بر کیمسه خصمندن فرار و برقبیله یه
دخیل اولوب اول کیمسه نك طلبیله عسکر فرا وان قبیله یه هجوم
ایلسه مجموع قبیله نفسلرینی فدا وتلف ایدوب افنا اولنجه مقاتله
ایدرلر و بر کیمسه دشمنندن تخلیص نفس ایچون برینك خرکاهنه
داخل اولق قصدیله شتاب واحوالنی بیانه عدم قدرتندن خرکاه
صاحبنك برچوبنی اخذواراءت ایلسه صاحب خرکاه محافظه
وتخلیصنه جان و باش فدا ایدوب تخلیص ایدر وشر یعتلرینه زیاده
مراعات ایدرلر حتی اشهر حرمده جنك وجدالی ترك ونسك حجلرینی
اجرا ایدوب اول اثناده فرزندو برادر و پدرندن برینی قتل ایدن
شخصه ظفریاب اولسه لر اخذانتقامه قادر ایکن دین ومکرمتی مانع
اولوب قتل ایلرلر اعرابك حسب ونسبی عربدن ماعدا برامت یوقدرکه
اجدادنه جاهل اولمیه حتی بعضبسی پدرینك پدرینی بیلولردن
سؤال ایدر لکن عربدن برفردیوقدرکه اجدادنه عالم وعارف اولمیه
بناءعلیه قبیله لرینه اجانب داخل اولیوب هرکس متمیز ومعلوم ونسب
وحسب اولورلر وای ملك عرب اوغللرینی حی ایکن دفن ایدرقولك
خلاف واقعدر زیرادفن ایلدکلری ابنای عرب اولیوب بعض عرب
دخترانی زناخوفندن وشوهره ویرمه عارندن دفن ایدر وعربك اعلا
وانفس اولان طعامی لحم ناقه و جلددر دیودخل ایلهك عربك
کوسفند ومعزو بقری دخی موجود درلکن اشتره نظرایله مجموعی
حقیراولغله اکل ورکوبه لایق اولانی اختیار ایلمشلردر و شترك لحم
وشحمی سائرندن اکثراولوفردر وعرب محاربه دن خالی اولمازلر
و پادشاهه انقیاد ایلمزدیو تعبیرایلدك محاربه دن خالی اولمیلر ضعفادرکه
دشمندن امین اولوب حرکت وقتال ایتمسه لر دشمنلری ضعفنی
مشاهده وهجوم و پریشان ایدر بناء علیه کندیلری مغلوب
کوستریوب نفسلرینی تخلیص ومحافظه ایچون محاربه ایدرلر و برحاکم
و پادشاهه عدم انقیادلری عربدن ماعدا امم حسب ونسب صاحبی
اولیوب ایجلرندن بری غلبه وظهور ایلسه سائری اتباع واول کیمسه بی

کندولره حاکم ایدوب عشر وخراج ویرر لر اما عرب حسب ونسب
اولمغله هربری ریاسته لایق وآخره اتباعدن مستغنی اولوب
بر برینه سر فرو ایلمزلر دیدکده کسری جواب نعمانه پسند
ونحسین وخیره مملکتنی عهده سنده ابقا و مقرر والباس خلعت
ایلدی ومومی الیه نعمان ظهر کوفه شقایقنی حفظ وحراست ایدوب
برفرد اول حوالی یه تجاوز ایده مزدی حتی شقایق النعمان دیو ناسك
شقایق نعمانه نسبتلرینه حفظ وحراستی سبب اولمشدر صاحب دیوان
دیدیکه نعمان بن منذر شکوفهٔ مزبوره یه برادرلرینه محبت ایدرکبی
محبت ایتدیکندن شقایق نعمانه مضاف قیلندی وشقایق جمع شقیق
اولوب شقیق برادر معناسنه در تعالی ذکر ایدرکه نعمان بن منذر ایام
بهارده تنزه ایچون اطراف حیره یی کشت وگذار ایدرکن
برلاله زاره دوچار وحسن ولطافتنه متعجب اولوب حمی وحفظ ایلیه لردیو
امر ایتمشدی لهذا شقایق نعمانه نسبت ومضاف ایلدیلر وبعض
اهل لغة نعمان اسماء دمدن اولوب شقایق نعمان شقایق کالنعمان
تقدیرنده در یعنی قرمزیلقدهقانه مشابه اولان شقایق دیمکدر
دیدی وشاعرك * کان شقایق النعمان فیها * ثیاب قدرویت
من دماء * یعنی معنای مذکوره ملابمدر ومحمرالشقیق شقایق
النعمانه اطلاق اولندیغی شاعرك * وکان محمر الشقیق اذاتصوب
اوتصعدد * اعلام یاقوت نشرن علی رماح من زبرجد * بیتندن
مفهمدر و برکون نعمان بن منذر عسکر ندن دورولك وتنها حوالیٔ
کوفه ده کشت وگذار ایدرکن برده ره بر پیره مصادف ایلدیکه
پیرنعللرینی تعمیر ایدردی پس نعمان بو محل حمایه ایلدیکم امکنه دن
ایکن بو پیرك قرار کاهی اولمسنه باعث نه اولهدیو خبردار
اولمق ایچون ای پیر بو محلده آرام واسایشك نه سببله دردیو استعلام
پیر دخی ملکمز اولان نعمانك جوروظلمندن رعایا پراکنده و پریشان
وهربری برطرفده متوطن وشر ظلمندن سالم اولوب بن دخی بووادی یی
جای سلامت اتخاذ وخیلی دمدرکه آسایش وراحت ایلبوب کوسفند

و ناقه لرم تولد ایدوب عیالم ایله کفاف وتعیش ایدرم دیو اعلام ایلدی
بعده نعمان پیری ایخافه قصد یله یانعمان خبردار اولوب سکا عقوبت
ایدر دیو خوف ایلر مبسن دید کده دار و دیار زندن دور وجدا او لمغله
جکری سوزان اولان پیر نعمانه شتم ودشنامه اغاز ایدوب بن نعماندن
نیچون خشیت ایدرم بلکه بودستلرم ایله نعمانك مادرینك عانه وسره سی
میاتی لمس ومسح ایلمشمدر دیوب نعمان استماع ایلدکده غضبناك
وغضبنی اجرایه متصدی ورنك رویی متغیر اولمغله پیر نعمان اولدیغن
تفرس وعقوبتدن تحرس ایچون ای ملك بنم خلط کلامیمه اعتباره
واعتماد واخذ انتقامه مبادرت ایتمه زیرا بن معتوه وکذب وکذوبی
مرتکب برکیسه یم و بو حوالیده اشتهارم عته وکذب ایله درفقط سن
واقف اولمامش ایدك شمدی سندخی واقف اولدك دیو اعتذار ایلدکده
نعمان کبر وعظمت صاحبی برملك ایکن پیرك کلمات لطائف امیزنه
خنده وجرمنی عفو ایلدی ونعمانك ملك پیکر بر دختری اولوب کسرایه
حسن وجمالی مدح ووصف اولنوب کسری نعمانه دختر نی بکاعقد
وانکاح ایلمسون دیو آدملر ارسال ایلیوب نعمان تزویجدن امتناع
وجواب نده * اما کان فی عین السواد ما یکفی الملك * دیو جواب داده
اولوب کسری معنای عبارت مذکوره یی عدم فهمندن وزیری عدی
بن زیددن مراد نعمانی سؤال وعدی نك نعمانه عداوتی واجراسنه
قدرتی وفتنه مترصد اولمغله ای ملك سنك مصاهرتکی استکراه ایدوب
عراق قریه لرینك دختر لری کندو یه کفایت ایتمزمی بنم دخترمدن نه
استردیمش دیدکده کسری غضب ایدوب نعمانی احضار ومدایندہ
فیلره چکندوب قتل ایلدی وبرر وایندہ مدایندہ بلاس ابادن معرب
اولان ساباط نام موضعده مدت مدیده حبس ایدوب آخرالامر زیر
پای فیلانه طرح واهلاك ایلدی وابن بدرون ذکر ایدر که عدی مزبور عدی
بن زید بن ایوب بن زید مناة بن تمیم نصرانی کسری پرویزك ترجمانی
وعربی کاتبی برشاعر اولوب مقدما نعمان عدیی برتهمت ایله اتهام
وحبس وقتل ایلمشدر بعده عدینك فرزندی زید پرویزه انتساب وپدری کبی
تقرب ایدوب نعماندن پدرینك انتقامنی اخذه دیده دوز ترقب ایکن

تفصل

متن

تفصیل اولندیغی وجه اوزره قتل ایتدردی * هجین القذال ارعن
السبال طویل العنق والعلاوة مفرط الحمق والغباوة * هجین شول کیمسه
درکه نسبنده هجنت وقبح اوله مقرف ابو بندن بری عبودیته داخل
اولمش اوله روایت اخراده قبح پدری طرفندن اولانه مقرف ومادری
طرفندن اولانه هجین دیرلر وقذال فتح قاف ایله مؤخر رائس که
کوشلرمیانی اولان اکسه معناسنه اولوب عرب کیمسه نك بداصل وفرومایه
اولدیغندن کنایه ایدوب فلان هجین القذال در یعنی فرومایه واثیم
النسب اولدیغندن استحیا وتذال ایدوب سرفرو یده اولوب لومی
قفاسندن متبین وآشکار اولور دیمك مراد ایدر روایت اخراده حر و بده
کثرت انهزامدن کنایه درکه استحیا ایدوب سرفرو برده اولور وارعن
وراعن احمق معناسنه درعونت حماقت معناسنه فحتین ایله استرخا
معناسنه اولان رعندن مأخوذ اولمق وار یاخود سکون عین ایله کوهك
ایلرو صنده انف جبل معناسنه اولان رعندن مأخوذ اولمق وار زیرا
جبلك یورنی برطرفه مائل اولوب احمق اولان کیمسه حقندن مائل
اولدیغنه بناء ارعن دیدیلر معنای اوله کوره استرخا صالق معناسنه
اولوب احمق صالق اولدیغندن ارعن دیدیلر ورجل ارعن وامرأة رعناء
دیبوب احمق وحمقاء مراد ایدرلر وسبال سبله نك جمعی اولوب سبله
شارب یعنی بروت معناسنه در و برکیسه نك بروتی بسیار ومسترخی اولسه
حمقنه دلالت ایدر بناء علیه احمق الشوارب دیمش اولدیکدن مجازا احمق
شوارب به اسناد ایلدی وطویل العنق دراز کردن دیمك اولوب علاوه کسر
عین ایله انسانك سری کردنی اوزره اولدیجه علاوه تسمیه اولنوب
(ضربت علاوته) دیرلر یعنی رأسی قطع اولندی دیمك اولور و برکیمسه نك
بیقلری صالق وکردنی دراز ورأسی طویل اولسه احمق وغبی اولور
مآل معنای فقرات اگرچه مرأة قواده بزه سنك اوصاف جمیله کی
اسماع ایلدی لکن بن سکا نظر واحوالکی اختبار ایلمسم سنی بوذکر
اولنان اوصاف ذمیمه وقبیحه ایله متصف بولورم دیمك اولور * جانی
الطبع سیء الجابة والسمع بغیض الهیئة سخیف الذهاب والمجیئ

متن

ظاهر الوسواس متن الانفاس كثير المعايب مشهور المثالب * جفا فعل
خيردن تباعد و برامزاق معنا سنه اولوب اصلى فرسك ظهر ندن اكرك
كتمه سنده استعمال اولنوب جفا السرج عن الفرس ديرلر وطبع سجيه
وسيرت معناسنه در كه انسانك سيرتى ياخلقت جهتيله اولور ياخود
عادت حيثيتى ايله اولورطبع در همى برصورت ايله طبع ونقش ايتمكدن
مأخوذدر وسيء الجابه دن مرادى جفتدن ياخود صاغرلغندن ناشى
كلامى حقيقتنك خلافى استماع ايدوب جوابنى وبرديمك در وبرشخص
كج فهم وابله واحمق اولسه اساء سمعا فساء جابة ياخود ساء سمعا فساء
اجابة ديوب ضرب مثل ايدرلر وبو موضعده ساء عمل بئس ايله عمل
ايدوب بارى تعالينك (ساء مثلا) قول شريفى كبيدر كه سمعا تميز اولمق
اوزره منصوب اولور واساء سمعا عبارتنده سمعا مفعول به اولمق اوزره
منصوب اولوب اسأت القول و اسأت العمل قولنده عمل وقول لفظلرى
مفعول به اولديغى كبى وجابة اجابة معناسنه در ومثل مذكورك قائلى
سهيل بن عمر اولوب سبى بودر كه سهيل صفيه بنت ابى جهلى تزوج
وبرولدتولد وانس تسميه ايلمشدى چونكه انس بش آلتى ياشنده واصل
اولدى بركون پدرى سهيل ايله برطرفه راهى اولورلردى اخنس
بن سريقه مصادفه واخنس سهيله فرزندى سؤال اولدخى فرزندمدر
ديوب اخنس معصومه انظر وبارى تعالى سنى معمر ايلسون ديدكده
انس والله مادرم خانه ده يوقدر ديمجه پدرى سهيل (ساء سمعا فساء جابة)
ديوب مثل اولدى ومومى اليه سهيل سخى وكريم الطبع برمرد دليروفتح
مكه مكرمه دنصكره شرف اسلام ايله مشرف ووفاتنه دك بادیه نشين اولوب
وفاتى شام قربنده يرموك نام موضعده اولان وقعهٔ مشهوره ده اولمشدر
واثناى مقاتله ده زخم شديد ايله زخمدار وحيراننده برمرق قالدقده
رفقاسندن برينه امان بكارايچم صودیوب رفيقى بركاسه آب كتورب
ويركن سهيل حارث بن هشامى مجروح وآبه نكران مشاهده وكندى
كبى لب تشنه اولديغن اذعان ايدوب آبى نوش ايتيوب هشامه ارسال
ايلدى هشام دخى نوش ايده جك وقتده عكرمه يى حالت نزعده وعطشان

كوروب

كوروب كندى نوش ايتيوب عكرمه يه ارسال ايلدى اول شخص
دخى آبى عكرمه يه ايصال ايلمكده وفات ايتمش بولوب ينه حارثه
كتوردى اولدخى وفات ايلمش بعده ينه سهيله كتورب انى دخى وفات
ايلمش بولدى رحمة الله عليهم اجمعين ووقعهٔ يرموك اون اوچ
سنه سى ابو بكر رضى الله عنه خلافتنده وسر عسكر اسلام خالد
وابو عبيده اولوب روم ايله محاربه ولشكر روم منهزم وپريشان
اولدقده هرقل حمصده انهزامى اشتماع ورهايه فرار ايلمشدر وهيئت
شكل وصورت معنا سنه وبغض عداوت وبغيض مبغوض معنا سنه
وسخف رقة عقل معناسنه وسخيف رقيق العقل يعنى عقلى قليل
معناسنه وذهاب وجيئه كيدوب كلمك معنا سنه و وسواس افكار
فاسده وخطرات رديه معنا سنه اولوب فى الاصل زنانك حلى
وزينتلرى صدا سنه ديرلر ومتن قوقش وانفاس نفسك جمعى ومعايب
عيوب معنا سنه ومثالب مثلبه نك جمعى اولوب نقايص معناسنه در
مآل معناى فقرات سن فعل خيردن متباعدو برامر طبيعتلى واستماع
واجابتى خطا وقبيح الشكل وخفيف العقل وخيالات باطله سى آشكار
ونفسى قوقش وعيبلرى بسيار ونقايصى متعارف برشخص سن ديمك اولور
* كلامك تمتمه وحديثك غمغمه وبيانك فهفهه وضحكك قهقهه *
تمتمه تكلم تادهزجت جكوب ترددايتمكدر وغمغمه مطلقا تكلمده زحمت
جكوب اداى مرام ايده مميه حاصلى ايكيسى دخى معايب تكلمدندر
جاحظدن مرويدر كه تمتمه تاتلفظ ايدركن ترددفاء فاتكلم ايدركن تردد
وعقله لسانك تكلمه عدم قدرتى اولوب اول شخصه معتقل اللسان ديرلر
وحبسه وقت اراده تكلمده تعذر كلامدر ولفف برحرفى حرف آخره
ادخال ايدوب اداسى برخوش منفهم اولميه ولثغه برحرفدن حرف
آخره عدول ايلمك مثلارا بى يا تكلم ايتمك ورثه صوتى خفى وتوتغون
سويلمك سويلديكى فهم اولنماز وغنه حرف برمقدار خبشوم ايله ادا
اولنه وخبشوم كلكزوبورنك نهايت بولديغى محل كه دماغ لك بطن
مقدمنه متصلدر وخنه غنه نك شديد يدركه مجرد صوت خبشوم ايله

متن

اد آاولنه وكنه كلامده حرف عجمى اوله وطمطمه كلام اعجمى يه مشابه اوله
وفشفشه صوت مسموع اولوب حرحر وف فهم اولنمبه وفهفهه
تكلمه عدم قدرت معنا سنه اولوب قهقهه افراط ايله خنده يه ديرلر
زراسنا حكمدن حين ضحكده قه قه صداسى ظهوايدر وقهقهه مذمومدر
ماآل معناى فقرات وسن تكلم وبيانه قادر دكل سن وخنده لك مذموم
اولان قهقهه در ديمك اولور* ومشيك هروله وغناك مسئله ودينك
زندقه وعلمك مخرفه* هروله سكرتمك ايله مشى ميانده برجنس سكرتمك در
وبو محلده مذموم اولمق اوزره ايرادى مسئله يه مقارنتله در كويا
جراراق ايچون شتاب ايدرسن ديمك اولور وزندقه فى الاصل ثنويه در كه
رزدشت مجوسى جانب مشرقده ظهور وخلقك اول اماكنده
شدت سرما وكثرت برف سبيله آتشه رغبتلرى زياده اولديغن
مشاهده ايمكله آتش پرست وآزر كيشلكه دعوت واكثر خلق تبعيت
وآتشه پرستش ايلديلر وزردشت مزبور مكار ومحيل وسحار
برملعون عيار اولوب شعيب عليه السلامه اتباع وحضرت شعيب
زردشته ظهور ايده جك وقا بعدن خبر ويردكلرينى ضبط وحفظ
ايدوب بعده كفرودين باطلنى ناطق بر كتاب تأليف والتون ايله تحرير
وخالى الذهن اولان قومه بوبكانازل اولدى ديوب خلق فهمندن عاجز
اولدقدر شرح وضع وتصنيف وزند تسميه ايلدى بعده مرور مجوسى
ظهور وزردشتك شرحنى حل وبيان ضمنده برمقدار كلمات باطله
دخى ضم والحاق واسم مسمايه مطابق اولسون ايچون زنده ياء نسبت
ايله نون تأكيد زياده ايدوب زندين تسميه يلدى بعده تعريب اولنوب زنديق
دنيلدى هركس كه بو مذهب باطله ياخود شريعتدن خروجده
بو مذهبه قريب ومشابه بر مذهب باطله مائل وذاهب
اوله اول كيمسه يه زنديق ديرلر واهل اسلامدن ايكن زنديق
اولانلرك اكثرى جهتدن برصنفدر واصل مذهب
زنادقه بركيمسه كندى نفسنه رب اثبات ايتمك لايق دكلدر
زيرا رب اثباتى ممكن اولماز الا چشم ايله ياخود سائر حواسدن

متن

بريله ادراك ايتمكله ممكن اولور ودرك اولنان ايسه رب اولمغه
صالح دكلدر درك اولنميان دخى رب اولمق اوزره اعتقاد اولنمق لايق
دكلدر ديرلر لعنة الله عليهم اجمعين وطائفة ملعونه رب وخالقى انكار
ايتمكله محرمات ومنهيات اتيان وعباداتى اهمال وترك وبعثت انبيا عليهم
السلامى وشرايعى انكار ايلمشلردر وزنادقه دن مردك واول كافره
اتباع ايدنلر زنان ناسه زنايى اباحه ايدوب خلق زنانده مشتركدر ديرلر
وبرفاسق فسق ولعب وبطالته منهمك اولنسه عرب اول كيمسه يه
اطرف من زنديق ديوب عبادته عدم اشتغالندن كنايه ايدر وخلفاء
عباسيه دن مهدى قوم من پوردن خلق كثير قتلنه موفق اولمشدر
وسبب توفيق بركيجه خوابنده كعبهٔ معظمه يى برطرفه سافط اوله حق
رتبه مائل مشاهده وبرشخص ظهور ومهدى يه اعانت وبيت شريفى
ايكبسى كالاول تسويه ايدوب مستقيم ايلدى وايرتهسى مهدى شوقيافنده
برشخص معلوم كرمدير ديو اركان دولتنه شكل وشمائلنى وصف
وسؤال انلردخى تجسس ايده رك تعريف مهدى يه مطابق برزنديق
احضار ايلديلر كه نامنه حمدون ديرلردى مهدى مشاهده ايدنجه خوابنده
كوردىكى شخص اولديغن بيلوب زنادقه دن استتابه حمدون دخى ازدل
وجان توبه واسلامى قبول ايدوب مهدى حمدونه تتبع زنادقه ايله امر
حمدون دخى مجموع زنادقه معلومى اولمغله سهولت ايله اخذواحضار
ومهدى بلا توقف قتل وروى زمينى لوث زندقه دن تطهير وتنظيف
ايلدى وموسى اليه مهدى صاحب فراست اولمغله بروقته زى
صلحاده برمؤذن (اشهدان محمدا رسول الله) ديوب رسولى مرفوع قرأت
ايتيوب منصوب قرأت ايلديكنى استماع ايلدكده غالبا بومؤذن
زنديقدر زيرا منصوب قرأتيله اعراب فاسد اولوب رسول اكرم صلى الله
تعالى عليه وسلم حضرتلرينه اثبات رسالت ايتمامش اولور وبوجهل
وخطاسندن اولميوب قصد يدر ديو مؤذنى اخذ وتفتيش ايلدكده
فى الحقيقه زنديق اولديغى ثابت اولدى ومهدى زنادقه يى مجالسنه
احضار ايلدكده قبل القتل بعض مسائل دينيه ايله امتحان ايدردى

واکثرینك اوزرنده برقعه ده قبیح المنظر وغلیظ الشفتین زندیق
مانینك صورتی بولنوب مهدی اول زندیقه صورت مانی یه تبر یق
وتبصیق ایله دیو امر ایدردی اول ملعون دخی قتلنی اختیار ایدوب
توکورمدکده قتل ایدردی واکثر زندقه مذهب ثنویه ده در ومخرقه دن
مرادی برشخصدن مکروحیله ایله خارق عاده اولان اشیا ظهور
ایتمکدر مثلا شعبذه باز صنعتنه مخرقه دیرلر زیرا نفس الامرده واقع
اولمیانی واقع کوسترر ومخرقه کلهٔ مولده در مخرق الرجل دیرلر که حق
وصواب اولمق اوزره ایهام ایلدی حال بوکه خلاف صوابدر دیمك مراد
ایدرلر مآل معنای فقرات سنك مشیك در یوزه ایچون شتابدروتوانکرلکك
جرارلقدر ودینك زندقه در وفعلك فعل شعبذه بازدر دیمك
اولور * مساولو قسمن علی الغوانی لما مهرن الا بالطلاق * مساوی
عیوب وقبایح معناسنه وغوانی غانیه نك جمعی اولوب غانیه شول عورتدرکه
عفیفه اولوب زوجیله قناعت ایلیه بیت مزبور ابو تمامك خالد بن اعمشی
هجو ایلدیکی ایماندن اولوب معناسنده موجوده ومجتمعه اولان اوصاف
ذمیمه وقبیحه عفیفه شوهرلرینه قناعت ایدن زنانه توزیع وتقسیم اولنسه
شوهرلری زنانه بغض ایدوب خلاصی ایچون طلاقدن غیری مهروبرمزلردی
دیمك اولور * حتی ان باقلا موصوف بالبلاغة اذا قرن بك * بلاغت
نطق وتکلمده درجهٔ عالیه یه بالغ وواصل اولق معناسنه اولوب مآل
معنای فقره حتی باقل سکا نسبت ایله بلیغ ومنطیق قدر دیمك اولور
مزبور باقل بن عمرو بن ثعلبة الایادیدر که نطق وتکلمه عدم قدرتده
مزبور ایله ضرب مثل اولنوب فلان اعیا من باقل دیرلر که اعیا تکلمدن
یاخود برشی ایشلمدن زیاده عاجز اولان کیمسه یه دیرلر عی کسر ایله
مصدر وفتح ایله فاعلدر وابو عبیده ذکر ایدر که برکون باقل اون بر
درهمه برغزال اشترا ومهارنی دردست ایدوب خانه سنه کیدرکن
احباسی یاباقل قاچ درهمه اشترا ایلدك دیو سؤال ایلدکلرنده باقل لسانیله
جوابه عدم قدرتندن الرینی کشاد وانکشتلریله عشره یه وزبانینی اخراج وبره
اشارت ایدرکن آهو بنددن خلاص وجانب صحرایه توجه وفرار ایلدی

متن

متن

متن

متن

باقل

متن

باقل جاهلیٔ قدیمدر * وهبنقه مستوجب لاسم العقل اذا ضیف الیك *
وهبنقه سکا اضافه ونسبت اولنسه عاقل دینلسکه شایان وسزادرمزبور
قبیلهٔ قیس بن ثعلبه دن یزید بن شروان ولقبی هبنقه وکنیه سی
ابوالودعات اولوب درا زریش وحمق وبلاهتله معروف برشخص اولمغله
برکیمسه نك حمق وبلاهتندن مبالغه قصد اولنسه * احمق من هبنقه *
دینوب مثل سائر اولمشدرومزبور ابوالودعات ایله مکنی اولمسنه باعث
کندوبی بیلوب ضایع ایتمامك ایچون برریشته یه پیله واستخوان وجوز نظم
وقلاده اتخاذ وکردنه آویزه ایلیوب کندوبی آخردن اول قلاده ایله فرق
وتمییز ایلردی حتی برکیجه خوابده ایکن برادری قلاده یی هبنقه نك
کردنندن اخراج وکندی کردننه آویخته ایلیوب هبنقه بیدار وقلاده یی
برادری کردننده مشاهده ایلدکده برادرینه * من منم کدوچه درکردن تو
* من تو شدم پس من کو * یعنی سن بن سن امابن کیم دیدی ورتبهٔ
حماقتی شول رتبه ایدی که بروقتده شتری کم کشته اولوب هرکیم شتری
بولدی ایسه کتورسون مژدکانه ایکی ناقه احسان ایده یم دیوندا اتیدردکده
آشنالری تخطأه وخسارت دوبالا اولمسنی تفهیم قیدنده اولدقلرنده سزز
وجدان مفقوددده اولان ذوقدن بی بهره سز وتفهیم ممکن دکلدردیو
ضلال قدیمنده پابرجا اولدی وهبنقه شترو کوسفندرعی ایدوب سمین
وفربه اولانلری آب وکیاهی بسیار مرغزارده رعی وچرانیده ولاغر
ومهزول اولانلری شوره زارده رعی ایتدیروب سببندن سؤال اولندقده
باری تعالینك اصلاح ایلدیکنی افساد وافساد ایلدیکنی اصلاح ایتم
دیو جواب ویردی وبروقتده قبیلهٔ راسب ایله قبیله طفاوه برشخصده
نزاع وهربری بزدندر دیو مخاصمه ایلدکلرنده اکرحکممه راضی اولورسکز
اول شخصی بحره القایدك راسب یعنی قعردریایه بتارسه بنوراسبندر
واکرطافی یعنی روی آبده شناور اولورسه بنوطفاوه دندر دیدی
وراسب عربدن برقبیله وطفاوه قبیلهٔ قیس غیلاندن بر بطندر
وبرسنه افراط ایله جرادظهور ایدوب خلق المناك ومزروعات
خراب اولدی دیو غمناك اولدقده هبنقه ای قوم خوف ایتمیك

بوطيران ايدن جرادك اكثرى مرده در ديدى و بر وقتده برادرى
برقومدن دورت عنزه هبنقه ايچون بركا و اشترا ايدوب بيع منعقد
اولدقدنصكره هبنقه كاوى دمندن الجام وترس سوار وكا وك سرعت
مشى وشتابى هبنقه يى اعجاب ومسرور ايتمكله برادرينه * زدهم عنزا * يعنى
كا وصاحبلرينه بر بكى دخى اعطا ايله زيرا بوكا ومقابله سنه ويريلان
عنزلر بدل اولماز ديدى وهبنقه نك بو قولى مثل اولوب احمقلردن برى ثمن
متعين وبيع منعقد اولدقد نصكره مبيعدن محظوظ اولوب ثمنه زياده
ايله ديو امر ايلمسه * زدهم عنزا * قولى ضرب اولنوب اعطا ايلدكده
زادعنزا ديرلر وعنز اثناى معززدر بعده هبنقه كاوسوار عازم دار اولوب
اثناى راهده بردرخت سايه سنده برخركوش مشاهده وار نبدن خوف
وبقره يى ايقاف ايدوب بو بيتى انشاد ايلدى * الله نجانى ونخى البقره *
* من جاحظ العينين تحت الشجره * يعنى يارب بنى و بقره يى سايهٔ
درختده اولان بزرك چشمانك شر ومضرتندن خلاص ايله ديدى
وجحظ كوزك مقله سنك عظمى ومعنا سنه در مرويدر كه
بركون مالك بن مسمع احنف بن قيس ايله مزاح قصد ايدوب واحنفك
بنو ربيعه يى بنى مضر اوزرينه ترجيح ايدوب افتخار ايلديكى معلومى
اولمغله يااحنف بكر بن وائلك احمقى يعنى هبنقه بنو تميمك
سيد وشر يفندن اشهردر ديدى احنف دخى يابن مسمع ربيعه نك
تيسى بكر بن وائلك سيد وشر يفندن اشهردر يعنى قبيلهٔ ربيعه دن
منشعب اولان بنو جانك تيسى كه * اعلم من تيس بنى جان * ديو ضرب
مثل اولنمغله اشهردر ديدى زيراتيس كه تكه ديدكلرى اركك كچيدر
ذبح اولنوب شاه طمرلرى قطع اولندقد نصكره يمش ديشى بكى يه
سفاد ايدرمش ديو بنوجانك زعم وافتخار ايدر مش بناء عليه * اعلم
من تيس بنى جان * ديرلر وابوقبيله نك اسمى عبد العزى بن سعد
ابن زيدمناة اولوب لبلرى اسود اولمغله جانايله تلقيب اولندى
* وطويس مأثورعنه يمن الطائر اذا قيس عليك * مأثور عنه مخبرعنه
معناسنه يعنى خلقك سلفندن نقل ايلديكى كلام معناسنه درويمن بركت

معناسند

معناسنه اولوب فحن مسافرك جانب يمندن طيرطيران ايلسه عرب تيمن وتبرك
ايدوب جانب شمالندن طيران ايدرسه تطيرايدر وحديث شريفده (اللهم
لاطير الاطيرك) وارد اولمشدر مآل معنى وطويس سكانسبت اولندقده
بكامينت وبركت ايله ذكراولندى ديمك اولوب اشاءم من طويس
مثلنه تلميح ايدر مزبور طويس بنو مخزومك معتقى اولان عبس بن عبد
الله ابو عبد النعيم در كه برشيدن مبالات وتحاشى ايتميوب تخنث وتظرف
ايدوب شأمت ايله معروف ومدينهٔ منوره ده ساكن اولوب ابتدادف
ايله تغنى ايلين مزبور در و بركيسه نك زياده مشؤم اولمسنى بيان ايتمك
مراد ايتسه لر مثل مذكورى ضرب ايدر لر حتى طويس كندى شامتنى
اعتراف ايدوب يااهل مدينه مادامكه حيا تده يم خروج دجاله منتظر
اولك واكر وفات ايدرسم امين اولورسز زيرا پيغمبر عليه السلام
حضرتلرى دار بقايه رحلت بيور دقلرى كون تولد ايلدم وابو بكر رضى
الله تعالى عنه انتقال ايلديكى كون فطيم اولدم وعمر رضى الله عنه شهيد
اولديغى كون حلم بالغ اولدم وعثمان رضى الله عنه شهيد اولديغى كون
بروج ايلدم وعلى كرم الله وجهه شهيد اولديغى كون برفرزندم تولد
ايلدى ديدى واسمى قبل التخنث طاوس اولمغله * اناطاوس الحجيم وانا
اشأم من يمشى على ظهر الحطيم * ديردى وتخنث تكسر وانحنا معناسنه
اولوب مخزوم بن يعطه بن كعب بن اوى بن غالب قريشدن ابو حى در
وطويسك مادرى نسوهٔ انصارمياننده نمامه وغازه وساعيه بالفساد
ايدى ابو الفرج اصفهانى نقل ايدركه وقت ربيعه بركون عبد الله بن
جعفر احباسيله بيرون مدينه ده نزهتكاهلرى اولان عقيق نام موضعه
تفرج قصديله راهى و برمقدار اسايش ايلدكلرنده باران ظهور
وراحتلرينه مانع اولمغله عبد الله بن جعفر اى ياران تفاطر ياران ثيابمزى
آبزده ايتمدن طويسك خانه سى قريبدر واريلوب هوا كشاده اولنجه انده
توقف وهم طويس مجلس ارا برشخصدر نوادر واطايفى استماع ايلسك
مناسب اولوردى ديو احباسنى استمزاج ايلدكده عبد الرحمن بن حسان
ياعبد الله بنم جانم سكا فدا اولسون طويس كبى مخنث ومشؤم برحريفك

خانه سنه وارمق رحمتدن فرار وغضب الله نازل اولديغی منزله التجا
ایتمك كبیدر بهار بارانی مضرد كلدردیو ممانعت ایلدكده طویس برمحلده
اختفا وعبدالله بن جعفرك خانه سنه تشریفه رغبتنی وعبدالرحمن
بن حسانك تنفیر ومنعنی استماع ایلیوب شتاب ایله منزلنه رجعت
وزوجه سنه اكاه اولكه سیدناس اولان عبدالله خانه مزی تشریف
ایده جكدر تدارك ایله دیدی زن طویس دخی خانه ده پرورده اولنمش
برفربه یزغاله ذبح وبرمقدار اطعمهٔ نفیس طبخنه كوشش اوزره اولوب
طویس عبدالله بن جعفر مجلسنه وارب مراسم تعظیمی اداد نصكره
بوموضعده ثیابكزآبزده اولمدن داعینك خانه یی قدومكزله تشریف وبر
مقدار آرام بیوروب باران برطرف اولدقده ینه مسیره یه بیورسكز
اولی اولوردی دیوجمله سنی دعوت انلردخی اجابت ومنزل طویسه
واردقلرنده طویس لاغ ولطیفه یه اغاز ووقتك كذرانتی اهل مجلسه
اونتدیروب ماحضر اولمق اوزره وافر طعام وسماط كشیده واطعام ایلدكده
كثرت طعامه هركس متعجب ومنبسط اولوب كمال شوقلرندن طویسدن
تغنی رجاسنده اولدیلر طویس دخی دفنی دردست ایدوب بو بیتلرله نغمه
سنج ولولوله انداز اولدی * یاخلیلی نابنی سهدی * لم تلم عینی ولم تكد * كیف
تلومونی علی رجل * انس تلتذه كبدی * ما آل معنای یاربكا سهر وبیدار لق
اصابت ایدوب چشمانم بی خواب واو یخوقصد ایلز اولدی وسرزنی
معشوقم ایچون نیجه ملامت ایدرسز كه بنم انیسم اولوب انك محبی ایله
جكرم یعنی قلبم ذوقیاب ومنشرح اولور دیمك اواوب طویس فصلی اتمام
ایلیوب ارباب بزمه نشاط بخش اولوب تحسین ایلدكلرنده طویس
یاعبدالله بو بیتلرك قائلی معلومكز میدر دیو استعلام عبدالله دخی
معلوم مدر فارغه بنت حارثكدر دیدی فارغه ایسه عبدالرحمن بن حسانك
معشوقه سی اولوب او بیتلری عبدالرحمن حقنده انشاد ایلمشلردی
وطویسك غرضی عبدالرحمانی تخجیل ایدی فی الحقیقه عبدالرحمن
شرمنده وروبی متغیروسر فرو برده خجالت وارباب مجلس ساكت وصامت
اولوب عبدالرحمن وابن جعفر طویسك قصدنی تفرس واخذ انتقامنه

تعجب

تعجب ایلدی مومی الیه ابوجعفر عبدالله بن جعفر بن ابی طالب بن عبد
المطلب الهاشمیدر كه ارض حبشه ده تولد وسكسان سنه سی مدینهٔ
منوره ده طقسان باشنده وفات ایدوب جواد وظریف وعفیف وحلیم
بروجود محترم اولوب كمال جودندن بحرالجود دیرلرایدی * فوجودك متن
عدم والاغتباط بك ندم والخیبة منك ظفروالجنة معك سقر * وجودك
عدم قولی متنبینك * یامن یعز علینا ان نفارقهم * وجدانا كل شی
بعدكم عدم * یتندن مأخوذ در ماآل معنای بیت ای افترا قی بزه الم
وزحمت وبرنلرسزدنصكره جمله شیئ وجدانمز عدمدردیمك اولور
وغبطه اسم اولوب حسن حال معناسنه در حدیث شریفده (اللهم
غبطا لاهبطا) وارد اولمشدر یعنی یارب سندن حسن حال طلب
ایده رز واولدیغمزدن تنزل وهبوطدن سكاصغینورز و مغتبط مغبوط
معناسنه یعنی حالنه غبطه اولنمش معناسنه اولوب اغتباط مغبوط اولان
كیمسه دن نائل اولدیغی نعمت زائل اولمقسزن كندی دخی اول نعمتی
تمنی ورجا ایلمكدر وخیبه مطلوب اولان شیئك فوت اولمسیدر ظفر
مطلوبه نیل وفوزدر وجنت هر بستانكه اشجاری كثرتله روی زمینی
ستر ایده جن الشیء دن مأخوذ اولوب شیئی ستر ایلدی دیمك اولور
راغب دیدیكه فردوسه جنت تسمیه اولنمسی روی ارضده مرئی ومبصر
اولان بساتینه تشبیه طریقی ایله دریاخود (فلاتعلم نفس مااخفی لهم
من قرة اعین) آیه كریمه سیله مشار الیها اولان نعم مستوره اولدیغنه
بناء در وسقر اسم دوزخ اولوب سقرته الشمس قولندن مأخوذ در كه
برشیئك رنك ولوتی شمس تغیروتبدیل ایلدی دیمكدر جحیم مخلوقاتی
احراق ایله تغییر وتلویح ایتمكله سقرا كاعلم وضع اولندی ونظم كریمده
(وما ادراك ماسقر) وارداولمسی سقرجهنم شمسدن معلوم اولان سقره
مخالف اولدیغنی بیاندر ماآل معنای فقرات سنك وجودك عدم منزله سنده در
وسنكله اغتباط پشمانلق در وسندن محروم اولمق عین ظفردر وسنكله
جنت دوزخدر دیمك اولور * كیف رأیت لؤمك اكرمی متن
كفاء وضعتك لشرفی وفاء * لؤم نسب واخلاقده دنائت معناسنه

سنده در یعنی فرومایه اولمق وکرم لومك ضدی اولوب نسبده شرف
معناسنده در وکفو نظیر ومثل معناسنه اولوب مناکحه ومحاربه ده معتبردر
وضعه رفعت مقابلی اولوب (وضعت الشی) شیئی وضع وحط وتنزیل
ایلدم قولندن مأخوذ اولوب شرف علو ومقدار معناسنه اولوب شرف
المکان مکانك اعلاسی قولندن مأخوذدر ما آل معنی سنك بداصل وفرومایه
اولمکی بنم کرم وحسبمی نیجه مماثل ونظیر عد ایلدك یعنی سنك کبی وضیع
ودنی بنم کبی شریفه وعالی مقداره کفو ومعادل اولورمی دیمك اولور
* وانی جهلت ان الاشیاء انما تنجذب الی اشکالها والطیر انما تقع علی
متن آلافها * ما آلی سن نیجه فهم ایلدك که بن میل ومحبت ایلم الا کندی
مشاکل ومماثل واقرانمه میل ایدرم وسن بنم الیف ومشاکلم دکل سن دیمك
اولور فقره اولی متبینك * شبیه الشیء منجذب الیه * مصراعندوفقره ثانیه
بعض عربك * وعلی آلافها الطیر تقع * قولندن مأخوذ در واصمعی
مثل مذکوری استماع ایلیوب ذوق ولطفنه واصل اوله میوب متفکر ایکن
برکون صحراده وافرزاغ مشاهده ایلدمکه بعضی پرواز وطیران وبعض
مرغزارده سیران ایدردی وپرواز ایدنلر زمینه نازل اولدقجه زاغ زاغك
نزدیکنه وکلاچه کلاچه یانته نازل اولوب خلافی نوعی طرفنه میل
ایلمزدی حتی چنزارده پر وبالی شکسته بر زاغ وار ایدی هوادن لنك بر زاغ
انك یانته نازل اولوب الفت ایلدکلرنده حقیقت مثل مزبوره مطلع
اولدم دیو نقل ایلدی ومعنای مثل برشبهه مشابه اولان شیء البته اول
شبهه منجذب ومائلدرکه * الجنس الی الجنس یمیل یعنی (کندوهمجنس
متن یاهمجنس پرواز * کبوتر با کبوتر باز با باز * وهل لاعلمت ان الشرق والغرب
لایجتمعان وشعرت ان المؤمن والکافر لایتقاربان وقلت الخبیث والطیب
لایستویان * شعور علم دقیق ایله عالم اولمغه دیرلر که دقت شعر دن مأخوذدر
وفقره اولی علی کرم الله وجهه حضرتلرینك * الدنیا والاخرة کالمشرق
والمغرب کلما اردت من احدیهما قربا ازددت من الاخر بعدا * کلامندن
مأخوذدر یعنی دنیا وآخرتك میانی مشرقله مغرب اراسی قدر وبعید اولوب

برکیمسه

برکیمسه نك هرقنقبسنه تقربی زیاده اولورسه آخردن بعدی اول مرتبه
زیاده اولور وفقره ثانیه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم
حضرتلرینك * المؤمن اطیب من عمله والکافر اخبث من عمله *
حدیث شریفندن مأخوذ در یعنی مؤمنك طیب وحسن اولسی عملندن
کافرك خبیث وردی اولسی عملندن در ما آل معنی سن بیلدکمی که شرق
وغرب برمکانده مجتمع اولماز واذعان ایلدکمی که مؤمن وکافر بر برینه
متقارب وتزدیك اولماز وکندیکه نصح ایلدیکمی که خبیث وطیب
برابر اولماز عقلك اولوب ملاحظه یه قادر اولسك بوکستاخلغه مبادرت
ایلزدك دیمك اولور * وتمثلت ایها المنکح الثریا سهیلا عمرك الله کیف
یلتقیان * ثریادی کوکبدن عبارت برنجمدر که اولکر دیرلر وسهیل
یمانی براق برکوکبدر وعمرك فتح عین ایله قسمده مستعملدر واصل عمر
عمارتدن مأخوذ اولوب مرادحیاة ایله عمارت بدندر وبیت مزبورذکری
سبق ایدن عمر بن ابی ربیعه نك معشوقه سی ثریایی شامدن طائفه
مسافرت طریقی ایله کلن سهیل بن عبدالعزیز بن طلحه یه تزویج ایلیوب
ثریایی شامه کوتوردکده انشاد ایلدیکی ابیاتدن بریدر ومعنای بیت
متن ای ثریایی سهیله انکاح ایلین کیمسه باری تعالینك بقاسنه اقرارك حقیچون
بری شامی وبری یمانی ایکن بونلر بر برینه نیجه ملائی اولورلر دیمکدر
وابن ربیعه نك انشاد ایلدیکی بیت ثانی * هی شامیة اذا ما استقلت *
وسهیل اذا استقل یمانی * بیتیدر وابن زیدونك مرادی ای احق بیت
مذکور ایله تمثل ایلدکمی که ثریا ایله سهیلك میانی نه مقدار بعید ایسه
متن بنمله سنك مناسبتمز اول مقدار بعید در دیمکدر * وذکرت انی علق لا یباع
فمن زاد وطار لا یصیبه من اراد وغرض لا یصیبه الا من اجاد * ذکرت
قولی هل لاعلمت قولنه معطوف اولوب علق کسر عین وسکون لام
ایله هرشیئك نفیس واعلاسنه دیرلر که صاحبی علاقه ومحبت ایدوب بیعه
عرض ایلیه که زبان فارسیده مال کرانمایه دیرلر وفقره مزبوره حرث
بن حفان تمیمینك سکاب نامنده اولان اسبنی ملرك یمندن بره لك طلب ایلیوب
حرث ویرمیوب فرار ایلدکده انشاد ایلدیکی بیتدن مأخوذ در که بیت

مزبور در * ابیت اللعن ان سکاب علق * نفبس لایعار ولایباع * زمان
جاهلیتده ملوکه تحیت وتعظیم مراد ایلدکلرنده ابیت اللعن دیرلردی
معناسی سن لعن وشتم اولنجق امور ی اتیاندن اباوامتناع ایلدك
یعنی سنمدن فعل قبیح ظهور ایلمز دیمکدر ابن الانباری شرح
المفصلاتنده ابیت اللعن دیمك لعن اولنمغه سزا اخلاق ذمیمه یی اتیاندن
ابا ایدر سن معناسنه اولوب حیره واطراف حیره ده لعن وجوردن جدا ملك
اولانلره عرب تحیت مراد ایلدکده ابتداء کلامده ابیت اللعن دیو ب
ادای مرامه شروع ایدر وملك غسانه اولان تحیت یا خیر الفتیان در
ومزبورلرك منازلی شامدر دیو ذکر وبیان ایلمشدر ماکل معنای بیت
مزبورای کندیدن فعل قبیح صادر اولمیان ملك سکاب برشئ نفیسدر که
نه اعاره اولنور ونه بیع اولنوردیمکدر وغرض فی الاصل رمی ایله مقصود
اولان هدف اولوب بعده هرادراك ونیلنه تحری ومراد اولنان مطلب
وغایته استعمال اولندی ماکل معنای فقرات سن تفکر وتذکر
ایلدکیکه بن برشئ نفیسم که مزاد ده بیع اولنمام ومرغم که هرمراد
ایدن صید وشکار ایده مزو برنشانه یمکه ماهر واستاد اولمیانلرا صابت
ایده مزدیمك اولور * ماا حسبك الا کنت قد تهیات للتهنیة وترشحت
للترفیه * تهیئ برشیئك حصولنه طمع وانتظار وآماده اولمق معناسنه
وتهنیه نائل مرام اولان کیمسه یه مبارك اولسون دیمك معناسنه وترشح
برشیئه استعداد معناسنه اولوب ناقه نك کوچکی سوددن کسیلوب ناقه دن
ایریلوب مشی وحرکته قادر ومستعد اولدقده عربك ترشح الفصیل
قولندن مأخوذ در وترفیه ورفاهیت عیشده توسع وتنعم معناسنه در
وترفیه متزوج اولان کیمسه یه بالرفاء والبنین دیمکدر وبومعنا محله مناسبدر
وابن السکیت قولنده بالرفاء والبنین بالسکون والطمانینه معناسنه اولوب
ابوعبیده رفاء التحام واتفاق معناسنه در دیدی تقدیری اعرست بالرفاء
والبنین در محصول ترکیب بن سنی ظن ایلدم الاوصالمه نائل اولمغی طمع
ایدوب نیل مرامه آماده ومتهیئ وذوق وصفایه مستعد وتبریکه حاضر
وترفیهه مترقب اولمشسك ظن ایلدم دیمك اولور * اولاجرح العجماء جبار

للقیت

للقیت من الکواعب مالاقی یسار * جرح العجماء جبار حدیث شریف
اولوب عجمه بهیمه معناسنه در زیرا بهیمه تکلمه قادر دکلدر
وهرکیمسه که تکلمه قادر اولمیه مذکر ینه اعجم ومؤنثنه عجما دیرلر
وجبار دمی هدر معناسنه اولوب حدیث شریف جرح بهیمه ده قصاص
اولمد یغنی افاده ایدوب برکیمسه یی تحقیر مراد ایتسه حدیث مذکور
ایله ضرب مثل اولنور وکواعب کاعب جمعی اولوب کاعب هنوز
بستانلری ترنج مثال مرتفع اولان نور سیده دخترده دیرلر ویسارا شتربان
برعبد زنگینك نامی اولوب یسار الکواعب دیمکله نام آورایدی وسببی
بودرکه مزبور یسار قبیح الوجه وذمیم الصوره عجیب الشکل والقیافه
برشخص اولوب شاعرك * دهنی همچودیك رنك رزان * شب محنت
کرفته رنك ازان * ینبش دوخرده دبواری * دیده روی زمین
ازوباری * چولب کورهولناکش لب * حلقه ماری بزیرآن غبغب *
چشم کرداب خون بی کنهان * سرخ کردد بخون خلق جهان *
ابیاتنك ماصدق ایکن حالنی بیلمیوب زن پرستلکه هوسکاروهرمشاهده
ایلدیکی پری پیکره نکاه ودلفکار وسوز دلنی اشکارایدردی زنان دخی
سخریه وقباحت قیافتنه متعجبانه خنده ایلدکلرنده یسار طمعکار کندویه
میل وحسن بی بهاسنه فریفته اولدقلرندن اشعار علاقه ایچون خنده
ایدرلر ظن ایدردی وهرکیمسه که جهتنه بناء کند ویه ظن ایلیه حقنده
یسار الکواعب دیوضرب مثل اولنور وبرکون کندی اغاسنك زنی
یسارك اعجوبه شکلنه نظروبالضروره خنده ایلدکده یسار سیده سی
کندویه دلداده اولوب علاقه سنی اظهار ایچون خنده ایلدی زعمیله
رفیق زنکی یه بوکون سیدم بکا نکاه داده اولدی سائر زنان کبی آنی
آتش افتراقم ایله سوزان ایلمك مروتدن دور درالبته بوشب بزمنه داخل
وصلمه نائل ایدوب کلزار حسمندن کلچین وبستان جمالمدن بارچیده
وکامبین ایدرم دیدکده رفیق زنکی * یایسار اشرب لبن الشعار وکل من
لحم الخوار وایاك وبنات الاحرار * دیونصح ایلدی یعنی ای یسار اون
آیده وضع حمل ایدن ناقه نك شیرنی نوش وشیرخواره اولان کوچکك

لحمنی اکل ایدوب بنات احراره تعرض ایلمه دیدی واصل اولد یغك
نعمتك قدر نی بیلوب حدیکی تجاوز وزیاده طمع ایلمه دیه جك پرده ضرب
اولنور مثلدر لکن یسار منتصح اولیوب ای رفیق شفیق نصح وپندك
مقبولمدر لکن بکا یسار الکواعب دیرلر هرکورن زنّ دلداده ومحتمله
آواره اولور انلره عدم مساعده م یرنده در اماسیمده مك آشفته اولمسی
روجهله مناسب دکلدر اشترلرم سکا امانت بن رجعت ایدنجه محافظه
ایله دیوب ظلام لیلده روبراه وسیده سی فراشنه داخل اولوب دراغوش
ایلدکده زن تخلیص دامن ایچون نوازشکار اولوب یایسار سن اشتربان
اولمغله رایحهٔ کریهه دن خالی دکل سن بکا برمقدار مساعده ایله کدسنی
عطرکو ناکون ایله تعطیر ووصالمه لایق ایده یم دیوب یسار مساعده
زن دخی عطرسا اولوب طیب سایده اولورکن استره ایله انفنی قطع ایلدی
روایت اخراده وجودیکی تبخیرایده یم دیوب برمجمره وضع وتبخیرایدرکن
مذاکیرنی بریده یعنی خصیتین وآلتنی قطع ایدوب یسار فریاد وفغانه اغاز
ایلدکده زن (صبر اعلی مجامر الکرام) دیوب کلامی مثل اولدی قیچی
برکیسه یه استکراه ایلدیکی خصوصه تهکما یعنی شدت وغضب ایله صبر
ایله دیو امر اولنمق مراد اولنسه یو مثل ضرب اولنور وبرکیسه حدنی
تجاوز وخیانته اقدام ایلیوب ترتیب جزا اولنسه فلان یسار الکواعب
دیو ضرب مثل اولنور وبرروایتده مزبوره زنك اسمی منشم اولوب اشام
من عطر منشم دیومرأهٔ مزبوره نك عطری ایله شامّ منده ضرب مثل
اولنمشدر محصول ترکیب اکر بهیمه نك جرحی هدر اولمسیدی دختراندن
یسارك ملاقی اولد یغنه ملاقی اولوردك یعنی سنك بکا تعرض ایدوب وصالمه
طالب اولمك قباحت عظیمه وجنایهٔ کثیره اولوب بهایمدن اولماسك
ترتیب جزایه مستحق اولوردك دیمك اولور * فاهم الابیعض ماهممت
ولاتعرض الا لایسر ماتعرضت * یعنی یسار سیده سنه قصد وتعرض
ایلمسی سنك بکا طلب وتعرضکدن دون وسهل تردر زیراسن یسار دن
فرومایه وبن سیده سندن شریفه وعالی نژادم وهممت الشی دیرلر اول
شیئك طلبی نفسنك هم وقصدی اولدیغی زمانده وبرشیئك طریقنه

متعرض

متن

متعرض اولد یغك حالده واقف وایستاده اولسك تعرضت الشیٔ دیرسن *
ابن ادعاؤك روایة الاشعار وتعاطیك حفظ السیر والاخبار اماثاب الیك
قول الشاعر بنودارم اکفاؤهم آل مسمع * وتنکح فی اکفائها الحبطات *
ثوب رجوع معناسنه اولوب جبن برشی ذهنکدن ذاهب اولدقدنصکره
بنه ذهنکه رجوع ایلسنه ثاب الیك دیرلر محصول ترکیب نیجه اولدی
سنك روایة اشعار ادعاك وحفظ سیرواخباره خوض وتناولك وشاعرك
بنودارمك شروفده کفؤلری آل مسمعدد حبطات بنودارمه کفؤ ومماثل
اولیوب بنه کندی کبی وضیع ودون رتبه اولانلره کفؤ درقولی خاطر که
عودورجوع ایلدیمی یعنی اشعارمتقدمین وسیرواخباره اطلاع وشاعرك
بوقولنی اسماع ایمش اولایدك کفؤ ومماثلك اولیسان زنه طالب اولمزدك
ایمدی جمله سی ادعائی وکذب ایمش دیمك اولورو بیت مذکورفرزدقك
جی حرث بن عمرودن برشخص بنودارمدن بردختری خطبه وتزوج مراد
ایلدکده انشاد ایلدیکی یتندر ودارم ابن مالك بن زیدمنات بن تمیم
وکنیه سی ابو مجاشع اولوب یتی اکبر بیوت بنی تمیمدر وآل مسمع بکر بن
وائل یتندن و بنی قیس بن ثعلبه ندر حبطات دخی بنو حارث بن عمرو
ابن تمیم اولوب بنودارم ایله حبطاتی تمیم جمع ایدر لکن بنودارم شریف
وعالی رتبه وحبطات وضیع ودون قدر اولوب نقصان قدرلرینه شاعرك
* وجدنا البیت من شر المطایا * کمادار الحبطات شر بنی تمیم * قولی
شاهدمر روحبط فی الاصل ابوقبیله اولان مذکورحارثك لقبی اولوب سببی
بودرکه بروقته حارث برطرفه سفرایدوب اثنای راهده درق که زبان فارسیده
دبو سبست وترکیده قره یونجه دیرلر یکاهدر که حیوانات اکل ایلدکده
شکمی منتفخ اولورا ول نباتدن اکل ایدوب بطنی منتفخ اولوب وفات
ایلدکده عرب حارثی تعییروتعیب وحبط تسمیه ایلدی وحبط لغتده
مواشیك در قدن افراط ایله اکل و بطنلری منتفخ اولمسنه دیرلروحدیث
شریفده (ان مما ینبت الربیع مایقتل حبطا او یلم) وارد اولمشدر یعنی
ربیعك انبات ایلدیکی نباتدندر شول نباتکه انتفاخ جهتیله قتل
ایدر یاخود قتله قریب ایدر یلم یقرب من القتل ایله تفسیر اولنمشدر
وحدیث مذکورصفت دنیایی بیان ودنیایه قلت رغبتك نافع اولدیغنه

اشارتدر ومومی الیه فرزدق همام بن غالب بن صعصعة التمیمی الدارمیدر که
شاعر مشهور وجریرایله هم عصر وهمدم اولوب فرزدق اقبیله ملقب
اولمسنه باعث جهامت وجه یعنی ترشرو وسخت پیشانی اولمسیدر
زیرا فرزدقه خمیردن ضخم وسخت اولان قطعه یه دیرلر وکنیه سی
ابوفوارس در ومومی الیه جریر بن عطیه بن حذیفه بن بدر بن سلمة
التمیمیدر که شاعر مشهور وشعرای اسلامك خولندن وفرزدق ایله
هم عصر وداعاهم صحبت اولوب علمادن بعضی فرزدقی جریره ترجیح
ایدردی لکن اکثر معارف شناسان جریری فرزدقه ترجیح ایدر ویورزاون
سنه سی فرزدق بادیه ده وفات ایلدکده جریر متألم ومغموم اولوب
عادة الله بویله جاری اولمشدر که برکیمسه نك دشمنی یاخود صدیقی وفات
ایلیه چوق زمان مرور ایتیوب اول کیمسه دخی وفات ایدر ایمدی بنم
موتم قریبدر دیدی فی الحقیقه سنهٔ مزبوره ده جریر دخی وفات ایلدی
وسنی سکسنی متجاوز ایدی شریف مرتضادن مرویدر که فرزدق
شعرده درجهٔ علیایه واصل وامثالنه فائق اولدیغی کبی آبا واجدادی
شریف ونسبب وبیتی اکرم بیوت ایدی لکن شیعی وبنو هاشمه مائل
ایدی وآخر عمرنده مقتضای شاعریت اولان فسق واجرای هوادن
رجوع ایلمشدر وابن عمران نقل ایدرکه برکون فرزدق مجلسمزه کلوب
باری تعالینك وسعت رحمتی مذاکره اولنوب فرزدق باری تعالی
کندویه مغفرت ایتمسنه اظهار اعتماد ایلدکده ارباب مجلسدن بری
یافرزدق بورتبه فسق ومناهی بی ارتکاب ومذهب شیعه یه میلان ایدرکن
نه وجهله واثق بالله اولورسن دیومؤاخذه ایلدکده فرزدق ای کشی
والدیمه برخصوصده عصیان عظیمه واسأت کبیره ایلمسم بنی ردواحراق
بالنار ایدرلرمی دیدی بزدخی پدرومادرك شفقت ومرحمتی عفو بته مانع
اولوب عفو ایدرلر دیدك پس فرزدق ای یاران باری جل شانه
ارحم الراحمیندر وخدای متعاله اعتمادم پدر ومادریمه اعتمادمدن ازید
واوفردر دیوب اسکات ایلدی وفرزدقك شیعی اولدیغنه دلالت ایدن
حکایاتدن بری بودرکه هشام پدری عبدالملك خلافتنده زیارت

بیت الله ایدوب طواف ایدرکن زحام ناسدن حجراسودی استلام بلکه
تقرب ممکن اولمیوب اشارت ایله اکتفاوکثرت ناس برطرف اولور امیدی
ایله برطرفده مکث ایدرکن علی بن حسین رضی الله عنهما برازار وبر
ردا ایله کلوب طواف بیته شروع ومقابلهٔ حجرالاسوده نزدیك واستلامه
عازم اولدقده خلق مهابت علی یه طاقت کتوره میوب تعظیم واجلال
ایله کیروچکیلوب استلامه رخصت ومساعده ایلیوب هشام مشاهده
وکندویه تفضیل اولندیغنه متألم ایکن اهالیٔ شامدن بری یاهشام
سن خلیفه زاده ایکن خلق سکا استلامه مساعده ایتیوب بوشخصه
اکرام ایله مساعده ایلدیلر ایاکیم اوله که بین الناس بو رتبه موقر ومحترم
اوله دیو استعلام هشام دخی تعریف واعلام ایلمسیله جائزکه اهالیٔ شام
علی یه رغبت ومیل ایده لر دیو معلومم دکلدر دیدکده فرزدق حاضر
اولوب یاهشام سنك معلومك دکل ایسه بنم معلومم در دیوب بوقطعه یی
انشاد ایلدی * هذا ابن خیر عبادالله کلهم * هذا التقی النقی الطاهر
العلم * هذا الذی تعرف البطحاء وطئته * والبیت یعرفه والحل والحرم
یکاد یمسکه عرفان راحته * رکن الحطیم اذاجاء یستلم * وهشام فرزدقه
غضبناك اولوب بین الحرمین عسفان نام موضعده حبس ایلیوب
فرزدق محبوس ایکن بوقطعه یی انشاد ایلدی * تحبسنی بین المدینة
والتی * الیها رقاب الناس یهوی منیبها * تقلب رأسالم یکن رأس
سید * وعیناله حولا باد عیوبها * وبعض روات علی مدحنده اولان
قطعهٔ مذکوره یی ابوالطمحان القینی نك اولمق اوزره روایت ایدوب
فرزدقه نسبت ایدنلر محبوس اولوب تحبسنی قطعه سنی انشاد ایلمه سیله
استدلال ایدر مومی الیه علی بن حسین بن علی رضی الله عنهم ابن
ابی طالب در وکثرت عبادتلدن زین العابدین دیمکله معروف وائمهٔ
اثنی عشرك چهارمی اولوب امام حسین حضرتلرینك ومومی الیهدن
غیری فرزندی قالمامشدر وهر کیجه بیك رکعت نماز ادا ایتمك وردی
اولوب کثرت سجودندن سجاد تسمیه ایلمشلردی واهل بیتك سادا تنك
کبارندن وتابعینك اجل واعلاسندن ایدی وزهری قریشدن علی بن

حسبندن افضل کور مدم دیردی طقسان دورت سنه سی اللی سکز
یاشنده مدینهٔ ده منوره وفات ایدوب بقیعده دفن اولندی وفرزدق برکون
والیٔ بصره اولان بلال بن ابی برده نك مجلسنه داخل وار باب مجلس
اثنای صحبتده بنوتمیك نقایصنی و یمنك فضائلنی ذکر وتعداد ایدرلر کن
فرزدق یمنده ابوموسادن غیری برفرد وابوموسانك پیغمبر صلی الله
علیه وسلم حضرتلرینه اولان خدمتندن ماعدا برفضیلت موجوده
اولسه کفایت ایدر دیوب بلال یافرزدق ابوموسانك اول جهتله
فضائلی بسیاردر دقی شرف وفضیلتنی مرادایدرسن دیدکده فرزدق
پیغمبر علیه السلامی جماعت ایلدیکنی مرادایدرم دینجه بلال تعریض
کونه بلی کلامك حقدرکه ابوموسی مقدم ومؤخر برکیسه یی جماعت
ایلامشدی دیدکده فرزدق یاامیرحاشاکه ابوموسی رسول اکرم صلی الله
علیه وسلم حضرتلرینه مصدق ومؤمن وچاکر مخالصت پیشه لری
ایکن ابتدا انجربه یی کسدوافندیسنده ایتده اللهه اتفا ایدر دیوجواب
ایله بلال ساکت واهل مجلس جواب مسکته تحسین ایلدی * وهلاعشیت
ولم تغتر وما اشك انك وافد والبراجم * عش شرك کیمسه اوتلامسنه وتعیش
تشدید ایله کیجه اوتلا نغدیرلر واغزار الدائق معنا سنه اولوب فقره
اولی * عش ولاتغتر * مثلندن مأخوذدر واصل مثل بودرکه برکیمسه
شب دیجوردده شتری ایله مفازه یه داخل وکیاه وجدانسنه اعتمادایله مغرور
اولوب کم کشته راه وهزار مشقت ایله کیاهدن خائب رجعت ایلدکده
عش ولاتغتر دیدیلر یعنی وجدان کیاهدیقین وجزمك بوغیکن
مجرد طمع ایله تجسس وطلب بی فائده در دیمك اولور روایت اخراده
ابن عمرو ابن عباس وابن زبیر رضی الله عنهم حضرتلری مجلسنده
برشخص کلوب شرك ایله عمل خیر مفید اولمدیغی کبی ایمان ایله ذنب
مضر دکلدر دیدکده جمله سی دفعهٔ * عش ولاتغتر * یعنی مسلم
اولان کیمسه یه احتیاط واعمال صالحه یه مداومت ومناهیدن اجتناب
لازم اولوب رخصت ووسعت اوزره عملده تفریط ایتیوب اعمال صالحه ده
اوثق اموری اخذ ایتملیدر دیمك اولور وشخص مزبورك بواعتقادی

فرق

متن

فرق ضاله دن مذهب مرجیهٔ در فن برکیسه مایعنی اولان امری ترك
وحصولی متیقن اولمیان مالایعنی یه مشغول اولسه مثل مذکور ایراد اولنور
وفقرهٔ ثانیه * ان الشقی وافد البراجم * مثلندن مأخوذ اولوب اصل مثل
بودرکه ملك عمرو بن هندك برادری سعد بن هندی بنی تمیمدن سوید
ابن ربیعه قتل وفرار ایدوب ملك عمرو براد رینك ثارنی اخذ ایچون بنو
تمیمدن یوز نفر شخص قتل ایتمسنه حلف وسوکند ایدوب طقسان
طقوزی بی دارمدن قتل وایقاد نار ایتدیروب مردهلری احراق ایدرکن
برشخصه دخی ظفریاب وتکمیل مأه ایله حنشدن رهایاب اولسم دیو
تجسس ایدرکن اولاد حنظله دن براجم دیمکله معروف اولان بش نفر
برادراندن عمارنا منده اولان شخص پرطرفدن خرکاهلرینه راهی
اولورکن احراق اولنان اشخاصك دخانی وآتشی مشاهده ایدوب غالبا ملك
عمروك عامه یه ضیافتی واردر بندخی دفع کرسنکی ایدرم طمعیله عطف
عنان واتشکده یه شتابان ووصولنده قضیه کندویه نمایان اولدی لکن
فرار ممکن اولمامغله اتباع حضور ملك عمروه احضار وعمرو کیمسك دیو
استنطاق اولدقی حنظله اولادی براجمدن عمار اولوب طعام امیدی ایله
وفودنی تقریر ایلدکده عمر وتکمیل مأه ایچون عماری اتشه رمی
واحراق ایدوب ان الشقی وافد البراجم دیوب کلامی مثل اولدی
وهر کیمسه که طمعندن نفسنی مهلکه یه القایده اول کیمسه حقنده مثل
مزبور ضرب اولوب ووقعهٔ مزبوره دنصکره بنوتمیم حب طعام ایله تعییر
اولندی وتمام حکایه والله لوکساك محرق البردین فقره سنده تفصیل
اولنور وملك عمرو بود فعه دنصکره محرق دیمکله شهرتیاب اولدی وآل
جفنه دن ملك شام اولان حرث بن عمرو محرق لقبیله ملقب ایدی
زیرا ابتداعرب دیارلرنده تحریق ایدن حرثدر وامرئ القیس بن عمز
ابن عدی اللخمی دخی محرق دیمکله شهرتشعار ایدی وفدلغته ورود
معناسنه وافد وارد یعنی کلیجی وایلچی ورسول معنا سنه دروشقی
بدبختلو کیمسه معنا سدرنه وابن زیدونك مآل کلامی کندی حالکه
قانع اولوب غرور ایله حدکی تجاوز ایلمه والا بلاشبهه وافد البراجم کبی

متن

مصیبت رسیده اولوب هلاکی نیجه ویررد یمك اولور * اوترجع بصحیفة
المتلمس * یعنی وافد البراجم کبی متضرر اولور سن یاخود صحیفهٔ متلمس
ایله رجوع ایدرسن که انتفاعه جهد ایدرکن متضرر اولورسون دیمکدر
وفقرهٔ منبوره مثل اولوب برکیسه خیرو نفعنه جهد وسعی ایدر کن
کندونك هلاکنه یا برنوع ضرر ینه سبب اولان شیئی حامل اولد یغنه
یاارتکاب ایلدیکی نسنه یه صحیفهٔ المتلمس دیو ضرب مثل ایدرلر واصل
مثل بودر که مزبور متلمس شعرای جاهلیتدن شاعر بی نظیر و بنی ضبیعه دن
اسمی جریر بن عبدالمسیح اولوب خواهرزاده سی طرفة بن العبد ایله
حیره ملکی اولان عمرو بن منذر بن امرئ القیس که مادری هند بنت
حارث بن عمرو الکندی اکل المرار اولغله مزبور عمرو بن الهند دیمکله
معروف اولان عمروك مصاحبتنه خواهشکر ومطیه سوار و داخل بزم
عمرو وزمرهٔ خواص ندماسندن اولوب برکون عمرو ندماسیله شرب خمر
وعشرت ایدرکن ملك عمروك مهپاره پری پیکر برخواهری اولوب اتفاقی
بزمه کلوب برمقدار حریفان باده یه نظر اندازاولوب توقف ایلدکده
طرفه نك دستنده لبریز برجام زرین کیتی نما بولنوب وطرفه زیاده جه نشوه
دار اولغله دختره نکاه روایت اخراده دخترك پرتو رخسارنی جام زرینده
مشاهده وبو بیتی انشاد ایلدی * الا یابی الظبی الذی یبرق شنفاه *
واولا الملك القاعد قد الثمنی فاه * یعنی ای یار پدرم سکا فدا اولسون
شول آهو که کوشواره لری لمعان ایدرا کر قاعد اولان ملك اولمسه ایدی
دهانی بکا تقبیل ایتدررردی دیوب عمر واستماع وکین وغضب وبعض
محذور ملاحظه سیله کتم وهضم ایدوب صحبتنه مشغول اولدی و برکون
ملك عمرو صید و شکار ایچون عبد عمرو بن بشر ایله صحرایه بروز و بر
فرایه تیرانداز اولوب اصابت وفراوانلقده اولدقده عمرو یا عبد عمرو
اسبدن نازل وصید یمزاولان حماروحشی یی ذبح ایله دیو امر عبد دخی
ذبحه مباشرت وذبحدن عاجزاولدقده ملك عمرو یحضوره اولوب
یاعبد طرفه سنك کارکذار اولیوب هرامرده عاجزاولدیغکه عالم
اولغله * ولاخیرفیه غیران له غنی * وان له کشحا اذا قام اهضما *

بیتی ایله هجوندده اصابت ایلمشدر وکشح بوکرك ایله قصیرا
کوکلرینك مابینی که میان تعبیر اولنوروهضم قرلمق وکسر معناسنه
اولوب مال معنای بیت عبد عمروده خیرومنفعته متعلق غنادن غیری
برشی یوقدرو برمومیانی واردرکه قیام ایلدیکی وقتده کان منکسرا اولور
دیمك اولمغله عبد منفعل ومتألم اولوب طرفه مقدما ملك عمروی دخی
برقج بیت ایله هجو ایلدیکی معلومی اولمغله یاعمر وطرفه نك سنی هجو
ایلدیکی ابیات بوندن اقبح وافحشدر دیوب ابیات معهوده دن * فلیت
لنا مکان الملك عمرو * رغوثا حول قبتنا تخور * بیتنی انشاد ایله اکتفا ایلدی
رغوث فتح را ایله هرشیردار وامزکلو اولان حیوان مرضعه معناسنه
وخوارخانك ضمی وواوك فتحی ایله صغرچا غرمق معناسنه اولوب مال
معنای بیت نه اولایدی ملك عمرو برینه بزه ذات اللبن برکا واولیدی که
بیتمز اطرافنده صیحه ایدوب برزلشیرندن انتفاع ایدیدك دیمك اولمغله
عمرودرونی غایت غضبناك ومتکدر اولدی لکن غضبنی شایع اولوب
اخذ انتقام ایچکله شیوع مانع اولورخوفیله غضبنی کتم واخفاوعبدی
تکذیب ایلدی وطرفه ومتلمسی قتل ایچکله وسیله جوی اولدی که
اشکاره قتل ایلسه قبیله لریله حرب وقتال لازم کلمسندن خوف ایلدی
وبرکون متلمسی وطرفه یی مجلسنه دعوت ونوازش والتفات ایله خیلی
دمدرکه سزلر قبیله کزدن دور واقربا کزدن مهجور سزا کررؤیت
ودیدارلرزی آرزو اولنورسه بحرین وعمانده عاملم اولان مکعبره سزه
اکرام واحسان ایچون برر مکتوب اعطا ایده یمکه ما مؤلکزدن زیاده
جائزه کزی و یروب قبیله کزه رجعت واقربا کزه ملاقات ایله دفع تحسر
واشتیاق ایدیکز دیوب برر مکتوب احسان ایلدی روایت اخراده عامل هجر
اولان ابوکر به ارسال ایلیوب متلمس وطرفه حیره دن بیرون وسوی
عامله متوجه اولمغه محمل بند عزیمت ونهر حیره جانبنده اولان طریقه
سالك اولوب بر پیر سرراهه جلوس وکشف عورت وقضای حاجت
ایدوب بو اثناده کاه نواله سنی اکل وکاه وجودندن کبك وسپس اخذ
وقتل ایدردی متلمس مشاهده وتعجبکنان طرفه یه اراءت ایدرکن

پیراوضاعنه تعجبلرینی تفرس ایدوب ای مستمندان بنم اوضاعمه تعجب
اولنمازکه درونمدن خبثی اخراج وکلیی ادخال ودشمنی قتل ایده یورم
الکن شول کیمسه یه تعجب اولنور که حتف وقتلنی ناطق مکتوبی
اخذ ومقتلنه اباغی ایله راهی اولهدیدکده متلمس منبتسه اولوب ایاعمرو
مکتوبه بوکونه شی تحریر ایلدیمی دیواهالئ حیره دن برنوجوانه
مکتوبی قرأت ایتدرکده امابعد فاذا اتاك المتلمس فاقطع یدیه ورجلیه
واصلبه حیا * یعنی متلمس سکاوصولنده دست وپالرین قطع وبریده ایدوب
زنده ایکن صلب ایله دیوتحریرینه مطلع ونهره الفاوطرفه یه قضیه یی
افاده وسنك ورقه کی دخی قرأت ایتدیره لوم دیوابرام ایلدکده طرفه
مغرورانه معامله ایله بروجهله عمروه اساءتم یوغیکن بومقوله امر کریهه
اقدام ایدرمی خصوصابنی قتل ایتدرسه قبیلهٔ بکر ووائله جواب
ویرمیه جکی معلومیدرکه مجموع قبیله فنابولنجه اخذانتقام ایچون عمرو ایله
مقاتله ایدرلر دیوپند متلمسی اصغا ایلیوب بحرین طرفنه راهی اولدی
ومتلمس جای سلامت شامدردیوب دمشقده ملوك بنی جفنه حمایه سنه
داخل وملك عمروی برقصیده ایله هجووهجوی عمروه واصل اولدقده
اخذانتقامدن کوتاه دست اولمغله عراقده تناول ایلدیکی نعم کندویه
حرام اولسون فرصتیاب اولورسم قتل ایدرم دیدی وطرفه مکعبره
مکتوب عمروی ایصال مکعبردخی طرفه نك دست وپالرین بریده وزندم
ایکن صلب ایلدی روایت اخراده مکتوبده وادفنه حیاتحریراولنوب
زنده ایکن دفن ایلدی وبرروایتده عامل طرفه بی قتله تخبیراولدخی اکل
طمرلرینی قطع وخونی سیلان ایده رك هلاك اولمسنی اختیار ایتمکله عامل
قتلده طرفه نك مرادنی اجرا ایلدی وشاعر تجری اهون شر بنی اختیار
ایتمك خصوصنده بومعنایه تلمیح ایدوب دیدی * ولقد سکنت الی
الصدود من النوی * والشری اری عند طعم الحنظل * وکذلك طرفة
حین اوجس ضربة * فی الراس هان علیه قطع الاکل * وهان علیه قطع
الاکل قولیله ضرب مثل اولنور * او افعل بك فعل مافعله عقیل بن علفه
بالجهنی حین اتاه خاطبا فدهن استه بزیت وادناه من قریة النمل * یاخود
عقیل بن علفه قومشوسی جهنی خطبهٔ نکاح ایچون کلدکده استنی زیت

ایله تدهین وقرنجه یواسنه تقریب ایلدیکی کبی بندخی سنی خانه مورانه
تقریب ایله تعذیب ایدرم من بورعقیل بن علفه بن حارث الیربوعی
وابوالعملس ایله مکنی اولوب مادری عمروه بنت الحارث بن عوف المری
ومادرینك مادری بدر بن حصن بن حذیفة الفزاریك دختری اولوب
دولت بنی امیه شعراسندن برشاعر سخن سنج ایدی واکرجه طویل القامه
وسرعت وعجله صاحبی احمق وشدید وغضوب وغیور ونسبیله مفتخر
ایدی ولکن فی الحقیقه پدرومادری طرفندن عالی نسبت وبیت الشرفدن
اولمغله قومی میانده عقیله کفوء ومماثل اولمامق اعتقادایلمشلرایدی وقبیلهٔ
قریش عقیل ایله مصاهرته راغب وامیدنك خلفاواشرافی دختران عقیلی
زوجه طالب اولورلردی وعبد الملك بن مروان بعض بنات عقیلی بعض
اولادنه خطبه وطلب ایلدکده عقیل براز زمان سرفرو بردهٔ اندیشه
اولدقدنصکره یاامیرالمؤمنین بوخصوصدن بنی عفو اتیوب البته
مرادم حصول پذیر اولمیدر دیوابرام ایدرسن همجینلریکی یعنی یداصل
اولان فرزندانکی بکارأت ایله باری برینی اختیار ایده یم دیدکده
عبد الملك خنده ایدوب عقیلك کبروعجبنه وبادیه نشین اولمادن خشونت
طبعنه تعجب ایلدی ویزید بن عبد الملك دختران عقیلدن برینی تزوج
ایدوب عقیل دخترنی هودجه سوار ومهار ناقه یی الوب یزیده یدایدد
تسلیم ایلدی وعقیل بروقتده امیر مدینهٔ منوره اولان عثمان بن حیان
مجلسنه داخل اولوب عثمان یاعقیل دخترانکدن برینی تزویج ایله دیدکده
عقیل یا امیر ناقه لرمدن برناقهٔ بکره می مرادایدرسن عثمان
دخی مجنون مبسن بن سندن تزوجه دختر طلب ایلدم دیدی عقیل
دخی اکر ناقه طلب ایدرسن تسلیم ایده یم دیدکده عثمان غضبناك
انیا عنه لکدکوب اوله رق مجلسدن اخراج ایدك دیو امر واتباع
ضرب ایده رك اخراج ایدرلرکن عقیل * لحاالله دهرا ذعذع المال
کله * وسود ابناء الاماء العوارك * یعنی انشاد ایلدی لحواعن ایتمك
معناسنه لحاه الله لعنه الله معناسنه درذعذع تفریق ایتمك معناسنه
وعروك مرأه نك حیض کورمسی وعارك مرأه حایض معناسنه وجمعی

عوارك كلور ما آل معنای بیت باری تعالی دهره لعنت ایلسونکه حائض
کنیز کلرك اولادنه جمیع مالی تفریق ایلیوب شریف ایلدی دیمك
اولور وفقرهٔ مزبوره مذکور اولان جهنی عقیلك همسایه سی اولمغله
دخترلرندن برینی تزوجه خواهشکر اولوب عقیلدن طلب ایلدکده
عقیل غضبندن جهنبك دسترین قفاسنه ربط و بندوشلوار ینی
کشاده و اسئنه زیبت طلا و موران مجتمع اولدیغی سوراخه تقریب
ایدوب مورلرزلهٔ جهنیٔ یه تجمیع ومذاکیر وزله سنی اکل و زهر موراندن
وجودی منتفخ اولدقده بندنی کشاد و بلیه دن آزاد ایدوب عبدالملك
دخترانمدن برینی طلب و بن استحقار و تزویجندن امتناع وکلامی
ردایتمش ایکن سنك کبی فرومایه حریف بندن دخترطلب و بیت الشرفه
مصاهرت امیدنده اولق کبی ناحدشناسلق اولور می دیوب شتم ودشنام
ایلدی و جهنه ابوقبیله اولوب نسبتی جهنی در مرویدرکه عقیل
بروقتده شامده بنومروانلدن برینك تحت نکاحنده اولان دخترنی
مشاهده یه عزیمت وفرزندا تندن جشامه وعملس ودخترنی حورا رانه
معامطیه سوارورا هی وائنای طریقده عقیل * فضت و طرا من دیر
سعد وطالما * علی غرض تاطحنه با لجماجم * یعنی انشاد وجشامه یه
سندخی بربیت تکلم ایله دیوب جشامه * واصبحن بالمومأة یحملن فینة
تشاوی من الادلاج میل العمایم * یعنی انشاد بعده عملسه سندخی
بربیت تکلم ایله دیوب عملس * اذاعلم اغادرته بتنوفة * تذارعن
بالایدی لاخر طاسم * یعنی انشاد ایلدکده دخترنی حورایه تکلیف
حورادخی * کان الکری اسقاهم صرخدیة * تدب دبیبا فی المطا
والقوایم * یعنی انشاد ایلیوب معناسی کویا اویخویه واروب امر غنمق
برناره شامده صرخدنام بلده یه مخصوص اولان باده یی اسقا ایلیوب
باده پشت وپالرینه سریان ایدوب سکران وسرمست ایلدی دیمك
اولمغله عقیل حورایه عتاب ایله برب الکعبه سن شرب خمر ایلمش
سنکه بورتبه کیفته وتأثیر ندن اکاه سن دیوب سل سیف وقتل حورانه
مبادرت ایلدکده دخترك برادرلری ای پدرهمشیره مزك جرمی ندرکه

قتل

قتل مراد ایدرسن اشعارده حاظره سنوح ایدن معنی انشاد اولنور دیو
دفع مراد ایلدکلرنده انلره دخی هجوم ایدنجه بری تیرجانکداز انداز یده
وزخمدار و عقیل خون آلوده مطیه دن زمینه فتاده اولدقده
ایکی برادر و برخواهر پدرلرینی اندهٔ مجروح ترك وسوی مقصوده توجه
ایلیوب برمقدار طی بیابان و بنوقین نازل اولدیغی محله رسیده وای
قوم برشتریمز تعب سفره طاقت کتوره میوب بومحله قریب برموضعده
فتاده اولوب قالدی اکرلحم شتره خواهشکر ایسه کزذبح واکل ایدك
دیدیلر وقوم شتاب ایله واروب شتر ینه عقیلی برداید یه تحمیل
وخرکاهلرنده زخمنه تیمار ایلیوب بره نام تحصیل ایلدکده مطیه سوار
وفرزندانه قفادار ورسیده اولدی و بعض رواة فرزندینك بری مجروح
اولمق اوزره روایت ایلمشدر وعقیلك بیتنك ما آل معناسی ناقه لرمقدما
تحصیل مرلم ایچون دیرسعد نام محله سرکوب تعب اولدقلرنده خائب
اولمشلرایکن شمدی اول محلی عبورایله حاجتلرین قضاایلدیلر دیمك اولوب
ما آل معنای بیت جشامه ناقه لرشاب و برنالری متحمل اولدقلری
حالده مفازه ده صباحه داخل اولدیلر اول برنالرشبر و وبی خواب اولمغری
سبیله کان سکران کبی تاجلری برطرفه میل ایلدی دیمك اولوب ما آل
معنای بیت عملس بلدیه ده برجبلی که ناقه تجاوز ایلیه یدلر یله جبل
آخر صعب المروره صعودایتمکه کوشش ایدرلردی دیمك اولور مرویدرکه
امیرمدینهٔ منوره اولان یحیی بن الحکم عقیلك دخترنی تزوج مراد
ورتبهٔ حسن وجمالنه اطلاع ایچون برجاریه ارسال وجاریه جمال
دخترنی مشاهده ایتمك مراد ودخترد خی دستی ایله رویني ستر ایدوب
کنیزك جمال رویته نظر ایتمك ایچون یازوی دخترنی غمز واخذ
ورویندن رفع ایتمك مراد ایلدکده دخترعقیل کنیزکه شدت ایله برسلهٔ
عربی ضرب ایلدیکه کنزك زبروز بروانفی زخمدار اولوب خونی ریزان
اولدیغی کنیزك یحیی بن حکمه فغا نکنان بنی برعرب پچه یه ارسال ایلدکه
سبلی زن اولوب بنی مجروح ایلدی دیوشکوه کراولدی بعده یحیی دخترنی
تزوج وملاقات ایله تحصیل کام ایلیوب کنیزکه اولان سبب معاملهٔ

درشنیدن استه‌لام دختر دخی فعل ناهمواره مبادرتمه باعث رویمی
سندن مقدم برکیمسه مشاهده ایتیوب اکر حسندار ایسم ابتدا سن
مشاهده و پسند ایده سن واکرزشت رو وقبیح المنظر ایسم یته ابتدا
سن متنفرورو کردان اوله سن قصدایلدم دیدی فی الحقیقه سیه چرده
وخوبرو بردختر بی عدیل ایدی و بروقتده عقیل مدینه منوره یه کلوب
مسجد شریفه داخل وایکی خف وخشین وغلیظ ایله یدوی یانه پای
کوب اوله رق مشی وسیر ایلیوب اهالی مدینه ضرب رجلنه متعجب
وخنده ایلدکلرنده عقیل دامادی یحیایه سبب خنده دن سؤال یحیی
دخی سنك خف خشین ایله پای کوب اولد یغکه خنده ایدرلر دیدکده
عقیل یایحیی انلر بنم مشیمه خنده ایلمزلر بلکه سنك امارت وولایتکه خنده
ایدرلر که خفه لرمدن اعجب دردیدی * ومنی کثر تلاقیتا واتصل ترائینا فیدعونی
البك مادعا ابنة الخس الی عبدها من طول السواد وقرب الوساد * هر
بار که سنکله ملاقاتمز کثیر وکورشمز متصل و پیوسته اولوب شخصك
شخصمه قریبی ودائما مقارنتدن نشأت ایدن بنت خمسی بنده سیله رکابه
داعی اولان حالت بنی سنکله مواصلته داعی وارتکاب زنایه باعث اولور
یعنی سن رتبه ده ادنا وفرومایه و بن شریفه وعالی تبار ایسم ده ملاقات
والفت ارتکاب فسقه بادی اولورنتکه بنت الخس ایله عبدی میانده
واقع اولدی مزبوره هند بنت الخس الایادی درکه زمان جاهلیتده ابتدا
وصل وصیله وتسبیب سائبه ایدن حکام عربدن قلمس زمانته رسیده
اولشدر بعض رواة مزبوره نعمان بن منذر زمانته رسیده ونعمانك دختری
هند یانده وفات ایتمك اوزره روایت ایلدی لکن بوروایت غیر صحیحه در
وزمان جاهلیتده وصیله دیدکلری شول معرددر که یدی کره ایکیشر عناق
یعنی دیشی اوغلاق تولد ایلیوب سکز نجیده برجدی تولد ایلدکده اول
قوم ضلالات یدشه پرستش وآله اتخاذ ایلدکلری صنمه جدی ذبح ایدرلردی
اما جدی ایله عناق تولد ایلسه قرنداشی عناقه وصیله اولدی دیوب جدیی
ذبح ایلمزلردی واول معزك شیرینی زنان نوش ایتیوب فقط رجال نوش ایدردی
وسائبه شول ناقه درکه برنر ایچون مهار و بندنی کشاد وتسییب ایدوب

متن

ناقه مرادایلدیکی علفزارده چرایندہ اولوب من بعد اول ناقه بی استعمال
ایلمزلردی روایت اخراده سائبه تسمیه اولنان ناقه ام البحیره دیدکلری
ناقه در که اون کره دیشی کوچك تولد ایلدکده تسییب وازاد
ایدوب تحمیل اثقال ایلمزلی و برکیمسه راکب اولمیوب شیرینی
کوچکندن ومسافردن غیری زنان ورجالدن برفرد نوش ایلمز واول
حال اوزره هلاك اولنجه سبز زارده کزوب هلاك اولدقده لحمنی
رجال وزنان اکل ایدوب اونجی کوچکی اولان ناقه یه کوشلرینی
قطع و بریده و بحیره تسمیه ومادری عقامه اقامت ایدوب
انی دخی تسییب ایدرلردی ومزبوره هند بنت الخس کندی
عبدی ایله زنایی ارتکاب وقوم وقبیله سی تعییر واوم ایدوب سن قومکك
شریفه وسیده سی ایکن ناجیز وفرومایه برعبددن ایله زنایی ارتکابکه
داعی وباعث اولدیکی سؤال ایلدکلرنده (قرب الوساد وطول السواد) دیوب
بوکلامی مثل اولدی جن برکیمسه یی برامر قبیح وکریه اتیانته برشی
داعی وباعث اولسه مثل مذکور ضرب اولنور وساد اولوك کسر یله
یصدق معناسنه وسواد سینك کسر یله شخص شخصه قریب اولوب
کبر اوسویلمك معناسنه اولوب قرب وساد وطول سواد ایکی کیمسه نك
کثرت صحبتدن عبارتدر حتی حدیث شریفده (السواد من السحر) وارد
اولشدر وروایتدن بعضی مثل مزبوره برکلمه دخی ضم ایدوب هند (قرب
الوساد وطول السواد وحب السفاد) دیو جوابداده اولدی دیو روایت
ایلدی حب السفاد محبت جماع معناسنه در وهندی پدری خس
برکیمسه یه تزویج ایتیوب طول ودرازمکث ایتمکله افراط ایله مسفاده
منشوقه ایدی ومزبورمنك اشعاری قلیل ومسجع کلامی کثیر اولوب
سرراهده ایستاده وآیندکان ایله کلمات مسکة ایله ولطیفه یی متضمن
کلام سویلشمکه مائل ایدی، ویومقوله مکالمه یه محاجات دیرلر مثلا بری
برکلمه تکلم وآخر اول کلمه ایله ابتدا ایدوب برکلام تام ایراد ایدر تکرار
برکلمه تکلم ایدن شخص یینه اول کلمه یی اعاده وشخص آخرینه کلمه
معهوده ابتدا لو برکلام تام دیکر تکلم ایدر ثم ثم الزام ایدنجه مکالمه ایدرلر

حتی برکون برشخص مرورایدردی کل سنکله محاجات ایده لم
دیدی اول شخص دخی (کاد) دیدکده هند (کاد العروس یکون امیرا
دیدی عروس دختره وشوهره اطلاق اولنوب بونده مراد شوهرد رکه
اواوقنده اقرباوقومی اعزازواکرام ایدوب کندی وقومی عندنده ملك
کبی اولوب عرب قول مزبوری شوهر حقنده مثل ایلمشدر بعده اول
شخص کاد دیوب هند کاد المتنعل یکون راکبا یعنی لابس نعال سوارا ولمغله
قریب اولدی دیدی ینه اول شخص کاد دیوب * هند کاد البخیل یکون کلبا
دیدکده شخص معهود بخل ایله معروف اولمغله خجیل اولوب یاهنه
سندخی برکلمه تکلم ایله دیوب هند (عجبت) دیدی اول شخص دخی (عجبت
للسبخه لایجف ثراها ولاینبت مرعاها) یعنی شوره زاره تعجب ایلدمکه دائما
نمناك اولوب مرعاسنده سبزوکیاه نابت اولماز دیدی بعده هند عجبت دیوب
اول شخص (عجبت للحجاره لایکبر صغیرها ولایهرم کبیرها) یعنی تعجب
ایدرمکه حجرك صغیری بزرك وبزرکی پیراولماز بعده هند (عجبت) دیوب اول
شخص (عجبت الحفیرة بین فخدیك لایملأ حفرها ولایدرك قعرها) یعنی
تعجب ایدرمکه سن بنلرك میانندهده اولان جقور جیغه کنه چقورینی
املاءممکندرونه قعرینه اطلاع ووصول قابلدر دیدکده هنده لازم
وشرمسار اولدی وهنده اسبلزدن قنقبسنی پسندایدرسن دیواستعلام
اولندقده (ذوالمیعة الضنیع السلیط التلیع الایدی الضلیع الملهب الصریع)
دیدی میعه نشاط ایله اسبك ابتداشتابنه دیرلر وضنیع بمثاراولمش اسبه
دیرلر وسلیط قوتلو وقهر ایدیجی به دیرلر وتلیع کردنی دراز معناسنه
وضلیع شول اسبه دیرلرکه تام الخلق وغلیظ العظام وکثیر العصب اوله
والهلب اسب سکردرکن زیاده شوقه کلوب سرعت ایتمیه دروهنده
بارانك نه کونا سنی پسندایدرسن دیوسؤال ایلدکلرنده (ذوالهیدب
المتبعق الاضخم الموثق الضخب المنبثق) دیدی ومهیدب شول سحابدرکه
یغمور یاغمغه باشلدقده اوزن ایب کبی مشاهده اولنه ونبعق یغمور
سحابدن شدت ایله نازل اولمغه دیرلر اضخم زیاده فرموده معناسنه در
ابتلاق شمسك یلدیرمق ولمعان ایتمك معناسنه اواوب ضخب صدالو یغمور

معناسنه

معناسنه وثبق کثرت باراندن حاصل اولان سیل زمینی شق ودریده
ایتمك معناسنه درو هنده ایرلك قنقبسندن ذوقیاب اواورسن دیوسؤال
اولندقده (اذاحفر حفر واذا اخطاء قشر واذا اخرج عقر) یعنی طعن
وضرب ایلدکده حفر ایده اصابت ایده مدکده قشرنی صویه وخارج
اولورکن جرح وایلام ایده دیدی وهنده یوزعدد معزحقنده نه درسن
دیوسؤال اولندقده (مولی یشف الفقر من ورائه مال الضعیف وحرفة
العاجز) یعنی برمالجغزدرکه ففری ستر یسیر ایله ستر ایدوب ضعیفك مالی
وعاجزك صنعتیدر دیوجواب داده اولدی وکوسفنددن یوزعدد حقنده
نه درسن دیدیلر (قریة لاحی بها) یعنی قوری سز برقریه دردیدی وشترن
یوزعدد ایچون نه درسن دیدی (بخ جمال ومال ومنی الرجال) کلمه بخ
تحسین ایچون اواوب ابوجمال ومالدر ودجالك مقصودلریدر دیدی
واسبدن یوزعدد حقنده نه درسن دیدکلرنده (طغی من کانت له ولا
یوجد) یعنی هرکیم یوزعدد اسبه مالك اولورسه حدنی تجاوز ایدوب طغیان
ایدرلکن یوزاسبه مالك یولنمازدیدی وحمارلردن یوزعدد حقنده نه درسن
دیدیلر (عاریة اللیل وخزی المجلس لالبن فیحلب ولاصوف فیجزان ربط
علیها عیرها ولی وان ترك * یعنی حمارکشینك کندی مالی اولیوب برندن
برکیجه انتفاع ایچون اخذ اولنان عاریت کبی قلیل النفع اولوب خوروذلیل
اولورولبنی یوقدرکه حلب ودوشیده اولنه ومو بی یوقدرکه قطع وانتفاع
اولنه وبخن خرنخر ماده لره قریب ربط اولنسه نشر الت ایله ماده لره
هجوم ایدر واکر کشاده اولوب سبیلی تخلیه اولنسه ماده لرینه تقرب
ودرکار اولمدن غیری برکاره یاره مزدیدی وهنده نظرکده اعظم ناس
کیمدردیواستنطاق اولندقده اعظم ناس شول کیمسه درکه اندن مراجعتم
اولوب حصول پذیراولمسی مأمولم اولهدیدی وبو بیتلرمزبوره هندك
اشعارندندر * اشم کنصیل السیف جعدمرجل * شفقت به اوکان
شئ مدانیا * واقسم اوخیرت بین لقائه * وبین ابی لاخترت ان لاابالیا *
(وهل فقت الاراقم فانکح فی جنب اواعضنی همام بن مره فاقول زوج
من عود خیر من قعود) وقومدن شریف وسید اولانلری ضایعمی

من

ایلدمکه سنك کبی وضیع وفرومایه یه عقدوانکاح اولنمم یاخود همام بن
مره طول ودراز بنی تزویجدن منعمی ایلدیکه بی شوهر قعوددن اغاجدن
شوهر خیرلیدر دیوب نفسمی سکاتزویج ایلیمم اراقم بنی تغلبدن برحی
وجنب یمندن برقبیله اولوب فقرهٔ اولی ذکری متقدم مهلهل تغلبینك
حرب البسوسدن فرار ایلدیکی وقتده انشاد ایلدیکی بیتدن مأخوذ
اولوب سبب انشادیودرکه وقتا بسوس سبی ایله حروب ظهور ایدوب
متمادی اولدی مهلهل عاجزوفرومانده و برطرفه توجه وفراروسررا هی
قبیلهٔ جنب منزل کاهنه منتهی اولوب اهالئ جنب مهلهلك نسبی
شریف وقومنك سیدی اولدیغندن دختر بنی تزوجه رغبت وطلب
ایلدکلرنده مهلهل جنب قوم دنی اولمغله تزوجدن اباوامتناع ایلدکده
اهالئ جنب تجمع ومهر اولق اوزره برمقدار چرم وسختیان احضار
ومهلهله کره وابرام ومساعده ایتمزسك سنی قتل ایدهرز دیو ایخاف
ایلدکلرنده مهلهل *انکحهافقدهاالاراقم من *جنب وکان الحیاءمن
ادم* یعنی انشاد ایلدی یعنی دختری جنب قبیله سنه اراقم قبیله سنك
فقدانی انکاح ایلدی حال بوکه مهروصداقی ادم وسختیان اولدی حاصلی
اکرقوم موجود اولایدی بویله مهرخسیس ایله جنب کبی قبیلهٔ دنیه یه
تزویج ایتیوب مقاتله ایدردم دیمکدر وعضل منع شدید ایله منع ایتمك
معناسنه عضل الولی المرأة ولی دختری نکاحدن شدت ایله منع
ایلدی دیمك اولور (وزوج من عود) همام بن مره نك دخترانتدن
برینك قولی درومبنی بودرکه مزبورهمامك درت دختری اولوب
هربری رسیده و بالغه واطرافدن خلق تزوجه راغب وهربارطالب
ایکن همام غیرت جاهلیه ایله غیور وعقد ونکاحلرینه غیرت وعاری
مانع اولوب مادرلری دائما نصح والحاح ایدوب همام مساعده ایتزدی
برکون درت همشیره برره کلوب بربرینه غمکساری ودردلندن شکوی
وزاری ایدرلردی پدرلری همام بیروندن دختران نه کونا مکالمه ایدرلردیو
چشم وکوش اولمشدی ایچلرندن بری ای خواهران بی درمان شوهره
وارمق لازم کلسه نه کونا زوجه رغبت ایدر دیکزکتم ایتیوب اظهار

مافی

مافی البال ایدیکز دیوب استعلام ایلدکده دختر بزرك * الا لیت زوجی
من اناس ذوی غنی * حدیث الشباب طیب البشر والعطر * طیب بادواء
النساء کانه * خلیفة جان لایبیت علی وتر * دیدی ماآل معناسی اکاه
اولك که نه اولیدی زوجم غنا وثروت صاحبی اولان ناسدن حسن
الوجه خوش رایحه برشاب وبرناوزتانك دردلرینك مداواسنه عالم
وحاذق اولوب کویاجن کبی بی خواب وآرام دوایه مشغول اولوب یاانکز
خفته اولمایدی دیمك اولمغله خواهرلری سنك محبتك کندی قبیله کدن
اولمیان زوجم در دیدیلر بعده دختر دوم * الا لیته یملی الحان بدیهة
له جفنة یسقی بهاالنیب والجزر * له حکمات الدهر من غیر کبرة *
تشین فلادان ولاضرع غمر * دیدی ماآل معناسی اکاه اولك که
نه اولایدی زوجم ابتدا کاسه لری لبریز ایدوب انکجون
ناقه لری واکل ایچون پرورده اولان کوسفندانی اسقا واروا ایدمجك
برکاسه سی اولیدی واحوال ووقایع روزکاری
مجرب وشان ویره جك مرتبه اولوب پیرضعیف وعاجز وذلیل وبی تجربه
اولمایدی دیمك اولمغله خواهرلری سن زوجی اشراف قومدن طلب
ایدرسن دیدیلر بعده دختر سوم * الاهل تراهاوضجیعها * اشم کنصل
السیف عین المهند * لصوق باکباد النساء ورهطه * اذ اما انتمی
من اهل بیتی ومحتدی * دیدی ماآل معناکاه اولك همشیره کزی ومعا
خفته اولانی کورمزمیسن که کسکین تیغ هندی کبی بالاقد ومرتفعدر
وزنانك کبدیلرینه ملاصق وقریب اولوب قومی منتمی ومنتسب اولسه
اهل بیتدن واصلدن اوله یعنی کندی قبیله مزدن اوله دیمك اولمغله
خواهرلری سن زوجی کندی قبیله کدن طلب ایدرسن دیدیلر سیف
مهندی هندی وجوهر داروکسکین تیغه اطلاق اولنوب زبان فارسیده
اول قلیجه بلالك دیرلر که شیخ نظامینك تیغ براق وصفنده اولان *
چو بردر یازند برق بلالك * بماهی کاوکوید کیف حالك * بیتدن فهم
اولنور ودختر چهارمه سن نه کونا زوجه رغبت ایدرسن دیواستعلام
ایلدکلرنده دختر کوچك بنم شوهره رغبتم یوقدر دیو کتم سر ایلدکده

همشیره لری سن بزم سر یمزه واقفه اولدك بزدخی سنك ستر یکه مطلعه
اولملی یوز دیوا برام والحاح ایلدکلرنده دخترکوجك * زوج من عود خیر
من قعود * دیوب قولی مثل اولدی قجن پر کیمسه مضطر وعاجز اولوب
دفع ضرورت ایچون ادنی شبئه راضی اولسه ضرب اولنور ودخترانك
پدری انلرك ازدواجه رغبت ومکالمه لرینی استماع ایلدکده هر برینی
خواهشلری اوزره پر کیمسه یه تزویج و برمقدار زمان مرورند نصکره درزدی
دخی زیارت پدر قصدیله خرکاهنه مجتمع اولوب پدرلری دخترلرینی کوار ه
زوجکی نیجه مشاهده ایلدك دیو کیفیت موانسه لرندن استعلام
ایلدکده دخترخیرلو زوجدر که اهلنه اکرام ایدوب کرمنی امتنان ایلر
دیو ب پدری مالکزنه در دیو سؤال دخترد خی شتردر دیوب پدری شترك
فائده سی نه در دیدکده دختر (ناکل لحمانها مزعا ونشرب البانها جرعا
وتحملنا وضیفنا معا) دیوب پدری (زوج کریم ومال عمیم) دیدی لحمان ضم
لام ایله لحمك جمعی اولوب کوشتها معناسنه ومزع کوشت پاره سی
معناسنه البان لبنك جمعی اولوب وجرع یوتمق طریق ایله سودی
نوش ایتمك معناسنه وضیف مهمان معنا سنه در بعده دختر دو مدن
سؤال اولدخی حلیله سنه اکرام ووسیله یی تقریب ایدر دیوب مالکزنه در
و نه یه فائده منددر دیو استعلام دختر دخی بقردر دیو بقرك فائده سنی
بیان ایدوب (تالف الفناء وتملاء الاناء وتودك السقاء ونساء مع نساء) دیدی
تالف الفت ایدر معناسنه وفناء جوانب خانه ده اولان میدان معناسنه
واناوکاسه وامثالنه دیرلر که کاسه یی لبریز ایدر دیمك اولور وود محبت
معنا سنه وسقا آب ولبن ایچون اولا طلوم معنا سنه ونساء اولی لبن
مخلوط معناسنه اولوب سقایه معطوفدر ونساء ثانیه حمل معناسنه اولوب
پدری بورتبه تعیشه رضاداده اولوب نصیبکی اخذ ایلدك دیدی بعده
دختر سومدن زوجنك احوالنی سؤال دختردخی (لاسمح بذر ولا بخیل
حکر) یعنی جومرد ومسرف اولیوب بخیل ومحتکر دخی دکلدر دیدکد
پدری مالندن استعلام دختر دخی معز در دیوب پدری کجیلرك
منفعتندن سؤال ایلدکده دختر (اوکنا نولدها فطما ونسلخها ادما

لم نبغ

لم نبغ بها نعما) تولید طوغرمق معناسنه وفطم فطیمك جمعی اولوب
فطیم سوددن کسلن ولد معناسنه وسلخ جلد نی صویمق معناسنه
وادم ادمك جمعی اولوب سختیان معناسنه ونبغ طلب معناسنه ونعم
نعمتك جمعیدر بعده پدری (جزؤ مغنیه) یعنی اغنا ایدیجی بر قطعه
مالدر دیدی ودخترجهارمه زوجندن سؤال ایلدکده دختر (شر زوج
یکرم نفسه ویهین عرسه یعنی زوجك) شری اولوب نفسنه اکرام
وزجه سنه اهانت ایدر دیدکده پدری مالندن سؤال دختردخی کوسفنددر
دیوب پدری منفعتندن استعلام ایلدکده (جوف لایشبعن وهیم لاینقعن
وصم لایسمعن وامر مغوبهن یتبعن) دیدی جوف اجوفك جمعی
اولوب سیر شکم معنا سیر شبع سنیه شدن معناسنه هیم تشنه معناسنه
ونقع صویه قانمق معناسنه وصم حاسهٔ سمعك فقدانندن عبارتدر
ومغوی اغوا واضلال ایدیجی معنا سنه اولمغله پدری (اشبه امرؤ بعض
بزه) یعنی بعض متاعی صاحبنه مشابه اولمش دیدی علی بن عبدالله
بن عایشه دن کوسفندك اغوا ایدهنك امر نه متابعتی نه معنا یه در دیو
استعلام ایلدکده ابن عایشه مشاهده ایتمزمی سن کوسفندان برطرفه
راهی اولورلر کن ایجلرندن بری آبه یاخود وحله یا برغیری مهلکه یه ساقط
اولسه مجموع کوسفندان تابع اولوب ساقط اولورلر دیدی و بعض رواة
حکایه مزبوره بی ذوالاصبع العدوانی یه عزو ایدر * ولعمری لو بلغت
هذا البلغ لارتفعت عن هذه الحطة ولارضیت بهذه الحظة * حط برشئ متن
علودن انزال ایتمك معناسنه وحطه مکان منخفض یعنی چقوره وضع
معنا سنه وحظه نصیب ومقصد معنا سنه اولوب مآل معنا باری
تعالینك بفاسنه اقرارم حقیقچون هندبنت الخس کبی طول سوادم وارا قم
کبی عونه م مفقود وهمام کبی تزوجدن منع ایدرم اولسه بنه سنکله اجتماع
ذلندن رفیع و بری واول امر ومقصددن روکردان وغیر راضیه اولوب
تنزل ایتمم دیمك اولور * والنار ولا العار والمنیة ولا الدنیة والحرة نجوع متن
ولا تأکل بثدییها * فقرات مذکوره امثال ثلاثه اولوب حقنده
قبیح حکایات وکریه حوادث نقل مذمت اولنمغله تلف نفسنی اختیار

ایدن کیسه ضرب وایراد ایدر وعار عیب معناسنه ومنیه موت معناسنه
ودنیه خیبته وردیله معناسنه وجوع کرسنکی معناسنه وثدی پستان
معناسند (والنار ولا العار والمنیة ولا الدنیة) اختیار تقدیری ایله منصوب
اولمق جائز اولوب اختیار النار والمنیة دیمك اولور واحب الی تقدیر
اولنوب مرفوع اولمق دخی جائز در (المذیا الا الدنایا) دخی مستعملدر که
موتی اختیار ایدرم عاری ارتکاب ایتم دیه جك یرده ضرب اولنور
(والمنیة ولا الدنیة) مثلی اوس بن حارثه نك اولمق اوزره مرویدر که مالك
معناهمام بن مره کبی تزوجه مانع ودختر مهلهل کبی قبیله مدن جدا
اولوب ابن عبدوسه تزوج ایترسك سنی قتل ایدرز دیو اکراه ایتسه لر وهند
بنت الخس کبی شهوتم غلبه ایلسه سنکله ازدواجدن نشأت ایدن عاری
قبول ایتیوب موتی اختیار ایدرم دیمك
اولور عسکری ذکر ایدر که (الحرة تجوع ولا تأکل بثدیها) دیمکدن مراد
حرهٔ حسیبه اولان زن نه مقدار فقر وجوع زحمتی چکرسه ده بو کیسه به
دایه اولوب بستانلر یله خلقك کودکانه شیر و بروب اجرتیله تعیش ایلمز
دیمکدر ومثل مزبورك قائلی حارث بن سلیل الازدی اولوب تقولته باعث
بودر که بروقتده حارث علقمه بن خصفة الطائی زیارته واروب علقمه نك
دختری زبائی مشاهده و زباء زمانی زنانه مخصوص اولمغله دلداده
اولوب پدر علقمه (ائتك خاطبا وقد ینکح الخاطب ویدرك الطالب
ویمنح الراغب) یعنی سکا خطبهٔ نکاح ایدیجی اولدیغم حالده کلدم وخطبه
ایدیجی به انکاح اولنوب طالب اولان مرامنه واصل اولور رغبت ایدنه
اعطا واحسان اولنور دیدکده علقمه سن دخترمه مثل و کفؤ کریم سن
وبر مقدار توقف وارام ایله امر کده ملاحظه ومشاوره ایده یم دیوب
دخترك مادرنه حارث بن سلیل سید قوم وحسیب ومنصب وبیت
جهتیله عالی وشریف اولوب دختر یمز زبائی تزوجه راغب اولدی
و بز حارثی خائب ومحروم ارجاع ایده میوز دیدکده زن دخترینی استجواب
ایدوب رجالدن کهل جحجاح مثال اولانی یعنی الی یاشنه قریب
دوموی ومیل ایده رك مشی ایدر سید وشریفه می رغبت ایدرسن

بوخسه

یوخسه شاب و برنا وخوب روقوی وتوانا اولانه می خواهیشکرسنی
دیدکده زباء شاب و برنا استرم زیرا شیخوخته قریب اولان زوج کنجلکمنی
لطفنا وشیما بمی تطویك ایدوب اقران وانرابم بکا شماتت ایدردیدی لکن
مادرمی شابلرمی مذمت وشیخلری مدحت وهزار تکلف وابرام ایله زباء بی
ارضا و بورالی سنه وبرخادم و بیك درهم مهر ایله حارثه تزویج اولنوب
حارث زباء یی قبیله سنه کوتورروب بر مقدار زمان مرور ندهٔ برکون زباء
بیرون خرکاهده اینشاده واطرافه نظر انداز اولورکن بنی اسد دن
بر خوب روشاب نوجوان ظهور وزباء جوانی مشاهده ایلدکده
نالهٔ وآه ایدوب کریه ایلدی وزوجی حارث واقف اولوب آه و بکا یه
سبب نه اوله دیدکده زباء * مالی وللشیوخ الناهضین کالفروخ * یعنی
قوش یاوریلری کبی تو یلری یمش بیرلره بنم ایشم نه در دیدکده حارث
ثکلتك امك دیدی وثکل لغتده مرأة بك ولدی ضایع ایتمسنه دیوب معناسی
والدهٔ سنی ضایع ایلسون دیمك اولوب بددعا اولور حارثك بو قولی مثل
اولوب تمامی * ثکلتك امك ای جر در ذفع * در وجرداسکی ثوب ورفع
کهنه ایله ثوبی یمامش معناسنه اولوب فتن بر کیمسه کندو یه فائده
ومنفعتی اولمیان شیئ طلب ایلسه مثل مذکور ضرب اولنور بعده حارث
* نجوع الحرة ولا تأکل بثدیها اما وابیك ارب غارة شهدتها وسبیة
ارهفتها وحرة شیر بتها فالحق باهلك فلا حاجة لی فیك * یعنی
خمیس اولان مکاسب اموالندن تقسیمی صیانب ایدوب الم جوعه
تحمل وصبر ایدرم پدرك حمیجون بن جوف غارت مشاهده ایدوب
دشمنی سبی واسیر وظهر مه ارداف وشرب خمر اتمدم می یعنی بنم
کبی شجیع وسید قومك قدرنی بیلیوب اجنبی به تحسر ایدرسن
پس قومکه لاحقه اولکه بنم سکا احتیاجم یوقدر دیو تطلیق ایلدی
* فکیف وفی ابناء قومی منکح وفتیان هزان الطوال الغرانقة * یعنی
بن سنکله ازدواج ذلتی نیجه ارتکاب ایدرم که قومده کفؤ ومماثل نکاحمه
طالب اشراف وهزان قبیله سنك حسن وجمال صاحبی بالاقدودراز
کردن شاب وهرناری بکار اغبدر وفقره مزبوره اعشاك قبیله هزانی

من

وصف ایلدیکی ابیاتك برندن مأخوذدر کم اول بیت بودر * ولن تعدمی
من الیمامة منکحا * وفتیان هزان الطوال الغرانقة * وبیت مزبوری
انشاسنه باعث قبیلهٔ عنزه دن برزن تزوج ایدوب میانلرنده حسن زندکانی
ومعاشرت ممکن اولمیوب تطلیق و برقاج بیت انشا د ایلدیکه بری بیت
مذکوردرومزبوراعشی میمون بن قیس ابن جردل اولوب زمان جاهلیت
شعراسنك فحول وکبارندن واعشای اکبردیمکله معروف برشاعر سخن سنجرر
مرو یدرامرؤالقیس راکب اولدقده اشعرناس وزهیر خواهش ورغبتی
اولدقده اشعرناس نابغه خوف وخشیتی اولدقده اشعرناس واعشی طرنباك
وسکران اولدقده اشعرناس ایدی و بعض ادبا شعرای مذکوره نك دخی
اشعر اعشی اولمسنه ذاهب وجازم اولوب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم
حضرتلری (ان امرئ القیس بیده لواء الشعرا) بیوردی اعشی امرئ قیسه
نه وجهله ترجیح اولنوردیو اعتراض اولندقده ادیب مزبوراعشانك امرئ
القیسه رجحانته دلیل ذکر ایلدیکر حدیث شریفدرزیرا عملداره امیرو
سپهسالار لازمدر امری القیس عملدار اولدقده امیری اعشی اولوردیو
جوابداده اولدی بدیع همدانی ابوعلی بن سیمجوری برقصیده غرا ایله مدح
انشاسنده شعرای مذکوره نك هر بری بر وقته اشعرناس اولدقلرینه
* هذا ارکبته وذا رهبته وذا اذا طربا * بیتیله اشارت
ایتمشدر وبعض ادبا بیت مذکوره دن معنای مراد امرؤالقیس وصف
خیلده اشعرناسدر خصوصا لامتین قصیده سنده خیله متعلق اولان
وصفی جمله یه راجحدرونابغه نك نعمان بن منذردن خوف واعتذاری
مشهور اولوب وقت خوفده انشاء شعری مسلمدر وزهیر بن ابی سلمی
عطایای ملوکه راغب واستماحه ایدوب سماحت واحسان ایلدکلرنده
قصائد غرا انشاایلدیکی معروفدر واعشانك سرمست اولدقده اشعار
جیده انشا ایدوب خمری وصفی مشهور در عنبی شارحی نجانی
امرئ القیس وصف خیلده ماهرایدی و بوتصریح ایدر لکن بعضلر
امرؤالقیس راکب اولدیغی وقتده اشعرناس ایدی دیوذکرایدراصمعیدن
مرویدرکه اعشی هر کیمسه یی که چندین ابیات ایله مدح ایده اول کیمسه
مراتب علیایه واصل ورفیع القدر اولوردی وهر کیمسه یی که هجو ایده

درجه سندن

درجه سندن ساقط ووضیع وکپایه اولوردی حتی بروقتده یمامه جانبنه
زاهی ومحلق بن چشم الکلبی یه نازل ومحلق ناسك نظر واعتبارندن
ساقط برشخص اولوب دخترانسه کیمسه رغبت ایتمیوب سواکن بیوت
کبی قالمشلرایدی ومحلق اعشانك نطقنده تأثیر اولدیغنه واقف اولمغله
فقیر وفقط برناقه یه مالك ایکن ملك فدا ادیوب ناقه یی ذبح وبرمقدار
باده تدارك واعشای اسقا واطعام وقدرنی مرتبه صباحه دك اعزاز
واکرام ایدوب اعشی محلقك منداری اولمغله یامحلق برمرادك وارمیدر
دیوسؤال محلق دخی یااعشی بنی برقاج بیت ایله مدح ایله سنکله خلق
بکارغبت ودخترلرمی طلب ایتمك مأمول ایدی دیدی اعشی سوق عکاظه
واروب برقصیده ایله محلقی مدح ایلدی که بو بیتلر اول قصیده دندر
* لعمری لقدلاحت عیون کثیر * الی ضوء نار بالیفاع یحرق * یشب
لمغرورین یصطلیانها * وبات علی النار الندا والمحلق * وانشاد قصیده دن
برسنه کذران ایتمیوب دخترانی شوهره ویروب میان ناسده محلق
معتبر برشخص اولدی واسود عبسی یی مدح ایدوب اسود سرورندن
اعشایه انعامات جزیله ایله مقابله ایلدی واعشا بلاد بنی عامره واروب
علقمه بن علاثه هجواعشادن خوفنه بناء زیارتنه واروب اعشی
یاعلقمه بنی حفظ وحمایه ایدرمسن دیوب علقمه وسلم مرتبه سی
حمایه ایدرم دیدکده اعشی انس وجنسدن حمایه ایدرمیسن دیدی
علقمه دخی ایدرم دیوب اعشی انس موتدن دخی حمایه ایدرمیسن
دیدکده علقمه موتدن حمایه وسلمدن خارجدر دیو جوابداده اولوب
عامر بن طفیل ملعون کلدکده اسئلهٔ مذکوره یی عامره دخی عرض
ایلیوب عامر موتدن حمایه ایدرم دیدی واعشی کیفیت حمایه سندن
استعلام ایلدکده عامر جوارمده ایکن وفات ایدرسن دیتکی اهل وعیالکه
ارسال ایدرم دیدکده اعشی یاعامر بنی حمایه ایده جکك معلومم اولدی
دیوب عامری برقاج بیت ایله مدح وعلقمه یی * تبیتون فی المشتا ملاء
بطونکم * وجارانکم غرثی یبتن خمایصا * مال معنا سنه رکاشانه کزده
سیر اولوب بیتوتت وذوق ایدوب مهمان وحمایه کزده اولنلر رصمان

ایله کرسنه وشکملری جوعدن صغیرا ولمش عاجز قالوزل دیمك اولمغله
بزل خمایه مرده اولانلره بوکونه معامله می ایدرز دیوب منکسر وغمکین
اولادی واعشی بسیار سیاحه اولوب بروقتده کسری مجلسنه داخل وبر
قاچ بیت ایله کسرایی مدح ایدوب * ارقت وماهذا السهاد المؤرق *
ومابی من سقم ومابی معشق * بیتله واصل اولدقده کسری معنای بیتی
فهم ایده مدم مرادك نه در دیوسؤال اعشی دخی عشقه وسائر مرضه
ابتلام بوغیکن سهر مبتلا اولدم دیمك اوزره دیدکده کسری اویله ایسه
یوآدم سارقدر مجلسمدن بیرون اولنسون دیوب اخراج ایلدیلر واعشی
آخر عمرنده اسلامی قبول ایتمك قصدیله رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم
حضرتلرینك زیارت شریفلرینه توجه ومطیه سوار اولوب برقصیده
ایله مدح ایلدیکم بوابیات اول قصیده دندر * فلیت لا ارقی لها
من کلالة * ولا من وجی حتی تلاقی محمدا * متی ماتناخی عند باب ابن هاشم
تراحی وتلقی من فواضله ندا * نبی یرا مالا ترون وذکره * اغار لعمری
فی البلاد وانجدا * واعشانك زیارت پیغمبر علیه السلامه عن یمنی وقصیده
جیده ایله مدحی طائفهٔ قریشه واصل اولوب قریش استماره واعشی
مصاحبهٔ عربدو یعنی قدرشناس ومراقب ناسه عالم اولوب برکیسه بی مدح ایلر
الارفیع القدر اولور ایمدی اعشایی زیارت پیغمبر علیه السلامدن منع لازمدر
دیو رهکذار نده قدومنه منتظر واعشا کلدکده توجه وعزیمتندن سؤال
اعشی دخی رسول علیه السلامك مجلس شریفنه قبول اسلامه متوجهم
دیدکده قریش یا ابانصیر اعتقادکده حلال وطبعکه موافق اولان اشیانك
مجموعندن سنی منع ایدردیدیلر اعشی دخی نه مقوله اشیادن منع ایدردیوب
قریش اولا زنادن منع ایدر دیدیلر اعشی دخی بن زنایی ترك ایلدم لکن
زنانی ترك ایلدی دیدی بعده قریش قاردن منع ایدر دیدیلر اعشی
مأمولدر که قار مبدل برشیئه اذن ویره کذلك الحقیقه امر حسن اوله دیدی
بعده قریش خمردن منع ایدر دیدکلرنده اوبو بر امر مشکلدر باری
مهر اسنده آماده باده وارد رانی نوش ایدوب بعده حضور عالیلرینه
روبمال اوله یم دیوب راحله سنه وجعت ورفاج کون مکث واقامت

ایلبوب برکون شتر اعشایی زمینه رمی والقا واهلاك ایلدی بعض رواة
اعشایی زیارت رسول اکرم علیه السلامدن منع ورجعت ایتدیرن
ابوجهل اولدیغی اوزره روایت ایلدی لکن غلط در زیرا خبر رسول الله
علیه السلام مدینهٔ منوره یه هجرت یبوروب غزوهٔ بدر وقوعنده نصکره
تحریم اولنمشدر ابوجهل ملعون ایسه غزوهٔ بدرکبراده قتل اولنمشدر
لعنة الله علیه وروایت صحیحه بودر که اعشایی ارجاع ایدن عامر بن
طفیل ملعوندر وبعض رواة اعشانك بعث وحسابه مؤمن اولدیغنی
روایت ایدوب بوقطعه ایله استدلال ایدر * فایلی هیکل * بناصعب فیه
وصابرا * یاعظیم منك لی فی الحساب * اذا النسیمات نقض الغبارا * ماکنت
لاتخطی المنسك الی الرماد ولا امتطی الثور بعد الجواد * یعنی قومدن شاب
وبرنا محبوبلری ترك ایدوب سکار نجیب ایدرا ولمادم که سن انلره نسبت خاکستر
وانلر مشکنبا بدر بس مشکی ترك ورماد تجاوز ایتمم امتطاء اتخاذ معنیه معناسنه
وثورکا ومعناسنه جواد اسب شیر مرد دریعنی بمادر ویورکن آت معناسنه
اولوب اسب تکاورنه سوار اولدقده نصکره کاوه سوار اولور اولمادم
دیمك اولور فقرهٔ اولی مشك وزمادی ذکر ایلدیکنه اشارت اولوب
فقرهٔ ثانیه متنیسك * ومن رکب الثور بعد الجواد * انکر اطلاقه والعجب
* بیتندن مأخوذدر یعنی هرکس که اسب شیر مرده سوار اولدقده نصکره
کاوه سوار اوله جنال طرنا قلرنی وزیر دقنده صارقن دری بی انکار واستکراه
ایدر * فانما یتیمم من لم یجد ماء ویرعی الهشیم من عدم الجمیم ویرکب
الصعب من لاذلول له * هشیم نبات خشك ومنکسر وجمیم شول نبات
طری وسهر که قدمی اولوب هنوز نهایته رسیده اولمیه که کیاه نودمیده
معناسنه وصعب اسب سرکش وغیرمعلم وذلول ملایم ومطیع اولان
اسب معناسنه اولوب مآل معنا تیمم ایدن آبه ظفریاب
اولمیان کیمسه در وشکسته وخشك کیاهی اکل ایتمك سیر
وطری نباتی فقدانندن اقتضا ایدر وسرکش دابه یه سوار اولان مطیع
ومنقاد اسبی اولدیغندن سوار اولوردیمکدر حاصلی سندن مستغنی اولوب
بروجهله سکا احتیاجم یوقدر دیمش اولدی * واعلم انما غرك من علمت

صبوتی الیه وشهدت مما عفتی له من اقار العصر وریحان المصر
الذین هم الکواکب علوهمم والریاض طیب شیم * عصردهر معناسنه
ومصر شول بلده یه دیرلر که محصور ومحدود ومحصور اوله اقما رفرك
جمعی وریحان فسلکن معناسنه اولوب مرادی قومنی حسن وجوه
واخلاق ایله وصف ومدح وصفات مذکوره ایله ابن عبدوسه
تعریض مراد ایدوب ما ل معنای فقرات غالبا سنی مغرور ایدوب
کستاخلغه مبادرت ایتدیرن بنم ابن زیدونه عشق ومیلمه علمك وموافقت
وانقیاد ومساعده می مشاهده ایتمکدر لکن سن کندیکی اکا بنجه
قیاس ایدرسنکه ابن زیدون دهرك کواکب کبی همتلری عالی وروضه لرکبی
خوشبو ماهیکر لرندن وشهرك ریحان مثال طیب رایحه لو حسن
وجمال وخصلت حمیده صاحبی محبو بلرندندر پس ابن زیدون وامثالی
انقیاد ومساعده یه سزادرسن کندیکی انلره قیاس ایله دیمك اولور
* من تلق منهم تقل لاقیت سیدهم مثل النجوم التی یسری بها الساری *
یعنی سن اول قومدن هرقنقبسنه ملاقی اولورسك سیده قومه ملاقی
اولدم دیرسنکه مجموعی ساداندر ومختارم اولان قومم شیر واولانلره
رهنما اولان نجوم کبیدر که ساری نجومه اتباع ایله مقصدنه
واصل اولدیغی کبی قوم مذکور سادات ومقتدی اولوب اتباعه شایاندر
وبیت مزبور بکرین کلاب قبیله سندن عرندس نامنده برشاعرك
بنوعمروی مدح ایلدیکی قصیده دندر وبو مضمونی ابو الفتح البستی
بنوفریغون مدحنده انشاد ایلدیکی قصیده سنده بر بیتده
ادا ایلمشدر که اول بیت بودر * من تلق منهم تقل هذا اجلهم * قدزا
اواسخاهم بالنفس والمال * فی قدح لبس منها ماانت وهم واین
تقع منهم * قدح قداح میسردن اولوب قداح سهام معناسنه در
وقداحی برخریطه یه وضع وقرعه اولنوب فی قداحدن برقد حك
ذات وجوهری قداح میسره مغایر وغیری شجردن اولسه مغیض
اولان کیسه اجاله وتحریك ایلدکده حنین وصدامی سائر قداحه
مخالف ومغایر اولمغله معلوم اولور که اول قدح قداح میسردن دکلدر

وفقره

وفقره مزبوره مثل اولوب برشخص قبائل عربدن برینه افتخار واول
قبیله دن اولمسنی ادعا ایدوب غیری قبیله دن اولسه یاخود کندیده
اولمیان اوصاف جمیله ایله متصف دیو دعوی ایلسه حقنده مثل
مذکور ضرب اولنور حتی غزوه بدرده رسول الله صلی الله علیه
وسلم حضرتلری ولید بن ابی معیطی قتل ایلسونلر دیو امر بیوردقلرنده
ولید اقتل من بین قریش یعنی قریش میانندن بن قتل اولنورمیم
دیو قبیله قریشدن اولمسنی ادعا ایلدکده عمر رضی الله عنه حضرتلری
(حن قدح لبس منها) بیوروب مثل مذکوری ایراد بیوردقده عنق ولید
ضرب اولندی وقدح حن نك فاعلی اولوب تمییز اولمق اوزره حن
قدحادخی مروی در ما ل معنای فقره مزبوره سن بنم میل ایلدیکم
سادات وکبار دن اولمیوب ادعا ایلدیکك فضل وکمال واوصاف
ممدوحه سنده موجوده دکلدر سن کیمسین انلر کیمدر پس سن انلردنم
دیو نیجه دعوی ایدرسنکه بوجهله انلره مناسبتك یوقدر دیمك اولور
معلوم اوله که قداح میسر شجر نبقدن اولوب بری ضایع اولسه شجر
غربدن یعنی قواقدن یاغیری شجردن پرداخته ایدرلر ومحشیٔ بیضاوی
اولان شیخ زاده صورت میسری برکونا بیان ایدرکه زمان جاهلیتده
اون نفر کیمسه برمحله تجمع وبرشتراشتراولمغی یکرمی سکز جزء تقسیم
ایدوب اون عدد قدح که سهام میسر اولوب یدی سنك اسامیسی
فذتوءم رقیب حلس نافس مسبل معلی در بونلرایچون جزوردن
نصیب معین اولوب بقبهٔ قداح اولان سفیح ومنیح ووغددر بونلر
انصبادن بی بهره ومحروم اولوب یکرمی سکز جزؤدن فذه بر سهم
توءمه ایکی سهم رقیبه اوچ سهم حلسه درت سهم نافسه بش سهم
مسبله التی سهم معلی یه یدی سهم ویرلمك اوزره وضع وتعیین اولنمغین
ازلامی برخریطه یه وضع وبر کیمسه یه ویروب تحریك واجاله قارباز
اولان اون نفر کیمسه دن برینك اسمنه برقدح اخراج ایدوب اکر اخراج
ایلدیکی قدح بی نصیب اولان قداحدن ایسه قارباز ندن اول کیمسه
لحم جزوردن برشیٔ البمد یغندن ما عدا ثمن جزوری تماما ضامن

اولور واذ طبباء جزوردن قصبار بازل قطعا اکل ایتیوب فقرایه توزیع
واعب مذکور ایله افتخار ایدوب ملاعب اولمیانلری مذمت ایلیوب
رم یعنی لئیم تسمیه ایدرلر * وهل انت الا اواعمرو فیهم * فقره
مز بوره ابو نواسك امدح سلمی هجوندن انشاد ایلدیکی * انما انت
من سلیم کواو * الحقت فی الهجاء ظلما بعمرو * یبتدن مأخوذ درومز بوره
منك قبیله سلیم دیمك ادعا ایلمك رسم خطه ظلما عمرو واو الحاق
اولماسی کبیدر و بزکیمسه روایتنده ناخنی اوزره واو رسم اولنمش
مشاهده ومعبره افاده ایلدکده نسبکده شرافت موجوده دکل ایکن
دعوای شرافت ایلمش سن دیو تعبیر ایلدی ما ل معنا سن کبار عالی
تبار دن اولیوب کباردن اولمغی ادعا ایدرسن تکه واو عمر کلمه دن
اولیوب رسم خطه ملحق اولدیغی کبی دیمك اولور * وکالموشیظة
فی العظم بینهم * وشیظه استخوان پاره در که اصل وخالص اولان
استخوانلره زائد اولور بحسن بزکیمسه قومی میانده رذیل وحشوه وغیر موافق
وزائد اولوب معتبر اولمیه فلان وشیظة فی قومه دیوب مثل اولمشدر
وفلان من حشوة قومه دخی دیرلر ومثل مذکوری حسن بن علی رضی الله
عنهما معاویه رضی الله عنه خلافتی خصوصنده عمرو بن العاص
رضی الله عنهه ایراد ایلمشدر ما ل معنای فقره مز بورمن قومی میانده
وشیظه کبی زائد واعتبار دن ساقط ورذیل برشخص سن دیمك اولور
* فان کنت انما بلغت قعرتابوتك ونجافیت عن قونك وعطرت ارداف
وجررت همیانك واختلت فی مشیتك وخذفت فضول عیبتك *
ما ل معنا کبار دن معدود اولمق امید ایله مزلکه ملازم وقوت ومعاشکی
خلقه ضیافت واظهار غنا وکرمت وآستین الماسکی تعطیر ایدوب پاك
ونظیف اولوب همیان وکیسه کی نقددن تهی ایده جك رتبه بذل مال
ایدرسن ومشی وحرکتکده خفت ایتیوب کبروقار اظهار ایدرسن
ونظیف اولورم زعمیله فضله ریشکی قطع وقص ایدرسن دیمك اولور
* واصلحت شاربك ومططت حاجبك ورققت خط عذارك واستأنفت
عقدا زارك رجاء الاکتنان فیهم وطمعا فی الاعتداد منهم فظننت عجزا *

ما ل

ما ل معنا کبار قوم میانده کیروب تسترحال امید یله وکباردن معدود اولمق
طمعیله بروتکی پرداخت واصلاح ومتکبرانه ابرولریکی مط ومد وخط
عذاریکی اینجه ورقیق وکربندچارکی مجددا عقد وبند ایدرایسك
ظن عاجز ایله ظن اتمش اولورسن زیرا ممکن دکلدر وظن عجز لفظی
شواعر عربدن خنساء دن * ومن ظن ممن یلاقی الحروبان * لایصاب
فقد ظن عجزا * یبتدن مأخوذ درومز بوره نك اسمی بماضر بنت عمرو
بن الشرید السلمی وصخرك خواهری اولوب زمان اسلامه رسیده ومسلمه
اولمشدر اصمعیدن مرویدرکه نابغه الجعدی موسمنده سوق عکاظده
جالس ومیسان شعراده حکم اولوب تحاکم ایدردی وبروقتسده سوق
مز بوره ده نابغه ینه تحاکم ایدرکن خنساء مجلسنه داخله وبرادری حقنده
انشاد ایلدیکی * وان صخرا لتأتم الهداة به * کانه علم فی رأسه نار *
یعنی انشاد ایلدکده نابغه پسند وتحسین ایدوب یاخنساء سن
بیتان صاحبه لرینك اشعری سن دیدکده خنساء افتخار کنان بلکه
هر خصبتین صاحبیدن اشعرم دیدی وبشار بن برد شواعر نسابی
مذمت ایدوب زنانیدن برزن که شعر انشا ایلیه البته شعرنده خلل وضعف
موجود در دیدکده شعر خنساء دخی بویله میدر دیو سؤال ایلدیلر بشار
خنساء درت خصیه لی رجلدر دیو جواب اده اولدی مرویدرکه
عمر بن الخطاب رضی الله عنه حضرتلری خنساء نك عذارنده رخنه
وخطوط مشاهده وسیدن استعلام بیورد قلرنده خنساء برادرلرم
معاویه وصخر قتل اولنوب مفارقتلرینه افراط کریه وبکاروبمده اثر
ایلدی دیوب حضرت عمر یاخنساء برادرلرك کفاوزره مردا واوب دوزخ
مکان اولدیلر بیوردقده خنساء بثم کریه وحزنم دخی دویالا اولوب
افتراق ودوزخ اشیان اولدقلرینه کریه وزاری ایدرم دیدی وعایشه
رضی الله عنها حضرتلری خنسایی صدار تعبیر اولنان جسدی لامس
مویدن منسوج کوچك سینه پوش لابسه اولورمشاهده بیوروب
یاخنساء صدار لابس اولمدن رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم ناسی
نهی ایلمشدی سن نیچه لابسه اولورسن بیور دقلرنده خنساء صداری

پیغمبر علیه السلام نهی بیورد یغندن خبردار دکلدم لکن صدار لابسه
اولد یغمك سبی بو در که پدرم بنی متلاف واتلاف مالده اسراع
وعجله ایدر بر رجله تزویج ایدوب زمان اندکترینده بی مال ونهی دست
و بنم مالمه دست دراز اولوب انی دخی زمان یسیرده اتلاف ومدار
تعیشه بندن استعطاف ایلیوب بالضروره زن وشوهر برادرم صخره
واروب ماجرایی افاده وجرو سؤاله عرض حاجه ایلدیکمرده برادرم
صخر مالنی دو نیمه وتقسیم ایدوب قنق قسمنی ترجیح ایدرسکز اخذ ودفع
ضرورت ایدیکز دیو بزی تخییر ایلدکده زوجه سی یا صخر مالکی
تقسیم ایلدیکك کفایت ایدر می که بوندن صکره تخییر ایدرسن دیو
مؤاخذه ایلدکده برادرم * والله لامحتها شرارها * وهی حصان
قد کفتنی عارها * ولو اموت مزقت خمارها * وجعلت من شعر صدارها
قطعه سنی انشاد ایلیشدی بندخی برادرم ضحرك ظنی تصدیق ایچون
صدار لابسه اولدم ووفات ایتمینجه جسد مدن نزع واخراج ایلمم
دیدی مال معنای قطعه والله خنساء پرهیز کار اینکن اموالمك خبیثنی
احسان ایلسم انك عیبی یکا کفایت ایدر و بن اکر مرد اولور سم
خنساء چارنی مزق ودریده وسینه پوشنی موبدن ایدر دیمك اولور
علقمه بن جریر نقل ایدر که بر وقتده برجماعت ایله مجلس معاویه
رضی الله عنهده دخوله استیذان واذن ویریلوب جمله مرعی اجلاس
واطعام ایلدکده نصکره یا علقمه یادداشتکده برحکایه ظریفه ونادره
عجیبه وارمیدر که اسماع عندن ذوقیاب اوله یوزیوردی بندخی
یاامیرالمؤمنین سکا توجهمدن مقدم مسئله برناقه می بزقبیله جوارنده
ذبح ولحمنی بیع ایمك آرزوسیله ناقه یی سوق ایدرك بنوشرید
خرکاهلری میانده لیل بنی ادراك ایدوب انده بیتوتت اقتضا ایمکله
خلال خرکاهلرده ناقه یی ربط وخنسانك دخترلری اولان عمره بنت
مرداسی عروس مشاهده ایلدم واهالئ قبیله یه بوناقه یی ذبح ولحومنی
بیع مرادایدرم بکا اعانت ایدك دیدم انلردخی مساعده ایدوب قوم ایله
جالس اولدم وبرمقدار وقت کذرانده بزلری خرکاه عروسه

دعوت بزلر دخی اجابت ایدوب دخترخنساء اولان عمره * عروسی
درخشنده چون افتاب * نهان روی درچادرمشکناب * البسهٔ
فاخره ایله مزینه اولوب برطرفده جالسه ومادرخنسا فرتوت وپیرایکن
سرخ کسوه ایله ملتفه ودخترك مقابلنده مربع نشین اولوب
عمره یه نظر حقد وحسد ایله نکران وچشم غیظ وغضبله نکاه کنان
اظهار وبغض ایلدیکنی مشاهده ایلدیکمرده قوم بالله یاعمره مادرك
سکا حسد ایدوب بغض وعداوتی اظهار ایلدیکنه مضطرب ومتالمه
دکلمیسن دیدکلرنده عمره برایش ایچون قیام ونزدیك خنسادن کذران
ایدرکن شدت ایله پای خنسای بی باصوب ایجاع ایلدکده خنساء
(حبس البك یاحقا والله لکانما تطئین امة ورهاء اناوالله کنت اهرم
هرسا واطیب ورسا وذلك زمان اذکنت فتاة اعجب الفتیان لاذنب
السنحم ولاارعی البهم کالمهرة الصنیع لامضاعة ولاعندمضیع) یعنی
الم ووجع سنکیچون اولسون یاحقا والله سن بنی امهٔ حقا پایه سنده عد
ایدوب تحقیرانه پایمال ایدرسن والله بن نوجوان اولوب شاب وبرنالری
حسن وجمالم اعجاب ایلدیکی زمانده جوانلق حسنی نبات اصفر
طلا ایدوب ازاله وکندیمی پیرزن صورتنده اراءه ایدوب دوه یه تابع
وبره کوسفند ذانی راعی اولمیوب تیمار اولنوب پرورده اولان کره اسب
کبی نه ضایع اولدم ونه اضاعت ایدن کیمسه نك یانندیم دیدکده خنسانك
دخترینه اولان بغض وحسدنه ارباب مجلس تعجب ایلدیلر دیو نقل
ایلدکده معاویه رضی الله عنه عظیم خنده ایلدی * واخطاءت اسنك
الحفره * وفقره معروره مثل اولوب فحن برکیمسه برشئ مطلب اتخاذ وبرشئ
موضعنه غیری یه وضع ایدوب نائل مرام اولمسه اول کیمسه حقنده
ضرب اولنور ماآل معنای فقره کباردن معدوداولوب بنی طلب ووصالمه
نیل امیدنده اولدیغکده خطا ایدوب اسنك حفره یه اصابت ایلدی دیمك
اولور مروی در که مختار بن ابی عبیده کوفه ده ایکن والله بصره یه
دخول وضبط ایدوب ماورای بصره یه کتاب تعبیر اولنان صیانك
رمی ایلدیکی سهم صغیری اندازیله ایمدن هندوستنده وقیحاق کبیره

متن

مالك اولورم ووالله خضرايه و بصره ده بيضا نامنده اولان خانه يه ومنبع
آب اولان مسجده مالك اولورم ديو حلف وسوكند ايلديكى سمع
حجاجه واصل اولدقده اخطأت است ابن ابى عيبدة الحفرة يعنى
انكيجون بلاد مذكوره يى اخذ وضبط ممكن دكلدر انلرى بن ضبط
ايدرم ديدى (والله لوكساك محرق البردين) والله محرق سكا ايكى برد
الباس ايلسه يعنى عمره محرقدن برديني اخذ ايدن عامر رتبه سنده
عز وشرفك اولسه مزبور محرق عمرو بن المنذر بن ماء السمادر كه مادر يله
معروف اولوب عمرو بن هند ديرلر ومزبوره هند آكل المرار ديمكله معروف
اولان حارث بن جبلة دخترى در وعمرو محرق شديد وغضوب و بهادر
اولمغله مضرط الحجاره ايله تلقيب ايلمشلردى وعمروه محرق تسميه
اولنمسنك سببنى ابو الفرج كتاب الاغانيده بوكونا ذكر وتفصيل ايدر كه عمرو
قبيلهٔ طى دن برحيه هجو و غارت ايتمك اوزره عهد ومياثاق ايتمش
ايكن بروقتده يمامه يه هجوم واموال واشياسنى نهب وغارتدن صكره رجعت
اثناسنده سر راهى قبيلهٔ طى منزلكاهنه رسيده اولدقده كندويه
اختصاصى اولان كبار طيدن زرارة بن عدس تميمى عمروه تأكيد انتساب
ايچون ابيت اللعن ياعمر وقبيلهٔ طى دن دخى برمقدار شى غارت ايله ديو
ترغيب عمرو دخى يازراره حيف سكا بن انلره عهد كفت وعقد مسالمه
وغارت ايتمامكه سوكند وحلف ايلدم ديدى لكن زراره ابرام وعاقبت
عمروى غارته ميل ابتديروب برمقدار زنان وزادلر بن غارت ايلدكده
قيس بن وجزة الطائى * اراك ابن هند لم تعقك امانة * وما المرء الا
عهده ومواثقه * فاقسمت جهدا بالابطح من منى * وماخب فى بطحاء
يمين ذرارقه * لئن لم تغير بعض ماقد عرفتم * لاتيجن للعظيم ذوانت
عارقه * ابياتى ايله هجوم ايليوب عمرو خبردار اولدقده قيسك عم زاده سنى
اولان رميل بن سعاره عم زاده‌لك بنى هجومى ايلمش والله بن انى قتل ايدرم
ديدى رميل دخى مهما امكن هجونى انكار ايلدى لكن قيس عمروك قتل
ايدرم كلامنى استماع وتكرار بوابيات ايله هجو ايلدى * ابوعدنى والرميل
بيني وبينه * تبين رويدا ماامامة من هند * غدرت بعهد كنت انت

اخذتنا

اخذتنا * عليه وشر الشيمة الغدر بالعهد * وقد يترك الغدر الفتى
وطعامه * اذا هو امسى جله من دم الفصد * وعمر وايسات من بوره يى
استماع ايلدكده غضبناك اولوب طى قبيله سنه هجوم ورهط حاتم اولان
بنى عدى بن احرتدن خلق كثيرى اسير واموالنى نهب وغارت ايدوب
حاتم عمراوه كلوب اطلاقلرين نياز اولدنى ازاد ايلدى ومقدما عمروك
پدرى منذر بن ماء السماء مالك نامنده برفرزندنى زرارة بن عدس دجر
تربيه سنه وضع وابداع ايلمشدى بركون مالك صيد وشكارة قصديله
اسب سوار ودشت و بيابانى كشت وكذار ايدوب چرندكاندن برشبنه
ظفر ياب اوله ميوب منزلكاهنه رجعت اثناسنده بنوعبدالله بن دارمدن
زراره نك دائمادى سويدك منزلنه نازل وسويد خفته ايكن شتر لرين
برينى نحر ايدوب طبخ اولنوركن سويد بيدار ومالكك ناقه سنى ذبحندن
غضبناك اولوب عمرو برادرى مالك اوزرينه چوب ايله هجوم وضرب
ايده رك قتل وفرار ومكة مكرمه يه داخل وكندويه مكرا عدادن امن
حاصل اولوب اسايش ايلدى وبوطرفده زراره نك دخترى سويدن
تولد ايلديكى پرورندن صغيرايدى يتيم غلامى ايله مضطر الحال بى شوهر
وبى مال قالوب سويدك قوم وقبيله سى زراره يه وپدرينك قومنه
پوفتنه وفساده سبب اولديكز البته سويدى سزدن طلب ايدرز ديو
تهديد ايدركن سويدك مالكى قتل ومكه يه فرار ايلديكى معلو ملرى اولوب
بجلة بن عمرو الطائى سويدى تخليص وزراره مالك عمرو دن رخنه دار
وآزرده اولمق قصديله مالكه مرثية بوابياتى انشاد ايلدى * من مبلغ
عمروا بان المرء لم يخلق صباره * وحوادث الايام لايبقى لها الا الحجاره
ان ابن عمرة امه بالسفح اسفل من اواره * تسفى الرياح خلال كشحه
وقد سلبوا ازاره * فاقتل زرارة لاارى فى القوم اوفى من زراره * وقتا كه بوشعر
عمرو بن هنده واصل اولدى برادرينك هلاكنه غمناك وناينا اوله حق
رتبه كريه وزارى ايدوب عسكر فراوان ايله زراره يى قتله راهى زراره
دخى اكاه و بوطرفه فرار ايليوب عمرو بن هند زراره يه ظفر ياب اوله مدقده
زوجه سنى اخذ ايلدى وزن زراره دن حامل بولنوب عمرو زن

زراره یه حملك پسر می یوخسه دختر میدر دیو سؤال زن دخی العلم عندالله
ایله جوابداده اولدقده زن بی کناهك بطنن شق ودریده اهلاك ایلدکده قوم
زراره عمروك بوغدرندن هراسان اولوب یازراره عمروك برادری مالکی سن
قتل ایلدك نیجون فرار وقوم وقبیله کی اهلاك وافنا ایتدیرر سن
البته عمروه واروب وقعه یی تفهیم ایلیوب وقاتل مالك سویدیر اولدیغن
تعلیم ایلیوب نفسی و برادری تخلیص ایله دیو ابرام زراره دخی حضور
عمرو بن هنده واروب قضیه یی تبیین وتفصیل ایلدکده عمرو یازراره
سویدك زوجه وفرزندانی احضار ایله دیوب زراره زوجه سویدا اولان
کندی دختر ینی یدی اولادیله حضور عمروه احضار وعمرو هنوز
نابالغ ومعصوم الدم اولان غلامارك قتلنه امر وعسسان بر ینی قتل ایلدکده
بقیه التی غلام جدلری اولان زراره نك امنده صغار یلوب فریاد وزاری
ایلدکلرنده زراره کریه کنان (یابعضی دع بعضا) دیوب زراره نك
قولی مثل اولوب برکیسه عجزی حالنده ذوی الارحامنه تعاطف وترحمی
اظهار ایلمك مراد ایلیسه ضرب وایراد ایدر وابوعبیده مثل مذکورك
معناسنی حل و بیانده یابعضی فرزندان دختر عمك جزؤ و بعضی
ودختر بنم جزؤ و بعضمدر دیمك اولوب دع بعضا دن مرادی کندی
نفسی در یعنی ای جرلرم کرجه سزه مرحمت وشفقتم واردر لکن بندخی
سزلر کبی قتله مشرف وتخلیصکزدن عاجزم پس دامنه تعلقکز مفیده کلدر
دیمکدر دیدی فی الحقیقه عمرو مجموعنی قتل و بنی حنظله دن یوز
نفر شخص قتل واحراق ایتمکه حلف وسوکند ایدوب بنی حنظله یی
جست وجویه عطف عنان وعمرو بن ثعلبه الطائی یی مقدم جیش
ایدوب ارسال وابن ثعلبه بحرین ناحیه سنده قبیله مزبوره دن طقسان
سکز نفر شخص اخذ وحبس وعمرو بن هند کلدکده تسلیم ایدوب
عمرو مجموعنی قتل ونار نمرود مثال آتش ایقاد ولاشه لری احراق
ایلیوب رایحه وشراره وز یانه سی اطرافه منتشر اولوب بنو حنظله دن
بر بطن اولان براجمدن بری اسب سوار ووقعه دن غافل برطرفدن
کلورکن رایحهٔ لحم استشمام وآتشی مشاهده وشتاب ایله عمرو آرامکاهنه

کلدکده

کلدکده مقدما ذکر اولندیغی وجه اوزره انی دخی احراق وطقسان
طقوزی احراق ایلدم مأیهٔ کامله اولمغله برشخصه محتاج دیوب
هرچندکه تفقد اولندی وجداتی ممکن اولمیوب اتباعی یاعمروزن
ایله مرادك حاصل اولورسه حنظله دن برزنه دست رس اولمق ممکندر
دیدکلرنده عمرو رضا داده واحضارنه امر واتباع عمرو برزن اخذ
واحضار ایلیوب عمروزندن نامی سؤال زن دخی حمراء بنت ضمرة بن
جابرم دیوب عمروظنم بودرکه اعجمیه سن دیدکده تکلم و بنی اعجمی
تولد ایلمدی * انی لبنت ضمرة بن جابر * سادمعدا کابرا عن کابر * یعنی
تحقیق بن ضمرة بن جابرك دخترری اولوب ضمره واجدادی کبار قومدن
اولدیغی حالده معد قبیله سندن اولمق جهتیله سید وشریف اولدی
دیوب عمروشوهرنی سؤال زن دخی هوزة بن جرول دردیدکده عمرو والله
اکرسندن پدر و برادر وشوهرك کبی جری وغیوروفرزندان تولد ایتمدن
خوفم اولمسه سنی آتشه رمی ایتیوب ازاردیدم دیدکده حمراء * اما
والذی اسأله ان یضع وسادك و یخفض عمادك ماقتلت الانساء اعالیها
بدی واسفلها خلی * یعنی شول الله حقیچون که اندن سنك دولتکی محو
وازاله ورذیل ایلمسون دیو دعا ایدرم اعالیسی بستان واسافلی خالی
ورجولیتدن بری اولان زنان ناتوان قتل ایمکله برادرك مالکك انتقامنی
اخذوعاری اوزرکدن دفع ایده مدك عمروحمرایی احراق ایلك دیوامر
عسسان حمرایی آتشه تقریب ایلدکده حمراء * الافتی مکان عجوز * دیوب
قولی مثل اولدی یعنی بنم کبی زن عجوز برینه برشاب و برنا یوقیدر که احراق
ایده سز کان قومزدن اخذانتقامه عدم قدرتکزدن بنم کبی عاجزه یی
احراق ایدرسك مراد ایلدی فن برکیسه اقویادن اخذ انتقامه قادر
اولمیوب ضعفا ودردمندانی تکدیر ایلسه مثل مذکور ضرب اولنور بعده
حمرایی آتشکده یه قذف والقا ایدرلرکن * هیهات صارت الفتیان
حمما * دیوب بوکلامی دخی مثل اولدی یعنی بزم کبی دردمندان زنان
واطفالی اهلاك واحراق ایدرسك وشاب وبهادرلریمزه دست رس

اولبوب انلرخاكستراولمدن بعيداولديلر ديدكده حراء بي احراق
ايلبوب عمروي محرق لقبيله تلقيب ايلديلر وآل جفنه ملوكندن
عمرودن ماعدا محرق ايله ملقب ملك واردر لكن صاحب البردين دكلدر
ومزبور صاحب البردين تسميه اولنمسنه باعث بودركه بروقتده
اطراف واكنافدن عمروبن هند مجلسنده قبائل عديده دن اشخاص
كثيره مجتمع اولوب عمرو اول قومك نسب وحسب وشرف
ودائت وشجاعت وجبلرين امتحان واختبار ايچون دوشندن ايكي برده
اخراج ايدوب اى قوم بيا نكزه قبائل عربدن اشرف واعزى موجود ايسه
بردنى اخذ ايلسون ديدكده عامر بن اخيم معدى ايستاده و ردينك برنى
رداو برنى ازار ايلبوب عمره ياعامر سن اعز قبائل عربدن مسن ديدكده
عامر بلى اعز ندنم زيرا عزت وكثرت ابتدا معدى ايچون بعده نزار بعده
مضر بعده خندف بعده تميم بعده سعد بعده كعب بعده بهدله ايچوندر
اكر بودعوامى انكارايدر وار ايسه بنمله منافره ومباحثه ايده لم ديدكده
حضار مجلس سكوت ايدوب برفرد مقابله ومعارضه ايده مدكلرنده
عمرو ياعامر مرادعا ايلديكك شرف قبيلك ايچوندر كندى نفسكده باعث افتخار
اوله جق شى ندر ديدكده عامر ياعمرو بن ابوعشيرة واخوعشيرة
عم رجال وخال رجال اولوب شكل وشمائل وقبافتمدن عز وشرف
مشاهده ايدنلره خفى دكلدر ديوب پاينى زمينه وضع ايدوب هركيم پاينى
تحريك ايده بيلورسه يوز شتر احسان ايده جم ديدى بركيسه ايستاده
ورفع پاينه مبادرت ايده مدى بعده بردنى اخذ وقبيله سنه راهى
اولوب عزت پردين ايله ضرب مثل اولندى * وحلتك ماريه بالقرطين *

متن

واكر ماريه دريكتا اولان كوشواره لريله سنى تزيين ايلسه مومى اليها
ماريه بنت ظالم بن وهب الكندى دركه شامده ملوك عربدن حارث
اكبر غسانينك زوجه سى وحارث اصغرك مادرى اولوب مزبوره نك
مادرى اكل المرارك زوجه سى اولان هند الهنود درروايت اخراده
ماريه عمرو محرق بن امرئ القيسك مادر يدر وقرطه لرى بيضه كبوتر
جرمنده ايكى درنايا ب اولوب بى مثل ونايا ب اولمه ده قرطاماريه ديو

ضرب

ضرب مثل اولنورو پدرى ظالم ملوك يمندن بريله مقاتله وغلبه واخذغنايم
ايلدكده اول قرطينه مالك اولمشدى بعده قرطه لرميانده توارث طريقى ايله
ملكدن ملكه انتقال وآخركار عبدالملك بن مروانه واصل اولوب دخترى
فاطمه يى عمر بن عبدالعزيزه عقد وتزويج ايلدكده فاطمه يه هبه
واحسان ايدوب عمر بن عبدالعزيز سرير اراى خلافت اولدقده يافاطمه
اكر بنمله اسايش وزندكانى ايتمك مراد ايدرسك قرطه لر وسائر جواهركى
بيت المال وضع ايله ديدكده فاطمه هربار حلى وجواهر سكا فدادر ديوب
بيت المال وضع ايلمشدى وقتاكه عمر بن عبدالعزيز وفات وفاطمه نك
برادرى يزيد بن عبدالملك تخت نشين اولدى مجموع حلى وكوشواره لرى
همشيره سى فاطمه يه ارسال ايلبوب فاطمه والله شوهرم عمره حياتنده
اطاعت ايلديكم كبى ممانعه دخى انقياد ايدوب مخالفت ايتم ديوب قبول
ايلمدى * وقلدك عمرو الصمصامه * واكر شمشير صمصامه يى كردنكه
تقليد وآويخته ايلسه مومى اليه عمرو بن معدى كرب بن عبدالله الزبيدى
وكنيه سى ابوثور الفارسى اولوب زمان جاهليت واسلامده غارات كثيره
ووقايع وفيره صاحبى اولوب نيچه محاربه ورمده بولنوب شجاعت
وقوت ومتانت ايله مشهور برمرد دليردر ورسول اكرم صلى الله
تعالى عليه وسلم حضرتلرينك خاكپاى سعادت اثرلرينه رو يمال وتحصيل
فلاح ايله صاحب كمال اولديغى هجرتك اونجى سنه سى اولوب عمرو مومى
اليه نقل ايدركه وقتاكه پيغمبر عليه السلام حضرتلرينك زيارت
شريفه لريته قصد ومدينهٔ منوره يه عزيمت وطى مراحل ايده رك
واصل اولدم وصولم غزوهٔ تبوكدن عودت بيوردقلرى وقته تصادف
ايدوب اثناى راهده رومال خاكپاى عزتفريناريى اولمق مراد ايلديكمده
كرد واطرافنى احاطه ايدن اصحاب كرام رضى الله عنهم حضراتى بنى
منع مراد ايلدكلرنده رسول الله عليه السلام زيارتمدن مانع اولميك
بيوروب اصحاب كرام مدافعه مى ترك ايليوب بن دخى ركاب شريفلريته
قريب ورومال اولوب اكتساب شرف ايدوب * انعم صباحا ابيت
اللعن * ايله اداى تحيت ايلديكمده رسول عليه السلام * ياعمرو اسلم
تسلم و يؤمنك الله من الفزع الاكبر * يعنى اسلامى قبول ايله سلامتده

اولورسن وباری تعالی سنی خوف اکبردن امین ایدر بیورد قلرنده بن دخی
اسلامی قبول ایلدم دیو نقل ایلدی ومومی الیه عمرورضی الله عنه
حضرت عثمان رضی الله عنه زمانتنه دك معمر وغزواة کثیره ده
بولینوب اهل اسلامك نصرتنه باعث اولمشدر ازجمله کوفه قربنده
وقعهٔ قادسیه ده فیلك خرطومنی سیف ایله ضرب ودونیمه ایدوب فیل
منهزم اولدقده لشکر عجم پریشان اولدی کذلك اون اوچ سنه سی خلافت
ابی بکر رضی الله عنه ده وقعهٔ یرموکده لشکر رومك انهزامنه باعث اولوب
هرقل حصدن رهایه فرار ایلمشدر حتی خثعمی وقعهٔ یرموکده
بر کیسه مشاهده ایلدمکه فی العمراندن شجیع بر کیسه مشاهده
ایلدمکه اثنای محاربه ده رومیلردن برملعون اول کیسه یه مقابل اولوب
قتلنه اقدام ایلدکده بلا تکلف رومی بی قتل ایلیوب ایکی رومی دخی
مبارزه وانلری دخی قتل ایدوب لشکر رومه هجوم ورومیلر منهزم ومدبرا
فرار ایلدکلرنده قفالرینه دوشوب نیچه سنی قتل واهلاك ومنصورا
عودت وخیمه سنه نزول وسماط کشیده وخوان نعمتی مبذول
وحوالهٔ خیمه ده موجود اولان مسلمانانی دعوت واطعام ایلیوب
بومردد لیرسخاوت پیشه کیمدر دیوسؤال ایلدم عمرو بن معدی کربدر
دیدیلر دیونقل ایلدی وابن ابی حاتم وقعهٔ قادسیه ده عمرو بن معدی
کرب صف مسلمانان ایله صف دشمن میانه بروز ایدوب ای قوم متین
ومحاربه یه مقدم اولك که اعاجم جبان وخائف برقومدر
دیو اهل اسلامی قتاله تحریض وترغیب ایدرکن اعاجمدن برملعون
میدانه آت سورووب عمره مقابل اولوب برتیر جانکداز رمی ایلیوب
تیر عمره اصابت ایلیوب خطا ایلدکده عمر وبجمه هجوم وکردنی
صیقوب ضبط واسیندن آیروب کندی اسبنه آلوب صف مسلمانانه
کلدکده زور باز وایله کردنی شکست وصمصامه ایله سرنی قطع
والات واشیاسنی اخذ ایدوب ای مسلمانان سزلردخی بنم کبی دشمندن
اخذ انتقام ایدك دیدکده یاعمرو بزلرسنك کبی قوت وصولت صاحبی
دکلوز که سنك فعلکی اجرا ایده یوزدیوب آفرین خوان اولدیلر دیونقل

ایلدی

ایلدی ابوعبیده نقل ایدرکه چونکه قادسیه فتحی مبسر اولدی مسلمانانه
اموال کثیره اصابت ایدوب سرعسکر یمز اولان سعد بن ابی وقاص
خمس غنایمی افراز واخماس اربعه یی مسلمانانه توزیع وتقسیم وهرفارسه
التبشر بیك درهم اعطا ایدوب برمقدار مال باقی قالدقده سعدرضی الله
عنه عمر بن الخطاب رضی الله عنه حضرتلرینه صورت تقسیمی
وبقیه یی اعلام ایلیوب عمررضی الله عنه بقیه اولان خمس غنایمی
دخی مسلمینه تقسیم ومحاربه دنصکره سکالاحق اولان مسلمانلره
لحسان ایله دیوتحریر وامر بیوروب سعد حضرتلری امرینه امتثال
وجمله یه برر مقدار مال احسان ایدوب تکرار عمررضی الله عنه بقیه دن
جملهٔ قرآن کریم اولانلره دخی برر مقدار مال احسان ایله دیوتحریر
بیوروب سعد حضرتلری عمرو بن معدی کربه قرأندن حفظك
وارمیدر دیوسؤال عمرودخی وقت اسلامدن بوآنه کلنجه غزوات
ومحاربات ایله اشتغالم حفظ قرآن کریمه مانع اولدی دیدی بعده
بشر بن ربیعه دن استعلام ایلدکده بشردعوای حفظ ایلیوب
بسمله خوان اولدقده قوم خنده ایلدیلر وسعد یابشر بو مالدن
سکانصیب اولماز دیدکده عمرو* واذاقتلنا ولابیکی لنا احد * قالت
قریش الاتلك المقادیر * تعطی السویة من طعن له نعمد * ولاسویة
انتعطی الدنانیر * قطعه سنی انشاد بشردخی برقبح بیت انشاد ایدوب
سعد رضی الله عنه عمرووبشرحصه طلبنده اولوب تعریضانه انشاد
ایلدکلری ایاتی حضرت عمره اعلام ایدوب عمررضی الله عنه انلره دخی
احسان وتطییب ایله دیو کتب وتحریر بیوروب سعدرضی الله عنه
ایکیبسته فرق یك درهم احسان ایلدی مداینی ذکر ایدرکه عمرو بن
معدی کرب برسریه ایله غزواندن برینه راهی واول سریه نك رئیس
وسپهسالاری سلمان بن ربیعه اولوب برکون عمروك اسبنی مشاهده
ویاعمرو بو اسب هجین دریعنی مادر وپدرندن بری اسب تازی اولیوب جواد
دکلدر دیدی عمرودخی نسبی معلوم اسب عتیق وتازیدر دیدکده
سلمان بن ربیعه هجنتی اثبات ایچون برسپر احضار وجوفنی آب ایله
املا وسرشار ایتدیروب برقاج عتیق اسبه سپر ایله آبی عرض ایدکلرنده

اسبان بلا توقف نوش ایلدیلر بعده عمروك اسبنه سپری ارآت ایلدکلرنده
اورکوب پالرین زمینه ضرب بعده نوش ایلدکده سلمان یاعمرو هجین
اولان اسب بوکونا حرکت ایدردیوب اثبات مدعا ایلدکده عمرو منفعل
اولمغله بلی هجیندر وهجین هجینی پیلور دیو سلمان بن ربیعه یی تکدیر
ایدوب بو قصه عمر بن الخطاب رضی الله عنه حضرتلرینك سمعنه
واصل اولدقده عمره برمکتوب تحریر بیور دیلرکه ما آلی بو درامیر
جیش اسلامه اطاله ایلدیکك وصمصامه نامنده اولان سیفکه مغرور
اولدیغك مسموع ومعلوم اولدی لکن بنم سیفم مؤید من طرف
الله در اکر فرق سر یکه وضع ایدرسم کر بند کدوارنجه دونیمه ایدرم وبو
قولم صادق اولدیغنه مطلع اولمق استرسك تکلم ایلدیکك کلامی اعاده ایله
پیور دی وعتیق شول اسبدرکه طرفینی عربی وعجمو بدن بری وازاد
ونقصاندن عاری اوله وبوسبیله عتیق تسمیه اولندی زمخشری سوره انفال
تفسیرنده روایت ایتدیکه پیغمبر علیه السلام (ان الشیطان لایقرب صاحب
الفرس العتیق ولادارفیها الفرس العتیق) پیوردی وعبدالبر تمهیدده
فرس عتیق بزم عندمزده فرس فاره یعنی یکه نازدر دیدی وصاحب
العین فرس عتیق فرس سابقدر دیدی مرویدرکه عمر بن الخطاب
رضی الله عنه یاعمرو حرب وقتالی تعریف ایله پیوردقده عمرو وقت اشتدادنده
مرالمزاق وتلخ طعمدر هرکیسه کصبر ومتانت ایده غالب ومیان
ناسده نام آورا ولورواکر هراسان اولوب دشمنه ضعف اظهار ایدرسه هلاك
وبدنام اولوردیدی وآلات حربی سؤال پیوروب نیزه نیجه در پیور دقده
نیزه یارو دوسمدر کاهیجه خیانت ایدر دیوب تیر نیجه در پیوردی عمرو
دخی تیر رمی اولنان دشمن حقنده برمنیه درکه کاه اصابت وکاه خطا ایدر
دیوب سیف نیجه در پیوردی عمرو دخی سیف ایله ضرب اولنان
کیسه بی مادر وپدری ضایع ایدر دیوب جمیع آلاته ترجیح ایلدی
بعده سپر نیجه در پیوردیلر عمرو دوائر حرب سپر اوزرینه دورد ایدر
دیو لزومنی بیان ایلدی مرویدرکه برکون عمرو بن معدی کرب اسب
سوار اولوب مربد تعبیر اولنان اصطبل پیشنده واقف ایکن برشخص
کلوب عمرو پیر اولدی اولکی کبی قوت ومتانتی یوقدر عجبا زور بازوایله

اسبندن زمینه غلطان ایده بیلورمیم دیوب عمرو کزسر بنه
دستنی ادخال وپاینی قالدیروب جانب آخره انداخته ایتمك مراد ایلیوب
عمرو مرادنه مطلع وسر بنی زینه محکم صیقوب اسبه شهماز وشتاب
ایلدکده شخص مزبورك دستی زرزانوی عمروده قالوب اخراج وتخلیصی
بروجهله وسعنده اولیوب اسب ایله معا برمقدار تکاپوی وشتاب وبی
تاب اولوب بالضروره امانخواه اولدقده عمرو تجاهل وطرف چشم ایله
نظروفریادندن سؤال وبوکونا حرکتنه تبسم کنان اسبنه کشاد ویروب
* ان فی عمك بقیة بعد * یعنی عمکده قوتدن هنوز بقیه موجوده در
دیدی واصطبل اخور معناسنه اولوب عرب پیدر فارسیده آخته خانه
دیرلرکه آخته اکدیج آت معناسنه اولوب تقدیرکلام خانهٔ آخته در
واخوره سبس خانه دخی دیرلر بارکیره سبس خانه دیدکلری غلطات
عوامدندر وآخوره شبخ عطارك بوبیتنده ظاهردر * زآب ونان
تالب شکم رابرمساز * همچوحیوان بهرخود آخورمساز * مرویدرکه
بروقتده عمرو مجاشع بن مسعود زیارتنه واروب یامجاشع وجودمه مناسب
سندن برفرس وسلاح طلب ایدرم دیدی مجاشع دخی برفرس جواد
وبرسیف صارم ویکرمی بیك درهم احسان ایدوب عمرو رجعت واثنای
طریقده بنوحنظله منزلکاهنه مرور ایلیوب بنوحنظله یاباثور صاحبك
مجاشعی نیجه بولدك دیدکلرنده عمرو * لله بنومجاشع ما اشد فی الحرب
لقاها * واجزل فی الکریات عطاها * واحسن فی المکرمات ثناها * والله
لقد ناملتها فاجبتها * وهجونها فاقمتها * دیدی یعنی الله حقیچون بنو
مجاشعسك رزم وپرخاشده ملاقی اولمسی پك شدید ومشکلدر وشدت
ومضائقه ده عطاسی زیاده سیله عظیمدر واخلاق حمیده ایله متصف
اولمده ثناسی زیاده حسندر ووالله بنومجاشعی تفکر وملاحظه ایلیوب
مجیب ایلدم وسؤالده بنومجاشعه بخل ایلیوب اکثار وانلری هجو ایلدم
ورد یه فکر ایله هجو ایدوب غدر ایلدم دیدی ومومی الیه عمروك صمصامه
نامنده اولان سیفی عبدالملك بن عمیر روایتی اوزره بلقبسك سلیمان علیه
السلامه اهدا ایلدیکی بش سیفك بری اولوب اول سیفلر ذوالفقار

وذوالنون ومخذم ورسوب وصمصامه در وذوالفقار پیغمبر علیه السلام
اولوب غزوهٔ بدرده منبه بن حجاجدن اخذ بیوردیلر ومخذم ورسوب حارث
بن جبلة الغسانی یه انتقال وذوالنون وصمصامه عمرو بن معدی کربه
انتقال ایلدی مروید کر که عمر رضی الله عنه حضرتلری عمرودن
صمصامه یی کورمکه طلب عمرودخی ارسال و حضرت عمر صمصامه یی
وصف ایلدکلری کبی مشاهده بیورمیوب یاعمرو صمصامه یی خلقك مدح
ایلدیکی کبی بولمدم بیوردقلرنده عمرو یاامیرالمؤمنین حضور شریفلریکزه
صمصامه یی ارسال ایلدم صمصامه یی استعمال ایدن دستی ارسال ایتمدم
دیدی ابوعبیده ذکر ایدر که صمصامه عمرودن خالدبن سعیدبن العاصه
انتقال ایلیوب سببی بودر که خالد بن ولید بنی زبیده هجوم ایلدکده
خالدبن سعید جملهٔ امراسندن اولمغله اثنای غارتده عمرو بن معدی کربك
خواهری ریحانه یی اسیر عمرودخی همشیره سنی تخلیص ایچون مراجعت
وصمصامه یی وروب خواهرینی اخذ ایلدی بعده یوم داردیمکله معروف
اولان عثمان رضی الله عنه حضرتلری کندی دارنده محصور وشهید
اولدقلری کون صمصامه ضایع اولوب بعده بولنوب بنوعاص یدنده
قالوب هارون الرشیدك پدری مهدی سریر آرای خلافت و بصره یه
عزیمت وواسطه واصل اولدقده بنوعاصه صمصامه یی طرفه ارسال
ایلسه ونلردیومکتوب ارسال بنوعاص فی سبیل الله غزا ایچون یامزده
محفوظدر دیوجواب و یروب مهدی اللی عدد سیف کرایهسا ارسال
و برسیف ایله غزا ایتمدن شمشیر بنجاه ایله غزا اولی دردیو تکرار طلب
ایلدکده بنوعاص سیفلرله صمصامه یی استبدال ایلدیلر بعده هارونك
برادری موسی الهادی تخت نشین اولوب صمصامه یی خزینه دن اخراج
وشعرایه مدح صمصامه ده انشاء شعرامرایدوب شعرادن هر بری چندین
ابیات ایله مدح ایلدیلرکه شعرادن بری بو بیتلری انشاد ایلمشدر * حاز
صمصامة الزبیدی عمرو * من جمیع الانام موسی الامین * مایبالی من انتضاه
لضرب * اشمال سطت به ام یمین * ماکی عمرو زبیدینك سیف صمصامه سنی
جمیع ناسدن موسی نفسنه ضم ایدوب مالك اولدی وصمصامه شول

سیفدر که

سیفدر که هر کیمسه که نیامدن قتل دشمن ایچون اخراج ایلیه چپ وراست
میدردیو قایرمیوب هرجانبدن ضرب ایدرسه قطع و بریده ایدردیمشك
اولور بعده صمصامه متوکله واصل اولوب یافرنامنده ترکی برغلامه
احسان غلام دخی صمصامه ایله متوکلی قتل ایدوب بوندنصکره
صمصامه کیمده ایدیکی معلوم دکلدر * وحملك الحارث علی النعامه * واکر
حارث سنی نعامه نامنده اولان اسبه سوارایلسه مومی الیه حارث بن عباد
التغلبیدر که بنووائلك اکبرساداتی اولوب ذکری متقدم حرب البسوسدن
اعتزال ایدوب * لاناقة لی فیها ولاجمل * دیوب کلامی مثل اولمشدر
فحش برکیمسه برظلم وفساددن تبریهٔ ذمت ایتمك ومدخلم یوقدردیمك مراد
ایلسه مثل مزبوری ضرب ایدر مرویدر که مقدما نعامه جریر بن اودانك
فرسی اولوب بعضیلر حرزك فرسیدردیدی لکن بوروایت ضعیفه اولوب
بعضیلر حرز فرس نعامه یه حارثدنصکره مالك اولدی دیدی وعربدن
بدی کیمسه نك فرسلرینك اسمی نعامه در * ماشککت فیك وماسترت
اباك ولاکنت الاذاك * یعنی عمرو محرق سکابردینی الباس ومادیه قرطین
ابله تزیین وعمرو بن معدی کرب صمصامه یی تقلید وحارث فرس نعامه یه
سوار ایدوب زی سادات واشراف ایله تزیی ایلیوب بنی تغلبه ایچون
تبدیل شکل ایلسهك مفید اولیوب سنده شك ایلم و بداصل وفرومایه
اولدیغکی بندن ستر واخفا ایده میوب هرنه قیافته کرسك بنه سن
بنم پیله یکم دنی کپایه سن * وهبك سامیتهم فی ذروة المجد والحسب
وجاریتهم فی غایة الظرف والادب * مساماة علو ورفعتده مماثله
معناسنه وذروه هرشیئك اعلاسنه اطلاق اولنوب ذروهٔ بام وذروهٔ سنام
دیرلر ومجد کرم وجلالتده توسع ومجید کریم معناسنه اولوب کشیئك
مجدوشرفی پدری طرفندن اولورحتی برکیمسه نك پدر وجدی اشراف
قومدن اولسه عرب * رجل شریف ماجد * دیروحسب کندی
ذاتنده اولان کرم وشرف معناسنه اولوب رجل حسیب دیرلر
آباواجدادی شریف اولمق لازم دکلدر وجاریه دخترنورسیده معناسنه
اولوب بو محلده مجاراة یعنی مصاحبت معناسنه در وظرف حقك

متن

متن

متن

صندی کبس وذکا معناسنه اولوب (رجل ظریف وکبس دیرلر وادب
فی الاصل طعامه دعوت معناسنه ومأدبه طعام معناسنه اولوب بعده جمیع
انواع محامده حقیقت عرفیه اوله رق استعمال اولندی وفنون عدیده
ومحامدی جامع اولان کیمسه یه ادیب دیرلر واصمعی ایدر که ظریف
بلیغ وجید الکلام اولان کیمسه در ظرافت اسانده اولدیغنه عمر بن الخطاب
رضی الله عنهك * اذا کان اللص ظریفا لم یقطع * یعنی اگر
دزد بلیغ و جید الکلام اولورسه کندیدن حدی اسقاط ایده جك
کلام فصیح تکلم ایتمکله قطع یددن خلاص بولور قولی ایله استدلال
ایلدی و بعض اهل لغة عندنده ظریف شول کیمسه در که وجه وهیئتی
حسن اوله کسائی دیدیکه ظرافت وجه ولسانده اولوب وجه ظریف
ولسان ظریف دیرلر استفهام طریقی ایله ما اظرف زیدا دیدیکی وجهی می
حسندر یوخسه لسانی می حسندر معناسنه استعمال جائزدر ما آل معنای
فقرتین سن فرض ایله که حسیب وکریم اولان قومنه هزار تکلفات ایله
مماثل اولدم زعمیله انلرك سامیه لری ذروة مجدو حسبدم اولوب
مصاحبتلری غایت ظرف وادیه واصل اولمشدر دیمك اولور * الست
تاوی الی بیت قعیدته لکاع اذ کلهم عزب خالی الذراع * اوی همزه تك متن
ضمی و واوك کسر یله منزله رجوع معناسنه وقعیده زوجه معناسنه
همدم معناسندن مأخوذدر وزوجنی خانه ده اقعاد ایلدیکی ایچون قعیده
دیرلر قعاد دخی دیرلر ولکاع لئیمة النفس ودنیه معناسنه اولوب عرب
زوجه دن بعید یعنی زنی اولمیان کیمسه یه دیرلر فی الاصل طلب کیاهدن
متباعد معناسنه دروخالی نهی معناسنه وذراع ساعدو بازو معناسنه
اولوب خالی الید کبی فراغ و تجرددن کنایه در ما آل فقرتین سن
فرض ایله که بکارغبت ایدن قومنده موجود اولان محاسنی جمع ایلیوب
شرف وکرمده انلره مماثل اولمش سك سن اول شخص دکلمی سنکه
قعیده سی لئیمه اولان بیته رجوع ایدرسن یعنی سن متزوج اولوب
بکا طالب اولانلرك مجموعی مجردو بی زندر سنی انلره ترجیح ایدرم
دیمکدر وفقره اولی حطیئه تك * اطوف ما اطوف ثم آوی * الی بیت قعیدته

لکاع

لکاع * بیتندن مأخوذ در یعنی سیر وگذشت ایلدیکم محلاری سیر ایدرم
بعده قعیده می لئیمه اولان خانه یه رجعت والتجا ایدرم دیمکدر ومزبور
حطیئه اسمی جرول بن اوس بن مالك العبسی در که شعرای محضرمینك
بزرگواری وجاهلیت واسلامه رسیده ودنی النفس والهمه کداچشم
وبی مروه واکثر اشعاری هجو اولوب بومرد خباثت شعاردر و بروقتده
مدینه منوره یه کلدکده اعیان واشراف بربرینی قدوم حطیئه دن اگاه
ایدوب بوشخص شاعردر وشاعر انشاد ایلدیکی قصائد وابیات
صله سنده هرارفکر فاسد وطمع ایله زیاده شی مأمول ایدروفکرنی تحقیق
ایدرم زعمیله بریمزه کلوب انشاد شعر ایلدکده مأمولی مرتبه عطیه
ایلمك مشکل ایتمسه هجو ایدر وشعرایی ارضا بروجهله ممکن دکلدرهمان
اصوب واولی اولان بودر که هر بریمز برمقدارشی ء اخراج وجمع وزیارتنه
واروب یاحطیئه جمله مزدن سکا عطیه در دیوب اعطا ودفع ایده رز
دیو اتفاق ودرتبوز دینار جمع ایدوب یاحطیئه بوصله سکا آل فلان وفلان
طرفلرندن دیدیلر حطیئه دخی اخذ ایلیوب اوزرلرندن ثقلتنی دفع ایلدك
ظن ایلدیلر لکن حطیئه بی جمعه کونی معبرناس اولان موضعده هرکیم
بکا برجفت نعل احسان ایدرسه باری تعالی انی عذاب دوزخدن امین
ایلیه دیو جر وسؤال ایدر مشاهده ایلدکلرنده طمعنه تعجب ایلدیلر
ابوعبیده ذکر ایدر که بروقتده حطیئه عبید بن نهاسك زیارتنه واروب
لباس طلب ایلدی عبید دخی بن الآن برخدمتده مستخدم دکلم وعیال
وانبا عمه انفاق ایده جکمدن فضله ماله مالك دکلم دیو رد ایدوب
مأیوسا بیرون اولدقده انباعندن بری مناسب ایلدیکز زیرا بوشخصه
حطیئه دیرلرسنی وانباعکی هجو ایله رسوا ایدردیدکده ارجاع وعودتنه آدم
ارسال ایدوب کلدکده یاحطیئه معذور اوله سنی بیلدم سن دخی کندیکی یزه
تعریف ایلدك سنی مسرور ایده جك شئیه دسترس اولورز دیوب نوازش
واجلاس ایلیوب یا حطیئه حالا اشعرناس کیمدر دیوب حطیئه بوشعری
انشاد ایدندر دیوب محله مناسب کندی اشعارندن * ومن یجعل المعروف
من دون عرضه * یصنه ومن لا یتق الشتم یشتم * بیتنی انشاد ایلدی

ما کل معنی شول کیمسه که عرضنی صیانت ایچون کرم واحسان ایده
شتمدن مصون اولور وشول کیمسه که شتم ودشنا مدن خوف ایتمیه اول
کیمسه یه شتم اولنور دیمك الموغله عبید یا حطیئه بو بیت سنك افعالکه یکك
مقدمه سیدر دیوب اتبا عندن برینه حطیئه بی پازاره کتوروب
رغبت ایلدیکی البسه دن برینی اشترا ایله دیو امر ایدوب خادم حطیئه
ایله بازاره واروب حریردن منسوج البسه ثفبسه ورقیقه عرض ایلدکده
قبول ایتمیوب خشین جامه لره اظهار رغبت واخذ ایدوب راهی اولدی
مرو یدرکه بروقتده زبرقان بن بدر کندی قومندن اخذ صدقاته عامل
ومباشر اولوب برسنه افراط خطا اولغله ممکن اولدیغی مرتبه مال صدقاتی
جمع وعمر رضی الله عنه حضرتلرینه ایصال ایچون مطیه سوار واثنای راهده
زوجه وبنانی ایله حطیئه یه دوجار وحطیئه اولد یغنه عالم اولوب حطیئه
زبرقانی بلدیکنه بناء زبرقان یا رجل عز یمتك نه طرفه در دیو سؤال حطیئه
دخی یا امیر قحط وغلا سبیله تعبشدن عاجز اولوب عیاله کفاف تحصیلنه
عراقه توجه ایلدم مأمولدر که اسخیادن بری برمقدار شی احسان ایده
بندخی اول جومردی قصائد ایله مدح ایده یم دیدکده زبرقان استرمیسن که
سنی برکیمسه منزلنه الوب خط مندفع اولنجه اولاد وعیالکله تمرولین ایله
اطعام واکرام ایده دیدی حطیئه دخی یا امیر انچق مطلبم بودر لکن قنی اوریله
برمرد سخا پیشه دیدکده زبرقان بن سنی کندیمه همجوار واطعام ایدرم
دیدی حطیئه دخی محظوظ اولوب نامنی سؤال اولدخی زبرقان بن بدر در
یا حطیئه بوشتره راکب اول وفلان جانبه توجه ایلیوب زوجه‌م اولان
ام هند بنت صعصعه بی اهالئ قبیله مدن استفسار وخرکاهمده اقامت
وقرار ایله دیوب راهی اولدی حطیئه دخی زبرقانك زوجه سنی بولوب
ام هند حطیئه بی خرکاهلرینه اجلاس واطعام واکرامنده قصور ایتمیوب
خطیئه واصل اولدیغی نعمنه حمد وسپاس ایلدی وحطیئه نك زبرقانه
مسافرتی قومنك رئیسی اولان بغیض بن عامر بن شماس معلومی اولغله
ام هنده دسیسه ایدوب یا ام هند اکرام ایلدیکك مسافرك دخترك

ملیکه بی زوجك زبرقان تزوج ایده جکدر بناء علیه خرکاهکه مهمان ایلدی
دیدکده ملیکه حسن وجمال صاحبه سی بردختر بی مثل اولمغله ام هند اعتماد
ایتمیوب واظهار انفعال ایدوب حطیئه نك اکرامنده قصور وبعض مرتبه
استثقال صورتن کوسترکده حطیئه بدخلق ادم اولمغله خرکاه زبرقانی ترك
وبنی شماس طرفنه توجه وانتقال ایلدکده بغیض زبرقانه رغما حطیئه یه
مخصوص ضرب خرکاه وطناب لرینه حله لر آویخته وشترلرینه مبرکلرینه
چوکروب کندی یه واولادوزوجه سنه کسوه لر اکساوالباس ایلدیلر
وبرمقدار وقت مرورنده زبرقان منزلکاهنه رجعت وبنی شماسه مهماتمی
طرفه ارجاع ایدیکن دیوب بنوشماس ممانعت ومبانلرنده منازعه وحرب
وقتاله باعث اوله جق مرتبه یه رسیده اولدقده دفع شر ایچون بعض قوم
حطیئه تخییر اولنسون قنی طرفی ترجیح واختیار ایدرسه اندن اقامت
ایلسون دیوب طرفین بورأیه رضا داده اولدقده حطیئه بغیضی اختیار
وقصائد ایله مدح ایلیوب بنوشماس زبرقانك هجو ونی طلب ایتملریله حطیئه
زبرقانی برقاج بیت ایله هجو ایلیوب عمر بن الخطاب رضی الله عنه
حضرتلری استماع وکبار ناسی بومرتبه هجو ایدن شخصی تأدیب
لازمدر دیو احضار وتخویف ایچون زبانکی قطع ایدرم دیو مؤاخذه
یورد قلرنده حطیئه یا امیر المؤمنین عفو یورك بن بدرومادروز وجه می
وکندی نفسمی هجو ایلدم دیدکده عمر رضی الله عنه حضرتلری تبسم
یوروب بنه کونا هجو ایلدك یور دقده حطیئه پدرومادری * ولقد رأیتك
فی النساء فسؤتنی * وانا نبتیك فسانی فی المجلس * بیتیله هجو ایدوب
زوجه می * اطوف ما اطوف ثم آوی * الی بیت قعیدته لکاع * بیتیله هجو
ایدوب کندیمی * اری لی وجهها قبح منظره * فقبح من وجه وقبح حامله
* بیتیله هجو ایلدم دیدکده حضرت عمر رضی الله عنه تأدیبا احبس
ایلیوب برمقدار زمان دنصکره محبسدن اخراج یوروب بعد الیوم برفردی
هجو ایلمه دیو امر وتنبیه یورد قلرنده حطیئه یا امیر المؤمنین هجو دن
فارغ اولورسم اولاد وعیال کرسیکندن هلاك اولورز دیو مدح ایله کیمسه
احسان ایتمیوب هجو ومدن خوف لرندن عرض لرینی بندن خریدار اولورلر
دیدکده حضرت عمر رضی الله عنه حطیئه دن مسلمانلرك عرضنی اوج بیك

درهمه اشترا ایوروب حطیئه یا دیه یه راهی وعمر بن الخطاب رضی الله
عنه زمان سعادتلرنده وفات ایلدی * واین من انفرد به ممن لا اغلب
الاعلی الاقل الاخس منه * انفرادتنها او بالکرا و لمق وغلب استیلا معناسنه
واخس ادنی معناسنه و بوفقره فقرات سابقه یی تفسیر اولوب ما ل معنی
بنم انکله منفرد و بکا مخصوص اولان کیمسه نره ده اندن اقل وادنی
فائده به استیلا وحصه یاب اولدیغم کیمسه نره ده یعنی سن زوجهٔ لئیمه
صاحبی اولوب بنله معامله ک زوجه کدن فضل و بقیه قوت ایله اولوب قوم
ایسه مجردلر و بکا منحصرلر ایکن ذوقیاب اولمده سنکله انلرک نه مناسبتی
واردر دیمك اولوز * وکم بین من یعتمدنی بالقوة الظاهرة والشهوة
الوافرة والنفس المصروفة الی واللذة الموقوفة علی و بین آخر قد نضب
غدیره ونزحت بیره و ذهب نشاطه ولم یبق الا ضراطه * الفاظ مذکوره
و بین آخر فقره سنه کلنجه زنانی معجب اولان کثرت جماعدن کنایه
و بین آخردن آخر فقرانه وار بخه انسان شیخوخت وضعف سببیله
جماعدن عاجز اولدیغندن کنایه اولوب ما ل معنی قوت ظاهره وشهوت
وافره ایله بنی قصد ایدن کیمسه که نفسنی فقط بکا صرف ایدوب لذتی بکا
موقوفه ومنحصره ایدن ایله سنك کبی نهر ینك آبی قعر زمینه چکلمش
وچاهنك آبی نزع اولنوب نشاط وجنبشی زائل اولوب ضراطدن غیری
برشیئی قالمیان شخص ایله مناسبتی ندر هیچ مجرد و برنا ایله متزوج و پیرك
مجامعتده نسبتی اولورمی پس بنم بو یله طالبلرم وار ایکن سنك ایکی
بی طاقت عمل مانده حریفه رغبت ایدرمیم دیمك اولور مرویدر که قتیبه
بلدان رومدن بر بنی فتح و برعرب بهادری رومی برزن سبی واسیر ایدوب
اول شب یدی کره جماع ایلیوب زن نشاطندن طائفهٔ عربك مجموعی سنك
کبی قوت باه صاحبی میدر دیو سؤال عرب دخی جمله مزبو یله قوتلیدر
دیدکده زن راست سویلرسن اکر سنزده بو رتبه قوت اولسه بلده مزی فتح
ایده مزدیکز دیدی ونضب غدیره فقره سی بعض عربك قولندن
مأخوذ اولوب اصلی بودر که پر پیره احوالندن سؤال اولنوب پیر ذهب
الاطیبان و بقی الاخبثان یعنی پیرلك سببیله نوم وجماعه قدرت زائل

اولوب

متن

اولوب سعال وضراط فالدی دیدی * وهل یجتمع لی فیك الا الخشف
وسؤ الکیله * خشف خرمای بدونا مأکول معناسنه وکیله کیلدندر که
هیئت وحاله دلالت ایدوب جلسه ورکبه کبیدر اوجك معناسنه وفقرهٔ
مزبوره * اخشفا وسؤ الکیله * مثلندن مأخوذ اولوب تقدیری انجمع
التمر الردی و الکیل المطفف او لمغله انتصاب خشفا اضمار فعل ایله در
ومعنای مثل ردی وناماً کول خرما ایله اکسك کیله یی جمع ایدرمیسن
دیمك اولوب بر کیمسه ده ایکی سؤ خلق جمع اولسه مثل مذکور
اول کیمسه یه ضرب اولنورو ابتدا قائلی عمرو بن معدی کرب اولمق اوزره
روایت اولنمشدر وابن زیدونك مرادی بن سنکله ازدواج ایلسم سنده
مجتمع اولان قبح منظر و بخر ایله متأذی اولمدن غیری فائده منده اولمام
دیمکدر * ویقترن علی بك الا الغدة والموت فی بیت سلولیة * غده لحم وشحم
ومیانده اولان بزدیه کلری شیدر و شرطا عونه سیدر لکن بوندہ
مراد طاعوندر وسلول اسم قبیله اولوب قومی قلیل وذلیل اولمغله میان
عربانده مذموم در وفقرهٔ مزبوره غدة کغدة البعیر وموت فی بیت سلولیه
مثلندن مأخوذ اولوب اخشفا مثلی کبی بر کیمسه ده بر برندن زیاده سؤ ایکی
خصلت ذمیمه جمع ایلسه اول کیمسه حقنده ضرب اولنور وقائلی عامر
بن طفیل ملعون اولوب لبید بن ربیعة العامری ینك برادری اربد ایله
رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم حضر تلرینك مجلس شریفلرینه
داخل وزائر خوای اولدقلرنده پیغمبر علیه السلام حضرتلری ایکیسنه
دخی بددعا بیوروب اربده صاعقه نازله اولوب مردوعامر ملعون قبیلهٔ
سلولدن برزنك متزلنده مطعون اولدقده مثل مذکوری تکلم ایلیوب
مرد اولدی لعنة الله علیه وعلی اربد وعامر ك احوالی مقدما تفصیل
اولنمشدی پس مال معنای فقرهٔ مزبوره سنك مواصلتکدن بکا برشیئ
مقارن اولمز الاطاعون و بیت سلولیه ده موت مقارن اولور یعنی سنکله
اجتماع شر وضرر دن غیری تحصیل ایلمزدیمك * تعالی الله یا سلم بن عمر *
اذل الحرص اعناق الرجال * باری تعالی علو کبیر ایله عالی اولدی یا سلم
بن عمر ورجالك کردنلرینی حرص وطمع ذلیل وحقیر ایلدی یعنی سنك

متن

بکا مواصلت طمعنده اولمك سنی حقیر وذلیل ایلدی بیت مزبور
ابو العتاهیه اسمعیل بن قاسم بن سویدك اولوب مزبورك نشوونمامی
کوفه ده در وابو العتاهیه اشعار کثیره انشاد ایدوب کثرتندن ندوین
وجمعی ممکن اولمیان اوج شاعرك بریدر که ایکیسی بشار بن برد وسید
حمیریدر وابو العتاهیه ابتدای حالنده کوزه فروش اولوب بعده شعره
توغل واشتغال وبالبدیهه انشاد شعر ایدوب برکون برشاعر سخنور ظهور
ایتمکله اندن انشاء شعر تفکر سز زحمت چکلمز می دیو استعلام ایلدکلرنده
بن تکلم ایتمك مراد ایلم همان برمقدار مضامین وابیات ذهنمه سنوح
وتمثیل ایدوب مراد ایلدیکمی اخذوماعد ابی ترك ایدرم دیدی ابو نواس
ابو العتاهیه بی مشاهده ایلدم لکن اویله ملاحظه ایلدمکه ابو العتاهیه
سماوی وبن ارضی یم دیدی وابو العتاهیه نك اکثر اشعاری زهد وتقوایه
متعلق اولوب آخر عمرینه دك تزهد ایلمشدر احمد بن حارثه دن مرویدر که
ابو العتاهیه توحیده قائل وذاهب اولوب باری جل شانه ایکی
جوهر متضاد ین خلق واول جوهرلردن بوصورتده عالمی ایجاد ایلیوب
عالم حادث ومحدثی فقط باری تعالی در واعیان فنا بولمزدن مقدم قریبا
عالمی ینه اول ایکی جوهر متضادین اعاده وارجاع ایدرد یردی ووعید
وعذابی مقرومکاسلقی محرم اولوب مذهب زیدیه یی تشنیع وسلطان
اوزرینه خروجی منع ونهی ایدردی جاحظ دن مرویدر که برکون
مجلس مأموندہ ابو العتاهیه ثمامه بن اشرسه یا ثمامه سکا برمسئله عرض
ایده یم دیدکده مأمون رضاداده اولمیوب یا ابا العتاهیه سن شعره مشغول
اول ومباحثه ومعارضه یی ترك ایله دیدی زیرا اکثر یا ثمامه ابو العتاهیه نك
نقل ایلدیکی اخبار وحکایاتی نقض ورد ایله تخجیل ایتمکله اجوبهٔ مسکته یه
قادر اولدیغی مأمونك معلومی ایدی تکرار ابو العتاهیه ایراد مسئله یه
اظهار خواهش ایدوب اکر امیر المؤمنین ایراد مسئله یه اذن داده
وثمامه یه جواب ویردیو امر بیوسه ایرادسؤال ایدردم دیدکده مأمون
یا ثمامه اکر سؤال ایدرسه جوابداده اول دیوب مساعده ومناظره لرینه
چشم وکوش اولدقده ابو العتاهیه تقریر مسئله یه شروع ایدوب

یا ثمامه

یا ثمامه بنم اعتقادمده هرفعل خیر وشرکه عباد اللهدن صادر اولور
فی الحقیقه اول فعل الله تعالی دن صادر اولوروسن بو اعتقاددن اباایدوب
قائل اولمازسك دیدی وتحریك ید ایلیوب بو دستمی تحریك ایدن
کیمدر دیو اعتقادینی تمثیل ایله تحقیق مراد ایلدکده ثمامه
*حرکهامن امه زانیه * یعنی دستی مادری زانیه اولان کیمسه تحریك
ایلدی دیدی ابو العتاهیه یا امیر المؤمنین والله ثمامه بکا قذف ایلدی دیو
دادخواه اولدقده ثمامه ابو العتاهیه یی کندی قولیله الزام وقذف
ایچون * ناقض الماص بظرامه * یعنی مادرینك خروسهٔ بضعنی مص
ایدن تناقض ایلدی زیرا خیر وشر باری تعالی دن صادر دیرکن بکا شتم
ایلدی دیو شمدی بکا شکایت ایلیوب خلاف مدعاسنی اعتراف ایلمش
اولدی دیدکده مأمون خنده کنان بن سکا کندی شعرکله مشغول اولوب
بو مقوله مسائله قارشمه دیدم اصغا ایتیوب شرمسار اولدك دیدی
وثمامه برمدتدنصکره ابو العتاهیه بکا مصادفه ایدوب یا ابامعن سفاهت
ایله ویردیکك جواب سنی اغنا ایلدیمی دیو مؤاخذه قصد ایلدکده
یا ابا العتاهیه اتم کلام خصمك حجت ودلیلنی قطع واساءته معاقبه
ودرونده اولان غیظنی دفع وازاله ایدوب جاهله غالب اولدمه نصرت
ایده نبدر دیو جواب ویردم دیدی ابو شعیب ابو العتاهیه یه قرآن
کریم اعتقادنده مخلوق می غیر مخلوق میدر دیو سؤال ایلدم ابو العتاهیه
بکا یا اباشعیب الله تعالی دنمی سؤال ایدرسن بوخسه باری تعالی جل
شانه نك غیری سندن می سؤال ایدرسك دیدی بن دخی سؤالمی برقاج کره
تکرار ایلدم اولدخی استفهامی اعاده ایلیوب یا ابا العتاهیه نیچون
سؤالمه جواب ویرمیوب تجاهل ایدرسك دیدکده یا اباشعیب بن سکا
ابتدای امرده جواب ویردم لکن سن حماسك دیدی دیو نقل ایلدی
وابو العتاهیه ابخال ناس ایکن ثمامه یه ذم بخلده برقاج بیت انشاد ایلدیکندن
بری بو بیتدر * الا انما مالی الذی انا منفق * ولیس لی من المال الذی
اناتارکه * یعنی اکاه اولکه مالك اولدیغم مال صرف وانفاق ایلدیکمدہ
وفات ایلیوب ترك ایلدیکم مال کان ملکم دکلدر دیدکده ثمامه
یا ابا العتاهیه سن ابخل ناس ایکن بو قولی ندن اخذ ایلدك دیدم ابو العتاهیه

دخی رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینك (لبس لك
من مالك الا ما اكلت فافنیت او لبست فابلیت او اعطیت فامضیت
حدیث شریفندن اخذ ایلدم دیدی یعنی مالك اولدیغك مال فقط
اكل وافنا ایلدیكك یاخود لابس اولوب كهنه ایلدیكك یاخود بذل
واحسان ایله كچوردیكك مال اولوب بونلردن ماعدا ترك ایلدیكك
مال كویاسنك دكلدر دیدكده ثمامه یاابا العتاهیه قول مذكور تحقیق حق
وصوابدر لكن سن بو قوله مؤمن مبسك دیدكده بلی ایمانم بونك اوزرینه در
دیدی یا ابا العتاهیه چونكه بوحدیث شریفه مؤمن سك لاجرم یكرمی
بدره دن زیاده دیناره مالك سنكه نه اكل ایدرسك ونه انفاق ایدرسك
ادخار ایدوب زیاده ایتمكه كوشش ایدرسك دیدكده یا اباامعن والله
كلامك راست وحقدر لكن فقره ابتلا ایله انسانك محتاج اولورم
دیوخوف ایدرم دیدكده یاابا العتاهیه چونكه بو اعتقاد ده سن سنك
حالك ایله فقیر محتاجك حالنك فرقی ندركه حرص دائمه مبتلا وجمع
ماله مقدام ونفسكه دخی بخل ایله زحمت ومشقت ویرمكه مداوم اولوب
عید دن عیده لحم اشترا ایدرسك دیدیكمده جوابسزدن عاجز اولوب
والله یاابا ثمامه یوم عاشوراده درت دهملك لحم ومومیار وشكنبه اشترا
ایلدم دیدكده بنی اضحاك ایلیوب معلوم اولدیكه بونك ایچون سخایه
صدری منشرح اولمق محتمل دكلدر دیو نقل ایلدی مزبور ابو العتاهیه
وابراهیم الموصلی وابو عمرو الشیبانی ایكیوز اون اوچ سنه سی بغداده
یوم واحده ده وفات ایلدیلر * ماكان اخلقك ان تقدر بذرعك وتربع
على ظلعك * ما اخلقك معناسی یعنی فلان شی سكا نه پك اولی در
دیمك اولوب * فلان خلیق بكذا * دیوب فلان كیمسه فلان شیئه
مخلوق ومجبولدر دیمك مراد ایدرلر وتقدیر قیاس ایتمك معناسنه اولوب
تقدیر بذرعك دیمك ركاره مباشرت ایتمزدن مقدم طاقتكه قیاس
ایله دیمك معناسنه در وربع مكث واقامت معناسنه وظلع لنك
یعنی شترك ضعفندن بار كرانه تحمل ایده میوب مشبنده عمزی وایكی
طرفنه میلان ایله لنك كبی حركتنه اطلاق اولنوب غیریلرا ستعاره طریقی

متن

ایله

ایله غیریلرده استعمال اولندقده * اربع ظلعك * دیو ضرب مثل
ایدركه معناسی ضعفكله اقامت ونفسكه رفق ایله دیمك اولوب وسع
وطاقتدن خارج وعهده سندن بیرون اولوب عاجز اولدیغی امره
مباشرت وتحصیلنه اقدام ایدن كیمسه حقنده ضرب اولنور * ارفق
على ظلعك * ایله دخی ضرب مثل ایدرلر ومعناسی وسعكده اولیان
خصوصك تحصیلنه تكلف ایلمه وطوپاللغكه كوره رفق ایله رانی اول
دیمك درز یرا كوهه یاخود سلمه یا برغیری مرتفع موضعه صعود وعروج
ایدن كیمسه كندی نفسنه رفق ایدوب قدرتی مرتبه تأنی ایله حركت
ایدر پس رقی یرقیدن مأخوذ اولوب ترقی معناسنه اولور * ق على
ظلعك * عبارتیله دخی روایت اولنور معناسی طوپاللغكی محافظه ایله
دیمك اولوب وقی بقی دن مأخوذ در یعنی بر كیمسه وعید ایلمكده حدنی
تجاوز ایلیه ضرب اولنور یعنی كندی حدكه كوره وعیدایله و عجزكی
فهم ایدوب خلقی بو مرتبه اورتمه دیمكدر * وارفأ على ظلعك * عبارتیله
دخی روایت اولندیكه ارفأت الشی دن مأخوذدر اصلحت معناسنه یعنی
اول طوپاللغكه علاج ایله بعده وعید ایله كسائی دیدی كه جمله روایاتك
معناسی كندی عیبكی فكر ایدوب سكوت ایله دیمكدر و بعضیلر اربع
على ظلعك عبارتنك معناسی قدرتك مرتبه سی مجاره تحمل ایدوب
وسعكدن زیاده تحمل ایلمه دیمكدر دیدی زیرا حجرك براسمی دخی
ربیعه در * واقصد بذرعك * دخی مثل اولوب وسعنده اولیان شیئك
حصولنه سعی ایدن كیمسه حقنده ضرب اولنور معناسی كلف نفسك
ما تطیق یعنی نفسكه تحت قدرتكده اولان شیئ تكلیف ایله دیمك
اولوب ذرع استطاعت وقدرت معناسنه در كان اقصد الامر بما تملكه
قدرتك ولا تطلب فوق ذلك دیمكدر یعنی وسعكده اولان امره
طالب اولوب وسع وقدرتكدن خارج اولانی طلب ایلمه واربع على
ظلعك ابق على عمزك معناسنه اولوب طوپاللغكه ابقا ایدوب حدكی
تجاوز ایلمه دیو تفسیر اولندیكه ما كی هب بردر پس بو تقدیرلر دن
ابن زیدونك مرادی معلوم اولدیكه سكا اولی والبق اولان بنم وصالم

متن

خصوصنی قدرت وطاقتکه قیاس ایدوب حدکی تجاوز وو سعکده
اولمیان امره مباشرت ایتمك ایدی دیمکدر * ولاتکن براقش الدالة
علی اهلها * فقرهٔ مزبوره علی اهلها دات براقش مثلندن مأخوذ
اولوب برکیمسه برکاره مباشرت وانجامنده کندی متضرر اولسه مثل
مذکور ضرب اولنور واصل مثلده اختلاف اولنوب بعضیلر براقش
برقومك کلبنك اسمی اولوب قوم مزبوره دشمنلری برشب دیجور ده
هجوم وغارت قصدیله اولدقلری محله توجه واثنای راهده کراه اولوب
نه طرفه راهی اوله جقلرنده متحیرلر ایکن غارت ایده جکلری قوم غافلك
براقش نامنده اولان کلبی نباحه باشلیوب دشمن صدای کلب طرفنه
توجه وقومك خرکاهنه ظفریاب ونهب وغارت ایدوب کندی کلبلری
صوتی ایله دشمنه دلالت وقومنه جنایت ایمکله مثل مذکور ایراد اولندی
وکلب مزبور ایله تشاؤم اولنور * اشأم من براقش * دخی دیرلر وبونس
بن حبیب ابوعمرو بن العلادن روایت ایدر که براقش ملوکدن برینك
زنی اولوب شوهری برطرفه راهی وزنی براقشی استخلاف ایلدی وبعض
بردشمن طرفندن خوف یاخود برطرفه سفر مراد ایلسه عسکرینی جمع
ایتمك ایچون برموضع معینه ایقاد نار ایدوب دخانی ایله عسکره خبر
ایتمك ملك مزبورك عادت قدیمه سی اولمغله هر بارکه آتش اشعال
اولنه عسکر تختکاه ملکه مجتمع اولوردی چونکه براقش خلیفهٔ ملك
اولدی اجرای حکومت ایله وقتکذار ایکن جوار یسی خیانت قصدیله
برکیجه موضع معهوده ایقاد نار ایدوب لشکری دودوآتشی مشاهده
وتختکاهه مجتمع وبراقش بیوجه اجتماعلرندن پریشان حال ومتحیر
اولدقده ندماسی ای ملك لشکر بلامقتضی جمع اولدی اشتعال ناردن
خبردار دکلدم دیو جوابداده اول سك وقت احتیاجده دخی لشکردود
آتشه اعتماد ایتیوب مجتمع اولمازلر پس نظام دولته خلل طاری اولوب
دشمن ظهورنده بی لشکر متضرر اولمق محتملدر بونلری خیانت جواری یه
واقف ایتیوب برخدمتنه استخدام ایلکه امرکله ایقاد نار اولنمش ظن
ایلسونلردیو پند ایلدکلرنده براقش برخانه بنا ایتملرینه امرایتمام وتکمیلدن

صکره

صکره زوجی ملك کلوب سببندن استعلام ارکان دولتی دخی صورت
حکایه بی نقل واعلام ایلدکلرنده ملك * علی اهلها تجنی براقش * دیوب
مثل اولدی وشرقی بن القطامی دیدیکه براقش لقمان بن عادك زوجه سی
اولوب اهالیٔ قبیلهٔ لقمان لحوم اکل ایتمزلردی برکون براقش دن تولد
ایدن لقمانك برفرزندی مادری براقشك پدری قبیله سنه راهی اولوب
فرزند لقمانه خالنری اکرام ایچون برشتر ذبح واطعام ایلیوب غلام قبیله سنه
رجعت وپدری لقمانه لحم شتردن برپاره کوشت کتوروب لقمان تناول
ولذتیاب اولوب بونه کونا شیدر دیو سؤال غلام دخی لحم شتر در خالنرم
بنم ایچون ذبح واطعام ایلیوب ذقباب اولدیغمدن برمقدارنی سکا
کتوردم دیدکده لقمان لحوم شتر عایت لذیذ ارایمش برنچون نحر واکل ایتمیوز
دیدکده براقش دخی اکل لحومه خواهشکر اولوب یا لقمان * جملنا واجتمل
* دیوب کلامی هم سن جمیلی نفسکه اطعام هم بزی جمیل ایله اطعام ایله
دیه جك برده ضرب مثل اولنور اولدی وبراقشك شتری بسیار اولوب
لقمان ذبح واکل ایدوب شتزلری افنا بولدقده قومنك شترانی اکل ایدوب
براقش واهالیسنك شترلری برطرفدن ذبح اولنوب افنا اولمغله براقش
کندی یه واهالیٔ قبیله یه خیانت ایدوب مثل مزبور ایراد اولندی ماآل
معنای فقره براقش کبی اهلکه ونفسکه مضر اولمه یعنی بی طلب ایلکدن
کندك ولنباعك متضرر اولور سکزدیمکدر * وعز السؤ المستثیرة علی
حتفها * یعنی وعز کبی موت وهلاککه سعی ایله فقرهٔ مزبوره مثل
اولوب اصلی بودرکه برکیمسه برزغاله یه ظفریاب اولوب ذبح ایتمکه
سکینی اولیوب ایا برکارده نه کونا دست رسیده اولورم دیو تفقد
وجداندن مأیوس ایکن جدی جبلایوب ناخنی ایله زیرخاکدن برکارد
واخراج ایدوب اول کیمسه عزی کندی پایی ایله اخراج ایلدیکی بچاق
ایله ذبح ایلیوب برزغاله نك حرکت واضطرابی هلاکنه باعث اولوب
برکیمسه نك کندی فعلی تلف ومضرتنه باعث اولسه اول کیمسه
حقنده مثل مذکور ایراد اولنور (کالباحث عن المدیه) یاخود عن الشفره
دخی مثل اولوب مدیه وشفره بیوك بچاق معناسنه درمضرب ومعنای

مثل مقدما تفصیل اولندیغی وجه اوزره در * کالشاة تبحث عن سکین جزار * دخی مثل اولوب مورد ومضربی ذکر اولندی وهلاکو بغدادی ضبط ایلدکده ملك حلبه نصیر طوسی انشاسی ایله برمکتوب ارسال ایلدیکه بودر * امابعد فقد نزلنا بغداد سنة خمس وخمسین وستمائة فساء صباح المنذرین فدعونا مالکها الی طاعتنا فابی فحق علیه القول فاخذناه اخذا وبیلا فدعوناك الی طاعتنا فان اتیت فروح وریحان وجنة نعیم وایت فلاسلطن منك علیك فلاتکن کالباحث عن حتفه بظلفه والقاطع مارن انفه بکفه * بحث تفتیش معناسنه حتف موت معناسنه وظلف شاة وعنز وبقر مقوله سنك طرناغی معناسنه ومارن انفك ملایم یری که قصبهٔ انف معناسنه در وبوایکی مثلك مضربی امثال متقدمه کبی فعلی کندی نفسنه مضر اولان کیمسه حقنده اولوب قطع مارن انف جذیمة الابرشك اتباعندن قصیر در که زیادن جذیمه نك انتقامنی اخذ ایچون کندی الیله مارن انفنی قطع ایلمشدر تفصیلی * وبلقبس غارت زیاء علیك * فقره سندهذکر اولنمشدر * فما اراك الا ستقط بك العشاء علی سرحان * مثلندن مأخوذ اولوب قپچن برکیمسه کندینك هلاك وتلفنه باعث اوله جق امری اتخاذ کام ومرام وحصولنه سعی واهتمام ایلسه اول کیمسه حقنده مثل مزبور ضرب اولنور ماکل معنای فقره پس فهم ودانشم بودر که بنم وصالمه طالب اولمق سنك هلاك وتلفکه باعث اولور دیمکدر وابو عبیده روایتنده مثل مذکورك اصلی یودر که برکیمسه دفع کرسنکی ایچون تحصیل عشایه بیرون اولوب اثنای التماسده برکرك کرسنه یه مصادفه ایدوب کرك او کیمسه یی هلاك واکل ایلیوب عرب قول مزبوری ایراد ومثل ایلدی واصمعی روایتنده بر دابه کیاه طلب ایدرك صحرایه پروز ایدوب برذئب اکل ایلدی وابن اعرابی روایتنده قبیلهٔ غنی دن سرحان بن هرمله نامنده قتال وخونریز برکیمسه برمرعایی حفظ وحراست ایدوب آب وکیاهندن برفرد دابه سنه برك سبز ویرمزدی برکون عوف الاسدی دعوای مردانه کی ایدوب شترمی سرحانك چراکاهنده

رعی

رعی ایدرم ومنعنه تصدی ایدرسه قتل ایدرم دیوب شتربنی مرعای سرحانه ارسال ایلدکده سرحان عوفی قتل وشتری اخذ ایلدی * وبك لابطبی اعفر * ظبی اعفر لونی تراب کبی اولان آهو در وفقره مزبوره * لابطبی اعفر * مثلندن مأخوذ اولوب شخص مصیبت رسیده یه شماتت ایچون ضرب اولنور یعنی امر مکروه سکا نازل اولسون ظبیه نازل اولمسنکه عنایت ومرحمتم آهویه درسکا کادر وحیوانلاندن آهو اختیار اولنمسنه سبب آهوا دنی شبدن متضرر ورخنه دار اولور مثلا وثب ویرتاوایدرکن پالری سهولت ایله شکست اولدیغنه بناء یاخود برمرض اصابت ایلسه سریعا هلاك اولدیغنه بناء در ومثل مذکوری فرزدق زیادبن ابیهك موتی خبری کلدکده انشا ایلدیکی بیتنده تکلم ایلمشدر که اول بیت بودر * اقول له لما اتانی نعیه * به لابطبی الصریمه اعفرا * نعی برکیمسنك موتی خبری کلمسی معناسنه در (به لابکلب نابح) دخی مثل مذکور معناسنه درماکل معنای فقره عندمده برآهو مقداری حیز نك اولیوب قطعا حمایتده دکلسین پس امر مکروه سکا اصابت ایلسون ظبیه ایلسون دیمك اولور * اعذرت لو اغنیت شیا واسمعت لو ناديت حیا * یعنی سنك نصیحتکده معذور اولمق رتبه سنه بالغ اولدم اکر قبول ایدوب بکا تعرضی ترك ایدرسك وسکا نصحمی اسماع ایدردم اکرسن حیاندن اولمش اولسك وفقرهٔ اولی (اعذر من انذر) مثلندن مأخوذ اولوب معنای مثل سکا نازل اوله جق مصیبتدن سنی تحذیر رایدن کیمسه سنك عندکده معذور اولدی یعنی برر تبه تحذیر ایلدیکه بوندن صکره قبول ایلمزسك محذر معذور اولوب مصیبت رسیده اولورسن دیمك اولور وفقرهٔ ثانیه دخی مثل اولوب کندویه نصح ووعظ اولنوب قبول وفهم ایتمین کیمسه حقنده ضرب اولنور ومثل مذکوری عمروبن معدی کرب یاخود زیدبن صمه برینده ذکر ایلمشدر که اول بیت بودر * لقد اسمعت لو ناديت حیا * ولکن لاحیاة لمن تنادی * یعنی اکر حیاندن اولان کیمسه یه ندایدیدك تحقیق اسماع ایدردك لکن سنك ندا ایلدیکك کیمسه ده حیات یوقدر عمرو بیت

متن

متن ٥

مز بوردنصکره بربیت دخی انشاد ایلمشدر که بیت مذکورك مضمونی تایید ایدر * ولونارا نفخت بها اضاءت * ولکن انت تنفخ فی رماد * یعنی اکر نفخ ایلدیکك آتش اولیدی مشتعل اولوردی لکن سن آتشه نفخ ایتمیوب خاکستره نفخ ایدرسك و بیت ثانیه دن ونفخت فی غیری ضرم فقره سی اخذ اولندیغی مقدما ذکر اولنمشدی * وان العصا قرعت لذی حلم والشیء تحقره وقد ینتاء * فقرتین مثل اولوب ان العصا مثلی برکیمسه نصح ایله متنصح وتنبیه ایله متنبه اولماز الاعاقل اولان کیمسه متنبه اولور دیه جك موضعده ضرب اولنور وحلم عقل معنا سنه در والشیء تحقره مثلی برشی فی حدذاته عظیم ایکن برشخص اول شیئی تحقیر وتذلیل ایلسه اول شخص حقنده ضرب اولنور و بناء یرتفع معناسنه اولوب واوحالیه در وما آل معنای فقرتین عصا ایله نصح وتنبه عاقل ایچوندر سن ایسه عقلادن دکلسك و بنم موا صلتم برامر خطیر وعظیم ایکن سن طلب ایله تحقیر ایدرسك دیمك اولوب مرادی تحذیر در وابتدا قرع عصا وضرب مثل اولنانده اختلاف اولنوب روایت اعرابیده ابتدا تنبیه ایچون عصا ضرب اولنان حکام عربدن عامر بن ظرب بن عباد البشکری اولوب ذی الحلمدن مراد عامر در وذوالاصبع عامر حقنده * ومنا حکم یقضی فلا تدفع مایقضی * دیمشدر وحداثت سنده زکی وفهیم وحکومتده بی نظیر اولوب پیر اولدقده فهم وادراکی خبردار اولمغله فرزندلرینه بنم فهم وادراکه خلل طاری اولوب حکومتده خطا ایدر اولدم بن بیرون خیمه ده اثنای حکومتده خطا ایدرسم سز اندرونده عصا ایله برکاسه یه ضرب وقرع ایدیکز که متنبه اولوب خطادن رجوع وره راسته سالك اوله یم دیو تنبیه ایلیوب فرزندانی وقت خطاده قرع عصا ایدرلردی وروایت اخراده عامر حصیله نامنده برجاریه سنه قرع عصا ایچون تنبیه ایدوب حصیله قرع عصا ایدردی وخنثی ده ایتدا مزبور عامر حکومت ایلمشدر وحکایه سی بودرکه برکون برقوم برشخصی عامر حضورینه احضار ایدوب یاعامر بوشخصده آلهٔ رجل وآلهٔ مرأه مجتمع اولمش مرأه میدر یوخسه

رجل

متن

رجل میدر قضا حل اشکال ایله دیدکلرنده عامر متحیر وحکومتدن عاجز اولوب ای قوم بکا مهل ویروب تأخیر ایدك بو کیجه تفکر ایده یم دیو دفع مجلس ایدوب اول کون اخشامه دك وشب نابسحر بی خواب وراحت تفکر وتأمل ایدوب عقد واشکالی حکمدن عاجز وعمکین اولدی وجاریه سی سحیل عامرك کوسفندانی رعی ایتمکله هر بار سحیله عتاب ایدوب کوسفندانی رعیده تأخیر ایلدك صباح اولدی وکیم کتوردك اخشام اولدی دیو مؤاخذه ایدردی اول کون غمندن قطعا عتاب ایتیوب سحیل رعی تأخیر وعتابه منتظر اولوب عامری المناك و پرفکره مشاهده ایلدکده یا عامر غمناك اولمکك سببی ندر دیو سؤال عامر دخی جوابداده اولیوب سحیل ابرام وعاقبت عامر خنثی قصه سنی اظهار ایلدکده سحیل لاابالك یاعامر خنثایی اقعاد ایدوب تبول ایلسون آلهٔ رجلدن تبول ایدرسه رجلدر آلهٔ مرأه دن تبول ایدرسه مرأه در دیدکده عامر مسرور اولوب * مسی سحیل بعدها وصبحی * یعنی بو مسئله نك جوابندنصکره کرك صباحله کرك اخشامله کیمسه سنی مؤاخذه ایده مزز برای بو ورطه دن اخراج ایلدك دیوب برکیمسه براموره مباشرت ایلدکده امر کده مستقل سك وسکا کیمسه اعتراض ومداخله ایده مزکیه جك یرده ضرب اولنور مثلدر بعده عامر سحیلك تعلیمی اوزره تجربه وقضا ایلدی وسهیلی علامهٔ مذکوره شرعده دخی باب استدلال وعلاماتدن معدود اولوب معتبردر دیدی مومی الیه عامر بن ظرب اوچیوز سنه معمر اولمق اوزره مروی اولوب کندی ایاتنده دخی مصر حدر * تقول ابنتی لماراتنی کانتی * سلیم افاع لیلة غیر مودع وماالموت افنانی ولکن تتابعت * علی سنون من مصیف و مربع فاصحبت مثل النسر طارت فراخه * اذارام تطیارا یقال له قع * اخبر اخبار القرون التی مضت * ولابد یوما ان یطار بمصرع * روایت اخراده ابتدا قرع عصا ایله خطاسنه تنبیه اولنان سعد بن مالك کنانینك برادری عمرو بن مالك بن صبیعه اولوب سببی بودرکه بروقتده سعد نعمان بن منذر زیارتنه کلوب نعمان سعده دیاری احوالنده سؤال ایدوب

سعد یارانی عزیز ونیاتی هنوز رسیده اولوب مرغزارلرینی شمدی سبز
وطربدر دیدکده نعمان یاسعد سن متطبق وحاضر جواب سك لکن
مراد ایلدیکم سکا بر شخص تسلیط ایدرمکه جوابدن عی وعاجز اولورسك
دیدی سعد دخی اویله دو دیدکده نعمان خدمتدن برینه سعد مسلی
زن اول دیو اشارت خادم دخی برسله سخت ضرب ایلیوب نعمان
یاسعد بوکا جواب ندر دیدی سعد دخی غلام سفیه ومأمور در دیدی
نعمان غلامه تکرار اشارت وغلامی برسله دخی ضرب ایدوب نعمان
سعددن جواب طلب ایلدکده سعد ابتدای قباحتنده مؤاخذه وعتاب
اولنمش اولسه تکرار بو فعل قبیحه مبادرت ایتز دی دیدی ونعمان
ینه اشارت وغلام برسله دخی ضرب ایلیوب سعددن جواب خواه اولدقده
سعد باری تعالی قولنی تأدیب ایده یوردیدی ونعمانك مرادی سعد غضب
ایله جوابده حدنی تجاوز ایدوب قتل اینمك ایدی چونکه طورنی تغییر
ایلیوب عاقلانه اجوبهٔ مسکته سر دایلدی نعمان تعجب وعقلته پسند
وسعدی کندویه ندیم ایدوب برمدت مرورنده نعمان اطراف مرغزارلرنده
سبز وکیاهك وفرت وقلتنه اطلاع ایچون سعدك برادری عمروی ارسال
وعمر و بطؤ اوزره حرکت ونعمانك قومنه انتظاری حدی تجاوز ایدوب
نعمان غضبناك اولمغله یاسعد برادرك عمروکلوب کثرهٔ کیاه ایله خبرویرسه ده
قتل ایدرم قلت وعزتله خبر و یرسه ده قتل ایدرم دیو حلف وسوکند
ایلیوب عمرو کلدکده سعده نعمان برادریمه برکاه تکلمنه سندن اسنیذان
ایدرم دیدکده نعمان اسانکی قطع ایدرم دیدی باری اشارت ایده یم دیدی
دستکی بریده ایدرم دیوب سعد یاامیر قرع عصا ایده یم دیو نیاز ونعمان
مساعده ایلدکده سعد جلبسنك عصا سنی اخذ وبرکره قرع عصا
ایلدکده برادری عمروك معلومی اولدیکه محلکده توقف ایله سکا افاده سی
مهم شی ظهور ایلدی دیمکدر بعده سعده متوالیةً اوچ کره قرع عصا ایدوب
عصایی جانب سمایه رفع ودست چپی ایله مسح ایلدکده عمرومرعالرکیاهدن
خالیدر دیو قلت سرزاندن تشکی ایله دیمك اولدیغن فهم ایلدی
سعد برقاچ کره قرع عصا ایدوب عصایی برمقدار رفع یعنده زمینه القا

ایلیوب عمرو فهم ایلدیکه کثرت کیاه ایله دخی مدح ایله دیمکدر بعده
برکره قرع عصا ایدوب نعمانه توجه ایلدکده عمروك معلومی
اولدیکه تکلمه اذن داده اولدی کلوب حضور نعمانده ایستاده نعمان
دخی استعلام ایلیوب عمرو یاملك مدح اولنه جق زبده بسیار وذم
اولنه جق مرتبه اندك وقلیل اولیوب ارض احوالنه اطلاع مشکل نه
وفرت نباتاتنه مغرور ومسرور اولمی ونه قلتنه مغموم ومأیوس اولمایدر
دیو جوابداده اولدقده نعمان عمروك فهم ودانشنه پسند ایدوب
اکرام ایلدی روایت اخراده قرع عصادن مراد وقتاکه جذیمه زباء
طرفنه مطیه سوار اولدی اتباعندن قصیر باجذیمه نصحمله عامل اولیوب
نفسکی مهلکه یه القا ایده یورسك لکن زباءنك عسکری نمایان اولوب
خیانتلرینی تفرس ایدرسم سنی اکاه ایتمك ایچون عصاتامنده اولان فرسکی
تازیانه ایله قرع وضرب ایده رم سن اول آن سوار اولوب فرار ایله دیدی
وفی الحقیقه لشکر زباءنك قصیرسؤقصدلرینه واقف اولدقده قرع
عصا ایلدی لکن جذیمه قصیرك خوف و وهمنه حمل ایدوب التفات
ایلدکده قصیرعصایه سوار وجای سلامته رسیده اولدقده * ان العصا
قرعت لذی الحلم * دیوب کلامی مثل اولدی وربیعه روایتنده ابتدا قرع
عصا اولنان قیس بن خالد بن ذی الجدین اولوب تمیم روایتنده ربیعة بن
محاشن ویمن روایتنده عمرو بن خمة الدوسی اولمق اوزره در وزمان
جاهلیتده بنوتمیمك حکامی اکثم بن صیفی وحاجب بن زراره واقرع
بن حابس وربیعة بن محاسن وضمره بن ضمره در لکن ضمره رشوت اخذ
وناسه غدر ایتمکله مذموم در وبنوقیسك حکامی عامر بن ظرب وغیلان
بن سلمة الثقفی اولوب مزبور غیلان برکوتی میان ناسده حکومته وبرکوتی
شعرنی انشاد وبرکوتی شترلرینه نظارته تخصیص وتعیین ایلشدی
وغیلان اسلامی قبول ایلدکده اون زنی بولینوب رسول اکرم صلی الله
تعالی علیه وسلم حضرتلری یاغیلان دوردنی ترجیح واختیار ایله
بیوروب غیلان دوردنی اختیار ایدوب عدد مزبور سنت اولدی وحکام
قریش عبدالمطلب وابوطالب وعاص بن وائل در وزنان عربدن حاکمه

متن

اولان محرر بنت لقمان وهند بنت الخس كه ذكرى تقدم ايلدى وجمعه
بنت حابس وعامر ابن ظربك دخترىدر * وان بادرت بالندامة ورجعت
على نفسك بالملامة كنت قداشتريت العافية لك بالعافية منك *
يعنى اقدام ايلديكك قباحته نادم اولوب ترك ونفسكه لوم ايدرسك بندن
انقطاع ايله نفسكه راحت بخش اولوب بزى دخى اراحه ايتمش اولورسك
متن * وان قلت جعجعة ولاطحن ورب صلف تحت الراعده * ففرتين
ايكى مثل اولوب جعجعة صوت آسياب وطحن مطحون معناسنه دقيق در
جحن بركيمسه وعدنه وفا ايتمسه * جعجعة ولارى طحنا * ديو ضرب
مثل ايدرلر وجعجعه مفعوليت اوزره منصوب اولوب تقديرى اسمع
جعجعة در يعنى صداى آسيابى استماع ايدرم لكن دقيق مشاهده ايتم
ديمكدر وصلف قلة نزول وخيره اطلاق اولنوب راعده سحاب كثير الرعد
وقليل المطر معناسنه در مالدار وبخيل اولان كيمسه حقنده * رب
صلف تحت الراعده * مثلى ضرب اولنور يعنى رعدلى اولان سحابدن
باران نزول ايلمز ديمك اولوب مآل معناى ففرتين تكلم ايلديكى تهديداى
متن ايقاع واجرا ايلبوب مجردنى تخويف ايدرسك ديمكدر * وانشدت
لايؤسنك من مخدرة قول تغلظه وان جرحا * واكر مخدره نك غليظ
ومكدر اولان قولى كوكلكى جرح ايدرسه ده وصال واجتماعدن سنى
مأيوس ايلمسون كه زنانك خشونتنه اعتبار اولميوب ابرام ايله تحصيل مرام
ايدرم ديوطمعكار اولوب بيت مذكورى انشاد ايدرسك بيتدر مزبور
بشار بن بردك اولوب شاعر ابو شمقمق مهران بن محمد بركون بشارك
زيارتنه واردم پيشنده يوزدينار اولوب قدومدن اكاه وبكايا اباشمقمق
بودينارك برمقدارنى اخذايله كه قصه سنى سكا نقل ايده يم ديدى بندخى
برمقدارنى اخذوحكايه سنه چشم كوش اولدقده بشار يا اباشمقمق بوكون
تك وتنها جالس ايكن مالدار برنوجوان سلامداده اولوب يا اباماعاذ سكا
نذر ايلشم دم شودينارلرى قبول ايله ديو پيشمه وضع ايلدكده سبب
نذرى سؤال ايلدم نوجوان دخى يابشار برزن جور پيشه يه دلداده
اولدمكه دعواى مستور يتده رابعة زمان وعصمت وعفتده يكانه دوران

پكنوب بروجهله نائل وصالى اولمق ممكن اولمدقده مأيوس وطلبندن
فارغ اولمشيكن سنك * لايؤسنك من مخدرة * قول تغلظه وان جرحا * يتكى
تذكر وتكرار ايتحصيلنه دامن درميان وجور وجفاسنه صبر فراوان
ايدوب عاقبت نائل بكام اولوب سكايوز دينار اعطا ايتمكه نذر
ايلمشمدر ديونقل ايلدى ديدى * فعدت لما نهيت عنه وراجعت ما استعفيت
متن منه بعثت من يزعجك الى الخضراء دفعا ويستحثك نحوها وكزا وصفعا *
ازعاج برشئى موضعندن قلع واخراج وعدم استقرار معناسنه اولوب
برزمره خانه سنده قرار ايتميوب هر باركشت وكذار ايلسه مزعاج ديرلر
وخضر بيرون بلداندە اولان مزرعه طرفنه اطلاق اولنوب وكز
بركيمسه يى دفع واخراج ايدركن پشنه مشت ايله ضربه ديرلر
وصفع قفايه سيلى زن اولمغه ديرلر مآل معنا اكر بنم وعيد وايخافدن
خوف وكلامى تصديق ايتميوب نهى ومنع ايلديكم خصوصه بنه مبادرت
وعفو ايلديكم امره تكرار مباشرت ايدرسك سنى قراوه زارعه ازعاج
ونفى وسله ومشت ايله ضرب ودفع ايده جك آدم تعيين وارسال
ايده رم ديمك اولور * فاذا وصلت عبث اكارون نهابك وتسلط نواطيرها
عليك * اكارون زارعون معناسنه اكارون اكرك جمعى اولوب اكر
برزكردر واكرا كراتدن مأخوذ اولوب اكرة خضره معناسنه وعبث لعب
ايله تخليط كار معناسنه اولوب طعام مخلوطه عبث ديرلر وملاطه قهر
وغلبه يه تمكن وقدرت معناسنه اولديغندن پادشاهه سلطان تسميه
اولنمشدر ونواطير ناطورك جمعى اولوب ناطورى حافظ كروم ودشتبان
معناسنه در مآل معنا جنكه خضرايه واصل اوله سك دهقان
وبزركر لرسنى سخريه ودشنيا نلراوزريكه مسلط اولوب تعذيب
وتعجيز ايدرلر ديمك اولور * فن قرعة معوجة تقوم فى قفاك ومن جفلة
متنه يرمى بها تحت خصاك * يعنى چوب كج وعصاى معوج مستقيم
اولنجه قفاكه ضرب ايدرلر چوب كج ايسه مستقيم اولمق ممكن اولميوب
دائما سنى ضرب ايدرلر ديمكدن كايه ايتمش اولور ومكروه ومتن
طورپى زيرمذاكير كه رمى ايدرلر ديمك استكه ادخال ايدرلر ديمكدن

متن

كتابه در *ذلك بما قدمت يداك انذوق وبال امرك وترى ميزان قدرك*
يعنى بوخرى وتعذيبه سبب حدكى تجاوزوبنم كبى شريفه نك وصالنه
تعرض ايله كسب واقتراف ايلديكك شيدر وبجن بركيمسه يه امر
مكروهه مبادرت ايله معاقب اولمه دن متضجر اولمسه هذا ما كسبت
يداك ديوضرب مثل ايدراكرچه فى الحقيقه فعل صاحب يددن صادردر
لكن مجازا انده اسناد اولنورولتذوقه لام تعليل ايچون وذوق فى الاصل
دهانده حاصل طعمه اطلاق وبعده برشئ امتحان وتجربه يه نقل اولنوب
قليل وكثيرده استعمال اولنور مثلا برشيئك نمونه سنه نظر كبى ووبال
شول امر ثقيل وكريه دركه ضررندن خوف اولنه وميزان برشيئك
مقدار وحدنى معرفته ديرلر پس مأل معنا سكا ايده جكيم تعذيب نايجا
اولمبوب كسب يدك اولوب مبادرت ايلديكك امر قبيحك جزاسنى
تجربه ايتمكله حدكى بيلوب بعداليوم حد ناشناس اولمه ديمك اولور
* متن جهلت نفسه قدره برى غيره منه مالابرى* پس بركيمسه نك كه
نفسى كندى حدومقدارنه جاهل اوله سائرناس اول كيمسه نك حدينى
بيلوب كندويه نمايان اولميان عيب غيريله آشكار ونمايان اولور
بيت مذكور متنبينك اواوب صدده مناسب اولمغله ايراد ايلدى واكثر
ادبا وبلغا رساله لرينى برآيه كريمه ياخود برمثل سائرياخود بربيت معتبر
ايله ختم ايدوب رونق رساله يه مزيت ويرملرى ديدن قديمدر ومتنبى
بيت مذكورك مضمونى كلنك يعنى طورنه حكايه سندن اخذوسرقه
ايلمشدر واصلى بودر كه برقصار كاردجله ده قصارت ايدردى وهركون
بركرى پر واز ايده رك زمينه نازل ولب جويده كاه قونوب بوجكلر
دوشيروب تعيش وانكله قناعت ايدردى بنه بركون كلنك عادت مألوفه سى
اوزره بوجكلرله تعيش ايدركن برصقر جق سماده رمهٔ كبوترانه هجوم
وبرينى شكار وتغذى ايلديكنى مشاهده وكندويه ملامت ايدوب
سن صقردن بزرك اندام وعالى پرواز وپرزور ايكن بويله مضائقه ايله
تعيش ايده سك زهى دون همت ديوب بركبوتره ديده دوز وبعدالمشاهده
صقره تقليد ايله پروازوكبوتره هجوم ايليوب كبوتره راست

كتوره

كتوره ميوب فرط هجومندن كندوبى ضبط ايده ميوب بوجكلر
صيد ايلديكى كله ساقط وسرى بالجمله باتوب قالدقده مزبورقصار
كركى شكار وخانه سنه ايصال ايدركن برآشنايه دوجار اولوب بوندر
ديو سؤال ايلدكده قصار (كركى بتصقر) ديدى يعنى بركلنكدر كه حد
ناشناس اولوب نائل اولديغى نعمته قانع اولميوب وسع واقتدارندن
خارج امره مباشرت ايله مصاب اولسه ضرب اولنور وصقرمعروف
برقوشدر كه تركيده جاقر تعبير اولنور اجدل وقطامى دخى صقره
اطلاق اولنور واول صقر كه قناتلرى اوزون اوله مصرخى ديرلر وهر
قوش كه مرغانى صيد ايده باز وشاهين كبى اكا صقر تسميه اولنور
وجمعى اصقر وصقور وصقار وصقوره وصقاره وصقركاور بومثللى
بجمك آخرينه ها الحاقى توكيد ايچوندرومؤنثى صقره دروصقرة لفظى
شدت ضرب معناسنه اولان صقر دن مأخوذدر كه معول ايله حجره
ضرب اولنسه (صقر الصخرة بالصاقور) ديرلر وصقرك كنيه سى
ابوشجاع وابوالاصبع وابوالحمراء وابوعور وابوعمراندر وصقرك
صادنه كاهى زا وكاهى سين بدل اولنوب زقروسقر ديرلر زيرا بركلمه كه
انده صاد ايله قاف جمع اوله لغات ثلث مذكور جائزدر بصاق وبزاق
وبساق كبى توكرك معنا سنه وعرب نسر وعقابدن غيرى هرصيد
ايدن قوشه صقر اطلاق ايدوب جاقره اكدر واجدل لفظلرينى
تخصيص ايدر وجوارح اربع كه صقر وشاهين وعقاب وبازى در
انلره سباع وضوارى وكواسر اطلاق اولنوروجوارح مذكوره ميانده
صقر دواب ميانده استرمثابه سنده در زيرا صقرشدته صبر وعذابك
غليظنى هضم وهرقوشه حمله ايدروغزال وخركوش صيدنه ممارسه
واعتيادى طيور صيدنه ممارسه سندن زياده درز يرامزاجى باردورطب
اولمغله چوق مدت صوايخمز بناء عليه بجرده مثل اولوب انخر من الصقر
ديرلر وميدانى انخر من اسد ومن صقر مثلنده ديديكه وله لحية تيس وله
منقار نسر وله نكهة ليث خالطت نكهة صقر وصقر وصاقر ديرلر

حديد البصر معنا سنه والله اعلم بالصواب و اليه المرجع
والمآب تمت الرسالة و بجمتها والحمد لله
رب العالمين والصلوة والسلام
على سيدنا محمد وآله
وصحبه اجمعين
آمين

بلطفه تعالى اشبو كتاب بلاغتنصابك طبع و تمثيلى * سلطان
سلاطين زمان * وخاقان خواقين جهان * السلطان عبد المجيد خان *
صبنت سلطنته الى نهاية الدوران * افندیمز حضرتلرینك سایهٔ
شوكتوایهٔ ملوكانه لرنده * من غير استحقاق تقويم وقايع نظارتیله
كسب نضارت ايلمش اولان بندكان دولت
علیه نك بی نامی * سید مصطفی سامینك
معرفت كتزانه سیله پیوستهٔ
حسن ختام اولمشدر
اوآخر صفر الخير
سنه
١٢٥٧

Süleymaniy-11
Kısım | Ulum-ul Mahsus
Yeni Kayıt No | 5062
Eski Kayıt No |

SÖZLÜK

ᶜAbeş: Luᶜb ile taḫlīṭkār maᶜnāsına olup ṭaᶜām-ı maḫlūṭa ᶜabeş dirler.

ᶜAbrī ve ᶜİbrānī: Lüġatta Yehūd olup maᶜnā-yı lüġavīsi ḥasret-zede vü maḥzūn dimekdür.

Aḫas: Ednā maᶜnāsınadur.

Āḫte: ekdic-i āt maᶜnāsına olup taḳdīr-i kelām ḫāne-i āḫtedür.

Ahūn: Aḥḳar maᶜnāsınadur.

Akārūn: Ekruñ cemᶜi olup ekiri bozorgdur

ᶜAḳūḳ: Vālideyi rencide itmek maᶜnāsınadur

Altūn: Ve altūnuñ ᶜArabī'de ismi ẕeheb olmaġla ẕehāb gitmek maᶜnāsına olup isminde şeᵓāmet vardur.

ᶜAṭbūl: ᶜAynuñ ẓammıyla mirᵓat-ı ḫasnāya dirler

Arisṭo: kāmilü'l-faẓl maᶜnāsına olup ġālibā süryānīdür .

Asaḳfe: Üsḳufuñ cemiᶜ olup rüeᵓsā maᶜnāsına yaᶜnī ruhbān maᶜnāsına ki müfredi rāhibdir

ᶜAr: Bir kimse üzerine şeyᵓ-i mekrūh idḫāl itmek maᶜnāsına olup فلان يعر قومه yaᶜnī falan ḳavmine mekrūh idḫāl u şerer mi ider dirler. Ve şehādetü bir şeyᵓe ᶜilm ve ol şeyᵓi iḳrār maᶜnāsınadur..

ᶜAy: beyānuñ żıddıdur. Yaᶜnī tekellüme ᶜadem-i ḳudret maᶜnāsına olup bizāᵓ ḫayātuñ ẓıddı ve faḥş maᶜnāsına olup falān bizāᵓü'l-lisāndur dirler.

Bāᶜa: Lüġatde ḳulāc maᶜnāsınadur.

Baḫt: Teftīş maᶜnāsınadır.

Baṭlamyūs: Esedü'l-ḥarb dimekdür

Besr: Bir şeyʾün avānından maḳdem ḥuṣūlına istiᶜcāl ü merāmını vaḳtinden muḳaddem ṭaleb maᶜnāsına olup ḫurmanuñ ḫāmına besr dirler.

Beyān-ı keşret: Kelām u nifāḳ maᶜnāsınadur.

Berzüre: Mihr bā ve zānuñ żamıyla berzure mihrden mürekkeb olup buzurc buzurguñ muᶜribi ūlū maᶜnāsına ve mihr muḥabbet maᶜnāsına olup aṣlında berzure mihr vaṣf-ı terkībi olmaġla ulūu muḥabbetli maᶜnāsınadur.

Buḳrāṭ: Mālikü'ṣ-ṣıḥḥa maᶜnāsınadur.

Buʾs: Aẕāb u şiddet maᶜnāsınadur.

Caḥẓ: Gözüñ muḳlesinüñ ᶜaẓmi vü meydānı maᶜnāsınadur.

Cālīnūs: Faᶜilü'l-ᶜacāyib maᶜnāsınadur.

Cāriye: Duḫter-i nevre-sīde maᶜnāsına olup bu maḥalde mucārāt yaᶜnī müṣāḥabet maᶜnāsınadur.

Cebbār: demi heder maᶜnāsına olup ḥadīṯ-i şerīf cerḥ-i behīmede ḳaṣṣāṣ olmadıġını ifāde idüp bir kimseyi taḥḳīr murād itse ḥadīṯ-i meẕkūr ile ḍarb-ı meṯel olınur.

Ceded: Arż ṣalbehu maᶜnāsına olup ᶜaṣār laġzīzen maᶜnāsınadur.

Cefa's-sırac ᶜanü'l-feres: Cefā fiᶜl-i ḫayrdan tebāᶜüd ve yaramazlıḳ maᶜnāsına olup aṣlı feresüñ ẓahrından ekrek gitmesinde istiᶜmāl olınup جفا السرج عن الفرس dirler

Cevād: Esb-i şīr-i merddür. Yaᶜnī bahādur. Ve bu rükn at maᶜnāsına olup esb tekāver süvār oldıḳdan ṣoñra gāve süvār olur olmadum dimek olur.

Cevf: Ecvefiñ cemᶜidür.

Cūᶜ: Gürsinegi maᶜnāsınadur.

Cinnī: Cināyetden meʾẖūẕ olup cināyet ṣūc itmek maᶜnāsınadur.

Ḍayf: Mihmān maᶜnāsınadur

Deniyye: Ḥabīṯe ve reẕīle maᶜnāsınadur.

Ebbāle: Bir ḳucaḳ heyzüm maᶜnāsınadur.

Ebṭaḥ: Evfaḳ ṭaşlu meyl-İ vasiᶜ maᶜnāsına olup cemᶜī ebāṭıḥdur.

Ecel: Bir nesneniñ müddeti maᶜnāsına vü kitāb ḥükm ü ḳader maᶜnāsına ve dābir baḳīyye-i ḳavim maᶜnāsınadur.

Edeb: Fī'l-aṣl ṭaᶜāma daᶜvet maᶜnāsınadur.

Ednā: Bir nesneyi ḳarīb ḳılmak maᶜnāsına olup sevād şaḫṣ maᶜnāsınadur.

Eflāṭūn: Ṣadıḳü'l-ḳul maᶜnāsına olup ġāliba ser yanıdur.

Ehl-i şiḳāḳ: Ehl-i fesād u fitne vü iḫtilāf ve ehl-i nifāḳ maᶜnāsınadur.

Ekfer min ḥimār : Ḳaçan bir kimse ziyāde kāfir ü melᶜūn olsa ekfer min ḥimār dinilür.

Elbāb: Līk cemᶜ olup ᶜaḳıl maᶜnāsınadur.

Elḥān: Laḥnıñ cemᶜī vü laḥn ḥüsn-i ṣavtle āvāze itmek maᶜnāsınadur.

Erᶜan u rāᶜin: Aḥmaḳ maᶜnāsınadur.

Erbaᶜ واربع على ظلعك ابق على عزك maᶜnāsına olup ṭopallıġuña ibḳā idüp ḥaddiñi tecāvüz eyleme diyü tefsīr olındı ki meᶜali hep birdür.

ᶜErf: Rāyiḥa maᶜnāsınadur.

Ermīs: Ermis'üñ maᶜnāsı ᶜuṭārid dimekdür

Esb: Sinānuñ cemᶜī olup demeren maᶜnāsınadur

Esef: Eşudd ḥazen maᶜnāsınadur.

Esved: Ecel maᶜnāsınadur.

Etrāb: hem-sinn ve aḳrān maᶜnāsınadur.

Evṣaḳ: Eşedd ü erbaṭ maᶜnāsına olup aḫit med ile ḥabl ḳıṭᶜasınuñ iki ṭarafına bir ṭaş rabṭ u bend ve ṭaş ile ṭaraflarını zemīne defn ū muḥkem idüp ᶜarūsī yaᶜnī ilmegi rūy-ı zemīnde āşikār ḳılup dabbe rabṭ iderler.

Evtār: Terk cemᶜī olup zih maᶜnāsınadur.

Evi: hemzenüñ ẓammı ve vāvuñ kesrile menzile rücūᶜ maᶜnāsına vaḳᶜīde zevce maᶜ nāsına hem-dem maᶜnāsından meᵓḫūẕdur

Eẓlem: Ẓālim maᶜnāsına müstaᶜmeldür.

Faṭam: faṭam faṭimüñ cemᶜi olup faṭīm südden kesilen veled maᶜnāsınadur.

Fehfehe: Tekellüme ᶜadem-i ḳudret maᶜnāsına olup ḳahḳaha ifrāṭ ile ḫandeye dirler.

Feylesof: Lüġat-ı Yūnān'da muḥib-i ᶜilm maᶜnāsınadur. Zīrā fīl muḥib maᶜnāsına ve sevfe ᶜilm manāᶜnasınadur ve taᶜrīb olınup felsefe feylesof lafẓinden müştaḳḳ olmışdur

Feylubaṭūl: On yidi sene melik olup maᶜnāsı muḥib peder dimekdür.

Feylufus: Maᶜnāyı muḥib birāder dimekdür

Feylumaṭun: Otuz beş sene melik olup maᶜnāsı muḥib mader dimekdür

Fütāt: Şābe maᶜnāsınadur.

Ġalib: İstilā maᶜnāsınadur.

Ġam: Türāb maᶜnāsınadur.

Ġavānī: Ġāniyenüñ cemīᶜ olup ġāniye şol ᶜavretdür ki ᶜafīfe olup zevcīle ḳanāᶜat eyleye

Gerdūs: ḫaylden ḳıṭᶜa-ı ᶜaẓīme vü gerādīs cemᶜī olup ḥaylden fırḳalar maᶜnāsınadur ve mevkib fersān-ı ḳavim maᶜnāsınadur.

Ġıbāġıb: Ġabġabuñ cemᶜi olup ġabġab ṣıġıruñ anāki altında ṣarḳan deri maᶜnāsına olup şeyran şevrüñ cemīᶜdür

Ḥacm: Bu meri cüşşe maᶜnāsınadur.

Ḥaft: Mevt maᶜnāsınadur

Ḫalāl: Ḫaleniñ cemᶜī olup ḥale ṭarīḳat-ı ḥasene maᶜnāsınadur.

Ḫāli: Tehī maᶜnāsınadur.

Ḥallikān: olan ḥallidem meᵓḫūẕ olup şol evṣāf maᶜnāsınadur.

Ḥarem: Ḥarāmuñ taḳdīrinde olup eski kınār kes maᶜnāsınadur.

Ḥar: Ferc maᶜnāsınadur.

Ḥaz: Ḳaṭᶜ maᶜnāsınadur.

Ḥaẓẓa: Naṣib ü maḳṣad maᶜnāsınadur.

Hedīr: Ṣavt maᶜnāsınadur.

Heyet: Sühūlet maᶜnāsınadur.

Heym: Teşne maᶜnāsınadur.

Henā: Ḳaṭrān u niḳab niḳbenüñ cemiᶜ ve niḳbe ḳarḥa vü cerb maᶜnāsına olup herkes ki umūrı maḥal manāsına vażᶜ eyleye. Vażᶜ ilehunā mevāżiᶜü'n-niḳab diyüp ḍarb-ı meşel iderler.

Ḫaşef: Ḫarmāyı bed u nā-māᵓkūl maᶜnāsına ve kīle kīldendür ki heyᵓet ü ḥāle delālet idüp celse vü rakibe gibidür.

Heşīm: Nebāt ḫuşk u münkesir u ḥamīm şol nebāt-ı ṭarī ve sebzeñe ḳaddi olup henüz nihāyetine resīde olmaya ki giyāh-ı nev-demīde maᶜnāsına ve ṣaᶜb esb-i ser-keş ü ġayr-i

muᶜallim ve ẕelūl mülāyim ü muṭiᶜ olan esb maᶜnāsına olup meᵓāl-i maᶜnā teyemmüm iden āba ẓafer-yāb olmayan kimsedür.

Hevā: Muḥabbet maᶜnāsınadur.

Heżm: Ḳırılmaḳ ve kesr maᶜnāsınadur.

Ḥilm: ᶜAḳl maᶜnāsınadur.

Iṣṭabl: Aḫūr maᶜnāsına olup ᶜArabīdür. Farsīde āḫteḫāne dirler.

Iṣṭıralab: Lüġata Yūnān'da mizānü'l-şems maᶜnāsınadur.

İbtirād: Māᵓ bārid ile iġtisāl maᶜnāsınadur.

İġtirār: Aldanmaḳ maᶜnāsınadur.

İḫtirāᶜ: Peydā itmek maᶜnāsınadur.

İktināf: İḥāṭa maᶜnāsınadur.

Iḳmār: Ḳamerüñ cemᶜi maᶜnāsınadur.

ᶜİlāc u muᶜālece: Lüġatda müġālebe maᶜnāsına olup ᶜilm-i ṭıbba ᶜilāc tesmiye eylediler ki ṭabīb ᶜilm-i ṭıbb ile maraża ġālib olur

İmtiṭā: İttiḫāẕ-ı menīyye maᶜnāsınadur.

İnḳār: Neḳrüñ cemᶜi olup naḳrālāt muṭribeyi üfürmege dirler.

İntihāz: Fırṣat bulmaḳ maᶜnāsına iġtinām fırṣat gibidür.

İrtāᶜatü'l-fütāt: Genç ᶜavretler ḫavf u fezaᶜ eyledi maᶜnāsına olur.

İstīṣāf: Bir nesneyi vaṣf itmegi ṭaleb itmek maᶜnāsına olup istavṣafa'ṭ-ṭabīb ledvāᵓ dirler.

İstiṣār: istibdād yaᶜnī müstaḳīl olmaḳ maᶜnāsınavü kemāl kişinüñ ẕātı vü ṣıfātı anuñla tām u kāmil ola.

İtlāḳ: Şemsüñ yıldırmaḳ ve lemeᶜān itmek maᶜnāsına olup żaḫab ṣadalu yaġmūr

maᶜnāsına ve ṣabḳ-ı keṣret-i bārāndan ḥāṣıl olan sīl zemīni ṣaḳḳ u derīde itmek maᶜnāsınadur.

Ḳadeḥ: Ḳaddāḥ müyesserden olup ḳıdāḥ sihām maᶜnāsınadur.

Ḳadeḥ-i sehme: . MaᶜlūM ola ki müyesser didikleri ḳumārdur veyā ser muḳāmir maᶜnāsına olup müyesser ḳumāruñ ḳaddāḥı olup ḳadeḥ-i sehme dirler

Kaᶜib: Duḫter-i nev-resīde maᶜnāsına olup muᶜaṣṣar żamm-ı mīm ü kesr-i ṣād ile henüz bāliġa olan duḫter maᶜnāsınadur.

Kebel: Bend-i saḥt maᶜnāsına esīre makbūl dirler.

Kerem: Levmüñ ẓıddı olup nesebinde şeref maᶜnāsınadur. Ve küflū naẓīr ü miṣeil maᶜnāsına olup münākaḥa vü muḥārebede muᶜteberdür.

Kulum: Kulum żamm-ı kāf ile yāreler maᶜnāsına ve müfredi kelm olup maᶜnā-yı beyt ḳaçan velī maḥbūba nedīm muṣāḥib olan kimse ṭarf-ı çeşm ile nigāh eylemek murād eylese, farṭ ḥaseninden ol kimsenüñ mafṣallarında cerāḥat ü yāreler peydā olur dimekdür.

Kīle: Kīldendür ki heyᵓet ü ḥāle delālet idüp celse vü rakibe gibidür

Külef: Cehde ẓuhūr iden ḥamra ki sevād u ḥamra miyānında olan levn maᶜnāsına ve lühve ᶜaṭiyye maᶜnāsına lehy cemᶜīdür

Ḳurb: visād u ṭūl-i sivād iki kimsenüñ keṣret-i ṣoḥbetden ᶜibāretdür.

Küfr: Lüġatde setr maᶜnāsına olup leyle kāfir dirler. Ẓulmetle eşyāyı sātir olduġından ve niᶜmeti inkār iden kimseye sātir-i niᶜmet oldıġına bināᵓen kāfir dirler.

Laḥv: laᶜn itmek maᶜnāsına liḥa'llāh laᶜna'llāh maᶜnāsınadur

Lehf: Ḥüzn ü taḥassür maᶜnāsınadur.

Lekāᶜ: ولكاع لئيمة النفس deniyye maᶜnāsına olup ᶜazb zevceden baᶜīd yaᶜnī zeni olmayan kimseye dirler.

Luhmān: Żamm-ı lām ile laḥmuñ cemᶜi olup küştahā maᶜnāsına ve müzᶜa küşt pāresi maᶜnāsına elbān lebenüñ cemᶜi olup ve cerᶜ yutmaḳ ṭarīḳ ile südi nūş itmek maᶜnāsına ve ḍayf mihmān maᶜnāsınadur.

Lühve: ᶜAṭiye maᶜnāsına lehy cemᶜīdür.

Maġvi: İġvā vü iẓlāl idici maᶜnāsınadur.

Māran: Enfüñ mülāyīm biri ki ḳaṣaba-i enf maᶜnāsınadur.

Marḳ: Ḫurūc maᶜnāsına oldığından hedefe tīr iṣābet idüp cānib-i āḫere tecāvüz ve ḫurūc eylese مرق السهم من الرمية مروقا dirler. Yaᶜnī cānib-i āḫere ḫurūc eyledi dimek olur.

Māṣūrun-ᶜanh: muḫberun-ᶜanh maᶜnāsına yaᶜnī ḫalḳuñ selefinden naḳl eyledigi kelām maᶜnāsınadur

Mażż: Lemān-ı ḫafīf maᶜnāsınadur.

Micen: Kesr-i mīm ile ḳalḳān u siper maᶜnāsınadur.

Mecd: kerem ü celāletde tevessüᶜ ve mecīd kerīm maᶜnāsına olup kişinüñ mecd ü şerefi pederi ṭarafından olur. Ḫattā bir kimsenüñ pederi vü ceddi eşrāf-ı ḳavimden olsa ᶜArab رجل شريف ماجد deyr ü ḫaseb kendi ẕatında olan kerem ü şeref maᶜnāsına olup racül-i ḫasīb dirler. Ābā vü ecdādı şerīf olmaḳ lāzım degüldür. Ve cāriye duḫter-i nevre-sīde maᶜnāsına olup bu maḥalde mucārāt yaᶜnī müṣāḥabet maᶜnāsınadur.

Meʾdebe: Ṭaᶜām maᶜnāsına olup baᶜde cemῑᶜ envāᶜ-ı meḥāmidde ḥaḳῑḳat-ı ᶜörfiye olaraḳ istiᶜmāl olındı.

Medye vü şefra: Büyük bıçāḳ maᶜnāsınadur.

Mefātih: BaᶜẓI āḫir ḳatında mefātih ᶜilm ü iḥāṭa maᶜnāsınadur.

Meryem: Ümmetu'llāh u kizik-i Ḫudā maᶜnāsınadur

Menfūr: Maġlūb maᶜnāsınadur

Meniyye: Mevt maᶜnāsınadur.

Mesārib: cemᶜ-i mesrabehi olup merᶜālar maᶜnāsınadur.

Mesāvῑ: ᶜUyūb ve ḳabāyiḥ maᶜnāsınadur.

Mesāviyü'l-aḫlāḳ: Aḫlāḳ-ı reddiye vü ḳabiḥa maᶜnāsına olup selime-i şeceredür..

Mevkib: Fersān-ı ḳavim maᶜnāsınadur.

Mihr: Muḥabbet maᶜnāsına olup aṣlında berzure mihr vaṣf-ı terkῑbi olmaġla ulūu muḥabbetli maᶜnāsınadur.

Mizᶜāc: izᶜāc bir şeyʾ mevżiᶜndan ḳalᶜ u iḫrāc u ᶜadem-i istiḳrār maᶜnāsına olup bir merre-i ḫānesinde ḳarār itmeyüp her bār geşt ü güẕār eylese mizᶜāc dirler.

Muᶜaḳḳil: Melceʾ ü penāh maᶜnāsınadur.

***M*ubāra:** Muᶜāraża maᶜnāsınadur.

Mübez: żamm-ı mῑm ü feṯḥ-i bā vü ẕāl-ı muᶜceme ile faḳih-i fürs ü ḥākim-i Mecūs maᶜnāsına olup cemῑᶜ mevābiẕe gelür. Ve zebān-ı fürsῑde dāl-ı mühmel ile ḥakῑm ü dānā maᶜnāsına olup cemῑᶜ-i mevābiẕedān gelür. Ve mevābiẕe ḥākim ü āfitāb-perest ü cehūdlar ḳāḍısına dirler.

Mühr: Zamm-ı mῑm ile ṭāyy maᶜnāsına olup eren neşāṭlu vü ḳuvvetlüye dirler

Mürüʾet: Kemālü'l-merʾe maʿnāsınadur

Müġtebiṭ: Maġbūṭ maʿnāsına yaʿnī ḥāline ġıbṭa olınmış maʿnāsına olup iġṭibāṭ maġbūṭ olan kimseden nāʾil oldığı niʿmet zāʾil olmaḳsızın kendi daḫī ol niʿmeti temennī vü recā eylemekdür.

Münāfere: İki kimse miyānında ḥaseb u faẕl ile muḥākeme maʿnāsına olup münāfere muḥākeme ve nefer ġalebe maʿnāsınadur ki nāfere ey ḥākime vü nefere ey ġalebe dirler.

Müsemma Şol maʿnādur ki azāsına isim vażʿ olınup ismi ol maʿnāya delālet idüp isim mevżūʿ ve dall u maʿna mevżūʿuñ leh ü medlūldur

Müzʿa: Küşt pāresi maʿnāsına elbān lebenüñ cemʿi olup ve cerʿ yutmaḳ ṭarīḳ ile südi nūş itmek maʿnāsına ve ḍayf mihmān maʿnāsınadur.

Nāfer: Ġālib.

Naʿm: Niʿmetüñ cemʿīdür.

Nebġ: Ṭaleb maʿnāsınadur.

Nefed: Dokunmak maʿnāsınadur

Nevāṭīr: Nāṭuruñ cemʿi olup nāṭur ḥāfız-ı kürūm u deşt-bān maʿnāsınadur

Niṭāf: Ḳaṭre maʿnāsınadur.

Niyām: Tıġ maʿnāsınadur.

Nuṭfe: Ne güne şaḫış oldığında iḫtilāf olınup ḥaḳīḳatine vāḳıf olmayanlar saḳā olup arḳasıyla saḳī māʾ iderken āb teḳāṭur iderdi. Bināʾen-ʿaleyh nuṭfe tesmiye olındı. Zīrā nuṭfe lüġatde teḳāṭura ıṭlāḳ olınur

ʿÖzr: bir emre ictihād ü saʿīd mübālaġa maʿnāsınadur.

Pişteʾ: Rīk ḳavme tepe maʿnāsına olup ḫāmeʾ rīḳ daḫī didikleri Aṣġi'nüñ bu beytinden fehm olınur.

Pīver: On biñ maʿnāsınadur.

Rabʿ: Mekṣ ve iḳāmet maʿnāsınadur.

Raġveṣ: Feṭḥ-i rā ile her ṣīrdār u emzgelü olan ḥayvan-ı murżiʿa maʿnāsına ve ḫuvār ḫānuñ żemmi ve vāvuñ feṭḥi ile ṣıġır çaġırmaḳ maʿnāsınadur.

Raʿte: Falānā vü rüʿla fār nāʿ dirler.

Ravʿ: Ḫavf u fezaʿ maʿnāsınadur.

Rebeḥ: Ḳuvvet ü ġalebe maʿnāsınadur.

Reḳy: Bir ḳayddan meʾḫūẕ olup teraḳḳī maʿnāsına olur.

Reyḥān: Feslegen maʿnāsına olup murādı ḳavmini ḥüsn ü cevh ü aḫlāḳ ile vaṣf u medḥ ve ṣıfat-ı meẕkūredür.

Reziyye: Muṣībet maʿnāsınadur.

Ridāfet: Maʿnā-yı ridāfet budur ki redif didikleri şaḫış melik-i cālis-sīrīr olındıḳda cānib-i rāst-ı melike cālis olup melik şürb eylese baʿde cümleden muḳadem redf-i şürb iderdi.

Rīṣ: Ḳadr u miḳdār maʿnāsınadur.

Ruʿunet: Ḫamāḳat maʿnāsına feṭḥeteyn ile istirḫā maʿnāsına olan raʿyādın meʾḫūẕ olmaḳ var. Yaḫūd sükūn-ı ʿayn ile kūhuñ ilerüsinden enf-i cebel maʿnāsına olan raʿ inden meʾḫūẕ olmaḳ var. Zīrā cebelüñ burnı bir ṭarafa māʾil olup aḫmaḳ olan kimse ḫaḳdan māʾil oldığına bināʾen erʿan didiler. Maʿnāyı ola göre istirḫā ṣalḳılıḳ maʿnāsına olup aḫmaḳ ṣālıḳı oldığından erʿan didiler. Ve racül erʿan u emrāʾ raʿinā diyüp aḫmaḳ u

ḥumāḳaʾ murād iderler. Ve sibāl sebilenüñ cemīᶜ olup sebele şārib yaᶜnī bürüt maᶜnāsınadur

Ṣaᶜālīk: ᶜArab didikleri düzdāne ġāret-girāndur ki ḳaḥṭ u ġalā zamānında fuḳarāyı bir maḥalle cemᶜ ve nāsdan neḥib ü ġāret eyledigi emvāl ile erzāḳ u iṭᶜām iderler.

Saḫīf: Raḳīḳü'l-ᶜaḳl yaᶜnī ḳalīl maᶜnāsınadur.

Ṣaḳara: Lafẓ-ı şiddet ḍarb maᶜnāsına olan ṣaḳardan meʾḫūẕdur ki maᶜūl ile ḥacere ḍarb olınsa (صعّر الصخرة بالصاقور) dirler.

Saḳḳā: Āb u leben içün ola ṭulūm maᶜnāsına ve nisā-i ālā leben-i maḫlūṭ maᶜnāsına olup saḳḳāya maᶜṭūfdur.

Ṣaᶜluk: Faḳīr maᶜnāsınadur.

Ṣamem: Ḥāsse-i semᶜüñ fıḳdānından ᶜibāretdür.

Sār: Aḫẕ-ı intiḳām maᶜnāsınadur.

Sefāret: Muṣālaḥaya meşy ü saᶜy itmek maᶜnāsınadur.

Seli: Keşf ü ḫalāṣ u kef maᶜnāsına olup selāni falān men hime tesliyet ü eslānı dirler.

Selḫ: Cildini ṣoymaḳ maᶜnāsınadur.

Semen: Şaḥm maᶜnāsınadur.

Semā: ᶜAlāmet maᶜnāsına olup naẓm-ı Kerīm'de *mine'l-melaʾiketi müsevvimīn* (Ali İmran/3/125) ᶜalāmet olmaḳ üzere tefsīr olınmışdur.

Semīn: Mehzūluñ żıddı ve istismān semīn ü tenūmend ᶜadd eylemek maᶜnāsınadur.

Senā: Żūʾ maᶜnāsınadur.

Sevād: Senüñ kesrile şaḫıṣ şaḫṣa ḳarīb olup gizlü söylemek maᶜnāsınadur.

Ṣuvi: Mekānda iḳāmet maᶜnāsına olup tenācüd muḳātele maᶜnāsınadur.

Seyr şibᶜ: Siyeh şuden maᶜnāsınadur.

Sulṭān: Salāṭat ḳahr u ġalebeye temekkün ü ḳudret maᶜnāsına oldığından pādişāha sulṭān tesmiye olınmışdur.

Soḳrāṭ: Müzeyyenü'l-ḥikme maᶜnāsınadur.

Şaḳīḳ: Şaḳāyıḳ cemᶜ-i şaḳīḳ olup şaḳīḳ birāder maᶜnāsınadur.

Şaḳiy: Bed-baḫtlu kimse maᶜnāsınadur.

Şebīh: Bi'l-ḳalb maᶜnāsınadur.

Şefrekār: Dū-sükūn maᶜnāsınadur.

Şehādetü: Bir şeyᵓe ᶜilm ve ol şeyᵓi iḳrār maᶜnāsınadur.

Şehiyyin: Müştehī maᶜnāsına olup ṣafḥ aᶜrāż u terk maᶜnāsınadur.

Şey-i nefīse: Buḫl maᶜnāsınadur.

Taᶜarrī: Şiyābdan tecerrüd maᶜnāsına ve ibtirād māᵓ bārid ile iġtisāl maᶜnāsına ve iḳtiżā vü iᶜtidāl maᶜnāsınadur

Ṭabᶜ: Seciye vü sīret maᶜnāsınadur ki insanuñ sīreti yā ḫilḳat cihetiyle olur.

Teᶜellüf: Ülfet ider maᶜnāsınadur.

Taṣaddᵘᶜ: Teferruḳ maᶜnāsınadur.

Teᶜārüf-i vücūh: Birbirini müşahede ile muᶜārefe taḥṣīl itmek maᶜnāsınadur.

Tebālüh: Yemen'de bir belde-i ṣaġīredür ve bir derede vaḳiᶜ olmışdur.

Tecāfīt: Tebaᶜüdet maᶜnāsına ve cevāniḥ ṣadrı velī iden terāᵓib taḥtında olan ḍalᶜalardur

Teġaşşi: Taġaṭṭi vü örtünmek maᶜnāsınadur.

Tehniye: Nāᵓil merām olan kimseye mübārek olsun dimek maᶜnāsınadur.

Tenkīl: Bir kimseye ᶜaḳūbet idüp ḫalḳa ᶜibret itmek maᶜnāsınadur.

Teraşşüḥ: Bir şeyʾe istiᶜdād maᶜnāsına olup nāḳanuñ küçügi südden kesilüp nāḳadan ayrılup meşy ve ḥarekete ḳādir ü müsteᶜid oldıḳda ᶜArab'uñ terşiḥü'l-faṣīl ḳavlinden meʾ ḫūẕdur

Terfīh: Mütezevvic olan kimseye dimekdür.

Tevlīd: Ṭoġrutmaḳ maᶜnāsınadur.

Tükrek: Baṣāḳ u büzāḳ u busāḳ gibi tükrek maᶜnāsına ve ᶜArab nesr ü ᶜuḳābdan ġayri her ṣayd iden ḳuşa ṣaḳar ıṭlāḳ idüp cāḳıra ekder ü ecdel lafẓlarını taḫṣīṣ ider. Ve cevāriḥ-i erbaᶜ ki ṣaḳar u şāhīn ü ᶜuḳāb u bāzıdur. Anlara sibāᶜ u żavārı vü kevāsir ıṭlāḳ olınur. Ve cevāriḥ-i meẕkūre miyānında ṣaḳar devābb miyānında ester meşābesindedür.

ᶜUlüvv: Ġalebe ḳalmaġa dirler.

Varṭa: Helāk maᶜnāsınadur.

Vasṭā: Ġalaṭ maᶜnāsına olup sūfesṭā ᶜilm-i ġalat dimek olur.

Vefd: Lügatda vürūd maᶜnāsına vāfid vārid yaᶜnī gelici vü ilçi vü resūl maᶜnāsınadur. Ve şaḳiy bed-baḫtlu kimse maᶜnāsınadur.

Verāṭ: Ḫadīᶜa maᶜnāsınadur.

Verem: İntifāḫ u ᶜillet sebebiyle aᶜżānuñ kiri maᶜnāsınadur..

Yentā: Yertefᶜu maᶜnāsına olup ve evḥāliyedür.

Yevm-i ᶜabūs: Yevm-i şedīd maᶜnāsınadur.

Yümn: Bereket maᶜnāsına olup ḳaçan misafirüñ cānib-i yemīnden ṭayr-ı ṭayerān eylese ᶜ Arab teyemmün ü teberrük idüp cānib-i şimālinden ṭayerān iderse tetayyür ider.

Żaġş: Aġūş rasteʾ giyāh maᶜnāsınadur.

Żaḫab: Ṣadalu yaġmūr maᶜnāsınadur.

Ẓaliᶜ: Lenk yaᶜnī̆ şütrüñ żaᶜfından bār –ı girāne taḥammül idemeyüp meşende ġamzı ve iki ṭarafına meyelān ile leng gibi ḥareketine ıṭlāḳ olınup ġayrī̆ler istiᶜāre ṭarī̆ḳi.

Ẓalef: Şāt u ᶜanez u baḳar maḳūlesinüñ ṭırnaġı maᶜnāsınadur.

Zebeb: Lüġatde ṭūl-ı şiᶜr maᶜnāsına olmaġla Zİbāʾ tesmiye eylediler.

Ẓehāb: veciʾe gidüp gelmek maᶜnāsına ve vesvās-ı efkār-ı fāside vü ḫaṭırāt-ı reddiye maᶜnāsına olup fi'l-aṣl zenānuñ ḥāli vü zī̆netleri ṣadāṣına dirler.

Ẓerᶜ: İstiṭāᶜat u ḳudret maᶜnāsınadur.

Ẓerve: Her şeyʾüñ aᶜlāsına iṭlāḳ olınup ẓirve-i bām ve ẓirve-i senām dirler

Ẓeᶜzeᶜ: Tefrī̆ḳ itmek maᶜnāsına ve ᶜaruk mirʾatuñ ḥayż görmesi ve ᶜārak mirʾat ḥayż maᶜnāsınadur.

SONUÇ

İbn Zeydûn, Endülüs'te edebiyat ve siyaset alanında kendinden bahsettirmiş önemli âlimlerdendir. Hayatının büyük bir kısmını, Endülüs'te çeşitli devletlerin hâkimiyeti altında vezirlik yaparak geçirmiştir. Başarılı bir devlet adamı olmasının yanı sıra beliğ tasvirler içeren şiirleri de çok başarılıdır. Şiire olan kabiliyeti kendini nesirde de göstermiş ve bu durum İbn Zeydûn'u vazgeçilmez yapmıştır. Ayrıca İbn Zeydûn iki ayrı devletin meliklerinin vezirlikleri görevlerini üstlenmiştir. Bu durum İbn Zeydûn'un daha sonraları kendisine sorun oluşturmaya baslamıştır. Onu kıskanan diger vezirler ve devlet adamları sürekli olarak ayağını kaydırmaya çalışmışlardır. Sonunda bu emellerine ulasan vezirler ve devlet adamları İbn Zeydûn'un hapse girmesine neden olmuşlardır.

Hapiste zor günler geçiren İbn Zeydûn yılmamış ve birçok konuyla başetmeye çalışmıştır. İbn Zeydûn'un başetmesi gereken konuların başında aşk acısı vardır. Sevgilisi Vellâde onu terkettiğinde çok büyük acılar yaşamış ve bu durum ona hapse girmekten daha ağır gelmiştir. İbn Zeydûn bu olayı eşine ender rastlanabilecek olan Hezliyye risalesinde yazmıştır.

İbn Zeydûn tarafından ortaya konan nâzım ve nesir örnekleri Endülüs edebiyatının önde gelen unsurlarından sayılır. Onun şiirlerine pek çok nazîre yazılmış, eserleri muhtelif şerhlere konu olmuş, şiirlerinin toplandığı "*Dîvân*"ı birçok kez tahkik edilip yayımlanmıştır.

İbn Zeydûn'un hayatı ve eserleri ile ilgili Türkçe, Arapça ve İngilizce başta olmak üzere birçok dilde çalışmalar yapılmıştır. Kaynaklarda onun hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Bu sebeple çalışmamızda İbn Zeydûn'la ilgili bilgiler detaylara inilmeksizin genel bir çerçevede ele alınmıştır.

İbn Nübâte el-Mısrî ise Bahrî Memlükleri döneminde Mısır'da ilmî bir çevrede yetişmiş olup gençlik yıllarında Şam bölgesine gitmiştir. Şamda uzun yıllar ilmî ve edebî faaliyetler gerçekleştirmiştir. İbn Nübâte Şam'da asıl edebî ürünlerini ortaya koyma imkânı bulmuş, devlet büyükleri ile yakın ilişkiler kurmuş ve çeşitli resmî işlerle görevlendirilmiştir. Bunların yanı sıra iyi bir şair olan müellif, müstakil bir şiir dîvânına da sahiptir.

İbn Nübâte ve eserleri -özellikle *Dîvân*'ı- Arapça ve İngilizce başta olmak üzere birçok dilde çalışılmışsa da onun hakkında yapılan Türkçe akademik çalışmalar yok denecek kadar azdır. Şârihin dedelerinden olan meşhur hatip İbn Nübâte el-Hatîb ve onun hutbeleri hakkında birçok Türkçe çalışma yapılmışsa da torunu için aynı durum söz konusu değildir.

Serhu'l-'uyûn isimli İbn Zeydûn'un risâlesini İbn Nübâte el-Mısrî şerh etmiştir. İbn Zeydûn bu risâleyi, sevdiği kadına yazılan bir mektuba cevaben, sevgilisinin ağzından alaycı bir üslupla yazmıştır. Bu risâle, içeriğindeki telmih, kinâye sanatlarının ve ağır edebî ifadelerin çokluğu sebebiyle şerh edilmeye muhtaç eserlerdendir. Ayrıca İbn Zeydûn'un risâlesi, Endülüs edebiyatının inceliklerine dair örnekler ihtivâ etmesi sebebiyle dönemin edebiyatını anlamak adına önemli bir kaynaktır. *Serhu'l-'uyûn* ise bu risâlenin ele alındığı ve en ince ayrıntısına kadar şerh edildiği en önemli eserdir. Bu sebeple İbn Zeydûn'un risâlesini anlamak ve onun edebî üslûbundaki incelikleri görmek isteyenlerin başvuracağı öncelikli kaynaklardandır.

Döneminin önemli ediplerinden olan İbn Nübâte el-Mısrî, *Serhu'l-'uyûn* isimli eserinde, dönemin devlet adamlarından el-Melikü'l-Müeyyed Ebü'l-Fidâ'nın isteği üzerine İbn Zeydûn'un risâlesini şerh ettiği bilinmektedir. Ancak müellifin bu eseri şerh etmesinde etkili olan kişisel gayelerin olup olmadığı konusunda eserde herhangi bir açıklama yer almamaktadır.

İbn Nübâte'nin daha küçük yaşlarda Endülüslü bir edip ve tarihçi olan İbn Bessâm'ın eserlerine ulaştığı ve bu eserleri severek mütalaa ettiği kaynaklarda rivâyet edilmektedir. Buradan yola çıkarak onun, küçük yaşlardan itibaren Endülüs edebiyatına ilgi duyduğu ve Endülüs edebiyatından etkilendiği söylenebilir. Nitekim İbn Nübâte, Endülüs'te ortaya çıkmış bir şiir türü olan zecel türünde eserler ortaya koymuştur. Ayrıca İbn Zeydûn'un risâlesini şerh etmesi de onun Endülüs edebiyatına olan ilgisinin bir neticesi olduğu söylenebilir. Şârihin hiç Endülüs'e gitmeden Endülüs edebiyatına bu denli hâkim olması da o dönemde Endülüs ve Mısır arasında kuvvetli bir edebî alışveriş olduğunun bir göstergesidir.

Çalışmada incelenen şerhte eleştirel bir dil kullanılmamıştır. Daha çok mananın doğru aktarılması üzerine yoğunlaşılmıştır. Bu sebeple de şârih, ağır edebî bir dil kullanmak yerine sade bir üslupla meramını ifade etmiştir. Ana metindeki belâgî ve sanatsal unsurlar üzerinde çok durmadan kısa bir açıklama ile yetinmesinin arka

planında da şârihin bu tutumu yer almaktadır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda şerhin genel amacının risâlenin anlaşılması ve yapılan atıflarda bahsi geçen unsurlar hakkında bilgi vermek olduğu söylenebilir.

Genel olarak bakıldığında İbn Nübâte'nin, İbn Zeydûn'un risâlesi üzerine çok çalıştığı, şerhini özenle hazırladığı gözlenmiştir.

Karahalilzâde diye anılan Mehmed Said Efendi iyi bir tahsile sahip olmasının yanı sıra kazaskerliği, kadılık, şeyhülislamlık gibi görevlerde bulunmuştur. Mehmed Said Efendi'nin âlim ve âdil bir kişi olduğu, ancak kabalığı ve haşinliği sebebiyle pek sevilmediği kaydedilmektedir. İbn Zeydûn'un risâlesine İbn Nübâte el-Mısrî'nin yaptığı şerhin tercümesi olan aynı zamanda bizim de tez çalışmamız olan Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn eseriyle ünlüdür.

Karahalilzâde Mehmed Said Efendi'nin Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn adlı eserinde bizim tespitlerimiz şu şekildedir:

1. Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn bilinen iki nüshası vardır. Bunlardan biri Süleymaniye Kütüphanesi'nde 5062 numarada kayıtlıdır. Diğeri ise yine Süleymaniye Kütüphanesi'nde 2219 numarada kayıtlıdır. Bizim üzerinde çalıştığımız nüsha 5062 numaralı kayıtlı nüshadır.
2. Eser klâsik şerh metoduna bağlı kalınarak şerh edilmiştir.
3. Eserde birçok farklı kaynak kullanmış, bu kaynaklardan alınan bazı rivâyetlere yer vermiş, çeşitli konulara değinmiştir.
4. Tercümede meseller ve kişiler hakkında ayrıntılı bilgi verilmeye özen gösterilmiştir.
5. Kişiler hakkında bilgi verildikten sonra, varsa o kişilere ait kaside, gazele de yer verilmiştir.
6. Eserin dili Türkçe'dir. Ancak başta iktibas ve müellifin kaynak gösterdiği alıntılar olmak üzere Arapça sözcüklerin de kifâyeti bilinmektedir.
7. Eserde yer alan Arapça ve Farsça kelimeler, beyitler açıklanmıştır.
8. Eserde dönemin özelliklerine yer verilmiştir.
9. Eserde Arapça ve Farsça tamlamalar çokca kullanılmış, kelime tahlileri yapılmıştır.

10. Eser 13. yüzyılda yazılmıştır.
11. Anlaşılır bir dil kullanılmıştır.
12. Eserde birçok hikâye ve menkıbelere yer verilmiştir.
13. Endülüs'ün sosyal hayatına dair önemli ipuçları içermektedir.
14. İslam dininin itikadî, amelî, kültürel ve inanca dair içerikler de yer almaktadır.
15. Ayet ve hadislerden yararlanılmıştır.
16. Bu açıdan Terceme-i Şerhu'l-'Uyûn Fî Şerh-i Risâle-i İbn Zeydûn Arap dili ve edebiyatı, Türk Dili ve edebiyatı ve tarih alanlarında yapılan çalışmalara kaynaklık edebilecek önemli bir eser niteliğindedir.

KAYNAKÇA

Abdü'l-azim, A. (1953). İbn Zeydûn, Kahire: Dâru'l-ma'ârif.

Abdülkerîm, Z. (2015). "Dîvânu İbn Nübâte el-Mısrî el-Fârûkî (h.686-768)-(m.1278-1366): Dirâse fenniyye". Mecelletü Külliyyet'it-Terbiyeti'l-İslâmiyye li'l-'Ulûmi't-Terbeviyye ve'l-İnsâniyye, (ss. 367-399). Babil Üniversitesi. XXII.

Âdab, V.(2009). "er-Risâletü'l-Hezeliyye: Kırâetun fi'l-Vechi'l-Âher li'İbni Zeydûn." Câmi'a Muhammedi'l-Hâmis. 16. 227-248.

Ağırakça, A. (2001). "İyâs b. Muâviye", DİA. XXIII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ahmed, M. (1998). "İbn Zeydûn ve meâsiruhu'n-nesriyye", Mecelletu'l-mecmei'l-'ilmiyyi'l-Hindî. 20. Cilt, 1. Sayı, Aligarh.

Ahmet Vefik Paşa (2000). Lehçe-i Osmânî. (Haz.: Recep Toparlı), Ankara: Türk Dil Kurumu.

Akay, H.(1995). İslâmî Terimler Sözlüğü. Ankara: İşaret Yayınları.

Akçay, H.(2016). Endülüslü Edip ve Şair İbn Zeydûn ve Divanı, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Dicle Üniversitesi SBE.

Akdah, H. (2013) en-Nercisiyye ve tecelliyâtuhâ fî gazeli İbn Zeydûn, Mecelletu Câmi'eti Dimaşk. Sayı (2+1), (ss. 189-224).

Akkuş, M. (1992). "Metin Şerhi Geleneği Tarlan Mektebinden Haluk İpekten'e", Yedi İklim Dergisi. 32. 67-68.

Aksoyak, İ. H. “Metin Şerhi”, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı. (Haz.: Mustafa İsen-Muhsin Macit-Osman Horata-Filiz Kılıç-İ. Hakkı Aksoyak), 1. Basım, Ankara: Grafiker Yayınları. 283-290.

Alim, E. B. M. (1962) , ed-Durru’l-mahzûn fî şerhi Risâleti İbn Zeydûn. Kahire: Matba‘atu’ş-şark.

Alivi, A.A. (2002) el-Cumle fî şi‘ri İbn Zeydûn. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Tikrit.

Alivi, S. A.(2008), el-Mekân fî şi‘ri İbn Zeydûn. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hille.

Altun,İ.I. (2018), Klâsik Türk şiirindeki Tehzile Türev İlişkileri Üzerinden Metinlerarası Bir Yaklaşım,Yüksek Lisans Tezi,Ankara.

Aşşas, T. C. M.(1985). İbn Zeydûn, eş-Şeriketu’t-Tûnusiyye. Tunus.

Ata, A. M. (2005) Nûniyyetu İbn Zeydûn beyne’t-te’sîr ve’t-teessur, Mektebetu’l-âdâb.
Atasözü ve Deyimler Sözlüğü.(2004). İstanbul: Üç Harf Yayınları.

Aycan, İ. (1996). “Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî”, DİA. (XIV). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Aynur,H. (2018). Hicve revâ,mizaha mâyil:güldürücü metinleri anlamak, İstanbul:Klâsik Yayınları.

Ayyıldız, E.(1994). “Ebü’l-Atâhiye”, DİA. (X). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Azamat, N. (2004). ‘‘Melâmet’’TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.

Azimli, M.(2009). “Sehl b. Hârûn”, DİA. (XXXVI). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Banarlı, N. S. (1987), Resimli Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: MEBYayınları.

Bâşâ, Ö. M. (1972).İbn Nübâte el-Mısrî emîru şu‘arâi’l-Meşrik. 2. Bs. Mısır: Dâru’l-Me‘ârif.

Batislam, H.D.(2013). "Divan Edebiyatı’nda Latife ve Hezl" Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 22. (1). 229-242.

Bauer, T.(2008) “Ibn Nubātah al-Miṣrī (686–768/1287–1366): Life and Works”. Memlük Araştırmaları Dergisi= Mecelletü’d-Dirâsâti’l-Memlûkiyye= Mamluk Studies Review. XII, 11-35.

_____(2008) “Ibn Nubātah al-Miṣrī (686–768/1287–1366): Life and Works”. Memlük Araştırmaları Dergisi= Mecelletü’d-Dirâsâti’l-Memlûkiyye= Mamluk Studies Review. XII, 2. 25-69.

Beştekî, M. b. İ. (1886). Dîvânu İbn Nübâte el-Mısrî. thk. Muhammed el-Kalkilya. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-’Arabî.

Bilgegil, M. K.(1989) Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat). İstanbul:Enderun Kitabevi
Bilgin, A.((12-13 Nisan 2001). “Eski Türk Edebiyatında Şerh”, 1. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve EdebiyatBilgi Şöleni Bildiriler..169-173

Bûzeyne, M.(1995), Nûniyyetu İbn Zeydûn ve mu‘âradâtuha. Tunus: Menşûrâtu Muhammed Bûzeyne.

Bolelli, N. (2011). Farsça Dilbilgisi (Nahiv ve Sarf). İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Bozoki, O. Ş. (2014). Nazm-ı Dil-ârâ Farsça-Türkçe Manzum Lügat. (Haz. Necip Fazıl Duru, Abdullah Eren). Ankara: Altınpost Yayınevi.

Câde, H.(1955). İbn Zeydûn, el-Matba‘atu'l-munîriyye, Kahire. Cour, A.(1997). “İbn Zeydûn”, İA, 5(2). Cilt, Eskişehir. MEB., Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

Câde, H.(1955). İbn Zeydûn, el-Matba‘atu'l-munîriyye, Kahire. Cour, A.(1997). “İbn Zeydûn”, İA, 5(2). Cilt, Eskişehir. MEB., Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

Cebecioğlu, E.(2004). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü. İstanbul: Anka Yayınları.

Celâlî, M. C. (2010). Türkçe- Farsça Sözlük. Ankara: Palme Yayınları.

Ceylan, Ö. (2010). Şerh Maddesi Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansklopedisi. 38, 565-568

Cour, A.(1997). “İbn Zeydûn”, İA, 5(2). Cilt, Eskişehir. MEB., Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

Cürcânî, S. Ş. (1997). Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü "Kitâbu't-Ta'rîfât". (Tercüme ve Şerh eden Arif Erkan). İstanbul: Bahar Yayınları.

Çelebioğlu, Â.(1998). Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Çınar, B. (2007). Miftâh-ı Lisân, Manzum Türkçe-Fransızca Sözlük. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çoban, H.(2020). İbn Nübâte El- Mısrî ve Serhu'l-Uyûn Fî Şerhi Risâleti İbn Zeydûn Adlı Eserinin İncelenmesi, Yüksek Lİsans Tezi, İstanbul: Marmara Üniverstesi SBE.

Dağlar, A. (Spring 2007) "Klâsik Türk Edebiyatı Şerh Geleneği ve Hacı İbrâhim Efendi'nin Şerh-i Belâgat'ına Dâir", Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 2/2 (Osman Nedim Tuna Armağanı). 161-178.

Dayf, Ş.(1998). minne'l-Meşriki ve'l-Magribi Buhsû fi'l-Edeb, Dâru'l-'Asriyyeti'l-Lubnâniyye, Beyrut.

_____, (1953). İbn Zeydûn, Dâru'l-Meârif. 12. Kahire.

Demirci, K.(1993). ''Dahhâk''. DİA. VIII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

De Vaux, C.(1979). "Şerh", İslam Ansiklopedisi. 11, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. 429.

Delice, A.(1998).Haccâb b. Yusuf (Hayatı ve Faaliyetleri). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.2. 445-459.

Değirmençay, V. (2010). Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü. İstanbul: Kurtuba Kitap.

Demirci, M. (2011). Tefsir Terimleri Sözlüğü. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Devellioğlu, F. (1997). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dilperîpûr, A. (1995). Türkçe-Farsça Ortak Kelimeler Sözlüğü. Ankara: İran Kültür Müsteşarlığı Yayınları.

Dilçin, C. (1983). Yeni Tarama Sözlüğü.Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dini Kavramlar Sözlüğü. (2006).Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Dizer, M.(1994). "Ebû Ma'şer el-Belhi", DİA. (X). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Durmuş, İ.(1998). "Hazif", DİA. (XVII). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

_____"Hezl", DİA. (XVII). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.

_____ (2006)."Mütenebbî", DİA. (XXXII). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Doğan , M.(2005) , Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Pınar Yayınları.

Doğan, M. N.(17-18 Ocak 1992). "Metin Şerhi Bakımından Klâsik Türk Edebiyatı Kaynaklarına Toplu Bir Bakış". , Ankara: I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu.

Doğan, M. N.(Haziran 1995)."Metin Şerhi Üzerine", Yedi İklim Dergisi. 63.70-74.

Duru, R.(2007).Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevî. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Düz, T.(Bahar 2015). "Emevîler Dönemi Siyasi Şiir "Ferezdak" Örneği", Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. V, (9). 259-272.

Eddî, V. A.(2009). "er-Risâletu'l-hezliyye: Kirâetun fî vechil âhir lî İbn Zeydûn", AAM, Rabat: 16. 227-248.

Efil, M.(2012). İbn Zeydûn ve er-Risâletü'l-Hezeliyye ile er-Risâletü'l-Ciddiyye adlı eserlerinin

Arap Dili ve Edebiyatındaki yerleri, Konya: Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi.

Efil, M. (2012). İbn Zeydûn ve Er-Risâletü'l-Hezeliyye ile Er-Risâletü'l-Ciddiyye Adlı Eserinin Arap Dili ve Edebiyatındaki Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE.

Ekiz, O. N.(1995) Ansiklopedik Edebiyat Bilgileri Sözlüğü.İstanbul:Toker Yayınları.

Elbek, B. M.(2007). "Nûniyyetu İbn Zeydûn ve mu'âradâtuhâ es-Safediyye: dirâse ve muvâzene", Mecelletu't-terbiye ve'l-'ilm, 14. (3). Musul: 131-150.

el-Câhız, E. O. 'A b. B.(1988). el-Beyân ve't-Tebyîn, 7. Baskı, Mektebetü'l-Hancı, Kâhire, 19

_____, Risâletün fi'l-Ciddi ve'l-Hezl (Ebû Osmân 'Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Cedi, H. b. M. (hicri/1427). Huteb İbn Nübâte El-Farikî, Külliyetü'l-Luğatu'l-Arabiyye, Muhammed b. Suud İslâm Üniversitesi-Riyad, Alemu'l Kutüb, Mecmua 27. er-Rabian el-Cemadiyan.

el-Cedi, H. b. M. (hicri/1427). Huteb İbn Nübâte El-Farikî, Külliyetü'l-Luğatu'l-Arabiyye, Muhammed b. Suud İslâm Üniversitesi-Riyad, Alemu'l Kutüb, Mecmua 27. er-Rabian el-Cemadiyan.

el-Haccî, 'A. 'A.(1981). et-Târîhu'l-Endelusî, (2).Beyrut: Dâru'l-kalem.

……., (1987). İbn Zeydûn es-sefîru'l-vasît, Kuveyt: Mektebetu'l-menâri'l-İslâmîyye.

el-Hurr, 'A.(1992). İbn Zeydûn şâ'iru'l-'ışki ve'l-hanîn, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye.

Er, R.(1999). "İbn Ammâr", DİA, TDV, İstanbul: (XIX)313-314.

…….., (1985).“İbn Zeydûn”, AÜDTCFD, 4. (I). Ankara:175-194.

……..,(1999). “İbn Zeydûn”, DİA, TDV, İstanbul: (XX). 464-46

. ……., ,(2004). ‘Adnân Muhammed, Masâdiru dirâseti İbn Zeydûn, Kuveyt.

es-Safedî, S. H. b. A. (1909).Tamâmu’l-mutûn fî şerhi risâleti İbn Zeydûn, Muhammed Ebu’l-Fadl İbrâhîm (Thk.). Bağdat: Matba‘atu’l-vilâye.

eş-Şatti, A.(1999). “es-Sâbit ve’l-mutegayyir fî Nûniyyetey İbn Zeydûn ve Şavkî”, Mecelletu Kulliyeti’l-âdâb, 59 (3). Kahire.

Er, R.(1985). “İbn Zaydûn”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Dogu Dileri ve Edebiyatları Bölümü Dergisi, IV(I), Ankara: 175-194.

Erdoğan, M. (1997) “Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış”, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1. 286-293.

Erhat, A. (2006). Mitoloji Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ergin, A. Ş. (1995).“Ferezdak”, DİA. (XII). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
el-Mevlevî, T.(1994). Edebiyat Lügatı, (Neşr.:Kemal Edip Kürkçüoğlu). İstanbul: Enderun Kitabevi.

Fayda, M.(2014). Hulefâ-yi Râşidin Devri (Dört Halife Dönemi). İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Gölpınarlı, A.(2004).Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri. İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Hasan, C. H.(1995). İbn Zeydun ‘Asruhû ve Hayatuhû ve Edebuhû, Kahire: el-Matbaatu’l-Münîriyye.

Haccâc, S. A.(1999)., "İbn Zekvân", DİA. İstanbul: TDV. (XX). 460-61.

Hâfız, R.(2003). el-Gazel fî Dîvâni İbn Zeydûn, Sâmid Yayınları.

Haryûş, H.(1995). el-İltifât ve eseruhu fî şâi'riyyeti İbn Zeydûn, Yermûk. Mecelletu ebhâsi'l-Yermûk, 13.(2).

Hıdır, F.(2004). 'Anâsiru'l-ibdâi'l-fennî fî şi'ri İbn Zeydûn. Kuveyt: Muessesetu Câizetu

Huteyti, A.(1991). Ömer İbn el- Hattab, (1) t.f, Muhammet Ziya. Beyrut: Daru'l-Fikre el-Lübnaniyye.

İbn N.(1998). Cemâluddîn el-Mısrî, Serhu'l-'Uyûn fî Serhi Risâleti İbn Zeydûn. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye.

İbn Z.(1994). Dîvân İbn Zeydûn, srh. Yûsuf Ferhât. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'Arabî.

_____, er-Risâletü'l-Ciddiyye ('Abdu'l-Laîf Serâra, Ebu'l-Velîd İbn Zeydûn, Mektebetu'l-Medrese, Beyrut, 1988. Risâle bu kitabın içinde yer almaktadır.

_____,(1988).er-Risâletü'l-Hezeliyye ('Abdu'l-Laîf Serâra, Ebu'l-Velîd İbn Zeydûn, Mektebetu'l-Medrese, Beyrut. Risâle bu kitabın içinde yer almaktadır.

……,(1957). Dîvânu İbn Zeydûn ve resâiluhu, 'Alî 'Abdul'azîm (Thk.) Dâru Nahdati Misra, Kahire.

……., (1990). Dîvânu İbn Zeydûn, Hannâ el-Fâhûrî (Thk.), Dâru'l-ceyl, Beyrut.

……..,(1994). Dîvânu İbn Zeydûn, Ferhât Yusuf (Thk.), (2). Dâru'l-kutubu'l-'Arabiyye. Beyrut.

……., Dîvânu İbn Zeydûn, ‘Umer et-Tabbâ‘ (Thk.) Dâru’l-kalem, Beyrut.

……., (1999). er-Risâletu’l-Hezliyye: Alaycı Hiciv Mektubu, (Çev: Kenan Demirayak). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını.

İbn Zeydûn, Ebü’l-V. A. b. A. b. A. b. G.(1410/1990). Dîvânu İbn Zeydûn. thk. Hannâ el-Fâhûrî. Beyrût: Dâru’l-Cîl.

_____ (1415/1994).Dîvânu İbn Zeydûn. thk. Yusuf Farhât. 2. Beyrût: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî.

_____(1967). Dîvânu İbn Zeydûn ve resâiluhû. thk. Ali Abdülazîm. Mısır: Nahdatu Mısr li’t-Tıbâ‘a ve’n-Neşr ve’t-Tevzî.

İbn Nübâte el-M., Ebû B. C. M. b. Ş. M.(1323/1905). Dîvânu İbn Nübâte el-Mısrî. thk. Abdullah el-Kalkîlî. Kâhire: Matbaatu Temeddun,

_____ Dîvânu İbn Nübâte el-Mısrî. Lübnan-Beyrût: Dâr-u İhyâ’i’t-Turâsi’l-‘Arabî, t.y.

_____ (1343/1924). Dîvânü’l-Hutabi’l-Minberiyye. thk. Komüsyon. Mısır: Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-‘Arabiyye.

_____ (Eylül 1951) “Ferâidü’s-sülûk fî mesâyidi’l-mülûk”, nşr. Muhammed Es‘ad Tales. Mecelletu’l-Mecme‘i’l-‘İlmî el-‘Irâkî. 2.(1). 302-310.

_____(1392/1972).Matla‘u’l-fevâid ve mecma‘u’l-ferâid. thk. Ömer Musa Bâşâ. Dımaşk: Matbû’âtu Mecma‘i’l-Luğati’l-‘Arabiyye.

_____(1433/2012). el-Muhtâr min Kitâbi Tedbîri’d-Düvel. thk. Selvâ Kandîl Şalha. 2. Beyrût-Lübnan: Merkez-u İbni’l-Ezrak li Dirâsâti’t-Turâsi’s-Siyâsî.

_____(1983). “Risâletu’s-Seyf ve’l-Kalem”, thk. Hilâl Nâcî. Mecelletu’l-Mevrid. XII. (4) Bağdat: 113-148.

Levend, A. S. (1998). Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt 1 (Giriş), 4. Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Levend, A. S.(1984) , Divan Edebiyatı. İstanbul:Enderun Kitabevi.

Mehmed, B.(1997). Yeni Türkçe Lügat. Ankara: Akçağ Yayınları.

Mehmed, S. (1313). Kâmûs-ı Osmânî. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.

Mengi, M.(2000) “Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine”. Divan Şiiri Yazıları. Ankara: AkçağYayınevi. 72-80.

Mermer, A.; Keskin, N. K. (2005). Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü. Ankara: AkçağYayınları.

Mermer A., N. K. (2005). Eski Türk Edebiyatı Sözlüğü. Ankara: Akçağ Yayınları.

Mutçalı, S. (1995). Arapça-Türkçe Sözlük. İstanbul: Dağarcık Yayınları.

Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü.(2006).İstanbul: Kalem Yayınevi.

Mutçalı, S. (1995). Arapça-Türkçe Sözlük. İstanbul: Dağarcık Yayınları.

Nûr, Â. M. M.(2013). “el-Fennu’l-belâgî fî Nûniyyeti İbn Zeydûn”, Mecelletu’l-‘ulûmi’l-insâniyye ve’l-iktisâdiyye. (1).Vol: 14 (01). 1-13.

Onay, A. T. (2007). Açıklamalı Dîvân Şiiri Sözlüğü, (Haz.: Cemal Kurnaz). Ankara: BirleşikYayınları.

Olgun, İ., Drahşan, C. (1984). Farsça-Türkçe, Türkçe-Farsça Sözlük. Ankara: Elhan

Kitabevi.
Özay, İ.(2003). "İbn Zeydûn'un Nûniyyesi", 9. (3). Yıl, Ankara: 97-109.

Özcan, T.(2003). "Mehmed Said Efendi Halîlefendizâde", DİA, Ankara: TDV.

Önkal, A.(1989). "Ahnef b. Kays", DİA. II. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

_____ (1989)."Alkame b. Ulâse", DİA. II. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özcan, T. (2003)."Halilefendizâde Mehmed Said Efendi", DİA. (XXVIII). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özerol, N. (1996). Topkapılı Fevzi Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi SBE.

Öz, M.(1995). (1992)."Ca'd b. Dirhem", DİA. VI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özkan, H.(2013). Zeyneb bint Ali mad. DİA.(44).İstanbul: TDV Yayınları.

Pala, İ. (1998). ''Hezl'', İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

Pakalın, M. Z. (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 1-3. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Pala, İ.(2004). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Kapı Yayınları.

Parlatır, İ. (2006), Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Yargı Yayınları.

Pekolcay, N. (1992). "Metin Şerhi". I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu, Ankara.

Safedî, E.S. S. H. b. İ. A. b. A. (1969).Tamâmü'l-mütûn fî şerhi Risâleti İbn Zeydûn. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm. Beyrût: Mektebetü'l-'Asriyye.

Safer Baba.(1998). Tasavvuf Terimleri (Istılâhât-ı Sofiyye Fî Vatan-ı Asliyye).İstanbul: Keten Yayınları.

Sâlim, A.(1984). "Me'âlimu Kurtuba fî şi'ri İbn Zeydûn", Mecelletu Ma'hedi'l-Mısrîyye. (22). Madrid.

Saraç, M. A. Y.(2006). "Şerhler", Türk Edebiyatı Tarihi. 2.İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.121-132.

Sarı, M. El-Mevârid, Türkçe-Arapça Lügat. İstanbul:Gonca Yayınları.

Sarı, M. (1982). El- Mevârid Arapça-Türkçe Lügat. İstanbul: İpek Yayınları.

Sarıca, B. (2014). Çağatayca-Farsça Manzum Bir Lugat Nisâb-ı Türkî. Ankara: Grafiker Yayınları.

Seccâdî, S. C.(2007). Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü , (Çev.: Hakkı Uygur), Ensar Neşriyat.

Senede, A.(2005). Dîvânu İbn Zeydûn, Dâru'l-ma'rife. Beyrut.

Sertoğlu, M. (1986). Osmanlı Tarih Lûgatı. İstanbul:Enderun Yayınları.

Seyyid, C. S. (2007).Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü. (Çev.: Hakkı Uygur). İstanbul Ensar Neşriyat.

Sâmî, Ş.(1996). Kâmûs-ı Türkî. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Sâmî, Ş.(1996). Kâmûsu'l-A'lâm. Cilt 1-6. İstanbul: Kaşgar Yayınları.

Sinanoğlu, M. (1999). TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.

Şerâre, A.(1988). Ebu'l-Velîd İbn Zedyûn, Dâru'l-kitâbi'l-'âlemiyye. Beyrut.

Şeyha, C.(2004). 'Asru İbn Zeydûn, Muessesetu Câizetu 'Abdul'azîz Sa'ûd el-Babteyn. Kuveyt.

Şeşen, R.(1993). "Câhiz", DİA. VII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Şükün, Z.(1984). Farsça-Türkçe Lûgat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya. 1-3. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tâhirü'l-Mevlevî(1973) Edebiyat Lugatı. İstanbul: Enderun Yayınları.

Tanyeri, M. A.(1999). Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler. Ankara. Akçağ Yayınları.

Tanyıldız, A.(2005). Firdevsi-i Tavil Münâzara-i Seyf ü Kalem(İnceleme-Metin-Sözlük).Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.

Tanyıldız, A.(2010). İsmâil Rusûhi-yi Ankaravî şerh-i Mesnevi (Mecmu'atu'l-Letâyif ve Matmuratu'l-Ma'ârif)(I.Cilt), Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi SBE.

Tarama Sözlüğü (1963-72), 1-7. Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tarlan, A. N.(1981). "Metinler Şerhine Dair", Edebiyat Meseleleri. İstanbul. 187-202.

Tefazzülî, A.(1995). "Enûşirvân", DİA. XI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tiryakiol, S. (2013). Manzum Sözlükler (Tuhfe-i Âsım Örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tokmak, A. N.(2001) Telaffuzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü. İstanbul: Simurg Yayınları.

Tuğluk, İ.H. (2007). Abbas Vesîm Efendi; Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Divanı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi SBE.

Tuğluk, H.İ. (2009). "Bir Mecmuada Bâkî, Nev„î (Yahya) Ve Nefi ile İlgili Bazı Latifeler", Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları, İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/2, Winter, s. 993-1006.

Tunç, T.(1995). Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini.1-3. Cilt, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Tural, H.(1999). "İbn Nübâte el-Mısrî", DİA. XX. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tülücü, S.(1991). "A'şâ, Meymûn b. Kays", DİA. III. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Türkiye Gazetesi Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi.(2004). İhlas Matbaacılık.

Uludağ, S. (1991). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Marifet Yayınları.

Vural, M.(2003). İslâm Felsefesi Sözlüğü.Ankara: Elis Yayınları.

Yeniterzi, E. (17-18 Ocak 1992) "Metin Şerhi İle İlgili Görüşler", I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu, Ankara.

Yeniterzi, E.(1999) "Metin Şerhi İle İlgili Görüşler", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 5. 59-68.

Yıldırım, N.(2006). Fars Mitolojisi Sözlüğü. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yılmaz, M.(1992). Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük). İstanbul: EnderunYayınları.

Yılmaz, M.(2008). Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü 1-2. İstanbul: SütunYayınları.

Yılmaz, O. (2007). "Klasik Şerh Literatürü". Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 5 (9), 271-304.

Yusuf ‘A. ‘İsâ, es-Sûretu’l-fennî fî şi‘ri İbn Zeydûn, Dâru Gayda.

Yücetürk, O. S. (1992).“Belkıs”, DİA. V. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
Ünal, S. (2001). TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.

Zavotçu, G.(2006). Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü. Ankara: Aydın Kitabevi.